37
13 F
5

- MAG 4172

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CORPUS
OMNIUM VETERUM
POETARUM LATINORUM,
TAM
PROPHANORUM
QUAM
ECCLESIASTICORUM;
CUM EORUM, QUOTQUOT REPERIUNTUR, FRAGMENTIS.

TOMUS I.



LONDINI,
Proſtant verò
HAGÆ COMITUM,
Apud ISAACUM VAILLANT.
M. D. C. C. XXI.

Digitized by Google

37. 13. F. 5

Totius Operis in his Duobus Voluminibus Diſpoſitio.

VOLUM. I.

M. Accius Plautus. pag. 5
Publ. Terentius. 225
Tit. Lucretius. 293
C. Val. Catullus. 342
Pub. Virgilius Maro. 359
Q. Horatius Flaccus. p. 442
Alb. Tibullus. 494
Sext. Aul. Propertius. 508
P. Ovidius Naſo. 534
Gratius Faliſcus. p. 754
M. Manilius. 758
Phædrus. 786
Jun. Moder. Columella. 800

VOLUM. II.

L. Ann. Seneca Trag. p. 805
Aul. Perſius Flaccus. 884
M. Ann. Lucanus. 890
Silius Italicus. 940
P. Papinius Statius. 1015
C. Valerius Flaccus. 1107
D. Jun. Juvenalis. 1142
Sulpicia. 1167
M. Val. Martialis. 1168
Maurus Terentianus. 1247
Palladius Rutil. Taurus. 1267
M. Aur. Olymp. Nemeſianus. 1269
Tit. Calphurnius. 1274
Dec. Auſonius. 1280
Ruf. Feſt. Avienus. 1325, & [1551]
Cl. Claudianus. 1343
Rutilius Claud. Numatianus. 1410
C. Soll. Sidonius Apollinaris. 1415
Mart. Min. Fel. Capella. 1442
A. Maul. Torq. Sev. Boetius. 1449

Authores, quorum Fragmenta & varia quædam opuſcula, ex Rob. Stephani, Petr. Scriverii, Joſ. Scaligeri, & P. Pithoei Collectaneis potiſſimum decerpta ſunt.

L. Iv. Andronicus. 1456
Quint. Ennius. 1457
M. Acc. Plautus. 1470
Cn. Nævius. 1473
Mar. Pacuvius. 1479
St. Cæcilius. 1484
Lu. Accius. 1487
Cai. Lucilius. 1496
Sex. Turpilius. 1507
Cn. Matius. 1509
Lu. Afranius. 1510
Quint. Trabeas. 1514
C. Licinius Imbrex. 1514
Quint. Novius. 1514
Lu. Pomponius. 1515
Dec. Laberius. 1517
Quint. Catulus. 1519
Quint. Atta. 1520
Pub Syrus. 1520
Por. Licinius. 1523
Val. Æduuus. 1524

C. Licinius Calvus. p. 1524
C. Helvius Cinna. 1524
M. Furius Bibaculus. [1525]
P. Ter. Varro Atacinus. [1525]
C. Ticida. [1525]
Furius Antias. [1526]
Laur. Tullius. [1526]
T. Valgius. [1526]
Lu. Varius. [1527]
Dom. Marſus. [1527]
Cæl. Baſſus. [1527]
Æm. Macer. [1528]
C. Rabirius. [1528]
C. Aſin. Gallus. [1528]
Corn. Severus. [1528] & [1583]
Pomponius Secundus. [1529]
Cn. Getulicus. [1529]
Sex. Hæon. [1529]
C. Pedo Albinovanus. [1530] & [1589]
Volc. Sedigitus. [1530]
Sentius Augur. [1530]
Aul. Serenus. [1530]
Septimius Afer. [1531]

M. Ter. Varro. [1531]
Titinnius. [1541]
Suevius. [1542]
Albinus. [1542]
Alphius Avitus. [1543]
Ilius. [1543]
C. Granius. [1543]
Memor, al. Memmius. [1543]
[C.] Julius [Cæſar Strabo.] [1543]
Sempronius Gracchus. [1543]
Varius. [1543]
Cil. Mæcenas. [1543]
P. Pomponius Secundus. [1543]
Rutilius Geminus. [1543]
Incerti Tragici. [1543]

M. Tull. Cicero. [1545] & [1548]
Germanicus Cæſar. [1547] & [1563]
Seneca Philoſophus. [1566]
Petronius Arbiter. [1567]
Petronius Venuſianus. [1573]
Petronius Antigenides. [1573]
Petronius Hilarus. [1574]

Petronius Levita. p. [1574]
Alcimus. [1574]
Eugenius. [1574]
Evantius. [1574]
Q. Cicero. [1574]
Pentadius. [1574]

P. Virgilii Juvenilia, &c. [1574]
P. Ovidius. [1582]
Incerti Auctoris Moretum. [1587]
Val. Cato. [1588]
Incerti Auctoris Copa. [1589]
M. Ann. Lucanus. [1590]

Q. Serenus Samonicus. [1592]
Incerti Auctoris Phœnix. [1599]
Marcellus. [1600]

Ruffinus. [1601]
Priſcianus. [1632]
Cœl. Sympoſius. [1609]

POETÆ ECCLESIASTICI.

Q. Sept. Flor. Tertullianus. 1525
Q. Cæc. Cyprianus. 1537
Juvencus. 1539
Hilarius. 1559
Marius Victorinus. 1561
Ambroſius. 1563
Cl. Marius Victor. 1567
Damaſus. 1579
Aur. Prudentius Clemens. 1580
Pontius Paulinus. 1640
Proba Falconia. 1654
Sedulius. 1660
Liberius. 1673
Beliſarius. 1673
Honorius. 1673
Alcimus Avitus. 1673
Venantius Honorius Fortunatus. 1693

INDEX.

OMISSA.

COrnel. Gallus.
Maximianus.
L. Apuleius.

INDEX Authorum juxta temporis (ex Ger. Joh. Voſſii, ut plurimum, ſententiâ) ordinem diſpoſitorum.

Livius Andronicus. p. 1456
Quint. Ennius. 1457
M. Accius Plautus. 1 & 1470
Cn. Nævius. 1473
Mar. Pacuvius. 1479
Stat. Cæcilius. 1484
Lu. Accius. 1487
Pub. Terentius. 225
Cai. Lucilius. 1496
Sex. Turpilius. 1507
Cn. Matius. 1509
Lu. Afranius. 1510
Quint. Trabeas. 1514
C. Licin. Imbrex. p. 1514
Quint Nuvius. 1514
Tit. Lucretius. 293
Lu. Pomponius. 1515
Dec. Laberius. 1517
Albinus. [1542]
Quint. Catulus. 1519
Quint. Atta. 1520
Pub. Syrus. 1520
Porc. Licinius. 1523
Val. Æditus. 1524
M. Ter. Varro. [1531]
M. Tul. Cicero. [1545] & [1546]
Q. Cicero. p. [1574]
C. Val. Catullus. 342
Valerius Cato. [1588]
C. Licin. Calvus. 1524
C. Helv. Cinna. 1524
M. Fur. Bibaculus. [1525]
P. Ter. Varro Atacinus. [1525]
C. Ticida. [1525]
Furius Antias. [1526]
Laur. Tullius. [1526]
Ciln. Mæcenas. [1543]
Q. Varius. [1543]
Sempr. Gracchus. [1543]

INDEX AUTHORUM.

Cai. Rabirius. p. [1528]
Pub. Virgilius Maro. 359, & [1574]
Q. Horatius Flaccus. 442
Tit. Valgius. [1526]
Alb. Tibullus. 494
Cn. Cornelius Gallus. Omiſſ.
Sext. Aur. Propertius. 508
Lu. Varius. [1527]
P. Ovidius Naſo. 534, & [1582]
Dom. Marſus. [1527]
Cn. Pedo Albinovanus. [1530] & [1589]
Gratius Faliſcus. 754
Cornelius Severus. [1528] & [1583]
Mar. Manilius. 758
Cæſ. Baſſus. [1527]
Æm. Macer. [1528]
C. Aſin. Gallus. [1528]
Germanicus Cæſar. [1547] & [1563]
Phædrus. 786
Alphius Avitus. [1543]
Jun. Moder. Columella. 800
L. Ann. Seneca Philoſoph. [1566]
Tragœd. 805
Aul. Perſius Flaccus. 884
M. Ann. Lucanus. 890, & [1590]
Petronius Arbiter. [1567]
Pomponius Secundus. [1529] & [1543]
Cn. Getulicus. [1529]
Sext. Hæna. [1529]
Volc. Sedigitus. [1530]
Silius Italicus. 940
P. Papinius Statius. p. 1015
C. Valer. Flaccus. 1107
D. Jun. Juvenalis. 1142
Sulpitia. 1167
M. Val. Martialis. 1168
Sentius Augur. [1530]
Aul. Serenus. [1530]
Apuleius. Omiſſ.
Maurus-Terentianus. 1247
Palladius Rutil. Taur. Æm. 1267
Q. Sept. Flor. Tertullianus. 1525
Q. Serenus Samonicus. [1592]
Septimius Afer. [1531]
M. Aur. Olymp. Nemeſianus. 1269
Tit. Calphurnius. 1274
Cæc. Cyprianus. 1537
Juvencus. 1539
Hilarius. 1559
Marius Victorinus. 1561
Dec. Auſonius. 1280
Ruf. Feſtus Avienus. 1325, & [1551]
Damaſus. 1579
Marcellus. [1600]
Ambroſius. 1563
Aur. Prudentius Clemens. 1580
Cl. Claudianus. 1343
Pontius Paulinus. 1649
Rutil. Claud. Numatianus. 1410
Proba Falconia. 1654
C. Sedulius. 1660
C. Sol. Sidon. Apollinaris. 1415
Cl. Marius Victor. p. 1567
Alcim. Ecdic. Avitus. 1673
An. Manl. Boetius. 1449
Ruffinus. [1601]
Priſcianus. [1602]
Corn. Maximianus Gallus. Omiſſ.
Venant. Honor. Fortunatus. 1693
Mart. Min. Fel. Capella. 1442
Honorius Papa. 1673

Poetæ incertæ ætatis, aut incerti nominis.

Titinnius. [1541]
Suevius. [1542]
Rutilius Geminus. [1543]
Ilius. [1543]
C. Granius. [1543]
C. Jul. Cæſ. Strabo. [1543]
Petronius Venuſianus. [1573]
Petronius Antigenides. [1573]
Petronius Hilarus. [1574]
Petronius Levita. [1574]
Alcimus. [1574]
Eugenius. [1574]
Evantius. [1575]
Pentadius. [1574]
Cæl. Sympoſius. [1609]
Liberius. 1673
Beliſarius. 1673

INDEX AUTHORUM ALPHABETICUS.

A

L. Accius. p. 1487
L. V. Æditous. 1524
L. Afranius. 1510
Albinus. [1542]
Alcimus. [1574]
Ambroſius. 1563
L. Andronicus. 1456
Apuleius. Omiſſ.
Q. Atta. 1520
R. F. Avienus. 1325, & [1551]
Alph: Avitus. [1543]
Alc. Avitus. 1673
D. Auſonius. 1563

B

C. Baſſus. [1527]
Beliſarius. 1673
A. M. Boetius. 1449

C

S. Cæcilius. 1484
T. Calphurnius. 1274
M. F. Capella. 1442
V. Cato. [1588]
C. V. Catullus. 342
Q. Catulus. 1519
M. T. Cicero. [1545] & [1546]
Q. Cicero. [1574]
C. H. Cinna. 1524
C. Claudianus. 1343
I. M. Columella. 800
C. Cyprianus. 1537

D

Damaſus. 1579

E

Q. Ennius. 1457
Evantius. [1574]
Eugenius. [1574]

F

P. Falconia. 1654
V. H. Fortunatus. 1693
M. Furius Bibaculus. [1525]
Furius Antias. [1526]

G

C. Corn. Gallus. Omiſſ.
C. Aſin. Gallus. [1528]
C. Getulicus. [1529]
Germanicus. [1547] & [1563]
S. Gracchus. [1543]
C. Granius. [1543]
Gratius Faliſcus. p. 754

H

S. Hæna. [1529]
Hilarius. 1559
Honorius. 1673
Q. Horatius. 442

I

Ilius. [1543]
D. I. Juvenalis. 1142
Juvencus. 1539

L

D. Laberius. 1517
Liberius. 1673
P. Licinius. 1523
C. Licinius Calvus. 1524
C. Licinius Imbrex. 1524
M. A. Lucanus. 890, & [1590]
C. Lucilius. 1496
T. Lucretius. 293

M

Æ. Macer. [1528]
C. Mæcenas. [1543]
M Manilius. 758
Marcellus. [1600]
D. Marſus. [1527]
M. V. Martialis. 1168
C. Matius. 1509
Maximianus. Omiſſ.

N

C. Nævius. 1473
A. O. Nemeſianus. 1269
Q. Novius. 1514

O

P. Ovidius. 534, & [1582]

P

M. Pacuvius. 1479
Palladius Rutilius. 1267
P. Paulinus. 1649
C. Pedo Albinovanus. [1530] & [1589]
Petronius Venuſianus. [1573]
Petronius Antigenides. [1573]
Petronius Hilarus. [1573]
Petronius Levita. [1574]
Pentadius. [1574]
A. Perſius. 884
Petronius Arbiter. [1567]
Phædrus. 786
M. A. Plautus. 1, & 1470
L. Pomponius. p. 1515
Pomponius Secundus. [1529] & [1543]
Priſcianus. [1602]
S. A. Propertius. 508
A. Prudentius Clemens. 1580

R

C. Rabirius. [1528]
Ruffinus. [1601]
Rutilius Claudius. 1410
Rutilius Geminus. [1543]

S

L. A. Seneca Philoſ. [1566]
Tragœd. 805
V. Sedigitus. [1530]
C. Sedulius. 1660
Sentius Augur. [1530]
Septimius Afer. [1531]
A. Serenus. [1530]
Q. Serenus Samonicus. [1592]
C. Severus. [1528] & [1583]
C. Sidonius Apollinaris. 1415
Silius Italicus. 940
P. Statius. 1015
C. Jul. Cæſ. Strabo. [1543]
Suevius. [1542]
Sulpitia. 1167
C. Sympoſius. [1609]
P. Syrus. 1520

T

P. Terentius. 225
M. Terentianus. 1247
Q. S. F. Tertullianus. 1525
A. Tibullus. 494
C. Ticida. [1525]
Titinnius. [1541]
Q. Trabeas. 1514
L. Tullius. [1526]
S. Turpilius. 1567

V

C. Valerius Flaccus. 1107
T. Valgius. [1526]
Q. Varius. [1543]
L. Varius. [1527]
M. T. Varro. [1531]
P. T. Varro Atacinus. [1525]
C. M. Victor. [1507]
M. Victorinus. [1501]
P. Virgilius. 359, & [1574]

A
L I S T
OF THE
SUBSCRIBERS.

A.

HIS *Grace* Charles *Duke of* St. Albans.
Joſeph Addiſon *Eſq*; *Large Paper.*
The Honourable Joho Aiſlaby *Eſq*; *Large Paper.*
Thomas Allen *Eſq*;
Mr. Anthony Allen, *Fellow of* King's College Cambr.
Joſeph Alſton *Eſq*;
John Anſtis *Eſq*;
Dr. Arbuthnot.
Nathaniel Axtell *of the* Inner-Temple *Eſq*;
Mr. Maurice Atkins, *Bookſeller in* London.

B.

His Grace Henry *Duke of* Beanfort.
The Right Honourable Nanfan *Earl of* Bellamont.
The Right Honourable Scroop *Earl of* Bridgwater.
The Right Honourable Charles *Lord* Bruce.
The Right Honourable Richard *Earl of* Burlington.
The Reverend Mr. Barrel, *Prebendary of* Rocheſter.
Francis Barrel *Eſq*; *Recorder of* Rocheſter.
The Reverend Mr. Thomas Bate, *Fellow of* Jeſus College Cambr.
Alexander Bayne *Eſq*; *Two Sets.*
George Blagrave *Eſq*; *Large Paper.*
Joho Bligh *Eſq*;
Mr. William Blunt *of* Horſham *in* Suſſex.
Mr. Henry Boon, *Surgeon.*
William Borret *of the* Inner-Temple *Eſq*;
Mr. John Bowes.
The Right Honourable Henry Boyle *Eſq*; *Large Paper.*
The Reverend Mr. Thomas Bradbury.
Thomas Brerewood *Eſq*; *Large Paper.*
William Bridges *Eſq*;
John Bridges *of the* Inner-Temple *Eſq*; *Large Paper.*
The Honourable James Bridges *Eſq*; *Large Paper.*
The Honourable Francis Bridges *Eſq*;
Sir Humphrey Briggs, *Bar.* *Large Paper.*
John Bromely *Eſq*;
Mr. Bronker, *Schoolmaſter of* Madly *in* Staffordſhire.
Mr. Thomas Brown *of* Reading.
Mr. Hugh Browne.
Sir John Brownlow *Bar.*
——— Broughton *Eſq*;
The Reverend Mr. Thomas Bryan, *Maſter of the Free-School at* Harrow on the Hill, Middleſex.
Mr. Chriſtopher Bateman, *Bookſeller in* London.
Mr. Joſhua Barnes, *Bookſeller in* London.
Mr. Andrew Bell, *Bookſeller in* London.
Mr. Philip Biſhop, *Bookſeller in* Exeter.
Mr. James Bonwick, *Bookſeller in* London.
Mr. Jonah Bowyer, *Bookſeller in* London.
Mr. Daniel Browne, *Bookſeller in* London.

C.

The Right Honourable Nathaniel *Lord* Calvert.
The Right Honourable John *Earl of* Carbery.
The Right Honourable Charles *Earl of* Carliſle.
The Right Honourable John *Lord* Carteret.
The Right Honourable Chriſtopher, *Lord Viſcount* Caſtlecomer.
The Right Honourable Hugh *Earl of* Cholmondeley. *Large Paper.*
The Right Honourable Hugh *Lord* Clifford.
The Right Reverend Father in God, St. George, *Lord Biſhop of* Clogher.
The Right Honourable Henry *Lord* Coleraine.
The Right Honourable Charles *Lord* Cornwallis.
The Right Honourable William *Lord* Cowper. *Large Paper.*
Dr. Cade.
Mr. Cæſar *of* Rocheſter.
Chriſtopher Caldwell *Eſq*;
Sir William Calderwood *of* Poltown.
Mr. William Cheſelden *Surgeon, and F. R. S.*
John Cheſhire *Eſq*; *one of Her Majeſty's Serjeants at Law.*
The Honourable Lieutenant General Cholmondeley.
Charles Cholmondeley *Eſq*;
James Cholmondeley *Eſq*;
The Honourable George Clark *Eſq*; *Large Paper.*
The Reverend Mr. Henry Coleman *of* Harply, Norfolk.
Anthony Collins *Eſq*;
Mr. John Colſon *of* Rocheſter.
The Honourable Spencer Compton *Eſq*;
The Reverend Mr. Cook.
Spencer Cowper *Eſq*;
John Cox, *A. M. Fellow of* Morton College, Oxon.
William Curzon *Eſq*;
John Cuthbert *Eſq*; *Recorder of* Newcaſtle on Tyne.
Mr. William Clayton, *Bookſeller in* Mancheſter.
Mr. Henry Clements, *Bookſeller in* Oxon.
Mr. Henry Clements, *Bookſeller in* Loodon.
Meſſieurs N. Cliff *and* D. Jackſon, *Bookſellers in* London.

D.

The Right Honourable Baſil *Earl of* Denbigh.
His Grace William *Duke of* Devonſhire. *Large Paper.*
The Moſt Noble Evelin Pierpoint, *Marqueſs of* Dorcheſter. *Large Paper.*
The Right Honourable Lionel *Earl of* Dorſet, *and* Middleſex.
Sir David Dalrymple, *Bar.*
Dr. Davis *of* Birmingham.
The Reverend Mr. William Deniſon *of* Univerſity College, Oxon.
Mr. Deſaguliers *of* Hart Hall *in* Oxon.
Charles Delafaye *Eſq*;
The Honourable George Doddington *Eſq*;
Mr. Doiley *of* Rocheſter.
John Dormer *Eſq*;
The Honourable Brigadier Dormer.
Chriſtopher Driffield *Eſq*;
David Drummond *Eſq*; *Treaſurer of the Bank in* Scotland.
Dr. John Drummond.
Mr. Matthias Dagnal, *Bookſeller in* Ailesbury, Bucks.
Mr. Peter Dunoyer, *French Bookſeller in the* Strand.

His

A LIST of the SUBSCRIBERS.

E.

His Highneſs Prince Eugene *of* Savoy. *Large Paper.*
The Right Reverend Father in God, John *Lord Biſhop of* Ely. *Large Paper.*
Dr. William Eccles.
Thomas Edwards *Eſq*;
The Reverend Mr. John Evans.
John Evelyn *Eſq*;

F.

The Reverend Dr. James Fynney, *Prebendary of* Durham.
The Reverend Mr. Thomas Fairfax.
Martin Folkes *Eſq*;
Mr. Nicholas Field, *Surgeon.*
John Foyle *Eſq*;
Mr. Charles Fleetwood *of* King's College Cambridge.
Charles Ford *Eſq*;
Mr. Thomas Forſter, *F. R. S.*
Sir Thomas Frankland *Bar.*
The Reverend Mr. Franklin.
The Reverend Mr. Freeman, *Miniſter of* St. Buttolph Alderſgate.
Mr. William Freeman, *Bookſeller in* Durham.

G.

The Right Honourable Francis *Earl of* Godolphin.
The Right Honourable John *Lord* Gower, *Baron of* Sritnam.
The Right Honourable Henry *Earl of* Grantham.
The Reverend Mr. Gapper.
Thomas Gardner *Eſq*;
The Reverend Mr. Gardner, *Subdean of* Lincoln.
Mr. Robert Gay, *Surgeon.*
The Reverend Mr. John Geree.
Thomas Gibbs *Eſq*;
Alexander Gibſon *of* Durvil *Eſq*;
Thomas Gifford *of* Chillington *Eſq*;
Jeffery Gilbert *of the* Inner-Temple *Eſq*;
Dr. Gilſtrope.
Mr. Thomas Girdler, *Fellow of* Wadham College *in* Oxon.
Mr. Ralph Gladman, *School-maſter of* Ailesbury *in* Bucks.
Mr. Matthew Goodfellow *of* London *Merchant.*
Richard Graham *Eſq*;
The Reverend Mr. Benjamin Gravener.
Mr. Edward Green, *Surgeon.*
Mr. Thomas Giffin, *Bookſeller in* Shrewsbury.
Mr. Thomas Goddard, *Bookſoller in* Norwich.
Mr. Timothy Goodwin, *Bookſeller in* London.
Mr. Robert Goſling, *Bookſeller in* London.
Mr. James Gray, *Bookſeller in* Yarmouth.

H.

The Right Honourable Simon *Lord* Harcourt, *Baron of* Stanton Harcourt, *Lord Keeper of the Great Seal of* Great Britain. *Large Paper.*
The Right Honourable Charles *Lord* Hallifax. *For Two Sets. Large Paper.*
The Right Honourable John *Lord* Harvey. *Large Paper.*
The Right Honourable Algernoon *Earl of* Hertford.
The Baron de Hohendorf. *Large Paper.*
The Right Honourable Scroop, *Lord Viſcount* Howe.
The Right Honourable Theophilus *Earl of* Huntington.
The Honourable Simon Harcourt *Eſq*; *Large Paper.*
The Reverend Mr. Anthony Hall, *Fellow of* Queen's College, Oxon.
The Reverend Mr. Henry Hall.
Henry Hare *Eſq*;
Thomas Hargrave, *M. D.*
Mr. Hargrave, *Schoolmaſter of* Trentham *in* Staffordſh.
Charles Harrel *Eſq*;
The Reverend Mr. William Harris.
Mr. Edward Harriſon.
Mr. Edward Harriſon.
——————— Hay *Eſq*;
William Hempſon *Eſq*;
John Hiecocks *Eſq*; *Maſter in* Chancery.
The Reverend Mr. Hill, *Prebendary of* Rocheſter.
Ambroſe Holbetch *Eſq*;
Sir John Holland, *Bar. Large Paper.*
Mr. George Holmes.
Sir Charles Holt *of* Aſton, Warwickſhire.
Robert Holt *Eſq*;
The Honourable Edward Howard *Eſq*;
Mr. John Hughes.
The Reverend John Hunter, *A. M. Maſter of the Free-School, and Prebendary of the Cathedral Church of* Litchfield.
Mr. John Harding, *Bookſoller in* London.
Mr. Francis Hilliard, *Bookſeller in* York.
Mr. John Hyde, *Bookſoller in* Dublin.

I.

The Right Honourable Archibald *Earl of* Ilay.
The Right Honourable the Lord Irwin.
Sir Joſeph Jekyll *Knight, Chief Juſtice of* Cheſter, *and one of Her Majeſty's Serjeants at Law.*
Thomas Jett *Eſq*; *Large Paper.*
Mr. William Jones, *F. R. S.*
William Ing *Eſq*; *of* Thorp *in* Staffordſhire.
Sir Juſtinian Iſham *Bar.*
Mr. Edmond Jefferies, *Bookſoller in* Cambridge.
Mr. William Innys, *Bookſeller in* London.
Mr. Michael Johnſon, *Bookſeller in* Litchfield *in* Staffordſhire, *as alſo at* Birmingham.

K.

His Grace Henry *Duke of* Kent.
Robert Keck *Eſq*;
John Kelly *of the* Inner-Temple *Eſq*;
Mr. Robert Keylway, *Surgeon.*
The Reverend Dr. John King *of the* Charterhouſe.
Sir Godfrey Kneller *Knight, Principal Painter to Her Majeſty.*
Mr. Robert Knaplock, *Bookſeller in* London.

L.

The Right Honourable George Granville *Lord* Lanſdown.
The Right Honourable James *Lord Viſcount* Lanesborough.
The Right Honourable John *Earl of* Leiceſter.
The Right Honourable Hugh, *Earl of* Loudoun.
The Right Honourable the Lord Lumley.
Matthew Lant *Eſq*;
William Lany *Eſq*;
Nicholas Letchmere *Eſq*;
Dr. Henry Levit. *Large Paper.*
Mr. Richard Levit.
William Lewis le Grand *Eſq*;
The Reverend Richard Lidgould, *A. M. Rector of* Waldron, Suſſex.
George Lockart *of* Carnwarth *Eſq*;
Charles Longueville *Eſq*;
Mr. Solomon Lowe.
Sir Nathaniel Lloyd.
The Reverend Dr. Owen Lloyd, *Dean of* Connor.
The Reverend Mr. John Lloyd.
Mr. Laurence *of* London, *Bookſeller.*
Mr. William Lewis *of* London, *Bookſoller.*
Mr. Owen Lloyd, *Bookſeller in* London.

M.

The Right Honourable Charles *Earl of* Mancheſter.
Mr. John Machin, *F. R. S.*
Sir George Markham, *Bar.*
Henry Martyn *Eſq*;
Burrell Maſſingberd *Eſq*;
Dr. Maundy.
Dr. Mead.
Samuel Mead *Eſq*; *Large Paper.*
Charles Mein *Eſq*;
The Reverend Mr. Luke Milbourn.
The Reverend Mr. Mills, *Prebendary of* Wells, *and Maſter of* Croyden *School in* Surry.
Samuel Molyneux *Eſq*;
Claver Morris, *M. D.*
Mr. James Morton *Merchant in* Newcaſtle.
The Reverend Mr. La Mothe.
Mr. Bernard Mould, *Fellow of* Wadham College *in* Oxon.

The

A LIST of the SUBSCRIBERS.

The Honourable Edward Wortley Mountague *Eſq;* *Large Paper.*
Sir James Mountague, *Knight.*
Joſeph Moyle *Eſq;*
Gideon Murrey *Eſq;*
Mr. John March, *Bookſeller in* Exeter.
Mr. Daniel Midwinter, *of* London *Bookſeller.*
Mr. John Mootfurd, *Bookſeller in* Worceſter.

N.

The Right Honourable William *Lord* North *and* Grey.
Robert Nelſon *Eſq;* *one Large Paper, and one Small Paper.*
Henry Newton. *L. L. D.*
Dr. Denton Nicholas.
———— Nicholas *Eſq;*

O.

The Right Honourable Charles *Earl of* Orrory.
The Reverend Adam Ottley, *D. D. Archdeacon of* Salop.
Sir Henry Oxenden.

P.

The Right Honourable Sir Thomas Parker, *Knight,* *Lord Chief Juſtice of the* Queen's-Bench. *Large Paper.*
The Right Honourable William *Earl of* Portland. *Large Paper.*
The moſt Noble the Marquis of Powis.
Robert Packer, *Eſq;*
Mr. Samnel Palmer, *Surgeon.*
William Parker *Eſq;*
Mr. William Pate.
Robert Payoe *Eſq;*
Dr. Pellet.
Francis Pemberton *Eſq;*
The Right Honourable Sir John Percivale, *Bar.*
Sylveſter Pettyt *of* Bernard's-Inn, *Gent. two Sets.*
Ambroſe Philips, *Eſq;*
Mr. Pickering *of* London, *Herald Painter.*
Mr. Thomas Pierce *of* Lewis *in* Suſſex.
Mr. Philip Pinkney *of the* Stamp-Office
Dr. Plumtree.
Mr. Poley.
Benjamin Portlock, *Eſq;*
The Reverend Mr. Poſtlethwait *of St.* Paul's *School.*
The Reverend Dr. Pratt, *Provoſt of* Trinity College *in* Dublin.
The Honourable Matthew Prior, *Eſq;* *Large Paper.*
Henry Proctor, *Eſq;*
Mr. Richard Parker *of* London, *Bookſeller.*
Mr. Pieſley *Bookſeller in* Oxon.
Mr. John Pemberton *of* London, *Bookſeller.*
Mr. John Phillips *of* London, *Bookſeller.*

R.

The Right Honourable Charles *Earl of* Radnor.
His Grace Charles *Duke of* Richmond.
The Right Honourable Lewis *Lord* Rockingham.
His Grace John *Duke of* Roxburgh. *Large Paper.*
His Grace Joho *Duke of* Rutland.
The Right Honourable the Lord Edward Ruſſel.
Sir Robert Raymond *Kt. Her Majeſty's Sollicitor-General. Large Paper.*
Mr. James Read.
The Reverend Mr. Rebotier.
The Reverend John Reynolds, *A. M. of* Exeter.
Sir Robert Rich, *Bar.*
Mr. George Ridpath.
Monſieur Rigaud, *Directeur de L'Imprimerie Royale à* Paris *For ſix Setts.*
Mr. Richard Randale *Bookſeller in* New-Caſtle *on* Tyne.
Mr. Ranew Robinſon *of* London *Bookſeller.*
Mr. James Round *of* London *Bookſeller.*

S.

The Right Honourable James *Earl of* Salisbury.
The Right Reverend Father in God Gilbert, *Lord Biſhop of* Sarum.
The Right Honourable Richard *Earl of* Scarborough.
The Right Honourable Richard *Lord Viſcount* Shannon.
His Grace Charles *Duke of* Shrewsbury.
The Right Honourable John *Lord* Somers. *Large Paper.*
His Grace Charles *Duke of* Somerſet. *Large Paper.*
The Right Honourable Thomas, *Earl of* Stamford.
The Right Honourable Charles *Earl of* Sunderland *Large Paper.*
Sir Thomas Samwell, *Bar.*
Sir Richard Sandford, *Bar.*
The Reverend Mr. Charles Seward.
Thomas Scot *Eſq;*
James Selby *Eſq; Serjeant at Law.*
William Setoo, *Jun. of* Pitmedden *Eſq;*
Peter Sexton *of* Grays-Inn *Eſq;*
John Sharp *Eſq;*
Mr. Charles Shelley *of* Lewis *in* Suſſex.
William Shippen *Eſq;*
Richard Shuttleworth *Eſq;*
Thomas Slater *of* Grays-Inn *Eſq;*
The Reverend Mr. Richard Sleech.
The Reverend Mr. Smallwood *of* More *in* Staffordſhire.
Mr. Nathaniel Smith.
Ralph Sneid *of* Keel *in* Staffordſhire *Eſq;*
Thomas Southern *Eſq;*
The Right Honourable Edward Southwell *Eſq;*
The Reverend Mr. Sprat, *Arch-Deacon of* Rocheſter.
The Honourable Lieutenant-General Stanhope.
The Reverend Mr. Staples.
Richard Steele *Eſq;* *Large Paper.*
Mr. John Sturt, *Engraver.*
The Reverend Dr. Jonathan Swift.
Sir Philip Sydenham, *Bar.*
Mr. Peter Sykes *of* London, *Apothecary to the* Tower.
———— Sylveſter *Eſq;*
Mr. Henry Scheurleer *Bookſeller at the* Hague. *For eight Setts.*
Mr. Edward Score *Bookſeller in* Exeter.
Mr. David Scot *Bookſeller in* Edingborough.
Mr. Thomas Sheppard *Bookſeller in* Dublin.
Mr. Nevil Simonds *Bookſeller in* Sheffield.
Mr. Slater *Bookſeller in* Eaton.
Mr. Ralph Smith *of* London, *Bookſeller.*
Mr. John Sprint *of* London, *Bookſeller.*
Mr. George Strahan *of* London, *Bookſeller.*
Mr. John Swale, *Bookſeller in* Leeds.

T.

The Right Honourable Charles *Lord* Tyrawley.
Francis Tanner, *M. D.*
Joſeph Taylor *of the* Inner-Temple *Eſq;*
John Temple *Eſq;*
The Reverend Thomas Terry, *B. D. of* Chriſt's Church *College in* Oxon. *Large Paper.*
Richard Tighe, *Eſq;*
The Reverend Mr. Robert Tillotſon *of* Clare-Hall *in* Cambridge.
The Reverend Mr. Andrew Took *of the* Charter-houſe.
Richard Topham *Eſq;*
Arthur Trevor *Eſq;* *Large Paper.*
Henry Turner *Eſq, Serjeant at Law.*
Mr. James Taylor *Bookſeller in* Chatham.
Mr. William Taylor *of* London, *Bookſeller.*
Mr. Richard Thurlburne, *Bookſeller in* Cambridge.

V.

John Vanbrugh *Eſq;*
Sir Richard Vernoo, *Bar.*
The Reverend Mr. James Upton, *Schoolmaſter at* Tanton *in* Somerſetſhire.
Mr. Iſaac Vaillant, French *Bookſeller in the* Strand. *For fifty Setts.*
Mr. Paul Vaillant, French *Bookſeller in the* Strand. *For fifty Sets.*

W.

The Right Honourable James *Lord* Waldegrave.
The Right Reverend the Lord Biſhop of Waterford. *Large Paper.*
The Right Honourable Thomas *Lord Viſcount* Weymouth.
The Right Honourable Thomas *Earl of* Wharton.

b *The*

A LIST of the SUBSCRIBERS.

The Right Reverend the Lord Biſhop of Wincheſter.
Dr. Thomas Walker *of the* Charterhouſe.
William Walmeſley *of the* Inner-Temple *Eſq*;
Horace Walpole *Eſq*;
Robert Walpole *Eſq*;
Mr. Robert Walter.
Lee Warner *Eſq*;
The Reverend Mr. Iſaac Watts.
Abraham Weeks *Eſq*;
The Reverend Ralph Welſtead, *B. D. Fellow of* Trinity College *in* Cambridge.
Charles Whitworth *Eſq*; *Large Paper.*
The Reverend Mr. John Wilcox, *Rector of* Exburne *in* Devon.
Mr. Chriſtopher Widmore *of* Lincolns-Inn.
——— Wilkinſon *Eſq*;
Sir Nicholas Williams, *Bar.*
Sir William Windham, *Bar. Secretary at War.*
Mr. Daniel Wilſon, *Fellow of* Clare-Hall.
Salaway Winnington *Eſq*;
Colonel James Worſely.
Sir Thomas Wroth, *Bar.*
Richard Wynne, *Eſq*; *Serjeant at Law.*
Edward Wynne, *L. L. D. Chancellor of* Hereford.
Mr. Thomas Ward *of* London, *Bookſeller.*
Mr. John Ward *Bookſeller in* Leiceſter.
Mr. William Ward *Bookſeller in* Nottingham.
Mr. James Wild *Bookſeller in* Hereford.
Mr. Richard Wilkin *of* London, *Bookſeller.*
Mr. Wilkinſon *Bookſeller in* Portſmouth.

M. ACCII



B. Lens jun. delin. J. Sturt sculp.

M. ACCII PLAUTI VITA,

A

PETRO CRINITO.

MAR. PLAUTUS patriâ Sarſinas fuit ex Umbriâ, quod ipſe de ſe inſinuat, in Fabulâ Moſtellariâ, & alii veteres tradunt. Conſtat eum his temporibus Romæ vixiſſe, atque in Scenâ præſtitiſſe, quibus in civitate Pub. Scipio, Fulvius Nobilior, & M. Cato excellentes habiti ſunt. Ingenio perurbano fuit & maximè feſtivo, quod cùm alia multa indicant, tum Comœdiæ ipſius plenæ jocunditatis, ac leporum. Relata ſunt ab A. Gellio complura in Atticis noctibus de eruditione & Fabulis Plautinis, ex authoritate M. Varronis, qui Plautum ait, cùm erogaſſet omnem pecuniam in Scenicis ornamentis, ad ſummam paupertatem fuiſſe redactum. Eâque ratione in urbem rediiſſe, & operam piſtori locaſſe ad victum comparandum, his molis circumagendis, quas truſatiles vocant, Hieronymus manuales appellavit. Et cùm aliquandiu in piſtrino verſaretur, ibidem Fabulas aliquot dicitur compoſuiſſe, ut Saturionem & Addictum. M. Varro in libro de Plautinis Comœdiis verba hæc poſuit, quæ adſcribenda exiſtimavi, ut à Gellio eſt obſervatum. Feruntur ſub Plauti nomine Comœdiæ circiter C. & XXX. Sed homo eruditiſſimus L. Ælius XXV duntaxat illius eſſe cenſuit. Neque dubium eſt, quin iſta etiam, quæ à Plauto ſcripta non fuiſſe, veterum Poetarum fuerint, ut M. Accii, C. Plautii, à quo dictæ ſunt Plautianæ Fabulæ, non Plautinæ. Cæterùm cum XXV à veteribus connumerentur M Plauti Comœdiæ, ſciendum eſt præter illas XX (quæ à noſtris Grammaticis conſenſu omnium pro Plautinis habentur) tres à Gellio nominari, hoc eſt, Boethiam, Nervulariam, Fretum. Varro & Sex. Pompeius alias plures nuncupant, ut Artemonem, Frivolariam, Phagonem, Ceſtrionem atque Aſtrabam, eáſque inter Plautinas referunt. De Aſtrabâ tamen Gellius & Nonius dubitarunt. In Fabulis ſuis ſequutus eſt Græcos Authores, maximè Demophilum, Philemonem, & Epicharmum Siculum, ut Horatius Flaccus teſtatur. Tantùmque ſcribendi elegantiâ & ſalibus viſus eſt præſtitiſſe, ut Epius Stolo affirmare non dubitaverit: Muſas ipſas Plautino ſermone fuiſſe locuturas, ſi Latinè loqui voluiſſent, quod à Fabio Quintiliano refertur. Quocirca Gellius cenſet optimus omnium ſcriptorum, appellat eundem Plautum parentem ac principem in omni Latinâ elegantiâ. Volcatius Sedigitus, cum de ordine comicorum ſcribit, poſt Cæcilium collocavit Plautum, cæteríſque omnibus prætulit. Nomen Plauti deductum eſt à planitie pedum (ut eſt author Sextus Pompeius), priùs enim Marcus Plotus dicebatur. Hinc ſemiplotia calceamenta dicta ſunt, quibus in venationibus uterentur. Sed hâc de re ſuo loco diximus. Obiiſſe traditur paucis annis poſt Quintum Ennium, Olympiade centeſimâ XLV. Quantum jacturæ factum ſit in ejus obitu, teſtatus eſt idem Poeta his verſibus de ſe compoſitis:

Poſtquam eſt morte captus Plautus,
Comœdia luget, ſcena eſt deſerta,
Deinde riſus, ludus, jocúſque & numeri
Innumeri ſimul omnes collachrymarunt.

M. ACCII PLAUTI VITA,

A

LILIO GREG. GYRALDO.

SEcus Nævium Mar. Actius Plautus erat, qui aliquo cum Nævio tempore vixit. Eſt verò Plautus appellatus, ut Sex. Pomp. ait, quòd hi, qui plani ſunt pedibus, Ploti primùm, mox Plauti vocati ſunt. Unde ait, Actius Poeta, qui Umber Sarſinas erat, à pedum planicie initio Plotus, poſtea Plautus eſt dictus. Sanè (hoc vobis nunc ſemel dixerim, ne repetendum ſit ſæpius) vario modo ſcribi video hoc nomen Actius: quidam enim per ct notant, quaſi ab agendo Actius dicatur: alii duplici cc Accius ab Accâ videlicet: demum alii duplici tt Attius ab Atti Trojano, quod innuit Vergilius; & memini me ſæpius in marmoribus, & vetuſtis numiſmatum inſcriptionibus obſervaſſe: ut Victorinum mittam id Orthographiæ libello præcipientem, & Græca Dionis exemplaria. Sed & nomen Attys Phrygis pueri apud Græcos Ἄττυς, ſcriptum ſæpius eſt videre. Ego nihilominus, quoniam ita pridem à magiſtris puer inſtitutus fui, Actium ſcribere perſeverabo. Fuit igitur Actius Plautus patriâ Sarſinas,

A quod

quod Umbriæ eſt oppidum, ut Hieronymus, & Feſtus obſervant; id quod & ipſemet ſubinnuit alicubi in Moſtellariâ Fabulâ. Floruit verò in Scenâ, teſte Gellio, anno ferme 15ª poſtquam bellum Punicum ſecundum incœptum eſt, cum jam Romani Pœnos ipſos vincere cœpiſſent; id quod innuit ipſe in Ciſtellariæ Prologo his verbis:

Vincite, ut feciſtis antehac, & Pœni victi pœnas ſufferant.

In Fabulis componendis etſi alios Græcos eſt imitatus, Diphilum, Philemonem, & alios, ut vel ex ipſo facile eſt videre; tamen Horatii Flacci Sententiâ, Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi dicitur. Quæſtum quoque in Fabulis feciſſe dictus eſt, adeò ut etiam mercaturam exercere voluerit, quæ cum ei malè ceſſiſſet, pecuniáſque omnes perdidiſſet, Romam inops reverſus, ob quærendum victum, ad circumagendas molas, quæ truſatiles appellantur, operam piſtori locavit: tametſi apud Euſebium Hieronymus id annonæ caritate feciſſe prodiderit. Ipſum ait Gellius fabulas in piſtrino ſcripſiſſe; Saturionem, Addictum, aliámque, cujus nomen nec ipſe retulit. Anno verò 20° Plautus, ut M. Cicero obſervat, poſt Cethegi & Tuditani Conſulatum, Publio Claudio, & L. Portio Coſſ. Catone Cenſore mortuus eſt, non multò poſt Ennium, Olympiade videlicet cxlv. Epitaphiúmque ſibi ipſe compoſuit, quod à M. Varrone in libro de Poetis poſitum affert Gellius.

Poſtquam eſt morte captus Plautus,
Comœdia luget, ſcena eſt deſerta,
Deinde riſus, ludus, jocúſque & numeri
Innumeri ſimul omnes collachrymarunt.

De numero vero Fabularum Plauti dubitatum eſt. Servius ait ab aliquibus viginti & unam exiſtimatas, ab aliis quadraginta, à nonnullis centum. Varro quidem & ipſe viginti & unam legitimas prodidit, quæ & ab eo Varronianæ cognominatæ fuerunt. Sed L. Ælius homo eruditiſſimus eas quinque & viginti exiſtimavit. Gellius verò ſuâ ætate centum & triginta ipſius Plauti nomine circumferri tradidit. Sed enim Varro in libro de Plautinis Comœdiis quaſdam enumerat, quæ non Plauti ſunt, ſed M. Aquilii, ut ego lego, quod alii M. Accii, id quod M. Acutici perperam apud Gellium legitur. Subjungit idem, Plautium quempiam Comœdiarum Poetam fuiſſe, cujus Fabulæ, quòd Plautii inſcribebantur, acceptæ fuerunt quaſi Plautinæ, cum eſſent non à Plauto Plautinæ, ſed à Plautio Plautianæ. Alii quidem illas non Plauti fuiſſe, at veterum quorundam Poetarum, ab eóque retractatas ac reſarcitas nomen Plauti recepiſſe: quod mihi vix veriſimile videtur, nullis celebratis Poetis ante Livium, & Ennium. Tantæ verò authoritatis apud antiquos fuit Plautus, ut Quintilianus Varronem ſcripſiſſe affirmet, Muſas, Epii Stolonis ſententiâ, Plautino ſermone locuturas fuiſſe, ſi Latinè loqui voluiſſent. Cicero mirum in modum, ut ſcitis, Plautum commendat. Volcatius vir in Poeticâ illuſtris, ſecundas in Comœdiâ Plauto attribuit. Macrobius Plautum ait in jocorum venuſtate præcelluiſſe: ut alios penè innumerabiles hôc loco mittam, qui Plautum ſummis laudibus proſequuntur, quorum me movet authoritas, ut non tam facilè cum Horatio cenſeam, qui eum, eóſque, qui illum laudavere, his verſibus perſtringit:

At noſtri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere ſales, nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirati.

Ego utique (ut vobiſcum, quod ſentio, loquar) non inficias ierim pleraque in Plauti Fabulis legi, quæ ſi è Scenâ non exciperentur, fortaſſis frigida, & in numerum redigenda forent. Sed nunquid ego cum Horatio Poetâ tanti judicii in Poeticâ, quanti hactenus quiſquam alius, nunc certem? minimè: utram vos in partem velitis, inclinate, idque ſinè piaculo. Summæ certè doctrinæ & æſtimationis viri in re literariâ, commentaria in Plauti Fabulas compoſuere M. Varro, L. Siſenna, & Aſper, aliíque & noſtrâ hâc ætate quidam ſanè bene docti: quin & hodie video elegantiſſimos, & doctiſſimos homines amicos meos libentiſſimè in ejus Poetæ lectione, poſt graviora ſtudia, conquieſcere.

DE PLAUTO,

Et ejus Scriptis veterum Auctorum teſtimonia.

PLAUT. Bacchid. Act. 2. Sc. 2. v. 36.

Etiam Epidicum, &c.

Auctor Prologi in Caſinam. v. 11.

Nos poſtquam populi rumorem, &c.

TERENT. in Prologo Andriæ. v. 18.

Qui cùm hunc accuſant, &c.

Id. in Prologo Eunuchi. v. 25.

Colacem eſſe Nævi & Plauti veterem fabulam.

Id. in Prologo Adelph. v. 6.

Synapothneſcontes Diphili, &c.

VARRO Parmenone, apud Nonium, in poſcere, i. accipere.

In Argumentis *Cæcilius poſcit palmam, in* Etheſin *Terentius, in* Sermonibus *Plautus.*

CICERO lib. I. de Officiis.

Duplex omnino eſt jocandi genus; unum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum: alterum elegans, urbanum, ingenioſum, facetum: quo genere non modo Plautus noſter & Atticorum antiqua Comœdia, ſed etiam Philoſophorum Socraticorum libri ſunt referti.

Idem Tuſcul. Quæſt. lib. I.

SERIUS Poeticam nos accepimus: annis enim ferè CCCCX. poſt Romam conditam Livius Fabulam dedit, C. Claudio Cæci filio, M. Tuditano COSS. anno ante natum Ennium, qui fuit major natu, quàm PLAUTUS & Nævius.

Idem lib. III. De Oratore, ex perſonâ L. Craſſi.

EQUIDEM cùm audio ſocrum meam Læliam, (facilius enim mulieres incorruptam antiquitatem ſervant, quod multorum ſermonis expertes ea tenent ſemper, quæ prima didicerunt) eam ſic audio, ut PLAUTUM mihi aut Nævium videar audire.

Idem, lib. IV. De Republ. apud AUGUSTINUM De Civ. lib. II. cap. IX.

SED Periclem, cùm jam ſuæ civitati maximâ auctoritate plurimos annos domi & belli præfuiſſet, violari verſibus, & eos agi in Scenâ non plùs decuit, quàm ſi PLAUTUS noſter voluiſſet aut Nævius P. & Cn. Scipioni, Cæcilius M. Catoni maledicere.

Idem, Catone majore, ex ejuſdem perſonâ.

QUAM gaudebat Bello ſuo Punico Nævius! quàm Truculento PLAUTUS! quàm Pſeudolo!

Idem, Epiſtol. Famil lib. IX. Epiſt. ad Papirium Pætum.

SED tamen ipſe Cæſar habet peracre judicium: & ut Servius frater tuus, quem literatiſſimum fuiſſe judico, facilè diceret: Hic verſus Plauti non eſt, hic eſt: quod tritas haberet aures notandis generibus Poetarum, & conſuetudine legendi: ſic audio Cæſarem, &c.

HORAT. lib. 2. Epiſt. 1. v. 57.

Dicitur Afrani, &c. Et v. 170.
—— *Aſpice, Plautus* &c.

VOLCATIUS SEDIGITUS, de Poetis Comicis, apud Gellium lib. XV. cap. XXIV.

MULTOS incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam Poetæ Comico quoi deferant.
Eum meo judicio errorem diſſolvam tibi.
Ut, contrà ſi quis ſentiat, nil ſentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico.
PLAUTUS ſecundus facilè exſuperat cæteros.
Dein Nævius, qui fervet, pretio in tertio eſt.
At ſi quid quarto detur, dabitur Licinio:
Attilium poſt Licinium facio inſequi.
In ſexto conſequetur hos Terentius.

Turpilius

Turpilius ſeptimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco eſſe facilè facio Luſcium.
Antiquitatis cauſâ decimum addo Ennium.

PLINIUS. Natur. Hiſt. lib. XIV. cap. XIII.

Lautiſſima apud priſcos vina erant myrrhæ odore condita, ut apparet in Plauti fabulâ, quæ Perſa inſcribitur, quanquam in eâ & calamum addi jubet. Lege Perſ. Act. 1. Sc. 3. v. 8.

Id. Lib. XIIX. cap. XI.

Piſtores Romæ non fuerunt ad Perſicum uſque bellum, annis ab urbe conditâ ɪↄLXXX. *Ipſi panem faciebant Quirites, mulieríumque id opus erat, ſicut etiamnunc in plurimis gentium. Artopt am Plautus appellat in fabulâ, quam Aululariam ſcripſit,* [Act. 2. Sc. 9. v. 4.] *magnâ ob id concertatione eruditorum, an is verſus Poetæ ſit illius; certúmque ſit Attei Capitonis ſententiâ toſtum panem lautioribus coquere ſolitos, piſtoréſque tantùm eos, qui far pinſebant, nominatos.*

PLINIUS NEPOS, lib. I. Epiſt. XVI.

LEGIT mihi nuper epiſtolas, quas uxoris eſſe dicebat: PLAUTUM vel Terentium metro ſolutum legi credidi.

QUINTIL. Inſt. Orat. lib. X. cap. I.

IN Comœdiâ maximè claudicamus: licèt Varro dicat, Muſas (*Ælii Stolonis ſententiâ*) Plautino ſermone locuturas fuiſſe, ſi Latinè loqui vellent.

A. GELLIUS Noct. Att. lib. I. cap. VII.

PLAUTUS verborum Latinorum elegantiſſimus, in Amphitruone dixit: Numerò mihi in mentem fuit.

Idem lib. III. cap. III.

Verum eſſe comperior, quod quoſdam bene litteratos homines dicere audivi, qui pleraſque Plauti Comœdias curioſè atque contentè lectitaverunt, non indicibus Ælii, nec Sedigiti, nec Claudii, nec Aurelii, nec Accii, nec Manlii, ſuper his Fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros, ſed ipſi Plauto moribúſque ingenii atque linguæ ejus: hâc enim judicii normâ Varronem quoque eſſe uſum videmus: nam præter illas unam & viginti, quæ Varronianæ *vocantur, quas idcirco à cæteris ſegregavit, quoniam dubioſæ non erant, ſed conſenſu omnium Plauti eſſe cenſebantur: quaſdam item alias probavit adductus ſtylo atque facetiâ ſermonis Plauto congruentis: eáſque jam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicavit; ſicuti iſtam, quam nuperrimè legebamus, cui eſt nomen,* Bœotia: *nam cùm in illis unâ & viginti non ſit, & eſſe Aquilii dicatur, nihil tamen Varro dubitavit, quin Plauti foret; neque alius quiſquam non infrequens Plauti lector dubitaverit, ſi vel hos ſolos verſus ex eâ Fabulâ cognoverit: qui quoniam ſunt, ut de illius more dicam, Plautiniſſimi, propterea & meminimus eos & adſcripſimus. Paraſitus ibi eſuriens hæc dicit:*

Ut illum dì perdant, primus qui horas repperit, &c.

Favorinus quoque noſter, cùm Nervolariam *Plauti legerem, quæ inter incertas eſt habita, & audiſſet ex eâ Comœdiâ verſum hunc,*

Strateæ, ſcrupedæ, ſtrativolæ, ſordidæ:

delectatus facetâ verborum antiquitate meretricum vitia atque deformitates ſignificantium: Vel unus hercle, inquit, hic verſus Plauti eſſe hanc Fabulam ſatis poteſt fidei feciſſe. Nos quoque ipſi nuperrimè cùm legeremus Fretum (*nomen eſt id Comœdiæ, quam Plauti eſſe quidam non putant*) *haud quidquam dubitavimus, quin Plauti foret, & omnium maximè genuina, ex quâ duos hos verſus exſcripſimus; ut hiſtoriam quæreremus Oraculi arietini:*

—— Nunc illud eſt,
Quod arietinum reſponſum magnis ludis dicitur:
PERIBO, ſi non fecero; ſi faxo, vapulabo.

Marcus autem Varro in libro De Comœdiis Plautinis primo verba hæc ponit: Nam nec *Gemini*, nec *Lenones*, nec *Condalium*, nec *Anus* Plauti, nec *Bis compreſſa*, nec *Bœotia* unquam fuit, neque adeò Ἄγροικος, neque *Commorientes*; ſed M. Acutici. *In eodem libro Varronis id quoque ſcriptum eſt, Plautium fuiſſe quempiam Poetam Comœdiarum: cujus quoniam Fabulæ Plauti inſcriptæ forent, acceptas eſſe quaſi Plautinas: cum eſſent non à Plauto Plautinæ, ſed à Plautio Plautianæ. Feruntur autem ſub Plauti nomine circiter centum atque triginta. Sed homo eruditiſſimus L. Ælius quinque & viginti eſſe ejus ſolas exiſtimavit: non tamen dubium eſt, quin iſtæ, & quæ ſcriptæ à Plauto non videntur, & nomini ejus adducuntur, veterum Poetarum fuerint, & ab eo retractatæ & expolitæ ſint: ac propterea reſipiant dictum Plautinum. Sed enim* Saturionem & Addictum, *& tertium quandam, cujus nunc mihi nomen non ſuppetit, in piſtrino eum ſcripſiſſe Varro, & plerique alii memoriæ tradiderunt, cùm pecuniâ omni, quam in operis artificum Scenicorum pepererat, in mercationibus perditâ, inops Romam rediſſet; & ob quærendum victum ad circumagendas molas, quæ truſatiles appellantur, operam piſtori locaſſet. Sicut de Nævio quoque accepimus, Fabulas eum in carcere duas ſcripſiſſe,* Hariolum & Leontem &c.

Idem lib. VII. cap. XVII.

PLAUTUS homo linguæ atque elegantiæ in verbis Latinæ princeps.

Idem lib. XVII. cap. XXI.

AC DEINDE annis ferè poſt quindecim, bellum adverſùs Pœnos ſumptum eſt: atque non nimiùm longè M. Cato Orator in civitate, & PLAUTUS Poeta in Scenâ floruerunt.

Idem lib. XIX. cap. IIX.

QUANDO Plautus linguæ Latinæ decus, deliciam *quoque* ἑνικῶς *dixerit, pro deliciis:* Mea, *inquit,* voluptas, mea delicia.

MACROBIUS Saturn. lib. II. cap. I.

Et jam primùm animadverto duos, quos eloquentiſſimos antiqua ætas tulit, Comicum PLAUTUM & Oratorem Tullium: eos ambos etiam ad jocorum venuſtatem cæteris præſtitiſſe. PLAUTUS quidem eâ re clarus fuit, ut poſt mortem ejus Comœdiæ, quæ incertæ ferebantur, Plautinæ tamen eſſe de jocorum copiâ noſcerentur.

D. HIERONYMUS in Epiſt. ad Pammach. De opt. genere interpretandi.

TERENTIUS Menandrum, PLAUTUS & Cæcilius veteres Comicos interpretati ſunt. Nunquid hærent in verbis, ac non decorem magis & elegantiam in tranſlatione conſervant, quàm veritatem interpretationis?

Idem ad Euſtochium, De cuſtodiâ Virginitatis.

ITAQUE miſer ego lecturus Tullium jejunabam. Poſt noctium crebras vigilias, poſt lachrymas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis viſceribus eruebat, PLAUTUS *ſumebatur in manus.*

Idem, adverſus Ruffinum.

AUDIO præterea te quædam de epiſtolâ meâ philoſophicè carpere, & hominem rugoſæ frontis adductique ſupercilii PLAUTINO *in me ſale ludere, eò quòd Barrabam Judæum dixerim præceptorem meum.*

Idem, in EUSEBII Chronico.

OLYMP. CXLV. PLAUTUS *ex Umbriâ Sarſinas Romæ moritur, qui propter annonæ difficultatem ad molas manuarias piſtori ſe locaverat. ibi, quoties ab opere vacaſſet, ſcribere Fabulas ſolitus & vendere.*

RUFFINUS, in D. Hieronymum.

CUM ad hæc omnia, quæ ſuprà diximus, etiam illud addatur, ubi ceſſat omne commentum, quod in monaſterio poſitus in Bethlehem antè non multo tempore partes Grammaticas exſecutus ſit, & Maronem ſuum, Comicóſque ac Lyricos & Hiſtoricos auctores traditis ſibi ad diſcendum Dei timorem pueris exponebat.

Quinam iſti Comici ſint, paulò pòſt exprimit.

QUÆRO, ſi vel Flaccus tuus, aut Maro, ſi Plautus Comicus, aut Terentius certè, ſi aut Satyricus quis, &c.

Idem Ibidem.

SIC, dum totus Plautinæ & Tullianæ cupis eloquentiæ ſectator videri, oblitus es, quomodo Apoſtolus omnem Eccleſiam &c.

D. HIERON. adverſùs Ruffinum.

PUTO quòd puer legeris Aſpri in Virgilium & Salluſtium Commentarios, Vulcatii in Orationes Ciceronis, Victorini in Dialogos ejus, & in Terentii Comœdias Præceptoris mei Donati, æquè in Virgilium; & aliorum in alios, PLAUTUM, *Lucretium, Flaccum, Perſium atque Lucanum. Argue Interpretes eorum, quare non unam interpretationem ſequuti ſint, & in eâdem re quid vel ſibi vel aliis videatur, enumerent.*

D. AUREL. Auguſt. lib. II. cap. XII. De Civitate Dei.

INDIGNUM videlicet fuit, ut PLAUTUS *aut Nævius Publio & Cneo Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni malediceret: & dignum fuit, ut Terentius veſter flagitio Jovis opt. adoleſcentium nequitiam concitaret.*

C. SOLLIUS SIDON. APOLLINARIS, Panegyrico ad Anthemium Auguſtum.

QUA Criſpus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio PLAUTUS, *quo flumine Quintilianus!*

Idem Carmine XXIII.

ET te, tempore qui ſatis ſevero
Grajos, PLAUTE, ſales lepore tranſis.

DONATUS in Terent. And. Prol. v. 18.

In ſingulis magna emphaſis auctoritatis: Sed ordo non eſt ſervatus. Ennius namque ante Plautum fuit. Sed quod eſt ſummæ auctoritatis, Ennium ultimum dixit.

SERVIUS HONORATUS ad 1. Æneid.

DE numero librorum nulla hic quæſtio eſt, licèt in aliis inveniatur auctoribus. nam PLAUTUM alii dicunt ſcripſiſſe Fabulas viginti unam, alii quadraginta, alii centum.

M. ACCII PLAUTI

AMPHITRUO.

PERSONÆ.

JUPITER.
MERCURIUS.
AMPHITRUO.
ALCUMENA, Amphitruonis uxor.
SOSIA, Amphitruonis ſervus.
BLEPHARO, Gubernator navis.
BROMIA, } Ancillæ.
THESSALA, }

PERIOCHA.

IN faciem vorſus Amphitruonis Jupiter,
Dum bellum gereret cum Teleboïs hoſtibus,
Alcmenam uxorem cepit uſurariam.
Mercurius formam Soſiæ ſervi gerit
Abſentis. His Alcmena decipitur dolis.
Poſtquam rediere veri, Amphitruo & Soſia,
Uterque luduntur dolis mirum in modum.
Hinc jurgium, tumultus, uxori & viro.
Donec cum tonitru voce miſsâ ex æthere,
Adulterum ſe Jupiter confeſſus eſt.

PERIOCHA ACROSTICHA.

AMORE captus Alcumenas Jupiter,
Mutavit ſeſe in ejus formam conjugis,
Pro patriâ Amphitruo dum cernit cum hoſtibus,
Habitu Mercurius ei ſubſervit Soſiæ:
Is advenienteis, ſervum ac dominum, fruſtra habet.
Turbas uxori ciet Amphitruo: atque invicem
Raptant pro mœchis. Blepharo captus arbiter,
Uter ſit non quit Amphitruo decernere.
Omnem rem noſcunt: geminos Alcmena enititur.

PROLOGUS.

MERCURIUS.

UT vos in voſtris voltis mercimoniis
Emundis vendundiſque me lætum lucris
Afficere, atque adjuvare in rebus omnibus:
Et ut res, rationéſque veſtrorum omnium
Bene expedire voltis, peregríque & domi,
Bonóque atque amplo auctare perpetuo lucro,
Quáſque incœpiſtis res, quáſque incœptabitis:
Et utì bonis vos voſtróſque omnis nuntiis
Me afficere vultis: ea afferam, ea ut nuntiem,
Quæ maximè in rem voſtram communem ſient:
Nam vos quidem id jam ſcitis conceſſum & datum
Mihi eſſe ab diis aliis, nuntiis præſim & lucro:
Hæc ut me vultis approbare, anniтier,
Lucrum ut perenne vobis ſemper ſuppetat:
Ita huic facietis Fabulæ ſilentium,
Itaque æqui & juſti hìc eritis omnes arbitri.
Nunc cujus juſſu venio, & quamobrem venerim,
Dicam: ſimúlque ipſe eloquar nomen meum.
Jovis juſſu venio: nomen Mercurii eſt mihi.
Pater huc me miſit ad vos oratum meus,
Tametſi pro imperio, vobis quod dictum foret,
Scibat facturos: quippe qui intellexerat
Vereri vos ſe & metuere, ita ut æquum eſt, Jovem:
Verùm profectò hoc petere me precariò
A vobis juſſit leniter dictis bonis.
Etenim ille, cujus huc juſſu venio, Jupiter,
Non minùs quàm voſtrûm quivis formidat malum:
Humanâ matre natus, humano patre,
Mirari non eſt æquum, ſibi ſi prætimet.
Atque ego quoque etiam, qui Jovis ſum filius,
Contagione mei patris metuo malum:
Propterea pace advenio, & pacem ad vos affero.
Juſtam rem & facilem eſſe oratum à vobis volo.
Nam juſtè ab juſtis juſtus ſum orator datus.
" Nam INJUSTA ab juſtis impetrari non decet:
" Juſta autem ab injuſtis petere, inſipientia'ſt,
" Quippe illi iniqui jus ignorant, neque tenent.
Nunc jam huc animum omnes ea, quæ loquar, advortite.
Debetis velle, quæ velimus. meruimus
Et ego & pater de vobis & republicâ.

Nam

Nam quid ego memorem, ut alios in tragœdiis
Vidi, Neptunum, Virtutem, Victoriam,
Martem, Bellonam, commemorare quæ bona
Vobis feciſſent? quis benefactis meus pater,
Deorum regnator, architectus omnibus.
Sed mos nunquam illic fuit patri meo,
Ut exprobraret, quod bonis faceret boni.
Gratum arbitratur eſſe id à vobis ſibi,
Meritóque vobis bona ſe facere, quæ facit.
Nunc quam rem oratum huc veni, primùm proloquar,
Pòſt argumentum hujus eloquar Tragœdiæ
Quid contraxiſtis frontem? quia Tragœdiam
Dixi futuram hanc? Deus ſum: commutavero
Eandem hanc, ſi voltis: faciam ex Tragœdiâ,
Comœdia ut ſit, omnibus iiſdem verſibus.
Utrum ſit, an non, voltis? ſed ego ſtultior,
Quaſi neſciam vos velle, qui divus ſiem.
Teneo, quid animi voſtri ſuper hâc re ſiet.
Faciam, ut commixta ſit Tragicocomœdia:
Nam me perpetuò facere ut ſit Comœdia,
Reges quò veniant & dii, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hìc ſervus quoque parteis habet,
Faciam ſit, proinde ut dixi, Tragicocomœdia.
Nunc hoc me orare à vobis juſſit Jupiter,
Ut conquiſitores ſinguli in ſubſellia
Eant per totam caveam, ſpectatoribus,
Si cui fautores delegatos viderint,
Uti iis in caveâ pignus capiantur togæ.
Sive qui ambiſſent palmam hiſtrionibus,
Seu cuiquam artifici, ſeu per ſcriptas literas,
Sive qui ipſi ambiſſent, ſeu per internuntium,
Sive adeò ædiles perfidioſè quoi duint,
Sirempſe legem juſſit eſſe Jupiter;
Quaſi magiſtratum ſibi alterive ambiverit.
Virtute dixit vos victores vivere,
Non ambitione, neque perfidiâ. quî minùs
Eadem hiſtrioni ſit lex, quæ ſummo viro?
“ Virtute ambire oportet, non favitoribus.
“ Sat habet favitorum ſemper, qui rectè facit:
“ Si illis fides eſt, quibus eſt ea res in manu.
Hoc quoque etiam mihi in mandatis dedit,
Ut conquiſitores fierent hiſtrionibus,
Qui ſibi mandâſſent, delegati ut plauderent;
Quive, quò placeret alter, feciſſent, minùs,
Ejus ornamenta & corium uti conciderent.
Mirari nolim vos, quapropter Jupiter
Nunc hiſtriones curet. ne miremini!
Ipſe hanc acturu'ſt Jupiter Comœdiam.
Quid admirati eſtis? quaſi verò novum
Nunc proferatur, Jovem facere hiſtrioniam.
Etiam hiſtriones anno cum in proſcenio hic
Jovem invocârunt, venit: auxilio eis fuit.
Præterea certò prodit in Tragœdiâ.
Hanc Fabulam, inquam, hic Jupiter hodie ipſe aget,
Et ego unà cum illo. Nunc animum advortite,
Dum hujus argumentum eloquar Comœdiæ.
Hæc urbs eſt Thebæ: in illiſce habitat ædibus
Amphitruo, natus Argis ex Argo patre,
Quîcum Alcumena eſt nupta Electri filia.
Is nunc Amphitruo præfectu'ſt legionibus.
Nam cum Telebois bellum eſt Thebano poplo:
Is priuſquam hinc abiit ipſemet in exercitum,
Gravidam Alcumenam uxorem fecit ſuam.
Nam ego vos noviſtè credo jam, ut ſit pater meus;
Quàm liber harum rerum multarum ſiet:
Quantúſque amator ſiet, quod complacitum eſt ſemel.
Is amare occœpit Alcumenam clam virum,
Uſurámque ejus corporis cepit ſibi,
Et gravidam fecit is eam compreſſu ſuo.
Nunc, de Alcumenâ ut rem teneatis rectiùs,
Utrinque eſt gravida, & ex viro, & ex ſummo Jove.
Et meus pater nunc intus hìc cum illâ cubat:
Et hæc ob eam rem nox eſt facta longior,
Dum ille, quâcum volt, voluptatem capit.
Sed ita aſſimilavit ſe, quaſi Amphitruo ſiet.
Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini,
Quòd ego huc proceſſi ſic cum ſervili ſchemâ,
Veterem atque antiquam rem novam ad vos proferam;
Propterea ornatus in novum inceſſi modum.
Nam meus pater intus nunc eſt, eccum, Jupiter:
In Amphitruonis vortit ſeſe imaginem,
Omnéſque eum eſſe cenſent ſervi, qui vident:
Ita verſipellem ſe facit, quando lubet.
Ego ſervi ſumpſi Soſiæ mihi imaginem,
Qui cum Amphitruone abiit hinc exercitum:
Ut præſervire amanti meo poſſem patri:
Atque ut ne, qui eſſem, familiares quærerent,
Verſari crebrò hic cum viderent me domi.
Nunc cùm eſſe credent ſervum, & conſervum ſuum,
Haud quiſquam quæret, qui ſiem, aut quid venerim.
Pater nunc intus ſuo animo morem gerit:
Cubat complexus, cujus cupiens maxumè eſt.
Quæ illi ad legionem facta ſunt, memorat pater
Meus Alcumenæ. illa illum cenſet virum
Suum eſſe, quæ cum mœcho eſt. ibi nunc meus pater
Memorat, legiones hoſtium ut fugaverit:
Quo pacto ſit donis donatus plurimis.
Ea dona, quæ illic Amphitruoni ſunt data,
Abſtulimus: facilè meus pater, quod volt, facit.
Nunc hodie Amphitruo veniet huc ab exercitu,
Et ſervus, cujus ego hanc fero imaginem.
Nunc internoſſe ut nos poſſitis faciliùs,
Ego has habebo hic uſque in petaſo pinnulas.
Tum meo patri autem torulus inerit aureus
Sub petaſo: id ſignum Amphitruoni non erit.
Ea ſigna nêmo horum familiarium
Videre poterit: verum vos videbitis.
Sed Amphitruonis illic eſt ſervus Soſia,
A portu illic nunc cum laternâ advenit.
Abigam jam ego illum advenientem ab ædibus.
Adeſt: ferit: operæpretium hic ſpectantibus
Jovem atque Mercurium facere hiſtrioniam.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

MERCURIUS, SOSIA.

SOSIA.

QUI me alter eſt audacior homo? aut qui me confidentior?
Juventutis mores qui ſciam, qui hoc noctis ſolus ambulem?
Quid faciam nunc, ſi Treſviri me in carcerem compegerint?
Indè cras è promptariâ cellâ depromar ad flagrum:
Nec cauſam liceat dicere mihi, neque in hero quicquam auxilii ſiet.
Nec quiſquam ſit, quin me omnes eſſe dignum deputent: {ita
Quaſi incudem me miſerum homines octo validi cædant: {ita
Peregre adveniens hoſpitio publicitus accipiar.
Hæc heri immodeſtia coegit, me qui hoc
Noctis à portu ingratiis excitavit.
Nónne idem hòc luci me mittere potuit?
Opulento homini hoc ſervitus dura eſt,
Hoc magis miſer eſt divitis ſervos:
Noctéſque diéſque aſſiduo ſatis ſupérque eſt,
Quo facto aut dicto adeſt opus, quietus ne ſis.

Ipſe

Ipſe dominus dives operis, & laboris expers,
Quodcunque homini accidit libêre, poſſe retur:
Æquom eſſe putat: non reputat, laboris quid ſit:
Nec, æquom ánne iniquom imperet, cogitabit.
“ Ergo IN SERVITUTE expetunt multa iniqua:
“ Habendum & ferendum hoc onus eſt cum labore.
ME. Satius eſt me queri illo modo ſervitutem, hodie
Qui fuerim liber, eum nunc potivit pater
Servitutis: hic, qui verna natus eſt, queritur.
Sum verò verna verbero. *SO.* numerò mihi in mentem fuit,
Dîs advenientem gratias pro meritis agere, atque alloqui.
Næ illi ædepol, ſi merito meo referre ſtudeant gratias,
Aliquem hominem allegent, qui mî advenienti os occillet probè:
Quoniam bene quæ in me fecerunt, ingrata ea habui atque irrita.
ME. Facit ille, quod vulgò haud ſolent, ut, quid ſe ſit dignum, ſciat.
SO. Quod nunquam opinatus fui, neque alius quiſquam civium
Sibi eventurum, id contigit, ut ſalvi potiremur domum.
Victores victis hoſtibus legiones reveniunt domum,
Duello extincto maxumo, atque internecatis hoſtibus.
Quod multa Thebano populo acerba objecit funera,
Id vi & virtute militum victum atque expugnatum oppidum eſt,
Imperio atque auſpicio heri mei Amphitruonis maximé.
Prædâ atque agro adoreâque affecit populares ſuos,
Regíque Thebano Creonti regnum ſtabilivit ſuum.
Me à portu præmiſit domum, ut hæc nuntiem uxori ſuæ:
Ut geſſerit rempublicam ductu, imperio, auſpicio ſuo.
Ea nunc meditabor, quo modo illi dicam, quum illò advenero.
Si dixero mendacium, ſolens meo more fecero.
Nam quom pugnabant maxumè, ego fugiebam maxumé.
Verumtamen, quaſi affuerim, ſimulabo, atque audita eloquar.
Sed quo modo & verbis quibus me deceat fabularier,
Priùs ipſe mecum etiam volo hîc meditari. ſic hoc proloquar.
Principio ut illò advenimus, ubi primùm terram tetigimus,
Continuò Amphitruo delegit viros primorum principes:
Eos legat: Telebois, jubet, ſententiam ut dicant ſuam.
Si ſinè vi & ſinè bello velint rapta & raptores tradere,
Si, quæ aſportaſſent, redderent; ſe exercitum extemplo domum
Reducturum, abituros agro Argivos, pacem atque ocium
Dare illis. ſin aliter ſient animati, neque dent, quæ petat:
Seſe igitur ſummâ vi viríſque eorum oppidum expugnaſſere.
Hæc ubi Telebois ordine iterarunt, quos præfecerat
Amphitruo: magnanimi viri freti virtute, & viribus
Superbi, nimis ferociter legatos noſtros increpant.
Reſpondent, bello ſe & ſuos tutari poſſe: proindeutì
Properè de ſuis finibus exercitus deducerent.
Hæc ubi legati pertulere, Amphitruo caſtris illico
Producit omnem exercitum. contrà Teleboæ ex oppido
Legiones educunt ſuas, nimis pulchris armis præditas.
Poſtquam utrinque exitum eſt maximâ copiâ,
Diſpertiti viri, diſpertiti ordines:
Nos noſtras more noſtro & modo inſtruximus legiones:
Item hoſtes contrà legiones ſuas inſtruunt:
Deinde utrique imperatores in medium exeunt
Extra turbam ordinum; colloquuntur ſimul.
Convenit; victi utri ſint eo prælio,
Urbem, agrum, aras, focos, ſéque utì dederent.
Poſtquam id actum eſt, tubæ utrinque canunt: contrà
Conſonat terra: clamorem utrinque efferunt.
Imperator utrinque hinc & illinc Jovi
Vota ſuſcipere, hortari exercitum:
Pro ſe quiſque id, quod quiſque poteſt & valet,
Edit; ferro ferit: tela frangunt. boat
Cælum fremitu virûm: ex ſpiritu atque anhelitu
Nebula conſtat: cadunt vulneris vi & virium.
Denique, ut voluimus, noſtra ſuperat manus:
Hoſtes crebri cadunt: noſtri contrà ingruunt.
Vicimus, vi feroces.
Sed fugam in ſe tamen nemo convortitur,
Nec recedit loco, quin ſtatim rem gerat.
Animam omittunt, priuſquam loco demigrent:
Quiſque, uti ſteterat, jacet, obtinétque ordinem.
Hoc ubi Amphitruo herus conſpicatus eſt,
Illico equites jubet dexterâ inducere.
Equites parent citi: ab dexterâ maxumo
Cum clamore involant; impetu alacri
Fœdant & proterunt hoſtium copias jure injuſtas.
ME. Nunquam etiam quicquam adhuc verborum eſt prolocutus perperám.
Namque ego fui illic in re præſenti, & meus, quom pugnatum eſt, pater.
SO. Perduelles penetrant ſe in fugam. ibi noſtris animus additus eſt:
Vortentibus Telebois telis complebantur corpora.
Ipſúſque Amphitruo regem Pterelam ſuâ obtruncavit manu.
Hæc illìc eſt pugnata pugna uſque à manè ad veſperum.
Hoc adeò hoc commemini magìs, quia illo die impranſus fui.
Sed prælium id tandem diremit nox interventu ſuo.
Poſtridie in caſtra ex urbe ad nos veniunt flentes principes:
Velatis manibus orant, ignoſcamus peccatum ſuum:
Dedúntque ſe, divina humanáque omnia, urbem & liberos,
In ditionem atque in arbitratum, cuncti, Thebano poplo.
Pòſt ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea eſt,
Quî Pterela potitare rex ſolitu'ſt. hæc ſic dicam heræ.
Nunc pergam heri imperium exſequi, & me domum capeſſere
ME. Atat! illic huc iturus eſt: ibo ego illi obviám.
Neque ego hunc hominem hodie ad ædis has ſinam unquam accedere:
Quando imago eſt hujus in me, certum eſt hominem eludere.
Etenim verò quoniam formam cepi hujus in me & ſtatum,
Decet & facta moréſque hujus habere me ſimiles item.
Itaque me malum eſſe oportet, callidum, aſtutum admodum,
Atque hunc telo ſuo ſibi, malitiâ à foribus pellere.
Sed quid illuc eſt? cælum aſpectat: obſervabo, quam rem agat.
SO. Certè ædepol ſcio, ſi aliud quicquam eſt, quod credam, aut certò ſciam,
Credo ego hâc noctu Nocturnum obdormiviſſe ebrium.
Nam neque ſe Septemtriones quôquam in cælo commovent,
Neque ſe Luna quôquam mutat, atque utì exorta eſt ſemel.
Nec Jugulæ, neque Veſperugo, neque Vergiliæ occidunt.
Ita ſtatim ſtant ſigna: neque nox quôquam concedit die.
ME. Perge nox, ut occœpiſti! gere patri morem meo:
Optimo optimè optimam operam das! datam pulchre locas.
SO. Neque ego hâc nocte longiorem me vidiſſe cenſeo:
Niſi item unam, verberatus quam pependi perpetem.
Eam quoque ædepol etiam multò hæc vicit longitudine.
Credo ædepol equidem dormire Solem, atque appotum probé.
Mira ſunt, niſi invitavit ſeſe in cœnâ pluſculum.
ME. Ain' verò verbero? deos eſſe tui ſimiles putas?
Ego pol te iſtis tuis pro dictis & malefactis, furcifer,
Accipiam, modò ſis, veni huc: invenies infortunium.
SO. Ubi ſunt iſti ſcortatores, qui ſoli inviti cubant?
Hæc nox ſcita'ſt exercendo ſcorto conducto malé.
ME. Meus pater nunc pro hujus verbis rectè & ſapienter facit,
Qui complexus cum Alcumenâ cubat amans, animo obſequens.
SO. Ibo, ut, herus quod imperavit, Alcumenæ nuntiem.
Sed quis hic eſt homo? quem ante ædeis video hoc noctis? non placet.
ME. Nullus eſt hoc meticuloſus æqué. *SO.* quem? in mentem venit,
Illic hoc homo denuo volt pallium detexere.
ME. Timet homo: deludam ego illum. *SO.* perii. dentes pruriunt.
Certè advenientem me hic hoſpitio pugnæ accepturus eſt.
Credo miſericors eſt: nunc propterea quòd me meus herus
Fecit, ut vigilarem, hic pugnis faciet hodie, ut dormiam.

Oppidò

Oppidò interii. obſecro hercle, quantus & quàm validus eſt!
ME. Clarè advorſùm fabulabor. hic auſcultet, quæ loquar.
Igitur magìs modum in majorem in ſeſe concipiet metum.
Agite pugni, jam diu'ſt, quòd ventri victum non datis:
Jampridem videtur factum, herì quòd homines quatuor
In ſoporem collocaſtis nudos. *SO.* formido malè,
Ne ego hìc nomen meum commutem, & Quintus fiam è Soſiâ.
Quatuor viros ſopori ſe dediſſe hic autumat:
Metuo, ne numerum augeam illum. *ME.* hem! nunc jam ergo: ſic eolo.
SO. Cingitur, certè expedit ſe. *ME.* non feret, quin vapulet.
SO. Quis homo! *ME.* quiſquis homo huc profectò venerit, pugnos edet.
SO. Apage, non placet me hoc noctis eſſe: cœnavi modò:
Proin tu illam cœnam largire, ſi ſapis, eſurientibus.
ME. Haud malum huic eſt pondus pugno. *SO.* perii, pugnos ponderat.
ME. Quid ſi ego illum tractim tangam, ut dormiat? *SO.* ſervaveris;
Nam continuas has tris noctes pervigilavi. *ME.* peſſumum eſt
Facinus! nequiter ferire málam malè diſcit manus.
Aliâ formâ eſſe oportet, quem tu pugno legeris.
SO. Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuo.
ME. Exoſſatum os eſſe oportet, quem probè percuſſeris.
SO. Mirum, ni hic me quaſi murænam exoſſare cogitat.
Ultrò iſtunc qui exoſſat homines. perii, ſi me aſpexerit.
ME. Olet homo quidam malo ſuo. *SO.* hei! númnam ego obolui?
ME. Atque haud longè abeſſe oportet. verùm longè hinc abfuit.
SO. Illic homo ſuperſtitioſus eſt. *ME.* geſtiunt pugni mihi!
SO. Si in me exerciturus, quæſo, in parietem ut primùm domes.
ME. Vox mihi ad aures advolavit. *SO.* væ ego homo infelix fui,
Qui non alas intervelli: volucrem vocem geſtito.
ME. Illic homo à me ſibi malam rem arceſſit jumento ſuo.
SO. Non equidem ullum habeo jumentum. *ME.* onerandus eſt pugnis probè.
SO. Laſſus ſum hercle è navi, ut vectus huc ſum: etiam nunc nauſeo.
Vix incedo inanis, ne ire poſſe cum onere exiſtumes.
ME. Certè enim hic neſcio-quis loquitur. *SO.* ſalvos ſum, non me videt.
Neſcio-quem loqui autumat: mihi certò nomen Soſia eſt.
ME. Hinc enim mihi dextera vox auris, ut videtur, verberat.
SO. Metuo, vocis ne vice hodie hìc vapulem, quæ hunc verberat.
ME. Optumè eccum incedit ad me. *SO.* timeo! totus torpeo!
Non ædepol, nunc ubi terrarum ſim, ſcio, ſi quis roget:
Neque miſer me commovere poſſum præ formidine.
Ilicet mandata heri perierunt, unà & Soſia.
Verùm certu 'ſt confidenter hominem contra colloqui,
Igitur quî poſſim videri huic fortis, à me ut abſtineat manum.
ME. Quò ambulas, tu, qui Vulcanum in cornu concluſum geris?
SO. Quid id exquiris, tu, qui pugnis os exoſſas hominibus?
ME. Servus éſne, an liber? *SO.* utcunque animo collibitum eſt meo.
ME. Ain' verò? *SO.* aio enimvero. *ME.* verbero. *SO.* mentiris nunc *jam*.
ME. At jam faciam, ut verum dicas dicere. *SO.* quid eo eſt opus?
ME. Poſſum ſcire, quò profectus, quoius ſis, aut quid veneris?
SO. Huc eo: heri ſum ſervus. nunquid nunc es certior?
ME. Ego tibi iſtam hodie ſceleſtam comprimam linguam. *SO.* haud potes:
Bene pudicéque aſſervatur. *ME.* pergin' argutarier?
Quid apud haſce ædis negotii eſt tibi? *SO.* imò quid tibi eſt?
ME. Rex Creo vigiles nocturnos ſingulos ſemper locat.
SO. Bene facit: quia nos eramus peregri, tutatu 'ſt domi.
At nunc abi ſanè, advenisse familiares dicito.
ME. Neſcio, quàm tu familiaris ſis! niſi actutum hinc abis,
Familiaris accipiere ſaxo haud familiariter.
SO. Hic, inquam, habito ego, atque horunc ſervus ſum. *ME.* at ſcin' quomodo?
Faciam ego hodie te ſuperbum, niſi hinc abis. *SO.* quonam modo?
ME. Auferere, non abibis, ſi ego fuſtem ſumpſero.
SO. Quin me eſſe hujus familiæ familiarem prædico.
ME. Videtis, quàm mox vapulare vis, niſi actutum hinc abis!
SO. Tun' domo prohibere peregrè me advenientem poſtulas?
ME. Hæccine tua domu' 'ſt? *SO.* ita, inquam. *ME.* quis herus eſt igitur tibi?
SO. Amphitruo, qui nunc præfectu' 'ſt Thebanis legionibus;
Quîcum nupta eſt Alcumena. *ME.* quid ais? quid nomen tibi eſt?
SO. Soſiam vocant Thebani, Davo prognatum patre.
ME. Næ tu iſtic hodie malo tuo compoſitis mendaciis
Adveniſti, audaciæ columen, conſutis dolis.
SO. Imò equidem tunicis conſutis huc advenio, non dolis.
ME. At mentiris etiam! certò pedibus, non tunicis venis.
SO. Ita profectó. *ME.* nunc profectò vapula ob mendacium.
SO. Non ædepol volo profectó. *ME.* at pol profectò ingratiis.
Hoc quidem profectò certu 'ſt, non eſt arbitrarium.
SO. Tuam fidem obſecro! *ME.* tun' te audes Soſiam eſſe dicere,
Qui ego ſum? *SO.* perii! *ME.* parum etiam, præut futurum eſt, prædicas.
Quoius nunc es? *SO.* tuus. nam pugnis uſufeciſti tuum.
Prò fidi Thebani cives! *ME.* etiam clamas, carnifex?
Eloquere, quid veniſti? *SO.* ut eſſet, quem tu pugnis cæderes.
ME. Cujus es? *SO.* Amphitruonis inquam Soſia. *ME.* ergo iſtoc magìs,
Quia vaniloquus, vapulabis: ego ſum, non tu, Soſia.
SO. Ita dii faciant, ut tu potius ſis, atque ego, te ut verberem.
ME. Etiam muttis? *SO.* jam tacebo. *ME.* quis tibi heru' 'ſt? *SO.* quem tu voles.
ME. Quid igitur? qui nunc vocâre? *SO.* nemo, niſi quem juſſeris.
ME. Amphitruonis te eſſe aiebas Soſiam. *SO.* peccaveram:
Nam Amphitruonis ſocium næ me eſſe volui dicere.
ME. Sciebam equidem nullum eſſe nobis, niſi me, ſervum Soſiam.
Fugit te ratio. *SO.* utinam iſtuc pugni feciſſent tui!
ME. Ego ſum Soſia ille, quem tu dudum eſſe aiebas mihi.
SO. Obſecro, ut per pacem liceat te alloqui, ut ne vapulem.
ME. Imò induciæ parumper fiant, ſi quid vis loqui.
SO. Non loquar niſi pace factâ, quando pugnis plus vales.
ME. Dicito, ſi quid vis, non nocebo. *SO.* tuæ fidei credo? *ME.* meæ.
SO. Quid, ſi falles? *ME.* tum Mercurius Soſiæ iratus ſiet!
SO. Animum advorte: nunc licet mihi liberè quidvis loqui.
Amphitruonis ego ſum ſervus Soſia. *ME.* etiam denuo?
SO. Pacem feci, fœdus feci, vera dico. *ME.* vapula!
SO. Ut lubet, quid tibi lubet, fac; quoniam pugnis plus vales.
Verùm, utut es facturus, hoc quidem hercle haud reticebo tamen.
ME. Tu me vivus hodie nunquam facies, quin ſim Soſia.
SO. Certè ædepol tu me alienabis nunquam, quin noſter ſiem.
Nec nobis præter med alius quiſquam eſt ſervus Soſia,
Qui cum Amphitruone hinc unà iveram in exercitum.
ME. Hic homo ſanus non eſt. *SO.* quod mihi prædicas vitium, id tibi eſt.
Quid, malùm! non ſum ego ſervus Amphitruonis Soſia?

Nónne

Nónne hâc noctu noſtra navis ex portu Perſico
Venit, quæ me advexit? nónne me huc herus miſit meus?
Nónne ego nunc hìc ſto ante ædes noſtras? non mihi eſt laterna in manu?
Non loquor? non vigilo? nónne hic homo modò me pugnis contudit?
Fecit hercle. nam etiam miſero nunc málæ dolent.
Quid igitur ego dubito? aut cur non intrò eo in noſtram domum?
ME. Quid, domum voſtram? *SO.* ita enimvero. *ME.* quin, quæ dixiſti modò,
Omnia ementitus. equidem Soſia Amphitruonis ſum.
Nam noctu hâc ſoluta eſt navis noſtra è portu Perſico:
Et ubi Pterela rex regnavit, oppidum expugnavimus:
Et legiones Teleboarum vi pugnando cepimus.
Et ipſus Amphitruo obtruncavit regem Pterelam in prælio.
SO. Egomet mihi non credo, quum illæc autumare illum audio.
Hic quidem certè, quæ illic ſunt res geſtæ, memorat memoriter.
Sed quid ais? quid Amphitruoni à Telebois datum eſt?
ME. Pterela rex quî potitare ſolitus eſt, patera aurea.
SO. Elocutus eſt. ubi patera nunc eſt? *ME.* in ciſtulâ
Amphitruonis obſignata ſigno eſt. *SO.* ſigni dic quid eſt?
ME. Cum quadrigis Sol exoriens. quid me captas, carnufex?
SO. Argumentis vincit: aliud nomen quærendum eſt mihi.
Neſcio, unde hæc hic ſpectavit. Jam ego hunc decipiam probé.
Nam quod egomet ſolus feci; nec quiſquam alius affuit
In tabernaculo, id quidem hodie nunquam poterit dicere.
Si tu Soſia es, legiones quum pugnabant maximè,
Quid in tabernaculo feciſti? victus ſum, ſi dixeris.
ME. Cadus erat vini: indè implevi hirneam. *SO.* ingreſſu' ſt viam.
ME. Eam ego, ut matre fuerat natum, vini eduxi meri.
SO. Mira ſunt, niſi latuit intus illic in illâc hirneâ!
Factum eſt illud, ut ego illic vini hirneam ebiberim meri.
ME. Quid nunc? vincon' argumentis te non eſſe Soſiam?
SO. Tu negas med eſſe? *ME.* Quid ego ni negem, qui egomet ſiem?
SO. Per Jovem juro med eſſe: neque me falſum dicere.
ME. At ego per Mercurium juro, tibi Jovem non credere:
Nam injurato ſcio plus credet mihi, quàm jurato tibi.
SO. Quis ego ſum ſaltem, ſi non Soſia? te interrogo.
ME. Ubi ego Soſia nolim eſſe, tu eſto ſanè Soſia:
Nunc quando ego ſum, vapulabis, ni hinc abis, ignobilis.
SO. Certè ædepol quom illum contemplo, & formam cognoſco meam,
Quemadmodum ego ſum (ſæpe in ſpeculum inſpexi) nimis ſimil' eſt mei.
Itidem habet petaſum, ac veſtitum: tam conſimil' eſt atque ego.
Sura, pes, ſtatura, tonſus, oculi, naſum, vel labra,
Málæ, mentum, barba, collum: totus! quid verbis opu' ſt?
Si tergum cicatricoſum, nihil hoc ſimili eſt ſimilius.
Sed quom cogito; equidem certò idem ſum, qui ſemper fui.
Novi herum: novi ædis noſtras: ſanè ſapio & ſentio.
Non ego illi obtempero, quod loquitur; pultabo foris.
ME. Quò agis te? *SO.* domum. *ME.* quadrigas ſi nunc inſcendas Jovis,
Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.
SO. Nónne heræ meæ nunciare, quod herus meus juſſit, licet?
ME. Tuæ ſi quid vis nunciare: hanc noſtram adire non ſinam.
Nam ſi me irritaſſis, hodie lumbifragium hinc auferes.
SO. Abeo potiús. dî immortales, obſecro voſtram fidem!
Ubi ego perii? ubi immutatus ſum? ubi formam perdidi?
An egomet me illic reliqui? ſi fortè oblitus fui.
Nam hic quidem omnem imaginem meam, quæ antehac fuerat, poſſidet.
Vivo fit, quod nunquam quiſquam mortuo faciet mihi.
Ibo ad portum, atque hæc uti ſunt facta, hero dicam meo.
Niſi etiam is quoque me ignorabit; quod ille faciat Jupiter!
Ut ego hodie raſo capite calvus capiam pileum.

SCENA SECUNDA.

MERCURIUS.

Bene proſperéque hoc hodie operis proceſſit mihi.
Amovi à foribus maximam moleſtiam,
Patri ut liceret tutò illam amplexarier.
Jam ille illuc ad herum cùm Amphitruonem advenerit,
Narrabit ſervum hinc ſeſe à foribus Soſiam
Amoviſſe. ille adeò illum mentiri ſibi
Credet, neque credet huc profectum, ut juſſerat.
Erroris ambo ego illos & dementiæ
Complebo, atque omnem Amphitruonis familiam:
Adeò, uſque ſatietatem dum capiet pater
Illius, quam amat. igitur demum omnes ſcient,
Quæ facta. denique Alcumenam Jupiter
Rediget antiquam in concordiam conjugis.
Nam Amphitruo actutum uxori turbas conciet,
Atque inſimulabit eam probri. tum meus pater
Eam ſeditionem illi in tranquillum conteret.
Nunc de Alcumenâ, dudum quod dixi minùs,
Hodie illa pariet filios geminos duos;
Alter decumo pòſt menſe naſcetur puer
Quàm ſeminatus; alter menſe ſeptimo.
Eorum Amphitruonis alter eſt: alter Jovis.
Verùm minori puero major eſt pater,
Minor majori. jámne hoc ſcitis quid fiet?
Sed Alcumenæ hujus honoris gratiâ,
Pater curavit, uno ut fœtu fieret;
Uno ut labore abſolvat ærumnas duas,
Et ne in ſuſpicione ponatur ſtupri,
Et clandeſtina ut celetur ſuſpicio.
Quanquam, ut jamdudum dixi, reſciſcet tamen
Amphitruo rem omnem. quid igitur? nemo id probro
Profectò ducet Alcumenæ. nam deum
Non par videtur facere, delictum ſuum
Suámque culpam expetere in mortalem ut ſinat.
Orationem comprimam! crepuit foris.
Amphitruo ſubditivus, eccum, exit foras
Cum Alcumenâ uxore uſurariâ.

SCENA TERTIA.

JUPITER, ALCMENA, MERCURIUS.

JUPITER.

Bene vale Alcumena! cura rem communem, quod facis.
Atque imperce, quæſo! menſes jam tibi eſſe actos vides.
Mihi neceſſe eſt ire hinc: verùm quod erit natum, tollito.
AL. Quid iſtud eſt, mi vir, negotii, quòd tu tam ſubitò domo
Abeas? *JUP.* ædepol, haud quòd tui me, neque domi diſtædeat:
Sed UBI SUMMUS IMPERATOR non adeſt ad exercitum,
Citiùs quod non facto' ſt uſus, fit, quàm quod facto' ſt opus.
ME. Nimis hic ſcitus eſt ſycophanta, qui quidem meus ſit pater.
Obſervatote, quàm blandè mulieri palpabitur.
AL. Ecaſtor, te experior, quanti facias uxorem tuam.
JUP. Satin' habes, ſi fœminarum nulla eſt, quam æquè diligam?
ME. Ædepol næ illa ſi iſtis rebus te ſciat operam dare,
Ego faxim te Amphitruonem eſſe mâlis, quàm Jovem.
AL. Experiri iſtuc mavellem me, quàm mî memorarier.
Priùs abis, quàm lectûs, ubi cubuiſti, concaluit locus.
Herè veniſti mediâ nocte, nunc abis: hoccine placet?
ME. Accedam, atque hanc appellabo, & ſupparaſitabor patri.
Nunquam ædepol quemquam mortalem credo ego uxorem ſuam
Sic efflictim amare, proinde ut hic te efflictim deperit.
JUP. Carnifex? non ego te novi? abin' è conſpectu meo?
Quid tibi hanc curatio eſt rem, verbero, aut muttitio?
Quoi ego jam hoc ſcipione. *AL.* ah noli! *JUP.* muttito modó.

ME.

ME. Nequiter penè expedivit prima paraſitatio.
JUP. Verùm quod tu dicis, mea uxor, non te mihi iraſci decet.
Clanculùm abii à legione; operam hanc ſurripui tibi:
Ex me primo prima ſcires, rem ut geſſiſſem publicam.
Ea tibi omnia enarravi. niſi te amarem plurimùm,
Non facerem. ME. facitne, ut dixi? timidam palpo percutit.
JUP. Nunc, ne legio perſentiſcat, clàm illùc redeundum eſt mihi,
Ne me uxorem prævertiſſe dicant præ republicâ.
AL. Lacrumantem ex abitu concinnas tu tuam uxorem. JUP. tace.
Ne corrumpe oculos, redibo actutum. AL. id *actutum diu'* ſt.
JUP. Non ego te hìc lubens relinquo, neque abeo abs te. AL. ſentio.
Nam quâ nocte ad me veniſti, eàdem abis. JUP. cur me tenes?
Tempu' ſt: exire ex urbe, priuſquam luciſcat, volo.
Nunc tibi hanc pateram, quæ dono mì illic ob virtutem data' ſt,
Pterela rex quî potitavit, quem ego meâ occidi manu,
Alcumena, tibi condono. AL. facis, ut alias res ſoles.
Ecaſtor condignum donum, quali' ſt, qui donum dedit.
ME. Imò ſic condignum donum, quali' ſt, cui dono datu' ſt.
JUP. Pergin' autem? nónne ego poſſum, furcifer, te perdere?
AL. Noli amabo, Amphitruo, iraſci Soſiæ cauſâ meâ.
JUP. Faciam ità, ut vis. ME. Ex amore hic admodum quàm ſævus eſt!
JUP. Nunquid vis? AL. ut, quum abſim, me ames, me tuam abſentem tamen.
ME. Eamus Amphitruo: luciſcit hoc jam. JUP. abi præ, Soſia;
Jam ego ſequar. nunquid vis? AL. etiam: ut actutum advenias. JUP. licet.
Priùs tuâ opinione hic adero: bonum animum habe.
Nunc te, nox, quæ me manſiſti, mitto, uti cedas die,
Ut mortaleis illuciſcas luce clarâ & candidâ.
Atque quantò nox fuiſti longior hâc proximâ,
Tantò brevior dies ut fiat, faciam; ut æquè diſparet,
Et dies è nocte accedat. ibo, & Mercurium ſubſequar.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

AMPHITRUO, SOSIA.

AMPHITRUO.

AGE, i tu ſecundùm. SO. ſequor, ſubſequor te. AM. Sceleſtiſſimum te arbitror. SO. nam quamobrem?
AM. Quia id quod neque eſt, neque fuit, neque futurum eſt,
Mihi prædicas. SO. eccere! jam tuatim
Facis, ut tuis nulla apud te ſit fides.
AM. Quid eſt? quo modo? jam quidem hercle ego tibi iſtam
Sceleſtam, ſcelus, linguam abſcindam. SO. tuus ſum.
Proinde ut commodum eſt & lubet, quidque facias:
Tamen, quin loquar hæc, uti facta ſunt hic,
Nunquam ullo modo me potes deterrere.
AM. Sceleſtiſſime! audes mihi prædicare id,
Domi te eſſe nunc, qui hìc ades? SO. vera dico.
AM. Malum! quod tibi dii dabunt, atque ego hodie dabo.
SO. Iſtuc tibi eſt in manu: nam tuus ſum.
AM. Tun' me, verbero, audes herum ludificari?
Tun' id dicere audes, quod nemo unquam homo antehac
Vidit, nec poteſt fieri; tempore uno
Homo idem duobus locis ut ſimul ſit?
SO. Profectò, ut loquor, res ita eſt. AM. Jupiter te perdat.
SO. Quid mali ſum, here, tuâ ex re promeritus?
AM. Rogáſne improbe etiam, qui ludos facis me?
SO. Meritò maledicas mihi, ſi id ita factum eſt.
Verùm haud mentior, réſque uti facta, dico.
AM. Homo hic ebrius eſt, ut opinor. SO. utinam ita eſſem!
AM. Optas, quæ facta. SO. egóne? AM. tu iſtic. ubi bibiſti?
SO. Nuſquam equidem bibi. AM. quid hoc ſit hominis!
SO. Equidem decies dixi:
Domi ego ſum, inquam,
(Ecquid audis?) & apud te adſum Soſia idem.
Satin' hoc planè,
Satin' diſertè, here, nunc videor tibi locutus
Eſſe? AM. vah! apage te à me. SO. quid eſt negotii?
AM. Peſtis te tenet. SO. nam cur iſtuc dicis?
Equidem valeo, & ſalvus ſum rectè, Amphitruo.
AM. At te ego faciam hodie, proinde ac meritus es,
Ut minùs valeas, & miſer ſis,
Salvus domum ſi rediero. jam
Sequere ſis, herum qui ludificas dictis delirantibus;
Qui quoniam herus quod imperavit, neglexiſti perſequi,
Nunc venis etiam ultro irriſum dominum. quæ neque fieri
Poſſunt, neque fando unquam accepit quiſquam, profers carnifex.
Quojus ego hodie in tergo faxo iſta expetant mendacia.
SO. Amphitruo! MISERRIMA iſthæc miſeria eſt ſervo bono,
Apud herum qui vera loquitur, ſi id vi verum vincitur.
AM. Quo id, malùm, pacto poteſt (nam mecum argumentis puta)
Fieri, nunc uti tu hìc ſis & domi? id dici volo.
SO. Sum profectò & hìc & illic. hoc cuivis mirari licet.
Neque tibi iſtuc mirum magis videtur, quàm mihi.
AM. Quo modo? SO. nihilo, inquam, mirum magìs tibi iſtuc quàm mihi.
Neque, ita me dii ament, credebam primò mihimet Soſiæ,
Donec Soſia ille egomet fecit, ſibi uti crederem.
Ordine omne uti quidque actum eſt, dum apud hoſtes ſedimus,
Ediſſertavit: tum formam unà abſtulit cum nomine.
Neque lac lacti magis eſt ſimile, quàm ille ego ſimilis eſt mei.
Nam ut dudum ante lucem à portu me præmiſiſti domum.
AM. Quid igitur? SO. priùs multò ante ædis ſtabam quàm illò adveneram.
AM. Quas, malùm, nugas! ſatin' tu ſanus es? SO. ſic ſum, ut vides.
AM. Huic homini neſcio quid eſt mali malâ objectum manu,
Poſtquam à me abiit. SO. fateor. nam ſum obtuſus pugnis peſſimè.
AM. Quis te verberavit? SO. Egomet memet, qui nunc ſum domi.
AM. Cave quicquam, niſi, quod rogabo te, mihi reſponderis.
Omnium primum, iſte qui ſit Soſia, hoc dici volo.
SO. Tuus eſt ſervus. AM. mihi quidem uno te plus etiam eſt quàm volo,
Neque poſtquam ſum natus, habui niſi te ſervum Soſiam.
SO. At ego nunc, Amphitruo, dico; Soſiam ſervum tuum
Præter me alterum, inquam, adveniens, faciam, ut offendas domi,
Davo prognatum; patre eodem, quo ego ſum: formâ, ætate item,
Quâ ego ſum. quid opu' ſt verbis? geminus Soſia hic factu' ſt tibi.
AM. Nimia memoras mira. ſed vidiſtin' uxorem meam?
SO. Quin introire in ædis nunquam licitum eſt. AM. quis te prohibuit?
SO. Soſia ille, quem jamdudum dico; is, qui me contudit.
AM. Quis iſtic Soſia eſt? SO. ego, inquam! quoties dicendum eſt tibi?
AM. Sed quid ais? num obdormiviſti dudum? SO. nuſquam gentium.
AM. Ibi fortè iſtum ſi vidiſſes quendam in ſomnis Soſiam.
SO. Non ſoleo ego ſomniculosè heri imperia perſequi.
Vigilans vidi, vigilans nunc *te* video, vigilans fabulor,
Vigilantem ille me jamdudum vigilans pugnis contudit.

AM. Quis homo? *SO.* Soſia, inquam, ego ille. quæſo nonne intellegis?
AM. Quî, malùm! intelligere quiſquam potis eſt? ita nugas blatis.
SO. Verùm actutum noſces. *AM.* quem? *SO.* Illum noſces ſervum Soſiam.
AM. Sequere hàc igitur me: nam mî iſtuc primùm exquiſito eſt opus.
Sed vide ex navi efferantur, quæ jam imperavi omnia.
SO. Et memor ſum & diligens, ut quæ imperes compareant.
Non ego cum vino ſimitu ebibi impetium tuum.
AM. Utinam di faxint, infecta dicta re eveniant tuâ!

SCENA SECUNDA.

ALCMENA, AMPHITRUO, SOSIA, THESSALA.

ALCMENA.

" Satin' parva res eſt voluptatum in vitâ,
" Atque in ætate agundâ,
" Præ quàm quod moleſtum eſt! ita cuique comparatum
" Eſt in ætate hominum:
" Ita dîs eſt placitum, voluptatem ut mœror comes conſequatur:
" Quin incommodi plus malíque illico aſſit, boni ſi obtigit quid.
Nam ego id nunc experior domo, atque ipſa de me ſcio; cui voluptas
Parumper data' ſt; dum viri mei mihi poteſtas videndi fuit
Noctem unam modò: atque is repentè abiit à me hinc ante lucem.
Sola hic mihi nunc videor, quia ille hinc abeſt, quem ego amo præter omnes.
Plus ægri ex abitu viri, quàm ex adventu voluptatis cepi.
Sed hoc me beat ſaltem, quòd perduelles vicit, & domum
Laudis compos revenit: id ſolatio eſt. Abſit; dummodo
Laude partà domum recipiat ſe. feram & perferam uſque
Abitum ejus animo forti atque obfirmato; id modò ſi mercedis
Datur mihi, ut meus victor vir belli elueat; ſatis
" Mihi eſſe ducam. VIRTUS præmium eſt optimum.
" Virtus omnibus rebus anteit profectó.
" Libertas, ſalus, vita, res, parentes,
" Patria, & prognati tutantur, ſervantur:
Virtus omnia in ſe habet: omnia aſſunt bona, quem penès eſt virtus.
AM. Ædepol me uxori exoptatum credo adventurum domum,
Quæ me amat: quam contrà amo, præſertim re geſtâ bene,
Victis hoſtibus, quos nemo poſſe ſuperari ratu' ſt:
Eos auſpicio meo atque ductu, primo cœtu vicimus.
Certè enim me illi expectatum optatò venturum ſcio.
SO. Quid me non rere expectatum amicæ venturum meæ?
AL. Meus vir hic quidem eſt. *AM.* ſequere hâc tu me. *AL.* nam quid ille revertitur,
Qui dudum properare ſeſe ajebat! an ille me tentat ſciens?
Atque id ſi vult experiri, ſuum abitum ut deſiderem,
Ecaſtor med haud invitâ ſe domum recipit ſuam.
SO. Amphitruo, redire ad navem meliu'ſt nos. *AM.* quâ gratiâ?
SO. Quia domi daturus nemo eſt prandium advenientibus.
AM. Quî tibi nunc iſtuc in mentem venit? *SO.* quia enim ſerò advenimus.
AM. Quî? *SO.* quia Alcumenam ante ædis ſtare ſaturam intellego.
AM. Gravidam ego illanc hìc reliqui, quom abeo. *SO.* hei perii miſer!
AM. Quid tibi eſt? *SO.* ad aquam præbendam commodùm adveni domum,
Decumo pòſt menſe, ut rationem te dictare intellego.
AM. Bono animo es. *SO.* ſcin', quàm bono animo ſim? ſi ſitulam cepero,
Nunquam ædepol tu mihi divini quicquam creduis poſt hunc diem,
Ni ego illi puteo, ſi occepſo, animam omnem intertraxero.
AM. Sequere hàc me modó. alium ego iſti rei allegabo, ne time.
AL. Magìs nunc meum officium facere, ſi huic eam adverſum, arbitror.
AM. Amphitruo uxorem ſalutat lætus ſperatam ſuam,
Quam omnium Thebis vir unam eſſe optimam dijudicat,
Quámque adeò cives Thebani verò rumificant probam.
Valuiſtin' uſque? expectatúſne advenio? *SO.* haud vidi magis
Expectatum eum ſalutat magìs haud quiſquam, quàm canem.
AM. Et cùm te gravidam, & cùm pulchre plenam aſpicio, gaudeo.
AL. Obſecro ecaſtor, quid tu me deridiculi gratiâ
Sic ſalutas, atque appellas, quaſi dudum non videris,
Quaſíque nunc primùm recipias te domum huc ex hoſtibus,
Atque me nunc proinde appellas, quaſi multò pòſt videris?
AM. Imò equidem te, niſi nunc, hodie nuſquam vidi gentium.
" *AL.* Cur negas? *AM.* quia vera didici dicere. *AL.* HAUD ÆQUUM facit,
" Qui, quod didicit, id dediſcit. an periclitamini,
Quid animi habeam? ſed quid huc vos revortimini tam citó?
An te auſpicium commoratum eſt? an tempeſtas continet?
Quî non abiiſti ad legiones, ita utì dudum dixeras?
AM. Dudum! quàm *dudum* iſtuc factum eſt? *AL.* tentas. jam dudum, pridem, modó.
AM. Quî iſtuc potis eſt fieri quæſo, ut dicis, *jamdudum, modó*?
AL. Quid enim cenſes? te ut deludam contrà luſorem meum,
Qui nunc primùm te advenisse dicas, modò qui hinc abieris?
AM. Hæc quidem deliramenta loquitur. *SO.* pauliſper mane,
Dum edormiſcat unum ſomnum. *AM.* quæne vigilans ſomniat?
AL. Equidem ecaſtor vigilo, & vigilans id, quod factum eſt, fabulor.
Nam dudum ante lucem & iſtunc & te vidi. *AM.* quo in loco?
AL. Hic in ædibus, ubi tu habitas. *AM.* nunquam factum eſt. *SO.* non taces?
Quid ſi è portu navis huc nos dormientes detulit?
AM. Etiam tu quoque aſſentaris huic? *SO.* quid vis fieri?
" Non tu ſcis, BACCHÆ BACCHANTI ſi velis adverſarier,
" Ex inſanâ inſaniorem facies; feriet ſæpius:
" Si obſequare, unâ reſolvas plagâ. *AM.* at pol quin certa res
Hanc eſt objurgare, quæ me hodie advenientem domum
Noluerit ſalutare. *SO.* irritabis crabrones. *AM.* tace.
Alcumena, unum rogare te volo. *AL.* quid vis rogare? roga.
AM. Num tibi aut ſtultitia acceſſit, aut ſuperat ſuperbia?
AL. Quî iſtuc in mente eſt tibi, mî vir, percontarier?
AM. Quia ſalutare advenientem me ſolebas antidhac:
Appellare itidem ut pudicæ ſuos viros, quæ ſunt, ſolent.
Eo more expertem te factam adveniens offendi domi.
AL. Ecaſtor equidem te certò heri advenientem illico
Et ſalutavi, &, Valuiſſéſne uſque, exquiſivi ſimul,
Mî vir: & manum prehendi, & oſculum tetuli tibi.
SO. Tun' heri hunc ſalutaviſti? *AL.* & te quoque etiam, Soſia.
SO. Amphitruo, ſperavi ego iſtam tibi parituram filium:
Verùm non eſt puero gravida. *AM.* quid igitur? *SO.* inſaniâ.
AL. Equidem ſana ſum, & deos quæſo, ut ſalva pariam filium.
Verùm tu magnum malum habebis, ſi hic ſuum officium facit,
Ob iſtuc omen, ominator, capies, quod te condecet.
SO. Enimvero prægnanti oportet & malum & malum dari?
Ut, quod obrodat, ſit, animo ſi malè eſſe occœperit.

AM.

AM. Tu me heri hic vidiſti? *AL.* ego, inquam, ſi vis decies dicere.
AM. In ſomnis fortaſſe. *AL.* imò vigilans vigilantem. *AM.* væ miſero mihi!
SO. Quid tibi eſt? *AM.* delirat uxor. *SO.* atrâ bili percita eſt.
Nulla res tam delirantis homines concinnat citó.
AM. Ubi primùm tibi ſenſiſti, mulier, implicìſcier?
AL. Equidem ecaſtor ſana & ſalva ſum. *AM.* cur igitur prædicas,
Te heri me vidiſſe, qui hâc noctu in portum advecti ſumus?
Ibi cœnavi, atque ibi quievi in navi noctem perpetem:
Neque meum pedem huc intuli etiam in ædis, ut cum exercitu
Hinc profectus ſum ad Teleboas hoſtis, eóſque ut vicimus.
AL. Imò mecum cœnaviſti, & mecum cubuiſti. *AM.* quid id eſt?
AL. Vera dico. *AM.* non quidem hercle de hâc re; de aliis neſcio.
AL. Primulo diluculo abiviſti ad legiones. *AM.* Quomodo?
SO. Rectè dicit, ut commeminit, ſomnium narrat tibi.
Sed, mulier, poſtquam experrecta es, prodigiali Jovi
Aut molâ ſalſâ hodie, aut thure comprecatam oportuit.
AL. Væ capiti tuo! *SO.* tuâ illuc refert, ſi curaveris.
AL. Iterum jam hic in me inclementer dicit, atque id ſinè malo.
AM. Tace tu: tu dic. egóne abs te abii hinc hodie cum diluculo?
AL. Quis igitur, niſi vos, narravit mihi, illî ut fuerit prælium?
AM. An etiam id tu ſcis? *AL.* quippe quæ ex te audivi: ut urbem maximam
Expugnaviſſes, regémque Pterelam tute occideris.
AM. Egóne iſtuc dixi? *AL.* tute iſtic, etiam aſtante hôc Soſiâ.
AM. Audiviſtin' tu me narrare hoc hodie? *SO.* ubi ego audiverim?
AM. Hanc roga. *SO.* me quidem præſente, nunquam factum eſt, quod ſciam.
AL. Mirum, quin te adverſùs dicat. *AM.* Soſia age' me huc aſpice.
SO. Specto. *AM.* vera volo loqui te: nolo aſſentari mihi.
Audiviſtin' tu hodie me illi dicere ea, quæ illa autumat?
SO. Quæſo ædepol num tu quoque etiam inſanis, cum id me interrogas?
Qui ipſus equidem nunc primùm iſtanc tecum conſpicio ſimul.
AM. Quin nunc, mulier, audin' illum? *AL* ego verò, ac tacitum dicere.
AM. Neque tu illi, neque mî viro ipſi credis. *AL.* eò fit, quia mihi
Plurimùm credo, & ſcio iſta hæc facta, proinde ut proloquor.
AM. Tun' me heri adveniſſe dicis? *AL.* tun' te abiiſſe hodie hinc negas?
AM. Nego enimvero; & me advenire nunc primùm aio ad te domum.
AL. Obſecro, etiámne hoc negabis, te auream pateram mihi
Dediſſe dono hodie, quâ te illîc donatum eſſe dixeras?
AM. Neque ædepol dedi, neque dixi: verùm ità animatus fui,
Itáque nunc ſum, ut eâ te paterâ donem. Sed quis iſtuc tibi
Dixit? *AL.* ego quidem ex te audivi, & ex tuâ accepi manu
Pateram. *AM.* Mane, mane obſecro te. nimis demiror, Soſia,
Quî illæc illìc me donatum eſſe aureâ paterâ ſciat,
Niſi tu dudum hanc conveniſti, & narraviſti hæc omnia.
SO. Neque ædepol ego dixi, neque iſtam vidi, niſi tecum ſimul.
AM. Quid hoc fit hominis? *AL.* vin' proferri pateram? *AM.* proferri volo.
AL. Fiat! tute Theſſala intus pateram proferto foras,
Quâ hodie meus vir donavit me. *AM.* ſecede huc tu, Soſia.
Enimvero illud præter alia mira miror maximè,
Si hæc habet pateram illam. *SO.* an etiam id credis, quæ in hac ciſtellulâ
Tuo ſigno obſignata fertur? *AM.* ſalvum ſignum eſt? *SO.* inſpice.
AM. Rectè, ita eſt, ut obſignavi. *SO.* quæſo quin tu iſtanc jubes
Pro cerritâ circumferri? *AM.* ædepol quin facto eſt opus.
Nam hæc quidem ædepol larvarum plena eſt. *AL.* quid verbis opu' ſt?
Hem tibi pateram! eccam. *AM.* cedò mihi. *AL.* age, aſpice huc ſis nunc jam
Tu, qui, quæ facta, inficiare: quem ego jam hic convincam palám.
Eſtne hæc patera, quâ donatus illî? *AM.* ſumme Jupiter,
Quid ego video! hæc ea eſt profectò patera. perii, Soſia!
SO. Aut pol hæcce præſtigiatrix mulier multò maxima eſt,
Aut pateram hic ineſſe oportet. *AM.* agedum eam ſolve ciſtulam.
SO. Quid ego illam exolvam? obſignata 'ſt rectè: res geſta eſt bene!
Tu peperiſti Amphitruonem; ego alium peperi Soſiam:
Nunc ſi pateram patera peperit, omnes congeminavimus.
AM. Certum eſt aperire, atque inſpicere. *SO.* vide ſis, ſigni quid ſiet:
Ne poſterius in me culpam conferas. *AM.* aperi modó:
Nam hæc quidem nos delirantes facere dictis poſtulat.
AL. Unde hæc igitur eſt niſi abs te, quæ mihi dono data eſt?
AM. Opus mî eſt iſtuc exquiſito. *SO.* Jupiter! proh Jupiter!
AM. Quid tibi eſt? *SO.* hic patera nulla in ciſtulâ eſt. *AM.* quid ego audio?
SO. Id quod verum eſt. *AM.* at cum cruciatu jam, ni apparet, tuo.
AL. Hæc quidem apparet. *AM.* quis igitur tibi dedit? *AL.* qui me rogat.
SO. Me captas! quia tute ab navi clanculum huc aliâ viâ
Præcurriſti: atque hinc pateram tute exemiſti, atque eam
Huic dediſti, poſthac rurſum obſignaſti clanculum.
AM. Hei mihi! jam tu quoque hujus adjuvas inſaniam.
Ain' heri nos adveniſſe huc? *AL.* aio, adveniénſque illico
Me ſalutaviſti, & ego te, & oſculum tetuli tibi.
AM. Jam illuc non placet principium de oſculo. pergam exequi.
AL. Laviſti. *AM.* quid, poſtquam lavi? *AL.* accubuiſti. *SO.* euge optimé!
Nunc exquire. *AM.* ne interpella: perge porrò dicere.
AL. Cœna appoſita eſt: cœnaviſti mecum: ego accubui ſimul.
AM. In eodem lecto? *AL.* in eodem. *SO.* hei! non placet convivium.
AM. Sine, modò argumenta dicat. quid, poſtquam cœnavimus?
AL. Te dormitare aiebas. menſa ablata eſt. cubitum hinc abiimus.
AM. Ubi tu cubuiſti? *AL.* in eodem lecto tecum unà in cubiculo.
AM. Perdidiſti! *SO.* quid tibi eſt? *AM.* hæc me modò ad mortem dedit.
AL. Quid jam, amabo? *AM.* ne me appella. *SO.* quid tibi eſt? *AM.* perii miſer!
Quia pudicitiæ hujus vitium, me hìc abſente, eſt additum.
AL. Obſecro ecaſtor, cur illuc, mî vir, ex te audio?
AM. Vir ego tuus ſim? ne me appella falsò falſo nomine.
SO. Hæret hæc res: ſiquidem hæc jam mulier facta 'ſt ex viro.
AL. Quid ego feci, qua iſtæc propter dicta dicantur mihi?
AM. Tute edictas facta tua, ex me quæris, quid deliqueris?
AL. Quid ego tibi deliqui, ſi, cui nupta ſiem, tecum fui?
AM. Tun' mecum fueris? quid illâc impudente audacius?
Saltem tute ſi pudoris egeas, ſumas mutuum.
AL. Illuc facinus, quod tu inſimulas, noſtro generi non decet.
Tu ſi me impudicitiæ captas, non potes capere.
AM. Proh dî immortales, cognoſcin' tu me ſaltem, Soſia?
SO. Propemodum. *AM.* cœnavin' ego heri in navi in portu Perſico?

AL. Mihi quoque aſſunt teſtes, qui illud, quod ego dicam, aſſentiant.
AM. *Qui teſtes?* AL. *teſtes.* AM. *quid teſticulàre?* AL. *enim uno ſat eſt.*
Nec nobis præſente aliquis niſi ſervus Soſia affuit.
SO. Neſcio quid iſtuc negotii dicam, niſi ſi quiſpiam eſt
Amphitruo alius, qui fortè te hìc abſente tamen
Tuam rem curet, téque abſente hìc munus fungatur tuum.
Namque de illo ſubditivo Soſia mirum nimis eſt.
Certè de iſtôc Amphitruone jam alterum mirum eſt magìs.
Neſcio-quis præſtigiator hanc fruſtratur mulierem.
AL. Per ſupremi regis regnum juro, & matremfamilias
Junonem, quam me vereri & metuere eſt par maximè,
Ut mî extra unum te mortalis nemo corpus corpore
Contigit, quo me impudicam faceret. *AM.* vera iſthæc velim!
AL. “ Vera dico, ſed nequicquam: quoniam non vis credere.
“ *AM.* Mulier es, audacter juras. *AL.* Quæ non deliqui, decet
“ Audacem eſſe, confidenter pro ſe & protervè loqui.
AM. Satìs audacter. *AL.* ut pudicam decet. *AM.* tu verbis probas.
“ *AL.* Non ego illam mihi dotem duco eſſe, quæ dos dicitur:
“ Sed pudicitiam & pudorem, & ſedatum cupidinem,
“ Deûm metum, parentum amorem, & cognatûm concordiam:
“ Tibi morigera, atque ut munifica ſim bonis, proſim probis.
SO. Næ iſta ædepol, ſi hæc vera loquitur, examuſſim eſt optima.
AM. Delinitus ſum profectò ita, ut me, qui ſim, neſciam.
SO. Amphitruo es profectò! cave ſis ne tu te uſu perduis:
Ita nunc homines immutantur, poſtquam peregre advenimus.
AM. Mulier, iſtam rem inquiſitam certum eſt non amittere.
AL. Ædepol me libente facies. *AM.* quid ais? reſponde mihi.
Quid ſi adduco tuum cognatum huc à navi Naucratem,
Qui mecum unà vectus eſt unà navi: atque is ſi denegat
Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum eſt fieri?
Nunquid cauſam dicis, quin te hoc multem matrimonio?
AL. Si deliqui, nulla cauſa eſt. *AM.* convenit. tu, Soſia,
Duc hos intrò. ego huc ab navi mecum abducam Naucratem.
SO. Nunc quidem præter nos nemo eſt: dic mihi verum ſeriò,
Ecquis alius Soſia intu' ſt, qui mei ſimilis ſiet?
AL. Abin' hinc à me dignus domino ſervus. *SO.* abeo, ſi jubes.
AL. Nimis ecaſtor facinus mirum eſt, quî illi collibitum ſiet
Meo viro ſic me inſimulare falſum facinus tam malum.
Quicquid eſt, jam ex Naucrate cognato id cognoſcam meo.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

JUPITER.

EGO ſum ille Amphitruo, cui eſt ſervus Soſia,
Idem Mercurius qui ſit, quando commodum 'ſt,
In ſuperiore qui habito cœnaculo,
Qui interdum ſio Jupiter, quando lubet.
Huc autem quom extemplo adventum apporto, illico
Amphitruo ſio, & veſtitum immuto meum.
Nunc huc honoris veſtri venio gratiâ,
Ne hanc inchoatam tranſigam Comœdiam,
Simul Alcumenæ, quam vir inſontem probri
Amphitruo accuſat, veni, ut auxilium feram:
Nam mea ſit culpa, quod egomet contraxerim,
Si id Alcumenæ innocenti expetat.
Nunc Amphitruonem memet, ut occepi ſemel,
Eſſe aſſimilabo, atque in horum familiam
Fruſtrationem hodie injiciam maximam.
Pòſt igitur demum faciam res fiat palàm:
Atque Alcumenæ in tempore auxilium feram.
Faciámque ut uno fœtu, & quod gravida eſt viro,
Et me quod gravida 'ſt, pariat ſinè doloribus.
Mercurium juſſi me continuò conſequi,
Si quid vellem imperare. nunc hanc alloquar.

SCENA SECUNDA.

ALCMENA, JUPITER.

Alcmena.

Durare nequeo in ædibus: ita me probri,
Stupri, dedecoris à viro argutam meo!
Ea, quæ ſunt facta, infecta refert, ac clamitat.
Quæ neque ſunt facta, neque ego in me admiſi, arguit:
Atque id me ſúſque déque habituram putat.
Non ædepol faciam; neque me perpetiar probri
Falsò inſimulatam: quin ego illum aut deſeram,
Aut ſatisfaciat mihi ille, atque adjuret inſuper
Nolle eſſe dicta, quæ in me inſontem protulit.
JUP. Faciundum eſt mihi illud, fieri quod illæc poſtulat,
Si me illam amantem ad ſeſe ſtudeam recipere:
Quando ego quod feci, factum id Amphitruoni obfuit.
Atque ille dudum meus amor negotium
Inſonti exhibuit: nunc autem inſonti mihi
Illius ira in hanc & maledicta expetent.
AL. Et eccum video, qui me miſeram arguit
Stupri, dedecoris. *JUP.* te volo, uxor, colloqui.
Quò te avertiſti? *AL.* ita ingenium meum eſt,
Inimicos ſemper oſa ſum obtuerier.
JUP. Heia autem inimicos! *AL.* ſic eſt. vera prædico,
Niſi etiam hoc falsò dici inſimulaturus es.
JUP. Nimis verecunda es. *AL.* potin' es, ut abſtineas manum?
Nam certò ſi ſis ſanus, aut ſapias ſatìs,
“ Quam tu impudicam eſſe arbitrere & prædices,
“ Cum eâ tu ſermonem nec joco, nec ſeriò
“ Tibi habeas, niſi ſi ſis ſtultior ſtultiſſimo.
JUP. Si dixi, nihilo magìs es, neque ego eſſe arbitror.
Et id huc revorti, utì me purgarem tibi.
Nam nunquam quicquam meo animo fuit ægrius,
Quàm poſtquam audivi te eſſe iratam mihi.
Cur dixiſti? inquies. ego expediam tibi,
Non ædepol quò te eſſe impudicam crederem:
Verùm periclitatus animum ſum tuum,
Quid faceres, & quo pacto id ferre induceres.
Equidem joco illa dixeram dudum tibi,
Ridiculi causâ: vel hunc rogato Soſiam.
AL. Quin huc adducis meum cognatum Naucratem,
Teſtem quem dudum te adducturum dixeras,
“ Te huc non veniſſe? *JUP.* Si quid dictum eſt per jocum,
“ Non æquum eſt id te ſeriò prævortier.
AL. Ego illud ſcio quàm doluerit cordi meo.
JUP. Per dexteram tuam te, Alcumena, oro, obſecro,
Da mihi hanc veniam: ignoſce; irata ne ſies.
AL. Ego iſtæc feci verba virtute irrita:
Nunc quando factis me impudicis abſtines,
Ab impudicis dictis avorti volo.
Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.
Juben' mî ire comites? *JUP.* ſanan' es? *AL.* ſi non jubes,
Ibi egomet comitem Pudicitiam duxero.
JUP. Mane, arbitratu tuo jusjurandum dabo,
Me meam pudicam eſſe uxorem arbitrarier.
Id ego ſi fallo, tum te, ſumme Jupiter,
Quæſo, Amphitruoni ut ſemper iratus ſies.
AL. Ah! propitius ſit potiùs. *JUP.* confide fore.
Nam jusjurandum verum te adversùm dedi.
Jam nunc irata non es? *AL.* non ſum. *JUP.* bene facis.
“ Nam in hominum ætate multa eveniunt hujuſmodi:
“ Capiunt voluptates, capiunt rurſum miſerias.
“ Iræ interveniunt, redeunt rurſum in gratiam.

“ Verùm

“ Verùm iræ ſi quæ fortè eveniunt hujuſmodi
“ Inter eos; rurſum ſi reventum in gratiam eſt,
“ Bis tantò amici ſunt inter ſe quàm priùs.
AL. Primùm caviſſe oportuit, ne diceres,
Verùm eadem ſi iſdem purgas, mihi patiunda ſunt.
JUP. Jube verò vaſa pura adornari mihi,
Ut, quæ apud legionem vota vovi, ſi domum
Rediſſem ſalvus, ea ego exſolvam omnia.
AL. Ego iſtuc curabo. *JUP.* evocate huc Soſiam;
Gubernatorem, qui in meâ navi fuit,
Blepharonem arceſſat, qui nobiſcum prandeat.
Is adeò impranſus ludificabitur:
Quum ego Amphitruonem collo hinc obſtricto trahàm.
AL. Mirum quid ſolus ſecum ſecretò ille agat?
Atque aperiuntur ædes. exit Soſia.

SCENA TERTIA.

JUPITER, ALCMENA, SOSIA.

SOSIA.

Amphitruo, aſſum: ſi quid opus eſt, impera; imperium exequar.
JUP. Optimè advenis. *SO.* jam pax eſt inter vos duos?
Nam quia vos tranquillos video, gaudeo & volupe eſt mihi.
“ Atque ITA SERVUM par videtur frugi ſeſe inſtituere;
“ Proinde heri ut ſint, ipſe item ſit, vultum è vultu comparet:
“ Triſtis ſit, ſi heri ſint triſtes: hilarus ſit, ſi gaudeant.
Sed agè reſponde. jam vos rediſtis in concordiam?
JUP. Derides, qui ſcis hæc jamdudum me dixiſſe per jocum.
SO. An id joco dixiſti? equidem ſeriò ac verò ratus.
JUP. Habui expurgationem; facta pax eſt. *SO.* Optimè eſt.
JUP. Ego rem divinam intus faciam, vota quæ ſunt. *SO.* cenſeo.
JUP. Tu gubernatorem à navi huc evoca verbis meis
Blepharonem, ut re divinâ factâ mecum prandeat.
SO. Jam hìc ero, cùm illic cenſebis eſſe me. *JUP.* actutum huc redi.
AL. Nunquid vis, quin abeam jam intrò, ut apparentur, quibus opus?
JUP. I, ſanè! & quantum poteſt, parata fac ſint omnia.
AL. Quin venis, quando vis, intrò: faxo haud quicquam ſit moræ.
JUP. Rectè loquere, & proinde diligentem ut uxorem decet.
Jam hi ambo & ſervus & hera fruſtrà ſunt duo,
Qui me Amphitruonem rentur eſſe: errant probè.
Nunc tu divine huc fac adſis Soſia.
Audis, quæ dico, tametſi præſens non ades:
Fac, Amphitruonem advenientem ab ædibus
Ut abigas quovis pacto, fac commentus ſies.
Volo deludi illum, dum cum hâc uſurariâ
Uxore nunc mihi morigero, hæc curata ſint
Fac ſis: proinde adeò, ut me velle intellegis,
Atque ut miniſtres mihi, cùm mihi ſacrificem.

SCENA QUARTA

MERCURIUS.

Concedite atque abſcedite, omnes de viâ decedite,
Nec quiſquam tam audax fuat homo, qui obviàm obſiſtat mihi.
Nam mihi quidem hercle quî minùs liceat deo minitarier
Populo, nî decedat mihi, quàm ſervulo in Comœdiis?
Ille navem ſalvam nunciat, aut irati adventum ſenis:
Ego ſum Jovis dicto audiens, ejus juſſu nunc huc me affero.
Quamobrem mî magis par eſt viâ decedere, & concedere.
Pater vocat me, eum ſequor, ejus dicto imperio ſum audiens:
Ut filium bonum patri eſſe oportet, itidem ego ſum patri.
Amanti ſupparaſitor, hortor, aſto, admoneo, gaudeo.
Si quid patri volup' ſt, voluptas ea mihi multò maxima eſt.
Amat? ſapit, rectè facit, animo quando obſequitur ſuo:
Quod omnes homines facere oportet, dum id modo fiat bono.
Nunc Amphitruonem vult deludi meus pater. faxo probè!
Jam hic deluderur, ſpectatores, vobis ſpectantibus.
Capiam coronam mihi in caput; aſſimulabo me eſſe ebrium:
Atque illuc ſurſum eſcendero: indè optimè eiſpellam virum.
De ſupero, quum huc acceſſerit, faciam, ut ſit madidus ſobrius.
Deinde illi actutum ſufferet ſuus ſervus pœnas Soſia.
Eum feciſſe ille hodie arguet, quæ ego fecero hic. quid *id* meâ?
Meo me æquum eſt morigerum patri, ejus ſtudio ſervire addecet.
Sed eccum Amphitruonem! advenit. jam ille hic deludetur probè;
Siquidem vos vultis auſcultando operam dare.
Ibo intrò, ornatum capiam, qui potius decet.
Dein ſurſum aſcendam in tectum, ut illum hinc prohibeam.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

AMPHITRUO.

NAucratem quem convenire volui, in navi non erat.
Neque domi, neque in urbe invenio quemquam, qui illum viderit.
Nam omnis plateas perreptavi, gymnaſia & myropolia:
Apud emporium, atque in macello, in palæſtrâ atque in foro,
In medicinis, in tonſtrinis, apud omnis ædis ſacras.
Sum defeſſus quæritando: nuſquam invenio Naucratem.
Nunc domum ibo, atque ex uxore hanc rem pergam exquirere,
Quis fuerit, quem propter corpus ſuum ſtupri compleverit.
Nam me, quàm illam quæſtionem inquiſitam hodie amittere,
Mortuum ſatius eſt. ſed ædis occluſerunt. eugepæ!
Pariter hoc fit, atque ut alia facta ſunt. feriam foris.
Aperite hoc. heus ecquis hic eſt? ecquis hoc aperit oſtium?

SCENA SECUNDA.

MERCURIUS, AMPHITRUO.

MERCURIUS.

Quis ad fores eſt? *AM.* ego ſum. *ME.* quid, ego ſum? *AM.* ita loquor. *ME.* tibi Jupiter
Dîque omnes irati certò ſunt, qui ſic frangas fores.
AM. Quo modo? *ME.* eo modo, ut profectò vivas ætatem miſer.
AM. Soſia. *ME.* ita ſum Soſia, niſi me eſſe oblitum exiſtimas.
Quid nunc vis? *AM.* ſceleſte! at etiam quid velim, id tu me rogas.
ME. Ita rogo. penè effregiſti, fatue, foribus cardines.
An foris cenſebas nobis publicitus præberier?
Quid me aſpectas, ſtolide? quid nunc vis tibi: aut quis tu es homo?
AM. Verbero! etiam, quis ego ſim, me rogitas? ulmorum acheruns,
Quem pol ego hodie ob iſthæc dicta faciam ferventem flagris.
ME. Prodigum te fuiſſe oportet olim in adoleſcentiâ.
AM. Quî dum? *ME.* quia ſenectâ ætate à me mendicas malum.
AM. Cum cruciatu tuo iſthæc hodie, verna, verba funditas.
ME. Sacrufico ego tibi. *AM.* Quî? *ME.* quia enim te macto infortunio.
AM. *Tun' me mactes, carnufex? niſi formam dii hodie meam perduint,*
Faxo, ut bubulis coriis onuſtus ſis Saturni hoſtia.
Ita ego te certò cruce & cruciatu mactabo. exi foras
Maſtigia. ME. *larva umbratilis, tu me minis territas?*
Niſi hinc actutum fugias: ſi denuo pultaveris:
Si minuſculo digito increpuerint fores, hâc tegulâ
Tuum deminuam caput, ut cum dentibus linguam exſcrees.

AM.

AM. Tun', furciſer, meis me procul prohibeſſis ædibus?
Tun' meas pultare foreis? haſce illico toto demoliar cardine.
ME. Pergin'? AM. Pergo. ME. Accipe. AM. ſceleſte, in herum? ſi te hodie apprehendero,
Ad id redigam miſeriarum, ut ſemper ſis miſer.
ME. Bacchanal te exercuiſſe oportuit, ſenex. AM. quidum?
ME. Quando tu me tuum ſervum cenſes. AM. quid cenſeo?
ME. Malum tibi: præter Amphitruonem herum novi neminem.
AM. Num formam perdidi? mirum quin me norit Soſia.
Scrutabor: eho dic mihi, . quis videor? Num ſatis Amphitruo?
ME. Amphitruo? ſanuſne es? nonne tibi prædictum, ſenex,
Bacchanal te exercuiſſe, quom, qui ſis, alium rogites?
Abſcede, moneo: moleſtus ne ſies, dum Amphitruo
Cum uxore modò ex hoſtibus adveniens voluptatem capit.
AM. Quâ uxore? ME. Alcmenâ. AM. quis homo? ME. quotiens vis dictum? Amphitruo
Herus meus: moleſtus ne ſies. AM. quicum cubat?
ME. Vide, ne infortunium quæras, qui me ſic ludiſices.
AM. Dic, quæſo, mi Soſia. ME. blandiùs. cum Alcumenâ. AM. in eodémne
Cubiculo? ME. imò, ut arbitror, corpore corpus incubat. AM. væ miſero mihi!
ME. Lucri 'ſt, quod miſeriam deputat. nam uxorem uſurariam
Perinde eſt præbere, ac ſi agrum ſterilem ſodiendum loces.
AM. Soſia. ME. quid (malùm) Soſia? AM. non me noviſti, verbero?
ME. Novi te hominem moleſtum, quine emas litigium. AM. adhuc
Ampliùs: Nonne ego herus ſum tuus Amphitruo? ME. tu Bacchus es,
Haud Amphitruo. quoties tibi dictum vis? num denuo?
Meus Amphitruo uno cubiculo Alcmenam complexu tenet.
Si pergas, eum hic ſiſtam, neque ſinè tuo magno malo.
AM. Cupio accerſi. utinam ne pro benefactis hodie patriam,
Ædeis, uxorem, familiam, cum formâ unà perduam!
ME. Accerſam equidem: ſed de foribus tu interea ſis vide.
* Credo, jam quæ volebat ſacrificia, ad epulum conduxit: *
Si moleſtus ſis, evades nunquam, quin te ſacruficem.

SCENA TERTIA.

AMPHITRUO, BLEPHARO, SOSIA.

AMPHITRUO.

DI voſtram fidem! quæ intemperiæ noſtram agunt familiam? quæ mira
Video, poſtquam advenio peregre! nam veru'ſt, quod olim eſt auditum
Fabularier, mutatos Atticos in Arcadiâ homines,
Et ſævas belluas manſitaſſe, nec unquam denuo parentibus
Cognitos. BL. quid illud, Soſia? magna ſunt, quæ mira prædicas.
Ain' tu alterum te reperiſſe domi conſimilem Soſiam?
SO. Aio. ſed heus tu, quum ego Soſiam, Amphitruonem Amphitruo: quid ſcis an
Tu fortè alium Blepharonem parias? ô di ſaciant, ut tu quoque
Conciſus pugnis, & illiſis dentibus, id impranſus creduas.
Nam ego ille alter Soſia, qui illic ſum, me malis mulcavit modis.
BL. Mira profectò. ſed gradus condecet grandire: nam ut video,
Exſpectat Amphitruo, & vacuus mihi venter crepitat. AM. & quid aliena
Fabulor? in noſtro olim Thebano genere pluſquam mira memorant.
Martigenam ille aggreſſus belluam magnus Europæ quæſtor anguineo
Repentè hoſteis peperit ſeminio: & pugnatâ illâc pugnâ
Frater trudebat fratrem haſtâ, & galeâ. & noſtræ auctorem gentis
Cum Veneris filiâ anguis repſiſſe tellus Epirotica
Vidit. de ſummo ſummus Jupiter ſic ſtatuit, ſic fatum habet.
Optumi omnes noſtrates pro claris factis diris aguntur malis.
Fata iſthæc me premunt, pertolerarem vim tantam, cladeſque
Exanclarem impatibiles. SO. Blepharo. BL. quid eſt? SO. neſcio quid mali ſuſpicor.
BL. Quid? SO. vide ſis, herus ſalutator oppeſſulatas ante foreis graditur.
BL. Nihil eſt, famem exſpectat obambulans. SO. curioſè quidem: foreis enim
Clauſit, ne prævorteretur foras. BL. oggannis. SO. nec gannio, nec latro.
Si me audias, obſerves. neſcio quid ſecum ſolus, puto,
Rationes colligit: quid memoret, hinc excipiam, ne propera.
AM. Ut metuo, ne victis hoſtibus di partam expungant gloriam:
Totam miris modis noſtram video turbatam familiam.
Tum verò uxor vitio, ſtupro, dedecore me plena enicat.
Sed de paterâ miru'ſt: erat tamen ſignum obſignatum probè.
Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam oppugnatum,
Noſtris occiſum manibus fortiter. atat novi jam ludum!
Id Soſiæ factu'ſt operâ, qui me hodie quoque præſentem auſit
Indignè prævortier. SO. de me locutus, & quæ velim minùs.
Hominem ne congrediamur, quæſo, priuſquam ſtomachum detexerit.
BL. Ut lubet. AM. ſin illum datur hodie maſtigiam apprehendere, oſtendam, quid ſit
Herum fallere, minis & dolis inceſſere. SO. audin' tu illum? BL. audio.
SO. Illæc machina meas onerat ſcapulas. compellemus ſis hominem.
Scin' quid volgò dici ſolet? BL. quid dicturus ſis, neſcio:
Quid tibi paſiundum, fere hariolor. SO. vetu'ſt adagium, Fames & mora
Bilem in naſum conciunt. BL. verùm quidem è loco compellemus
Alacrè. Amphitruo. AM. Blepharonem audio, mirum quid ad me veniat.
Opportunè tamen ſe offert, ut uxoris facta convincam turpia.
Quid hûc ad me Blepharo? BL. oblitus tam citò, quàm diluculo
Miſiſti ad navim Soſiam, ut hodie tecum conviverem?
AM. Nuſquam factum gentium. ſed ubi illic ſceleſtus? BL. quis? AM. Soſia.
BL. Eccum illum. AM. ubi? BL. ante oculos, non vides? AM. vix video præ irâ, adeò me iſtic
Hodie delirum fecit. ne te ſacruficem, nunquam evades.
Sine me, Blepharo. BL. auſculta, precor. AM. dic, auſculto. tu vapula.
SO. Quâ de re? num ſatìs tempori? non ocyùs quivi, ſi me
Dædaleis tuliſſem remigiis. BL. abſtine, quæſo. non potuimus
Noſtros grandiùs grandire gradus. AM. ſive grallatorius, ſive
Teſtudineus fuerit, certum'ſt mihi hunc ſceleſtum perdere.
En tectum! en tegulas! en obductas fores! en ludificatum herum!
En verborum ſcelus! BL. quid mali fecit tibi? AM. rogas? ex illo
Tecto excluſum foribus, me deturbavit ædibus. SO. egóne?
AM. Tu. quid minitabas te facturum, ſi iſtas pepuliſſem fores?
Negas, ſceleſte? SO. quin negem? en teſtis ampliter, quicum venio:
Miſſus ſedulò, ut ad te vocatum ducerem. AM. quis te miſit,
Furciſer? SO. qui me rogat. AM. quando gentium? SO. dudum, jam pridem, modò,
Ubi cum uxore domi rediſti in gratiam. AM. Bacchus te irritaſſit.
SO. Nec Bacchum ſalutem hodie, nec Cererem. tu purgari juſſeras
Vaſa, ut rem divinam faceres: & hunc me accerſitum mittis,
Ut tecum prandeat. AM. Blepharo, diſpeream, ſi aut intus adhuc fui,
Aut ſi hunc miſerim. dic, ubi me liquiſti? SO. domi cum Alcumenâ conjuge.
Ego à te abiens portum verſùs volito, hunc tuis verbis voco.

Venimus,

Venimus, nec te niſi nunc video poſtea. AM. *ſceleſtum caput, cum uxore?*
Nunquam abis, quin vapules. SO. *Blepharo.* BL. *Amphitruo, mitte hunc meâ gratiâ,*
Et me audias. AM. *en mitto, quid vis, loquere.* BL. *iſtic jamdudum mihi*
Maxuma memoravit mira, præſtigiator fortè, aut veneficus
Hanc excantat tibi familiam: inquire aliunde; vide, quid fiet.
Nec antè hunc excruciatum miſerum facias, quàm rem intelligas.
AM. *Rectè mones: eamus: te adverſum uxori etiam advocatum volo.*

SCENA QUARTA.
JUPITER, AMPHITRUO, SOSIA, BLEPHARO.

Jupiter.

Quis tam vaſto impete has foreis toto convulſit cardine?
Quis ante ædeis tantas tamdiu turbas concitat? quem ſi comperero,
Teleboïs ſacrificabo manibus. nihil eſt, ut dici ſolet,
Quod hodie bene ſuccedat mihi. deſerui Blepharonem, & Soſiam,
Ut cognatum Naucratem convenirem: hunc non reperi, illos perdidi.
Sed eos video: ibo adverſum, ut, ſi quid habent, ſciſciter. SO. *Blepharo, illic qui*
Ex ædibus, herus eſt, hic verò veneficus. BL. *proh Jupiter,*
Quid intueor? hic non eſt, ſed ille Amphitruo. iſtic ſi fuat,
Illum ſanè non eſſe oportuit, niſi quidem ſit geminus.
JUP. *Eccum cum Blepharone Soſiam: compellabo hos priùs. Soſia,*
Tandem ad nos? eſurio. SO. *dixin' tibi hunc veneficum?*
AM. *Imò ego hunc, Thebani cives, qui domi uxorem meam*
Impudicitiâ impetivit, per quem teneo theſaurum ſtupri.
SO. *Here ſi tu nunc eſuris, ego ſatur pugnis ad te volito.*
AM. *Pergin' maſtigia?* SO. *abi ad Acheruntem, venefice.* AM. *meu' veneficum?*
Vapula. JUP. *quæ, hoſpes, intemperiæ, ut tu meum verberes?* AM. *tuum?* JUP. *meum.*
AM. *Mentiris.* JUP. *Soſia, i intrò: dum hunc ſacrufico, fac paretur prandium.*
SO. *Ibo. Amphitruonem (arbitror) ita comiter Amphitruo*
Accipiet, ut dudum memet ego ille alter Soſia Soſiam.
Interea dum iſti certant, in popinam devortundum 'ſt mihi:
Lances detergam omneis, omneiſque trullas hauriam. JUP. *tun' me*
Mentiri ais? AM. *mentiris, inquam, meæ corruptor familiæ.*
JUP. *Ob iſtuc indignum dictum, te obſtricto collo hâc arripiam.*
AM. *Væ miſero mihi.* JUP. *at id præcaviſſe oportuit.* AM. *Blepharo, ſuppetias mihi.*
BL. *Conſimiles ſunt adeo, ut, utri aſſim, neſciam: rixam tamen,*
Ut poteſt, dirimam. Amphitruo, noli Amphitruonem duello perdere.
Linque collum, precor. JUP. *hunc tu Amphitruonem dictitas?*
BL. *Quidni? unus olim, nunc verò partus eſt geminus.*
Dum tu vis eſſe, alter quoque eſſe formâ non deſinit.
Interea, quæſo, collum linque. JUP. *linquo: ſed dic mihi, videtúrne tibi*
Iſtic Amphitruo? BL. *uterque quidem.* AM. *proh ſumme Jupiter! ubi hodie*
Mihi formam ademi? pergo quærere: tun' Amphitruo? JUP. *tu negas?*
AM. *Pernego, quando Thebis, præter me, nemo 'ſt alter Amphitruo.*
JUP. *Imò, præter me, nemo; atque adeo tu, Blepharo, judex ſies.*
BL. *Faciam id, ſi queo, ſignis palàm. tu reſponde priùs.* AM. *lubens.*
BL. *Antequam cum Taphiis à te pugna ſit inita, quid mandaſti mihi?*
AM. *Paratâ navi clavo hæreres ſedulò.*
JUP. *Ut, ſi noſtri fugam facerent, illuc me tutò reciperem.*
AM. *Item aliud: ut bene nummatum ſervaretur marſupium.*
JUP. *Quæ pecuniæ?* BL. *tace ſis tu, meum' ſt quærere. ſciſti numerum?*
JUP. *Talenta quinquaginta Attica.* BL. *hic examuſſim rem enarrat. & tu,*
Quot Philippei? AM. *duo millia.* JUP. *oboli verò bis totidem.* SO. *uterque*
Rem tenet probè. intus in erumenâ clauſum alterum eſſe oportuit.
JUP. *Attende ſis, hâc dexterâ (ut noſti) regem mactavi Pterelam,*
Spolia ademi, & pateram, quâ ille potare ſolitus eſt, in ciſtellâ
Pertuli: domo uxori meæ dedi, quicum hodie lavi,
Sacrificavi, cubui. AM. *hei mihi, quid audio? vix apud me ſum:*
Vigilans quippe dormio: vigilans ſomnio: vivus & ſanus intereo.
Ego idem ille ſum Amphitruo, Gorgophones nepos, imperator Thebanorum,
Et Creontis unicus, Teleboarum perduellis, qui Acarnanes
Et Taphios vi vici, & ſummâ regem virtute bellicâ.
Illiſce præfeci Cephalum, magni Deionei filium.
JUP. *Ego idem latrones hoſtes bello & virtute contudi.*
Electryonem perdiderant, noſtræ & germanos conjugis,
Achaiam, Ætoliam, Phocidem. per freta Ionia, & Ægæum, & Creticum
Vagati, vi vortebant piraticâ. AM. *di immortales, mihimet*
Non credo. ita omnia, quæ facta illic, examuſſim loquitur. vide
Blepharo. BL. *unum ſupereſt: id ſi fuat, Amphitruones ſitote gemini.*
JUP. *Quid dicas, novi: cicatricem in dextro muſculo ex illôc volnere,*
Quod mihi impegit Pterela. BL. *eam quidem.* AM. *appoſitè.* JUP. *viden'? en, aſpice.*
BL. *Detegite, aſpiciam.* JUP. *deteximus, vide.* BL. *ſupreme Jupiter.*
Quid intueor! utrique in muſculo dextero, eodem in loco,
Signo eodem apparet probè, ut primùm coivit cicatrix ruſſula,
Sublurida. Rationes jacent, judicium ſilet, quid agam, neſcio.

SCENA QUINTA.
BLEPHARO, AMPHITRUO, JUPITER.

Blepharo.

Vos inter vos partite; ego abeo, mihi negotium eſt.
Neque ego unquam uſquam tanta mira me vidiſſe cenſeo.
AM. Blepharo! quæſo, ut advocatus mihi adſis, néve abeas. *BL.* vale.
Quid opus me advocato, qui, utri ſim advocatus, neſcio?
JUP. Intrò ego hinc eo. Alcumena parturit. *AM.* Perii miſer!
Quid ego, quem advocati jam atque amici deſerunt?
Nunquam ædepol me inultus iſtic ludificabit, quiſquis eſt.
Nam jam ad regem rectà me ducam, réſque ut facta eſt, eloquar.
Ego pol illum ulciſcar hodie Theſſalum veneficum,
Qui perversè perturbavit familiæ mentem meæ.
Sed ubi ille eſt? intrò ædepol abiit, credo, ad uxorem meam.
Qui me Thebis alter vivit miſerior? quid nunc agam?
Quem omnis mortales ignorant, & ludificant, ut lubet.
Certum eſt, intrò rumpam in ædibus, ubi quemque hominem aſpexero,
Sive ancillam, ſive ſervum, ſive uxorem, ſeu adulterum;
Seu patrem, ſive avum videbo, obtruncabo in ædibus.
Neque me Jupiter, neque dî omnes id prohibebunt, ſi volent:
Quin ſic faciam, uti conſtitui. pergam in ædibus nunc jam.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

BROMIA, AMPHITRUO.

BROMIA.

SPES atque opes vitæ meæ jacent ſepultæ in pectore,
Neque ulla 'ſt confidentia jam meo in corde, quin amiſerim;
Ita mihi videntur omnia, mare, terra, cælum conſequi,
Jam ut opprimar, ut enecer. me miſeram! quid agam, neſcio.
Ita tanta mira in ædibus ſunt facta. væ miſeræ mihi!
Animo malè 'ſt. aquam velim! corrupta ſum, atque abſumpta ſum.
Caput dolet, neque audio, neque oculis proſpicio ſatis,
Nec me miſerior fœmina eſt, neque ulla videatur magis.
Ita heræ meæ hodie contigit. nam ubi parturit, deos ſibi invocat.
Strepitus, crepitus, ſonitus, tonitrus: ut ſubitò, ut properè, ut validè tonuit!
Ubi quiſque inſtiterat, concidit crepitu. ibi neſcio quis maximâ
Voce exclamat: Alcumena! adeſt auxilium: ne time:
Et tibi, & tuis propitius, cæli cultor advenit.
Exſurgite, inquit, qui terrore meo occidiſtis præ metu.
Ut jacui, exurgo. ardere cenſui ædis; ita tum conſulgebant.
Ibi me inclamat Alcumena: jam ea res me horrore afficit.
Herilis prævertit metus: ocyus accurro, ut ſciſcam, quid velit:
Atque illam geminos filios pueros peperiſſe conſpicor:
Neque noſtrûm quiſquam ſenſimus, quum peperit: neque prævidimus.
Sed quid hoc? quis hic eſt ſenex,
Qui ante ædis noſtras ſic jacet? numnam hunc percuſſit Jupiter?
Credo ædepol! nam proh Jupiter, ſepultu'ſt, quaſi ſit mortuus.
Ibo, & cognoſcam, quiſquis eſt. Amphitruo hic quidem herus meus.
Amphitruo! *AM.* perii. *BR.* ſurge. *AM.* interii. *BR.* cedò manum. *AM.* quis me tenet?
BR. Tua Bromia ancilla. *AM.* totus timeo, ita me increpuit Jupiter.
Nec ſecus eſt, quàm ſi ab Acherunta veniam. ſed quid tu foras
Egreſſa es? *BR.* eadem nos formido timidas terrore impulit:
In ædibus, ubi tu habitas, nimia mira vidi. væ mihi
Amphitruo! ita mihi animus etiam nunc abeſt. *AM.* agedum expedi.
Scin' me tuum eſſe herum Amphitruonem? *BR.* ſcio. *AM.* vide etiam nunc? *BR.* ſcio.
AM. Hæc ſola ſanam mentem geſtat meorum familiarium.
BR. Imò omnes ſani ſunt profectò. *AM.* at me uxor inſanum facit
Suis fœdis factis. *BR.* at ego faciam, tu idem ut aliter prædices,
Amphitruo; piam & pudicam eſſe tuam uxorem ut ſcias.
De eâ re ſigna atque argumenta paucis verbis eloquar.
Omnium primùm Alcumena geminos peperit filios.
AM. Ain' tu geminos? *BR.* geminos. *AM.* dî me ſervant. *BR.* ſine me dicere,
Ut ſcias tibi tuæque uxori deos eſſe omnes propitios.
AM. Loquere. *BR.* poſtquam parturire hodie uxor occœpit tua,
Ibi utero exorti dolores, ut ſolent puerperæ:
Invocat deos immortalis, ut ſibi auxilium ferant,
Manibus puris, capite operto. ibi continuò contonat
Sonitu maximo. ædes primò ruere rebamur tuas.
Ædes totæ confulgebant tuæ, quaſi eſſent aureæ.
AM. Quæſo abſolvito hinc me extemplo, quando ſatis deluſeris.
Quid fit deinde? *BR.* dum hæc aguntur, interea uxorem tuam
Neque gementem, neque plorantem noſtrûm quiſquam audivimus,
Ita profectò ſine dolore peperit. *AM.* jam iſtuc gaudeo,
Utut erga me eſt merita. *BR.* iſtæc mitte, atque hæc, quæ dicam, accipe:
Poſtquam peperit pueros, lavare juſſit nos. occœpimus.
Sed puer ille, quem ego lavi, ut magnus eſt, & multum valet!
Neque eum quiſquam colligare quivit incunabulis.
AM. Nimia mira memoras! ſi iſthæc vera ſunt, divinitus,
Non metuo, quin meæ uxori latæ ſuppetiæ fient.
BR. Magìs jam faxo mira dices. poſtquam in cunas conditu 'ſt,
Devolant angues jubati deorſum in impluvium duo
Maximi: continuò extollunt ambo capita. *AM.* heî mihi!
BR. Ne pave. ſed angues oculis omnis circumviſere,
Poſtquam pueros conſpicati, pergunt ad cunas citi.
Ego cunas receſſim rurſum vorſum trahere & ducere,
Metuens pueris, mihi formidans: tantóque angues acriùs
Perſequi. poſtquam conſpexit angues ille alter puer,
Citus è cunis exilit, facit rectâ in anguis impetum:
Alterum alterâ apprehendit eos manu perniciter.
AM. Mira memoras! nimis formidoloſum facinus prædicas!
Nam mihi horror membra miſero percipit dictis tuis.
Quid fit deinde? porrò loquere. *BR.* puer ambo angues enicat.
Dum hæc aguntur, voce clarâ exclamat uxorem tuam.
AM. Quis homo? *BR.* ſummus imperator divûm atque hominum Jupiter.
Is ſe dixit cum Alcumenâ clàm conſuetum cubilibus,
Eúmque filium ſuum eſſe, qui illos angues vicerit:
Alterum tuum eſſe dixit puerum. *AM.* pol me haud pœnitet
Scilicet boni dimidium mihi dividere cum Jove.
Abi domum, jube vaſa pura actutum adornari mihi,
Ut Jovis ſupremi multis hoſtiis pacem expetam.
Ego Tireſiam conjectorem advocabo, & conſulam,
Quid faciendum cenſeat, ſimul hanc rem, ut facta eſt, eloquar.
Sed quid hoc? quàm validè tonuit! dî obſecro veſtram fidem!

SCENA SECUNDA.

JUPITER.

Bono animo! aſſum auxilio, Amphitruo, tibi & tuis.
Nihil eſt, quod timeas. hariolos, haruſpices
Mitte omnis: quæ futura & quæ facta, eloquar.
Multò adeò meliùs, quàm illi, quum ſim Jupiter.
Primùm omnium Alcumenæ uſuram corporis
Cepi, & concubitu gravidam feci filio.
Tu gravidam item feciſti, quum in exercitum
Profectus. uno partu duos peperit ſimul.
Eorum alter, noſtro qui eſt ſuſceptus ſemine,
Suis factis te immortali afficiet gloriâ.
Tu cum Alcumenâ uxore antiquam in gratiam
Redi. haud promeruit, quamobrem vitio vorteres.
Meâ vi ſubacta eſt facere. ego in cælum migro.

SCENA TERTIA.

AMPHITRUO.

Faciam ita, ut jubes, & te oro, promiſſa ut ſerves tua.
Ibo ad uxorem intrò. miſſum facio Tireſiam ſenem.
Nunc ſpectatores Jovis ſummi causâ clarè plaudite.

M. ACCII PLAUTI
A S I N A R I A.

PERSONÆ.

DEMÆNETUS, ſenex Athenienſis.
ARTEMONA, Uxor Demæneti.
ARGYRIPPUS, Adoleſcens, filius Demæneti & Artemonæ.
LIBANUS, } Servi Demæneti.
LEONIDA, }
MERCATOR aſinorum Pellæus anonymus.
CLEÆRETA, Lena.
PHILENIUM, Meretrix.
DIABOLUS, Adoleſcens, Glauci filius, Rivalis Argyrippi.
PARASITUS Diaboli, anonymus.
GREX.

PERIOCHA ACROSTICHA.

A MANTI argento filio auxiliarier
S ub imperio vivens volt ſenex uxorio.
I taque ob aſinos relatum precium Saureæ
N umerarier juſſit ſervolo Leonidæ.
A d amicam id fertur. cedit noctem filius.
R ivinus amens ob præreptam mulierem;
I s rem omnem uxori per Paraſitum nuntiat.
A ecurrir uxor, ac virum è luſtris rapit.

PROLOGUS.

HOC agite, ſultis, ſpectatores, nunc jam,
Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene,
Gregíque huic & dominis, atque conductoribus.
Face jam nunc tu, præco, omnem auritum poplum.
Age nunc reſide: cave modò ne gratiis.
Nunc quid proceſſerim huc, & quid mihi voluerim,
Dicam; ut ſciretis nomen hujus Fabulæ.
Nam quod ad argumentum attinet, ſatis breve 'ſt.
Nunc quod me dixi velle vobis dicere,
Dicam: Huic nomen Græcè Onagos (Onagoſt) Fabulæ.
Demophilus ſcripſit, MARCUS vortit barbarè.
ASINARIAM volt eſſe, ſi per vos licet.
Ineſt lepos, ludúſque in hâc Comœdiâ.
Ridicula res eſt, date benignè operam mihi,
Ut vos item aliàs, pariter nunc Mars adjuvet.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

DEMÆNETUS, LIBANUS.

LIBANUS.

SICUT tuum vis unicum gnatum tuæ
Supereſſe vitæ, ſoſpitem & ſuperſtitem;
Ita, te obteſtor, per ſenectutem tuam,
Pérque illam, quam tu metuis, uxorem tuam,
Si quid med erga tu hodie falſum dixeris,
Ut tibi ſuperſtes uxor ætatem ſiet:
Atque illâ vivâ vivus ut peſtem oppetas!
DE. Per deum Fidium quæris: jurato mihi,
Video, neceſſe eſt eloqui, quicquid roges,
Ita me obſtinatè aggreſſus, ut non audeam
Profectò, percunctanti quin promam omnia.
Proinde actutum iſtud quid ſit, quod ſcire expetis,
Eloquere: ut ipſe ſcibo, te faciam ut ſcias.
L I. Dic, obſecro, hercle ſeriò, quod te rogem.
Cave mihi mendacii quicquam. *DE.* quin tu ergo rogas?
L I. Num me illuc ducis, ubi lapis lapidem terit?
DE. Quid iſtuc eſt? aut ubi eſt iſtuc terrarum loci!
L I. Ubi flent nequam homines, qui polentam pranſitant.
DE. Quid iſtuc ſit, aut ubi iſtuc ſit, nequeo noſcere,
Ubi flent nequam homines, qui polentam pranſitant.
L I. Apud fuſtitudinas ferricrepinas inſulas,
Ubi vivos homines mortui incurſant boves.
DE. Modò pol percepi, Libane, quid iſtuc ſit loci,
Ubi fit polenta, te fortaſſe dicere. *L I.* ah!
Neque hercle ego iſtuc dico, nec dictum volo.
Téque obſecro hercle, ut, quæ locutus, deſpuas.
DE. Fiat: geratur mos tibi. *L I.* age age uſque exſcrea.
DE. Etiámne? *L I.* quæſo hercle uſque ex penitis faucibus.
DE. Etiam? *L I.* ampliús. *DE.* nam quouſque? *L I.* uſque ad mortem volo.
DE. Cave ſis malam rem. *L I.* uxoris dico, non tuam.
DE. Dono te ob iſtuc dictum, ut expers ſis metu.
L I. Di tibi dent, quæcunque optes. *DE.* redde operam mihi;
Cur hoc ego ex te quæram? aut cur miniter tibi,
Propterea quòd me non ſcientem feceris?
Aut cur poſtremò filio ſuccenſeam,
Patres ut faciunt cæteri? *L I.* quid iſtuc novi eſt?
DE. Equidem ſcio jam, filius quòd amet meus
Iſtanc meretricem è proximo Philenium.
Eſtne hoc, ut dico, Libane? *L I.* rectam inſtas viam.
Ea res eſt. ſed eum morbus invaſit gravis.
DE. Quid morbi eſt? *L I.* quia non ſuppetunt dictis data.
DE. Túne es adjutor nunc amanti filio?
L I. Sum verò, & alter noſter eſt Leonida.
DE. Bene hercle facitis, & à me initis gratiam.
Verùm meam uxorem, Libane, neſcis qualis ſiet.
L I. Tu primus ſentis, nos tamen prænoſcimus.
DE. Fateor eam eſſe importunam atque incommodam.
L I. Poſteriùs iſtuc dicis, quàm credo tibi.
DE. Omnes parentes, Libane, liberis ſuis,
Qui mihi auſcultabunt, facient obſequelam jam:
Quippe qui magè amico utantur gnato & benevolo:
Atque ego me id facere ſtudeo. volo amari à meis,
Volo me patris mei ſimilem: qui causâ meâ
Nauclero ipſe ornatu per fallaciam,
Quam amabam, abduxit ab lenone mulierem.
Neque puduit eum id ætatis ſycophantias
Struere, & beneficiis me emere gnatum ſuum ſibi.
Eos me decretum eſt perſequi mores patris.
Nam me hodie oravit Argyrippus filius,
Utì ſibi amanti facerem argenti copiam:
Et id ego percupio obſequi gnato meo.
Volo amori obſecutum illius, voló amet me patrem.
Quamquam illum mater arctè contentéque habet,
Patres ut conſueverunt: ego mitto omnia hæc.
Præſertim quum is me dignum, quoi concrederet,
Habuit, me habere honorem ejus ingenio decet:
Quum me adiit, ut pudentem gnatum æquum eſt, patrem;
Cupio eſſe amicæ quod det argentum ſuæ.

LI. Demiror, quid ſit, & quò evadat, ſum in metu.
DE. Equidem ſcio jam, filius quòd amet meus.
LI. Cupis id, quod cupere te nequicquam intellego.
Dotalem ſervum Sauream uxor tua
Adduxit, cui plus in manu ſit quàm tibi.
" *DE.* ARGENTUM accepi, dote imperium vendidi.
Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti jam uſu 'ſt filio argenti minis.
Face id ut paratum jam ſit. *LI.* unde gentium?
DE. Me defraudato. *LI.* maximas nugas agis.
Nudo detrahere veſtimenta me jubes.
Defrudem te ego? age ſis, tu ſinè pennis vola.
Téne ego defrudem, cui ipſi nihil eſt in manu?
Niſi quid tu porrò uxorem defraudaveris.
DE. Quà me, quà uxorem, quà tu ſervum Sauream
Potes, circumduce, aufer. promitto tibi
Non offuturum, ſi id hodie effeceris.
LI. Jubeas unà operà me piſcari in aëre,
Venari autem rete jaculo in medio mari.
DE. Tibi optionem ſumito Leonidam,
Fabricare quidvis, quidvis comminiſcere.
Perficito, argentum hodie ut habeat filius,
Amicæ quod det. *LI.* quid agis tu, Demænete?
Quid ſi fortè in inſidias devenero?
Tu redimes me, ſi me hoſtes interceperint?
DE. Redimam. *LI.* tum tu igitur aliud cura, quid lubet.
DE. Ego eo ad forum, niſi quid vis? *LI.* i, etiámne ambulas?
DE. Atque audin' etiam? *LI.* ecce. *DE.* ſi quid te volam, ubi eris?
LI. Ubicunque libitum erit animo meo.
Profectò nemo eſt, quem jam dehinc metuam mihi,
Ne quid nocere poſſit: cùm mihi tuâ
Oratione omnem animum oſtendiſti tuum.
Quin te quoque ipſum facio haud magni, ſi hoc patro.
Pergam, quò occœpi, atque ibi conſilia exordiar.
DE. Audin' tu? apud Archibulum ego ero argentarium.
LI. Nempe in foro? *DE.* ibi. ſi quid opus fuerit. *LI.* meminero.
DE. Non eſſe ſervus pejor hôc quiſquam poteſt,
Nec magis verſutus, nec quo ab caveas ægriùs.
Eidem homini, ſi quid rectè curatum velis,
Mandes. moriri ſeſe miſerè mavolet,
Quàm non perfectum reddat, quod promiſerit.
Nam ego illud argentum tam paratum filio
Scio eſſe, quàm me hunc ſcipionem contui.
Sed quid ego ceſſo ire ad forum, quod incœperam?
Atque ibi manebo apud argentarium.

SCENA SECUNDA.

ARGYRIPPUS.

Siccine hoc fit? foras ædibus me ejici?
Promerenti optumè hoccine precii redditur?
Bene merenti mala es, malè merenti bona es.
At malo cum tuo! nam jam ex hôc loco
Ibo ego ad Treſviros, veſtrǽque ibi nomina
Faxo erunt: capitis te perdam ego & filiam,
Perlecebræ, pernicies, adoleſcentum exitium.
Nam mare haud eſt mare, vos mare acerrimum.
Nam in mari repperi, hic elavi bonis.
Ingrata atque irrita eſſe omnia intellego,
Quæ dedi, & quod benefeci: at poſthac tibi,
Malè quod potero facere, faciam, meritóque id faciam tuo.
Ego pol te redigam eôdem, unde orta es, ad egeſtatis terminos.
Ego ædepol te faciam, ut quæ ſis nunc, & quæ fueris, ſcias.
Quæ priuſquam iſtam adii, atque amans ego animum meum iſti dedi,
Sordido vitam oblectabas pane, in pannis inopiâ. **
Atque ea ſi erant, magnas habebas omnibus dîs gratias.
Eadem nunc, quum eſt melius, me, cujus opera eſt, ignoras, mala.
Reddam ego te ex ferâ, fame manſuetem. me ſpecta modò!
Nam iſti quod ſuccenſeam ipſi, nihil eſt: nihil quicquam meret.
Tuo facit juſſu, tuo imperio paret; mater tu, eadem hera es.
Te ego ulciſcar, te ego, ut digna es, perdam, atque ut de me meres.
At ſceleſta viden' ut ne id quidem me dignum eſſe exiſtumat,
Quem adeat, quem colloquatur, cuíque irato ſupplicet.
Atque eccam, illecebra exit. tandem opinor hic ante oſtium
Meo modo loquar, quæ volam, quoniam intus non licitum eſt mihi.

SCENA TERTIA.

CLEÆRETA, ARGYRIPPUS.

CLEÆRETA.

Unumquodque iſtorum verbûm nummis Philippeis aureis
Non poteſt auferre hinc à me, ſi quis emptor venerit.
Nec rectè quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merum 'ſt.
Fixus hìc apud nos eſt animus tuus clavo Cupidinis.
Remigio velóque quantùm poteris, feſtina & fuge.
Quàm magis te in altum capeſſis, tam æſtus te in portum refert.
AR. Ego pol iſtum portitorem privabo portorio.
Ego te dehinc, ut merita es de me & meâ re, tractare exequar:
Quom tu me, ut meritus ſum, non tractas, quæ ejicis domo.
CL. Magis iſtuc percipimus linguâ dici, quàm factis fore.
AR. Solus ſolitudine ego ted atque ab egeſtate abſtuli:
Solus ſi ductem, referre gratiam nunquam potes.
CL. Solus ductato, ſi ſemper ſolus, quæ poſcam, dabis,
Semper tibi promiſſum habeto hâc lege, dum ſuperes datis.
AR. Qui modus dandi? nam nunquam tu quidem expleri potes.
Modò quod accepiſti, haud multò pòſt aliquid quod poſcas, paras.
CL. Quid modi 'ſt? ductando, amando, nunquámne expleri potes?
Modò remiſiſti, continuò jam, ut remittam ad te, rogas.
AR. Dedi equidem, quod mecum egiſti. *CL.* & tibi ego miſi mulierem.
Par pari datum hoſtimentu 'ſt; opera pro pecuniâ.
AR. Malè agis mecum. *CL.* quid me accuſas, ſi facio officium meum?
" Nam NEQUE fictum uſquam, neque pictum, ne-" que ſcriptum in poematis,
" Ubi lena bene agat cum quiquam amante, quæ frugi " eſſe volt.
AR. Mihi quidem te parcere æquum eſt tandem, ut tibi durem diu.
CL. Non tu ſcis, quæ amanti parcet, eadem ſibi parcet parum.
Quaſi piſcis, itidem eſt amator lenæ: nequam eſt niſi recens.
Is habet ſuccum; is ſuavitatem; eum quovis pacto condias;
Vel patinarium vel aſſum: verſes, quo pacto lubet.
Is dare volt, is ſe aliquid poſci. nam ubi de pleno promitur,
Neque ille ſcit, quid det, quid damni faciat; illi rei ſtudet:
Volt placere ſeſe amicæ, volt mihi, volt pediſſequæ,
Volt famulis, volt etiam ancillis: & quoque catulo meo
Subblanditur novus amator, ſe ut quum videat, gaudeat.
" Vera dico. AD SUUM quemque hominem quæſtum eſſe æquum eſt callidum.
AR. Perdidici iſthæc eſſe vera, damno cum magno meo.
CL. Si ecaſtor nunc habeas, quod des, alia verba perhibeas:
Nunc quia nihil habes, maledictis te eâm ductare poſtulas.

AR. Non

AR. Non meum eſt. *CL.* nec meum quidem ædepol, ad te ut mittam gratiis.
Verùm ætatis atque honoris gratiâ hoc fiet tui:
Quia nobis lucro fuiſti potiùs, quàm decori tibi.
Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum,
Hanc tibi noctem honoris causâ gratiis dono dabo.
AR. Quid, ſi non eſt? *CL.* tibi non eſſe credam. illa alio ibit tamen.
AR. Ubi illæc, quæ dedi antè? *CL.* abuſa. nam ſi ea durarent mihi,
Mulier mitteretur ad te: nunquam quicquam poſcerem.
Diem, aquam, ſolem, lunam, noctem, hæc argento non emo:
Cætera quæque volumus uti, Græcâ mercamur fide.
Quum à piſtore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem. eâdem nos diſciplinâ utimur.
Semper oculatæ manus ſunt noſtræ, credunt, quod vident.
Vetus eſt, Nihili cocio eſt: ſcis cujus? non dico ampliùs.
AR. Aliam nunc mihi orationem deſpoliato prædicas:
Longè aliam, inquam, præbes, nunc, atque olim quom dabam:
Aliam atque olim quom illiciebas me ad te blandè ac benedicè:
Tum mihi ædes quoque arridebant, cum ad te veniebam, tuæ.
Me unicè unum ex omnibus te, atque illam amare, aiebas mihi.
Ubi quid dederam, quaſi columbæ pulli in ore ambæ meo
Uſque eratis: meo de ſtudio ſtudia erant veſtra omnia.
Uſque adhærebatis: quod ego juſſeram, quod volueram,
Faciebatis: quod nolebam ac vetueram, de induſtriâ
Fugiebatis, neque conari id facere audebatis priùs.
Nunc neque quid velim, neque nolim, facitis magni, peſſumæ.
CL. Non tu ſcis? hic noſter quæſtus aucupii ſimillimu 'ſt.
Auceps quando concinnavit aream, offundit cibum:
“ Aves aſſueſcunt. N E C E S S E eſt facere ſumptum, “ qui quærit lucrum.
“ Sæpe edunt: ſemel ſi captæ ſunt, rem ſolvunt au- “ cupi:
“ Itidem hic apud nos. ædis nobis area eſt; auceps ſum “ ego;
“ Eſca eſt meretrix; lectus illix eſt; amatores, aves:
Bene ſalutando conſueſcunt, compellando blanditer;
Oſculando, oratione vinnulâ venuſtulâ.
Si papillam pertractavit; haud eſt ab re aucupis.
Savium ſi ſumpſit, ſumere cum licet ſinè retibus.
Hæccine te eſſe oblitum, in ludo qui fuiſti tamdiu?
AR. Tua iſta culpa eſt, quæ diſcipulum ſemidoctum abs te amoves.
CL. Remeato audacter, mercedem ſi eris nactus: nunc abi.
AR. Mane, mane, audi: dic, quid me æquum cenſes pro illâ tibi dare,
Annum hunc ne cum quîquam alio ſit. *CL.* téne? viginti minas.
Atque eâ lege, ſi alius ad me priùs attulerit, tu vale.
AR. At ego: eſt etiam, priuſquam abis, quod volo loqui. *CL.* dic, quod lubet.
AR. Non omnino jam perii: eſt reliquum, quo peream magis.
Habeo, unde iſtuc tibi, quod poſcis, dem: ſed in leges meas
Dabo, ut ſcire poſſis, perpetuum annum hunc mihi uti ſerviat,
Nec quenquam interea alium admittat prorſus, quàm me, ad ſe virum.
CL. Quin ſi tu voles, domi ſervi qui ſunt, caſtrabo viros.
Poſtremò ut voles nos eſſe, ſyngrapham facito afferas.
Ut voles, ut tibi lubebit, nobis legem imponito:
Modò tecum unà argentum afferto; facilè patiar cætera.
“ P O R T I T O R U M ſimillimæ ſunt januæ lenoniæ:
“ Si afferſ, tum patent: ſi non eſt, quod des, ædes “ non patent.
AR. Interii, ſi non invenio ego illas viginti minas.
Et profectò, niſi illud perdo argentum, pereundum eſt mihi.
Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus, omni copiâ:
Supplicabo, exobſecrabo, ut quemque amicum videro:
Dignos, indignos adire, atque experiri, certum eſt mihi.
Nam ſi mutuas non potero, certum eſt ſumam fœnore.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

L I B A N U S.

HERCLE verò, Libane, nunc te meliuſt expergiſcier,
Atque argento comparando fingere fallaciam.
Jam diu eſt factum, quom diſceſti ab hero, atque abiiſti ad forum,
Igitur inveniundo argento ut fingeres fallaciam.
Ibi tu ad hoc diei tempus dormitaſti in otio.
Quin tu abs te ſocordiam omnem reice, & ſegnitiem amove,
Atque ad ingenium vetus verſutum te recipis tuum!
Serva herum! cave tu idem faxis, alii quod ſervi ſolent,
Qui ad heri fraudationem callidum ingenium gerunt.
Unde ſumam? quem intervortam? quò hanc celocem conferam?
Impetritum, inauguratum 'ſt, quôvis admittunt aves.
Picus & cornix eſt ab lævâ; corvus porrò ab dexterâ.
Conſuadent! certum hercle eſt veſtram conſequi ſententiam.
Sed quid hoc, quòd picus ulmum tundit? non temerarium 'ſt:
Certè hercle ego quantum ex augurio auſpicii intellego,
Aut mihi in mundo ſunt virgæ, aut atrienſi Saureæ.
Sed quid illuc, quòd exanimatus currit huc Leonida?
Metuo, quod illic obſcævavit meæ falſæ fallaciæ.

SCENA SECUNDA.

LEONIDA, LIBANUS

L E O N I D A.

Ubi ego nunc Libanum requiram, aut familiarem filium?
Uti ego illos lubentiores faciam, quàm Lubentia 'ſt?
Maximam prædam & triumphum eis adfero adventu meo.
Quando mecum pariter potant, pariter ſcortari ſolent,
Hanc quidem quam nactus prædam, pariter cum illis partiam.
LI. Illic homo ædis compilavit, more ſi fecit ſuo.
Væ illi, qui tam indiligenter obſervavit januam.
LE. Ætatem velim ſervire, Libanum ut conveniam modò!
LI. Meâ quidem hercle operâ liber nunquam fies ocyùs.
LE. Etiam de tergo ducentas plagas prægnantis dabo.
LI. Largitur peculium: omnem in tergo theſaurum gerit.
LE. Nam ſi huic occaſioni tempus ſeſe ſubterduxerit,
Nunquam ædepol quadrigis albis indipiſcet poſtea.
Herum in obſidione linquet, inimicûm animos auxerit.
Sed ſi mecum occaſionem opprimere hanc, quæ obvenit, ſtudet,
Maximas opimitates gaudio effertiſſimas
Suis heris ille unà mecum pariet, gnatóque & patri:
Adeò ut ætatem ambo ambobus nobis ſint obnoxii,
Noſtro devincti beneficio. *LI.* vinctos neſcio quos ait.

Digitized by Google

Non placet. metuo, in commune ne quam fraudem frauſus ſiet.
LE. Perii ego oppidò, niſi Libanum invenio jam, ubi ubi eſt gentium.
LI. Illic homo ſocium ad malam rem quærit, quem adjungat ſibi.
Non placet. pro monſtro extemplo eſt, quando, qui ſudat, tremit.
LE. Sed quid ego hìc properans conceſſo pedibus, linguâ largior?
Quin ego hanc jubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?
LI. Ædepol hominem infelicem, qui patronam comprimat:
Nam ſi quid ſceleſtè fecit, lingua pro illo pejerat.
LE. Approperabo, ne poſt tempus prædæ præſidium parem.
LI. Quæ illæc præda eſt? ibo advorsùm, atque electabo, quicquid eſt.
Jubeo te ſalvere voce ſummâ, quoad vires valent.
LE. Gymnaſium flagri, ſalveto. *LI.* quid agis, cuſtos carceris?
LE. O catenarum colonè! *LI.* ò virgarum laſcivia!
LE. Quot pondo ted eſſe cenſes nudum? *LI.* non ædepol ſcio.
LE. Sciбam ego te neſcire: at pol ego, qui te expendi, ſcio.
Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.
LI. Quo argumento iſtuc? *LE.* ego dicam, quo argumento & quo modo.
Ad pedes quando alligatus es æquum centupondium,
Ubi manus manicæ complexæ ſunt, atque adductæ ad trabem,
Nec dependis, nec propendis, quin malus nequámque ſis.
LI. Væ tibi. *LE.* hoc teſtamento Servitus legat tibi.
LI. Verbis velitationem fieri compendi volo.
Quid iſtuc negotii eſt? *LE.* certum eſt credere? *LI.* audacter licet.
LE. Sis amanti ſubvenire familiari filio,
Tantum adeſt boni improvisò, verùm commixtum malo;
Omnes de nobis carnificum concelebrabuntur dies.
Libane, nunc audaciâ uſus eſt nobis inventâ & dolis.
Tantum facinus modò inveni ego, ut nos dicamur duo
Omnium digniſſimi eſſe, quò cruciatus confluant.
LI. Ergo mirabar, quòd dudum ſcapulæ geſtibant mihi,
Hariolari quæ occeperunt ſibi eſſe in mundo malum.
Quicquid eſt, eloquere. *LE.* magna eſt præda cum magno malo.
LI. Siquidem omnes conjurati cruciamenta conferant,
Habeo opinor familiarem tergum, ne quæram foris.
LE. Si iſtam firmitudinem animi obtines, ſalvi ſumus.
LI. Quin ſi tergo res ſolvenda eſt, rapere cupio publicum.
Pernegabo atque obdurabo, perjurabo denique.
" *LE.* Hem! ISTA VIRTUS eſt, quando uſu 'ſt, qui " malum fert fortiter.
" Fortiter malum qui patitur, idem pòſt patitur bonum.
LI. Quin rem actutum ediſſeris? cupio malum nanciſcier.
LE. Placidè ergo unumquidque derogita, ut acquieſcam. non vides
Me ex curſurâ anhelitum etiam ducere? *LI.* age, age, manſero
Tuo arbitratu, vel adeò uſque dum peris. *LE.* ubinam eſt herus?
LI. Major apud forum 'ſt, minor hìc eſt intus. *LE.* jam ſatis eſt mihi.
LI. Tum igitur tu dives es factus? *LE.* mitte ridicularia.
LI. Mitto. iſtud, quod affers, aures exſpectant meæ.
LE. Animum adverte, ut æquè mecum hæc ſcias. *LI.* taceo. *LE.* beas.
Meminiſtin' aſinos Arcadicos mercatori Pellæo
Noſtrum vendere atrienſem? *LI.* memini. quid tum poſtea?
LE. Hem! ergo is argentum huc remiſit, quod daretur Saureæ
Pro aſinis. adoleſcens venit modò, qui id argentum attulit.
LI. Ubi is homo 'ſt? *LE.* jam devorandum cenſes, ſi conſpexeris.
LI. Ita enimvero. ſed tamen tu nempe eos aſinos prædicas
Vetulos, claudos, quibus ſubtritæ ad femina jam erant ungulæ.
LE. Ipſos, qui tibi ſubvectabant rure huc virgas ulmeas.
LI. Teneo: atque iidem te hinc vexerunt vinctum rus. *LE.* memores probé.
Verùm in tonſtrinâ ut ſedebam, me infit percontarier;
Ecquem filium Stratonis noverim Demænetum?
Dico me noviſſe extemplo, & me ejus ſervum prædico
Eſſe, & ædis demonſtravi noſtras. *LI.* quid tum poſtea?
LE. Ait ſe ob aſinos ferre argentum atrienſi Saureæ,
Viginti minas. ſed eum ſeſe non noviſſe hominem, qui ſiet:
Ipſum verò ſe noviſſe callidè Demænetum:
Quoniam ille elocutus hæc ſic----. *LI.* quid tum? *LE.* auſculta ergo, ſcies.
Extemplo facio facetum me, atque magnificum virum,
Dico me eſſe atrienſem. ſic hoc reſpondit mihi:
Ego pol Sauream non novi, neque, quâ facie ſit, ſcio:
Te non æquum eſt ſuccenſere. ſi herum vis Demænetum,
Quem ego novi, adduce: argentum non morabor quin feras.
Ego me dixeram adducturum, & me domi præſtò fore;
Ille in balineas iturus eſt, indè huc veniet poſtea.
Quid nunc conſilii captandum cenſes? dic. *LI.* hem iſtuc ago,
Quomodo argentum intervortam, & adventorem, & Sauream.
Jam hoc opus eſt exaſciatum. nam ſi ille argentum priùs
Hoſpes huc adfert, continuò nos ambo excluſi ſumus.
Nam me hodie ſenex ſeduxit ſolum, ſeorſum ab ædibus,
Mihi, tibſque interminatu 'ſt, nos futuros ulmeos,
Ni hodie Argyrippo eſſent viginti argenti minæ.
Juſſit vel nos atrienſem, vel nos uxorem ſuam
Defraudare: dixit ſeſe operam promiſſam dare.
Nunc tu abi ad forum ad herum, & narra, hæc ut nos acturi ſumus:
Te ex Leonidâ futurum eſſe atrienſem Sauream,
Dum argentum afferat Mercator pro aſinis. *LE.* faciam, uti jubes.
LI. Ego illum interea hìc oblectabo, priùs ſi fortè advenerit.
LE. Quid ais? *LI.* quid vis? *LE.* pugno malam ſi tibi percuſſero,
Mox cùm Sauream imitabor, caveto, ne ſuccenſeas.
LI. Hercle verò tu cavebis, ne me attigas. ſi me tagis,
Næ hodie malo cum auſpicio nomen commutaveris.
LE. Quæſo, æquo animo patitor. *LI.* patitor tu item, cùm ego te referiam.
LE. Dico, ut uſus fieri. *LI.* dico hercle ego quoque, ut facturus ſum.
LE. Ne nega. *LI.* quin promitto, inquam, hoſtire contrà, ut merueris.
LE. Ego abeo. tu jam ſcio patiere. ſed quis hic eſt? is eſt,
Ille eſt ipſus. jam ego recurro huc. tu hunc interea hìc tene.
Volo ſeni narrare. *LI.* quin tuum officium facis ergo, ac fugis?

SCENA TERTIA.

MERCATOR, LIBANUS.

MERCATOR.

Ut demonſtratæ ſunt mihi, haſce ædis eſſe oportet,
Demænetus ubi dicitur habitare. I, puere, pulta,
Atque atrienſem Sauream, ſi eſt intus, evocato huc.
LI. Quis noſtras ſic frangit fores? Ohe! inquam, ſi quid audis.
ME. Nemo etiam tetigit: ſanúſne es? *LI.* at cenſebam attigiſſe,

Propterea

Propterea huc quia habebas iter. nolo ego fores conſervas meas
A te verberarier: ſanè ego ſum amicus noſtris ædibus.
ME. Pol haud periculum eſt, cardines ne foribus effringantur,
Si iſtôc exemplo tu omnibus, qui quærunt, reſpondebis.
LI. Ita hæc morata eſt janua: extemplo janitorem
Clamat, procul ſi quem videt ire ad ſe calcitronem.
Sed quid venis? quid quæritas? *ME.* Demænetum volebam.
LI. Si ſit domi, dicam tibi. *ME.* quid? ejus atrienſis?
LI. Nihilo magè intus eſt. *ME.* ubi eſt? *LI.* ad tonſorem ire dixit.
ME. Quum véniſſet, pòſt non rediit? *LI.* non ædepol. quid volebas?
ME. Argenti viginti minas, ſi adeſſet, accepiſſet.
LI. Quî pro iſtuc? *ME.* aſinos vendidit Pellæo mercatori
Mercatu. *LI.* ſcio. tu id nunc refers. jam hic credo eum affuturum.
ME. Quâ facie veſter Saurea eſt? ſi is eſt, jam ſcire potero.
LI. Macilentis mális, rufulus, aliquantum ventrioſus,
Truculentis oculis, commodâ ſtaturâ, triſti fronte.
ME. Non potuit pictor rectiùs deſcribere ejus formam.
Atque hercle ipſum adeò contuor, quaſſanti capite incedit.
LI. Quiſque obviàm huic occeſſerit irato, vapulabit.
Siquidem hercle Æacidinis minis animíſque expletus incedit,
Si me iratus tetigerit, iratus vapulabit.

SCENA QUARTA.

LEONIDA, MERCATOR, LIBANUS.

LEONIDA.

Quid hoc eſt negotii? neminem meum dictum magniſacere.
Libanum in tonſtrinam ut juſſeram venire, is nullus venit.
Næ ille ædepol tergo & cruribus conſuluit haud decoré.
ME. Nimis imperioſus eſt. *LI.* væ mihi hodie! *LE.* ſalvere juſſi
Libanum libertum! jam manu emiſſus? *LI.* obſecro te.
LE. Næ tu hercle cum magno malo mihi obviàm occeſſiſti.
Cur non veniſti, ut juſſeram, in tonſtrinam? *LI.* hic me moratu 'ſt.
LE. Siquidem hercle nunc ſummum Jovem te dicas detinuiſſe,
Atque is precator aſſiet, malam rem effugies nunquam.
Tu, verbero, imperium meum contempſiſti? *LI.* perii, hoſpes.
ME. Quæſo hercle noli, Saurea, meâ causâ hunc verberare.
LE. Utinam nunc ſtimulus in manu mihi ſit! *ME.* quieſce, quæſo.
LE. Quî latera conteram tua, quæ occalluére plagis.
Abſcede, & ſine me hunc perdere, qui ſemper me irâ incendit,
Cui nunquam unam rem me licet ſemel præcipere furi,
Quin centies eadem imperem, atque ogganniam: itaque jam hercle
Clamore ac ſtomacho non queo labori ſuppeditare.
Juſſin' ſceleſte, ab januâ hoc ſtercus hinc auferri?
Juſſin' columnis dejici operas aranearum?
Juſſin' in ſplendorem dari bullas has foribus noſtris?
Nihil eſt: tanquam ſi claudus ſim, cum fuſti eſt ambulandum.
Quia triduum hoc unum modò foro operam aſſiduam dedi,
Dum reperiam, qui quæritet argentum in fœnus; hic vos
Dormitis interea domi: atque herus in harâ, haud ædibus habitat.
Hem ergo hoc tibi! *LI.* hoſpes, te obſecro, defende. *ME.* Saurea, oro,
Meâ causâ ut mittas. *LE.* ehò, ecquis pro vecturâ olivi
Reſolvit? *LI.* reſolvit. *LE.* cui datum eſt? *LI.* Sticho vicario ipſi
Tuo. *LE.* vah! delenire apparas. ſcio mihi vicarium eſſe;
Neque eo eſſe ſervom in ædibus heri, qui ſit pluris, quàm ille ſit.
Sed vina quæ herì vendidi vinario Exærambo,
Jam pro iis ſatisfecit Sticho? *LI.* feciſſe ſatis opinor:
Nam vidi huc ipſum adducere trapezitam Exærambum.
LE. Sic dedero. prius quàm credidi, vix anno poſt exegi.
Nunc ſatagit: adducit domum etiam ultro, & ſcribit numnos.
Dromo mercedem rettulit? *LI.* dimidio minus opinor.
LE. Quid reliquom? *LI.* aiebat reddere, quàm extemplo redditum eſſet:
Nam retineri, ut, quod ſit ſibi operis locatum, efficeret.
LE. Scyphos quos utendos dedi Philodamo, rettulítne?
LI. Non etiam. *LE.* hem! non? ſi velis, da, commoda homini amico.
ME. Perii hercle. jam hic me abegerit ſuo odio. *LI.* heus! jam ſatis tu.
Audin', quæ loquitur? *LE.* audio, & quieſco. *ME.* tandem, opinor,
Conticuit. nunc adeam optimum eſt, priuſquam incipit tinnire.
Quam mox mihi operam das? *LE.* ehem, optumè: quamdudum tu adveniſti?
Non hercle te provideram. quæſo, ne vitio vertas,
Ita iracundia obſtitit oculis. *ME.* non mirum factum eſt.
Sed ſi domi eſt, Demænetum volebam. *LE.* negat eſſe intus.
Verùm iſtuc argentum tamen mihi ſi vis denumerare,
Repromittam iſtôc nomine ſolutam rem futuram.
ME. Sic potiùs, ut Demæneto tibi hero præſente reddam.
LI. Herus iſtunc novit, atque herum hic. *ME.* hero huic præſente reddam.
LI. Da modò meo periculo, rem ſalvam ego exhibebo:
Nam ſi ſciat noſter ſenex fidem non eſſe huic habitam,
Succenſeat, cui omnium rerum ipſus ſemper credit.
LE. Non magnipendo: ne duit, ſi non vult. ſic ſine aſtet.
LI. Da, inquam: vah formido miſer! ne hic me tibi arbitretur
Suaſiſſe, ſibi ne crederes. da, quæſo, ac ne formida:
Salvum hercle erit. *ME.* credam fore, dum quidem ipſe in manu habeo.
Peregrinus ego ſum; Sauream non novi. *LI.* at noſce ſané.
ME. Sit, non ſit; non ædepol ſcio. ſi is eſt, eum eſſe oportet.
Ego certè, me incerto, ſcio hoc daturum nemini homini.
LE. Hercle iſtum dî omnes perduint: verbo cave ſupplicaſſis.
Ferox eſt, viginti minas meas tractare ſeſe.
Nemo accipit; aufer te domum; abſcede hinc; moleſtus ne ſis.
ME. Nimis iracundé. NON DECET ſuperbum eſſe hominem ſervum.
LE. Malo hercle jam magno tuo nunc iſti nec recté dicis.
LI. Impure, nihili, non vides iraſci? *LE.* perge porró.
LI. Flagitium hominis. *LE.* da, obſecro, argentum huic, ne malè loquatur.
ME. Malum hercle vobis quæritis. *LE.* crura hercle diffringentur,
Ni iſtum impudicum percies. *LI.* perii hercle: age impudice,
Sceleſte, non audes mihi ſceleſto ſubvenire?
LE. Pergin' precari peſſimo? *ME.* quæ res? tun' libero homini
Malè ſervus loquere? *LE.* vapula. *ME.* id quidem tibi hercle fiet,
Ut vapules; Demænetum ſimul ac conſpexero hodie.
In jus voco te. *LE.* non eo. *ME.* non is? memento. *LE.* memini.
ME. Dabitur pol ſupplicium mihi de tergo veſtro. *LE.* væ! te.
Tibi quidem ſupplicium, carnifex, de nobis detur? *ME.* atque & jam
Pro veſtris dictis maledictis pœnæ pendentur mihi hodie.

LE. Quid,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LE. Quid, verbero, ain'? tu, furcifer, herum noſmet fugitare cenſes?
I nunc jam ad herum, quò vocas jamdudum, quò volebas.
ME. Nunc demum? tamen nunquam hinc feres argenti nummum, niſi me
Dare juſſerit Demænetus. *LE.* ita facito. age ambula ergo.
"Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicatur?
Tam ego homo ſum, quàm tu. *ME.* ſcilicet ita res eſt. *LE.* ſequere hàc ergo.
Præfiſcini hoc nunc dixerim, nemo etiam me accuſavit
Merito meo; neque me Athenis eſt alter hodie quiſquam,
Cui credi rectè æquè putent. *ME.* fortaſſis: ſed tamen me
Nunquam hodie induces, ut tibi credam hoc argentum ignoto.
"Lupus eſt homo homini, non homo, quom, qualis ſit, non novit.
LE. Jam nunc ſecundâ mihi facis. ſcibam huic te capitulo hodie
Facturum ſatis pro injuriâ. quanquam ego ſum ſordidatus,
Frugi tamen ſum, nec poteſt peculium enumerari.
ME. Fortaſſe. *LE.* etiam nunc dico: Periphanes Rhodo mercator
Dives, abſente hero, ſolus mihi talentum argenti
Soli annumeravit, & mihi credidit, neque deceptus in eo.
ME. Fortaſſe. *LE.* atque etiam tu quoque ipſe, ſi eſſes percunctatus
Me ex aliis, ſcio pol crederes nunc, quod fers. *ME.* haud negaſſim.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

CLEÆRETA, PHILENIUM.

Cleæreta.

NEqueon' ego te interdictis facere manſuetam meis?
An ita tu es animata, ut qui expers matris imperii ſies?
PH. Ubi piem Pietatem, ſi iſto more moratam tibi
Poſtulem placere, mater, mihi quo pacto præcipis?
CL. An decorum eſt adverſari meis te præceptis? *PH.* quid eſt?
"*CL.* Hoccine eſt pietatem colere, matris imperium minuere?
PH. Neque quæ rectè faciunt, culpo; neque quæ delinquunt, amo.
CL. Satis dicacula es amatrix. *PH.* mater, is quæſtu'ſt mihi;
Lingua poſcit, corpus quærit, animus orat, res monet.
CL. Ego te volui caſtigare, tu mî accuſatrix ades.
PH. Neque ædepol te accuſo, neque id me facere fas exiſtimo.
Verùm ego meas queror fortunas, quum illo, quem amo, prohibeor.
CL. Ergo una pars orationis de die dabitur mihi.
PH. Et meam partem loquendi, & tuam trado tibi.
Ad loquendum, atque ad tacendum tute habeas portiſculum.
Quin pol ſi repoſivi remum, ſola ego in caſteriâ
Ubi quieſco, omnis familiæ cauſa conſiſtit tibi.
CL. Quid ais tu, quam ego unam vidi mulierem audaciſſimam?
Quoties te vetui Argyrippum filium Demæneti
Compellare, aut contrectare, colloquive aut contui?
Quid dedit? quid deportari juſſit ad nos? an tu tibi
Verba blanda eſſe aurum rere? dicta docta pro datis?
Ultro amas, ultro expeteſſis, ultro ad te arceſſi jubes.
Illos qui dant, eos derides: qui deludunt, deperis.
An te id exſpectare oportet, ſi quis promittat tibi
Te facturum divitem, ſi moriatur mater ſua?
Ecaſtor nobis periculum magnum & familiæ portenditur,
Dum ejus exſpectamus mortem, ne nos moriamur fame.
Nunc adeò niſi mihi huc argenti affert viginti minas,
Næ ille ecaſtor hinc trudetur largus lacrumarum foras.
Hic dies ſummu'ſt apud me inopiæ excuſatio.
PH. Patiar, ſi cibo carere me jubeas, mater mea.
CL. Non veto ted amare, qui dant, quâ amentur gratiâ.
PH. Quid ſi hìc animus occupatu'ſt, mater, quid faciam? mone. *CL.* hem!
Meum caput contemples, ſi quidem ex re conſultas tuâ.
PH. Etiam opilio, qui paſcit, mater, alienas ovis,
Aliquam habet peculiarem, quî ſpem ſoletur ſuam.
Sine me amare unum Argyrippum animi cauſâ, quem volo.
CL. Intrò abi: nam te quidem ædepol nihil eſt impudentius.
PH. Audientem dicto mater produxiſti filiam.

SCENA SECUNDA.

LEONIDA, LIBANUS.

Leonida.

PERFIDIÆ laudes gratiáſque habemus meritò magnas,
Quum noſtris ſycophantiis, dolis, aſtutiiſque,
Scapularum confidentiâ, virtute ulmorum freti,
Qui advorſùm ſtimulos, laminas, crucéſque, compedéſque,
Nervos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias,
Indoctoréſque acerrimos, gnaróſque noſtri tergi,
Qui ſæpe antè in noſtras ſcapulas cicatrices indiderunt:
Eæ nunc legiones, copiæ, exercitúſque eorum,
Vi pugnando perjuriis noſtris, euge, potiti.
Id virtute hujus collegæ, meâque comitate
Factum eſt. *LI.* qui me vir fortior eſt ad ſufferendas plagas?
LE. Ædepol virtutes qui tuas nunc poſſis collaudare,
Sicut ego poſſim, quæ domi duelliſque malé feciſti.
Næ illa ædepol pro merito nunc tuo memorari multa poſſunt:
Ubi fidentem fraudaveris, ubi hero infidelis fueris,
Ubi verbis conceptis ſciens libenter perjuraris,
Ubi parietes perfoderis, in furto ubi ſis prehenſus,
Ubi ſæpè cauſam dixeris pendens adverſùs octo
Aſtutos, audacis viros, valentis virgatores.
LI. Fateor profectò, ut prædicas, Leonida, eſſe vera
Verùm ædepol næ etiam tua quoque malefacta iterari multa
Et verò poſſunt. ubi ſciens fideli infidus fueris:
Ubi prenſus in furto ſies, & manifeſtò verberatus,
Ubi perjuraris, ubi ſacro manus ſis admolitus,
Ubi heris damno, moleſtiæ, & dedecori ſæpe fueris,
Ubi, creditum quod ſit, tibi datum eſſe pernegaris,
Ubi amicæ, quàm amico tuo, fueris magis fidelis,
Ubi ſæpe ad languorem tuâ duritiâ dederis octo
Validos lictores ulmeis affectos lentis virgis.
Num malè relata eſt gratia? ut collegam collaudavi!
LE. Ut, méque téque maximè atque ingenio noſtro decuit.
LI. Jam omitte iſta, atque hoc, quod rogo, reſponde. *LE.* rogita, quod vis.
LI. Argenti viginti minas habéſne? *LE.* ariolare.
Ædepol ſenem Demænetum lepidum fuiſſe nobis.
Ut aſſimulabat Sauream med eſſe, quàm facetè!
Nimis ægre riſum continui, ubi hoſpitem inclamavit,
Quòd ſe *ſe* abſente mihi fidem habere noluiſſet.
Ut memoriter me Sauream vocabat atrienſem!
LI. Manedum. *LE.* quid eſt? *LI.* Philenium éſtne hæc, quæ intus exit?
Atque Argyrippus unà. *LE.* opprime os: is eſt. ſubauſcultemus.

La-

Lacrimantem laciniâ tenet lacrimans. quidnam eſſe dicam?
Tacitè auſcultemus. *LI.* attate! modò hercle in mentem venit.
Nimis vellem habere perticam. *LE.* quoi rei? *LI.* qui verberarem
Aſinos, ſi fortè occœperint clamare hinc ex cruminâ.

SCENA TERTIA.

ARGYRIPPUS, PHILENIUM, LIBANUS, LEONIDA.

ARGYRIPPUS.

Cur me retentas? *PH.* quia tui amans abeuntis egeo.
AR. Vale. *PH.* aliquanto ampliùs valerem, ſi hic maneres!
AR. Salve. *PH.* ſalvere me jubes, quoi tu abiens affers morbum.
AR. Mater ſupremum mihi tua dixit, domum ire juſſit.
PH. Acerbum funus filiæ faciet, ſi te carendum eſt.
LI. Homo hercle hinc excluſu'ſt foras. *LE.* ita res eſt. *AR.* mitte quæſo.
PH. Quò nunc abis? quin tu hic manes? *AR.* nox, ſi voles, manebo.
LI. Audin' hunc? operâ ut largus eſt nocturnâ? nunc enim eſt
Negotioſus interdius. videlicet Solon eſt,
Leges ut conſcribat, quibus ſe populus teneat. gerræ.
Qui ſeſe parêre apparent hujus legibus, profectò
Nunquam bonæ frugi fient, dies noctéſque potent.
LE. Næ iſte hercle ab iſtâ non pedem diſcedat, ſi liceſſit,
Qui nunc feſtinat, atque ab hâc minatur ſeſe abire.
LI. Sermoni jam finem face tuo: hujus ſermonem accipiam.
AR. Vale. *PH.* quò properas? *AR.* bene vale: apud Orcum te videbo.
Nam equidem me, jam quantum poteſt, à vitâ abjudicabo.
PH. Cur tu, obſecro, immerito meo me morti dedere optas?
AR. Ego te? quam ſi intellegam deficere vitâ, jam ipſe
Vitam meam tibi largiar, & de meâ ad tuam addam.
PH. Cur ergo minitaris, tibi te vitam eſſe amiſſurum?
Nam quid me facturam putas, ſi iſtud, quod dicis, faxis?
Mihi certum eſt, efficere in me omnia eadem, quæ tu in te faxis.
AR. O melle dulci dulcior mihi tu es! *PH.* certè enim tu vita es
Mihi. complectere! *AR.* facio lubens. *PH.* Utinam ſic efferamur!
" *LE.* O Libane, UT MISER eſt homo, qui amat! " *LI.* imò hercle verò,
Qui pendet, multò eſt miſerior. *LE.* ſcio, qui periculum feci.
Circumſiſtamus: alter hinc, hinc alter appellemus.
LI. Here, ſalve. ſed num fumus eſt hæc mulier, quam amplexare?
AR. Qui dum? *LI.* quia oculi ſunt tibi lacrimantes, eò rogavi.
AR. Patronus qui vobis fuit futurus, perdidiſtis.
LI. Equidem hercle nullum perdidi, ideo, quia nunquam ullum habui.
LE. Philenium, ſalve. *PH.* dabunt dî, quæ velitis, vobis.
LI. Noctem tuam & vini cadum velim, ſi optata fiant.
AR. Verbum cave faxis verbero. *LI.* tibi equidem, non mihi opto.
AR. Tum tu igitur loquere, quod lubet. *LI.* hunc hercle verberare.
LE. Quiſnam iſtuc accredat tibi, cinæde calamiſtrate?
Tun' verberes, qui pro cibo habeas te verberari?
AR. Ut veſtræ fortunæ meis præcedunt, Libane, longè,
Qui hodie nunquam ad veſperum vivam! *LI.* quapropter, quæſo?
AR. Quia ego hanc amo, & hæc me amat: huic quod dem, nuſquam quicquam eſt.
Hinc med amantem ex ædibus delegit hujus mater.
Argenti viginti minæ me ad mortem appulerunt,
Quas hodie adoleſcens Diabolus ipſi daturus dixit:
Ut hanc ne quôquam mitteret, niſi ad ſe, hunc annum totum.
Videtin' viginti minæ quid pollent, quídve poſſunt?
Ille, qui illas perdit, ſalvus eſt; ego, qui non perdo, pereo.
LI. Jam dedit argentum? *AR.* Non dedit. *LI.* Bono animo es, ne formida.
LE. Secede huc, Libane, te volo. *LI.* ſi quid vis. *AR.* obſecro vos:
Eâdem iſtâc operâ ſuavius eſt complexos fabulari.
" *LI.* NON OMNIA eadem æquè omnibus, here, ſuavia eſſe ſcito:
Vobis eſt ſuave amantibus complexos fabulari:
Ego complexum hujus nihil moror. *LE.* meum autem hæc aſpernatur.
Proinde iſtud facias ipſe, quod faciamus nobis ſuades.
AR. Ego verò, & quidem ædepol lubens. interea, ſi videtur,
Concedite iſtuc. *LE.* vin' herum deludi? *LI.* dignu'ſt ſanè.
LE. Vin' faciam, ut me Philenium, præſente hôc, amplexetur?
LI. Cupio hercle. *LE.* ſequere hâc. *AR.* ecquid eſt ſalutis? ſatis locuti.
LE. Auſcultate, atque operam date, & mea dicta devorate.
Primum omnium ſervos tuos nos eſſe non negamus:
Sed ſi tibi viginti minæ argenti proferentur,
Quo nos vocabis nomine? *AR.* libertos. *LE.* non patronos?
AR. Id potiùs. *LE.* viginti minæ hîc inſunt in cruminâ.
Has ego, ſi vis, tibi dabo. *AR.* dî te ſervaſſint ſemper,
Cuſtos herilis, decus populi, theſaurus copiarum,
Salus interioris hominis, amoríſque imperator:
Hic pone, hic iſtam colloca cruminam in collo planè.
LE. Nolo ego te, qui herus ſis mihi, onus iſtuc ſuſtinere.
AR. Quin tu labore liberas te, atque iſtam imponis in me.
LE. Ego bajulabo: tu, ut decet dominum, ante me ito inanis.
AR. Quid nunc? quid eſt? quin tradis huc cruminam preſſatum herum?
LE. Hanc, cui daturus hanc, jube petere atque orare mecum.
Nam iſtuc proclive eſt, quod jubes me planè collocare.
PH. Da meus ocellus! mea roſa! mi anime! mea voluptas,
Leonida, argentum mihi! ne nos dejunge amantis.
LE. Dic igitur me tuum paſſerculum, gallinam, coturnicem,
Agnellum; hœdillum me tuum dic eſſe, vel vitellum:
Prehende auriculis, compara labella cum labellis.
AR. Ten' oſculetur, verbero? *LE.* quam verò indignum viſum eſt!
Atqui pol hodie non feres, ni genua confricantur.
" *AR.* QUIDVIS egeſtas imperat! fricentur. da nunc, quod oro.
PH. Age, mi Leonida, obſecro, fer amanti hero ſalutem.
Redime iſtôc beneficio te ab hôc, & tibi eme hunc iſto argento.
LE. Nimis bella es atque amabilis: & ſi hoc eſſet meum, hodie
Nunquam me orates, quin darem: illum te orare meliu'ſt:
Illic hanc mihi ſervandam dedit. i ſanè bella bellè?
Cape hoc ſis, Libane. *AR.* furcifer, etiam me deluſiſti?
LE. Nunquam hercle facerem, genua ni tam nequiter fricares.

Age

Age ſis tu, in partem nunc jam hunc deinde, atque amplexare hanc.
LI. Taceas, me ſpectes. *AR.* quin ad hunc, Philenium, aggredimur,
Virum quidem pol optimum, & non ſimilem furis hujus.
LI. Inambulandum eſt: nunc mihi viciſſim ſupplicabunt.
AR. Quæſo hercle, Libane, ſis herum tuis factis ſoſpitari,
Da mihi iſtas viginti minas. vides me amantem egere.
LI. Videbitur, factum volo. redito huc conticinio.
Nunc iſtanc tantiſper jube ſis petere atque orare mecum.
PH. Amandóne exorarier vis te, an oſculando?
LI. Enimvero utrunque. *PH.* ego obſecro te, & tu utrunque noſtrûm ſerva.
AR. O Libane, mi patrone! mihi trade iſtuc. magìs decorum 'ſt
Libertum potiùs quàm patronum onus in viâ portare.
PH. Mi Libane! ocellus aureus, donum decúſque amoris,
Amabo, faciam quod voles, da iſtuc argentum nobis.
LI. Dic igitur me anaticulam, columbam, vel catellum,
Hirundinem, monedulam, paſſerculum, putillum.
Fac proſerpentem beſtiam me, duplicem ut habeam linguam.
Circumdatóque me brachiis: meum collum circumplecte.
AR. Ten' complectatur, carnifex? *LI.* quàm verò indignus videor!
Ne iſtuc nequicquam dixeris tam indignum dictum in me:
Vehes pol hodie me; ſiquidem hoc argentum ferre ſperes.
AR. Ten' ego veham? *LI.* tun' hoc feras argentum hinc aliter à me!
AR. Perii hercle, ſi verum quidem eſt decorum, herum vehere ſervom,
Inſcende. *LI.* ſic iſti ſolent ſuperbi ſubdomari.
Aſta igitur, ut conſuetus es puer olim. ſcin' ut dicam?
Hem ſic! abi: laudo! nec te equo magìs eſt equus ullus ſapiens.
AR. Inſcende actutum. *LI.* ego fecero. hem! quid iſtuc eſt? ut tu incedis?
Demam hercle jam hordeo, tolutim nî badizas.
AR. Amabo, Libane, jam ſat eſt. *LI.* nunquam hercle hodie exorabis.
Nam jam calcari quadrupedem agitabo advorsùm clivum,
Poſtea ad piſtores dabo, ut ibi cruciere currens.
Aſta, ut deſcendam nunc jam in proclivi, quanquam nequam es.
AR. Quid nunc? quoniam ambo, ut eſt libitum, nos *ambo* deluſiſtis,
Datiſne argentum? *LI.* ſiquidem mihi ſtatuam & aram ſtatuis,
Atque ut Deo mihi hic immolas bovem: nam ego tibi Salus ſum.
LE. Etiam tu, here, iſtunc amoves abs te, atque ipſe me aggredire?
Atque illa, ſibi quæ hic juſſerat, mihi ſtatuis, ſupplicáſque.
AR. Quem te autem deum nominem? *LE.* Fortunam, atque Obſequentem.
AR. Jam iſtôc es melior. *LI.* an quid eſt olim homini ſalute melius?
AR. Licet laudem Fortunam, tamen ut ne Salutem culpem.
PH. Ecaſtor ambæ ſunt bonæ. *AR.* ſciam, ubi boni quid dederint.
LE. Opta id, quod ut contingat tibi vis. *AR.* quid ſi optaro? *LE.* eveniet.
AR. Opto annum hunc perpetuum mihi hujus operas. *LE.* impetraſti.
AR. Ain' verò? *LE.* certè, inquam. *LI.* ad me adi viciſſim atque experire.
Exopta id, quod vis maximè tibi evenire, fiet.
AR. Quid ego aliud exoptem ampliùs, niſi illud, cujus inopia 'ſt,
Viginti argenti commodas minas, hujus quas dem matri?
LI. Dabuntur: animo ſis bono face: exoptata obtingent.
" *AR.* Ut consuevere, homines ſalus fruſtra-
" tur & fortuna.
LE. Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.
LI. Ego pes fui. *AR.* quin nec caput, nec pes ſermonum apparet.
Nec quid dicatis, nec me cur ludatis, ſcire poſſum.
LI. Satìs jam deluſum cenſeo: nunc rem eſt ut eloquamur.
Animum, Argyrippe, advorte ſis! pater nos ferre hoc juſſit
Argentum ad te. *AR.* ut tempore, opportunéque attuliſtis!
LI. Hic inerunt viginti minæ bonæ malâ operâ partæ:
Has tibi nos pactis legibus dare juſſit. *AR.* quid id eſt, quæſo?
LI. Noctem hujus & cœnam ſibi ut dares. *AR.* jube advenire, quæſo.
Meritiſſimo ejus, quæ volet, faciemus, qui hoſce amores
Noſtros diſpulſos compulit. *LE.* *patieris, Argyrippe,*
Patrem hanc amplexari tuum? *AR.* hæc facilè faciet ut patiar.
Leonida, curre, obſecro, patrem huc orato ut veniat.
LI. Jamdudum eſt intus. *AR.* hàc quidem non venit. *LI.* angiporto
Illàc per hortum circuit clam, ne quis ſe videret
Huc ire familiarium: ne uxor reſciſcat, metuit.
De argento ſi mater tua ſciat ut ſit factum. *AR.* heia!
Benedicite. ite intrò citò, valete. *LE.* & vos amate.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

DIABOLUS, PARASITUS.

Diabolus.

AGEDUM, iſtum oſtende, quem conſcripſti, ſyngraphum
Inter me, & amicam, & lenam. leges perlege.
Nam tu Poeta es prorſus ad eam rem unicus.
PA. Horreſcet faxo lena, leges quum audiet.
DI. Age, quæſo, mî hercle tranſlege. *PA.* audin'? *DI.* audio.
PA. Diabolus, Glauci filius, Cleæretæ
Lenæ dedit dono argenti viginti minas,
Philenium ut ſecum eſſet noctes & dies
Hunc annum totum. *DI.* neque cum quîquam alio quidem.
PA. Addóne? *DI.* adde: & ſcribas, vide, planè & probé.
PA. Alienum hominem intromittat neminem.
Quòd illa aut amicum aut patronum. *DI.* neminem.
PA. Aut quòd illa amicæ ſuæ amatorem prædicet:
Fores occluſæ omnibus fient, niſi tibi.
In foribus ſcribat, Occupatam esse se,
Aut quòd illa dicat peregre allatam epiſtolam,
Ne epiſtola quidem ulla ſit in ædibus,
Nec cerata adeò tabula. & ſi qua inutilis
Pictura ſit, eam vendat. ni quatriduo
Abalienarit, quo abs te argentum acceperit,
Tuus arbitratus ſit, comburas, ſi velis.
Ne illi ſit cera, ubi facere poſſit literas.
Vocet convivam neminem illa; tu voces:
Ad eorum ne quem oculos adjiciat ſuos.
Si quem alium aſpexit, cæca continuò fiet.
Tecum una poſtea æquè pocula potitet.
Abs ted accipiat, tibi propinet, tu bibas.
Ne illa minùs, aut plùs quàm tu, ſapiat. *DI.* ſatìs placet.
PA. Suſpiciones omnes abs ſe ſegreget,
Neque illæc ulli pede pedem homini premat,
Cùm ſurgat, neque in lectum inſcendat proximum,
Neque cum deſcendat, indè det cuiquam manum:
Spectandum ne cui annulum det, neque roget.
Talos ne cuiquam homini admoveat, niſi tibi.

Cùm

Cùm jaciat, Te, ne dicat: nomen nominet.
Deam invocet ſibi, quam libebit, propitiam,
Deum nullum, ſi magis religioſa fuerit,
Tibi dicat: tu pro illâ ores, ut ſit propitius.
Neque illa ulli homini nutet, nictet, annuat.
Pòſt, ſi lucerna extincta eſt, ne quid ſui
Membri commoveat quicquam in tenebris. *DI.* optimum eſt:
Ita ſcilicet facturam. verùm in cubiculo,
Deme iſtuc: equidem illam moveri geſtio.
Nolo habere illam cauſam, & votitam dicere.
PA. Scio, captiones metuis. *DI.* verum. *PA.* ergo ut jubes,
Tollam. *DI.* quid ni? *PA.* audi reliqua. *DI.* loquere, audio.
PA. Neque ullum verbum faciat perplexabile,
Neque ullâ linguâ ſciat loqui niſi Atticâ.
Fortè ſi tuſſire occœpit, ne ſic tuſſiat,
Ut cuiquam linguam in tuſſiendo proferat.
Quòd illa autem ſimulet, quaſi gravedo profluat,
Hoc ne ſic faciat: tu labellum abſtergeas
Potius, quàm cuiquam ſavium faciat palàm.
Nec mater lena ad vinum accedat interim,
Nec ulli verbo malè dicat. ſi dixerit,
Hæc multa ei eſto: vino viginti dies
Ut careat. *DI.* pulchre ſcripſti: ſcitum ſyngraphum!
PA. Tum ſi coronas, ſerta, unguenta juſſerit
Ancillam ferre Veneri aut Cupidini,
Tuus ſervus ſervet, Venerine eas det an viro.
Si fortè purè velle habere dixerit,
Tot noctes reddat ſpurcas, quot puras habuerit.
Hæc ſunt non nugæ: non enim mortualia.
DI. Placent profectò leges. ſequere intró. *PA.* ſequor.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

DIABOLUS, PARASITUS.

DIABOLUS.

SEquere hàc: egon' hæc patiar? aut taceam? emori
Me malim, quàm hæc non ejus uxori indicem.
Ain' tu? apud amicam munus adoleſcentuli
Fungare? uxori excuſes te, & dicas ſenem?
Præripias ſcortum amanti, atque argentum obicias
Lenæ? ſuppiles clam domi uxorem tuam?
Suſpendas potiùs me, quàm tacita tu hæc auferas.
Jam quidem hercle ad illam hinc ibo, quam tu propediem,
Niſi quidem illa antè occupaſſit te, efflіges ſcio,
Luxuriæ ſumptus ſuppeditare ut poſſies.
PA. Ego ſic faciundum cenſeo. me honeſtiu'ſt
Quàm te palàm hanc rem facere, ne illa exiſtimet
Amoris cauſâ percitum id feciſſe te
Magìs quàm ſuâ cauſâ. *DI.* at pol qui dixti rectiùs,
Tu ergo fac, ut illi turbas, lites concias,
Cum tuo ſibi gnato unam ad amicam de die
Potare, illam expilare jam. *PA.* ne me moue.
Ego iſtud curabo. *DI.* at ego te opperiar domi.

SCENA SECUNDA.

ARGYRIPPUS, DEMÆNETUS.

ARGYRIPPUS.

Agedum, decumbamus, ſis, pater. *DE.* ut juſſeris,
Mi gnate, ita fiet. *AR.* pueri, menſam apponite.
DE. Nunquidnam tibi moleſtum eſt, gnate mi, ſi hæc mecum accubat?
AR. Pietas, pater, oculis dolorem prohibet. quanquam ego iſtanc amo,
Poſſum equidem animum inducere, ne ægre patiar, quia tecum accubat.
" *DE.* DECET verecundum eſſe adoleſcentem, Argy-
" rippe. *AR.* ædepol pater,
Merito tuo facere poſſum. *DE.* age ergo, hoc agitemus convivium
Vino & ſermone ſuavi. nolo ego metui, amari mavolo.
Mi gnate, me abs te. *AR.* pol ego utrunque facio, ut æquum eſt filium.
DE. Credam iſtuc, ſi eſſe te hilarum videro. *AR.* an tu eſſe me triſtem putas?
DE. Putem ego? quem videam æquè eſſe mœſtum, ut quaſi dies ſi dicta ſit.
AR. Ne dixis iſtuc. *DE.* ne ſic fueris, illico ego non dixero.
AR. Hem! aſpecta: rideo. *DE.* utinam, malè qui mihi volunt, ſic rideant!
AR. Scio equidem, quamobrem me, pater, tu triſtem credas nunc tibi;
Quia iſtæc eſt tecum. atque ego quidem hercle, ut verum tibi dicam, pater,
Ea res malè habet: ac non eò, quin tibi non cupiam, quæ velis:
Verùm iſtam amo. aliam tecum eſſe, equidem facilè poſſim perpeti.
DE. At ego hanc volo. *AR.* ergo ſunt, quæ exoptas. mihi quæ ego exoptem, volo.
DE. Unum hunc diem perpetere, quoniam tibi poteſtatem dedi,
Cum hâc annum ut eſſes, atque amanti argenti feci copiam.
AR. Hem illôc me facto tibi devinxti. *DE.* quin te ergo hilarum das mihi.

SCENA TERTIA.

ARTEMONA, PARASITUS, DEMÆNETUS, ARGYRIPPUS, PHILENIUM.

ARTEMONA.

Ain' tu, meum virum hìc potare, obſecro, cum filio,
Et ad amicam detuliſſe argenti viginti minas?
Meóque filio ſciente, id facere flagitium patrem?
PA. Neque divini, neque mî humani poſthac quicquam accreduas,
Artemona, ſi hujus rei me eſſe mendacem inveneris.
ART. At ſceleſta ego, præter alios, meum virum fui rata
Siccum, frugi, continentem, amantem uxoris maximé.
PA. At nunc dehinc ſcito illum ante omnes minimi mortalem preti,
Madidum, nihili, incontinentem, atque oſorem uxoris ſuæ.
ART. Pol nî vera iſta eſſent, nunquam faceret ea, quæ nunc facit.
PA. Ego quoque hercle illum antehac hominem ſemper ſum frugi ratus.
Verùm hôc facto ſeſe oſtendit, qui quidem cum filio
Potet unà, atque unà amicam ductet decrepitus ſenex.
ART. Hoc ecaſtor eſt, quod ille it ad cœnam cotidie.
Ait ſeſe ire ad Archidemum, Chæream, Chæreſtratum,
Cliniam, Chremem, Cratinum, Diniam, Demoſthenem;
Is apud ſcortum corruptelæ & liberis luſtris ſtudet.
PA. Quin tu illum jubes ancillas rapere ſublimem domum?
ART. Tace modó. næ illum ecaſtor miſerum habebo! *PA.* ego iſtuc ſcio
Ita fore illi, dum quidem cum illo nupta eris. *ART.* ego cenſeo
Eum etiam hominem in ſenatu dare operam, aut clientibus:
Ibi labore delaſſatum noctem totam ſtertere.
Ille opere foris faciendo laſſus noctu advenit:
Fundum alienum arat, incultum familiarem deſerit.
Is etiam corruptus, porrò ſuum corrumpit filium.
PA. Sequere hàc me modò, jam faxo ipſum hominem manifeſtò opprimas.
ART. Nihil ecaſtor eſt, quod facere mavelim. *PA.* manedum. *ART.* quid eſt?
PA. Poſſis, ſi fortè accubantem tuum virum conſpexeris,
Cum coronâ amplexum amicam, ſi videas, cognoſcere?
ART. Poſſum ecaſtor. *PA*: hem tibi hominem. *ART.* perii. *PA.* pauliſper mane.
Aucupemus ex inſidiis clanculum, quam rem gerant.

AR. Quid modi, pater, amplexandi facies! *DE.* fateor, gnate mi.
AR. Quid fatere? *DE.* me ex amore hujus corruptum oppidò.
PA. Audin', quid ait? *ART.* audio. *DE.* egon' ut non domo uxori meæ
Surripiam in deliciis pallam, quam habet, atque ad te deferam?
Non ædepol conduci poſſum vitâ uxoris annuâ.
PA. Cenſen' tu illum hodie primùm ire aſſuetum eſſe in ganeum?
ART. Ille ecaſtor ſuppilabat me, quod ancillas meas
Suſpicabar, atque inſontis miſeras cruciabam. *AR.* pater!.
Jube dare vinum: jamdudum factum eſt, quum primùm bibi.
DE. Da, puere, ab ſummo. age tu interibi, ab infimo da ſuavium.
ART. Perii miſera: ut oſculatur carnufex, capuli decus!
DE. Ædepol animam ſuaviorem aliquantò quàm uxoris meæ.
PHI. Dic, amabó, an fœtet anima uxoris tuæ? *DE.* nauteam
Bibere malim, ſi neceſſum eſt, quàm illam oſcularier.
ART. Miſer ecaſtor es! *PA.* mecaſtor dignus eſt. *AR.* quid ais, pater?
ART. Ain' tandem? ædepol næ tu iſtuc cum malo magno tuo
Dixiſti in me? ſine! venias modò domum, faxo ut ſcias
Quid pericli ſit dotatæ uxori vitium dicere.
AR. Ecquid matrem amas? *DE.* egone? illam nunc amo, quia non adeſt.
AR. Quid, cùm adeſt? *DE.* periiſſe cupio. *PA.* amat homo hic te, ut prædicat.
ART. Næ ille ecaſtor fœneratò funditat: nam ſi domum
Redierit hodie, oſculando ego ulciſcar potiſſimùm.
AR. Jace, pater, talos, ut porrò nos jaciamus. *DE.* maximé.
Te Philenium mihi, atque uxori mortem. hoc Venerium eſt.
Pueri, plaudite, & mihi ob jactum cantharo mulſum date.
ART. Non queo durare. *PA.* ſi non didiciſti fulloniam,
Non mirandum eſt. in oculos invadi *nunc* eſt optimum.
ART. Ego pol vivam, & tu iſthæc hodie cum tuo magno malo
Invocaviſti. *PA.* ecquis currit pollinctorem arceſſere?
AR. Mater ſalve. *ART.* ſat ſaluti 'ſt. *PA.* mortuu'ſt Demænetus.
Tempus eſt ſubducere hinc me: pulchre hoc gliſcit prælium.
Ibo ad Diabolum, mandata dicam facta, ut voluerit.
Atque interea ut decumbamus ſuadebo, hi dum litigant.
Pòſt cum demum huc cras adducam ad lenam, ut viginti minas
Ei det, in parte hàc amanti ut liceat ei potirier.
Argyrippus exorari ſpero poterit, ut ſinat
Sese alternas cum illo noctes hàc frui. nam ni impetro,
Regem perdidi: ex amore tantum eſt homini incendium.
ART. Quid tibi huc receptio ad te eſt meum virum? *PHI.* pol quidem
Miſeram odio enicavit. *ART.* ſurge, amator! i domum!
DE. Nullus ſum. *ART.* imò es, ne nega; omnium pol nequiſſimus.
At etiam cubat cucûlus. ſurge, amatór! i domum!
DE. Væ mihi! *ART.* vera ariolare. ſurge, amator! i domum!
DE. Abſcede ergo paululum iſtuc. *ART.* ſurge, amator! i domum!
DE. Jam obſecro, uxor! *ART.* nunc uxorem me eſſe meminiſti tuam!
Modò, quom dicta in me ingerebas, odium, non uxor, eram.
DE. Totus perii. *ART.* quid tandem, anima fœtétne uxoris tuæ?
DE. Murrham olet. *ART.* jam ſurripuiſti pallam, quam ſcorto dares?
AR. Ecaſtor quin ſurrepturum pallam promiſit tibi.
DE. Non taces? *AR.* ego diſſuadebam, mater. *ART.* bellum filium!
Iſtoſcine patrem æquum mores eſt liberis largirier?
Nihilne te pudet? *DE.* pol ſi aliud nihil ſit, tui me uxor pudet.
ART. Cano capite te cucûlum uxor ex luſtris rapit.
DE. Non licet manere (cœna coquitur) dum cœnem modó!
ART. Ecaſtor cœnabis hodie, ut dignum eſt, magnum malum.
DE. Malè cubandum eſt: judicatum me uxor adducit domum.
AR. Dicebam, pater, tibi, ne matri conſuleres malé.
PHI. De pallâ memento, amabo. *DE.* Juben' hanc hinc abſcedere?
PHI. Imò intus potiùs: ſequere hàc me, mi anime. *DE.* ego verò ſequor.
ART. I domum. *PHI.* da ſavium etiam, priuſquam abis. *DE.* i in crucem.

GREX.

HIC ſenex, ſi quid, clam uxorem, ſuo animo fecit volup,
Neque novum, neque mirum fecit, nec ſecus quàm alii ſolent.
" NEC QUISQUAM eſt tam ingenio duro, nec tam " firmo pectore,
" Quin, ubi quicquam occaſionis ſit, ſibi faciat bene.
Nunc ſi vultis deprecari huic ſeni, ne vapulet,
Remur impetrari poſſe, ſi plauſum ſic clarum datis.

M. ACCII PLAUTI

A U L U L A R I A.

PERSONÆ.

LAR familiaris.
EUCLIO, ſenex Athenienſis.
PHÆDRIA, Euclionis filia.
STAPHYLA, Ancilla Euclionis.
MEGADORUS, Procus Phædriæ.
EUNOMIA, Mater Lyconidis, Soror Megadori.
LYCONIDES, filius Antimachi & Eunomiæ, Procus Phædriæ.
STROBILUS, Servus Lyconidis.
STROBILUS, Servus Megadori.
PYTHODICUS, Servus.
ANTHRAX, } Coqui.
CONGRIO, }

PERIOCHA.

SENEX avarus vix ſibi credens Euclio,
Domi ſuæ defoſſam multis cum opibus
Aulam invenit, rurſúmque penitus conditam
Exſanguis, amens, ſervat. ejus filiam
Lyconides vitiârat. interea ſenex
Megadorus, à ſorore ſuaſus ducere
Uxorem, avari gnatam depoſcit ſibi.
Durus ſenex vix promittit: atque aulæ timens,
Domo ſublatam variis abſtrudit locis.
Inſidias ſervos facit hujus Lyconidis,
Qui virginem vitiârat; atque ipſe obſecrat
Avunculum Megadorum ſibimet cedere
Uxorem amanti. per dolum mox Euclio
Quum perdidiſſet, aulam inſperatò invenit,
Lætúſque natam collocat Lyconidi.

PERIOCHA ACROSTICHA.

AULAM repertam auri plenam Euclio,
Vi ſummâ ſervat, miſeris affectus modis.
Lyconides iſtius vitiat filiam.
Volt hanc Megadorus indotatam ducere.
Lubénſque ut faciat, dat coquos cum obſonio.
Auro formidat Euclio; abſtrudit foris.
Re omni inſpectâ, compreſſoris ſervulus
Id ſurpit illic Euclioni rem refert.
Ab eo donatur auro, uxore, & filio.

PROLOGUS.

LAR familiaris.

NE QUIS miretur qui ſim, paucis eloquar.
Ego Lar ſum familiaris; ex hâc familiâ,
Unde exeuntem me aſpexiſtis. hanc domum
Jam multos annos eſt cùm poſſideo, & colo
Patri avóque jam hujus, qui nunc hìc habet:
Sed mihi avus hujus obſecrans concredidit
Theſaurum auri clam omnis. in medio foco
Defodit, venerans me, ut id ſervarem ſibi.
Is quoniam moritur, (ita avido ingenio fuit)
Nunquam indicare id filio voluit ſuo:
Inopémque optavit potius eum relinquere,
Quàm eum theſaurum commonſtraret filio.
Agri reliquit ei non magnum modum,
Quo cum labore magno, & miſerè viveret.
Ubi is obiit mortem, qui mihi id aurum credidit,
Cœpi obſervare, ecquî majorem filius
Mihi honorem haberet, quàm ejus habuiſſet pater.
Atque ille verò minus minúſque impendio
Curare, minúſque me impartire honoribus.
Item à me contrà factum eſt: nam item obiit diem.
Is ex ſe hunc reliquit, qui hìc nunc habitat, filium
Pariter moratum, ut pater avúſque hujus fuit.
Huic filia una eſt. ea mihi cotidie
Aut thure, aut vino, aut aliquî ſemper ſupplicat:
Dat mihi coronas. ejus honoris gratiâ
Feci, theſaurum ut hìc reperiret Euclio,
Quò eam faciliùs nuptum, ſi vellet, daret.
Nam compreſſit eam de ſummo adoleſcens loco.
Is ſcit adoleſcens, quæ ſit, quam compreſſerit:
Illa illum neſcit, neque compreſſam autem pater.
Eam ego hodie faciam, ut hic ſenex de proximo
Sibi uxorem poſcat. id eâ faciam gratiâ,
Quò ille eam faciliùs ducat, qui compreſſerat,
Et hic qui poſcet eam ſibi uxorem ſenex,
Is adoleſcentis illius eſt avunculus,
Qui illam ſtupravit noctu, Cereris vigiliis.
Sed hic ſenex jam clamat intus, ut ſolet.
Anum foras extrudit, ne ſit conſcia.
Credo aurum inſpicere vult, ne ſurreptum ſiet.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

EUCLIO, STAPHYLA.

EUCLIO.

EXI, inquam. age exi: exeundum hercle tibi hinc eſt foras,
Circumſpectatrix, cum oculis emiſſitiis.
ST. Nam cur me miſeram verberas? *EU.* ut miſera ſis,
Atque ut te dignam mala malam ætatem exigas.
ST. Nam quâ me nunc causâ extruſiſti ex ædibus?
EU. Tibi ego rationem reddam, ſtimulorum ſeges?
Illuc regredere ab oſtio: illuc ſis: vide, ut
Incedit. at ſcin' quomodo tibi res ſe habet?
Si hodie hercle fuſtem cepero, aut ſtimulum in manum,
Teſtudineum iſtum tibi ego grandibo gradum.
ST. Utinam me divi adaxint ad ſuſpendium
Potiùs quidem, quàm hôc pacto apud te ſerviam.
EU. At ut ſceleſta ſola ſecum murmurat.
Oculos hercle ego iſtos improba effodiam tibi,
Ne me obſervare poſſis, quid rerum geram.
Abſcede: etiam nunc: etiam nunc: etiam. ohe!
Iſtic adſtato. ſi hercle tu ex iſtôc loco

Digitum tranſverſum aut unguem latum exceſſeris,
Aut ſi reſpexis, donicum ego te juſſero,
Continuò hercle ego te dedam diſcipulam cruci.
Sceleſtiorem me hâc anu certè ſcio
Vidiſſe nunquam: nimiſque ego hanc metuo malè,
Ne mihi ex inſidiis verba imprudenti duit,
Neu perſentiſcat, aurum ubi eſt abſconditum:
Quæ in occipitio quoque habet oculos peſſima.
Nunc ibo, ut viſam, ėſtne ita aurum, ut condidi,
Quod me ſollicitat plurimis miſerum modis.
ST. Nec nunc mecaſtor quid hero ego dicam meo
Malæ rei eveniſſe, quámve inſaniam,
Queo comminiſci: ita miſeram me ad hunc modum
Decies die uno ſæpe extrudit ædibus.
Neſcio pol, quæ illunc hominem intemperiæ tenent:
Pervigilat noctes totas: tum autem interdius
Quaſi claudus ſutor domi ſedet totos dies.
Neque jam quo pacto celem herilis filiæ
Probrum, propinqua partitudo cui appetit,
Queo comminiſci: neque quicquam melius eſt mihi,
Ut opinor, quàm ex me ut unam faciam literam
Longam, meum laqueo collum quando obſtrinxero.

SCENA SECUNDA.

EUCLIO, STAPHYLA.

EUCLIO.

Nunc defæcato demum animo egredior domo,
Poſtquam perſpexi ſalva eſſe intus omnia.
Redi nunc jam intrò: atque intus ſerva. *ST.* quippini
Ego intus ſervem: an ne quis ædes auferat?
Nam hic apud nos nihil eſt aliud quæſti furibus:
Ita inaniis ſunt oppletæ atque araneis.
EU. Mirum quin tuâ nunc me causâ faciat Jupiter
Philippum regem, aut Darium, triveneſica.
Araneas mihi ego illas ſervari volo.
"Pauper ſum, fateor, patior: QUOD dî dant, fero.
Abi intrò, occlude januam. jam ego hìc ero.
Cave quenquam alienum in ædis intromiſeris.
Quòd quiſpiam ignem quærat, extingui volo,
Ne cauſæ quid ſit, quòd te quiſquam quæritet.
Nam ſi ignis vivet, tu extinguêre extemplo.
Tum aquam aufugiſſe dicito, ſi quis petet.
Cultrum, ſecurim, piſtillum, mortarium,
Quæ utenda vaſa ſemper vicini rogant,
Fures veniſſe, atque abſtuliſſe dicito.
Profectò in ædes meas, me abſente, neminem
Volo intromitti, atque etiam hoc prædico tibi,
Si Bona Fortuna veniat, ne intromiſeris.
ST. Pol ea ipſa credo ne intromittatur cavet:
Nam ad ædis noſtras nuſquam adiit, quanquam propè eſt.
EU. Tace, atque abi intró. *ST.* taceo, atque abeo. *EU.* occlude ſis
Fores ambobus peſſulis. jam ego hìc ero.
Diſcrucior animi, quia ab domo abeundum eſt mihi.
Nimis hercle invitus abeo: ſed quid agam, ſcio.
Nam noſter noſtræ qui eſt magiſter Curiæ,
Dividere argenti dixit nummos in viros:
Id ſi relinquo, ac non peto, omnes illico
Me ſuſpicentur, credo, habere aurum domi.
" Nam NON EST veriſimile, hominem pauperem
" Pauxillum parvi facere, quin nummum petat.
Nam nunc quum celo ſedulò omnes, ne ſciant,
Omnes videntur ſcire, & me benigniùs
Omnes ſalutant, quàm ſalutabant priús.
Adeunt, conſiſtunt, copulantur dexteras:
Rogitant me, ut valeam; quid agam; quid rerum geram.
Nunc quò profectus ſum, ibo; poſtidea domum
Me rurſum, quantùm potero, tantùm recipiam.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

EUNOMIA, MEGADORUS.

EUNOMIA.

VELIM te arbitrari hæc mea verba, frater,
Meæ fidei, tuæque rei hoc causâ
Facere, ut æquum eſt germanam ſororem.
Quanquam haud falſa ſum, nos odioſas haberi.
"Nam MULTUM loquaces meritò omnes habemur,
"Nec mutam profectò repertam ullam eſſe
"Hodie dicunt mulierem ullo in ſeculo.
Verum hoc, frater, unum tamen cogitato,
Tibi proximam me, mihiſque item eſſe te.
Ut æquum eſt, quod in rem eſſe utrique arbitremur,
Et mihi te, & tibi me conſulere & monere:
Neque occultum id haberi, neque per metum muſſari,
Quin participem pariter ego te, & tu me ut facias.
Eò nunc ego ſecretò te huc foras ſeduxi,
Ut tuam rem ego tecum hìc loquerer familiarem.
ME. Da mihi, optuma femina, manum. *EU.* ubi ea eſt? quis ea
Eſt nam optuma? *ME.* tu. *EU.* túne ais? *ME.* ſi negas,
Nego. *EU.* decet te equidem vera proloqui.
" Nam OPTUMA nulla poteſt eligi: alia aliâ
Pejor, frater, eſt. *ME.* idem ego arbitror, nec tibi
Adverſari certum eſt de iſtâc re unquam, ſoror.
EU. Da mihi operam, amabó. *ME.* tua eſt, utere
Atque impera, ſi quid vis. *EU.* id quod in rem tuam
Optumum eſſe arbitror, ea id admonitum advento.
ME. Soror, mora tuo facis. *EU.* facta volo. *ME.* quid eſt id,
Soror? *EU.* quod tibi ſempiternum ſalutare
Sit procreandis liberis. *ME.* ita dî faxint!
EU. Volo te uxorem domum ducere. *ME.* hei occidi!
EU. Quid ita? *ME.* quia mihi miſero cerebrum excutiunt
Tua dicta, ſoror: lapides loqueris. *EU.* heia! hoc face,
Quod te jubet ſoror. *ME.* ſi lubeat, faciam. *EU.* in rem
Hoc tuam eſt. *ME.* ut quidem emoriar, priuſquam ducam.
Sed his legibus, ſi quam dare vis, ducam: quæ
Cras veniat, perendie foras feratur, ſoror.
His legibus, quam dare vis, cedo, nuptias adorna.
EU. Quàm maximâ poſſum tibi, frater, dare dote:
Sed eſt grandior natu. media eſt mulieris ætas,
Eam, ſi jubes, frater, tibi me poſcere, poſcam.
ME. Num non vis me interrogare te? *EU.* imò ſi quid vis, roga.
"*ME.* POST MEDIAM ætatem, qui mediam ducit
"uxorem domum,
"Si eam ſenex anum prægnantem fortuitu fecerit,
"Quid dubitas, quin ſit paratum nomen puero Poſtumus?
Nunc ego iſtum, ſoror, laborem degam, & diminuam tibi.
Ego virtute deûm & majorum noſtrorum dives ſum ſatìs:
Iſtas magnas factiones, animos, dotes dapſiles,
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror; quæ in ſervitutem ſumptibus redigunt viros.
EU. Dic mihi, quæſo, quis ea eſt, quam vìs ducere uxorem? *ME.* eloquar.
Noſtin' hunc ſenem Euclionem ex proximo pauperculum?
EU. Novi, hominem haud malum mecaſtor! *ME.* ejus cupio filiam
Virginem mihi deſponderi. verba ne facias, ſoror;
Scio, quid dictura es: hanc eſſe pauperem. hæc pauper placet.
EU. Dî bene vertant. *ME.* idem ego ſpero. *EU.* quid! me nunc quid vis? *ME.* vale.

EU.

EV. Vale & tu, ſrater. *ME.* ego conveniam Euclionem, ſi domi
Eſt. Sed eccum, neſcio, unde ſeſe homo recipit domum.

SCENA SECUNDA.

EUCLIO, MEGADORUS.

EUCLIO.

Præſagibat mihi animus, fruſtra me ire, quum exibam domo.
Itaque abibam invitus. nam neque quiſquam curialium
Venit, neque magiſter, quem dividere argentum oportuit.
Nunc domum properare propero: nam egomet ſum hìc, animus domi eſt.
ME. Salvus atque fortunatus Euclio ſemper ſies!
EV. Dî te ament, Megadore. *ME.* quid tu? rectèn' atque ut vis vales?
“ *EV.* NON temerarium eſt, ubi dives blandè appellat pauperem.
Jam illic homo aurum me ſcit habere, eò me ſalutat blandiùs.
ME. Ain' tu, te valere? *EV.* pol ego haud à pecuniâ perbene.
“ *ME.* Pol SI eſt ANIMUS æquus tibi, ſatìs habes, qui bene vitam colas.
EV. Anus hercle huic indicium fecit de auro: perſpicuè palàm eſt:
Cui ego jam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.
ME. Quid tu ſolus tecum loquere? *EV.* meam pauperiem conqueror.
Virginem habeo grandem, dote caſſam, atque illocabilem,
Neque eam queo locare cuiquam. *ME.* tace. bonum habe animum, Euclio:
Dabitur, adjuvabere à me: dic, ſi quid opus eſt, impera.
EV. Nunc petit, quum pollicetur: inhiat, aurum ut devoret.
“ ALTERA manu fert lapidem, panem oſtentat alterâ.
“ Nemini credo, qui largè blandu'ſt dives pauperi.
“ Ubi manum injicit benignè, ibi onerat aliquam zamiam.
Ego iſtos novi polypos, qui ſibi, quicquid tetigerint, tenent.
ME. Da mihi operam parumper. paucis, Euclio, eſt quod te volo
De communi re appellare meâ & tuâ. *EV.* hei miſero mihi!
Aurum mihi intus harpagatum eſt. nunc hic eam rem volt, ſcio,
Mecum adire ad pactionem. verùm interviſam domum.
ME. Quò abis? *EV.* jam ad te revortar. namque eſt, quòd viſam domum.
ME. Credo ædepol, ubi mentionem ego fecero de filia,
Mihi ut deſpondeat, ſeſe à me derideri rebitur.
Neque illo quiſquam eſt alter hodie ex paupertate parcior.
EV. Dî me ſervant. ſalva res eſt! ſalvum eſt, ſi quid non perit.
Nimis malè timui: priuſquam intrò redii, exanimatus fui.
Redeo ad te, Megadore, ſi quid me vis. *ME.* habeo gratiam.
Quæſo, quod te percontabor, ne id te pigeat proloqui.
EV. Dum quidem ne quid percontèris, quod mihi non lubeat proloqui.
ME. Dic mihi, quali me arbitrare genere prognatum? *EV.* bono.
ME. Quid fide? *EV.* bonâ. *ME.* quid factis? *EV.* neque malis, neque improbis.
ME. Ætatem meam ſcis? *EV.* ſcio eſſe grandem, itidem ut pecuniam.
ME. Certè ædepol equidem te civem ſinè malâ omni malitiâ
Semper ſum arbitratus, & nunc arbitror. *EV.* aurum huic olet.
Quid nunc me vis? *ME.* quoniam tu me, & ego te, qualis ſis, ſcio:
Quæ res rectè vortat, mihíque, tibíque, tuæque filiæ:
Filiam tuam mihi uxorem poſco. promitte hoc fore.
EV. Heia Megadore! haud decorum facinus tuis factis facis,
Ut inopem atque innoxium abs te atque abs tuis me irrideas.
Nam de te neque re neque verbis merui, ut faceres, quod facis.
ME. Neque ædepol ego te deriſum venio, neque derideo:
Neque dignum arbitror. *EV.* cur igitur poſcis meam gnatam tibi?
ME. Ut propter me tibi ſit meliùs, mihíque propter te & tuos.
EV. Venit hoc mihi, Megadore, in mentem: te eſſe hominem divitem,
Factioſum; me item eſſe hominem pauperum pauperrimum:
Nunc ſi filiam locaſſim meam tibi, in mentem venit,
Te bovem eſſe, & me eſſe aſellum.ª ubi tecum conjunctus ſiem,
Ubi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego aſinus in luto:
Tu me bos magìs haud reſpicias, gnatus quaſi nunquam ſiem.
Et te utar iniquiore, & meus me ordo irrideat.
Neutrubi habeam ſtabile ſtabulum, ſi quid divortii fuat.
Aſini me mordicibus ſcindant, boves incurſent cornibus.
“ HOC MAGNUM eſt periculum, me ab aſinis ad boves tranſcendere.
“ *ME.* QUAM ad probos propinquitate proximè te adjunxeris,
Tam optimum eſt. tu conditionem hanc accipe: auſculta mihi,
Atque eam deſponde mihi. *EV.* at nihil eſt dotis, quod dem. *ME.* ne duas.
“ DUMMODO morata rectè veniat, dotata eſt ſatìs.
EV. Eò dico, ne me theſauros reperiſſe cenſeas.
ME. Novi, ne doceas: deſponde. *EV.* fiat. ſed proh Jupiter!
Non ego diſperii? *ME.* quid tibi eſt? *EV.* quid crepuit, quaſi ferrum, modò?
ME. Hìc apud me hortum confodere juſſi. ſed ubi hic eſt homó?
Abiit, neque me certiorem fecit: faſtidit mei.
Quia videt me ſuam amicitiam velle, more hominum facit:
“ Nam ſi opulentus it petitum pauperioris gratiam,
“ Pauper metuit congredi. per metum malè rem gerit.
“ Idem, quando illæc occaſio periit, pòſt ſerò cupit.
EV. Si hercle ego te non elinguandam dedero uſque ab radicibus,
Impero auctórque ſum, ut tu me cuivis caſtrandum loces.
ME. Video hercle ego te me arbitrari, Euclio, hominem idoneum,
Quem ſenectâ ætate ludos facias, haud merito meo.
EV. Neque ædepol, Megadore, facio: neque ſi cupiam, copia eſt.
ME. Quid nunc? etiam mihi deſpondes filiam? *EV.* illis legibus,
Cum illâ dote, quam tibi dixi. *ME.* ſponden' ergo? *EV.* ſpondeo.
Iſtuc dî bene vortant. *ME.* ita dî faxint. *EV.* illud facito ut memineris
Conveniſſe, ut ne quid dotis mea ad te afferret filia.
ME. Memini. *EV.* at ſcio, quo vos ſoleatis pacto perplexarier.
“ PACTUM non pactum eſt; non pactum pactum eſt, quod vobis lubet.
ME. Nulla controverſia mihi tecum erit. ſed nuptias
Hodie quin faciamus, num quæ cauſſa eſt? *EV.* imò ædepol optuma.
ME. Ibo igitur, parabo. nunquid me vis? *EV.* iſtuc. *ME.* fict. vale.
Heus, Strobile, ſequere properè me ad macellum ſtrenué.

“ *EV.*

“ *EU.* Illic hinc abiit. dî immortales, obſecro, AURUM quid valet!
Credo ego illum jam inaudiiſſe, mihi eſſe theſaurum domi.
Id inhiat, eâ affinitatem hanc obſtinavit gratiâ.

SCENA TERTIA.

EUCLIO, STAPHYLA.

EUCLIO.

Ubi tu es, quæ deblaterâſti jam vicinis omnibus,
Meæ me filiæ daturum dotem? heus Staphyla! te voco:
Ecquid audis? vaſcula intus purè propera atque elue.
Filiam deſpondi hodie: ego nuptum huic Megadoro dabo.
ST. Di bene vortant: verùm ecaſtor non poteſt: ſubitum eſt nimis.
EU. Tace atque abi: curata fac ſint, quum à foro redeam domum.
Atque occlude ædes: jam ego hìc adero. *ST.* quid ego nunc agam?
Nunc nobis propè adeſt exitium, mihi atque herili filiæ.
Nam probrum atque partitudo propè adeſt, ut fiat palàm.
Quod celatum eſt, atque occultatum uſque adhuc, nunc non poteſt.
Ibo intrò, ut herus quæ imperavit, facta, cùm veniat, ſient.
Nam ecaſtor malum mœrorem metuo, ne miſtum bibam.

SCENA QUARTA.

STROBILUS, ANTHRAX, CONGRIO.

STROBILUS.

Poſtquam obſonavit herus, & conduxit coquos,
Tibicináſque haſce apud forum; edixit mihi,
Ut diſpartirem obſonium hic bifariam.
CON. Me quidem hercle, dicam palàm, non divides.
Si quò tu totum me ire vis, operam dabo.
AN. Bellum & pudicum verò proſtibulum popli.
Pôſt ſi quis vellet te, haud non velles dividi?
CON. Atqui ego iſtuc, Anthrax, aliovorſum dixeram,
Non iſtuc quod tu inſimulas. *ST.* ſed herus nuptias
Meus hodie faciet. *COC.* cujus ducit filiam?
ST. Vicini hujus Euclionis è proximo.
Ei adeò obſonii hinc dimidium juſſit dari,
Cocum alterum, itidémque alteram tibicinam.
COC. Nempe huic dimidium dicis, dimidium domi?
ST. Nempe ſicut dicis. *COC.* quid? hic non poterat de ſuo
Senex obſonari filiæ in nuptiis?
ST. Vah! *COC.* quid negotii eſt? *ST.* quid negotii ſit rogas?
Pumex non æquè eſt aridus, atque hic eſt ſenex.
COC. Ain' tandem ita eſſe, ut dicis? *ST.* tute exiſtima.
Quin divûm atque hominum clamat continuò fidem,
Suam rem periiſſe, ſéque eradicarier;
De ſuo tigillo fumus ſi quà exit foras.
Quin cùm it dormitum, follem obſtringit ob gulam.
COC. Cur? *ST.* ne quid animæ fortè amittat dormiens.
COC. Etiámne obturat inferiorem gutturem,
Ne quid animæ fortè amittat dormiens?
ST. Hæc mihi te, ut tibi me æquum eſt credere.
COC. Imò equidem credo. *ST.* at ſcin' etiam quomodo?
Aquam hercle plorat, quum lavat, profundere.
COC. Cenſen' talentum magnum exorari poteſſe
Ab iſtôc ſene, ut det, quî fiamus liberi?
ST. Famem hercle utendam ſi roges, nunquam dabit.
Quin ipſi pridem tonſor ungues dempſerat;
Collegit, omnia abſtulit præſegmina.
COC. Ædepol mortalem parcè parcum prædicas!
Cenſen' verò adeò eſſe parcum & miſerè vivere?
ST. Pulmentum pridem ei eripuit milvus:
Homo ad prætorem deplorabundus venit:
Infit ibi poſtulare plorans, ejulans,
Ut ſibi liceret milvum vadarier.
Sexcenta ſunt, quæ memorem, ſi ſit otium.
Sed uter veſtrorum eſt celerior? memora mihi.
CON. Ego, ut multò melior. *ST.* cocum ego, non furem, rogo.
CON. Cocum ego dico. *ST.* quid tu ais? *AN.* ſic ſum, ut vides.
CON. Cocus ille nundinalis eſt, in nonum diem
Solet ire coctum. *AN.* tun' trium literarum homo
Me vituperas? fur, etiam fur trifurcifer.

SCENA QUINTA.

STROBILUS, ANTHRAX, CONGRIO.

STROBILUS.

TACE nunc jam tu: atque agnûm horum uter eſt pinguior.
COC. Licet. *ST.* tu, Congrio, eum ſume, atque abi
Intrò illuc: & vos illum ſequimini.
Vos cæteri illuc ad nos. *ANT.* hercle injuriâ
Diſpertiviſti: pinguiorem agnum iſti habent.
STR. At nunc tibi dabitur pinguior tibicina.
I ſanè cum illo, Phrygia: tu autem, Eleuſium,
Huc intrò abi ad nos. *CON.* ô Strobile ſubdole,
Huccine detruſiſti me ad ſenem parciſſimum?
Ubi, ſi quid poſcam, uſque ad ravim poſcam, priùs
Quàm quicquam detur. *STR.* ſtultus & ſinè gratiâ es!
Tibi rectè facere, quando quod facias perit?
CON. Quî verò? *STR.* rogitas? jam principio in ædibus
Turba iſtic nulla tibi erit: ſi quî uti voles,
Domo abs te afferto, ne operam perdas poſcere.
Hic apud nos magna turba, ac magna familia eſt,
Supellex, aurum, veſtes, vaſa argentea,
Ibi ſi perierit quippiam (quod te ſcio
Facilè abſtinere poſſe, ſi nihil obviàm eſt)
Dicant; Coci abſtulerunt; comprehendite;
Vincîte; verberate; in puteum condite.
Horum tibi iſtic nihil eveniet: quippe qui
Ubi quid ſurripias, nihil eſt. ſequere hàc me. *CON.* ſequor.

SCENA SEXTA.

STROBILUS, STAPHYLA, COCI.

STROBILUS.

HEUS, Staphyla, prodi, atque oſtium aperi. *STA.* qui vocat?
STR. Strobilus. *STA.* quid vis? *STR.* hos ut accipias coquos,
Tibicinámque obſoniúmque in nuptias.
Megadorus juſſit Euclioni hæc mittere.
STA. Cereríne, Strobile, has facturi nuptias?
STR. Quî? *STA.* quia temeti nihil allatum intellego.
STR. At jam afferetur, ſi à foro ipſus redierit.
STA. Ligna hìc apud nos nulla ſunt. *CO.* ſunt aſſeres?
STA. Sunt pol. *CO.* ſunt igitur ligna, ne quæras foris.
STA. Quid? impurate, quanquam Vulcano ſtudes,
Cœnæne cauſa, aut tuæ mercedis gratiâ,
Nos noſtras ædes poſtulas comburere?
CO. Haud poſtulo. *STR.* duc iſtos intrò. *STA.* ſequimini.

SCENA SEPTIMA.

PYTHODICUS.

CURATE: ego interviſam, quid faciant coqui:
Quos pol ut ego hodie ſervem, cura maxima eſt.
Niſi unum hoc faciam, ut in puteo cœnam coquant.
Indè coctam ſurſum ſubducemus corbulis.

Si

Si autem deorſum comedent, ſi quid coxerint,
Superi incœnati ſunt, & cœnati inferi.
Sed verba hic facio, quaſi negotii nihil ſiet,
Rapacidarum ubi tantum ſiet in ædibus.

SCENA OCTAVA.

EVCLIO, CONGRIO.

EUCLIO.

Volui animum tandem confirmare hodie meum,
Ut bene haberem filiæ nuptiis.
Venio ad macellum, rogito piſces. indicant
Caros; agninam caram, caram bubulam,
Vitulinam, cetum, porcinam; cara omnia:
Atque eò fuerant cariora, æs non erat.
Abeo iratus illinc, quoniam nihil eſt, quî emam.
Ita illis impuris omnibus adii manum.
Deinde egomet mecum cogitare inter vias
“ Occœpi: FESTO die ſi quid prodegeris,
“ Profeſto egere liceat, niſi peperceris.
Poſtquam hanc rationem cordi ventríque edidi,
Acceſſit animus ad meam ſententiam;
Quàm minimo ſumptu filiam ut nuptum datem.
Nunc tuſculum emi, & haſce coronas floreas:
Hæc imponentur in foco noſtro Lari,
Ut fortunatas faciat gnatæ nuptias.
Sed quid ego apertas ædis noſtras conſpicor?
Et ſtrepitus eſt intus? numnam ego compilòr miſer?
CON. Aulam majorem, ſi potes, viciniâ
Pete: hæc eſt parva, capere non quit. *EV.* hei mihi,
Perii hercle! aurum rapitur, aula quæritur.
Nimirum occidor, niſi ego intrò huc properè propero currere.
Apollo, quæſo, ſubveni mihi, atque adjuva:
Confige ſagittis fures theſaurarios:
Cui in re tali jam ſubveniſti antidhac.
Sed ceſſo prius, quàm prorſus perii, currere?

SCENA NONA.

ANTHRAX.

Dromo, deſquama piſcis: tu, Machærio,
Congrum, murænam exdorſua, quantum potes:
Atque omnia, dum abſum hinc, exoſſata fac ſient.
Ego hinc artoptam ex proximo utendam peto
A Congrione. tu iſtum gallum, ſi ſapis,
Glabriorem reddes mihi, quàm volſus ludiu'ſt.
Sed quid hoc clamoris oritur hinc ex proximo?
Coqui hercle, credo, faciunt officium ſuum.
Fugiam intrò, ne quid hic turbæ fiat itidem.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

CONGRIO.

OPTATE cives, populares, incolæ, accolæ, advenæ omnes,
Date viam, quà fugere liceat, facite totæ plateæ pateant.
Neque ego unquam, niſi hodie, ad Bacchas veni in bacchanal coquinatum,
Ita me miſerum & meos diſcipulos fuſtibus malè contuderunt.
Totus doleo, atque oppidò perii, ita me iſte habuit ſenex gymnaſium.
Atat, perii hercle ego miſer. aperit Bacchanal. adeſt!
Sequitur. ſcio, quam rem geram: hoc ipſus magiſter me docuit.
Neque ligna ego uſquam gentium præberi vidi pulchriùs:
Itáque omnis exegit foras, me atque hos onuſtos fuſtibus.

SCENA SECUNDA.

EVCLIO, CONGRIO.

EUCLIO.

Redi. quò fugis nunc? tene, tene. *CON.* quid, ſtolide, clamas?
EV. Quia ad Treſviros jam ego deferam tuum nomen. *CON.* quamobrem?
EU. Quia cultrum habes. *CON.* cocum decet. *EV.* quid, comminatus
Mihi? *CON.* iſtuc maleſactum arbitror, quia non latus fodi.
EU. Homo nullus eſt te ſceleſtior qui vivat hodie,
Neque cui ego de induſtriâ amplius malè plus lubens faxim.
CON. Pol etſi taceas, palàm id quidem eſt. res ipſa teſtis eſt.
Ita fuſtibus ſum mollior miſer magìs, quàm ullus cinædus.
Sed quid tibi nos, mendice homo, tactio eſt? quæ res?
EV. Etiam rogitas? an quia minùs, quàm æquum erat, feci?
CON. Sine. at hercle cum malo magno tuo, ſi hoc caput ſentit.
EV. Pol ego haud ſcio, quid pòſt fiat; tuum nunc caput ſentit.
Sed in ædibus quid tibi meis nam erat negotii,
Me abſente, niſi ego juſſeram? volo ſcire. *CON.* tace ergo.
Quia venimus coctum ad nuptias. *EV.* quid tu (malùm) curas,
Utrum crudum an coctum edim: niſi tu mihi es tutor!
CON. Volo ſcire, ſinas an non ſinas nos coquere hìc cœnam?
EV. Volo ſcire item ego, meæ domi meáne ſalva futura?
CON. Utinam mea mihi modò auferam, quæ attuli, ſalva!
Me haud pœnitet, tuáne expetam? *EV.* ſcio: ne doce, novi.
CON. Quid eſt, quâ prohibeas nunc gratiâ nos coquere hìc cœnam?
Quid fecimus? quid diximus tibi ſequius, quàm velles?
EV. Etiam rogitas, ſceleſte homo, qui angulos omnis
Mearum ædium & conclavium mihi perviàm facìs?
Id ubi tibi erat negotium, ad focum ſi adeſſes,
Non fiſſile haberes caput: meritò id tibi factum eſt.
Adeò ut tu meam ſententiam jam noſcere poſſis,
Si ad januam huc acceſſeris, niſi juſſero, propius,
Ego te faciam, miſerrimus mortalis uti ſis.
Scis jam meam ſententiam? quò abis? redi rurſum.
CON. Ita me bene amet Laverna! te jam, niſi reddi
Mihi vaſa jubes, pipulo hìc differam ante ædis.
Quid ego nunc agam? næ ego ædepol veni huc auſpicio malo.
Nummo ſum conductus: plus jam medico mercede opus eſt.

SCENA TERTIA.

EVCLIO, CONGRIO.

EUCLIO.

Hoc quidem hercle, quoquò ibo, mecum erit, mecum feram:
Neque iſtuc in tantis perîclis unquam committam ut ſiet.
Ite ſanè nunc jam intrò omnes, & coqui, & tibicinæ.
Etiam introduce, ſi vis, vel gregem venalium.
Coquite, facite, feſtinate nunc jam, quantum lubet.
CON. Temperi: poſtquam impleviſti fuſtibus iſtorum caput.
EV. Intrò abi. opera huc conducta eſt veſtra, non oratio.
CON. Heu ſenex! pro vapulando hercle ego abs te mercedem petam.

Coctum

Coctum ego, non vapulatum dudum conductus fui.
EV. Lege agito mecum, moleſtus ne ſis: i, & cœnam coque,
Aut abi in malum cruciatum ab ædibus. *CON.* abi tu modó.

SCENA QUARTA.

EVCLIO.

Illic hinc abiit. Dî immortales, FACINUS audax incipit,
“ Qui cum opulento pauper homine cœpit rem habere, “ aut negotium.
Veluti me Megadorus tentat omnibus miſerum modis:
Qui ſimuluvit, mei honoris mittere huc cauſâ coquos,
Is eâ cauſâ miſit, hoc qui ſurriperent miſero mihi.
Condignè etiam meus me intus gallus gallinaceus,
Qui erat anui peculiaris, perdidit peniſſime.
Ubi erat hæc defoſſa, occœpit ibi ſcalpurire ungulis
Circumcirca. quid opus eſt verbis? ita mihi pectus peracuit:
Capio fuſtem, obtrunco gallum, furem manifeſtarium.
Credo ego ædepol illi mercedem gallo pollicitos coquos,
Si id palàm feciſſet. exemi ex manu manubrium.
Quid opus eſt verbis? facta eſt pugna in gallo gallinaceo.
Sed Megadorus meus affinis eccum incedit à foro.
Jam hunc non auſim præterite, quin conſiſtam & colloquar.

SCENA QUINTA.

MEGADORUS, EVCLIO.

MEGADORUS.

Narravi amicis multis conſilium meum
De conditione hâc. Euclionis filiam
Laudant. ſapienter factum & conſilio bono!
Nam, meo quidem animo, ſi idem faciant cæteri,
“ OPULENTIORES pauperiorum filias
“ Ut indotatas ducant uxores domum,
“ Et multò fiat civitas concordior,
“ Et invidiâ nos minore utamur quàm utimur;
“ Et illæ malam rem metuant, quàm metuunt, magis.
“ Et nos minore ſumptu ſimus, quàm ſumus.
“ In maximam illuc populi partem eſt optimum.
“ In pauciores avidos altercatio eſt;
“ Quorum animis avidis, atque inſatietatibus
“ Neque lex, neque tutor capere eſt qui poſſit modum.
Namque hoc qui dicat; Quò illæ nubent divites
Dotatæ, ſi iſtud jus pauperibus ponitur?
Quò lubeat nubant, dum dos ne fiat comes.
Hoc ſi ita fiat, mores meliores ſibi
Parent pro dote quos ferant, quàm nunc ferunt.
Ego faxim muli, pretio qui ſuperant equos,
Sicut viliores Gallicis cautheriis.
EV. Ita me dî amabunt, ut ego hunc auſculto lubens.
Nimis lepidè fecit verba ad parſimoniam.
ME. Nulla igitur dicat: Equidem dotem ad te attuli
Majorem multò, quàm tibi erat pecunia.
Enim mihi quidem æquum eſt purpuram atque aurum dari;
Ancillas, mulos, muliones, pediſſequos,
Salutigerulos pueros; vehicula, quî vehar.
EV. Ut matronarum hic facta pernovit probè!
Moribus præfectum mulierum hunc factum velim.
ME. Nunc quoquò venias, plus plauſtrorum in ædibus
Videas, quàm ruri, quando ad villam veneris.
Sed hoc etiam pulchrum eſt, præ quàm ubi ſumptus petunt.
Stat fullo, phrygio, aurifex, lanarius;
Caupones, patagiarii, induſiarii,
Flammearii, violarii, cariuarii,
Aut manulearii, aut murrobathrarii,
Propolæ, linteones, calceolarii,
Sedentarii ſutores, diabathrarii,
Solearii aſtant, aſtant molochinarii,
Petunt fullones, ſarcinatores petunt,
Strophiarii aſtant, aſtant ſemizonarii.
Jam hoſce abſolutos cenſeas: cedunt, petunt.
Trecenti cùm ſtant phylacillæ in atriis,
Textores, limbolarii, arcularii ducuntur: datur
Æs. jam hoſce abſolutos cenſeas,
Cùm incedunt infectores crocotarii,
Aut aliqua malu crux ſemper eſt, quæ aliquid petat.
EV. Compellarem ego illum, ni metuam, ne deſinat
Memorare mores mulierum: nunc ſic ſinam.
ME. Ubi nugigerulis res ſoluta eſt omnibus,
Ibi ad poſtremum cedit miles, æs petit.
Itur, putatur ratio cum argentario.
Impranſus miles aſtat, æs cenſet dari.
Ubi diſputata eſt ratio cum argentario,
Etiam plus ipſus ultro debet argentario.
Spes prorogatur militi in alium diem.
Hæc ſunt aliæ multæ in magnis dotibus
Incommoditates, ſumptúſque intolerabiles.
“ Nam QUÆ INDOTATA eſt, ea in poteſtate eſt “ viri.
“ Dotatæ mactant & malo & damno viros.
Sed eccum affinem ante ædes: quid ais, Euclio?

SCENA SEXTA.

EVCLIO, MEGADORUS.

EUCLIO.

Nimiùm libenter edi ſermonem tuum.
ME. Ain'? audiviſti? *EV.* uſque à principio omnia. *ME.* tamen,
E meo quidem animo, aliquanto facias rectiùs,
Si nitidior ſis filiæ nuptiis.
“ *EV.* PRO RE nitorem, & gloriam pro copiâ
“ Qui habent, meminerint ſeſe, unde oriundi ſient.
Neque pol, Megadore, mihi, neque cuiquam pauperi,
Opinione meliùs res ſtructa eſt domi.
ME. Imò eſt, & dî faciant, utì ſiet,
Plus plúſque iſtuc ſoſpitent, quod nunc habes.
EV. Illud mihi verbum non placet; Quod nunc habes.
Tam hoc ſcit me habere, quàm egomet. anus fecit palàm.
ME. Quid tu te ſolus è ſenatu ſevocas?
EV. Pol ego, te ut accuſem meritò, meditabar. *ME.* quid eſt?
EV. Quid ſit, me rogitas? qui mihi omnis angulos
Furum impleviſti in ædibus miſero mihi.
Qui mihi intromiſiſti in ædibus quingentos coquos,
Cum ſenis manibus, genere Geryonaceo:
Quos ſi Argus ſervet, qui oculeus totus fuit,
Quem quondam Ioni Juno cuſtodem addidit,
Is nunquam ſervet. præterea tibicinam,
Quæ mihi interbibere ſola, ſi vino ſcatet,
Corinthienſem fontem Pirenem poteſt.
Tum obſonium autem! *ME.* pol vel legioni ſat eſt.
Etiam agnum miſi. *EV.* quo quidem agno ſat ſcio
Magis curioſam nuſquam eſſe ullam belluam.
ME. Volo ego ex te ſcire, qui ſit agnus curio.
EV. Qui oſſa atque pellis totus eſt, ita curâ macet.
Quin exta inſpicere in ſole etiam vivo licet:
Ita is pellucet quaſi laterna Punicu.
ME. Cædundum illum ego conduxi. *EV.* tum tu idem optimum eſt
Loces efferendum: nam jam, credo, mortuus eſt.
ME. Potare ego hodie, Euclio, tecum volo.
EV. Non potem ego quidem hercle. *ME.* at ego juſſero
Cadum unum vini veteris à me afferrier.
EV. Nolo hercle. nam mihi bibere decretum eſt aquam.
ME. Ego te hodie reddam madidum, ſed vino, probè,
Tibi cui decretum eſt bibere aquam. *EV.* ſcio, quam rem agat:
Ut me deponat vino, eam affectat viam,
Poſt hoc quod habeo ut commutet coloniam.
Ego id cavebo; nam alicubi abſtrudam foris.
Ego faxo, & operam & vinum perdiderit ſimul.
ME. Ego, niſi quid me vis, eo lavatum, ut ſacruficem.
EV. Ædepol ne tu, Aula, multos inimicos habes,
Atque iſtuc aurum, quod tibi concreditum eſt.

Nunc

Naoc hoc mihi factum eſt optumum, ut te auferam
Aulam in Fidei fanum: ibi abſtrudam probé.
Fides, noviſti me, & ego te: cave ſis tibi,
Ne tu in me mutaſſis nomen, ſi hoc concreduo.
Ibo ad te, fretus tuâ, Fides, fiduciâ.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

STROBILUS.

HOC eſt ſervi facinus frugi, facere quód ego perſequor.
Nec motæ moleſtiæque imperium herile habeat ſibi.
Nam qui hero ex ſeotentiâ ſervire ſervus poſtulat,
In herum matura, in ſe ſera condecet capeſſere.
Sin dormitet, ita dormitet, ſervum ſeſe ut cogitet.
Nam qui amanti hero ſervitutem ſervit, quaſi ego ſervio,
" Si herum videt ſuperare amorem, HOC SERVI " eſſe officium reor,
" Retinere ad ſalutem: non eum, quò incumbat, eò " impellere.
" Quaſi pueri qui nare diſcunt, ſcirpea induitur ratis,
" Quî laborent minus, faciliùs ut oent, & moveant " manus:
Eodem modo ſervum ratem eſſe amanti hero æquum cenſeo,
Ut toleret, ne peſſum abeat, tanquam * *
Herile imperium ediſcat, ut, quod frons velit, oculi ſciant.
Quod jubeat, citis quadrigis citiùs properet perſequi.
Qui ea curabit, abſtinebit cenſione bubulâ.
Nec ſuâ operâ rediget unquam in ſplendorem compedes.
Nunc herus meus amat filiam hujus Euclionis pauperis:
Eam hero nunc renunciatum eſt nuptum huic Megadoro dari.
Is ſpeculatum huc miſit me, ut, quæ fierent, fieret particeps.
Nunc ſinè omni ſuſpicione, in arâ hìc aſſidam ſacrâ.
Hinc ego & huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.

SCENA SECUNDA.

EUCLIO, STROBILUS.

EUCLIO.

Tu modò cave cuiquam indicaſſis, aurum meum eſſe illic, Fides.
Non metuo, ne quiſquam inveniat: ita probè in latebris ſitum eſt.
Ædepol næ illic pulchram prædam agat, ſi quis illam invenerit
Aulam onuſtam auri! verùm id te quæſo ut prohibeſſis, Fides.
Nunc lavabo, ut rem divinam faciam, ne affinem morer,
Quin ubi arceſſat me, meam extemplo filiam ducat domum.
Vide, Fides, etiam atque etiam nunc, ſalvam ut aulam abs te auferam.
Tuæ fidei concredidi aurum: in tuo luco & fano modò eſt ſitum.
STR. Di immortales! quod ego hunc hominem facinus audio loqui?
Se aulam onuſtam auri abſtruſiſſe hìc intus in fano. Fides,
Cave tu illi fidelis, quæſo, potiùs fueris, quàm mihi.
Atque hic pater eſt, ut ego opinor, hujus, herus meus quam amat.
Ibo hinc intrò, perſcrutabor fanum, ſi inveniam uſpiam
Aurum, dum hic eſt occupatus. ſed ſi repperero, ô Fides,
Mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam.
Id adeò tibi faciam: verùm ego mihi bibam, ubi id fecero.

SCENA TERTIA.

EUCLIO.

Non temere eſt, quòd corvos cantat mihi nunc ab lævâ manu.
Semel radebat pedibus terram, & voce crocibat ſuâ.
Continuò meum cor cœpit artem facere ludicram,
Atque in pectus emicare. ſed ego ceſſo currere.

SCENA QUARTA.

EUCLIO, STROBILUS.

EUCLIO.

Foras, foras, lumbrice, qui ſub terrâ erepſiſti modò,
Qui modò nuſquam comparebas: nunc, quum compares,
Ego ædepol te, præſtigiator, miſeris jam accipiam modis.
ST. Quæ te mala crux agitat? quid tibi mecum eſt commercii, ſenex?
Quid me afflictas? quid me raptas? quâ me cauſâ verberas?
EU. Verberabiliſſime, etiam rogitas? non fur, ſed trifur.
ST. Quid tibi ſurripui? *EU.* redde huc ſis. *ST.* quid tibi vis reddam? *EU.* rogitas?
ST. Nihil equidem tibi abſtuli. *EU.* at illud quod tibi abſtuleras cedó.
ST. Hem, quid agis? *EU.* quid agam? auferre non potes. *ST.* quid vis tibi?
EU. Pone. *ST.* equidem, pol, te datare credo conſuetum, ſenex.
EU. Pone hoc ſis: aufer cavillam: non ego nunc nugas ago.
ST. Quid ego ponam? quin tu eloquere, quicquid eſt, ſuo nomine.
Non hercle equidem quicquam ſumpſi, nec tetigi. *EU.* oſtende huc manus.
ST. Hem tibi! *EU.* oſtende. *ST.* eccas. *EU.* video. age oſtende etiam terriam.
ST. Larvæ hunc atque intemperiæ inſaniæque agitant ſenem.
Faciſſne injuriam mihi, an non? *EU.* fateor, quia non pendes, maximam.
Atque id quoque jam fiet, niſi fatere. *ST.* quid fatear tibi?
EU. Quid abſtuliſti hinc? *ST.* dî me perdant, ſi ego tui quicquam abſtuli.
EU. Nive adeò abſtuliſſe vellem? agedum, excutedum pallium.
ST. Tuo arbitratu. *EU.* ne inter tunicas habeas. *ST.* tenta, quâ lubet.
EU. Vah, ſceleſtus quàm benigné! ut ne abſtuliſſe intellegam.
Novi ſycophantias. age rurſum, oſtende huc manum
Dexteram. *ST.* hem! *EU.* nunc lævam oſtende. *ST.* quin equidem ambas profero.
EU. Jam ſcrutari mitto. redde huc. *ST.* quid reddam? *EU.* ah! nugas agis.
Certè habes. *ST.* habeo ego? quid habeo? *EU.* non dico: audire expetis.
Id meum quicquid habes, redde. *ST.* inſanis: perſcrutatus es
Tuo arbitratu, neque tui me quicquam inveniſti penes.
EU. Mane, mane: quis illic eſt, qui hìc intus alter erat tecum ſimul?
Perii hercle! ille nunc intus turbat. hunc ſi amitto, hic abierit.
Poſtremò jam hunc perſcrutavi. hic nihil habet. abi quò lubet.
Jupiter te dîque perdant! *ST.* haud malè agit gratias
EU. Ibo hinc intro, atque illi ſocienno tuo jam in terſtringam gulam.
Fugin' hinc ab oculis? abin' hinc, an non? *ST.* abeo. *EU.* caveſis ne videam.

SCENA QUINTA.

STROBILUS.

Emortuum ego me mavelim letho malo,
Quàm non ego illi dem hodie inſidias ſeni.
Nam hìc jam non audebit aurum abſtrudere:
Credo referet jam ſecum, & mutabit locum.
Atat: foris crepuit. ſenex eccum aurum effert foras.
Tantiſper hìc ego ad januam conceſſero.

SCENA SEXTA.

EUCLIO, STROBILUS.

EUCLIO.

Fidei cenſebam maximam multò fidem
Eſſe. ea ſublevit os mihi peniſſume.
Ni ſubveniſſet corvus, periiſſem miſer.
Nimis hercle ego illum corvum, ad me veniat, velim,
Qui indicium fecit; ut ego illi aliquid boni
Dicam. nam quod edit, tam duim, quàm perduim.
Nunc, hoc ubi abſtrudam, cogito ſolum locum.
Silvani lucus extra murum eſt avius,
Crebro ſalicto oppletus; ibi ſumam locum.
Certum eſt, Sylvano potius credam, quàm Fidei.
STR. Euge, euge! dii me ſalvum & ſervatum volunt.
Jam ego illuc præcurram, atque inſcendam aliquam in arborem,
Indéque obſervabo, aurum ubi abſtrudat ſenex.
Quanquam hìc manere herus me ſeſe juſſerat,
Certum eſt, malam rem potiùs quæram cum lucro.

SCENA SEPTIMA.

LYCONIDES, EUNOMIA, PHÆDRIA.

LYCONIDES.

Dixi tibi mater: juxtà rem mecum tenes,
Super Euclionis filiâ. nunc te obſecro,
Fac mentionem cum avunculo, mater mea:
Reſecróque, mater, quod dudum obſecraveram.
EU. Scis tute, facta velle me, quæ tu velis.
Et iſtuc confido à fratre me impetraſſere.
Et cauſa juſta eſt, ſiquidem ita eſt, ut prædicas,
Te eam compreſſiſſe vinolentum virginem.
LY. Egóne ut te advorsùm mentiar, mater mea?
PH. Perii, mea nutrix! obſecro te, uterum dolet.
JUNO LUCINA TUAM FIDEM! *LY.* hem! mater mea,
Tibi rem potiorem video. clamat, parturit.
EU. I hàc intrò mecum, gnate mi, ad fratrem meum,
* Ut iſtuc, quod tu me oras, efficiam tibi, *
Ut iſtuc, quod me oras, impetratum ab eo auferam.
LY. I, jam ſequor te, mater. ſed ſervum meum
Strobilum miror ubi ſit, quem ego me juſſeram
Hic opperiri. nunc ego mecum cogito,
Si mihi dat operam, me illi iraſci injurium eſt.
Ibo intrò, ubi de capite meo ſunt comitia.

SCENA OCTAVA.

STROBILUS.

Pici divitiis, qui aureos montes colunt,
Ego ſolus ſupero. nam iſtos reges cæteros
Memorare nolo, hominum mendicabula.
Ego ſum ille rex Philippus. ô lepidum diem!
Nam, ut dudum hinc abii, multò illuc adveni prior,
Multóque priùs me collocavi in arborem:
Indéque exſpectabam, ubi aurum abſtrudebat ſenex.
Ubi ille abiit, ego me deorſum duco de arbore,
Effodio aulam auri plenam. indè ex eo loco
Video recipere ſe ſenem. ille me non videt.
Nam ego modò declinavi paulùm me extra viam.
Atat: eccum ipſum. ibo, ut hoc condam, domum.

SCENA NONA.

EUCLIO, LYCONIDES.

EUCLIO.

Perii, interii, occidi! quò curram? quò non curram?
Tene, tene! quem? quis? neſcio, nihil video, cæcus eo, atque
Equidem quò eam, aut ubi ſim, aut qui ſim, nequeo cum animo
Certum inveſtigare. obſecro vos ego, mihi auxilio
Oro, obteſtor, ſitis; & hominem demonſtretis, qui eam abſtulerit.
Qui veſtitu & cretâ occultant ſeſe, atque ſedent, quaſi ſint frugi.
Quid ais tu? tibi credere certum eſt. nam eſſe bonum è vultu cognoſco.
Quid eſt? quid ridetis? novi omnes. ſcio fures eſſe hìc complures.
Hem! nemo habet horum. occidiſti. dic igitur, quis habet? neſcis!
Heu me miſerum! miſerum! perii malè perditus: peſſimè ornatus eo.
Tantum gemiti & malæ mœſtitiæ hic dies mihi obtulit,
Famem & pauperiem: perditiſſimus ego ſum omnium in terrâ.
Nam quid mihi opus eſt vitâ, qui tantum auri perdidi?
Quod cuſtodivi ſeduló. egomet me defraudavi,
Animúmque meum, geniúmque meum. nunc eo alii lætificantur,
Meo malo & damno: pati nequeo.
LY. Quinam homo hic ante ædis noſtras ejulans conqueritur mœrens?
Atque hic quidem Euclio eſt, eſt, opinor. oppidò ego interii. palàm eſt res.
Scit peperiſſe jam, ut ego opinor, filiam ſuam. nunc mihi incertum eſt,
Quid agam. abeam an maneam? an adeam, an fugiam? quid agam ædepol neſcio! *

SCENA DECIMA.

EUCLIO, LYCONIDES.

EUCLIO.

Quis homo hìc loquitur? *LY.* ego ſum. *EU.* imò ego ſum miſer, & miſerè perditus,
Cui tanta mala, mœſtitudóque obtigit. *LY.* animo bono es.
EU. Quo, obſecro, pacto eſſe poſſum? *LY.* quia iſtuc facinus, quod tuum
Sollicitat animum, id ego feci, & fateor. *EU.* quid ego ex te audio?
LY. Id quod verum eſt. *EU.* quid ego emerui, adoleſcens, mali,
Quamobrem ita faceres, méque meóſque perditum ires liberos?
LY. Deus impulſor mihi fuit, is me ad illam illexit. *EU.* quo modo?
LY. Fateor peccaviſſe, & me culpam commeritum ſcio.
Id adeò te oratum advenio, ut animo æquo ignoſcas mihi.
EU. Cur id auſus facere, ut id, quod non tuum eſſet, tangeres?
" *LY.* Quid vis fieri? factum eſt illud: FIERI infectum non poteſt.
Deos credo voluiſſe: nam ni vellent, non fieret ſcio.
EU. At ego deos credo voluiſſe, ut apud te me in nervo enicem.
LY. Ne iſtuc dixis. *EU.* quid tibi ergo meam me invito tactio eſt!
LY. Quia vini vitio atque amoris feci. *EU.* homo audaciſſime!
Cum iſtâcne te oratione huc ad me adire auſum, impudens?
Nam ſi iſtuc jus eſt, ut tu iſtuc excuſare poſſies,
Luce claro deripiamus aurum matronis palàm;
Poſt id, ſi prehenſi ſumus, excuſemus ebrios
Nos feciſſe amoris causâ. nimis vile 'ſt vinum atque amor,

Si

Si ebrio atque amanti impune facere, quod lubeat, licet.
LY. Quin tibi ultro ſupplicatum venio ob ſtultitiam meam.
" *EU.* Non mihi homines placent, qui, quando maleſecerunt, purgitant.
Tu illam ſcibas non tuam eſſe: non attactam oportuit.
LY. Ergo quia ſum tangere auſus, haud cauſiſicor, quin eam
Ego habeam potiſſimúm. *EU.* tun' habeas me invito meam?
LY. Haud te invito poſtulo. ſed meam eſſe oportere arbitror.
Quin tu eam invenies, inquam, meam illam eſſe oportere, Euclio.
EU. Niſi refers. *LY.* quid tibi ego referam? *EU.* quod ſurripuiſti meum.
Jam quidem hercle te ad Prætorem rapiam, & tibi ſcribam dicam.
LY. Surripio ego tuum? unde? aut quid id eſt? *EU.* ita me amabit Jupiter,
Ut tu neſcis? *LY.* niſi quidem tu mihi, quid quæras, dixeris.
EU. Aulam auri, inquam, te repoſco, quam tu confeſſus mihi
Te abſtuliſſe. *LY.* neque ædepol ego dixi, neque feci. *EU.* negas?
LY. Pernego imó. nam neque ego aurum, neque iſtæc aula quæ ſiet
Scio, nec novi. *EU.* illam, ex Sylvani luco quam abſtuleras, cedó.
I, refer, dimidiam tecum potiùs partem dividam.
Tametſi fur mihi es, moleſtus non ero. i verò, refer.
LY. Sanus tu non es, qui furem me voces. ego te, Euclio,
De aliâ re reſciviſſe cenſui. quod ad me attinet,
Magna eſt res, quam ego tecum otioſè, ſi otium eſt, cupio loqui.
EU. Dic bonâ fide: tu id aurum non ſurripuiſti? *LY.* bonâ.
EU. Neque ſcis, quis abſtulerit? *LY.* iſtuc quoque bonâ. *EU.* atque id ſi ſcies,
Qui abſtulerit, mihi indicabis? *LY.* faciam. *EU.* neque partem tibi
Ab eo, quiqui eſt, indè poſces: neque furem excipies? *LY.* ita.
EU. Quid ſi fallis? *LY.* tum me faciat, quod volt, magnus Jupiter.
EU. Sat habeo. age nunc loquere, quid vis. *LY.* ſi me noviſti minùs,
Genere quî ſim gnatus: hic mihi eſt Megadorus avunculus:
Meus fuit pater Antimachus: ego vocor Lyconides:
Mater eſt Eunomia. *EU.* novi genus. nunc quid vis? id volo
Noſcere. *LY.* filiam ex te tu habes. *EU.* imò eccillam domi.
LY. Eam tu deſpondiſti, opinor, meo avunculo. *EU.* omnem rem tenes.
LY. Is me nunc renunciare repudium juſſit tibi.
EU. Repudium, rebus paratis, atque exornatis nuptiis?
Ut illum dî immortales omnes, deæque, quantum eſt, perduint,
Quem propter hodie auri tantum perdidi, infelix, miſer!
LY. Bono animo es, & benedice. nunc, quæ res tibi & gnatæ tuæ
Bene felicitérque vortat. ita dî faxint! inquito.
EU. Ita dî faciant. *LY.* & mihi ita dî faciant: audi nunc jam,
Qui homo culpam admiſit in ſe, nullus eſt tam parvi pretî,
Quin pudeat, quin purget ſeſe. nunc te obteſtor, Euclio,
Si quid ego erga te imprudens peccavi, aut gnatam tuam,
Ut mihi ignoſcas, eámque uxorem mihi des, ut leges jubent:
Ego me injuriam feciſſe filiæ fateor tuæ,
Cereris vigiliis per vinum, atque impulſu adoleſcentiæ.
EU. Hei mihi! quod facinus ex te ego audio? *LY.* cur ejulas?
Quem ego avum feci jam ut eſſes filiæ nuptiis:
Nam tua gnata peperit, decumo menſe poſt: numerum cape.
Eâ re repudium remiſit avunculus causâ meâ.
I intrò, exquire ſitne ita, ut ego prædico. *EU.* perii oppidò,
Ita mihi ad malum malæ res plurimæ ſe agglutinant.
Ibo intrò, ut, quid hujus veri ſit, ſciam. *LY.* jam te ſequor.
Hæc propemodum jam eſſe in vado ſalutis res videtur.
Nunc ſervum eſſe ubi dicam meum Strobilum, non reperio:
Niſi etiam hìc operiar tamen pauliſper, poſtea intrò
Hunc ſubſequar. nunc interim ſpacium ei dabo exquirendi
Meum factum ex gnatæ pediſſequâ nutrice anu. ea rem novit.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

STROBILUS, LYCONIDES.

STROBILUS.

DI immortales, quibus & quantis me donatis gaudiis!
Quadrilibrem aulam auro onuſtam habeo. quis me eſt divitior?
Quis me Athenis nunc magìs quiſquam eſt homo, cui dî ſint propitii?
LY. Certò enim ego vocem hìc loquentis modò me audire viſus ſum. *ST.* hem!
Herúmne ego aſpicio meum? *LY.* video ego hunc Strobilum, ſervum meum?
ST. Ipſus eſt. *LY.* Haud aliud eſt. *ST.* congrediar. *LY.* contollam gradum.
Credo ego illum, ut juſſi, eampſe anum adiſſe, hujus nutricem virginis.
ST. Quin ego illi me inveniſſe dico hanc prædam, atque eloquor?
Igitur orabo, ut manu me mittat. ibo atque eloquar.
Repperi. *LY.* quid repperiſti? *ST.* non quod pueri clamitant
In fabâ ſe repperiſſe. *LY.* jámne autem, ut ſoles, deludis?
ST. Here, mane, eloquar: jam auſculta. *LY.* age ergo loquere. *ST.* repperi hodie,
Here, divitias nimias. *LY.* ubinam? *ST.* quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.
LY. Quod ego facinus audio ex te? *ST.* Euclioni huic ſeni ſurripui.
LY. Ubi id eſt aurum? *ST.* in arcâ apud me. nunc volo me emitti manu.
LY. Egóne te emittam manu, ſcelerum cumulatiſſime? *ST.* abi, here, ſcio,
Quam rem geras. lepidè hercle animum tuum tentavi. jam
Ut criperes apparabas. quid faceres, ſi repperiſſem?
LY. Non potes probaſſe nugas. i, redde aurum. *ST.* reddam ego aurum?
LY. Redde, inquam, ut huic reddatur. *ST.* ah, unde? *LY.* quod modò faſſus es eſſe
In arcâ. *ST.* ſoleo hercle ego garrire nugas, íta loquor. *LY.* at ſcin'
Quomodo? *ST.* vel hercle enica, nunquam hinc feres à me.

Supplementum ex Plautinâ Simonis Carpentarii Editione.

LY. *Quid hic quondam pervicus addit?*
Non ferâmu' unquam? ST. *quod non habeo.* LY. *efferaris, cave,*
Niſi actutum ſeni id auri redditio eſt. ST. *ſive perpenſus ferar*

Libitinarius, ſive pollinctorius efferar, nunquam dabo, niſi ſodiam
Noviter arrogiam. LY. *væh capiti tuo.* ST. *imò ſenis & capiti*
Et pectori, qui auri tantum perdidit. LY. *quis repperit?*
ST. *Quem repperiſſe vis.* LY. *qui in arcâ illud ſubraptum habere*
Autumas. ST. *quàm pulcre tibi, here, conniverent oculi, ſi id*
Factum fateor. ludo: quod luſi tecum, non par eſt identidem
Seriò vortier. LY. *at nunc jam ne me irritaſſis, i, & aurum*
Redde: ſuſque deque haud agitet. ST. *here, id ſi repperibitur,*
Certum eſt geminam te lanceam confitentem icere. LY. *i, & redde.*
ST. *Vis craſſum?* LY. *i, & redde.* ST. *atat incaſſum quæritas.*
LY. *I, & redde. ego ad ſenem propero, ut quid commiſis*
Proximis videam. ſenex aulam auri perdidit. Megadorus
Repudium renunciat. Filiam peperiſſe vitio reſciit. ST. *hero*
Meo, quantum ego video, nemo eſt benignior. Alii non quod
Inventum eſt non occulunt, modò negant: occulunt vaniloqui.
Sed aliud poſt aliud ſi qua ſit opportunitas, harpagatum
Volunt: ſi Eleuſinie ſit, facilem deam creduant; ſi Cotytto,
Non videre quem batuat. Ita neque amicis, neque cognatis,
Neque dis parcunt, dum bene parcant ſibi. iſtic quidem
Ne miſerum faciat ſenem, aut illius familiam opulentam,
Auri aulam, grandem, onuſtam, plenam, referri jubet,
Ut ſe faciat olim miſerum, atque ſuam familiam. Aſt ego partem
Impartiri malim, unde redimar. Quod vortat bene, picus
A ſiniſtris cantitat, qui auri cuſtos hercle olim traditur.
Ibo, & aulam referam: quod illæc mihi bene avis occinat.

Supplementum aliud Ant. Codri Urcei Bononienſis.

Quadrilibrem aulam ſenis, quam non habeo. LY. *feram,*
Velis, nolis; cùm te quadrupedem ſtrinxero,
Et hernioſos teſtes ad trabem tibi
Divellam appenſo. ſed cur in fauces moror
Hujus ſceleſti ruere? & animam protinus
Cur non compello facere iter præpoſterum?
Das an non? ST. *dabo.* LY. *des ut nunc, non olim volo.*
ST. *Do jam: ſed me animam recipere ſinas, te rogo.*
Ah ah! quid, ut dem, poſcis, here? LY. *neſcis, ſcelus?*
Et aulam auri plenam quadrilibrem mihi
Audes negare, quam dixti modò
Te arripuiſſe? heia, jam ubi nunc lorarii?
ST. *Here, audi pauca.* LY. *non audio: lorarii,*
Heus, heus.

SCENA SECUNDA.

LORARII, LYCONIDES, STROBILUS.

LORARII.

Quid eſt? LY. *par[illegible]i catenas volo.*
ST. *Audi, quæſo; poſt me ligare juſſeris,*
Quantum libet. LY. *audio: ſed rem expediat ocyùs.*
ST. *Si me torqueri juſſeris ad necem, vide,*
Quid conſequare. primùm, ſervi exitum habes:
Deinde, quid concupiſces, ferre non potes:
At ſi me dulcis libertatis præmio
Dudum captaſſes, jamdudum votis fores
Tuis potitus. Omnes Natura parit liberos,
Et omnes libertati naturâ ſtudent.
Omni malo, omni exitio pejor ſervitus:
Et quem Jupiter odit, ſervum hunc primùm facit.
LY. *Non ſtultè loqueris.* ST. *audi reliqua nunc jam:*
Tenaces nimiùm dominos noſtra ætas tulit,
Quos Harpagones, Harpygias & Tantalos
Vocare ſoleo, in opibus magnis pauperes,
Et ſitibundos in medio Oceani gurgite:
Nullæ illis ſatis divitiæ ſunt, non Midæ,
Non Crœſi: non omnis Perſarum copia
Explere illorum tartaream ingluviem poteſt.
Iniquè domini ſervis utuntur ſuis,
Et ſervi iniquè dominis nunc parent ſuis:
Sic fit neutrobi, quod fieri juſtum foret.
Penum, popinas, cellas promptuarias
Occludunt mille clavibus parci ſenes,
Quæ vix legitimis concedi natis volunt:
Servi furaces, verſipelles, callidi
Occluſa mille clavibus ſibi reſerant;
Furtimque raptant, conſumunt, liguriunt,
Centenâ nunquam furta dicturi cruce:
Sic ſervitutem ulciſcuntur ſervi mali
Riſu jociſque. Sic ergo concludo, quod
Servos fideles liberalitas facit.
LY. *Rectè quidem tu, ſed non paucis, ut mihi*
Pollicitus. Verùm ſi te facio liberum,
Reddes, quod cupio? ST. *reddam: ſed teſtes volo*
Adſint: ignoſces, here, parum credo tibi.
LY. *Ut lubet, adſint vel centum, jam nil moror.*
ST. *Megadore, & tu, Eunomia, adeſte, precor. ſi libet,*
Exite: perfectâ re mox redibitis.

SCENA TERTIA.

MEGADORUS, EUNOMIA, LYCONIDES, STROBILUS.

MEGADORUS.

Qui nos vocat? hem Lyconide. EUN. *hem Strobile, quid eſt?*
Loquimini. LY. *breve eſt.* ME. *quid eſt?* ST. *vos teſtes voco:*
Si quadrilibrem aulam auri plenam huc adfero,
Et trado Lyconidæ, Lyconides me manu
Mittit; jubétque juris eſſe me mei.
Itáne ſpondes? LY. *ſpondeo.* ST. *jámne audiſtis hoc*
Quod dixit? ME. *audivimus.* ST. *jura enim per Jovem.*
LY. *Hem quò redactus ſum alieno malo!*
Nimis procax es. quod jubet, faciam tamen.
ST. *Heus tu, noſtra ætas non multum fidei gerit:*
Tabulæ notantur: adſunt teſtes duodecim;
Tempus locúmque ſcribit actuarius;
Tamen invenitur Rhetor, qui factum neget.
LY. *Sed me citò expedi ſis.* ST. *hem ſilicem tibi.*
LY. *Si ego te ſciens fallam, ita me ejiciat Dieſpiter*
Bonis, ſalvâ urbe & arce, ut ego hunc lapidem. ſatin'
Jam feci tibi? ST. *ſatis. ut ego aurum apportem, eo.*
LY. *I Pegaſeo gradu, & vorans viam redi.*

SCENA QUARTA.

LYCONIDES, MEGADORUS, EUNOMIA, duæ mutæ perſonæ.

LYCONIDES.

Grave eſt homini pudenti morologus nimis
Servus, qui ſapere plùs vult hero ſuo.
Abeat hic Strobilus in malam liber crucem,
Modò mihi apportet aulam auro puro gravem;
Ut Euclionem ſocerum ex luctu retraham
Ad hilaritatem, & mihi concilieni filiam,
Ex compreſſu meo novam puerperam.
Sed ecce redit onuſtus Strobilus. ut reor,
Aulam apportat. & certè eſt aula, quam gerit.

SCENA QUINTA.

LYCONIDES, MEGADORUS, EUNOMIA muta.

STROBILUS.

Lyconide, apporto inventam promiſſum tibi,
Aulam auri quadrilibrem. num ſerus ſui?
LY. *Nempe. O dii immortales, quid video, aut quid habeo?*
Plus ſexcentos Philippeos ter & quater.
Sed evocemus Euclionem protinus.

SCENA SEXTA.

LYCONIDES, MEGADORUS, EUNOMIA muta, EUCLIO, STROBILUS.

LYCONIDES.

O Euclio, Euclio! ME. *Euclio, Euclio.* EUCL. *quid eſt?*
LY. *Deſcende ad nos; nam dii te ſervatum volunt.*
Habemus aulam. EUCL. *habetiſne? an me deluditis?*
LY. *Habemus, inquam. modò, ſi potes, hac advola.*
EUCL. *O magne Jupiter! ô Lar familiaris, &*
Regina Juno, & noſter theſaurario
Alcide, tandem miſerati miſerum ſenem.
Oh oh, quam lætis, aula, tibi amicus ſenex
Complector ulnis, & te dulci capio oſculo!
Expleri nequeo mille vel complexibus.
O ſpes, ô cor, lactum depalveraus meum!
LY. *Auro carere ſemper duxi peſſimum*
Et pueris, & viris, & ſenibus omnibus.
Pueros proſtare cogit indigentia,
Viros furari, mendicarier ipſos ſenes.
At multo pejus eſt, ut video nunc, ſupra
Quàm quod neceſſe eſt nobis auro opuleſcere.
Heu quantas paſſus eſt ærumnas Euclio,
Ob aulam paulo antè à ſe deperditam!
EUCL. *Cui meritas referam grates? an diis, qui bonos*
Reſpectant homines? an amicis, rectis viris?
An utriſque? utriſque potiùs. Et primùm tibi,
Lyconide, principium & author tanti boni,
Hâc ego te aulâ auri condono: accipias libens.
Tuam hanc eſſe volo, & filiam meam ſimul,
Præſente Megadoro, & ſorore ejus probâ
Eunomiâ. LY. *Et habetur, & refertur gratia,*
Ut meritus es, ſocer exoptatus mihi Euclio.
EUCL. *Relatam mihi ſatis putabo gratiam,*
Si donum noſtram, & meipſum accipias nunc libens.
LY. *Accipio, & Euclionis volo mea ſit domus.*
ST. *Quod reſtat, here, nunc, memento ut ſim liber.*
LY. *Rectè monuiſti: Eſto meritò liber tu,*
O Strobile, & turbatam jam intus cœnam para.
ST. *Spectatores, naturam avarus Euclio*
Mutavit: liberalis ſubito factus eſt:
Sic liberalitate utimini vos quoque:
Et ſi Fabula perplacuit, clarè plaudite.

M. ACCII PLAUTI

CAPTEIVEI.

PERSONÆ.

HEGIO, ſenex.
PÆGNIUN ſeu TYNDARUS, Hegionis filius, ſubreptitius captivus.
PHILOPOLEMUS, Hegionis filius, captivus in Elide.
STALAGMUS, Hegionis ſervus fugitivus.
PUER Hegionis anonymus.
LORARII anonymi.
ERGASILUS, Paraſitus.
PHILOCRATES, Elienſis, Theodoromedis Theſaurochryſonicochryſidis filius captivus.
ARISTOPHONTES, Elienſis captivus.
GREX.

PERIOCHA ACROSTICHA.

C APTUS eſt in pugnâ Hegionis filius,
A lium quadrimum fugiens ſervus vendidit.
P ater captivos commercatur Alios,
T antùm ſtudens, utì natum recuperet,
E t in ibus emit olim amiſſum filium.
I s ſuo cum domino veſte verſâ ac nomine,
V t amittatur, fecit: ipſus plectitur.
E t is reduxit captum & fugitivum ſimul:
I ndicio cujus alium agnoſcit filium.

PROLOGUS.

HOS quos videtis ſtare hìc captivos duos,
Illi qui aſtant, hi ſtant ambo, non ſedent.
Vos vos mihi teſtes eſtis, me verum loqui.
Senex qui hìc habitat, Hegio eſt hujus pater.
Sed is quo pacto ſerviat ſuo ſibi patri,
Id ego hìc apud vos proloquar, ſi operam datis.
Seni huic fuerunt filii nati duo,
Alterum quadrimum puerum ſervus ſurpuit,
Eúmque hinc profugiens vendidit in Alide
Patri hujuſce. Jam hoc tenetis? optimum eſt.
Negat hercle ille ultimus. accedito.
Si non, ubi ſedeas, locus eſt, eſt, ubi ambules,
Quando hiſtrionem cogis mendicarier.
Ego me tuâ causâ, ne erres, non rupturus ſum.
Vos qui poteſtis ope veſtrâ cenſerier,
Accipite reliquom: alieno uti nihil moror.
Fugitivus ille, ut dixeram antè, hujus patri,
Domo quem profugiens dominum abſtulerat, vendidit.
Hic poſtquam hunc emit, dedit eum huic gnato ſuo
Peculiarem, quia quaſi una ætas erat.
Hic nunc domi ſervit ſuo patri, nec ſcit pater.
" Enimvero Dî NOS QUASI pilas homines habent.
Rationem habetis, quomodo unum amiſerit.
Poſtquam belligerant Ætoli cum Aliis,
Ut fit in bello, capitur alter filius.
Mediens Menarchus emit ibidem in Alide.
Cœpit captivos commercari hic Alios,
Si quem reperire poſſet, cum quo mutet ſuum
Illum captivum. hunc ſuum eſſe neſcit, qui domi eſt.

Et

Et quoniam herì indè audivit de ſummo loco
Summóque genere captum eſſe equitem Aleum,
Nihil pretio parſit, filio dum parceret:
Reconciliare ut faciliùs poſſet domum,
Emit hoſce de prædâ ambos de Quæſtoribus.
Hice autem inter ſeſe hunc confinxerunt dolum,
Quo pacto hic ſervus ſuum herum hinc amittat domum.
Itaque inter ſe commutant veſtem & nomina.
Illic vocatur Philocrates, hic Tyndarus.
Hujus illic, hic illius hodie fert imaginem.
Et hic hodie expediet hanc doctè fallaciam,
Et ſuum herum faciet libertatis compotem.
Eodémque pacto fratrem ſervabit ſuum,
Reducémque faciet liberum in patriam ad patrem
Imprudens: itidem ut ſæpe jam in multis locis
" Plus inſciens quis fecit, quàm prudens boni.
Sed inſcientes ſuâ ſibi fallaciâ
Ita compararunt & confinxerunt dolum:
Itaque hi commenti de ſuâ ſententiâ,
Ut in ſervitute hic ad ſuum maneat patrem.
Ita nunc ignorans ſuo ſibi ſervit patri.
" Homunculi quanti ſunt! cùm recogito,
Hæc Res agetur nobis, vobis Fabula.
Sed etiam eſt, paucis vos quod monitos voluerim.
Profectò expedit Fabulæ huic operam dare.
Non pertractatè facta eſt, neque item ut cæteræ.
Neque ſpurcidici inſunt verſus immemorabiles,
Hic neque perjurus leno eſt, neque meretrix mala,
Neque miles glorioſus. Ne vereamini,
Quia bellum Ætolis eſſe dixi cum Aliis.
Foris illìc extra ſcenam fient prælia.
Nam hoc penè iniquum eſt Comico choragio,
Conari de ſubito nos agere Tragœdiam.
Proin ſi quis pugnam exſpectat, lites contrahat:
Valentiorem nactus adverſarium
Si erit, ego faciam, ut pugnam inſpectet non bonam:
Adeò ut ſpectare poſtea omneis oderit.
Abeo. Valete, Judices juſtiſſimi
Domi, belliſque duellatores optumi.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

ERGASILUS.

Juventus nomen indidit ſcorto mihi,
Eò quia invocatus ſoleo eſſe in convivio.
Scio abſurdè dictum hoc deriſores dicere,
At ego aio rectè. nam in convivio ſibi
Amator, talos cùm jacit, ſcortum invocat.
Eſtne invocatum, annon? planiſſimé.
Verùm hercle, verùm nos Paraſiti planiùs;
Quos nunquam quiſquam neque vocat neque invocat:
Quaſi mures ſemper edimus alienum cibum.
Ubi res prolatæ ſunt, cùm rus homines eunt,
Simul prolatæ res ſunt noſtris dentibus.
Quaſi cùm caletur, cochleæ in occulto latent,
Suo ſibi ſucco vivunt, ros ſi non cadit:
Item Paraſiti rebus prolatis latent
In occulto, miſeri victitant ſucco ſuo,
Dum ruri rurant homines, quos liguriant.
Prolatis rebus Paraſiti venatici
Sumus: quando res redierunt, Moloſſici
Odioliciſque, & multùm incommodiſtici.
Et hic quidem hercle, niſi qui colaphos perpeti
Potis Paraſitus, frangíſque aulas in caput,
Vel ire extra portam trigeminam ad ſaccum licet.
Quod mihi ne eveniat, nonnullum periculum eſt.
Nam poſtquam meus rex eſt potitus hoſtium,
Ita nunc belligerant Ætoli cum Aliis.
Nam Ætolia hæc eſt: illic captu 'ſt in Alide
Philopolemus hujus Hegionis filius
Senis, qui hìc habitat: quæ ædes lamentariæ
Mihi ſunt: quas quotieſcunque conſpicio, fleo.
Nunc hic occœpit quæſtum hunc filii gratiâ
Inhoneſtum, maxumè alienum ingenio ſuo.
Homines captivos commercatur, ſi queat
Aliquem invenire, ſuum quîcum mutet filium.
Nunc ad eum pergam. ſed aperitur oſtium,
Unde ſaturitate ſæpe ego exii ebrius.

SCENA SECUNDA.

HEGIO, LORARIUS, ERGASILUS.

Hegio.

Advorte animum ſis tu: iſtos captivos duos
Herè quos emi de prædâ, de Quæſtoribus,
His indito catenas ſingularias:
Iſtas majores, quibus ſunt vincti, demito.
Sinito ambulare, ſi foris, ſi intus volent:
Sed utì aſſerventur magnâ diligentiâ.
" Liber captivus avis feræ conſimilis eſt:
" Semel fugiendi ſi data eſt occaſio,
" Satis eſt: nunquam pòſt illam poſſis prendere.
" *LOR.* Omnes profectò liberi lubentiùs
" Sumus, quàm ſervimus. *HE.* non vidêre ita tu " quidem.
LOR. Si non eſt, quod dem, méne vis dem ipſe in pedes?
HE. Si dederis, erit extemplo mihi, quod dem tibi.
LOR. Avis me feræ conſimilem faciam, ut prædicas.
HE. Ita ut dicis! nam ſi faxis, te in caveam dabo.
Sed ſatis verborum eſt. cura, quæ juſſi, atque abi.
ERG. Quod ego quidem nimis quàm cupio, ut impetret:
Nam nî illum recipit, nihil eſt, quò me recipiam.
Nulla juventutis eſt ſpes, ſeſe omnes amant.
Ille demum antiquis eſt adoleſcens moribus,
Cujus nunquam voltum tranquillavi gratiis.
Condignè eſt pater ejus moratus moribus.
HE. Ego ibo ad fratrem, ad alios captivos meos:
Viſam, ne nocte hâc quippiam turbaverint.
Indè me continuò recipiam rurſum domum.
ERG. Ægre eſt mihi, hunc facere quæſtum carcerarium,
Propter ſui gnati miſeriam, miſerum ſenem.
Sed ſi ullo pacto ille huc conciliari poteſt,
Vel carnificinam hunc facere, poſſum perpeti.
HE. Quis hìc loquitur? *ERG.* ego, qui tuo mœrore maceror,
Maceſco, conſeneſco, & tabeſco miſer.
Oſſa atque pellis ſum miſerâ macritudine.
Neque unquam quicquam me juvat, quod edo domi:
Foris aliquantillum etiam quod guſto, id beat.
HE. Ergaſile, ſalve. *ERG.* dî te bene ament, Hegio.
HE. Ne fle. *ERG.* egóne illum non fleam? egóne non defleam
Talem adoleſcentem? *HE.* ſemper ſenſi filio
Meo te eſſe amicum, & illum intellexi tibi.
ERG. Tum denique homines noſtra intelligimus bona,
" Cum, quæ in poteſtate habuimus, ea amiſimus.
Ego, poſtquam gnatus tuus potitu 'ſt hoſtium,
Expertus quanti fuerit: nunc deſidero.
HE. Alienus cùm ejus incommodum tam ægre feras,
Quid me patrem par facere eſt, cui ille eſt unicus?
ERG. Alienus ego? alienus ille? ha, Hegio!
Nunquam iſtuc dixis, neque animum induxis tuum.
Tibi ille unicu'ſt; mihi, etiam unico magìs unicus.
" *HE.* Laudo, Malum cùm amici tuum ducis malum.
Nunc habe bonum animum. *ERG.* eheu! *HE.* huic illud dolet,

Quia nunc remiſſus eſt edendi exercitus.
Nullúmne interea nactus, qui poſſet tibi
Remiſſum, quem dixi, imperare exercitum?
ERG. Quid credis? fugitant omnes hanc provinciam,
Quoi obtigerat, poſtquam captu 'ſt Philopolemus tuus.
HE. Non pol mirandum eſt fugitare hanc provinciam.
Multis & multigeneribus opus eſt tibi
Militibus. primum-dum opus eſt piſtorienſibus:
Eorum ſunt genera aliquot piſtorienſium.
Opus paniceis, opus placentinis quoque,
Opus turdetanis, opus eſt ficedulenſibus:
Jam maritumi omnes milites opus ſunt tibi.
" *ERG.* Ut ſæpe ſumma ingenia in occulto latent!
Hic qualis imperator, nunc privatus eſt!
HE. Habe modò bonum animum. nam illum confido domum
In his diebus me reconciliaſſere.
Nam eccum hic captivum adoleſcentem Alium,
Prognatum genere ſummo, & ſummis divitiis:
Hôc illum me mutare confido fore.
ERG. Ita dî deæque faxint. *HE.* ſed num quò foras
Vocatus ad cœnam? *ERG.* nuſquam, quod ſciam.
Sed quid tu id quæris? *HE.* quia mihi eſt natalis dies.
Propterea te vocari ad cœnam volo.
ERG. Facetè dictum. *HE.* ſed ſi pauxillum potes
Contentus eſſe. *ERG.* næ perpauxillum modó.
Nam iſtôc me aſſiduo victu delecto domi.
HE. Age ſis roga. *ERG.* emin' tu? *HE.* niſi qui meliorem afferet.
ERG. Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis?
Quaſi fundum vendam, meis me addicam legibus.
HE. Profundum vendis tu quidem, haud fundum, mihi.
Sed ſi venturus, temporí. *ERG.* hem! vel jam otium eſt.
HE. I modò, venare leporem: nunc Cirim tenes.
Nam meus ſcrupoſam victus commeat viam.
ERG. Nunquam iſtôc vinces me, Hegio, ne poſtules:
Cum calceatis dentibus veniam tamen.
HE. Aſper meus victus ſanè eſt. *ERG.* ſentiſne eſitas?
HE. Terreſtris cœna eſt. *ERG.* ſus, terreſtris beſtia eſt.
HE. Multis oleribus. *ERG.* curato ægrotos domi.
Nunquid vis? *HE.* venias temporí. *ERG.* memorem mones.
HE. Ibo intrò, atque intus ſubducam ratiunculam,
Quantillum argenti mihi apud trapezitam ſiet.
Ad fratrem, quò ire dixeram, mox ivero.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

LORARII, PHILOCRATES, TYNDARUS.

LORARII.

SI dii immortales id voluere vos hanc ærumnam exſequi,
Decet id pati animo æquo. ſi id facietis, levior labos erit.
Domi fuiſtis, credo, liberi.
Nunc ſervitus ſi evenit, ei vos morigerari mos bonu 'ſt,
Eámque herili imperio ingeniis veſtris lenem reddere.
" Indigna digna habenda ſunt, herus quæ facit.
TYN. & *PHI.* oh! oh! oh!
LO. Ejulatione haud opus eſt. oculis multam miſeriam additis.
" In re mala animo ſi bono utare, adjuvat.
PHI. At nos pudet, quia cum catenis ſumus. *LO.* at pigeat poſtea
Noſtrum herum, ſi vos eximat vinculis,
Aut ſolutos ſinat, quos argento emerit.
CAP. Quid à nobis metuit? ſcimus nos
Noſtrum officium quod eſt, ſi ſolutos ſinat.
LO. At fugam fingitis; ſentio, quam rem agitis.
PHI. Nos fugiamus? quò fugiamus? *LO.* in patriam. *CAP.* apage! haud nos id deceat
Fugitivos imitari. *LO.* imò ædepol, ſi erit occaſio, haud dehortor.
CAP. Unum exorare vos ſinite nos. *LO.* quidnam id eſt? *CAP.* ut ſinè his arbitris
Atque vobis, nobis detis locum loquendi.
LO. Fiat. abſcedite hinc: nos concedamus huc: ſed brevem orationem incipeſſe.
PHI. Hem! iſtuc mihi certum erat. concede huc. *LO.* abite ab iſtis. *TYN.* obnoxii ambo
Vobis ſumus propter hanc rem; cùm, quæ volumus nos,
Copia eſt; eâ facitis nos compotes.
PHI. Secede huc nunc jam, ſi videtur, procul;
Ne arbitri dicta noſtra arbitrari queant:
Néve permanet palàm hæc noſtra fallacia.
" Nam Doli non doli ſunt, niſi aſtu colas,
Sed malum maximum, ſi id palàm provenit.
Nam ſi herus mihi es tu, atque ego me tuum eſſe ſervum aſſimulo,
Tamen viſo opu 'ſt, cauto eſt opus, ut hoc ſobriè, ſinéque arbitris,
Accuratè hoc agatur, doctè & diligenter.
Tanta incepta res eſt: haud ſomniculosè hoc
Agendum eſt. *TYN.* ero, ut me voles eſſe. *PHI.* ſpero.
TYN. Nam tu nunc vides pro tuo caro capite
Carum offerre meum caput vilitati.
PHI. Scio. *TYN.* at ſcire memento, quando id, quod voles, habebis.
" Nam fere maxima pars morem hunc homines habent: quod ſibi volunt,
" Dum id impetrant, boni ſunt: ſed id ubi jam penes ſeſe habent,
" Ex bonis peſſumi & fraudulentiſſimi
Sunt. nunc ut te mihi volo eſſe, eſſe autumo.
Quod tibi ſuadeam, ſuadeam meo patri.
PHI. Pol ego te, ſi audeam, meum patrem nominem:
Nam ſecundùm patrem tu es pater proximus.
TYN. Audio. *PHI.* & propterea ſæpius te, ut memineris, moneo.
Non ego herus tibi, ſed ſervus ſum. nunc obſecro te hoc unum,
Quoniam nobis dì immortales animum oſtenderunt ſuum,
Ut qui herum me tibi fuiſſe, atque eſſe nunc conſervum velint;
Quod antehac pro jure imperitabam meo, nunc te oro per precem,
Per fortunam incertam, & per mei te erga bonitatem patris,
Pérque conſervitium commune, quod hoſticâ evenit manu,
Ne me ſecus honore honeſtes quàm ego te, cum ſervibas mihi.
Atque ut qui fueris, & qui nunc ſis, meminiſſe ut memineris.
TYN. Scio quidem me te eſſe nunc, & te eſſe me.
PHI. hem! iſtuc ſi potes
Memoriter meminiſſe, ineſt ſpes nobis in hâc aſtutiâ.

SCENA SECUNDA.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARUS.

HEGIO.

Jam ego revertar intus, ſi ex his, quæ volo, exquiſivero.
Ubi ſunt iſti, quos ante ædis juſſi huc produci foras?
PHI. Ædepol tibi ne quæſtioni eſſemus, cautum intellego,
Ita vinclis cuſtodiiſque circummœniti ſumus.
" *HE.* Qui cavet, ne decipiatur, vix cavet, cùm etiam cavet.
" Etiam cùm caviſſe ratus eſt, ſæpe is cautor captus eſt.
An verò non juſta cauſa eſt, ut vos ſervem ſedulò,

Quos

Quos tam grandi ſim mercatus præſenti pecuniâ?
PHI. Neque pol tibi nos, quia nos ſervas, æquom eſt vitio vortere;
Neque te nobis, ſi abeamus hinc, ſi fuat occaſio.
HE. Ut vos hic, itidem illic apud vos meus ſervatur filius.
PHI. Captus eſt? *HE.* ita. *PHI.* non igitur nos ſoli ignavi fuimus.
HE. Secede huc. nam ſunt, ex te quæ ſolo ſcitari volo,
Quarum rerum te falſiloquum mihi eſſe nolo. *PHI.* non ero,
Quod ſciam. ſi quid neſcivi, id neſcium tradam tibi.
TYN. Nunc ſenex eſt in tonſtrinâ: nunc jam cultros attinet.
Ne id quidem involucre injicere voluit, veſtem ut ne inquinet.
Sed utrum ſtrictímne attonſurum dicam eſſe, an per pectinem,
Neſcio: verùm ſi frugi eſt, uſque admutilabit probé.
HE. Quid tu? ſervúſne eſſe, an liber mavelis: memora mihi.
PHI. Proximum quod ſit bono, quódque à malo longiſſimè,
Id volo. quanquam non multùm fuit moleſta ſervitus:
Nec mi ſecus erat, quàm ſi eſſem familiaris filius.
TYN. Eugepæ! Thalem talento non emam Mileſium.
Nam ad ſapientiam hujus nimius nugator fuit.
Ut facetè orationem ad ſervitutem contulit!
HE. Quo de genere natu 'ſt illic Philocrates? *PHI.* Polyplufio:
Quod genus illic eſt unum pollens atque honoratiſſimum.
HE. Quid ipſus hic? quo honore eſt illic? *PHI.* ſummo, atque ab ſummis viris.
HE. Tum igitur ei, cum in Aleis tanta gratia eſt, ut prædicas,
Quid divitiæ, ſúntne opimæ? *PHI.* unde excoquat ſevum ſenex.
HE. Quid pater? vivítne? *PHI.* vivum, cùm indè abiimus, liquimus.
Nunc, vivat, nécne, id Orcum ſcire oportet ſcilicet.
TYN. Salva res eſt: philoſophatur quoque jam, non mendax modò eſt.
HE. Quod erat ei nomen? *PHI.* Theſaurochryſonicochryſides.
HE. Videlicet propter divitias inditum id nomen quaſi eſt.
PHI. Imò ædepol propter avaritiam ipſius, atque audaciam.
Nam ille quidem Theodoromedes fuit germano nomine.
HE. Quid tu ais? tenaxne pater ejus eſt? *PHI.* imò ædepol pertinax.
Quin etiam ut magis noſcas; Genio ſuo ubi quando ſacrificat,
Ad rem divinam, quibus eſt opus, Samiis vaſis utitur,
Ne ipſe Genius ſurripiat. proinde, aliis ut credat, vide.
HE. Sequere hàc me igitur. eâdem ego ex hôc, quæ volo, exquæſivero.
Philocrates hic fecit, hominem frugi ut facere oportuit.
Nam ego ex hôc, quo genere gnatus ſis, ſcio: hic faſſu 'ſt mihi.
Hæc tu eadem ſi confiteri vis, tuâ re feceris:
Quæ tamen ſcito ſcire me ex hôc. *TYN.* fecit officium hic ſuum,
Cùm tibi eſt confeſſus verum. quanquam volui ſedulò
Meam nobilitatem occultare, & genus, & divitias meas,
Hegio. nunc quando patriam & libertatem perdidi,
Non ego iſtunc me potiùs, quàm te metuere, æquom cenſeo.
Vis hoſtilis cum iſtôc fecit meas opes æquabiles.
Memini, cùm dicto haud audebat, facto nunc lædat licet.
" Sed viden'? FORTUNA humana fingit artátque, ut lubet:
Me, qui liber fueram, ſervum fecit: è ſummo infimum.
Qui imperare inſueveram, nunc alterius imperio obſequor.
Et quidem, ſi proinde ut ipſe fui imperator familiæ,
Habeam dominum, non verear, ne injuſtè aut graviter mihi imperet.
Hegio, hoc te monitum, niſi fortè ipſe non vis, volueram.
HE. Loquere audacter. *TYN.* tam ego fui antè liber, quàm gnatus tuus.
Tam mihi, quàm illi libertatem hoſtilis eripuit manus.
Tam ille apud nos ſervit, quam ego nunc hic apud te ſervio.
"EST PROFECTÒ Deus, qui, quæ nos gerimus, au-" diſque & videt.
Is, uti tu me hic habueris, proinde illum illic curaverit.
"BENE MERENTI bene profuerit, malè merenti par " erit.
Quàm tu filium tuum, tam pater me meus deſiderat.
HE. Memini ego iſtoc. ſed faterin' eadem, quæ hic faſſu 'ſt mihi?
TYN. Ego patri meo eſſe fateor ſummas divitias domi,
Méque ſummo genere gnatum ſed te obteſtor, Hegio,
Ne tuum animum avariorem faxint divitiæ meæ:
Ne patri, tametſi unicus ſum, decere videatur magis
Me ſaturum ſervire apud te ſumpto & veſtitu tuo,
Potius quàm illi, ubi minimè honeſtum eſt, mendicantem vivere.
HE. Ego virtute deûm & majorum noſtrûm dives ſum ſatis.
"NON EGO OMNINO lucrum omne eſſe utile homi-" ni exiſtimo.
"Scio ego; multos jam lucrum luculentos homines " reddidit.
"EST ETIAM, ubi profectò damnum præſtet facere, " quam lucrum.
"Odi ego aurum! multa multis ſæpe ſuaſit perperàm.
Nunc hoc animum advortito, ut ea, quæ ſentio, pariter ſcias.
Filius meus illic apud vos ſervit captus Alide.
Eum ſi reddis mihi, præterea unum nummum ne duis.
Et te & hunc amittam hinc. alio pacto abire non potes.
TYN. Optumum atque æquiſſimum oras, optimúſque hominum homo es.
Sed is privatam ſervitutem ſervit illi an publicam?
HE. Privatam medici Menarchi. *TYN.* pol hic quidem hujus eſt cliens.
Tam hoc quidem tibi in proclivi, quàm imber eſt, quando pluit.
HE. Fac, is homo ut redimatur. *TYN.* faciam. ſed te id oro, Hegio.
HE. Quidvis, dum ab re ne quid ores, faciam. *TYN.* auſculta dum, ſcies.
Ego me amitti, donicum ille huc redierit, non poſtulo.
Verum te quæſo, ut æſtimatum hunc mihi des, quem mittam ad patrem,
Ut is homo redimatur illi. *HE.* imò alium potiùs miſero
Hinc, ubi erunt induciæ, illuc tuum qui conveniat patrem:
Qui tua quæ tu miſeris mandata, ita ut velis, perferat.
TYN. At nihil eſt, ignotum ad illum mittere: operam luſeris.
Hunc mitte, hic omne tranſactum reddet, ſi illuc venerit.
Nec quemquam fideliorem, neque cui plùs credat, potes
Mittere ad eum, nec qui magis ſit ſervos ex ſententiâ:
Neque adeò quoi tuum concredat filium hodie audaciùs.
Ne vereare: meo periculo hujus ego experiar fidem,
Fretus ingenio ejus, quod me eſſe ſcit erga ſe benevolum.
HE. Mittam equidem iſtunc æſtimatum tuâ fide, ſi vis. *TYN.* volo,
Quàm citiſſimè poteſt, tam hoc cedere ad factum volo.
HE. Num quæ cauſa eſt, quin, ſi ille huc non redeat, viginti minas
Mihi des pro illo? *TYN.* optima imò. *HE.* ſolvite illum nunc jam,
Atque utrunque. *TYN.* dî tibi omnes omnia optata afferant,
Cùm me tanto honore honeſtas, cúmque ex vinclis eximis.
Hoc quidem haud moleſtum eſt jam, quòd collus collariâ caret.
" *HE.* QUOD bonis benefit beneficium, gratia ea gra-" vida eſt bonis.
Nunc tu illum ſi illò es miſſurus, dice, demonſtra, præcipe,

Quæ

Quæ ad patrem vis nunciari. vin' vocem huc ad te?
TYN. voca.

SCENA TERTIA.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARUS.

HEGIO.

Quæ res bene vortat mihi, meóque filio,
Vobíſque! vult te novus herus operam dare
Tuo veteri domino, quod is velit, fideliter.
Nam ego te æſtumatum huic dedi viginti minis,
Hic autem te ait mittere hinc velle ad patrem,
Meum ut illic redimat filium: mutatio
Inter me atque illum ut noſtris fiat filiis.
PHI. Utroque vorſum rectum eſt ingenium meum
Ad te, átque illum, pro rotâ me uti licet.
Vel ego huc vel illuc vortar, quò imperabitis.
HE. Túte tibi eâ tuopte ingenio prodes plurimùm,
Cùm ſervitutem ita fers, uti ferre decet.
Sequere. hem tibi hominem! *TYN.* gratiam habeo tibi,
Quom copiam iſtam mihi & poteſtatem facis:
Ut ego ad parentes hunc remittam nuncium,
Qui me quid rerum hìc agitem, & quid fieri velim,
Patri meo ordine omnem rem illuc perferat.
Nunc ita convenit inter me atque hunc, Tyndare,
Ut te æſtimatum in Alidem mittam ad patrem.
Si non rebitas huc, ut viginti minas
Dem pro te. *PHI.* rectè conveniſſe ſentio.
Nam pater exſpectat aut me, aut aliquem nuncium,
Qui hinc ad ſe veniat. *TYN.* ergo animum advortas volo,
Quæ nunciare hinc te volo in patriam ad patrem.
PHI. Philocrates, ut adhuc locorum feci, faciam ſedulò,
Ut potiſſimùm, quod in rem rectè conducat tuam,
Id petam, id conſequárque corde & animo atque viribus.
TYN. Facis ita, ut te facere oportet. nunc animum advortas volo:
Omnium primùm ſalutem dicito matri & patri,
Et cognatis, & ſi quem alium benevolentem videris,
Me hic valere, & ſervitutem ſervire huic homini optumo,
Qui me honore honeſtiorem ſemper fecit & facit.
PHI. Iſtuc ne præcipias: facilè memoriâ memini tamen.
TYN. Nam quidem, niſi quòd cuſtodem habeo, liberum me eſſe arbitror.
Dicito patri, quo pacto mihi cum hôc convenerit
De hujus filio. *PHI.* quæ memini, mora mera eſt monerier.
TYN. Ut cum redimat, & remittat noſtrûm huc amborum vicem.
PHI. Meminero. *HE.* at quamprimùm poteris, iſtuc in rem utrique eſt maximé.
PHI. Non tuum tu magìs videre, quàm ille ſuum gnatum cupit.
HE. Meus mihi, ſuus cuique eſt carus. *PHI.* nunquid aliud vis patri
Nunciari? *TYN.* me hìc valere, & túte audacter dicito,
Tyndare, inter nos fuiſſe ingenio haud diſcordabili:
Neque te commeruiſſe culpam, neque me advorſatum tibi.
Benéque hero geſſiſſe morem in tantis ærumnis tamen.
Neque med unquam deſeruiſſe te, neque factis, neque fide,
Rebus in dubiis, egenis. hæc pater quando ſciet,
Tyndare, ut fueris animatus erga ſuum gnatum atque ſe,
Nunquam erit tam avarus, quin te gratus emittat manu:
Et meâ operâ, ſi hinc rebito, faciam ut faciat faciliùs.
Nam tuâ operâ & comitate & virtute & ſapientiâ
Feciſti, ut redire liceat ad parentes denuo,
Cùm apud hunc confeſſus es & genus & divitias meas.
Quo pacto emiſti è vinclis tuum herum, tuâ ſapientiâ.
PHI. Feci ego iſta, ut commemoras; & te meminiſſe id gratum eſt mihi.
Meritò tibi ea evenerunt à me. nam nunc, Philocrates,
Si ego item memorem, quæ me erga multa feciſti bene,
Nox diem adimat. nam ſi ſervus meus eſſes, nihilo ſecius
Mihi obſequioſus ſemper fuiſti. *HE.* dî voſtram fidem,
Hominum ingenium liberale! ut lacrumas excutiunt mihi!
Videas corde amare inter ſe. quantis laudibus ſuum herum
Servus collaudavit! *PHI.* iſtic pol haud me centeſimam
Partem laudat, quam ipſe meritus eſt, ut laudetur laudibus.
HE. Ergo cùm optimè feciſti, nunc adeſt occaſio
Benefacta cumulare, ut erga hunc rem geras fideliter.
PHI. Magìs non factum poſſum velle, quàm operâ experiar perſequi:
Id ut ſcias, Jovem ſupremum teſtem laudo, Hegio,
Me infidelem non futurum Philocrati. *HE.* probus es homo.
PHI. Nec me ſecus unquam ei facturum quicquam, quàm memet mihi.
TYN. Iſtæc dicta te experiri & operis & factis volo.
Et quò minùs dixi, quàm volui de te, animum advortas volo.
Atque horunc verborum cauſâ caveto mihi iratus ſuas.
Sed te quæſo, cogitato, hinc meâ fide mitti domum
Te æſtimatum, & meam eſſe vitam hìc pro te poſitam pignori.
Ne tu me ignores, cùm extemplo meo è conſpectu abſceſſeris:
Quom me ſervom in ſervitute pro te hìc reliqueris,
Túque te pro libero eſſe ducas, pignus deſeras:
Neque des operam, pro me ut hujus reducem facias filium.
Scito te hinc minis viginti æſtimatum mittier:
Fac fidelis ſis fideli. cave fidem fluxam geras.
Nam pater, ſcio, faciet, quæ illum facere oportet, omnia.
Serva in perpetuum tibi amicum me, atque hunc inventum inveni.
Hæc per dexteram tuam te dexterâ retinens manu,
Obſecro, infidelior mihi ne fuas, quàm ego ſum tibi.
Tu hoc age: tu mihi herus nunc es, tu patronus, tu pater:
Tibi commendo ſpes opéſque meas. *PHI.* mandâſti ſatis.
Satin' habes, mandata quæ ſunt, facta ſi refero? *TYN.* ſatis.
PHI. Et tuâ & tuâ huc ornatus reveniam ex ſententiâ.
Nunquid aliud? *TYN.* ut, quamprimum poſſis, redeas. *PHI.* res monet.
HE. Sequere me, viaticum ut dem à trapezitâ tibi:
Eâdem operâ à Prætore ſumam ſyngraphum. *TYN.* quem ſyngraphum?
HE. Quem hic ferat ſecum ad legionem, hinc ire huic ut liceat domum.
Tu intrò abi. *TYN.* bene ambulato. *PHI.* bene vale. *HE.* ædepol rem meam
Conſtabilivi, cùm illos emi de prædâ à Quæſtoribus.
Expedivi ex ſervitute filium, ſi dîs placet.
At etiam dubitavi, hos homines emerem, an non emerem, diu.
Servate iſtum ſuſtis intus, ſervi; ne quoquam pedem
Efferat ſinè cuſtode. ego apparebo domi.
Ad fratrem modò captivos alios inviſo meos.
Eâdem percontabor, ecquis hunc adoleſcentem noverit.
Sequere tu, te ut amittam, ei rei primùm prævorti volo.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

ERGASILUS.

Miſer homo eſt, qui ipſe ſibi, quod edit, quærit, & id ægre invenit:
Sed ille eſt miſerior, qui & ægre quærit, & nihil invenit.
Ille miſerrimus eſt, qui, cùm eſſe cupit, quod edit, non habet.

Nam hercle ego huic diei, ſi liceat, oculos effodiam libens,
Ita malignitate oneravit omnes mortales mihi.
Neque jejunioſiorem, neque magis effertum fame
Vidi: nec qui minùs procedat, quicquid facere occeperit.
Itaque venter guttúrque reſident eſuriales ferias.
Ilicet paraſiticæ arti maximam in malam crucem!
Ita juventus jam ridiculos inopéſque ab ſe ſegregat.
Nihil morantur jam Laconas imi ſubſellii viros,
Plagipatidas, quibus ſunt verba ſinè penu & pecuniâ.
Eos requirunt, qui, libenter cùm ederint, reddant domi:
Ipſi obſonant, quæ paraſitorum antè erat provincia.
Ipſi de foro tam aperto capite ad lenones eunt,
Quàm in tribu aperto capite ſontes condemnant reos.
Neque ridiculos jam teruncii faciunt. ſeſe omnes amant.
Nam ut dudum hinc abii, acceſſi ad adoleſcentes in foro:
Salvete, inquam! Quò imus unà, inquam, ad prandium? atque illi tacent.
Quis ait? hóc. aut, quis profitetur? inquam. quaſi muti ſilent:
Neque me rident. Ubi cœnamus? inquam. atque illi abnuunt.
Dico unum ridiculum dictum de dictis melioribus,
Quibus ſolebam menſtruales epulas antè adipiſcier.
Nemo ridet. ſcivi extemplo rem de compacto geri.
Ne canem quidem irritatam voluit quiſquam imitarier.
Saltem, ſi non arriderent, dentes ut reſtringerent.
Abeo ab illis, poſtquam video me ſic ludificarier.
Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios: una res.
Omnes compacto rem agunt, quaſi in velabro olearii.
Nunc redeo indè, quoniam me ibi video ludificarier.
Item alii Paraſiti fruſtra obambulabant in foro.
Nunc barbaricâ lege certum eſt jus meum omne perſequi.
Qui concilium iniere, quò nos victu & vitâ prohibeant,
His diem dicam: irrogabo multam: ut mihi cœnas decem
Meo arbitratu dent, cùm cara annona ſit. ſic egero.
Nunc ibo ad portum hinc. eſt illic mihi una ſpes cœnatica:
Si ea decollabit, redibo huc ad ſenem, ad cœnam aſperam.

SCENA SECUNDA.

HEGIO.

Quid eſt ſuavius, quàm bene rem gerere bono publico; ſicut ego feci heri,
Cùm emi hoſce homines? Ubi quiſque vident, eunt obviàm,
Gratulantúrque eam rem. ita me miſerum reſtitando,
Retinendóque laſſum reddiderunt.
Vix ex gratulando miſer jam eminebam;
Tandem abii ad Prætorem: ibi vix requievi: rogo ſyngraphum:
Datur mihi: illico dedi Tyndaro. ille abiit domum.
Indè illico revertor domum. poſtquam id actum eſt, eo:
Protinus ad fratrem indè abii, mei ubi ſunt alii captivi.
Rogo, Philocratem ex Alide ecquis omnium noverit?
Tandem hic exclamat, eum ſibi eſſe ſodalem. dico eſſe eum
Apud me. hic extemplo orat obſecrátque, eum ſibi ut liceat
Videre. juſſi illico hunc exſolvi. nunc tu ſequere me,
Ut, quod me oraviſti, impetres, eum hominem ut convenias.

SCENA TERTIA.

TYNDARUS.

Nunc illud eſt, cùm me fuiſſe quàm eſſe nimiò mavelim:
Nunc ſpes, opes, auxiliáque à me ſegregant ſpernúntque ſe.
Hic ille eſt dies, cùm nulla vitæ meæ ſalus ſperabilis eſt:
Neque exilium exitio eſt; neque adeò ſpes, quæ mihi hunc aſpellat metum:
Nec mendaciis ſubdolis mihi uſquam mantellum eſt meis.
Nec ſycophantiis, nec fucis ullum mantellum obviàm eſt.
Neque deprecatio perfidiis meis, nec malefactis fuga eſt.
Nec confidentiæ uſquam hoſpitium eſt, nec diverticulum dolis.
Operta quæ fuere, aperta ſunt: patent præſtigiæ.
Omnis res palàm eſt: neque de hâc re negotium eſt, quin malè
Occidam, oppetámque peſtem, heri vicem meámque.
Perdidit me Ariſtophontes hic, qui intrò venit modò:
Is me novit: is ſodalis Philocrati & cognatus eſt.
Neque jam Salus ſervare, ſi volt, me poteſt: nec copia eſt,
Niſi ſi aliquam corde machinor aſtutiam.
Quam, malùm! quid machiner? quid comminiſcar? maximas
Nugas ineptiáſque incipiſſo. hæreo.

SCENA QUARTA.

HEGIO, TYNDARUS, ARISTOPHONTES, LORARII.

HEGIO.

Quò illum nunc hominem proripuiſſe foras ſe dicam ex ædibus?
TYN. Nunc enimvero ego occidi: eunt ad te hoſtes, Tyndare. quid loquar?
Quid fabulabor? quid negabo, aut quid fatebor? mihi
Res omnis in incerto ſita eſt. quid rebus confidam meis?
Utinam te dî priùs perderent, quàm periiſti è patriâ tuâ,
Ariſtophontes, qui ex paratâ re imparatam omnem facis.
Occiſa eſt hæc res, niſi reperio atrocem mihi aliquam aſtutiam.
HE. Sequere. hem! tibi hominem. adi, atque alloquere. *TYN.* quis homo eſt me hominum miſerior?
AR. Quid iſtuc eſt, quòd meos te dicam fugitare oculos, Tyndare?
Próque ignoto me aſpernari, quaſi me nunquam noveris?
Equidem tam ſum ſervus, quàm tu: etſi ego domi liber fui,
Tu uſque à puero ſervitutem ſerviviſti in Alide.
HE. Ædepol minimè miror, ſi te fugitat, aut oculos tuos,
Aut ſi te odit, qui iſtum appelles Tyndarum pro Philocrate.
TYN. Hegio, hic homo rabioſus habitus eſt in Alide.
Ne tu, quod iſtic fabuletur, auris immittas tuas.
Nam iſtic haſtis inſectatus eſt domi matrem & patrem.
Et illic iſti, qui ſputatur, morbus interdum venit.
Proin tu ab iſtôc procul recedas. *HE.* ultro iſtum à me. *AR.* ain', verbero,
Me rabioſum? atque inſectatum eſſe haſtis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi eſſe, ut qui me opus ſit inſputarier?
HE. Ne verere: multos iſte morbus homines macerat,

Digitized by Google

Quibus inſputari ſaluti fuit. *TYN.* atque Aliis profuit.
AR. Quid tu autem, etiam huic credis? *HE.* quid ego credam huic? *AR.* inſanum eſſe me.
TYN. Viden' tu hunc, quàm inimico voltu intuetur? concedi hunc optumum eſt.
Hegio, fit, quod tibi ego dixi: gliſcit rabies. cave tibi.
HE. Credidi eſſe inſanum extemplo, ubi te appellavit Tyndarum.
TYN. Quin ſuum ipſe interdum ignorat nomen, neque ſcit, qui ſiet.
HE. At etiam te ſuum ſodalem eſſe aiebat. *TYN.* haud vidi magis.
Et quidem Alcmæo, atque Oreſtes & Lycurgus poſtea
Unâ operâ mihi ſunt ſodales, quâ iſte. *AR.* at etiam, furcifer,
Malè mihi loqui audes? non ego te novi? *HE.* pol planum id quidem eſt
Non noviſſe, qui illum appelles Tyndarum pro Philocrate.
Quem vides, eum ignotas: illum nominas, quem non vides.
AR. Imò iſte eum ſeſe ait, qui non eſt, eſſe; & qui verò eſt, negat.
TYN. Tu enim repertus, Philocratem qui ſuperes veriverbio!
AR. Pol, ego ut rem video, tu inventus, vera vanitudine
Qui convincas. ſed quæſo hercle agedum aſpice ad me. *TYN.* hem! *AR.* dic modò.
Te negas Tyndarum eſſe? *TYN.* Nego, inquam. *AR.* tun' te Philocratem eſſe ais?
TYN. Ego, inquam. *AR.* túne huic credis? *HE.* plùs quidem, quàm tibi aut mihi.
Nam ille quidem, quem tu hunc memoras eſſe, hodie hinc abiit Alidem
Ad patrem hujus. *AR.* quem patrem, qui ſervus eſt? *TYN.* & tu quidem
Servus, & liber fuiſti, & ego me confido fore,
Si hujus huc reconciliaſſo in libertatem filium.
AR. Quid ais, furcifer? tun' te gnatum memoras liberum?
TYN. Non equidem me Liberum, ſed Philocratem eſſe aio. *AR.* quid eſt?
Ut ſceleſtus, Hegio, nunc iſte ludos facit!
Nam is eſt ſervus ipſe, neque præter ſe unquam ei ſervus fuit.
TYN. Quia túte ipſe eges in patriâ, nec tibi, quî vivas, domi eſt,
Omnis inveniri ſimiles tibi vis. non mirum facis.
" Est miserorum, ut malevolentes ſint atque invideant bonis.
AR. Hegio, vide ſis, ne quid tu huic temere inſiſtas credere.
Atque, ut perſpicio, profectò jam aliquid pugnæ edidit.
Filium tuum quòd redimere ſe ait, id neutiquam mihi placet.
TYN. Scio te id nolle fieri: efficiam tamen ego id, ſi dî adjuvant.
Illum reſtituam huic; hic autem in Alidem me meo patri.
Propterea ad patrem hinc amiſi Tyndarum. *AR.* quin túte is es:
Neque præter te in Alide ullus ſervus iſtôc nomine eſt.
TYN. Pergin' ſervum me exprobrare eſſe, id quod vi hoſtili obtigit?
AR. Enimverò jam nequeo contineri. *TYN.* heus! audin' quid ait? quin fugis?
Jam illic hic nos inſectabit lapidibus, niſi illunc jubes
Comprehendi. *AR.* crucior. *TYN.* ardent oculi. fune opu 'ſt, Hegio.
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem. *AR.* at pol te, ſi hic ſapiat ſenex,
Atra pix agitet apud carnificem, tuóque capiti illuceat.
TYN. Jam deliramenta loquitur: larüæ ſtimulant virum.
HE. Hercle! quid ſi hunc comprehendi juſſerim? *TYN.* ſapias magis.
AR. Crucior lapidem non habere me, ut illi maſtigiæ
Cerebrum excutiam, qui me inſanum verbis concinnat ſuis.
TYN. Audin' lapidem quæritare? *AR.* ſolus te ſolum volo,
Hegio. *HE.* iſtinc loquere, ſi quid vis; procul tamen audiam.
TYN. Namque ædepol ſi adbites propiùs, os denaſabit tibi
Mordicus. *AR.* neque pol me inſanum, Hegio, eſſe creduis,
Neque fuiſſe unquam, neque eſſe morbum, quem iſtic autumat.
Verùm ſi quid metuis à me, jube me vinciri: volo,
Dum iſtic itidem vinciatur. *TYN.* imò enimvero, Hegio,
Iſtic, qui volt, vinciatur. *AR.* tace modò: ego te, Philocrates
Falſe, faciam, ut verus hodie reperiare Tyndarus.
Quid mî abnutas? *TYN.* tibi ego abnuto? quid agat, ſi abſis longiús?
HE. Quid ais? quid ſi adeam hunc inſanum? *TYN.* nugas ludificabitur.
Garriet, quod neque pes unquam, neque caput compareat.
Ornamenta abſunt; Ajacem, hunc cùm vides, ipſum vides.
HE. Nihili facio, tamen adibo. *TYN.* nunc egò omnino occidi.
" Nunc ego inter ſacrum ſaxúmque ſto; nec, quid
" faciam, ſcio.
HE. Do tibi operam, Ariſtophontes, ſi quid eſt, quod me velis.
AR. Ex me audibis vera, quæ nunc falſa opinare, Hegio.
Sed hoc primum me expurgare tibi volo, me inſaniam
Neque tenere, neque mî eſſe ullum morbum, niſi quòd ſervio.
At ita me rex deorum atque hominum faxit patriæ compotem,
Ut iſtic Philocrates non magìs eſt, quàm aut ego aut tu. *HE.* eho dic mihi,
Quis illic igitur eſt? *AR.* quem dudum dixi à principio tibi.
Hoc ſi ſecus reperies, nullam cauſſam dico, quin mihi
Et parentum & libertatis apud te deliquio ſiet.
HE. Quid tu ais? *TYN.* me tuum eſſe ſervum, & te meum herum. *HE.* haud iſtuc rogo.
Fuiſtin' liber? *TYN.* fui. *AR.* enimvero non fuit: nugas agit.
TYN. Quî tu ſcis? an tu fortaſſe fuiſti meæ matri obſtetrix,
Qui id tam audacter dicere audes? *AR.* puerum te vidi puer.
TYN. At ego te video major majorem. hem rurſum tibi!
Meam rem non cures, ſi rectè facias. num ego curo tuam?
HE. Fuíne huic pater Theſaurochryſonicochryſides?
AR. Non fuit. neque ego iſtuc nomen unquam audivi ante hunc diem.
Philocrati Theodoromedes fuit pater. *TYN.* pereo probé.
Quin quieſcis dierectum cor meum! i, ac ſuſpende te.
Tu ſuſſultas, ego miſer vix aſto præ formidine.
HE. Satin' iſtuc mihi exquiſitum eſt fuiſſe hunc ſervum in Alide?
Neque eſſe hunc Philocratem? *AR.* tam ſatìs, quàm nunquam hoc invenies ſecus.
Sed ubi is nunc eſt? *HE.* ubi ego minimè, atque ipſus ſe volt maximé.
Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus ſum miſer
Hujus ſceleſti techmis; qui me, ut lubitum eſt, ductavit dolis.
Sed vide ſis. *AR.* quin exploratum dico & proviſum hoc tibi.
HE. Certón'? *AR.* quin nihil, inquam, invenies magìs hôc certo certius.
Philocrates jam indè uſque amicus fuit mihi à puero puer.

HE. Sed quâ facie eſt tuus ſodalis Philocrates? *AR*. dicam tibi.
Macilento ore, naſo acuto, corpore albo, & oculis nigris,
Subrufus aliquantum; criſpus, cincinnatus. *HE*. convenit.
TYN. Ut quidem hercle in medium ego hodie peſſimè proceſſerim.
Væ illis virgis miſeris, quæ hodie in tergo morientur meo.
HE. Verba mihi data eſſe video. *TYN*. quid ceſſatis, compedes,
Currere ad me, meáque amplecti crura, ut vos cuſtodiam?
HE. Satiu' me illi hodie ſceleſti capti ceperunt dolo?
Illic ſervum ſe aſſimulabat, hic ſeſe autem liberum.
Nucleum amiſi, reliquit pigneri putamina.
Ita mihi ſtolido ſurſum vorſum os ſublevere offuciis.
Hic quidem me nunquam irridebit. Colaphe, Cordalio, Corax,.
Ite iſtinc, atque efferte lora. *LO*. num lignatum mittimur?

SCENA QUINTA.

HEGIO, TYNDARUS, ARISTOPHONTES.

HEGIO.

INJICITE huic manicas maſtigiæ.
TYN. Quid hoc eſt negotii? quid ego deliqui? *HE*. rogas?
Sator ſartórque ſcelerum, & meſſor maxume.
TYN. Non occatorem dicere audebas prius?
Nam ſemper occant priùs, quàm ſartiunt ruſtici.
HE. At ut confidenter mihi contrà aſtitit!
TYN. Decet innocentem ſervum atque innoxium
Confidentem eſſe, ſuum apud herum potiſſimúm.
HE. Aſtringite iſti, ſultis, vehementer manus.
TYN. Tuus ſum. tuas quidem vel præcidi jube.
Sed quid negotii eſt, quamobrem ſuccenſes mihi?
HE. Quia me meámque rem, quod in te uno fuit,
Tuis ſceleſtis falſidicis fallaciis
Delaceraviſti, deartuaviſtique opes.
Confeciſti omnes res ac rationes meas.
Ita mi exemiſti Philocratem fallaciis.
Illum eſſe ſervom credidi, te liberum.
Ita voſmet aiebatis, itáque nomina
Inter vos permutâſtis. *TYN*. fateor omnia
Facta eſſe ita, ut tu dicis, & fallaciis
Abiiſſe eum abs te, meâ operâ atque aſtutiâ.
An, obſecro hercle te, id nunc ſuccenſes mihi?
HE. At cum cruciatu maximo id factum eſt tuo.
" *TYN*. DUM NE ob malefacta peream, parvi æſtimo.
Si ego hic peribo, aſt ille, ut dixit, non redit,
At erit mihi hoc factum mortuo memorabile:
Meum herum captum ex ſervitute atque hoſtibus
Reducem feciſſe liberum in patriam ad patrem,
Meúmque potius me caput periculo
Præoptaviſſe, quàm is periret, ponere.
HE. Facito ergo, ut Acherunti clueas gloriâ.
" *TYN*. QUI PER Virtutem peritat, non interit.
HE. Quando ego te exemplis excruciavero peſſumis,
Atque ob ſutelas tuas te morti miſero,
Vel te interiiſſe, vel periiſſe prædicent,
Dum pereas, nihil interduo, dicant vivere.
TYN. Pol ſi iſtuc faxis, haud ſinè pœnâ feceris,
Si ille huc redibit, ſicut confido affore.
AR. Proh dî immortales! nunc ego teneo, nunc ſcio
Quid ſit hoc negotii. meus ſodalis Philocrates
In libertate eſt ad patrem, in patriâ. bene eſt!
Nec quiſquam eſt mihi, æquè melius cui velim.
Sed hoc mihi ægre eſt, me huic dediſſe operam malam.
Qui nunc propter me, meáque verba vinctus eſt.
HE. Vetuin' te quicquam mihi hodie falſum proloqui?
TYN. Vetuiſti. *HE*. cur es auſus mentiri mihi?
TYN. Quia vera obeſſent illi, cui operam dabam:
Nunc falſa proſunt. *HE*. at tibi oberunt. *TYN*. optimè eſt.
At herum ſervavi, quem ſervatum gaudeo:
Cui me cuſtodem addiderat herus major meus.
Sed maléne id arbitrare factum? *HE*. peſſumé.
TYN. At ego aio rectè, qui abs te ſeorſum ſentio.
Nam cogitato, ſi quis hoc gnato tuo
Tuus ſervus faxit, qualem haberes gratiam?
Emitteréſne, nécne, eum ſervum manu?
Eſſétne apud te is ſervus acceptiſſimus?
Reſponde. *HE*. opinor. *TYN*. cur ergo iratus mihi es?
HE. Quia illi fuiſti, quàm mihi, fidelior.
TYN. Quid? tu unâ nocte poſtulaviſti & die,
Recens captum hominem, nuperum & novitium,
Te perdocere, ut meliùs conſulerem tibi
Quàm illi, quicum unà à puero ætatem exegeram?
HE. Ergo ab eo petito gratiam iſtam. ducite,
Ubi ponderoſas, craſſas capiat compedes.
Indè ibis porrò in latomias lapidarias.
Ibi quom alii octonos lapides effodiunt,
Niſi cotidianus ſeſquiopus confeceris,
Sexcentoplago nomen indetur tibi.
AR. Per deos atque homines ego te obteſtor, Hegio,
Ne tu iſtunc hominem perduis. *HE*. curabitur.
Nam noctu nervo vinctus cuſtodibitur,
Interdius ſub terrâ lapides eximet.
Diu ego hunc cruciabo, non uno abſolvam die.
AR. Certúmne eſt tibi iſtuc? *HE*. non moriri certiu' 'ſt.
Abducite iſtum actutum ad Hippolytum fabrum,
Jubete huic craſſas compedes impingier.
Indè extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapicidinas facite deductus fiet:
Atque hunc ita me velle, dicite, curarier,
Ne quî deterius huic ſit, quàm cui peſſumè eſt.
TYN. Cur ego te invito me eſſe ſalvum poſtulem?
Periculum vitæ meæ tuo ſtat periculo.
" POST MORTEM in morte nihil eſt quod metuam
" mali.
" ETSI pervivo uſque ad ſummam ætatem, tamen
" Breve ſpatium eſt perferundi, quæ minitas mihi.
Vale atque ſalve! etſi, aliter ut dicam, meres.
Tu Ariſtophontes, de me ut meruiſti, ita vale!
Nam mihi propter te hoc obtigit. *HE*. abducite.
TYN. At unum hoc quæſo, ſi huc rebitet Philocrates,
Ut mihi ejus facias conveniundi copiam.
HE. Periiſtis, niſi hunc jam è conſpectu abducitis.
TYN. Vis hæc quidem hercle eſt, & trahi & trudi ſimul.
HE. Illic eſt abductus rectà in phylacam, ut dignus eſt.
Ego illis captivis aliis documentum dabo,
Ne tale quiſquam facinus incipere audeat.
Quod abſque hôc eſſet, qui mihi hoc fecit palàm,
Uſque offrenatum ſuis me ductarent dolis.
Nunc certum eſt nulli poſt hæc quicquam credere.
Satis ſum ſemel deceptus. ſperavi, miſer,
Ex ſervitute me exemiſſe filium.
Ea ſpes elapſa eſt. perdidi unum filium
Puerum quadrimum, quem mihi ſervus ſurpuit:
Neque eum ſervum unquam repperi, neque filium.
Major potitus hoſtium eſt. quod hoc eſt ſcelus!
Quaſi in orbitatem liberos produxerim.
Sequere hàc: reducam te, ubi fuiſti: neminis
Miſereri certum eſt, quia mei miſeret neminem.
AR. Exauſpicavi ex vinclis. nunc intellego
Redauſpicandum eſſe in catenas denuo.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

ERGASILUS.

JUpiter ſupreme, ſervas me, meáſque auges opes.
Maximas opimitates opiparáſque offers mihi:
Laudem, lucrum, ludum, jocum, feſtivitatem, ferias,
Pompam, penum, potationes, ſaturitatem, gaudium.
Nec cuiquam homini ſupplicare me nunc certum eſt mihi.

Nam

Nam vel prodeſſe amico poſſum, vel inimicum perdere.
Ita hic me amœnitate amœnâ amœnus oneravit dies.
Sinè ſacris hæreditatem ſum aptus effertiſſimam.
Nunc ad ſenem curſum capeſſam hunc Hegionem, cui boni
Tantum affero, quantum ipſe à diis optat, atque etiam amplius.
Nunc res certa eſt, eodem pacto ut Comici ſervi ſolent,
Conjiciam in collum pallium, primo ex me hanc rem ut audiat.
Speróque me ob hunc nuncium æternum adepturum cibum.

SCENA SECUNDA.

HEGIO, ERGASILUS.

HEGIO.

Quantò in pectore hanc rem meo magìs voluto,
Tantò mihi ægritudo auctior eſt in animo.
Ad illum modum ſublitum os eſſe
Hodie mibi? neque id perſpicère quivi?
Quod cùm ſcibitur, per urbem irridebor.
Cùm extemplo ad forum advenero, omnes loquentur:
Hic ille eſt ſenex ductus, quoi verba data ſunt.
Sed Ergaſilus éſtne hic, procul quem video?
Collecto quidem eſt pallio, quidnam acturu 'ſt?
ER. Move abs te moram, atque Ergaſile age hanc rem.
Eminor interminórque, ne quis mi obſtiterit obviàm,
Niſi qui ſat diu vixiſſe ſeſe homo arbitrabitur.
Nam qui obſtiterit, ore ſiſtet. *HE.* hic homo pugilatum incipit.
ER. Facere certum eſt. proinde ut omnes itinera inſiſtant ſua,
Ne quis in hâc plateâ negotî conferat quicquam ſui.
Nam meus eſt balliſta pugnus, cubitus catapulta eſt mihi,
Humerus aries. tum genu ad quemque jecero, ad terram dabo.
Dentilegos omnes mortales faciam, quemque offendero.
HE. Quæ illæc eminatio eſt? nam nequeo mirari ſatis.
ER. Faciam, ut ejus diei, locíque, meíque ſemper meminerit:
Qui mihi in curſu obſtiterit, faxo vitæ is extemplo obſtiterit ſuæ.
HE. Quid hic homo tantum incipiſcit facere cum tantis minis?
ER. Prius edico, ne quis propter culpam capiatur ſuam.
Continete vos domi, prohibete à vobis vim meam.
HE. Mira ædepol ſunt, nî hic in ventrem ſumpſit confidentiam.
Væ miſero illi, cujus cibo iſte factus eſt impenſior.
ER. Tum piſtores ſcrophipaſci, qui alunt furfuri ſues,
Quarum odore præterire nemo piſtrinum poteſt:
Eorum ſi quojuſquam ſcropham in publico conſpexero,
Ex ipſis dominis meis pugnis exculcabo furfures.
HE. Baſilicas edictiones atque imperioſas habet.
Satur homo eſt: habet profectò in ventre confidentiam.
ER. Tum piſcatores, qui præbent populo piſces fœtidos,
Qui advehuntur quadrupedanti crucianti canterio;
Quorum odos ſubbaſilicanos omnes abigit in forum,
Eis ego ora verberabo ſurpiculis piſcariis;
Ut ſciant, alieno naſo quam exhibeant moleſtiam.
Tum lanii autem, qui concinnant liberis orbas oves,
Qui locant cædundos agnos, & duplam agninam dant,
Qui petroni nomen indunt vervecì ſectario,
Eum ego ſi in viâ petronem publicâ conſpexero,
Et petronem & dominum reddam mortales miſerrimos.
HE. Eugepæ! edictiones ædilitias hic habet quidem:
Mirúmque adeò eſt, nî hunc fecere ſibi Ætoli agoranomum.
ER. Non ego nunc Paraſitus ſum, ſed regum rex regalior:
Tantus ventri commeatus meo adeſt in portu cibûs.
Sed ego ceſſo hunc Hegionem onerare lætitiâ ſenem?
Quî homine adæque nemo vivit fortunatior.
HE. Quæ illæc eſt lætitia, quam illic lætus largitur mihi?
ER. Heus ubi eſtis? ecquis hoc aperit oſtium?
HE. Hic homo ad cœnam recipit ſe ad me. *ER.* aperite haſce ambas fores,
Priuſquam pultando vel aſſulatim foribus exitium affero.
HE. Perlubet hunc hominem colloqui. Ergaſile! *ER.* Ergaſilum qui vocat?
HE. Reſpice. *ER.* Fortuna quod tibi nec facit, nec faciet,
Hoc me jubes. ſed qui eſt? *HE.* reſpice ad me, Hegio ſum. *ER.* oh mihi
Quantum eſt hominum optumorum optume, in tempore advenis.
HE. Neſcio quem ad portum nactus es, ubi cœnes, eò faſtidis.
ER. Cedò manum. *HE.* manum? *ER.* manum, inquam, cedò tuam actutum. *HE.* tene.
ER. Gaude. *HE.* quid ego gaudeam? *ER.* quia ego impero. age, gaude modò.
HE. Pol, mœrores mî antevortunt gaudiis. *ER.* noli iraſcier,
Jam ego ex corpore exigam omnes maculas mœrôrum tibi.
Gaude audacter. *HE.* gaudeo, etſi nil ſcio, quod gaudeam.
ER. Bene facis: jube. *HE.* quid jubeam? *ER.* ignem ingentem fieri.
HE. Ignem ingentem? *ER.* ita dico, magnus ut ſit. *HE.* quid? me, volturi,
Tuâu' causâ ædeis incenſurum cenſes? *ER.* noli iraſcier,
Jubéu' an non jubes aſtitui aulas? patinas elui?
Laridum atque epulas foveri foculis ferventibus?
Alium piſces præſtinatum abire? *HE.* hic vigilans ſomniat.
ER. Alium porcinam, atque agninam, & pullos gallinaceos?
HE. Scis bene eſſe, ſi ſit unde. *ER.* pernam atque ophthalmia,
Horæum, ſcombrum, & trygonum, & cetum, & mollem caſeum.
HE. Nominandi iſtorum tibi erit magis quàm edundi copia
Hic apud me, Ergaſile. *ER.* meân' me causâ hoc cenſes dicere?
HE. Nec nihil hodie, nec multò plus tu hic edes, ne fruſtra ſis.
Proin tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas.
ER. Quin ita faciam, ut te cupias facere ſumptum, etſi ego vetem.
HE. Egóne? *ER.* tûte. *HE.* tum tu mî igitur herus es. *ER.* imò bene volens.
Vin' te faciam fortunatum? *HE.* malim, quàm miſerum quidem.
ER. Cedò manum. *HE.* hem! manum. *ER.* dî te omnes adjuvant. *HE.* nihil ſentio.
ER. Non enim es in ſenticeto, eò non ſentis. ſed jube
Vaſa tibi pura apparari ad rem divinam citò,
Atque agnum afferri proprium, pinguem. *HE.* cur? *ER.* ut ſacrufices.
HE. Cui deorum? *ER.* mihi hercle. nam ego tibi nunc ſum ſummus Jupiter.
Idem ego ſum Salus, Fortuna, Lux, Lætitia, Gaudium.
Proin tu deum huncce ſaturitate facias tranquillum tibi.
HE. Eſurire mihi videre. *ER.* mihi quidem eſurio, non tibi.
HE. Tuo arbitratu facilè patior. *ER.* credo, conſuetus puer.
HE. Jupiter te dîque perdant *ER.* te hercle mî æquum eſt gratias
Agere ob nuncium: tantum ego nunc porto à portu tibi boni.
Nunc tu mihi places. *HE.* abi ſtultus, ſerò poſt tempus venis.

ER. Igitur olim ſi adveniſſem, magìs tu tum iſtuc diceres:
Nunc hanc lætitiam accipe à me, quam fero. nam filium
Tuum modò in portu Philopolemum vivum, ſalvum, & ſoſpitem
Vidi in publicâ celoce, ibidémque illum adoleſcentulum
Alium, unà & tuum Stalagmum ſervum, qui aufugit domo,
Qui tibi ſurripuit quadrimum puerum filiolum tuum.
HE. Abi in malam rem: ludis me. *ER.* ita me amabit ſancta Saturitas,
Hegio, itáque ſuo me ſemper condecoret cognomine,
Ut ego vidi. *HE.* meum gnatum? *ER.* tuum gnatum, & Genium meum.
HE. Et captivum illum Alidenſem? *ER.* μὰ τὸν Ἀπόλλω. *HE.* & ſervolum
Meum Stalagmum, meum qui gnatum ſurripuit? *ER.* νὴ τὴν Σόραν.
HE. Jam diu? *ER.* νὴ τὴν Πραινέστην. *HE.* venit? *ER.* νὴ τὴν Σιγνίαν.
HE. Certón? *ER.* νὴ τὴν Φρουσινῶνα. *HE.* vide ſis. *ER.* νὴ τὸν Ἀλάτριον.
HE. Quid tu per barbaricas urbes juras? *ER.* quia enim item aſpera
Sunt, ut tuum victum autumabas eſſe. *HE.* væ ætati tuæ.
ER. Quippe quando mihi nihil credis, quod ego dico ſeduló.
Sed Stalagmus quojus erat tunc nationis, cùm hinc abiit?
HE. Siculus. *ER.* at nunc Siculus non eſt: Boius eſt, Boiam terit.
Liberorum quærundorum cauſâ ei, credo, uxor data 'ſt.
HE. Dic, bonân' fide tu mihi iſtæc verba dixiſti? *ER.* bonâ.
HE. Dî immortales, iterum gnatus videor, ſi vera autumas.
ER. An tu dubium habebis, etiam ſanctè cùm jurem tibi?
Poſtremò, Hegio, ſi parva jurijurando 'ſt fides,
Viſe ad portum. *HE.* facere certum 'ſt. tu intus cura, quod opus eſt.
Sume, poſce, prome quidvis. te facio cellarium.
ER. Nam hercle niſi mantiſcinatus probè ero, fuſti pectito.
HE. Æternum tibi dapinabo victum, ſi vera autumas.
ER. Unde id? *HE.* à me meóque gnato. *ER.* ſpondén' tu iſtud? *HE.* ſpondeo.
ER. At ego tuum tibi adveniſſe filium reſpondeo.
HE. Cura quàm optumè potes. *ER.* bene ambula, & redambula.

SCENA TERTIA.

ERGASILUS.

Illic hinc abiit: mihi rem ſummam credidit cibariam.
Dî immortales, jam ut ego collos prætruncabo tergoribus!
Quanta pernis peſtis veniet! quanta labes larido!
Quanta ſumini abſumedo! quanta callo calamitas!
Quanta laniis laſſitudo! quanta porcinariis!
Nam ſi alia memorem, quæ ad ventris victum conducunt, mora eſt.
Nunc ibo ad præfecturam, & jus dicam larido,
Et quæ pendent indemnatæ pernæ, eis auxilium ut feram.

SCENA QUARTA.

PUER HEGIONIS.

Diespiter te dîque, Ergaſile, perdant & ventrem tuum,
Paraſitóſque omnes, & qui poſthac cœnam Paraſitis dabit.
Clades calamitáſque, intemperies modò in noſtram advenit domum.
Quaſi lupus eſuriens, metui, ne in me faceret impetum.
Nimiſque hercle ego illum malè formidabam: ita frendebat dentibus.
Adveniens deturbavit totum cum carne carnarium.
Arripuit gladium, prætruncat tribus tergoribus glandia.
Aulas, calicéſque omnes confregit, niſi quæ modiales erant.
Cocum percontabatur, poſſéntne ſeriæ ferveſcere.
Cellas refregit omnes intus, recluſítque armarium.
Aſſervate iſtunc, ſultis, ſervi. ego ibo, ut conveniam ſenem.
Dicam, ut ſibi penum aliud ornet, ſiquidem ſeſe uti volet.
Nam hic quidem ut adornat, aut jam nihil eſt, aut jam nihil erit.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

HEGIO, PHILOPOLEMUS, PHILOCRATES.

Hegio.

Jovi diſque ago gratias meritò magnas,
Quom te reducem tuo patri reddiderunt,
Quómque ex miſeriis plurimis me exemerunt:
Quæ adhuc te carens, dum hìc fui, ſuſtentabam:
Quómque hunc conſpicio in poteſtate noſtrâ,
Quómque hæc reperta eſt fides firma nobis.
Satis jam dolui ex animo, & curâ me ſatis
Et lacrumis maceravi. hoc! ſatis jam audivi
Tuas ærumnás, ad portum mihi quas memorâſti.
Hoc agamus. *PHILOC.* quid nunc, quoniam tecum ſervavi fidem,
Tibíque hunc reducem in libertatem feci? *HE.* feciſti, ut tibi,
Philocrates, nunquam referre gratiam poſſim ſatis,
Proinde ut tu promeritus de me & filio. *PHILOP.* imò potes,
Pater, & poteris, & ego potero: & dî eam poteſtatem dabunt,
Ut beneficium benemerenti noſtro merito muneres.
Sicut tu huic potes, pater mî, facere meritò maxumé.
HE. Quid opu' 'ſt verbis? lingua nulla eſt, quâ negem, quicquid roges.
PHILOC. Poſtulo abs te, ut mihi illum reddas ſervom, quem hîc reliqueram
Pignus pro me, qui mihi melior, quàm ſibi ſemper fuit;
Pro benefactis ejus uti pretium poſſim reddere.
HE. Quod beneſeciſti, referetur gratia, id quod poſtulas.
Et id, & aliud, quod me orabis, impetrabis. atque te
Nolim ſuccenſêre, quòd ego iratus ei feci malé.
PHILOC. Quid feciſti? *HE.* in lapicidinas compeditum condidi,
Ubi reſcivi mihi data eſſe verba. *PHILOC.* væ miſero mihi!
Propter meum caput labores homini eveniſſe optumo.
HE. At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.
Gratis à me, ut ſit liber, abducito. *PHILOC.* ædepol, Hegio,
Facis benigné. ſed, quæſo, hominem ut jubeas arceſſi. *HE.* licet.
Ubi eſtis vos? ite actutum, Tyndarum huc arceſſite.
Vos ite intró. interibi ego ex hâc ſtatuâ verbereâ volo.
Erogitare, meo minore quid ſit factum filio.
Vos lavate interibi. *PHILOP.* ſequere hàc, Philòcrates, me intró. *PHILOC.* ſequor.

SCENA SECUNDA.

HEGIO, STALAGMUS.

Hegio.

Age tu: illuc procede, bone vir, lepidum mancupium meum.

STA.

STA. Quid me oportet facere, ubi tu talis vir falſum autumas?
Fui ego bellus, lepidus, bonus vir nunquam, neque frugi bonæ,
Neque ero unquam: ne tu ſpem ponas me bonæ frugi fore.
HE. Propemodum ubi loci fortunæ tuæ ſint, facilè intellegis.
Si eris verax, tuâ ex re facies; ex malâ meliuſculam.
Recta & vera loquere: ſed neque verè, neque rectè adhuc
Feciſti unquam. *STA.* quod ego fatear, credín' pudeat, cùm autumes?
HE. At ego faciam, ut pudeat: nam in ruborem te totum dabo.
STA. Eia! credo ego, imperito plagas minitaris mihi.
Tandem iſta aufer, dicque quid fers, ut feras hinc, quod petis.
HE. Satis facundu's. ſed jam fieri dictis compendium volo.
STA. Ut vis, fiat. *HE.* bene morigerus fuit puer: nunc non decet.
Hoc agamus. jam animum advorte, ac mihi, quæ dicam, ediſſere.
Si eris verax, tuis rebus feceris meliuſculas.
STA. Nugæ iſtæc ſunt. non me cenſes ſcire, quid dignus ſiem?
HE. At ea ſubterfugere potis es pauca, ſi non omnia.
STA. Pauca effugiam ſcio. nam multa evenient, & merito meo;
Quia & fugi, & tibi ſurripui filium, & eum vendidi.
HE. Cui homini? *STA.* Theodoromedi in Alide Polyplusio
Sex minis. *HE.* proh dî immortales! is quidem hujus eſt pater
Philocratis. *STA.* quin meliùs novi, quàm te, & vidi ſæpius.
HE. Serva, Jupiter ſupreme, & me & meum gnatum mihi.
Philocrates, per tuum te ingenium obſecro, exi: te volo.

SCENA TERTIA.

PHILOCRATES, HEGIO, STALAGMUS.

PHILOCRATES.

Hegio, aſſum: ſi quid me vis, impera. *HE.* hic gnatum meum
Tuo patri ait ſe vendidiſſe ſex minis in Alide.
PHI. Quamdiu id factum eſt? *STA.* hic annus incipit viceſimus.
PHI. Falſa memorat. *STA.* aut ego, aut tu. nam tibi quadrimulum
Tuus pater peculiarem parvulum puero dedit.
PHI. Quid erat ei nomen? ſi vera dicis, memora dum mihi.
STA. Pægnium vocitatu 'ſt: pòſt vos indidiſtis Tyndaro.
"*PHI.* Cur ego te non novi? *STA.* quia Mos est,
"oblivisci hominibus,
"Neque noviſſe, cujus nihili ſit facunda gratia.
PHI. Dic mihi: iſne iſtic fuit, quem vendidiſti meo patri,
Qui mihi peculiaris datus eſt, hujus filius?
HE. Vivítne is homo? *STA.* argentum accepi, nihil curavi cæterum.
HE. Quid tu ais? *PHI.* quin iſtic ipſu 'ſt Tyndarus tuus filius;
Ut quidem hic argumenta loquitur, nam is mecum à puero puer
Bene pudicéque educatu' ſt uſque ad adoleſcentiam.
HE. Et miſer ſum, & fortunatus, ſi vos vera dicitis:
Eò miſer ſum, quia malè illi feci, ſi gnatus meu' ſt.
Eheu! cur ego plus minúſque feci, quàm æquom fuit!
Quod malè feci, crucior modò, ſi infectum fieri poſſiet.
Sed eccum, incedit huc, ornatus haud ex ſuis virtutibus.

SCENA QUARTA.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARUS, STALAGMUS.

TYNDARUS.

Vidi ego multa ſæpe picta, quæ Acherunti fierent
Cruciamenta: verum enimvero nulla adæque eſt Acheruns,
Atque ubi ego fui in lapicidinis. illic ibi demum eſt locus,
Ubi labore laſſitudo omni 'ſt exigunda ex corpore.
Nam ubi illò adveni, quaſi patriciis pueris, aut monedulæ,
Aut anates, aut coturnices dantur, quîcum luſitent,
Itidem hæc mihi advenienti upupa, qui me delectet, data eſt.
Sed herus eccum ante oſtium, & herus alter eccum ex Alide
Rediit. *HE.* ſalve, exoptate gnate mi. *TYN.* hem! quid, gnate mi?
Atat! ſcio cur te patrem aſſimules eſſe, & me filium:
Quia mihi, item ut parentes, lucis das tuendæ copiam.
PHI. Salve, Tyndare. *TYN.* & tu, quojus cauſâ hanc ærumnam exigo.
PHI. At nunc liber in divitias faxo venies. nam tibi
Pater hic eſt; hic ſervus, qui te huic hinc quadrimum ſurpuit.
Vendidit patri meo te ſex minis. is te mihi
Parvulum peculiarem parvulo puero dedit.
Illic indicium fecit. nam hunc ex Alide huc reducimus.
TYN. Quid, hujus filium? *PHI.* intus eccum fratrem germanum tuum.
TYN. Quid tu ais? adduxtín' illum hujus captivum filium?
PHI. Quin, inquam, intus hic eſt. *TYN.* feciſti ædepol & rectè & bene.
PHI. Nunc tibi pater hic eſt: hic fur eſt tuus, qui parvum hinc te abſtulit.
TYN. At ego hunc grandis grandem natu, ob furtum, ad carnificem dabo.
PHI. Meritus eſt. *TYN.* ergo ædepol meritam mercedem dabo.
Sed dic oro: Pater meus túne es? *HE.* Ego ſum, gnate mi.
TYN. Nunc demum in memoriam redeo, cùm mecum cogito,
Nunc ædepol demum in memoriam regredior, audiſſe me
Quaſi per nebulam Hegionem patrem meum vocarier.
HE. Ego ſum. *PHI.* compedibus, quæſo, ut tibi ſit levior filius,
Atque hic gravior ſervus. *HE.* certum eſt principium id prævortier.
Eamus intrò, ut arceſſatur faber: ut iſtas compedes
Tibi adimam, huic dem. *STA.* cui peculii nihil eſt, rectè feceris.

GREX.

Spectatores, ad pudicos mores facta hæc Fabula eſt.
Neque in hâc ſubigitationes ſiunt, neque ulla amatio,
Nec pueri ſuppoſitio, nec argenti circumductio:
Neque ubi amans adoleſcens ſcortum liberet clam ſuum patrem.
Hujuſmodi paucas Poetæ reperiunt Comœdias,
Ubi boni meliores fiant. nunc vos, ſi vobis placet,
Et, ſi placuimus, neque odio fuimus, ſignum hoc mittite:
Qui pudicitiæ eſſe voltis præmium, plauſum date.

M. ACCII PLAUTI

CURCULIO.

PERSONÆ.

CHORAGUS.
THERAPONTIGONUS, Miles Epidaurienſis.
PLANESIUM, Soror Therapontigoni.
PHÆDROMUS, juvenis Epidaurienſis.
CURCULIO, Paraſitus Phædromi.
COQUUS anonymus Phædromi.
PALINURUS, Servus Phædromi.
LYCO, Trapezita.
LENA anonyma.
CAPPADOX Leno.
EPILOGUS.

PERIOCHA ACROSTICHA.

CURCULIO miſſus Phædromi it Cariam,
Ut petat argentum. ibi ille eludit annulo
Rivalem. ſcribit atque obſignat litteras.
Cognoſcit ſignum Lyco, ubi vidit, miſſis:
Ut amicam mittat, pretium lenoni dedit.
Lyconem Miles ac lenonem in jus rapit.
Ipſus ſororem, quam peribat, repperit:
Oratu cujus Phædromo nuptum locat.

ACTUS PRIMUS, SCENA PRIMA.

PALINURUS, PHÆDROMUS.

PALINURUS.

QUO ted hoc noctis dicam proficiſci foras
Cum iſthôc ornatu, cúmque hâc pompâ, Phædrome?
PH. Quò Venus Cupidóque imperat, ſuadétque Amor.
Si media nox eſt, ſive eſt prima veſpera:
Si ſtatus condictus cum hoſte intercedit dies,
Tamen eſt eundum, quò imperant, ingratiis.
PA. At tandem tandem. *PH.* tandem es odioſus mihi.
PA. Iſtuc quidem nec bellum eſt, nec memorabile:
Túte tibi puer es lautus, luces cereum.
PH. Egón' apicularum operâ congeſtum non feram,
Ex dulci oriundum, melliculo dulci meo?
PA. Nam quò te dicam ego ire? *PH.* ſi tu me roges,
Dicam, ut ſcias. *PA.* ſi rogitem, quid reſpondeas?
PH. Hoc Æſculapi fanum eſt. *PA.* plùs-jam anno ſcio.
PH. Huic proximum illud oſtium occluſiſſimum.
Salve: valuiſtin' uſque, oſtium occluſiſſimum!
PA. Caruſtne febris te heri, vel nudiuſtertius?
Et heri cœnaviſtine? *PH.* deridéſne me?
PA. Quid tu ergo, inſane, rogitas, valeátne oſtium?
PH. Belliſſimum hercle vidi, & taciturniſſimum.
Nunquam ullum verbum muttit: cùm aperitur, tacet:
Cùm illa noctu clanculum ad me exit, tacet.
PA. Nunquid tu, quod te aut genere indignum ſit tuo,
Facis, aut inceptas facinus facere, Phædrome?
Num tu pudicæ cuipiam inſidias locas?
Aut quam pudicam oportet eſſe? *PH.* nemini.
Nec me ille ſinit Jupiter. *PA.* ego item volo.
Ita tuum conferto amare ſemper, ſi ſapis,
Ne id, quod ames, populus ſi ſciat, tibi ſit probro.
Semper curato ne ſis inteſtabilis.
Quod amas, amato teſtibus præſentibus.
PH. Quid iſtuc eſt verbi? *PA.* cautè ut incedas viâ.
PH. Quin leno hìc habitat. *PA.* nemo hinc prohibet, nec vetat,
Quin, quod palàm eſt venale, ſi argentum eſt, emas.
" NEMO IRE quenquam publicâ prohibet viâ.
" Dum ne per fundum ſeptum facias ſemitam,
" Dum tete abſtineas nuptâ, viduâ, virgine,
" Juventute, & pueris liberis; ama, quid lubet.
PH. Lenonis hæ ſunt ædes. *PA.* malè iſtis eveniat.
PH. Quî? *PA.* quia ſceleſtam ſervitutem ſerviunt.
PH. Obloquere. *PA.* fiat maximé. *PH.* etiam taces?
PA. Nempe obloqui me juſſeras. *PH.* at nunc veto.
Id uti occœpi dicere; ei ancillula eſt.
PA. Nempe huic lenoni, qui hìc habitat? *PH.* rectè tenes.
PA. Minùs formidabo, ne exedat. *PH.* odióſus es.
Eam volt meretricem facere: ea me deperit.
Ego autem cum illâ facere nolo mutuum.
PA. Quid ita? *PH.* quia proprium facio: amo pariter ſimul.
" *PA.* MALUS clandeſtinus eſt amor, damnum 'ſt
" merum.
PH. Eſt hercle ita, ut tu dicis. *PA.* jámne ea fert jugum?
PH. Tam à me pudica eſt, quaſi ſoror mea ſit: niſi
Si eſt oſculando quippiam impudicior.
" *PA.* Semper tu ſcito, FLAMMA fumo eſt pro-
" xima.
" Fumo comburi nihil poteſt, flammâ poteſt.
" QUI è NUCE nucleum eſſe volt, frangit nucem.
Qui volt cubare, pandit ſaltum ſaviis.
PH. At illa eſt pudica, neque dum cubitat cum viris.
PA. Credam, pudor ſi cuipiam lenoni ſiet.
PH. Imò, ut illam cenſes? ut quæque illi occaſio eſt
Surripere ſe ad me, ubi ſavium oppegit, fugit.
Ideo fit, quia hic leno ægrotus incubat
In Æſculapii fano. is me excruciat. *PA.* quid eſt?
PH. Aliàs me poſcit pro illâ triginta minas,
Aliàs talentum magnum. neque quicquam queo

Æqui

Equi bonſque ab eo impetrare. *PA.* injurium eſt:
Qui, quod lenoni nulli 'ſt, id ab eo petas.
PH. Nunc hinc Paraſitum in Cariam miſi meum,
Petitum argentum à meo ſodali mutuum:
Quod ſi non affert, quò me vortam, neſcio.
PA. Si deos ſalutas, dextrovorſum cenſeo.
PH. Nunc ara Veneris hæc eſt ante horunc fores.
Me inferre Veneri vovi jam jentaculum.
PA. Quid? an te pones Veneri à jentaculo?
PH. Me, te, atque hoſce omnes. *PA.* tum tu Venerem vomere vis?
PH. Cedò, puere, ſinum. *PA.* quid facturus? *PH.* jam ſcies.
Anus hic ſolet cubitare cuſtos, janitrix,
Nomen ei eſt lenæ, multibiba atque merobiba.
PA. Quaſi tu lagenam dicas, ubi vinum ſolet
Chium eſſe. *PH.* quid opu 'ſt verbis? vinoſiſſima eſt.
Eáque, extemplo ubi vino has conſperſi fores,
De odore adeſſe me ſcit, aperit illico.
PA. Eiſne hic cum vino ſinus fertur? *PH.* niſi nevis.
PA. Nolo hercle. nam iſtunc qui fert, afflictum velim.
Ego nobis afferri cenſui. *PH.* quin tu taces?
Si quid ſuper illi fuerit, id nobis ſat eſt.
" *PA.* QUISNAM ISTSC fluvius eſt, quem non
" recipiat mare?
PH. Sequere hàc, Palinure, me ad fores: ſi mî obſequens.
PA. Ita faciam. *PH.* agite, bibite, feſtivæ fores,
Potate, ſite mihi volentes propitiæ.
PA. Voltiſne olivas, aut pulpamentum, aut capparim?
PH. Exuſcitate voſtram huc cuſtodem mihi.
PA. Profundis vinum. quæ te res agitant? *PH.* ſine.
Viden' ut aperiuntur ædes feſtiviſſimæ?
Num muttit? cardo eſt lepidus. *PA.* quin das ſavium.
PH. Tace: occultemus lumen & vocem. *PA.* licet.

SCENA SECUNDA.

PHÆDROMUS, PALINURUS, LENA.

LENA.

Flos veteris vini meis naribus objectus eſt.
Ejus amos cupidam me huc prolicit per tenebras.
Ubi ubi eſt, prope me eſt. evax habeo. Salve, anime mi,
Liberi lepos. ut veteris vetuſti cupida ſum!
Nam omnium unguentûm odor præ tuo nautea eſt.
Tu mihi ſtacte, tu cinnamomum, tu roſa,
Tu crocinum & caſia es, tu bdellium: nam ubi
Tu profuſus, ibi ego me pervelim ſepultam.
Sed quum adhuc naſo odos obſequutus es meo,
Da viciſſim meo gutturi gaudium.
Nihil ago tecum. ubi eſt ipſus? ipſum expeto
Tangere! invergere in me liquores tuos
Sino ductim. ſed hàc abiit, hàc perſequar.
PH. Sitit hæc anus. *PA.* quantillum ſitit? *PH.* modica eſt,
Capit quadrantal. *PA.* pol, ut tu prædicas,
Vindemia hæc huic anui non ſatis eſt ſoli.
Canem eſſe hanc quidem magis par fuit: ſagax
Naſum habet. *LE.* amabò, cuja vox ſonat procul?
PH. Cenſeo hanc appellandam anum. adibo. redi,
Et reſpice huc ad me, Lena. *LE.* imperator quis eſt?
PH. Vini pollens, lepidus Liber,
Tibi qui ſcreanti, ſiccæ, ſemiſomnæ
Affert potionem, & te ſedatum it.
LE. Quàm longè à me abeſt! *PH.* lumen hoc vide.
LE. Grandiorem gradum ergo fac ad me, obſecro.
PH. Salve. *LE.* egon' ſalva ſim, quæ ſiti ſicca ſum?
PH. At jam bibes. *LE.* diu ſit. *PH.* hem tibi anus lepida.
LE. Salve, oculiſſime homo. *PA.* age effunde hoc citò
In barathrum: properè prolue cloacam. *PH.* tace,
Nolo huic maledici. *PA.* faciam igitur malè potiùs.
LE. Venus, de paulo paululum hoc tibi dabo,
Haud lubenter. nam tibi amantes propinantes,
Vinum potantes dant omnes: mihi haud ſæpe
Eveniunt tales hæreditates. *PA.* hoc vide ut
Ingurgitat impurum in ſe merum avariter,
Faucibus plenis! *PH.* perii hercle: huic quid primum dicam,
Neſcio. *PA.* hem iſtuc, quod mihi dixti. *PH.* quid id eſt?
PA. Periiſſe ut te dicas. *PH.* malè tibi dî faciant!
PA. Dic iſti. *LE.* ah! *PA.* quid eſt? ecquid lubet? *LE.* lubet.
PA. Etiam mihi quoque ſtimulo fodere lubet te.
PH. Tace, noli. *PA.* taceo. ecce autem bibit arcus pluet
Credo hercle hodie. *PH.* jámne ego huic dico? *PA.* quid dices?
PH. Me periiſſe. *PA.* agè dice. *PH.* anus audi: hoc volo
Scire te, perditus ſum miſer. *LE.* at pol ego oppidò
Servata. ſed quid eſt, quid lubet perditum
Dicere te eſſe? *PH.* quia id, quod amo, careo.
LE. Phædrome mî, ne plora, amabó. tu me
Curato, ne ſitiam; ego tibi, quod amas, jam huc adducam.
PH. Tibi næ ego, ſi fidem ſervas mecum,
Vineam pro aureâ ſtatuâ ſtatuam, quæ tuo
Gutturi ſit monimentum. qui me in terrâ æquè
Fortunatus erit, ſi illa ad me bitet,
" Palinure? *PA.* ædepol, QUI AMAT, ſi eget, mi-
" ſerâ afficitur
Ærumnâ. *PH.* non ita res eſt. nam confido
Paraſitum hodie adventurum cum argento ad me.
PA. Magnum inceptas, ſi id exſpectas, quod nuſquam 'ſt.
PH. Quid ſi adeam ad fores, atque occentem? *PA.* ſi lubet,
Neque veto, neque jubeo: quando ego te video
Immutatis moribus eſſe, here, atque ingenio.
PH. Peſſuli, heus peſſuli, vos ſaluto lubens,
Vos amo, vos volo, vos peto, atque obſecro,
Gerite amanti mihi morem amœniſſimi:
Fite causâ meâ Lydî barbari,
Subſilite obſecro, & mittite iſtanc foras,
Quæ mihi miſero amanti ebibit ſanguinem.
Hoc vide, ut dormiunt peſſuli peſſumi,
Nec meâ gratiâ commovent ſe ocyùs.
Reſpicio nihili meam vos gratiam facere.
Sed tace, tace. *PA.* taceo hercle. quid eſt? *PH.* ſentio ſonitum.
Tandem ædepol mihi morigeri peſſuli fiunt.

SCENA TERTIA.

PHÆDROMUS, PALINURUS, LENA, PLANESIUM.

LENA.

PLACIDE egredere, & ſonitum prohibe forum, & crepitum cardinum:
Ne, quod hic agimus, herus percipiat fieri, mea Planeſium.
Mane, ſuffundam aquulam. *PA.* viden', ut anus tremula medicinam facit?
Eapſe merum condidicit bibere, foribus dat aquam, quam bibant.
PLA. Ubi tu es, qui me convadatus Veneriis vadimoniis?
Ubi tu es, qui me libello Venerio citaviſti? ecce me.
Siſto ego tibi me, & mihi contrà itidem te ut ſiſtas, ſuadeo.
PH. Adſum. nam ſi abſim, haud recuſem, quin mihi malè ſit, mel meum.
PLA. Anime mî, procul amantem abeſſe haud conſentaneum eſt.
PH. Palinure, Palinure. *PA.* eloquere. quid eſt, quod Palinurum voces?
PH. Eſt lepida. *PA.* nimis lepida. *PH.* ſum deus. *PA.* imò haud magni preti.

PH. Quid vidiſti, aut quid videbis magìs diis æquiparabile?
PA. Malè valere te, quod mihi ægre eſt. *PH.* malè mihi morigerus, tace.
“ *PA.* Ipsus ſe excruciat, qui homo quod amat, “ videt, nec potitur, dum licet.
PH. Rectè objurgat. ſanè haud quicquam 'ſt, magìs quod cupiam tamdiu.
PLA. Tene me, amplectere ergo. *PH.* hoc etiam eſt, quamobrem cupiam vivere.
Quia te prohibet herus, clam hero potior. *PLA.* prohibet, nec prohibere quit,
Nec prohibebit, niſi mors meum animum abs te abalienaverit.
PA. Enimvero nequeo durare, quin ego herum accuſem meum:
“ Nam Bonum eſt, pauxillum amare ſanè; inſanè, “ non bonum eſt.
Verùm totum inſanum amare, hoc eſt, quod meus herus facit.
PH. Sibi ſua habeant regna reges, ſibi divitias divites:
Sibi honores, ſibi virtutes, ſibi pugnas, ſibi prælia:
Dum mihi abſtineant invidere, ſibi quiſque habeant, quod ſuum eſt.
PA. Quid? tu Venerin' pervigilare te voviſti, Phædrome?
Nam hoc quidem ædepol haud multò pòſt luce lucebit. *PH.* tace.
PA. Quid taceam? quin tu is dormitum? *PH.* dormio, ne occlamites.
PA. Tu quidem vigilas. *PH.* at meo more dormio: hic ſomnu 'ſt mihi.
“ *PA.* Heus tu mulier! Male merere de im- “ merente inſcitia eſt.
PLA. Iraſcere, ſi te edentem hic à cibo abigat. *PA.* ilicet.
Pariter hos perire amando video. uterque inſaniunt!
Viden', ut miſerè moliuntur! nequeunt complecti ſatis.
Etiam diſpertimini? *PLA.* Nulli est homini perpetuum bonum.
Jam huic voluptati hoc adjunctum eſt odium. *PA.* quid ais propudium?
Tun' etiam cum noctuinis oculis odium me vocas?
Ebriola, perſolla: nugæ. *PH.* tuu' meam Venerem vituperas?
Quòd quidem mihi polluctus virgis ſervus ſermonem ſerat.
At næ tu hercle cum cruciatu magno dixiſti id tuo.
Hem tibi maledictis pro illis: dictis moderari ut queas.
PA. Tuam fidem, Venus noctuvigila. *PH.* pergin' etiam verbero?
PLA. Noli, amabò, verberare lapidem, ne perdas manum.
PA. Flagitium probrúmque magnum, Phædrome, expergefacis:
Bene monitantem pugnis cædis, hanc amas: nugas meras.
Hoccine fieri, ut immodeſtis te hic moderere moribus?
PH. Auro contra cedò modeſtum amatorem. à me aurum accipe.
PA. Cedò mihi contra aurichalco, cui ego ſano ſerviam.
PLA. Bene vale, ocule mi: nam ſonitum & crepitum clauſtrorum audio,
Æditumum aperire fanum. quouſque, quæſo, ad hunc modum
Inter nos amore utimur ſemper ſurreptitio?
PH. Minimè. nam Paraſitum miſi nudiuſquartus Cariam
Petere argentum: is hodie hìc aderit. *PL.* nimium conſultas diu.
PH. Ita me Venus amet, ut ego te hoc triduum nunquam ſinam
In domo eſſe iſtâc, quin ego te liberalem liberem.
PL. Facito, ut memineris. tene etiam, priuſquam hinc abeo, ſavium.
PH. Siquidem hercle mihi regnum detur, nunquam id potiùs perſequar.
Quando ego te videbo? *PL.* hem! iſtôc verbo vindictam para.
Si amas, eme. ne rogites; facito, ut precio pervincas tuo.
Bene vale. *PH.* jámne ego relinquor? pulchre, Palinure, occidi.
PA. Ego quidem, qui & vapulando & ſomno pereo. *PH.* ſequere me.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

PHÆDROMUS perſona muta, *CAPPADOX, PALINURUS.*

Cappadox.

Migrare certu 'ſt jam nunc è fano foras,
Quando Æſculapî ita ſentio ſententiam,
Ut qui me nihili faciat, nec ſalvom velit.
Valetudo decreſcit, accreſcit labor.
Nam jam, quaſi zonâ, liene cinctus ambulo.
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, niſi ne medius diſrumpar miſer.
PA. Si rectè facias, Phædrome, auſcultes mihi,
Atque iſtam exturbes ex animo ægritudinem.
Paves, Paraſitus quia non rediit Cariâ?
Afferre argentum credo. nam ſi non ferat,
Tormento non retineri potuit ferreo,
Quin reciperet ſe huc eſum ad præſepim ſuam.
CA. Quis hic eſt qui loquitur? *PA.* quojam vocem ego audio?
CA. Eſtne hic Palinurus Phædromi? *PA.* qui hic eſt homo,
Cum collativo ventre, atque oculis herbeis?
De formâ novi, de colore non queo
Noviſſe. jamjam novi: leno eſt Cappadox.
Congrediar. *CA.* Salve, Palinure. *PH.* ò ſcelerum caput,
Salveto. quid agis? *CA.* vivo. *PA.* nempe ut dignus es.
Sed quid tibi eſt? *CA.* lien necat, renes dolent,
Pulmones diſtrahuntur, cruciatur jecur,
Radices cordis pereunt, hiræ omnes dolent.
PA. Tum te igitur morbus agitat hepatarius.
“ *CA.* Facile eſt miſerum irridere. *PA.* quin tu “ aliquot dies
Perdura, dum inteſtina exputeſcunt tibi,
Nunc dum ſalſura ſat bona 'ſt. ſi id feceris,
Vænire poteris inteſtinis viliùs.
CA. Lien dierectu 'ſt. *PA.* ambula, id lieni optumum 'ſt.
CA. Aufer iſtæc, quæſo, atque hoc reſponde, quod rogo.
Potin' conjecturam facere, ſi narrem tibi,
Hâc nocte quod ego ſomniavi dormiens?
PA. Vah! ſolus hic homo 'ſt, qui ſciat divinitus.
Quin Conjectores à me conſilium petunt:
Quod eis reſpondi, eâ omnes ſtant ſententiâ.

SCENA SECUNDA.

PHÆDROMUS, PALINURUS, COQUUS, CAPPADOX.

Coquus.

Palinure, quid ſtas? quin depromuntur mihi,
Quæ opus ſunt: Paraſito ut ſit paratum prandium,
Quom veniat. *PA.* Maneſis, dum huic conjicio ſomnium.
CO. Túte ipſe, ſi quid ſomniâſti, ad me refers.
PA. Fateor. *CO.* abi! deprome. *PA.* age, tu interea huic ſomnium
Narra. meliorem, quàm ego ſum, ſuppono tibi.
Nam quod ſcio, omne ex hôc ſcio. *CA.* operam ut det. *PA.* dabit.
CA. Facit hic, quod pauci, ut ſit magiſtro obſequens.
Da mihi igitur operam. *CO.* tametſi non novi, dabo.
CA. Hâc nocte in ſomnis viſus ſum viderier,
Procul ſedere longè à me Æſculapium,
Neque eum ad me adire, neque me magnipendere
Viſu'ſt. *CO.* item alios deos facturos ſcilicet.
Sanè illi inter ſe congruunt concorditer.
Nihil eſt mirandum, melius ſi nihil ſit tibi:

Namque

Namque incubare ſatius te fuerat Jovi,
Qui tibi auxilium in jurejurando fuit.
CA. Siquidem incubare velint, qui perjuraverint,
Locus non præberi potis eſt in Capitolio.
CO. Hoc animum advorte: pacem ab Æſculapio
Petas, ne fortè tibi eveniat magnum malum,
Quod in quiete tibi portentum 'ſt. *CA.* bene facis.
Ibo, atque orabo. *CO.* quæ res malè vortat tibi.
PA. Proh dî immortales, quem conſpicio! qui illic eſt?
Eſtne hic Paraſitus, qui miſſu 'ſt in Cariam?
Heus Phædrome! exi! exi! exi, inquam, ocyús!
PH. Qui iſtic clamorem tollis? *PA.* Paraſitum tuum
Vide occurrentem: ellum uſque in plateâ ultimâ.
Hinc auſcultemus, quid agat. *PH.* ſanè cenſeo.

SCENA TERTIA.

PHÆDROMUS, CURCULIO, PALINURUS.

CURCULIO.

DATE viam mihi, noti atque ignoti, dum ego hìc officium meum
Facio: fugite, omnes, abite, & de viâ ſecedite:
Ne quem in curſu capite, aut cubito, aut pectore offendam, aut genu.
Ita nunc ſubitò, properè, & celerè objectum 'ſt mihi negotium.
Nec quiſquam ſit tam opulentus, qui mihi obſiſtat in viâ,
Nec ſtrategus, nec tyrannus quiſquam, nec agoranomus,
Nec demarchus, nec comarchus, nec cum tantâ gloriâ,
Quin cadat, quin capite ſiſtat in viâ de ſemitâ.
Tum iſti Græci palliati, capite operto qui ambulant,
Qui incedunt ſuffarcinati cum libris, cum ſportulis,
Conſtant, conferunt ſermones inter ſeſe drapetæ:
Obſtant, obſiſtunt, incedunt cum ſuis ſententiis,
Quos ſemper videas bibentes eſſe in Thermopolio,
Ubi quid ſurripuere, operto capitulo calidum bibunt,
Triſtes atque ebrioli incedunt: eos ego ſi offendero,
Ex unoquoque eorum exciam crepitum polentarium.
Tum iſti qui ludunt datatim ſervi ſcurrarum in viâ,
Et datores, & factores omnis ſubdam ſub ſolum.
Proinde ſe domi contineant; vitent infortunio.
PH. Rectè hic monſtrat, ſi imperare poſſit. nam ita nunc mos viget,
Ita nunc ſervitium 'ſt: profectò modus haberi non poteſt.
CU. Ecquis eſt, qui mihi commonſtret Phædromum, genium meum?
Ita res ſubita eſt: celeriter mihi hôc homine convento èſt opus.
PA. Te ille quærit. *PH.* quid ſi adeamus? heus, Curculio! te volo.
CU. Quis vocat? quis nominat me? *PH.* qui te conventum cupit.
CU. Haud magis cupis, quàm ego te cupio. *PH.* ô mea Opportunitas!
Curculio exoptate, ſalve. *CU.* ſalve. *PH.* ſalvum gaudeo
Te advenire. cedò tuam mihi dextram. ubi ſunt ſpes meæ?
Eloquere, obſecro, hercle. *CU.* eloquere, te obſecro, ubi ſunt ſpes meæ?
PH. Quid tibi eſt? *CU.* tenebræ oboriuntur, genua inediâ ſuccidunt.
PH. Laſſitudine hercle credo. *CU.* retine, retine me, obſecro.
PH. Viden' ut expalluit! datin' iſti ſellam, ubi aſſidat, citò,
Et aqualem cum aquâ? properatin' ocyús? *CU.* animo malè eſt.
PH. Vin' aquam? *CU.* ſi fruſtulenta eſt, da obſecro hercle, obſorbeam.
PH. Væ capiti tuo! *CU.* obſecro hercle, facite ventum ut gaudeam.
PH. Maximè. *CU.* quid facitis, quæſo? *PA.* ventum. *CU.* nolo equidem mihi
Fieri ventulum. *PH.* quid igitur vis? *CU.* eſſe, ut ventum gaudeam.
PH. Jupiter te dîque perdant. *CU.* perii, proſpicio parum,
Os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame,
Ita cibi vacivitate venio laxis lactibus.
PH. Jam edes aliquid. *CU.* nolo hercle aliquid: certum quàm aliquid mavolo.
PH. Imò ſi ſcias, reliquiæ quæ ſint. *CU.* ſcire nimis lubet,
Ubi ſient. nam illis conventis ſanè opus eſt meis dentibus.
PH. Pernam, abdomen, ſumen, ſuis glandium. *CU.* ain' tu omnia hæc?
In carnario fortaſſe dicis. *PH.* imò in lancibus:
Quæ tibi ſunt parata, poſtquam ſcivimus venturum. *CU.* vide,
Ne me ludas. *PH.* ita me amabit, quam ego amo, ut ego haud mentior.
Sed quò te miſi, nihilo ſum certior. *CU.* nihil attuli.
PH. Perdidiſti me. *CU.* invenire poſſim, ſi mihi operam datis.
Poſtquam tuo juſſu profectus ſum, perveni in Cariam:
Video tuum ſodalem: argenti rogo utì faciat copiam.
Scires velle gratiam tuam; noluit fruſtrarier:
Ut decet velle hominem amicum amico, atque opitularier:
Reſpondit mihi paucis verbis, atque adeò fideliter;
Quod tibi eſt, item ſibi eſſe magnam argenti inopiam.
PH. Perdis me tuis dictis. *CU.* imò ſervo, & ſervatum volo.
Poſtquam mihi reſponſum eſt, abeo ab illo mœſtus ad forum
Me illò fruſtra adveniſſe. fortè aſpicio militem.
Aggredior hominem: ſaluto adveniens. Salve, inquit mihi,
Prehendit dextram, ſeducit, rogat, quid veniam Cariam.
Dico me illò adveniſſe animi cauſâ. ibi me interrogat,
Ecquem in Epidauro Lyconem trapezitam noverim?
Dico me noviſſe. quid lenonem Cappadocem? annuo
Viſitâſſe. ſed quid cum vis? quia de illo emi virginem
Triginta minis, veſtem, aurum: & pro iis decem coaccedunt minæ.
Dediſti tu argentum? inquam. imò apud trapezitam ſitum eſt,
Illum quem dixi Lyconem: atque ei mandavi, qui annulo
Meo tabellas obſignatas attuliſſet, ut daret
Operam, ut mulierem à lenone cum auro & veſte abduceret.
Poſtquam hoc mihi narravit, abeo ab illo. revocat me illico,
Vocat ad cœnam. religio fuit: denegare nolui.
Quid ſi adeamus, ac decumbamus? inquit. conſilium placet.
Neque diem decet me morari, neque nocti nocerier.
Omnis res parata 'ſt: & nos, quibus paratum eſt, aſſumus.
Poſtquam cœnati atque appoti, talos poſcit ſibi in manum.
Provocat me in aleam, ut ego ludam: pono pallium.
Ille ſuum annulum oppoſivit. invocat Planeſium.
PH. Meóſne amores? *CU.* tace parumper: jacit voltorios quatuor.
Talos arripio, invoco almam meam nutricem Herculem.
Jacto baſilicum. propino magnum poculum. ille ebibit:
Caput deponit: condormiſcit. ego ei ſubduco annulum.
Deduco pedes de lecto clàm, ne miles ſentiat.
Rogant me ſervi, quò eam? me dico ire, quò ſaturi ſolent.
Oſtium ubi conſpexi, exinde me illico protinam dedi.
PH. Laudo. *CU.* laudato, quando illud, quod cupis, effecero.
Eamus nunc intrò, ut tabellas conſignemus. *PH.* num moror?

CV. Atque aliquid priùs obtrudamus, pernam, ſumen, glandium.
Hæc ſunt ventri ſtabilimenta, panem & aſſa bubula,
Poculum grande, aula magna: ut ſatis conſilia ſuppetant.
Tu tabellas conſignato: hic miniſtrabit: ego edam.
Dicam, quemadmodum conſcribas. ſequere me hàc intró. *PH.* ſequor.

ACTUS TERTIUS.

LYCO, CURCULIO, LENO.

LYCO.

BEATUS videor: ſubduxi ratiunculam,
Quantum æris mihi ſit, quantúmque alieni ſiet:
Dives ſum, ſi non reddo eis, quibus debeo:
Si reddo illis, quibus debeo, plus alieni eſt.
Verum hercle verò cùm bellè recogito,
Si magìs me inſtabunt, ad Prætorem ſufferam.
Habent hunc morem plerique argentarii,
Ut alius alium poſcant, reddant nemini:
Pugnis rem ſolvant, ſi quis poſcat clariús.
“ QUI HOMO maturè quæſivit pecuniam,
“ Niſi eam maturè parcit, maturè eſurit.
Cupio aliquem emere puerum, qui uſurarius
Nunc mihi quæratur. uſus eſt pecuniâ.
CV. Nil tu me ſaturum monueris: memini & ſcio.
Ego hoc effectum lepidè tibi tradam: tace.
Ædepol næ ego hìc me intus explevi probè,
Et equidem reliqui in ventre cellæ uni locum,
Ubi reliquiarum reliquias reconderem.
Quis hìc eſt, qui operto capite Æſculapium
Salutat? atat quem quærebam! ſequere me.
Simulabo quaſi non noverim. heus tu! te volo.
LY. Unocule, ſalve. *CV.* quæſo, deridéſne me?
LY. De Coclitum proſapiâ te eſſe arbitror:
Nam ii ſunt unoculi. *CV.* catapultâ hoc ictum eſt mihi
Apud Sicyonem. *LY.* nam quid id refert meâ,
An aulâ quaſſâ cum cinere effoſſus ſiet?
CV. Superſtitioſus hic quidem eſt: vera prædicat:
Nam illæ catapultæ ad me crebrò commeant.
Adoleſcens, ob Rempublicam hoc intus mihi
Quod inſigne habeo, quæſo, ne me incomities.
LY. Licétne inforare, ſi incomitiare non licet?
CV. Non inforabis me quidem: nec mihi placent
Tuum profectò nec forum, nec comitium.
Sed hunc, quem quæro, commonſtrare ſi potes,
Inibis à me ſolidam & grandem gratiam.
Lyconem quæro trapezitam. *LY.* dic mihi
Quid eum nunc quæris, aut cujatis? *CV.* eloquar.
Ab Therapontigono Platagidoro milite.
LY. Novi ædepol nomen: nam mihi iſtôc nomine,
Dum ſcribo, explevi totas ceras quatuor.
Sed quid Lyconem quæris? *CV.* mandatum 'ſt mihi,
Ut has tabellas ad eum ferrem. *LY.* quis tu homo es?
CV. Libertus illius, quem omnis Summanum vocant.
LY. Summane, ſalve. qui? Summanus? fac ſciam.
CV. Quia veſtimenta, ubi obdormivi ebrius,
Summano. ob eam rem me omnes Summanum vocant.
LY. Alibi te meliu 'ſt quærere hoſpitium tibi,
Apud me profectò nihil eſt Summano loci.
Sed iſtum quem quæris, ego ſum. *CV.* quæſo, túne is es
Lyco trapezita? *LY.* ego ſum. *CV.* multam me tibi
Salutem juſſit Therapontigonus dicere,
Et has tabellas dare me juſſit. *LY.* mihin'? *CV.* ita.
Cape, ſignum noſce. noſtin'? *LY.* quid ni noverim?
Clypeatus elephantum ubi machærâ diſſicit.
CV. Quod iſtic ſcriptum eſt, id te orare juſſerat,
Profectò ut faceres, ſuam ſi velles gratiam.
LY. Concede, inſpiciam, quid ſit ſcriptum. *CU.* maximè,
Tuo arbitratu, dum auferam abs te id, quod peto.
LY. Miles Lyconi in Epidauro hoſpiti ſuo
Therapontigonus Platagidorus plurimam
Salutem dicit. *CU.* meus hic eſt: hamum vorat.
LY. Tecum oro, & quæſo, qui has tabellas afferet
Tibi, ut ei detur, quam iſtic emi virginem,
Quod te præſente iſtic egi, téque interprete,
Et aurum, & veſtem: jam ſcis, ut convenerit.
Argentum des lenoni: huic des virginem.
LY. Ubi ipſus? cur non venit? *CU.* ego dicam tibi:
Quia nudinſquartus venimus in Cariam
Ex Indiâ: ibi nunc ſtatuam volt dare auream
Solidam faciundam ex auro Philippeo, quæ ſiet
Septempedalis: Factis monumentum ſuis.
LY. Quamobrem iſtuc? *CV.* dicam: quia enim Perſas, Paphlagonas,
Synopeas, Arabas, Caras, Cretanos, Syros,
Rhodiam atque Lyciam, Perediam & Perbibeſiam,
Centauromachiam, & Claſſiam Unomammiam,
Libyámque oram omnem Conterebromiam,
Dimidiam partem nationum uſque omnium
Subegit ſolus intrà viginti dies.
LY. Vah! *CU.* quid mirare? *LY.* quia enim in caveâ ſi forent
Concluſi, itidem uti pulli gallinacei,
Ita non potuere uno anno circumirier.
Credo hercle te eſſe ab illo: nam ita nugas blatis.
CV. Imò etiam porrò, ſi vis, dicam. *LY.* nihil moror.
Sequere hàc: ted abſolvam, quâ adveniſti gratiâ.
Atque eccum video. Leno, ſalve. *LE.* di te ament.
LY. Quid hoc, quod ad te venio? *LE.* dicas, quid velis.
LY. Argentum accipias, cum illo mittas virginem.
LE. Quid quod juratus ſum? *LY.* quid id refert tuâ,
“ Dum argentum accipias? *LE.* QUI MONET,
“ quaſi adjuvat.
Sequimini. *CV.* Leno, cave in te ſit mihi mora.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

CHORAGUS.

ÆDEPOL nugatorem lepidum lepidè hunc nactu' ſt Phædromus.
Halophantam an ſycophantam hunc magis eſſe dicam neſcio.
Ornamenta, quæ locavi, metuo ut poſſim recipere.
Quanquam cum iſtôc mihi negoti nihil eſt: ipſi Phædromo
Credidi. tamen aſſervabo. ſed dum hic egreditur foras,
Commonſtrabo, quo in quemque hominem facilè inveniatis loco.
Ne nimio opere ſumat operam, ſi quem conventum velit,
Vel vitioſum, vel ſinè vitio: vel probum, vel improbum.
Qui perjurum convenire vult hominem, mitto in Comitium.
Qui mendacem & glorioſum, apud Cloacinæ ſacrum.
Ditis damnoſos maritos ſub Baſilicâ quærito.
Ibidem erunt ſcorta exoleta, quíſque ſtipulari ſolent.
Symbolarum collatores apud forum piſcarium.
In foro infimo boni homines, atque dites ambulant.
In medio prope Canalem, ibi oſtentatores meri,
Confidentes, garruliſque, & malevoli ſupra Lacum,
Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam,
Et qui ipſi ſat habent, quod in ſe poſſit verè dicier.
Sub Veteribus, ibi ſunt, qui dant, quíſque accipiunt fœnore.
Ponè ædem Caſtoris, ibi ſunt, ſubitò quibus credas malé,
In Tuſco vico, ibi ſunt homines, qui ipſi ſeſe venditant.
In Velabro vel piſtorem, vel lanium, vel aruſpicem,
Vel qui ipſi vortant, vel qui aliis, ut verſentur, præbeant.

Ditis

Ditis damnoſos maritos apud Leucadiam Oppiam.
Sed interim fores crepuere. linguæ moderandum eſt mihi.

SCENA SECUNDA.

CURCULIO, LYCO, CAPPADOX, PLANESIUM, perſona muta.

CURCULIO.

Ito præ, virgo: non queo, quod ponè me eſt, ſervare.
Et aurum, & veſtem omnem ſuam eſſe aiebat, quicquid hæc haberet.
CA. Nemo it inficias. *CUR.* attamen meliuſculum eſt monere.
LY. Memento promiſiſſe te, ſi quiſquam hanc liberali
Causâ manu aſſereret, mihi omne argentum redditum iri,
Minas triginta. *CA.* meminero: de iſtôc quietus eſto.
Et nunc idem dico. *CUR.* & commeminiſſe ego hæc volam te.
CA. Memini, & mancipio tibi dabo. *CUR.* egon' ab lenone quicquam
Mancipio accipiam? quibus ſui nihil eſt, niſi una lingua,
Quî abjurant, ſi quid creditum eſt. alienos mancupatis,
Alienos manumittitis, alieníſque imperatis.
Nec vobis auctor ullus eſt, nec voſmet eſtis ulli.
Item genus eſt lenonium inter homines, meo quidem animo,
Uti muſcæ, culicéſque, pedéſque, puliceſque;
Odio & malo & moleſtiæ; bono uſui eſtis nulli.
Nec vobiſcum quiſquam in foro frugi conſiſtere audet.
Qui conſtitit, culpant eum, conſpicitur, vituperatur:
Eum rem fidémque perdere, tametſi nihil fecit, aiunt.
LY. Ædepol Lenones, meo animo, noviſti, lnſce, lepidè.
CUR. Eôdem hercle vos pono & paro. pariſſimi eſtis iibus.
Hi ſaltem in occultis locis proſtant, vos in foro ipſo.
Vos fœnore, hi malè ſuadendo, & luſtris lacerant homines.
Rogitationes plurimas propter vos populus ſcivit,
Quas vos rogatas rumpitis: aliquam reperitis rimam.
Quaſi aquam ferventem, frigidam eſſe, ita vos putatis leges.
LY. Tacuiſſe mavellem. *CA.* au! malè meditate malè dicax es.
" *CUR.* INDIGNIS ſi maledicitur, maledictum id eſſe dico:
" Verùm ſi dignis dicitur, benedictum 'ſt, meo quidem animo.
Ego mancipem te nihil moror, nec lenonem alium quemquam.
Lyco, nunquid vis? *LY.* bene vale. *CUR.* vale. *CA.* heus tu! tibi ego dico.
CUR. Eloquere, quid vis? *CA.* quæſo, ut hanc cures, bene ut ſit iſti.
Bene ego iſtam eduxi meæ domi & pudicè. *CUR.* ſi hujus miſeret,
Ecquid das, quî bene ſit? *CA.* malum. *CUR.* tibi opus eſt hoc, quî te procures.
CA. Quid, ſtulta, ploras? ne time, bene hercle vendidi ego te.
Fac ſis bonæ frugi ſies. ſequere iſtum bella bellè!
LY. Summane, nunquid nunc jam me vis? *CUR.* vale atque ſalve,
Nam & operam & pecuniam benignè præbuiſti.
LY. Salutem multam dicito patrono. *CUR.* nunciabo.
LY. Nunquid vis, Leno? *CA.* iſtas minas decem, qui me procurem,
Dum melius ſit mihi, des. *LY.* dabuntur. cras peti jubeto.
CA. Quando bene geſſi rem, volo hic in fano ſupplicare.
Nam illam minis olim decem puellam parvolam emi.
Sed enim, qui mihi illam vendidit, nunquam poſtilla vidi:
Periiſſe credo. quid id meâ refert? ego argentum habeo.
" Quoi homini dei ſunt propitii, lucrum ei profectò " objiciunt.
Nunc rei divinæ operam dabo: certum eſt bene me curare.

SCENA TERTIA.

THERAPONTIGONUS, LYCO.

THERAPONTIGONUS.

Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundiâ,
Sed eâpſe illâ, quâ excidionem facere condidici oppidis.
Nunc niſi tu mihi properas dare jam triginta minas,
Quas ego apud te depoſivi, vitam propera ponere.
LY. Non ædepol nunc ego te mediocri macto infortunio:
Sed eopſe illô, quo mactare ſoleo, quoi nihil debeo.
TH. Ne te mihi facias ferocem, aut ſupplicare cenſeas.
LY. Nec tu me quidem unquam ſubiges, redditum ut reddam tibi,
Nec daturus ſum. *TH.* idem ego iſtuc quum credebam, credidi
Te nihil eſſe redditurum. *LY.* cur nunc à me igitur petis?
TH. Scire volo, quoi reddidiſti. *LY.* Luſco liberto tuo,
Is Summanum ſe vocari dixit. eii reddidi,
Qui has tabellas obſignatas attulit. *TH.* quas tu mihi tabulas,
Quos tu mihi Luſcos libertos, quos Summanos ſomnias?
Nec mihi quidem libertus ullu 'ſt. *LY.* facis ſapientiùs
Quàm pars latronum, libertos qui habent, & eos deſerunt.
TH. Quid feciſti? *LY.* quod mandâſti, feci tui honoris gratiâ;
Tuum qui ſignum ad me attuliſſet, nuncium ne ſpernerem.
TH. Stultior ſtulto fuiſti, qui iis tabellis crederes.
LY. Quîs res publica & privata geritur, nónne iis crederem?
Ego abeo. tibi res ſoluta 'ſt rectè. bellator vale.
TH. Quid, valeam? *LY.* at tu ægrota, ſi lubet, per me, ætatem quidem.
TH. Quid ego nunc faciam? quid refert me feciſſe regibus,
Ut mihi obedirent, ſi hic me hodie umbraticus deriſerit?

SCENA QUARTA.

CAPPADOX, THERAPONTIGONUS.

CAPPADOX.

Quoi homini dii ſunt propitii, ei non eſſe irâtos puto.
Poſtquam rem divinam feci, venit in mentem mihi,
Ne trapezita exulatum abierit, argentum ut petam:
Ut ego potiùs comedim, quàm ille. *THE.* juſſeram ſalvere te.
CA. Therapontigonoplatagidore, ſalve: ſalvus quum advenis
In Epidaurum, hic hodie apud me nunquam delinges ſalem.
THE. Bene vocas. verùm vocata res eſt, ut malè ſit tibi.
Sed quid agit meum mercimonium apud te? *CA.* nihil apud me quidem.
Ne facias teſtis: neque equidem debeo quidquam. *TH.* quid eſt?
CA. Quod fui juratus, feci. *THE.* reddin', an non, virginem,
Priuſquam te huic meæ machæræ objicio, maſtigia?
CA. Vapulare ego te vehementer jubeo. ne me territes.
Illa abducta eſt: tu auferere hinc à me, ſi perges, mihi
Malè loqui profectò: cui ego, niſi malum, nihil debeo.
TH. Mi-

TH. Mihin' malum minitare? *CA.* tque ædepol non minitabor, ſed dabo,
Mihi ſi pergis moleſtus eſſe. *THE.* Leno minitatur mihi?
Meæque pugnæ præliares plurimæ obtritæ jacent?
At ita me machæra & clypeus
Bene juvent pugnantem iu acie, niſi mihi virgo redditur,
Jam ego te faciam ut hic formicæ fruſtillatim differant.
CA. At ita me volſellæ, pecten, ſpeculum, calamiſtrum meum
Bene me amaſſint, meáque eſicia, linteúmque exterſum,
Ut ego tua magnifica verba, neque iſtas tuas magnas minas
Non pluris facio quàm ancillam meam, quæ latrinam lavat.
Ego illam reddidi, qui argentum à te attulit. *THE.* quis is eſt homo?
CA. Tuum libertum ſeſe aiebat eſſe Summanum. *THE.* meum?
Atat! Curculio herele verba mihi dedit, quum cogito.
Is mihi anuulum ſurripuit. *CA.* perdidiſtin' tu annulum?
Miles pulchre centuriatus eſt expuncto in manipulo.
THE. Ubi nunc Curculionem inveniam? *CA.* in tritico facillimè
Vel quingentos Curculiones pro uno faxo reperias.
Ego abeo. vale atque ſalve. *THE.* malè vale; malè ſit tibi.
Quid ego faciam? maneam an abeam? ſiccine mihi eſſe os oblitum?
Cupio dare mercedem, qui illunc, ubi ſit, commonſtret mihi.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

CURCULIO.

ANTIQUUM Poëtam andivi ſcripſiſſe in Tragœdiâ,
Mulieres duas pejores eſſe, quàm unam. res ita eſt.
Verùm mulierem pejorem, quàm hæc amica eſt Phædromi,
Non vidi, neque audivi, neque pol dici, nec fingí poteſt
Pejor, quàm hæc eſt: quæ ubi me habere hunc conſpicata eſt annulum,
Rogat, unde habeam. quid id tu quæris? quia mihi quæſito 'ſt opus.
Nego me dicere. ut eum eriperet, manum arripuit mordicus.
Vix foras me abripui, atque effugi. apage iſtanc caniculam!

SCENA SECUNDA.

THERAPONTIGONUS, PHÆDROMUS, PLANESIUM, CURCULIO.

PLANESIUM.

PHÆDROME, propera. *PH.* quid properem? *PLA.* Paraſitum ne amiſeris.
Magna res eſt. *PH.* nulla eſt mihi: nam quàm habui, abſumpſi celeriter.
PLA. Tene. *PH.* quid negotii eſt? *PLA.* rogita, unde iſtunc habeat annulum:
Pater iſtum meus geſtitavit. *CUR.* at mea matertera.
PLA. Mater ei utendum dederat. *CUR.* pater tuus rurſum tibi.
PLA. Nugas garris. *CUR.* ſoleo. nam propter eas vivo facilius.
Quid nunc? *PLA.* obſecro, parentéſne meos mihi prohibeas!
CUR. Quid? ego ſub gemmân' abſtruſos habeo tuam matrem & patrem?
PLA. Libera ego ſum nata. *CUR.* & alii multi, qui nunc ſerviunt.
PLA. Enimvero iraſcor. *CUR.* dixi equidem tibi, unde ad me hic pervenerit.
Quoties dicendum eſt? eluſi militem, inquam, in aleâ.
THE. Salvos ſum! eccom quem quærebam. quid agis, bone vir? *CUR.* audio.
Si vis tribus bolis, vel in chlamydem. *THE.* quin tu is in malam crucem
Cum boletis, cum bulbis: redde etiam argentum, aut virginem.
PH. Quod argentum, quas tu mihi tricas narras? quam tu virginem
Me repoſcis? *THE.* quam ab Lenone abduxti hodie, ſcelus viri.
PH. Nullam abduxi. *THE.* certè eccistam video. *PH.* virgo hæc libera eſt.
THE. Mean' ancilla libera ut ſit? quam ego nunquam emiſi manu.
PH. Quis tibi hanc dedit mancipio? aut unde emiſti? fac ſciam.
THE. Ego quidem pro iſtâc rem ſolvi ab trapezitâ meo.
Quam ego pecuniam quadruplicem abs te & Lenone auferam.
PH. Qui ſcias mercari furtivas atque ingenuas virgines,
Ambula in jus. *THE.* non eo. *PH.* licet te anteſtari? *THE.* non licet.
PH. Jupiter te *te* malè perdat! inteſtatus vivito.
CUR. At ego, quem licet, te. *PH.* accede huc. *THE.* ſervum anteſtari? vide.
CUR. Hem! ut ſcias me liberum eſſe. *THE.* ergo ambula in jus. hem tibi!
CUR. O cives, cives! *THE.* quid clamas? *PH.* quid iſtum tibi tactio eſt?
THE. Quia mihi libitum eſt. *PH.* accede huc tu: ego illum tibi dedam: tace.
CUR. Phædrome, obſecro, ſerva me. *PH.* tanquam me, & Genium meum.
Miles, quæſo ut mihi dicas, unde illunc habeas annulum,
Quem Paraſitus hic te eluſit. *PLA.* per tua genua te obſecro,
Ut nos facias certiores. *THE.* quid iſtuc ad vos attinet?
Quæraris chlamydem & machæram hanc, unde ad me pervenerit.
CUR. Ut faſtidit glorioſus! *THE.* mitte iſtum: ego dicam omnia.
CUR. Nihil eſt, quicquid ille dicit. *PLA.* fac me certiorem, obſecro.
THE. Ego dicam: ſurge: hanc rem agite, atque animum advortite.
Pater meus habuit Periphanes. *PLA.* Periphanes?
THE. Is, priuſquam moritur, mihi dedit tanquam ſuo,
Ut æquum fuerat, filio. *PLA.* proh Jupiter!
"*THE.* Et iſte me hæredem fecit. *PLA.* PIETAS "mea,
"Serva me, quando ego te ſervavi ſeduló.
Frater mi, ſalve. *THE.* qui credam iſtuc ego? cedò,
Si vera memoras: quæ fuit mater tua?
PLA. Cleobula. *THE.* nutrix quæ fuit? *PLA.* Archeſtrata.
Ea me ſpectatum tulerat per Dionyſia.
Poſtquam illò ventum eſt, jam ut me collocaverat,
Exoritur ventus turbo, ſpectacula ibi ruunt:
Ego pertimeſco: tum ibi me neſcio quis arripit
Timidam atque pavidam, nec vivam, nec mortuam.
Nec, quo me pacto abſtulerit, poſſum dicere.
THE. Meminiſtin' hanc turbam fieri! ſed tu dic mihi,
Ubi is eſt homo, qui te ſurripuit? *PLA.* neſcio.
Verùm hunc ſervavi ſemper mecum unà annulum.
Cum hôc olim perii. *THE.* cedò, ut inſpiciam. *CUR.* ſanán' es,

Quæ

Quæ iſti committas? *PLA.* ſinè modó. *THE.* proh Jupiter!
Hic eſt, quem ego tibi miſi natali die.
Tam facilè novi, quàm me. ſalve, mea ſoror.
PLA. Frater mî, ſalve. *PH.* deos volo bene vortere
Iſtam rem vobis. *CUR.* & ego nobis omnibus;
Tu ut hodie adveniens cœnam des ſororiam:
Hic nuptialem cras dabit. *PH.* promittimus.
THE. Tace tu. *CUR.* non taceo, quando res vortit bene.
Tu iſtanc deſponde huic, Miles: ego dotem dabo.
PH. Quid dotis? *CUR.* egóne? ut ſemper, dum vivat, me alat.
THE. Verum hercle dico; me lubente feceris.
Et leno hic debet nobis triginta minas.
PH. Quamobrem iſtuc? *THE.* quia ille ita repromiſit mihi:
Si quiſquam hanc liberali aſſeruiſſet manu,
Sinè controverſiâ omne argentum redderet.
PH. Nunc eamus ad Lenonem. *THE.* laudo. *PH.* hoc prius volo,
Meam rem agere. *THE.* quid id eſt? *PH.* ut mihi hanc deſpondeas.
CUR. Quid ceſſas, Miles, hanc huic uxorem dare?
THE. Si hæc vult. *PLA.* mî frater, cupio. *THE.* fiat. *CUR.* bene facis.
PH. Spondéſne, Miles, mihi hanc uxorem? *THE.* ſpondeo.
CUR. Et ego hoc idem unum ſpondeo. *THE.* lepidè facis.
Sed eccum Lenonem, incedit, theſaurum meum.

SCENA TERTIA.

THERAPONTIGONUS, PHÆDROMUS, PLANESIUM, CAPPADOX.

CAPPADOX.

ARGENTARIIS malè credi qui aiunt, nugas prædicant.
Nam & bene & malè credi dico: id adeò hodie ego expertus ſum.
Non malè creditur, qui nunquam reddunt, ſed prorſum perit.
Velut decem minas dum *hic* ſolvit, omnis menſas tranſiit.
Poſtquam nihil fit, clamore hominem poſco. ille in jus me vocat.
Peſſumè metui, ne mihi hodie apud Prætorem ſolveret.
Verùm amici compulerunt, reddit argentum domo.
Nunc domum properare certum 'ſt. *THE.* Heus tu, Leno, te volo.
PH. Et ego te volo. *CA.* at ego vos nolo ambos. *THE.* ſta ſis illico,
Atque argentum properè propera vomere. *CA.* quid mecum eſt tibi?
Aut tecum? aut? *THE.* quia ego ex te hodie faciam pilum catapultarium:
Atque ita te nervo torquebo, itidem uti catapultæ ſolent.
PH. Delicatum te hodie faciam cum catello ut accubes,
Ferreo ego dico. *CA.* at ego vos ambo in robuſto carcere
Ut pereatis. *THE.* collum obſtringe, abduce iſtum in malam crucem.
PH. Quid, quid eſt? ipſe ibit potiús. *CA.* proh deûm atque hominum fidem!
Hóccine pacto indemnatum atque inteſtatum me arripi?
Obſecro, Planeſium, & te, Phædrome, auxilium ut feras.
PLA. Frater, obſecro te, noli hunc condemnatum perdere.
Bene & pudicè me domi habuit. *THE.* haud voluntate id ſuâ:
Æſculapio huic habeto, quom pudica es, gratiam.
Nam ſi is valuiſſet, jampridem, quoquò poſſet, mitteret.
PH. Animum advortite, ſi potiſſum hoc inter vos componere.
Mitte iſtunc. accede huc, Leno. dicam meam ſententiam:
Siquidem vultis, quod decréro, facere. *CA.* tibi permittimus:
Dum quidem hercle ita judices, ne quiſquam à me argentum auferat.
THE. Quódne promiſti? *CA.* quî promiſi? *PH.* linguâ. *CA.* eâdem nunc nego.
Dicendi, non rem perdendi gratiâ hæc nata eſt mihi.
THE. Nihil agit: collum obſtringe homini. *CA.* jamjam faciam, ut juſſeris.
THE. Quando vir bonus es, reſponde, quod rogo. *CA.* roga, quod lubet.
THE. Promiſtin', ſi liberali quiſquam hanc aſſereret manu,
Te omne argentum redditurum? *CA.* non commemini dicere.
THE. Quid? negas? *CA.* nego hercle veró. quo præſente? quo in loco?
THE. Meipſo præſente, & Lycone trapezitâ. *CA.* non taces?
THE. Non taceo. *CA.* non ego te floccifacio, ne me territes.
THE. Meipſo præſente, & Lycone, factum eſt. *PH.* ſatis credo tibi.
Nunc adeò, ut tu ſcire poſſis, Leno, meam ſententiam:
Libera hæc eſt, hic hujus frater eſt, hæc autem illius ſoror.
Hæc mihi nubet: tu huic argentum redde. hoc judicium meum eſt.
THE. Tu autem in nervo jam jacebis, niſi mihi argentum redditur.
CA. Hercle iſtam rem judicâſti perfidiosè, Phædrome.
Et tibi oberit: & te, Miles, dî deæque perduint!
Tu me ſequere. *THE.* quò ſequar ego te? *CA.* ad trapezitam meum,
Ad Prætorem. nam indè rem ſolvo omnibus, quibus debeo.
THE. Ego te in nervom, haud ad Prætorem hinc rapiam, nî argentum refers.
CA. Ego te vehementer perire cupio, ne tu me neſcias.
THE. Itáne veró? *CA.* ita hercle veró. *THE.* novi ego hos pugnos meos.
CA. Quid tum? *THE.* quid tum? rogitas? hiſce ego, ſi tu me irritaveris,
Placidum ted hodie reddam. *CA.* age ergo recipe actutum. *THE.* licet.
PH. Tu, Miles, apud me cœnabis. hodie fient nuptiæ.
THE. Quæ res bene vortat mihi & vobis. Spectatores, plaudite.

M. ACCII PLAUTI

CASINA.

PERSONÆ.

PROLOGUS
STALINO Senex, Civis Athenienſis.
CLEOSTRATA, Uxor Stalinonis.
EUTHYNICUS, Filius Stalinonis & Cleoſtratæ perſona muta.
SERVUS anonymus, qui projectitiam Caſinam dedit heræ Cleoſtratæ: perſona muta.
OLYMPIO, Villicus Stalinonis.
CHALINUS, Armiger Euthynici.
PARDALISCA, Ancilla Stalinonis.
ALCESIMUS, Senex, Athenienſis Civis, vicinus Stalinonis.
MYRRINA, Uxor Alceſimi.
CASINA, Filia Alceſimi & Myrrinæ, muta perſona.
COQUUS.
ANCILLÆ.
GREX.

PERIOCHA ACROSTICHA.

CONSERVAM uxorem conſervi duo expetunt.
Alium ſenex allegat, alium filius.
Sors adjuvat ſenem: verùm decipitur dolis.
Ita ei ſubjicitur pro puellâ ſervulus
Nequam, qui dominum mulcat atque villicum.
Adoleſcens ducit civem Caſinam cognitam.

PROLOGUS.

SALVERE jubeo ſpectatores optimos,
Fidem qui maximi facitis; & vos Fides.
Si verum dixi, ſignum clarum date mihi,
Ut vos mihi eſſe æquos jam indè à principio ſciam.
“QUI UTUNTUR vino vetere, ſapientes puto,
“Et qui libenter veteres ſpectant Fabulas.
Antiqua opera & verba quum vobis placent,
Æquum placere eſt antè veteres Fabulas.
“Nam, NUNC NOVÆ quæ prodeunt, Comœdiæ
“Multò ſunt nequiores, quàm nummi novi.
Nos poſtquam populi rumorem intelleximus,
Studioſè expetere vos PLAUTINAS FABULAS:
Antiquam ejus edimus Comœdiam,
Quam vos probâſtis, qui eſtis in ſenioribus:
Nam juniorum qui ſunt, non nôrunt, ſcio.
Verùm ut cognoſcant, dabimus operam ſedulò.
Hæc quum primùm acta eſt, vicit omnes Fabulas.
Eâ tempeſtate flos Poetarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc in communem locum.
Sed abſentes tamen proſunt præſentibus.
Vos omnes opere magno eſſe oratos volo,
Benignè ut operam detis ad noſtrum gregem.
Ejicite ex animo curam atque alienum æs:
Ne quis formidet flagitatorem ſuum.
Ludi ſunt, ludus datus eſt argentariis.
Tranquillum eſt: Alcedonia ſunt circùm forum.
Ratione utuntur, ludis poſcunt neminem,
Secundùm ludos reddunt autem nemini.
Aures vacivæ ſi ſunt, animum advortite:
Comœdiæ nomen dare vobis volo.
CLERUMENOE vocatur hæc Comœdia
Græcè, Latinè SORTIENTES. Diphilus
Hanc Græcè ſcripſit, poſt id rurſum denuo
Latinè PLAUTUS cum latranti nomine.
Senex hìc maritus habitat: eii eſt filius.
Is unà cum patre in illiſce habitat ædibus.
Eſt eii quidam ſervus, qui in morbo cubat,
Imò hercle verò in lecto, ne quid mentiar.
Is ſervos, ſed abhinc annos factum eſt ſedecim,
Quum conſpicatus eſt primo crepuſculo
Puellam exponi; adit extemplo ad mulierem,
Quæ illam exponebat: orat, ut eam det ſibi:
Exorat, aufert, detulit rectà domum:
Dat heræ ſuæ, orat, ut eam curet, educet.
Hera facit, educavit magnâ induſtriâ,
Quaſi ſi eſſet ex ſe nata, non multò ſecùs.
Poſteaquam adolevit ad eam ætatem, utì viris
Placere poſſet, amare puellam eam hic ſenex
Efflictim occipit; ut item *hujus* contrà filius.
Sibi nunc uterque contrà legiones parat,
Patér*que*, filiúſque, clam alter alterum:
Pater allegavit villicum, qui poſceret
Sibi iſtam uxorem: is ſperat, ſi eii ſit data,
Sibi fore paratas, clam uxorem, excubias foris.
Filius autem armigerum allegavit ſuum,
Qui ſibi eam uxorem poſcat. ſcit, ſi id impetret,
Futurum, quod amat, intrà præſepis ſuas.
Uxor ſenis ſenſit virum amori operam dare,
Propterea *ea* unà conſentit cum filio.
Ille autem poſtquam ſenſit filium ſuum
Eandem illam amare, & eſſe impedimento ſibi,
Hinc adoleſcentem peregre ablegavit pater.
Sciens ejus mater ei dat operam, abſenti tamen.
Is, ne exſpectetis, hodie in hâc Comœdiâ
In urbem non redibit: PLAUTUS noluit:
Pontem interrupit, qui erat ei in itinere.
Sunt hic, quos credo nunc inter ſe dicere:
Quæſo hercle quid iſtuc eſt? ſerviles nuptiæ?
Servíne uxorem ducent, aut poſcent ſibi?
Novum attulerunt, quod fit nuſquam gentium.
At ego aio hoc fieri in Græciâ & Carthagini,
Et hic in noſtrâ terrâ in Apuliâ.
Majoréque operâ ibi ſerviles nuptiæ,
Quàm liberales etiam curari ſolent.
Id ni fit, mecum pignus, ſi quis volt, dato
In urnam mulſi, Pœnus dum judex ſiet,
Vel Græcus adeò, vel meâ causâ Apulus.
Quid nunc? nihil agitis, ſentio: nemo ſitit.
Revertor ad illam puellam expoſititiam,
Quam ſervi ſummâ vi ſibi uxorem expetunt.
Ea invenietur & pudica & libera,
Ingenua Athenienſis: neque quicquam ſtupri
Faciet profectò in hâc quidem Comœdiâ.
Mox hercle verò, tranſactâ fabulâ,
Argentum ſi quis dederit, ut ego ſuſpicor,
Ultro ibit nuptum, non manebit auſpices.
Tantum eſt. valete, bene rem gerite, & vincite
Virtute verâ, quod feciſtis antidhac.

ACTUS

ACTUS PRIMUS.

OLYMPIO, CHALINUS.

OLYMPIO.

NON mihi licere meam rem me ſolum, ut volo,
Loqui atque cogitare, ſine ted arbitro?
Quid tu (malùm) me ſequere? *CH.* quia certum eſt mihi,
Quaſi umbra, quoquò ibis tu, te perſequi.
Quin ædepol etiam, ſi in crucem vis pergere,
Sequi decretum eſt. dehinc conjicito cæterum,
Poſſiſne, nécne, clam me ſutelis tuis
Præripere Caſinam uxorem, proinde ut poſtulas.
OL. Quid tibi negoti mecum eſt? *CH.* quid ais impudens?
Quid in urbe reptas, villice, hìc magni pretii?
OL. Libet. *CH.* quin ruri es in præfecturâ tuâ?
Quin potiùs, quod legatum eſt tibi negotium,
Id curas, atque urbanis rebus te abſtines?
Huc veniſti ſponſam præreptum meam.
Abi rus, abi dierectus tuam in provinciam.
OL. Chaline, non ſum ego oblitus officium meum.
Præfeci, rure rectè qui curet. tamen
Ego, huc quod veni in urbem, ubi impetravero,
Uxorem ut iſtanc ducam, quam tu deperis,
Bellam & tenellam Caſinam, conſervam tuam:
Quando ego eam mecum rus uxorem abduxero,
Rure incubabo uſque in præfecturâ meâ.
CH. Tun' illam ducas? hercle me ſuſpendio,
Quàm tu ejus potior fias, ſatius eſt mortuum.
OL. Mea præda eſt illa: proin tu te in laqueum induas.
CH. Ex ſterquilinio effoſſe, tua illæc præda ſit?
OL. Scies hoc ita eſſe. væ tibi! quot te modis,
Si vivo, habebo in nuptiis miſerum meis!
CH. Quid tu mihi facies? *OL.* egóne quid faciam tibi?
Primùm omnium huic lucebis novæ nuptæ facem.
Poſtilla, ut ſemper improbus nihilque ſis.
Poſt id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora una, & una ſemita,
Fons unus, unum ahenum, & octo dolia:
Quæ niſi erunt ſemper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerundâ curvum aquâ faciam probè,
Ut poſtilena poſſit ex te fieri.
Pòſt autem, ruri niſi tu acervum ederis;
Aut quaſi lumbricus, terram: quod te poſtules
Guſtare quicquam: nunquam ædepol jejunium
Jejunium eſt æquè, atque ego ruri reddibo te.
Poſt id, quum laſſus fueris & famelicus,
Noctu ut condignè te cubes, curabitur.
CH. Quid facies? *OL.* concludere in feneſtram firmiter,
Unde auſcultare poſſis, quum ego illanc oſculer:
Quum mihi illa dicet, Mî animule! mî Olympio!
Mea vita! mea mellilla! mea feſtivitas!
Sine tuos ocellos deoſculer, voluptas mea!
Sine amabò te amari, meus feſtus dies!
Meus pullus paſſer! mea columba! mî lepus!
Quum mihi hæc dicentur dicta, tum tu furcifer,
Quaſi mus, in medio pariete verſabere.
Nunc ne tu te mihi reſpondere poſtules,
Abeo intrò: tædet ſermonis tui. *CH.* te ſequor.
Hic quidem pol certò nihil ages ſinè me arbitro.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

CLEOSTRATA, PARDALISCA.

CLEOSTRATA.

OBSIGNATE cellas, referte anulum ad me:
Ego huc tranſeo in proximum ad meam vicinam.
Vir ſi quid volet me, facite hinc me arceſſatis.
PAR. Prandium juſſerat ſenex ſibi parari.
CL. St, tace, atque abi. neque paro, neque hodie
Coquetur: quando is mihi & filio advorſatur
Suo, animi amoriſque causâ ſui
Flagitium illud hominis: ego illum fame, ego illum
Siti, maledictis, malefactis, amatorem
Ulciſcar: ego pol illum probè incommodis
Dictis angam: faciam uti, proinde ut eſt dignus,
Vitam colat; Acheruntis pabulum, flagitii
Perſequentem, ſtabulum nequitiæ. nunc hinc
Meas fortunas eo queſtum ad vicinas.
Sed foris concrepuit. atque ea ipſa, eccam, egreditur
Foras. non pol per tempus iter mihi incepi.

SCENA SECUNDA.

MYRRINA, CLEOSTRATA.

MYRRINA.

SEQUIMINI comites in proximum me huc.
Heus vos! ecquis hæc, quæ loquar, audit? ego hic ero,
Vir ſi, aut quiſpiam quæret. nam ubi domi ſola ſum,
Sopor manus calvitur. juſſin' colum
Ferri mihi? *CL.* Myrrina, ſalve. *MY.* ſalve
Mecaſtor: ſed quid tu es triſtis, amabò?
CL. Ita ſolent omnes, quæ ſunt malè nuptæ:
Domi & foris ægre quod ſit, ſatis ſemper eſt.
Nam ego ibam ad te. *MY.* & pol ego iſtuc ad te. ſed quid eſt,
Quod tuo nunc animo ægre eſt? nam quod tibi eſt
Ægre, idem mihi eſt dividiæ. *CL.* credo ecaſtor;
Nam vicinam neminem amo meritò magis, quàm te:
Nec quâcum plura ſunt mihi, quæ ego velim.
MY. Amo te, atque iſtuc expeto ſcire quid ſit.
CL. Vir me habet peſſumis deſpicatam modis,
Nec mihi jus meum obtinendi optio eſt.
MY. Hem! quid eſt? dic idem hoc: nam pol haud ſatis meo
Corde accepi querelas tuas, obſecro.
CL. Vir me habet peſſumis deſpicatam modis.
MY. Mira ſunt, vera ſi prædicas. nam viri
Jus ſuum ad mulieres obtinere haud queunt.
CL. Quin mihi ancillulam ingratìs poſtulat, quæ mea eſt,
Quæ meo educata ſumptu eſt, villico ſuo ſe dare.
Sed ipſus eam amat. *MY.* obſecro tace. *CL.* nam hic nunc
Licet dicere. nos ſumus. *MY.* ita eſt. unde ea tibi eſt?
" Nam PECULI probam nihil habere addecet
" Clam virum: & quæ habet partum, ei haud commodi eſt,
" Quin viro aut ſubtrahat, aut ſtupro invenerit.
" Hoc viri cenſeo eſſe omne, quicquid tuum eſt.
CL. Tu quidem adverſùm tuam amicam omnia loqueris.

MY. Tace ſis ſtulta, & mihi auſculta: nóli ſis tu illi
Advorſari. ſine amet, ſine quod libet, id faciat;
Quando tibi nil domi deliqnum eſt.
CL. Satſu' ſana es? nam tu quidem advorſùs tuam iſta rem
Loquere. *MY.* inſipiens! ſemper tu huic verbo vitato
Abs tuo viro. *CL.* cui verbo? *MY.* I foras, mulier. *CL.* ſt!
Tace. *MY.* quid eſt? *CL.* hem! *MY.* quis eſt, quem vides? *CL.* vir, eccum, it.
MY. Intrò abi, appropera agè amabó! *CL.* impetras.
Abeo. *MY.* mox magìs cum otium mihi & tibi erit,
Igitur tecum loquar, nunc vale. *CL.* valeas.

SCENA TERTIA.

STALINO, CLEOSTRATA.

STALINO.

OMNIBUS rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis antevenire.
Nec potis quicquam commemorari, quod plus ſalis, plúſque leporis hodie
Habeat. coquos equidem nimis demiror, qui tot utuntur condimentis,
Eos eo condimento uno non utier, omnibus quod præſtat.
Nam ubi amor condimentum inerit, cuivis placiturum credo.
" NEQUE SALSUM, neque ſuave eſſe poteſt quic-" quam, ubi amor non admiſcetur.
" Fel quod amarum eſt, id mel faciet: hominem ex " triſti, lepidum & lenem.
Hanc ego de me conjecturam domi ſacio, magìs quàm ex auditis.
Qui poſtquam amo Caſinam, magìs initio munditiis munditiam antideo.
Myropolas omnes ſóllicito; ubicumque eſt lepidum unguentum, ongor,
Ut illi placeam. & placeo, ut videor. ſed uxor me excrociat, quia vivit.
Triſtem aſtare aſpicio. blandè hæc mihi mala res appellanda eſt.
Uxor mea! meáſque amœnitas! quid tu agis? *CL.* abi, atque abſtine manum.
ST. Eja mea Juno! non decet te eſſe tam triſtem tuo Jovi.
Quò nunc abis? *CL.* mitte me. *ST.* mane. *CL.* non maneo. *ST.* at pol ego te ſequar.
CL. Obſecro, ſanúu' es? *ST.* ſanus, quando ted amo. *CL.* nolo ames. *ST.* non
Potes impetrare. *CL.* enecas. *ST.* vera dicas velim. *CL.* credo ego
Iſtuc tibi. *ST.* reſpice, oh! mî lepos. *CL.* nempe ità utì tu mihi es.
Unde hìc, amabò, unguenta adolent? *ST.* oh! perii! manifeſto miſer
Teneor. ceſſo caput pallio detergere? utì te bonus
Mercurius perdat, myropola, qui hæc mihi dediſti. *CL.* eho tu
Nihili cana culex: vix teneor, quin, quæ decent te, dicam.
Senectà ætate unguentatus per vias, ignave, incedis.
ST. Pol ego amico dedi cuidam operam, dum emit
Unguenta. *CL.* ut citò commentatus eſt!
Ecquid te pudet? *ST.* omnia quæ tu vis. *CL.* ubi in luſtra jacuiſti?
ST. Egóne in luſtra? *CL.* ſcio plus, quàm tu me arbitrare. *ST.* quid id eſt?
Quid tu ſcis? *CL.* te ſene omnium ſenem neminem eſſe ignaviorem.
Unde is nihili? ubi fuiſti? ubi luſtratus? ubi bibiſti?
Id eſt mecaſtor: vide, palliolum ut rugat. *ST.* dî me & te infelicitent,
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi. *CL.* imò age ut lubet,
Bibe, es, diſperde rem. *ST.* ohe, jam ſatìs uxor eſt! comprime te: nimiùm tinnis.
Relinque aliquantum orationis, cras quod mecum litiges.
Sed quid ais? jam domuiſti animum, potiùs ut, quod vir velit
Fieri, id facias, quàm adverſere contrá? *CL.* quâ de re? *ST.* rogas?
Super ancillâ Caſinâ, ut detur nuptum noſtro villico,
Servo frugi, atque ubi illi bene ſit, ligno, aquâ calidâ, cibo,
Veſtimentis, obſque educat pueros, quos pariat, potiùs
Quàm illi ſervo nequam des armigero, nihili atque improbo,
Cui homini hodie peculî nummus non eſt plumbeus.
CL. Mirum ecaſtor te ſenectâ ætate officium tuum
Non meminiſſe? *ST.* quid jam? *CL.* quia, ſi facias rectè aut commodè,
Me ſinas curare ancillas, quæ mea eſt curatio.
ST. Quî (malùm) homini ſcutigerulo dare lubet? *CL.* quia enim filio
Nos oportet opitulari unico. *ST.* at quanquam unicus eſt,
Nihilo magis unicus eſt ille mihi filius, quàm ego illi pater:
Illum mihi æquius eſt, quàm me illi, quæ volo, concedere.
CL. Tu ecaſtor tibi, homo, malam rem quæris. *ST.* ſubolet, ſentio
Egóne? *CL.* tu. nam quid friguttis? quid iſtuc tam cupidè cupis?
ST. Ut enim frugi ſervo detur potiùs quàm ſervo improbo.
CL. Quid ſi ego impetro, atque exoro à villico, causâ meâ
Ut eam illi permittat? *ST.* quid ſi ego autem ab armigero impetro,
Eam illi permittat? atque hoc credo impetraſſere.
CL. Convenit. vis tuis Chalinum huc evocem verbis foras?
Tu eum orato, ego autem orabo villicum. *ST.* ſanè volo.
CL. Jam hìc erit. nunc experiemur, noſtrûm uter ſit blandior.
ST. Hercules dîque iſtam perdant! quod nunc liceat dicere.
Ego diſcrocior miſer amore: illa autem quaſi ob induſtriam
Mihi advorſatur. ſubolet hoc jam uxori, quod ego machinor:
Propter eam rem magis armigero dat operam de induſtriâ.

SCENA QUARTA.

STALINO, CHALINUS.

STALINO.

Quî illum dî omnes deæque perdant! *CH.* te uxor aiebat tua
Me vocare. *ST.* ego enim vocari juſſi. *CH.* eloquere, quid velis.
ST. Primùm ego te porrectiore fronte volo mecum loqui.
" *CH.* STULTITIA EST ei te eſſe triſtem, cu-" jus poteſtas plus poteſt.
ST. Proh! bonæ frugi hominem te jampridem eſſe arbitror. *CH.* intelligo.
Quin, ſi ita arbitrare, emittis me manu? *ST.* quin id volo:
Sed nihil eſt, me cupere factum, niſi tu factis adjuvas.
CH. Quod velis modò id velim me ſcire. *ST.* auſculta ergo: loquar:
Caſinam ego uxorem promiſi villico noſtro dare.
CH. At tua uxor, filiúſque, promiſerunt mihi. *ST.* ſcio.
Sed utrum nunc tu, cælibem te eſſe mavis liberum,
An maritum ſervum ætatem degere & gnatos tuos?
Optio hæc tua eſt: utram harum vis conditionem accipe.
CH. Liber ſi ſim, meo periclo vivam, nunc vivo tuo.

De Caſinâ certum eſt concedere homini nato nemini.
ST. Intrò abi, atque actutum uxorem huc evoca ante ædis citò,
Et ſitellam huc tecum efferto cum aquâ, & ſortis. *CH.* ſatis placet.
ST. Ego pol illam jam aliquovórſum tragulam decidero.
Nam ſi ſic nihil impetrare potero, ſaltem ſortiar.
Ibi ego te & ſuffragatores tuos ulciſcar. *CH.* attamen
Mihi obtinget ſors. *ST.* ut quidem pol pereas cruciatu malo.
CH. Mihi illa nubet. machinare, quod lubet, quovis modo.
ST. Abin' hinc ab oculis? *CH.* invitus me vides: vivam tamen.
ST. Súmne ego miſer homo? ſatiſ' omnes res ſunt advorſæ mihi?
Jam metuo, ne Olympionem mea uxor exoraverit,
Ne Caſinam ducat. ſi id factum eſt, ecce me nullum ſenem:
Si non impetravit, etiam ſpecula in ſortitu 'ſt mihi.
Si ſors autem decolaſſit, gladium faciam culcitam,
Eúmque incumbam. ſed progreditur optimè, eccum, Olympio.

SCENA QUINTA.

OLYMPIO, STALINO.

OLYMPIO.

UNA ædepol operâ in furnum calidum condito,
Atque ibi torreto me pro pane rubido,
Hera, quàm iſtam operam à me impetres, quod poſtulas.
ST. Salvus ſum! ſalva ſpes eſt, ut verba audio.
OL. Quid tu me verò libertate territas?
Quid ſi tu nolis, filiúſque etiam tuus,
Vobis invitis atque amborum ingratiis
Unâ libellâ liber poſſum fieri.
ST. Quid iſtuc eſt? quicum litigas, Olympio?
OL. Cum eâdem quâ tu ſemper. *ST.* cum uxoréne meâ?
OL. Quam tu mihi uxorem? quaſi venator tu quidem es,
Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.
ST. Quid agit? quid loquitur tecum? *OL.* orat, obſecrat,
Ne Caſinam uxorem ducam. *ST.* quid tu poſtea?
OL. Negavi enim ipſi me conceſſurum Jovi,
Si is mecum oraret. *ST.* di te ſervaſſint mihi.
OL. Nunc in fermento tota eſt, ita turget mihi.
ST. Ædepol, ego illam mediam diruptam velim.
OL. Credo ædepol eſſe, ſiquidem tu frugi bonæ es.
Verùm ædepol tua mihi odioſa eſt amatio:
Inimica eſt tua uxor mihi, inimicus filius,
Inimici familiares. *ST.* quid id tuâ?
Unus tibi hic dum propitius ſit Jupiter,
Tu iſtos minutos cave deos floccifeceris.
OL. Nugæ ſunt iſtæ magnæ; quaſi tu neſcias
Repentè ut emoriantur humani Joves.
Sed tandem ſi tu Jupiter ſis emortuus,
Quum ad deos minores redierit regnum tuum,
Quis mihi ſubveniet tergo, aut capiti, aut cruribus?
ST. Opinione meliùs res tibi habeat tua,
Si hoc impetramus, ut ego cum Caſinâ cubem.
OL. Non hercle opinor poſſe, ita uxor acriter
Tua inſtat, ne mihi detur. *ST.* at ego ſic agam:
Conjiciam ſortis in ſitellam, & ſortiar
Tibi & Chalino. ita rem natam intellego.
Neceſſum eſt vorſis gladiis depugnarier.
OL. Quid ſi ſors aliter, quàm voles, evenerit?
ST. Benedice. dis ſum fretus, deos ſperabimus.
OL. Non ego iſtuc verbum emiſſim titivilitio.
Nam omnes mortales deis ſunt freti: ſed tamen
Vidi ego diis fretos ſæpe multos decipi.
ST. Tace parum. *OL.* quid vis? *ST.* eccum exit foras
Chalinus intus cum ſitellâ & ſortibus.
Nunc nos collatis ſignis depugnabimus.

SCENA SEXTA.

CLEOSTRATA, CHALINUS, STALINO, OLYMPIO.

CLEOSTRATA.

FACE, Chaline, certiorem me, quid meus vir me velit.
CH. Ille ædepol videre ardentem te extra portam Metiam.
CL. Credo ecaſtor vellet. *CH.* at pol ego haud credo, ſed certò ſcio.
ST. Plus artificum eſt mî quàm rebar. ariolum hunc habeo domi.
Quid ſi propiùs attollamus ſigna, eamúſque obviám?
Sequere. quid vos agitis? *CH.* adſunt, quæ imperaviſti, omnia,
Uxor, ſortes, ſitula, atque egomet. *ST.* tu uno adeſt plus quàm ego volo.
CH. Tibi quidem ædepol ita videtur: ſtimulus ego nunc ſum tibi;
Eò dico, corculum aſſudaſſit jam ex metu. *ST.* maſtigia!
CL. Tace, Chaline. comprime iſtum. *OL.* imò iſtunc, qui didicit dare.
ST. Appone hic ſitellam, ſortis cedò mihi: animum advortite:
Atque ego cenſui abs te poſſe hoc me impetrare, uxor mea,
Caſina ut uxor mihi daretur: & nunc etiam cenſeo.
CL. Tibi daretur illa? *ST.* mihi enim? ah, non id volui dicere.
Dum mihi volui, huic dixi: atque adeò dum mihi cupio, perperam
Jamdudum hercle fabulor. *CL.* pol tu quidem, atque etiam facis.
ST. Huic, imò hercle mihi. vah! tandem redii vix veram in viam.
CL. Per pol ſæpe peccas. *ST.* ita fit, ubi quid tantopere expetas.
Sed te uterque tuo pro jure, ego atque hic oramus. *CL.* quid eſt?
ST. Dicam enim, mea mulſa: de iſtac Caſinâ huic noſtro illico
Gratiam facias. *CL.* at pol ego neque facio, neque cenſeo.
ST. Tum igitur ego ſortis utrinque jam. *CL.* quis vetat?
ST. Optimum atque æquiſſimum iſtud eſſe, jure judico.
Poſtremò, ſi illoc quod volumus eveniet, gaudebimus:
Sin ſecus, patiemur animis æquis. tene ſortem tibi.
Vide, quid ſcriptum eſt. *OL.* unum. *CH.* iniquum eſt, quia illi priùs quàm mihi eſt.
ST. Accipe hanc tis. *CH.* cedò, mane: unum venit in mentem modò:
Vide, ne qua illic inſit alia ſortis ſub aquâ. *ST.* verbero,
Men' te cenſes eſſe? nulla eſt. habe quietum animum modò.
CH. Quod bonum atque fortunatum ſit mihi, tuum magnum malum.
OL. Tibi quidem ædepol credo eveniet: novi pietatem tuam.
Sed manedum! num iſta aut populna ſors, aut abiegna eſt tua?
CH. Quid tu id curas? *OL.* quia enim metuo, ne in aquâ ſummâ natet.
ST. Euge: cave. conjicite ſortis nunc jam, amabò, huc. ecce te,
Uxor, æquâ. *OL.* nolim uxori credere. *ST.* habe animum bonum.
OL. Credo hercle hodie devotabit ſortis, ſi attigerit. *CH.* tace.
OL. Taceo: deos quæſo. *CH.* ut quidem hodie tu canem & furcam feras.

O L. Mihi ut ſortitio eveniat. *C H.* ut quidem hercle pedibus pendeas.
O L. At tu ut oculos emungare ex capite per naſum tuos.
Quid times? paratum oportet eſſe jam laqueum tibi.
Periiſti. *S T.* animum advortite, amabó. *O L.* taceo. *S T.* nunc tu, Cleoſtrata,
Ne à me memores malitioſè de hâc re factum, aut ſuſpices,
Tibi permitto: tute ſorti. *O L.* perdis me. *C H.* lucrum facit.
C L. Bene facis. *C H.* deos quæſo, ut tua ſors ex ſitellâ effugerit.
O L. Ain' tu? quia tu es fugitivus, omnes te imitari cupis.
Utinam tua quidem, ſicut Herculeis prædicant
Quondam prognatis, iſta in ſortiendo ſors delicuerit.
C H. Tu ut liqueſcas, ipſe actutum virgis calefactabere.
S T. Hoc age ſis, Olympio. *O L.* ſi hic literatus me ſinat.
S T. Quod bonum atque fortunatum mihi ſit. *O L.* ita verò, & mihi.
C H. Nun. *O L.* imò hercle. *C H.* imò mihi hercle. *S T.* hic vincet, tu vives miſer.
Præcide os tu illi hodie. age: ecquid fit? *C L.* ne objexis manum.
O L. Compreſsân' palmâ an porrectâ ferio? *S T.* age, ut vis. *O L.* hem tibi!
C L. Quid tibi iſtunc tactio eſt? *O L.* quia Jupiter juſſit meus.
C L. Feri mâlam tu illi rurſum. *O L.* perii, pugnis cædor, Jupiter.
S T. Quid tibi tactio hunc fuit? *C H.* quia juſſit hæc Juno mea.
S T. Patiundum eſt, ſiquidem me vivo mea uxor imperium exhibet.
C L. Tam huic loqui licere oportet, quàm iſti. *O L.* cur omen mihi
Vituperat? *S T.* malo, Chaline, tibi cavendum cenſeo.
C H. Temperi, poſtquam oppugnatum eſt os. *S T.* age, uxor mea, nunc jam
Sorti. vos advortite animum: præbe tu. *O L.* ubi ſim, neſcio.
Perii! cor lienoſum, opinor, habeo, jamdudum ſalit:
De labore pectus tundit. *C L.* teneo ſortem. *S T.* effer foras.
CH. Jámne mortuus? *O L.* oſtende, mea eſt. *CH.* mala crux ea eſt quidem.
CL. Victus es, Chaline. *S T.* tum nos diu vivere, Olympio,
Gaudeo. *O L.* pietate factum eſt meâ, atque majorum meûm.
S T. Intrò abi uxor, atque adorna nuptias. *C L.* faciam, ut jubes.
S T. Scin' tu ruri eſſe ad villam longè, quò ducat? *C L.* ſciu.
ST. Intrò abi: & quanquam hoc tibi ægre eſt, tamen fac accures. *C L.* licet.
ST. Eamus nos quoque intrò, hortemur, ut properent. *O L.* numquid moror?
ST. Nam præſente hôc plura verba non deſidero.

SCENA SEPTIMA.

CHALINUS.

Si nunc me ſuſpendam, meam operam luſerim,
Et præter operam reſtim ſumptiſecerim,
Et meis inimicis voluptatem creaverim.
Quid opus eſt, qui ſic mortuus? equidem tamen
Sorti ſum victus. Caſina nubet villico.
Atque id non tam ægre 'ſt jam viciſſe villicum,
Quàm id expetiviſſe opere tam magno ſenem,
Ne ea mihi daretur, atque ut illi nuberet.
Ut ille trepidabat! ut feſtinabat miſer!
Ut ſuſſultabat, poſtquam vicit villicus!
Atat! concedam huc: audio aperiri fores
Mihi benevolentis. atque à me prodeunt.
Hinc ex inſidiis hiſce ego inſidias dabo

SCENA OCTAVA.

OLYMPIO, STALINO, CHALINUS.

OLYMPIO.

SINE modò rus veniat, ego remittam ad te virum
Cum furcâ in urbem, tanquam carbonarium.
S T. Ita fieri oportet. *O L.* factum & curatum dabo.
S T. Volui Chalinum, ſi domi eſſet, mittere
Tecum obſonatum, ut etiam in mœrore inſuper
Inimico noſtro miſeriam hanc adjungerem.
C H. Receſſim cedam ad parietem, imitabor nepam.
Captandus eſt horum clanculum ſermo mihi,
Nam illorum me alter cruciat, alter macerat.
At candidatus cedit hic maſtigia:
Stimulorum loculi. protollo mortem mihi.
Certum eſt, hunc Acheruntem præmittam priùs.
O L. Ut tibi ego inventus ſum obſequens! quod maximè
Cupiebas, ejus copiam feci tibi.
Erit hodie tecum, quod amas, clam uxorem. *S T.* tace.
Ita me dî bene ament, ut ego vix reprimo labra,
Ob iſtam rem quin te deoſculer, voluptas mea.
C H. Quid, deoſculer? quæ res? voluptas quæ tua?
O L. Ecquid amas nunc me? *S T.* imò ædepol me, quàm te minùs.
Licétne amplecti te? *C H.* quid, amplecti licet?
S T. Ut quia te tangu, mel mihi videor lingere!
C H. Effodere hercle hic volt, credo, veſicam villico.
O L. Ultro te amator! apage te à dorſo meo.
C H. Hodie hercle, opinor, hice conturbabunt pedes:
Solet hic barbatos ſanè ſectari ſenex.
Illuc eſt, illuc, quòd hic hunc fecit villicum:
Idem me pridem, cùm ei advorsùm veneram,
Facere atrienſem voluerat ſub januâ.
O L. Ut tibi morigerus hodie! ut voluptati fui!
S T. Ut tibi, dum vivam, bene velim plùs quàm mihi!
Ut ego hodie Caſinam deoſculabor! ut mihi
Bona multa faciam, *clam* meam uxorem! *CH.* attate!
Nunc pol ego demum in rectam redii ſemitam.
Hic ipſus Caſinam deperit. habeo viros! *S T.* jam
Hercle amplexari, jam oſculari geſtio.
O L. Sine priùs deduci. quid (malùm) properas? *S T.* amo.
O L. At non opinor fieri hoc poſſe hodie. *S T.* poteſt,
Siquidem cras cenſes poſſe te mitti manu.
C H. Enimvero huc aures magis ſunt adhibendæ mihi.
Jam ego uno in ſaltu lepidè apros capiam duos.
ST. Apud hunc ſodalem meum atque vicinum mihi
Locus eſt paratus. ei ego amorem omnem meum
Concredui. is mihi ſe locum dixit dare.
O L. Quid ejus uxor? ubi erit? *S T.* lepidè repperi.
Mea uxor vocabit huc eam ad ſe in nuptias,
Ut hìc ſit ſecum, ſe adjuvet, ſecum cubet.
Ego juſſi, & dixit ſe facturam uxor mea.
Illa hic cubabit: vir aberit faxo domo.
Tu rus uxorem duces. id rus hoc erit,
Tantiſper dum ego cum Caſinâ faciam nuptias.
Hinc tu ante lucem rus cras duces poſtea.
Satin' aſtuté? *O L.* doctè. *C H.* age modò, fabricamini.
Malo hercle voſtro tam vorſuti vivitis.
S T. Scin' quid nunc facias? *O L.* loquere. *S T.* tene marſupium.
Abi atque obſonia propera: ſed lepidè volo
Mulliculas eſcas, ut ipſa mollicula eſt. *O L.* licet.
S T. Emito ſepiolas, lepadas, lolligiunculas
Hordeias. *CH.* imò triticeias, ſi ſapis.
S T. Soleas. *C H.* quî quæſo potiùs, quàm ſculponeas,
Quibus batuatur tibi os, ſenex nequiſſime?
O L. Vin' lingulacas? *S T.* quid opus eſt, quando uxor domi eſt?
Ea lingulaca eſt nobis: nam nunquam tacet.
O L. In re præſenti, ex copiâ piſcariâ
Conſulere, quid emam, oportet. *S T.* æquum oras, abi.

Arg ento

Argento parci nolo: obſonato ampliter.
Nam mihi vicino hôc etiam convento eſt opus,
Ut, quod mandavi, curet. *O L.* jámne abeo? *S T.* volo.
C H. Tribus non conduci poſſim libertatibus,
Quin ego illis hodie comparem magnum malum;
Quínque hanc omnem rem meæ heræ jam faciam palám.
Manifeſtò teneo in noxâ inimicos meos.
Sed ſi nunc facere volt hera officium ſuum,
Noſtra omnis lis eſt: pulchre prævortar viros:
Noſtro omine it dies: jam victi vicimus.
Ibo intrò: ut id, quod alius condivit cocus,
Ego nunc viciſſim ut alio pacto condiam,
Quicquid paratum eſt, ut paratum ne ſiet;
Siétque ei paratum, quod paratum non erat.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

STALINO, ALCESIMUS.

STALINO.

Nunc amici, ánne inimici ſis imago, Alceſime,
Mihi ſciam: nunc ſpecimen ſpecitur, nunc certamen cernitur.
Cur amem! exime caſtigare: id ponito ad compendium.
Cano capite! ætate alienâ! coaddito ad compendium.
Cui ſit uxor! id quoque illuc ponito ad compendium.
A L. Miſeriorem ego ex amore quàm te, vidi neminem.
S T. Fac vacent ædes. *A L.* quin ædepol ſervos, ancillas domo
Certum eſt omnis mittere ad te. *S T.* eho! nimium ſcitè ſcitus es.
Sed facitodum memineris verſus, quos cantat Colax: Cibo
Cum ſuo quiqui facito utì veniant; quaſi eant Sutrium.
A L. Meminero. *S T.* hem! nunc enim te demum nullum ſcitum ſcitiu 'ſt.
Cura, ego ad forum modò ibo, jam hìc ero. *A L.* bene ambula.
S T. Fac habeant linguam tuæ ædes. *A L.* quid ita? *S T.* quum veniam, vocent.
A L. Attate, cædundus tu homo es: nimias delicias facis.
S T. Quid me amare refert, niſi ſim doctus dicax nimis?
Sed tu cave inquiſitioni mihi ſis. *A L.* uſque adero domi.

SCENA SECUNDA.

CLEOSTRATA, ALCESIMUS.

CLEOSTRATA.

Ut properarem arceſſere hanc ad me vicinam meam, hoc erat
Ecaſtor id, quod me vir tanto opere orabat meus:
Liberæ ædes ut ſibi eſſent, Caſinam quò deduceret.
Nunc adeò nequaquam arceſſam, *ne quá* ignaviſſumis
Liberi loci poteſtas ſit vetulis vervecibus.
Sed eccum egreditur ſenati columen, præſidium popli,
Meus vicinus, meo viro qui liberum præbet locum.
Non ecaſtor vilis emptu 'ſt modius, qui venit, ſalis.
A L. Miror huc jam non arceſſi in proximum uxorem meam,
Quæ jamdudum, ſi arceſſatur, ornata expectat domi.
Sed eccam, opinor, arceſſit. ſalve, Cleoſtrata. *C L.* & tu, Alceſime.
Ubi tua uxor? *A L.* intus illa te, ſi ſe arceſſas, manet:
Nam tuus vir me oravit, ut eam iſtuc ad te adjutum mitterem.
Vin' vocem? *C L.* ſine: nolo, ſi occupata eſt. *A L.* otium eſt.
C L. Nihil moror, moleſta ei eſſe nolo: pòſt convenero.
A L. Non ornatis iſtic apud vos nuptias? *C L.* orno & paro.
A L. Non ergo opu' ſt adjutrice? *C L.* ſatis domi eſt. ubi nuptiæ
Fuerint, tum iſtam convenibo. nunc vale: atque iſtam jube.
A L. Quid ego nunc faciam? flagitium maximum feci, miſer,
Propter operam illius hirqui improbi, edentuli,
Qui hoc mihi contraxit. operam uxoris polliceor foras,
Quaſi catillæ. tum flagitium hominis! qui dixit mihi
Suam uxorem hanc arceſſituram eſſe: ea ſe eam negat morarier.
Atque ædepol mirum, ni ſubolet jam hoc huic vicinæ meæ.
Verùm autem altrovorſum cùm eam mecum rationem puto,
Si quid ejus eſſet, *eſſet* mecum poſtulatio.
Ibo intrò, ut ſubducam navim rurſum in pulvinarium.
C L. Jam hic eſt lepidè ludificatus. miſeri ut feſtinant ſenes!
Nunc ego illum nihili, decrepitum, meum virum veniat velim,
Ut eum ludificem viciſſim, poſtquam hunc deluſi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigii inter eos duos.
Sed eccum incedit! at, quum aſpicias triſtem, frugi cenſeas.

SCENA TERTIA.

STALINO, CLEOSTRATA.

STALINO.

Stultitia magna eſt, meâ quidem ſententiâ,
Hominem amatorem ullum ad forum procedere
In eum diem, cui, quod amet, in mundo ſiet.
Sicut ego feci ſtultus. contrivi diem,
Dum aſto advocatus cuidam cognato meo,
Quem hercle ego litem adeò perdidiſſe gaudeo,
Ne me nequicquam ſibi hodie advocaverit.
Rogitare oportet priùs & *percontarier*,
Aſſtne animus ei, néne aſſit, quem advocet.
Si neget adeſſe, exanimatum amittat domum.
Sed uxorem ante ædis eccam. hei miſero mihi!
Metuo, ne non ſit ſurda, atque hæc audiverit.
C L. Audivi ecaſtor cum malo magno tuo.
S T. Accedam propius. quid agis, mea feſtivitas?
C L. Te ecaſtor præſtolabar. *S T.* jámne ornata res eſt?
Jámne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,
Quæ te adjutaret? *C L.* arceſſivi, ut juſſeras.
Verùm hic ſodalis tuus, amicus optimus,
Neſcio quid ſe ſufflavit uxori ſuæ.
Negavit poſſe, quando arceſſo, mittere.
S T. Vitium tibi iſtud maximum eſt: blanda es parum.
" *C L.* NON MATRONARUM officium " eſt, ſed meretricium,
" Viris alienis, mî vir, ſubblandirier.
I tu, atque arceſſe illam: ego intus, quod facto eſt opus,
Volo accurare, mî vir. *S T.* propera ergo. *C L.* licet.
Jam pol ego huic aliquem in pectus injiciam metum.
Miſerrimum hodie ego hunc habebo amaſium.

SCENA QUARTA.

ALCESIMUS, STALINO.

ALCESIMUS.

Viso huc, amator ſi à foro rediit domum,
Qui me atque uxorem ludificatus eſt, larüa.

Sed

Sed eccum ante ædis. ad te hercle ibam commodùm.
ST. Atque ego hercle ad te. quid ais, vir minimi preci?
Quid tibi mandavi? quid tecum oravi? *AL.* quid eſt?
ST. Ut bene vacivas ædis feciſti mihi!
Ut traduxiſti huc ad nos uxorem tuam!
Satin' propter te pereo ego, atque occaſio?
AL. Quin tu ſuſpendis te? nempe túte dixeras,
Tuam arceſſituram eſſe uxorem meam.
ST. Ergo arceſſiviſſe ait ſeſe; & dixiſſe te,
Eam non miſſurum. *AL.* quin ea ipſa ultro mihi
Negavit ejus operam ſe morarier.
ST. Quin ea ipſa me allegavit, qui iſtam arceſſerem.
AL. Quin nihili facio. *ST.* quin me perdis. *AL.* quin bene eſt.
Quin etiam diu morabor, quin cupio tibi,
Quin aliquid ægre facere, quin faciam libens.
Nunquam tibi hodie Quin erit plùs quàm mihi.
Quin hercle dî te perdant poſtremò quidem.
ST. Quid nunc? miſſurúſne es ad me uxorem tuam?
AL. Ducas, eáſque in maximam malam crucem,
Cum hâc, cum iſtâc, eúmque amicâ etiam tuâ.
Abi, & aliud cura. ego jam per hortum juſſero
Meam iſtuc tranſire uxorem ad uxorem tuam.
ST. Nunc tu mihi amicus es in germanum modum.
Quâ ego hunc amorem mihi eſſe avi dicam datum?
Aut quod ego unquam erga Venerem iniquè fecerim,
Cui ſic tot amanti mihi obviàm eveniant moræ?
Attat! quid illud clamoris, obſecro, in noſtrâ domo eſt?

SCENA QUINTA.

STALINO, PARDALISCA.

PARDALISCA.

NULLA ſum! nulla ſum! tota tota occidi! cor metu mortuum eſt!
Membra miſeræ tremunt! neſcio unde auxilii, præſidii,
Perfugii mihi, aut opum copiam comparem aut expetam.
Tanta factis modò mira veris modis intus vidi,
Novam atque integram audaciam. cave tibi, Cleoſtrata, abſcede
Ab iſtâ, obſecro, ne quid in te mali faxit irâ percita.
Eripite iſti gladium, quæ ſui eſt impos animi.
ST. Nam quid eſt, quòd hæc huc timida atque exanimata exiluit foras?
Pardaliſca! *PA.* perii! unde meæ uſurpant aures ſonitum?
ST. Reſpice modò ad me. *PA.* here mi! *ST.* quid tibi eſt?
Quid timida es? *PA.* perii.
ST. Quid, periiſti? *PA.* perii, & tu periiſti. *ST.* aperi, quid tibi? *PA.* væ tibi!
ST. Imò iſtuc tibi ſit. *PA.* ne cadam, amabò, tene me. *ST.* quicquid eſt,
Eloquere mihi citó. *PA.* contine pectus, face ventulum, amabó,
Pallio. *ST.* timeo hoc negotium, quid eſt, niſi hæc meraco
Se uſpiam percuſſit flore Libyco. *PA.* obtine aures, amabó.
ST. I in malam crucem! pectus, auris, caput, téque dî perduint:
Nam niſi ex te ſcio, quicquid hoc ſit, citò; jam tibi iſtuc
Cerebrum diſpercutiam, excetra tu: ludibrio peſſima adhuc
Quæ me habuiſti. *PA.* here mî! *ST.* quid vis, mea ancilla? *PA.* nimiùm ſævis.
ST. Numerò dicis. ſed hoc quicquid eſt, loquere: in pauca refer.
Quid intus tumulti fuit? *PA.* ſcibis: audi malum peſſimum,
Quod hîc modò intus apud nos tua ancilla hoc pacto exorditi
Cœpit, quod haud Atticam condecet diſciplinam. *ST.* quid eſt id?
PA. Timor præpedit dicta linguæ. *ST.* quid eſt? poſſum ſcire ego iſtuc
Ex te, quid negotii eſt? *PA.* dicam: tua ancilla, quam tuo
Villico vis dare uxorem, ea intus. *ST.* quid intus? quid eſt?
PA. Imitatur malarum malam diſciplinam, viro ſuo quæ inter...
Minatur vitam. *ST.* quid ergo? *PA.* ah! *ST.* quid eſt? *PA.* interimere ait velle
Vitam. gladium. *ST.* hem! *PA.* gladium. *ST.* quid eum gladium? *PA.* habet. *ST.* hei miſero mihi!
Cur eum habet? *PA.* inſectatur omnis domi per ædis, nec quemquam
Propè ad ſe ſinit adire: ita omnis ſub arcis, ſub lectis
Latentes metu muſſitant. *ST.* occidi atque interii: quid illi
Objectum eſt mali tam repenté? *PA.* inſanit. *ST.* ſceleſtiſſimum
Me eſſe credo. *PA.* imò ſi ſcias dicta, quæ dixit hodie. *ST.* iſtuc
Expeto ſcire. quid dixit? *PA.* audi: per omnes deos & deas
Dejuravit, occiſurum eum hâc nocte, quicum cubaret.
ST. Me occidet? *PA.* an quippiam ad te attinet? *ST.* vah! *PA.* quid cum eâ negotii
Tibi eſt? *ST.* peccavi: illuc dicere villicum volebam. *PA.* ſciens
De viâ in ſemitam degredere. *ST.* nunquid mihi minatur?
PA. Tibi infeſta ſoli eſt plùs, quàm cuiquam. *ST.* quamobrem? *PA.* quia ſe des
Uxorem Olympioni: neque ſe tuam, nec ſe ſuam,
Neque viri vitam ſinet in criſtinum protolli. id huc miſſa ſum
Tibi ut dicerem, ab eâ ut caveas tibi. *ST.* perii hercle miſer!
Neque eſt, neque fuit me ſenex quiſquam amator adæque miſer.
PA. Ludo ego hunc facetè: nam quæ facta dixi, omnia huic
Falſa dixi. hera, atque hæc dolum ex proximo hunc protulerunt:
Ego huc miſſa ſum ludere. *ST.* heus Pardaliſca! *PA.* quid eſt? *ST.* eſt. *PA.* quid?
ST. Eſt, quod volo exquirere à te. *PA.* moram offers mihi. *ST.* at tu mihi
Offers mœrorem. ſed etiámne habet & nunc Caſina
Gladium? *PA.* habet, ſed duos. *ST.* quid, duos? *PA.* altero te occiſurum ait.
Altero villicum hodie. *ST.* occiſiſſimus ſum omnium, qui vivunt.
Loricam induam mihi, optimum eſſe opinor. quid uxor
Mea? non adiit atque ademit? *PA.* nemo audet propè accedere.
ST. Exoret. *PA.* orat. negat ponere alio modo ullo profectò,
Nî ſe ſciat villico non datum iri. *ST.* atque ingratiis, quia
Non vult, nubet hodie. nam cur non ego id perpetrem, quod cœpi,
Ut nubat mihi? illud quidem volebam, non, ſed noſtro villico.
PA. Sæpicule peccas. *ST.* timor præpedit verba. verùm,
Obſecro, dic me uxorem orare, ut exoret illam, gladium
Ut ponat, & redire me intrò ut liceat. *PA.* nunciabo.
ST. Et tu orato. *PA.* & ego orabo. *ST.* at blandè orato, ut ſoles. ſed audiſ'?
Si effexis hoc, ſoleas tibi dabo, & anulum in digito
Aureum, & bona plurima. *PA.* operam dabo. *ST.* face, ut impetres:
PA. Eo nunc jam, niſi quippiam remorare me. *ST.* abi, & cura.
PA. Redit eccum tandem obſonatu ejus adjutor. pompam ducit.

SCENA

SCENA SEXTA.

OLYMPIO, COCUS, STALINO.

OLYMPIO.

VIDE, fur, ut ſenteis ſub ſignis ducas. *CO.* quî verò ſunt ſentes?
OL. Quia, quod tetigere, illico rapiunt: ſi eas ereptum, illico ſcindunt.
Ita quoquò adveniunt, ubi ubi ſunt, duplici damno dominos multant.
CO. Eia! *OL.* atat: ceſſo magnificè patricéque amicéque ita hero
Meo ire advorſúm. *ST.* bone vir, ſalve. *OL.* ſateor. *ST.* quid fit? *OL.* tu amas,
Ego eſurio & ſitio. *ST.* lepidè excuratus inceſſiſti.
OL. Aha hodie! *ST.* mane verò, quanquam faſtidis. *OL.* ei, ei! fœtet
Tuus mihi ſermo. *ST.* quæ res? *OL.* hæc res. *ST.* etiámne aſtas? *OL.* enimvero
Πράγματά μοι παρέχεις. *ST.* dabo μέγα κακόν (ut ego opinor)
Niſi teſiſtis. *OL.* ὦ Ζεῦ! potín' à me abeas, niſi me vis vomere
Hodie? *ST.* mane. *OL.* quid eſt? quis hic homo eſt? *ST.* herus ſum. *OL.* qui herus?
ST. Cujus tu ſervus es. *OL.* ſervus ego? *ST.* atque meus. *OL.* non ſum ego liber?
Memento, memento. *ST.* mane, atque aſta. *OL.* omitte. ſervus ſum tuus.
Optimè eſt. *ST.* obſecro, Olympiſce mî, mî pater, mî patrone.
OL. Hem! ſapis ſané. *ST.* tuus ſum equidem. *OL.* quid mihi ſervo opus eſt tam nequam?
ST. Quid nunc? quàm mox recreas me? *OL.* cœna modò ſi ſit coƈta.
ST. *Intrò* ergo abeant. *OL.* properè, citò introite, & citò deproperate.
ST. *Ego* jam intus ero. facite cœnam mihi, ut ebria ſit.
Cœnare lepidè nitidéque volo. nihil moror barbarico ritu
Sanè eſſe jam. i ſis: ego hìc habito nunc quidem. *gladium*
Ancilla Caſinam intus habere ait, quî me atque te invitet.
OL. Scio: ſic ſine habere. nugas agunt. novi ego illas malas merces.
Quin tu i modò mecum domum. *ST.* at pol malum metuo. i tu modò,
Perſpicito priùs, quid intus agatur. *OL.* tam mihi mea vita, quàm tua
Tibi cara eſt. *ST.* verùm modó. *OL.* ſi tu jubes, inibitur tecum.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

ANCILLA.

NEC pol ego Nemeæ credo, neque ego Olympiæ,
Neque uſquam ludos tam feſtivos fieri,
Quàm hìc intus fiunt ludi ludificabiles
Seni noſtro, & noſtro Olympioni villico.
Omnes feſtinant intus totis ædibus:
Senex in culinâ clamat, hortatur cocos:
Quin agitis hodie? quin datis, ſi quid datis?
Properate: cœnam jam eſſe coƈtam oportuit.
Villicus hic autem cum coronâ, candidè
Veſtitus, lautè exornatúſque ambulat.
Illæ autem in cubiculo armigerum ornant,
Quem dent pro Caſinâ nuptum noſtrâ.
Sed nimiùm lepidè diſſimulant
Fore hujus quod futurum eſt. dignè autem coqui
Nimis lepidè ei rei dant operam, ne cœnet ſenex.
Aulas pervortunt, ignem reſtinguunt aquâ.
Illarum oratu faciunt. illæ autem ſenem
Cupiunt extrudere incœnem ex ædibus,
Ut ipſæ ſolæ ventres diſtendant ſuos.
Novi ego illas ambas eſtrices: corvitant, ubi
Comeſſe poſſunt. ſed aperitur oſtium.

SCENA SECUNDA.

STALINO, ANCILLA.

STALINO.

SI ſapitis, uxor, vos tamen cœnabitis,
Cœna ubi erit coƈta. ego ruri cœnavero.
Nam novum maritum & novam nuptam volo
Rus proſequi. novi hominum mores maleficos;
Ne quis eam abripiat. facite voſtro animo volupe.
Sed properate illum atque iſtam aƈutum emittere,
Tandem ut veniamus luci: ego cras hìc ero.
Cras habuero, uxor, ego tamen convivium.
AN. Fit, quod futurum dixi: incœnatum ſenem
Foras extrudunt mulieres. *ST.* quid tu hìc agis?
AN. Ego eo, quò me ipſa miſit. *ST.* verón'? *AN.* ſerió.
ST. Quid hic ſpeculare? *AN.* nihil equidem ſpeculor. *ST.* abi.
Tu hìc cunƈtas: intus alii feſtinant. *AN.* eo.
ST. Abi hinc ſis ergo, peſſumarum peſſuma.
Jámne abiit illæc? dicere hìc quidvis licet.
"QUI AMAT, tamen hercle ſi eſurit, nullum eſurit.
Sed eccum progreditur cum coronâ & lampade
Meus ſocerus, compar, commaritus villicus.

SCENA TERTIA.

STALINO, OLYMPIO.

OLYMPIO.

AGE tibicen, dum illam educunt huc novam nuptam foras,
Suavi cantu concelebra omnem hanc plateam hymenæo.
Io hymen hymenæe, io hymen. *ST.* quid agis, mea ſalus?
OL. Eſurio hercle, atque adeò haud ſitio. *ST.* at ego amo. *OL.* at ego hercle
Nihil facio tibi, amor, perichi: mihi inanitate
Jamdudum inteſtina murmurant. *ST.* nam quid illæc nunc
Tamdiu intus remoratur, quaſi ob induſtriam? quantò ego
Plùs propero, tantò illa minús. *OL.* quid ſi etiam occentem hymenæum?
ST. Cenſeo, & ego te adjutabo in nuptiis communibus.
OL. Hymen hymenæe! io hymen! *ST.* perii hercle ego miſer, dirupi
Cantando hymenæum: licèt illo morbo, quo dirumpi cupio,
Non eſt copia. *OL.* ædepol næ tu, ſi eſſes equus, eſſes indomabilis.
ST. Quo argumento? *OL.* nimis tenax es.
ST. Númne expertus uſpiam? *OL.* dii meliùs faciant.
Sed crepuit oſtium. exitur foras.
ST. Di hercle me cupiunt ſervatum. jam oboluit Caſina procul.

SCENA QUARTA.

STALINO, OLYMPIO, ANCILLÆ duæ.

ANCILLÆ *duæ*.

SENSIM ſuperattolle limen, pedes, nova nupta: ſoſpes
Iter incipe hoc, ut viro tuo ſemper ſis ſuperſtes, atque
Ut potior pollentia ſit, vincáſque virum, viƈtríxque ſies,
Superétque tuum imperium! vir te veſtiat, tu virum deſpolies.

Noƈtúque

Noctúque & diu ut viro ſubdola ſies : obſecro, memento.
O L. *Malo* maximo ſuo hercle illico, ubi tantulum peccaſſit.
S T. *Tace.* *O L.* non taceo. *S T.* quæ res ? *O L.* mala malæ malè monſtrant.
S T. *Perii*! *iſtæ facient* hanc rem mihi ex paratâ imparatam.
Id quærunt : volunt, hæc ut infecta faciant. *A N.* age Olympio,
Quando vis, uxorem accipe hanc à nobis. *O L.* date ergo, daturæ
Si unquam eſtis hodie uxorem. *S T.* abite intró. *A N.* amabò : integræ atque
Imperitæ huic impercito. *O L.* futurum eſt. valete. *S T.* ite.
A N. Jam valete. *S T.* jámne abſceſſit ? *O L.* uxor domi eſt, ne time. *S T.* evax !
Nunc pol demum ego ſum liber, meum corculum, melliculum,
Verculum. *O L.* heus tu ! malo, ſi ſapis, cavebis; mea eſt hæc. *S T.* ſcio :
Sed meus fructus eſt prior. *O L.* tene hanc lampadem. *S T.* imò ego illam tenebo.
Venus multipotens, bonam vitam mihi
Dediſti, hujus quum copiam mihi feciſti.
Corpuſculum melliculum ! *O L.* mea uxorcula !
S T. Quid eſt ? *O L.* inſtitit plantam. *S T.* quaſi jocabo.
Nebula haud eſt mollis, atque hujus eſt.
O L. Ædepol papillam bellulam ! hei miſero mihi !
S T. Quid eſt ? *O L.* pectus mihi agit nunc cubito.
S T. Quid tu ergo hanc, quæſo, tractas tam ?
At mihi, qui bellè hanc tracto, non. *O L.* vaha !
S T. Quid negotii eſt ? *O L.* obſecro, ut valentula eſt !
Penè expoſivit cubito. *S T.* cubitum ergo ire vult.
O L. Quin imus ergo ? *S T.* bella bellatula !

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

MYRRINA, PARDALISCA.

PARDALISCA.

ACCEPTÆ bene & commodè eximus intus,
Ludos viſere huc in viâ nuptialeis.
MYR. Nunquam ecaſtor ullo die riſi adæque,
Neque hoc quod reliquum eſt, plùs riſuram opinor.
Lubet Chalinum quid agat ſcire novum
Nuptum, cum novo marito. nec fallaciam
Aſtutiorem ullus fecit Poeta, atque
Ut hæc eſt fabre facta à nobis. obtunſo
Ore nunc pervelim progrediri ſenem !
Quo ſenex nequior nullus vivit. ne illum
Quidem nequiorem arbitror eſſe, qui locum
Præbet illi - - - - - nunc præſidem. - - - - - - hìc Pardaliſca,
Eſto : qui hinc exeat, eum ut - - - - - - ludibrio habeas.
PA. Lubens fecero, & ſolens. *MYR.* ſpectato hinc omnia
Intus, quid intus agant. *PA.* - - - - - - ponè me, amabó.
MYR. Et illi audaciùs licet quæ vis liberè
Proloqui. *PA.* tace ! voſtra foris crepuit.

SCENA SECUNDA.

OLYMPIO, CLEOSTRATA, MYRRINA.

OLYMPIO.

NEQUE quò fugiam, neque ubi lateam, neque hoc dedecus quomodo celem,
Scio. tantum herus atque ego flagitio ſuperavimus nuptiis noſtris.
Ita nunc pudeo, atque ita nunc paveo, atque ita irridiculum ſumus ambo.
Sed ego inſipiens nova nunc facio : pudet, quod priùs non puditum unquam eſt.
Operam date, dum mea facta itero : eſt operæ auribus percipere.
Ita ridicula auditu, iterata ea ſunt, quæ ego intus turbavi *
Ubi intus hanc novam nuptam deduxi viâ rectâ * clavem
Abduxi : ſed tamen tenebræ ibi erant, tanquam nox * * * * * * ſenex abs te decumbem.
Colloco, fulcio, mollio * * * *
Ut prior quam ſenex nup - - - - - - - - - - -
Tardus eſſe illico cœpi, quoniam * * - - - - - - - - - - - -
Reſpecto identidem, ne ſenex * * - - - - - - - - - -
Illecebram ſtupri, principiò eam ſavium poſco - - - - -
Reppulit mihi manum, nec quietum dare ſibi ſavium me ſinit.
Enim jam magìs jam appropero : magìs jam lubet in Caſinam irruere.
Cupio illam operam ſeni ſurripere : forem obdo, ne ſenex me opprimat.
M V. Agedum tu adi hunc. *CL.* obſecro ubi tua nova nupta eſt ?
O L. Perii hercle ego ! manifeſta res eſt. *C L.* omnem ordine rem
Fateri ergo æquum eſt. quid intus agitur ? quid agit Caſina ? ſatin' morigera eſt ? *O L.* pudet dicere me - - - - - -
- - - - - - *CL.* Memora ordine, ut occœperas. *O L.* pudet hercle. *C L.* age audacter.
- - - - - - *Poſt*quam decubuiſti, hinc te volo memorare, quid eſt factum.
OL. - - - - - - - - *Et* flagitium eſt. *C L.* CAVEBUNT, QUI AUDIERINT, faciam.
OL. - - - - Hoc majus eſt. *CL.* perdis ! quin tu pergis ? *O L.* ubi - - - -
- - - - - - - - - - us ſubtus porrò - - - -
- - - - - - - - - quid? *O L.* babæ. *CL.* quid ? *O L.* papæ
- - - - - - - - - - - - - - eſt. *O L.* oh erat - - - - maximum
- - - - - - - - - - - - - haberet metui, id quærere occepi.
- -
Dum gladium ne habeat, quæro, arripio capulum - - -
Sed, quum cogito, non habuit gladium : nam eſſet frigidius. *C L.* eloquere.
O L. At pudet. *C L.* num radix fuit ? *O L.* non fuit. *CL.* num cucumis ?
O L. Profectò hercle - - - - - non fuit quidquam olerum :
Niſi, quidquid erat, calamitas profectò attigerat nunquam.
Ita quidquid, erat grande erat.
M V. Quid fit deinque ? ediſſerta. *O L.* ubi appello Caſinam : *Caſina*, inquam,
Amabò, mea uxorcula, cur virum tuum ſic me ſpernis ?
Nimis tu quidem hercle immerito - - - - - - - -
Meo mihi hæc facis : quia mihi te expetivi - - - - - - -
Illa haud verbum facit, & ſepit veſte id, quî eſtis.
Ubi illum ſaltum video obſeptum, rogo ut altero ſinat ire.
Volo ut obvertam cubitiſſim - - - - - - - - - - -
Ullum mutti e - - - - - - - - - - - - - - - - - - -
Surgo, ut ineam in - - - - - - - - - - - - - - - - -
Atque illam in -
Perlepidè narrat -
Savium -
O L. Ita quaſi ſetis labra mihi compungit barba.
Continuò in genua aſtanti pectus mihi pedibus percutit.
Decido de lecto præceps. ſubſilit. obtundit os mihi.
Indè foras tacitus (præfiſcini !) exeo hôc ornatu, quo vides ;
Ut ſenex hôc eodem poculo, quo ego bibi, biberet. *CL.* optumè eſt.
Sed ubi eſt palliolum tuum ? *O L.* hìc intus reliqui.
CL Quid nunc? ſatín' lepidè adita eſt vobis manus ? *O L.* meritó.
CL. St! concrepuerunt fores. *O L.* num illa me nam ſequitur ?

SCENA

SCENA TERTIA.

STALINO, OLYMPIO.

STALINO.

MAXIMO ego ardeo flagitio, nec, quid agam meis rebus, ſcio.
Nec meam ut uxorem aſpiciam contrà oculis : ita diſperii.
Omnia palàm ſunt probra. omnibus modis occidi, miſer.
Ita manifeſtò faucibus teneor :
* nec quibus modis purgem ſcio me meæ uxori,
* * qui expalliatus ſum miſer * *
* * clandeſtinæ nuptiæ * * * *
* * * * * ceuſeo
* * mihi optumum eſt
* * ea dux uxorem meam
* * * riam
Sed ecquis eſt qui homo munus velit fungier pro me ?
Quid nunc agam neſcio, niſi ut improbos famulos imiter, ac domo fugiam ?
Nam ſalus nulla eſt ſcapulis, ſi domum redeo.
Nugas iſtuc dicere licet. vapulo hercle ego, invitus tamen,
Etſi malum merui. hàc dabo protinam, & fugiam. *OL.* heus, Stalino
Amator ! *ST.* occidi, revocor. quaſi non audiam, abibo.

SCENA QUARTA.

CHALINUS, STALINO, CLEOSTRATA, MYRRINA, OLYMPIO, ANCILLÆ.

UBI tu es, qui colere mores Maſſilienſes poſtulas ?
Nunc tu, ſi vis ſubigitare me, proba eſt occaſio.
* periiſti hercle ! age, accede huc,
Hic deſunt octo verſus.
ST. Hàc ibo. caninam ſcævam ſpero meliorem fore.
CLE. Quid agis tu, marite, mi vir? unde ornatu hôc adveois ?
Quid feciſti ſcipione, aut quod habuiſti pallium ?
AN. In adulterio dum mœchiſſat Caſinam, credo, perdidit.
ST. Occidi. *CH.* etiámne imus cubitum ? Caſina ſum. *ST.* in malam crucem !
CH. Non amas me ? *CL.* quin reſponde, tuo quid factum eſt pallio ?
ST. Bacchæ ! ergo hercle, uxor. Bacchæ ! Bacchæ ! hercle, uxor.
AN. Nugatur ſciens. nam ecaſtor nunc Bacchæ nullæ ludunt.
ST. Oblitus fui. ſed tamen Bacchæ. *CL.* quid Bacchæ ? id fieri non poteſt.
OL. Times ecaſtor. *ST.* egóne? *OL.* haud mentire hercle: nam pa * *
Hic in MSS. lacuna eſt verſuum novem.
ST. Non taces ? *OL.* non hercle verò taceo. nam tu maxumo
Me obſecraviſti opere, Caſinam ut poſcerem uxorem mihi.
ST. Tui amoris causâ ego iſtuc feci. *CL.* imò ecaſtor illius.
Te quidem oppreſſi. *ST.* feci ego iſthæc dicta quæ vos dicitis ?
CL. Rogitas etiam? *ST.* ſiquidem hercle feci, feci nequiter.
CL. Redi modò huc intrò: monebo, ſiquidem meminiſti minùs.
ST. Hercle, opinor, potiùs vobis credam, quod vos dicitis.
Sed uxor, da viro hanc veniam. Myrrina, ora Cleoſtratam :
Si unquam poſthac aut amaſſo Caſinam, aut occœpſo modò ;
Nedum ut eam amaſſo: ſi ego unquam adeò poſthac tale admiſero :
Nulla cauſa eſt, quin pendentem me, uxor, virgis verberes.
MY. Cenſeo, ecaſtor, veniam hanc dandam. *CL.* faciam, uti jubes.
Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minùs gravatè proſpero ;
Hanc ex longâ longiorem ne faciamus Fabulam.
ST. Non irata es ? *CL.* non ſum irata. *ST.* tuæ fidei credo ? *CL.* meæ.
ST. Lepidiorem uxorem nemo quiſquam, quàm ego habeo. *CH.* hanc habe.
CL. Age tu, redde huic ſcipionem & pallium. *CH.* tene. *ST.* libet.
CH. Mihi quidem ædepol inſignitè facta eſt magna injuria.
Duobus nupſi, neuter fecit, quod novæ nuptæ ſolet.

GREX.

SPECTATORES, quod futurum eſt intus, hìc memorabimus.
Hæc Caſina hujus reperietur filia eſſe è proxumo.
Eáque nubet Euthynico noſtro herili filio.
Nunc vos æquum eſt, manibus meritis meritam mercedem dare.
Qui faxit, clam uxorem ducat ſcortum ſemper, quod volet.
Verum qui non manibus clarè, quantum poterit, plauſerit,
Ei pro ſcorto ſupponetur hircus unctus nauteâ.

M. ACCII PLAUTI

CISTELLARIA.

PERSONÆ.

AUXILIUM DEUS.

DEMIPHO Senex, Mercator Lemnius.
PHANOSTRATA Sicyonia, Uxor Demiphonis, Silenii mater.
SILENIUM, Demiphonis & Phanoſtratæ filia.
LAMPADISCUS, Servus Phanoſtratæ.
ALCESIMARCHUS, Sicyonius adoleſcens.
MELÆNIS, Lena Sicyonia.
HALISCA, Serva Melænidis.
LENA anonyma, Sicyonia, Gymnaſii mater.
GYMNASIUM, Meretrix, filia Lenæ anonymæ.

CATERVA.

PERIOCHA ACROSTICHA.

COMPRIMIT adoleſcens Lemnius Sicyoniam,
Is redit in patriam, & gnatam generat nuptiis.
Sicyonia æquè parit puellam. hanc ſervolus
Tollit, atque exponit, & ex inſidiis aucupat.
Eam ſublatam meretrix alii detulit.
Lemno pòſt rediens ducit, quam compreſſerat,
Lemníſque natam deſpondit adoleſcentulo
Amore capto illius projectitiæ.
Requirens ſervus reperit, quam projecerat.
Itáque lege, & rite civem cognitam
Alceſimarchus, ut erat nactus, poſſidet.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

SILENIUM, GYMNASIUM, LENA.

SILENIUM.

CUM ego antidhac te amavi, & mihi amicam eſſe crevi,
Mea Gymnaſium, & matrem tuam: tum id mihi hodie
Aperuiſtis, tu atque hæc. ſoror ſi mea eſſes,
Quî magis potueris mihi honorem ire habitum,
Neſcio; niſi, ut meus eſt animus, fieri
Non poſſe arbitror: ita, omnibus relictis rebus,
Mihi frequentem operam dediſtis. eò ego vos
Amo, & eò à me magnam iniſtis gratiam.
GY. Pol iſtôc quidem nos pretio facile eſt
Frequentare tibi, utiléſque habere:
Ita in prandio nos lepidè atque nitidè
Accepiſti apud te, ut ſemper meminerimus.
SI. Lubentique ædepol animo factum, & fiet à me,
Quæ vos arbitrabor velle, ea ut expetam.
LE. Quod ille dixit, qui ſecundo vento vectus eſt,
Tranquillo mari, ventum gaudeo ecaſtor ad te:
Ita hodie hìc acceptæ ſumus ſuavibus modis;
Nec, niſi diſciplina, apud te fuit quicquam
Ibi, quin mihi placeret. *SI.* quid ita, amabó?
LE. Raró nimiùm dabat, quod biberem: atque id merum
Infuſcabat. *GY.* amabò, hiccine iſtud decet?
LE. Júſque fáſque eſt: nemo alienus hic eſt. *SI.* merito
Veſtro amo vos, quia me colitis & magnifacitis.
LE. Decet pol, mea Silenium, hunc eſſe ordinem
Benevolenteis inter ſe, benéque amicitiâ utier:
Ubi iſtas videas ſummo genere natas,
Summates matronas, ut amicitiam colunt,
Atque ut eam junctam bene habent inter ſe.
Si idem iſtud nos faciamus, ſi idem imitemur,
Ita tamen vix vivimus cum invidiâ ſummâ.
Suarum opum nos volunt eſſe indigentes.
Noſtrâ copiâ nihilo volunt nos poteſſe,
Suíque omnium rerum nos indigere,
Ut ſibi ſimus ſupplices. eas ſi adeas,
Abitum, quàm aditum malis: ita noſtro ordini
Palàm blandiuntur: clàm, ſi occaſio uſquam eſt,
Aquam frigidam ſubdolè ſuffundunt.
Viris cum ſuis prædicant nos ſolere:
Suas pellices eſſe aiunt: eunt depreſſum:
Quia nos libertinæ ſumus. & ego & tua mater ambæ
Meretrices fuimus: illa te, ego hanc mihi educavi
Ex patribus conventitiis. neque ego hanc ſuperbiæ causâ
Repuli ad meretricium quæſtum, niſi ut ne eſurirem.
SI. At ſatius fuerat eam viro dare nuptum potiús. *LE.* heia!
Hæc quidem ecaſtor quotidie viro nubit, nupſitque hodie,
Nubet mox noctu. nunquam ego hanc viduam cubare ſivi.
Nam ſi hæc non nubat, lugubre fame familia pereat.
GY. Neceſſe eſt, quo tu me modo voles eſſe, ita eſſe, mater.
LE. Ecaſtor haud me pœnitet, ſi, ut dicis, ita futura es.
Nam ſiquidem ita eris, ut volo, nunquam Hecata fies:
Sempérque iſtam, quam nunc habes, ætatulam obtinebis,
Multíſque damno, & mihi lucro ſinè meo ſæpe eris ſumptu.
GY. Dii faxint. *LE.* ſinè operâ tuâ nihil dî horunc facere poſſunt.
GY. Equidem hercle addam operam ſeduló. ſed quid tu inter iſtæc verba,
Meus oculus, mea Silenium, (nunquam ego te triſtiorem
Vidi eſſe) quid, cedò, te obſecro, tam abhorret hilaritudo?
Neque munda adæque es, ut ſoles. hoc ſis vide, ut petivit
Suſpiritum altè: & pallida es. eloquere utrunque nobis,
Et quid tibi eſt, & quid velis noſtram operam, ut nos ſciamus.
Noli, obſecro, lacrymis tuis mihi exercitum imperare,
Mea. *SI.* excrucior, mea Gymnaſium, malè mihi eſt, malè maceror;
Doleo ab animo, doleo ab oculis, doleo ab ægritudine.
Quid dicam? niſi ſtultitiâ meâ me in mœrorem rapi.

GY. Indidem

GY. Ibidem, unde oritur, facito ut facias ſtultitiam ſepelibilem.
SI. Quid faciam? *GY.* in latebras abſcondas pectore penitiſſimo.
Tuam ſtultitiam ſola facito ut ſcias ſinè aliis arbitris. *SI.* at mihi
Cordolium eſt. *GY.* quid id? unde eſt tibi cordolium, commemora, obſecro?
Quod neque ego habeo, neque quiſquam alia mulier, ut perhibent viri.
SI. Si quid eſt, quod doleat, dolet: ſi autem non eſt, tamen hoc hic dolet.
GY. Amat hæc mulier. *SI.* eho! an amare occipere, amarum eſt, obſecro?
" *GY.* Namque ecaſtor AMOR & melle & felle eſt " fœcundiſſimus:
" Guſtu dat dulce, amarum ad ſatietatem uſque og" gerit.
SI. Ad iſtam faciem eſt morbus, qui me, mea Gymnaſium, macerat.
GY. Perfidioſus eſt amor. *SI.* ergo in me peculatum fecit.
GY. Bono animo es, erit iſti morbo melius. *SI.* confidam fore,
Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam poteſt.
" *GY.* Veniet. *SI.* SPISSUM iſtud amanti eſt ver" bum, Veniet, niſi venit.
Sed ego meâ culpâ & ſtultitiâ pejùs miſera maceror:
Quia ego illum unum mihi exoptavi, quîcum ætatem degerem.
GY. Matronæ magìs conducibile eſt iſtuc, mea Silenium,
Unum amare, & cum eo ætatem exigere, cui nupta eſt ſemel.
Verùm enim meretrix fortunati eſt oppidi ſimillima,
Non poteſt ſuam rem obtinere ſola ſinè multis viris.
SI. Hoc volo agatis: quâ arceſſitæ causâ ad me eſtis, eloquar.
Nam mea mater, quia ego nolo me meretricem dicier,
Obſecuta eſt, de eâ re geſſit morem morigeræ mihi,
Ut me, quem ego amarem graviter, ſineret cum eo vivere.
LE. Stultè ecaſtor fecit: ſed tu en unquam cum quìquam viro
Conſueviſti? *SI.* niſi quidem cum Alceſimarcho, nemine?
Neque pudicitiam meam mihi alius quiſquam imminuit. *LE.* obſecro,
Quo is homo inſinuavit pacto ſe ad te? *SI.* per Dionyſia
Mater pompam me ſpectatum duxit; dum redeo domum,
Conſpicillo conſecutus eſt clanculùm me uſque ad fores.
Indè in amicitiam inſinuavit cum matre & mecum ſimul,
Blanditiis, muneribus, donis. *GY.* mihi iſtum hominem vellem dari,
Ut ego illum vorſarem! *SI.* quid opus eſt verbis? conſuetudine
Cœpi amare contrà ego illum, & ille me. *LE.* ô mea Silenium! *SI.* quid eſt?
" *LE.* ASSIMULARE amare oportet. nam ſi ames " extempulo,
" Melius illi multò, quem ames, conſulas, quàm rei " tuæ.
SI. At ille conceptis juravit verbis apud matrem meam,
Me uxorem ducturum eſſe: ei nunc alia ducenda eſt domum,
Sua cognata Lemnienſis, quæ habitat hìc in proximo.
Nam eum pater ejus ſubegit. nunc mea mater irata eſt mihi,
Quia non redierim domum ad ſe, poſtquam eam rem reſciverim,
Eum uxorem ducturum eſſe aliam. *LE.* nihil amori injurium eſt.
SI. Nunc te, amabò, ut hanc hoc triduum ſolum ſinas
Eſſe hìc, & ſervare apud me. nam ad matrem arceſſita ſum.
LE. Quanquam mihi iſtud erit moleſtum triduum, & damnum dabis,
Faciam. *SI.* facis benignè & amicé. ſed tu, Gymnaſium mea,
Si me abſente Alceſimarchus veniet, nolito acriter
Eum inclamare. utut erga me eſt meritus, mihi cordi eſt tamen.
Sed, amabò, tranquillè: ne quid, quod illi doleat, dixeris.
Accipias clavis; ſi quid tibi opus erit promptu, promito.
Ego volo ire. *GY.* ut mihi exciviſti lacrumas! *SI.* Gymnaſium mea,
Bene vale. *GY.* cura te, amabò ſiccine immunda, obſecro,
" Ibis? *SI.* IMMUNDAS fortunas æquum eſt ſqualo" rem ſequi.
GY. Amiculum hoc ſuſtolle ſaltem. *SI.* ſine trahi, cùm egomet trahor.
GY. Quando ita tibi lubet, vale atque ſalve. *SI.* ſi poſſim, velim.
GY. Nunquid me vis, mater, intrò quin eam? ecaſtor mihi
Viſa amare. *LE.* iſthòc ergo auris graviter obtundo tuas,
Ne quem ames. abi intrò. *GY.* nunquid me vis? *LE.* ut valeas. *GY.* vale.

SCENA SECUNDA.

LENA.

IDEM mihi, magnæ quod parti eſt vitium mulierum,
Quæ hunc quæſtum facimus: quæ ubi ſaburratæ ſumus,
Largiloquæ extemplo ſumus: plus loquimur, quàm ſat eſt.
Nam illanc ego olim, quæ hinc flens abiit, parvolam
Puellam projectam ex angiportu ſuſtuli.
Adoleſcens quidam hic eſt apprime nobilis,
(Quin ego nunc, quia ſum onuſta meâ ex ſententiâ,
Quiáque adeò me complevi flore Liberi,
Magis liberâ uti linguâ conlibitum eſt mihi:
Tacere nequeo, miſera, quod tacito uſus eſt)
Sicyone ſummo genere ei vivit pater:
Is amore miſerè hanc deperit mulierculam,
Quæ hinc modò flens abiit. contrà amore hæc perdita eſt:
Eam meæ ego amicæ dono huic meretrici dedi;
Quod ſæpe mecum mentionem fecerit,
Puerum aut puellam alicunde ut reperirem ſibi
Recens natum, eapſe quod ſibi ſupponeret.
Ubi mihi poteſtas primum evenit, illico
Feci ejus ei, quod me oravit, copiam.
Poſtquam puellam eam à me accepit, illico
Eandem puellam peperit, quam à me acceperat,
Sine obſtetricis operâ, & ſinè doloribus,
Item ut aliæ pariunt, quæ malum quærunt ſibi.
Nam amatorem aiebat eſſe peregrinum ſibi.
Suppoſitionem ejus rei facere gratiâ.
Id duæ nos ſolæ ſcimus: ego quæ illi dedi,
Et illa, quæ à me accepit; præter vos quidem.
Hæc ſic res geſta eſt. ſi quis uſus venerit,
Meminiſſe ego hanc rem vos volo. ego abeo domum.

SCENA TERTIA.

AUXILIUM, Prologus.

UTRUNQUE hæc, & multiloqua & multibiba eſt anus.
Satíne vix reliquit Deo, quod loqueretur, loci?
Ita properavit de puellæ proloqui
Suppoſitione. quod ſi tacuiſſet, tamen
Ego eram dicturus deus, qui poteram planiùs:
Nam mihi eſt Auxilio nomen. nunc operam date,
Ut ego argumentum hoc vobis planè perputem.
Fuere Sicyoni jamdiu Dionyſia.
Mercator venit huc ad ludos Lemnius,

Iſque hic compreſſit virginem adoleſcentulus,
Vinolentus, *violentus*, multâ nocte, in viâ.
Is ubi malam rem ſeit ſe meruiſſe, illico
Pedibus perfugium peperit, in Lemnum aufugit,
Ubi habitabat tum. illa, quam compreſſerat,
Decumo pòſt menſe exacto hic peperit filiam.
Quoniam reum ejus facti neſcit qui fiet,
Paternum ſervum ſui participat conſilii,
Dat eam puellam ei ſervo exponendam ad necem.
Is eam projecit. hæc puellam ſuſtulit.
Ille clàm obſervavit ſervus,
Quò aut quas in ædis hæc puellam deferat.
Ut eampſe vos audiſtis confiterier,
Dat eam puellam meretrici Melænidi,
Eáque educavit eam ſibi pro filiâ
Benè ac pudicé. tum illic autem Lemnius
Propinquam uxorem duxit, cognatam ſuam.
Ea diem ſuum obiit, facta morigera eſt viro.
Poſtquam ille uxori juſta fecit, illico
Huc commigravit. duxit uxorem hìc ſibi
Eandem quam olim virginem hìc compreſſerat,
Et eam cognoſcit eſſe, quam compreſſerat:
Illa illi dicit, ejus ſe ex injuriâ
Peperiſſe gnatam, atque eam ſe ſervo illico
Dediſſe exponendam. ille extemplo ſervolum
Jubet illum eundem perſequi, ſi quà queat
Repetire, quæ ſuſtulerit. ei rei nunc ſuam
Operam uſque aſſiduò ſervus dat, ſi poſſiet
Meretricem illam invenire, quam olim tollere,
Cum ipſe exponebat, ex inſidiis viderat.
Nunc, quod reliquum reſtat, volo perſolvere:
Ut expungatur nomen, ne quid debeam.
Adoleſcens hic eſt Sicyoni: ei vivit pater.
Is amore projectitiam illam deperit,
Quæ dudum flens hinc abiit ad matrem ſuam:
Et illa hunc contrà, qui eſt amor ſuaviſſimus.
"UT SUNT HUMANA, nihil eſt perpetuum datum;
Pater adoleſcenti dare vult uxorem. hoc ubi
Mater reſcivit, juſſit arceſſi eam domum.
Hæc res ſic geſta eſt. bene valete, & vincite
Virtute verâ, quod feciſtis antidhac.
Servate voſtros ſocios, veteres & novos:
Augete auxilia veſtris juſtis legibus,
Perdite perduelles, parite laudem & lauream,
Ut vobis victi Pœni pœnas ſufferant.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

ALCESIMARCHUS, MELÆNIS.

ALCESIMARCHUS.

CREDO ego Amorem primum apud homines carnificinam commentum.
Hanc ego de me conjecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines ſupero atque antideo cruciabilitatibus animi.
Jactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor in amoris rotâ miſer.
Exanimor, feror, differor, diſtrahor, deripior: ita nubilam mentem
Animi habeo. ubi ſum, ibi non ſum: ubi non ſum, ibi eſt animus.
Ita mihi omnia ingenia ſunt. quod lubet, non lubet jam id continuò.
Ita me amor laſſum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, lactat, largitur: quod dat, non dat: deludit:
Modò quod ſuaſit, diſſuadet: quod diſſuaſit, id oſtentat.
Maritimis moribus mecum experitur: ita meum frangit amentem
Animum: neque, niſi quia miſer non eo peſſum, mihi ulla abeſt
Perdito pernicies. ita pater apud villam detinuit me hos dies ſex
Ruri continuos: neque licitum interea eſt meam amicam viſere.
E'ſtne hoc miſerum memoratu!
ME. Eò facetu 's, quia tibi alia eſt ſponſa locuples Lemnia?
Habeas: neque nos factione tantâ, quantâ tu, ſumus,
Neque opes noſtræ jam ſunt validæ quàm tuæ: veruntamen
Haud metuo, ne jusjurandum noſtrum quiſquam culpitet:
Tu jam, ſi quid tibi dolebit, ſcies, quâ doleat gratiâ.
AL. Dî me perdant. *ME.* quodcumque optes, tibi velim contingere.
AL. Si illam uxorem duxero mihi unquam, quam deſpondit pater.
ME. Et me, ſi unquam tibi uxorem filiam dedero meam.
AL. Perjurare me patiere? *ME.* atque aliquantò faciliùs,
Quàm me meámque rem perire, & ludificari filiam.
Abi quærere, ubi jurando tuo ſatis ſit ſubſidii:
Hic apud nos jam, Alceſimarche, confregiſti teſſeram.
AL. Face ſemel periculum. *ME.* ſæpe feci, quod factum queror.
AL. Redde mihi illam. *ME.* inter novam rem verbum uſurpabo vetus;
Quod dedi, datum non vellem: quod reliquum eſt, non dabo.
AL. Non remiſſura es mihi illam? *ME.* pro me reſponſa tibi.
AL. Non remittes. *ME.* ſcis jamdudum omnem meam ſententiam.
AL. Satin' tibi iſtuc in corde certum eſt? *ME.* quin ego commentor quidem:
Non ædepol iſtæc tua dicta nunc in auris recipio.
AL. Non? hem! quid agis? *ME.* igitur animum advorte, ut quid agas, ſcias.
AL. At ita me dî deæque, ſuperi atque inferi, & medioxumi,
Itáque me Juno regina, & Jovis ſupremi filia,
Itáque me Saturnus patruus ejus! *ME.* ecaſtor pater.
AL. Itáque me Ops opulenta illius avia! *ME.* imò mater quidem.
AL. Juno filia, & Saturnus patruus, & ſummus Jupiter!
Tu me delenis: propter te hæc pecco. *ME.* perge dicere.
AL. Anne ut etiam quid conſultura ſis ſciam? *ME.* perge eloqui.
Non remittam: definitum eſt. *AL.* enimvero, ita me Jupiter,
Itáque me Juno & Saturnus: ita,—— quid dicam, neſcio.
Jam ſcio: imò, mulier, audi, meam ut ſcias ſententiam:
Dî me omnes magni minutíque, & patellarii
Faxint, ne ego dem vivus ſavium Silenio,
Niſi ego téque tuámque filiam, méque hodie obtruncavero.
Poſtea autem cum primo luci cras niſi ambo occidero:
Et equidem hercle niſi pedatu tertio omnis efflixero,
Niſi tu illam remittis ad me. dixi, quæ volui. vale.
ME. Abiit intrò iratus. quid ego nunc agam? ſi redierit
Illa ad hunc, ibidem loci res erit. ubi odium occœperit,
Illam extrudet, cùm hanc uxorem Lemniam ducet domum.
Sed tamen ibo & perſequar. amens ne quid faciat; cauto opu'ſt.
Poſtremò, quando æquâ lege pauperi cum divite
Non licet, perdam operam potiùs, quàm carebo filiâ.
Sed quis hic eſt, qui rectâ plateâ curſum huc contendit ſuum?
Et illud paveo, & hoc formido: ita tota ſum miſera in metu.

SCE-

SCENA SECUNDA.

LAMPADISCUS.

ANUM ſectatus ſum clamore per vias:
Miſerrimam habui. ut illæc hodie quot modis
Sibi moderatrix fuit, atque immemorabilis!
Quot illi blanditias! quid illi promiſi boni!
Quot admœnivi illi fabricas! quot fallacias?
In quæſtione vix exſculpſi ut diceret,
Quia ei promiſi dolium vini dare.

SCENA TERTIA.

PHANOSTRATA, LAMPADISCUS, MELÆNIS.

PHANOSTRATA.

AUDIRE vocem viſa ſum ante ædis modò
Mei Lampadiſci ſervi. *LA.* non ſurda es, hera;
Rectè audiviſti. *PH.* quid agis hic? *LA.* quod gaudeas.
PH. Quid id eſt? *LA.* hinc ex hiſce ædibus paulò prius
Vidi exeuntem mulierem. *PH.* illam, quæ meam
Gnatam ſuſtulerat! *LA.* rem tenes. *PH.* quid poſtea?
LA. Dico ei, quo pacto eam ab Hippodromo viderim
Herilem filiam noſtram ſuſtollere.
PH. Extimuit tum illa? *ME.* jam horret corpus! cor ſalit!
Nam mihi ab hippodromo memini afferri parvulam
Puellam, eámque me mihi ſupponere.
PH. Age perge, quæſo: animus audire expetit,
Ut res geſta ſit. *ME.* utinam audire non queas!
LA. Pergo illam *bis alloqui* dictis: illæc anus
Fortuitò *matrem, ne ſe deſeras*, vocat.
Nam illæc tibi nutrix eſt, ne matrem cenſeas.
Ego te reduco & revoco ad divitias, ubi
Tu locere in luculentam familiam:
Unde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis. non enim hic, ubi ex Tuſco modo
Túte tibi indignè dotem quæras corpore.
PH. An, amabò, meretrix illa eſt, quæ illam ſuſtulit?
LA. Imò meretrix fuit. ſed ut ſit, de eâ re eloquar.
Jam perducebam illam ad me ſuadelâ meâ:
Anus ei amplexa eſt genua, plorans, obſecrans,
Ne deſerat ſe: eam ſuam eſſe filiam,
Séque eam peperiſſe ſanctè adjurabat mihi.
Iſtanc, quam quæris, inquit, ego amicæ meæ
Dedi, quæ educaret eam pro filiolâ ſuâ.
Et vivit, inquit. ubi ea eſt? inquam extempulo.
PH. Servate me dii, obſecro. *ME.* at me perditis.
PH. Quoi illam dediſſet, exquiſiſſe oportuit.
LA. Quæſivi: & dixit, meretrici Melænidi.
ME. Meum elocutus eſt nomen: interii!
LA. Ubi elocuta eſt, ego continuò anum interrogo:
Ubi habitat, inquam, duc ac demonſtra mihi.
Avecta eſt, inquit, peregre hinc habitatum. *ME.* obſipat
Aqualam. *LA.* quò avecta eſt, eò ſequemur. ſiccine agis
Nugas? periiſti, ne hercle hoc longè. deſtiti
Inſtare, uſque adeò, donec ſe adjurat anus
Jam mihi monſtrare. *PH.* ah! non miſſam oportuit.
LA. Servatur: ſed illæc ſe quandam aiebat mulierem
Suam benevolentem convenire etiam prius,
Commune quîcum id eſſet ſibi negotium.
Et ſcio venturam. *ME.* me indicabit, & ſuas
Ad meas miſerias alias faciem conſciam.
PH. Quid nunc vis facere me? *LA.* intrò abi, atque animo bono es.
Vir tuus ſi veniet, jube domi opperirier,
Ne in quæſtione mihi ſit, ſi quid eum velim.
Ego ad anum recurro rurſum. *PH.* Lampadio, obſecro,
Cura. *LA.* perfectum ego hoc dabo negotium.
PH. Deos, téque ſpero. *LA.* eoſdem ego, uti habeas domum.
ME. Adoleſcens, aſta, atque audi. *LA.* men', mulier, voeas?
ME. Te. *LA.* quid negotii eſt? nam occupatus ſum amplius.
ME. Quis iſtic habitat? *LA.* Demipho dominus meus.
ME. Nempe iſtic eſt, qui Alceſimarcho filiam
Suam deſpondit in divitias maxumas?
LA. Is ipſus eſt. *ME.* eho tu! quam vos igitur filiam
Nunc quæritatis alteram? *LA.* ego dicam tibi;
Non ex uxore gnatam uxoris filiam.
ME. Quid iſtuc eſt verbi? *LA.* ex priore muliere
Nata, inquam, meo hero filia eſt. *ME.* certè modò
Hujus, quæ locuta eſt, quærere aiebas filiam.
LA. Hujus ego quæro. *ME.* quomodo igitur, obſecro,
Hæc eſt prior, quæ nupta nunc eſt? *LA.* conteris
Tu tuâ me oratione, mulier, quiſquis es.
Medioxumam quam duxit uxorem, ex eâ
Nata eſt hæc virgo, Alceſimarcho quæ datur.
Ea uxor diem obiit. jam ſcis? *ME.* teneo iſtuc ſatis.
Sed ego illud quæro confragoſum, quo modo
Prior poſterior ſit, & poſterior ſit prior?
LA. Priùs hanc compreſſit, quàm uxorem duxit domum:
Priùs gravida facta eſt, priúſque peperit filiam.
Eam poſtquam peperit, juſſit parvam projici.
Ego eam projeci, alia mulier ſuſtulit:
Ego inſpectavi. herus hanc duxit poſtibi.
Eam nunc puellam filiam ejus quærimus.
Quid nunc ſupina ſurſum in cælum conſpicis?
ME. I nunc jam iſtuc, quò properabas, nihil moror.
Nunc intellexi. *LA.* diis hercle habeo gratiam:
Nam ni intellexes, nunquam, credo, amitteres.
ME. Nunc mihi bonæ neceſſum 'ſt eſſe ingratiis,
Quanquam eſſe nolo. rem palàm eſſe intellego.
Nunc egomet potius hanc inibo gratiam
Ab illis, quàm illæc indicet me. ibo domum,
Atque ad parentes reduco Silenium.

ACTUS TERTIUS.

ALCESIMARCHUS, SILENIUM, MELÆNIS.

MELÆNIS.

REM elocuta ſum tibi omnem: ſequere me, mea Silenium,
Ut eorum, eujam eſſe oportet te, ſis potiùs quàm mea.
Quanquam invita te carebo, animum ego inducam tamen,
Ut illud, quod in tuam rem bene conducat, conſulam:
Nam hìc crepundia inſunt, quibuſcum te illa olim ad me detulit,
Quæ mihi dedit: parentes te ut cognoſcant faciliùs.
Accipe hanc ciſtellam, Haliſca, atque agedum pulta illas fores.
Dic me orare, ut aliquis intus prodeat properè ocyùs.
AL. Accipe me ad te, Mors, amicum & benevolum! *SI.* mater mea!
Periimus, miſeræ! *AL.* utrùm hàc me feriam, an ab lævâ latus?
ME. Quid tibi eſt? *SI.* Alceſimarchum non vides ferrum tenentem?
AL. Ecquid agis? remorare? lumen linque. *SI.* amabò, accurrite,
Ne ſe interimat. *AL.* ô Salute mea ſalus ſalubrior,
Tu nunc, ſi ego volo ſeu nolo, ſola me ut vivam facis.
ME. Hau! voluiſti iſtuc ſeverum facere! *AL.* nihil mecum tibi:

Mur-

Mortuus tibi ſum: hanc ut habeo, certum eſt non amittere.
Nam hercle jam ad me agglutinandam totam decretum eſt dare.
Ubi eſtis, ſervi? occludite ædis peſſulis, repagulis,
Ubi hanc ego tetulero intrà limen. *ME.* abiit, abſtulit
Mulierem. ibo, perſequar jam illum intrò, ut hæc ex me ſciat
Eadem, ſi poſſum tranquillum facere ex irato mihi.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

LAMPADISCUS, PHANOSTRATA.

LAMPADISCUS.

NULLAM ego me vidiſſe credo magìs anum excruciabilem
Quàm illæc eſt, quæ dudum faſſa eſt mihi, quæne inficias ear!
Sed eccam heram video. ſed quid hoc eſt, hæc quòd ciſtella hìc jacet
Cum crepundiis? nec quemquam conſpicor alium in viâ!
Faciundum eſt puerile officium: conquiniſcam ad ciſtulam.
PH. Quid agis, Lampadio? *LA.* hæc ciſtella numnam hinc ab nobis domo eſt?
Nam hinc ab oſtio jacentem ſuſtuli. *PH.* quid nuncias
Super anu? *LA.* ſcelestiorem in terrâ nullam eſſe alteram.
Omnia inficias ire ea; quæ dudum confeſſa eſt mihi.
Nam hercle ego illam anum irridere me ut ſinam? ſatius eſt mihi
Quovis exitio interire. *PH.* dî obſecro voſtram fidem!
LA. Quid deos obſecras? *PH.* ſervate nos. *LA.* quid eſt? *PH.* crepundia
Hæc ſunt, quibuſcum tu extuliſti noſtram filiolam ad necem.
LA. Sanáne es? *PH.* hæc ſunt profectó. *LA.* pergin'? *PH.* hæc ſunt. *LA.* ſi mihi
Alia mulier iſtôc pacto dicat, dicam eſſe ebriam.
PH. Non ecaſtor caſſa memoro. nam, obſecro, unde hæc gentium?
Aut quis deus objecit hanc ante oſtium noſtrum? quaſi
Deditâ operâ in tempore ipſo Spes mihi ſancta ſubvenit.

SCENA SECUNDA.

HALISCA, LAMPADISCUS, PHANOSTRATA.

HALISCA.

NISI quid mihi opis
Di dant, diſperii: neque, unde auxilium expetam, habeo.
Itaque petulantia mea me animi miſeram habet:
Quæ in tergum meum ne veniat, malè formido:
Si hera mea ſciat, tam ſocordem eſſe, quàm ſum.
Quámne in manibus tenui atque accepi hìc ante ædis
Ciſtellam? ubi ea ſit, neſcio: niſi, ut opinor,
Loca hæc circiter excidit mihi. mi homines,
Mi ſpectatores: facite indicium, ſi quis
Vidit, ſi quis eam abſtulerit, quiſve
Suſtulerit, & utrum hàc an illàc iter inſtiterit!
Non ſum ſcitior, quæ hos rogem, aut quæ fatigem,
Qui ſemper malo muliebri ſunt lubentes.
Nunc veſtigia hìc, ſi qua ſunt, noſcitabo.
Nam ſi nemo hàc præteriit, poſtquam intrò abii,
Ciſtella hìc jaceret. quid, hìc? periit, opinor.
Actum eſt! ilicet me infelicem & ſceleſtam.
Nulla eſt! neque ego ſum uſquam: perdita perdidit me.
Sed pergam, ut cœpi, tamen: quæritabo.
Nam & intus paveo, & foris formido: ita nunc
Utrobique me metus agitat. illo ſunt homines miſerè
Miſeri. ille nunc lætus eſt, quiſquis eſt, qui illam habet:
Quæ neque illa illi quicquam uſui 'ſt: mihi eſſe poteſt.
Sed memet moror, quum hoc ago ſecius.
Haliſca, hoc age: ad terram aſpice, & deſpice:
Oculis inveſtigans aſtutè augura. *LA.* hera, hem tibi!
PH. Quid eſt? *LA.* hæc eſt. *PH.* quis? *LA.* quoi hæc excidit ciſtella:
Certè eccum locum ſignat, ubi ea excidit. *PH.* apparet!
HA. Sed is hàc iit: hàc ſocci video veſtigium
In pulvere: perſequar hàc. in hôc jam loco cum altero
Conſtitit. hìc meis turbo oculis modò ſe objecit:
Neque prorſum iniit hàc. hìc ſtetit: hinc illuc exiit: hìc
Concilium fuit. ad duos attinet: hi qui *qui* ſunt!
Atat, ſingulum video veſtigium. ſed is hac abiit.
Contemplabor. hinc huc iit: hinc nuſquam abiit.
Actam rem ago. quod periit, periit; meum corium
Cum ciſtellâ. redeo intró. *PH.* mulier, mane: ſunt,
Qui volunt te conventam. *HA.* quis me revocat?
LA. Bona fœmina, & malus maſculus volunt te.
HA. *Malum aufer. bonum mihi opus eſt.* poſtremò, ille
Plus, qui vocat, ſcit quod velit, quàm ego quæ vocor. revertor!
Ecquem vidiſti quærere hìc, amabò, in hâc regione
Ciſtellam cum crepundiis, quam ego hic amiſi miſera?
Nam dudum ut accurrimus ad Alceſimarchum, ne ſuam vitam
Interimeret, *tum mihi puto præ* timore hìc excidiſſe
Ciſtellam. *LA.* hæc mulier *noſtra eſt. quid operam* damus, hera, parumper.
HA. Diſperii, miſera! quid ego meæ heræ dicam? quæ me opere tanto
Servare juſſit, quî ſuos Silenium parentes
Faciliùs poſſet noſcere, quæ heræ meæ ſuppoſita eſt parva:
Quam quædam meretrix ei dedit. *LA.* noſtram hæc rem fabulatur.
Hanc ſcire oportet, filia tua ubi ſit, ſigna ut dicit.
HA. Nunc eam volt ſuæ matri & patri, quibus nata eſt, reddere ultro.
Mî homo, obſecro, alias res geris, ego tibi meas res mando.
LA. Iſtuc ago: atque iſtuc mihi cibus eſt, quod fabulare:
Sed inter rem agendam iſtam heræ huic reſpondi, quod rogabat.
Nunc ad te redeo: ſi quid eſt opus, dic, impera & tu.
Quid quæritabas? *HA.* mî homo, & mea mulier, vos ſaluto.
PH. Et nos te. ſed quid quæritas? *HA.* veſtigium hìc requiro,
Quà aufugit quædam *neſcio quò mihi.* *PH.* quid id? quid *idnam* eſt?
HA. Alicuum *quod damnum afferat*, & mœrorem familiarem.
LA. Mala merx, hera, hæc & callida eſt. *PH.* ecaſtor ita videtur.
LA. Imitatur nequam beſtiam & damnificam. *PH.* quamnam, amabò?
LA. Involvolum, qui in pampini folio intorta implicat ſe:
Itidem hæc exorditur ſibi intortam orationem.
Quid quæritas? *HA.* ciſtella mihi hìc, mî adoleſcens, evolavit.
LA. In caveam latam oportuit. *HA.* non ædepol præda magna.
LA. Mirum, quin grex venalium in ciſtellâ infuerit una.
PH. Sine dicat. *LA.* ſi dicat quidem. *PH.* age loquere tu, quid ibi infuerit.
HA. Crepundia una. *LA.* eſt quidam homo, quì illam ait ſe ſcire, ubi ſit.

HA. At

HA. At pol ille à quâdam muliere, ſi eam monſtret, gratiam ineat.
LA. At ſibi ille quidam volt dari mercedem. *HA.* at pol illa quædam,
Quæ illam ciſtellam perdidit, cuidam negat eſſe quod det.
LA. At enim ille quidam *argentum expetit.* *HA.* at *nequic*quam argentum expetit.
LA. At pol ille quidam, mulier, in nullâ operâ gratuitâ eſt.
PH. Commoda loquelam tuam: tibi nunc proderit: confitemur
Ciſtellam habere. *HA.* at vos Salus ſervaſſit! ubi ea nunc eſt?
PH. Salvam eccam. ſed ego rem meam magnam conſabulari
Tecum volo. ſociam te mihi adopto ad meam ſalutem.
HA. Quid iſtuc negotii eſt? aut quis es? *PH.* ego ſum illius mater,
Quæ hæc geſtitavit. *HA.* hiccine tu ergo habitas? *PH.* ariolare.
Sed, quæſo, ambages, mulier, mitte, atque hoc age:
Eloquere, unde hæc ſunt tibi, citò, crepundia.
HA. Mea hæc herilis geſtitavit filia.
LA. Mentiris: nam mea geſtitavit, non tua.
PH. Ne obloquere. *LA.* taceo. *PH.* mulier, perge dicere,
Ubi ea eſt, quæ geſtitavit? *HA.* hìc in proximo.
PH. Iſtìc quidem ædepol mei viri habitat gener.
LA. Næ! *PH.* obloquere rurſum? perge porrò dicere.
Quot annos nata dicitur? *HA.* ſeptem & decem.
PH. Mea eſt. *LA.* ea eſt, *ut numerus* annorum attulit.
HA. Quod *quærebas, repperiſti:* jam quæro meam.
LA. At pol *hæ ſuas nactæ* ſunt: quæro tertiam.
PH. Quod quæritabam, filiam inveni meam.
“*HA.* Æquum eſt tenere, per fidem quod creditum
“eſt,
Ne bene merenti ſit malo benignitas.
Noſtra hæc alumna eſt tua profectò filia:
Et redditura *hera* eſt tibi tuam: & eâ gratiâ
Domo profecta eſt. cæterum ex ipsâ, obſecro,
Exquiritote: ego ſerva ſum. *PH.* æquum poſtulas.
HA. Illius ego iſtanc eſſe malo gratiam.
Sed iſtanc ciſtellam te obſecro ut reddas mihi.
PH. Quid fit, Lampadio? *LA.* quod tuum eſt, teneas tuum.
PH. At me hujus miſeret. *PA.* ſic faciendum cenſeo.
Da iſti ciſtellam, & intrò abi cum iſtâc ſimul.
PH. Tibi auſcultabo. tene tu ciſtellam tibi.
Abeamus intrò. ſed quod nomen eſt tuæ
Dominæ? *HA.* Melænis. *PH.* i, i præ. jam ego te ſequar.

ACTUS QUINTUS.

DEMIPHO, LAMPADISCUS.

DEMIPHO.

Quid hoc negotii eſt, quod omnes homines fabulantur per vias,
Mihi eſſe filiam inventam? & Lampadionem me in foro
Quæſiviſſe aiunt. *LA.* here, unde is? *DE.* ex ſenatu. *LA.* gaudeo
Tibi meâ operâ liberorum eſſe ampliùs. *DE.* etenim non placet.
Nihil moror alienâ mihi operâ fieri plures liberos.
Sed quid iſtuc eſt? *LA.* propera ire intrò huc ad affinem tuum:
Filiam tuam jam cognoſces. intus ibidem uxor tua eſt.
Abi citó. *DE.* prævorti hoc certum 'ſt rebus aliis omnibus.

CATERVA.

Ne exſpectetis, Spectatores, dum illi huc ad vos exeant.
Nemo exibit: omnes intus conficient negotium.
Ubi id erit factum, ornamenta ponent. poſtidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.
Nunc, quod ad vos, Spectatores, reliquum relinquitur,
More majorum date plauſum poſtremâ in Comœdiâ.

M. ACCII PLAUTI
E P I D I C U S.

PERSONÆ.

PERIPHANES Platenius, Stratippoclis pater.
UXOR Periphanis anonyma, Stratippoclis mater.
PHILIPPA Epidauria, Meretrix Periphanis, Mater Acropoliſtidis.
STRATIPPOCLES, Periphanis & Uxoris anonymæ filius.
ACROPOLISTIS, Periphanis & Philippæ vitio-filia.
APOECIDES, Amicus Periphanis.
EPIDICUS, Servus Periphanis.
CHÆRIBULUS, Commilito Stratippoclis.
THESPRIO, Servus, Armiger Stratippoclis.
ACROPOLISTIS, Fidicina ſuppoſita pro Acropoliſtide vitio-filiâ Periphanis & Philippæ.
FIDICINA libera anonyma, ſuppoſita pro Acropoliſtide vitio-filiâ Periphanis & Philippæ.
MILES Rhodius anonymus, Rivalis Stratippoclis.
DANISTA, cui danda pecunia & fœnus pro Acropoliſtide vitio-filiâ Periphanis & Philippæ.

GREX.

PERIOCHA ACROSTICHA.

E MIT fidicinam, filiam credens, ſenex
P erſuaſu ſervi, aliam qui conductitiam
I terum pro amicâ ei ſubjecit. filio
D at herili argentum. eo ſororem deſtinat
I mprudens juvenis. mox compreſſæ ac militis
C ognoſcit operâ ſibi ſenex os ſublitum,
U t ille amicam, hæc quæritabat filiam.
S ed inventâ gnatâ ſervolum emittit manu.

ACTUS

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

EPIDICUS, THESPRIO.

EPIDICUS.

HEUS, adoleſcens: *TH.* quis properantem me prehendit pallio?
EP. Familiaris. *TH.* fateor: nam odio es nimiùm familiariter.
EP. Reſpice verò, Theſprio. *TH.* oh! Epidicúmne ego conſpicor?
EP. Certè oculis nteris. *TH.* ſalve. *EP.* dii dent, quæ velis.
Venire ſalvom gaudeo. *TH.* qnid cæterum? *EP.* quod eò aſſolet,
Cœna tibi dabitur. *TH.* ſpondeo. *EP.* quid? *TH.* me accepturum, ſi dabis.
EP. Quid tu? agis ut velis? *TH.* exemplum adeſt. *EP.* Intellego. eugepæ!
Corpulentior videre atque habitior. *TH.* huic gratia.
EP. Quam quidem jamdiu te perdidiſſe oportuit.
TH. Minùs jam furtificus ſum, quàm antehac. *EP.* quid ita? *TH.* rapio propalam.
EP. Dî immortales infelicent, ut tu es gradibus grandibus!
Nam ut apud portum te conſpexi, curriculo occœpi ſequi:
Vix adipiſcendi poteſtas modò fuit. *TH.* ſcurra es. *EP.* ſcio
Te eſſe quidem hominem militarem. *TH.* audacter quamvis dicito.
EP. Quid ais? perpetuón' valuiſti? *TH.* varié. *EP.* qui variè valent,
Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus.
TH. Quid tibi vis dicam, niſi quod eſt? *EP.* ut illa reſpondeas probé.
Quid herilis noſter filius? valet? *TH.* pugilicè atque athleticé.
EP. Voluptabilem mihi nuncium tuo adventu attuliſti. ſed ubi
Eſt is? *TH.* adveni ſimul. *EP.* ubi is ergo eſt? niſi ſi in vidulo,
Aut ſi in melinâ attuliſti. *TH.* dii te perdant! *EP.* te volo
Percontari. operam da: opera reddibitur tibi.
TH. Jus dicis. *EP.* me decet. *TH.* jam tu autem nobis præturam geris?
EP. Quem dices digniorem eſſe hominem hodie Athenis alterum?
TH. At unum à præturâ tuâ, Epidice, abeſt. *EP.* quidnam? *TH.* ſcies.
Lictores duo, duo viminei faſces virgarum. *EP.* væ tibi!
Sed quid ais? *TH.* quid rogas? *EP.* ubi arma ſunt Stratippocli?
TH. Pol illa ad hoſtes transfugerunt. *EP.* armáne? *TH.* atque quidem citó.
EP. Serióne dicis *hæc* tu? *TH.* ſeriò, inquam: hoſtes habent.
EP. Ædepol facinus improbum! *TH.* at jam antè alii fecerunt idem.
Erit illi illa res honori. *EP.* quî? *TH.* quia antea aliis fuit.
EP. Mulciber, credo, arma fecit, quæ habuit Stratippocles:
Travolaverunt ad hoſtes. tum ille prognatus Theti
Sine perdat: alia apportabunt eii Nerei filiæ.
Id modò videndum eſt, ut materies ſuppetat ſcutariis,
Si in ſingulis ſtipendiis is ad hoſtes exuvias dabit.
TH. Superſede iſtis rebus jam. *EP.* tu ipſe, ubi lubet, finem face.
TH. Deſiſte percunctarier. *EP.* loquere, ipſe ubi eſt Stratippocles?
TH. Eſt cauſa, quâ cauſâ ſimul mecum ire veritu 'ſt. *EP.* quidnam id eſt?
TH. Patrem videre ſe non volt etiam nunc. *EP.* quapropter? *TH.* ſcies.
Quia formâ lepidâ & liberali captivam adoleſcentulam
De prædâ mercatu 'ſt. *EP.* quid ego ex te audio? *TH.* hoc quod fabulor.
EP. Cur eam emit? *TH.* animi cauſâ. *EP.* quot illic homo animos habet?
Nam certò, priuſquam hinc ad legionem abiit domo,
Ipſe mandavit mihi, ab lenone ut fidicina,
Quam amabat, emeretur ſibi. id ei impetratum reddidi.
" *TH.* UTCUNQUE in alto ventus eſt, Epidice, exin velum vortitur.
EP. Væ miſero mihi! malè perdidit me. *TH.* quid iſtuc? quidnam eſt?
EP. Quid? iſtanc quam emit, quanti eam emit? *TH.* vili. *EP.* haud iſtuc te rogo.
TH. Quid igitur? *EP.* quot minis? *TH.* tot. *EP.* quadraginta minis!
TH. Id adeò argentum ab Daniſtâ apud Thebas ſumpſit fœnore,
In dies mináſque argenti ſingulas, nummis. *EP.* papæ!
TH. Et is Daniſta advenit unà cum eo, qui argentum petit.
EP. Dî immortales, ut ego interii baſilicé! *TH.* quid jam? aut quid eſt,
Epidice? *EP.* perdidit me. *TH.* quis? *EP.* ille qui perdidit arma. *TH.* nam
Quid ita? *EP.* quia quotidie ipſe ad me ab legione epiſtolas
" Mittebat. ſed taceam optimum eſt. PLUS SCIRE ſatius eſt, quàm loqui
" Servum hominem. ea ſapientia eſt. *TH.* neſcio ædepol, quid tu timidus es.
Trepidas, Epidice: ita voltum tuum video: videre commeruiſſe
Hic, me abſente, in te aliquid mali. *EP.* potin', uti moleſtus ne ſies?
TH. Abeo. *EP.* aſta, abire hinc non ſinam. *TH.* quid nunc me retines?
EP. Amátne iſtam, quam emit de prædâ? *TH.* rogas? deperit.
EP. Detegetur corium de tergo meo. *TH.* plúſque amat, quàm te unquam amavit.
EP. Jupiter te perduit. *TH.* mitte nunc jam. nam ille me vetuit domum
Venire: ad Chæribulum juſſit huc in proximum: ibi manere juſſit:
Eò venturus eſt ipſe. *EP.* quid ita? *TH.* dicam. quia patrem
Priùs ſe convenire non vult, neque conſpicari, quàm id argentum,
Quod debetur pro illâ, dinumeraverit. *EP.* heu ædepol res turbulentas!
TH. Mitte me, ut eam nunc jam. *EP.* hæccine ubi ſcibit ſenex? puppis
Pereunda eſt probé. *TH.* quid iſtuc ad me attinet, quo tu intereas modo?
EP. Quia perire ſolus nolo, te cupio perire mecum,
Benevolens cum benevolente. *TH.* abi in malam rem maximam à me
Cum iſtâc conditione. *EP.* i ſanè, ſi quid feſtinas magis.
TH. Nunquam hominem quemquam conveni, unde abierim lubentiús.
EP. Illic hinc abiit, ſolus es nunc: quo in loco hæc res ſit, vides,
Epidice: niſi quid tibi in tete auxilii eſt, abſumptus es.

Tantæ

Tantæ in te impendent ruinæ; niſi ſuffulcis firmiter,
Non potes ſubſiſtere: itáque in te irruunt montes mali.
Neque, ego nunc quomodo me expeditum ex impedito faciam,
Conſilium placet. ego miſer perpuli meis dolis ſenem,
Ut cenſeret ſuam ſeſe emere filiam. is ſuo filio
Fidicinam emit, quam ipſe amat, quam abiens mandavit mihi.
Is ſibi nunc alteram ab legione adduxit animi
Causâ. corium perdidi: nam ubi ſenex ſenſerit
Sibi data eſſe verba, virgis dorſum depoliet meum.
At enim tu præcave. nihil eſt iſtuc. planè hoc corruptum 'ſt caput.
Nequam homo es, Epidice. quî *tibi* libido eſt malè loqui?
Quia tûte te deſeris. quid faciam? mén' tu rogas?
Tu quidem antehac aliis ſolebas dare conſilia mutua.
Quid? *quid*? aliquid reperiundum eſt. ſed ego ceſſo ire obviàm
Adoleſcenti, ut, quid negotii ſit, ſciam? atque ipſe illic eſt.
Triſtis eſt. cum Chæribulo incedit æquali ſuo.
Huc concedam, orationem unde horum placidè perſequar.

SCENA SECUNDA.

STRATIPPOCLES, CHÆRIBULUS, EPIDICUS.

STRATIPPOCLES.

REM tibi ſum elocutus omnem, Chæribule, atque admodum
Meorum mœrorum atque amorum ſummam edictavi tibi.
CH. Præter ætatem & virtutem ſtultus es, Stratippocles.
Idne pudet te, quia captivam, genere prognatam bono,
In prædâ es mercatus? quis erit, vitio qui id vortat tibi?
ST. Qui invident, omnes inimicos mihi iſtôc facto repperi:
At pudicitiæ ejus nunquam nec vim nec vitium attuli.
CH. Jam iſtôc probior es, meo quidem animo, cùm in amore temperes.
" *ST.* NIHIL AGIT, qui diffidentem verbis ſolatur
" ſuis.
" IS EST AMICUS, qui in re dubiâ re juvat, ubi re
" eſt opus.
CH. Quid tibi me vis facere? *ST.* argenti dare quadraginta minas,
Quod Daniſtæ detur, unde ego illud ſumpſi fœnore.
" *CH.* Si hercle haberem, non negarem. *ST.* nam
" QUID te igitur retulit
" BENEFICUM eſſe oratione, ſi ad rem auxilium e-
" mortuum eſt?
CH. Quin ædepol egomet clamore defatigor, differor.
ST. Malim illiuſmodi mihi amicos furno merſos, quàm foro.
Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretioſo velim.
Quem quidem ego hominem irrigatum plagis piſtori dabo,
Niſi hodie priùs comparaſſit mihi quadraginta minas,
Quàm argenti fuero elocutus ei poſtremam ſyllabam.
EP. Salva res eſt: bene promittit: ſpero ſervabit item.
Sinè meo ſumptu paratæ jam ſunt ſcapulis ſymbolæ.
Aggrediar hominem. advenientem peregre herum ſuum Stratippoclem
Salvâ impertit ſalute ſervus Epidicus. *ST.* ubi is eſt? *EP.* adeſt.
Salvum te gaudeo huc adveniſſe. *ST.* tam tibi iſtuc credo, quàm mihi.
EP. Benéne uſque valuiſti? *ST.* à morbo valui, ab animo æger fui.
EP. Quod ad me attinuit, ego curavi: quod mandâſti mihi,
Impetratum eſt: empta ancilla 'ſt, quod tûte ad me litteras
Miſſiculabas. *ST.* perdidiſti omnem operam. *EP.* nam quî perdidi?
ST. Quia meo neque cara eſt cordi, neque placet. *EP.* quid retulit
Mihi tantopere te mandare, & mittere ad me epiſtolas?
ST. Illam amabam olim, nunc jam alia cura impendet pectori.
" *EP.* Hercle MISERUM EST, ingratum eſſe homi-
" nem, id quod facias bene.
Ego quod beneſeci, maleſeci: quia amor mutavit locum.
ST. Deſipiebam mentis, cùm illas ſcriptas mittebam tibi.
EP. Méa' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam?
Ut meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum?
ST. Quid iſtic verba facimus? huic homini opus eſt quadraginta minis
Celeriter calidis, Daniſtæ quas reſolvas, & citó.
EP. Dic modò, unde auferre me vis? à quo trapezitâ peto?
CH. Unde libet. nam nî ante Solem occaſum *hoc argentum eloces*,
Meam domum ne imbitas: tu te in piſtrinum *rectà inferas*.
EP. Facilè tu iſtuc ſinè periculo & curâ, corde libero
Fabulare. novi ego noſtros: mihi dolet, cùm ego vapulo.
ST. Quid tu nunc? patietin' ut ego me interimam? *EP.* ne feceris.
Ego iſtuc accedam periculum potiùs atque audaciam.
ST. Nunc places: nunc ego te laudo. *EP.* patiar ego iſtuc, quod lubet.
ST. Quid de illâ fiet fidicinâ igitur? *EP.* aliquâ reperibitur:
Aliquâ ope exſolvam, extricabor aliquâ. *ST.* plenus conſilii es.
Novi ego te. *EP.* eſt Euboïcus miles locuples, multo auro potens,
Qui ubi tibi iſtam emptam eſſe ſcibit, atque hanc adductam alteram,
Continuò te orabit ultro, ut illam tranſmittas ſibi.
Sed ubi illa eſt, quam tu adduxiſti tecum? *ST.* jam faxo hìc erit.
CH. Quid hic nunc agimus? *ST.* eamus intrò huc ad te, ut hunc hodie diem
Luculentè habeamus. *EP.* ite intró. ego de re argentariâ
Jam ſenatum convocabo in corde conſiliarium,
Cui potiſſimum indicatur bellum, unde argentum auferam.
Epidice, vide quid agas; ita res ſubitò hæc objecta eſt tibi.
Non enim nunc tibi dormitandum, neque cunctandi copia eſt.
At eundem ſenem oppugnare certum eſt conſilium: i, i, abi
Intrò, atque adoleſcenti dic jam noſtro herili filio,
Ne hic foras ambulet, néve uſquam obviàm veniat ſeni.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

APOECIDES, PERIPHANES.

APOECIDES.

" PLERIQUE HOMINES, quos, cùm nihil re-
" fert, pudet: ubi pudendum eſt,
" Ibi eos deſerit pudor, cùm uſus eſt, ut pudeat.
is adeò tu es. quid
Eſt, quod pudendum ſiet, genere natam bono, pauperem domum
Ducere uxorem? præſertim eam, quâ ex tibi commemores
Hanc, quæ domi eſt, filiam prognatam. *PE.* revereor filium.

AP. At pol ego te credidi uxorem, quam tu extuliſti, podore exſequi:
Cujus quoties ſepulcrum vides, ſacruficas illico Orco hoſtiis:
Neqne adeò injuriâ, qnia licitum eſt eam tibi vivendo vincere.
PE. Oh, Hercules ego fui, dum illa mecum fuit. neque ſexta ærumna
“ Acerbior Herculi, quàm illa mihi eſt objecta. *AP.* “ Pulchra
“ Ædepol dos pecunia eſt. *PE.* quæ quidem pol non “ maritata eſt.

SCENA SECUNDA.

PERIPHANES, APOECIDES, EPIDICUS.

Epsdscus.

ST, ſt! tacete. habete animum bonum. liquido exeo foras
Auſpicio, avi ſiniſtrâ: acutum cultrum habeo, ſenis qui exenterem
Marſopium. ſed eccum ipſum ante ædis conſpieor Apœcidæ.
Qualis volo, vetulos dno. jam ego me convortam in hirudinem,
Atque eorum exſugebo ſanguſnem, ſenati qui columen eluent.
AP. Continuò nt maritus fiat. *PE.* laudo conſilium tuum.
AP. Nam ego illum audivi in amorem hærere apnd neſcio quam fidicinam.
PE. Id ego excrucior. *EP.* di hercle omnes me adjnvant, augent, amant.
Ipſi hi quidem mihi dant viam, qno pacto ab ſe argentum auferam:
Age nunc jam orna te, Epidice, & palliolum in collum conjice,
Itáque aſſimulato, quaſi per urbem totam hominem quæſiveris.
Age, ſi quid agis. Dii immortales! ntinam conveniam domi
Periphanem! per omnem urbem qnem ſnm deſeſſus quærere:
Per medicinas, per tonſtrinas, in gymnaſio, atque io ſoro.
Per myropolia, & lanienas, circúmque argentarias.
Rogitando ſum rancus factus, pene in curſu concidi.
PE. Epidice. *EP.* Epidicum qnis eſt qui revocat? *PE.* ego ſum Periphanes.
AP. Et ego Apœcides ſum. *EP.* & ego qnidem ſum Epidicus. ſed, here, optumâ
Vos video ambo advenire opportunitate. *PE.* quid rei eſt?
EP. Mane: ſine reſpirem, quæſo. *PE.* imò acquieſce. *EP.* animo malè eſt.
Recipiam anhelitum. *AP.* clementer requieſce. *EP.* animum advortite.
A legione omnes remiſſi ſunt domum Thebis. *AP.* *quis hoc*
Scit factum? *EP.* ego ita eſſe factum dico. *PE.* ſcin' tu illuc? *EP.* ſcio.
PE. Quî tu ſcis? *EP.* quia ego ire vidi milites plenis viis.
Arma referunt, & jumenta ducunt. *PE.* nimis factum bene!
EP. Tum captivorum quid ducunt ſecum! pueros, virgines,
Binos, ternos: alius quinque: fit concurſus per vias.
Filios ſuos quiſque viſunt. *PE.* hercle rem geſtam bene!
EP. Tum meretricum numerus tantus, quantum io urbe omni fuit,
Obviàm ornatæ occurrebant ſuis quæque amatoribus:
Eos captabant. id adeò, quî maximè animum advorterim:
Pleræque hæ ſub veſtimentis ſecum habebant retia.
Quum ad portum venio, atque ego illam illic video præſtolarier:
Et cum eâ tibicinæ ibant quatuor. *PE.* quîcum, Epidice?
EP. Cum illâ, quam tuus gnatus annos multos deamat, deperit,
Ubi fidémque, rémque, ſéque, téque properat perdere:
Ea præſtolabatur illum apud portum. *PE.* video' veneficam!
EP. Sed veſtita, aurata, ornata ut lepidé! ut concinné! ut nové!
PE. Quid erat induta? an regillam induculam, an mendiculam, *an*
Impluviatam? ut iſtæ facinnt veſtimentis nomina.
EP. Utin' impluvium induta eat! *PE.* quid iſtuc eſt mirabile?
Quaſi non fundis exornatæ multæ incedant per vias.
At tributus cùm imperatus eſt, negant pendi poteſſe:
Illis, quibus tributus major penditur, pendi poteſt.
Quid iſtæ, quæ veſti quotannis nomina inveniunt nova:
Tunicam rallam, tunicam ſpiſſam, linteolnm cæſicium,
Induſiatam, patagiatam, caltulam, aut crocotulam,
Supparum, aut ſubminiam, ricam, baſilicum, aut exoticum,
Cumatile aut plumatile, cerinum aut melinum. gerræ maximæ!
Cani quoque etiam ademptum 'ſt nomen. *EP.* quî? *PE.* vocant Laconicum.
Hæc vocabula auctiones ſubigunt ut faciant viri.
Quin tu, nt occepiſti, loquere. *EP.* occepere aliæ mulieres
Duæ poſt me ſic ſabulari inter ſeſe. ego abſceſſi ſolens
Paulùm ab illis: diſſimulabam me harum ſermoni operam dare.
Nec ſatis exaudiebam, nec ſermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur. *PE.* id lubido eſt ſcire. *EP.* ibi illarum altera
Dixit illi, quîcum ipſa ibat. *PE.* qnid? *EP.* tace ergo, nt audias.
Poſtquam illam ſunt conſpicatæ, quam tuus gnatus deperit,
Quàm facilè & quàm fortunatè evenit illi, obſecro, mulieri,
Liberare quam vult amator! quiſnam is eſt? inquit altera
Illi. ibi nominat Stratippoclem Periphanæ filium. *PE.* perii
Hercle! quid ego ex te audio? *EP.* hoc qnod actum. egomet poſt, nbi illas audivi loqui,
Cœpi rurſum vorſùm ad illas pauxillatim accedere,
Quaſi retruderet hominum me vis invitum. *PE.* iotelligo.
EP. Ibi illa interrogavit illam. Qui ſcis? quis id dixit tibi?
Quin hodie allatæ ſunt tabellæ ad eam à Stratippocle, eum
Argentum ſumpſiſſe apud Thebas ab Daniſtâ fœnore:
Id paratum, & ſeſe ob eam rem id ferre. *PE.* cedò, ego occidi!
EP. Hæc ſic aiebat; ſic audiviſſe ab ſe, atque ab epiſtolâ.
PE. Quid ego faciam nunc? conſilium à te expeteſſo, Apœcides.
AP. Reperiamus aliquid calidi conducibilis conſilii.
Nam ille quidem aut jam hìc aderit, credo hercle, aut jam adeſt. *EP.* ſi æquum ſiet
Me plùs ſapere quàm vos, dederim vobis conſilium catum,
Quod laudetis, ut ego opinor, nterque. *PE.* ergo ubi eſt, Epidice?
EP. Atqne ad eam rem condncibile. *AP.* quid iſtuc dubitas dicere?
EP. Vos priores eſſe oportet, nos poſteriùs dicere,
Qui plùs ſapitis. *AP.* eia verò, age dic. *EP.* at deridebitis.
AP. Non ædepol faciemus. *EP.* imò, ſi placebit, utitor
Conſilium: ſi non placebit, reperitote rectius.

Mihi

Mihi iſtìc nec ſeritur, nec metitur: niſi ea, quæ tu vis, volo.
PE. Gratiam habeo: fac participes nos tuæ ſapientiæ.
EP. Continuò arbitretur uxor tuo gnato. atque ut fidicinam
Illam, quam is volt liberare, quæ illum corrumpit tibi,
Ulciſcare: atque ita curetur, uſque ad mortem ut ſerviat.
AP. Fieri oportet. *PE.* facere cupio quidvis, dum id fiat modò. *EP.* hem!
Nunc occaſio 'ſt faciundi, priuſquam in urbem advenerit,
Sicut cras hìc aderit; hodie non venerit. *PE.* quî ſcis? *EP.* ſcio.
Quia mihi alius dixit, qui illinc venit, manè hìc affore.
PE. Quin tu eloquere: quid faciemus? *EP.* ſic faciundum cenſeo.
Quaſi tu cupias liberare fidicinam animi gratiâ,
Quasíque ames vehementer tu illam. *PE.* quam ad rem iſtuc refert? *EP.* rogas?
Ut enim præſtines argento, priuſquam veniat filius,
Atque ita eam te in libertatem dicas emere. *PE.* intellego.
EP. Ubi erit empta, ut aliquò ex urbe amoveas: niſi quid tua
Secùs ſententia eſt. *PE.* imò doctè. *EP.* quid tu autem, Apœcides?
AP. Quid ego jam? niſi te commentum nimis aſtutè intellego.
EP. Jam igitur amota ei erit omnis conſultatio
Nuptiarum, ne gravetur, quod velis. *AP.* vivè ſapis: & placet.
EP. Tum tûte igitur calidè, quicquid acturus, age.
PE. Rem hercle loquere. *EP.* & repperi, hæc te quî abſcedat ſuſpicio.
PE. Sine me ſcire. *EP.* ſcibis; audi. *AP.* ſapit hic pleno pectore.
EP. Opus eſt homine, qui illò argentum deferat pro fidicinâ.
Nam te illò non æquè opus facto 'ſt. *PE.* quid jam? *EP.* ne te cenſeat
Filii causâ facere. *PE.* doctè. *EP.* quò illum ab illâ prohibeas,
Ne qua ob eam ſuſpicionem difficultas eveniat.
PE. Quem hominem inveniemus ad eam rem utilem? *EP.* hic erit optimus.
Hic Poterit cavere rectè, Jura qui & Leges tenet.
AP. Epidice, habeas gratiam. *EP.* ſed ego iſtuc faciam ſedulò.
Ego illum conveniam, atque adducam huc ad te, quoia'ſt fidicina,
Atque argentum ego cum hôc feram. *PE.* quanti emi poteſt minimo? *EP.* illáne?
Ad quadraginta fortaſſe eam poſſe emi minimo minas.
Verùm, ſi plus dederis, referam: nihil in eâ re captio eſt.
Atque id non decem occupatum tibi erit argentum dies.
PE. Quî dum? *EP.* quia enim mulierem illam alius adoleſcens deperit,
Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor hoſtium,
Glorioſus. hic emet illam de te, & dabit aurum lubens.
Face modò: eſt lucrum hìc tibi amplum. *PE.* deos quidem oro. *EP.* impetras.
AP. Quin tu is intrò, atque huc argentum promis. ego viſam ad forum:
Epidice, eò veni. *EP.* ne abeas, priuſquam ego ad te venero.
AP. Uſque opperiar. *PE.* ſequere tu intró. *EP.* i, numera: nihil ego te moror.

SCENA TERTIA.

EPIDICUS.

Nullum eſſe, opinor ego, agrum in agro Attico
Æquè feracem, quàm hic eſt noſter Periphanes:
Quin ex occluſo atque obſignato armario
Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.
Quod pol ego metuo, ſi ſenex reſciverit,
Ne ulmos paraſitos faciat, quæ uſque attondeant.
Sed me una turbat res ratioque: Apœcidi
Quam oſtendam fidicinam aliquà conductitiam.
Atque id quoque habeo. manè me juſſit ſenex
Conducere aliquam fidicinam ſibi huc domum,
Dum rem divinam faceret, cantaret ſibi.
Ea conducetur, atque ei præmonſtrabitur,
Quo pacto fiat ſubdola adverſus ſenem.
Ibo intrò, argentum accipiam ab damnoſo ſene.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

STRATIPPOCLES, CHÆRIBULUS.

STRATIPPOCLES.

Exspectando exedor miſer, atque exenteror, quomodo mihi
Epidici blanda dicta eveniant. nimis diu maceror.
Sítne quid, néne ſit, ſcire cupio. *CH.* per illam tibi copiam,
Copiam parare aliam licet: ſcivi equidem in principio
Illico nullam tibi eſſe in illo copiam. *ST.* interii hercle ego.
CH. Abſurdè facis, qui angas te animi. *ST.* ſi hercle ego illum ſemel prehendero,
Nunquam irridere nos illum inultum ſinam ſervum hominem.
Quid illum ferre vis? qui, tibi cui divitiæ domi maximæ
Sunt, is nummum nullum habes, nec ſodali tuo in te copia 'ſt.
CH. Si hercle habeam, pollicear lubens: verùm aliquid, aliquâ, aliquo modo,
Alicunde, ab aliquî, aliqua tibi ſpes eſt fore mecum fortunam.
ST. Væ tibi, muricide homo. *CH.* quî tibi lubet mihi malè loqui?
ST. Quippe tu mihi aliquid, aliquo modo, alicunde, ab aliquibus blatis,
Quod nuſquam'ſt: neque ego id immitto in aures meas. nec mihi
Plus adjumenti ades, quàm ille, qui nunquam etiam natus eſt.

SCENA SECUNDA.

STRATIPPOCLES, CHÆRIBULUS, EPIDICUS.

EPIDICUS.

Fecisti jam officium tu tuum: me meum nunc facere oportet.
Per hanc curam quieto tibi licet eſſe. Hoc quidem jam periit:
Nî quid tibi hinc in ſpem referas. hoc oppidò politum eſt.
Crede modò tu mihi. ſic ego ago, ſic egere noſtri.
Proh dî immortales, mihi hunc diem dediſtis luculentum!
Ut facilem, atque impetrabilem! ſed ego hinc migrare ceſſo,
Ut importem in coloniam hunc auſpicio commeatum?
Mihi ceſſo, cùm ſto. ſed quid hoc? ante ædis duos ſodales,
Herum & Chæribulum conſpicor. quid hìc agitis? accipe hoc ſis.
ST. Quantum hìc ineſt? *EP.* quantum ſat eſt, & plus ſatis: ſuperſit.
Decem minis plus attuli, quàm tu Daniſtæ debes.
Dum tibi ego placeam, atque obſequar, meum tergum flocciſacio.

ST. Nam quid ita? *EP.* quia ego tuum patrem faciam perenticidam.
ST. Quid iſtuc eſt verbi? *EP.* nihil moror vetera & vulgata verba,
Peratim ductare: at ego follitim ductitabo.
Nam leno omne argentum abſtulit pro fidicinâ: ego reſolvi:
Manibus his dinumeravi; pater ſuam natam quam eſſe credit.
Nunc iterum ut fallatur pater, tibíque auxilium apparetur,
Inveni viam. ita ego ſuaſi ſeni, atque hanc habui orationem,
Uti, *tu* quum rediſſes, ne tibi ejus copia eſſet.
ST. Euge! *EP.* ea jam domi eſt pro illâ. *ST.* teneo. *EP.* nunc authorem
Dedit mihi ad hanc rem Apœcidem. is apud forum manet me:
Quaſi cui emeret, caveat. *ST.* haud malé. *EP.* jam ipſe cautor captu 'ſt.
Ipſe in meo collo tuus pater eruminam collocavit.
Is adornat, adveniens domi extemplo ut maritus ſias.
ST. Uno perſuadebit modo, ſi illam, quæ adducta eſt mecum,
Mihi ademſit Orcus. *EP.* nunc ego hanc aſtutiam inſtitui.
Deveniam ad lenonem domum egomet ſolus. eum ego docebo,
Si qui ad eum adveniant, ut ſibi datum eſſe argentum dicat
Pro fidicinâ: argenti minas ſe habere quinquaginta.
Quippe ego qui nudiuſtertius meis manibus dinumeravi
Pro illâ tuâ amicâ, quam pater ſuam filiam eſſe retur.
Ibi leno ſceleratum caput ſuum imprudens alligabit,
Quaſi pro illâ argentum acceperit, quæ tecum adducta nunc eſt.
CH. Vorſutior es quàm rota figularis. *EP.* jam ego parabo
Aliquam doloſam fidicinam, nummo conducta quæ ſit:
Quæ ſe emptam ſimulet, quæ ſenes duo docta ludificetur.
Eam ducet ſimul Apœcides ad tuum patrem. *ST.* ut paraté!
EP. Eam permeditatam meis dolis, aſtutiiſque onuſtam
Mittam. ſed nimis longum loquor: diu me eſtis demorati.
Hæc ſcitis jam, ut futura ſint. abeo. *ST.* bene ambulato.
CH. Nimis doctus ille eſt ad maleſaciendum. *ST.* me quidem certò
Servavit conſiliis ſuis. *CH.* abeamus intrò hinc ad me.
ST. Atque aliquantò lubentius quàm abs te ſum egreſſus intus.
Virtute atque auſpicio Epidici cum prædâ in caſtra redeo.

SCENA TERTIA.

PERIPHANES, APOECIDES, SERVUS.

PERIPHANES.

" NON ORIS CAUSA modò homines æquum fuit
" Sibi habere ſpeculum, ubi os contemplarent ſuum:
" Sed qui perſpicere poſſent cor ſapientiæ,
" Igitur perſpicere ut poſſint cordis copiam.
" Ubi id inſpexiſſent, cogitarent poſtea,
" Vitam ut vixiſſent olim in adoleſcentiâ.
Vel quaſi egomet, qui dum filii cauſâ cœperam
Ego me excruciare animi, quaſi quid filius
Meus deliquiſſet med erga: aut quaſi non plurimùm
Malefacta mea eſſent ſolida, in adoleſcentiâ.
" Profectò DELIRAMUS interdum ſenes.
Fuit conducibile hoc quidem meâ ſententiâ.
Sed meus ſodalis it cum prædâ Apœcides.
Venire ſalvum mercatorem gaudeo.
Quid fit? *AP.* dii deæque te adjuvant. *PE.* omen placet.
AP. Quin omini omnes ſuppetunt res proſperæ.
Sed tu hanc intrò jubeas abduci. *PE.* heus! foras
Exite huc aliquis. duce iſtam intrò mulierem.
Atque audin'? *SER.* quid vis? *PE.* cave ſiris cum filiâ
Meâ copulari hanc, neque conſpicere! jam tenes?
In ædiculam iſtanc ſeorſum concludi volo.
" DIVORTUNT mores virgini longè ac lupæ.
" *AP.* Doctè & ſapienter dicis. NON NIMIS " poteſt
" Pudicitiam quiſquam ſuæ ſervare filiæ.
Ædepol næ iſtam tempore gnato tuo
Sumus præmercati. *PE.* quid jam? *AP.* quia dixit mihi
Jamdudum ſe alius tuum vidiſſe hic filium.
PE. Hanc ædepol rem apparabat. *AP.* planè hercle hoc quidem eſt.
Næ tu habes ſervom graphicum, & quantivis pretii!
Non caru 'ſt auro contrá. ut ille fidicinam
Fecit neſcire prorſus, ſe eſſe emptam tibi!
Ita ridibundam atque hilaram huc adduxit ſimul.
PE. Mirum, hoc qui potuit fieri! *AP.* te pro filio
Facturum dixit rem eſſe divinam domi,
Quia Thebis ſalvus redierit. *PE.* rectè inſtitit.
AP. Imò ipſus illi dixit, conductam eſſe eam
Quæ hìc adminiſtraret ad rem divinam tibi.
Facturum hoc dixit, rem eſſe divinam tibi domi.
Ego illìc me autem ſic aſſimulabam quaſi
Stolidum, cùm bardum me faciebam. *PE.* imò ita decet.
AP. Res magna amici apud forum agitur. ei volo
Ire advocatus. *PE.* at quæſo, ubi erit ocium,
Revortere ad me extemplo. *AP.* continuò hic ero.
" *PE.* NIHIL HOMINI amico eſt opportuno amicius.
Sinè tuo labore, quod velis, actum eſt tamen.
Ego ſi allegâſſem aliquem ad hoc negotium
Minùs hominem doctum, minúſque ad hanc rem callidum,
Os ſublitum eſſet. itáque me albis dentibus
Meus derideret filius meritiſſumó.
Atque hæc STULTITIA 'ſt, me illi vitio vortere,
Egomet quod factitavi in adoleſcentiâ:
Quum militabam, pugnis memorandis meis
Eradicabam hominum aureis, quando occœperam.
Sed hic quis eſt, quem huc advenientem conſpicor,
Suam qui undantem chlamydem quaſſando facit?

SCENA QUARTA.

MILES, PERIPHANES, FIDICINA.

CAVE præterbitas ullas ædis, quin roges,
Senex ubi habitat Periphanes Platenius.
Incertus tuum cave ad me retuleris pedem.
PE. Adoleſcens, ſi iſtunc hominem, quem tu quæritas,
Tibi commonſtraſſo, ecquam abs te inibo gratiam?
MI. Virtute belli armatus promerui, ut mihi
Omnes mortalis deceat agere gratias.
PE. Non reperiſti, adoleſcens, tranquillum locum,
Ubi tuas virtutes explices, ut poſtulas.
" Nam STRENUIORI deterior ſi prædicat
" Suas pugnas; de illius ore fiunt ſordidæ.
Sed iſtum quem quæris Periphanem Platenium,
Ego ſum, ſi quid vis. *MI.* nempe quem in adoleſcentiâ
Memorant apud reges armis, arte duellicâ
Divitias magnas indeptum? *PE.* imò ſi audias
Meas pugnas, fugias manibus demiſſis domum.
MI. Pol ego magìs unum quæro, meas cui prædicem,
Quàm illum, qui memoret ſuas mihi. *PE.* hic non eſt locus.
Quin tu alium quæras, cui centones farcias.
MI. Animum advorte, ut, quod ego ad te venio, intellegas.
Meam amicam audivi te eſſe mercatum. *PE.* attate!
Nunc demum ſcio ego hunc, qui ſit; quem dudum Epidicus
Mihi prædicavit militem. adoleſcens, ita 'ſt
Ut dicis: emi. *MI.* volo te verbis pauculis,

Si tibi moleſtum non eſt. *P E.* non ædepol ſcio.
Moleſtum non eſt, niſi dicis, quid velis.
M I. Mihi illam ut tramittas: argentum accipias.
P E. Habeas. *M I.* nam quid ego apud te parcam proloqui?
Ego illam hodie volo facere libertam meam,
Mihi concubina quæ ſit. *P E.* te abſolvam brevi:
Argenti quinquaginta mihi illa empta eſt minis.
Si ſexaginta mihi denumerantur minæ,
Tuas poſſidebit mulier faxo ferias:
Atque ita profectò, ut eam ex hôc exoneres agro.
M I. Eſtne empta mihi hæc? *P E.* iſtis legibus habeas licet.
M I. Conciliaviſti pulchre. *P E.* heus, foras educite
Quam introduxiſtis fidicinam. atque etiam fides,
Ei quæ acceſſere, tibi addam dono gratiis.
Age, accipe hanc ſis. *M I.* quæ intemperiæ te tenent?
Quas tu mihi tenebras cudis? quin tu fidicinam
Produci intus jubes. *P E.* hæc ergo eſt fidicina.
Hic alia nulla 'ſt. *M I.* non mihi nugari potes.
Quin tu huc producis fidicinam Acropoliſtidem!
P E. Hæc, inquam, eſt. *M I.* non hæc, inquam, eſt: non noviſſe me
Meam rere amicam poſſe? *P E.* hanc, inquam, filius
Meus deperibat fidicinam. *M I.* hæc non eſt ea.
P E. Quid? non eſt? *M I.* non eſt. *P E.* unde hæc igitur gentium eſt?
Equidem hercle argentum pro hâc dedi. *M I.* ſtultè datum
Reor, & peccatum largiter. *P E.* imò hæc ea 'ſt.
Nam ſervum miſi, qui ſectari ſolet meum
Gnatum. ipſe hanc emit fidicinam. *M I.* hem! iſtic homo
Articulatim te concidit, ſenex, tuus
Servus. *P E.* quid concidit? *M I.* *nihil:* ſic ſuſpicio 'ſt.
Nam pro fidicinâ hæc ſuppoſita eſt tibi.
Senex, tibi os eſt ſublitum planè & probè.
P E. Ego illam requiram jam, ubi ubi eſt. bellator, vale!
Euge! frugi, Epidice, frugi es! pugnâſti. homo es,
Qui me emunxiſti mucidum, minimi preti.
Mercatus te hodie eſt de lenone Apœcides?
Ehodum! *F I.* ego iſtunc hominem nunquam audivi ante hunc diem,
Neque me quidem emere quiſquam ullâ pecuniâ
Potuit: plus jam ſum libera quinquennium.
P E. Quid tibi negocii eſt meæ domi igitur? *F I.* audies.
Conducta veni, ut fidibus cantarem ſeni,
Dum rem divinam faceret. *P E.* fateor me omnium
Hominum eſſe Athenis Atticis minimi preti.
Sed tu noviſtin' fidicinam Acropoliſtidem?
F I. Tam facilè, quàm me. *P E.* ubi habitat? *F I.* poſtquam libera'ſt, ubi
Habitet dum, incertò ſcio. *P E.* eho! ain'? quis eam liberaverit,
Volo ſcire, ſi ſcis. *F I.* id, quod audivi, audies.
Stratippoclem audivi Periphani filium
Abſentem curaviſſe, ut fieret libera.
P E. Perii hercle, ſi iſtæc vera ſunt. planiſſimè
Meum exenteravit Epidicus marſupium.
F I. Hæc ſic audivi: nunquid me vis cæterum?
P E. Malo cruciatu ut pereas, atque abeas citò.
F I. Fides non reddis? *P E.* neque fides, neque tibias.
Propera igitur fugere hinc, ſi te dii amant. *F I.* abiero.
Flagitio cum majore pòſt reddes tamen.
P E. Quid nunc? qui in tantis poſitus ſum ſententiis,
Eúmne ego ſinam impune? imò etiamſi alterum
Tantùm perdundum eſt, perdam potiùs, quàm ſinam
Me impune irriſum eſſe habitum, depeculatum eis.
Sic *mihi* data eſſe verba præſenti palàm!
Atque me minoris facio præ illo, qui omnium
Legum atque jurium fictor, conditor cluet.
" Is etiam ſeſe ſapere memorat; MALLEUM
" Sapientiorem *** manubrio.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

PHILIPPA, PERIPHANES.

PHILIPPA.

SI quid eſt homini miſeriarum, quod miſereſcat, miſer ex animo eſt.
Id ego experior, cui multa in unum locum confluunt, quæ meum
Pectus pulſant ſimul: multiplex ærumna me exercitam habet: paupertas,
Pavor territat mentem animi, neque ubi meas collocem ſpes,
Habeo uſquam munitum locum. ita gnata mea hoſtium eſt potita:
Neque ea nunc ubi ſit neſcio. *P E.* quis illæc eſt mulier, timido
Pectore peregre adveniens, quæ ipſa ſe miſeratur? *P H.* in his dictus eſt
Locis habitare mihi Periphanes. *P E.* me nominat hæc; credo ego,
Illi hoſpitio uſus invenit. *P H.* pervelim mercedem dare,
Qui monſtret eum mihi hominem, aut ubi habitet. *P E.* noſcito ego hanc.
Nam videor, neſcio ubi, me vidiſſe priùs. éſtne ea, an non
Eſt, quam animus retur meus? *P H.* dî boni! viſitavi antidhac.
P E. Certè ea eſt, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.
P H. Planè hic ille eſt, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam
Pepulit. *P E.* quæ meo compreſſu peperit filiam, quam domi
Nunc habeo. *P H.* quid ſi adeam? *P E.* haud ſcio, an congrediar, ſi hæc ea eſt.
P H. Sin eſt is homo, ſicut anni multi me dubiam dant; *P E.* longa
Dies meum incertat animum. ſin ea eſt, quam incertò autumo, hanc
Congrediar aſtu. *P H.* muliebris adhibenda mihi malitia nunc eſt.
P E. Compellabo. *P H.* orationis aciem contrà conferam.
P E. Salva ſis! *P H.* ſalutem accipio mihi & meis. *P E.* quid cæterum?
P H. Salvus ſis: quod credidiſti, reddo. *P E.* haud accuſo fidem.
Novſn' ego te? *P H.* ſi ego te novi, animum inducam, uti noveris.
P E. Ubi te viſitavi? *P H.* iniquè injuriu's. *P E.* quid jam? *P H.* quia
Tuæ memoriæ interpretari me æquum cenſes. *P E.* commodè
Fabulata es. *P H.* mira memoras. *P E.* hem! iſtuc rectius.
Meminiſtin'? *P H.* memini id. *P E.* in Epidauro. *P H.* ah! guttulâ
Pectus ardens mihi aſperſiſti. *P E.* virgini pauperculæ,
Tuæque matri me levare paupertatem. *P H.* tún' is es,
Qui per voluptatem tuam, in me ærumnam obſeviſti gravem?
P E. Ego ſum. ſalve. *P H.* ſalva ſum, quia te eſſe ſalvum ſentio.
P E. Cedò manum! *P H.* accipe. ærumnoſam & miſeriarum compotem
Mulierem retines. *P E.* quid eſt, quòd vultus te turbat tuus?
P H. Filiam, quam ex te ſuſcepi. *P E.* quid eam? *P H.* eductam perdidi.
Hoſtium eſt potita. *P E.* habe animum lenem, & tranquillum face:
Domi meæ eccam ſalvam & ſanam. nam poſtquam audivi illico
Ex meo ſervo, illam eſſe captivam, continuò argentum dedi

Ut

Ut emeretur. ille eam rem adeò ſobriè & frugaliter
Accuravit, ut alias res eſt impensè improbus.
PH. Fac videam, ſi me vis *vivere.* *PE.* eho Canthara! ſtatim jube
Acropoliſtidem prodire filiam ante ædis meam,
Ut ſuam videat matrem. *PH.* remigrat animus nunc demum mihi.

SCENA SECUNDA.

ACROPOLISTIS Fidicina, PERIPHANES, PHILIPPA.

FIDICINA.

QUID eſt, pater, quòd me exciviſti ante ædis? *PE.* ut matrem tuam
Videas, adeas, adveuienti des ſalutem atque oſculum.
FID. Quam meam matrem? *PE.* quæ exanimata exſequitur aſpectum tuum.
PH. Quis iſtæc eſt, quam tu oſculum mihi ferre jubes? *PE.* tua filia.
PH. Hæccine? *PE.* hæc. *PH.* egóne oſculum huic dem? *PE.* cur non, quæ ex te nata ſit?
PH. Tu homo inſanis. *PE.* egóne? *PH.* túte. *PE.* cur? *PH.* quia ego hanc, quæ ſiet,
Neque ſcio, neque novi, neque ego hanc oculis vidi ante hunc diem.
PE. Scio, quid erres, quia veſtitum atque ornatum immutabilem
“ Habet hæc. *PH.* ALITER CATULI longè o-
“ lent, aliter ſues.
Nego eam *me* noviſſe, quæ ſit. *PE.* prò deûm atque hominum fidem!
Quid? ego lenocinium facio? qui habeam alienos domi,
Atque argentum egurgitem domo prorſum. quid tu, quæ patrem
Tuum vocas me, atque oſculare? quid ſtas ſtupida? quid taces?
FI. Quid loquar vis? *PE.* hæc negat ſe tuam eſſe matrem. *FI.* ne fuat,
Si non volt. equidem hâc invitâ tamen ero matris filia.
Non me iſtanc cogere æquum eſt meam eſſe matrem, ſi ne volt.
PE. Cur me igitur patrem vocabas? *FI.* tua iſtæc culpa eſt, non mea.
Non patrem ego te nominem, ubi tu tuam me appelles filiam?
Hanc quoque etiam, ſi me appellet filiam, matrem vocem.
Negat hæc, filiam me ſuam eſſe, non ergo hæc mater mea eſt.
Poſtremò hæc mea culpa non eſt: quæ didici, dixi omnia.
Epidicus mihi magiſter fuit. *PE.* perii, plauſtrum perculi.
FI. Nunquid ego ibi peccavi? *PE.* ſi hercle te unquam *audivero* patrem
Me vocare, vitam tuam ego interimam, *peſſima!* *FI.* non voco.
Ubi voles pater eſſe, ibi eſto: ubi noles, ne fueris pater.
PH. Quid? ob eam rem hanc emiſti, quia tuam gnatam ratus?
Quibus de ſignis agnoſcebas? *PE.* nullis. *PH.* quare filiam
Crediſti noſtram? *PE.* ſervus Epidicus dixit mihi.
PH. Quid ſi ſervo aliter viſum eſt? non poteras noviſſe, obſecro?
PE. Quid ego? qui illam, ut primùm vidi, nunquam vidi poſtea?
PH. Perii miſera! *PE.* ne fle, mulier! intrò abi, habeto animum bonum.
Ego illam reperiam. *PH.* hinc Athenis civis eam emit Atticus:
Adoleſcentem equidem dicebant emiſſe. *PE.* inveniam, tace!
Abi modò intrò; atque hanc aſſerva Circam, Solis filiam.
Ego relictis rebus Epidicum operam quærendo dabo:
Si invenio, exitiabilem ego illi faciam hunc, ut fiat, diem.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

STRATIPPOCLES, ACROPOLISTIS Virgo, DANISTA, EPIDICUS.

STRATIPPOCLES.

MALE morigerus mihi eſt Daniſta, qui de me argentum non petit,
Neque illam adducit, quæ empta ex prædâ eſt. ſed eccum incedit Epidicus.
Quid illuc eſt, quòd illi caperat frons ſeveritudine?
EP. Si undecim deos præter ſeſe ſecum adducat Jupiter,
Ita non omnes ex cruciatu poterunt eximere Epidicum.
Periphanem emere lora vidi. aderat ibi unà Apœcides.
Nunc homines me quæritare credo. ſenſerunt, ſciunt
Sibi data eſſe verba. *ST.* quid agis, mea commoditas? *EP.* quod miſer.
ST. Quid eſt tibi? *EP.* quin tu mihi adornas ad fugam viaticum,
Priuſquam pereo. nam per urbem duo defloccati ſenes
Quæritant me, in manibus geſtant copulas ſecuncias.
ST. Habe bonum animum. *EP.* quippe ego, cui libertas in mundo ſita'ſt!
ST. Ego te ſervabo. *EP.* ædepol me illi melius, ſi nacti fuant.
Sed quis eſt hæc muliercula, & illic gravaſtellus qui venit?
ST. Hic eſt Daniſta: hæc illa eſt autem, quam emi ex prædâ. *EP.* hæccine'ſt?
ST. Hæc. éſtne, ut tibi dixi? aſpecta. *EP.* hæc? *ST.* contempla, Epidice.
Uſque ab unguiculo ad capillum ſummum eſt feſtiviſſima.
Eſtne? conſidera! *vide!* ſignum pictum pulchre videris.
EP. Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum prædicas:
Quem Apelles atque Zeuſis duo pingent pigmentis ulmeis.
ST. Dii immortales! otioſè iſſe admiror. pedibus pulmoneis
Qui perhibetur, priùs venisset, quàm tu adveniſti mihi.
DA. Hæc ædepol remorata med eſt. *ST.* ſiquidem iſtius gratiâ
Es remoratus, quod iſta voluit, nimiùm adveniſti citó.
DA. Age! age! abſolve me, atque argentum numera, ne comites morer.
ST. Pernumeratum eſt. *DA.* tene cruminam: huc inde. *ST.* ſapienter venis!
Opperire, dum effero ad te argentum. *DA.* matura. *ST.* domi eſt.
EP. Satin' ego oculis utilitatem obtineo ſincerè, an parum?
E Philippâ matre natam, ac Thebis, Epidauri ſatam,
Vid.ón' ego Teleſtidem te, Periphani filiam?
VIR. Quis tu homo es, qui meûm parentum nomen memoras, & meum?
EP. Non me noviſti? *VIR.* quod quidem nunc veniat in mentem mihi.
EP. Non meminiſti me auream ad te afferre natali die?
Lunulam atque anellum aureolum in digitum? *VIR.* memini, mi homo.
Túne is es? *EP.* ego ſum, & iſtic frater tuus eſt, aliâ matre, uno patre.

VIR.

VIR. Quid, pater meus? vivu'ſt? *EP.* animo liquido & tranquillo es, tace!
VIR. Dii me ex perditâ ſervatam cupiunt, ſi vera autumas.
EP. Non habeo ullam occaſionem, ut apud te falſa ſabuler.
ST. Accipe argentum hoc, Daniſta. hìc ſunt quadraginta minæ.
Si quid erit dubium, immutabo. *DA.* bene feciſti! bene vale.
ST. Nunc enim tu mea es. *VIR.* ſoror quidem ædepol, ut tu æquè ſcias.
Salve frater! *ST.* ſanán' hæc eſt? *EP.* ſana, ſi appellat ſuum.
ST. Quid! ego modò huic frater factus, dum intrò eo atque exeo?
EP. Quod boni eſt, id tacitus taceas tûte tecum, & gaudeas.
ST. Perdidiſti, & reperiſti me, ſoror. *EP.* ſtultus tace!
Tibi quidem, quod ames, domi præſto'ſt fidicina, operâ meâ:
Et ſororem in libertatem idem operâ concilio meâ.
ST. Epidice, fateor. *EP.* abi intrò, ac jube huic aquam calefieri.
Cætera hæc poſteriùs faxo ſcibis, ubi erit ocium.
ST. Sequere hâc me, mea ſoror. *EP.* ego ad vos Theſprionem juſſero
Huc tranſire. ſed memento, ſi quid ſæviunt ſenes,
Suppetias mihi cum ſorore ferre. *ST.* facile iſtuc erit.
EP. Theſprio, exi iſtàc per hortum, affer domum auxilium mihi.
Magna res eſt. minoris multò facio, quàm dudum, ſenes.
Remeabo intrò, ut accurentur advenientes hoſpites.
Eadem hæc intus edocebo, quæ ego ſcio, Stratippoclem.
Non fugio. domi adeſſe certum'ſt. neque ille haud objiciet mihi
Pedibus ſeſe provocatum. abeo intró. nimis longum loquor.

SCENA SECUNDA.

PERIPHANES, APOECIDES, EPIDICUS.

PERIPHANES.

Satin' iſte hic homo ludibrio nos vetulos decrepitos duos
Habet? *AP.* imò ædepol tu quidem miſerum me habes miſeris modis.
PE. Tace tis modó. ſine me hominem apiſci. *AP.* dico ego tibi jam, ut ſcias.
Alium tibi te comitem meliùs quære: ita, dum te ſequor,
Laſſitudine invaſerunt miſero in genua flemina.
PE. Quot illic hodie me exemplis ludificatu'ſt, atque te?
Ut illic autem exenteravit mihi opes argentarias!
AP. Apage illum à me. nam ille quidem Vulcani irati eſt filius:
Quaquà tangit, omne amburit: ſi propè aſtes, æſtu calefacit.
EP. Duodecim deis plus quàm in cælo eſt deorum immortalium,
Mihi nunc auxilio adjutores ſunt, & mecum militant.
Quicquid ego maleſeci, auxilia mihi & ſuppetiæ ſunt domi.
Apolactizo inimicos omnes. *PE.* ubi illum quæram gentium?
AP. Dum ſinè me quæras, quæras meâ causâ, vel medio in mari.
EP. Quid me quæris? quid laboras? quid hunc ſollicitas? ecce me.
Num te fugi? num ab domo abſum? num oculis conceſſi tuis?
Nec tibi ſupplico. vincire vis? hem! oſtendo manus.
Tu habes lora: ego te emere vidi. quid nunc ceſſas? colliga.
PE. Ilicet! vadimonium ultro mihi hic facit! *EP.* quin colligas?
PE. Ædepol mancipium ſcelestum! *EP.* te profectò, Apœcides,
Nihil moror mihi *precatorem.* *AP.* facilè exoras, Epidice.
EP. Eho! quid agis? *PE.* tuón' arbitratu? *EP.* meo hercle verò, atque haud tuo,
Colligandæ hæ ſunt tibi hodie. *PE.* at non lubet *EP.* non colligo!
PE. At mihi magis lubet ſolutum te rogitare. *EP.* at nihil ſcies.
AP. Tragulam in te injicere adornat. neſcio quam fabricam facit.
EP. Tibi moram facis, cum ego ſolutus aſto. alliga, inquam, colliga.
PE. At mihi magis lubet ſolutum te rogitare. *EP.* at nihil ſcies.
PE. Quid ago? *AP.* quid agas? mos geratur. *EP.* frugi es tu homo, Apœcides.
PE. Cedò manus igitur. *EP.* morantur nihil. atque arctè colliga.
Nihil verò obnoxioſé. *PE.* facto opere arbitramino.
EP. Bene hoc habet! age nunc jam ex me exquire. rogita quod libet.
PE. Quâ fiduciâ auſus primùm, quæ empta eſt nudius tertius,
Filiam meam dicere eſſe! *EP.* libuit: ea fiducia.
PE. Ain' tu, libuit? *EP.* aio: vel da pignus, nî ea ſit filia.
PE. Quam negat noviſſe mater? *EP.* nî ergo matris filia eſt,
In meum nummum, in tuum talentum pignus da. *PE.* enim iſtæc captio'ſt.
Sed quis ea eſt mulier? *EP.* tui gnati amica, ut omnem *rem* ſcias.
PE. Dedin' tibi minas triginta ob filiam? *EP.* fateor datas:
Et eo argento illam me emiſſe amicam filii fidicinam,
Pro tuâ filiâ. iſtis *adeo* te tetigi triginta minis.
PE. Quomodo me ludifeciſti de illâ conductitiâ
Fidicinâ! *EP.* factum hercle verò, & rectè factum judico.
PE. Quid poſtremò argento factum eſt, quod dedi? *EP.* dicam tibi.
Neque malo homini, neque benigno, tuo dedi Stratippocli.
PE. Cur dare auſus? *EP.* quia mihi libitum eſt. *PE.* quæ hæc, malùm, ferocia eſt!
EP. Etiam inclamitor quaſi ſervus? *PE.* cùm tu es liber, gaudeo.
EP. Merui, ut fierem. *PE.* tu meruiſti? *EP.* viſe intró. ego faxo ſcies
Hoc ita eſſe. *PE.* quid eſt negocii? *EP.* jam ipſa res dicet tibi.
Abi modò intró. *PE.* hei! non illuc temere'ſt! aſſerva iſtunc, Apœcides.
AP. Quid illuc, Epidice, eſt negotii? *EP.* maximâ hercle injuriâ
Vinctus aſto, cujus hæc hodie operâ inventa eſt filia.
AP. Ain' tu te illius inveniſſe filiam? *EP.* inveni, & domi eſt.
Sed ut acerbum eſt, pro bene factis cùm mali meſſem metas!
AP. Quámne hodie per urbem uterque ſumus defeſſi quærere?
EP. Ego ſum defeſſus reperire, vos defeſſi quærere.
PE. Quid iſtic oratis opere tanto? meruiſſe intellego,
Ut liceat merito hujus facere. cedò tu, ut exſolvam, manus.
EP. Ne attigas. *PE.* oſtende veró. *EP.* nolo. *PE.* non æquum facis.
EP. Nunquam hercle, hodie niſi ſupplicium mihi das, me ſolvi ſinam.
PE. Optimum atque æquiſſimum oras. ſoccos, tunicam, pallium
Tibi dabo. *EP.* quid deinde porró? *PE.* libertatem. *EP.* at poſtea?

Novo liberto opus eſt, quod pappet. *PE.* dabitur. præbebo cibum.
EP. Nunquam hercle hodie, niſi me oraſſis, ſolves. *PE.* oro te, Epidice,
Mihi ot ignoſcas, ſi quid imprudens culpâ peccavi meâ.
At ob eam rem liber eſto. *EP.* invitus do hanc veniam tibi,
Niſi neceſſitate cogar. ſolve ſanè, ſi lubet.

GREX.

HIC is homo eſt, qui libertatem malitiâ invenit ſoâ.
Plaudite, valete: lumbos ſurgite, atqoe extollite.

M. ACCII PLAUTI

BACCHIDES.

PERSONÆ.

PROLOGUS SILENUS.
NICOBULUS, Civis Athenienſis Mneſilochi pater.
MNESILOCHUS, filius Nicobuli, Bacchidis Athenienſis procus.
CHRYSALUS, ſervus Mneſilochi & Nicobuli.
ARTEMO, Servus Nicobuli & Mneſilochi, muta perſona.
PHILOXENUS, Piſtocleri pater, vicinus, & amicus Nicobuli.
PISTOCLERUS filius Nicobuli, amicus Mneſilochi.
LYDUS, Philoxeni ſervus, Piſtocleri Pædagogos.
CLEOMACHUS, Miles Samius.
PARASITUS Cleomachi militis anonymus.
PUER Cleomachi militis anonymus.
BACCHIS, amica Mneſilochi.
BACCHIS, amica Piſtocleri.
GREX.

PERIOCHA ACROSTICHA.

B asebidis amore furit Mneſilochus.
A urum ut redimat, Præſumia fertur Epheſum.
C retam Bacchis navigat, atque alteram
C onvenit Bacchidem: indè Athenas redit:
H inc dat Mneſilochus ad Piſtoclerum litteras,
I llam conquirat. redit: turbas movet,
D um putat amari ſuam. ut mutent geminas,
E i dat aurum: pariter amant.
S enes dum gnatis ſtudent, ſcortantur, potitant.

PROLOGUS

SILENUS.

MIrum hodie 'ſt, ni ſpectatores in ſubſelliis
Ridiculos ſtrepunt, tuſſiunt, rhonchos cient,
Conſulcant frontem, & ore concrepario
Frequenter fremunt atque malè muſſitant.
Vix in juventâ locum obtineant
Aut glabri hiſtriones, aut pervolſi ludii
Quid veternoſus prodit internuntius
Senex, qui dorſo fertur aſinario?
Attendite, quæſo, atque animum advortite,
Dum nomen hujus eloquor ſtatariæ.
Æquom eſt vos deo facere ſilentium.
Officio oris non decet illos utier,
Qui non ut clament, ſed ut ſpectent, veniunt.
Aureis date otioſas, at non in manum.
Has volo volans vox vacuas feriat.
Quid veremini, ictus an ſint minùs noxii,
Qui repetunt laxæ, aut biulca obſtruunt?
Eſtis benigni, meritò vos amant Cœlites.
Factu 'ſt ſilentium, tacent pueri.
Novam ad rem jam novom ſpectate nuncium.
Qui ſim, cur ad vos veniam, paucis eloquar:
Simul hujus nomen proferam Comœdiæ.
Ecce ſabor jam vobis, quod expetitis,
Proinde vos mihi facite audientiam.
NATURÆ *Deus ſum, Bromii altor maximi,*
Fæmineo qui peperit rem exercitu,
Quicquid hujusce gentes ferunt inclytæ,
Nonnihil noſtro geſta ſunt conſilio.
Nunquam quod mihi placet, illi diſplicet.
Æquom 'ſt, ſi pater obſequitur patri.
Aſibidam Ionii me vocitant greges,
Quod vecturio ſenex vehar aſinario.
Qui ſim, tenetis. ſi tenetis, ſinite,
Ut nomen hujus eloquar ſtatariæ,
Simul ſciatis, ad vos cur venerim.
PHILEMON *Græcam olim dedit fabulam,*
Hanc qui Græciſſant, EVANTIDES *nuncupant,*
Plotus, qui Latiniſſat, vocat BACCHIDES.
Quare non eſt mirum, ſi huc advenerim.
Bacchus bacchanteis Bacchas mittit Bacchides:
Ego ad vos porto. quid? dixi mendacium?
Non decet mentiri deum. at vera ſabulor:
Non ego eas porto. verùm ſalſus aſinus
Viâ deſeſſus, tres, ſi rite memorem,
Fert: unum videtis. ore quid feram, ſpecite;
Duas ſorores debacchanteis Samias,
Meretrices lepidas, uno prognatas tempore,
Iiſdem parentibus, fœtu gemellitico,
Non minùs ſimileis, quam lacti lac, ſi conferas,
Aut aquam aquæ, dimidiatas imputos,
Has ſi videres, itâ confundas oculos,
Utra ut ſit non queas internoſcere.
Quod reſtat, expetitis. jam date ſilentium;
Hujus argumentum eloquar Comœdiæ.
SAMOS *quæ terræ ſit, nota eſt omnibus.*
Nam maria, terras, monteis, atque inſulas
Voſtræ legiones reddidere pervias.
Hâs Pyrgoteli SOSTRATA *Pyrocle viro*
Uno edidit gnatas niſu geminas.
Placuitque initiatæ Trieteride,
Quas ederent, Bacchi vocitare nomine
Parentes, ut fit crebrò, fata occupant.

Alte-

Alteram miles ſecum in Cretam vexerat,
Altera geminas adnatat Cecropias.
Hanc, ut Nicoboli inſpicit MNESILOCHUS,
Amare occipit, itat ad eam frequentiùs.
Interea juvenem pater mittit Epheſum,
Ut indè referat aurum, quod poſuerat
Ipſe jampridem apud Archidemidem,
Veterem amicum, ſenem Phœnicarium.
Is quom biennio deſideret Epheſi,
Bacchidem abiiſſe, durum accepit nuncium:
Nam nautæ noti navigaſſe nunciant.
Ut fugitivam curâ & corde quæreret,
Ad Philoxenis PISTOCLERUM *filium*
Sodalem unicum ſulcat epiſtolium.
Dum Piſtoclerus amico impartit operam,
Athenas dudum quæ redierant geminæ,
Conquiſitorem in amorem conciunt.
Altera Piſtoclerum ad ſeſe allicit:
Altera venienti deſidet Mneſilocho.
Geminæ Bacchæ duos Bacchantes pullulos
Quid mirum ſi ad ſeſe traxerint blandulæ,
Facetæ, pulcræ incurvos libitinarios,
Veterrumos ſenes illorum traherent patres?
Sed eccum Piſtoclerum, qui ad Bacchides
Nuper inventas redit, & ſecum inſolens
Novos amoris diſpuit igniculos.
Nunc prodeo; audite.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

PISTOCLERUS, LYDUS.

PISTOCLERUS.

DI immortales, ut ſentio, quod ſentio! quid? neſcio.
Stans fugio. nullus eſt ignis, & totus ardeo.
Quid id, niſi navim? novom profectò malum
Video & ſentio, potiſne eſt terra, ut terat hominem
Atque proſternat? hodie nil præter terram & Baccham tetigi:
Si Baccha eſt hæc, non nutrit Baccha, verùm jugulat.
E terrâ quoque obrepere olim dixerunt homines,
Qui dum vorant, quom eſſe cuperent, erant nihil.
Quid mali hoc? an terrâ, an Bacchâ, fecimus naufragium?
LY. *Amat hic quem video, nimirum ſi id eſt, quod e-miſſicius*
Fora, templa, theatra, porticus, omneis fornices,
Luſtra, & luſtraleis cellulas quæſierit ſedulò.
PI. *Naufragus ſum, fateor. Bacchus, haud Neptunus celocem*
Hanc impellit, agit, quaſſat, imò frangit, diſtrahit.
LY. *Bacchis hinc procellam concitat. actu'ſt. perdidimus remigium.*
PI. *Referam me ad ſcopulum, ut iſtic cum ætate rem perduam.*
Inſtabilis eſt ſors rerum. pro lubidine fata agunt homines.
Ego dum amico Mneſilocho operam impertio,
Illi amicam repperi, ubi pereat cum re aſſiduó.
Et mihi, meæque ætati, reique meæ peperi infortunium.
Si volt Cupido, adoleſcens ſum. ætati licet pluſculum
Jacturæ facere: melius, ut id nunc fiat, quàm ſenio.
Sapientum profecto'ſt illud dictum, quod Lydus increpat:
*Si Aſtartan * on Bromium, deóſque voluptarios*
Contempſit juvenis, is aut inſaniit, aut amabit ſenex.
Referam me ad ſcopulum ex naufragio. pater leget fragmina.
Sequere me, Lyde. video ſorores geminas, Bacchanal meum.

SCENA SECUNDA.

BACCHIDES, PISTOCLERUS.

BACCHIS.

QUID ſi hoc potis eſt, ut taceas, ego loquar? *BA.* lepidè: licet.
BA. Ubi me fugiet memoria, ibi tu facito, ot ſubvenias, ſoror.
BA. Pol magìs metuo, mihi in monendo oe deſuerit oratio.
BA. Pol ego quoque metuo, luſciniolæ oe deſuerit cantio.
Sequere hàc. *PI.* quid agunt duæ germanæ meretrices cognomines?
Quid in concilio conſuluiſtis? *BA.* bene. *PI.* pol haud meretricium eſt.
BA. MISERIUS nihil eſt quàm mulier. *PI.* Quid eſſe dicis dignius?
BA. Hæc ita me orat, ſibi qui caveât, aliquem ut hominem reperiam,
Ab iſtôc milite: ut ubi emeritum ſibi ſit, ſe ut revehat domom.
Id, amabo te, huic caveas. *PI.* quid iſtic caveam? *BA.* ot revehatur domum,
Ubi ei dediderit operas: ne hanc ille habeat pro ancillâ ſibi.
Nam hæc ſi habeat aorum, quod illi renumeret, faciat lubens.
PI. Ubi ounc is homo eſt? *BA.* jam hìc credo aderit. ſed hoc idem apod nos rectius
Poteris agere: atque is dum veniat, ſedens ibi operibere.
Eâdem biberis: eâdem dedero tibi, ubi biberis, ſaviom.
PI. *Viſcus* merus veſtra eſt blanditia. *BA.* qoid jam? *PI.* quia enim intellego,
Duæ unum expetitis palumbem. perii, arundo alas verberat.
Non ego iſtuc facinus mihi, mulier, conducibile eſſe arbitror.
BA. Quî, amabó? *PI.* quia, Bacchis, Bacchas metuo & Bacchanal tuum.
BA. Quid eſt, quod metuis? ne tibi lectus malitiam apud me ſoadeat?
PI. Magis illectum tuum quàm lectum metuo. mala tu es beſtia.
Nam HUIC ÆTATI NON conducit, mulier, latebroſus locos.
BA. Egomet, apud me ſi qoid ſtultè facere cupias, prohibeam.
Sed ego apud me te eſſe ob eam rem, Miles cùm veniat, volo:
Qoia, cùm to aderis, huic mihíque aut faciet quiſquam injuriam,

Tu prohibebis, & eâdem operâ tuo ſodali operam dabis.
Et ille adveniens tuam med eſſe amicam ſuſpicabitur.
Quid, amabò, obticuiſti? *PI.* quia iſtæc lepida ſunt memoratui:
Eadem in uſu, atque ubi periculum facias, aculeata ſunt,
Animum fodicant, bona deſtimulant, facta & famam ſauciant.
Apage à me, apage. *BA.* ah, nimiùm ferus es. *PI.* mihi ſum. *BA.* malacissandus es..
Et quid ab hâc metuis? *PI.* Quid ego metuam, rogitas? homo adoleſcentulus
Penetrare hujuſmodi in palæſtram, ubi damnis deſudaſcitur,
Ubi pro diſco damnum capiam, pro curſurâ dedecus?
BA. Lepidè memoras. *PI.* ubi ego capiam pro machærâ turturem,
Ubique imponat in manum alius mihi pro ceſtu cantharum:
Pro galeâ ſcaphium, pro inſigni ſit corolla plectilis,
Pro haſtâ talus: pro loricâ malacum capiam pallium:
Ubi mihi pro equo lectus detur, ſcortum pro ſcuto accubet.
Apage à me, apage. *BA* ah, nimiùm ferus es. *PI.* mihi ſum. *BA.* malaciſſandus es.
Equidem tibi do hanc operam. *PI.* at nimiùm pretioſa es operaria.
BA. Simulato me amare. *PI.* utrùm ego iſtuc jocon' aſſimulem, an ſerió?
BA. Heja! hoc agere meliu'ſt: Miles quum huc adveniat, te volo
Me amplexari. *PI.* quid eo mihi opus eſt? *BA.* ut ille te videat, volo.
Scio, quid ago. *PI.* & pol ego ſcio, quid metuo. ſed quid ais? *BA.* quid eſt?
PI. Quid? ſi apud te veniat deſubito prandium, aut potatio
Forte, aut cœna, ut ſolet in iſtis fieri conciliabulis,
Ubi ego tum accubem? *BA.* apud me, mi anime: ut lepidus cum lepidâ accubet.
Locus hic apud nos, quamvis ſubitò venias, ſemper liber eſt.
Ubi tu lepidè voles eſſe tibi, mea roſa, mihi dicito:
Dato, qui bene ſit: ego, ubi bene ſit tibi, locum lepidum dabo.
PI. Rapidus fluvius eſt hic, non hàc temere tranſiri poteſt.
BA. Atque ecaſtor apud hunc fluvium aliquid perdundum eſt tibi.
Manum da, & ſequere. *PI.* aha, minimé. *BA.* quid ita? *PI.* Quia ISTOC ILLECEBROSIUS
Fieri nihil poteſt, Nox, Mulier, Vinum, homini adoleſcentulo.
BA. Age igitur. equidem pol nihili facio niſi causâ tuâ.
Ille quidem hanc abducet. tu nullus affueris, ſi non lubet.
PI. Súmne autem nihili, qui nequeam ingenio moderari meo!
BA. Quid eſt, quod metuas? *PI.* nihil eſt. nunc ego, mulier, tibi me emancupo.
Tuus ſum, tibi dedo operam. *BA.* lepidus. nunc ego te facere hoc volo.
Ego ſorori meæ cœnam hodie dare volo viaticam:
Ego tibi argentum jubeo jam intus efferri foras:
Tu facito obſonatum nobis ſit opulentum obſonium.
PI. Ego obſonabo. nam id flagitium ſit meum, meâ te gratiâ,
Et operam dare mihi, & ad eam operam facere ſumptum de tuo.
BA. At ego nolo dare te quicquam. *PI.* ſine. *BA.* ſino equidem, ſi lubet.
Propera, amabó. *PI.* prius hic adero, quàm te amare deſinam.
BA. Bene me accipis advenientem, mea ſoror. *BA.* quid ita, obſecro?
BA. Quia piſcatus, meo quidem animo, hic tibi hodie evenit bonus.
BA. Meus ille quidem eſt. tibi nunc operam dabo de Mneſilocho, ſoror,
Ut hic accipias potiùs aurum, quàm hinc eas cum Milite.
BA. Cupio. *BA.* dabitur opera. aqua calet. eamus hinc intrò, ut laves.
Nam ut in navi vecta es, credo, timida es. *BA.* aliquantum, ſoror.
Simul hinc neſcio, qui turbat, qui huc it. decedamus.
BA. Sequere hàc igitur me intrò in lectum, ut ſedes laſſitudinem.

SCENA TERTIA.

PISTOCLERUS, LYDUS.

LYDUS.

JAMDUDUM, Piſtoclere, tacitus te ſequor,
Spectans, quas túte res hôc ornatu geras.
Nam, ita me dii ament, ut Lycurgus mihi quidem
Videtur poſſe hic ad nequitiam adducier.
Quò nunc capeſſis te, hinc adversâ viâ,
Cum tantâ pompâ? *PI.* huc. *LY.* quid huc? quis iſtic habet?
PI. Amor, Voluptas, Venus, Venuſtas, Gaudium,
Jocus, Ludus, Sermo, Suavis-ſuaviatio.
LY. Quid tibi commercii eſt cum diis damnoſiſſimis?
PI. MALI SUNT homines, qui bonis dicunt malé.
Tu dîs nec rectè dicis: non æquum facis.
LY. An deus eſt ullus Suavis-ſuaviatio?
PI. An non putâſti eſſe? nimiumquam, ô Lyde, es barbarus!
Quem ego ſapere nimio cenſui plus quàm Thalem,
I, ſtultior es barbaro Potitio,
Qui tantus natu, deorum neſcis nomina.
LY. Non hic placet mihi ornatus. *PI.* nemo ergo tibi
Hoc apparavit: mihi paratum eſt, cui placet.
LY. Etiam me adversus exordire argutias?
Qui ſi decem habeas linguas, mutum eſſe addecet.
PI. NON OMNIS ætas, Lyde, ludo convenit.
Magis unum in mente eſt mihi nunc, ſatis ut commodè
Pro dignitate obſonii hæc concuret cocus.
LY. Jam perdidiſti te, atque me, atque operam meam,
Qui tibi nequicquam ſæpe monſtravi bene.
PI. Ibidem ego meam operam perdidi, ubi tu tuam.
Tua diſciplina nec mihi prodeſt, nec tibi.
LY. O præligatum pectus! *PI.* odioſus mihi es.
Tace, atque ſequere, Lyde, me. *LY.* illuc ſis vide,
Non pædagogum jam me, ſed Lydum vocat.
PI. Non par videtur, neque ſit conſentaneum,
Cùm *herus* hic intus ſit, & cum amicâ *ſuâ* accubet,
Cúmque oſculetur, & convivæ alii accubent,
Præſentibus illis pædagogus unà ut ſiet.
LY. An hoc ad eas res obſonatum eſt obſecro?
“ *PI.* SPERAT quidem animus: quò eveniat, diis
“ in manu eſt.
LY. Tu amicam habebis? *PI.* cùm videbis, tum ſcies.
LY. Imò neque habebis, nec ſinam: iturus ſum domum.
PI. Omitte, Lyde, ac cave malo. *LY.* quid? cave malo?
PI. Jam exceſſit mihi ætas ex magiſterio tuo.
LY. O barathrum, ubi nunc es? ut ego te uſurpem lubens!
Video nimiò jam multò plus quàm volueram.
Vixiſſe nimiò ſatiu'ſt jam, quàm vivere.
Magiſtrón' quenquam diſcipulum minitarier?
Nihil moror diſcipulos mihi eſſe jam plenos ſanguinis:
Valens afflictet me vacivom virium.
PI. Fiam, ut ego opinor, Hercules; tu autem Linus.
LY. Pol metuo magis, ne Phœnix tuis factis ſuam,
Téque ad patrem eſſe mortuum renunciem.
PI. Satis hiſtoriarum eſt. *LY.* hic vereri perdidit.
Compendium ædepol haud ætati optabile
Feciſti, cum iſtanc nactu's impudentiam.
Occiſus hic homo eſt. ecquid in mentem eſt tibi,

Patrem tibi eſſe? *PI.* tibi ego, aut tu mihi ſervus es?
LY. Pejor magiſter te iſtæc docuit, non ego.
Nimiò es tu ad illas res diſcipulus docilior,
Quàm ad illa, quæ te docui, ubi operam perdidi.
PI. Iſtiſtenus tibi, Lyde, libertas data eſt.
Orationis ſatìs eſt. ſequere me, ac tace.
LY. Ædepol feciſti furtum in ætatem malum,
Quum iſtæc flagitia me celaviſti, & patrem.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

CHRYSALUS.

HERILIS patria ſalve! quam ego biennio,
Poſtquam hinc io Epheſum abii, conſpicio lubens.
Saluto te, vicine Apollo, qui ædibus
Propinquus noſtris accolis, venerórque te,
Ne Nicobulum me ſinas noſtrum ſenem
Prius convenire, quam ſodalem viderim
Mneſilochi Piſtoclerum, quem ad epiſtolam
Mneſilochus miſit ſuper amicâ Bacchide.

SCENA SECUNDA.

PISTOCLERUS, CHRYSALUS.

PISTOCLERUS.

MIRUM eſt, me, ut redeam, te opere tanto quæſere,
Qui abire hinc nullo pacto poſſim, ſi velim:
Ita me vadatum amore vinctúmque attines.
CH. Prò dii immortales! Piſtoclerum conſpicor.
O Piſtoclere, ſalve. *PI.* ſalve, Chryſale.
CH. Compendii verba multa jam faciam tibi.
Venire tu me gaudes, ego credo tibi.
Hoſpitium & cœnam pollicere, ut convenit
Peregre advenienti: ego autem venturum annuo.
Salutem tibi ab ſodali ſolidam nuncio.
Rogabis me, ubi ſit? vivit. *PI.* nempe rectè valet?
CH. Iſtuc volebam ego ex te percunctarier.
PI. Quî ſcire poſſum? *CH.* nullus plus. *PI.* quemnam ad modum?
CH. Quia ſi illa inventa eſt, quam ille amat, vivit rectè & valet:
Si non inventa eſt, minùs valet, moribundus eſt.
" ANIMA eſt amica amanti. ſi abeſt, nullus eſt:
" Si adeſt, res nulla'ſt: ipſus eſt nequam & miſer.
Sed tu quid factitâſti mandatis ſuper?
PI. Egón' ut, quod ab illo attigiſſet nuncius,
Non impetratum id advenienti ei redderem?
Regiones colere mavellem Acheruntica.
CH. Eho, an inveniſti Bacchidem? *PI.* Samiam quidem.
CH. Vide quæſo, ne quis tractet illam indiligens.
Scis tu, ut confringi vas citò Samium ſolet.
PI. Jámne, ut ſoles? *CH.* dic ubi ea nunc eſt, obſecro.
PI. Hic, exeuntem me unde aſpexiſti modó.
CH. Ut iſtuc eſt lepidum: proximæ viciniæ
Habitat. & quidnam meminit Mneſilochi? *PI.* rogas?
Imò unicè unum plurimi pendit. *CH.* papæ!
PI. Imò ut eum credis; miſera amans deſiderat.
CH. Scitum iſtuc. *PI.* imò Chryſale, hem non tantulum
Unquam intermittit tempus, quin eum nominet.
CH. Tanto hercle melior Bacchis. *PI.* imó. *CH.* imò hercle abiero
Potiús. *PI.* num invitus rem bene geſtam audis heri?
CH. Non herus, ſed actor mihi cor odio ſauciat.
Etiam EPIDICUM, quam ego Fabulam æquè ac me ipſum amo,
Nullam æquè invitus ſpecto, ſi agit Pellio.
Sed Bacchis etiam fortis tibi viſa eſt? *PI.* rogas?
Nî nactus Venerem eſſem, hanc Junonem dicerem.
CH. Ædepol, Mneſiloche, ut rem hanc natam eſſe intellego,
Quod ames, paratum eſt: quod des, invento eſt opus.
Nam iſtoc fortaſſe aurum eſt opus. *PI.* Philippeo quidem.
CH. Atque eo fortaſſe jam opus eſt. *PI.* imò etiam priús.
Nam jam huc adveniet Miles. *CH.* Et miles quidem!
PI. Qui de amittendâ Bacchide aurum hìc exigit.
CH. Veniat quando vult, atque ita ne mihi ſit moræ.
Domi eſt: non metuo, nec cuiquam ſupplico,
Dum quidem hoc valebit pectus perfidiâ meum.
Abi intrò, ego hìc curabo. tu intus dicito
Mneſilochum adeſſe Bacchidi. *PI.* faciam, ut jubes.
CH. Negocium hoc ad me attinet aurarium.
Mille & ducentos Philippos attulimus aureos
Epheſo, quos hoſpes debuit noſtro ſeni.
Indè ego hodie aliquam machinabor machinam,
Unde aurum efficiam amanti herili filio.
Sed foris concrepuit noſtra: quinam exit foras?

SCENA TERTIA.

NICOBULUS, CHRYSALUS.

NICOBULUS.

IBO in Piræcum. viſam, ecquæ advenerit
In portum ex Epheſo navis mercatoria.
Nam meus formidat animus, noſtrum tam diu
Ibi deſidere, neque redire filium.
CH. Extexam ego illum pulchre jam, ſi dii volunt.
Haud dormitandum eſt. opus eſt chryſo Chryſalo.
Adibo hunc, quem quidem ego hodie faciam hìc arietem
Phryxi, itáque tondebo auro uſque ad vivam cutem.
Servus ſalutat Nicobulum Chryſalus.
NI. Prò dî immortales! Chryſale, ubi mihi eſt filius?
CH. Quin tu primúm ſalutem reddis, quam dedi?
NI. Salve. ſed ubinam eſt Mneſilochus? *CH.* vivit, valet.
NI. Venitne? *CH.* venit. *NI.* evax! aſperſiſti aquam.
Benéne uſque valuit? *CH.* pancraticè atque athleticé.
NI. Quid hoc? quâ causâ eum hinc in Epheſum miſeram,
Accepiſtne aurum ab hoſpite Archidemide?
CH. Heu cor meum & cerebrum, Nicobule, finditur,
Iſtius hominis ubi fit quáque mentio.
Tún' hoſpitem illum nominas hoſtem tuum?
NI. Quid ita, obſecro hercle? *CH.* quia ædepol certè ſcio,
Vulcanus, Sol, Luna, Dies, dei quatuor,
Sceleſtiorem nullum illuxêre alterum.
NI. Quámne Archidemidem? *CH.* quàm, inquam, Archidemidem.
NI. Quid fecit? *CH.* quid non fecit? quin tu id me rogas?
Primúm dum inficias ire cœpit filio:
Negare ſe debere tibi triobulum.
Continuò antiquum hoſpitem noſtrum ſibi
Mneſilochus advocavit, Pelagonem ſenem:
Eo præſente homini extemplo oſtendit ſymbolum,
Quem túte dederas ad eum, ut ferret, filio.
NI. Quid, ubi ei oſtendit ſymbolum? *CH.* inſit dicere:
Adulterinum, & non eum eſſe ſymbolum:
Quótque innocenti ei dixit contumelias!
Adulterare cum aiebat rebus cæteris.
NI. Habetín' aurum? id mihi primùm dici volo.
CH. Poſtquam quidem Prætor recuperatores dedit,
Damnatus demum, vi coactus reddidit
Ducentos & mille Philippûm. *NI.* tantum debuit.
CH. Porrò etiam auſculta pugnam, quam voluit dare.
NI. Etiámne eſt quid porró? *CH.* hem accipe: trina hæc nunc erit.
NI. Deceptus ſum. Autolyco hoſpiti aurum credidi.
CH. Quin tu audi. *NI.* imò ingenium avidi haud pernôram hoſpitis.
CH. Poſtquam aurum abſtulimus, in navem conſcendimus,

Domum cupientes. fortè ut aſſedi in ſtegâ,
Dum circumſpecto; atque ego lembum conſpicor :
Longum eſt rigorem maleficum exornarier.
NI. Perii hercle, lembus ille mihi lædit latus.
CH. Is erat communis cum hoſpite & prædonibus.
NI. Adeón' me fuiſſe fungum, ut qui illi crederem !
Cùm mihi ipſum nomen ejus Archidemidis
Clamaret dempturum eſſe, ſi quid crederem.
CH. Is lembus noſtræ navi inſidias dabat.
Occœpi ego obſervare eos, quam rem gerant.
Interea è portu noſtra navis ſolvitur.
Ubi portu exiimus, homines remigio ſequi,
Neque aves, neque venti citiús. quoniam ſentio,
Quæ res geteretur, navem extemplo ſtatuimus.
Quum jam vident nos ſtare, occeperunt ratem
Turbare in portu. *NI.* Ædepol mortalis malos !
Quid denique agitis ? *CH.* rurſum in portum recipimus.
NI. Sapienter factum à vobis. quid illi poſtea ?
CH. Revorſionem ad terram faciunt veſpere.
NI. Aurum hercle auferre voluere. ei rei operam dabant.
CH. Non me fefellit, ſenſi: eò exanimatus fui.
Quum jam videmus auro inſidias fieri,
Capimus conſilium continuò, poſtridie
Auferimus indè aurum omne, illis præſentibus,
Palàm atque apertè, ut illi id factum ſciſcerent.
NI. Scitè hercle. cedò, quid illi ? *CH.* triſtes illico,
Quom extemplo à portu ire nos cum auro vident,
Subducunt lembum capitibus quaſſantibus.
Nos apud Theotimum omne aurum depoſuimus :
Qui illic ſacerdos eſt Dianæ Epheſiæ.
NI. Qui iſtic Theotimus eſt ? *CH.* Megalobuli filius,
Qui nunc in Epheſo eſt Epheſiis cariſſimus.
NI. Næ ille hercle mihi ſit multo tanto carior,
Si me illóc auro tanto circumduxerit.
CH. Quin in ipsâ æde Dianæ conditum eſt,
Ibidem publicitus ſervant. *NI.* occidiſtis me.
Nimio hìc privatim ſervaretur rectiús.
Sed vos nihilne attuliſtis indè auri domum ?
CH. Imò etiam. verùm, quantum attulerit, neſcio.
NI. Quid, neſcis ? *CH.* quia Mneſilochus noctu clanculum
Devenit ad Theotimum: nec mihi credere
Nec cuiquam in navi voluit. eò ego neſcio,
Quantulum attulerit: verùm haud permultum attulit.
NI. Etiam dimidium cenſes ? *CH.* non ædepol ſcio.
Verùm haud opinor. *NI.* fértne partem tertiam ?
CH. Non hercle opinor. verùm verum neſcio.
Profectò de auro nihil ſcio, niſi neſcio.
Nunc tibimet illuc navi capiundum eſt iter,
Ut illud reportes aurum ab Theotimo domum.
Atque heus tu ! *NI.* quid vis ? *CH.* anulum gnati tui
Facito ut memineris ferre. *NI.* quid opu'ſt anulo ?
CH. Quia id ſignum eſt cum Theotimo, qui cum illi afferet,
Ei aurum ut reddat. *NI.* meminero, & rectè mones.
Sed divéſne eſt iſtic Theotimus ? *CH.* etiam rogas ?
Qui ſoccis habeat auro ſubpactum ſolum.
NI. Cur ita faſtidit ? *CH.* tantas divitias habet :
Neſcit quid faciat auro. *NI.* mihi dederit velim.
Sed quî præſente id aurum Theotimo datum eſt ?
CH. Populo præſente: nullu'ſt Epheſi, quin ſciat.
NI. Iſtuc ſapienter ſaltem fecit filius,
Cùm diviti homini id aurum ſervandum dedit :
Ab eo licebit quamvis ſubitò ſumere.
CH. Imò hem tantiſper nunquam te morabitur,
Quin habeas illud, quo die illuc veneris.
NI. Cenſebam me effugiſſe à vitâ maritimâ,
Ne navigarem tandem hoc ætatis ſenex,
Id mihi haud utrum velim licere intellego:
Ita bellus hoſpes fecit Archidemides.
Ubi nunc eſt ergo meus Mneſilochus filius ?
CH. Deos atque amicos iit ſalutatum ad forum.
NI. At ego hinc ad illum, ut conveniam, quantum poteſt.
CH. Ille eſt oneratus rectè, & plus juſto vehit.
Exorſa hæc tela non malè omnino mihi eſt,
Ut amantem herilem copem facerem filium :
Ita feci, ut auri quantum vellet ſumeret.
Quantum autem libeat reddere, ut reddat patri.
Senex in Epheſum *hinc* ibit aurum arceſſere :
Hic noſtra agetur ætas in malacum modum.
Si quidem hic relinquet, nec ſecum abducet ſenex
Med & Mneſilochum. quas ego hìc turbas dabo
Sed quid futurum eſt, cùm hoc ſenex reſciverit ?
Cùm ſe excucurriſſe illuc fruſtra ſciverit,
Nóſque aurum abuſos ? quid mihi fiet poſtea ?
Credo hercle adveniens nomen mutabit mihi,
Faciétque extemplo Crucifalum me ex Chryſalo.
Aufugero hercle, ſi magis uſus venerit.
Si ero reprehenſus, macto ego illum infortunio :
Si illi ſunt virgæ ruri, at mihi tergum domi eſt.
Nunc ibo, herili filio hanc fabricam dabo,
Super auro, amicáque ejus inventâ Bacchide.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

LYDUS.

PANDITE, atque aperite properè januam hanc orci, obſecro !
Nam equidem haud aliter eſſe duco. quippe quò nemo advenit,
Niſi quem ſpes reliquere omnes, eſſe ut frugi poſſiet.
Bacchides! non Bacchides, ſed Bacchæ ſunt acerrimæ.
Apage iſtas à me ſorores, quæ hominum ſorbent ſanguinem.
Omnis ad perniciem inſtructa domus opimè atque opiparé.
Quæ ut aſpexi, me continuò contuli protinam in pedes.
Egóne ut hæc concluſa geſtem clanculúm ? ut celem patrem,
Piſtoclere, tua flagitia, aut damná, aut deſpoliabula?
Quibus patrem, & me, téque, amicóſque omnes affectas tuos
Ad probrum, damnum, flagitium appellere unà & perdere.
Neque mei, neque tui, intus puditum eſt factis, quæ facis :
Quibus tuum patrem, méque unà, amicos, affines tuos,
Tuâ infamiâ feciſti geruliſigulos flagitii.
Nunc priuſquam malum iſtoc addis, certum eſt jam dicam patri.
De me hanc culpam demolibor jam, & ſeni faciam palàm,
Ut cum ex lutulento cœno properè hinc eliciat foras.

SCENA SECUNDA.

MNESILOCHUS.

MULTIS MODIS meditatus egomet mecum ſum, & ita eſſe arbitror :
HOMINI AMICO, qui eſt amicus, ita uti nomen poſſidet,
Niſi deos, ei nihil præſtare. id operâ expertus ſum eſſe ita.
Nam ut in Epheſum hinc abii (hoc factum eſt ferme abhinc biennium)
Ex Epheſo huc ad Piſtoclerum meum ſodalem literas
Miſi, amicam ut mihi inveniret Bacchidem. illum intellego
Inveniſſe, ut ſervus meus mihi nuntiavit Chryſalus.
Condignè is quam technam de auro adverſùm meum fecit patrem,
Ut mihi amanti copia eſſet ! ſed *æquum id ei reddere.*
“ Nam pol quidem, meo animo, INGRATO HOMINE “ nihil impenſiu'ſt.
“ Malefactorem amitti ſatiùs, quàm relinqui beneficum.
NIMIO PRÆSTAT impendioſum te, quàm ingratum dicier.
“ Illum laudabunt boni ; hoc etiam ipſi culpabunt mali.

Quâ me causâ magis cum curâ eſſe eâ quàm obvigilatè eſt opus.
Nunc, Mneſiloche, ſpecimen ſpecitur, nunc certamen cernitur:
Sísne nécne, ut eſſe oportet; malus, bonus cujuſmodi;
Juſtus, injuſtus; malignus, largus; commodus, incommodus.
" Cave sis te ſuperare ſervum ſiris faciundo bene.
Utut eris, moneo, haud celabis. ſed eccos video incedere
Patrem ſodalis, & magiſtrum. hinc auſcultabo, quam rem agant.

SCENA TERTIA.

LYDUS, PHILOXENUS, MNESILOCHUS.

Lydus.

Nunc experiar, ſítne acetum tibi peracre in pectore.
Sequere. *PH.* quò ſequar? quò ducis nunc me? *LY.* ad illam, quæ tuum
Perdidit, peſſumdedit tibi filium uni unicum.
" *PH.* Eia, Lyde, Leniter qui ſæviunt, ſapiunt magis.
" Minus mirandum eſt, illæc ætas ſi quid illorum facit,
" Quàm ſi non faciat. feci ego iſtæc itidem in adole-" ſcentiâ.
" *LY.* Hei mihi! hei mihi! iſtæc illum perdi-" dit aſſentatio.
Nam abſque te eſſet, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum:
Nunc propter te tuámque pravus factus eſt fiduciam
Piſtoclerus. *MN.* dii immortales, meum ſodalem hic nominat.
Quid hoc negotii eſt, Piſtoclerum Lydus quòd herum tam ciet?
PH. Pauliſper, Lyde, eſt libido homini ſuo animo obſequi:
Jam aderit tempus, cùm ſeſe etiam ipſe oderit: morem geras:
Dum caveatur, præter æquum ne quid delinquat, ſine.
LY. Non ſino, neque equidem illum me vivo corrumpi ſinam.
Sed tu, qui tam pro corrupto dicis cauſam filio,
Eadémne erat hæc diſciplina tibi, cùm tu adoleſcens eras?
Nego tibi hoc annis viginti fuiſſe primis copiæ,
Digitum longè à pædagogo pedem ut efferres ædibus.
Ante Solem exorientem niſi in palæſtram veneras,
Gymnaſii præfecto haud mediocris pœnas penderes.
Id quoi obtigerat, hoc etiam ad malum acceſſebatur malum,
Et diſcipulus & magiſter perhibebantur improbi.
Ibi curſu, luctando, haſtâ, diſco, pugilatu, pilâ,
Saliendo ſeſe exercebant magis, quàm ſcorto, aut ſaviis:
Ibi ſuam ætatem extendebant, non in latebroſis locis.
Indè de hippodromo & palæſtrâ ubi reveniſſes domum,
Cincticulo præcinctus in ſellâ apud magiſtrum aſſideres:
Cum librum legeres. ſi unam peccaviſſes ſyllabam,
Fieret corium tam maculoſum, quàm eſt nutricis pallium.
MN. Propter me hæc nunc meo ſodali dici diſcrucior miſer.
Innocens ſuſpicionem hanc ſuſtinet cauſâ meâ.
PH. Alii, Lyde, nunc ſunt mores. *LY.* id equidem ego certò ſcio.
Nam olim populi priùs honorem capiebat ſuffragio,
Quàm magiſtro deſinebat eſſe dicto-obediens.
At nunc, priuſquam ſeptuennis eſt, ſi attingas eum manu,
Extemplo puer pædagogo tabulâ dirumpit caput.
Cùm patrem adeas poſtulatum, puero ſic dicit pater:
Noster esto, dum te poteris defenſare injuriâ.
Provocatur pædagogus: eho ſenex minimi precii,
Ne attigas puerum iſtâc causâ, quando fecit ſtrenuè.
It magiſter quaſi lucerna uncto expretus linteo,
Itur illinc jure dicto. hóccine hic pacto poteſt
Inhibere imperium magiſter, ſi ipſus primus vapulet?
MN. Acris poſtulatio hæc eſt! cùm hujus dicta intellego.
Mira ſunt, ni Piſtoclerus Lydum pugnis contudit.
PH. Sed quis hic eſt, quem aſtantem video ante oſtium? *LY.* ô Philoxene!
MN. Deos propitios me videre, quàm illum, mavellem mihi.
PH. Quis illic eſt? *LY.* Mneſilochus, gnati tui ſodalis Piſtocleri:
Haud conſimili ingenio atque ille eſt, qui in lupanari accubat.
Fortunatum Nicobulum, qui illum produxit ſibi!
PH. Salvus ſis, Mneſiloche: ſalvum te advenire gaudeo.
MN. Dii te ament Philoxene. *LY.* hic enim rite productu'ſt patri.
In mare it, rem familiarem curat, cuſtodit domum:
Obſequens obediénſque eſt mori atque imperiis patris.
Hic ſodalis Piſtoclero jam puer puero fuit.
Triduum non intereſt ætatis uter major ſiet:
Verùm ingenium plùs triginta annis majus eſt, quàm alteri.
PH. Cave malum, & compeſce in illum dicere injuſtè. *LY.* tace:
Stultus es, qui illi malè ægre patere dici, qui facit.
Nam illum meum malum promptare malim, quàm peculium.
PH. Qui dum? *LY.* quia, malum ſi promptet, in dies faciat minus.
MN. Quia ſodalem meum caſtigas, Lyde, diſcipulum tuum?
LY. Periit tibi ſodalis. *MN.* ne dî ſirint. *LY.* ſic eſt, ut loquor.
Quin ego, cùm peribat, vidi, non ex audito arguo.
MN. Quid factum eſt? *LY.* meretricem indignè deperit. *MN.* non tu taces?
LY. At quæ acerrimè ac æſtuosè abſorbet, ubi quemque attigit.
MN. Ubi ea mulier habitat? *LY.* hîc. *MN.* unde eam eſſe aiunt? *LY.* ex Samo.
MN. Quæ vocatur? *LY.* Bacchis. *MN.* erras, Lyde: ego omnem rem ſcio,
Quemadmodum eſt. tu Piſtoclerum falsò atque inſontem arguis.
Nam ille amico & benevolenti ſuo ſodali ſedulò
Rem mandatam exſequitur. ipſus nec amat: ne tu creduas.
LY. Itáne oportet rem mandatam gerere amici ſedulò,
Ut ipſus in gremio oſculantem mulierem teneat ſedens?
Nullón' pacto res mandata poteſt agi, niſi identidem
Manus ferat ad papillas, labra à labris nuſquam auferat?
Nam alia memorare, quæ illum facere vidi, diſpudet:
Cum manum ſub veſtimenta ad corpus detulit Bacchidi,
Me præſente, neque pudere quicquam. quid verbis opus eſt?
Mihi diſcipulus, tibi ſodalis periit, huic filius.
" Nam Ego illum periiſſe duco, cui quidem periit pudor.
Quid opu'ſt verbis? ſi opperiri vellem pauliſper modò,
Ut opinor, illius inſpectandi mihi eſſet major copia:
Plus vidiſſem quàm deceret, quàm me atque illo æquum foret.
MN. Perdidiſti me ſodalis. egóne illam mulierem
Capitis non perdam? perire me malis malim modis.
" Satin' ut quem tu habeas fidelem tibi, aut " cui credas, neſcias?
LY. Viden', ut ægre patitur gnatum eſſe corruptum tuum,
Suum ſodalem! ut ipſus ſeſe cruciat ægritudine!
PH. Mneſiloche, hoc tecum oro, ut illius animum atque ingenium regas.
Serva tibi ſodalem, & mihi filium. *MN.* factum volo.

PH. In

PH. In te ergo hoc onus omne impono. Lyde, ſequere hàc me. *LY.* ſequor.
Melius eſſet, me quoque unà ſi cum illo relinqueres.
PH. Affatim eſt. Mneſiloche, cura, & concaſtiga hominem probè,
Qui dedecorat te, me, amicos, atque alios flagitiis ſuis.

SCENA QUARTA.

MNESILOCHUS.

A M I C I O R E M nunc utrum credam magis
Sodaleméne eſſe, an Bacchidem, incertum admodum eſt.
Illum exoptavit potiùs? habeat. optimè eſt.
Næ illa illud hercle cum malo fecit ſuo, meo.
Nam mihi divini nunquam quiſquam creduat,
Nî ego illam exemplis plurimis planéque amo.
Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.
Nam jam domum ibo, atque aliquid ſurripiam patri.
Id illi dabo. ego iſtanc multis ulciſcar modis:
Adeò ego illam cogam uſque, ut mendicet meus pater.
Sed ſatíne ego animum mente ſincerâ gero?
Qui ad hunc modum hæc hic, quæ futura, fabulor?
Amo hercle, opinor, utpote quod pro certo ſciam.
Verum quàm illa unquam de meâ pecuniâ
Ramentâ fiat plumeâ propenſior,
Mendicum malim mendicando vincere.
Nunquam ædepol viva me irridebit. nam mihi
Decretum eſt renumerare jam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi ſubblandibitur:
Tum, cùm *meâ illud* nihilo pluris referet,
Quàm ſi ad ſepulchrum mortuo dicat jocum.
Sed antequam illa unquam meis opulentiis
Ramentâ fiat gravior, aut propenſior,
Mori me malim excruciatum inopiâ.
Profectò ſtabile eſt me patri aurum reddere.
Eâdem exorabo, Chryſalo causâ meâ
Pater ne noceat: neu quid ei ſuccenſeat
Meâ causâ de auro, quòd eum ludificatus eſt.
Nam illi æquum eſt me conſulere, qui causâ meâ
Mendacium dixit. *nunc* V O S me ſequimini.

SCENA QUINTA.

PISTOCLERUS.

R E B U S aliis antevortar, Bacchis, quæ mandas mihi:
Mneſilochum ut requiram, atque ut eum mecum ad te adducam ſimul.
Nam illud animus meus miratur, ſi à me tetigit nuncius,
Quid remoratur. ibo, & viſam huc ad eum, ſi fortè eſt domi.

SCENA SEXTA.

MNESILOCHUS, PISTOCLERUS.

M N E S I L O C H U S.

R E D D I D I patri omne aurum. nunc ego illam me velim
Convenire, poſtquam inanis ſum, contemtricem meam.
Sed veniam mihi quàm gravatè pater dedit de Chryſalo!
Verùm poſtremò impetravi, ut ne quid ei ſuccenſeat.
PI. Eſtne hic meus ſodalis? *MN.* éſtne hic hoſtis, quem aſpicio, meus?
PI. Certè is eſt. *MN.* is eſt. *PI.* adibo contrá. *MN.* attollam gradum.
PI. Salvus ſis, Mneſiloche. *MN.* ſalve. *PI.* ſalvus cum peregre advenis,
Cœna detur. *MN.* N O N P L A C E T M I H I cœna, quæ bilem movet.
PI. Num quæ advenienti ægritudo objecta eſt? *MN.* atque acerrima.
PI. Unde? *MN.* ab homine, quem mihi amicum eſſe arbitratus ſum antidhac.

" *PI.* M U L T I M O R E iſto atque exemplo vivunt, quos cùm cenſeas
" Eſſe amicos, reperiuntur falſi falſimoniis;
" Linguâ factioſi, inertes operâ, ſublectâ fide.
Nullus eſt, quoi non invideant rem ſecundam obtingere.
Sibi ne invideatur, ipſi ignavi rectè cavent.
MN. Ædepol næ tu illorum mores perquam meditatè tenes.
Sed etiam unum hoc ex ingenio malo malum inveniunt ſuo:
Nulli amici ſunt, inimicos ipſi in ſeſe omnis habent.
Atque ii ſe cùm fruſtrantur, fruſtrari alios ſtolidi exiſtimant.
Sicut eſt hic, quem eſſe amicum ratus ſum, atque ipſus ſum mihi:
Ille, quod in ſe fuit, accuratum habuit, quod poſſet mali
Facere, & in me inconciliare copias omnis meas.
PI. Improbum iſtunc eſſe oportet hominem. *MN.* ego ita eſſe arbitror.
PI. Obſecro hercle loquere, quis is eſt? *MN.* benevolens vivit tibi.
Nam nî ita eſſet, tecum orarem, ut ei, quod poſſes mali
Facere, faceres. *PI.* dic modò hominem, qui ſit: ſi non fecero
Ei malè aliquo pacto, me eſſe dicito ignaviſſimum.
MN. Nequam homo eſt, verùm hercle amicus eſt tibi. *PI.* tanto magis
Dic, quis eſt. N E Q U A M hominis ego parvipendo gratiam.
MN. Video non poteſſe, quin tibi ejus nomen eloquar.
Piſtoclere, perdidiſti me ſodalem funditus.
PI. Quid illuc eſt? *MN.* quid eſt? miſíne ego ad te ex Epheſo epiſtolam
Super amicâ, ut mihi invenires? *PI.* fateor factum, & reperi.
MN. Qui, tibi non erat meretricum aliarum Athenis copia,
Quibuſcum haberes rem, niſi cum illâ, quam ego mandâſſem tibi!
Occiperes túte amare, & me ires conſultum malé?
PI. Sanún' es? *MN.* rem repperi omnem ex tuo magiſtro, ne nega.
Perdidiſti me. *PI.* etiámne ultro tuis me prolectas probris?
MN. Quid amas Bacchidem? *PI.* duas ergo hic intus eccas Bacchides.
MN. Quid, duæ? *PI.* atque ambas ſorores. *MN.* loqueris nunc nugas ſciens.
PI. Poſtremò, ſi pergis parum mihi fidem arbitrarier,
Tollam ego ted in collum, atque intrò hinc auferam. *MN.* imò ibo: mane.
PI. Non maneo, neque tu me habebis falsò ſuſpectum. *MN.* ſequor.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

PARASITUS, Puer.

P A R A S I T U S ego ſum hominis nequam atque improbi
Militis, qui amicam ſecum avexit ex Samo.
Nunc me ire juſſit ad eam, & percunctarier,
Utrum aurum reddat, ánne eat ſecum ſimul.
Tu dudum, puer, cum illâ uſque iſti ſimul;
Quæ harum ſunt ædes, pulta: adi actutum ad fores.
Recede hinc dierectè. ut pulſat propudium!
Comeſſe panem tris pedes latum potes,
Fores pultare neſcis! ecquis his in ædibus eſt?
Heus ecquis hic eſt? ecquis hoc aperit oſtium?
Ecquis exit?

SCENA SECUNDA.

PISTOCLERUS, PARASITUS.

PISTOCLERUS.

QUID iſtuc? quæ iſtæc eſt pulſatio?
Quæ tè mala crux agitat; ad iſtunc qui modum
Alieno vires tuas extentes oſtio?
Fores penè effregiſti. quid nunc vis tibi?
PA. Adoleſcens ſalve. *PI.* ſalve. ſed quem quæritas?
PA. Bacchidem. *PI.* utram ergo? *PA.* nihil ſcio, niſi Bacchidem.
Paucis me miſit miles ad eam Cleomachus;
Vel ut ducentos Philippos reddat aureos,
Vel ut hinc in Elatiam hodie eat ſecum ſimul.
PI. Non it. negato eſſe ituram. abi, & renuncia.
Alium illa amat, non illum. duc te ab ædibus.
PA. Nimis iracundè. *PI.* at ſcin' quàm iracundus ſiem?
Næ tibi hercle haud longè eſt os ab infortunio,
Ita dentifrangibula hæc meis manibus geſtiunt.
PA. Cùm ego hujus verba interpretor, mihi cautio eſt,
Ne nucifrangibula excuſſit ex màlis meis.
Tuo ego iſtæc igitur dicam illi periculo.
PI. Quid ais tu? *PA.* ego iſtuc illi dicam. *PI.* dic mihi,
Quis tu es? *PA.* illius ſum integumentum corporis.
PI. Nequam eſſe oportet, cui tu integumentum improbus es.
PA. Sufflatus ille huc veniet. *PI.* diruptum velim.
PA. Num quid vis? *PI.* abeas celeriter. factò eſt opus.
PA. Vale dentifrangibule. *PI.* & tu, integumentum, vale.
In eum nunc hæc revenit res locum, ut quid conſilii
Dem meo ſodali ſuper amicâ, neſciam,
Qui iratus renumeravit omne aurum patri,
Neque nummus ullu'ſt, qui reddatur militi.
Sed huc concedam. nàm concrepuerunt fores.
Mneſilochus eccum mœſtus progreditur foras.

SCENA TERTIA.

MNESILOCHUS, PISTOCLERUS.

MNESILOCHUS.

PETULANS, protervo, iracundo animo, indomito, incogitato,
Sinè modo & modeſtiâ ſum, ſinè bono jure atque honore,
Incredibilis, impóſque animi, inamabilis, illepidus vivo,
Malevolente ingenio natus. poſtremò id mihi eſt, quod nolo
Ego eſſe aliis. credibile hoc eſt? nequior nemo eſt, neque indignior,
Quoi dii benefaciant, neque quem quiſquam homo aut amet, aut adeat.
Inimicos quàm amicos æquius eſt me habere: malos quàm bonos
Par magìs me juvare. omnibus probris, quæ improbis viris
Digna ſunt, dignior nullus eſt homo: qui patri reddidi
Omne aurum amans, quod fuit præ manu. ſúmne ego homo miſer!
Perdidi me, atque operam Chryſali.
PI. Conſolandus hic mihi eſt. ibo ad eum. Mneſiloche, quid fit? *MN.* perii.
PI. Dii melius faciant. *MN.* perii. *PI.* non taces inſipiens? *MN.* taceam?
PI. Sanus ſatis non es. *MN.* perii. multa mala mihi in pectore
Nunc aeria atque acerba eveniunt. criminin' me habuiſſe fidem?
Immeritò tibi iratus fui. *PI.* eia bonum habe animum.
MN. Unde habeam? mortuus pluris pretii'ſt, quàm ego ſum. *PI.* militis
Paraſitus modò venerat aurum petere: hinc eum ego meis
Dictis malis, his foribus, atque hâc repuli, rejeci hominem.
MN. Quid mihi id prodeſt? quid faciam? nihil habeo miſer. ille quidem
Hanc abducet, ſcio. *PI.* ſi mihi ſit, non pollicear. *MN.* ſcio, dares.
Novi. ſed niſi ames, non habeam tibi fidem tantam.
Nunc agitas ſat tutè tuarum rerum: egóne ut opem mihi
Ferre putem poſſe inopem te? *PI.* tace modò: deus reſpiciet nos aliquis.
MN. Nugæ. *PI.* mane. *MN.* quid eſt? *PI.* tuam copiam eccam, Chryſalum video.

SCENA QUARTA.

CHRYSALUS, MNESILOCHUS, PISTOCLERUS.

CHRYSALUS.

HUNC hominem decet auro expendi: huic decet ſtatuam ſtatui ex auro.
Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus ſpoliis ſum affectus.
Herum majorem meum ut ego hodie luſi lepidè! ut ludificatus eſt!
Callidum ſenem callidis dolis compuli, & perpuli, mihi omnia ut crederet.
Nunc amanti hero, filio ſenis, quîcum ego bibo, quîcum edo, & amo,
Regias copias aureáſque obtuli, ut domo ſumeret, neu foris quæreret.
Non mihi iſti placent Parmenones, Syri, qui duas aut tres minas
Auferunt heris. nequius nihil eſt, quàm egens conſilii ſervus, niſi habet
Multipotens pectus, ubicunque uſus ſiet, pectore expromat ſuo.
Nullus frugi eſſe poteſt homo, niſi qui & bene & malè facere tenet.
Improbis cum improbus ſit, harpaget: furibus furetur, quod queat.
Verſipellem frugi convenit eſſe hominem. pectus cui ſapit,
Bonus ſit bonis, malus ſit malis. utcunque res ſit, ita animum habeat.
Sed lubet ſcire, quantum aurum herus ſibi dempſit: & quid ſuo reddidit patri.
Si frugi eſt, Herculem fecit ex patre: decumam partem ei
Dedit, ſibi novem abſtulit. ſed, quem quæro, optimò ecce obviàm
Mihi eſt. num qui nummi exciderunt, here, tibi, quòd ſic terram
Obtuere? quid vos mœſtos tam triſtéſque eſſe conſpicor?
Non placet, nec temere eſt etiam. quin mihi reſpondetis?
MN. Chryſale, occidi. *CH.* fortaſſis tu auri dempſiſti parum.
MN. Quî, malùm, parum? imò verò nimio minus multo parum.
CH. Quid igitur, ſtulte? quoniam occaſio ad eam rem fuit
Meâ virtute parta, ut, quantum velles, tantum ſumeres,
Sic hoc digitulis duobus ſumebas primoribus?
An neſciebas, quàm ejuſmodi homini rarò tempus ſe daret?
MN. Erras. *CH.* at quidem tute erràſti, cùm parum immerſti amplius.
MN. Pol tu quàm nunc me accuſes magìs, ſi magìs rem noveris.

Occi-

Occidi! *CH.* animus jam iſtôc dicto plus præſagitur mali.
MN. Perii! *CH.* quid ita? *MN.* quia patri omne cum ramento reddidi.
CH. Reddidiſti? *MN.* reddidi. *CH.* omnéne? *MN.* oppidò. *CH.* occiſi ſumus.
Quî in mentem venit tibi iſtuc facinus facere tam malum?
MN. Bacchidem atque hunc ſuſpicabar propter crimen, Chryſale,
Me malè conſuluiſſe: ob eam rem omne aurum iratus reddidi
Meo patri. *CH.* quid, ubi reddebas aurum, dixiſti patri?
MN. Id aurum accepiſſe extemplo ab hoſpite Archidemide. *CH.* hem,
Iſtôc dicto dediditi hodie in cruciatum Chryſalum:
Nam ubi me aſpiciet, ad carnificem rapiet continuò ſenex.
MN. Ego patrem exoravi. *CH.* nempe ergo hoc ut faceret quod loquor?
MN. Imò tibi ne noceat, neu quid ob eam rem ſuccenſeat.
Atque ægre impetravi. nunc hoc tibi curandum eſt, Chryſale.
CH. Quid vis curem? *MN.* ut ad ſenem etiam alteram facias viam.
Compara, fabricare, finge quod lubet, conglutina,
Ut ſenem hodie doctum doctè fallas, aurúmque auferas.
CH. Vix videtur fieri poſſe. *MN.* perge, ac facilè hæc feceris.
CH. Quàm, malum, facilè? quem mendacii prehendit manifeſto modo:
Quem ſi orem, ut mihi nihil credat, id non auſit credere.
MN. Imò ſi audias, quæ dicta dixit me adverſùm tibi.
CH. Quid dixit? *MN.* ſi tu illum Solem ſibi Solem eſſe dixeris,
Se illum Lunam credere eſſe, & noctem, qui nunc eſt dies.
CH. Emungam hercle hominem probè hodie: ne id nequicquam dixerit.
MN. Nunc quid nos vis facere? *CH.* enim nihil, niſi ut ametis, impero.
Cæterùm quantumlibet me poſcitote aurum, ego dabo.
Quid mihi refert Chryſalo eſſe nomen, niſi factis probo?
Sed nunc quantulum uſu'ſt auri tibi, Mneſiloche? dic mihi.
MN. Militi nummis ducentis jam uſus eſt pro Bacchide.
CH. Ego dabo. *MN.* tum nobis opus eſt ſumptu. *CH.* ah, placidè volo
Unumquidque agamus: hoc ubi egero, tum iſtuc agam.
De ducentis nummis primùm intendam baliſtam in ſenem.
Eâ baliſtâ ſi pervortam turrim & propugnacula,
Rectâ portâ invadam extemplo in oppidum antiquum & vetus:
Si id capſo, geritote amicis veſtris aurum corbibus,
Si cui animus ſperat. *PI.* apud te eſt animus noſter, Chryſale.
CH. Nunc tu abi intrò, Piſtoclere, ad Bacchidem, atque effer citò.
PI. Quid? *CH.* ſtilum, ceram, & tabellas, & linum. *PI.* jam faxo hic erunt.
MN. Quid nunc es facturus? id mihi dice. coctum eſt prandium.
CH. Vos duo eritis, atque amica tua erit tecum tertia.
MN. Sicut dicis. *CH.* Piſtoclero nulla amica eſt. *MN.* imò adeſt.
Alteram ille amat ſororem, ego alteram, ambas Bacchides.
CH. Quid tu loqueris? *MN.* hoc ut futuri ſumus. *CH.* ubi eſt biclinium
Vobis ſtratum? *MN.* quid id exquiris? *CH.* res ita eſt: dici volo.
Neſcis, quid ego acturus ſim, neque facinus quántum exordiar.
MN. Cedò manum, ac ſubſequere propiùs me ad fores. intrò inſpice.
CH. Evax nimis bellus, atque ut eſſe maximè optabam, locus.
PI. Quæ imperaviſti (imperatum bene bonis) factum illico eſt.
CH. Quid paraſti? *PI.* quæ parari tu juſſiſti omnia.
CH. Cape ſtilum properè & tabellas tu has tibi. *MN.* quid poſtea?
CH. Quod jubebo, ſcribito iſtic. nam propterea *te* volo
Scribere, ut pater cognoſcat literas, quando legat.
Scribe. *MN.* quid ſcribam? *CH.* ſalutem tuo patri verbis tuis.
PI. Quid ſi potius morbum & mortem ſcribat? id erit rectius.
MN. Ne interturba jam imperatum in cerâ ineſt. *CH.* dic quemadmodum?
MN. Mneſilochus ſalutem dicit ſuo patri. *CH.* adſcribe hoc citò.
Chryſalus mihi uſquequaque loquitur nec rectè, pater,
Quia tibi aurum reddidi, & quia non te defraudaverim.
" *PI.* Mane, dum ſcribit. *CH.* Celerem oportet eſſe amatoris manum.
" *PI.* Atque idem hercle eſt ad perdundum magis, " quàm ad ſcribendum citus.
MN. Loquere: hoc ſcriptum eſt. *CH.* nunc, pater mi, proin tu ab eo ut caveas tibi,
Sycophantias componit, aurum ut abs ted auferat:
Et profectò ſe ablaturum dixit. planè adſcribito.
MN. Dic modò. *CH.* atque id pollicetur ſe daturum aurum mihi,
Quod dem ſcortis, quódque in luſtris comedim & congræcem, pater.
Sed pater vide ne tibi hodie verba det: quæſo cave.
MN. Loquere porrò. *CH.* adſcribe dum. *MN.* etiam loquere, quid ſcribam, modò?
CH. Sed, pater, quod promiſiſti mihi, te quæſo ut memineris,
Ne illum verberes, verùm apud te vinctum aſſervato domi.
Cedò tu ceram ac linum actutum. age, obliga, obſigna citò.
MN. Obſecro, quid iſtis ad iſtunc uſu'ſt conſcriptis modum?
Ut tibi ne quid credat, atque ut vinctum te aſſervet domi?
CH. Quia mihi ita lubet. potin', ut cures te, atque ne parcas mihi?
Meâ fiduciâ opus conduxi, & meo periculo rem gero.
MN. Æquum dicis. *CH.* cedò tabellas. *MN.* accipe. *CH.* animum advortite.
Mneſiloche & tu Piſtoclere, jam facite in biclinio
Cum amicâ ſuâ uterque accubitum eatis. ita negotium eſt.
Atque ibidem, ubi nunc ſunt lecti ſtrati, potetis citò.
PI. Nunquid aliud? *CH.* hoc, atque etiam ubi erit accubitum ſemel,
Ne quoquam exſurgatis, donec à me erit ſignum datum.
PI. O imperatorem probum! *CH.* jam bis bibiſſe oportuit.
MN. Fugiamus. *CH.* vos voſtrum curate officium, ego efficiam meum.

SCENA QUINTA.

CHRYSALUS.

Insanum magnum molior negotium,
Metuóque ut hodie poſſiem emolirier,
Sed nunc truculento mihi atque ſævo uſus ſene eſt.
Nam non conducit huic ſycophantiæ
Senem tranquillum eſſe, ubi me aſpexerit.

Ver-

Verſabo ego illum hodie, ſi vivo, probè.
Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum eſt cicer.
Adambulabo ad oſtium, ut quando exeat,
Extemplo advenienti ei tabellas dem in manum.

SCENA SEXTA.

NICOBULUS, CHRYSALUS.

NICOBULUS.

Nimio illæc res eſt magnæ dividiæ mihi,
Subterfugiſſe ſic mihi hodie Chryſalum.
CH. Salvus ſum, iratus eſt ſenex. nunc eſt mihi
Adeundi ad hominem tempus. *NI.* quis loquitur propè?
Atque hic quidem, opinor, Chryſalu'ſt. *CH.* acceſſero.
NI. Bone ſerve ſalve. quid fit? quàm mox navigo
In Epheſum, ut aurum repetam ab Theotimo domum?
Taces? per omnes deos adjuro, ut ni meum
Gnatum tam amem, atque ei facta cupiam, quæ is velit,
Ut tua jam virgis latera lacerentur probè,
Ferratilíſque in piſtrino ætatem conteras.
Omnia reſcivi ſcelera ex Mneſilocho tua.
CH. Mén' criminatus eſt? optimè eſt: ego ſum malus,
Ego ſum ſacer, ſceleſtus: ſpecta rem modò.
Ego verbum faciam. *NI.* etiam carnifex
Minitare? *CH.* noſces tu illum actutum, qualis ſit.
Nunc haſce tabellas ferre me juſſit tibi.
Orabat, ut, quod iſtic eſſet ſcriptum, id fieret.
NI. Cedò. *CH.* noſce ſignum. *NI.* novi. ubi ipſe eſt?
CH. Neſcio. Nihil jam me oportet ſcire: oblitus ſum omnia.
Scio me eſſe ſervum. neſcio etiam id, quod ſcio.
Nunc ab tranſennâ hic turdus lumbricum petit:
Pendebit hodie pulcre, ita intendit tenús.
NI. Mane: dum parumper jam ad te exeo, Chryſale.
CH. Ut verba mihi dat! ut neſcio, quam rem gerat!
Servos arceſſit intus, qui me vinciant.
Bene navis agitatur, pulcre hæc confertur ratis.
Sed conticiſcam: nam audio aperiri fores.

SCENA SEPTIMA.

NICOBULUS, CHRYSALUS.

NICOBULUS.

Constringe tu illi, Artamo, actutum manus.
CH. Quid feci? *NI.* impinge pugnum, ſi muttivetit.
Quid hæ loquuntur litteræ? *CH.* quid me rogas?
Ut ab illo accepi, ad te obſignatas attuli.
NI. Ehn tu! loquitatúſne es gnato meo malè
Per ſermonem, quia mihi id aurum reddidit?
Et te dixiſſi id aurum ablaturum tamen
Per ſycophantias? *CH.* egóne iſtuc dixi? *NI.* ita.
CH. Quis homo eſt, qui dicat me dixiſſe iſtuc? *NI.* tace.
Nullus homo dicit: hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attuliſti. hem, hæ te vinciri jubent. *CH.* aha!
Bellerophontem jam tuus me fecit filius.
Egomet tabellas detuli, ut vincirer? ſine!
NI. Propterea hoc facio, ut ſuadeas gnato meo
Ut pergræcetur tecum, ter venefice.
CH. O ſtulte, ſtulte, neſcis nunc venire te:
Atque in eo ipſo aſtas lapide, ubi præco prædicat.
NI. Reſponde: quis me vendit? *CH.* "Quem di diligunt,
"Adoleſcens moritur, dum valet, ſentit, ſapit.
Hunc ſi ullus deus amaret, plus annis decem,
Plus jam viginti mortuum eſſe oportuit:
Terræ odium ambulat. jam nihil ſapit,
Nec ſentit. tanti eſt, quanti eſt fungus putidus.
NI. Tún' terræ me odium eſſe autumas? abducite hunc
Intrò, atque aſtringite ad columnam fortiter.
Nunquam auferes hinc aurum. *CH.* atqui *ultro* jam dabis.
NI. Dabo? *CH.* atque orabis me quidem ultro, ut auferam;
Cùm illum reſciſces criminatorem meum,
Quanto in periculo, & quantâ in pernicie ſiet,
Tum libertatem Chryſalo largibere:
Ego adeò nunquam accipiam. *NI.* dic, ſcelerum caput,
Dic, quo in periculo eſt meus Mneſilochus filius?
CH. Sequere hàc me, faxo jam ſcies. *NI.* quò gentium?
CH. Tres unos paſſus. *NI.* vel decem. *CH.* agedum, tu Artamo,
Forem hanc pauxillùm aperi, placidè, ne crepa:
Sat eſt. accede huc tu. vidén' convivium?
NI. Video ex advorſum Piſtoclerum & Bacchidem.
CH. Qui ſunt in lecto illo altero? *NI.* interii miſer.
CH. Noviſtíne hominem? *NI.* Novi. *CH.* dic ſodes mihi,
Bellân' videtur ſpecie mulier? *NI.* admodum.
CH. Quid illam, meretricémne eſſe cenſes? *NI.* quippini?
CH. Fruſtra es. *NI.* quis igitur obſecro eſt? *CH.* inveneris.
Ex me quidem hodie nunquam fies certior.

SCENA OCTAVA.

CLEOMACHUS, NICOBULUS, CHRYSALUS.

CLEOMACHUS.

Meamne hic Mneſilochus, Nicobuli filius,
Per vim ut retineat mulierem? quæ hæc factio eſt?
NI. Quis ille eſt? *CH.* per tempus hic venit miles mihi.
CL. Non me arbitratur militem, ſed mulierem,
Qui me meóſque non queam defendere.
Nam neque Bellona mihi unquam, neque Mars creduat,
Ni illum exanimalem faxo, ſi convenero,
Níve exhæredem fecero vitæ ſuæ.
NI. Chryſale, quis ille eſt, qui minitatur filio?
CH. Vir hic eſt illius mulieris, quâcum accubat.
NI. Quid, vir? *CH.* vir, inquam. *NI.* nupta eſt illân' obſecro?
CH. Scies haud multò póſt. *NI.* oppidò interii miſer.
CH. Quid? nunc ſceleſtus tibi videtur Chryſalus?
Age nunc, vincito me, auſcultato filio.
Dixín' tibi ego illum inventurum te, qualis ſit?
NI. Quid nunc ego faciam? *CH.* jube ſis me exſolvi citó.
Nam niſi ego exſolvor, jam manifeſtò hominem opprimet.
CL. Nihil eſt lucri, quod me hodie facere mavelim,
Quàm illum cubantem cum illâ opprimere, ambo ut necem.
CH. Audín' quæ loquitur? quin tu me exſolvi jubes?
NI. Exſolvite iſtum. perii, pertimui miſer.
CL. Tum illam, quæ corpus publicat vulgò ſuum,
Faxo, ſe haud dicat nactam, quem derideat.
CH. Paciſci cum illo paullulâ pecuniâ
Potes. *NI.* paciſcere ergo obſecro, quid tibi lubet;
Dum ne manifeſtò hominem opprimat, néve enicet.
CL. Nunc niſi ducenti Philippi redduntur mihi,
Jam illorum ego animam amborum exſorbebo oppidó.
NI. Hem illoc paciſcere, ſi potes. perge obſecro.
Paciſcere quidvis. *CH.* ibo & faciam ſeduló.
Quid clamas? *CL.* ubi herus tuus eſt? *CH.* nuſquam: neſcio.
Vis tibi ducentos nummos jam promittier,
Ut ne clamorem hic facias, neu convicium?
CL. Nihil eſt, quod malim. *CH.* atque ut tibi mala multa ingeram?

CL. Tuo arbitratu. *CH.* ut ſubblanditur carnifex !
Pater hic Mneſilochi eſt. ſequere. is promittet tibi.
Tu aurum rogato : cæterùm verbûm ſat eſt.
NI. Quid ſit ? *CH.* ducentis Philippis rem pepigi. *NI.* vah, ſalus
Mea, ſervaviſti me. quàm mox dico ? Dabo.
CH. Roga hunc tu, tu promitte huic. *NI.* promitto, roga.
CL. Ducentos nummos aureos Philippos probos
Dabiu' ? Dabuntur, inque : reſponde. *NI.* dabo.
CH. Quid nunc, impure, nunquid debetur tibi ?
Quid illi moleſtus ? quid illum morte territas ?
Et ego te & ille mactamus infortunio.
Si tibi eſt machæra, & nobis veruina eſt domi :
Quâ quidem te faciam, ſi tu me irritaveris,
Confoſſiorem ſoriciuâ neniâ.
Jamdudum hercle equidem ſentio, ſuſpicio
Quæ te ſollicitet, eum eſſe cum illâ muliere.
CL. Imò eſt quoque. *CH.* ita me Jupiter, Juno, Ceres,
Minerva, Latona, Spes, Opis, Virtus, Venus,
Caſtor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules,
Submanus, Sol, Saturnus, diiſque omnes ament :
Ut ille cum illâ neque cubat, neque ambulat,
Neque oſculatur, neque illud quod dici ſolet.
NI. Ut jurat ! ſervat me ille ſuis perjuriis.
CL. Ubi nunc Mneſilochus ergo eſt ? *CH.* rus miſit pater.
Illa autem in arcem abivit ædem viſere
Minervæ. nunc aperta eſt, i, viſe, éſtne ibi.
CL. Abeo ad forum igitur. *CH.* vel hercle in malam crucem.
CL. Hodie exigam aurum hoc ? *CH.* exige, ac ſuſpende te :
Ne ſupplicare cenſeas, nihili homo.
Ille eſt amotus. ſine me, per, te, here, obſecro
Deos immortales, ire huc intrò ad filium.
NI. Quid eò introibis ? *CH.* ut eum dictis plurimis
Caſtigem, cùm hæc ſic facta ad hunc faciat modum.
NI. Imò oro ut facias, Chryſale, & ted obſecro,
Cave parſis in eum dicere. *CH.* etiam me mones ?
Satiſu' eſt, ſi plura ex me audiet hodie mala,
Quàm audivit unquam Clinia ex Demetrio ?
NI. Lippi illic oculi ſervus eſt ſimillimus :
Si non eſt ; nolis eſſe, neque deſideres :
Si eſt ; abſtinere, quin attingas, non queas.
Nam ni illic hodie forte fortunâ hic foret,
Miles Mneſilochum cum uxore opprimeret ſuâ.
Atque obtruncaret mœchum manifeſtarium :
Nunc quaſi ducentis Philippis emi filium,
Quos dare promiſit militi : quos non dabo
Temere etiam, priuſquam filium convenero.
Nunquam ædepol quicquam temere credam Chryſalo.
Verum libet etiam mihi has perlegere denuo :
ÆQUUM eſt tabellis conſignatis credere.

SCENA NONA.

NICOBULUS, CHRYSALUS.

CHRYSALUS.

ATRIDÆ duo fratres cluent feciſſe facinus maximum :
Cùm Priami patriam Pergamum, divinâ mœnitum manu,
Armis, equis, exercitu atque eximiis bellatoribus,
Millenûm numero navium, decumo anno pòſt ſubegerunt.
Non Pelides termento fuit, præut ego herum expugnabo meum.
Sinè claſſe, ſinéque exercitu, & tanto numero militum,
Cepi, expugnavi amanti herili filio aurum ab ſuo patre.
Nunc priuſquam huc ſenex venit, libet lamentari, dum exeat :
O Troja ! ô patria ! ô Pergamum ! ô Priame ! periiſti ſenex,
Qui miſerè malè mulcabere quadringentis Philippis aureis.
Nam ego has tabellas obſignatas, conſignatas, quas fero,
Non ſunt tabellæ, ſed equus, quem miſere Achivi ligneum.
Eplus eſt Piſtoclerus : ab eo hæc ſumpta. Mneſilochus Sinon eſt
Relictus. ellum ! non in buſto Achilli, ſed in lecto accubat :
Bacchidem habet ſecum. ille olim habuit ignem, qui ſignum daret :
Hæc ipſum exurit. ego ſum Ulyſſes, cujus conſilio hæc geruntur.
Tum quæ hic ſunt ſcriptæ literæ, hôc in equo inſunt milites
Armati atque animati probé. ita res ſucceſſit, meliúſque adhuc.
Atque hic equus non in arcem, verùm in arcam faciet impetum.
Excidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro ſenis.
Noſtro ſeni huic ſtolido, ei profectò nomen facio ego Ilio.
Miles Menelau'ſt : ego Agamemnon', idem Ulyſſes Laertius.
Mneſilochus eſt Alexander, qui erit exitium rei patriæ ſuæ :
Is Helenam abduxit, cujâ causâ nunc facio obſidium Ilio.
Nam illic eidem audii Ulyſſem, ut ego ſum, fuiſſe & audacem & malum.
Dolis ego deprenſus ſum : ille mendicans penè inventus interiit,
Dum ſibi exquirit fata Iliorum. aſſimiliter mihi hodie obtigit.
Vinctus ſum, ſed dolis exemi. item ſe ille ſervavit dolis.
Ilio tria fuiſſe audivi fata, quæ illi forent exitio :
Signum ex arce ſi periſſet : alterum etiam eſt Troili mors :
Tertium cùm portæ Scææ limen ſuperum ſcinderetur.
Paria item tria eis tribus ſunt fata noſtro huic Ilio :
Nam dudum primò, ut dixeram noſtro ſeni mendacium
Et de hoſpite, & de auro, & de lembo ; ibi ſignum ex arce jam abſtuli.
Jam duo reſtabant fata tum, nec magis id ceperam oppidum.
Pòſt ubi tabellas ad ſenem detuli, ibi occidi Troilum.
Cùm cenſuit Mneſilochum cum uxore eſſe dudum militis,
Ibi vix me exſolvi. atque id periclum aſſimilo, Ulyſſem ut prædicant
Cognitum ab Helenâ, eſſe proditum Hecubæ. ſed ut olim ille ſe
Blanditiis exemit, & perſuaſit, ſe ut amitteret :
Item ego dolis me illo expuli periculo, & decepi ſenem.
Poſtea cum magnifico milite, urbes verbis qui inermus capit,
Conflixi, atque hominem repuli : dein pugnam conſerui ſeni :
Ego eum adeò uno mendacio devici, uno ictu extempulo
Cepi ſpolia. is nunc ducentos nummos Philippos militi,
- - - - - - quos dare ſe promiſit, dabit.
Nunc alteris etiam ducentis uſus eſt, qui diſpenſentur
Ilio capto : ut ſit mulſum, qui triumphent milites.
Sed Priamus hic multò illi præſtat. non quinquaginta modò,
Quadringentos filios habet ; atque equidem omnis lectos ſinè probro :
Eos ego hodie omnes contruncabo duobus ſolis ictibus.
Nunc Priamo noſtro ſi eſt quis emtor, coemtionalem ſenem
Vendam ego, venalem quem habeo, extemplo ubi oppidum expugnavero.
Sed Priamum aſtantem eccum ante portam video. adibo, atque alloquar.

NI. Cu-

NI. Cujanam vox prope me ſonat? *CH.* ô Nicobule. *NI.* quid fit? quid,
Quod te miſi, ecquid egiſti? *CH.* rogas? congredere. *NI.* congredior.
CH. Optimus ſum orator. ad lacrumas coegi hominem caſtigando,
Maléque dictis, quæ quidem quivi comminiſci. *NI.* quid ait? *CH.* verbum
Nullum fecit: lacrumans tacitus auſcultabat, quæ ego loquebar:
Tacitus conſcripſit tabellas: obſignatas mihi has dedit;
Tibi me juſſit dare. ſed metuo, ne idem cantent, quod priores.
Noſce ſignum. éſtne ejus? *NI.* novi. libet perlegere has. *CH.* perlege.
Nunc ſuperum limen ſcinditur, nunc adeſt exitium Ilio.
Turbat equus lepidè ligneus. *NI.* Chryſale ades, dum ego has perlego.
CH. Quid me tibi adeſſe opus eſt? *NI.* volo, ut quod jubebo facias,
Ut ſcias, quæ hic ſcripta ſient. *CH.* nihil moror, neque ſcire volo.
NI. Tamen ades. *CH.* quid opus eſt? *NI.* taceas. quod jubeo, id facias. *CH.* adero.
NI. Euge literas minutas. *CH.* qui quidem videat parum:
Verùm, qui ſatis videat, grandes ſatis ſunt. *NI.* animum advortito igitur.
CH. Nolo, inquam. *NI.* at volo, inquam. *CH.* quid opus eſt? *NI.* at enim id, quod te jubeo, facias.
“ *CH.* Juſtum eſt, Tuus tibi ſervus tuo arbitratu ſerviat.
NI. Hoc ageſis jam nunc. *CH.* ubi lubet, recita: aurium operam tibi dico.
NI. Ceræ quidem haud parſit, neque ſtilo. ſed quicquid eſt, perlegere certum eſt.
Pater ducentos Philippos quæſo Chryſalo
Da, ſi eſſe ſalvum vis me, aut vitalem tibi.
CH. Malum quidem hercle magnum, tibi dico. *NI.* quid eſt?
CH. Non priùs ſalutem ſcripſit? *NI.* nuſquam ſentio.
CH. Non dabis, ſi ſapies. verùm ſi das maxumè,
Næ ille alium gerulum quærat, ſi ſapiet, ſibi.
Nam ego non laturus ſum, ſi jubeas maxumè:
Sat ſic ſuſpectus ſum, cùm careo noxiâ.
NI. Auſculta porrò, dum hoc, quod ſcriptum eſt, pellego.
CH. Indè à principio jam impudens epiſtola eſt.
NI. Pudet prodire me ad te in conſpectum, pater.
Tantum flagitium te ſcire audivi meum,
Quòd cum peregrini cubui uxore militis.
Pol haud derides. nam ducentis aureis
Philippis redemi vitam ex flagitio tuam.
CH. Nihil eſt illorum, quin ego illi dixerim.
NI. Stultè feciſſe fateor. ſed quæſo, pater,
Ne me in ſtultitiâ, ſi deliqui, deſeras.
Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui.
Perſuaſum eſt facere, cujus nunc me facti pudet.
“ Prius te cavisse ergo, quàm pudere, æquum fuit.
CH. Eadem iſtæc verba dudum illi dixi omnia.
NI. Quæſo, ut ſat habeas id, pater, quòd Chryſalus
Me objurgavit plurimis verbis malis,
Et me meliorem fecit præceptis ſuis,
Ut te ei habere gratiam æquum ſit bonam.
CH. Eſtne iſtuc iſtic ſcriptum? *NI.* hem ſpecta, tum ſcies.
“ *CH.* Ut qui deliquit, ſupplex eſt ultro omnibus!
NI. Nunc ſi me fas eſt obſecrare abs te, pater,
Da mihi ducentos nummos Philippos, te obſecrò.
CH. Ne unum quidem hercle, ſi ſapis. *NI.* ſine pellegam:
Ego jusjurandum verbis conceptis dedi,
Daturum id me hodie mulieri ante veſperum,
Priuſquam à me abiret. nunc, pater, ne pejerem,
Cura: atque abduce me hinc ab hâc, quantum poteſt,
Quam propter tantum damni feci & flagitii.
Cave tibi ducenti nummi dividiæ ſuant.
Sexcenta tanta reddam, ſi vivo, tibi.
Vale, atque hæc cura. Quid nunc cenſes, Chryſale?
CH. Nihil ego tibi hodie conſilii quicquam dabo:
Neque ego haud committam, ut, ſi quid peccatum fiet,
Feciſſe dicas de meâ ſententiâ.
Verùm ut ego opinor, ſi ego in iſtôc ſiem loco,
Dem potiùs aurum, quàm illum corrumpi ſinam.
Duæ conditiones ſunt: utram tu accipias, vide.
Vel ut aurum perdas, vel ut amator pejeret.
Ego neque te jubeo, neque veto, neque ſuadeo.
NI. Miſeret me illius. *CH.* tuus eſt, non mirum facis.
Si plus perdundum ſit, periſſe ſuavius eſt,
Quàm illud flagitium volgo diſpaleſcere.
NI. Næ ille ædepol Epheſi multo mavellem foret,
Dum ſalvus eſſet, quàm reveniſſet domum.
Quin ergo iſtic, quod perdundum eſt, propero perdere?
Binos ducentos Philippos jam intus efferam:
Et militi quos dudum promiſi miſer,
Et iſtos. mane iſtic: jam exeo ad te, Chryſale.
CH. Fit vaſta Troja, ſcindunt proceres Pergamum.
Scivi ego jamdudum fore me exitium Pergamo.
Ædepol qui me eſſe dicat cruciatu malo
Dignum, næ ego cum illo pignus haud auſim dare,
Tantas turbellas facio. ſed crepuit foris:
Effertur præda ex Trojâ. taceam nunc jam.
NI. Cape hoc tibi aurum, Chryſale. i, fer filio.
Ego ad forum autem hinc ibo, ut ſolvam militem.
CH. Non equidem accipiam. proin tu quæras, qui ferat.
Nolo ego mihi credi. *NI.* cape verò: odioſè facis.
CH. Non equidem capiam. *NI.* at quæſo. *CH.* dico, ut res ſe habet.
NI. Morare. *CH.* nolo, inquam, aurum concredi mihi.
Vel da aliquem, qui me ſervet. *NI.* ohe, odioſè facis.
CH. Cedò, ſi neceſſe eſt. *NI.* cura hoc. jam ego huc revenero.
CH. Curatum eſt, eſſe te ſenem miſerrimum.
Hoc eſt incepta efficere pulchre, veluti mihi
Evenit, ut ovans prædâ onuſtus incederem.
Salute noſtrâ atque urbe captâ per dolum,
Domum reduco integrum omnem hinc exercitum.
Sed ſpectatores, vos nunc ne miremini,
Quòd non triumpho. pervulgatum eſt, nihil moror.
Veruntamen accipientur mulſo milites,
Nunc hanc prædam omnem jam ad quæſtorem deferam.

SCENA DECIMA.

PHILOXENUS.

Quam magìs in pectore meo foveo, quas meus filius turbas turbet,
Quam ſe ad vitam, & quos ad amores præcipitem inſcitus capeſſat,
Magìs curæ eſt, magîſque afformido, ne is pereat, neu corrumpatur.
Scio. ego fui illâ ætate, & feci illa omnia; ſed more modeſto.
Neque placitant mores, quibus video volgò gnatis eſſe parentes.
Duxi, habui ſcortum, potavi, edi, donavi. & enim id raró.
Ego dare me ludum meo gnato inſtitui. ut animo obſequium
Sumere poſſit, æquum eſſe puto: ſed nimis nolo deſidiæ
Ei dare ludum. nunc Mneſilochum, quod mandavi, viſo:
Ecquid eum ad virtutem aut ad frugem operâ ſuâ compulerit:
Sicut eum, ſi convenit, ſcio feciſſe. eo eſt ingenio natus.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

NICOBULUS, PHILOXENUS.

NICOBULUS.

QUISCUNQUE ubique ſunt, qui fuêre, quíſque futuri ſunt poſthac
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè antedeo ſtultitiâ, & moribus indoctis.
Perii! pudet. hoccine me ætatis ludos bis factum eſſe indigne?
Magìs quàm id reputo, tam magìs uror, quæ meus filius turbavit.
Perditus ſum, atque etiam eradicatus ſum: omnibus exemplis crucior.
Omnia me mala conſectantur, omnibus exitiis interii.
Chryſalus me hodie laceravit, Chryſalus me miſerum ſpoliavit:
Is me ſcelus uſque attondit dolis doctis indoctum, ut lubitum eſt.
Ita miles memorat meretricem eſſe, quam ille uxorem eſſe aiebat.
Omnia, ut quidque actum eſt, memoravit. eam ſibi hunc annum conductam.
Reliquum id auri factum, quod ego ei ſtultiſſimus homo promiſiſſem.
Hoc, hoc eſt, quod peraceſcit, hoc eſt demum quod percrucior,
Me hoc ætatis ludificari: imò ædepol ſic ludos factum!
Cano capite, atque albâ barbâ miſerum me auro eſſe emunctum!
Perii. hoc ſervum meum non nauci facere eſſe auſum? atque ego, ſi alibi
Plus perdiderim, minus ægre habeam, minúſque id mihi damno ducam.
PH. Certò hìc prope me mihi neſcio quis loqui viſu'ſt. ſed quem video?
Hic quidem pater Mneſilochi. *NI.* euge, ſocium ærumnæ & mei mali video.
Philoxene, ſalve. *PH.* & tu. unde agis? *NI.* unde homo miſer atque infortunatus.
PH. At pol ego ibi ſum, eſſe ubi miſerum hominem decet atque infortunatum.
NI. Igitur pari fortunâ, ætate ut ſumus, utimur. *PH.* ſic eſt. ſed, tu,
Quid tibi eſt? *NI.* pol mihi par idem eſt, quod tibi. *PH.* nunquidnam ad filium
Hæc ægritudo attinet? *NI.* admodum. *PH.* idem mihi morbus in pectore eſt.
NI. At mihi Chryſalus optimus homo----
Perdidit filium, me, atque rem omnem----
Meam. *PH.* quid tibi ex filio nam, obſecro, ægre eſt? *NI.* ſcies id: periit
Cum tuo: atque ambo æquè amicas habent. *PH.* quî ſcis? *NI.* vidi. *PH.* hei mihi, diſperii.
NI. Quid dubitamus pultare, atque huc evocare ambos foras?
PH. Haud moror. *NI.* heus Bacchis, jube ſis actutum aperiri fores,
Niſi mavoltis fores & poſtes comminui ſecuribus.

SCENA SECUNDA.

NICOBULUS, PHILOXENUS, BACCHIDES duæ ſorores.

BACCHIS.

QUIS ſonitu ac tumultu tanto, nomine nominat
Me, atque pultat ædes? *NI.* ego atque hic. *BA.* quid hoc eſt
Negotii? nam, amabò, quis has huc oves adegit?
NI. Oves nos vocant peſſumæ. *SO.* paſtor harum
Dormit, cùm hæ eunt ſic à pecu palitantes.
BA. At pol nitent, haud ſordidæ videntur ambæ
SO. Attonſæ hæ quidem ambæ uſque ſunt. *PH.* ut videntur
Deridere nos! *NI.* ſine, ſuo uſque arbitratu.
BA. Rerſu' ter in anno tu has tonſitari? *SO.* pol hodie
Altera jam bis detonſa certò eſt. *BA.* vetulæ
Sunt thymiamæ. *SO.* at bonas fuiſſe credo.
BA. Vidén' ſimulis, obſecro, ut intuentur!
SO. Ecaſtor ſinè omni arbitror malitiâ eſſe.
PH. Meritò hoc nobis fit, qui quidem huc venerimus.
BA. Cogantur quidem intró. *SO.* haud ſcio, quid eo opus ſit,
Quæ nec lactem, nec lanam ullam habent. ſic ſine aſteut.
Exoluêre, quanti fuere. omnis fructus
Jam illis decidit. non vides, ut palantes
Solæ libere graſſentur? quin ætate credo eſſe mutas:
Ne balant quidem, cùm à pecu cætero abiunt. *BA.* ſtultæ atque haud malæ videntur.
SO. Revortamur intrò, ſoror. *NI.* illico ambæ manete: hæ oves volunt vos.
BA. Prodigium hoc quidem eſt: hùmanâ nos voce appellant oves.
PH. Hæ oves vobis malam rem magnam, quam debent, dabunt.
BA. Si quam debes, te condono, tibi habe, nunquam abs te petam.
Sed quid eſt, quapropter nobis vos malum minitamini?
PH. Quia noſtros agnos concluſos iſtìc eſſe ajunt duos.
NI. Et, præter eos agnos, meus eſt iſtic etiàm mordax canis:
Qui niſi nobis producuntur jam, atque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus, jam in vos incurſabimus.
BA. Soror, eſt, quod te volo ſecretó. *SO.* eho amabó. *NI.* quò illæ abeunt? *BA.* ſenem illum
Tibi dedo ulteriorem, lepidè ut lenitum reddas: ego ad hunc
Iratum aggrediar. poſſumus nos hos intrò illicere huc? *SO.* meum
Penſum ego lepidè accurabo. quanquam odioſum eſt mortem amplexari.
BA. Facito, ut facias. *SO.* taceas. tu tuum facito, ego quod dixi, haud mutabo.
NI. Quid illæc illìc in conſilio duæ ſecretò conſultant?
PH. Quid ais tu homo? *NI.* quid me vis? *PH.* pudet dicere me tibi quiddam.
NI. Quid eſt, quod pudeat? *PH.* ſt! amico homini tibi quid volo credere. certum eſt,
Nihili ſum. *NI.* iſtuc jampridem ſcio. ſed, quid nihili ſis, memora.
PH. Tactus ſum vehementer viſco: cor ſtimulo foditur. *NI.* pol tibi
Multo æquius eſt coxendicem.
Sed quid iſtuc eſt? etſi jam ego ipſe, quid ſit, propè ſcire puto me,
Verùm audire etiam ex te ſtudeo. *PH.* vidén' hanc? *NI.* video. *PH.* haud mala eſt mulier.
NI. Pol verò iſta mala, & tu nihili. *PH.* quid multa? egoamo. *NI.* an amas? *PH.* necas.
NI. Tún' homo putide, amator iſtâc fieri ætate audes? *PH.* quî non?
NI. Quia flagitium eſt. *PH.* quid opus verbis eſt? meo filio non ſum iratus.
Neque te tuo eſt æquum eſſe iratum: ſi amant, ſapienter faciunt.
BA. Sequere hâc. *NI.* eunt. eccas tandem probri perlecebræ & perſuaſtrices!
Quid nunc etiam redditis nobis filios & ſervum? an ego?
Experior tecum vim majorem? *PH.* abín' hinc?
Non homo tu quidem es, qui iſtôc pacto tam lepidam illepidè appelles. *BA.*

BA. Senex optime, quantum eſt in terrâ, ſine hoc exorare abs te,
Ut iſtuc delictum deſiſtas tanto opere ire oppugnatum.
NI. Niſi abeas, quanquam tu bella es, malum tibi magnum dabo jam. *BA.* patiar.
Non metuo, ne quid mihi doleat, quod ſerias. *NI.* ut blandiloqua eſt!
Hei mihi, metuo. *SO.* hic magìs tranqnillu'ſt.
I, i hàc mecum intrò, atque ibi, ſi quid vis, filium concaſtigato.
NI. Abſn' à me, ſcelus? *BA.* ſine, mea pietas, exorem. *NI.* exores tu me?
BA. Ego quidem ab hôc certè exorabo. *PH.* imò ego te oro, ut me intrò abducas.
SO. Lepidum te! *PH.* at ſcin', quo pacto me ad te intrò abducas? *SO.* mecum ut ſis.
PH. Omnia, quæ cupio, commemoras. *NI.* vidi ego nequam
Homines, verùm te neminem deteriorem. *PH.* ita ſum.
BA. I, i hàc mecum intrò, nbi tibi ſit lepidè victibus, vino atque unguentis.
NI. Satis, ſatìs jam veſtri eſt convivii: me nihil pœnitet, ut ſim acceptus.
Quadringentis Philippis filius me & Chryſalus circunduxerunt,
Quem qnidem ego ut non excruciem,
Alterum tantum auri non meream.
BA. Quid tandem, ſi dùnidium auri redditur? ſſne tu hàc mecum
Intrò, atque ut eis delicta ignoſcas? *PH.* ſaciet.
NI. Minimé. nolo, nihil moror. ſine ſic. malo illos ulciſci ambo.
" *PH.* Etiam tu homo nihili, QUOD DII dant boni, cave culpâ tuâ amiſſis.
Dimidinm anri datur, accipias, potéſque, & ſcortum accumbas.
NI. Egón', ubi filius corrumpatur meus, ibi potem? *PH.* potandum eſt.
NI. Age jam id, ut ut eſt, etſi eſt dedecorum, patiar: facere inducam
Animum egón', cùm hæc cum illo accumbet, inſpectem? *BA.* imò eqnidem pol tecum
Accumbam: te amabo, & te amplexabor. *NI.* caput prurit. perii.
" Vix negito. *BA.* non tibi venit in mentem, ama-" bò, ſi DUM VIVAS,
" Tibi bene facias. jam pol id quidem eſſe haud per-" longinquum:
" Neque ſi hoc hodia amiſeris, pòſt in morte id even-" turum eſſe unquam?
NI. Quid ago? *PH.* quid agas, rogitas etiam? *NI.* libet, & metno. *BA.* qnid metuis?
NI. Ne obnoxins filio ſim, & ſervo. *BA.* mel meum, amabò, iſtæc fiunt.
Tuus eſt. unde illùm cenſes ſumere, niſi quod tûte illi dederis?
Hanc veniam illis ſine te exorem. *NI.* ut terebrat! ſatſn' offirmatum
Quod mihi erat, id me exorat? tuâ ſum operâ & propter te improbior.
BA. Nuſquam me à te avelles. ſatſn' ego iſtuc habeo offirmatum?
NI. Quod ſemel dixi, haud mutabo. *BA.* it dies, ite intrò accubitum.
Filii vos expectant intus. *NI.* quàm quidem actutum emoriamur.
BA. Veſper hic eſt, ſeqnimini. *PH.* ducite nos, quò lubet, tanquam quidem addictos.
BA. Lepidè ipſi hi ſunt capti, ſuis qui filiis ſecere inſidias. ite.

GREX.

HI ſenes, niſi ſuiſſent nihili jam indè ab adoleſcentiâ,
Non hodie hoc tantum flagitium ſacerent canis capitibus:
Neque adeò hæc faceremus, nî antehac vidiſſemus fieri,
Ut apud lenones rivales filiis fierent patres.
Spectatores vos valere volumus, & clarè applaudere.

M. ACCII PLAUTI

MOSTELLARIA.

PERSONÆ.

THEUROPIDES, mercator Athenienſis, Philolachetis pater.
TRANIO, GRUMIO, } Servi Theuropidis & Philolachetis.
PHILOLACHES, filins Theuropidis.
PHILEMATIUM, Tibicina amica Philolachetis.
SCAPHA, ancilla Philematii.
CALLIDAMATES, Compotor Philolachetis.
PHANISCUS, SERVUS ANONYMUS, } Servi Callidamatis.
PUER.
DELPHIUM, Amica Callidamatis.
SIMO, Vicinus Theuropidis.
MISARGYRIDES, Daniſta.

PERIOCHA ACROSTICHA.

MANUMISIT emptos ſuos amores Philolaches,
Omnémque abſente rem ſno abſumit patre.
Senem, ut revenit, ludificatur Tranio:
Terrifica monſtra ait videri in ædibus,
Et indè primùm emigratum. intervenit
Lucripeta fœnus fœnerator poſtulans,
Ludúſque rurſum fit ſenex. nam mutuum
Acceptum dicit pignus emptis ædibus:
Requirit, quæ ſint: ait vicini proxumi.
Inſpectat illas. pòſt ſe deriſum dolet:
Ab ſui ſodale gnati exoratur tamen.

ACTUS

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

G R V M I O, T R A N I O.

G R V M I O.

EXI è culinâ, ſis, foras maſtigia,
Qui mihi inter patinas exhibes argutias.
Egredere, herilis pernicies, ex ædibus.
Ego pol te ruri, ſi vivam, ulciſcar probé.
Exi, inquam, nidor è culinâ, quid lates?
TR. Quid tibi, malùm, hìc ante ædes clamitatio eſt?
An ruri cenſes te eſſe? abſcede ab ædibus.
Abi rus; abi dierectè; abſcede ab januâ.
Hem? hoccine volebas? *GR.* perii. cur me verberas?
TR. Quia tu vis. *GR.* patiar. ſine modò adveniat ſenex.
Sine modò venire ſalvom, quem abſentem comes.
TR. Nec veriſimile loquere, nec verum, frutex,
Comeſſe quenquam ut quiſquam abſentem poſſiet.
GR. Tu urbanus verò ſcurra, deliciæ popli,
Rus mihi tu objectas? ſanè credo, Tranio,
Quòd te in piſtrinum ſcis actutum tradier.
Cis hercle paucas tempeſtates, Tranio,
Augebis ruri numerum, genus ferratile.
Nunc, dum tibi lubet licétque, pota, perde rem,
Corrumpe herilem filium adoleſcentem optimum:
Dies noctéſque bibite, pergræcamini,
Amicas emite, liberate, paſcite
Paraſitos, obſonate pollucibiliter.
Hæceine mandavit tibi, cùm peregre hinc iit, ſenex?
Hoccine modo hìc rem curatam offendet ſuam?
Hoccine boni eſſe officium ſervi exiſtimas,
Ut heri ſui corrumpat & rem & filium?
Nam ego illum corruptum duco, quom his factis ſtudet,
Quo nemo adæque juventute ex omni Atticâ
Antehac eſt habitus parcus, nec magis continens:
Is nunc in aliam partem palmam poſſidet.
Virtute id factum tuâ & magiſterio tuo.
TR. Quid tibi, malum, me, aut quid ego agam, curatio'ſt?
An ruri quæſo non ſunt, quos cures, boves?
Lubet potare, amare, ſcorta ducere.
Mei tergi facio hæc, non tui fiduciâ.
GR. Quàm confidenter loquitur! fue. *TR.* at te Jupiter
Diique omnes perdant, oboluiſti allium,
Germana illuvies, ruſticus, hircus, hara ſuis,
Canes capro commiſta. *GR.* quid tu vis fieri?
" NON OMNES poſſunt olere unguenta exotica,
Si tu oles: neque ſuperior accumbere,
Neque tam facetis, quàm tu vivis, victibus:
Tu tibi iſtos habeas turtures, piſces, aveis:
Sine me alliato fungi fortunas meas.
Tu fortunatus, ego miſer: patiunda ſunt.
Meum bonum me, te tuum maneat malum.
TR. Quaſi invidere mihi hoc videre, Grumio,
Quia mihi bene eſt, & tibi malè eſt; digniſſimum eſt.
Decet me amare, & te bubulcitarier:
Me victitare pulcre, te miſeris modis.
GR. O carnificum cribrum, quod credo fore:
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, ſi huc reveniat ſenex.
TR. Quî ſcis, an tibi iſtuc priùs eveniat quàm mihi?
GR. Quia nunquam merui: tu meruiſti, & nunc meres.
TR. Orationis operam compendî face,
Niſi te malâ re magnâ mactari cupis.
GR. Ervom daturin' eſtis, bubus quod feram?
Date æs, ſi non eſtis. agite porrò, pergite
Quomodo occœpiſtis: bibite, pergræcamini,
Eſte, effercite vos, ſaginam cædite.
TR. Tace, atque rus abi: ego ire in Piræeum volo,
In veſperum parare piſcatum mihi.
Ervom tibi aliquis cras ſaxo ad villam afferat.
Quid eſt? quid tu me nunc obtuere, furcifer?
GR. Pol tibi iſtuc credo nomen actutum fore.
TR. Dum interea ſic ſit, iſtuc actutum ſino.
" *GR.* Ita eſt. ſed unum HOC SCITO, NIMIO celerius
" Venire, quod moleſtum eſt, quàm id, quod cupidè petas.
TR. Moleſtus ne ſis: nunc jam i rus, téque amove.
Ne tu erres, hercle præterhac mihi non facies moram.
GR. Satin' abiit, neque, quod dixi, flocci exiſtimat!
Prò dî immortales, obſecro voſtram fidem,
Facite, huc ut redeat noſter quàm primùm ſenex,
Triennium qui jam hinc abeſt; priuſquam omnia
Periere, & ædis, & ager: qui niſi huc redit,
Paucorum menſium ſunt relictæ reliquiæ.
Nunc rus abibo. nam eccum herilem filium
Video corruptum ex adoleſcente optumo.

SCENA SECUNDA.

P H I L O L A C H E S.

RECORDATUS multùm & diu cogitavi,
Argumentáque in pectus multa inſtitui
Ego: atque in meo corde, ſi eſt quod mihi cor,
Eam rem volutavi, & diu diſputavi,
Hominem quojus rei, quando natus eſt,
Similem eſſe arbitrarer, ſimulacrúmque habere,
Id reperi jam exemplum.
Novarum ædium eſſe arbitror ſimilem ego hominem,
Quando hic natus eſt. et rei argumenta dicam.
Atque hoc haud videtur veriſimile vobis?
At ego id faciam eſſe ita ut credatis.
Profectò ita eſſe, ut prædico, vero vincam.
Atque hoc voſmetipſi ſcio,
Proinde utì nunc ego eſſe autumo, quando
Dicta audietis mea, haud aliter id dicetis.
Auſcultate, argumenta dum dico ad hanc rem.
Simul gnarures vos volo eſſe hanc rem mecum.
Ædes quom extemplo ſunt paratæ, expolitæ,
Factæ probè, examuſſim,
Laudant fabrum, atque ædes probant. ſibi quiſque
Indè exemplum expetunt: ſibi quiſque ſimile,
Suo uſque ſumptu: operæ ne parcunt ſuæ.
Atque ubi illò immigrat nequam homo indiligénſque
Cum pigrâ familiâ, immundus, inſtrenuus,
Hic jam ædibus vitium additur,
Bonæ eùm curantur malé.
Atque illud ſæpe fit; tempeſtas venit,
Confringit tegulas, imbricéſque: ibi
Dominus indiligens reddere alias nevolt.
Venit imber, lavit parietes, perpluunt
Tigna, putrefacit aer operam fabri:
Nequior factus jam eſt uſus ædium:
" Atque haud eſt fabri culpa. ſed MAGNA PARS
" Moram hanc induxerunt, ſi quid nummo farciri poteſt,
" Uſque mantant, neque id faciunt, donicum
" Parietes ruunt. ædificantur ædes totæ denuo.
Hæc argumenta ego ædificiis dixi. nunc etiam volo
Dicere, ut homines ædium eſſe ſimiles arbitremini.

Primùm

Primùm dum parentes fabri liberûm ſunt,
Et ſundamentum ſubſtruunt liberorum,
Extollunt, parant ſedulò in firmitatem,
Ut & in uſum boni, & in ſpeciem populo
Sint : ſibíque aut materiæ ne parcunt.
Nec ſumptus ibi ſumptui eſſe ducunt :
Expoliunt, docent literas, jura, leges ;
Sumptu ſuo & labore nituntur, ut
Alii ſibi eſſe illorum ſimiles expetant.
Ad legionem quom itant, adminiculum eis danunt
Tum jam aliquem cognatum ſuum.
Eatenus abeunt à fabris.
Unum ubi emeritum eſt ſtipendium, igitur tum
Specimen cernitur, quò eveniat ædificatio.
Nam ego ad illud frugi uſque & probus fui,
In fabrorum poteſtate dum fui.
Poſteaquam immigravi in ingenium meum,
Perdidi operam fabrorum. illico oppidò
Venit ignavia ; ea mihi tempeſtas fuit,
Ea mihi adventu ſuo grandinem, imbrémque attulit :
Hæc verecundiam mihi & virtutis modum
Deturbavit, texit, detexítque à me illico.
Poſtilla obtigere eam neglegens fui :
Continuò pro imbre Amor advenit in cor meum.
Is uſque in pectus permanavit, permadefecit
Cor meum. nunc ſimul res, fides, fama, virtus,
Decúſque deſeruerunt : ego ſum in uſu
Factus nimiò nequior. atque ædepol ita
Hæc tigna humidè putent. non videor mihi
Sarcire poſſe ædis meas. quin totæ
Perpetuæ ruant, quin cum fundamento
Perierint, nec quiſquam eſſe auxilio queat.
Cor dolet, cùm ſcio, ut nunc ſum, atque ut fui :
Quo neque induſtrior de juventute erat
Arte gymnaſticâ, diſco, haſtis, pilâ,
Curſu, armis, equo. victitabam volupe :
Parſimoniâ & duritiâ diſciplinæ aliis eram :
Optumi quique expetebant eam doctrinam ſibi.
Nunc poſtquam nihili ſum, id verò meopte ingenio repperi.

SCENA TERTIA.

PHILEMATIUM, SCAPHA, PHILOLACHES.

PHILEMATIUM.

Jampridem ecaſtor frigidâ non lavi magìs lubenter,
Nec unde me meliùs, mea Scapha, rear eſſe defæcatam.
SCA. Eventus rebus omnibus, velut horno meſſis magna
Fuit. *PHI.* quid ea meſſis attinet ad meam lavationem ?
SCA. Nihilo plus, quàm lavatio tua ad meſſim. *PHILO.* oh, Venus venuſta !
Hæc illa eſt tempeſtas mea, mihi quæ modeſtiam omnem
Detexit, tectus quà fui : quam mihi Amor & Cupido
In pectus perpluit meum, neque jam unquam obtigere poſſum.
Madent jam in corde parietes. periere hæc oppidò ædes.
PHI. Contempla amabò, mea Scapha, ſatín' hæc me veſtis deceat ?
Volo meo placere Philolachi, meo ocello, meo patrono.
SCA. Quin tu te exornas moribus lepidis, quum lepida tota es ?
" NON VESTEM amatores mulieris amant, ſed veſtis fartum.
PHILO. Ita me dî ament, lepida eſt Scapha ! ſapit ſceleſta multúm.
Ut lepidè res omnes tenet, ſententiáſque amantum !
PHI. Quid nunc ? *SCA.* quid eſt ? *PHI.* quin me aſpice & contempla, ut hæc me decet.
SCA. Virtute formæ id evenit, te ut deceat, quicquid habeas.
PHILO. Ergo hoc ob verbum te, Scapha, donabo ego profectò hodie aliquî ;
Neque patiar te iſtanc gratis laudâſſe, quæ placet mihi.
PHI. Nolo ego te aſſentari mihi. *SCA.* nimis tu quidem ſtulta es mulier.
Eho, mavis vituperari falsò, quàm verò extolli ?
Equidem pol vel falsò tamen laudari multo malo,
Quàm verò culpari, aut alios meam ſpeciem irridere.
" *PHI.* Ego VERUM AMO, verum volo dici mi-" hi. mendacem odi.
SCA. Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, ut venuſta es !
PHILO. Quid ais, ſceleſta ? quomodo adjurâſti ? ita ego iſtam amarem ?
Quid ? iſthæc me ; id cur non additum eſt ? infecta dona facio.
Periiſti : quod promiſeram tibi donum, perdidiſti.
SCA. Equidem pol miror tam catam, tam doctam te, & bene eductam ;
Non ſtultam ſtultè facere. *PHI.* quin mone quæſo, ſi quid erro.
SCA. Tu ecaſtor erras, quæ quidem illum exſpectes unum, atq; illi
Morem præcipuè ſic geras, atque alios aſperneris.
MATRONÆ, non meretricium eſt, unum inſervire amantem.
PHILO. Prò Jupiter ! nam quod malum verſatur meæ domi illud ?
Dii deæque omnes me peſſumis exemplis interficiant,
Niſi ego illam anum interfecero ſiti faméque atque algu.
PHI. Nolo ego mihi malè te, Scapha, præcipere. *SCA.* ſtulta es planè, quæ
Illum tibi æternum putes fore amicum & benevolentem.
Moneo ego te : te deſeret ille ætate & ſatietate
" *PHI.* Non ſpero. *SCA.* INSPERATA accidunt magìs ſæpe quàm quæ ſperes.
Poſtremo, ſi dictis nequis perduci, ut vera hæc credas,
Mea dicta ex factis noſce : rem vides ; quæ ſim, & quæ fui anté.
Nihilo ego, quàm nunc tu, amata ſum, atque uni modò geſſi morem,
Qui pol me, ubi ætate hoc caput colorem commutavit,
Reliquit, deſeruítque me. tibi idem futurum crede.
PHILO. Vix comprimor, quin involem illi in oculos ſtimulatrici.
PHI. Solam illi meo ſoli cenſeo eſſe oportere obſequentem.
Solam ille me ſoli ſibi ſuo liberavit.
PHILO. Prò dî immortales, mulierem lepidam, & pudico ingenio !
Bene hercle factum, & gaudeo mihi nihil eſſe hujus causâ.
SCA. Inſcita ecaſtor tu quidem es. *PHI.* quapropter ? *SCA.* quæ iſtuc cures,
Ut te ille amet. *PHI.* cur obſecro non curem ? *SCA.* libera es jam.
Tu jam, quod quærebas, habes : ille, te niſi amabit ultro,
Id, pro capite tuo quod dedit, perdiderit tantum argenti.
PHILO. Perii hercle, nî ego illam peſſumis exemplis enicaſſo.
Illa hanc corrumpit mulierem male-ſuada vitilena.
PHI. Nunquam ego illi poſſum gratiam referre, ut meritu'ſt de me.
Scapha, id tu mihi ne ſuadeas, ut illum minoris pendam.
SCA. At hoc unum facito cogites, ſi illum inſervibis ſolum,
Dum tibi nunc hæc ætatula eſt, in ſenectâ malè querêre.
PHILO. In anginam ego nunc me velim verti, ut veneficæ illi
Fauces prehendam, atque enicem ſceleſtam ſtimulatricem.
" *PHI.* EUNDEM ANIMUM oportet nunc mihi " eſſe gratum, ut impetravi,
Atque olim, priuſquam id extudi, quom illi ſubblandiebar.
PHILO. Dii me faciant, quod volunt, nî ob iſtam orationem
Te liberaſſo denuo, & niſi Scapham enicaſſo.
SCA. Si tibi ſat acceptum eſt, fore victum tibi ſempiternum,

Atque

Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vitâ,
Soli gerendum cenſco morem, & capiundos crines.
“ *PHI.* Ut fama est homini, exin ſolet pecu- “ niam invenire.
“ Ego si bonam famam mihi ſetvaſſo, ſat ero “ dives.
PHILO. Si quidem hercle vendundum eſt, pater vænibit multo potiùs,
Quàm te, me vivo, unquam ſinam egere, aut mendicare.
SCA. Quid illis futurum eſt cæteris, qui te amant? *PH.* magis amabunt,
Quom videbunt gratiam referri.
PHILO. Utinam meus nunc mortuus pater ad me nuncietur!
Ut ego exhæredem meis bonis me faciam, atque hæc ſit hæres.
SCA. Jam iſta quidem abſumpta res erit: diéſque noctéſque estur,
Bibitur, neque quiſquam parſimoniam adhibet. ſagina planè eſt.
PHILO. In te hercle certum'ſt principium, ut ſim parcus, experiri.
Nam neque edes quicquam, neque bibes apud me hiſce diebus.
PHI. Si quid tu in illum bene voles loqui, id loqui licebit,
Nec rectè ſi illi dixeris, jam ecaſtor vapulabis.
PHILO. Ædepol ſi ſummo Jovi vivo argento ſacruficâſſem,
Pro illius capite quod dedi, nunquam æquè id bene collocâſſem.
Ut videas eam medullitus me amare! oh! probus homo ſum:
Quæ pro me cauſam diceret, patronum liberavi.
SCA. Video te nihili pendere præ Philolache omnes homines.
Nunc, ne ejus causâ vapulem, tibi potiùs aſſentabor,
Si acceptum ſat habes, tibi fore illum amicum ſempiternum.
PHI. Cedò mihi ſpeculum, & cum ornamentis arculam actutum, Scapha:
Ornata ut ſim, quom huc veniat Philolaches, voluptas mea.
SCA. Mulier quæ ſe ſuámque ætatem ſpernit, ſpeculo ei uſus eſt.
Quid opu'ſt ſpeculo tibi, quæ túte ſpeculo ſpeculum es maximum?
PHILO. Ob iſtuc verbum, ne nequicquam, Scapha, tam lepidè dixeris,
Dabo aliquid hodie tibi peculî. Philematium mea!
PHI. Suo quique loco vidén' capillus ſatis compoſitu'ſt commodè?
SCA. Ubi tu commoda es, capillum commodum eſſe credito.
PHILO. Vah, quid illâ pote pejus quicquam muliere memorarier,
Nunc aſſentatrix ſceleſta eſt, dudum adverſatrix erat.
PHI. Cedò ceruſſam. *SCA.* quid ceruſſâ opus nam? *PHI.* quî malas oblinam.
SCA. Unâ operâ ebur atramento candefacere poſtules.
PHILO. Lepidè dictum de atramento atque ebore. euge plaudo Scaphæ.
PHI. Tum tu igitur cedò purpuriſſum. *SCA.* non do: ſcita es tu quidem.
Novâ picturâ interpolare vis opus lepidiſſimum.
“ Non istanc ætatem oportet pigmentum ullum at- “ tingere.
“ Neque ceruſſam, neque melinum, neque ullam aliam offuciam.
Cape igitur ſpeculum. *PHILO.* hei mihi miſero, ſavium ſpeculo dedit.
Nimis velim lapidem, qui ego illi ſpeculo diminuam caput.
SCA. Linteum cape, atque exterge tibi manus. *PHI.* quid ita obſecro?
SCA. Ut ſpeculum tenuiſti, metuo, ne oleant argentum manus:
Ne uſquam argentum te accepiſſe ſuſpicetur Philolaches.
PHILO. Non videor vidiſſe lenam callidiorem ullam alteram.
Ut lepidè atque aſtutè in mentem venit de ſpeculo malæ!
PHI. Etiámne unguentis ungendam cenſes? *SCA.* minimè feceris.
“ *PHI.* Quapropter? *SCA.* quia ecaſtor Mulier “ recte olet, ubi nihil olet.
Nam iſtæc veteres, quæ ſe unguentis unctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Ubi ſeſe ſudor cum unguentis conſociavit, illico
Itidem olent, quaſi cùm unà multa jura confundit cocus.
Quid oleas, neſcias, niſi id unum, ut malè olere intellegas.
PHILO. Ut perdoctè cuncta callet! nihil hâc docta doctius.
Verum illud eſt, maximáque adeò pars veſtrorum intellegit,
Quibus anus domi ſunt uxores, quæ vos dote meruerunt.
PHI. Agedum contempla aurum & pallam, ſatin' hæc me deceat, Scapha?
SCA. Non me curare iſtuc oportet. *PHI.* quem obſecro igitur? *SCA.* eloquar:
Philolachem, is ne quid emat, niſi quod tibi placere cenſeat.
“ Nam Amator meretricis mores ſibi emit auro & purpurâ.
Quid opus eſt, quod ſuum eſſe nolit, ei ultro oſtentarier?
Purpurâ ætas occultanda eſt: aurum turpe mulieri.
Pulcra mulier nuda erit quàm purpurata pulcrior.
“ Poſtea Nequicquam exornata eſt bene, ſi morata eſt malè.
“ Pulcrum ornatum turpes mores pejùs cœno collinunt.
“ Nam Si pulcra eſt, nimis ornata eſt. *PHILO.* nimis diu abſtineo manum.
Quid hîc vos duæ agitis? *PHI.* tibi me exorno ut placeam. *PHILO.* ornata es ſatis.
Abi hinc tu intrò, atque ornamenta hæc aufer: ſed voluptas mea,
Mea Philematium, potare tecum collibitum eſt mihi.
PHI. Libet & ædepol mihi tecum. nam quod tibi libet, idem mihi libet,
Mea voluptas. *PHILO.* hem, iſtue verbum vile eſt viginti minis.
PHILE. Cedò, amabò, decem: bene emptum tibi dare hoc verbum volo.
PHILO. Etiam nunc decem minæ apud te ſunt: vel rationem puta.
Triginta minas pro capite tuo dedi. *PHI.* cur exprobras?
PHILO. Egóne id exprobrem, qui mihimet cupio id opprobrarier?
Nec quicquam argenti locavi jam diu uſquam æquè bene.
PHI. Certè ego, quod te amo, operam nuſquam melius potui ponere.
PHILO. Bene igitur ratio accepti atque expenſi inter nos convenit.
Tu me amas, ego te amo: meritò id fieri uterque exiſtimat.
Hæc qui gaudent, gaudeant perpetuo ſuo ſemper bono.
Qui invident, ne unquam eorum quiſquam invideat prorſus commodis.
PHILE. Age, accumbe igitur. cedò aquam manibus, puer appone hic menſulam.
Vide, tali ubi ſint. vin' unguenta? *PHILO.* quid opus eſt? cum Stactâ accubo.
Sed éſtne hic meus ſodalis, qui huc incedit cum amicâ ſuâ?
Is eſt. Callidamates cum amicâ, eccum, incedit. euge, oculus meus:
Conveniunt maniplares. eccos! prædam participes petunt.

SCENA QUARTA.

CALLIDAMATES, DELPHIUM, PHILOLACHES, PHILEMATIUM.

CALLIDAMATES.

Advorsum venire mihi ad Philolachem
Volo tempori. audi: hem, tibi imperatum eſt.

Nam

Nam illic ubi fui, indè effugi foras.
Ita me ibi malè convivii ſermoniſque
Tæſum eſt. nunc comiſſatum ibo ad Philolachetem,
Ubi nos hilari ingenio & lepidè accipiet.
Ecquid tibi videor, mamma, madere? *DE.* ſemper
Iſtôc modo moratus vivere debebas.
CA. Viſne ego te, ac túte me amplectare?
DE. Si tibi cordi eſt facere, licet. *CA.* lepida es.
Duce me amabó. *DE.* cave ne cadas. aſta.
CA. Ohoho! ocellus es meus; tuus ſum alumnus, mel meum.
DE. Cave modò, ne priùs in viâ accumbas,
Quàm illic, ubi lectus eſt ſtratus, coimus.
CA. Sine ſine cadere me. *DE.* ſino: ſed & hoc, quod mihi in manu eſt,
Si cades, non cades, quin cadam tecum.
Jacentes tollet poſtea nos ambos aliquis.
Madet homo. *CA.* tún' me ais, mamma, madere?
DE. Cedò manum; nolo equidem te affligi.
CA. Hem tene, age, i ſimul. quo'd ego eam, an ſcis?
DE. Scio. *CAL.* in mentem venit modó. nempe domum eo
Comiſſatum. *DE.* imó. *CAL.* iſtuc quidem jam memini.
PHILO. Num non vis obviàm me hiſce ire, anime mî?
Illi ego ex omnibus optimè volo: jam
Revortar. *PHI.* diu eſt jam id mihi. *CA.* ecquis hic eſt?
PHILO. Adeſt. *CA.* eu, Philolaches, ſalve amiciſſime
Mihi hominum omnium. *PHILO.* dii te ament. accuba,
Callidamates. unde agis te? *CA.* unde homo ebrius.
PHILO. Probé. quin amabò accubas, Delphium mea!
CA. Date illi, quod bibat: dormiam ego jam.
PHILO. Num mirum aut novum quippiam facit? quid ego
Hoc faciam poſtea, mea? *DE.* ſic ſine eumpſe. *PHILO.* age tu,
Interim da ab Delphio citò cantharum circúm.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

TRANIO, PHILOLACHES, CALLIDAMATES, DELPHIUM, PHILEMATIUM, PUER.

TRANIO.

Jupiter ſupremus ſummis opibus atque induſtriis
Me periſſe & Philolachetem cupit herilem filium.
Occidit ſpes noſtra, nuſquam ſtabulum eſt confidentiæ:
Nec Salus nobis ſaluti jam eſſe, ſi cupiat, poteſt:
Ita mali mœroris montem maximum ad portum modò
Conſpicatus ſum. herus advenit peregre. periit Tranio.
Ecquis homo eſt, qui facere argenti cupiat aliquantum lucri,
Qui hodie ſeſe excruciari meam vicem poſſit pati?
Ubi ſunt iſti plagipatidæ, ferritribaces viri?
Vel iſti, qui haſtis trium numorum causâ ſubeunt ſub falas?
Ubi aliqui quindenis haſtis corpus transfigi ſolent?
Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit.
Sed eâ lege, ut offigantur bis pedes, bis brachia.
Ubi id erit factum, à me argentum petito præſentarium.
Sed ego ſúmne ille infelix, qui non curro curriculo domum?
PHILO. Adeſt obſonium. eccum Tranio à portu redit.
TR. Philolaches. *PHILO.* quid eſt? *TR.* & ego & tu. *PHILO.* quid & ego & tu? *TR.* periimus.
PHILO. Quid ita? *TR.* pater adeſt. *PHILO.* quid ego ex te audio? *TR.* abſumpti ſumus.
Pater, inquam, tuus venit. *PHILO.* ubi eſt is, obſecro? *TR.* adeſt.
PHILO. Quis id ait? quis vidit? *TR.* egomet, inquam, vidi. *PHILO.* væ mihi.
Quid ego ago? *TR.* nam quid tu, malùm, me rogitas, quid agas? accubas.
PHILO. Tún' vidiſti? *TR.* egomet, inquam. *PHILO.* certé? *TR.* certè inquam. *PHILO.* occidi,
Si tu vera memoras. *TR.* quid mihi ſit boni, ſi mentiar?
PHILO. Quid ego nunc faciam? *TR.* jube hæc hinc omnia amolirier.
Quis iſtic dormit? *PHILO.* Callidamates. *TR.* ſuſcita iſtum, Delphium.
DE. Callidamates, Callidamates, vigila. *CA.* vigilo: cedò ut bibam:
DE. Vigila: pater advenit peregre Philolachæ. *CA.* valeat pater.
PHILO. Valet ille quidem, atque ego diſperii. *CA.* diſperiſti? quî poteſt?
PHILO. Quæſo ædepol exſurge: pater advenit. *CA.* tuus venit pater?
Jube abire rurſum. quid illi reditio etiam huc fuit?
PHILO. Quid ego agam? pater jam hìc me offendet miſerum adveniens ebrium,
" Ædis plenas convivarum, & mulierum. Miserum
" est opus,
" Igitur demum fodere puteum, ubi ſitis fauces tenet.
Sicut ego adventu patris nunc quæro, quid faciam miſer.
TR. Ecce autem hic depoſivit caput, & dormit. ſuſcita.
PHILO. Etiam vigilas? pater, inquam, aderit jam hic meus. *CA.* ain' tu, pater?
Cedò ſoleas mihi, ut arma capiam. jam pol ego occidam patrem.
PHILO. Perdis rem, tace. amabò, abripite hunc intrò actutum inter manus.
CA. Jam hercle ego vos pro matulâ habebo, niſi mihi matulam datis.
PHILO. Perii. *TR.* habe bonum animum: ego iſtum lepidè medicabor metum.
PHILO. Nullus ſum. *TR.* taceas: ego, quî iſtæc ſedem, meditabor tibi.
Satin' habes, ſi ego advenientem ita patrem faciam tuum,
Non modò ne introeat, verùm etiam ut fugiat longè ab ædibus:
Vos modò hinc abite intrò, atque hæc hinc propetè amolimini.
PHILO. Ubi ego ero? *TR.* ubi maximè eſſe vis, cum hâc, cum iſtâc eris.
DE. Quid eſt igitur? abeamus hinc nos. *TR.* non hoc longè, Delphium.
Nam intus potate haud tantillo hâc quidem causâ minús.
PHILO. Hei mihi, quàm iſtæc blanda dicta quò eveniant, madeo metu!
TR. Potin' animo ut ſies quieto, & facias, quod jubeo? *PHILO.* pote'ſt.
TR. Omnium primúm, Philematium, intrò abi: & tu Delphium.
DE. Morigeræ tibi erimus ambæ. *TR.* ita ille faxit Jupiter.
Animum advorte nunc tu jam, quæ volo accurarier.
Omnium primúm-dum ædes jam fac occluſæ ſient:
Intus cave muttire quemquam ſiveris. *PHILO.* curabitur.
TR. Tanquam ſi intus natus nemo in ædibus habitet. *PHILO.* licet.
TR. Neu quiſquam reſponſet, quando haſce ædis pultabit ſenex.
PHILO. Nunquid aliud? *TR.* clavem mihi harunce ædium Laconicam
Jam jube efferri intus: haſce ego ædis occludam hinc foris.
PHILO. In tuam cuſtodiam méque & meas ſpes trado, Tranio.
TR. Pluma haud intereſt, patronus, an cliens probior ſiet
" Homini, cui nulla in pectore eſt audacia.
" Nam cuivis homini, vel optimo vel peſſumo,
" Quamvis deſubito facile eſt facere nequiter,
(Clavem cedò atque abi intrò, atque occlude oſtium)
Verùm id videndum'ſt, id viri docti eſt opus,
Quæ deſignata ſint & facta nequitiâ,
Ne quid patiatur, quamobrem pigeat vivere:
Tranquillè cuncta & ut proveniant ſinè malo.
Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbabimus,
Profectò ut liqueant omnia & tranquilla ſint,
Neque quicquam nobis pariant ex ſe incommodi.

Sed quid tu egrederis? perii! ô jam jam optumè
Præceptis paruiſti! *PV.* juſſit maxumo
Opere orare, ut patrem aliquo abſterreres modo,
Ne introiret. adeſt. *TR.* quin etiam illi hoc dicito,
Facturum me, ut ne etiam aſpicere ædes audeat;
Capite obvoluto ut fugiat cum ſummo metu.
Clavim cedò, atque abi hinc intrò, atque occlude oſtium:
Et ego hinc occludam. jube venire nunc jam.
Ludos ego hodie vivo præſenti hìc ſeni
Faciam, quod credo mortuo numquam fore.
Concedam à foribus huc, hinc ſpeculabor procul,
Unde advenienti ſarcinam imponam ſeni.

SCENA SECUNDA.

THEVROPIDES, TRANIO.

THEUROPIDES.

HABEO, Neptune, gratiam magnam tibi,
Quom me amiſiſti à te vix vivum modó.
Verùm ſi poſthac me pedem latum modò
Scies impoſîſſe in undam, haud cauſa illico'ſt,
Quod nunc voluiſti facere, quin facias mihi.
Apage, apage te à me. nunc jam poſt hunc diem,
Quod crediturus tibi ſui, omne credidi.
TR. Ædepol, Neptune, peccaviſti largiter,
Qui occaſionem hanc amiſiſti tam bonam.
TH. Triennio pòſt Ægypto advenio domum,
Credo, exſpectatus veniam familiaribus.
TR. Nimio ædepol ille potuit exſpectatior
Venire, qui te nunciaret mortuum.
TH. Sed quid hoc? occluſa janua eſt interdius?
Pultabo. heus, ecquis iſtas aperit mî fores?
TR. Quis homo eſt, qui noſtras ædes acceſſit prope?
TH. Meus ſervos hic quidem eſt Tranio. *TR.* ô Theuropides
Here, ſalve: ſalvum te adveniſſe gaudeo.
Uſquéne valuiſti? *TH.* uſque, ut vides. *TR.* factum optumé.
TH. Quid vos? inſanſne eſtis? *TR.* quî dum? *TH.* ſic, quia
Foris ambulatis. natus nemo in ædibus
Servat, neque qui recludat, neque qui reſpondeat.
Pultando pedibus penè confregi haſce ambas. *TR.* eho,
An tu tetigiſti has ædis? *TH.* cur non tangerem?
Quin pultando, inquam, penè confregi fores.
TR. Tetigiſtin'? *TH.* tetigi, inquam, & pultavi. *TR.* vah! *TH.* quid eſt?
TR. Malè hercle factum. *TH.* quid eſt negotii? *TR.* non poteſt
Dici, quàm indignum facinus feciſti, & malum.
TH. Quid jam? *TR.* fuge obſecro atque abſcede ab ædibus.
Fuge huc. fuge ad me propiús. tetigiſtin' foreis?
TH. Quomodo pultare potui, ſi non tangerem?
TR. Occidiſti, hercle. *TH.* quem mortalem? *TR.* omnes tuos.
TH. Di te deæque omnes faxint cum iſto omine!
TR. Metuo, te atque illos expiare ut poſſies.
TH. Quamobrem? aut quam ſubitò rem mihi apportas novam?
TR. Eheu, jube illos illinc, amabò, abſcedere.
TH. Abſcedite. *TR.* ædes ne attingite. tangite
Vos quoque terram. *TH.* obſecro, hercle, quin eloquere jam.
TR. Quia ſeptem menſes ſunt, cùm in haſce ædes pedem
Nemo intrò tetulit, ſemel ut emigravimus,
TH. Eloquere, quid ita? *TR.* circumſpice dum, nunquis eſt
Sermonem noſtrum qui aucupet. *TH.* tutum probè eſt.
TR. Circumſpice etiam. *TH.* nemo eſt, loquere nunc jam.
TR. Capitalis cædis facta eſt. *TH.* quid eſt? non intellego.
TR. Scelus, inquam, factum'ſt jam diu antiquum & vetus.
Antiquom. id adeò nos nunc factum invenimus:
TH. Quid iſtuc eſt ſceleſte? aut quis id fecit? cedó.
TR. Hoſpes necavit hoſpitem captum manu;
Iſte, ut ego opinor, qui has tibi ædis vendidit.
TH. Necavit? *TR.* aurúmque ei ademit hoſpiti,
Eúmque hic defodit hoſpitem ibidem in ædibus.
TH. Quapropter id vos factum ſuſpicamini?
TR. Ego dicam, auſculta. Ut foris cœnaverat
Tuus gnatus, poſtquam rediit à cœnâ domum,
Abimus omnes cubitum, condormivimus:
Lucernam fortè oblitus fueram extinguere;
Atque ille exclamat derepente maximúm.
TH. Quis homo? an gnatus meus? *TR.* ſt, tace: auſculta modó.
Ait veniſſe illum in ſomnis ad ſe mortuum.
TH. Nempe ergo in ſomnis? *TR.* ita. ſed auſculta modó.
Ait illum hôc pacto ſibi dixiſſe mortuum.
TH. In ſomnis? *TR.* mirum quin vigilanti diceret,
Qui abhinc ſexaginta annis occiſus foret.
Interdum ineptè ſtultus es.
TH. Taceo. *TR.* ſed ecce quæ ille inquit:
Ego tranſmarinus hoſpes ſum Diapontius.
Hìc habito. hæc mihi dedita eſt habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmaturè vitâ careo. per fidem
Deceptus ſum, hoſpes hic me necavit, iſque me
Deſodit inſepultum clàm ibidem in hiſce ædibus,
Sceleſtus auri causâ. nunc tu hinc emigra.
Sceleſtæ hæ ſunt ædes, impia eſt habitatio.
Quæ hìc monſtra fiunt, anno vix poſſum eloqui.
St, ſt! *TH.* quid, obſecro, hercle factum eſt? *TR.* concrepuit foris.
Hiccine percuſſit? *TH.* guttam haud habeo ſanguinis,
Vivom me arceſſunt ad Acheruntem mortui.
TR. Perii, illæc hodie hanc conturbabunt fabulam.
Nimis quàm formido, ne manifeſtò hic me opprimat.
TH. Quid tute tecum loquere? *TR.* abſcede ab januâ.
Fuge obſecro hercle! *TH.* quò fugiam? etiam tu fugis?
TR. Nihil ego formido: pax mihi eſt cum mortuis.
TH. Heus, Tranio! *TR.* non me appellabis, ſi ſapis.
Nihil ego commerui, neque iſtas percuſſi foreis.
TH. Quæſo quid ægre eſt? quæ res te agitat Tranio?
Quîcum iſtæc loquere? *TR.* an quæſo tu appellaveras?
Ita me dî amabunt, mortuum illum credidi
Expoſtulare, quia percuſſiſſes foreis.
Sed tu etiámne aſtas, nec, quæ dico, obtemperas?
TH. Quid faciam? *TR.* cave reſpexis: fuge, atque operi caput.
TH. Cur non fugis tu? *TR.* pax mihi eſt cum mortuis.
TH. Scio. quid modò igitur? cur tantopere extimueras?
TR. Nihil me curaſſis, inquam: ego mihi providero:
Tu, ut occœpiſti, tantùm quantùm quis, fugies,
Atque Herculem invòcabis. *TH.* Hercules, te invoco.
TR. Et ego, tibi hodie ut det, ſenex, magnum malum.
Prò dii immortales, obſecro voſtram fidem,
Quid ego hodie negotii confeci, malum!

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

DANISTA, THEVROPIDES, TRANIO.

DANISTA.

SCELESTIOREM ego annum argento fœnori
Nunquam ullum vidi, quàm hic mihi annus obtigit.
A mane ad noctem uſque in foro dego diem,
Locare argenti nemini nummum queo.
TR. Nunc pol ego perii planè in perpetuum modum.
Daniſta adeſt, qui dedit *argentum fœnori*,
Quî amica eſt empta, quôque *opus in ſumptus fuit.*
Manifeſta res eſt, niſi quod occurro priùs,
Ne hoc ſenex reſciſcat. ibo huic obviàm.
Sed quidnam hic ſeſe tam citò recipit domum?
Metuo, ne de hâc re quippiam inaudiverit.
Accedam, atque appellabo. hei quàm timeo miſer!
" NIHIL EST MISERIUS, quàm animus hominis
" conſcius,

Sicut

Sicut me habet. verùm utut res hæc ſeſe habet,
Pergam turbare porrò. ita hæc res poſtulat.
Unde is? *TH.* conveni illum, unde haſce ædes emeram.
TR. Nunquid dixiſti de illo, quod dixi tibi?
TH. Dixi Hercule verò omnia. *TR.* væ miſero mihi!
Etiam fatetur de hoſpite? *TH.* imò pernegat.
TR. Cape herculc, obſecro, cum eo unà judicem.
Sed eum videto ut capias, qui credat mihi.
Tam facilè vinces, quàm pirum volpes comeſt.
Metuo, ne technæ meæ perpetuò perierint.
TH. Quid túte tecum? *TR.* nihil enim. ſed dic mihi,
Dixtín' quæſo? *TH.* dixi, inquam, ordine omnia.
TR. Etiam fatetur de hoſpite? *TH.* imò pernegat.
TR. Negat? *TH.* negat, inquam. *TR.* perii oppidò, cùm cogito.
Non confitetur? *TH.* dicam, ſi confeſſus ſit.
Quid nunc faciundum cenſes? *TR.* egón' quid cenſeam?
Cape, obſecro hercule, cum eo unà judicem:
Sed eum videto ut capias, qui credat mihi:
Tam facilè vinces, quàm pirum volpes comeſt.
DA. Sed Philolachetis eccum ſervum Tranium,
Qui mihi neque fœnus, neque ſortem argenti danunt.
TH. Quò te agis? *TR.* nec quóquam abeo. næ ego ſum miſer,
Sceleſtus, natus diis inimicis omnibus!
Jam illo præſente adibit, næ ego homo ſum miſer!
Ita & hinc & illinc mihi exhibent negotium.
Sed occupabo adire. *DA.* hic ad me it, ſalvus ſum.
Spes eſt de argento. *TR.* hilarus eſt fruſtra iſtic homo.
Salvere jubeo te Miſargyrides, bene.
DA. Salve & tu. quid de argento? *TR.* abi ſis, bellua,
Continuò adveniens pilum injeciſti mihi.
DA. Hic homo eſt inanis. *TR.* hic homo eſt certè ariolus.
DA. Quin tu iſtas mittis tricas? *TR.* quin quid vis cedò.
DA. Ubi Philolaches eſt? *TR.* nunquam potuiſti mihi
Magìs opportunus advenire, quàm advenis.
DA. Quid eſt? *TR.* concede huc. *DA.* quin mihi argentum redditur?
TR. Scio te bonâ eſſe voce, ne clama nimis.
DA. Ego hercle verò clamo. *TR.* ah, gere morem mihi.
DA. Quid tibi ego morem vis geram? *TR.* abi quæſo hinc domum.
DA. Abeam? *TR.* redito huc circiter meridie.
DA. Reddetúrne igitur fœnus? *TR.* reddetur: nunc abi.
DA. Quid ego huc recurſem, aut operam ſumam, aut conteram?
Quid, ſi hic manebo potiùs ad meridiem?
TR. Imò abi domum. verum hercle dico: abi modò.
DA. Quin vos mihi fœnus date. quid nugamini?
TR. Eu, hercle, næ tu abi modò: auſculta mihi.
DA. Jam, hercle, ego illunc nominabo. *TR.* euge ſtrenuè!
Beatus verò es nunc, cùm clamas. *DA.* meum peto.
Multos me hôc pacto jam dies fruſtramini.
Moleſtus ſi ſum, reddite argentum, abiero.
Reſponſiones omnes hôc verbo eripite.
TR. Sortem accipe. *DA.* imò fœnus, id primùm volo.
TR. Quid tu, homo hominum omnium teterrime,
Veniſti huc te extentatum? agas, quod in manu eſt.
Non dat, non debet. *DA.* non debet? *TR.* nec erit quidem.
Ferre hoc potes? an *mavis, ut ali*quò abeat foras?
Urbem exul *linquat factus* hic causâ tui,
Cui ſortem *vix dare li*cebit? *DA.* quin non peto.
TH. Eia, maſtigia, ad me redi. *TR.* jam iſtic ero.
Moleſtus ne ſis, nemo dat, age quid lubet.
Tu ſolus, credo, fœnore argentum datas.
DA. Cedò fœnus. redde fœnus. fœnus reddite.
Daturín' eſtis fœnus actutum mihi?
Date mihi fœnus. *TR.* fœnus illic, fœnus hic.
Neſcit quidem niſi fœnus fabularier
Veterator. neque ego tetriorem belluam
Vidiſſe me unquam quenquam, quàm te, cenſeo.
DA. Non ædepol nunc me tu iſtis verbis territas.
TH. Calidum hoc eſt: etſi procul abeſt, urit malè.
Quod illud eſt fœnus, obſecro, quod illic petit?
TR. Pater, eccum, advenit peregre non multò priùs
Illius, is tibi & fœnus & ſortem dabit.
Ne inconciliare quid nos porrò poſtules.
Vide num moratur? *DA.* quin feram, ſi quid datur.
TH. Quid ais tu? *TR.* quid vis? *TH.* quis illic eſt? quid illic petit?
Quid Philolachetem gnatum compellat meum
Sic, & præſenti tibi facit convicium?
Quid illi debetur? *TR.* obſecro hercle, jube
Obici argentum huic ob os impuræ belluæ.
TH. Jubeam? *TR.* jube homini argento os verberarier.
DA. Perfacilè ego ictus perpetior argenteos.
TH. Quod illud argentum eſt? *TR.* huic debet Philolaches
Paulum. *TH.* quantillum? *TR.* quaſi quadraginta minas.
DA. Ne ſanè id multum cenſeas, paulum id quidem eſt.
TR. Audín'? videtúrne obſecro hercle idoneus,
Daniſta qui ſit? genus quod improbiſſimum eſt.
TH. Non ego iſtuc curo, qui ſit, unde ſit:
Id volo mihi dici, id me ſcire expeto.
Adeò etiam argenti fœnus creditum audio.
TR. Quatuor quadraginta illi debentur minæ.
Dic te daturum, ut abeat. *TH.* egón' dicam dare?
TR. Dic. *TH.* egóne? *TR.* tu ipſus dic modò, auſculta mihi.
Promitte: age inquam, ego jubeo. *TH.* reſponde mihi;
Quid eo eſt argento factum? *TR.* ſalvum eſt. *TH.* ſolvite
Voſmet igitur, ſi ſalvum eſt. *TR.* ædeis filius
Tuus emit. *TH.* ædeis? *TR.* ædeis. *TH.* euge, Philolaches
Patriſſat. jam homo in mercaturâ vortitur.
Aſſu' tu, ædeis? *TR.* ædeis, inquam: ſed ſcſu' cujuſmodi?
TH. Qui ſcire poſſim? *TR.* vah! *TH.* quid eſt? *TR.* ne me roga.
TH. Nam quid ita? *TR.* ſpeculo claras, clarorem merum.
TH. Bene hercle factum. quid? eas quanti deſtinat?
TR. Talentis magnis totidem, quot ego & tu ſumus.
Sed arrhaboni has dedit quadraginta minas.
Hinc ſumſit, quas ei dedimus. ſatín' intellegis?
Nam poſtquam hæce ædis ita erant, ut dixi tibi,
Continuò eſt alias ædis mercatus ſibi.
TH. Bene hercle factum. *DA.* heus, jam appetit meridies.
TR. Abſolve hunc quæſo vomitum, ne hic nos enecet.
Quatuor quadraginta illi debentur minæ,
Et ſors & fœnus. *DA.* tantum eſt: nihilo plus peto.
TR. Velim quidem hercle, ut uno nummo plus petas.
TH. Adoleſcens, mecum rem habe. *DA.* nempe abs te petam.
TH. Petito cras. *DA.* abeo; ſat habeo, ſi cras fero.
TR. Malum quod iſti dî deæque omnes duint?
Ita mea conſilia perturbat peniſſime.
“ Nullum ædepol hodie genus eſt hominum tetrius,
“ Nec minùs bono cum jure, quàm Daniſticum.
TH. Quâ in regione iſtas ædis emit filius?
TR. Ecce autem perii! *TH.* dicſſne hoc, quod te rogo?
TR. Dicam: ſed nomen domini quæro quid ſiet.
TH. Age, comminiſcere ergo. *TR.* quid ego nunc agam?
Niſi ut in vicinum hunc proximum mendacium
Eas emiſſe ædis hujus dicam filium.
“ Calidum hercle audivi eſſe optimum mendacium.
“ Quicquid dei dicunt, id rectum eſt dicere.
TH. Quid igitur? jam commentu's? *TR.* dii iſtum perduint!
Imò iſtunc potiùs. de vicino hôc proximo
Tuus emit ædis filius. *TH.* bonân' fide?
TR. Si quidem es argentum redditurus, tum bonâ:
Si redditurus non es, non emit bonâ.
TH. Non in loco emit perbono has. *TR.* imò optimo.
TH. Cupio hercle inſpicere has ædis. pulta dum fores,
Atque evoca aliquem intùs ad te, Tranio.
TR. Ecce autem iterum nunc quid ego dicam, neſcio;
Iterum jam ad unum ſaxum me fluctus ferunt.
Quid nunc? non hercle, quid nunc faciam, reperio:

Manifeſtò teneor. *TH.* evoca dum aliquem foras:
Rogacircumducat. *TR.* heus tu. at hìc ſunt mulieres:
Videndum eſt primùm, utrùm eæ velſitne, an non velint.
TH. Bonum æquómque oras. percontare & roga.
Ego hìc tantiſper, dum exis, te opperiar foris.
TR. Dii te deæque omnis funditus perdant, ſenex:
Ita mea conſilia undique oppugnas mala.
Euge optimè: eccum dominus ædium foras
Simo progreditur ipſus. huc conceſſero,
Dum mihi Senatum conſilii in cor convoco.
Igitur dum accedam hunc, quando quid agam invenero.

SCENA SECUNDA.

SIMO, THEUROPIDES, TRANIO.

SIMO.

MELIUS anno hôc mihi non fuit domi,
Nec quando eſca una meruerit magis.
Prandium uxor mihi perbonum dedit.
Nunc dormitum jubet me ire. minimé.
Non mihi fortè viſum illico fuit,
Melius quom prandium, quàm ſolitum, dedit.
Voluit in cubiculum abducere me anus.
"NON BONUS SOMNUS eſt de prandio: apage:
Clanculùm ex ædibus me edidi foras.
Tota turget mihi uxor, ſcio, nunc domi.
TR. Res parata eſt mala in veſperum huic ſeni.
Nam & cœnandum & cubandum eſt intus malé.
SI. Quò magis cogito cum meo animo;
" SI QUIS dotatam uxorem habet,
" Neminem ſollicitat ſopor:
" Ire dormitum odio eſt. *nunc* verò *mihi*
Exſequi certa res eſt, ut abeam
Potius hinc ad forum, quàm domi cubem.
Atque pol neſcio, ut moribus ſient
Voſtræ; hæc ſat ſcio quàm me habeat malè:
Pejúſque poſthac fore, quàm fuit mihi.
TR. Si abitus tuus tibi, ſenex, fecerit malè,
Nihil erit, quod deorum ullum accuſites:
Te ipſe jure optimo meritò incuſes licet.
Tempus nunc eſt ſenem hunc alloqui mihi.
Hoc habet: reperi, quî ſenem ducerem:
Quo dolo à me dolorem procul pellerem.
Accedam. dii te ament plurimùm, Simo.
SI. Salvos ſis, Tranio. *TR.* ut vales? *SI.* non malé.
Quid agis? *TR.* hominem optimum teneo. *SI.* amicè facis,
Cùm me laudas. *TR.* decet certé. *SI.* hercle at te ego
Haud bonum teneo ſervum. *TR.* quid ita verò, Simo?
SI. Quid nunc, quàm mox? *TR.* quid eſt? *SI.* quod ſolet fieri.
TR. Dic *igitur, quod ſolet fieri,* quid id eſt?
SI. *Quod facitis vos. ſed, ut verum, Tranio,* loquar:
" Sic decet. UT HOMINES SUNT, ita morem geras.
" VITA QUAM ſit brevis, ſimul cogita.
TR. Quid? ehem, vix tandem
Percepi ſuper his rebus noſtris te loqui.
SI. Muſicè, hercle, agitis ætatem, ita ut vos decet:
Vino & victu, piſcatu probo, electili
Vitam colitis. *TR.* imò vita antehac erat:
Nunc nobis omnia hæc exciderunt.
SI. Quidum? *TR.* ita oppidò occidimus omnes, Simo.
SI. Non taces? proſperè vobis cuncta uſque adhuc
Proceſſerunt. *TR.* ita, ut dicis, facta haud nego.
Nos profectò probè, ut voluimus, viximus.
Sed, Simo, ita nunc ventus navem
Deſeruit. *SI.* quid eſt? quomodo peſſimé?
Quæne ſubducta erat tutò in terrâ?
TR. Hei! *SI.* quid eſt? *TR.* me miſerum, occidi, *SI.* quî? *TR.* quia
Venit navis, noſtræ navi quæ frangat ratem.
SI. VELIM UT VELLES, Tranio. *ſed* quid eſt negotii?
Eloquere. *TR.* herus peregre venit. *SI.* tunc tibi
Chor*da* tenditur: indè *in* ferriterium,
Poſtea *in crucem rectâ.* *TR.* *nunc te ego per* genua,
Obſecro, ne indicium hero facias meo. *SI.* è me,
Ne quid metuas, nihil ſciet. *TR.* patrone ſalve.
SI. Nihil moror mihi iſtiuſmodi clientes.
TR. Nunc hoc quod ad te noſter me miſit ſenex.
SI. Hoc mihi reſponde primùm, quod ego te rogo:
Jam de iſtis rebus veſter quid ſenſit ſenex?
TR. Nihil quicquam. *SI.* nunquid increpavit filium?
TR. Tam liquidus eſt, quàm liquida eſſe tempeſtas ſolet.
Nunc te hoc orare juſſit opere maximo,
Ut ſibi liceret inſpicere has ædis tuas.
SI. Non ſunt venales. *TR.* ſcio equidem iſtuc. ſed ſenex
Gynæceum ædificare volt hic in ſuis,
Et balineas & ambulacrum & porticum.
SI. Quid conſomniavit? *TR.* ego dicam tibi:
Dare volt uxorem filio, quantum poteſt:
Ad eam rem facere volt novum gynæceum.
Nam ſibi laudâſſe haſce ait architectonem
Neſcio quem, eſſe ædificatas has ſanè bene.
Nunc hinc exemplum capere vult, niſi tu nevîs.
SI. Næ ille malo quidem ab opere exemplum petit.
TR. Quia hìc *audivit* eſſe æſtatem perbonam:
Subdiu coli *abſque Sole* perpetuum diem.
SI. Imò ædepol verò, cum uſquequaque umbra eſt, tamen
Sol ſemper hìc eſt uſque à mani ad veſperum
Quaſi flagitator aſtat uſque ad oſtium,
Nec mihi umbra uſquam eſt, niſi ſi in puteo quæpiam eſt.
TR. Quid, Sarſinatis ecqua eſt? ſi Umbram non habes.
SI. Moleſtus ne ſis: hæc ſunt ſicut prædico.
TR. Attamen inſpicere volt. *SI.* inſpiciat, ſi lubet.
Si quid erit quod illi placeat; de exemplo meo
Ipſe ædificato. *TR.* eón'? voco huc hominem? *SI.* i, voca.
TR. Alexandrum magnum, atque Agathoclem aiunt maximas
Duo res geſſiſſe. quid mihi fiet tertio,
Qui ſolus facio facinora immortalia?
Vehit hic clitellas, vehit hic autem alter ſenex.
Novitium mihi quæſtum inſtitui non malum!
Nam muliones mulos clitellarios
Habent: ego habeo homines clitellarios.
Magni ſunt oneris: quicquid imponas, vehunt.
Nunc hunc haud ſcio an colloquar. congrediar.
Heus Theuropides. *TH.* quis nominat me?
TR. Hero ſervus multum ſuo fidelis.
Quò me miſeras, affero omne impetratum.
TH. Quid illic obſecro tam diu reſtitiſti?
TR. Seni non otium erat, id ſum opperitus.
TH. Antiquum hoc obtines tuum, tardus ut ſis.
TR. Heus tu, ſi voles verbum hoc cogitare,
" SIMUL FLARE ſorberéque haud facile
Eſt: ego hìc eſſe & illìc ſimul haud potui.
TH. Quid nunc? *TR.* viſe: ſpecta tuo arbitratu.
TH. Age, duc me. *TR.* num moror? *TH.* ſubſequor te.
TR. Senex ipſe te ante oſtium eccum opperitur.
Sed mœſtus eſt ſe haſce vendidiſſe.
TH. Quid tandem? *TR.* orat ut ſuadeam Philolacheti,
Ut iſtas remittat ſibi. *TH.* haud opinor.
" SIBI QUISQUE ruri metit. ſi malè emptæ
Forent, nobis iſtas redhibere haud liceret.
" LUCRI quicquid eſt, id domum trahere oportet.
" Miſericordias *jam habere haud* hominem oportet.
TR. Morare hercle, *cum verba* facis. ſubſequere. *TH.* fiat.
Do tibi ego operam. *TR.* ſenex illic eſt. hem! adduxi tibi hominem.
SI. Salvum te adveniſſe peregre gaudeo, Theuropides.
TH. Dii te ament. *SI.* inſpicere te ædis has velle aiebat mihi.
TH. Niſi tibi incommodum eſt. *SI.* imò commodum. i intrò, atque inſpice.
TR. At enim mulieres. *SI.* cave tu ullam flocciſaxis mulierem.
Quálibet perambula ædis oppidò tanquam tuas.
TH. Tanquam? *TR.* ah! cave tu illi objectes nunc in ægritudine,
Te has emiſſe: non tu vides hunc, vultu ut triſti eſt ſenex?
TH. Video. *TR.* ergo irridere ne videare, & geſtire admodum,
Noli facere mentionem te emiſſe. *TH.* intellego.
Et bene monitum duco, atque te exiſtimo humano ingenio.

Quid

Quid nunc? *SI.* quin tu is intrò, atque ocioſè perſpectas, ut lubet?
TH. Bene benignéque arbitror te facere. *SI.* factum ædepol volo.
TR. Vidén' veſtibulum ante ædis hoc? & ambulacrum quojuſmodi?
TH. Luculentum ædepol profectó. *TR.* age ſpecta, poſtes cujuſmodi!
Quantâ firmitate facti, & quantâ craſſitudine!
TH. Non videor vidiſſe poſteis pulcriores. *SI.* pol mihi
Eo pretio empti fuerant olim. *TR.* audin', Fuerant, dicere?
Vix videtur continere lacrimas. *TH.* quanti hoſce emeras?
SI. Treis minas pro iſtis duobus, præter vecturam, dedi.
TH. Hercle quin multùm improbiores ſunt quàm à primo credidi.
TR. Quapropter? *TH.* quia ædepol ambo ab infimo tarmes ſecat.
TR. Intempeſtivos exciſos credo, id eis vitium nocet.
Atque etiam nunc ſatis boni ſunt, ſi ſint inducti pice.
Non enim hæc pultiſagus opifex opera fecit barbarus.
Vidén' coagmenta in foribus? *TH.* video. *TR.* ſpecta, quàm arctè dormiunt.
TH. Dormiunt? *TR.* illud quidem, ut connivent, volui dicere.
Satin' habes? *TH.* ut quidque magis contemplor, tantò magis placet.
TR. Vidén' pictum, ubi ludificatur cornix una volturios duo?
Cornix aſtat, ea volturios duo viciſſim vellicat.
Quæſo huc ad me ſpecta, cornicem ut conſpicere poſſies.
Jam vides? *TH.* profectò nullam equidem illic cornicem intuor.
TR. At tu illò ad vos obtuere, quoniam cornicem nequis
Conſpicari, ſi vulturios fortè poſſis contui.
TH. Omnino, ut te abſolvam, nullam pictam conſpicio hìc avem.
TR. Age jam mitto, ignoſco: ætate non quis obtuerier
TH. Hæc, quæ poſſum, ea mihi profectò cuncta vehementer placent.
SI. Latiùs demum eſt operæ pretium iviſſe. *TH.* rectè ædepol mones.
SI. Eho iſtum, puer, circumduce haſce ædis, & conclavia.
Nam egomet ductarem, niſi mihi eſſet ad forum negocium.
PUER. Vin' qui perductet? *TH.* apage iſtum perductorem! non placet.
Apage iſtum à me perductorem! nihil moror ductarier.
Quidquid eſt, errabo potiùs, quàm perductet quiſpiam.
PU. Ædes dico. *TH.* ergo intrò eo ſinè perductore. *PU.* i, licet.
TH. Ibo intrò igitur. *TR.* mane ſis: videam ne canis. *TH.* agedum vide.
TR. Eſt. *TH.* ubi canis eſt? *TR.* abi directè. ſt! abin' hinc in malam crucem?
At etiam reſtas? ſt! abi iſtinc. *SI.* nihil pericli eſt, age.
Tam placida eſt, quàm eſt aqua: viſe. ire intrò audacter licet.
Eo ego hinc ad forum. *TH.* feciſti commodè, bene ambula.
Tranio age, canem iſtam à foribus abducas face.
Etſi non metuenda eſt. *TR.* quin tu illam aſpice, ut placidè accubat!
Niſi moleſtum vis videri te, atque ignavum. *TH.* jam ut lubet,
Sequere hàc igitur. *TR.* equidem haud uſquam à pedibus abſcedam tuis.

SCENA TERTIA.

TRANIO, THEUROPIDES.

TRANIO.

Quid tibi viſum eſt mercimonii? *TH.* totus gaudeo.
TR. Num nimio emptæ tibi videntur? *TH.* nunquam ædepol ego me ſcio
Vidiſſe uſquam abjectas ædes, niſi modò haſce. *TR.* ecquid placent?
TH. Ecquid placeant, me rogas? imò hercle verò perplacent.
TR. Cujuſmodi gynæceum? quid porticum? *TH* inſanum bonam.
Non equidem ullam in publico eſſe majorem hâc exiſtimo.
TR. Quin ego ipſe & Philolaches in publico omnes porticus
Sumus commenſi. *TH.* quid igitur? *TR.* longè omnium longiſſima eſt.
TH. Dii immortales mercimonii lepidi! ſi hercle nunc ferat
Sex talenta magna argenti pro iſtis præſentaria,
Nunquam accipiam. *TR.* ſi, nere, te accipere cupies, ego nunquam ſinam.
TH. Bene res noſtra collocata eſt iſtôc mercimonio.
TR. Me ſuaſore atque impulſore id factum audacter dicito:
Qui ſubegi, fœnore argentum ab Daniſtâ ut ſumeret,
Quod iſti dedimus arrhaboni. *TH.* ſervaviſti omnem ratem.
Nempe octoginta debentur huic minæ. *TR.* haud nummo amplius.
TH. Hodie accipiat. *TR.* ita enimvero: ne qua cauſa ſubſiet,
Vel mihi denumerato: ego illi porrò denumeravero.
TH. At enim, ne quid captioni mihi ſit, ſi dederim tibi.
TR. Egóne te joculo modò auſim, dicto aut facto fallere?
TH. Egón' abs te auſim non cavere, ne quid committam tibi?
TR. Quia tibi unquam quicquam, poſtquam tuus ſum, verborum dedi?
TH. Ego enim cavi rectè. eam mihi debeo gratiam atque animo meo.
Sat ſapio, ſi abs te modò uno caveo. *TR.* tecum ſentio.
TH. Nunc abi; i rus. dic me adveniſſe filio. *TR.* faciam, ut voles.
TH. Curriculo abi, jube in urbem veniat jam ſimul tecum. *TR.* licet.
Nunc ego me illâ per poſticum ad congerrones conferam.
Dicam, ut hìc res ſint quietæ, atque ut hunc hinc amoverim.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

PHANISCUS.

Servi, qui cum culpâ carint, tamen malum
Metuunt, hi ſolent eſſe heris utibiles.
Nam illi, qui nihil metuunt, poſtquam ſunt malum
Meriti, ſtulta ſibi expetunt conſilia.
Exercent ſeſe ad curſuram, fugiunt. ſed
Hi, ſi reprehenſi ſunt, faciunt à malo
Peculium, quod nequeunt *facere de ſuo*:
Augent ex pauxillo, *theſaurum indè* parant.
Mihi, in pectore conſilii *quod eſt*,
Lubet cavere malam rem priùs,
Quàm ut meum *tergum exſinceratum fiat.*
Ut adhuc fuit, mihi corium eſſe oportet
Sincerum, atque uti verem verberari.
Si huic imperabo, probè tectum habebo:
Malum cùm impluit cæterus, non impluat mihi.
" Nam Ut servi volunt eſſe herum, ita ſolet *eſſe*:
" Bonis boni ſunt: improbi, qui malus fuit.
Nam nunc domi noſtræ tot peſſimi vivont,
Peculi ſui prodigi, plagigeruli: ubi advorſùm ut
Eant vocantur hero: Non eo, moleſtus ne ſis.
Scio, quò properas: geſtis aliquò jam hercle,
Ire vis, mula, foras paſtum. bene merens
Hoc pretium indè abſtuli. ita abii foras. ſolus
Nunc eo advorſùm hero ex plurimis ſervis.
Hoc die craſtini cùm herus reſciverit,
Manè caſtigabit eos bubulis exuviis.
Poſtremò minoris pendo tergum illorum, quàm meum.

SCENA SECUNDA.

PHANISCUS, SERVUS alius, THEUROPIDES.

PHANISCUS.

Illi erunt bucædæ multo potiùs, quàm ego ſim reſtio.
SER. Mane tu, atque aſſiſte illico:
Phaniſce etiam reſpice. *PH.* mihi moleſtus oe ſis.
SER. Vide ut faſtidit ſimia.
PH. Mibi ſum. libet eſſe. quid id curas?
SER. Manéſne illico impure paraſite?
PH. Quî paraſitus ſum? *SER.* ego enim
Dicam: cibo perduci poteris quovis.
Ferocem facis, quia te herus tam amat. *PH.* vah!
Ocuii dolent. *SER.* cur? *PH.* quia fumus moleſtus.
SER. Tace ſis faber, qui cudere ſoles plumbeos
Nummos. *PH.* non potes tu cogere me, ut tibi
Maledicam. novit herus me. *SER.* ſuam
Quidem pol culcitellam oportet. *PH.* ſi ſobrius ſis,
Malè oon dicas. *SER.* tibi obtemperem, cùm tu mibi
Nequeas? *PH.* at tu mecum, peſſime, i adverſus.
SER. Quæſo hercle, Phaniſce, abſtine jam ſermonem
De iſtis rebus. *PH.* faciam, & pultabo fores.
Heus, ecquis hìc eſt, maximam qui his injuriam
Foribus defendat? ecquis, ecquis huc exit, atque aperit?
Nemo hìnc quidem foras exit: ut eſſe addecet
Nequam homines, ita ſunt: ſed eò magìs cauto eſt
Opus, ne huc exeat, qui malè me mulcet.
Hìc quidem ueque convivarum ſonitus, itidem ut antehac fuit,
Neque tibicinam eantantem, oeque alium quenquam audio.
TH. Quæ illæc res eſt? quid illi homines quærunt apud ædes meas?
Quid volunt? quid iotrò ſpectant? *PH.* pergam pultare oſtium.
Heus reclude, heus, Tranio, etiam aperis? *TH.* quæ hæc eſt fabula!
PH. Etiámne aperis? Callidamati noſtro advorsùm venimus.
TH. Heus, vos pueri, quid iſtìc agitis? quid iſtas ædis frangitis?
PH. Herus hìc noſter potat. *TH.* herus hìc veſter potat? *PH* ita loquor.
TH. Puer oimiùm es delicatus. *PH.* ei adversùm venimus.
TH. Cui homini? *PH.* Hero noſtro. quæſo, quoties dicendum eſt tibi?
TH. Puer, hìc nemo habitat. oam te eſſe arbitror puerum probum.
PH. Non hic Philolaches adoleſcens habitat hìſce ædibus?
SER. Senex hic cerebroſus eſt certè. *PH.* erras perversè, pater.
Nam niſi hinc hodie emigravit, aut herì, certò ſcio
Hìc habitare. *TH.* quin ſex menſes jam hìc nemo habitat. *SER.* ſomnias.
TH. Egóne? *SER.* tu. *TH.* tu ne moleſtus: ſiue me cum pucro loqui.
PH. Nemo habitat? hem! *TH.* ita profectò. *PH.* uam herì & oudiuſtertius,
Quartus, quintus, ſextus uſque, poſtquam hinc peregre ejus pater
Abiit, nunqnam hìc triduum in unum deſitum eſt eſſe & bibi.
TH. Quid aïs? *PH.* triduum in unum eſt haud intermiſſum hìc eſſe & bibi,
Scorta duci, pergræcari, fidicinas, tibicinas
Ducere. *TH.* quis iſtæc faciebat? *PH.* Philolaches. *TH.* qui Philolaches?
PH. Cui patrem Theuropidem eſſe opinor. *TH.* hei hei! occidi,
Si hæc hic vera memorat. pergam porrò percontarier.
Aïn' tu iſtìc potare ſolitum Philolachem iſtum, quiſquis eſt,
Cum hero veſtro? *PH.* hìc, ioquam. *TH.* puere, præter ſpeciem ſtultus es.
Vide ſis, ne fortè ad merendam quópiam devorteris,
Atque ibi meliuſculè, quàm ſatìs fuerit, biberis. *PH.* quid eſt?
TH. Ita dico, ne ad alias ædis perperàm deveneris.
PH. Scio, quà me ire oportet: & quò venerim, novi loqui.
Philolaches hìc habitat, cujus eſt pater Theuropides.
Qui, poſtquam pater ad mercatum abivit hinc, tibicioam
Liberavit. *TH.* Philolaches ergo? *PH.* ita, Philematium quidem.
TH. Quanti? *SER.* triginta talentis. *PH.* μὰ τὸν Ἀπόλλω! ſed minis.
TH. Aïn', minis triginta amicam deſtinatum Philolachem?
PH. Aio. *TH.* atque eam manu emiſiſſe? *PH.* aio. *TH.* &, poſtquam ejus hinc pater
Sit profectus peregre, perpotâſſe aſſiduò
Tuo eum dominuo? *PH.* aio. *TH.* quid, is ædes emit hìc proximas?
PH. Non aio. *TH.* quadraginta etiam dedit huic quæ eſſent pignori?
PH. Neque illud aio. *TH.* hei! perdis. *PH.* imò ſuum patrem illic perdidit.
TH. Vera eantas: vana vellem! *PH.* patris amicus videlicet.
TH. Heu, ædepol patrem eum miſerum prædicas! *PH.* oihil hoc quidem eſt,
Triginta minæ, præ quàm alios dapſiles ſumptus facit.
Perdidit patrem. unus iſtic ſervus eſt ſacerrimus
Tranio: is vel Herculi conterere quæſtum poſſiet.
Ædepol me ejus patris miſeret, qui cum iſtæc ſciet
Facta ita, amburet miſero ei corculum carbunculus.
TH. Siquidem iſtæc vera ſunt. *PH.* quid merear, quamobrem mentiar?
Heus vos, ecquis haſce aperit? *TH.* quid iſtàc pultas, ubi nemo intus?
PH. Aliò credo comiſſatum abiſſe. abeamus ounc jam.
TH. Puere, jámne abis? libertas pænula eſt tergo tuo.
PH. Mihi, oiſi herum metuam & curem, nihil eſt, quî tergum tegam.

SCENA TERTIA.

THEUROPIDES, SIMO.

THEUROPIDES.

Perii hercle, quid opus eſt verbis? ut verba audio,
Noo equidem io Ægyptum hinc modò vectus fui,
Sed etiam in terras ſolas, oráſque ultimas
Sum circumvectus. ità ubi nunc ſim neſcio.
Verùm jam ſcibo: nam eccum, unde ædis filius
Meus emit. quid ais tu? *SI.* à foro incedo domum.
TH. Nunquid proceſſit ad forum hodie novi?
SI. Etiam. *TH.* quid tandem? *SI.* vidi efferri mortuum. *TH.* hem,
Novum! *SI.* unum vidi mortuum efferri foras,
Modò eum vixiſſe aiebant. *TH.* væ capiti tuo.
SI. Quid tu ut ocioſus res novas requiritas?
TH. Quia hodie adveni peregre. *SI.* promiſi foras,
Ad cœnam ne me tu evocare cenſeas.
TH. Haud poſtulo ædepol. *SI.* verùm cras, niſi quis priùs
Vocaverit me, vel apud te cœnavero.
TH. Ne iſtuc quidem ædepol poſtulo. oiſi quid magis
Es occupatus, operam mihi da. *SI.* maximé.
TH. Minas quadraginta accepiſti, quas ſciam,
A Philolachete. *SI.* nunquam nummum, quod ſciam.
TH. Quid, à Tranione ſervo? *SI.* multò id minús.
TH. Quid arrhaboni tibi dedit? *SI.* quid ſomnias?
TH. Egóne? at quidem tu, qui iſtôc te ſperas modo
Poteſſe diſſimulando infectum hoc reddere.
SI. Quid autem? *TH.* quod me abſente tecum hìc filius
Negotii geſſit. *SI.* mecum ut ille hìc geſſerit,
Dum tu hic abes, negotii? quidnam? aut quo die?
TH. Minas tibi octoginta argenti debeo.
SI. Non mihi quidem hercle. verùm, ſi debes, cedò:
Fides ſervanda eſt, oe ire inficias poſtules.

TH. Pro-

TH. Profectò non negabo debere, & dabo;
Tu cave quadraginta accepiſſe hinc ne neges.
SI. Quæſo ædepol huc me aſpecta, & reſponde mihi.
Te velle uxorem aiebat tuo nato dare,
Ideò ædificare hoc velle aiebat in tuis.
TH. Hìc ædificare volui? *SI.* ſic dixit mihi.
TH. Hei mihi, diſperii! vocis non habeo ſatis,
Vicini, interii, perii. *SI.* nunquid Tranio
Turbavit? *TH* imò exturbavit omnia.
Te ludificatu'ſt & me hodie indignis modis.
SI. Quid tu ais? *TH.* hæc res ſic eſt, ut narro tibi,
Te ludificatus & me hodie in perpetuum modum.
Nunc te obſecro, ut me bene juves, operámque des.
SI. Quid vis? *TH.* i mecum, obſecro, unà ſimul.
SI. Fiat. *TH.* ſervorúmque operam & lora mihi cedò.
SI. Sume. *TH* eàdémque operâ hæc tibi narravero,
Quîs me & te exemplis hodie eludificatus eſt.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

TRANIO, THEUROPIDES.

TRANIO.

QUI Homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.
Atque equidem quid id eſſe dicam verbum nauci, neſcio.
Nam herus me poſtquam rus miſit, ut filium ſuum arceſſerem,
Abii illà per angiportum ad hortum noſtrum elanculùm:
Oſtium quod in angiportu eſt, horti patefeci fores,
Eáque eduxi omnem legionem, & mares & fœminas.
Poſtquam ex obſidione in tutum eduxi maniplares meos,
Capio conſilium, ut ſenatum congerronum convocem.
Quem cum convocavi, atque illi me è ſenatu ſegregant.
Ubi ego video rem vorti in meo foro, quantum poteſt,
" Facio idem, quod plurimi alii, QUIBUS RES timi-
" da aut turbida eſt:
" Pergunt turbare uſque, ut ne quid poſſit conquie-
" ſcere.
Nam ſcio equidem nullo pacto jam eſſe poſſe clam ſenem.
Sed quid hoc eſt, quid foris concrepuit proximâ viciniâ?
Herus meus hic quidem eſt. guſtare ego ejus ſermonem volo.
TH. Illico intrà limen aſtate illìc; ut, cùm extemplo vocem,
Continuò exſiliatis: manicas celeriter connectite.
Ego illum ante ædes præſtolabor ludificatorem meum:
Cujus ego hìc ludificabo corium, ſi vivo, probé.
TR. Res palàm eſt. nunc te videre melius eſt, quid agas, Tranio.
TH. Doctè atque aſtutè mihi captandum eſt cum illôc, ubi huc advenerit.
Non ego illi extemplo ita meum oſtendam ſenſum: minam ſineam.
Diſſimulabo me horum quicquam ſcire. *TR.* ô mortalem malum!
Alter hôc Athenis nemo doctior dici poteſt.
Verba dare illi non magìs hodie quiſquam, quàm lapidi, poteſt.
Aggrediar hominem: appellabo. *TH.* nunc ego ille huc veniat velim.
TR. Siquidem pol me quæris, adſum præſens præſenti tibi.
TH. Euge Tranio, quid agitur? *TR.* veniunt ruri ruſtici.
Philolaches jam hic aderit. *TH.* ædepol mihi opportunè advenit.
Noſtrum ego hunc vicinum opinor eſſe hominem audacem & malum.
TR. Quî dum? *TH.* qui negat noviſſe vos. *TR.* negat? *TH.* nec vos ſibi
Nummum unquam argenti dediſſe. *TR.* abi, ludis me, credo: haud negat.
TH. Quid jam? *TR.* ſcio, jocaris nunc tu: nam ille quidem haud negat.
TH. Imò ædepol negat profectò: neque ſe has ædis Philolachi
Vendidiſſe. *TR.* eho, an negavit ſibi datum argentum, obſecro?
TH. Quin juſjurandum pollicitus eſt dare, ſi vellem, mihi;
Neque ſe haſce ædis vendidiſſe, neque ſibi argentum datum.
Dixi ego iſtuc idem illi. *TR.* quid ait? *TH.* ſervos pollicitu'ſt dare
Suos mihi omnes quæſtioni. *TR.* nugas. nunquam ædepol dabit.
TH. Dat profectò. *TR.* quin & illum in jus jube ire. *TH.* jam mane.
Experiar, ut opinor: certum eſt. *TR.* mihi hominem cedò.
TH. Quid ſi igitur ego arceſſam homines? *TR.* factum jam eſſe oportuit:
Vel hominem jube ædis mancipio poſcere. *TH.* imò hoc primum volo,
Quæſtioni accipere ſervos. *TR.* faciendum ædepol cenſeo. ego
Interim hanc aram occupabo. *TH.* quid ita? *TR.* nullam rem ſapis.
Ne enim illi huc confugere poſſint, quæſtioni quos dabit.
Hìc ego tibi præſidebo, ne intereat quæſtio.
TH. Surge. *TR.* minimé. *TH.* ne occupaſſis, obſecro, aram. *TR.* cur? *TH.* ſcies.
Quia id enim maximè volo, ut illi iſtòc confugiant: hinc.
Tanto apud judicem hunc argenti condemnabo faciliùs.
TR. Quod agis, id agas. quid tu porrò vis ſerere negotium?
"NESCIS TU QUAM meticuloſa res ſit ire ad judicem.
TH. Surge dum huc. eſt conſulere igitur quiddam quod tecum volo.
TR. Sic tamen hinc conſilium dedero. nimiò plùs ſapio ſedens.
" Tum CONSILIA firmiora ſunt de divinis locis.
TH. Surge, ne nugare: aſpice dum contra me. *TR.* aſpexi. *TH.* vides?
TR. Video. huc ſi quis intercedat tertius, pereat fame.
TH. Quî dum? *TR* quia nihil quæſti ſiet. mali hercle ambo ſumus
TH. Perii. *TR* quid tibi eſt? *TH.* dediſti verba. *TR.* quî tandem? *TH* probè
Me emunxti. *TR.* vide ſis, ſati'ne rectè? num mucci fluunt?
TH. Imò etiam cerebrum quoque omnem è capite emunxti meum.
Nam omnia malefacta veſtra repperi radicitus,
Non radicitus quidem hercle, verùm etiam eradicitus.
Nunquam ædepol hodie inultus deſtinaverim tibi.
Jam jubebo ignem & ſarmenta, carnifex, circumdari.
TR. Ne faxis: nam elixus eſſe, quàm aſſus, ſoleo ſuavior.
TH. Exempla ædepol faciam ego in te. *TR.* quia placeo, exemplum expetis.
TH. Loquere, cujuſmodi reliqui, quum hinc abibam, filium?
TR Cum pedibus, manibus, cum digitis, auribus, oculis, labris.
TH. Aliud te rogo. *TR.* aliud ergo nunc tibi reſpondeo.
Sed eccum tui gnati ſodalem video huc incedere
Callidamatem: illo præſente mecum agito, ſi quid voles.

SCENA SECUNDA.

CALLIDAMATES, THEUROPIDES, TRANIO.

CALLIDAMATES.

UBI ſomnum ſepelivi omnem, atque obdormivi crapulam,

Phi-

Philolaches veniſſe mihi ſuum peregre huc ait patrem,
Quóque modo hominem advenientem ſervus ludificatus ſiet.
Ait ſeſe metuere in conſpectum illius occedere.
Nunc ego de ſodalitate ſolus ſum orator datus,
Qui à patre ejus conciliarem pacem. atque eccum optimé.
Jubeo te ſalvere: & ſalvus eùm advenis, Theuropides,
Peregre, gaudeo. hic apud nos hodie cœnes. *TH.* ſic tale.....
Callidamate, dei te ament. de cœnâ facio gratiam.
CA. Quin venis? *TR.* promitte: ego ibo pro te, ſi tibi non libet.
TH. Verbero, etiam irrides? *TR.* quián' me pro te ire ad cœnam autumo?
TH. Non enim ibis. ego ferare ſaxo, ut meruiſti, in crucem.
CA. Age mitte iſta, & ito ad me ad cœnam. *TR.* dic venturum. quid taces?
CA. Sed tu iſtuc quid confugiſti in aram inſcitiſſimus?
TR. Adveniens perterruit me. loquere nunc, quid fecerim:
Nunc utriuſque diſceptator, eccum, adeſt: age, diſputa.
TH. Filium corrupiſſe aio te meum. *TR.* auſculta modó.
Fateor peccaviſſe, amicam liberâſſe, abſente te
Fœnori argentum ſumſiſſe, id eſſe abſumptum, prædico.
Nunquid aliud fecit, niſi quod faciunt ſummis gnati generibus?
TH. Hercle mihi tecum cavendum eſt: nimis quàm es orator catus.
CA. Sine me dum iſtuc judicare: ſurge, ego iſti aſſedero.
TH. Maximè, accipito hanc ad te litem. *TR.* enim iſtic captio eſt.
Fac, ego ne metuam igitur, & ut tu meam timeas vicem.
TH. Jam minoris omnia facio, præ quàm quibus modis
Me ludificatus eſt. *TR.* bene hercle factum, & factum gaudeo.
" SAPERE ISTAC ætate oportet, qui ſunt capite can-
" dido.
TH. Quid ego nunc faciam, ſi amicus Demipho, aut Philonides?
TR. Dicito iis, quo pacto tuus te ſervus ludificaverit:
Optimas fruſtrationes dederis in Comœdiis.
CA. Tace parumper: ſine viciſſim me loqui: auſculta. *TH.* licet.
CA. Omnium primùm ſodalem me eſſe ſcis gnato tuo.
Is adiit me. nam illum prodire pudet in conſpectum tuum,
Propterea quæ fecit, quia te ſcire ſcit. nunc te obſecro,
Stultitiæ adoleſcentiæque ejus ignoſcas. tuus eſt.
Scis ſolere illanc ætatem tali ludo ludere.
Quicquid fecit, nobiſcum unà fecit. nos deliquimus.
Fœnus, ſortem, ſumtúmque omne, quî amica eſt, omnia
Nos dabimus, nos conferemus, noſtro ſumptu, non tuo.
TH. Non potuit venire orator magìs ad me impetrabilis,
Quàm tu. neque illi ſum iratus, neque quicquam ſuccenſeo.
Imò me præſente amato, bibito, facito, quod lubet.
Si hoc pudet, feciſſe ſumtum; ſupplicii habeo ſatis.
TR. Diſpudet iſtam veniam. quid me fiet nunc jam?
TH. Verberibus cædêre, lutum, pendens. *TR.* tamen etſi pudet?
TH. Interimam hercle ego, ſi vivo. *CA.* fac iſtam cunctam gratiam:
Tranioni remitte quæſo hanc noxiam causâ meâ.
TH. Aliud quidvis impetrari à me facilrùs perferam,
Quàm ut non ego iſtum pro ſuis factis peſſimis peſſum premam.
CA. Mitte quæſo iſtunc. *TH.* hem, vidén' ut reſtat furcifer!
CA. Tranio quieſce, ſi ſapis. *TH.* tu quieſce hanc rem modò
Petere: ego illum verberibus, ut ſit quietus, ſubegero.
CA. Nihil opus eſt profectò: age jam, ſine te exorarier.
TH. Nolo ores. *CA.* quæſo hercle. *TH.* nolo, inquam, ores. *CA.* nequicquam nevis.
Hanc modò unam noxiam; unam quæſo, fac causâ meâ.
TR. Quid gravaris? quaſi non cras jam commeream aliam noxiam:
Ibi utrunque, & hoc & illud, poteris ulciſci probé.
CA. Sine te exorem. *TH.* age abi, abi impune. hem huic habeto gratiam.
Spectatores, Fabula hæc eſt acta: vos plauſum date.

M. ACCII PLAUTI

MENÆCHMI.

PERSONÆ.

PROLOGUS.
MENÆCHMUS ſurreptus, Moſchi & Theuſimarchæ filius, frater Soſiclis.
SENEX, ſocer Menæchmi ſurrepti, pater uxoris Menæchmi Epidamnienſis, anonymus.
UXOR MENÆCHMI ſurrepti anonyma.
ANCILLA uxoris Menæchmi ſurrepti, anonyma.
EROTIUM, meretrix Menæchmi ſurrepti.
MEDICUS.
PENICULUS, paraſitus Menæchmi ſurrepti.
SERVUS Menæchmi ſurrepti, anonymus.
LORARII.
CYLINDRUS COQUUS Menæchmi ſurrepti, & Erotii.
MENÆCHMUS Soſicles, frater Menæchmi ſurrepti.
MESSENIO, Servus Menæchmi Soſiclis.

PERIOCHA ACROSTICHA.

M ERCATOR Siculus, cui erant gemini filii;
E i, ſurrepto altero, mors obtigit.
N omen ſurreptitii illi indit, qui domi eſt
Æ vus paternus, facit Menæchmum Soſiclem.
E t is germanum, poſtquam adolevit, quæritat
C ircùm omnes oras. pòſt Epidamnum devenit:
H ìc fuerat auctus ille ſurreptitius.
M enæchmum civem credunt omnes advenam:
E úmque appellant, meretrix, uxor, & ſocer.
I i ſe cognoſcunt fratres poſtramò invicem.

ACTUS

PROLOGUS.

SALUTEM primùm jam à principio propitiam
Mihi, atque vobis, ſpectatores, nuncio.
Apporto vobis Plautum linguâ, non manu:
Quæſo, ut benignis accipiatis auribus.
Nunc argumentum accipite, atque animum advortite.
Quàm potero in verba conferam pauciſſima.
Atque hoc Poetæ faciunt in Comœdiis.
Omneis res geſtas eſſe Athenis autumant,
Quò illud vobis Græcum videatur magis.
Ego nuſquam dicam, niſi ubi factum dicitur.
Atque adeò hoc argumentum Græciſſat, tamen
Non Atticiſſat, verùm Siciliciſſitat.
Huic argumento antelogium hoc fuit.
Nunc argumentum vobis demenſum dabo,
Non modio, neque trimodio, verùm ipſo horreo.
Tantum ad narrandum argumentum adeſt benignitas.
Mercator quidam fuit Syracuſis ſenex,
Ei ſunt nati filii gemini duo,
Ita formâ ſimili pueri, ut mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat:
Neque adeò mater ipſa, quæ illos pepererat,
Ut quidem ille dixit mihi, qui pueros viderat.
Ego illos non vidi, ne quis veſtrûm cenſeat.
Poſtquam jam pueri ſeptuennes ſunt, pater
Oneravit navem magnam multis mercibus.
Imponit alterum geminum in navem pater,
Tarentum avexit ſecum ad mercatum ſimul:
Illum reliquit alterum apud matrem domi.
Tarenti ludi fortè erant, quom illuc venit:
Mortales multi, ut ad ludos, convenerant.
Puer aberravit inter homines à patre.
Epidamnienſis quidam ibi mercator fuit:
Is puerum tollit, avehitque Epidamnium.
Pater ejus autem, poſtquam puerum perdidit,
Animum deſpondit: eâque is ægritudine
Paucis diebus pòſt Tarenti emortuu'ſt.
Poſtquam Syracuſas de re eâ nuncius redit
Ad avom puerorum, puerum ſubreptum alterum,
Patrémque pueri Tarenti eſſe emortuum,
Immutat nomen avos huic gemino alteri:
Ita illum dilexit, qui ſubreptus eſt, alterum.
Illius nomen indit illi, qui domi eſt:
Menæchmo idem quod alteri nomen fuit,
Et ipſus eodem avus eſt vocatus nomine:
Propterea illius nomen memini faciliùs,
Quia illum clamore vidi flagitarier.
Ne mox erretis, jam nunc prædico priùs,
Idem eſt ambobus nomen geminis fratribus.
Nunc in Epidamnum pedibus redeundum eſt mihi,
Ut hanc rem vobis examuſſim diſputem.
Si quis quid veſtrûm Epidamnum curari ſibi
Velit, is audacter imperato & dicito:
Sed ita, ut det, unde curari id poſſit ſibi.
Nam niſi qui argentum dederit, nugas egerit:
Quid dederit; magis majores nugas egerit.
Verùm illuc redeo, unde abii, atque uno aſto in loco.
Epidamnienſis ille, quem dudum dixeram,
Geminum illum puerum qui ſurripuit alterum;
Ei liberorum, niſi divitiæ, nihil erat:
Adoptat illum puerum ſurreptitium
Sibi filium, eíque uxorem dotatam dedit;
Eúmque hæredem fecit, quàm ipſe obiit diem.
Nam rus ut ibat fortè, ut multum pluverat,
Ingreſſus fluvium rapidum ab urbe haud longulè,
Rapidus raptori pueri ſubduxit pedes,
Abſtraxítque hominem in maximam malam crucem.
Illi divitiæ evenerunt maximæ.
Is illic habitat geminus ſurreptitius.
Nunc ille geminus, qui Syracuſis habet,
Hodie in Epidamnum venit cum ſervo ſuo
Hunc quæritatum geminum germanum ſuum.
Hæc urbs Epidamnus eſt, dum hæc agitur Fabula:
Quando alia agetur, aliud fiet oppidum:
Sicut familiæ quoque ſolent mutarier:
Modò enim fit leno, modò adoleſcens, modò ſenex,
Pauper, mendicus, rex, paraſitus, ariolus.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

PENICULUS.

JUVENTUS nomen fecit Peniculo mihi,
Ideo quia menſam, quando edo, detergeo.
Homines captivos qui catenis vinciunt,
Et qui fugitivis ſervis indunt compedes,
Nimis ſtultè faciunt, meâ quidem ſententiâ.
" Namque HOMINI MISERO ſi ad malum accidit
" malum,
" Major lubido eſt fugere, & facere nequiter.
Nam ſe ex catenis eximunt aliquo modo.
Tum compediti januam limâ proterunt,
Aut lapide excutiunt clavum. nugæ ſunt eæ.
Quem tu aſſervare rectè, ne aufugiat, voles,
Eſcâ atque potione vinciri decet.
Apud menſam plenam homini roſtrum deliges.
Dum tu illi, quod edit & quod potet, præbeas,
Suo arbitratu & affatim cotidie,
Nunquam ædepol fugiet, tametſi capital fecerit.
Facilè aſſervabis, dum eo vinclo vincies.
" Ita iſtæc NIMIS LENTA vincla ſunt eſcaria.
" Quàm magìs extendas, tantò aſtringunt arctiùs.
Nam ego ad Menæchmum nunc eo, quo jam diu
Sum judicatus, ultro eo ut me vinciat.
Nam illic homo homines non alit, verùm educat
Recreátque: nullus meliùs medicinam facit.
Ita eſt adoleſcens ipſus eſcæ maxumæ,
Cerealeis cœnas dat, ita menſas extruit:
Tantas ſtruices concinnat patinarias;
Standum eſt in lecto, ſi quid de ſummo petas.
Sed mihi intervallum jam hos dies multos fuit:
Domi domitus fui uſque cum caris meis.
Nam neque edo, neque emo, niſi quod eſt cariſſimum.
Id quoque jam cari, qui inſtruuntur, deſerunt.
Nunc ad eum inviſo. ſed aperitur oſtium.
Menæchmum eccum ipſum video, progreditur foras.

SCENA SECUNDA.

MENÆCHMUS Surreptus, PENICULUS.

MENÆCHMUS.

NI mala, nî ſtulta ſis, ni indomita impóſque animi,
Quod viro eſſe odio videas, túte tibi odio habeas.
Præterhac ſi mihi tale poſt hunc diem
Faxis, faxo foris vidua viſas patrem.
Nam quoties foras ire volo, me retines, revocas,
Rogitas, quò ego eam, quam rem agam, quid negotii geram,
Quid petam, quid feram, quid foris egerim.
Portitorem domum duxi. ita omnem mihi
Rem neceſſe loqui eſt, quicquid egi, atque ago.

Nimiùm ego te habui delicatam.
Nunc adeò, ut facturus, dicam. quando ego tibi ancillas, penum,
Lanam, aurum, veſtem, purpuram bene præbeo: nec quicquam eges:
Malo cavebis, ſi ſapis: virum obſervare deſines.
Atque adeò, ne me nequicquam ſerves, ob eam induſtriam
Hodie ducam ſcortum ad cœnam, atque aliquò condicam foras.
PE. Illic homo ſe uxori ſimulat maleloqui, loquitur mihi.
Nam ſi foris cœnat, profectò me, haud uxorem, ulciſcitur.
ME. Evax, jurgio hercle tandem uxorem abegi ab januâ.
Ubi amatores ſunt mariti? dona quid ceſſant mihi
Conferre omnes, congratulantes, quia pugnavi fortiter?
Hanc modò uxori intus pallam ſurripui. ad ſcortum fero.
Sic hoc decet dari facetè verba cuſtodi catæ.
Hoc facinus pulchrum eſt, probum hoc eſt, hoc lepidum, hoc factu'ſt fabre.
Meo malo à malâ abſtuli: hoc ad damnum deferetur *hinc*.
Avorti prædam ab hoſtibus, noſtrûm ſalute ſociûm.
PE. Heus adoleſcens, ecqua in iſtâc pars ineſt præmii mihi?
ME. Perii! in inſidias deveni. *PE.* imò in præſidium. ne time.
ME. Quis homo eſt? *PE.* ego ſum. *ME* ô mea commoditas, ô mea opportunitas,
Salve. *PE.* ſalve. *ME.* quid ais? *PE.* teneo dexterâ Genium meum.
ME. Non potuiſti magis per tempus mihi advenire, quàm advenis.
PE. Ita ego ſoleo: commoditatis omneis articulos ſcio.
ME. Vin' tu facinus luculentum inſpicere? *PE.* Quis id coxit coquus?
Jam ſciam, ſi quid titubatum eſt, ubi reliquias videro.
ME. Dic mihi, nunquam tu vidiſti tabulam pictam in pariete,
Ubi aquila Catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?
PE. Sæpe. ſed quid iſtæ picturæ ad me attinent? *ME.* age, me aſpice.
Ecquid aſſimulo ſimiliter? *PE.* quid iſtic eſt ornatus tuus?
ME. Dic hominem lepidiſſimum eſſe me. *PE.* ubi eſuri ſumus?
ME. Dic modò hoc, quod ego te jubeo. *PE.* dico: homo lepidiſſime.
ME. Ecquid audes de tuo iſtuc addere? *PE.* atque hilariſſime.
ME. Perge. *PE.* non pergo hercle ego, niſi ſcio quâ gratiâ.
Litigium eſt tibi cum uxore. oh, mihi abs te caveo cautiùs.
ME. Clam uxorem ubi ſepulchrum habeamus, & hunc comburamus diem.
PE. Age ſanè igitur, quando æquum oras, quàm mox incendo rogum!
Dies quidem jam ad umbilicum eſt dimidiatus mortuus.
ME. Te morare, mihi quom obloquere. *PE.* oculum effodito perſolum
Mihi, Menæchme, ſi ullum verbum faxo, niſi quod juſſeris.
ME. Concede huc à foribus. *PE.* fiat. *ME.* etiam concede huc. *PE.* licet.
ME. Etiam nunc concede audacter ab leonino cavo.
PE. Heu ædepol, næ tu, ut ego opinor, eſſes ſagittator probus.
ME. Qui dum? *PE.* ne te uxor ſequatur, reſpectas identidem.
ME. Sed quid ais? *PE.* egóne? id enim quod tu vis, id aio, atque id nego.
ME. Ecquid tu de odore poſſis: ſi quid fortè olfeceris,
Facere conjecturam? *PE.* captum ſit collegium *augurum*.
ME. Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam, quid olet? abſtines?
PE. Summum olfactare oportet veſtimentum muliebre,
Nam ex iſtôc loco ſpurcatur naſum odore illutibili.
ME. Olfacta igitur hinc, Penicule lepide, ut faſtidis! *PE.* decet.
ME. Quid igitur? quid olet? reſponde. *PE.* furtum, ſcortum, prandium.
ME. Nunc ad amicam deferetur hanc meretricem Erotium.
Mihi, tibi, atque illi jubebó jam apparari prandium.
Indè uſque ad diurnam ſtellam craſtinam potabimus.
PE. Expeditè fabulatu's: jam fores ferio? *ME.* feri:
Vel mane etiam. *PE.* mille paſsûm commoratu's cantharum.
ME. Placidè pulta. *PE.* metuis credo, ne fores Samiæ ſient.
ME. Mane, mane obſecro hercle: ab ſe ecca exit. *PE.* oh! Solem vides.
Satiſ' ut occæcatus præ hujus corporis candoribus!

SCENA TERTIA.

EROTIUM, PENICULUS, MENÆCHMUS ſurreptus.

EROTIUM.

ANIME mî, Menæchme, ſalve. *PE.* Quid ego? *ER.* extra numerum es mihi.
PE. Idem iſtuc aliis aſcriptivis ad legionem fieri ſolet.
ME. Ego iſtic mihi hodie apparari juſſi apud te prœlium.
ER. Hodie id fiet. *ME.* in eo uterque pro Ilio potabimus,
Uter ubi melior bellator erit inventus cantharo.
Tua eſt legio: adjudicato, cum utro hanc noctem ſies.
Ut ego uxorem, mea voluptas, ubi te aſpicio, odî malé!
ER. Interim nequis, quin ejus aliquid indutus ſies.
Quid hoc eſt? *ME.* induviæ tuæ, atque uxoris exuviæ, roſa.
ER. Superas facilè, ut ſuperior ſis mihi, quàm quiſquam qui impetrant.
" *PE.* MERETRIX tantiſper blanditur, dum illud, quod rapiat, videt.
Nam ſi amabas, jam oportebat naſum abreptum mordicus.
ME. Suſtine hoc, Penicule: exuvias facere, quas vovi, volo.
PE. Cedó! ſed obſecro hercle ſalta ſic cum pallâ poſtea.
ME. Ego ſaltabo? ſanus hercle non es. *PE.* egóne, an tu magis?
Si non ſaltas, exue igitur. *ME.* nimio ego hanc periculo
Surripui hodie. meo quidem animo, ab Hippolytâ ſuccingulum
Hercules haud æquè magno unquam abſtulit periculo.
Cape tibi hanc: quando una vivis meis morigera moribus.
Hôc animo decet animatos eſſe amatores probos.
PE. Qui quidem ad mendicitatem ſe properent detrudere.
ME. Quatuor minis ego emi iſtanc annò uxori meæ.
PE. Quatuor minæ periere planè, ut ratio redditur.
ME. Scin' quid volo te accurare? *ER.* ſcio. curabo, quæ voles.
ME. Jube igitur nobis tribus apud te prandium accurarier,
Atque aliquid ſcitamentorum de foro obſonarier,
Glandionidem ſuillam, laridum pernonidem, aut
Sinciput, aut poſimenta porcina, aut aliquid ad eum modum:
Madida quæ mihi appoſita in menſam, milvinam ſuggerant.

Atque actutum. *ER.* licet ecaſtor. *ME.* nos prodimus ad forum.
Jam uos hìc erimus: dum coquitur, interim potabimus.
ER. Quando vis, veni; parata res erit. *ME.* propera modò.
Sequere tu. *PE.* ego hercle verò te & ſervabo, & te ſequar:
Neque hodie ut te perdam, meream Deorum divitias mihi.
ER. Evocate intus Cylindrum mihi coquum actutum foras.

SCENA QUARTA.

EROTIUM, CYLINDRUS.

EROTIUM.

SPORTULAM cape atque argentum. eccos tris nummos habes.
CY. Habeo. *ER.* atque obſonium affer, tribus vide quod ſit ſatìs,
Neque deſiat, neque ſuperſit. *CY.* cujuſmodi hi homines erunt?
ER. Ego, & Menæchmus, & Paraſitus ejus. *CY.* jam iſti ſunt decem:
Nam Paraſitus octo hominum muuus facilè ſungitur.
ER. Elocuta ſum convivas, cæterum cura. *CY* licet.
Cocta ſunt, jube ire accubitum. *ER.* redi citó. *CY.* jam ego hic ero.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

MENÆCHMUS Soſicles, MESSENIO.

MENÆCHMUS.

NULLA eſt voluptas navitis, Meſſenio,
Major, meo animo, quàm quom ex alto procul
Terram conſpiciunt. *MES.* major, non dicam dolo,
Si adveniens terram videas, quæ fuerit tua.
Sed quæſo, quamobrem nunc Epidamnum venimus?
An, quaſi mare, omnis circumimus inſulas?
ME. Fratrem quæſitum geminum germanum meum.
MES. Nam quid modi futurum eſt illum quærere?
Hic annus ſextus, poſtquam ei rei operam damus.
Iſtros, Hiſpanos, Maſſilienſes, Illurios,
Mare ſuperum omne, Græciámque exoticam,
Oráſque Italicas omnis, quà adgreditur mare,
Sumus circumvecti. ſi acum credo quæreres,
Acum inveniſſes, ſi appareret, jam diu.
Hominem inter vivos quæritamus mortuum:
Nam inveniſſemus jam diu, ſi viveret.
ME. Ergo iſtuc quæro certum qui faciat mihi,
Qui ſeſe dicat ſcire, eum eſſe mortuum.
Operam præterea nunquam ſumam quærere.
Verùm aliter vivus nunquàm deſiſtam exequi.
Ego illum ſcio, quàm cordi ſit carus meo.
MES. IN Scirpo nodum quæris. quin nos hinc domum
Redimus, niſi ſi hiſtoriam ſcripturi ſumus?
ME. Dictum faceſſas doctum, & diſcaveas malo.
Moleſtus ne ſis. non tuo hoc fiet modo. *MES.* hem,
Illôc enim verbo eſſe me ſervom ſcio.
Non potuit paucis plura planè proloqui.
Verùm tamen nequeo continere, quin loquar.
Audin' Menæchme! quum inſpicio marſupium,
Viaticati hercle admodum æſtivè ſumus.
Næ tu hercle, opinor, niſi domum revorteris,
Ubi nihil habebis, geminum dum quæris, gemes.
Nam ita eſt hæc hominum natio Epidamnia,
Voluptarii atque potatores maxumi:
Tum Sycophantæ & palpatores plurimi
In urbe hâc habitant: tum meretrices mulieres
Nuſquam perhibentur blandiores gentium.
Propterea huic urbi nomen Epidamno inditum eſt,
Quia nemo ferme huc ſinè damno divortitur.
ME. Ego iſthuc cavebo: cedò dum mihi huc marſupium.
MES. Quid eo vis? *ME.* jam abs te metuo de verbis tuis.
MES. Quid metuis? *ME.* ne mihi damnum in Epidamno duis.
Tu magnus amator mulierum es, Meſſenio:
Ego autem homo iracundus, animi perditi.
Id utrumque, argentum quando habebo, cavero,
Ne tu delinquas, néve ego iraſcar tibi.
MES. Cape, atque ſerva. me lubente feceris.

SCENA SECUNDA.

CYLINDRUS, MENÆCHMUS Soſicles, MESSENIO.

CYLINDRUS.

BENE obſonavi, atque ex meâ ſententiâ
Bonum anteponam prandium pranſoribus.
Sed eccum Menæchmum video. væ tergo meo!
Priùs jam convivæ ambulant ante oſtium,
Quàm ego obſonatu redeo. adibo atque alloquar.
Menæchme ſalve. *ME.* dî te amabunt! ſcis quis ego ſum?
CY. Non hercle veró! ubi convivæ cæteri?
ME. Quos tu convivas quæris? *CY.* paraſitum tuum.
ME. Meum paraſitum? certè hic inſanus eſt homo.
MES. Dixin' tibi eſſe hìc ſycophantas plurimos?
ME. Quem tu paraſitum quæris, adoleſcens, meum?
CY. Peniculum. *MES.* eccum! in vidulo ſalvum fero.
CY. Menæchme, numerò huc advenis ad prandium.
Nunc obſonatu redeo. *ME.* reſponde mihi,
Adoleſcens, quibus hìc preciis porci veneunt
Sacres ſinceri? *CY.* nummo. *ME.* eum à me accipe.
Jube te piari de meâ pecuniâ.
Nam ego quidem inſanum eſſe te certò ſcio,
Qui mihi moleſtus homini ignoto, quiſquis es.
CY. Cylindrus ego ſum: non nôſti nomen meum?
ME. Seu tu Cylindrus, ſeu Coriendrus, perieris.
Ego te non novi, neque noviſſe adeò volo.
CY. Eſt tibi Menæchmo nomen tantùm, quod ſciam.
ME. Pro ſano loqueris, cùm me appellas nomine.
Sed ubi noviſti me? *CY.* ubi ego te noverim?
Qui amicam habeas heram meam hanc Erotium.
ME. Neque hercle habeo, neque te, quis ſis homo, ſcio.
CY. Non ſcis, quis ego ſim? qui tibi ſæpiſſime
Cyathiſſo apud nos, quando potas. *MES.* hei mihi,
Cùm nihil eſt, illi qui homini dimiuuam caput.
ME. Tun' cyathiſtare mihi ſoles, qui ante hunc diem
Epidamnum nunquam vidi, neque veni? *CY.* negas?
ME. Nego hercle veró. *CY.* non tu in illiſce ædibus
Habitas? *ME.* dii illos homines, qui illìc habitant, perduint.
CY. Inſanit hic equidem, qui ipſe maledicit ſibi.
Audin' Menæchme? *ME.* quid vis? *CY.* ſi me conſulas,
Nummum illum quem mihi dudum pollicitus dare,
Jubeas, ſi ſapias, porculum afferri tibi.
Nam tu quidem hercle certò non ſanus ſatìs,
Menæchme, qui nunc ipſus maledicas tibi.
MES. Heu hercle hominem multum & odioſum mihi!
CY. Solet jocari ſæpe mecum illo modo.
Quamvis ridiculus eſt, ubi uxor non adeſt.
ME. Quid agis tu? *CY.* quid vis, inquam? ſatin' hoc, quod vides,
Tribus vobis obſonatum eſt? an obſono ampliùs
Tibi & paraſito & mulieri? *ME.* quas tu mulieres,
Quos tu paraſitos loquere? *MES.* quod te urget ſcelus,
Qui huic ſis moleſtus? *CY.* quid tibi mecum eſt rei?
Ego te non novi: cum hôc, quem novi, fabulor.
ME. Non ædepol tu homo ſanus es. certò ſcio.

CY. Jam ergo hæc madebunt faxo, nihil morabitur.
Proin tu ne quò abeas longiùs ab ædibus.
Nunquid vis? *ME.* ut eas maximam in malam crucem.
CY. Ire hercle melius eſt te interim, atque accumbere,
Dum ego hæc appono ad Vulcani violentiam.
Ibo intrò, & dicam te hìc aſtare Erotio.
Ut te hinc abducat, potiùs quàm hìc aſtes foris.
ME. Jámne abiit? ædepol haud mendacia
Tua verba experior eſſe. *MES.* obſervato modó.
Nam iſtic meretricem credo habitare mulierem,
Ut quidem ille inſanus dixit, qui hinc abiit modó.
ME. Sed miror, quî ille noverit nomen meum.
MES. Minimè hercle mirum. morem hunc meretrices habent:
Ad portum mittunt ſervulos, ancillulas,
Si qua peregrina navis in portum advenit,
Rogant, cujatis ſit, quid ei nomen ſiet.
Pòſt illæ extemplo ſe applicant, agglutinant.
Si pellexerunt, perditum amittunt domum.
Nunc in iſtôc portu ſtat navis prædatoria,
Abs quâ cavendum nobis ſanè cenſeo.
"*ME.* Mones quidem hercle rectè. *MES.* TUM DE-
" MUM ſciam
"Rectè monniſſe, ſi tu rectè caveris.
ME. Tace dum parumper: nam concrepuit oſtium.
Videamus, qui hinc egreditur. *MES.* hoc ponam interim.
Aſſervatote hæc ſultis, navales pedes.

SCENA TERTIA.

EROTIUM, CYLINDRUS, MENÆCHMUS Soſicles, MESSENIO.

EROTIUM.

SINE fores ſic: abi. nolo operiri.
Intus para, cura. vide quod opus eſt ut
Fiat. ſternite lectos, incendite odores.
MUNDITIA illecebra animo eſt amantûm.
Amanti amœnitas malo eſt, nobis lucro eſt.
Sed ubi ille eſt, quem coquus ante ædeis eſſe ait?
Atque eccum video, qui mihi eſt uſui, &
Plurimùm prodeſt: item huic ultro ſit, ut
Meret, potiſſimus noſtræ domi ut ſit:
Nunc eum adibo, alloquar ultro.
Animule mî, mihi mira videntur,
Hìc te ſtare foris, fores cui pateant
Magìs, quàm domus tua, domus cùm hæc tua ſit.
Omne paratum eſt,
Ut juſſiſti, atque ut voluiſti: neque tibi eſt
Ulla mora intus. prandium, ut juſſiſti, hìc
Curatum eſt: ubi lubet, ire licet accubitum.
ME. Quîcum hæc mulier loquitur? *ER.* equidem tecum. *ME.* quid mecum tibi
Fuit unquam, aut nunc eſt negocii? *ER.* quia pol te unum ex omnibus
Venus voluit me magnificare: neque id haud immerito tuo.
Nam ecaſtor ſolus benefactis tuis me florentem facis.
ME. Certò hæc mulier aut inſana, aut ebria eſt, Meſſenio,
Quæ hominem ignotum compellet me jam familiariter.
MES. Dixín' ego iſtæc hìc ſolere fieri? ſolia nunc cadunt,
Præ ut ſi triduum hoc hic erimus, tum arbores in te cadent.
" Nam ita ſunt hic MERETRICES omnes elecebræ
" argentariæ.
Sed ſine me dum hanc compellare. heus mulier! tibi dico. *ER.* quid eſt?
MES. Ubi tu hunc hominem noviſti? *ER.* ibidem, ubi hic me jam diu,
In Epidamno. *MES.* in Epidamno? qui huc in hanc urbem pedem,
Niſi hodie, nunquam intrò tetulit. *ER.* eia, delicias facis,
Mî Menæchme, quin, amabo, is intrò: hìc tibi erit rectiùs.
ME. Hæc quidem ædepol rectè appellat meo me mulier nomine.
Nimis miror, quid hoc ſit negocii. *MES.* oboluit marſupium
Huic iſtuc, quod habes. *ME.* atque ædepol tu me monuiſti probé.
Accipe dum hoc. jam ſcibo, utrum hæc me magè amet, an marſupium.
ER. Eamus intrò, ut prandeamus. *ME.* bene vocas: tam gratia eſt.
ER. Cur igitur tibi me juſſiſti coquere dudum prandium?
ME. Egóne te juſſi coquere? *ER.* certò tibi & paraſito tuo.
ME. Cui, malùm, paraſito? certò hæc mulier non ſana eſt ſatís.
ER. Peniculo. *ME.* quis iſte eſt Peniculus? quî extergentur baxeæ?
ER. Scilicet qui dudum tecum venit, quom pallam mihi
Detuliſti, quam ab uxore tuâ ſurripuiſti. *ME.* quid eſt?
Tibi pallam dedi, quam uxori meæ ſurripui? ſanán' es?
Certè hæc mulier cantherino ritu aſtans ſomniat.
ER. Quî lubet ludibrio habere me, atque ire inficias mihi,
Facta quæ ſunt? *ME.* dic quid eſt id, quod negem, quod fecerim?
ER. Pallam te hodie mihi dediſſe uxoris. *ME.* etiam nunc nego.
Ego quidem neque unquam uxorem habuî, neque habeo: neque huc
Unquam, poſtquam natus ſum, intrà portam penetravi pedem.
Prandi in navi. indè huc egreſſus ſum. te conveni. *ER.* eccere,
Perii miſera! quam tu nunc mihi navem narras? *ME.* ligneam,
Sæpe tritam, ſæpe fixam, ſæpe excuſſam malleo,
Quaſi ſupellex pellionis, palus palo proximus eſt.
ER. Jam me, amabò, deſine ludos facere, atque i hàc mecum ſimul.
ME. Neſcio quem, mulier, alium hominem, non me, quæritas.
ER. Non ego te novi Menæchmum, Moſcho prognatum patre?
Qui Syracuſis perhibere natus eſſe in Siciliâ,
Ubi rex Agathocles regnator fuit, & iterum Pinthia:
Tertiùm Liparo, qui in morte regnum Hieroni tradidit.
Nunc Hiero eſt. *ME.* Haud falsò, mulier, prædicas. *MES.* prò Jupiter!
Num iſtæc mulier illinc venit, quæ te novit tam caté?
ME. Hercle opinor pernegari non poteſt. *MES.* ne feceris,
Periſti, ſi intraſſis intrà limen. *ME.* quin tace modò:
Bene res geritur: aſſentabor, quicquid dicet, mulieri:
Si poſſum hoſpitium nanciſci. Jamdudum, mulier, tibi
Non imprudens advorſabar: hunc metuebam, ne meæ
Uxori renunciaret de pallâ & de prandio.
Nunc, quando vis, eamus intró. *ER.* etiam Paraſitum manes?
ME. Neque ego illum maneo, neque flocciſacio: neque, ſi venerit,
Eum volo intromitti. *ER.* ecaſtor haud invita fecero.
Sed ſcin' quid te amabo ut facias? *ME.* impera quidvis modó.
ER. Pallam illam, quam dudum dederas, ad Phrygionem ut deferas,
Ut reconcinnetur, atque ut opera addantur, quæ volo.
ME. Hercle quin tu rectè dicis. eâdem ignorabitur:
Ne uxor cognoſcat te habere, ſi in viâ conſpexerit.
ER. Ergo mox auferto tecum, quando abibis. *ME.* maximé.
ER. Eamus intró. *ME.* jam ſequar te. hunc volo etiam colloqui.
Eho, Meſſenio, accede huc. *MES.* quid negotii eſt? *ME.* ſt! ſcire vis?
MES. Quid ergo? *ME.* opu'ſt. *MES.* quid opu'ſt? *ME.* ſcio, ut me dices. *MES.* tanto nequior.
ME. Habeo prædam: tantum incepi operis. i, quantùm potes,
Abduc iſtos in tabernam actutum diverſoriam

Tum

Tum facito ante Solis occaſum ut venias advorſùm mihi.
MES. Non tu iſtas meretrices noviſti, here? *ME.* tace, inquam,
Mihi dolebit, non tibi, ſi quid ego ſtultè fecero.
Mulier hæc ſtulta atque inſcita eſt, quantum perſpexi modò.
Eſt hic præda nobis. *MES.* peri. *ME.* jámne abis? *MES.* periit probè.
Ducit lembum dierectum navis prædatoria.
Sed EGO INSCITUS, qui hero me poſtulem moderarier:
Dicto me emit audientem, haud imperatorem ſibi.
Sequimini, ut, quod imperatum eſt, veniam advorſùm temperi.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

PENICULUS.

PLUS triginta natus annis ſum, quom interea loci
Nunquam quicquam facinus feci pejus, neque ſcelettius,
Quàm hodie, quom in concionem mediam me immerſi miſer.
Ubi ego dum hieto, Menæchmus ſe ſubterduxit mihi,
Atque abiit ad amicam, credo, neque me voluit ducere.
Qui illum dii omnes perduint, qui primus commentus eſt
Concionem, hàc réque homines occupatos occupat.
Non ad eam rem otioſos homines decuit deligi?
Qui niſi adſint, cum citentur, cenſus capiant illico.
Affatim eſt hominum, in dies qui ſingulas eſcas edunt:
Quibus negotii nihil eſt: qui eſum neque vocantur, neque vocant.
Eos oportet concioni dare operam atque comitiis.
Si id ita eſſet, non ego hodie perdidiſſem prandium.
Cui tam credo datum voluiſſe, quàm me video vivere.
Ibo, etiamnum reliquiarum ſpes animum oblectat meum.
Sed quid ego video Menæchmum? cum coronâ exit foras.
Sublatum eſt convivium. ædepol venio advorſùm temperi.

SCENA SECUNDA.

MENÆCHMUS Soſicles, PENICULUS.

MENÆCHMUS.

POTINE ut quieſcas, ſi ego tibi hanc hodie probè
Lepidéque concinnatam referam temperi?
Non faxo eam eſſe dices: ita ignorabitur.
PE. Pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio,
Vinóque expoto, paraſito excluſo foras.
Non hercle is ſum, qui ſum, niſi hanc injuriam,
Méque ultus pulcre fuero. obſervabo, quid agat,
Hominem. pòſt adibo, atque alloquar.
ME. Prò dii immortales, cui homini unquam uno die
Boni dediſtis plus, qui minus ſperaverit.
Prandi, potavi, ſcortum accubui, abſtuli
Hanc, cujus hæres nunquam erit poſt hunc diem.
PE. Nequeo, quæ loquitur, exaudire, clanculum:
Satur nunc loquitur de me & de parti meâ.
ME. Ait hanc dediſſe me ſibi, atque eam meæ
Uxori ſurripuiſſe. quoniam ſentio
Errare; extemplo, quaſi res cum eâ eſſet mihi,
Cœpi aſſentari. mulier quicquid dixerat,
Idem ego dicebam. quid multis verbis *opu'ſt*?
Minore nuſquam bene fui diſpendio.
PE. Adibo ad hominem: nam turbare geſtio.
ME. Quis hic eſt, qui adversùm fit mihi? *PE.* quid ais, homo
Levior quàm pluma, peſſime & nequiſſime,
Flagitium hominis, ſubdole, ac minimi pretii?
Quid de te merui, quâ me causâ perderes?
Ut ſurripuiſti te mihi dudum de foro!
Feciſti funus me abſenti prandio.
Cur auſu's facere, cui ego æquè ac hæres eram?
ME. Adoleſcens, quæſo, quid tibi mecum eſt rei,
Qui mihi malè dicas homini ignoto inſciens?
An tibi malam rem vis pro maledictis dari
Poſtea? *PE.* eam quidem ædepol te dediſſe intellego.
ME. Reſponde, adoleſcens, quæſo, quid tibi nomen eſt?
PE. Etiam derides, quaſi nomen non noveris?
ME. Non ædepol ego te, quod ſciam, unquam ante hunc diem
Vidi, neque novi. verùm certò quiſquis es,
Æquum ſi facias, mihi odioſus ne ſies.
PE. Non me noviſti? *ME.* non negem, ſi noverim.
PE. Menæchme, vigila. *ME.* vigilo hercle equidem, quod ſciam.
PE. Tuum paraſitum non noviſti? *ME.* non tibi
Sanum eſt, adoleſcens, ſinciput, ut intellego.
PE. Reſponde, ſurripuiſtin' uxori tuæ
Pallam iſtanc hodie, atque dediſti Erotio?
ME. Neque hercle ego uxorem habeo, neque ego Erotio
Dedi, nec pallam ſurripui. *PE.* ſatin' ſanus es?
Occiſa eſt hæc res. non ego te indutum foras
Exire vidi pallâ? *ME.* væ capiti tuo:
Omnes cinædos eſſe cenſes, tu quia es.
Tún' me indutum fuiſſe pallam prædicas?
PE. Ego hercle verò. *ME.* non tu abis, quò dignus es?
Aut te piari jubes, homo inſaniſſime?
PE. Nunquam ædepol quiſquam me exorabit, quin tuæ
Uxori rem omnem jam, uti ſit geſta, eloquar.
Omnes in te iſthæc recident contumeliæ.
Faxo haud inultum prandium comederis.
ME. Quid hoc negotii eſt? ſatin' ut quemquem conſpicor,
Ita me ludificant? ſed concrepuit oſtium.

SCENA TERTIA.

ANCILLA, MENÆCHMUS Soſicles.

ANCILLA.

MENÆCHME, amare ait te multùm Erotium,
Ut hoc unâ operâ ad aurificem deferas,
Atque huic ut addas auri pondo unciam,
Jubeáſque ſpinther novum reconcinnarier.
ME. Et iſtud, & aliud, ſi quid curari volet,
Me curaturum dicito, quicquid volet.
AN. Scin' quod hoc ſit ſpinther? *ME.* neſcio, niſi aureum.
AN. Hoc eſt, quod olim clanculùm ex armario
Te ſurripuiſſe aiebas uxori tuæ.
ME. Nunquam hercle factum eſt. *AN.* non meminiſti? obſecro.
Redde igitur ſpinther, ſi non meminiſti. *ME.* mane,
Imò equidem memini. nempe hoc eſt, quod illi dedi.
AN. Iſtuc. *ME.* ubi illæ armillæ ſunt, quas unà dedi?
AN. Nunquam dediſti. *ME.* nam pol hoc unà dedi.
AN. Dicam curare? *ME.* dicito; curabitur:
Et palla & ſpinther faxo referantur ſimul.
AN. Amabò, mî Menæchme, inaureis da mihi
Faciundas pondo duûm nummûm ſtalagmia,
Ut te libenter videam, cum ad nos veneris.
ME. Fiat, cedò aurum, ego manu-pretium dabo.
AN. Da ſodes abs te, pòſt ego reddidero tibi.
ME. Imò cedò abs te. *AN.* ego pòſt tibi reddam duplex.
ME. Non habeo. *AN.* at tu, quando habebis, tum dato.
Nunquid me vis? *ME.* hæc me curaturum dicito,
Ut, quantum poſſint, quámque liceant, veneant.
Jámne abiit intrò? abiit; operuit fores.
Dî me equidem omnes adjuvant, augent, amant.
Sed quid ego ceſſo, dum datur mihi occaſio
Tempúſque, abire ab his locis lenoniis?
Propera, Menæchme, fer pedem, confer gradum.
Demam coronam, atque abjiciam ad lævam manum;
Ut, ſi qui ſequatur, hàc me abiiſſe cenſeant.
Ibo, & conveniam ſervum, ſi potero, meum,
Ut hæc, quæ bona dant dii mihi, ex me ſciat.

ACTUS

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

MULIER Uxor, PENICULUS.

MULIER.

EGÓNE hìc me patiar in matrimonio,
Ubi vir compilet clanculùm, quicquid domi eſt,
Atque ad amicam deſerat? *PE.* quin tu taces?
Manifeſtò ſaxo jam opprimes! ſequere hàc modó.
Pallam ad phrygionem cum coronâ ebrius
Ferebat, hodie tibi quam ſurripuit domo.
Sed eccam coronam, quam habuit. num mentior?
Hem! hàc abiit; ſi vis perſequi veſtigiis.
Atque ædepol eccum optimè revortitur:
Sed pallam non fert. *MU.* Quid ego nunc eum illôc agam?
PE. Idem, quod ſemper. malè habeas. *MU.* ſic cenſeo.
PE. Huc concedamus: ex inſidiis aucupa.

SCENA SECUNDA.

MENÆCHMUS Surreptus, MULIER Uxor, PENICULUS Paraſitus.

MENÆCHMUS.

UT HOC UTIMUR maximè more moro
Moleſtóque multum! atque utì quique ſunt
Optumi maxumi, morem habent hunc:
Clientis ſibi omnes volunt eſſe multos.
" Bonſne an mali ſint, id haud quæritant.
" Res magis quæritur quàm clientium
" Fides cujuſmodi eluceat.
" Si eſt pauper atque haud malus, nequam habetur:
" Si dives malus eſt, is cliens frugi habetur,
" Qui neque Leges, neque æquum Bonum uſquam
" Colunt, ſollicitos patronos habent.
" Datum denegant, quod datum eſt. litium
" Pleni, rapaces, viri fraudulenti:
" Qui aut fœnore, aut perjuriis habent rem
" Paratam. mens eſt in querelis.
Juris ubi dicitur dies, ſimul
Patronis dicitur: quippe qui pro illis
Loquantur, malè quæ fecerint: aut ad
Populum, aut in Jure, aut ad Judicem res eſt.
Sicut me hodie nimis ſollicitum cliens
Quidam habuit: neque quod volui agere, quicquam
Licitum eſt: ita me attinuit, ita me detinuit.
Apud ædiles præliis factis plurimiſque
Peſſimiſque dixi cauſam. conditiones
Tetuli tortas, confragoſas: aut plùs
Aut minùs, quàm opus erat multò, dixeràm
Controverſiam, utì ſponſio fieret.
Quid ille? quid? prædem dedit. nec magìs
Manifeſtum ego hominem unquam ullum teneri vidi.
Omnibus malefactis teſtes tres aderant acerrumi.
Dî illum omnes perdant, (ita mihi hunc hodie corrupit diem)
Méque adeò, qui hodie forum unquam oculis inſpexi meis.
Diem corrupi. optimum juſſi apparari prandium.
Amica exſpectat me, ſcio. ubi primùm eſt licitum, illico
Properavi abire de ſoro. irata eſt, credo, nunc mihi.
Placabit palla, quam dedi, quam hodie uxori abſtuli, atque huic
Detuli Erotio. *PE.* quid ais? *MU.* viro me malo malè
Nuptam. *PE.* ſatin' audis, quæ illic loquitur? *MU.* ſatis. *ME.* ſi ſapiam,
Hinc intrò abeam, ubi mihi bene ſit. *MU.* mane: malè potiùs erit.
Næ illam mecaſtor fœneratò abſtuliſti. ſic datur.
Clanculùm te iſtæc flagitia facere cenſebas poteſſe?
ME. Quid illuc eſt uxor negoti? *MU.* mén' rogas? *ME.* vin' hunc rogem?
PE. Auſer hinc palpationes. perge tu. *ME.* quid tu mihi
Triſtis es? *MU.* te ſcire oportet. *PE.* ſcit, ſed diſſimulat malus.
ME. Quid negotii eſt? *MU.* pallam. *ME.* pallam? *MU.* quidum pallam? *PE.* quid paves?
ME. Nihil equidem paveo, niſi unum. palla pallorem incutit.
PE. At tu ne clam me comeſſes prandium! perge in virum.
ME. Non taces? *PE.* non hercle verò taceo. nutat, ne loquar.
ME. Non hercle ego quidem uſquam quicquam nuto, neque nicto tibi.
MU. Næ ego mecaſtor mulier miſera! *ME.* quî tu miſera es? mihi expedi.
PE. Nihil hôc confidentius, qui, quæ vides, ea pernegat.
ME. Per Jovem deóſque omnes adjuro, uxor (ſatiſn' hoc eſt tibi?)
Me iſti non nutáſſe. *PE.* credit jam tibi de iſtis: illuc redi.
ME. Quò ego redeam? *PE.* equidem ad phrygionem, cenſeo. i, pallam refer.
ME. Quæ iſtæc palla eſt? *MU.* taceo jam, quando hic rem non meminit ſuam.
ME. Nunquis ſervorum deliquit? num ancillæ, aut ſervi tibi
Reſponſant? eloquere. impune non erit. *PE.* nugas agis.
ME. Triſtis admodum es: non mihi iſtuc ſatìs placet. *PE.* nugas agis.
ME. Cæterum familiarium alicui irata es? *PE.* nugas agis.
ME. Num mihi es irata ſaltem? *PE.* nunc tu non nugas agis.
ME. Non ædepol deliqui quicquam. *PE.* hem rurſum nunc nugas agis.
ME. Dic, mea uxor, quid tibi ægre eſt? *PE.* bellus blanditur tibi.
ME. Potín' ut mihi moleſtus ne ſis? num te appello? *MU.* auſer manum.
PE. Sic datur. properato abſente me comeſſe prandium:
Pòſt ante ædis cum coronâ me derideto ebrius.
ME. Neque ædepol ego prandi, neque hodie huc intrò tetuli pedem.
PE. Tún' negas? *ME.* nego hercle veró. *PE.* nihil hôc homine audacius.
Non ego te modò hìc ante ædeis cum coronâ floreâ
Vidi aſtare? cùm negabas mihi eſſe ſanum ſincipur:
Et negabas me noviſſe: peregrinum aiebas eſſe te.
ME. Quin ut dudum divorti abs te, redeo nunc demum domum.
PE. Novi ego te. non mihi cenſebas eſſe, quî te ulciſcerer.
Omnia hercle uxori dixi. *ME.* quid dixiſti? *PE.* neſcio:
Eam ipſus roga. *ME.* quid hoc eſt, uxor? quid nam hic narravit tibi?
Quid id eſt? quin dicis, quid ſit. *MU.* quaſi tu neſcias.
Palla mihi eſt domo ſurrepta. *ME.* palla ſurrepta eſt tibi?
MU. Me rogas? *ME.* pol haud rogem te, ſi ſciam. *PE.* ô hominem malum!
Ut diſſimulat! non potes celare: rem novi probè:
Omnia hercle ego edictavi. *ME.* quid id eſt? *MU.* quando nihil pudet,
Neque vis tuâ voluntate ipſe profiteri, audi, atque ades:
Et quid triſtis, & quid hic mihi dixerit, ſaxo ſcias.
Palla eſt mihi domo ſurrepta. *ME.* palla ſurrepta eſt tibi?
PE. Vidén' tu, ut ſcelestus captat! huic ſurrepta eſt, non tibi.
Nam profectò tibi ſurrepta ſi eſſet, ſalva nunc foret.
ME. Nihil mihi tecum eſt. ſed quid tu ais? *MU.* palla, inquam, periit domo.
ME. Quis eam ſurripuit? *MU.* pol iſtuc ille ſcit, qui illam abſtulit.

ME. Quis

ME. Quis hic homo eſt? *MU.* Menæchmus quidam. *ME.* ædepol factum nequiter.
Quis is Menæchmus eſt? *MU.* tu iſtic, inquam. *ME.* egóne? *MU.* tu! *ME.* quis arguit?
MU. Egomet. *PE.* & ego. atque huic amicæ detuliſti Erotio.
MU. Egón' dedi? *PE.* tu, tu iſtic, inquam. vín' afferri noctuam,
Quæ, Tu, Tu, uſque dicat tibi? nam nos jam nos defeſſi ſumus.
ME. Per Jovem deóſque omnes adjuro, uxor; ſatín' hoc eſt tibi?
Non dediſſe. *PE.* imò hercle verò, nos non falſum dicere.
ME. Sed ego illam non condonavi, ſed ſic utendam dedi.
MU. Equidem ecaſtor tuam nec chlamydem do foras, nec pallium
Cuiquam utendum. Mulierem æquum eſt veſtimentum muliebre
Dare foras, virum virile. quin refers pallam domum?
ME. Ego faxo referetur. *MU.* ex re tuâ, ut opinor, feceris.
Nam domum nunquam introibis, niſi feres pallam ſimul.
ME. Ego domum? *PE.* quid mihi futurum eſt, qui tibi nanc operam dedi?
MU. Opera reddetur, quando quid tibi erit ſurreptum domo.
PE. Id quidem ædepol nunquam erit. nam nihil eſt, quod perdam, domi.
Cùm virum, cum uxorem, dii vos perdant. properabo ad forum:
Nam ex hâc familiâ me planè excidiſſe intellego.
ME. Malè mihi uxor ſeſe feciſſe cenſet, quom excludit foras.
Quaſi non habeam, quò intromittar, alium meliorem locum.
Si tibi diſplicero, patiundum: at placuero huic Erotio,
Quæ me non excludet ab ſe, ſed apud ſe occludet domi.
Nunc ibo. orabo, ut mihi pallam reddat, quam dudum dedi.
Aliam illi redimam meliorem. heus, ecquis hic eſt janitor?
Aperite, atque Erotium aliquis evocate ante oſtium.

SCENA TERTIA.

EROTIUM, MENÆCHMUS ſurreptus.

EROTIUM.

Quis hic me quærit? *ME.* ſibi inimicus magis quàm ætati tuæ.
ER. Mi Menæchme, cur ante ædeis aſtas? ſequere intró. *ME.* mane.
Scín' quid eſt, quòd ego ad te venio? *ER.* ſcio, ut tibi ex me ſit volup.
ME. Imò ædepol pallam illam, amabo te, quam tibi dudum dedi,
Mihi eam redde. uxor reſcivit rem omnem, ut factum eſt ordine.
Ego tibi redimam bis tantò pluris pallam, quam voles.
ER. Tibi dedi equidem illam, ad phrygionem ut ferres, paulò prius:
Et illud ſpinther, ut ad aurificem ferres, ut fieret novum.
ME. Mihi ut tu dederis pallam, & ſpinther? nunquam factum. relege res.
Nam ego quidem poſtquam illam dudum tibi dedi, atque abii ad forum,
Nunc redeo, nunc te poſtilla video. *ER.* video, quam rem agis.
Quia commiſi, ut me defrudes: ad eam rem affectas viam.
ME. Neque ædepol te defraudandi causâ poſco: quin tibi
Dico, uxorem reſciviſſe. *ER.* nec te ultro oravi ut dares.
Tute ultro ad me detuliſti, dediſti eam dono mihi:
Eandem nunc repoſcis. patiar, tibi habe, aufer, utere,
Vel tu, vel tua uxor, vel etiam in oculos compingite.
Tu huc, poſt hunc diem, pedem intrò non feres, ne fruſtra ſis,
Quando tu me bene merentem tibi habes deſpicatui.
Niſi feres argentum, fruſtra me ductare non potes.
Aliam poſthac invenito, quam tu habeas fruſtratui.
ME. Nimis iracundè hercle tandem. heus tu, tibi dico, mane:
Redi. *ER.* Etiámne aſtas? etiam audes meâ revorti gratiâ?
ME. Abiit intrò, occluſit ædeis. nunc ego ſum excluſiſſimus:
Neque domi, neque apud amicam mihi jam quicquam creditur.
Ibo, & conſulam hanc rem amicos, quid faciundum cenſeant.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

MENÆCHMUS Soſicles, MULIER Uxor ſurrepti.

MENÆCHMUS.

Nimis ſtultè dudum feci, cùm marſupium
Meſſenioni cum argento concredidi.
Immerſit aliquò ſeſe credo in ganeum.
MU. Proviſam, quam mox vir meus redeat domum.
Sed eccum video: ſalva ſum, pallam refert.
ME. Demiror, ubi nunc ambulet Meſſenio.
MU. Adibo, atque hominem accipiam, quibus dictis meret.
Non te pudet prodire in conſpectum meum,
Flagitium hominis; cum iſtôc ornatu? *ME.* quid eſt?
Quæ res agitat te, mulier? *MU.* etiámne impudens
Muttire unum verbum audes, aut mecum loqui?
ME. Quid tandem admiſi in me, ut loqui non audeam?
MU. Rogas me? ô hominis impudentem audaciam!
ME. Non tu ſcis, mulier, Hecubam quapropter canem
Graii eſſe prædicabant? *MU.* non equidem ſcio.
ME. Quia idem faciebat Hecuba, quod tu nunc facis:
Omnia mala ingerebat, quemquem aſpexerat.
Itáque adeò jure cœpta appellari eſt Canis.
MU. Non iſtæc ego flagitia poſſum perpeti.
Nam med ætatem viduam eſſe mavelim,
Quàm iſtæc flagitia tua pati, quæ tu facis.
ME. Quid id ad me, tu te nuptam poſſis perpeti,
An ſis abitura à tuo viro? an mos eſt ita hic,
Peregrino ut advenienti narrent fabulas?
MU. Quas fabulas? non, inquam, patiar præterhac,
Quin vidua vivam, quàm tuos mores perferam.
ME. Meâ quidem hercle causâ vidua vivito,
Vel uſque dum regnum obtinebit Jupiter.
MU. At mihi negabas dudum ſurripuiſſe te,
Nunc eandem ante oculos attines. num te pudet?
ME. Heu hercle, mulier, multùm & audax & mala es.
Tún' tibi hanc ſurreptam dicere audes, quam mihi
Dedit alia mulier, ut concinnandam darem?
MU. Næ iſtuc mecaſtor jam patrem arceſſam meum,
Atque ei narrabo tua flagitia, quæ facis.
I, Decio, quære meum patrem, tecum ſimul
Ut veniat ad me: ita rem eſſe dicito.
Jam ego aperiam iſtæc tua flagitia. *ME.* ſanán' es?
Quæ mea flagitia? *MU.* Cùm pallam atque aurum meum
Domo ſuppilas uxori tuæ, & tuæ
Degeris amicæ. ſatín' hæc rectè fabulor?
ME. Quæſo hercle, mulier, ſi ſcis, monſtra, quod bibam,
Tuam qui poſſim perpeti petulantiam.
Quem tu hominem me arbitrâre, neſcio.
Ego te ſimitu novi cum Parthaone.
MU. Si me derides, at pol illum non potes,

Patrem meum, qui huc advenit. quin reſpicis?
Noviſtin' tu illum? *ME.* novi cum Calchâ ſimul:
Eodem die vidi illum, quo te ante hunc diem.
MU. Negas noviſſe me? negas patrem meum?
ME. Idem hercle dicam, ſi avum vis adducere.
MU. Eaſtor pariter hoc, atque alias res ſoles.

SCENA SECUNDA.

SENEX, MULIER; MENÆCHMUS Soſicles.

SENEX.

Ut ætas mea eſt, atque ut hôc uſus facto eſt,
Gradum proferam, progredi properabo.
Sed id quàm facile ſit mihi, haud ſum falſus.
Nam pernicitas deſerit: conſitus ſum
Senectute: onuſtum gero corpus; vires
Reliquere. ut ætas mala, merx mala eſt tergo!
Nam res plurimas peſſumas, cùm advenit, affert:
Quas ſi autumem omneis, nimis longus ſermo ſit.
Sed hæc res mihi in pectore & corde dura eſt,
Quidnam hoc ſit negotii, quòd filia ſic
Repentè expetit me, ut ad ſeſe irem.
Nec, quid id ſit, mihi certius facit,
Quid velit, quid me arceſſat.
Verùm propemodum jam ſcio, quid ſiet rei.
Credo cum viro litigium natum eſſe aliquod.
" Ita iſtæc ſolent, quæ VIROS ſubſervire
" Sibi poſtulant, dote fretæ, feroces.
" Et illi quoque haud abſtinent ſæpe culpâ.
" Verùm eſt modus tamen, quoad pati uxorem oportet.
Nec pol filia unquam patrem arceſſit ad ſe,
Niſi aut quid commiſſi, aut jurgii eſt cauſa.
Sed quidquid id eſt, jam ſciam. atque eccam eampſe
Ante ædeis, & ejus triſtem virum video.
Id eſt, quod ſuſpicabar.
Appellabo hanc. *MU.* ibo advorſùm. ſalve multùm, mî pater.
SE. Salva ſis. ſalvén' advenio? ſalvén' arceſſi jubes?
Quid tu triſtis es? quid ille autem abs te iratus deſtitit?
Neſcio quid vos velitati eſtis inter vos duos.
Loquere, uter meruiſtis culpam, paucis? non longos logos.
MU. Nuſquam equidem quicquam deliqui: hoc primùm abſolvo, pater.
Verùm vivere hic non poſſum, neque durare ullo modo.
Proin tu me hinc abducas. *SE.* quid iſtuc autem eſt? *MU.* ludibrio, pater,
Habeor. *SE.* unde? *MU.* ab illo, cui me mandaviſti, meo viro.
SE. Ecce autem litigium. quoties edixi tandem tibi,
Ut caveres, neuter ad me iretis cum querimoniâ?
MU. Quî ego iſtuc, mî pater, cavere poſſum? *SE.* mén' interrogas?
MU. Niſi non vis. *SE.* quoties monſtravi tibi, viro ut morem geras?
Quid ille faciat, ne id obſerves: quò eat: quid rerum gerat.
MU. At enim ille hinc amat meretricem ex proximo. *SE.* ſanè ſapit.
Atque ob iſtanc induſtriam, etiam faxo amabit ampliùs.
MU. Atque ibi potat. *SE.* tuâ quidem ille causâ potabit minùs,
Sive illic, ſive alibi libebit? quæ hæc, malùm, impudentia eſt?
Unâ operâ prohibere, ad cœnam ne promittat, poſtules:
Néve quenquam accipiat alienum apud te. ſerviréu' tibi
Poſtulas viros? dare unâ operâ penſum poſtules;
Inter ancillas ſedere jubeas; lanam carere.
MU. Non equidem mihi te advocatum pater adduxi, ſed viro.
Hinc ſtas, illinc cauſſam dicis. *SE.* ſi ille quid deliquerit,
Multò tantò illum accuſabo, quàm te accuſavi, ampliùs.
Quando te auratam & veſtitam bene habet: ancillas, penum,
Rectè præbibet; melius ſanam eſt, mulier, mentem ſumere.
MU. At ille ſuppilat mihi aurum & pallam ex arcis modò:
Me deſpoliat, mea ornamenta clam me ad meretrices degerit.
SE. Malè facit, ſi iſtuc facit: ſi non facit; tu malè facis,
Quæ inſontem inſimules. *MU.* quin etiam nunc habet pallam, pater,
Et ſpinther, quod ad hanc detulerat: nunc, quia reſcivi, refert.
SE. Jam ego ex hôc, ut factum eſt, ſcibo. ibo ad hominem, atque alloquar.
Dic mihi iſtuc, Menæchme, quod vos diſſertatis, ut ſciam.
Quid tu triſtis es? quid illam autem iratam abs te deſtituis?
ME. Quiſquis es, quicquid tibi nomen eſt, ſenex, ſummum Jovem
Deóſque deteſtor. *SE.* quâ de te, aut cujus rei rerum omnium?
ME. Neque iſti malè feciſſe mulieri, quæ me arguit
Hanc domo ab ſe ſurripuiſſe, atque abſtuliſſe dejerat.
Si ego intrà ædis hujus unquam, ubi habitat, penetravi *pedem*,
Omnium hominum exopto ut fiam miſerorum miſerrimus.
SE. Sanún' es, qui iſtuc exoptes, aut neges te unquam pedem
In eas ædes intuliſſe, ubi habitas, inſaniſſime?
ME. Tún' ſenex ais habitare med in illiſce ædibus?
SE. Tu negas? *ME.* nego hercle veró. *MU.* *nimiò hæc impudenter* negas,
Niſi quò nocte hâc emigrâſti. *SE.* concede hâc, filia.
Quid tu ais? num hinc emigrâſti? *ME.* quem in locum, aut ob rem, obſecro?
SE. Non ædepol ſcio. *MU.* profectò ludit te hic. *SE.* non tu te tenes?
Jam verò, Menæchme, ſatis jocatus es. nunc hanc rem age.
ME. Quæſo, quid mihi tecum eſt? unde, aut quis tu homo es? *quid feci ego*
Tibi aut adeò iſti, quæ mihi moleſta eſt quoquo modo?
MU. Vidén' tu illi oculos virere? ut viridis exoritur colos
Ex temporibus atque fronte! ut oculi ſcintillant! vide.
ME. Quid mihi melius eſt, quàm quando illi me inſanire prædicant,
Ego me aſſimulem inſanire, ut illos à me abſterream?
MU. Ut pandiculans oſcitatur! quid nunc faciam, mî pater?
SE. Concede huc, mea nata, ab iſtôc quàm potes longiſſimé.
ME. Evoe, Evie, Bromie, quò me in ſilvam venatum vocas?
Audio: ſed non abire poſſum ab his regionibus:
Ita illa me ab lævâ rabioſa fæmina adſervat canis.
Pòſt autem illic hircus alius, qui ſæpe ætate in ſuâ
Perdidit civem innocentem falſo teſtimonio.
SE. Væ capiti tuo. *ME.* ecce Apollo mihi ex oraculo imperát,
Ut ego illi oculos exuram lampadibus ardentibus.
MU. Perii, mî pater: minatur mihi oculos exurere.
ME. Hei mihi, inſanire me aiunt, ultro cùm ipſi inſaniunt.
SE. Filia, heus. *MU.* quid eſt? quid agimus? *SE.* quid ſi ego huc ſervos cito?
Ibo, adducam, qui hunc hinc tollant, & domi devinciant,
Priuſquam turbarum quid faciat ampliùs. *ME.* enimvero, niſi
Occupo aliquid mihi conſilium, hi domum me ad ſe auferent.
Pugnis me vetas in hujus ore quicquam parcere?
Ni jam ex meis oculis abſcedat in malam magnam crucem,

Faciam,

Faciam, quod jubes, Apollo. *S E.* fuge domum, quantum pote'ſt,
Ne hic te obtundat. *MU.* fugio. amabò, adſerva'iſtunc, mi pater,
Ne quò hinc abeat: ſumne ego mulier miſera, quæ illæc audio?
M E. Haud malè illanc amovi. nunc hunc impuriſſimum,
Barbatum, tremulum, Tithonum, Cygno prognatum patre:
Ita mihi imperas, ut ego hujus membra, atque oſſa, atque artua
Comminuam illo ſcipione, quem ipſe habet. *S E.* dabitur malum,
Me quidem ſi attigeris, aut ſi propiùs ad me acceſſeris.
M E. Faciam, quod jubes: ſecurim capiam ancipitem, atque hunc ſenem
Exoſſabo, dein dedolabo aſſulatim viſcera.
S E. Enim verò illud præcavendum eſt, atque accurandum mihi:
Sanè ego illum metuo, ut minatur, ne quid malè faxit mihi.
M E. Multa mihi imperas, Apollo: nunc equos junctos jubes
Capere me indomitos, feroces: atque in currum inſcendere,
Ut ego hunc proteram leonem Getulum, olentem, edentulum.
Jam adſtiti in currum: jam lora teneo: jam ſtimulum in manu eſt.
Agite equi, facitote ſonitus ungularum appareant
Curſu celeri: facite inflexa ſit pedum pernicitas.
S E. Mihiſu' equis junctis minare? *M E.* ecce Apollo denuo
Me jubes facere impetum in eum, qui ſtat, atque occidere.
Sed quis hic eſt, qui me capillo hinc de curru deripit?
Imperium tuum demutat, atque dictum Apollinis.
S E. Heu hercle morbum acrem ac durum! dii voſtram fidem,
Vel hic qui inſanit, quàm valuit paulò priús?
Ei derepente tantus morbus incidit.
Ibo, atque arceſſam medicum jam, quantum poteſt.

S C E N A T E R T I A.

M E N Æ C H M U S Soſicles, S E N E X.

M E N Æ C H M U S.

JAMNE iſti abierunt, quæſo, ex conſpectu meo,
Qui me vi cogunt, ut validus inſaniam?
Quid ceſſo abire ad navem, dum ſalvo licet?
Vóſque omnes quæſo, ſi ſenex revenerit,
Ne me indicetis, quâ plateâ hinc aufugerim.
S E. Lumbi ſedendo, oculi expectando dolent,
Manendo medicum, dum ſe ex opere recipiat.
Odioſus tandem vix ab ægrotis venit.
Ait ſe obligâſſe crus fractum Æſculapio,
Apollini autem brachium. nunc cogito,
Utrum me dicam ducere medicum, an fabrum.
Atque eccum incedit. movet formicinum gradum.

S C E N A Q U A R T A.

M E D I C U S, S E N E X.

M E D I C U S.

QUID eſſet illi morbi, dixeras? narra ſenex.
Num larvatus, aut cerritus? fac ſciam.
Num eum veternus, aut aqua intercus tenet?
S E. Quin eâ te causâ duco, ut id dicas mihi,
Atque illum ut ſanum facias. *M E.* perfacile id quidem eſt.
Sanum futurum, meâ ego id promitto fide.
S E. Magnâ cum curâ ego illum curari volo.
M E. Quin ſuſpirabo plus ſexcenties in die:
Ita ego illum cum curâ magnâ curabo tibi.
S E. Atque eccum ipſum hominem. *M E.* obſervemus, quam rem agat.

S C E N A Q U I N T A.

M E N Æ C H M U S Surreptus, S E N E X, M E D I C U S.

M E N Æ C H M U S.

ÆDEPOL næ hic dies perverſus atque adverſus mihi obtigit:
Quæ me clam ratus ſum facere; ea omnia fecit palàm
Paraſitus, qui me complevit flagitii & formidinis:
Meus Ulyſſes, ſuo qui regi tantum concivit mali.
Quem ego hominem, ſi quidem vivo, vitâ devolvam ſuâ.
Sed ego ſtultus ſum, qui illius eſſe dico, quæ mea ſit,
Meo cibo & ſumtu educatus eſt: animâ privabo virum.
Condignè autem hæc meretrix fecit, ut mos eſt meretricius.
Quia rogo pallam, ut referatur rurſum ad uxorem meam,
Mihi ſe ait dediſſe. heu ædepol, næ ego homo vivo miſer.
S E. Audín' quæ loquitur? *M E D.* ſe miſerum prædicat. *S E.* adeas velim.
M E D. Salvus ſis, Menæchme. quæſo, cur apertas brachium?
Non tu ſcis, quantum iſti morbo nunc tuo facias mali.
M E N. Quin tu te ſuſpendis? *M E D.* ecquid ſentis? *M E N.* quid ni ſentiam?
M E D. Non poteſt hæc res ellebori jugere obtinerier.
Sed quid ais, Menæchme? *M E N.* quid vis? *M E D.* dic mihi hoc, quod te rogo:
Album, an atrum vinum potas? *M E N.* quin tu is in malam crucem?
S E. Jam hercle occeptat inſanire primulùm. *M E N.* quin tu me interrogas,
Purpureum panem, an puniceum ſoleam ego eſſe, an luteum?
Soleámne eſſe avis ſquamoſas, piſcis pennatos? *S E.* Papæ!
Audín' tu, ut deliramenta loquitur? quid ceſſas dare
Potionis aliquid, priuſquam percipit inſania?
M E D. Mane modò: etiam percontabor. *S E.* aliâ occidis fabulâ.
M E D. Dic mihi hoc: ſolent tibi unquam oculi duri fieri?
M E N. Quid? tu me locuſtam cenſes eſſe, homo ignaviſſime?
M E D. Dic mihi: en unquam tibi inteſtina crepant, quod ſentias?
M E N. Ubi ſatur ſum, nulla crepitant: quando eſurio, tum crepant.
M E D. Hoc quidem ædepol haud pro inſano verbum reſpondit mihi.
Perdormiſcin' uſque ad lucem? facilén' tu dormis curans?
M E N. Perdormiſco, ſi reſolvi argentum, cui debeo.
Qui te Jupiter diique omnes, percontator, perduint.
M E D. Nunc homo inſanire occeptat. de illis verbis cave tibi.
S E. Imò modeſtior nunc quidem eſt de verbis, præut dudum fuit.
Nam dudum uxorem ſuam eſſe aiebat rabioſam canem.
M E N. Quid ego dixi? *S E.* inſanis, inquam. *M E N.* egóne? *S E.* tu iſtic, qui mihi
Etiam me junctis quadrigis minitatu's proſternere.
Egomet hæc te vidi facere, egomet hæc te arguo.
M E N. At ego te ſacram coronam ſurripuiſſe ſcio Jovis.
Et ob eam rem in carcerem ted eſſe compactum ſcio.
Et poſtquam es emiſſus, cæſum virgis ſub furcâ ſcio
Tum patrem occidiſſe, & matrem vendidiſſe, etiam ſcio.
Satin' hæc pro ſano maledicta maledictis reſpondeo?
S E. Obſecro hercle, medice, properè, quidquid facturus, face.
Non vides hominem inſanire? *M E D* ſcin' quid facias optimum?

Ad me face uti deferatur. *SE.* itáne cenſes? *MED.* quippini?
Ibi meo arbitratu potero curare hominem. *SE.* age, ut lubet.
MED. Elleborum potabis faxo aliquos viginti dies.
MEN. At ego te pendentem fodiam ſtimulis triginta dies.
MED. I, arceſſe homines, qui illunc ad me deferant. *SE.* quot ſunt ſatis?
MED. Proinde, ut inſanire video, quatuor: nihilo minus.
SE. Jam hìc erunt. aſſerva tu iſthunc, medice. *MED.* imò ego ibo domum,
Ut parentur, quibus paratis opus eſt. tu ſervos jube
Hunc ad me ferant. *SE.* jam ego illic faxo erit. *MED.* abeo. *SE.* vale.
MEN. Abiit ſocerus: abiit medicus. nunc ſolus ſum. prò Jupiter!
Quid illuc eſt, quòd me hic homines inſanire prædicant!
Nam equidem poſtquam gnatus ſum, nunquam ægrotavi unum diem.
Neque ego inſanio, neque pugnas, neque ego lites cœpio.
Salvus ſalvos alios video: novi homines, alloquor.
An qui perperàm inſanire me aiunt, ipſi inſaniunt?
Quid ego nunc faciam? domum ire cupio: at uxor non ſinit.
Huc autem nemo intromittit. nimis proventum eſt nequiter.
Hic ergo uſque ad noctem: ſaltem, credo, intromittar domum.

SCENA SEXTA.

MESSENIO.

Spectamen bono ſervo id eſt, qui rem herilem
Procurat, videt, collocat, cogitátque,
Ut abſente hero rem heri diligenter
Tutetur, quàm ſi ipſe adſit, aut rectius.
Tergum quàm gulam, crura quàm ventrem oportet
Potiora eſſe, cui cor modeſtè ſitum eſt.
Recordetur id, qui nihili ſunt, quid iis pretii
Detur ab ſuis heris, ignavis, improbis
Viris; verbera, compedes, molæ, magna
Laſſitudo, fames, frigus durum.
Hæc pretia ſunt ignaviæ.
Id ego malè malum metuo. propterea bonum
Eſſe certum eſt, potiùs quàm malum. nam magìs multò
Patior faciliùs verba. verbera ego odi;
Nimióque edo libentius molitum, quàm
Molitum præhibeo. propterea heri imperium
Exſequor bene, & ſedatè ſervio.
Atque id mihi prodeſt. alii, ſeſe ita ut in rem
Eſſe ducunt, ſint: ego ita ero, ut me eſſe oportet:
Metum ut mihi adhibeam; culpam abſtineam:
Hero ut omnibus in locis ſim præſtò.
“ Servi, qui culpâ carent, & metuunt; ii
“ Solent eſſe heris utibiles. nam illi, qui nihil
“ Metuunt, poſtquam malum promeritum eſt, metuunt.
Metuam haud multum. propè eſt, quando
Herus, quod ſtrennè faciam, pretium exſolvet.
Eo exemplo ſervio, tergi ut in rem eſſe arbitror.
Poſtquam in tabernam vaſa & ſervos collocavi, ut juſſerat,
Ita venio adverſùm. nunc fores pultabo, adeſſe ut me ſciat.
Neque utrùm ex hôc ſaltu damni ſalvum ſcio eliciam foras.
Sed metuo, ne ſerò veniam, depugnato prælio.

SCENA SEPTIMA.

SENEX, MENÆCHMUS ſurreptus, LORARII, MESSENIO.

SENEX.

Per ego vobis deos atque homines dico, ut imperium meum
Sapienter habeatis curæ, quæ imperavi atque impero.
Facite illic homo jam in medicinam ablatus ſublimen ſiet,
Niſi quidem vos veſtra crura aut latera nihili penditis.
Cave quiſquam, quod illic minitetur, voſtrûm flocci-fecerit.
Quid ſtatis? quid dubitatis? jam ſublimem raptum oportuit.
Ego ibo ad medicum: præſtò ero illic, cum venietis. *MEN.* occidi
Quid hoc eſt negotii? quid illic homines ad me currunt, obſecro!
Quid vultis vos? quid quæritatis? quid me circumſiſtitis?
Quò rapitis me? quò fertis me? perii. obſecro veſtram fidem:
Epidamnienſes ſubvenite cives. quin me mittitis?
MES. Prò dii immortales, obſecro, quid ego oculis aſpicio meis?
Herum meum indigniſſimè neſcio qui ſublimem ferunt.
MEN. Ecquis ſuppetias mihi audet ferre? *MES.* ego, here, audaciſſimè.
O facinus malum & indignum, Epidamni cives, herum
Meum hic in pacato oppido
Luci deripier in viâ, qui liber ad vos venerit!
Mittite iſtunc. *MEN.* obſecro te, quiſquis es, operam ut des mihi.
Neu ſinas in me inſignitè fieri tantam injuriam.
MES. Imò & operam dabo, & defendam, & ſubvenibo ſedulò:
Nunquam te patiar perire: me perire eſt æquius.
Eripe oculum iſti, ab humero qui te tenet, here, te obſecro.
Hiſce ego jam ſementem in ore faciam, pugnóſque obſeram.
Maxumo hodie malo hercle voſtro iſtunc fertis. mittite.
MEN. Teneo ego huic oculum. *MES.* face, ut oculi locus in capite appareat.
Vos ſceleſti, vos rapaces, vos prædones. *LO.* periimus.
Obſecro hercle! *MES.* mittite ergo. *ME.* quid me vobis tactio eſt?
Pecte pugnis. *MES.* agite, abite, fugite hinc in malam crucem.
Hem tibi etiam, quia poſtremus cedis, hoc præmii feres.
Nimis autem bene ora commentavi, atque ex meâ ſententiâ.
Ædepol, here, næ tibi ſuppetias tempore adveni modò!
MEN. At tibi dî ſemper, adoleſcens, quiſquis es, faciant bene.
Nam abſque ted eſſet, hodie nunquam ad Solem occaſum viverem.
MES. Ergo ædepol, ſi rectè facias, here, me mittas manu.
MEN. Liberem ego te? *MES.* verùm, quandoquidem, here, te ſervavi. *MEN.* quid eſt?
Adoleſcens, erras. *MES.* quid, erro? *MEN.* per Jovem adjuro patrem,
Me herum tuum non eſſe. *MES.* non taces? *MEN.* non mentior.
Nec meus ſervus unquam tale fecit, quale tu mihi.
MES. Sic ſine igitur, ſi tuum negas me eſſe, abire liberum.
MEN. Meâ quidem hercle causâ liber eſto, atque ito, quò voles.
MES. Nempe jubes? *MEN.* jubeo hercle, ſi quid imperii eſt in te mihi.
MES. Salve mî patrone. *SERVUS ALIUS.* cùm tu liber es, Meſſenio,
Gaudeo. *MES.* credo hercle vobis. ſed patrone, te obſecro,
Ne minus imperes mihi, quàm cùm tuus ſervus fui.
Apud te habitabo, & quando ibis, unà tecum ibo domum
MEN. Minimè. *MES.* nunc ibo in tabernam: vaſa & argentum tibi
Referam. rectè eſt obſignatum in vidulo marſupium
Cum viatico, id tibi jam huc afferam. *MEN.* affer ſtrenuè.
MES. Salvum tibi item ut mihi dediſti, redhibebo. hic me mane.

MEN.

MEN. Nimia mira mihi quidem hodie exorta ſunt multis modis.
Aliì me negant eum eſſe, qui ſum, atque excludunt foras.
Etiam hic ſervum eſſe ſe meum aiebat, quem ego emiſi manu.
Is ait ſe mihi allaturum cum argento marſupium.
Id ſi attulerit, dicam, ut à me abeat liber, quò volet:
Ne tum, quando ſanus factus ſit, à me argentum petat.
Socer & medicus me inſanire aiebant. quid ſit, mira ſunt.
Hæc nihilo mihi eſſe videntur ſecius, quàm ſomnia.
Nunc ibo intrò ad hanc meretricem: quanquam ſuccenſet mihi.
Si poſſum exorare, ut pallam reddat, quam referam domum.

SCENA OCTAVA.

MENÆCHMUS Soſicles, MESSENIO.

MENÆCHMUS.

Men' hodie uſquam conveniſſe te audax audes dicere,
Poſtquam advorſùm mihi imperavi ut huc venires? *MES.* quin modò
Eripui, homines qui te ferebant ſublimem quatuor,
Apud haſce ædeis: tu clamabas deûm fidem atque hominum omnium.
Quom ego accurro, téque eripio, vi pugnando, ingratiis.
Ob eam rem, quia te ſervavi, me amiſiſti liberum.
Quom argentum dixi me petere, & vaſa; tu, quantùm pote'ſt,
Præcucurriſti obviam: ut, quæ feciſti, inficias eas.
MEN. Liberum ego te juſſi abire? *MES.* certó. *MEN.* cui certiſſimum'ſt,
Mepte potius fieri ſervum, quàm te unquam emittam manu.

SCENA NONA.

MENÆCHMUS Surreptus, MENÆCHMUS Soſicles, MESSENIO.

MENÆCHMUS *Surreptus.*

SI voltis per oculos jurare, nihilo hercle eâ cauſâ magis
Facietis, ut ego hodie abſtulerim pallam & ſpinther, peſſimæ.
MES. Prò dii immortales! quid ego video? *M. SO.* quid vides? *MES.* ſpeculum tuum.
M. SO. Quid negotii eſt? *MES.* tua eſt imago: tam conſimilis eſt, quàm poteſt.
M. SO. Pol profectò haud eſt diſſimilis, meam cùm formam noſcito.
M. SU. O adoleſcens, ſalve, qui me ſervaviſti, quiſquis es.
MES. Adoleſcens, quæſo hercle loquere tuum mihi nomen, ni piget.
M. SU. Non ædepol ita promeruiſti de me, ut pigeat, quæ velis.
Mihi eſt Menæchmus nomen. *M. SO.* imò ædepol mihi.
M. SU. Siculus ſum Syracuſanus. *M. SO.* ea domus & patria eſt mihi.
M. SU. Quid ego ex te audio? *M. SO.* hoc quod res eſt. *MES.* novi equidem hunc. herus eſt meus.
Ego quidem hujus ſervus ſum, ſed me eſſe hujus credidi.
Ego hunc cenſebam eſſe te, huic etiam exhibui negotium.
Quæſo ignoſcas, ſi quid ſtultè dixi atque imprudens tibi.
M. SO. Delirare mihi videre. non commeminiſti ſimul
Te hodie mecum exire è navi? *MES.* enimvero æquum poſtulas.
Tu herus es: tu ſervum quære; ſalveto tu; tu vale.
Hunc ego eſſe aio Menæchmum. *M. SU.* at ego me. *M. SO.* quæ hæc fabula eſt!
Tu es Menæchmus? *M. SU.* me eſſe dico, Moſcho prognatum patre.
M. SO. Tún' meo patre es prognatus? *M. SU.* imò equidem, adoleſcens, meo.
Tuum tibi neque occupare, neque præripere poſtulo.
MES. Dii immortales, ſpem inſperatam date mihi, quam ſuſpicor.
Nam niſi me animus fallit, hi ſunt gemini germani duo.
Nam & patrem & matrem commemorant pariter, qui fuerint ſibi.
Sevocabo herum. Menæchme. *MEN. AMBO.* quid vis? *MES.* non ambos volo.
Sed uter veſtrûm eſt advectus mecum navi? *M. SU.* non ego.
M. SO. At ego. *MES.* te volo igitur: huc concede. *M. SO.* conceſſi. quid eſt?
MES. Illic homo aut ſycophanta, aut geminus eſt frater tuus.
Nam ego hominem homini ſimiliorem nunquam vidi alterum.
Neque aqua aquæ, neque lacte eſt lacti, crede mihi, uſquam ſimilius,
Quàm hic tui eſt, túque hujus. poſtea autem eandem patriam ac patrem
Memorat. melius eſt nos adire, atque hunc percontarier.
M. SO. Hercle quin tu me admonuiſti rectè, & habeo gratiam.
Perge operam dare obſecro, hercle liber eſto, ſi invenis
Hunc meum fratrem eſſe. *MES.* ſpero. *M. SO.* & ego idem ſpero fore.
MES. Quid ais tu? Menæchmum, opinor, te vocari dixeras.
M. SU. Ita veró. *MES.* huic item Menæchmo nomen eſt. in Siciliâ,
Te Syracuſis natum eſſe dixiſti. hic natus eſt ibi.
Moſchum tibi patrem fuiſſe dixti, huic itidem fuit.
Nunc operam poteſtis ambo mihi dare, & vobis ſimul.
M. SU. Promeruiſti, ut ne quid ores, quod velis, quin impetres.
Tanquam ſi emeris me argento, liber ſervibo tibi.
MES. Spes mihi eſt, vos inventuros fratres germanos duos
Geminos, unâ matre natos, & patre uno, uno die.
M. SU. Mira memoras. utinam efficere, quod pollicitus, poſſies!
MES. Poſſum: ſed nunc coite. uterque id, quod rogabo, dicite.
M. SU. Ubi lubet, roga: reſpondebo. nihil reticebo, quod ſciam.
MES. Eſt tibi nomen Menæchmo? *M. SU.* fateor. *MES.* eſt itidem tibi?
M. SO. Eſt. *MES.* patrem fuiſſe Moſchum tibi ais? *M. SU.* ita veró. *M. SO.* & mihi.
MES. Eſne tu Syracuſanus? *M. SU.* certó. *MES.* quid tu? *M. SO.* quippini.
MES. Optimè uſque adhuc conveniunt ſigna. porrò operam date.
Quid longiſſimè meminiſti, dic mihi, in patriâ tuâ?
M. SU. Cum patre ut abii Tarentum ad mercatum, tum poſtea
Inter homines me deerrare à patre, atque indè avehi.
M. SO. Jupiter ſupreme, ſerva me. *MES.* quid clamas? quin taces?
Quot eras annos gnatus, cùm te pater à patriâ avehit?
M. SU. Septuennis: nam tum dentes mihi cadebant primulùm.
Neque patrem unquam poſtilla vidi. *MES.* quid? voſtrûm patri
Filii quot eratis? *M. SU.* ut nunc maximè memini, duo.
MES. Uter eratis, tún' an ille major? *M. SU.* æquè ambo pares.
MES. Qui id poteſt? *M. SU.* gemini ambo eramus. *M. SO.* dii me ſervatum volunt.
MES. Si interpellas, ego tacebo. *M. SO.* potiùs taceo. *MES.* dic mihi,
Uno nomine ambo eratis? *M. SU.* minimé. nam mihi hoc erat,
Quod nunc eſt, Menæchmus: illum tum vocabant Soſiclem.

M. SO. Signa agnovi: contineri, quin complectar, non queo.
Mi germane, gemine frater, ſalve: ego ſum Soſicles.
M. SU. Quomodo igitur pòſt Menæchmo nomen eſt factom tibi?
M. SO., Poſtquam ad nos renunciatum eſt, te & patrem eſſe mortuum,
Avus noſter mutavit: quod tibi nomen eſt, fecit mihi.
M. SU. Credo ita eſſe factum, ut dicis. ſed mihi hoc reſponde. *M. SO.* roga.
M. SU. Quid erat nomen noſtræ matri? *M. SO.* Theuſimarche. *M. SU.* convenit.
O ſalve, inſperate, multis annis pòſt quem conſpicor,
Frater. *M. SO.* & tu, quem ego multis miſeris laboribus
Uſque adhuc quæſivi, quémque ego eſſe inventum gaudeo.
MES. Hoc erat, quòd hæc te meretrix hujus vocabat nomine.
Hunc cenſebat te eſſe, credo, cùm vocat te ad prandium.
M. SU. Namque ædepol hic mihi hodie juſſi prandium appararier,
Clam meam uxorem, cui pallam ſurripui dudum domo.
Eam dedi huic. *M. SO.* hanc dicis, frater, pallam, quam ego habeo?
M. SU. Quomodo hæc ad te pervenit? *M. SO.* meretrix hue ad prandium
Me abduxit. me ſibi dediſſe aiebat. prandi perbene:
Potavi, atque accubui ſcortulo: pallam, & aurum hoc.
M. SU. Gaudeo ædepol, ſi quid propter me tibi evenit boni.
Nam illa cùm te ad ſe vocabat, me eſſe credidit.
MES. Nunquid me morare, quin ego liber, ut juſſiſti, eam?
M. SU. Optimum atque æquiſſimum orat, frater: fac cauſâ meâ.
M. SO. Liber eſto. *M. SU.* cùm tu es liber, gaudeo Meſſenio.
MES. Sed meliore eſt opus auſpicio, ut liber perpetuò ſiem.
M. SO. Quoniam hæc eveneront, frater, noſtrâ ex ſententiâ,
In patriam redeamus ambo. *M. SU.* frater faciam, ut tu voles.
Auctionem hic faciam, & vendam, quicquid eſt nunc interim
Eamus intrò, frater. *M. SO.* fiat. *MES.* ſcitin' quid ego vos rogo?
M. SU. Quid? *MES.* mihi ut præconium detis. *M. SU.* dabitur. *MES.* ergo nunc jam
Vis conclamari auctionem fore? quo die? *M. SU.* die ſeptimi.
MES. Auctio fiet Menæchmi manè ſanè ſeptimi
Venibunt ſervi, ſupellex, fundi, ædeis, omnia
Venibunt, quiqui licebunt, præſenti pecuniâ.
Venibit uxor quoque etiam, ſi quis emptor venerit
Vix credo totâ auctione capiet quinquageſies
Nunc ſpectatores valete, & nobis clarè applaudite.

M. ACCII PLAUTI
MILES GLORIOSUS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.
PYRGOPOLINICES, Miles glorioſus, rivalis Pleuſidis.
ARTOTROGUS, paraſitus Pyrgopolinicis.
SCELEDRUS, Servus Pyrgopolinicis, Eunuchus Philocomaſii.
PLEUSIDES Athenienſis, amator Philocomaſii.
PALÆSTRIO, Servus Pleuſidis, Pyrgopolinicis furtivus.
PHILOCOMASIUM, amica Pleuſidis, furtiva Pyrgopolinicis.
LUCRIO, puer ſubcuſtos Philocomaſii.
PERIPLECTOMENES, vicinus Pyrgopolinicis, hoſpes Pleuſidis.
ACROTELEUTIUM, meretrix, ſuppoſititia conjux Periplectomenis.
MILPHIDIPPA, ancilla Acroteleutii.
CARIO, Coquus Periplectomenis.
PUER Periplectomenis anonymos.

PERIOCHA ACROSTICHA.

M ERETRICEM Athenis Epheſum miles avehit.
I d hero dum amanti ſervus nunciare vult
L egato peregrè, captu'ſt ipſus in mari,
E t illi eidem militi dono datu'ſt.
S uum arceſſit herum Athenis, & forat
G eminis commonem clàm parietem in ædibus,
L icere ut quiret convenire amantibus.
O bhærentes cuſtos hos vidit de tegulis.
R idiculus autem, quaſi ſit alia, luditur.
I témque impellit militem Palæſtrio,
O miſſam faciat concubinam, quando ei
S enis vicini cupiat uxor nubere.
U ltro abeat, orat. donat multa. ipſe in domo
S enis prehenſus pœnas pro mœcho luit.

ALTERA PERIOCHA.

MERETRICEM ingenuam deperibat mutuò
Athenienſis juvenis. Naupactum is domo
Legatus abiit: miles in eandem incidit.
Deportat Epheſum invitam. ſervus Attici,
Ut nunciaret domino factum, navigat,
Capitur, donatur illi captus militi.
Ad herum, ut veniret Epheſum, ſcribit. advolat
Adoleſcens, atque in proximo divortitur
Apud hoſpitem paternum. medium parietem
Perfodit ſervus, commentus clanculum
Quà foret amantum. geminam fingit: mulieris
Sororem ait eſſe. mox ei dominus ædium
Suam clientam ſolicitandum ad militem
Subornat. capitur ille, ſperat nuptias,
Dimittit concubinam, & mœchus vapulat.

ACTUS

ACTUS PRIMUS.

PYRGOPOLINICES, ARTOTROGUS.

PYRGOPOLINICES.

CURATE, ut ſplendor meo ſit clypeo clarior,
Quàm Solis radii eſſe olim, cùm ſudum'ſt, ſolent:
Ut, ubi uſus veniat, contrà conſertâ manu
Oculorum præſtringat aciem in acie hoſtibus.
Nam ego hanc machæram mihi conſolari volo,
Ne lamentetur; néve animum deſpondeat,
Quia ſe jampridem feriatam geſtitem,
Quæ miſera geſtit & fratrem facere ex hoſtibus.
Sed ubi Artotrogus? *AR.* hìc eſt, ſtat propter virum
Fortem, atque fortunatum, & formâ regiâ;
Tum bellatorem. Mars haud auſit dicere,
Neque æquiparare ſuas virtutes ad tuas.
PY. Quémne ego ſervavi in campis Gurguſtidoniis,
Ubi Bombomachides Cluninſtaridyſarchides
Erat imperator ſummus, Neptuni nepos?
AR. Memini. nempe illum dicis cum armis aureis,
Cujus tu legiones diffavilli ſpiritu,
Quaſi ventus folia, aut panniculam tectoriam.
PY. Iſtuc quidem ædepol nihil eſt. *AR.* nihil hercle quidem hoc,
Præ ut alia dicam, tu quæ nunquam feceris.
Perjuriorem hôc hominem ſi quis viderit,
Aut gloriarum pleniorem, quàm illic eſt;
Me ſibi habeto; ei ego me mancupio dabo,
Si unum epityrum edam apud illum; eſuriens inſanè, bene.
PY. Ubi tu es? *AR.* eccum. ædepol vel elephanto in Indiâ
Quo pacto pugno perfregiſti brachium!
PY. Quid, brachium? *AR.* illud dicere volui, femur.
PY. At indiligenter hìc eram. *AR.* pol ſi quidem
Connìſus eſſes, per corium, per viſcera,
Pérque os elephanto brachium tranſmitteres.
PY. Nolo iſtæc hìc nunc. *AR.* ne hercle operæ pretium quidem
Mihi te enarrare, tuas qui virtutes ſciam.
Venter creat omnes has ærumnas. auribus
Peraudienda ſunt, ne dentes dentiant,
Et aſſentandum eſt, quicquid hìc mentibitur.
PY. Quid illud, quod dico? *AR.* hem, ſcio jam, quid vis dicere.
Factum eſt hercle: memini fieri. *PY.* quid id eſt? *AR.* quicquid eſt.
PY. Habes tabellas? *AR.* vis rogare? habeo & ſtilum.
PY. Facetè advertis animum tuum ad animum meum.
AR. Noviſſe mores me tuos meditatè decet,
Curámque adhibere, ut prævolet mihi, quò tu velis.
PY. Ecquid meminiſti? *AR.* memini, centum in Ciliciâ,
Et quinquaginta centum Sycolatronidæ,
Triginta Sardi, ſexaginta Macedones,
Sunt homines, tu quos occidiſti uno die.
PY. Quanta iſtæc hominum ſumma eſt? *AR.* ſeptem millia.
PY. Tantum eſſe oportet: rectè rationem tenes.
AR. At nullos habeo ſcriptos, ſic memini tamen.
PY. Ædepol memoria eſt optuma. *AR.* offa me monet.
PY. Dum talem facies, qualem adhuc, aſſiduò edis:
Communicabo te ſemper menſâ meâ.
AR. Quid in Cappadociâ, ubi tu quingentos ſimul,
Nî hebes machæra foret, uno ictu occideres.
At peditatûs reliquiæ erant, ſi viverent.
Quid tibi ego dicam, quod omnes mortales ſciunt,
Pyrgopolinicem te unum in terrâ vivere
Virtute & formâ, & factis invictiſſumis.
Amant te omnes mulieres, neque hercle injuriâ,
Qui ſis tam pulcer. ut vel illæ quæ herè pallio
Me reprehenderunt. *PY.* quid herè dixerunt tibi?
AR. Rogitabant: Hiccine Achilles eſt, inquit, tibi?
Imò ejus frater, inquam. innuit illarum altera:
Ergo mecaſtor pulcer eſt, inquit, mihi
Et liberalis viſus cæſaries quàm decet!
Næ illæ ſunt fortunatæ, quæ cum iſto cubant!
PY. Itáne aiebat tandem? *AR.* quæ me ambæ obſecraverint,
Ut te hodie quaſi pompam illà præterducerem.
" *PY.* NIMIA EST miſeria pulchrum eſſe hominem nimis.
AR. Moleſtæ ſunt mihi, orant, ambiunt, obſecrant,
Videre ut liceat: ad ſeſe arceſſi jubent.
Ut tuo non liceat operam dare negotio.
PY. Videtur tempus eſſe, ut eamus ad forum,
Ut, in tabellis quos conſignavi hìc herì
Latrones, ibus dinumerem ſtipendium.
Nam rex Seleucus me opere oravit maxumo,
Ut ſibi latrones cogerem & conſcriberem.
Regi hunc diem mihi operam decretum eſt dare.
AR. Age eamus ergo. *PY.* ſequimini ſatellites.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

PALÆSTRIO.

MIHI ad enarrandum hoc argumentum eſt comitas,
Si ad auſcultandum veſtra erit benignitas.
Qui autem auſcultare nolit, exſurgat foras,
Ut ſit, ubi ſedeat ille, qui auſcultare volt.
Nunc, quâ aſſediſtis causâ in feſtivo loco,
Comœdiai, quam modò acturi ſumus;
Et Argumentum, & Nomen vobis eloquar.
ALAZON Græcè huic nomen eſt Comœdiæ,
Id nos Latinè GLORIOSUM dicimus.
Hoc oppidum Epheſum eſt: idem eſt Miles meus herus,
Qui hinc ad forum abiit, glorioſus, impudens,
Stercoreus, plenus perjurii atque adulterii.
Ait ſeſe ultro omnes mulieres ſectarier.
Is deridiculu'ſt, quaquà incedit, omnibus.
Itáque hìc meretrices labiis dum ductant eum,
Majorem partem videas valgis ſaviis.
Nam ego haud diu apud hunc ſervitutem ſervio.
Id volo vos ſcire, quomodo ad hunc devenerim
In ſervitutem, ab eo cui ſervivi priús.
Date operam. nam nunc Argumentum exordiar.
Erat herus Athenis mihi adoleſcens optumus.
Is amabat meretricem matre Athenis Atticis,
ET ILLA ILLUM contrà, qui eſt amor cultu optumus.
Is publicè legatus Naupactum hinc fuit,
Magnai reipublicaï gratiâ.
Interibi ut hic miles fortè Athenas advenit,
Inſinuat ſeſe ad illam amicam mei herí,
Occœpit ejus matri ſuppalparier
Vino, ornamentis, opiparíſque obſoniis.
Itáque intimum ibi ſe Miles apud lenam facit.
Ubi primùm evenit Militi huic occaſio,
Sublinit os illi lenæ matri mulieris,

Quam

Quam herus meus amabat. nam is illius filiam
Conjicit in navem Miles, clam matrem ſuam.
Eámque invitam huc mulierem in Epheſum advehit.
Ego quantum vivus poſſum, mihi navem paro,
Ubi amicam herilem Athenis avectam ſcio.
Inſcendo, ut eam rem Naupactum ad herum nunciem.
Ubi ſumus provecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones navem illam, ubi vectus fui.
Prius perii, quàm ad herum veni, quò ire occœperam.
Ille me cepit. dat me huic dono Militi.
Hic poſtquam in ædis me ad ſe duxit domum,
Video illam amicam herilem, Athenis quæ fuit.
Ubi contrà aſpexit me, oculis mihi ſignum dedit,
Ne ſe appellarem: deinde, poſtquam occaſio eſt,
Conqueritur mecum mulier fortunas ſuas:
Ait ſeſe Athenas fugere cupere ex hàc domu.
Seſe illum amare meum herum, Athenis qui fuit:
Neque pejùs quenquam odiſſe, quàm iſtum Militem.
Ego, quoniam inſpexi mulieris ſententiam,
Cepi tabellas, conſignavi clanculùm:
Dedi mercatori, qui ad illum deferat
Meum herum, qui Athenis fuerat, qui hanc amaverat,
Ut is huc veniret. is non ſprevit nuncium.
Nam & venit, & is in proximo hìc devortitur
Apud ſuum paternum hoſpitem, lepidum ſenem.
Itáque ille amanti ſuo hoſpiti morem gerit.
Nóſque operâ conſilióque adhortatur, juvat.
Itáque ego paravi hic intus magnas machinas,
Qui amanteis unà inter ſe facerem convenas.
Nam unum conclave, concubinæ quod dedit
Miles, quò nemo niſi eapſe inferret pedem,
In eo conclavi ego perfodi parietem,
Quà commeatus eſſet hinc huc mulieri.
Et ſene ſciente hoc feci: is conſilium dedit.
Nam meus conſervus eſt homo haud magni pretii,
Quem concubinæ Miles cuſtodem addidit.
Ei nos facetis fabricis, & doctis dolis
Glaucomam ob oculos objiciemus: eúmque ita
Faciemus, ut, quod viderit, non viderit.
Et mox, ne erretis, hæc duarum hodie vicem,
Et hinc & illinc mulier feret imaginem:
Atque eadem erit, verum alia eſſe aſſimulabitur.
Ita ſublinitum eſt os cuſtodi mulieris.
Sed foris concrepuit hinc à vicino ſene.
Ipſe exit; hic ille eſt lepidus, quem dixi, ſenex.

SCENA SECUNDA.

PERIPLECTOMENES, PALÆSTRIO.

PERIPLECTOMENES.

NI hercle defregeritis talos, poſthac quemque in tegulis
Videritis alienum; ego veſtra faciam latera lorea.
Mihi quidem jam arbitri vicini ſciunt, meæ quid fiat domi.
Ita per impluvium intrò ſpectant. nunc adeò edico omnibus,
Quemque à milite hôc videritis hominem in noſtris tegulis,
Extra unum Palæſtrionem, huc deturbatote in viâ.
Quòd ille gallinam, aut columbam ſe ſectari, aut ſimiam
Dicat, diſperîſtis, nî uſque ad mortem malè mulcaſſitis.
Atque adeò, ut ne legi fraudem faciam Talariæ,
Accuratote, ut ſine talis domi agitent convivium.
PA. Neſcio quid malefactum noſtrâ huic familiâ eſt, quantum audio:
Ita hic ſenex talos elidi juſſit conſervis meis.
Sed me excepit. nihili facio, quid illis faciat cæteris.
Aggrediar hominem. éſtne advorſúm? eſt quaſi *collaturus pedem.*
Quid agis, Periplectomene? *PE.* haud multos homines, ſi optandum fuerit,
Nunc videre & convenire, quàm te, mavellem. *PA.* quid eſt?
Quid negotii eſt? *PE.* res palàm eſt. *PA.* quæ res palàm eſt? *PE.* de tegulis
Modò neſcio quis inſpectavit veſtrorum familiarium
Per noſtrum impluvium intus apud nos Philocomaſium atque hoſpitem
Oſculanteis. *PA.* quis homo vidit? *PE.* tuus conſervus eſt. *PA.* quis is homo eſt?
PE. Neſcio, ita abripuit repentè ſeſe ſubitò. *PA.* ſuſpicor
Me periiſſe. *PE.* ubi abiit, conclamo: heus quid agis tu, inquam, *in tegulis?*
Ille mihi abiens ita reſpondit, ſe ſectari ſimiam.
PA. Væ mihi miſero, cui pereundum eſt propter nihili beſtiam.
Sed Philocomaſium hiccine etiam nunc eſt? *PE.* cùm exibam, hìc erat.
PA. Sis, jube tranſire huc, quantum poſſit, ſe ut videant domi
Familiares: niſi quidem illa nos vult, qui ſervi ſumus,
Propter amorem ſuum omneis crucibus contubernales dari.
PE. Dixi ego iſtuc; niſi quid aliud vis. *PA.* volo. hoc dicito,
Paret artem & diſciplinam: obtineat colorem. *PE.* hei, quemadmodum?
PA. Ut eam, qui hìc ſe vidit, verbo vincat, ut ne viderit:
Si quidem centies hic viſa ſit, tamen infitias eat.
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam,
Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam:
Qui arguet ſe, eum contrà vincat jurejurando ſuo.
Domi habet animum falſiloquum, falſificum, falſijurium:
Domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias.
Nam mulier olitori nunquam ſupplicat, ſi qua eſt mala.
Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.
PE. Ego iſtæc, ſi erit hìc, nunciabo. ſed quid eſt, Palæſtrio,
Quod volutas tûte tecum in corde? *PA.* pauliſper tace,
Dum ego mihi conſilia in animum convoco, & dum conſulo,
Quid agam; quem dolum doloſo contrà conſervo parem,
Qui illam hic vidit oſculantem: id viſum ut ne viſum ſiet.
PE. Quære. ego hinc abſceſſero abs te huc interim. illuc ſis vide
Quemadmodum aſtitit, ſeverâ fronte curas cogitans.
Pectus digitis pultat, cor credo evocaturu'ſt foras.
Ecce autem avortit, niſus lævâ, in femine habet lævam manum,
Dexterâ digitis rationem computat, feriens femur
Dexterum ita vehementer, quod tactu ægre ſuppetit.
Concrepuit digitis; laborat; crebrò commutat ſtatus.
Eccere autem capite nutat: non placet, quod repperit.
Quicquid eſt, incoctum non expromit: bene coctum dabit.
Ecce autem ædificat: columnam mento ſuffulſit ſuo.
Apage, non placet profectò mihi illa inædificatio.
Nam os columnatum Poetæ eſſe inaudivi barbaro,
Cui bini cuſtodes ſemper totis horis accubant.
Euge, euge, euſchemè hercle aſtitit, & dulicè & comœdicè.
Nunquam hodie quieſcet, priuſquam id, quod petit, perficit.
Habet, opinor. age, ſi quid agis: vigila, ne ſomno ſtude:
Niſi quidem hìc agitari mavis varius virgis. vigila:
Tibi ego dico. au! feriatus ne ſis. heus te alloquor, Palæſtrio:
Vigila, inquam: expergiſcere, inquam: lucet hoc, inquam. *PA.* audio.
PE. Viden' hoſtis tibi adeſſe, tuóque tergo obſidium? conſule:
Arripe opem auxiliúmque ad hanc rem. properè hoc, non placidè decet.
Antevenito aliquà aliquos, aut tu circumduce exercitum,
Cærre in obſidium perduellis, noſtris præſidium para:
Intercludito inimicis commeatum, tibi muni viam:
Quà cibatus commeatúſque ad te & legiones tuas
Tutò poſſit pervenire. hanc rem age. res ſubitaria eſt.
Reperi, comminiſcere, cedò calidum conſilium citò.
Quæ hic ſunt viſa, ut viſa ne ſint: facta infecta uti ſient.

Magnam illic, homo, rem incipiſſis: magna munis mœnia.
Tûte unus ſi recipere hoc ad te dicis, confidentia eſt
Nos inimicos profligare poſſe. *PA.* dico & recipio
Ad me. *PE.* & ego impetraturum dico id, quod petis. *PA.* at te Jupiter
Bene amet. *PE.* at imperti, amice, me, quod commentu's. *PA.* tace;
Dum in regionem aſtutiarum mearum te induco, ut ſcias
Juxtà mecum mea conſilia. *PE.* ſalva ſumes indidem.
PA. Herus meus elephanti corio circumtentus eſt, non ſuo:
Neque habet plus ſapientiæ, quàm lapis. *PE.* egomet iſtuc ſcio.
PA. Nunc ſic rationem incipiſſam, hancque inſtituam aſtutiam,
Ut Philocomaſio hanc ſororem geminam germanam alteram
Dicam Athenis adveniſſe cum amatore aliquo ſuo,
Tam ſimilem, quàm lacte lacti: & apud te eos hic devortier
Dicam hoſpitio. *PE.* eugè, eugè, lepidè. laudo commentum tuum.
PA. Ut ſi illic concriminatus ſit adversùm Militem
Meus conſervus eam vidiſſe cum alieno oſcularier,
Eum arguam vidiſſe apud te contrà conſervum meum
Cum ſuo amatore amplexantem atque oſculantem. *PE.* imò ut optimè!
Idem ego dicam, ſi me exquiret Miles. *PA.* ſed ſimillimas
Dicito eſſe; & Philocomaſio id præcipiendum eſt, ut ſciat,
Ne titubet, ſi quæret ex eâ Miles. *PE.* nimis doctum dolum!
Sed ſi ambas videre in uno Miles concilio volet,
Quid agimus? *PA.* facile eſt, trecentæ poſſunt cauſæ colligi:
Non domi eſt, abiit ambulatum, dormit, ornatur, lavat,
Prandet, potat, occupata'ſt, operæ non eſt, non poteſt:
Quantum vis prolationum; dummodò nunc primâ viâ
Inducamus: vera ut eſſe credat, quæ mentibitur.
PE. Placet, ut dicis. *PA.* intrò abi ergò, & ſi iſti eſt mulier, eam jube
Citò domum tranſire, atque hæc ei monſtra: præcipe,
Ut teneat conſilia noſtra, quemadmodum exorſi ſumus
De geminâ ſorore. *PE.* doctè tibi illam perdoctam dabo.
Numquid aliud? *PA.* intrò ut abeas. *PE.* abeo. *PA.* & quidem ego ibo domum,
Atque hominem inveſtigando ſumam operam, hinc diſſimulavero;
Qui fuerit conſervus, qui hodie ſiet ſectatus ſimiam.
Nam ille non potuit, quin ſermoni ſuo aliquem familiarium
Participaverit de amicâ heri; ſeſe vidiſſe eam
Hic in proximo oſculantem cum alieno adoleſcentulo.
Novi morem ego: & tacere *noſtrorum* ſolus ſcio.
Si invenio, qui vidit, ad eum vineas pluteóſque agam.
Res parata eſt, vi pugnandóque hominem capere certa res eſt.
Si ita non reperio, ibo odorans quaſi canis venaticus,
Uſque donec perſecutus volpem ero veſtigiis.
Sed fores concrepuerunt noſtræ. ego voci moderabor meæ.
Nam illic eſt Philocomaſio cuſtos meus conſervus: atque it foras.

SCENA TERTIA.

SCELEDRUS, PALÆSTRIO.

SCELEDRUS.

Nisi quidem ego hodie ambulavi dormiens in tegulis,
Certò ædepol ſcio me vidiſſe hic proximæ viciniæ
Philocomaſium herilem amicam ſibi alium quærere.
PA. Hic illam vidit oſculantem, quantum hunc audivi loqui.
SC. Quis hic eſt? *PA.* tuus conſervus. quid agis, Sceledre? *SC.* te, Palæſtrio,
Volupe'ſt conveniſſe. *PA.* quid jam? aut quid negotii, fac ſciam.
SC. Metuo. *PA.* quid metuis? *SC.* ne hercle hodie, quantùm hic familiarium eſt,
Maximum in malum cruciatum inſilíamus. *PA.* tu ſali
Solus: nam ego iſtam inſulturam & deſulturam nihil hic moror.
SC. Neſcis tu fortaſſe, apud nos facinus quod natum eſt novum.
PA. Quod id eſt facinus? *SC.* impudicum. *PA.* tûte ſcis ſolite tibi,
Mihi ne dixis, ſcire nolo. *SC.* non enim faciam, quin ſcias.
Simiam hodie ſum ſectatus noſtram in horum tegulis.
PA. Ædepol, Sceledre, homo ſectatu's nihili nequam beſtiam.
SC. Dii te perdant. *PA.* te iſtuc æquum; quoniam occœpiſti eloqui.
SC. Fortè fortunâ per impluvium huc deſpexi in proximum:
Atque ego illâ aſpicio oſculantem Philocomaſium cum altero
Neſcio quo adoleſcente. *PA.* quod ego, Sceledre, ſcelus ex te audio?
SC. Profectò vidi. *PA.* tûten'? *SC.* egomet duobus his oculis meis.
PA. Abi, non veriſimile dicis, neque vidiſti. *SC.* num tibi
Lippus videor? *PA.* medicum iſtuc tibi melius percontarier.
Verùm enim tu iſtam, ſi te dii ament, temere haud tollas fabulam.
Tuis nunc cruribus capitíque fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi jam, ut pereas, paratum eſt dupliciter; niſi ſupprimis
Tuum ſtultiloquium. *SC.* quî verò dupliciter? *PA.* id dicam tibi.
Primúmdum, ſi falsò inſimulas Philocomaſium, hoc perieris:
Iterum, ſi id verum eſt, tu ei cuſtos additus perieris.
SC. Quid fuat me, neſcio: hæc me vidiſſe ego certò ſcio.
PA. Pergin' infelix? *SC.* quid tibi vis dicam, niſi quod viderim?
Quin etiam nunc intus hic in proximo eſt. *PA.* ehò, an non domi eſt?
SC. Viſe, abi intrò tûte. nam ego mihi nihil credi poſtulo.
PA. Certum eſt facere id. *SC.* hic te opperiar: eâdem illi inſidias dabo,
Quàm mox horſum ad ſtabulum junix recipiat ſe è pabulo.
Quid ego nunc faciam? cuſtodem me illi Miles tradidit.
Nunc ſi indicium facio, interii: ſi taceo, INTERII tamen,
" Si hoc palàm fuerit. *quid pejus* muliere atque audacius!
Dum ego in tegulis ſum, illâc hæc ſe hoſpitio edit foras.
Ædepol facinus fecit audax, hoccine ſi Miles ſciat:
Credo hercle has ſuſtollat ædes totas, atque hinc in crucem.
Hercle quicquid eſt, muſſitabo potiùs, quàm inteream malè.
" NON EGO POSSUM, quæ ipſa ſeſe venditat, tutarier.
PA. Sceledre, Sceledre. *SC.* quis homo interminat? *PA.* eſt te alter audacior?
Quis magis diis inimicis natus, quàm tu, atque iratis? *SC.* quid eſt?
PA. Juben' tibi oculos effodiri, quibus id, quod nuſquam eſt, vides?
SC. Quid, nuſquam? *PA.* non ego nunc emam vitam tuam vitioſâ nuce.
SC. Quid negotii eſt? *PA.* quid negotii ſit, rogas? *SC.* cur non rogem?
PA. Nonne tibi iſtam prætruncari linguam largiloquam jubes?
SC. Quamobrem jubeam? *PA.* Philocomaſium eccam domi, quam in proximo
Vidiſſe ajebas te oſculantem atque amplexantem cum altero. *SC.* Mi

SC. Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.
PA. Quid jam? SC. quia luſcitioſus. PA. væ verbero! ædepol tu quidem,
Cæcus, non luſcitioſus. nam illam quidem eccam domi.
SC. Quid? domi? PA. domi hercle verò. SC. abi; ludis me, Palæſtrio.
PA. Tum mihi ſunt manus inquinatæ. SC. quî dum? PA. quia ludo luto.
SC. Væ capiti tuo. PA. tuo iſtuc, Sceledre, promitto fore,
Niſi oculos orationémque aliam commutas tibi.
Sed fores concrepuerunt noſtræ. SC. at ego illas obſervo fores.
Nam nihil eſt, quà hinc huc tranſire ea poſſit, niſi recto oſtio.
PA. Quin domi eccam. neſcio, quæ te, Sceledre, ſcelera ſuſcitant.
SC. Mihi ego video, mihi ego ſapio, mihi ego credo plurimum:
Me homo nemo deterruerit, quin ea ſit in his ædibus.
Hic obſiſtam, ne imprudenti huc ea ſe ſurrepſit mihi.
PA. Meus illic homo eſt: deturbabo jam ego illum de pugnaculis.
Vin' jam faciam, ut ſtultividum te fatearis? SC. age, face.
PA. Neque te quicquam ſapere corde, neque oculis uti? SC. volo.
PA. Nempe tu iſtic ais eſſe herilem concubinam? SC. atque arguo
Eam me vidiſſe oſculantem hic intus cum alieno viro.
PA. Scin' tu nullum commeatum hinc eſſe à nobis? SC. ſcio.
PA. Neque ſolarium, neque hortum, niſi per impluvium? SC. ſcio.
PA. Quid nunc, ſi ea domi eſt, ſi faciam, ut eam exire hinc videas domo,
Dignus es verberibus multis? SC. dignus. PA. ſerva iſtas fores:
Ne tibi clàm ſe ſubterducat iſtinc, atque huc tranſeat.
SC. Conſilium eſt ita facere. PA. pedes ego jam illam huc tibi ſiſtam in viam.
SC. Agedum ergo, face. volo ſcire, utrùm ego id, quod vidi, viderim:
An illic faciat, quod facturum dicit, ut ea ſit domi.
Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo utendos foris.
Sed hic illi ſupparaſitatur ſemper, hic ei proximus eſt,
Primus ad cibum vocatur, primo pulmentum datur:
Nam illic noſter eſt fortaſſe circiter triennium,
Neque cuiquam, quàm illi, in noſtrâ melius famulo familiâ.
Sed ego hoc quod ago, id me agere oportet, hoc obſervare oſtium.
Hic obſiſtam hàc quidem. pol certò verba mihi nunquam dabunt.

SCENA QUARTA.

PHILOCOMASIUM, PALÆSTRIO, SCELEDRUS.

PALÆSTRIO.

PRÆCEPTA facito ut memineris. PH. toties monere mirum eſt.
PA. At metuo, ut ſatis ſis ſubdola. PH. cedò vel doctas, docebo:
Memini malas, ut ſint malæ: mihi ſolæ è quo ſuperſit.
PA. Age, jam nunc inſiſte in dolos: ego abs te procul recedam.
Quid aſtas, Sceledre? SC. hanc rem gero: habeo auris, loquere quidvis.
PA. Credo ego iſtôc exemplo tibi eſſe eundum actutum extra portam,
Diſpeſſis manibus patibulum cùm habebis. SC. quamnam ob rem?
PA. Reſpice dum ad lævam: quis illæc eſt mulier? SC. prò dii immortales!
Heri concubina eſt hæc quidem. PA. mihi quoque pol ita videtur.
Age nunc jam, quando lubet. SC. quid agam? PA. peri perpropere.
PH. Ubi iſte bonus ſervus, qui propudii me maximè innocentem
Falsò inſimulavit? PA. hem tibi. hic mihi id dixit. SC. tibi. PH. quei dixti
Tu, te vidiſſe in proximo hic, ſceleſte, me oſculantem?
PA. Atque cum alieno adoleſcentulo, dixit. SC. dixi hercle verò.
PH. Tún' me vidiſti? SC. atque his quidem oculis. PH. carebis, credo,
Qui plus vident, quàm quod vident. SC. nunquam hercle deterrebor,
Quin viderim id, quod viderim. PH. ego ſtulta & mora multùm,
Quæ cum hôc inſano fabulem! quem pol ego capitis perdam.
SC. Noli minitari: ſcio crucem futuram mihi ſepulcrum.
Ibi mei majores ſunt ſiti; pater, avus, proavus, abavus.
Non poſſunt mihi minaciis tuis hiſce oculi fodiri.
Sed paucis verbis te volo, Palæſtrio. obſecro, unde
Hæc exit huc? PA. unde, niſi domo? SC. domo? PA. me vidente. SC. video,
Niſi mirum eſt facinus, quomodo hæc hinc potuerit tranſire!
Nam certò neque ſolarium eſt apud nos, neque hortus ullus,
Neque feneſtra, niſi clatrata. nam certò ego te hic intus vidi.
PA. Pergin', ſceleſte, intendere, & hanc arguere? PH. ecaſtor ergo
Mihi haud falſum eveniat ſomnium, quod noctu hâc ſomniavi.
PA. Quid ſomniâſti? PH. ego eloquar. ſed, amabò, advortito animum.
Hâc nocte in ſomnis meâ ſoror gemina germana viſa
Veniſſe Athenis in Epheſum cum ſuo amatore quodam:
Hi ambo hoſpitio huc in proximum mihi devorti ſunt viſi.
SC. Palæſtrionis ſomnium narratur. PA. perge porrò.
PH. Ego læta viſa, quia ſoror veniſſet, propter eandem
Suſpicionem maximam ſum viſa ſuſtinere.
Nam arguere in ſomnis me familiaris meus mihi viſu'ſt
Me cum alieno adoleſcentulo, quaſi nunc eſt, oſculatam eſſe:
Cùm illa oſculata mea ſoror gemina eſſet ſuumpte amicum.
Ita me inſimulatam perperàm falſum eſſe ſomniavi.
PA. Satin' eadem vigilanti expetunt, quæ in ſomnis viſa memoras?
Heus hercle præſentia omnia! abi intrò, & comprecare.
Narrandum ego iſtuc Militi cenſebo. PH. facere certum.
Neque me quidem patiar probri falsò impune inſimulatam.
SC. Timeo, quid rerum geſſerim: ita dorſus totus prurit.
PA. Scin' te periiſſe nunc quidem domi certò? SC. certa res eſt
Nunc noſtrum obſervare oſtium, ubi ubi ſit. PA. at Sceledre, quæſo,
Ut ad id exemplum ſomnium quàm ſimile ſomniavit!
Atque ut tu ſuſpicatus es eam vidiſſe te oſculantem!
SC. Me eam non vidiſſe arbitraris? PA. næ tu hercle, opinor! obſecro
Reſipiſce. ſi ad herum hæc res pervenerit, periiſti pulcre.
SC. Nunc demum experior, priùs ob oculos mihi caliginem obſtitiſſe.
PA. Dudum ædepol hoc planum quidem: quæ hic uſque fuerit intus.
SC. Nihil habeo certi quid loquar: non vidi eam, etſi vidi.
PA. Næ tu ædepol ſtultitiâ tuâ nos pené perdidiſti.
Dum te fidelem facere hero voluiſti, abſumptus es pené.
Sed fores vicini proximi crepuerunt. conticiſcam.

SCENA QUINTA.

PHILOCOMASIUM Pſeudo-Glycere, PALÆSTRIO, SCELEDRUS.

PHILOCOMASIUM.

INDE ignem in aram, ut Epheſiæ Dianæ lauta laudes
Gratéſque agam, eique ut Arabico fumificem odore amœné:
Quæ me in locis Neptuniis templíſque turbulentis
Servavit, ſævis fluctibus ubi ſum afflictata multúm.
SC. Palæſtrio! ô Palæſtrio. *PA.* ô Sceledre, Sceledre, quid vis?
SC. Hæc mulier, quæ hinc exit modò, éſtne herilis concubina
Philocomaſium? an non eſt ea? *PA.* hercle opinor, ea videtur,
Sed facinus mirum eſt, quomodo hæc hinc potuerit tranſire:
Siquidem ea eſt. *SC.* an dubium tibi eſt eam eſſe hanc? *PA.* ea videtur.
Adeamus, appellemus. *SC.* heus, quid iſtuc eſt, Philocomaſium?
Quid tibi iſtic hiſce in ædibus debetur? quid negotii eſt?
Quid nunc taces? tecum loquor. *PA.* imò ædepol túte tecum:
Nam hæc nihil reſpondet. *SC.* te alloquor, vitii probríque plena,
Quæ circúm vicinos vaga es. *PH.* quîcum tu fabulare?
SC. Quîcum, niſi tecum? *PH.* quis tu homo es, aut mecum quid negotii eſt?
SC. Men' rogas, hem, qui ſim? *PH.* quin ego hoc rogem, quod neſciam?
PA. Quis ego ſum igitur, ſi tu hunc ignoras? *PH.* mihi odioſus, quiſquis es
Et tu, & hic. *SC.* nos non noviſti? *PH.* neutrum. *SC.* metuo maximé.
PA. Quid metuis? *SC.* enim ne noſmet perdiderimus uſpiam.
Nam neque te, neque me noviſſe ait hæc. *PA.* perſcrutari hìc volo,
Sceledre, nos noſtri, an alieni ſimus: ne dum quiſpiam
Nos vicinorum imprudenteis aliquis immutaverit.
SC. Certè equidem noſter ſum. *PA.* & pol ego. quæris tu, mulier, malum.
Tibi dico, heus Philocomaſium. *PH.* quæ te intemperiæ tenent,
Qui me perperàm perplexo nomine appelles? *PA.* eho,
Quis igitur vocare? *PH.* Glycere nomen eſt. *SC.* injuria eſt.
Falſum nomen poſſidere, Philocomaſium, poſtulas.
At iſtuc non decet, & meo adeò hero facis injuriam.
PH. Egóne? *PA.* túte. *PH.* quæ herì Athenis Epheſum adveni veſperì
Cum meo amatore, adoleſcente Athenienſi. *PA.* dic mihi,
Quid hìc tibi in Epheſo eſt negotii? *PH.* geminam germanam meam
Hic ſororem eſſe inaudivi: eam veni quæſitum. *PA.* mala es.
PH. Imò ecaſtor ſtulta multùm, quæ vobiſcum fabuler.
Abeo. *SC.* abire non ſinam te. *PH.* mitte. *SC.* manifeſtária
Res eſt, non mitto. *PH.* at mihi jam crepabunt manus, malæ tibi;
Niſi me omittis. *SC.* quid, malùm, aſtas? quin retines altrinſecus.
PA. Nihil moror negotioſum mihi eſſe tergum. quî ſcio
An iſta non ſit Philocomaſium, atque alia ejus ſimilis ſit?
PH. Mittis me, an non mittis? *SC.* imò vi atque invitam, ingratiis,
Niſi voluntate ibis, rapiam te domum. *PH.* oſtium hoc mihi
Domicilium eſt: Athenis domus ac herus. ego iſtam domum
Neque moror: neque vos, qui homines ſitis, novi, neque ſcio.
SC. Lege agito: te nuſquam mittam, niſi das firmatam fidem,
Te huc, ſi omiſero, intrò ituram. *PH.* vi me cogis, quiſquis es.
Do fidem, ſi omittis, iſtòc me intrò ituram, quò jubes.
SC. Ecce omitto. *PH.* at ego abeo miſſa. *SC.* muliebri feciſti fide.
PA. Sceledre, manibus amiſiſti prædam. tam ea eſt, quàm potis,
Noſtra herilis concubina. vín' tu facere hoc ſtrenué?
SC. Quid faciam? *PA.* affer mihi machæram huc intus. *SC.* quid facies eâ?
PA. Introrumpam rectà in ædes, quémque hìc intus videro
Cum Philocomaſio oſculantem, eum ego obtruncabo extempulo.
SC. Viſáne eſt ea eſſe? *PA.* imò ædepol planè ea eſt. ſed quomodo
Diſſimulabat! abi, machæram huc effer. *SC.* jam faxo hìc erit.
" *PA.* NEQUE EQUES neque pedes profectò quiſquam, tantâ audaciâ,
" Qui æquè faciat confidenter quicquam, quàm quæ mulieres
Faciunt. ut utrobique orationem doctè edidit!
Ut ſublinitur os cuſtodi cauto, conſervo meo!
Nimis beat, quòd commeatus tranſtinet trans parietem.
SC. Heus, Palæſtrio, machærâ nihil opus. *PA.* quid jam, aut quid opus eſt?
SC. Domi eccam herilem concubinam. *PA.* quid? domi? *SC.* in lecto cubat.
PA. Ædepol næ tu tibi malam rem repperiſti, ut prædicas.
SC. Quidjam? *PA.* quia hanc attingere auſus mulierem hìc in proximo.
SC. Magìs hercle metuo. ſed nunquam quiſquam faciet, quin ſoror
Iſta ſit germana hujus. *PA.* eam pol tu oſculantem hìc videras.
Et quidem palàm eſt eam eſſe, ut dicis. *SC.* quid propius fuit,
Quàm ut perirem, ſi locutus fuiſſem hero! *PA.* ergo ſi ſapis,
" Muſſitabis. PLUS OPORTET ſcire ſervum, quàm loqui.
Ergo abeo à te, ne quid tecum conſilii commiſceam:
Atque apud hunc vicinum. tuæ mihi turbæ non placent.
Herus ſi veniet, ſi me quærit, hìc ero, hinc me arceſſito.

SCENA SEXTA.

PERIPLECTOMENES, SCELEDRUS.

SCELEDRUS.

SATIN' abiit ille, neque herile negotium
Plus curat, quàm ſi non ſervitute ſerviat?
Certò quidem illæc noſtra intus eſt in ædibus.
Nam ego & cubantem eam modò offendi domi.
Certum eſt nunc obſervationi operam dare.
PE. Non hercle hiſce homines me marem, ſed fœminam,
Vicini rentur eſſe ſervi Militis:
Ita me ludificant. meámne hìc in viâ hoſpitam,
Quæ herì huc Athenis cum hoſpiti advenit meo,
Tractatam, & ludificatam, ingenuam & liberam?
SC. Perii hercle! hic ad me rectà habet rectam viam.
Metuo, illæc mihi res ne magno malo ſuat,
Quantum hunc audivi facere verborum ſenem.
PE. Accedam ad hominem. tún', Sceledre, hìc ſcelerum caput,
Meam ludificaviſti hoſpitam ante ædis modó?
SC. Vicine, auſculta quæſo. *PE.* ego auſcultem tibi?
SC. Expurgare volo me. *PE.* tún' te expurges mihi,
Qui facinus tantum támque indignum feceris?
An quia latrocinamini, arbitramini
Quidvis licere facere vobis, verbero?
SC. Licétne? *PE.* at ita me dî deæque omnes ament,
Niſi mihi ſupplicium virgarum de te datur
Longum diutinúmque à manè ad veſperum,

Quòd meas confregiſti imbrices & tegulas,
Ibi dum condignam te ſectatus ſimiam,
Quódque indè inſpectaviſti meum apud me hoſpitem
Amplexum amicam, cum oſculabatur, ſuam;
Quódque concubinam herilem inſimulare auſus es
Probri, pudicam, méque ſummi flagitii:
Tom quòd tractaviſti hoſpitam ante ædes meas:
Niſi tibi ſupplicium ſtimuleum de te datur,
Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quàm magno vento plenum eſt undarum mare.
SC. Ita ſum coactus, Periplectomene, ut neſciam
Utrúmne poſtulare priùs tecum æquom ſiet,
An me expurgare hic tibi videator æquius.
Niſi iſtæc non eſt hæc, neque iſta ſit mihi:
Sicut etiam nunc neſcio quid viderim:
Ita eſt iſtæc hujus ſimilis noſtræ tua,
Siquidem non eadem eſt. *PE.* viſe ad me intrò, jam ſcies.
SC. Licétne? *PE.* quin te jubeo. at placidè noſcita.
SC. Ita facere certum eſt. *PE.* heus Philocomaſium! citò
Tranſcurre curriculò ad nos, ita negotium eſt.
Pòſt, quando exierit Sceledrus à nobis, citò
Tranſcurrito ad vos rurſum curriculò domum.
Nunc pol ego metuo, ne quid infuſcaverit.
Si hic non videbit mulierem, aperitur dolus.
SC. Prò dî immortales! ſimiliorem mulierem,
Magíſque eandem, ut pote quæ non ſit eadem, non reor
Deos facere poſſe. *PE.* quid nunc? *SC.* commerui malum.
PE. Quid igitur? eán' eſt? *SC.* etſi ea eſt, non eſt ea.
PE. Vidiſtin' iſtam? *SC.* vidi & illam, & hoſpitem
Complexam atque oſculantem. *PE.* eán' eſt? *SC.* neſcio.
PE. Vin' ſcire planè? *SC.* cupio. *PE.* abi intrò ad vos domum
Continuò, vide ſítne iſtæc voſtra intus domum.
SC. Licet: pulcre admonuiſti. jam ego ad te exibo foras.
PE. Nunquam ædepol hominem quenquam ludificarier
Magis facetè vidi, & magìs miris modis.
Sed eccum egreditur. *SC.* Periplectomene, te obſecro
Per deos atque homines, pérque ſtultitiam meam,
Pérque tua genua. *PE.* quid obſecras me? *SC.* inſcitiæ
Meæ & ſtultitiæ ignoſcas. nunc demum ſcio
Me fuiſſe excordem, cæcum, incogitabilem.
Nam Philocomaſium eccam intus. *PE.* quid nunc, furcifer?
Vidiſtin' ambas? *SC.* vidi. *PE.* herum exhibeas volo.
SC. Meruiſſe equidem me maximum fateor malum,
Et tuæ feciſſe me hoſpitæ aio injuriam:
Sed meam eſſe herilem concubinam cenſui,
Cui me cuſtodem herus addidit Miles meus.
Nam ex uno puteo ſimilior nunquam poteſt
Aqua aquæ ſumi, quàm hæc eſt, atque iſta hoſpita.
Et me deſpexe ad te per impluvium tuum
Fateor. *PE.* quid mi fateare, ego quod viderim?
SC. Sed Philocomaſium me vidiſſe cenſui.
PE. Ratúſne me iſtic hominem eſſe omnium minimi pretii,
Si ego, me ſciente, paterer vicino meo
Eam fieri apud me tam inſignitè injuriam?
SC. Nunc demum à me inſipienter factum eſſe arbitror,
Cùm rem cognoſco: at non malitioſè tamen
“ Feci. *PE.* imò indignè. namque HOMINEM ſer- “ vum ſuos
“ Domitos habere oportet oculos & manus,
Orationémque. *SC.* egóne? ſi poſt hunc diem
Muttivero, etiam quod egomet certò ſciam;
Dato excruciatum me: egomet dicam me tibi.
Nunc hoc mihi ignoſcas quæſo. *PE.* vincam animum meum,
Ne malitioſè factum id eſſe abs te arbitrer.
Ignoſcam tibi iſtuc. *SC.* at dii tibi faciant bene.
PE. Næ tu hercle, ſi te dii amant, linguam comprimes
Poſthac: etiam illud, quod ſcies, neſciveris:
Ne videris, quod videris. *SC.* bene me mones.
Ita facere certum eſt. ſed ſatſne oratus abis?
Nunquid nunc aliud me vis? *PE.* ne me noveris.
SC. Dedit hic mihi verba. quàm benignè gratiam
Fecit, ne iratus eſſet! ſcio, quam rem gerat:
Ut Miles, cùm extemplo à foro adveniat domum,
Domi comprehendat. unà hic & Palæſtrio
Me habent venalem: ſenſi, & jamdudum ſcio.
Nunquam hercle ex iſtâ naſsâ ego hodie eſcam petam.
Nam jam aliquò aufugiam, & me occultabo aliquot dies,
Dum hæ conſileſcunt turbæ, atque iræ leniunt.
Nam jam nunc ſatis & plus nimiò merui mali.
Veruntamen de me quicquid eſt, ibo hinc domum.
PE. Illic hinc abſceſſit. ſat ædepol certò ſcio,
Occiſam ſæpe ſapere plus multò ſuem,
Cùm manducatur. ne id, quod vidit, viderit!
Nam illius oculi, atque aures, atque opinio
Transfugere ad nos. uſque adhuc actum eſt probè.
Nimiùm feſtivam mulier operam præbuit.
Redeo in ſenatum rurſus. nam Palæſtrio
Domi nunc apud me: Sceledrus nunc autem foras.
Frequens ſenatus poterit nunc haberier.
Ibo intrò: ne, dum abſum, illis ſortito fuam.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

PERIPLECTOMENES, PLEUSIDES, PALÆSTRIO.

PALÆSTRIO.

COHIBETE intrà limen etiam vos parumper, Pleuſides.
Sinite me priùs proſpectare, ne uſpiam inſidiæ ſient
Concilio, quod habere volumus. nam opus eſt nunc tuto loco,
Unde inimicus ne quis noſtris ſpolia capiat conſiliis,
Unde inimicus ne quis noſtra ſpolia capiat auribus:
“ Nam BENE CONSULTUM, inconſultum eſt, ſi “ inimicis ſit uſui:
“ Neque poteſt, quin, ſi id inimicis uſui eſt, obſit mihi.
“ Nam BONUM CONSILIUM ſurripitur ſæpiſſime,
“ Si minus cum curâ aut catè locus loquendi lectus “ eſt.
“ Quippe ſi reſciverint inimici conſilium tuum,
“ Tuopte tibi conſilio occludunt linguam, & conſtrin- “ gunt manus:
“ Atque eadem, quæ illis voluiſti facere, faciunt tibi.
Sed ſpeculabor, ne quis aut hinc à lævâ, aut à dexterâ
Noſtro conſilio venator aſſit cum auritis plagis.
Sterilis hinc proſpectus uſque ad ultimam plateam eſt probè.
Evocabo: heus Periplectomene & Pleuſides progredimini.
“ *PE.* Ecce nos tibi obedienteis. *PA.* FACILE EST “ imperium in bonis.
Sed volo ſcire: eodem conſilio, quod intus meditati ſumus,
Si gerimus rem. *PE.* magìs ad rem eſſe non poteſt utibile.
PA. Imò quid tibi, Pleuſides? *PL.* quódne vobis placeat, diſpliceat mihi?
Quis homo ſit magis meus, quàm tu es? *PE.* loquere lepidè & commodè.
PA. Pol ita decet hunc facere. *PL.* at hoc me facinus miſerum macerat,
Meúmque cor, corpúſque cruciat. *PE.* quid id eſt, quod cruciat? cedò.
PL. Me tibi iſtuc ætatis homini facinora puerilia
Objicere, neque te decora, neque tuis virtutibus
Ea te expetere; te ex opibus ſummis mei honoris gratiâ,
Mihíque amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora,
Quæ iſtæc ætas fugere facta magìs, quàm ſectari ſolet.
Eam pudet me tibi in ſenectâ objicere ſollicitudinem.

PE. Novo

PE. Novo modo tu homo amas: ſiquidem te quicquam, quod faxis, pudet.
Nihil amas: umbra es amantum magis, quàm amator, Pleuſides.
PL. Hanccine ætatem exercere me mei amoris gratiâ?
PE. Quid ais tu? itáne tibi ego videor oppidò Acheronticus,
Tam capularis, támne tibi diu videor vitâ vivere?
Nam equidem haud ſum annos natus præter quinquaginta & quatuor:
Claré oculis video, pernix ſum manibus, ſum pedes mobilis.
PA. Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio eſt ſenex.
Ineſt in hoc amuſſitata ſua ſibi ingenua indoles.
PL. Pol id quidem experior ita eſſe, ut prædicas, Palæſtrio.
Nam benignitas quidem hujus oppidò ut adoleſcentuli eſt.
PE. Imò, hoſpes, magis cùm periculum facies, magis noſces meam
Comitatem erga te amantem. *PL.* quid opus nota noſcere?
PE. Ut apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris.
“ Nam QUI IPSE HAUD AMAVIT, ægre amantis “ ingenium inſpicit.
Et ego amoris aliquantum habeo, humoríſque meo etiam in corpore:
Neque dum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.
Vel cavillator facetus, vel conviva commodus
Item ero: neque ego unquam oblocutor ſum alteri in convivio.
Incommoditate abſtinere me apud convivas commodè
Commemini, & meæ orationis juſtam partem perſequi:
Et meam partem itidem tacere, cùm aliena eſt oratio.
Minimè ſputator, ſcreator ſum, itidem minimè mucidus.
Pòſt Epheſi ſum natus; non in Apulis, non in Umbriâ.
PL. O lepidum ſenicem, ſi, quas memorat, virtutes habet:
Atque equidem planè eductum in nutricatu Venerio!
PE. Plus dabo, quàm prædicabo, ex me venuſtatis tibi.
Neque ego unquam alienum ſcortum ſubigito in convivio.
Neque præripio pulpamentum, neque prævorto poculum,
Neque per vinum unquam ex me exoritur diſſidium in convivio.
Si quis ibi eſt odioſus, abeo domum, ſermonem ſegrego.
Venerem, amorem, amœnitatémque accubans exerceo.
PL. Tui quidem ædepol omnis mores ad venuſtatem valent.
Cedò treis mihi homines aurichalco contrà cum iſtis moribus.
PA. At quidem illuc ætatis qui ſit, non invenies alterum
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico ſit magis.
PE. Túte me ut fateare faciam, eſſe adoleſcentem moribus:
Ita apud omnes comparebo tibi res benefactis frequens:
Opúſne erit tibi advocato triſti, iracundo? ecce me.
Opúſne leni? leniorem dices, quàm mutum eſt mare.
Liquidiuſculúſque ero, quàm ventus eſt Favonius.
Vel hilariſſimum convivam hinc indidem expromam tibi,
Vel primarium paraſitum, atque obſonatorem optumum:
Tum ad ſaltandum non cinædus malacus æquè eſt atque ego.
PA. Quid ad illas artes optaſſis, ſi optio eveniat tibi?
PL. Hujus pro meritis ut referri pariter poſſit gratia:
Tibíque, quibus nunc me eſſe experior ſummæ ſollicitudini.
At tibi tanto ſumptui eſſe mihi moleſtum eſt. *PE.* morus es.
“ Nam IN MALA UXORE atque inimico ſi quid ſu“mas, ſumptus eſt:
“ In bono hoſpite atque amico, quæſtus eſt, quod ſu“mitur:
“ Et quod in divinis rebus ſumas, ſapienti lucro eſt. Su
Deûm virtute ut tranſeuntem hoſpitio accipiam, apud me eſt comitas.
Es, bibe, animo obſequere mecum, atque onera te hilaritudine.
Liberæ ſunt ædis. liber ſum autem ego: me uti volo liberé.
Nam mihi, deûm virtute dicam, propter divitias meas
Licuit uxorem dotatam genere ſummo ducere:
Sed nolo mihi oblatratricem in ædis intromittere.
PL. Cur non vis? nam PROCREARE liberos lepidum eſt onus.
PE. Hercle verò, LIBERUM ESSE, id multò eſt lepidius.
PA. Túte homo & alteri ſapienter potis es conſulere, & tibi.
PE. Nam BONA UXOR, ſi ea deducta eſt uſquam gentium,
Ubi eam poſſim invenire? verùm egóne eam ducam domum?
Quæ mihi nunquam hoc dicat: Eme, mî vir, lanam, unde tibi pallium
Malacum & calidum conficiatur, tunicæque hybernæ bonæ,
Ne algeas hâc hyeme. hoc nunquam verbum ex uxore audias.
Verùm priuſquam galli cantent, quæ me ſomno ſuſcitet,
Dicat: Da mihi, vir, Calendis meam quod matrem juverit:
Da qui farciat, da qui condiat: da quod dem Quinquatribus
Præcantatrici, conjectrici, hariolæ atque aruſpicæ:
Flagitium eſt, ſi nihil mittetur, quo ſupercilio ſpicit!
Tum piatricem clementer, non poteſt, quin munerem.
Jampridem, quia nihil abſtulerit, ſuccenſet ceraria.
Tum obſtetrix expoſtulavit mecum, parum miſſum ſibi.
Quid? nutrici non miſſurus quicquam, quæ vernas alit?
Hæc atque hujus ſimilia alia damna multa mulierum,
Me uxore prohibent, mihi quæ hujus ſimiles ſermones ferat.
PA. Dii tibi propitii ſunt hercle: nam ſi iſtam ſemel amiſeris
Libertatem, haud facilè te in eundem rurſus reſtitues locum.
PL. At ILLA LAUS EST, MAGNO in genere & in divitiis maxumis,
“ Liberos hominem educare, generi monumentum & “ ſibi.
“ *PE.* Quando habeo multos cognatos, quid opus ſit “ mihi liberis?
Nunc bene vivo, & fortunatè, atque ut volo, atque animo ut lubet:
Mea bona meâ morte cognatis dicam, inter eos partiam.
Illi apud me edunt, me curant; viſunt, quid agam, ecquid velim.
Priuſquam lucet, aſſunt: rogitant, noctu ut ſomnum ceperim.
Eos pro liberis habeo. quin mihi mittunt munera.
Sacrificant; dant indè partem mihi majorem, quàm ſibi:
Abducunt ad exta: me ad ſe ad prandium, ad cœnam vocant.
Ille miſerrimum ſe retur, minimum qui miſit mihi.
Illi inter ſe certant donis. ego hæc mecum muſſito:
Bona mea inhiant: certatim dona mittunt & munera.
PA. Nimis bonâ ratione, nimíſque apertâ tu multùm vides.
Et TIBI SUNT GEMINI, & trigemini, ſi te bene habes, filii.
“ *PE.* Pol, ſi habuiſſem, ſatis cepiſſem miſeriarum liberis.
Cenſerem emori: cecidiſſétne ebrius, aut de equo uſpiam:
Metuerem, ne ibi defregiſſet crura aut cervices ſibi.
Tum ne uxor mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut broncum filium.
PA. HUIC HOMINI dignum eſt divitias eſſe, & diu vitam dari,

Digitized by Google

“ Qui & rem ſervat, & qui bene habet, ſuiſque amicis eſt volup.
“ *PL.* O lepidum caput! ITA ME DII deæque ameut, æquum fuit
“ Deos paraviſſe, uno exemplo ne omnes vitam viverent:
“ Sicuti merci pretium ſtatui, pro virtute ut veneat:
“ Quæ improba eſt, pro mercis vitio dominum pretio pauperet.
“ Itidem divos diſpertîſſe vitam humanam æquum fuit.
“ Qui lepidè ingeniatus eſſet, vitam longinquam darent:
“ Qui improbi eſſent & ſceleſti, iis adimerent animam citò.
“ Si hoc paraviſſent, homines eſſent minùs multi mali,
“ Et minùs audacter ſceleſta facerent facta: & poſtea
“ Qui probi homines eſſent, eſſet his annona vilior.
“ *PE.* QUI DEORUM conſilia culpet, ſtultus inſcitúſque ſit,
Quíque eos vituperet. nunc jam iſtis rebus deſiſti decet.
Nunc volo obſonare, ut, hoſpes, tuâ te ex virtute, & meâ,
Meæ domi accipiam benignè, lepidè, & lepidis victibus.
PL. Nihil me pœnitet jam, quanto ſumtui fuerim tibi.
“ Nam HOSPES NULLUS tam in amici hoſpitium devorti poteſt,
“ Quin ubi triduum continuum fuerit, jam odioſus fiet.
“ Verùm ubi dies decem continuos immorabitur,
“ Tametſi dominus non invitus patitur, ſervi murmurant.
PE. Servienteis ſervitute ego ſervos introduxi mihi,
Hoſpes, non qui mihi imperarent, quibus ego eſſem obnoxius:
Si illis ægre eſt, mihi quod volupe eſt, meo remigio rem gero.
Tamen id quod odio eſt, faciundum eſt cum malo atque ingratiis:
Nunc quod occepi, obſonatum pergam. *PL.* ſi certum eſt tibi,
Commodulum obſona, ne magno ſumptu: mihi quidvis ſat eſt.
PE. Quin tu iſtanc orationem hinc veterem atque antiquam amoves.
Nam proletario ſermone nunc quidem, hoſpes, utere.
Nam hi ſolent, quando accubuere, ubi cœna appoſita eſt, dicere;
Quid opus fuit hoc, *hoſpes*, ſumptu tanto noſtrâ gratiâ?
Inſaniviſti hercle: nam idem hoc hominibus ſat erat decem.
Quod eorum causâ obſonatum eſt, culpant; & comedunt tamen.
PA. Fit pol illud ad illud exemplum. ut doctè & perſpectè ſapit!
PE. Sed iidem homines nunquam dicunt, quamquam appoſitum eſt ampliter:
Jube illud demi: tolle hanc patinam; remove pernam. nihil moror:
Aufer illam offam penitam: probus hic conger frigidus:
Remove, abi, aufer. neminem eorum hæc aſſeverare audias.
Sed procellunt, ſed procumbunt dimidiati, dum appetunt.
PA. Bonus bene ut malos deſcripſit mores! *PE.* haud centeſimam
Partem dixi, atque, otium rei ſi ſit, poſſim expromere.
PA. Igitur id, quod agitur hìc, primùm prævorti decet.
Nunc huc animum advertite ambo. mihi opus eſt operâ tuâ,
Periplectomene: nam ego inveni lepidam ſycophantiam,
Quî admutiletur Miles uſque cæſariatus: atque utì
Huic amanti ac Philocomaſio hanc efficiamus copiam,
Ut hic eam abducat, abeátque. *PE.* dari iſtanc rationem volo.
PA. At ego mihi annulum dari iſtum tuum volo. *PE.* quam ad rem uſui eſt?
PA. Quando habebo, igitur rationem mearum fabricarum dabo.
PE. Utere, accipe. *PA.* accipe à me rurſum rationem doli,
Quam inſtitui. *PL.* perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.
PA. Herus meus ita magnus mœchus mulierum eſt, ut neminem
Fuiſſe adæque, neque futurum credam. *PE.* credo ego iſtuc idem.
PA. Itaque Alexandri præſtare prædicat formam ſuam:
Itaque omnis ſe ultro ſectari in Epheſo memorat mulieres.
PE. Ædepol quin te de iſto multi cupiunt non mentirier:
Sed ego ita eſſe, ut dicis, teneo pulcre. proin, Palæſtrio,
Quàm potes, tam verba confer maximè ad compendium.
PA. Ecquam tu potes reperire formâ lepidâ mulierem,
Cui facetiarum cor corpúſque ſit plenum, & doli?
PE. Ingenuámne, an libertinam? *PA.* æquè iſtuc facio, dummodo
Eam des, quæ ſit quæſtuoſa, quæ alat corpus corpore:
Cuíque ſapiat pectus: nam cor non poteſt, quod nulla habet.
PE. Lautam vis, an quæ nondum ſit lauta? *PA.* ſiccam, ſuccidam
Quàm lepidiſſimam potes, quámque adoleſcentem maxumè.
PE. Habeo eccillam meam clientam, meretricem adoleſcentulam.
Sed quid eâ uſus eſt? *PA.* ut ad te eam jam deducas domum,
Utíque eam huc ornatam adducas matronarum modo:
Capite compto, crines vittáſque habeat, aſſimulétque ſe
Tuam eſſe uxorem. ita præcipiendum eſt. *PL.* erro, quam inſiſtas viam.
PA. At ſcietis, ſed ecqua ancilla eſt illi? *PE.* eſt primaria.
PA. Eâ quoque opus eſt: ita præcipito mulieri, atque ancillulæ,
Ut ſimulet ſe tuam eſſe uxorem, & deperire hunc Militem.
Quaſíque hunc annulum faviæ ſuæ ancillæ dederit: ea porrò mihi,
Militi ut darem: quaſíque ego rei ſim interpres *PE.* audio:
Ne me ſurdum verbera. *PA.* tu ſi audis, ego rectè meis
Dabo: à tuâ mihi uxore dicam delatum & datum,
Ut ſeſe ad eum conciliarem. ille ejuſmodi eſt; cupiet miſer.
Qui, niſi adulterio, ſtudioſus rei nullæ aliæ eſt, improbus.
PE. Non potuit reperire, ſi ipſi Soli quærendas dares,
Lepidiores duas ad hancce rem, quàm ego. age: habe animum bonum.
PA. Ergo accurato & properato opus. nunc tu auſculta, Pleuſides.
PL. Tibi ſum obediens. *PA.* hoc facito: Miles domum ubi advenerit,
Memineris, ne Philocomaſium nomines. *PL.* quam nominem?
PA. Glyceram. *PL.* nempe eandem, quæ dudum conſtituta eſt. *PA.* páx! abi.
PL. Meminero. ſed quid meminiſſe id refert? ego te tamen.
PA. Ego enim dicam tum, quando uſus poſcet: interea tace.
Ut nunc etiam hic agit, actutum partes defendas tuas.
PL. Ego eo intrò igitur. *PA.* & præcepta ſobriè ut cures, face.

SCENA SECUNDA.

PALÆSTRIO, LUCRIO.

PALÆSTRIO.

QUANTAS res turbo? quantas moveo machinas!
Eripiam ego hodie concubinam Militi,
Si centuriati bene ſunt manupulares mei.
Sed illum vocabo. heus Sceledre. niſi negotium,
Progredere ante ædis: te vocat Palæſtrio.
LU. Non opera eſt Sceledro. *PA.* quid jam? *LU.* ſorbet dormiens. *PA.*

PA. Quid ſorbet? *LU.* illud ſtertit volui dicere.
Sed quia conſimile eſt, quòd ſtertas, quaſi ſorbeas.
PA. Eho an dormit Sceledrus intus? *LU.* non naſo quidem:
Nam eo magnùm clamat. tetigit calicem clanculùm,
Demiſit nardini unam amphoram cellarius.
PA. Eho tu ſceleſte, qui illi ſuppromus es, eho!
LU. Quid vis? *PA.* quî libitum eſt illi condormiſcere?
LU. Oculis opinor. *PA.* non te iſtuc rogito, ſcelus!
Procede huc: periiſti jam, niſi verum ſcio.
Prompſiſti tu illi vinum? *LU.* non prompſi. *PA.* negas?
LU. Nego hercle verò: nam ille me vetuit dicere.
Neque equidem heminas octo exprompſi in urceum,
Neque ille hìc calidum exbibit in prandium.
PA. Neque tu bibiſti? *LU.* dii me perdant, ſi bibi,
Si bibere potui. *PA.* quî jam? *LU.* quia enim obſorbui,
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.
PA. Alii ebrii ſunt, alii poſcam potitant.
Bono ſupprOmo & promo cellam creditam!
LU. Tu hercle idem faceres, ſi tibi eſſet credita:
" Quoniam æmulari non licet, nunc invides.
PA. Eho an nunquam promſit antehac? reſponde, ſcelus.
Atque ut tu ſcire poſſis, edico tibi,
Si falſa dixis, cocio, excruciabere.
LU. Ita verò, ut tu ipſe me dixiſſe delices;
Poſtea faginâ ego ejiciar cellariâ,
Ut tibi qui promat, alium ſuppromum pares.
PA. Non ædepol faciam. age loquere audacter mihi.
LU. Nunquam ædepol vidi promere. verùm hoc erat:
Mihi imperabat, ego promebam poſtea.
PA. Hui! illecebroſe! capite ſiſtebas cadum?
LU. Non hercle tam iſtoc validè caſabant cadi.
Sed in cellâ eſt paulùm nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis, hìc propter cados.
Ea ſæpè decies complebatur die.
Eam plenam atque inanem fieri maximam
Vidi. bacchabatur hama, caſabant cadi.
PA. Abi, abi intrò jam. vos in cellâ vinariâ
Bacchanal facitis. jam hercle ego herum adducam à foro.
LU. Perii, excruciabit me herus, domum ſi venerit,
Quum hæc facta ſcibit, quia ſibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquò, atque hoc in diem extollam malum.
Ne dixeritis obſecro huic voſtram fidem.
PA. Quò tu te agis? *LU.* miſſus ſum aliò: jam huc revenero.
PA. Quis miſit? *LU.* Philocomaſium. *PA.* abi, actutum redi.
LU. Quæſo tamen tu meam partem infortunii,
Si dividetur, me abſente, accipito tamen.
PA. Modò intellexi, quam rem mulier geſſerit:
Quia Sceledrus dormit, hunc ſubcuſtodem ſuum
Foris ablegavit, dum ab ſe huc tranſiret. placet.
Sed Periplectomenes, quam ei mandavi, mulierem
Nimis lepidâ formâ ducit. dii hercle hanc rem adjuvant.
Quàm dignè ornata incedit, haud meretricie!
Lepidè hoc ſuccedit ſub manus negotium.

SCENA TERTIA.

PERIPLECTOMENES, ACROTELEUTIUM, PALÆSTRIO, MILPHIDIPPA.

PERIPLECTOMENES.

Rem omnem, Acroteleutium, tibi, tibſque, mea Milphidippa,
Domi demonſtravi ordine. hanc fabricam fallaciáſque
Minùs ſi tenetis, denuo volo percipiatis plané.
Satìs ſi intellegetis, aliud eſt, quod potiùs fabulemur.
AC. Stultitia atque inſipientia inſulſa atque maxima hæc ſit,
Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam pollicitari,
Si eâ in opificinâ neſciam aut mala eſſe aut fraudulenta.
PE. At melius eſt monerier. *AC.* meretricem commoneri,
Quàm ſanè magni referat, mihi clàm eſt! quin ego me fruſtro,
Poſtquam adbibere aures meæ tuam moram orationis,
Tibi dixi, Miles quemadmodum potis eſſet deaſciari.
" *PE.* At Nemo solus satis sapit. nam ego " multos ſæpe vidi
" Regionem fugere conſilii, priùs quàm repertam ha- " bere.
AC. Si quid faciendum eſt mulieri malè atque malitioſè,
Ea ſibi immortalis memoria eſt meminiſſe & ſempiterna:
Sin bene quid aut fideliter faciundum eſt, eò deveniunt,
Obliviosæ extemplo utì fiant, meminiſſe nequeunt.
PE. Ergo iſtuc metuo, quò venit vobis faciundum utrunque:
Nam id proderit mihi, Militi malè quod facietis ambæ.
AC. Dum ne inſcientes quid bonum faciamus, nè formida.
Mala nulla eſt meretrix, ne pave, pejora ubi conveniunt.
PE. Ita vos decet. conſequimini. *PA.* ceſſo ego illis obviam ire.
Venire ſalvum gaudeo. lepido hercle ornatu incedit.
PE. Bene opportunéque obviàm es, Palæſtrio. hem! tibi adſunt,
Quas me juſſiſti adducere, & quo ornatu. *PA.* heus! noſter eſto.
Palæſtrio Acroteleutium ſalutat. *AC.* quis hic amabò eſt,
Qui tam pro notâ me nominat? *PE.* hic noſter architectus eſt.
AC. Salve architecte. *PA.* ſalva ſis. ſed dic mihi, ecquid hic te
Oneravit præceptis? *PE.* probè meditatam utranque duco.
PA. Audire cupio, quemadmodum. ne quid peccetis, paveo.
PE. At tua præcepta: de meo nihil his novum appoſivi.
AC. Nempe ludificari Militem tuum herum vis? *PA.* elocuta es.
AC. Lepidè & ſapienter, commodè & facetè res parata eſt.
PA. Atque hujus uxorem eſſe te volo aſſimulare. *AC.* fiet.
PA. Quaſi Militi animum adjeceris, ſimulare. *AC.* ſic futurum eſt.
PA. Quaſque hæc res per me interpretem, & tuam ancillam geratur.
AC. Bonus vates poteras eſſe, nam quæ ſunt futura, dicis.
PA. Quaſque annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,
Quem ego Militi darem tuis verbis. *AC.* vera dicis.
PE. Quid iſtis nunc memoratis opus eſt, quæ commeminere? *AC.* meliu'ſt.
" Nam, mî patrone, hoc cogitato: Ubi probus est architectus,
" Bene lineatam ſi ſemel carinam collocavit,
" Facile eſſe navem facere, ubi fundata & conſtituta eſt.
Nunc hæc carina ſatis probè fundata & conſtituta eſt.
Aſſunt fabri architectíque, à me, à te, haud imperiti.
Si non nos materiarius remoratur, quod opu'ſt, qui det,
Novi indolem noſtri ingenii; citò erit parata navis.
PA. Nempe tu noviſti Militem meum herum? *AC.* rogare mirum eſt!
Populi odium quid ni noverim? magnidicum, cincinnatum,
Mœchum unguentatum. *PA.* num ille etiam te novit? *AC.* nunquam vidit;
Quî noverit me, quis ego ſim? *PA.* nimis lepidè fabulare.
Eò potuerit lepidiùs pol fieri. *AC.* potíne ut hominem
Mihi des? quieſcas cætera. nî lepidè ludificata
Ero, culpam omnem in me imponito. *PA.* agite igitur, intrò abite,
Inſiſtite hoc negotium ſapienter. *AC.* alia cura.
PA. Age, Periplectomene, has nunc jam duc intrò, ego ad forum illum
Conveniam, atque illi hunc annulum dabo, atque prædicabo
A tuâ uxore mihi datum eſſe, eámque illum deperire.
Hanc ad nos, cùm extemplo à foro veniemus, mittito *tu*,
Quaſi

Quaſi clanculùm ad me miſſa ſit. *PE.* faciémus. alia cura.
PA. Vos modò curate. ego illum probè jam oneratum huc accibo.
PE. Bene ambula, bene rem gere. at egóne hoc ſi efficiam planè,
Ut concubinam Militis meus hoſpes habeat hodie,
Atque hinc Athenas abeat; ſi hodie hunc dolum dolamus,
Quid tibi ego mittam muneris? *AC.* dátne ab ſe mulier operam?
PA. Lepidiſſimè & comiſſimè. *AC.* confido confuturum.
Ubi facta erit collatio noſtrarum malitiarum,
Haud vereor, ne nos ſubdolâ perfidiâ pervincamur.
PE. Abeamus ergo intrò, hæc utì meditemur cogitatè:
Ne quid, ubi Miles venerit, titubetur. *AC.* tu morare,
Ut accuratè & commodè, hoc quod agendum eſt, exequamur.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

PYRGOPOLINICES.

VOLUP EST quod agas, ſi id procedit lepidè & ex ſententiâ.
Nam ego hodie ad Seleucum regem miſi paraſitum meum,
Ut latrones, quos conduxi, hinc ad Seleucum duceret,
Qui ejus regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.
PA. Quin tu tuam rem cura potiùs, quàm Seleuci: quæ tibi
Conditio nova & luculenta fertur per me interpretem!
PY. Imò omnis res poſteriores pono, atque operam do tibi.
Loquere: aures meas profectò dedo in ditionem tuam.
PA. Circumſpicito dum, ne quis noſtro hìc auceps ſermoni ſiet.
Nam hoc negotii clandeſtinò ut agerem, mandatum 'ſt mihi.
PY. Nemo adeſt. *PA.* hunc arrhabonem amoris primùm à me accipe.
PY. Quid hic? unde eſt? *PA.* à luculentâ atque à feſtivâ fæminâ,
Quæ te amat, tuámque expetiſſit pulcram pulcritudinem,
Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla porrò, ut deferrem, dedit.
PY. Quid? eán' ingenua, an feſtucâ facta è ſervâ libera eſt?
PA. Vah! egóne ut ad te ab libertinâ eſſe auderem internuncius,
Qui ingenuis ſatìs reſponſare nequeas, cupidis tui!
PY. Nupta ea eſt, an vidua? *PA.* & nupta & vidua. *PY.* quo pacto potis
Vidua & nupta eſſe eadem? *PA.* quia adoleſcens nupta eſt cum ſene.
PY. Euge. *PA.* lepidâ & liberali formâ eſt. *PY.* cave mendacium.
PA. Ad tuam formam illa una digna eſt. *PY.* hercle pulchram prædicas.
Sed quis ea eſt? *PA.* ſenis hujus uxor Periplectomeni in proximo,
Ea demoritur te, atque ab illo incipit abire: odit ſenem.
Nunc te orare atque obſecrare juſſit, ut tui copiam
Sibi poteſtatémque facias. *PY.* cupio hercle equidem, ſi illa vult.
PA. Quæ cupit! *PY.* quid illâ faciemus concubinâ, quæ domi eſt?
PA. Quin tu illam jube abs te abire, quò lubet: ſicut ſoror
Ejus huc gemina venit Epheſum, & mater, arceſſúntque eam.
PY. Aín' tu, advenit Epheſum mater ejus? *PA.* aiunt, qui ſciunt.
PY. Hercle occaſionem lepidam, ut mulierem excludam foras.
PA. Imò vín' tu lepidè facere? *PY.* loquere, & conſilium cedó.
PA. Vín' tu illam actutum amovere, à te ut abeat per gratiam?
PY. Cupio. *PA.* tum te hoc facere oportet, tibi divitiarum affatim eſt:
Jube ſibi aurum atque ornamenta, quæ illi inſtruxſti mulieri,
Dono habere, auferréque abs te, quo lubeat ſibi.
PY. Placet, uti dicis: ſed ne iſtam amitiam, & hæc mutet fidem,
Vide modó. *PA.* vah delicatus, quæ te tanquam oculos amet?
PY. Venus me amat. *PA.* ſt! tace. aperiuntur fores: concede huc clanculúm.
Hæc celox illius eſt, quæ hìc egreditur internuncia.
PY. Quæ hæc celox? *PA.* ancillula illius eſt, quæ hìc egreditur foras,
Quæ annulum iſtunc attulit, quem tibi dedi. *PY.* ædepol hæc quidem
Bellula eſt. *PA.* pithecium hæc eſt præ illâ, & ſpinturnicium.
Vidén' tu illam oculis venaturam facere, atque aucupium auribus?

SCENA SECUNDA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO, MILPHIDIPPA.

MILPHIDIPPA.

JAMNE eſt ante ædis circus, ubi ſunt ludi faciendi mihi?
Diſſimulabo, hos quaſi non videam, neque eſſe hìc, etiam dum ſciam.
PY. Tace: ſubauſcultemus, ecquid de me fiat mentio.
MI. Numquis nam hìc propè adeſt, qui rem alienam potiùs curet quàm ſuam?
Qui aucupet me, quid agam? qui de veſperi vivat ſuo?
Eos nunc homines metuo, mihi ne obſint, néve obſtent uſpiam,
Domo ſi ibit, ac dum huc tranſibit, quæ hujus cupiens corporis eſt,
Quæ amat hunc hominem nimium lepidum, & nimiâ pulcritudine
Militem Pyrgopolinicem. *PY.* ſatín' hæc quoque me deperit?
Meam laudat ſpeciem. ædepol hujus ſermo haud cinerem quæritat.
PA. Quo argumento? *PY.* quia enim loquitur lautè & minimè ſordidè:
Tum autem illa ipſa eſt nimiùm lepida, nimíſque nitida fæmina.
Hercle verò jam allubeſcit primulum, Palæſtrio.
PA. Priúſne, quàm illam oculis tuis? *PY.* video id, quod credo tibi.
Cùm hæc locuta illam autem abſentem ſubigit me ut amem? *PA.* hercle hanc quidem
Nihil tu amaſſis. mihi hæc deſponſa eſt: tibi ſi illa hodie nupſerit,
Ego hanc continuò uxorem ducam. *PY.* quid ergo hanc dubitas colloqui?
PA. Sequere hàc me ergo. *PY.* pediſſequus tibi ſum. *MI.* utinam, cujus causâ
Foras ſum egreſſa, conveniendi mihi poteſtas eveniat!
PA. Erit; & tibi exoptatum obtinget: bonum habe animum, ne formida:
Homo quidam eſt, qui ſcit, quod quæris, ubi ſit. *MI.* quem ego hìc audivi?
PA. Socium tuorum conſiliorum, & participem conſiliarium.
MI. Tum pol ego, id quod celo, haud celo. *PA.* imò, etiamſi non celas.
MI. Quo argumento? *PA.* infidos celas: ego ſum tibi firmâ fide.
MI. Cedò ſignum, ſi harunc Baccharum es. *PA.* amat mulier quædam quendam.
MI. Pol iſtuc quidem multæ. *PA.* at non multæ de digito donum mittunt.
MI. Enim cognovi nunc. feciſti modò mihi ex proclivo palàm rem.
Sed hic nunquis adeſt? *PA.* vel adeſt, vel non. *MI.* cedò te mihi ſolæ ſolum.

PA. Bre-

PA. Brevin' an longinquo ſermone? *MI.* tribus verbis. *PA.* jam ad te redeo.
PT. Quid? ego hìc aſtabo tantiſper cum hâc formâ, & factis, ſic fruſtra?
PA. Patere, atque aſta. tibi ego hanc do operam. *PT.* properando excrucior.
PA. Pedetentim! tu hæc ſcis, tractari ita ſolere haſce hujuſmodi merces.
PT. Age, age ut tibi maximè concinnum eſt. *PA.* nullum eſt hôc ſtolidius ſaxum.
Redeo ad te. quid me voluiſti? *MI.* quo pacto hoc dudum accepi,
Iſtuc fero ad te conſilium. *PA.* quaſi hunc depereat. *MI.* teneo iſtuc.
PA. Collaudato formam & faciem, & virtutes commemorato.
MI. Ad eam rem habeo omnem aciem, tibi ut dudum demonſtravi.
PA. Tu cætera cura & contempla, & de meis venator verbis.
PT. Aliquam mihi partem hodie operæ des denique: jam tandem ades illico.
PA. Aſſum: impera, ſi quid vis. *PT.* quid illæc narrat tibi? *PA.* lamentari
Ait illam miſeram, cruciari, & lacrumantem ſe afflictare.
Quia tis egeat, quia te careat. ob eam rem huc ad te miſſa'ſt.
PT. Jube adire. *PA.* at ſcin' quid tu facias? face te faſtidii plenum,
Quaſi non lubeat, me inclamato, quia ſic te vulgo vulgem.
PT. Memini, & præceptis parebo. *PA.* voco ergo hanc, quæ te quærit?
PT. Adeat, ſi quid vult. *PA.* ſi quid vis, adi mulier. *MI.* Pulcher ſalve.
PT. Meum cognomentum quis commemoravit? dii tibi dent, quæ optes.
MI. Tecum ætatem exigere ut liceat. *PT.* nimium optas. *MI.* non me dico,
Sed heram meam, quæ te demoritur. *PT.* multæ aliæ idem iſtuc cupiunt,
Quibus non eſt copia. *MI.* ecaſtor haud mirum, ſi te habeas carum,
Hominem tam pulcrum, & præclarâ virtute, & formâ, & factis.
Ecquis dignior fuit, homo qui eſſet? *PA.* non hercle humanum eſt ergo:
Nam vulturio plus humani credo eſt. *PT.* magnum me faciam
Nunc, quoniam illæc me collaudat. *PA.* vidén' ignavum, ut ſeſe inferat?
Quin tu huic reſponde? hæc illæc eſt ab illâ quàm dudum.
PT. Quânam ab illarum? nam ita me occurſant multæ: meminiſſe haud poſſum.
MI. Ab illâ, quæ digitos deſpoliat ſuos, & tuos digitos decorat.
Nam hunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic, *qui* porrò.
PT. Quid nunc tibi vis, mulier? memora. *MI.* ut, quæ te cupit, eam ne ſpernas.
Quæ per tuam nunc vitam vivit. ſit, néne ſit, ſpes in te uno eſt.
PT. Quid nunc vult? *MI.* te compellare, & complecti, & contrectare.
Nam niſi tu illi fers ſuppetias, jam illa animum deſpondebit.
Age, mî Achilles, fiat quod te oro: ſerva illam pulcram pulcre:
Exprome benignum ex tete ingenium, urbicape, occiſor regum!
PT. Heu hercle odioſas res! quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi,
Meam ne ſic vulgo pollicitéris operam? *PA.* Audin' tu mulier?
Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico: niſi huic verri affertur merces,
Non hic ſuo ſeminio quamquam porculam impertiturus eſt.
MI. Dabitur, quantum ipſus pretii poſcet. *PA.* talentum Philippum huic opus auri eſt.
Minus ab nemine accipiet. *MI.* heu ecaſtor nimis vile eſt tandem.
PT. Non mihi avaritia unquam innata eſt: ſatìs eſt divitiarum.
Plus mihi auri mille eſt modiorum Philippei. *PA.* præter theſaurum.
Tum argenti montes, non maſſas habet. Ætna mons non æquè altus.
MI. Heu ecaſtor hominem perjurum! *PA.* ut ludo! *MI.* quid ego? ut ſublecto os! *PA.* ſcité.
MI. Sed amabò, mitte me actutum. *PA.* quin tu huic reſpondes aliquid,
Aut facturum, aut non facturum? quid illam miſeram animi excrucias,
Quæ nunquam malè de te merita eſt? *PT.* at jube eampſe exire huc ad nos.
Dic me omnia, quæ vult, facturum. *MI.* facis nunc, ut facere æquum;
Quòd, quæ te vult, eadem tu vis. *PA.* non hic inſulſum habet ingenium!
MI. Quúmque me oratricem haud ſpreviſti, ſiviſtique exorare ex te.
Quid eſt? ut ludo! *PA.* nequeo hercle quidem riſu me admoderarier.
Ob eam cauſſam huc abs te avorti. *PT.* non ædepol tu ſcis, mulier,
Quantum ego honorem nunc illi habeo. *MI.* ſcio, & iſtuc illi dicam.
PA. Contrà auro alii hanc vendere potuit operam. *MI.* iſtuc pol tibi credo.
PA. Meri bellatores gignuntur, quas hic prægnantes fecit.
Et pueri annos octingentos vivunt. *MI.* væ tibi, nugator!
PT. Quin mille annorum perpetuò vivunt, ab ſeculo ad ſeclum.
PA. Eò minùs dixi, ne hæc cenſeret me advorsùm ſe mentiri.
MI. Perii, quot hic ipſe annos vivet, cujus filii tam diu vivunt?
PT. Poſtriduo natus ſum ego, mulier, quàm Jupiter ex Ope natus eſt.
PA. Si hic pridie natus foret, quàm ille eſt, hic haberet regnum in cœlo.
MI. Jam jam ſat, amabò, eſt. ſinite abeam, ſi poſſum, viva à vobis.
PA. Quin ergo abis, quando reſponſum eſt. *MI.* ibo, atque illam huc adducam,
Quam propter opera eſt mihi. numquid vis? *PT.* ne magìs ſim pulcher, quàm ſum.
Ita me mea forma ſollicitum habet. *PA.* quid hìc nunc ſtas? quin abis? *MI.* abeo.
PA. Atque adeò, audin' tu? dicito doctè & cordatè. *MI.* ut cor ei ſaliat.
PA. Philocomaſio dic, ſi eſt hìc, domum ut tranſeat: hunc hìc eſſe.
MI. Hìc cum meâ herâ eſt, clàm noſtrum hunc ſermonem ſublegerunt.
Lepidè factum eſt: jam ex ſermone hôc gubernabunt doctiùs porrò
Rem. *MI.* me morare. *PA.* abeo; neque te moror, neque te tango, neque te. taceo.
PT. Jube maturatè illam exire huc. jam iſtic rei prævortemur.

SCENA TERTIA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

PYRGOPOLINICES.

Quid mihi nunc es autor, ut faciam, Palæſtrio,
De concubinâ? nam nullo pacto poteſt
Priùs hæc in ædis recipi, quàm illam omiſerim.
PA. Quid me conſultas, quid agas? dixi equidem tibi,
Quo pacto id fieri poſſit clementiſſimé.
Aurum atque veſtem omnem muliebrem habeat ſibi,
Quæ illi inſtruxiſti, ſumat, habeat, auferat.
Dicáſque tempus maximum eſſe, ut eat domum:
Sororem geminam adeſſe & matrem dicito,
Quibus concomitata rectè deveniat domum.
PT. Quì tu ſcis eas adeſſe? *PA.* quia oculis meis

Vidi

Vidi hìc ſororem eſſe ejus. *PY.* convenſtne eam?
PA. convenit. *PY.* ecquid fortis viſa eſt? *PA.* omnia
Vis obtinere. *PY.* ubi matrem eſſe aiebat ſoror?
PA. Cubare in navi lippam, atque oculis turgidis,
Nauclerus dixit, qui illas advexit, mihi.
Is ad hos nauclerus hoſpitio divortitur.
PY. Quid is? ecquid fortis? *PA.* abi ſis hinc: nam tu quidem
Ad equas fuiſti ſcitus admiſſarius,
Qui conſectare quà mares quà fœminas.
PY. Hoc age nunc. *PA.* iſtuc. *PY.* quod das conſilium mihi?
Te cum illâ verba facere de iſtâ re volo;
Nam cum illâ ſanè congruus ſermo tibi.
" *PA.* Quin potiùs, Quum tute ades, tuam rem " túte agas.
Dicas uxorem tibi neceſſum eſſe ducere,
Cognatos perſuadere, amicos cogere.
PY. Itáne tu cenſes? *PA.* quid ego nî ita cenſeam?
PY. Ibo igitur intró. tu hìc ante ædis interim
Speculare, ut, ubi illæc prodeat, me provoces.
PA. Tu modò iſtuc cura, quod agis. *PY.* curatum id quidem eſt.
Quin ſi voluntate nolet, vi extrudam foris.
PA. Iſtuc cave faxis: quin potiùs per gratiam
Bonam abeat abs te: atque illæc, quæ dixi, dato:
Aurum, ornamentáque, quæ illi inſtruxiſti, ferat.
PY. Cupio hercle. *PA.* credo te facilè impetraſſere.
Sed abi intró. noli ſtare. *PY.* tibi ſum obediens.
PA. Nunquid videtur demutare, atque utì ego
Dixi eſſe vobis dudum hunc mœchum Militem?
Nunc ad me ut veniat, uſu'ſt, Acroteleutium,
Ancillula ejus, & Pleuſides. prò Jupiter,
Satin' ut commoditas uſquequaque me adjuvat!
Nam quos videre exoptabam me maximè,
Unà exeunteis video hinc è proximo.

SCENA QUARTA.

PLEUSIDES, ACROTELEUTIUM, PALÆSTRIO, MILPHIDIPPA.

Acroteleutium.

Sequimini; ſimul circumſpicite, ne quis adſit arbiter.
MI. Neminem pol video, niſi hunc, quem volumus conventum. *PA.* & ego vos.
MI. Quid agis, noſter architecte? *PA.* egóne architectus? vah! *MI.* quid eſt?
PA. Quî enim non ſum dignus præ te, ut figam palum in parietem.
AC. Eia veró. *PA.* nimis facetè, nimiſque facundè mala eſt.
Ut lepidè deruncinavit Militem! *AC.* at etiam parum.
PA. Bono animo es, negotium omne jam ſuccedit ſub manus.
Vos modò, porrò, ut occepiſtis, date operam adjutabilem.
Nam ipſe Miles concubinam intrò abiit oratum ſuam,
Ab ſe ut abeat cum ſorore & matre Athenas. *AC.* eu! probé!
PA. Quin etiam aurum atque ornamenta, quæ ipſe inſtruxit, mulieri
Omnia dat dono, ſe ut abeat: ita ego conſilium ei dedi.
PL. Facile iſtuc quidem eſt, ſi & illa volt, & ille autem cupit.
" *PA.* Non tu ſcis, Cum ex alto puteo ſurſum " ad ſummum eſcenderis,
" Maximum periculum indè eſſe, à ſummo ne rurſum " cadas?
Nunc hæc res apud ſummum puteum geritur: ſi proſenſerit
Miles, nihil hinc ferri poterit hujus: nunc quàm maximè
Opus eſt dolis. *PL.* domi eſſe ad eam rem video ſilvæ ſatìs:
Mulieres tres, quartus túte es, quintus ego, ſextus ſenex.
PA. Quot apud nos fallaciarum eſt exciſum! certò ſcio
Oppidum quodvis videtur poſſe expugnari dolis.
Date modò operam. *AC.* id nos ad te, ſi quid velles, venimus.
PA. Lepidè facitis. nunc hanc tibi ego impero provinciam,
AC. Impetrabis, Imperator, quod ego potero, quod voles.
PA. Militem lepidè, & facetè, & lautè ludificarier
Volo. *AC.* voluptatem mecaſtor mihi imperas. *PA.* & ſcin' tu quemadmodum?
AC. Nempe ut aſſimulem me amore iſtius differri. *PA.* rem tenes.
AC. Quaſique iſtius causâ amoris ex hôc matrimonio
Abierim, cupiens iſtius ſummè nuptiarum. *PA.* ordine is:
Niſi modò unum hoc: haſce eſſe ædis dicas dotalis tuas:
Hinc ſenem abs te abiiſſe, poſtquam feceris divortium:
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
AC. Bene mones. *PA.* ſed ubi ille exierit intus, iſtìc te procul
Ita volo aſſimulare, præ illius formâ quaſi ſpernas tuam,
Quaſique ejus opulentitatem verearis, & ſimul
Formam amœnitatis; illius faciem, pulcritudinem
Collaudato. ſatin' præceptum'ſt? *AC.* teneo. ſatin' eſt, ſi tibi
Meum opus ita dabo expolitum, ut improbare non queas?
PA. Sat habeo. nunc tibi viciſſim quæ imperabo. *PL.* dicito.
PA. Quàm extemplo hoc erit factum, ubi intrò hæc abierit, tu illico
Facito ut venias huc ornatus ornatu nauclerico,
Cauſiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,
Palliolum habeas ferrugineum (nam is colos thalaſſicu'ſt)
Id connexum in humero lævo, exfafilato brachio,
Præcinctus aliqui, aſſimulato quaſi gubernator ſies.
Atque apud hunc ſenem omnia hæc ſunt: nam is piſcatores habet.
PL. Quid? ubi ero exornatus, quis tu dicis, quid ſacturus ſim?
PA. Huc venito, & matris verbis Philocomaſium arceſſito,
Ut, ſi itura jam eſt Athenas, eat tecum ad portum citò:
Atque ut jubeat ferri in navim, ſi quid imponi velit.
Niſi eat, te ſoluturum eſſe navim: ventum operam dare.
PL. Satis placet pictura, perge. *PA.* ille extemplo illam hortabitur
Ut eat, ut properet, ne moræ ſit matri. *PL.* multimodis ſapis.
PA. Ego illi dicam, ut me adjutorem, qui onus feram ad portum, roget.
Ille jubebit me ire cum illâ ad portum: ego adeò, ut tu ſcias,
Prorſum Athenas protinus abibo tecum. *PL.* atque ubi illò veneris,
Triduum *unum* ſervire nunquam te, quin liber ſis, ſinam.
PA. Abi citò, atque orna te. *PL.* nunquid aliud? *PA.* hæc ut memineris.
PL. Abeo. *PA.* & vos abite hinc intrò actutum. nam illum hinc ſat ſcio
Jam exiturum eſſe intus. *AC.* celebre apud nos imperium tuum eſt.
PA. Agite, abſcedite ergo. ecce autem commodò aperitur foris:
Hilarus exit; impetravit. inhiat, quod nuſquam eſt, miſer.

SCENA QUINTA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

Pyrgopolinices.

Quod volui, ut volo, impetravi per amicitiam & gratiam à
Philocomaſio. *PA.* quidnam tam intus fuiſſe te dicam diu?
PY. Nunquam ego me tam ſenſi amari, quam nunc, ab illâ muliere. *PA.* Quid

PA. Quid jam? *PY.* ut multa verba fecit! ut lenta materies fuit!
Verùm poſtremò impetravi, ut volui; donavíſque ei,
Quæ voluit, quæ poſtulavit. te quoque ei dono dedi.
PA. Etiam me? quomodo ego vivam ſinè te? *PY.* age, es animo bono,
Idem ego te liberabo. nam ſi poſſet ullo modo
Impetrari, ut abiret, ne te abduceret, operam dedi:
Verùm oppreſſit. *PA.* deos ſperabo, téque poſtremó. tamen
Etſi iſtuc mihi acerbum'ſt. quia hero te carendum eſt optimo,
Saltem id volupe eſt, cùm ex virtute formæ evenit tibi
Meâ operâ ſuper hanc vicinam, quam ego nunc concilio tibi.
PY. Quid opu'ſt verbis? libertatem tibi ego & divitias dabo,
Si impetras. *PA.* reddam impetratum. *PY.* at geſtio. *PA.* at modicè decet
Moderare animo: ne ſis cupidus. ſed eccam ipſam, egreditur foras.

SCENA SEXTA.

PYRGOPOLINICES, ACROTELEUTIUM, PALÆSTRIO, MILPHIDIPPA.

MILPHIDIPPA.

HERA, eccum præſtò Militem. *AC.* ubi eſt? *MI.* ad lævam videto.
Aſpicito limis oculis, ne ille nos ſe videre ſentiat.
AC. Video. ædepol nunc nos tempus eſt malas pejores fieri.
MI. Tuum eſt principium. *AC.* obſecro, tûte ipſum conveniſti?
Ne parce voci, ut audiat. *MI.* cum ipſo pol ſum ſecuta
Placidè ipſa, dum libitum eſt mihi, otiosè, meo arbitratu, ut volui.
PY. Audín' quæ loquitur? *PA.* audio. quàm læta eſt, quia adit ad te!
AC. O fortunata mulier! *PY.* ut amari videor! *PA.* dignus es.
AC. Permirum ecaſtor prædicas, te adiſſe atque exoràſſe.
Per epiſtolam, aut per nuncium, quaſi regem, adiri eum aiunt.
MI. Namque ædepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.
PA. Ut tu inclytus apud mulieres! *PY.* patiar, quando ita Venus vult.
AC. Veneri pol habeo gratiam. eandémque & oro & quæſo,
Ut ejus mihi ſit copia, quem amo, quémque expeteſſo,
Benignúſque erga me ut ſiet; quod cupiam, ne gravetur.
MI. Spero ita futurum, quanquam illum multæ ſibi expeteſſunt,
Ille illas ſpernit ſegregátque ab ſe omnes, extra te unam.
AC. Ergo iſte metus me macerat, quòd ille faſtidioſus eſt,
Ne oculi ejus ſententiam mutent, ubi viderit me.
Atque ejus elegantia meam extemplo ſpeciem ſpernat.
MI. Non faciet, bonum animum habe. *PY.* ut ipſa ſe contemnit!
AC. Metuo, ne prædicatio tua nunc meam formam exſuperet.
MI. Iſtuc curavi, ut opinione illius pulcrior ſis.
AC. Si pol me nolet ducere uxorem, genua amplectar,
Atque obſecrabo: alio modo ſi non quibo impetrare,
Conſciſcam lethum. vivere ſinè illo ſcio me non poſſe.
PY. Prohibendam mortem video mulieri. adibón'? *PA.* minimè.
Nam tu te vilem feceris, ſi te ultro largiere.
Sine ultro veniat, quæritet, deſideret, exſpectet.
Summovere iſtam vis gloriam, quam habes? cave ſis, faxis.
Nam nulli mortali ſcio obtigiſſe hoc, niſi duobus,
Tibi & Phaoni Lesbio, tam miſerè ut amarentur.
AC. Eo intró. abi tu; illum evocato foras, mea Milphidippa.
MI. Imò opperiamur, dum exeat aliquis. *AC.* durare nequeo,
Quin eam intró. *MI.* occluſæ ſunt fores. *AC.* effringam. *MI.* ſana non es.
AC. Si amavit unquam, aut ſi parem ſapientiam hic habet ac formam,
Per amorem ſi quid fecero, clementi animo ignoſcet.
PA. Ut, quæſo, amore perdita eſt hæc miſera! *PY.* mutuum fit.
PA. Tace, ne audiat. *MI.* quid aſtitiſti obſtupida? cur non pultas?
AC. Quia non eſt intus, quem ego volo. *PA.* quî ſcis? *AC.* ſcio ædepol, ſcio.
Nam odore naſum ſentiat, ſi intus ſiet. *PY.* ariolatur.
Quia me amat, propterea Venus fecit eam, ut divinaret.
AC. Neſcio, ubi hic propè adeſt, quem expeto videre: olet profectó.
PY. Naſo pol jam hæc quidem videt plus, quàm oculis. *PA.* cæca amore eſt.
AC. Tene me obſecro. *MI.* cur? *AC.* ne cadam. *MI.* quid ita? *AC.* quia aſtare
Nequeo, ita animus per oculos meos deſit. *MI.* Militem pol
Tu aſpexiſti! *AC.* ita. *MI.* non video. ubi eſt? *AC.* videres pol, ſi amares.
MI. Non ædepol tu illum magìs amas, quàm egomet, ſi per te liceat.
PA. Omnes profectò mulieres te amant, ut quæque aſpexit.
PY. Neſcio, tún' ex me hoc audieris, an non: nepos ſum Veneris.
AC. Mea Milphidippa, adi, obſecro, & congredere. *PY.* ut me veretur!
PA. Illa ad nos pergit. *MI.* vos volo. *PY.* & nos te. *MI.* ut juſſiſti,
Heram meam eduxi foras. *PY.* video. *MI.* jube ergo adire.
PY. Induxi animum, ne oderim, item ut alias, quando hoc óràſti.
MI. Verbum hercle facere non potis, ſi acceſſerit propè ad te.
Dum te obtuetur, interim linguam oculi præciderunt.
PY. Levandum morbum mulieri video. *MI.* vidén' ut tremit atque ex-
Timuit, poſtquam te aſpexit? *PY.* viri quoque armati idem iſtuc faciunt:
Ne tu mirere plùs mulierem. ſed quid vult memet agere?
MI. Ad ſed eas: tecum vivere vult atque ætatem exigere.
PY. Egón' ad illam eâm, quæ nupta ſit? vir ejus eſt metuendus.
MI. Quin tuâ causâ exegit virum à ſe. *PY.* quid? quî id facere potuit?
MI. Quia ædes dotales hujus ſunt. *PY.* itáne? *MI.* ita pol. *PY.* jube eam domum ire.
Jam ego illìc ero. *MI.* vide ne ſis in exſpectatione;
Ne illam animi excrucies. *PY.* non ero profectó. abite. *MI.* abimus.
PY. Sed quid ego video? *PA.* quid vides? *PY.* neſcio quis, eccum, incedit
Ornatu quidem thalaſſico. *PA.* jam nos volt hic profectò:
Nauclerus eſt hic quidem. *PY.* videlicet arceſſit hanc hinc. *PA.* credo.

SCENA SEPTIMA.

PYRGOPOLINICES, PLEUSIDES, PALÆSTRIO.

PLEUSIDES.

ALIUM alio pacto propter amorem nî ſciam
Feciſſe multa nequiter, verear magìs
Me amoris causâ hôc ornatu incedere.
Verùm cùm multos multa admiſſe acceperim
Inhoneſta, propter amorem, atque aliena à bonis:
(Mitto jam, ut occidi Achilles civis paſſus eſt.)
Sed eccum Palæſtrionem, ſtat cum Milite:
Oratio aliò mihi demutanda eſt mea.

"Mulier profectò nata eſt ex ipſâ morâ.
" Nam quævis alia, quæ mora eſt æquè, mora
" Minor ea videtur, quàm quæ propter mulierem eſt.
Hoc adeò fieri credo conſuetudine.
Nam ego hanc arceſſo Philocomaſium. ſed fores
Pultabo. heus! ecquis hic eſt? *PA.* adoleſcens, quid eſt?
Quid tu ais? quid pultas? *PL.* Philocomaſium quærito:
A matre illius venio: ſi itura eſt, eat:
Omnes moratur: navim cupimus ſolvere.
PY. Jamdudum res parata eſt. heus! Palæſtrio,
Aurum, ornamenta, veſtem, pretioſum omne ut ferat!
Due adjutores tecum ad navim, qui ferant.
Omnia compoſita ſunt, quæ donavi, ut ferat.
PA. Eo. *PL.* quæſo hercle propera. *PY.* non morabitur.
Quid iſtuc, quæſo? quid oculo factum eſt tuo?
PL. Habeo equidem hercle oculum. *PY.* at lævum dico. *PL.* eloquar.
Maris cauſâ hercle iſtôc ego oculo utor minùs.
Nam ſi abſtinuiſſem amare, tanquam hôc uterer.
Sed nimis morantur me diu. *PY.* eccos, exeunt.

SCENA OCTAVA.

PYRGOPOLINICES, PLEUSIDES, PHILOCOMASIUM, PALÆSTRIO.

Palæstrio.

Quid modi fiendo, quæſo, hodie facies? *PH.* quid ego nî fleam?
Ubi pulcherrimè egi ætatem, indè abeo. *PA.* vidén' hominem tibi,
Qui à matre & ſorore venit? *PH.* video. *PY.* audiſtiſn', Palæſtrio?
PA. Quid vis? *PY.* quin tu intus jubes efferri omnia, quæ iſti dedi?
PL. Philocomaſium, ſalve. *PH.* & tu ſalve. *PL.* matérque & ſoror
Tibi ſalutem me juſſerunt dicere. *PH.* ſalvæ ſient.
PL. Orant te, ut eas, ventus operam dum dat, ut velum explicent.
Nam matri oculi ſi valerent, mecum veniſſet ſimul.
PH. Ibo, quanquam invita facio omnia: pietas ſic cohibet. *PL.* ſapis.
PY. Si non mecum ætatem egiſſet, hodie ſtulta viveret.
PH. Iſtuc crucior, à viro me tali abalienarier.
Nam tu quamvis potis es facere utì fluat facetiis:
Et quia tecum eram, propterea animo eram ferocior:
Eam nobilitatem amittendam video. *PY.* nimium hæc flet. *PH.* nequeo,
Cùm te video. *PA.* habe bonum animum! ſcio ego, & quid doleat mihi.
Nam nihil miror, ſi libenter, Philocomaſium, hìc eras.
Forma hujus, mores, virtus, animum attinuere hìc tuum.
Quin ego ſervus, quando aſpicio hunc, fleo, quia dijungimur.
PH. Obſecro licet complecti, priuſquam proficiſco? *PY.* licet.
PH. O mei oculi, ô mî anime. *PA.* obſecro, tene mulierem:
Ne affligatur. *PY.* quid iſtuc? *PA.* poſtquam abs te abit, animo malè
Factum eſt huic repentè miſeræ. *PY.* accurrite intrò, atque afferte aquam.
PA. Nihil aquam moror. *PY.* cur? *PA.* malo *merum*. ne *ipſe* interveneris,
Quæſo, dum reſipiſcit. *PY.* capita inter ſe nimis nexa hìce habent.
Non placet: labra labellis ferruminant. *PL.* acre malum!
Tentabam, ſpiraret an non. *PY.* aurem admotam oportuit.
PL. Sin magìs vis, ambos mittam. *PY.* nolo: retineat. *PA.* fleo miſer.
PY. Exire, atque afferte huc intus omnia, iſti quæ dedi.
PA. Etiam nunc ſaluto te, Familiaris, priuſquam eo,
Conſervi conſervæque omnes bene valete & vivite.
Bene, quæſo, inter vos dicatis & mihi abſenti tamen.
PY. Age Palæſtrio, bono animo es. *PA.* eheu! nequeo, quin fleam,
Quoniam abs te abeam. *PY.* fer æquo animo. *PA.* ſcio ego, quid doleat mihi.
PH. Sed quid hoc? quæ res? quid video? lux ſalve.
PL. Jam reſipiſti? *PH.* obſecro, quem amplexa ſum
Hominem? perii, ſúmne ego apud me. *PL.* ne time, voluptas mea.
PY. Quid iſtuc eſt negotii? *PA.* animus hanc modò hìc reliquerat.
Metuóque & timeo, ne hoc tandem propalam fiat nimis.
PY. Quid id eſt? *PA.* nos nunc ſecundùm ferre per urbem hæc omnia,
Ne quis tibi hoc vitio vortat. *PY.* mea, non illorum dedi.
Parvi ego illos facio: agite; ite cum diis benevolentibus.
PA. Tuâ ego hoc cauſâ dico. *PY.* credo. *PA.* jam vale. *PY.* & tu bene vale.
PA. Ite citò: jam ego aſſequar vos: cum hero pauca *etiam* loquar.
Quanquam alios fideliores ſemper habuiſti tibi,
Quàm me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum omnium:
Et, ſi ita ſententia eſſet, tibi ſervire mavelim
Multò, quàm alii libertus eſſe. *PY.* habe bonum animum. *PA.* hau mihi,
Cùm venit mihi in mentem, ut mores mutandi ſient;
Muliebres mores diſcendi, obliviſcendi ſtratiotici.
PY. Fac ſis frugi. *PA.* jam non poſſum, amiſi omnem lubidinem.
PY. I, ſequere illos, ne morere. *PA.* bene vale. *PY.* & tu bene vale.
PA. Quæſo, ut memineris, ſi fortè liber fieri occeperim,
Mittam nuncium ad te, ne me deſeras. *PY.* non eſt meum.
PA. Cogitato identidem, tibi quàm fidelis fuerim.
Si id facies, tum demum ſcibis, tibi qui bonus ſit, qui malus.
PY. Scio & perſpexi ſæpe: verùm cùm antehac, tum hodie maximè.
PA. Scies: imò hodie verum factum faxo pòſt dices magis.
PY. Vix reprimor, quin te manere jubeam. *PA.* cave iſtuc feceris.
Dicent te mendacem, nec verum eſſe, fide nullâ eſſe te.
Dicant ſervorum præter me eſſe fidelem neminem.
Nam ſi honeſtè cenſeam te facere poſſe, ſuadeam:
Verùm non poteſt: cave faxis. *PY.* abi, jam patiar quicquid eſt.
PA. Bene vale igitur. *PY.* ire melius eſt ſtrenuè. *PA.* etiam nunc vale.
PY. Ante hoc factum hunc ſum arbitratus ſemper ſervum peſſimum,
Eum fidelem mihi eſſe invenio. cùm egomet mecum cogito,
Stultè feci, qui hunc amiſi. ibo hinc intrò nunc jam
Ad amores meos, & ſenſi, hinc ſonitum fecerunt fores.

SCENA NONA.

PYRGOPOLINICES, PUER.

Puer.

NE me moneatis: memini ego officium meum.
Ego jam conveniam illunc: ubi ubi eſt gentium,
Inveſtigabo: operæ non parco meæ.
PY. Me quærit illic. ibo huic puero obviàm.
PU. Ehem te quæro. ſalve, vir lepidiſſime,
Cumulate commoditate: præter cæteros
Duo dî quem curant. *PY.* qui duo? *PU.* Mars & Venus.
PY. Facetum puerum. *PU.* intrò te ut eas obſecrat.
Te volt, te quærit, téque exſpectans deperit:
Amanti fer opem: quid ſtas! quin intrò is? *PY.* eo.
PU. Ipſus illic ſeſe jam impedivit in plagas.
Paratæ inſidiæ ſunt. in ſtatu ſtat ſenex,

Ut adoriatur mœchum, qui formâ eſt ferox.
Qui omnes ſe amare credit, quæque aſpexerit
Mulier: eum odêre quà viri, qua mulieres.
Nunc in tumultum ibo: intus clamorem audio.

ACTUS QUINTUS.

PERIPLECTOMENES, PYRGOPOLINICES, CARIO, SCELEDRUS.

PERIPLECTOMENES.

DUCITE iſtum: ſi non ſequitur, rapite ſublimem foras:
Facite inter terram atque cælum ut *medius* ſit: diſcindite.
PY. Obſecro hercle, Periplectomene, te. *PE.* nequiquam hercle obſecras.
Vide, ut iſtic tibi ſit acutus, Cario, culter probé.
CA. Quin jamdudum geſtit mœcho hoc abdomen adimere,
Ut faciam, quaſi puero in collo pendeant crepundia.
PY. Petii! *CA.* haud etiam. numerò hoc dicis. jàmne in hominem involo?
PE. Imò etiam priùs verberetur fuſtibus. *CA.* multùm quidem.
PE. Cur es auſus ſubigitare alienam uxorem, impudens?
PY. Ita me dii ament, ultrò ventum eſt ad me. *PE.* mentitur: feri.
PY. Mane, dum narro. *PE.* quid ceſſatis? *PY.* non licet mihi dicere?
PE. Dic. *PY.* oratus ſum ad te venire huc. *PE.* quare auſus? hem tibi.
PY. Oh! hei! ſum ſatìs verberatus, obſecro. *CA.* quàm mox ſeco?
PE. Ubi lubet: diſtendite hominem divorſum, & diſpennite.
PY. Obſecro hercle te, ut mea verba audias, prinſquam ſecat.
PE. Loquere: nondum nihili factus. *PY.* viduam eſſe cenſui:
Itáque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi.
PE. Jura, te nociturum eſſe homini nunc hac de re nemini,
Quòd tu hodie hìc verberatus, aut quòd verberabere,
Si te ſalvum hinc mittimus Venereum nepotulum.
PY. Juro per Dianam & Martem, me nociturum nemini,
Quòd ego hìc hodie vapulo: ſed mihi id æquè factum arbitror.
Et ſi inteſtatus non abeo hinc, bene agitur pro noxiâ
PE. Quid ſi id non faxis? *PY.* ut vivam ſemper inteſtabilis.
CA. Verberetur etiam, pòſt tibi amittendum cenſeo.
PY. Dii tibi benefaciant ſemper, cùm advocatus mihi benè es.
CA. Ergo des minam auri nobis. *PY.* quamobrem? *CA.* ſalvis teſtibus,
Ut te hodie hinc amittamus Venereum nepotulum:
Aliter hinc à nobis: ne ſis fruſtra. *PY.* dabitur. *CA.* magis ſapis.
De tunicâ & chlamyde & machærâ, ne quid ſperes, non feres.
Verberóne etiam, antequam amittis? *PY.* mitis ſum equidem fuſtibus.
Obſecro vos. *PE.* ſolvite iſtum. *PY.* gratiam habeo tibi.
PE. Si poſthac prehendero ego te hìc, arcebo teſtibus.
PY. Cauſam haud dico. *PE.* eamus intrò, Cario. *PY.* ſervos meos
Eccos video. Philocomaſium jam profecta eſt? dic mihi.
SC. Jamdudum. *PY.* hei mihi! *SC.* magis dicas, ſi ſcias, quod ego ſcio:
Namque ille, qui lanam ob oculum habebat, nauta non erat.
PY. Quis erat igitur? *SC.* Philocomaſio amator. *PY.* qui tu ſcis? *SC.* ſcio.
Nam poſtquam exierunt portâ, nihil ceſsârunt illìco
Oſculari atque amplexari inter ſe. *PY.* væ miſero mihi!
Verba mihi data eſſe video. ſcelus viri Palæſtrio,
Is me in hanc illexit fraudem. jure factum judico.
Si ſic aliis mœchis fiat, minus hìc mœchorum ſiet:
Magis metuant, minus has res ſtudeant. eamus ad me. Plaudite.

M. ACCII PLAUTI MERCATOR.

PERSONÆ.

PROLOGUS CHARINUS, filius Demiphonis.
DEMIPHO, Senex Athenienſis.
UXOR Demiphonis anonyma.
ACANTHIO, ſervus Charini.
PASICOMPSA, ancilla Charini.
LYSIMACHUS, Civis Athenienſis vicinus Demiphonis.
DORIPPA, uxor Lyſimachi.
EUTYCHUS, filius Lyſimachi & Dorippæ.
SYRA, anus ancilla Dorippæ.
COQUUS.
LORARII.

PERIOCHA ACROSTICHA.

M Iſsus Mercator ab ſuo adoleſcens patre
E mit atque apportat ſcitâ formâ mulierem.
R equiſit, quæ ſit, poſtquam eam vidit, ſenex.
C onfingit ſervus emptam matri pediſequam.
A mat ſenex hanc, ac ſe ſimulans vendere
T radit vicino. eum putat uxor illius
O bduxe ſcortum. tum Charinum ex fugâ
R etrahit ſodalis, poſtquam amicam invenerat.

ALTERA PERIOCHA.

MERCATUM à ſe dum filium extrudit pater.
Is peregre unius redimit ancillam hoſpitis
Amore captus, ut venit, navi exiliit.
Pater advolat, viſam ancillam deperit.
Cujus ſit, percontatur. ſervus, pediſequam
Ab adoleſcente matri emptam ipſius.
Senex ſibi proſpiciens, ut amico ſuo
Væniret, natum orbat: natus, ni ſuo.
Hic filium ſubdiderat vicini; pater
Vicinum. præmercatur ancillam ſenex.
Eam domi deprehenſam conjunx illius
Vicini ſcortum inſimulat: protelat virum.
Mercator exſpes patriâ fugere deſtinat:
Prohibetur à ſodale, qui patrem illius
Orat ſuo cum patre, nato ut cederet.

PROLOGUS CHARINUS.

DUAS res ſimul nunc agere decretum eſt mihi,
Et Argumentum & meos amores eloquar.
Non ego idem facio, ut alios in Comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut Nocti, aut Die,
Aut Soli, aut Lunæ miſerias narrant ſuas.

Quos pol ego credo humanas querimonias
Nou tanri tacere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potiùs meas nuue miſerias.
Græcè hæc vocatur EMPOROS Philemonis,
Eadem Latinè MERCATOR Marci Accii.
Pater ad mercatum hic me meus miſit Rhodum.
Bienuium jam ſactum eſt, poſtquam abii domo.
Abii: amare occœpi formâ eximiâ mulierem.
Sed, eà ut ſim implieitus, dicam; ſi opera eſt auribus,
Atque ad advertendum huc animum adeſt benignitas.
Et hoc parum.etiam more majorum inſtiti:
Prius, ac perconiatus ſum vos, ſumpſi indicium illieo.
Nam AMOREM HÆC euncta vitia ſectari ſolent,
Cura, ægriiudo, uimiáque elegantia:
Hæc nou illum modò qui amat, ſed quemque attigit,
Magno atque ſolido multat inſottuuio.
Nec pol profectò quiſquam ſiuè grandi malo,
Præquam res patitur, ſtuduit elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi miuùs,
Inſomnia, ærumna, error, terror, & fuga,
Ineptia, ſtultiiáque adeò, & temeritas,
Incogitantia, excors immodeſtia,
Petulantia, cupiditas & malevolentia:
Inhæret etiam aviditas, deſidia, iujuria,
Inopia, contumelia, & diſpendium,
Multiloquium, pauciloquium. hoc ideo fit, quia,
Quæ uihil attiugunt ad rem, nec ſunt uſui, hæc
Amator profert ſæpe adverſo tempore.
Hoc pauciloquium rurſum iccirco prædieo;
"Quia NULLUS UNQUAM amator adeò'ſt callidè
"Facundus, quæ iu rem ſint ſuam, ut poſſit loqui.
Nunc vos mihi iraſci ob multiloquium nou decet:
Eodem, quo amorem, Venus mihi hoc legavit die.
Illuc reverti certum, ut couata eloquar.
Principiò atque animus ephebis ætate exiit,
Atque animus ſtudio amotus puerili eſt meus,
Amare validè cœpi hic meretricem: illico
Res exulatum ad illam abibat clàm patris.
Leno importunus, dominus ejus mulieris,
Vi ſummâ quicque, ut poterat, rapiebat domum.
Objurgare pater hæc me noctes & dies,
Perfidiam, injuſtitiam lenonum expromere:
Lacerari validè ſuam rem, illius augerier.
Summo hæc elamore: interdum muſſans colloqui,
Abnuere: negiiare adeò me natum ſuum:
Couclamitare totâ urbe & prædicere,
Omues tenerent mutuitanti credere.
Amorem multos illexe in diſpendium.
Intemperantem, uon modeſtum, injurium,
Trahere, exhaurire me, quod quitem, ab ſe domo.
Rationem peſſimam eſſe; ea, quæ ipſus optimâ
Omnes labores inveniſſet perſereus,
Amoris vi diffuuditari ac deteri.
Convitium tot me annos jam ſe paſcere.
Quod niſi puderet, ne luberet vivere.
Seſe extemplo, ex ephebis poſtquam exceſſerit,
Non, ut ego, amori, ueque deliciæ io otio
Operam dediſſe, neque poteſtatem ſibi
Fuiſſe: adeò arctè cohibitum eſſe ſe à patre:
Multo opere immundo ruſtieo ſe exercitum:
Neque uiſi quiuto anuo quòque poſſe tum viſere
Urbem, atque extemplo indè, ut ſpectaviſſet peplum,
Rus rurſum confeſtim exigi ſolitum à patre.
Ibi multò primum ſe familiarium
Laboraviſſe: quom hæc pater ſibi diceret:
Tibi aras, tibi occas, tibi ſeris; tibi eidem metis:
Tibi denique iſte pariet lætitiam labos.
Poſtquam receſſet vita patrio corpore,
Agrum ſe vendidiſſe, atque eâ pecuniâ
Navim, metretas quæ treceutas tolleret,
Paràſſe, atque eapſe merces vectatum undique,
Adeò dum, quæ tum haberet, peperiſſet boua.
Me idem decere, ſi, ut deceret me, forem.
Ego me ubi inviſum meo patri eſſe intellego,
Atque odio eſſe ei me, quoi placere æquum fuit,
Amens, amánſque, utut animum offirmo meum,
Dico eſſe iturum me mercatum, ſi velit:
Amorem miſſum facere me, dum illi obſequar.
Agit gratias mihi, atque ingeuium allaudat meum.
Sed mea promiſſa uou neglexit perſequi.
Ædificat navim Cercurum, & merces emit:
Paratâ navi, imponit. præterea mihi
Talentum argenti ipſus ſuâ annumerat manu:
Servum unà mittit, qui olim à puero parvulo
Mihi pædagogus fuerat, quaſi uti mihi forer
Cuſtos. iilec confectis navim ſolvimus:
Rhodum venimus. ubi, quas merces vexeram,
Omnes, ut volui, vendidi ex ſententiâ,
Lucrum ingens facto, præter quàm mihi meus pater
Dedit æſtimatas merces. ita peculium
Confieio grande. ſed, dum in portu illi ambulo,
Hoſpes me quidam agnovit, ad cœnam vocat
Venio, decumbo, acceptus hilarè atque ampliter.
Diſcubitum noctu ut imus, ecce ad me advenit
Mulier, quâ mulier alia nulla eſt pulerior:
Ea nocte mecum illâ hoſpitis juſſu fuit.
Voſmet videte, quàm mihi valde placuerit!
Poſtridie hoſpitem adeo, oro, ut vendat mihi.
Dico ejus pro meriiis gratum me & munem fore.
Quid verbis opus eſt? emi, atque advexi heri.
Eam me advexiſſe nolo reſeiſeat pater.
Modò eam reliqui ad portum in navi, & ſervolum.
Sed quî currentem ſervum à portu conſpicur?
Quem navi abire vetui. timeo, quid fiet.

ACTUS PRIMUS.

CHARINUS, ACANTHIO.

ACANTHIO.

EX ſummis opibus viribúſque uſque experire, uitere,
Herus ut minor operâ tuâ ſervetur: agedum, Acanthio,
Abige abs te laſſitudinem, cave pigritiæ prævorteris:
Simul enicato ſuſpiritus. vix ſuffero hercle anhelitum,
Simul autem pleniſſimè eos, qui adversùm euut, aſpellito,
Detrude, deturba in viam. hæc hic diſciplina peſſima eſt,
Currenti, properanti haud quiſquam dignum habet decedere.
Ita tres ſimitu res agendæ ſuut, quando unam occœperis:
Et currendum, & pugnandum, & autem jurgandum eſt in viâ.
CH. Quid illud eſt, quòd ille tam expeditè exquirit curſuram ſibi?
Cura eſt, uegotii quid ſit, aut quid nunciet. *AC.* nugas ago,
Quàm maximè reſiſto, tam res in periculo vertitur.
CH. Mali neſcio quid nunciat. *AC.* genua hunc curſorem deſeruot.
Perii! ſeditionem facit lien, occupat præcordia.
Perii! animam nequeo vertere. nimis nihili tibieen ſiem.
CH. At tu ædepol ſume laciniam, atque abſterge ſudorem tibi.

AC.

AC. Nunquam ædepol omnes balineæ mihi hanc laſſitudinem eximent.
Domin' an foris dicam eſſe herum Charinum? *CH.* ego animi pendeo,
Quid illud ſit negotii: lubet ſcire ex hôc me, ut ſim certior.
AC. At etiam aſto? at etiam ceſſo foribus facere hiſce aſſulas?
Aperite aliquis. ubi Charinus herus? domin' eſt, an foris?
Num quiſquam adire ad oſtium dignum arbitratur? *CH.* ecce me,
Acanthio, quem quæris. *AC.* nuſquam eſt diſciplina ignavior.
CH. Quæ te res malè agitant? *AC.* multæ, here, te atque me. *CH.* quid eſt negotii?
AC. Periimus. *CH.* principium inimicis dato. *AC.* at tibi ſortitò id obtigit.
CH. Loquere id negotii, quicquid eſt. *AC.* placidè: volo acquieſcere.
Tuâ causâ rupi ramices, jamdudum ſputo ſanguinem.
CH. Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſalvum feceris.
AC. At tu ædepol calidam picem bibito, ægritudo abſceſſerit.
CH. Hominem ego iracundiorem, quàm te, novi neminem.
AC. At ego maledicentiorem, quàm te, novi neminem.
CH. Sin ſaluti quod tibi eſſe cenſeo, id conſuadeo.
AC. Apage iſtiuſmodi ſalutem, cum cruciatu quæ advenit.
" *CH.* Dic mihi, AN BONI QUID USQUAM EST, " quod quiſquam uti poſſiet
" Sinè malo omni: aut, ne laborem capias, cùm illo uti voles?
AC. Neſcio ego iſtæc: philoſophari nunquam didici, neque ſcio.
Et bonum, malum quò accedit, mihi dari haud deſidero.
CH. Cedò tuam mihi dexteram agedum, Acanthio. *AC.* hem, dabitur: tene.
CH. Vin' tu te mihi ob-eſſe-ſequentem, an nevis? *AC.* operâ licet
Experiri, qui me rupi causâ currendo tuâ:
Ut quæ ſcirem, ſcire actutum tibi liceret. *CH.* liberum
Caput tibi faciam, paucos cis menſes. *AC.* palpo percutis.
CH. Egón' auſim tibi uſquam quicquam facinus falſum proloqui?
Quin jam priuſquam ſim elocutus, ſcis, ſi mentiri volo. *AC.* ah,
Laſſitudinem hercle verba tua mihi addunt, enicas.
CH. Siccine mihi obſequens es? *AC.* quid vis faciam? *CH.* tún'? id quod volo.
AC. Quid eſt igitur, quod vis? *CH.* dicam. *AC.* dice. *CH.* at enim placidè volo.
AC. Dormientes ſpectatores metuis ne è ſomno excites.
CH. Væ tibi. *AC.* tibi equidem à portu apporto hoc. *CH.* quid fers? dic mihi.
AC. Vim, metum, cruciatum, curam, jurgiúmque atque inopiam.
CH. Perii, tu quidem theſaurum huc mihi apportaviſti mali.
Nullus ſum. *AC.* imò es. *CH.* ſcio. jam miſerum dices. *AC.* tu dixti. ego taceo.
CH. Quid iſtuc eſt mali? *AC.* ne rogites: maximum infortunium eſt.
CH. Obſecro, diſſolve jam me: nimis diu animi pendeo.
AC. Placidè, multa exquirere etiam priùs volo, quàm vapulem.
CH. Hercle verò vapulabis, niſi jam loquere, aut hinc abis.
AC. Hoc ſis vide, ut palpatur! nullus eſt, quando occœpit, blandior.
CH. Obſecro hercle oróque, ut, iſtuc quid ſit, actutum indices:
Quandoquidem mihi ſupplicandum ſervulo video meo.
AC. Tandem indignus videor. *CH.* imò dignus. *AC.* equidem credidi.
CH. Obſecro, num navis periit? *AC.* ſalva eſt navis, ne time.
CH. Quid alia armamenta? *AC.* ſalva & ſana ſunt. *CH.* quin tu expedis,
Quid ſiet, quòd me per urbem currens quærebas modó.
AC. Tu quidem ex ore orationem mihi eripis. *CH.* taceo. *AC.* tace.
Credo, ſi boni quid ad te nunciem, inſtes acriter:
Qui nunc, cùm malum audiundum'ſt, flagitas me, ut eloquar.
CH. Obſecro hercle te, iſtuc utì tu mihi malum facias palàm.
AC. Eloquar, quandoquidem me oras. tuus pater. *CH.* quid meus pater?
AC. Tuam amicam. *CH.* quid eam? *AC.* vidit. *CH.* vidit? væ miſero mihi!
Hoc, quod te interrogo, reſponde. *AC.* quin tu, ſi quid vis, roga.
CH. Quî potuit videre? *AC.* oculis. *CH.* quo pacto? *AC.* hiantibus.
CH. I hinc directus: nugare in re capitali meâ.
AC. Quî (malùm) ego nugor, ſi tibi, quod me rogas, reſpondeo?
CH. Certén' vidit? *AC.* tam hercle certè, quàm ego te ac tu me vides.
CH. Ubi eam vidit? *AC.* intus intrà navim, utì propè aſtitit,
Et cum eâ confabulatus eſt. *CH.* perdidiſti me, pater.
Eho tu, eho tu, quin caviſti, ne eam videret verbero?
Quin, ſceleſte, abſtrudebas, ne eam conſpiceret pater?
AC. Quia negotioſi eramus nos noſtris negotiis:
Armamentis compſicandis & componendis ſtuduimus.
Dum hæc aguntur, lembo advehitur tuus pater pauxillulo:
Neque quiſquam hominem conſpicatu'ſt, donec in navi ſuper.
CH. Nequicquam mare ſubterfugi ſævis tempeſtatibus.
Equidem jam me cenſebam eſſe in terrâ atque in tuto loco:
Verùm video me ad ſaxa ferri ſævis fluctibus.
Loquere porrò, quid ſit actum. *AC.* poſtquam aſpexit mulierem,
Rogitare occœpit, cuja eſſet. *CH.* quid reſpondit? *AC.* illico
Occurri, atque interpello, matri te ancillam tuæ
Emiſſe illam. *CH.* viſu'ſt tibi credere id? *AC.* etiam rogas?
Sed ſceleſtus ſubigitare occœpit. *CH.* illámne, obſecro?
AC. Mirum, quin me ſubigitaret. *CH.* ædepol cor miſerum meum,
Quod guttatim contabeſcit, quaſi in aquam indideris ſalem.
Perii. *AC.* hem iſtuc unum verbum dixiſti veriſſimum:
Stultitia iſtæc eſt. *CH.* quid faciam? credo, non credet pater,
Si illam matri meæ emiſſe dicam. pòſt autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neque credibile eſt formâ eximiâ mulierem,
Eam me emiſſe ancillam matri. *AC.* non taces, ſtultiſſime?
Credet hercle. nam credebat jam mihi. *CH.* metuo miſer,
Ne patrem prehendat, ut ſi geſta res, ſuſpicio.
Hoc, quod te rogo, reſponde, quæſo. *AC.* quid rogas?
CH. Num eſſe amicam ſuſpicari viſus eſt? *AC.* non viſus eſt.
Quin quicque ut dicebam, mihi credebat. *CH.* verùm, ut tibi quidem
Viſus eſt. *AC.* non; ſed credebat. *CH.* væ mihi miſero! nullus ſum.
Sed quid ego hìc in lamentando pereo, ad navim non eo?
Sequere. *AC.* ſi iſtàc ibis, commodùm obviàm venies patri.
Poſteaquam aſpiciet te timidum eſſe atque exanimatum, illico
Retinebit, rogabit, unde illam emeris; quanti emeris;
Timidum tentabit te. *CH.* quin hàc ibo potiùs. jam cenſes patrem
Abiiſſe à portu? *AC.* quin eâ ego huc præcucurri gratiâ,
Ne te opprimeret imprudentem, atque electaret. *CH.* optimé.

ACTUS

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

DEMIPHO.

MIRIS modis dii ludos faciuut homiuibus.
Miriſque exemplis ſomnia iu ſomnis dauunt.
Velot ego noćte hâc, quæ præteriit, proximâ
In ſomnis egi ſatis, & fui homo exercitus.
Mereari viſus mihi ſum formoſam capram,
Ei ne noceret, quam domi antè habui capram,
Neu diſcordarent, ſi ambo in uno eſſent loco;
Poſteriùs quàm mercatus fueram, viſus ſum
In euſtodiam eam Simiæ concredere.
Ea Simia adeò pòſt haud multò ad me venit,
Malè mihi precatur, & facit eonvicium:
Ait ſeſe illius operâ atque adventu capræ,
Flagitium & damuum feciſſe haud mediocriter.
Dicit capram, quam dederam ſervandam ſibi,
Suæ uxoris dotem ambadediſſe. oppidò
Mihi illud videri mirom, ut ona illæc capra
Uxoris Simiæ dotem ambadederit.
Inſtare factum Simia: atque hoc denique
Reſpoudet, nî properem illam ab ſeſe abducere,
Ad me domum intrò ad uxorem ductarum meam.
Atque oppidò, herele, bene velle illi viſus ſum.
Aſt oon habere cui commendarem capram:
Quò magis, quid facerem, eurâ cruciabar miſer.
Interea ad me hœdus viſus eſt aggredirier,
Intit mihi prædicare, ſeſe ab Simiâ
Capram abduxiſſe, & eœpit irridere me.
Ego enim lugere, atque illam abductam conqueri.
Hoe quam ad rem eredam pertinere ſomnium,
Nequeo inveuire. oiſi capram illam ſuſpicor
Jam me inveniſſe quæ ſit, aut quid voluerit.
Ad portum hine abii manè cum luci ſimol,
Poſtquam hìe id, quod volui, tranſegi; atque ego conſpicor
Navem ex Rhodo, quâ herì eſt advectus filius.
Collibitum eſt illud mihi, neſcio quî, viſere:
Aſcendi in lembum, atque ad navim advehor: atque ego
Illam conſpicio formâ eximiâ mulierem,
Filius quam advexit meus matri ancillam ſuæ.
Quam ego poſtquam aſpexi, non ita amo, ot ſani ſolent
Homines: ſed eodem pacto ot inſani ſolent.
Amavi hercle equidem ego olim in adoleſceutiâ:
Verùm ad hoc exemplum nunquam, ut none inſanio,
Unum qoidem hercle jam ſcio, periiſſe me.
Voſmet videte cæterùm, qoanti ſiem.
Nonc hoc profectò ſic eſt: hæc illa eſt capra.
Sed ſimia illa, atque hœdus, timeo, quid veliut.
Sed conticeſcam. vicinum eccum! exit foras.

SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO, LORARII.

LYSIMACHUS.

PROFECTO ego illune hircum caſtrari volo,
Ruri qui nobis exhibet negotium.
DE. Nee omen illud mihi, nec auſpicium placer.
Quaſi hircum, metuo, ne uxor me caſtret mea,
Atque illius hæc nune ſimiæ parteis ferat.
LY. I tu hinc ad villam, atque iſtos raſtros villico
Piſto ipſi facito coràm ut tradas in manum.
Uxori facito ot nuncies, negotium
Mihi eſſe in urbe, ne me exſpectet. nam mihi
Tris hodie lites judicandas dicito.
I, & hoc memento dicere. *LO.* oonquid amplius?
LY. Tantum eſt. *DE.* Lyſimache, ſalve. *LY.* euge! Demipho
Salve. ô quid agis? quid fit? *DE.* quod miſerrimus.
LY. Dii melius ſaxint. *DE.* dii hoc quidem faciunt. *LY.* quid eſt?
DE. Dicam, ſi videam tibi eſſe aut operam aut otium.
LY. Quanquam negotium eſt, ſi quid vis, Demipho,
“ NON SUM occupatus unquam amieo operam dare.
DE. Benignitatem tuam mihi experto prædicas.
Quid tibi ego ætatis videor? *LY.* Acheruntieus
Seuex, vetus, decrepitus. *DE.* pervorsè vides.
Puer ſum, Lyſimache, ſeptuennis. *LY* ſanún' es?
Qui puerum te eſſe dicas. *DE.* vera prædico:
LY. Modò hercle in mentem venit, quid tu diceres:
“ SENEX CUM extemplo eſt, jam nec ſentiet, nec ſa-“ pit,
“ Ajunt ſolere cum rurſum repueraſcere.
DE. Imò bis tantò valeo, quàm valui priús.
LY. Beue herele factum, & gaudeo. *DE.* imò ſi ſeias,
Oculis quoqoe etiam plus jam video, quàm priús.
LY. Bene eſt. *DE.* malam rem dico. *LY.* jam iſtue non bonom eſt.
DE. Sed auſimne ego tibi eloqoi, ſi qoid velim?
LY. Audacter. *DE.* animum advorte. *LY.* fiet ſeduló.
DE. Hodie ire in ludum occœpi literarium,
Lyſimache. ternas ſcio jam. *LY.* qoid, ternas? *DE.* AMO.
LY. Tún' capite eano amas, ſenex nequiſſime?
DE. Seu canum, ſeu iſtuc rutilum, ſive atrum eſt, amo.
LY. Ludificas nunc tu me hìe, opinor, Demipho.
DE. Decide collum, ſi falſum eſt, utì loquar:
Vel, ut ſeias me amare, cape eultrum, ſeca
Digitum vel aurem, vel tu naſum, vel labrum:
Si movero me, ſeu ſecari ſenſero,
Lyſimache, auctor ſum, uti me amando hìe enices.
LY. Si unquam vidiſti pictum amatorem, hem! illic eſt.
Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus ſenex
Tantidem eſt, quaſi ſit ſigoum pictum in pariete.
DE. Nunc tu me, credo, caſtigare eogitas.
LY. Egón' te? *DE.* nihil eſt jam, quod tu mihi ſuecenſeas:
Fecere tale antè alii ſpectati viri.
“ HUMANUM amare eſt, humanum autem ignoſce-“ re eſt.
Ne ſis me objurga. hoc non voluntas me impulit.
LY. Quin non objurgo. *DE.* at ue deteriorem tamen
Hôc facto docas. *LY.* egóne te? ah, ne dî ſiverint.
DE. Vide ſis modò etiam. *LY.* viſum'ſt. *DE.* certéu'? *LY.* perdis me.
Hie homo ex amore inſanit. nunqoid vis? *DE.* vale.
LY. Ad portum propero: nam ibi mihi negotium eſt.
DE. Bene ambulato. *LY.* beue valeto. *DE.* bene ſit tibi.
Quin mihi quoqoe etiam eſt ad portum negotiom.
Nonc adeò ibo illuc. ſed optimè gnatum meum
Video, eccum! opperiar hominem: hôc noue mihi viſo eſt opus,
Huie perſuadere qoomodo potis ſiem,
Ut illam vendat, néve det matri ſuæ;
Nam ei dono advexe audivi. ſed præcauto opos,
Ne ad illam me animum adjeciſſe aliquà ſentiat.

SCENA TERTIA.

CHARINUS, DEMIPHO.

CHARINUS.

HOMO me miſerior nullus eſt æquè, opinor,
Neque advorſa cui ſint plura ſempiterna.
Satín', quicquid eſt, *ut* quam rem agere occœpi,
Proprium nequit mihi evenire, quod cupio?
Ita mihi mala res objieitur aliqua,
Bonum quæ meum eomprimit conſilium:
Miſer amicam mihi paravi, animi cauſâ, pretio,
Ratus clam patrem meum poſſe habere.
Is reſcivit, & vidit, & perdidit me.
Neque is, cum roget, quid loquar, cogitatum eſt;
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec, quid corde nunc conſilii capere poſſim
Scio, tantus eum curâ meo eſt error animo.
Dum ſervi mei perplacet mihi conſilium,
Dum rurſum haud placet: nec pater potis videtur
Induci, ut putet matri ancillam emptam eſſe illam.

Nune

Nunc ſi dico, ut res eſt, atque illam mihi me
Emiſſe indico; quemadmodum exiſtimet me?
Atque illam abſtrahat; trans mare hinc venum aſportet.
Scio, ſævus quàm ſit, domo doctus. igitur hoccine eſt
Amare? arare mavelim, quàm ſic amare.
Jam hinc olim invitum domo extruſit ab ſeſe,
" Mercatum juſſit ire: ibi hoc malum inveni. Ubi
" VOLUPTATEM ægritudo vincat, quid ibi ineſt amœni?
Nequiquam abdidi, abſcondidi, abſtruſam habebam.
Muſca eſt meus pater, nihil poteſt clam illum haberi.
Nec ſacrum, nec tam profanum quicquam eſt, quin
Ibi illico adſit. nec, quî rebus meis
Confidam, mihi ulla ſpes in corde certa eſt.
DE. Quid illuc eſt, quod ſolus ſecum fabulatur filius?
Sollicitus mihi, neſcio quare, videtur. *CH.* attate!
Meus pater hic quidem eſt, quem video. ibo, alloquar. quid fit, pater?
DE. Unde incedis, quid feſtinas, gnate mî? *CH.* rectè, pater.
DE. Ita volo. ſed iſtuc quid eſt, tibi quòd commutatu'ſt color?
Nunquid tibi dolet? *CH.* neſcio quid meo animo eſt ægre, pater:
Poſtea hâc nocte non quievi ſatis meâ ex ſententiâ.
DE. Per mare ut vectus, nunc oculi terram mirantur tui.
CH. Magis opinor. *DE.* id eſt profectó. verùm actutum abſceſſerit.
Ergo ædepol palles: ſi ſapias, eas, ac decumbas domi.
CH. Otium non eſt, mandatis rebus prævorti volo.
DE. Cras agito, perendie agito. *CH.* ſæpe ex te audivi, pater:
" REI MANDATÆ omnes ſapientes primùm præ-
" vorti decet.
DE. Age igitur, nolo adverſari tuam adversùs ſententiam.
CH. Salvus ſum, ſi quidem iſti dicto ſolida & perpetua eſt fides.
DE. Quid illuc eſt, quòd ille ſolus ſe in conſilium ſevocat?
Jam non vereor, ne illam me amare hic potuerit reſciſcere.
Quippe haud etiam quicquam ineptè feci, amantes ut ſolent.
CH. Res adhuc quidem hercle in tuto'ſt: nam hunc neſcire ſat ſcio
De illâ amicâ. quod ſi ſciret, eſſet alia oratio.
DE. Quin ego hunc aggredior de illâ? *CH.* quin ego hinc me amolior?
Eo ego, ut, quæ mandata, amicus amicis tradam. *DE.* imò mane!
Paucula etiam ſciſcitare priùs volo. *CH.* dic, quid velis.
DE. Uſquéne valuiſti? *CH.* perpetuò rectè, dum quidem illic fui:
Verùm, in portum huc ut ſum advectus, neſcio quî animus mihi dolet.
DE. Nauſeâ ædepol factum credo: verùm actutum abſceſſerit.
Sed quid ais? ecquam tu advexti tuæ matri ancillam Rhodo?
CH. Advexi. *DE.* quid? ea ut videtur mulier? *CH.* non ædepol mala.
DE. Ut morata eſt? *CH.* nullam vidi meliùs meâ ſententiâ.
DE. Mihi quidem ædepol viſa eſt, cùm illam vidi. *CH.* eho an vidiſti, pater?
DE. Vidi: verùm non ex uſu noſtro eſt, neque adeò placet.
CH. Quî veró? *DE.* quia non noſtrâ formam habet dignam domo.
Nihil opus nobis ancillâ, niſi quæ texat, quæ molat,
Lignum cædat, penſum faciat, ædis verrat, vapulet,
Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.
Horum illa nihilum quicquam facere poterit admodum.
CH. Eâ causâ equidem illam emi, dono quam darem matri meæ.
DE. Ne duis, neu te advexiſſe dixeris. *CH.* dii me adjuvant.
DE. Labefacto paulatim. verùm quod præterii dicere,
Neque illa matrem ſatis honeſtè tuam ſequi poterit comes,
Neque ſinam. *CH.* quî veró? *DE.* quia illâ formâ matremfamilias,
Flagitium ſit, ſi ſequatur. quando incedat per vias;
Contemplent, conſpiciant omnes, nutent, nictent, ſibilent,
Vellicent, vocent, moleſti ſint, occentent oſtium.
Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus.
Atque, ut nunc ſunt maledicentes homines, uxori meæ,
Mihíque, objectent lenocinium facere. nam quid eo eſt opus?
CH. Hercle quin tu rectè dicis: & tibi aſſentior ego.
Sed quid illâ nunc fiet? *DE.* recté. ego emero matri tuæ
Ancillam viraginem aliquam nòn malam formâ malâ,
Ut matrem addecet familias, aut Syram, aut Ægyptiam:
Ea molet, conficiet penſum, pinſetur flagro, neque
Propter eam quicquam eveniet noſtris foribus flagitii.
CH. Quid ſi igitur reddatur illi, unde empta eſt? *DE.* minimè gentium.
CH. Dixit ſe redhibere, ſi non placeat. *DE.* nihil iſtôc opu'ſt:
Litigare nolo ego vos. quàm tuam autem accuſari fidem,
Multò ædepol, ſi quid faciendum eſt, facere damni mavolo,
Quàm opprobramentum aut flagitium muliebre efferrì domo.
Me tibi illam poſſe opinor luculentè vendere.
CH. Dum quidem hercle ne minoris vendas, quàm ego emi, pater.
DE. Tace modò: ſenex eſt quidam, qui illam mandavit mihi
Ut emerem ad iſtanc faciem. *CH.* at mihi quidam adoleſcens, pater,
Mandavit ad illam faciem, ita ut illa eſt, emerem ſibi.
DE. Viginti minis, opinor, poſſe me illam vendere.
CH. At ego, ſi velim, jam dantur ſeptem & viginti minæ.
DE. At ego. *CH.* quin ègo inquam. *DE.* at neſcis, quid dicturus ſum, tace.
Treis minas accudere etiam poſſum, ut triginta fient.
CH. Quò vortiſti? *DE.* ad illum, qui emit. *CH.* ubi nam eſt is homo gentium?
DE. Eccillum video. jubet quinque me addere etiam nunc minas.
CH. Hercle illunc dii infelicent, quiſquis eſt. *DE.* ibidem mihi
Etiam nunc adnutat; addam ſex minas. *CH.* ſeptem, mihi.
Nunquam ædepol me vincet hodie. commodis poſcit, pater.
DE. Nequiquam poſcit: ego habebo. *CH.* at illic pollicitu'ſt prior.
DE. Nihili facio. *CH.* quinquaginta poſcit. *DE.* non centum datur.
Potíne ut ne licitere adversùm animi *mei* ſententiam?
Maximam hercle habebis prædam; ita ille eſt, cui emitur, ſenex:
Sanus non eſt ex amore illius. quod poſces, feres.
CH. Certò ædepol adoleſcens ille, cui ego emo, efflictim perit
Ejus amore. *DE.* multò hercle ille magis ſenex, ſi tu ſcias.
CH. Nunquam ædepol fuit neque fiet ille ſenex inſanior
Ex amore, quàm ille adoleſcens, cui ego do hanc operam, pater.
DE. Quieſce, inquam. iſtanc rem ego rectè videro. *CH.* quid agis? *DE.* quid eſt?
CH. Non ego illam mancupio accepi. *DE.* ſed ille illam accipit. ſine.
CH. Non potes tu lege vendere illam. *DE.* ego aliquid videro.
CH. Pòſt autem communis eſt illa mihi cum alio. quî ſcio,

Quid ſit ei animi; væniréne eam velit? an non velit?
DE. Ego ſcio velle. *CH.* at pol ego eſſe credo aliquem, qui non velit.
DE. Quid id meâ refert? *CH.* quia illi ſuam rem eſſe æquum eſt in manu.
DE. Quid ais? *CH.* communis mihi illa eſt cum alio: is nunc hìc non adeſt.
DE. Priùs reſpondes, quàm rogo. *CH.* priùs tu emis, quàm vendo, pater.
Neſcio, inquam, velit ille illam nécne abalienarier.
DE. Quid illic quidam, qui mandavit, cùm ille nolet? nihil agis.
Nunquam ædepol quiſquam illam habebit potiùs, quàm ille, quem ego volo.
Certum eſt. *CH.* cenſén' certum eſſe? *DE.* quin ad navim jam hinc eo.
Ibi vænibit. *CH.* vín' me tecum illò ire? *DE.* nolo. *CH.* non placet.
DE. Meliu'ſt te, quæ ſunt mandatæ res tibi, prævortier.
CH. Tu prohibes. *DE.* at tu excuſato, te feciſſe ſedulò.
Ad portum ne bitas, dico jam tibi. *CH.* auſcultabitur.
DE. Ibo ad portum, & ne hic reſciſcat cauto opu'ſt. non ipſe emam,
Sed Lyſimacho amico mandabo. is ſe ad portum dixerat
Ire dudum. me moror, cum hìc aſto. *CH.* nullus ſum, occidi.

SCENA QUARTA.

CHARINUS, EUTYCHUS.

CHARINUS.

PENTHEUM diripuiſſe aiunt Bacchas. nugas maximas
Fuiſſe credo, præut quo pacto ego divorſus diſtrahor.
Cur ego vivo? cur non morior? quid mihi eſt in vitâ boni?
Certum eſt, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti dabo:
Quando id mihi adimitur, quâ causâ vitam cupio vivere.
EU. Mane, mane obſecro, Charine. *CH.* qui me revocat? *EU.* Eutychus
Tuus amicus & ſodalis, ſimul vicinus proximus.
CH. Non tu ſcis, quantum malarum rerum ſuſtineam. *EU.* ſcio.
Omnia ego iſtæc auſcultavi ab oſtio: omnem rem ſcio.
CH. Quid id eſt, quod ſcis? *EU.* tuus pater vult vendere. *CH.* omnem rem tenes.
EU. Tuam amicam. *CH.* nimiùm multum ſcis. *EU.* tuis ingratiis.
CH. Plurimum tu ſcis. ſed quî ſcis eſſe amicam illam meam?
EU. Túte herì ipſus mihi narrâſti. *CH.* ſatín' ut oblitus ſui,
Tibi me narraviſſe! *EU.* haud mirum factum eſt. *CH.* te nunc conſulo.
Reſponde, quo leto cenſes me ut peream potiſſimúm?
EU. Non taces? cave iſtuc dixis. *CH.* quid vis me igitur dicere?
EU. Vín' patri ſublinere pulcre me os tuo? *CH.* ſanè volo.
EU. Víſne eam ad portum? *CH.* quî potiùs, quàm voles? *EU.* atque eximam
Mulierem pretio? *CH.* quî potiùs, quàm auro expendas? *EU.* unde at erit id?
CH. Achillem orabo, aurum mihi det, Hector quî expenſus fuit.
EU. Sanún' es? *CH.* pol ſanus ſi ſim, non te medicum mihi expetam.
EU. Tanti quanti poſcit, vín' tanti illam emi? *CH.* auctarium
Adjicito, vel mille nummûm plus quàm poſcet. *EU.* jam tace.
Sed quid ais? unde erit argentum, quod des, cùm poſcet pater?
CH. Invenietur, exquiretur, aliquid fiet. *EU.* enicas.
Jam iſtuc, aliquid fiet, metuo. *CH.* quin taces? *EU.* muto imperas.
CH. Satín' iſtuc mandatu'ſt? *EU.* potín' ut aliud cures? *CH.* non poteſt.
EU. Bene vale. *CH.* non ædepol poſſum, priuſquam tu ad me redieris.
EU. Meliùs ſanus ſis. *CH.* vale, & vince, & me ſerva. *EU.* ego fecero.
Domi maneto me. *CH.* ergo actutum face cum prædâ recipias.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

LYSIMACHUS, PASICOMPSA.

LYSIMACHUS.

AMICE amico operam dedi: vicinus quod rogavit,
Hoc emi mercimonium. mea es tu: ſequere ſanè:
Ne plora: nimis ſtultè facis, oculos corrumpis tales.
Quid? tibi quidem, quod rideas, magìs eſt, quàm ut lamentere.
PA. Amabò ecaſtor, mî ſenex, eloquere. *LY.* exquire quid vis.
PA. Cur emeris me? *LY.* téne ego? ut, quod imperetur, facias.
Item quod tu mihi imperes, ego faciam. *PA.* facere certum eſt,
Pro copiâ & ſapientiâ, quæ te velle arbitrabor.
LY. Laborioſè nihil tibi quicquam operis imperabo.
PA. Namque ædepol quidem, mî ſenex, non didici bajulare,
Nec pecua ruri paſcere, neque pueros nutricare.
LY. BONA SI eſſe vis, bene erit tibi. *PA.* tum pol ego perii miſera.
LY. Qui? *PA.* quia illìc unde advecta huc ſum, malis bene eſſe ſolitum'ſt:
Nec mos meu'ſt, ut prædicem, quod ego omnes ſcire credam.
LY. Oratio ædepol pluris eſt hujus, quàm quanti hæc empta'ſt:
Quaſi dicas NULLAM mulierem bonam eſſe. *PA.* haud equidem dico.
LY. Rogare hoc unum te volo. *PA.* roganti reſpondebo.
LY. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam eſſe? *PA.* Paſicompſæ.
LY. Ex formâ nomen inditum'ſt. ſed quid ais, Paſicompſa?
Poſſín' tu, ſi uſus venerit, ſubtemen tenue nere?
PA. Poſſim. *LY.* ſi tenue ſcis, ſcio te uberius poſſe nere.
PA. De lanificio neminem metuo, unâ ætate quæ ſit.
LY. Bonam hercle te & frugi arbitror, maturâ jam indè ætate,
Quoniam ſcis facere officium tuum, mulier. *PA.* pol docta didici.
Operam accuſari non ſinam meam. *LY.* hem, iſtæc hercle res eſt.
Ovem tibi ancillam dabo natam annos ſexaginta
Peculiarem. *PA.* mî ſenex, tam vetulam? *LY.* generis Græci eſt,
Eam ſi curabis, perbona eſt, tondetur nimiùm ſcitè.
PA. Honoris causâ quicquid eſt quod dabitur, gratum habebo.
LY. Nunc, mulier, ne tu fruſtra ſis, mea no[illegible] arbitrere.
PA. Dic igitur, quæſo, cuja ſum? *LY.* tuo hero redempta es; rurſum,
Ego redemi te: ille me oravit. *PA.* animus rediit,
Si mecum ſervatur fides. *LY.* bono animo es, liberabit
Ille te homo: *ita* ædepol deperit *te*, atque hodie primùm vidit.
PA. Ecaſtor jam biennium eſt, cùm mecum rem cœpit:
Nunc, quando amicum te ſcio eſſe illius, indicabo.
LY. Quid ais? tu? jam biennium eſt, cùm tecum habet rem? *PA.* certó.

Et

Et inter nos conjuravimus, ego cum illo, & ille mecum,
Ego cum viro, & ille cum muliere: niſi cum illo, aut ille mecum,
Neutet ſtupri causâ caput limaret. *LY.* dii immortales,
Etiam cum uxore non cubet? *PA.* amabò, an maritus eſt?
Neqne eſt, neque erit. *LY.* nolim quidem. homo hercle perjuravit.
PA. Nullum adoleſcentem plùs amo. *LY.* puer eſt ille quidem, ſtulta.
Nam illi quidem haud ſanè diu eſt, cùm dentes exciderunt.
PA. Quid, dentes? *LY.* nihil eſt: ſequere ſis huc me. diem unum oravit
Ut apud me præhiberem locum: ideo, quia uxor ruri eſt.

SCENA SECUNDA.

DEMIPHO.

TANDEM impetravi, ut egomet me corrumperem.
Empta eſt amica clam uxore meâ & filio.
Certum eſt; antiqua recolam, & ſervibo mihi.
Decurſo in ſpacio, breve quod vitæ reliquum eſt,
Voluptate, vino & amore delectavero.
" Nam HANC SE BENE habere ætatem nimio eſt " æquius.
" ADOLESCENS cùm ſis, tum cùm eſt ſanguis in" teger,
" Rei tuæ quærendæ convenit operam dare:
" DEMUM IGITUR cum ſenex ſis, tunc in otium
" Te colloces, dum poteſtur: id jam lucro eſt,
Quod vivis. hoc ut dico, factis perſequar.
Interea tamen huc intrò ad me inviſam domum.
Uxor me exſpectat jamdudum eſuriens domi.
Jam jurgio enicabit, ſi intrò rediero.
Verùm hercle poſtremò utut eſt, non ibo tamen,
Sed hunc vicinum priùs conveniam, quàm domum
Redeam. ut mihi ædeis aliquas conducat volo,
Ubi habitet iſtæc mulier. atque eccum it foras.

SCENA TERTIA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO.

LYSIMACHUS.

ADDUCAM ego illum jam ad te, ſi convenero.
DE. Me dicit. *LY.* quid ais, Demipho? *DE.* eſt mulier domi?
LY. Quid cenſes? *DE.* quid ſi viſam? *LY.* quid properas? mane.
DE. Quid faciam? *LY.* quod opus eſt facto, facito ut cogites.
DE. Quid cogitem? equidem hercle opus hoc facto exiſtimo,
Ut illuc introeam. *LY.* itáne verò, vervex, intrò eas?
DE. Quid aliud faciam? *LY.* priùs hoc auſculta, atque ades.
Prius etiam eſt, quod te facere ego æquum cenſeo.
Nam nunc ſi illò introieris, amplecti voles,
Confabulari atque oſculari. *DE.* tu quidem
Meum animum geſtas: ſcis, quid acturus ſiem.
LY. Pervorsè facies. *DE.* quódne ames? *LY.* tanto minùs.
Jam plenus ætatis animâque fœtidâ,
Senex hircoſus, tu oſculere mulierem?
Utíne adveniens vomitum excutias mulieri?
Scio pol te amare, quum iſtæc præmonſtras mihi.
DE. Quid ſi igitur (unum factum hoc ſi cenſes) coquum
Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat
Apud te hìc uſque ad veſperum? *LY.* hem iſtuc cenſeo.
Nunc tu ſapienter loquere atque amatoriè.
DE. Quid ſtamus? quin ergo imus, atque obſonium
Curamus, pulcre ut ſimus? *LY.* equidem te ſequor.
Atque hercule invenies tu locum illi, ſi ſapis.
Nullum hercle, præter hunc, diem illa apud me erit:
Metuo ego uxorem, cras ſi rure redierit,
Ne illam hic offendat. *DE.* res parata eſt, ſequere me.

SCENA QUARTA.

CHARINUS, EUTYCHUS.

CHARINUS.

SUMNE ego homo miſer, qui nuſquam bene queo quieſcere?
Si domi ſum, foris eſt animus: ſin foris ſum, animus domi eſt.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium:
Nî oculos lacrimæ defendant, jam ardeat, credo, caput.
Spem teneo, ſalutem amiſi: redeat an non, neſcio.
Si opprimit pater, quod dixit; exulatum abiit ſalus:
Sin ſodalis, quod promiſit, fecit; non abiit ſalus.
Sed tandem ſi podagroſis pedibus eſſet Eutychus,
Jam à portu rediiſſe potuit. id illi vitium maximum'ſt,
Quòd nimis tardus eſt, advorsùm mei animi ſententiam.
Sed iſne eſt, quem currentem video? ipſus eſt. ibo obviàm.
Divûm atque hominum quæ Spectatrix atque Hera eadem es hominibus,
Spem ſperatam cùm obtuliſti hanc mihi, tibi grates ago.
Nunquid reſtat? eheu diſperii! vultus neutiquam hujus placet:
Triſtis incedit, pectus ardet: hæreo, quaſſat caput.
Eutyche. *EU.* heu! Charine. *CH.* priuſquam recipias anhelitum,
Uno verbo eloquere: Ubi ego ſum? hícecine an apud mortuos?
EU. Neque apud mortuos, neque hìc es. *CH.* ſalvus ſum: immortalitas
Mihi data eſt: hic emit illam: pulcrè os ſublevit patri.
Impetrabilior qui vivat nullus eſt. dic obſecro:
Si neque hìc, neque Acherunti ſum, ubi ſum? *EU.* nuſquam gentium.
CH. Diſperii: illæc interemit me modò *hic* oratio.
" ODIOSA EST ORATIO, cùm rem agas, longinquum loqui.
Quicquid eſt, ad capita rerum perveni. *EU.* primùm omnium
Periimus. *CH.* quin tu illud potiùs nuncias, quod neſcio.
EU. Mulier alienata eſt abs te. *CH.* Eutyche, capital facis.
EU. Quî? *CH.* quia æqualem & ſodalem civem liberum enicas.
EU. Ne dii ſirint. *CH.* demiſiſti gladium in jugulum: jam cadam.
EU. Quæſo hercle, animum ne deſponde. *CH.* nullus eſt, quem deſpondeam.
Loquere porrò aliam malam rem. cui eſt empta? *EU.* neſcio.
Jam addicta atque abducta erat, cùm ad portum venio. *CH.* væ mihi,
Montis tu quidem mali in me ardentes jamdudum jacis.
Perge, excrucia carnifex, quando quidem occœpiſti ſemel.
EU. Nec tibi iſtuc magìs dividiæ eſt, quàm mihi hodie fuit.
CH. Dic, quis emit? *EU.* neſcio hercle. *CH.* hem! iſtuccine eſt operam dare
Bonum ſodalem? *EU.* quid me facere vis? *CH.* idem, quod me vides,
Ut pereas. quin percontatu's, hominis quæ facies foret,
Qui illam emiſſet: eo ſi pacto poſſet indagarier
Mulier? *EU.* heu miſerum! *CH.* flere omitte, iſtuc quod nunc agis.
EU. Quid ego feci? *CH.* perdidiſti me & fidem mecum tuam.
EU. Dii ſciunt, culpam meam iſtanc non eſſe ullam. *CH.* euge, papæ!
Deos abſentis teſtes memoras: quî ego iſtuc credam tibi?
EU. Quin tibi in manu eſt, quod credas: ego quod dicam, id mihi meâ in manu eſt.
CH. De iſtâc re argutus es, ut par pari reſpondeas:
Ad mandata claudus, cœcus, mutus, mancus, debilis.

Promittebas te os ſublinere meo patri. egomet credidi
Homini docto rem mandare: is lapidi mando maximo.
EV. Quid ego facerem? *CH.* quid tu faceres? méu' rogas? requireres,
Rogitares, quis eſſet, aut unde eſſet, quâ proſapiâ,
Civiſne eſſet, an peregrinus. *EU.* civem eſſe ajebant Atticum.
CH. Ubi habitaret, invenires ſaltem, ſi nomen nequis.
EV. Nemo ajebat ſcire. *CH.* at ſaltem hominis faciem exquireres.
EV. Feci. *CH.* quâ formâ eſſe ajebant *ergo?* *EV.* ego dicam tibi:
Canum, varum, ventrioſum, bucculentum, breviculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, panſam aliquantulum.
CH. Non hominem mihi, ſed theſaurum, neſcio quem, memoras mali.
Nunquid eſt, quod dicas aliud de illo? *EV.* tantum quod ſciam.
CH. Ædepol næ ille oblongis malis dedit mihi magnum malum.
Non poſſum durare, certum eſt exulatum hinc ire me.
Sed quam capiam civitatem, cogito potiſſimum:
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum,
Sicyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.
EV. Cur iſtuc ceptas conſilium? *CH.* quia enim me afflictat amor.
EV. Quid tu ais? quid, cùm illuc, quò nunc ire paritas, veneris?
Si ibi amare fortè occipias, atque item ejus ſit inopia,
Jam indè porrò aufugies? deinde item illinc, ſi item evenerit:
Quis modus tibi exilio tandem eveniet? qui finis ſugæ?
Quæ patria aut domus tibi ſtabilis eſſe poterit? dic mihi.
Cedò, ſi hâc urbe abis, amorem te hìc relicturum putas?
Si id fortè ita ſat animo acceptum eſt: id pro certo ſi habes:
Quanto te ſatiu'ſt rus aliquò abire, ibi eſſe, ibi vivere:
Adeò dum illius te cupiditas atque amor miſſum facit?
CH. Jam dixiſti? *EV.* dixi. *CH.* fruſtra dixti, hoc mihi certiſſimum eſt.
Eo domum, patrem atque matrem ut meos ſalutem: poſtea
Clam patrem patriâ hâc effugiam, aut aliquid capiam conſilii.
EV. Ut corripuit ſe repentè, atque abiit! heu miſero mihi!
Si ille abierit, meâ factum omnes dicent eſſe ignaviâ.
Certum eſt præconum jubere jam quantum eſt conducier,
Qui illam inveſtigent, qui inveniant. pòſt ad Prætorem illico
Ibo, orabo, ut conquiſitores det mihi in vicis omnibus.
Nam mihi nihil relicti quicquam aliud jam eſſe intellego.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

DORIPPA, SYRA.

DORIPPA.

QUONIAM à viro ad me rus advenit nuncius,
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reveni, ut illum perſeqoar, qui me fugit.
Sed anum non video conſequi noſtram Syram.
Atque, eccam, incedit tandem. quin is ocyús?
SY. Nequeo mecaſtor, tantum hoc oneris eſt, quod fero.
DO. Quid oneris? *SY.* annos octogintá & quatuor:
Et eòdem accedit ſervitus, ſudor, ſitis:
Simul hæc, quæ porto, deprimunt. *DO.* aliquid cedò,
Quî hanc vicini noſtri aram augeam, Syra.
SY. Da ſanè hanc virgam lauri. *DO.* abi tu intró. *SY.* eo.
DO. Apollo, quæſo te, ut des pacem propitius,
Salutem & ſanitatem noſtræ familiæ,
Meóque ut parcas gnato pace propitius.
SY. Diſperii, perii miſera, væ miſeræ mihi!
DO. Satin' tu ſana es, obſecro? quid ejulas?
SY. Dorippa mea, Dorippa. *DO.* quid clamas, obſecro?
SY. Neſcio quæ eſt mulier intus hìc in ædibus.
DO. Quid? mulier? *SY.* mulier meretrix. *DO.* verón' ſerió?
SY. Nimium ſcis ſapere, ruri quæ non manſeris:
Quamvis inſipiens poterat perſentiſcere
Illam eſſe amicam tui viri belliſſimi.
DO. Credo mecaſtor. *SY.* i hàc mecum, ut videas ſimul
Tuam Alcumenam pellicem, Juno mea.
DO. Ecaſtor veró! iſtuc eo, quantum poteſt.

SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS.

PARÚMNE eſt malæ rei, quòd amat Demipho,
Nî ſumptuoſus inſuper etiam ſiet?
Decem vocâſſet ſi ad cœnam ſummos viros,
Nimium obſonavit. ſed coquos, quaſi in mari
Solet hortator remiges hortarier,
Ita hortabatur. egomet conduxi coquum.
Sed eum demiror non venire, ut juſſeram.
Sed qui hinc nam à nobis exit? aperitur foris.

SCENA TERTIA.

DORIPPA, LYSIMACHUS.

DORIPPA.

MISERIOR mulier me nec fiet, nec fuit,
Tali viro quæ nupſerim. heu miſeræ mihi!
Hem! cui te, & tu quæ habeas, commendes viro!
Hem! cui decem talenta dotis detuli!
Hæc ut viderem, ut ferrem has contumelias!
LY. Perii hercle: rure jam rediit uxor mea:
Vidiſſe credo mulierem in ædibus.
Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo.
Accedam propiús. *DO.* væ miſeræ mihi! *LY.* imò mihi.
DO. Diſperii. *LY.* ego quidem hercle oppidò perii miſer.
Vidit. ut omnes te Demipho dî perduint!
DO. Pol hoc eſt, ire quod rus meus vir noluit.
LY. Quid nunc ego faciam, niſi ut adeam, atque alloquar?
Jubet ſalvere ſuus vir uxorem ſuam.
Urbani fiunt ruſtici. *DO.* pudicius
Faciunt illi, quàm qui non fiunt ruſtici.
LY. Numquid delinquunt ruſtici? *DO.* ecaſtor, minùs
Quàm urbani, & multò minus mali quærunt ſibi.
LY. Quid autem urbani deliquerunt? dic mihi.
DO. Quia illa mulier intus eſt. *LY.* vidiſtine eam?
DO. Vidi. *LY.* cuja ea ſit, rogitas? *DO.* reſciſcam tamen:
Cupio hercle ſcire. ſed tu me tentas ſciens.
LY. Vin' dicam, cuja eſt? illa, illa. ædepol! væ mihi,
Neſcio quid dicam. *DO.* hæres. *LY.* haud vidi magis.
DO. Quin dicis? *LY.* quin, ſi liceat. *DO.* dictum oportuit.
LY. Non poſſum, ita inſtas: urges quaſi pro noxio.
DO. Scio, innoxius. *LY.* audacter quamvis dicito.
DO. Dic igitur. *LY.* ego dicam. *DO.* atqui dicundum eſt tamen.
LY. Illa eſt. num etiam vis nomen dicam? *DO.* nihil agis:
Maniteſtò teneo; in noxiâ es. *LY.* quâ noxiâ?
Iſta quidem illa eſt. *DO.* quæ illa eſt? *LY.* illa. *DO.* johia!
LY. Jam ſi nihil uſus eſſet, jam non dicerem.
DO. Non tu ſcis quæ ſit illa? *LY.* imò etiam ſcio:
De iſtâc ſum judex captus. *DO.* judex? jam ſcio:
Huc tu in conſilium iſtam advocaviſti tibi.
LY. imò ſic ſequeſtro mihi data eſt. *DO.* intellego.

LY.

SY. Nihil hercle iſtius quicquam eſt. DO. numerò purgitas.
SY. Nimium negotii reperi. enimvero hæreo.

SCENA QUARTA.

COQUUS, LYSIMACHUS, DORIPPA, SYRA.

COQUUS.

AGITE, ite actutum. nam mihi amatori ſeni
Coquenda'ſt cœna. atque *equidem* cùm recogito,
Nobis coquenda eſt, non *cui conducti* ſumus.
Nam QUI AMAT, QUOD AMAT, ſi id habet, id habet pro cibo:
Videre, amplecti, oſculari, alloqui.
Sed nos confido onuſtos redituros domum.
Ite hàc. ſed eccum qui nos conduxit, ſenex.
LY. Ecce autem, perii! coquus adeſt. CO. advenimus.
LY. Abi. CO. quid? abeam? LY. ſt, abi. CO. abeámne? LY. abi.
CO. Non eſtis cœnaturi? LY. jam ſaturi ſumus.
Sed interii! DO. quid ais tu? etiámne hæc illi tibi
Juſſerunt ferri, quos inter judex datus?
CO. Hæccine tua eſt amica, quam dudum mihi
Te amare dixti, cùm obſonabas? LY. non taces?
CO. Satìs ſcitum filum mulieris! virum hercle avet.
LY. Abín' dierectus? CO. haud mala eſt. LY. at tu malus.
CO. Scitam hercle opinor ſatìs concubinam hanc. LY. non abis?
Non ego ſum, qui te dudum conduxi. CO. quid eſt?
Imò hercle tu illuc ipſus. LY. væ miſero mihi!
CO. Nempè uxor ruri eſt tua, quam dudum dixeras
Te odiſſe æquè, atque angueis. LY. egón' iſtuc dixi tibi?
CO. Mihi quidem hercle. LY. ita me amabit Jupiter,
Uxor, ut ego illud nunquam dixi. DO. etiam negas?
CO. Non te odiſſe ajebat, uxorem verùm ſuam.
DO. Palàm iſtæc fiunt, te me odiſſe. LY. quin nego.
CO. Et uxorem ſuam ruri eſſe ajebat. LY. hæc ea eſt.
Quid mihi moleſtus? CO. quia me non noviſſe ais.
Nî metuis tu iſtanc? LY. ſapio: nam mihi unica eſt.
CO. Vín' me experiri? LY. nolo. CO. mercedem cedó.
LY. Cras petito; dabitur. nunc abi. DO. heu miſeræ mihi!
LY. Nunc ego verum illud verbum eſſe experior vetus:
ALIQUID MALI eſſe propter vicinum malum.
CO. Cur hìc aſtamus? quin abimus? incommodi
Si quid tibi evenit, id non eſt culpa mea.
LY. Quin me eradicas miſerum. CO. ſcio jam, quid velis,
Nempe hinc me abire vis. LY. volo, inquam. CO. abibitur,
Drachmam dato. LY. dabitur. CO. dari ergo ſis jube.
Dari poteſt, interea dum illi ponunt. LY. quin abis?
Potín' ut moleſtus ne ſis? CO. agite, apponite
Obſonium iſtuc ante pedes illi ſeni.
Hæc vaſa aut mox, aut cras jubebo abs te peti:
Sequimini. LY. fortaſſe te illum mirari coquum,
Quòd venit, atque hæc attulit. dicam quid eſt.
DO. Non miror, ſi quid damni facis, aut flagitii.
Nec pol ego patiar, ſic me nuptam tam malè,
Meáſque in ædes ſic ſcorta obductarier.
Syra, i, rogato meum patrem verbis meis,
Ut veniat ad me jam ſimul tecum *huc*. SY. eo.
LY. Neſcis, negotii quid ſit, uxor. obſecro!
Conceptis verbis jam jusjurandum dabo,
Me nunquam quicquam cum illâ. jámne abiit Syra?
Perii hercle. ecce autem hæc abiit. væ miſero mihi!
At te, vicine, dii deæque perduint,
Tuâ cum amicâ, cúmque amationibus.
Suſpicione implevit me indigniſſimè:
Concivit hoſtes: domi uxor eſt acerrima.
Ibo ad forum, atque Demiphoni hæc cloquar,
Me iſtanc capillo protracturum eſſe in viam,
Niſi hinc abducit, quò vult, ex hiſce ædibus.
Uxor! heus uxor! quanquam tu irata es mihi,
Jubeas, ſi ſapias, hæc intrò *hinc* auferrier:
Eâdem licebit mox cœnare rectiùs.

SCENA QUINTA.

SYRA, EUTYCHUS.

SYRA.

HERA quò me miſit ad patrem, non eſt domi:
Rus abîſſe ajebant. nunc domum renuncio.
EU. Defeſſus ſum urbem totam pervenarier,
Nihil inveſtigo quicquam de illâ muliere.
Sed mater rure rediit. nam video Syram
Aſtare ante ædeis. Syra. SY. quis eſt, qui me vocat?
EU. Herus atque alumnus tuus ſum. SY. ſalve, alumne *mi*.
EU. Jam mater rure rediit? reſponde mihi.
SY. Suâ quidem ſalute ac familiæ maximâ.
EU. Quid iſtuc negotii eſt? SY. tuus pater belliſſimus
Amicam adduxit intrò in ædeis. EU. quomodo?
SY. Adveniens mater rure eam offendit domi.
EU. Pol haud cenſebam iſtarum eſſe operarum patrem.
Etiam nunc mulier intu'ſt? SY. etiam. EU. ſequere me.
Quid? Periſtratam hic Demiphonis contuor?
Gradus grandit; emittit oculos, circumfert ſe, obſtipat verticem.
Aſſervabo hinc, rerum quid gerat. magnum eſt, quidquid quæritat.

SCENA SEXTA.

PERISTRATA, SYRA, LYCISSA.

PERISTRATA.

DIVA Aſtarte hominum deorúmque vis, vita, ſalus: rurſus eadem quæ eſt,
Pernicies, mors, interitus, mare, tellus, cœlum, ſidera.
Jovis quæcunque templa colimus, ejus ducuntur nutu, illi obtemperant.
Eam ſpectant: quod illi diſplicet, facilè excludunt cæteri.
Quicquid complacitum, id ſequuntur, quæ vivunt omnia, atque ſentiunt.
Alios enicat, extinguit, alios ſuo lacte fovet, atque erigit: ſed quos enicat,
Hi vivunt, & ſapiunt: quos properat alere, ac erigere,
Hi quidem confeſtim pereunt, atque malè ſapiunt miſeri.
Jacent benevolentes, odioſi humum mordent, caput reptant,
Fremunt, perſtrepúntque: cúmque putant vivere, tunc ruunt maxumè,
Tunc, tunc ſtudent perſequi, labant juvenes, itidem rapiuntur ſenes.
Illi ſe amant: quod amant, amatum volunt, atque cognitum.
Illi verò ſi amare eâ ætate occœperunt, multo inſaniunt aciùs.
Verùm ſi non amant, oderunt, moleſti itidem, atque difficiles;
Garruli, oſores, infenſi, iracundi, ſibi ſuíſque invidi.
Quod in ſe olim admiſere turpiter, id ſi fiat modeſtius,
Nec tolerant, ut æquom eſt patres: ſed clamant, indecenter obſtrepunt.
SY. *Quantum intelligo, & hanc malè habet Demipho.* PE. *id verum.*
Amat filius, & perit; id quom reſciſcit pater, inſanit vehementiùs.
Quæ iſtæc intemperies? abegit vir meus olim ipſe ad mercatum Rhodum filium:
Nunc ut fert Acanthio, ipſe ſibimet faciet exilium.
O iniquom patrem, ô infortunatum filium, quò te recipies?
Ubi matrem relinques? ſola degam? filium amittam? non patiar.
Vendidit pater? ubi ubi erit inventa, mater redimet
Dic tu, Lyciſſa, num in hanc viciniam adductam autumant?
LY. *In hanc opinor, in amici ſenis quojuſdam ædeis.* PE. *hic, præter Lyſimachum,*
Nullus quem ſciam. SY. *Lyſimachum nominant.*
Mirum ni ſenes vicini in unum nidum conſpiraverint.

PE. Dorippam ejus uxorem conveniam. LY. quid, conveniam? non eam vides?
PE. Video equidem: auſcultemus. neſcio quid ſecum iracunda muſſitat.

SCENA SEPTIMA.

DORIPPA, PERISTRATA, SYRA, LYCISSA.

DORIPPA.

SYRA non redit, quam accerſitum patrem jamdiu eſt quòd miſeram:
Tarda nimiùm aut lapis obriguit, aut angue demorſa ceſſavit turgida.
SY. Nulla ſum, adeſt hera, me quærit. DO. domi manere nequeo:
Bellulam iſtanc pellicem mei non patiuntur oculi. excluſiſſem foras,
At me meus continuit Eutychus. ſed omnino quod fert non creduam.
LY. Audin' hera? PE. audio: ſine pergat. LY. ſino. DO. amici inquit ſenis
Gratiâ huc ad nos veniſſe. habet venalem, amanti dum detrahat filio.
Hæc quidem aut viri aut gnati fallacia: diſſident ſententiæ.
Sequeſtro vir ait datam: eandem verò venalem dicit filias.
SY. Ibo de improviſo obviàm, ne ceſſâſſe intelligat. DO. iſtæc filio
Non credam. qui obſequitur patri: huic verò ut mero cuculo
Id certum eſt mentiri ampliter: equidem coquo creduam.
Eccam Syram. ut currit venefica. Syra! SY. quis me vocat?
DO. Malum quod dî tibi danunt. SY. hera ſi ſapis, hoc potiùs
Tuæ pellici, & marito dato. DO. iſtuc dictum tibi non ampliùs iraſcor.
Sed ubi pater? quid ceſſat? an hominem podagra impedit?
SY. Nec podagricus nec articularius eſt, quem rus ducunt pedes.
DO. Non domi? SY. non. DO. ubi? SY. ruri eſſe autumant.
Atque nunquid redeat incertum hodie: cum villico rationis fatis.
DO. Omnia mihi hodie eveniunt præter ſententiam. non vivam veſperi,
Niſi illanc à me ſceleſtam abigam: eo domum. LY. hera abit.
PE. Hem, abit? compella. LY. Dorippa, Dorippa. DO. quid moleſtiæ
Hoc eſt? quis me revocat? PE. non ſum moleſta: ſed benevolens,
Et amica te compellat tua Periſtrata: mane quæſo.
DO. Hem Periſtrata, te pol non nôram: mala bilis cruciat
Me, atque exagitat. PE. iſtuc volo, quæſo, ne neges,
Te andivi modò: dic mihi, quæ te nunc habet ſollicitudo?
DO. Periſtrata, ſic dî tibi unicum gnatum ſoſpitent, da mihi benigniùs operam,
Nulla dari mihi poterit meliùs: par eſt ætat: unà crevimus,
Pares ætate habemus viros: auſi colloquor lubentiùs.
Sollicitor meritò quidem, quid tibi animi eſſe nunc poſſiet,
Si amicam hâc ætate ante oculos tuus adduxerit Demipho?
PE. Adduxit? DO. factum. PE. domi eſt? DO. domi: imò coqui
Conducti: parabatur convivium, ni meus diſturbâſſet adventus omnia.
Senem miſerum Venus & Cupido alieno ſatìs vexant tempore.
PE. Sed iſta levia ſunt, Dorippa. utinam non ego eſſem miſerior!
DO. Levia? PE. levia quidem. DO. quæ pejora tibi tuus faceret?
PE. Imò pejoribus pejora. DO. quæ iſtæc ſunt? quæſo loquere:
Ut tu mihi, ego tibi, quæ facto opus ſunt, demus conſilium.
Vetus id dictum eſt, FELICITER is ſapit, qui periculo alieno ſapit.
PE. Unicus mihi, Dorippa, eſt gnatus: ſcis? DO. ſcio. PE. hunc pater
Olim à ſe extruſit Rhodum. DO. quare? PE. quoniam amaret.
DO. Ob id ipſum? PE. id quidem nunc quoque, quum ancillam domum
Adduxiſſet, hanc reſciſcens pater produxit, venalem præbuit.
DO. Atat novi: verum dixerat filius: ego mariti amicam putabam mei.
Quoi data eſt? PE. ſeni quoidam in hâc amico viciniâ.
Credo hic alium, præter tuum, amicum habere neminem.
DO. Ea quidem eſt. quid filius? PE. urbem hanc ſe deſerturum autumat.
DO. In portû res eſt. quid ſi invenerit? PE. manſurum credito.
DO. Præter ſpem ſalvæ ſumus, ne dubita: apud me ea eſt.
PE. Apud te? ea erat opinor, de quâ loqui te audivi modò.
DO. Ea. PE. ô factum bene. meritò te amo, reſtituiſti filium.
Fac videam. DO. eamus intrò. PE. eamus. Lyciſſa, ades,
Acanthioni hæc nuncia: ego ad Dorippam huc devortam.

SCENA OCTAVA.

SYRA.

ECASTOR lege durâ vivunt mulieres,
Multóque iniquiore miſeræ, quàm viri.
Nam ſi vir ſcortum duxit clam uxorem ſuam,
Id ſi reſcivit uxor, impune eſt viro.
Uxor viro ſi clam domo egreſſa eſt foras,
Viro fit cauſa, exigitur matrimonio.
Utinam lex eſſet eadem, quæ uxori eſt, viro!
" Nam UXOR CONTENTA EST, quæ bona eſt, uno viro.
Quî minùs vir unâ uxore contentus fiet?
Ecaſtor, faxim, ſi itidem plectantur viri,
Si quis clam uxorem duxerit ſcortum ſuam,
Ut illæ exiguntur, quæ in ſe culpam commerent:
Plures viri ſint vidui, quàm nunc mulieres.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

CHARINUS.

LIMEN ſuperum inferúmque ſalve, ſimul autem vale.
Hunc hodie poſtremum extollo meâ domo patriâ pedem.
Uſus, fructus, victus, cultus jam mihi harunc ædium
Interemptu'ſt, interfectu'ſt, alienatu'ſt, occidi.
Dii penates meûm parentum, familiæque Lar pater,
Vobis mando, meûm parentum rem bene ut tuemini.
Ego mihi alios deos penates perſequar, alium Larem,
Aliam urbem, aliam civitatem: ab Atticis abhorreo:
" Nam UBI MORES deteriores increbreſcunt in dies,
" Ubi qui amici, qui infideles ſint, nequeas pernoſcere,
" Ubique id eripiatur, animo tuo quod placeat maximè:
" Ibi quidem ſi regnum detur, non eſt cupida civitas.

SCENA SECUNDA.

EUTYCHUS, CHARINUS.

EUTYCHUS.

DIVUM atque hominum quæ Spectatrix atque Hera eadem es hominibus,
Spem ſperatam quom obtuliſti hanc mihi, grates ago.
Ecquiſnam deus eſt, qui meâ nunc lætus lætitiâ fuat?
Domi erat quod quæritabam. ibi ſex ſodales repperi,
Vitam, Amicitiam, Civitatem, Lætitiam, Ludum, Jocum.

Eo-

Eorum inventu res *decem* ſimitu peſſimas peſſundedi,
Iram, Inimicitiam, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam,
Mœrorem, Lacrymas, Exiiium, Inopiam, Solitudinem.
Date dî, quæſo, couveniendi mihi ejus celerem copiam.
CH. Apparatus ſum, ut videtis: abjicio ſuperbiam.
Egomet mihi comes, calator, equus, agaſo, armiger:
Egomet ſum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
“ Egomet mihi fero, quod uſu'ſt. ô CUPIDO, QUANTUS ES!
“ Nam tu quemvis confidentem facilè tuis factis facis,
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuo.
EU. Cogito, quónam ego illum curram quæritatum. *CH.* certa re'ſt:
Me uſque quærere illam, quò quò hinc abducta eſt gentium,
Neque mihi olla obſiſtet amnis, neque mons, neque adeò mare;
Nec calor, oec frigus metuo, neque ventum, ueque grandinem.
Imbrem perpetiar, laborem ſufferam, Solem, ſitim.
Noo concedam, ueque quieſcam uſquam noctu, neque interdius,
Priùs profectò, quàm aut amicam aut mortem inveſtigavero
EU. Neſcio, cuja vox ad aurem mihi advolavit. *CH.* invoco
Vos Lares viales, ot me bene tutetis. *EU.* Jupiter!
Eſtne illic Charinus? *CH.* cives bene valete. *EU.* illico
Sta, Charine. *CH.* qui me revocat? *EU.* Spes, Salus, Victoria.
CH. Quid me voltis? *EU.* ire tecum. *CH.* alium comitem quærite,
Non amittunt hi me comites qui teuent. *EU.* qui ſunt ei?
CH. Cura, Miſeria, Ægritudo, Lacrymæ, Lamentatio.
EU. Repudia iſtos comites, atque hòc reſpice, & revortere.
CH. Siquidem mecum fabulari vis, ſubſequere. *EU.* ſta illico.
CH. Malè facis, properantem qui me commorare: Sol abit.
EU. Si huc item properes, ut iſtuc properas, facias rectiùs,
Huc ſecundus ventus nunc eſt; cape modò vorſoriam:
Hic favonius ſerenu'ſt, iſtic auſter imbricus:
Hic facit tranquillitatem, iſte omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram, Charine, huc. oὁnne ex adverſo vides?
Nubis ater imbérque inſtat. aſpice nunc ad ſiniſtram*
* Cœlum ut eſt ſplendore pictum, ex adverſo vides.
CH. Religiouem illic objecit: recipiam me illuc. *EU.* ſapis,
O Charine. contrà pariter fer gradum, & confer pedem,
Porrige brachium, prehende. jam teues? *CH.* teneo. *EU.* tene.
Quò nunc ibas? *CH.* exulatum. *EU.* quid ibi facere is? *CH.* quod miſer.
EU. Ne pave, reſtituam jam ego te in gaudia, antequam is *CH.* eo.
EU. Maximè quod vis audire, id audiſis, quod gaudeas.
Sta illico. amicus advenio multùm benevolens. *CH.* *quid eſt*?
EU. Tuam amicam. *CH.* quid eam? *EU.* ubi ſit, ego ſcio. *CH.* tún' obſecro?
EU. Sanam & ſalvam. *CH.* ubi eam ſalvam? *EU.* quò ego ſcio. *CH.* ego me mavelim.
EU. Potíu' ut animo ſis tranquillo? *CH.* quid ſi animus fluctuat?
EU. Ego iſtum in tranquillo & tuto ſiſtam: oe time.
CH. Obſecro te, ioquere, ubi ſit, ubi eam videris.
Quid taces? dic. enicas me miſerum tuâ reticentiâ.
EU. Non lougè hinc abeſt à nobis. *CH.* quin ergo commonſtras, ſi vides?
EU. Non video hercle nunc, ſed vidi modó. *CH.* quin ego videam facis?
EU. Faciam. *CH.* longinquum iſtuc amanti eſt. *EU.* etiam metuis? omnia
Commonſtrabo: amicior mihi uullus vivit, atque is eſt,
Qui illam habet; oeque eſt, cui magìs me velle melius æquum ſiet.

CH. Non curo iſtuc, illam quæro. *EU.* de illâ ergo ego dico tibi.
Sanè hoc oon in mentem venis dudum, utì tibi.
CH. Dic igitur, ubi illa eſt? *EU.* in noſtris ædibus. *CH* ædis probas,
Si tu vera dicis, pulcré*que* ædificatas arbitror.
Sed quid ego iſtoc credam? vidiſtín'? an de audito nuncias?
EU. Egomet vidi. *CH.* quis eam adduxit ad vos? *EU.* iniquè rogas.
CH. Vera dicis. *EU.* nihil, Charine, te quidem quicquam pudet.
Quid tuâ refert, quîcum iſtàc vectu'ſt? *CH.* dum iſtuc ſiet.
EU. Eſt profectó. *CH.* opta ergo ob iſtunc nuncium qoid vis tibi.
EU. Quid, ſi optabo? *CH.* deos orato, ut ejus faciant copiam.
EU. Derides. *CH.* ſervata res eſt demum, ſi illam videro.
Sed quin ornatum hunc reicio. heus aliquis, actutum huc foras
Exite, illinc pallium mihi huc ferte. *EU.* hem, nunc tu mihi ut places!
CH. Optimè adveniens, puere, cape chlamydem atque hæc. iſtinc ſta illico:
Ut, ſi hæc non ſint vera, inceptum hoc itiner perficere exſequar.
EU. Noo mihi credis? *CH.* omnia equidem credo, quæ dicis mihi.
Sed quin iotroducis me ad eam, ut videam? *EU.* pauliſper mane.
CH. Quid manebo? *EU.* tempus non eſt introeundi. *CH.* enicas.
EU. Non opus eſt, inquam, nunc intrò te ire. *CH.* reſponde mihi,
Quâ cauſâ? *EU.* operæ non eſt. *CH.* cur? *EU.* quia nou eſt illi commodum.
CH. Itáne? commodum illi non eſt, quæ me amat? quam ego coutrà amo?
Omnibus hic ludificatur me modis. ego ſtultior,
Qui iſti credam. commoratur: chlamydem ſumam denuo.
EU. Mane parumper, atque hoc audi. *CH.* cape ſis, puer, hoc pallium.
EU. Mater irata eſt patri vehementer, quia ſcortum ſibi
Ob oculos adduxerit in ædis, dum ruri ipſa abeſt:
Suſpicatur illam amicam eſſe illi. *CH* zonam ſuſtuli.
EU. Eam rem nunc exquirit intus. *CH.* jam machæra eſt iu manu.
EU. Nam ſi eò te *nunc* introducam. *CH.* tollò ampullam, atque hinc eo.
EU. Mane, mane Charine. *CH.* erras! me decipere haud potes.
EU. Neque ædepol volo. *CH.* quin tu ergo itiner exſequi meum me ſinis?
EU. Non ſino. *CH.* ego me moror. tu puere, abi hinc intrò ocyús.
Jam in currum eſcendi, jam lora iu manus cepi meas.
EU. Sanus non es? *CH.* quin pedes, vos in curriculum conjicitis
In Cyprum rectâ? quandoquidem pater mihi exilium parat.
EU. Stultus es. noli iſtuc quæſo dicere. *CH.* certum eſt exſequi,
Operam ut ſumam ad pervestigandum, ubi ſit illæc. *EU.* quin domi eſt.
CH. Nam hic quod dixit, id mentitu'ſt. *EU.* veradixi equidem tibi.
CH. Jam Cyprum veni. *EU.* quin ſequere, ut illam videas, quam expetis.
CH. Percontatus non inveni. *EU.* matris jam iram neglego.
CH. Porrò proficiſcor quæſitum. nunc perveni Chalcidem,
Video ibi hoſpitem Zacyntho: dico, quid eò advenerim:
Rogito, quis eam vexerit, quis habeat, ſi ibi inaudiverit.
EU. Quin tu iſtas omittis nugas, ac mecum huc intrò ambulas?

CH.

CH. Hoſpes reſpondit, Zacyntho ficos fieri non malas.
EV. Nihil mentitus eſt. *CH.* ſed de amicâ ſeſe inaudîſſe autumat,
Hic Athenis eſſe. *EV.* Calchas iſte quidem Zacynthiu'ſt.
CH. Navem conſcendo, proficiſcor illico. jam ſum domi.
Jam redii exilio. ſalve mihi ſodalis Eutyche:
Ut valuiſti? quid, parentes mei *valent? cœna dabitur.*
Bene vocas, benignè dicis: cras apud te, nunc domi.
Sic decet; ſic fieri oportet. *EV.* eho! quæ tu ſomnias?
Hic homo non ſanus eſt. *CH.* medicari amicus quin properas?
EV. Sequere ſis. *CH.* ſequor. *EV.* clementer quæſo, calces deteris.
Audín' tu? *CH.* jamdudum audivi. *EV.* pacem componi volo
Meo patri cum matre: nam nunc eſt irata. *CH.* i modó!
EU. Propter iſtanc. *CH.* i modó! *EV.* ergo cura. *CH.* quin tu ergo i modó!
Tam propitiam reddam, quàm cùm propitia eſt Juno Jovi.

SCENA TERTIA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO.

LYSIMACHUS.

DEMIPHO: *Sapientum illud dictum te audiſſe reor ſæpius:*
VOLUPTAS *eſt malorum eſca: quòd eâ non minùs homines*
Quàm hamo capiantur piſces. hanc quando fugiant ſenes,
Tu tamen ſenectuti gratiam non habeas: quoniam hæc tibi
Non abſtulit modò, ſed in amorem conjecit fortiùs,
Quo te conſiliúmque tuum atque mentem perdit funditus,
Atque oculorum tibi præſtringit aciem. me quoque
In magnum conjeciſti malum: nec quid faciam ſcio.
DE. *Lyſimache, deûm hoc arbitrium eſt, non hominum: tute hoc tecum*
Si cogites, non æquum te facere arbitrabere,
Quom amico homini, tuique conſcio ità ſuccenſeas miſeré.
Quaſi tu nunquam quicquam aſſimile hujus facti feceris.
LY. Ædepol nunquam. cavi ne quid facerem. vix vivus ſum miſer!
Nam mea uxor propter illam tota in fermento jacet.
DE. At ego expurgationem habebo, ut ne ſuccenſeat.
LY. Sequere me. ſed exeuntem filium video meum.

SCENA QUARTA.

EUTYCHUS, LYSIMACHUS, DEMIPHO.

EUTYCHUS.

AD patrem ibo, ut matris iram ſibi eſſe ſedatam ſciat.
Jam redeo. *LY.* placet principium. quid agis? quid fit, Eutyche?
EU. Optimâ opportunitate ambo adveniſtis. *LY.* quid rei eſt?
EV. Uxor tibi placida & placata'ſt. cette dextras nunc jam.
LY. Dii me ſervant. *EU.* tibi amicam nullam eſſe nuncio.
DE. Dii te perdant. quid negotii eſt nam quæſo iſtuc? *EV.* eloquar,
Animum advertite igitur ambo. *LY.* quin tibi ambo operam damus.
" *EV.* QUI BONO SUNT genere nati, *ſi* ſunt ingenio malo,
" Suâpte culpâ genere capiunt genus, ingenium improbant.
DE. Verum dicit hic. *LY.* tibi ergo dicit. *EV.* eò illud verum eſt magis.
Nam te iſtâc ætate haud æquum fuerat filio tuo
Adoleſcenti amanti amicam emptam argento eripere ſuo.
DE. Quid tu ais? Charini amica'ſt illa? *EU.* ut diſſimulat malus!
DE. Ille quidem illam ſeſe ancillam matri emiſſe dixerat.
EV. Propterea igitur tu mercatus? novus amator, vetus puer.
LY. Optimè hercle: perge! ego aſſiſtam *jam* hinc altrinſecus.
Quibus eſt dictis dignus, uſque onetemus ambo. *DE.* nullus ſum.
LY. Filio ſuo qui innocenti fecit tantam injuriam.
EV. Quem quidem hercle ego, in exilium cùm iret, reduxi domum:
Nam ibat exulatum. *DE.* an abiit? *LY.* etiam loquere, larva?
TEMPERARE iſtâc ætate iſtis decebat artibus.
DE. Fateor: deliqui profectó. *EU.* etiam, loquere larva?
" VACUUM eſſe iſtâc ted ætate iis decebat noxiis:
" Itidem, ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit.
Nam ſi iſtuc jus eſt, ſenectâ ætate ſcortari ſenes,
Ubi loci res ſumma noſtra eſt publica? *DE.* hei, perii miſer!
EV. Adoleſcentes rei agendæ iſti magìs ſolent operam dare.
DE. Jam obſecro, vobis hercle habete cum porcis, cum fiſcinâ.
EU. Redde filio, ſibi habeat. *DE.* jam ut vult, per me ſibi habeat licet.
EV. Temperi ædepol! quoniam, ut aliter facias, non eſt copiæ.
DE. Supplicii ſibi ſumat, quid vult ipſe, ob hanc injuriam,
Modò pacem faciatis, miſero ut ne mihi iratus ſiet.
Si hercle ſciviſſem, ſive adeò joculo dixiſſet mihi,
Se illam amare; nunquam facerem, ut illam amanti abducerem.
Eutyche, ted oro, ſodalis ejus es, ſerva, & ſubveni:
Hunc ſenem para me clientem: memorem dices beneficii.
LY. Ora, ut ignoſcat delictis tuis atque adoleſcentiæ.
DE. Pergín' tu autem, eja! ſuperbè invehere? ſpero ego mihi quoque
Tempus tale eventurum, ut tibi gratiam referam parem.
LY. Miſſas jam ego iſtas artes feci. *DE.* & quidem ego dehinc jam. *LY.* nihil.
CONSUETUDINE animus rurſus te huc inducet. *DE.* obſecro,
Satìs jam ut habeatis. quin loris cædite etiam, ſi lubet.
LY. Rectè dicis. ſed iſtuc uxor faciet, cùm hoc reſciverit.
DE. Nihil opu'ſt reſciſcat. *EU.* quid iſtuc? non reſciſcet, ne time.
Eamus intrò, non utibilis hic locus factis tuis,
Dum memoramus, arbitri ut ſint, qui prætereant per vias.
DE. Hercle quin tu rectè dicis: eâdem brevior Fabula
Erit. eamus. *EU.* hic eſt intus filius apud nos tuos.
DE. Optimè eſt illâc per hortum nos domum tranſibimus.
LY. Eutyche, hanc volo priùs rem agi, quàm meum intrò refero pedem.
EU. Quid iſtuc eſt? *LY.* SUAM QUISQUE homo rem meminit. reſponde mihi:
Certón' ſcis non ſuccenſere mihi tuam matrem? *EV.* ſcio.
LY. Vide! *EV.* me vide. *LY.* ſatìs habeo. at quæſo hercle, etiam vide!
EV. Non mihi credis? *LY.* imò credo, ſed tamen metuo miſer.
DE. Eamus intró. *EV.* imò dicamus ſenibus leges cenſeo,
Priuſquam abeamus, quas leges teneant, contentique ſint.
Annos natus ſexaginta qui erit, ſi quem ſcibimus,
Seu maritum, ſeu hercle adeò cœlibem, ſcortarier,
Cum eo nos hìc lege agemus: inſcitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui ſuum prodegerit.
Neu quiſquam poſthac prohibeto adoleſcentem filium,
Quin amet, & ſcortum ducat; quod bono fiat modo.
Siquis prohibuerit, plus perdet clàm, quàm ſi præhibuerit palám.
Hæc adeò, ut ex hâc*ce* nocte primùm lex teneat ſenes.
Bene valete, atque adoleſcentes, hæc ſi vobis lex placet,
Ob ſenum hercle induſtriam vos æquum eſt clarè plaudere.

M. ACCII PLAUTI PSEUDOLUS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

SIMO Civis Athenienſis pater Calidori.
CALIDORUS, filius Simonis amator Phœnicii.
CHARINUS, amicus Calidori.
PSEUDOLUS, ſervus Simonis & Calidori, ſeu Syro-Pſeudolus.
SIMIA Sycophanta, ſeu Harpago-Simia.
CALLIPHO, amicus Simonis.
BALLIO, leno Phœnicii.
PHOENICIUM, amica Calidori.
LORARII lenonis.
COQUUS lenonis.
PUER lenonis.
HARPAX Calo Polymachæroplacidis militis.

PERIOCHA ACROSTICHA.

P RÆSENTES numerat quindecim Miles minas.
S imul conſignat ſymbolum, ut Phœnicium.
E i det Leno, qui eum cum reliquo afferat.
V enientem Caculam intervortit ſymbolo,
D icens, Syrum ſe Ballionis, Pſeudolus:
O pémque herili ita tetulit: nam Simiæ
L eno mulierem, quem is ſuppoſuit, tradidit.
V enit Harpax verus: res palàm cognoſcitur:
S enéxque argentum, quod erat pactus, reddidit.

PROLOGUS.

STUDETE *hodie mihi: bona in Scenam affero:*
Nam BONA BONIS FERRE *reor æquom maxumè;*
Ut mala malis: ut, qui mali ſunt, habeant mala:
Qui boni, bona. bonos quòd oderint mali,
Sunt mali: malos quòd oderint boni, bonos
Eſſe oportet. vóſque ideo eſtis boni: quandoquidem
Semper odiſtis malos; & lege, & legionibus
Hos fugitáſtis, Quirites, ſucceſſis bonis.
Huic vos nunc pariter bonum boni operam date gregi,
Qui bonus eſt, & hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, ampliter fient saturi.
In Scenam qui jejunus venerit, aut ſitiens,
Is riſu & ventre ruſo vigilabit ſedulò:
Dum ridebunt ſaturi, mordebunt famelici.
Nunc ſi ſapitis, cedite jejuni, atque diſcedite:
Vos ſaturi ſtate, imò ſedete, atque attendite.
Non argumentum, neque hujus nomen Fabulæ
Nunc proloquar ego: ſatis id faciet Pſeudolus:
Satis id dictum vobis puto jam, atque deputo.
Ubi lepos, joci, riſus, vinum, ebrietas decent;
Gratiæ, decor, hilaritas, atque delectatio;
QUI QUÆRIT *alia, is malum videtur quærere.*
Curas malas abjicite jam, ut otioſi hodie.
EXPORGI meliu'ſt lumbos, atque exſurgere.
PLAUTINA longa FABULA in Scenam venit.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

CALIDORUS, PSEUDOLUS.

PSEUDOLUS.

SI ex te tacente fieri poſſem certior,
Here, quæ miſeriæ te tam miſerè macerant,
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi.
Nunc, quoniam id fieri non poteſt, neceſſitas
Me ſubigit, ut te rogitem. reſponde mihi:
Quid eſt, quòd tu exanimatus jam hos multos dies
Geſtas tabellas tecum, eas lacrumis lavis,
Neque tui participem conſilii quemquam facis?
Eloquere, ut quod ego neſciò, id tecum ſciam.
CA. Miſerè miſer ſum, Pſeudole! *PS.* id te Jupiter
Prohibeſſit. *CA.* nihil hoc Jovis ad judicium attinet.
Sub Veneris regno vapulo, non ſub Jovis.
PS. Licet me id ſcire quid ſit? nam tu me antidhac
Supremum habuiſti comitem conſiliis tuis.
CA. Idem animus nunc eſt. *PS.* fac me certum quid tibi eſt.
Juvabo aut re, aut operâ, aut conſilio bono.
CA. Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,
Quæ me miſeria & cura contabeſcit.
PS. Mos tibi geretur. ſed quid hoc quæſo? *CA.* quid eſt?
PS. Ut opinor, quærunt literæ hæ ſibi liberos,
Alia aliam ſcandit. *CA.* ludis me ludo meo.
PS. Has quidem pol, credo, niſi Sibylla legerit,
Interpretari alium poteſſe neminem.
CA. Cur inclementer dicis lepidis literis,
Lepidis tabellis, lepidâ conſcriptis manu?
PS. An obſecro hercle, habent quoque gallinæ manus?
Nam has quidem gallina ſcripſit. *CA.* odioſus mihi es.
Lege, vel tabellas redde. *PS.* imò enim pellegam:
Advortito animum. *CA.* non adeſt. *PS.* at tu cita.
CA. imò ego tacebo, tu hinc ex cerâ cita,
Nam illic meus animus nunc eſt, non in pectore.
PS. Tuam amicam video, Calidore. *CA.* ubi ea eſt, obſecro?
PS. Eccam in tabellis porrectam, in cerâ cubat.
CA. At te dii deæque quantus es. *PS.* ſervaſſint quidem.
CA. Quaſi ſolſtitialis herba, pauliſper fui:
Repentè exortus ſum, repentinò occidi.
PS. Tace, dum tabellas pellego. *CA.* ergo quin legis?
PS. Phœnicium Calidoro amatori ſuo
Per ceram & linum literáſque interpretes,
Salutem mittit, & ſalutem abs te expetit,
Lacrymans titubanti animo, corde, & pectore.
CA. Perii! ſalutem nuſquam invenio, Pſeudole,

Quam

Quam illi remittam. *PS.* quam ſalutem? *CA.* argenteam.
PS. Pro ligneâ' ſalute vis argenteam
Remittere illi? vide ſis, quam tu rem geras.
CA. Recita modò: ex tabellis jam ſaxo ſcies,
Quàm ſubitò argento mihi uſus invento ſiet.
PS. Leno me peregre militi Macedonico
Minis viginti vendidit, voluptas mea!
Et priuſquam hinc abiit, quindecim Miles minas
Dederat; nunc unæ quinque remorantur minæ:
Eâ cauſâ Miles hìc reliquit ſymbolum,
Expreſſam in cerâ ex annulo ſuam imaginem,
Ut qui huc afferret ejus ſimilem ſymbolum,
Cum eo ſimul me mitteret. ei rei dies
Hæc præſtituta eſt, proxima Dionyſia.
CA. Cras ea quidem ſunt. propè adeſt exitium mihi,
Niſi quid mihi in te eſt auxilii. *PS.* ſine pellegam.
CA. Sino. nam mihi videor cum eâ fabularier.
Lege, dulce, amarúmque unà nunc miſces mihi.
PS. Nunc noſtri amores, mores, conſuetudines,
Jocus, ludus, ſermo, ſuavis ſaviatio,
Compreſſiones arctæ amantum comparum,
Teneris labellis molles morſiunculæ,
Papillarum horridularum oppreſſiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Diſtractio, diſcidium, vaſticies venit,
Niſi quæ mihi in te'ſt aut tibi eſt in me ſalus.
Hæc quæ ego ſcivi, ut ſcires, curavi omnia:
Nunc ego te experiar, quid ames, quid ſimules. vale.
CA. Eſt miſerè ſcriptum, Pſeudole! *PS.* ô miſerrimé!
CA. Quin fles? *PS.* pumiceos oculos habeo: non queo
Lacrumam exorare ut exſpuant unam modó.
CA. Quid ita? *PS.* genus noſtrum ſemper ſiccoculum fuit.
CA. Nihilne adjuvare me audes? *PS.* quid faciam tibi? *CA.* heu!
PS. Heu? id quidem tibi hercle, ne parſis, dabo.
CA. Miſer ſum; argentum nuſquam invenio mutuum,
Pſeudole. *PS.* heu! *CA.* neque intùs nummus ullus eſt. *PS.* eheu!
CA. Ille abducturus eſt mulierem cras. *PS.* eheu!
CA. Iſtócine pacto me adjutas? *PS.* do id, quod mihi eſt:
Nam is mihi theſaurus jugis in noſtrâ eſt domo.
CA. Actum hodie de me eſt. ſed potes nunc mutuam
Drachmam dare mihi unam, quam cras reddam tibi?
PS. Vix hercle opinor, ſi me opponam pignori.
Sed quid de drachmâ facere vis? *CA.* reſtim volo
Mihi emere. *PS.* quamobrem? *CA.* quî me faciam penſilem.
Certum eſt mihi ante tenebras, tenebras perſequi.
PS. Quis mihi igitur drachmam reddet, ſi dederim tibi?
An tu te eâ cauſâ vis ſciens ſuſpendere,
Ut me defraudes drachmâ, ſi dederim tibi?
CA. Profectò nullo pacto poſſum vivere,
Si illa à me abalienatur atque abducitur.
PS. Quid fles, cucule? vives. *CA.* quid ego nî fleam?
Cui nec paratus nummus argenti ſiet:
Neque *cui* libellæ ſpes ſit uſquam gentium.
PS. Ut literarum ego harum ſermonem audio,
Niſi tu illi drachmis fleveris argenteis,
Quod tu iſtis lacrumis te probare poſtulas,
Non pluris refert, quàm ſi imbrem in cribrum geras.
Verùm ego te amantem, ne pave, non deſeram.
Spero, alicunde hodie me bonâ operâ, aut hâc meâ,
Tibi inventurum eſſe auxilum argentarium.
Atque id futurum, unde unde dicam neſcio;
Niſi quia futurum eſt: ita ſupercilium ſalit.
CA. Utinam quæ dicis, dictis facta ſuppetant!
PS. Scis tu quidem hercle, mea ſi commovi ſacra,
Quo pacto & quantas ſoleam turbellas dare!
CA. In te nunc ſunt omnis ſpés ætati meæ.
PS. Satin' eſt, ſi hanc hodie mulierem efficio tibi,
Tua ut ſit, aut ſi tibi do viginti minas?
CA. Satìs, ſi futurum eſt. *PS.* roga me viginti minas.
Ut me effecturum tibi, quod promiſi, ſcias,
Roga obſecro hercle. geſtio promittere.
CA. Dabiſne argenti mihi hodie viginti minas?
PS. Dabo, moleſtus nunc jam ne ſis mihi.
Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,
Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
CA. Dii te mihi omnes ſervent! verùm ſi potes,
Pietatis cauſâ, vel etiam matrem quoque.
PS. De iſtâc re in oculum utrumvis conquieſcito.
CA. Oculum utrum, anne in aurem? *PS.* at hoc pervolgatum eſt minus.
Tunc, ne quis dictum ſibi neget, dico omnibus,
Pube præſenti, in concione, omni poplo,
Omnibus amicis, notiſque edico meis,
In hunc diem à me ut caveant, ne credant mihi.
CA. St! tace obſecro hercle. *PS.* quid negotii eſt? *CA.* oſtium
Lenonis crepuit. *PS.* crura mavellem modó.
CA. Atque ipſe egreditur penitus perjurum caput.

SCENA SECUNDA.

LENO, LORARII, PSEUDOLUS, CALIDORUS.

LENO.

Exite, agite, ite ignavi, malè habiti, & malè conciliati,
Quorum nunquam quicquam cuiquam venit in mentem, ut rectè faciant.
Quibus niſi ad hoc exemplum experior, non poteſt uſurpari uſura.
Neque ego homines magìs aſinos unquam vidi, ita plagis coſtæ callent.
Quos dum ferias, tibi plùs noceas: eo enim ingenio hi ſunt flagritribæ:
Qui hæc habent conſilia: ubi data occaſio eſt; rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc eſt eorum opus.
Ut mavelis lupos apud oves linquere, quàm hos domi cuſtodes.
At faciem cùm aſpicias eorum, haud mali videntur; operâ fallunt.
Nunc adeò, hanc edictionem niſi animum advortitis omnes,
Niſi ſomnum ſocordiámque ex pectore oculíſque amovetis,
Ita ego veſtra latera loris faciam ut validè varia ſint:
Ut ne periſtromata quidem æquè picta ſint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.
Atque herì antè dixeram omnibus, dederámque eas provincias,
Verùm ita vos eſtis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium veſtrum ut vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati eſtis vos. vincite hoc duritiâ, ergo, atque me.
Hoc vide ſis; ut alias res agunt! hoc agite, hoc animum advortite,
Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera genera hominum.
Nunquam ædepol veſtrum durius tergum erit, quàm terginum hoc meum.
Quî nunc? dolétne? hem! ſic datur, ſi quis herum ſervus ſpernit.
Aſſiſtite omnes contra me, & quæ loquor, advortite animum.
Tu qui urnam habes, aquam ingere, face plenum aenum ſit citó.
Te, cum ſecuri, caudicali præficio provinciæ.
LO. At hæc retunſa eſt. *LE.* ſine fiet: itidem vos quoque eſtis plagis omnes.
Num quî minùs eâ gratiâ tamen omnium operâ utor?
Tibi hoc præcipio, ut niteant ædes. habes, quod facias: propera, abi intró.
Tu eſto lectiſterniator. tu argentum eluito, idem exſtruito.
Hæc, cùm ego à foro revortor, facite ut offendam parata,
Vorſa, præſterga, ſtrata, lautáque coctáque omnia utì ſint.
Nam mihi hodie natalis dies eſt. decet eum omnes vos concelebrare.

Pernam, callum, glandium, ſumen, facito in aquâ jaceant. ſatín' audis?
Magnificè volo enim ſummos viros accipere, ut mihi rem eſſe reantur.
Intrò abite, atque hæc citò celebrate, ne mora quæ ſit, cocus cùm veniat
Mihi. ego in macellum, ut piſcium quicquid eſt, pretio præſtinem.
I puere præ: ne quiſquam pertundat crumenam, cautio eſt.
Vel opperire: eſt quod domi dicere pene fui oblitus.
Audiſin'? vobis mulieres hanc habeo edictionem:
Vos quæ in mundiciis, mollieiis, deliciiſque ætatulam agitis,
Viris cum ſummis, inclytæ amicæ: nunc ego ſcibo, atque hodie experiar,
Quæ capiti, quæ ventri operam det, quæque ſuæ rei, quæ ſomno ſtudeat:
Quam libertam fore mihi credam, & quam venalem, hodie experiar.
Facite hodie, ut mihi munera multa huc ab amatoribus conveniant.
Nam niſi penus annuus hodie convenit, cras populo proſtituam vos.
Natalem ſcitis mihi diem eſſe hunc. ubi iſti ſunt, quibus vos oculi eſtis?
Quibus vitæ? quibus deliciæ eſtis? quibus ſavia? mamilla? mellitæ?
Manipulatim mihi munerigeruli facite ante ædis jam hic aſſint.
Cur ego veſtem, aurum, atque ea, quibus eſt vobis uſui, præhibeo? quid mihi
Domi, niſi malum, veſtrâ operâ eſt hodie? improbæ! vino modò cupidæ eſtis:
Eo vos veſtros panticéſque adeò madefacitis, cùm ego ſim hic ſiccus.
Nunc adeò hoc factum eſt optimum, ut nomine quamque appellem ſuo:
Ne dictum eſſe acturum ſibi quæpiam veſtrarum mihi neget. advortite animum cunctæ.
Principio, Hedylium, tecum ago, quæ amica es frumentariis,
Quibus cunctis montes maximi acervi frumenti ſunt domi:
Fac ſis ſit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quod ſatis
Mihi, etiam familiæ omni ſit meæ: atque adeò ut frumento affluam;
Ut civitas nomen mihi commutet: méque ut prædicet
Lenone ex Ballione regem Jaſonem. *CA.* audín', furcifer
Quæ loquitur! ſatín' magnificus tibi videtur? *PS.* pol iſte,
Atque etiam maleficus. ſed tace, atque hanc rem gere.
LE. Æſchrodora tu, quæ amicos tibi habes lenonum æmulos
Lanios, qui item ut nos jurando jure malo quærunt rem, audi:
Niſi carnaria tria grandia tergoribus oneri uberi hodie
Mihi erunt cras, te quaſi Dircam olim (ut memorant) duo
Gnati Jovis devinxere ad taurum, item hodie ſtringam ad carnarium: id tibi
Profectò taurus fiet. *PS.* nimis ſermone hujus irâ incendor.
Hunccine hìc hominem pati colere juventutem Atticam?
Ubi ſunt, ubi latent, quibus ætas integra eſt, qui amant à lenone?
Quin conveniunt? quin unà omnes peſte hâc populum hunc liberant?
Sed nimis ſum ſtultus, nimiùm fui indoctus, ne illi audeant
Id facere? quibus ut ſerviant ſuus amor cogit, ſimul
Prohibet, faciant adverſùm eos quod volunt. *CA.* vah! tace. *PS.* quid eſt?
CA. Malè morigerus malè facis mihi, cùm ſermone huic obſonas. *PS.* taceo.
CA. At taceas malo multò, quàm tacere te dicas. *LE.* tu autem
Xyſtylis, fac ut animum advortas, cujus amatores olivi
Dynamin domi habent maxumam.
Si mihi non jam huc culleis oleum deportatur,
Te ipſam culleo ego cras faciam ut deportére in pergulam,
Ibi tibi adeò lectus dabitur, ubi tu haud ſomnum capias,
Sed ubi uſque ad languorem. tenes, quorſum hæc tendant, quæ loquor?
En excetra tu, quæ tibi amicos tot habes, tam probè oleo onuſtos,
Num cuipiam eſt hodie tuâ tuorum operâ conſervorum
Nitidiuſculum caput? aut num ipſe ego pulmento utor magis
Unctiuſculo? ſed ſcio, tu oleum haud magni pendis, vino te
Devincis. ſine modó. reprehendam ego cuncta hercle unâ operâ, niſi
Quidem hodie tu omnia facis, ſceleſta, hæc utì loquor.
Tu autem quæ pro capite argentum mihi jam jámque ſæpe numeras;
Ea paciſci modò ſcis; ſed quæ pacta es, non ſcis ſolvere,
Phœnicium, tibi hæc ego loquor, deliciæ ſummatum virûm:
Niſi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur:
Cras Phœnicium Phœnicio corio inviſes pergulam.

SCENA TERTIA.

CALIDORUS, PSEUDOLUS, BALLIO.

CALIDORUS.

PSEUDOLE, non audis, quæ hic loquitur? *PS.* audio here equidem atque animum advorto.
CA. Quid mihi es auctor, huic ut mittam, ne amicam hic meam proſtituat?
PS. Bene curaſſis: liquido es animo! ego pro me & pro te curabo.
Jamdiu ego huic bene & hic mihi volumus, & amicitia eſt antiqua.
Mittam hodie huic ſuo die natali malam rem magnam & maturam.
CA. Quid opus eſt? *PS.* potin' aliam rem ut cures? *CA.* at. *PS.* bat. *CA.* crucior. *PS.* cor dura.
CA. Non poſſum. *PS.* fac poſſis. *CA.* quonam pacto poſſim vincere animum?
PS. In rem quod ſit, prævortaris, quàm re adverſâ animo auſcultes.
CA. Nugæ iſtæc ſunt: non jucundum eſt, niſi amans facit ſtulté. *PS.* pergín'?
CA. O Pſeudole mi, ſine ſim nihili: mitte me ſis. *PS.* ſine. modò ego
Abeam. *CA.* mane, mane: jam ut voles me eſſe, ita ero. *PS.* nunc tu ſapis.
BA. It dies: ego mihi ceſſo. i præ, puere. *CA.* heus! abiit. quin revocas?
PS. Quid properas? placidé! *CA.* at prinſquam abeat.
BA. Quod hoc malum? tam placidè is, puere.
PS. Hodie-nate, heus! hodie-nate, tibi ego dico, heus hodie-nate, redi, &
Reſpice ad nos, tametſi occupatus, moramur. mane! ſunt, colloqui
Qui volunt te. *BA.* quid hoc eſt? quis eſt, qui moram occupato moleſtam obtulit?
CA. Qui tibi ſoſpitalis fuit. *BA.* mortuus eſt, qui fuit: qui eſt, vivus eſt.
PS. Nimis ſuperbé. *BA.* nimis moleſtus. *CA.* reprehende hominem: aſſequere.
BA. I, puere. *PS.* accedamus hàc obviám. *BA.* Jupiter te perdat, quiſquis es.
PS. Te volo. *BA.* at vos ego ambos. verte hàc te, puere. *PS.* non licet
Colloqui te? *BA.* at mihi non lubet. *CA.* ſin tuam eſt quippiam in rem? *BA.* licét——
Ne obſecro vivere, an non licet? *PS.* vah! manta. *BA.* omitte. *CA.* Ballio.
Audi. *BA.* ſurdus ſum: profectò inanilogus es. *CA.* dedi, dum fuit.

BA. Non peto, quod dediſti. *CA.* dabo, quando erit. *BA.* ducito,
Quando habebis. *CA.* heu, heu! quàm ego malis perdidi modis,
Quod tibi detuli, & quod dedi! *BA.* mortuâ re, verba nunc facis.
"STULTUS ES, REM ACTAM AGIS, *PS.* noſce ſaltem hunc, quis eſt. *BA.* jam diu
Scio, qui fuit: nunc quis eſt is, ipſus ſciat. ambula tu.
PS. Potin' ut ſemel modò, Ballio, huc cum lucro reſpicias?
BA. Reſpiciam iſtôc pretio. nam ſi ſacrificem ſummo Jovi,
Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potiùs rem divinam deſeram.
PS. Non poteſt pietate obſiſti huic, ut res ſunt cæteræ!
Deos quidem, quos maximè æquum eſt metuere, eos minimi facit.
BA. Compellabo. ſalve multùm, ſerve Athenis peſſume.
PS. Dî te deæque ament vel hujus arbitratu, vel meo:
Vel ſi dignus alio pacto, neque ament, neque faciant bene.
BA. Quid agitur, Calidore? *PS.* amatur, atque egetur acriter.
BA. Miſereat, ſi familiam alere poſſim miſericordiâ.
PS. Eja! ſcimus nos quidem te, qualis ſis, ne prædices.
Sed ſcin' quid nos volumus? *BA.* pol ego propemodò: ut malè ſit mihi.
PS. Et id, & hoc: quod te revocamus, quæſo, animum advorte. *BA.* audio.
Atque in pauca, ut occupatus nunc ſum, confer, quid velis.
PS. Hunc pudet, quod tibi promiſit, quâque id promiſit die,
Quia tibi minas viginti pro amicâ etiam non dedit.
" *BA.* NIMIO ID, quod pudet, faciliùs fertur, quàm illud, quod piget:
Non dediſſe, iſtum pudet: me, quia non accepi, piget.
PS. At dabit, parabit: aliquot hos dies manta modò.
Nam hic id metuit, ne illam vendas ob ſimultatem ſuam.
BA. Fuit occaſio, ſi vellet, jampridem argentum ut daret.
CA. Quid, ſi non habui? *BA.* amabas? invenires mutuum,
Ad Daniſtam devenires, adderes fœnuſculum:
Surripuiſſes patri. *PS.* ſurriperet hic patri, audaciſſime?
Non periculum eſt, ne quid rectè monſtres. *BA.* non lenonium eſt.
CA. Egón' patri ſurripere poſſim quicquam? tam cauto ſeni?
Atque adeò, ſi facere poſſem, pietas prohibet. *BA.* audio.
Pietatem ergo iſtam amplexator noctu pro Phœnicio.
Sed quoniam pietatem amori video tuo prævortere,
Omnes tibi patres ſunt? nullus eſt tibi, quem roges
Mutuum argentum? *CA.* quin nomen quoque jam interiit Mutuum.
BA. Heus tu, poſtquam hercle iſti à menſâ ſurgunt ſaturi, poti**
Qui ſuum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores ſunt, ne credant alteri.
CA. Nimis miſer ſum, nummum nuſquam reperire argenti queo:
Ita miſer & amore pereo, & inopiâ argentariâ.
BA. Eme die cæcâ hercle olivum, id vendito oculatâ die.
Jam hercle vel ducentæ fieri poſſunt præſentes minæ.
CA. Perii! an non tum Lex me perdit quina vicennaria?
Metuunt credere omnes. *BA.* eadem eſt mihi lex, metuo credere.
PS. Credere autem? eho, an pœnitet te, quanto hic fuerit uſui?
BA. Non eſt juſtus quiſquam amator, niſi qui perpetuat data,
Dátque uſque: quando nihil ſit, ſimul amare deſinat.
CA. Nihilne te mei miſeret? *BA.* inanis cedis: dicta non ſonant.
Atque ego te vivum ſalvúmque vellem. *PS.* eho, an jam mortuus eſt?
BA. Utut eſt: mihi quidem profectò cum iſtis dictis mortuus eſt.
" ILLICO VIXIT amator, ubi lenoni placet.
Semper tu ad me cum argentatâ accedito querimoniâ.
Nam iſtoc, quod nunc lamentare, non eſſe argentum tibi,
Apud novercam querere. *PS.* eho, an unquam tu hujus nupſilli patri?
BA. Dii melius faciant. *PS.* fac hoc, quod te rogamus, Ballio,
Meâ fide, ſi iſti formidas credere. ego in hôc triduo
Aut terrâ aut mari alicunde evolvam id argentum tibi.
BA. Tibi ego credam? *PS.* cur non? *BA.* quia pol, quâ operâ *ſic* credam tibi,
Unâ operâ alligem fugitivam canem agninis lactibus.
CA. Siccine mihi abs te bene merenti malè refertur gratia?
BA. Quid nunc vis? *CA.* ut opperiare hos ſex dies ſaltem modò,
Ne illam vendas, neu me perdas hominem amantem. *BA.* animo bono es.
Vel ſex menſes opperibor. *CA.* euge, homo lepidiſſime.
BA. Imò vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis?
CA. Quid jam? *BA.* quia enim non venalem jam habeo Phœnicium.
CA. Non habes? *BA.* non hercle veró. *CA.* Pſeudole, arceſſe hoſtias,
Victimas, lanios; ut ego huic ſacrificem ſummo Jovi:
Nam hic mihi nunc eſt multò potior Jupiter, quàm Jupiter.
BA. Nolo victimas: agninis me extis placari volo.
CA. Propera, quid ſtas? arceſſe agnos. audin', quid ait Jupiter?
PS. Jam hìc ero: verùm extra portam Metiam currendum eſt priús.
CA. Quid eó? *PS.* lanios indè arceſſam duos cum tintinnabulis.
Eâdem duo greges virgarum indè ulmearum adegero,
Ut hodie ad litationem huic ſuppetat ſatias Jovi.
In malam crucem iſtic ibit Jupiter lenonius.
BA. Ex tuâ re non eſt, ut ego emoriar. *PS.* quî dum? *BA.* ego dicam tibi:
Quia ædepol, dum ego vivus vivam, nunquam eris frugi bonæ.
PS. Ex tuâ re non eſt, ut ego emoriar. *BA.* quî dum? *PS.* ſic, quia
Si ego emortuus ſim, Athenis te ſit nemo nequior.
CA. Dic mihi, obſecro hercle, verum ſeriò, hoc quod te rogo.
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?
BA. Non ædepol habeo profectó. nam jampridem vendidi.
CA. Quomodo? *BA.* ſinè ornamentis, cum inteſtinis omnibus.
CA. Meam tu amicam vendidiſti! *BA.* valde! viginti minis.
CA. Viginti minis? *BA.* utrum vis, vel quater quinis minis,
Militi Macedonio. & jam quindecim habeo minas.
CA. Quid ego ex te audio? *BA.* amicam tuam eſſe factam argenteam.
CA. Cur id auſus facere? *BA.* libuit, mea fuit. *CA.* eho! Pſeudole,
I, gladium affer. *PS.* quid opus gladio? *CA.* quî hunc occidam, atque me.
PS. Quin tu te occidis potiús? nam hunc fames jam occiderit.
CA. Quid ais, quantum terra tegit, hominum perjuriſſime,
Juraviſtin' te illam nulli venditurum niſi mihi?
BA. Fateor. *CA.* nempe conceptis verbis. *BA.* etiam conſultis quoque.
CA. Perjuraviſti, ſceleſte. *BA.* at argentum intrò condidi.
Ego ſceleſtus nunc argentum promere poſſim domo:
Tu, qui pius es iſtôc genere gnatus, nummum non habes.

CA.

CA. Pſeudole, aſſiſte altrinſecus, atque onera hunc maledictis. *PS.* licet.
Nunquam ad Prætorem æquè curſim curram, ut emittat manu.
CA. Ingere mala multa. *PS.* jam ego te differam dictis meis:
Impudice. *BA.* ita eſt. *PS.* ſceleſte. *BA.* dicis vera. *PS.* verbero.
BA. Quippini. *CA.* buſtirape. *BA.* certé. *CA.* furciſer. *BA.* factum optumé.
CA. Sociofraude. *BA.* ſunt mea hæc iſta. *PS.* parricida. *BA.* perge tu.
PS. Sacrilege. *BA.* fateor. *CA.* perjure. *BA.* vetera vaticinamini.
CA. Legirupa. *BA.* validé. *PS.* pernicies adoleſcentum. *BA.* acerrimé.
CA. Fur. *BA.* babæ. *PS.* fugitive. *BA.* bombax. *CA.* fraus populi. *BA.* planiſſimé.
PS. Fraudulente. *CA.* impure leno. *PS.* cœnum. *BA.* cantores probos!
CA. Verberaviſti patrem atque matrem. *BA.* atque occidi quoque,
Potius quàm cibum præhiberem. num peccavi quippiam?
PS. In pertuſum ingerimus dicta dolium: operam ludimus.
BA. Nunquid alium etiam voltis dicere? *CA.* ecquid te pudet?
BA. Ted amatorem inventum eſſe inanem, quaſi caſſam nucem.
Sed quanquam multa maláque in me dicta dixiſtis mihi,
Niſi mihi attulerit Miles quinque quas debet minas,
Sicut hæc eſt præſtituta ſumma *ei* argento dies:
Si is non aderit, poſſe opinor facere officium *me* meum.
CA. Quid id eſt? *BA.* ſi tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.
Hoc meum eſt officium: ego, operæ ſi ſit, plus tecum loquar:
Sed ſinè argento fruſtra eſt, quòd me tui miſereri poſtulas.
Hæc mea eſt ſententia, ut tu hinc porrò, quid agas, conſulas.
CA. Jámne abis? *BA.* negotii nunc ſum plenus. *PS.* paulo pòſt magís.
Illic homo meus eſt: niſi omnes di me atque homines deſerunt.
Exoſſabo ego illum ſimulter itidem ut murænam cocus.
Sed nunc, Calidore, operam te mihi volo dare. *CA.* ecquid imperas?
PS. Hoc ego oppidum admœnire, ut hodie capiatur, volo.
Ad eam rem uſu'ſt hominem aſtutum, doctum, ſcitum, & callidum,
Qui imperata effecta reddat; non qui vigilans dormiat.
CA. Cedò mihi, quid es facturus? *PS.* temporì ego faxo ſcies:
Nolo bis iterare: ſat ſic longæ fiunt Fabulæ.
CA. Optumum atque æquiſſimum oras. *PS.* propera, adduc hominem citó.
“ PAUCI EX MULTIS ſunt amici, homini qui certi ſient.
CA. Ego ſcio iſtuc. *PS.* ergo utrinque tibi nunc delectum para:
Ex multis exquire illis unum, qui certus ſiet.
CA. Jam hìc faxo aderit. *PS.* potin' ut abeas? tibi moram dictis creas.

SCENA QUARTA.

PSEUDOLUS.

POSTQUAM illic hinc abiit, tu aſtas ſolus, Pſeudole.
Quid nunc acturus, poſtquam herili filio
Largitus dictis dapſilis? ubi ſunt ea?
Cui neque parata gutta certi conſilii,
Neque adeò argenti: neque nunc quid faciam ſcio,
Neque exordiri primùm, unde occipias, habes,
Neque ad detexundam telam certos terminos.
Sed quaſi Poeta tabulas cùm cepit ſibi,
Quærit; quod nuſquam eſt gentium, reperit tamen,
Facit illud veriſimile, quod mendacium eſt.
Nunc ego Poeta fiam: viginti minæ
Quæ nuſquam nunc ſunt gentium, inveniam tamen.
Atque ego huic jam pridem me daturum dixeram.
At volui injicere tragulam in noſtrum ſenem:
Verùm is neſcio quo pacto præſenſit priùs.
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc unà Simonem ſimul
Cum ſuo vicino Calliphone incedere.
Ex hôc ſepulcro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, ut horum ſermonem legam.

SCENA QUINTA.

SIMO, CALLIPHO, PSEUDOLUS.

SIMO.

SI de damnoſis, aut de amatoribus,
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo, meo:
Ita nunc per urbem ſolus ſermo eſt omnibus,
Eum velle amicam liberare, & quærere
Argentum ad eam rem. hoc alii mihi renunciant,
Atque id jam pridem ſenſi, & ſubolet mihi.
PS. Occiſa eſt hæc res, hæret hoc negotium.
Quò in commeatum volui argentarium
Proficiſci, ibi nunc oppidò obſepta eſt via.
Præſenſit: nihil eſt prædæ prædatoribus.
“ *CA.* HOMINES QUI GESTANT, quíque auſcultant crimina,
“ Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant,
“ Geſtores linguis, auditores auribus.
Nam iſtæc quæ tibi renunciantur, filium
Te velle amantem argento circumducere,
Forſitan ea tibi dicta ſunt mendacia.
Sed ſi vera ea ſunt, ut nunc mos eſt, maximè,
Quid mirum fecit? quid novum? adoleſcens homo
Si amat, ſi amicam liberat? *PS.* lepidum ſenem!
SI. Vetus nolo faciat. *CA.* at enim nequiquam nevis.
Vel tu ne faceres tale in adoleſcentiâ.
“ PROBUM PATREM ESSE oportet, qui gnatum ſuum
“ Eſſe probiorem, quàm ipſus fuerit, poſtulet.
Nam tu quod damni, & quod feciſti flagitii,
Populo viritim potuit diſpertirier.
Idne tu miraris, ſi patriſſat filius?
“ *PS.* ὦ Ζεῦ, QUAM PAUCI eſtis homines commodi!
Ehem, illuc eſt patrem eſſe, ut æquum eſt, filio!
SI. Quis hìc loquitur? meus hic eſt quidem ſervus Pſeudolus.
Hic mihi corrumpit filium, ſcelerum caput,
Hic dux, hic ille eſt pædagogus: hunc ego
“ Cupio excruciari. *CA.* jam iſtæc INSIPIENTIA EST,
“ Sic iram in promptu gerere. quantò ſatius eſt,
Adire blandis verbis, atque exquirere,
Sint illa, nécne ſint, quæ tibi renunciant?
“ BONUS ANIMUS in malâ re dimidium eſt mali.
SI. Tibi auſcultabo. *PS.* itur ad te, Pſeudole:
Orationem tibi para adversùm ſenem.
Herum ſaluto primùm, ut æquum eſt: poſtea
Si quid ſuperſit, vicinos impertio.
SI. Salve. quid agitur? *PS.* ſtatur hìc ad hunc modum.
SI. Statum vide hominis, Callipho, quaſi baſilicum.
CA. Bene confidentérque aſtitiſſe intellego.
“ *PS.* DECET INNOCENTEM, qui ſit atque innoxius,
“ Servum ſuperbum eſſe, apud herum potiſſimúm.
CA. Sunt, quæ te volumus percontari, quæ quaſi
Per nebulam noſmet ſcimus atque audivimus.
SI. Conficiet jam te hic verbis: ut tu cenſeas
Non Pſeudolum, ſed Socratem tecum loqui.
PS. Ita eſt. jamptidem tu me ſpernis, ſentio,
Parvam eſſe apud te mihi fidem ipſe intellego:
Cupis me eſſe nequam, tamen ero frugi bonæ.
SI. Fac ſis vacivas, Pſeudole, ædis aurium,
Mea ut migrare dicta poſſint quò volo.

PS. Age loquere quid vis, tametſi tibi ſuccenſeo.
SI. Mihin' domino ſervus tu ſuccenſes? *PS.* jam tibi
Mirum id videtur? *SI.* hercle qui, ut tu prædicas,
Cavendum eſt mihi abs te irato: atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te ſoleo, cogitas.
CA. Quid cenſes? ædepol meritò eſſe iratum arbitror,
Cùm apud te parum ſtet fides. *SI.* jam ſic ſino,
Iratus ſit: ego, ne quid noceat, cavero.
Sed quid ais? quid hoc, quod te rogo? *PS.* ſi quid vis, roga.
Quod ſcibo, Delphis tibi reſponſum dicito.
SI. Advorte ergo animum, & fac ſis promiſſi memor.
Quid ais? ecquam ſcis filium tibicinam
Meum amare? *PS.* negare meum eſt. *SI.* liberare quam velit?
PS. Καὶ τοῦτο, καὶ τοῦτο nego. *SI.* ecquas viginti minas
Per ſycophantiam atque per doctos dolos
Paritas ut auferas à me? *PS.* abs te ego auferam?
SI. Ita: quas meo gnato des, quî amicam liberet.
PS. Fateri δεῖ καὶ τοῦτο ναί. καὶ τοῦτο ναί.
CA. Fatetur. *SI.* dixſo', Callipho, dudum tibi?
CA. Memini. *SI.* cur hæc, ubi tu reſciviſti illico,
Celata me ſunt? cur non reſcivi? *PS.* eloquar.
Quia nolebam ex me morem prægigni malum,
Herum ut ſervus *ſuum* criminaret apud herum.
SI. Juberes hunc præcipitem in piſtrinum trahi.
CA. Nunquid peccatum eſt, Simo? *SI.* imò maximè.
PS. Deſiſte: rectè ego rem meam ſapio, Callipho.
Peccata mea ſunt. animum advorte nunc jam.
Quapropter te expertem amoris nati habuerim.
Piſtrinum in mundo ſcibam, ſi id faxem, mihi.
SI. Non à me ſcibas piſtrinum in mundo tibi?
Cùm ea muſſitabas. *PS.* ſcibam. *SI.* cur non dictum eſt mihi?
PS. Quia illud malum aderat; iſtuc aberat longiùs.
Illud erat præſens; huic erant dieculæ.
SI. Quid nunc agetis? nam hinc quidem à me non poteſt
Argentum auferri, qui præſertim ſenſerim.
Ne quiſquam credat nummum, jam edicam omnibus.
PS. Nunquam ædepol cuiquam ſupplicabo, dum quidem
Tu vives: tu mihi hercle argentum dabis:
Abs te equidem ſumam. *SI.* tu à me ſumes? *PS.* ſtrenuè.
SI. Excludito mihi hercle oculum, ſi dedero. *PS.* dabis.
Jam dico, ut à me caveas. *CA.* certè ædepol ſcio,
Si abſtuleris, mirum & magnum facinus feceris.
PS. Faciam. *SI.* ſi non abſtuleris? *PS.* virgis cædito.
Sed quid, ſi abſtulero? *SI.* do Jovem teſtem tibi,
Te ætatem impunè habiturum. *PS.* facito, ut memineris.
SI. Egón' ut cavere nequeam, cui prædicitur?
PS. Prædico, ut caveas: dico, inquam, ut caveas: cave.
Hem! iſtis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
CA. Ædepol mortalem graphicum, ſi ſervat fidem!
PS. Servitum tibi me abducito, nî fecero.
SI. Bene atque amicè dicis: nam nunc jam meus es.
PS. Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?
CA. Studeo hercle audire, nam ted auſculto libens.
SI. Agedum! nam ſatis libenter te auſculto loqui.
PS. Priuſquam iſtam pugnam pugnabo, ego etiam priùs
Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem.
SI. Quam pugnam? *PS.* hem, ab hôc lenone vicino tuo
Per ſycophantiam atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eâ circumducam lepidè lenonem. *SI.* quid eſt?
PS. Effectum hoc hodie reddam utrumque ad veſperum.
SI. Siquidem iſtæc opera, ut prædicas, perfeceris,
Virtute regi Agathocli anteceſſeris.
Sed ſi non faxis, nunquid cauſſæ eſt, illico
Quin te in piſtrinum condam? *PS.* non unum quidem
Diem modò, verùm hercle in omnis, quantum eſt. ſed ſi effecero,
Dabin' mihi argentum, quod dem lenoni illico,
Tuâ voluntate? *CA.* jus bonum orat Pſeudolus:
Dabo, inque. *SI.* at enim ſcin' quid mihi in mentem venit?
Quid ſi hice inter ſe conſenſerunt, Callipho,
Aut de compacto faciunt conſutis dolis,
Quî me argento circumvertant? *PS.* quis me audacior
Sit, ſi iſtuc facinus audeam facere? imò ſic, Simo,
Si ſumus compecti, ſive conſilium unquam inivimus
De iſtâc re, aut ſi de eâ re unquam inter nos convenimus:
Quaſi in libro cùm ſcribuntur calamo literæ,
Stylis me totum uſque ulmeis conſcribito.
SI. Indice ludos nunc jam, quando lubet.
PS. Da in hunc diem operam, Callipho, quæſo mihi,
Ne quò te ad aliud occupes negotium.
CA. Quin rus ut irem, jam heri conſtitueram.
PS. At nunc diſturba, quas ſtatuiſti, machinas.
CA. Nunc non abire certum eſt iſtâc gratiâ.
Lubido eſt ludos tuos ſpectare, Pſeudole.
Et ſi hunc videbo non dare argentum tibi,
Quod dixit: potiùs quàm id non fiat, ego dabo.
Non demutabo. *PS.* namque ædepol, ſi non dabis,
Clamore magno & multùm flagitabere.
Agite, amovemini hinc vos intrò nunc jam,
Ac meis viciſſim date locum fallaciis.
SI. Fiat, geratur mos tibi. *PS.* ſed te volo
Domi uſque adeſſe. *SI.* quin tibi hanc operam dico.
CA. At ego ad forum ibo: jam hìc adero. *SI.* actutum redi.
PS. Suſpicio eſt mihi nunc vos ſuſpicarier,
Me iccirco hæc tanta facinora promittere,
Quî vos oblectem, hanc Fabulam dum tranſigam,
Neque ſim facturus, quod facturum dixeram:
Non demutabo. atque etiam certum, quod ſciam,
Quo ſim facturus pacto, nihil etiam ſcio;
Niſi quia futurum eſt. nam qui in ſcenam provenit
Novo modo, novum aliquid inventum afferre addecet.
Si id facere nequeat, det locum illi, qui queat.
Concedere aliquantiſper hinc mihi intrò libet,
Dum concenturio in corde ſycophantias.
Tibicen vos interea hic delectaverit.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

PROH Jupiter, ut mihi, quicquid ago, lepidè omnia proſperéque eveniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore conditum eſt conſilium.
" Nam ea STULTITIA EST, FACINUS magnum timido cordi credere. nam OMNES
" RES PERINDE ſunt, ut agas, ut eas magnifacias. nam ego in meo
Pectore prius ita paravi copias duplicis, triplicis, dolos,
Perfidias; ut ubicunque cum hoſtibus congrediar, majorum meorum
Fretus virtute dicam, meâ induſtriâ & malitiâ, fraudulentiâ,
Facilè ut vincam, facilè ut ſpoliem meos perduellis meis perfidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem meum, atque voſtrûm omnium
Ballionem exballiſtabo lepidè. date operam modò. hoc ego oppidum
Admœnire, ut hôc die capiatur, volo: atque ad hoc meas legiones
Adducam. ſi hoc expugno, facilem ego hanc rem meis civibus faciam.
Pòſt ad oppidum hoc vetus continuò mecum exercitum protinus abducam:
Indè me & ſimul participes omnes meos prædâ onerabo, atque opplebo:
Metum & fugam perduellibus meis *injiciam*, me eſſe ut ſciant natum.
Ego ſum genere gnatus, magna me facinora decet efficere,

Quæ

Quæ pòſt mihi clara, & diu clueant. ſed hunc quem video, quis hic eſt,
Qui oculis meis obviàm ignorabilis objicitur? libet ſcire
Quid hìc velit cum machærâ; & huic, quam rem agat, hinc dabo inſidias.

SCENA SECUNDA.

HARPAX, PSEUDOLUS.

HARPAX.

HI loci ſunt, atque hæ regiones, quæ mihi ab hero ſunt demonſtratæ:
Ut ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus meus Miles,
Septimas eſſe ædis à portâ, ubi ille habitat leno, cui juſſit
Symbolum me ferre, & hoc argentum. nimis velim, certum qui
Mihi faciat, Ballio leno ubi hìc habitat. *PS.* ſt. tace tace,
Meus hic eſt homo, nî omnes dî atque homines deſerunt. novo conſilio
Nunc mihi opus eſt: nova res ſubitò mihi hæc objecta eſt:
Hoc prævortar principio: illa omnia miſſa habeo, quæ antè agere occœpi.
Jam pol ego hunc ſtratioticum nuncium advenientem probè percutiam.
HA. Oſtium pultabo, atque intus evocabo aliquem foras,
PS. Quiſquis es, compendium ego te facere pultandi volo,
Nam ego precator & patronus foribus proceſſi foras.
HA. Tune es Ballio? *PS.* imò verò ego ejus ſum Subballio.
HA. Quid illuc verbi eſt? *PS.* condus-promus ſum, procurator peni.
HA. Quaſi te dicas atrienſem. *PS.* imò atrienſi ego impero.
HA. Quid tu! ſervúſne es, an liber? *PS.* nunc quidem etiam ſervio.
HA. Ita videre; & non videre dignus, qui liber ſies.
" *PS.* NON SOLES RESPICERE TE, cum dicas " injuſtè alteri?
HA. Hunc hominem malum eſſe oportet. *PS.* dî me ſervant atque amant.
Nam hic mihi incus eſt: procudam ego hodie hinc multos dolos.
HA. Quid illic ſecum ſolus loquitur? *PS.* quid ais tu adoleſcens? *HA.* quid eſt?
PS. Eſne tu, an non es, ab illo milite Macedonio,
Servus ejus, qui hinc à nobis eſt mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo Lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? *HA.* ſum. ſed ubi tu me noviſti gentium,
Aut vidiſti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhac
Nunquam adveni, neque te vidi ante hunc diem unquam oculis meis.
PS. Quia videre indè eſſe. nam olim cùm abiit, argento hic dies
Præſtituta eſt, quoad referret nobis: neque dum rettulit.
HA. Imò adeſt. *PS.* tún' attuliſti? *HA.* egomet. *PS.* quid dubitas dare?
HA. Tibi ego dem? *PS.* mihi hercle verò, qui res rationéſque heri
Ballionis curo, argentum accepto, expenſo, & cui debet dato.
HA. Siquidem hercle etiam ſupremi promptas theſauros Jovis,
Tibi libellam argenti nunquam credam. *PS.* dum tu ſtrenuas,
Res erit ſoluta. *HA.* vinctam potiùs ſic ſervavero.
PS. Væ tibi! tu inventus verò, meam qui forcilles fidem!
Quaſi mihi non ſexcenta tanta ſoli ſoleant credier!
HA. Poteſt, ut alii ita arbitrentur; & ego ut ne credam tibi.
PS. Quaſi tu dicas, me te velle argento circumducere.
HA. Imò verò quaſi tu dicas, quaſíque ego autem id ſuſpicer.
Sed quid eſt tibi nomen? *PS.* ſervus eſt huic lenoni Syrus,
Eum eſſe me dicam. Syrus ſum. *HA.* Syrus? *PS.* id eſt nomen mihi.
HA. Verba multa facimus! herus ſi tuus domi eſt, quin provocas:
Ut id agam, quod miſſus huc ſum; quicquid eſt nomen tibi.
PS. Si intus eſſet, evocarem. verùm ſi dare vis mihi,
Magis erit ſolutum, quàm ipſi dederis. *HA.* at enim ſcin' quid eſt?
Reddere hoc, non perdere, herus me miſit. nunc certò ſcio
Hoc febrim tibi eſſe, quia non licet huc injicere ungulas.
Ego, niſi ipſi Ballioni, nummum credam nemini.
PS. At illic nunc negotioſus eſt: res agitur apud judicem.
HA. Di bene vortant! at ego quando eum eſſe cenſebo domi,
Rediero. tu epiſtolam hanc à me accipe, atque illi dato.
Nam iſtic ſymbolum eſt inter herum meum & tuum de muliere.
PS. Scio equidem, ut qui argentum afferret, atque expreſſam imaginem
Suam huc ad nos, cum eo ajebat velle mitti mulierem.
Nam hic quoque exemplum reliquit ejus. *HA.* omnem rem tenes.
PS. Quid ego ni teneam? *HA.* dato ergo iſtum ſymbolum illi. *PS.* licet.
Sed quid eſt tibi nomen? *HA.* Harpax. *PS.* apage te; Harpax, haud places.
Huc quidem hercle haud ibis intrò; ne quid harpax feceris.
HA. Hoſtis vivos rapere ſoleo ex acie: *ex* hôc nomen mihi eſt.
PS. Pol te multo magis opinor vaſa ahenea ex ædibus.
HA. Non ita eſt. ſed ſcin' quid te orem, Syre? *PS.* ſciam, ſi dixeris.
HA. Ego devortor extra portam huc in tabernam tertiam,
Apud anum illam doliolarem, cludam, craſſam, Chryſidem.
PS. Quid nunc vis? *HA.* indè ut me arceſſas, herus tuus ubi venerit.
PS. Tuo arbitratu, maximè. *HA.* nam ut laſſus veni de viâ,
Me volo curare. *PS.* ſanè ſapis, & conſilium placet:
Sed videſis, ne in quæſtione ſis, quando arceſſam, mihi.
HA. Quin ubi prandero, dabo operam ſomno. *PS.* ſanè cenſeo
HA. Nunc quid vis? *PS.* dormitum ut abeas. *HA.* abeo. *PS.* atque audin' Harpage:
Jube ſis te operiri: beatus eris, ſi conſudaveris.

SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

DI immortales! conſervavit me illic homo adventu ſuo,
Suo viatico reduxit me uſque ex errore in viam.
Nam ipſa mihi Opportunitas non potuit opportuniùs
Advenire, quàm hæcce allata eſt mihi opportunè epiſtola.
Nam hæcce illata cornucopia eſt, ubi ineſt, quicquid volo.
Hic doli, hìc fallaciæ omnes ſunt: hìc ſunt ſycophantiæ,
Hic argentum, hìc amica amanti herili filio.
Atque ego nunc me glorioſum faciam ut copi' pectore;
Quo modo quicque agerem, ut Lenoni ſurriperem mulierculam;
Jam inſtituta, ornata, cuncta in ordine animo ut volueram,

Certa,

Certa, deformata habebam. ſed profectò hoc ſic erit:
“ Centum doctum hominum conſilia ſola hæc devincit Dea
“ Fortuna. atque hoc verum eſt: proinde ut quiſ-“ que fortunâ utitur,
“ Ita præcellet, atque exinde ſapere eum omnes dici-“ mus.
“ Bene ubi quod conſilium diſcimus accidiſſe; homi-“ nem catum
“ Eum eſſe declaramus: ſtultum autem illum, cui ver-“ tit malé.
Stulti haud ſcimus, fruſtra ut ſimus, cùm quod cupienter dari
Petimus nobis, quaſi, quid in rem ſit, poſſimus noſcere.
“ Certa amittimus, dum incerta petimus. at-“ que hoc evenit,
“ In labore atque in dolore ut mors obrepat inte-“ rim.
Sed jam ſatis eſt philoſophatum. nimis diu & longum loquor.
Dî immortales! aurichalco contrà non carum fuit
Meum mendacium, hic modò quod ſubitò commentus fui,
Quia Lenonis me eſſe dixi. nunc ego hâc epiſtolâ
Tris deludam; herum, & Lenonem, & qui hanc mihi dedit epiſtolam.
Euge, par pari! aliud autem, quod cupiebam, contigit.
Venit, eccum, Calidorus, ducit neſcio quem ſecum ſimul.

SCENA QUARTA.

CALIDORUS, CHARINUS, PSEUDOLUS.

CALIDORUS.

Dulcia atque amara apud te ſum elocutus omnia,
Scis amorem, ſcis laborem, ſcis egeſtatem meam.
CH. Commemini omnia: id tu modò, quid me vis facere, fac ſciam.
CA. Cùm hæc tibi alia ſum elocutus, ut ſcires, ſi ſcis, de ſymbolo.
CH. Omnia, inquam. tu modò, quid me facere vis, fac ut ſciam.
CA. Pſeudolus mihi ita imperavit, ut aliquem hominem ſtrenuum,
Benevolentem adducerem ad ſe. *CH.* ſervas imperium probé.
Nam & amicum & benevolentem ducis. ſed iſtic Pſeudolus
Novus mihi eſt. *CA.* nimiùm eſt mortalis graphicus: heuretes mihi eſt:
Is mihi hæc eſſe ſe effecturum dixit, quæ dixi tibi.
PS. Magnificè hominem compellabo. *CA.* cuja vox ſonat? *PS.* jo! jo!
Te te te tyranne, te rogo: qui imperitas Pſeudolo,
Quæro: quoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus, ter demeritas dem lætitias, de tribus
Fraude partas; per malitiam, & per dolum & fallaciam,
In libello hôc obſignato ad te attuli pauxillulo.
CA. Illic homo eſt. *CH.* ut paratragœdiat carnifex! *CA.* confer gradum
Contrà pariter. *PS.* porrige audaciter ad ſalutem brachium.
CH. Dic, utrum Spémne an Salutem te ſalutem, Pſeudole?
PS. Imò utrumque. *CH.* utrumque ſalve. ſed quid actum eſt? *PS.* quid times?
CA. Attuli hunc. *PS.* quid? attuliſti? *CA.* adduxi, volui dicere.
PS. Quis iſtic eſt? *CA.* Charinus. *PS.* euge! jam χαεῖνον οἰωνὸν ποιῶ.
CH. Quin tu quicquid opu'ſt, mihi audacter imperas. *PS.* jam gratiam.
Bene ſit, Charine! nolo tibi moleſtos eſſe nos.
CH. Vos moleſtos mihi? moleſtum eſt *id* quidem. *PS.* tum tu igitur mane.
CH. Quid iſtuc eſt? *PS.* epiſtolam modò hanc intercepi, & ſymbolum.
CH. Symbolum? quem ſymbolum? *PS.* qui à milite allatu'ſt modó.
Ejus ſervo, qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arceſſebat; ei os ſublevi modó.
CA. Quomodo? *PS.* horum cauſâ hæc agitur ſpectatorum Fabula.
Hi ſciunt, qui hìc affuerunt, vobis pòſt narravero.
CA. Quid nunc agimus? *PS.* liberam hodie tuam amicam amplexabere.
CA. Egóne? *PS.* túte. *CA.* ego? *PS.* ipſus, inquam: ſi quidem hoc vivet caput.
Si modò mihi hominem invenietis properé. *CA.* quâ facie? *PS.* malum,
Callidum, doctum, qui quanto principium prehenderit,
Porrò ſuâ virtute teneat, quid ſe facere oporteat.
Atque eum, qui non hic uſitatus ſæpe ſit. *CH.* ſi ſervos eſt,
Nunquid refert? *PS.* imò multò mavolo quàm liberum.
CH. Poſſe opinor me dare hominem tibi malum & doctum; modò
Qui à patre advenit Caryſto: nec dum exiit ex ædibus
Quóquam, neque Athenas advenit, unquam ante heſternum diem.
PS. Bene juvas. ſed quinque inventis opus eſt argenti minis
Mutuis, quas hodie reddam: nam unam hujus mihi debet pater.
CH. Ego dabo, ne quære aliunde. *PS.* ô hominem opportunum mihi!
Etiam opu'ſt chlamyde & machærâ, & petaſo. *CH.* poſſum à me dare.
PS. Dî immortales! non Charinus mihi hic quidem eſt, ſed copia.
Sed iſtic ſervus, ex Caryſto huc qui advenit, quid ſapit?
CH. Uſque à cunabulis. *PS.* manuleatam tunicam habere hominem decet.
Ecquid habet is homo aceti in pectore? *CH.* atque acidiſſimi.
Quid, ſi opus ſit, ut dulce promat indidem, ecquid habet? *CH.* rogas?
Murrhinam, paſſum, defrutum, melinam, mel quojuſmodi.
Quin in corde inſtruere quondam cœpit thermopolium.
PS. Eugepæ! lepidè, Charine, me meo ludo lamberas.
Sed quid nomen eſſe dicam ego iſti ſervo? *CH.* Simiæ.
PS. Scitne in re advorſâ verſari? *CH.* turbo non æquè citus eſt.
PS. Ecquid argutus eſt? *CH.* malorum facinorum ſæpiſſime.
PS. Quid, cùm manifeſtò tenetur? *CH.* anguilla'ſt, elabitur.
PS. Ecquid is homo ſcitus eſt? *CH.* plebiſcitum non eſt ſcitius.
PS. Probus homo eſt, ut prædicare te audio. *CH.* imò ſi ſcias;
Ubi te aſpexerit, narrabit ultro, quid ſeſe velis.
Sed quid es acturus? *PS.* dicam: ubi hominem exornavero,
Subdititium fieri ego illum militis ſervum volo:
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis:
Mulierem ab lenone abducat. hem tibi omnem fabulam!
Cæterùm quo quicque pacto faciat, ipſi dixero.
CA. Quid nunc igitur ſtamus? *PS.* hominem cum ornamentis omnibus
Exornatum adducite ad me, jam ad trapezitam Æſchinum.
Sed properate. *CH.* priùs illic erimus, quàm tu. *PS.* abite ergo ocyús.
Quicquid incerti mihi in animo priùs, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet: nunc defecatum eſt; cor mihi nunc pervium'ſt.
Omnes ordines ſub ſignis ducam, legiones meas,
Avi ſiniſtrâ, auſpicio liquido, atque ex ſententiâ:
Confidentia eſt inimicos meos me poſſe perdere.

Nunc

Nunc ibo ad forum, atque uuerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, doctè ut hanc ferat fallaciam.
Jam ego hoc ipſum uppidum expugnatum faxo erit lenunium.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

PUER.

CUI ſervitutem dî danunt lenoniam
Puero, atque eidem ſi addunt turpitudinem,
Næ illi, quantum ego nunc corde conſpicio meu,
Malam rem magnam, multáſque ærumnas danunt.
Velut hæc mihi evenit ſervitus, ubi ego omnibus
Parvis magníſque miſeriis præfulcior :
Neque ego amatorem mihi iuvenire illum queo :
Qui amet me, ut euret tandem uitidiuſculé.
Nunc huic lenoni eſt hodie natalis dies,
Interminatus eſt à minimo ad maximum,
Si quis non hodie munus miſiſſet ſibi,
Eum cras cruciatu maximo perbitere.
Nunc ueſcio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud poſſum, quod illi, qui poſſunt, ſolent.
Nunc uiti lenoni munus hodie miſero,
Cras mihi potandus fructus eſt fullonius.
Eheu ! quàm illæ rei ego etiam uunc ſum parvulus !
Atque ædepol ut nunc malè eum metuo, miſer !
Si quiſpiam det, quui manus gravior ſiet,
Quanquam illud ajunt magno gemitu fieri,
Comprimere dentes videur poſſe aliquo modo.
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit ſe dumum, & ducit coquum.

SCENA SECUNDA.

BALLIO, COCUS, PUER.

BALLIO.

FURUM coquinum qui vocant, ſtultè vocant,
Nam non coquinum eſt, verùm furinum eſt forum :
Nam ſi ego juratus pejorem hominem quærerem,
Coquum non potui, quàm hunc, quem duco, ducere,
Multiloquum, glorioſum, inſulſum, inutilem :
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad ſe noluit,
Ut eſſet hìc, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic ſolus illis coquere, quod placeat, poteſt.
CO. Si me arbitrabare iſtu pacto, ut prædicas,
Cur conducebas ? *BA.* inopiâ : alius non erat.
Sed cur ſedebas in foro, ſi eras coquus
Tu ſolus præter alios ? *CO.* egu dicam tibi :
Huminum avaritiâ egu ſum factus improbior coquus,
Nun meupte ingeniu. *BA.* quâ iſtuc ratione ? *CO.* eloquar.
Quia enim cùm extemplu veniunt conductum coquum,
Nemo illum quærit, qui optimus, & cariſſimu'ſt :
Illum conducunt potiùs, qui viliſſimu'ſt.
Hoc egu fui hodie ſulus ubſeſſor fori.
Illi drachmis iiſſent miſeri : me nemo poteſt
Minoris quiſquam nummo, ut ſurgam, ſubigere.
Nun egu item cœnam condiu, ut alii coqui,
Qui mihi cundita prata in patinis proferunt ;
Boves qui convivas faciunt, herbáſque uggerunt ;
Eas herbas herbis aliis porrò condiunt,
Indunt coriandrum, ſeniculum, allium, atrum olus,
Appouunt rumicem, braſſicam, betam, blitum,
Eo laſerpicii libram pondo diluunt :
Teritur ſinapis ſcelerata cum illis : qui terunt,
Priuſquam triverunt, oculi ut exſtillent, facit.
Ei homines cœnas ſibi coquint. cùm condiunt,
Non condimentis condiunt, ſed ſtrigibus,
Vivis convivis inteſtina quæ exedint.
Hoc hìc quidem homines tam brevem vitam colunt.
Cùm haſce herbas hujuſmodi in ſuum alvum congerunt,
Formidoloſas dictu, non eſu modò.
Quas herbas pecudes non edunt ; homines edunt.
BA. Quid tu ? divinis condimentis utere,
Qui prorogare vitam poſſis hominibus,
Qui ea culpes condimenta ? *CO.* audacter dicito.
Nam vel ducenos annos poterunt vivere,
Meas qui eſitabunt eſcas, quas condivero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
Aut ſipolindrum, aut macidem, aut ſaucaptidem,
Eæ ipſæ ſeſe patinæ fervefaciunt illicu.
Hæc ad Neptuni pecudes condimenta ſunt :
Terreſtres pecudes cicimandro condio,
Aut happalopſide, aut cataractria. *BA.* at te Jupiter
Diſque omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cúmque tuis *iſtis* omnibus mendaciis.
CO. Sine ſis luqui me. *BA.* loquere, atque in malam crucem.
CO. Ubi umnes patinæ fervent, omnis aperio,
Is odos demiſſis pedibus in cælum volat :
Eum in odorem cœnat Jupiter cotidie.
BA. Odor demiſſis pedibus ? *CO.* peccavi inſciens.
BA. Quid eſt ? *CO.* quia enim demiſſis manibus volui dicere.
BA. Si nuſquam is coctum, quidnam cœnat Jupiter ?
CO. It incœnatus cubitum. *BA.* i in malam crucem.
Iſtaccine cauſâ tibi hodie nummum dabo ?
CO. Fateor equidem, eſſe me cocum cariſſimum :
Verùm pru pretio facio ut upera appareat
Mea, quò conductus veni. *BA.* ad furandum quidem.
CO. An invenire poſtulas quemquam coquum,
Niſi miluinis aut aquilinis ungulis ?
BA. An tu coquinatum te ire quóquam poſtulas,
Quin ibi conſtrictis ungulis cœnam coquas ?
Nunc adeò tu, qui meus es, jam edicu tibi,
Utì noſtra properes amoliri umnia :
Tum ut hujus oculos in oculis habeas tuis :
Quoquò hic ſpectabit, eò tu ſpectatu ſimul :
Si quò hic gradietur, pariter prugredimitor.
Manum ſi protollet, pariter profertu manum.
Suum ſi quid ſumet, id tu ſinito ſumere :
Si nuſtrum ſumet ; tu tenetu altrinſecus.
Si iſte ibit, ito ; ſtabit, aſtatu ſimul.
Si conquiniſcet iſtic, conquiniſcito ſimul.
Item his diſcipulis privos cuſtodes dabo.
CO. Habe modò bonum animum. *BA.* quæſu quî poſſim, doce,
Animum *bonum* habere, qui te ad me adducam domum ?
CO. Quia ſorbitione faciam ego te hudie meâ,
Item ut Medea Peliam concoxit ſenem :
Quem medicamento, & ſuis venenis dicitur
Feciſſe rurſus ex ſene adoleſcentulum :
Item ego te faciam. *BA.* eho, an *tu* etiam veneficus ?
CO. Imò ædepol verò hominum ſervatot magís.
BA. Hem mane. quanti iſtuc unum me coquinare perdoces ?
CO. Quid ? *BA.* ut te ſervem, ne quid ſurripias mihi.
CO. Si credis, nummo ; ſi non, ne minâ quidem.
Sed utrùm amicis hodie, an inimicis tuis
Daturus cœnam ? *BA.* pol egu amicis, ſcilicet.
CO. Quin tu illus inimicos potiùs quàm amicos vocas :
Nam ego ita convivis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita ſuavitate condiam,
Ut quiſque quicque conditum guſtaverit,
Ipſos ſibi faciam ut digitos prærodat ſuos.
BA. Quæſu hercle priuſquam quicquam convivis dabis,
Guſtato túte priùs, & diſcipulis datu,
Ut prærodatis veſtras furtificas manus.
CO. Fortaſſe hæc tu nunc mihi non credas, quæ loquor.
BA. Moleſtus ne ſis, nimiùm jam tinnis, non places.
Hem ! illìc ego habitu. intrò huc abi, & cœnam coque
Properé. *CO.* quin is accubitum, & convivas cedò :
Corrumpitur jam cœna. *BA.* hem ! ſubolem ſis vide !
Jam hic quuque ſceleſtus, eſt coqui ſublingio.
Profectò, quid nunc primùm caveam, neſcio.

Ita

Its in ædibùs ſunt fures: prædo in proximo eſt.
Jam à me hic vicinus apud forum paulò priùs
Pater Calidori opere petivit maximo,
Ut mihi caverem à Pſeudolo ſervo ſuo,
Neu fidem ei haberem. nam eum circumire in hunc diem,
Ut me, ſi poſſet, muliere intervorteret,
Eum promiſiſſe firmiter dixit ſibi,
Seſe abducturum à me dolis Phœnicium.
Nunc ibo intrò, atque edicam familiaribus,
Profectò ne quis quicquam credat Pſeudolo.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, SIMIA.

PSEUDOLUS.

SI unquam quemquam di immortales voluère eſſe auxilio adjutum,
Tum me & Calidorum ſervatum volunt eſſe, & lenonem extinctum,
Cùm te adjutorem genuere mihi, tam doctum hominem atque aſtutum.
Sed ubi illic eſt? ſúmne ego homo inſipiens, qui hæc mecum egomet loquor ſolus?
Dedit verba mihi hercle, ut opinor, malus cùm malos ſtultè cavi.
Tum pol ego interii, homo ſi ille abiit: neque hoc opus, quod volui, ego hodie efficiam.
Sed eccum! video verbeream ſtatuam. ut magnificè infert ſeſe!
Hem! te hercle ego circumſpectabam: nimis metuebam malè, ne abiiſſes.
SI. Fuit meum officium, ut facerem; fateor. *PS.* ubi reſtiteras? *SI.* ubi mihi libitum eſt.
PS. Iſtuc ego jam ſatìs ſcio. *SI.* cur ergo, quod ſcis, me rogas? *PS.* at hoc volo monere te.
SI. Monendus ne me moneat. *PS.* nimis tandem ego abs te contemnor.
SI. Quippe ego te ni contemnam, ſtratioticus homo qui cluear? *PS.* jam
Hoc volo, quod occeptum'ſt, agi. *SI.* nunquid agere aliud me vides?
PS. Ambula ergo citó. *SI.* imò otioſè volo. *PS.* hæc ea occaſio eſt. dum ille dormit,
Volo tu prior ut occupes adire. *SI.* quid properas? placidé.
Ne time. ita ille faxit Jupiter! ut ille palàm ibidem aſſiet,
Quiſquis ille eſt, qui adeſt à Milite. nunquam ædepol erit ille potior
Harpax, quàm ego. habe animum bonum: pulcre ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo
Militarem advenam, ipſe ſeſe ut neget eum eſſe qui ſiet,
Méque ut eſſe autumet, qui ipſus eſt. *PS.* quî poteſt? *SI.* Occidis me,
Cùm iſtuc rogitas. *PS.* ô hominem lepidum! te quoque etiam dolis
Atque etiam mendaciis, Jupiter te mihi ſervet.
SI. Imò mihi. ſed vide, ornatus hic ſatis me condecet?
PS. Optimè habet. *SI.* eſto. *PS.* tantum tibi boni di immortales duint,
Quantum tu tibi optes. nam ſi exoptem, quantum dignus, tantum dent,
Minus nihilo eſt. neque ego hôc homine quenquam vidi magìs malum
Et maleficum. *SI.* tún' id mihi? *PS.* taceo. ſed ego quæ tibi dona
Dabo & faciam, ſi hanc rem ſobriè accuraſſis! *SI.* potin' ut taceas?
" MEMOREM immemorem facit, qui monet, quod
" memor meminit. teneo omnia.
In pectore condita ſunt, meditati ſunt doli doctè. *PS.* probus hic eſt
Homo. *SI.* neque hic eſt, neque ego. *PS.* at vide ne titubes. *SI.* potín' ut taceas?
PS. Ita me dii ament. *SI.* ita non facient, mera jam mendacia fundes.
PS. Ut ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo, & metuo, & magnifico!
SI. Ego iſtuc aliis dare condidici. mihi obtrudere non potes palpum.
PS. Ut ego te hodie accipiam lepidè, ubi effeceris hoc opus! *SI.* ha ha he!
PS. Lepido victu, vino, unguentis, & inter pocula pulpamentis:
Ibidem unà aderit mulier lepida, tibi ſavia, ſuper ſavia quæ det.
SI. Lepidè accipis me. *PS.* imò ſi efficis, tum faxo magis dicas.
SI. Niſi effecero, cruciabiliter carnifex me accipito.
Sed propera mihi monſtrare, ubi oſtium lenonis ædium.
PS. Tertium hoc eſt. *SI.* ſt! tace, ædes hiſcunt. *PS.* credo, animo malè'ſt
Ædibus. *SI.* quid jam? *PS.* quia ædepol ipſum Lenonem evomunt.
SI. Illiccine eſt? *PS.* illic eſt. *SI.* mala merx eſt. *PS.* illuc ſis vide:
Non prorſus, verùm ex tranſverſo cedit, quaſi cancer ſolet.

SCENA SECUNDA.

BALLIO, PSEUDOLUS, SYCOPHANTA.

BALLIO.

MINÙS malum hunc hominem eſſe opinor, quàm eſſe cenſebam coquum:
Nam nihil etiam dum harpagavit, præter cyathum & cantharum.
PS. Heus tu! nunc occaſio eſt & tempus. *SY.* tecum ſentio.
PS. Ingredere in viam doloſè: & ego hic in inſidiis ero.
SY. Habui numerum ſedulò, hoc eſt ſextum à portâ proximum
Angiportum, in id angiportum me devorti juſſerat.
Quotumas ædis dixerit, id ego admodum incertò ſcio.
BA. Quis hic homo chlamydatus eſt, aut unde eſt, aut quem quæritat?
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
SY. Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi, quod quæro, certius.
BA. Ad me adit rectâ. unde ego hominem hunc eſſe dicam gentium!
SY. Heus tu, qui cum hirquinâ barbâ ſtas, reſponde, quod rogo.
BA. Eho, an non priùs ſalutas? *SY.* nulla eſt mihi ſalus dataria.
BA. Nam pol hinc tantundem accipies. *PS.* jam indè à principio probi.
SY. Ecquem in angiporto hôc hominem tu noviſti? te rogo.
BA. Egomet me. *SY.* pauci iſtuc faciunt homines, quod tu prædicas,
Nam in foro VIX DECIMUS quiſque eſt, qui ipſus ſeſe noverit.
PS. Salvus ſum! jam philoſophatur. *SY.* hominem ego hic quæro malum,
Legirupam, impium, perjurum, atque improbum. *BA.* me quæritat:
Nam illa *mea* ſunt cognomenta, nomen ſi memoret modó.
Quid eſt ei homini nomen? *SY.* Leno Ballio. *BA.* ſcivſu' ego?
Ipſe ego is ſum, adoleſcens, quem tu quæritas. *SY.* túne es Ballio?
BA. Ego enimvero is ſum. *SY.* ut veſtitus eſt perfoſſor parietum!
BA. Credo, in tenebris conſpicatus ſi ſis me, abſtineas manum.
SY. Herus meus tibi me ſalutem multam voluit dicere.
Hanc epiſtolam accipe à me, hanc me tibi juſſit dare.
BA. Quis is homo'ſt, qui juſſit? *PS.* Perii, nunc homo in medio luto eſt,

Nomen

Nomen neſcit. hæret hæc res. *BA.* quem hanc miſiſſe ad me autumas?
ST. Noſce imaginem: túte ejus nomen memorato mihi,
Ut ſciam te Ballionem eſſe ipſum. *BA.* cedò mihi epiſtulam.
ST. Accipe: cognoſce ſignum. *BA.* oho! Polymachæroplacides
Purus putus eſt ipſus: novi: heus! *ST.* Polymachæroplacides
Nomen eſt. ſcio jam tibi me rectè dediſſe epiſtolam:
Poſtquam Polymachæroplacidæ elocutus nomen es.
BA. Sed quid agit is? *ST.* quod homo ædepol fortis, atque bellator probus.
Sed propera hanc pellegere quæſo epiſtolam; ita negotium eſt;
Atque accipere argentum actutum, mulierémque mihi emittere.
Nam neceſſe hodie Sicyoni me eſſe, aut cras mortem exſequi,
Ita herus meus eſt imperioſus. *BA.* novi, notis prædicas.
ST. Propera pellegere epiſtolam ergo. *BA.* id ago, ſi taceas modò.
Miles lenoni epiſtolam
Conſcriptam mittit Polymachæroplacides,
Imaginem obſignatam, quæ inter nos duo
Convenit olim. *ST.* ſymbolum eſt in epiſtolâ.
BA. Video, & cognoſco ſignum. ſed in epiſtolâ
Nullam ſalutem mitteréne ſcriptam ſolet?
ST. Ita militaris diſciplina eſt, Ballio:
Manu ſalutem mittunt benevolentibus;
Eâdem malam rem mittunt malevolentibus.
Sed ut occepiſti, perge operam experirier,
Quid epiſtola iſta narret. *BA.* auſculta modó.
Harpax calator meus eſt, ad te qui venit.
Túne is es Harpax? *ST.* ego ſum; atque ipſe Harpax quidem.
BA. Qui epiſtolam iſtam fert, ab eo argentum accipi;
Et cum eo ſimitu mulierem mitti volo.
Salutem ſcriptam dignum eſt dignis mittere:
Te ſi arbitrarem dignum, miſiſſem tibi.
ST. Quid nunc? *BA.* Argentum des; abducas mulierem.
ST. Uter remoratur? *BA.* quin ſequere ergo intró. *ST.* ſequor.

SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

PEJOREM ego hominem magiſque verſutè malum
Nunquam ædepol quenquam vidi, quàm hic eſt Simia.
Nimisque ego illum hominem metuo & formido malè,
Ne malus item erga me ſit, ut erga illum fuit,
Ne in re ſecundâ nunc mihi obvertat cornua;
Si occaſionem capſit, qui ſiet malus.
Atque ædepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu ſum maximo, triplici modò.
Primum omnium jam hunc comparem metuo meum,
Ne deſerat me, atque ad hoſtis tranſeat.
Metuo autem, ne herus redeat etiam dum à foro,
Ne captâ prædâ capti prædones fuant.
Cùm hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax adveniat,
Priuſquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perii hercle! nimiùm tardè egrediuntur foras.
Cor colligatis vaſis exſpectat meum,
Si non educat mulierem ſecum ſimul,
Ut exulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor ſum: vici cautos cuſtodes meos.

SCENA QUARTA.

SYCOPHANTA, PSEUDOLUS.

SYCOPHANTA.

NE plora: neſcis ut res ſit, Phœnicium,
Verùm haud multò pòſt ſaxo ſcibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedonienſem, qui te nunc flentem facit.
Cujam eſſe te vis maximè, ad eum duco te:
Calidorum haud multò pòſt ſaxo amplexabere.
PS. Quid tu intus quæſo deſediſti? quàm diu
Mihi cor retunſum 'ſt oppugnando pectore!
ST. Occaſionem reperiſti, verbero,
Ubi perconteris me inſidiis hoſtilibus:
Quin hinc metimur gradibus militariis.
PS. Atque ædepol, quanquam nequam homo es, rectè mones.
Ite hàc triumphi ad cantharum rectâ viâ.

SCENA QUINTA.

BALLIO.

HA hæ! nunc demum mihi animus in tuto eſt loco,
Poſtquam iſte hinc abiit, atque abduxit mulierem.
Mihi libet nunc venire Pſeudolum ſcelerum caput,
Et abducere à me mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis ſatis certò ſcio,
Ego perjurare mavellem me millies,
Quàm mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, ſi convenero.
Verùm in piſtrinum, credo, ut convenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obviàm veniat velim,
Ut meâ lætitiâ lætus-promiſcam fier.

SCENA SEXTA.

SIMO, BALLIO.

SIMO.

VISO, quid rerum meus Ulyſſes egerit,
Jámne habeat ſignum ex arce Ballionià.
BA. O fortunate, cedò fortunatam manum,
Simo. *SI.* quid eſt? *BA.* jam. *SI.* quid jam? *BA.* nihil eſt, quod metuas. *SI.* quid eſt?
Venítne homo ad te? *BA.* non. *SI.* quid eſt igitur boni?
BA. Minæ viginti ſanæ ac ſalvæ ſunt tibi,
Hodie quas abs te indè eſt inſtipulatus Pſeudolus.
SI. Velim quidem hercle. *BA.* roga me viginti minas.
Si ille hodie illâ ſit potitus muliere,
Sive eam tuo gnato hodie, ut promiſit, dabit.
Rogato hercle obſecro! geſtio promittere.
Omnibus modis tibi eſſe rem ut ſalvam ſcias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
SI. Nullum periclum eſt, quod ſciam, ſtipularier.
Ut concepiſti verba, Viginti minas
Dabiſn'? *BA.* dabuntur. *SI.* hoc quidem actum'ſt haud malé.
Sed hominem conveniſtin'? *BA.* imò ambos ſimul.
SI. Quid ait? quid narrat? quæſo! quid dicit tibi?
BA. Nugas theatri, verba quæ in Comœdiis
Solent Lenoni dici, quæ pueri ſciunt:
Malum & ſceleſtum, & perjurum ajebat eſſe me.
SI. Pol haud mentitu'ſt. *BA.* ergo haud iratus fui.
" Nam QUANTI REFERT TE nec rectè dicere,
Qui nihili faciat, quiſque inficias non eat?
SI. Quid eſt, quod non metuas ab eo? id audire expeto.
BA. Quia nunquam ab me abducet mulierem jam; nec poteſt.
Meminiſtíne tibi me dudum dicere,
Eam væniſſe militi Macedonio?
SI. Memini. *BA.* hem illius ſervos huc ad me argentum attulit,
Et obſignatum ſymbolum. *SI.* quid poſtea?
BA. Qui inter me atque illum militem convenerat:
Is ſecum abduxit mulierem haud multò priús.
SI. Bonân' fide iſtuc dicis? *BA.* unde ea ſit mihi?
SI. Vide modò, ne illic ſit contechnatus quippiam.
BA. Epiſtola atque Imago me certum facit.
Quin jam quidem illam in Sicyonem ex urbe adduxit modó.
SI. Bene hercle factum. quid ego ceſſo, Pſeudolum
Facere, ut det nomen ad molarum coloniam?
Sed quis hic homo eſt chlamydatus? *BA.* non ædepol ſcio,
Niſi ut obſervemus quò eat, aut quam rem gerat.

SCENA SEPTIMA.

HARPAX, SIMO, BALLIO.

HARPAX.

MALUS & nequam eſt homo, qui nihili imperium heri
Sui ſervus facit. NIHILI EST autem, ſuum
Qui officium facere immemor eſt, niſi adeò monitus.
Nam qui liberos eſſe illico ſe arbitrantur,
Ex conſpectu heri ſi ſui ſe abdiderunt,
Luxuriantur, luſtrantur, comedunt, quod
Habent, ii nomen diu ſervitutis ferunt:
Nec boni ingenii quicquam in his ineſt, niſi ut im-
Probis ſe artibus teneant. cum his mihi nec locus, nec ſermo
Convenit, neque his unquam nobilis fui.
Ego, ut mihi imperatum eſt, etſi abeſt, hìc adeſſe herum
Arbitror. nunc ego illum metuo, cùm hìc non adeſt;
Ne, cùm adſiet, metuam. ei rei operam dabo.
Nam *me* in tabernâ uſque adhuc ſineret Syrus,
Cui dedi ſymbolum: manſi, ut juſſerat:
Leno ubi eſſet domi, me ajebat arceſſere.
Verùm ubi is non venit, nec vocat; venio huc ultro,
Ut ſciam, quid rei ſiet: ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam eſt melius, quàm ut hoc pultem, atque aliquem
Evocem huc intus. Leno argentum hoc volo à me accipiat,
Atque amittat mulierem *nunc* mecum ſimul.
BA. Heus tu? *SI.* quid vis? *BA.* hic homo meu'ſt. *SI.* quî dum? *BA.* quia
Præda hæc mea eſt: ſcortum quærit, habet argentum.
Jam admordere hunc mihi lubet.
SI. Jámne illum comeſurus es? *BA* dum recens eſt,
Dum datur, dum calet, devorari decet: nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt,
Augent rem meam mali; populi ſtrenui
Damno mihi, improbi uſui ſunt. *SI.* malum!
Quod tibi dei dabunt, qui ſic ſceleſtus.
HA. Me nunc commoror, cùm has fores non ferio,
Ut ſciam, ſítne Ballio domi. *BA.* Venus mihi hæc
Bona dat, at cùm hos huc adigit lucrifugas, damni-
Cupidos, qui ſe ſuámque ætatem bene curant;
Edunt, bibunt, ſcortantur. Illi ſunt alio ingenio atque tu,
Qui neque tibi bene eſſe patere; & illis, quibus eſt, invides.
HA. Heus! ubi eſtis vos? *BA.* hic quidem ad me rectâ habet rectam viam.
HA. Heus! ubi eſtis vos? *BA.* heus! adoleſcens, quid iſtic debetur tibi?
Bene ego ab hôc prædatus ibo: novi! bona ſcæva eſt mihi.
HA. Ecquis hoc aperit? *BA.* heus chlamydate, quid iſtic debetur tibi?
HA. Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.
BA. Quiſquis es, adoleſcens, operam fac compendî quærere.
HA. Quid jam? *BA.* quia te *is* ipſus coràm præſens præſentem videt.
HA. Tún' is es? *SI.* chlamydate! caveſis tibi à curio infortunio,
Atque in hunc intende digitum: hic Leno eſt. *BA.* at hic eſt vir probus.
Sed tu, bone vir, flagitare ſæpe clamore in foro,
Cùm libella nuſquam eſt, niſi quid Leno hic ſubvenit tibi.
HA. Quin tu mecum fabulare? *BA.* fabulor. quid vis tibi?
HA. Argentum accipias. *BA.* jamdudum, ſi des, porrexi manum.
HA. Accipe: hìc ſunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.
Hoc tibi herus me juſſit ferre Polymachæroplacides,
Quod deberet, atque ut mecum mitteres Phœnicium.
BA. Herus tuus? *HA.* ita dico. *BA.* miles? *HA.* ita loquor. *BA.* Macedonius?
HA. Admodum, inquam. *BA.* te ad me miſit Polymachæroplacides?
HA. Vera memoras. *BA.* hoc argentum ut mihi dares? *HA.* ſi tu quidem es
Leno Ballio. *BA.* atque ut à me mulierem abduceres? *HA.* ita.
BA. Phœniciúmne eſſe dixit? *HA.* rectè meminiſti. *BA.* mane:
Jam redeo ad te. *HA.* at maturatè propera. nam propero; vides
Jam die multum eſſe. *BA.* video. hunc advocare etiam volo.
Mane modò iſtic. jam revertar ad te. quid nunc fiet, Simo?
Quid agimus? manifeſtò hunc hominem teneo, qui argentum attulit.
SI. Quid jam? *BA.* an neſcis, quæ ſit hæc res? *SI.* juxta cum ignatiſſimis.
BA. Ædepol hominem verberonem Pſeudolum! ut doctè dolum
Commentu'ſt! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui arceſſeret.
Pſeudolus tuus allegavit hunc, quaſi à Macedonio
Milite eſſet. *SI.* habéſne argentum ab homine? *BA.* rogitas, quod vides?
SI. Heus! memento ergo dimidium iſthinc mihi de prædâ dare:
Commune iſtuc eſſe oportet. *BA.* quid, malúm? id totum tuum eſt.
HA. Quàm mox mihi operam das? *BA.* tibi do equidem. quid nunc mihi es auctor, Simo?
SI. Exploratorem hunc faciamus ludo ſuppoſititium.
BA. Adeò, donicum ipſus ſeſe ludos fieri ſenſerit:
Sequere. quid ais? nempe tu illius ſervus es? *HA.* planiſſimè.
BA. Quanti te emit? *HA.* ſuarum in pugnâ virium victoriâ.
Nam ego eram domi imperator ſummus in patriâ meâ.
BA. An etiam ille unquam expugnavit carcerem, patriam tuam?
" *HA.* CONTUMELIAM ſi dices, audies. *BA.* quotumo die
Ex Sicyone huc perveniſti? *HA.* altero ad meridiem.
BA. Strenuè me hercle iſti. quamvis pernix hic eſt homo!
Ubi ſuram aſpicias, ſcias poſſe eum gerere craſſas compedes.
Quid ais? túne etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?
SI. Scilicet. *BA.* etiámne facere ſolitus es? ſcin' quid loquar?
SI. Scilicet ſolitum eſſe. *HA.* ſanſne eſtis? *BA.* quid hoc, quod te rogo?
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas ſimul?
Conveniebátne in vaginam tuam machæra militis?
HA. I in malam crucem. *BA.* ire licebit tibi tamen hodie tempori.
HA. Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum? *BA.* mane.
HA. Quid maneam? *BA.* chlamydem hanc commemores, quanti conducta'ſt. *HA.* quid eſt?
BA. Quid meret machæra? *HA.* helleboram hiſce hominibus eſt opus.
BA. Eho! *HA.* mitte. *BA.* quid mercedis petaſus hodie domino demeret?
HA. Quid, domino? quid ſomniatis? mea quidem hæc habeo omnia,
Meo peculio empta. *BA.* nempe quod femina ſumma ſuſtinent.
HA. Uncti hi ſunt ſenes, fricari ſeſe ex antiquo volunt.
BA. Reſponde obſecro hercle hoc verò ſeriò, quod te rogo:
Quid meres? quantillo argento te conduxit Pſeudolus?
HA. Quid iſtic Pſeudolu'ſt? *BA.* præceptor tuus, qui te hanc fallaciam
Docuit, ut fallaciis hinc à me mulierem abduceres.
HA. Quem tu Pſeudolum, quas tu mihi prædicas fallacias?
Quem ego hominem nullius coloris novi. *BA.* non tu illinc abis?

Nihil

Nihil eſt hodie hìc Sycophantis quæſtûs: proin tu Pſeudolo
Nuncies; abduxiſſe alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. *HA.* is quidem ædepol Harpax ego ſum. *BA.* imò ædepol eſſe vis.
Purus putus hic ſycophanta eſt. *HA.* ego tibi argentum dedi,
Et dudum adveniens extemplo ſymbolum ſervo tuo,
Heri imagine obſignatam epiſtolam hìc ante oſtium.
BA. Meo tu epiſtolam dediſti ſervo? cui ſervo? *HA.* Syro.
BA. Non confidit. ſycophanta hic nequam eſt: nugis meditatur malè.
Ædepol hominem verberonem Pſeudolum! ut doctè dolum
Commentu'ſt! tantumdem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui abduceret.
Nam illam epiſtolam ipſus verus Harpax huc ad me attulit.
HA. Harpax ego vocor: ego ſervus ſum Macedonis militis.
Ego nec ſycophantioſè quicquam ago, nec maleficè,
Neque iſtum Pſeudolum mortalis qui ſit novi, neque ſcio.
SI. Tu, niſi mirum'ſt, Leno, planè perdidiſti mulierem.
BA. Ædepol næ iſtuc magìs magiſque metuo, cùm verba audio.
SI. Mihi quoque ædepol jamdudum ille Syrus cor perfrigefacit,
Symbolum qui hoc accepit. mira ſunt! Pſeudolus eſt.
Eho tu! quâ facie fuit dudum, cui dediſti ſymbolum?
HA. Rufus quidam, ventrioſus, craſſis ſuris, ſubniger,
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. *SI.* perdidiſti, poſtquam dixiſti pedes.
Pſeudolus fuit ipſus. *BA.* actum eſt de me. jam morior, Simo.
HA. Hercle haud te ſinam emoriri, niſi argentum mihi redditur,
Viginti minæ. *SI.* atque etiam mihi aliæ viginti minæ.
BA. Auferetur id præmium à me, quod promiſi per jocum?
" *SI.* De improbis viris auferri præmium & præ-
" dam decet.
BA. Saltem Pſeudolum mihi dedas. *SI.* Pſeudolum ego dedam tibi?
Quid deliquit? dixin', ab eo tibi ut caveres, centies?
BA. Perdidit me. *SI.* at me viginti commodis multavit minis.
BA. Quid nunc faciam? *HA.* ſi mihi argentum dederis, te ſuſpendito.
BA. Dî te perdant! ſequere ſis me ergo hàc ad forum, ut ſolvam. *HA.* ſequor.
BA. Hodie ego peregrinos abſolvam, cras agam cum civibus.
Pſeudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegavit, mulierem qui abduceret.
Sequere tu. nunc ne exſpectetis, dum hàc domum redeam viâ.
Ita res geſta eſt: angiporta hæc certum eſt conſectarier.
HA. Si gradcrere tantum, quantum loquere, jam eſſes ad forum.
BA. Certum'ſt mihi emortualem facere ex natali die.

SCENA OCTAVA.

SIMO.

Bene ego illum tetigi! bene autem ſervus inimicum ſuum.
Nunc mihi certum eſt, alio pacto Pſeudolo inſidias dare,
Quàm in aliis Comœdiis fit, ubi cum ſtimulis aut flagris
Inſidiantur: at ego jam inultus promam viginti minas,
Quas promiſi, ſi effeciſſet: obviàm ei ultro deferam.
Nimis illic mortalis doctus, nimis verſutus, nimis malus,
Superavit Dolum Trojanum atque Ulyſſem Pſeudolus.
Nunc ibo intrò, argentum promam: Pſeudolo inſidias dabo.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

Quid hoc? ſiccine hoc fit? pedes, ſtatin' an non?
An id voltis, ut me hìc jacentem aliquis tollat?
Nam hercle ſi cecidero, veſtrum erit flagitium.
Pergitin' pergere? ah, ſæviendum mihi
" Hodie eſt. Magnum hoc vitium vino eſt,
" Pedes captat primùm. luctator doloſu'ſt.
Profectò ædepol ego nunc probè abeo maduſa:
Ita victu excurato, ita mundiciis dignè. ah!
Itáque in loco feſtivo ſumus feſtivè accepti.
Quid opus, me multas agere ambages? hoc
Eſt homini, quamobrem vitam amet. hìc omnes
Voluptates; in hôc omnes venuſtates ſunt:
Deis proximum eſſe arbitror. nam ubi amans complexu'ſt
Amantem, ubi labra ad labella adjungit,
Ubi alter alterum bilingui manifeſtò
Inter ſe prehendunt: ubi mamma mammicula
Opprimitur aliâ; aut, ſi lubet, corpora
Conduplicant: manu candidâ cantharum dulciferum
Propinare amiciſſimam amicitiam: neque ibi eſſe alium alii
Odio, ibi nec moleſtum, nec ſermonibus morologis uti:
Unguenta, atque odores, lemniſcos, corollas dari dapſiles.
Non enim parcipromi victu cætero; ne quis me roget.
Hôc ego modo, atque herus minor hanc diem ſumpſimus prothymè,
Poſtquam opus meum, ut volui, omne perpetravi, hoſtibus fugatis:
Illos accubantis, potantis, amantis, cum ſcortis
Reliqui, & meum ſcortum ibidem, cordi atque animo ſuo
Obſequentes. ſed poſtquam exſurrexi, orant med, utì ſaltem.
Ad hunc me modum intuli, ut illis ſatisfacerem ex diſciplinâ: quippe ego
Qui probè Ionica perdidici. ſed palliolatim amictus
Sic hàc inceſſi ludibundus. plaudunt partim: clamitant me, ut revertar.
Occepi denuo hôc modo volvi. idem amicæ dabam me meæ,
Ut me amaret: ubi circumvortor, cado: id fuit nænia ludo.
Itáque dum enitor (pax!) jam penè inquinavi pallium. nimiæ tum
Voluptati ædepol fui ob caſum. datur cantharus: bibi: commuto
Illico pallium, illud poſivi: indè huc exii, crapulam dum amoverem.
Nunc ab hero ad herum meum majorem venio, fœdus commemoratum.
Aperite, aperite! heus! Simoni me adeſſe, quis nunciate.

SCENA SECUNDA.

SIMO, PSEUDOLUS, BALLIO.

Simo.

Vox viri peſſumi me exciet foras. ſed quid hoc? quo modo? quid tu? video ego?
PS. Cum coronâ ebrium Pſeudolum tuum. *SI.* liberè hercle hoc quidem. ſed vide ſtatum!
Num meâ gratiâ pertimeſcit? magis cogito, ſæviter blanditérne alloquar.

Sed hoc me vatat vim facere nunc, quod fero, ſi qua in hôc ſpes ſita'ſt mihi.
PS. Vir malus viro optimo obviàm it. *SI.* dî te ament, Pſeudole. phu! in malam crucem.
PS. Cur ergo me affligor? *SI.* quid tu (malùm) ergo in os mihi ebrius irructas?
PS. Molliter ſiſte nunc me, cave ne cadam: non vides me, ut madidè madeam?
SI. Quæ iſta hæc audacia eſt, te ſic interdius cum corollâ ebrium incedere? *PS.* lubet.
SI. Quid, lubet? pergin' ructare in os mihi! *PS.* ſuavis ructus mihi eſt; ſic ſine modo!
SI. Credo equidem poteſſe te, ſcelus, Maſſici montis uberrimos quatuor
Fructus ebibere in horâ unâ. *PS.* hybernâ, addito. *SI.* haud malè mones:
Sed dic tamen, unde onuſtam celocem agere te prædicem? *PS.* cum tuo filio
Perpotavi modò. ſed, Simò, ut probè tactus Ballio eſt! quæ tibi dixi, ut
Effecta reddidi! *SI.* derides? peſſumus homo eſt. *PS.* mulier hæc
Feci cum tuo filio libera accubet. *SI.* omnia, ut quidque egiſti ordine,
Scio. *PS.* Quid ergo dubitas dare mihi argentum? *SI.* jus petis, fateor.
Tene. *PS.* at negabas daturum eſſe te mihi, tamen das. onera hunc hominem, atque me
Conſequere hác. *SI.* ego illum onerem? *PS.* onerabis, ſcio. *SI.* quid ego huic homini faciam?
Satin' ultro & argentum aufert, & me irridet? *PS.* væ victis! vorte ergo humerum.
Hem! *BA.* hoc ego nunquam ratus ſum fore, me ut tibi fierem ſupplex.
Heu heu heu! *PS.* deſine. *BA.* doleo. *PS.* nî doleres tu, ego dolerem.
BA. Quid hoc? auferréne, Pſeudole, abs tuo hero? *PS.* lubentiſſimo corde atque animo.
BA. Non audes, quæſo, aliquam partem mihi gratiam facere hinc argenti?
PS. Novi, me dices avidum eſſe. nam hinc nunquam eris nummo divitior.
Neque te mei tergi miſereret, ſi hoc non hodie effeciſſem.
BA. Erit, ubi te ulciſcar, ſi vivo. *PS.* quid minitare? habeo tergum.
BA. Agè ſané. *PS.* igitur redi. *BA.* quid redeam? *PS.* redi modò; non eris deceptus.
BA. Redeo. *PS.* ſimul mecum potatum. *BA.* egóne eam? *PS.* fac, quod te jubeo.
Si is; aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. *BA.* eo; duc me, quò vis. *PS.* quid nunc?
Nunquid iratus es aut mihi, aut filio, propter has res, Simo? *SI.* nihil profectò.
PS. I hác. *BA.* te ſequor. quin vocas ſpectatores ſimul? *PS.* hercle me iſti
Haud ſolent vocare; neque ergo ego iſtos. verùm ſi voltis applaudere
Atque approbare hunc gregem & Fabulam, in craſtinum vos vocabo.

M. ACCII PLAUTI
POENULUS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

HANNO-POENUS, ſeu Pœnulus, pater Adelphaſii & Anteraſtilis, patruus Agoraſtoclis, hoſpes Antidamantis.

ADELPHASIUM, ANTERASTILIS } Virgines filiæ Hannonis furtivæ.

GIDDENEME nutrix Adelphaſii & Anteraſtilis, & ipſa cum illis rapta.

PUER Pœnus ſervus Hannonis anonymus.

AGORASTOCLES filius Jachonis fratris Hannonis, & Ampſiguræ.

MILPHIO ſervus Agoraſtoclis.

COLLYBISCUS villicus Agoraſtoclis.

ADVOCATI Agoraſtoclis anonymi.

ANTHEMONIDES miles, procus Anteraſtilis.

LYCUS leno Anactorius, & deinceps Calydonius, cuſtos Adelphaſii & Anteraſtilis.

SYNCERASTUS ſervus Lyci lenonis, & ejus proditor.

PERIOCHA ACROSTICHA.

PUER ſeptuennis ſurripitur Carthagine.
Oſor mulierum adoptat hunc emptum ſenex,
Et facit hæredem ejus *pueri* cognatæ duæ,
Nutrixque earum raptæ. mercatur Lycus,
Vexátque amantem. at ille cum auro villicum
Lenoni obtrudit: ita eum furto alligat.
Venit Hanno Pœnus, gnatum hunc fratris repperit,
Suáſque agnoſcit, quas perdiderat, filias.

PROLOGUS.

ACHILLEM Ariſtarchi mihi commentari lubet.
Indè mihi principium capiam ex eâ Tragœdiâ.
Siletéque & tacete, atque animum advortite,
Audire jubet vos imperator hiſtricus.
Bonóque ut animo ſedeant in ſubſelliis,
Et qui eſurientes, & qui ſaturi venerint.
Qui ediſtis, multò feciſtis ſapientiùs:
Qui non ediſtis, ſaturi ſite fabulis.
Nam cui paratum'ſt, quod edit; noſtrâ gratiâ,
Nimia eſt ſtultitia, ſeſſum impranſum incedere.
Exſurge præco, fac populo audientiam.
Jamdudum exſpecto, ſi tuum officium ſcias.
Exerce vocem, quam per vivis & colis.
Nam niſi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age nunc reſide, duplicem ut mercedem feras.
Bonum factum'ſt! edicta ut ſervetis mea.
Scortum exoletum ne quis in proſcenio
Sedeat, neu lictor verbum, aut virgæ muttiant,
Neu diſſignator præter os obambulet,
Neu ſeſſum ducat, dum hiſtrio in Scenâ ſiet.
Diu qui domi otioſi dormierunt, decet
Animo æquo nunc ſtent; vel dormire temperent.
Servi ne obſideant, liberis ut ſit locus,
Vel æs pro capite dent, ſi id facere non queunt,
Domum abeant, vitent ancipiti infortunio:
Ne & hìc varientur virgis, & loris domi,
Si minus curaſſint, cùm veniant heri domum.
Nutrices, pueros infanteis minutulos
Domi ut procurent, neu quæ ſpectatum afferant,
Ne & ipſæ ſitiant, & pueri pereant fame:
Néve eſurientes hìc quaſi hœdi obvagiant.
Matronæ tacitæ ſpectent, tacitæ rideant,
Canorâ hìc voce ſuâ tinnire temperent.
Domum ſermones fabulandi conferant,
Ne & hìc viris ſint & domi moleſtiæ.

Quodque

Quódque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur cuiquam artifici injuriâ,
Néve ambitionis cauſâ extrudantur foras,
Quò deteriores anteponantur bonis.
Et hoc quoque etiam, quod penè oblitus fui,
Dum ludi fiunt, in popinam pediſequi
Irruptionem facite, nunc dum occaſio eſt,
Nunc dum ſcribilitæ æſtuant, occurrite.
Hæc imperata quæ ſunt pro imperio hiſtrico,
Bonum hercle factum, pro ſe quiſque ut meminerit.
Ad ARGUMENTUM nunc viciſſatim volo
Remigrare, æquè ut mecum ſitis gnarures.
Ejus nunc regiones, limites, confinia
Determinabo: ei rei ego ſum factus finitor.
Sed niſi moleſtum eſt, nomen dare vobis volo
Comœdiai: ſin odio eſt, dicam tamen:
Siquidem licebit per illos, quibus eſt in manu.
CARCHEDONIUS vocatur hæc Comœdia,
Latinè Plautus, PATRUUS PULTIPHAGONIDES.
Nomen jam habetis. nunc rationes cæteras
Accipite: nam argumentum hoc hic cenſebitur.
Locus argumento'ſt ſuum ſibi proſcenium.
Vos juratores eſtis: quæſo, operam date.
Carthaginienſes fratres patrueles duo
Fuere, ſummo genere & ſummis divitiis:
Eorum alter vivit, alter eſt emortuus.
Propterea apud vos dico confidentiùs,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.
Sed illi ſeni qui mortuus eſt, filius
Unicus qui fuerat, abditivus à patre,
Puer ſeptuennis ſurripitur Carthagine,
Sexennio priùs quidem, quàm moritur pater.
Quoniam periiſſe ſibi videt gnatum unicum,
Conjicitur ipſe in morbum ex ægritudine.
Facit illum hæredem fratrem patruelem ſuum.
Ipſe abiit ad Acheruntem ſinè viatico.
Ille, qui ſurripuit puerum, Calydonem avehit.
Vendit eum domino hìc diviti cuidam ſeni
Cupienti liberorum, oſori mulierum.
Emit hoſpitalem is filium imprudens ſenex
Puerum illum, eúmque adoptat ſibi pro filio:
Eúmque hæredem fecit, cùm ipſe obiit diem.
Is illic adoleſcens habitat in illiſce ædibus.
Revortor rurſus denuò Carthaginem:
Si quid mandare voltis aut curarier,
Argentum niſi qui dederit, nugas egerit.
Verùm qui dederit, magis majores egerit.
Sed illi patruo hujus, qui vivit ſenex,
Carthaginienſi duæ fuere filiæ;
Altera quinquennis, altera quadrimula.
Cum nutrice unà periere. à Megaribus
Eas qui ſurripuit, in Anactorium devehit,
Vendítque has omnis, & nutricem, & virgines,
Præſenti argento, homini, ſi leno eſt homo,
Quantum hominum terra ſuſtinet, ſacerrimo.
Voſmet nunc facite conjecturam cæterùm,
Quid id ſit hominis, cui Lyco nomen ſiet.
Is ex Anactorio, ubi priùs habitaverat,
Huc commigravit in Calydonem haud diu,
Sui quæſti cauſâ. is in illis habitat ædibus.
Earum hic adoleſcens alteram efflictim perit
Suam ſibi cognatam imprudens, neque ſcit, quæ ea
Sit; neque eam unquam tetigit: ita eum leno macerat.
Neque quicquam cum eâ fecit etiamnum ſtupri,
Neque duxit unquam; neque ille voluit mittere.
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatum ſibi
Volt emere miles quidam, qui illam deperit.
Sed pater illarum Pœnus, poſtquam eas perdidit,
Maríque terráque uſquequaque quæritat.
Ubi quámque in urbem eſt ingreſſus, illico
Omnes meretrices, ubi quiſque habitant, invenit:
Dat aurum: ducit noctem: rogitat poſtibi,
Unde ſit, cujatis; captáne an ſurrepta ſit,
Quo genere gnata, qui parentes fuerint.
Ita doctè atque aſtu filias quærit ſuas.
Et is omnis linguas ſcit: ſed diſſimulat ſciens
Se ſcire. Pœnus planè eſt; quid verbis opu'ſt?
Is herì huc in portum navi venit veſpere.
Pater harunc idem huic patruus adoleſcentulo eſt.
Jámne hoc tenetis? ſi tenetis, ducite.
Cave dirumpatis: quæſo, ſinite tranſigi.
Ehem! penè oblitus ſum reliquum dicere.
Ille qui adoptavit hunc pro filio ſibi,
Is illi Pœno hujuſce patri hoſpes fuit:
Is hodie huc veniet, reperiétque hìc filias;
Et hunc ſui fratris filium, ut quidem didici ego.
Ego ibo, ornabor: vos æquo animo noſcite.
Hic qui hodie veniet, reperiet ſuas filias,
Et hunc ſui fratris filium. dehinc cæterum
Valete, adeſte. ibo: alius nunc fieri volo.
Quod reſtat, reſtant alii, qui faciant palàm.
Valete, atque adjuvate, ut vos ſervet Salus.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

AGORASTOCLES.

SÆPE ego res multas tibi mandavi, Milphio,
Dubias, egenas, inopioſas conſilii,
Quas tu ſapienter, doctè, & cordatè, & catè
Mihi reddidiſti opiparas operâ tuâ.
Quibus pro benefactis fateor deberi tibi
Et libertatem, & multas grates gratias.
MI. Scitum'ſt, per tempus ſi obviàm it, verbum vetus:
Nam tuæ blanditiæ mihi ſunt, quod dici ſolet,
Gerræ germanæ, atque ædepol liræ liræ.
Nunc mihi blandidicus es; herì in tergo meo
Tris facilè corios contriviſti bubulos.
AG. At amans per amorem ſi quid feci, Milphio,
Ignoſcere id te mihi æquum eſt. *MI.* haud vidi magis.
Et nunc ego amore pereo. ſine te verberem,
Item ut tu mihi feciſti, ob nullam noxiam:
Poſt id locorum tu mihi amanti ignoſcito.
AG. Si tibi lubido eſt aut voluptati, ſino,
Suſpende, vinci, verbera, auctor ſum, ſino.
MI. Si auctoritatem poſtea defugeris,
Ubi diſſolutus tu ſies, ego pendeam.
AG. Egóne iſtuc auſim facere præſertim tibi?
Quin ſi feriri video te, extemplo dolet.
MI. Mihi quidem hercle. *AG.* imò mihi. *MI.* iſtuc mavelim.
Sed quid nunc tibi vis? *AG.* cur ego apud te mentiar?
Amo immodeſtè. *MI.* meæ iſtuc ſcapulæ ſentiunt.
AG. At ego hanc vicinam dico Adelphaſium meam,
Lenonis hujus meretricem majuſculam.
MI. Jampridem equidem iſtuc ex te audivi. *AG.* differor
Cupidine ejus. ſed lenone iſtôc Lyco,
Illius domino, non lutum'ſt lutulentiùs.
MI. Vín' tu illi nequam dare nunc? *AG.* cupio. *MI.* en! me dato.
AG. Abi directus. *MI.* dic mihi verò ſeriò:
Vín' dare malum illi? *AG.* cupio. *MI.* hem! eundem me dato.
Utrum-

Ut umque faxo habebit, & nequam & malum.
AG. Jocare. *MI.* vin' tu illam hodie ſinè damno & diſpendio
Tuo tuam libertam facere? *AG.* cupio, Milphio.
MI. Ego faciam, ut facias. ſunt tibi intus aurei
Treceuti nummi Philippi. *AG.* ſexcenti quoque.
MI. Satis ſunt trecenti. *AG.* quid iis facturus? *MI.* tace.
Totum lenonem tibi cum totâ familiâ
Dabo hodie dono. *AG.* quid facturus? *MI.* jam ſcies.
Tuus Collybiſcus nunc in urbe'ſt villicus,
Eum hic non novit leno. ſatin' intellegis?
AG. Intellego hercle: ſed quò evadas, neſcio.
MI. Non ſcis? *AG.* non hercle. *MI.* at ego jam faxo ſcies.
Ei dabitur aurum, ut ad lenonem deferat:
Dicâtque ſe peregrinum eſſe ex alio oppido,
Se amare velle, atque obſequi animo ſuo.
Locum ſibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat clàm, ne quis ſit arbiter.
Leno ad ſe accipiet auri cupidus illico:
Celabit hominem & aurum. *AG.* conſilium placet.
MI. Rogato, ſervos veneritne ad eum tuus.
Ille me cenſebit quæri. continuò tibi
Negabit. quid tu dubitas, quin extempulo
Dupli tibi auri & hominis fur leno ſiet?
Neque id unde efficiat, habet. ubi in jus venerit,
Addicet Prætor familiam totam tibi
Ita decipiemus foveâ lenonem Lycum.
AG. Placet conſilium. *MI.* imò etiam, ubi expolivero,
Magis hoc tum demum dices: nunc etiam rude'ſt.
AG. Ego in ædem Veneris eo, niſi quid vis, Milphio.
Aphrodiſia hodie ſunt. *MI.* ſcio hoc. *AG.* oculos volo
Meos delectare munditiis meretriciis.
MI. Hoc primùm agamus, quod conſilium cepimus.
Abeamus intrò, ut Collybiſcum villicum
Hanc perdoceamus ut ferat fallaciam.
AG. Quanquam Cupido in corde verſatur, tamen
Tibi auſcultabo. *MI.* faciam, ut facto gaudeas.
Ineſt amoris macula huic homini in pectore,
Sinè damno magno quæ elui neutiquam poteſt.
Itáque hic ſceleſtus eſt homo leno Lycus,
Cui jam infortunii intenta balliſta eſt probè,
Quam ego haud multò pòſt mittam è balliſtario.
Sed Adelphaſium eccam exit, atque Anteraſtilis.
Hæc eſt prior, quæ meum herum dementem facit.
Sed evocabo. heus! i foras, Agoraſtocles,
Si vis videre ludos jucundiſſimos.
AG. Quid iſtuc tumulti'ſt, Milphio? *MI.* hem! amores tuos
Si vis ſpectare. *AG.* ô multa tibi dî dent bona,
Cùm mihi hoc obtuliſti tam lepidum ſpectaculum.

SCENA SECUNDA.

ADELPHASIUM, ANTERASTILIS, MILPHIO, AGORASTOCLES, ANCILLA.

ADELPHASIUM.

NEGOTII ſibi qui volet vim parare,
Navem & mulierem, hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotii
Habent, fortè ſi occeperis exornare.
Neque unquam ſatis hæ duæ res ornantur,
Neque eis ulla ornandi ſatis ſatietas eſt.
Atque hæc ut loquor, nunc modò docta dico.
Nam nos uſque ab aurorâ ad hoc, quod diei eſt,
Ex induſtriâ ambæ nunquam conceſſavimus
Lavari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & unà
Binæ ſingulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos lavando, eluendo, operam dederunt:
Aggerundâque aquâ ſunt viri duo defeſſi.
Apageſis, negotii quantum in muliere unâ eſt!
Sed verò duæ, ſat ſcio, maximo uni
Populo, cui lubet, plus ſatis dare potis ſunt.
Quæ noctes diéſque omni in ætate ſemper
Ornantur, lavantur, tergentur, poliuntur.
Poſtremò MODUS MULIEBRIS nullus eſt,
Neque unquam lavando & fricando ſcimus
Facere * nam quæ lavata eſt, niſi
Perculta eſt, meo quidem animo, quaſi illauta eſt.
AN. Miror equidem, ſoror, te iſtæc ſic fabulari,
Quæ tam callida & docta ſis & faceta.
Nam cum ſedulò munditer nos habemus,
Vix ægréque amatorculos invenimus.
AD. ita eſt. verùm hoc unum tamen cogitato:
MODUS OMNIBUS in rebus, ſoror, optimum eſt habitu.
NIMIA OMNIA nimium exhibent negotium hominibus ex ſe.
AN. Soror cogita, amabò, item nos perhiberi,
Quaſi ſalſa muriatica eſſe autumantur
Sinè omni lepore, & ſinè ſuavitate:
Niſi multâ aquâ uſque & diu macerantur,
Olent, ſalſa ſunt, tangere ut non velis: item nos ſumus
Ejus ſeminis mulieres, ſunt inſulſæ
Admodum atque invenuſtæ ſinè munditiâ & ſumptu.
MI. Coqua eſt hæc quidem, Agoraſtocles, ut ego opinor:
Scit, muriatica ut maceret. *AG.* quid moleſtus?
AD. Soror parce, amabò! ſat eſt iſtuc alios dicere nobis,
Ne noſmet noſtra etiam vitia loquamur.
AN. Quieſco. *AD.* ergo amo te. ſed hoc nunc reſponde mihi.
Sunt hic omnia, quæ ad deûm pacem oportet adeſſe?
AN. Omnia accuravi. *AG.* diem pulcrum & celebrem & venuſtatis plenum!
Dignum Veneri pol, cui ſunt Aphrodiſia hodie!
MI. Ecquid gratiæ, cùm huc foras te evocavi? num jam
Me decet cado donari vini veteris? dic dari.
Nihil reſpondes? lingua huic excidit, ut ego opinor. quid, hic, malum,
Aſtans obſtipuiſti? *AG.* ſine amem! ne *me* obturba, ac tace.
MI. Taceo. *AG.* ſi tacuiſſes, jam iſtuc Taceo non natum foret.
AN. Eamus mea ſoror. *AD.* eho! amabò, quid illò nunc properas? *AN.* rogas?
Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. *AD.* maneat pol, mane.
Turba eſt nunc apud aram. an te ibi vis inter iſtas verſarier
Proſedas, piſtorum amicas, reliquias alicarias,
Miſeras, ſchœno delibutas, ſervulicolas ſordidas?
Quæ tibi olant ſtabulum ſtatúmque; ſellam & ſeſſibulum merum:
Quas adeò haud quiſquam unquam liber tetigit, neque duxit domum:
Servulorum ſordidulorum ſcorta diobolaria.
MI. I in malam crucem! túu' audes etiam ſervos ſpernere?
Propudium, quaſi bella ſit, quaſi eampſe reges ductitent:
Monſtrum mulieris! tantilla tanta verba funditat:
Cujus ego *vel* nebulæ cyatho ſeptem noctes non emam.
AG. Dii immortales omnipotentes, quid eſt apud vos pulcrius?
Quid habetis, magè quî immortales vos credam eſſe, quàm ego ſiem?
Qui hæc tanta oculis bona concipio! nam Venus non eſt Venus.
Hanc equidem Venerem venerabor, me ut amet poſthac propitia.
Milphio, heus! Milphio, ubi es? *MI.* aſſum apud te eccum! *AG.* ego elixus ſis volo.
MI. Enim verò, here, facis delicias. *AG.* de te quſdem hæc didici omnia.
MI. Etiámne ut ames eam, quam nunquam tetigeris? nihil illic quidem eſt.
AG. Deos quoque ædepol & amo & metuo, quibus ego tamen abſtineo manus.
AN. Heu! ecaſtor, cùm ornatum aſpicio noſtrûm ambarum, pœnitet,
Exornatæ ut ſimus. *AD.* imò verò ſanè commodè.
Nam pro herili & noſtro quæſtu ſatis bene ornatæ ſumus.

* Non enim POTEST QUÆSTUS conſiſtere, ſi eum ſumptus ſuperat, ſoror.

Eò illud ſatiu'ſt ſatis, quod ſatis eſt, habitu, plus quàm ſat eſt.
AG. Ita me dî ament, ut illa me amet mallm, quàm di, Milphio.
Nam illa mulier lapidem ſilicem ſubigere, ut ſe amet, poteſt.
MI. Pol id quidem haud mentire. nam tu es lapide ſilice ſtultior,
Qui hanc ames. *AG.* at vide ſis, cum illâ nunquam limavi caput.
MI. Curram igitur aliquò ad piſcinam, aut lacum; limum petam.
AG. Quid en opu'ſt? *MI.* ego dicam: ut illî & tibi limem caput.
AG. I in malam rem! *MI.* ibi ſum equidem. *AG.* pergis? *MI.* taceo. *AG.* at perpetuò volo.
MI. Enimvero, here, meo me laceſſis ludo, & delicias facis.
AN. Satis nunc lepidè ornatam credo, ſoror, te tibi viderier:
Sed ubi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi
Erit cordolium, ſi quam ornatam meliùs fortè conſpexeris.
AD. Invidia in me nunquam innata'ſt, neque malitia, mea ſoror.
" BONO INGENIO ME eſſe ornatam, quàm auro multo mavolo.
" AURUM IN FORTUNA invenitur, naturâ ingenium bonum.
" BONAM EGO QUAM beatam me eſſe nimio dici mavolo.
" MERETRICEM PUDOREM gerere magis decet, quàm purpuram:
Magiſque meretricem pudorem, quàm aurum gerere condecet.
" PULCRUM ORNATUM turpes mores pejùs cœno collinunt.
" LEPIDI MORES turpem ornatum facilè factis comprobant.
AG. Eho tu! vin' tu facinus facere lepidum & feſtivum? *MI.* volo.
AG. Potéſne mihi auſcultare? *MI.* poſſum. *AG.* abi domum, ac ſuſpende te.
MI. Quamobrem? *AG.* quia jam nunquam audibis verba tot tam ſuavia.
Quid tibi opu'ſt vixiſſe? auſculta mihi modò, ac ſuſpende te.
MI. Siquidem tu es mecum futurus pro uvâ paſsâ penſilis.
AG. At ego amo hanc. *MI.* at ego eſſe & bibere. *AD.* eho tu! quid ais? *AN.* quid rogas?
AD. Vidén' tu, pleni oculi ſordium qui erant, jam ſplendent mihi?
AN. Imò etiam in medio oculo paulum ſordi'ſt. *AD.* cedò ſis dexteram.
AG. Ut tu quidem hujus oculos illotis manibus tractes ac teras?
AN. Nimia nos ſocordia hodie tenuit. *AD.* quâ de re, obſecro?
AN. Quia jam non dudum ante lucem ad ædem Veneris venimus,
Primæ ut inferremus ignem in aram. *AD.* ah, non facto eſt opus:
Quæ habent nocturna ora, noctu ſacrificatum ire occupant:
Priuſquam Venus expergiſcatur, priùs deproperant ſedulò
Sacrificare. nam vigilante Venere ſi veniant eæ,
Ità ſunt turpes, credo ecaſtor Venerem ipſam è fano fugent.
AG. Milphio. *MI.* ædepol Milphionem miſerum! quid nunc vis tibi!
AG. Obſecro hercle; ut mulſa loquitur! *MI.* nihil niſi laterculos,
Seſamum, papaverémque, triticum, & frictas nuces.
AG. Ecquid amare videor? *MI.* damnum, quod Mercurius minimè amat.
AG. Namque ædepol LUCRUM AMARE nullum amatorem addecet.
AN. Eamus, mea germana. *AD.* age ſis ut lubet. ſequere hàc. *AN.* ſequor.
AG. Eunt hæ. quid ſi adeamus? *MI.* adeas. *AG.* primùm, prima ſalva ſis.
Et ſecunda tu ſecundo ſalve in pretio: tertia
Salve extra pretium. *ANC.* tum pol ego & OLEUM ET OPERAM PERDIDI.
AG. Quò te agis. *AD.* egóne? in ædem Veneris. *AG.* quid eó? *AD.* ut Venerem propitiem.
AG. Eho! an irata eſt? propitia hercle eſt. vel ego pro illâ ſpondeo.
AD. Quid tu agis? quid mihi moleſtus, obſecro? *AG.* ah! tam ſæviter.
AD. Mitte amabó. *AG.* quid feſtinas? turba nunc illî eſt. *AD.* ſcio:
Sunt illî aliæ, quas ſpectare ego, & me ſpectari volo.
AG. Quî lubet ſpectare turpes, pulcram ſpectandam dare!
AD. Quia apud ædem Veneris hodie eſt mercatus meretricius.
Eò conveniunt mercatores: ibi ego me oſtendi volo.
" *AG.* INVENDIBILI MERCE oportet ultro emp-
" torem adducere,
" PROBA MERX FACILE emptorem reperit, ta-
" metſi in abſtruſo ſita eſt.
Quid agis tu? quando illî apud me mecum caput & corpus copulas?
AD. Quo die Orcus ab Acheronte mortuos amiſerit.
AG. Sunt mihi intus neſcio quot nummi aurei lymphatici.
AD. Deferto ad me, faxo actutum conſtiterit lymphaticum.
MI. Bellula hercle! *AG.* i directe in maximam malam crucem.
MI. Quàm magis aſpecto, tam magis eſt nimbata, & nugæ meræ.
AD. Segrega ſermonem! tædet. *AG.* age ſuſtolle hoc amiculum.
AD. Pura ſum: comperce, amabò, me attrectare, Agoraſtocles.
AG. Quid agam nunc? *MI.* ſi ſapias, curam hanc facere compendî potes.
AG. Quid ego nunc te curem? quid agis, Milphio? *MI.* ecce odium meum.
Quid me vis? *AG.* cur mihi hæc irata eſt? *MI.* cur hæc irata eſt tibi?
Cur ego id curem? namque iſthæc magis tua eſt curatio.
AG. Jam hercle tu periſti, niſi illam mihi tam tranquillam facis,
Quàm mare eſt olim, cùm ibi alcedo pullos educit ſuos.
MI. Quid faciam? *AG.* exora, blandire, expalpa. *MI.* faciam ſedulò.
Sed vide ſis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas poſtea.
AG. Non faciam. *AD.* nos eamus nunc. etiam morare? malè facis.
Bene promittis multa. ex multis omnia incaſſum cadunt.
Liberare juraviſti me haud ſemel, ſed centies.
Dum te exſpecto, neque uſquam aliam mihi paravi copiam:
Neque iſtuc uſquam apparet: ita nunc ſervio nihilo minùs.
I ſoror. abſcede tu à me. *AG.* perii, eho! quid agis, Milphio?
MI. Mea voluptas! meæ delitiæ! mea vita! mea amœnitas!
Meus ocellus! meum labellum! mea ſalus! meum ſavium!
Meum mel! meum cor! mea coloſtra! meus molliculus caſeus!
AG. Méne ego illæc patiar præſente dici? diſcrucior miſer.
Niſi ego illum jubeo quadrigis curſim ad carnificem rapi.
MI. Noli amabò ſuccenſere hero meo causâ meâ.
AD. Ego faxo: ſine! *MI.* irata es. nimium pro te dabit:
Atque te faciet, ut ſis cives Attica atque libera.
AD. Quin abire ſinis? quid vis tibi! Qui bene volunt, bene vis item.
MI. Si antè quidem mentitus eſt, nunc jam dehinc erit verax tibi.

AD.

AD. Abſcede hinc ſis, ſycophanta. *MI.* pareo. at ſcin' quomodo?
Sine te exorem, ſine te prendam auriculis, ſine dem ſavium.
Jam hercule ego faciam plorantem illum, niſi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet (illud faciet, niſi te propitio)
Malè formido: novi ego hujus mores moroſi malos.
Quamobrem, amabò, mea voluptas, ſine te exorarier.
AG Non ego homo trioboli ſum, niſi ego illi maſtigiæ
Exturbo oculos atque dentes. hem voluptatem tibi!
Hem mel! hem cor! hem labellum! hem ſalutem! hem ſavium!
MI. impias, here, te! oratorem verberas. *AG.* jam iſtoc magis.
Et jam ocellum addam, & labellum, & linguam. *MI.* ecquid facies modi?
AG. Siccine ego te orare juſſi? *MI.* quomodo ergo orem? *AG.* rogas?
Sic enim diceres, ſceleſte: Hujus voluptas, te obſecro:
Hujus mel, hujus cor, hujus labellum, hujus lingua, hujus ſavium,
Hujus coloſtra, hujus ſalus amœna, hujus feſtivitas,
Hujus coloſtra, hujus dulciculus caſeus, maſtigia,
Hujus cor, hujus ſtudium, hujus ſavium, maſtigia.
Omnia illa, quæ dicebas tua eſſe, ea memorares mea.
MI. Obſecro hercle te, voluptas hujus, atque odium meum!
Hujus amica mammeata, mea inimica & malevola!
Oculus hujus, lippitudo mea! mel hujus, fel meum!
Ut tu huic irata ne ſis: aut ſi id fieri non poteſt.
AD. Capias reſtim, ac te ſuſpendas cum hero & veſtrâ familiâ.
MI. Nam mihi jam video propter te victitandum ſorbilo,
Itaque jam quaſi oſtreatum tergum ulceribus geſtito,
Propter amorem veſtrum. *AD.* amabò mén' prohibere poſtulas,
Ne te verberet, magis quàm ne mendax me advorsùm ſiet?
AN. Aliquid huic reſponde amabò commodè; ne incommodus
Nobis ſit. nam detinet nos de noſtro negotio.
AD. Verùm. etiam tibi hanc amittam noxiam unam, Agoraſtocles.
Non ſum irata. *AG.* non es? *AD.* non ſum. *AG.* da ergo, ut credam, ſavium.
AD. Mox dabo, cum ab re divinâ rediero. *AG.* i ergo ſtrenuè.
AD. Sequere me, ſoror. *AG.* atque audín' etiam? Veneri dicito
Multam meis verbis ſalutem. *AD.* dicam. *AG.* atque hoc audi. *AD.* quid eſt?
AG. Paucis verbis rem divinam facito. atque audín'? reſpice.
Reſpexit. idem pol Venerem credo facturam tibi.

SCENA TERTIA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

AGORASTOCLES.

Quid nunc mihi es auctor, Milphio? *MI.* ut me verberes,
Atque auctionem facias: nam impuniſſime
Tibi quidem hercle vendere haſce ædis licet.
AG. Quid jam? *MI.* majorem partem in ore habitas meo.
AG. Superſede iſtis verbis. *MI.* quid nunc vis tibi?
AG. Trecentos Philippos Collybiſco villico
Dedi dudum, priuſquam me evocaſti foras.
Nunc obſecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Pérque hanc ſororem lævam, pérque oculos tuos,
Pérque meos amores, pérque Adelphaſium meam,
Pérque tuam libertatem. *MI.* hem! nunc nihil obſecras.
AG. Mî Milphidice, mea commoditas, mea ſalus,
Fac, quod facturum te eſſe promiſiſti mihi,
Ut ego hunc lenonem perdam. *MI.* perfacile id quidem eſt.
I, adduce teſteis tecum: ego intus interim
Jam & ornamentis meis & ſycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.
AG Fugio. *MI.* meum eſt iſtuc magis officium, quàm tuum.
AG. Egóne? egóne, ſi iſtuc lepidè effexis! *MI.* i modó.
AG. Ut non ego te hodie! *MI.* abi modó. *AG.* emittam manu!
MI. I modó. *AG.* non hercle meream. ah! *MI.* vah, abi modó.
AG. Quantum Acheronte'ſt mortuorum. *MI.* etiámne abis?
AG. Neque quantum aquæ eſt in mari. *MI.* abiturúsne es?
AG. Neque nubis quantum. *MI.* pergín' pergere?
AG. Neque ſtellæ in cœlo. *MI.* pergín' aures tundere?
AG. Neque hoc, neque illuc, neque: enim verò ſerió.
Neque hercle veró. quid opus eſt verbis? quippini!
Quod uno verbo dicere hic quidvis licet,
Neque hercle verò ſerió. ſcín' quomodo?
Ita me dii amabunt! vín' bonâ dicam fide?
Quod hic inter nos liceat. ita me Jupiter!
Scín' quàm? vide tu. credin', quòd ego fabuler?
MI. Si nequeo facere, ut abeas, egomet abiero.
" Nam illi quidem hercle orationi Oedipo
Opus conjectore eſt, qui Sphingi interpres fuit.
AG. Illic hinc iratus abiit. nunc mihi cautio eſt,
Ne meàmet culpâ meo amori objexim moram.
Ibo atque arceſſam teſteis: quando amor jubet
Meo obedientem *me* eſſe ſervo liberum.

ACTUS SECUNDUS.

LYCUS, ANTHEMONIDES.

LYCUS.

DI illum infelicent omnes, qui poſt hunc diem
Leno ullam Veneri unquam immolârit hoſtiam:
Quíve ullum thuris granum ſacrificaverit.
Nam ego hodie infelix dîs meis iratiſſimis
Sex immolavi agnos: nec potui tamen,
Propitiam Venerem facere uti eſſet mihi.
Quoniam litare nequeo, abii illinc illico
Iratus: vetui exta proſicarier:
Neque ea aſpicere volui. quoniam non bona
Aruſpex dixit, deam eſſe indignam credidi.
Eo pacto avaræ Veneri pulchre adii manum.
Quando id, quod ſat erat, ſatis habere noluit,
Ego pauſam feci: ſic ago. ſic me decet.
Ego faxo poſthac di deæque cæteri
Contentiores magè erunt, atque avidi minùs,
Cum ſcibunt, Veneri ut adierit leno manum.
Condignè aruſpex, non homo trioboli,
Omnibus in extis aiebat portendi mihi
Malum damnúmque, & deos eſſe iratos mihi.
Quid ei divini aut humani æquum eſt credere?
Mina mihi argenti dono poſtilla data eſt.
Sed quæſo! ubinam illic reſtitit miles modò,
Qui hanc mihi donavit? quem ego vocavi ad prandium.
Sed eccum incedit! *AN.* ita ut occepi dicere,
Lenulle, de illâc pugnâ pentethronicâ,
Quâ ſexagima millia hominum uno die
Volaticorum manibus occidi meis.
LY. Eh! volaticorum hominum? *AN.* ita dico quidem.
LY. An obſecro uſquam ſunt homines volatici?
AN. Fuere. verùm ego interfeci. *LY.* quomodo
Potuiſti? *AN.* dicam. viſcum legioni dedi,
Fundáſque. eo præſternebant folia farferi.
LY. Cui rei? *AN.* ne ad fundas viſcus adhæreſceret.
LY. Perge! optimè hercle perjuras. quid poſtea?
AN. In fundas viſci indebant grandiculos globos,
Eo illos volantes juſſi funditarier.
Quid multa verba? quemquem viſco offenderant,
Tam crebri ad terram accidebant quàm pira.
Ut quiſque acciderat, eum necabam illico
Per cerebrum pinnâ ſuâ ſibi, quaſi turturem.
LY. Si hercle iſtuc unquam factum eſt, tum me Jupiter

Faciat,

Faciet, ut ſemper ſacruficem, nec unquam litem.
AN. An mihi hæc non credis? *LY.* credo, ut mihi eſt æquum credier.
Age eamus intrò, dum exta referuntur. *AN.* volo
Narrare tibi etiam unam pugnam. *LY.* nihil moror.
AN. Auſculta. *LY.* non hercle. *AN.* *imo* jam elidam caput,
Niſi auſcultas, aut is *hinc* in malam crucem.
LY. Malam crucem ibo potiùs. *AN.* certúmne eſt tibi?
LY. Certum. *AN.* tum tu igitur die bono Aphrodiſiis
Addice tuam mihi meretricem minuſculam.
LY. Ita res divina mihi fuit: res ſerias
Omnes extollo ex hôc die in alium diem.
Profectò feſtos habeam decretum eſt mihi.
Nunc hinc eamus intró. ſequere hâc me. *AN.* ſequor.
In hunc diem jam tuus ſum mercenarius.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, ADVOCATI.

AGORASTOCLES,

“ ITA me dî ament, TARDO AMICO nihil eſt “ quicquam iniquius,
“ Præſertim homini AMANTI; QUI quicquid “ agit, properat omnia.
Sicut ego hos duco advocatos homines ſpiſſigradiſſimos,
Tardiores quàm corbitæ ſunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle deditâ operâ amicos fugitavi ſenes.
Sciebam ætate tardiores. metui meo amori moram.
Nequicquam hos procos mihi elegi loripedis, tardiſſimos.
Quin ſi ituri eſtis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iſte quidem gradus ſuccretu'ſt cribro pollinario,
Niſi cum pedicis condidiciſtis ſic hôc graſſari gradu.
AD. Heus tu! quanquam nos videmur tibi plebei & pauperes:
Si nec-rectè dicis nobis, dives de ſummo loco,
Divitem audacter ſolemus mactare infortunio.
Nec tibi nos obnoxii ſumus iſtuc, quid tu ames aut oderis:
Cùm argentum pro capite dedimus, noſtrum dedimus, non tuum.
Liberos nos eſſe oportet: nos te nihili pendimus.
Ne tuo nos amori ſervos tuos eſſe addictos cenſeas.
“ LIBEROS HOMINES per urbem modico magis “ par eſt gradu
“ Ire. ſervuli eſſe duco feſtinantem currere.
Præſertim, in re populi placidâ atque interfectis hoſtibus,
Non decet tumultuari. ſed ſi properabas magis,
Pridie nos te advocatos huc duxiſſe oportuit.
Ne tu opinere; haud quiſquam hodie noſtrûm curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis inſectabit lapidibus.
AG. At ſi ad prandium me in ædem vos dixiſſem ducere,
Vinceretis cervum curſu, vel clavatorem gradu.
Nunc vos quia mihi advocatos dixi, & teſtes ducere,
Podagroſi eſtis, ac viciſtis cochleam tarditudine.
AD. An verò non juſta cauſa eſt, quò curratur celeriter,
Ubi bibas, edas de alieno, quantum velis uſque affatim?
Quod tu invitus nunquam reddas domino, de quo ederis.
Sed tamen quomodocunque, quanquam ſumus pauperculi,
Eſt domi, quod edimus: ne nos tam contemptim conteras.
Quicquid eſt pauxillulum illuc noſtrum, id omne intus eſt:
Neque nos quemquam flagitamus, neque nos quiſquam flagitat.
Tuâ causâ nemo noſtrorum eſt ſuos rupturus ramices.
AG. Nimis iracundi eſtis! equidem hæc vobis dixi per jocum.
AD. Per jocum itidem dictum habeto, quæ nos tibi reſpondimus.
AG. Obſecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitam date:
Attrepidate ſaltem! nam vos approperare haud poſtulo.
AD. Si quid tu placidè otioſéque agere vis, operam damus:
Si properas; curſores meliu'ſt te advocatos ducere.
AG. Scitis, rem narravi vobis, quod veſtrâ operâ mihi opus ſiet,
De lenone hôc, qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei paratæ ut ſint inſidiæ de auro & de ſervo meo.
AD. Omnia iſtæc ſcimus jam nos, ſi hi ſpectatores ſciant.
Horunc hìc nunc causâ hæc agitur ſpectatorum Fabula:
Hos te ſatius eſt docere, ut, quando agat, quid agant, ſciant.
Nos tu ne curaſſis. ſcimus rem omnem: quippe omnes ſimul
Didicimus tecum unà, ut reſpondere poſſimus tibi.
AG. Ita profectò eſt. ſed agite igitur, ut ſciam vos ſcire rem
Expeditè, & mihi quæ dudum vobis dixi, dicite.
AD. Itáne tentas an ſciamus? non meminiſſe nos ratus,
Quomodo trecentos Philippos Collybiſco villico
Dederis, quos deferret huc ad lenonem inimicum tuum,
Iſque ſe ut aſſimularet peregrinum eſſe, aliunde ex alio oppido.
Ubi is retulerit; tu eò quæſitum ſervum adventes tuum
Cum pecuniâ. *AG.* meminiſtis memoriter: ſervâſtis me.
AD. Ille negabit. Milphionem quæri cenſebit tuum:
Id duplicabit omne furtum. leno addicetur tibi.
Ad eam rem nos eſſe teſtis vis tibi. *AG.* tenetis rem.
AD. Vix quidem hercle, ita pauxilla eſt, digitulis primoribus.
AG. Hoc citò & curſim eſt agendum. propera jam, quantum poteſt.
AD. Bene vale igitur! te advocatos melius celeris ducere:
Tardi ſumus nos. *AG.* optimè his, peſſumè hercle dicitis.
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim.
AD. At ædepol nos tibi in lumbos linguam, atque oculos in ſolum.
AG. Eja! haud voſtrum eſt iracundos eſſe, quod dixi joco.
AD. NEC TUUM QUIDEM EST, amicis per jocum injuſtè loqui.
AG. Mittite iſtæc: quid velim, vos ſcitis. *AD.* callemus probè:
Lenonem perjurum ut perdas, id ſtudes. *AG.* tenetis rem.
Ecce opportunè egrediuntur Milphio unà & villicus.
Baſilicè exornatus incedit & fabre ad fallaciam.

SCENA SECUNDA.

MILPHIO, COLLYBISCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

MILPHIO.

JAM tenes præcepta in corde. *CO.* pulcre. *MI.* videtis calleas.
CO. Quid opu'ſt verbis? callum aprugnum callere æquè non ſinam.
MI. Fac modò ut condocta tibi ſint dicta ad hanc fallaciam.
CO. Quin ædepol condoctior ſum, quàm Tragœdi aut Comici.
MI. Probus homo es. *AG.* adeam propiùs. aſſunt teſtes. *MI.* tot quidem
Non potuiſti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.

Nam iſtorum nullus nefaſtu'ſt; comitiales ſunt meri:
Ibi habitant: ibi eos conſpicias, quàm Prætorem, ſæpius.
Hodie juris coctiores non ſunt, qui lites creant,
Quàm ſunt hi: qui ſi nihil eſt litium, lites ſerunt.
AD. Dî te perdant. *MI.* vos quidem hercle, cum co!quiqui tamen,
Et bene & benignè facitis; qom hero amantì operam datis.
Sed iſti jam ſciunt, negotii quid ſit? *AG.* omnem rem ordine.
MI. Tum vos animum advortite igitur. hunc vos lenonem Lycum
Noviſtis. *AD.* facilé. *CO.* at ego pol eum, quâ ſit facie, neſcio.
Eum volo mihi demonſtretis hominem. *AD.* nos curabimus.
Satìs præceptùm. *AG.* hic trecentos nummos numeratos habet.
AD. Ergo nos inſpicere oportet iſtuc aurum, Agoraſtocles,
Ut ſciamus, quid dicamus mox pro teſtimonio.
AG. Agite, inſpicite: aurum eſt. *CO.* profectò, ſpectatores, Comicum:
Macerato hôc pingues fiunt auro in barbariâ boves.
Verùm ad hanc rem agundam Philippum eſt. *AD.* ita nos aſſimulabimus.
CO. Sed ita aſſimulatote, quaſi ego ſim peregrinus. *AD.* ſcilicet.
Et quidem quaſi tu nobiſcum adveniens hodie oraveris;
Liberum ut commonſtraremus tibi locum & voluptarium,
Ubi ames, potes, pergræcere. *MI.* heu! ædepol mortales malos!
AG. Ego enim docui. *MI.* quis te porró? *CO.* agite, intrò abite, Agoraſtocles:
Ne hìc vos mecum conſpicetur leno: neu fallaciæ
Præpedimentum objiciatur. *MI.* hic homo ſapienter ſagit.
Facite, quod jubet. *AG.* abeamus. ſed vos! ſatìs dictum'ſt? *CO.* abi.
AG. Abeo. quæſo, dii immortales. *CO.* quin abis? *AG.* abeo. *MI.* ſapis.
CO. St! tacé. *AD.* quid eſt? *CO.* fores hæ fecerunt magnum flagitium modó.
AD. Quid id eſt flagitii? *CO.* crepuerunt claré. *AD.* dî te perduint.
Ponè nos recede. *CO.* fiat. *AD.* nos priores ibimus.
CO. Faciunt, ſcurræ quod conſuêrunt: ponè ſeſe homines locant.
AD. Illic homo eſt qui egreditur leno. *CO.* bonus eſt: nam ſimilis malo eſt.
Jam nunc ego illi egredienti ſanguinem exſugam procul.

SCENA TERTIA.

LYCUS, ADVOCATI, COLLYBISCUS.

LYCUS.

JAM iſtuc ego revortar, Miles: convivas volo
Reperire nobis commodos, qui unà ſient:
Interibi attulerint exta: atque eâdem mulieres
Jam ab re divinâ credo apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt?
Et ille chlamydatus quiſnam eſt, qui ſequitur procul?
AD. Ætoli cives te ſalutamus, Lyce:
Quanquam hanc ſalutem ferimus inviti tibi.
Et quanquam bene volumus leviter lenonibus.
LY. Fortunati omnes ſitis, quod certè ſcio
Nec fore, nec Fortunam id ſituram fieri.
« *AD.* ISTIC EST THESAURUS ſtultis in linguâ « ſitus,
« Ut quæſtui habeant malè loqui melioribus.
« *LY.* VIAM QUI neſcit, quà deveniat ad mare,
« Eum oportet amnem quærere comitem ſibi.
Ego malè loquendi vobis neſcivi viam:
Nunc vos mihi amnes eſtis: vos certum eſt ſequi.
Si benedicetis, voſtrâ ripâ vos ſequar.
Si maledicetis, voſtro gradiar limite.
« *AD.* MALO BENEFACERE, tantundem eſt peri« culum,
« Quantum bono malefacere. *LY.* quî veró? *AD.* ſcies.
« MALO SI QUID benefacias, id beneficium inte« rit.
« Bono ſi quid malefacias, ætatem expetit.
LY. Facetè dictum. ſed quid iſtuc ad me attinet?
AD. Quia nos honoris tui cauſâ huc ad te venimus.
Quamquam bene volumus leviter lenonibus.
LY. Si quid boni apportatis, habeo gratiam.
AD. Boni de noſtro tibi nec ferimus, nec damus,
Neque pollicemur, neque adeò volumus datum.
LY. Credo hercle vobis; ita veſtra eſt benignitas.
Sed quid nunc vultis? *AD.* hunc chlamydatum quem vides,
Ei Mars iratus eſt. *CO.* capiti veſtro iſtuc quidem.
AD. Hunc nunc, Lyce, ad te diripiendum adducimus.
CO. Cum prædâ hic hodie incedet venator domum.
Canes compellunt in plagas lepidè Lycum.
LY. Quis hic eſt? *AD.* neſcimus nos iſtum quidem, qui ſiet.
Niſi dudum à mani ut ad portum proceſſimus,
Atque iſtuc è navi exeuntem onerariâ
Videmus. adiit ad nos extemplo exiens,
Salutat: reſpondemus. *CO.* mortales malos!
Ut ingrediuntur doctè in ſycophantiam!
LY. Quid deinde? *AD.* ſermonem nobiſcum ibi copulat.
Ait ſe peregrinum eſſe hujus ignarum oppidi.
Locum ſibi velle liberum præberier:
Ubi nequam faciat. nos hominem ad te adduximus.
Tu, ſi te dii amant, agere tuam rem occaſio eſt.
LY. Itáne ille eſt cupiens? *AD.* aurum habet! *LY.* præda hæc mea eſt.
AD. Potare, amare volt. *LY.* locum lepidum dabo.
AD. At enim hìc clàm furtim eſſe vult, ne qui ſciant,
Néve arbiter ſit. nam hic latro in Spartâ fuit,
Ut quidem ipſe nobis dixit, apud regem Attalum.
Indè nunc aufugit; quoniam capitur oppidum.
CO. Nimis lepidè de latrone; de Spartâ optumé.
LY. Dî deæque vobis multa bona dent, cùm mihi
Et bene præcipitis, & bonam prædam datis.
AD. Imò ut ipſe nobis dixit, quò accures magìs,
Trecentos nummos Philippos portat præſidii.
LY. Rex ſum, ſi ego illum hodie hominem ad me allexero.
AD. Quin hic quidem tuus eſt. *LY.* obſecro hercle hortamini,
Ut devortatur ad me in hoſpitium optumum.
AD. Neque nos hortari, neque dehortari decet
Hominem peregrinum: tuam rem tu ages, ſi ſapis.
Nos tibi palumbem ad aream uſque adduximus:
Nunc te illum melius capere, ſi captum eſſe vis.
LY. Jámne itis? *CO.* quid! quod vobis mandavi, hoſpites?
AD. Cum illôc te melius tuam rem adoleſcens loqui:
Illic eſt ad iſtas res probus, quas quæritas.
CO. Videre equidem vos vellem, cùm huic aurum darem.
AD. Illinc procul nos iſtuc inſpectabimus.
CO. Bonam dediſtis mihi operam. *LY.* it ad me lucrum.
CO. illud quidem, quorſum aſinus cædit calcibus.
LY. Blandè hominem compellabo. hoſpes hoſpitem
Salutat! ſalvum te advenire gaudeo.
CO. Multa tibi dî dent bona, cùm me ſalvum eſſe vis.
LY. Hoſpitium te ajunt quæritare. *CO.* quærito.
LY. Ita illi dixerunt, qui hinc à me abierunt modò,
Te quæritare à muſcis. *CO.* minimè gentium.
LY. Quid ita? *CO.* quia à muſcis ſi mihi hoſpitium quærerem,
Adveniens huc irem in carcerem rectâ viâ.
Ego id quæro hoſpitium, ubi ego curer molliùs,
Quàm regi Antiocho oculi curari ſolent.
LY. Ædepol næ tibi poſſum illum feſtivum dare,
Siquidem potes eſſe pati *te*, in lepido loco,
In lecto lepidè ſtrato, tepidam mulierem
Complexum contrectare te. *CO.* is, leno, viam.
LY. Ubi tu Leucadio, Lesbio, Thaſio, Coo
Vetuſtate vino edentulo ætatem irriges:
Ibi te replebo uſque unguentûm echeumatis.

Quid

Quid multa verba? faciam, ubi tu laveris,
Ibi ut balneator faciat unguentariam.
Sed hæc latrocinantur, quæ ego dixi omnia.
CO. Quid ita? *LY.* quia aurum poſcunt præſentarium.
CO. Quin hercle accipere tu non mavis, quàm ego dare.
LY. Quin ſequere me intró. *CO.* duc me ergo intrò, addictum tenes.
AD. Quid ſi evocemus huc foras Agoraſtoclem,
Ut ipſe teſtis ſit ſibi certiſſimus?
Heus tu! qui furem captas, egredere ocyùs,
Ut tùte inſpectes aurum lenoni dare.

SCENA QUARTA.

AGORASTOCLES, LYCUS, ADVOCATI, COLLYBISCUS.

AGORASTOCLES.

QUID eſt? quid vultis, teſtes? *AD.* Specta ad dexteram.
Tuus ſervus aurum ipſi lenoni datat.
CO. Age, accipe hoc ſis: hìc ſunt numerati aurei
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei.
Hinc me procura: properè hoſce abſumi volo.
LY. Ædepol feciſti prodigum promum tibi.
Age eamus intró. *CO.* te ſequor. *LY.* age, age! ambula.
Ibſque reliqua alia fabulabimur.
CO. Eàdem narrabo tibi res Spartiaticas.
LY. Quin ſequere me ergo. *CO.* abduc intró. addictum tenes.
AG. Quid nunc mihi auctores eſtis? *AD.* ut frugi ſies.
AG. Quid ſi animus eſſe non ſinit? *AD.* eſto, ut ſinit.
AG. Vidiſtis, leno cùm aurum accepit? *AD.* vidimus.
AG. Eum vos eſſe meum ſervum ſcitis? *AD.* ſcivimus.
AG. Rem adverſùs populi ſæpe leges? *AD.* ſcivimus.
AG. Hem! iſtæc volo ergo vos commeminiſſe omnia,
Mox cùm ad Prætorem uſus veniet. *AD.* meminerimus.
AG. Quid ſi recenti re ædis pultem? *AD.* cenſeo.
AG. Si pultem, non recludet. *AD.* panem frangito.
AG. Si exierit leno, cenſetis hominem interrogem,
Meus ſervus ſi ad eum venerit, nécne? *AD.* quippini?
AG. Cum auri ducentis nummis Philippis. *AD.* quippini?
AG. Ibi extemplo leno errabit. *AD.* quà de re? *AG.* rogas?
Quia centum nummis minus dicetur. *AD.* bene putas.
AG. Alium cenſebit quæritari. *AD.* ſcilicet.
AG. Extemplo denegabit. *AD.* juratus quidem.
AG. Homo furti ſeſe adſtringet. *AD.* haud dubium id quidem eſt.
AG. Quantumquantum ad eum erit delatum. *AD.* quippini?
AG. Dieſpiter vos perduit. *AD.* te quippini?
AG. Ibo & pultabo januam hanc. *AG.* ita quippini?
AG. Tacendi tempus eſt: nam crepuerunt fores.
Foras egredier video lenonem Lycum.
Adeſte, quæſo. *AD.* quippini? *quin* ſi voles.
Operire capita, ne nos leno noverit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.

SCENA QUINTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

LYCUS.

SUSPENDANT omnes nunc jam ſe haruſpices.
Quid ego illis poſthac, quod loquantur, credam?
Qui in re divinâ dudum dicebant, mihi
Malum damnúmque maximum portendier,
Is explicavi meam rem poſt illa lucro.
AG. Salvus ſis leno. *LY.* dî te ament, Agoraſtocles.
AG. Magis me benignè nunc ſalutas, quàm antidhac.
LY. Tranquillitas evenit, quaſi navi in mari:
“ UTCUNQUE EST VENTUS, exin velum vor-
“ titur.
AG. Valeant apud te, quos volo, atque haud te volo.
LY. Valent, ut poſtulatum eſt, verùm non tibi.
AG. Mitte ad me, ſodes, hodie Adelphaſium tuam,
Die feſto celebri nobilique Aphroditiis.
LY. Calidum prandiſti prandium hodie? dic mihi.
AG. Quid jam? *LY.* quia os nunc frigefactas, cùm rogas.
AG. Hoc ageſis leno! ſervum eſſe audivi meum
Apud te. *LY.* apud me? nunquam factum reperies.
AG. Mentire. nam ad te venit, aurúmque attulit.
Ita mihi renunciatum eſt, quibus credo ſatis.
LY. Malus es; captatum me advenis cum teſtibus.
Tuorum apud me nemo eſt, nec quicquam tui.
AG. Mementote illuc, Advocati! *AD.* meminimus.
LY. Ha ha he! jam teneo quid ſit; perſpexi modó.
Hi, qui illum dudum conciliaverunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum uritur,
Me eſſe hos trecentos Philippos facturum lucri.
Nunc hunc inimicum quia eſſe ſciverunt mihi,
Eum allegaverunt, ſuum qui ſervum diceret
Cum auro eſſe apud me. compoſita eſt fallacia,
Ut eo me privent, atque inter ſe dividant.
Lupo agnum eripere poſtulant, nugas agunt.
AG. Negáſne apud te eſſe aurum, nec ſervum meum?
LY. Nego: & negando, ſi quid refert, ravio.
AD. Periiſti leno. nam iſte eſt hujus villicus,
Quem tibi nos eſſe Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos modò Philippos detulit.
Idque adeò in iſtôc aurum ineſt marſupio.
LY. Væ voſtræ ætati! *AD.* id in mundo quidem tuæ eſt.
AG. Age omitte actutum, furcifer, marſupium:
Manifeſtò fur es mihi! quæſo, hercle operam date,
Dum me videatis ſervum ab hôc abducere.
LY. Nunc pol ego perii certò, haud arbitrarió.
Conſultò hoc factum eſt, mihi ut inſidiæ fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priuſquam hinc obtorto collo ad prætorem trahor?
Eheu! quàm ego habui ariolos aruſpices!
Qui ſi quid boni promittunt, pro ſpiſſo evenit:
Id quod mali promittunt, præſentarium eſt.
Nunc ibo, amicos conſulam, quo me modo
Suſpendere æquum cenſeant potiſſimúm.

SCENA SEXTA.

AGORASTOCLES, COLLYBISCUS, ADVOCATI.

AGORASTOCLES.

AGE tu progredere, ut teſtes videant te ire iſtinc foras.
Eſtne hic ſervus meus? *CO.* ſum mehercle verò, Agoraſtocles.
AG. Quid nunc, ſceleſte leno? *AD.* quîcum litigas,
Abſceſſit. *AG.* utinam hinc abierit malam crucem.
AD. Ita nos velle æquum eſt. *AG.* cras ſubſcribam homini dicam.
CO. Nunquid me? *AG.* abſcedas, ſumas ornatum tuum.
CO. Non ſum nequicquam miles factus: paululum
Prædæ intus feci. dum lenonis familia
Dormitat; extis ſum ſatur factus probé.
Abſcedam hinc intró. *AG.* factum à vobis comiter.
Bonam dediſtis, Advocati, operam mihi.
Cras manè, quæſo, in comitio eſtote obviám.
Tu ſequere me intró. vos valete! *AD.* & tu vale.
Injuriam illic inſignitè poſtulat:
Noſtro ſervire nos ſibi cenſet cibo.
“ Verum ITA SUNT ISTI NOSTRI divites:
“ Si quid benefacias, levior plumâ eſt gratia:
“ Si quid peccatum'ſt, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus noſtras, ſultis, nunc jam:
Quando id, quoi rei operam dedimus, impetravimus,
Ut perderemus corruptorem civium.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

MILPHIO.

EXPECTO quo pacto meæ techuæ proceſſuræ ſient.
Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miſerum macerat.
Is me autem porrò verberat, iucurſat pugnis, calcibus.
SERVIRE AMANTI, miſeria eſt; præſertim qui, quod amat, caret.
At at! è fano recipere video ſe Synceraſtum
Lenonis ſervum: quid habeat ſermonis, auſcultabo.

SCENA SECUNDA.

SYNCERASTUS, MILPHIO.

SYNCERASTUS.

SATIS ſpectatum eſt, deos atque homines ejus negligere gratiam,
Cui homini herus eſt conſimilis, velut ego habeo nunc hujuſmodi.
Neque perjurior, neque pejor alter uſquam eſt gentium,
Quàm herus meus eſt: neque tam luteus, neque tam cœno collitus.
Ita me dî ament! velim lautumiis, vel in piſtrino mavelim
Agere ætatem, præpeditus latera ſorti ſerro *mea*,
Quàm apud lenonem hunc ſervitutem colere. quid illue eſt genus!
Quæ illic hominum corruptelæ fiunt! dî voſtram fidem,
Quodvis genus ibi hominum videas, quaſi Acheruntem veneris.
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitivum velis,
Verberatum, vinctum, addictum: qui habet, quod det, *ut*ut homo eſt,
Omnia genera recipiuntur: itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ: bibitur, eſtur, quaſi in popinâ, haud ſecus.
Ibi tu videas literatas fictiles epiſtolas,
Pice ſignatas: nomina inſunt cubitum longis literis.
Ita vinariorum habemus noſtræ delectum domi.
MI. Omnia ædepol mira ſunt, niſi herus hunc hæredem facit,
Nam is quidem illi ut meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, & autem nimis eum auſculto libens.
ST. Hæc cùm hìc video fieri, crucior pretiis emptos maximis,
Apud nos expeculiatos ſervos fieri ſuis heris.
" Sed ad poſtremum nihil apparet. MALE PARTUM, " MALE DISPERIT.
MI. Proinde habet hic orationem, quaſi ipſe ſit frugi bonæ,
Qui ipſus hercle ignaviorem potis eſt facere Ignaviam.
ST. Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vaſa, ubi hoſtiis
Herus nequivit propitiare Venerem ſuo feſto die.
MI. Lepidam Venerem! *ST.* nam meretrices noſtræ primis hoſtiis
Venerem placavere extemplo. *MI.* ô lepidam Venerem denuo!
ST. Nunc domum ibo. *MI.* heus! Synceraſte. *ST.* Synceraſtum qui vocat?
MI. Tuus amicus. *ST.* haud amicè facis, qui cum onere offeras moram.
MI. At ob hanc rem tibi reddam operam, ubi voles, ubi juſſeris.
Habe rem pactam. *ST.* ſi futurum eſt, do tibi operam hanc. *MI.* quomodo?
ST. Ut enim ubi mihi vapulandum eſt, tûte corium ſufferas.
MI. Apage! *ST.* neſcio quid viri ſis. *MI.* malus ſum. *ST.* tibi ſis. *MI.* te volo.
ST. At onus urget. *MI.* at tu appone; & reſpice ad me. *ST.* fecero:
Quanquam haud otium eſt. *MI.* ſalvos ſis, Synceraſte. *ST.* ô Milphio,
Dî omnes deæque ament. *MI.* quemnam hominem? *ST.* nec te, nec me, Milphio:
Neque herum meum adeò. *MI.* quem ament igitur? *ST.* *alium quemlibet.*
Nam noſtrorum nemo dignus eſt. *MI.* lepidè loquere. *ST.* me decet.
MI. Quid agis? *ST.* facio, quod manifeſtò mœchi haud ferme ſolent.
MI. Quid id eſt? *ST.* refero vaſa ſalva. *MI.* dî te & tuum herum perduint!
ST. Me non perdent, illum ut perdant. facere poſſim, ſi velim,
Meum herum ut perdant; nî mihi metuam, Milphio. *MI.* quid id eſt? cedò.
ST. Malus es. *MI.* malus ſum. *ST.* malè mihi eſt. *MI.* memorádum! eſſe aliter decet.
Quid eſt, quod malè ſit? cui domi eſt, quod edis, quod ames affatim,
Neque triobulum ullum amicæ das; & ductas gratiis.
ST. Dieſpiter me ſic amabit. *MI.* ut quidem ædepol dignus es.
ST. Ut ego hanc familiam interire cupio! *MI.* adde operam, ſi cupis.
" *ST.* SINE PENNIS volare haud facil' eſt. meæ alæ " pennas non habent.
MI. Nolito ædepol develliſſe, jam his duobus menſibus
Volucres tibi erunt tuæ hirquinæ. *ST.* i in malam rem. *MI.* i tu atque herus.
ST. Verùm enim qui homo eum nôrit, citò homo pervorti poteſt.
MI. Quid jam? *ST.* quaſi tu tacere quicquam potis ſis. *MI.* rectiùs
Tacitus tibi reſiſtam, quàm quod dictum eſt mutæ mulieri.
ST. Animum inducam facilè, ut tibi iſtuc credam, nî te noverim.
MI. Crede audacter meo periculo. *ST.* malè credam, & credam tamen.
MI. Scin' tu herum tuum meo hero eſſe inimicum capitalem? *ST.* ſcio.
MI. Propter amorem. *ST.* omnem operam perdis. *MI.* quid jam? *ST.* quia doctum doces.
MI. Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod poſſiet
Facere, faciat malè, ejus merito. tum autem ſi quid tu adjuvas,
Eò faciliùs poterit facere. *ST.* at ego hoc metuo, Milphio.
MI. Quid eſt, quod metuas? *ST.* dum hero inſidias parem, ne à te perdeam:
Si herus meus me eſſe locutum cuiquam mortali ſciat,
Continuò is me ex Synceraſto crurifragium fecerit.
MI. Nunquam ædepol mortalis quiſquam fiet è me certior,
Niſi hero meo uni indicaſſo, atque ei quoque, ut ne enunciet
Id eſſe facinus ex te ortum. *ST.* malè credam, & credam tamen.
Sed hoc tu tecum tacitum habeto. *MI.* Fidei non meliùs creditur,
Loquere, locus occaſióque eſt, liberè: hìc ſoli ſumus.
ST. Herus ſi tuus volet facere frugem, meum herum perdet. *MI.* quî id poteſt?
ST. Facilè. *MI.* fac ergo id facilè noſcam, ut ille poſſit noſcere.
ST. Quia Adelphaſium, quam herus deamat tuus, ingenua eſt. *MI.* quo modo?
ST. Eodem, quo ſoror illius altera Anteraſtilis. *MI.* ſed quî id credam? *ST.* quia
Illas emit in Anactorio parvulas, duodeviginti minis
De prædone Siculo. *MI.* quanti? *ST.* duodeviginti minis.
MI. Duas illas? *ST.* nutricem earum tertiam.
Et ille, qui eas vendebat, dixit ſe furtivas vendere:
Ingenuas Carthagine ajebat eſſe. *MI.* di voſtram fidem!
Nimiùm lepidum memoras facinus: nam herus meus Agoraſtocles,

Ibi-

Ibidem gnatus, indè ſurreptus ferè ſexennis: pòſt ibi
Qui eum ſurripuit, huc deverit, meóque hero eum hic vendidit.
Is in divitias homo adoptavit hunc, cùm diem obiit ſuum.
ST. Omnia memoras. quò id faciliùs fiat, manu eas aſſerat
Suas populares, liberali causâ. *MI.* tacitus tace modó.
ST. Profectò AD INCITAS LENONEM REDIGET, ſi eas abduxerit.
MI. Quin priùs diſperibit faxo, quàm unam calcem civerit.
Ita paratum eſt. *ST.* ita dî faxint, ne apud Lenonem hunc ſerviam.
MI. Quin hercle collibertus meus faxo eris, ſi dî volent.
ST Ita dî faxint. numquid aliud me morare, Milphio?
MI. Valeas, benéque ut tibi ſit. *ST.* pol iſtuc tibi, & hero tuo, eſt in manu.
Vale! & hæc cura, clanculùm ut ſint dicta. *MI.* non dictum eſt. Vale.
ST. At enim nihil eſt, niſi, dum calet, hoc agitur! *MI.* lepidus, cùm moues:
Et hoc ita fiet. *ST.* proba materies data eſt, ſi probum adhibes fabrum.
MI. Potin' ut taceas? *ST.* taceo, atque abeo. *MI.* mihi commoditatem creas.
Illic hinc abiit. dî immortales meum herum ſervatum volunt,
Et hunc diſperditum lenonem: tantum eum inſtat exitii.
Satíne, prinſquam unum eſt injectum telum, tum inſtat alterum!
Ibo intrò, hæc ut meo hero memorem. nam huc ſi ante ædes ſevocem,
Quæque audiviſtis modò, nunc ſi eadem hìc iterem, inſcitia'ſt.
Hero uni potiùs intus ero odio, quàm hìc ſim vobis omnibus.
Dî Immortales, *quid malorum,* quanta advenit calamitas
Hodie ad hunc lenonem! ſed ego nunc eſt cùm me moror.
Id negotium inſtitutum eſt, non datur ceſſatio.
Nam & hoc nocte conſulendum, quod modò concreditum'ſt,
Et illud autem inſerviendum'ſt conſilium vernaculum.
Remora ſi ſit, qui malam rem mihi det, meritò fecerit.
Nunc intrò ibo: dum herus adveniat à foro, opperiar domi.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

HANNO-POENUS loquitur Punicè.

Samuel Bochartus hos verſus Punicos ſic diſtingoit, & mendis aliquot craſſioribus repurgat.

N'yth alonim valonuth ſicorath jismacôn ſith,
Chy-mlachai jythmu; mitſlia mittebariim iſchi.
Liphorcaneth yth beni ith jad adi vbinuthai.
Birua roh ſyllohom alonim vbymiſyrtohom.
Bytlym moth ynot othi helech Antidamarchon,
Ys ſideli; Brim tyſel yth chili ſchontem Liphul.
Vth bin imys dibur thim nocuth uu' Agoraſtocles.
Ythem aneti hy chyr ſaely choc; ſith naſo.
Binni id chi luhilli gubylim laſibit thym.
Body aly thera ynn' ynnu' ysl'im moncor lu ſim.

Idem eoſdem, quantum licuit, ad Hebræam aut Syram formam ſic exprimit.

נא את עליונים ועליונות שכורת יסמכון זות:
כי מלכי יתמו: מצליח מדבריהם עסקי:
לפורקנת אחבני את יד עדי ובנותי:
ברוח רוב שלהם עליונים ובמשורתהם:
בטרם מות חנות אותי הלך אנטידמרכון:
איש שידע לי: ברם טפל את חילי שכינתם לאפל:
את בן אמיץ דבור תם נקוט נוה אגורסטוקליס:
חותם חנותי הוא כיור שאלי חוק זאת נושא:
בינ׳ עד כי לו האלה גבולים לשבת תם:
בוא די עלי תרע אנא הנו: אשאל אם מגכר לו שם:

Idem conjicit verſus ſex proximos Libycè efferre, quod Punicè decem priores; ſed Hebraiſmi veſtigia, niſi in vocabulis primis duobus tribúſve nulla agnoſcit.

At Samuel Petitus Latinis literis ſic exprimit.

Et alonim valonoth: ſeccarati miſti attic, umaſſe,
Conco biti miabel lo enti nihe ani: lo laccu tchina, anus is.
Hoi ceſi, lec po, naſſe athid amas, con al emun diber teſelon, ob, uthume:
Cel tum: com ucra: lu enu: & oni mau oſe: ubar banthy ach Ariſtoclem.
At, aſſena china ſot, el iacli, coſa lemun diber termi, cai: upſu aſpoti:
Eod eanec lictor bo deſi aſſam limnim coles.

Idem Hebraicis ſic.

את עליונים ועליונות שקראתי מעשתי עתיק ומעשה:
חנכו ביתי מאבל לו קושתי נבא אני לא לקחו תחנה אנוש אש
הוי חסי לך פה נשא עתיד עמס כן על אמון דבר תהו עליון אוב ותומה
קל תום קום וקרא לו ענו את עוני מאב חיסה ובר בנתי את Ariſtoclem
הט אונה קינה זאת אל יעלי חושה לאמן דבר תרמי חי ופסו אשפותי
הא עוד אענק לקטור בו דשי אסם למנים קולס:

Deos deáſque veneror, qui hanc urbem colunt,
Ut, quod de meâ re huc veni, rite venerim.
Meáſque ut gnatas, & mei fratris filium,
Reperire me ſiritis: dii voſtram fidem!
Quæ mihi ſurreptæ ſunt, & fratris filium.
Sed hic mihi antehac hoſpes Antidamas fuit.
Eum feciſſe ajunt, ſibi quod faciundum fuit:
Ejus filium hic prædicant eſſe Agoraſtoclem:
Deum hoſpitalem ac teſſeram mecum fero:
In hiſce habitare monſtratu'ſt regionibus.
Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

SCENA SECUNDA.

AGORASTOCLES, MILPHIO, POENUS.

AGORASTOCLES.

Ain' tu tibi dixe Synceraſtum, Milphio,
Has eſſe ingenuas ambas ſurreptitias
Carthaginienſis? *MI.* ajo: &, ſi frugi eſſe vis,
Eas liberali jam aſſeres causâ manu.
Nam tuum flagitium'ſt tuas populareis te pati
Servire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ.
POE. Prò dî immortales, obſecro veſtram fidem!
Creta eſt profectò horum hominum oratio.
Quàm orationem hanc aures dulcem devorant!
Ut mihi abſterſerunt omnem ſorditudinem!
AG. Si ad eam rem teſtis habeam, faciam, quod jubes.
MI. Quid tu mihi teſtis? quin tu inſiſtis fortiter?
Aliqua fortuna fuerit adjutrix tibi.
" *AG.* INCIPERE MULTO EST, quàm impetrare, facilius.
MI. Sed quænam illæc avis eſt, quæ huc cum tunicis advenit?
Númnam it à balineis circumductus pallio?
Facies quidem ædepol *Punica eſt.* ***
Servos quidem ædepol veteres antiquóſque habet.
AG. Quî ſcis? *MI.* vidén' homines ſarcinatos conſequi?
Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent.
AG. Quid jam? *MI.* quia incedunt cum annulatis auribus.
Adibo hoſce, atque appellabo Punicé.
Si reſpondebunt, Punicè pergam loqui:
Si non; tum ad horum mores linguam vertero.

Quid

Quid ais tu? ecquid commeminiſti Punicé?
AG. Nihil ædepol. nam quî ſcire potui, dic mihi,
Qui illinc ſexennis perierim Carthagine?
POE. Prò dî immortales! plurimi ad hunc modum
Periere pueri liberi Carthagine.
MI. Quid ais tu? *AG.* quid vis? *MI.* vín' appellem hunc Punicé?
AG. An ſcis? *MI.* nullus me eſt hodie Pœnus Punior.
AG. Adi, atque appella, quid velit, quid venerit,
Qui ſit, cujatis, unde ſit: ne parſeris!
MI. Avo! cujates eſtis? aut quo ex oppido?
POE. Hanno muthumballe bechaedreanech.
AG. Quid ait? *MI.* Hannonem ſeſe ait Carthagine,
Carthaginienſem Muthumballis filium.
POE. Avo! *MI.* ſalutat. *POE.* donni! *MI.* doni vult tibi
Dare hinc neſcio quid. audſu' pollicerier?
AG. Saluta hunc rurſus Punicè verbis meis.
MI. Avo donni, hic mihi tibi inquit verbis ſuis.
POE. Me bar bocca. *MI.* iſtuc tibi ſit potiùs, quàm mihi!
AG. Quid ait? *MI.* miſeram eſſe prædicat buccam ſibi.
Fortaſſe medicos nos eſſe arbitrarier.
AG. Si *ita* eſt, nega eſſe: nolo ego errare hoſpitem.
MI. Audi tu, rufen nuco iſtam. *AG.* ſic volo
Profectò vera cuncta huic expedirier.
Roga, numquid opus ſit? *MI.* tu qui zonam non habes,
Quid in hanc veniſtis urbem, aut quid quæritis?
POE. Muphurſa. *AG.* quid ait? *POE.* mivulechianna. *AG.* quid venit?
MI. Non audis? mures Africanos prædicat
In pompam ludis dare ſe velle ædilibus.
POE. Laech lachananim limi nichot. *AG.* quid nunc ait?
MI. Ligulas canalis ait ſe advexiſſe & nuces:
Nunc orat, operam ut des ſibi, ut ea veneant.
AG. Mercator credo eſt. *POE.* Iſſam aruinam. *AG.* quid eſt?
POE. Palum erga dectha. *AG.* Milphio, quid nunc ait?
MI. Palas vendundas ſibi ait, & mergas datas,
Ut hortum fodiat, atque ut frumentum metat.
Ad meſſim credo miſſus hic quidem tuam.
AG. Quid iſtuc ad me? *MI.* certiorem te eſſe volui,
Ne quid clàm furtivè accepiſſe cenſeas.
POE. Muphonnium ſucorahim. *MI.* hem! cave ſi feceris,
Quod hic te orat. *AG.* quid ait, aut quid orat? expedi.
MI. Sub cratim utì jubeas ſeſe ſupponi, atque eò
Lapides imponi multos, ut ſeſe neces.
POE. Gunebel balſamenierasſan. *AG.* narra, quid eſt?
Quid ait? *MI.* non hercle nunc quidem quicquam ſcio.
POE. At ut ſcias nunc, dehinc Latinè jam loquar.
Servum hercle te eſſe oportet & nequam & malum,
Hominem peregrinum atque advenam qui irrideas.
MI. At hercle te hominem & ſycophantam, & ſubdolum,
Qui huc adveniſti nos captatum migdilybs,
Biſulcilingua, quaſi proſerpens beſtia.
AG. Maledicta hinc aufer! linguam compeſcas face.
Maledicere huic tu temperabis, ſi ſapis.
Meis conſanguineis nolo te injuſtè loqui.
Carthagini ego ſum natus, ut tu ſis ſciens.
POE. O mi popularis, ſalve! *AG.* & tu ædepol, quiſquis es.
Et ſi quid opus eſt, quæſo, dic; atque impera,
Popularitatis causâ. *POE.* habeo gratiam.
Verùm ego hic hoſpitium habeo: Antidamæ filium
Quæro. commonſtra, ſi noviſti Agoraſtoclem.
Ecquem adoleſcentem tu hic noviſti Agoraſtoclem?
AG. Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium,
Ego ſum ipſus, quem tu quæris. *POE.* hem! quid ego audio?
AG. Antidamæ gnatum me eſſe. *POE.* ſi ita eſt, teſſeram
Conferre ſi vis hoſpitalem, eccam, attuli.
AG. Agedum huc oſtende. eſt par probè: nam habeo domúm.
POE. O mî hoſpes, ſalve multum! nam mihi tuus pater,
Pater tuus ergo, hoſpes Antidamas fuit:
Hæc mihi hoſpitalis teſſera cum illo fuit.
AG. Ergo hic apud me hoſpitium tibî præbebitur.
Nam haud repudio hoſpitium, neque Carthaginem:
Indè ſum oriundus. *POE.* dî dent tibi omnes, quæ velis!
Quid ais? quî potuit fieri, ut Carthagini
Gnatus ſis, hic autem habuiſti Ætolum patrem?
AG. Surreptus ſum illinc. hic me Antidamas hoſpes tuus
Emit, & is me ſibi adoptavit filium.
POE. Demarcho item ipſe fuit adoptatitius.
Sed mitto de illo, & ad te redeo. dic mihi,
Ecquid meminiſti tuûm parentum nomina?
AG. Patris atque matris memini. *POE.* memorâdum mihi:
Si novi fortè, aut ſi ſunt cognati mihi.
AG. Ampſigura mater mihi fuit, Jachon pater.
POE. Patrem atque matrem viverent vellem tibi!
AG. An mortui ſunt? *POE.* factum; quod ægre tuli.
Nam mihi ſobrina Ampſigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,
Et is me hæredem fecit, cum ſuum obiit diem,
Quo me privatum ægre patior mortuo.
Sed ſi ita eſt, ut tu ſis Jachonis filius,
Signum eſſe oportet in manu lævâ tibi,
Ludenti puero quod momordit ſimia.
Oſtende, ut inſpiciam. aperi. *AG.* vide. eccum adeſt.
Mi patrue, ſalve. *POE.* & tu ſalveto, Agoraſtocles.
Iterum mihi gnatus videor, quia te repperi.
MI. Pol iſtam rem vobis bene eveniſſe gaudeo.
Et te moneri númne vis? *POE.* ſanè volo.
MI. Paterna oportet reddi filio bona.
Æquum eſt habere hunc bona, quæ poſſedit pater.
POE. Haud poſtulo aliter: reſtituentur omnia.
Suam rem ſibi ſalvam ſiſtam, ſi illò advenerit.
MI. Facito ſis reddas, etſi hic habitabit tamen.
POE. Quin mea quoque iſte habebit, ſi quid me fuat.
MI. Feſtivum facinus venit mihi in mentem modó.
POE. Quid id eſt? *MI.* tuâ eſt opus operâ. *POE.* dic mihi, quid lubet?
Profectò uteris, ut voles, operam meam.
Quid eſt negotî? *MI.* potin' tu fieri ſubdolus?
POE. Inimico poſſum. amico inſipientia eſt.
MI. Inimicus hercle eſt hujus. *POE.* malè faxim lubens.
MI. Amat à lenone hic. *POE.* facere ſapienter puto.
MI. Leno hic habitat vicinus. *POE.* malè faxim lubens.
MI. Ei duæ puellæ ſunt meretrices ſervulæ
Sorores: earum hic alteram efflictim perit.
Neque eam inceſtavit unquam. *POE.* acerba amatio eſt.
MI. Nunc leno ludificatur. *POE.* ſuum quæſtum colit.
MI. Hic illi malam rem dare volt. *POE.* frugi, ſi id facit.
MI. Nunc hoc conſilium capio, & hanc fabricam apparo.
Ut te allegemus: filias dicas tuas,
Surreptáſque eſſe parvulas Carthagine,
Manúque liberali causâ ambas aſſeras,
Quaſi filiæ tuæ ſint ambæ. intellegis?
POE. Intellego hercle. nam mihi item gnatæ duæ
Cum nutrice unà ſurreptæ ſunt parvulæ.
MI. Lepidè hercle aſſimulas! jam in principio id mihi placet.
POE. Pol magis, quàm vellem. *MI.* heu! hercle mortalem catum,
Malum, crudúmque & callidum atque ſubdolum?
Ut afflet! quo illud geſtu faciat facilius.
Me quoque dolis jam ſuperat architectonem.
POE. Sed earum nutrix, quâ ſit facie, mihi expedi.
MI. Staturâ haud magnâ, corpore aquilo. *POE.* ipſa ea 'ſt.
MI. Specie venuſtâ, ore atque oculis pernigris.
POE. Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.
MI. Vín' eam videre? *POE.* filias malo meas.
Sed i, atque evoca illam: ſi eæ meæ ſunt filiæ:

Si

Si illarum eſt nutrix, me continuò novit.
MI. Heus! ecquis hìc eſt? nunciate, ut prodeat
Foras Giddeneme: eſt, qui illam conventam eſſe vult.

Sam. Petitus ea, quæ in hâc ſcenâ Punica ſunt, ſic Latinis & Hebraïcis litteris reddit.

v. 34. Avo	הוה
v. 35. Hanno mutbumballe bechadreanac.	בחצריערק
v. 38. Avo donni	הוה אדוני
v. 42. Me bar becce	מה בר בכה
v. 46. Roſe maco iſtom	רופא מהוה יסהום
v. 50. Maphruſa muni lechiun: na	מפרושה מוני לכיון נא
v. 53. Lacch lachanani minni, nachot.	לאך לחנני מלוני נחות
v. 56. Is emer, bin em	אש אמר בן־הם
v. 57. Peluni: er gad ecath:	פלונ עץ גד אחת
v. 63. Mephanni um ſecoraim.	מפני הום שקוראים
v. 67. Gun nabal belſamen ieraſen.	גאון נבל בעל־מים ירסן

SCENA TERTIA.

GIDDENEME, HANNO-Pœnus, MILPHIO, AGORASTOCLES, PUER.

GIDDENEME.

Quis pultat? *MI.* qui te proximus eſt. *GI.* quid vis? *MI.* eho,
Noviſtin' tu illunc tunicatum hominem, qui ſtet?
GI. Nam quem ego aſpicio! prò ſupreme Jupiter!
Herus meus hic quidem eſt, mearum alumnarum pater,
Hanno Carthaginienſis. *MI.* ecce autem mala!
Præſtigiator hic quidem Pœnus probus eſt,
Perduxit omnis ad ſuam ſententiam.
GI. O mî here ſalve! Hanno, inſperatiſſime
Mihi tuiſque filiis, ſalve. atque eho!
Mirari noli, neque me contemplarier.
Cognôſtin' Giddenemen ancillam tuam?
POE. Novi. ſed ubi ſunt meæ gnatæ? id ſcire expeto.
GI. Apud ædem Veneris. *POE.* quid ibi faciunt? dic mihi.
GI. Aphrodiſia hodie Veneris eſt feſtus dies:
Oratum ierunt deam, ut ſibi eſſet propitia.
MI. Pol ſatis ſcio impetrârunt, quando hic hic adeſt.
AG. Eho an hujus ſunt illæ filiæ? *GI.* ita, ut prædicas.
Tua pietas nobis planè auxilio fuit,
Cùm huc adveniſti hodie in ipſo tempore.
Namque hodie earum mutarentur nomina,
Faceréntque indignum genere quæſtum corpore.
PU. Handones illi havon bene ſi illi in muſtine.
GI. Me ipſi & eneſte dum & alamna ceſtinum.
AG. Quid illi locuti ſunt inter ſe? dic mihi.
MI. Matrem ſalutat hic ſuam, hæc autem hunc filium.
POE. Tace atque parce muliebri ſupellectili.
AG. Quæ ea eſt ſupellex? *POE.* clarus clamor ſinè modo.
Tu abduc hos intrò, & unà nutricem ſimul
Jube abire hanc ad te. *AG.* fac, quod imperat.
MI. Sed quis illas tibi monſtrabit? *AG.* ego doctiſſimé.
MI. Abeo igitur. *AG.* facias modò, quàm memores, mavelim.
Patruo advenienti cœna curetur volo.
MI. Lachanam vos! quos ego jam detrudam ad molas,
Indè porrò ad puteum, atque ad robuſtum codicem.
Ego faxo hoſpitium hoc leviter laudabitis.
AG. Audin' tu patrue? dico, ne dictum neges:
Tuam mihi majorem filiam deſpondeas.
POE. Pactam rem habeto. *AG.* ſpondéſne igitur? *POE.* ſpondeo.
AG. Mî patrue ſalve! nam nunc eſt planè meus.
Nunc demum ego cum illâ fabulabor liberé.
Nunc, patrue, ſi vis tuas videre filias,
Me ſequere. *POE.* jamdudum equidem cupio, & te ſequor.
AG. Quid ſi eamus illis obviàm? *POE.* at ne inter vias
Præterbitamus metuo. magne Jupiter,
Reſtitue certas mihi ex incertis nunc opes.
AG. Ego quidem meos amores mecum confido fore.
Sed eccas video ipſas. *POE.* hæccine ſunt meæ filiæ!
Quantæ è quantillis jam ſunt factæ! *AG.* ſcin' quid eſt?
Græcæ ſunt hæ columnæ, ſuſtolli ſolent.
MI. Opinor hercle hodie quod ego dixi per jocum,
Id eventurum eſſe & ſeverum & ſerium,
Ut hæc inveniantur hodie eſſe hujus filiæ.
AG. Pol iſtud quidem jam certum eſt. tu iſtos, Milphio,
Abduce intrò: nos haſce hìc præſtolabimur.

Sam. Petitus vocabula hujus ſcenæ Punica Latinis & Hebraïcis literis ſic reddit.

v. 22. *PU.* Hau colui, ſuli. *GI.* Hau on beni, ſuli, umaſtini.
23. Me? ipſi & enes & dum & almana eſati nini.
הו חולני שאלי: הו און בני שאלי ומשתיני
מה אפס׳ את־אנש את־דום את־אלמנה קשתי נ ני
v. 33. Lechu nam vas. לכו נעם ואץ

SCENA QUARTA.

ANTERASTILIS, ADELPHASIUM, AGORASTOCLES, HANNO-Pœnus.

ANTERASTILIS.

Fuit hodie operæ pretium ejus, qui amabilitati animum adjiceret,
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eò viſere venit.
Deamavi ecaſtor illìc ego hodie lepidiſſima munera meretricum,
Digna divâ venuſtiſſimâ Venere: neque contempſi ejus opus hodie,
Tanta tibi copia venuſtatum aderat, in ſuo quæque loco ſita mundé.
Arabius murrhinúſque omnis odor complebat. haud ſordere viſus eſt
Feſtus dies, Venus, nec tuum fanum: tantus ibi clientarum erat numerus,
Quæ ad Calydonium venerant Venerem: certò enim, quod quidem ad nos duas
Attinuit, præpotentes, pulcræ, paciſque potentes, ſoror, fuimus:
Neque ab juventute ibi irridiculò habitæ: quod pol, ſoror, cæteris omnibus factum eſt.
AD. Malim iſtuc aliis ita videatur, quàm utì tu te, ſoror, éollaudes. *AN.* ſpero equidem.
AD. Et pol ego: cùm, ingeniis quibus ſumus atque aliæ, cognoſco.
Eo ſumus gnatæ genere, ut deceat nos eſſe à culpâ caſtas.
POE. Jupiter, qui genus colis aliſque hominum, per quem vivimus vitalem ævum,
Quem penès ſpes vitæ ſunt hominum omnium, da diem hunc ſoſpitem, quæſo,
Rebus meis agundis: quibus annos multos carui, quáſque è patriâ
Perdidi parvas, redde his libertatem: invictæ præmium ut eſſe ſciam pietati.
AG. Omnia faciet Jupiter faxo. nam mihi eſt obnoxius, & me metuit.
POE. Tace quæſo. *AG.* ne lacruma, patrue.
AN. Ut volupe'ſt homini, mea ſoror, ſi quod agit, cluet victoriâ!
Sicut hodie nos inter alias præſtitimus pulcritudine.
AD. Stulta, ſoror, es magis, quàm volo. an verò pulcra videre, obſecro,
Si tibi illìc non os oblitum eſt fuligine?
AG. O Patrue, ô patrue mî patruiſſime!
POE. Quid eſt, fratris mei gnate! mî gnate, quid vis? expedi.
AG. At enim volo hoc agas. *POE.* at enim ago iſtuc. *AG.* patrue mî patruiſſime!
POE. Quid eſt? *AG.* eſt lepida & lauta: ut ſapit!
POE. Ingenium patris habet, quod ſapit.
AG. Quæ res? jam diu ædepol ſapientiam tuam abuſa eſt hæc quidem.

Nunc

Nunc hinc ſapit, hinc ſentit : quicquid ſapit, amore meo *ſapit*.
A D. Non eo ſumus genere prognatæ, tametſi ſumus ſervæ, ſoror,
Ut deceat facere nos quicquam, quod homo quiſquam irrideat.
MULTA SUNT MULIERUM VITIA; ſed hoc è multis maximum eſt,
Cùm ſibi nimis placent, nimiſque operam *dant*, ut placeant viris.
A N. Nimiæ voluptati eſt, quod in extis noſtris portentum eſt, ſoror.
Quódque haruſpex de ambabus dixit. *A G*. velim de me aliquid dixerit.
A N. Nos fore invito domino noſtro diebus paucis liberas.
Id ego niſi quid dî aut parentes faxint, quid ſperem, haud ſcio.
A G. Meâ fiduciâ hercle haruſpex, patrue, his promiſit, ſcio,
Libertatem, quia me amare hanc ſcit. *A D*. ſoror, ſequere hâc. *A N*. ſequor.
P O E. Priuſquam abitis, vos volo ambas. niſi piget, conſiſtite.
A D. Quis revocat ? *A G*. qui bene vult vobis facere. *A D*. facere occaſio eſt.
Sed quis homo eſt ? *A G*. amicus vobis. *A D*. qui quidem non inimicus eſt.
A G. Bonus eſt hic homo, mea voluptas. *A D*. pol iſtum malim, quàm malum.
A G. Siquidem amicitia eſt habenda, cum hôc habenda eſt. *A D*. haud precor.
A G. Multa bona vobis facere vult. *A D*. bonus bonis beneféceris.
P O E. Gaudio ero vobis. *A D*. at ædepol voluptati tibi.
P O E. Libertatíque. *A D*. iſto pretio tuas nos facilè feceris.
A G. Patrue mî, ita me dî amabunt, ut ego, ſi ſim Jupiter,
Jam hercle ego illam uxorem ducam, & Junonem extrudam foras.
Ut pudicè verba fecit ! cogitatè, & commodé !
Ut modeſtè orationem præbuit ! certò hæc mea eſt.
P O E. Sed ut aſtu ſum aggreſſus ad eas ! *A G*. lepidè hercle atque commodé.
P O E. Pergo etiam tentare ? *A G*. in pauca confer : ſitiunt, qui ſedent.
P O E. Quid iſtic, quod faciundum eſt, cur non agimus ? in jus vos voco.
A G. Nunc tene, patrue. *P O E*. tu, frugi ſi bonæ es. *A G*. vin' ego hanc apprehendam ? *P O E*. tene.
A D. An patruus eſt, Agoraſtocles, tuus hic ? *A G*. jam faxo ſcibis.
Nunc pol ego te ulciſcar probè ; nam faxo mea eris ſponſa.
P O E. Ite in jus, ne moramini. *A N*. anteſtare me, atque duce.
A G. Ego te anteſtabor. poſtea hanc amabo, atque amplexabo :
Sed illud quidem volui dicere, imò dixi hercle, quod volebam.
P O E. Moramini : in jus vos voco, niſi honeſtiu'ſt prehendi.
A D. Quid in jus vocas nos ? quid tibi debemus ? *A G*. dice tu illi.
A D. Etiam me meæ latrant canes ? *A G*. at tu hercle alludiato :
Date mihi pro offâ ſavium, pro oſſe linguam objicito.
Ita hanc canem faciam tibi oleo tranquilliorem.
P O E. Ite, ſi itis. *A D*. quid nos fecimus tibi ? *P O E*. fures eſtis ambæ.
A D. Noſne tibi ? *P O E*. vos, inquam. *A G*. atque ego ſcio. *A D*. quid furti eſt id ? *A G*. hunc rogato.
P O E. Quia annos multos filias meas celaviſtis clam me,
Atque equidem ingenuas, liberas, ſummóque genere gnatas.
A D. Nunquam mecaſtor reperies tu iſtuc probrum penès nos.
A G. Da pignus, nî nunc pejures, in ſavium, uter utri det.
A D. Nihil tecum ago, abſcede obſecro. *A G*. atque hercle mecum agendum eſt.
Nam hic patruus meus eſt : pro hôc mihi patronus ſim neceſſe eſt.
Ei prædicabo, quomodo vos furta faciatis multa :
Quóque modo hujuſce filias apud vos habeatis ſervas,
Quas vos ex patriâ liberas ſurreptas eſſe ſcitis.
A D. Ubi ſunt eæ ? aut quæ ſunt, obſecro ? *A G*. ſatis ſunt maceratæ.
P O E. Quin eloquar. *A G*. cenſeo hercle, patrue. *A D*. miſera timeo, quid
Hoc ſit negotii, mea ſoror ! ita ſtupida ſinè animo aſto.
P O E. Advortite animum, mulieres : primùm, ſi id fieri poſſit,
Ne indigna indignis dî darent, id ego evenire vellem :
Nunc quod boni mihi dî dant, vobis voſtræque matri,
Eas dîs eſt æquum gratias nos agere ſempiternas,
Cum noſtram pietatem approbant decorántque dî immortales.
Vos meæ eſtis ambæ filiæ : & hic eſt cognatus veſter :
Hujuſce fratris filius, Agoraſtocles. *A D*. amabò,
Num hi falſo oblectant gaudio nos ? *A G*. at me ita dii ſervent,
Ut hic pater eſt veſter. date manus. *A D*. ſalve inſperate nobis,
Pater : te complecti nos ſine. *P O E*. cupitæ atque expectatæ.
A N. Pater ſalve : ambæ filiæ ſumus : amplectamur ambæ.
A G. Quis me amplectetur poſtea ? *P O E*. nunc ego ſum fortunatus :
Multorum annorum miſerias nunc hâc voluptate ſedo.
A D. Vix hoc videamur credere. *P O E*. magis quî credatis dicam :
Nam voſtra nutrix primùm me cognovit. *A D*. ubi ea, amabò, eſt ?
P O E. Apud hunc eſt. *A G*. quæſo, quî lubet tam diu tenere collum,
Priuſquam te mihi deſponderit ? *A D*. omitto. *A G*. ſperata ſalve. *A D*. omitte
Salutem. *A G*. & tu altera. *A N*. nolo ego iſtuc : enicas me.
P O E. Condamus alter alterum ergo in nervum brachialem.
Quibus nunc in terrâ melius eſt ? *A G*. eveniunt digna dignis.
Tandem huic cupitum contigit. ô Apella, ô Zeuxis pictor !
Cur numerò eſtis mortui ? hinc exemplum ut pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror hujuſmodi tractare exempla.
P O E. Dî deæque omnes, vobis habeo meritò magnas gratias,
Cùm hâc me lætitiâ tantâ & tantis affeciſtis gaudiis,
Ut meæ gnatæ ad me redirent in poteſtatem meam.
A D. Mî pater, tua pietas planè nobis auxilio fuit.
A G. Patrue, facito in memoriam habeas, tuam majorem filiam
Mihi te deſpondiſſe. *P O E*. memini. *A G*. & dotis quid promiſeris.

SCENA QUINTA.

ANTHEMONIDES, ANTERASTILIS, ADELPHASIUM, AGORASTOCLES, HANNO-Pœnus.

ANTHEMONIDES.

SI ego minam non ultus fuero probè, quam lenoni dedi,
Tum profectò me ſibi habento ſcurræ ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad ſe adduxit ignaviſſimus,
Ipſe abiit foras, me reliquit pro atrienſi in ædibus :
Ubi ne leno, neque illæ redeunt, nec quod edim quidquam datur,
Pro minore parte prandii pignus cœpi, abii foras.
Si dedero, ære militari tetigero lenunculum.
Nactus eſt hominem, minâ quem argenti circumduceret.

Sed

Sed mea amica nunc mihi irato obviàm veniat velim!
Jam pol ego illam pugnis totam faciam, ut ſit morula;
Ita replebo atritate, atrior multò ut ſiet,
Quàm Ægyptii, aut qui cortinam ludis per Circum ferunt.
AD. Tene ſis me arctè, mea voluptas: malè ego metuo milvos.
Mala illa beſtia eſt: ne fortè me auferat pullum tuum.
ANT. Ut nequeo te ſatis complecti, mî pater! *ANTH.* ego me moror.
Propemodum hoc obſonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc eſt? quid hoc? quid hoc eſt? quid ego video? quomodo?
Quid hoc eſt conduplicationis? quæ hæc eſt congeminatio?
Quis hic homo eſt cum tunicis longis, quaſi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? éſtne illæc mea amica Anteraſtilis?
Et ea certò eſt! jam pridem ego me ſenſi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baiolum in mediâ viâ!
Jam hercle ego illum excruciandum totum carnifici dabo.
Sanè genus hoc mulicbroſum eſt tunicis demiſſitiis.
Sed adire certum eſt hanc ad amatricem Africam.
Heus tu! tibi dico mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotii autem eſt cum iſtâc, dic mihi?
POE. Adoleſcens, ſalve! *ANTH.* nolo, nihil ad te attinet.
Quid tibi hanc digito tactio eſt? *POE.* quia mihi lubet.
ANTH. Lubet? *POE.* ita dico. *ANTH.* ligula, i in malam crucem.
Túnc hic amator audes eſſe, hallex viri?
Aut contrectare, quod mares homines ſolent?
Deglupta mænas, Sarrapis ſementium,
Maſtruga, ἅλς ἀγοραῖς, ἅμα: tum autem plenior
Alii, ulpicíque, quàm Romani remiges.
AG. Num tibi, adoleſcens, malæ, aut dentes pruriunt,
Qui huic es moleſtus, an malam rem quæritas?
ANTH. Cur non adhibuiſti, dum iſtæc loquereris, tympanum?
Nam te cinædum eſſe arbitror magis, quàm virum.
AG. Scin', quàm cinædus ſum. iſte iſtinc, ſervi, foras:
Efferte fuſtis. *ANTH.* heus tu! ſi quid per jocum
Dixi, nolito in ſerium convertere.
ANT. Quid tibi lubido eſt, obſecro, Anthemonides,
Loqui inclementer noſtro cognato & patri?
Nam hic noſter pater eſt: hic nos cognovit modò;
Et hunc ſui fratris filium. *ANTH.* ita me Jupiter
Bene amet, bene factum! gaudeo, & volupe'ſt mihi,
Siquidem *quid* lenoni obtigit magni mali;
Cúmque è virtute vobis fortuna obtigit.
ANT. Credibile ecaſtor dicit: crede huic, mî pater.
POE. Credo. *AG.* & ego credo. ſed eccum lenonem Lycum,
Bonum virum, eccum video, ſe recipit domum.
POE. Quis hic eſt? *AG.* utrumvis eſt, & leno & Lycus.
In ſervitute hic habuit filias tuas.
Et mihi hic auri fur eſt. *POE.* bellum hominem, quem noveris.
AG. Rapiamus in jus. *POE.* minimé. *AG.* quapropter? *POE.* quia
Injuriarum multam dici ſatius eſt.

SCENA SEXTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, HANNO- Pœnus, *ANTHEMONIDES.*

LYCUS.

DECIPITUR nemo, meâ quidem ſententiâ,
Qui ſuis amicis narrat rectè res ſuas:
Nam omnibus amicis meis idem unum convenit,
Ut me ſuſpendam, ne addicar Agoraſtocli.
AG. Leno, eamus in jus. *LY.* obſecro te, Agoraſtocles,
Suſpendere ut me liceat. *POE.* Leno, in jus te voco.
LY. Quid tibi mecum autem? *POE.* quia haſce aio liberas,
Ingenuáſque eſſe filias ambas meas,
Quæ ſunt ſurreptæ cum nutrice parvulæ.
LY. Jampridem equidem iſtuc ſcivi, & miratus fui
Neminem venire, qui iſtas aſſereret manu.
Meæ quidem profectò non ſunt. *AN.* Leno, in jus eas.
LY. De prandio tu dicis. debetur, dabo.
AG. Duplum pro furto mihi opus eſt. *LY.* ſume hinc quidem.
POE. Et mihi ſuppliciis multis. *LY.* ſume hinc, quid lubet.
AN. Et mihi quidem mina argenti. *LY.* ſume hinc, quid lubet.
Collo rem ſolvam jam omnibus, quaſi bajolus.
AG. Nunquid recuſas contra me? *LY.* adverſum quidem.
AG. Ite igitur intrò mulieres. ſed patrue mî,
Tuam, ut dixiſti, mihi deſponde filiam.
POE. Haud aliter auſim. *AN.* bene vale. *AG.* & tu bene vale.
AN. Leno! arrhabonem hoc pro minâ mecum fero.
LY. Perii hercle. *AG.* imò haud multò poſt, cum in jus veneris.
LY. Quin egomet tibi me addico. quid Prætore opus eſt?
Verùm obſecro te, ut liceat ſimplum ſolvere.
Trecentos Philippos, credo, corradi poteſt:
Cras auctionem faciam. *AG.* tantiſper quidem,
Ut ſis apud me ligneâ in cuſtodiâ.
LY. Fiat. *AG.* ſequere intrò, patrue mî, ut hunc feſtum diem
Habeamus hilarem, hujus malo, & noſtro bono.
Multùm valete. multa verba fecimus.
Malum poſtremò hoc omne ad lenonem redit.
Nunc quod poſtremum eſt condimentum Fabulæ,
Si placuit, plauſum poſtulat Comœdia.

SCENA SUBDITITIA.

AGORASTOCLES, LYCUS, HANNO-Pœnus, ADELPHASIUM, ANTERASTILIS, ANTHEMONIDES.

AGORASTOCLES.

QUAM *rem agit is miles, cui lubet patruo meo loqui inclementer,*
Ne mirare, mulieres quòd eum ſequuntur: modò cognovit filias
Suas eſſe haſce ambas. LY. *hem, quod verbum aures meas tetigit! nunc perii.*
Unde hæ periérunt? AGOR. *domo Carthaginienſes ſunt.* LY. *at ego ſum perditus.*
Illud ego metui ſemper, ne cognoſceret eas aliquis: quod nunc factum eſt.
Væ miſero mihi! periere, opinor, duodeviginti minæ, quî haſce emi.
AGOR. *Et tu ipſe periiſti, Lyce: Carthaginienſes ſunt.* LY. *at ego ſum perditus.* POEN. *quis hic eſt?*
Utrumvis eſt vel Leno vel Lycus, in ſervitute hic, qui filias habuit duas.
AGOR. *Et mihi auri fur eſt.* POEN. *bellum hominem, quem noveris. Leno, rapacem*
Te eſſe ſemper credidi: verùm etiam furacem, qui norunt magis. LY. *accedam.*
Per ego te tua genua obſecro, & hunc cognatum quem tuum eſſe intelligo,
Quando boni eſtis, ut bonos facere addecet, facite, & veſtro ſubveniatis ſupplici.
Jampridem equidem iſtas ſcivi eſſe liberas, & expectabam, ſiquis eas aſſereret manu.
Nam meæ prorſus non ſunt. tum autem aurum tuum reddam, quod apud me eſt:
Et jusjurandum dabo, me malicioſè nihil feciſſe, Agoraſtocles.
AGOR. *Quod mihi par facere, tamen egomet conſulam. omitte genua.* LY. *mitto,*
Si ita ſententia eſt. AGOR. *heus tu leno.* LY. *quid lenonem vis inter negotium?*
AGOR. *Utinam mihi argentum reddas, priuſquam hinc in nervum abducere.* LY. *dii*
Meliora faxint. AGOR. *ſic eſt, video: cœnabis foris: aurum, argentum, collum,*

Leno, tris res nunc debes ſimul. POEN. *quid me hàc re facere deceat, egomet*
Mecum cogito: ſi volo hunc ulciſci, lites ſequar in alieno oppido:
Quantum audivi ingenium, & mores ejus quo pacto ſient. ADEL. *mi pater,*
Ne quid tibi cum iſthòc rei ſiet, te maximè obſecro. ANTER. *auſculta ſerori.*
Abi, disjunge inimicitias cum improbo. POEN. *hoc ageſis, Leno: quanquam ego te*
Meruiſſe, ut pereas, ſcio; non experiar tecum. AGOR. *neque ſi aurum mihi reddas, mecum,*
Leno quando ex nervo emiſſus, compingare in carcerem. LY. *jam autem ut ſolet.*
Ego, Pœne, tibi me purgatum volo, ſiquid dixi iratus adverſùm
Animi tui ſententiam; id uti ignoſcas, quæſo: & cùm iſtas inveniſti filias,
Ità me dii ament, mihi volupta'ſt. POEN. *ignoſco, & credo tibi.*
ANTH. *Leno, tu aut amicam mihi des facito, aut auri reddas mihi mnam.*
LY. *Vin' tibicinam meam habere?* ANTH. *nihil moror tibicinam: neſcias,*
Utrùm ei majores buccæne an mammæ ſient. LY. *dabo, quod placeat.*
AGOR. *Cura.* LY. *aurum cras ad te referam tuum.* AGOR. *facito in memoriâ habeas.*
LY. *Miles, ſequere me.* ANTH. *ego verò ſequor.* AGOR. *quid ais, patrue? quando hinc ire cogitas*
Carthaginem? nam tecum unà ire certum eſt. POEN. *ubi primùm potero,*
Illico. AGOR. *dum auctionem facio, hic opus eſt, aliquos ut maneas dies.*
POEN. *Faciam ita, ut vis.* AGOR. *ageſis, eamus; nos curemus.* PLAUDITE.

M. ACCII PLAUTI

P E R S A.

PERSONÆ.

TOXILUS ſervus Trimarchidis, procus Lemniſelenes.
LEMNISELENE amica Toxili.
SAGARISTIO ſervus apud vicinum Trimarchidis, amicus Toxili.
SATURIO paraſitus, amicus Toxili.
VIRGO anonyma, filia Saturionis.
DORDALUS leno Syrenenſis.
SOPHOCLIDISCA ſerva Dordali.
PÆGNIUM puer, conſervus Toxili.

PERIOCHA ACROSTICHA.

ROFECTO domino ſuos amores Toxilus
mit, atque curat, leno ut emittat manu,
aptámque ut emeret de prædone virginem,
ubornatâ ſuadet ſui paraſiti filiâ,
tque ita intricatum ludit potans Dordalum.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO.

TOXILUS.

QUI AMANS EGENS ingreſſus eſt princeps in amoris vias,
Superavit ærumnis is ſuis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetrâ, cum cervo, cum apro Ætolico,
Cum avibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mavelim,
Quàm cum amore. ita fio miſer quærendo argento mutuo;
Nec quicquam, niſi, Non eſt, ſciunt mihi reſpondere, quos rogo.
SA. QUI HERO SUO SERVIRE vult bene ſervus ſervitutem,
Næ ædepol illum multa in pectore ſuo collocare oportet,
Quæ hero placere cenſeat præſenti atque abſenti ſuo.
Ego neque libenter ſervio, neque ſatis ſum hero ex ſententiâ:
Sed quaſi lippo oculo me herus meus manum abſtinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me ſuis negotiis præfulciat.
Quis illic eſt, qui contra me aſtat? *TO.* quis hic eſt, qui contra me aſtat?
Similis eſt Sagariſtioni. *SA.* Toxilus hic quidem meus amicus eſt.
TO. Is eſt profectò. *SA.* eum eſſe opinor. *TO.* congrediar. *SA.* contrà aggrediar.
TO. O Sagariſtio, dî ament te! *SA.* ô Toxile, dabunt dî, quæ exoptes.
Ut vales? *TO.* ut queo. *SA.* quid agitur? *TO.* vivitur.
SA. Satin' ergo ex ſententiâ? *TO.* ſi eveniunt, quæ exopto, ſatis.
SA. Nimis ſtultè amicis utere. *TO.* quid jam? *SA.* quia jam imperare oportet.
TO. Mihi quidem tu jam eras mortuus, quia te non viſitavi.
SA. Negotium ædepol *fuit*. *TO.* ferreum fortaſſe. *SA.* pluſculum annum
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.
TO. Vetus jam iſtæc militia eſt tua. *SA.* ſatin' tu uſque valuiſti? *TO.* haud probè.
SA. Ergo ædepol palles. *TO.* ſaucius factus ſum: in Veneris prælio
Sagittâ Cupido cor meum transfixit. *SA.* jam ſervi hic amant?
TO. Quid ergo faciam? diſne advorſer? quaſi Titani cum dîs belligerem,
Quibus ſat eſſe non queam?
SA. Vide modò, ulmeæ catapultæ tuum ne transfigant latus.
TO. Baſilicè agito eleutheria. *SA.* quid jam?

TO.

TO. Quia herus peregre eſt. *SA.* ain' tu, peregre eſt?
TO. Si tute tibi bene eſſe potes pati, veni; vives mecum,
Baſilico accipiere victu. *SA.* vah! jam ſcapulæ pruriunt,
Quia te illæc audivi loqui. *TO.* ſed hoc me unum excruciat.
SA. Quidnam id eſt? *TO.* hæc dies ſumma hodie eſt, mea amica ſitne libera,
An ſempiternam ſervitutem ſerviat. *SA.* quid nunc vis ergo?
TO. *Facere amicum* tibi me potis es ſempiternum. *SA.* quemadmodum?
TO. Ut mihi des nummos ſexcentos, quos pro capite illius pendam,
Quos continuò tibi reponam in hôc triduo, aut quatriduo.
Age! ſi benignus, ſubveni.
SA. Quâ confidentiâ rogare tu à me argentum tantum audes
Impudens? quin ſi egomet totus veneam, vix recipi poteſſit,
Quod tu me rogas. nam tu aquam à pumice nunc poſtulas,
Qui ipſus ſitiat. *TO.* ſiccine hoc te mihi facere? *SA.* quid faciam? *TO.* rogâſne?
Alicunde exora mutuum. *SA.* tu fac idem, quod rogas me.
TO. Quæſivi, nuſquam repperi. *SA.* quæram equidem, ſi quis credat.
TO. Nempe habeo in mundo. *SA.* ſi id domi eſſet mihi; jam pollicerer:
Hoc meum eſt, ut faciam ſeduló. *TO.* quicquid erit, recipe te ad me.
SA. Quære tamen. ego item ſedulò, ſi quid erit, *faciam* ut ſcias.
TO. Obſecro te; reſecro! operam da hanc mihi fidelem. *SA.* ah? odio me enicas.
TO. Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio.
SA. At pol ego abs te conceſſero. *TO.* jámne abis? *SA.* bene ambulato!
Sed recipe te quàm primùm potes: cave fuas mihi in quæſtione:
Uſque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

SCENA SECUNDA.

SATURIO.

VETEREM atque antiquum quæſtum *meum alimoniæ*
Servo atque obtineo, & magnâ eum curâ colo.
Nam nunquam quiſquam meorum majorum fuit,
Quin paraſitando paverint ventres ſuos:
Pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus,
Quaſi mures ſemper edere alienum cibum,
Neque edacitate eos quiſquam poterat vincere.
His cognomentum erat duris Capitonibus.
Unde hunc ego quæſtum obtineo, & majorum locum.
Neque quadruplari me volo: neque enim decet
Sinè meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent: planè loquor!
Nam publicæ rei cauſâ quicunque id facit
Magis, quàm ſui quæſti; animus induci poteſt,
Eum eſſe civem & fidelem & bonum:
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium: atque etiam meâ lege adſcribitor;
Ubi quadruplator quempiam injexit manum,
Tantidem ille illi rurſus injiciat manum,
Ut æquâ parti prodeant ad tres viros.
Si id fiat, ne illi faxim uſquam appareant,
Qui hic albo rete aliena oppugnant bona:
Sed ſúmne ego ſtultus, qui rem curo publicam,
Ubi ſunt magiſtratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, viſam heſternas reliquias,
Quieverint rectè, nécne: num infuerit febris,
Opertæne fuerint, ne quis obreptaverit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus eſt gradus.

SCENA TERTIA.

TOXILUS, SATURIO.

TOXILUS.

OMNEM rem inveni, ut ſuâ ſibi pecuniâ
Hodie illam faciat leno libertam ſuam.
Sed eccum paraſitum, cujus mihi auxilio eſt opus.
Simulabo quaſi non videam, ita alliciam virum.
Curate iſtic vos, atque approperate ocyús.
Ne mihi moræ ſit quicquam, ubi ego intrò advenero.
Commiſce mulſum; ſtruthea colutheáque appara
Bene ut in ſcutris concaleant; & calamum injice.
Jam pol ille hic aderit, credo, congerro meus.
SA. Me dicit, euge! *TO.* lautum credo à balneis
Jam hic affuturum. *SA.* ut ordine omnem rem tenet!
TO. Collyræ facite ut madeant & colliphia:
Ne mihi incocta detis. *SA.* rem loquitur meram!
Nihil ſunt crudæ, niſi quas madidas glutias.
Tum niſi cremore craſſo eſt jus collyricum;
Nihil eſt macrum illud, epicrocum, pellucidum:
Quaſi juream eſſe jus decet collyricum,
Nolo, in veſicam quod eat, in ventrem volo.
TO. Propè me hic neſcio quis loquitur. *SA.* ô mi Jupiter
Terreſtris, te coepulonus compellat tuus.
TO. O Saturio, opportunè adveniſti mihi.
SA. Mendacium ædepol dicis, atque haud te decet:
Nam Eſurio venio, non advenio Saturio.
TO. At edis! nam jam intus ventris fumant focula.
Calefieri juſſi reliquias. *SA.* pernam quidem
Jus eſt apponi frigidam poſtridie.
TO. Ita fieri juſſi. *SA.* ecquid alecis? *TO.* vah! rogas?
SA. Sapis multum ad Genium. *TO.* ſed ecquid meminiſti, herè
Quâ de re ego tecum mentionem feceram?
SA. Memini: ut muræna & conger ne calefierent.
Nam nimio meliùs oppectuntur frigida.
Sed quid ceſſamus prælium committere?
Dum manè eſt, omneis eſſe mortalis decet.
TO. Nimis penè mane'ſt. *SA.* MANE QUOD TU occœperis
Negotium agere, id totum procedit diem.
TO. Quæſo animum advorte: hoc enim jam here narravi tibi,
Tecúmque oravi, ut nummos ſexcentos mihi
Dares utendos mutuos. *SA.* memini & ſcio,
Et te me orare, & mihi non eſſe, quod darem.
NIHIL PARASITUS eſt, cui argentum domi eſt.
Lubido extemplo cœpere eſt convivium,
Tuburcinari de ſuo, ſi quid domi eſt.
Cynicâ eſſe è gente oportet paraſitum probè:
Ampullam, ſtrigilem, ſcaphium, ſoccos, pallium,
Marſupium habeat; inibi paulum præſidii,
Quî familiarem ſuam vitam oblectet modó.
TO. Jam nolo argentum; filiam utendam tuam
Mihi da. *SA.* nunquam ædepol cuiquam etiam utendam dedi.
TO. Non ad iſtoc, quod tu inſimulas. *SA.* quid eam vis? *TO.* ſcies.
Quia formâ lepidâ & liberali eſt. *SA.* res ita'ſt.
TO. Hic leno neque te novit, neque gnatam tuam.
SA. Me ut quiſquam nôrit, niſi ille, qui præbet cibum?
TO. Ita eſt. hôc tu mihi repetire argentum potes.
SA. Cupio hercle. *TO.* tum tu me ſine illam vendere.
SA. Tún' illam vendas? *TO.* imò alium allegavero
Qui vendat, qui eſſe ſe peregrinum prædicet.
Siquidem hic leno nondum ſex menſes Megaribus
Huc eſt cum commigravit. *SA.* pereunt reliquiæ.
Poſteriùs iſtuc tamen poteſt. *TO.* ſcin' quàm poteſt?
Nunquam hercle hodie hìc prius edis, ne fruſtra ſis,
Quàm te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
Atque niſi gnatam tecum huc jam, quantum poteſt,
Adducis, exigam hercle ego te ex hâc decuriâ.
Quid nunc? quid eſt? quin dicis, quid facturus ſis?
SA. Quæſo hercle, me quoque etiam vendas, ſi lubet;
Dum ſaturum vendas. *TO.* hoc ſi facturus, face,

SA. Faciam equidem, quæ vis. *TO.* benè ſacis, propera, abi domum:
Præmonſtra doctè, præcipe aſtu filiæ;
Quid fabuletur, ubi ſe natam prædicet;
Qui ſibi parentes fuerint; unde ſurrepta ſit.
Sed longè ab Athenis eſſe ſe gnatam autumet:
Et ut affleat, cùm ea memoret. *SA.* etiam tu taces?
Ter tanto pejor ipſa eſt quàm illam tu eſſe vis.
TO. Lepidè herclè dicis. ſed ſcin', quid facias? cape
Tunicam atque zonam, & chlamydem afferto & cauſiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. *SA.* heu! probè.
TO. Quaſi ſit peregrinus. *SA.* laudo. *TO.* & tu tuam gnatam tamen
Ornatam adduce lepidè in peregrinum modum.
SA. [illegible] ornamenta? *TO.* abs chorago ſumito.
Dare debet: præbenda ædiles locaverunt.
SA. Jam faxo hìc aderunt. ſed ego horum nihil ſcio.
TO. Nihil herele veró. nam ubi ego argentum accepero,
Continuò tu illam à lenone aſſerito manu.
SA. Sibi habeat, ſi non extemplo ab eo abduxero.
TO. Abi, & iſtuc cura. interibi ego puerum volo
Mittere ad amicam meam, ut habeat animum bonum,
Me eſſe effecturum hodie. nimis longum loquor.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE.

SOPHOCLIDISCA.

SATIS fuit indoctæ, immemori, inſipienti dicere toties.
Nimis tandem me quidem pro bardâ & pro ruſticâ reor habitam
Eſſe abs te. quanquam ego vinum bibo, at mandata non conſuevi ſimul bibere
Unà. me quidem jam ſatis tibi ſpectatam cenſueram eſſe, & meos mores:
Nam equidem te jam ſector quintum hunc annum: cùm interim, credo,
Cuculus ſi in ludum iret, potuiſſet jam fieri, ut probè literas ſciret,
Cùm interim tu meum ingenium fans non edidiciſti, atque infans.
Potin' ut taceas? potín' ne moueas? memini & ſcio, & calleo, & commemini.
Amas pol miſera: id tuus ſcatet animus. ego iſtuc placidum tibi
" Ut ſit, faciam. *LE.* MISER EST, QUI AMAT.
SO. Certò is quidem nihil eſt, qui nihil amat: quid ei homini opus vitâ eſt?
Ire decet me, ut heræ obſequens fiam, libera meâ operâ ocyus ut ſit.
Conveniam hunc Toxilum: ejus aures, quæ mandata ſunt, onerabo.

SCENA SECUNDA.

TOXILUS, PÆGNIUM, SOPHOCLIDISCA.

TOXILUS.

" SATÍN' hæc tibi ſunt plana & certa? ſatín' hæc meminiſti & tenes?
PÆ. Meliùs, quàm qui docuiſti. *TO.* aín' verò, verbereum caput?
PÆ. Aio enimvero. *TO.* quid ergo dixi? *PÆ.* ego rectè apud illam dixero.
TO. Non ædepol ſcis. *PÆ.* da herele pignus, nî omnia memini & ſcio.
TO. Equidem ſi ſcis tute, quot habeas hodie digitos in manu:
Eò dem pignus tecum. *PÆ.* audacter? ſi lubido eſt perdere.
TO. Bona pax ſit potiùs. *PÆ.* tum tu igitur ſine me ire. *TO.* & jubeo & ſino
Sed ita volo te curare, ut domi ſis, cùm ego te eſſe illî cenſeam.
PÆ. Faciam. *TO.* quò ergo is nunc? *PÆ.* domum: utì domi ſim, cùm illi cenſeas.
TO. Scelus tu pueri es! atque ob iſtam rem ego aliquid te peculiabo.
PÆ. Scio fidei hercle herili ut ſoleat impudicitia opprobrari.
Nec ſubigi queantur unquam, ut pro eâ fide habeant judicem.
TO. Abi modó. *PÆ.* ego laudabis faxo. *TO.* ſed has tabellas, Pægnium,
Ipſi Lemniſelenæ fac des, & quæ juſſi, nunciato.
SO. Ceſſo ire ego, quò miſſa ſum?
PÆ. Eo ego. *TO.* i ſanè: ego domum ibo: face rem hanc cum curâ geras.
Vola curriculo. *PÆ.* iſtuc marinus paſſer per Circum ſolet.
Illic abiit hinc intrò huc. ſed quis hæc, quæ me advorsùm incedit?
SO. Pægnium hic quidem eſt. *PÆ.* Sophoclidiſca hæc peculiaris eſt ejus,
Quò ego ſum miſſus. *SO.* nullus eſſe hodie hôc puero pejor perhibetur.
Compellabo. *PÆ.* commorandum'ſt *mihi* apud hanc *obicem.*
SO. Pægnium, deliciæ pueri, ſalve! quid agis? ut vales?
PÆ. Sophoclidiſca, dî me amabunt. *SO.* quid me? utrúm? *PÆ.* hercle *neſcio.*
Sed ſi, ut digna es, faciant, odio herele habeant, & faciant malé.
SO. Mitte malè loqui. *PÆ.* cùm, ut digna es, dico, benè, non malè loquor.
SO. Quid agis? *PÆ.* fæminam ſceleſtam te aſtans contrà contuor.
SO. Certè equidem puerum pejorem, quàm te, novi neminem.
PÆ. Quid malè facio? aut cui malè dico? *SO.* cui pol cúmque occaſio eſt.
PÆ. Nemo homo unquam ità arbitratus eſt. *SO.* at pol multi eſſe ita ſciunt.
PÆ. Heja! *SO.* heja! *PÆ.* tuo ex ingenio mores alienos probas.
SO. Fateor ego profectò me eſſe, ut decet lenonis familiæ.
PÆ. Satis jam dictum habeo. *SO.* ſed quid tu? confitere, ut te autumo!
PÆ. Fatear, ſi ita ſim. *SO.* jam abi, viciſti. *PÆ.* abi nunc jam. *SO.* ergo hoc mihi expedi,
Quò agis? *PÆ.* quò tu? *SO.* dic tu: prior rogavi. *PÆ.* at pòſt ſcies.
SO. Eo ego hinc haud longé. *PÆ.* & quidem ego haud longé. *SO.* quò ergo, ſcelus?
PÆ. Niſi ſciero prius ex te, tu ex me nunquam hoc, quod rogitas, ſcies.
SO. Nunquam ecaſtor hodie ſcibis, priuſquam ex te audivero.
PÆ. Itáne eſt? *SO.* itáne eſt? *PÆ.* mala es. *SO.* ſceleſtus. *PÆ.* decet me. *SO.* me quidem haud decet.
PÆ. Quid ais? certúmne eſt celare, quò iter facias, peſſuma?
SO. Offirmâſtín' occultare, quò te immittas, peſſume?
PÆ. Par pari reſpondes dicto: abi jam, quando ita certa res eſt:
Nihil facio ſcite. valeas. *SO.* aſta. *PÆ.* at propero. *SO.* & pol ego item.
PÆ. Ecquid habes? *SO.* ecquid tu? *PÆ.* nihil equidem. *SO.* cedò manum ergo. *PÆ.* éſtne hæc manus?
SO. Ubi illa altera eſt furtifica læva? *PÆ.* domi. eccam! huc nullam attuli.
SO. Habes neſcio quid. *PÆ.* ne me attrecta, ſubigitatrix. *SO.* ſin te amo?
" *PÆ.* Malè operam locas. *SO.* qui? *PÆ.* quia enim NIHIL AMAS, cùm ingratum amas.
SO. Tempori hunc vigilare oportet formulam, atque ætatulam:
Ne, ubi capillus verſipellis fiat, fœdè ſemper ſervias:
Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. *PÆ.* at confidentiâ

Illa

Illa militia militatur multò magis, quàm pondere.
Atque ego hanc nunc operam perdo. *SO.* quid jam? *PÆ.* quia peritæ prædico.
Sed ego ceſſo. *SO.* mane. *PÆ.* moleſta es. *SO.* ero quoque, niſi ſcio,
Quò agas te. *PÆ.* ad vos. *SO.* & pol ego ad vos. *PÆ.* quid eó? *SO.* quid id ad te attinet?
PÆ. Enim non ibis nunc viciſſim, niſi ſcio. *SO.* odioſus es. *PÆ.* lubet.
Nunquam hercle iſtuc exterebrabis tu, ut ſis prior, quàm ego ſiem.
SO. Malitiâ certare tecum, miſeria eſt. *PÆ.* merx tu mala es.
SO. Quid eſt, quod metuas? *PÆ.* idem iſtuc, quod tu. *SO.* dic ergo, *quid eſt?*
PÆ. Ne hoc cuiquam homini edicerem, omnes muti ut loquerentur priùs.
SO. Et edictum eſt magnopere mihi, ne cuiquam homini crederem,
Omnes muti ut loquerentur priùs hoc, quàm ego. at tu hoc face!
" Fide datâ credamus. *PÆ.* novi! OMNES SUNT lenæ leviſidæ:
" Neque tippulæ levius pondus eſt quàm fides lenonia.
SO. Dic, amabó! *PÆ.* dic, amabó! *SO.* nolo ames. *PÆ.* facilè impetras.
SO. Tecum habeto. *PÆ.* & tu hoc taceto. *SO.* tacitum erit. *PÆ.* celabitur.
SO. Toxilo has fero tabellas tuo hero. *PÆ.* abi! eccillum domi.
At ego hanc ad Lemniſelenen tuam heram obſignatam abietem.
SO. Quid illic ſcriptum? *PÆ.* juxtà tecum, ſi tu neſcis, neſcio.
Niſi fortaſſe, blanda verba. *SO.* abeo. *PÆ.* at ego abiero. *SO.* ambula.

SCENA TERTIA.

SAGARISTIO.

JOVI opulento, incluto, Ope gnato, ſupremo, valido, viripotenti,
Opes, ſpes, bonas copias commodanti lubens meritóque vitulor:
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui, uti egenti opem afferam:
Quod ego non magis ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam,
Eam fore mihi occaſionem, ea nunc quaſi decidit de cælo;
Nam herus meus me Eretriam miſit, domitos boves uti ſibi mercarer,
Dedit argentum: nam ibi mercatum dixit eſſe die ſeptimi.
Stultus, qui hoc mihi daret argentum, cujus ingenium noverat.
Nam hoc argentum alibi abutar. boves quos emerem, non erant.
Nunc & amico meo proſperabo, & Genio meo multa bona faciam.
Diu quod bene erit, die uno abſolvam. tax, tax, tergo meo erit! non curo.
Nunc amico homini bobus domitis meâ ex crumenâ largiar.
Nam id demum lepidum eſt; triparcos homines, vetulos, avidos, aridos
Bene admordere, qui ſalinum ſervo obſignant cum ſale.
" VIRTUS EST, UBI occaſio admonet, diſpicere. " quid faciet mihi?
Verberibus cædi juſſerit; compedes imponi. vapulet!
Ne ſibi me credat ſupplicem fore. væ illi! mihi jam nihil novi
Offerri poteſt, quin ſim peritus. ſed Toxili puerum Pægnium eccum.

SCENA QUARTA.

PÆGNIUM, SAGARISTIO.

PÆGNIUM.

PENSUM meum, quod datum'ſt, confeci. nunc propero domum. *SA.* mane, etſi
Properas, Pægnium, auſculta! *PÆ.* emere oportet, quem tibi obedire velis.
SA. At ſta. *PÆ.* exhibeas moleſtiam, ut opinor, ſi quid debeam,
Qui nunc ſic tam es moleſtus. *SA.* ſcelerate! etiam reſpicis?
PÆ. Scio ego, quid ſim ætatis, eò iſtuc maledictum impune auferes.
SA. Ubi Toxilus eſt tuus herus? *PÆ.* ubi illi libet: neque te conſulit.
SA. Etiámne dicis, ubi ſit, venefice? *PÆ.* neſcio, inquam, ulmitriba tu.
SA. Maledicis majori. *PÆ.* prior promeritus, perpetiare.
" SERVAM operam, linguam liberam herus me juſſit habere.
SA. Dicſſhe mihi, ubi ſit Toxilus? *PÆ.* dico, ut perpetuò pereas!
SA. Cædere hodie tu reſtibus. *PÆ.* tuâ quidem, cucule, causâ:
Non hercle ſi os perciderim tibi, metuam, morticine.
SA. Video ego te! jam incubitatus es. *PÆ.* ita ſum. quid id attinet ad te?
At non ſum ita, ut tu, gratis. *SA.* confidens! *PÆ.* ſum hercle veró.
Nam ego me confido liberum fore, tu te nunquam ſperas.
SA. Potin', ut moleſtus ne ſies? *PÆ.* quod dicis, facere non quis.
SA. Abi in malam rem. *PÆ.* at tu domum: nam ibi tibi parata præs eſt.
SA. Vadatur hic me. *PÆ.* utinam vades deſint; in carcere ut ſis!
SA. Quid hoc? *PÆ.* quid eſt? *SA.* etiam, ſcelus, malè loquere? *PÆ.* tandem ut liceat,
Cùm ſervus ſis, ſervum tibi maledicere. *SA.* itáne? ſpecta,
Quid dedero. *PÆ.* nihil: nam nihil habes. *SA.* dî deæque me omnes perdant,
Niſi te hodie, ſi prehendero, defigam in terram colaphis.
PÆ. Amicus ſum. eveniant volo tibi, quæ optas, atque id fiat:
Tu me defigas; te cruci ipſum propediem affigent alii.
SA. Quin te dî deæque! ſcis, quid hinc porrò dicturus fuerim,
Nî linguæ moderari queam. potin' abeas? *PÆ.* abigis facilé.
Nam umbra mea intus vapulat. *SA.* ut iſtunc dî deæque perdant!
Tanquam proſerpens beſtia, eſt bilinguis & ſceleſtus.
Hercle illum abiiſſe gaudeo. fores aperite. eccere autem,
Quem convenire maximè cupiebam, egreditur intus.

SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, SOPHOCLIDISCA.

TOXILUS.

PARATUM jam eſſe dicito, unde argentum ſit futurum:
Jubeto habere animum bonum, dic me illam amare multùm.
Ubi ſe allevat, ibi me allevat. quæ dixi ut nunciares,
Satin' ea tenes? *SO.* magis calleo, quàm aprugnum callum callet.
TO. Propera, abi domum. *SA.* nunc ego huic graphicè facetus fiam.
Subnixis alis me inferam, atque amicibor glorioſé.
TO. Sed quis hic anſatus ambulat? *SA.* magnificè conſcreabor.

TO. Sagariſtio hic quidem eſt. quid agitur, Sagariſtio? ut valetur?
Ecquid, quod mandavi tibi, éſtne *quid* in te ſpeculæ? *SA.* adito.
Videbitur, factum volo: venito: præmoneto.
TO. Quid hoc hìc in collo tibi tumet? *SA.* vomica'ſt, preſſare parce.
Nam ubi qui malâ tetigit manu, dolores cooriuntur.
TO. Quando iſtæc innata'ſt nam tibi? *SA.* hodie. *TO.* ſecari jubeas.
SA. Metuo, ne immaturam ſecem, ne exhibeat plus negotii.
TO. Inſpicere morbum tuum lubet. *SA.* abi, atque caveſis
A cornu. *TO.* quid jam? *SA.* quia boves bini hic ſunt in crumenâ.
TO. Emitte ſodes, ne enices fame, ſine ire paſtum.
SA. Enim metuo, ut poſſim in bubilem rejicere, ne vagentur.
TO. Ego rejiciam. habe animum bonum! *SA.* creditur! commodabo.
Sequere hàc ſis! argentum hìc eſt, quod me dudum rogâſti.
TO. Quid tu ais? *SA.* dominus me boves mercatum Eretriam miſit.
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. *TO.* nimis tu facetè loquere.
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam jam omnes ſycophantias inſtruxi & comparavi,
Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. *SA.* tanto melior!
TO. Et mulier ut ſit libera, atque ipſe ultro det argentum.
Sed ſequere me: ad eam rem uſus eſt tuâ mihi operâ. *SA.* utere, ut vis.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

SATURIO, VIRGO.

SATURIO.

QUÆ res bene vortat mihi, & tibi, & ventri meo,
Perennitatiſque adeò huic perpetuo cibo,
Ut mihi ſuperſit, ſuppetat, ſuperſtitet:
Sequere hàc, mea gnata, me, cum diis volentibus.
Cui rei opera detur, ſcis, tenes, intellegis:
Communicavi tecum conſilia omnia.
Eâ causâ ad hoc exemplum te exornavi ego.
Venibis tu hodie, virgo. *VI.* amabò, mî pater,
Quanquam libenter eſcis alienis ſtudes,
Tuſn' ventris causâ filiam vendis tuam?
SA. Mirum, quia regis Philippi causâ, aut Attali
Te potiùs vendam, quàm meâ, quæ ſis mea.
VIR. Utrùm tu pro ancillâ me habes, an pro filiâ?
SA. Utrum hercle magis in ventris rem videbitur:
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi'ſt.
VIR. Tua iſtæc poteſtas eſt, pater. veruntamen,
Quanquam res noſtræ ſunt, pater, pauperculæ,
Modicè & modeſtè melius eſt vitam vivere.
" Nam SI AD PAUPERTATEM admigrant infamiæ,
" Gravior paupertas fit, fides ſublestior.
SA. Enimvero odioſa es. *VIR.* non ſum, neque me eſſe arbitror,
Cùm parva natu rectè præcipio patri.
" Nam INIMICI FAMAM non ita, ut nata eſt, ferunt.
SA. Ferant, eántque in maximam malam crucem
Non ego inimicitias omneis pluris æſtimo,
Quàm menſa inanis nunc ſi apponatur mihi.
" *VIR.* Pater, HOMINUM IMMORTALIS eſt infamia,
" Etiam tum vivit, cùm eſſe credas mortuam.
SA. Quid? metuis, ne te vendam? *VIR.* non metuo, pater:
Verùm inſimulari nolo. *SA.* at nequicquam nevis.
Meo modo iſtud potiùs fiet, quàm tuo
Fiat. quæ hæ res ſunt! *VIR.* cogita hoc verbum, pater:
" HERUS SI MINATUS eſt malum ſervo ſuo,
" Tametetſi id futurum non eſt, ubi captum'ſt flagrum,
" Dum tunicas ponit, quantâ afficitur miſeriâ!
Ego nunc, quod non futurum'ſt, formido tamen.
" *SA.* VIRGO ATQUE MULIER nulla erit, quin ſit mala,
" Quæ præter ſapiet, quàm placet parentibus.
" *VIR.* VIRGO ATQUE MULIER nulla erit, quin ſit mala,
" Quæ reticet, ſi quid fieri perversè videt.
SA. Malo cavere melius eſt te. *VIR.* at ſi non licet
Cavere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
SA. Malúſne ego ſum? *VIR.* non es: neque me dignum'ſt dicere:
Verùm ei rei operam do, ne alii dicant, quibus licet.
SA. Dicat, quod quiſque vult: ego de hâc ſententiâ
Non demovebor. *VIR.* at, meo ſi liceat modo,
" SAPIENTER potiùs facias, quàm ſtultè. *SA.* lubet.
VIR. Lubere per me tibi licere intellego:
Verùm lubere haud lubeat, ſi liceat mihi.
SA. Futura es dicto obediens, an non, patri?
VIR. Futura. *SA.* ſciſnam, tibi quæ præcepi? *VIR.* omnia.
SA. Et id, ut ſurrepta fueris? *VIR.* doctè calleo.
SA. Et qui parentes fuerint? *VIR.* habeo in memoriâ.
Neceſſitate me, mala ut fiam, facis.
Verùm video, ubi me voles nuptum dare,
Ne hæc fama faciat repudioſas nuptias.
SA. Tace ſtulta. non tu nunc hominum mores vides?
Quojuſmodi hic cum famâ facilè nubitur.
" DUM DOS SIT, nullum vitium vitio vortitur.
VIR. Ergo iſtuc facito, ut veniat in mentem tibi,
Me eſſe indotatam. *SA.* caveſis tu iſtuc dixerò.
Pol deûm virtute dicam, & majorum meûm,
Ne te indotatam dicas, cui dos ſit domi.
Librorum eccillum habeo plenum ſoracum.
Si hoc accuraſſis lepidè, cui rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi indè ſexcenti logi,
Atque Attici omnes, nullum Siculum acceperis:
Cum hâc dote poteris vel mendico nubere.
VIR. Quin tu me ducis, ſi quò ducturus, pater.
Vel tu me vende, vel face, quod tibi lubet.
SA. Bonum æquúmque oras. ſequere hác. *VIR.* dicto ſum audiens.

SCENA SECUNDA.

DORDALUS.

QUIDNAM eſſe acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi juratus eſt ſeſe hodie argentum dare?
Quod ſi non dederit, atque hic dies præterierit,
Ego argentum, ille jusjurandum amiſerit.
Sed ibi concrepuit foris. quiſnam egreditur foras?

SCENA TERTIA.

TOXILUS, DORDALUS.

TOXILUS.

CURATE iſtuc intus: jam ego domum me recipiam.
DO. Toxile, quid agitur? *TO.* eho! lutum lenonium,
Commixtum cœnum, ſterquilinium publicum.
Impure, inhoneſte, injure, illex, labes populi,
Pecuniæ accipiter, avide atque invide,
Procax, rapax, trahax! trecentis verſibus
Tuas impuritias traloqui nemo poteſt.
Accipin' argentum? accipe ſis argentum, impudens,
Teneſis argentum: etiam tu argentum tenes?
Poſſum te facere, ut argentum accipias, lutum?
Qui niſi jurato mihi nihil auſus credere.
DO. Sine reſpirare me, tibi ut reſpondeam.
Vir ſumme populi, ſtabulum ſervitricium,
Scortorum liberator, ſuballum flagri,
Compedium tritor, piſtrinorum civitas,
Perenniſerve, lurco, edax, furax, fugax,
Cedò ſis mihi argentum: da mihi argentum, impudens:
Poſſum à te exigere argentum? argentum, inquam, cedó.

Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?
Leno te argentum poſcit, ſolida ſervitus,
Pro liberandâ amicâ, ut omnes audiant.
TO. Tace obſecro hercle: næ tua vox validè valet?
DO. Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ.
Eodem mihi pretio ſal præhibetur, quo tibi.
Niſi me hæc defendet, nunquam delinget ſalem.
TO. Jam omitto iratus eſſe! id tibi ſuccenſui,
Quia te negabas credere argentum mihi.
DO. Mirum, quin tibi ego crederem, ut idem mihi
Faceres, quod partim faciunt argentarii:
Ubi quid credideris, citiùs extemplo à foro
Fugiunt, quàm ex portâ, ludis cùm emiſſu'ſt lepus.
TO. Cape hoc ſis. *DO.* quid das? *TO.* nummi ſexcenti hìc erunt
Probi, numerati: fac ſit mulier libera,
Atque huc continuò adduce. *DO.* jam faxo hìc erit!
Non hercle, cui nunc hoc dem ſpectandum, ſcio.
TO. Fortaſſe metuis in manum concredere.
DO. Mirum. quid citiùs jam à foro argentarii
Abeunt, quàm in curſu rotula circumvortitur.
TO. Abi iſtâc avorſis angiportis ad forum,
Eâdem iſtæc facito mulier ad me tranſeat
Per hortum. *DO.* jam hic faxo aderit. *TO.* at ne propalam.
DO. Sapienter ſanè. *TO.* ſupplicatum cras eat.
DO. Ita hercle verò. *TO.* dum ſtas, reditum oportuit.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

TOXILUS.

SI QUAM REM accures ſobriè aut frugâliter,
Solet illa rectè ſub manus ſuccedere.
" Atque ædepol, FERME UT QUISQUE REM " accurat ſuam,
" Sic ei procedunt poſtprincipia denique.
Si malus aut nequam'ſt, malè res vertunt, quas agit:
Sin autem frugi'ſt, eveniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorſus ſum facetè & callidè;
Igitur proventuram bene confido mihi.
Nunc ego lenonem ita hodie intricatum dabo,
Ut ipſus ſeſe, quà ſe expediat, neſciat.
Sagariſtio, heus! exi, atque educe virginem,
Et iſtas tabellas, quas conſignavi tibi,
Quas tu attuliſti ab hero meo uſque è Perſiâ.

SCENA SECUNDA.

SAGARISTIO, TOXILUS.

SAGARISTIO.

NUNQUID moror? *TO.* euge! euge! exornatus baſilicè!
Tiara ornatum lepidè condecorat tuum.
Tum hanc hoſpitam autem crepidula ut graphicè decet!
Sed ſatiſ' eſtis meditati? *SA.* Tragici & Comici
Nunquam æquè ſunt meditati. *TO.* lepidè hercle adjuvas.
SA. Age, illuc abſcede procul è conſpectu, & tace.
Ubi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus: nunc agite; ite vos.

SCENA TERTIA.

DORDALUS, TOXILUS.

DORDALUS.

CUI HOMINI DI PROPITII ſunt, aliquid objiciunt lucri.
Nam ego hodie compendi-feci binos panes indies,
Ita ancilla mea quæ fuit hodie, ſua nunc eſt: argento vicit:
Jam hodie alienum cœnabit; nihil guſtabit de meo.
Sumne probus? ſum lepidus civis, qui Atticam hodie civitatem
Maximam majorem feci, atque auxi civi fæminâ.
Sed ut & ego hodie fui benignus! ut ego multis credidi!
Nec ſatìs à quîquam homine accepi: ita prorſum credebam omnibus.
Nec metuo quibus credidi hodie, ne quis mihi in jure abjuraſſit.
Bonus volo jam ex hôc die eſſe; quod neque fiet, neque fuit.
TO. Hunc ego hominem hodie in tranſennam doctis ducam dolis,
Itaque huic inſidiæ paratæ ſunt probè. aggrediar virum.
Quid agis! *DO.* credo. *TO.* unde agis te, Dordale? *DO.* credo tibi.
TO. Dî dent, quæ velis. eho, an jam manu emiſiſti mulierem?
DO. Credo pol, credo, inquam tibi. *TO.* jam libertâ auctus es? *DO.* enicas.
Quin tibi me dico credere. *TO.* dic bonâ fide: jam libera eſt?
DO. I, i ad forum, ad Prætorem, exquire; ſiquidem credere mihi non vis:
Libera, inquam, eſt: ecquid audis? *TO.* at tibi dî benefaciant omnes.
Nunquam enim poſthac tibi, nec tuorum, quod nolis, volam.
DO. Abi, ne jura: ſatìs credo. *TO.* ubi nunc tua liberta'ſt? *DO.* apud te. *TO.* ain',
Apud me eſt? *DO.* aio, inquam: apud te eſt, inquam. *TO.* ita me dî ament, ut ob iſtam rem
Tibi multa bona inſtant à me: nam eſt res quædam, quam occultabam
Tibi dicere: nunc eam narrabo, unde tu pergrande lucrum facias:
Faciam, ut mei memineris, dum vitam vivas. *DO.* benedictis
Tuis benefacta aures meæ auxilium expoſtulant.
TO. Tuum promeritum'ſt, merito ut faciam. & ut me ſcias eſſe facturum,
Tabellas tene has. pellege. *DO.* hæ quid ad me? *TO.* imò ad te attinent,
Et tuâ refert. Nam è Perſiâ ad me allatæ modò ſunt iſtæ a meo domino.
DO. Quando? *TO.* haud dudum. *DO.* quid iſtæc narrant? *TO.* percunctare ex ipſis.
Ipſæ tibi narrabunt. *DO.* cedò ſanè mihi. *TO.* at clarè recitato.
DO. Tace, dum pellego. *TO.* haud verbum faciam.
DO. Salutem dicit Toxilo Timarchides,
Et familiæ omni. ſi valetis, gaudeo.
Ego valeo rectè, & rem gero, & facio lucrum,
Neque iſtò redire his octo poſſum menſibus:
Itaque hìc eſt, quod me detinet, negotium.
Eleuſipolim Perſæ cepere urbem in Arabiâ,
Plenam bonarum rerum, atque antiquum oppidum:
Ea comparatur præda, ut fiat auctio
Publicitus. ea res me domo expertem facit:
Operam atque hoſpitium ego iſti præhiberi volo,
Qui tibi tabellas affert. cura, quæ is volet:
Nam is mihi honores ſuæ domi habuit maximos.
DO. Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Perſæ quid rerum gerant,
Aut quid herus tuus? *TO.* tace, ſtultiloque: neſcis, quid inſtet boni.
Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt.
DO. Quæ iſtæc fortuna lucrifica eſt? *TO.* iſtas, quæ nôrunt, roga.
Ego tantumdem ſcio, quantum tu, niſi quòd pellegi prior.
Sed, ut occœpiſti, ex tabellis noſce rem. *DO.* bene me mones;
Fac ſilentium. *TO.* nunc ad illud venies, quod refert tuâ.
DO. Iſte, qui tabellas affert, adduxit ſimul
Formâ expetendâ liberalem mulierem,
Furtivam, advectam ex Arabiâ penitiſſimâ;
Eam te volo accurare, ut iſtic veneat,
Ac ſuo periculo is emat, qui eam mercabitur:
Mancipio nempe promittet, neque quiſquam dabit.
Probum & numeratum argentum ut accipiat, face.
Hæc cura, & hoſpes cura ut curetur. vale.

TO.

TO. Quid igitur, poſtquam recitâſti, quod erat ceræ creditum,
Jam mihi credis? *DO.* ubi nunc ille'ſt hoſpes, qui haſce attulit?
TO. Jam hic credo aderit: arceſſit illam à navi. *DO.* nihil mihi opus eſt
Litibus, neque tricis. quam ob rem ego argentum numerem foras?
Niſi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?
TO. Tacéu' an non taces? nunquam ego te tam eſſe matulam credidi.
Quid metuis? *DO.* metuo hercle veró: ſenſi ego jam compluries:
Neque mihi haud imperito eveniet, tali ut in luto hæream.
TO. Nihil periculi videtur. *DO.* ſcio iſtuc, ſed metuo mihi.
TO. Meâ quidem iſtuc nihil refert. tuâ ego refero gratiâ.
Ut tibi rectè conciliandi primò facerem copiam.
" *DO.* Gratiam habeo. ſed TE DE ALIIS, QUAM " alios de te ſuaviu'ſt
" Fieri doctos. *TO.* ne quis verò ex Barbariâ pcuitiſſimâ
Perſequatur. etiam tu illam deſtinas? *DO.* videam modò
Mercimonium. *TO.* æqua dicis. ſed optumè eccum ipſe advenit
Hoſpes ille, qui has tabellas attulit. *DO.* hiccine eſt? *TO.* hic eſt.
DO. Hæccine illa'ſt furtiva virgo? *TO.* juxtà tecum æquè ſcio,
Niſi quia aſpexi. equidem ædepol liberali'ſt, quiſquis eſt.
DO. Sat ædepol concinnâ eſt facie. *TO.* ut contemptim carnufex!
Taciti contemplemur formam. *DO.* laudo conſilium tuum.

SCENA QUARTA.

SAGARISTIO, VIRGO, TOXILUS, DORDALUS.

SAGARISTIO.

SATIN' Athenæ tibi viſæ fortunatæ atque opiparæ?
VIR. Urbis ſpeciem vidi, hominum mores proſpexi parum.
TO. Nunquid in principio ceſſavit verbum doctè dicere?
DO. Haud potui etiam in primo verbo perſpicere ſapientiam.
SA. Quid id quod vidiſti: ut munitum muro tibi viſum'ſt oppidum?
" *VIR.* SI INCOLÆ BENE ſunt morati, pulcre mu- " nitum arbitror;
" Perfidia & Peculatus ex urbe & Avaritia ſi exulant,
" Quarta Invidia, quinta Ambitio, ſexta Obtrectatio,
" Septimum Perjurium. *TO.* euge! *VIR.* Octava, In- " diligentia:
" Nona, Injuria: decimum, quod peſſimum aggreſſu, " Scelus.
" Hæc niſi indè aberunt, centuplex murus rebus ſer- " vandis parum eſt.
TO. Quid ais tu? *DO.* quid vis? *TO.* tu in illis es decem ſodalibus:
Te in exilium hic hinc oportet. *DO.* quid jam? *TO.* quia perjurus es.
DO. Verba quidem haud indoctè fecit. *TO.* ex tuo, inquam, uſu eſt: eme hanc.
DO. Ædepol qui cùm hanc magìs contemplo, magìs placet. *TO.* ſi hanc emeris,
Dî immortales, nullus leno te alter erit opulentior.
Evortes tuo arbitratu homines fundis, familiis.
Cum optimis viris rem habebis: gratiam cupient tuam:
Venient ad te comeſſatum. *DO.* at ego intromitti *non ſinam.*
TO. At enim illi noctu occentabunt oſtium, exurent fores:
Proinde tu tibi jubeas concludi ædes foribus ferreis:
Ferreas ædes commutes, limina indas ferrea:
Ferream ſeram atque annulum: ne ſi ferro parſeris,
Ferreas tûte tibi impingi jubeas craſſas compedes.
DO. I in malum cruciatum. *TO.* i ſanè! hanc eme atque auſculta mihi.
DO. Modò ut ſciam, quanti indicet. *TO.* vin' huc vocem? *DO.* ego illò acceſſero.
TO. Quid ais, hoſpes? *SA.* venio, adduco hanc, utì dudum dixeram.
Nam herì in portum noctu navis venit: vænire hanc volo,
Si poteſt: ſi non poteſt, ire hinc volo, quantum poteſt.
DO. Salvus ſis, adoleſcens. *SA.* ſiquidem hanc vendidero pretio ſuo.
TO. Atqui aut hôc emptore vendes pulcre, aut alio non potes.
SA. Eſne huic tu amicus? *TO.* tanquam dî omnes, qui cælum colunt.
" *DO.* Tum mihi es inimicus certus. nam GENERI " LENONIO
" Nunquam ullus deus tam benignus fuit, qui fuerit " propitius.
SA. Hoc age! opúſue'ſt hâc tibi emptâ? *DO.* ſi tibi væniſſe'ſt opus,
Mihi quoque emptâ eſt: ſi tibi ſubiti nihil eſt, tantundem'ſt mihi.
SA. Indica, fac pretium. *DO.* tua merx eſt, tua indicatio eſt.
TO. Æquum hic orat. *SA.* vin' bene emere? *DO.* vin' tu pulcre vendere.
TO. Ego ſcio hercle utrumque velle. *DO.* age indica prognariter.
SA. Prius dico: hanc mancupio nemo tibi dabit. jam ſcis? *DO.* ſcio.
Indica, minimo daturus quî ſis, quî duci queat.
TO. Tace, tace; nimis tu quidem hercle homo ſtultus es pueriliter.
DO. Quid ita? *TO.* quia enim te ex puellâ priùs percontari volo,
Quæ ad rem referunt. *DO.* & quidem hercle tu me monuiſti haud malè.
Vide ſis! ego ille doctus leno penè in foveam decidi,
Ni hic adeſſes. QUANTUM eſt adhibere hominem amicum, ubi quid geras!
TO. Quo genere, aut quâ in patriâ ſit nata, aut quibus parentibus.
Ne temere hanc te emiſſe dicas ſuaſu atque impulſu meo.
Niſi moleſtum eſt, percontari hanc paucis hic volt. *SA.* maximè,
Suo arbitratu. *TO.* quid ſtas? abi tûte, atque ipſe itidem roga.
Ut tibi percontari liceat, quæ velis, etſi mihi
Dixit dare poteſtatem ejus: ſed ego te malo tamen
Eum ipſum adire, ut ne contemnat te ille. *DO.* ſatis rectè mones.
Hoſpes, volo ego hanc percontari. *SA.* à terrâ ad cælum, quid lubet.
TO. Jubedum ea huc accedat ad me. *SA.* i ſanè, ac morem illi gere.
Percontare, exquire quidvis. *TO.* agè agè nunc tu, i præ! vide,
Ut ingrediare auſpicató. *DO.* liquidum eſt auſpicium. *TO.* tace.
Concede ſis, jam ego illam adducam. *DO.* age, ut rem eſſe in noſtram putas.
TO. Sequere me. adduco hanc; ſi quid vis ex hâc percontarier.
DO. Enim volo te adeſſe. *TO.* haud poſſum, quin huic operam dem hoſpiti,
Cui herus juſſit. quid ſi hic non vult me adeſſe unâ? *SA.* imò i modó.
TO. Do ego tibi operam. *DO.* TIBI ibidem das, ubi tu tuum amicum adjuvas.
TO. Exquire. heus tu, advigila! *VIR.* ſatìs eſt dictum: quamquam ego ſerva ſum,
Scio ego officium meum, ut quæ rogitet, vera, ut accepi, eloquar.
TO. Virgo, hic homo probus eſt. *VIR.* credo. *TO.* non diu apud hunc ſervies.
VIR. Ita pol ſpero, ſi parentes facient officium ſuum.
DO. Nolo ego te mirari, ſi nos ex te percontabimur

Aut

Aut patriam tuam, aut parentes. *VIR.* cur ego id mirer, mî homo?
Servitus mea mihi interdixit, nequid mirer meum malum.
TO. Dii iſtam perdant! ita cata eſt & callida.**
Habet cor! quàm dicit, quod opu'ſt! *DO.* quid nomen tibi eſt?
TO. Nunc metuo, ne peccet. *VIR.* Lucridi nomen in patriâ fuit.
TO. Nomen atque omen quantivis eſt pretii! quin tu banc emis?
Nimis pavebam, ne peccaret. expedivit. *DO.* ſi te emam,
Mihi quoque Lucridem confido fore te. *TO.* tu ſi hanc emeris,
Nunquam hercle hunc menſem vertentem, credo, ſervibit tibi.
DO. Ita velim quidem hercle! *TO.* optata ut eveniant, operam addito.
Nihil adhuc peccavit etiam. *DO.* ubi tu nata es? *VIR.* Ut mihi
Mater dixit, in culinâ, in angulo ad lævam manum.
TO. Hæc erit tibi fauſta meretrix! nata eſt in calido loco,
Ubi rerum omnium bonarum copia eſt ſæpiſſime.
Tactus eſt leno, qui rogârat, ubi nata eſſet, diceret.
Lepidè luſit. *DO.* at ego patriam te rogo, quæ ſit tua.
VIR. Quæ mihi ſit, niſi hæc, ubi nunc ſum? *DO.* at ego illam quæro, quæ fuit.
VIR. OMNE EGO PRO NIHILO eſſe ducto, quod „ fuit, quando fuit:
“ Tanquam hominem, quando animam efflavit, quid “ eum quæras, qui fuit?
TO. Ita me dî bene ament, ſapienter! atque equidem miſeret tamen.
DO. Sed tamen, Virgo, quæ patria eſt tua? age mihi actutum expedi. quid taces?
VI. Dico equidem patriam. quandoquidem hìc ſervio, hæc patria eſt mea.
TO. Jam de iſtôc rogare omitte. non vides nolle eloqui,
Ne ſuarum ſe miſeriarum in memoriam inducas? *DO.* quid eſt?
Captúſne eſt pater? *VIR.* non captus, ſed quod habuit, id perdidit.
TO. Hæc erit bono genere nata, nihil ſcit, niſi verum loqui.
DO. Quis fuit? dic nomen. *VIR.* quid illum miſerum memorem, qui fuit?
Nunc & illum Miſerum & me Miſeram æquum eſt nominariet.
DO. Quojuſmodi is in populo habitus eſt? *VIR.* nemo quiſquam acceptior:
Servi liberiſque amabant. *TO.* hominem miſerum prædicas;
Cùm ipſus propè perditus eſt, & benevolentis perdidit.
DO. Emam, opinor. *TO.* etiam, Opinor? *DO.* ſummo genere eſſe arbitror.
TO. Divitias tu ex iſtâc facies. *DO.* ita dî faxint. *TO.* eme modò.
VIR. Jam hoc tibi dico: jam actutum ecaſtor meus pater, ubi me ſciet
Veniſſe huc, aderit hìc, & me abſentem redimet. *TO.* quid nunc? *DO.* quid eſt?
TO. Audſn' quid ait? *VIR.* nam, etſi res ſunt fractæ, amici ſunt tamen.
DO. Ne ſis plora. libera eris actutum, ſi crebrò cades.
Vſn' mea eſſe? *VIR.* dum quidem ne minis diu tua ſim, volo.
TO. Satſu' ut meminit libertatis! dabit hæc tibi grandes bolos.
Age ſi quid agis: ego ad hunc redeo. ſequere, reduco hanc tibi.
DO. Adoleſcens, vſn' vendere iſtanc? *SA.* magis lubet, quàm perdere.
TO. Tum tu pauca in verba confer: quî datur, tanti indica.
SA. Faciam ita, ut te velle video. ut ames, habe tibi centum minis.
DO. Nimium'ſt. *SA.* octoginta. *DO.* nimium'ſt. *SA.* nummus abeſſe hinc non poteſt,
Quod nunc dicam. *DO.* quid id eſt ergo? eloquere actutum, atque indica.
SA. Tuo periculo ſexaginta hæc datur argenti minis.
DO. Toxile, quid ago? *TO.* dî deæque te agitant irati, ſcelus,
Qui hanc non properes deſtinare. *DO.* habeto. *TO.* heu, prædatus probè!
Abi, argentum effer huc.
Non ædepol minis trecentis cara'ſt: feciſti lucri.
SA. Heus tu! etiam pro veſtimentis huc decem accedent minæ.
DO. Abſcedent enim, non accedent. *TO.* taceſis, non tu illum vides
Quærere anſam, infectum ut faciat? abſſne, atque argentum peris?
DO. Heus tu ſerva iſtum. *TO.* quin tu is intrò? *DO.* abeo, atque argentum affero.

SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, VIRGO.

TOXILUS.

ÆDEPOL dediſti, Virgo, operam allaudabilem,
Probam & ſapientem & ſobriam. *VIR.* SI QUID BONIS
BONI FIT, eſſe idem & grave & gratum ſolet.
TO. Audſn' tu! Perſa, ubi argentum ab hoc acceperis,
Simulato, quaſi eas prorſum in navem. *SA.* ne doce.
TO. Per angiportum rurſum te ad me recipito,
Illâc per hortum. *SA.* quod futurum eſt, prædicas.
TO. At ne cum argento protinam permutes domum:
Moneo te. *SA.* quod te dignum'ſt, me dignum eſſe vis.
TO. Tace! parce voci! præda progreditur foras.

SCENA SEXTA.

DORDALUS, SAGARISTIO, TOXILUS, VIRGO.

DORDALUS.

PROBATI hìc argenti ſunt ſexaginta minæ,
Duobus nummis minus eſt. *SA.* quid ei nummi ſciunt?
DO. Crumenam hanc emere, aut facere, ut remigret domum.
SA. Ne non ſat eſſes leno, id metuebas miſer,
Impure, avare, ne crumenam amitteres.
TO. Sine, quæſo! quando leno'ſt, nihil mirum facit.
DO. Lucro faciundo ego auſpicavi in hunc diem:
Nihil mihi tam parvi'ſt, quin me id pigeat perdere.
Age accipe hoc ſîs. *SA.* hunc in collum, niſi piget,
Impone. *DO.* verò fiat. *SA.* nunquid cæterùm
Me voltis? *TO.* quid tam properas? *SA.* ita negotium'ſt,
Mandatæ quæ ſunt, volo deferre epiſtolas.
Geminum autem fratrem ſervire audivi hìc meum,
Eum ego, ut requiram atque ut redimam, volo.
TO. Atque ædepol tu me commonuiſti haud malè.
Videor vidiſſe hìc formâ perſimilem tui,
Eâdem ſtaturâ. *SA.* quippe qui frater ſiet.
DO. Sed ſcire velimus, quod tibi nomen ſiet.
TO. Quid attinet nos ſcire? *SA.* auſculta ergo, ut ſcias:
Vaniloquidorus-Virginisvendonides,
Nugipolyloquides-Argentiexterebronides,
Tedigniloquides-Nummorumexpalponides:
Quodſemelarripides-Nunquam*poſtea*eripides.
DO. Heu hercle nomen multis modis ſcriptum'ſt tuum!
SA. Ita ſunt Perſarum mores, longa nomina
Contortiplicata habemus. nunquid cæterum
Voltis? *DO.* vale. *SA.* & vos: nam animus in navi'ſt meus.
DO. Cras ires potiùs, hodie hic cœnares. Vale.

SCENA SEPTIMA.

TOXILUS, DORDALUS, SATURIO, VIRGO.

TOXILUS.

POSTQUAM illic abiit, dicere hìc quidvis licet.
Næ hic tibi dies illuxit lucrificabilis!
Nam non emiſti hanc, verùm feciſti lucri.
DO. Ille quidem jam ſcit, quid negotii geſſerit,
Qui mihi furtivam meo periclo vendidit.
Argentum accepit, abiit. quid ego nunc ſcio,

An jam aſſeratur hæc manu? quò illum ſequar?
In Perſas? nugas. *TO.* credidi gratum fore
Beneficium meum apud te. *DO.* imò equidem gratiam
Tibi, Toxile, habeo: nam ſenſi te ſedolò
Mihi dare bonam operam. *TO.* tibiu' ego? imò ſervii.
DO. Attat oblitus ſum intus dudum edicere,
Quæ volui edicta. aſſerva hanc. *TO.* ſalva'ſt hæc quidem.
VIR. Pater nunc ceſſat. *TO.* quid ſi admoneam? *VIR.* tempus eſt
TO. Heus! Saturio, exi. nunc eſt illa occaſio
Inimicum ulciſci. *SA.* ecce me! nunquid moror?
TO. Age illuc abſcede procul è conſpectu. *SA.* tace!
TO. Ubi cum lenone me videbis colloqoi,
Tum turbam facito. *SA.* dictum ſapienti ſat eſt.

SCENA OCTAVA.

DORDALUS, TOXILUS.

DORDALUS.

TRANSCIDI loria omneis adveniens domi,
Ita mihi ſupellex ſqualet, atque ædes meæ.
TO. Redis tu tandem? *DO.* redeo. *TO.* næ ego hodie tibi
Bonam vitam feci. *DO.* fateor habere gratiam.
TO. Num quippiam aliud me vis? *DO.* ut bene ſit tibi.
TO. Pol iſtuc quidem jam ego omne uſurpabo domi:
Nam jam inclinabo me cum libertâ tuâ.

SCENA NONA.

SATURIO, DORDALUS, VIRGO.

SATURIO.

NISI ego illunc hominem perdo! *DO.* perii! *SA.* atque optimè
Eccum ipſum ante ædes. *VIR.* ſalve multum, mî pater.
SA. Salve, mea gnata. *DO.* hei! Perſa me peſſundedit.
VIR. Pater hic meus eſt. *DO.* hem! quid? pater? perii oppidò.
Quid ego igitur ceſſo infelix lamentarier
Minas ſexaginta? *SA.* ego pol te faciam, ſcelus,
Te quoque etiam ipſum ut lamenteris. *DO.* occidi.
SA. Age ambula in jus, leno. *DO.* quid me in jus vocas?
SA. Illì apud Prætorem dicam. ſed ego in jus voco.
DO. Nónne anteſtaris? *SA.* tuân' ego causâ, carnufex,
Cuiquam mortali libero aureis atteram?
Qui hic commercaris cives homines liberos.
DO. Sine dicam. *SA.* nolo. *DO.* audi. *SA.* ſum ſurdus, ambula.
Sequere hàc ſceleſta feles virginaria.
Sequere hàc, mea nata, me uſque ad Prætorem. *VIR.* ſequnr.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE.

TOXILUS.

HOSTIBUS victis, civibus ſalvis, re placidâ, pacibus perfectis,
Bello extincto, re benè geſtâ, integro exercitu & præſidiis,
Cùm bene nos, Jupiter, juviſti, dîque alii omnes cœlipotentes,
Eâ vobis grates habeo, atque ago: quia probè ſum ultus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participes dividam prædam & participabo.
Ite foras! hic volo ante oſtium & januam meos participes bene accipere.
Statuite hic lectulos, ponite hic, quæ aſſolent. hic ſtatui volo primum
Aquilam mihi: unde ego omnes hilaros, lubentes, lætificantes faciam ut fiant,
Quorum operâ hæc mihi facilia facta ſunt, quæ volui effieri.
“ Nam IMPROBUS eſt homo, qui beneficium ſcit ſumere, & reddere neſcit.
LE. Toxile mî, cur ego ſinè te ſum? cur autem tu ſinè me es? *TO.* agedum ergo,
Accede, mea, ad me, atque amplectere ſîs. *LE.* ego veró. oh! nihil magis dulce'ſt.
Sed, amabò oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?
TO. Omnia, quæ tu vis, ea cupio. *LE.* mutua fiunt à me. *TO.* age, age, age ergo!
Tu Sagariſtio, accumbe in ſummo. *SA.* ego nihil moror: cedò parem, quem pepegi.
TO. Temperi. *SA.* mihi iſtuc temperi, ſerò'ſt. *TO.* hoc age! accumbe. hunc diem ſuavem
Meum natalem agitemus amœnum. date aquam manibus: apponite menſam.
Do hanc tibi florentem florenti: tu hic eris dictatrix nobis. age puere,
A ſummo ſeptenis cyathis committe hos ludos. move manus; propers.
Pægnium! tardè cyathos mihi das: cedò ſané. Bene mihi, bene vobis, bene amicæ meæ.
Optatus hic mihi dies datus hodie'ſt ab dîs, quia te licet liberam me amplecti.
LE. Tuâ factum operâ. BENE omnibus nobis! hoc mea manus tuæ poculum donat,
Ut amantem amanti decet. *TO.* cedó. *LE.* accipe. *TO.* Bene ei, qui invidet mihi,
Et ei qui hôc gaudio gaudet.

SCENA SECUNDA.

DORDALUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE, PÆGNIUM, PUER.

DORDALUS.

QUI ſunt, qui erunt, quíque fuerunt, quíque futuri ſunt poſthac,
Solus ego omnibus antideo facile, miſerrimus hominum ut vivam.
Perii! interii! peſſimus hic mihi dies hodie illuxit. corruptor
Ita me Toxilus perfabricavit, itáque meam rem divexavit.
Vehiculum argenti miſer ejeci, amiſi: neque quamobrem ejeci, habeo.
Quî illum Perſam, atque omnis Perſas, atque etiam omnis perſonas
Malè dî omnes perdant! ità miſer! Toxilus hæc mihi concivit.
Quia ei fidem non habui argenti, eò mihi eas machinas molitu'ſt:
Quem pol ego ut non in cruciatum atque in compedia cogam, ſi vivam,
Siquidem huc unquam herus redierit ejus, quod ſpero. ſed quid ego aſpicio?
Hoc vide! quæ hæc tabula eſt? pol hic quidem potant. aggrediar! ô bone vir
Salveto, & tu bona liberta! *TO.* Dordalus hic quidem eſt. *SA.* quin jube adire
TO. Adi, ſi libet. agite! applaudamus. Dordale homo lepidiſſime, ſalve.
Locus hic tuus eſt, hic accumbe. ferte aquam pedibus. præbén' tu puere?
DO. Ne ſîs me uno digito attigeris, ne te ad terram, ſcelus, affligam.
PU. At tibi ego hôc continuò cyatho oculum excutiam tuum.
DO. Quid ais, crux, ſtimulorum tritor? quomodo me hodie verſaviſti!
Ut me in tricas conjeciſti! quomodo de Perſâ manus mihi adita'ſt!

TO.

TO. Jurgium hinc auferas, ſi ſapias. *DO.* at bona liberta, hæc ſciviſti,
Et me celaviſti? *LE.* STULTITIA'ST, cui bene eſſe licet, eum prævorti
Litibus. poſterius iſtæc te magis par agere'ſt. *DO.* uritur cor mihi!
TO. Da illi cantharum: extingue ignem, ſi cor uritur, caput ne ardeſcat.
DO. Ludos me facitis, intellego. *TO.* vin' cinædum novum tibi dari, Pægnium?
Quin elude, ut ſoles, quando liber locu'ſt hic.
Hui! babæ! baſilicè te intuliſti & facetè.
PU. Decet me facetum eſſe: & hunc irridere
Lenonem lubido'ſt, quando dignus'ſt.
TO. Perge, ut cœperas. *PU.* hoc, leno, tibi.
DO. Perii! perculit me propè. *PU.* hem! ſerva rurſum.
DO. Delude, ut lubet, herus dum hinc abeſt.
PU. Vidén' ut tuis dictis pareo?
Sed quin tu meis contrà item dictis ſervis;
Atque hoc, quod tibi ſuadeo, facis? *DO.* quid eſt id?
PU. Reſtim tu tibi cape craſſam, ac ſuſpende te.
DO. Caveſis me attingas: ne tibi hôc ſcipione
Malum magnum dem. *PU.* utere, te condono.
TO. Jamjam, Pægnium, da pauſam..........
DO. Ego pol vos eradicabo. *PU.* at te ille, qui ſupra nos habitat,
Qui tibi malè volt, maléque faciet. non hi dicunt, verùm ego.
TO. Age! circumfer mulſum: bibere da uſque plenis cantharis.
Jamdiu factum eſt, poſtquam bibimus: nimis diu ſicci ſumus.
DO. Dî faciant, ut id bibatis, quod vos nunquam tranſeat!
PU. Nequeo, leno, quin tibi ſaltem ſtaticulum *dem*, olim quem Hegea
Faciebat. vide verò, ſi tibi ſatis placet. *SA.* me quoque volo
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ioniâ.
DO. Malum ego vobis dabo, niſi abitis. *SA.* etiam muttis, impudens?
Jam ego tibi, ſi me irritaſſis, Perſam adducam denuo.
DO. Jam taceo hercle. atque tu Perſa es, qui me uſque admutilaviſti ad cutem.
TO. Tace ſtulte! hic ejus geminus eſt frater. *DO.* hiccine'ſt? *TO.* ac geminiſſimus.
DO. Dî deæque & te, & geminum fratrem excrucient. *SA.* qui te perdidit:
Nam ego nihil merui. *DO.* at enim, quod iſte meruit, tibi id obſit volo.
TO. Agite, ſultis, hunc ludificemus, niſi non dignu'ſt. *SA.* non opu'ſt.
LE. At me haud par eſt. *TO.* eò credo, quia non inconciliavit, cum te emit.
LE. Attamen. *TO.* non tamen! cave ergo ſis malo, & ſequere me.
Te mihi dicto audientem eſſe addecet. nam hercle abſque me
Foret & meo præſidio, hic faceret te proſtibilem propediem.
" Sed ITA PARS LIBERTINORUM eſt, niſi patronum qui adverſatus eſt,
" Nec ſatis liber ſibi videtur, nec ſatis frugi, nec ſatis " honeſtus:
Nî id efficit, nî ei malè dixit, nî grato ingratus repertus eſt.
LE. Pol benefacta tua me hortantur, tuo ut imperio paream.
TO. Ego ſum tibi patronus planè, qui huic pro te argentum dedi.
Pro hiſce hunc volo ludificari. *LE.* meo ego in loco ſedulò curabo.
DO. Certò illi homines mihi neſcio quid mali conſulunt, quod faciant. *SA.* heu vos!
TO. Quid ais? *SA.* hiccine Dordalus eſt leno, qui hic liberas virgines?
Hiccine eſt, qui fuit quondam fortis? *DO.* quæ hæc res eſt? hei! colaphum icit.
Malum vobis dabo. *TO.* at tibi nos dedimus, dabimúſque etiam. *DO.* hei! nates pervellit.
PU. Licet! jam diu ſæpe ſunt expunctæ. *DO.* loquere tu etiam, fruſtum pueri?
LE. Patrone, i intrò amabò ad cœnam. *DO.* mea ignavia! tu nunc me irrides?
LE. Quiáne te voco, bene ut tibi ſit? *DO.* nolo mihi bene eſſe. *LE.* ne ſit!
TO. Quid igitur! ſexcenti nummi quid agunt? quas turbas dabunt!
DO. Malè diſperii. ſciunt referre probè inimico gratiam.
TO. Satis ſumpſimus ſupplicii jam. *DO.* fateor, manus vobis do. *TO.* & poſt dabis
Sub furcis. abi intrò. *SA.* in crucem. *DO.* an me hic parum exercitum
Hiſce habeam? *TO.* conveniſſe te Toxilum memineris.
Spectatores, bene valete: leno periit. Plaudite.

M. ACCII PLAUTI
R U D E N S.

PERSONÆ.

PROLOGUS ARCTURUS.
DÆMONES, Athenienſis exul Cyrenis, Palæſtræ pater.
PALÆSTRA.
AMPELISCA, Palæſtræ ſocia.
SCEPARNIO, GRIPUS, LORARII } Servi.
PLEUSIDIPPUS Athenienſis, procus Palæſtræ.
TRACHALIO ſervus Pleuſidippi.
PTOLEMOCRATIA Sacerdos Veneris.
LABRAX leno Cyrenenſis.
CHARMIDES leno Agrigentinus.
PISCATORES.

PERIOCHA ACROSTICHA.

R ETI piſcator de mari extraxit vidulum,
U bi erant herilis filiæ crepundia,
D ominum ad lenonem quæ ſubrepta venerat.
E a in clientelam ſuipte imprudens patris
N aufragio ejecta devenit: cognoſcitur,
S uóque amico Pleuſidippo jungitur.

ARCTURUS.

PROLOGUS.

QUI gentes omnes, mariáque & terras movet,
Ejus ſum civis civitate cælitum.
Ita ſum, ut videtis, ſplendens ſtella candida.
Signum quod ſemper tempore exoritur ſuo,
Hic atque in cælo. nomen Arcturo eſt mihi.

Noſtu ſum in cælo clarus, atque inter deos:
Inter mortales ambulo interdius.
Et alia Signa de cælo ad terram accidunt.
Qui eſt imperator divûm atque hominum Jupiter,
Is nos per gentis alium aliâ diſparat,
Hominum qui facta, mores, pietatem & fidem
Noſcamus; ut quemque adjuvet opulentia:
Qui falſas lites falſis teſtimoniis
Petunt; quique in jure abjurant pecuniam;
Eorum referimus nomina exſcripta ad Jovem.
“ COTIDIE ILLE ſcit, quis hic quærat malum.
Qui hic litem adipiſci poſtulant perjurio,
Mali res falſas qui impetrant apud judicem:
“ ITERUM ILLE EAM rem judicatam judicat,
Majore multâ multat, quàm litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis exſcriptos habet.
“ Atque HOC SCELESTI in animum inducunt ſu-
“ um,
“ Jovem ſe placare poſſe donis, hoſtiis.
“ Et operam & ſumptum perduunt: id eò fit, quia
“ NIHIL EI ACCEPTUM eſt à perjuris ſuppli-
“ cii.
“ FACILIUS, SI QUI pius eſt, à dis ſuppli-
“ cans,
Quàm qui ſcelestus eſt, inveniet veniam ſibi.
Idcirco MONEO VOS EGO hæc, qui eſtis boni,
Quique ætatem agitis cum pietate & cum fide,
Retinete porrò; poſt factum ut lætemini.
Nunc, huc quâ causâ veni, argumentum eloquar.
Primùm dum huic eſſe nomen urbi Diphilus
Cyrenas voluit. illic habitat Dæmones
In agro atque villâ proximâ propter mare,
Senex, qui huc Athenis exul venit, haud malus.
Neque is adeò propter malitiam patriâ caret:
Sed, dum alios ſervat, ſe impedivit interim.
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit parvula,
Eam de prædone vir mercatur peſſumus.
Is eam huc Cyrenas leno advexit virginem.
Adoleſcens quidam civis hujus Atticus
Eam vidit ire è ludo fidicino domum.
Amare occœpit: ad lenonem devenit,
Minis triginta ſibi puellam deſtinat,
Datque arrhabonem, & jurejurando alligat.
Is leno, ut ſe æquum eſt, flocci non fecit fidem:
Neque, quod juratus adoleſcenti dixerat.
Ei erat hoſpes, par illius, Siculus, ſenex
Scelestus, Agrigentinus, urbis proditor:
Is illius laudare infit formam virginis,
Et aliarum itidem, quæ ejus erant mulierculæ.
Infit lenoni ſuadere, ut ſecum ſimul
Eat in Siciliam: ibi eſſe homines voluptarios
Dicit: poteſſe ibi fieri cum divitem:
Ibi eſſe quæſtum maximum meretricibus.
Perſuadet. navis clanculùm conducitur.
Quicquid erat, noctu in navem comportat domo
Leno: adoleſcenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait ſeſe Veneri velle votum ſolvere.
Id hic eſt fanum Veneris, & eò ad prandium
Vocavit adoleſcentem huc. ipſe hinc illico
Conſcendit navem, avehit meretriculas.
Adoleſcenti alii narrant, ut res geſta ſit:
Lenonem abiviſſe. ad portum adoleſcens venit:
Illorum navis longè in altum abſceſſerat.
Ego quoniam video virginem aſportarier,
Tetuli ei auxilium & lenoni exitium ſimul:
Increpui hybernum, & fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus ſignum ſum omnium acerrimum:
Vehemens ſum exoriens: cùm occido, vehementior.
Nunc ambo in ſaxo, leno atque hoſpes, ſimul
Sedent ejecti: navis confracta eſt ibus.
Illa autem virgo, atque altera itidem ancillula,
De navi timidæ deſiluerunt in ſcapham.
Nunc eas ab ſaxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exul ubi habitat ſenex,
Cujus deturbavit ventus tectum & tegulas.
Et ſervus illic eſt ejus, qui egreditur foras.
Adoleſcens huc jam adveniet, quem videbitis,
Qui illam mercatu'ſt de lenone virginem.
Valete, ut hoſtes veſtri diffidant ſibi.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

SCEPARNIO.

PRò di immortales! tempeſtatem cu-
juſmodi
Neptunus nobis nocte hâc miſit pro-
ximâ!
Detexit ventus villam. quid verbis
opu'ſt?
Non ventus fuit, verùm Alcumena
Euripidi,
Ita omnis de tecto deturbavit tegulas:
Illuſtrioris fecit, feneſtráſque indidit.

SCENA SECUNDA.

PLEUSIDIPPUS, DÆMONES, SCEPARNIO.

PLEUSIDIPPUS.

ET vos à voſtris abduxi negotiis,
Neque id proceſſit, quâ vos duxi gratiâ,
Neque quivi lenonem ad portum prehendere.
Sed meâ deſidiâ ſpem deſerere nolui:
Eò vos amici detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio viſere;
Ubi rem divinam ſe facturum dixerat.
SC. Si ſapiam, hoc, quod me mactat, concinnem lu-
tum.
PL. Prope me hinc neſcio quis loquitur. *DÆ.* heus!
Sceparnio.
SC. Qui nominat me? *DÆ.* qui pro te argentum de-
dit.
SC. Quaſi me tuum eſſe ſervum dicas, Dæmones?
DÆ. Luto uſu'ſt multo, multam terram confode:
Villam integundam intellego totam mihi:
Nam nunc perlucet ea, quàm cribrum, crebriùs.
PL. Pater ſalveto, ambóque adeó. *DÆ.* ſalvus
ſies.
SC. Sed utrùm tu mas an fœmina es, qui illum pa-
trem
Voces? *PL.* vir ſum equidem. *DÆ.* quære vir por-
rò patrem.
Filiolam ego unam habui, eam unam perdidi.
Virile ſexus nunquam ullum habui. *PL.* at Dî DA-
BUNT.
SC. Tibi quidem hercle, quiſquis es, magnum ma-
lum,
Qui oratione hic nos occupatos occupes.
PL. Iſticcine vos habitatis? *SC.* quid tu id quæritas?
An quò furatum mox venias, veſtigas loca?
PL. Peculioſum eſſe decet ſervum & probum,
Quem hero præſente prætereat oratio,
Aut qui inclementer dicat homini libero.
“ *SC.* ET IMPUDICUM & impudentem hominem
“ addecet,

“ Moleſtum

" Moleſtum ultro advenire ad alienam domum,
Cui debeatur nihil. *DÆ.* tace, Sceparnio.
Quid opus, adoleſcens, *eſt*? *PL.* iſti infortunium,
Qui præfeſtinet, ubi herus adſit, præloqui.
Sed niſi moleſtum'ſt, paucis percontarier
Volo ego ex te. *DÆ.* dabitur opera, atque in negotio.
SC. Quin tu in paludem is, exſicáſque arundines,
Qui pertegamus villam, dum ſudum'ſt? *DÆ.* tace.
Tu, ſi quid opus eſt, dice. *PL.* dic, quod te rogo.
Ecquem tu hic hominem criſpum, incanum videris,
Malum, perjurum, palpatorem? *DÆ.* plurimos.
Nam ego propter ejuſmodi viros vivo miſer.
PL. Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas
Duas ſecum adduxit: quique adornaret ſibi,
Ut rem divinam faciat aut hodie aut heri.
DÆ. Non hercle, adoleſcens, jam hos dies compluſculos
Quenquam iſtic vidi ſacruficare: neque poteſt
Clam me eſſe, ſi qui ſacruficant. ſemper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vaſcula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'ſt?
Veneri paravi vaſa & puteum, non mihi.
Nunc intervallum jam hos dies multos fuit.
PL. Ut verba præhibes, me periiſſe prædicas.
DÆ. Meâ quidem hercle cauſâ ſalvus ſis licet.
SC. Heus tu! qui fana ventris cauſâ circumis,
Jubere melius eſt prandium ornari domi;
Fortaſſe tu huc vocatus es ad prandium.
Ille, qui vocavit, nullus venit. *PL* admodum.
SC. Nullum'ſt periculum te hinc ire impranſum domum.
Cererem te melius quàm Venerem ſectarier,
Amore hæc curat, tritico curat Ceres.
PL. Deludificavit me ille homo indignis modis.
DÆ. Prò dii immortales, quid illuc eſt, Sceparnio,
Hominum ſecundum littus? *SC.* ut mea eſt opinio,
Propter viam illi ſunt vocati ad prandium.
DÆ. Qui? *SC.* quia poſt cœnam, credo, laverunt heri,
Confracta navis in mari eſt illis. *DÆ.* ita eſt.
SC. At hercle nobis villa in terrâ & tegulæ. *DÆ.* hui!
HOMUNCULI QUANTI ESTIS! ejecti ut natant!
PL. Ubi ſunt ii homines, obſecro? *DÆ.* hàc ad dexteram,
Vidén' ſecundùm littus? *PL.* video. ſequimini.
Utinam hic is, quem ego quæro, vir ſacerrimus!
Valete. *SC.* ſi non moneas, noſmet meminimus.
Sed ô Palæmon, ſancte Neptuni comes,
Quiſque hercule illi ſocius eſſe diceris,
Quod facinus video! *DÆ.* quid vides? *SC.* mulierculas
Video ſedenteis in ſcaphâ ſolas duas.
Ut aſſlictantur miſeræ! euge euge, perbene,
Ab ſaxo avortit fluctus ad littus ſcapham.
Neque gubernator unquam potuit.
Non vidiſſe undas me majoris cenſeo.
Salvæ ſunt, ſi illos fluctus devitaverint.
Nunc, nunc periculum'ſt! ejecit alteram,
At in vado'ſt. jam facilè enabit. eugepæ!
Vidén', alteram illam ut fluctus ejecit foras!
Surrexit: horſum ſe capeſſit: ſalva res!
Deſiluit hæc autem altera in terram è ſcaphâ.
Ut præ timore in genua in undas concidit!
Salva'ſt! evaſit ex aquâ; jam in littore eſt.
Sed dextrovorſum averſa it in malam crucem.
Hem! errabit illæc hodie. *DÆ.* quid id refert tuâ?
SC. Si ad ſaxum quò capeſſit, ea deorſum cadit,
Errationis fecerit compendium.
DÆ. Si tu de illarum cœnaturus veſperi es,
Illis curandum cenſeo, Sceparnio:
Si apud me eſurus es, mihi dari operam volo.
SC. Bonum æquúmque oras. *DÆ.* ſequere me hàc ergo. *SC.* ſequor.

SCENA TERTIA.

PALÆSTRA.

NIMIO HOMINUM FORTUNÆ minùs miſeræ memorantur,
Quàm reapſe experiundo iis datur acerbum!
Hoc Deo complacitum eſt? me hôc ornatu ornatam,
In incertas regiones, timidam, ejectam?
Hanccine ego ad rem natam miſeram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mihi haud labori eſt laborem hunc potiri,
Si erga parentem aut Deos me impiavi;
Sed id ſi paratè curavi ut caverem;
Tum hoc mihi indecorè, iniquè, immodeſtè
Datis, dî! nam quid habebunt ſibi igitur impii
Poſthac, ſi ad hunc modum eſt innoxiis honor
Apud vos? nam me ſi ſciam feciſſe
Aut parentes ſceleſtè, minùs me miſerer.
Sed herile ſcelus me ſollicitat. ejus me impietas malè
Habet. is navem atque omnia perdidit in mari.
Hæc bonorum ejus ſunt reliquiæ. etiam, quæ ſimul
Vecta mecum in ſcaphâ'ſt, excidit. ego nunc ſola ſum.
Quæ ſi mihi foret ſalva ſaltem, labor
Lenior eſſet hic mihi ejus operâ.
Nunc quam ſpem, aut opem, aut conſilii quid capeſſam?
Ita hic ſolis locis comporita ſum!
Hìc ſaxa ſunt! hìc mare ſonat! nec quiſquam
Homo mihi obviàm venit.
Hoc quod induta ſum, ſummæ opes oppidò,
Nec cibo, nec loco, tecta quo ſim, ſcio.
Quæ mihi eſt ſpes, quâ me vivere velim?
Nec loci gnara ſum, nec diu hìc fui.
Saltem aliquem velim, qui mihi ex his locis
Aut viam aut ſemitam monſtret: ita nunc hàc
An illàc eam, incerta ſum conſilii:
Nec propè uſquam hic quidem cultum agrum conſpicor.
Algor, error, pavor, membra omnia tenent;
Hæc parentes haud mei ſcitis miſeri,
Me nunc miſeram ita eſſe, utì ſum. libera ego
Prognata fui maximè; nequicquam fui.
Nunc quî minùs ſervio, quàm ſi forem ſerva nata?
Neque quicquam unquam iis profui, qui me ſibi eduxerunt.

SCENA QUARTA.

AMPELISCA, PALÆSTRA.

AMPELISCA.

QUID mihi melius eſt, quid magìs in rem eſt, quàm corpore vitam ſecludam?
Ita malè vivo; atque ita mihi multæ in pectore ſunt curæ exanimales.
Nunc dein vitæ haud parco: perdidi ſpem, quâ me oblectabam.
Omnia jam circumcurſavi, atque omnibus in latebris perreptavi.
Quærere conſervam voce, oculis, auribus; ut perveſtigarem.
Neque eam uſquam invenio, neque quò eam, neque quà quæram conſultum'ſt,
Neque quem rogitem reſponſorem, quemquam interea invenio.
Neque magìs ſolæ terræ ſunt, quàm hæc loca atque hæ regiones.
Neque ſi vivit, eam vivam unquam quin inveniam, deſiſtam.
PA. Quænam vox mihi propè hìc ſonat? *AM.* pertimui.
Quis hìc loquitur propè? *PA.* Spes bona, obſecro ſubventa
Mihi! *AM.* mulier eſt. muliebris vox mihi ad aures
Venit. *an* eximes ex hôc miſeram metu?
PA. Certò vox muliebris auris tetigit meas.
Num Ampeliſca obſecro'ſt? *AM.* téu' Palæſtra audio?
PA. Quin voco, ut me audiat, nomine illam ſuo.
Ampeliſca. *AM.* hem quis eſt? *PA.* ego Palæſtra ſum.
AM. Dic, ubi es? *PA.* pol ego nunc in malis plurimis.
AM. Socia ſum; nec minor pars mea'ſt quàm tua.
Sed videre expeto te. *PA.* mihi es æmula.
AM. Conſequamur gradu vocem. ubi es? *PA.* ecce me.

Accede

Accede ad me, atque adi contrà. *AM.* fit ſéduló.
PA. Cedò manum. *AM.* accipe. *PA.* dic, vivíſne obſecro?
AM. Tu facis me quidem ut vivere nunc velim,
Quando mihi te licet tangere: ut vix mihi
Credo ego hoc, te tenere? obſecro, amplectere,
Spes mea! ut me omnium jam laborum levas!
PA. Occupas præloqui, quæ mea eſt oratio.
Nunc abire hinc decet nos. *AM.* quò, amabò, ibimus?
PA. Littus hoc perſeqoamur. *AM.* ſequor, quò lubet.
PA. Siccine hìc cum ovidâ veſte graſſabimur?
AM. Hoc quod eſt, id neceſſarium eſt perpeti.
Sed quid hoc obſecro eſt? *PA.* quid? *AM.* vidén' amabò,
Fanum, vidéſne hoc? *PA.* ubi eſt? *AM.* ad dexteram.
PA. Video decorum dîs locum viderier.
AM. Haud longè abeſſe oporret homines hinc: ita hic
Lepidu'ſt locus. *nunc, quiſquis* eſt deus, veneror,
Ut nos ex hâc ærumnâ miſeras eximat,
Inopes, ærumnoſas ut aliquo auxilio adjuvet.

SCENA QUINTA.

SACERDOS VENERIS, PALÆSTRA, AMPELISCA

SACERDOS.

QUI ſunt, qui à patronâ preces meâ expeteſſunt?
Nam vox precantum me huc foras excitavit.
Bonam atque obſequentem deam, atque haud gravatam
Patronam exequuntur, benignámqoe multúm.
PA. Jubemus te ſalvere, mater! *SA.* ſalvete
Puellæ! ſed unde vos ire cum uvidâ
Veſte dicam, obſecro! tam mœſtiter veſtitas?
PA. Illico hinc imus, haud longulè ex hôc loco.
Verùm longè hinc abeſt, unde huc vectæ ſumus.
SA. Nempe equo ligneo per vias cæruleas
Eſtis vectæ. *PA.* admodum. *SA.* ergo æquius vos erat
Candidatas venire hoſtiatáſque. ad hoc
Fanum ad iſtunc modum non veniri ſolet.
PA. Quæoe ejectæ è mari ſumus ambæ, obſecro!
Unde nos hoſtias agere voluiſti huc?
Nunc tibi amplectimur genua egentes opum,
Quæ in locis neſciis neſciâ ſpe ſumus,
Ut tuo recipias tecto, ſervéſque nos,
Miſerarúmque te ambarum utì miſereat,
Quibus nec locus ullus, nec ſpes parata eſt,
Neque hoc amplius, quàm quod vides, nobis quicquam'ſt.
SA. Manus mihi date; exſurgite à genibus ambæ:
Miſericordior nulla me eſt fœminarum.
Sed hic pauperes res ſunt inopéſque, puellæ:
Egomet vix vitam colo: Veneri cibo meo
Servio. *AM.* Veneris fanum, obſecro, hoc eſt? *SA.* fateor. ego
Hujus fani Sacerdos clueo. verùm, quicquid eſt,
Comiter fiet à me, qoò noſtra copia
Valebit. ite hàc mecum. *PA.* amicè benignéque
Honorem, mater, noſtrûm habes. *SA.* oportet.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

PISCATORES.

OMNIBUS MODIS, qui pauperes ſunt homines, miſeri vivunt,
Præſertim quibus nec quæſtus eſt, nec didicere artem ullam,
Neceſſitate, quicquid eſt domi, id ſat eſt habendum.
Nos jam de ornatu propemodum ut locupletes ſimus, ſcitis.
Hiſce hami, atque hæ harundines ſunt nobis quæſtu & cultu.
Ex urbe ad mare huc prodimos pabulatum:
Pro exercitu gymnaſtico & palæſtrico, hoc habemus,
Echinos, lepadas, oſtreas, balanos captamus, conchas,
Marinam urticam, muſculos, plagu[illegible]as, ſtriatas
Poſt id piſcatum hamatilem & ſaxatilem aggredimur.
Cibum captamus è mari: ſin eventus non venit,
Neque quicquam captum eſt piſcium, ſalſi lautique purè
Domum redimus clanculum; dormimus incœnati.
Atque ut nunc validè fluctuat mare, nulla nobis ſpes eſt.
Niſi quid concharum capſimus, incœnati ſumus profectó.
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, ut nos lepidè adjuverit hodie.

SCENA SECUNDA.

TRACHALIO, PISCATORES.

TRACHALIO.

ANIMO adverſavi ſedulò, ne herum uſquam præterirem.
Nam cum modò exibat foras, ad portum ſe aiebat ire,
Me huc obviàm juſſit ſibi venire ad Veneris fanum.
Sed quos percontter, commodè eccos video aſtare! adibo.
Salvete fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ,
Famelica hominum natio! quid agitis? ut peritis?
PI. Ut piſcatorem æquum eſt; fame, ſiti, ſpéque. *TR.* ecquem adoleſcentem hoc,
Dum hic aſtatis, ſtrenuâ facie, rubicundum, fortem, qui tres
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidiſtis venire?
PI. Nullum illâc facie, ut prædicas, veniſſe huc ſcimus. *TR.* ecquem
Recalvum ac ſilonem ſenem, ſtatutum, ventrioſum,
Tortis ſuperciliis, contractâ fronte, fraudulentum,
Deorum odium atque hominum; malum, mali vitii probríſque plenum,
Qui duceret mulierculas duas ſecum ſatìs venuſtas?
PI. Cum iſtiuſmodi virtutibus operíſque natus qui ſit,
Eum quidem ad carnificem eſt æquius, quàm ad Venerem commeare.
TR. At ſi vidiſtis, dicite. *PI.* huc profectò nullus venit.
Vale! *TR.* valete, credidi: factum eſt, quod ſuſpicabar.
Data verba hero ſunt; leno abiit ſceleſtus exulatum,
In navem aſcendit, mulieres avexit, ariolus ſum.
Is huc herum etiam ad prandium vocavit ſceleris ſemen.
Nunquid mihi meliu'ſt, quàm illico hic opperiar herum, dum veniat?
Eàdem hanc ſacerdotem Veneriam. ſi quid amplius ſcit,
Si videro, exquiſivero: faciet me certiorem.

SCENA TERTIA.

AMPELISCA, TRACHALIO.

AMPELISCA.

INTELLEGO: hanc quæ proxima eſt villam Veneris fano
Pulſare juſſiſti, atque aquam rogare. *TR.* cuja ad auris
Vox mihi advolavit? *AM.* obſecro! quis hic loquitur? quem ego video?
TR. Eſtne Ampeliſca hæc, quæ foras è fano egreditur?
AM. Eſtne hic Trachalio, quem conſpicor, calator Pleuſidippi?
TR. Ea eſt. *AM.* is eſt. Trachalio, ſalve! *TR.* ſalve, Ampeliſca!
Quid agis tu? *AM.* ætatem haud mala malé. *TR.* melius ominare!
AM. VERUM OMNES ſapientes decet conferre & fabulari.
Sed Pleuſidippus tuus herus ubi, amabò, eſt? *TR.* eja veró!

Quaſi

Quaſi non ſit intus. *AM.* neque pol eſt, neque ullus quidem huc venit.
TR. Non venit! *AM.* vera prædicas. *TR.* non eſt meum, Ampeliſca.
Sed quàm mox coctum eſt prandium? *AM.* quod prandium, obſecro te?
TR. Nempe rem divinam facitis hîc. *AM.* quid ſomnias, amabó!
TR. Certè huc Labrax Pleuſidippum ad prandium vocavit
Herum meum, herus veſter. *AM.* pol haud miranda facta dicis.
Si deos decepit & homines, lenonum more fecit.
TR. Non rem divinam facitis hìc vos, neque herus? *AM.* ariolare.
TR. Quid tu agis hìc igitur? *AM.* ex malis multis, metúque ſummo,
Capitalíque ex periculo, orbas auxilíſque opúmque huc
Recepit ad ſe Veneria hæc ſacerdos, me, & Palæſtram.
TR. An hìc Palæſtra'ſt, obſecro! heri mei amica? *AM.* certó.
TR. Ineſt lepos in nuncio tuo magnus, mea Ampeliſca.
Sed iſtuc periculum perlubet quod fuerit vobis ſcire.
AM. Confracta eſt, mî Trachalio, hâc nocte navis nobis.
TR. Quid, navis? quæ iſtæc fabula eſt! *AM.* non audiviſti, amabò,
Quo pacto leno clanculùm nos hinc auferre voluit
In Siciliam, & quicquid domi fuit, in navem impoſivit?
Ea nunc perierunt omnia. *TR.* oh! Neptune lepide, ſalve:
Nec te aleator ullus eſt ſapientior. profectò
Nimis lepidè jeciſti bolum: perjurum perdidiſti.
Sed nunc ubi eſt leno Labrax? *AM.* perit potando, opinor.
Neptunus magnis poculis hâc nocte eum invitavit.
TR. Credo hercle anancæo datum, quod biberet. *TR.* ut ego amo te,
Mea Ampeliſca! ut dulcis es! ut mulſa dicta dicis!
Sed tu & Palæſtra quomodo ſalvæ eſtis? *AM.* ſcibis faxo.
E navi timidæ ambæ in ſcapham inſiluimus: quia videmus
Ad ſaxa navem ferrier, properans exſolvi reſtim:
Dum illi timent, nos eum ſcaphâ tempeſtas dextrovorſum
Differt ab illis. itáque nos ventíſque fluctibúſque
Jactatæ exemplis plurimis miſeræ perpetuam noctem:
Vix hodie ad littus pertulit nos ventus exanimatas.
TR. Novi, Neptunus ita ſolet: quamvis faſtidioſus
Ædilis eſt: ſi quæ improbæ ſunt merces, jactat omnes.
AM. Væ capiti atque ætati tuæ! *TR.* tuo! mea Ampeliſca,
Scivi lenonem facere hoc, quod fecit. ſæpe dixi.
Capillum promittam optumum'ſt, occipiámque ariolari.
AM. Caviſtis ergo tu atque herus, ne abiret, cùm ſciebatis?
TR. Quid faceret? *AM.* ſi amabat, rogas, quid faceret? aſſervaret
Dies noctéſque: in cuſtodiâ eſſet ſemper. verùm ecaſtor
Ut multi fecit: ita probè curavit Pleuſidippus.
" *TR.* Cur tu iſtuc dicis? *AM.* res palàm eſt. *TR.* " ſeſn' tu etiam, QUI IT LAVATUM
" IN BALINEAS, ibi cùm ſedulò ſua veſtimenta ſer- " vat,
" Tamen ſurripiuntur: quippe qui, quem illorum ob- " ſervet, falſus eſt:
" Fur facilè, quem obſervet, videt: cuſtos, qui fur ſit, " neſcit.
Sed duce me ad illam, ubi eſt? *AM.* i ſanè in Veneris fanum huc intrò,
Sedentem flentémque opprimes. *TR.* ut jam iſtuc mihi moleſtum eſt!
Sed quid flet? *AM.* ego dicam tibi. hoc ſeſe excruciat animi,
Quia leno ademit ciſtulam ei, quam habebat, ubíque habebat,
Quî ſuos parentes noſcere poſſet: eam veretur
Ne perierit. *TR.* ubinam ea fuit ciſtellula? *AM.* ibidem in navi
Concluſit ipſe in vidulum, ne copia eſſet ejus,
Quî ſuos parentes noſceret. *TR.* ò facinus impudicum,
Quam liberam eſſe oporteat, ſervire poſtulare!
AM. Nunc eam cum navi ſcilicet abiviſſe peſſum in altum.
Et aurum & argentum fuit lenonis omne ibidem.
Credo aliquem immerſiſſe, atque cum excepiſſe. id miſera mæſta'ſt
Sibi eorum eveniſſe inopiam. *TR.* jam iſtôc magìs uſus facto'ſt,
Ut eam intrò, conſoléŕque eam, ne ſe ſic excruciet animi:
" Nam MULTA PRÆTER ſpem ſcio multis bona e- " veniſſe.
" *AM.* At ego etiam, qui ſperaverint, ſpem decepiſſe " multos.
" *TR.* Ergo ANIMUS ÆQUUS optimum eſt ærum- " næ condimentum.
Ego eo intrò, niſi quid vis. *AM.* eas: ego, quod mihi imperavit
Sacerdos, id faciam; atque aquam hinc de proximo rogabo.
Nam extemplo, ſi verbis ſuis peterem, daturos dixit:
Neque digniorem cenſeo vidiſſe anum me quenquam,
Cui deos atque homines cenſeam benefacere magìs decere.
Ut lepidè, ut liberaliter, ut honeſtè, atque haud gravatè
Timidas, egentes, uvidas, ejectas, exanimatas
Accepit ad ſeſe! haud ſecus, quàm ſi ex ſe ſimus natæ:
Ut eapſe *ſic* ſuccincta aquam calefactat, ut lavemus!
Nunc ne moræ illi ſim, petam hinc aquam, unde mihi imperavit.
Heus! ecquis in villâ'ſt? ecquis hoc recludit? ecquis prodit?

SCENA QUARTA.

SCEPARNIO, AMPELISCA.

SCEPARNIO.

Quis eſt, qui noſtris tam protervè foribus facit injuriam?
AM. Ego ſum. *SC.* hem! quid hoc boni eſt? heu! ædepol ſpecie lepidâ mulier!
AM. Salve adoleſcens. *SC.* & tu multùm ſalveto, adoleſcentula.
AM. Ad vos venio. *SC.* accipiam hoſpitio, ſi mox venis,
Item ut affectam: nam nunc nihil eſt, qui te inanem.
Sed quid ais, mea lepida, hilara? *AM.* aha! nimium familiariter
Me attrectas. *SC.* prò dî immortales! Veneris effigia hæc quidem eſt.
Ut in ocellis hilaritudo eſt! eja, corpus cujuſmodi!
Subvolturium! illud quidem, ſubaquilum volui dicere.
Vel papillæ cujuſmodi! tum quæ indoles in ſavio eſt!
AM. Non ego ſum pollucta pago. potín' ut me abſtineas manum?
SC. Non licet te ſiccè placidè bellam bellè tangere?
AM. Otium ubi erit, tum tibi operam ludo & delitiæ dabo:
Nunc, quamobrem huc ſum miſſa, amabò, vel tu mihi ajas, vel neges.
SC. Quid nunc vis? *AM.* ſapienti ornatus, quid velim, indicium facit.
SC. Meus quoque hic ſapienti ornatus, quid velim, indicium facit.
AM. Hæc ſacerdos Veneris hinc me petere juſſit à vobis aquam.
SC. At ego baſilicus ſum: quem niſi oras, guttam non feres.
Noſtro illum puteum periculo & ferramentis fodimus,
Niſi multis blanditiis, à me gutta non ferri poteſt.
AM. Cur tu aquam gravare amabò, quam hoſtis hoſti commodat?

SC.

SC. Cur tu operam gravare mihi, quam civis civi commodat?
AM. Imò etiam tibi, mea voluptas, quæ voles, faciam omnia.
SC. Eugepæ! ſalvus ſum! hæc jam me ſuam voluptatem vocat.
Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames: cedò mihi urnam. *AM.* cape,
Propera, amabò, efferre. *SC.* manta: jam hìc ero, voluptas mea.
AM. Quid ſacerdoti me dicam hìc demoratam tam diu?
Ut etiam nunc miſera timeo, ubi oculis intueor mare!
Sed quid ego miſera video procul in littore,
Meum herum lenonem Sicilienſémque hoſpitem
Quos periiſſe ambos miſera cenſebam in mari.
Jam illud mali plus nobis vivit, quàm ratæ.
Sed quid ego ceſſo fugere in fanum, ac dicere hæc
Palæſtræ; in aram utì confugiamus priùs,
Quàm huc ſceleſtus leno veniat, nóſque hìc opprimat?
Confugiam hinc, res ita ſuppetit ſubitò *mihi*.

SCENA QUINTA.

SCEPARNIO.

Prò dî immortales! in aquâ nunquam credidi
Voluptatem ineſſe tantam. ut hanc traxi lubens!
Nimio minùs altus puteus viſus eſt, quàm priús.
Ut ſinè labore hanc extraxi! præfiſcine,
Satìs nequam ſum: ut pote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam, mea tu bella. hem! ſic volo
Te ferre honeſtè, ut ego fero: ut placeas mihi.
Sed ubi tu es, delicata? cape aquam hanc ſis. ubi es?
Amat hercle me, ut ego opinor: delituit mala.
Ubi tu es? etiámne hanc urnam acceptura? ubi es?
Commodulè melius: tandem verò ſerió.
Etiam acceptura es urnam hanc? ubi tu es gentium?
Nuſquam hercle equidem illam video. ludos me facit.
Apponam hercle urnam jam ego hanc in mediâ viâ.
Sed autem, quid ſi hanc hinc abſtulerit quiſpiam
Sacram urnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle, ne illa mulier mihi inſidias locet,
Ut comprehendar cum ſacrâ urnâ Veneriâ.
Nempe optimo *me* jure in vinculis enicet
Magiſtratus: ſi quis me hanc habere viderit.
Nam hæc literata'ſt: ab ſe cantat cuja ſit.
Jam hercle evocabo hinc hanc ſacerdotem foras,
Ut hanc accipiat urnam. accedam huc ad fores.
Heus ſis, Ptolemocratia! cape hanc urnam tibi:
Muliercula hanc neſcio quæ huc ad me detulit.
Intrò ferunda eſt. repperi negotium:
Siquidem his mihi ultro aggerunda etiam eſt aqua.

SCENA SEXTA.

LABRAX, CHARMIDES.

Labrax.

Qui homo ſeſe miſerum & mendicum volet,
Neptuno credat ſeſe atque ætatem ſuam:
Nam ſi quis quid cum eo rei commiſcuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum domum.
Ædepol libertas lepida es, quæ nunquam pedem
Voluiſti in navem mecum hercle unà imponere.
Sed ubi ille meus eſt hoſpes, qui me perdidit?
Atque eccum incedit! *CH.* quò, malum, properas Labrax?
Nam equidem te nequeo conſequi tam ſtrenuè.
LA. Utinam te priùs quàm oculis vidiſſem meis,
Malo cruciatu in Siciliam perbiteres;
Quem propter hoc mihi obtigit miſero mali!
CH. Utinam, cùm in ædes me ad te adduxiſti tuas,
In carcere illo potiùs cubuiſſem die!
Deóſque immortales quæſo, dum vivas, utì
Omnes tui ſimiles hoſpites habeas tibi.
LA. Malam Fortunam in ædis te adduxi meas.
Quid mihi ſceleſto tibi erat auſcultatio?
Quídve hinc abitio? quídve in navem inſcenſio?
Ubi perdidi etiam plus boni quàm mihi fuit.
CH. Pol minimè miror, navis ſi fracta'ſt tibi;
Scelus te, & ſceleſtè parta quæ vexit bona.
LA. Peſſum dediſti me blandimentis tuis.
CH. Sceleſtiorem cœnam cœnavi tuam,
Quàm quæ Thyeſtæ quondam antepoſita eſt, & Tereo.
LA. Perii, animo malè fit, contine, quæſo, caput.
CH. Pulmoneum ædepol nimis velim vomitum vomas.
LA. Eheu Palæſtra atque Ampeliſca! ubi eſtis nunc?
CH. Piſcibus in alto, credo, præbent pabulum.
LA. Mendicitatem mihi obtuliſti operâ tuâ,
Dum tuis auſculto magnidicis mendaciis.
CH. Bonam eſt quòd habeas gratiam meritò mihi,
Qui te ex inſulſo ſalſum feci operâ meâ.
LA. Quin tu hinc is à me in maximam malam crucem.
CH. Eas! eáſque res agebam commodúm.
LA. Eheu! quis vivit me mortalis miſerior!
CH. Ego multo tanto miſerior, quàm tu Labrax.
LA. Quî? *CH.* quia ego indignus ſum, tu dignus, qui ſies.
LA. O ſcirpe, ſcirpe! laudo fortunas tuas,
Qui ſemper ſervas gloriam aritudinis.
CH. Equidem me ad velitationem exerceo:
Nam omnia coruſca præ tremore fabulor.
LA. Ædepol, Neptune, es balneator frigidus:
Cum veſtimentis poſteaquam abs te abii, algeo.
Ne thermopolium quidem ullum inſtruit:
Ita ſalſam præbet potionem & frigidam.
CH. Ut fortunati ſunt fabri ferrarii,
Qui apud carbones aſſident! ſemper calent.
LA. Utinam fortunâ nunc anatinâ uterer,
Uti, cùm exiviſſem ex aquâ, arerem tamen!
CH. Quid, ſi aliquò ad ludos me pro manduco locem?
LA. Quapropter? *CH.* quia pol clarè crepito dentibus.
Jure optimo me laviſſe arbitror.
LA. Quî? *CH.* quia auderem tecum in navem aſcendere,
Qui à fundamento mihi uſque moviſti mare.
LA. Tibi auſcultavi, tù promittebas mihi
Illìc eſſe quæſtum maximum meretricibus,
Ibi me corruere poſſe aiebas divitias.
CH. Jam poſtulabas te, impurata belua,
Totam Siciliam devoraturum inſulam.
LA. Quænam balæna meum voravit vidulum,
Aurum atque argentum ubi omne compactum fuit?
CH. Eadem illa, credo, quæ meum marſupium,
Quod plenum argenti fuit, in ſacciperio.
LA. Eheu! redactus ſum uſque ad hanc unam tuniculam,
Et ad hoc miſellum pallium. perii oppidò!
CH. Vel conſociare mihi quidem tecum licet:
Æquas habemus partes. *LA.* ſaltem ſi mihi
Mulierculæ eſſent ſalvæ! ſpes aliquæ forent.
Nunc ſi me adoleſcens Pleuſidippus viderit,
A quo arrhabonem pro Palæſtrâ acceperam,
Jam ſe exhibebit hic mihi negotium.
CH. Quid, ſtulte, ploras? tibi quidem ædepol copia'ſt,
Dum lingua vivet, quî rem ſolvas omnibus.

SCENA SEPTIMA.

SCEPARNIO, CHARMIDES, LABRAX.

Sceparnio.

Quid illuc, obſecro, eſt negotii, quòd duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris ſignum flentes amplexæ tenent;
Neſcio quem metuentes miſeræ? nocte hâc verò proxumâ
Se jactatas atque ejectas hodie eſſe ajunt è mari.
LA. Obſecro hercle adoleſcens, ubi iſtæc ſunt, quas memoras mulieres?
SC. Hic in fano Veneris. *LA.* quot ſunt? *SC.* totidem quot ego & tu ſumus.
LA. Nempe meæ. *SC.* nempe neſcio iſtuc. *LA.* quâ ſunt facie? *SC.* ſcitulâ.

Vel

Vel ego amaro utramvis poſſim, ſi probè appotus ſiem.
LA. Nempe puellæ? *SC.* nempe moleſtus es: viſe, ſi lubet.
L A. Meas oportet intus eſſe hìc mulieres, mi Charmides.
CH. Jupiter te perdat, & ſi ſunt, & ſi non ſunt tamen!
LA. Intrò rumpam jam huc in Veneris fanum. *CH.* in barathrum mavelim.
Obſecro, hoſpes, da mihi aliquid, ubi condormiſcam, loci.
SC. Iſtic abi vis condormiſce: nemo prohibet, publicum eſt.
CH. At vides me, ornatus ut ſim veſtimentis uvidis:
Recipe me in tectum, da mihi veſtimenti aliquid aridi,
Dum mea areſcunt: in quo tibi referam gratiam.
SC. Tegillum eccillud mihi unum areſcit: id ſi vis, dabo:
Eodem amictus, eodem tectus eſſe ſoleo, ſi pluvit.
Tu iſtæc mihi dato: exareſcunt faxo. *CH.* eho! an te pœnitet,
In mari quòd elavi, ni hìc in terrâ iterum eluam?
SC. Eluas tu an exungâre, ciccum non interduim:
Tibi ego nunquam credam, niſi accepto pignore.
Tu vel ſuda, vel peri algu; vel tu ægrota, vel vale:
Barbarum hoſpitem mihi in ædeis, nihil moror: ſat litium eſt.
CH. Jámne abis? venales illic ductitavit, quiſquis eſt:
Non eſt miſericors. ſed quid ego hic aſto infelix, uvidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, ut edormiſcam hanc crapulam,
Quam potavi præter animi, quam libuit, ſententiam.
Quaſi vinis Græcis Neptunus nobis ſuffudit mare:
Itaque alvum prodi ſperavit nobis ſalſis poculis.
Quid opu'ſt verbis? ſi invitare nos pauliſper pergeret,
Ibidem obdormiviſſemus: nunc vix vivos amiſit domum.
Nunc lenonem, quid agit intus, viſam, convivam meum.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

DÆMONES.

MIRIS MODIS dî ludos faciunt hominibus,
MIRISQUE exemplis ſomnia in ſomnis danunt.
Ne dormientes quidem ſinunt quieſcere.
Velut ego hàc nocte, quæ proceſſit, proximâ
Mirum atque inſcitum ſomniavi ſomnium.
Ad hirundininum nidum viſa eſt ſimia
Aſcenſionem ut faceret admolirier:
Neque eas eripere quibat indè. poſtibi
Videbatur ad me ſimia aggredirier,
Rogare, ſcalas ut darem utendas ſibi.
Ego ad hoc exemplum ſimiæ reſpondeo,
Natas ex Philomelâ atque ex Progne eſſe hirundines.
Ago cum illâ, ne quid noceat meis popularibus.
Atque illa animo jam fieri ferocior,
Videtur ultro mihi malum minitarier.
In jus vocat me. ibi ego neſcio quomodo
Iratus videor mediam arripere ſimiam:
Concludo in vincla beſtiam nequiſſimam.
Nunc quam ad rem dicam hoc attinere ſomnium,
Nunquam hodie quivi ad conjecturam evadere.
Sed quid hìc in Veneris fano
Clamoris oritur! animus mirat.

SCENA SECUNDA.

DÆMONES, TRACHALIO.

TRACHALIO.

PRÒ, Cyrenenſes populares! veſtram ego imploro fidem,
Agricolæ, accolæ, propinqui qui eſtis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atque exemplum peſſumum peſſundate,
Vindicate: ne impiorum potior ſit pollentia,
Quàm innocentium, qui ſe ſcelere fieri nolunt nobiles.
Statuite exemplum impudenti, date pudori præmium.
Facite hìc lege potius liceat, quàm vi, victo vivere.
Currite huc in Veneris fanum: veſtram iterum implòro fidem,
Qui prope hìc adeſtis, quique auditis clamorem meum,
Ferte ſuppetias, qui Veneri, Venerieæque antiſtitæ
More antiquo in cuſtodiam ſuum commiſerunt caput.
Prætorquete injuriæ priùs collum, quàm ad vos perveniat.
DÆ. Quid iſtuc eſt negotii? *TR.* per ego te hæc genua obteſtor ſenex,
Quiſquis es. *DÆ.* quin tu ergo omitte genua, & quid ſit, mihi expedi,
Quid tumultues? *TR.* teque oro & quæſo, ſi ſperas tibi
Hôc anno multum futurum ſirpe & laſerpitium,
Eámque eventuram exagogam Capuam ſalvam & ſoſpitem,
Atque ab lippitudine uſque ſiccitas ut ſit tibi.
DÆ. Sanun' es? *TR.* ſeu tibi confidis fore multam magudarim,
Ut te ne pigeat dare operam mihi, quod te orabo, ſenex.
DÆ. At ego te per crura & talos, tergúmque obteſtor tuum,
Si tibi ulmeam uberem eſſe ſperes virgidemiam,
Et tibi eſſe eventuram hôc anno uberem meſſem mali,
Ut mihi iſtuc dicas negotii quid ſit, quod tumultues.
TR. Qui lubet maledicere? equidem tibi bona exoptavi omnia.
DÆ. Bene equidem tibi dico, qui, te digna ut eveniant, precor.
TR. Obſecro, hoc prævortere ergo. *DÆ.* quid negotii eſt? *TR.* mulieres
Duæ innocentes intus hìc ſunt, tui indigentes auxilii,
Quibus advorſum jus, legéſque inſignite injuria hìc
Facta eſt, fitque in Veneris fano. tum ſacerdos Veneria
Indignè afflictatur. *DÆ.* quis homo eſt tantâ confidentiâ,
Qui ſacerdotem audeat violare? ſed eæ mulieres
Quæ ſunt? aut quid iis iniqui fit? *TR.* ſi das operam, eloquar.
Veneris ſignum ſunt amplexæ. nunc ......
Eas deripere vult. eas ambas eſſe oportet ......
DÆ. Quis iſtic eſt, qui deos tam parvipendit?
TR. Fraudis, ſceleris, parricidii, perjurii plenus,
Legirupa, impudens, impurus, inverecundiſſimus:
Uno verbo abſolvam, Leno'ſt: quid illum porrò prædicem?
DÆ. Ædepol infortunio hominem prædicas donabilem.
TR. Qui ſacerdoti ſceleſtus fauces interpreſſerit.
DÆ. At malo cum magno ſuo fecit hercle. ite iſtinc foras,
Turbalio, Sparax! ubi eſtis? *TR.* I obſecro intrò, ſubveni
Illis. *DÆ.* iterum haud imperabo. ſequimini hâc. *TR.* age nunc jam,
Jube oculos elidere, itidem ut ſepiis faciunt coqui.
DÆ. Proripite hominem pedibus huc itidem quaſi occiſam ſuem.
TR. Audio tumultum: opinor, leno pugnis pectitur.
Nimis velim improbiſſimo homini malas edentaverint.
Sed ecce ipſæ huc egrediuntur timidæ è fano mulieres.

SCENA TERTIA.

PALÆSTRA, AMPELISCA, TRACHALIO.

PALÆSTRA.

NUNC id eſt, cùm omnium copiarum atque opum,
Auxilii, præſidii viduitas nos tenet,
Nec ulla ſpecula eſt, quæ ſalutem afferat:
Nec ſcimus, quam in partem ingredi perſequamur.

Maximo miſeræ in metu nunc ſumus ambæ,
Tanta importunitas, tantáque injuria
Facta tu nos eſt modò hìc intus ab noſtro hero,
Qui ſceleſtus ſacerdotem anum præcipem
Reppulit, propulit, perquam indignis modis,
Nóſque ab ſigno intimo vi deripuit ſuâ.
Sed nunc ſeſe ut ferunt res fortunæque noſtræ,
" Par eſt moriri. NEQUE EST MELIUS morte, in malis
Rebus, miſeris. *TR.* quid eſt? quæ illæc oratio'ſt?
Ceſſo ego has conſolari? heus, Palæſtra! *PA.* qui vocat?
TR. Heus, Ampeliſca! *AM.* obſecro, quis eſt, qui vocat?
PA. Quis is eſt, qui nominat? *TR.* ſi reſpexis, ſcies.
PA. O ſalutis meæ ſpes! *TR.* tace, ac bono animo es.
Me vide. *PA.* ſi modò id liceat, vis ne opprimat:
Quæ vis, vim mihi afferam ipſa, adigit. *TR.* ah deſine! nimis inepta es.
AM. Deſiſte dictis nunc jam miſeram me conſolari.
PA. Niſi quid re præſidium apparas, Trachalio, acta hæc res eſt:
Certum'ſt moriri, quàm hunc pati *graſſari* lenonem in me.
Sed muliebri animo ſum tamen: miſeræ *ubi venit* in mentem
Mihi mortis; metus membra occupat ædepol. *TR.* *etſi* hoc acerbum,
Bonum animum habete. *PA.* nam, obſecro, unde *animus* mihi invenitur?
TR. Ne, inquam, timete: aſſidite hìc in arâ. *AM.* iſtæc quid ara
Prodeſſe nobis *plus* poteſt, quàm ſignum in fano hìc intus
Veneris, quod amplexæ modò, unde abreptæ per vim miſeræ?
TR. Sedete hìc modò: ego hinc vos tamen tutabor. aram habete hanc
Vobis pro caſtris: mœnia hinc ego defenſabo.
Præſidio Veneris malitiæ lenonis contrà incedam.
AM. Tibi auſcultamus. &, Venus alma, ambæ te obſecramus,
Aram amplexantes hanc tuam lacrymantes, genibus nixæ,
Nos in cuſtodiam tuam ut recipias, & tutere:
Illos ſceleſtos, qui tuum fecerunt fanum parvi,
Ut ulciſcare, nóſque ut hanc tuâ pace aram obſidere
Patiare, quæ elautæ ambæ ſumus operâ Neptuni noctu:
Ne inviſas habeas, néve iccirco nobis vitio vortas,
Si quippiam'ſt, minùs quod bene eſſe lautum arbitrare.
TR. Æquum has petere intellego: decet abs te id impetrarier.
Ignoſcere his te convenit: metus has, id ut faciant, ſubigit.
Te ex conchâ natam eſſe autumant: cave tu harum conchas ſpernas.
Sed optumè eccum exit ſenex, patronus mihíque & vobis.

SCENA QUARTA.

DÆMONES, LABRAX, PALÆSTRA, AMPELISCA, LORARII, TRACHALIO.

DÆMONES.

EXI, è fano, natum quantum eſt hominum, ſacrilegiſſime.
Vos in aram abite ſeſſum. ſed ubi ſunt? *TR.* huc reſpice.
DÆ. Optumé. *LO.* iſtuc volueramus. jube modò accedat propé.
DÆ. Túne legirupionem hìc nobis cum dîs facere poſtulas?
Pugnum in os impinge. *LA.* iniqua hæc patior cum pretio tuo.
DÆ. At etiam minitatur audax! *LA.* jus meum ereptum eſt mihi,
Meas mihi ancillas invito me eripis. *TR.* *ergo dato*
De ſenatu Cyrenenſi quemvis opulentum *arbitrum*,
Si tuas eſſe oportet, níve eas eſſe oportet liberas,
Níve te in carcerem compingi eſt æquum, ætatémque ibi
Te uſque habitare, donec totum carcerem contriveris.
LA. Non hodie iſti rei auſpicavi, ut cum furcifero fabuler.
Te ego appello. *DÆ.* cum iſtôc primùm, qui te novit, diſputa.
LA. Tecum ago. *TR.* atqui mecum agendum'ſt. ſúntne illæ ancillæ tuæ?
LA. Sunt. *TR.* agedum ergo, tange utramvis digitulo minimo modó.
LA. Quid, ſi attigero? *TR.* extemplo hercle ego te follem pugilatorium
Faciam, & pendentem incurſabo pugnis, perjuriſſime!
LA. Mihi non liceat meas ancillas Veneris de arâ abducere?
DÆ. *Non licet: ita* eſt lex apud nos. *LA.* Nihil cum veſtris legibus,
Nihil eſt commercii. equidem iſtas jam ambas educam foras.
Tu ſenex, ſi iſtas amas, huc arido argento'ſt opus.
DÆ. Hæ autem Veneri complacuerunt. *LA.* habeat, ſi argentum dabit.
DÆ. Do tibi argentum. nunc adeò ut ſcias meam ſententiam,
Occipito modò illis afferre vim joculo pauſillulùm,
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipſus te ut non noveris.
Vos adeò, ubi ego innuero vobis, ſi ne ei caput exoculaſſitis;
Quaſi myrteta juncis, item ego vos virgis circumvinciam.
LA. Vi agis mecum. *TR.* etiam vim opprobras, flagitii flagrantia?
LA. Tún' trifurcifer, mihi audes inclementer dicere?
TR. Fateor, ego trifurcifer ſum: tu es homo apprimè probus.
Num qui minùs haſce eſſe oportet liberas? *LA.* quid, liberas?
TR. Atque heras tuas quidem hercle, atque ex germanâ Græciâ:
Nam altera hæc eſt nata Athenis ingenuis parentibus.
DÆ. Quid ego ex te audio? *TR.* hanc Athenis eſſe natam liberam.
DÆ. Mea popularis, obſecro, hæc eſt? *TR.* non tu Cyrenenſis es?
DÆ. Imò Athenis natus altúſque educatúſque Atticis.
TR. Obſecro, defende cives tuas, ſenex. *DÆ.* ô filia
Mea! cùm ego hanc video, mearum me abſens miſeriarum commones,
Trima quæ periit mihi: jam tanta eſſet, ſi vivit, ſcio.
LA. Argentum ego pro iſtiſce ambabus, cujæ erant, domino dedi:
Quid meâ refert, hæ Athenis natæ, an Thebis ſient,
Dum mihi rectè ſervitutem ſerviant? *TR.* itáne impudens,
Túne hic feles virginalis liberos parentibus
Sublectos habebis, atque indigno quæſtu conteres?
Nam huic alteræ patria quæ ſit, profectò neſcio,
Niſi ſcio probiorem hanc eſſe, quàm te, impuratiſſime.
LA. Tuæ iſtæ ſunt? *TR.* contende ergò, uter ſit tergo verior.
Ni offerumentas habebis plures in tergo tuo,
Quàm ulla navis longa clavos, tum ego ero mendaciſſimus:
Poſtea aſpicito meum, quando ego tuum inſpectavero,
Niſi erit tam ſincerum, ut quivis dicat ampullarius,
Optimum eſſe opere faciundo corium, & ſinceriſſimum;
Quid cauſæ eſt, quin virgis te uſque ad ſaturitatem ſauciem?
Quid illas ſpectas? quas ſi attigeris, oculos eripiam tibi.
LA. Atqui, quia vetas, utramque jam mecum abducam ſimul.
DÆ. Quid facies? *LA.* Volcanum adducam, is Veneris eſt adverſarius.

DÆ. Quò

DÆ. Quò illic it? *LA.* heus ecquis hic eſt? heus. *DÆ.* ſi attigeris oſtium,
Jam hercle tibi meſſis in ore fiet mergis pugneis.
LO. Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.
DÆ. Ego dabo ignem, ſiquidem in capite tuo conflandi copia'ſt.
LA. Ibo hercle aliquò quæritatum ignem. *DÆ.* quid, cùm inveneris?
LA. Ignem magnum hic faciam. *DÆ.* quin ut humanum exuras tibi.
LA. Imò haſce ambas hic in arâ ut vivas comburam. *DÆ.* id volo:
Nam hercle ego te barbâ continuò arripiam, & in ignem conjiciam,
Téque ambuſtulatum objiciam magnis avibus pabulum.
Cùm conjecturam egomet mecum facio, hæc illa eſt ſimia,
Quæ has hirundines ex nido volt eripere ingratiis,
Quod ego in ſomnis ſomniavi. *TR.* ſcin' quid? tècum oro ſenex,
Ut illas ſerves, vim defendas, dum ego herum adduco meum.
DÆ. Quære herum, atque adduce. *TR.* at hic ne. *DÆ.* maximo malo ſuo,
Si attigerit, ſive occeptaſſit. *TR.* cura. *DÆ.* curatum eſt, abi.
TR. Hunc quoque aſſerva ipſum, ne quò abitat. nam promiſimus
Carnifici aut talentum magnum, aut hunc hodie ſiſtere.

SCENA QUINTA.

DÆMONES, LABRAX, PALÆSTRA, AMPELISCA, LORARII.

DÆMONES.

UTRUM, tu, leno, cum malo libentiùs
Quieſcis, an ſic ſinè malo, ſi copia eſt?
LA. Ego, quæ tu loquere, flocci non facio, ſenex.
Meas quidem te invito, & Venere, & ſummo Jove,
De arâ capillo jam deripiam. *DÆ.* tange dum.
LA. Tangam hercle veró. *DÆ.* agedum ergò! accede huc modó.
LA. Jube dum recedere iſtos ambo illuc modó.
DÆ. Imò ad te accedent. *LA.* non hercle egomet cenſeo.
DÆ. Quid ages, ſi accedent propiùs? *LA* ego receſſero.
Verùm, ſenex, ſi te unquam in urbe offendero,
Nùnquam hercle quiſquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos peſſimos dimiſero.
DÆ. Facito iſtuc, quod minitaris. ſed nunc interim
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.
LA. Quàm magnum veró? *DÆ.* quantum lenoni ſat eſt.
LA. Minacias ego iſtas flocci non facio tuas.
Equidem te invito jam ambas rapiam. *DÆ.* tange dum.
LA. Tangam hercle veró. *DÆ.* tange! ſed ſcin' quomodo?
I dum, Turbalio, curriculo affer
Duas clavas. *LA.* clavas? *DÆ.* ſed probas: propera citó.
Ego te hodie faxo rectè acceptum, ut dignus es.
LA. Eheu! ſceleſtus galeam in navi perdidi:
Nunc mihi opportuna hic eſſet, ſalva ſi foret.
Licet ſaltem iſtas mihi appellare. *DÆ.* non licet.
Ehem! optimè ædepol, eccum, clavator advenit.
LA. Illud quidem ædepol tinnimentum eſt auribus.
DÆ. Agè accipe illanc alteram clavam, Sparax:
Agè alter iſtinc, alter hinc aſſiſtite.
Aſſiſtite ambo. ſic! audite nunc jam:
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Invitas, ni iſtunc iſtis invitaſſitis
Uſque adeò, donec, quà domum abeat, neſciat,
Periſtis ambo. ſi appellabit quempiam,
Vos reſpondetote iſtinc iſtarum vicem:
Sin ipſe abire hinc volet, quantum poteſt,
Extemplo amplectitote crura fuſtibus.
LA. Etiam me abire hinc non ſinent? *DÆ.* dixi ſatis.
Et ille ubi ſervus cum hero huc advenerit,
Qui herum arceſſivit, itote extemplo domum.
Curate hæc ſultis magnâ diligentiâ.
LA. Heu hercle! ne iſtic fana mutantur citó.
Jam hoc Herculis eſt, Veneris fanum quod fuit.
Ita duo deſtituit ligna hic cum clavis ſenex.
Non hercle quò hinc nunc gentium aufugiam ſcio,
Ita nunc mihi utrumque ſævit & terra & mare.
Palæſtra! *LO.* quid vis? *LA.* apage! controverſia eſt.
Hæc equidem Palæſtra, quæ reſpondit, non mea eſt.
Heus Ampeliſca! *LO.* caveſis infortunio.
LA. Ut poteſt, ignavi homines ſatis rectè monent.
Sed vobis dico, heus vos! num moleſtia eſt,
Me adire ad illas propiùs? *LO.* nihil nobis quidem.
LA. Nunquid moleſtum mihi erit? *LO.* nihil, ſi caveris.
LA. Quid eſt, quod caveam? *LO.* hem à craſſo infortunio.
LA. Quæſo hercle, abire ut liceat. *LO.* abeas, ſi velis.
LA. Benè hercle factum! habeo vobis gratiam.
LO. Non, accedam potiùs: illic tu aſta illico.
LA. Ædepol proveni nequiter multis modis.
Certum'ſt haſce hodie uſque obſidione vincere.

SCENA SEXTA.

PLEUSIDIPPUS, TRACHALIO, PALÆSTRA, AMPELISCA, LABRAX, LORARII, CHARMIDES.

PLEUSIDIPPUS.

MEAMNE ille amicam leno vi, violentiâ
De arâ deripere Veneris voluit? *TR.* admodum.
PL. Quin occidiſti extemplo? *TR.* gladius non erat.
PL Caperes aut fuſtem, aut lapidem. *TR.* quid ego, quaſi canem,
Hominem inſectarer lapidibus nequiſſimum?
LA. Nunc pol ego perii! Pleuſidippus eccum adeſt:
Converret jam hic me totum cum pulviſculo.
PL. Etiámne in arâ tunc ſedebant mulieres,
Cùm ad me profectus ire? *TR.* ibidem nunc ſedent.
PL. Quis illas nunc illic ſervat? *TR.* neſcio quis ſenex,
Vicinus Veneris. is dedit operam optimam.
Is nunc cum ſervis ſervat: ego mandaveram.
PL. Duc me ad lenonem rectâ. ubi illic eſt homo?
LA. Salve. *PL.* nihil ſalutem moror. opta ocyùs;
Rapi te obtorto collo mavis, an trahi?
Utrumvis opta, dum licet. *LA.* neutrum volo.
PL. Abi ſanè ad littus curriculo, Trachalio:
Jube illos in urbem ire obviàm ad portum mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnificem traderent:
Poſt huc redito, atque agitato hic cuſtodiam:
Ego hunc ſceleſtum in jus rapiam exulem.
Agè, ambula in jus. *LA.* quid ego deliqui? *PL.* rogas?
Quin arrhabonem à me accepiſti ob mulierem, &
Eam hinc abduxiſti. *LA.* non avexi. *PL.* cur negas?
LA. Quia pol provexi; avehere non quivi miſer.
Equidem tibi me dixeram præſtò fore
Apud Veneris fanum: quid muto? ſúmne ibi?
PL. In jure cauſam dicito: hic verbum ſat eſt:
Sequere. *LA.* obſecro te, ſubveni, mi Charmides!
Rapior obtorto collo. *CH.* quis me nominat?
LA. Vidén' me, ut rapior? *CH.* video, atque inſpecto lubens.
LA. Non ſubvenire mihi audes? *CH.* quis homo te rapit?
LA. Adoleſcens Pleuſidippus. *CH.* ut nactu'ſt, habe
Bono animo: melius eſt te in nervum correpere.
Tibi obtigit, quod plurimi exoptant ſibi.
LA. Quid id eſt? *CH.* ut id, quod quærant, inveniant ſibi.
LA. Sequere, obſecro, me. *CH.* pariter ſuades, qualis es.
Tu in nervum rapere: eò me obſecras, ut te ſequar.
Etiam retentas? *LA.* petii. *PL.* verum ſit velim!
Tu, mea Palæſtra & Ampeliſca, ibidem illico
Manete, dum huc ego redeo. *LO.* equidem ſuadeo

Ut ad nos abeant potiùs, dum recipis. *PL.* placet:
Benefacitis. *LA.* ſures mihi eſtis. *LO.* quid, fures? *PL.* rape.
LA. Oro, obſecro, Palæſtra. *PL.* ſequere, carnifex.
LA. Hoſpes! *CH.* non ſum hoſpes: repudio hoſpitium tuum.
LA. Siccine me ſpernis? *CH.* ſic ago: ſemel bibo.
LA. Dî te infelicent. *CH.* iſti capiti dicito.
Credo alium in aliam belluam hominem vortier.
Illic in columbum, credo, leno vortitur:
Nam in columbari collum haud multo pòſt erit:
In nervum ille hodie nidamenta congeret.
Veruntamen ibo, ei advocatus ut ſiem,
Si quî meâ operâ citius addici poteſt.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

DÆMONES.

BENÈ FACTUM, & volupe eſt, hodie me his mulierculis
Tetuliſſe auxilium. jam clientas repperi,
Atque ambas formâ ſcitulâ atque ætatulâ.
Sed uxor ſceleſta me omnibus ſervat modis,
Ne quî ſignificem quippiam mulierculis.
Sed Gripus ſervus noſter, quid rerum gerat
Miror, de nocte qui abiit piſcatum ad mare.
Pol magis ſapiſſet, ſi dormiviſſet domi.
Nam nunc & operam ludos facit, & retia:
Ut tempeſtas eſt nunc, atque ut noctu fuit.
In digitis hodie percoquam, quod ceperit;
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium uxor me vocat; redeo domum,
Jam meas opplebit aures ſuâ vaniloquentiâ.

SCENA SECUNDA.

GRIPUS.

NEPTUNO has ago meo patrono gratias,
Qui ſalſis locis incolit piſculentis,
Cum me ex ſuis pulcre ornatum expedivit
Templis reducem, plurimâ prædâ onuſtum,
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoſo
Piſcatu novo me uberi compotivit.
Miróque modo atque incredibili hic piſcatus mihi
Lepidè evenit: neque piſcium ullam unciam hodie
Pondo cepi, niſi hoc quod fero hìc in rete.
Nam ut de nocte multâ impigréque exſurrexi,
Lucrum præpoſivi ſopori & quieti:
Tempeſtate ſævâ experiri expetivi
Paupertatem heri, quî & meam ſententiam
" Tolerarem, operâ haud fui parcus meâ. NIMIS "HOMO
" NIHILI EST, QUI piger eſt: nimiſque id genus odi ego malè.
" VIGILARE DECET hominem, qui vult ſua tem-" porì conficere officia.
Non enim illum exſpectare oportet, dum herus ſe ad ſuum ſuſcitet officium.
" Nam qui dormiunt libenter, ſinè lucro & cum malo "quieſcunt.
Nam ego nunc mihi, qui impiger fui, rèpperi, ut piget, ſi velim, ſiem.
Hoc ego in mari, quidquid ineſt, repperi: quicquid ineſt, grave quidem eſt: aurum
Hic ego ineſſe reor. nec mihi conſcius eſt ullus homo. nunc hæc tibi
Occaſio, Gripe, obtigit, ut liberet ex populo Prætor te.
Nunc ſic faciam, ſic conſilium eſt, ad herum ut veniam doctè atque aſtuté.
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, ut ſim liber.
Jam ubi liber ero; igitur demum inſtruam agrum, ædes, mancipia:
Navibus magnis mercaturam faciam: apud reges rex perhibebor.
Pòſt animi causâ mihi navem faciam, atque imitabor Stratonicum:
Oppida circumvectabor. ubi nobilitas mea erit clara,
Oppidum magnum communibo: ei ego urbi Gripo indam nomen,
Monimentum meæ famæ & factis: ibíque regnum magnum inſtituam.
Magnas res hìc agito in mentem inſtruere. nunc hunc vidulum condam.
Sed hic rex cum aceto pranſurus eſt & ſale, ſinè bono pulmento.

SCENA TERTIA.

GRIPUS, TRACHALIO.

TRACHALIO.

HEUS mane. *GR.* quid maneam? *TR.* dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.
" *GR.* Mitte modó. *TR.* at pol ego te adjuvàbo. nam "BONIS QUOD
BENEFIT, haud perit. *GR.* turbida tempeſtas herì fuit,
Nihil habeo, adoleſcens, piſcium: ne tu mihi eſſe poſtules.
Non vides, referre me uvidum rete, ſinè ſquamoſo pecu?
TR. Non ædepol piſces expeto, quàm tui ſermonis ſum indigens.
GR. Enicas jam me odio, quiſquis es! *TR.* non ſinam ego abire hinc te. mane.
GR. Caveſis malo. quid tu, malùm, nam me retrahis? *TR.* audi.
GR. Non audio. *TR.* at pol quin audies. *GR.* quin pòſt loquere, quid vis.
TR. Eho, modò eſt operæ pretium, quod tibi ego narrare volo.
GR. Eloquere, quid id eſt? *TR.* vide num quiſpiam conſequitur prope nos.
GR. Ecquid eſt, quod meâ referat? *TR.* ſcilicet! ſed boni conſilii
Ecquid in te mihi eſt? *GR.* quid negotii eſt? modò dic. *TR.* dicam,
Tace, ſi fidem modò das mihi te non ſore infidum.
GR. Do fidem tibi, fidus ero, quiſquis es. *TR.* audi. furtum ego vidi
Qui faciebat: noveram dominum, id cui fiebat: pòſt ad
Furem egomet devenio, feróque ei conditionem hòc pacto:
Ego iſtuc furtum ſcio cui factum eſt. nunc mihi ſi vis
Dare dimidium, indicium domino non faciam. is mihi nihil
Etiam reſpondit. quid indè æquum eſt dari mihi? dimidium
Volo ut dicas. *GR.* imò hercle etiam amplius: nam niſi dat, domino dicundum
Cenſeo. *TR.* tuo conſilio faciam. nunc advorte animum:
Namque hoc attinet omne ad te. *GR.* quid eſt factum? *TR.* vidulum
Iſtum, cujus ille eſt, novi ego hominem jampridem. *GR.* quid eſt?
TR. Et quo pacto periit. *GR.* at ego quo pacto inventu'ſt ſcio,
Et qui invenit, hominem novi: & dominus qui nunc eſt, ſcio.
Nihilo pol pluris tuâ hoc, quàm quanti illud refert meá.
Ego illum novi, cujus nunc eſt; tu illum, cujus antehac fuit.
Hunc homo feret à me nemo: ne tu té ſperes potiús. *TR.* non ferat,
Si dominus veniat? *GR.* dominus huic nemo, ne fruſtra ſis,
Niſi ego, nemo natu'ſt; hunc qui cepi in venatu meo.
TR. Itáne vero? *GR.* ecquem eſſe dices in mari piſcem meum?
Quos eùm capio, ſi quidem cepi, mei ſunt; habeo pro meis:

Nec manu aſſeruntur; neque illinc partem quiſquam poſtulat.
In foro palam omnes vendo pro meis venalibus.
Mare quidem commune certò'ſt omnibus. *TR.* aſſentio,
Quî minùs hunc communem quæſo mihi eſſe oportet vidulum?
In mari inventu'ſt, commune eſt. *GR.* næ impudenter impudens!
Nam ſi iſtuc jus ſit, quod memoras, piſcatores perierint:
Quippe cùm extemplò in macellum piſces prolati ſient,
Nemo emat: ſuam quiſque partem piſcium poſcat ſibi:
Dicat, in mari communi captos. *TR.* quid ais, impudens?
Auſus etiam comparare vidulum cum piſcibus?
Eadem tandem res videtur? *GR.* in manu non eſt meâ;
Ubi demiſi retem atque hamum, quicquid hæſit, extraho;
Meum, quod rete atque hami nacti ſunt, meum potiſſimum'ſt.
TR. Imò hercle haud eſt; ſiquidem quod vas excepiſti. *GR.* Philoſophe!
TR. Sed tu en unquam piſcatorem vidiſti, venefice,
Vidulum piſcem cepiſſe? aut protuliſſe ullum in forum?
Non enim tu hic quidem occupabis omnis quæſtus, quos voles.
Et victorem & piſcatorem te eſſe, impure, poſtulas.
Vel te mihi monſtrare oportet, piſcis qui ſit vidulus,
Vel, quod in mari non natum eſt, neque habet ſquamas, ne feras.
GR. Quid tu, nunquam audiviſti eſſe antehac vidulum piſcem? *TR.* ſcelus,
Nullus eſt. *GR.* imò eſt profectó. ego, qui ſum piſcator, ſcio!
Verò rarè capitur; nullus minùs ſæpe ad terram venit.
TR. Nil agis! dare verba ſperas mihi te poſſe, furcifer.
Quo colore eſt? *GR.* hôc colore capiuntur pauxilluli.
Sunt alii puniceo corio, magni item atque atri. *TR.* ſcio.
Tu hercle opinor in vidulum te piſcem convertes, niſi caves!
Fiet tibi puniceum corium, poſtea atrum denuo.
GR. Quod ſcelus hodie hoc inveni! *TR.* verba facimus! it dies!
Vide ſis, cujus arbitratu nos facere vis? *GR.* viduli
Arbitratu. *TR.* ita enim veró? ſtultus es. *GR.* ſalve, Thales!
TR. Tu iſtunc hodie non feres, niſi das ſequeſtrum aut arbitrum,
Cujus hæc res arbitratu fiat. *GR.* quæſo ſanus es?
TR. Elleboroſus ſum. *GR.* ego cerritus, hunc non amittam tamen.
TR. Verbum adde etiam unum, jam in cerebro colaphos abſtrudam tuo.
Ego jam hic te, itidem quaſi penicillus novus exurgeri ſolet,
Ni hunc amittis, exurgebo, quicquid humoris tibi'ſt.
GR. Tange: affligam ad terram te itidem, ut piſcem ſoleo polypum.
Vis pugnare? *TR.* quid opu'ſt? quin tu potiùs prædam divide.
GR. Hinc tu, niſi malum, fruniſci nihil potes, ne poſtules.
Abeo ego hinc. *TR.* at ego hinc offlectam navem, ne quò abeas: mane.
GR. Si tu proreta iſti navi es, ego gubernator ero.
Mitte rudentem, ſceleſte. *TR.* mittam: omitte vidulum.
GR. Nunquam hercle hinc hodie ramentâ fies fortunatior.
TR. Non probare pernegando mihi potes, niſi pars datur,
Aut ad arbitrum reditur, aut ſequeſtro ponitur.
GR. Quémne ego excepi in mari? *TR.* at ego inſpectavi è litore.
GR. Meâ operâ, labóre, & rete, & horiâ. *TR.* num quî minus,
Si veniat nunc dominus, cujus eſt, ego qui inſpectavi procul,
Te hunc habere, fur ſum, quàm tu? *GR.* nihilo. *TR.* mane, maſtigia!
Quo argumento ſocius non ſum, & fur ſum? fac dum ex te ſciam.
GR. Neſcio: neque ego iſtas veſtras leges urbanas ſcio,
Niſi quia, Hunc meum eſſe, dico. *TR.* & ego item eſſe ajo meum.
GR. Mane jam: repperi rem, quo pacto nec fur, nec ſocius ſies.
TR. Quo pacto? *GR.* ſine me hinc abire: tu abi tacitus tuam viam:
Nec tu me cuiquam indicaſſis, neque ego tibi quicquam dabo.
Tu taceto; ego muſſitabo: hoc optimum atque æquiſſimum eſt.
TR. Ecquid conditionis audes ferre? *GR.* jamdudum fero:
Ut abeas, rudentem amittas, mihi moleſtus ne ſies.
TR. Mane, dum refero conditionem. *GR.* te obſecro hercle, aufer te modó.
TR. Ecquem in his locis noviſti? *GR.* oportet vicinos meos.
TR. Ubi tu hic habitas? *GR.* porrò illic longè uſque in campis ultimis.
TR. Vin' qui in hâc villâ habitat, ejus arbitratu fieri?
GR. Pauliſper remitte reſtem, dum concedo, & conſulo.
TR. Fiat! *GR.* euge? ſalva res eſt: præda hæc perpetua eſt mea.
Ad meum herum arbitrum vocat me hic intra præſepis meas.
Nunquam hercle hodie abjudicabit ab ſuo triobolum.
Næ iſte haud ſcit, quam conditionem tetulerit. ibo ad arbitrum.
TR. Quid igitur? *GR.* quanquam iſtuc eſſe jus meum certò ſcio,
Fiat iſtuc potius, quàm nunc pugnem tecum. *TR.* nunc places.
GR. Quanquam ad ignotum arbitrum me appellis; ſi adhibebit fidem,
Etſi eſt ignotus, notus: ſi non; notus, ignotiſſimus eſt.

SCENA QUARTA.

DÆMONES, PALÆSTRA, AMPELISCA, TRACHALIO, GRIPUS.

DÆMONES.

Serio ædepol, quanquam vobis *volo*, quæ voltis, mulieres,
Metuo, propter vos, ne uxor mea me extrudat ædibus:
Quæ me pellices adduxiſſe dicet ante oculos ſuos.
Vos confugite in aram potiùs, quàm ego. *MU.* miſeræ periimus.
DÆ. Ego vos ſalvas ſiſtam, ne timete. ſed quid vos foras
Proſequimini? quoniam ego aſſum, faciet nemo injuriam.
Ite, inquam, domum ambo nunc jam ex præſidio præſides.
GR. O here, ſalve. *DÆ.* ſalve Gripe. quid fit? *TR.* tuúſne hic ſervus?
GR. Haud pudet. *TR.* nihil ago tecum. *GR.* ergo abi hinc ſis. *TR.* quæſo reſponde, ſenex.
Tuus hic ſervus eſt? *DÆ.* meus eſt. *TR.* hem! iſtuc optimè, quando tuus eſt.
Iterum te ſaluto. *DÆ.* & ego te. túne es, qui haud multo priùs
Abiiſti hinc herum acceſſitum? *TR.* ego is ſum. *DÆ.* quid nunc vis tibi?
TR. Nempe hic tuus eſt? *DÆ.* meus eſt. *TR.* iſtuc optimè, quando tuu'ſt.
DÆ. Quid negoti'ſt? *TR.* vir ſceleſtus illic eſt. *DÆ.* quid fecit tibi
Vir ſceleſtus? *TR.* homini ego iſti talós ſuffringi volo.
DÆ. Quid eſt? quâ de re litigatis nunc inter vos? *TR.* eloquar.

G R. Imò ego eloquar. *T R.* ego, opigor, tem faceſſo. *G R.* ſiquidem
Sis pudieus, hinc faceſſas. *D.Æ.* Gripe, auimum advorte, ac tace.
G R. Uiin' iſtic priùs dicat? *DeÆ.* audi, loquere tu. *G R.* aliendu' priùs,
Quàm tuo dabis orationem? *T R.* ut nequitur comprimi!
Ita ut occœpi dicere; illum quem dudum
Lenonem extruſiſti; hic ejus vidulum, eccillum.
G R. Non habeo. *T R.* uegas, quod oculis video? *G R.* at ne videas, velim.
Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?
" *T R.* QUOMODO HABEAS, illud refert: juréne " ánne injuriâ.
G R. Nî iſtum cepi, nulla cauſa eſt, quin me condones cruci:
Si iu mari reti apprehendi, quî tuum potiùs eſt, quàm meum?
T P. Verba dat. hôc modo res geſta eſt, ut ego dico. *G R.* quid tu ais?
T R. Quoad primarius vir dicat, comprime hunc sis, ſi tuus eſt.
G R. Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus conſuevit tibi?
Si ille te comprimere ſolitus, hic noſter nos non ſolet.
DeÆ. Vetbo illo modò ille vicit. quid nunc tu vis? dic mihi.
T R. Equidem neque ego partem poſco mihi iſtinc de iſtôc vidulo,
Neque meum eſſe hodie unquam dixi. ſed iſti ineſt ciſtellula
Hujus mulieris, quam dudum dixi fuiſſe liberam.
D Æ. Nempe tu hanc dicis, quam eſſe ajebas dudum popularem meam?
T R. Admodum: & ea, quæ olim parva geſtavit, crepundia
Iſtic in iſtâ ciſtulâ inſunt, quæ iſtic ineſt in vidulo.
Hoc neque iſti uſus eſt, & illi miſeræ ſuppetias feret,
Si id dederit, quî ſuos parentes quærat. *DeÆ.* faciam ut det, tace.
G R. Nihil hercle ego ſum iſti daturus. *T R.* nihil peto, niſi ciſtulam,
Et crepundia. *G R.* quid ſi ea ſunt aurea? *T R.* quid iſtic tuâ?
Aurum auro expendetur; argentum argento exæquabitur.
G R. Fac ſis aurum ut videam; pòſt ego faciam, ut videas ciſtulam.
DeÆ Cave malo, ac tace tu! tu perge, ut occœpiſti, dicere.
T R. Unum te obſecro, hujus ut te commiſereſcat mulieris,
Siquidem hic lenonis ejus eſt vidulus, quem ſuſpicor.
Hic niſi de opinione certum nihil dico tibi.
G R. Vidén' ſceleſtus ut aucupatur! *T R.* ſine me, ut occœpi, loqui.
Si ſceleſti illius eſt hic, cujus dico, vidulus,
Hæ poterunt noviſſe: oſtendere his jube. *G R.* aiſn' oſtendere?
D Æ. Haud iniquum dicit, Gripe, ut oſtendatur vidulus.
G R. Imò hercle inſignitè iniquè. *D Æ.* quî dum? *G R.* quia ſi oſtendero,
Continuò hunc noviſſe dicent ſcilicet. *T R.* ſcelerum caput,
" UT TUTE es, item omnis cenſes eſſe? perjuri ca- " put!
G R. Omnia iſtæc ego facilè patior, dum hic hinc à me ſentiat.
T R. Atqui nunc abs te ſtat. verum hinc ibit teſtimonium.
DeÆ. Gripe, advorte animum. tu paucis expedi, quid poſtulas.
T R. Dixi equidem: ſed ſi parum intellexti, dicam denuo:
Haſce ambas, ut dudum dixi, ita eſſe oportet liberas.
Hæc Athenis parva fuit virgo ſurrepta. *G R.* dic mihi,
Quid iſta ad vidulum pertinent, ſervæ ſint iſtæ an liberæ?
T R. Omnia iterum vis memorari, ſcelus, ut deficiat dies.
DeÆ. Abſtine maledictis, & mihi, quod rogavi, dilue.
T R. Ciſtellam iſtic ineſſe oportet caudeam in iſto vidulo,
Ubi ſunt ſigna, quî parentes noſcere hæc poſſit ſuos,
Quibuſcum parva Athenis periit, ſicuti dixi priùs.
G R. Jupiter te dîque perdant! quid ais, vir veneſice?
Quid? iſtæ mutæ ſunt, quæ pro ſe fabulari non queant?
T R. Eò tacent, quia TACITA BONA'ST MULIER ſemper, quàm loquens.
G R. Tum pol tu pro oratione nec vir nec mulier mihi es.
T R. Quî dum? *G R.* quia enim neque loquens es, neque tacens unquam bonus.
Quæſo, en unquam hodie licebit mihi loqui? *DeÆ.* ſi præter hàc
Unum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
T R. Ut id occœpi dicere, ſenex, eam te quæſo ciſtulam
Ut jubeas hunc reddere illis. ob eam, ſi quid poſtulat
Sibi mercedis, dabitur: aliud quicquid ibi eſt, habeat ſibi.
G R. Nunc demum iſtuc dicis, quoniam jus meum eſſe intellegis:
Dudum dimidiam petebas partem. *T R.* imò etiam nunc peto.
G R. Vidi petere milvum, etiam cùm nihil auferret tamen.
DeÆ. Non ego te comprimere poſſum ſinè malo? *G R.* ſi illic tacet,
Ego tacebo: ſi iſte loquitur, ſine me pro re meâ parte loqui.
DeÆ. Cedò modò mihi iſtum vidulum, Gripe. *G R.* concredam tibi.
At ſi iſtorum nihil ſit, ut mihi reddas. *DeÆ.* reddetur. *G R.* tene.
DeÆ. Audi nunc jam, Palæſtra atque Ampeliſca, hoc quod loquor.
Eſtne hic vidulus, ubi ciſtellam tuam ineſſe aiebas? *P A.* is eſt.
G R. Perii hercle ego miſer! ut, priuſquam planè aſpexit, illico
Eum eſſe dixit! *P A.* faciam ego hanc rem *ex proclivi planam* tibi:
Ciſtellam iſtic ineſſe oportet caudeam in iſto vidulo.
Ibi, ego dicam, quicquid inerit, nominatim; tu mihi
Nullus oſtenderis. ſi falſa dicam; fruſtra dixero.
Vos tamen iſtæc, quicquid illic inerit, vobis habebitis.
Sed ſi erunt vera, tum obſecro te, ut mea mihi reddantur. *DeÆ.* placet!
Jus merum oras, meo quidem animo. *T R.* ac meo hercle.
G R. Quid ſi ita aut ſupetſtitioſa, aut ariola eſt, atque omnia
Quidquid inſit, vera dicet? ánne habebit ariola?
DeÆ. Non feret, niſi vera dicet: nequicquam ariolabitur.
Solve vidulum ergo, ut, quicquid ſit verum, quamprimum ſciam.
G R. Hoc habet! ſolutum eſt: ah perii! video ciſtellam. *DeÆ.* hæccine eſt?
P A. Iſtæc eſt. ô mei parentes, hìc vos concluſos gero.
Huc opéſque ſpéſque veſtrûm cognoſcendûm condidi.
G R. Tum tibi hercle deos iratos eſſe oportet, quiſquis es,
Quæ parenteis in tam anguſtum tuos locum compegeris.
DeÆ. Gripe, accede huc! tua res agitur. tu puella, iſtinc procul
Dicito, quid inſit, & quâ facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccaſſis, quòd poſteriùs poſtules
Te ad verum converti; nugas, mulier, magnas egeris.
G R. Jus bonum oras. *T R.* ædepol haud orat te: nam tu injurius.
DeÆ. Loquere nunc jam puella. Gripe animum advorte, ac tace!

P A.

PA. Sunt crepundia. *DÆ.* ecca video! *GR.* perii in primo prælio.
Mane, ne oſtenderis. *DÆ.* quâ facie ſunt? reſponde ex ordine.
PA. Enſiculu'ſt aureolus primùm literatus. *DÆ.* dice dum:
In eo enſiculo literarum quid eſt? *PA.* mei nomen patris.
Pòſt altrinſecus eſt ſecuricula ancipes, item aurea
Literata: ibi matris nomen in ſecuriculâ'ſt. *DÆ.* mane!
Dic, in enſiculo quid nomen eſt paternum? *PA.* Dæmones.
DÆ. Dî immortales! ubi loci ſunt ſpes meæ? *GR.* imò ædepol, meæ?
DÆ. Perge, te obſecro, continuò. *GR.* placidè! aut ite in malam crucem.
DÆ. Loquere matris nomen hìc in ſecuriculâ quid ſiet.
PA. Dædalis. *DÆ.* dî me ſervatum cupiunt. *GR.* at me perditum.
DÆ. Filiam meam eſſe hanc oportet, Gripe. *GR.* ſit per me quidem.
Qui te dî omnes perdant, qui me hodie oculis vidiſti tuis,
Méque adeò ſceleſtum, qui non circumſpexi centies
Prius, me ne quis inſpectaret, quàm rete extraxi ex aquâ.
PA. Pòſt eſt ſicilicula argenteola, & duæ connexæ maniculæ, &
Sucula. *GR.* quin tu i dierecta cum ſuculâ, & cum porculis!
PA. Et bulla aurea eſt, pater quam dedit mihi natali die.
DÆ. Ea eſt profectò! contineri, quin complectar, non queo.
Filia mea, ſalve! ego is ſum, qui te produxi, pater:
Ego ſum Dæmones, & mater tua, ecca, hìc intus Dædalis.
PA. Salve, mî pater inſperate! *DÆ.* ſalve. ut te amplector libens!
TR. Volupe'ſt, cùm iſtuc ex pietate veſtrâ vobis contigit.
DÆ. Capedum! hunc, ſi potes, fer intrò vidulum, age Trachalio.
TR. Ecce Gripi ſcelera! cùm iſtæc res malè evenit tibi,
Gripe, gratulor. *DÆ.* age eamus, mea gnata, ad matrem tuam,
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere,
Quæ te magis tractavit, magîſque ſigna pernovit tua.
TR. Eamus intrò omnes, *omnes* quando operam promiſcuam damus.
PA. Sequere me, Ampeliſca. *AM.* cùm te dii amant, voluptati eſt mihi.
GR. Sûmne ego ſceleſtus, qui illunc hodie excepi vidulum!
Aut cùm excepi, qui non alicubi in ſolo abſtruſi loco?
Credebam ædepol turbulentam prædam eventuram mihi,
Quia illa mihi tam turbulentâ tempeſtate evenerat.
Credo ædepol ego illìc ineſſe auri & argenti largiter.
Quid melius eſt, quàm ut hinc intrò abeam, & me ſuſpendam clanculùm;
Saltem tantiſper, dum abſcedat hæc à me ægrimonia.

SCENA QUINTA.

DÆMONES.

Prò dî immortales, quis me eſt fortunatior,
Qui ex improviſo filiam inveni meam?
Satin' si cui homini dei eſſe benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis!
Ego hodie, *qui* neque ſperavi, neque credidi,
Is improviſò filiam inveni tamen:
Et eam de genere ſummo adoleſcenti dabo
Ingenuo, Athenienſi, & cognato meo,
Ego eum adeò arceſſi huc ad me quamprimùm volo!
Juſsîque exire huc ejus ſervum, ut ad forum
Iret. nondum egreſſum eſſe eum, id miror tamen.
Accedam opînor ad fores. quid conſpicor?
Uxor complexa collo retinet filiam.
Nimis penè inepta atque odioſa ejus amatio eſt!

SCENA SEXTA.

DÆMONES, TRACHALIO.

Dæmones.

Aliquando oſculando melius eſt, uxor, pauſam fieri.
Atque adorna, ut rem divinam faciam, cùm intrò advenero,
Laribus familiaribus: cùm auxerunt noſtram familiam.
Sunt domi agni & porci ſacres. ſed quid iſtum remoramini,
Mulieres, Trachalionem? atque optimè, eccum, exit foras.
TR. Ubi ubi erit, tamen jam inveſtigabo, & mecum ad te adducam ſimul
Pleuſidippum. *DÆ.* eloquere, ut hæc res obtigit de filiâ:
Eum rogato, ut relinquat alias res, & huc veniat. *TR.* licet.
DÆ. Dicito daturum meam illi filiam uxorem. *TR.* licet.
DÆ. Et patrem ejus me noviſſe, & mihi eſſe cognatum. *TR.* licet.
DÆ. Sed propera. *TR.* licet. *DÆ.* jam hìc fac ſit, cœna ut curetur. *TR.* licet.
DÆ. Omniân' licet? *TR.* licet. ſed ſcin', quid eſt, quod te volo?
Quod promiſiſti, ut memineris, hodie ut liber ſim. *DÆ.* licet.
TR. Fac, ut exores Pleuſidippum, ut me emittat *manu.* *DÆ.* licet.
TR. Et tua filia facito oret: facilè exorabit, *DÆ.* licet.
TR. Atque ut mihi Ampeliſca nubat, ubi ego ſim liber. *DÆ.* licet.
TR. Atque ut gratum mihi beneficium factis experiar. *DÆ.* licet.
TR. Omniân' licet? *DÆ.* licet. tibi rurſum refero gratiam.
Sed propera ire in urbem actutum, & recipe te huc rurſum. *TR.* licet.
Jam hic ero. tu interibi adorna cæterum, quod opus eſt. *DÆ.* licet.
TR. Hercules iſtum infelicet cum ſuâ licentiâ!
Ita meas replevit aures. quicquid memorabam, licet.

SCENA SEPTIMA.

GRIPUS, DÆMONES.

Gripus.

Quam mox licet te compellare, Dæmones?
DÆ. Quid eſt negotii, Gripe? *GR.* de illo vidulo
Si ſapias, ſapias: Habeas quod dî danunt boni.
DÆ. Æquum videtur tibi, ut ego, alienum quod eſt,
Meum eſſe dicam? *GR.* quódne ego inveni in mari?
DÆ. Tantò melius illi obtigit, qui perdidit:
Tuum eſſe nihilo magis oportet vidulum.
GR. Iſto tu pauper es, cùm nimis ſanctè pius.
" *DÆ.* O Gripe Gripe, In ætate hominum plurimæ
" Fiunt tranſennæ, ubi decipiuntur dolis.
" Atque ædepol in eas plerumque eſca imponitur:
" Quam ſi quis avidus poſcit eſcam avariter,
" Decipitur in tranſennâ avaritiâ ſuâ.
Ille qui conſultè, doctè, atque aſturè cavet,
Diutinè uti bene licet partum bene:
Mihi iſtæc videtur præda prædatum irier,
Ut cum majore dote abeat quàm advenerit.
Egóne ut quod ad me allatum eſſe alienum ſciam,
Celem? minimè iſtuc faciet noſter Dæmones.
" Semper cavere hoc ſapienter æquiſſimum eſt,
Ne conſcii ſint ipſi maleficiis ſuis.
Ego mihi cùm luſi, nihil moror ullum lucrum.

" *GR.*

" *GR.* Spectavi ego pridem Comicos ad iſtum " modum
Sapienter dicta dicere, atque iis plaudier,
Cum illos ſapientis mores monſtrabant poplo:
Sed cum indè ſuam quiſque ibant diverſi domum,
Nullus erat illo pacto, ut illi juſſerant.
DÆ. Abi intrò, ne moleſtus. linguæ tempera.
Ego daturus tibi nihil ſum, ne tu fruſtra ſis.
GR. At ego deos quæſo, ut quicquid in illo vidulo'ſt,
Si aurum, ſi argentum eſt, omne id ut fiat cinis.
DÆ. Illuc eſt, quòd nos nequam ſervis utimur.
Nam illic cum ſervo ſi quo congreſſus foret,
Et ipſum ſeſe & illum furti adſtringeret.
Dum prædam habere ſe cenſeret, interim
Præda ipſus eſſet: præda prædam duceret.
Nunc hinc intrò ibo, & ſacrificabo. poſtibi
Jubebo nobis cœnam continuò coqui.

SCENA OCTAVA.

PLEUSIDIPPUS, TRACHALIO.

Pleusidippus.

Iterum mihi iſtæc omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, imò potiùs, mi pater.
Repperit patrem Palæſtra ſuum atque matrem? *TR.* repperit.
PL. Et popularis eſt? *TR.* opinor. *PL.* & mihi nuptura eſt? *TR.* ſuſpicor.
PL. Cenſen' hodie deſpondebit eam mihi, quæſo? *TR.* cenſeo.
PL. Quid? patri etiam gratulabor, cùm illam invenit? *TR.* cenſeo.
PL. Quid? matri ejus? *TR.* cenſeo. *PL.* quid ergo cenſes? *TR.* quod rogas,
Cenſeo. *PL.* dic ergo quanti cenſes? *TR.* egóne? cenſeo.
PL. At ſume quidem, ne cenſionem ſemper facias. *TR.* cenſeo.
PL. Quid ſi curram? *TR.* cenſeo. *PL.* an ſic potiùs placidè? *TR.* cenſeo.
PL. Etiámne eam adveniens ſalutem? *TR.* cenſeo. *PL.* etiámne ejus patrem?
TR. Cenſeo. *PL.* pòſt ejus matrem? *TR.* cenſeo. *PL.* quid poſtea?
Etiámne adveniens complectar ejus patrem? *TR.* non cenſeo.
PL. Quid, matrem? *TR.* non cenſeo. *PL.* quid eampſe illam? *TR.* non cenſeo.
PL. Perii! delectum dimiſit. nunc non cenſet, cùm volo.
TR. Sanus non es, ſequere. *PL.* duc me, mi patrone, quò libet.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

LABRAX.

Quis me eſt mortalium miſerior, qui vivat alter hodie,
Quem ad recuperatores modò damnavit Pleuſidippus.
Abjudicata à me modò eſt Palæſtra. perditus ſum!
Nam lenones ex gaudio credo eſſe procreatos,
Ita omnes mortales, ſi quid eſt mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quæ mea eſt, viſam huc in Veneris fanum.
Saltem ut eam abducam, de bonis quod reſtat reliquiarum.

SCENA SECUNDA.

GRIPUS, LABRAX.

Gripus.

Nunquam ædepol hodie ad veſperam Gripum inſpicietis vivum,
Niſi vidulus mihi redditur. *LA.* perii, cum mentionem
Fieri audio uſquam viduli, quaſi palo pectus tundat.
GR. Illic ſceleſtus liber eſt: ego qui in mari prehendi
Rete, atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam.
LA. Prò dî immortales! ſuo mihi hic ſermone arrexit aures.
GR. Cubitum hercle longis literis ſignabo jam uſquequaque,
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum ut veniat. non feretis iſtum, ut poſtulatis.
LA. Meum hercle illic homo vidulum ſcit, qui habet, ut ego opinor.
Adeundus mihi illic eſt homo. dî quæſo ſubvenite!
GR. Quid me intrò revocas? hoc volo hìc ante oſtium extergere.
Nam hoc quidem pol è rubigine, non è ferro factum eſt,
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuius fit:
Nam quidem hoc Vere natum eſt verum: ita in manibus conſeneſcit.
LA. Adoleſcens, ſalve! *GR.* dî te ament cum irraſo capite. *LA.* quid fit?
GR. Verum extergetur. *LA.* ut valès? *GR.* quid tu? num medicus quæſo es?
LA. Imò ædepol unâ literâ plus ſum, quàm medicus. *GR.* tum tu
Mendicus es? *LA.* tetigiſti acu. *GR.* videtur digna forma.
Sed quid tibi eſt? *LA.* hâc proximâ nocte in mari elavi.
Confracta eſt navis. perdidi, quicquid erat, miſer ibi omne.
GR. Quid perdidiſti? *LA.* vidulum cum auro atque argento multo.
GR. Ecquid meminiſti in vidulo, qui perit, quid infuerit ibi?
LA. Quid refert, qui periit? *GR.* tamen ſi non hoc, aliud fabulemur.
Quid ſi ego ſciam qui invenerit? volo ex te ſcire ſigna.
LA. Nummi octingenti aurei in marſupio infuerunt.
Præterea centum denaria Philippea in paſceolo ſeorſus.
GR. Magna hercle præda'ſt! largiter mercedis indipiſcar.
Dii homines reſpiciunt. bene ego hinc prædatus ibo.
Profectò hujus eſt vidulus. perge alia tu expedire.
LA. Talentum argenti commodum magnum inerat in crumenâ,
Præterea ſinus, epichyſis, cantharus, gaulus, cyathuſque.
GR. Papæ! divitias tu quidem habuiſti luculentas.
" *LA.* Miserum iſtuc verbum & peſſimum eſt, Habuiſſe, & nihil habere.
GR. Quid dare velis, qui iſtæc tibi inveſtiget indicétque?
Eloquere properè celeriter. *LA.* nummos trecentos. *GR.* tricas.
LA. Quadringentos. *GR.* tramas putridas. *LA.* quingentos. *GR.* caſſam glandem.
LA. Sexcentos. *GR.* curculiunculos minutos fabulare.
LA. Dabo ſeptingentos. *GR.* os calet tibi! num git frigidefactas?
LA. Mille dabo nummos. *GR.* ſomnias. *LA.* nihil addo: abi! *GR.* igitur audi!
Si hercle abiero hinc, hic non ero. *LA.* vin' centum & mille? *GR.* dormis.
LA. Eloquere quantum poſtules. *GR.* quò nihil invitus addas;
Talentum magnum: non poteſt triobolum hinc abeſſe.
Proin tu vel aias, vel neges. *LA.* quid iſtic neceſſum eſt, video:

Dabitur

Dabitur talentum. *G R.* acceda dum huc: Venus hæc volo arroger te.
L A. Quod tibi liber, id mihi impera. *G R.* tange aram hanc Veneris. *L A.* tango.
G R. Per Venerem hanc jurandum eſt tibi. *L A.* quid jurem? *G R.* quod jubebo.
L A. Præi verbis quid vis. id quod domi eſt, nunqoam ulli ſopplicabo.
G R. Tene aram hanc. *L A.* teneo. *G R.* dejura, te mihi argentum daturum,
Eodem die, viduli ubi ſis potitus. *L A.* fiat.
G R. L A. Venus Cyrenenſis, teſtem te teſtor mihi,
Si vidulum illum, quem ego in navi perdidi,
Cum auro atque argento ſalvum inveſtigavero,
Iſque in poteſtatem meam pervenerit.
G R. Tum ego huic Gripo dico: inquito, & me tangito.
L A. Tum ego huic Gripo dico, Venus, ut tu audias.
G R. L A. Talentum argenti magnum continuò dabo.
G R. Si fraudaſſis; dicito, uti te in quæſtu tuo
Venus eradicet caput atque ætatem tuam.
Tecum hoc habeto tamen, ubi juraveris.
L A. Et illum ego advorsùm ſi quid peccaſſo, Venus,
Veneror te, ut omnes miſeri lenones ſient.
G R. Tamen fiet, etſi tu fidem ſervaveris.
Tu hìc operire, jam ego faxo exibit ſenex:
Eum tu continuò vidulum repoſcito.
L A. Si maximè mihi illum reddiderit vidulum,
Non illi ego hodie debeo triobolum.
Meus arbitratus eſt, lingua qood juret mea.
Sed conticeſcam. eccum exit, & ducit ſenem.

SCENA TERTIA.

GRIPUS, DÆMONES, LABRAX.

GRIPUS.

SEQUERE hâc. ubi iſtic leno eſt? heus tu, hem tibi, hic habet vidulum.
DÆ. Habeo, & fateor eſſe apud me: &, ſi tuus eſt, habeas tibi.
Omnia, ut quicquid inſuere, ita ſalva ſiſtentur tibi.
Tene, ſi tuus eſt. *L A.* ô dî immortales! meus eſt. ſalve, vidule.
DÆ. Tuúſne eſt? *L A.* rogitas? ſiquidem hercle Jovis fuit, meus eſt tamen.
DÆ. Omnia inſunt ſalva: una iſtinc ciſtella excepta eſt modò
Cum crepundiis, quibuſcum hodie filiam inveni meam.
L A. Quam? *DÆ.* tua quæ fuit Palæſtra; ea filia inventa eſt mea.
L A. Bene mehercle factum eſt, cùm iſtæc res tibi ex ſententiâ
Pulcre evenit, gaudeo. *DÆ.* iſtuc facilè non credo tibi.
L A. Imò hercle ut ſcias gaudere me, mihi triobolum
Ob eam ne duis: condono te. *DÆ.* benignè ædepol facis.
L A. imò tu quidem hercle veró. *G R.* heus tu! jam habeas vidulum.
L A. Habeo. *G R.* propera. *L A.* quid properabo? *G R.* reddere argentum mihi.
L A. Neque ædepol tibi do, neque qoicquam debeo. *G R.* quæ hæc factio eſt?
Non debes? *L A.* non hercle veró. *G R.* non tu juratus mihi es?
L A. Juratus ſum: & nunc jurabo, ſi quid voluptati eſt mihi:
JUSJURANDUM rei ſervandæ, non perdendæ, conditum eſt.
G R. Cedò ſis mihi talentum magnum argenti, perjuriſſime.
D Æ. Gripe! qood tu iſtum talentum poſcis? *G R.* juratu'ſt mihi
Dare. *L A.* libet jurare. tún' meo pontifex perjurio es?
DÆ. Quâ pro re argentum promiſit hic tibi? *G R.* ſi vidulum.
Iſtum redegiſſem in poteſtatem ejus, juratus dare
Mihi talentum magnum argenti. *L A.* cedò quîcum habeam judicem,
Nî dolo malo inſtipulatus ſis, nive etiam dùm ſiem
Quinque & viginti natus annos. *G R.* habe cum hôc. *L A.* alio'ſt opus.
DÆ. Jam ab iſto auferre haud ſinam, niſi iſtum condemnavero.
Promiſiſti huic argentum? *L A.* fateor. *DÆ.* quod ſervo *meo*
Promiſiſti, meum eſſe oportet: ne tu leno poſtules
Te hìc fide lenoniâ uti: non potes. *G R.* jam te ratus
Nactum hominem, quem defraudares. dudum huc argentum eſt probum:
Id ego continuò huic dabo, adeò me ut hic emittat manu.
D Æ. Quando ergo erga te benignus fui, atque operâ meâ
Hæc tibi ſunt ſervata. *G R.* Imò hercle meâ, ne tu dicas tuâ.
DÆ. Si ſapies, tacebis. tum te mihi benignè itidem addecet
Benemerenti bene referre gratiam. *L A.* nempe pro meo
Jure oras. *DÆ.* mirum, quin tuum jus meo periculo abs te expetam.
G R. Salvus ſum: leno labaſcit: libertas portenditur.
D Æ. Vidulum iſtic ille invenit: illud mancipium meum eſt.
Ego tibi hunc porrò ſervavi cum magnâ pecuniâ.
L A. Gratiam habeo, & de talento nulla cauſa eſt, quin feras,
Quod iſti ſum juratus. *G R.* heus tu! mihi dato ergo, ſi ſapis.
DÆ. Tacén' an non? *G R.* tu meam rem ſimulas agere; tibi mu * *
Non hercle iſtôc me intervortes, ſi aliam prædam perdidi.
DÆ. Vapulabis; verbum ſi addes iſtuc unum. *G R.* vel hercle enica,
Non tacebo unquam alio pacto, niſi talento comprimor.
L A. Tibi operam hic qoidem dat; taceto. *DÆ.* concede hoc tu leno. *L A.* licet.
G R. Palàm age, nolo murmur ullum neque ſuſurrum fieri.
DÆ. Dic mihi, quanti illam emiſti tuam alteram muliereulam
Ampeliſcam? *L A.* mille nummos denumeravi. *DÆ.* vîn' tibi
Conditionem luculentam ferre me? *L A.* ſanè volo.
DÆ. Dividuum talentum faciam. *L A.* bene facias. *DÆ.* pro illâ alterâ,
Libera ut ſit, dimidium tibi ſume, dimidium huic cedó.
L A. Maximé. *DÆ.* pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,
“ Quem propter tu vidulum, & ego natam inveni. *L A.* bene facis:
Gratiam habeo magnam. *G R.* quàm mox mihi argentum ergo redditur?
DÆ. Res ſoluta eſt, Gripe. ego habeo. *G R.* hercle, at ego me mavolo.
DÆ. Nihil hercle hìc tibi eſt, ne tu ſperes. jurisjurandi volo
Gratiam facias. *G R.* perii hercle: niſi me ſuſpendo, occidi.
Nunquam hercle iterum defraudabis me quidem poſt hunc diem.
DÆ. Hìc hodie cœnato, leno. *L A.* fiat. conditio placet.
D Æ. Sequimini intró. ſpectatores, vos quogue ad cœnam vocem,
Nî daturus nihil ſim, neque ſit quicquam pollucti domi,
Néve adeò vocatos credam vos eſſe ad cœnam foras.
Verùm ſi voletis plauſum Fabolæ huic clarum dare,
Commiſſatum omnes venitote ad me ad annos ſedecim.
Vos hìc hodie cœnatote ambo. *L A.* fiat. *DÆ.* plauſum date.

M. ACCII PLAUTI

STICHUS.

PERSONÆ.

ANTIPHO Athenienſis pater Panegyris & Pinacii.
PANEGYRIS } Filiæ Antiphonis.
PINACIUM }
CROCOTIUM ancilla Panegyris & Epignomi.
STEPHANIUM ancilla Pinacii & Pamphilippi.
STICHUS ſervus Epignomi & Panegyris.
SAGARINUS ſervus Pamphilippi & Pinacii.
DINACIUM puer Epignomi & Panegyris.
GELASIMUS Paraſitus.
EPIGNOMUS maritus Panegyris.
PAMPHILIPPUS maritus Pinacii.

PERIOCHA ACROSTICHA.

SENEX caſtigat filias, quòd hæ viros
Tam perſeverent peregrinantis pauperes
Ita ſuſtinere fratres, neque relinquere.
Contráque verbis delenitur commodis,
Habere ut ſineret, quos ſemel nactæ forent.
Viri reveniunt opibus auĉti trans mare:
Suam quiſque retinet: ac Sticho ludus datur.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

PANEGYRIS, PINACIUM.

PANEGYRIS.

CREDO ego miſeram fuiſſe Penelopam,
Soror, ſuo ex animo; quæ tam diu vidua
Viro ſuo caruit. nam nos ejus animum
De noſtris factis noſcimus, quarum viri hinc abſunt,
Quorúmque nos negotiis abſentum, ut eſt æquum,
Sollicitæ noctes & dies, ſoror, ſumus ſemper.
" *PI.* NOSTRUM OFFICIUM nos facere æquum " eſt: neque
" Id magìs facimus, quàm nos monet pietas.
Sed hìc, mea ſoror, aſſis dum: multa volo tecum
Loqui de re viri. *PA.* ſalvéne, amabò?
PI. Spero quidem, & volo: ſed hoc, ſoror, crucior,
Patrem tuum meúmque adeò, unicè qui unus
Civibus ex omnibus probus perhibetur,
Eum nunc improbi viri officio uti,
Viris qui tantas abſentibus noſtris
Facit injurias immeritò,
Noſque ab his abducere volt.
Hæ res vitæ me, ſoror, ſaturant:
Hæ mihi dividiæ & ſenio ſunt.
PA. Neu lacruma, ſoror; neu tuo id animo
Fac, quod tibi tuus pater facere minatur.
Spes eſt eum meliùs facturum.
Novi ego illum: iſtæc joculo dicit:
Neque ille ſibi mereat Perſarum
Montes, qui eſſe aurei perhibentur,
Ut iſtuc faciat, quod tu metuis.
Tamen ſi faciat, minimè iraſci
Decet: neque id immeritò eveniet.
Nam viri noſtri domo ut abierunt,
Hic tertius annus. *PI.* ita ut memoras.
PA. Cùm ipſi interea vivant, valeant,
Ubi ſint, quid agant, ecquid agant,
Neque participant nos, neque redeunt.
PI. An id doles, ſoror, quia illi ſuum officium
Non colunt, cùm tuom facis? *PA.* ita pol.
PI. Tace ſis! cave ſis audiam ego iſtuc,
Cave, poſthac ex te. *PA.* nam qui jam?
" *PI.* Quia pol meo animo OMNES SAPIENTES
" SUUM OFFICIUM æquum eſt colere, & facere.
Quamobrem ego te hoc, ſoror, tametſi es major,
Moneo, ut tuum memineris officium.
Et, ſi illi improbi ſint, atque aliter
Nos faciant, quàm æquum eſt: tamen pol
Ne quid magis ſimus omnibus obnoxiæ opibus
Noſtrum officium meminiſſe decet.
PA. Placet: taceo. *PI.* at memineris facito.
PA. Nolo ego, ſoror, me credi eſſe immemorem viri,
Neque ille eos honores, mihi quos habuit, perdidit:
Nam mihi pol grata acceptáque hujus eſt benignitas:
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet:
Neque eſt, cur nunc ſtudeam has nuptias mutarier.
Verùm poſtremò in patris poteſtate eſt ſitum;
FACIENDUM ID nobis quod parentes imperant.
PI. Scio, atque in cogitando mœrore augeor.
Nam propemodum jam oſtendit ſuam ſententiam.
PA. Igitur quæramus, nobis quid facto uſus ſit.

SCENA SECUNDA.

ANTIPHO, PANEGYRIS, PINACIUM.

ANTIPHO.

QUI MANET UT MONEATUR ſemper ſervus homo officium ſuum,
Nec voluntate id facere meminit, ſervus is habitu haud probus eſt.
Vos meminiſtis quot calendis petere demenſum cibum,
Quî minus meminiſtis, quod opus ſit facto, facere in ædibus?
Jam quidem in ſuo quidque loco niſi erit mihi ſitum ſupellectilis,
Cùm ego revortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hìc videntur, ſed ſues.
Facite, ſultis, nitidæ ut ædes meæ ſint, cùm redeam domum.
Jam ego domi adero: ad meam majorem filiam inviſo domum.

Sſ

Si quis me quæret, indè vocatote aliqui: aut jam egomet hic ero.
P I. Quid agimus, ſoror; ſi offirmabit pater adverſum nos? *P A.* PATI
Nos OPORTET, quod ille faciat, cujus poteſtas plus poteſt.
A N. Si manere hìc ſeſe malint potiùs, quàm aliò nubere;
Non faciant? quid mihi opu'ſt decurſo ætatis ſpacio cum eis
Gerere bellum; cùm nihil, quamobrem faciam, meruiſſe arbitrer?
Minimé! nolo turbas. ſed hoc mihi optimum factu arbitror,
Principium ego quo pacto cum illis occipiam, id ratiocinor.
Utrùm ego perplexim laceſſam oratione ad hunc modum,
Quaſi nunquam quicquam in eas ſimulem; quaſi nihil indaudiverim,
Eas in ſe meruiſſe culpam: an potiùs tentem leniter;
An minaciter? ſcio lites fore: ego meas novi optumé.
P I. Exorando, haud adverſando ſumendam operam cenſeo.
Gratiam à patre ſi petimus, ſpero ab eo impetraſſere:
" ADVERSARI ſinè dedecore & ſcelere ſummo haud " poſſumus.
Neque ego ſum factura; neque tu ut facias, conſilium dabo:
Verum ut exoremus. novi ego noſtros: exorabili'ſt.
A N. Sic faciam. aſſimulabo, quaſi aliquam culpam in ſeſe admiſerint.
Perplexabiliter earum hodie perpavefaciam pectora:
Poſt id agam igitur: deinde, ut animus meus erit, faciam palám.
Multa, ſcio, facienda verba. ibo intró. ſed aperta eſt foris.
P I. Certò enim mihi paternæ vocis ſonitus aures accidit.
P A. Is eſt ecaſtor. ſerre advorsùm hominem occupemus oſculum.
P I. Salve, mì pater. *A N.* & vos. ambæ illico, agite, abſcedite.
P I. Oſculum. *A N.* ſat eſt oſculi mihi veſtri. *P I.* quî, amabò, pater?
A N. Quia ita meæ animæ ſalſura evenit. *P I.* aſſide hic, pater.
A N. Non ſedeo iſtìc. vos ſedete: ego ſedero in ſubſellio.
P I. Mane pulvinum. *A N.* bene procuras mihi: ſatìs ſic fultum eſt mihi.
P I. Sine, pater. *A N.* quid opus eſt? *P I.* opus eſt. *A N.* morem tibi geram. atque hoc ſatis eſt.
" *P I.* NUNQUAM enim NIMIS CURARE poſſunt " ſuum parentem filiæ.
" Quem æquius eſt nos potiorem habere, quàm te? poſtidea, pater,
Viros noſtros, quibus tu voluiſti eſſe nos matresfamilias?
A N. Bonas ut æquum eſt facere, facitis; cùm tamen abſentes viros
" Perinde habetis, quaſi præſentes ſint. *P I.* PUDICI-" TIA eſt, pater,
" EOS MAGNIFICARE, qui nos ſocias ſumpſerunt ſibi.
A N. Nunquis hìc eſt alienus noſtris dictis anceps auribus?
P A. Nullus, præter nóſque téque. *A N.* voſtrum animum adhiberi volo.
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, & morum mulierum,
Diſcipulus venio ad magiſtras. quibus matronas moribus,
Quæ optumæ ſunt, eſſe oportet? ſed utraque ut dicat mihi.
P A. Quid iſtuc eſt, quod huc exquæſitum mulierum mores venis?
A N. Pol ego uxorem quæro, poſtquam voſtra mater mortua eſt.
P A. Facilè invenies & pejorem & pejùs moratam, pater,
Quàm illa fuit: meliorem neque tu reperies, neque ſol videt.
A N. At ego ex te exquiro, atque ex iſtâc tuâ ſorore. *P I.* ædepol, pater,
Scio, ut oportet eſſe, ſi ſint ita, ut ego æquum cenſeo.
A N. Volo ſcire ergo, ut æquum cenſes. *P I.* ut per urbem cùm ambulent,
Omnibus os obturent, ne quis meritò maledicat ſibi.
A N. Dic viciſſim nunc jam tu. *P A.* quid vis tibi dicam, pater?
" *A N.* UBI FACILLIME SPECTATUR mulier, " quæ ingenio eſt bono?
" *P A.* Cui malefaciundi eſt poteſtas, quæ, ne faciat, " id temperat.
A N. Haud malè iſtuc. agè tu altera; utra ſit conditio pendior,
Virginémne an viduam habere? *P I.* quanta mea ſapientia eſt,
" E MALIS MULTIS malum quod minimum eſt, " id minimum eſt malum.
" QUI POTEST mulieres vitare, vitet: ut QUO-" TIDIE
" PRIDIE CAVEAT, NE FACIAT QUOD PIGE-" AT POSTRIDIE.
" *A N* QUÆ tibi MULIER videtur multò ſapien-" tiſſima?
" *P A.* Quæ tamen, cùm res ſecundæ ſunt, ſe poterit " noſcere:
" Et illa, quæ æquo animo patietur ſibi eſſe pejus quàm " fuit.
A N. Ædepol vos lepidè tentavi, voſtrúmque ingenium ingenii.
Sed hoc eſt, quod ad vos venio, quódque eſſe ambas conventas volo.
Mihi auctores ita ſunt amici, ut vos hinc abducam domum.
P A. At enim nos, quarum res agitur, aliter auctores ſumus.
Nam aut olim, niſi tibi placebant, non datas oportuit:
Aut nunc non æquum eſt abduci, pater, illiſce abſentibus.
A N. Vóſne ego patiar cum mendicis nuptas, me vivo, viris?
P I. Placet ille meus mihi mendicus. ſuus rex reginæ placet.
Idem animus eſt in paupertate, qui olim in divitiis fuit.
A N. Vóſne latrones & mendicos homines magnipenditis?
P A. Non me tu argento dediſti, opinor, nuptum, ſed viro.
A N. Quid? illos exſpectatis, qui abhinc jam abierunt triennium?
Quin vos capitis conditionem ex peſſumâ primariam?
" *P A.* STULTITIA EST, pater, venatum ducere in-" vitas canes.
" HOSTIS EST UXOR, invita quæ ad virum nup-" tum datur.
A N. Certúmne eſt neutram veſtrarum perſequi imperium patris?
P I. Perſequimur. nam quò dediſti nuptum, abire nolumus.
A N. Bene valete: ibo, atque amicis veſtra conſilia eloquar.
P A. Probiores credo arbitrabunt, ſi probis narraveris.
A N. Curate igitur familiarem rem, ut poteſtis, optumé.
P A. Nunc placet, cùm rectè monſtras: nunc tibi auſcultabimus.
Nunc, ſoror, abeamus intró. *P I.* imò interviſam priùs domum.
Si à viro tibi fortè veniet nuncius, facito, ut ſciam.
P A. Neque ego te celabo, neque tu me celaſſis, quod ſcies.
Eho, Crocotium, i paraſitum Gelaſimum huc arceſſito:
Tecum adduce. nam illum ecaſtor mittere ad portum volo,
Si quæ fortè ex Aſiâ navis herì aut hodie venerit.
Nam dies totos apud portum ſervus unus aſſidet.
Sed tamen volo interviſi. propera, ac actutum redi.

SCENA TERTIA.

GELASIMUS, CROCOTIUM.

GELASIMUS.

FAMEM fuiſſe ſuſpicor matrem mihi:
Nam poſtquam natus ſum, ſatur nunquam fui.
Quam ego matri meæ retuli invitiſſimus,
Eam mihi nunquam retulit mater gratiam.
Nam illa me in alvo menſes geſtavit decem,
At ego illam in alvo geſto plus annos decem.
Atque illa puerum me geſtavit parvulum,
Quo minus laboris illam cepiſſe exiſtumo:
At ego non pauxillulam in utero geſto famem,
Verum hercle multò maximam & graviſſimam.
Uteri dolores mihi oboriuntur cotidie.
Sed matrem parere nequeo; neſcio quomodo.
Audivi ſæpe hoc vulgo dicier,
Solere elephantum gravidam perpetuos decem
Eſſe annos. ejus ex ſemine hæc certò eſt Fames.
Nam jam complures annos utero hæret meo.
Nunc ſi ridiculum hominem quæret quiſpiam,
Venalis ego ſum cum ornamentis omnibus.
Inanimentis explementum quærito.
Gelaſimo nomen mihi indidit parvo pater:
Quia indè jam à pauxillo puero ridiculus fui.
Propter paupertatem adeò hoc nomen repperi:
" Eò, quia PAUPERTAS fecit, ridiculus forem.
" Nam ILLA OMNES ARTES PERDOCET, ubi
" quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater:
Propterea, credo, nunc eſurio acriùs.
Sed generi noſtro hæc reddita eſt benignitas,
Nulli negare ſoleo, ſi quis eſum me vocat.
Oratio una interiit hominum peſſumè,
Atque optuma hercle, meo animo, & ſcitiſſima,
Quâ ante utebantur, Veni illò ad cœnam: Sic face:
Promitte verò: Ne gravare: Eſt commodum?
Volo, inquam, fieri: Non amittam, quin eas!
Nunc reperierunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem hercle verbum ac viliſſimum,
Vocem te ad cœnam, niſi egomet cœnem foris.
Ei hercle ego verbo lumbos defractos velim,
Ni verè perierit, ſi cœnaſſit domo.
Hæc verba ſubigunt me, mores ut barbaros
Discam, atque ut faciam præconis compendium,
Itaque auctionem prædicem, ipſe ut veneam.
CR. Hic ille eſt Paraſitus, quem arceſſitum miſſa ſum.
Quæ loquitur, auſcultabo, priuſquam colloquar.
GE. Sed curioſi ſunt hic quamplures mali,
Alienas res qui curant ſtudio maximo,
Quibus ipſis nulla eſt res, quam procurent, ſua:
Ei quando quem auctionem facturum ſciunt,
Adeunt, perquirunt, quid ſiet cauſæ illico:
Alienum æs cogat, an parârit prandium:
Uxorin' ſit reddenda dos divortio?
Eos omnes (tametſi hercle haud indignos jûdico,
Qui, ut multùm miſeri ſint, laborent) nihil moror:
Dicam auctionis cauſam, ut animo gaudeant,
" (Nam CURIOSUS NEMO eſt, quin ſit malevo-
" lus,)
Ipſe egomet quamobrem auctionem prædicem:
Damna evenerunt maxima miſero mihi,
Ita me mancupia miſerum affecerunt malè;
Potationes plurimæ demortuæ:
Quot adeò cœnæ, quas deflevi, mortuæ!
Quot potiones mulſi! quot autem prandia!
Quæ inter continuum perdidi triennium.
Præ mœrore adeò miſer atque ægritudine
Conſenui: penè ſum fame emortuus.
CR. Ridiculus æquè nullus eſt, quando eſurit.
GE. Nunc auctionem facere decretum eſt mihi.
Foras neceſſum eſt, quicquid habeo, vendere.
Adeſte ſultis, præda erit præſentium.
Logos ridiculos vendo: agite! licemini.
Qui cœnâ poſcit? ecqui poſcit prandio?
Hercules te amabit prandio? cœnâ tibi?
Ehem annuiſtin'? nemo meliores dabit.
Nulli meliores eſſe paraſito ſinam.
Vel unctiones Græcas, ſudatorias,
Vel alias malacas, crapularias?
Cavillationes, aſſentatiunculas,
Ac perjuratiunculas paraſiticas,
Rubiginoſam ſtrigilem, ampullam rubidam,
Paraſitum inanem, quò recondas reliquias.
Hæc veniiſſe jam opus eſt, quantum poteſt
Uti decumam partem Herculi polluceam.
CR. Ecaſtor auctionem haud magni pretii!
Adhæſit homini ad infimum ventrem fames.
Adibo hominem. *GE.* quis hæc eſt, quæ adverſùm it
mihi?
Epignomi ancilla hæc quidem eſt Crocotium.
CR. Gelaſime, ſalve. *GE.* non eſt id nomen mihi.
CR. Certò mecaſtor id fuit nomen tibi.
GE. Fuit diſertim: verùm id uſu perdidi:
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
CR. Heu ecaſtor, riſi te hodie multùm. *GE.* quan-
do, aut quo in loco?
CR. Hic cùm auctionem prædicabas. *GE.* peſſuma,
Ehóu' audiſti? *CR.* te quidem digniſſimam.
GE. Quò nunc is? *CR.* ad te. *GE.* qoid venis?
CR. Panegyris
Rogare juſſit te opere maximo,
Mecum ſimitu ut ires ad ſeſe domum.
GE. Ego illò meherele verò eo, quantum poteſt.
Jámne exta coctа ſunt? quot agnis fecerat?
CR. Illa quidem nullum ſacrificavit. *GE.* quomodo?
Quid igitur me volt? *CR.* tritici modios decem
Rogare, opinor, te volt. *GE.* méne ut ab ſe pe-
tam?
CR. Imò hercle ut abs te mutuom oobis dares.
GE. Negato eſſe, quod dem, nec mu, oec mutuum,
Neque aliud quicquam, niſi hoc, quod habeo, pal-
lium;
Linguam quoque etiam venditariam.
CR. Hau, nulla tibi lingua eſt, quæ qoidem dicat,
Dabo?
GE. Veterem reliqui: eccam illam, quæ dicat, Cedò.
CR. Malum tibi di dent! *GE.* hæc eadem dicit tibi.
CR. Quid nunc, iturus an non? *GE.* abi ſanè do-
mum:
Jam illò venturum dicito. propera, atque abi.
Demiror, qoid illæc me ad ſe arceſſi juſſerit,
Quæ nunquam juſſit me ad ſe arceſſi ante hunc diem,
Poſtquam vir abiit ejus. miror, quid ſiet,
Niſi ut periculum fiat; viſam, quid velit.
Sed eccum Dinacium ejus puerum. hoc vide!
Satin' ot facetè, atque ex picturâ aſtitit?
Næ iſte ædepol vinum poculo pauxillulo
Sæpe exanclavit ſubmerum ſcitiſſimè.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

DINACIUM, GELASIMUS.

DINACIUM.

MERCURIUS, Jovis qui nuncius perhibetur, nun-
quam æquè patri
Suo nuncium lepidum attulit, quàm ego nunc
meæ heræ ouncisbo.
Itaque onoſtum pectus porto lætitiâ lubentiâqoe:
Neque lubet, oiſi glorioſè, quicqnam proloqui. pro-
fectò
Amœnitates omnium Veoerum atque venuſtatum af-
fero.
Ripſiſque ſuperat mihi atque abundat pectus lætitiâ me-
um.
Propterea, Dinacium, pedes hortare: honeſta dicta
factis:
Nunc tibi poteſtas adipiſcendi eſt gloriam, laudem,
decus:
Heræque egenti ſubveni: benefacta majorum tuorum
exauge.
Quæ miſera exſpectatione eſt Epignomi adventûs viri.

Proinde

Proinde ut decet, amat virem ſuum cupidè. nunc expedi, Dinacium.
Age, ut placet; curre, ut lubet; cave quenquam flocciſecetis,
Cubitis depulſa de viâ; tranquillam concinna viam.
Si rex obſtabit obviàm, regem ipſum prius pervortito.
G E. Quidnam dicam Dinacium
Laſcivibundum tam lubenter currere?
Harundinem fert, ſportulámque, & hamulum piſcarium.
D I. Sed tandem, opinor, æquius eſt heram mihi eſſe ſupplicem,
Atque oratores mittere ad me, donáque ex auro, & quadrigas,
Quî vehar. nam pedibus ire non queo. ergo jam revortar.
Ad me iri & ſupplicari egomet mihi cenſeo æquum.
An verò nugas cenſeas; nihil eſſe quod ego nunc ſcio?
Tantum à portu apporto bonum, tam gaudium affero grande,
Vix ipſa domina hoc, niſi ſciat, exoptare à dîs audeat.
Nunc ultro hoc deportem? haud placet: neque id verò officium arbitror.
Hic hoc videtur mihi magìs meo convenire huic nuncio,
Adverſùm ut veniat, obſecret, ſe ut nuncio hôc impertiam.
S e c u n d a s   f o r t u n a s decent ſuperbiæ.
Sed tandem cùm recogito, quî potuit ſcire hæc ſcire me?
Non enim poſſum, quin revortar, quin loquar, quin ediſſertem,
Herámque ex mœrore eximam, benefacta majorum meûm
Exaugeam, atque illam augeam ex inſperato opportuno modo.
Contundam facta Talthybii, contemnámque omnis nuncios:
Simûlque ad curſuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed ſpacium hoc occidit: breve'ſt curriculo: quàm me pœnitet!
Quid hoc? occluſam januam video. ibo, & pultabo fores.
Aperite, atque approperate, fores facite ut pateant: removete moram.
Nimis hæc res ſinè curâ geritur. vide, quamdudum hìc aſto & pulto!
Somnón' operam datis? experiar; fores, an cubiti, an pedes plus valeant.
Nimis vellem hæ fores herum fugiſſent, eâ causâ ut haberent malum!
Defeſſus ſum pultando.
Hoc poſtremum eſt vobis.
G E. Ibo, atque hunc compellabo.
Salvus ſis! *D I.* & tu ſalve
G E. Jam tu piſcator factus?
D I. Quampridem non ediſti?
G E. Unde is? quid fers? quid feſtinas?
D I. Tuâ q u o d   n i h i l refert, ne
Cures. *G E.* quid iſtic ineſt?
D I. Quas tu vides colubras?
G E. Quid tam iracundus? *D I.* ſi in te
Pudor aſſit, non me appelles.
G E. Poſſum ſcire ex te verum?
D I. Potes. hodie non cœnabis.

S C E N A   S E C U N D A.

P A N E G Y R I S, G E L A S I M U S, D I N A C I U M.

P a n e g y r i s.

Q u i s n a m, obſecro, has frangit fores? ubi eſt?
Tún' hæc facis? tún' mihi huc hoſtis venis?
G E. Salve, tuo arceſſitu venio huc. *P A.* eân' gratiâ fores effringis?
G E. Tuos inclama, tui delinquunt: ego, quid me velles, viſebam:
Nam equidem harum miſerebat. *D I.* ergo auxilium properè latum eſt.
P A. Quiſnam hìc loquitur tam prope nos? *D I.* Dinacium. *P A.* ubi is eſt?
D I. Reſpice me, & relinque egentem parafitum, Panegyris.
P A. Dinacium! *D I.* iſtuc indidere nomen majores mihi.
P A. Quid agis? *D I.* quid agam, rogitas? *P A.* quid nî rogitem? *D I.* quid mecum eſt tibi?
P A. Mén' faſtidis, propudioſe? eloquere properè, Dinacium!
D I. Jube me omittere igitur hos, qui retinent. *P A.* qui retinent? *D I.* rogas?
Omnia membra laſſitudo mihi tenet. *P A.* linguam quidem
Sat ſcio tibi non tenere. *D I.* ita celeri curriculo fui
Properè à portu, tui honoris causâ. *P A.* ecquid apportas boni?
D I. Nimio impartior multò tanta plus, quàm ſperas. *P A.* ſalva ſum.
D I. At ego perii, cui medullam laſſitudo perbibit.
G E. Quid ego, cui miſero medullam ventris percepit fames.
P A. Ecquem convenisti? *D I.* multos. *P A.* at virum ecquem? *D I.* plurimos.
Verùm ex multis nequiorem nullum, quàm hic eſt. *G E.* quomodo?
Jamdudum ego iſtum patior dicere injuſtè mihi.
Præter hàc ſi me irritaſſis. *D I.* ædepol eſuries malè.
G E. Animum inducam, ut iſtuc verum te elocutum eſſe arbitrer.
D I. Munditias volo fieri. efferte huc ſcopas, ſimúlque arundinem,
Ut operam omnem aranearum perdam & texturam improbam,
Dejiciámque earum omnis telas. *G E.* miſeræ algebunt poſtea.
D I. Quid illas itidem eſſe cenſes, quaſi te cum veſte unicâ?
Cape illas ſcopas. *G E.* capiam. *D I.* hoc egomet, tu hoc converre. *G E.* fecero.
D I. Ecquis huc effert naſiternam cum aquâ? *G E.* ſinè ſuffragio
Populi tamen ædilitatem hic quidem gerit. *D I.* age, tu ocyùs
Pinge humum, conſperge ante ædis. *G E.* faciam. *D I.* factum oportuit.
Ego hinc araneas de foribus dejiciam, & de pariete.
G E. Ædepol rem negotioſam! *P A.* quid ſit, nihil etiam ſcio:
Niſi fortè hoſpites ſunt venturi. *D I.* *alii* lectos ſternite.
G E. Principium placet de lectis. *D I* alii ligna cædite.
Alii piſces depurgate, quos piſcator attulit.
Pernam & glandium dejicite. *G E.* hic hercle homo nimium ſapit.
P A. Non ecaſtor, ut ego opinor, ſatis heræ morem geris.
D I. Imò res omnis relictas habeo, præ quod tu velis.
P A. Tum tu igitur, quâ causâ miſſus es ad portum, mihi expedi.
D I. Dicam. poſtquam me miſiſti ad portum cum luci ſimul,
Commodùm radioſus ecce ſol ſuperabat ex mari.
Dum percontor portitores, ecquæ navis venerit
Ex Aſiâ: negant veniſſe. conſpicatus ſum interim
Cercurum, quo ego me majorem non vidiſſe cenſeo.
In portum vento ſecundo, velo paſſo pervenit.
Alius alium percontamur, Cuja eſt navis? quid vehit?
Interim Epignomum conſpicio tuum virum, & ſervum Stichum.
P A. Hem! quid? Epignomum elocutus? *G E.* tuum virum, & vitam meam.
D I. Venit, inquam. *P A.* tún' eum ipſum vidiſti? *D I.* ita ego; libens!
Argenti aurſque advexit multum. *P A.* nimis factum bene!
G E. Hercle verò capiam ſcopas, atque hoc converram libens.
D I. Lanam purpurámque multam. *G E.* hem! quî ventrem veſtiam.
D I. Lectos eburatos, auratos. *G E.* accubabo regiè.
D I. Tum Babylonica periſtromata, conſutáque tapetia,

Ad-

Advexit nimium bonæ rei. *GE.* hercle rem geſtam bene!
DI. Pòſt, ut occœpi narrare, fidicinas, tibicinas,
Sambucinas advexit ſecum formâ eximiâ. *GE.* eugepæ!
Quando adbibero, alludiabo: tum ſum ridiculiſſimus.
DI. Poſtea unguenta multigenerum multa. *GE.* non vendo logos.
Jam non facio auctionem. mihi obtigit hæreditas.
Malivoli perquiſitores auctionum perierint!
Hercules, decimam eſſe adanctam, tibi quam vovi, gratulor.
GI. Pòſt autem advexit ſecum Paraſitos. *GE.* hei, perii miſer!
GI. Ridiculoſiſſimos. *GE.* reverram hercle hoc, quod converri modò.
PA. Vidiſtin' virum ſororis Pamphilippum? *GI.* non. *PA.* adeſt.
GI. Imò aiebant eum veniſſe ſimul. ſed ego huc citus
Præcucurri, ut nunciarem nuncium exoptabilem.
GE. Venales logi ſunt illi, quos negabam vendere;
Illico, & meo malo eſt, quod malevolentes gaudeant.
Hercules ſanè, qui deus ſis, diſceſſiſſes non malè.
PA. I, i intrò, Dinacium: jube famulos rem divinam mihi apparent.
Bene vale. *GE.* vin' adminiſtrem? *PA.* ſat ſervorum habeo domi.
GE. Enimvero, Gelaſime, opinor proveniſti futilè,
Si neque ille adeſt, neque hic, qui venit, quicquam ſubvenit.
Ibo intrò ab libros, & diſcam de dictis melioribus.
Nam ni illos homines expello, ego occidi planiſſumè.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

EPIGNOMUS, STICHUS.

EPIGNOMUS.

CUM bene re geſtâ ſalvus convortor domum,
Neptuno grates habeo & tempeſtatibus:
Simul Mercurio, qui me in mercimoniis
Juvit, lucriſque quadruplicavit rem meam.
Olim, quos abiens affeci ægrimoniâ,
Eos nunc lætantes faciam adventu meo.
Nam jam Antiphonem conveni affinem meum,
Cúmque eo reveni ex inimicitiâ in gratiam.
"VIDETE, QUÆSO, quid poteſt pecunia!
Quoniam re bene geſtâ rediſſe me videt,
Magnáſque apportaviſſe divitias domum,
Sinè advocatis ibidem in cercuro in ſtegâ
In amicitiam atque in gratiam convortimus.
Et hic hodie apud me cœnat, & frater meus.
Nam herì ambo in uno portu fuimus: ſed mea
Hodie ſoluta eſt navis aliquanto priús.
Age abduc has intrò, quas mecum adduxi, Stiche.
ST. Here, ſive ego taceam, ſeu loquar, ſcio ſcire te,
Quàm multas tecum miſerias multaverim.
Nunc hunc diem unum ex illis multis miſeriis
Volo me Eleutheriam capere advenientem domum.
EP. Et jus & æquum poſtulas: ſumas, Stiche,
In hunc diem: te nihil moror, abi, quò lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. *ST.* papæ,
Ducam hodie amicam. *EP.* vel decem, dum de tuo.
Ubi cœnas hodie? *ST.* ſi hanc rationem inſtituis;
Amicam ego habeo Stephanium hinc ex proximo,
Tui fratris ancillam: eò condixi in ſymbolam
Ad cœnam, ad ejus conſervum Sagarinum Syrum.
Eadem eſt amica ambobus, rivales ſumus.
EP. Age, abduc eas intrò. hunc tibi dedo diem.
ST. Meam culpam habeto, niſi probè excruciavero.
Jam hercle ego per hortum amicam tranſibo meam
Mihi hanc occupatum noctem: eâdem ſymbolam
Dabo, & jubebo ad Sagarinum cœnam coqui.
At egomet ibo, atque obſonabo obſonium.
Atque id ne vos miremini, homines ſervulos
Potare, amare, atque ad cœnam condicere,
Licet hoc Athenis nobis. ſed cùm cogito,
Potiùs quàm in dividiam veniam, eſt etiam hic oſtium
Aliud poſticum noſtrarum harunce ædium,
(Poſticam partem magis utuntur ædium)
Eâ ibo obſonatum, eâdem referam obſonium
Per hortum: utrôque commeatus continet.
Ite hàc ſecundum vos me. ego hunc lacero diem.

SCENA SECUNDA.

GELASIMUS, EPIGNOMUS.

GELASIMUS.

LIBROS inſpexi. tam confido, quàm potiſt,
Me meum obtenturum regem ridiculis meis.
Nunc interviſt, jamne à portu advenerit:
Ut eum advenientem meis dictis deliniam.
EP. Hic quidem Gelaſimus eſt paraſitus, qui venit.
GE. Auſpicio hodie optumo exivi foras.
Muſtela murem abſtulit præter pedes.
Cum ſtrena obſcævavit, ſpectatum hic mihi eſt.
Nam ut illa vitam repperit hodie ſibi,
Item me ſpero facturum. augurium hæc facit.
Epignomus hic quidem eſt, qui aſtat. ibo atque alloquar.
Epignome, ut ego te nunc conſpicio libens!
Ut præ lætitiâ lacrymæ præſiliunt mihi!
Valuiſtin' uſque? *EP.* ſuſtentatum'ſt ſeduló.
GE. Bene atque amicè dicis. dî dent, quæ velis!
Propino tibi ſalutem plenis faucibus.
Cœnabis apud me, quoniam ſalvus advenis.
EP. Vocata eſt opera nunc quidem: tam gratia eſt.
GE. Promitte. *EP.* certum eſt. *GE.* ſic fac, inquam. *EP.* certa res'ſt.
GE. Lubente me hercle facies. *EP.* idem ego iſtuc ſcio.
Quando uſus veniet, fiet. *GE.* nunc ergo uſus eſt.
EP. Non ædepol poſſum. *GE.* quid gravare? cenſeo
Eas: neſcio quid verò habeo in mundo. *EP.* i modò,
Alium convivam quærito tibi in hunc diem.
GE. Quin tu promittis? *EP.* non graver, ſi poſſiem.
GE. Unum quidem hercle certum promitto tibi:
Libens accipiam, certò ſi promiſeris.
EP. Valeas. *GE.* certúmne eſt? *EP.* certum. cœnabo domi.
GE. Quandoquidem *operam* tuam non vis promittere:
Vin' ad te ad cœnam veniam? *EP.* ſi poſſim, velim:
Verùm hic apud me cœnant alieni novem.
GE. Haud poſtulo equidem me in lecto accumbere:.
Scis tu me eſſe imi ſubſellii virum.
EP. At ii oratores ſunt populi, ſummi viri,
Ambraciâ veniunt huc legati publicé.
GE. Ergo oratores populi, ſummates viri,
Summi accumbent, ego infimatis infimis.
EP. Haud æquum eſt te inter oratores accipi.
GE. Equidem hercle orator ſum, ſed procedit parum.
EP. Cras de reliquiis nos volo. multum vale.
GE. Perii hercle verò planè, nihil obnoxié,
Uno Gelaſimo minus eſt, quàm dudum fuit.
Certum eſt muſtelæ poſthac nunquam credere.
Nam incertiorem nullam novi beſtiam,
Quæne & ipſa decies in die mutat locum.
Eam auſpicavi ego in re capitali meâ.
Certum eſt amicos convocare, ut conſulam,
Quâ lege nunc me eſurire oporteat.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

ANTIPHO, PAMPHILIPPUS, EPIGNOMUS.

ANTIPHO.

ITA me dî bene ament, meíſque mihi bene ſervaſſint filias;
Ut mihi volupe'ſt, Pamphilippe, quia vos in patriam domum
Rediiſſe video, bene geſtâ re, ambos, te & fratrem tuum.

PA.

P A. Satis abs te accipiam, niſi videam mihi te amicum eſſe, Antipho.
Nunc qui te amicum mihi experior eſſe, creditur tibi.
A N. Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus niſi dixiſſet mihi,
Te apud ſe cœnaturum eſſe hodie, cùm me ad ſe ad cœnam vocat.
Et magis par ſuerat me dare vobis cœnam advenientibus,
Quàm me ad illum promittere, niſi nollem ei adverſarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil deſidero:
Cras apud me eritis, & tu & ille, cum veſtris uxoribus.
P A. Et apud me perendie: nam ille heri me jam vocaverat
In hunc diem. ſed ſatin' ego tecum pacificatus ſum, Antipho?
A N. Quando ita rem geſſiſtis, uti vos vellem, amicos atque addecet,
Pax commerciúmque eſt vobis mecum. nam hoc tu facito cogites,
" Ut CUIQUE HOMINI RES parata eſt, firmi amici " ſunt: ſi res laſſa labat,
" Itidem amici collabaſcunt. RES AMICOS INVENIT.
" *EP.* Jam redeo. NIMIA eſt voluptas, ſi diu abſueris " à domo,
" Domum ſi redieris, ſi tibi nulla eſt ægritudo animo " obviám.
Nam ita me abſente familiarem rem uxor curavit meam,
Omnium me exilem atque inanem fecit ægritudinum.
Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum ſocero ſuo.
P A. Quid agitur, Epignome? *E P.* quid tu? quamdudum in portum venis
Huc? *P A.* longiſſimé. *E P.* poſt illa jam iſte eſt tranquillus tibi?
A N. Magis quàm mare, quo ambo eſtis vecti. *E P.* facis, ut alias res ſoles.
Hodiéne exoneramus navem, frater? *P A.* clementer volo.
Noſmet potiùs oneremus viciſſatim voluptatibus.
Quàm mox coćta eſt cœna? impranſus ego ſum. *E P.* abi intrò ad me, & lava.
P A. Deos ſalutatum atque uxorem modò intrò devortor domum.
E P. Apud nos eccilla feſtinat cum ſorore uxor tua.
P A. Optimum eſt. jam iſtoc moræ minus erit. *E P.* jam ego apud te ero,
A N. Priuſquam abis, præſente te huic apologum agere unum volo.
E P. Maximé. *A N.* fuit olim, quaſi ego ſum, ſenex: ei filiæ
Duæ erant, quaſi nunc meæ ſunt: eæ erant duobus nuptæ fratribus,
Quaſi nunc meæ ſunt vobis. *P A.* m r, quò evaſuru'ſt apologus.
A N. Erat minori illi adoleſcenti fidicina & tibicina;
Peregre advexerat, quaſi nunc tu: ſed ille erat cælebs ſenex,
Quaſi ego nunc ſum. *P A.* perge porrò. præſens hic quidem eſt apologus.
A N. Deinde ſenex ille illi dixit, cujus erat tibicina,
Quaſi ego nunc tibi dico. *P A.* auſculto, atque animum advorto ſeduló.
A N. Ego tibi meam filiam, bene quicum cubitares, dedi:
Nunc mihi reddi ego æquum eſſe abs te, quicum cubitem, cenſeo.
P A. Quis iſtuc dicit? an ille quaſi tu? *A N.* quaſi ego nunc dico tibi.
Imò duas dabo, inquit ille adoleſcens, una ſi parum eſt:
Et ſi duarum pœnitebit, inquit, addentur duæ.
P A. Quis iſtuc, quæſo? an ille, quaſi ego? *A N.* is ipſe, quaſi tu. *tum* ſenex
Ille, quaſi ego, ſi vis, inquit, quatuor ſanè dato;
Dum equidem hercle, quod edant, addas: meum ne contruncent cibum.
P A. Videlicet parcum illum fuiſſe ſenem, qui dixerit:
Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum popoſcerit.
A N. Videlicet fuiſſe illum nequam adoleſcentem, qui illico,
Ubi ille poſcit, denegavit ſe dare granum tritici.
Hercle quia æquum poſtulabat ille ſenex, quandoquidem
Filiæ illæ dederat dotem, accipere pro tibicinâ.
P A. Hercle ille quidem certò adoleſcens doćtè vorſutus fuit,
Qui ſeni illi concubinam dare dotatam noluit.
A N. Senex quidem voluit, ſi poſſet indipiſci cibo:
Quia nequit; quâ lege licuit, velle dixit fieri.
Fiat! ille inquit adoleſcens. facis benignè! inquit ſenex.
Habeón' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, ut fieri voles.
Sed ego ibo intrò, & gratulabor voſtrum adventum filiis.
Poſtea ibo lavatum in Pilum: ibi fovebo ſenectutem meam.
Pòſt ubi lavero, otioſus vos opperiar accubans.
P A. Graphicum mortalem Antiphonem! ut apologum fecit, quàm fabre!
Ut jam nunc ſceleſtus eſſe ducit pro adoleſcentulo!
Dabitur homini amica, noćtu quæ in lećto accendat ſenem:
Namque ædepol aliud quidem illi quid amica opus ſit, neſcio.
Sed quid agit paraſitus noſter Gelaſimus? etiam valet?
E P. Vidi ædepol hominem haud perdudum. *P A.* quid agit? *E P.* quod famelicus.
P A. Quin vocâſti hominem ad cœnam? *E P.* ne quid adveniens perderem.
Atque eccum tibi lupum in ſermone, præſens eſuriens adeſt.
P A. Ludificemur hominem. *E P.* capti conſilii memorem mones.

SCENA SECUNDA.

GELASIMUS, PAMPHILIPPUS, EPIGNOMUS.

GELASIMUS.

SED ita quod occœpi narrare vobis, cùm hic non affui,
Cum amicis deliberavi jam, & cum cognatis meis:
Ita mihi auctores fuere, ut egomet me hodie jugularem fame.
Sed videóne ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? atque is eſt.
Aggrediar hominem. ſperate Pamphilippe, ô ſpes mea!
O mea vita! ô mea voluptas! ſalve! ſalvum gaudeo,
Peregre te in patriam rediiſſe ſalvum. *P A.* ſalve, Gelaſime!
G E. Valuiſtin' bene? *P A.* ſuſtentavi ſeduló. *G E.* ædepol gaudeo.
Ædepol næ egomet mihi modiûm nunc mille eſſe argenti velim.
E P. Quid eo tibi opus eſt? *G E.* hunc ad cœnam hercle ut vocem, te non vocem.
E P. Advorſùm te fabulare illud quidem. *G E.* ambos ut vocem.
E P. Ædepol te vocem libenter, ſi ſuperſiet locus.
G E. Quin tu, ſtans obſtruſero aliquid ſtrenué. *E P.* imò unum hoc poteſt.
G E. Quid? *E P.* ubi convivæ abierint, cum venias. *G E.* væ ætati tuæ!
E P. Unà lautum, non ad cœnam dico. *G E.* dî te perduint!
Quid ais, Pamphilippe? *P A.* ad cœnam hercle aliò promiſi foras.
G E. Quid, foras? *P A.* foras hercle veró. *G E.* quî, malum, tibi laſſo libet
Foris cœnare? *P A.* utrum tu cenſes? *G E.* jube domi cœnam coqui,
Atque ad illum renonciari. *P A.* ſolus cœnabo domi?
G E. Non enim ſolus. me vocato. *P A.* at ille ne ſuccenſeat,
Meâ qui causâ ſumptum fecit. *G E.* facilè excuſari poteſt:
Mihi modò auſculta. jube domi cœnam coqui. *E P.* non me quidem
Faciet auctore, hodie ut illum decipiat. *G E.* non tu hinc abis?
Niſi me non perſpicere cenſes, quid agas. cave ſis tu tibi!
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quaſi eſuriens lupus.
Non tu ſcis, quàm efflićtentur homines noćtu hic in viâ?
P A. Tanto pluteis, qui defendant, ire advorſùm juſſero.
E P. Non it, non it: quia tanto opere ſuades, ne ebitat. *G E.* jube

Domi

Domi mihi, tibi, tuæque uxori celeriter cœnam coqui.
Si hercle faxis, nnn opinor dices deceptum fore.
PA. Per hanc tibi cœnam incœnatu, Gelaſime, eſſe hodie licet.
GE. Ibiſne ad cœnam foras? *PA.* apud fratrem cœno, in proximo.
GE. Certúmne eſt? *PA.* certum. *GE.* ædepol te hodie lapide percuſſom velim.
PA. Non metuu: per hortum tranſibo, non prodibo in publicum.
EP. Quid agis, Gelaſime? *GE.* Oratores tu accipis! habeas tibi!
EP. Tuâ pol refert enim. *GE.* ſiquidem meâ refert, operâ utere,
Poſce. *EP.* ædepol tibi, opinor, etiam uni locum conſpicor,
Ubi accubes. *PA.* ſanè faciundum cenſeo. *GE.* ô lux oppidi!
EP. Si artè poteris accubare. *GE.* vel inter cuneos ferreos.
Tantillum loci, ubi catellus cubet, id mihi ſat eſt loci.
EP. Exorabo aliquo modo. veni. *GE.* húccine? *EP.* imò in carcerem.
Nam hic quidem meliorem Genium tuum non facies. camus, tu.
PA. Deos ſalutabo modò, poſtea ad te continuò tranſeo.
GE. Quid igitur? *EP.* dixi equidem, in carcerem ires. *GE.* quin juſſeris,
Eò quoque ibo. *EP.* dî immortales! hic quidem in ſummam crucem
Cœnâ aut prandio perduci poteſt. *GE.* ita ingenium meum eſt;
Quicumvis depugno multò facilius, quàm cum Fame.
PA. Non ergo is tu? apud me ſatis ſpectata eſt mihi jam tua felicitas:
Dum paraſitus mihi atque fratri fuiſti, rem confregimus.
Nunc ego nolo è Gelaſimo mihi te Catagelaſimum.
GE. Jámne abiſti? Gelaſime, vide, quid es capturus conſilii.
Egóne? túne? mihíne? tibíne? vides, ut annona eſt gravis!
Vides, benignitates hominum ut periere & prothymiæ:
Vides, ridicnlos nihili fieri, atque ipſos paraſitarier.
Nunquam ædepol me vivum quiſquam in craſtinum proſpiciet diem.
Nam mihi jam intus potione vinceâ onerabo gulam.
Neque ego hoc committam, ut homines mortuum me dicant fame.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

STICHUS.

MORE hoc fit, atque ſtultè, meâ ſententiâ:
Si quem hominem expectant, eum ſolent proviſere:
Qui hercle illâ cauſâ nihil ocyùs venit.
Idem ego nunc facio, qui proviſo Sagarinum,
Qui nihil ocyùs venit tamen hâc gratiâ.
Jam hercle ego decumbam ſolus, ſi ille huc non venit.
Cadum modò hinc à me huc cum vino transferam:
Poſtea accumbam. quaſi ſenex tabeſcit dies.

SCENA SECUNDA.

SAGARINUS, STICHUS.

SAGARINUS.

SALVETE Athenæ, quæ nutrices Græciæ.
Terra herilis patria! te video libens.
Sed amica mea & conſerva quid agat Stephanium,
Cura eſt; ut valeat. nam Sticho mandaveram,
Salutem ut nunciaret, atque ei ut diceret,
Me hodie venturum, ut cœnam coqueret temperi.
Sed Stichus eſt hic quidem. *ST.* feciſti, here, facetias,
Cùm hôc donaviſti dono tuum ſervum Stichum.
Prò dî immortales, quot ego voluptates fero!
Quot riſiones! quot jocos! quot ſavia!
Saltationes, blanditias, prothymias!
SA. Stiche! *ST.* hem! *SA.* quid fit? *ST.* euge! Sagarine lepidiſſime!
Fero convivam Dionyſum mihiſque & tibi.
Namque ædepol cœna dicta eſt, locus liber datus eſt
Mihi & tibi apud vos: nam apud nos eſt convivium.
Ibi voſter cœnat cum uxore adeò & Antipho.
Ibidem herus eſt noſter. hoc mihi dono datum'ſt.
SA. Quis ſomniavit aurum? *ST.* quid id ad te attinet?
Proin tu lavare propera. *SA.* lautus ſum. *ST.* optimè.
Sequere ergo hàc me intrò. *SA.* ego verò ſequor.
ST. Volo eluamus hodie. peregrina omnia
Relinque: Athenas nunc colamus. ſequere me.
SA. Sequor, & domum redeundi principium placet.
Bona ſcæva ſtrenâque obviam occeſſit mihi.

SCENA TERTIA.

STEPHANIUM.

MIRUM videri nemini veſtrûm volo, ſpectatores,
Quid ego hinc, quæ illic habito, exeam: faciam vos certiores.
Domo dudum huc arceſſita ſum. quoniam nunciatum eſt,
Illarum venturos viros. ibi feſtinamus omnes,
Lectis ſternendis ſtuduimus, munditiiſque apparandis.
Inter illud tamen negotium meis curavi amicis,
Sticho & conſervo Sagarino meo, cœna cocta ut eſſet.
Stichus obſonatus eſt. cæterùm ego curando id allegavi.
Nunc ibo hinc, & amicos meos curabo hic advenientes.

SCENA QUARTA.

SAGARINUS, STICHUS.

SAGARINUS.

AGITE, ite foras: ferte pompam. cado te præficio, Stiche.
Omnibus modis temperare certum'ſt noſtrum hodie convivium.
Ita me dî ament, lepidè accipiemur, cùm hôc recipiamur in loco.
Quiſquis prætereat, commiſſatum volo vocari. *ST.* convenit.
Dum quidem hercle quiſquis veniat cum vino ſuo. nam hinc quidem
Hodie pollutura, præter nos, jactura dabitur nemini.
Noſmet inter nos miniſtremus, monotrophe. hoc convivium eſt
Pro opibus noſtris ſatis commodulè, nucibus, fabulis, ficulis,
Oleâ in tryblio, lupilli comminuto cruſtulo.
" Sat eſt. SERVO homini modeſtè melius facere ſumptum, quàm ampliter.
" Suum quemque decet. quibus divitiæ domi ſunt, ſcaphio & cantharis,
Batiolis bibunt: at nos noſtro Samiolo poterio
" Tamen vivimus; nos tamen efficimus pro opibus " noſtra mœnia.
SA. Amicæ uter utrubi accumbamus? *ST.* abi tu ſanè ſuperior.
Atque adeò ut tu ſcire poſſis, factum ego tecum hoc divido.
Vide, utram tibi libet etiamnum capere, cape provinciam.
SA. Quid iſtuc eſt provinciæ? *ST.* utrum Fontinali an Libero
Imperium te inhibere mavis? *SA.* nimiò liquidò Libero.
Sed amica mea & tua dum comit, dúmque ſe exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos. ſtrategum te facio huic convivio.
ST. Nimiùm lepidè in mentem venit: potiùs in ſubſellio
Cynicè accipiemur, quàm in lectis. *SA.* imò enim hic magis eſt dulcius.
Sed interim, ſtratege noſter, cur hic ceſſat cantharus?

Vide,

Vide, quot cyathos bibimus. *ST.* tot, quot digiti ſunt tibi in manu.
Cantio eſt Græca: ἢ πέντε πῖν', ἢ τρεῖς πῖν', ἢ μὴ τέτταρα.
SA. Tibi propino decumâ fonte: tibi túte inde, ſi ſapis.
Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium.
ST. Bibe, ſi bibis. *SA.* non mora erit apud me. *ST.* ædepol convivî ſat eſt,
Modò noſtra huc amica accedat: id abeſt, aliud nihil abeſt.
SA. Lepidè hoc actum eſt. tibi propino cantharum: vini tu habes.
Nimis vellem aliquid pulpamenti. *ST.* ſi horum, quæ aſſunt, pœnitet,
Nihil eſt. tene aquam. *SA.* melius dicis. nihil moror cupedia.
Bibe tibicen: age ſi quid agis: bibendum hercle hoc eſt, ne nega.
Quid hic taſtidis, quod faciundum vides eſſe tibi? quin bibis.
Age ſi quid agis: accipe, inquam. non hoc impendet publicum.
Haud tuum iſtuc eſt te vereri. eripe ex orè tibias.
ST. Ubi illic biberit, vel ſervato meum modum, vel tu dato.
Nolo ego nos pro ſummo bibere. nulli relerimus poſtea.
Namque ædepol, quamvìs deſubito vel cadus verti poteſt.
SA. Quid igitur? quanquam gravatus fuiſli, non nocuit tamen.
Age tibicen, quando bibiſti, refer ad labias tibias,
Suffla celeriter tibi buccas, quaſi proſerpens beſtia.
Age dum, Stiche; uter demutaſſit, poculo multabitur.
" *ST.* Bonum jus dicis. IMPETRARE oportet, quia
" æquum poſtulas.
Age ergo obſerva: ſi peccaſſis, multam hic retinebo illico.
SA. Optimum atque æquiſſimum oras. *ST.* hem tibi! hoc primum omnium.
" HÆC FACETIA'ST, amare inter ſe rivales duos;
" Uno cantharo potare, & unum ſcortum ducere.
Hoc memorabil'eſt: ego tu ſum, tu es ego: unianimi ſumus:
Unam amicam amamus ambo: mecum ubi eſt, tecum eſt tamen.
Tecum ubi autem eſt, mecum ibi autem eſt: neuter ntri invidet.
SA. Ohe, jam ſatis. nolo obſcæves: catuli ut ludunt, nunc volo.
Vin' amicam huc evocemus? ea ſaltabit. *ST.* cenſeo.
SA. Mea ſuavis, amabilis, amœna Stephanium, ad amores tuos
Foras egredere, ſatis mihi pulcra es. *ST.* enim *mihi* pulcherrima.
SA. Fac nos hilaros hilariores operâ atque adventu tuo.
Peregre advenientes te expetimus, Stephaniſcidium, mel meum;
Si amabilitas tibi noſtra placet, ſi tibi ambo accepti ſumus.

SCENA QUINTA.

STEPHANIUM, SAGARINUS, STICHUS.

STEPHANIUM.

MOREM vobis geram, meæ deliciæ. nam ita me Venus amœna amet,
Ut ego hìc jamdudum exîſſem ſimitu vobiſcum foras,
Niſi me vobis exornarem. nam ITA EST INGENIUM muliebre,
Bene cum lauta eſt, terſa, ornata, ficta eſt; infecta eſt tamen.
Nimiòque ſibi mulier meretrix repperit odium ocyùs
Suâ immunditiâ, quàm in perpetuum ut placeat munditiâ ſuâ.
SA. Nimiùm lepidè fabulata eſt. *ST.* Veneris mera eſt oratio,
Sagarine. *SA.* quid eſt? *ST.* totus doleo. *SA.* totus? tanto miſerior.
STE. Utrubi accumbo? *SA.* utrubi tu vis? *STE.* cum ambobus volo: nam ambos amo.
ST. Vapulat peculium: actum eſt, fugit hoc libertas caput.
STE. Date mihi locum, ubi accumbam, amabó. ſiquidem placeo: tum mihi
Cupio cum utroque mihi eſſe bene. *ST.* diſpereo! *SA.* quid ais? *ST.* quid, ego!
SA. Ita me dî ament, nunquam enim fiet hodie, hæc quin ſaltet tamen.
Age mulſa mea! ſuavitudo! ſalta: ſaltabo ego ſimul.
ST. Nunquam ædepol me iſtôc vinces, quin ego tibi pruriam.
STE. Siquidem mihi ſaltandum eſt, tum vos date, bibat, tibicini.
ST. Et quidem nobis. *SA.* tene, tibicen, primum; poſtidea loci
Si hoc eduxeris, proinde ut conſuetus antehac, celeriter
Lepidam & ſuavem cantationem aliquam occipito cinædicam,
Ubi perpruriſcamus uſque ex unguiculis. inde huc aquam.

SCENA SEXTA.

EIDEM.

SAGARINUS.

TENE tu hoc, educe: dudum haud placuit potio:
Nunc minùs gravatè jam accipit, tene tu. interim
Meus oculus! da mihi ſuavium, dum illic bibit.
Proſtibili eſt autem ſtantem ſtanti ſavium
Dare amicum amicæ. euge euge! ſic furi datur.
Quid igitur? quanquam gravatus, non nocuit tamen.
Age, jam infla buccas. *STI.* nunc jam aliquid ſuaviter!
Redde cantionem veteri pro vino novam.

SCENA SEPTIMA.

EIDEM.

SAGARINUS.

QUI Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere poſſiet?
Si iſtôc me vorſu viceris, alio me provocato:
Fac tu hôc modo. *ST.* at tu hôc modo. *SA.* babæ! *ST.* tatæ! *SA.* papæ! *ST.* pax.
SA. Nunc pariter ambo. omnes voco cinædos contrá.
Satis eſſe nobis non magìs potis eſt, quàm fungo imber.
Intrò hinc abeamus, nunc jam ſaltatum ſatìs pro vino'ſt.
Vos ſpectatores, plaudite! atque ite ad vos comiſſatum.

FINIS STICHI.

M. ACCII PLAUTI

TRINUMMUS.

PERSONÆ.

PROLOGUS. LUXURIA, INOPIA.

CHARMIDES mercator Athenienſis.
LESBONICUS filius Charmidis.
STASIMUS ſervus Lesbonici.
CALLICLES Athenienſis, amicus Charmidis & Lesbonici.
MEGARONIDES amicus Calliclis & Charmidis.
PHILTO ſenex.
LYSITELES filius Philtonis.
SYCOPHANTA.

PERIOCHA ACROSTICHA.

THESAURUM abſtruſum abiens peregre Charmides,
Rémque omnem amico Callicli mandat ſuo.
Iſtôc abſente malè rem perdit filius.
Nam & ædis vendit: has mercatur Callicles.
Virgo indotata ſoror iſtius poſcitur:
Minùs quò cum invidiâ ei det dotem Callicles,
Mandat, qui dicat aurum ferre ſe à patre.
Ut venit ad ædis, hunc deludit Charmides
Senex, ut rediit; cujus nubunt liberi.

PROLOGUS.

LUXURIA & INOPIA.

SEQUERE me, mea gnata, ut munus fungaris tuum.
IN. Sequor. ſed finem fore quem dicam, neſcio.
LU. Adeſt. hem! illæ ſunt ædes: I intrò nunc jam!
Nunc, ne quis erret voſtrûm, paucis in viam
Deducam, ſiquidem operam dare promittitis.
Nunc igitur primum, quæ ego ſim, & quæ illa hæc ſiet,
Huc quæ abiit intrò, dicam, ſi animum advortitis.
Primùm mihi PLAUTUS nomen LUXURIÆ indidit:
Tum hanc mihi gnatam gnatam eſſe voluit INOPIAM.
Sed ea huc quid introierit impulſu meo,
Accipite, & date vacivas auris, dum eloquor.
Adoleſcens quidam eſt, qui in hiſce habitat ædibus:
Is rem paternam me adjutrice perdidit.
Quoniam ei, qui me aleret, nihil video eſſe reliqui,
Dedi meam gnatam, quîcum ætatem exigat.
Sed de argumento ne exſpectetis Fabulæ:
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.
Huic nomen Græcè eſt THESAURO Fabulæ:
Philemo ſcripſit, Plautus vertit barbarè:
Nomen TRINUMMO fecit. nunc hoc vos rogat,
Ut liceat poſſidere hanc nomen Fabulam.
Tantum eſt. valete, adeſte cum ſilentio.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

MEGARONIDES.

NÆ AMICUM CASTIGARE ob meritam noxiam,
Immune eſt facinus; verùm in ætate utile
Et conducibile. nam ego amicum hodie meum
Concaſtigabo pro commeritâ noxiâ,
Invitus, nî me id invitet ut faciam fides.
Nam hic nimiùm morbus mores invaſit bonos,
Ita plerique omnis jam ſunt intermortui.
Sed dum illi ægrotant, interim mores mali
Quaſi herba irrigua ſuccreverunt uberrimé.
“ NEQUE QUICQUAM hic vile nunc eſt, niſi mores mali.
“ Eorum licet jam meſſem metere maximam, .
“ NIMIOQUE hic pluris pauciorum gratiam
“ Faciunt pars hominum, quàm id, quod proſit pluribus.
“ Ita vincunt illud conducibile gratiæ;
“ Quæ in rebus multis obſtant, odioſæque ſunt,
“ Remoráque faciunt rei privatæ & publicæ.
Qui admiſit in ſe culpam caſtigabilem.
Aggrediar hominem. *CA.* cuja vox prope me ſonat
ME. Tui benevolentis, ſi ita es, ut ego volo:
Sin aliter es, inimici atque irati tibi.
CA. O amice, ſalve, atque æqualis! ut vales
Megaronides? *ME.* & tu ædepol ſalve, Callicles!
Valén'? valuiſtín'? *CA.* valeo, & valui rectiús.
ME. Quid agit tua uxor? ut valet? *CA.* pluſquam ego volo.
ME. Bene hercle eſt, illam tibi bene valere & vivere.
CA. Credo hercle te gaudere, ſi quid mihi mali eſt.
ME. Omnibus amicis quod mihi eſt, cupio eſſe idem.
CA. Eho, tua uxor quid agit? *ME.* immortalis eſt.
Vivit, victuráque eſt. *CA.* bene hercle nuncias,
Deóſque oro, ut vitæ tuæ ſuperſtes ſuppetat.
ME. Dum quidem hercle tecum nupta ſit, ſanè velim.
CA. Vin' commutemus? tuam ego ducam, & tu meam?
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
ME. Neque enim tu, credo, mihi imprudenti obrepſeris.
CA. Næ tu hercle faxo haud ſcies, quam rem egeris.
ME. Habeas, ut nactus: NOTA MALA res, optuma'ſt.
Nam ego nunc ſi ignotam capiam, quid agam, neſciam.
CA. Ædepol, PROINDE UT BENE vivitur, diu vivitur.
ME. Sed hoc animum advorte, atque aufer ridicularia:
Nam ego deditâ operâ huc ad te advenio. *CA.* quid venis?

SCENA SECUNDA.

CALLICLES, MEGARONIDES.

CALLICLES.

LAREM coronâ noſtrum decorari volo.
Uxor! venerare; ut nobis hæc habitatio
Bona, fauſta, felix, fortunatáque eveniat
Téque ut, quàm primum poſſim, videam emortuam.
ME. Hic ille eſt, ſeneçtâ ætate qui factus eſt puer,

ME. Malis

ME. Malis te ut verbis multis multùm objurgitem.
CA. Méu'? *ME.* num quis eſt hìc alius præter me atque te?
CA. Nemo eſt. *ME.* Quid igitur rogitas, téne objurgitem?
Niſi túte mihi me cenſes dicturum malé.
Nam ſi in te ægrotant artes antiquæ tuæ,
Sive immutare vis ingenium moribus;
Aut ſi demutant mores ingenium tuum,
Neque eos antiquos ſervas, aſt captas novos,
Omnibus amicis morbum tu incuties gravem,
Ut te videre audiréque ægroti ſient.
CA. Quî in mentem venit tibi iſtæc dicta dicere?
" *ME.* Quia OMNES BONOS BONASQUE accu-" tare addecet,
" Suſpicionem & culpam ut ab ſe ſegregent.
CA. Non poteſt utrumque fieri. *ME.* quapropter? *CA.* rogas?
" NE ADMITTAM culpam, ego meo ſum promus " pectori:
" SUSPICIO EST in pectore alieno ſita.
Nam nunc ego ſi te ſurripuiſſe ſuſpicer
Iovi coronam de capite, è Capitolio,
Quod in culmine aſtat ſummo: ſi id non feceris,
Atque id tamen mihi lubeat ſuſpicarier,
Quî tu id prohibere me potes, ne ſuſpicer?
Sed iſtuc negotii ſcire cupio, quicquid eſt.
ME. Habén' tu amicum aut familiarem quempiam,
Cui pectus ſapiat? *CA* ædepol haud dicam dolo;
Sunt, quos ſcio eſſe amicos: ſunt, quos ſuſpicor:
Sunt, quorum ingenia atque animos non poſſum noſcere,
Ad amici partem, an ad inimici perveniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certiſſimus.
Si quid ſcis me feciſſe inſcitè aut improbè,
Si id me non accuſas, túte ipſe objurgandus es. *ME.* ſcio:
Et, ſi aliâ huc causâ ad te adveni, æquum poſtulas.
CA. Exſpecto, ſi quid dicas. *ME.* primùm dum omnium,
Malè dictitatur tibi vulgò in ſermonibus:
Turpilucricupidum te vocant cives tui.
Tum autem ſunt alii, qui te vulturium vocant:
Hoſtéſne an cives comedis, parvipendere.
Hæc cùm audio in te dicier, excrucior miſer.
CA. Eſt, atque non eſt, mihi in manu, Megaronides.
Quin dicant, non eſt: meritò ut ne dicant, id eſt.
ME. Fuſtne hic tibi amicus Charmides? *CA.* eſt, & fuit.
Id ita eſſe ut credas, rem tibi aucturem dabo.
Nam poſtquam hic ejus rem confregit filius,
Vidétque ipſe ad paupertatem protractum eſſe ſe,
Suámque filiam eſſe adultam virginem,
Simul ejus matrem, ſuámque uxorem mortuam;
Quoniam hinc iturus eſt ipſe in Seleuciam,
Mihi commendavit virginem gnatam ſuam,
Et rem ſuam omnem, & illum corruptum filium.
Hæc, ſi mihi inimicus eſſet, credo, haud crederet.
ME. Quid tu adoleſcentem, quem eſſe corruptum vides,
Qui tuæ mandatus eſt fidei & fiduciæ,
Quin eum reſtituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto æquius,
Si quî probiorem facere poſſis, non utì
In eandem túte accederes infamiam,
Maláſque ut ejus cum tuo miſceres malo.
CA. Quid feci? *ME.* quod homo nequam. *CA.* non iſtuc meum eſt.
ME. Emiſtin' de adoleſcente has ædes? quid taces?
Ubi nunc túte habitas. *CA.* emi, atque argentum dedi
Minas quadraginta adoleſcenti ipſi in manum.
ME. Dediſti argentum? *CA.* factum: neque facti piget.
ME. Ædepol fidei adoleſcentem mandatum malæ!
Dediſtíne hôc pacto ei gladium, quî ſe occideret?
Quid ſecus eſt, aut quid intereſt dare te in manus
Argentum amanti homini adoleſcenti, animi impoti,
Quî exædificaret ſuam inchoatam ignaviam?
CA. Non ego illi argentum redderem? *ME.* non redderes:
Neque de illo quicquam neque emeres, neque venderes,
Nec, quî deterior eſſet, faceres copiam.
Inconciliáſtin' eum, qui mandatu'ſt tibi?
Ille qui mandavit, eum exturbáſti ex ædibus?
Ædepol mandatum pulcre, & curatum probé.
Crede huic túte: ſuam jam melius rem geſſerit.
CA. Subigis maledictis me tuis, Megaronides,
Novo modo adeò, ut quod meæ concreditum eſt
Taciturnitati clàm, fidei & fiduciæ,
Ne enunciarem cuiquam, neu facerem palàm;
Utì mihi neceſſe ſit jam id tibi concredere.
ME. Mihi quod credideris, ſumes, ubi poſiveris.
CA. Circumſpice dum te, ne quis adſit arbiter
Nobis: & quæſo identidem circumſpice.
ME. Auſculto, ſi quid dicas. *CA.* ſi taceas, loquar.
Quoniam hinc eſt profectus peregre Charmides,
Theſaurum mihi demonſtravit in hiſce ædibus,
Hic in conclavi quodam. ſed circumſpice!
ME. Nemo eſt. *CA.* nummorum Philippeûm ad tria millia.
Id ſolus ſolum, per amicitiam & per fidem,
Flens me obſecravit, ſuo ne gnato crederem,
Néve cuiquam, unde ad eum id poſſet permanaſcere.
Nunc ſi ille huc ſalvus revenit, reddam ſuum ſibi.
Si quid eo fuerit, certò illius filiæ,
Quæ mihi mandata eſt, habeo dotem unde dem,
Ut eam in ſe dignam conditionem collocem.
ME. Prò dî immortales! verbis paucis quàm citò
Alium feciſti me! alius ad te veneram.
Sed ut occepiſti, perge porrò proloqui.
CA. Quid tibi ego dicam? quî illius ſapientiam
Et meam fidelitatem, & celata omnia
Penè ille ignavus funditus peſſum dedit!
ME. Quî dum? *CA.* quia rure dum ſum ego unos ſex dies,
Me abſente atque inſciente, inconſultu meo,
Ædes venales haſce inſcribit literis.
ME. Adeſurivit magìs, & inhiavit acriùs
Lupus. obſervavit, dum dormitaret canes,
Gregem univerſum voluit totum avertere.
CA. Feciſſet ædepol, nî hæc præſentiſſet canes.
Sed nunc rogare ego viciſſim te volo,
Quid fuit officium meum me facere, face ſciam.
Utrùm indicare me ei theſaurum æquum fuit,
Adversùm quàm ejus me obſecraviſſet pater;
An ego alium dominum paterer fieri hiſce ædibus?
Qui emiſſet, ejus eſſétne ea pecunia?
Emi egomet potiùs ædis, argentum dedi
Theſauri causâ, ut ſalvum amico traderem.
Neque adeò haſce emi mihi nec uſuræ meæ:
Illi redemi rurſum: à me argentum dedi.
Hæc ſunt, ſeu rectè, ſeu perversè facta ſunt;
Egomet feciſſe confiteor, Megaronides.
Hem mea malefacta! hem meam avaritiam tibi!
Haſcine me propter res maledicta differunt?
ME. Pauſa! viciſti caſtigatorem tuum.
Occlûſti linguam: nihil eſt, quî reſpondeam.
CA. Nunc ego te quæſo, ut me operâ & conſilio juves,
Communicéſque hanc mecum meam provinciam.
ME. Polliceor operam. *CA.* ergo ubi eris paulò póſt? *ME.* domi.
CA. Nunquid vis? *ME.* cures tuam fidem. *CA.* fit ſeduló.
ME. Sed quid ais? *CA.* quid vis? *ME.* ubi nunc adoleſcens habet?
CA. Poſticulum hoc recepit, cùm ædis vendidit.
ME. Iſtuc volebam ſcire. i ſanè nunc jam.
Sed quid ais? *CA.* quid? *ME.* nunc virgo nempe apud te eſt. *CA.* ita, eſt:
Juxtáque eam curo cum meâ. *ME.* rectè facis.
CA. Num, priuſquam abeo, me rogaturus? *ME.* vale.
Nihil eſt profectò ſtultius neque ſtolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magìs,
Neque confidentiloquius, neque perjurius,
Quàm urbani aſſidui cives, quos ſcurras vocant.
Atque egomet me adeò cum illis unà ibidem traho,
Qui illorum verbis falſis acceptor fui:
Qui omnia ſe ſimulant ſcire, nec quicquam ſciunt.
Quod quiſque in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt.
Sciunt id, quod in aurem rex reginæ dixerit:
Sciunt, quod Juno fabulata eſt cum Jove:

Quæ neque futura, neque facta ſunt, tamen illi ſciunt.
Falſón' an verò laudeat, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt; dum illud, quod lubeat, ſciant.
Omnes mortales hunc aichant Calliclem
Indignum civitate hâc eſſe & vivere,
Bonis qui hunc adoleſcentem evertiſſet ſuis.
Ego de eorum verbis famigeratorum inſcius
Proſilui amicum caſtigatum innoxium.
Quòd ſi exquiratur uſque ab ſtirpe auctoritas,
Unde quicquid auditum dicant, niſi id appareat,
Famigeratori res ſit cum damno & malo:
Hoc ita ſi fiat, publico fiat bono.
Pauci ſint faxim, qui ſciant, quod neſciunt,
Occluſioremque habeant ſtultiloquentiam.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

LYSITELES.

MULTAS res ſimitu in meo corde verſo, multum in cogitando
Dolorem indipiſcor: egomet me concoquo, & macero, & defatigo.
Magiſter mihi exercitor animus hinc eſt. ſed hoc non liquet,
Nec ſatis cogitatum eſt, utram potiùs harum mihi artem expeteſſam,
Utram ætati agundæ arbitrer firmiorem: amorin' me, an rei
Obſequi potiùs par ſiet: utrâ in parte plus voluptatis ſit vitæ,
Ad ætatem agundam de hâc re mihi ſatis haud liquet. niſi hoc
Sic faciam opinor: utramque rem ſimul exputem: judex ſim,
Reúſque ad eam rem. ita faciam: ita placet: omnium primùm
Amoris artes eloquar, quemadmodum expediant. NUNQUAM
AMOR QUEMQUAM niſi cupidum hominem poſtulat ſe in plagas
Conjicere: eos cupit, eos conſectatur, ſubdolè blanditur: ab re
Conſulit blandiloquentulus, harpago, mendax, cuppes, avarus,
Elegans, deſpoliator, latebricolarum hominum corruptor,
Blandus, inops, celati indagator. nam qui ab eo, quod amat,
Quàm extemplo ſaviis ſagittatis percuſſus eſt, illico res foras
Labitur, liquitur. Da mihi hoc, mel meum, ſi me amas, ſi audes.
Ibi ille cuculus; Ocelle mî, fiat! & iſtuc, & ſi amplius vis dari,
Dabitur. ibi illa pendentem ferit: jam amplius orat. non ſat
Id eſt mali, nî amplius etiam, quod ebibit, quod comeſt,
Quod facit ſumpti. nox datur? ducitur familia tota;
Veſtiſpicæ, unctor, auri cuſtos, flabelliferæ, ſandaligerulæ,
Cantrices, ciſtellatrices, nuncii, renuncii, raptores panis & peni.
Fit ipſe, dum illis comis eſt, inops amator. hæc ego cùm ago
Cum meo animo, & recolo, ubi qui eget, quàm pretii ſit parvi; apage te,
Amor: non places, nihil te utor: quanquam ILLUD EST DULCE, eſſe & bibere.
"AMOR AMARA DAT tibi ſatìs, quod ægre ſit. fu-"git forum, fugat tuos
"Cognatos, fugat ipſe ſe à ſuo contuitu.
"Neque enim eum ſibi amicum volunt dici. MILLE "modis amor ignorando'ſt:
"Procul adhibendus eſt, atque abſtinendus. nam QUI "IN AMOREM
"PRÆCIPITAVIT, pejus perit, quàm ſi ſaxo ſa-"liat. apage ſis amor:
Tuas res tibi habe. Amor, mihi amicus ne fuas unquam. ſunt tamen,
Quos miſeros maléque habeas, quos tibi obnoxios feciſti.
Certum'ſt ad frugem applicare animum: quanquam ibi animo
Labos grandis capitur. boni ſibi hæc expetunt, rem, fidem, honorem,
Gloriam & gratiam. hoc probis pretium'ſt: eò mihi magìs lubet
Cum probis potiùs, quàm cum improbis vivere vanidicis.

SCENA SECUNDA.

PHILTO, LYSITELES.

PHILTO.

QUO illic homo foras ſe penetravit ex ædibus? *LY.* pater, aſſum.
Impera quodvis: neque tibi ero in morâ, neque latebroſè me abs tuo
Conſpectu occultabo. *PH.* feceris par tuis cæteris factis, patrem
Tuum ſi percoles. Per pietatem! nolo ego cum improbis te viris,
Gnate mî, neque in viâ, neque in foro ullum ſermonem exſequi.
"NOVI EGO HOC ſeculum, moribus quibus ſit. malus bonum, malum
Eſſe volt, ut ſit ſui ſimilis: turbant, miſcent mores mali; rapax,
Avarus, invidus: ſacrum profanum, publicum privatum habent:
Hiulca gens. hæc ego doleo: hæc ſunt, quæ me excruciant.
Hæc dies noctéſque tibi canto, ut caveas. quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quò manus abſtineant:
Cætera, rape, trahe, fuge, late. lacrumas hæc mihi, cùm video,
Eliciunt. quia ego ad hoc genus hominum duravi. quin priùs
"Me ad plures penetravi? nam HI MORES MAJO-"RUM laudant:
"Eoſdem lutulant, quos collaudant. hiſce ego te artibus gratiam
Facio neu colas, neu imbuas ingenium. meo modo, & moribus vivito
Antiquis. quæ ego tibi præcipio, ea facito. nihil ego iſtos
Moror fatuos mores, & turbidos, quibus boni dedecorant ſe.
Hæc tibi, ſi mea imperia capeſſes, multa bona in pectore conſident.
LY. Semper ego uſque ad hanc ætatem ab ineunte adoleſcentiâ,
Tuis ſervivi ſervitutem imperiis & præceptis, pater.
Pro ingenio, ego me liberum eſſe ratus ſum: pro imperio tuo,
Meum animum tibi ſervitutem ſervire, æquum cenſui.
"*PH.* Qui homo cum animo indè ab ineunte ætate "depugnat ſuo,
"Utrum is itáne eſſe mavelit, ut eum animus æquum "cenſeat;
"An ita potiùs, ut parentes eum eſſe & cognati ve-"lint:
"Si animus hominem perpulit, actum eſt, animo ſer-"vibit; non ſibi.
"Sin ipſe animum perpulit; dum vivit, victor victo-"rum cluet.
"TU SI ANIMUM VICISTI, potiùs quàm animus "te, eſt, quod gaudeas.
"NIMIO SATIUS eſt, ut opu'ſt, te ita eſſe, quàm "ut animo lubet.
"Qui animum vincunt, quàm quos animus, ſemper "probiores cluent.
LY. iſtæc ego mihi ſemper habui ætati tegumentum meæ,

Ne

Ne penetrarem me uſquam, ubi eſſet damni conciliabulum:
Ne noctu irem obambulatum, neu ſuum adimerem alteri.
Neu tibi ægritudinem, pater, parerem, parſi ſeduló.
Sarta tecta tua præcepta uſque habui meâ modeſtiâ.
PH. Quid exprobras? bene quod feciſti, tibi feciſti, non mihi.
Mihi quidem ætas acta eſt ferme: tuâ iſtuc refert maximé.
" Is PROBUS EST, quem non pœnitet, quàm probus " ſit & frugi bonæ.
" QUI ipſus ſibi ſatis placet, nec probus eſt nec frugi " bonæ.
" BENEFACTA benefactis aliis pertegito, ne per" pluant.
" QUI IPSUS USE contemnit, in eo eſt indoles in" duſtriæ.
LY. Ob eam rem hæc, pater, autumavi: quia res quædam'ſt, quam volo
Ego me abs te exorare. *PH.* quid id eſt? veniam jam dare geſtio.
LY. Adoleſcenti huic genere ſummo, amico atque æquali meo,
Minùs qui cautè & cogitatè ſuam rem tractavit, pater,
Bene volo ego illi facere, ſi tu non nevis. *PH.* nempe de tuo.
LY. De meo: nam quod tuum'ſt, meum'ſt: omne meum eſt autem tuum.
PH. Quid is, egétne? *LY.* eget. *PH.* habuítne rem? *LY.* habuit. *PH.* quî eam perdidit?
Publicíſne affinis fuit, an maritumis negotiis?
Mercaturámne, an venales habuit, ubi rem perdidit?
LY. Nihil iſtorum. *PH.* quid igitur? *LY.* per comitatem ædepol, pater.
Præterea aliquantum animi cauſâ in deliciis diſperdidit.
PH. Ædepol hominem prædicatum ferme familiariter.
Qui quidem nuſquam per virtutem rem confregit, atque eget,
Nihil moror eum tibi eſſe amicum cum ejuſmodi virtutibus.
LY. Quia ſinè omni malitiâ eſt, tolerare egeſtatem ejus volo.
PH. DE MENDICO malè meretur, qui ei dat, quod edit, aut quod bibat.
Nam & illud, quod dat, perdit, & illi producit vitam ad miſeriam.
Non eò hoc dico, quin, quæ tu vis, ego velim, & faciam lubens:
Sed ego hoc verbum cùm illi cuidam dico, præmonſtro tibi,
" Ut ITA TE aliorum miſereſcat, ne tui alios miſe" reat.
LY. Deſerere illum, & dejuvare in rebus adverſis pudet.
" *PH.* Pol PUDERE QUAM pigere præſtat, totidem " literis.
" *LY.* Ædepol, deûm virtute dicam, pater, & majo" rum, & tuâ,
" Multa bona bene parta habemus. BENE SI amico " feceris,
" Ne pigeat feciſſe: ut potiùs pudeat, ſi non feceris.
PH. De magnis divitiis ſi quid demas, plus fit, an minus?
" *LY.* Minus, pater. ſed CIVI IMMUNIFICO SCIS " quid cantari ſolet?
" Quod habes, ne habeas: & illud quod nunc non ha" bes, habeas malum:
Quandoquidem nec tibi bene eſſe potes pati, nec alteri.
PH. Scio equidem iſtuc ita ſolere fieri. verùm, gnate mî,
" IS EST IMMUNIS, cui nihil eſt, quî munus fun" gatur ſuum.
LY. Deûm virtute habemus, & quî noſmet utamur, pater,
Et aliis quî comitati ſimus benevolentibus.
PH. Non ædepol tibi pernegare poſſum quicquam, quod velis.
Cujus egeſtatem tolerare vis? loquere audacter patri.
LY. Lesbonico huic adoleſcenti, Charmidæ filio,
Qui illìc habitat. *PH.* qui comedit, quod fuit, quod non fuit?
" *LY.* Ne opprobra, pater. MULTA EVENIUNT homini, quæ vult, quæ nevult.
PH. Agedum eloquere. quid dare illi nunc vis? *LY.* nihil quicquam, pater.
" SAPIENTIÆ ÆTAS condimentum'ſt: SAPIENS " ætati cibus eſt.
PH. Mentire ædepol, gnate! atque id nunc facis haud conſuetudine
" Nam SAPIENS quidem pol ipſe fingit fortunam ſibi.
Eò ne-multa quæ nevolt eveniunt, niſi fictor malus ſiet.
Multâ eſt operâ opus ficturæ, qui ſe fictorem probum
Vitæ agendæ eſſe expetit. *LY.* ſed hic admodum adoleſcentulus.
" *PH.* NON ÆTATE, verùm ingenio adipiſcitur ſa" pientia.
LY. Tu modò ne me prohibeas accipere, ſi quid det mihi.
PH. An eo egeſtatem ejus tolerabis, ſi quid ab illo acceperis?
LY. Eo, pater. *PH.* pol ego iſtam volo me rationem edoceas. *LY.* licet.
Scíu' tu illum quo genere gnatus ſit? *PH.* ſcio, apprime probo.
LY. Soror illi eſt adulta virgo grandis: eam cupio, pater,
Ducere uxorem. *PH.* ſinè dote? *LY.* ſinè dote. *PH.* uxorem? *LY.* ita.
Tuâ re ſalvâ. hôc pacto ab illo inibis ſummam gratiam:
Neque commodiùs ullo pacto ei poteris auxiliarier.
PH. Egóne indotatam te uxorem ut patiar? *LY.* patiundum eſt, pater:
Et eo pacto addideris noſtræ lepidam famam familiæ.
PH. Multa ego poſſum docta dicta & quamvis facundè loqui:
Hiſtoriam veterem atque antiquam hæc mea ſenectus ſuſtinet:
Verùm ego quando te & amicitiam & gratiam in noſtram domum
Video allicere, etſi adverſatus tibi fui, iſtàc judico.
Tibi permitto, poſce, duce. *LY.* dî te ſervaſſint mihi.
Sed adde ad iſtam gratiam unum. *PH.* quid id eſt autem unum? *LY.* eloquar
Tûte ad eum adeas, tûte concilies, tûte poſcas. *PH.* eccere.
LY. Nimio citiùs tranſiges: firmum omne erit, quod tu egeris.
Gravius erit tuum unum verbum ad eam rem, quàm centum mea.
PH. Ecce autem in benignitate hoc repperi negotium.
Dabitur opera. *LY.* lepidus vivis. hæ ſunt ædes: hic habet.
Lesbonico eſt nomen: age rem cura: ego te opperiar domi.

SCENA TERTIA.

PHILTO.

NON optuma hæc ſunt, neque ut ego æquum cenſeo.
Verùm meliora ſunt, quàm quæ deterrima.
Sed hoc unum conſolatur me atque animum meum,
Quia, QUI NIHIL ALIUD, niſi quod ſibi ſoli placet,
" Conſulit advorsùm filium, nugas agit:
" Miſer ex animo fit: factiùs nihilo facit.
" Suæ ſenectuti is acriorem hiemem parat,
Cùm illanc importunam tempeſtatem concies.
Sed aperiuntur ædes, quò ibam: commodò
Ipſe exit Lesbonicus cum ſervo foras.

SCENA QUARTA.

LESBONICUS, STASIMUS, PHILTO.

LESBONICUS.
Minus quindecim dies ſunt, cùm pro hiſce ædibus
Minas quadraginta accepiſti à Callicle.
Eſtne hoc, quod dico, Staſime? ST. cùm conſidero,
Meminiſſe videor fieri. LE. quid factum eſt eo?
ST. Comeſum, expotum, exutum, elotum in balneis.
Piſcator, piſtor abſtulit, lanii, coqui,
Olitores, myropolæ, aucupes. conſit citò,
Quàm ſi tu objicias formicis papaverem.
LE. Minus hercle in hiſce rebus ſumptum eſt ſex minis.
ST. Quid, quod dediſti ſcortis? LE. ibidem unà traho.
ST. Quid, quod ego defraudavi? LE. hem! iſta ratio maxuma eſt.
ST. Non tibi illud apparere, ſi ſumas, poteſt:
Niſi tu immortale rere eſſe argentum tibi.
Serò atque ſtultè, priùs quod cautum oportuit,
Poſtquam comedit rem, pòſt rationem putat.
LE. Nequaquam argenti ratio comparet tamen.
ST. Ratio quidem hercle apparet. argentum οἴχεται.
Minas quadraginta accepiſti à Callicle,
Et ille ædis abs te accepit mancupio. LE. admodum.
PH. Pol, opinor, affinis noſter ædes vendidit.
Pater cùm peregre veniet, in portâ eſt locus:
Niſi fortè in ventrem filio correpſerit.
ST. Trapezitæ mille drachumarum Olympicûm,
Quas de ratione debuiſti, redditæ.
LE. Nempe quas ſpopondi. ST. imò, quas dependi, inquito.
Quas ſponſione pronuper tu exactus es
Pro illo adoleſcente, quem tu aiebas eſſe divitem.
LE. Factum. ST. ut quidem illud perierit. LE. factum id quoque eſt.
Nam nunc eum vidi miſerum, & me ejus miſeritum'ſt.
ST. Miſeret te aliorum, tui te nec miſeret, nec pudet.
PH. Tempus adeundi eſt. LE. éſtne hic Philto, qui advenit?
Is hercle eſt ipſus. ST. ædepol næ ego iſtum velim
Meum fieri ſervum cum ſuo peculio.
PH. Herum atque ſervum plurimùm Philto jubet
Salvere, Leſbonicum & Staſimum. LE. dî duint
Tibi, Philto, quæcunque optes. quid agit filius?
PH. Bene vult tibi. LE. ædepol mutuum mecum facit.
"ST. Nequam illud verbum'ſt, Bene vult, niſi
"quî bene facit.
Ego quoque volo eſſe liber; nequicquam volo:
Hic poſtulet frugi eſſe; nugas poſtulet.
PH. Meus gnatus me ad te miſit, inter ſe atque vos
Affinitatem ut conciliarem & gratiam.
Tuam vult ſororem ducere uxorem. & mihi
Sententia eadem'ſt, & volo. LE. hau! noſco tuum:
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.
PH. Homo ego ſum, homo tu es: ita me amabit Jupiter!
Neque te deriſum veni, neque dignum puto.
Verùm hoc, ut dixi, meus me oravit filius,
Ut tuam ſororem poſcerem uxorum ſibi.
LE. Mearum rerum me noviſſe æquum'ſt ordinem.
Cum veſtris noſtra non eſt æqua factio.
Affinitatem vobis aliam quærite.
ST. Satin' tu ſanus mentis aut animi tui,
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi
Ferentarium eſſe amicum inventum intellego.
LE. Abin' hinc dierectè? ST. ſi hercle ire occipiam, vetes.
LE. Niſi quid me aliud vis, Philto, reſpondi tibi.
PH. Benigniorem, Leſbonice, te mihi,
Quàm nunc experior eſſe, confido fore:
"Nam & ſtulte facere, & ſtultè fabularier,
"Utrumque, Leſbonice, in ætate haud bonum'ſt.
ST. Verum hercle hic dicit. LE. oculum ego effodiam tibi,
Si verbum addideris. ST. hercle quin dicam tamen.
Nam ſi ſic non licebit, luſcus dixero.
PH. Ita tu nunc dicis non eſſe æquiparabiles
Veſtras cum noſtris factiones atque opes?
LE. Dico. PH. quid? nunc ſi in ædem ad cœnam veneris,
Atque ibi opulentus tibi par fortè ut venerit,
Appoſita ſit cœna, popularem quam vocant,
Si illi congeſtæ ſint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illi congeſtum ſiet,
Edíſne, an incœnatus cum opulento accubes?
LE. Edim, niſi ille vetet. ST. at pol ego, etiamſi vetet,
Edim, atque ambabus malis expletis vorem:
Et quod illi placeat, præripiam potiſſimum:
Neque illi concedam quicquam de vitâ meâ.
"Verecundari neminem apud menſam decet,
Nam ibi de divinis atque humanis cernitur.
PH. Rem fabulare. ST. non tibi dicam dolo:
Decedam ego illi de viâ, de ſemitâ,
De honore populi: verùm quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longè, niſi me pugnis vicerit.
Cœna hæc annona eſt ſinè ſacris hæreditas.
"PH. Semper tu hoc facito, Leſbonice, cogites,
"Id optimum eſſe, tûte uti ſis optimus:
"Si id nequeas, ſaltem ut optimis ſis proximus.
Nunc conditionem hanc, quam ego fero, & quam abs te peto,
Dare atque accipere, Leſbonice, te volo.
Dei divites ſunt, deos decet opulentia
"Et factiones. verùm nos homunculi
"Salillum animæ quicùm extemplo amiſimus,
"Æquo mendicus atque ille opulentiſſimus
"Cenſetur cenſu ad Acherontem mortuus.
ST. Mirum, nî tu illuc tecum divitias feras.
Ubi mortuus ſis, ita ſis, ut nomen cluet.
PH. Nunc ut ſcias hìc factiones atque opes
Non eſſe, neque nos tuam negligere gratiam,
Sinè dote poſco tuam ſororem filio.
Quæ res bene vortat! habeón' pactam? quid taces?
ST. Prò dî immortales, conditionem quojuſmodi?
PH. Quin fabulare. Dî bene vortant! ſpondeo.
ST. Eheu! ubi uſus nihil erat dicto, Spondeo
Dicebat: nunc hìc, cùm opus eſt, non quit dicere.
LE. Cùm affinitate veſtrâ me arbitramini
Dignum, habeo vobis, Philto, magnam gratiam.
Sed etſi hercle graviter cecidit ſtultitia mea,
Philto; eſt ager ſub urbe hìc nobis, eum dabo
Dotem ſorori. nam is de ſtultitiâ meâ
Solus ſuperſit præter vitam reliquus.
PH. Profectò dotem nihil moror. LE. certum'ſt dare.
ST. Noſtrámne vis nutricem, here, quæ nos educat,
Abalienare à nobis? cave ſis feceris.
Quid edemus noſmet poſtea? LE. etiam tu taces?
Tibi ego rationem reddam? ST. planè periimus,
Niſi quid ego comminiſcor. Philto, te volo.
PH. Si quid vis, Staſime? ST. huc concede aliquantum. PH. licet.
ST. Arcanò tibi ego hoc dico, ne ille ex te ſciat,
Néve alius quiſquam. PH. crede audacter, quid lubet.
ST. Per deos atque homines dico, ne tu illunc agrum
Tuum ſiris unquam fieri, neque gnati tui.
Et rei argumentum dicam. PH. audire ædepol lubet.
ST. Primùm omnium, olim terra cùm proſcinditur,
In quinto quôque ſulco moriuntur boves.
PH. Apage. ST. Acherontis oſtium in noſtro'ſt agro.
Tum vinum, priuſquam coactum'ſt, pendet putidum.
LE. Conſuadet homini, credo, etſi ſceleſtus eſt,
At mihi infidelis non eſt. ST. audi cætera.
Poſt id, frumenti cùm alibi meſſis maxima'ſt,
Tribus tantis illi minus redit, quàm obſeveris.
PH. Hem! illic oportet obſeri mores malos,
Si in obſerendo poſſint interfieri.
ST. Neque unquam quiſquam eſt, cujus ille ager fuit,
Quin peſſùmè ei res vorterit, cujum fuit.
Alii exulatum abierunt, alii emortui,
Alii ſe ſuſpendere. hem! nunc hic cujus eſt,
Ut ad incitas redactus! PH. apage à me iſtum agrum!
ST. Magìs apage! dicas, ſi omnia à me audiveris.
Nam fulguritæ ſunt alternæ arbores.
Sues moriuntur anginâ acerrumé.

Oves

Oves ſcabræ ſunt, tam glabræ, hem! quàm hæc eſt manus.
Tum autem Syrorum, genus quod patientiſſimum eſt
Hominum, nemo extat, qui ibi ſex menſes vixerit:
Ità cuncti ſolſtitiali morbo decidunt.
PH. Credo ego illuc, Staſime, ita eſſe: ſed Campas genus
Multo Syrorum jam antidit patientiâ.
Sed iſte eſt ager profectò, ut te audivi loqui,
Malos in quem omnes publicè mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant inſulas,
Quò cuncti, qui ætatem egerunt caſtè ſuam,
Conveniant. contrà iſtôc detrudi maleficos
Æquum videtur, qui quidem iſtius ſit modi.
ST. Hoſpitium eſt calamitatis. quid verbis opu'ſt?
Quamvis malam rem quærens, illic reperias.
PH. At tu hercle & illi & alibi. *ST.* cave ſis dixeris,
Me tibi dixiſſe hoc. *PH.* dixiſti arcano ſatis.
ST. Quin hic quidem cupit illum ab ſeſe abalienarier;
Si quidem reperire poſſet, cujus os ſublinat.
PH. Meus quidem hercle nunquam fiet. *ST.* ſi ſapies quidem.
Lepidè hercle de agro ego hunc ſenem deterrui:
Nam quî vivamus, nihil eſt, ſi illum amiſerit.
PH. Redeo ad te, Lesbonice. *LE.* dic ſodes mihi,
Quid hic locutus tecum? *PH.* quid cenſes? homo'ſt:
Vult fieri liber: verùm, quod det, non habet.
LE. Et ego eſſe locuples, verùm nequicquam volo.
ST. Licitum, ſi velles: nunc, quoniam nihil eſt, non licet.
LE. Quid tecum, Staſime? *ST.* de iſtôc, quod dixiſti modò,
Si antea voluiſſes, eſſes: nunc ſerò cupis.
PH. De dote mecum convenire nihil potes:
Quid tibi lubet, tûte agito cum nato meo,
Nunc tuam ſororem filio poſco meo.
Quæ res bene vortat. quid nunc? etiam conſulis.
LE. Quid iſtic! quando ita vis, dî bene vortant! ſpondeo.
PH. Nunquam ædepol cuiquam tam exſpectatus filius
Natus, quàm eſt illud Sponden natum mihi.
ST. Dî fortunabunt veſtra conſilia! *PH.* ita volo.
LE. Sed, Staſime, abi huc ad meam ſororem: ad Calliclem.
Dic hoc negotii quomodo actum eſt. *ST.* ibitur.
LE. Et gratulator meæ ſorori. *ST.* ſcilicet!
PH. I hàc, Lesbonice, mecum, ut coràm nuptiis
Dies conſtituatur: eâdem hæc conſirmabimus.
LE. Tu iſtuc cura, quod juſſi. ego jam hic ero.
Dic Callicli, me ut conveniat. *ST.* quin tu i modò.
LE. De dote ut videat, quid opus ſit facto. *ST.* i modò.
LE. Nam certum'ſt me ſinè dote haud dare. *ST.* quin tu i modò.
LE. Neque enim illi damno unquam eſſe patiar. *ST.* abi modò!
LE. Meam negligentiam. *ST.* i modò. *LE.* ô pater.
Æquum videtur, quin quod peccârim. *ST.* i modò.
LE. Potiſſimum mihi id obſit. *ST.* i modò. *LE.* ô pater,
En unquam aſpiciam te? *ST.* i modò. i modò. i modò.
Tandem impetravi abiret. Dî voſtram fidem,
Ædepol re geſtâ peſſumè geſtam probè,
Siquidem ager nobis ſalvus eſt! etſi admodum
In ambiguo eſt etiam, nunc quid de hâc re fuat.
Sed ſi alienatur, actum'ſt de collo meo.
Geſtandus peregre clypeus, galea, ſarcina:
Effugiet ex urbe, ubi erunt factæ nuptiæ:
Ibit iſtàc aliquò in maximam malam crucem
Latrocinatum, aut in Aſiam, aut in Ciliciam.
Ibo huc, quò mihi imperatum'ſt, etſi odi hanc domum,
Poſtquam exturbavit hic nos ex noſtris ædibus.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

CALLICLES, STASIMUS.

CALLICLES.

QUOMODO tu iſtuc, Staſime, dixiſti? noſtrum herilem filium
Lesbonicum ſuam ſororem deſpopondiſſe? *ST.* hôc modo.
CA. Cui homini deſpondit? *ST.* Lyſiteli Philtonis filio,
Sinè dote. *CA.* ſinè dote ille illam in tantas divitias dabit?
Non credibile dicis. *ST.* at tu ædepol nullus creduas.
Si hoc non credis, ego credidero. *CA.* quid? *ST.* me nihili pendere.
CA. Quamdudum iſtuc, aut ubi actum'ſt? *ST.* illico hìc ante oſtium.
Tam modò, inquit Præneſtinus. *CA.* tantón, in re perditâ,
Quàm in re ſalvâ, Lesbonicus factus eſt frugalior?
ST. Atque equidem ipſus ultrò venit Philto oratum filio.
CA. Flagitium quidem hercle fiet, niſi dos dabitur virgini.
Poſtremò ædepol ego iſtam rem ad me attinere intellego.
Ibo ad meum caſtigatorem, atque ab eo conſilium petam.
ST. Propemodum quid illic feſtinet, ſentio, & ſubolet mihi,
Ut agro evortat Lesbonicum, quando evertit ædibus.
O here Charmide, quàm abſente te hìc tua res diſtrahitur tibi!
Utinam te rediſſe ſalvum videam, ut inimicos tuos
Ulciſcare, ut mihi, ut erga te ſui & ſum, referas gratiam!
"NIMIUM DIFFICILE'ST REPERIRI amicum, ita ut nomen cluet,
"Cui tuam cùm rem credideris, ſinè omni curâ dormias.
Sed generum noſtrum ire eccillum video cum affini ſuo.
Neſcio quid non ſatis inter eos convenit. celeri gradu
Eunt uterque. ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euſchemè aſtiterunt. huc aliquantum abſceſſero.
Eſt lubido orationem audire duorum affinium.

SCENA SECUNDA.

LYSITELES, LESBONICUS, STASIMUS.

LYSITELES.

STA illico. noli avorſari, neque te occultaſſis mihi.
LE. Potín' ut me ire, quò profectus ſum, ſinas? *LY.* ſi in rem tuam,
Lesbonice, eſſe videatur, gloriæ aut famæ, ſinam.
LE. Quod eſt facillimum, facis. *LY.* quid id eſt? *LE.* amico injuriam.
LY. Neque meum'ſt, neque facere didici. *LE.* indoctus quàm doctè facis!
Quid faceres, ſi quis docuiſſet te, ut ſic odio eſſes mihi?
Qui bene cùm ſimulas facere mihi te, malè facis, malè conſulis.
LY. Egóne? *LE.* tu næ. *LY.* quid malè facio? *LE.* quod ego nolo, id cùm facis.
LY. Tuæ rei bene conſulere cupio. *LE.* tu mihi es melior, quàm egomet mihi?
Sat ſapio, ſatis in rem quæ ſint meam ego conſpicio mihi.
LY. An id eſt ſapere, ut qui beneficium benevolente repudies?
LE. NULLUM BENEFICIUM eſſe duco id, quod, cui facias, non placet.
Scio ego, & ſentio ipſe, quid agam, neque à me officium migrat:

Nec

Nec tuis depellor dictis, quin rumori ſerviam.
LT. Quid ais? (nam retineri nequeo, quin dicam ea, quæ promeres)
Itáne tandem majores famam tradiderunt tibi tui,
Ut virtute eorum anteparta per flagitium perderes:
Atque honori poſterorum tuorum ut vindex fieres?
Tibi paterque avúſque facilem fecit & planam viam
Ad quærendum honorem: tu feciſti, ut difficilis foret
Culpâ maximè & deſidiâ, tuíſque ſtultis moribus.
Præoptaviſti, amorem tuum uti virtuti præponeres.
Nunc te hôc pacto credis poſſe obtegere errata? ah! non ita eſt.
Cape ſis virtutem animo, & corde expelle deſidiam tuo:
In foro operam amicis da, haud in lecto amicæ, ut ſolitus es.
Atque ego iſtum agrum tibi relinqui ob eam rem enixè expeto:
Ut tibi ſit, quî te corrigere poſſis: ne omnino inopiam
Cives objectare poſſint tibi, quos tu inimicos habes.
LE. Omnia ego, iſtæc quæ dixiſti, ſcio, vel exſignavero:
Ut rem patriam & majorum gloriam fœdârim meûm.
" SCIEBAM UT ESSE ME deceret: facere non quibam miſer:
" Ita vi Veneris vinctus, otio captus in fraudem incidi:
Et tibi nunc, proinde ac merere, ſummas habeo gratias.
LT. At operam perire meam ſic, & te hæc dicta corde ſpernere,
Perpeti nequeo: ſimul me piget parum pudere te.
" Et poſtremò, NISI ME AUSCULTAS, atque hoc, " ut dico, facis,
" Túte ponè te latebis facilè, ne inveniat te honor:
" In occulto jacebis, cùm te maximè clarum voles.
Pernovi equidem, Lesbonice, ingenium tuum ingenium admodum.
Scio te ſponte non tuâpte erràſſe, ſed amorem tibi
Pectus obſcuràſſe. atque ipſe amoris teneo omnes vias.
" ITA EST AMOR; baliſta ut jacitur: nihil ſic ce" lere eſt, neque volat,
" Atque is mores hominum moros & moroſos efficit.
" Minùs placet, magis quod ſuadetur: quod diſſuade" tur, placet.
" Cùm inopia'ſt, cupias; quando ejus copia'ſt, tum non velis.
" Ille qui aſpellit, is compellit: ille, qui conſuadet, ve" tat.
" INSANUM EST MALUM in hoſpitium devorti " ad Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atque etiam ut reputes, quid facere expetas.
Si iſtuc, ut facis indicium, conare, tuum incendes genus.
Tum igitur tibi aquæ erit cupido, genus quî reſtinguas tuum.
Atque erit, ſi nactus, proinde ut corde amantes ſunt cati,
Ne ſcintillam quidem relinques, genus quî congliſcat tuum.
" *LE.* Facile eſt inventu: DATUR IGNIS, tametſi " ab inimicis petas.
Sed tu objurgans me à peccatis rapis deteriorem in viam.
Meam vis ſororem tibi dem: ſuades ſinè dote. hoc non convenit;
Me, qui abuſus ſum tantam rem patriam, porrò in ditiis
Eſſe, agrúmque habere. egere illam autem; ut me meritò oderis.
" NUNQUAM ERIT alienis gravis, qui ſuis ſe con" cinnat levem.
Sicut dixi, faciam: nolo te jactari diutius.
LT. Tanto meliu'ſt te ſororis causâ egeſtatem exſequi,
Atque eum agrum me habere, quàm te, tua quî toleres mœnia?
LE. Nolo ego mihi te tam proſpicere, quî meam egeſtatem leves,
Sed ut inops infamis ne ſim: ne mihi hanc famam diſſerant,
Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi
Sic ſinè dote dediſſe, magis quàm in matrimonium.
Quis me improbior perhibeatur eſſe? hæc famigeratio
Te honeſtet, me autem collutulet, ſi ſinè dote duxeris.
Tibi ſit emolumentum honoris: mihi quod objectent, ſiet.
LT. Quid? te Dictatorem cenſes fore, ſi abs te agrum acceperim.
LE. Neque volo, neque poſtulo, neque cenſeo. verùm tamen
" IS EST HONOS homini pudico, meminiſſe offici" um ſuum.
LT. Scio equidem te, animatus ut ſis: video, ſubolet, ſentio.
Id agis, ut, ubi affinitatem inter nos noſtram adſtrinxeris,
Atque eum agrum dederis, nec quicquam hìc tibi ſit, quî vitam colas,
Effugias ex urbe inanis, profugus patriam deſeras,
Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis:
Meâ operâ hinc proterritum te, meâque avaritiâ autument.
Id me commiſſurum, ut patiar fieri, ne animum induxeris.
ST. Non enim poſſum quin exclamem: Euge! euge! Lyſiteles, πάλιν
Facilè palmam habes. hic victus. vicit tua Comœdia.
Hic agit magis ex argumento, &, verſus meliores facit.
Etiam ob ſtultitiam tuam te tueris? multam abomina.
LE. Quid tibi interpellatio aut in concilium huc acceſſio eſt?
ST. Eodem pacto, quo huc acceſſi, abſceſſero. *LE.* i hàc mecum domum,
Lyſiteles: ibi de iſtis rebus plura fabulabimur.
LT. Nihil ego in occulto agere ſoleo. meus ut animus eſt, eloquar:
Si mihi tua ſoror, ut ego æquum cenſeo, ità nuptum datur
Sinè dote, neque tu hinc abiturus; quod meum erit, id erit tuum:
Sin aliter animatus es, bene quod agas, eveniat tibi.
Ego amicus nunquam tibi ero alio pacto. ſic ſententia eſt.
ST. Abiit hercle ille quidem. ecquid audis, Lyſiteles? ego te volo.
Hic quoque hinc abiit. Staſime, reſtas ſolus. quid ego nunc agam?
Niſi uti ſarcinam conſtringam, & clypeum ad dorſum accommodem:
Fulmentas jubeam ſuppingi ſoccis: non ſiſti poteſt.
Video caculam militarem me futurum haud longius:
Aut aliquem ad regem in ſaginam herus ſe conjecit meus
Credo ad ſummos bellatores acrem fugitorem fore:
Et capturum ſpolia ibi illum, qui meo hero adverſus venerit.
Egomet autem cùm extemplo arcum mihi, & pharetram, & ſagittas ſumpſero,
Caſſidem in caput, dormibo placidè in tabernaculo.
Ad forum ibo: nudius ſextus cui talentum mutuum
Dedi, repoſcam, ut habeam, mecum quod feram, viaticum.

SCENA TERTIA.

MEGARONIDES, CALLICLES.

MEGARONIDES.
UT mihi rem narras, Callicles, nullo modo
Poteſt fieri prorſus, quin dos detur virgini.
CA. Namque hercle honeſtè fieri ferme non poteſt,
Ut eam perpetiar ire in matrimonium
Sinè dote, cùm ejus rem penès me habeam domi.
ME. Parata dos domi'ſt, niſi exſpectare vis,
Ut eam ſinè dote frater nuptum collocet:
Pòſt adeas túte Philtonem, & dotem dare
Te ei dicas: facere id ejus ob amicitiam patris.
Verùm hoc ego vereor, ne iſtæc pollicitatio
Te in crimen populo ponat atque infamiam.
Non temere dicant te benignum virgini,
Datam tibi dotem, ei quam dares, ejus à patre.
Ex eâ largiri te illi; neque ita, ut ſit data, *in*columem te ſiſtere illi, & detraxe autument.
Nunc ſi opperiri vis adventum Charmidis,

Per-

longum'ſt: huic ducenti interea abſceſſerit.
. Nam hercle omnia iſtæc veniunt in mentem mihi.
E. Vide, ſi hoc utibile magis atque in rem deputas,
adeam Leſbonicum, edoceam, ut res ſe habet.
!. Ut ego nunc adoleſcenti theſaurum indicem
.omito, pleno amoris ac laſciviæ?
nimè minimè hercle veró! nam certò ſcio
icum quoque illum omnem, ubi ſitu'ſt, comederit,
iem fodere metuo, ſonitum ne ille exaudiat,
:u ipſam rem indaget, dotem dare ſi dixerim.
'E. Quo pacto ergo igitur? *CA.* clàm dos depromi poteſt,
um occaſio ei rei reperiatur: interim
ɔ amico alicunde argentum roges.
ME. Potín' eſt ab amico alicunde exorari? *CA.* poteſt.
ME. Gerræ! næ tu illud verbum actutum inveneris,
libi quidem hercle non eſt, quod dem mutuum.
'A. Malim hercle, ut verum dicas, quàm ut des mutuum.
ME. Sed vide conſilium, ſi placet. *CA.* quid conſili'ſt?
ME. Scitum, ut ego opinor, conſilium inveni. *CA.* quid eſt?
ME. Homo conducatur aliquis jam, quantum poteſt,
Quaſi ſit peregrinus. *CA.* quid is ſcit facere poſtea?
ME. Is homo exornetur graphicè in peregrinum modum,
Ignota facies, quæ non viſitata ſit,
Falſidicum, confidentem. *CA.* quid tum poſtea?
ME. Quaſi ad adoleſcentem à patre ex Seleuciâ
Veniat, ſalutem ei nunciet verbis patris,
Illum bene gerere rem, & valere & vivere,
Et cum rediturum actutum. ferat epiſtolas
Duas: eas nos conſignemus, quaſi ſint à patre:
Det alteram illi, dicat alteram tibi
Dare ſeſe velle. *CA.* perge porrò dicere.
ME. Séque aurum ferre virgini dotem à patre
Dicat, patrémque id juſſiſſe aurum tibi dare.
Tenes jam? *CA.* propemodum! atque auſculto perlubens.
ME. Tum tu igitur demum id adoleſcenti aurum dabis,
Ubi erit locata virgo in matrimonium.
CA. Scitè hercle ſané. *ME.* hôc, ubi theſaurum effoderis,
Suſpicionem ab adoleſcente amoveris.
Cenſebit aurum eſſe à patre allatum tibi.
Tu de theſauro ſumes. *CA.* ſatis ſcitè & probé.
Quanquam hoc me ætatis ſycophantari pudet.
Sed epiſtolas quando obſignatas afferet,
Siquidem obſignatas attulerit epiſtolas,
Nónne arbitraris eum adoleſcentem annuli
Paterni ſignum noviſſe? *ME.* etiam tu taces?
Sexcentæ ad eam rem cauſæ poſſunt colligi:
Illum, quem habuit, perdidit, alium pòſt fecit novum.
Jam ſi obſignatas non feret, dici hoc poteſt,
Apud portitorem eas reſignatas ſibi
Inſpectáſque eſſe. in hujuſmodi negotio
Diem ſermone terere, ſegnities mera'ſt.
Quamvis ſermones poſſunt longi texier.
Abi ad theſaurum jam confeſtim clanculùm;
Servos, ancillas amove. atque audín'? *CA.* quid eſt?
ME. Uxorem quoque ipſam hanc rem ut celes, face.
Nam pol tacere nunquam quicquam'ſt quod queat.
Quid nunc ſtas, quin te hinc amoves, & te moves?
Aperi, deprome indè auri ad hanc rem quod ſat eſt.
Continuò operito denuo: ſed clanculùm,
Sicut præcepi: cunctos exturba ædibus.
CA. Ita faciam. *ME.* at enim nimis longo ſermone utimur.
Diem conficimus, quod jam properato'ſt opus.
Nihil eſt, de ſigno quod vereare, me vide.
Lepida eſt illa cauſſa, ut commemoravi, dicere,
Apud portitores eſſe inſpectas. denique
Dici tempus non vides? quid illum putas
Naturâ illâ atque ingenio? jamdudum ebriu'ſt.
Quidvis probari poterit. tum, quod maximum eſt,
Afferre, non petere hic ſe dicet. *CA.* jam ſat eſt.
ME. Ego ſycophantam jam conduco de foro,
Epiſtoláſque jam conſignabo duas,
Eúmque huc ad adoleſcentem meditatum probè
Mittam. *CA.* eo ego igitur intrò ad officium meum.
Tu iſtuc age. *ME.* actum reddam. nugas ſum niſi.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

CHARMIDES.

SALSIPOTENTI & multipotenti Jovis fratri, & Nerei Neptuni,
Lætus, lubens, laudes ago, & grates gratiáſque habeo, & fluctibus ſalſis,
Quom penès me poteſtas bonis mis quid foret, & meæ vitæ:
Quom ſuis me ex locis in patriam urbíſque mœnia reducem faciunt.
Atque ego, Neptune, tibi ante alios deos gratias ago atque habeo ſummas.
Nam te omnes ſævúmque ſeverúmque atque avidis moribus commemorant,
Spurcificum, immanem, intolerandum, veſanum. contrà operâ expertus:
Nam pol placido te & clementi meo uſque modo, ut volui, uſus ſum in alto.
Atque hanc tuam gloriam jam antè auribus acceperam, & nobiles apud homines,
Pauperibus te parcere ſolitum, divites damnare atque domare.
Abi, laudo. ſcis ordine, ut æquum'ſt,
“ Tractare homines. HOC DIS DIGNUM'ST, ſemper mendicis modeſti ſint.
Fidus fuiſti. infidum eſſe iterant. nam abſque foret te, ſat ſcio in alto
Diſtraxiſſent, díſque tuliſſent ſatellites tui miſerum fœdè,
Bonáque omnia item unà mecum paſſim cæruleos per campos.
Ita jam quaſi canes, haud ſecus, circumſtabant navem turbines venti:
Imbres fluctúſque atque procellæ infenſæ frangere malum,
Ruere antennas, ſcindere vela, nî tua pax propitia foret præſtó.
Apage me ſis. deinde hinc certum'ſt otio me dare. ſatis partum habeo.
Quibus ærumnis deluctavi, filio dum divitias quæro!
Sed quis hic eſt, qui in plateam ingreditur cum novo ornatu ſpeciéque
Simul? pol! quanquam domum cupio, opperiar hic, quam gerat rem.

SCENA SECUNDA.

SYCOPHANTA, CHARMIDES.

SYCOPHANTA.

HUIC ego dici nomen TRINUMMO faciam: nam ego operam meam
Tribus nummis hodie locavi ad artes nugatorias.
Advenio ex Seleuciâ, Macedoniâ, Aſiâ, atque Arabiâ,
Quas ego neque oculis, neque pedibus unquam uſurpavi meis.
“ Vidén' EGESTAS quid negotii dat homini miſero mali!
Qui ego nunc ſubigor trium nummorum cauſâ, ut has epiſtolas
Dicam ab eo homine me accepiſſe, quem ego, qui ſit homo, neſcio,
Neque novi: neque natus, nécne is fuerit, id ſolidè ſcio.
CH. Pol hic quidem fungino genere eſt, capite ſe totum tegit:
Hillurica facies videtur hominis; eo ornatu advenit.
SY. Ille, qui me conduxit, ubi conduxit, abduxit domum.
Quæ voluit, mihi dixit: docuit, & præmonſtravit priùs,

Quomodo quieque agerem. nunc adeò, ſi quid ego addidero amplius,
Eò conductor meliùs de me nugas conciliaverit.
“ Ut ille me exornavit, ita ſum ornatus. ARGENTUM HOC FACIT.
Ipſe ornamenta à Chorago hæc ſumpſit ſuo periculo.
Nunc ego ſi potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam: ut me eſſe ipſum planè ſycophantam ſentiat.
CH. Quàm magìs ſpecto, minùs placet mihi hominis facies. mira ſunt,
Ni illic homo'ſt aut dormitator, aut ſector zonarius
Loca contemplat, circumſpectat ſeſe, atque ædis noſcitat.
Credo ædepol, quò mox furatum veniat, ſpeculatur loca.
Magìs lubido'ſt obſervare, quid agat: ei rei operam dabo.
ST. Has regiones demonſtravit mihi ille conductor meus:
Apud illas ædis ſiſtendæ mihi ſunt ſycophantiæ.
Fores pultabo. *CH.* ad noſtras ædes hic quidem habet rectam viam.
Hercle opinor mihi advenienti hâc noctu agitandum eſt vigilias.
ST. Aperite hoc, aperite. heus! ecquis his foribus tutelam gerit?
CH. Quid adoleſcens quæris? quid vis? quid iſtas pultas? *ST.* heu ſenex!
Cenſus, cum juratori rectè rationem dedi;
Leſbonicum hic adoleſcentem quæro, in his regionibus
Ubi habitet, & item alterum ad iſtanc capitis albitudinem:
Calliclem aiebat vocari, qui has mihi dedit epiſtolas.
CH. Meum gnatum hic quidem Leſbonicum quærit & amicum meum,
Cui ego liberoſque bonáque commendavi, Calliclem.
ST. Fac me, ſi ſcis, certiorem, hice homines ubi habitent, pater.
CH. Quid eos quæris? aut quis es? aut unde es? aut unde advenis?
ST. Multa ſimul rogitas! neſcio quid expediam potiſſimum.
Si unumquidquid ſingillatim & placidè percunctabere,
Et meum nomen, & mea facta, & itinera ego faxo ſcias.
CH. Faciam ita ut vis. agedum nomen tuum primùm memora mihi.
ST. Magnum facinus incipiſſis petere. *CH.* quid ita? *ST.* quia, pater,
Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine,
Concubium ſit noctis, priuſquam ad poſtremum perveneris.
CH. Opus face eſt & viatico ad tuum nomen, ut tu prædicas.
ST. Eſt minuſculum alterum, quaſi vaſculum vinarium.
CH. Hic homo ſolidè ſycophanta eſt. quid ais tu, adoleſcens? *ST.* quid eſt?
CH. Eloquere, iſti tibi quid homines debent, quos tu quæritas?
ST. Pater iſtius adoleſcentis dedit has duas mihi epiſtolas
Leſbonici. mihi eſt amicus. *CH.* teneo hunc manifeſtarium.
Me ſibi epiſtolas dediſſe dicit. ludam hominem probè.
ST. Ita ut occepi, ſi animum advortas, dicam. *CH.* dabo operam tibi.
ST. Hanc me juſſit Leſbonico ſuo gnato dare epiſtolam,
Et item hanc alteram ſuo amico Callicli juſſit dare.
CH. Mihi quoque ædepol, quòm hic nugatur, contrà nugari lubet.
Ubi ipſe erat? *ST.* bene rem gerebat. *CH.* ergo ubi? *ST.* in Seleuciâ.
CH. Ab ipſon' iſtas accepiſti? *ST.* è manibus dedit mihi ipſe in manus.
CH. Quâ facie eſt homo? *ST.* ſeſquipede quidem eſt quàm tu longior.
CH. Hæret hæc res: ſiquidem ego abſens ſum, quàm præſens, longior.
Noviſtin' hominem? *ST.* ridiculè rogitas, quocum unà cibum
Capere ſoleo. *CH.* quid eſt ei nomen? *ST.* quod ædepol homini probo.
CH. Lubet audire. *ST.* ille ædepol! illi illi! væ miſero mihi!.
CH. Quid eſt negotii? *ST.* devoravi nomen imprudens modò.
CH. Non placet, qui amicos intrà dentes concluſos habet.
ST. Atque etiam modò verſabatur mihi in labris primoribus.
CH. Temperi huic hodie anteveni. *ST.* teneor manifeſtò miſer!
CH. Jámne commentatus es nomen? *ST.* deûm hercle me atque hominum pudet.
“*CH.* Vide homo ut hominem noveris. *ST.* tanquam me. FIERI ISTUC ſolet,
“Quod in manu teneas atque oculis videas, id deſide- “res.
Literis recomminiſcar. C eſt principium nomini.
CH. Callicias? *ST.* non eſt. *CH.* Callippus? *ST.* non eſt. *CH.* Callidemides?
ST. Non eſt. *CH.* Callinicus? *ST.* non eſt. *CH.* Callimarchus? *ST.* nil agis.
Neque adeò ædepol floccifacio; quando egomet memini mihi.
CH. At enim multi Leſbonici ſunt hic, niſi nomen patris
Dices, non monſtrare poſſum iſtos homines, quos tu quæritas.
Quod ad exemplum eſt? conjecturâ ſi reperire poſſumus.
ST. Ad hoc exemplum eſt, Char. *CH.* an Chares? an Charidemus? num Charmides?
ST. Hem! illic erit, qui iſtum dî perdant! *CH.* dixi ego jamdudum tibi;
Te potiùs bene dicere æquum'ſt homini amico quàm malé.
ST. Satin' intrà labra atque dentes latuit vir minimi pretii?
“*CH.* NE MALE loquare abſenti amico. *ST.* quid ergo ille ignaviſſimus
Mihi latitabat? *CH.* ſi appellâſſes, reſpondiſſet, nomine.
Sed ipſe ubi eſt? *ST.* pol illum reliqui ad Rhadamantem in Cecropiâ inſulâ.
CH. Qui homo eſt me inſipientior, qui ipſe egomet, ubi ſim, quæritem?
Sed nihil diſconducit huic rei. quid ais? *ST.* quid? *CH.* hoc te rogo.
Quos locos adiſti? *ST.* nimiùm miris modis mirabiles.
CH. Lubet audire, niſi moleſtum'ſt. *ST.* quin diſcupio dicere.
Omnium primùm in Pontum advecti ad Arabiam terram ſumus.
CH. Ehò! an etiam Arabia'ſt in Ponto? *ST.* eſt: non illæc, ubi thus gignitur,
Sed ubi abſinthium fit, atque cunila gallinacea.
CH. Nimium graphicum hunc nugatorem! ſed ego ſum inſipientior,
Qui egomet, unde redeam, hunc rogitem, quæ ego ſciam, atque hic neſciat:
Niſi quia lubet experiri, quò evaſuru'ſt denique.
Quid eſt tibi nomen, adoleſcens? *ST.* Pax, id eſt nomen mihi:
Hoc cotidianum'ſt. *CH.* ædepol nomen nugatorium:
Quaſi dicas, ſi quid crediderim tibi, pax! periiſſe illico.
Sed quid ais, quò indè iſti porró? *ST.* ſi animum advortas, eloquar.
Ad caput amnis, quod de cælo exoritur ſub ſolio Jovis.
CH. Sub ſolio Jovis? *ST.* ita dico. *CH.* è cælo? *ST.* atque è medio quidem.
CH. Eho! an etiam in cælum eſcendiſti? *ST.* imò horiolâ advecti ſumus,
Uſque aquâ advorsâ per amnem. *CH.* ehò, an etiam vidiſti Jovem?
ST. Alii dii iſſe ad villam aiebant ſervis depromptum cibum.
Deinde porró. *CH.* deinde porrò nolo quicquam prædices.
ST. *Ego* hercle, ſi es moleſtus. *CH.* nam pudicum neminem
Eſſe oportet, qui abs terrâ ad cælum pervenerit.
ST. Dimittam, ut te velle video. ſed monſtra hoſce homines mihi.

Hos

Hos ego quæro, quibus me oportet has deferre epiſtolas.
CH. Quid ais tu nunc? ſi fortè eum ipſum Charmidem conſpexeris:
Illum, quem tibi iſtas dediſſe commemoras epiſtolas,
Noveriſne hominem? *ST.* næ tu me ædepol arbitrare belluam,
Qui quidem non noviſſe poſſim, quicum ætatem exegerim.
An ille tam eſſet ſtultus, qui mihi mille nummûm crederet
Philippeûm, quod me aurum deferre juſſit ad gnatum ſuum,
Atque ad amicum Calliclem, cui rem aiebat mandâſſe hic ſuam?
Mihi concrederet, niſi me ille & ego illum nôſſem approbe?
CH. Enimvero ego nunc Sycophantæ huic ſycophantari volo:
Si hunc poſſum illo mille nummûm Philippo circumducere,
Quod ſibi me dediſſe dixit: quem ego, qui ſit homo, neſcio:
Neque oculis ante hunc diem nunquam vidi: eine aurum crederem?
Cui, ſi capitis res ſiet, nummum nunquam credam plumbeum.
Aggrediundo'ſt hic homo mihi aſtu. heus, Pax, te tribus verbis volo.
ST. Vel trecentis. *CH.* habēn' tu id aurum, quod accepiſti à Charmide?
ST. Atque etiam Philippeum, numeratum illius in menſâ manu
Mille nummûm. *CH.* nempe ab ipſo id accepiſti Charmide?
ST. Mirum quin ab avo ejus, aut proavo acciperem, qui ſunt mortui.
CH. Adoleſcens cedò-dum iſtuc aurum mihi. *ST.* quod ego aurum dem tibi?
CH. Quod à me te accepiſſe faſſus. *ST.* abs te accepiſſe? *CH.* ita loquor.
ST. Quis tu homo es? *CH.* qui mille nummûm tibi dedi, ego ſum Charmides.
ST. Neque ædepol tu is es: neque hodie is unquam eris, auro huic quidem.
Abi ſis nugator! nugari nugatori poſtulas.
CH. Charmides ego ſum. *ST.* ne quicquam hercle es: nam nihil auri fero.
Nimis argutè obrepſiſti in eâpſe occaſiunculâ.
Poſtquam ego me aurum ferre dixi, poſt tu factus Charmides.
Priùs tu non eras, quàm auri feci mentionem. nihil agis.
Proin tu te itidem, ut charmidatus es, rurſum recharmida.
CH. Quis ego ſum igitur, ſiquidem is non ſum, qui ſum? *ST.* quid id ad me attinet?
Dum ille ne ſis, quem ego eſſe nolo, ſis meâ cauſâ, qui lubet.
Prius non is eras, qui eras: nunc is factus, qui tum non eras.
CH. Age ſi quid agis. *ST.* quid ego agam? *CH.* aurum redde. *ST.* dormitas, ſenex.
CH. Faſſus Charmidem dediſſe aurum tibi? *ST.* ſcriptum quidem.
CH. Properas, an non properas abire actutum ab his regionibus,
Dormitator, priuſquam ego hic te jubeo mulcari malè?
ST. Quamobrem? *CH.* quia illum quem ementitus es, ego ſum ipſus Charmides:
Quem tibi epiſtulas dediſſe aiebas. *ST.* eho! quæſo, an tu is es?
CH. Is enimvero ſum. *ST.* ain' tu tandem, is ipſúſne es? *CH.* aio. *ST.* ipſus es?
CH. Ipſus, inquam, Charmides ſum. *ST.* ergo ipſúſne es? *CH.* ipſiſſimus.
Abi hinc ab oculis. *ST.* enimvero ſerò quoniam advenis,
Vapulabis meo arbitratu & novorum ædilium.
CH. At etiam maledicis? *ST.* imò, ſalvus quandoquidem advenis,
Dî te perdant; etſi floccifacio, an periiſſes priùs.
Ego ob hanc operam argentum accepi: te macto infortunio.
Cæterùm qui ſis, qui non ſis, floccum non interduim.
Ibo ad illum, renunciabo, qui mihi tris nummos dedit,
Ut ſciat ſe perdidiſſe. ego abeo. malè vive & vale!
Quod dî te omnes advenientem peregre perdant, Charmides.
CH. Poſtquam ille hinc abiit, poſt loquendi liberè
Videtur tempus veniſſe, atque occaſio.
Jamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotii fuerit ante ædis meas.
Nam epiſtola illa mihi concenturiat metum
In corde, & illud mille nummûm quam rem agat.
NUNQUAM ædepol TEMERE tinniit tintinnabulum:
Niſi qui illud tractat aut movet; mutum eſt, tacet.
Sed quis hic eſt, qui huc in plateam curſuram incipit?
Lubet obſervare, quid agat: huc conceſſero.

SCENA TERTIA.

CHARMIDES, STASIMUS.

STASIMUS.

STASIME, fac te properè celerem, recipe te ad dominum domum;
Ne ſubitò metus exoriatur ſcapulis ſtultitiâ tuâ.
Adde gradum: appropera. jamdudum factum'ſt, cùm abiſti domo.
Cave ſis tibi, ne bubuli in te cottabi crebri crepent,
Si abieris ab heri quæſtione. ne deſtiteris currere.
Ecce hominem te, Staſime, nihili! ſatin' in thermopolio
Condalium es oblitus, poſtquam thermopotâſti gutturem?
Recipe te, & recurre petere re recenti. *CH.* huic, quiſquis eſt,
Curculio'ſt exercitor: is hunc hominem curſuram docet.
ST. Quid, homo nihili, non pudet te? tribúſne te poteriis
Memoriâ eſſe oblitum? an verò, quia cum frugi hominibus
Ibi bibiſti, qui ab alieno facilè cohiberent manus?
Theruchus fuit, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus,
Oculicrepidæ, Cruricrepidæ, Ferriteri, Maſtigiæ.
Inter eoſne homines condalium te redipiſci poſtulas;
Quorum eorum unus ſurripuit currenti curſuri ſolum?
CH. Ita me dî ament, graphicum furem! *ST.* quid ego, quod periit, petam?
Niſi etiam laborem ad damnum apponam epithecam inſuper?
“ QUIN TU QUOD periit, periiſſe ducis? cape vorſoriam.
Recipe te ad herum. *CH.* non fugitivus eſt hic homo, commeminit domi.
“ *ST.* UTINAM VETERES MORES, veteres parſimoniæ
“ Potius majori honori hic eſſent, quàm mores mali.
CH. Dî immortales! baſilica hic quidem facinora inceptat loqui.
Vetera quærit, vetera amare hunc, morem majorum, ſcias.
“ *ST.* NAM NUNC MORES NIHIL FACIUNT, quod licet, niſi quod lubet.
“ AMBITIO jam more ſancta'ſt, libera'ſt à legibus:
“ Scuta jacere, fugeréque hoſtes, more habent licentiam:
“ PETERE HONOREM pro flagitio, more fit. *CH.* morem improbum!
“ *ST.* STRENUOS præterire, more fit. *CH.* nequam quidem.
“ *ST.* MORES LEGES perduxerunt jam in poteſtatem ſuam,

" Magis quìs ſunt obnoxioſi, quàm parentes liberis.
Eæ miſeræ etiam ad parietem ſunt fixæ clavis ferreis,
Ubi malos mores affigi nimio fuerat æquius.
CH. Lubet adire atque appellare hunc: verùm auſculto perlubens.
Et metuo, ſi compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.
" *ST.* Neque iſtis quicquam lege ſanctum'ſt. LEGES " mori ſerviunt.
" Mores autem rapere properant, quà ſacrum, quà pu- " blicum.
CH. Hercle, iſtis malam rem magnam moribus dignum'ſt dari.
ST. Nónne hoc publicè animum advorti? nam id genus hominum omnibus
Univerſis eſt adverſum, atque omni populo malè facit:
Malè fidem ſervando, illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihil meriti: quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc qui in mentem venerit mihi, reipsâ modò commonitus ſum.
" SI QUIS MUTUUM qui dederit, fit pro proprio " perditum.
" Cum repetas, inimicum amicum beneficio invenis " tuo.
Si magè exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:
Vel illud, quod credideris, perdas; vel illum amicum amiſeris.
CH. Meus eſt hic quidem Staſimus ſervus. *ST.* nam ego talentum mutuum
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego ſum inſipientior, qui rebus curem publicis
Potius, quam id quod proximum'ſt, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. *CH.* heus tu! adſta illico. audi, heus tu! *ST.* non ſto. *CH.* at ego te ſtare volo.
ST. Quid ſi egomet te velle nolo? *CH.* ha nimiùm, Staſime, ſæviter!
ST. Emere meliu'ſt, cui imperes. *CH.* pol ego emi, atque argentum dedi.
Sed ſi non dicto audiens eſt, quid ago? *ST.* da damnum malum.
CH. Bene mones. ita facere certum eſt. *ST.* niſi quidem es obnoxius.
CH. Si bonus eſt, obnoxius ſum: ſin ſecus eſt, faciam, uti jubes.
ST. Quid id ad me attinet, bonisne ſervis tu utare an malis?
CH. Quia boni malſque in eâ re pars tibi eſt. *ST.* partem alteram
Tibi permitto, illam alteram ad me, quod boni eſt, apponito.
CH. Si eris meritus, fiet. ſed reſpice ad me huc! ego ſum Charmides.
ST. Hem quis eſt, qui mentionem facit homo hominis optimi?
CH. Ipſe homo optimus. *ST.* mare, terra, cælum, dî veſtram fidem!
Satſo' ego oculis planè video? éſtne ipſus, an non eſt? is eſt.
Certè is eſt! is eſt profectó! ô mî here exoptatiſſime,
Salve! *CH.* ſalve Staſime. *ST.* ſalvum te. *CH.* ſcio & credo tibi.
Sed omitto alia: hoc mihi reſponde: Liberi quid agunt mei,
Quos reliqui hîc filium atque filiam? *ST.* vivunt, valent.
CH. Nempe uterque? *ST.* uterque. *CH.* Dî me ſalvum & ſervatum volunt.
Cætera intus otioſè percunctabor, quæ volo.
Eamus intró. ſequere. *ST.* quò tu te agis? *CH.* quónam, niſi domum?
ST. Hiccine nos habitare cenſes? *CH.* ubinam ego alibi cenſeam?
ST. Jam. *CH.* quid jam? *ST.* non ſunt noſtræ ædes iſtæ. *CH.* quid ego ex te audio?
ST. Vendidit tuus natus ædis. *CH.* perii. *ST.* præſentariis
Argenti minis numeratis. *CH.* quot? *ST.* quadraginta. *CH.* occidi.
Quis eas emit? *ST.* Callicles, cui tuam rem commendaveras,
Is habitatum huc commigravit, nóſque exturbavit foras.
CH. Ubi nunc filius meus habitat? *ST.* hîc in hôc poſticulo.
CH. Malè diſperii. *ST.* credidi ægre tibi id, ubi audiſſes, fore.
CH. Ego miſer meis periculis ſum per maria maxima
Vectus capitali periculo, per prædones plurimos
Me ſervavi, ſalvus redii: nunc hîc diſperii miſer,
Propter eoſdem, quorum causâ fui hâc ætate exercitus.
Adimit animam mihi ægritudo. Staſime! tene me. *ST.* viſne aquam
Tibi petam? *CH.* res quum animam agebat, tum eſſe offuſam oportuit.

SCENA QUARTA.

CALLICLES, CHARMIDES, STASIMUS.

CALLICLES.

QUID hoc hic clamoris audio ante ædis meas?
CH. O Callicles! ô Callicles! ô Callicles!
Qualíne amico mea commendavi bona!
CA. Probo & fideli, & fido, & cum magnâ fide;
Et ſalve, & ſalvum te adveniſſe gaudeo.
CH. Credo omnia iſtæc, ſi ita'ſt, ut prædicas.
Sed quis iſte eſt tuus ornatus? *CA.* ego dicam tibi.
Theſaurum effodiebam intus, dotem, filiæ
Tuæ quæ daretur. ſed intus narrabo tibi
Et hoc & alia. ſequere. *CH.* Staſime! *ST.* hem! *CH.* ſtrenuè
Curre in Piræum, atque unum curriculum face.
Videbis jam illic navem, quâ advecti ſumus,
Jubeto Sangarionem, quæ imperaverim,
Curare, ut efferantur. & tu ito ſimul.
Solutum'ſt portitori jam portorium.
ST. Nihil eſt moræ. *CH.* i, i, ambula. actutum redi.
ST. Illic ſum atque hic ſum. *CA.* ſequere tu hàc me intró. *CH.* ſequor.
ST. Hic meo hero amicus ſolus firmus reſtitit,
Neque demutavit animum de firmâ fide.
Quanquam labores multos ****
Sed hic unus, ut ego ſuſpicor, ſervat fidem.
Ob rem laborem eum ego cepiſſe cenſeo.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

LYSITELES.

HIC homo eſt omnium hominum præcipuus, voluptatibus gaudiiſque antepotens:
Ita commoda, quæ cupio, eveniunt: quod ago, aſſequitur, ſubeſt,
Subſequitur: ita gaudiis gaudium ſuppeditat.
Modò me Staſimus Lesbonici ſervus convenit: is
Mihi dixit, ſuum herum peregre huc adveniſſe Charmidem.
Nunc mihi is properè conveniendus eſt; ut, quæ cum ejus filio
Egi, ei rei fundus pater ſit potior. eo. ſed fores
Hæ ſonitu ſuo mihi moram objiciunt incommodé.

SCENA

SCENA SECUNDA.

HARMIDES, CALLICLES, LYSITELES, LESBONICUS.

CHARMIDES.

-QUE fuit, neque erit, neque eſſe quemquam hominum in terrâ dum arbitror,
i fides fidelitáſque amicum erga æquiparet ſuum:
nn exædificaviſſet me ex his ædibus, abſque te foret.
A. SI QUID amicum erga bene feci, aut conſului fideliter,
Non videor meruiſſe laudem: culpâ caruiſſe arbi- " tror.
Nam BENEFICIUM, homini proprium quod da- " tur, proſumpſerit:
Quod datum utendum eſt, id repetundi copia'ſt, quan- " do velis.
H. Eſt ita, ut tu dicis. ſed ego hoc nequeo mirari ſatis,
m ſororem deſpondiſſe ſuam in tam fortem familiam,
ſteli quidem Philtonis filio. *LY.* enim me nominat.
H. Familiam optumam occupavit. *LY.* quid ego ceſſo hos colloqui?
d maneam etiam opinor: namque hoc commodùm orditur loqui.
H. Vah! *CA.* quid eſt? *CH.* oblitus intus dudum tibi ſum dicere:
odò mihi advenienti nugator quidam acceſſit obviàm,
imis pergraphicus ſycophanta: is mille nummûm ſe aureûm
ſco datu tibi ferre, & gnato Lesbonico aiebat meo:
uem ego nec qui eſſet nôram, neque eum antè uſquam conſpexi priùs.
d quid rides? *CA.* meo allegatu venit, quaſi qui aurum mihi
erret abs te, quod darem tuæ gnatæ dotem: ut filius
uus, quando illi à me darem, eſſe allatum id abs te crederet,
eu quî rem ipſam poſſet intelligere, & theſaurum tuum
le eſſe penès, atque eum à me lege populi patrium poſceret.
H. Scitè ædepol! *CA.* Megaronides communis hoc meus & tuus
enevolens commentu'ſt. *CH.* quin collaudo conſilium, & probo.
LY. Quid ego ineptus, dum ſermonem vereor interrumpere,
olus ſto; nec quod conatus ſum agere, ago? homines colloquar.
CH. Quis hic eſt, qui huc ad nos incedit? *LY.* Charmidem ſocerum ſuum
yſiteles ſalutat. *CH.* dî dent tibi, Lyſiteles, quæ velis.
CA. Non ego ſum ſalutis dignus? *LY.* imò ſalve, Callicles.
Hunc priorem æquum'ſt me habere. TUNICA PROPIOR PALLIO EST.
CH. Deos volo conſilia veſtra rectè vortere.
Filiam meam tibi deſponſatam eſſe audio. *LY.* niſi tu nevis.
CH. Imò haud nolo. *LY.* ſpondén' ergo tuam gnatam uxorem mihi?
CH. Spondeo, & mille auri Philippûm dotis. *LY.* dotem nihil moror.
CH. Si illa tibi placet, placenda dos quoque eſt, quam dat tibi.
Poſtremò, quod vis, non duces, niſi illud, quod non vis, feres.
CA. Jus hic orat. *LY.* impetrabit te advocato atque arbitro.
Iſtâc lege filiam tuam ſpondén' mihi uxorem dari?
CH. Spondeo. *CA.* & ego ſpondeo idem hoc. *LY.* oh, ſalvete affines mei.
CH. Atque ædepol ſunt res, quas propter tibi tamen ſuccenſui.
CA. Quid ego feci? *CH.* meum corrumpi quia perpeſſus filium.
CA. Si id meâ voluntate factum eſt, eſt, quod mihi ſuccenſeas.
Sed ſine me hoc abs te impetrare, quod volo. *CH.* quid id eſt? *CA.* ſcies.
Si quid ſtultè fecit, ut ea miſſa facias omnia.
Quid quaſſas caput? *CH.* cruciatur cor mihi, & metuo. *CA.* quid nam id eſt?
CH. Quum ille ita'ſt, ut eſſe nolo, id crucior; metuo, ſi tibi
Denegem, quod me oras, ne te leviorem erga me putes.
Non gravabor. faciam ita, ut vis. *CA.* probus es, eo, ut illum evocem.
CH. Miſerum'ſt, malè promerita, ut merita, ſi mihi ulciſci non licet.
CA. Aperite hoc, aperite properè, & Lesbonicum, ſi domi'ſt, foras
Evocate: ita ſubitu'ſt, properè quod eum conventum volo.
LE. Quis homo tam tumultuoſo ſonitu me excivit ſubitò foras?
CA. Benevolens tuus atque amicu'ſt. *LE.* ſatſne ſalvè? dic mihi.
CA. Rectè tuum patrem rediiſſe ſalvum peregre, gaudeo.
LE. Quis id ait? *CA.* ego. *LE.* tún' vidiſti? *CA.* & túte idem videas liceat.
LE. O pater, pater mî ſalve. *CH.* ſalve multùm, gnate mî.
LE. Si quid tibi, pater, laboris. *CH.* nihil evenit, ne time:
Bene re geſtâ ſalvus redeo; ſi tu modò frugi eſſe vis,
Hæc tibi pacta'ſt Callicli filia. *LE.* ego ducam, pater:
Etiam & ſi quam aliam jubebis. *CH.* quanquam tibi ſuccenſui.
CA. Miſeria *una* uni quidem homini'ſt affatim. *CH.* imò huic parum'ſt.
Nam ſi pro peccatis centum ducat uxores, parum'ſt.
LE. At jam poſthac temperabo. *CH.* dicis; ſi facias modó.
LE. Num quid cauſæ eſt, quin uxorem cras domum ducam? *CH.* optimum'ſt, licet.
Tu in perendinum paratus ſis ut ducas. Plaudite.

M. ACCII PLAUTI

TRUCULENTUS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.
STRATOPHANES miles Babylonicus.
STRABAX ruſtiens.
STRATILAX ſervus Strabacis.
DINARCHUS rivalis Stratophanis, legatus Athenienſis.
GETA ſervus Dinarchi.
CALLICLES ſocer Dinarchi.
ANCILLÆ duæ Calliclis anonymæ.
PHRONESIUM meretrix.
ASTAPHIUM ſerva Phroneſii.
EPILOGUS.

PERIOCHA ACROSTICHA.

TRES unam pereunt adoleſcentes mulierem,
Rure unus, alter orbe, peregre tertius.
Utíque iſta ingenti militem tangat bolo,
Clàm ſuppoſuit ſibi clandeſtinò editum.
Vi magnâ ſervus eſt ac trucibus moribus,
Lupæ ne rapiant domini parſimoniam.
Et is tamen mollitur. Miles advenit,
Natſque causâ dat propenſa munera.
Tandem compreſſæ pater cognoſcit omnia.
Utque illam ducat, qui vitiârat, convenit;
Suúmque is repetit à meretrice ſubditum.

PROLOGUS.

PERPARVAM partem poſtulat Plautus loci
De veſtris magnis atque amœnis mœnibus,
Athenas quò ſine architectis conferat.
Quid nunc? daturín' eſtis, anuon? annuunt.
Meditor equidem vobis me ablaturum ſinè
Morâ. quid ſi de veſtro quippiam orem? abnuunt.
En meherele in vobis reſident mores priſtini,
Ad denegandum ut celeri linguâ utamini.
Sed hoc agamus, quâ huc ventum eſt gratiâ.
Athenis tracto, ita ut hoc eſt proſcenium,
Tantiſper, dum tranſigimus hanc Comœdiam.
Hic habitat mulier, nomine quæ eſt Phroneſium,
Hæc hujus ſecli mores in ſe poſſidet;
Nunquam ab amatore ſuo poſtulat id, quod datum eſt:
Sed reliquam dat operam, ne ſit reliquum,
Poſcendo atque auferendo, ut mos eſt mulierum.
Nam omnes id faciunt, cùm ſe amari intellegunt.
Ea ſe peperiſſe puerum ſimulat Militi,
Quò citiùs rem ab eo auferat cum pulviſculo.
Quid multa? *ætas* huic ſi ſuperet mulieri,
Is cum animâ ad eam habentiam everterit.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

DINARCHUS.

NON OMNIS ÆTAS ad perdiſcendum ſat eſt
Amanti, dum id perdiſcat, quot pereat modis.
Neque eam rationem eapſe unquam edocet Venus,
Quam penès amantum ſumma ſummarum redit,
Quot amans exemplis ludificetur, quot modis
Pereat, quótque exoretur exorabulis.
Quot illic blanditiæ, quot illic iracundiæ
Sunt! quot ſui pericla amanda! dî voſtram fidem! hui!
Quid perjerandum eſt etiam, præter munera!
Primum-dum miros annua: is primus bolu'ſt.
Ob eam tris noctes utor, interea loci
Aut æra, aut vinum, aut oleum, aut triticum
Tentat, benignúſne an bonæ frugi ſies.
Quaſi in piſcinam rete qui jaculum parat;
Quando abiit rete peſſum, tum adducit *ſunum*.
Sin jecit rete; piſcis ne effugiat, cavet:
Dum huc dum illuc reti eos impedit
Piſces, uſque adeò dunicum eduxit foras.
Itidem eſt amator. ſi id, quod oratur, dedit,
Atque eſt benignus potius quàm frugi bonæ.
" Adduntur noctes: interim ille HAMUM VORAT.
" SI SEMEL AMORIS POCULUM accepit merè,
Eáque intrà pectus ſe penetravit potio,
Extemplo & ipſus periit, & res, & fides.
Si iratum eſt ſcortum fortè amatori ſuo,
Bis periit amator, ab re atque animo ſimul.
Sin alter alteri potior eſt, idem perit.
Si raras noctes ducit, ab animo perit:
Sin increbravit; ipſus gaudet, res perit.
ITA *deſciplina* in ædibus eſt lenoniis,
Priuſquam unum dederis, centum quæ poſcat, parat.
Aut aurum periit, *aut* conſciſſa pallula eſt,
Aut empta ancilla, aut aliquod vaſum argenteum,
Aut vaſum ahenum aliquod, aut lectus dapſilis,
Aut armariola Græca, aut aliquid ſemper *eſt*,
Quod pereat, debeátque amans ſcorto ſuo.
Atque hæc celamus nos damna, unâ induſtriâ
Cùm rem fidémque noſque noſmet perdimus,
Ne quid parentes neu cognati ſentiant.
Quos cum celamus, ſi faximus conſcios,
Qui noſtræ ætati tempeſtivò temperint,
Unde anteparata demus poſtpartoribus;
Faxim lenonum & ſcortorum *ut* plus eſt, *minus*
Et minus damnoſorum hominum, quàm nunc ſunt, ſiet.
Nam nunc lenonum & ſcortorum plus eſt ferè,
Quàm olim muſcarum eſt, cùm caletur maximè.
Nam nuſquam alibi ſi ſunt, circum argentarias
Scorti lenones quaſi ſedent quotidie.

Ea

Ea nimia eſt ratio; quippe qui certò ſcio,
Æri plus ſcortorum eſſe jam quàm ponderum,
Quos quidem quam ad rem dicam in argentariis
Referre habere, niſi pro tabulis, neſcio,
Ubi æra perſcribantur uſuraria:
Accipiat illico expenſa, neque cenſeat.
Poſtremò in magno populo, in multis hominibus,
Re placidâ atque otioſâ, victis hoſtibus,
Amare oportet omnes, qui, quod dent, habent.
Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet, Phroneſium,
Suum nomen omne ex pectore exmovit meo,
Phroneſium. nam Phroneſis eſt ſapientia.
Nam me fuiſſe huic fateor ſummum atque intimum,
Quod amantis multo peſſimum eſt pecuniæ.
Eadem, poſtquam alium repperit, qui plus daret,
Damnoſiorem; me exinde amovit loco,
Quem infeſtum ac odioſum ſibi eſſe memorabat mala,
Babyloniensem militem: is nunc dicitur
Venturus peregre. eò nunc commenta eſt dolum,
Peperiſſe ſimulat ſeſe, ut me extrudat foras:
Atque ut cum ſolo pergræcetur milite;
Eum eſſe ſimulat militem puero patrem.
Quid illi ſuppoſitum puerum opus peſſimæ?
Mihi verba retur dare ſeſe? an me cenſuit
Celare ſe poteſſe, gravida ſi foret?
Nam ego Lemno advenio Athenas nudinstertius,
Legatus hinc quò cum publico imperio fui.
Sed hæc quis mulier eſt? Aſtaphium eſt ancillula.
Cum eâ quoque etiam mihi fuit commercium.

SCENA SECUNDA.

ASTAPHIUM, DINARCHUS.

ASTAPHIUM.

AD fores auſcultate, atque aſſervate ædis,
Ne quis adventor gravior abeat quàm adveniat:
Neu qui manus attulerit ſteriles intrò ad nos,
Gravidas foras exportet; novi ego hominum mores;
Ita nunc adoleſcentes morati ſunt. quin ei
Ut ſimitu adveniunt ad ſcorta congerones,
Conſulta ſunt conſilia, quando intrò advenerunt;
Unus eorum aliquis oſculum amicæ uſque oggerit.
Dum illi agunt, *quod agunt*, ſunt cæteri cleptæ.
Sin vident quempiam ſe aſſervare, obludunt, quî cuſtodem
Oblectent per joculum & ludum: de noſtro ſæpe edunt, quod
Fartores faciunt. fit pol hoc, & pars ſpectatorum ſcitis
Pol, hæc vos me haud mentiri.
Ibi eſt ibus pugnæ & virtuti, de prædonibus prædam capere.
At nos rurſum lepidè referimus gratiam furibus noſtris:
Nam ipſi vident, cùm eorum aggerimus bona: quin etiam ultro ipſi aggerunt ad nos.
DI. Me illis quidem hæc verberat verbis. nam ego huic dona accongeſſi.
AS. Commemini. jam pol ego eum ipſum, ſi domi erit, mecum adducam.
DI. Heus manedum, Aſtaphium, priuſquam abis. *AS.* qui revocat? *DI.* ſcies.
Reſpice huc. *AS.* quis eſt? *DI.* vobis qui multa bona eſſe vult. *AS.* dato, ſi eſſe vis.
DI. Faxo, erunt. reſpice huc modó. *AS.* io! enicas me miſeram, quiſquis es.
DI. Peſſima, mane.
AS. I, optima. odioſus es.
Dinarchúſne illic eſt? atque is eſt. it ad nos. *DI.* & tu fer contrà manum, & pariter
Gradere. *AS.* tibi ſervio, atque audiens ſum imperii. *DI.* túte quid agis?
AS. Valeo, & validum teneo. peregre cùm advenis, cœna detur.
DI. Benignè dicis. *AS.* at enim, amabò, ſine me ire, quò juſſit. *DI.* eas.
Sed quid ais? *AS.* quid vis? *DI.* iſtic, quò iter inceptas, qui eſt? quem arceſſis? *AS.* Archivam
Obſtetricem. *DI.* mala fæmina es. *AS.* ſolens ſum: ea eſt diſciplina.
DI. Manifeſtam mendacii, mala, te teneo. *AS.* quid jam, amabó?
DI. Quia te adducturam huc dixeras eum ipſum, non eampſe.
Nunc mulier facta eſt ex viro: mala es! *AS.* præſtigiator!
DI. Sed tandem loquere. quis is homo eſt, Aſtaphium? novus amator?
AS. Nimis otioſum arbitror hominem eſſe *te*. *DI.* quinam arbitrare?
AS. Quia tuo veſtimento & cibo alienis rebus curas.
DI. Vos me reddidiſtis otioſum. *AS.* quid jam, amabó? *DI.* ego expedibo:
Rem perdidi apud vos. cum re meum negotium abſtuliſtis.
Si rem ſervâſſem, fuit, ubi negotioſus eſſem.
AS. An túte bene rem publicam aut amoris aliâ lege
Habere poſſe ſe poſtulas, quin tu otioſus fias?
DI. Illa, haud ego, habuit publicum: pervorsè interpretaris.
Nam advorsùm legem à me, ob meam ſcripturam, pecudem accepit
Æráque. *AS.* idem, quod tu facis, faciunt rei malè gerentes:
Ubi non eſt, ſcripturam unde dent, incuſant publicanos.
DI. Malè vertit res pecuaria mihi apud vos: nunc viciſſim
Volo habere aratiunculam pro copiâ hìc apud vos.
AS. Non arvus hic, ſed paſcuus eſt ager. ſi arationes
Habituris, qui arari ſolent, ad pueros ire melius eſt.
Hunc nos habemus publicum: illi alii ſunt publicani.
DI. Utroſque percognovi utrobidem. *AS.* iſtoc pol tu otioſus,
Cùm & illìc & hìc pervorſus es. ſed utris cum rem eſſe mavis?
DI. Procaciores eſtis vos, ſed illi perjurioſi.
Illis perit, quicquid datur, neque ipſis apparet quicquam.
Vos ſaltem, ſi quid quæritis, & bibitis & comeſtis.
Poſtremò illi ſunt improbi; vos nequam & glorioſæ
Malæque. *AS.* *quæ* in nos illóſque, ea omnia tibi dicis, Dinarche,
Et noſtram & illorum vicem. *DI.* quî iſtuc? *AS.* rationem dicam:
" Quia QUI ALTERUM INCUSAT probri, eum
" ipſum ſe intueri oportet.
Tu à nobis, ſapiens, nihil habes: nos nequam abs te habemus.
DI. O Aſtaphium, haud iſtôc modo ſolita es me antè appellare,
Sed blandè: cum illuc, quod apud vos nunc eſt, apud me haberem.
" *AS.* DUM VIVIT, hominem noveris: ubi mortuus eſt, quieſcas.
Te, dum vivebas, noveram. *DI.* an me mortuum arbitrare?
AS. Quî potis eſt, amabò, planius? qui antehac amator ſummus
Habitu'ſt, iſtunc ad amicam meras querimonias referre.
DI. Voſtrâ hercle factum injuriâ, quæ properaviſtis olim
Rapere. otioſè oportuit: diu ut eſſem incolumis vobis.
AS. Amator ſimili'ſt oppidi hoſtilis. *DI.* quo argumento eſt? *AS.* quamprimùm expugnari poti'ſt amator, optimum eſt amicæ.
" *DI.* Ego fateor. ſed LONGE aliter eſt amicus atque
" amator.
" Certè hercle QUAM VETERRIMUS homini optimus eſt amicus.
Non hercle occiderunt mihi etiam fundi & ædis.
AS. Cur obſecro ergo ante oſtium pro ignoto, alienóque aſtas?

I intró. haud alienus tu quidam es. nam ecaſtor neminem hodie
Magè amat corde atque animo ſuo, ſiquidem habes fundum atque ædis.
DI. IN MELLE SUNT LINGUÆ ſitæ veſtræ atque orationes
“ Lactéque: corda ſelle ſunt lita, atque acerbo aceto.
“ E liuguis dicta dulcia datis, corda amarè facitis,
“ Amantes ſi qui nou danunt. *AS.* nou didici fabulare.
DI. Non iſthæc mea beuignitas docuit te fabulari,
Sed iſti, qui cum Geniis ſuis belligerant, parcipromi.
Mala es, atque eadem, quæ ſoles, inlecebra. *AS.* ut exſpectatus
Peregre adveniſti! *DI.* nam obſecro? *AS.* cupiebat te hera videre.
DI. Quid tandem? *AS.* te unum ex omnibus amat. *DI.* euge, funde & ædes,
Per tempus ſubveniſtis mihi! ſed quid ais, Aſtaphium? *AS.* quid vis?
DI. Eſtne intus uunc Phroneſium? *AS.* tibi quidem intus.
DI. Valétne? *AS.* imò ædepol melius credo ſore, ubi te videbis.
“ *DI.* Hoc nobis vitium maximum eſt: CUM AMAMUS, tum perimus.
Si illud, quod volumus, dicitur, palàm cùm mentiuntur,
Verum eſſe inſciti credimus. næ, ut in æſtu, mutuamur irâ.
AS. Heia! haud ita res eſt. *DI.* aſn' tu, me amare? *AS.* imò unicè unum.
DI. Peperiſſe eam audivi. *AS.* ha! obſecro, tace Dinarche. *DI.* quid jam?
AS. Horreſco miſera, mentio quoties fit partionis:
Ita penè tibi fuit Phroneſium. i intrò jam amabó.
Viſe illam: atque opperire ibi. jam exibit: nam lavavit.
DI. Quid ais tu? quæ nunquam fuit prægnas, quî parere potuit?
Nam equidem uterum illi, quod ſciam, nunquam extumere ſenſi.
AS. Calebat, metuebâtque te illa, ne ſibi perſuaderes,
U abortioni operam darer, puerúmque ut enecaret.
DI. Tum pol iſti puero quis eſt pater? *AS.* Babylonienſis miles,
Cujus nunc iſta adventum expetit. imò abeo! ut nunciatum'ſt,
Jam hic affuturum ajunt eum. nondum adveniſſe miror.
DI. Ibo igitur intró? *AS.* quippini? tam audacter, quàm domum ad te.
Nam tu ædepol noſter es etiam jam nunc Dinarche. *DI.* quàm mox
Te recipis tu? *AS.* jam hìc ero: propè eſt, profecta quò ſum.
DI. Redi verò actutum. ego interim te apud vos opperibor.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

ASTAPHIUM.

HA, ha, ha! hercle quievi, quia introivit odium. tandem ſola ſum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar liberè, quæ volam, & quæ lubebit.
Huic homini amanti mea hera apud nos dixit næniam de bonis:
Nam fundi & ædis obligatæ ſunt ob amoris prandium. verùm
Apud hunc mea hera conſilia ſumma eloquitur liberè: magíſque
Adeò ei conſiliarius hic amicus eſt, quàm auxiliarius.
Dum fuit, dedit. nunc nihil habet. quod habebat, nos habemus:
Iſte nunc id habet, quod nos habuimus. humanum facinus factum eſt.
“ACTUTUM FORTUNÆ ſolent mutarier. VARIA vita eſt,
Nos divitem eum meminimus, atque iſte pauperes nos.
Verterunt ſeſe memoriæ. ſtultus ſit, qui id admiretur.
Si eget, neceſſe eſt nos patiatur ali. ita æquum factu eſt.
Piaculum eſt, miſereri nos hominum reimalegerentum.
Bonis eſſe oportet dentibus læuam probam: arridere,
Quiſquis veniat, blandéque alloqui: malè corde conſultare,
“ Benè loqui linguâ. MERETRICEM eſſe ſimilem ſentis condecet,
Quemquem hominem attigerit, profectò aut malum aut damnum dari.
Nunquam amatoris meretricem oportet cauſam noſcere,
Quin, ubi nihil det, pro infrequente eum mittas militiâ domum.
Nec unquam quiſquam probus erit amator, niſi qui rei inimicu'ſt ſuæ.
Nugæ ſunt, niſi quod modò cùm dederit, date jam lubeat denuo.
Is amatur hìc apud nos, qui, quod dedit, id oblitu'ſt datum.
Dum habeat, tum amet: ubi nihil habeat, alium quæſtum cœpiat.
Æquo animo, ipſe ſi nihil habeat, aliis qui habent, det locum.
Probus eſt amator, qui relictis rebus rem perdit ſuam.
At nos malè agere prædicant viri ſolere ſecum,
Nóſque eſſe avaras. quæſo! numquî malè nos agimus tandem?
“ Nam ecaſtor NUNQUAM SATIS dedit ſuæ quiſ“quam amicæ amator:
Neque pol ſatìs accepimus, neque ulla ſatìs popoſcit.
“ Nam QUANDO STERILIS EST amator à datis, *improbus eſt.*
Si negat ſe habere, quod det, ſoli *pernoctandum eſt.*
Nec ſatìs accipimus, ſatìs cùm quod det, non habet.
Semper datores novos oportet quærere,
Qui de theſauris integris demunt, danunt.
Velut hic agreſtis eſt adoleſceus, qui hìc habet,
Nimis pol mortalis lepidus, nimíſque probus dator.
Sed is, clam patre, etiam hanc noctem illàc
Per hortum tranſilivit ad nos. eum volo convenire.
Sed eſt huic unus ſervus violentiſſimus,
Qui ubi quamque noſtrarum videt prope ædis, hàc ſi aggredias,
Item ut de ſrumento anſeres, clamore abſterret, abigit.
Is item eſt agreſtis. ſed fores, quicquid eſt futurum, feriam.
Ecquis huic tutelam januæ gerit? ecquis intus exit?

SCENA SECUNDA.

STRATILAX, ASTAPHIUM.

STRATILAX.

QUIS illic eſt, qui tam protervè noſtras ædis arietat?
AS. Ego ſum. reſpice ad me. *ST.* quid! ego? nónne ego video? væ tibi!
Quid tibi ad haſce acceſſio eſt ædis propè, aut pultatio eſt?
AS. Salve. *ST.* ſatìs mihi eſt tuæ ſalutis: nihil moror: non ſalveo:
Ægrotare malim quàm eſſe tuâ ſalute ſanior.
Id volo ſcire. quid debetur hìc tibi noſtræ domi? *AS.* comprime.
ST. Spero quidem meam hercle: tu, quæ ſolita es, comprimas.
Imprudens per ridiculum ut ruſtico ſuadet ſtuprum!
AS. Iram dixi. *ST.* ut eſſe cœpiſti, ſi dem, ſi eſt una altera.
AS. Nimis hic quidem TRUCULENTUS. *ST.* pergín' malè loqui mulier mihi?
AS. Quid tibi ego autem dico? *ST.* quia enim me TRUCULENTUM nominas.
Nuncadeò, niſi abis actutum, ac dicis, quid quæras, citò,

Jam

n herele ego hìc te, mulier, quaſi ſus catulos, pedibus proteram.
S. Rus merum hoc quidem eſt. *ST.* pudendúmne? tu verò clurinum pecus,
veniſti huc ſiltentatum exornaris oſſibus.
ia tibi inſuaſo infeciſti, propudioſa, pallulam.
eò bella es, quia accepiſti? ad me advenias. *AS.* nunc places!
T. Quàm me illi velim! *AS.* mentiris. *ST.* dicis, quod te rogo?
ancupium qui accipias, geſta tecum penos annuos.
'S. Dignis dant. *ST.* Laviniæ hìc ſunt, quas habes victorias?
S. Ne attigas me. *ST.* *téne* tangam? ita me amabit ſarculum,
t ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem,
úmque *eo* ita noctem in ſtramentis pernoctare perpetem,
Quàm tuas centum cœnatas noctes mihi dono dari.
us tu mihi opprobras? ut nacta es hominem, quem pudeat probri!
ed quid apud noſtras negotii, mulier, eſt ædis tibi?
Quid tu hòc occurſas, in urbem quotieſcunque advenimus?
AS. Mulieres volo convenire voſtras. *ST.* quas tu mulieres
Mihi narras? ubi muſca nulla fœmina eſt in ædibus.
AS. Nulláne illìc mulier habitat? *ST.* rus, inquam, abierunt. abi.
AS. Quid clamas, inſane? *ST.* abire hinc nî properas grandi gradu,
Jam ego illos ncctos, compoſitos, criſpos, cincinnos tuos
Unguentatos uſque ex cerebro expellam. *AS.* quânam gratiâ?
ST. Quia adeò fores noſtras unguentis uncta es auſa accedere,
Quiáque iſtas buccas tam bellè purpuriſſatas habes.
AS. Erubui mecaſtor miſera propter clamorem tuum.
ST. Itáne erubuiſti? quaſi verò corpori reliqueris
Tuo poteſtatem coloris ulli capiendi, mala.
Buccas rubricæ, cera omne corpus intinxit tibi.
Peſſumæ eſtis. *AS.* quid eſt, quod vobis peſſumæ næc....
ST. Scio ego plus, quàm me arbitrare ſcire. *AS.* quid id eſt, obſecro,
Quod ſcias? *ST.* herilis noſter filius apud vos Strabax
Ut pereat, ut eum illicias in malam fraudem & præmium.
AS. Sanus ſi videare, dicam: dicis contumeliam.
Nemo hominum hìc perire ſolet apud nos. res perdunt ſuas.
Ubi perdidere res, abire hinc ſi volunt, nudis licet.
Ego non novi adoleſcentem voſtrum. *ST.* verón'? *AS.* ſerió.
ST. Quin maceria illa ait, in horto quæ eſt, quæ in noctes ſingulas
Latere fit minor, quâ iſte ad vos damni permenſu'ſt viam?
AS. Non mirum, vetus eſt maceria, lateres ſi veteres ruunt.
ST. Ain' tu, mala, lateres veteres ruere? nunquam ædepol mihi
Quiſquam homo mortalis poſthac duarum rerum creduit,
Ni iſta ego veſtra hero majori facta denarravero.
AS. Eſtne ille violentus? *ST.* non enim ille meretriculis
Muniendis rem coegit, verùm parſimoniæ
Duritiæque; quæ nunc ad vos jam exportatur, peſſumæ.
Hem tu, ô fexungula! malè vivitis. egóne hæc muſſitem?
Jam enim, eccere ibo in forum, atque hæc facta narrabo ſeni:
Neque illuc in ſe geſtit, ergo coget exanimem mali.
AS. Si ecaſtor hic homo ſinapi victitet, non cenſeam
Tam eſſe triſtem poſſe. at pol hero benevolens ut is eſt ſuo!
Verùm ego illum, quanquam violentus eſt, ſpero, mutari poteſt
Blandimentis, ornamentis cæteris meretriciis.
" VIDI EQUIDEM ex jumentis domita fieri, atque
" alias belluas.
Nunc ad heram revidebo. ſed eccum odium progreditur meum.
Triſtis exit. haud convenire etiam hìc velim Phroneſium.

SCENA TERTIA.

DINARCHUS, ASTAPHIUM.

DINARCHUS.

PISCES ego credo, qui, uſque dum vivunt, lavant,
Minùs diu lavere, quàm hæc lavat Phroneſium.
Si proinde amentur mulieres, diu quàm lavant,
Omnes amantes balneatores ſient.
AS. Non quis parumper durare, opperirier!
DI. Quin hercle laſſus jam durando miſer.
AS. Mihi quoque præ laſſitudine opus eſt, *ut* lavem.
DI. Sed obſecro hercle, Aſtaphium, i intrò, ac nuncia
Me adeſſe. tu i properè, & ſuade jam, ut ſatis laverit.
AS. Licet. *DI.* audín' etiam? *AS.* quid vis? *DI.* dî me perduint,
Qui te revocavi! non tibi dicebam. i modó.
AS. Quid jam me revocabas, improbe nihilſque homo?
Quæ tibi mille paſſuum peperit moræ *mora.*
DI. Sed quid hæc hic autem tamdiu ante ædis ſtetit?
Neſcio quem præſtolata eſt: credo, militem.
Illud eſt! vide, ut jam quaſi volturii triduo
Priùs prædivinant, quo die eſuri ſient:
Illum inhiant omnes: illì eſt animus omnibus.
Me nemo magìs reſpiciet, ubi iſte huc venerit,
Quàm ſi hinc ducentos annos fuerim mortuus.
" UT REI ſervire ſuave eſt! væ miſero mihi!
Poſt factum flector, quia ante-partum perdidi.
Verùm nunc ſiqua mihi obtigerit hæreditas
Magna atque luculenta, nunc poſtquam ſcio
Dulce atque amarum quid ſit ex pecuniâ:
Ita ego illam ædepol ſervem, itáque pareè victitem,
Ut nulla faxim cis dies paucos ſiet.
Ego illos, qui nunc me culpant, confutaverim.
Sed eſt vocis ſat: ſentio aperiri fores,
Quæ obſorbent, quicquid venit intrà peſſulos.

SCENA QUARTA:

PHRONESIUM, DINARCHUS.

PHRONESIUM.

NUM tibi nam, amabò, janua eſt mordax mea,
Quò introire metuas, mea voluptas? *DI.* ver vide.
Ut rota floret! ut olet! ut nitidè nitet!
PH. Quî tam inficetus Lemno adveniens, qui tuæ
Non des amicæ, Dinarche, ſuavium?
DI. Vah! vapulo hercle ego nunc, atque adeò malé.
PH. Quò te avertiſti? *DI.* ſalva ſis, Phroneſium.
PH. Salve: hícne hodie cœnas, ſalvus cùm advenis?
DI. Promiſi. *PH.* ubi cœnabis tu? *DI.* ubi tu juſſeris.
Hìc. *PH.* me lubente facies. *DI.* ædepol me magís.

Nempe tu eris hodie mecum, mea Phroneſium.
PH. Velim, ſi fieri poſſit. *DI.* cedò ſoleas mihi:
Properate: auferte menſam. *PH.* amabò, ſanún' es?
DI. Non ædepol bibere poſſum jam, ita animo malè eſt.
PH. Mane. aliquid fiet, ne abi. *DI.* ah! aſperſiſti aquam.
Jam rediit animus. deme ſoleas: cedò: bibam.
PH. Idem es ecaſtor, qui ſoles. ſed dic mihi,
Benéne ambulaviſti? *DI.* huc quidem hercle ad te bene,
Quando tui videndi eſt copia. *PH.* complectere.
DI. Libens. ah! hoc eſt mel melli dulci dulcius.
Hoc tuis fortunis, Jupiter, præſtant meæ!
PH. Dáne ſuavium? *DI.* imò vel decem. *PH.* haud iſtôc pauper es.
Plus pollicere, quàm ego à te poſtulo.
DI. Utinam à principio rei item parſiſſem meæ,
Ut nunc reparcis ſuaviis! *PH.* ſi quid tibi
Compendii facere poſſim, factum ædepol velim.
DI. Jam laviſti? *PH.* jam pol mihi quidem atque oculis meis.
Num tibi ſordere videor? *DI.* non pol mihi quidem.
Verùm tempeſtas memini *cùm* quondam fuit,
Cum inter nos ſorderemus unus alteri.
Sed quid ego facinus audivi adveniens tuum?
Quod tu hic me abſente novi negotii geſſeris?
Cúmque bene proveniſti ſalva, gaudeo.
PH. Tibi mea conſilia ſumma ſemper credidi.
Equidem nec peperi puerum, nec prægnas fui,
Verùm aſſimulavi me eſſe prægnatem. haud eram.
DI. Quapropter, ô mea vita? *PH.* propter militem
Babylonienſem, qui quaſi uxorem ſibi
Me habebat anno, dum hìc fuit. *DI.* ego ſenſeram.
Sed quid iſtuc? cui rei id te aſſimulare retulit?
PH. Ut eſſet aliquis laqueus & ridimiculum,
Reverſionem ut ad me faceret denuo.
Nunc huc remiſit nuper ad me epiſtolam,
Seſe experturum, quanti ſeſe penderem:
Si, quod peperiſſem, id educarem ac tollerem,
Bona ſua me habiturum omnia. *DI.* auſculto lubens.
Quid denique agitis? *PH.* mater ancillas jubet,
Quoniam jam decimus menſis adventat propè,
Aliam aliorſum ire, prœmandare & quærere
Puerum aut puellam, qui ſupponatur mihi.
Quid multa verba faciam? tonſtricem Suram
Noviſti noſtram, quæ *modò* erga ædes habet.
DI. Novi. *PH.* hæc unâ operâ circumiit per familias,
Puerum veſtigat clanculùm, ad me detulit.
Datum ſibi eſſe dixit. *DI.* ô merces malæ?
Eum nunc non illa peperit, quæ peperit, prior,
Sed tu poſterior. *PH.* ordine omnem rem tenes.
Nunc ut præmiſit nuncium miles mihi,
Non multò pôſt hìc aderit. *DI.* nunc tu te interim
Quaſi pro puerperâ hic procuras? *PH.* quippini?
Ubi ſinè labore res geri pulcre poteſt,
" AD SUUM QUEMQUE æquum eſt quæſtum eſſe
" callidum.
DI. Quid me futurum eſt, quando miles venerit?
Relictúſne abs te vivam? *PH.* ubi illud, quod volo,
Habeo ab illo, facilè inveniam, quomodo
Divortium & diſcordiam inter nos parem.
Poſtidea ego tota tecum, mea voluptas, uſque ero
Aſſiduó. *DI.* imò hercle verò accubuò mavelim.
PH. Quin dîs ſacruficare hodie pro puero volo
Quinto die, quod fieri oportet. *DI.* cenſeo.
PH. Non audes aliquod dare mihi munuſculum?
DI. Lucrum hercle videor facere mihi, voluptas mea,
Ubi quippiam me poſcis. *PH.* at ego, ubi abſtuli.
DI. Jam faxo hic aderit. ſervolum huc mittas meum.
PH. Sic facito. *DI.* quicquid autem erit, boni conſulas.
PH. Ecaſtor munus te curaturum ſcio,
Ut, cujus me non pœniteat, mittas mihi.
DI. Num quippiam me vis aliud? *PH.* ut, quando otium
Tibi ſit, ad me reviſas. *DI.* valeas. *PH.* vale.
DI. Prò dî immortales! non amantis mulieris,
Sed ſociæ unanimantis, fidentis fuit
Officium facere, quod modò hæc fecit mihi.
Suppoſitionem pueri quæ mihi credidit,
Germanæ quod ſorori non credit ſoror.
Oſtendit ſeſe jam mihi medullitus,
Se mihi infidelem nunquam, ſe vivâ, fore.
Egóne illam ut non amem? egóne illi ut non bene velim?
Me potiùs non amabo, quàm huic deſit amor.
Ego iſti non munus mittam? jam modò ex hôc loco
Jubebo ad iſtam quinque perferri minas:
Præterea obſonari duntaxat ad minam.
Multò illi potius bene erit, bene quæ vult mihi,
Quàm mihimet, omnia qui mihi facio mala.

SCENA QUINTA.

PHRONESIUM.

" PUERO iſti date mammam. UT MISERÆ matres
" ſollicitæque
Ex animo ſunt, cruciantúrque! ædepol commentum malé!
Cúmque eam rem in corde agito, nimio minùs perbibemur
Malæ, quàm ſumus ingenio. ego prima domi modò docta dictito.
Quanta eſt cura in animo, quantum corde capio dolorem,
Dolus ne occidat morte pueri! mater dicta quòd ſum, eò magis
Studeo vitæ, quæ auſa ſum tantum clàm dolum aggrediri.
Lucri cauſâ avara probrum ſum exſecuta: alienos dolores
" Mihi ſuppoſivi. NULLAM REM oportet doloſè aggrediri, niſi
Aſtutè accuratéque exſequare. voſmet jam videtis,
Ut ornata incedo: puerperio ego nunc me eſſe ægram aſſimulo.
" MALE QUOD MULIER facere incepit, niſi id
" efficere perpetrat,
" Id illi morbo, id illi ſenio eſt, ea illi miſeræ miſe-
" ria eſt.
" Si bene facere incepit, ejus eam citò odium perci-
" pit.
" Nimis quàm paucæ ſunt defeſſæ, malè quæ facere
" occeperunt:
" Nimis quàm paucæ efficiunt, ſi quid occeperint be-
" nefacere.
" MULIERI nimio maleſacere melius eſt onus,
" quàm bene.
Ego, quòd mala ſum, matris operâ mala ſum, & meâpte malitiâ,
Quæ me gravidam eſſe aſſimulavi militi Babylonio:
Eam nunc malitiam accuratam miles inveniat volo.
Iſte hìc haud multò pôſt credo aderit. nunc priùs præcaveo ſciens,
Eúmque ornata ornatum; ut gravida, quaſi puerpera cubem.
Date mihi huc ſtactam atque ignem in aram, ut venerem Lucinam meam.
Hìc apponite: atque abite ab oculis. eho Pithecium,
Face, ut accumbam. accede. adjutare ſic decet puerperam.
Soleas mihi duce; pallium injice in me huc, Archilis. ubi es
Aſtaphium? fer huc verbenam mihi, thus & bellaria.
Date aquam manibus. nunc ecaſtor ut veniret Miles velim.

SCENA

SCENA SEXTA.

STRATOPHANES, PHRONESIUM, ASTAPHIUM.

STRATOPHANES.

NE exſpectetis, ſpectatores, meas pugnas dum prædicem:
Manibus duelli prædicare ſoleo; haud in ſermonibus.
SCIO ego multos memoraviſſe milites mendacium.
Et Homeronidæ Poetillæ mille memorari poteſt,
Qui & convicti & condemnati falſis de pugnis ſient.
“ NON laudandus eſt, cui plus credit, qui audit, quàm “ qui videt.
Non placet, cùm illi plus laudant, qui audiunt, quàm qui vident.
“ PLURIS EST oculatus teſtis unus, quàm auriti “ decem:
Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè ſciunt.
“ NON PLACET, quem ſcurræ laudant, manipulares “ muſſitant:
Neque illi, quorum lingua gladiatorum aciem præſtringit domi.
“ STRENUI nihilo plus proſunt populo, quàm ar- “ guti & cati.
“ Facilè ſibi facunditatem virtus argutam invenit.
“ SINE VIRTUTE argutum civem mihi habeam “ pro præfica,
“ Quæ alios collaudat, eapſe ſe verò non poteſt.
Nunc ad amicam, decumo menſe pòſt, Athenas Atticas
Viſo, quam gravidam reliqui meo compreſſu, quid ea agat.
PH. Vide quis loquitur. *AS.* jam propinquè miles, mea Phroneſium,
Tibi adeſt Stratophanes. nunc tibi opu'ſt, ægram ut te aſſimules. *PH.* tace!
Quid adhuc egeo tui, malùm, ammonitricis? an me maleficio vincere eſt?
ST. Peperit mulier, ut ego opinor. *AS.* vin' adeam hominem? *PH.* volo.
ST. Euge, Aſtaphium eccam! it mihi advorſùm. *AS.* Salve ecaſtor, Stratophanes!
Venire ſalvum. *ST.* ſcio. ſed peperítne obſecro Phroneſium?
AS. Peperit puerum nimiùm lepidum. *ST.* ecquid mihi ſimili'ſt? *AS.* rogas?
Quin ubi natu'ſt, machæram & clypeum poſcebat ſibi.
ST. Meus eſt, ſcio jam de argumentis. nimiùm quidem ſimili'ſt. papæ!
Jam magnu'ſt? jámne electat legionem, quam ſpoliare velit?
AS. Herè nudius quintus natus quidem ille eſt. *ST.* quid *tum* poſtea?
Inter tot dies quidem hercle jam actum aliquid oportuit.
Quid illi ex utero exitio eſt, priuſquam poterat ire in prælium?
AS. Conſequere, atque illam ſalute, & gratulare illi. *ST.* ſequor.
PH. Ubi illa obſecro eſt, quæ me hic reliquit, atque abſtitit?
AS. Adſum: adduco tibi exoptatum Stratophanem. *PH.* ubi is eſt obſecro?
ST. Mars peregre adveniens ſalutat Nerienem uxorem ſuam.
Cùm tu rectè proveniſti, cúmque es aucta liberis,
Gratulor, cum mihi tibíque magnum dediſti decus.
PH. Salve, qui me interfeciſti penè & vitâ & lumine,
Quíque vim magni doloris per voluptatem tuam
Condidiſti in corpus, quo nunc etiam morbo miſera ſum.
ST. Eja! haud ab re, mea voluptas, tibi obvenit iſtic labos:
Filium peperiſti, qui ædis ſpoliis opplebit tuas.
PH. Multò ecaſtor magis oppletis opu'ſt *tritici* granariis;
Ne, ille priuſquam ſpolia capiat, hinc nos extinxit fames.
ST. Habe bonum animum. *PH.* ſavium ſis pete hinc à me. nequeo caput
Tollere; ita dolui, itáque ego nunc doleo: neque etiam queo
Pedibus meâ ſponte ambulare. *ST.* ſi planè ex medio mari
Savium petere tuum jubeas, petere haud pigeat me, mel meum.
Id ita eſſe experta es, núncque experiere, mea Phroneſium,
Me te amare. adduxi ancillas tibi eccas ex Suriâ duas,
Iis te dono. adduce hòc tu iſtas. ſed iſtæ reginæ domi
Suæ fuere ambæ: verùm patriam ego excidi manu.
Iis te dono. *PH.* pœnitétne te? quot ancillæ ſunt jam?
Quíne etiam ſuperadducas, quæ mihi comedint cibum? *ST.* hoc quidem
Hercle ſt ingratum eſt donum, cedò tu mihi iſtam, puere, perulam.
Hem! mea voluptas, attuli eccam palliolam ex parvâ Græciâ tibi.
Tene tibi. *PH.* hoccine mihi ob labores tantos tantillum dari?
ST. Perii hercle miſer! jam *mihi* auro contrà conſtat filius.
Etiamnum me vilipendit! ad id, purpuram ex Sarâ tibi
Attuli, & induvias Ponto amœnas. tene tibi, voluptas mea.
Accipe hoc. abduce haſce hinc è conſpectu Suras.
Ecquid amas me? *PH.* nihil ecaſtor: neque merces. *ST.* nihilne huic ſat eſt?
Ne mihi verbum quidem unum dixit! viginti minis
Vænire illæc poſſe credo dona, quæ ei dono dedi.
Vehementer nunc mihi eſt irata: ſentio, atque intellego.
Verùm adibo. quid ais nunc tu? númne vis me, voluptas mea,
Quò vocatus ſum, ire ad cœnam? mox ad te huc cubitum ivero.
Quid taces? planiſſimè ædepol perii! ſed quid illuc boni eſt?
Quis homo eſt, qui inducit pompam tantam? certum'ſt, quò ferant,
Obſervare. huic credo fertur. verùm jam ſcibo magis.

SCENA SEPTIMA.

GETA, PHRONESIUM, STRATOPHANES.

GETA.

ITE, ite hàc ſimul, muli æris, damnigeruli, foras gerones,
Bonorum hamaxagogæ. SATINE QUI AMAT, nequit quin nihili
Sit, atque improbis ſeſe artibus expoliat. nam hoc quî ſciam, ne quis
Id quærat ex me, domi eſt, qui facit improba facta, amator;
Qui bona ſua pro ſtercore habet, foras jubet ferri: metuit
Publicos. mundiſſimum ſit. puras ſibi eſſe vult ædes.
Domi quicquid habet, verritur ἔξω. quandoquidem ipſus perditum ſe it,
Secretò hercle equidem illum adjutabo: neque meâ quidem
Operâ unquam nihilominus properè, quàm poteſt, peribit.
Nam jam de hôc obſonio, de minâ unâ deminui
Modò quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.

Nam hoc aſſimile eſt, quaſi de fluvio qui aquam derivat ſibi:
Niſi derivetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
Nam hoc in mare abit, miſeréque perit ſinè omni bonâ gratiâ. hæc
Cùm video fieri; ſuffuror, ſuppilo, de prædâ prædam
" Capio. Meretricem ego item eſſe reor, mare " ut eſt: quod des devorat, nec unquam
" Abundat. *at* hoc ſaltem ſervat mare; quod illi ſub" eſt, apparet: *huic* des
" Quantumvis; nuſquam apparet, neque datori, neque " acceptrici.
Velut meretrix meum herum miſerum ſuâ blanditiâ intulit in
Pauperiem, privavit bonis, luce, honore, atque amicis.
Atat eccam, adeſt propinquè: credo andiiſſe hæc me loqui.
Pallida eſt, ut peperit puerum. alloquar, quaſi neſciam.
Jubeo vos ſalvere. *PH.* noſter Geta, quid agis? ut vales?
GE. Valeo, & venio ad minùs valentem; &, meliùs qui valeat, fero.
Herus meus, ocellus tuus, ad te ferre me hæc juſſit tibi
Dona, quæ illos ferre vides, & has quinque argenti minas.
PH. Pol haud perit, quòd illum tantùm amo. *GE.* juſſit opera orare ut hæc grata haberes tibi.
PH. Grata æquáque ecallos habeo. jube auferri intró. i Cyame.
Ecquid auditis hæc, quæ imperata ſunt? *GE.* vaſa nolo auferant:
Deſiccari lubet. *PH.* impudens mecaſtor quanti eſt negotii! *GE.* tún' bonâ fide,
Túne ais impudentem me eſſe, ipſa quæ ſis ſtabulum flagitii?
PH. Dic, amabo te! ubi eſt Dinarchus? *GE.* domi. *PH.* dic ob hæc dona, quæ
Ad me miſerit, me illum amare plurimum omnium hominum.
Ergo meúmque honorem illum habere omnium maximum:
Atque, ut huc veniat, obſecrare. *GE.* ilicet. ſed quiſnam illic homo eſt,
Qui ipſus ſe comeſt triſtis, oculis malis? animo hercle homo ſuo eſt miſer,
Quiſquis eſt. *PH.* dignos eſt mecaſtor. *GE.* ecquid eſt? *PH.* non noviſti, obſecro?
Qui illic apud me erat; hujus pater pueri illic eſt. uſque ad jentaculum
Juſſit ali. mauli, auſcultavi, obſervavi. *GE.* quem pernam
Novi hominem nihili. illic quæſo eſt? *PH.* illic eſt. *GE.* me intuetur gemens.
Traxit ex intimo ventre ſuſpirium. hoc vide, dentibus
Frendit: icit femur. num obſecrónam ariolus, qui ipſus ſe verberat?
ST. Nunc ego meos animos violentos, meámque iram ex pectore
Jam promam. loquere: unde es? cujus es? cur auſus inclementer
Mihi dicere? *GE.* lubido eſt. *ST.* iſtuccine mihi reſpondes?
GE. Hoc. non ego te ſtoccifacio. *ST.* quid tu? cur auſa es alium te
Dicere amare hominem? *PH.* lubitum eſt. *ST.* ain' tandem? iſtuc primùm experiar.
Tún' tantilli doni causâ, ulerum, atque eſcarum, & poſcarum,
Mœchum malachum, cincinnatum, umbraticolam, tympanotribam
Amas, hominem non nauci? *GE.* quæ hæc res! meóne hero tu improbe
Maledicere audes, fons vitii & perjurii? *ST.* verbum unum
Adde iſtoc; jam hercle ego te hìc hâc offatim conficiam. *GE.* tange
Modò! jam ego te hìc agnum faciam, & medium diſtruncabo. ſi tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culinâ Ares.
PH. Si æquum facias, adventores meos non incuſes: quorum mihi
Dona accepta & grata habeo; tuáque ingrata, quæ abs te accepi.
ST. Tunc pol ego & donis privatus ſum, & perii. *GE.* planè illùc eſt.
Quid nunc ergo hìc odiosè es, confeſſus omnibus reus?
ST. Perii hercle hodie, niſi hunc à te abigo. *GE.* accede huc modó!
Adi huc modó! *ST.* etiam, ſcelus viri, minitare? quem ego
Offatim jam, jam, jam concipilabo. quid tibi huc ventio eſt?
Quid tibi hanc aditio eſt? quid tibi hanc notio eſt, inquam,
Amicam meam? emoriere ocyùs, ſi manu uiceris.
GE. Quid, manu nicerim! *ST.* fac, quod juſſi. mane! jam ego te hìc
Offatim conficiam. *GE.* occidi! optimum eſt: captio eſt! iſtam
Machæram longiorem habes quàm hæc eſt, ſed verum
Sine dum petere, ſiquidem belligerandum eſt tecum.
Ibo domum, ego tecum, bellator, arbitrum æquum ceperim.
Sed ego ceſſo me hinc amoliri, ventre dum ſalvo licet?

SCENA OCTAVA.

PHRONESIUM, STRATOPHANES.

PHRONESIUM.

Datin' ſoleas? atque me intrò actutum ducite:
Nam mihi de vento miſeræ condoluit caput.
ST. Quid mihi futurum eſt, cui duæ ancillæ dolent,
Quibus te donavi? jámne abiiſti? hem, ſic datur!
Quo pacto excludis? quæſo potin' planiùs,
Quàm excluſus nunc ſum? pulcre ludificor. ſine!
Quantillo mihi opere nunc perſuaderi poteſt,
Ut ego hiſce ſuffringam talos totis ædibus.
Num quippiam avarum ut ad mores mulierum?
Poſtquam filiolum peperit, animos ſuſtulit:
Nunc, quaſi mihi dicat, nec te jubeo, nec veto
Introire in ædis. at ego nolo, non eo.
Ego faxo dicat me in diebus pauculis.
Crudum virum eſſe. ſequere me hàc! verbûm ſat eſt.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

STRABAX, ASTAPHIUM.

STRABAX.

RUS manè dudum hinc ire me juſſit pater,
Ut bubus glandem prandio depromerem.
Pòſt, illòc veni, quàm advenit (ſi dîs placet)
Ad villam argentum meo qui debebat patri,
Qui ovis Tarentinas erat mercatus de patre.
Quærit patrem. dico eſſe in urbe. interrogo,
Quid eum velit. homo crumenam ſibi de collo detrahit,
Minas viginti mihi dat. accipio libens.
Condo in crumenam. ille abüt: ego perperas minas

Oves

Oves in crumenâ hâc in urbem detuli.
Fuit ædepol Mars meo periratus patri:
Nam oves illius haud longè abſunt à lupis.
Nunc ego illos mundulos urbanos amaſios
Hôc ictu exponam, atque omnes ejiciam foras.
Eradicare eſt certum cumprimis patrem,
Poſt id locorum matrem. nunc hodie efferam
Ad hanc argentum, quam magè amo quàm matrem meam.
Tat! ecquis eſt? nulla eſt? ecquis aperit hoc oſtium?
AS. Quid iſtuc alienum eſt, amabò, mî Strabax!
Qui non extemplo intres? ánne oportuit
Ita te quidem qui es familiaris? *ST.* ibitur;
Ne me moratì cenſeas. *AS.* lepidè facis.

SCENA SECUNDA.

STRATILAX, ASTAPHIUM.

STRATILAX.

MIRUM videtur, ruri herilem filium
Strabacem non rediiſſe, niſi ſi clanculùm
Collapſus eſt hìc in corruptelam ſuam.
AS. Jam pol illic me inclamabit, ſi aſpexerit.
ST. Nimio minus ſævus jam ſum, Aſtaphium, quàm ſui:
Jam non ſum TRUCULENTUS: noli metuere.
Quid vis? *AS.* quid? tuam exſpecto TRUCULENTIAM.
ST. Dic, impera mihi, quid vis, & quovis modo.
Novos omnes mores habeo, veteres perdidi.
Vel amare poſſum, vel jam ſcortum ducere.
AS. Lepidè mecaſtor nuncias. ſed dic mihi,
Habeni? *ST.* paraſitum te fortaſſe dicere.
AS. Intellexiſti lepidè, quid ego dicerem.
ST. Heus tu! jam poſtquam in urbem crebrò commoveo,
Dicax ſum factus. jam ſum cavillator probus.
AS. Quid id eſt, amabó? iſtæcce ridicularia
Cavillationes vis opinor dicere?
ST. Ita, ut pauxillum differat à cavillulis.
AS. Sequere intrò me, amabò, mea voluptas. *ST.* tene hoc tibi:
Rhabonem habeto, mecum ut hanc noctem ſies.
AS. Perii. rhabonem? quam eſſe dicam hanc belluam?
Quin tu arrhabonem dicis? *ST.* at facio lucri:
Ut Præneſtinis conia eſt ciconia.
AS. Sequere, obſecro. *ST.* Strabacem hic opperiar modò,
Si ruri veniet. *AS.* is quidem apud nos eſt hìc Strabax:
Modò rure venit. *ST.* priúſne, quàm ad matrem ſuam?
Heu ædepol hominem nihili! *AS.* ánne autem, ut ſoles?
ST. Imò nihil dico. *AS.* i intro amabò: cedò manum.
ST. Tene. in tabernam ducor devorſoriam,
Ubi malè accipiar meâ mihi pecuniâ.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

DINARCHUS.

NEQUE gnatu'ſt, neque progignetur, neque poteſt reperirier,
Cui ego nunc dictum aut factum meliùs quàm Veneri velim.
Dii magni! ut ego lætus ſum, & lætitiâ differor! ita
Ad me magna nunciavit Cyamus hodie gaudia:
Mea dona deamata acceptáque habita eſſe apud Phronetium.
Cùm hoc jam volupe'ſt, tum hoc nimio magnæ melliniæ mihi:
Militis odioſa ingratáque habita. totus gaudeo.
Mea pila eſt, ſi repudiatur miles, mulier mecum perit.
Salvus ſum, quia pereo: ſi non peream, planè interéam.
Nunc ſpeculabor quid ibi agatur: quis eat intrò, qui foras
Veniat: procul hinc obſervabo, meis quid fortunis fuat:
Quia nihil habeo, unum animos movit mihi, omnia agam precarió.

SCENA SECUNDA.

ASTAPHIUM, DINARCHUS.

ASTAPHIUM.

LEPIDE efficiam meum, hera, officium: vide intus modò ut tu tuum
Item efficias. ama, id quod decet, rem tuam: iſtum exinani.
Nunc dum iſti lubet, dum habet; tempus ei rei ſecundes:
Prome venuſtatem amanti tuam, ut gaudia compares.
Ego interim hic reſtitrix his præſidebo, iſte dum ſic faciat
Domum ad te exagogam: nec quenquam interim iſtôc ad vos,
Qui ſit odio, intromittam: tu perge, ut lubet. ludín' iſtos?
DI. Qui eſt iſte? eja! Aſtaphium, indica: qui perit? *AS.* amabò, hiccine tu
Eras? *DI.* moleſtúſne ſum? *AS.* nunc magìs quàm fuiſti. nam niſi quid
Nobis uſu eſt, nobis moleſtus. ſed obſecro da mî operam, ut
Narrem, quæ volo. *DI.* nam quid eſt? *AS.* num meâ refert? *AS.* non mu. ſed
Intùs, bolos quos dat! *DI.* quid? amator novus quiſpiam?
Integrum & plenum adorta eſt theſaurum. *DI.* quis eſt? *AS.* eloquar.
Sed tu taceto. noviſti tún' hunc Strabacem? *DI.* quid nî?
AS. Solus ſummam habet hic apud nos. nunc is eſt fundus nobis.
Animo bono malè rem gerit. *DI.* perii hercle ego idem.
“ *AS.* STULTUS es, qui facta infecta facere verbis
“ poſtules.
Thetis quoque etiam lamentando lauſum fecit filio.
DI. Non ego nunc intrò ad vos mittar? *AS.* quî dum quàm miles magis?
DI. Quia enim plus dedi. *AS.* plùs enim es intromiſſus, cùm dabas.
Sine viciſſim, qui dant operam, ob id, quod dant, operis utier.
Literas didiciſti: quando ſcis, ſine alios diſcere.
DI. Diſcant, dum mihi argumentàri liceat, nî oblitus ſiem,
Quod dedi. *AS.* interea magiſter dum tu commentabere,
Volo interim illa itidem commentari. *DI.* quid? *AS.* rem accipere identidem.
DI. Dedi equidem hodie ei quinque argenti deferri minas,
Præterea unam in obſonatum. *AS.* idem iſtoc delatum ſcio.
De eo nunc bene ſumus tuâ virtute. *DI.* illíne ut inimici mei
Bona iſtic edant? mortuum hercle me, quàm ut id patiar, mavelim!

“ *AS.*

“ *AS.* Mavelim mihi inimicos invidere, quàm “ me inimicis meis.
“ Nam invidere alii bene eſſe, tibi malè eſſe, mi-“ ſeria eſt.
“ Qui invident, egent: illi, quibus invidetur, rem “ habent.
Stultus es. *DI.* quid eſt? *AS.* operire. *DI.* quid jam? *AS.* quia pol mavelim.
DI. Non licet de obſonii *mnâ* me participem fieri?
AS. Si volebas participari, auferres dimidium domum.
Nam itidem hìc ut Acherunti ratio accepti ſcribitur.
Intrò accipimus: quando acceptum eſt, non poteſt ferri foras.
Bene vale. *DI.* reſiſte. *AS.* amitte, ſine. *DI.* amitto intró. *AS.* ad te quidem.
DI. Imò iſtòc ad vos. *AS.* *imò* iri non poteſt. *DI.* nimium poteſt.
Experiri ſine. *AS.* opperire. vis eſt experirier.
Dicam adeſſe, niſi occupata eſt. *DI.* reſiſte, hem. *AS.* fruſtra fit. *DI.* redin',
An non? *AS.* redeam. ſed vocat me, quæ in me plus poteſt. *DI.* queî poteſt?
Uno verbo! *AS.* eloquere. *DI.* Mittin' me intró? *AS.* mendax es, abi.
Unum ajebas, tria jam dixti verba, atque mendacia.
DI. Abii. intrò hinc ivit. ego ut hæc mihi patiar fieri?
Jam hercle ego tibi, illecebra, ludos faciam clamore in viâ:
Quæ advorſùm legem accepiſti à plurimis pecuniam.
Jam hercle apud omnes magiſtratus ſaxo erit nomen tuum.
Poſt id, ego te manum injiciam quadrupli, venefica!
Suppoſtrix puerûm! ego ædepol jam tua probra aperibo omnia.
Nihili me! perdidi omne, quod fuit. fio impudens.
Nec mihi adeſt tantillum penſi jam, quos capiam calceos.
Sed quid ego hìc clamo? quid ſi me jubeat intromittier?
Conceptis, me non facturum, verbis jurem, ſi velit.
Nugæ ſunt! Si stimulos pugnis cædis, manibus plus dolet:
De nihilo illi eſt iraſci, quæ te non flocci facit.
Sed quid hoc eſt? prò dî immortales, Calliclem video ſenem,
Meus qui affinis fuit, ancillas duas conſtrictas ducere,
Alteram tonſtricem hujus, alteram ancillam ſuam.
Pertimui, poſtquam una cura cor meum movit modó.
Timeo, ne malefacta antiqua mea nunc inveniam omnia.

SCENA TERTIA.

CALLICLES, ANCILLÆ, DINARCHUS.

Callicles.

Egóne tibi maledicam, aut tibi adeò malè velim? ut animus meu'ſt,
Propemodum expertæ eſtis, quàm ego ſim mitis tranquillúſque homo.
Rogitavi ego vos verberantes & pendentes ſimul:
Commemini, quo quicque pacto ſitis confeſſæ: ſcio.
Hìc nunc volo ſcire eodem pacto, ſinè malo fateamini.
Quanquam vos colubrino ingenio ambæ eſtis; edico priùs,
Ne duplices habeatis linguas; ne ego bilingues vos necem:
Niſi ſi ad tintinnaculos vos voltis educi viros.
AN. Vis ſubegit verum fateri; ita lora lædunt brachia.
CA. At, ſi verum mihi eritis faſſæ, vinclis exſolvemini.
DI. Etiam nunc, quid ſit negotii, falſus incertúſque ſum:
Niſi quia timeo tamen. *AN.* ego nec, quid peccavi, ſcio.
CA. Omnium primum diverſæ ſtate. hem ſic! iſtuc volo.
Néve inter vos ſignificetis, ego ero paries. loquere tu.
AN. Quid loquar? *CA.* quid puero factum eſt, mea quem peperit filia
Meo nepoti? capita rerum *mihi* expedite. *AN.* iſtæ dedi.
CA. Jam tace! accepiſtin' puerum tu ab hâc? *AN.* accepi. *CA.* tace!
Nihil moror præterea. ſatìs eſt faſſa. *AN.* inficias non eo.
CA. Jam livorem túte ſcapulis iſtòc concinnas tuis.
Conveniunt adhuc utriuſque verba. *DI.* væ miſero mihi!
Mea nunc facinora aperiuntur, clàm quæ ſperavi fore.
CA. Loquere tu. qui dare te huic puerum juſſit? *AN.* hera major mea.
CA. Quid tu? cur eum accepiſti? *AN.* hera rogavit me minor,
Puer ut afferretur, eáque ut celarentur omnia.
CA. Loquere tu. quid eo feciſti puero? *AN.* ad meam heram detuli.
CA. Quid eo puero tua hera fecit? *AN.* heræ meæ extemplo dedit.
CA. Cui, malum, heræ? *AN.* duæ ſunt iſtæ. *CA.* cave tu, niſi quod te rogo, niſi
Ea, quæ exquiro. *AN.* mater dono filiæ dedit ſuæ.
CA. Plus quàm dudum, loquere. *AN.* plus tu rogitas. *CA.* reſponde ocyús!
Quid illa, cui donatus eſt? *AN.* ſuppoſivit. *CA.* cui? *AN.* ſibi
Pro filiolo. *CA.* pro filiolo? Dii obſecro voſtram fidem!
Ut faciliùs alia, quàm illa unde eſt, puerum alienum parit!
Hæc labore alieno puerum peperit ſinè doloribus.
Puer quidem beatus! matres duas habet, & avias duas!
Jam metuo, patres quot fuerint. vide ſis facinus muliebre!
AN. Magìs pol hæc malitia pertinet ad viros, quàm ad mulieres.
Vir illam, non mulier prægnatem fecit. *CA.* & idem ego iſtuc ſcio.
“ Tu bona ei cuſtos fuiſti. *AN.* plus poteſt, qui plus valet.
Vir erat, plus valebat, vicit: quod petebat, abſtulit.
CA. Et tibi quidem hercle idem attulit magnum malum.
AN. De iſtôc ipſa, etſi tu taceas, reâpſe experta intellego.
CA. Nunquam te facere hodie quivi, ut, is quis eſſet, diceres.
AN. Tacui. at nunc non taceo; quando adeſt; neceſſe eſt indicem.
DI. Lapideus ſum, commovere me miſer non audeo.
Res palàm omnis eſt: meo illìc nunc fiunt capiti comitia.
Meum illuc facinus, mea ſtultitia eſt. timeo, quàm mox nominer.
CA. Loquere, filiam meam quis integram ſtupraverit?
AN. Video ego te, propter mala facta qui es patronus parieti.
DI. Neque vivus neque mortuus ſum: neque, quid nunc faciam, ſcio.
Neque ut hinc abeam, neque ut hunc adeam, ſcio: timore torpeo.
CA. Dicin' an non? *AN.* Dinarchus, cui illam priùs deſponderas.
CA. Ubi is homo eſt, quem dicis? *DI.* aſſum, Callicles! per tua obſecro
Genua, ut tu iſtuc inſipienter factum ſapienter feras,
Mihíque ignoſcas, quod animi impos vini vitio fecerim.
CA. Non places. in mutum culpam confers, quod nequit loqui.
Nam vinum, ſi fabulari poſſet, ſe defenderet.

Non

NON VINUM *hominibus* moderari, ſed vino *homines* ſolent,
Qui quidem probi ſunt: verùm, qui improbus eſt; ſive ſubbibit,
Sive adeò caret temeto, tamen ab ingenio improbu'ſt.
DI. Scio equidem, quæ nolo, multa mihi audienda obnoxia.
Ego tibi me obnoxium eſſe fateor: culpæ compotem.
AN. Callicles, vide, quæſo, homini ne facias injuriam.
Reus ſolutus cauſam dicit. teſtes vinctos attines.
CA. Solvite iſtas. agite, abite, tu domum, & tu autem domum:
Eloquere hæc heræ tuæ: puerum reddat, ſi quis eum petat.
Eamus, tu, in jus. *DI.* quid vis in jus me ire? tu es Prætor mihi.
Verùm te obſecro, ut tuam gnatam des mihi uxorem, Callicles.
CA. Eundem pol te judicâſſe quidem iſtam rem intellego:
Nam haud manſiſti dum ego darem illam: tûte ſumpſiſti tibi:
Nunc habeas, ut nactus, verùm hôc ego te multabo bolo:
Sex talenta magna à dote demam pro iſtâ inſcitiâ.
DI. Bene agis mecum. *CA.* filium iſtinc tuum te meliu'ſt repetere.
Cæterùm uxorem, quàm primùm potes, abduce ex ædibus.
Ego adeò jam illi remittam nuncium affini meo:
Dicam, ut aliam conditionem filio inveniat ſuo.
DI. At ego ab hâc puerum repoſcam, ne mox inficias eat.
Nihil eſt. nam ipſa hæc ultro, ut factum eſt, fecit omnem rem palàm.
Sed nimiùm pol opportunè ecce ab ſeſe egreditur foras.
Næ iſta ſtimulum longum habet, quæ uſque illinc cor pungit meum!

SCENA QUARTA.

PHRONESIUM, DINARCHUS, ASTAPHIUM.

PHRONESIUM.

BLITEA & lutea eſt meretrix, niſi quæ ſapit in vino ad rem ſuam.
Si alia membra vino madeant, cor ſit ſaltem ſobrium.
Nam mihi dividia eſt, tonſtricem meam ſic mulcatam malé.
Ea dixit, eum Dinarchi puerum inventum filium.
DI. Ubi id audivit, quanquam penès eſt me ea omnis res & liberi.
PH. Video eccum, qui manſtutorem me adoptavit bonis.
DI. Mulier, adſum: profectu'ſt. *PH.* quid agitur, voluptas mea?
DI. Non voluptas, auſer nugas. nihil ego nunc de iſtâc re ago.
PH. Scio mecaſtor quid velis, & quid poſtules, & quid petas.
Me videre vis, & me te amare poſtulas: puerum petis.
DI. Dî immortales, ut planiloqua eſt! paucis ut rem ipſam attigit.
PH. Scio equidem ſponſam tibi eſſe, & filium ex ſponſâ tuâ:
Et tibi uxorem ducendam jam eſſe: alibi jam animum tuum.
Ut me quaſi pro derelictâ ſis habiturus. ſed tamen
"COGITATO, MUS puſillus quàm ſit ſapiens beſtia,
"Ætatem qui uni cubili nunquam committit ſuam.
Quia, ſi unum oſtium obſideatur, aliud perfugium gerit.
DI. Otium ubi erit, de iſtis rebus tum amplius tecum loquar.
Nunc puerum redde. *PH.* imò amabò, ut hos dies aliquos ſinas
Eum eſſe apud me. *DI.* minimé. *PH.* jam amabó. *DI.* quid opu'ſt? *PH.* è re meâ eſt.
Triduum hoc ſaltem, dum aliquò Miles circumducitur.
In eam rem, ſi quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerum, à Milite omnis tum mihi ſpes animam efflaverit.
DI. Factum cupio. nam re facere, ſi velim, non eſt locus.
Nunc puero utere, & procura: quia, unde procures, habes.
PH. Multum amabo te ob iſtam rem mecaſtor. ubi domi metues malum,
Fugito huc ad me: ſaltem amicus mihi eſto manubiarius.
DI. Bene vale, Phroneſium! *PH.* jam me tuum oculum non vocas?
DI. Id quoque interim furtim nomen commemorabitur.
PH. Nunquid vis? *DI.* fac valeas. operæ ubi mihi erit, ad te venero.
PH. Ille quidem hinc abiit, abſceſſit: dicere hìc quidvis licet:
"Verum eſt verbum, quod memoratur: UBI AMICI, " ibidem opus.
Propter hunc ſpes etiam ſe hodie tantum ..... ri militem:
Quem ego ecaſtor magè amo quàm me, dum id, quod cupio, indè auſero.
Quæ cum multum abſtulimus, haud multum apparet, quod datum eſt,
Ita ſunt gloriæ meretricum. *AS.* aha, tace! *PH.* quid eſt, obſecro?
AS. Adeſt pueri. *PH.* ſine eum ipſum adire huc: ſine, ſi is eſt modó.
Sine eum ipſum adire, ut cupit, ad me hàc rectá. ſi venerit,
Næ iſtum ecaſtor hodie aſtutis confexim fallaciis.

ACTUS QUINTUS.

STRATOPHANES, ASTAPHIUM, PHRONESIUM, STRABAX.

STRATOPHANES.

EO mihi amare! fero ſupplicium damnis ad amicam meam.
Utut illud acceptum ſit, priùs quod perdidi, hoc addam inſuper.
Sed quid? video heram atque ancillam ante ædis. adeunda eſt hæc mihi.
Quid hìc vos agitis? *PH.* ne me appella. *STRAT.* nimiùm ſævis! *PH.* ſic *ſine!*
Potin' es, ut mihi moleſtus ne ſies? *STRAT.* quid, Aſtaphilitium, eſt?
AS. Meritò ecaſtor tibi ſuccenſet. *PH.* Egón'? atque iſti etiam parum
Malè volo *STRAT.* ego, mea voluptas, ſi quid peccavi priùs,
Supplicium ad te hanc minam fero auri. ſi mihi rides, eſpice.
PH. Manus vetat, priuſquam penès ſeſe habeat, quicquam credere.
Puero opu'ſt cibum: opus eſt matri autem, quæ puerum lavit;
Opus nutrici autem, utrem ut habeat veteris vini largiter,
Ut dies noctéſque potet: opu'ſt igne, opus eſt carbonibus:
Faſciis opus eſt, pulvinis, cunis, incunabulis:
Oleum opus eſt, farina puero opus eſt: opu'ſt totum diem.
Nunquam hoc uno die efficiatur opus, quin opus ſemper ſiet.

Non

Non enim poſſunt militares pueri ſetanio educier.
STRAT. Reſpice ergo! accipe hoc, quî iſtuc efficias opus. *PH.* cedó!
Quanquam parum eſt. *STRAT.* addam minam adhuc iſtic poſtea. *PH.* parum eſt.
STRAT. Tuo arbitratu, quod jubebis, id dabitur. da nunc ſavium.
PH. Mitte me, inquam, odioſus. *STRAT.* nihil fit: non amor. teritur dies.
Plus decem pondo amoris pauxilliſper perdidi.
PH. Accipe hoc, atque auferto intró. *STRAB.* ubi mea amica eſt gentium?
Neque ruri, neque hìc operis quicquam facto: corrumpor ſitu;
Ita miſer cubando in lecto hic exſpectando obdurui.
Sed eccam video. heus amica mî! quid agis? *STRAT.* quis illic homo?
PH. Quem ego mecaſtor magìs amo, quàm te. *STRAT.* quàm me? quomodo?
PH. Hôc modo, ut moleſtus ne ſies. *STRAT.* jam abis, poſtquam aurum habes?
PH. Condidi intrò, quod dediſti. *STRAB.* ades amica! te alloquor.
PH. At ego ad te ibam. *STRAB.* ad me, delicia? *PH.* hercle verò ſerió.
STRAB. Quanquam ego tibi videor ſtultus, gaudere aliquî me volo.
Nam quamquam es bella, malo tuo es, niſi tuo ego aliquî gaudeo.
PH. Viue te amplectar, & ſavium dem? *STRAB.* quidvis face, gaudeam.
STRAT. Meóſne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?
Mortuum hercle me duco ſatius. abſtine hôc, mulier, manum!
Niſi ſi te meâ manubiâ machærâ & hunc vis emori.
PH. Nihil φλυαρεῖν ſatius eſt, miles. ſi te amari poſtulas,
Auro, haud ferro deterrere potes, ne amet, Stratophanes.
STRAT. Quî (malum!) bella aut faceta es, quæ ames hominem iſtimodi?
PH. Venitne in mentem tibi, quod verbum in caveâ dixit hiſtrio:
“ Omnes homines ad ſuum quæſtum callent, &
“ faſtidiunt.
STRAT. Hunccine hominem te amplexari, tam horridum atque ſqualidum?
PH. Quanquam hic horridu'ſt, quanquam hic ſqualidu'ſt; ſcitus bellum init.
STRAT. Dedín' ego aurum? *PH.* mihi? dediſti filio cibaria.
STRAB. Nunc, ſi hanc tecum eſſe ſperas, aliâ opu'ſt auri minâ.
STRAT. Malam rem his & magnam! *STRAB.* magno opere ſerva tibi viaticum.
Quid iſta debet, niſi tria? *STRAT.* quæ tria nam? *STRAB.* unguenta, noctem, ſavium.
PH. Par pari reſpondet. verùm nunc ſaltem ſi amas, mihi
Da tu de tuis deliciis, ſummis quid pauxillulum.
STRAT. Quid? id ai, amabó! eſt quod dem. dicdum! ſi ſuperet, feres.
PH Campas dicis: abi, abi! conſultavi iſtuc. *STRAT.* mihi homo
Cave ſaxis volnus, tibi jam cui ſunt dentes ferrei.
Vulgò ad ſe omnes intromittit: abſtine iſtâc tu manum.
STRAB. Jam hercle, jam magno tu vapula vir ſtrenuus.
STRAT. Dedi ego huic aurum. *STRAB.* at ego argentum. *STRAT.* at ego pallam & purpuram.
STRAB. At ego oves, & lanam: & alia multa, quæ poſcet, dabo.
Melius te minis certare mecum quàm minaciis.
PH Lepidus ecaſtor mortalis! Strabax mî, perge obſecro.
“ Stultus atque inſanus damnis certant: nos ſal-
“ væ ſumus.
STRAT. Age prior, tiro, da aliquid. *STRAB.* imò tu prior perde, & peri.
STRAT. Hem tibi talentum argenti! Philippicum eſt, tene tibi.
PH. Tanto melior! noſter eſto; ſed de veſtro vivito.
STRAT. Ubi eſt, quod tu das? ſolve zonas. *PH.* provocatur. *STRAT.* quid times?
STRAB. Tu peregrinus *es:* hic habito: timeo meos. non ego ambulo.
Pecua ad hanc ego in crumînâ obligata defero.
STRAT. Quid dedi? ut diſtrinxi hominem! *STRAB.* imò ego verò, qui dedi.
I nunc intrò, amabò, & tu ergo hàc mecum. *STRAT.* tu eris mecum quidem.
STRAB. Quid tu, quid ais? cum hoccine? *STRAT.* ego poſterior dedi.
PH. Tu dediſti, *hic* jam daturus eſt: iſtuc habeo, hoc expeto.
Verùm utrique mos geratur amborum ex ſententiâ.
STRAT. Fiat! ut rem gnatam video, hoc accipiundum eſt, quod datur.
STRAB. Meum quidem te lectum certè occupare non ſinam.
PH. Lepidè mecaſtor aucupavi, atque ex meâ ſententiâ:
Meámque ut rem bene geſtam, veſtram rurſus bene geram.
Verùm amabò, ſi quid animatu's facere, fac jam ut ſciam.
Veneris causâ applaudite: ejus hæc in tutelâ eſt Fabula,
Spectatores: bene valete, Plaudite, atque exſurgite.

FINIS TRUCULENTI.



PUBLII TERENTII AFRI COMOEDIÆ.

PUB. TERENTII VITA, *EX ÆLIO DONATO DESUMPTA.*

PUBLIUS Terentius Afer, Carthagine natus, ſervivit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non inſtitutus modò liberaliter, ſed & maturè manumiſſus eſt. Quidam captum eſſe exiſtimant: quod fieri nullo modo potuiſſe Feneſtella docet: quum in fine ſecundi belli Punici, & ante initium tertii natus ſit, & mortuus: nec ſi à Numidis aut Getulis captus ſit, ad ducem Romanum pervenire potuiſſet, uullo commercio inter Italicos & Afros, niſi poſt deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit: ſed maximè cum Scipione Africano, & cum Lælio, quibus etiam corporis gratià conciliatus exiſtimatur, quod & ipſum Feneſtella arguit, contendens utroque majorem natu fuiſſe, quamvis & Cornelius Nepos æquales omnes fuiſſe tradat, & Porcius ſuſpicionem de conſuetudine per hæc faciat.

Dum laſcivium nobilium & fucoſas laudes petit:
Dum Africani voce divina inhiat avidis auribus:
Dum ad Furium ſe cœnitare, & Lælium, pulchrum putat:
Dum ſe amari ab hiſce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis ſuæ: ipſus ſublatis rebus ad ſummam
Inopiam redactus eſt.
Itaque è conſpectu omnium abiit in Græciam in terram ultimam.
Mortuus eſt in Stymphalo Arcadiæ oppido: nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles faciliimè.
Eorum ille operâ ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut eſſet, quò referret obitum domini ſervulus.

Scripſit comœdias ſex, ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, juſſus antè Cærio recitare, ad cœnantem cùm veniſſet, dictus eſt, initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore veſtitu, ſubſellio juxta lectulum reſidens legiſſe: poſt paucos verò verſus invitatus ut accumberet, cœnâſſe unà, deinde cætera percurriſſe non ſinè magnâ Cærii admiratione. E hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita ſcribat, Sumetur Hecyra ſexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta eſt: meruítque pretium quantum nulla antea cujuſquam comœdia, id eſt octo millia nummûm. propterea ſumma quoque titulo adſcribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obſcura fama eſt adjutum Terentium in ſcriptis à Lælio & Scipione, quibuſcum familiariter vixit. Eandem ipſe auxit: nunquam enim niſi leviter ſe tutari conatur, ut in prologo Adelphorum,

Nam quod iſti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, aſſiduéque unà ſcribere:
Quod illi maledictum vehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam: cùm illis placet,
Qui vobis univerſis, & populo placent.
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore uſus eſt ſinè ſuperbiâ.

Videtur autem ſe leviùs defendiſſe, quia ſciebat Lælio & Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem, quæ tamen magis & uſque ad poſteriora tempora valuit.

Qu. Memmius in oratione pro ſe ait: P. Africanus, qui à Terentio perſonam mutuatus, quæ domi luſerat

ipſe, nomine illius in ſcenam detulit. Nepos authore certo comperiſſe ſe ait, C. Lælium quondam in Puteolano Cal. Martiis admonitum ab uxore, temporius ut diſcumberet, petiiſſe ab eâ ne interpellaretur: ſeriùs tandem ingreſſum trielinium dixiſſe, non ſæpe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatum ut ſcripta illa proferret, pronuntiâſſe verſus qui ſunt in Heautontimorumeno,

Satis pol protervè me Syri promiſſa huc induxerunt.

Santra Terentium exiſtimat, ſi modò in ſcribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuere: quàm Sulpitio Gallo homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Qu. Fabio Labeone, & M. Popilio, conſulari utroque, ac Poëtâ. Ideo ipſum non juvenes deſignâſſe qui ſe adjuviſſe dicerentur: ſed viros, quorum operam, & in bello, & in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas comœdias nondum quintum atque trigeſimum egreſſus annum, cauſâ evitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro ſuis edere; ſeu percipiendi Græcorum inſtituta moreſque, quos perinde exprimeret in ſcriptis, egreſſus urbem eſt, neque ampliùs rediit. De morte ejus Volcatius tradit,

Sed ut Afer ſex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Aſiam fecit: navim cùm ſemel
Conſcendit, viſus nunquam eſt. ſic vitâ vacat.

Qu. Couſetius redeuntem è Græciâ periiſſe in mari dicit cum centum & octo fabulis converſis à Menandro. Cæteri mortuum eſſe in Arcadiæ Stymphalo, ſive Leucadiâ tradunt, Cn. Cornelio Dolabellâ, M. Fulvio Nobiliore Coss. morbo implicitum acri, dolore ac tædio amiſſarum ſatyrarum, quas in navi præmiſerat, ac ſimul fabularum quas novas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtaturâ, gracili corpore, colore fuſco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupſit. Item hortulos xx. jugerum, viâ Appiâ ad Martis villam: quò magis miror Porcium ſcribere,

—— nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè,
Eorum ille operâ ne domum quidem habuit conductitiam:
Saltem ut eſſet, quò referret obitum domini ſervulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, ſcribens in compitalibus, Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolùm Nævio, & Plauto, & Cæcilio: ſed Licinio quoque poſtponit. Cicero, in Limone hactenus laudat,

Tu quoque qui ſolus lecto ſermone Terenti
Converſum, expreſſumque Latinâ voce Menandrum
In medio populi ſedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. CÆSAR.

Tu quoque tu in ſummis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritò, puri ſermonis amator,
Lenibus atque utinam ſcriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hâc deſpectus parte jaceres,
Unum hoc maceror, & doleo tibi deeſſe, Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terentios Poetas fuiſſe ſcribit Metius, quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patriâ, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas ediſſe Terentium Valgius in Actecone ait,

Hæ quæ vocantur fabulæ, cujus ſunt?
Non has, qui jura populis recenſentibus dabat,
Honore ſummo affectus fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro tranſlatæ eſſe dicuntur comiœ, Phormio & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro. ex quibus magno ſucceſſu & precio ſtetit Eunuchus fabula: Hecyra ſæpe excluſa, vix acta eſt.

PUB. TERENTII ANDRIA

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS M. FULVIO ET M. GLABRIONE ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS PARIBUS, DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA. EDITA M. MARCELLO, C. SULPICIO COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.
SIMO ſenex.
SOSIA ſervus
DAVUS ſervus.
MYSIS ancilla.
PAMPHILUS adoleſcens.
CHARINUS adoleſcens.
BYRRHIA ſervus.
LESBIA obſtetrix.
GLYCERIUM, aliàs PASIBULA, Chremetis filia.
CHREMES ſenex.
CRITO hoſpes.
DROMO ſervus.

PERSONÆ MUTÆ.

SERVI Simonis opſonia portantes.
ARCHILLIS ancilla.

ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

SORORE M ſalſò creditam meretriculæ
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidâque factâ, dat fidem, uxorem ſibi
Fore hanc: nam aliam pater ei deſponderat
Gnatam Chremetis: atque ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias; cupiens, ſuus
Quid haberet animi filius, cognoſcere.
Davi ſuaſu non repugnat Pamphilus:
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recuſat nuptias, generum abdicat:
Mox filium Glycerium inſperatò agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

PROLO-

PROLOGUS.

POETA cùm primùm animum ad ſcribendum appulit,
Id ſibi negoti credidit ſolum dari,
Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas.
Verùm aliter evenire multo intellegit.
Nam in prologis ſcribundis operam abutitur,
Non quî argumentum narret, ſed quî malevoli
Veteris poetæ maledictis reſpondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæſo, animum advortite.
Menander fecit Andriam & Perinthiam.
Qui utramvis rectè nôrit, ambas noverit.
Non ita diſſimili ſunt argumento: ſed tamen
Diſſimili oratione ſunt factæ ac ſtylo.
Quæ convenere, in Andriam ex Perinthiâ
Fatetur tranſtuliſſe, atque uſum pro ſuis.
Id iſti vituperant factum: atque in eo diſputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intellegendo, ut nihil intellegant:
Qui cùm hunc accuſant, Nævium, Plautum, Ennium
Accuſant: quos hic noſter auctores habet:
Quorum æmulari exoptat neglegentiam
Potiùs, quàm iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc ut quieſcant porrò, moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Favete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite;
Ut pernoſcatis, ecquid ſpei ſit reliquum,
Poſthac quas faciet de integro comœdias;
Spectandæ, an exigendæ ſint vobis priùs.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

SIMO, SOSIA.

SIMO.

VOS iſtæc intrò auferte: abite. Soſia,
Adeſdum: paucis te volo. *SO.* dictum puta:
Nempe ut curentur rectè hæc. *SI.* imò aliud. *SO.* quid eſt,
Quod tibi mea ars efficere hôc poſſit amplius?
SI. Nihil iſtâc opus eſt arte ad hanc rem, quam paro:
Sed his, quas ſemper in te intellexi ſitas,
Fide & taciturnitate. *SO.* exſpecto, quid velis.
SI. Ego poſtquam te emi, à parvulo, ut ſemper tibi
Apud me juſta & clemens fuerit ſervitus,
Scis: feci, è ſervo ut eſſes libertus mihi,
Propterea quòd ſerviebas liberaliter.
Quod habui ſummum precium, perſolvi tibi.
SO. In memoriâ habeo. *SI.* haud muto factum. *SO.* gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo: &,
Id gratum fuiſſe advorſum te, habeo gratiam.
Sed mî hoc moleſtum eſt: nam iſtæc COMMEMORATIO
“ Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficî.
Quin tu uno verbo dic, quid eſt, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primum in hâc re prædico tibi,
Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ.
SO. Cur ſimulas igitur? *SI.* rem omnem à principio audies:
Eo pacto & gnati vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hâc re te velim.
Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, Soſia,
Liberius vivendi fuit poteſtas. nam antea
Quî ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,
Dum ætas, metus, magiſter prohibebant? *SO.* ita eſt.
SI. Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,
Ut animum ad aliquod ſtudium adjungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philoſophos;
Horum ille nihil egregiè præter cætera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. *SO.* non injuriâ: nam id arbitror
Adprime in vitâ eſſe utile, ut NE QUID NIMIS.
SI. Sic vita erat, facilè omnes perferre ac pati:
Cum quibus erat cunque unà, his ſeſe dedere,
Eorum obſequi ſtudiis: advorſus nemini;
Nunquam præponens ſe aliis. ita facillimè
Sinè invidiâ invenias laudem, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam inſtituit: namque hôc tempore
OBSEQUIUM AMICOS, veritas odium parit.
SI. Interea mulier quædam abhinc triennium
Ex Andro commigravit huc viciniæ,
Inopiâ & cognatorum neglegentiâ
Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ.
SO. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
SI. Primùm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
Sed poſtquam amans acceſſit, precium pollicens,
Unus, & item alter; ITA UT INGENIUM EST omnium
“ Hominum à labore proclive ad lubidinem;
Accepit conditionem: dein quæſtum occipit.
Qui tum illam amabant, fortè, ita ut fit, filium
Perduxere illuc ſecum, ut unà eſſet, meum.
Egomet continuò mecum: certè captus eſt:
Habet. obſervabam manè illorum ſervulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. *SO.* teneo. *SI.* Phædrum, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum. nam hi tres tum ſimul
Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? ſymbolam
Dedit, cœnavit. gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimvero ſpectatum ſatìs
Putabam, & magnum exemplum continentiæ.
Nam qui cum ingeniis conflictatur ejuſmodi,
Neque commovetur animus in eâ re tamen,
Scias poſſe habere jam ipſum ſuæ vitæ modum.
Cùm id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus eſt? hâc famâ impulſus Chremes
Ultro ad me venit, unicam gnatam ſuam
Cum dote ſummâ filio uxorem ut daret.
Placuit, deſpondi: hic nuptiis dictus eſt dies.
SO. Quid obſtat, cur non veræ fiant? *SI.* audies.
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta ſunt,
Chryſis vicina hæc moritur. *SO.* ô factum bene!
Beâſti: metui à Chryſide. *SI.* ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chryſidem, unà aderat frequens:
Curabat unà funus: triſtis interim,
Nonnunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hem, hic, parvæ conſuetudinis
Cauſâ, mortem hujus tam fert familiariter:
Quid ſi ipſe amâſſet? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam eſſe omnia humani ingeni
Manſuetique animi officia. quid multis moror?

Egomet quoque ejus cauſâ in funus prodeo
Nil ſuſpicans etiam mali. *SO.* hem, quid eſt? *SI.* ſcies.
Effertur. imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè unam aſpicio adoleſcentulam,
Formâ. *SO.* bonâ fortaſſe. *SI.* & voltu, Soſia,
Adeò modeſto, adeò venuſto, ut nihil ſuprà.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Viſa eſt, & quia erat formâ præter cæteras
Honeſtâ & liberali; accedo ad pediſequas:
Quæ ſit, rogo. ſororem eſſe aiunt Chryſidis.
Percuſſit illico animum. at at, hoc illud eſt,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa eſt miſericordia.
SO. Quàm timeo, quorſum evadas. *SI.* funus interim
Procedit: ſequimur: ad ſepulcrum venimus.
In ignem impoſita eſt. fletur. interea hæc ſoror,
Quam dixi, ad flammam acceſſit imprudentiùs,
Sati' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene diſſimulatum amorem & celatum indicat.
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, ut conſuetum facilè amorem cerneres,
Rejecit ſe in eum, flens, quàm familiariter.
SO. Quid ais? *SI.* redeo indè iratus, atque ægre ferens.
Nec ſatis ad objurgandum cauſæ. diceret,
Quid feci? quid commerui aut peccavi, pater?
Quæ ſeſe voluit in ignem injicere, prohibui,
Servavi. honeſta oratio eſt. *SO.* rectè putas:
Nam ſi illum objurges, vitæ qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
SI. Venit Chremes poſtridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperiſſe Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. ego illud ſedulò
Negare factum. ille inſtat factum. denique
Ita tum diſcedo ab illo, ut qui ſe filiam
Neget daturum. *SO.* non tu ibi gnatum? *SI.* ne hæc quidem
Sati' vehemens cauſa ad objurgandum. *SO.* qui, cedo?
SI. Tute ipſe his rebus finem præſcripſti, pater.
Propè adeſt, cùm alieno more vivendum eſt mihi:
Sine nunc meo me vivere interea modo.
SO. Quis igitur relictus eſt objurgandi locus?
SI. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primùm ab illo animadvertenda injuria eſt.
Et nunc id operam do, ut per falſas nuptias
Vera objurgandi cauſa ſit, ſi deneget.
Simul, ſceleratus Davus ſi quid conſili
Habet, ut conſumat nunc, cùm nihil obſint doli.
Quem ego credo manibus pedibúſque obnixè omnia
Facturum: magìs id adeò, mihi ut incommodet,
Quàm ut obſequatur gnato. *SO.* quapropter? *SI.* rogas?
MALA MENS, MALUS ANIMUS. quem quidem ego ſi ſenſero.
Sed quid opu'ſt verbis? ſin eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nihil ſit moræ: reſtat Chremes,
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.
Nunc tuum eſt officium, has bene ut adſimules nuptias:
Perterrefacias Davum; obſerves filium,
Quid agat, quid cum illo conſilii captet. *SO.* ſat eſt:
Curabo: eamus jam nunc intrò. *SI.* i præ, ſequar.
Non dubium eſt, quin uxorem nolit filius:
Ita Davum modò timere ſenſi, ubi nuptias
Futuras eſſe audivit. ſed ipſe exit foras.

SCENA SECUNDA.

DAVUS, SIMO.

DAVUS.

MIRABAR, hoc ſi ſic abiret: & heri ſemper-lenitas,
Verebar, quorſum evaderet.
Qui, poſtquam audierat non datum iri filio uxorem ſuo,
Nunquam cuiquam noſtrûm verbum fecit, neque id ægre tulit.
SI. At nunc faciet; neque, ut opinor, ſinè tuo magno malo.
DA. Id voluit, nos ſic nec opinantes duci falſo gaudio,
Sperantes jam amoto metu, interea oſcitantes opprimi,
Ut ne eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbandas nuptias:
Aſtutè! *SI.* carnufex quæ loquitur! *DA.* herus eſt, neque prævideram.
SI. Dave. *DA.* hem, quid eſt? *SI.* ehodum, ad me. *DA.* quid hic volt? *SI.* quid ais? *DA.* quâ de re? *SI.* rogas?
Meum gnatum rumor eſt amare. *DA.* id populus curat ſcilicet.
SI. Hoccine agis, an non? *DA.* ego vero iſtuc. *SI.* ſed, nunc ea me exquirere,
Iniqui patris eſt. nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
Dum tempus ad eam rem tulit, ſivi animum ut expleret ſuum:
Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores poſtulat.
Dehinc poſtulo, ſive æquum eſt, te oro, Dave, ut redeat jam in viam.
DA. Hoc quid ſit? *SI.* omnes qui amant, graviter ſibi dari uxorem ferunt.
DA. Ita aiunt. *SI.* tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum,
Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.
DA. Non hercle intellego. *SI.* non? hem! *DA.* non: DAVUS SUM, non Oedipus.
SI. Nempe ergo apertè vis, quæ reſtant, me loqui? *DA.* ſane quidem.
SI. Si ſenſero hodie, quidquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minus,
Aut velle in eâ te oſtendi, quàm ſis callidus;
Verberibus cæſum te in piſtrinum, Dave, dedam uſque ad necem;
Eâ lege atque omine, ut, ſi te indè exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc intellextiſ'? an nondum etiam ne hoc quidem? *DA.* imò callidè:
Ita apertè ipſam rem modò locutus, nihil circuitione uſus es.
SI. Ubivis facilius paſſus ſim, quàm in hâc re, me deludier.
DA. Bona verba quæſo. *SI.* irrides? nihil me fallis. ſed dico tibi,
Ne temere facias; neque tu hoc dicas tibi non prædictum. cave.

SCENA TERTIA.

DAVUS.

ENIMVERO, Dave, nihil loci eſt ſegnitiæ, neque ſocordiæ,
Quantùm intellexi modò ſenis ſententiam de nuptiis:
Quæ ſi non aſtu providentur, me aut herum peſſumdabunt.
Nec, quid agam, certum eſt; Pamphilúmne adjutem, an auſcultem ſeni.
Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: ſin opitulor, hujus minas;
Cui verba dare difficile eſt. primùm jam de amore hoc comperit:
Me infenſus ſervat, ne quam faciam nuptiis fallaciam.
Si ſenſerit, perii; aut, ſi libitum fuerit, cauſam ceperit;
Quo jure, quâque injuriâ, præcipitem me in piſtrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mî accedit etiam: hæc Andria,
Sive iſta uxor, ſive amica eſt, gravida è Pamphilo eſt;
Audiréque eorum eſt operæ precium audaciam:
Nam inceptio eſt amentium, haud amantium:
Quidquid peperiſſet, decreverunt tollere:
Et fingunt quandam inter ſe nunc fallaciam,
Civem Atticam eſſe hanc; Fuit olim quidam ſenex
Mercator: navem is fregit apud Andrum inſulam:
Is obiit mortem. ibi tum hanc ejectam Chryſidis
Patrem recepiſſe orbam, parvam. fabulæ.
Mihi quidem hercle non fit veriſimile: atqui ipſis commentum placet.
Sed Myſis ab eâ egreditur. at ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hâc re pater imprudentem opprimat.

SCENA

SCENA QUARTA.

MYSIS.

Audivi, Archillis, jamdudum: Leſbiam adduci jubes.
Sanè pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria,
Nec ſati' digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam. importunitatem ſpectate aniculæ;
Quia compotrix ejus eſt. Dî date facultatem, obſecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potiùs peccandi locum.
Sed, quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor quid ſiet.
Opperiar, ut ſciam, numquidnam hæc turba triſtitiæ adferat.

SCENA QUINTA.

PAMPHILUS, MYSIS.

Pamphilus.

Hoccine eſt humanum factum aut inceptum? hoccine eſt officium patris?
MY. Quid illud eſt?
PA. Proh Deûm atque hominum fidem! quid eſt, ſi hoc non contumelia eſt?
Uxorem decrêrat dare ſeſe mî hodie. nónne oportuit
Præſciſſe me antè? nónne priûs communicatum oportuit?
MY. Miſeram me, quod verbum audio!
PA. Quid Chremes? qui denegârat, ſe commiſſurum mihi
Gnatam ſuam uxorem; id mutavit, quoniam me immutatum videt.
Itáne obſtinatè operam dat, ut me à Glycerio miſerum abſtrahat?
Quod ſi fit, pereo funditus.
Adeón' hominem invenuſtum eſſe, aut infelicem quenquam, ut ego ſum?
Proh Deûm atque hominum fidem!
Nullón' ego Chremetis pacto affinitatem effugere potero?
Quot modis contemtus, ſpretus? facta, tranſacta omnia. hem,
Repudiatus repetor. quamobrem? niſi ſi id eſt, quod ſuſpicor:
Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt,
Itur ad me. *MY.* oratio hæc me miſeram exanimavit metu.
PA. Nam quid ego dicam de patre? ah!
Tantámne rem tàm neglegenter agere? præteriens modò
Mihi apud forum, uxor tibi ducenda eſt, Pamphile, hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi viſus eſt dicere, abi citò, & ſuſpende te.
Obſtupui. cenſén' ullum me verbum potuiſſe proloqui?
Aut ullam cauſam, ineptam ſaltem, falſam, iniquam? obmutui.
Quòd ſi ego priùs id reſciſſem; quid facerem, ſi quis nunc me roget;
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. ſed nunc primùm quid exſequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorsè trahunt:
Amor, miſericordia hujus, nuptiarum ſolicitatio;
Tum patris pudor, qui me tàm leni paſſus eſt animo uſque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum eſt, facere: eine ego ut advorſer? hei mihi!
Incertum eſt quid agam. *MY.* miſera timeo, incertum hoc quorſum accidat.
Sed nunc peropu' eſt, aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illâ advorſùm hunc loqui:
Dum in dubio eſt animus, paulo momento huc vel illuc impellitur.
PA. Quis hic loquitur? Myſis, ſalve. *MY.* ô ſalve, Pamphile. *PA.* quid agit? *MY.* rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc miſera ſollicita eſt die,
Quia olim in hunc ſunt conſtitutæ nuptiæ. tum autem hoc timet,
Ne deſeras ſe. *PA.* hem, egóne iſtuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam?
Quæ mihi ſuum animum atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregiè caram pro uxore habuerim,
Bene & pudicè eju' doctum atque eductum ſinam
Coactum egeſtate ingenium immutarier?
Non faciam. *MY.* haud vereor, ſi in te ſolo ſit ſitum:
Sed vim ut queas ferre. *PA.* adeón' me ignavum putas?
Adeón' porrò ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neque me conſuetudo, neque amor, neque pudor
Commoveat: neque commoneat, ut ſervem fidem?
MY. Unum hoc ſcio, meritam eſſe, ut memor eſſes ſui.
PA. Memor eſſem? ô Myſis, Myſis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis
De Glycerio. jam ferme moriens me vocat:
Acceſſi: vos ſemotæ: nos ſoli: incipit:
Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides:
Nec clam te eſt, quàm illi nunc utræque inutiles
Et ad pudicitiam & ad rem tutandam ſient.
Quod ego te per hanc dextram oro, & ingenium tuum,
Per tuam fidem, pérque hujus ſolitudinem
Te obteſtor, ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sive hæc te ſolum ſemper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te illi virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mî in manum dat: mors continuò ipſam occupat.
Accepi: acceptam ſervabo. *MY.* ita ſpero quidem.
PA. Sed cur tu ab illâ? *MY.* obſtetricem acceſſo. *PA.* propera:
Atque audin? verbum unum cave de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. *MY.* teneo.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

CHARINUS, BYRRHIA, PAMPHILUS.

Charinus.

Quid ais, Byrrhia? datúrne illa Pamphilo hodie nuptum? *BY.* ſic eſt.
CH. Qui ſcis? *BY.* apud forum modò è Davo audivi. *CH.* væ miſero mihi!
Ut animus in ſpe atque in timore uſque antehac attentus fuit,
Ita, poſtquam ademta ſpes eſt, laſſus, curâ confectus ſtupet.
BY. Quæſo ædepol, Charine, quoniam non poteſt id fieri, quod vis,
Id velis quod poſſit. *CH.* nihil volo aliud, niſi Philumenam.
BY. Ah, quanto ſatius eſt, te id dare operam,
Qui iſtum amorem ex animo amoveas tuo, quàm id loqui,
Quo magis libido fruſtra incendatur tua!
CH. Facile omnes, cùm valemus, recta conſilia ægrotis damus.
Tu ſi hîc ſis, aliter ſentias. *BY.* age, age, ut lubet. *CH.* ſed Pamphilum
Video. omnia experiri certum eſt priùs, quàm pereo. *BY.* Quid hic agit?
CH. Ipſum hunc orabo: huic ſupplicabo: amorem huic narrabo meum.
Credo, impetrabo, ut aliquot ſaltem nuptiis prodat dies.
Interea fiet aliquid, ſpero. *BY.* id aliquid nihil eſt. *CH.* Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeón' ad eum? *BY.* quidni? ſi nihil impetres,

Ut

Ut te arbitretur ſibi paratum mœchum, ſi illam duxerit.
CH. Abin' hinc in malam rem cum ſuſpicione iſtâc, ſcelus!
PA. Charinum video. ſalve. *CH.* ô ſalve, Pamphile:
Ad te advenio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium expetens.
PA. Neque pol conſilii locum habeo, neque auxilii copiam.
Sed iſtuc quidnam eſt? *CH.* hodie uxorem ducis? *PA.* aiunt. *CH.* Pamphile,
Si id facis, hodie poſtremùm me vides. *PA.* quid ita? *CH.* hei mihi!
Vereor dicere huic: dic quæſo, Byrrhia. *BY.* ego dicam. *PA.* quid eſt?
BY. Sponſam hic tuam amat. *PA.* næ iſte haud mecum ſentit. ehodum, dic mihi,
Numquidnam amplius tibi cum illâ fuit, Charine? *CH.* ah Pamphile,
Nihil. *PA.* quàm vellem! *CH.* nunc te per amicitiam & per amorem obſecro,
Principio, ut ne ducas. *PA.* dabo equidem operam. *CH.* ſed ſi id non potes,
Aut tibi nuptiæ hæ ſunt cordi; *PA.* cordi! *CH.* ſaltem aliquot dies
Profer, dum proficiſcor aliquò, ne videam. *PA.* audi nunc jam:
Ego, Charine, neutiquam officium liberi eſſe hominis puto,
Cùm is nil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi.
Nuptias effugere ego iſtas malo, quàm tu adipiſcier.
CH. Reddidiſti animum. *PA.* nunc ſi quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, invenite, efficite, quî detur tibi:
Ego id agam, mihi quî ne detur. *CH.* ſat habeo. *PA.* Davum optumè
Video. hujus conſilio fretu' ſum. *CH.* at tu hercle haud quidquam mihi,
Niſi ea, quæ nihil opu' ſunt ſciri. fugin' hinc? *BY.* ego verò ac lubens.

SCENA SECUNDA.

DAVUS, CHARINUS, PAMPHILUS.

DAVUS.

DI boni, boni quid porto? ſed ubi inveniam Pamphilum;
Ut metum, in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio?
CH. Lætus eſt, neſcio quid. *PA.* nihil eſt. nondum hæc reſcivit mala.
DA. Quem ego nunc credo, ſi jam audierit ſibi paratas nuptias,
CH. Audin' tu illum? *DA.* toto me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi quæram? aut quò nunc primùm intendam? *CH.* ceſſas alloqui?
DA. Abeo. *PA.* Dave, ades, reſiſte. *DA.* quis homo eſt, qui me? ô Pamphile,
Teipſum quæro. euge, ô Charine! ambo opportunè: vos volo.
PA. Dave, perii. *DA.* quin tu hoc audi. *PA.* interii. *DA.* quid timeas, ſcio.
CH. Mea quidem hercle certè in dubio vita eſt. *DA.* & quid tu, ſcio.
PA. Nuptiæ mihi. *DA.* & id ſcio. *PA.* hodie. *DA.* obtundis, tametſi intellego.
Id paves, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas. *CH.* rem tenes.
PA. Iſtuc ipſum. *DA.* atqui iſtuc ipſum, nil pericli eſt: me vide.
PA. Obſecro te, quamprimum hôc me libera miſerum metu. *DA.* hem,
Libero. uxorem tibi jam non dat Chremes. *PA.* quî ſcis? *DA.* ſcio.
Tuus pater modò me prehendit: ait, tibi uxorem dare
Hodie: item alia multa, quæ nunc non eſt narrandi locus.
Continuò ad te properans, percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Ubi te non invenio, ibi aſcendo in quendam excelſum locum.
Circumſpicio: nuſquam. fortè ibi hujus video Byrrhiam:
Rogo: negat vidiſſe. mihi moleſtum. quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsâ re mî incidit ſuſpicio. hem,
Paululum opſonî, ipſus triſtis. de improviſo nuptiæ.
Non cohærent. *PA.* quorſumnam iſtuc? *DA.* ego me continuò ad Chremem.
Cum illò advenio, ſolitudo ante oſtium. jam id gaudeo.
PA. Rectè dicis, perge. *DA.* maneo. interea introire neminem.
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti. acceſſi, introſpexi. *PA.* ſcio.
Magnum ſignum. *DA.* num videntur convenire hæc nuptiis?
PA. Non opinor, Dave. *DA.* opinor, narras? non rectè accipis.
Certa res eſt. etiam puerum indè abiens conveni Chremis,
Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.
CH. Liberatus ſum, Dave, hodie tuâ operâ. *DA.* at nullus quidem.
CH. Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat. *DA.* ridiculum caput!
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam uxorem ducere.
Niſi vides, niſi ſenis amicos oras, ambis. *CH.* bene mones.
Ibo: etſi hercle ſæpe jam me ſpes hæc fruſtrata eſt. vale.

SCENA TERTIA.

PAMPHILUS, DAVUS.

PAMPHILUS.

QUID igitur ſibi volt pater? cur ſimulat? *DA.* ego dicam tibi.
Si id ſuccenſeat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,
Ipſu' ſibi eſſe injurius videatur: neque id injuriâ:
Priuſquam tuum, ut ſeſe habeat, animum ad nuptias perſpexerit.
Sed ſi tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. *PA.* quid vis? patiar? *DA.* pater eſt Pamphile:
Difficile eſt. tum hæc ſola eſt mulier: dictum ac factum invenerit
Aliquam cauſam, quamobrem ejiciat oppido. *PA.* ejiciat? *DA.* citò.
PA. Cedò igitur, quid faciam, Dave? *DA.* dic te ducturum. *PA.* hem! *DA.* quid eſt?
PA. Ego dicam? *DA.* cur non? *PA.* nunquam faciam. *DA.* ne nega.
PA. Suadere noli. *DA.* ex eâ re quid fiat, vide.
PA. Ut ab illâ excludar, huc concludar. *DA.* non ita eſt.
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie uxorem. tu, ducam, inquies:
Cedò, quid jurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quæ nunc ſunt certa ei conſilia, incerta ut ſient,
Sinè omni periclo. nam hocce haud dubium eſt, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu eâ cauſâ minueris
Hæc quæ facis, ne is ſuam mutet ſententiam.
Patri dic velle: ut, cùm velit tibi jure iraſci, non queat.
Nam quod tu ſperes, propulſabo facilè: uxorem his moribus
Dabit nemo. inopem inveniet potiùs, quàm te corrumpi ſinat.
Sed ſi te æquo animo ferre accipiet, neglegentem feceris.
Aliam otioſus quæret. interea aliquid acciderit boni.
PA. Itán' credis? *DA.* haud dubium id quidem eſt. *PA.* vide quò inducas. *DA.* quin taces?
PA. Dicam. puerum autem ne reſciſcat mihi ex illâ, cautio eſt:

Nam

Nam pollicitus ſum ſuſcepturum. *DA.* ô facinus audax! *PA.* hanc fidem
Sibi, me obſecravit, quî ſe ſciret non deſerturum, ut darem.
DA. Curabitur. ſed, pater adeſt. cave te eſſe triſtem ſentiat.

SCENA QUARTA.

SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

SIMO.

REVISO, quid agant, aut quid captent conſilî.
DA. Hic nunc non dubitat quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde ex ſolo loco:
Orationem ſperat inveniſſe ſe,
Quî differat te: proin tu fac, apud te ut ſies.
PA. Modò ut poſſim, Dave. *DA.* crede, inquam, hoc mihi, Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum eſſe verbum, ſi te dices ducere.

SCENA QUINTA.

BYRRHIA, SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

BYRRHIA.

HERU' me, relictis rebus, juſſit Pamphilum
Hodie obſervare, ut, quid ageret de nuptiis,
Scirem. id propterea nunc hunc venientem ſequor:
Ipſum adeo præſtò video cum Davo. hoc agam.
SI. Utrumque adeſſe video. *DA.* hem, ſerva. *SI.* Pamphile.
DA. Quaſi de improviſo reſpice ad eum. *PA.* ehem pater.
DA. Probè. *SI.* hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
BY. Nunc noſtræ parti timeo, quid hic reſpondeat.
PA. Neque iſtic neque alibi tibi erit uſquam in me mora. *BY.* hem!
DA. Obmutuit. *BY.* quid dixit? *SI.* facis ut te decet,
Cùm iſtoc, quod poſtulo, impetro cum gratiâ.
DA. Sum verus? *BY.* herus, quantum audio, uxore excidit.
SI. I jam nunc intrò, ne in morâ, cùm opu' ſit, ſies.
PA. Eo. *BY.* nullâne in re eſſe homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum eſt, volgò quod dici ſolet,
OMNES SIBI MALLE meliùs eſſe, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: formâ bonâ
Memini videre; quo æquior ſum Pamphilo,
Si ſe illam in ſomnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renunciabo, ut pro hôc malo mihi det malum.

SCENA SEXTA.

DAVUS, SIMO.

DAVUS.

HIC nunc me credit aliquam ſibi fallaciam
Portare, & eâ me hìc reſtitiſſe gratiâ.
SI. Quid Davus narrat? *DA.* æquè quidquam nunc quidem.
SI. Nihilne? *DA.* nihil prorſus. *SI.* atqui exſpectabam quidem.
DA. Præter ſpem evenit: ſentio: hoc malè habet virum.
SI. Potin' es mihi verum dicere? *DA.* nihil facilius.
SI. Num illi moleſtæ quidpiam hæ ſunt nuptiæ,
Hujuſce propter conſuetudinem hoſpitæ?
DA. Nihil hercle: aut ſi adeò, bidui eſt, aut tridui
Hæc ſolicitudo: nôſtin'? deinde deſinet:
Etenim eam ſecum rem rectâ reputavit viâ.
SI. Laudo. *DA.* dum licitum eſt illi, dúmque ætas tulit,
Amavit: tum id clàm. cavit ne unquam infamiæ
Ea res ſibi eſſet, ut virum fortem decet.
Nunc uxore opus eſt; animum ad uxorem appulit.
SI. Subtriſtis viſu' eſt eſſe aliquantulum mihi.
DA. Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.
SI. Quidnam eſt? *DA.* puerile eſt. *SI.* quid eſt? *DA.* nihil. *SI.* quin dic, quid eſt?
DA. Ait nimiùm parcè facere ſumtum. *SI.* méne? *DA.* te.
Vix, inquit, drachmis eſt opſonatus decem:
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potiſſimùm nunc? &, quod dicendum hìc ſiet,
Tu quoque perparcè nimiúm. non laudo. *SI.* tace.
DA. Commovi. *SI.* ego, iſtæc rectè ut fiant, videro.
Quidnam hoc rei eſt? quidnam hic volt veterator ſibi?
Nam ſi hìc mali eſt quidquam, hem illic eſt huic rei caput.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

MYSIS, SIMO, DAVUS, LESBIA, GLYCERIUM.

MYSIS.

ITA pol quidem res eſt, ut dixti, Lesbia:
Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.
SI. Ab Andriâ eſt ancilla hæc. quid narras? *DA.* ita eſt.
MY. Sed hic Pamphilus, *SI.* quid dicit? *MY.* firmavit fidem. *SI.* hem.
DA. Utinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.
MY. Nam quod peperiſſet, juſſit tolli. *SI.* ô Jupiter!
Quid ego audio? actum eſt, ſiquidem hæc vera prædicat.
LE. Bonum ingenium narras adoleſcentis. *MY.* optumum.
Sed ſequere me intrò, ne in morâ illi ſis. *LE.* ſequor.
DA. Quod remedium nunc huic malo inveniam? *SI.* quid hoc?
Adeón' eſt demens? ex peregrinâ? jam ſcio: ah!
Vix tandem ſenſi ſtolidus. *DA.* quid hic ſenſiſſe ait?
SI. Hæc primùm adfertur jam mihi ab hôc fallacia.
Hanc ſimulant parere, quo Chremetem abſterreant.
GL. Juno Lucina, fer opem: ſerva me, obſecro.
SI. Hui, tam citò? ridiculum. poſtquam ante oſtium
Me audivit ſtare, approperat. non ſat commodè
Diviſa ſunt temporibus tibi, Dave, hæc. *DA.* mihín'?
SI. Num immemores diſcipuli? *DA.* ego, quid narres, neſcio.
SI. Hiccine, ſi me imparatum in veris nuptiis
Adortus eſſet, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo fit, ego IN PORTU NAVIGO.

SCENA SECUNDA.

LESBIA, SIMO, DAVUS.

LESBIA.

ADHUC, Archillis, quæ adſolent, quæque oportet
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.
Nunc primùm fac, iſtæc ut lavet: pòſt deinde,
Quod juſſi eî dare bibere, & quantum imperavi,
Date: mox ego huc revertor.
Per, ecaſtor, ſcitus puer eſt natus Pamphilo.
Deos quæſo, ut ſit ſuperſtes: quandoquidem ipſe eſt ingenio bono;
Cúmque huic veritus eſt optumæ adoleſcenti facere injuriam.
SI. Vel hoc quis non credat, qui nôrit te, abs te eſſe ortum? *DA.* quidnam id eſt?
SI. Non imperabat coràm, quid opus facto eſſet puerperæ:
Sed poſtquam egreſſa eſt, illis, quæ ſunt intus, clamat de viâ.
O Dave, itán' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus
Tibi videor eſſe, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accuratè, ut metui videar certè, ſi reſciverim.
DA. Certè hercle nunc hic ſe ipſus fallit, haud ego *SI.* edixin' tibi?

In-

Interminatus ſum, ne faceres? num veritus? quid retulit?
Credón' tibi hoc nunc, peperiſſe hanc è Pamphilo?
DA. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. *SI.* quid taces?
DA. Quid credas? quaſi non tibi renunciata ſint hæc ſic fore.
SI. Mihin' quiſquam? *DA.* eho, an tute intellexti hoc adſimulari? *SI.* irrideor.
DA. Renunciatum eſt: nam quî iſtæc tibi incidit ſuſpicio?
SI. Quî? quia te nôram. *DA.* quaſi tu dicas, factum id conſilio meo.
SI. Certè enim ſcio. *DA.* non ſatìs me pernôſti etiam, qualis ſim, Simo.
SI. Egóne te? *DA.* ſed, ſi quid narrare occœpi, continuò dari
Tibi verba cenſes. *SI.* falſó. *DA.* itaque hercle nihil jam mutire audeo.
SI. Hoc ego ſcio unum, neminem peperiſſe hîc. *DA.* intellextín'?
Sed nihilo ſecius mox deferent puerum huc ante oſtium.
Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut ſis ſciens:
Ne tu hoc mihi poſteriùs dicas Davi factum conſilio, aut dolis.
Prorſus à me opinionem hanc tuam eſſe ego amotam volo.
SI. Unde id ſcis? *DA.* audivi, & credo. multa concurrunt ſimul,
Quî conjecturam hanc nunc facio. jam primùm hæc ſe è Pamphilo
Gravidam dixit eſſe. inventum eſt falſum. nunc, poſtquam videt
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla illico
Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum ut adferret ſimul.
Hoc niſi fit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.
SI. Quid ais? cùm intellexeras,
Id conſilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
DA. Quis igitur eum ab illâ abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quàm miſerè hanc amârit. nunc ſibi uxorem expetit.
Poſtremò id mihi da negotî. tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, ut facis: & id ſpero adjuturos Deos.
SI. Imò abi intrò: ibi me opperire, &, quod parato opus eſt, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.
Atque haud ſcio, an, quæ dixit, ſint vera omnia:
Sed parvi pendo. illud mihi multo maxumum eſt,
Quod mihi pollicitu' eſt ipſus gnatus. nunc Chremem
Conveniam: orabo gnato uxorem. id ſi impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' eſt, haud dubium eſt mihi,
Si nolit, quin eum meritò poſſim cogere.
Atque adeò in ipſo tempore eccum ipſum obviám.

SCENA TERTIA.

SIMO, CHREMES.

SIMO.

JUBEO Chremetem. *CH.* oh, teipſum quærebam. *SI.* & ego te. *CH.* optatò advenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato. id viſo, túne, an illi inſaniant.
SI. Auſculta paucis, quid ego te velim; & tu, quod quæris, ſcies.
CH. Auſculto: loquere, quid velis.
SI. Per te Deos oro, & noſtram amicitiam, Chreme,
Quæ incepta à parvis cum ætate accrevit ſimul,
Pérque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi poteſtas ſumma ſervandi datur;
Ut me adjuves in hâc re, atque ita, utì nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. *CH.* ah, ne me obſecra:
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atque olim, cùm dabam?
Si in rem eſt utrique, ut fiant, accerſi jube.
Sed ſi ex eá re plus mali eſt, quàm commodi
Utrique; id oro te, in commune ut conſulas,
Quaſi illa tua ſit, Pamphilíque ego ſim pater.
SI. Imò ita volo, itáque poſtulo ut fiat, Chreme:
Neque poſtulem abs te, ni ipſa res moneat. *CH.* quid eſt?
SI. Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. *CH.* audio.
SI. Ita magnæ, ut ſperem poſſe avelli. *CH.* fabulæ.
SI. Profectò ſic eſt. *CH.* ſic hercle, ut dicam tibi:
AMANTIUM IRÆ, amoris integratio eſt.
SI. Hem, id te oro, ut antè eamus, dum tempus datur,
Dúmque ejus lubido occluſa eſt contumeliis;
Priuſquam harum ſcelera & lacrumæ confictæ dolis
Reducunt animum ægrotum ad miſericordiam.
Uxorem demus. ſpero conſuetudine, &
Conjugio liberali devinctum, Chreme,
Dehinc facilè ex illis ſeſe emerſurum malis.
CH. Tibi ita hoc videtur: at ego non poſſe arbitror,
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.
SI. Quî ſcis ergo illuc, niſi periclum feceris?
CH. At iſtuc periclum in filiâ fieri, grave eſt.
SI. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eveniat, quod Dî prohibeant, diſceſſio. at
Si corrigatur, quot commoditates, vide.
Principio amico filium reſtitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.
CH. Quid iſtic? ſi ita iſtuc animum induxti eſſe utile,
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
SI. Meritò te ſemper maxumi feci, Chreme.
CH. Sed quid ais? *SI.* quid? *CH.* quî ſcis eos nunc diſcordare inter ſe?
SI. Ipſu' mihi Davus, qui intimu' eſt eorum conſiliis, dixit:
Et is mihi ſuadet, nuptias, quantum queam, ut maturem.
Num, cenſes, faceret, filium niſi ſciret eadem hæc velle?
Tute adeò jam ejus audies verba. heus, evocate huc Davum.
Atque eccum, video ipſum foras exire.

SCENA QUARTA.

DAVUS, SIMO, CHREMES.

DAVUS.

AD te ibam. *SI.* quidnam eſt?
DA. Cur non accerſitur? jam adveſperaſcit. *SI.* audín' tu illum?
Ego dudum non nil veritus ſum, Dave, abs te, ne faceres idem,
Quod volgus ſervorum ſolet, dolis ut me deluderes,
Propterea quòd amat filius. *DA.* egón' iſtuc facerem? *SI.* credidi:
Idque adeò metuens vos celavi, quod nunc dicam. *DA.* quid? *SI.* ſcies:
Nam propemodum habeo tibi jam fidem. *DA.* tandem agnôſti, qui ſiem.
SI. Non fuerant nuptiæ futuræ. *DA.* quid? non? *SI.* ſed eá gratiâ
Simulavi, vos ut pertentarem. *DA.* quid ais? *SI.* ſic res eſt. *DA.* vide.
Nunquam iſtuc quivi ego intellegere. vah conſilium callidum!
SI. Hoc audi. ut hinc te juſſi introire, opportunè hic fit mihi obviám.
DA. Hem, numnam periimus? *SI.* narro huic, quæ dudum narrâſti mihi.
DA. Quidnam audio? *SI.* gnatam ut det oro, víxque id exoro. *DA.* occidi.
SI. Hem, quid dixti? *DA.* optumè inquam factum. *SI.* nunc per hunc nulla eſt mora.
CH. Domum modò ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuncio.
SI. Nunc te oro, Dave; quoniam ſolus mihi effeciſti has nuptias:
DA. Ego verò ſolus. *SI.* corrigere mihi gnatum porrò enitere.

DA. Fa-

DA. Faciam hercle ſeduló. *SI.* potes nunc, dum animus irritatus eſt.
DA. Quieſcas. *SI.* age igitur: ubi nunc eſt ipſus? *DA.* mirum, nî domi eſt.
SI. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi; dicam itidem illi. *DA.* nullus ſum.
Quid cauſæ eſt, quin hinc in piſtrinum rectâ proficiſcar viâ?
Nihil eſt preci loci relictum: jam perturbavi omnia:
Herum fefelli: in nuptias conjeci herilem filium:
Feci hodie, ut fierent, inſperante hôc, atque invito Pamphilo.
Hem aſtutias! quòd ſi quièſſem, nihil eveniſſet mali.
Sed eccum: ipſum video: occidi:
Utinam mihi eſſet aliquid hic, quò nunc me præcipitem darem.

SCENA QUINTA.

PAMPHILUS, DAVUS.

PAMPHILUS.

UBI illic ſcelus eſt, qui me perdidit? *DA.* perii. *PA.* atque hoc confiteor
Jure obtigiſſe; quandoquidem tam iners, tam nulli conſili
Sum. ſervón' fortunas meas me commiſiſſe futili?
Ergo precium ob ſtultitiam fero: ſed inultum id nunquam à me auferet.
DA. Poſthac incolumem ſat ſcio fore me, nunc ſi evito hoc malum.
PA. Nam quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me, modò
Qui ſum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?
Nec, quid me nunc faciam, ſcio. *DA.* nec de me equidem; atque id ago ſeduló.
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram. *PA.* oh.
DA. Viſus ſum. *PA.* ehodum, bone vir, quid ais? vidén' me conſiliis tuis
Miſerum impeditum eſſe? *DA.* at jam expediam. *PA.* expedies? *DA.* certè, Pamphile.
PA. Nempe ut modò. *DA.* imò meliùs ſpero. *PA.* oh, tibi ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam & perditam reſtituas? hem, quo fretu' ſum,
Qui me hodie ex tranquilliſſimâ re conjeciſti in nuptias.
An non dixi hoc eſſe futurum? *DA.* dixti. *PA.* quid meritus? *DA.* crucem.
Sed ſine paululum ad me redeam: jam aliquid diſpiciam. *PA.* hei mihi,
Cùm non habeo ſpatium, ut de te ſumam ſupplicium, ut volo:
Námque hoc tempus, præcavere mihi me, haud te ulciſci, ſinit.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVUS.

CHARINUS.

HOCCINE credibile eſt, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut ſiet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius ſua comparent ut commoda? ah,
Idne eſt verum? imò id genus eſt hominum peſſumum,
In denegando modò queis pudor eſt paululum:
Pòſt ubi jam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſariò ſe aperiunt, & timent:
Et tamen res cogit denegare. ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
PROXIMUS SUM EGOMET MIHI. attamen, ubi fides,
Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus eſt,
Non verentur: illic, ubi nihil opus eſt, ibi verentur.
Sed quid agam? adeámne ad eum, & cum eo injuriam hanc expoſtulem?
Mala ingeram multa? atque aliquis dicat, nihil promoveris.
Multum. moleſtus certè ei fuero, atque animo morem geſſero.
PA. Charine, & me & te imprudens, niſi quid Dii reſpiciunt, perdidi.
CH. Itáne, imprudens? tandem inventa eſt cauſa: ſolviſti fidem.
PA. Quî tandem? *CH.* etiam nunc me ducere iſtis dictis poſtulas?
PA. Quid iſtuc eſt? *CH.* poſtquam me amare dixi, complacita eſt tibi.
Heu me miſerum, cùm tuum animum ex animo ſpectavi meo!
PA. Falſu' es. *CH.* non tibi ſatis eſſe hoc viſum ſolidum eſt gaudium,
Niſi me lactâſſes amantem, & falſâ ſpe produceres?
Habeas. *PA.* habeam? ah, neſcis quantis in malis verſer miſer,
Quantáſque hic ſuis conſiliis mihi confecit ſollicitudines
Meus carnufex. *CH.* quid iſtuc tam mirum, de te ſi exemplum capit?
PA. Haud iſtuc dicas, ſi cognôris vel me, vel amorem meum.
CH. Scio, cum patre altercâſti dudum, & is nunc propterea tibi
Succenſet, nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.
PA. Imò etiam, quò tu minùs ſcis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi;
Nec poſtulabat nunc quiſquam uxorem dare.
CH. Scio: tu coactus tuâ voluntate es. *PA.* mane;
Nondum ſcis. *CH.* ſcio equidem illam ducturum eſſe te.
PA. Cur me enecas? hoc audi. nunquam deſtitit
Inſtare, ut dicerem, eſſe ducturum, patri:
Suadere, orare, uſque adeò, donec perpulit.
CH. Quis homo iſtuc? *PA.* Davos. *CH* Davos? *PA.* Davos omnia.
CH. Quamobrem? *PA.* neſcio: niſi mihi Deos ſatis
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultaverim.
CH. Factum eſt hoc, Dave? *DA.* factum eſt. *CH.* hem, quid ais, ſcelus?
At tibi Dî dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, ſi omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, nî hoc, conſilium darent?
DA. Deceptus ſum, at non defatigatus. *CH.* ſcio.
DA. Hâc non ſucceſſit, aliâ aggrediemur viâ:
Niſi id putas, quia primò proceſſit parum,
Non poſſe jam ad ſalutem converti hoc malum.
PA. Imò etiam: nam ſati' credo, ſi advigilaveris,
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
DA. Ego, Pamphile, hoc tibi pro ſervitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctéſque & dies
Capitis periculum adire: dum proſim tibi.
Tuum'ſt, ſi quid præter ſpem evenit, mî ignoſcere.
Parum ſuccedit, quod ago; at facio ſeduló.
Vel melius tute reperi, me miſſum face.
PA. Cupio. reſtitue in quem me accepiſti locum.
DA. Faciam. *PA.* at jam hoc opus eſt. *DA.* hem, ſt, mane: crepuit à Glycerio oſtium.
PA. Nihil ad te. *DA.* quæro. *PA.* hem, nunccine demum? *DA.* at jam hoc tibi inventum dabo.

SCENA SECUNDA.

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVUS.

MYSIS.

JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modò, anime mî, noli te macerare.
PA. Myſis. *MY.* quid eſt? hem Pamphile, optumè mihi te offers. *PA.* quid eſt?
MY. Orare juſſit, ſi ſe ames, hera, jam ut ad ſeſe venias:

Videre ait te cupere. *PA.* vah, perii. hoc malum integraſcit.
Siccine me, atque illam operâ tuâ nunc miſeros ſollicitarier?
Nam idcirco acceſſor, nuptias quòd mî apparari ſenſit.
CH. Quibu' quidem quàm facilè poterat quieſci, ſi hic quiêſſet.
DA. Age, ſi hic non inſanit ſatis ſuâ ſponte, inſtiga. *MY.* atque ædepol,
Ea res eſt; proptereâque nunc miſera in mœrore eſt. *PA.* Myſis,
Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me deſerturum:
Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetivi, contigit: conveniunt mores: valeant
Qui inter nos diſcidium volunt: hanc, niſi mors, mî adimet nemo.
MY. Reſipiſco. *PA.* non Apollinis magi' verum, atque hoc, reſponſum eſt.
Si poterit fieri, ut ne pater per me ſtetiſſe credat,
Quò minus hæ fierent nuptiæ, volo. ſed ſi id non poterit;
Id faciam, in proclivi quod eſt, per me ſtetiſſe ut credat.
Quis videor? *CH.* miſer æquè atque ego. *DA.* conſilium quæro. *CH.* fortis.
PA. Scio quid conere. *DA.* hoc ego tibi profectò effectum reddam.
PA. Jam hoc opus eſt. *DA.* quin jam habeo. *CH.* quid eſt? *DA.* huic, non tibi, habeo; ne erres.
CH. Sat habeo. *PA.* quid facies, cedò? *DA.* dies hic mî ut ſati' ſit, vereor,
Ad agendum: ne vacuum eſſe me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nam mî impedimento eſtis.
PA. Ego hanc viſam. *DA.* quid tu? quò hinc te agis? *CH.* verum vis dicam? *DA.* imò etiam:
Narrationis incipit mihi initium. *CH.* quid me fiet?
DA. Eho tu impudens, non ſatis habes, quòd tibi dieculam addo,
Quantum huic promoveo nuptias? *CH.* Dave, attamen. *DA.* quid ergo?
CH. Ut ducam. *DA.* ridiculum. *CH.* huc face ad me venias, ſiquid poteris.
DA. quid veniam? nihil habeo. *CH.* attamen, ſi quid. *DA.* age, veniam. *CH.* ſi quid,
Domi ero. *DA.* Tu, Myſis, dum exeo, parumper me opperire hîc.
MY. Quapropter? *DA.* ita facto eſt opus. *MY.* matura. *DA.* jam, inquam, hic adero.

SCENA TERTIA.

MYSIS.

Nilne eſſe proprium cuiquam? Dî voſtram fidem!
Summum bonum eſſe heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum, in quovis loco
Paratum: verùm ex eo nunc miſera quem capit
Dolorem? facilè hîc plus mali eſt, quam illic boni.
Sed Davus exit. mî homo, quid iſtuc, obſecro, eſt?
Quò portas puerum?

SCENA QUARTA.

DAVUS, MYSIS.

DAVUS.

Myſis, nunc opus eſt tuâ
Mihi ad hanc rem expromtâ memoriâ atque aſtutiâ.
MY. Quidnam incepturus? *DA.* accipe à me hunc ociùs,
Atque ante noſtram januam appone. *MY.* obſecro,
Humíne? *DA.* ex arâ hinc ſume verbenas tibi,
Atque eas ſubſterne. *MY.* quamobrem id tute non facis?
DA. Quia, ſi fortè opu' ſit ad herum jurandum mihi
Non appoſuiſſe, ut liquidò poſſim. *MY.* intellego.
Nova nunc religio in te iſtæc inceſſit. cedó.
DA. Move ociùs te, ut, quid agam, porrò intellegas.
Proh Jupiter! *MY.* quid? *DA.* ſponſæ pater intervenit.
Repudio quod conſilium primùm intenderam.
MY. Neſcio quid narres. *DA.* ego quoque hinc ab dexterâ
Venire me adſimulabo. tu, ut ſubſervias
Orationi, utcunque opu' ſit, verbis, vide.
MY. Ego, quid agas, nihil intellego: ſed, ſi quid eſt,
Quod mea opera opus ſit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid voſtrum remorer commodum.

SCENA QUINTA.

CHREMES, MYSIS, DAVUS.

CHREMES.

Revertor, poſtquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam acceſſi. ſed quid hoc?
Puer hercle eſt. mulier, tûn' appoſuiſti hunc? *MY.* ubi illic eſt? *CH.* non mihi reſpondes? *MY.* hem, nuſquam eſt. væ miſeræ mihi,
Reliquit me homo, atque abiit. *DA.* Dî voſtram fidem,
Quid turbæ eſt apud forum? quid illîc hominum litigant?
Tum annona cara eſt. quid dicam aliud, neſcio.
MY. Cur tu, obſecro, hîc me ſolam? *DA.* hem, quæ hæc eſt fabula?
Eho, Myſis, puer hic unde eſt? quiſve huc attulit?
MY. Satin' ſanus es, qui me id rogites? *DA.* quem ego igitur rogem,
Qui hîc neminem alium videam? *CH.* miror, unde ſit.
DA. Dicturán' quod rogo? *MY.* au. *DA.* concede ad dexteram.
MY. Deliras. non tute ipſe? *DA.* verbúm ſi mihi
Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.
MY. Malè dicis. *DA.* unde eſt? dic claré. *MY.* à nobis. *DA.* ha ha hæ.
Mirum verò, impudenter mulier ſi facit.
CH. Ab Andriâ eſt ancilla hæc, quantum intellego.
DA. Adeón' videmur vobis eſſe idonei,
In quibus ſic illudatis? *CH.* veni in tempore.
DA. Propera adeò puerum tollere hinc ab januâ.
Mane: cave quoquam ex iſtôc exceſſis loco.
MY. Dii te eradicent: ita me miſeram territas.
DA. Tibi ego dico, an non? *MY.* quid vis? *DA.* at etiam rogas?
Cedò, cujum puerum hîc appoſuiſti, dic mihi.
MY. Tu neſcis? *DA.* mitte id, quod ſcio: dic, quod rogo.
MY. Veſtri. *DA.* cujus veſtri? *MY.* Pamphili. *DA.* hem, quid Pamphili?
MY. Eho, an non eſt? *CH.* rectè ego ſemper fugi has nuptias.
DA. O facinus animadvertendum! *MY.* quid clamitas?
DA. Quémne ego herì vidi ad vos adferri veſperi?
MY. O hominem audacem! *DA.* verum. vidi Cantharam
Subfarcinatam. *MY.* Diis pol habeo gratias,
Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
DA. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.
Chremes, ſi poſitum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
CH. Non hercle faciet. *DA.* nunc adeò, ut tu ſis ſciens,
Nî puerum tollis, jamjam ego hunc mediam in viam
Provolvam, téque ibidem pervolvam in luto.
MY. Tu pol, homo, non es ſobrius. *DA.* fallacia
Alia aliam trudit. jam ſuſurrari audio,
Civem Atticam eſſe hanc. *CH.* hem. *DA.* coactus legibus
Eam uxorem ducet. *MY.* au, obſecro, an non civis eſt?
CH. Jocularium in malum inſciens penè incidi.
DA. Quis hîc loquitur? ô Chreme, per tempus advenis:
Auſculta. *CH.* audivi jam omnia. *DA.* ânne tu omnia?
CH. Audivi, inquam, à principio. *DA.* audiſtin' obſecro? hem
Scelera: hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille eſt: non te credas Davum ludere.
MY. Me miſeram: nihil pol falſi dixi, mî ſenex.
CH. Novi omnem rem. eſt Simo intus? *DA.* eſt.

MY. Ne

MY. Ne me attingas, ſceleſte. ſi pol Glycerio non omnia hæc.
DA. Eho inepta, neſcis quid ſit actum. *MY.* qui ſciam?
DA. Hic ſocer eſt. alio pacto haud poterat fieri,
Ut ſciret hæc, quæ volumus. *MY.* hem, prædiceres.
DA. Paulum intereſſe cenſes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias, an de induſtriâ?

SCENA SEXTA.

CRITO, MYSIS, DAVUS.

CRITO.

IN hâc habitâſſe plateâ dictum eſt Chryſidem,
Quæ ſeſe inhoneſtè optavit parere hic divitias
Potius, quàm in patriâ honeſtè pauper vivere.
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos percontor, video. ſalvete. *MY.* obſecro,
Quem video? eſtne hic Crito, ſobrinus Chryſidis?
Is eſt. *CR.* ô Myſis, ſalve. *MY.* ſalvos ſis, Crito.
CR. Itan' Chryſis? hem. *MY.* nos quidem pol miſeras perdidit.
CR. Quid vos? quo pacto hîc? ſati'ne rectè? *MY.* noſtine? ſic
Ut quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet.
CR. Quid Glycerium? jam hic ſuos parentes repperit?
MY. Utinam. *CR.* an nondum etiam? haud auſpicatò huc me appuli:
Nam pol, ſi id ſciſſem, nunquam huc tetuliſſem pedem:
Semper enim dicta eſt ejus hæc atque habita eſt ſoror:
Quæ illius fuerunt, poſſidet. nunc, me hoſpitem
Lites ſequi, quàm hîc mihi ſit facile atque utile,
Aliorum exempla commonent. ſimul arbitror,
Jam eſſe aliquem amicum, & defenſorem ei: nam ferè
Grandiuſcula jam profecta eſt illinc. clamitent,
Me ſycophantam hæreditatem perſequi,
Mendicum. tum, ipſam deſpoliare non libet.
MY. O optume hoſpes, pol, Crito, antiquum obtines.
CR. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam. *MY.* maxumè.
DA. Sequar hos: nolo me in tempore hôc videat ſenex.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

CHREMES, SIMO.

CHREMES.

SATI' jam, ſati', Simo, ſpectata erga te amicitia eſt mea:
Sati' pericli cœpi adire: orandi jam finem face.
Dum ſtudeo obſequi tibi, penè illuſi vitam filiæ.
SI. Imò enim nunc quàm maxumè abs te oro atque poſtulo, Chreme,
Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
CH. Vide quàm iniquus ſis præ ſtudio. dum efficias id quod cupis,
Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas:
Nam ſi cogites, remittas jam me onerare injuriis.
SI. Quibus? *CH.* ah rogitas? perpuliſti me, ut homini adoleſcentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriâ,
Filiam darem in ſeditionem, atque incertas nuptias;
Ejus labore atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrâſti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert: feras.
Illam hinc civem eſſe ajunt: puer eſt natus: nos miſſos face.
SI. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxumè utile eſt illum eſſe quàm deterrimum.
Nuptiarum gratiâ hæc ſunt ficta atque incepta omnia.
Ubi ea cauſa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, deſinent.
CH. Erras. cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. *SI.* ſcio. *CH.* at
Vero voltu; cùm, ibi me adeſſe, neuter dum præſenſerat.
SI. Credo; & id facturas, Davus dudum prædixit mihi:
Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie ac volui dicere.

SCENA SECUNDA.

DAVUS, CHREMES, SIMO, DROMO.

DAVUS.

ANIMO jam nunc otioſo eſſe impero, *CH.* hem Davom tibi.
SI. Unde egreditur? *DA.* meo præſidio, atque hoſpitis. *SI.* quid illud mali eſt?
DA. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi. *SI.* ſcelus,
Quemnam hic laudat? *DA.* OMNIS RES eſt jam in vado. *SI.* ceſſo alloqui?
DA. Herus eſt: quid agam? *SI.* ô ſalve, bone vir. *DA.* hem Simo, ô noſter Chremes,
Omnia apparata jam ſunt intus. *CH.* curâſti probè.
DA. Ubi voles, accerſe. *SI.* bene ſanè. id enimvero hinc nunc abeſt.
Etiam tu hoc reſpondes, quid iſtîc tibi negoti eſt? *DA.* mihin'? *SI.* ita.
DA. Mihine? *SI.* tibi ergo. *DA.* modò introii. *SI.* quaſi ego, quàm dudum, rogem.
DA. Cum tuo gnato unà. *SI.* anne eſt intus Pamphilus? crucior miſer.
Eho, non tu dixti eſſe inter eos inimicitias, carnufex?
DA. Sunt. *SI.* cur igitur hîc eſt? *CH.* quid illum cenſes? cum illâ litigat.
DA. Imò verò indignum, Chreme, jam facinus faxo ex me audias.
Neſcio qui ſenex modò venit: ellum, confidens, catus:
Cùm faciem videas, videtur eſſe quantivis preci:
Triſtis ſeveritas ineſt in voltu, atque in verbis fides.
SI. Quidnam apportas? *DA.* nil equidem, niſi quod illum audivi dicere.
SI. Quid ait tandem? *DA.* Glycerium ſe ſcire civem eſſe Atticam.
SI. Hem Dromo, Dromo. *DA.* quid eſt? *SI.* Dromo. *DA.* audi. *SI.* verbum ſi addideris. Dromo.
DA. Audi obſecro. *DR.* quid vis? *SI.* ſublimem hunc intrò rape, quantùm potes.
DR. Quem? *SI.* Davom. *DA.* quamobrem? *SI.* quia lubet. rape, inquam. *DA.* quid feci? *SI.* rape.
DA. Si quidquam mentitum invenies, occidito. *SI.* nihil audio.
Ego jam te commotum reddam. *DA.* tamen etſi hoc verum eſt? *SI.* tamen.
Cura adſervandum vinctum: atque audin'? quadrupedem conſtringito.
Age, nunc jam ego pol hodie, ſi vivo, tibi
Oſtendam, herum quid ſit pericli fallere, &
Illi, patrem. *CH.* ah, ne ſævi tantopere. *SI.* Chreme,
Pietatem gnati! nónne te miſeret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age, Pamphile: exi, Pamphile: ecquid te pudet?

SCENA TERTIA.

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES.

PAMPHILUS.

QUIS me volt? perii, pater eſt. *SI.* quid ais, omnium? *CH.* ah!
Rem potiùs ipſam dic, ac mitte malè loqui.
SI. Quaſi quidquam in hunc jam gravius dici poſſiet.
Ain' tandem? civis Glycerium eſt? *PA.* ita prædicant.
SI. Ita prædicant? ingentem confidentiam!
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num ejus color pudoris ſignum uſquam indicat?
Adeón' impotenti eſſe animo, ut præter civium
Morem, atque legem, & ſui voluntatem patris,
Tamen hanc habere cupiat cum ſummo probro?

PA. Me miſerum! SI. hem, modóne id demum ſenſti, Pamphile?
Olim iſtuc, olim, cùm ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die iſtuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam ſenectam hujus ſollicito amentiâ? an
Pro hujus ego ut peccatis ſupplicium ſufferam?
Imò habeat, valeat, vivat cum illâ. PA. mî pater.
SI. Quid, mî pater? quaſi tu hujus indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inventi, invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant. viceris.
PA. Pater, licétne pauca? SI. quid dices mihi?
CH. Tamen, Simo, audi. SI. ego audiam? quid audiam,
Chreme? CH. at tandem dicat ſine. SI. age, dicat, ſino.
PA. Ego me amare hanc fateor. ſi id peccare eſt, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo. quidvis oneris impone: impera.
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.
Hoc modò te obſecro, ut ne credas à me adlegatum hunc ſenem.
Sine me expurgem, atque illum huc coràm adducam. SI. adducas? PA. ſine, pater.
CH. Æquum poſtulat: da veniam. PA. ſine te hoc exorem. SI. ſino.
Quidvis cupio, dum ne ab hôc me falli comperiar, Chreme.
CH. Pro peccato magno paulum ſupplicii ſatìs eſt patri.

SCENA QUARTA.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILUS.

CRITO.

MITTE orare. una harum quævis cauſa me, ut faciam, monet:
Vel tu, vel quòd verum eſt, vel quòd ipſi cupio Glycerio.
CH. Andrium ego Critonem video? certè is eſt. CR. ſalvos ſis, Chreme.
CH. Quid tu Athenas inſolens? CR. evenit. ſed hicciue eſt Simo?
CH. Hic eſt. SI. mén' quæris? eho, tu Glycerium hinc civem eſſe ais?
CR. Tu negas? SI. itáne huc paratus advenis? CR. quare? SI. rogas?
Túne impune hæc facias? túne hìc homines adoleſcentulos,
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Sollicitando, & pollicitando eorum animos lactas? CR. ſanún' es?
SI. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
PA. Perii: metuo, ut ſubſtet hoſpes. CH. ſi, Simo, hunc nôris ſatis,
Non ita arbitrere. bonus eſt hic vir. SI. hic vir ſit bonus?
Itáne adtemperatè venit hodie in ipſis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? eſt verò huic credendum, Chreme?
PA. Nî metuam patrem, habeo pro illâ re, illum quod moneam probé.
SI. Sycophanta. CR. hem. CH. ſic, Crito, eſt hic: mitte. CR. videat, qui ſiet.
Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.
Ego iſtæc moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam, ego quæ dico, vera, an falſa audieris, jam ſciri poteſt.
Atticus quidam olim navi fractâ ad Andrum ejectus eſt,
Et iſtæc unà parva virgo. tum ille egens fortè applicat
Primùm ad Chryſidis patrem ſe. SI. fabulam inceptat. CH. ſine.
CR. Itáne verò obturbat? CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit. ibi ego audivi ex illo, ſeſe eſſe Atticum.
Is ibi mortuus eſt. CH. ejus nomen? CR. nomen tam citò tibi? Phania. CH. hem,
Perii. CR. verùm hercle opinor fuiſſe Phaniam. hoc certò ſcio,
Rhamnuſium ſe aiebat eſſe. CH. ô Jupiter! CR. eadem hæc, Chreme,
Multi alii in Andro tum audivere. CH. utinam id ſit quod ſpero. eho, dic mihi,
Quid eam tum? ſuámne eſſe aiebat? CR. non. CH. cujam igitur? CR. fratris filiam.
CH. Certè mea eſt. CR. quid ais? SI. quid tu? quid ais? PA. arrige aures, Pamphile.
SI. Quî credis? CH. Phania ille, frater meus fuit. SI. nôram, & ſcio.
CH. Is hinc bellum fugiens, méque in Aſiam perſequens, proficiſcitur.
Tum illam hìc relinquere eſt veritus. poſtilla nunc primùm audio,
Quid illo ſit factum. PA. vix ſum apud me: ita animus commotus eſt metu,
Spe, gaudio, mirando hôc tanto, tam repentino bono.
SI. Næ iſtam multimodis tuam inveniri gaudeo. PA. credo, pater.
CH. At mihi unus ſcrupulus etiam reſtat, qui me malè habet. PA. dignus es
Cum tuâ religione odio. nodum in ſcirpo quæris. CR. quid iſtud eſt?
CH. Nomen non convenit. CR. fuit hercle aliud huic parvæ. CH. quod, Crito?
Numquid meminiſti? CR. id quæro. PA. egóne hujus memoriam patiar meæ
Voluptati obſtare, cùm ego poſſim in hâc re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Paſibula eſt. CR. ipſa eſt. CH. ea eſt.
PA. Ex ipſâ millies audivi. SI. omnes nos gaudere hoc, Chreme,
Te credo credere. CH. ita me Dii ament, credo. PA. quid reſtat, pater?
SI. Jamdudum res reduxit me ipſa in gratiam. PA. ô lepidum patrem!
De uxore ita, ut poſſedi, nihil mutat Chremes. CH. cauſa optuma eſt:
Niſi quid pater aliud ait. PA. nempe. SI. ſcilicet. CH. dos, Pamphile, eſt
Decem talenta. PA. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum, Crito:
Nam illam me credo haud nôſſe. SI. cur non illam huc transferri jubes?
PA. Rectè admones. Davo ego iſtuc dedam jam negotî. SI. non poteſt.
PA. Quî? SI. quia habet aliud magìs ex ſeſe, & majus. PA. quidnam? SI. vinctus eſt.
PA. Pater, non rectè vinctus eſt. SI. haud ita juſſi. PA. jube ſolvi, obſecro.
SI. Age, fiat. PA. at matura. SI. eo intró. PA. ô fauſtum & felicem diem.

SCENA QUINTA.

CHARINUS, PAMPHILUS.

CHARINUS.

PROVISO, quid agat Pamphilus: atque eccum. PA. aliquis forſan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc ſic eſſe hoc verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ ſunt. nam mihi immortalitas
Parta eſt, ſi nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit.
Sed quem ego potiſſimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
CH. Quid illuc gaudî eſt? PA. Davom video. nemo eſt, quem mallem, omnium:
Nam hunc ſcio mea ſolidè ſolum gaviſurum gaudia.

SCENA

SCENA SEXTA.

DAVUS, PAMPHILUS, CHARINUS.

DAVUS.

PAMPHILUS ubinam hic eſt? *PA.* Dave. *DA.* quis homo'ſt? *PA.* ego ſum. *DA.* ô Pamphile.
PA. Neſcis quid mihi obtigerit. *DA.* certè: ſed, quid mihi obtigerit, ſcio.
PA. Et quidem ego. *DA.* more hominum evenit, ut quod ſim nactus mali,
Priùs reſciſceres tu, quàm ego, tibi quod evenit boni.
PA. Mea Glycerium ſuos parentes reperit. *DA.* ô factum bene.
CH. Hem. *PA.* pater amicus ſummus nobis. *DA.* quis? *PA.* Chremes. *DA.* narras probé.
PA. Nec mora ulla eſt, quin jam uxorem ducam. *CH.* num ille ſomniat
Ea, quæ vigilans voluit? *PA.* tum de puero, Dave? *DA.* ah, deſine:
Solus eſt, quem diligunt Dî. *CH.* ſalvus ſum, ſi hæc vera ſunt.
Conloquar. *PA.* quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mî advenis.
CH. Bene factum. *PA.* hem, audîſti? *CH.* omnia. age, me in tuis ſecundis reſpice.
Tuus eſt nunc Chremes. facturum, quæ voles, ſcio omnia.
PA. Memini: atque adeò longum eſt, nos illum exſpectare, dum exeat.
Sequere hàc me intus ad Glycerium nunc. tu Dave, abi domum,
Properè accerſe, hinc qui auferant eam. quid ſtas? quid ceſſas? *DA.* eo.
Ne exſpectetis, dum exeant huc: intus deſpondebitur:
Intus transfigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

PUB. TERENTII

EUNUCHUS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODULAVIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRÆCA MENANDRU. ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.
PHÆDRIA adoleſcens.
PARMENO ſervus.
THAIS meretrix.
GNATHO paraſitus.
CHÆREA adoleſcens.
THRASO miles.
PYTHIAS ancilla.
CHREMES adoleſcens ruſticus.
ANTIPHO adoleſcens.
DORIAS ancilla.
DORUS eunuchus.
SANGA ſervus.
SOPHRONA nutrix.
LACHES ſenex.

PERSONÆ MUTÆ.

SIMALIO, DONAX, SYRISCUS } militis ſervi.
PAMPHILA adoleſcentula.

ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

SORORE M *falsò dictitatam Thaidis,*
Id ipſum ignorans, miles advexit Thraſo,
Ipſique donat. erat hæc civis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ, puellulam
Cùm deperiret dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: ſuadet Parmeno:
Introiit: vitiat virginem. ſed Atticus
Civis repertus frater ejus, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraſo.

PROLOGUS.

SI quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quàm plurimis, & minimè multos lædere;
In his poeta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementiùs
Exiſtimavit eſſe, ſic exiſtimet,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene vertendo, & eaſdem ſcribendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſam dicere
Priùs unde petitur, aurum quare ſit ſuum,
Quàm illic, qui petit, unde is ſit theſaurus ſibi,
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;
Defunctus jam ſum, nihil eſt quod dicat mihi.
Is ne erret, moneo, & deſinat laceſſere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur:
Quæ proferentur pòſt, ſi perget lædere
Ita, ut facere inſtituit. nunc quam acturi ſumus
Menandri Eunuchum, poſtquam ædiles emerunt,
Perfecit, ſibi ut inſpiciundi eſſet copia.
Magiſtratus cùm ibi adeſſet, occepta eſt agi.
Exclamat, furem, non poetam fabulam
Dediſſe, & nil dediſſe verborum tamen:
Colacem eſſe Nævî, & Plauti veterem fabulam:
Paraſiti perſonam indè ablatam, & militis.
Si id eſt peccatum, peccatum imprudentiâ eſt
Poetæ, non quò furtum facere ſtuduerit.
Id ita eſſe, vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri eſt: in eâ eſt paraſitus Colax,
Et Miles glorioſus: eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græcâ: ſed eas fabulas factas priùs
Latinas ſcîſſe ſeſe, id verò pernegat.
Quòd ſi perſonis îſdem uti aliis non licet:
Quî magi' licet currentes ſervos ſcribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,

Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſervum ſenem,
Amare, odiſſe, ſuſpicari? denique
NULLUM EST JAM DICTUM, quod non ſit dictum priùs.
Quare æquum eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quæ veteres factitârunt, ſi faciunt novi.
Date operam, & cum ſilentio animadvortite;
Ut pernoſcatis, quid ſibi Eunuchus velit.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

PHÆDRIA, PARMENO.

PHÆDRIA.

QUID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Cùm accerſor ultro? an potiùs ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, revocat. redeam? non, ſi me obſecret.
PA. Siquidem hercle poſſis, nil prius, neque fortius:
Verùm ſi incipies, neque pertendes gnaviter,
Atque, ubi pati non poteris, cùm nemo expetet,
Infectâ pace, ultro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe; actum eſt, ilicet,
Periiſti: eludet, ubi te victum ſenſerit.
PH. Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita.
PA. Here, que res in ſe neque conſilium neque modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, injuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Egóne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modò:
Mori me malim: ſentiet qui vir ſiem.
Hæc verba unâ mehercle falsâ lacrumulâ,
Quam, oculos terendo miſerè, vix vi expreſſerit,
Reſtinguet; & te ultro accuſabit: & ei dabis
Ultro ſupplicium. *PH.* indignum facinus! nunc ego &
Illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, ſciens,
Vivus, vidénſque pereo: nec, quid agam, ſcio.
PA. Quid agas? niſi ut te redimas captum quàm queas
Minimo: ſi nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te adflictes. *PH.* itáne ſuades? *PA.* ſi ſapis:
Neque, præterquam quas ipſe amor moleſtias
Habet, addas: & illas, quas habet, rectè feras.
Sed ecca ipſa egreditur, noſtri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

SCENA SECUNDA.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

THAIS.

MISERAM me! vereor ne illud graviùs Phædria
Tulerit; néve aliorſum, atque ego feci, acceperit,
Quòd herì intromiſſus non eſt. *PH.* totus, Parmeno,
Tremo horreóque, poſtquam aſpexi hanc. *PA.* bono animo es:
Accede ad ignem hunc, jam caleſces plus ſatis.
TH. Quis hìc loquitur? hem, tún' hic eras, mî Phædria?
Quid hìc ſtabas? cur non rectà introibas? *PA.* cæterùm
De excluſione verbum nullum. *TH.* quid taces?
PH. Sanè quia verò hæ mihi patent ſemper fores,
Aut quia ſum apud te primus. *TH.* miſſa iſtæc face.
PH. Quid, miſſa? ô Thais, Thais, utinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret,
Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet:
Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.
TH. Ne crucia te, obſecro, anime mî, Phædria.
Non pol, quò quenquam plùs amem, aut plùs diligam,
Eò feci: ſed ita erat res: faciundum fuit.
PA. Credo, ut fit, miſera præ amore excluſiſti hunc foras.
TH. Siccine agis, Parmeno? age. ſed, huc quâ gratiâ
Te accerſi juſſi, auſculta. *PH.* fiat. *TH.* dic mihi
Hoc primùm, potín' eſt hic tacere? *PA.* egóne? optumè.
Verùm heus tu, lege hâc tibi meam adſtringo fidem:
Quæ vera audivi, taceo, & contineo optumè:
Sin falſum, aut vanum, aut fictum eſt, continuò palàm eſt.
Plenus rimarum ſum, hàc atque illàc perfluo.
Proin tu, taceri ſi vis, vera dicito.
TH. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
PA. Poteſt taceri hoc. *TH.* ibi tum matri parvolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Atticâ hinc abreptam. *PH.* civémne? *TH.* arbitror:
Certum non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa: patriam & ſigna cætera
Neque ſcibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Unde emerat, ſe audîſſe, abreptam è Sunio.
Mater ubi accepit, cœpit ſtudioſè omnia
Docere, educere, ita uti ſi eſſet filia.
Sororem plerique eſſe credebant meam.
Ego cum illo, quocum tum uno rem habebam, hoſpite
Abii huc, qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
PA. Utrumque hoc falſum eſt: effluet. *TH.* quî iſtuc? *PA.* quia
Neque tu uno eras contenta, neque ſolus dedit:
Nam hic quoque bonam magnámque partem ad te attulit.
TH. Ita eſt. ſed ſine me pervenire, quò volo.
Interea miles, qui me amare occœperat,
In Cariam eſt profectus. te interea loci
Cognovi. tute ſcis, poſtilla quàm intumum
Habeam te, & mea conſilia ut tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. *PA.* oh, dubiúmne id eſt?
TH. Hoc agite, amabò. mater mea illìc mortua eſt
Nuper. ejus frater aliquantum ad rem eſt avidior.
Is ubi hanc formâ videt honeſtâ virginem,
Et fidibus ſcire, precium ſperans, illico
Producit, vendit. fortè fortunâ adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum ignarúſque omnium.
Is venit: poſtquam ſenſit me tecum quoque
Rem habere, fingit cauſas, ne det, ſedulò:
Ait, ſi fidem habeat, ſe iri præpoſitum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Seſe relinquam, velle ſe illam mihi dare;
Verùm id vereri. ſed, ego quantum ſuſpicor,
Ad virginem animum adjecit. *PH.* etiámne amplius?
TH. Nil; nam quæſivi. nunc ego eam, mî Phædria,

Multæ ſunt cauſæ, quamobrem cupiam abducere.
Primùm, quòd ſoror eſt dicta: prætereà, ut ſuis
Reſtituam ac reddam. ſola ſum; habeo hìc neminem,
Neque amicum, neque cognatum. quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parere amicos beneficio meo.
Id, amabò, adjuta me, quo id fiat faciliùs.
Sine illum priores partes hoſce aliquot dies
Apud me habere. nihil reſpondes? *PH.* peſſuma!
Egón' quidquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
PA. Eu noſter! laudo. tandem perdoluit: vir es.
PH. Haud ego neſcibam, quorſum tù ires. parvola
Hinc eſt abrepta: eduxit mater pro ſuâ:
Soror eſt dicta: cupio abducere, ut reddam ſuis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Ego excludor, ille recipitur. quâ gratiâ,
Niſi illum plùs amas, quàm me, & iſtam nunc times,
Quæ advecta eſt, ne illum talem præripiat tibi?
TH. Ego id timeo? *PH.* quid te ergo aliud ſollicitat, cedò?
Num ſolus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudier?
Nónne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopiâ
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæſivi? porrò eunuchum dixti velle te,
Quia ſolæ utuntur his reginæ. repperi.
Herì minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemtus abs te, hæc habui in memoriâ:
Ob hæc facta abs te ſpernor. *TH.* quid iſtic, Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atque hâc re arbitror
Id fieri poſſe maxumè; verùm tamen,
Potiùs quàm te inimicum habeam, faciam utì juſſeris.
PH. Utinam iſtuc verbum ex animo ac verè diceres,
Potiùs quàm te inimicum habeam. ſi iſtuc crederem
Sincerè dici, quidvis poſſem perpeti.
PA. Labaſcit, victus uno verbo, quàm citò!
TH. Ego non ex animo miſera dico? quam joco
Rem voluiſti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas ſolum. *PH.* Siquidem biduum.
Verùm ne fiant iſti viginti dies.
TH. Profectò non plus biduum, aut. *PH.* aut? nihil moror.
TH. Non fiet. hoc modò ſine te exorem. *PH.* ſcilicet
Faciundum eſt, quod vis. *TH.* meritò te amo. bene facis.
PH. Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum eſt: mos gerundu' eſt Thaidi.
Tu, Parmeno, huc fac illi adducantur. *PA.* maxumè.
PH. In hoc biduum, Thais, vale. *TH.* mî Phædria,
Et tu. numquid vis aliud? *PH.* egóne quid velim?
Cum milite iſto præſens, abſens ut ſies:
Dies noctéſque me ames: me deſideres:
Me ſomnies: me exſpectes: de me cogites:
Me ſperes: me te oblectes: mecum tota ſis:
Meus fac ſis poſtremò animus, quando ego ſum tuus.
TH. Me miſeram! forſitan hic mihi parum habeat fidem,
Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
Ego pol, quæ mihi ſum conſcia, hoc certò ſcio,
Neque me finxiſſe falſi quidquam, neque meo
Cordi eſſe quemquam cariorem hôc Phædriâ:
Et quidquid hujus feci, cauſâ virginis
Feci: nam me ejus fratrem ſpero propemodum
Jam repperiſſe, adoleſcentem adeò nobilem: &
Is hodie venturum ad me conſtituit domum.
Concedam hinc intrò, atque exſpectabo, dum venit.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

PHÆDRIA, PARMENO.

PHÆDRIA.

FAC ita, ut juſſi, deducantur iſti. *PA.* faciam. *PH.* at diligenter.
PA. Fiet. *PH.* at maturè. *PA.* fiet. *PH.* ſatin' hoc mandatum eſt tibi?
PA. Ah, rogitare? quaſi difficile ſiet. utinam
Tam aliquid facilè invenire poſſis, Phædria,
Hoc quàm peribit. *PH.* ego quoque unà pereo, quod mî eſt carius.
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. *PA.* minimè: quin
Effectum dabo. ſed numquid aliud imperas?
PH. Munus noſtrum ornato verbis, quod poteris: &
Iſtum æmulum, quod poteris, ab eâ pellito.
PA. Ah, memini, tametſi nullus moneas. *PH.* ego rus ibo, atque ibi manebo.
PA. Cenſeo. *PH.* ſed heus tu. *PA.* quid vis? *PH.* cenſén' poſſe me obfirmare &
Perpeti, ne redeam interea? *PA.* téne? non hercle arbitror:
Nam aut jam revertere, aut mox noctu te adigent horſum inſomnia.
PH. Opus faciam, ut defatiger uſque, ingratiis ut dormiam.
PA. Vigilabis laſſus: hoc plùs facies. *PH.* ah, nil dicis, Parmeno.
Ejiciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illâ caream, ſi ſit opus, vel totum triduum? *PA.* hui!
Univorſum triduum! vide quid agas. *PH.* ſtat ſententia.
PA. Dii boni! quid hoc morbi eſt? adeón' homines immutarier
Ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe? hôc nemo fuit
Minùs ineptus, magìs ſeverus quiſquam, nec magì' continens.
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho
Militis. ducit ſecum unà virginem dono huic: papæ!
Facie honeſtâ. mirum, nî ego me turpiter hodie hìc dabo
Cum meo decrepito hôc eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaidem.

SCENA SECUNDA.

GNATHO, PARMENO.

GNATHO.

DII immortales! homini homo quid præſtat! ſtulto intellegens
Quid intereſt! hoc adeò ex hâc re venit in mentem mihi:
Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video ſentum, ſqualidum, ægrum, pannis annîſque obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? Quoniam miſer, quod habui, perdidi,
Hem, quò redactus ſum! omnes noti me atque amici deſerunt.
Hìc ego illum contemſi præ me: Quid, homo, inquam, ignaviſſime,
Itáne paràſti te, ut ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? vidén' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, veſtitus, quæ habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cùm eſt, nil deſit tamen.
At ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati
Poſſum.

Poſſum. Quid? tu his rebus credis fieri? totâ erras viâ.
Olim iſti fuit generi quondam quæſtus apud ſeclum prius.
Hoc novum eſt aucupium: ego adeò hanc primus inveni viam.
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt,
Nec ſunt. hos conſector. hiſce ego non paro me ut rideant,
Sed eis ultro arrideo, & eorum ingenia admiror ſimul:
Quidquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque:
Negat quis? nego: ait? aio: poſtremò, imperavi egomet mihi,
Omnia aſſentari. is quæſtus nunc eſt multo uberrimus.
PA. Scitum hercle hominem! hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.
GN. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi advenimus,
Concurrunt læti mî obviam cupedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalvâ & perditâ profueram & proſum ſæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miſer, famelicus, videt me eſſe tanto honore,
Et tam facilè victum quærere; ibi homo cœpit me obſecrare,
Ut ſibi liceret diſcere id de me. ſectari juſſi:
Si potis eſt, tanquam philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis
Vocabula, paraſiti itidem ut Gnathonici vocentur.
PA. Viden', otium & cibus quid facit alienus? *GN.* ſed ego ceſſo
Ad Thaidem hanc deducere, & rogare ad cœnam ut veniat.
Sed Parmenonem ante oſtium Thaidis triſtem video,
Rivalis ſervum. ſalva res eſt: nimirum homines frigent.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. *PA.* hice hôc munere arbitrantur
Suam Thaidem eſſe. *GN.* Plurimâ ſalute Parmenonem
Summum ſuum impertit Gnatho. quid agitur? *PA.* ſtatur. *GN.* video:
Numquidnam hìc, quod nolis, vides? *PA.* te. *GN.* credo. at numquid aliud?
PA. Quî dum? *GN.* quia triſti' es. *PA.* nihil equidem. *GN.* ne ſis. ſed quid videtur
Hoc tibi mancupium? *PA.* non malum hercle. *GN.* uro hominem. *PA.* ut falſus animi eſt!
GN. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe? *PA.* hoc nunc dicis,
Ejectos hinc nos. OMNIUM RERUM, heus, viciſſitudo eſt.
GN. Sex ego te totos, Parmeno, hos menſes quietum reddam;
Ne ſurſum, deorſum curſites; néve uſque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? *PA.* méu'? papæ! *GN.* ſic ſoleo amicos. *PA.* laudo.
GN. Detineo te: fortaſſe tu profectus aliò fueras.
PA. Nuſquam. *GN.* tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac admittar
Ad illam. *PA.* age, modò nunc tibi patent fores hæ, quia iſtam ducis.
GN. Numquem evocari hinc vis foras? *PA.* ſine biduum hoc prætereat;
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu iſtas, faxo, calcibus ſæpe inſultabis fruſtra.
GN. Etiam nunc hic ſtas, Parmeno? eho, numnam hic relictus cuſtos,
Ne quis forte internuncius clàm à milite ad iſtam curſitet?
PA. Facetè dictum! mira verò, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror, quî ex Piræeo abierit: nam ibi cuſtos publicè eſt nunc.
Non temere eſt: & properans venit: neſcio quid circumſpectat.

SCENA TERTIA.

CHÆREA, PARMENO.

CHÆREA.

Occidi.
Neque virgo eſt uſquam, neque ego, qui illam è conſpectu amiſi meo.
Ubi quæram? ubi inveſtigem? quem percunter? quam inſiſtam viam?
Incertus ſum: una hæc ſpes eſt; ubi ubi eſt, diu celari non poteſt.
O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. *PA.* ecce autem alterum;
Neſcio quid de amore loquitur. ô infortunatum ſenem!
Hic verò eſt, qui ſi occeperit, ludum jocúmque dices
Fuiſſe illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.
CH. Ut illum Dî Deæque ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt;
Méque adeò, qui reſtiterim: tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem. ſalve. *PA.* quid tu es triſtis, quídve alacris?
Unde is? *CH.* egóne? neſcio hercle, neque unde eam, neque quorſum eam:
Ita prorſus ſum oblitus mei.
PA. Quî, quæſo? *CH.* amo. *PA.* ehem! *CH.* nunc, Parmeno, te oſtendes, qui vir ſies.
Scis te mihi ſæpe pollicitum eſſe: Chærea, aliquid inveni
Modò, quod ames: in eâ te utilitatem ego faciam ut cognoſcas meam:
Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculùm.
PA. Age, inepte. *CH.* hoc hercle factum eſt. fac ſis nunc promiſſa appareant,
Sive adeò digna res eſt, ubi tu nervos intendas tuos.
Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum: quas matres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, ut graciles ſient.
Si qua eſt habitior paulo, pugilem eſſe aiunt: deducunt cibum:
Tametſi bona eſt natura, reddunt curaturâ junceas:
Itáque ergo amantur. *PA.* quid tua iſtæc? *CH.* nova figura oris. *PA.* papæ!
CH. Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum. *PA.* anni? *CH.* ſedecim.
PA. Flos ipſe. *CH.* hanc tu mihi vi, clàm, precariò,
Fac tradas: meâ nil refert, dum potiar modò.
PA. Quid, virgo cuja eſt? *CH.* neſcio hercle. *PA.* unde eſt? *CH.* tantundem. *PA.* ubi habitat?
CH. Ne id quidem. *PA.* ubi vidiſti? *CH.* in viâ. *PA.* quâ ratione amiſiſti?
CH. Id equidem adveniens mecum ſtomachabar modò:
Neque ego quenquam hominem eſſe arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes adverſæ ſient.
PA. Quid hoc ſceleris eſt? *CH.* perii. *PA.* quid factum eſt? *CH.* rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nôſtin'? *PA.* quidni? *CH.* is, dum ſequor hanc, fit mihi obviàm.
PA. Incommodè hercle. *CH.* imò enimvero infeliciter:
Nam incommoda alia ſunt dicenda, Parmeno.
Illum, liquet mihi dejerare, his menſibus
Sex, ſeptem prorſum non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cùm minimè vellem, miniméque opus fuit.
Eho, nónne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais? *PA.* maxumè.
CH. Continuò accurrit ad me, quàm longè quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demiſſis, gemens:
Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit. Reſtiti.
Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras eſt mihi
Judicium. Quid tum? Ut diligenter nuncies
Patri, advocatus manè mihi eſſe ut meminerit.
Dum hæc loquitur, abiit hora. rogo, numquid velit.
Rectè, inquit. Abeo. cùm huc reſpicio ad virginem,

Illa

Illa ſeſe interea commodùm huc advorterat
In noſtram hanc plateam. *PA.* mirum, nî hanc dicit, modò
Huic quæ data eſt dono. *CH.* huc cùm advenio, nulla erat.
PA. Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?
CH. Verùm, paraſitus cum ancillâ. *PA.* ipſa eſt: illicet,
Deſine, jam conclamatum eſt. *CH.* alias res agis.
PA. Iſtuc equidem ago. *CH.* nôſtin' quæ ſit? dic mihi; aut
Vidiſtin'? *PA.* vidi, novi: ſcio, quò abducta ſit.
CH. Eho, Parmeno mi, nôſtin'? *PA.* novi. *CH.* & ſcis, ubi ſiet?
PA. Huc deducta eſt ad meretricem Thaidem: ei dono data eſt.
CH. Quis is eſt tam potens cum tanto munere hôc? *PA.* miles Thraſo
Phædriæ rivalis. *CH.* duras partes fratris prædicas.
PA. Imò enim, ſi ſcias, quod donum huic dono contrà comparet,
Tum magis id dicas. *CH.* quodnam, quæſo hercle? *PA.* eunuchum. *CH.* illúmne, obſecro,
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt herì, ſenem, mulierem?
PA. Iſtunc ipſum. *CH.* homo quatietur certè cum dono foras.
Sed iſtam Thaidem non ſcivi nobis vicinam. *PA.* haud diu eſt.
CH. Perii. nunquámne etiam me illam vidiſſe? ehodum, dic mihi,
Eſtne, ut fertur, forma? *PA.* ſané. *CH.* at nihil ad noſtram hanc. *PA.* alia res eſt.
CH. Obſecro te hercle, Parmeno, fac, ut potiar. *PA.* faciam ſedulò, ac
Dabo operam, adjuvabo. numquid me aliud? *CH.* quò nunc is? *PA.* domum,
Ut mancipia hæc, ita ut juſſit frater, deducam ad Thaidem.
CH. O fortunatum iſtum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!
PA. Quid ita? *CH.* rogitas? ſummâ formâ ſemper conſervam domi
Videbit, conloquetur, aderit unà in unis ædibus,
Cibum nonnunquam capiet cum eâ, interdum proptèr dormiet.
PA. Quid, ſi nunc tute fortunatus fias? *CH.* quâ re, Parmeno?
Reſponde. *PA.* capias tu illiu' veſtem. *CH.* veſtem? quid tum poſtea?
PA. Pro illo te deducam. *CH.* audio. *PA.* te illum eſſe dicam. *CH.* intellego.
PA. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modò:
Cibum unà capias, adſis, tangas, ludas, proptèr dormias:
Quandoquidem illarum neque quiſquam te novit, neque ſcit, qui ſies.
Præterea forma, ætas ipſa eſt, facilè ut te pro eunucho probes.
CH. Dixiſti pulchre: nunquam vidi melius conſilium dari.
Age, eamus intrò nunc jam: orna me, abduc, duc, quantum potes.
PA. Quid agis? jocabar equidem. *CH.* garris. *PA.* perii, quid ego egi miſer!
Quò trudis? perculeris jam tu me! tibi equidem dico, mane.
CH. Eamus. *PA.* pergín'? *CH.* certum eſt. *PA.* vide, ne nimium calidum hoc ſit modó.
CH. Non eſt profectó. ſine. *PA.* AT ENIM ISTÆC IN ME cudetur faba. ah,
Flagitium facimus! *CH.* an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, noſtrámque adoleſcentiam
Habent deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?
An potius hæc pati? æquum eſt fieri, ut à me ludatur dolis.
Quod qui reſcierint, culpent: illud meritò factum omnes putent.
PA. Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, facias. verùm ne pòſt conferas
Cùlpam in me. *CH.* non faciam. *PA.* jubéſne? *CH.* jubeo, imò cogo, atque impero.
PA. Nunquam defugiam auctoritatem. ſequere. *CH.* Dii vortant bene.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

THRASO, GNATHO, PARMENO

THRASO.

MAGNAS verò agere gratias Thais mihi?
GN. Ingentes. *TH.* ain' tu, læta eſt? *GN.* non tam ipſo quidem
Dono, quàm abs te datum eſſe: id verò ſeriò
Triumphat. *PA.* huc proviſo, ut, ubi tempus ſiet,
Deducam. ſed eccum militem. *TH.* eſt iſtuc datum
Profectò, ut grata mihi ſint quæ facio omnia.
GN. Advorti hercle animum. *TH.* vel rex ſemper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.
GN. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe tranſmovet, qui habet ſalem;
Qui in te eſt. *TH.* habes. *GN.* rex te ergo in oculis, *TH.* ſcilicet.
GN. Geſtare. *TH.* verùm, credere omnem exercitum,
Conſilia. *GN.* mirum. *TH.* tum ſicubi eum ſatietas
Hominum, aut negotî ſi quando odium ceperat,
Requieſcere ubi volebat, quaſi: nôſtin'? *GN.* ſcio.
Quaſi ubi illam exſpueret miſeriam ex animo. *TH.* tenes.
Tum me convivam ſolum abducebat ſibi. *GN.* hui!
Regem elegantem narras. *TH.* imò ſic homo
Eſt perpaucorum hominum. *GN.* imò nullorum, arbitror,
Si tecum vivit. *TH.* invidere omnes mihi,
Mordere clanculúm: ego non flocci pendere:
Illi invidere miſeré. verùm unus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is ubi moleſtus magis eſt, quæſo, inquam, Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
GN. Pulchre mehercle dictum, & ſapienter. papæ!
Jugulâras hominem. quid ille? *TH.* mutus illico.
GN. Quidni eſſet? *PA.* Dî voſtram fidem! hominem perditum,
Miſerúmque; & illum ſacrilegum! *TH.* quid? illud, Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio,
Nunquam tibi dixi? *GN.* nunquam: ſed narra, obſecro.
Plùs millies jam audivi. *TH.* unà in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus:
Fortè habui ſcortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid agis, inquam, homo impudens?
LEPUS TUTE ES, & pulpamentum quæris. *GN.* ha, ha, hæ.
TH. Quid eſt? *GN.* facetè, lepidè, lautè, nihil ſuprà.
Tuúmne, obſecro te, hoc dictum erat? vetu' credidi.
TH. Audieras? *GN.* ſæpe; & fertur in primis. *TH.* meum eſt.
GN. Dolet dictum imprudenti adoleſcenti, & libero.
PA. At te Dî perdant. *GN.* quid ille, quæſo? *TH.* perditus.
Riſu omnes, qui aderant, emoriri. deniquè,
Metuebant omnes jam me. *GN.* non injuriâ.
TH. Sed heus tu, purgón' ego me de iſtâc Thaidi,
Quòd eam me amare ſuſpicata eſt? *GN.* nihil minus:
Imò magis auge ſuſpicionem. *TH.* cur? *GN.* rogas?
Scín'? ſi quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut ſi laudat, te ut malè urat: *TH.* ſentio.
GN. Id ut ne fiat, hæc res ſola eſt remedio.
Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam

Hh Continuò.

Continuó. ſi quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus comiſſatum; Pamphilam
Cantatum provocemus. ſi laudabit hæc
Illius formam; tu hujus contrá. denique
Par pro pari referto, quod eam mordeat.
TH. Siquidem me amaret, tum iſtuc prodeſſet, Gnatho.
GN. Quando illud, quod tu das, exſpectat, atque amat,
Jamdudum te amat: jamdudum illi facile fit
Quod doleat. metuet ſemper, quem ipſa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
TH. Bene dixti. at mihi iſtuc non in mentem venerat.
GN. Ridiculum: non enim cogitâras. cæterùm,
Idem hoc tute meliùs quanto inveniſſes, Thraſo!

SCENA SECUNDA.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

THAIS.

AUDIRE vocem viſa ſum modò militis:
Atque eccum. ſalve, mî Thraſo. *THR.* ô Thais mea,
Meum ſuavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicinâ iſtâc? *PA.* quàm venuſté! quod dedit
Principium adveniens! *THA.* plurimùm merito tuo.
GN. Eamus ergo ad cœnam: quid ſtas? *PA.* hem alterum:
Ex homine hunc natum dicas. *THA.* ubi vis, non moror.
PA. Adibo, atque adſimulabo, quaſi nunc exeam.
Iturán', Thais, quopiam es? *THA.* ehem, Parmeno,
Bene pol feciſti: hodie itura. *PA.* quó? *THA.* quid? hunc non vides?
PA. Video, & me tædet. ubi vis, dona adſunt tibi
A Phædriâ. *THR.* quid ſtamus? cur non imus hinc?
PA. Quæſò hercle ut liceat, pace quod fiat tuâ,
Dare huic quæ volumus, convenire & conloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud noſtris ſimilia.
PA. Res indicabit. heus, jubete iſtos foras
Exire, quos juſſi. ocius procede tu huc.
Ex Æthiopiâ eſt uſque hæc. *THR.* hic ſunt tres minæ.
GN. Vix. *PA.* ubi tu es, Dore? accede huc. nem eunuchum tibi:
Quàm liberali facie, quàm ætate integrâ!
THA. Ita me Dii ament, honeſtus. *PA.* quid tu ais, Gnatho?
Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem, Thraſo?
Tacent: ſatis laudant. fac periclum in literis,
Fac in palæſtrâ, in muſicis. quæ liberum
Scire æquom eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.
THR. Ego illum eunuchum, ſi opu' ſiet, vel ſobrius.
PA. Atque hæc qui miſit, non ſibi ſoli poſtulat
Te vivere, & ſuâ causâ excludi cæteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices ſuas
Oſtentat, neque tibi obſtat: quod quidam facit.
Verùm, ubi moleſtum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, ſat habet, ſi tum recipitur.
THR. Apparet ſervom hunc eſſe domini pauperis,
Miſerique. *GN.* nam hercle nemo poſſet, ſat ſcio,
Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti.
PA. Tace tu, quem ego eſſe infra infimos omnes puto
Homines. nam, qui huic animum aſſentari induxeris,
E FLAMMA PETERE te cibum poſſe arbitror.
THR. Jámne imus? *THA.* hoc prius introducam, &, quæ volo,
Simul imperabo. poſtea, continuò exeo.
THR. Ego hinc abeo: tu iſtam opperire. *PA.* haud convenit,
Unà cum amicâ ire imperatorem in viâ.
THR. Quid tibi ego multa dicam? domini ſimilis es.
GN. Ha, ha, hæ. *THR.* quid rides? *GN.* iſtuc, quod dixti modo:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. *THR.* abi, præcurre, ut ſint domi
Parata. *GN.* fiat. *THA.* diligenter, Pythias,
Fac cures, ſi Chremes huc forte advenerit,
Ut ores, primùm ut maneat: ſi id non commodum eſt,
Ut redeat: ſi id non poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. *THA.* quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate iſtam diligenter virginem.
Domi adſitis, facite. *THR.* eamus. *THA.* vos me ſequimini.

SCENA TERTIA.

CHREMES, PYTHIAS.

CHREMES.

PROFECTO, quanto magi' magiſque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab eâ aſtutè labefactarier.
Jam tum, cùm primum juſſit me ad ſe acceſſier,
(Roget quis, quid tibi cum illâ? ne nôram quidem)
Ubi veni, cauſam, ut ibi manerem, repperit:
Ait rem divinam feciſſe, & rem ſeriam
Velle agere mecum. jam tum erat ſuſpicio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipſa accumbere
Mecum, mihi ſeſe dare, ſermonem quærere.
Ubi friget, huc evaſit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui eſſent. aio, jam diu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc: ſperat ſe à me avellere.
Poſtremò, ecqua indè parva periiſſet ſoror;
Ecquis cum eâ unà; quid habuiſſet, cùm perit;
Ecquis eam poſſet noſcere. hæc cur quæritet?
Niſi ſi illa fortè, quæ olim periit parvola
Soror, hanc ſe intendit eſſe, ut eſt audacia.
Verùm ea, ſi vivit, annos nata eſt ſedecim,
Non major: Thais, ego quàm ſum, majuſcula eſt.
Miſit porrò orare, ut venirem, ſerió.
Aut dicat quid volt, aut moleſta ne ſiet.
Non hercle veniam tertió. heus, heus; ecquis hic?
Ego ſum Chremes. *PY.* ô capitulum lepidiſſimum!
CH. Dico ego mi inſidias fieri? *PY.* Thais maxumo
Te orabat opere, ut cras redires. *CH.* rus eo.
PY. Fac, amabó. *CH.* non poſſum, inquam. *PY.* at apud nos hìc mane,
Dum redeat ipſa. *CH.* nihil minus. *PY.* cur, mî Chremes?
CH. Malam in rem hinc ibis. *PY.* ſi iſtuc ita certum eſt tibi,
Amabò, ut illuc tranſeas, ubi illa eſt. *CH.* eo.
PY. Abi, Dorias, citò hunc deduce ad militem.

SCENA QUARTA.

ANTIPHO.

HERI aliquot adoleſcentuli coïmus in Piræeum,
In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus conſtitutum eſt.
Præterit tempus: quo in loco dictum eſt, parati nihil eſt.
Homo ipſe nuſquam eſt: neque ſcio, quid dicam, aut quid conjectem.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedere, ut illum quæram.
Ibo ad eum; viſam, ſi domi eſt. quiſnam hinc à Thaide exit?
Is eſt, an non eſt? ipſu' eſt. quid hoc hominis eſt? qui hic ornatus eſt?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neque conjicere.
Niſi quidquid eſt, procul hinc libet priu', quid ſit, ſciſcitari.

SCENA QUINTA.

CHÆREA, ANTIPHO.

CHÆREA.

NUM quis hic eſt? nemo eſt. num quis hinc me ſequitur? nemo homo eſt.
Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? proh Jupiter!
Nunc eſt profectò, interfici cùm perpeti me poſſum,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliquâ.
Sed neminémne curioſum intervenire nunc mihi,
Qui me ſequatur, quoquò eam, rogitando obtundat, enecet,

Quid

Quid geſtiam, aut quid lætus ſim, quò pergam, unde emergam, ubi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quæram, ſanus ſim ánne inſaniam?
AN. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
Chærea, quid eſt quod ſic geſtis? quid ſibi hic veſtitus quærit?
Quid eſt, quod lætus ſis? quid tibi vis? ſatſ' ne ſanus? quid me
Aſpectas? quid taces? *CH.* ò feſtus dies hominis! amice,
Salve: nemo eſt omnium, quem ego magìs nunc cuperem quàm te.
AN. Narra iſtuc, quæſo, quid ſiet. *CH.* imò ego te obſecro hercle, ut audias.
Nôſtin' hanc, quam frater amat? *AN.* novi: nempe, opinor, Thaidem.
CH. Iſtam ipſam. *AN.* ſic commemineram. *CH.* quædam hodie eſt ei dono data
Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem, Antipho.
Cùm ipſum me nôris, quàm elegans formarum ſpectator ſiem?
In hâc commotus ſum. *AN.* ain' tu? *CH.* primam dices, ſcio, ſi videris.
Quid multa verba? amare cœpi. fortè fortunâ domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam. ſummonuit me Parmeno
Ibi ſervus, quod ego arripui. *AN.* quid id eſt? *CH.* tace ſis, citiùs audies.
Ut veſtem cum illo mutem, & pro illo jubeam me illuc deducier.
AN. Pro eunuchôn'? *CH.* ſic eſt. *AN.* quid ex eâ re tandem ut caperes commodi?
CH. Rogas? viderem, audirem, eſſem unà, quâcum cupiebam, Antipho.
Num parva cauſa, aut parva ratio eſt? traditus ſum mulieri.
Illa illico, ubi me accepit, læta verò ad ſe abducit domum,
Commendat virginem. *AN.* cui? tibíne? *CH.* mihi. *AN.* ſatis tutò tamen.
CH. Edicit, ne vir quiſquam ad eam adeat; & mihi, ne abſcedam, imperat,
In interiore parte ut maneam ſolus cum ſolâ. adnuo,
Terram intuens modeſtè. *AN.* miſer. *CH.* ego, inquit, ad cœnam hinc eo:
Abducit ſecum ancillas: paucæ, quæ circùm illam eſſent, manent
Novitiæ puellæ. continuò hæc adornant, ut lavet.
Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in conclavi ſedet,
Suſpectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaæ miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cœpi. & quia conſimilem luſerat
Jam olim ille ludum, impendiò magìs animus gaudebat mihi,
Deum ſeſe in hominem convertiſſe, atque per alienas tegulas
Veniſſe clanculùm per impluvium, fucum factum mulieri.
At quem Deum? Qui templa cœli ſumma ſonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego verò illud feci, ac lubens.
Dum hæc mecum reputo, accerſitur lavatum interea virgo.
It, lavit, redit: deinde eam in lectum illæ conlocant.
Sto exſpectans, ſi quid mihi imperent. venit una; heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, ventulum huic ſic facito, dum lavamur.
Ubi nos laverimus, ſi voles, lavato. accipio triſtis.
AN. Tum equidem iſtuc os tuum impudens videre nimiùm vellem,
Qui eſſet ſtatus, flabellulum tenere te aſinum tantum.
CH. Vix elocuta eſt hoc, foras ſimul omnes proruunt ſe:
Abeunt lavatum, perſtrepunt, ita ut fit, domini ubi abſunt.
Interea ſomnus virginem opprimit. ego limis ſpecto
Sic per flabellum clanculùm: ſimul alia circumſpecto,
Satſn' explorata ſint. video eſſe: peſſulum oſtio obdo.
AN. Quid tum? *CH.* quid? quid tum, fatue? *AN.* fateor. *CH.* an ego occaſionem
Mihi oſtentam tantam, tam brevem, tam optatam, tam inſperatam,
Amitterem? tum pol ego is eſſem verè, qui aſſimulabar.
AN. Sanè, hercle, ut dicis. ſed interim de ſymbôlis quid actum eſt?
CH. Paratum eſt. *AN.* frugi es. ubi? domín'? *CH.* imò apud libertum Diſcum.
AN. Perlongè eſt: ſed tanto ociùs properemus. muta veſtem.
CH. Ubi mutem? perii: nam domo exſulo nunc. metuo fratrem,
Ne intus ſit: porrò autem, pater ne rure redierit jam.
AN. Eamus ad me: ibi proxumum eſt ubi mutes. *CH.* rectè dicis.
Eamus: & de iſtâc ſimul, quo pacto porrò poſſim
Potiri, conſilium volo capere unà tecum. *AN.* fiat.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

DORIAS.

ITA me Dii ament, quantùm ego illum vidi, non nihil timeo miſera,
Ne quam ille hodie inſanus turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam poſtquam iſte advenit Chremes, adoleſcens frater virginis:
Militem rogat, ut eum admitti jubeat. ille continuò iraſci.
Neque negare audere. Thais porrò inſtare, ut hominem invitet.
Id faciebat retinendi illius cauſâ: quia, illa quæ cupiebat
De ſorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
Invitat triſtis: manſit. ibi illa cum illo ſermonem occipit.
Miles verò ſibi putare adductum ante oculos æmulum:
Voluit facere contrà huic ægre: heus, inquit, puer, Pamphilam
Arceſſe, ut delectet hìc nos. illa exclamat, Minimè gentium.
In convivium illam? miles tendere. indè ad jurgium.
Interea aurum ſibi clàm mulier demit, dat mihi ut auferam.
Hoc eſt ſigni, ubi primùm poterit, ſe illinc ſubducet, ſcio.

SCENA SECUNDA.

PHÆDRIA.

DUM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita ut fit, ubi quid in animo eſt moleſtiæ,
Aliam rem ex aliâ cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem. quid opu'eſt verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam. longè jam abieram,
Cùm ſenſi. redeo rurſum malè verò me habens.
Ubi ad ipſum veni diverticulum, conſtiti:
Occœpi mecum cogitare; hem, biduum hìc
Manendum eſt ſoli ſinè illâ? quid tum poſtea?
Nihil eſt. quid? nihil? ſi non tangendi copia eſt,
Eho, ne videndi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè, extremâ lineâ
Amare, haud nihil eſt. villam prætereo ſciens.
Sed quid hoc, quòd timida ſubitò egreditur Pythias?

SCENA TERTIA.

PYTHIAS, PHÆDRIA, DORIAS.

PYTHIAS.

Ubi ego illum ſcéleroſum miſera atque impium inveniam? aut ubi quæram?
Hoccine tam audax facinus facere eſſe auſum? perii. *PH.* hoe quid ſit, vereor.
PY. Quin etiam inſuper ſcelu', poſtquam ludificatu' eſt virginem,
Veſtem omnem miſeræ diſcidit, tum ipſam capillo conſcidit.
PH. Hem. *PY.* qui ounc ſi detur mihi,
Ut ego unguibus facilè illi in oculos involem venefico?
PH. Neſcio quid profectò, abſente nobis, turbatum eſt domi.
Adibo. quid iſtuc? qoid feſtinas? aut quem quæris, Pythias?
PY. Ehem Phædria, egón' quem quæram? i hinc, quò dignu' es, cum donis tuis
Tam inlepidis. *PH.* quid iſtue eſt rei?
PY. Rogas me? eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?
Virginem, quam heræ dono dederat miles, vitiavit. *PH.* quid ais?
PY. Perii. *PH.* temulenta es. *PY.* utinam ſic ſint, qui mihi malè volunt.
DO. Au, obſecro, mea Pythias, quid iſtucnam monſtri fuit?
PH. Iuſanis: qui iſtue facere eunuchus potuit? *PY.* illum neſcio
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipſa indicat.
Virgo ipſa lacrumat, neque, cùm rogites quid ſit, audet dicere.
Ille autem bonus vir nuſquam apparet. etiam hoc miſera ſuſpicor,
Aliquid domo abeuntem abſtuliſſe. *PH.* nequeo mirari ſatis,
Quò ille abire ignavos poſſet longiùs, niſi ſi domum
Fortè ad nos rediit. *PY.* viſe amabò, oum ſit. *PH.* jam faxo, ſcies.
DO. Perii, obſecro. tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.
PY. At pol ego amatores mulierum eſſe audieram eos maxumos,
Sed nihil poteſſe: verum miſeræ non in mentem venerat:
Nam illum aliquò concluſiſſem, oeque illi commiſiſſem virginem.

SCENA QUARTA.

PHÆDRIA, EUNUCHUS, PYTHIAS, DORIAS.

PHÆDRIA.

Exi foras ſcelcſte: at etiam reſtitas,
Fugitive? prodi, malè conciliate. *EU.* obſecro. *PH.* oh,
Illud vide, os ut ſibi diſtorſit carnufex!
Quid huc reditio eſt? quid veſtis mutatio?
Quid narras? paulum ſi ceſſaſſem, Pythia,
Domi non offendiſſem: ita jam adornârat fugam.
PY. Habéſne hominem, amabó? *PH.* quidni? *PY.* ô factum bene!
DO. Iſtuc pol verò bene. *PY.* ubi eſt? *PH.* rogitas? non vides?
PY. Videam, obſecro, quem? *PH.* hunc ſcilicet. *PY.* quis hic eſt homo?
PH. Qui ad vos deductus hodie eſt. *PY.* hunc oculis ſuis
Noſtratum nunquam quiſquam vidit, Phædria.
PH. Non vidit? *PY.* an tu hunc credidiſti eſſe, obſecro,
Ad nos deductum? *PH.* namque alium habui neminem. *PY.* au!
Ne comparandus hic quidem ad illum eſt, ille erat
Honeſtâ facie, & liberali. *PH.* ita viſus eſt
Dudum, quia variâ veſte exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
PY. Tace, obſecro: quaſi verò paulum interſiet.
Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,
Quem tu videre verò velles, Phædria.
Hic eſt vetus, vietus, veternoſus, ſenex,
Colore muſtelino. *PH.* hem, quæ hæc eſt fabula?
Eò redigis me, ut, quid egerim, egomet neſciam.
Eho tu, emſu' ego te? *EU.* emiſti. *PY.* jube, mihi denuo
Reſpoodeat. *PH.* roga. *PY.* veniſtin' hodie ad nos? negat.
At ille alter venit annos natus ſedecim,
Quem ſecum adduxit Parmeno. *PH.* agedum, hoc mihi expedi:
Primùm iſtam, quam habes, unde habes veſtem? taces?
Monſtrum hominis, non dicturus? *EU.* venit Chærea.
PH. Fratérne? *EU.* ita eſt. *PH.* quando? *EU.* hodie. *PH.* quàm dudum? *EU.* modó.
PH. Quîcum? *EU.* cum Parmenone. *PH.* nôráſne eum priús?
EU. Non: nec, quis eſſet, unquam audieram dicier.
PH. Unde igitur, meum fratrem eſſe, ſciebas? *EU.* Parmeno
Dicebat eum eſſe: is dedit mihi hanc. *PH.* occidi.
EU. Meam ipſe induit: pòſt unà ambo abierunt foras.
PY. Jam ſati' credis ſobriam eſſe me, & nil mentitam tibi?
Jam ſati' certum eſt virginem vitiatam eſſe? *PH.* age nunc, bellua.
Credis huic quod dicat? *PY.* qoid iſti credam? res ipſa indicat.
PH. Concede iſtuc paululum. audin'? etiam paululum. ſat eſt.
Dic dum hoc rurſum: Chærea tuam veſtem detraxit tibi?
EU. Factum. *PH.* & eâ eſt indutus? *EU.* factum. *PH.* & pro te huc deductu' eſt? *EU.* ita.
PH. Jupiter magne! ô ſceleſtum, atque audacem hominem! *PY.* væ mihi!
Etiam nunc non credis indignis nos irriſas modis?
PH. Mirum ni tu credas quod iſte dicat. quid agam, neſcio.
Heus tu, negato rurſum. poſſúmne ego hodie ex te exſculpere
Verum? vidiſtine fratrem Chæream? *EU.* non. *PH.* non poteſt
Sine malo fateri, video. ſequere me hác. modò ait, modò negat.
Ora me. *EU.* obſecro te verò, Phædria. *PH.* i intró. *EU.* hoi, hei.
PH. Alio pacto honeſtè quo modo hinc nunc abeam, neſcio:
Actum eſt ſiquidem. tu me hìc etiam, nebulo, ludificabere?
PY. Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam, quàm me vivere.
DO. Sic eſt. *PY.* inveniam pol hodie parem ubi referam gratiam.
Sed nunc quid faciendum ſuades, Dorias? *DO.* de iſtâc rogas
Virgine? *PY.* ita: utrùm taceámne, an prædicem? *DO.* tu pol, ſi ſapis,
Quod ſcis neſcis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis.
Hâc re & te omni turbâ evolves, & illi gratum feceris.
Id modò dic, abiſſe Dorum. *PY.* ita faciam. *DO.* ſed videón' Chremem?
Thais jam aderit. *PY.* quid ita? *DO.* quia, cùm indè abeo, jam tum inceperat
Turba inter eos. *PY.* tu aufer aurum hoc: ego ſcibo ex hôc, quid ſiet.

SCENA QUINTA.

CHREMES, PYTHIAS.

CHREMES.

At at, data hercle verba mihi ſunt: vicit vinum quod bibi.

At

At dum accubabam, quàm videbar mihi eſſe pulchre ſobrius!
Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſati' ſuum officium facit.
PY. Chremes. *CH.* quis eſt? ehem, Pythias. vah, quanto nunc formoſior
Videre, quàm dudum? *PY.* certè quidem tu pol multo hilarior.
CH. Verbum hercle hoc verum eſt: SINE CERERE & Libero friget Venus.
Sed Thais multò antè venit? *PY.* an abiit jam à milite?
CH. Jamdudum, ætatem. lites factæ ſunt inter eos maxumæ.
PY. Nil dixit, tu ut ſequerere ſeſe? *CH.* nihil, niſi abiens mihi innuit.
PY. Eho, nónne id ſat erat? *CH.* at neſciebam id dicere illam, niſi quia
Correxit miles, quod intellexi minù': nam me extruſit foras.
Sed eccam ipſam video: miror, ubi huic ego antevorterim.

SCENA SEXTA.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

THAIS.

CREDO equidem illum jam adfuturum eſſe, ut illam à me eripiat: ſine veniat:
Atqui ſi illam digito attigerit uno, oculi illico effodientur.
Uſque adeò ego illiu' ferre poſſum ineptias & magnifica verba,
Verba dum ſint. verùm enim ſi ad rem conferentur, vapulabit.
CH. Thais, ego jamdudum hìc adſum. *TH.* ô mî Chreme, teipſum exſpecto:
Scin' tu turbam hanc propter te eſſe factam? & adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? *CH.* ad me? qui? quaſi iſtuc. *TH.* quia, dum tibi ſororem ſtudeo
Reddere, ac reſtituere, hæc atque hujuſmodi ſum multa paſſa.
CH. Ubi ea eſt? *TH.* domi apud me. *CH.* ehem. *TH.* quid eſt?
Educta ita, uti téque illâque dignum eſt. *CH.* quid ais? *TH.* id quod res eſt.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illâ abs te quidquam precii.
CH. Et habetur, & referetur, Thais, à me, ita uti merita es, gratia.
TH. At enim cave, ne priùs, quàm hanc à me accipias, amittas, Chreme.
Nam hæc ea eſt, quam miles à me vi nunc ereptum venit.
Abi tu, ciſtellam, Pythias, domo effer cum monumentis.
CH. Vidén' tu illum, Thais, *PY.* ubi ſita eſt? *TH.* in riſco. odioſa, ceſſas?
CH. Militem ſecum ad te quantas copias adducere?
At at. *TH.* num formidoloſus, óbſecro, es, mî homo? *CH.* apageſis.
Egón' formidoloſus? nemo eſt hominum, qui vivat, minús.
TH. Atque ita opu' eſt. *CH.* ah, metuo, qualem tu me eſſe hominem exiſtumes.
TH. Imò hoc cogitato: quícum res tibi eſt, peregrinus eſt,
Minù' potens quàm tu, minù' notus, minus amicorum hìc habens.
CH. Scio iſtuc: ſed tu QUOD CAVERE POSSIS, ſtultum admittere eſt.
Malo ego nos proſpicere, quàm hunc ulciſci acceptâ injuriâ.
Tu abi, atque obſera oſtium intus, ego dum hinc tranſcurro ad forum:
Volo ego adeſſe hìc advocatos nobis in turbâ hâc. *TH.* mane.
CH. Melius eſt. *TH.* mane. *CH.* omitte, jam adero. *TH.* nil opus eſt iſtis, Chreme:
Hoc modò dic, ſororem illam tuam eſſe, & te parvam virginem
Amiſiſſe, nunc cognôſſe: ſigna oſtende. *PY.* adſunt. *TH.* cape.
Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin? *CH.* probé.
TH. Fac animo hæc præſenti dicas. *CH.* faciam. *TH.* attolle pallium.
Perii; huic ipſi opus patrono eſt, quem defenſorem paro.

SCENA SEPTIMA.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

THRASO.

HANCCINE ego ut contumeliam tam inſignem in me accipiam, Gnatho?
Mori me ſatius eſt. Simalio, Donax, Syriſce, ſequímini.
Primum ædes expugnabo. *GN.* rectè. *THR.* virginem eripiam. *GN.* probé.
THR. Malè mulcabo ipſam. *GN.* pulchre. *THR.* in medium huc agmen cum vecti, Donax;
Tu Simalio, in ſiniſtrum cornu; tu Syriſce, in dexterum.
Cedò alios: ubi centurio eſt Sanga, & manipulus furum? *SA.* eccum, adeſt.
THR. Quid, ignave? peniculón' pugnare, qui iſtum huc portes, cogitas?
SA. Egóne? imperatoris virtutem noveram, & vim militum:
Sinè ſanguine hoc fieri non poſſe: qui abſtergerem volnera.
THR. Ubi alii? *SA.* qui, malùm, alii? ſolus Sannio ſervat domi.
THR. Tu hoſce inſtrue hìc: ego ero poſt principia: indè omnibu' ſignum dabo.
GN. Illuc eſt ſapere: ut hoſce inſtruxit, ipſus ſibi cavit loco.
THR. Idem hoc jam Pyrrhus factitavit. *CH.* vidén' tu, Thais, quam hic rem agit?
Nimirum conſilium illud rectum eſt de occludendis ædibus.
THA. Sanè, quod tibi nunc vir videatur eſſe, hic nebulo magnus eſt:
Ne metuas. *THR.* quid videtur? *GN.* fundam tibi nunc nimis vellem dari,
Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.
THR. Sed eccam Thaidem ipſam video. *GN.* quam mox irruimus! *THR.* mane.
OMNIA PRIUS EXPERIRI, quàm armis, ſapientem decet.
Quî ſcis, an, quæ jubeam, ſinè vi faciat? *GN.* Dî voſtram fidem!
Quanti eſt ſapere! nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.
THR. Thais, primùm hoc mihi reſponde: cùm tibi do iſtam virginem,
Dixtin' hos dies mihi ſoli dare te? *THA.* quid tum poſtea?
THR. Rogitas, quæ mî ante oculos coràm amatorem adduxti tuum?
THA. Quid cum illôc agas? *THR.* & cum eo clàm te ſubduxti mihi?
THA. Libuit. *THR.* Pamphilam ergo huc redde, niſi ſi mavis eripi.
CH. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium? *GN.* ah, quid agis? tace.
THR. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? *CH.* tuam autem, furcifer?
GN. Cave ſis, neſcis cui maledicas nunc viro. *CH.* non tu hinc abis?
Scin' tu, ut tibi res ſe habeat? ſi quidquam hodie hìc turbæ cœperis,
Faciam, ut hujus loci, dieſque meique ſemper memineris.
GN. Miſeret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

CH.

CH. Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis. *GN.* ain' verò, canis?
Siccine agis? *THR.* quis tu homo es? quid tibi vis? quid cum illâ rei tibi eſt?
CH. Scibis. principio eam eſſe dico liberam. *THR.* hem! *CH.* civem Atticam. *THR.* hui!
CH. Meam ſororem. *THR.* os durum! *CH.* miles, nunc adeò edico tibi,
Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, ut eam adducam, & ſigna oſtendam hæc. *THR.* tûn' me prohibeas,
Meam ne tangam? *CH.* prohibebo, inquam. *GN.* audîn' tu? hic furti ſe alligat.
Satis hoc tibi eſt. *THR.* idem tu hoc ais, Thais? *THA.* quære, qui reſpondeat.
THR. Quid nunc agimus? *GN.* quin redeamus: jam hæc tibi aderit ſupplicans
Ultro. *THR.* credin'? *GN.* imò certè. novi ingenium mulierum:
Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro. *THR.* bene putas.
GN. Jam dimitto exercitum? *THR.* ubi vis. *GN.* Sanga, ita utì fortes decet
Milites, domi focíque fac vicißim ut memineris.
SA. Jamdudum animus eſt in patinis. *GN.* frugi es. *SA.* vos me hàc ſequimini.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

THAIS, PYTHIAS.

THAIS.

PERGIN', ſceleſta, mecum perplexè loqui?
Scio, neſcio: abiit: audivi: ego non-adfui.
Non tu iſtuc mihi dictura apertè es, quidquid eſt?
Virgo conſciſsâ veſte lacrumans obticet,
Eunuchus abiit. quamobrem? quid factum eſt? taces?
PY. Quid tibi ego dicam miſera? illum eunuchum negant
Fuiſſe. *TH.* quis fuit igitur? *PY.* iſte Chærea.
TH. Qui Chærea? *PY.* Iſte ephebus frater Phædriæ.
TH. Quid ais, venefica? *PY.* atqui certò comperi.
TH. Quid is obſecro ad nos? quamobrem adductu' eſt? *PY.* neſcio,
Niſi amâſſe credo Pamphilam. *TH.* hem, miſera occidi,
Infelix, ſi quidem tu iſtæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? *PY.* id opinor. *TH.* quid ais, ſacrilega?
Iſtuccine interminata ſum hinc abiens tibi?
PY. Quid facerem? ita ut tu juſſti, ſoli credita eſt.
TH. Sceleſta, OVEM LUPO commiſiſti. diſpudet
Sic mihi data eſſe verba. quid illuc hominis eſt?
PY. Hera mea, tace, tace, obſecro, ſalvæ ſumus:
Habemus hominem ipſum. *TH.* ubi is eſt? *PY.* hem ad ſiniſteram,
Vidéu'? *TH.* video. *PY.* comprehendi jube, quantum poteſt.
TH. Quid illo faciemus, ſtulta? *PY.* quid faciam, rogas?
Vide amabò, ſi non, cùm aſpicias, os impudens
Videtur: non eſt? tum, quæ ejus confidentia eſt?

SCENA SECUNDA.

CHÆREA, THAIS, PYTHIAS.

CHÆREA.

APUD Antiphonem uterque, mater, & pater,
Quaſi deditâ operâ, domi erant, ut nullo modo
Introire poſſem, quin viderent me. interim
Dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam obviàm
Venit. ubi vidi, ego me in pedes, quantùm queo,
In angiportum quoddam deſertum: indè item
In aliud, indè in aliud. ita imiſerlmus
Fui fugitando, ne quis me cognoſceret.
Sed éſtne hæc Thais, quam video? ipſa eſt. hæreo.
Quid faciam? quid meâ autem? quid faciet mihi?
TH. Adeamus. bone vir Dore, ſalve: dic mihi,
Aufugiſtin'? *CH.* hera, factum. *TH.* ſatin' id tibi placet?
CH. Non. *TH.* credin' te impune habiturum? *CH.* unam hanc noxiam
Amitte: ſi aliam admiſero unquam, occidito.
TH. Num meam ſævitiam veritus es? *CH.* non. *TH.* quid igitur?
CH. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
TH. Quid feceras? *CH.* paululum quiddam. *PY.* eho, paululum, impudens?
An paulum hoc eſſe tibi videtur, virginem
Vitiare civem? *CH.* conſervam eſſe credidi.
PY. Conſervam? vix me contineo, quin involem in
Capillum. monſtrum; etiam ultro deriſum advenit.
TH. Abin' hinc inſana? *PY.* quid ita verò? debeam,
Credo, iſti quidquam furcifero, ſi id fecerim;
Præſertim cùm ſe ſervom fateatur tuum.
TH. Miſſa hæc faciamus. non te dignum, Chærea,
Feciſti: nam ſi ego digna hâc contumeliâ
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque, ædepol, quid nunc conſilii capiam, ſcio,
De virgine iſtâc: ita conturbâſti mihi
Rationes omnes, ut eam non poſſim ſuis,
Ita ut æquom fuerat, atque ut ſtudui, tradere, ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
CH. At nunc dehinc ſpero æternam inter nos gratiam
Fore, Thais. ſæpe ex hujuſmodi re quâpiam, &
MALO PRINCIPIO magna familiaritas
" Conflata eſt. Quid, ſi hoc quiſpiam voluit Deus?
TH. Equidem pol in eam partem accipióque & volo.
CH. Imò ita quæſo. unum hoc ſcito, contumeliæ
Non me feciſſe causâ, ſed amoris. *TH.* ſcio:
Et pol propterea nunc magis ignoſco tibi.
Non adeò inhumano ingenio ſum, Chærea,
Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, neſciam.
CH. Te quoque jam, Thais, ita me Dî bene ament, amo.
PY. Tum pol ab iſtôc tibi, hera, cavendum intellego.
CH. Non auſim. *PY.* nihil tibi quidquam credo. *TH.* deſinas.
CH. Nunc ego te in hâc re mihi oro, ut adjutrix ſies,
Ego me tuæ commendo & committo fidei:
Te mihi patronam capio, Thais: te obſecro:
Emoriar, ſi non hanc uxorem duxero.
TH. Tamen ſi pater. *CH.* ah, quid? volet, certò ſcio,
Civis modò hæc ſit. *TH.* paululum opperirier
Si vis, jam frater ipſe hic aderit virginis:
Nutricem arceſſitum iit, quæ illam aluit parvolam:
In cognoſcendo tute ipſe hìc aderis, Chærea.
CH. Ego verò maneo. *TH.* viſne interea, dum venit,
Domi opperiamur potiùs, quàm hìc ante oſtium?
CH. Imò percupio. *PY.* quam tu rem actura, obſecro, es?
TH. Nam quid ita? *PY.* rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere poſthac? *TH.* cur non? *PY.* crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. *TH.* au, tace, obſecro.
PY. Parum perſpexiſſe ejus videte audaciam.
CH. Non faciam, Pythia. *PY.* non pol, credo, Chærea,
Niſi ſi commiſſum non erit. *CH.* quin, Pythias,
Tu me ſervato. *PY.* neque pol ſervandum tibi
Quidquam dare auſim, neque te ſervare. apage te.
TH. Optumè, adeſt ipſe frater. *CH.* perii hercle. obſecro,
Abeamus intrò, Thais: nolo me in viâ
Cum hâc veſte videat. *TH.* quamobrem tandem? an quia pudet?
CH. Id ipſum. *PY.* id ipſum? virgo verò. *TH.* i præ, ſequor.
Tu iſtic mane, ut Chremem introducas, Pythias.

SCENA

SCENA TERTIA.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

PYTHIAS.

QUID? quid venire in mentem nunc poſſit mihi?
Quidnam, quî referam ſacrilego illi gratiam,
Qui hunc ſuppoſuit nobis? *CH.* move verò ociùs
Te, nutrix. *SO.* moveo. *CH.* video, ſed nil promoves.
PY. Jámne oſtendiſti ſigna nutrici? *CH.* omnia.
PY. Amabò, quid ait? cognoſcítne? *CH.* ac memoriter.
PY. Bene ædepol narras: nam illi faveo virgini.
Ite intrò: jamdudum hera vos exſpectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video. vidén' ut otioſus ſit, ſi Dîs placet.
Spero me habere, quî hunc meo excruciem modo.
Ibo intrò, de cognitione ut certum ſciam:
Pòſt exibo, atque hunc perterrebo ſacrilegum.

SCENA QUARTA.

PARMENO, PYTHIAS.

PARMENO.

REVISO; quidnam Chærea hic rerum gerat.
Quòd ſi aſtu rem tractavit, Dî voſtram fidem,
Quantam & quàm veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut mittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Cariſſimum ab meretrice avarâ; virginem
Quam amabat, eam confeci ſinè moleſtiâ,
Sinè ſumtu, ſinè diſpendio: tum hoc alterum,
Id verò eſt, quod ego mihi puto palmarium
Me repperiſſe, quo modo adoleſcentulus
Meretricum ingenia & mores poſſet noſcere;
Maturè ut cùm cognôrit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris ſunt, nihil videtur mundius,
Nec magi' compoſitum quidquam, nec magìs elegans:
Quæ, cum amatore ſuo cum cœnant, ligurinnt.
Harum videre inluviem, ſordes, inopiam,
Quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atque avidæ cibi,
Quo pacto ex jure heſterno panem atrum vorent:
Nôſſe omnia hæc, ſalus eſt adoleſcentulis.
PY. Ego pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus,
Ulciſcar; ut ne impune in nos inluſeris.

SCENA QUINTA.

PYTHIAS, PARMENO.

PYTHIAS.

PRON Deûm fidem! facinus fœdum! ô infelicem adoleſcentulum!
O ſceleſtum Parmenonem, qui iſtum huc adduxit! *PA.* quid eſt?
PY. Miſeret me. itaque, ut ne viderem, miſera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! *PA.* ô Jupiter!
Quæ illæc turba eſt? numnam ego perii? adibo. quid iſtuc, Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? *PY.* rogitas, audaciſſime?
Perdidiſti iſtum, quem adduxti pro eunucho, adoleſcentulum,
Dum ſtudes dare verba nobis. *PA.* quid ita? aut quid factum eſt? cedó.
PY. Dicam. virginem iſtam, Thaidi hodie quæ dono data eſt,
Scis eam civem hinc eſſe? & fratrem ejus eſſe adprime nobilem?
PA. Neſcio. *PY.* atqui ſic inventa eſt. eam iſte vitiavit miſer.
Ille ubi id reſcivit factum frater violentiſſimus.
PA. Quidnam fecit? *PY.* colligavit primùm eum miſeris modis.
PA. Colligavit? *PY.* atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.
PA. Quid ais? *PY.* nunc minitatur porrò ſeſe id, quod mœchis ſolet:
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. *PA.* quâ audaciâ
Tantum facinus audet? *PY.* quid ità tantum? *PA.* an non hoc maxumum eſt?
Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretriciâ
Prehendi quenquam? *PY.* neſcio. *PA.* at ne hoc neſciatis, Pythias,
Dico, edico vobis, noſtrum eſſe illum herilem filium. *PY.* hem,
Obſecro, an is eſt? *PA.* ne quam in illum Thais vim fieri ſinat.
Atque adeò autem cur non egomet intrò eo? *PY.* vide, Parmeno,
Quid agas, ne neque illi proſis, & tu pereas. nam hoc putant,
Quidquid factum eſt, ex te eſſe ortum. *PA.* quid igitur faciam miſer?
Quidve incipiam? ecce autem, rure video redeuntem ſenem.
Dicam huic, an non? dicam hercle; etſi mihi magnum malum
Scio paratum. ſed neceſſe eſt, huic ut ſubveniat. *PY.* ſapis:
Ego abeo intrò: tu iſti narrato omnem ordine rem, ut factum ſiet.

SCENA SEXTA.

LACHES, PARMENO.

LACHES.

EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Ubi ſatias cœpit fieri, commuto locum.
Sed éſtne ille noſter Parmeno? & certè ipſus eſt.
Quem præſtolare, Parmeno, hîc ante oſtium?
PA. Quis homo eſt? hem, ſalvum te adveniſſe, here, gaudeo.
LA. Quem præſtolare? *PA.* perii. lingua hæret metu. *LA.* hem,
Quid eſt? quid trepidas? ſati' ne ſalvæ? dic mihi.
PA. Here, primum te arbitrari id, quod res eſt, velim:
Quidquid hujus factum eſt, culpâ non factum eſt meâ.
LA. Quid? *PA.* rectè ſanè interrogâſti: oportuit
Rem prænarrâſſe me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. *LA.* cui? *PA.* Thaidi.
LA. Emit? perii hercle. quanti? *PA.* viginti minis.
LA. Actum eſt. *PA.* tum quandam fidicinam amat hic Chærea.
LA. Hem, quid? amat? an ſcit jam ille, quid meretrix ſiet?
An in aſtu venit? aliud ex alio malum.
PA. Here, ne me ſpectes: me impulſore hæc non facit.
LA. Omitte de te dicere. ego te, furcifer,
Si vivo. ſed iſtuc, quidquid eſt, primùm expedi.
PA. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus eſt.
LA. Pro eunuchón'? *PA.* ſic eſt. hunc pro mœcho poſtea
Comprehendere intus, & conſtrinxere. *LA.* occidi.
PA. Audaciam meretricum ſpecta. *LA.* numquid eſt
Aliud mali damníve, quod non dixeris,
Reliquom? *PA.* tantum eſt. *LA.* ceſſo huc intrò irrumpere.
PA. Non dubium eſt, quin mihi magnum ex hâc re ſit malum,
Niſi, quia neceſſe fuit hoc facere. id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe eventurum mali:
Nam jamdiu aliquam cauſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

SCENA

SCENA SEPTIMA.

PYTHIAS, PARMENO.

PYTHIAS.

NUNQUAM ædepol quidquam jamdiu, quod magi' vellem evenire,
Mi evenit, quàm quòd modò ſenex intrò ad nos venit errans.
Mihi ſolæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, ſcibam.
PA. Quid hoc autem eſt? *PY.* nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.
Sed ubi, obſecro, eſt? *PA.* me quærit hæc. *PY.* atque eccum video. adibo.
PA. Quid eſt, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? *PY.* perii:
Deſeſſa jam ſum miſera te ridendo. *PA.* quid ita? *PY.* rogitas?
Nunquam pol hominem ſtultiorem vidi, nec videbo. ah,
Non ſati' poteſt narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiam primò callidum ac diſertum credidi hominem.
Quid? illicóne credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te auctore quod feciſſet
Adoleſcens, ni miſerum inſuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, ubi veſtem vidit
Illam eſſe eum indutum pater? quid? jam ſcis te periſſe?
PA. Ehem, quid dixti, peſſuma? an mentita es? etiam rides?
Itán' lepidum tibi viſum eſt, ſcelus, nos irridere? *PY.* nimiúm.
PA. Siquidem iſtuc impune habueris. *PY.* verúm. *PA.* reddam hercle. *PY.* credo:
Sed in diem iſtuc, Parmeno, eſt fortaſſe, quod minitare:
Tu jam pendebis, qui ſtultum adoleſcentulum nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: uterque in te exempla edent.
PA. Nullus ſum. *PY.* hic pro illo munere tibi honos eſt habitus. abeo.
PA. Egomet MEO INDICSO miſer, quaſi ſorex, hodie perii.

SCENA OCTAVA.

GNATHO, THRASO.

GNATHO.

QUID nunc? quâ ſpe, aut quo conſilio huc imus? quid cœptas, Thraſo?
TH. Egóne? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubeat. *GN.* quid eſt?
TH. Quî minù', quàm Hercules ſervivit Omphale? *GN.* exemplum placet.
Utinam tibi commitigari videam ſandalio caput.
Sed fores crepuerunt ab eâ. *TH.* perii, quid hoc autem eſt mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc proſilit?

SCENA NONA.

CHÆREA, PARMENO, GNATHO, THRASO.

CHÆREA.

O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior?
Nemo hercle quiſquam: nam in me planè Dî poteſtatem ſuam
Omnem oſtendere, cui tam ſubitò tot contigerint commoda.
PA. Quid hic lætus eſt? *CH.* ô Parmeno mî, ô mearum voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector, ſcin' me in quibus ſim gaudiis?
Scis Pamphilam meam inventam civem? *PA.* audivi. *CH.* ſcis ſponſam mihi?
PA. Bene, ita me Dii ament, factum. *GN.* audin' tu, hic quid ait? *CH.* tum autem Phædriæ
Meo fratri gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo: una eſt domus:
Thais patri ſe commendavit: in clientelam & fidem
Nobis dedit ſe. *PA.* fratris igitur Thais tota eſt. *CH.* ſcilicet.
PA. Jam hoc aliud eſt, quod gaudeamus: miles pellitur foras.
CH. Tum tu, frater, ubi ubi eſt, fac quamprimum hæc audiat. *PA.* viſam domi.
TH. Numquid, Gnatho, tu dubitas, quin ego nunc perpetuò perierim?
GN. Sinè dubio, opinor. *CH.* quid commemorem primum, aut laudem maxume?
Illum qui mihi dedit conſilium ut facerem; an me, qui id auſu' ſim
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportunè in unum concluſit diem? an
Mei patris feſtivitatem & facilitatem? ô Jupiter,
Serva, obſecro, hæc nobis bona.

SCENA DECIMA.

PHÆDRIA, CHÆREA, GNATHO, THRASO.

PHÆDRIA.

DI voſtram fidem! incredibilia
Parmeno modò quæ narravit! ſed ubi eſt frater? *CH.* præſtò adeſt.
PH. Gaudeo. *CH.* ſatis credo. nihil eſt Thaide hâc, frater, tuâ
Dignius quod ametur: ita noſtræ omni eſt fautrix familiæ. *PH.* hui!
Mihi illam laudas? *TH.* perii; quanto minu' ſpei eſt, tanto magis amo.
Obſecro, Gnatho, in te ſpes eſt. *GN.* quid vis faciam? *TH.* perfice hoc
Precibus, precio, ut hæream in parte aliquâ tandem apud Thaidem.
GN. Difficile eſt. *TH.* ſi quid conlibuit, novi te. hoc ſi effeceris,
Quodvis donum, præmium à me optato, id optatum feres.
GN. Itáne? *TH.* ſic erit. *GN.* ſi efficio hoc, poſtulo ut tua mihi domus,
Te præſente, abſente, pateat, invocato ut ſit locus
Semper. *TH.* do fidem futurum. *GN.* accingar. *PH.* quem hic ego audio?
O Thraſo. *TH.* ſalvete. *PH.* tu fortaſſe, quæ facta hic ſient,
Neſcis. *TH.* ſcio. *PH.* cur te ergo in his ego conſpicor regionibus?
TH. Vobis fretus. *PH.* ſcis quàm fretus? miles, edico tibi,
Si te in plateâ offendero hâc pòſt unquam, quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hâc habui: periiſti. *GN.* eia, haud ſic decet.
PH. Dictum eſt. *GN.* non cognoſco voſtrum tam ſuperbum. *PH.* ſic erit.
GN. Priùs audite paucis: quod cùm dixero, ſi placuerit,
Facitote. *PH.* audiamus. *GN.* tu concede paulum iſtuc, Thraſo.
Principio ego vos ambos credere hoc mihi vehementer velim,
Me, hujus quidquid faciam, id facere maxumè causâ meâ:
Verùm ſi idem vobis prodeſt, vos non facere inſcitia eſt.
PH. Quid id eſt? *GN.* militem ego rivalem recipiundum cenſeo. *PH.* hem,
Recipiundum? *GN.* cogita modó. tu hercle cum illâ, Phædria,
Et libenter vivis, etenim bene libenter victitas.
Quod des paululum eſt, neceſſe eſt multum accipere Thaidem,

Ut tuo amori ſuppeditare poſſit ſinè ſumtu tuo; ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex uſu tuo,
Nemo eſt. principio & habet quod det, & dat nemo largiùs:
Fatuus eſt, inſulſus, tardus, ſtertit noctes & dies:
Neque tu iſtum metuas ne amet mulier: pellas facilè, ubi velis.
PH. Quid agimus? *GN.* præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto;
Accipit homo nemo meliùs prorſum, neque proliziùs.
PH. Mirum, ni illôc homine quoquo pacto opus eſt. *CH.* idem arbitror.
GN. Rectè facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in voſtrum gregem
Recipiatis. ſatis diu hoc jam SAXUM VOLVO. *PH.* recipimus.
CH. Ac libenter. *GN.* at ego pro iſtôc, Phædria, & tu Chærea,
Hunc comedendum & deridendum vobis propino. *CH.* placet.
PH. Dignus eſt. *GN.* Thraſo, ubi vis, accede. *TH.* obſecro te, quid agimus?
GN. Quid? iſti te ignorabant. poſtquam eis mores oſtendi tuos,
Et collaudavi ſecundùm facta & virtutes tuas,
Impetravi. *TH.* bene feciſti. gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui uſquam, quin me omnes amarent plurimùm.
GN. Dixin' ego vobis, In hôc eſſe Atticam elegantiam?
PH. Nil præter promiſſum eſt. *GN.* ite hàc. Vos valete, & plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

PUB. TERENTII

HEAUTONTIMORUMENOS

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO, L. VALERIO FLACCO ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. GRÆCA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS, DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. JUVENTIO COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

CHREMES, ſenex.
MENEDEMUS, ſenex.
CLITIPHO, adoleſcens.
CLINIA, adoleſcens.
SYRUS, ſervus.
DROMO, ſervus.
SOSTRATA, matrona.
PHRYGIA, ancilla.
BACCHIS, meretrix.
ANTIPHILA, Chremetis filia.
NUTRIX.

ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animique ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox ut reverſus eſt, clam patre divortitur
Ad Clitiphonem. is amabat ſcortum Bacchidem.
Cùm arceſſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac ſervolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene:
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

PROLOGUS.

NE cui ſit voſtrûm mirum, cur partes ſeni
Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium:
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integrâ Græcâ integram comœdiam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon;
Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
Novam eſſe oſtendi, & quæ eſſet. nunc, qui ſcripſerit,
Et cuja Græca ſit, ni partem maxumam
Exiſtimarem ſcire voſtrûm, id dicerem.
Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem eſſe voluit me, non prologum:
Veſtrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundiâ,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dictura' ſum.
Nam quod rumores diſtulerunt malevoli,
Multas contaminâſſe Græcas, dum facit
Paucas Latinas: id factum eſſe hic non negat,
Neque ſe id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poeta dictitat,
Repentè ad ſtudium hunc ſe applicâſſe muſicum,
Amicûm ingenio fretum, haud naturâ ſuâ:
Arbitrium voſtrum, voſtra exiſtimatio
Valebit. quare omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquûm poſſit quàm æquûm oratio.
Facite æqui ſitis, date creſcendi copiam,
Novarum qui ſpectandi faciunt copiam
Sinè vitiis: ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nuper fecit ſervo currenti in viâ
Deceſſe populum. cur inſano ſerviat?
De illius peccatis plura dicet, cùm dabit
Alias novas, niſi finem maledictis facit.
Adeſte æquo animo: date poteſtatem mihi,

Statariam agere ut liceat per ſilentium:
Ne ſemper ſervus currens, iratus ſenex,
Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
Avarus leno, aſſiduè agendi ſint ſeni
Clamore ſummo, cum labore maxumo.
Meâ causâ, cauſam hanc juſtam eſſe, animum inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui ſcribunt, nihil parcunt ſeni:
Si quæ laborioſa eſt, ad me curritur:
Sin lenis eſt, ad alium defertur gregem.
In hâc eſt pura oratio. experimini,
In utramque partem ingenium quid poſſit meum.
Si nunquam avarè precium ſtatui arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè ſervire voſtris commodis;
Exemplum ſtatuite in me, ut adoleſcentuli
Vobis placere ſtudeant potiùs, quàm ſibi.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

CHREMES, MENEDEMUS.

CHREMES.

QUANQUAM hæc inter nos nuper notitia admodum eſt,
Indè adeò quòd agrum in proximo hìc mercatus es,
Nec rei ferè ſanè amplius quidquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinquâ parte amicitiæ puto,
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam, proh Deûm atque hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos ſexaginta natus es,
Aut plus eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque precii majoris nemo habet;
Servos complures. proinde quaſi nemo ſiet,
Attentè tute illorum officia fungere.
Nunquam tam manè egredior, neque tam veſperi
Domum revortor, quin te in fundo conſpicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique:
Nullum remittis tempus, neque te reſpicis.
Hæc non voluptati eſſe, ſatis certò ſcio.
At enim, Me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ,
Si ſumas in illis exercendis, plus agas.
ME. Chreme, tantúmne ab re tuâ eſt otii tibi,
Aliena ut cures, ea quæ nihil ad te attinent?
CH. Homo ſum: humani nihil à me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
Rectum eſt? ego ut faciam: non eſt? te ut deterream.
ME. Mihi ſic eſt uſus: tibi ut opus eſt facto, face.
CH. An quoiquam eſt uſus homini, ſe ut cruciet? *ME.* mihi.
CH. Si quid laboris eſt, nollem: ſed quid iſtuc mali eſt?
Quæſo, quid de te tantum meruiſti? *ME.* eheu!
CH. Ne lacruma, atque iſtuc, quidquid eſt, fac me ut ſciam.
Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi:
Aut conſolando, aut conſilio, aut re juvero.
ME. Scire hoc vis? *CH.* hâc causâ equidem, quâ dixi tibi.
ME. Dicetur. *CH.* at iſtos raſtros interea tamen
Appone, ne labora. *ME.* minimè. *CH.* quam rem agis?
ME. Sine me, vacivom tempus ne quod dem mihi
Laboris. *CH.* non ſinam, inquam. *ME.* ah, non æquom facis.
CH. Hui, tam graves hos, quæſo? *ME.* ſic meritum eſt meum.
CH. Nunc loquere. *ME.* Filium unicum adoleſcentulum
Habeo. ah, quid dixi? habere me? imò habui, Chreme.
Nunc habeam, necne, incertum eſt. *CH.* quid ita iſtuc?
ME. ſcies.
Eſt è Corintho hìc advena anus paupercula.
Ejus filiam ille amare cœpit perditè,
Propè jam ut pro uxore haberet. hæc clam me omnia.
Ubi rem reſcivi, cœpi non humanitus,
Neque ut animum decuit ægrotum adoleſcentuli,
Tractare, ſed vi & viâ pervolgatâ patrum.
Quotidie accuſabam: hem: tibíne hæc diutius
Licere ſperas facere, me vivo patre,
Amicam ut habeas propè jam in uxoris loco?
Erras, ſi id credis, & me ignoras, Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper volo,
Dum, quod te dignum eſt, facies: ſed ſi id non facis,
Ego, quod me in te ſit facere dignum, invenero.
Nullâ adeò ex re iſtuc fit, niſi ex nimio otio.
Ego iſtuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Aſiam hinc abii propter pauperiem, atque ibi
Simul rem & gloriam armis belli repperi.
Poſtremò adeò res rediit: adoleſcentulus
Sæpe eadem & graviter audiendo victus eſt:
Putavit me & ætate & benevolentiâ
Plus ſcire, & providere, quàm ſeipſum ſibi.
In Aſiam ad regem militatum abiit, Chreme.
CH. Quid ais? *ME.* clam me eſt profectus: menſes tres abeſt.
CH. Ambo accuſandi: etſi illud inceptum tamen
Animi eſt pudentis ſignum, & non inſtrenui.
ME. Ubi comperi ex iis, qui fuere ei conſcii,
Domum revortor mœſtus, atque animo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine.
Adſido: accurrunt ſervi: ſoccos detrahunt:
Video alios feſtinare, lectos ſternere,
Cœnam apparare: pro ſe quiſque ſedulò
Faciebat, quò illam mihi lenirent miſeriam.
Ubi video hæc, cœpi cogitare; hem, tot mei
Solius ſolliciti ſunt causâ, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me veſtiant? ſumtus domi
Tantos ego ſolus faciam? ſed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam ampliùs,
Quòd illa ætas magis ad hæc utenda idonea eſt,
Eum ego hinc ejeci miſerum injuſtitiâ meâ.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam. nam uſque dum ille vitam colet
Inopem, carens patriâ ob meas injurias,
Interea uſque illi de me ſupplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi ſerviens.
Ita facio prorſus. nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec veſtimentum: conraſi omnia.
Ancillas, ſervos, niſi eos, qui opere ruſtico
Faciundo facilè ſumtum exercerent ſuum,
Omnes produxi ac vendidi. inſcripſi illico
Ædes: mercedem quaſi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus ſum: hic me exerceo.
Decrevi, tantiſper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miſer;
Nec fas eſſe ullâ me voluptate hic frui,
Niſi ubi ille huc ſalvus redierit meus particeps.
CH. Ingenio te eſſe in liberos leni puto, &

Illum

Digitized by Google

Illum obſequentem, ſi quis rectè aut commodè
Tractaret. verùm neque tu illum ſati' noveras,
Nec te ille. hoc ibi fit, ubi non verè vivitur.
Tu illum nunquam oſtendiſti quanti penderes,
Nec tibi ille eſt credere auſus quæ eſt æquom patri.
Quod ſi eſſet factum, hæc nunquam eveniſſent tibi.
ME. Ita res eſt, fateor: peccatum à me maxumum eſt.
CH. Menedeme, at porrò rectè ſpero: & illum tibi
Salvum affuturum eſſe hìc confido propediem.
ME. Utinam ita Dî faxint. *CH.* facient. nunc, ſi commodum eſt,
Dionyſia hìc ſunt, hodie apud me ſis volo.
ME. Non poſſum. *CH.* cur non? quæſo, tandem aliquantulum
Tibi parce! idem abſens facere te hoc volt filius.
ME. Non convenit, qui illum ad laborem impellerim,
Nunc meipſum fugere. *CH.* ſiccine eſt ſententia?
ME. Sic. *CH.* bene vale. *ME.* & tu. *CH.* lacrumas excuſſit mihi,
Miſeretque me ejus: ſed, ut diei tempus eſt,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat. ibo, viſam ſi domi eſt.
Nihil opus fuit monitore: jamdudum domi
Præſtò apud me eſſe aiunt: egomet convivas moror.
Ibo adeò hinc intró. ſed quid crepuerunt fores
Hinc a me? quiſnam egreditur? huc conceſſero.

SCENA SECUNDA.

CLITIPHO, CHREMES.

CLITIPHO.

NIHIL adhuc eſt, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam ceſſant:
Et illam ſimul cum nuncio tibi hìc ego affuturam
Hodie ſcio. proin tu ſollicitudinem iſtam falſam, quæ te
Excruciat, mittas. *CH.* quîcum loquitur filius? *CL.* pater adeſt,
Quem volui. adibo. Pater, opportunè advenis.
CH. Quid id eſt? *CL.* hunc Menedemum nôſtin' noſtrum vicinum? *CH.* probè.
CL. Huic filium ſcis eſſe? *CH.* audivi eſſe, in Aſiâ. *CL.* non eſt, pater:
Apud nos eſt. *CH.* quid ais? *CL.* advenientem, è navi egredientem illico
Abduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam indè uſque à pueritiâ
Fuit ſemper familiaritas. *CH.* voluptatem magnam nuncias.
Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobiſcum hodie eſſet, ampliùs;
Ut hanc lætitiam nec opinanti primus objicerem ei domi!
Atque etiam nunc tempus eſt. *CL.* cave faxis: non opus eſt, pater.
CH. Quapropter? *CL.* quia enim incertum eſt etiam, quid ſe faciat. modò venit:
Timet omnia; patris iram, atque animum amicæ, ſe erga ut ſit, ſuæ.
Eam miſerè amat: propter eam hæc turba atque abitio evenit. *CH.* ſcio.
CL. Nunc ſervolum ad eam in urbem miſit, & ego noſtrum unà Syrum.
CH. Quid narrat? *CL.* quid ille? ſe miſerum eſſe. *CH.* miſerum? quem minù' credere eſt?
Quid relliqui eſt, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona,
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias?
Atque hæc perinde ſunt, ut illius animus eſt, qui ea poſſidet:
Qui uti ſcit, ei bona; illi, qui non utitur rectè, mala.
CL. Imò ille ſenex fuit importunus ſemper: & nunc nihil magìs
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus ſatis faxit, pater.
CH. Illéne? ſed reprimam me: nam, in metu eſſe hunc, illi eſt utile.
CL. Quid tute tecum? *CH.* dicam. ut ut erat, manſum tamen oportuit.
Fortaſſe aliquanto iniquior erat præter ejus lubidinem:
Pateretur. nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quod illum inſimulat durum, id non eſt. nam parentum injuriæ
Uniuſmodi ſunt ferme; paulo qui eſt homo tolerabilis.
Scortari crebrò nolunt, nolunt crebrò convivarier,
Præbent exiguè ſumtum: atque hæc ſunt tamen ad virtutem omnia.
Verùm animus ubi ſemel ſe cupiditate devinxit malâ,
Neceſſe eſt, Clitipho, conſilia conſequi conſimilia. hoc
Scitum eſt, PERICLUM EX ALIIS facere, tibi quod ex uſu ſiet.
CL. Ita credo. *CH.* ego ibo hinc intró, ut videam, nobis quid cœnæ ſiet.
Tu, ut tempus eſt diei, vide ſis, ne quò hinc abeas longiús.

SCENA SECUNDA.

CLITIPHO.

QUAM iniqui ſunt patres in omnes adoleſcentes judices:
Qui æquom eſſe cenſent, nos jam à pueris illico naſci ſenes,
Neque illarum affines eſſe rerum, quas fert adoleſcentia.
Ex ſuâ libidine moderantur, nunc quæ eſt, non quæ olim fuit.
Mihi ſi unquam filius erit, næ ille facili me utetur patre;
Nam & cognoſcendi, & ignoſcendi dabitur peccati locus:
Non ut meus, qui mihi per alium oſtendit ſuam ſententiam.
Perii: is mihi, ubi adbibit plus paulo, ſua quæ narrat facinora?
Nunc ait, Periculum ex aliis facito, tibi quod ex uſu ſiet.
Aſtutus! næ ille haud ſcit, quàm mihi nunc SURDO NARRET FABULAM.
Magìs nunc me amicæ dicta ſtimulant, Da mihi, atque, Affer mihi.
Cui quid reſpondeam, nihil habeo: neque me quiſquam eſt miſerior.
Nam hic Clinia, etſi is quoque ſuarum rerum ſatagit, attamen
Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea eſt potens, procax, magnifica, ſumtuoſa, nobilis.
Tum, quòd dem ei, rectè eſt: nam nihil eſſe mihi, religio eſt dicere.
Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiamdum ſcit pater.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

CLINIA, CLITIPHO.

CLINIA.

SI mihi ſecundæ res de amore meo eſſent, jamdudum, ſcio,
Veniſſent: ſed vereor, ne mulier, me abſente, hìc corrupta ſit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exangeant;
Occaſio, locus, ætas, mater, cujus ſub imperio eſt, mala;
Cui nihil præter precium jam dulce eſt. *CLIT.* Clinia. *CLIN.* hei miſero mihi!

CLIT. Etiam caves, ne videat fortè hinc te à patre aliquis exiens?
CLIN. Faciam. ſed neſcio quid profectò mihi animu' præſagit mali.
CLIT. Pergſu' iſtuc priùs dijudicare, quàm ſcis, quid veri ſiet?
CLIN. Si uihil mali eſſet, jam hìc adeſſent. *CLIT.* jam aderunt. *CLIN.* quaudo iſtuc erit?
CLIT. Non cogitas hinc longulè eſſe? & nôſti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum conantur, annus eſt. *CLIN.* ô Clitipho,
Timeo. *CLIT.* reſpira: eccum Dromonem cum Syro; unà adſunt tibi.

SCENA SECUNDA.

SYRUS, DROMO, CLITIPHO, CLINIA.

SYRUS.

Ain' tu? *DR.* ſic eſt. *ST.* verùm interea dum ſermones cædimus,
Illæ ſunt relictæ. *CLIT.* mulier tibi adeſt, audſn' Clinia?
CLIN. Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.
DR. Minimè mirum: adeò impeditæ ſunt: ancillarum gregem
Ducunt ſecum. *CLIN.* perii. unde illi ſunt ancillæ? *CLIT.* mén' rogas?
ST. Non oportuit relictas: portant quid rerum; *CLIN.* hei mihi!
ST. Aurum, veſtem: & veſperaſcit, & non noverunt viam.
Factum à nobis ſtultè eſt. abi dum tu, Dromo, illis obviám.
Propera. quid ſtas? *CLIN.* væ miſero mihi, quantâ de ſpe decidi!
CLIT. Quid iſtuc? quæ res te ſollicitat autem? *CLIN.* rogitas quid ſiet?
Vidén' tu ancillas, aurum, veſtem? quam ego cum unâ ancillulâ
Hic reliqui. unde eſſe cenſes? *CLIT.* vah, nunc demum intellego.
ST. Dii boni, quid turbæ eſt? ædes noſtræ vix capient, ſcio.
Quid comedent? quid ebibent? quid ſene erit noſtro miſerius?
Sed video, eccos, quos volebam. *CLIN.* ô Jupiter, ubinam eſt fides?
Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci
Conlocupletâſti, Antiphila, te, & me in his deſeruiſti malis,
Propter quam in ſummâ infamiâ ſum, & meò patri minùs obſequens:
Cujus nunc pudet me, & miſeret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuiſſe fruſtra: neque potuiſſe eum unquam me ab hâc expellere.
Quod tamen nunc faciam; tum, cùm mihi gratum eſſe potuit, nolui.
Nemo eſt miſerior me. *ST.* hic de noſtris verbis errat videlicet,
Quæ hìc ſumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque eſt, accipis.
Nam & vita eſt eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantùm ex ipſâ re conjecturam cepimus.
CLIN. Quid eſt obſecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium eſt
Quod malim, quàm me hoc falsò ſuſpicarier.
ST. Hoc primùm, ut ne quid hujus rerum ignores: anus,
Quæ eſt dicta mater eſſe ei antehac, non fuit:
Ea obiit mortem: hæc ipſa in itinere alteræ
Dum narrat, fortè audivi. *CLIN.* quænam eſt altera?
ST. Mane, hoc, quod cœpi, primùm enarrem, Clitipho:
Pòſt iſtuc veniam. *CLIN.* propera. *ST.* jam primum omnium,
Ubi ventum ad ædes eſt, Dromo pultat fores;
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit oſtium,
Continuò hic ſe conjecit intrò: ego conſequor;
Anus foribus obdit peſſulum, ad lanam redit.
Hic ſciri potuit, aut nuſquam alibi, Clinia,
Quo ſtudio vitam ſuam te abſente exegerit:
Ubi de improviſo eſt interventum mulieri.
Nam ea res dedit tum exiſtumandi copiam
Quotidianæ vitæ conſuetudinem;
Quæ, cujuſque ingenium ut ſit, declarat maxumé.
Texentem telam ſtudiosè ipſam offendimus,
Mediocriter veſtitam veſte lugubri,
Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua,
Sinè auro tum ornatam, ita uti quæ ornantur ſibi,
Nullâ malâ re eſſe expolitam muliebri:
Capillus paſſus, prolixus, circùm caput
Rejectus neglegenter. pax! *CLIN.* Syre mî, obſecro,
Ne me in lætitiam fruſtra conjicias. *ST.* anus
Subtemen nebat: præterea una ancillula
Erat: ea texebat unà pannis obſita,
Neglecta, immunda inluvie. *CLIT.* ſi hæc ſunt, Clinia,
Vera, ita uti credo, quis te eſt fortunatior?
Scín' tu hanc, quam dicit ſordidatam & ſordidam?
Magnum hoc quoque ſignum eſt, dominam eſſe extra noxiam,
Cùm ejus tam negleguntur internuncii:
Nam diſciplina eſt eiſdem, munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
CLIN. Perge, obſecro te, & cave ne falſam gratiam
Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?
ST. Ubi dicimus rediiſſe te, & rogare uti
Veniret ad te, mulier telam deſinit
Continuò, & lacrumis opplet os totum ſibi, ut
Facilè ſcires deſiderio id fieri tuo.
CLIN. Præ gaudio, ita me Dii ament, ubi ſim neſcio:
Ita timui. *CLIT.* at ego nihil eſſe ſciebam, Clinia.
Agedum viciſſim, Syre, dic quæ illa eſt altera.
ST. Adducimus tuam Bacchidem. *CLIT.* hem, quid Bacchidem?
Eho, ſceleſte, quò illam ducis? *ST.* quò ego illam? ad nos ſcilicet.
CLIT. Ad patrémne? *ST.* ad eum ipſum. *CLIT.* ô hominis impudentem audaciam!
ST. Heus tu, NON FIT SINE PERICLO facinus magnum & memorabile.
CLIT. Hoc vide. in meâ vitâ tu tibi laudem is quæſitum, ſcelus:
Ubi ſi paululum modò quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? *ST.* at enim, *CLIT.* quid enim? *ST.* ſi ſinas, dicam. *CLIN.* ſine.
CLIT. Sino. *ST.* ita res eſt hæc nunc, quaſi cum —— *CLIT.* quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit? *CLIN.* Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.
ST. Enimvero reticere nequeo. multimodis injurius,
Clitipho, es, neque ferri potis es. *CLIN.* audiendum hercle eſt: tace.
ST. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.
Tuum eſſe in potiundo periclum non vis. haud ſtultè ſapis:
Siquidem id ſapere eſt, velle te id, quod non poteſt contingere.
Aut hæc cum illis ſunt habenda, aut illa cum his mittenda ſunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide:
Etſi hoc conſilium, quod cepi, rectum eſſe & tutum ſcio:
Nam tua apud patrem amica tecum ſinè metu ut ſit, copia eſt:
Tum illi argentum quod pollicitu' es, eâdem hâc inveniam viâ:
Quod ut efficerem, orando ſurdas jam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? *CLIT.* ſiquidem hoc fit. *ST.* ſiquidem? experiundo ſcies.
CLIT. Age age, cedò iſtuc tuum conſilium, quid id eſt? *ST.* adſimulabimus
Tuam amicam hujus eſſe. *CLIT.* pulchre. cedò, quid hic faciet ſuâ?
An ea quoque dicetur hujus, ſi una hæc dedecori eſt parum?
ST. Imò ad tuam matrem abducetur. *CLIT.* quid eò? *ST.* longum eſt, Clitipho,

Tibi ſi narrem, quamobrem id faciam: vera cauſa eſt. *CLIT.* fabulæ:
Nihil fati' firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.
ST. Mane, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quod ambo confiteamini
Sinè periclo eſſe. *CLIT.* hujuſmodi, obſecro, aliquid reperi. *ST.* maxumè:
Ibo obviàm hinc: dicam, ut revortantur domum. *CLIT.* hem,
Quid dixti? *ST.* ademtum tibi jam faxo omnem metum,
In aurem utramvis otioſè ut dormias.
CLIT. Quid ago nunc? *CLIN.* túne? quod boni. *CLIT.* Syre, dic modò
Verum. *ST.* age modò hodie: ſerò ac nequicquam voles.
CLIN. Datur: fruare, dum licet: nam neſcias,
Eju' ſit poteſtas poſthac, an nunquam tibi.
CLIT. Syre, inquam. *ST.* perge porrò, tamen iſtuc ago.
CLIT. Verum hercle iſtuc eſt. Syre, Syre inquam, heus heus, Syre.
ST. Concaluit. quid vis? *CLIT.* redi, redi. *ST.* adſum, dic, quid eſt?
Jam hoc quoque negabis tibi placere. *CLIT.* imò, Syre,
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es judex: ne quid accuſandus ſis, vide.
ST. Ridiculum eſt, te iſtuc me admonere, Clitipho:
Quaſi iſtic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic ſi quid nobis fortè advorſi evenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter hæc res neutiquam neglectui eſt mihi.
Sed iſtinc exora, ut ſuam eſſe adſimulet. *CLIN.* ſcilicet
Facturum me eſſe; in eum jam res rediit locum,
Ut ſit neceſſe. *CLIT.* meritò te amo, Clinia.
CLIN. Verùm illa ne quid titubet. *ST.* perdocta eſt probé.
CLIT. At hoc demiror, quî tam facilè potueris
Perſuadere illi, quæ ſolet quos ſpernere!
ST. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium eſt
Primum. nam quendam miſerè offendi ibi militem
Ejus noctem orantem. hæc arte tractabat virum,
Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet,
Eadémque ut eſſet apud te quàm gratiſſima.
Sed heus tu, vide ſis, ne quid imprudens ruas.
Patrem noviſti ad has res quàm ſit perſpicax:
Ego te autem novi, quàm eſſe ſoleas impotens:
Inverſa verba, everſas cervices tuas,
Gemitus, ſcreatus, tuſſis, riſus abſtine.
CLIT. Laudabis. *ST.* vide ſis. *CLIT.* tutemet mirabere.
ST. Sed quàm citò ſunt conſecutæ mulieres?
CLIT. Ubi ſunt? cur retines? *ST.* jam nunc hæc non eſt tua.
CLIT. Scio, apud patrem; at nunc interim. *ST.* nihilo magis.
CLIT. Sine. *ST.* non ſinam, inquam. *CLIT.* quæſo, pauliſper. *ST.* veto.
CLIT. Saltem ſalutare. *ST.* abeas, ſi ſapias. *CLIT.* eo.
Quid iſtic? *ST.* manebit. *CLIT.* ô hominem felicem! *ST.* ambula.

SCENA TERTIA.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRUS.

BACCHIS.

Ædepol te, mea Antiphila, laudo & fortunatam judico,
Id cùm ſtuduiſti, iſti formæ ut mores conſimiles forent:
Minimé que, ita me Dii ament, miror, ſi te ſibi quiſque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.
Et cùm egomet nunc mecum in animo vitam tuam conſidero,
Omniúmque adeò voſtrarum, volgus quæ ab ſe ſegregant;
Et vos eſſe iſtiuſmodi, & nos non eſſe, haud mirabile eſt.
Nam expedit bonas eſſe vobis: nos, quibuſcum eſt res, non ſinunt.
Quippe formâ impulſi noſtrâ nos amatores colunt:
Hæc ubi imminuta eſt, illi ſuum animum aliò conferunt.
Niſi proſpectum interea aliquid nobis eſt, deſertæ vivimus.
Vobis cum uno ſemel ubi ætatem agere decretum eſt viro,
Cujus mos maxumè eſt conſimilis voſtrûm; hi ſe ad vos applicant:
Hôc beneficio utrique ab utriſque vero devincimini;
Ut nunquam ulla amori voſtro incidere poſſit calamitas.
AN. Neſcio alias: me quidem ſemper ſcio feciſſe ſedulò,
Ut ex illius commodo meum compararem commodum. *CL.* ah.
Ergo, mea Antiphila, tu nunc ſola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te abſum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quòd erat. *ST.* credo. *CL.* Syre, vix ſuffero.
Hoccine me miſerum non licere meo modo ingenium frui?
ST. Imò, ut patrem tuum vidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.
BA. Quiſnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos? *AN.* ah, retine me, obſecro.
BA. Amabò, quid tibi eſt? *AN.* diſperii. *BA.* perii miſera! quid ſtupes,
Antiphila? *AN.* videón' Cliniam, annon? *BA.* quem vides? *CL.* ſalve, anime mî.
AN. O mî exſpectate Clinia, ſalve. *CL.* ut vales?
AN. Salvom veniſſe gaudeo. *CL.* tenéone te,
Antiphila, maxumè animo exoptatam meo?
ST. Ite intrò: nam vos jamdudum exſpectat ſenex.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

CHREMES, MENEDEMUS.

CHREMES.

Luciſcit hoc jam. ceſſo pultare oſtium
Vicini, primùm ex me ut ſciat, ſibi filium
Rediiſſe? etſi adoleſcentem hoc nolle intellego.
Verùm, cùm videam miſerum hunc tam excruciarier
Ejus abitu, celem tam inſperatum gaudium,
Cum illi pericli nihil ex indicio ſiet?
Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo ſenem,
Item ut filium meum amico atque æquali ſuo
Video inſervire, & ſocium eſſe in negotiis,
Nos quoque ſenes eſt æquom ſenibus obſequi.
ME. Aut ego profectò ingenio egregio ad miſerias
Natus ſum, aut illud falſum eſt, quod volgò audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augeſcit magis
De filio ægritudo; & quanto diutiùs
Abeſt, magis cupio tanto, & magis deſidero.
CH. Sed ipſum foras egreſſum video: ibo, adloquar.
Menedeme, ſalve: nuncium apporto tibi,
Cujus maxumè te fieri participem cupis.
ME. Numquidnam de gnato meo audiſti, Chreme?
CH. Valet, atque vivit. *ME.* ubinam eſt, quæſo? *CH.* apud me domi.
ME. Meus gnatus? *CH.* ſic eſt. *ME.* venit? *CH.* certé. *ME.* Clinia
Meus venit? *CH.* dixi. *ME.* eamus, duc me ad eum, obſecro.
CH. Non volt te ſcire ſe rediiſſe etiam, & tuum
Conſpectum fugitat ob peccatum. tum hoc timet,
Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta ſit.
ME. Non tu ei dixiſti, ut eſſem? *CH.* non. *ME.* quamobrem, Chreme?
CH. Quia peſſumè iſtuc in te atque in illum conſulis,
Si te tam leni & victo eſſe animo oſtenderis.
ME. Non poſſum: ſatis jam, ſatis pater durus fui. *CH.* ah,

Vehe-

Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimiâ, aut parcimoniâ.
In eandem fraudem ex hâc re, atque ex illâ, incides.
Primùm olim potiùs, quàm paterere filium
Commeare ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuíque erant grata omnia,
Proterruiſti hinc. ea coacta ingratiis
Poſtilla cœpit victum volgò quærere.
Nunc, cùm ſinè magno intertrimento non poteſt
Haberi, quidvis dare cupis. nam, ut tu ſcias,
Quàm ea nunc inſtructa pulchre ad perniciem ſiet;
Primùm, jam ancillas ſecum adduxit plus decem,
Oneratas veſte atque auro. ſatrapes ſi ſiet
Amator, nunquam ſufferre ejus ſumtus queat:
Nedum tu poſſis. *ME.* éſtne ea intus? *CH.* ſi ſit, rogas?
Senſi: nam unam ei cœnam atque ejus comitibus
Dedi. quòd ſi iterum mihi ſit danda, actum ſiet.
Nam, ut alia omittam, pitiſſando modò mihi
Quid vini abſumſit? ſic hóc, dicens; aſperum,
Pater, hoc eſt: aliud lenius ſodes vide.
Relevi dolia omnia, omnes ſerias:
Omnes habui ſollicitos. atque hæc una nox.
Quid te futurum cenſes, quem aſſiduè exedent?
Sic me Dii amabunt, ut me tuarum miſeritum eſt,
Menedeme, fortunarum! *ME.* faciat quod lubet:
Sumat, conſumat, perdat: decretum eſt pati;
Dum illum modò habeam mecum. *CH.* ſi certum eſt tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Ut neſcientem ſentiat te id ſibi dare.
ME. Quid faciam? *CH.* quidvis potiùs, quàm quod cogitas:
Per alium quemvis ut des, falli te ſinas
Technis per ſervolum. etſi ſubſenſi id quoque,
Illos ibi eſſe, id agere inter ſe clanculúm.
Syru' cum illo voſtro conſuſurrat: conferunt
Conſilia adoleſcentes, & tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, ſed illud, quomodo
Minimo periclo id demus adoleſcentulo.
Nam ſi ſemel tuum animum ille intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium; hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam pateſeceris!
Tibi autem porrò ut non ſit ſuave vivere.
Nam DETERIORES SUMUS omnes licentiâ.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, pravúmne an rectum ſit, quod petet.
Tu, rem perire, & ipſum, non poteris pati.
Dare denegâris; ibit ad illud illico,
Quo maxumè apud te ſe valere ſentiet:
Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur.
ME. Videre verum, atque ita uti res eſt, dicere.
CH. Somnum hercle ego hâc nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi quî filium reſtituerem.
ME. Cedò dextram: porrò te oro idem ut facias, Chreme.
CH. Paratus ſum. *ME.* ſcis' quid nunc facere te volo?
CH. Dic. *ME.* quod ſenſiſti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere. cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipſum jam videre. *CH.* operam dabo.
Syrus eſt prehendendus atque adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit. concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere ſentiant.
Paulum hoc negotî mihi obſtat: Simus & Crito
Vicini noſtri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum. ibo, ac dicam, ut dixeram
Operam daturum me, hodie non poſſe his dare.
Continuò hic adero. *ME.* ita quæſo. Dii voſtram fidem!
ITAN' COMPARATAM ESSE hominum naturam omnium,
"Aliena ut meliùs videant & dijudicent
"Quàm ſua? an eò fit, quia in re noſtrâ aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quanto plus ſapit, quàm egomet mihi!
CH. Diſſolvi me, otioſus operam ut tibi darem.

SCENA SECUNDA.

SYRUS, CHREMES.

SYRUS.

HAC illàc circumcurſa: inveniundum eſt tamen
Argentum, intendenda in ſenem eſt fallacia.
CH. Num me feſellit, hoſce id ſtruere? videlicet
Ille Cliniæ ſervus tardiuſculus eſt:
Ideirco huic noſtro tradita eſt provincia.
ST. Quis hic loquitur? perii. numnam hæc audivit? *CH.* Syre. *ST.* hem.
CH. Quid tu iſtic? *ST.* rectè equidem: ſed te miror, Chreme,
Tam manè, qui herì tantum biberis. *CH.* nihil nimis.
ST. Nihil, narras? viſa verò eſt, quod dici ſolet,
AQUILÆ SENECTUS. *CH.* heia. *ST.* mulier commoda &
Faceta hæc eſt meretrix. *CH.* ſanè idem viſa eſt mihi.
ST. Et quidem hercle formâ luculentâ. *CH.* ſic ſatis.
ST. Ita non ut olim, ſed utì nunc, ſanè bonâ:
Minimèque miror, Clinia hanc ſi deperit.
Sed habet patrem quendam avidum, miſerum atque aridum,
Vicinum hunc: nôſtſu'? at quaſi is non divitiis
Abundet, gnatus ejus profugit inopiâ.
Scis eſſe factum, ut dico? *CH.* quid ego neſciam?
Hominem piſtrino dignum! *ST.* quem? *CH.* iſtunc ſervolum,
Dico adoleſcentis. *ST.* Syre, tibi timui malè.
CH. Qui paſſus eſt id fieri. *ST.* quid faceret? *CH.* rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Unde eſſet adoleſcenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem invitum ſervaret ſenem.
ST. Garris. *CH.* hæc facta ab illo oportebant, Syre.
ST. Eho, quæſo, laudas qui heros fallunt? *CH.* in loco,
Ego verò laudo. *ST.* rectè ſané. *CH.* quippe quia
Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt.
Jam huic manſiſſet unicus gnatus domi.
ST. Jocóne an ſeriò illæc dicat, neſcio;
Niſi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
CH. Et nunc quid exſpectat, Syre? an dum hinc denuo
Abeat, cùm tolerare hujus ſumtus non queat?
Nónne ad ſenem aliquam fabricam fingit? *ST.* ſtolidus eſt.
CH. At te adjutare oportet adoleſcentuli
Cauſâ. *ST.* facilè equidem facere poſſum, ſi jubes:
Etenim, quo pacto id fieri ſoleat, calleo.
CH. Tanto hercle melior. *ST.* Non eſt mentiri meum.
CH. Fac ergo. *ST.* at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,
Si quid hujus ſimile fortè aliquando evenerit,
Ut ſunt humana, tuus ut faciat filius.
CH. Non uſus veniet, ſpero. *ST.* ſpero hercle ego quoque:
Neque eò nunc dico, quò quidquam illum ſenſerim:
Sed ſi quid, ne quid —— quæ ſit ejus ætas, vides:
Et næ ego te, ſi uſus veniat, magnificè, Chreme,
Tractare poſſim. *CH.* de iſtóc, cùm uſus venerit,
Videbimus quid opus ſit. nunc iſtuc age.
ST. Nunquam commodiùs unquam herum audivi loqui,
Nec, cùm malefacere crederem mî impunius
Licere. quiſnam à nobis egreditur foras?

SCENA TERTIA.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

CHREMES.

QUID iſtuc, quæſo? qui iſtic mos eſt, Clitipho? itáne fieri oportet?
CL. Quid ego feci? *CH.* vidſu' ego te modò manum in ſinum huic meretrici
Inſerere? *ST.* acta hæc res eſt, perii. *CL.* méne? *CH.* hiſce oculis: ne nega.
Facis adeò indignè injuriam illi, qui non abſtineas manum:

Nam

Nam iſta quidem contumelia eſt,
Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam ſubagitare.
Vel heri in vino quàm immodeſtus fuiſti. *ST.* factum. *CH.* quàm moleſtus!
Ut equidem, ita me Dii ament, metui quid futurum denique eſſet!
Novi ego amantium animum: advortunt graviter, quæ non cenſeas.
CL. At mihi fides apud hunc eſt, nihil me iſtius facturum, pater.
CH. Eſto. at certè concedas aliquò ab ore eorum aliquantiſper.
Multa fert libido; ea facere prohibet tua præſentia.
Ego de me facio conjecturam, nemo eſt meorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam.
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipſius facti pudet,
Ne ineptus, ne protervus videar: quod illum facere credito.
Sed noſtrum eſt intellegere, utcunque, atque ubicunque opus ſit, obſequi.
ST. Quid iſtic narrat? *CL.* perii. *ST.* Clitipho, hæc ego præcipio tibi,
Hominis frugi & temperantis functus officium. *CL.* tace ſodes.
ST. Rectè ſané. *CH.* Syre, pudet me. *ST.* credo: neque id injuriâ.
Quin mihi moleſtum eſt. *CL.* pergin' hercle? *ST.* verum dico, quod videtur.
CL. Nónne accedam ad illos? *CH.* eho quæſo, una accedundi via eſt?
ST. Actum eſt: hic priùs ſe indicârit, quàm ego argentum effecero.
Chreme, vin' tu homini ſtulto mihi auſcultare? *CH.* quid faciam? *ST.* jube hunc
Abire hinc aliquó. *CL.* quò ego hinc abeam? *ST.* quó? quò lubet: da illis locum:
Abi deambulatum. *CL.* deambulatum, quó? *ST.* vah, quaſi deſit locus.
Abi ſanè iſtàc, iſtorſum, quò vis. *CH.* rectè dicit: cenſeo.
CL. Dî te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas. *ST.* at tu tibi iſtas
Poſthac comprimito manus.
Cenſén' verò? quid illum porrò credis facturum, Chreme,
Niſi eum, quantum tibi opis Dii dant, ſervas, caſtigas, mones?
CH. Ego iſtuc curabo. *ST.* atqui nunc, here, hic tibi aſſervandus eſt.
CH. Fiet. *ST.* ſi ſapias; nam mihi jam minùs minúſque obtemperat.
CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egiſti, Syre? aut
Reperiſti quod placeat, an nondum etiam? *ST.* de fallaciâ
Dicis? ſt. inveni quandam nuper. *CH.* frugi es: cedò, quid id eſt?
ST. Dicam: verùm, ut aliud ex alio incidit. *CH.* quidnam, Syre?
ST. peſſuma hæc eſt meretrix. *CH.* ita videtur. *ST.* imò ſi ſcias---
Hoc vide, quod incœptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
Hîc: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.
CH. Quid tum? *ST.* ea mortua eſt: reliquit filiam adoleſcentulam:
Ea relicta huic arrhaboni eſt pro illo argento. *CH.* intellego.
ST. Hanc ſecum huc adduxit, eáque eſt nunc ad uxorem tuam.
CH. Quid tum? *ST.* Cliniam orat, ſibi uti id nunc det: illam illi tamen
Pòſt daturam. mille nummûm poſcit. *CH.* & poſcit quidem? *ST.* hui,
Dubiúmne id eſt? *CH.* ego ſic putavi. quid nunc facere cogitas?
ST. Egóne? ad Menedemum ibo: dicam hanc eſſe captam è Cariâ,
Ditem & nobilem: ſi redimat, magnum in eâ eſſe lucrum.
CH. Erras. *ST.* quid ita? *CH.* pro Menedemo ego nunc tibi reſpondeo:
Non emo. quid agis? *ST.* optata loquere. *CH.* atqui non eſt opus.
ST. Non opus eſt? *CH.* non hercle verò. *ST.* quî iſtuc? miror. *CH.* jam ſcies.
Mane, mane: quid eſt, quod tam à nobis graviter crepuerunt fores?

SCENA QUARTA.

SOSTRATA, CHREMES, NUTRIX, SYRUS.

SOSTRATA.

Niſi me animus fallit, hic profectò eſt annulus, quem ego ſuſpicor,
Is, quicum expoſita eſt gnata. *CH.* quid volt ſibi, Syre, hæc oratio?
SO. Quid eſt? iſne tibi videtur? *NU.* dixi equidem, ubi mihi oſtendiſti, illico,
Eum eſſe. *SO.* at ut ſati' contemplata modò ſis, mea nutrix. *NU.* ſatis.
SO. Abi nunc jam intrò: atque, illa ſi jam laverit, mihi nuncia.
Hic ego virum interea opperibor. *ST.* te volt: videas, quid velit.
Neſcio quid triſtis eſt. non temere eſt. metuo quid ſit. *CH.* quid ſiet?
Næ iſta hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.
SO. Ehem, mî vir. *CH.* ehem, mea uxor. *SO.* teipſum quæro. *CH.* loquere quid velis.
SO. Primùm hoc te oro, ne quid credas me adverſùm edictum tuum
Facere eſſe auſam. *CH.* vis me iſtuc tibi, etſi incredibile eſt, credere?
Credo. *ST.* neſcio quid peccati portat hæc purgatio.
SO. Meminiſtin' me eſſe gravidam, & mihi te maxumo opere dicere,
Si puellam parerem, nolle tolli? *CH.* ſcio quid feceris:
Suſtuliſti. *ST.* ſic eſt factum, domina; ergo herus damno auctus eſt.
SO. Minimè: ſed erat hîc Corinthia anus haud impura, ei dedi
Exponendam. *CH.* ô Jupiter, tantámne eſſe in animo inſcitiam!
SO. Perii, quid ego feci? *CH.* at rogitas? *SO.* ſi peccavi, mî Chreme,
Inſciens feci. *CH.* id quidem ego, etſi tu neges, certò ſcio,
Te inſcientem atque imprudentem dicere ac facere omnia.
Tot peccata in hâc re oſtendis. nam jam primùm, ſi meum
Imperium exſequi voluiſſes, interemtam oportuit;
Non ſimulare mortem verbis, re ipſâ ſpem vitæ dare.
At id omitto: miſericordia, animus maternus: ſino.
Quàm bene verò abs te proſpectum eſt! quid voluiſti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſumè,
Per te vel uti quæſtum faceret, vel uti veniret palàm.
Credo, id cogitâſti, quidvis ſatìs eſt, dum vivat modò.
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum, atque æquom ſciunt,
Melius, pejus, proſit, obſit, nil vident, niſi quod lubet?
SO. Mî Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc te obſecro,
Quanto tuus eſt animus natu gravior, ignoſcentior,
Ut meæ ſtultitiæ in juſtitiâ tuâ ſit aliquid præſidî.
CH. Scilicet equidem iſtuc factum ignoſcam: verùm, Soſtrata,
Malè docet te mea facilitas multa. ſed iſtuc quidquid eſt,
Quâ hoc occeptum eſt causâ, loquere. *SO.* ut ſtultæ & miſeræ omnes ſumus
Religioſæ; cùm exponendam do illi, de digito annulum

Detraho,

Detraho; & eum dico ut unà cum puellâ exponeret;
Si moreretur, ne expers partis eſſet de noſtris bonis.
CH. Iſtuc rectè: conſervâſti te, atque illam. *SO.* is hic eſt annulus.
CH. Unde habes? *SO.* quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam, *SY.* hem.
CH. Quid ea narrat? *SO.* ea lavatum dum it, ſervandum mihi dedit.
Animum non advorti primùm: at poſtquam aſpexi, illico
Cognovi: ad te exſilui. *CH.* quid nunc ſuſpicare, aut invenis
De illâ? *SO.* neſcio, niſi ex ipsâ quæras, unde hunc habuerit,
Si potis eſt reperiri. *SY.* interii: plus ſpei video, quàm volo.
Noſtra eſt, ſi ita eſt. *CH.* vivítne illa, cui tu dederas? *SO.* neſcio.
CH. Quid renunciavit olim feciſſe? *SO.* id, quod juſſeram.
CH. Nomen mulieris cedò quod ſit, ut quæratur. *SO.* Philtere.
SY. Ipſa eſt. mirum, nî illa ſalva eſt, & ego perii. *CH.* Soſtrata,
Sequere me intrò hàc. *SO.* ut præter ſpem evenit! quàm timui malè,
Ne nunc animo ita eſſes duro, ut olim in tollendo, Chreme.
CH. NON LICET HOMINEM eſſe ſæpe ita ut volt, ſi res non ſinit.
Nunc ita tempus eſt mî, ut cupiam filiam: olim nil minùs.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

SYRUS.

NISI me animus fallit, haud multùm à me aberit infortunium:
Ita hâc re in anguſtum oppidò nunc meæ coguntur copiæ:
Niſi aliquid video, ne eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex.
Nam quod de argento ſperem, aut poſſe poſtulem me fallere,
Nihil eſt: triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.
Crucior, bolum tantum mihi eſſe ereptum tam ſubitò è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.
NIL TAM DIFFICILE EST, quin quærendo inveſtigari poſſiet.
Quid, ſi hoc ſic nunc incipiam? nihil eſt. quid ſi ſic? tantundem egero.
At ſic opinor: non poteſt: immo optumé. euge, habeo optumam.
Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

SCENA SECUNDA.

CLINIA, SYRUS.

CLINIA.

NULLA mihi res poſthac poteſt jam intervenire tanta,
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia oborta eſt.
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior ſim quàm volt.
SY. Nil me fefellit: cognita eſt, quantum audio hujus verba.
Iſtuc tibi ex ſententiâ tuâ obtigiſſe lætor.
CL. O mî Syre, audîſtin' obſecro? *SY.* quidni? qui uſque unà adfuerim.
CL. Cui æquè audîſti commodè quidquam eveniſſe? *SY.* nulli.
CL. Atque ita me Dii ament, ut ego nunc non tam meâpte cauſâ
Lætor, quàm illius; quam ego ſcio eſſe honore quovis dignam.
SY. Ita credo: ſed nunc, Clinia, age, da te mihi viciſſim:
Nam amici quoque res eſt videnda, in tuto ut conlocetur,
Ne quid de amicâ nunc ſenex. *CL.* ô Jupiter! *SY.* quieſce.
CL. Antiphila mea nubet mihi. *SY.* ſiccine me interloquere?
CL. Quid faciam, mî Syre? gaudeo: fer me. *SY.* fero hercle veró.
CL. Deorum vitam adepti ſumus. *SY.* fruſtra operam, opinor, ſumo.
CL. Loquere, audio. *SY.* at jam hoc non ages. *CL.* agam. *SY.* videndum eſt, inquam,
Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut conlocetur:
Nam ſi nunc à nobis abis, & Bacchidem hìc relinquis,
Senex reſciſcet illico eſſe amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc eſt.
CL. At enim iſtôc nihil eſt magìs, Syre, meis nuptiis advorſum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? *SY.* quidni?
CL. Quid dicam? quam cauſam afferam? *SY.* quid? nolo mentiare:
Apertè, ita ut res ſeſe habet, narrato. *CL.* quid ais? *SY.* jubeo,
Illam te amare & velle uxorem; hanc eſſe Clitiphonis.
CL. Bonam atque juſtam rem oppidò imperas, & factu facilem.
Et ſcilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet
Senem voſtrum. *SY.* imo ut rectâ viâ rem narret ordine omnem. *CL.* hem,
Satin' ſanus es aut ſobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam quî ille poterit eſſe in tuto, dic mihi?
SY. Huic equidem conſilio palmam do: hìc me magnificè effero,
Qui vim tantam in me & poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ,
Vera dicendo ut eos ambos fallam: ut cùm narrat ſenex
Voſter noſtro, eſſe iſtam amicam gnati, non credat tamen.
CL. At enim ſpem iſtôc pacto rurſus nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam hanc meam eſſe credet, non committet filiam.
Tu fortaſſe, quid me fiat, parvi curas, dum illi conſulas.
SY. Quid, malùm, me ætatem cenſes velle id adſimularier?
Unus eſt dies, dum argentum eripio: pax! nihil ampliùs.
CL. Tantum ſat habes? quid tum, quæſo, ſi hoc pater reſciverit?
SY. Quid ſi redeo ad illos, qui aiunt, QUID SI NUNC cœlum ruat?
CL. Metuo quid agam. *SY.* metuis? quaſi non ea poteſtas ſit tua,
Quo velis in tempore ut te exſolvas, rem facias palàm.
CL. Age, age, traducatur Bacchis. *SY.* optumé. ipſa exit foras.

SCENA TERTIA.

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO, PHRYGIA.

BACCHIS.

SATI' pol protervè me Syri promiſſa huc induxerunt,
Decem minas quas mihi dare pollicitus eſt. quòd ſi is nunc me
Deceperit; ſæpe obſecrans me, ut veniam, fruſtra veniet.
Aut, cùm venturam dixero, & conſtituero; cùm is certè
Renunciârit; Clitipho cùm ſpe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo pœnas pendet.
CL. Sati' ſcitè promittit tibi. *SY.* atqui tu hanc jocari credis?

Faciet,

Faciet, niſi caveo. *BA.* dormiunt: pol ego iſtos commovebo.
Mea Phrygia, andiſtin', modò iſte homo quam villam demonſtravit
Charini? *PH.* audivi. *BA.* proxumam eſſe huic fundo ad dextram? *PH.* memini.
BA. Curriculo percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.
SY. Quid incœptat? *BA.* dic me hìc oppidò eſſe invitam, atque aſſervari:
Verùm aliquo pacto verba me his daturam eſſe, & venturam.
SY. Perii hercle: Bacchis, mane, mane: quò mittis iſtanc, quæſo?
Jube, maneat. *BA.* abi. *SY.* quin eſt paratum argentum. *BA.* quin ego hìc maneo.
SY. Atqui jam dabitur. *BA.* ut lubet: num ego inſto? *SY.* at ſcíu' quid, ſodes?
BA. Quid? *SY.* tranſeundum nunc tibi ad Menedemum eſt, & tua pompa
Eò traducenda eſt. *BA.* quam rem agi', ſcelus? *SY.* egón'? argentùm cudo,
Quod tibi dem. *BA.* dignam me putas, quam inludas? *SY.* non eſt temere.
BA. Etiámne tecum hìc res mihi eſt? *SY.* minimè: tuum tibi reddo.
BA. Eatur. *SY.* ſequere hác. heus, Dromo. *DR.* quis me volt? *SY.* Syrus. *DR.* quid eſt rei?
SY. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properé.
DR. Quamobrem? *SY.* ne quæras. efferant, quæ ſecum huc attulerunt.
Sperabit ſumtum ſibi ſenex levatum eſſe harunc' abitu.
Næ ille haud ſcit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.
Tu NESCIS ID QUOD SCIS, Dromo, ſi ſapies. *DR.* mutum dices.

SCENA QUARTA.

CHREMES, SYRUS.

CHREMES.

ITA me Dii amabunt, ut nunc Menedemi vicem
Miſeret me, tantum deveniſſe ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illâ familiâ?
Etſi ſcio, hoſce aliquot dies non ſentiet:
Ita magno deſiderio fuit ei filius.
Verùm ubi videbit tantos ſibi ſumtus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum;
Optabit rurſum ut abeat ab ſe filius.
Syrum optumè, eccum. *SY.* ceſſo hunc adoriri? *CH.* Syre. *SY.* hem.
CH. Quid eſt? *SY.* te mihi ipſum jamdudum optabam dari.
CH. Videre egiſſe jam neſcio quid cum ſene.
SY. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.
CH. Bonân' fide? *SY.* bonâ, hercle. *CH.* non poſſum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro iſtâ re, ac lubens.
SY. At ſi ſcias, quàm ſcitè in mentem venerit.
CH. Vah, gloriare eveniſſe ex ſententiâ?
SY. Non hercle verò: verum dico. *CH.* dic, quid eſt?
SY. Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem,
Menedemo dixit Clinia, & eâ gratiâ
Secum adduxiſſe, ne tu id perſentiſceres.
CH. Probè. *SY.* dic ſodes. *CH.* nimiùm, inquam. *SY.* imò ſi ſcias.
Sed porrò auſculta quod ſupereſt fallaciæ.
Seſe ipſe dicet tuam vidiſſe filiam:
Ejus ſibi complacitam formam, poſtquam aſpexerit:
Hanc cupere uxorem. *CH.* modóne quæ inventa eſt? *SY.* eam:
Et quidem jubebit poſci. *CH.* quamobrem iſtuc, Syre?
Nam prorſum nihil intellego. *SY.* hui, tardus es.
CH. Fortaſſe. *SY.* argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum atque veſtem qui, tenéſne? *CH.* comparet?
SY. Id ipſum. *CH.* at ego illi nec do, nec deſpondeo.
SY. Non? quamobrem? *CH.* quamobrem, me rogas? homini — *SY.* ut lubet.
Non ego dicebam, in perpetuum illam illi ut dares;
Verùm ut ſimulares. *CH.* non mea eſt ſimulatio:
Ita tu iſtæc tua miſceto, ne me admiſceas.
Egón', cui daturus non ſim, ut ei deſpondeam?
SY. Credebam. *CH.* minimè. *SY.* ſcitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere juſſeras,
Eò cœpi. *CH.* credo. *SY.* cæterùm equidem iſtuc, Chreme,
Æqui boniſque facio. *CH.* atqui cùm maxumè
Volo te dare operam ut fiat, verùm aliâ viâ.
SY. Fiat: quæratur aliud. ſed illud quod tibi
Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi. neque tu ſcilicet
Eò nunc confugies: Quid meâ? num mihi datum eſt?
Num juſſi? num illa oppignerare filiam
Meam me invito potuit? verum illud, Chreme,
Dicunt: JUS SUMMUM SÆPE ſumma eſt malitia.
CH. Haud faciam. *SY.* imò aliis ſi licet, tibi non licet.
Omnes te in lautâ & bene auctâ parte putant.
CH. Quin egomet jam ad eam deferam. *SY.* imò filium
Jube potiùs. *CH.* quamobrem? *SY.* quia enim in eum ſuſpicio eſt
Tranſlata amoris. *CH.* quid tum? *SY.* quia videbitur
Magís verſimile id eſſe, cùm hic illi dabit:
Et ſimul conficiam faciliùs ego, quod volo.
Ipſe adeò adeſt; abi, effer argentum. *CH.* effero.

SCENA QUINTA.

CLITIPHO, SYRUS.

CLITIPHO.

NULLA EST TAM FACILIS res, quin difficilis ſiet,
" Quam invitus facias. vel me hæc deambulatio,
Quàm non laborioſa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magìs nunc metuo, quàm ne denuo
Miſer aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes Dii Deæque, quantum eſt, Syre,
Cum tuo iſto invento, cúmque incœpto perduint!
Hujuſmodi res ſemper comminiſcere,
Ubi me excarnufices. *SY.* is tu hinc quò dignus es?
Quàm penè tua me perdidit protervitas?
CL. Vellem hercle factum: ita meritu'. *SY.* meritu'? quo modo?
Næ me iſtuc priùs ex te audiviſſe gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.
CL. Quid igitur dicam tibi vis? abiiſti, mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
SY. Jam non ſum iratus: ſed ſcín' ubi nunc ſit tibi
Tua Bacchis? *CL.* apud nos. *SY.* non. *CL.* ubi ergo? *SY.* apud Cliniam.
CL. Perii. *SY.* bono animo es: jam argentum ad eam deferes,
Quod ei es pollicitus. *CL.* garris. unde? *SY.* à tuo patre.
CL. Ludis fortaſſe me. *SY.* ipſâ re experibere.
CL. Næ ego fortunatus homo ſum; deamo te, Syre.
SY. Quâ causâ id fiat, obſecundato in loco.
Sed pater egreditur. cave quidquam admiratu' ſis.
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

SCENA SEXTA.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

CHREMES.

UBI Clitipho nunc eſt? *SY.* eccum me, inque. *CL.* eccum hic tibi.
CH. Quid rei eſſet, dixti huic? *SY.* dixi pleraque omnia.
CH. Cape hoc argentum, ac defer. *SY.* i, quid ſtas lapis?

Quin accipis? *C L.* cedo ſané. *ST.* ſequere hàc me ociùs:
Tu hìc nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil eſt illìc, quod moremur diutius.
C H. Minas quidem jam decem habet à me filia,
Quas pro alimentis eſſe nunc duco datas.
Haſce ornamentis conſequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcunt duo.
QUAM MULTA INJUSTA ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus eſt
Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

SCENA SEPTIMA.

MENEDEMUS, CHREMES.

MENEDEMUS.

MULTO omnium me nunc fortunatiſſimum
Factum puto eſſe, gnate, cùm te intellego
Reſipiſſe. *CH.* ut errat! *ME.* teipſum quærebam, Chreme:
Serva, quod in te eſt, filium, & me, & familiam.
C H. Cedò, quid vis faciam? *M E.* inveniſti hodie filiam.
C H. Quid tum? *M E.* hanc uxorem ſibi dari volt Clinia.
CH. Quæſo, quid hominis es? *M E.* quid? *C H.* jámne oblitus es,
Inter nos quid ſit dictum de fallaciâ,
Ut eâ viâ abs te argentum auferretur? *M E.* ſcio.
C H. Ea res nunc agitur ipſa. *M E.* quid dixti, Chreme?
Erravi. *C H.* & quidem hæc quæ apud te eſt, Clitiphonis eſt
Amica. *ME.* ita aiunt. *C H.* & tu credis? *M E.* omnia.
C H. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cùm deſponderim,
Des, qui aurum ac veſtem, atque alia, quæ opus ſunt, comparet.
ME. Id eſt profectò: id amicæ dabitur. *C H.* ſcilicet
Daturum. *ME.* vah, fruſtra ſum igitur gaviſus miſer.
Quidvis tamen jam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te reſponſum, Chreme,
Ne ſentiat me ſenſiſſe, atque ægre ferat?
CH. Ægre? nimiùm illi, Menedeme, indulges. *M E.* ſine,
Inceptum eſt: perfice hoc mihi perpetuò, Chreme.
C H. Dic conveniſſe, egiſſe te de nuptiis.
M E. Dicam: quid deinde? *C H.* me facturum eſſe omnia;
Generum placere: poſtremò etiam, ſi voles,
Deſponſam quoque eſſe dicito. *M E.* hem, iſtuc volueram.
C H. Tanto ociùs te ut poſcat, & tu id, quod cupis,
Quàm ociſſimè ut des. *M E.* cupio. *CH.* næ tu propediem,
Ut iſtam rem video, iſtius obſaturabere.
Sed hæc ut ut ſint, cautim & paulatim dabis,
Si ſapies. *M E.* faciam. *CH.* abi intrò: vide, quid poſtulet.
Ego domi ero, ſi quid me voles. *M E.* ſanè volo:
Nam te ſcientem faciam, quidquid egero.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

MENEDEMUS, CHREMES.

MENEDEMUS.

EGO me non tam aſtutum, neque ita perſpicacem eſſe, id ſcio:
Sed hic adjutor meus, & monitor, & præmonſtrator Chremes
Hoc mihi præſtat. in me quidvis harum rerum convenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus:
In illum nihil poteſt: nam exſuperat ejus ſtultitia hæc omnia.
C H. Ohe, jam deſine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam eſſe inventam gnatam; niſi illos ex tuo ingenio judicas,
Ut nil credas intellegere, niſi idem dictum ſit centies.
Sed interim quid illic jamdudum gnatus ceſſat cum Syro?
M E. Quos ais homines, Chreme, ceſſare? *C H.* hem, Menedeme, advenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciáſtin'? *M E.* omnia.
C H. Quid ait? *M E.* gaudere adeò occœpit, quaſi qui cupiunt nuptias.
C H. Ha, ha, hæ. *M E.* quid riſiſti? *C H.* ſervi venere in mentem Syri
Calliditates. *M E.* itáne? *C H.* voltus quoque hominum fingit ſcelus.
ME. Gnatus quòd ſe aſſimulat lætum, id dicis? *C H.* id. *M E.* itidem iſtuc mihi
Venit in mentem. *C H.* veterator. *M E.* magi', ſi magi' nôris, putes
Ita rem eſſe. *C H.* ain' tu? *ME.* quin tu auſculta. *C H.* mane: priùs hoc ſcire expeto,
Quid perdideris. nam ubi deſponſam nunciáſti filio,
Continuò injeciſſe verba tibi Dromonem ſcilicet,
Sponſæ veſtem, aurum atque ancillas opus eſſe, argentum ut dares.
M E. Non. *CH.* quid non? *ME.* non, inquam. *C H.* neque ipſe gnatus? *M E.* nil prorſus, Chreme.
Magis unum etiam inſtare, ut hodie conficerentur nuptiæ.
C H. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? *M E.* nihil.
CH. Quamobrem? *ME.* neſcio equidem: ſed te miror, qui alia tam planè ſcias.
Sed ille tuus quoque Syrus idem mirè finxit filium,
Ut ne paulùm quidem ſuboleat eſſe amicam hanc Cliniæ.
C H. Quid ais? *ME.* mitto jam oſculari, atque amplexari: id nil puto.
C H. Quid eſt, quod ampliùs ſimuletur? *M E.* vah. *C H.* quid eſt? *M E.* audi modò:
Eſt mihi in ultimis conclave ædibus quoddam retro:
Huc eſt intrò latus lectus, veſtimentis ſtratus eſt.
C H. Quid, poſtquam hoc eſt factum? *M E.* dictum ac factum, huc abiit Clitipho.
C H. Solus? *M E.* ſolus. *C H.* timeo. *M E.* Bacchis conſecuta eſt illico.
C H. Sola? *M E.* ſola. *C H.* perii. *M E.* ubi abiere intrò, operuere oſtium. *C H.* hem.
Clinia hæc fieri videbat? *M E.* quidni? unà mecum ſimul.
C H. Filii eſt amica Bacchis, Menedeme: occidi.
M E. Quamobrem? *C H.* decem dierum vix mî eſt familia.
ME. Quid? iſtuc times, quòd operam amico ille dat ſuo?
C H. Imò quòd amicæ. *M E.* ſi dat. *C H.* an dubium id tibi eſt?
Quenquámne animo tam comi eſſe, aut lêni putas,
Qui ſe vidente amicam patiatur ſuam? *M E.* ah,
Quidni? quò verba faciliùs dentur mihi.
C H. Derides? meritò mihi nunc ego ſuccènſeo.
Quot res dedere, ubi poſſem perſentiſcere,
Nî eſſem lapis? quæ vidi? væ miſero mihi!
At næ illud haud inultùm, ſi vivo, ferent:
Nam jam —— *M E.* non tu te cohibes? non te reſpicis?
Non tibi ego exempli ſatìs ſum? *C H.* præ iracundiâ,
Menedeme, non ſum apud me. *M E.* téne iſtuc loqui?
NONNE ID FLAGITIUM EST, te aliis cônſilium dare,
« Foris ſapere, tibi non poſſe te auxiliarier?
CH. Quid faciam? *M E.* id, quod me feciſſe aiebas parum:
Fac te patrem eſſe ſentiat: fac ut audeat
Tibi credere omnia, àbs te petere & poſcere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deſerat.

CH. Imò

CH. Imò abeat potiùs multo quovis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam ſi illi pergo ſuppeditare ſumtibus,
Menedeme, mihi illæc verè ad raſtros res redit.
ME. Quot incommoda tibi in hâc te capies, niſi caves?
Difficilem oſtendes te eſſe, & ignoſces tamen
Pòſt, & id ingratum *CH.* ah, neſcis quàm doleam. *ME.* ut lubet.
Quid hoc, quod volo, ut illa nubat noſtro? niſi quid eſt
Quod mavis. *CH.* imò & gener & affines placent.
ME. Quid dotis dicam te dixiſſe filio?
Quid obticuiſti? *CH.* dotis? *ME.* ita dico. *CH.* ah. *ME.* Chreme,
Ne quid vereare, ſi minn': nil nos dos movet.
CH. Duo talenta pro re noſtrâ ego eſſe decrevi ſatis:
Sed ita dictu opus eſt, ſi me vis ſalvom eſſe, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. *ME.* quam rem agis?
CH. Id mirari te ſimulato, & illum hoc rogitato ſimul,
Quamobrem id faciam. *ME.* quin ego verò, quamobrem id facias, neſcio.
CH. Egóne? ut illius animum, qui nunc luxuriâ & laſciviâ
Diffluit, retundam, & redigam, ut quò ſe vortat neſciat.
ME. Quid agis? *CH.* mitte, ſine me in hâc re gerere mihi morem. *ME.* ſino:
Itáne vis? *CH.* ita. *ME.* fiat. *CH.* ac jam, uxorem ut acceſſat, paret.
Hic ita, ut liberos eſt æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum — *ME.* quid eum? *CH.* egóne? ſi vivo, adeò exornatum dabo,
Adeò depexum, ut, dum vivat meminerit ſemper mei:
Qui ſibi me pro deridiculo ac delectamento putat.
Non, ita me Dii ament, auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

SCENA SECUNDA.

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES, SYRUS.

CLITIPHO.

ITANE tandem quæſo eſt, Menedeme, ut pater
Tam in brevi ſpatio omnem de me ejecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum ſceleris admiſi miſer?
Vulgò faciunt. *ME.* ſcio tibi eſſe hoc gravius multo ac durius,
Cui fit: verùm ego haud minùs ægre patior id, qui neſcio;
Nec rationem capio, niſi quòd tibi bene ex animo volo.
CL. Hic patrem eſſe aiebas? *ME.* eccum. *CH.* quid me incuſas, Clitipho?
Quidquid ego hujus feci, tibi proſpexi, & ſtultitiæ tuæ.
Ubi te vidi animo eſſe omiſſo, &, ſuavia in præſentiâ
Quæ eſſent, prima habere, neque conſulere in longitudinem;
Cepi rationem, ut neque tu egeres, neque ut hæc poſſes perdere.
Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos tibi qui erant, eis commiſi, & credidi.
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium, Clitipho,
Victus, veſtitus, quò in tectum te receptes. *CL.* hei mihi!
CH. Satius eſt, quàm teipſo hærede hæc poſſidere Bacchidem.
SY. Diſperii: ſceleſtus quantas turbas concivi inſciens!
CL. Emori cupio. *CH.* priùs, quæſo, diſce quid ſit vivere:
Ubi ſcies, ſi diſplicebit vita, tum iſtoc utitor.
SY. Here, licétne? *CH.* loquere. *SY.* at tutó? *CH.* loquere. *SY.* quæ iſta eſt pravitas,
Quæve amentia eſt, quod peccavi ego, id obeſſe huic? *CH.* ilicet,
Ne te admiſce: nemo accuſat, Syre, te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem paràris. *SY.* quid agis? *CH.* nil ſuccenſeo,
Nec tibi, nec huic; nec vos eſt æquum, quod facio, mihi.
SY. Abiit. vah, rogâſſe vellem. *CL.* quid, Syre? *SY.* unde mihi peterem cibum:
Ita nos alienavit. tibi jam eſſe ad ſororem intellego.
CL. Adeón' rem rediiſſe, ut periclum etiam fame mihi ſit, Syre?
SY. MODÒ LICEAT VIVERE, eſt ſpes. *CL.* quæ? *SY.* nos eſurituros ſatis.
CL. Irrides in re tantâ, neque me quidquam conſilio adjuvas?
SY. Imò & ibi nunc ſum, & uſque dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantum ego intellegere poſſum. *CL.* quid? *SY.* non aberit longiùs.
CL. Quid ergo? *SY.* ſic eſt: non eſſe horum te arbitror. *CL.* quid iſtuc, Syre?
Satin' ſanus es? *SY.* ego dicam, quod mihi in mentem: tu dijudica.
Dum illis fuiſti ſolus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior eſſet, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia
Poſtquam eſt inventa vera, inventa eſt cauſa, quâ te expellerent.
CL. Eſt veriſimile. *SY.* an tu ob peccatum hoc eſſe illum iratum putas?
CL. Non arbitror. *SY.* nunc aliud ſpecta: MATRES OMNES FILIIS
" In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ
" Solent eſſe: id non fit. *CL.* verum. quid ergo nunc
" faciam, Syre?
SY. Suſpicionem iſtanc ex illis quære: rem profer palàm.
Si non eſt verum, ad miſericordiam ambos adduces citò, aut
Scibis cujus ſis. *CL.* rectè ſuades: faciam. *SY.* ſat rectè hoc mihi in
Mentem venit: námque adoleſcens, quàm in minimâ ſpe ſitus erit,
Tam facillimè patris pacem in leges conficiet ſuas.
Etiam haud ſcio an uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid hoc autem? ſenex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum eſt,
Miror non juſſiſſe illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam.
Eum mihi precatorem paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

SCENA TERTIA.

SOSTRATA, CHREMES.

SOSTRATA.

PROFECTO, niſi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali:
Idque adeò miror, quomodo
Tam ineptum quidquam tibi venire in mentem, mi vir, potuerit.
CH. Oh, pergín' mulier eſſe? nullámne ego rem unquam in vitâ meâ
Volui, quin tu in eâ re mihi advorſatrix fueris, Soſtrata?
At ſi rogitem jam, quid eſt quod peccem, aut quamobrem id faciam, neſcias:
In quâ re nunc tam confidenter reſtas, ſtulta. *SO.* ego neſcio?
CH. Imò ſcis potiùs, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.
SO. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tantâ poſtules.
CH. Non poſtulo. jam loquere. nihilo minùs ego hoc faciam tamen.
SO. Facies? *CH.* verum. *SO.* non vides quantum mali ex eâ re excites?

Subditnm ſe ſuſpicatur. *CH.* ſubſiditum! aſn' tu? *SO.* certè ſic erit,
Mî vir. *CH.* confitere. *SO.* au, obſecro te, iſtuc inimicis fiet.
Egón' confitear meum non eſſe filium, qui ſit meus?
CH. Quid metuis? ne non, cùm velis, convincas eſſe illum tuum?
SO. Quòd filia eſt inventa? *CH.* non; ſed, quod magi' credendum fiet,
Id, quòd eſt conſimilis moribus,
Facilè convinces ex te natum: nam tui ſimilis eſt probè:
Nam illi nihil vitii eſt relictum, quin ſit & idem tibi:
Tum præterea talem, niſi tu, nulla pareret filium.
Sed ipſe egreditur, quàm ſeverus! rem cùm videas, cenſeas.

SCENA QUARTA.

CLITIPHO, SOSRATA, CHREMES.

CLITIPHO.

SI unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obſecro
Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miſereſcat mei;
Quod peto & volo, parentes meos ut commonſtres mihi.
SO. Obſecro, mî gnate, ne iſtuc in animum inducas tuum,
Alienum eſſe te. *CL.* ſum. *SO.* miſeram me! hoccine quæſîſti, obſecro?
Ita mihi atque huic ſis ſuperſtes, ut ex me atque hôc natus es:
Et cave poſthac, ſi me amas, unquam iſtuc verbum ex te audiam. *CH.* at
Ego, ſi me metuis, mores cave in te eſſe iſtos ſentiam.
CL. Quos? *CH.* ſi ſcire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,
Ganeo, damnoſus. crede; & noſtrum te eſſe credito.
CL. Non ſunt hæc parentis dicta. *CH.* non, ſi ex capite ſis meo
Natus, item ut aiunt Minervam eſſe ex Jove, eâ causâ magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.
SO. Dî iſtæc prohibeant. *CH.* Deos neſcio: ego, quod potero, ſedulò.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non quæris, patri
Quomodo obſequare, & ſerves, quod labore invenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hâc præſente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere puduit. *CL.* eheu, quàm nunc totus diſpliceo mihi!
Quàm pudet! neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio.

SCENA QUINTA.

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

ENIMVERO Chremes nimis graviter cruciat adoleſcentulum,
Nimiſque inhumanè. exeo ergo, ut pacem conciliem. optumè.
Ipſos video. *CH.* ehem, Menedeme, cur non acceſſi jubes
Filiam, & quod dotis dixi, firmas? *SO.* mî vir, te obſecro
Ne facias. *CL.* pater, obſecro ut mî ignoſcas. *ME.* da veniam, Chreme.
Sine te exorent. *CH.* egón' mea bona ut dem Bacchidi dono ſciens?
Non faciam. *ME.* at nos non ſinemus. *CL.* ſi me vivum vis pater,
Ignoſce. *SO.* age, Chremes mî. *ME.* age, quæſô, ne tam obfirma te, Chreme.
CH. Quid iſtuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.
ME. Facis ut te decet. *CH.* eâ lege hoc adeò faciam, ſi facit id,
Quod ego hunc æquom cenſeo. *CL.* pater, omnia faciam: impera.
CH. Uxorem ut ducas. *CL.* pater. *CH.* nihil audio. *ME.* ad me recipio:
Faciet. *CH.* nil etiam audio ipſum. *CL.* perii. *SO.* an dubitas, Clitipho?
CH. Imò utrum vult? *ME.* faciet omnia. *SO.* hæc, dum incipias, gravia ſunt,
Dúmque ignores: ubi cognôris, facilia. *CL.* faciam, pater.
SO. Nate mî, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam tu facilè ames,
Filiam Phanocratæ noſtri. *CL.* rufámne illam virginem,
Cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum, pater.
CH. Hem, ut elegans eſt! credas animum ibi eſſe. *SO.* aliam dabo.
CL. Quid iſtic? quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo propemodum,
Quam volo. *SO.* nunc laudo te, gnate. *CL.* Archonidi hujus filiam.
SO. Perplacet. *CL.* pater, hoc nunc reſtat. *CH.* quid? *CL.* Syro ignoſcas volo,
Quæ meâ causâ fecit. *CH.* fiat. Vos valete, & plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

PUB. TERENTII

ADELPHI,

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS L. ÆMILII PAULI. QUOS FECERE Q. FABIUS MAXIMUS, P. CORNELIUS AFRICANUS. EGERE L. ATTILIUS PRÆNESTINUS, MINUCIUS PROTIMUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS SARRANIS. FACTA E GRÆCA MENANDRU. L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

MICIO ſenex.
DEMEA ſenex.
SANNIO leno.
ÆSCHINUS adoleſcens.
SYRUS ſervus.
CTESIPHO adoleſcens.
SOSTRATA, matrona.
CANTHARA nutrix.
PAMPHILA puerpera.
GETA ſervus.
HEGIO ſenex.
DROMO ſervus.

Perſonæ mutæ.

TIBICINA Cteſiphonis amica.
PARMENO ſervus.

ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

DUOS cùm haberet Demea adoleſcentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum Æſchinum,
Sed Cteſiphonem retinet. hunc cithariſtriæ
Lepore captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater celabat Æſchinus; famam quoque
Amoris in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiaverat
Idem Æſchinus civem Atticam pauperculam;
Fidémque dederat, hanc ſibi uxorem fore.
Demea jurgare, & graviter ferre. mox tamen,
Ut veritas patefacta eſt, ducit Æſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho cithariſtriam,
Exorato ſuo patre duro Demeâ.

PROLOGUS.

POSTQUAM poeta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſervari, & adverſarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi ſumus;
Indicio de ſe ipſe erit: vos eritis judices,
Laudſne an vitio duci factum id oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt:
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adoleſcens eſt, qui lenoni eripit
Meretricem, in primâ fabulâ. eum Plautus locum
Reliquit integrum: cum hic locum ſumſit ſibi
In Adelphos: verbum de verbo expreſſum extulit.
Eam nos acturi ſumus novam: pernoſcite,
Furtúmne factum exiſtumetis, an locum
Reprehenſum, qui præteritus neglegentiâ eſt.
Nam quod iſti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adjutare, aſſiduéque unà ſcribere:
Quod illi maledictum vehemens eſſe exiſtumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cùm illis placet,
Qui vobis univerſis, & populo placent;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore uſu' eſt ſinè ſuperbiâ.
Dehinc ne exſpectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient:
In agendo partem oſtendent. Facite, æquanimitas
Poetæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

MICIO.

STORAX. non rediit hâc noctè à cœnâ Æſchinus,
Neque ſervulorum quiſquam, qui adverſùm ierant!
Profectò hoc verè dicunt: ſi abſis uſpiam,
Aut ibi ſi ceſſes, evenire ea ſatius eſt,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Uxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi,
Et tibi bene eſſe ſoli, cùm ſibi ſit malè.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito?
Quibu' nunc ſollicitor rebus? ne aut ille alſerit,
Aut uſpiam ceciderit, aut præfregerit
Aliquid. vah, quenquámne hominem in animum inſtituere, aut
Parare, quod ſit carius, quàm ipſe eſt ſibi!
Atque ex me hic natus non eſt, ſed ex fratre. is adeò
Diſſimili ſtudio eſt. jam indè ab adoleſcentiâ,
Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium
Secutus ſum: &, quod fortunatum iſti putant,
Uxorem nunquam habui. ille contrà, hæc omnia:
Ruri agere vitam, ſemper parcè ac duriter

Se

Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo. indè ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi à parvulo, habui. amavi pro meo:
In eo me oblecto: ſolum id eſt carum mihi.
Ille ut item contrà me habeat, facio ſedulò:
Do, prætermitto, non neceſſe habeo omnia
Pro meo jure agere: poſtremò. alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia,
Ea ne me celet, conſuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere inſuêrit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit cæteros.
PUDORE ET LIBERALITATE liberos
" Retinere, ſatius eſſe credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
Venit ad me ſæpe clamitans, Quid agis, Micio?
Cur perdis adoleſcentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus ſumtum ſuggeris?
Veſtitu nimio indulges: nimium ineptus es.
Nimiùm ipſe eſt durus, præter æquómque & bonum:
Et ERRAT LONGE, meâ quidem ſententiâ,
" Qui imperium credat gravius eſſe aut ſtabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitiâ adjungitur.
Mea ſic eſt ratio, & ſic animum induco meum:
Malo coactus qui ſuum officium facit,
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cavet:
Si ſperat fore clàm, rurſum ad ingenium redit.
Quem beneficio adjungas, ille ex animo facit:
Studet par referre, præſens abſénſque idem erit.
Hoc patrium eſt, potius conſueſacere filium
Suâ ſponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus intereſt. hoc qui nequit,
Fateatur neſcire imperare liberis
Sed éſtne hic ipſus, de quo agebam? & certè is eſt.
Neſcio quid triſtem video. credo jam, ut ſolet,
Jurgabit. Salvom te advenire, Demea,
Gaudemus.

SCENA SECUNDA.

DEMEA, MICIO.

DEMEA.

EHEM, opportunè: teipſum quærito.
MI. Quid triſtis es? *DE.* rogas me, ubi nobis Æſchinus
Siet, quid triſtis ego ſim? *MI.* dixin' hoc fore?
Quid fecit? *DE.* quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam, nec metuit quemquam, neque legem putat
Tenere ſe ullam. nam illa, quæ antehac facta ſunt,
Omitto: modò quid deſignavit? *MI.* quidnam id eſt?
DE. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipſum dominum atque omnem familiam
Mulcavit uſque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat. clamant omnes indigniſſumè
Factum eſſe. hoc advenienti quot mihi, Micio,
Dixere? in ore eſt omni populo. denique,
Si conferendum exemplum eſt, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum hujus ſimile factum? hæc cùm illi, Micio,
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi ſinis.
MI. HOMINE IMPERITO nunquam quidquam injuſtius,
" Qui, niſi quod ipſe fecit, nihil rectum putat.
DE. Quorſum iſtuc? *MI.* quia tu, Demea, hæc malè judicas.
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare; non eſt, neque fores
Effringere. hæc ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſivit egeſtas facere nos, tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopiâ.
Injurium eſt. nam ſi eſſet unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potiùs quàm, ubi te exſpectatum ejeciſſet foras,
Alieniore ætate pòſt faceret tamen.
DE. Proh Jupiter! tu homo adigis me ad inſaniam.
Non eſt flagitium facere hæc adoleſcentulum? *MI.* ah,
Auſculta, ne me obtundas de hâc re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Opſonat? potat? olet unguenta? de meo.
Amat? dabitur à me argentum, dum erit commodum;
Ubi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt, Dis gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremò aut deſine, aut cedò quemvis arbitrum:
Te plura in hâc re peccare oſtendam. *DE.* hei mihi!
Pater eſſe diſce ab illis, qui verè ſciunt.
MI. Naturâ tu illi pater es, conſiliis ego.
DE. Tún' conſulis quidquam? *MI.* ah! ſi pergis, abiero.
DE. Siccine agis? *MI.* an ego toties de eâdem re audiam?
DE. Curæ eſt mihi. *MI.* & mihi curæ eſt: verum, Demea,
Curemus æquam uterque partem: tu alterum,
Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. *DE.* ah Micio!
MI. Mihi ſic videtur. *DE.* quid iſtic? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Jam ſi verbum unum poſthac. *MI.* rurſum, Demea,
Iraſcere? *DE.* an non credis? repetón' quem dedi?
Ægre eſt. alienus non ſum. ſi obſto: hem, deſino.
Unum vis curem: curo: & eſt Dis gratia,
Quom ita, ut volo, eſt. iſte tuus ipſe ſentiet
Poſteriùs: nolo in illum gravius dicere.
MI. Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit. tamen
Non nihil moleſta hæc ſunt mihi: ſed oſtendere,
Me ægre pati, illi nolui. nam ita eſt homo:
Cum placo, advorſor ſedulò, & deterreo;
Tamen vix humanè patitur: verum ſi augeam,
Aut etiam adjutor ſim ejus iracundiæ,
Inſaniam profectò cum illo. etſi Æſchinus
Nonnullam in hâc re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem, aut cui non dedit
Aliquid? Poſtremò nuper (credo jam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam deferviſſe adoleſcentiam:
Gaudebam. ecce autem de integro: niſi, quidquid eſt,
Volo ſcire, atque hominem convenire, ſi apud forum eſt.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

SANNIO, ÆSCHINUS.

SANNIO.

OBSECRO, populares, ferte miſero atque innocenti auxilium:
Subvenite inopi. *ÆS.* otiosè: nunc jam illico hìc conſiſte:
Quid reſpectas? nihil pericli eſt: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget. *SA.* ego iſtam inviti' omnibus.
ÆS. Quanquam eſt ſceleſtus, non committet hodie unquam iterum ut vapulet.
SA. Æſchine, audi: ne te ignarum fuiſſe dicas meorum morum;
Leno ego ſum. *ÆS.* ſcio. *SA.* at ita, ut uſquam fuit fide quiſquam optumâ.
Tu quod te poſteriùs purges, Hanc injuriam mihi nolle
Factam eſſe; hujus non faciam. crede hoc, ego meum jus perſequar;
Neque tu verbis ſolves unquam, quod re mihi maleféceris.
Novi ego veſtra hæc: Nollem factum: Jusjurandum dabitur, te eſſe
Indignum injuriâ hâc; indignis cùm egomet ſim acceptus modis.
ÆS. Abi præſtrenuè, ac fores aperi. *SA.* cæterùm hoc nihil facis.
ÆS. I intrò nunc jam. *SA.* at enim non ſinam. *ÆS.* accede illuc, Parmeno;

Ni-

Nimiùm iſtoc abiſti: hìc propter hunc aſſiſte. hem, ſic volo.
Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquam demoveas tuos.
Ne mora ſit, ſi innuerim, quin pugnus continuò in malâ hæreat.
SA. Iſtuc volo ergo ipſum experiri. *ÆS.* hem, ſerva. omitte mulierem.
SA. O facinu' indignum. *ÆS.* geminabit, niſi caves. *SA.* hei miſero mihi!
ÆS. Non innueram: verùm in iſtam partem potiùs peccato tamen.
I nunc jam. *SA.* quid hoc rei eſt: regnúmne, Æſchine, hìc tu poſſides?
ÆS. Si poſſiderem, ornatus eſſes ex tuis virtutibus.
SA. Quid tibi rei mecum eſt? *ÆS.* nihil. *SA.* quid? nôſtin' qui ſim? *ÆS.* non deſidero.
SA. Tetigín' tui quidquam? *ÆS.* ſi attigiſſes, ferres infortunium.
SA. Quî tibi magìs licet meam habere, pro quâ ego argentum dedi?
Reſponde. *ÆS.* ante ædes non feciſſe erit melius hìc convicium:
Nam ſi moleſtus pergis eſſe, jam intrò abripiere, atque ibi
Uſque ad necem operiere loris. *SA.* loris liber? *ÆS.* ſic erit.
SA. O hominem impurum! hìccine libertatem aiunt eſſe æquam omnibus?
ÆS. Si ſatis jam debacchatus es, leno, audi ſi vis nunc jam.
SA. Egón' debacchatus ſum autem, an tu in me? *ÆS.* mitte iſta, atque ad rem redi.
SA. Quam rem? quò redeam? *ÆS.* jámne me vis dicere id, quod ad te attinet?
SA. Cupio, æqui modò aliquid. *ÆS.* vah, leno iniqua me non volt loqui!
SA. Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium,
Perjurus, peſtis: tamen tibi à me nulla eſt orta injuria.
ÆS. Nam hercle etiam hoc reſtat. *SA.* illuc quæſo redi, quò cœpiſti, Æſchine.
ÆS. Minis viginti tu illam emiſti, quæ res tibi vortat malè:
Argenti tantum dabitur. *SA.* quid, ſi ego tibi illam nolo vendere?
Coges me? *ÆS.* minimè. *SA.* námque id metui. *ÆS.* neque vendundam cenſeo,
Quæ libera eſt: nam ego liberali illam aſſero causâ manu.
Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an cauſam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. *SA.* proh ſupreme Jupiter!
Minimè miror, qui inſanire occipiunt ex injuriâ.
Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam.
Ob malefacta hæc tantidem emtam poſtulat ſibi tradier.
Homini miſero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Verùm enim, quando bene promeruit, fiat: ſuum jus poſtulat.
Age, jam cupio, modò ſi argentum reddat. ſed ego hæc hariolor:
Ubi me dixero dare tanti, teſtes faciet illico,
Vendidiſſe me: de argento ſomnium: mox, Cras redi.
Id quoque poſſum ferre, ſi modò reddat: quanquam injurium eſt.
Verùm cogito id, quod res eſt: quando eum quæſtum occeperis,
Accipiunda & muſſitanda injuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit: fruſtra egomet mecum has rationes puto.

SCENA SECUNDA.

SYRUS, SANNIO.

SYRUS.

TACE, egomet conveniam ipſum: cupidè accipiat jam faxo, atque etiam
Bene dicat ſecum eſſe actum. Quid iſtuc, Sannio, eſt, quod te audio
Neſcio quid cum hero concertâſſe? *SA.* nunquam vidi iniquiùs
Certationem comparatam, quàm hæc hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, uſque ambo defeſſi ſumus.
ST. Tua culpa. *SA* quid agerem? *ST.* adoleſcenti morem geſtum oportuit.
SA. Quî potui meliùs, qui hodie uſque os præbui? *ST.* age, ſcis quid loquar?
PECUNIAM IN LOCO negligere, maxumum interdum eſt lucrum. hui!
Metuiſti, ſi nunc de tuo jure conceſſiſſes paululum,
Atque adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime;
Ne non tibi iſtuc fœneraret? *SA.* EGO SPEM PRECIO non emo.
ST. Nunquam rem facies. abi, neſcis ineſcare homines, Sannio.
SA. Credo iſtuc melius eſſe: verùm ego nunquam adeò aſtutus fui,
Quin, quidquid poſſem, mallem auferre potiùs in præſentiâ.
ST. Age, novi tuum animum: quaſi jam uſquam tibi ſint viginti minæ,
Dum huic obſequare. præterea autem, te aiunt proficiſci Cyprum. *SA.* hem.
ST. Coemiſſe hinc, quæ illuc veheres, multa; navem conductam: hoc ſcio,
Animus tibi pendet: ubi illinc, ſpero, redieris, tamen hoc ages.
SA. Nuſquam pedem. perii hercle: hâc illi ſpe hoc inceperunt. *ST.* timet:
Injeci ſcrupulum homini. *SA.* ô ſcelera! illud vide,
Ut in ipſo articulo oppreſſit. emtæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Niſi eò ad mercatum venio, damnum maxumum eſt.
Nunc ſi hoc omitto, actum agam: ubi illinc rediero,
Nihil eſt, refrixerit res: Nunc demum venis?
Cur paſſus? ubi eras? ut ſit ſatius perdere,
Quàm aut hìc manere tam diu, aut tum perſequi.
ST. Jámne enumerâſti id quod ad te rediturum putes?
SA. Hoccine illo dignum eſt? hoccine incipere Æſchinum?
Per oppreſſionem ut hanc mî eripere poſtulet?
ST. Labaſcit. unum hoc habeo. vide ſi ſatis placet:
Potiùs quàm venias in periclum, Sannio,
Servéſne an perdas totum, dividuum face.
Minas decem corradet alicunde. *SA.* hei mihi!
Etiam de ſorte nunc venio in dubium miſer.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.
Præterea colaphis tuber eſt totum caput.
Etiam inſuper defrudet? nuſquam abeo. *ST.* ut lubet.
Numquid vis, quin abeam? *SA.* imò hercle hoc quæſo, Syre;
Ut ut hæc ſunt facta, potiùs, quàm lites ſequar,
Meum mihi reddat, ſaltem quanti emta eſt. Syre,
Scio te non uſum antehac amicitiâ meâ:
Memorem me dices eſſe, & gratum. *ST.* ſedulò
Faciam. ſed Cteſiphonem video: lætus eſt
De amicâ. *SA.* quid, quod te oro? *ST.* paulisper mane.

SCENA TERTIA.

CTESIPHO, SYRUS.

CTESIPHO.

ABS quivis homine, cùm eſt opus, beneficium accipere gaudeas:

Verùm

Verùm enimvero id demum juvat, ſi, quem æquom eſt facere, is bene facit.
O frater, frater, quid ego nunc te laudem? ſatìs certò ſcio,
Nunquam ita magnificè quidquam dicam, id virtus quin ſuperet tua.
Itáque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini eſſe primarum artium magi' principem.
SY. O Cteſipho. *CT.* ò Syre, Æſchinus ubi eſt? *SY.* ellum, te exſpectat domi. *CT.* hem.
SY. Quid eſt? *CT.* quid ſit? illius operâ, Syre, nunc vivo. feſtivum caput!
Quin omnia ſibi pòſt putârit eſſe præ meo commodo.
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in ſe tranſtulit.
SY. Nihil pote ſuprá. *CT.* quidnam fores crepuit? *SY.* mane, mane, ipſe exit foras.

SCENA QUARTA.

ÆSCHINUS, SANNIO, CTESIPHO, SYRUS.

ÆSCHINUS.

UBI ille eſt ſacrilegus? *SA.* me quærit. numquidnam effert? occidi:
Nil video. *ÆS.* ehem, opportunè: teipſum quærito. quid fit, Cteſipho?
In tuto eſt omnis res. omitte verò triſtitiem tuam.
CT. Ego illam hercle verò omitto, qui quidem te habeam fratrem, ò mî Æſchine!
O mî germane! ah, vereor coràm in os te laudare amplius,
Ne id aſſentandi magìs, quàm quò habeam gratum, facere exiſtumes.
ÆS. Age inepte, quaſi nunc non nôrimus nos inter nos, Cteſipho.
Hoc mihi dolet, nos penè ſerò ſciſſe, & penè in eum locum
Rediſſe, ut, ſi omnes cuperent, nihil tibi poſſent auxiliarier.
CT. Pudebat. *ÆS.* ah, ſtultitia eſt iſtæc, non pudor: tam ob parvolam
Rem penè è patria! turpe dictu. Deos quæſo, ut iſtæc prohibeant.
CT. Peccavi. *ÆS.* quid ait tandem nobis Sannio? *SY.* jam mitis eſt.
ÆS. Ego ad forum ibo, ut hunc abſolvam. tu intrò ad illam, Cteſipho.
SA. Syre, inſta. *SY.* eamus; námque hic properat in Cyprum. *SA.* ne tam quidem;
Quamvis etiam maneo otioſus hîc. *SY.* reddetur, ne time.
SA. At ut omne reddat. *SY.* omne reddet, tace modò, ac ſequere hác. *SA.* ſequor.
CT. Heus, heus Syre. *SY.* hem, quid eſt? *CT.* obſecro hercle, hominem iſtum impuriſſimum
Quamprimum abſolvitote, ne, ſi magis irritatus ſiet,
Aliquâ ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuò perierim.
SY. Non fiet: bono animo es. tu cum illâ te intus oblecta interim,
Et lectulos jube ſterni nobis, & parari cætera.
Ego jam. tranſactâ re convortam me domum cum opſonio.
CT. Ita quæſo: quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

SOSTRATA, CANTHARA.

SOSTRATA.

OBSECRO, mea nutrix, quid nunc fiet? *CA.* quid fiat, rogas?
Rectè ædepol, ſpero. *SO.* modò dolores, mea tu, occipiunt primulùm.
CA. Jam nunc times, quaſi nunquam adſueris, nunquam tute pepereris.
SO. Miſeram me, neminem habeo, ſolæ ſumus: Geta autem hìc non adeſt:
Nec quem ad obſtetricem mittam, nec qui accerſat Æſchinum.
CA. Pol is quidem jam hìc aderit: nam nunquam unum intermittit diem,
Quin ſemper veniat. *SO.* ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.
CA. E re natâ melius fieri haud potuit, quàm factum eſt, hera;
Oblatum quando vitium eſt, quod ad illum attinet potiſſimum,
Talem, tali genere atque animo, natum ex tantâ familiâ.
SO. Ita pol eſt, ut dicis. ſalvus nobis, Deos quæſo, ut ſiet.

SCENA SECUNDA.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

GETA.

NUNC illud eſt, quòd, ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,
Atque huic malo ſalutem quærant, auxilii nihil afferant;
Quod mihique, heræque, filiæque herili eſt. væ miſero mihi!
Tot res repentè circumvallant, unde emergi non poteſt,
Vis, egeſtas, injuſtitia, ſolitudo, infamia.
Hoccine ſeclum? ò ſcelera! ò genera ſacrilega! ò hominem impium!
SO. Me miſeram, quidnam eſt, quòd ſic video timidum & properantem Getam?
GE. Quem neque fides, neque jusjurandum, neque illum miſericordia
Repreſſit, neque reflexit, neque quòd partus inſtabat propè,
Cui miſeræ indignè per vim vitium obtulerat. *SO.* non intellego
Satis quæ loquatur. *CA.* propiùs, obſecro, accedamus, Soſtrata. *GE.* ah,
Me miſerum, vix ſum compos animi, ita ardeo iracundiâ.
Nihil eſt, quod malim, quàm totam familiam dari mihi obviam,
Ut iram hanc in eos evomam nunc, dum ægritudo hæc eſt recens:
Satìs mihi id habeam ſupplicii, dum illos ulciſcar modó.
Seni animam primùm exſtinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus:
Tum autem Syrum impulſorem, vah, quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium primùm arriperem, & capite in terram ſtatuerem,
Ut cerebro diſpergat viam.
Adoleſcenti ipſi eriperem oculos, poſthæc præcipitem darem.
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & proſternerem.
Sed ceſſo hôc malo heram inpertiri properé? *SO.* revocemus. Geta. *GE.* hem,
Quiſquis es, ſine me. *SO.* ego ſum Soſtrata. *GE.* ubi ea eſt? teipſam quærito:
Te exſpecto. oppidò opportunè te obtuliſti mî obviàm,
Hera. *SO.* quid eſt? quid trepidas? *GE.* hei mihi! *SO.* quid feſtinas, mî Geta?
Animam recipe. *GE.* prorſus, *SO.* quid iſtuc prorſus ergo eſt? *GE.* periimus.
Actum eſt. *SO.* eloquere ergo, obſecro te, quid ſit. *GE.* jam, *SO.* quid jam, Geta?
GE. Æſchinus, *SO.* quid is ergo? *GE.* alienus eſt ab noſtrâ familiâ. *SO.* hem,
Perii, quare? *GE.* amare occepit aliam. *SO.* væ miſeræ mihi

GE. Neque

GE. Neque id occultè ſert. à lenone ipſus eripuit palàm.
SO. Satin' hoc certum eſt? *GE.* certum. hiſce oculis egomet vidi, Soſtrata. *SO.* ah,
Me miſeram! quid credas jam? aut cui credas? noſtrúmne Æſchinum,
Noſtram vitam omnium, in quo noſtræ ſpes opéſque omnes ſitæ
Erant, qui ſinè hâc jurabat ſe unum nunquam victurum diem,
Qui ſe in ſui gremio poſiturum puerum dicebat patris,
Ita obſecraturum, ut liceret hanc ſibi uxorem ducere!
GE. Hera, lacrumas mitte, ac potiùs, quod ad hanc rem opus eſt, porrò proſpice,
Patiamúrne, an narremus cuipiam? *CA.* an, au mî homo, ſanúſne es? an
Hoc proferendum tibi videtur eſſe uſquam? *GE.* mihi quidem non placet.
Jam primùm, illum alieno animo à nobis eſſe, res ipſa indicat.
Nunc ſi hoc palàm proferimus, ille inficias ibit, ſat ſcio;
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet: tum ſi maxumè
Fateatur, cùm amet aliam, non eſt utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus. *SO.* ah, minimè gentium:
Non faciam. *GE.* quid ages? *SO.* proferam. *GE.* hem, mea Soſtrata, vide quam rem agas.
SO. Pejore res loco non potis eſt eſſe, quàm in hôc, quo nunc ſita eſt.
Primùm indotata eſt: tum præterea, quæ ſecunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptum non poteſt. hoc relliquom eſt,
Si inficias ibit, teſtis mecum eſt annulus, quem amiſerat.
Poſtremò, quando ego conſcia mihi ſum, à me culpam eſſe hanc procul,
Nec precium, neque rem ullam interceſſiſſe illâ aut me indignam; Geta,
Experiar. *GE.* quid iſtic? accedo, ut meliùs dicas. *SO.* tu, quantum potes,
Abi, atque Hegioni cognato hujus rem enarrato omnem ordine:
Nam is noſtro Simulo fuit ſummus, & nos coluit maxumé.
GE. Nam hercle alius nemo reſpicit nos. *SO.* propera tu, mea Canthara:
Curre, obſtetricem arceſſe, ut, cùm opus ſit, ne in morâ nobis ſiet.

SCENA TERTIA.

DEMEA.

DISPERII. Cteſiphonem audivi filium
Unà fuiſſe in raptione cum Æſchino.
Id miſero reſtat mihi mali, ſi illum poteſt,
Qui alicui rei eſt, etiam ad nequitiem eum abducere.
Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò. perſuaſit ille impurus, ſat ſcio.
Sed eccum Syrum ire video. hinc ſcibò jam, ubi ſiet.
Atque hercle hic de grege illo eſt: ſi me ſenſerit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non oſtendam id me velle.

SCENA QUARTA.

SYRUS, DEMEA.

SYRUS.

OMNEM rem modò ſeni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. *DE.* proh Jupiter,
Hominis ſtultitiam! *SY.* collaudavit filium:
Mihi, qui id dediſſem conſilium, egit gratias.
DE. Diſrumpor. *SY.* argentum adnumeravit illico:
Dedit præterea in ſumtum dimidium minæ:
Id diſtributum ſanè eſt ex ſententiâ. *DE.* hem,
Huic mandes, ſi quid rectè curatum velis.
SY. Ehem Demea, haud aſpexeram te: quid agitur?
DE. Quid agatur? voſtram nequeo mirari ſatis
Rationem. *SY.* eſt hercle inepta, ne dicam dolo,
Atque abſurda. Piſces cæteros purga, Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aquâ ſinito ludere
Tantiſper: ubi ego rediero, exoſſabitur;
Priùs nolo. *DE.* hæccine flagitia? *SY.* mihi quidem non placent:
Et clamo ſæpe. Salſamenta hæc, Stephanio,
Fac macerentur pulchre. *DE.* Dî voſtram fidem;
Utrum ſtudióne id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi!
Videre videor jam diem illum, cùm hinc egens
Profugiet aliquò militatum. *SY.* ò Demea,
ISTUC EST SAPERE, non quod ante pedes modò eſt,
“ Videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
“ Proſpicere. *DE.* quid? illæc jam penes vos pſaltria eſt?
SY. Ellam intus. *DE.* eho, an domi eſt habiturus? *SY.* credo, ut eſt
Dementia. *DE.* hæccine fieri? *SY.* inepta lenitas
Patris, & facilitas prava. *DE.* fratris me quidem
Pudet, pigétque. *SY.* nimium inter vos, Demea, ac
Non, quia ades præſens, dico hoc, pernimium intereſt.
Tu, quantus quantus, nihil niſi ſapientia es:
Ille ſomnium. ſineres verò illum tu tuum
Facere hæc? *DE.* ſinerem illum? aut non ſex totis menſibus
Priùs olfeciſſem, quàm ille quidquam cœperit?
SY. Vigilantiam tuam tu mihi narras? *DE.* ſic ſiet
Modò, ut nunc eſt, quæſo. *SY.* ut quiſque ſuum volt eſſe, ita eſt.
DE. Quid eum? vidiſtin' hodie? *SY.* tuúmne filium?
(Abigam hunc rus) jamdudum aliquid ruri agere arbitror.
DE. Satin' ſcis ibi eſſe? *SY.* oh, qui egomet produxi. *DE.* optumè eſt.
Metui, ne hæreret hîc. *SY.* atque iratum admodum.
DE. Quid autem? *SY.* adortus jurgio fratrem apud forum
De pſaltriâ iſtâc. *DE.* ain' veró? *SY.* vah, nil reticuit:
Nam, ut numerabatur fortè argentum, intervenit
Homo de improviſo: cœpit clamare; Æſchine,
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere noſtro? *DE.* oh, oh, lacrumo gaudio.
SY. Non tu hoc argentum perdis, ſed vitam tuam.
DE. Salvus ſit: ſpero, eſt ſimilis majorum ſuûm. *SY.* hui.
DE. Syre, præceptorum plenus iſtorum ille. *SY.* phy,
Domi habuit, inde diſceret. *DE.* fit ſedulò:
Nil prætermitto: conſuefacio: denique
INSPICERE, TANQUAM in ſpeculum, in vitas omnium
“ Jubeo, atque ex aliis ſumere exemplum ſibi.
Hoc facito. *SY.* rectè ſané. *DE.* hoc fugito. *SY.* callidé.
DE. Hoc laudi eſt. *SY.* iſtæc res eſt. *DE.* hoc vitio datur.
SY. Probiſſumé. *DE.* porrò autem. *SY.* non hercle otium eſt
Nunc mihi auſcultandi. piſces ex ſententiâ
Nactus ſum: hi mihi ne corrumpantur, cautio eſt.
Nam id nobis tam flagitium eſt, quàm illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modò dixi: &, quod queo,
Conſervis ad eundem iſtunc præcipio modum.
Hoc ſalſum eſt, hoc aduſtum eſt, hoc lautum eſt parum:
Illud rectè, iterùm ſic memento: ſedulò
Moneo, quæ poſſum pro meâ ſapientiâ.
Poſtremò, tanquam in ſpeculum, in patinas, Demea,
Inſpicere jubeo, & moneo quid facto uſu' ſit.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio.
Verùm quid facias? ut homo eſt, ita morem geras.
Numquid vis? *DE.* mentem vobis meliorem dari.
SY. Tu rus hinc ibis? *DE.* rectâ. *SY.* nam quid tu hîc agas,

Ubi, ſi quid bene præcipias, nemo obtemperet?
DE. Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huic veneram,
Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet.
Quando ita volt frater, de iſtôc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, quem video procul? éſtne Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, is hercle eſt. vah,
Homo amicus nobis jam indè à puero. Dî boni!
Næ illiuſmodi jam magna nobis civium
Penuria eſt. homo antiquâ virtute ac fide:
Haud citò mali quid ortum ex hôc ſit publicè.
Quàm gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias
Reſtare video! vah, vivere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hìc, ut ſalutem & conloquar.

SCENA QUINTA.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

Hegio.

Proh Dî immortales, facinus indignum, Geta!
Quid narras? *GE.* ſic eſt factum. *HE.* ex illâu' familiâ
Tam illiberale facinus eſſe ortum? ô Æſchine,
Pol haud paternum iſtuc dediſti. *DE.* videlicet
De pſaltriâ hâc audivit: id illi nunc dolet
Alieno; pater is nihili pendit. hei mihi!
Utinam hic propè adeſſet alicubi, atque audiret hæc.
HE. Niſi facient quæ illos æquom eſt, haud ſic auferent.
GE. In te ſpes omnis, Hegio, nobis ſita eſt:
Te ſolum habemus: tu es patronus, tu pater:
Ille tibi moriens nos commendavit ſenex.
Si deſeris tu, periimus. *HE.* cave dixeris:
Nec faciam, neque me ſatis piè poſſe arbitror.
DE. Adibo. ſalvere Hegionem plurimùm
Jubeo. *HE.* oh, te quærebam ipſum; ſalve, Demea.
DE. Quid autem? *HE.* major filius tuus Æſchinus,
Quem fratri adoptandum dediſti, neque boni,
Neque liberalis functus officium eſt viri.
DE. Quid iſtuc eſt? *HE.* noſtrum amicum nôras Simulum,
Atque æqualem? *DE.* quid ni? *HE.* filiam ejus virginem
Vitiavit. *DE.* hem! *HE.* mane, nondum audiſti, Demea,
Quod eſt graviſſumum. *DE.* an quidquam eſt etiam amplius?
HE. Verò amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo eſt.
Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia:
Humanum eſt. ubi ſcit factum, ad matrem virginis
Venit ipſus ultro, lacrumans, orans, obſecrans,
Fidem dans, jurans ſe illam ducturum domum.
Ignotum eſt, tacitum eſt, creditum eſt. virgo ex eo
Compreſſu gravida facta eſt. menſi' hic decimus eſt:
Ille bonus vir nobis pſaltriam, ſi Dîs placet,
Paravit, quîcum vivat, illam deſerat.
DE. Pro certón' tu iſtæc dicis? *HE.* mater virginis
In medio eſt, ipſa virgo, res ipſa: hic Geta
Præterea, ut captus eſt ſervorum, non malus,
Neque iners, alit illas; ſolus omnem familiam
Suſtentat: hunc adduce, vinci: quære rem.
GE. Imò hercle extorque, niſi ita factum eſt, Demea.
Poſtremò, non negabit, coràm ipſum cedó.
DE. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic reſpondeam,
Scio. *PA.* miſeram me! differor doloribus.
Juno Lucina, fer opem, ſerva me obſecro. *HE.* hem!
Numnam illa, quæſo, parturit? *GE.* certè, Hegio. *HE.* hem!
Illæc fidem nunc voſtram implorat, Demea.
Quod vos vis cogit, id voluntate impetret.
Hæc primùm ut fiant, Deos quæſo, ut vobis decet:
Sin aliter animus voſter eſt, ego, Demea,
Summâ vi defendam hanc, atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: unà à pueris parvolis
Sumus educti: unà ſemper militiæ & domi
Fuimus: paupertatem unà pertulimus gravem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potiùs quàm illas deſeram.
Quid mihi reſpondes? *DE.* fratrem conveniam, Hegio:
Is quod mihi de hâc re dederit conſilium, id ſequar.
HE. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,
Quàm vos facillimè agitis, quàm eſtis maxumè
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxumè vos æquo animo æqua noſcere
Oportet, ſi vos voltis perhiberi probos.
DE. Redito. fient, quæ fieri æquom eſt, omnia.
HE. Decet te facere. Geta, duc me intrò ad Soſtratam.
DE. Non me indicente hæc fiunt. utinam hoc ſit modò
Defunctum. verùm nimia illæc licentia
Profectò evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

SCENA SEXTA.

HEGIO.

Bono animo fac ſis, Soſtrata, & iſtam, quod potes,
Fac conſolere. ego Micionem, ſi apud forum eſt,
Conveniam, atque, ut res geſta eſt, narrabo ordine.
Si eſt, facturus ut ſit officium ſuum,
Faciat: ſin aliter de hâc re eſt ejus ſententia;
Reſpondeat mî, ut, quid agam, quamprimum ſciam.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

CTESIPHO, SYRUS.

Ctesipho.

AIN' patrem hinc abiiſſe rus? *SY.* jamdudum. *CT.* dic ſodes. *SY.* apud villam eſt.
Nunc cummaxume operis aliquid facere credo. *CT.* utinam quidem,
Quod cum ſalute ejus fiat, ita ſe defatigârit velim,
Ut triduo hoc perpetuo prorſum è lecto nequeat ſurgere.
SY. Ita fiat, & iſtôc ſi quid potis eſt rectius. *CT.* ita. nam hunc diem
Miſerè nimis cupio, ut cœpi, perpetuum in lætitiâ degere.
Et illud rus nullâ aliâ causâ tam malè odi, niſi quia propè eſt:
Quod ſi abeſſet longius,
Priùs nox oppreſſiſſet illic, quàm huc revorti poſſet iterum.
Nunc, ubi me illic non videbit, jam huc recurret, ſat ſcio:
Rogitabit me, ubi fuerim; quem ego hodie toto non vidi die:
Quid dicam? *SY.* nihilne in mentem? *CT.* nunquam quidquam. *SY.* tanto nequior.
Cliens, amicus, hoſpes, nemo eſt vobis? *CT.* ſunt: quid poſtea?
SY. Hiſce opera ut data ſit. *CT.* quæ non data ſit? non poteſt fieri. *SY.* poteſt.
CT. Interdiu: ſed ſi hìc pernocto, cauſæ quid dicam, Syre?
SY. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos eſſet dari.
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulchre calleo.
Cùm fervit maxumè, tam placidum quàm ovem reddo. *CT.* quomodo?
SY. Laudarier te audit libenter. facio te apud illum deum:
Virtutes narro. *CT.* meas? *SY.* tuas. homini illico lacrumæ cadunt,
Quaſi puero, gaudio. hem tibi autem. *CT.* quidnam eſt? *SY.* lupus in fabulâ.
CT. Pater adeſt? *SY.* ipſu'ſt. *CT.* Syre, quid agimus? *SY.* fuge modò intrò: ego videro.
CT. Si quid rogabit, nuſquam tu me: audîſtin'? *SY.* potin' ut deſinas?

SCENA

SCENA SECUNDA.

DEMEA, CTESIPHO, SYRUS.

DEMEA.

NÆ ego homo ſum infelix! primùm fratrem nuſquam invenio gentium:
Præterea autem, dum illum quæro, à villâ mercenarium
Vidi: is filium negat eſſe ruri: nec quid agam, ſcio.
CT. Syre. *SY.* quid ais? *CT.* mén' quærit? *SY.* verúm. *CT.* perii. *SY.* quin tu animo bono es.
DE. Quid hoc, malùm, infelicitatis? nequeo ſatis decernere:
Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſeriis.
Primus ſentio mala noſtra: primus reſciſco omnia:
Primus portò obnuncio. ægre ſolus, ſi quid fit, fero.
SY. Rideo hunc: primum ait ſe ſcire: is ſolus neſcit omnia.
DE. Nunc redeo: ſi fortè frater redierit, viſo. *CT.* Syre,
Obſecro, vide ne ille huc prorſus ſe irruat. *SY.* etiam taces?
Ego cavebo. *CT.* nunquam hercle hodie ego iſtuc committam tibi.
Nam me jam in cellam aliquam cum illâ concludam. id tutiſſimum eſt.
SY. Age, tamen ego hunc amovebo. *DE.* ſed eccum ſceleratum Syrum.
SY. Non hercle hic quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt.
Scire equidem volo, quot mihi ſint domini. quæ hæc eſt miſeria?
DE. Quid ille gannit? quid volt? Quid ais, bone vir? hem, eſt frater domi?
SY. Quid, malum, Bone vir, mihi narras? equidem perii. *DE.* quid tibi eſt?
SY. Rogitas? Cteſipho me pugnis miſerum & iſtam pſaltriam
Uſque occidit. *DE.* hem, quid narras? *SY.* hem, vide ut diſcidit labrum.
DE. Quamobrem? *SY.* me impulſore hanc emtam eſſe ait. *DE.* non tu eum rus hinc modò
Produxe aiebas? *SY.* factum. verùm venit pòſt inſaniens:
Nihil pepercit. non puduiſſe verberare hominem ſenem,
Quem ego modò puerum tantillum in manibus geſtavi meis?
DE. Laudo, Cteſipho: patriſſas. abi, virum te judico.
SY. Laudas? næ ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus.
DE. Fortiter. *SY.* perquam; quia miſeram mulierem & me ſervolum,
Qui referire non audebam, vicit: hui, perfortiter!
DE. Non potuit melius. idem, quod ego, ſenſit, te eſſe huic rei caput.
Sed éſtne frater intus? *SY.* non eſt. *DE.* ubi illum quæram, cogito.
SY. Scio ubi ſit, verùm hodie nunquam monſtrabo. *DE.* hem, quid ais? *SY.* ita.
DE. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. *SY.* at nomen neſcio
Illius hominis, ſed locum novi ubi ſit. *DE.* dic ergo locum.
SY. Nôſtin' porticum apud macellum hanc deorſum? *DE.* quidni noverim?
SY. Præterito hàc rectâ plateâ ſurſum. ubi eò veneris,
Clivus deorſum verſus eſt, hàc præcipitato: poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum: ibi angiportum proptèr eſt.
DE. Quónam? *SY.* illic, ubi etiam caprificus magna eſt: *DE.* novi. *SY.* hàc pergito.
DE. Id quidem angiportum non eſt pervium. *SY.* verum hercle. vah,
Cenſén' hominem me eſſe? erravi. in porticum rurſum redi.
Sanè hàc multo propiùs ibis, & minor eſt erratio.
Scín' Cratini hujus ditis ædes? *DE.* ſcio. *SY.* ubi eas præterieris,
Ad ſiniſtram hàc rectâ plateâ: ubi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: priùs, quàm ad portam venias, apud ipſum lacum
Eſt piſtrilla, & exadvorſum fabrica: ibi eſt. *DE.* quid ibi facit?
SY. Lectulos in ſole ilignis pedibus faciundos dedit.
DE. Ubi potetis vos: bene ſané. ſed ceſſo ad eum pergere?
SY. I ſanè: ego te exercebo hodie, ut dignus es, ſilicernium.
Æſchinus odioſè ceſſat: prandium corrumpitur:
Cteſipho autem in amore eſt totus. ego jam proſpiciam mihi.
Nam jam adibo, atque unum quidquid, quod quidem erit belliſſimum,
Carpam, & cyathos ſorbillans paulatim hunc producam diem.

SCENA TERTIA.

MICIO, HEGIO.

MICIO.

EGO in hàc re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum eſt, corrigo.
Niſi ſi me in illo crediſti eſſe hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri injuriam, ultro ſi, quam fecere ipſi, expoſtulant;
Et ultro accuſant. id quia non eſt à me factum, agi' gratias?
HE. Ah, minimè: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæſo, ut unà mecum ad matrem virginis eas, Micio;
Atque iſtæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri;
Suſpicionem hanc propter fratrem ejus eſſe & illam pſaltriam.
MI. Si ita æquom cenſes, aut ſi ita opus eſt facto, eamus. *HE.* bene facis:
Nam & illi animum jam rellevabis, quæ dolore ac miſeriâ
Tabeſcit; & tuo officio fueris functus. ſed ſi aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. *MI.* imò ego ibo. *HE.* bene facis.
OMNES, QUIBU' RES ſunt minu' ſecundæ, magi' ſunt neſcio quo modo
“ Suſpicioſi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:
“ Propter ſuam impotentiam, ſe ſemper credunt neglegi.
Quapropter teipſum purgare ipſi coràm, placibilius eſt.
MI. Et rectè, & verum dicis. *HE.* ſequere me ergo hàc intró. *MI.* maxumé.

SCENA QUARTA.

ÆSCHINUS.

DISCRUCIOR animi. hoccine de improviſo mali mihi objici
Tantum, ut neque quid me faciam, nec quid agam, certum ſiet?
Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtupuit.
Pectore conſiſtere nihil conſilii quit. vah,
Quomodo me ex hàc expediam turbâ?
Tanta nunc ſuſpicio de me incidit. neque ea immerító.
Soſtrata credit mihi me pſaltriam hanc emiſſe: id anus
Mihi indicium fecit.
Nam ut hinc fortè ea ad obſtetricem erat miſſa, ubi vidi eam, illico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat, jam partus adſiet;
Eóne obſtetricem accerſat. illa exclamat, abi, abi jam, Æſchine;
Satìs diu dediſti verba, ſat adhuc tua nos fruſtrata eſt fides.

Hem, quid iſtuc obſecro, inquam, eſt? Valeas, habeas illam quæ placet.
Senſi illico id illas ſuſpicari: ſed me reprehendi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palàm.
Nunc quid faciam? dicam fratris eſſe hanc? quod minimè eſt opus
Uſquam efferri. age, mitto: fieri potis eſt, ut ne quà exeat.
Ipſum id metuo ut credant: tot concurrunt veriſimilia:
Egomet rapui: ipſe egomet ſolvi argentum: ad me abducta eſt domum.
Hæc adeò meâ culpâ fateor fieri. non me hanc rem patri,
Ut ut erat geſta, indicâſſe? exorâſſem, ut eam ducerem.
Ceſſatum uſque adhuc eſt: nunc porrò, Æſchine, expergiſcere.
Nunc hoc primum eſt: ad illas ibo. ut purgem me. accedam ad fores.
Perii, horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores miſer.
Heus, heus: Æſchinus ego ſum: aperite aliquis actutum oſtium.
Prodit neſcio quis. concedam huc.

SCENA QUINTA.

MICIO, ÆSCHINUS.

Micio.

Ita, ut dixi, Soſtrata,
Facite: ego Æſchinum conveniam, ut, quo modo acta hæc ſunt, ſciat.
Sed quis oſtium hoc pultavit? *ÆS.* pater hercle eſt: perii. *MI.* Æſchine.
ÆS. Quid huic hic negotî eſt? *MI.* túne has pepuliſti fores? tacet.
Cur non ludo hunc aliquantiſper? melius eſt:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipſe voluit credere.
Nil mihi reſpondes? *ÆS.* non equidem iſtas, quod ſciam.
MI. Ita? nam mirabar quid hic negotî eſſet tibi.
Erubuit: ſalva res eſt. *ÆS.* dic ſodes, pater,
Tibi verò quid iſtìc eſt rei? *MI.* nihil mihi quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc advocatum tibi. *ÆS.* quid? *MI.* ego dicam tibi.
Habitant hìc quædam mulieres pauperculæ:
Ut opinor, has non nôſſe te, & certò ſcio:
Neque enim diu huc commigrârunt. *ÆS.* quid tum poſtea?
MI. Virgo eſt cum matre. *ÆS.* perge. *MI.* hæc virgo orba eſt patre:
Hic meus amicus illi genere eſt proxumus:
Huic leges cogunt nubere hanc. *ÆS.* perii. *MI.* quid eſt?
ÆS. Nil: rectè: perge. *MI.* is venit, ut ſecum avehat:
Nam habitat Mileti. *ÆS.* hem, virginem ut ſecum avehat?
MI. Sic eſt. *ÆS.* Miletum uſque, obſecro? *MI.* ita. *ÆS.* animo malè eſt.
Quid ipſæ? quid aiunt? *MI.* quid illas cenſes? nihil enim.
Commenta mater eſt, eſſe ex alio viro
Neſcio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem eſſe illum, non oportere huic dari.
ÆS. Eho, nónne hæc juſta tibi videntur poſtea?
MI. Non. *ÆS.* obſecro, non? an illam hinc abducet, pater?
MI. Quid illam ni abducat? *ÆS.* factum à vobis duriter,
Immiſericorditérque, atque etiam, ſi eſt, pater,
Dicendum magìs apertè, inliberaliter.
MI. Quamobrem? *ÆS.* rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi miſero, qui illi conſuevit prior,
Qui infelix, haud ſcio, an illam miſerè nunc amat,
Cum hanc ſibi videbit præſens præſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater!
MI. Quâ ratione iſtuc? quis deſpondit? quis dedit?
Cui, quando nupſit? auctor his rebus quis eſt?
Cur duxit alienam? *ÆS.* an ſedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
Illinc veniret, exſpectantem? hæc, mî pater,
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
MI. Ridiculum! advorsúmne illum cauſam dicerem,
Cui veneram advocatus? ſed quid iſta, Æſchine,
Noſtrâ? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid eſt?
Quid lacrumas? *ÆS.* pater, obſecro, auſculta. *MI.* Æſchine, audivi omnia,
Et ſcio: nam te amo: quò magìs, quæ agis, curæ ſunt mihi.
ÆS. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mî pater,
Ut me hoc delictum admiſiſſe in me, id mihi vehementer dolet;
Et me tui pudet. *MI.* credo hercle: nam ingenium novi tuum
Liberale: ſed vereor ne indiligens nimiùm ſies.
In quâ civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiâſti, quam te jus non fuerat tangere.
Jam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.
Fecere alii ſæpe, item boni. at poſtquam id évenit, cedò,
Numquid circumſpexti? aut numquid tute proſpexti tibi,
Quid fieret, quà fieret? ſi teipſum mihi puduit dicere;
Quà reſciſcerem? hæc dum dubitas, menſes abierunt decem.
Prodidiſti te, & illam miſeram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos Deos?
Et illam ſinè tuâ operâ in cubiculum iri deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. *ÆS.* hem! *MI.* bono animo es, inquam. *ÆS.* pater,
Obſecro, num ludis tu nunc me? *MI.* ego te? quamobrem? *ÆS.* neſcio:
Quia tam miſerè hoc eſſe cupio verum, ideo vereor magìs.
MI. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem acceſſas: abi.
ÆS. Quid? jámne uxorem? *MI.* jam. *ÆS.* jam? *MI.* jam, quantum poteſt. *ÆS.* Dî me, pater,
Omnes oderint, nî magi' te quàm oculos nunc ego amo meos.
MI. Quid? quàm illam? *ÆS.* æquè. *MI.* perbenignè. *ÆS.* quid? ille ubi eſt Mileſius?
MI. Abiit, periit, navem aſcendit. ſed cur ceſſas? *ÆS.* abi, pater:
Tu potiùs Deos comprecare: nam tibi eos certò ſcio,
Quò vir melior multo es quàm ego, obtemperaturos magìs.
MI. Ego eo intrò, ut, quæ opu' ſunt, parentur. tu fac, ut dixi, ſi ſapis.
ÆS. Quid hoc negoti? hoc eſt patrem eſſe? aut hoc eſt filium eſſe?
Si frater aut ſodalis eſſet, qui magì' morem gereret?
Hic non amandus? hiccine non geſtandus in ſinu eſt? hem!
Itaque adeò magnam mî injecit ſuâ commoditate curam,
Ne fortè imprudens faciam, quod nolit, ſciens cavebo.
Sed ceſſo ire intrò, ne moræ meis nuptiis egomet ſiem.

SCENA SEXTA.

DEMEA.

Defessus ſum ambulando. ut, Syre, te cum tuâ
Monſtratione magnus perdat Jupiter.
Perreptavi uſque omne oppidum, ad portam, ad lacum.
Quò non? nec fabrica illic ulla erat, nec fratrem homo
Vidiſſe ſe aiebat quiſquam. nunc verò domi
Certum obſidere eſt uſque donec redierit.

SCENA

SCENA SEPTIMA.

MICIO, DEMEA.

MICIO.

IBO, illis dicam nullam eſſe in nobis moram.
DE. Sed eccum ipſum. Te jamdudum quæro, Micio.
MI. Quidnam? *DE.* fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adoleſcentis. *MI.* ecce autem. *DE.* nova,
Capitalia. *MI.* ohe, jam. *DE.* ah, neſcis qui vir ſit.
MI. ſcio.
DE. O ſtulte, tu de pſaltriâ me ſomnias
Agere. hoc peccatum in virginem eſt civem. *MI.* ſcio.
DE. Eho, ſcis, & patere? *MI.* quidni patiar? *DE.*
dic mihi,
Non clamas? non inſanis? *MI.* non. malim quidem.
DE. Puer natu' eſt. *MI.* Dî bene vortant. *DE.* vir-
go nihil habet.
MI. Audivi. *DE.* & ducenda indotata eſt? *MI.* ſci-
licet.
DE. Quid nunc futurum eſt? *MI.* id enim quod res
ipſa fert:
Illinc huc transferetur virgo. *DE.* ô Jupiter!
Iſtoccine pacto oportet? *MI.* quid faciam amplius?
DE. Quid facias? ſi non ipſâ re tibi iſtuc dolet,
Simulare certe eſt hominis. *MI.* quin jam virginem
Deſpondi: res compoſita eſt: fiunt nuptiæ:
Demſi metum omnem. hæc magìs ſunt hominis. *DE.*
cæterùm,
Placet tibi factum, Micio? *MI.* non, ſi queam
Mutare: NUNC, CÙM NON queo, æquo animo fe-
ro.
ITA VITA EST HOMINUM, quaſi, cùm ludas teſ-
ſeris;
" Si illud, quod maxumè opus eſt jactu, non cadit,
" Illud, quod cecidit fortè, id arte ut corrigas.
DE. Corrector! nempe tuâ arte viginti minæ
Pro pſaltriâ periere: quæ, quantum poteſt,
Aliquò abjicienda eſt; ſi non precio, gratiis.
MI. Neque eſt, neque illam ſanè ſtudeo vendere.
DE. Quid igitur facies? *MI.* domi erit. *DE.* proh
divûm fidem!
Meretrix & materfamilias unâ in domo!
MI. Cur non? *DE.* ſanum te credis eſſe? *MI.* equi-
dem arbitror.
DE. Ita me Dii ament, ut video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.
MI. Cur non? *DE.* & nova nupta eadem hæc diſcet?
MI. ſcilicet.
DE. Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis. *MI.* probè.
DE. Probè? *MI.* & tu nobiſcum unà, ſi opus ſit.
DE. hei mihi!
Non te hæc pudent? *MI.* jam verò omitte, Demea,
Tuam iſtanc iracundiam, atque ita, utì decet,
Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam, pòſt redeo. *DE.* ô Jupiter!
Hanccine vitam! hoſcine mores! hanc dementiam!
Uxor ſinè dote veniet: intus pſaltria eſt:
Domus ſumtuoſa: adoleſcens luxu perditus:
Senex delirans: ipſa ſi cupiat Salus,
Servare prorſus non poteſt hanc familiam.

SCENA OCTAVA.

SYRUS, DEMEA.

SYRUS.

ÆDEPOL, Syriſce, te curâſti molliter,
Lautéque munus adminiſtrâſti tuum.
Abi. ſed poſtquam intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. *DE.* illud ſis vide
Exemplum diſciplinæ! *ST.* ecce autem hic adeſt
Senex noſter. Quid fit? quid tu es triſtis? *DE.* oh,
ſcelus!
ST. Ohe, jam tu verba fundis hìc ſapientia?
DE. Túu'? ſi meus eſſes, *ST.* dis quidem eſſes, De-
mea,
Ac tuam rem conſtabiliſſes. *DE.* exemplum omnibus
Curarem ut eſſes. *ST.* quamobrem? quid feci? *DE.*
rogas?
In ipſâ turbâ, atque in peccato maxumo,
Quod vix ſedatum ſatìs eſt, potâſti, ſcelus,
Quaſi re bene geſtâ. *ST.* ſanè nollem huc exitum.

SCENA NONA.

DROMO, SYRUS, DEMEA.

DROMO.

HEUS Syre, rogat te Cteſipho, ut redeas. *ST.* abi.
DE. Quid Cteſiphonem hic narrat? *ST.* nihil. *DE.*
eho, carnufex,
Eſt Cteſipho intus? *ST.* non eſt. *DE.* cur hic nomi-
nat?
ST. Eſt alius quidam, paraſitaſter parvolus;
Nôſtin'? *DE.* jam ſcibo. *ST.* quid agis? quò abis?
DE. mitte me.
ST. Noli, inquam. *DE.* non manum abſtines, maſti-
gia?
An tibi jam mavis cerebrum diſpergam hîc? *ST.* abît.
Ædepol comiſſatorem haud ſanè commodum,
Præſertim Cteſiphoni. quid ego nunc agam?
Niſi, dum hæ ſileſcunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiſcam hoc villi. ſic agam.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

MICIO, DEMEA.

MICIO.

PARATA à nobis ſunt, ita ut dixi, Soſtrata,
Ubi vis. quiſnam à me pepulit tam graviter fores?
DE. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid
clamem, aut querar?
O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni! *MI.* hem tibi,
Reſcivit omnem rem: ìd nunc clamat. ilicet,
Paratæ lites: ſuccurrendum eſt. *DE.* eccum, adeſt
Communis corruptela noſtrûm liberûm.
MI. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
DE. Repreſſi, redii, mitto maledicta omnia:
Rem ipſam putemus. dictum hoc inter nos fuit,
Ex te adeò eſt ortum, ne tu curares meum,
Néve ego tuum. reſponde. *MI.* factum eſt, non nego.
DE. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam, Micio? numquid minùs
Mihi idem jus æquom eſt eſſe, quod mecum eſt ti-
bi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
MI. Non æquom dicis; non: nam vetus verbum hoc
quidem eſt,
COMMUNIA ESSE amicorum inter ſe omnia.
DE. Facetè! nunc demum iſtæc nata oratio eſt.
MI. Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt, Demea.
Principio, ſi id te mordet, ſumtum filii
Quem faciunt; quæſo, hoc facito tecum cogites:
Tu illos duo olim pro re tollebas tuâ,
Quòd ſatì' putabas tua bona ambobus fore:
Et me tum uxorem credidiſti ſcilicet
Ducturum. eandem illam rationem antiquam obtine:
Conſerva, quære, parce, fac quamplurimum
Illis relinquas. gloriam tu iſtam obtine:
Mea, quæ præter ſpem evenere, utantur ſine:
De ſummâ nihil decedet: quod hinc acceſſerit,
Id de lucro putato eſſe omne. hæc ſi voles
In animo verè cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis demſeris moleſtiam.
DE. Mitto rem: conſuetudinem ipſorum. *MI.* ma-
ne:
Scio: iſtùc ibam. multa in homine, Demea,
Signa inſunt, ex quibu' conjectura facilè fit,
Duo cùm idem faciunt, ſæpe ut poſſis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quò diſſimilis res ſit, ſed quò is qui facit:
Quæ ego in illis eſſe video: ut confidam fore
Ita, ut volumus. video ſapere, intellegere, in loco
Vereri, inter ſe amare. ſcite eſt liberum
Ingenium, atque animum: quovis illos tu die

Redu-

Reducas. At enim metuas, ne ab re ſint tamen
Omiſſiores paulo. O noſter Demea,
Ad omnia alia ætate ſapimus rectiùs:
SOLUM UNUM HOC vitium adfert ſenectus hominibus;
" Attentiores ſumus ad rem omnes, quàm ſat eſt:
Quod illos ſat ætas acuet. *DE.* ne nimiùm modò
Bonæ tuæ iſtæ nos rationes, Micio,
Et tuus iſte animus æquus ſubvortat. *MI.* tace,
Non fiet. mitte jam iſtæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. *DE.* ſcilicet, ita tempus fert,
Faciundum eſt: cæterùm rus cras cum filio
Cum primo lucu ibo hinc. *MI.* de nocte, cenſeo:
Hodie modò hilarum te fac. *DE.* & iſtam pſaltriam
Unà illuc mecum hinc abſtraham. *MI.* pugnaveris.
Eo pacto prorſum illì alligâris filium:
Modò facito, ut illam ſerves. *DE.* ego iſtuc videro.
Atque ibi favillæ plena, fumi ac pollinis
Coquendo ſit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipſo faciam ut ſtipulam colligat.
Tam excoctam reddam atque atram, quàm carbo eſt. *MI.* placet.
Nunc mihi videre ſapere. atque equidem filium
Tum etiam ſi nolit, cogam, ut cum illâ unà cubet.
DE. Derides? fortunatus, qui iſto animo ſies.
Ego ſentio. *MI.* ah, pergiſne? *DE.* jam jam deſino.
MI. I ergo intrò, & cui rei eſt, ei rei hunc ſumamus diem.

SCENA SECUNDA.

DEMEA.

NUNQUAM ita quiſquam bene ſubductâ ratione ad vitam fuit,
" Quin res, ætas, uſus ſemper aliquid apportet novi,
" Aliquid moneat: ut illa, quæ te ſcire credas, neſcias;
" Et, quæ tibi putâris prima, in experiundo ut repudies.
Quod nunc mî evenit. nam ego vitam duram, quam vixi uſque adhuc,
Propè jam excurſo ſpatio mitto: id quamobrem? re ipsâ repperi,
FACILITATE NIHIL eſſe homini melius, neque clementiâ.
Id eſſe verum, ex me, atque ex fratre, cuivis facile eſt noſcere.
Ille ſuam ſemper egit vitam in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: ſibi ſumtum fecit: omnes benedicunt, amant.
Ego ille agreſtis, ſævus, triſtis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem: quam ibi miſeriam vidi? nati filii,
Aliâ cura: heia autem, dum ſtudeo illis ut quamplurimum
Facerem, contrivi in quærundo vitam, atque ætatem meam:
Nunc exactâ ætate hoc fructi pro labore ab iis fero,
Odium. ille alter ſinè labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illum diligunt: apud illum ſunt ambo. ego deſertu' ſum.
Illum, ut vivat, optant; meam autem mortem exſpectant ſcilicet.
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paulo ſumtu. miſeriam omnem ego capio; hic potitur gaudia.
Age, age, nunc jam experiamur porrò contrà, ecquid ego poſſiem
Blandè dicere, aut benignè facere, quando huc provocat.
Ego quoque à meis me amari & magni pendi poſtulo.
Si id fit dando atque obſequendo, non poſteriores feram.
Deerit: id meâ minimè refert, qui ſum natu maxumus.

SCENA TERTIA.

SYRUS, DEMEA.

SYRUS.

HEUS Demea, rogat frater, ne abeas longiùs.
DE. Quis homo? ô Syre noſter, ſalve: quid fit? quid agitur?
SY. Rectè. *DE.* optumè eſt. jam nunc hæc tria primùm addidi
Præter naturam, O noſter, Quid fit? Quid agitur?
Servom haud inliberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. *SY.* gratiam habeo. *DE.* atqui, Syre,
Hoc verum eſt, & ipsâ re experiere propediem.

SCENA QUARTA.

GETA, DEMEA.

GETA.

HERA, ego huc ad hos proviſo, quàm mox virginem
Accerſant. ſed eccum Demeam. Salvus ſies.
DE. Oh, qui vocare? *GE.* Geta. *DE.* Geta, hominem maxumi
Precii eſſe te hodie judicavi animo meo.
Nam is mihi profectò eſt ſervus ſpectatus ſatis,
Cui dominus curæ eſt, ita utì tibi ſenſi, Geta:
Et tibi ob eam rem, ſi quid uſus venerit,
Lubens bene faxim. meditor eſſe affabilis,
Et bene procedit. *GE.* bonus es, cùm hæc exiſtumas.
DE. Paulatim plebem primulùm facio meam.

SCENA QUINTA.

ÆSCHINUS, DEMEA, SYRUS, GETA.

ÆSCHINUS.

OCCIDUNT me, equidem: dum nimi' ſanctas nuptias
Student facere, in apparando conſumunt diem.
DE. Quid agitur, Æſchine? *ÆS.* ehem, pater mî, tu hic eras?
DE. Tuus hercle verò & animo, & naturâ pater,
Qui te amat plùs quàm hoſce oculos. ſed cur non domum
Uxorem accerſis? *ÆS.* cupio: verùm hoc mihi mora eſt,
Tibicina, & hymenæum qui cantent. *DE.* eho.
Vin' tu huic ſeni auſcultare? *ÆS.* quid? *DE.* miſſa hæc face,
Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam jube dirui,
Quantum poteſt; hàc transfer, unam fac domum:
Tranſduce & matrem & familiam omnem ad nos. *ÆS.* placet,
Pater lepidiſſime. *DE.* euge, jam lepidus vocor.
Fratri ædes fient perviæ: turbam domum
Adducet, ſumtum admittet: multa: quid meâ?
Ego lepidus ineo gratiam. jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, ceſſas ire, ac facere? *SY.* quid ergo? *DE.* dirue.
Tu, illas, abi, & traduce. *GE.* Dii tibi, Demea,
Bene faciant, cùm te video noſtræ familiæ
Tam ex animo factum velle. *DE.* dignos arbitror.
Quid tu ais? *ÆS.* ſic opinor. *DE.* multo rectiu' eſt,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. *ÆS.* nihil enim vidi melius, mî pater.
DE. Sic ſoleo. ſed eccum, Micio egreditur foras.

SCENA SEXTA.

MICIO, DEMEA, ÆSCHINUS.

MICIO.

JUBET frater? ubi is eſt? túne jubes hoc, Demea?
DE. Ego verò jubeo, & hâc re & aliis omnibus
Quàm maxumè unam facere nos hanc familiam;

Colere,

Colere, adjuvare, adjungere. *ÆS.* ita quæſo, pater.
MI. Haud aliter cenſeo. *DE.* imò hercle ita nobis decet.
Primùm hujus uxoris eſt mater. *MI.* quid poſtea?
DE. Proba & modeſta. *MI.* ita aiunt. *DE.* natu grandior.
MI. Scio. *DE.* parere jam diu hæc per annos non poteſt:
Nec, qui eam reſpiciat, quiſquam eſt: ſola eſt. *MI.* quam hic rem agit?
DE. Hanc te æquum eſt ducere, & te operam, ut fiat, dare.
MI. Me ducere autem? *DE.* te. *MI.* me? *DE.* te, inquam. *MI.* ineptis. *DE.* ſi tu ſis homo,
Hic faciat. *ÆS.* mî pater. *MI.* quid? tu autem huic, aſine, auſcultas? *DE.* nihil agis.
Fieri aliter non poteſt. *MI.* deliras. *ÆS.* ſine te exorem, mî pater.
MI. Inſanis? aufer. *DE.* age, da veniam filio. *MI.* ſati' ſanus es?
Ego novus maritus anno demum quinto & ſexageſimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne eſtis auctores mihi?
ÆS. Fac: promiſi ego illis. *MI.* promiſti autem? de te largitor, puer.
DE. Age, quid, ſi quid te majus oret? *MI.* quaſi non hoc ſit maxumum.
DE. Da veniam. *ÆS.* ne gravere. *DE.* fac, promitte. *MI.* non omittitis?
ÆS. Non, niſi te exorem. *MI.* vis eſt hæc quidem. *DE.* age prolixè, Micio.
MI. Etſi hoc mihi pravum, ineptum, abſurdum, atque alienum à vitâ meâ
Videtur; ſi vos tantopere iſtuc voltis, fiat. *ÆS.* bene facis:
Meritò te amo. *DE.* verùm quid ego dicam? hoc confit quod volo.
Quid nunc quod reſtat? Hegio his eſt cognatus proxumus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
MI. Quid facere? *DE.* agelli eſt hic ſub urbe paululum, quod locitas foras:
Huic demus, quî fruatur. *MI.* paululum id autem? *DE.* ſi multum eſt, tamen
Faciundum eſt: pro patre huic eſt, bonus eſt, noſter eſt; rectè datur.
Poſtremò, non meum illud verbum facio, quod tu, Micio,
Bene & ſapienter dixti dudum: vitium commune omnium eſt,
Quòd NIMIÙM AD REM in ſenectâ attenti ſumus. hanc maculam nos decet
Effugere. dictum eſt verè, & ipsâ re fieri oportet.
MI. Quid iſtic? dabitur quidem, quando hic volt. *ÆS.* mî pater.
DE. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo. *MI.* gaudeo.
DE. SUO SIBI GLADIO hunc jugulo.

SCENA SEPTIMA.

SYRUS, DEMEA, MICIO, ÆSCHINUS.

SYRUS.

FACTUM eſt, quod juſſi, Demea.
DE. Frugi homo es. ego ædepol hodie, meâ quidem ſententiâ,
Judico, Syrum fieri, eſſe æquom, liberum. *MI.* iſtunc liberum?
Quodnam ob factum? *DE.* multa. *SY.* ô noſter Demea, ædepol vir bonu' es:
Ego iſtos vobis uſque à pueris curavi ambos ſedulò;
Docui, monui, bene præcepi ſemper, quæ potui, omnia.
DE. Res apparet. & quidem porrò hæc; opſonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die convivium:
Non mediocris hominis hæc ſunt officia. *SY.* ô lepidum caput!
DE. Poſtremò, hodie in pſaltriâ iſtâc emundâ hic adjutor fuit,
Hic curavit: prodeſſe æquom eſt: alii meliores erunt.
Denique hic volt fieri. *MI.* vin' tu hoc fieri? *ÆS.* cupio. *MI.* ſiquidem
Tu vis; Syre, eho, accede huc ad me, liber eſto. *SY.* bene facis.
Omnibu' gratiam habeo, & ſeorſum tibi præterea, Demea.
DE. Gaudeo. *ÆS.* & ego. *SY.* credo. utinam hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam ut uxorem meam unà mecum videam liberam.
DE. Optumam quidem mulierem. *SY.* & quidem tuo nepoti, hujus filio
Hodie primam mammam dedit hæc. *DE.* hercle verò ſeriò,
Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquom ſiet.
MI. Ob eam rem? *DE.* ob eam. poſtremò, à me argentum, quanti eſt, ſumito.
SY. Dii tibi, Demea, omnes ſemper omnia optata offerant.
MI. Syre, proceſſiſti hodie pulchre. *DE.* ſiquidem porrò, Micio,
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu
Dederis, unde utatur: reddet tibi citò. *MI.* iſtoc vilius.
ÆS. Frugi homo eſt. *SY.* reddam hercle: da modò. *ÆS.* age, pater. *MI.* pòſt conſulam.
DE. Faciet. *SY.* ô vir optime. *ÆS.* ô pater mî feſtiviſſime.
MI. Quid iſtuc? quæ res tam repentè mores mutavit tuos?
Quod prolubium? quæ iſtæc ſubita eſt largitas? *DE.* dicam tibi.
Ut id oſtenderem, quòd te iſti facilem & feſtivum putant,
Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeò ex æquo & bono,
Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo, Micio.
Nunc adeò ſi ob eam rem vobis mea vita inviſa eſt, Æſchine,
Quia non juſta, injuſta, prorſus omnia omnino obſequor;
Miſſa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed ſi id voltis potiùs, quæ vos propter adoleſcentiam
Minù' videtis, magis impensè cupitis, conſulitis parum,
Hæc reprehendere & corrigere me, & obſecundare in loco;
Ecce me, qui id faciam vobis. *ÆS.* tibi, pater, permittimus:
Plus ſcis, quid facto opus eſt. ſed de fratre quid fiet? *DE.* ſino,
Habeat: in iſtâc finem faciat. *ÆS.* iſtuc rectè. Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

PUB. TE-

PUB. TERENTII

P H O R M I O

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA ÆDIL. CUR. EGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS. FACTA IV, C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

PHORMIO paraſitus.
DEMIPHO ſenex.
ANTIPHO adoleſcens.
GETA ſervus.
DORIO leno.
CHREMES ſenex.
PHÆDRIA adoleſcens.
DAVUS ſervus.
SOPHRONA nutrix.
NAUSISTRATA matrona.
HEGIO, CRATINUS, CRITO, } advocati.

Perſonæ mutæ.

DORCIUM ancilla.
PHANIUM adoleſcentula.

ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

CHremetis frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem & filiam,
Athenis aliam conjugem, & amantem unicè
Gnatum fidicinam. mater è Lemno advenit
Athenas: moritur. virgo ſola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam viſam Antipho
Cùm amaret, operâ paraſiti uxorem accipit.
Pater & Chremes reverſi fremere. dein minas
Triginta dant paraſito, ut illam conjugem
Haberet ipſe: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho a patruo agnitam.

PROLOGUS.

POSTQUAM poeta vetus poetam non poteſt
Retrahere à ſtudio, & tranſdere hominem in otium;
Maledictis deterrere, ne ſcribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcripturâ levi,
Quia nuſquam inſanum ſcripſit adoleſcentulum
Cervam videre fugere, & ſectari canes,
Et eam plorare, orare ut ſubveniat ſibi.
Quòd ſi intellegeret, cùm ſtetit olim nova,
Actoris operâ magis ſtetiſſe, quàm ſuâ:
Minù' multo audacter, quàm nunc lædit, læderet.
Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet,
Vetu' ſi poeta non laceſſiſſet prior,
Nullum invenire prologum potuiſſet novus
Quem diceret, niſi haberet, cui malediceret:
Is ſibi reſponſum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui artem tractant muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit reicere:
Hic reſpondere voluit, non laceſſere.
Benedictis ſi certâſſet, audîſſet bene:
Quod ab illo allatum eſt, ſibi id eſſe relatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cùm ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto novam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Paraſitus, per quem res geretur maxumè.
Voluntas voſtra ſi ad poetam acceſſerit,
Date operam, adeſte æquo animo per ſilentium;
Ne ſimili utamur fortunâ, atque uſi ſumus,
Cùm per tumultum noſter grex motus loco eſt:
Quem actoris virtus nobis reſtituit locum,
Bonitâſque voſtra adjutans, atque æquanimitas.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

DAVUS.

AMICUS ſummus meus & popularis Geta
Heri ad me venit: erat ei de ratiunculâ
Jampridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxiſſe audio
Uxorem: ei, credo, munus hoc corraditur.
QUAM INIQUE comparatum eſt, ii, qui minus habent,
" Ut ſemper aliquid addant divitioribus.
Quod ille unciatim vix de demenſo ſuo,
Suum defrudans genium, comparſit miſer,
Id illa univerſum abripiet, haud exiſtumans
Quanto labore partum. porrò autem Geta

Feriet*ur*

Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porrò autem alio, ubi erit puero natalis dies,
Ubi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer cauſa erit mittundi. ſed videon' Getam?

SCENA SECUNDA.

GETA, DAVUS.

GETA.

SI quis me quæret rufus —— *DA.* præſtò eſt, deſine. *GE.* oh,
At ego obviàm conabar tibi, Dave. *DA.* accipe, hem:
Lectum eſt, conveniet numerus, quantum debui.
GE. Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam.
DA. Præſertim ut nunc ſunt mores; adeò res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda eſt gratia.
Sed quid tu es triſtis? *GE.* egóne? neſcis quo in metu, &
Quanto in periclo ſimus. *DA.* quid iſtuc eſt? *GE.* ſcies,
Modò ut tacere poſſis. *DA.* abi ſis, inſciens:
Cujus tu fidem in pecuniâ perſpexeris,
Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri eſt
Te fallere? *GE.* ergo auſculta. *DA.* hanc operam tibi dico.
GE. Senis noſtri, Dave, fratrem majorem Chremem
Nôſtin? *DA.* quidni? *GE.* quid? ejus gnatum Phædriam?
DA. Tanquam te. *GE.* evenit, ſenibus ambobus ſimul,
Iter illi in Lemnum ut eſſet, noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquom. is ſenem per epiſtolas
Pellexit, modò non MONTES AURI pollicens.
DA. Cui tanta erat res, & ſupererat? *GE.* deſinas:
Sic eſt ingenium. *DA.* oh, regem me eſſe oportuit.
GE. Abeuntes ambo hìc tum ſenes me filiis
Relinquunt quaſi magiſtrum. *DA.* ô Geta, provinciam
Cepiſti duram. *GE.* mihi uſus venit, hoc ſcio.
Memini relinqui me Deo irato meo.
Cœpi adverſari primò: quid verbis opu'ſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.
DA. Venere in mentem mihi iſtæc: namque inſcitia eſt,
ADVORSÙM STIMULUM calces. *GE.* cœpi his omnia
Facere, obſequi quæ vellent. *DA.* ſcîſti UTI FORO.
GE. Noſter mali nil quidquam primó. hic Phædria
Continuò quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam: hanc amare cœpit perditè.
Ea ſerviebat lenoni impuriſſimo:
Neque, quod daretur, quidquam: id curârant patres.
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo, exadvorſum illico
Tonſtrina erat quædam. hìc ſolebamus ferè
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus illî, intervenit
Adoleſcens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus, quid ſit. nunquam æquè, inquit, ac modò
Paupertas mihi onus viſum eſt & miſerum, & grave.
Modò quandam vidi virginem hìc viciniæ
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat exadvorſum: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adjutaret funus. miſeritum eſt.
Virgo ipſa facie egregiâ. quid verbis opu'ſt?
Commôrat omnes nos. ibi continuò Antipho,
Voltiſne eamus viſere? alius, cenſeo,
Eamus, duc nos ſodes. imus, venimus,
Videmus. virgo pulchra: & quò magi' diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem.
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida:
Lacrumæ, veſtitus turpis, ut, nî vis boni
In ipſâ ineſſet formâ, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis ſcita, inquit: noſter verò. *DA.* jam ſcio:
Amare cœpit. *GE.* ſcin' quam? quò evadat, vide.
Poſtridie ad anum rectà pergit: obſecrat,
Ut ſibi ejus faciat copiam. illa enim ſe negat:
Neque eum æquom ait facere: illam civem eſſe Atticam,
Bonam, bonis prognatam: ſi uxorem velit,
Lege id licere facere: ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, neſcire. & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.
DA. Non, ſi rediſſet, ei pater veniam daret?
GE. Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. *DA.* quid fit denique?
GE. Quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui, illum Dii omnes perduint,
DA. Quid is fecit? *GE.* hoc conſilium, quod dicam, dedit.
Lex eſt, ut orbæ, qui ſint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam:
Paternum amicum me adſimulabo virginis:
Ad judices veniemus. qui fuerit pater,
Quæ mater, quî cognata tibi ſit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum atque commodum.
Cùm tu horum nihil refelles, vincam ſcilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid meâ?
Illa quidem noſtra erit. *DA.* jocularem audaciam!
GE. Perſuaſum eſt homini: factum eſt: ventum eſt: vincimur:
Duxit. *DA.* quid narras? *GE.* hoc, quod audis. *DA.* ô Geta,
Quid te futurum eſt? *GE.* neſcio hercle. unum hoc ſcio:
QUOD FORS FERET, feremus æquo animo. *DA.* placet:
Hem, iſtuc viri eſt officium. *GE.* in me omnis ſpes mihi eſt.
DA. Laudo. *GE.* ad precatorem adeam, credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte quæſo hunc: cæterùm
Poſthac ſi quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addit, ubi ego hinc abiero, vel occidito.
DA. Quid pædagogus ille, qui cithariſtriam?
Quid rei gerit? *GE.* ſic, tenuiter. *DA.* non multum habet
Quod det fortaſſe. *GE.* imò nihil, niſi ſpem meram.
DA. Pater ejus rediit, an non? *GE.* nondum. *DA.* quid? ſenem
Quoad exſpectatis voſtrum? *GE.* non certum ſcio:
Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audivi modò, &
Ad portitores eſſe delatam: hanc petam.
DA. Numquid, Geta, aliud me vis? *GE.* ut bene ſit tibi.
Puer, heus. nemón' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

SCENA TERTIA.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

ANTIPHO.

ADEON' rem rediſſe, ut, qui mihi conſultum optumè velit eſſe,
Phædria, patrem ut extimeſcam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quòd nî fuiſſem incogitans, ita eum exſpectarem, ut par fuit.
PH. Quid iſtuc eſt? *AN.* rogitas, qui tam audacis facinoris mî conſcius ſis?
Quod utinam ne Phormioni id ſuadere in mentem incidiſſet,
Neu me cupidum eò impuliſſet, quod mihi principium eſt mali.
Non potitus eſſem: fuiſſet tum illos mihi ægre aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. *PH.* audio.
AN. Dum exſpecto quàm mox veniat, qui hanc mihi adimat conſuetudinem.
PH. Aliis, quia deſit quod amant, ægre eſt: tibi, quia ſupereſt, dolet.
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optandáque eſt.
Ita me Dî bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,
Jam depeciſci morte cupio. tu conjicito cætera,

Quid ego ex hâc inopiâ nunc capiam, & quid tu ex iſtâc copiâ:
Ut ne addam, quòd ſine ſumtu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quòd habes, ita ut voluiſti, uxorem ſine malâ famâ: palàm
Beatus, ni unum deſit, animus qui modeſtè iſtæc ferat.
Quòd ſi tibi res ſit cum eo lenone, quocum mihi eſt, tum ſentias.
Ita pleriquc ingenio ſumus omnes: NOSTRI NOSMET pœnitet.
AN. At tu mihi contrà nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro eſt poteſtas etiam conſulendi, quid velis;
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Ut neque mihi ejus ſit amittendi, nec retinendi copia.
Sed quid hoc eſt? videón' ego Getam currentem huc advenire?
Is eſt ipſus. hei, timeo miſer, quàm hic nunc mihi nunciet rem.

SCENA QUARTA.

GETA, ANTPHO, PHÆDRIA.

GETA.

NULLUS es, Geta, niſi jam aliquod tibi conſilium celere repperis,
Ita ſubitò nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque uti devitem ſcio, neque quomodo me indè extraham:
Nam non poteſt celari noſtra diutius jam audacia:
Quæ ſi non aſtu providentur, me aut herum peſſumdabunt.
AN. Quidnam ille commotus venit?
GE. Tum, temporis punctum mihi ad hanc rem eſt: herus adeſt. *AN.* quid iſtuc mali eſt?
GE. Quod cùm audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiæ?
Loquárne? incendam. taceam? inſtigem. purgem me? LATEREM lavem.
Eheu me miſerum! cùm mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:
Ejus me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet. nam abſque eo eſſet,
Rectè ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam:
Aliquid convasâſſem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.
AN. Quam hic fugam aut furtum parat?
GE. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quærere inſiſtam viâ?
PH. Te nominat. *AN.* neſcio quod magnum hôc nuncio exſpecto malum.
PH. Ah, ſanú' ne es? *GE.* domum ire pergam: ibi plurimùm eſt. *PH.* revocemus
Hominem. *AN.* ſta illico. *GE.* hem!
Satis pro imperio, quiſquis es. *AN.* Geta. *GE.* ipſe eſt, quem volui obviàm.
AN. Cedò, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi.
GE. Faciam. *AN.* eloquere. *GE.* modò apud portum. *AN.* meúmne? *GE.* intellexti. *AN.* occidi. *GE.* hem!
AN. Quid agam? *PH.* quid ais? *GE.* huju' patrem vidiſſe me, patruum tuum.
AN. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inveniam miſer?
Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut diſtrahar,
Nulla eſt mihi vita expetenda. *GE.* ergo iſtæc cùm ita ſint, Antipho,
Tanto magìs te advigilare æquom eſt. FORTES FORTUNA adjuvat.
AN. Non ſum apud me. *GE.* atqui opus eſt nunc cùm maxumè ut ſis, Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. *PH.* hoc verum eſt. *AN.* non poſſum immutarier.
GE. Quid faceres, ſi aliud quid gravius tibi nunc faciundum foret?
AN. Cum hoc non poſſum, illud minù' poſſem. *GE.* hoc nihil eſt, Phædria: ilicet:
Quid conterimus operam fruſtra? quin abeo. *PH.* & quidem ego. *AN.* obſecro,
Quid ſi adſimulo? ſatſu' eſt? *GE.* garris. *AN.* voltum contemplamini, hem,
Satſne ſic eſt? *GE.* non. *AN.* quid ſi ſic? *GE.* propemodum. *AN.* quid ſi ſic? *GE.* ſat eſt.
Hem iſtuc ſerva, & verbum verbo, par pari ut reſpondeas,
Ne te iratus ſuis ſævidicis dictis protelet. *AN.* ſcio.
GE. Vi coactum te eſſe invitum, lege, judicio: tenes?
Sed quis hic eſt ſenex, quem video in ultimâ plateâ? *AN.* ipſus eſt.
Non poſſum adeſſe. *GE.* ah, quid agis? quò abis, Antipho?
Mane, inquam. *AN.* egomet me novi, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
PH. Geta, quid nunc fiet? *GE.* tu jam lites audies:
Ego plectar pendens, niſi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id noſmetipſos facere oportet, Phædria.
PH. Aufer mihi Oportet: quin tu, quid faciam, impera.
GE. Meminiſtſu' olim ut fuerit voſtra oratio
In re incipiundâ ad defendendam noxiam?
Juſtam illam cauſam, facilem, vincibilem, optumam.
PH. Memini. *GE.* hem, nunc ipsâ eâ eſt opus, aut, ſi quid poteſt,
Meliore, & callidiore. *PH.* fiet ſedulò.
GE. nunc prior adito tu: ego in inſidiis hic ero
Succenturiatus, ſi quid deficies. *PH.* age.

SCENA QUINTA.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

DEMIPHO.

ITANE tandem uxorem duxit Antipho injuſſu meo?
Nec meum imperium, ac mitto imperium, non ſimultatem meam
Revereri ſaltem? non pudere? ô facinus audax! ô Geta
Monitor! *GE.* vix tandem. *DE.* quid mihi dicent? aut quam cauſam reperient?
Demiror. *GE.* atqui reperi jam: aliud cura. *DE.* an hoc dicet mihi?
Invitus feci: lex coegit. audio: fateor. *GE.* placet.
DE. Verum ſcientem, tacitum cauſam tradere adverſariis,
Etiámne id lex coegit? *PH.* illud durum. *GE.* ego expediam: ſine.
DE. Incertum eſt, quid agam, quia præter ſpem, atque incredibile hoc mihi obtigit.
Ita ſum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum inſtituere.
QUAMOBREM OMNES, cùm ſecundæ res ſunt maxumè, tum maxumè
“ Meditari ſecum oportet, quo pacto advorſam ærumnam ferant.
Pericla, damna, exſilia peregre rediens ſemper cogitet,
Aut filî peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia eſſe hæc; fieri poſſe: ut ne quid animo ſit novum:
Quidquid præter ſpem eveniat, omne id deputare eſſe in lucro.
GE. O Phædria, incredibile eſt, quanto herum anteeo ſapientiâ
Meditata mihi ſunt omnia mea incommoda: herus ſi redierit,
Molendum uſque in piſtrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciendum. horum nil quidquam accidet animo novum:
Quidquid præter ſpem eveniet, omne id deputabo eſſe in lucro.
Sed quid ceſſas hominem adire, & blandè in principio alloqui?

DE.

DE. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obviám.
PH. Mì patrue, ſalve. *DE.* ſalve. ſed ubi eſt Antipho?
PH. Salvum advenire — *DE.* credo: hoc reſponde mihi.
PH. Valet: hìc eſt. ſed ſatin' omnia ex ſententiâ?
DE. Vellem quidem. *PH.* quid iſtuc eſt? *DE.* rogitas, Phædria?
Bonas me abſente hìc confeciſtis nuptias.
PH. Eho, an id ſuccenſes nunc illi? *GE.* artificem probum!
DE. Egón' illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio
Dari mi in conſpectum, nunc ſuâ culpâ ut ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
PH. Atqui nil fecit, patrue, quod ſuccenſeas.
DE. Ecce autem ſimilia omnia: omnes congruunt:
Unum cognôris, omnes nôris. *PH.* haud ita eſt.
DE. Hic in noxâ eſt, ille ad defendendam cauſam adeſt.
Cùm ille eſt, hic præſtò eſt: tradunt operas mutuas.
GE. Probè horum facta imprudens depinxit ſenex.
DE. Nam nî hæc ita eſſent, cum illo haud ſtares, Phædria.
PH. Si eſt, patrue, culpam ut Antipho in ſe admiſerit,
Ex quâ re minùs rei foret aut famæ temperans;
Non cauſam dico, quin, quod meritus ſit, ferat.
Sed ſi quis fortè malitiâ fretus ſuâ
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ,
Ac vicit; noſtrán' culpa ea eſt, an JUDICUM?
" Qui ſæpe propter invidiam adimunt diviti,
" Aut propter miſericordiam addunt pauperi.
GE. Ni nôſſem cauſam, crederem vera hunc loqui.
DE. An quiſquam judex eſt, qui poſſit noſcere
Tua juſta, ubi tute verbum non reſpondeas,
Ita ut ille fecit? *PH.* functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis: poſtquam ad judices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum ibi obſtupefecit pudor.
GE. Laudo hunc: ſed ceſſo adire quamprimum ſenem?
Here, ſalve: ſalvum te adveniſſe gaudeo. *DE.* oh,
Bone cuſtos, ſalve, columen verò familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.
GE. Jamdudum te omnes nos accuſare audio
Immeritò, & me horunc' omnium immeritiſſimó.
Nam quid me in hâc re facere voluiſti tibi?
Servum hominem cauſam orare leges non ſinunt:
Neque teſtimonii dictio eſt. *DE.* mitto omnia.
Addo iſtuc: imprudens timuit adoleſcens: ſino:
Tu ſervus. verùm ſi cognata eſt maxumè,
Non fuit neceſſe habere; ſed, id quod lex jubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?
GE. Non ratio, verùm argentum deerat. *DE.* ſumeret
Alicunde. *GE.* alicunde? nihil eſt dicto facilius.
DE. Poſtremò, ſi nullo alio pacto, fœnore.
GE. Hui, dixti pulchre, ſiquidem quiſquam crederet
Te vivo. *DE.* non, non ſic futurum eſt; non poteſt.
Egóne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil ſuave meritum eſt. hominem commonſtrarier
Mihi iſtum volo, aut, ubi habitet, demonſtrarier.
GE. Nempe Phormionem. *DE.* iſtum patronum mulieris.
GE. Jam faxo hic aderit. *DE.* Antipho ubi nunc eſt? *PH.* foris.
DE. Abi, Phædria; eum require atque adduce huc. *PH.* eo
Rectâ viâ quidem illuc. *GE.* nempe ad Pamphilam. *DE.* at
Ego Deos penates hinc ſalutatum domum
Devortar. indè ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adſient,
Ut ne imparatus ſim, ſi adveniat Phormio.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

PHORMIO, GETA.

PHORMIO.

ITANE patris ais conſpectum veritum hinc abiiſſe? *GE.* admodum.
PH. Phanium relictam ſolam? *GE.* ſic. *PH.* & iratum ſenem?
GE. Oppidó. *PH.* ad te ſumma ſolum, Phormio, rerum redit:
TUTE HOC INTRISTI, tibi omne eſt exedendum: accingere.
GE. Obſecro te. *PH.* ſi rogabit. *GE.* in te ſpes eſt. *PH.* eccere,
Quid ſi reddet? *GE.* tu impuliſti. *PH.* ſic opinor. *GE.* ſubveni.
PH. Cedò ſenem: jam inſtructa ſunt mihi in corde conſilia omnia.
GE. Quid ages? *PH.* quid vis? niſi utì maneat Phanium, atque ex crimine hôc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem ſenis?
GE. O vir fortis, atque amicus. verùm hoc ſæpe, Phormio,
Vereor, ne ISTÆC FORTITUDO in nervum erumpat denique. *PH.* ah,
Non ita eſt: FACTUM EST periclum; jam PEDUM viſa eſt via.
Quot me cenſes homines jam deverberâſſe uſque ad necem
Hoſpites? tum cives? quò magi' novi, tantò ſæpius.
Cedò dum, en unquam injuriarum audîſti mihi ſcriptam dicam?
GE. Quî iſtuc? *PH.* quia NON RETE ACCIPITRI tenditur, neque miluo,
" Qui malè faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
" Quia enim in illis fructus eſt, in illis opera luditur.
Aliis aliunde eſt periclum, unde aliquid abradi poteſt:
Mihi ſciunt nihil eſſe. Dices, ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem: & ſapiunt meâ ſententiâ,
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolunt reddere.
GE. Non poteſt ſati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
PH. Imo enim nemo ſati' pro merito gratiam regi refert.
Téne aſymbolum venire, unctum, atque lautum è balneis,
Otioſum ab animo; cùm ille & curâ, & ſumtu abſumitur,
Dum tibi fit, quod placeat; ille ringitur, tu rideas?
Prior bibas, prior decumbas; COENA DUBIA apponitur?
GE. Quid iſtuc verbi eſt? *PH.* ubi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.
Hæc, cùm rationem ineas, quàm ſint ſuavia, & quàm cara ſint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præſentem Deum?
GE. Senex adeſt, vide quid agas. prima coitio eſt acerrima:
Si eam ſuſtinueris, poſtilla jam, ut lubet, ludas licet.

SCENA SECUNDA.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

DEMIPHO.

EN unquam cuiquam contumelioſiùs
Audîſtis factam injuriam, quàm hæc eſt mihi?
Adeſte quæſo. *GE.* iratus eſt. *PH.* quin tu hoc age. ſt'
Jam ego hunc agitabo. proh Deûm immortalium!
Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat eſſe cognatam? *GE.* negat.

PH. Neque ejus patrem ſe ſcire, qui fuerit? *GE.* negat.
DE. Ipſum eſſe opiuor, de quo agebam. ſequimini.
PH. Nec Stilphonem ipſum ſcire, qui fuerit? *GE.* negat.
PH. Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens,
Neglegitur ipſa. vide, AVARITIA quid facit.
GE. Si herum inſimulabis malitiæ, malè audies.
DE. O audaciam! etiámne ultro accuſatum advenit?
PH. Nam jam adoleſcenti oihil eſt quod ſuccenſeam,
Si illum minùs nôrat: quippe homo jam grandiot,
Pauper, cui opera vita erat, ruri ferè
Se coutinebat: ibi agrum de ooſtro patre
Colendum habebat. ſæpe interea mihi ſenex
Narrabat, ſe hunc neglegere cognatum ſuum.
At quem virum? quem ego viderim in vitâ optumum.
GE. Videas te, atque illum, ut narras. *PH.* abi io malam crucem:
Nam oî ita eum exiſtumâſſem, uunquam tam graves
Ob hanc inimicitias caperem in voſtram familiam,
Quam is aſpernatur nunc tam inliberaliter.
GE. Pergin' hero abſenti malè loqui, impuriſſime?
PH. Dignum autem hoc illo eſt. *GE.* aín' tandem, carcer? *DE.* Geta.
GE. Bonorum extortor, legum contortor. *DE.* Geta.
PH. Reſponde. *GE.* quis homo eſt? hem. *DE.* tace. *GE.* abſenti tibi
Te indignas, ſéque dignas contumelias
Nunquam ceſſavit dicere hodie. *DE.* ohe, deſine.
Adoleſcens, primùm abs te hoc bonâ veniâ peto,
Si tibi placere potis eſt, mihi ut reſpondeas:
Quem amicum tuum ais fuiſſe illum? explana mihi:
Et quî cognatum me ſibi eſſe diceret.
PH. Proinde expiſcare, quaſi non nôſſes. *DE.* nôſſem? *PH.* ita.
DE. Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.
PH. Eho, tu ſobrinum tuum non oôras? *DE.* enecas:
Dic nomen. *PH.* oomen? maxumé. *DE.* quid ounc taces?
PH. Perii hercle, nomen perdidi. *DE.* hem, quid ais? *PH.* Geta,
Si meminiſti id quod olim dictum eſt, ſubjice. hem,
Non dico: qoaſi non nôris, tentatum advenis.
DE. Egóo' autem teuto? *GE.* Stilpho. *PH.* atque adeò, quid meâ?
Stilphn eſt. *DE.* quem dixti? *PH.* Stilphonem, inquam, noveras?
DE. Neque ego illum nôram, neque mihi cognatus fuit
Quiſquam iſto oomine. *PH.* itáne? non te horum pudet?
At ſi talentûm rem reliquiſſet decem,
DE. Dî tibi malè faciant. *PH.* primus eſſes memoriter
Progeniem voſtram uſque ab avo atque atavo proferens.
DE. Ita ut dicis, ego tum cùm adveniſſem, quî mihi
Cognata ea eſſet, dicerem: itidem tu face.
Cedò, qoî eſt cognata? *GE.* eu ooſter, rectè. heus tu, cave.
PH. Dilucidè expedivi, quibus me oportuit
Judicibus. tum, id ſi falſum fuerat, filius
Cur oon refellit? *DE.* filium narras mihi?
Cujus de ſtultitiâ dici, ut dignum eſt, oon poteſt.
PH. At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi,
Judicium de eâdem causâ iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem ſolus regnas, & ſoli licet
Hic de eâdem causâ bis judicium adipiſcier.
DE. Etſi mihi facta injuria eſt, verumtamen
Potiùs quàm lites ſecter, aut quàm te audiam,
Itidem ut cognata ſi ſit, id quod lex jubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quioque accipe.
PH. Ha, ha, hæ, homo ſuavis! *DE.* quid eſt? oum ioiquom poſtulo?
Ao ne hoc quidem ego adipiſcar, quod jus publicum eſt?
PH. Itáoe tandem, quæſo, item ut meretricem, ubi abuſu' ſis,
Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,
Ut ne quid turpe civis io ſe admitteret
Propter egeſtatem, proxumo juſſa eſt dari,
Ut cum uoo ætatem degeret? quod tu vetas.
DE. Ita, proxumo quidem: at nos unde! aut quamobrem? *PH.* ohe.
ACTUM, aiunt, NE AGAS. *DE.* non agam? imò haud deſinam,
Donec perfecero hoc. *PH.* ineptis. *DE.* ſine modó.
PH. Poſtremò tecum nihil rei nobis, Demipho, eſt:
Tuus eſt damnatus gnatus, ooo tu: nam tua
Præterierat jam ad ducendum ætas. *DE.* omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum uxore hâc ipſum prohibebo domo.
GE. Iratus eſt. *PH.* tute idem meliùs feceris.
DE. Itáne es paratus facere me advorsùm omuia
Ioſelix? *PH.* metuit hic nos, tametſi ſedulò
Diſſimulat. *GE.* beoe habent tibi principia. *PH.* quin, quod eſt
Ferundum fers? tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter oos ſimus. *DE.* egóo' tuam expetam
Amicitiam? aut te viſum, aut auditum velim?
PH. Si concordabis cum illâ, habebis, quæ tuam
Senectutem oblectet: reſpice ætatem tuam.
DE. Te oblectet: tibi habe. *PH.* minue verò iram. *DE.* hoc age:
Satis jam verborum eſt. niſi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio.
PH. Si tu illam attigeris secùs, quàm dignum eſt liberam,
Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. *GE.* intellego.

SCENA TERTIA.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINUS, CRITO.

DEMIPHO.

QUANTA me curâ, & ſollicitudiue afficit
Gnatus, qui me & ſe hiſce impedivit nuptiis?
Neque mî in conſpectum prodit, ut ſaltem ſciam,
Quid de hâc re dicat, quidve ſit ſententiæ.
Abi tu, viſe redieritne jam, an nondum, domum.
GE. Eo. *DE.* videtis quo in loco res hæc ſiet.
Quid ago? dic, Hegio. *HE.* ego? Cratinum cenſeo,
Si tibi videtur. *DE.* dic, Cratioe. *CRA.* méne vis?
DE. Te. *CRA.* ego, quæ iu rem tuam ſiot, ea velim facias. mihi
Sic hoc videtur: quod te abſente hic filius
Egit, reſtitui io integrum, æquom eſt & bonum:
Et id impetrabis. dixi. *DE.* dic nunc, Hegio.
HE. Ego ſedulò hunc dixiſſe credo. verùm ita eſt,
QUOT HOMINES, tot ſententiæ: ſuus cuique mos.
Mihi oon videtur, quod ſit factum legibus,
Reſciodi poſſe: & turpe iuceptum eſt. *DE.* dic, Crito,
CRI. Ego ampliùs deliberandum cenſeo:
Res magna eſt. *HE.* oumquid oos vis? *DE.* feciſtis probè:
Incertior ſum multo, quàm dudum. *GE.* negant
Rediſſe. *DE.* frater eſt exſpectandus mihi:
Is qood mihi dederit de hâc re conſilium, id ſequar.
Percootatum ibo ad portum, quoad ſe recipiat.
GE. At ego Aotiphonem quæram, ut, quæ acta hic ſiot, ſciat.
Sed eccum ipſum video in tempore huc ſe recipere.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

ANTIPHO, GETA.

ANTIPHO.

ENIMVERO, Antipho, multimodis cum iſtôc animo es vituperandus.
Itáne te hioc abiiſſe, & vitam tuam tutandam aliis dediſſe?
Alios tuam rem credidiſti, magìs quàm tete, animadverſuros?

Nam,

Nam, ut ut erant alia, illi certè, quæ nunc tibi domi eſt, conſuleres;
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cujus nunc miſeræ ſpes opéſque ſunt in te uno omnes ſitæ.
GE. Et quidem, here, nos jamdudum hìc te abſentem incuſamus, qui abieris.
AN. Teipſum quærebam. *GE.* ſed eâ causâ nihilo magis defecimus.
AN. Loquere, obſecro; quonam in loco ſunt res & fortunæ meæ?
Numquid patri ſubolet? *GE.* nil etiam. *AN.* ecquid ſpei porrò eſt? *GE.* neſcio. *AN.* ah.
GE. Niſi Phædria haud ceſſavit pro te eniti. *AN.* nihil fecit novi.
GE. Tum Phormio itidem hâc re, ut in aliis, ſtrenuum hominem præbuit.
AN. Quid is fecit? *GE.* confutavit verbis admodum iratum ſenem.
AN. Eu Phormio. *GE.* ego, quod potui porrò. *AN.* mî Geta, omnes vos amo.
GE. Sic habent principia ſeſe, ut dico: adhuc tranquilla res eſt:
Manſurúſque patruum pater eſt, dum huc adveniat. *AN.* quid eum? *GE.* ut aiebat,
De ejus conſilio ſeſe velle facere, quod ad hanc rem attinet.
AN. Quantus metus eſt mihi, venire huc ſalvum nunc patruum, Geta:
Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam aut moriar ſententiam.
GE. Phædria tibi adeſt. *AN.* ubinam? *GE.* eccum ab ſuâ palæſtrâ exit foras.

SCENA SECUNDA.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

PHÆDRIA.

DORIO, audi obſecro. *DO.* non audio. *PH.* parumper. *DO.* quin omitte me.
PH. Audi quod dicam. *DO.* at enim tædet jam audire eadem millies.
PH. At nunc dicam, quod lubenter audias. *DO.* loquere, audio.
PH. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quò nunc abis?
DO. Mirabar, ſi tu mihi quidquam afferres novi.
AN. Hei, metuo lenonem, ne quid ſuo ſuat capiti. *GE.* idem ego metuo.
PH. Non mihi credis? *DO.* hariolare. *PH.* ſin fidem do. *DO.* fabulæ.
PH. Fœneratum iſtuc beneficium pulchre dices. *DO.* logi.
PH. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc eſt. *DO.* ſomnia.
PH. Experire, non eſt longum. *DO.* CANTILENAM EANDEM canis.
PH. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu — *DO.* garri modò.
PH. Adeón' ingenio eſſe duro te atque inexorabili,
Ut neque miſericordiâ neque precibus molliri queas?
DO. Adeón' te eſſe incogitantem atque impudentem, Phædria,
Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis?
AN. Miſeritum eſt. *PH.* hei, veris vincor. *GE.* quàm uterque eſt ſimilis ſui?
PH. Neque, Antipho aliâ cùm occupatus eſſet ſollicitudine,
Tum hoc eſſe mihi objectum malum? *AN.* ah, quid iſtuc autem eſt, Phædria?
PH. O fortunatiſſime Antipho, *AN.* egóne? *PH.* cui quod amas, domi eſt;
Nec cum hujuſmodi unquam uſus venit ut conflictares malo.
AN. Mihín' domi'ſt? immò id quod aiunt, AURIBUS teneo lupum:
Nam neque, quomodo à me amittam, neque uti retineam, ſcio.
DO. Ipſum iſtuc mihi in hôc eſt. *AN.* heia, ne parum leno ſies.
Numquid hic confecit? *PH.* hiccine? quod homo inhumaniſſimus:
Pamphilam meam vendidit. *GE.* quid? vendidit? *AN.* ain' vendidit?
PH. Vendidit. *DO.* quàm indignum facinus, ancillam ære emtam ſuo!
PH. Nequeo exorare, ut me maneat, & cum illo ut mutet fidem,
Triduum hoc, dum id, quod eſt promiſſum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, unam præterea horam ne oppertus ſies.
DO. Obtunde. *AN.* haud longum eſt id quod orat, Dorio: exoret, ſine:
Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.
DO. Verba iſtæc ſunt. *AN.* Pamphilámne hâc urbe privari ſines?
Tum præterea horunc' amorem diſtrahi poteríſn' pati?
DO. Neque ego, neque tu. *GE.* Di tibi omnes id, quod es dignus, duint.
DO. Ego te complures, advorſùm ingenium meum, menſes tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem. nunc contrà, omnia hæc;
Repperi, qui det, neque lacrumet. da locum melioribus.
AN. Certè hercle, ego ſi ſatis commemini, tibi quidem eſt olim dies,
Quam ad dares huic, præſtitota. *PH.* factum. *DO.* num ego iſtuc nego?
AN. Jam ea præteriit? *DO.* non, verùm hæc ei anteceſſit. *AN.* non pudet
Vanitatis? *DO.* minimè, dum ob rem. *GE.* ſterquilinium. *PH.* Dorio,
Itáne tandem facere oportet? *DO.* ſic ſum: ſi placeo, utere.
AN. Siccine hunc decipis? *DO.* imò enimvero, Antipho, hic me decipit:
Nam hic me hujuſmodi eſſe ſciebat: ego hunc eſſe aliter credidi.
Iſte me fefellit: ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.
Sed ut ut hæc ſunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi
Miles dare ſe dixit: ſi mihi prior tu attuleris, Phædria,
Meâ lege utar, ut potior ſit, qui prior ad dandum eſt. vale.

SCENA TERTIA.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

PHÆDRIA.

QUID faciam? unde ego nunc tam ſubitò huic argentum inveniam miſer,
Cui minu' nihilo eſt? quod, hic ſi pote fuiſſet exorarier
Triduum hoc, promiſſum fuerat. *AN.* itáne hunc patiemur, Geta,
Fieri miſerum; qui me dudum, ut dixti, adjuverit comiter?
Quin, cùm opus eſt, beneficium rurſum ei experimur reddere?
GE. Scio equidem hoc eſſe æquom. *AN.* age ergo, ſolus ſervare hunc potes.
GE. Quid faciam? *AN.* invenias argentum. *GE.* cupio: ſed, id unde, edoce.
AN. Pater adeſt hîc. *GE.* ſcio: ſed quid tum? *AN.* ah, DICTUM SAPIENTI ſat eſt.
GE. Itáne? *AN.* ita. *GE.* ſanè hercle pulchre ſuades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis ſi nil nanciſcor mali,
Nî etiam nunc me hujus causâ quærere in malo jubeas crucem?
AN. Verum hic dicit. *PH.* quid? ego vobis, Geta, alienus ſum? *GE.* haud puto:
Sed parúmne eſt, quòd omnibus nunc nobis ſuccenſet ſenex,
Nî inſtigemus etiam, ut nullus locu' relinquatur preci?
PH. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducet locum? hem;

Tum

Tum igitur, dum licet, dúmque adſum, loquimini mecum, Antipho:
Contemplamini me. *AN.* quamobrem? aut quidnam facturus? cedó.
PH. Quoquò hinc aſportabitur terrarum, certum eſt perſequi,
Aut perire. *GE.* Dii bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
AN. Vide, ſi quid opis potes adferre huic. *GE.* ſi quid? quid? *AN.* quære, obſecro,
Ne quid plus minúſve faxit, quod nos pòſt pigeat, Geta.
GE. Quæro: ſalvus eſt, ut opinor. verum enim metuo malum.
AN. Noli metuere: unà tecum bona, mala tolerabimus.
GE. Quantum opus eſt tibi argenti? loquere. *PH.* ſolæ triginta minæ.
GE. Triginta? hui, percara eſt, Phædria. *PH.* iſtæc verò vilis eſt.
GE. Age, age, inventas reddam. *PH.* ò lepidum! *GE.* aufer te hinc. *PH.* jam opus eſt. *GE.* jam feres.
Sed opus eſt mihi Phormionem ad hanc rem adjutorem dari.
AN. Præſtò eſt: audaciſſimè quidvis oneris impone, & feret:
SOLUS EST HOMO amico amicus. *GE.* eamus ergo ad eum ociús.
PH. Abi verò: dic, præſtò ut ſit domi.
AN. Numquid eſt, quod opera mea vobis opu' ſit? *GE.* nil: verùm abi domum, &
Illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe exanimatam metu,
Conſolare. ceſſas? *AN.* nihil eſt, æquè quod faciam lubens.
PH. Quâ viâ iſtuc facies? *GE.* dicam in itinere: modò te hinc amove.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

DEMIPHO, CHREMES.

DEMIPHO.

QUID? quâ profectus causâ hinc es Lemnum, Chremes,
Adduxtin' tecum filiam? *CH.* non. *DE.* quid ita non?
CH. Poſtquam vidit me ejus mater eſſe hìc diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam; ipſam cum omni familiâ
Ad me profectam eſſe aiebant. *DE.* quid illic tamdiu,
Quæſo, igitur commorabare, ubi id audiveras?
CH. Pol me detinuit morbus. *DE.* unde? aut qui? *CH.* rogas?
SENECTUS IPSA eſt morbus. ſed veniſſe eas
Salvas audivi ex nautâ, qui illas vexerat.
DE. Quid gnato obtigerit me abſente, audiſtin' Chreme?
CH. quod quidem me factum conſilii incertum facit:
Nam hanc conditionem ſi cui tulero extrario,
Quo pacto, aut unde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe, æquè atque egomet ſum mihi,
Sciebam. ille ſi me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin ſpreverit me; plus, quàm opus eſt ſcito, ſciet:
Vereórque, ne uxor aliquà hoc reſciſcat mea.
Quod ſi fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id reſtat. nam ego meorum ſolus ſum meus.
DE. Scio ita eſſe, & iſtæc mihi res ſollicitudini eſt:
Neque defetiſcar uſque adeò experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.

SCENA SECUNDA.

GETA.

EGO hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem. venio ad hominem, ut dicerem
Argentum opus eſſe, & id quo pacto fieret:
Vixdum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat ſenem:
Dis gratias agebat, tempus ſibi dari,
Ubi Phædriæ ſe oſtenderet nihilo minùs
Amicum eſſe, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Juſſi opperiri: eò me eſſe adducturum ſenem.
Sed eccum ipſum. quis eſt ulterior? at at Phædriæ
Pater venit. ſed quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo ſunt mihi dati?
COMMODIUS ESSE opinor duplici ſpe utier.
Petam hinc, unde à primo inſtitui. ſi is dat, ſat eſt.
Si ab eo nil fiet, tum hunc adoriar hoſpitem.

SCENA TERTIA.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

ANTIPHO.

EXSPECTO, quàm mox recipiat ſeſe Geta;
Sed patruum video cum patre adſtantem. hei mihi,
Quàm timeo, adventus hujus quò impellat patrem!
GE. Adibo hoſce. ô noſter Chremes! *CH.* ſalve, Geta.
GE. Venire ſalvum volupe eſt. *CH.* credo. *GE.* quid agitur?
CH. Multa advenienti, ut fit, nova hìc compluria.
GE. Ita. de Antiphone audiſtin' quæ facta? *CH.* omnia.
GE. Tún' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri. *DE.* id cum hôc agebam commodúm.
GE. Nam hercle ego quoque id agitans mecum ſedulò,
Inveni, opinor, remedium huic rei. *DE.* quid, Geta?
Quod remedium? *GE.* ut abii abs te, fit fortè obviàm
Mihi Phormio. *CH.* qui Phormio? *GE.* is, qui iſtam. *CH.* ſcio.
GE. Viſum eſt mihi, ut ejus tentarem ſententiam.
Prêndo hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter vos ſic hæc potiùs cum bonâ
Ut componantur gratiâ, quàm cum malâ?
Herus liberalis eſt, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Uno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret.
AN. Quid hic cœptat? aut quò evadet hodie? *GE.* an legibus
Daturum pœnas dices, ſi illam ejecerit?
Jam id exploratum eſt. eia, ſudabis ſatis,
Si cum illo incœptas homine: eâ eloquentiâ eſt.
Verùm pone eſſe victum eum; at tandem tamen
Non capitis ejus res agitur, ſed pecuniæ.
Poſtquam hominem his verbis ſentio mollirier,
Soli ſumus nunc hìc, inquam: eho, quid vis dari
Tibi in manum, ut herus his deſiſtat litibus,
Hæc hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies?
AN. Satín' illi Dî ſunt propitii? *GE.* nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem æqui bonîque dixeris,
Ut eſt ille bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. *DE.* quis te iſtæc juſſit loqui?
CH. Imò non potuit meliùs pervenirier
Eò, quò nos volumus. *AN.* occidi. *DE.* perge eloqui.
GE. A primo homo inſanibat. *DE.* cedò, quid poſtulat?
GE. Quid? nimium: quantum libuit. *DE.* dic. *GE.* ſiquis daret
Talentum magnum. *DE.* imò malum hercle: ut nil pudet!
GE. Quod dixi adeò ei: quæſo, quid ſi filiam
Suam unicam locaret? parvi retulit
Non ſuſcepiſſe: inventa eſt, quæ dotem petat.
Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias;
Hæc denique ejus fuit poſtrema oratio:
Ego, inquit, jam à principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere:

Nam

Nam mihi veniebar in mentem ejus incommodum,
In ſervitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, ut apertè tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, quî diſſolverem
Quæ debeo: & etiam nunc, ſi volt Demipho
Dare, quantum ab hâc accipio, quæ ſponſa eſt mihi,
Nullam mihi malim, quam iſtanc, uxorem dari.
AN. Utrùm ſtultitiâ facere ego hunc an malitiâ
Dicam, ſcientem, an imprudentem, incertu' ſum.
DE. Quid, ſi animam debet? *GE.* ager oppoſitu' eſt pignori ob
Decem minas, inquit. *DE.* age, age, jam ducat: dabo.
GE. Ædiculæ item ſunt ob decem alias. *DE.* hoi, hui,
Nimium eſt. *CH.* ne clama: petito haſce à me decem.
GE. Uxori emunda ancillula eſt: tum pluſculâ
Supellectile opu'eſt, opus eſt ſumtu ad nuptias.
His rebus pone ſanè, inquit, decem minas.
DE. Sexcentas proinde ſcribito jam mihi dicas:
Nil do. impuratus me ille ut etiam irrideat?
CH. Quæſo, ego dabo, quieſce. tu modò filius
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. *AN.* hei mihi!
Geta, occidiſti me tuis fallaciis.
CH. Meâ causâ ejicitur: me hoc eſt æquom amittere.
GE. Quantum poteſt, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus ſiem:
Nam illi mihi dotem jam conſtituerunt dare.
CH. Jam accipiat: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. *DE.* quæ quidem illi res vortat malè.
CH. Opportunè adeò nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:
Id ſumam: uxori, tibi opus eſſe, dixero.

SCENA QUARTA.

ANTIPHO, GETA.

ANTIPHO.

GETA. *GE.* hem. *AN.* quid egiſti? *GE.* emunxi argento ſenes.
AN. Satin' eſt id? *GE.* neſcio hercle: tantùm juſſu' ſum.
AN. Eho, verbero, aliud mihi reſpondes, ac rogo?
GE. Quid ergo narras? *AN.* quid ego narrem? operâ tuâ ad
Reſtim mihi quidem res rediit planiſſumè.
Ut te quidem omnes Dî, Deæque, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, ſi quid velis,
Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis.
Quid minùs utibile fuit, quàm hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? injecta eſt ſpes patri,
Poſſe illam extrudi. cedò nunc porrò, Phormio
Dotem ſi accipiet, uxor ducenda eſt domum:
Quid fiet? *GE.* non enim ducet. *AN.* novi: cæterùm
Cum argentum repetent, noſtrâ causâ ſcilicet
In nervum potiùs ibit. *GE.* NIHIL EST, Antipho,
" Quin malè narrando poſſit depravarier.
Tu id, quod boni eſt, excerpis: dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contrà jam. ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt:
Indè iſte reddet. *AN.* quamobrem? aut quid dicet? *GE.* rogas?
Quot res poſt illa monſtra evenerunt mihi?
Introiit in ædes ater alienus canis:
Anguis per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus:
Aruſpex vetuit ante brumam aliquid novi
Negoti incipere: quæ cauſa eſt juſtiſſima.
Hæc fient. *AN.* ut modò fiant, *GE.* fient: me vide.
Pater exit. abi, dic, eſſe argentum, Phædriæ.

SCENA QUINTA.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

DEMIPHO.

QUIETUS eſto, inquam: ego curabo, ne quid verborum duit.
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi teſtes adhibeam,
Cùm dem: &, quam ob rem dem, commemorabo. *GE.* ut cautus eſt, ubi nil opu' ſt.
CH. Atque ita opus eſt facto: at matura, dum libido eadem hæc manet:
Nam ſi altera illâ magìs inſtabit, forſitan nos reiciat.
GE. Rem ipſam putâſti. *DE.* duc me ad eum ergo. *GE.* non moror. *CH.* ubi hoc egeris,
Tranſito ad uxorem meam, ut conveniat hanc priùs, quàm hinc abit:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccenſeat;
Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior;
Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quantum is voluerit,
Datum eſſe dotis. *DE.* quid tuâ, malùm, id refert? *CH.* magni, Demipho.
DE. Non ſat, tuum officium feciſſe, ſi non id fama approbat?
CH. Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, ne ſe ejectam prædicet.
DE. Idem ego iſtuc facere poſſum. *CH.* mulier mulieri magi' congruet.
DE. Rogabo. *CH.* ubi illas nunc ego reperire poſſim, cogito.

SCENA SEXTA.

SOPHRONA, CHREMES.

SOPHRONA.

QUID agam? quem mihi amicum miſera inveniam? aut cui
Conſilia hæc referam? aut unde mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera ne ob meum ſuaſum indigna injuriâ afficiatur:
Ita patrem adoleſcentis facta hæc tolerare audio violenter.
CH. Nam quæ hæc anus eſt exanimata, à fratre quæ egreſſa eſt meo?
SO. Quod ut facerem, egeſtas me impulit; cùm ſcirem infirmas nuptias
Haſce eſſe; ut id conſulerem, interea vita ut in tuto foret.
CH. Certè ædepol, niſi me animus fallit, aut parum proſpiciunt oculi,
Meæ nutricem gnatæ video. *SO.* neque ille inveſtigatur, *CH.* quid ago?
SO. Qui eſt pater ejus. *CH.* adeón', an maneo, dum ea, quæ loquitur, magìs cognoſco?
SO. Quòd ſi eum nunc reperire poſſim, nihil eſt, quod verear. *CH.* ea ipſa eſt.
Conloquar. *SO.* quis hìc loquitur? *CH.* Sophrona *SO.* & meum nomen nominat?
CH. Reſpice ad me. *SO.* Dî, obſecro vos: éſtne hic Stilpho? *CH.* non. *SO.* negas?
CH. Concede hinc à foribus paululùm iſtorſum ſodes, Sophrona.
Ne me iſtôc poſthac nomine appellaſſis. *SO.* quid? non, obſecro, es,
Quem ſemper te eſſe dictitâſti? *CH.* ſt. *SO.* quid has metuis fores?
CH. Concluſam hîc habeo uxorem ſævam. verùm iſtôc de nomine
Eò perperàm olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effutiretis, atque id porrò aliquâ uxor mea reſciſceret.
SO. Iſtôc pol nos te hìc invenire miſeræ nunquam potuimus.
CH. Eho, dic mihi, quid rei tibi eſt cum familiâ hâc unde exis? aut
Ubi illæ ſunt? *SO.* miſeram me! *CH.* hem, quid eſt? vivúntne? *SO.* vivit gnata.
Matrem ipſam ex ægritudine miſeram mors conſecuta eſt.
CH. Malè factum. *SO.* ego autem, quæ eſſem anus deſerta, egens, ignota,
Ut potui, nuptum virginem locavi huic adoleſcenti,
Harum qui eſt dominus ædium. *CH.* Antiphonine? *SO.* hem, iſti ipſi. *CH.* quid?

Duæſne

Duáſne is uxores habet? *SO.* au, obſecro, unam ille quidem hanc ſolam.
CH. Quid illam alteram, quæ dicitur cognata? *SO.* hæc ergo eſt. *CH.* quid ais?
SO. Compoſitò eſt factum, quo modo hanc amans habere poſſet
Sinè dote. *CH.* Dii voſtram fidem! quàm ſæpe fortè temere
Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,
Quicum volebam, atque ut volebam, conlocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sinè noſtrâ curâ maxumâ, ſuâ curâ hæc ſola fecit.
SO. Nunc quid opus facto ſit, vide. pater adoleſcentis venit;
Eúmque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. *CH.* nihil perieli eſt.
Sed per Deos atque homines, meam eſſe hanc, cave reſciſcat quiſquam.
SO. Nemo ex me ſcibit. *CH.* ſequere me: intus cætera audies.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

DEMIPHO, GETA.

DEMIPHO.

NOSTRAPTE culpâ facimus, ut malis expediat eſſe,
Dum nimiùm dici nos bonos ſtudemus & benignos.
Ita fugias, NE PRÆTER CASAM, quod aiunt. nónne id ſat erat,
Accipere ab illo injuriam? etiam argentum eſt ultro objectum,
Ut ſit quî vivat, dum aliquid flagitii conficiat.
GE. Planiſſumé. *DE.* HIS NUNC PRÆMIUM eſt, qui recta prava faciunt.
GE. Veriſſimé. *DE.* ut ſtultiſſimè quidem illî rem geſſerimus.
GE. Modò ut hôc conſilio poſſiet diſcedi, ut iſtam ducat.
DE. Etiámne id dubium eſt? *GE.* haud ſcio hercle, ut homo eſt, an mutet animum.
DE. Hem, mutet autem? *GE.* neſcio: verùm, ſi forrè, dico.
DE. Ita faciam, ut frater cenſuit; ut uxorem ejus huc adducam,
Cum iſtâ ut loquatur. tu Geta, abi: prænuncia hanc venturam.
GE. Argentum inventum eſt Phædriæ: de jurgio ſiletur:
Proviſum eſt, ne in præſentiâ hæc hinc abeat: quid nunc porró?
Quid fiet? IN EODEM LUTO hæſitas: vorſuram ſolves,
Geta: præſens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ creſcunt,
Niſi proſpicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Nequid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

SCENA SECUNDA.

DEMIPHO, NAUSISTRATA, CHREMES.

DEMIPHO.

AGEDUM, ut ſoles, Nauſiſtrata, fac illa ut placetur nobis;
Ut ſuâ voluntate id, quod eſt faciundum, faciat. *NA.* faciam.
DE. Pariter nunc operâ me adjuves, ac re dodum opitulata es.
NA. Factum volo: ac pol minù' queo viri culpâ, quàm me dignum eſt.
DE. Quid autem? *NA.* quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat. vir viro quid præſtat! *DE.* bina quæſo?
NA. Ac rebus vilioribu' multo, tamen duo talenta. *DE.* hui!
NA. Quid hæc videntur? *DE.* ſcilicet. *NA.* virum me natam vellem:
Ego oſtenderem, *DE.* certò ſcio. *NA.* quo pacto --- *DE.* parce ſodes,
Ut poſſis cum illâ; ne te adoleſcens mulier defetiget.
NA. Faciam, ut jubes: ſed meum virum abs te exire video. *CH.* hem, Demipho,
Jam illi datum eſt argentum? *DE.* curavi illico. *CH.* nollem datum.
Hei, video uxorem: penè plus, quàm ſat erat. *DE.* cur nolles, Chreme?
CH. Jam rectè. *DE.* quid tu? ecquid locutus cum iſtâ es, quamobrem hanc ducimus?
CH. Tranſegi. *DE.* quid ait tandem? *CH.* abduci non poteſt. *DE.* quî non poteſt?
CH. Quia uterque utrique eſt cordi. *DE.* quid iſtuc noſtrâ? *CH.* magni. præter hæc,
Cognatam comperi eſſe nobis. *DE.* quid? deliras? *CH.* ſic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. *DE.* ſat' ne ſanus es?
NA. Au, obſecro, cave, ne in cognatam pecces. *DE.* non eſt. *CH.* ne nega:
Patris nomen aliud dictum eſt: hoc tu errâſti. *DE.* non nôrat patrem?
CH. Nôrat. *DE* cur aliud dixit? *CH.* nunquámne hodie concedes mihi?
Neque intellegis? *DE.* ſi tu nil narras? *CH.* perdis. *NA.* miror quid hoc ſiet.
DE. Equidem hercle neſcio. *CH.* vin' ſcire? at ita me ſervet Jupiter,
Ut propior illi, quàm ego ſum, ac tu, homo nemo eſt. *DE.* Dii voſtram fidem!
Eamus ad ipſam unà omes nos: aut ſcire, aut neſcire hoc volo. *CH.* ah.
DE. Quid eſt? *CH.* itáne parum mihi fidem eſſe apud te? *DE.* vin' me hoc credere?
Vin' ſatis quæſitum mihi iſtuc eſſe? age, fiat. quid? illâ filiâ
Amici noſtri quid futurum eſt? *CH.* rectè. *DE.* hanc igitur mittimus?
CH. Quidni? *DE.* illa maneat? *CH.* ſic. *DE.* ire igitur tibi licet, Nauſiſtrata.
NA. Sic pol commodius eſſe in omnes arbitror, quàm ut cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis viſa eſt, cùm vidi, mihi.
DE. Quid iſtuc negotî eſt? *CH.* jámne operuit oſtium? *DE.* jam. *CH.* ô Jupiter,
Dî nos reſpiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo filio. *DE.* hem,
Quo pacto id potuit? *CH.* non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus.
DE. At tu intrò abi. *CH.* heus, ne filii quidem noſtri hoc reſciſcant, volo.

SCENA TERTIA.

ANTIPHO.

LÆTU' ſum, ut ut meæ res ſeſe habent, fratri obtigiſſe quod volt.
Quàm ſcitum eſt, ejuſmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cùm res advorſæ fient, paulo mederi poſſis.
Hic ſimul argentum repperit, curâ ſeſe expedivit:
Ego nullo poſſum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, ſi hoc celetur, in metu; ſin patefit, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, nî mihi eſſet ſpes oſtenta
Hujuſce habendæ. ſed ubinam Getam invenire poſſum, ut
Rogem, quod tempus conveniundi patris me capere jubeat?

SCENA QUARTA.

PHORMIO, ANTIPHO.

PHORMIO.

ARGENTUM accepi, tradidi leuoni·: abduxi mulierem:
Curavi, propriâ eâ Phædria ut poteretur: oam emiſſa eſt manu.
Nunc una mihi res etiam reſtat, quæ eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum ut habeam: uam aliquot hos ſumam dies.
AN. Sed Phoınio eſt. quid ais? *PH.* quid? *AN.* quiduam nunc facturus Phædria?
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle abſumere?
PH. Viciſſim partes tuas acturus eſt. *AN.* quas? *PH.* ut ſugitet patrem:
Te ſuas rogavit rurſum ut ageres; cauſam ut pro ſe diceres:
Nam potaturus eſt apud me: ego me ire ſeuibus Suoium
Dicam ad mercatum, ancillulam emtum, dudum quam dixit Geta;
Ne, cùm hic non videant me, conficere credant argemum ſuum.
Sed oſtium concrepuit abs te. *AN.* vide, qui egrediatur. *PH.* Geta eſt.

SCENA QUINTA.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

GETA.

O FORTUNA, ô Fors Fortuna, quantis commoditatibus,
Quàm ſubitò meo hero Antiphoni ope veſtrâ huuc oneràſtis diem?
AN. Quiduam hic ſibi volt? *GE.* uóſque amicos ejus exoneràſtis metu?
Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio;
Atque homioem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, ſciat?
AN. Num tu intellegis, bic qoid narret? *PH.* num tu? *AN.* nil. *PH.* tantundem ego.
GE. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt. *AN.* heus, Geta. *GE.* hem tibi.
Num mirum, aut novum eſt, revocari, curſum cùm inſtitueris? *AN.* Geta.
GE. Pergis hercle: nunquam tu odio tuo me vinces. *AN.* oon maoes?
GE. Vapula. *AN.* id quidem tibi jam fiet, niſi reſiſtis, verbero.
GE. Familiariorem oportet eſſe hunc: minitatur malom.
Sed iſtne eſt, quem quæro, an uon? ipſe eſt. *PH.* congredere actutum. *AN.* quid eſt?
GE. O omnium, quantum eſt, qui vivont, homo hominum ornatiſſime:
Nam ſinè controverſiâ ab Diis ſolus diligere, Antipho.
AN. Ita velim: ſed quî iſtuc credam ita eſſe, mihi dici velim.
GE. Satín' eſt, ſi te delibutum gaudio reddo? *AN.* enecas.
PH. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedó. *GE.* oh,
Tu quoque hìc aderas, Phormio? *PH.* aderam: ſed ceſſas? *GE.* accipe, hem.
Ut modò argentum tibi dedimus apud forum, rectâ domum
Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.
AN. Quamobrem? *GE.* omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem eſt, Antipho.
Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:
Ponè apprehendit pallio, reſupinat: reſpicio: rogo,
Quamobrem retineat me: ait eſſe vetitum intrò ad heram accedere:
Sophrona modò fratrem huc, inquit, ſenis introduxit Chremem,
Eúmque nunc eſſe intus cum illis. hoc ubi ego audivi, ad fores
Suſpenſo gradu placidè ire perrexi: acceſſi: aſtiti:
Animam compreſſi: aurem admovi: ita animum cœpi attendere,
Hôc modo ſermonem captans. *AN.* eu, Geta. *GE.* hìc pulcherrimum
Facinus audivi: itaque penè hercle exclamavi gaudio.
PH. Quod? *GE.* quodnam arbitrare? *AN.* neſcio. *GE.* atqui mirificiſſimum.
Patruus tuus eſt pater inventus Phanio uxori tuæ. *AN.* hem,
Quid ais? *GE.* cum ejus olim conſuevit matre in Lemno clanculúm.
PH. Somnium! utin' hæc ignoraret ſuum patrem? *GE.* aliquid credito,
Phormio, eſſe cauſæ. ſed me cenſén' potuiſſe omnia
Intellegere extra oſtium, intus quæ inter ſeſe ipſi egerint?
PH. Atque hercle ego qooque illam audivi fabulam. *GE.* imò etiam dabo,
Quo magi' credas. patruus interea indè huc egreditur foras:
Haud multo pòſt cum patre idem recipit ſe intrò denuo:
Ait oterque tibi poteſtatem ejus habendæ ſe dare:
Denique ego miſſus ſum, te ut requirerem, atque adducerem.
AN. Hem, quin ergo rape me: ceſſas? *GE.* fecero. *AN.* ô mî Phormio,
Vale. *PH.* vale, Antipho. Bene, ita me Dii ament, factum: gaudeo,
Tantam fortunam de improviſo eſſe his datam:
Summa eludendi occaſio eſt mihi nunc ſenes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiqoam ſuorum æqualium ſupplex ſiet.
Nam idem hoc argentum, ita ut datum eſt ingratiis,
Ei datum erit: hoc quî cogam, re ipſâ repperi.
Nunc geſtus mihi voltúſque eſt capiundus novus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum:
Indè hiſce oſtendam me, ubi erunt egreſſi foras.
Quò me adſimulâram ire ad mercatum, oon eo.

SCENA SEXTA.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DEMIPHO.

DIIS magnas meritò gratias habeo, atque ago,
Quando evenere hæc nobis, frater, proſpere.
Quantum poteſt, nunc conveniendus Phormio eſt,
Priuſquam dilapider noſtras triginta minas,
Ut auferamus. *PH.* Demiphonem, ſi domi eſt,
Viſam: ot quod —— *DE.* at nos ad te ibamus, Phormio.
PH. De eâdem hâc fortaſſe cauſâ. *DE.* ita hercle. *PH.* credidi.
Quid ad me ibàtis? ridiculum: an veremini,
Ne non id facerem, quod recepiſſem ſemel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas eſt, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mî eſſet fides.
CH. Eſtne ea ita, ut dixi, liberalis? *DE.* oppidó.
PH. Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,
Paratum me eſſe: ubi voltis, uxorem date.
Nam omnes poſthabui mihi res, ita utì par fuit,
Poſtquam tantopere id vos velle animum advorteram.
DE. At hic dehortatus eſt me, ne illam tibi darem:
Nam qui erit rumor populi, inquit, ſi id feceris?
Olim cùm honeſtè potuit, tum non eſt data:
Nunc viduam extrudi, turpe eſt: ferme eadem omnia,
Quæ tute dudum coràm me incuſaveras.
PH. Satis ſuperbè inluditis me. *DE.* quî? *PH.* rogas?

Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contemſerim?
CH. Tum autem Antiphonem video ab ſeſe amittere
Invitum eam, inque. *DE.* tum autem video filium
Invitum ſanè mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi ſodes ad forum, atque illud mihi
Argentum rurſum jube reſcribi, Phormio.
PH. Quódne ego deſcripſi porrò illis, quibu' debui?
DE. Quid igitur fiet? *PH.* ſi vis mihi uxorem dare,
Quam deſpondiſti, ducam: ſin eſt, ut velis
Manere illam apud te, dos hic maneat, Demipho:
Nam non eſt æquom me propter vos decipi;
Cùm ego veſtri honoris cauſâ repudium alteræ
Remiſerim, quæ dotis tantumdem dabat.
DE. I in malam rem hinc cum iſtâc magnificentiâ,
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeó? *PH.* irritor. *DE.* túne hanc duceres,
Si tibi daretur? *PH.* fac periclum. *DE.* ut filius
Cum illâ habitet apud te, hoc veſtrum conſilium fuit.
PH. Quæſo, quid narras? *DE.* quin tu mihi argentum cedó.
PH. Imò verò uxorem tu cedó. *DE.* in jus ambula.
PH. In jus? enimvero, ſi porrò eſſe odioſi pergitis;
DE. Quid facies? *PH.* egóne? vos me indotatis modò
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo. *CH.* quid id noſtrâ? *PH.* nihil.
Hìc quandam nôram, cujus vir uxorem, *CH.* hem. *DE.* quid eſt?
PH. Lemni habuit aliam: *CH.* nullus ſum. *PH.* ex quâ filiam
Suſcepit: & eam clàm educit. *CH* ſepultu' ſum
PH. Hæc adeò ego illi jam denarrabo. *CH.* obſecro,
Ne facias. *PH.* oh, túu' is eras? *DE.* ut ludos facit!
CH Miſſum te facimus. *PH.* tabulæ. *CH.* quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. *PH.* audio:
Quid vos, malùm, ergo me ſic ludificamini
Inepti veſtrâ puerili ſententiâ?
Nolo, volo: volo, nolo rurſum: cape, cedò:
Quod dictum, indictum eſt: quod modò erat ratum, irritum eſt.
CH. Quo pacto, aut unde hæc hic reſcivit? *DE.* neſcio;
Niſi, me dixiſſe nemini, certò ſcio.
CH. Monſtri, ita me Dii ament, ſimile. *PH.* injeci ſcrupulum. *DE.* hem,
Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens? emori hercle ſatius eſt.
Animo virili præſentíque ut ſis, para.
Vides peccatum tuum eſſe elatum foras,
Neque jam id celare poſſe te uxorem tuam:
Nunc quod ipſa ex aliis auditura ſit, Chreme,
Id noſmet indicare placabilius eſt.
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Ulciſci. *PH* at at, niſi mihi proſpicio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
CH. At vereor, ut placari poſſit. *DE.* bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam; hôc fretus, Chreme,
Cùm è medio exceſſit, unde hæc ſuſcepta eſt tibi.
PH. Itánc agitis mecum? ſatis aſtutè aggredimini.
Non hercle ex re iſtiu' me inſtigâſti, Demipho.
Ain' tu? ubi quæ libitum fuerit peregre feceris,
Neque hujus ſis veritus fœminæ primariæ,
Quin novo modo ei faceres contumeliam;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Ut ne reſtinguas, lacrumis ſi exſtillaveris.
DE. Malum, quod iſti Dî, Deæque omnes duint.
Tantâne affectum quemquam eſſe hominem audaciâ?
Non hoc publicitus ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras? *CH.* in id redactus ſum loci,
Ut quid agam cum illo, neſciam prorſum. *DE.* ego ſcio.
In jus eamus. *PH.* in jus? huc, ſi quid lubet.
DE. Aſſequere, retine, dum huc ego ſervos evoco.
CH. Enim ſolus nequeo: accurre. *PH.* una injuria eſt
Tecum. *CH.* lege agito ergo. *PH.* altera eſt tecum, Chreme.
DE. Rape hunc. *PH.* ſic agitis? enimvero voce eſt opus.
Nauſiſtrata, exi. *CH.* os opprime. *DE.* impurum vide,
Quantum valet. *PH.* Nauſiſtrata, inquam. *CH.* non taces?
PH. Taceam? *DE.* niſi ſequitur, pugnos in ventrem ingere,
Vel oculum exclude. *PH.* eſt ubi vos ulciſcar probè.

SCENA SEPTIMA.

NAUSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

NAUSISTRATA.

Qui nominat me? *DE.* hem. *NA.* quid iſtuc turbæ eſt, obſecro,
Mî vir? *PH.* hem, quid nunc obſtupuiſti? *NA.* quis hic homo eſt?
Non mihi reſpondes? *PH.* hiccine ut tibi reſpondeat?
Qui hercle, ubi ſit, neſcit. *CH.* cave iſti quidquam creduas.
PH. Abi: tange: ſi non totus friget, me eneca.
CH. Nihil eſt. *NA.* quid ergo? quid iſtic narrat? *PH.* jam ſcies:
Auſculta. *CH.* pergín' credere? *NA.* quid ego, obſecro,
Huic credam, qui nil dixit? *PH.* delirat miſer
Timore. *NA.* non pol temere eſt, quòd tu tam times.
CH. Ego timeo? *PH.* rectè ſanè: quando nihil times,
Et hoc nihil eſt, quod dico ego, tu narra. *DE.* ſcelus,
Tibi narret? *PH.* eho tu: factum eſt abs te ſedulò
Pro fratre. *NA.* mî vir, non mihi narras? *CH.* at. *NA.* quid at?
CH. Non opus eſt dicto. *PH.* tibi quidem: at ſcito huic opu'ſt.
In Lemno, *CH.* hem, quid ais? *DE.* non taces? *PH.* clam te, *DE* hei mihi!
PH. Uxorem duxit. *NA.* mî homo, Dii melius duint.
PH. Sic factum eſt. *NA.* perii miſera. *PH.* & indè filiam
Suſcepit jam unam, dum tu dormis. *CH.* quid agimus?
NA. Proh Dî immortales, facinus indignum & malum!
PH. Hoc actum eſt. *NA.* an quidquam hodie eſt factum indignius?
Qui mî, ubi ad uxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.
Demipho, te appello: nam me cum hôc ipſo diſtædet loqui.
Hæccine erant itiones crebræ, & manſiones diutinæ
Lemni? hæccine erat ea, quæ noſtros fructus minuebat, vilitas?
DE. Ego, Nauſiſtrata, eſſe in hâc re culpam meritum non nego,
Sed ea quin ſit ignoſcenda. *PH.* VERBA FIUNT mortuo.
DE. Nam neque neglegentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compreſſit, unde hæc nata eſt, neque poſtilla unquam attigit.
Ea mortem obiit: è medio abiit: qui fuit in re hâc ſcrupulus.
Quamobrem te oro, ut alia facta tua ſunt, æquo animo hoc feras.
NA. Quid ego æquo animo? cupio miſera in hâc re jam defungier.
Sed quid ſperem? ætate porrò minù' peccaturum putem?
Jam tum erat ſenex, ſenectus ſi verecundos facit.
An mea forma atque ætas nunc magis expetenda eſt, Demipho?
Quid mihi hic affers, quamobrem exſpectem, aut ſperem porrò non fore?
PH. Exſequias Chremeti, quibus eſt commodum ire, hem tempus eſt.
Sic dabo: age nunc, Phormionem, qui volet, laceſſito:
Faxo tali eum mactatum, atque hic eſt, infortunio.

Redeat

Redeat ſanè in gratiam: jam ſupplicii ſatis eſt mihi.
Habet hæc, ei quod, dum vivat, uſque ad aurem obganniat.
NA. At meo merito, credo. quid ego nunc ea commemorem, Demipho,
Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? *DE.* novi æquè omnia
Tecum. *NA.* merito hoc meo videtur factum? *DE.* minimè gentium:
Verùm, quando jam accuſando fieri infectum non poteſt,
Ignoſce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
PH. Enimvero, priuſquam hæc dat veniam, mihi proſpiciam & Phædriæ.
Heus, Nauſiſtrata; priuſquam huic reſpondes temere, audi. *NA.* quid eſt?
PH. Ego minas triginta ab iſto per fallaciam abſtuli:
Eas dedi tuo gnato: is pro ſuâ amicâ lenoni dedit.
CH. Hem, quid ais? *NA.* adeón' indignum tibi videtur, filius
Homo adoleſcens unam ſi habet amicam, tu uxores duas?
Nil pudere? quo ore illum objurgabis? reſponde mihi.
DE. Faciet, ut voles. *NA.* imò, ut meam jam ſcias ſententiam,
Neque ego ignoſco, neque promitto quidquam, neque reſpondeo,
Priuſquam gnatum videro. ejus judicio permitto omnia:
Quod is jubebit, faciam. *PH.* mulier ſapiens es, Nauſiſtrata.
NA. Satin' tibi eſt? *PH.* Imò verò pulchre diſcedo, & probè,
Et præter ſpem. *NA.* tu tuum nomen dic quod eſt. *PH.* mîn'? Phormio,
Veſtræ familiæ hercle amicus, & tuo ſummus Phædriæ.
NA. Phormio, at ego ecaſtor poſthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciámque & dicam. *PH.* benignè dicis. *NA.* pol meritum eſt tuum.
PH. Vin' primùm hodie facere, quod ego gaudeam, Nauſiſtrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? *NA.* cupio. *PH.* me ad cœnam voca.
NA. Pol verò voco. *DE.* eamus intrò hinc. *NA* fiat. ſed ubi eſt Phædria
Judex noſter? *PH.* jam hìc faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

PUB. TERENTII
H E C Y R A

ACTA LUDIS ROMANIS, SEX. JULIO CÆS. CN. CORNELIO DOLABELLA, ÆDIL. CUR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS PARIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST ITERUM LUDIS FUNEBRIBUS. RELATA EST TERTIO, Q. FULVIO, L. MARCIO ÆDILIBUS CURULIBUS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

PHILOTIS meretrix.
SYRA anus.
PARMENO ſervus.
LACHES ſenex.
SOSTRATA mulier.
PHIDIPPUS ſenex.
PAMPHILUS adoleſcens.
MYRRHINA mulier.
SOSIA ſervus.
BACCHIS meretrix.

Perſonæ mutæ.

PHILUMENA.
SCIRTUS puer.
NUTRIX.
ANCILLÆ Bacchidis.

ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

Uxorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Ejúſque, per vim quem detraxit, annulum
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in Imbrum eſt: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id ſciat ſocrus,
Ut ægram ad ſeſe transfert. revenit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incuſat Bacchidis
Amorem. dum ſe purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoſcit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

PROLOGUS.

HECYRA eſt huic nomen fabulæ. hæc cùm data
Eſt nova, novum intervenit vitium & calamitas,
Ut neque ſpectari, neque cognoſci potuerit:
Ita populus ſtudio ſtupidus in funambulo
Animum occupârat. nunc hæc planè eſt pro novâ:
Et is, qui ſcripſit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum poſſit vendere.
Alias cognôſtis ejus: quæſo, hanc noſcite.

ALTER PROLOGUS.

ORATOR ad vos venio ornatu prologi;
Sinite exorator ſim, eodem ut jure uti ſenem
Liceat, quo jure ſum uſus adoleſcentior,
Novas qui exactas feci ut inveteraſcerent,
Ne cum poetâ ſcriptura evaneſceret.
In his, quas primùm Cæcili didici novas,
Partim ſum earum exactus, partim vix ſteti.
Quia ſcibam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
Spe incertâ, certum mihi laborem ſuſtuli.

Eaſdem agere cœpi, ut ab eodem alias diſcerem
Novas ſtudioſè, ne illum ab ſtudio abducerem.
Perfeci ut ſpectarentur: ubi ſunt cognitæ,
Placitæ ſunt. ita poetam reſtitui in locum,
Propè jam remotum, injuriâ advorſariûm,
Ab ſtudio, atque ab labore, atque arte muſicâ.
Quòd ſi ſcripturam ſpreviſſem in præſentiâ, &
In deterrendo voluiſſem operam ſumere,
Ut in otio eſſet, potius quàm iu negotio;
Deterruiſſem facilè, ne alias ſcriberet.
Nunc quid petam, meâ cauſâ, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per ſilentium
Nunquam agere licitum eſt, ita eam oppreſſit calamitas.
Eam calamitatem voſtra intellegentia
Sedabit, ſi erit adjutrix noſtræ induſtriæ.
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eôdem acceſſit exſpectatio;
Comitum conventus, ſtrepitus, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in novâ cœpi uti conſuetudine,
In experiundo ut eſſem. refero denuo;
Primo actu placeo: cùm interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Ego interea meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt: otium, & ſilentium eſt.
Agendi tempus mihi datum eſt: vobis datur
Poteſtas condecorandi ludos ſcenicos.
Nolite ſinere per vos artem muſicam
Recidere ad paucos. facite, ut veſtra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix adjutrixque ſit.
Si nunquam avarè precium ſtatui arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè ſervire voſtris commodis;
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium ſuum, & ſe in voſtram commiſit fidem,
Ne eum circumventum iniquè iniqui irrideant.
Meâ cauſâ cauſam accipite, & ſilentium date,
Ut lubeat ſcribere aliis, mihique ut diſcere
Novas expediat, poſthac precio emtas meo.

ACTUS PRIMUS. SCENA PRIMA.

PHILOTIS, SYRA.

PHILOTIS.

PER pol quàm paucos reperias meretricibus
Fideles evenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
Quàm ſanctè, ut quivis facilè poſſet credere,
Nunquam illâ vivâ ducturum uxorem domum:
En, duxit. *ST.* ergo propterea te ſedulò
Et moneo, & hortor, ne cujuſquam miſereat,
Quin ſpolies, mutiles, laceres, quemque nacta ſis.
PH. Utin' eximium neminem habeam? *ST.* neminem:
Nam nemo illorum quiſquam, ſcito, ad te venit,
Quin ita paret ſeſe, abs te ut blanditiis ſuis
Quàm minimo precio ſuam voluptatem expleat.
Hiſcine tu, amabò, non contrà inſidiabere?
PH. Tamen pol eandem injurium eſt eſſe omnibus.
ST. Injurium autem eſt ulciſci adverſarios?
Aut quâ viâ te captent illi, eâdem ipſos capi?
Eheu me miſeram! cur non aut iſtæc mihi
Ætas & forma eſt, aut tibi hæc ſententia?

SCENA SECUNDA.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PARMENO.

SENEX ſi quæret me, modò iſſe dicito
Ad portum percontatum adventum Pamphili.
Audin', quid dicam, Scirte? ſi quæret me, tùm
Tum dicas: ſi non quæret, nullus dixeris;
Aliàs ut uti poſſim cauſâ hâc integrâ.
Sed videon' ego Philotium? unde hæc advenit?
Philotis, ſalve multùm. *PH.* ô ſalve, Parmeno.
ST. Salve mecaſtor, Parmeno. *PA.* & tu ædepol, Syra.
Dic mihi, Philoti, ubi te oblectâſti tam diu?
PH. Minimè equidem me oblectavi, quæ cum milite
Corinthum hinc ſum profecta inhumaniſſimo.
Biennium ibi perpetuum miſera illum tuli.
PA. Ædepol te deſiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepiſſe ſæpe, & te tuum
Conſilium contemſiſſe. *PH.* non dici poteſt,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Voſque hic videndi, antiquâ ut conſuetudine
Agitarem inter vos liberè convivium.
Nam illì haud licebat niſi præfinitò loqui
Quæ illi placerent. *PA.* haud opinor commodè
Finem ſtatuiſſe orationi militem.
PH. Sed quid hoc negotî eſt? modò quæ narravit mihi
Hîc intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hâc vivâ poſſet animum inducere
Uxorem habere. *PA.* habere autem? *PH.* eho tu, an non habet?
PA. Habet: ſed firmæ hæ vereor ut ſint nuptiæ.
PH. Ita Dî Deæque faxint, ſi in rem eſt Bacchidis.
Sed quî iſtuc credam ita eſſe? dic mihi, Parmeno.
PA. Non eſt opus prolato: hoc percontarier
Deſiſte. *PH.* nempe eâ cauſâ, ut ne id fiat palàm.
Ita me Dii amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, ſed ut tacita mecum gaudeam.
PA. Nunquam tam dices commodè, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. *PH.* ah, noli, Parmeno:
Quaſi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ percontor, ſcire. *PA.* vera hæc prædicat:
Et illud mî vitium eſt maxumum. Si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. *PH.* ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. *PA.* auſculta. *PH.* iſtic ſum. *PA.* hanc Bacchidem
Amabat, ut cùm maxumè, tum Pamphilus,
Cùm pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ ſunt patrum,
Seſe ſenem eſſe dicere, illum autem eſſe unicum:
Præſidium velle ſe ſenectuti ſuæ.
Ille ſe primò negare: ſed poſtquam acriùs
Pater inſtat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' anne amori obſequeretur magis.
Tundendo atque odio denique effecit ſenex:
Deſpondit ei gnatam hujus vicini proxumi.
Uſque illud viſum eſt Pamphilo neutiquam grave,
Donec jam in ipſis nuptiis, poſtquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari;
Ibi demum ita ægre tulit, ut ipſam Bacchidem
Si adeſſet, credo, ibi ejus commiſereſceret.
Ubicunque datum erat ſpatium ſolitudinis,

Ut conloqui mecum unà poſſet: Parmeno,
Perii; quid ego egi? in quod me conjeci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miſer.
PH. At te Dî Deæque perduint cum iſto odio, Laches.
PA. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum:
Nocte illâ primâ virginem non attigit:
Quæ conſecuta eſt nox, eam nihilo magis.
PH. Quid ais? cum virgine unà adoleſcens cubuerit
Plus potus, ſeſe illâ abſtinere ut potuerit?
Non veriſimile dicis: nec verum arbitror.
PA. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Niſi cupiens tui; ille invitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? *PA.* diebus ſanè pauculis
Pòſt, Pamphilus me ſolum ſeducit foras,
Narrátque, ut virgo ab ſe integra etiam tum ſiet:
Séque ante, quàm eam uxorem duxiſſet domum,
Sperâſſe eas tolerare poſſe nuptias.
Sed quam decrêrim me non poſſe diutius
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi à ſuis,
Neque honeſtum mihi, neque utile ipſi virgini eſt.
PH. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
PA. Hoc ego proferre, incommodum mihi eſſe arbitror.
Reddi patri autem, cuî tu nihil dicas vitî,
Superbum eſt: ſed illam ſpero, ubi hoc cognoverit,
Non poſſe ſe mecum eſſe, abituram denique.
PH. Quid interea? ibátne ad Bacchidem? *PA.* quotidie.
Sed, ut fit, poſtquam hunc alienum ab ſeſe videt,
Maligna multo & magìs procax facta illico eſt.
PH. Non ædepol mirum. *PA.* atque ea res multo maxumè
Disjunxit illum ab illâ, poſtquam & ipſe ſe,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognovit ſatìs,
Ad exemplum ambarum mores earum exiſtumans.
Hæc, ita utì liberali eſſe ingenio decet,
Pudens, modeſta; incommoda atque injurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hìc animus, partim uxoris miſericordiâ
Devinctus, partim victus hujus injuriis,
Paulatim elapſu'ſt Bacchidi, atque huc transtulit
Amorem, poſtquam par ingenium nactus eſt.
Interea in Imbro moritur cognatus ſenex
Horunc', ea ad hos redìebat lege hereditas.
Eò amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
Relinquit cum matre hìc uxorem: nam ſenex
Rus abdidit ſe: huc rarò in urbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
PA. Nunc audies. primùm dies compluſculos
Bene conveniebat ſanè inter eas: interim
Miris modis odiſſe cœpit Soſtratam:
Nequa lites ullæ inter eas, poſtulatio
Nunquam. *PH.* quid igitur? *PA.* ſi quando ad eam acceſſerat
Confabulatum, fugere è conſpectu illico,
Videre nolle. denique, ubi non quit pati,
Simulat ſe à matre acceſſi ad rem divinam, abit.
Ubi illìc dies eſt complures, acceſſi jubet.
Dixere cauſam tunc neſcio quam: iterum jubet:
Nemo remiſit. poſtquam acceſſunt ſæpius,
Ægram eſſe ſimulant mulierem. noſtra illico
It viſere ad eam: admiſit nemo. hoc ubi ſenex
Reſcivit, herì eâ cauſâ rure huc advenit,
Patrem continuò convenit Philumenæ.
Quid egerint inter ſe, nondum etiam ſcio:
Niſi ſanè curæ eſt, quorſum eventurum hoc ſiet.
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.
PH. Et quidem ego. nam conſtitui cum quodam hoſpite,
Me eſſe illum conventuram. *PA.* Dî vortant bene
Quod agas. *PH.* vale. *PA.* & tu bene vale, Philotium.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA.

LACHES, SOSTRATA.

LACHES.

PROH Deûm atque hominum fidem, quod hoc genus eſt? quæ hæc eſt conjuratio?
Utſn' omnes mulierès eadem æquè ſtudeant nolíntque omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias:
Itaque adeò uno animo omnes ſocrus oderunt nurus.
Viris eſſe advorſas æquè ſtudium eſt: ſimilis pertinacia eſt.
In eodémque omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam.
Ei ludo, ſi ullus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatìs certò ſcio.
SO. Me miſeram, quæ nunc, quamobrem accuſer, neſcio.
LA. Hem, tu neſcis? *SO.* non, ita me Dii ament, mî Laches.
Itaque unà inter nos agere ætatem liceat. *LA.* Dii mala probibeant!
SO. Méque abs te immeritò eſſe accuſatam, poſtmodo reſciſces. *LA.* ſcio.
Te immeritó? an quidquam pro iſtis factis dignum te dici poteſt,
Quæ me, & te, & ſamiliam omnem dedecoras, filio luctum paras?
Tum autem, ex amicis inimici ut ſiut nobis affines, facis;
Qui illum decrêrunt dignum, ſuos cui liberos committerent.
Tu ſola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.
SO. Egóne? *LA.* tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem, putas.
An, quia ruri crebrò eſſe ſoleo, neſcire arbitramini,
Quo quiſque pacto hìc vitam veſtrarum exigat?
Multo meliùs, hic quæ fiunt, quàm illìc, ubi ſum aſſiduè, ſcio:
Ideo quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero famâ foris.
Jampridem equidem audivi cepiſſe odium tui Philumenam:
Miniméque adeò mirum: &, nî id feciſſet, magìs mirum foret,
Sed non credidi adeò, ut etiam totam hanc odiſſet domum.
Quod ſi ſcîſſem, illa hìc maneret potiùs, tu hinc iſſes foras.
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mî abs te, Soſtrata.
Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei ſerviens;
Sumtus voſtros otiúmque ut noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
Non te pro his curâſſe rebus, ne quid ægre eſſet mihi?
SO. Non meâ operâ neque pol culpâ evenit. *LA.* imò maxumé.
Sola hìc fuiſti: in te omnis hæret culpa ſolâ, Soſtrata,
Quæ hìc erant, curares; cùm ego vos ſolvi curis cæteris.
Cum puellâ anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet?
Illius dices culpâ factum. *SO.* haud equidem dico, mî Laches.
LA. Gaudeo, ita me Dii ament, gnati causâ. nam de te quidem,
Satis ſcio, peccando detrimenti nil fieri poteſt.
SO. Quî ſcis, an eâ cauſâ, mi vir, me odiſſe adſimulaverit,
Ut cum matre unâ plus eſſet? *LA.* quid ais? non ſigni hoc ſat eſt,
Quòd herì nemo voluit viſentem ad eam te intrò admittere?
SO. Enim laſſam oppidò tum eſſe aiebant; eò ad eam non admiſſa ſum.

LA. Tuos

LA. Tnos eſſe illi mores morbum magis, quàm ullam aliam rem, arbitror:
Et meritò adeò: nam voſtrarum nulla eſt, quin gnatum velit
Ducere uxorem; & quæ vobis placita eſt conditio, datur.
Ubi duxere impulſu voſtro, voſtro impulſu eaſdem exigunt.

SCENA SECUNDA.

PHIDIPPUS, LACHES, SOSTRATA.

PHIDIPPUS.

ETSI ſcio ego, Philumena, meum jus eſſe, ut te cogam,
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Ut tibi concedam, neque tuæ libidini advorſabor.
LA. Atque eccum Phidippum optumè video. hinc jam ſcibo, quid fiet.
Phidippe, etſi ego meis me omnibus ſcio eſſe adprime obſequentem;
Sed non adeò, ut mea facilitas corrumpat illorum animos.
Quod tu ſi idem faceres, magis in rem & noſtram & voſtram id eſſet.
Nunc video in illarum poteſtate eſſe te. *PH.* heia verò.
LA. Adii te herì de filiâ: ut veni, itidem incertum amiſti.
Haud ita decet, ſi perpetuam vis eſſe affinitatem hanc,
Celare te iras. ſi quid eſt peccatum à nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,
Te judice ipſo. ſin ea eſt cauſa retinendi apud vos,
Quia ægra eſt; te mî injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, ſatis ut meæ domi curetur diligenter.
At, ita me Dii ament, haud tibi hoc concedo, etſi illi pater es,
Ut tu illam ſalvam magìs velis, quàm ego: id adeò gnati cauſâ,
Quem ego intellexi illam haud minùs, quàm ſeipſum, magnificare.
Neque adeò clam me eſt, quàm eſſe eum graviter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit. eò domum ſtudeo hæc priùs, quàm ille, ut redeat.
PH. Laches, & diligentiam veſtram, & benignitatem
Novi: &, quæ dicis, omnia eſſe ut dicis, animum induco.
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire ſtudeo,
Si facere poſſim ullo modo. *LA.* quæ res te facere id prohibet?
Eho, numquidnam accuſat virum? *PH.* minimè: nam poſtquam attendi
Magìs, & vi cœpi cogere ut rediret, ſanctè adjurat
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe alii vitii eſt: ego ſum animo leni natus:
Non poſſum advorſari meis. *LA.* hem, Soſtrata! *SO.* heu me miſeram!
LA. Certúmne eſt iſtuc? *PH.* nunc quidem, ut videtur. ſed numquid vis?
Nam eſt, quod me tranſire ad forum jam oportet. *LA.* eo tecum unà.

SCENA TERTIA.

SOSTRATA.

ÆDEPOL næ nos ſumus iniquè æquè omnes inviſæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur malo.
Nam, ita me Dii ament, quod me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam.
Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt, ſocrus
Omnes eſſe iniquas. haud pol me quidem: nam nunquam ſecus
Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, quî hoc mî eveniat, ſcio.
Niſi pol filium multimodis jam exſpecto, ut redeat domum.

ACTUS TERTIUS.

SCENA PRIMA.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

PAMPHILUS.

NEMINI ego plura acerba credo eſſe ex amore homini unquam oblata,
Quàm mî. heu me infelicem! hanccine ego vitam parſi perdere!
Haccine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præſtabilius, ubivis gentium agere ætatem,
Quàm huc redire? atque hæc ita eſſe miſerum me reſciſcere?
Nam nos omnes, quibus eſt alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod eſt interea tempus, priuſquam id reſcitum eſt, lucro eſt.
PAR. At ſic, citiùs quî te expedias his ærumnis, reperias.
Si non rediſſes, hæ iræ factæ eſſent multo ampliores:
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, ſcio reverituras.
Rem cognoſces: iram expedies: rurſum in gratiam reſtitues.
Levia ſunt, quæ tu pergravia eſſe in animum induxti tuum.
PAM. Quid conſolare me? an quiſquam uſquam gentium eſt æquè miſer?
Pr uſquam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Jam in hâc re ut taceam, cuivis facile ſcitu eſt quàm fuerim miſer:
Tamen nunquam auſus ſum recuſare eam, quam mî obtrudit pater.
Vix me illinc abſtraxi, atque impeditum in eâ expedivi animum meum,
Vixque huc contuleram; hem, nova res orta eſt, porrò ab hâc quæ me abſtrahat.
Tum matrem ex eâ re me aut uxorem in culpâ inventurum arbitror:
Quod cùm ita eſſe invenero, quid reſtat, niſi porrò ut fiam miſer?
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet:
Tum uxori obnoxius ſum: ita olim ſuo me ingenio pertulit,
Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eveniſſe, Parmeno,
Unde ira inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu.
PAR. At quidem hercle parvum: ſi vis verò veram rationem exſequi,
Non maxumas, quæ maxumæ ſunt interdum iræ, injurias
Faciunt: nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,
Cùm de eâdem causâ eſt iracundus factus inimiciſſimus.
PUERI INTER SESE quàm pro levibus noxiis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem illæ mulieres ſunt ferme, ut pueri, levi ſententiâ:
Fortaſſe unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.
PAM. Abi, Parmeno, intrò, ac me veniſſe nuncia. *PAR.* hem, quid hoc eſt? *PAM.* tace.

PAR.

PAR. Trepidari ſentio, curſari rurſum prorſum. agedum, ad fores
Accede propiùs. hem, ſenſiſtin'? *PAM.* noli fabularier.
Proh Jupiter? clamorem audivi. *PAR.* tute loqueris, me vetas?
MY. Tace, obſecro, mea gnata. *PAM.* matris vox viſa eſt Philumenæ.
Nullus ſum. *PAR.* qui dum? *PAM.* perii. *PAR.* quamobrem? *PAM.* neſcio quod magnum malum
Profectò, Parmeno, me celant. *PAR.* uxorem Philumenam
Pavitare neſcio quid, dixerunt: id ſi fortè eſt, neſcio.
PAM. Interii: cur mihi id non dixti? *PAR.* quia non poteram unà omnia.
PAM. Quid morbi eſt? *PAR.* neſcio. *PAM.* quid? nemon' medicum adduxit? *PAR.* neſcio.
PAM. Ceſſo hinc ire intrò, ut hoc quamptimum, quidquid eſt, certum ſciam?
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam ſi periclum ullum in te ineſt, periſſe me unà haud dubium eſt.
PAR. Non uſus facto eſt mihi nunc hunc intrò ſequi:
Nam inviſos omnes nos eſſe illis ſentio.
Herì nemo voluit Soſtratam intrò admittere.
Si fortè morbus amplior factus ſiet,
Quod ſanè nolim, maxumè heri cauſâ mei;
Servum illico introiſſe dicent Soſtratæ:
Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali,
Capiti atque ætati illorum, morbus quî auctu' ſit:
Hera in crimen veniet, ego verò in magnum malum.

SCENA SECUNDA.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

SOSTRATA.

NESCIO quid jamdudom audio hìc tumultuari miſera:
Malè metuo, ne Philumenæ magi' morbus adgraveſcat:
Quod te, Æſculapi, & te, Salus, ne quid ſit hujus, oro.
Nunc ad eam viſam. *PAR.* heus, Soſtrata. *SO.* hem. *PAR.* iterum iſtinc excludere.
SO. Ehem Parmeno; túne hic eras? perii, quid faciam miſera?
Non viſam uxorem Pamphili, cùm in proxumo hìc ſit ægra?
PAR. Non viſas; ne mittas quidem viſendi cauſâ quenquam.
Nam QUI AMAT CUI odio ipſus eſt, bis facere ſtultè duco:
" Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tum filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat.
SO. Quid ais? an venit Pamphilus? *PAR.* venit. *SO.* Diis gratiam habeo.
Hem, illôc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde exceſſit.
PAR. Jam eâ te cauſâ maxumè nunc huc introire nolo.
Nam ſi remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli,
Quæ inter vos intervenit, unde ortum eſt initium iræ.
Atque eccum video ipſum egredi. quàm triſtis eſt! *SO.* ô mî gnate.
PAM. Mea mater, ſalve. *SO.* gaudeo veniſſe ſalvom. ſalván'
Philumena eſt? *PAM.* meliuſcula eſt. *SO.* utinam iſtuc ita Dii faxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? *PAM.* rectè, mater.
SO. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repentè invaſit?
PAM. Ita factum eſt. *SO.* quid morbi eſt? *PAM.* febris. *SO.* quotidiana? *PAM.* ita aiunt.
I ſodes intrò, conſequar jam te, mea mater. *SO.* fiat.
PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obviàm, atque iis onera adjuta.
PAR. Quid? non ſciunt ipſi viam, domum quâ redeant? *PAM.* ceſſas?

SCENA TERTIA.

PAMPHILUS.

NEQUEO mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citiùs eduxi foras.
Nam modò intrò me ut corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me viſurum affectam, ac ſenſi eſſe, uxorem: hei mihi!
Poſtquam me aſpexere ancillæ adveniſſe, illico omnes ſimul
Lætæ exclamant, Venit, id quòd derepente aſpexerant.
Sed continuò voltum earum ſenſi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis fors obtulerat adventum meum.
Una illarum interea properè præcucurrit, nuncians
Me veniſſe. ego ejus videndi cupidus rectà conſequor.
Poſtquam intrò adveni, extemplo ejus morbum cognovi miſer.
Nam neque, ut celari poſſet, tempus ſpatium ullum dabat:
Neque voce aliâ, ac res monebat, ipſa poterat conqueri.
Poſtquam aſpexi; ô facinus indignum, inquam: & corripui illico
Me indè, lacrumans, incredibili re atque atroci percitus.
Mater conſequitur: jam ut limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans miſera: miſeritum eſt. profectò hoc ſic eſt, ut puto,
OMNIBUS NOBIS ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.
Hanc habere orationem mecum principio inſtitit:
O mî Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cauſam vides:
Nam vitium eſt oblatum virgini olim ab neſcio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret ſuum.
Sed cùm orata ejus reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer.
Quæque fors fortuna eſt, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obſecramus ambæ, ſi jus, ſi fas eſt, utì
Advorſa ejus per te tecta tacitáque apud omnes ſient.
Si unquam erga te animo eſſe amico ſenſiſti eam, mî Pamphile,
Sinè labore hanc gratiam, te, ut ſibi des pro illâ nunc, rogat.
Cæterùm de reducendâ id facias, quod in rem ſit tuam.
Parturire eam, neque gravidam eſſe ex te, ſolus conſcius.
Nam aiunt tecum pòſt duobus concubuiſſe menſibus:
Tum, poſtquam ad te venit, menſis agitur hic jam ſeptimus:
Quod te ſcire, ipſa indicat res. nunc ſi potis eſt, Pamphile,
Maxumè volo dóque operam, ut clam eveniat partus patrem,
Atque adeò omnes. ſed ſi fieri id non poteſt, quin ſentiant,
Dicam abortum eſſe. ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin, quod veriſimile eſt, ex te rectè eum natum putent.
Continuò exponetur. hìc tibi nihil eſt quidquam incommodi: &
Illi miſeræ indignè factam injuriam contexeris.
Pollicitus ſum, & ſervare in eo certum eſt, quod dixi, fidem.
Nam de redducendâ, id verò neutiquam honeſtum eſſe arbitror:

Nec

Nec faciam: etſi amor me graviter, conſuetudóque ejus tenet.
Lacrumo, quæ poſthac futura eſt vita, cùm in mentem venit,
Solitudóque. ô FORTUNA, ut nunquam perpetuò es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit,
Quem ego tum conſilio miſſum feci. idem nunc huic operam dabo.
Adeſt Parmeno cum pueris: hunc minimè eſt opus
In hâc re adeſſe: nam olim ſoli credidi,
Eâ me abſtinuiſſe in principio, cùm data eſt.
Vereor, ſi clamorem ejus hìc crebrò exaudiat,
Ne parturire intellegat. aliquò mihi eſt
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

SCENA QUARTA.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILUS.

PARMENO.

AIN' tu, tibi hoc incommodum eveniſſe iter?
SO. Non hercle verbis, Parmeno, dici poteſt
Tantum, quàm re ipsâ navigare incommodum eſt.
PAR. Itáne eſt? *SO.* ô fortunate, neſcis quid mali
Prætetieris, qui nunquam es ingreſſus mare.
Nam alias ut mittam miſerias, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,
Cùm interea ſemper mortem exſpectabam miſer:
Ita uſque adversâ tempeſtate uſi ſumus.
PAR. Odioſum. *SO.* haud clam me eſt: denique hercle aufugerim
Potiùs, quàm redeam, ſi eo mî redeundum ſciam.
PAR. Olim quidem te cauſæ impellebant leves,
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Soſia.
Sed Pamphilum ipſum video ſtare ante oſtium.
Ite intró. ego hunc adibo, ſi quid me velit.
Here, etiam nunc tu hic ſtas? *PAM.* equidem te exſpecto. *PAR.* quid eſt?
PAM. In arcem tranſcurſo opus eſt. *PAR.* cui homini? *PAM.* tibi.
PAR. In arcem? quid eó? *PAM.* Callidemidem hoſpitem
Myconium, qui mecum unà advectu'ſt, conveni.
PAR. Perii. voviſſe hunc dicam, ſi ſalvus domum
Rediſſet unquam, ut me ambulando rumperet.
PAM. Quid ceſſas? *PAR.* quid vis dicam? an conveniam modó?
PAM. Imò, quod conſtitui, me hodie conventurum eum,
Non poſſe, ne fruſtra illic exſpectet: vola.
PAR. At non novi hominis faciem. *PAM.* at faciam ut noveris:
Magnus, rubicundus, criſpos, craſſus, cæſius,
Cadaveroſâ facie. *PAR.* Dî illum perduint.
Quid, ſi non veniet? maneámne uſque ad veſperum?
PAM. Maneto: curre. *PAR.* non queo: ita defeſſu' ſum.
PAM. Ille abiit. quid agam infelix? prorſus neſcio,
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miſeret mulieris.
Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam:
Nam me parenti potiùs, quàm amori, obſequi
Oportet. at at, eccum Phidippum, & patrem
Video: horſum pergunt. quid dicam hiſce, incertu' ſum.

SCENA QUINTA.

LACHES, PHIDIPPUS, PAMPHILUS.

LACHES.

DIXIN' dudum, illam dixiſſe ſe exſpectare filium?
PH. Factum. *LA.* veniſſe aiunt: redeat. *PA.* quam cauſam dicam patri,
Quamobrem non reducam, neſcio. *LA.* quem ego hìc audivi loqui?
PA. Certum obfirmare eſt viam me, quam decrevi perſequi.
LA. Ipſus eſt, de quo hoc agebam tecum. *PA.* ſalve, mî pater.
LA. Gnate mî, ſalve. *PH.* bene factum te adveniſſe, Pamphile,
Et adeò quod maxumum eſt, ſalvum atque validum. *PA.* creditur.
LA. Advenis modó? *PA.* admodum. *LA.* cedò, quid reliquit Phania
Conſobrinus noſter? *PA.* ſanè hercle homo voluptati obſequens
Fuit, dum vixit: & qui ſic ſunt, haud multum hæredem juvant:
Sibi verò hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit, bene.
LA. Tum tu igitur nihil attuliſti huc plus unâ ſententiâ?
PA. Quidquid eſt id quod reliquit, profuit. *LA.* imò obfuit:
Nam illum vivum & ſalvum vellem. *PH.* impune optare iſtuc licet:
Ille reviviſcet jam nunquam. & tamen, utrum malis, ſcio.
LA. Herì Philumenam ad ſe accerſi hic juſſit. dic juſſiſſe te.
PH. Noli fodere. juſſi. *LA.* ſed eam jam remittet. *PH.* ſcilicet.
PA. Omnem rem ſcio, ut ſit geſta. adveniens audivi omnia. *LA.* at
Iſtos invidos Dî perdant, qui hæc libenter nunciant.
PA. Ego me ſcio caviſſe, ne ulla meritò contumelia
Fieri à vobis poſſet. idque ſi nunc memorare hìc velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam, & clementi fui,
Verè poſſum; nî te ex ipsâ hæc magi' velim reſciſcere:
Námque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides,
Cùm illa, quæ nunc in me iniqua eſt, æqua de me dixerit.
Neque meâ culpâ hoc diſcidium eveniſſe, id teſtor Deos.
Sed quando ſeſe eſſe indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cujus mores toleret ſuâ modeſtiâ;
Neque alio pacto componi poteſt inter eas gratia;
Segreganda aut mater à me eſt, Phidippe, aut Philumena.
Nunc me pietas matris potiùs commodum ſuadet ſequi.
LA. Pamphile, haud invito ad aures ſermo mihi acceſſit tuus,
Cùm te poſtputâſſe omnes res præ parente intellego.
Verùm vide, ne impulſus irâ pravè iniſtas, Pamphile.
PA. Quibus iris impulſus nunc in illam iniquu' ſim?
Quæ nunquam quidquam erga me commerita eſt, pater,
Quod nollem: & ſæpe, quod vellem, meritam ſcio.
Amóque, & laudo, & vehementer deſidero:
Nam fuiſſe erga me miro ingenio, expertu' ſum.
Illíque exopto, ut relliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui ſit fortunatior;
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.
PH. Tibi id in manu eſt, ne fiat. *LA.* ſi ſanus ſies,
Jube illam redire. *PA.* non eſt conſilium, pater:
Matris ſervibo commodis. *LA.* quò abis? mane;
Mane, inquam: quò abis? *PH.* quæ hæc eſt pertinacia?
LA. Dixin', Phidippe, hanc rem ægre laturum eſſe eum?
Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.
PH. Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat?
Si eſt, ut velit reducere uxorem, licet:
Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat.
LA. Ecce autem, tu quoque protervè iracundus es.
PH. Percontumax rediſti huc nobis, Pamphile.
LA. Decedet jam ira hæc: etſi meritò iratus eſt.
PH. Quia paulum vobis acceſſit pecuniæ,

Sublati

Sublati animi ſunt. *LA.* etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renunciétque hodie mihi,
Velſtne, an non; ut alii, ſi huic non ſit, ſiet.
LA. Phidippe, ades, audi paucis. abiit: quid meâ?
Poſtremò inter ſe tranſigant ipſi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico, parvi pendunt. porto hoc jurgium ad
Uxorem, cujus hæc fiunt conſilio omnia.
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre eſt, evomam.

ACTUS QUARTUS.

SCENA PRIMA.

MYRRHINA, PHIDIPPUS.

MYRRHINA.

PERII, quid agam? quò me vortam? quid viro meo reſpondebo
Miſera? nam audiviſſe vocem pueri viſu' eſt vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus ſeſe ad filiam:
Quòd ſi reſcierit peperiſſe, id quâ causâ clàm me habuiſſe
Dicam, non ædepol ſcio.
Sed oſtium concrepuit: credo ipſum ad me exire: nulla ſum.
PH. Uxor ubi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras.
Atque eccam video. quid ais, Myrrhina? heus, tibi dico. *MY.* mihíne, mî vir?
PH. Vir ego tuus ſum? tu virum me, aut hominem deputas adeò eſſe?
Nam ſi utrumvis horum, mulier, unquam tibi viſus forem,
Non ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. *MY.* quibus? *PH.* at rogitas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? *MY.* iſtuc patrem rogare eſt æquom?
Perii: ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum, obſecro?
PH. Credo: neque adeò arbitrari patris eſt aliter. ſed demiror,
Quid ſit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris
Partum; præſertim cùm & rectè, & tempore ſuo pepererit.
Adeón' pervicaci eſſe animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam poſthac ſcires,
Potiùs, quàm advorsùm animi tui lubidinem eſſet cum illo nupta?
Ego etiam illorum eſſe hanc culpam credidi, quæ te eſt penes.
MY. Miſera ſum. *PH.* utinam ſciam ita eſſe iſtuc. ſed nunc mihi in mentem venit,
De hâc re quod locuta es olim, cùm illum generum cepimus:
Nam negabas nuptam poſſe filiam tuam te pati
Cum eo qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.
MY. Quamvis cauſam hunc ſuſpicari, quàm ipſam veram, mavolo.
PH. Multo prius ſcivi, quàm tu, illum habere amicam, Myrrhina.
Verùm id vitium nunquam decrevi eſſe ego adoleſcentiæ:
Nam id omnibus innatum eſt. at pol jam aderit, ſe quoque etiam cùm oderit.
Sed ut olim te oſtendiſti eandem eſſe, nihil ceſſaviſti uſque adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egiſſem, eſſet ratum.
Id, nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
MY. Adeón' me eſſe pervicacem cenſes, cui mater ſiem,
Ut eo eſſem animo, ſi ex uſu eſſet noſtro hoc matrimonium?
PH. Tún' proſpicere, aut judicare, noſtram in rem quod ſit, potes?
Audîſti ex aliquo fortaſſe, qui vidiſſe eum diceret
Exeuntem aut introeuntem ad amicam. quid tum poſtea,
Si modeſtè ac raro hoc fecit? nónne ea diſſimulare nos
Magìs humanum eſt, quàm dare operam id ſcire, quî nos oderit?
Nam ſi is poſſet ab eâ ſeſe derepente avellere,
Quîcum tot conſuêſſet annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum ſatì' firmum gnatæ. *MY.* mitte adoleſcentem, obſecro,
Et quæ me peccâſſe ais. abi, ſolum ſolus conveni:
Roga, velſtne uxorem an non. ſi eſt, ut dicat velle ſe,
Redde: ſin eſt autem, ut nolit, rectè ego conſului meæ.
PH. Siquidem ille ipſe non volt, & tu ſenſti in eo eſſe, Myrrhina,
Peccatum; aderam, cujus conſilio ea par fuerat proſpici.
Quamobrem incendor irâ, eſſe auſam facere hæc te injuſſu meo.
Interdico, ne extuliſſe extra ædes puerum uſquam velis.
Sed ego ſtultior, meis dictis parere hanc qui poſtulem.
Ibo intrò, atque edicam ſervis, ne quóquam efferri ſinant.
MY. Nullam pol credo mulierem me miſeriorem vivere.
Nam ut hic laturus hoc ſit, ſi ipſam rem, ut ſiet, reſciverit,
Non ædepol clam me eſt; cùm hoc, quod leviu' eſt, tam animo iracundo tulit:
Nec, quâ viâ ſententia ejus poſſit mutari, ſcio.
Hoc mî unum ex plurimis miſeriis relliquom fuerat malum,
Si, puerum ut tollam, cogit, cujus nos qui ſit neſcimus pater.
Nam cum compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt:
Neque detractum ei tum quidquam eſt, quî pòſt poſſit noſci, qui ſiet:
Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum.
Simul vereor Pamphilum, ne orata noſtra nequeat diutius
Celare, cùm ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

SCENA SECUNDA.

SOSTRATA, PAMPHILUS.

SOSTRATA.

NON clam me eſt, gnate mî, tibi me eſſe ſuſpectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiſſe: etſi ea diſſimulas ſedulò.
Verùm ita me Dii ament, itáque obtingant ex te, quæ exopto mihi, ut
Nunquam ſciens commerui, meritò ut caperet odium illam mei:
Téque antequam me amare rebar, ei rei firmâſti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto me habueris
Præpoſitam amori tuo. nunc tibi me certum eſt contrà gratiam
Referre, ut apud me præmium eſſe poſitum pietati ſcias.
Mî Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certò decrevi patre,
Ne mea præſentia obſtet, neu cauſa ulla reſtet relliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. *PA.* quæſo, quid iſtuc conſilî eſt?
Illius ſtultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum migres?
Haud facies: neque ſinam, ut qui nobis, mater, maledictum velit,
Meâ pertinaciâ eſſe dicat factum, haud tuâ modeſtiâ.
Tum, tuas amicas te & cognatas deſerere, & feſtos dies,

Meâ cauſâ, nolo. *SO.* nihil pol jam iſtæc mihi res voluptatis ferunt.
Dum ætatis tempus tulit, perſuncta ſatis ſum: ſatias jam tenet
Studiorum iſtorum: hæc mihi nunc cura eſt maxuma, ut ne cui mea
Longinquitas ætatis obſtet, mortémve exſpectet meam.
Hic video me eſſe inviſam immeritò: tempus eſt concedere.
Sic optumè, ut ego opinor, omnes cauſas præcidam omnibus:
Et me hâc ſuſpicione exſolvam, & illis morem geſſero.
Sine me, obſecro, hoc effugere, volgus quod malè audit mulierum.
PA. Quàm fortunatus cæteris ſum rebus, abſque unâ hâc foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. *SO.* obſecro, mì Pamphile,
Non tute incommodam rem, ut quæque eſt, in animum induces pati,
Si cætera ita ſunt, ut tu vis, itáque ut eſſe ego illam exiſtumo?
Mì gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. *PA.* væ miſero mihi!
SO. Et mihi quidem: nam hæc res non minùs me malè habet, quàm te, gnate mì.

SCENA TERTIA.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILUS.

LACHES.

QUEM cum iſtôc ſermonem habueris, procul hinc ſtans accepi, uxor.
ISTUC EST SAPERE, qui, ubicunque opus ſit, animum poſſis flectere;
" Quod ſit faciundum pòſt fortaſſe, idem hoc nunc ſi " feceris.
SO. Fors fuat pol. *LA.* abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
SO. Spero ecaſtor. *LA.* i ergo intrò, & compone, quæ tecum ſimul
Ferantur. dixi. *SO.* ita, ut jubes, faciam. *PA.* pater.
LA. Quid vis, Pamphile? *PA.* hinc abire matrem? minimè. *LA.* quid ita iſtuc vis?
PA. Quia de uxore incertus ſum etiam, quid ſim facturus. *LA.* quid eſt?
Quid vis facere, niſi reducere? *PA.* equidem cupio, & vix contineor:
Sed non minuam meum conſilium. ex uſu quod eſt, id perſequar.
Credo eâ gratiâ concordes, ſi non redducam, fore.
LA. Neſcias. verum tuâ refert nihil, utrum illæ fecerint,
Quando hæc abierit. odioſa hæc eſt ætas adoleſcentulis:
E medio æquom excedere eſt. poſtremò nos jam fabulæ
Sumus, Pamphile, ſenex, atque anus.
Sed video Phidippum egredi per tempus. accedamus.

SCENA QUARTA.

PHIDIPPUS, LACHES, PAMPHILUS.

PHIDIPPUS.

TIBI quoque ædepol ſum iratus, Philumena,
Graviter quidem. nam hercle abs te factum eſt turpiter:
Etſi tibi cauſa eſt de hâc re: mater te impulit:
Huic verò nulla eſt. *LA.* opportunè te mihi,
Phidippe, in ipſo tempore oſtendis. *PH.* quid eſt?
PA. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?
LA. Dic filiæ, rus conceſſuram hinc Soſtratam:
Ne revereatur, minùs jam quò redeat domum. *PH.* ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhinâ hæc ſunt meâ uxore exorta omnia.
Mutatio fit: ea nos perturbat, Lache.
PA. Dum ne reducam, turbent portò, quàm velint.
PH. Ego, Pamphile, eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſanè perpetuam volo:
Sin eſt, ut aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. *PA.* ſenſit peperiſſe: occidi.
LA. Puerum? quem puerum? *PH.* natus eſt nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia;
Neque fuiſſe prægnantem unquam ante hunc ſcivi diem.
LA. Bene, ita me Dii ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſalvam. ſed quid mulieris
Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nóſne hoc celatos tamdiu? nequeo ſatìs,
Quàm hoc mihi videtur factum pravè, proloqui.
PH. Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Laches.
PA. Etiamſi dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non eſt, cùm eam conſequitur alienus puer.
LA. Nulla tibi, Pamphile, hic jam conſultatio eſt.
PA. Perii. *LA.* hunc videre ſæpe optabamus diem,
Cùm ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem.
Evenit: habeo gratiam Dîs. *PA.* nullu' ſum.
LA. Reduc uxorem, ac noli advorſari mihi.
PA. Pater, ſi ex me illa liberos vellet ſibi,
Aut ſe eſſe mecum nuptam, ſatìs certò ſcio,
Non clam me haberet, quæ celâſſe intellego.
Nunc, cùm ejus alienum eſſe à me animum ſentiam,
Nec conventurum inter nos poſthac arbitror,
Quamobrem reducam? *LA.* mater quod ſuaſit ſua,
Adoleſcens mulier fecit. mirandúmne id eſt?
Cenſén' te poſſe reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpâ? an, quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte jam, Lache, & tu Pamphile,
Remiſſán' opu' ſit vobis, redductán' domum:
Uxor quid faciat, in manu non eſt meâ.
Neutrâ in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? *LA.* ridiculè rogas.
Quidquid futurum eſt, huic reddas, ſuum ſcilicet,
Ut alamus noſtrum. *PA.* quem ipſe neglexit pater,
Ego alam? *LA.* quid dixti? eho, an non alemus, Pamphile?
Prodemus, quæſo, potiùs? quæ hæc amentia eſt?
Enimvero prorſus jam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præſente hôc loquar.
Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?
Aut, quid ſit id, quod ſollicitere ad hunc modum?
Primùm, hanc ubi dixti cauſam, te propter tuam
Matrem non poſſe habere hanc uxorem domi;
Pollicita eſt ea, ſe conceſſuram ex ædibus.
Nunc, poſtquam ademtam hanc quoque tibi cauſam vides;
Puer quia clam te eſt natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi ſi me eſſe ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut abducas tuum,
Quàm longum ſpatium amandi amicam tibi dedi?
Sumtus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi eſſe: impulſu duxiſti meo.
Quæ tum, obſecutus mihi, feciſti ut decuerat:
Nunc animum rurſum ad meretricem induxti tuum:
Cui tu obſecutus, facis huic adeò injuriam.
Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video eſſe. *PA.* méne? *LA.* teipſum: & facis injuriam,
Confingis falſas cauſas ad diſcordiam,
Ut cum illâ vivas, teſtem hanc cùm abs te amoveris.
Senſitque adeò uxor: nam ei cauſa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? *PH.* planè hic divinat: nam id eſt.
PA. Dabo jusjurandum nihil eſſe iſtorum tibi. *LA.* ah,
Reduc uxorem: aut quamobrem non opus ſit, cedó.
PA. Non eſt nunc tempus. *LA.* puerum accipias: nam is quidem
In culpâ non eſt. pòſt de matre videro.
PA. Omnibus modis miſer ſum: nec, quid agam, ſcio:
Tot me nunc rebus miſerum concludit pater.
Abibo hinc, præſens quando promoveo parum.
Nam puerum injuſſu, credo, non tollet meo,
Præſertim in eâ re cum ſit mihi adjutrix ſocrus.
LA. Fugis? hem, nec quidquam certi reſpondes mihi?
Num tibi videtur eſſe apud ſeſe? ſine:

Puerum,

Puerum, Phidippe, mihi cedò: ego alam. *PH.* maxumé.
Non mirum fecit uxor mea, ſi hoc ægre tulit:
Amaræ mulieres ſunt, non facilè hæc ferunt.
Propterea hæc ira eſt: nam ipſa narravit mihi:
Id ego hôc præſente tibi nolueram dicere:
Neque illi credebam primó. nunc verò palàm eſt.
Nam omnino abhorrere animum huic video nuptiis.
LA. Quid ergo agam, Phidippe? quid das conſilî?
PH. Quid agas? meretricem hanc primùm adeundam cenſeo:
Oremus: accuſemus graviùs: denique
Minitemur, ſi cum illo habuerit rem poſtea.
LA. Faciam, ut mones. Eho puer, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam noſtram: huc evoca verbis meis.
Et te oro porrò, in hâc re adjutor ſis mihi. *PH.* ah,
Jamdudum dixi, idémque nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo eſt ut poſſit; quod ſpero fore.
Sed vîſne adeſſe unà, dum iſtam convenis?
LA. Imò verò abi: aliquam puero nutricem para.

SCENA QUINTA.

BACCHIS, LACHES.

BACCHIS.

NON hoc de nihilo eſt, quod Laches me nunc conventam eſſe expetit:
Nec pol me multùm fallit, quin, quod ſuſpicor, ſit quod velit.
LA. Videndum eſt, ne minus propter iram hanc impetrem, quàm poſſiem,
Aut ne quid faciam plus, quod pòſt me minùs feciſſe ſatius ſit.
Aggrediar. Bacchis, ſalve.
BA. Salve, Laches. *LA.* Credo ædepol te nonnihil mirari, Bacchis,
Quid ſit, quapropter te huc foras puerum evocare juſſi.
BA. Ego pol quoque etiam timida ſum, cùm venit in mentem, quæ ſim,
Ne nomen mihi quæſtûs obſtet. nam mores facilè tutor.
LA. Si vera dicis, nihil tibi eſt à me pericli, mulier:
Nam jam ætate eâ ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci æquom:
Quo magìs omnes res cautiùs, ne temere faciam, accuro.
Nam ſi facis, facturáve es, bonas quod par eſt facere;
Inſcitum offerre injuriam tibi, immerenti iniquom eſt.
BA. Eſt magna ecaſtor gratia de iſtâc re quam tibi habeam.
Nam qui poſt factam injuriam ſe expurget, parum mihi proſit.
Sed quid iſtuc eſt? *LA.* meum receptas filium ad te Pamphilum. *BA.* ah.
LA. Sine dicam. uxorem hanc priuſquam duxit, voſtrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc uxorem habet.
Quære alium firmiorem tibi, dum tempus conſulendi eſt.
Nam neque ille hôc animo erit ætatém, neque pol tu eâdem iſtâc ætate.
BA. Quis id ait? *LA.* ſocrus. *BA.* méne? *LA.* teipſam. & filiam abduxit ſuam:
Puerúmque ob eam rem clàm voluit, natus qui eſt, exſtinguere.
BA. Aliud ſi ſcirem, quî firmare meam apud vos poſſem fidem,
Sanctius quàm jusjurandum, id pollicerer tibi, Laches,
Me ſegregatum habuiſſe, uxorem ut duxit, à me Pamphilum.
LA. Lepida es. ſed ſcin', quid volo potiùs ſodes facias? *BA.* quid, cedó?
LA. Eas ad mulieres huc intrò, atque iſtuc jusjurandum idem
Pollicere illis: exple animum iis, téque hôc crimine expedi.
BA. Faciam: quod pol, ſi eſſet alia ex hôc quæſtu, haud faceret, ſcio;
Ut de tali cauſâ nuptæ mulieri ſe oſtenderet.
Sed nolo eſſe falsâ famâ gnatum ſuſpectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus eſt minimè æquom, viderier
Immeritò: nam meritus de me eſt, quod queam, illi ut commodem.
LA. Facilem benevolúmque lingua tua jam tibi me reddidit:
Nam non ſunt ſolæ arbitratæ hæ: ego quoque etiam credidi.
Nunc cùm ego te eſſe præter noſtram opinionem comperi;
Fac eadem ut ſis porrò: noſtrâ utere amicitiâ, ut voles.
Aliter ſi facis —— reprimam me, ne ægre quidquam ex me audias.
Verùm hoc te moneo unum; qualis ſim amicus, aut quid poſſiem,
Potiùs quàm inimicus, periclum facias.

SCENA SEXTA.

PHIDIPPUS, LACHES, BACCHIS.

PHIDIPPUS.

NIHIL apud me tibi
Deſieri patiar, quin, quod opus ſit, benignè præbeatur.
Sed cùm tu ſatura atque ebria eris, puer ut ſatur ſit, facito,
LA. Noſter ſocer, video, venit: puero nutricem adducit,
Phidippe, Bacchis dejerat perſanctè. *PH.* hæccine ea eſt? *LA.* hæc eſt.
PH. Nec pol iſtæ metuunt Deos; neque has reſpicere Deos opinor.
BA. Ancillas dedo: quo lubet cruciatu per me exquire.
Hæc res hîc agitur: me facere, Pamphilo ut redeat uxor,.
Oportet: quod ſi perficio, non pœnitet me famæ,
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
LA. Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas fuiſſe falsò
Nobis re in ipſâ invenimus. porrò hanc nunc experiamur.
Nam ſi compererit crimini tua ſe falsò uxor crediſiſſe,
Miſſam iram faciet: ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit uxor clàm, id leve eſt. citò ab eo hæc ira abſcedet.
Profectò in hâc re nihil mali eſt, quod ſit diſcidio dignum.
PH. Velim quidem hercle. *LA.* exquire: adeſt: quod ſatìs ſit, faciet ipſa.
PH. Quid mihi iſtæc narras? an quia non tute ipſe dudum audîſti,
De hâc re animus meus ut ſit, Laches? illis modò explete animum.
LA. Quæſo ædepol, Bacchis, quod mihi es pollicita tute, ut ſerves.
BA. Ob eam rem vis ergo introeam? *LA.* i, atque exple animum iis, ut credant.
BA. Eo: etſi ſcio pol iis fore meum conſpectum inviſum hodie:
Nam nupta meretrici hoſtis eſt, à viro ubi ſegregata eſt.
LA. At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris, reſciſcent.
PH. At eaſdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognôrint:
Nam illas errore, & te ſimul ſuſpicione exſolves.
BA. Perii, pudet Philumenæ me. ſequìmini me intrò ambæ.
LA. Quid eſt, quod mihi malim, quàm quod huic intellego evenire,
Ut gratiam ineat ſinè ſuo diſpendio, & mihi proſit?
Nam ſi eſt, ut hæc nunc Pamphilum verè ab ſe ſegregârit;
Scit ſibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam eſſe:
Referet gratiam ei, unâque nos ſibi operâ amicos junget.

ACTUS QUINTUS.

SCENA PRIMA.

PARMENO, BACCHIS.

PARMENO.

ÆDEPOL næ meam herus eſſe operam deputat parvi preci,
Qui ob rem nullam miſit; fruſtra ubi totum deſedi diem,
Myconium hoſpitem dum exſpecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illìc ſedeo, ut quiſque venerat,
Accedebam: Adoleſcens, dic dum, quæſo, es tu Myconius?
Non ſum. At Callidemides? Non. Hoſpitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque eum quenquam eſſe arbitror.
Denique hercle jam pudebat: abii. ſed, quid Bacchidem
Ab noſtro affine exeuntem video? quid huic hic eſt rei?
BA. Parmeno, opportunè te offers: properè curre ad Pamphilum.
PA. Quid eó? *BA.* dic me orare, ut veniat. *PA.* ad te? *BA.* imò ad Philumenam.
PA. Quid rei eſt? *BA.* tuâ quod nil refert, percontari deſinas.
PA. Nihil aliud dicam? *BA.* etiam, cognôſſe annulum illum Myrrhinam
Gnatæ ſuæ fuiſſe, quem ipſus olim mihi dederat. *PA.* ſcio.
Tantúmne eſt? *BA.* tantum. aderit continuò, hoc ubi ex te audiverit.
Sed ceſſas? *PA.* minimè equidem: nam hodie mihi poteſtas haud data eſt:
Ita curſando, atque ambulando totum hunc contrivi diem.

SCENA SECUNDA.

BACCHIS.

QUANTAM obtuli adventu meo lætitiam Pamphilo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei reſtituo, qui penè harum ipſiúſque operâ periit:
Uxorem, quam nunquam eſt ratus poſthac ſe habiturum, reddo:
Quâ re ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit, exſolvi.
Hic adeò his rebus annulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, abhinc menſes decem ferè ad me nocte primâ
Confugere anhelantem domum, ſinè comite, vini plenum,
Cum hôc annulo. extimui illico. mî Pamphile, inquam, amabò,
Quíd es exanimatus, obſecro? aut unde annulum iſtum nactus?
Dic mihi. ille, alias res agere ſe ſimulare. poſtquam video;
Neſcio-quid ſuſpicarier, magis cœpi inſtare, ut dicat.
Homo ſe fatetur vi in viâ neſcio quam compreſſiſſe:
Dicítque ſeſe illi annulum, dum luctat, detraxiſſe:
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat, unde ſit. narro omnia hæc: indè eſt cognitio facta,
Philumenam eſſe compreſſam ab eo, & filium indè hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigiſſe lætor:
Etſi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim eſt in rem noſtram,
Ut quiſquam amator nuptiis lætetur. verùm ecaſtor
Nunquam animum quæſti gratiâ ad malas adducam partes.
Ego, dum illo licitum eſt, uſa ſum benigno & lepido, & comi.
Incommodè mihi nuptiis evenit, factum fateor.
At pol me feciſſe arbitror, ne id meritò mihi eveniret.
MULTA EX QUO fuerint commoda, ejus incommoda æquom eſt ferre.

SCENA TERTIA.

PAMPHILUS, PARMENO, BACCHIS.

PAMPHILUS.

VIDE, mî Parmeno, etiam ſodes, ut mî hæc certa & clara attuleris:
Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hôc falſo frui.
PAR. Viſum eſt. *PAM.* certéne? *PAR.* certé. *PAM.* deus ſum, ſi hoc ita eſt. *PAR.* verum reperies.
PAM. Manedum, ſodes. timeo ne aliud credam, atque aliud nuncies.
PAR. Maneo. *PAM.* ſic te dixiſſe opinor, inveniſſe Myrrhinam
Bacchidem annulum ſuum habere. *PAR.* factum. *PAM.* eum, quem olim ei dedi:
Eáque hoc te mihi nunciare juſſit: itáne eſt factum? *PAR.* ita, inquam.
PAM. Quis me eſt fortunatior, venuſtatíſque adeò plenior?
Egón' te pro hôc nuncio quid donem? quid? quid? neſcio.
PAR. At ego ſcio. *PAM.* quid? *PAR.* nihil enim.
Nam neque in nuncio, neque in meipſo, tibi quid ſit boni, ſcio.
PAM. Egón', qui ab orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam ſinè munere à me abire? ah, nimiùm me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium:
Me exſpectat, credo. adibo. *BA.* ſalve, Pamphile.
PAM. O Bacchis, ô mea Bacchis, ſervatrix mea!
BA. Bene factum, & volup' eſt. *PAM.* factis ut credam, facis:
Antiquámque adeò tuam venuſtatem obtines,
Ut voluptati obitus, ſermo, adventus tuus, quocunque adveneris,
Semper ſiet. *BA.* at tu, ecaſtor, morem antiquum atque ingenium obtines,
Ut unus omnium homo te vivat nunquam quiſquam blandior.
PAM. Ha, ha, hæ! tún' mihi iſtuc? *BA.* rectè amâſti, Pamphile, uxorem tuam:
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quòd nôſſem, videram.
Perliberalis viſa eſt. *PAM.* dic verum. *BA.* ita me Dii ament, Pamphile.
PAM. Dic mihi, harum rerum numquid dixti jam patri? *BA.* nil. *PAM.* neque opus eſt
Adeò mutito: placet non fieri hoc itidem, ut in comœdiis,
Omnia omnes ubi reſciſcunt. hic, quos par fuerat reſciſcere,
Sciunt; quos non autem ſcire æquom eſt, neque reſciſcent, neque ſcient.
BA. Imò etiam, qui hoc occultari faciliùs credas, dabo:
Myrrhina ita Phidippo dixit, jurijurando meo
Se fidem habuiſſe, & propterea te ſibi purgatum. *PAM.* optumè eſt:
Speróque hanc rem eſſe eventuram nobis ex ſententiâ.
PAR. Here, licétne ſcire ex te, hodie quid ſit quod feci boni?
Aut quid iſtuc eſt, quod vos agitis? *PAM.* non licet. *PAR.* tamen ſuſpicor.
Egón' hunc ab orco mortuum? quo pacto? *PAM.* neſcis, Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quantâ ærumnâ extraxeris.
PAR. Imò verò ſcio, neque hoc imprudens feci. *PAM.* ego iſtuc ſati' ſcio. *PAR.* an
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto uſu' ſit?
PAM. Sequere me intrò, Parmeno. *PAR.* ſequor. equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm ſciens ante hunc diem unquam. Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.



T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBRI SEX.

VITA *TITI LUCRETII CARI*

PER

THOMAM CREECH.

TITVS *Lucretius Carus* Romæ natus eſt An. U. C. IↃCLIX nobili gente *Lucretiâ*, eâ Romani imperii ætate, quæ ingeniorum feraciſſima vidit **Ciceronem, Senémque Craſſum, Catonem, Sulpitium, móxque Brutum, Calidium, Calvum, Cælium, & proximum Ciceroni Cæſarem, eorúmque velut alumnos Corvinum, ac Pollionem Aſinium, æmulúmque Thucydidis Saluſtium, auctoréſque carminum Varronem, & Lucretium, neque ullo in ſuſcepti operis ſui carmine minorem Catullum.* Hôc tempore Græcorum Diſciplinas tractare cœperunt Romani, *Epicuri* rationem *Lucretius* ſequitur, illiúſque Philoſophi doctrinam Sex libris, elegantibus quidem & ornatis expoſuit. Vix abſoluto opere moritur, eo ipſo die quo natus eſt *Virgilius*, & Aliquis *Pythagoreus* credat *Lucretii* Animam in *Maronis* corpus tranſiiſſe, ibíque longo uſu & multo ſtudio exercitatam Poëtam perfectiſſimum evaſiſſe. An ſibi ipſi manus attulerit, incertum; interiit Anno Ætatis ſuæ XLIII, & miſerrimam, quam olim ludibrio habuerat, nimis citò expertus eſt immortalitatem.

* Patercul. lib. 2.

LIBER

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER PRIMUS.

ÆNEADUM genetrix, hominum divûmque voluptas,
Alma Venus, cœli ſubter labentia ſigna
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis
Concelebras; per Te quoniam genus omne animantum
Concipitur, viſitque exortum lumina ſolis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
Adventúmque tuum; tibi ſuaveis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatúmque nitet diffuſu lumine cœlum.
Nam ſimul ac ſpecies patefacta'ſt verna diei,
Et reſerata viget genitabilis aura Favonî;
Aëriæ primùm volucres te, Diva, tuúmque
Significant initum percuſſæ corda tuâ vi:
Indè feræ pecudes perſultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis; ita capta lepore,
Illecebriſque tuis omnis natura animantum
Te ſequitur cupidè, quò quamque inducere pergis:
Denique per maria, ac monteis, fluvióſque rapaceis,
Frundiferáſque domos avium, campóſque virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupidè generatim ſæcla propagent.
Quæ quoniam rerum Naturam ſola gubernas,
Nec ſinè Te quicquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quicquam;
Te ſociam ſtudeo ſcribundis verſibus eſſe,
Quos ego de RERUM NATURA pangere conor
Memmiadæ noſtro: quem tu, Dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluiſti excellere rebus.
Quo magìs æternum da dictis, Diva, leporem:
Effice, ut intereà fera mœnera militiaï
Per maria, ac terras omneis ſopita quieſcant.
Nam Tu ſola potes tranquillâ pace juvare
Mortaleis, quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui ſæpe tuum ſe
Rejicit, æterno devinctus volnere amoris;
Atque ita ſuſpiciens tereti cervice repoſtâ
Paſcit amore avidos inhians in te, Dea, viſus:
Eque tuo pendet reſupini ſpiritus ore.
Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore ſancto
Circumfuſa ſuper, ſuaveis ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis Incluta pacem.
Nam neque Nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Poſſumus æquo animo: neque Memmî clara propago
Talibus in rebus communi de'ſſe ſaluti.
Quod ſupereſt, vacuas aureis mihi Memmiada, & te
Semotum à curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi ſtudio diſpôſta fideli,
Intellecta priùs quàm ſint, contempta relinquas.
Nam tibi de ſummâ Cœli ratione, Deûmque,
Diſſerere incipiam, & rerum primordia pandam:
Unde omneis Natura creet res, auctet, alátque:
Quóve eadem rurſum Natura perempta reſolvat:
Quæ nos Materiem, & Genitalia Corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, & Semina rerum
Appellare ſuëmus, & hæc eadem uſurpare
Corpora Prima, quòd ex illis ſunt omnia primis.
Omnis enim per ſe Divûm natura neceſſe'ſt
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur,
Semota ab noſtris rebus, ſejunctáque longè;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.
Humana ante oculos fœdè cùm vita jaceret
In terris oppreſſa gravi ſub Relligione;
Quæ caput à cœli regionibus oſtendebat,
Horribili ſuper aſpectu mortalibus inſtans:
Primùm GRAIUS homo mortaleis tollere contrà
Eſt oculos auſus, primúſque obſiſtere contrà:
Quem nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compreſſit Cœlum, ſed eò magis acrem
Virtutem irritât animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum clauſtra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Proceſſit longè flammantia mœnia Mundi:
Atque Omne immenſum peragravit mente animóque:
Unde refert nobis victor quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quânam ſit ratione, atque altè terminus hærens.
Quare Relligio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exæquat victoria Cœlo.
Illud in his rebus vereor, ne fortè rearis
Impia te rationis inire elementa, viámque
Endogredi ſceleris: Quod contrà, ſæpius olim
Relligio peperit ſceleroſa, atque impia facta:
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram
Iphianaſſaï turpârunt ſanguine fœdè
Ductores Danaûm, delecti, prima virorum.
Cui ſimul infula virgineos circumdata comptus
Ex utrâque pari malarum parte profuſa'ſt,
Et mœſtum ſimul ante aras adſtare parentem
Senſit, & hunc propter ferrum celare miniſtros;
Aſpectúque ſuo lacrymas effundere civeis:
Muta metu terram genibus ſummiſſa petebat:

Nec

Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat,
Quòd Patrio princeps donàrat nomine Regem.
Nam ſublata virûm manibus tremebundáque ad aras
Deducta 'ſt, non ut, ſolenni more ſacrorum
Perfecto, poſſet claro comitari Hymenæo:
Sed caſta inceſtè nubendi tempore in ipſo
Hoſtia concideret mactatu mœſta parentis,
Exitus ut claſſi felix, fauſtúſque daretur.
Tantum Relligio potuit ſuadere malorum.
Tutemet à nobis jam quovis tempore Vatum
Terriloquis victus dictis deſciſcere quæres?
Quippe etenim quam multa tibi jam fingere poſſum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere poſſint,
Fortunáſque tuas omneis turbare timore?
Et meritò: nam ſi certam finem eſſe viderent
Ærumnarum homines, aliquâ ratione valerent
Relligionibus, atque minis obſiſtere Vatum:
Nunc ratio nulla 'ſt reſtandi, nulla facultas;
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ ſit natura animaï,
Nata ſit, an, contrà, naſcentibus inſinuetur,
Et ſimul intereat nobiſcum morte dirempta,
An tenebras Orci viſat, vaſtáſque lacunas;
An pecudes alias divinitus inſinuet ſe,
ENNIUS ut noſter cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per genteis Italas hominum quæ clara clueret.
Etſi præterea tamen eſſe Acheruſia templa
Ennius æternis exponit verſibus, edens:
Quò neque permanent animæ, neque corpora noſtra;
Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris:
Unde ſibi exortam ſemper-florentis Homeri
Commemorat ſpeciem, lacrumas & fundere ſalſas
Cœpiſſe, & rerum naturam expandere dictis.
Quapropter bene, cùm, Superis de rebus habenda
Nobis eſt ratio; Solis Lunæque meatus
Quâ fiant ratione; & qua vi quæque genantur
In terris: tum, cum primis, ratione ſagaci
Unde Anima, atque Animi conſtet natura, videndum;
Et quæ res nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificet, morbo affectis, ſomnóque ſepultis:
Cernere utì videamur eos, audiréque coràm,
Morte obitâ quorum tellus amplectitur oſſa.
Nec me animi fallit, GRAIORUM obſcura reperta
Difficile illuſtrare LATINIS verſibus eſſe,
(Multa novis verbis præſertim cum ſit agendum,)
Propter egeſtatem linguæ, & rerum novitatem;
Sed tua me Virtus tamen, & ſperata voluptas
Suavis Amicitiæ, quemvis perferre laborem
Suadet, & inducit noctеis vigilare ſerenas,
Quærentem dictis quibus, & quo carmine demum
Clara tuæ poſſim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus conviſere poſſis.
Hunc igitur terrorem animi, tenebráſque neceſſe 'ſt
Non radii Solis, neque lucida tela Diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, Ratióque:
Principium hinc cujus nobis exordia ſumet:
NULLAM REM E NIHILO GIGNI DIVINITUS UNQUAM.
Quippe ita formido Mortaleis continet omneis,
Quòd multa in Terris fieri, Cœlóque tuentur,
Quorum operum cauſas nullâ ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino Numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus, nil poſſe creari
De nihilo, tum, quod ſequimur, jam rectiùs indè
Perſpiciemus, & unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant operâ ſinè Divûm.
Nam ſi de Nihilo fierent, ex omnibu' rebus
Omne genus naſci poſſet; nil Semine egeret:
E mare primum homines, è terrâ poſſet oriri
Squammigerum genus, & volucres; erumpere cœlo
Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta, ac deſerta teneret:
Nec fructus iidem arboribus conſtare ſolerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia poſſent.
Quippe, ubi non eſſent genitalia Corpora quoique,
Quî poſſet mater rebus conſiſtere certa?
At nunc Seminibus quia certis quidque creatur,
Indè enaſcitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi ineſt cujuſque & Corpora prima:
Atque hâc re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quòd certis in rebus ineſt ſecreta facultas.
Præterea, cur Vere roſam, frumenta Calore,
Viteis Autumno fundi ſudantê videmus:
Si non, certa ſuo quia tempore Semina rerum
Cùm confluxerunt, patefit, quodcunque creatur,
Dum tempeſtates adſunt, & vivida tellus
Tutò res teneras effert in luminis oras?
Quòd ſi de Nihilo fierent, ſubitò exorerentur
Incerto ſpatio, atque alienis partibus anni:
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio poſſent arceri tempore iniquo.
Nec porrò Augendis rebus Spatio foret uſus
Seminis ad coitum, è Nihilo ſi creſcere poſſent.
Nam fierent juvenes ſubitò ex infantibu' parvis:
E terrâque exorta repentè arbuſta ſalirent.
Quorum nil fieri manifeſtum 'ſt, omnia quando
Paullatim creſcunt (ut par eſt) Semine certo:
Creſcendóque genus ſervant; ut noſcere poſſis
Quæque ſuâ de Materiâ grandeſcere, aliſque.
Huc accedit, uti ſinè certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus ſummittere tellus:
Nec porrò ſecreta cibo natura animantum
Propagare genus poſſit, vitámque tueri:
Ut potius multis communia Corpora rebus
Multa putes eſſe, ut verbis Elementa videmus,
Quàm ſinè Principiis ullam rem exiſtere poſſe.
Denique cur Homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada poſſent
Tranſire, & magnos manibus divellere monteis,
Multáque vivendo vitalia vincere ſæcla:
Si non Materies quia rebus reddita certa 'ſt
Gignundis, è quâ conſtat, quid poſſit oriri?
NIL igitur fieri de NILO poſſe fatendum 'ſt:
Semine quando opus eſt rebus, quo quæque creatæ
Aeris in teneras poſſint proferrier auras.
Poſtremò quoniam Incultis præſtare videmus
Culta loca, & manibus meliores reddere fœtus:
Eſſe videlicet in terris Primordia rerum,
Quæ nos, fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque ſolum ſubigentes, cimus ad ortus.
Quòd ſi nulla forent, noſtro ſinè quæque labore
Sponte ſuâ multo fieri meliora videres.
Huc accedit, utì quicque in ſua Corpora rurſum
Diſſolvat Natura, neque ad Nihilum interimat res.
Nam, ſi quid mortale è cunctis partibus eſſet,
Ex oculis res quæque repentè erepta periret;
Nullâ vi foret uſus enim, quæ partibus ejus
Diſcidium parere, & nexus exſolvere poſſet.
At nunc, æterno quia conſtant Semine quæque,
Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, diſſolvátque,
Nullius exitium patitur Natura videri.
Præterea, quæcunque vetuſtate amovet ætas,
Si penitus perimit conſumens Materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Redducit Venus? aut redductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens?
Unde mare ingenui fontes, externáque longè
Flumina ſuppeditant? unde æther ſidera paſcit?
Omnia enim debet, mortali Corpore quæ ſunt,
Infinita ætas conſumſe, anteacta diéſque.
Quòd ſi in eo ſpatio, atque anteactâ ætate fuere,
E quibus hæc Rerum conſiſtit Summa refecta:
Immortali ſunt naturâ prædita certé.
Haud igitur poſſunt ad Nilum quæque reverti.
Denique res omneis eadem vis cauſáque volgò
Conficeret, niſi Materies æterna teneret
Inter ſe nexas minùs aut magis endopeditè.
Tactus enim lethi ſatìs eſſet cauſa profectò:
Quippe, ubi nulla forent æterno Corpore, eorum
Contextum vis deberet diſſolvere quæque.
At nunc, inter ſe quia nexus principiorum
Diſſimiles conſtant, æternáque materies eſt,
Incolumi remanent res corpore, dum ſatìs acris
Vis obeat pro texturâ cujuſque reperta.
Haud igitur redit ad Nihilum res ulla, ſed omnes
Diſcidio redeunt in corpora materiaï.
Poſtremò pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terraï præcipitavit.
At nitidæ ſurgunt fruges, ramíque viteſcunt
Arboribus; creſcunt ipſæ, fœtúque gravantur:
Hinc alitur porrò noſtrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbeis pueris florere videmus,
Frondiferáſque novis avibus canere undique ſylvas.

Hinc

Hinc feſſæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt, & candens lacteus humor
Uberibus manat diſtentis; hinc nova proles
Artubus infirmis teneras laſciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis percuſſa novellas.
Haud igitur penitus pereunt, quæcunque videntur:
Quando alid ex alio reficit Natura, nec ullam
Rem gigni patitur, niſi morte adjutam alienâ.
Nunc age, res quoniam docui non poſſe creari
De Nihilo, neque item genitas ad Nil revocari;
Ne quà fortè tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum Primordia cerni;
Accipe præterea, quæ Corpora Tute neceſſe'ſt
Confiteare eſſe in rebus, nec poſſe videri.
Principio, VENTI vis verberat incita pontum,
Ingenteiſque ruit naveis, & nubila differt;
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis ſternit, monteiſque ſupremos
Sylvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, ſævitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur VENTI nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Vertunt, ac ſubito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt aliâ, ſtragémque propagant,
Ac cum mollis aquæ fertur natura repentè
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decurſus aquaï,
Fragmina conjiciens ſylvarum, arbuſtáque tota;
Nec validi poſſunt pontes venientis aquaï
Vim ſubitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis
Dat ſonitu magno ſtragem; volvitque ſub undis
Grandia ſaxa, ruit quà quidquid fluctibus obſtat:
Sic igitur debent VENTI quoque flamina ferri:
Quæ, veluti validum flumen, cùm procubuere
Quamlibet in partem, trudunt res antè, ruúntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidóque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam ſunt VENTI Corpora cæca;
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto Corpore qui ſunt.
Tum porrò varios rerum ſentimus ODORES,
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus unquam.
Nec calidos ÆSTUS tuimur, nec FRIGORA quimus
Uſurpare oculis, nec VOCES cernere ſuemus;
Quæ tamen omnia Corporeâ conſtare neceſſe'ſt
Naturâ: quoniam ſenſus impellere poſſunt.
TANGERE ENIM ET TANGI, NISI CORPUS,
NULLA POTEST RES.
Denique fluctifrago ſuſpenſæ in littore Veſtes
Uveſcunt, eædem diſpanſæ in Sole ſereſcunt;
At neque quo pacto perſederit humor aquaï,
Viſu'ſt, nec rurſum quo pacto fugerit æſtu;
In parvas igitur parteis diſpergitur Humor,
Quas oculi nullâ poſſunt ratione videre.
Quin etiam multis Solis redeuntibus annis
Annulus in digito ſubtertenuatur habendo:
Stillicidî caſus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occultè decreſcit Vomer in arvis:
Stratáque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conſpicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras oſtendunt attenuari
Sæpe ſalutantum tactu, prætérque meantum:
Hæc igitur minui, cùm ſint detrita, videmus;
Sed quæ Corpora decedant in tempore quoque,
Invida præcluſit ſpeciem Natura videndi.
Poſtremò, quæcunque Dies, Naturáque rebus
Paullatim tribuit, moderatim creſcere cogens,
Nulla poteſt oculorum acies contenta tueri;
Nec porrò quæcunque ævo, maciéque ſeneſcunt:
Nec mare quæ impendent veſco ſale Saxa pereſa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere poſſis.
Corporibus cæcis igitur Natura gerit res.
Nec tamen undique Corporeâ ſtipata tenentur
Omnia naturâ, namque eſt in rebus INANE.
Quod tibi cognôſſe in multis erit utile rebus:
Nec ſinet errantem dubitare, & quærere ſemper
De Summâ rerum, & noſtris diffidere dictis;
Quapropter locus eſt intactus, INANE, vacaûſque.
Quòd ſi non eſſet, nullâ ratione moveri
Res poſſent; namque, officium, quod Corporis extat,
Officere, atque obſtare, id in omni tempore adeſſet
Omnibus: Haud igitur quidquam procedere poſſet,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, ſublimáque cœli,
Multa modis multis variâ ratione moveri
Cernimus ante oculos; quæ, ſi non eſſet INANE,
Non tam ſollicito motu privata carerent;
Quàm genita omnino nullâ ratione fuiſſent:
Undique Materies quoniam ſtipata quiêſſet.
Præterea quamvis Solidæ res eſſe putentur,
Hinc tamen eſſe licet Raro cum corpore cernas:
In ſaxis, ac ſpeluncis permanat Aquarum
Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis:
Diſſipat in corpus ſeſe Cibus omne animantum:
Creſcunt Arbuſta, & fœtus in tempore fundunt,
Quòd Cibus in totas uſque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis:
Inter ſepta meant Voces, & clauſa domorum
Tranſvolitant: rigidum permanat Frigus ad oſſa.
Quod, niſi INANIA ſint, quà poſſent Corpora quæque
Tranſire, haud ullâ fieri ratione videres.
Denique cur alias aliis præſtare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figurâ?
Nam, ſi tantundem'ſt in Lanæ glomere, quantum
Corporis in Plumbo'ſt, tantundem pendere par eſt;
Corporis officium eſt quoniam premere omnia deorſum:
Contrà autem natura manet ſinè pondere INANIS.
Ergo quod Magnum'ſt æquè, Leviúſque videtur,
Nimirum plus eſſe ſibi declarat INANIS:
At contrà Gravius plus in ſe CORPORIS eſſe
Dedicat, & multò VACUI minus intus habere.
Eſt igitur nimirum id, quod ratione ſagaci
Quærimus, admiſtum rebus quod Inane vocamus.
Illud in his rebus, ne te deducere vero
Poſſit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor;
Cedere Squamigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias; quia pôſt loca Piſces
Linquant, quò poſſint cedentes confluere undæ:
Sic alias quoque res inter ſe poſſe moveri,
Et mutare locum; quamvis ſint omnia plena:
Scilicet id falſâ totum ratione receptum'ſt.
Nam quò Squamigeri poterunt procedere tandem,
Nî ſpatium dederint latices? concedere porrò
Quò poterunt undæ, cum piſces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum'ſt corpora quæque;
Aut eſſe admiſtum dicendu'ſt rebus INANE;
Unde initium primum capiat res quæque movendi.
Poſtremò duo de concurſu Corpora lata
Si cita diſſiliant, nempe aër omne neceſſe'ſt,
Inter corpora quod fuvat, poſſidat INANE.
Is porrò, quamvis circùm celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Complere ſpatium: nam primùm quemque neceſſe'ſt
Occupet ille locum, deindè omnia poſſideantur.
Quòd ſi fortè aliquis, cùm Corpora diſſiluere,
Tum putat id fieri, quia ſe condenſeat aer,
Errat; nam VACUUM tum fit, quod non fuit antè;
Et repletur item, VACUUM quod conſtitit antè:
Nec tali ratione poteſt denſerier aër,
Nec, ſi jam poſſet, ſinè INANI poſſet, opinor,
Se ipſe in ſe trahere, & parteis conducere in unum:
Quapropter, quamvìs cauſando multa moreris,
Eſſe in rebus INANE tamen fateare neceſſe'ſt.
Multáque præterea tibi poſſum commemorando
Argumenta fidem dictis conradere noſtris;
Verum animo ſatis hæc veſtigia parva ſagaci
Sunt, per quæ poſſis cognoſcere cætera Tute:
Námque Canes ut montivagæ perſæpe feraï
Naribus inveniunt intectas frunde quietes,
Cum ſemel inſtiterunt veſtigia certa viaï:
Sic alid ex alio per te Tute ipſe videre
Talibus in rebus poteris, cæcáſque latebras
Inſinuare omneis, & Verum protrahere indè.
Quòd ſi pigràris, paullúmve abſceſſeris ab re,
Hoc tibi de plano poſſum promittere, MEMMI:
Uſque adeò largos hauſtus de fontibu' magnis
Lingua meo ſuavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda priùs per membra Senectus
Serpat, & in Nobis Vitaï clauſtra reſolvat,
Quàm tibi de quâvis unâ re verſibus omnis
Argumentorum ſit copia miſſa per aureis.

Sed

Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis.
Omnis, ut eſt, igitur, per ſe, Natura duabus
Conſiſtit rebus; nam Corpora ſunt, & Inane,
Hæc in quo ſita ſunt, & quà diverſa moventur:
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe
Senſus; quo niſi prima fides fundata valebit,
Haud erit, occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quicquam ratione queamus.
Tum porrò Locus, ac Spatium, quod Inane vocamus,
Si nullum foret, haud uſquam ſita Corpora poſſent
Eſſe, neque omnino quâquam diverſa meare;
Id quod jam ſuperà tibi paullo oſtendimus antè.
Præterea nihil eſt, quod poſſis dicere ab omni
Corpore ſejunctum, ſecretúmque eſſe ab Inani:
Quod quaſi tertia ſit rerum natura reperta.
Nam quodcunque erit, eſſe aliquid debebit id ipſum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum ſit;
Cui ſi Tactus erit quamvis levis, exiguúſque,
Corporum augebit numerum, ſummámque ſequetur;
Sin Intactile erit, nullâ de parte quod ullam
Rem prohibere queat per ſe tranſire meantem;
Scilicet hoc id erit Vacuum, quod Inane vocamus.
Præterea per ſe quodcunque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipſum;
Aut erit, ut poſſint in eo res eſſe, gerique:
At facere & fungi ſinè Corpore nulla poteſt res:
Nec præbere locum porrò, niſi Inane, Vacánſque.
Ergo præter Inane, & Corpora, tertia per ſe
Nulla poteſt rerum in numero natura relinqui;
Nec, quæ ſub ſenſus cadat ullo tempore noſtros,
Nec, ratione animi quam quiſquam poſſit apiſci.
Nam quæcunque cluent, aut his Conjuncta duabus
Rebus ea invenies; aut horum Eventa videbis.
Conjunctum'ſt id, quod nunquam ſinè perniciali
Diſcidio potis eſt ſejungi, ſéque gregari:
Pondus uti ſaxis, Calor ignibu', Liquor aquaï,
Tactus Corporibus cunctis, Intactus Inani.
Servitium contrà, Libertas, Divitiæque,
Paupertas, Bellum, Concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abitúque,
Hæc ſoliti ſumus, ut par eſt, Eventa vocare.
Tempus item per ſe non eſt, ſed Rebus ab ipſis
Conſequitur ſenſus, tranſactum quid ſit in ævo,
Tum quæ Res inſtet; quid porrò deinde ſequatur:
Nec per ſe quemquam Tempus ſentire fatendu'ſt
Semotum ab rerum motu, placidâque quiete.
Denique Tyndaridem raptam, bellóque ſubactas
Trojugenas genteis cùm dicunt eſſe, videndu'ſt,
Ne fortè hæc per ſe cogant nos eſſe fateri:
Quando ea ſæcla hominum, quorum hæc eventa fuere,
Irrevocabilis abſtulerit jam præterita ætas.
Namque aliud Rebus, aliud regionibus ipſis
Eventum dici poterit, quodcunque erit actum.
Denique Materies ſi rerum nulla fuiſſet,
Nec Locus, ac Spatium, res in quo quæque geruntur;
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſcens
Clara accendiſſet ſævi certamina belli:
Nec clàm durateus Trojanis pergama partu
Inflammâſſet equus nocturno Grajugenarum;
Perſpicere ut poſſis Res geſtas funditus omneis,
Non ita, utì Corpus, per ſe conſtare, nec eſſe:
Nec ratione cluere eâdem, quâ conſtat Inane:
Sed magis ut meritò poſſis Eventa vocare
Corporis, atque Loci, res in quo quæque gerantur.
Corpora ſunt porrò partim Primordia rerum,
Partim Concilio quæ conſtant principiorum.
Sed quæ ſunt rerum Primordia, nulla poteſt vis
Stringere; nam Solido vincunt ea corpore demum:
Etſi difficile eſſe videtur credere quicquam
In rebus Solido reperiri corpore poſſe;
Tranſit enim Fulmen cœli per ſepta domorum,
Clamor ut, ac Voces: Ferrum candeſcit in igne:
Diſſiliúntque fero ferventia Saxa vapore:
Conlabefactatus rigor Auri ſolvitur æſtu:
Tum glacies Æris flammâ devicta liqueſcit:
Permanat calor Argentum, penetraléque frigus,
Quando utrumque, manu retinentes pocula rite,
Senſimus infuſo lympharum rore ſupernè:
Uſque adeò in rebus Solidi nihil eſſe videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturáque rerum
Cogit, ades, paucis dum verſibus expediamus,
Eſſe ea, quæ Solido atque æterno corpore conſtent,
Semina quæ rerum, Primordiáque eſſe docemus:
Unde omnis Rerum nunc conſtet Summa creata.
Principio quoniam duplex natura duarum
Diſſimilis rerum longè conſtare reperta'ſt,
Corporis atque Loci, res in quo quæque geruntur;
Eſſe utramque ſibi per ſe, purámque neceſſe'ſt:
Nam quácunque vacat Spatium, quod Inane vocamus;
Corpus eà non eſt: quà porrò cunque tenet ſe
Corpus, eà vacuum nequaquam conſtat Inane.
Sunt igitur Solida, ac ſinè Inani Corpora prima.
Præterea quoniam genitis in rebus Inane'ſt,
Materiem circùm Solidam conſtare neceſſe'ſt:
Nec res ulla poteſt verâ ratione probari
Corpore Inane ſuo celare, atque intus habere;
Si non, quod cohibet, Solidum conſtare relinquas.
Id porrò nihil eſſe poteſt, niſi Materiaï
Concilium, quod Inane queat rerum cohibere.
Materies igitur, Solido quæ corpore conſtat,
Eſſe æterna poteſt, cùm cætera diſſolvantur.
Tum porrò ſi nil eſſet, quod Inane vacaret,
Omne foret Solidum; niſi contrà corpora cæca
Eſſent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent:
Omne, quod eſt, Spatium vacuum conſtaret inane.
Alternis igitur nimirum Corpus Inani
Diſtinctu'ſt, quoniam nec Plenum naviter extat;
Nec porrò Vacuum: ſunt ergo corpora cæca,
Quæ Spatium Pleno poſſint diſtinguere Inane.
Hæc neque diſſolvi plagis extrinſecus icta
Poſſunt: nec porrò penitus penetrata retexi;
Nec ratione queunt aliâ tentata labare:
Id quod jam ſuperà tibi paullo oſtendimus antè.
Nam neque conlidi ſinè Inani poſſe videtur
Quicquam, nec frangi, nec findi in bina ſecando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
Et quàm quæque magis cohibet res intus Inane,
Tam magis his rebus penitus tentata labaſcit.
Ergo, ſi Solida, ac ſinè Inani Corpora prima
Sunt, ita uti docui, ſint hæc Æterna neceſſe'ſt.
Præterea, niſi Materies Æterna fuiſſet,
Antehac ad Nihilum penitus res quæque rediſſent;
De Nihilóque renata forent, quæcunque videmus.
At quoniam ſuperà docui Nil poſſe creari
De Nihilo, neque quod genitu'ſt, ad Nil revocari:
Eſſe immortali Primordia corpore debent,
Diſſolvi quò quæque ſupremo tempore poſſint;
Materies ut ſuppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur Solidâ Primordia ſimplicitate,
Nec ratione queunt aliâ ſervata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.
Denique, ſi nullam finem Natura parâſſet
Frangendis rebus, jam Corpora materiaï
Uſque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis à certo tempore poſſet
Conceptum, ſummum ætatis pervadere florem:
Nam quidvis citiùs diſſolvi poſſe videmus,
Quàm rurſus refici. Quapropter longa diei
Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
Quod fregiſſet adhuc, diſturbans, diſſolvénſque,
Id nunquam reliquo reparari tempore poſſet:
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet: quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita ſimul generatim tempora rebus
Stare, quibus poſſint ævi contingere florem.
Huc accedit, utì Solidiſſima materiaï
Corpora cùm conſtant, poſſint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant, Aër, Aqua, Terra, Vapores,
Quo pacto fiant, & quâ vi cunque genantur,
Admiſtum quoniam ſimul eſt in rebus Inane.
At contrà, ſi Mollia ſint Primordia rerum,
Unde queant validi ſilices, ferrúmque creari,
Non poterit ratio reddi. Nam funditus omnis
Principio fundamenti Natura carebit.
Sunt igitur Solidâ pollentia ſimplicitate,
Quorum condenſo magis omnia conciliatu
Arctari poſſunt; validáſque oſtendere vireis.
Denique jam quoniam generatim reddita finis
Creſcendi rebus conſtat, vitámque tuendi,
Et quid quæque queant per fœdera Naturaï,
Quid porrò nequeant, ſancitum quandoquidem extat;

Nec commutatur quicquam, quin omnia conſtant
Uſque adeò, variæ volucres ut in ordine cunctæ
Oſtendant maculas generaleis corpori ineſſe:
Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. Nam ſi Primordia rerum
Commutari aliquâ poſſent ratione revicta,
Incertum quoque jam conſtet, quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quânam ſit ratione, atque altè terminus hæreat;
Nec toties poſſent generatim ſæcla referre
Naturam, motus, victum, moréſque parentum.
Tum porrò, quoniam extremum cujuſque cacumen
Corporis eſt aliquod, noſtri quod cernere ſenſus
Jam nequeunt, id nimirum ſinè partibus exſtat,
Et Minimâ conſtat naturâ; nec fuit unquam
Per ſe ſecretum, neque poſthac eſſe valebit;
Alterius quoniam eſt ipſum pars, primáque, & ima:
Indè aliæ, atque aliæ ſimiles ex ordine partes
Agmine condenſo naturam Corporis explent.
Quæ quoniam per ſe nequeunt conſtare, neceſſe 'ſt
Hærere, ut nequeant ullâ ratione revelli.
Sunt igitur Solidâ Primordia ſimplicitate:
Quæ minimis ſtipata cohærent partibus arctè,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magìs æternâ pollentia Simplicitate:
Unde neque avelli quicquam, neque diminui jam
Concedit Natura reſervans ſemina rebus.
Præterea niſi erit Minimum, Parviſſima quæque
Corpora conſtabunt ex partibus Infinitis;
Quippe ubi dimidiæ partis pars ſemper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla:
Ergo rerum inter ſummam, minimámque quid eſcit?
Non erit, ut diſtent: nam quamvìs funditus omnis
Summa ſit Infinita, tamen Parviſſima quæ ſunt,
Ex Infinitis conſtabunt partibus æqué.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negátque
Credere poſſe animum, victus fateare neceſſe 'ſt,
Eſſe ea, quæ nullis jam prædita partibus exſtent,
Et Minimâ conſtent naturâ. Quæ quoniam ſunt,
Illa quoque eſſe tibi Solida, atque Æterna fatendum.
Denique nì Minimas in parteis cuncta reſolvi
Cogere conſuêſſet rerum Natura creatrix,
Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis ſunt partibus aucta,
Non poſſunt ea, quæ debet Genitalis habere
Materies, varios Connexus, Pondera, Plagas,
Concurſus, Motus, per quæ res quæque geruntur.
Porrò, ſi nulla 'ſt frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam ſuperare neceſſe 'ſt Corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo:
At quoniam fragili naturâ prædita conſtant,
Diſcrepat æternum tempus potuiſſe manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.
Quapropter qui Materiem rerum eſſe putârunt
Ignem, atque ex igni Summam conſiſtere ſolo,
Magnopere à verâ lapſi ratione videntur.
HERACLITUS init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obſcuram linguam magìs inter inaneis,
Quàm de graveis inter Graïos, qui vera requirunt.
Omnia enim Stolidi magìs admirantur, amántque,
Inverſis quæ ſub verbis latitantia cernunt:
Veráque conſtituunt, quæ bellè tangere poſſunt
Aureis, & lepido quæ ſunt fucata ſonore.
Nam cur tam variæ res poſſent eſſe, requiro,
Ex vero ſi ſunt Igni, puróque creatæ.
Nil prodeſſet enim calidum denſerier Ignem,
Nec rareſieri, ſi partes Ignis eandem
Naturam, quam totus habet ſupèr Ignis, haberent.
Acrior Ardor enim conductis partibus eſſet:
Languidior porrò disjectis, diſque ſupatis.
Amplius hôc fieri nihil eſt, quod poſſe rearis
Talibus in cauſis, nedum variantia rerum
Tanta queat denſis rariſque ex Ignibus eſſe.
Atque Hi ſi faciant admiſtum rebus Inane,
Denſeri poterunt Ignes, rariſque relinqui:
Sed, quia multa ſibi cernunt contraria, muſſant,
Et fugitant in rebus Inane relinquere purum, &,
Ardua dum metuunt, amittunt vera viaï,
Nec rurſum cernunt exempto rebus Inani
Omnia denſeri, fieriſque ex omnibus unum
Corpus, nil ab ſe quod poſſit mittere raptim,
Æſtifer Ignis utì lumen jacit, atque vaporem:
Ut videas non è ſtipatis partibus eſſe.
Quòd ſi fortè ullâ credunt ratione poteſſe
Igneis in cœtu ſtingui, mutaréque corpus;
Scilicet ex ullâ facere id ſi parte reparcent,
Occidet ad Nihilum nimirum funditus Ardor
Omnis, & ex Nihilo fient, quæcunque creantur.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè:
Proinde aliquid ſuperare neceſſe 'ſt incolume olli,
Ne tibi res redeant ad Nilum funditus omnes,
De Nihilóque renata vireſcat copia rerum.
Nunc igitur, quoniam certiſſima corpora quædam
Sunt, quæ conſervant naturam ſemper eandem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatóque ordine, mutant
Naturam res, & convertunt corpora ſeſe;
Scire licet non eſſe hæc Ignea corpora rerum.
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutariſque ordine quædam,
Si tamen Ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omnimodis, quodcunque crearent.
Verùm, ut opinor, ita 'ſt: ſunt quædam Corpora quorum
Concurſus, Motus, Ordo, Poſitura, Figuræ,
Efficiunt Ignes, mutatóque ordine mutant
Naturam; neque ſunt Igni ſimulata, neque ullæ
Præterea rei, quæ corpora mittere poſſit
Senſibus, & noſtros adjectu tangere tactus.
Dicere porrò Ignem res omneis eſſe, neque ullam
Rem veram in numero rerum conſtare, niſi Ignem,
Quod facit HIC IDEM, perdelirum eſſe videtur.
Nam contra Senſus ab Senſibus ipſe repugnat:
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent:
Unde hic cognitus eſt ipſi, quem nominat Ignem.
Credit enim Senſus Ignem cognoſcere verè,
Cætera non credit, nihilò quæ clara minùs ſunt:
Quod mihi cum vanum, tum delirum eſſe videtur.
Quò referemus enim? Quid nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quo vera ac falſa notemus?
Præterea, quare quiſquam magìs Omnia tollat,
Et velit Ardoris naturam linquere ſolam,
Quam neget eſſe Ignis, Summam tamen eſſe relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.
Quapropter qui Materiem rerum eſſe putârunt
Ignem, atque ex Igni Summam conſiſtere poſſe:
Et qui principium gignundis Aëra rebus
Conſtituere: aut Humorem quicunque putârunt
Fingere res ipſum per ſe: Terrámve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omneis:
Magnoperè à vero longéque erráſſe videntur.
Adde etiam, qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes Igni, Terrámque Liquori:
Et qui Quatuor ex rebus poſſe omnia rentur,
Ex Igni, Terrâ, atque Animâ procreſcere, & Imbri.
Quorum Acragantinus cumprimis EMPEDOCLES eſt:
Inſula quem Triquetris terrarum geſſit in oris:
Quam fluitans circùm magnis amfractibus æquor
Ionium glaucis aſpergit virus ab undis:
Anguſtóque freto rapidum mare dividit undis
Italiæ terraï oras à finibus ejus;
Hic eſt vaſta Charybdis, & hìc Ætnæa minantur
Murmura flammarum rurſum ſe colligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis:
Ad cœlúmque ferat flammaï fulgura rurſum:
Quæ cùm magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, viſendáque fertur,
Rebus opima bonis, multâ munita virûm vi:
Nil tamen hôc habuiſſe Viro præclarius in ſe,
Nec ſanctum magìs, & mirum, carúmque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta;
Ut vix humanâ videatur ſtirpe creatus.
Hic tamen, & ſuperâ quos diximus, inferiores
Partibus egregiè multis, multóque minores,
Quanquam multa bene, ac divinitùs invenientes
Ex adyto tanquam cordis reſponſa dedere
Sanctiùs, & multò certâ ratione magìs, quàm
Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauróque profatur;
Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
Et graviter Magni magno cecidere ibi caſu.
Primùm, quod motus, exempto rebus Inani,
Conſtituunt, & res molleis, raráſque relinquunt,

Aëra,

Aëra, Solem, Ignem, Terras, Animalia, Fruges:
Nec tamen admiſcent in eorum corpus Inane.
  Deinde quòd omnino finem non eſſe ſecandis
Corporibus faciunt, neque pauſam ſtare fragori;
Nec prorſum in rebus Minimum conſiſtere quicquam:
Cùm videamus id extremum cujuſque cacumen
Eſſe, quod ad ſenſus noſtros Minimum eſſe videtur:
Conjicere ut poſſis ex hôc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, Minimum conſiſtere rebus.
  Huc accedit item, quòd jam primordia rerum
Mollia conſtituunt, quæ nos nativa videmus
Eſſe, & mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad Nihilum jam rerum Summa reverti,
De Nihilóque renata vireſcere copia rerum:
Quorum utrumque quid à vero jam diſtet, habebas.
  Deinde inimica modis multis ſunt, atque venena
Ipſa ſibi inter ſe; Quare aut congreſſa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempeſtate coortâ
Fulmina diffugere, atque Imbreis Ventóſque videmus.
  Denique Quatuor ex rebus ſi cuncta creantur,
Atque in eas rurſum res omnia diſſolvuntur,
Qui magis illa queunt rerum Primordia dici,
Quàm contrà res illorum, retróque putari?
Alternis gignuntur enim, mutántque colorem,
Et totam inter ſe naturam tempore ab omni:
Sin ita fortè putas, Ignis, Terræque coire
Corpus, & Aerias auras, Rorémque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res eſſe creata,
Non Animans, non Examino quid corpore, ut Arbos:
Quippe ſuam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam oſtendet, miſtúſque videbitur Aër
Cum Terrâ ſimul, atque Ardor cum Rore manere:
At Primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandeſtinam, cœcámque adhibere,
Emineat nequid, quod contrà pugnet, & obſtet,
Quò minus eſſet queat propriè, quodcunque creatur.
  Quin etiam repetunt à cœlo, atque ignibus ejus,
Et primùm faciunt Ignem ſe vertere in Auras
Aëris: hinc Imbrem gigni, Terrámque creari
Ex Imbri, retróque à Terrâ cuncta reverti,
Humorem primùm, pòſt Aëra, deinde Calorem:
Nec ceſſare hæc inter ſe mutare, meare
De Cœlo ad Terram, de Terrâ ad Sidera Mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe'ſt;
Ne res ad Nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè.
Quapropter, quoniam quæ paullò diximus antè,
In commutatum veniunt, conſtare neceſſe'ſt
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier unquam:
Ne tibi res redeant ad Nihilum funditus omnes.
Quin potiùs tali naturâ prædita quædam
Corpora conſtituas, Ignem ſi fortè creârint,
Poſſe eadem demptis paucis, paucíſque tributis,
Ordine mutato, & motu, facere Aëris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
  At manifeſta palàm res indicat, inquis, in auras
Aëris è Terrâ res omneis creſcere, alique;
Et niſi tempeſtas indulget tempore fauſto,
Imbribus, & tabe nimborum arbuſta vacillant.
Sólque ſuâ pro parte fovet, tribuítque calorem:
Creſcere non poſſunt Fruges, Arbuſta, Animantes.
Scilicet: & niſi nos Cibus Aridus, & tener Humor
Adjuvet, amiſſo jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus è nervis atque oſſibus exſolvatur:
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res.
Nimirum quia multa modis communia multis
Multarum rerum in rebus Primordia miſta
Sunt, ideo variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert Primordia ſæpe
Cum quibus, & quali poſiturâ contineantur:
Et quos inter ſe dent motus, accipiántque.
Namque eadem Cœlum, Mare, Terras, Flumina, Solem
Conſtituunt; eadem Fruges, Arbuſta, Animanteis:
Verùm aliis, alióque modo commiſta moventur.
  Quin etiam paſſim noſtris in Verſibus ipſis
Multa Elementa vides multis communia verbis:
Cùm tamen inter ſe Verſus, ac verba neceſſe 'ſt
Confiteare & re, & ſonitu diſtare ſonanti:
Tantum Elementa queunt permutato ordine ſolo.
At rerum quæ ſunt Primordia, plura adhibere
Poſſunt, unde queant variæ res quæque creari.
  Nunc & ANAXAGORÆ ſcrutemur Homœomeriam,
Quam Græci memorant, nec noſtrâ dicere linguâ
Concedit nobis patrii ſermonis egeſtas:
Sed tamen ipſam rem facile 'ſt exponere verbis,
Principium rerum quam dicit Homœomeriam:
Oſſa videlicet è pauxillis atque minutis
Oſſibu': ſic & de pauxillis atque minutis
Viſceribus Viſcus gigni: Sanguénque creari,
Sanguinis inter ſe multis coëuntibu' guttis:
Ex Auríque putat micis conſiſtere poſſe
Aurum: & de Terris Terram concreſcere parvis:
Ignibus ex Ignem: Humorem ex Humoribus eſſe:
Cætera conſimili fingit ratione, putátque.
  Nec tamen eſſe ullâ parte IDEM in rebus Inane
Concedit, neque corporibus finem eſſe ſecandis:
Quare in utrâque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque ILLI, ſuperà quos diximus antè.
  Adde, quòd imbecilla nimis Primordia fingit,
Si Primordia ſunt, ſimili quæ prædita conſtant
Naturâ, atque ipſæ res ſunt; æquéque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrænat:
Nam quid in oppreſſu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat lethi ſub dentibus ipſis?
Ignis? an Humor? an Aura? quid horum? Sanguen? an Oſſa?
Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quàm quæ manifeſta videmus
Ex oculis noſtris aliquâ vi victa perire.
At neque recidere ad Nihilum res poſſe, neque autem
Creſcere de Nihilo, teſtor res antè probatas.
  Præterea quoniam Cibus auget corpus, alítque:
Scire licet, nobis Venas, & Sanguen, & Oſſa,
Et Nervos alienigenis ex partibus eſſe:
Sive Cibos omneis commiſto corpore dicent
Eſſe, & habere in ſe Nervorum corpora parva,
Oſſáque, & omnino Venas, parteíſque Cruoris;
Fiet, uti Cibus omnis & aridus, & Liquor ipſe,
Ex alienigenis rebus conſtare putetur,
Oſſibus, & Nervis, Veníſque, & Sanguine miſto.
  Præterea quæcunque è Terrâ corpora creſcunt,
Si ſunt in Terris, Terras conſtare neceſſe 'ſt
Ex alienigenis, quæ Terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In Lignis ſi flamma latet, fumúſque, ciníſque:
Ex alienigenis conſiſtant Ligna neceſſe 'ſt.
  Linquitur hic tenuis latitandi copia quædam:
Id quod ANAXAGORAS ſibi ſumit, ut omnibus omneis
Res putet immiſtas rebus latitare: ſed illud
Apparere unum, cujus ſint pluria miſta,
Et magis in promptu, primáque in fronte locata:
Quod tamen à verâ longè ratione repulſum'ſt.
Conveniebat enim Fruges quoque ſæpe minutas,
Robore cum ſaxi franguntur, mittere ſignum
Sanguinis, aut aliûm, noſtro quæ corpore aluntur:
Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.
Conſimili ratione Herbas quoque ſæpe decebat,
Et laticis dulceis guttas, ſimilíque ſapore
Mittere, lanigeræ quali ſunt ubera lactis:
Scilicet & Glebis terrarum ſæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondeíſque videri
Diſpertita, atque in Terris latitare minutè:
Poſtremò, in Lignis cinerem fumúmque videri,
Cum præfracta forent, ignéſque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifeſta docet res,
Scire licet non eſſe in rebus res ita miſtas:
Verùm Semina multimodis immiſta latere
Multarum rerum in rebus communia debent.
  At ſæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina ſumma terantur
Inter ſe, validis facere id cogentibus Auſtris,
Donec fulſerunt flammæ fulgore coorto:
Scilicet: & non eſt lignis tamen inſitus Ignis;
Verùm Semina ſunt Ardoris multa, terendo
Quæ cùm confluxere, creant incendia ſylvis.
Quòd ſi tanta foret ſylvis abſcondita flamma,
Non poſſent ullum tempus celarier Ignes:
Conficerent volgò ſylvas, Arbuſta cremarent.

Jámne vides igitur, paullò quod diximus antè,
Permagni referre, eadem Primordia ſæpe
Cum quibus, & quali poſiturâ contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiántque;
Atque eadem paullò inter ſe mutata creare
Igneis è Lignis, quo pacto Verba quoque ipſa
Inter ſe paullò mutatis ſunt elementis,
Cùm Ligna, atque Igneis diſtinctâ voce notemus?
Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis,
Si fieri non poſſe putas, quin Materiaï
Corpora conſimili naturâ prædita fingas,
Hâc ratione tibi pereunt Primordia rerum:
Fiet, uti riſu tremulo concuſſa cachinnent,
Et lacrymis ſalſis humectent ora, genáſque.
Nunc age, quod ſupereſt, cognoſce, & clariùs audi.
Nec me animi fallit, quàm ſint obſcura; ſed acri
Percuſſit thyrſo Laudis ſpes magna Meum cor,
Et ſimul incuſſit ſuavem mî in pectus amorem
Muſarum: quo nunc inſtinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita ſolo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire: juvátque novos decerpere flores:
Inſignémque meo capiti petere indè coronam,
Unde prius nulli velârint tempora Muſæ:
Primùm quòd magnis doceo de rebus, & arctis
Relligionum animos nodis exſolvere pergo:
Deinde quòd obſcurâ de re tam lucida pango
Carmina, Muſeo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur:
Sed veluti Pueris abſinthia tetra Medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci flavóque liquore,
Ut Puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Abſinthî laticem, deceptáque non capiatur,
Sed potiùs tali facto recreata valeſcat:
Sic ego nunc, quoniam hæc Ratio plerumque videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata, retróque
Volgus abhorret ab hâc, volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio Rationem exponere noſtram,
Et quaſi Muſeo dulci contingere melle,
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem, dum perſpicis omnem
Naturam rerum, quâ conſtet compta figurâ.
Sed quoniam docui, Solidiſſima Materiaï
Corpora perpetuò volitare invicta per ævum,
Nunc age, Summaï ecquænam ſit finis eorum,
Nécne ſit, evolvamus: item, quod Inane repertum'ſt,
Seu locus, ac ſpatium, res in quo quæque genantur,
Pervideamus, utrùm finitum funditus Omne
Conſtet, an Immenſum pateat vel adusque profundum.
Omne quod eſt, igitur, nullâ regione viarum
Finitum'ſt: námque Extremum debebat habere.
Extremum porrò nullius poſſe videtur
Eſſe, niſi ultrà ſit, quod finiat, ut videatur,
Quò non longiùs hæc ſenſus natura ſequatur.
Nunc extrà Summam quoniam nihil eſſe fatendum'ſt,
Non habet Extremum: caret ergo fine, modóque:
Nec refert, quibus aſſiſtas regionibus ejus;
Uſque adeò quem quiſque locum poſſidit, in omneis
Tantundem parteis infinitum Omne relinquit.
Præterea, ſi jam finitum conſtituatur
Omne quod eſt ſpatium, ſi quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciátque volatile telum,
Id validis utrum contortum viribus ire
Quò fuerit miſſum, mavis, longéque volare,
An prohibere aliquid cenſes, obſtaréque poſſe?
Alterutrum fatearis enim, ſumáſque neceſſe'ſt,
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, & Omne
Cogit ut exemptâ concedas fine patere.
Nam ſive eſt aliquid, quod prohibeat, officiátque
Quò minù', quo miſſum'ſt, veniat, finíque locet ſe,
Sive foras fertur, non eſt ea fini' profectò.
Hôc pacto ſequar, atque oras ubicunque locâris
Extremas, quæram, quid Telo denique fiat.
Fiet, uti, nuſquam poſſit conſiſtere finis:
Effugiúmque fugæ prolatet copia ſemper.
Præterea ſpatium Summaï totius omne
Undique ſi incluſum certis conſiſteret oris,
Finitúmque foret, jam copia Materiaï
Undique ponderibus ſolidis confluxet ad Imum;
Nec res ulla geni ſub cœli tegmine poſſet:
Nec foret omnino Cœlum, neque lumina Solis:
Quippe ubi Materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore ſubſidendo.
At nunc nimirum requies data Principiorum
Corporibus nulla'ſt: quia nil eſt funditus Imum,
Quò quaſi confluere, & ſedes ubi ponere poſſint;
Semper & aſſiduo motu res quæque geruntur
Partibus in cunctis, æternáque ſuppeditantur
Ex Infinito cita corpora Materiaï.
Poſtremò ante oculos rem res finire videtur,
Aër diſſepit Colleis, atque Aëra Montes;
Terra Mare, & contrà Mare Terras terminat omneis.
Omne quidem verò nihil eſt quod finiat extrà:
Eſt igitur natura loci, ſpatiúmque profundi,
Quod neque clara ſuo percurrere flumina curſu
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu:
Nec prorſum facere, ut reſtet minus ire meando:
Uſque adeò paſſim patet ingens copia rebus,
Finibus exemptis in cunctas undique parteis.
Ipſa modum porrò ſibi rerum Summa parare
Ne poſſit, Natura tenet: quia Corpus Inani,
Et quod Inane autem'eſt, finiri Corpore cogit:
Ut ſic alternis Infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum niſi terminet alterum eorum,
Simplice naturâ & pateat tantum Immoderatum:
Nec Mare, nec Tellus, nec Cœli lucida templa,
Nec Mortale genus, nec Divûm corpora ſancta
Exiguum poſſent horaï ſiſtere tempus.
Nam diſpulſa ſuo de cœtu Materiaï
Copia ferretur magnum per Inane ſoluta,
Sive adeò potiùs nunquam concreta creâſſet
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequîſſet.
Nam certè neque conſilio primordia rerum
Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locârunt;
Nec quos quæque darent motus, pepigere profectò:
Sed quia multimodis, multis, mutata, per Omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus, & cœtus experiundo,
Tandem deveniunt in taleis diſpoſituras,
Qualibus hæc rebus conſiſtit Summa creata:
Et multos etiam magnos ſervata per annos,
Ut ſemel in motus conjecta'ſt convenienteis,
Efficit, ut largis avidum Mare fluminis undis
Integrent Amnes, & Solis Terra vapore
Fota novet fœtus, ſummiſsáque gens animantum
Floreat, & vivant labentes Ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, niſi Materiaï
Ex Infinito ſuboriri copia poſſet,
Unde amiſſa ſolent reparari in tempore quoque.
Nam veluti privata cibo Natura animantum
Diffluit amittens corpus, ſic omnia debent
Diſſolvi, ſimul ac defecit ſuppeditare
Materies rectâ regione averſa viai.
Nec Plagæ poſſent extrinſecus undique Summam
Conſervare omnem, quæcunque'ſt conciliata.
Cudere enim crebrò poſſunt, partémque morari,
Dum veniant aliæ, ac ſuppleri Summa queatur.
Interdum reſilire tamen coguntur, & unà
Principiis rerum ſpatium, tempúſque fugaï
Largiri, ut poſſint à cœtu libera ferri.
Quare, etiam atque etiam ſuboriri multa neceſſe'ſt.
Et tamen ut Plagæ quoque poſſint ſuppetere ipſæ,
Infinita opus eſt vis undique Materiaï.
Illud in his rebus longè fuge credere, Memmi,
In medium Summæ (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo Mundi naturam ſtare ſinè ullis
Ictibus externis, neque quóquam poſſe reſolvi
Summa atque Ima, quòd in Medium ſint omnia nixa;
(Ipſum ſi quicquam poſſe in ſe ſiſtere credis:
Et quæ pondera ſunt ſub Terris omnia ſurſum
Nitier, in Terrâque retro requieſcere poſta:
Ut per aquas quæ nunc rerum ſimulacra videmus:)
Et ſimili ratione Animalia ſubtu' vagari
Contendunt, neque poſſe è Terris in loca Cœli
Recidere inferiora magìs, quàm corpora noſtra
Sponte ſuâ poſſint in Cœli templa volare:
Illi cùm videant Solem, nos Sidera noctis
Cernere, & alternis nobiſcum tempora Cœli
Dividere, & nocteis parileis agitare, diéſque.
Sed vanus Stolidis hæc omnia finxerit error,

Am-

Amplexi quòd habent perverſè prima viaï.
Nam Medium nihil eſſe poteſt, ubi Inane, locúſque
Infinita: neque omnino, ſi jam Medium ſit,
Poſſit ibi quicquam hâc potiùs conſiſtere causâ,
Qnàm quâvis aliâ longè regione manere.
Omnis enim locus, ac ſpatium, quod Inane vocamus,
Per Medium, per non Medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quácnnqne feruntur.
Nec quiſquam locus eſt, quò Corpora cùm venere,
Ponderis amiſsâ vi poſſint ſtare in Inani:
Nec quod Inane autem 'ſt, illis ſubſiſtere debet,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur poſſunt tali ratione teneri
Res in concilio, Medii cuppedine victæ.
Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In Medinm niti, ſed Terrarum, atque Liquorum,
Humorem ponti, magníſque è montibus Undas,
Et quaſi Terreno quæ corpore contineantur:
At contrà tenues exponunt Aëris auras,
Et calidos ſimul à Medio differrier Igneis,
Atque ideo totum circumtremere Æthera ſignis,
Et Solis flammam per cœli cærula paſci,
Quòd calor à Medio fugiens ibi colligat igneis.
(Quippe etiam veſci è Terrâ mortalia ſæcla:
Nec prorſum arboribus ſummos frundeſcere ramos
Poſſe, niſi à terris paullatim cuique cibatum
Terra det) at ſuprà circùm tegere omnia Cœlum,
Ne volucrum ritu flammarum mœnia Mundi
Diffugiant ſubitò magnum per Inane ſoluta,
Et ne cætera conſimili ratione ſequantur:
Néve ruant Cœli tonitralia templa ſupernè,
Terráque ſe pedibus raptim ſubducat, & omnes
Inter permiſtas terræ, cœlíſque ruinas
Corpora ſolventes, abeant per Inane profundum,
Temporis ut puncto nihil exſtet relliquiarum,
Deſertum præter Spatium, & Primordia cæca.
Nam quâcunque priùs de parti corpora ceſſe
Conſtitues, hæc rebus erit pars janua lethi:
Hâc ſe turba foras dabit omnis Materiaï.
Hæc ſi pernoſces parvâ perfunctus opellâ,
(Namque alid ex alio clareſcet) non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima Naturaï
Pervideas; ita Res accendent lumina Rebus.

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER SECUNDUS.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius ſpectare laborem;
Non quia vexari quemquam'ſt jucunda voluptas,
Sed, quibus ipſe malis careas, quia cernere ſuave'ſt.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos inſtructa Tuà ſinè parte pericli:
Sed nil dulcius eſt, benè quàm munita tenere
Edita doctrinâ Sapientum templa ſerena;
Deſpicere unde queas Alios, paſsímque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Noctcis atque dies niti præſtante labore
Ad ſummas emergere opes, rerúmque potiri.
O miſeras hominum menteis! ô pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantíſque periclis
Degitur hoc ævi, quodcunque 'ſt! nónne videre
Nil aliud ſibi Naturam latrare, niſi ut, cùm
Corpore ſejunctus dolor abſit, mente fruatur
Jucundo ſenſu, curâ ſemota, metúque!
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Eſſe opus omnino, quæ demant quemque dolorem,
Delicias quoque uti multas ſubſternere poſſint,
Gratius interdum neque Natura ipſa requirit.
Si non aurea ſunt juvenum ſimulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur;
Nec domus argento fulget, auróque renidet;
Nec citharis reboant laqueata aurатáque templa:
Attamen inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucundè Corpora curant:
Præſertim cùm tempeſtas arridet, & anni
Tempora conſpergunt viridanteis floribus herbas.
Nec calidæ citiùs decedunt corpore febres,
Textilibus ſi in picturis, oſtróque rubenti
Jactaris, quàm ſi plebeiâ in veſte cubandu'ſt.
Quapropter quoniam nil noſtro in corpore Gazæ
Proficiunt, neque Nobilitas, neque Gloria regni:
Quod ſupereſt, animo quoque nil prodeſſe putandum:
Si non fortè tuas Legiones per loca campi

Fer-

Fervere cùm videas belli ſimulacra cienteis;
Fervere cùm videas Claſſem, latéque vagari:
His tibi tum rebus timefactæ Religiones
Effugiunt animo pavidæ, mortiſque timores:
Tum Vacuum pectus linquunt, curâque ſolutum.
Quòd ſi ridicula hæc, ludibriáque eſſe videmus,
Re verâque Metus hominum, Curæque ſequaces,
Nec metuunt ſonitus armorum, nec fera tela:
Audactérque inter Reges, rerúmque Potenteis
Verſantur, neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum veſtis ſplendorem purpureaï:
Quid dubitas, quin omne ſit hoc rationis egeſtas,
Omnis cum in tenebris præſertim vita laboret?
Nam veluti Pueri trepidant, atque omnia cæcis
In Tenebris metuunt: ſic nos in Luce timemus
Interdum, nihilo quæ ſunt metuenda magìs, quàm
Quæ Pueri in Tenebris pavitant, fingúntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebráſque neceſſe'ſt
Non Radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, Ratióque.
Nunc age, quo motu GENITALIA Materiaï
CORPORA res varias gignant, genitáſque reſolvant,
Et quâ vi facere id cogantur, quæve ſit ollis
Reddita Mobilitas magnum per Inane meandi,
Expediam. Tu te dictis præbere memento.
Nam certè non inter ſe ſtipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque vídemus,
Et quaſi longinquo fluere omnia cernimus ævo;
Ex oculíſque vetuſtatem ſubducere noſtris:
Cùm tamen incolumis videatur Summa manere,
Propterea quia, quæ decedunt Corpora cuique,
Unde abeunt, minuunt: quò venere, augmine donant:
Illa ſeneſcere, at hæc contrà floreſcere cogunt:
Nec remorantur ibi: ſic rerum Summa novatur
Semper, & inter ſe mortales mutuà vivunt.
Augeſcunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque brevi ſpatio mutantur ſæcla animantum:
Et, quaſi Curſores, vitaï lampada tradunt.
Si ceſſâre putas rerum Primordia poſſe,
Ceſſandóque novos rerum progignere Motus:
Avius à verâ longè ratione vagaris.
Nam, quoniam per Inane vagantur, cuncta neceſſe'ſt
Aut Gravitate ſuâ ferri Primordia rerum,
Aut Ictu fortè alterius: nam cita ſupernè
Obvia cum flixere, fit, ut diverſa repentè
Diſſiliant: neque enim mirum, Duriſſima quæ ſint,
Ponderibus ſolidis, neque quicquam à tergis obſtet.
Et quò jactari magis omnia Materiaï
Corpora pervideas, reminiſcere Totius imum
Nil eſſe in Summâ: neque habere ubi Corpora prima
Conſiſtant: quoniam Spatium ſinè fine, modóque'ſt:
Immenſúmque patere in cunctas undique parteis,
Pluribus oſtendi, & certâ ratione probatu'ſt.
Quod quoniam conſtat, nimirum nulla quies eſt
Reddita Corporibus primis per Inane profundum:
Sed magis aſſiduo, varióque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta reſultant:
Pars etiam brevibus ſpatiis nexantur ab Ictu.
Et quæcunque magis condenſo conciliatu,
Exiguis intervallis connexa reſultant,
Indupedita ſuis perplexis ipſa figuris;
Hæc validas Saxi radices, & fera Ferri
Corpora conſtituunt, & cætera de genere horum
Paucula: Quæ porrò magnum per Inane vagantur,
Et cita diſſiliunt longè, longéque recurſant
In magnis intervallis; hæc Aera rarum
Sufficiunt nobis, & ſplendida lumina Solis.
Multáque præterea magnum per Inane vagantur,
Conciliis rerum quæ ſunt rejecta, nec uſquam
Conſociare etiam motus potuere recepta:
Cujus, uti memoro, rei ſimulacrum, & imago
Ante oculos ſemper nobis verſatur, & inſtat.
Contemplator enim, cum Solis lumina cunque
Inſertim fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per Inane videbis
Corpora miſceri radiorum lumine in ipſo:
Et velut æterno certamine prœlia, pugnáſque
Edere turmatim certantia: nec dare pauſam,
Conciliis, & diſcidiis exercita crebris:
Conjicere ut poſſis ex hôc, Primordia rerum,
Quale ſit, in magno jactari ſemper Inani.
Duntaxat rerum magnarum parva poteſt res
Exemplare dare, & veſtigia notitiaï.
Hoc etiam magis hæc animum te advertere par eſt
Corpora, quæ in Solis radiis turbare videntur:
Quòd tales turbæ motus quoque Materiaï
Significant clandeſtinos, cæcóſque ſubeſſe.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam, retróque repulſa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
Scilicet hic à Principiis eſt omnibus error.
Prima moventur enim per ſe Primordia rerum:
Indè ea, quæ parvo ſunt Corpora conciliatu,
Et quaſi proxima ſunt ad vireis Principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulſa cientur:
Ipsáque, quæ porrò paullo majora, laceſſunt.
Sic à Principiis aſcendit motus, & exit
Paullatim noſtros ad ſenſus, ut moveantur
Illa quoque, in Solis quæ lumine cernere quimus;
Nec quibus id faciant Plagis, apparet apertè.
Nunc, quæ Mobilitas ſit reddita Materiaï
Corporibus, paucis licet hinc cognoſcere, MEMMI.
Primùm Aurora novo cum ſpargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quàm ſubitò ſoleat Sol ortus tempore tali
Conveſtire ſuâ perfundens omnia luce;
Omnibus in promptu, manifeſtúmque eſſe videmus.
At Vapor is, quem Sol mittit, luménque ſerenum,
Non per Inane meat vacuum, quò tardiùs ire
Cogitur, aërias quaſi cum diverberet undas:
Nec ſingillatim corpuſcula quæque Vaporis,
Sed complexa meant inter ſe, cónque globata.
Quapropter ſimul inter ſe retrahuntur, & extrà
Officiuntur, utì cogantur tardiùs ire.
At, quæ ſunt ſolida Primordia ſimplicitate,
Cum per Inane meant Vacuum, nec res remoratur
Ulla foris, atque ipſa ſuis è partibus unum,
Unum, in quem cœpere, locum connixa feruntur:
Debent nimirum præcellere Mobilitate,
Et multò citius ferri, quàm lumina Solis:
Multiplexque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant fulgura cœlum:
Nam neque conſilio debent tardata morari,
Nec perſcrutari Primordia ſingula quæque,
Ut videant, quâ quidque geratur cum ratione.
At quidam contra hæc, IGNARI, Materiaï
Naturam non poſſe Deûm ſinè numine rentur
Tantopere humanis rationibus, ac moderatis
Tempora mutare annorum, frugéſque creare:
Nec jam cætera, mortaleis quæ ſuadet adire,
Ipsáque deducit dux vitæ DIA VOLUPTAS,
Ut res per Veneris blanditim ſæcla propagent,
Ne genus occidat Humanum: Quorum omnia cauſâ
Conſtituiſſe Deos fingunt, ſed in omnibus rebus
Magnopere à verâ lapſi ratione videntur.
Nam quamvìs rerum ignorem Primordia quæ ſint,
Hoc tamen ex ipſis Cœli rationibus auſim
Confirmare, aliíſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis Divinitus eſſe creatam
Naturam mundi, quæ tantâ'ſt prædita culpâ:
Quæ tibi poſterius, MEMMI, faciemus aperta.
Nunc id, quod ſupereſt, de Motibus expediemus.
Nunc locus eſt (ut opinor) in his illud quoque rebus
Confirmare Tibi, nullam rem poſſe ſuâ vi
Corpoream ſurſum ferri, ſurſúmque meare.
Ne tibi dent in eo Flammarum corpora fraudem:
Surſus enim vorſus gignuntur, & augmina ſumunt:
Et ſurſum nitidæ Fruges, Arbuſtáque creſcunt:
Pondera, quantum in ſe'ſt, cum deorſum cuncta ferantur.
Nec cùm ſubſiliunt Ignes ad tecta domorum,
Et celeri flammâ degustant tigna, trabeſſque,
Sponte ſuâ facere id, ſinè vi ſubigente, putandu'ſt:
Quod genus, è noſtro cum miſſus corpore Sanguis
Emicat exſultans altè, ſpargítque cruorem.
Nónne vides etiam, quantâ vi Tigna Trabeſſque
Reſpuat humor Aquæ? nam quàm magìs merſimus altùm
Directâ, & magnâ vi multi preſſimus ægre;
Tam cupidè ſurſum revomit magìs, atque remittit;
Plùs ut parte foras emergant, exſiliántque.
Nec tamen hæc, quantu'ſt in ſe, dubitamus, opinor,
Quín vacuum per Inane deorſum cuncta ferantur.
Sic igitur debent Flammæ quoque poſſe per auras
Aëris

Aëris expreſſæ ſurſum ſuccedere; quanquam
Pondera, quantum in ſe'ſt, deorſum deducere pugnent:
Nocturnáſque faces Cœli ſublimè volanteis
Nónne vides longos flammarum ducere tractus,
In quaſcunque dedit parteis Natura meatum?
Non cadere in terram Stellas, & Sidera cernis?
Sol etiam ſummo de vertice diſſupat omneis
Ardorem in parteis, & lumine conſerit arva:
In terras igitur quoque Solis vergitur ardor.
Tranſverſóſque volare per imbres Fulmina cernis:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus Ignes
Concurſant, cadit in terras vis Flammea volgó.
Illud in his quoque Te rebus cognoſcere avemus:
Corpora cùm deorſum rectum per Inane feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore ferme,
Incertíſque locis ſpatio decedere paullum:
Tantùm quòd Momen mutatum dicere poſſis.
Quòd niſi Declinare ſolerent, omnia deorſum,
Imbris utì guttæ, caderent per Inane profundum:
Nec foret Offenſus natus, nec Plaga creata
Principiis: ita nil unquam Natura creâſſet.
Quòd ſi fortè aliquis credit Graviora poteſſe
Corpora, quò citiùs rectum per Inane feruntur,
Incidere è ſupero Levioribus, atque ita Plagas
Gignere, quæ poſſint genitaleis reddere motus:
Avius à verâ longè ratione recedit.
Nam per Aquas quæcunque cadunt, atque Aëra deorſum,
Hæc pro ponderibus caſus celerare neceſſe'ſt;
Propterea, quia corpus Aquæ, naturáque tenuis
Aëris haud poſſunt æquè rem quamque morari:
Sed citius cedunt Gravioribus exſuperata.
At contrà nulli de nullâ parte, neque ullo
Tempore Inane poteſt Vacuum ſubſiſtere reii,
Quin, ſua quod natura petit, concedere pergat.
Omnia quapropter debent per Inane quietum
Æquè ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt Levioribus incidere unquam
Ex ſupero Graviora, neque Ictus gignere per ſe,
Qui varient motus, per quos Natura genat res.
Quare etiam atque etiam paullum clinare neceſſe'ſt
Corpora, nec plùs quàm minimùm, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namque hoc in promptu, manifeſtúmque eſſe videmus:
Pondera, quantum in ſe'ſt, non poſſe Obliqua meare,
Ex ſupero cùm præcipitant, quod cernere poſſis.
Sed nihil omnino rectâ regione viaï
Declinare, quis eſt, qui poſſit cernere, ſeſe?
Denique ſi ſemper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur ſemper novus ordine certo,
Nec Declinando faciunt Primordia motûs
Principium quoddam, quod Fati fœdera rumpat,
Ex infinito ne cauſam cauſa ſequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Unde eſt hæc (inquam) fatis avolſa Voluntas,
Per quam progredimur, quò ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certâ, ſed ubi ipſa tulit Mens.
Nam dubio procul his rebus ſua cuique Voluntas
Principium dat: & hinc motus per membra rigantur.
Nónne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non poſſe tamen prorumpere Equorum
Vim cupidam tam deſubito, quàm Mens avet ipſa?
Omnis enim totum per Corpus materiaï
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis, ut ſtudium Mentis connexa ſequatur:
Ut videas initium motûs à Corde creari,
Ex Animíque voluntate Id procedere primùm:
Indè dari porrò per totum Corpus, & artus.
Nec ſimile'ſt, ut cùm impulſi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnóque coactu,
Nam tum materiam totius Corporis omnem
Perſpicuu'ſt nobis invitis ire, rapíque,
Donicum eam refrænavit per membra Voluntas.
Jámne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere ſæpe,
Præcipitéſque rapit, tamen eſſe in pectore noſtro
Quiddam, quod contrà pugnare, obſtaréque poſſit,
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrænatur, retróque reſidit?
Quare in Seminibus quoque idem fateare neceſſe'ſt,
Eſſe aliam præter Plagas, & Pondera cauſam
Motibus, unde hæc eſt nobis innata poteſtas:
De Nihilo quoniam fieri Nil poſſe videmus.
Pondus enim prohibet, ne Plagis omnia fiant,
Externâ quaſi vi, ſed ne Mens ipſa neceſſum
Inteſtinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quaſi cogatur ferre, patíque:
Id facit exiguum CLINAMEN Principiorum
Nec regione loci certâ, nec tempore certo.
Nec ſtipata magìs fuit unquam Materiaï
Copia, nec porrò majoribus intervâllis.
Nam neque adaugeſcit quicquam, neque deperit indé.
Quapropter quo nunc in motu Principiorum
Corpora ſunt, in eodem anteactâ ætate fuere,
Et poſthac ſemper ſimili ratione ferentur;
Et quæ conſuêrunt gigni, gignentur eâdem
Conditione: & erunt, & creſcent, inque valebunt,
Quantum cuique datum'ſt per fœdera Naturaï.
Nec rerum Summam commutare ulla poteſt vis.
Nam neque quò poſſit genus ullum Materiaï
Effugere ex Omni, quicquam'ſt, neque rurſus, in Omne
Unde coorta queat nova vis irrumpere, & Omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.
Illud in his rebus non eſt mirabile, quare
Omnia cùm rerum Primordia ſint in motu,
SUMMA tamen ſummâ videatur ſtare quiete,
Præterquam ſi quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longè noſtris ab ſenſibus infrà
PRIMORUM natura jacet: quapropter ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque ſurpere debent:
Præſertim cùm, quæ poſſimus cernere, celent
Sæpe tamen motus ſpatio diducta locorum.
Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant Pecudes, quò quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et ſatiati Agni ludunt, blandéque coruſcant:
Omnia quæ nobis longè confuſa videntur,
Et veluti in viridi candor conſiſtere colli.
Præterea magnæ Legiones cùm loca curſu
Camporum complent, belli ſimulacra cientes:
Et circumvolitant Equites, medióſque repentè
Tramittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad Cœlum ſe tollit, totáque circùm
Ære renideſcit Tellus, ſubtérque virûm vi
Excitur pedibus ſonitus, clamoréque Montes
Icti rejectant voces ad Sidera mundi:
Et tamen eſt quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis conſiſtere Fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia ſint, & quàm longè diſtantia formis,
Percipe, multigenis quàm ſint variata FIGURIS:
Non quòd multa parum ſimili ſint prædita formâ,
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtant.
Nec mirum: nam cùm ſit eorum Copia tanta,
Ut neque finis (utì docui) neque Summa ſit ulla:
Debent nimirum non omnibus omnia prorſum
Eſſe pari filo, ſimilique affecta Figurâ.
Præterea genus Humanum, mutæque natantes
Squammigerûm Pecudes, & læta Arbuſta, Feræque,
Et variæ Volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circùm ripas, fontéiſque, lacúſque:
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim ſumere perge;
Invenies tamen inter ſe diſtare Figuris.
Nec ratione aliâ Proles cognoſcere Matrem,
Nec Mater poſſet Prolem: quod poſſe videmus,
Nec minùs atque homines inter ſe nota cluere.
Nam ſæpe ante Deûm vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exſpirans calidum de pectore flumen:
At Mater virideis ſaltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus veſtigia preſſa biſulcis,
Omnia conviſens oculis loca, ſi queat uſquam
Conſpicere amiſſum Fœtum; complétque querelis
Frundiferum nemus adſiſtens; & crebra reviſit
Ad ſtabulum, deſiderio perfixa Juvenci.
Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminâque ulla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitámque avertere curam:
Nec Vitulorum aliæ ſpecies per pabula læta
Derivare queunt aliò, curâque levare:
Uſque adeò quiddam proprium, notúmque requirit.
Præte-

Præterea teneri tremulis cum vocibus Hœdi
Cornigeras nôrunt Matres, Agníque petulci
Balantum pecudes: ita, quod natura repoſcit,
Ad ſua quiſque ferè decurrunt ubera lactis.
Poſtremò quodvis Frumentum, non tamen omne
Quodque ſuo in genere inter ſe ſimile eſſe videbis,
Quin intercurrat quædam diſtantia formis;
Concharúmque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, quà mollibus undis
Littoris incurvi bibulam pavit Æquor arenam.
Quare etiam atque etiam ſimili ratione neceſſe'ſt,
Naturâ quoniam conſtant, neque facta manu ſunt
Unius ad certam formam Primordia rerum,
Diſſimili inter ſe quædam volitare Figurâ.
Perfacile'ſt jam animi ratione exſolvere nobis,
Quare Fulmineus multò penetralior ignis,
Quàm noſter fluat è Tedis terreſtribus ortus.
Dicere enim poſſis cœleſtem FULMINIS ignem
Subtilem magis è parvis conſtare figuris:
Atque ideo tranſire foramina, quæ nequit ignis
Noſter hic è Lignis ortus, Tedâque creatus.
Præterea Lumen per cornu tranſit: at Imber
Reſpuitur: Quare? niſi Luminis illa minora
Corpora ſunt, quàm de quibus eſt liquor Almus Aquarum.
Et quamvis ſubitò per colum Vina videmus
Perfluere, at contrà tardum cunctatur Olivum;
Aut quia nimirum majoribus eſt Elementis,
Aut magis hamatis inter ſe, pérque plicatis.
Atque ideo fit, uti non tam deducta repentè
Inter ſe poſſint Primordia ſingula quæque
Singula per cujuſque foramina permanare.
Huc accedit, uti Mellis Lactiſque liquores
Jucundo ſenſu linguæ tractentur in ore;
At contrà tetra Abſinthî natura, feríque
Centaurî fœdo pertorquent ora ſapore:
Ut facilè agnoſcas è lævibus, atque rotundis
Eſſe ea, quæ ſenſus jucundè tangere poſſunt:
At contrà quæ amara, atque aſpera cunque videntur,
Hæc magis hamatis inter ſe nexa teneri;
Proptereáque ſolere vias reſcindere noſtris
Senſibus, introitúque ſuo perrumpere corpus.
Omnia poſtremò Bona ſenſibus, & Mala tactu,
Diſſimili inter ſe pugnant perfecta Figurâ:
Ne tu fortè putes Serræ ſtridentis acerbum
Horrorem conſtare elementis lævibus æquè,
Ac Muſea mele, per chordas Organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant:
Neu ſimili penetrare putes Primordia formâ
In nareis hominum, cùm tetra Cadavera torrent,
Et cum Scena croco Cilici perfuſa recèns eſt,
Aráque Panchæos exhalat propter odores.
Néve bonos rerum ſimili conſtare Colores
Semine conſtituas, oculos qui paſcere poſſunt,
Et qui compungunt aciem, lacrymaréque cogunt:
Aut fœdâ ſpecie tetri, turpéſque videntur.
Omnis enim ſenſus quæ mulcet cauſâ, juvátque,
Haud ſinè Principiali aliquo lævore creata'ſt:
At contrà, quæcunque moleſta, atque aſpera conſtat,
Non aliquo ſinè Materiæ ſqualore reperta'ſt.
Sunt etiam, quæ jam nec Lævia jure putantur
Eſſe, neque omnino flexis mucronibus Unca:
Sed magis Angululis paullum proſtantibus, & quæ
Titillare magis ſenſus, quàm Lædere poſſunt:
Fæcula jam quo de genere'ſt, Inulæque ſapores.
Denique jam calidos Igneis, gelidámque Pruinam,
Diſſimili dentata modo compungere ſenſus
Corporis, indicio nobis eſt Tactus uterque.
TACTUS enim, Tactus, (prò Divûm numina ſancta!)
Corporis eſt ſenſus, vel cùm res Extera ſeſe
Inſinuat, vel cùm lædit, quæ in corpore Nata'ſt:
Aut juvat Egrediens genitaleis per Veneris res:
Aut ex Offenſu cùm turbant Corpore in ipſo
Semina, confundúntque inter ſe concita ſenſum:
Ut ſi fortè manu quamvis jam Corporis ipſe
Tute tibi partem ferias, æquè experiare.
Quapropter longè formas diſtare neceſſe'ſt
Principiis, varios quæ poſſint edere ſenſus.
Denique, quæ nobis Durata ac Spiſſa videntur,
Hæc magis hamatis inter ſeſe eſſe neceſſe'ſt,
Et quaſi ramoſis altè compacta teneri.
In quo jam genere in primis Adamantina ſaxa,
Primâ acie conſtant, ictus contemnere ſueta,
Et validi Silices, ac duri robora Ferri,
Æráque, quæ clauſtris reſtantia vociferantur.
Illa autem debent ex Lævibus atque Rotundis
Eſſe magis, fluido quæ corpore Liquida conſtant.
Nec retinentur enim inter ſe glomeramina quæque,
Et procurſus item in proclive volubilis extat.
Omnia poſtremò quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut Fumum, Nebulas, Flammáſque, neceſſe'ſt,
Si minùs omnibus ſunt è Lævibus atque Rotundis,
At non eſſe tamen Perplexis indupedita,
Pungere uti poſſint corpus, penetraréque ſaxa:
Nec tamen hærere inter ſe, quod quiſque videmus
Sentibus eſſe datum: facilè ut cognoſcere poſſis
Non è Perplexis, ſed Acutis eſſe Elementis.
Sed quòd Amara vides eadem, quæ fluvida conſtant,
Sudor uti Maris eſt, minimè id mirabile habendum.
Nam quod fluvidum eſt, è Lævibus atque Rotundis
Eſt: at Lævibus, atque Rotundis mîſta doloris
Corpora; nec tamen hæc retineri Hamata neceſſe'ſt:
Scilicet eſſe globoſa, tamen cùm Squalida conſtent,
Provolvi ſimul ut poſſint, & lædere ſenſus.
Et quò miſta putes magis Aſpera Lævibus eſſe
Principiis, unde'ſt Neptuni corpus acerbum;
Eſt ratio ſecernundi, ſeorſúmque videndi.
Humor dulcis, ubi per terras crebriùs idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac manſueſcat.
Linquit enim ſuprà tetri Primordia viri
Aſpera, quò magis in terris hæreſcere poſſunt.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hôc apta fidem ducit: Primordia rerum
Finitâ variare FIGURARUM ratione.
Quod ſi non ita ſit, rurſum jam Semina quædam
Eſſe infinito debebunt corporis auctu.
Námque in eâdem unâ cujuſcujus brevitate
Corporis, inter ſe multùm variare Figuræ
Non poſſunt: Fac enim minimis è partibus eſſe
Corpora prima: tribus, vel paullo pluribus auge;
Nempe ubi eas parteis unius Corporis omneis,
Summa atque ima locans, tranſmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quiſque det ordo
Formaï ſpeciem totius Corporis ejus:
Quod ſupereſt, ſi fortè voles variare figuras,
Addendum parteis alias erit: indè ſequetur
Adſimili ratione, alias ut poſtulet ordo,
Si tu fortè voles etiam variare figuras.
Ergo formaï novitatem corporis augmen
Subſequitur: quare non eſt, ut credere poſſis,
Eſſe infinitis diſtantia ſemina formis;
Ne quædam cogas immani maximitate
Eſſe, ſuprà quod jam docui non poſſe probari.
Jam tibi Barbaricæ veſtes, Melibœáque fulgens
Purpura Theſſalico concharum tincta colore, &
Aurea Pavonum ridenti imbuta lepore
Sæcla novo rerum ſuperata colore jacerent:
Et contemptus odor Myrrhæ, Melliſque ſapores,
Et Cycnea mele, Phœbeáque dædala chordis
Carmina conſimili ratione oppreſſa ſilerent.
Námque aliis aliud præſtantius exoreretur.
Cedere item retro poſſent in deteriores
Omnia ſic parteis, ut diximus in meliores:
Namque aliis aliud retro quoque tetrius eſſet
Naribus, Auribus, atque Oculis, Oriſque ſapori.
Quæ quoniam non ſunt in rebus reddita, certa &
Finis utrinque tenet Summam: fateare neceſſe'ſt
Materiam quoque finitis differre Figuris.
Denique, ab Ignibus ad gelidas, hiemíſque Pruinas
Finitu'ſt, retróque pari ratione remenſu'ſt.
Finit enim Calor, ac Frigus, mediíque Tepores
Inter utrumque jacent, explentes ordine Summam.
Ergo finitâ diſtant ratione creata,
Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
Hinc Flammis, illinc rigidis infeſſa Pruinis.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hôc apta fidem ducit: Primordia rerum,
Inter ſe Simili quæ ſunt perfecta figurâ,
Infinita cluere: etenim diſtantia cum ſit
Formarum finita, neceſſe'ſt, quæ Similes ſint,
Eſſe Infinitas: aut ſummam Materiaï
Finitam conſtare: id quod non eſſe probavi.
Quod quoniam docui, nunc ſuaviloquis, age, paucis
Verſibus oſtendam, corpuſcula Materiaï

Ex

Ex infinito ſummam rerum uſque tenere,
Undique protelo Plagarum continuato.
Nam quod rara vides magis eſſe animalia quædam,
Fœcundámque minus Naturam cernis in illis;
At regione, locóque alio, terríſque remotis
Multa licet genere eſſe in eo, numerúmque repleri.
Sicuti Quadrupedum cum primis eſſe videmus
In genere anguimanos Elefantos, India quorum
Millibus è multis vallo munitur eburno,
Ut penitus nequeat penetrari; tanta ferarum
Vis eſt, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen id quoque utì concedam, quamlibèt, eſtu
Unica res quædam nativo corpore Sola,
Cui ſimilis toto terrarum non ſit in orbe:
Infinita tamen niſi erit vis Materiai,
Unde ea progigni poſſit concepta; creari
Non poterit: neque, quod ſupereſt, procreſcere, alíque.
Quippe etenim ſumant oculi, finita per Omne
Corpora jactari unius genitalia reii;
Unde, ubi, quâ vi, & quo pacto congreſſa coibunt
Materiæ tanto in pelago, turbâque alienâ?
Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
Sed quaſi naufragiis magnis multíſque coortis,
Diſiectare ſolet magnum mare tranſtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonſáſque natanteis,
Per terratum omneis oras fluitantia apluſtra;
Ut videantur, & indicium mortalibus edant,
Infidi maris inſidias, viríſque, dolúmque
Ut vitare velint, néve ullo tempore credant,
Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi ſi finita ſemel Primordia quædam
Conſtitues, ævum debebunt ſparſa per omne
Diſiectare æſtus diverſi Materiaï:
Nunquam in concilium ut poſſint compulſa coire:
Nec remorari in concilio, nec creſcere adaucta.
Quorum utrumque palàm fieri manifeſta docet res,
Et res progigni, & genitas procreſcere poſſe:
Eſſe igitur genere in quovis Primordia rerum
Infinita palàm'ſt, unde omnia ſuppeditantur.
Nec ſuperare queunt motus utique Exitiales
Perpetuò, neque in æternum ſepelire ſalutem;
Nec porrò rerum Genitales Auctificíque
Motus perpetuò poſſunt ſervare creata.
Sic æquo geritur certamine Principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hìc, nunc illic ſuperant vitalia rerum,
Et ſuperantur item; miſcetur Funere Vagor,
Quem pueri tollunt viſentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora ſecuta'ſt,
Quæ non audierit miſtos Vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri.
Illud in his obſignatum quoque rebus habere
Convenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil eſſe, in promptu, quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno conſiſtat Principiorum:
Nec quicquam, quod non permiſto Semine conſtet.
Et quàm quicque magis multas vis poſſidet in ſe,
Atque poteſtates, ita pluria Principiorum
In ſeſe genera, ac varias docet eſſe figuras.
Principio, Tellus habet in ſe Corpora prima,
Unde Mare immenſum volventes flumina fontes
Aſſiduè renovent: habet, Ignes unde oriantur.
Nam multis ſuccenſa locis ardent ſola terræ.
Eximiis verò furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porrò nitidas Fruges, Arbuſtáque læta
Gentibus humanis habet unde extollere poſſit.
Unde etiam fluidas Frondeis, & Pabula læta
Montivago generi poſſit præbere ferarum.
Quare magna Deûm mater, matérque Ferarum,
Et noſtri genitrix Hæc dicta'ſt Corporis una.
Hanc veteres Graiûm docti cecinere Poetæ
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aëris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque poſſe in Terrâ ſiſtere Terram.
Adjunxere Feras, quia quamvis effera proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralíque caput ſummum cinxere Coronâ:
Eximiis munita locis quòd ſuſtinet Urbeis:
Quo nunc inſigni per magnas prædita terras
Horrificè fertur divinæ Matris imago.
Hanc variæ gentes antiquo more ſacrorum
Idæam vocitant matrem, Phrygiáſque catervas
Dant comites, quia primùm ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem Fruges cœpiſſe creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violârint
Matris, & ingrati Genitoribus inventi ſint,
Significare volunt indignos eſſe putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & Cymbala circùm
Concava, rauciſonóque minantur Cornua cantu,
Et Phrygio ſtimulat numero cava Tibia menteis,
Telaque præportant violenti ſigna furoris,
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ poſſint numine Divæ.
Ergo cùm primùm magnas invecta per urbeis
Munificat tacitâ Mortaleis muta ſalute:
Ære atque Argento ſternunt iter omne viarum
Largificâ ſtipe ditantes, ningúntque roſarum
Floribus, umbrantes Matrem, comitúmque catervas.
Hic armata manus (Curetas nomine Graii
Quos memorant Phrygios) inter ſe fortè catenas
Ludunt, in numerúmque exſultant ſanguine læti; &
Terrificas capitum quatientes numine criſtas,
Dictæos referunt Curetas. qui Jovis illum
Vagitum in Cretâ quondam occultâſſe feruntur,
Cum pueri circùm puerum pernice choreâ
Armati in numerum pulſarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternúmque daret Matri ſub pectore volnus;
Propterea Magnam armati Matrem comitantur:
Aut quia ſignificant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint Patriam defendere terram:
Præſidióque parent, decoríque Parentibus eſſe.
Quæ bene, & eximiè quamvis diſpoſta ferantur,
Longè ſunt tamen à verâ ratione repulſa.
Omnis enim per ſe Divûm natura neceſſe'ſt
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur,
Semota à noſtris rebus, ſejunctáque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.
Terra quidem vero caret omni tempore Senſu:
Sed quia multarum potitur Primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina ſolis.
Hic ſi quis Mare Neptunum, Cererémque vocare
Conſtituet Fruges, & Bacchi nomine abuti
Mavolt, quàm Laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus, ut hic terrarum dictitet Orbem
Eſſe Deûm Matrem, dum re non ſit tamen apſe.
Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes & Equorum duellica proles,
Buceriæque greges ſub eodem tegmine cœli,
Ex unóque ſitim ſedantes flumine aquaï,
Diſſimili vivunt ſpecie, retinéntque parentum
Naturam, & mores generatim quæque imitantur:
Tanta'ſt in quovis genere Herbæ Materiaï
Diſſimilis ratio: tanta'ſt in Flumine quoque.
Jam verò quamvis animantem ex omnibus unam
Oſſa, Cruor, Venæ, Calor, Humor, Viſcera, Nervi
Conſtituunt, quæ ſunt porrò diſtantia longè
Diſſimili perfecta figurâ Principiorum.
Tum porrò quæcunque Igni flammata cremantur,
Si nil præterea, tamen ex ſe ea corpora tradunt,
Unde Ignem jacere, & Lumen ſummittere poſſint:
Scintilláſque agere, ac latè differre Favillam.
Cætera conſimili mentis ratione peragrans,
Invenies intus multarum Semina rerum
Corpore celare, & varias cohibere Figuras.
Denique multa vides, quibus aſt Odor, & Sapor unà,
Reddita ſunt cum Odore; imprimis pleraque dona,
Relligione animum turpi cùm tangere parto.
Hæc igitur variis debent conſtare Figuris:
Nidor enim penetrat, quà Succus non it in artus:
Succus item ſeorſum, & rerum Sapor inſinuatur
Senſibus, ut noſcas primis differre figuris.
Diſſimiles igitur Formæ glomeramen in unum
Conveniunt: & res permiſto Semine conſtant.
Quin etiam paſſim noſtris in verſibus ipſis
Multa Elementa vides multis communia verbis;
Cùm tamen inter ſe Verſus, ac Verba neceſſe'ſt
Confiteare alia ex aliis conſtare Elementis.
Non quòd multa parum communis Littera currat,
Aut nulla inter ſe duo ſint ex omnibus iſdem:
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtant.

Sic aliis in rebus item communia multa,
Multarum rerum cùm ſint Primordia, longè
Diſſimili tamen inter ſe conſiſtere ſummâ
Poſſunt: ut meritò ex aliis conſtare ferantur
Humanum genus, ac Fruges, Arbuſtáque læta.
Nec tamen omnimodis connecti poſſe putandu'ſt
Omnia: nam volgò fieri Portenta videres,
Semiferas Hominum ſpecies exiſtere; & altos
Interdum Ramos egigni corpore vivo:
Multáque connecti Terreſtria membra Marinis:
Tum flammam tetro ſpiranteis ore Chimæras
Paſcere Naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manifeſtu'ſt: omnia quando
Seminibus certis certâ genetrice creata
Conſervare genus creſcentia poſſe videmus.
Scilicet id certâ fieri ratione neceſſe'ſt.
Nam ſua cuique Cibis ex omnibus intus in artus
Corpora diſcedunt: connexáque convenienteis
Efficiunt motus: at contrà aliena videmus
Rejicere in terras Naturam: multáque cæcis
Corporibus fugiunt è corpore percita plagis,
Quæ neque connecti cuiquam potuere, neque intra
Vitaleis motus conſentire, atque animari.
Sed ne fortè putes animalia ſola teneri
Legibus his: eadem ratio res terminat omneis.
Nam veluti totâ naturâ diſſimiles ſunt
Inter ſe genitæ res quæque, ita quamque neceſſe'ſt
Diſſimili conſtare figurâ Principiorum;
Non quòd multa parum ſimili ſint prædita formâ:
Sed quia non volgò paria omnibus omnia conſtent.
Semina cùm porrò diſtent, differre neceſſe'ſt
Intervalla, Vias, Connexus, Pondera, Plagas,
Concurſus, Motus: quæ non Animalia ſolùm
Corpora ſejungunt, ſed Terras, ac Mare totum
Secernunt, Cœlúmque à Terris omne retentant.
Nunc age dicta meo dulci quæſita labore
Percipe: ne fortè hæc Albis ex Alba rearis
Principiis eſſe, ante oculos quæ Candida cernis:
Aut ea, quæ Nigrant, Nigro de Semine nata:
Néve alium quemvis quæ ſunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quòd Materiaï
Corpora conſimili ſint ejus tincta colore.
Nullus enim Color eſt omnino Materiaï
Corporibus, neque par rebus, neque denique diſpar.
In quæ corpora ſi nullus tibi forte videtur
Poſſe animi injectus fieri, procul avius erras.
Nam cùm Cæcigeni, Solis qui lumina nunquam
Aſpexere, tamen cognoſcant corpora Tactu,
Ex ineunte ævo nullo contincta colore:
Scire licet menti quoque noſtræ Corpora poſſe
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipſi cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud ullo ſentimus tincta Colore.
Quod quoniam vinco fieri, nunc eſſe docebo.
Omnis enim Color omnino mutatur in omneis:
Quod facere haud ullo debent Primordia pacto,
Immutabile enim quiddam ſuperare neceſſe'ſt;
Ne res ad Nihilum redigantur funditùs omnes.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè.
Proinde Colore cave contingas Semina rerum:
Ne tibi res redeant ad Nilum funditus omnes.
Præterea, ſi nulla Coloris Principiis eſt
Reddita natura, at variis ſunt prædita Formis;
E quibus omnigenos gignunt, variántque Colores.
(Præterea magni quòd refert Semina quæque
Cum quibus, & quali poſiturâ contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiántque:)
Perfacilè extemplo rationem reddere poſſis,
Cur ea, quæ Nigro fuerint paullo antè Colore,
Marmoreo fieri poſſint Candore repentè:
Ut Mare, cùm magni commôrunt Æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim poſſis Nigrum, quod ſæpe videmus,
Materies ubi permiſta'ſt illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demptáque quædam,
Continuò id fieri ut Candens videatur, & Album:
Quòd ſi Cæruleis conſtarent Æquora ponti
Seminibus, nullo poſſint Albeſcere pacto.
Nam quocunque modo perturbes, Cærula quæ ſint,
Nunquam in Marmoreum poſſunt migrare Colorem.
Sin alio, atque alio ſunt Semina tincta colore,
Quæ Maris efficiunt unum purúmque Nitorem:
Ut ſæpe ex aliis Formis, variiſque Figuris
Efficitur quiddam Quadratum, unæque figuræ:
Conveniebat, utì in Quadrato cernimus eſſe
Diſſimileis Formas; ita cernere in Æquore ponti
Aut alio in quovis uno puróque Nitore,
Diſſimileis longè inter ſe, varióſque colores.
Præterea, nihil officiunt, obſtántque Figuræ
Diſſimiles, quò Quadratum minùs omne ſit extrà:
At varii rerum impediunt, prohibéntque Colores
Quò minùs eſſe uno poſſit res tota Nitore.
Tum porrò, quæ ducit & inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnunquam, cauſa, Colores,
Occidit, ex Albis quoniam non Alba creantur:
Nec quæ Nigra cluent, de Nigris: ſed Variis de.
Quippe etenim multo proclivius exorientur
Candida de nullo, quàm de Nigrante colore.
Aut alio quovis qui contrà pugnet, & obſtet.
Præterea, quoniam nequeunt ſinè Luce Colores
Eſſe, neque in Lucem exiſtunt Primordia rerum:
Scire licet, quàm ſint nullo velata Colore.
Qualis enim cæcis poterit Color eſſe tenebris,
Lumine qui mutatur in ipſo, propterea quòd
Rectâ aut obliquâ percoſſus Luce refulget?
Pluma Columbarum quo pacto in Sole videtur:
Quæ ſita cervices circùm, collúmque coronat:
Námque aliàs fit, utì rubro ſit clara Pyropo:
Interdum quodam ſenſu fit, utì videatur
Inter Cæruleum virideis miſcere Smaragdos.
Caudáque Pavonis, largâ cùm Luce repleta'ſt,
Conſimili mutat ratione obverſa Colores.
Qui quoniam quodam gignuntur Luminis ictu,
Scilicet id ſinè eo fieri non poſſe putandu'ſt.
Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in ſe
Pupula, cùm ſentire Colorem dicitur Album,
Atque aliud porrò, Nigrum cùm, & cætera, ſentit,
Nec refert ea, quæ tangis, quo fortè Colore
Prædita ſint, verùm quali magis apta Figurâ:
Scire licet, nil Principiis opus eſſe Colores:
Sed variis Formis varianteis edere tactus.
Præterea, quoniam non certis certa figuris
Eſt natura Coloris, & omnia Principiorum
Formamenta queunt in quovis eſſe Nitore:
Cur ea, quæ conſtant ex illis, non pariter ſunt
Omnigenis perfuſa Coloribus in genere omni?
Conveniebat enim Corvos quoque ſæpe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem,
Et nigros fieri nigro de ſemine Cycnos,
Aut alio quovis uno, varióque colore.
Quin etiam quantò in parteis res quæque minutas
Diſtrahitur magis, hoc magis eſt, ut cernere poſſis
Evaneſcere paullatim, ſtinguíque Colorem:
Ut fit, ubi in parvas parteis diſcerpitur Aurum,
Purpura, Pœniceúſque color clariſſimu' multo,
Filatim cùm diſtractus diſperditur omnis:
Noſcere ut hinc poſſis, priùs omnem efflare Colorem
Particulas, quàm diſcedant ad Semina rerum.
Poſtremò, quoniam non omnia Corpora Vocem
Mittere concedis, neque Odorem: propterea fit,
Ut non omnibus attribuas Sonitus, & Odores:
Sic, Oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam conſtare orba Colore,
Quàm ſinè Odore ullo quædam, Sonitúque remota:
Nec minùs hæc animum cognoſcere poſſe ſagacem,
Quàm quæ ſunt aliis rebus privata, notíſque.
Sed ne fortè putes ſolo ſpoliata Colore
Corpora prima manere: etiam ſecreta Teporis
Sunt, ac Frigoris omnino, calidíſque Vaporis:
Et Sonitu ſterila, & Succo jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore Odorem.
Sicut Amaracini blandum, Stactæque liquorem
Et Nardi florum, nectar qui naribus halant,
Cùm facere inſtituas: cumprimis quærere par eſt,
Quoad licet, ac potis es reperire, inolentis Olivi
Naturam, nullam quæ mittat Naribus auram:
Quàm minimè ut poſſit mixtos in corpore Odores,
Concoctóſque, ſuo contactos perdere viro.
Propterea demum debent Primordia rerum
Non adhibere ſuum gignundis rebus Odorem,
Nec Sonitum, quoniam nihil ab ſe mittere poſſunt:
Nec ſimili ratione Saporem denique quemquam
Nec Frigus, neque item calidum, tepidúmque Vaporem, &

Cæ-

Cætera, quæ cùm ita ſunt tandem, ut mortalia conſtent,
Molli Lenta, Fragoſa Putri, Cava corpore Raro,
Omnia ſint à Principiis ſejuncta neceſſe'ſt,
Immortalia ſi volumus ſubjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur ſumma ſalutis:
Ne tibi res redeant ad Nilum funditus omnes.
  Nunc ea, quæ Sentire videmus cunque neceſſe'ſt
Ex Inſenſilibus tamen omnia confiteare
Principiis conſtare: neque id manifeſta refutant,
Nec contrà pugnant, in promptu cognita quæ ſunt:
Sed magis ipſa manu ducunt, & credere cogunt,
Ex Inſenſilibus, quod dico, Animalia gigni.
  Quippe videre licet, vivos exiſtere Vermeis
Stercore de tetro, putrorem cùm ſibi nacta'ſt
Intempeſtivis ex imbribus humida tellus.
  Præterea cunctas itidem res vertere ſeſe.
Vertunt ſe Fluvii, Frondes, & Pabula læta
In Pecudes: vertunt Pecudes in Corpora noſtra
Naturam, & noſtro de Corpore ſæpe Ferarum
Augeſcunt vires, & corpora Pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc Senſus animantum procreat omneis:
Non aliâ longè ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, & in igneis omnia verſat.
  Jámne vides igitur, magni Primordia rerum
Referre in quali ſint ordine quæque locata,
Et commiſta quibus dent motus, accipiántque?
  Tum porrò quid id eſt, animum quod percutit ipſum?
Quod movet? & varios ſenſus exprimere cogit,
Ex Inſenſilibus ne credas Senſile gigni?
Nimirum, Lapides, & Ligna, & Terra quòd unà
Miſta, tamen nequeunt vitalem reddere Senſum.
  Illud in his igitur fœdus meminiſſe decebit,
Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,
Senſilia extemplo, & Senſus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primùm quantula conſtent,
Senſile quæ faciunt, & quâ ſint prædita Formâ,
Motibus, Ordinibus, Poſituris denique quæ ſint:
Quarum nil rerum in Lignis, Glebiſque videmus.
Et tamen hæc cùm ſunt quaſi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt, quia Corpora materiaï
Antiquis ex Ordinibus permota novâ re,
Conciliantur ita, ut debent Animalia gigni.
  Deinde ex Senſilibus cùm Senſile poſſe creari
Conſtituunt, porrò ex aliis ſentire ſüetis;
Mollia tum faciunt: nam Senſus jungitur omnis
Viſceribus, Nervis, Venis, quæcunque videmus
Mollia mortali conſiſtere corpore creta.
  Sed tamen eſto jam poſſe hæc Æterna manere:
Nempe tamen debent aut Senſum partis habere,
Aut ſimilia totis Animalibus eſſe putari.
At nequeant per ſe Partes ſentire, nec eſſe.
Namque aliûm Senſus membrorum reſpuit omnium:
Nec Manus à nobis potis eſt ſecreta, neque ulla
Corporis omnino ſenſum pars ſola tenere.
Linquitur, ut totis Animalibus adſimulentur;
Vitali ut poſſint conſentire undique Senſu.
Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
Et lethi vitare vias, Animalia cùm ſint,
Atque Animalibu' ſint mortalibus una, eadémque?
  Quod tamen ut poſſint: ab cœtu concilióque,
Nil facient, præter volgum, turbámque Animantum:
Scilicet ut nequeant Homines, Armenta, Feræque,
Inter ſeſe ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra Homines, Armenta, Feráſque.
  Quòd ſi fortè ſuum dimittunt corpore ſenſum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum præterea, (quod fugimus antè,)
Quatinus in Pullos animaleis vertier Ova
Cernimus Alituum, Vermeſque effervere, terram
Intempeſtivos cùm putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni poſſe ex non Senſibu' Senſus.
  Quòd ſi fortè aliquis dicet, duntaxat oriri
Poſſe ex non-Senſu Senſus, ſed mobilitate
Antè aliquâ tanquam partum, quàm proditur extrà:
Huic ſatis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, niſi concilio antè coacto:
Nec commutari quicquam ſinè conciliatu
Primorum, ut nequeunt ullius corporis eſſe
Senſus ante ipſam genitam naturam Animantis.
Nimirum quia Materies disjecta tenetur
Aere, Fluminibus, Terris, Flammâque creatis:
Nec congreſſa modo vitaleis convenienti
Contulit inter ſe motus, quibus omnituentes
Accenſi Senſus animantem quamque tuentur.
  Præterea quamvis Animantem grandior ictus,
Quàm patitur natura, repentè adfligit, & omneis
Corporis, atque animi pergit confundere Senſus.
Diſſolvuntur enim poſituræ Principiorum,
Et penitus motus vitales impediuntur,
Donec Materies omnes concuſſa per artus
Vitaleis Animæ nodos è corpore ſolvit,
Diſperſámque foras per caulas ejicit omneis.
Nam quid præterea facere ictum poſſe reamur
Oblatum, niſi diſcutere, ac diſſolvere quæque?
  Fit quoque, utì ſoleant minùs oblato acriter ictu
Reliquiæ motûs vitalis vincere ſæpe,
Vincere, & ingenteis plagæ ſedare tumultus,
Inque ſuos quicquid rurſus revocare meatus,
Et quaſi jam lethi dominantem in corpore motum
Diſcutere, ac penè amiſſos accendere Senſus.
Nam, quare potiùs lethi jam limine ab ipſo
Ad vitam poſſint conlectâ mente reverti,
Quàm, quò decurſum propè jam ſiet, ire, & abire?
  Præterea, quoniam dolor eſt, ubi Materiaï
Corpora vi quâdam per viſcera viva, per artus
Sollicitata ſuis trepidant in ſedibus intus:
Inque locum quando remigrant, fit blanda Voluptas:
Scire licet, nullo Primordia poſſe dolore
Tentari; nullámque Voluptatem capere ex ſe:
Quandoquidem non ſunt ex ullis Principiorum
Corporibus, quorum Motus novitate laborent:
Aut aliquem fructum capiant Dulcedinis almæ.
Haud igitur debent eſſe ullo prædita ſenſu.
  Denique, utì poſſint ſentire Animalia quæque,
Principiis ſi etiam'ſt Senſus tribuendus eorum:
Quid? genus humanum propritim de quibu' factum'ſt?
Scilicet & riſu tremulo concuſſa cachinnant;
Et lacrymis ſpargunt rorantibus ora, genáſque,
Multáque de rerum miſturâ dicere callent;
Et ſibi proporro quæ ſint primordia, quærunt.
  Quandoquidem totis mortalibus adſimulata
Ipſa quoque ex aliis debent conſtare elementis:
Indè alia ex aliis, nuſquam conſiſtere ut auſis.
Quippe ſequar, quodcunque Loqui, Rideréque dices,
Et Sapere, ex aliis eadem hæc facientibus ut ſit.
Quòd ſi delira hæc, furioſáque cernimus eſſe:
Et ridere poteſt ex non ridentibu' factus,
Et ſapere, & doctis rationem reddere dictis,
Non ex Seminibus ſapientibus, atque diſertis:
Quî minùs eſſe queant ea, quæ Sentire videmus
Seminibus permiſta carentibus undique Senſu?
  Denique cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi:
Omnibus ille idem Pater eſt, unde alma liquenteis
Humorum guttas Mater cùm Terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbuſtáque læta,
Et genus humanum, & parit omnia ſæcla ferarum,
Pabula cùm præbet, quibus omnes corpora paſcunt,
Et dulcem ducunt vitam, prolémque propagant.
Quapropter meritò Maternum nomen adepta'ſt.
Cedit item retro, de Terrâ, quod fuit antè,
In terras: & quod miſſum'ſt ex Ætheris oris,
Id rurſum Cœli rellatum templa receptant:
Nec ſic interimit mors res, ut Materiaï
Corpora conficiat, ſed cœtum diſſupat ollis:
Indè aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
Res ut convertant formas, muténtque colores,
Et capiant Senſus, & puncto tempore reddant:
Ut noſcas referre, eadem Primordia rerum
Cum quibus, & quali poſiturâ contineantur,
Et quos inter ſe dent motus, accipiántque:
(Neve putes æterna penes reſidere poteſſe
Corpora prima, quòd in ſummis fluitare videmus
Rebus, & interdum naſci, ſubitóque perire:)
Quin etiam refert noſtris in Verſibus ipſis,
Cum quibus, & quali ſint ordine quæque locata.
Námque eadem Cœlum, Mare, Terras, Flumina, Solem
Significant: eadem Fruges, Arbuſta, Animanteis:
Si non omnia ſint, at multo maxima pars eſt
Conſimilis: verùm Poſiturâ diſcrepitant hæc.
Sic ipſis in rebus item jam Materiaï
Intervalla, Viæ, Connexus, Pondera, Plagæ,
Concurſus, Motus, Ordo, Poſitura, Figuræ
Cùm permutantur, mutari Res quoque debent.

Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
Accidere, & nova ſe ſpecies oſtendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla'ſt, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum conſtet: itemque
Nil adeò magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim; ut Cœli elatum purúmque colorem,
Quémque in ſe cohibent palantia ſidera paſſim,
Lunæque, & ſolis præclarâ luce nitorem:
Omnia quæ ſi nunc primùm mortalibus adſint,
Ex improviſo ceu ſint objecta repentè:
Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minus antè quod auderent ſore credere gentes?
Nil ut opinor, ita hæc ſpecies miranda fuiſſet;
Quom tibi jam nemo feſſus ſatiate videndi
Suſpicere in cœli dignatur lucida templa.
Deſine quapropter novitate exterritus ipsâ
Exſpuere ex animo rationem: ſed magis acri
Judicio perpende, &, ſi tibi vera videtur,
Dede manus: aut, ſi falſa eſt, accingere contrá.
Quærit enim ratione Animus, cùm ſumma loci ſit
Infinita foris hæc extra mœnia mundi;
Quid ſit ibi porrò, quò proſpicere uſque velit mens,
Atque animi jactus liber quò pervolet ipſe.
Principio, nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infrà, ſuperáque, per Omne
Nulla'ſt finis, (uti docui) res ipſáque per ſe
Vociferatur, & elucet natura Profundi.
Nullo jam pacto veriſimile eſſe putandum'ſt,
Undique cum vorsùs ſpatium vacet infinitum,
Semináque innumero numero, ſummâque profundâ
Multimodis volitent æterno percita motu:
Hunc unum Terrarum orbem, Cœlúmque creatum:
Nil agere illa foris tot corpora Materiai,
Cum præſertim hic ſit naturâ factus, & ipſa
Sponte ſuâ forte offenſando ſemina rerum
Multimodis, temere, incaſſum, fruſtráque, coacta
Tandem coaluerint ea, quæ conjecta repentè
Magnarum rerum fierent exordia ſemper,
Terrai, Maris, & Cœli, generiſque Animantum.
Quare etiam atque etiam taleis fateare neceſſe'ſt
Eſſe alios alibi congreſſus materiai;
Qualis hic eſt, avidu complexu quem tenet æther.
Præterea, cùm Materies eſt multa parata:
Cum Locus eſt præſtò: nec res, nec cauſa moratur
Ulla: geni debent nimirum, & confieri res.
Nunc & Seminibus ſi tanta'ſt copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis:
Viſque eadem, & natura manet, quæ Semina rerum
Conjicere in loca quæque queat, ſimili ratione,
Atque huc ſunt conjecta: neceſſe'ſt confiteare
Eſſe alios aliis Terrarum in partibus orbeis,
Et varias Hominum genteis, & ſæcla Ferarum.
Huc accedit, ut in Summâ res nulla ſit una,
Unica quæ gignatur, & unica, ſoláque creſcat:
Quin cujuſque ſient ſæcli, permultáque eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente.
Invenies ſic montivagum genus eſſe Ferarum,
Sic Hominum genitam prolem, ſic denique mutas
Squamigerum pecudes, & corpora cuncta Volantum.
Quapropter Cœlum ſimili ratione fatendum'ſt,
Terrámque, & Solem, Lunam, Mare, cætera, quæ ſunt,
Non eſſe unica, ſed numero magis innumerali;
Quandoquidem vitæ depactus terminus altè
Tam manet his, & tam nativo hæc corpore conſtant,
Quàm genus omne, quòd his generatim rebus abundat.
Quæ bene cognita ſi teneas: Natura videtur
Libera continuò Dominis privata ſuperbis,
Ipſa ſuâ per ſe ſponte omnia Diis agere expers.
Nam (proh ſancta Deûm tranquilla pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitámque ſerenam!)
Quis regere immenſi Summam, quis habere Profundi
Indu manu validas potis eſt moderanter habenas?
Quis pariter Cœlos omneis convertere? & omneis
Ignibus ætheriis terras ſuffire feraceis?
Omnibus inque locis eſſe omni tempore præſto?
Nubibus ut tenebras faciat; cœliſque ſerena
Concutiat ſonitu? tum fulmina mittat, & ædeis
Sæpè ſuas diſturbet, & in deſerta recedens
Sæviat exercens telum, quòd ſæpè nocenteis
Præterit, exanimátque indignos, inque merenteis?
Multaque pòſt Mundi tempus genitale, diemque
Primigenum Maris, & Terræ, Soliſque coortum,
Addita corpora ſunt extrinſecùs; addita circum
Semina, quæ magnum jaculando contulit OMNE:
Unde Mare, & Terræ poſſent augeſcere: & unde
Appareret ſpatium Cœli domus, altáque tecta
Tolleret à terris procul; & conſurgeret Aer.
Nam ſua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora diſtribuuntur, & ad ſua ſæcla recedunt:
Humor ad Humorem, Terreno corpore Terra
Creſcit; & Ignem Ignes procudunt, Ætheraque Æther:
Donicum ad extremum creſcendi perfica finem
Omnia perduxit rerum Natura creatrix:
Ut fit, ubi nihilo jam plus eſt, quod datur intra
Vitaleis venas, quàm quod fluit, atque recedit:
Omnibus his ætas debet conſiſtere rebus:
His Natura ſuis refrænat viribus auctum.
Nam, quæcunque vides hilaro grandeſcere adauctu,
Paullatimque gradus ætatis ſcandere adultæ:
Plura ſibi adſumunt, quàm de ſe corpora mittunt,
Dum facilè in venas cibus omnis diditur: & dum
Non ita ſunt latè diſperſa, ut multa remittant:
Et plus diſpendî faciant, quàm veſcitur ætas,
Nam certè fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum'ſt: ſed plura accedere debent,
Donicum oleſcendi ſummum tetigere cacumen.
Inde minutatim vireis, & robur adultum
Frangit, & in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quantò eſt res amplior, augmine dempto,
Et quò latior eſt, in cunctas undique parteis
Pluria eò diſpergit, & à ſe corpora mittit:
Nec facilè in venas cibus omnis diditur ei:
Nec ſatis eſt, pro quàm largos exæſtuat æſtus,
Unde queat tantum ſuboriri, ac ſuppeditare,
Quantum opus eſt; & quod ſatis eſt, Natura novare.
Jure igitur pereunt, cum rareſacta fluendo
Sunt; & cum externis ſuccumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique deſit:
Nec tuditantia rem ceſſant extrinſecùs ullam
Corpora conficere, & plagis infeſta domare.
Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putréiſque ruinas.
Omnia debet enim cibus intregrare novando:
Nequicquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod ſatis eſt, neque quantum opus eſt, natura miniſtrat.
Jamque adeo affecta'ſt ætas, effœtáque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (ut opinor) enim mortalia ſæcla ſupernè
Aurea de Cœlo demiſit funis in arva:
Nec mare, nec fluctus plangentes ſaxa crearunt:
Sed genuit Tellus eadem, quæ nunc alit ex ſe.
Præterea nitidas fruges, vinetáque læta
Sponte ſuâ primùm mortalibus ipſa creavit:
Ipſa dedit dulceis fœtus, & pabula læta:
Quæ nunc vix noſtro grandeſcunt aucta labore:
Conterimúſque boves, & vires agricolarum:
Conficimus ferrum vix arvis ſuppeditati:
Uſque adeò pereunt fœtus, augéntque labores.
Jámque caput quaſſans grandis ſuſpirat arator
Crebriùs incaſſum magnum cecidiſſe laborem:
Et cùm tempora temporibus præſentia confert
Præteritis, laudat fortunas ſæpe parentis:
Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacilè anguſtis tolerârit finibus ævum,
Cùm minor eſſet agri multò modus antè viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabeſcere, & ire
Ad ſcopulum ſpatio ætatis defeſſa vetuſto.

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER TERTIUS.

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti, illuſtrans commoda vitæ:
Te ſequor ô Graiæ gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis,
Non ita certandi cupidus, quàm propter amorem,
Quòd te imitari aveo: Quid enim contendat Hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus Hœdi
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis Equi vis?
Tu Pater, & rerum Inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta; tuiſque ex, Inclute, chartis,
Floriferis ut apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea, perpetuâ ſemper digniſſima vitâ.
Nam ſimul ac Ratio tua cœpit vociferari
Naturam rerum haud Divinâ mente coortam,
Diffugiunt Animi terrores; mœnia mundi
Diſcedunt, totum video per Inane geri res.
Apparet Divûm numen, ſedéſque quietæ:
Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adſpergunt, neque nix acri concreta pruinâ
Cana cadens violat: ſempérque innubilus æther
Integit, & largè diffuſo lumine ridet.
Omnia ſuppeditat porrò Natura, neque ulla
Res animi pacem delibrat tempore in ullo.
At contrà nuſquam apparent Acheruſia templa:
Nec Tellus obſtat, quin omnia diſpiciantur,
Sub pedibus quæcunque infrà per Inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina Voluptas
Percipit, atque Horror, quòd ſic Natura tuâ vi
Tam manifeſta patet ex omni parte retecta.
Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint; & quàm variis diſtantia formis
Sponte ſuâ volitent alterno percita motu;
Quóque modo poſſint ex his res quæque creari:
Haſce ſecundùm res Animi natura videtur,
Atque Animæ claranda meis jam verſibus eſſe:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo;
Omnia ſuffundens mortis nigrore: neque ullam
Eſſe voluptatem liquidam purámque relinquit.
Nam, quòd ſæpe homines morbos magis eſſe timendos
Infamémque ferunt vitam, quàm Tartara lethi,
Et ſe ſcire Animi naturam ſanguinis eſſe,
Nec prorſum quicquam noſtræ Rationis egere:
Hinc licet advertas animum, magis omnia Laudis,
Aut etiam Venti, ſi fert ita fortè voluntas,
Jactari causâ, quàm quòd res ipſa probetur:
Extorres iidem patriâ, longéque fugati
Conſpectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt:
Et quocunque tamen miſeri venere, parentant,
Et nigras mactant pecudes, & Manibu' divis
Inferias mittunt: multóque in rebus acerbis
Acriùs advertunt animos ad Religionem.
Quò magis in dubiis hominem ſpectare periclis
Convenit, adverſiſque in rebus noſcere qui ſit.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur, & eripitur Perſona, manet Res.
Denique Avarities, & Honorum cæca cupido,
Quæ miſeros homines cogunt tranſcendere fineis
Juris, & interdum ſocios ſcelerum, atque miniſtros
Nocteis atque dies niti præſtante labore
Ad ſummas emergere opeis: hæc vulnera vitæ
Non minimam partem Mortis formidine aluntur.
Turpis enim Fama, & Contemptus, & acris Egeſtas
Semota ab dulci Vitâ ſtabiliſque videntur;
Et quaſi jam Lethi portas cunctarier ante:
Unde homines, dum ſe falſo terrore coacti
Refugiſſe volunt longè, longéque receſſe,
Sanguine civili rem conflant: divitiáſque
Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
Crudeles gaudent in triſti funere Fratris:
Et Conſanguineûm menſas odere, timéntque.
Conſimili ratione ab eodem ſæpe timore
Macerat invidia: ante oculos illum eſſe potentem,
Illum aſpectari, claróque incedere honore;
Ipſi ſe in tenebris volvi, cœnóque queruntur.
Intereunt partim ſtatuarum, & nominis ergò:
Et ſæpe uſque adeò, Mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, lucíſque videndæ,
Ut ſibi conſciſcant mœrenti pectore Lethum,
Obliti fontem curarum hunc eſſe Timorem,
Hunc vexare pudorem, Hunc vincula amicitiaï
Rumpere, & in ſummâ pietatem evertere fundo.
Nam jam ſæpe homines patriam, caróſque parenteis
Prodiderunt, vitare Acheruſia templa petentes.
Nam veluti Pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic Nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ ſunt metuenda magis, quàm
Quæ Pueri in tenebris pavitant, fingúntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebráſque neceſſe'ſt
Non radii ſolis, neque lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, Ratióque.
Primùm Animum dico (mentem quem ſæpe vocamus)
In quo conſilium vitæ, regiménque locatum'ſt,
Eſſe hominis Partem nihilo minùs, ac Manus, & Pes,
Atque Oculi partes animantis totius extant.
Quamvis multa quidem Sapientum turba putârunt
Senſum animi certâ non eſſe in parte locatum:
Verùm Habitum quendam vitalem corporis eſſe,
Harmoniam Graii quam dicunt, quòd faciat nos
Vivere cum ſenſu, nullâ cùm in parte ſiet Mens:
Ut bona ſæpe Valetudo cùm dicitur eſſe
Corporis, & non eſt tamen hæc pars ulla Valentis:
Sic Animi ſenſum non certâ parte reponunt:
Magnopere in quo mî diverſi errare videntur.
Sæpe utique in promptu Corpus, quod cernitur, ægrit,
Cùm tamen ex aliâ lætamur parte latenti:
Et retro fit, utì contrà ſit ſæpe viciſſim,
Cùm miſer ex animo, lætatur Corpore toto:
Non alio pacto, quàm ſi Pes cùm dolet ægri,
In nullo Caput interea ſit fortè dolore.
Præterea molli ſomno cùm dedita membra,
Effuſúmque jacet ſinè ſenſu Corpus onuſtum:
Eſt aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, & omneis accipit in ſe
Lætitiæ motus, & curas cordis inaneis.
Nunc Animam quoque ut in membris cognoſcere poſſis
Eſſe, neque Harmoniam corpus retinere ſolere:
Principiò fit, utì detracto Corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris Vita moretur.
Atque eadem rurſus, cùm Corpora pauca caloris
Diffugere, foráſque per os eſt editus aër,

Deſerit extemplo venas, atque oſſa relinquit:
Noſcere ut hinc poſſis, non æquas omnia parteis
Corpora habere, neque ex æquo ſulcire ſalutem:
Sed magìs hæc, Venti quæ ſunt, calidſque Vaporis
Semina, curare in membris ut Vita moretur.
Eſt igitur Calor, ac Ventus vitalis in ipſo
Corpore, qui nobis moribundos deſerit artus.
Quapropter, quoniam'ſt Animi natura reperta,
Atque Animæ, quaſi pars Hominis; redde Harmoniaï
Nomen ab organico ſaltu delatum Heliconis:
Sive aliunde ipſi porrò traxere: & in illam
Tranſtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat;
Quicquid id eſt, habeant: Tu cætera percipe dicta.
Nunc Animum, atque Animam dico conjuncta teneri
Inter ſe, atque unam naturam conficere ex ſe:
Sed Caput eſſe quaſi, & dominari in corpore toto
Conſilium, quod nos Animum, Mentémque vocamus:
Idque ſitum mediâ regione in pectoris hæret.
Hìc exſultat enim Pavor, ac Metus: hæc loca circùm
Lætitiæ mulcent: hìc ergo Mens Animúſque'ſt.
Cætera pars Animæ per totum diſſita corpus
Paret: & ad numen Mentis, moméuque movetur:
Idque ſibi ſolum per ſe ſapit, & ſibi gaudet:
Cùm neque res Animam, neque Corpus commovet ulla.
Et quaſi cùm Caput aut Oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: ſic Animus nonnunquam læditur ipſe,
Lætitiâque viget, cùm cætera pars Animaï
Per membra, atque artus nullâ novitate cietur.
Verùm ubi vehementi magìs eſt commota metu Mens,
Conſentire Animam totam per membra videmus:
Sudores itaque & pallorem exiſtere toto
Corpore, & infringi linguam, vocémque aboriri,
Caligare oculos, ſonere aureis, ſuccidere artus.
Denique concidere ex Animi terrore videmus
Sæpe homines, facilè ut quivis hinc noſcere poſſit,
Eſſe Animam cum Animo conjunctam; quæ cum Animi vi
Percuſſa'ſt, exin corpus propellit, & icit.
Hæc eadem ratio naturam Animi, atque Animaï
Corpoream docet eſſe: ubi enim propellere membra,
Corripere ex ſomno corpus, mutaréque voltum,
Atque hominem totum regere ac verſare videtur;
(Quorum nil fieri ſinè tactu poſſe videmus:
Nec tactum porrò ſinè Corpore) nónne ſatendum'ſt
Corporeâ naturâ Animum conſtare, Animámque?
Præterea pariter fungi cum Corpore; & unà
Conſentire Animum nobis in corpore cernis.
Si minùs offendit vitam vis horrida teli
Oſſibus ac nervis diſcluſis intus adacta:
Attamen inſequitur languor, terræque petitus
Suavis, & in terrâ Mentis qui gignitur æſtus,
Interdúmque quaſi exſurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam Animi eſſe neceſſe'ſt:
Corporeis quoniam telis, ictúque laborat.
Is tibi nunc Animus quali ſit corpore, & unde
Conſtiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principio eſſe aio perſubtilem atque minutis
Perquam Corporibus factum conſtare: id ita eſſe,
Hinc licet advertas animum, ut pernoſcere poſſis.
Nil adeò fieri celeri ratione videtur,
Quàm ſi Mens fieri proponit, & inchoat ipſa.
Ociùs ergo Animus, quàm res ſe perciet ulla,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere'ſt, conſtare rotundis
Perquam ſeminibus debet, perquámque minutis:
Momine utì parvo poſſint impulſa moveri.
Námque movetur Aqua, & tantillo momine flutat:
Quippe volubilibus, parvíſque creata figuris.
At contrà Mellis conſtantior eſt natura,
Et pigri latices magìs, & cunctantior actus.
Hæret enim inter ſe magìs omnis materiaï
Copia: nimirum quia non tam lævibus extat
Coporibus, neque tam ſubtilibus atque rotundis.
Námque Papaverum, aura poteſt ſuſpenſa, levíſque
Cogere, ut ab ſummo tibi diffluat altus acervus;
At contrà Lapidum conjectum, Spiclorúmque
Nenn poteſt: igitur parviſſima corpora quantò
Et læviſſima ſunt, ita mobilitata feruntur.
At contrà quò quæque magìs cum pondere magno,
Aſperáque inveniuntur, eò ſtabilita magìs ſunt.
Nunc igitur, quoniam'ſt Animi natura reperta
Mobilis egregiè: perquam conſtare neceſſe'ſt
Corporibus parvis & lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, O BONE, rebus
Utilis invenietur, & opportuna cluebit.
Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quàm tenui conſtet texturâ; quámque loco ſe
Contineat parvo, ſi poſſit conglomerari:
Quòd ſimul atque Hominem lethi ſecura quies eſt
Indepta, atque Animi natura, Animæque receſſit:
Nil ibi limatum de toto Corpore cernas
Ad ſpeciem, nil ad pondus: Mors omnia præſtat,
Vitalem præter ſenſum, calidúmque vaporem.
Ergo Animam totam perparvis eſſe neceſſe'ſt
Seminibus, nexam per venas, viſcera, nervos:
Quatinus omnis ubi è toto jam Corpore ceſſit,
Extima membrorum circum-cæſura tamen ſe
Incolumem præſtat: nec deſit ponderis hilum.
Quod genus eſt, Bacchi cùm flos evanuit, aut cùm
Spiritus Unguenti ſuavis diffugit in auras:
Aut aliquo cum jam Succus de corpore ceſſit:
Nil oculis tamen eſſe minor res ipſa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quicquam:
Nimirum, quia multa, minutáque ſemina Succos
Efficiunt, & Odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam Mentis naturam, Animæque
Scire licet perquam pauxillis eſſe creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen hæc ſimplex nobis natura putanda'ſt.
Tenuis enim quædam moribundos deſerit Aura
Miſta Vapore, Vapor porrò trahit Aëra ſecum;
Nec Calor eſt quiſquam, cui non ſit miſtus & Aër.
Rara quòd ejus enim conſtat natura, neceſſe'ſt
Aëris inter eum primordia multa cieri.
Jam triplex Animi'ſt igitur natura reperta.
Nec tamen hæc ſat ſunt ad Senſum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens poſſe creare
Senſiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura neceſſe'ſt
Attribuatur: (ea'ſt omnino nominis expers:)
Quâ neque mobilius quicquam, neque tenuius extat,
Nec magis è parvis, aut lævibus ex elementis:
Senſiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris,
Indè Calor motus, & Venti cæca poteſtas
Accipit: indè Aër: indè omnia mobilitantur:
Tum quatitur ſanguis, tum viſcera perſentiſcunt
Omnia; poſtremò datur oſſibus, atque medullis,
Sive voluptas eſt, ſive'ſt contrarius ardor.
Nec temerè huc dolor uſque poteſt penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Uſque adeò ut vitæ deſit locus, atque Animaï
Diffugiant partes per caulas Corporis omneis.
Sed plerumque fit in ſummo quaſi corpore finis
Motibus, hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc, ea quo pacto inter ſeſe miſta, quibúſque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abſtrahit invitum patrii ſermonis egeſtas.
Sed tamen, ut potero ſummatim attingere, tangam.
Inter enim curſant Primordia principiorum
Motibus inter ſe, nihil ut ſecernier unum
Poſſit; nec ſpatio fieri diviſa poteſtas:
Sed quaſi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis Animantum viſcere volgò
Eſt Odor, & quidam Calor, & Sapor: & tamen ex his
Omnibus eſt unum perfectum Corporis augmen.
Sic Calor, atque Aër, & Venti cæca poteſtas
Miſta creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, initium motûs ab ſe quæ dividit ollis,
Senſifer unde oritur primùm per viſcera motus.
Nam penitus prorſum latet Hæc natura, ſubéſtque:
Nec magis Hâc infrà quicquam eſt in corpore noſtro:
Atque anima'ſt Animæ proporro totius ipſa:
Quod genus in noſtris membris, & corpore toto
Miſta latens Animi vis eſt, animæque poteſtas;
Corporibus quia de parvis, paucíſque creata'ſt.
Sic tibi nominis Hæc expers Vis, facta minutis
Corporibus latet: atque Animaï totius ipſa
Proporro'ſt Anima, & dominatur corpore toto.
Conſimili ratione neceſſe'ſt Ventus, & Aer,
Et Calor inter ſe vigeant commiſta per artus,
Atque aliis aliud ſubſit magìs, emineátque:

Ut

Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne Calor, ac Ventus ſeorſum, ſeorſúmque poteſtas
Aëris interimant ſenſum, diductáque ſolvant.
Eſt etiam Calor ille animo, quem ſumit in irâ,
Cum ferviſcit, & ex oculis micat acribus ardor.
Eſt & frigida multa comes formidinis Aura;
Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
Eſt etiam quoque pacati ſtatus Aëris ille,
Pectore tranquillo qui fit, voltúque ſereno.
Sed Calidi plus eſt illis, quibus acria corda,
Iracundáque mens facilè efferviſcit in irâ:
Quo genere in primis vis eſt violenta Leonum;
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.
At Ventoſa magis Cervorum frigida mens eſt,
Et gelidas citiùs per viſcera concitat auras:
Quæ tremulum faciunt membris exiſtere motum.
At natura Boum placido magis Aëre vivit,
Nec nimis iraï fax unquam ſubdita percit
Fumida ſuffundens cæcæ caliginis umbras;
Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris:
Inter utroſque ſita'ſt, Cervos, ſævóſque Leones.
Sic Hominum genus eſt: quamvis Doctrina politos
Conſtituat pariter quoſdam, tamen illa relinquit
Naturæ cujuſque Animæ veſtigia prima.
Nec radicitus evelli mala poſſe putandum'ſt,
Quin procliviùs Hic iras decurrat ad acreis;
Ille metu citiùs paullò tentetur: at Ille
Tertius accipiat quædam clementiùs æquo.
Inque aliis rebus multis differre neceſſe'ſt
Naturas hominum varias, moréſque ſequaceis:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere cauſas,
Nec reperire figurarum tot nomina, quot ſunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus videor firmare poteſſe,
Uſque adeò Naturarum veſtigia linqui
Parvola, quæ nequeat Ratio depellere dictis:
Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.
Hæc igitur Natura tenetur Corpore ab omni,
Ipſáque corporis eſt cuſtos, & cauſa ſalutis;
Nam communibus inter ſe radicibus hærent:
Nec ſinè pernicie divelli poſſe videntur.
Quod genus è Turis glebis evellere Odorem
Haud facile'ſt, quin intereat natura quoque ejus.
Sic Animi, atque Animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile'ſt, quin omnia diſſolvantur:
Implexis ita principiis ab origine primâ
Inter ſe fiunt conſorti prædita vitâ:
Nec ſinè vi quicquam alterius ſibi poſſe videtur
Corporis, atque Animi ſeorſum ſentire poteſtas:
Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accenſus nobis per viſcera Senſus.
Præterea, Corpus per ſe nec gignitur unquam,
Nec creſcit, nec poſt mortem durare videtur.
Non enim ut Humor aquæ dimittit ſæpe vaporem,
Qui datus eſt, neque ab hâc cauſâ convellitur ipſe,
Sed manet incolumis: non, inquam, ſic Animaï
Diſcidium poſſunt artus perferre relicti:
Sed penitus pereunt convolſi, cónque putreſcunt.
Ex ineunte ævo ſic Corporis atque Animaï
Mutua vitaleis diſcunt contagia motus,
Maternis etiam in membris, alvóque repoſta;
Diſcidium ut nequeat fieri ſinè peſte, malóque:
Ut videas, quoniam conjuncta'ſt cauſa ſalutis,
Conjunctam quoque naturam conſiſtere eorum.
Quod ſupereſt, ſi quis Corpus ſentire renutat:
Atque Animam credit permiſtam Corpore toto
Suſcipere hunc motum, quem Senſum nominitamus:
Vel manifeſtas res contra, veráſque repugnat.
Quid ſit enim Corpus ſentire quis afferet unquam,
Si non ipſa palàm quod res dedit ac docuit nos?
At dimiſſâ Animâ corpus caret undique ſenſu;
Perdit enim, quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multáque præterea perdit, cùm expellitur ævo.
Dicere porrò Oculos nullam rem cernere poſſe;
Sed per eos Animum ut foribus ſpectare recluſis,
Deſipere'ſt, contrà cùm ſenſus dicat eorum:
Senſus enim trahit, atque acies detrudit ad ipſas.
Fulgida præſertim cùm cernere ſæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus non fit: neque enim, quà cernimus ipſi,
Oſtia ſuſcipiunt ullum recluſa laborem.
Præterea, ſi pro Foribus ſunt lumina noſtra,
Jam magis exemptis Oculis debere videtur
Cernere res Animus ſublatis poſtibus ipſis.
Illud in his rebus nequaquam ſumere poſſis,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Corporis atque Animi primordia ſingula primis
Adpoſita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cùm multò ſunt Animaï elementa minora,
Quàm quibus è Corpus nobis & Viſcera conſtant,
Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Diſſita ſunt, duntaxat ut hoc promittere poſſis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora ſenſiferos motus in Corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima Animaï.
Nam neque Pulveris interdum ſentimus adhæſum
Corpore, nec membris incuſſam inſidere Cretam,
Nec Nebulam noctu, nec Aranei tenuia fila
Obvia ſentimus, quando obretimur euntes:
Nec ſupra caput ejuſdem cecidiſſe vietam
Veſtem, nec Plumas avium, Pappóſque volanteis,
Qui nimiâ levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum cujuſviſcunque Animantis
Sentimus, nec priva pedum veſtigia quæque,
Corpore quæ in noſtro Culices, & cætera ponunt.
Uſque adeò priùs eſt in nobis multa ciendum
Semina, corporibus noſtris immiſta per artus,
Quàm primordia ſentiſcant concuſſa Animaï,
Et quàm intervallis tantis tuditantia poſſint
Concurſare, coire, & diſſultare viciſſim.
Et magis eſt Animus vitaï clauſtra coercens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis Animaï.
Nam ſinè Mente, Animóque nequit reſidere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla Animaï:
Sed comes inſequitur facilè, & diſcedit in auras;
Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
At manet in vitâ, cui Mens Animúſque remanſit,
Quamvis eſt circum-cæſis lacer undique membris:
Truncus, ademtâ Animâ circùm, membriſque remotis,
Vivit, & ætherias vitaleis ſuccipit auras,
Si non omnimodis, at magnâ parte Animaï
Privatus, tamen in vitâ cunctatur, & hæret.
Ut lacerato Oculo circùm ſi Pupula manſit
Incolumis, ſtat cernendi vivata poteſtas;
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circumcidas aciem, ſolámque relinquas:
Id quoque enim ſinè pernicie conſiet eorum.
At ſi tantula pars Oculi media illa peresa'ſt,
Incolumis quamvis alioqui ſplendidus orbis,
Occidit extemplo lumen, tenebræque ſequuntur:
Hôc Anima atque Animus vincti ſunt fœdere ſemper.
Nunc age, nativos animantibus, & mortaleis
Eſſe Animos, Animáſque leveis ut noſcere poſſis;
Conquiſita diu, dulcíque reperta labore
Digna tuâ pergam diſponere carmina vitâ.
Tu fac utrumque uno ſubjungas nomen eorum,
Atque Animam, verbi cauſâ, cùm dicere pergam,
Mortalem eſſe docens; Animum quoque dicere credas:
Quatinus eſt unum inter ſe, conjunctáque res eſt.
Principio, quoniam tenuem conſtare minutis
Corporibus docui, multóque minoribus eſſe
Principiis factam, quàm liquidus humor Aquai'ſt,
Aut Nebula, aut Fumus: nam longè mobilitate
Præſtat, & à tenui cauſâ magis icta movetur;
Quippe ubi Imaginibus Fumi, Nebulæque movetur:
Quod genus in ſomnis ſopiti ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferréque Fumum;
Nam procul hæc dubio nobis Simulacra geruntur:
Nunc igitur quoniam quaſſatis undique vaſis
Diffluere Humorem, & Laticem diſcedere cernis;
Et Nebula ac Fumus quoniam diſcedit in auras:
Crede Animam quoque diffundi, multóque perire
Ociùs, & citiùs diſſolvi corpora prima,
Cùm ſemel omnibus è membris ablata receſſit.
Quippe etenim Corpus, quod vas quaſi conſtituit ejus,
Cum cohibere nequit conquaſſatum ex aliquâ re,
Ac rarefactum detracto ſanguine venis,
Aëre qui credas poſſe hanc cohibetier ullo?
Corpore qui noſtro rarus magis eam cohibeſſit?
Præterea, gigni pariter cum Corpore, & unà
Creſcere ſentimus, pariterque ſeneſcere Mentem.
Nam velut infirmo Pueri, teneróque vagantur
Corpore; ſic Animi ſequitur ſententia tenuis.

Indè

Indè ubi robuſtis adolevit viribus ætas;
Conſilium quoque majus, & auctior eſt Animi vis.
Pôſt ubi jam validis quaſſatu'ſt viribus ævi
Corpus; & obtuſis ceciderunt viribus artus:
Claudicat Ingenium; delirat Linguáque, Ménſque;
Omnia deficiunt, atque uno tempore deſunt.
Ergo diſſolvi quoque convenit omnem Animaï
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras:
Quandoquidem gigni pariter, paritérque videmus
Creſcere, & (ut docui) ſimul ævo feſſa fatiſcit.
Huc accedit, utì videamus Corpus ut ipſum
Suſcipere immaneis morbos, durúmque dolorem;
Sic Animum curas acreis, luctúmque, metúmque:
Quare participem lethi quoque convenit eſſe.
Quinetiam Morbis in Corporis avius errat
Sæpe animus; dementit enim; deliráque fatur:
Interdúmque gravi Lethargo fertur in altum,
Æternúmque ſoporem, oculis, nutúque cadenti.
Unde neque exaudit voces, neque noſcere vultus
Illorum potis eſt, ad vitam qui revocantes
Circumſtant lacrymis rorantes ora, genáſque.
Quare Animum quoque diſſolvi fateare neceſſe'ſt,
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi:
Nam Dolor, ac Morbus lethi fabricator uterque'ſt,
Multorum exitio perdocti quod ſumus antè.
Denique cur, hominem cùm Vini vis penetravit
Acris, & in venas diſceſſit diditus ardor,
Conſequitur gravitas Membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardeſcit Lingua? madet Mens?
Nant oculi? Clamor, Singultus, Jurgia gliſcunt?
Et jam cætera de genere hôc quæcunque ſequuntur?
Cur ea ſunt, niſi quòd vehemens violentia Vini
Conturbare Animam conſuevit Corpore in ipſo?
At quæcunque queunt conturbari, inquepediri,
Significant, (paullò ſi durior inſinuârit
Cauſa) fore ut pereant, ævo privata futuro.
Quinetiam, ſubitâ vi morbi ſæpe coactus
Ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu,
Concidit, & ſpumas agit, ingemit, & tremit artus,
Deſipit, extentat nervos, torquetur, anhelat,
Inconſtanter & in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis Morbi diſtracta per artus
Turbat agens Animum, ſpumans ut in æquore ſalſo
Ventorum validis ferveſcit viribus Unda.
Exprimitur porrò Gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur; & omnino quòd ſemina vocis
Ejiciuntur, & ore foras glomerata feruntur,
Quà quaſi conſuêrunt, & ſunt munita viaï.
Deſipientia fit, quia vis Animi, atque Animaï
Conturbatur, & (ut docui) diviſa ſeorſum
Deſectatur, eodem illo diſtracta veneno.
Indè, ubi jam Morbi ſe flexit cauſa, reditque
In latebras ater corrupti Corporis humor,
Tum quaſi talipedans primùm conſurgit; & omneis
Paullatim redit in ſenſus, animámque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis Corpore in ipſo
Jactetur, miſeriſque modis diſtracta laboret:
Cur eandem credis ſinè Corpore in Aëre aperto
Cùm validis ventis ætatem degere poſſe?
Et quoniam Mentem ſanari, Corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicinâ poſſe videmus;
Id quoque præſagit mortalem vivere Mentem:
Addere enim parteis, aut ordine trajicere æquum'ſt,
Aut aliud prorſum de ſummâ detrahere illum,
Commutare Animum quicunque adoritur, & infit;
Aut Aliam quamvis naturam flectere quærit:
At neque transferri ſibi parteis, nec tribui vult,
Immortale quod eſt quicquam, neque defluere hilum.
Nam quodcunque ſuis mutatum finibus exit,
Continuò hoc mors eſt illius, quod fuit antè.
Ergo Animus ſive ægreſcit, mortalia ſigna
Mittit (utì docui) ſeu flectitur à medicina:
Uſque adeò falſæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti:
Ancipitique refutatu convincere falſum.
Denique ſæpe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere ſenſum;
In pedibus primùm Digitos liveſcere, & Ungueis;
Indè Pedes, & Crura mori: pôſt indè per artus
Ire alios tractim gelidi veſtigia lethi:
Scinditur atqui Animæ quoniam natura, nec uno
Tempore ſincera exiſtit, mortalis habenda'ſt.
Quòd ſi fortè putas ipſam ſe poſſe per artus
Introrſum trahere, & parteis conducere in unum,
Atque ideo cunctis ſenſum deducere membris:
At locus ille tamen, quò copia tanta Animaï
Cogitur, in ſenſu debet majore videri.
Qui quoniam nuſquam'ſt, nimirum, (ut diximus antè)
Dilaniata foras diſpergitur; interit ergo.
Quin etiam, ſi jam libeat concedere falſum,
Et dare, poſſe Animam glomerari in Corpore eorum,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen eſſe Animam fateare neceſſe'ſt.
Nec refert, utrùm pereat diſperſa per auras,
An contractis in ſe partibus obbruteſcat:
Quando Hominem totum magis, ac magis undique ſenſus
Deficit, & vitæ minus, & minus undique reſtat.
Et quoniam Mens eſt Hominis pars una, locóque
Fixa manet certo, velut Aures, atque Oculi ſunt,
Atque alii ſenſus, qui vitam cunque gubernant:
Et veluti Manus, atque Oculus, Naréſve ſeorſum
Secreta à nobis nequeant ſentire, neque eſſe;
Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali:
Sic Animus per ſe non quit ſinè corpore, & ipſo
Eſſe Homine, illius quaſi quod Vas eſſe videtur:
Sive aliud quidvis potis es conjunctius eii
Fingere, quandoquidem connexus corpori adhæret.
Denique Corporis, atque Animi vivata poteſtas
Inter ſe conjuncta valent, vitâque fruuntur.
Nec ſinè Corpore enim vitaleis edere motus
Sola poteſt Animi per ſe natura, nec autem
Caſſum Animâ Corpus durare, & ſenſibus uti:
Scilicet, avolſus radicitus ut nequit ullam
Diſpicere ipſe Oculus rem ſeorſum Corpore toto;
Sic Anima atque Animus per ſe nil poſſe videntur:
Nimirum, quia per venas & viſcera mixtim
Per nervos, atque oſſa tenentur corpore ab omni.
Nec magnis intervallis Primordia poſſunt
Libera diſſultare, ideo concluſa moventur
Senſiferos motus; quos extra corpus in auras
Aëris haud poſſunt poſt mortem ejecta moveri:
Propterea quia non ſimili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit Aër, ſi cohibere
Seſe Anima, atque in eo poterit concludere motus,
Quos antè in Nervis, & in ipſo Corpore agebat.
Quare etiam atque etiam reſoluto Corporis omni
Tegmine, & ejectis extrà vitalibus auris,
Diſſolvi ſenſus Animi fateare neceſſe'ſt,
Atque Animam, quoniam conjuncta eſt cauſa duobus.
Denique cùm Corpus nequeat perferre Animaï
Diſcidium, quin id tetro tabeſcat odore:
Quid dubitas, quin ex imo, penitúſque coorta
Emanârit, utì Fumus, diffuſa Animæ vis?
Atque ideo tantâ mutatum putre ruinâ
Conciderit Corpus penitus, quia mota loco ſunt
Fundamenta foras animæ; manántque per artus,
Pérque viarum omnes flexus, in corpore qui ſunt,
Atque foramina? Multimodis ut noſcere poſſis
Diſpertitam Animæ naturam exîſſe per artus:
Et priùs eſſe ſibi diſtractam Corpore in ipſo,
Quàm prolapſa foras enaret in Aëris Auras?
Quinetiam, fineis dum vitæ vertitur intra,
Sæpe aliquâ tamen è cauſâ labefacta videtur
Ire Anima, & toto ſolvi de corpore membra;
Et quaſi ſupremo langueſcere tempore voltus,
Molliáque exangui cadere omnia Corpore membra:
Quod genus eſt, Animo malè factum cum perhibetur,
Aut Animam liquiſſe, ubi jam trepidatur, & omnes
Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.
Conquaſſatur enim tum Mens, Animæque poteſtas
Omnis: & hæc ipſo cum Corpore conlabefiunt:
Ut gravior paullò poſſit diſſolvere cauſa.
Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foras, in aperto, tegmine dempto,
Non modò non omnem poſſit durare per ævum,
Sed minimum quodvis nequeat conſiſtere tempus?
Nec ſibi enim quiſquam moriens ſentire videtur
Ire foras Animam incolumem de Corpore toto,
Nec priùs ad jugulum, & ſuperas ſuccedere fauceis:
Verùm deficere in certâ regione locatam;
Ut ſenſus alios in parti quemque ſuâ ſcit
Diſſolvi: quòd ſi immortalis noſtra foret Mens;
Non jam ſe moriens diſſolvi conquereretur:

Sed

Sed magis ire foras, veſtémque relinquere, ut Anguis,
Gauderet, prælonga ſenex aut cornua Cervus.
Denique cur Animi nunquam mens conſiliúmque
Gignitur in Capite, aut Pedibus, Manibúſve; ſed unis
Sedibus, & certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad naſcendum reddita cuique
Sunt: & ubi quicquid poſſit durare creatum?
Atque ita multimodis pro totis artubus eſſe,
Membrorum ut nunquam exiſtat præpoſterus ordo.
Uſque adeò ſequitur res rem, neque Flamma creari in
Fluminibus ſolita'ſt, neque in Igni gignier Algor.
Præterea, ſi immortalis natura Animaï'ſt,
Et ſentire poteſt ſecreta à Corpore noſtro:
Quinque (ut opinor) eam faciendum 'ſt Senſibus auctam:
Nec ratione aliâ noſmet proponere nobis
Poſſumus infernas Animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & Scriptorum ſæcla priora
Sic Animas introduxerunt ſenſibus auctas.
At neque ſeorſum Oculi, neque Nares, nec Manus ipſa
Eſſe poteſt Animâ, neque ſeorſum Lingua, nec Aures
Abſque animâ per ſe poſſunt ſentire, nec eſſe.
Et quoniam toto ſentimus Corpore ineſſe
Vitalem ſenſum, & totum eſſe animale videmus;
Si ſubitò medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut ſeorſum partem ſecernat utramque:
Diſpertita proculdubio quoque vis Animaï,
Et diſciſſa ſimul cum Corpore disjicietur:
At quod ſcinditur, & parteis diſcedit in ullas,
Scilicet æternam ſibi naturam abnuit eſſe.
Falciferos memorant currus abſcindere membra
Sæpe ita deſubito permiſtâ cæde calenteis,
Ut tremere in terrâ videatur ab artubus id, quod
Decidit abſciſſum: cùm Mens tamen, atque hominis vis
Mobilitate mali non quit ſentire dolorem:
Et ſimul in pugnæ ſtudio quòd dedita Mens eſt,
Corpore cum reliquo pugnam, cædeiſque petiſſit:
Nec tenet, amiſſam lævam cum tegmine ſæpe
Inter equos abſtraxe rotas, falceiſque rapaceis:
Nec cecidiſſe alius dextram, cùm ſcandit, & inſtat.
Indè alius conatur adempto ſurgere crure,
Cùm digitos agitat proptèr moribundus humi pes:
Et caput abſciſſum calido, viventéque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculóſque patenteis,
Donec relliquias Animaï reddidit omneis.
Quin etiam tibi ſi linguâ vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore utrinque
Sit libitum in multas parteis diſcindere ferro;
Omnia jam ſeorſum cernes ancisa recenti
Volnere tortari, & terram conſpergere tabo,
Ipſam ſéque retro partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis Animas? at eâ ratione ſequetur,
Unam animantem Animas habuiſſe in Corpore multas.
Ergo diviſa 'ſt ea, quæ fuit una ſimul cum
Corpore, quapropter Mortale utrumque putandum'ſt,
In multas quoniam parteis diſcinditur æquè.
Præterea, ſi immortalis natura Animaï
Conſtat, & in corpus naſcentibus inſinuatur:
Cur ſuper anteactam ætatem meminiſſe nequimus?
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantopere'ſt Animi mutata poteſtas,
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum:
Non (ut opinor) id ab letho jam longiter errat.
Quapropter fateare neceſſe'ſt, quæ fuit antè,
Interiiſſe: & quæ nunc eſt, nunc eſſe creatam.
Præterea, ſi jam perfecto corpore nobis
Inferri ſolita'ſt Animi vivata poteſtas,
Tum cùm gignimur, & vitæ cùm limen inimus:
Haud ita conveniebat, utì cum Corpore, & unà
Cum membris videatur in ipſo ſanguine creſſe:
Sed velut in caveâ, per ſe ſibi vivere ſolam
Convenit, ut ſenſu Corpus tamen affluat Omne.
Quare etiam atque etiam nec originis eſſe putandum'ſt
Experteis Animas, nec lethi lege ſolutas.
Nam neque tantopere adnecti potuiſſe putandum'ſt
Corporibus noſtris extrinſecus inſinuatas:
Quod fieri totum contrà manifeſta docet res.
Namque ita connexa'ſt per Venas, Viſcera, Nervos,
Oſſáque, utì Dentes quoque ſenſu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidaï ſtringor aquaï,
Et lapis oppreſſus ſub dente è frugibus aſper:
Nec tam contextæ cùm ſint, exire videntur
Incolumes poſſe, & ſalvas exſolvere ſeſe
Omnibus è Nervis, atque Oſſibus, Articulíſque.
Quòd ſi fortè putas extrinſecus inſinuatam
Permanare Animam nobis per membra ſolere,
Tantò quæque magis cum corpore fuſa peribit;
Quod permanat enim, diſſolvitur: interit ergo.
Diſpertitur enim per caulas Corporis omneis:
Ut cibus in membra atque artus cùm diditur omneis,
Diſperit; atque aliam naturam ſufficit ex ſe:
Sic Anima, atque Animus quamvis integra recens in
Corpus eunt, tamen in manando diſſolvuntur;
Dum quaſi per caulas omneis diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc Animi natura creatur:
Quæ nunc in noſtro dominatur Corpore nata
Ex illâ, quæ tunc peritat partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Eſſe die natura Animæ, neque funeris expers.
Semina præterea linquuntur, necne, Animaï
Corpore in exanimo? quòd ſi linquuntur, & inſunt,
Haud erit, ut meritò immortalis poſſit haberi;
Partibus amiſſis quoniam libata receſſit.
Sin ita ſinceris membris ablata profugit,
Ut nullas parteis in Corpore liquerit ex ſe:
Unde cadavera ranceuri jam viſcere vermeis
Expirant? atque unde animantum copia tanta
Exos, & exſanguis tumidos perfluctuat artus?
Quòd ſi fortè Animas extrinſecus inſinuari
Vermibus, & privas in corpora poſſe venire
Credis, nec reputas, cur millia multa Animarum
Conveniant, unde una receſſerit: hoc tamen eſt, ut
Quærendum videatur, & in diſcrimen agendum:
Utrùm tandem Animæ venentur ſemina quæque
Vermiculorum, ipſæque ſibi fabricentur, ubi ſint;
An jam corporibus perfectis inſinuentur.
At neque, cur faciant ipſæ, quaréve laborent,
Dicere ſuppeditat; neque enim, ſinè corpore cùm ſunt,
Sollicitæ volitant morbis, algóque, faméque.
Corpus enim magis his vitiis adfine laborat:
Et mala multa Animus contage fungitur ejus.
Sed tamen his eſto quamvis facere utile Corpus,
Cùm ſubeant: at quà poſſint, via nulla videtur.
Haud igitur faciant Animæ ſibi corpora, & artus.
Nec tamen eſt, ut jam perfectis inſinuentur
Corporibus: neque enim poterunt ſubtiliter eſſe
Connexæ; neque conſenſu contagia fient.
Denique cur acris violentia triſte Leonum
Seminium ſequitur: dolu' Volpibus, & fuga Cervis.
A patribus datur, & patrius vapor incitat artus?
Et jam cætera de genere hôc, cur omnia membris
Ex ineunte ævo ingenerascunt, inque geruntur,
Si non certa ſuo quia ſemine ſeminióque
Vis Animi pariter creſcit cum corpore toto?
Quòd ſi immortalis foret, & mutare ſoleret
Corpora, permiſtis animantes moribus eſſent:
Effugeret Canis Hyrcano de ſemine ſæpe
Corrigeri incurſum Cervi, tremerétque per auras
Aëris Accipiter fugiens veniente Columbâ:
Deſiperent Homines, ſaperent fera ſæcla Ferarum.
Illud enim falsâ fertur ratione, quod aiunt,
Immortalem Animam mutato Corpore flecti.
Quod mutatur enim, diſſolvitur: interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
Quare diſſolvi quoque debent poſſe per artus,
Denique ut intereant unà cum Corpore cunctæ.
Sin Animas hominum dicent in Corpora ſemper
Ire humana, tamen quæram, cur è ſapienti
Stulta queat fieri, nec prudens ſit puer ullus:
Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis:
Si non certa ſuo quia ſemine, ſeminióque
Vis Animi pariter creſcit cum Corpore toto.
Scilicet in tenero teneraſcere Corpore Mentem
Confugient; quod ſi jam fit, fateare neceſſe'ſt,
Mortalem eſſe Animam, quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, ſenſúmque priorem.
Quóve modo poterit pariter cum Corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis Animi, niſi erit conſors in origine primâ?
Quidve foras ſibi vult membris exire ſenectis?
An metuit concluſa manere in Corpore putri?
Et domus ætatis ſpatio ne feſſa vetuſto
Obruat? at non ſunt Immortali ulla pericla.

Denique connubia ad Veneris, partúſque ferarum
Eſſe Animas præſtò, deridiculum eſſe videtur:
Et ſpectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero, certaréque præproperanter
Inter ſe, quæ prima, potiſſimúque inſinuetur:
Si non fortè ita ſunt Animarum fœdera pacta,
Ut, quæ prima volans advenerit, inſinuetur
Prima, neque inter ſe contendant viribus hilum.
Denique in æthere non Arbor, non æquore in alto
Nubes eſſe queunt, nec Piſces vivere in arvis,
Nec Cruor in lignis, nec ſaxis Succus ineſſe.
Certum ac diſpoſitum'ſt, ubi quicquid creſcat, & inſit:
Sic Animi natura nequit ſinè Corpore oriri
Sola, neque à nervis, & ſanguine longiùs eſſe.
Hoc ſi poſſet enim, multò priùs ipſa Animi vis
In Capite, aut Humeris, aut imis Calcibus eſſe
Poſſet, & innaſci quâvis in parte ſoleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vaſe maneret.
Quod quoniam in noſtro quoque conſtat Corpore certum,
Diſpoſitúmque videtur, ubi eſſe, & creſcere poſſit
Seorſum Anima, atque Animus: tantò magìs inficiandum
Totum poſſe extra Corpus durare, genſque.
Quare, corpus ubi interiit, periiſſe neceſſe'ſt
Confiteare animam diſtractam in Corpore toto.
Quippe etenim Mortale Æterno jungere, & unà
Conſentire putare, & fungi mutua poſſe,
Deſipere'ſt: quid enim diverſius eſſe putandum'ſt,
Aut magis inter ſe disjunctum, diſcrepitánſque,
Quàm, Mortale quod eſt, Immortali, atque perenni
Junctum, in concilio ſævas tolerare procellas?
Præterea, quæcunque manent Æterna, neceſſe'ſt,
Aut quia ſunt Solido cum corpore, reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat arctas
Diſſociare intus parteis; ut Materiaï
Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus antè;
Aut ideo durare ætatem poſſe per omnem,
Plagarum quia ſunt expertia, ſicut Inane'ſt;
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideo, quia nulla loci ſit copia circùm,
Quò quaſi res poſſint diſcedere, diſſoluíque:
Sicut Summarum Summa'ſt æterna, neque extrà
Quis locus eſt, quò diffugiat: neque corpora ſunt, quæ
Poſſint incidere, & validâ diſſolvere plagâ:
At neque (utì docui) Solido tum corpore Mentis
Natura'ſt, quoniam admiſtum'ſt in rebus Inane:
Nec tamen eſt ut Inane: neque autem corpora deſunt,
Ex infinito quæ poſſint fortè coorta
Proruere hanc Mentis violento turbine molem,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porrò natura Loci, ſpatiúmque Profundi
Deficit, exſpergi quò poſſit vis Animaï,
Aut aliâ quâvis poſſit vi pulſa perire:
Haud igitur lethi præcluſa'eſt janua Menti.
Quòd ſi fortè ideo magìs Immortalis habenda'ſt,
Quòd lethalibus ab rebus munita tenetur;
Aut quia non veniunt omnino aliena ſalutis:
Aut quia, quæ veniunt, aliquâ ratione recedunt
Pulſa priùs, quàm, quid noceant, ſentire queamus:
Scilicet à verâ longè ratione remotum'ſt.
Præter enim quàm quòd morbis tum Corporis ægrit,
Advenit id, quod eam de rebus ſæpe futuris
Macerat, inque metu malè habet, curíſque fatigat:
Præteritiſque admiſſa annis peccata remordent.
Adde furorem Animi proprium, atque oblivia rerum,
Adde, quòd in nigras Lethargi mergitur undas.
Nil igitur Mors eſt, ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura Animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore ſenſimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis;
Omnia cùm belli trepido concuſſa tumultu
Horrida contremuere ſub altis ætheris auris:
In dubióque fuit, ſub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis eſſet, terrâque maríque:
Sic ubi non erimus, cùm Corporis, atque Animaï
Diſcidium fuerit, quibus è ſumus uniter apti,
Scilicet haud Nobis quicquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, ſenſúmque movere:
Non ſi terra mari miſcebitur, & mare cœlo.
Et ſi jam noſtro ſentit de Corpore poſtquam
Diſtracta'ſt Animi natura, Animæque poteſtas:
Nil tamen hoc ad Nos, qui cœtu, conjugióque
Corporis, atque Animæ conſiſtimus uniter apti.
Nec, ſi materiam noſtram conlegerit ætas
Poſt obitum, rurſúmque redegerit, ut ſita nunc eſt;
Atque iterum Nobis fuerint data lumina vitæ;
Pertineat quicquam tamen ad Nos id quoque factum,
Interrupta ſemel cùm ſit repetentia noſtra.
Et nunc nil ad Nos de nobis attinet, antè
Qui fuimus, nec jam de illis Nos afficit angor,
Quos de materiâ noſtrâ nova proferet ætas:
Nam cùm reſpicias immenſi temporis omne
Præteritum ſpatium, tum motus Materiaï
Multimodi quàm ſint; facilè hoc adcredere poſſis,
Semina ſæpe in eodem, ut nunc ſunt, ordine poſta:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta'ſt vitaï pauſa, vagéque
Deerrârunt paſſim motus ab Senſibus omnes.
Debet enim, miſerè quoi fortè ægréque futurum'ſt,
Ipſe quoque eſſe in eo tum tempore, cùm malè poſſit
Accidere: At quoniam mors eximit im, prohibétque,
Illum, cui poſſint incommoda conciliari
Hæc eadem, in quibus & nunc Nos ſumus, antè fuiſſe;
Scire licet Nobis nihil eſſe in morte timendum:
Nec miſerum fieri, qui non eſt, poſſe: neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.
Proinde ubi ſe videas hominem miſerarier ipſum,
Poſt mortem fore, ut aut putreſcat corpore poſto,
Aut flammis interfiat, malíſve ferarum:
Scire licet, non ſincerum ſonere, atque ſubeſſe
Cæcum aliquem cordi ſtimulum, quamvìs neget ipſe
Credere ſe quemquam ſibi Senſum in more futurum.
Non (ut opinor) enim dat, quod promittit; & indè
Nec radicitus è vitâ Se tollit, & eicit;
Sed facit eſſe Sui quiddam ſupèr inſcius ipſe.
Vivus enim Sibi cùm proponit quiſque, futurum,
Corpus utì volucres lacerent in morte feræque;
Ipſe Sui miſeret: neque enim Se vindicat hilum,
Nec removet ſatìs à projecto corpore: & illud
Se fingit, ſenſúque ſuo contaminat adſtans.
Hinc indignatur ſe Mortalem eſſe creatum,
Nec videt, in verâ nullum fore morte alium Se;
Qui poſſit vivus ſibi Se lugere peremptum,
Stánſque jacentem, nec lacerari, uríve dolore.
Nam ſi in morte malum'ſt malis morſúque ferarum
Tractari: non invenio, quî non ſit acerbum
Ignibus impoſitum calidis torreſcere flammis;
Aut in melle ſitum ſuffocari, atque rigere
Frigore, cùm in ſummo gelidi cubat æquore ſaxi:
Urgerive ſupernè obtritum pondere terræ.
At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oſcula nati
Præripere, & tacitâ pectus dulcedine tangent;
Non poteris factis tibi fortibus eſſe, tuíſque
Præſidio: Miſer! ô miſer! aiunt, omnia ademit
Una dies infeſta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt, Nec tibi earum
Jam deſiderium inſidet rerum inſuper unà.
Quòd benè ſi videant animo, dictíſque ſequantur,
Diſſolvant animi magno ſe angore, metúque.
Tu quidem ut es letho ſopitus, ſic eris, ævi
Quod ſupereſt, cunctis privatu' doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te propè buſto
Inſatiabiliter deflebimus, æternúmque
Nulla dies nobis mœrorem è pectore demet.
Illud ab hôc igitur quærendum'ſt, quid ſit amari
Tantopere, ad ſomnum ſi res redit, atque quietem,
Cur quiſquam æterno poſſit tabeſcere luctu?
Hoc etiam faciunt, ubi diſcubuere, tenéntque
Pocula ſæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant, Brevis hic eſt fructus homullis:
Jam fuerit, neque pòſt unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc ſit eorum;
Quòd ſitis exurat Miſeros, atque arida torreat,
Aut aliæ cujus deſiderium inſideat rei.
Nec ſibi enim quiſquam tum Se, Vitámque requirit,
Cùm pariter Mens & Corpus ſopita quieſcunt:
(Nam licet æternum per nos ſic eſſe ſoporem)
Nec deſiderium noſtri nos adtigit ullum:
Et tamen haudquaquam noſtros tunc illa per artus
Longè ab ſenſiferis Primordia motibus errant:
Quin conreptus homo ex ſomno ſe conligit ipſe.
Multò igitur mortem minùs ad Nos eſſe putandum,
Si minùs eſſe poteſt, quàm quod nihil eſſe videmus.
Major enim turbæ diſiectus Materiaï
Conſequitur letho, nec quiſquam expergitus exſtat,

Frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta.
  Denique ſi vocem rerum Natura repentè
Mittat, & hoc aliquoi noſtrûm ſic increpet ipſa:
Quid tibi tantopere 'ſt, Mortalis quòd nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam ſi grata fuit tibi vita anteacta, priórque,
Et non omnia pertuſum congeſta quaſi in vas
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere:
Cur non, ut plenus vitæ Conviva, recedis?
Æquo animóque capis ſecuram, Stulte, quietem?
Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profuſa,
Vitáque in offenſu 'ſt; cur ampliùs addere quæris,
Rurſum quod pereat malè, & ingratum occidat omne:
Nec potiùs vitæ finem facis, atque laboris?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniámque,
Quod placeat, nihil eſt: eadem ſunt omnia ſemper.
Si tibi non annis Corpus jam marcet, & artus
Confecti languent: eadem tamen omnia reſtant,
Omnia ſi pergas vivendo vincere ſæcla:
Atque etiam potiùs, ſi nunquam ſis moriturus.
Quid reſpondeamus, niſi juſtam intendere litem
Naturam? & veram verbis exponere cauſam?
  At qui obitum lamentetur miſer ampliùs æquo,
Non meritò inclamet magis, & voce increpet acri?
Aufer ab hinc lacrymas, Barathro, & compeſce querelas.
Grandior hic verò ſi jam, Seniórque queratur,
Omnia perfructus vitaï præmia, marces?
Sed quia ſemper aves, quod abeſt, præſentia temnis,
Imperfecta tibi elapſa'ſt, ingratáque vita,
Et nec-opinanti Mors ad caput adſtitit antè,
Quàm ſatur, ac plenus poſſis diſcedere rerum.
Nunc aliena tuâ tamen ætate omnia mitte,
Æquo animóque, agedum, jam aliis concede: neceſſe'ſt.
Jure (ut opinor) agat, jure increpet, inciliétque;
Cedit enim rerum novitate extruſa vetuſtas
Semper, & ex aliis aliud reparare neceſſe'ſt:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus eſt, ut creſcant poſtera ſæcla:
Quæ tamen omnia Te vitâ perfuncta ſequentur.
Nec minùs ergo antè hæc, quàm nunc, cecidere, cadentque.
Sic alid ex alio nunquam deſiſtet oriri,
Vitáque mancupio nulli datur, omnibus uſu.
  Reſpice item, quàm nil ad Nos anteacta vetuſtas
Temporis æterni fuerit, quàm naſcimur antè.
Hoc igitur ſpeculum nobis Natura futuri
Temporis exponit poſt mortem denique noſtram:
Num quid ibi horribile apparet? num triſte videtur
Quicquam? nónne omni ſomno ſecurius exſtat?
  Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
Prodita ſunt eſſe, in vitâ ſunt omnia nobis.
Nec miſer impendens magnum timet aëre ſaxum
Tantalus, ut fama'ſt, caſſâ formidine torpens:
Sed magìs in vitâ Divûm metus urget inanis
Mortaleis, caſúmque timent, quemcunque ferat Fors.
  Nec Tityon Volucres ineunt Acherunte jacentem;
Nec, quod ſub magno ſcrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profectò,
Quamlibèt immani projectu Corporis exſtet,
Qui non ſola novem diſpenſis jugera membris
Obtineat, ſed qui Terraï totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem,
Nec præbere cibum proprio de corpore ſemper:
Sed Tityos nobis Hic eſt, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exeſt anxius angor;
Aut aliâ quâvis ſcindunt cuppedine curæ.
  Siſyphus in vitâ quoque nobis ante oculos eſt,
Qui petere à populo faſceis, ſævâſque ſecureis
Imbibit; & ſemper victus, triſtiſque recedit:
Nam petere imperium, quod inane'ſt, nec datur unquam,
Atque in eo ſemper durum ſufferre laborem,
Hoc eſt adverſo nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.
  Deinde animi ingratam naturam paſcere ſemper,
Atque explere bonis rebus, ſatiaréque nunquam,
Quod faciunt nobis annorum tempora, circùm
Cùm redeunt: fœtúſque ferunt, varióſque lepores;
Nec tamen explemur Vitaï fructibus unquam;
Hoc (ut opinor) id eſt, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertuſum congerere in vas:
Quod tamen expleri nullâ ratione poteſtur.
  Cerberus & Furiæ jam verò, & lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus æſtus,
Hæc neque ſunt uſquam, neque poſſunt eſſe profectò.
Sed metus in vitâ pœnarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis, ſceleriſque luela
Carcer, & horribilis de ſaxo Jactu' deorſum,
Verbera, Carnifices, Robur, Pix, Lamina, Tædæ:
Quæ tamen & ſi abſunt, at Mens ſibi conſcia facti
Præmetuens, adhibet ſtimulos, torrétque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec quæ ſit pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit magìs hæc ne in morte graveſcant:
Hinc Acheruſia fit Stultorum denique vita.
  Hoc etiam tibi Tute interdum dicere poſſis:
Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit.
Qui melior multis, quàm Tu, fuit, Improbe, rebus.
Indè alii multi reges, rerúmque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitârunt.
  Ille quoque Ipſe, viam qui quondam per mare magnum
Stravit, itérque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus ſalſas docuit ſuper ire lacunas;
Et contemſit, aquis inſultans, murmura ponti;
Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.
  Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Oſſa dedit terræ, proinde ac famul infimus eſſet.
  Adde repertores doctrinarum, atque leporum;
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus
Sceptra potitus, eâdem aliis ſopitu' quiete 'ſt.
  Denique Democritum poſtquam matura vetuſtas
Admonuit memorem motus langueſcere Mentis,
Sponte ſuâ letho caput obvius obtulit ipſe.
  Ipſe Epicurus obit decurſo lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio ſuperavit, & omneis
Præſtinxit, ſtellas exortus uti ætherius Sol.
  Tu verò dubitabis, & indignabere obire,
Mortua quoi vita eſt propè jam vivo, atque videnti?
Qui ſomno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans ſtertis, nec ſomnia cernere ceſſas,
Sollicitámque geris caſſâ formidine mentem?
Nec reperire potes, quid ſit tibi ſæpe mali, cùm
Ebrius urgeris multis Miſer undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?
  Si poſſent Homines, proinde ac ſentire videntur,
Pondus ineſſe Animo, quod ſe gravitate fatiget,
Et quibus id fiat cauſis, cognoſcere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore conſtet;
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus;
Quid ſibi quiſque velit, neſcire, & quærere ſemper,
Commutare locum, quaſi onus deponere poſſit.
  Exit ſæpe foras magnis ex ædibus Ille,
Eſſe domi quem pertæſum'ſt, ſubitóque revertit:
Quippe foris nihilo meliùs qui ſentiat eſſe.
  Currit agens mannos ad villam Hic præcipitanter,
Auxilium tectis quaſi ferre ardentibus inſtans;
Oſcitat extemplo tetigit cùm limina villæ:
Aut abit in ſomnum gravis, atque oblivia quærit,
Aut etiam properans urbem petit, atque reviſit.
Hôc ſe quiſque modo fugit: At, quem ſcilicet, ut fit,
Effugere haud potis eſt, ingratìs hæret, & angit,
Propterea, morbi quia cauſam non tenet æger:
Quam bene ſi videat, jam, rebus quiſque relictis
Naturam primùm ſtudeat cognoſcere rerum,
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
Ambigitur ſtatus, in quo ſit mortalibus omnis
Ætas poſt mortem, quæ reſtat cumque, manenda.
  Denique tantopere in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos ſubigit vitaï tanta cupido?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adſtat,
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.
  Præterea, verſamur ibidem, atque inſumus uſque:
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abeſt, quod avemus, id exſuperare videtur
Cætera: pòſt aliud, cùm contigit illud, avemus;
Et ſitis æqua tenet vitaï ſemper hianteis:
Poſteráque in dubio'ſt fortunam quam vehat ætas,
Quídve ferat nobis caſus, quíve exitus inſtet.
  Nec prorſum, vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis, nec delibrare valemus,
Quò minùs eſſe diu poſſimus morte peremti.
Proinde licet quotvis vivendo condere ſæcla,
Mors æterna tamen nihilominus illa manebit:
Nec minùs Ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit, & Ille,
Menſibus, atque annis qui multis occidit antè.

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER QUARTUS.

AVia Pieridum peragro loca nullius antè
Trita ſolo, juvat integros accedere ſonteis;
Atque haurire: juvátque novos decerpere flores,
Inſignémque Meo capiti petere indè coronam,
Unde priùs Nulli velârint tempora Muſæ.
Primùm quòd magnis doceo de rebus, & arctis
Relligionum animos nodis exſolvere pergo;
Deinde, quòd obſcurâ de re tam lucida pango
Carmina, Muſeo contingens cuncta lepore:
Id quoque enim non ab nullâ ratione videtur;
Nam veluti Pueris abſinthia tetra Medentes,
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circùm
Contingunt mellis dulci, flavóque liquore,
Ut Puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Abſinthî laticem, deceptáque non capiatur;
Sed potiùs tali tactu recreata valeſcat.
Sic Ego nunc, quoniam hæc Ratio plerumque videtur
Triſtior eſſe, quibus non eſt tractata, retróque
Volgus abhorret ab Hâc; volui tibi ſuaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere noſtram,
Et quaſi Muſeo dulci contingere melle:
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Verſibus in noſtris poſſem; dum perſpicis omnem
Naturam rerum; ac perſentis utilitatem.
  Sed quoniam docui, cunctarum Exordia rerum
Qualia ſint; & quàm variis diſtantia formis
Sponte ſuâ volitent æterno percita motu;
Quóque modo poſſint res ex his quæque creari:
Atque, Animi quoniam docui natura quid eſſet,
Et quibus è rebus cum Corpore compta vigeret;
Quóve modo diſtracta rediret in Ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, eſſe ea, quæ rerum Simulacra vocamus:
Quæ quaſi Membranæ ſummo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultro citróque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificant, atque in ſomnis, cum ſæpe figuras
Contuimur miras, ſimulacráque luce carentum;
Quæ nos horrificè languenteis ſæpe ſopore
Excierunt: ne fortè Animas Acherunte reamur
Effugere, aut Umbras inter vivos volitare:
Néve aliquid noſtri poſt mortem poſſe relinqui,
Cùm Corpus ſimul, atque Animi natura peremta
In ſua diſceſſum dederunt Primordia quæque.
  Dico igitur, rerum Effigias, tenueſſque figuras
Mittier ab rebus ſummo de corpore earum;
Quæ quaſi Membrana, vel Cortex nominitanda'ſt
Quòd ſpeciem, ac formam ſimilem gerit ejus Imago,
Quojuſcunque cluet de corpore fuſa vagari.
  Id licet hinc quamvìs hebeti cognoſcere corde.
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffuſa ſolutè,
Robora ſeu Fumum mittunt, ignéſque Vaporem:
Et partim contexta magis, condenſáque, ut olim
Cùm veteres ponunt tunicas æſtate Cicadæ;
Et Vituli cùm membranas de corpore ſummo
Naſcentes mittunt, & item cùm lubrica Serpens
Exuit in ſpinis veſtem: nam ſæpe videmus
Illorum ſpoliis vepreis volitantibus auctas.
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet Imago
Ab rebus mitti ſummo de corpore earum.
Nam, cur illa cadant magìs, ab rebúſque recedant,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi'ſt nulla poteſtas.
Præſertim cùm ſint in ſummis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ poſſint ordine eodem,
Quo fuerint, veterem & formæ ſervare figuram;
Et multò citiùs, quantò minùs endopediri
Pauca queunt, & ſunt in prima fronte locata.
  Nam certè jaci, atque emergere multa videmus,
Non ſolùm ex alto, penitúſque, ut diximus ante;
Verùm de ſummis ipſum quoque ſæpe colorem:
Et vulgò faciunt id lutea, ruſſaque Vela,
Et ferrugina, cùm magnis intenta Theatris
Per malos volgata, trabeiſque trementia flutant.
Namque ibi conſeſſum Caveaï ſubter, & omnem
Scenaï ſpeciem, Patrum, Matrúmque, Deorúmque,
Inficiunt, cogúntque ſuo fluitare colore:
Et quantò circùm magè ſunt incluſa Theatri
Mœnia, tam magìs hæc intus perfuſa lepore
Omnia conrident conreptâ luce diei.
Ergo Lintea de ſummo cùm corpore fucum
Mittunt, Effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæque, ex ſummo quoniam jaculantur utræque.
  Sunt igitur jam formarum veſtigia certa,
Quæ vulgò volitant ſubtili prædita filo,
Nec ſingillatim poſſunt ſecreta videri.
  Præterea, omnis Odos, Fumus, Vapor, atque aliæ res
Conſimiles ideo diffuſæ rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt intrinſecus ortæ,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Oſtia ſunt, quà contendunt exire coortæ.
At contrà, tenuis ſummi membrana Coloris
Cùm jacitur, nihil eſt, quod eam diſcerpere poſſit,
In promptu quoniam'ſt in primâ fronte locata.
  Poſtremò, in Speculis, in Aquâ, Splendoréque in omni
Quæcunque apparent nobis Simulacra, neceſſe'ſt,
Quandoquidem ſimili ſpecie ſont prædita rerum,
Eſſe in imaginibus miſſis conſiſtere eorum:
Nam cur illa cadant magìs, ab rebúſque recedant
Corpora, res multæ quæ mittunt Corpore aperto,
Quàm quæ tenuia ſunt, hiſcendi'ſt nulla poteſtas.
  Sunt igitur tenues formarum, conſimiléſque
Effigiæ, ſingillatim quas cernere nemo
Cùm poſſit; tamen aſſiduo, crebróque repulſu
Rejectæ, reddunt Speculorum ex æquore viſum:
Nec ratione aliâ ſervari poſſe videntur
Tantopere, ut ſimiles reddantur quoique figuræ.
  Nunc age, quàm tenui naturâ conſtet Imago,
Percipe: & imprimis quoniam Primordia tantum
Sunt infra noſtros ſenſus, tantóque minora,
Quàm quæ primùm oculi cœptant non poſſe tueri.
  Nunc tamen id quoque uti confirmem, Exordia rerum
Cunctarum quàm ſint ſubtilia, percipe paucis.
  Primùm Animalia ſunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nullâ ut poſſit ratione videri.
Horum Inteſtinum quodvis quale eſſe putandum'ſt?
Quid? Cordis globus aut Oculi? quid? Membra? quid? Artus?
Quantula ſunt? quid? præterea Primordia quæque,
Unde Anima, atque Animi conſtet natura neceſſum'ſt,
Nonne vides, quàm ſint ſubtilia, quámque minuta?
  Præterea, quæcunque ſuo de corpore odorem
Exſpirant acrem, Panaces, Abſinthia tetra,
Abrotoníque graves, & triſtia Centaurea:
Horum unumquodvis leviter ſi fortè ciebis,
Quamptimum noſcas rerum Simulacra vagare

Multa

Multa modis multis, nullâ vi, caſſâque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit Imago, dicere nemo'ſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
  Sed ne fortè putes ea demum ſola vagare,
Quæcunque ab rebus rerum Simulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ ſponte ſuâ gignuntur, & ipſa
Conſtituuntur in hôc cœlo, qui dicitur aër:
Quæ multis formata modis ſublimè feruntur,
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant:
Et quoiuſquemodi formarum vertere in ora.
Ut nubeis facilè interdum concreſcere in alto
Cernimus, & mundi ſpeciem violare ſerenam,
Aera mulcenteis motu: nam ſæpe Gigantum
Ora volare videntur, & umbram ducere latè:
Interdum magni montes, avolſâque ſaxa
Montibus anteire, & ſolem ſuccedere præter:
Indè alios trahere, atque inducere bellua nimbos.
  Nunc ea quàm facili, & celeri ratione genantur,
Perpetuóque fluant ab rebus, lapſâque cedant.
Semper enim ſummum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur: & hoc alias cùm pervenit in res,
Tranſit, ut in primis Veſtem: ſed in aſpera Saxa,
Aut in materiem ut Ligni pervenit; ibi jam
Scinditur, ut nullum Simulacrum reddere poſſit.
At cùm, ſplendida quæ conſtant, oppoſta fuerunt,
Denſâque, ut in primis Speculum'ſt: nihil accidit horum,
Nam neque uti veſtem poſſit tranſire, neque antè
Scindi, quàm meminit lævor præſtare ſalutem.
Quapropter fit, ut hinc nobis Simulacra genantur.
Et quamvis ſubitò, quovis in tempore, quamque
Rem contra Speculum ponas, apparet Imago:
Perpetuò fluere ut noſcas è corpore ſummo
Texturas rerum tenueis, tenueiſque figuras.
Ergo multa brevi ſpatio Simulacra genuntur,
Ut meritò celer his rebus dicatur origo.
  Et quaſi multa brevi ſpatio ſummittere debet
Lumina Sol, ut perpetuò ſint omnia plena:
Sic à rebus item ſimili ratione neceſſe'ſt
Temporis in puncto rerum Simulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas undique parteis:
Quandoquidem Speculum queiſcunque obvertimus oris,
Res ibi reſpondent ſimili formâ, atque colore.
  Præterea, modò quom fuerit liquidiſſima cœli
Tempeſtas, perquam ſubitò fit turbida fœdè
Undique, uti tenebras omneis Acherunta rearis
Liquiſſe, & magnas cœli compleſſe cavernas.
Uſque adeò tetrâ nimborum nocte coortâ,
Impendent atræ formidinis ora ſupernè.
Quorum quantula pars ſit Imago, dicere nemo'ſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
  Nunc age, quàm celeri motu Simulacra ferantur,
Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita ſit, longo ut ſpatio brevis hora teratur,
In quemcunque locum diverſo numine tendunt,
Suavidicis potiùs, quàm multis verſibus edam:
Parvus ut eſt Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
  Principio, perſæpe leveis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet eſſe videre.
In quo jam genere'ſt Solis lux, & vapor ejus,
Propterea quia ſunt è primis facta minutis:
Quæ quaſi truduntur, pérque Aëris intervallum
Non dubitant tranſire, ſequenti concita plagâ.
Suppeditatur enim confeſtim lumine lumen,
Et quaſi protelo ſtimulatur fulgure fulgur.
Quapropter Simulacra pari ratione neceſſe'ſt
Immemorabile per ſpatium tranſcurrere poſſe
Temporis in puncto: primùm quòd parvola cauſa
Et procul à tergo quæ provehat, atque propellat:
Deinde, quòd uſque adeò texturâ prædita rarâ
Mittuntur, facilè ut quaſvis penetrare queant res,
Et quaſi permanare per Aëris intervallum.
  Præterea, ſi, quæ penitus Corpuſcula rerum
Ex alto in terras mittuntur, Solis uti lux,
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapſa diei
Per totum cœli ſpatium diffundere ſeſe:
Pérque volare mare, ac terras, cœlúmque rigare,
Quòd ſuperà'ſt: ubi tam volucri hæc levitate feruntur:
Quid? quæ ſunt igitur jam primâ in fronte parata,
Cùm jaciuntur, & emiſſum res nulla moratur,
Nónne vides citiùs debere, & longiùs ire:
Multiplëxque loci ſpatium tranſcurrere eodem
Tempore, quo Solis pervolgant lumina cœlum?
  Hoc etiam in primis ſpecimen verum eſſe videtur,
Quàm celeri motu rerum Simulacra ferantur,
Quòd ſimul ac primùm ſub divo ſplendor Aquaï
Ponitur, extemplo, cœlo ſtellante, ſerena
Sidera reſpondent in Aquâ radiantia mundi.
Jámne vides igitur, quàm puncto tempore imago
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?
  Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare neceſſe'ſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſúmque laceſſant:
Perpetuóque fluunt certis ab rebus Odores:
Frigus ut à fluviis, Calor à ſole, Æſtus ab undis
Æquoris, exeſor mœrorum litora circúm.
Nec variæ ceſſant Voces volitare per auras:
Denique in os ſalſi venit humor ſæpe Saporis,
Cum mare verſamur propter: dilutáque contrà
Cùm tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror.
Uſque adeò omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur: & in cunctas dimittitur undique parteis,
Nec mora, nec requies intèr datur ulla fluendi:
Perpetuò quoniam ſentimus, & omnia ſemper
Cernere, Odorari licet, & ſentire Sonorem.
  Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam cognoſcitur eſſe eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore; neceſſe'ſt
Conſimili cauſâ Tactum, Viſúmque moveri.
Nunc igitur, ſi Quadratum tentamus, & id nos
Commovet in tenebris; in luci quæ poterit res
Accidere ad ſpeciem, Quadrata niſi ejus imago?
  Eſſe in Imaginibus quapropter cauſa videtur
Cernendi, neque poſſe ſinè his res ulla videri.
  Nunc ea, quæ dico, rerum Simulacra feruntur
Undique, & in cunctas jaciuntur didita parteis;
Verùm, nos oculis quia ſolis cernere quimus,
Propterea fit, utì, ſpeciem quò vertimus, omnes
Res ibi eam contrà feriant formâ, atque colore.
  Et quantùm quæque à nobis res abſit, Imago
Efficit, ut videamus, & internoſcere curat.
Nam cùm mittitur, extemplo protrudit, agítque
Aëra, qui inter ſe cumque'ſt, oculóſque locatus;
Iſque ita per noſtras acies perlabitur omnis:
Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.
Propterea fit, utì videamus, quàm procul abſit
Res quæque: & quantò plus aëris antè agitatur,
Et noſtros oculos perterget longior aura,
Tam procul eſſe magis res quæque remota videtur:
Scilicet hæc ſummè celeri ratione geruntur,
Quale ſit, ut videamus: & unà quàm procul abſit.
  Illud in his rebus minimè mirabile habendum'ſt,
Cur ea, quæ feriant oculos Simulacra, videri
Singula cum nequeant, res ipſæ perſpiciantur:
Ventus enim quoque paullatim cùm verberat, & cùm
Acre ferit Frigus, non privam quamque ſolemus
Particulam Venti ſentire, & Frigoris ejus;
Sed magis unverſum: fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro, tanquam aliquæ res
Verberet, atque ſui det ſenſum corporis extrà.
Præterea, Lapidem digito cum tundimus, ipſum
Tangimus extremum Saxi, ſummúmque colorem.
Nec ſentimus eum tactu, verum magis ipſam
Duritiem penitus Saxi ſentimus in alto.
  Nunc age, cur ultra Speculum videatur Imago,
Percipe, nam certè penitus remmota videtur.
Quod genus illa, foris quæ verè tranſpiciuntur,
Janua cùm per ſe tranſpectum præbet apertum,
Multa facítque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoque enim duplici, geminóque fit Aëre Viſus.
Primus enim'ſt, citra poſteis qui cernitur Aër.
Indè fores ipſæ dextrâ, lævâque ſequuntur.
Pòſt extraria lux oculos perterget, & Aër
Alter, & illa, foris quæ verè tranſpiciuntur.
Sic ubi ſe primùm Speculi projecit Imago,
Dum venit ad noſtras acies, protrudit, agitque
Aëra, qui inter ſe cunque'ſt oculóſque locatus:
Et facit, ut prius Hunc omnem ſentire queamus,
Quàm Speculum: ſed ubi Speculum quoque ſenſimus ipſum,
Continuò à nobis in id hæc, quæ fertur, Imago
Pervenit, & noſtros oculos rejecta reviſit:
Atque alium præ ſe propellens Aëra volvit,
Et facit, ut priùs hunc, quàm ſe, videamus: eóque
Diſtare à Speculo tantùm remmota videtur.

Quare etiam atque etiam minimè mirarier eſt par
Illis, quæ reddunt Speculorum ex æquore viſum,
Aëribus binis, quoniam res conſit utroque.
Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars eſt,
In Speculis fit, ut in lævâ videatur, eò quòd
Planitiem ad Speculi veniens cùm offendit Imago,
Non convertitur incolumis; ſed recta retrorſum
Sic eliditur, ut ſiquis priùs, arida quàm ſit
Cretea perſona, adlidat pilæve, trabive:
Atque ea continuò rectam ſi fronte figuram
Servet, & eliſam retro ſeſe exprimat ipſa:
Fiet, ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc ſit lævus, & è lævo ſit mutuà dexter.
Fit quoque, de Speculo in Speculum ut tradatur Imago:
Quinque etiam, ſéxve ut fieri Simulacra ſüërint.
Nam quæcunque retro parte interiore latebunt:
Indè tamen, quamvìs torſè, penitúſque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc Speculis videantur in ædibus eſſe.
Uſque adeò è Speculo in Speculum tralucet imago,
Et cùm læva data'ſt, fit rurſum, ut dextera fiat:
Indè retrorſum reddit ſe, & convertit eódem.
Quinetiam, quæcunque latuſcula ſunt Speculorum
Adſimili lateris flexurâ prædita noſtri:
Dextera ea propter nobis Simulacra remittunt;
Aut quia de Speculo in Speculum transfertur Imago,
Indè ad nos eliſa bis advolat; aut etiam quòd
Circumagitur, cùm venit Imago, propterea quòd
Flexa figura docet Speculi convertier ad nos.
Indugredi porrò pariter Simulacra, pedémque
Ponere nobiſcum credas, geſtúmque imitari,
Propterea, quia de Speculi quâ parte recedas,
Continuò nequeunt illinc Simulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac reſilire ab rebus ad æquos reddita flexus.
Splendida porrò oculi fugitant, vitántque tueri:
Sol etiam cæcat, contrà ſi tendere pergas,
Propterea, quia vis magna'ſt ipſius: & altè
Aëra per purum graviter Simulacra feruntur,
Et feriunt oculos turbantia compoſituras.
Præterea, Splendor, quicunqu'eſt acer, adurit
Sæpe oculos, ideo quòd ſemina poſſidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt inſinuando.
Lurida præterea fiunt, quæcunque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt Simulacris obvia rerum,
Multáque ſunt oculis in eorum denique miſta,
Quæ contage ſuâ palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem, quæ ſunt in luce, tuemur,
Propterea, quia cùm propior caliginis Aër
Ater init oculos prior, & poſſedit apertos:
Inſequitur candens confeſtim lucidus Aër,
Qui quaſi purgat eos, ac nigras diſcutit umbras
Aëris illius: nam multis partibus hic eſt
Mobilior, multiſque minutior, & magè pollens.
Qui ſimul atque vias oculorum luce replevit;
Atque patefecit, quas antè obſederat ater:
Continuò rerum Simulacra adaperta ſequuntur
Quæ ſita ſunt in luce, laceſſúntque, ut videamus.
Quod contrà facere in tenebris à luce nequimus,
Propterea, quia poſterior caliginis Aër
Craſſior inſequitur, qui cuncta foramina complet:
Obſidítque vias oculorum, ne Simulacra
Poſſint ullarum rerum conjecta moveri.
Quadratáſque procul turreis cùm cernimus urbis,
Propterea fit, utì videantur ſæpe rotundæ,
Angulus obtuſus quia longè cernitur omnis,
Sive etiam potius non cernitur; ac perit ejus
Plaga, nec ad noſtras acies perlabitur ictus:
Aëra per multum quia dum Simulacra feruntur,
Cogit hebeſcere eum crebris offenſibus Aër.
Hinc, ubi ſuffugit ſenſum ſimul angulus omnis,
Fit, quaſi tornata ut ſaxorum ſtructa tuantur:
Non tamen ut coràm quæ ſunt, veréque rotunda,
Sed quaſi adumbratim paullum ſimulata videntur.
Umbra videtur item nobis in Sole moveri,
Et veſtigia noſtra ſequi, geſtúmque imitari,
(Aëra ſi credas privatum lumine poſſe
Indugredi, motus hominum, geſtúſque ſequentem.
Nam nihil eſſe poteſt aliud niſi lumine caſſus
Aër, id, quod nos Umbram perhibere ſüemus.)
Nimirum, quia Terra locis ex ordine certis
Lumine privatur Solis, quacunque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, utì videatur, quæ fuit Umbra
Corporis, è regione eadem nos uſque ſecuta.
Semper enim nova ſe radiorum lumina fundunt,
Primáque diſpereunt, quaſi in ignem Lana trahatur.
Propterea facilè & ſpoliatur lumine Terra:
Et repletur item, nigráſque ſibi abluit Umbras.
Nec tamen hic Oculos falli concedimus hilum.
Nam, quocunque loco ſit Lux, atque Umbra, tueri
Illorum eſt, eadem verò ſint lumina, necne:
Umbráque, quæ fuit hìc, eadem num tranſeat illuc:
An potius fiat, paullo quod diximus antè;
Hoc Animi demum Ratio diſcernere debet:
Nec poſſunt Oculi naturam noſcere rerum.
Proinde Animi vitium hoc Oculis adfingere noli.
Quâ vehimur Navi, fertur, cum ſtare videtur:
Quæ manet in ſtatione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campíque videntur,
Quos agimus præter navim, velíſque volamus.
Sidera ceſſare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur: at adſiduo in ſunt omnia motu:
Quandoquidem longos obitus exorta reviſunt,
Cùm permenſa ſuo ſunt cœlum corpore claro:
Sólque pari ratione manere, & Luna videtur
In ſtatione, ea quæ ferri res indicat ipſa.
Exſtantéſque procul medio de gurgite Montes,
Claſſibus inter quos liber patet exitus, îdem
Apparent, & longè divolſi licèt, ingens
Inſula conjunctis tamen ex his una videtur.
Atria verſari, & circumcurſare columnæ
Uſque adeò fit utì pueris videantur, ubi ipſi
Deſierunt verti, vix ut jam credere poſſint,
Non ſupra ſeſe ruere omnia tecta minari.
Jámque rubrum tremulis jubar ignibus erigere altè
Cùm cœptat Natura, ſupráque extollere monteis;
Quos tibi tum ſupra Sol monteis eſſe videtur,
Cominus ipſe ſuo contingens fervidus igni,
Vix abſunt nobis miſſus bis mille ſagittæ;
Vix etiam curſus quingentos ſæpe veruti:
Inter eos, Soléinque jacent immania ponti
Æquora, ſubſtrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectáque ſunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, & ſæcla ferarum.
At conlectus aquæ digitum non altior unum,
Qui lapides inter ſiſtit per ſtrata viarum,
Deſpectum præbet ſub terras impete tanto,
A terris quantum cœli patet altus hiatus:
Nubila deſpicere, & cœlum ut videare videre, &
Corpora mirando ſub terras abdita cœlo.
Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæſit
Flumine, & in rapidas amnis deſpeximus undas;
Stantis equi corpus tranſverſum ferre videtur
Vis, & in adverſum flumen contrudere raptim:
Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adſimili nobis ratione videntur.
Porticus æquali quamvìs eſt denique ductu,
Stánſque in perpetuum paribus ſuffulta columnis;
Longa tamen parte ab ſummâ cùm tota videtur,
Paullatim trahit anguſti faſtigia coni,
Tecta ſolo jungens, atque omnia dextera lævis:
Donicum in obſcurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit utì videatur obire, & condere lumen:
Quippe ubi nil aliud niſi aquam, cœlúmque tuentur,
Ne leviter credas labefactari undique ſenſus.
At maris ignaris in portu clauda videntur
Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.
Nam quæcunque ſupra rorem ſalis edita pars eſt
Remorum, recta'ſt; & recta ſupernè Guberna:
Quæ demerſa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia converti, ſurſúmque ſupina reverti:
Et reflexa propè in ſummo fluitare liquore.
Raráque per cœlum cùm venti nubila portant
Tempore nocturno, tum ſplendida Signa videntur
Labier adversùm nubeis, atque ire ſupernè
Longè aliam in partem, quàm quò ratione feruntur.
At ſi fortè oculo manus uni ſubdita ſubter
Preſſit eum, quodam ſenſu fit, utì videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;
Bina Lucernarum florentia lumina flammis,
Bináque per totas ædeis geminare Supellex:

Et

Et duplices Hominum facies, & corpora bina.
Denique cum ſuavi devinxit membra ſopore
Somnus, & in ſummâ corpus jacet omne quiete:
Tum vigilare tamen nobis, & membra movere
Noſtra videmur, & in noctis caligine cæcâ
Cernere cenſemus Solem, luménque diurnum:
Concluſóque loco Cœlum, Mare, Flumina, Monteis
Mutare, & campos pedibus tranſire videmur:
Et ſonitus audire, ſevera ſilentia noctis
Undique cum conſteut, & reddere dicta tacentes
Cætera de genere hoc mirando multa videmus
Quæ violare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt;
Nequicquam: quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus Animi, quos addimus ipſi,
Pro viſis ut ſint, quæ non ſunt ſenſibu' viſa.
Nam nihil egregius, quàm res ſecernere apertas
A dubiis, Animus quas ab ſe protinus addit.
Denique, nil Sciri ſiquis putat, id quoque neſcit,
An Sciri poſſit, qui ſe nil Scire fatetur:
Hunc igitur contra mittam contendere cauſam,
Qui capite ipſe ſuo inſtituit veſtigia retro.
Et tamen hoc quoque uti concedam ſcire, at id ipſum
Quæram, (quom in rebus veri nil viderit antè)
Unde ſciat, quid ſit Scire, & Neſcire viciſſim:
Notitiam veri quæ res, falsíque crearit;
Et dubium certo quæ res differre probârit.
Invenies primis ab Senſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neque Senſus poſſe refelli:
Nam majore fide debet reperirier illud,
Sponte ſuâ veris quod poſſit vincere falſa.
Quid majore fide porrò, quàm ſenſus haberi
Debet? an ab ſenſu falſo Ratio orta valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab Senſibus orta'ſt?
Qui niſi ſint veri, Ratio quoque falſa fit omnis.
An poterunt Oculos Aures reprehendere? an Aureis
Tactus? an hunc porrò Tactum Sapor arguet oris?
An confutabunt Nares, Oculíve revincent?
Non (ut opinor) ita'ſt: nam ſeorſum quoique poteſtas
Diviſa'ſt: ſua vis quoiqu'ſt: ideóque neceſſe'ſt,
Quod molle, aut durum eſt, gelidum, fervéuſve, ſeorſum
Id molle, aut durum gelidum, ſervéuſve videri;
Et ſeorſum varios rerum ſentire Colores,
Et quæcunque coloribu' ſunt conjuncta, neceſſe'ſt.
Scorſus item Sapor oris habet vim, ſeorſus Odores
Naſcuntur, ſeorſum Sonitus: ideóque neceſſe'ſt,
Non poſſint alios alii convincere Senſus.
Nec porrò poterunt ipſi reprendere ſeſe,
Æqua fides quoniam debebit ſemper haberi.
Proinde, quod in quoqu'ſt his viſum tempore, verum'ſt.
Et, ſi non poterit ratio diſſolvere cauſam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul ſint
Viſa rotunda; tamen præſtat rationis egentem
Reddere mendosè cauſas utriuſque figuræ,
Quàm manibus manifeſta ſuis emittere quæquam;
Et violare fidem primam, & convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur Vita, Salúſque.
Non modò enim Ratio ruat omnis, Vita quoque ipſa
Concidat extemplo, niſi credere ſenſibus auſis,
Præcipitéiſque locos vitare, & cætera, quæ ſint
In genere hôc fugienda; ſequi, contraria quæ ſint.
Illa tibi eſt igitur verborum copia caſſa
Omnis, quæ contra ſenſus inſtructa, parata'ſt.
Denique ut in Fabricâ, ſi prava'ſt Regula prima,
Normáque ſi fallax rectis regionibus exit,
Et Libella aliquâ ſi ex parti claudicat hilum;
Omnia mendosè fieri, atque obſtipa neceſſum'ſt,
Prava, cubantia, prona, ſupina, atque abſona tecta;
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruántque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.
Sic igitur Ratio tibi rerum prava neceſſe'ſt,
Falſáque ſit, falſis quæcunque ab Senſibus orta'ſt.
Nunc alii Senſus quo pacto quiſque ſuam rem
Sentiat, haud quaquam ratio ſcrupoſa relicta'ſt.
Principio, auditur Sonus, & Vox omnis, in Aureis
Inſinuata ſuo pepulere ubi corpore ſenſum.
Corpoream quoque enim Vocem conſtare fatendum'ſt,
Et Sonitum, quoniam poſſunt impellere Senſus.
Prætерradit enim Vox fauceis ſæpe, facitque
Aſperiora foras gradiens arteria Clamor.
Quippe, per anguſtum turbâ majore coortâ
Ire foras ubi cœperunt primordia Vocum,
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca viis, & iter lædit, quà Vox it in auras.
Haud igitur dubium eſt, quin Voces, Verbáque conſtent
Corporeis è principiis, ut lædere poſſint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat, & quid
Detrahat ex Hominum nervis, ac viribus ipſis
Perpetuus Sermo nigraï noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore;
Præſertim ſi cum ſummo'ſt clamore profuſus:
Ergo corpoream Vocem conſtare neceſſe 'ſt,
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
Aſperitas autem Vocis fit ab aſperitate
Principiorum, & item lævor lævore creatur.
Nec ſimili penetrant Aureis primordia formâ,
Quom Tuba depreſſo graviter ſub murmure mugit,
Aut roboant raucum Retrocita cornua bombum:
Vallibus & Cycni gelidis orti ex Heliconis
Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Haſce igitur penitus Voces cùm corpore noſtro
Exprimimus, rectóque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum dædala lingua;
Formaturáque labrorum pro parte figurat.
Atque ubi non longum ſpatium'ſt, unde illa profecta
Perveniat vox quæque, neceſſe 'ſt Verba quoque ipſa
Planè exaudiri, diſcerníque articulatim.
Servat enim formaturam, ſervátque figuram.
At ſi interpoſitum ſpatium ſit longius æquo:
Aëra per multum conſundi Verba neceſſe'ſt,
Et conturbari Vocem, dum tranſvolat auras.
Ergo fit, Sonitum ut poſſis audire, neque hilum
Internoſcere, Verborum ſententia quæ ſit,
Uſqueadeo confuſa venit Vox, inque pedita.
Præterea, Edictum ſæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo emiſſum præconis ab ore:
In multas igitur Voces Vox una repentè
Diffugit, in privas quoniam ſe dividit aureis,
Obſignans formam verbis, clarúmque ſonorem.
At quæ pars Vocum non aureis accidit ipſas,
Præterlata perit fruſtra diffuſa per auras:
Pars ſolidis adliſa locis, rejecta ſonorem
Reddit, & interdum fruſtratur imagine Verbi.
Quæ bene cùm videas, rationem reddere poſſis
Tute tibi atque aliis, quo pacto per loca ſola
Saxa pareis formas Verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cùm monteis inter opacos
Quærimus, & magnâ diſperſos voce ciemus.
Sex etiam, aut ſeptem loca vidi reddere Voces,
Unam cùm jaceres: ita colles collibus ipſis
Verba repulſantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nympháſque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos eſſe loquuntur;
Quorum noctivago ſtrepitu, ludóque jocanti
Adfirmant volgò taciturna ſilentia rumpi,
Chordarúmque ſonos fieri, dulceiſque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum:
Et genus Agricolûm latè ſentiſcere, cùm Pan
Pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans
Unco ſæpe labro calamos percurrit hianteis,
Fiſtula ſilveſtrem ne ceſſet fundere muſam.
Cætera de genere hôc monſtra, ac portenta loquuntur
Ne loca deſerta ab Divis quoque fortè putentur
Sola tenere: ideo jactant miracula dictis.
Aut aliquâ ratione aliâ ducuntur, ut omne
Humanum genus eſt avidum nimis auricularum.
Quod ſupereſt, non eſt mirandum, quâ ratione
Quæ loca per nequeunt Oculi res cernere apertas,
Hæc loca per Voces veniant, Auréiſque laceſſant.
Conloquimur clauſis foribus: quod ſæpe videmus.
Nimirum, quia Vox per flexa foramina rerum
Incolumis tranſire poteſt, Simulacra renutant;
Perſcinduntur enim, niſi recta foramina tranant:
Qualia ſunt vitri, ſpecies quæ travolat omnis.
Præterea, parteis in cunctas dividitur Vox,
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur; ubi una
Diſſiluit ſemel in multas exorta, quaſi ignis
Sæpe ſolet ſcintilla ſuos ſe ſpargere in igneis.
Ergo replentur loca Vocibus, abdita retro
Omnia quæ circùm fuerint, ſonitúque cientur.
At Simulacra viis directis omnia tendunt,
Ut ſunt miſſa ſemel; quapropter cernere nemo
Se ſupra potis eſt; at Voces accipere extrà.
Et tamen ipſa quoque hæc, dum tranſit clauſa viarum,
Vox obtunditur, atque aureis confuſa penetrat:

Et Sonitum potiùs, quàm Verba, audire videmur.
Hæc, queis ſentimus ſuccum, lingua atque palatum,
Pluſculum habent in ſe rationis, plúſque operaï.
Principio, ſuccum ſentimus in ore, cibum cùm
Mandendo exprimimus: ceu plenam ſpongiam aquaï
Si quis fortè manu premere, exſiccareſque cœpit.
Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, & saræ per plexa foramina linguæ.
Hæc ubi lævia ſunt manantis corpora Succi,
Suaviter attingunt, & ſuaviter omnia tractant
Humida linguaï circùm ſudantia templa.
At contrà pungunt ſenſum, lacerántque coorta,
Quantò quæque magis ſunt aſperitate repleta.
Deinde voluptas eſt è ſucco in fine palati,
Cùm verò deorſum per fauceis præcipitavit;
Nulla voluptas eſt, dum diditur omnis in artus:
Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur,
Dummodo, quod capias, concoctum didere poſſis
Artubus, & ſtomachi humectum ſervare tenorem.
Nunc aliis alius cur ſit Cibus, ut videamus,
Expediam; quaréve, aliis quod triſte, & amarum'ſt,
Hoc tamen eſſe aliis poſſit prædulce videri.
Tantáque in his rebus diſtantia, differitáſque'ſt,
Ut quod aliîs Cibus eſt, aliis fuat acre venenum.
Eſt utique, ut Serpens hominis contacta ſalivis
Diſperit, ac ſeſe mandendo conficit ipſa.
Præterea, nobis Veratrum eſt acre venenum,
At Capris adipes, & Coturnicibus auget.
Ut, quibus id fiat rebus, cognoſcere poſſis,
Principio meminiſſe decet, quæ diximus antè,
Semina multimodis in rebus miſta teneri.
Porrò omnes, quæcunque cibum capiunt Animantes,
Ut ſunt diſſimiles extrinſecus, & generatim
Extima membrorum circumcæſura coercet,
Proinde & Seminibus diſtant, variántque figurâ.
Semina cum porrò diſtent, differre neceſſe'ſt
Intervalla, Viáſque, Foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, & in ore, ipſóque palato.
Eſſe minora igitur quædam, majoráque debent.
Eſſe triquetra aliis, aliis quadrata neceſſe'ſt:
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Námque Figurarum ut ratio, motúſque repoſcunt,
Proinde Foraminibus debent differre figuræ:
Et variare viæ, proinde ac textura coercet.
Ergo ubi quod ſuave'ſt aliis, aliis fit amarum:
Illis, queis ſuave'ſt, læviſſima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati.
At contrà, quibus eſt eadem res intus acerba;
Aſpera nimirum penetrant, hamatáque fauceis.
Nunc facilè ex his eſt rebus cognoſcere quæque.
Quippe, ubi quoi Febris, bili ſuperante, coorta'ſt,
Aut aliâ ratione aliquâ'ſt vis excita morbi;
Perturbatur ibi totum jam Corpus, & omnes
Commutantur ibi poſituræ Principiorum:
Fit, priùs ad ſenſum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, & cætera ſint magis apta,
Quæ penetrata queunt ſenſum progignere acerbum.
Utraque enim ſunt in mellis commiſta ſapore:
Id quod jam ſuperà tibi ſæpe oſtendimus anté.
Nunc age, quo pacto Nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primùm res multas eſſe neceſſe'ſt,
Unde fluens volvat varius ſe fluctus Odorum.
Nam fluere, & mitti volgò, ſpargíque putandum'ſt.
Verùm aliis alius magis eſt Animantibus aptus,
Diſſimileis propter formas, ideóque per auras
Mellis Apes quamvis longè ducuntur odore;
Volturiſque cadaveribus: tum fiſſa ferarum
Ungula quò tulerit greſſum, promiſſa Canum vis
Ducit: & humanum longè præſentit odorem
Romulidarum arcis ſervator, candidus Anſer.
Sic aliis alius nidor datus ad ſua quemque
Pabula ducit, & à tetro reſilire veneno
Cogit; eóque modo ſervantur ſæcla ferarum.
Hic Odor ipſe igitur, nareis quicunque laceſſit,
Eſt alio ut poſſit permitti longiùs alter.
Sed tamen haud quiſquam tam longè fertur eorum,
Quàm Sonitus, quàm Vox, mitto jam dicere, quàm res,
Quæ feriunt Oculorum acies, viſúmque laceſſunt.
Errabundus enim tardè venit, ac perit antè
Paullatim facilis diſtractus in Aëris auras:
Ex alto primum quia vix emittitur ex re.
Nam penitus fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quòd fracta magis redolere videntur
Omnia, quod contrita, quòd igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus eſſe creatum
Principiis Voci: quoniam per ſaxea ſepta
Non penetrat, quà Vox volgò, Sonitúſque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile eſſe videbis
Inveſtigare, in quâ ſit regione locatum.
Refrigeſcit enim cunctando plaga per auras:
Nec calida ad ſenſum decurrit nuntia rerum.
Errant ſæpe Canes itaque, & veſtigia quærunt.
Nec tamen hoc ſolis in Odoribus, atque Saporum
In genere eſt: ſed item Species rerum, atque Colores
Non ita conveniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Ut non ſint aliis quædam magis acria viſu.
Quinetiam Gallum, noctem explaudentibus alis
Auroram clarâ conſuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra conſtare Leones,
Inque tueri: ita continuò meminere fugaï:
Nimirum, quia ſunt Gallorum in corpore quædam
Semina, quæ, cùm ſunt oculis immiſſa Leonum,
Pupillas interfodiunt, acrémque dolorem
Præbent, ut nequeant contrà durare feroces;
Cùm tamen hæc noſtras acies nil lædere poſſint:
Aut quia non penetrant, aut quòd penetrantibus illis
Exitus ex Oculis liber datur, in remeando
Lædere ne poſſint ex ullâ lumina parte.
Nunc age, quæ moveant Animum res, accipe, & unde,
Quæ veniunt, veniant in Mentem, percipe paucis.
Principio hoc dico, rerum Simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique parteis
Tenuia, quæ facilè inter ſe junguntur in auris,
Obvia cùm veniunt, ut aranea, bracteáque auri.
Quippe etenim multò magis hæc ſunt tenuia textu,
Quàm quæ percipiunt Oculos, viſúmque laceſſunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, ciéntque
Tenuem Animi naturam intus, ſenſúmque laceſſunt.
Centauros itaque & Scyllarum membra videmus,
Cerbereáſque canum facies, ſimulacráque eorum,
Quorum morte obitâ tellus amplectitur oſſa:
Omne genus quoniam paſſim ſimulacra feruntur;
Partim ſponte ſuâ quæ fiunt Aëre in ipſo;
Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt;
Et quæ conſiſtunt ex horum facta figuris.
Nam certè ex vivo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
Verum ubi equi, atque hominis caſu convenit imago,
Hæreſcit facilè extemplo, quod diximus antè,
Propter ſubtilem naturam, & tenuia texta.
Cætera de genere hôc eâdem ratione creantur.
Quæ cùm mobiliter ſummâ levitate feruntur,
Ut priùs oſtendi, facilè uno commovet ictu
Quælibet una animum nobis ſubtilis imago.
Tenuis enim mens eſt, & mirè mobilis ipſa.
Hæc fieri (ut memoro) facilè hinc cognoſcere poſſis,
Quatinus hoc ſimile eſt oculis, quod mente videmus,
Atque oculis ſimili fieri ratione neceſſe'ſt:
Nunc igitur quoniam docui me fortè Leones
Cernere per ſimulacra, oculos quæcunque laceſſunt:
Scire licet mentem ſimili ratione moveri
Per ſimulacra Leonum cætera, quæ videt æquè,
Nec minùs, atque oculi: niſi quòd magè tenuia cernit.
Nec ratione aliâ, cùm ſomnus membra profudit,
Mens animi vigilat, niſi quòd ſimulacra laceſſunt
Hæc eadem noſtros animos, quæ, quom vigilamus:
Uſque adeò, certè ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitaï jam mors, & terra potita'ſt.
Hoc ideo fieri cogit Natura, quòd omnes
Corporis offecti ſenſus per membra quieſcunt,
Nec poſſunt falſum veris convincere rebus,
Præterea, Meminiſſe jacet, languétque ſopore,
Nec diſſentit, eum mortis, lethique potitum
Jampridem, quem Mens vivum ſe cernere credit.
Quod ſupereſt, non eſt mirum, Simulacra moveri,
Brachiáque in numerum jactare, & cætera membra.
Nam fit, ut in ſomnis facere hoc videatur Imago.
Quippe, ubi prima perit, alióque eſt altera nata
Endo ſtatu, prior hæc geſtum mutâſſe videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum'ſt.
Multáque in his rebus quæruntur, multáque nobis
Clarandum'ſt, planè ſi res exponere avemus.
Quæritur in primis, quare, quod quoique libido
Venerit, extemplo Mens cogitet ejus idipſum.

Anne

Anne voluntatem noſtram Simulacra tuentur?
Et ſimulac volumus, nobis occurrit Imago?
Si Mare, ſi Terram cordi'ſt, ſi denique Cœlum,
Conventus hominum, Pompam, Convivia, Pugnas,
Omnia ſub verbóne creat Natura, paratque?
Quom præſertim aliis eâdem in regione, locóque
Longè diſſimileis Animus res cogitet omnis?
Quid porrò, in numerum procedere quom Simulacra
Cernimus in ſomnis, & mollia membra movere,
Mollia mobilitet quom alternis brachia mittunt?
Et repetunt oculis geſtum pede convenienti?
Scilicet arte madent Simulacra, & docta vagantur,
Nocturno facere ut poſſint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno
Cùm ſentimus id: ut cùm vox emittitur una:
Tempora multa latent, ratio quæ comperit eſſe:
Propterea fit, utì quovis in tempore quæque
Præſtò ſint Simulacra locis in queiſque parata?
Tanta eſt mobilitas, & eorum copia tanta.
Et quia tenuia ſunt, niſi ſe contendit, acutè
Cernere non potis eſt Animus; proinde omnia, quæ ſunt
Præterea, pereunt, niſi ſic ſeſe ipſe paravit.
Ipſe parat ſeſe porrò, ſperâtque futurum,
Ut videat, quod conſequitur rem quamque: fit ergo.
Nonne vides, Oculos etiam, quom, tenuia quæ ſint,
Cernere cœperunt, contendere ſe, atque parare,
Nec ſinè eo fieri poſſe, ut cernamus acutè;
Et tamen in rebus quoque apertis noſcere poſſis,
Si non advertas Animum, proinde eſſe, quaſi omni
Tempore ſemotæ fuerint, longéque remotæ.
Cur igitur mirum eſt, Animus ſi cætera perdit,
Præter quàm quibus eſt in rebus deditus ipſe?
Deinde adopinamur de ſignis maxima parvis:
Ac nos in fraudem induimus, fruſtramur & ipſi.
Fit quoque, ut interdum non ſuppeditetur Imago
Ejuſdem generis, ſed Fœmina quæ fuit antè,
In manibus Vir tum factus videatur adeſſe:
Aut alia ex aliâ facies, ætâſque ſequatur:
Quod ne miremur, Sopor, atque Oblivia curant.
Iſtud in his rebus vitium vehementer, & iſtum
Effugere errorem, vitaréque præmeditator,
Lumina ne facias Oculorum clara creata,
Proſpicere ut poſſimus: &, ut proferre viaï
Proceros paſſus, ideo faſtigia poſſe
Surarum, ac Feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porrò validis ex apta lacertis
Eſſe, Manúſque datas utrâque à parte miniſtras,
Ut facere ad vitam poſſimus, quæ foret uſus.
Cætera de genere hôc inter quæcunque pretantur:
Omnia perverſâ præpoſtera ſunt ratione.
Nil adeò quoniam natum'ſt in Corpore, ut uti
Poſſemus, ſed quod natum'ſt, id procreat uſum;
Nec fuit ante Videre Oculorum lumina nata:
Nec dictis Orare priùs, quàm Lingua creata'ſt:
Sed potiùs longè Linguæ præceſſit origo
Sermonem: multóque creatæ ſunt priùs Aures,
Quàm Sonus eſt auditus: & omnia denique membra
Antè fuere, (ut opinor) eorum quàm foret uſus.
Haud igitur potuere utendi creſcere causâ,
At contrà conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdaréque membra cruore,
Antè fuit multò, quàm lucida tela volarent.
Et volnus vitare priùs natura coegit,
Quàm daret objectum parmaï læva per artem.
Scilicet & feſſum corpus mandare quieti,
Multò antiquius eſt, quàm lecti mollia ſtrata.
Et ſedare ſitim priùs eſt, quàm pocula, natum.
Hæc igitur poſſent utendi cognita causâ
Credier, ex uſu quæ ſunt, vitâque reperta.
Illa quidem ſeorſum ſunt omnia, quæ priùs ipſa
Nata, dedere ſuæ pòſt notitiam utilitatis.
Quo genere in primis Senſus, & Membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul eſt, ut credere poſſis,
Utilitatis ob officium potuiſſe creari.
Illud item non eſt mirandum, Corporis ipſa
Quòd natura Cibum quærit quoiuſque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora rebus
Multa modis multis docui; ſed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ ſunt exercita motu;
Multáque per ſudorem ex alto preſſa feruntur,
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant.
His igitur rebus rareſcit Corpus; & omnis
Subruitur natura, dolor quam conſequitur rem:
Propterea capitur Cibus, ut ſuffulciat artus,
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item diſcedit in omnia quæ loca cunque
Poſcunt Humorem; glomeratáque multa vaporis
Corpora, quæ ſtomacho præbent incendia noſtro,
Diſſupat adveniens liquor; ac reſtinguit, ut ignem:
Urere ne poſſit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela ſitis de corpore noſtro
Abluitur, ſic expletur jejuna cupido.
Nunc qui fiat, utì Paſſus proferre queamus,
Cùm volumus, variéque datum ſit membra movere:
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere noſtri
Corporis inſuêrit, dicam: tu percipe dicta.
Dico Animo noſtro primùm ſimulacra meandi
Accidere, atque Animum pulſare, ut diximus antè.
Indè voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
Rem quiſquam, quàm Mens providit, quid velit, antè.
At, quod providet, illius rei conſtat Imago.
Ergo Animus cum ſeſe ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quæ in Corpore toto
Per membra, atque artus, Animaï diſſita vis eſt:
Et facile'ſt factu, quoniam conjuncta tenetur.
Indè ea proporro Corpus ferit, atque ita tota
Paullatim moles protruditur, atque movetur.
Præterea, tum rareſcit quoque Corpus, & Aër,
Scilicet ut debet, qui ſemper mobilis extat,
Per patefacta venit, penetrâtque foramina largus;
Et diſpergitur ad parteis ita quaſque minutas
Corporis: hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
Corpus utì, ut Navis velis, ventóque, feratur.
Nec tamen illud in his rebus mirabile conſtat,
Tantula quòd tantum Corpus Corpuſcula poſſint
Contorquere, & onus totum convertere noſtrum.
Quippe etenim Ventus ſubtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine Navim:
Et manus una regit quantovis impete euntem:
Atque Gubernaclum contorquet quolibet unum.
Multáque per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi ſuſtollit Machina niſu.
Nunc quibus ille modis Somnus per membra quietem
Irriget, atque Animi curas è pectore ſolvat:
Suavidicis potiùs, quàm multis verſibus, edam,
Parvus ut eſt Cycni melior canor, ille Gruum quàm
Clamor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri.
Tu mihi da tenueis aureis, animúmque ſagacem,
Ne fieri negites, quæ dicam poſſe; retróque
Vera repulſanti diſcedas pectore dicta:
Tutemet in culpâ quom ſis, ne cernere poſſis.
Principio Somnus fit, ubi eſt diſtracta per artus
Vis Animæ, partimque foras ejecta receſſit:
Et partim contruſa magìs conceſſit in altum.
Diſſolvuntur enim tum demum Membra, fluúntque.
Nam dubium non eſt, Animaï quin operâ ſit
Senſus hic in nobis, quem cùm Sopor impedit eſſe,
Tum nobis Animam perturbatam eſſe putandum'ſt,
Ejectámque foras, non omnem; námque jaceret
Æterno Corpus perfuſum frigore lethi:
Quippe ubi nulla latens Animaï pars remaneret
In membris, cinere ut multâ latet obrutus Ignis,
Unde reconflari Senſus per membra repentè
Poſſit, ut ex igni cæco conſurgere Flamma.
Sed quibus hæc rebus novitas confletur, & unde
Perturbari Anima, & Corpus langueſcere poſſit,
Expediam: tu fac, ne ventis verba profundam.
Principio, externâ Corpus de parte neceſſum'ſt,
Aëris quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulſarier ictu.
Proptereáque ferè res omnes, aut Corio ſunt,
Aut Setâ, aut Conchis, aut Callo, aut Cortice tectæ.
Interiorem etiam partem ſpirantibus Aër
Verberat hic idem, cum ducitur, atque reflatur.
Quare utrinque ſecus quom Corpus vapulet, & quom
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementáque prima;
Fit quaſi paullatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim poſituræ principiorûm
Corporis, atque Animi, ſic, ut pars indè Animaï
Ejiciatur, & introrſum pars abdita cedat;

Pars etiam diſtracta per artus non queat eſſe
Conjuncta inter ſe, nec motu mutuâ fungi:
Inter enim ſepit aditus Natura, viáſque.
Ergo Senſus abit mutatis motibus altè.
Et quoniam non eſt, quaſi quod ſuffulciat artus,
Debile fit Corpus, langueſcunt omnia membra:
Brachia, Palpebræque cadunt, Poplitéſque procumbunt.
Deinde cibum ſequitur Somnus, quia quæ facit Aer,
Hæc eadem Cibus, in venas dum diditur omneis,
Efficit: & multò Sopor ille graviſſimus extat,
Quem ſatur, aut laſſus capias, quia plurima tum ſe
Corpora conturbant magno contuſa labore.
Fit ratione eâdem conjectus porrò Animaï
Altior, atque foras ejectus largior ejus,
Et diviſior inter ſe, ac diſtractior intus.
Et quoi quiſque ferè ſtudio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multùm ſumus antè morati,
Atque in quâ ratione fuit contenta magis Mens,
In Somnis eadem plerumque videmur obire:
Cauſidici cauſas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, ac prœlia obire:
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, & Naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cætera ſic ſtudia, atque artes plerumque videntur
In Somnis animos Hominum fruſtrata tenere.
Et, quicunque dies multos ex ordine ludis
Adſiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Quom jam deſtiterint ea Senſibus uſurpare,
Reliquas tamen eſſe vias in Mente patenteis,
Quà poſſint eadem rerum Simulacra venire.
Permultos itaque illa dies eadem obverſantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere ſaltanteis, & mollia membra moventeis:
Et citharæ liquidum carmen, chordáſque loquenteis
Auribus accipere, & conſeſſum cernere eundem,
Scenaïque ſimul varios ſplendere decores.
Uſque adeò magni refert ſtudium, atque voluntas,
Et quibus in rebus conſuêrint eſſe operati
Non Homines ſolùm, ſed verò Animalia cuncta.
Quippe videbis Equos forteis, cùm membra jacebunt,
In Somnis ſudare tamen, ſpiraréque ſæpe,
Et quaſi de palmâ ſummas contendere vireis,
“Tunc quaſi Carceribus patefactis ſæpe quiete:
Venantúmque Canes in molli ſæpe quiete
Jactant crura tamen ſubitò, vocéſque repentè
Mittunt, & crebras redducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneant inventa ferarum.
Expergefactíque ſequuntur inania ſæpe
Cervorum ſimulacra, fugæ quaſi dedita cernant;
Donec diſcuſſis redeant erroribus ad ſe.
At conſueta domi Catulorum blanda propago
Degere, ſæpe levem ex oculis, volucrémque ſoporem
Diſcutere, & corpus de terrâ corripere inſtant,
Proinde quaſi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quàm quæque magis ſunt aſpera ſeminu eorum,
Tam magis in Somnis eadem ſævire neceſſum'ſt.
At variæ fugiunt Volucres, penníſque repentè
Sollicitant Divûm nocturno tempore lucos,
Accipitres ſomno in leni ſi prœlia, pugnáſque
Edere ſunt perſectantes, viſæque volantes.
Porrò Hominum mentes magnis quæ motibus edunt?
Magna etenim ſæpe in Somnis faciúntque, gerúntque.
Reges expugnant, capiuntur, prœlia miſcent;
Tollunt clamores, quaſi ſi jugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemitúſque doloribus edunt;
Et quaſi pantheræ morſu ſævíque leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per Somnum rebu' loquuntur,
Indicióque ſui facti perſæpe fuere:
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quaſi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur, & ex Somno, quaſi mentibu' capti,
Vix ad ſe redeunt permoti corporis æſtu.
Flumen item Sitiens, aut fontem propter amœnum
Adſidet, & totum prope faucibus occupat amnem.
Puſi ſæpe lacum propter, ſe, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum ut corpori' fundant:
Cùm Babylonica magnifico ſplendore rigantur.
Tum, quibus ætatis freta primitus inſinuantur,
Semen ubi ipſa dies membris matura creavit;
Conveniunt Simulacra foris è corpore quoque,
Nuntia præclari voltûs, pulchríque coloris:
Qui ciet irritans loca turgida ſemine multo,
Ut, quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu', profundant
Fluminis ingenteis fluctus, veſtémque cruentent.
Sollicitatur id in nobis, quod diximus antè,
Semen; adulta ætas cum primùm roborat artus.
Námque alias aliud res commovet, atque laceſſit:
Ex homine humanum Semen ciet una Hominis vis.
Quod ſimulatque ſuis ejectum ſedibus exit,
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa; ciétque
Continuò parteis genitaleis corporis ipſas:
Irritata tument loca Semine, fítque voluntas
Ejicere id, quò ſe contendit dira libido;
Idque petit corpus mens, unde 'ſt ſaucia amore;
“Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illam
“Emicat in partem ſanguis, unde icimur ictu,
“Et ſi comminus eſt, hoſtem ruber occupat humor.
Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
Sive Puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu Mulier toto jactans è corpore amorem,
Unde feritur, eò tendit, geſtítque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Námque voluptatem præſagit multa cupido.
Hæc Venus eſt nobis, hinc autem'ſt nomen Amoris:
Hinc illæ primùm Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, & ſucceſſit fervida cura.
Nam ſi abeſt quod ames, præſtò Simulacra tamen ſunt
Illius, & nomen dulce obverſatur ad aureis.
Sed fugitare decet Simulacra, & pabula amoris
Abſterrere ſibi, atque aliò convertere mentem:
Et jacere humorem collectum in corpora quæque:
Nec retinere ſemel converſum unius amore:
Et ſervare ſibi curam, certúmque dolorem.
Ulcus enim viveſcit, & invetera ſcit alendo,
Inque dies gliſcit furor, atque ærumna graveſcit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Vulgivagâque vagus Venere antè recentia cures,
Aut aliò poſſis Animi traducere motus.
Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
Sed potiùs, quæ ſunt ſinè pœnâ, commoda ſumit.
Nam certa, & pura eſt ſanis magis indè voluptas,
Quàm miſeris; etenim potiundi tempore in ipſo
Fluctuat incertis erroribus ardor Amantum:
Nec conſtat, quid primùm oculis, manibuſque fruantur.
Quod petiere, premunt arctè, faciúntque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt ſæpe labellis,
Oſculáque adfigunt, quia non eſt pura voluptas:
Et ſtimuli ſubſunt, qui inſtigant lædere idipſum,
Quodcunque eſt, rabies unde illæ germina ſurgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter Amorem,
Blandáque refrænat morſus admiſta voluptas.
Namque in eo ſpes eſt, unde 'ſt ardoris origo,
Reſtingui quoque poſſe ab eodem corpore flammam;
Quod fieri contrà coràm natura repugnat:
Unáque res hæc eſt, quoius quàm plura habemus,
Tam magis ardeſcit dirâ cuppedine pectus.
Nam Cibus, atque Humor membris adſumitur intus,
Quæ quoniam certas poſſunt obſidere parteis,
Hòc facilè expletur laticum, frugúmque cupido;
Ex Hominis verò facie, pulchróque colore,
Nil datur in corpus præter Simulacra fruendum
“Tenuia, quæ vento ſpes raptat ſæpe miſella.
Ut bibere in ſomnis Sitiens quom quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui ſtinguere poſſit:
Sed laticum Simulacra petit, fruſtráque laborat:
In medióque ſitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus Simulacris ludit Amanteis,
Nec ſatiare queunt ſpectando corpora coràm:
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Poſſunt, errantes incerti corpore toto.
Denique quom membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, quod jam præſagit gaudia corpus,
Atque in eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva;
Adfigunt avidè corpus, jungúntque ſalivas
Oris, & inſpirant preſſantes dentibus ora,
Nequicquam: Quoniam nihil indè abradere poſſunt,
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle, & certare videntur:
Uſque-

Uſqueadeo cupidè Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liqueſcunt.
Tandem ubi ſe rupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pauſa parumper;
Indè redit rabies eadem, & furor ille reviſit,
Quom ſibi quod cupiant ipſi, contingere quærunt:
Nec reperire malum id poſſunt quæ machina vincat:
Uſque adeò incerti tabeſcunt volnere cæco.
Adde, quod abſumunt vireis, pereúntque labore.
Adde, quòd alterius ſub nutu degitur ætas.
Labitur interea Res, & Vadimonia fiunt,
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans;
Unguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident:
Scilicet & grandes viridi cum luce ſmaragdi
Auro includuntur, teritúrque thalaſſina veſtis
Aſſiduè, & Veneris ſudorem exercita potat:
Et benè parta patrum fiunt Anademata, Mitræ:
Interdum in pallam, ac Melitenſia, Ceáque vertunt.
Eximiâ veſte & victu Convivia, Ludi,
Pocula crebra, Unguenta, Coronæ, Serta parantur;
Nequicquam: quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat:
Aut quòd conſcius ipſe Animus ſe fortè remordet,
Deſidioſè agere ætatem, luſtríſque perire:
Aut quòd in ambiguo Verbum jaculata reliquit,
Quod cupido adfixum cordi viveſcit, ut Ignis:
Aut nimiùm jactare oculos, aliúmve tueri
Quòd putat, in voltúque videt veſtigia riſûs.
Atque in Amore mala hæc proprio, ſummóque ſecundo
Inveniuntur; in adverſo verò, atque inopi ſunt,
Prendere quæ poſſis oculorum lumine aperto,
Innumerabilia: ut meliùs vigilare ſit antè,
Quâ docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile eſt; quàm captum retibus ipſis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere infeſtum, niſi Tute tibi obvius obſtes:
Et prætermittas Animi vitia omnia primùm;
Tum quæ Corpori' ſunt ejus, quam percupis, ac vis.
Nam hoc faciunt Homines plerumque cupidine cæci:
Et tribuunt ea, quæ non ſunt his commoda veré.
Multimodis igitur pravas, turpéiſque videmus
Eſſe in deliciis, ſummóque in honore vigere.
" Atque alios alii inrident, Venerémque ſuadent
" Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore:
" Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe.
Nigra, μελίχροος eſt: Immunda & Fœtida, ἄκοσμος·
Cæſia, παλλάδιον· Nervoſa, & Lignea, δορκάς·
Parvola, Pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum ſal:
Magna, atque Immanis, κατάπληξις, plenáque honoris:
Balba, loqui non quit, τραυλίζει: Muta, pudens eſt.
At Flagrans, Odioſa, Loquacula, λαμπάδιον, fit.
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, quom vivere non quit
Præ macie: ῥαδινὴ verò eſt, jam Mortua tuſſi.
At Gemina & Mammoſa, Ceres eſt ipſa ab Jaccho.
Simula, σιλωὶ, ac Satyra'ſt: Labioſa, φίλημα.
Cætera de genere hôc, longum'ſt, ſi dicere coner.
Sed tamen eſto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque ſunt, nempe hâc ſinè viximus antè;
Nempe eadem facit, & ſcimus facere omnia turpi:
Et miſeram tetris ſe ſuffit odoribus ipſa,
Quam famulæ longè fugitant, furtímque cachinnant.
At lacrymans excluſus Amator limina ſæpe
Floribus & Sertis operit, poſteiſque ſuperbos
Unguit Amaracino, & foribus miſer oſcula figit.
Quem ſi jam admiſſum, venientem offenderit aura
Una modò, cauſas abeundi quærat honeſtas:
Et meditata diu cadat altè ſumpta querela:
Stultitiæque ibi ſe damnet, tribuiſſe quòd illi
Plus videat, quàm mortali concedere par eſt.
Nec Veneres noſtras hoc fallit: quò magìs ipſæ
Omnia ſummopere hos vitæ poſtcenia celant,
Quos retinere volunt, adſtrictóſque eſſe in amore:
Nequicquam: Quoniam tu animo tamen omnia poſſis
Protrahere in lucem, atque omneis anquirere niſus.
Et ſi bello animo'ſt, & non odioſa viciſſim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.
Nec mulier ſemper ficto ſuſpirat amore:
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit,
Et tenet adſuctis humectans oſcula labris.
Nam facit ex animo ſæpe, & communia quærens
Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris:
Nec ratione aliâ Volucres, Armenta, Feræque,
Et Pecudes, & Equæ maribus ſubſidere poſſent,
Si non, ipſa quòd illorum ſubat, ardet abundans
Natura, & Venerem ſalientum læta retractat.
Nónne vides etiam, quos mutua ſæpe voluptas
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis non ſæpe Canes diſcedere aventes,
Divorſi cupidè ſummis ex viribu' tendunt,
Cùm interea validis Veneris compagibus hærent?
Quod facerent nunquam, niſi mutua gaudia nôſſent:
Quæ jacere in fraudem poſſent, vinctóſque tenere.
Quare etiam atque etiam (ut dico) eſt communi' voluptas.
Et commiſcendo cùm Semen fortè virile
Fœmina commulxit ſubitâ vi, corripuitque;
Tum ſimiles Matrum materno ſemine fiunt:
Ut Patribus patrio: ſed quos utriuſque figuræ
Eſſe vides juxtim, miſcenteis volta Parentum,
Corpore de Patrio, & Materno ſanguine creſcunt;
Semina quom Veneris ſtimulis excita per artus
Obvia conflixit conſpirans mutuus ardor;
Et neque utrum ſuperavit eorum, nec ſuperatum'ſt.
Fit quoque, ut interdum ſimiles exſiſtere Avorum
Poſſint, & referant Proavorum ſæpe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Miſta ſuo celant in corpore ſæpe Parentes,
Quæ Patribus Patres tradunt à ſtirpe profecta.
Indè Venus variâ producit ſorte figuras:
Majorúmque refert voltus, vocéiſque, comáſque.
Quandoquidem nihilo minùs hæc de ſemine certo
Fiunt, quàm Facies, & Corpora, Membráque nobis.
Et Muliebre oritur patrio de ſemine ſæclum:
Maternóque mares exſiſtunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de ſemine conſtat:
Atque, utri ſimile eſt magìs id, quodcunque creatur,
Ejus habet plus parte æquâ, quod cernere poſſis,
Sive Virûm ſuboles, ſive'ſt Muliebris origo.
Nec divina ſatum genitalem Numina quoiquam
Abſterrent, pater à natis ne dulcibus unquam
Appelletur, & ut ſterili Venere exigat ævum;
Quod plerique putant: & multo ſanguine mœſti
Conſpergunt aras, adoléntque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores ſemine largo:
Nequicquam Divûm numen, ſorteiſque fatigant.
Nam ſteriles nimiùm craſſo ſunt ſemine partim:
Et liquido præter juſtum, tenuíſque viciſſim.
Tenue, locis quia non potis eſt adfigere adhæſum,
Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu:
Craſſius hoc porrò, quoniam concretius æquo
Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu,
Aut penetrare locos æquè nequit; aut penetratum,
Ægre admiſcetur muliebri ſemine ſemen.
Nam multùm harmoniæ Veneris differre videntur.
Atque alias alii complent magìs, ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magìs, inque graveſcunt.
Et multæ ſteriles Hymenæis antè fuerunt
Pluribus, & nactæ pòſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci:
Et, quibus antè domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa'ſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam.
Uſque adeò magni refert, ut Semina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſáque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ quoi juncta viro ſit femina per Veneris res.
Atque adeò refert, quo victu vita colatur.
Námque aliis rebus concreſcunt Semina membris,
Atque aliis extenuantur, tabéntque viciſſim.
Et quibus ipſa modis tractetur blanda Voluptas,
Id quoque permagni refert: nam more Ferarum,
Quadrupedúmque magìs ritu, plerumque putantur
Concipere Uxores, quia ſic loca ſumere poſſunt
Pectoribus poſitis, ſublatis Semina lumbis.
Nec molles opu' ſunt motus Uxoribus hilum.
Nam Mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat,
Clunibus ipſa viri Venerem ſi læta retractet:
Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim Sulci rectâ regione, viâque
Vomerem, atque locis avertit Seminis ictum.

Idque ſuâ cauſâ conſuêrunt Scorta moveri,
Ne complerentur crebrò, gravidæque jacerent,
Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet:
Conjugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.
Nec divinitus eſt interdum, Veneríſque ſagittis,
Deteriore fit ut formâ Muliercula ametur.
Nam facit ipſa ſuis interdum Fœmina factis,
Morigeríſque modis, & mundo corpori' cultu,
Ut facilè inſueſcat ſecum Vir degere vitam.
Quod ſupereſt, Conſuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvìs, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo ſpatio tamen, atque labaſcit.
Nónne vides, etiam guttas in ſaxa cadenteis
Humoris longo in ſpatio pertundere ſaxa?

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
LIBER QUINTUS.

QUIS potis eſt dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majeſtate, hiſque repertis?
Quiſve valet verbis tantùm, qui fundere laudes
Pro meritis Ejus poſſit, qui talia nobis
Pectore parta ſuo, quæſitáque præmia liquit?
Nemo (ut opinor) erit mortali corpore cretus.
Nam ſi, ut ipſa petit majeſtas cognita rerum,
Dicendum'ſt: Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi,
Qui Princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur SAPIENTIA: quíque per artem
Fluctibus è tantis vitam, tantíſque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clarâ luce locavit.
Confer enim Divina aliorum antiqua reperta.
Námque Ceres fertur fruges, Libérque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus inſtituiſſe;
Cùm tamen his poſſet ſinè rebus Vita manere:
Ut fama'ſt aliquas etiam nunc vivere genteis.
At bene non poterat ſinè puro pectore vivi.
Quò magìs hic meritò nobis Deus eſſe videtur:
Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis
Dulcia permulcent animos ſolatia vitæ.
Herculis antiſtare autem ſi facta putabis,
Longiùs à verâ multò ratione ferere.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille Leonis obeſſet, & horrens Arcadius Sus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæáque peſtis
Hydra venenatis poſſet vallata colubris?
Quídve tripectora tergemini vis Geryonaï?
Et Diomedis equi ſpirantes naribus ignem
Thracen, Biſtoniáſque plagas, atque Iſmara propter,
Tantopere officerent nobis? unciſque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureáque Heſperidum ſervans fulgentia mala
Aſper, acerbà tuens, immani corpore Serpens,
Arboris amplexus ſtirpem? quid denique obeſſet,
Propter Atlantæum littus, pelagéque ſevera,
Quò neque noſter adit quiſquam, neque Barbarus audet?
Cætera de genere hôc quæ ſunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad ſatiatem terra Ferarum
Nunc etiam ſcatit, & trepido terrore repleta'ſt
Per nemora ac monteis magnos, ſylváſque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque eſt noſtra poteſtas.
At niſi purgatum'ſt pectus, quæ prœlia nobis,
Atque pericula tunc ingratis inſinuandum?
Quantæ conſcindunt hominem Cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantíſque perinde timores?
Quídve Superbia, Spurcities, Petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? quid Luxus, Deſidiéſque?
Hæc igitur qui cuncta ſubegerit, ex animóque
Expulerit dictis, non armis; nónne decebit,
Hunc Hominem numero Divûm dignarier eſſe?
Cùm bene præſertim multa, ac divinitus ipſis
Immortalibu' de Divis dare dicta ſuêrit:
Atque omnem rerum Naturam pandere dictis.
Quojus ego ingreſſus veſtigia, nunc rationes
Perſequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere ſint, in eo quàm ſit durare neceſſum:
Nec validas ævi valeant reſcindere leges.
Quo genere in primis Animi natura reperta'ſt,
Nativo primùm conſiſtere corpore creta:
Nec poſſe incolumis magnum durare per ævum.
Sed Simulacra ſolere in ſomnis fallere mentem,
Cernere cùm videamur eum, quem vita reliquit.
Quod ſupereſt, nunc me huc Rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali conſiſtere corpore Mundum,
Nativúmque ſimul, ratio reddunda ſit, eſſe:
Et quibus ille modis congreſſus Materiaï
Fundârit Terram, Cœlum, Mare, Sidera, Solem,
Lunaïque globum; tum quæ tellure Animantes
Extiterint, & quæ nullo ſint tempore natæ:
Quóve modo genus Humanum variante loquelâ
Cœperit inter ſe veſci per nomina rerum:
Et quibus ille modis Divûm metus inſinuârit
Pectora, terrarum qui in orbi ſancta tuetur
Fana, Lacus, Lucos, Aras, Simulacráque Divûm.
Præterea, Solis curſus, Lunæque meatus
Expediam, quâ vi flectat Natura gubernans:
Ne fortè hic inter Cœlum, Terrámque reamur
Libera ſponte ſuâ curſus luſtrare perenneis,
Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
Néve aliquâ Divûm volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicere Deos ſecurum agere ævum,
Si tamen interea mirantur, quâ ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſuperà caput ætheriis cernuntur in oris;
Rurſus in antiquas referuntur Relligiones,
Et Dominos acreis adſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari, quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique quoique
Quânam ſit ratione, atque altè terminus hærens.
Quod ſupereſt, ne Te in promiſſis plura moremur,
Principio, Maria ac Terras, Cœlúmque tuere:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis ſpecies tam diſſimileis, tria talia texta,
Una dies dabit exitio: multóſque per annos
Suſtentata ruet moles, & machina Mundi.
Nec me animi fallit, quàm res nova, miráque menti,
Accidat, Exitium Cœli Terræque futurum:
Et quàm difficile id mihi ſit pervincere dictis:
Ut ſit, ubi inſolitam rem adportes auribus antè,

Nec

Nec tamen hanc poſſis Oculorum ſubdere viſu,
Nec jacere indu Manus, via quà munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templáque mentis:
Sed tamen effabor: dictis dabit ipſa fidem res
Forſitan, & graviter terrarum motibus orbis
Omnia conquaſſari in parvo tempore cernes:
Quod procul à nobis flectat Fortuna gubernans:
Et Ratio potiùs, quàm Res perſuadeat ipſa,
Succidere horriſono poſſe omnia victa fragore.
Quà priùs aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctius, & multò certà ratione magis quàm
Pythia, quæ tripode è Phœbi, lauróque profatur:
Multa tibi expediam doctis ſolatia dictis:
Religione refrænatus ne fortè rearis,
Terras, & Solem, Cœlum, Mare, Sidera, Lunam,
Corpore divino debere æterna manere:
Proptereàque putes ritu par eſſe Gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro ſcelere omneis,
Qui ratione ſuà diſturbent mœnia Mundi,
Præclarúmque velint cœli reſtinguere Solem,
Immortalia mortali ſermone notantes.
Quæ procul uſqueadeo divino ab numine diſtant,
Inque deûm numero ſic ſunt indigna videri,
Notitiam potiùs præbere ut poſſe putentur,
Quid ſit vitali motu, ſenſúque remotum.
Quippe etenim non eſt, cum quovis corpore ut eſſe
Poſſe Animi natura putetur, Conſiliúmque.
Sicut in æthere non Arbor, nec in æquore ſalſo
Nubes eſſe queunt, neque Piſces vivere in arvis;
Nec Cruor in lignis, nec ſaxis Succus ineſſe:
Certum, ac diſpoſitum'ſt, ubi quicquid creſcat, & inſit.
Sic Animi natura nequit ſinè Corpore oriri
Sola, neque à nervis, & ſanguine longiter eſſe.
Hoc ſi poſſet enim, multò prius ipſa Animi vis
In Capite, aut Humeris, aut imis Calcibus eſſe
Poſſet, & innaſci quàvis in parte ſoleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vaſe maneret.
Quod quoniam noſtro quoque conſtat Corpore certum,
Diſpoſitúmque videtur, ubi eſſe, & creſcere poſſit
Seorſum Anima, atque Animus: tantò magis inficiandum,
Totum poſſe extra Corpus, formámque animalem
Putribus in glebis Terrarum, aut Solis in igni,
Aut in Aquâ durare, aut altis Ætheris oris.
Haud igitur conſtant divino prædita ſenſu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter eſſe animata.
Illud item non eſt ut poſſis credere, ſedes
Eſſe Deûm ſanctas in mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura Deûm, longéque remota
Senſibus à noſtris, animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum ſuffugit, & ictum,
Tactile nil nobis quod ſit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipſum.
Quare etiam ſedes quoque noſtris ſedibus eſſe
Diſſimiles debent, tenues de corpore eorum.
Quæ tibi poſteriùs largo ſermone probabo.
Dicere porrò, Hominum causâ voluiſſe parare
Præclaram mundi naturam, proptereàque
Id laudabile opus Divûm laudare decere,
Æternúmque putare, atque immortale futurum,
Nec fas eſſe, Deûm quod ſit ratione vetuſta
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare ſuis ullum de ſedibus unquam,
Nec verbis vexare, & ab imo evertere ſummam:
Cætera de genere hôc adfingere, & addere, Memmi,
Deſipere'ſt; quid enim Immortalibus, atque Beatis
Gratia noſtra queat largirier emolumenti,
Ut noſtrâ quicquam causâ gerere adgrediantur?
Quídve novi potuit tantò poſt antè quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obſunt; ſed, cui nil accidit ægri
Tempore in anteacto, cùm pulchre degeret ævum,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita, ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quídve mali fuerat nobis non eſſe creatis?
Natus enim debet, quicunque'ſt, velle manere
In vitâ, donec retinebit blanda voluptas.
Qui nunquam verò vitæ guſtavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obeſt non eſſe creatum?
Exemplum porrò gignundis rebus, & ipſa
Notities Hominum, Divis unde inſita primùm?
Quid vellent facere ut ſcirent, animóque viderent?
Quóve modo'ſt unquam vis cognita Principiorum,
Quidnam inter ſeſe permutato ordine poſſent,
Si non ipſa dedit ſpecimen Natura creandi?
Námque ita multa modis multis Primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibúſque ſuis conſuêrunt concita ferri,
Omnimodiſque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter ſe poſſint congreſſa creare,
Ut non ſit mirum, ſi in taleis diſpoſituras
Deciderunt quoque, & in taleis venere meatus,
Qualibus hæc rerum genitur nunc Summa novando.
Quòd ſi jam rerum ignorem Primordia quæ ſint,
Hoc tamen ex ipſis Cœli rationibus auſim
Confirmare, aliiſque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus eſſe paratam
Naturam rerum; tantâ ſtat prædita culpâ.
Principio, quantum Cœli tegit impetus ingens,
Indè avidam partem Monteis, Sylvæque ferarum
Poſſedere, tenent Rupes, vaſtæque Paludes,
Et Mare, quod latè Terrarum diſtinet oras.
Indè duas porrò propè parteis fervidus Ardor,
Aſſiduúſque Geli caſus mortalibus aufert.
Quod ſupereſt arvi, tamen id Natura ſuâ vi
Sentibus obducat, ni vis Humana reſiſtat,
Vitaï causâ valido conſueta bidenti
Ingemere, & terram preſſis proſcindere aratris.
Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque ſolum ſubigentes cimus ad ortus:
Sponte ſuâ nequeant liquidas exiſtere in auras:
Et tamen interdum magno quæſita labore,
Cum jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabráque ventorum violento turbine vexant.
Præterea genus horriferum Natura Ferarum,
Humanæ genti infeſtum, terrâque maríque,
Cur alit, atque auget? cur Anni tempora morbos
Apportant? quare Mors immatura vagatur?
Tum porrò Puer, ut ſævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio, cùm primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagitúque locum lugubri complet, ut æquum'ſt,
Cui tantum in vitâ reſtet tranſire malorum.
At variæ creſcunt Pecudes, Armenta, Feræque:
Nec crepitacula eis opu' ſunt, nec cuiquam adhibenda'ſt
Almæ nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quærunt Veſteis pro tempore Cœli.
Denique non Armis opus eſt, non Mœnibus altis,
Queis ſua tutentur, quando omnibus omnia largè
Tellus ipſa parit, naturáque dædala rerum.
Principio, quoniam Terraï corpus, & Humor,
Aurarúmque leves animæ, calidíque Vapores,
E quibus hæc rerum conſiſtere Summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore conſtant:
Debet tota eadem Mundi natura putari.
Quippe etenim quorum parteis, & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus eſſe figuris;
Hæc eadem ferme mortalia cernimus eſſe,
Et nativa ſimul. Quapropter maxima Mundi
Cùm videam membra, ac parteis conſumta regigni;
Scire licet, Cœli quoque idem Terræque fuiſſe
Principiale aliquod tempus, cladémque futuram.
Illud in his rebus ne me arripuiſſe rearis,
Memmi, quòd Terram, atque Ignem mortalia ſumpſi
Eſſe: neque Humorem dubitavi, Auráſque perire:
Atque eadem gigni, rurſúſque augeſcere dixi:
Principio, pars Terraï nonnulla peruſta
Solibus aſſiduis, multâ pulſata pedum vi
Pulveris exhalat nebulam, nubeſſque volanteis,
Quas validi toto diſpergunt aëre venti:
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte ſuâ quodcunque alid auget,
Roditur: & quoniam dubio procul eſſe videtur
Omniparens, eadem rerum commune ſepulcrum:
Ergo Terra tibi limatur, & aucta recreſcit.
Quod ſupereſt, Humore novo mare, flumina, fonteis
Semper abundare, & latices manare perenneis,
Nil opus eſt verbis, magnus decurſus aquarum
Undique declarat: ſed primum quicquid Aquaï
Tolli-

Tollitur, in ſummâque fit, ut nihil Humor abundet;
Partim quòd validi verrentes æquora venti
Deminuunt, radiíſque retexens ætherius Sol;
Partim quòd ſubter per terras diditur omneis.
Percolatur enim virus, retróque remanat
Materies Humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit; indè ſuper terras fluit agmine dulci,
Quà via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
  Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas.
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare: qui niſi contrà
Corpora retribuat rebus, recreétque fluenteis,
Omnia jam reſoluta forent, & in Aëra verſa.
Haud igitur ceſſat gigni de rebus, & in res
Recidere aſſiduè, quoniam fluere omnia conſtat.
  Largus item liquidi fons luminis, ætherius Sol
Inrigat aſſiduè cœlum candore recenti,
Suppeditátque novo confeſtim lumine lumen.
Nam primum quicquid fulgoris diſperit eii,
Quocunque accidit: id licet hinc cognoſcere poſſis,
Quòd ſimul ac primùm nubes ſuccedere Soli
Cœpere, & radios intèr quaſi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum diſperit omnis;
Terráque inumbratur, quà nimbi cunque feruntur:
Ut noſcas ſplendore novo res ſemper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire;
Nec ratione aliâ res poſſe in ſole videri,
Perpetuò nî ſuppediter lucis caput ipſum.
  Quin etiam nocturna tibi, terreſtria quæ ſunt,
Lumina, pendentes Lychni, claræque coruſcis
Fulguribus pingues multâ caligine Tedæ,
Conſimili properant ratione, ardore miniſtro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus inſtant;
Inſtant, nec loca lux intèr quaſi rupta relinquit:
Uſqueadeo properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri toleratur origine flammæ.
Sic igitur, Solem, Lunam, Stelláſque putandum
Ex alio, atque alio lucem jactare ſubortu,
Et primum quicquid flammai perdere ſemper:
Inviolabilia hæc ne credas fortè vigere.
  Denique non Lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas Turreis ruere, & putreſcere Saxa?
Non delubra Deûm, Simulacráque feſſa fatiſci?
Nec ſanctum numen fati protollere fineis
Poſſe? neque adversùs naturæ fœdera niti?
Denique non Monumenta virûm dilapſa videmus
Cedere proporro, ſubitóque ſeneſcere caſu?
Non ruere avolſos Silices à montibus altis,
Nec validas ævi vireis perferre, patíque
Finiti? neque enim caderent avolſa repentè,
Ex infinito quæ tempore pertoleráſſent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.
  Denique jam tuere Hoc circùm, ſupráque, quod omnem
Continet amplexu terram; quod procreat ex ſe
Omnia (quod quidam memorant) recipírque peremta:
Totum nativum mortali corpore conſtat.
Nam quodcunque alias ex ſe res auget, alítque,
Deminui debet, recreari, cùm recipit res.
  Præterea, ſi nulla fuit genitalis origo
Terrai & Cæli, ſempérque æterna fuere:
Cur ſuperà bellum Thebanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere Poëtæ?
Quò tot facta virûm toties cecidere? nec uſquam
Æternis famæ monumentis inſita florent?
  Verùm (ut opinor) habet novitatem Summa, recénſque
Natura'ſt Mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc Artes expoliuntur,
Nunc etiam augeſcunt; nunc addita Navigiis ſunt
Multa: modò Organici melicos peperere ſonores.
Denique Natura hæc rerum, Ratióque reperta'ſt
Nuper, & hanc Primus cum primis Ipſe repertus
Nunc ego ſum, in patrias qui poſſim vertere voces.
  Quòd ſi fortè fuiſſe antehac eadem omnia credis:
Sed periiſſe hominum torrenti ſæcla vapore,
Aut cecidiſſe urbeis magno vexamine Mundi,
Aut ex imbribus aſſiduis exiſſe rapaceis
Per terras Amneis, atque oppida cooperuiſſe:
Tantò quippe magis victus fateare neceſſe 'ſt,
Exitium quoque Terrai, Cœlíque futurum.
Nam cùm res tantis morbis tantíſque periclis
Tentarentur, ibi ſi triſtior incubuiſſet
Cauſa; darent latè cladem, magnáſque ruinas:
Nec ratione aliâ mortales eſſe videmur
Inter nos, niſi quòd morbis ægriſcimus iiſdem,
Atque illi, quos à vitâ natura removit.
  Præterea, quæcunque manent æterna, neceſſe 'ſt,
Aut quia ſunt ſolido cum corpore, reſpuere ictus,
Nec penetrare pati ſibi quicquam, quod queat arctas
Diſſociare intus parteis, ut Materiai
Corpora ſunt, quorum naturam oſtendimus antè:
Aut ideo durare ætatem poſſe per omnem,
Plagarum quia ſunt expertia, ſicut Inane'ſt,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, qui nulla loci ſit copia circùm,
Quò quaſi res poſſint diſcedere, diſſolvíque.
Sicut ſummarum Summa'ſt æterna, neque extrà
Quis locus eſt, quò diſſiliant: neque corpora ſunt, quæ
Poſſint incidere, & validâ diſſolvere plagâ.
At neque (uti docui) ſolido cum corpore Mundi
Natura'ſt, quoniam admiſtum 'ſt in rebus Inane:
Nec tamen eſt ut Inane: neque autem Corpora deſunt,
Ex Infinito quæ poſſint fortè coorta
Proruere hanc rerum violento turbine Summam,
Aut aliam quamvis cladem importare perieli.
Nec porrò natura loci, ſpatiúmque profundi
Deficit, exſpergi quò poſſint mœnia Mundi,
Aut aliâ quâvis poſſint vi pulſa perire.
Haud igitur lethi præcluſa'ſt janua Cœlo,
Nec Soli, Terræque, nec altis Æquoris undis:
Sed patet immani, & vaſto reſpectat hiatu.
  Quare etiam Nativa neceſſum'ſt confiteare
Hæc eadem: neque enim, mortali corpore quæ ſunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuiſſent
Immenſi validas ævi contemnere vireis.
  Denique tantopere inter ſe cùm maxima Mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Poſſe dari finem? vel cùm Sol, & Vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exſuperârint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur:
Tantum ſuppeditant Amnes, ultróque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti;
Nequicquam: Quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiíſque retexens ætherius Sol;
Et ſiccare priùs confidunt omnia poſſe,
Quàm liquor incœpti poſſit contingere finem.
Tantum ſpirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter ſe cernere certant:
Cùm ſemel in terrâ fuerit ſuperantior Ignis,
Et ſemel (ut fama 'ſt) Humor regnárit in arvis.
Ignis enim ſuperavit, & ambens multa peruſſit,
Avia cùm Phaëthonta rapax vis Solis equorum
Æthere raptavit toto, terráſque per omneis.
At pater Omnipotens irâ tum percitus acri
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; Sólque cadenti
Obvius æternam ſuccepit lampada mundi;
Disjectóſque redegit equos, junxítque trementeis:
Indè ſuum per iter recreavit cuncta gubernans.
Scilicet, ut veteres Graiûm cecinere Poetæ:
Quod procul à verâ'ſt animi ratione repulſum.
Ignis enim ſuperare poteſt, ubi Materiai
Ex infinito ſunt corpora plura coorta;
Indè cadunt vires aliquâ ratione revictæ,
Aut pereunt res exuſtæ torrentibus auris:
Humor item quondam cœpit ſuperare coortus,
Ut fama'ſt hominum, multas quando obruit urbeis;
Indè ubi vis aliquâ ratione averſa receſſit,
Ex Infinito fuerat quæcunque coorta,
Conſtiterunt Imbres, & Flumina vim minuerunt.
  Sed quibus ille modis conjectus Materiai
Fundârit Cœlum ac Terram, Pontíque profunda,
Solíſque & Lunæ curſus, ex ordine ponam.
Nam certè neque conſilio Primordia rerum
Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locârunt;
Nec, quos quæque darent motus, pepigere profectò:
Sed quia multa modis multis Primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibúſque ſuis conſuêrunt concita ferri,
Omnimodíſque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter ſe poſſent congreſſa creare;
Propterea fit, uti magnum volgata per ævum

Omni-

Omnigenos cœtus, & motus experiundo,
Tandem ea conveniant, quæ, ut convenere, repentè
Magnarum rerum fiant exordia ſæpe,
Terraï, Maris, & Cœli, generíſque Animantum.
Hîc neque tum Solis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, neque magni Sidera mundi,
Nec Mare, nec Cœlum, nec denique Terra, neque Aër,
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla videri:
Sed nova tempeſtas quædam, moléſque coorta.
Diffugere indè loci partes cœpere, paréſque
Cum paribus jungi res, & diſcludere Mundum,
Membráque dividere, & magnas diſponere parteis
Omnigenis è Principiis, diſcordia quorum
Intervalla, Vias, Connexus, Pondera, Plagas,
Concurſus, Motus turbabat, prœlia miſcens,
Propter diſſimileis formas variáſque figuras;
Quòd non omnia ſic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter ſeſe dare convenienteis:
Hoc eſt à Terris altum ſecernere Cœlum,
Et ſeorſum Mare utì ſecreto humore pateret,
Seorſus item puri, ſecretíque ætheris Ignes.
Quippe etenim primùm Terraï corpora quæque,
Propterea quòd erant gravia, & perplexa, coibant,
In medióque imas capiebant omnia ſedes:
Quæ quantò magis inter ſe perplexa coibant,
Tam magìs expreſſere ea, quæ Mare, Sidera, Solem,
Lunámque efficerent, & magni mœnia Mundi.
Omnia enim magìs hæc è lævibus atque rotundis
Seminibus, multóque minoribu' ſunt Elementis,
Quàm Tellus: ideo per rara foramina terræ
Partibus erumpens primus ſe ſuſtulit Æther
Signifer, & multos ſecum levis abſtulit Igneis:
Non aliâ longè ratione, ac ſæpe videmus,
Aurea cùm primùm gemmanteis rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina Solis,
Exhalántque Lacus nebulam, Fluviíque perennes;
Ipſa quoque interdum Tellus fumare videtur:
Omnia quæ ſurſum cùm conciliantur in alto,
Corpore concreto ſubtexunt nubila Cœlum:
Sic igitur tum ſe levis, ac diffuſilis Æther
Corpore concreto circumdatus undique ſepſit,
Et latè diffuſus in omneis undique parteis,
Omnia ſic avido complexu cætera ſepſit.
Hunc exordia ſunt Solis Lunæque ſecuta:
Inter utroſque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neque Terra ſibi adſcivit, neque maximus Æther:
Quòd nec tam fuerint gravia, ut depreſſa ſederent;
Nec levia, ut poſſent per ſummas labier oras:
Et tamen inter utroſque ita ſunt, ut corpora viva
Verſent, & partes ut Mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in ſtatione
Membra manere, tamen cum ſint ea, quæ moveantur.
His igitur rebus retractis, Terra repentè,
Maxima quà nunc ſe Ponti plaga cærula tendit,
Succidit, & ſalſo ſuffudit gurgite foſſas:
Inque dies quantò circùm magis Ætheris æſtus,
Et radii Solis cogebant undique Terram,
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulſa ſuo condenſa coiret:
Tam magìs expreſſus ſalſus de corpore Sudor
Augebat Mare manando, campóſque natanteis:
Et tantò magis illa foras elapſa volabant
Corpora multa Vaporis, & Aëris, altáque Cœli
Denſebant procul à terris fulgentia templa:
Sidebant Campi, creſcebant Montibus altis
Aſcenſus: neque enim poterant ſubſidere Saxa,
Nec pariter tantundem omnes ſuccumbere partes.
Sic igitur Terræ concreto corpore pondus
Conſtitit, atque omnis Mundi quaſi Limus in imum
Confluxit gravis, & ſubſedit funditus, ut Fæx.
Indè Mare, indè Aër, indè Æther ignifer ipſe.
Corporibus liquidis ſunt omnia pura relicta;
Et leviora aliis alia: & liquidiſſimus Æther,
Atque leviſſimus Aërias ſuper influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus Aëris auris
Commiſcet: ſinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus: ſinit incertis turbare procellis:
Ipſe ſuos Igneis certo fert impete labens
Nam modicè fluere, atque uno poſſe Æthera niſu,
Significat Ponti Mare, certo quod fluit æſtu,
Unum labendi conſervans uſque tenorem.
Motibus Aſtrorum nunc quæ ſit cauſa, canamus.
Principio, magnus Cœli ſi vertitur orbis,
Ex utrâque Polum parti premere Aëra nobis
Dicendum'ſt, extráque tenere, & claudere utrinque;
Indè Alium ſuperà fluere, atque intendere eódem,
Quò volvenda micant æterni Sidera mundi:
Aſt Alium ſubtèr, contrà qui ſubvehat Orbem;
Ut fluvios verſare Rotas, atque Hauſtra videmus.
Eſt etiam quoque, utì poſſit Cœlum omne manere
In ſtatione, tamen cùm lucida ſigna ferantur:
Sive quòd incluſi rapidi ſunt Ætheris æſtus,
Quærentéſque viam circumverſantur, & Ignes
Paſſim per Cœli volvunt ſe immania templa:
Sive aliunde fluens alicunde extrinſecus Aër
Verſat agens igneis: ſive Ipſi ſerpere poſſunt,
Quò cujuſque cibus vocat, atque invitat eunteis;
Flammea per cœlum paſcenteis corpora paſſim.
Nam quid in hôc Mundo ſit eorum, ponere certum
Difficile'ſt: ſed quid poſſit, fiátque per Omne
In variis Mundis variâ ratione creatis,
Id doceo: pluréſque ſequor diſponere cauſas
Motibus aſtrorum, quæ poſſint eſſe per Omne.
E quibus una tamen ſit & hæc quoque cauſa neceſſe'ſt,
Quæ vegeat motum ſignis: ſed quæ ſit earum,
Præcipere, haudquaquam'ſt pedetentim progredientis.
Terraque ut in mediâ Mundi regione quieſcat,
Evaneſcere paullatim, & decreſcere pondus
Convenit: atque aliam naturam ſubtèr habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus Aëriis Mundi, quibus inſita ſidit
Propterea non eſt oneri, neque deprimit auras:
Et ſua cuique Homini nullo ſunt pondere Membra:
Nec Caput eſt oneri Collo; nec denique totum
Corporis in Pedibus pondus ſentimus ineſſe.
At quæcunque foris veniunt, impoſtáque nobis
Pondera ſunt, lædunt permultò ſæpe minora:
Uſqueadeo magni refert, cui quæ adjaceat res.
Sic igitur Tellus non eſt aliena repente
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis:
Sed pariter primâ concepta ab origine Mundi:
Certaque pars ejus, quaſi nobis Membra, videtur.
Præterea grandi tonitru concuſſa repentè
Terra, ſupra ſe quæ ſunt, concutit omnia motu:
Quod facere haud ullâ poſſet ratione, niſi eſſet
Partibus aëriis mundi, cœlóque revincta.
Nam communibus inter ſe radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nónne vides etiam, quàm magno pondere nobis
Suſtineat corpus tenuiſſima vis Animaï,
Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta'eſt?
Denique jam ſaltu pernici tollere Corpus
Quis potis eſt; niſi vis Animæ, quæ membra gubernat?
Jámne vides, quantùm tenuis natura valere
Poſſit, ubi eſt conjuncta gravi cum corpore, ut Aër
Conjunctus terris, & nobis eſt Animi vis?
Nec nimio Solis major rota, nec minor ardor
Eſſe poteſt, noſtris quàm ſenſibus eſſe videtur.
Nam quibus è ſpatiis cunque Ignes lumina poſſunt
Adjicere, & calidum membris adflare vaporem,
Illa ipſa intervalla nihil de corpore limant
Flammarum, nihilo ad ſpeciem'ſt contractior Ignis.
Proinde calor quoniam Solis, luménque profuſum
Perveniunt noſtros ad ſenſus, & loca tingunt:
Forma quoque hinc Solis debet filúmque videri,
Nil adeò ut poſſis plus, aut minus addere veré.
Lunáque ſive notho fertur loca lumine luſtrans,
Sive ſuam proprio jactat de corpore lucem,
Quicquid id eſt, nihilò fertur majore figurâ,
Quàm, noſtris oculis quam cernimus, eſſe videtur.
Nam priùs omnia, quæ longè remmota tuemur
Aëra per multum, ſpecie confuſa videntur,
Quàm minimum filum: quapropter Luna neceſſe'ſt,
Quandoquidem claram ſpeciem, certámque figuram
Præbet, ut eſt oris extremis cunque notata,
Quanta hæc cunque fuat, tanta hinc videatur in alto.
Poſtremò, quoſcunque vides hinc ætheris Igneis,
(Quandoquidem, quoſcunque in terris cernimus igneis,
Dum tremor eſt clarus, dum cernitur ardor eorum,
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem filum, cùm longiùs abſint,)
Scire licet, perquam pauxillò poſſe minores
Eſſe, vel exiguâ majores parte, brevíque:
Illud item non eſt mirandum, quâ ratione

Tan-

Tantulus ille queat tantum Sol mittere lumen,
Quod maria, ac terras omneis cœlúmque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc Mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem ſcatere, atque erumpere flumen
Ex omni Mundo, quò ſic Elementa vaporis
Undique conveniunt, & ſic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.
Nónne vides etiam, quàm latè parvus aquaï
Prata riget Fons interdum, campíſque redundet?
Eſt etiam quoque, utì non magno Solis ab igni
Aëra percipiat calidis fervoribus ardor,
Opportunus ita'ſt ſi fortè, & idoneus Aër,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus:
Quod genus interdum ſegetes ſtipulámque videmus
Accipere ex unâ ſcintillâ incendia paſſim.
Forſitan & roſeâ Sol altè lampade lucens
Poſſideat multum cæcis fervoribus ignem
Circùm ſe, nullo qui ſit fulgore notatus,
Æſtiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.
Nec ratio Solis ſimplex, nec certa pateſcit,
Quo pacto æſtivis è partibus Ægocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque indè revertens
Canceris ut vertat metas ſe ad Solſtitialeis:
Lunáque menſibus id ſpatium videatur obire,
Annua Sol in quo conſumit tempora curſu:
Non, inquam, ſimplex his rebus reddita cauſa'ſt.
Nam fieri vel cum primis id poſſe videtur,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit:
Quantò quæque magis ſint terram Sidera propter,
Tantò poſſe minùs cum cœli turbine ferri.
Evaneſcere enim rapidas illius, & acreis
Imminui ſubtèr vireis, ideóque relinqui
Paullatim Solem cum poſterioribu' Signis,
Inferior multò quòd ſit, quàm fervida Signa:
Et magìs hòc Lunam: & quantò demiſſior ejus
Curſus abeſt procul à Cœlo, terríſque propinquat,
Tantò poſſe minùs cum Signis tendere curſum.
Flaccidiore etiam quantò jam turbine fertur
Inferior quàm Sol, tantò magis omnia Signa
Hanc adipiſcuntur, circum, prætérque feruntur.
Propterea fit, ut Hæc ad Signum quodque reverti
Mobiliùs videatur, ad Hanc quia Signa reviſunt.
Fit quoque, ut è mundi tranſverſis partibus Aër
Alternis certo fluere alter tempore poſſit,
Qui queat æſtivis Solem detrudere Signis
Brumaleis uſque ad flexus, gelidúmque rigorem:
Et qui rejiciat gelidis à Frigoris umbris
Æſtiferas uſque in parteis, & fervida Signa.
Et ratione pari Lunam, Stelláſque putandum'ſt
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus poſſe alternis à partibus ire.
Nónne vides etiam diverſis nubila ventis
Diverſas ire in parteis, inferna ſupernis?
Quî minùs illa queant per magnos ætheris orbeis
Æſtibus inter ſe diverſis Sidera ferri?
At Nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo curſu Sol extima cœli
Impulit, atque ſuos efflavit languidus igneis
Concuſſos itere, & labefactos aëre multo:
Aut quia ſub terras curſum convertere cogit
Vis eadem, ſuperà terras quæ pertulit orbem.
Tempore item certo roſeam Matuta per oras
Ætheris Auroram defert, & lumina pandit:
Aut quia Sol idem ſub terras ille revertens
Anticipat cœlum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & ſemina multa
Confluere ardoris conſuêrunt tempore certo,
Quæ faciunt Solis nova ſemper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama'ſt è montibus altis
Diſperſos igneis orienti lumine cerni:
Indè coire globum quaſi in unum, & conficere orbem.
Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Eſſe, quod hæc Ignis tam certo tempore poſſint
Semina confluere, & Solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus: floreſcunt tempore certo
Arbuſta, & certo dimittunt tempore florem.
Nec minùs in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubeſcere veſte,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina poſtremò, Nix, Imbres, Nubila, Venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
" Namque ubi ſic fuerunt cauſarum exordia prima,
Atque uti res mundi cecidere ab origine primâ,
Conſequa natura'ſt jam rerum ex ordine certo.
Creſcere itémque Dies licet, & tabeſcere Nocteis,
Et minui Luces, cùm ſumant augmina Noctes:
Aut quia Sol idem ſub terras, atque ſupernè,
Imparibus currens anfractibus ætheris oras
Partit: & in parteis non æquas dividit orbem:
Et quod ab alterutrâ detraxit parte, reponit
Ejus in adverſâ tantò plus parte relatus,
Donicum ad id ſignum cœli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio curſu flatûs Aquilonis, & Auſtri,
Diſtinet æquato cœlum diſcrimine metas,
Propter Signiferi poſituram totius orbis;
Annua Sol in quo contundit tempora ſerpens,
Obliquo terras, & cœlum lumine luſtrans:
Ut ratio declarat Eorum, qui loca cœli
Omnia diſpoſitis ſignis ornata notârunt.
Aut quia craſſior eſt certis in partibus Aër,
Sub terris ideo tremulum jubar hæſitat ignis,
Nec penetrare poteſt facilè, atque emergere ad ortûs.
Propterea noctes hiberno tempore longæ
Ceſſant, dum veniat radiatum inſigne diei.
Aut etiam, quia ſic alternis partibus anni
Tardiùs & citius conſuêrunt confluere ignes,
Qui faciant Solem certâ de ſurgere parte.
Luna poteſt Solis radiis percuſſa nitere,
Inque dies majus lumen convertere nobis
Ad ſpeciem, quantùm Solis ſecedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno benè lumine fulſit,
Atque oriens obitus ejus ſupèr edita vidit:
Indè minutatim retrò quaſi condere lumen
Debet item, quantò propius jam Solis ad ignem
Labitur ex aliâ Signorum parte per orbem:
Ut faciunt, Lunam qui fingunt eſſe pilaï
Conſimilem, curſûſque viam ſub Sole tenere:
Propterea fit, uti videantur dicere verum.
Eſt etiam quoque, utì proprio cum lumine poſſit
Volvier, & varias ſplendoris reddere formas.
Corpus enim licet eſſe aliud, quod fertur, & unà
Labitur omnimodis occurſans, officiénſque,
Nec potis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.
Verſarique poteſt, globus ut ſi fortè pilaï,
Dimidiâ ex parti candenti lumine tinctus:
Verſandóque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quæcunque eſt ignibus aucta,
Ad ſpeciem vertit nobis, oculóſque patenteis:
Indè minutatim retro contorquet, & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilaï:
Ut Babylonica Chaldæûm doctrina refutans
Aſtrologorum artem contrà convincere tendit:
Proinde quaſi fieri nequeat, quod pugnat uterque,
Aut minus hoc illo ſit cur amplectier auſis.
Denique, cur nequeat ſemper nova Luna creari
Ordine formarum certo, certiſque figuris,
Inque dies privos aboleſcere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte, locóque,
Difficile'ſt ratione docere, & vincere verbis:
Ordine cùm videas tam certo multa creari.
It Ver, & Venus, & Veneris prænuntius antè
Pinnatus graditur Zephyrus veſtigia propter:
Flora quibus mater præſpergens antè viai
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
Indè loci ſequitur Calor aridus, & comes unà
Pulverulenta Ceres, & Eteſia flabra Aquilonum.
Indè Autumnus adit: graditur ſimul Euius Euan:
Indè aliæ tempeſtates, ventíque ſequuntur,
Altitonans Vulturnus, & Auſter fulmine pollens:
Tandem Bruma niveis adfert, pigrúmque rigorem
Reddit, Hyems ſequitur, crepitans ac dentibus Algus.
Quò minùs eſt mirum, ſi certo tempore Luna
Gignitur, & certo deletur tempore rurſus:
Cùm fieri poſſint tam certo tempore multa.
Solis item quoque defectus, Lunæque latebras
Pluribus è cauſis fieri tibi poſſe putandum'ſt.
Nam cur Luna queat Terram ſecludere Solis
Lumine, & à terris altum caput obſtruere ei,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem:
Tempore eodem aliud facere id non poſſe putetur
Corpus, quod caſſum labatur lumine ſemper?

Sólque

Solque ſuos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat, recreatéque lumen,
Cùm loca præteriit flammis infeſta per auras:
Quæ faciunt igneis interſtingui, atque perire?
Et cur Terra queat Lunam ſpoliare viciſſim
Luminè, & oppreſſum Solem ſuper ipſa tenere,
Menſtrua dum rigidas Coniperlabitur umbras:
Tempore eodem aliud nequeat ſuccurrere Lunæ
Corpus, vel ſuperà Solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, luménque profuſum?
Et tamen ipſa ſuo ſi fulgit Luna nitore,
Cur nequeat certâ mundi langueſcere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica pererrat?
Quod ſupereſt, quoniam magni per cærula Mundi
Quâ fieri quicquid poſſet ratione, reſolvi:
Solis uti varios curſus, Lunæque meatus
Noſcere poſſemus, quæ vis, & cauſa cieret:
Quóve modo ſoleant offecto lumine obire,
Et nec opinanteis tenebris obducere terras:
Cùm quaſi connivent, & aperto lumine rurſum
Omnia conviſunt clarâ loca candida luce.
Nunc redeo ad Mundi novitatem, & mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primùm in luminis oras
Tollere, & incertis tentârit credere ventis.
Principio, genus Herbarum, viridémque nitorem
Terra dedit circùm colleis; campóſque per omneis
Florida fulſerunt viridanti prata colore:
Arboribúſque datum'ſt variis exinde per auras
Creſcendi magnum immiſſis certamen habenis.
Ut Pluma atque Pili primùm Setæque creantur
Quadrupedum in membris, & corpore pennipotentum:
Sic nova tum Tellus herbas virgultáque primùm
Suſtulit: indè loci Mortalia ſæcla creavit
Multa modis multis variâ ratione coorta.
Nam neque de Cœlo cecidiſſe Animalia poſſunt,
Nec terreſtria de ſalſis exiiſſe lacunis.
Linquitur, ut meritò maternum nomen adepta
Terra ſit, è terra quoniam ſunt cuncta creata.
Multáque nunc etiam exiſtunt animalia Terris,
Imbribus, & calido Solis concreta vapore.
Quò minùs eſt mirum, ſi tum ſunt plura coorta,
Et majora novâ Tellure, atque Æthere adulto.
Principio, genus Alituum, variæque Volucres
Ova relinquebant excluſæ tempore verno:
Folliculos ut nunc teretes æſtate Cicadæ
Linquunt, ſponte ſuâ victum, vitámque petentes.
Tum tibi Terra dedit primùm Mortalia ſæcla:
Multus enim Calor, atque Humor ſuperabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Creſcebant Uteri terræ radicibus apti;
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum fugiens humorem, auráſque petiſſens,
Convertebat ibi Natura foramina terræ,
Et ſuccum venis cogebat fundere apertis
Conſimilem Lactis: ſicut nunc Fœmina quæque
Cùm peperit, dulci repletur Lacte, quòd omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum Pueris, veſtem Vapor, Herba cubile
Præbebat multâ & molli lanugine abundans.
At novitas Mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æſtus, nec magnis viribus auras.
Omnia enim pariter creſcunt, & robora ſumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipſa creavit
Humanum, atque Animal propè certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibu' paſſim,
Aëriáſque ſimul Volucreis variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Deſtitit, ut Mulier ſpatio defeſſa vetuſto;
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alióque alius ſtatus excipere omnia debet,
Nec manet ulla ſui ſimilis res: omnia migrant,
Omnia commutat Natura, & vertere cogit.
Námque aliud putreſcit, & ævo debile languet:
Porrò aliud concreſcit, & è contemtibus exit.
Sic igitur Mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio Terram ſtatus excipit alter:
Quod potuit, nequeat: poſſit, quod nôn tulit antè.
Multáque tum Tellus etiam portenta creare
Conata'ſt, mirâ facie, membriſque coorta; (remotum)
(Androgynum inter utrum, nec utrumque, & utrinque
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim,
Muta ſinè ore etiam, ſinè voltu cæca reperta,
Vinctáque membrorum per totum corpus adhæſu:
Nec facere ut poſſent quicquam; nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec ſumere, quod foret uſus.
Cætera de genere hôc monſtra, ac portenta creabat:
Nequicquam: quoniam Natura abſterruit auctum:
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando poſſint producere ſæcla.
Pabula primùm ut ſint, genitalia deinde per artus
Semina quà poſſint membris manare remiſſis:
Fœmináque ut maribus conjungi poſſit, habendum
Mutua queis nectant inter ſe gaudia utriſque.
Multáque tum interiiſſe Animantum ſæcla neceſſe'ſt,
Nec potuiſſe propagando procudere prolem.
Nam quæcunque vides veſci vitalibus auris,
Aut Dolus, aut Virtus, aut denique Mobilitas eſt
Ex ineunte ævo genus id tutata reſervans.
Multáque ſunt, nobis ex Utilitate ſua quæ
Commendata manent, tutelæ tradita noſtræ.
Principio, genus acre Leonum, ſævàque ſæcla
Tutata'ſt Virtus, Vulpeis Dolus, & Fuga Cervos.
At leviſomna Canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod eſt Veterino ſemine partum,
Lanigeræque ſimul pecudes, & Bucera ſæcla,
Omnia ſunt Hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupidè fugere Feras, pacémque ſecuræ
Sunt, & larga ſuo ſinè pabula parta labore:
Quæ damus Utilitatis eorum præmia cauſâ.
At, queis nil horum tribuit Natura, nec ipſa
Sponte ſuâ poſſent ut vivere, nec dare nobis
Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præſidio noſtrò paſci genus, eſſéque tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucróque jacebant
Indupedita ſuis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit.
Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Eſſe queat duplici naturâ, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta poteſtas,
Hinc illinc par vis ut non ſic eſſe potis ſit.
Id licet hinc quamvìs hebeti cognoſcere corde.
Principio, circùm tribus actis impiger annis
Floret Equus, Puer haudquaquam: quin ſæpe etiam nunc
Ubera mammarum in ſomnis lactantia quærit.
Pòſt ubi Equum validæ vires ætate ſenectâ,
Membráque deficiunt fugienti languida vitâ:
Tum demum Pueris ævo florente juventas
Occipit, & molli veſtit lanugine malas:
Ne fortè ex Homine, & Veterino ſemine equorum
Confieri Credas Centauros poſſe, nec eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſemimarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus:
Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt
Corporibus, neque projiciunt ætate ſenectâ:
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec ſunt eadem jucunda per artus.
Quippe videre licet pingueſcere ſæpe Cicutâ
Barbigeras pecudes, Homini quæ'ſt acre Venenum.
Flamma quidem verò cùm corpora fulva leonum
Tam ſoleat torrere, atque urere, quàm genus omne
Viſceris, in terris quodcunque & ſanguinis extet:
Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima Leo, poſtrema Draco, media ipſa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam Tellure novâ, Cœlóque recenti
Talia qui fingit potuiſſe animalia gigni,
Nixus in hôc uno novitatis nomine inani;
Multa licet ſimili ratione effutiat ore:
Aurea tum dicat per terras Flumina volgò
Fluxiſſe, & Gemmis florere Arbuſta ſueſſe:
Aut Hominem tanto membrorùm eſſe impete natum,
Trans maria alta pedem niſus ut ponere poſſet;
Et manibus totum circùm ſe vertere cœlum.
Nam quòd multa fuere in terris ſemina rerum,
Tempore quo primùm Tellus Animalia fudit:
Nil tamen eſt ſigni, miſtas potuiſſe creari
Inter ſe pecudes, compactáque membra animantum:
Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera, ac Fruges, Arbuſtáque læta,
Non tamen inter ſe poſſint complexa creari.

Res ſic quæque ſuo ritu procedit: & omnes
Fœdere naturæ certo diſcrimina ſervant.
Et genus humanum multò fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, Tellus quod dura creâſſet:
Et majoribus & ſolidis magis oſſibus intus
Fundatum, & validis aptum per viſcera nervis;
Nec facilè ex æſtu, nec frigore quod caperetur,
Nec novitate cibi, nec labi corporis ullâ.
Multáque per cœlum Solis volventia luſtra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robuſtus erat curvi Moderator aratri
Quiſquam, nec ſcibat ferro molirier arva;
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
Quod Sol, atque Imbres dederant, quod Terra creârat
Sponte ſuâ, ſatis id placabat pectora donum;
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum Tellus etiam majora ferebat:
Multáque præterea novitas tum florida mundi
Pabula dia tulit, miſeris mortalibus ampla.
At ſedare ſitim Fluvii Fontéſque vocabant:
Ut nunc montibus è magnis decurſus aquaï
Claricitat latè ſitientia ſæcla Ferarum.
Denique noctivagi ſilveſtria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie largâ lavere humida ſaxa,
Humida ſaxa ſuper viridi ſtillantia muſco:
Et partim plano ſcatere, atque erumpere campo.
Necdum res Igni ſcibant tractare, nec uti
Pellibus, & Spoliis corpus veſtire ferarum:
Sed Nemora, atque cavos Monteis, Sylváſque colebant
Et frutices inter condebant ſqualida membra,
Verbera ventorum vitare imbreſſque coacti.
Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſcibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte ſuâ ſibi quiſque valere & vivere doctus.
Et Venus in ſylvis jungebat corpora amantum.
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta Viri vis, atque impenſa libido,
Vel pretium, Glandes, atque Arbuta, vel Pira lecta.
Et manuum mirâ freti virtute, pedúmque,
Conſectabantur ſylveſtria ſæcla Ferarum
Miſſilibus ſaxis, & magno pondere clavæ,
Multáque vincebant, vitabant pauca latebris:
Setigeróſque pares Suibus ſylveſtria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum ſe foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, Solémque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti reſpectabant, ſomnóque ſepulti,
Dum roſeâ face Sol inferret lumina cœlo.
A parvis quòd enim conſuêrant cernere ſemper
Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri poſſet, mirarier unquam,
Nec diffidere, ne Terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine Solis.
Sed magis illud erat curæ, quòd ſæcla Ferarum
Infeſtam miſeris faciebant ſæpe quietem:
Ejectíque domo fugiebant ſaxea tecta
Setigeri Suis adventu, validíque Leonis,
Atque intempeſtâ cedebant nocte paventes
Hoſpitibus ſævis inſtrata cubilia fronde.
Nec nimiò tum plùs, quàm nunc, mortalia ſæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quiſque magis deprenſus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus hauſtus:
Et nemora ac monteis gemitu, ſylváſque replebat,
Viva videns vivo ſepeliri viſcera buſto.
At quos effugium ſervârat, corpore adeſo,
Poſterius tremulas ſuper ulcera tetra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vitâ privârunt Vermina ſæva,
Experteis opis, ignaros, quid volnera vellent.
At non multa Virûm ſub ſignis millia ducta
Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad ſaxa, viróſque.
Sed temere, incaſſum Mare fluctibu' ſæpe coortis
Sævibat, levitérque minas ponebat inaneis.
Nec poterat quemquam placidi pellacia Ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum Penuria deinde cibi languentia letho
Membra dabat: contrà nunc rerum Copia merſat.
Illi imprudentes ipſi ſibi ſæpe Venenum
Vergebant: nunc dant aliis ſollertiùs ipſi.
Indè Caſas poſtquam, ac Pelleis, Ignémque parârunt,
Et Mulier conjuncta Viro conceſſit in unum:
Caſtáque privatæ Veneris connubia læta
Cognita ſunt, Prolémque ex ſe videre creatam:
Tum genus Humanum primùm molleſcere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alſia corpora frigus
Non ita jam poſſent cœli ſub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vireis, Puerſque parentum
Blanditiis facilè ingenium fregere ſuperbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter ſe, nec lædere, nec violare:
Et pueros commendârunt, muliebréque ſæclum
Vocibus, & geſtu, cùm balbè ſignificarent,
Imbecillorum eſſe æquum miſererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni:
Sed bona, magnáque pars ſervabant fœdera caſti:
Aut genus Humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuiſſet adhuc perducere ſæcla propago.
At varios linguæ Sonitus Natura ſubegit
Mittere, & Utilitas expreſſit nomina rerum:
Non aliâ longè ratione, atque ipſa videtur
Protrahere ad geſtum Pueros infantia linguæ,
Cùm facit, ut digito, quæ ſint præſentia, monſtrent.
Sentit enim vim quiſque ſuam, quam poſſit abuti.
Cornua nata priùs vitulo quàm frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infenſus inurget.
At catuli Pantherarum, ſcymníque Leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morſúque repugnant,
Vixdum cùm ipſis ſunt dentes unguéſque creati.
Alituum porrò genus alis omne videmus
Fidere, & à pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare Aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & indè Homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere'ſt: nam cur Hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguæ;
Tempore eodem Alii facere id non quiſſe putentur?
Præterea, ſi non Alii quoque vocibus uſi
Inter ſe fuerant: unde inſita notities eſt
Utilitatis, & unde data'ſt Huic prima poteſtas,
Quid vellet, facere, ut ſcirent, animóque viderent?
Cogere item plureis Unus, victóſque domare
Non poterat, rerum ut perdiſcere nomina vellent:
Nec ratione docere ullâ, ſuadéreque ſurdis,
Quid facto eſſet opus; faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ullâ ſibi ferrent ampliùs aureis
Vocis inauditos ſonitus obtundere fruſtra.
Poſtremò, quid in hâc mirabile tantopere eſt re,
Si genus Humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario ſenſu varias res voce notaret,
Cùm Pecudes mutæ, cùm denique ſæcla Ferarum
Diſſimileis ſoleant voces variáſque ciere,
Cùm Metus, aut Dolor eſt, & cùm jam Gaudia gliſcunt?
Quippe etenim id licet è rebus cognoſcere apertis.
Irritata canum cùm primùm magna Moloſsûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis:
Longè alio ſonitu rabie diſtracta minantur:
Et cùm jam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blandè cùm linguâ lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morſúque petentes,
Suſpenſis teneros imitantur dentibus hauſtus:
Longè alio pacto gannitu vocis adulant:
Et cùm deſerti baubantur in ædibus, aut cùm
Plorantes fugiunt ſummiſſo corpore plagas.
Denique non Hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi Equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri ſævit calcaribus ictus Amoris;
Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma;
Ac cùm ſic aliàs concuſſis artubus hinnit?
Poſtremò, genus Alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque Oſſifragæ, Mergíque marinis
Fluctibus in ſalſis victum vitámque petentes,
Longè alias alio jaciunt in tempore voces;
Et cùm de victu certant, prædáque repugnant.
Et partim mutant cum tempeſtatibus unâ
Rauciſonos cantus, Cornicum ut ſæcla vetuſta,
Corvorúmque greges, ubi aquam dicuntur & imbreis
Poſcere,

Poſcere, & interdum ventos auráſque vocare.
Ergo, ſi varii ſenſus Animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces:
Quantò mortaleis magìs æquum'ſt tum potuiſſe
Diſſimileis aliâ, atque aliâ res voce notare?
Illud in his rebus tacitus ne fortè requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus Ignem
Primitus: indè omnis Flammarum diditur ardor.
Multà videmus enim cœleſtibus incita flammis
Fulgere, cùm cœli donavit plaga vapores.
Et ramoſa tamen cùm ventis pulſa vacillans
Æſtuat in ramos incumbens arboris Arbor,
Exprimitur validis extritus viribus Ignis:
Et micat interdum flammai fervidus ardor,
Mutuà dum inter ſe rami ſtirpéſque teruntur:
Quorum utrumque dediſſe poteſt mortalibus Ignem.
Indè cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam miteſcere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æſtu victa per agros.
Inque dies magìs hi victum vitámque priorem
Commutare novis monſtrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præſtabant, & corde vigebant.
Condere cœperunt urbeis, atcémque locare
Præſidium Reges ipſi ſibi, perfugiúmque:
Et pecudes, & agros diviſere, atque dedere
Pro Facie cujuſque, & Viribus, Ingenióque.
Nam Facies multum valuit, viréſque vigebant:
Poſteriùs Res inventa'ſt, Aurúmque repertum,
Quod facilè & Validis, & Pulchris dempſit honorem.
Divitioris enim ſectam plerumque ſequuntur
Quamlibèt & fortes, & pulchro corpore creti.
Quòd ſiquis verâ vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini ſunt, Vivere parcè
Æquo animo; neque enim'ſt unquam penuria Parvi:
At claros ſe homines voluere eſſe, atque potenteis,
Ut fundamento ſtabili fortuna maneret,
Et placidam poſſent Opulenti degere vitam;
Nequicquam: quoniam ad ſummum ſuccedere honorem
Certantes, iter infeſtum fecere viai.
Et tamen è ſummo quaſi Fulmen dejicit iſtos
Invidia interdum contemtim in Tartara tetra:
Ut ſatius multò jam ſit parere quietum,
Quàm regere Imperio res velle, & Regna tenere.
Proinde, ſine, incaſſum defeſſi ſanguine ſudent
Anguſtum per iter luctantes Ambitionis:
Invidiâ quoniam ſeu Fulmine ſumma vaporant
Pleroinque, & quæ ſunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem ſapiunt alieno ex ore: petúntque
Res ex auditis potius, quàm ſenſibus ipſis:
Nec magis id nunc eſt, nec erit mox, quàm fuit antè.
Ergo Regibus occiſis ſubverſa jacebat
Priſtina majeſtas ſoliorum, & ſceptra ſuperba;
Et capitis Summi præclarum Inſigne cruentum
Sub pedibus Volgi magnum lugebat honorem.
Nam cupidè conculcatur nimis antè metutum.
Res itaque ad ſummam Fæcem Turbáſque redibat,
Imperium ſibi cùm, ac ſommatum quiſque petebat.
Indè Magiſtratum partim docuere creare,
Juráque conſtituere, ut vellent legibus uti:
Nam genus Humanum defeſſum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat; quò magis ipſum
Sponte ſuâ cecidit ſub leges, arctáque jura:
Acriùs ex Irâ quòd enim ſe quiſque parabat
Ulciſci, quàm nunc conceſſum'ſt Legibus æquis;
Hanc ob rem'ſt Homines pertæſum vi colere ævum:
Unde Metus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim Vis atque Injuria quemque,
Atque, unde exorta'ſt, ad eum plerumque revertit;
Nec facil' eſt placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etſi fallit enim Divûm genus Humanúmque,
Perpetuò tamen id fore clàm diffidere debet:
Quippe ubi ſe multi per Somnia ſæpe loquentes,
Aut Morbo delirantes procraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dediſſe.
Nunc quæ cauſa Deûm per magnas Numina genteis
Pervolgârit, & ararum compleverit urbeis,
Suſcipiendáque curârit ſollennia ſacra,
" Quæ nunc in magnis florent ſacra rebu', locíſque:
Unde etiam nunc eſt Mortalibus inſitus Horror,
Qui delubra Deûm nova toto ſuſcitat orbi
Terrarum, & feſtis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile'ſt rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum Divûm Mortalia ſæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magìs in ſomnis mirando corporis auctu.
His igitur ſenſum tribuebant, propterea quòd
Membra movere videbantur, voceſque ſuperbas
Mittere pro facie præclarâ, & viribus amplis.
Æternámque dabant vitam, quia ſemper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat,
(Et manet omnino) & quòd tantis viribus auctos
Non temere ullâ vi convinci poſſe putabant.
Fortunîſque ideo longè præſtare putabant:
Quòd mortis timor haud quemquam vexaret eorum;
Et ſimul in ſomnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipſos indè laborem.
Præterea, Cœli rationes ordine certo,
Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant quibus id fieret cognoſcere cauſis:
Ergo perfugium ſibi habebant omnia Divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In Cœlóque Deûm ſedes, & templa locârunt,
Per cœlum volvi quia Sol, & Luna videntur:
Luna, Dies, & Nox, & noctis Signa ſevera,
Noctivagæque faces cœli, Flammæque volantes,
Nubila, Ros, Imbres, Nix, Venti, Fulmina, Grando,
Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.
O genus infelix humanum! talia Divis
Cùm tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas:
Quantos tum gemitus Ipſi ſibi, quantáque nobis
Vulnera; quas lacbrymas peperêre minoribu' noſtris!
Nec Pietas ulla'ſt velatum ſæpe videri
Vertier ad Lapidem, atque omneis accedere ad aras;
Nec procumbere humi proſtratum, & pandere palmas
Ante Deûm delubra, nec aras ſanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed magè pacatâ poſſe omnia mente tueri.
Nam cum ſuſpicimus magni cœleſtia mundi
Templa ſupèr, ſtelliſque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem Solis, Lunæque viarum,
Tunc aliis oppreſſa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ fortè Deûm nobis immenſa poteſtas
Sit, vario motu quæ candida ſidera verſet.
Tentat enim dubiam mentem rationis egeſtas,
Ecquænam fuerit Mundi genitalis origo:
Et ſimul, ecquæ ſit finis, quoad mœnia Mundi,
Et tanti motus hunc poſſint ferre laborem:
An Divinitus æternâ donata ſalute,
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu,
Immenſi validas ævi contemnere vireis.
Præterea, cui non animus formidine Divûm
Contrahitur? cui non correpunt membra pavore,
Fulminis horribili cùm plagâ torrida Tellus
Contremit, & magnum percurrunt Murmura cœlum?
Non Populi, Gentéſque tremunt? Regéſque ſuperbi
Corripiunt Divûm perculſi membra timore,
Ne quod ob admiſſum fœdè, dictúmve ſuperbè
Pœnarum grave ſit ſolvendi tempus adactum?
Summa etiam cùm vis violenti per mare venti
Induperatorem claſſis ſuper æquora verrit,
Cum validis pariter Legionibus; atque Elephantis:
Non Divûm pacem votis adit? ac prece quæſit
Ventorum pavidus paces, animáſque ſecundas?
Nequicquam: quoniam violento turbine ſæpe
Correptus nihilo fertur minùs ad vada lethi:
Uſqueadeo res humanas Vis abdita quædam
Obterit, & pulchros Faſceis, ſæváſque Secureis
Proculcare, ac ludibrio ſibi habere videtur.
Denique ſub pedibus Tellus cum tota vacillat,
Concuſſæque cadunt urbes, dubiæque minantur:
Quid mirum, ſi ſe temnunt Mortalia ſæcla?
Atque poteſtates magnas, miráſque relinquunt
In rebus vireis Divûm, quæ cuncta gubernent?
Quod ſupereſt, Æs, atque Aurum, Ferrúmque repertu'ſt,
Et ſimul Argenti pondus, Plumbíque poteſtas:
Ignis ubi ingenteis ſylvas ardore cremârat
Montibus in magnis, ſeu cœli fulmine miſſo,
Sive quod inter ſe bellum ſylveſtre gerentes,
Hoſtibus intulerant ignem formidinis ergò;
Sive quòd inducti Terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, & paſcua reddere rura:
Sive Feras interficere, & diteſcere prædâ:

Nam Foveâ, atque Igni priùs eſt venarier ortum,
Quàm ſepire Plagis ſaltum, Canibúſque ciere.
Quicquid id eſt, quâcunque è cauſâ flammeus ardor
Horribili ſonitu ſylvas exederat altis
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terræ
Concava conveniens Argenti rivus & Auri,
Æris item & Plumbi; quæ cùm concreta videbant
Poſteriùs claro in terris ſplendere colore,
Tollebant nitido capti, levíque lepore:
Et ſimili formata videbant eſſe figurâ,
Atque lacunarum fuerant veſtigia cuique:
Tum penetrabat eos, poſſe hæc liquefacta calore,
Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
Et prorſum quamvis in acuta ac tennia poſſe
Mucronum duci faſtigia procudendo;
Ut ſibi tela parent, ſylváſque excidere poſſint,
Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, pérque forare.
Nec minùs Argento facere hæc Auróque parabant,
Quàm validi primùm violentis viribus Æris:
Nequicquam: quoniam cedebat victa poteſtas,
Nec poterat pariter durum ſufferre laborem.
Nam fuit in pretio magìs Æs, Aurúmque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retuſum:
Nunc jacet Æs, Aurum in ſummum ſucceſſit honorem.
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore;
Porrò aliud ſuccedit, & è contemtibus exit,
Inque dies magis appetitur, floréſque repertum
Laudibus, & miro'ſt mortaleis inter honore.
  Nunc tibi quo pacto Ferri natura reperta
Sit, facil' eſt ipſum per te cognoſcere, Memmi:
Arma antiqua, Manus, Ungues, Dentéſque fuerunt,
Et Lapides, & item ſylvarum fragmina Rami,
Et Flammæ, atque Ignes poſtquam ſunt cognita primùm:
Poſteriùs Ferri vis eſt, Æriſque reperta:
Et prior Æris erat quàm Ferri cognitus uſus:
Quò facilis magis eſt natura, & copia major.
Ære ſolum terræ tractabant, Æréque belli
Miſcebant fluctus, & volnera vaſta ferebant,
Et pecus, atque agros adimebant: Nam facilè ollis
Omnia cedebant armatis nuda & inermia.
Indè minutatim proceſſit Ferreus enſis,
Verſáque in opprobrium ſpecies eſt Falcis ahenæ,
Et Ferro cœpere ſolum proſcindere terræ;
Exæquatáque ſunt creperi certamina belli.
  Et priùs eſt repertum in Equi conſcendere coſtas,
Et moderarier hunc frænis, dextráque vigere;
Quàm bijugo Curru belli tentare pericla:
Et Bijugo priùs eſt, quàm bis conjungere Binos,
Et quàm falciferos inventum aſcendere Currus.
Indè boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit Diſcordia triſtis,
Horribile humanis quod gentibus eſſet in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentârunt etiam Tauros in mœnere belli,
Expertíque Sues ſævos ſunt mittere in hoſteis;
Et validos Parthi præ ſe miſere Leones
Cum ductoribus armatis, ſævíſque magiſtris,
Qui moderarier hos poſſent, vinclíſque tenere;
Nequicquam: Quoniam permiſtâ cæde calentes
Turbabant ſævi nullo diſcrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique criſtas;
Nec poterant Equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frænis convertere in hoſteis.
Inritata Leæ jaciebant corpora ſaltu
Undique, & advorsùm venientibus ora petebant:
Et nec-opinanteis à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere victos,
Morſibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
Jactabántque Sues Tauri, pedibúſque terebant;
Et latera, ac ventres hauribant ſubtèr equorum
Cornibus, ad terrámque minanti-mente ruebant.
At validis ſocios cædebant dentibus Apri,
" Tela infracta ſuo tinguentes ſanguine ſævi:
" In ſe fracta ſuo tinguentes ſanguine tela:
Permiſtáſque dabant equitum peditúmque ruinas.
Nam tranſverſa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequicquam: Quoniam à nervis ſucciſa videres
Concidere, atque gravi terram conſternere caſu.
Sic, quos antè domi domitos ſatis eſſe putabant,
Effervíſcere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fugâ, terrore, tumultu:
Nec poterant ullam partem redducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Ut nunc ſæpe boves Lucæ ferro malè mactæ
Diffugiunt, fera facta ſuis cùm multa dedere.
Sic fuit, ut facerent: Sed vix adducor, ut antè
Non quierint animo præſentire, atque videre,
Quàm commune malum fuerat, fœdúmque futurum.
Et magis id poſſis factum contendere in Omni,
In variis mundis variâ ratione creatis,
Quàm certo, atque uno terrarum quolibet Orbi.
Sed facere id non tam vincendi ſpe voluerunt,
Quàm dare, quod gemerent hoſtes, ipsíque perire,
Qui numero diffidebant, armíſque vacabant.
  Nexilis antè fuit veſtis, quàm Textile tegmen:
Textile poſt ferrum'ſt: quia ferro tela parantur:
Nec ratione aliâ poſſunt tam lævia gigni
Inſilia, ac fuſi, & radii, ſcapíſque ſonantes.
  Et facere antè Viros lanam Natura coegit,
Quàm Muliebre genus; nam longè præſtat in arte,
Et ſollertius eſt multò genus omne Virile:
Agricolæ donec vitio vertere ſeveri,
Ut Muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipſi potius durum ſufferre laborem:
Atque opere in duro durarent membra, manúſque.
  At ſpecimen Sationis, & Inſitionis origo
Ipſa fuit rerum primùm Natura creatrix.
Arboribus quoniam baccæ, glandéſque caducæ
Tempeſtiva dabant pullorum examina ſubtér.
Unde etiam libitum'ſt ſtirpeis committere ramis:
Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Indè aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructúſque feros manſueſcere terrâ
Cernebant indulgendo, blandéque colendo.
Inque dies magis in montem ſuccedere ſylvas
Cogebant, infráque locum concedere cultis:
Prata, Lacus, Rivos, Segetes, Vinetáque læta
Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
Cærula diſtinguens intèr plaga currere poſſet
Per tumulos, & convalleis, campóſque profuſa:
Ut nunc eſſe vides vario diſtincta lepore
Omnia, quæ pomis interſita dulcibus ornant:
Arbuſtíſque tenent felicibus obſita circúm.
  At liquidas avium voces imitarier ore
Antè fuit multò, quàm lævia carmina Cantu
Concelebrare homines poſſent, auréſque juvare.
Et Zephyri cava per calamorum ſibila primum
Agreſteis docuere cavas inflare cicutas.
Indè minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Avia per nemora, ac ſylvas ſaltúſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia:
Sic unum quicquid paullatim protrahit Ætas
In medium, Ratióque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
Cum ſatiate cibi: nam tum ſunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucundè corpora habebant:
Præſertim cùm tempeſtas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas,
Tum Joca, tum Sermo, tum dulces eſſe Cachinni
Conſuêrant: agreſtis enim tum Muſa vigebat:
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis laſcivia læta monebat:
Atque extra numerum procedere membra moventeis
Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur Riſus, dulcéſque Cachinni,
Omnia quòd nova tum magis hæc, & mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant ſolatia ſomni,
Ducere multimodis voces, & flectere cantus;
Et ſuperà calamos unco percurrere labro:
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerûm ſervare genus didicere; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedini' fructum,
Quàm Sylveſtre genus capiebat Terrigenarum.
  Nam quod adeſt præſtò, niſi quid cognovimus antè
Suavius, in primis placet, & pollere videtur;

Poſte-

Poſteriórque ferè melior res illa reperta
Perdit, & immutat ſenſus ad priſtina quæque.
Sic odium cœpit Glandis: ſic illa relicta
Strata Cubilia ſunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit, veſtis contempta Ferina'ſt;
Quam reor invidiâ tali tunc eſſe repertam,
Ut lethum inſidiis, qui geſſit primus, obiret:
Et tandem inter eos diſtractum, ſanguine multo
Diſperſiſſe, neque in fructum convertere quiſſe.
Tunc igitur Pelles, nunc Aurum, & Purpura curis
Exercent hominum vitam, bellóque fatigant.
Quò magìs in nobis (ut opinor) culpa reſidit.
Frigus enim nudos ſinè Pellibus excruciabat
Terrigenas: at nos nil lædit veſte carere
Purpureâ, atque Auro, ſignîſque ingentibus aptâ;
Dum Plebeia tamen ſit, quæ defendere poſſit.
Ergo hominum genus incaſſum, fruſtráque laborat,
Semper & in curis conſumit inanibus ævum;
Nimirum, quia non cognovit, quæ ſit habendi
Finis, & omnino quod creſcat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in Altum,
Et belli magnos commovit funditus æſtus.
At Vigiles mundi magnum & verſatile templum
Sol & Luna ſuo luſtrantes lumine circùm
Perdocuere homines Annorum tempora verti:
Et certâ ratione geri rem, atque ordine certo.
Jam validis ſepti degebant Turribus ævum,
Et diviſa colebatur, diſcretáque tellus.
Tum Mare velivolum florebat navibu' pandis:
Auxilia, & ſocios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus cùm res geſtas cœpere Poetæ
Tradere: nec multò priu' ſunt Elementa reperta.
Propterea quid ſit priùs actum, reſpicere ætas
Noſtra nequit, niſi quà ratio veſtigia monſtrat.
Navigia, atque Agri culturas, Mœnia, Leges,
Arma, Vias, Veſteis, & cætera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, Picturas, & dædala ſigna polire,
Uſus, & impigræ ſimul Experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratióque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clareſcere corde videmus
Artibus, ad ſummum donec venere cacumen.

T. LUCRETII CARI

DE

RERUM NATURA

LIBER SEXTUS.

PRIMÆ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ:
Et recreaverunt vitam, Legéſque rogârunt:
Et primæ dederunt ſolatia dulcia vitæ,
Cùm genuere VIRUM tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit:
Cujus & extincti propter divina reperta
Divolgata vetus jam ad cœlum Gloria fertur.
Nam cùm vidit Hic, ad victum quæ flagitat uſus,
" Et, per quæ poſſent vitam conſiſtere tutam,
Omnia jam ferme Mortalibus eſſe parata:
Divitiis homines, & Honore, & Laude potenteis
Affluere, atque bonâ Natorum excellere famâ:
Nec minùs eſſe domi cuiquam tamen Anxia corda,
Atque animum infeſtis cogi ſervire querelis:
Intellexit, ibi vitium Vas efficere ipſum,
Omniáque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, & commoda cunque venirent;
Partim quòd fluxum, pertuſúmque eſſe videbat,
Ut nullâ poſſet ratione explerier unquam:
Partim quòd tetro quaſi conſpurcare ſapore
Omnia cernebat, quæcunque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem ſtatuit Cuppedinis atque Timoris,
Expoſuítque Bonum Summum, quò tendimus omnes,
Quid foret, atque viam monſtravit tramite prono,
Quà poſſemus ad id recto contendere curſu:
Quidve Mali foret in rebus mortalibu' paſſim,
Quod flueret Naturæ vi, variéque volaret,
Seu Caſu, ſeu Vi, quòd ſic Natura paraſſet:
Et quibus è portis occurri cuique deceret:
Et genus Humanum fruſtra plerumque probavit
Volvere curarum triſteis in pectore fluctus.
Nam veluti Pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: ſic Nos in luce timemus
Interdum, nihilò quæ ſunt metuenda magìs, quàm
Quæ Pueri in tenebris pavitant, fingúntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebráſque neceſſe'ſt
Non radii Solis, nec lucida tela diei
Diſcutiant, ſed Naturæ ſpecies, Ratióque:
Quò magìs inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, Mundi mortalia templa
Eſſe, & nativo conſiſtere corpore Cœlum;
Et quæcunque in eo fiunt, fiéntque, neceſſe
Eſſe ea diſſolvi: Quæ reſtant, percipe porrò.
Quandoquidem ſemel inſignem conſcendere currum
Vincendi ſpes hortata'ſt, atque obvia curſu
Quæ fuerant, ſunt placato converſa furore.
Cætera, quæ fieri in Terris, cœlóque tuentur
Mortales, pavidis cùm pendent mentibu' ſæpe,
Efficiunt animos humileis formidine Divûm,
Depreſſóſque premunt ad terram, propterea quòd
Ignorantia cauſarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum: &
Quorum operum cauſas nullâ ratione videre
Poſſunt, hæc fieri Divino numine rentur.
Nam benè qui didicere Deos ſecurum agere ævum:
Si tamen interea mirantur, quâ ratione
Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis,
Quæ ſuperâ caput ætheriis cernuntur in oris,
Rurſus in antiquas referuntur Relligiones,
Et Dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe
Quos miſeri credunt, ignari, quid queat eſſe,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Quânam ſit ratione, atque altè terminus hærens.
Quò magìs errantes totâ regione feruntur.
Quæ niſi reſpuis ex animo, longéque remittis,
Diis indigna putando, alienáque pacis eorum,
Delibata Deûm per te tibi numina ſancta
Sæpe aderunt; non quòd violari ſumma Deûm vis
Poſſit, ut ex irâ pœnas petere imbibat acreis:

Sed

Sed quia Tute tibi placidâ cum pace quietos
Conſtitues magnos irarum volvere fluctus:
Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis:
Nec, de corpore quæ ſancto Simulacra feruntur,
In menteis hominum Divinæ nuntia formæ,
Suſcipere hæc animi tranquillâ pace valebis.
Indè videre licet, qualis jam vita ſequatur.
Quam quidem ut à nobis Ratio veriſſima longè
Rejiciat, quanquam ſunt à me multa profata,
Multa tamen reſtant, & ſunt ornanda politis
Verſibus, & ratio Cœli, ſpeciéſque tenenda:
Sunt Tempeſtates, & Fulmina clara canenda,
Quid faciant, & quâ de cauſâ quæque ferantur,
Ne trepides cœli diviſis partibus amens,
Unde volans Ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hinc partem: quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, & hinc dominatus ut extulerit ſe:
Quorum operum cauſas nullâ ratione videre
Poſſunt, ac fieri Divino numine rentur.
Tu mihi ſupremæ præſcripta ad candida calcis
Currenti ſpatium præmonſtra, callida Muſa,
Calliope, requies Hominum, Divûmque voluptas:
Te duce ut inſignem capiam cum laude coronam.
Principio, Tonitru quatiuntur cærula cœli
Propterea, quia concurrunt ſublimè volantes
Ætheriæ Nubes contrà pugnantibu' Ventis.
Nec fit enim ſonitus cœli de parte ſerenâ;
Verùm ubicunque magis denſo ſunt agmine Nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure ſæpe.
Præterea, neque tam condenſo corpore Nubes
Eſſe queunt, quàm ſunt Lapides, ac Tigna: neque autem
Tam tenues, quàm ſunt Nebulæ, Fumíque volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere preſſæ,
Ut Lapides: aut, ut Fumus, conſtare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, & grandinis imbreis.
Dant etiam ſonitum patuli ſuper æquora mundi,
Carbaſus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeíſque:
Interdum perſciſſa furit petulantibus Euris,
Et fragileis ſonitus chartarum commeditatur:
Id quoque enim genus in Tonitru cognoſcere poſſis;
Aut ubi ſuſpenſam veſtem, chartáſve volanteis
Verberibus venti verſant, plangúntque per auras.
Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere
Nubes
Frontibus adverſis poſſint, quàm de latere ire
Diverſo motu radentes corpori' tractum:
Aridus unde aureis terget ſonus ille, diúque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.
Hôc etiam pacto Tonitru concuſſa videntur
Omnia ſæpe gravi tremere, & divolſa repentè
Maxima diſſiluiſſe capacis mœnia mundi,
Cum ſubitò validi Venti collecta procella
Nubibus intorſit ſeſe, concluſáque ibidem
Turbine verſanti magis ac magis undique Nubem
Cogit, uti fiat ſpiſſo cava corpore circùm.
Pòſt ubi commovit vis ejus, & impetus acer,
Tum perterricrepo ſonitu dat miſſa fragorem.
Nec mirum, cùm plena animæ Veſicula parva
Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repentè.
Eſt etiam ratio, cùm Venti nubila perflant,
Cur ſonitus faciant: etenim ramoſa videmus
Nubila ſæpe modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſylvam cùm flamina Cauri
Perflant, dant ſonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid poſſit ibi flatus, manifeſta docet res:
Hic, ubi lenior eſt, in terrâ cùm tamen altâ
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnóque mari, cùm frangitur æſtu.
Fit quoque, ubi è nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis: hæc multo ſi fortè humore recepit
Ignem, continuò ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum properè demerſimus imbrem.
Aridior porrò ſi Nubes accipit ignem,
Uritur ingenti ſonitu ſuccenſa repentè:
Lauricomos ut ſi per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quàm Phœbi Delphica Laurus
Terribili ſonitu flammâ crepitante crematur.
Denique ſæpe Geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis ſonitum dat Nubibus altè.
Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine miſti.
Fulgit item, Nubes ignis cùm ſemina multa
Excuſſere ſuo concurſu, ſeu Lapidem ſi
Percutiat Lapis, aut Ferrum; nam tum quoque lumen
Exſilit, & claras ſcintillas diſſipat ignis.
Sed Tonitrum fit uti pòſt auribus accipiamus,
Fulgere quàm cernant oculi, quia ſemper ad aureis
Tardiùs adveniunt, quàm viſum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoſcere: cædere ſiquem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Antè fit ut cernas ictum, quàm plaga per aureis
Det ſonitum: ſic Fulgorem quoque cernimus antè,
Quàm Tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,
E ſimili cauſâ, & concurſu natus eodem.
Hôc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, & tremulo tempeſtas impete fulgit.
Ventus ubi invaſit Nubem, & verſatus ibidem
Fecit, ut antè, cavam, docui, ſpiſſeſcere Nubem,
Mobilitate ſuâ ferviſcit; ut omnia motu
Percalefacta vides ardeſcere: plumbea verò
Glans etiam longo curſu volvenda liqueſcit.
Ergo fervidus Hic Nubem cùm perſcidit atram,
Diſſipat ardoris quaſi per vim expreſſa repentè
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Indè Sonus ſequitur, qui tardiùs adlicit aureis,
Quàm quæ perveniunt oculos ad lumina noſtros.
Scilicet hoc denſis fit nubibus, & ſimul altè
Exſtructis aliis alias ſuper impete miro.
Nec tibi ſit fraudi, quòd nos infernè videmus,
Quàm ſint lata magis, quàm ſurſum extructa quid extent;
Contemplator enim, cùm montibus adſimilata
Nubila portabunt Venti tranſverſa per auras:
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
Inſuper eſſe aliis alia, atque urgere ſupernâ
In ſtatione locata ſepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoſcere eorum,
Speluncáſque velut ſaxis pendentibu' ſtructas
Cernere, quas Venti cùm tempeſtate coortâ
Complêrunt, magno indignantur murmure clauſi
Nubibus, in caveíſque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per Nubila mittunt:
Quærentéſque viam circumverſantur, & ignis
Semina convolvunt è Nubibus: atque ita cogunt
Multa, rotántque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsâ fulſerunt nube coruſci.
Hâc etiam fit uti de cauſâ mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd Nubeis ipſas permulta neceſſe'ſt
Ignis habere: etenim cum ſunt humore ſinè ullo,
Flammeus eſt plerumque colos, & ſplendidus ollis.
Quippe etenim Solis de lumine multa neceſſe'ſt
Concipere, ut meritò rubeant, igneſque profundant.
Haſce igitur cùm Ventus agens contruſit in unum,
Compreſſítque locum cogens: expreſſa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.
Fulgit item, cùm rareſcunt quoque Nubila cœli.
Nam cùm Ventus eas leviter diducit eunteis,
Diſſolvítque, cadant ingratìs illa neceſſe'ſt
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum ſinè tetro
Terrore, & Sonitu fulgit, nullóque tumultu.
Quod ſupereſt, quali naturâ prædita conſtent
Fulmina, declarant ictus, & inuſta vapore
Signa, notæque graveis halantes Sulfuris auras.
Ignis enim ſunt hæc, non Venti ſigna, neque Imbris.
Præterea, per ſe accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flammâ dominantur in ædibus ipſis.
Hunc tibi ſubtilem cùm primis ignibus ignem
Conſtituit natura minutis, mobilibúſque
Corporibus, cui nil omnino obſiſtere poſſit.
Tranſit enim validè Fulmen per ſepta domorum,
Clamor uti, ac Voces: tranſit per ſaxa, per æra:
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item, ut vaſis integris Vina repente
Diffugiant: quia nimirum facilè omnia circùm
Conlaxat, raréque facit lateramina vaſis,
Adveniens calor ejus ut inſinuatur in ipſum: &
Mobiliter ſolvens differt primordia Vini

Quod

Quod Solis vapor ætatem non poſſe videtur
Efficere, uſquedeo pollens fervore coruſco:
Tantò mobilior vis, & dominantior hæc eſt.
Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, ut poſſint ictu diſcludere Turreis,
Diſturbare domos, avellere tigna, trabeiſque,
Et Monumenta virûm demoliri, atque ciere,
Exanimare Homines, Pecudes proſternere paſſim:
Cætera de genere hôc quâ vi facere omnia poſſint,
Expediam, neque Te in promiſſis plura morabor.
Fulmina gignier è craſſis, altéque putandum'ſt
Nubibus extructis: nam cœlo nulla ſereno,
Nec leviter denſis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifeſta docet res,
Quòd tunc per totum concreſcunt Aëra nubes
Undique, utì tenebras omneis Acherunta reamur
Liquiſſe, & magnas cœli compléſſe cavernas:
Uſqueadeo terrâ nimborum nocte coortâ
Impendent atræ formidinis ora ſupernè,
Cùm commoliri tempeſtas Fulmina cœptat.
Prætereà, perſæpe niger quoque per mare Nimbus,
Ut picis è cœlo demiſſum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempeſtatem, atque procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipſe repletus:
In terrâ quoque ut horreſcant, ac tecta requirant.
Sic igitur ſuperà noſtrum caput eſſe putandum'ſt
Tempeſtatem altam: neque enim caligine tantâ
Obruerent terras, niſi inædificata ſupernè
Multa forent multis exemto Nubila ſole:
Nec tanto poſſent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, campóſque natare,
Si non extructis foret altè Nubibus æther.
His igitur Ventis, atque Ignibus omnia plena
Sunt; ideo paſſim fremitus, & fulgura fiunt:
Quippe etenim ſuperà docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis: & multa neceſſe'ſt
Concipere ex Solis radiis, ardoréque eorum.
Hic ubi Ventus eas idem qui cogit in unum
Fortè locum quemvis, expreſſit multa vaporis
Semina, ſéque ſimul cum eo commiſcuit igni:
Inſinuatus ibi Vortex verſatur in alto,
Et calidis acuit Fulmen fornacibus intus.
Nam duplici ratione accenditur, Ipſe ſuâ nam
Mobilitate caleſcit, & è contagibus ignis.
Indè ubi percaluit vis Venti, vel gravis Ignis
Impetus inceſſit: maturum tum quaſi Fulmen
Perſcindit ſubitò Nubem, fertúrque coruſcis
Omnia luminibus luſtrans loca percitus ardor:
Quem gravis inſequitur Sonitus, diſploſa repentè
Opprimere ut cœli videantur templa ſupernè.
Indè tremor Terras graviter pertentat, & altum
Murmura percurrunt cœlum: nam tota ferè tam
Tempeſtas concuſſa tremit, fremitúſque moventur:
Quo de concuſſu ſequitur gravis Imber, & uber,
Omnis utì videatur in Imbrem vertier Æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus diſcidio nubis, ventíque procellâ,
Mittitur ardenti Sonitus cùm provolat ictu.
Eſt etiam, cùm vis extrinſecus incita Venti
Incidit in validam maturo fulmine Nubem:
Quam cùm perſcidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine Fulmen,
Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.
Fit quoque, ut interdum Venti vis miſſa ſinè igni,
Igneſcat tamen in ſpatio, longóque meatu,
Dum venit, amittens in curſu corpora quædam
Grandia; quæ nequeunt pariter penetrare per auras:
Atque alia ex ipſo corradens Aere portat
Parvula, quæ faciunt ignem commiſta volando:
Non aliâ longè ratione, ac plumbea ſæpe
Fervida fit Glans in curſu, cùm multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.
Fit quoque, ut ipſius Plagæ vis excitet ignem,
Frigida cùm Venti pepulit vis miſſa ſine igni:
Nimirum quia cùm vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipſo poſſunt elementa Vaporis;
Et ſimul ex illâ, quæ tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cùm cædimus, evolat Ignis:
Nec quòd frigida vis ſit ferri, hoc ſecius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi Fulmine debet,
Opportuna ſuit ſi fortè, & idonea flammis.
Nec temere omnino planè vis frigida Venti
Eſſe poteſt, ex quo tantâ vi immiſſa ſupernè'ſt:
Quin priùs in curſu ſi non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commiſta calore.
Mobilitas autem fit Fulminis, & gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt ſic Fulmina lapſu:
Nubibus ipſa quòd omnino priùs incita ſe Vis
Colligit, & magnum conamen ſumit eundi.
Indè, ubi non potuit Nubes capere impetis auctum,
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quæ de Tormentis miſſa feruntur.
Adde, quòd è parvis, ac lævibus eſt elementis:
Nec facile'ſt tali naturæ obſiſtere quicquam:
Intèr enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offenſibus in remorando
Hæſitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.
Deinde, quòd omnino naturâ Pondera deorſum
Omnia nituntur: cum plaga ſit addita verò,
Mobilitas duplicatur, & impetus ille graveſcit:
Ut vehementiùs, & citiùs, quæcunque morantur
Obvia, diſcutiat plagis, itinerque ſequatur.
Denique, quod longo venit impete, ſumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ creſcit eundo,
Et validas auget vireis, & roborat ictum.
Nam facit, ut, quæ ſint illius Semina cunque,
E regione locum quaſi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia curſum.
Forſan & ex ipſo veniens trahat Aere quædam
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
Incolumeſque venit per res, atque integra tranſit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat Ignis.
Multáque perfringit, cùm corpora Fulminis ipſa
Corporibus rerum inciderint, quà texta tenentur.
Diſſolvit porrò facilè Æs, Aurúmque repentè
Confervefacit; è parvis quia facta minutè
Corporibus vis eſt, & lævibus ex elementis,
Quæ facilè inſinuantur, & inſinuata repentè
Diſſolvunt nodos omneis, & vincla relaxant.
Autumnóque magis ſtellis fulgentibus alta
Concutitur Cœli domus undique, totáque Tellus;
Et cùm tempora ſe Veris florentia pandunt,
Frigore enim deſunt Ignes, Ventíque Calore
Deficiunt, neque ſunt tam denſo corpore Nubes.
Inter utrumque igitur cum Cœli tempora conſtant,
Tum variæ cauſæ concurrunt Fulminis omnes.
Nam fretus ipſe anni permiſcet Frigus, & Æſtum:
Quorum utrumque opus eſt fabricanda ad Fulmina nobis;
Ut diſcordia ſit rerum, magnóque tumultu
Ignibus, & Ventis furibundus fluctuet Aër.
Prima Caloris enim pars, & poſtrema Rigoris,
Tempus id eſt Vernum: quare pugnare neceſſe'ſt
Diſſimiles inter ſe res, turbaréque miſtas.
Et Calor extremus primo cum Frigore miſtus
Volvitur, Autumni quod fertur nomine tempus.
Hic quoque confligunt Hiemes Æſtatibus acres.
Propterea ſunt hæc Bella anni nominitanda:
Nec mirum'ſt, in eo ſi tempore plurima fiunt
Fulmina, tempeſtaſque cietur turbida cœlo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc Flammis, illinc Ventis, Humoréque miſto.
Hoc eſt igniferi naturam Fulminis ipſam
Perſpicere, & quâ vi faciat rem quamque, videre:
Non Tyrrhena retro volventem carmina fruſtra
Indicia occultæ Divûm perquirere mentis,
Unde volans Ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hic partem, quo pacto per loca ſepta
Inſinuârit, & hinc dominatus ut extulerit ſe,
Quídve nocere queat de cœlo fulminis ictus.
Quòd ſi Jupiter atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt ſonitu cœleſtia templa,
Et jaciunt igneis, quò cuique'ſt cumque voluptas,
Cur, quibus incautum ſcelus averſabile cumque'ſt,
Non faciunt, ictu flammas ut Fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potiùs nullæ ſibi turpis conſcia' rei,
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœleſti ſubitò correptus & igni?
Cur etiam loca ſola petunt, fruſtráque laborant?
An con brachia ſueſaciunt, firmántque lacertos?
In terrâque Patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur Ipſe ſinit, neque parcit in hoſteis?
Denique,

Deniquè, cur nunquam cœlo jacit undique puro
Jupiter in terras Fulmen, ſonitúſque profundit?
An ſimul ac Nubes ſucceſſere, Ipſe in eas tum
Deſcendit, propè ut hinc teli determinet ictus?
In Mare quâ porrò mittit ratione? quid undas
Arguit, & liquidam molem, campóſque natantes?
Præterea, ſi vult caveamus Fulminis ictum,
Cur dubitat facere, ut poſſimus cernere miſſum?
Si nec-opinanteis autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illâ parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras antè, & fremitus, & murmura concit?
Et ſimul in multas parteis qui credere poſſis
Mittere? an hoc auſis nunquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno ſub tempore plures?
At ſæpe'ſt numero factum, fieríque neceſſe'ſt,
Ut pluere in multis regionibus, & cadere imbreis,
Fulmina ſic uno fieri ſub tempore multa.
Poſtremò, cur ſancta Deûm delubra, ſuáſque
Diſcutit infeſto præclaras Fulmine ſedes:
Et bene facta Deûm frangit ſimulacra? ſuíſque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altáque cur plerumque petit loca? plurimáque hujus
Montibus in ſummis veſtigia cernimus Ignis?
Quod ſupereſt, facile'ſt ex his cognoſcere rebus,
Πρηστῆρας Graii quos ab re nominitârunt,
In mare quâ miſſi veniant ratione supernè.
Nam fit, ut interdum tanquam demiſſa columna
In mare de cœlo deſcendat, quam Freta circùm
Ferviſcunt graviter ſpirantibus incita flabris:
Et quæcunque in eo tum ſunt deprenſa tumultu
Navigia, in ſummum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita Venti
Rumpere, quam cœpit, nubem; ſed deprimit, ut ſit
In mare de cœlo tanquam demiſſa columna
Paullatim, quaſi quid pugno, brachíque supernè
Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
Quam cùm diſcidit, hinc prorumpitur in mare Venti
Vis, & fervorem mirum concinnat in undis.
Verſabundus enim Turbo deſcendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam ſimul ac gravidam detruſit ad æquora Ponti,
Ille in aquam ſubitò totum ſe immittit, & omne
Excitat ingenti ſonitu Mare fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat venti ſe nubibus ipſe
Vortex conradens ex Aëre ſemina nubis,
Et quaſi demiſſum cœlo Preſtêra imitetur.
Hic ubi ſe in terras demiſit, diſſolvitque:
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit rarò omnino, monteiſque neceſſe'ſt
Officere in Terris: apparet crebrius idem
Proſpectu Maris in magno, cœlóque patenti.
Nubila concreſcunt, ubi corpora multa volando
Hôc supèr in Cœli ſpatio coiere repentè
Aſperiora, modis quæ poſſint indupedita
Exiguis, tamen inter ſe comprenſa teneri.
Hæc faciunt primùm parvas conſiſtere Nubeis;
Indè ea comprendunt inter ſe, cónque gregantur,
Et conjungendo creſcunt, ventíſque feruntur
Uſqueadeo, donec Tempeſtas ſæva coorta'ſt.
Fit quoquè, uti Montis vicina cacumina cœlo
Quàm ſint quæque magis, tantò magis edita fument
Aſſiduè fulvæ Nubis caligine craſsâ;
Propterea, quia cùm conſiſtunt Nubila primùm,
Antè videre oculi quàm poſſint tenuia, Venti
Portantes cogunt ad ſumma cacumina Montis.
Hìc demum fit, uti turbâ majore coortâ,
Condenſa, ac ſtipata ſimul cernantur, & udo
Vertice de Montis videantur ſurgere in æthram.
" Nam loca declarat ſurſum ventoſa patere
" Res ipſa, & ſenſus, Monteis cum aſcendimus altos.
Præterea, permulta Mari quoque tollere toto
Corpora Naturam, declarant littore veſtes
Suſpenſæ, cùm concipiunt humoris adhæſum.
Quò magis ad nubeis augendas multa videntur
Poſſe quoque è ſalſo conſurgere momine ponti.
" Nam ratio cum ſanguine abeſt humoribus omnis.
Præterea, fluviis ex omnibus, & ſimul ipsâ
Surgere de terrâ nebulas, aſtúmque videmus:
Quæ velut halitus, hinc ita ſurſum expreſſa feruntur,
Suffundúntque ſuâ Cœlum caligine, & altas
Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.
Urget enim quoque ſigniferi supèr Ætheris æſtus,
Et quaſi denſendo ſubtexit cærula nimbis.
Fit quoque, ut hunc veniant in cœtum extrinſecus illa
Corpora, quæ faciunt Nubeis, nimbóſque volanteis.
Innumerabilem enim numerum, ſummámque Profundi
Eſſe infinitam docui: quantâque volarent
Corpora mobilitate, oſtendi, quámque repentè
Immemorabile per ſpatium tranſire ſolerent.
Haud igitur mirum 'ſt, ſi parvo tempore ſæpe
Tam magnos Monteis tempeſtas, atque tenebræ
Cooperiant Maria, ac Terras, impenſa supernè.
Undique quandoquidem per caulas ætheris omneis,
Et quaſi per magni circùm ſpiracula mundi
Exitus, introitúſque elementis redditus extat.
Nunc age, quo pacto Pluvius concreſcat in altis
Nubibus humor, & in terras demiſſus ut Imber
Decidat, expediam. Primùm jam ſemina Aquai
Multa ſimul vincam conſurgere nubibus ipſis
Omnibus ex rebus, pariterque ita creſcere utraſque,
Et Nubeis, & Aquam, quæcunque in nubibus extat,
Ut pariter nobis corpus cum ſanguine creſcit,
Sudor item atque humor quicunque eſt denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque ſæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ
Cum superà magnum venti mare nubila portant.
Conſimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubeis: quò cùm bene ſemina aquarum
Multa modis multis convenere undique adaucta;
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter: nam vis venti contrudit, & ipſa
Copia nimborum, turbâ majore coortâ,
Urget, & è ſupero premit, ac facit effluere Imbreis.
Præterea, cùm rareſcunt quoque Nubila ventis,
Aut diſſolvuntur Solis supèr icta calore:
Mittunt humorem pluvium, ſtillántque, quaſi igni
Cera ſuper calido tabeſcens multa liqueſcat.
Sed vehemens Imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.
At retinere diu pluviæ, longúmque morari
Conſuerunt, ubi multa fuerunt Semina aquarum;
Atque altis aliæ Nubes, nimbíque rigantes
Inſuper, atque omni volgò de parte feruntur:
Terráque cùm fumans humorem tota rehalat.
Hinc ubi Sol radiis tempeſtatem inter opacam
Adverſâ fulſit nimborum aſpergine contrà:
Tum color in nigris exiſtit nubibus Arqui.
Cætera, quæ ſurſum creſcunt, ſurſúmque creantur:
Et quæ concreſcunt in nubibus omnia, prorſum
Omnia, Nix, Venti, Grando, gelidæque Pruinæ;
Et vis magna Geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios paſſim refrænat eunteis:
Perfacil'ſt tamen hæc reperire, animóque videre,
Omnia quo pacto fiant, quarêve creentur,
Cùm benè cognôris, elementis reddita quæ ſint.
Nunc age, quæ ratio Terraï motibus extet,
Percipe: Et in primis Terram fac ut eſſe rearis
Subtèr item, ut suprà 'ſt; Ventis, atque undique plenam
Speluncis, multóſque lacus, multáſque lacunas
In gremio gerere, & rupeis, deruptáque ſaxa:
Multáque ſub tergo Terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, ſubmerſáque ſaxa putandum'ſt.
Undique enim ſimilem eſſe ſui, res poſtulat ipſa.
His igitur rebus ſubjunctis, ſuppoſitíſque:
Terra supernè tremit magnis concuſſa ruinis
Subtèr, ubi ingenteis ſpeluncas ſubruit ætas;
Quippe cadunt toti montes, magnóque repentè
Concuſſu, latè diſſerpunt indè tremores:
Et meritò, quoniam plauſtris concuſſa tremiſcunt
Tecta viam propter non magno pondere tota.
Nec minùs exſultant, ubi currus fortis equûm vis
Ferratos utrinque rotarum ſuccutit orbeis.
Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vaſtáſque lacunas
Gleba vetuſtate è terrâ provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, & fluctu quoque terra vacillet:
Ut vas in terrâ non quit conſtare, niſi humor
Deſtitit in dubio fluctu jactarier intus.
Præterea, Ventus cùm per loca ſubcava terræ
Collectus parti ex unâ procumbit, & urget
Obnixus magnis ſpeluncas viribus altas;
Incumbit tellus, quò Venti prona premit vis:
Tum, superà terram quæ ſunt extructa domorum,
Ad cœlúmque magis quantò ſunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem:

Pro-

Protractæque trabes impendent ite paratæ:
Et metuuor magni Naturam credere Mundi
Exitiale aliquod tempus, cladémque manere,
Cum videant tantam Terrarum incumbere molem.
Quòd niſi teſpirent Venti, non ulla reſrænet
Res, neque ab exitio poſſit repreudere eunteis:
Nunc quia teſpirant alternis, ſinque graveſcunt,
Et quaſi conlecti redeunt, cedúntque repulſi,
Sæpius hanc nb rem minitatur Terra ruinas,
Quàm facit: inclinatur enim, retróque recellit,
Et recipit prolapſa ſuas ſe in pondere ſedeis:
Hàc igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magìs mediis, media imis, ima perhilum.
Eſt hæc ejuſdem quoque magni cauſa tremoris,
Ventus ubi, atque Animæ ſubitò vis maxima quædam,
Aut extrinſecus, aut ipſâ à tellure coorta
In loca ſe cava Terraï conjecit, ibſque
Speluncas inter magnas fremit antè tumultu:
Verſabundáque portatur, pòſt incita cum vis
Exagitata foras erumpitur, & ſimul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyriâ Sidone quod accidit, & fuit Ægis
In Peloponneſo: Quas exitus hic animaï
Diſturbât urbeis, & Terræ motus obortus!
Multáque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, & multæ per mare pelſum
Subſedere ſuis pariter cum civibus urbes.
Quòd niſi prorumpit, tamen impetus ipſe Animaï
Et fera vis Venti per crebra foramina terræ
Diſpertitur, ut Horror; & incutit indè tremorem:
Frigus uti noſtros penitus cùm venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
Tecta ſupernè timent, metuunt infernè, cavernas
Terraï ne diſſolvat Natura repentè:
Neu diſtracta ſuum latè diſpandat hiatum:
Idque ſuis confuſa velit complere ruinis.
Proinde licet, quamvis cœlum terrámque reantur
Incorrupta fore æternæ mandata ſaluti:
Attamen interdum præſens vis ipſa pericli
Subditat hunc ſtimulum quâdam de parte timoris,
Ne pedibus raptim Tellus ſubtracta feratur
In barathrum, rerúmque ſequatur prodita Summa
Funditus, & fiat Mundi confuſa ruina.
Nunc ratio reddunda, augmen cur neſciat Æquor.
Principio, Mare mirantur non reddere majus
Naturam, quò tantu' ſuat decurſos aquarum,
Omnia quò veniant ex omni Flumina parte.
Adde vagos imbreis, tempeſtatéſque volanteis:
Omnia quæ maria, ac terras ſpargúntque, rigántque.
Adde ſuos fonteis: tamen ad Maris omnia ſummam
Guttaï vix inſtar erunt unius ad augmen:
Quò minùs eſt mirum, Mare non augeſcere magnum.
Præterea, magnam Sol partem detrahit æſtu.
Quippe videmus enim veſteis humore madenteis
Exſiccare ſuis radiis ardentibus Solem.
At Pelage multa, & latè ſubſtrata videmus.
Proinde licet quamvis ex uno quoque loco Sol
Humoris parvam delibet abæquore partem:
Largiter in tanto ſpatio tamen auferet undis.
Tum porrò Venti magnam quoque tollere partem
Humoris poſſunt verrentes æquora ponti:
Unâ nocte vias quoniam perſæpe videmus
Siccari, molliſque luti concreſcere cruſtas.
Præterea, docui multum quoque tollere Nubeis
Humorem magno conceptum ex æquore ponti:
Et paſſim toto terrarum ſpargere in orbe,
Cùm pluit in terris, & venti nubila portant.
Poſtremò, quoniam raro cum corpore Tellus
Eſt, & conjunctas oras maris undique cingit:
Debet, ut in mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex æquore ſalſo;
Percolatur enim virus, retróque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit: indè ſuper terras redit agmine dulci,
Quà via ſecta ſemel liquido pede detulit undas.
Nunc ratio quæ ſit, per fauceis montis ut Ætnæ
Exſpirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim mediâ de clade coorta
Flammæ tempeſtas Siculûm dominata per agros
Finitimis ad ſe convertit gentibus ora,
Fumida cùm cœli ſcintillare omnia templa
Cernentes pavidâ complebant pectora cura,
Quid moliretur rerum Natura novarum.
Hiſce tibi rebus latè'ſt, altéque videndum,
Et longè cunctas in parteis diſpiciendum,
Ut reminiſcaris, Summam rerum eſſe profundam,
Et videas, cœlum Summaï totius unum
Quàm ſit parvula pars, & quàm multeſima conſtet:
Et quota pars Homo Terraï ſit totius unus.
Quod bene propoſitum ſi planè contueare,
Ac videas planè; mirari multa relinquas.
Num quis enim noſtrûm miratur, ſiquis in artus
Accepit calido Febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis Morbi per membra dolorem?
Obturgeſcit enim ſubitò Pes, arripit acer
Sæpe dolor Denteis, Oculos invadit in ipſos:
Exiſtit ſacer Ignis, & urit corpore ſerpens,
Quamcunque arripuit partem, repſtque per artus;
Nimirum, quia ſunt multarum Semina rerum:
Et ſatis hæc Tellus nobis Cœlúmque mali fert,
Unde queat vis immenſi procreſcere morbi.
Sic igitur toti cœlo, terræque putandum'ſt
Ex infinito ſatis omnia ſuppeditare,
Unde repentè queat Tellus concuſſa moveri,
Pérque mare, & terras rapidus percurrere Turbo,
Ignis abundare Ætnæus, flammeſcere Cœlum.
Id quoque enim fit, & ardeſcunt cœleſtia templa,
Ut Tempeſtates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi fortè ita ſe tetulerunt Semina aquarum.
At nimis eſt ingens Incendî turbidus ardor.
Scilicet, & fluvius, qui non eſt, maximus ei'ſt,
Qui non antè aliquem majorem vidit: & ingens
Arbor, Homóque videtur: & omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quiſque, hæc ingentia fingit:
Cùm tamen omnia cum Cœlo, Terrâque, Mariſque
Nil ſint ad Summam Summaï totius omnem.
Nunc tamen, illa modis quibus irritata repentè
Flamma foras vaſtis Ætnæ fornacibus efflet,
Expediam. Primùm totius ſubcava montis
Eſt natura, ferè ſilicum ſuffulta cavernis:
Omnibus eſt porrò in ſpeluncis Ventus & Aër.
Ventus enim fit, ubi eſt agitando percitus Aër.
Hic ubi percaluit, calefecítque omnia circùm
Saxa furens, quà contingit, Terrámque: & ab ollis
Excuſſit calidum flammis velocibus ignem:
Tollit ſe, ac rectis ita faucibus ejicit altè,
Fundítque ardorem longè, longéque favillam
Differt, & craſſâ volvit caligine fumum:
Extrudítque ſimul mirando pondere ſaxa:
Ne dubites, quin hæc Animaï turbida ſit vis.
Præterea, magnâ ex parti Mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æſtúmque reſorbet.
Ex hôc uſque mari Speluncæ Montis ad altas
Perveniunt ſubtèr fauceis: Hàc ire fatendum'ſt,
" Et penetrare mari penitus res cogit aperto:
Atque efflare foras, ideóque extollere flammas,
Saxáque ſubjectare, & arenæ tollere nimbos.
In ſummo ſunt ventigeni Cratêres, ut ipſi
Nominitant, Nos quas Fauceis perhibemus, & Ora.
Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere cauſam
Non ſatis eſt, verùm plureis, unde una tamen ſit.
Corpus ut exanimum ſi quod procul ipſe jacere
Conſpicias Hominis: fit, ut omneis dicere cauſas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
Nam neque cùm ferro, neque frigore vincere poſſis
Interiiſſe, neque à morbo, neque fortè veneno:
Verùm aliquid genere eſſe ex hôc, quod Concio dicat,
Scimus: Item in multis hoc rebus dicere habemus.
Nilus in æſtati creſcit, campiſque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis.
Is rigat Ægyptum medium per ſæpe calorem,
Aut quia ſunt æſtate Aquilones oſtia contra
Anni tempore eo, quo Eteſia flabra feruntur:
Et contra fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes ſurſus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverſo flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à ſtellis Axis aguntur.
Ille ex æſtiferâ parti venit amnis ab Auſtro
Inter nigra virûm, percoctáque ſæcla calore,
Exoriens penitus mediâ ab regione diei.
Eſt quoque, uti poſſit magnus congeſtus arenæ
Fluctibus adverſis oppilare oſtia contra,
Cùm Mare permotum ventis ruit intus arenam.

Quo fit nti pacto liber minùs exitus amni,
Et proclivus item fiat minùs impetus undis.
Fit quoque uti pluviæ forſan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Eteſia flabra Aquilonum
Nubila conjicinnt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta dici
Cùm convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contruſæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forſit & Æthiopum penitus de montibus altis
Creſcat, ubi in campos albas deſcendere ningueis
Tabificis ſubigit radiis Sol omnia luſtrans.
Nunc age, Averna tibi quæ ſint loca cumqne, lacúſque,
Expediam, quali naturâ prædita conſtent.
Principio, quòd Averna vocantur, nomen id ab re
Impoſitum'ſt, quia ſunt Avibus contraria cunctis,
E regione ea quòd loca cùm advenere volantes,
Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitéſque cadunt molli cervice profuſæ
In terram, ſi fortè ita fert natura locorum:
Aut in aquam, ſi fortè lacus ſubſtratus Averno'ſt.
Qualis apud Cumas locus eſt montémqne Veſevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Eſt & Athenæis in mœnibus, arcis in ipſo
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quò nunquam pennis appellunt corpora raucæ
Cornices, non cùm fumant Altaria donis:
Uſqueadeo fugitant non iras Palladis acreis
Pervigili causâ, Graiûm ut cecinere poetæ:
Sed natura loci hoc opus efficit ipſa ſuâ vi.
In Syriâ quoque fertur item locus eſſe, videri,
Quadrupedes quoqne quò ſimul ac veſtigia primùm
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipſa,
Manibus ut ſi ſint Divis mactata repenté.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus è cauſis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potiùs regionibus eſſe
Credatur poſta, hinc Animas Acheruntis in oras
Ducere fortè deos Maneis infernè reamur:
Naribus alipedes ut Cervi ſæpe putantur
Ducere de latebris ſerpentia ſæcla ferarum.
Quod procul à verâ quàm ſit ratione repulſum,
Percipe: namqne ipsâ de re nunc dicere conor.
Principio hoc dico, quod dixi ſæpe quoque antè,
In Terrâ cujuſque modi rerum eſſe figuras:
Multa, Humini quæ ſunt viralia: multáque morbos
Incutere, & mortem quæ poſſint accelerare:
Et magis eſſe aliis alias Animantibus aptas
Res ad vitaï rationem, oſtendimus antè,
Propter diſſimilem naturam, diſſimileſque
Texturas inter ſeſe, primáſque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipſas
Inſinuant nareis infeſta atqne aſpera odore:
Nec ſunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporéque triſtia quæ ſint.
Deinde videre licet, quàm multæ ſint Homini res
Acriter infeſto ſenſu, ſpurcæqne, gravéſque.
Arboribus primùm certis gravis umbra tributa'ſt,
Uſqueadeo, capitis faciant ut ſæpe dolores,
Si quis eas ſubter jacuit proſtratus in herbis.
Eſt etiam in magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tetro conſueta necare.
Scilicet hæc ideo Terris ex omnia ſurgunt
Multa modis multis multarum Semina rerum,
Quòd permiſta gerit Tellus, diſcretáqne tradit.
Nocturnúmqne recens extinctum Lumen, ubi acri
Nidore offendit nareis, conſopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus ſæpe ſüevit..
Caſtoreóque gravi Mulier ſopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit eii,
Tempore eo ſi odorata'ſt, quo menſtrua ſolvit.
Multáque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque Animam labefactant ſedibus intus.
Denique, ſi in calidis etiam cunctere lavacris,
Plenior & ſolio in fueris ferventis aquaï:
Quàm facilè in medio fit utì des ſæpe ruinas?
Carbonúmque gravis vis, atque odor inſinuatur
Quàm facilè in cerebrum, niſi aquam præcepimus anté?
At cùm membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor Vini plagæ mactabilis inſtar.
Nónne vides etiam terrâ quoque Sulfur in ipsâ
Gignier? & tetro concreſcere odore Bitumen?
Denique ubi Argenti venas, Aurı́ſque ſequuntur,
Terrai penitus ſcrutantes abdita ferro:
Qualeis exſpirat Scapteſula ſubtèr odores?
Quidve mali fit ut exhalent Aurata metalla?
Quas Hominum reddunt facies? qualeſque colores?
Nónne vides, audíſve, perire in tempore parvo
Quàm ſoleant, & quam vitaï copia deſit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? neceſſe'ſt
Hos igitur tellus omneis exæſtuet æſtus;
Expiréque foras in aperta, promptáque Cœli.
Sic & Averna loca Alitibus ſummittere debent
Mortiferam vim, de terrâ quæ ſurgit in auras,
Ut ſpatium cœli quâdam de parte venenet;
Quò ſimul ac primùm pennis delata ſit Ales,
Impediatur ibi cæco correpta veneno,
Ut cadat è regione loci, quà dirigit æſtus:
Quò cùm corruit, hæc eadem vis illius æſtus
Relliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primò quaſi quendam conciet æſtum:
Poſteriùs fit, uti cùm jam cecidere veneni,
In fonteis ipſos, ibi ſit quoque Vita vomenda,
Propterea quòd magna mali ſit copia circúm.
Fit quoqne, ut interdum vis hæc, atque æſtus Averni,
Aëra, qui inter aveis cunque'ſt terrámque locatus,
Diſcutiat, propè uti locus hinc linquatur inanis:
Cujus ubi è regione loci venere volantes,
Claudicat extemplo pennarum niſus inanis:
Et conamen utrinque alarum proditur omne.
Hic ubi nictari nequeunt, inſiſteréque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; & vacuum propè jam per inane jacentes
Diſpergunt Animas per caulas corporis omneis.
Frigidior porrò in puteis Æſtate fit Humor,
Rareſcit quia Terra calore, & ſemina ſiqua
Fortè vaporis habet, properè dimittit in auras.
Quò magis eſt igitur Tellus affecta calore,
Hôc fit frigidior, qui in terrâ'ſt abditus, Humor.
Frigore cùm premitur porrò omnis terra, coitque,
Et quaſi concreſcit: fit ſcilicet, ut coeundo
Exprimat in puteos, ſiquem gerit ipſa, Calorem.
Eſt apud Ammonis fanum fons luce diurnâ
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant ſubter terras ferviſcere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit:
Quod nimis à verâ'ſt longè ratione remotum:
Quippe ubi Sol nudum contrectans corpus aquaï
Non quierit calidum ſuperâ de reddere parte,
Cùm ſuperum lumen tanto fervore fruatur:
Quî queat hic ſubter tam craſſo corpore terram
Percoquere humorem, & calido ſociare vapori?
Præſertim cùm vix poſſit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus æſtum?
Quæ ratio eſt igitur? nimirum terra magis quòd
Rara tenet circùm hunc Fontem, quàm cætera tellus.
Multáque ſunt ignis prope ſemina corpus aquaï,
Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris:
Extemplo ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hac ratione fit, ut, tanquam compreſſa manu ſit,
Exprimat in Fontem, quæ Semina cumque habet ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque ſaporem.
Indè ubi Sol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miſcente vapore:
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedeis
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit Fons in luce diurnâ.
Præterea, Solis radiis jactatur aquaï
Humor, & in luci tremulo rareſcit ab æſtu:
Propterea fit, utì quæ ſemina cunque habet ignis,
Dimittat: quaſi ſæpe gelum, quod continet in ſe,
Mittit, & exolvit glaciem, nodóſque relaxat.
Frigidus eſt etiam Fons, ſupra quem ſita ſæpe
Stupa jacit flammas concepto protinus igni:
Tedáque conſimili ratione accenſa per undas
Conlucet, quocunque natans impellitur auris:
Nimirum quia ſunt in Aquâ permulta vaporis
Semina, de Terrâque neceſſe'ſt funditus ipsâ
Ignis corpora per totum conſurgere Fontem,
Et ſimul exſpirare foras, exiréque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri Fons.
Præterea, diſperſa foras erumpere cogit
Vis per Aquam ſubitò, furſúmque ea conciliari:
Quod genus endo mari ſpirat Fons, dulcis aquaï
Qui

Qui ſcatit, & ſalſas circùm ſe dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem opportunam ſitientibu' Nautis,
Quòd dulceis inter ſalſas intervomit undas.
Sic igitur per eum poſſunt erumpere Fontem,
Et ſcatere illa foras in ſtupam Semina: quò cùm
Conveniunt, aut cùm tedaï corpori adhærent,
Ardeſcunt facilè extemplo: quia multa quoque in ſe
Semina habent ignis ſtupæ tedæque tenentes.
Nónne vides etiam, nocturna ad lumina Lychnum
Nuper ubi extinctum admoveas, accendier antè,
Quàm tetigit flammam? tedámque pari ratione?
Multáque præterea, priùs ipſo tacta vapore
Eminus ardeſcunt, quàm cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo Fonte putandum 'ſt.
Quod ſupereſt, agere incipiam, quo fœdere fiat
Naturæ, Lapis hic ut ferrum ducere poſſit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia ſit patriis in finibus ortus.
Hunc homines Lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex ſe.
Quinque etenim licet interdum, pluresſque videre
Ordine demiſſos levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet ſubtèr adhærens;
Ex alióque alius Lapidis vim, vincláque noſcit:
Uſqueadeo permananter vis pervalet ejus.
Hoc genus in rebus firmandum'ſt multa priùs, quàm
Ipſius reii rationem reddere poſſis:
Et nimiùm longis ambagibus eſt adeundum:
Quò magis attentas aureis, animúmque repoſco.
Principio, omnibus à rebus, quaſcunque videmus,
Perpetuò fluere, ac mitti, ſpargíſque neceſſe'ſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſúmque laceſſant:
Perpetuóque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut à fluviis, Calor à ſole, Æſtus ab undis
Æquoris exeſor mœrorum litora propter:
Nec varii ceſſant ſonitus manare per Aures.
Denique in Os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,
Cùm mare verſamur propter; dilutáque contrà
Cùm tuimur miſceri Abſinthia, tangit Amaror:
Uſqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique parteis:
Nec mora, nec requies intèr datur ulla fluendi,
Perpetuò quoniam ſentimus, & omnia ſemper
Cernere, Odorari licet, & ſentire Sonorem.
Nunc omnes repetam quàm raro corpore ſint res,
Commemorare, quod in primo quoque carmine claret.
Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
Noſcere, cum primis hanc ad rem protinus ipſam,
Quâ de differere aggredior, firmare neceſſe 'ſt,
Nil eſſe in promptu, niſi miſtum Corpus Inani.
Principio fit, ut in ſpeluncis ſaxa ſuperna
Sudent humore, & guttis manantibu' ſtillent.
Manat item nobis è toto corpore Sudor,
Creſcit barba, piliſque per omnia membra, per artus:
Diditus in venas cibus omneis auget, alitque
Corporis extremas quoque parteis, unguiculóſque.
Frigus item tranſire per æs, calidúmque vaporem
Sentimus: ſentimus item tranſire per aurum,
Atque per argentum, cùm pocula plena tenemus.
Denique per diſſepta domorum ſaxea voces
Pervolitant, permanat Odos, Frigúſque, Vapóſque
Ignis: quin Ferri quoque vim penetrare ſüevit,
Undique quà circùm corpus lorica coërcet;
Morbida vis quæcunque extrinſecus inſinuatur.
Et tempeſtates terrâ cœlóque coortæ
E cœlo emotæ terrâque repentè faceſſunt,
Quandoquidem nihil eſt, non raro corpore nexum.
Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciantur
Corpora cunque ab rebus, eodem prædita ſenſu,
Atque eodem pacto rebus ſint omnibus apta.
Principio, Terram Sol excoquit, & facit are:
At glaciem diſſolvit, & altis montibus altè
Exſtructas ningueis radiis tabeſcere cogit.
Denique cera liqueſcit in ejus poſta vapore,
Ignis item liquidum facit æs, aurúmque reſolvit:
At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.
Humor aquæ porrò ferrum condurat ab igni,
At coria, & carnem mollit durata calore.
Barbigeras oleaſter eò juvat uſque Capellas,
Diſtillat ambroſiâ quaſi verò, & nectare tinctus:
At nihil eſt, Homini fronde hâc quod amarius extet.
Denique Amaracinum fugitat Sus, & timet omne
Unguentum; nam ſetigeris ſubus acre venenum'ſt,
Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
At contrà Nobis Cœnum teterrima cùm ſit
Spurcities, eadem Subus hæc res munda videtur,
Inſatiabiliter toti ut volvantur ibidem.
Hoc etiam supereſt, ipsâ quàm dicere de re
Aggredior, quod dicendum priùs eſſe videtur.
Multa foramina cùm variis ſint reddita rebus,
Diſſimili inter ſe naturâ prædita debent
Eſſe, & habere ſuam naturam quæque, viáſque;
Quippe etenim varii ſenſus Animantibus inſunt,
Quorum quiſque ſuam propriè rem percipit in ſe.
Nam penetrare aliâ ſonitus, aliâque ſaporem
Cernimus è ſuccis, aliâ Nidoris odores,
Propter diſſimilem naturam, textâque rerum:
Præterea manare aliud per Saxa videtur:
Atque aliud per Ligna: aliud tranſire per Aurum:
Argentóque foras aliud, Vitróque meare.
Nam fluere hàc Species, illàc Calor ire videtur:
Atque aliis aliud citiùs tranſmittere eâdem.
Scilicet id fieri cogit Natura viarum,
Multimodis varians, ut paullò oſtendimus antè.
Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
Omnia conſtiterint nobis præpoſta, parata:
Quod ſupereſt, facilè hinc ratio reddetur, & omnis
Cauſa patefiet, quæ Ferri pelliciat vim.
Principio, fluere è Lapide hôc permulta neceſſe'ſt
Semina, ſive Æſtum, qui diſcutit Aëra plagis:
Inter qui Lapidem, Ferrúmque'ſt cunque locatus.
Hoc ubi inanitur ſpatium, multúſque vaceſit
In medio locus: extemplo primordia Ferri
In vacuum prolapſa cadunt conjuncta, fit útque
Annulus ipſe ſequatur, eátque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita ſuis arctè connexa cohæret,
Quàm validi Ferri naturæ frigidus horror.
Quò minùs eſt mirum, quod paullò diximus antè,
Corpora ſi nequeunt de Ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin Annulus ipſe ſequatur:
Quòd facit, & ſequitur, donec pervenit ad ipſum
Jam Lapidem, cæcíſque in eo compagibus hæſit.
Hoc fit item cunctas in parteis, unde vaceſit
Cunque locus, ſivu ex tranſverſo, ſiva ſupernè:
Corpora continuò in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipſa
Sponte ſuâ ſurſum poſſunt conſurgere in auras.
Huc accedit item, quare queat id magis eſſe:
" Hæc quoque res adjumento, motúque juvatur:
Quòd ſimul à fronte eſt Annelli rarior Aër
Factus, inanitúſque locus magis ac vacuatus:
Continuò fit, uti qui pòſt eſt cunque locatus
Aër, à tergo quaſi provehat, atque propellat.
Semper enim circùm poſitus res verberat Aër.
Sed tali fit uti propellat tempore Ferrum,
Parte quòd ex unâ ſpatium vacat, & capit in ſe.
Hic, ubi, quem memoro, per erebra foramina Ferri'ſt
Parvas ad parteis ſubtiliter inſinuatus;
Trudit & impellit, quaſi Navim veláque Ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro ſunt corpore, & Aër
Omnibus eſt rebus circumdatus appoſitúſque.
Hic igitur, penitus qui in Ferro'ſt abditus, Aër
Sollicito motu ſemper jactatur, eóque
Verberat Annellum dubio procul: & ciet intus
Scilicet: atque eódem fertur, quò præcipitavit
Jam ſemel, & quamquam in partem conamina ſumſit.
Fit quoque, ut à Lapide hôc Ferri naturâ recedat
Interdum, fugere, atque ſequi conſueta viciſſim.
Exſultare etiam Samothracia ferrea vidi:
Et ramenta ſimul Ferri furere intus ahenis
In Scaphiis, lapis hic Magnes cùm ſubditus eſſet:
Uſqueadeo fugere à Saxo geſtire videtur.
Ære interpoſito diſcordia tanta creatur;
Propterea, quia nimirum priùs æſtus ubi Æris
Præcepit, Ferríque vias poſſedit apertas;
Poſterior Lapidis venit æſtus, & omnia plena
Invenit in Ferro: neque habet, quà tranet, ut antè.
Cogitur offenſare igitur, pulſáreque fluctu
Ferrea texta ſuo; quo pacto reſpuit ab ſe,
Atque per Æs agitat, ſinè eo quæ ſæpe reſorbet.
Illud in his rebus mirari mitte, quòd æſtus

Non valet è Lapide hôc alias impellere item res:
Pondere enim fretæ partim ſtant, quod genus Aurum:
Ac partim Raro quia ſunt cum corpore, ut æſtus
Pervolet intactus, nequeunt impellier uſquam;
Lignea materies in quo genere eſſe videtur.
Inter utraſque igitur Ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuſcula: tum fit,
Impellant ut eam Magneſii ſemina ſaxi.
Nec tamen hæc ita ſunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hôc ſuppeditentur,
Quæ memorare queam inter ſe ſingillariter apta.
Saxa vides primùm ſolâ coaleſcere Calce:
Glutine materies Taurino ita jungitur una,
Ut Vitio venæ tabularum ſæpius hiſcant,
Quàm laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in Aquaï fontibus audent
Miſceri, cùm Pix nequeat gravis, & leve Olivum:
Purpureúſque colos Conchylî mergitur unà
Corpore cum Lanæ, dirimi qui non queat uſquam:
Non ſi Neptuni fluctu renovare operam des:
Non, mare ſi totum velit eluere omnibus undis.
Denique res Auro Argentum concopulat una,
Ærſque æs Plumbo fit utì jungatur ab albo.
Cætera jam quàm multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi tam longis opus eſt ambagibus uſquam,
Nec me tam multam hic operam conſumere par eſt:
Sed breviter paucis reſtat comprendere multa.
Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contrà,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujúſque: inter ſe junctura horum optima conſtat.
Eſt etiam, quaſi ut Annellis, Hamíſque plicata
Inter ſe quædam poſſint coplata teneri:
Quod magis in Lapide hôc fieri Ferróque videtur.
Nunc, ratio quæ ſit Morbis, aut unde repente
Mortiferam poſſit cladem conflare coorta
Morbida vis Hominum generi, Pecudúmque catervis,
Expediam. Primùm multarum ſemina rerum
Eſſe ſuprà docui, quæ ſint vitalia nobis:
Et contrà, quæ ſint morbo, mortíſque, neceſſe'ſt
Multa volare; ea cùm caſu ſunt fortè coorta,
Et perturbârunt cœlum, fit morbidus Aër.
Atque ea vis omnis Morborum, peſtilitáſque,
Aut extrinſecus, ut nubes nebulæque ſupernè
Per cœlum veniunt, aut ipsà ſæpe coorta
De terrà ſurgunt, ubi putrorem humida nacta'ſt,
Intempeſtivis Pluviſque, & Solibus icta.
Nónne vides etiam cœli novitate, & aquarum
Tentari, procul à patrià quicunque domóque
Adveniunt? ideo quia longè diſcrepat Aër.
Nam quid Britannum cœlum differre putamus,
Et quod in Ægypto'ſt, quà mundi claudicat Axis?
Quidve quod in Ponto'ſt, differre à Gadibus, atque
Uſque ad nigra virûm, percoctáque ſæcla calore?
Quæ cùm quatuor inter ſe diverſa videmus,
Quatuor à ventis, & cœli partibus eſſe,
Tum color & facies hominum diſtare videntur
Largiter, & morbi generatim ſæcla tenere.
Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in medià, neque præterea uſquam.
Atthide tentantur Greſſus, Oculíque in Achæis
Finibus; indè aliis alius locus eſt inimicus
Partibus, ac membris: varius concinnat id Aër.
Proinde ubi ſe Cœlum, quod nobis fortè alienum'ſt,
Commovet, atque Aer inimicus ſerpere cœpit:
Ut nebula, ac nubes paullatim repit, & omne,
Quà graditur, conturbat, & immutare coactat.
Fit quoque, ut in noſtrum cùm venit denique cœlum,
Corrumpat, reddátque ſui ſimile atque alienum.
Hæc igitur ſubitò clades nova, peſtilitáſque,
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,
Aut alios hominum paſtus, pecudúmque cibatus:
Aut etiam ſuſpenſa manet vis Aëre in ipſo:
Et cum ſpiranteis miſtas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe'ſt.
Conſimili ratione venit Bubus quoque ſæpe
Peſtilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert, utrum nos in loca deveniamus
Nobis adverſa, & cœli mutemus amictum:
An cœlum nobis ultro natura cruentum
Deferat, aut aliquid, quo non conſuevimus uti:
Quod nos adventu poſſit tentare recenti.
Hæc ratio quondam morborum, & mortifer æſtus
Finibu' Cecropiis funeſtos reddidit agros,
Vaſtavítque vias, exhauſit civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti è finibus ortus,
Aera permenſus multum, campóſque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Indè catervatim morbo mortíſque dabantur.
Principio, caput incenſum fervore gerebant:
Et dupliceis oculos ſuffuſâ luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine, & ulceribus vocis via ſepta coibat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aſpera tactu:
Indè, ubi per fauceis pectus complêrat, & ipſum
Morbida vis in cor mœſtum confluxerat ægris:
Omnia tum verò vitaï clauſtra lababant.
Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorſum vires totius, & omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipſo.
Intolerabilibúſque malis erat anxius angor
Aſſiduè comes, & gemitu commiſta querela,
Singultúſque frequens noctem perſæpe, diémque,
Corripere aſſiduè nervos & membra coactans,
Diſſolvebat eos, defeſſos antè, fatigans.
Nec nimio cuiquam poſſes ardore tueri
Corporis in ſummo ſummam fervifcere partem:
Sed potiùs tepidum manibus proponere tactum,
Et ſimul ulceribus quaſi inuſtis omne rubere
Corpus, ut eſt per membra Sacer cùm diditur ignis.
Intima pars homini verò flagravit ad oſſa:
“ Flagravit ſtomacho flamma, ut fornacibus intus.
Nil adeò poſſet cuiquam leve, tenuéque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum & frigora ſemper
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi præcipites lymphis putealibus altè
Inciderunt, ipſo venientes ore patente.
Inſedabiliter ſitis arida corpora merſans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali, defeſſa jacebant
Corpora, muſſabat tacito Medicina timore;
Quippe patentia cùm totas ardentia nocteis
Lumina verſarent oculorum expertia ſomno,
Multáque præterea mortis tum ſigna dabantur,
Perturbata Animi mens in mœrore, metúque,
Triſte ſupercilium, furioſus vultus, & acer,
Sollicitæ porrò plenæque ſonoribus aures,
Creber ſpiritus, aut ingens, raróque coortus,
Sudoríſque madens per collum ſplendidus humos,
Tenuia ſputa, minuta, croci contincta colore,
Salſáque per fauceis raucas vix edita tuſſi:
In manibus verò nervi trahier, tremere artus:
A pedibúſque minutatim ſuccedere frigus
Non dubitabat, item ad ſupremum denique tempus
Compreſſæ nares, naſi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duráque, inhorrebat rictum, frons tenta minebat.
Nec nimiò rigidâ pòſt ſtrati morte jacebant:
Octavóque ferè candenti lumine ſolis,
Aut etiam nonâ reddebant lampade vitam.
Quorum ſiquis (ut eſt) vitârat funera lethi,
Ulceribus tetris, & nigrà proluvie alvi;
Poſteriùs tamen hunc tabes lethúmque manebat:
Aut etiam multus capitis cum ſæpe dolore
Corruptus ſanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpúſque fluebat.
Profluvium porrò qui tetri ſanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus
Ibat, & in parteis genitaleis corporis ipſas.
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili:
Et manibus ſinè nonnulli pedibúſque manebant
In vitâ tamen, & perdebant lumina partim:
Uſqueadeo mortis metus his inceſſerat acer.
Atque etiam quoſdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere ut ipſi.
Multáque humi cùm inhumata jacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, ut acrem exiret odorem:
Aut, ubi guſtârat, languebat morte propinquâ.
Nec tamen omnino temere illis ſolibus ulla
Comparebat avis, nec noctibus ſæcla ferarum

Exibant

Exibant ſylvis: languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cum primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vaſta:
Nec ratio remedî communis certa dabatur.
Nam quod alis dederat vitalcis Aeris auras
Volvere in ore licere, & cœli templa tueri;
Hoc aliis erat exitio, lethúmque parabat.
Illud in his rebus miſerandum & magnopere unum
Ærumnabile erat, quod, ubi ſe quiſque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut eſſet,
Deficiens animo mœſto cum corde jacebat
Funera reſpectans, animam & mittebat ibidem.
Idque vel in primis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo ceſſabant tempore apiſci.
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Nam quicunque ſuos fugitabant viſere ad ægros,
Vitaï nimiùm cupidi, mortiſque timentes,
Pœnibat paullo poſt turpi morte malâque
Deſertos, opis experteis, Incuria mactans,
Lanigeras tanquam pecudes, & bucera ſæcla.
Qui fuerant autem præſtò, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandáque laſſorum vox miſtâ voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergo quiſque ſubibat:
Inque aliis alium populum ſepelire ſuorum
Certantes, lacrymis laſſi luctúque redibant.
Indè bonam partem in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quiſquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea, jam paſtor, & Armentarius omnis,
Et robuſtus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitúſque caſis contruſa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
Exanimis pueris ſuper exanimata parentum
Corpora nonnunquam poſſes, retróque videre
Matribus, & patribus natos ſuper edere vitam.
Nec minimum partim ex agris ægroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit Agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca tectáque, quò magè eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.
Multa ſiti proſtrata viam per, próque voluta
Corpora ſilanos ad aquarum ſtrata jacebant,
Interclusâ animâ nimiâ ab dulcedine aquaï.
Multáque per populi paſſim loca promta, viáſque
Languida ſemianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, & pannis cooperta perire
Corporis inluvie: pellis ſuper oſſibus una,
Ulceribus tetris propè jam, ſordíſque ſepulta.
Omnia denique ſancta Deûm delubra replêrat
Corporibus mors exanimis, oneratáque paſſim
Cuncta cadaveribus Cœleſtûm templa manebant:
Hoſpitibus loca quæ complêrant Æditruentes.
Nec jam relligio Divûm, nec Numina magni
Pendebantur: enim præſens Dolor exſuperabat.
Nec mos ille Sepulturæ remanebat in urbe,
Ut priùs hic populus ſemper conſuêrat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, & unus
Quiſque ſuum pro re conſortem mœſtus humabat.
Multáque vis ſubita, & paupertas horrida ſuaſit.
Námque ſuos conſanguineos aliena rogorum
Inſuper inſtructa ingenti clamore locabant,
Subdebántque faceis, multo cum ſanguine ſæpe
Rixantes potiùs, quàm corpora deſererentur.

C. VA-



C. VALERII
CATULLI VERONENSIS
AD
CORNELIUM NEPOTEM
LIBER.

C. VALERII CATULLI VITA.

CAIUS Valerius Catullus fuit patriâ Veronenſis, poëtarum omnium, ut multorum eſt opinio, in hôc genere lepidiſſimus ac doctiſſimus. Natus quidem in peninſulâ Sirmione Lacûs Benaci in agro Veronenſi, ut ipſemet ad ipſam Sirmionem cecinit, Olympiade circiter CLXX. ut Hieronymus ex Chronicis Euſebii obſervat: eo etiam tempore quo Terent. Varro in ipsâ urbe Veronâ claruit. Cæterùm non humili loco, aut obſcuro natus eſt, ſiquidem Valerius ejus pater, Jul. Cæſaris hoſpitio familiariter uſus eſt. Valerius autem Catullus primò traditur à Manlio Romam deductus, cùm adhuc in tenerâ ætate ageret. Paulò mox ingenii facilitate, & doctrinâ adeò Romæ acceptus, atque civibus gratus fuit, ut M. Tul. Ciceronis patrocinium meruerit: quod ipſum eleganti epigrammate ingenuè teſtatus eſt, quo gratias Ciceroni patrono egit. Sui temporis Catullus virorum illuſtrium cùm in arte oratoriâ, tum in poëticâ, amicitiâ uſus eſt Ciceronis, Planci, Calvi, Cinnæ & aliorum. Inter cæteros amicos Furium & Aurelium magnopere dilexit, Cinnam quoque, Cornificium: Fabullum, & Verannum, quem alicubi Veranniolum blanditer appellat. Puellam præterea Ipſithillam concivem ſuam, & Clodiam amavit, quam ficto nomine Lesbiam dicit. Fratrem habuit, quem mirabili quodam & fraterno amore proſecutus eſt, cujus mortem ſuis verſibus deploravit, ad Hortalum ſcribens & ad Manlium. Eruditorum conſenſu docti cognomen accepit: ita enim peculiari epitheto Catullus cenſetur. Atque hunc quidem Ovidius Vergilianæ majeſtati opponit. Tantum nominis apud eruditos, ac laudis eſt conſequutus. Sed & verſus ipſius, quanquam ut duriuſculi notantur, tamem perelegantes habiti ſunt, ac ſectatores complures in his invenit, ſicuti Pompeium, Saturninum, & Sentium Augurem, qui Catulli epigrammata, ac Licinii mirâ diligentiâ ac ſtudio ſunt æmulati. Opus ſuum ad Corn. Nepotem miſit, virum doctrinâ & rerum cognitione egregium. Dividitur autem in libros tres, ut primus Lyricos, ſecundus Elegiacos, tertius Epigrammata contineat. Elegiam de comâ Berenices ex poëtâ Callimacho in Latinos numeros convertit, eámque ad Hortalum amicum miſit, quæ in elegiarum adhuc libro legimus. Idem Val. Catullus à Fabio Quintil. & Diomede inter Iambicos reponitur, ab aliis inter Lyricos. Neque illud omittendum eſt, fuiſſe ab ipſo Catullo alia complura compoſita, quæ vitio longæ vetuſtatis deſiderantur. Cæſarem maximè Julium, Mamurram, & Nonium Strumam Iambicis nominatim proſcidit ex veterum conſuetudine, ut C. Lucullus Iambicorum autor, Luciliúſque & Nævius. Quâ in re dignum illud memoriâ eſt, quod ipſe Cæſar cùm perpetua ſibi ſtigmata impoſita videret ex Catulliano carmine de Mamurrâ, eâdem tamen die Poëtam ipſum cœnæ adhibuit, ſimúlque hoſpitio ſuo non ſecus atque antea uti eum permiſit. Mortuus Romæ eſt juvenili admodum ætate, cùm annum circiter trigeſimum ageret, ut quidam putârunt, quo tempore Pub. Virgilius in urbe Cremonâ ſtudiis operam daret.

I.

QUOI dono lepidum novum libellum,
Aridâ modò pumice expolitum?
Corneli, tibi. namque tu ſolebas
Meas eſſe aliquid putare nugas
Jam tum, cum auſus es unus Italorum
Omne ævum tribus explicare chartis,
Doctis, Jupiter! & laborioſis.
Quare habe tibi quicquid hoc libelli eſt,
Qualecunque: quod, o patrona Virgo,
Plus uno maneat perenne ſeclo.

AD PASSEREM LESBIÆ. II.

PASSER deliciæ meæ puellæ,
Quicum ludere, quem in ſinu tenere,
Quoi primum digitum dare appetenti,
Et acres ſolet incitare morſus,
Cum deſiderio meo nitenti
Carum neſcio quid lubet jocari,
(Ut ſolatiolum ſui doloris
Credo, ut tum gravis acquieſcat ardor)
Tecum ludere, ſicut ipſa, poſſem,
Et triſtes animi levare curas,
Tam gratum mihi, quàm ferunt puellæ
Pernici aureolum fuiſſe malum,
Quod zonam ſolüit diu ligatam.

FUNUS PASSERIS. III.

LUGETE, ô Veneres, Cupidineſque,
Et quantum eſt hominum venuſtiorum.
Paſſer mortuus eſt meæ puellæ,
Paſſer deliciæ meæ puellæ,
Quem plus illa oculis ſuis amabat:
Nam mellitus erat, ſuámque nôrat
Ipſam tam bene, quàm puella matrem:
Nec ſeſe à gremio illius movebat;
Sed circumſiliens modò huc, modò illuc,
Ad ſolam dominam uſque pipiabat.
Qui nunc it per iter tenebricoſum
Illuc, unde negant redire quenquam.
At vobis malè ſit, malæ tenebræ
Orci, quæ omnia bella devoratis;
Tam bellum mihi paſſerem abſtuliſtis.
O factum malè! ô miſelle paſſer!
Tuâ nunc operâ meæ puellæ
Flendo turgiduli rubent ocelli.

DEDICATIO PHASELI. IV.

PHASELUS ille, quem videtis hoſpites,
Ait fuiſſe navium celerrimus;
Neque ullius natantis impetum trabis
Nequiſſe præterire, ſive palmulis
Opus foret volare, ſive linteo.
Et hoc negat minacis Adriatici
Negare litus, inſuláſve Cycladas,
Rhodúmve nobilem, horridámve Thraciam,
Propontida, trucémve Ponticum ſinum;
Ubi iſte, pòſt phaſelus, antea fuit
Comata ſilva: nam Cytorio in jugo
Loquente ſæpe ſibilum edidit coma.
Amaſtri Pontica, & Cytore buxifer,
Tibi hæc fuiſſe, & eſſe cognitiſſima
Ait phaſelus: ultimâ ex origine
Tuo ſtetiſſe dicit in cacumine;
Tuo imbuiſſe palmulas in æquore;
Et indè tot per impotentia freta
Herum tuliſſe, læva, ſive dextera
Vocaret aura, ſive utrumque Jupitér
Simul ſecundus incidiſſet in pedem:
Neque ulla vota litoralibus Deis
Sibi eſſe facta, cùm veniret à mare
Noviſſimo hunc ad uſque limpidum lacum.
Sed hæc priùs fuere: nunc reconditâ
Senet quiete, ſéque dedicat tibi
Gemelle Caſtor, & gemelle Caſtoris.

AD LESBIAM. V.

VIVAMUS, mea Lesbia, atque amemus,
Rumoréſque ſenum ſeveriorum
Omnes unius æſtimemus aſſis.
Soles occidere, & redire poſſunt:
Nobis, cùm ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.
Da mî baſia mille, deinde centum,
Dein mille altera, da ſecunda centum,
Deinde uſque altera mille, deinde centum:
Dein cùm millia multa fecerimus,
Conturbabimus illa, ne ſciamus,
Aut ne quis malus invidere poſſit,
Cùm tantum ſciat eſſe baſiorum.

AD FLAVIUM. VI.

FLAVI, delicias tuas Catullo,
Nî ſint illepidæ, atque inelegantes,
Velles dicere, nec tacere poſſes.
Verùm neſcio quid febriculoſi
Scorti diligis: hoc pudet fateri.
Nam, te non viduas jacere noctes,
Nequicquam tacitum cubile clamat,
Sertis, ac Syrio fragrans olivo;
Pulvinúſque peræquè & hic, & illic
Attritus, tremulúſque quaſſa lecti
Argutatio, inambulatióque.
Nam nî iſtapte, valet nihil tacere,
Cui nunc jam latera exfututa pandunt
Noctu quid facias ineptiarum.
Quare quicquid habes boni, maliſque,
Dic nobis. volo te, ac tuos amores
Ad cœlum lepido vocare verſu.

AD LESBIAM. VII.

QUÆRIS, quot mihi baſiationes
Tuæ, Lesbia, ſint ſatis, ſupérque?
Quàm magnus numerus Libyſſæ arenæ
Laſerpiciferis jacet Cyrenis,
Oraclum Jovis inter æſtuoſi,
Et Batti veteris ſacrum ſepulcrum;
Aut quàm ſidera multa, cùm tacet nox,
Furtivos hominum vident amores;
Tam te baſia multa baſiare
Veſano ſatìs, & ſupèr Catullo eſt:
Quæ nec pernumerare curioſi
Poſſint, nec mala faſcinare lingua.

AD SEIPSUM. VIII.

MISER Catulle, deſinas ineptire,
Et, quod vides periſſe, perditum ducas.
Fulſere quondam candidi tibi ſoles,
Cum ventitabas, quò puella ducebat
Amata nobis, quantùm amabitur nulla.
Ibi illa multa tam jocoſa fiebant,
Quæ tu volebas, nec puella nolebat.
Fulſere verè candidi tibi ſoles.
Nunc jam illa non vult, tu quoque, impotens, noli:
Nec, quæ fugit, ſectare, nec miſer vive:
Sed obſtinatâ mente perfer, obdura.
Vale, puella; jam Catullus obdurat:
Nec te requiret, nec rogabit invitam.
At tu dolebis, cum rogaberis nullam,
Scelesta, noctem. quæ tibi manet vita?
Quis nunc te adibit? quoi videberis bella?
Quem nunc amabis? cujus eſſe diceris?
Quem baſiabis? quoi labella mordebis?
At tu, Catulle, obſtinatus obdura.

AD VERANNIUM. IX.

VERANNI omnibus è meis amicis
Antiſtans mihi millibus trecentis,
Veniſtine domum ad tuos penates,

Fra-

Fratréſqne unanimos, anúmque matrem?
Veniſti? ô mihi nnucit beati!
Viſam te incolumem, audiámque Iberûm
Narrantem loca, ſacta, nationes,
Ut mos eſt tuns: applicánſque collum,
Jucundum os, oculóſqne ſuaviabor.
O quantum eſt hominum beatiorum,
Quid me lætius eſt, beatiúſve?

DE VARI SCORTO. X.

VARUS me meus ad ſuos amores
Viſum duxerat è ſoro otioſum:
Scortillum, ut mihi tum repentè viſum eſt,
Non ſanè illepidum, nec invenuſtum.
Hnc ut venimus, incidere nobis
Sermones varii: in quibus, quid eſſet
Jam Bithynia, qnomodo ſe haberet,
Et quonam mihi proſuiſſet ære.
Reſpondi, id quod erat; nihil neque ipſis,
Nec prætoribus eſſe, uec cohorti,
Cnr quiſquam caput unctius referret:
Præſertim quibus eſſet irrumator
Prætor, nec ſaceret pili cohortem.
At certè tamen, inquiunt, quod illic
Natum dicitur eſſe, comparâſti
Ad lecticam homiues. Ego, ut puellæ
Unum me facerem beatiorum,
Nnn, inquam, mihi tam fuit malignè,
Ut, provincia quòd mala incidiſſet,
Non poſſem octo homines parare rectos.
At mi nullns erat neque hìc, neque illic,
Fractum qui veteris pedem grabati
In collo ſibi collocate poſſet.
Hìc illa, ut decuit cinædiorem,
Quæſo, inquit, mihi, mî Catulle, paulum
Iſtos commoda, nam volo ad Serapin
Deferri. Maue me, inquii puellæ:
Iſtnd, quod modò dixeram me habere,
Fugit me ratio. meus ſodalis
Ciona eſt Caïus; is ſibi paravit.
Verùm utrùm illius, an mei, qnid ad me?
Utor tam bene, quàm mihi parârim.
Sed tn inſulſa malè, & moleſta vivis,
Per quam non licet eſſe negligentem.

AD FURIUM ET AURELIUM. XI.

FURI, & Aureli, comites Catulli,
Sive in extremos penetrabit Indos,
Litns ut longè reſonante Eoâ
Tunditur undâ:
Sive in Hircanos, Arabáſque molles,
Seu Sacas, ſagittiferóſque Parthos,
Sive quà ſeptemgeminns colorat
Æquora Nilus:
Sive trans altas gradietur Alpes,
Cæſaris viſens monumenta magni,
Gallicum Rhenum, horribiléſque, nlti-
móſque Britannos:
Omnia hæc, quæcunque feret voluntas
Cœlitum, tentare ſimnl parati,
Pauca nunciate meæ puellæ
Non bona dicta;
Cum ſuis vivat, valeátque mœchis,
Quos ſimul complexa tenet trecentos,
Nullum amans verè, ſed identidem omninm
Ilia rumpens.
Nec meum reſpectet, nt antè, amorem,
Qui illius culpâ cecidit, velut prati
Ultimi flos, prætereunte poſtquam
Fractus aratro eſt.

AD ASINIUM. XII.

MARRUCINE Aſini, manu ſiniſtrâ
Non bellè uteris in joco, atque vino.
Tollis lintea negligentiorum.
Hoc ſalſum eſſe potas? fugit te inepte:
Quamvis ſordida res, & iuvenuſta eſt.
Non credis mihi? crede Pollioni
Fratri, qui tua furta vel talento
Motari velit: eſt enim leporum
Diſertos puer, ac facetiarum.
Quare aut hendecaſyllabos trecentos
Expecta, aut mihi linteum remitte:
Quod me nou movet æſtimatione,
Verum eſt μνημόσυνον mei ſodalis.
Nam ſudaria Setaba ex Iberis
Miſernnt mihi muneri Fabullus,
Et Verannius. hæc amem neceſſe eſt,
Ut Veranniolum meum, & Fabullum.

AD FABULLUM. XIII.

COENABIS bene, mi Fabulle, apud me
Paucis, ſi tibi Dî ſavent, diebus;
Si tecum attuleris bonam, atque magnam
Cœnam, non ſinè candidâ puellâ,
Et vino, & ſale, & umnibus cachinnis.
Hæc ſi, inquam, attuleris, venuſte noſter,
Cœnabis bene: nam tui Catulli
Plenus ſacculus eſt aranearum.
Sed contrà accipies meros amores,
Seu quid ſuavius, elegantiúſve eſt:
Nam ongoentum dabo, quod meæ puellæ
Donârunt Veneres, Cupidinéſque:
Quod tu cum olfacies, Deos rogabis,
Totum ut te faciant, Fabulle, naſum.

AD CALVUM. XIV.

NI te plus oculis meis amarem,
Jucundiſſime Calve, munere iſto
Odiſſem te odio Vatiniano.
Nam quid feci ego, quídve ſum locutus,
Cur me tot malè perderes poetis?
Iſti Dî mala multa dent clienti,
Qui tantum tibi miſit impiorum.
Quod ſi (ut ſuſpicor) hoc novum, ac repertum
Munns dat tibi Sulla literator,
Non eſt mî male, ſed bene, ac beatè,
Quod non diſpereunt tui labores.
Dî magni, horribilem, & ſacrum libellum!
Quem tu ſcilicet ad tnum Catullum
Miſti, continuo ut die periret,
Saturnalibus, optimo dierum.
Non, non hoc tibi, ſalſe, ſic abibit.
Nam ſi luxerit, ad librariorum
Curram ſcrinia: Cæſios, Aquinios,
Suffenum, omnia colligam venena,
Ac te his ſuppliciis remnnerabor.
Vos hinc interea valete, abite
Illuc, unde malnm pedem tuliſtis,
Secli incommoda, peſſimi poetæ.

XV.

* * *

SIQUI fortè mearum ineptiarum
Lectores eritis, manúſque veſtras
Non horrebitis admovere nobis

* * *

AD AURELIUM. XVI.

COMMENDO tibi me, ac meos amores,
Aureli. veniam peto pudentem,
Ut, ſi quicqnam animo tuo cupiſti,
Quod caſtum expeteres, & integellum,
Conſerves puerum mihi pudicè:
Non dico à populo; nihil veremur
Iſtos, qui in plateâ modò hnc, modò illuc
In re prætereunt ſuâ occupati:
Verùm à te metuo, tuóque pene
Infeſto pueris bonis, maliſque:
Quem tn, quà lubet, ut lubet, moveto,
Quantum vis, ubi erit foris paratum.
Hunc unum excipio, ut puto, pudenter.
Quòd ſi te mala mens, furórque vecors
In tantam impulerit, ſceleſte, culpam,
Ut noſtrum inſidiis capnt laceſſas;
Ah tum te miſerum, maliſqne fati,
Quem attractis pedibus, patente portâ,
Percutrent raphaniſque, mugiléſque.

AD AURELIUM ET FURIUM. XVII.

PÆDICABO ego vos, & irrumabo
Aureli pathice, & cinæde Furi;
Qui me ex verſiculis meis putâſtis,
Quòd ſint molliculi, parum pudicum.

Nam

Nam caſtum eſſe decet pium poetam
Ipſum; verſiculos nihil neceſſe eſt:
Qui tum denique habent ſalem, ac leporem,
Si ſint molliculi, ac parum pudici,
Et, quod pruriat, incitare poſſint,
Non dico pueris, ſed his piloſis,
Qui duros nequeunt movere lumbos.
Vos, quòd millia multa baſiorum
Legiſtis, malè me marem putâſtis:
Pædicabo ego vos, & irrumabo.

AD COLONIAM XVIII.

O Colonia, quæ cupis ponte ludere longo,
Et ſalire paratum habes; ſed vereris inepta
Crura ponticuli aſculis ſtantis, irredivivus
Ne ſupinus eat, cavâque in palude recumbat:
Sic tibi bonus ex tuâ pons libidine fiat,
In quo vel Saliſubſuli ſacra ſuſcipiunto;
Munus hoc mihi maximi da, Colonia, riſûs.
Quendam municipem meum de tuo volo ponte
Ire præcipitem in lutum, per capûtque, pedéſque:
Verùm totius ut lacûs, putidæque paludis
Lividiſſima, maximéque eſt profunda vorago.
Inſulſiſſimus eſt homo, nec ſapit pueri inſtar
Bimuli, tremulâ patris dormientis in ulnâ:
Quoi cùm ſit viridiſſimo nupta flore puella,
Ut puella tenellulo delicatior hœdo,
Aſſervanda nigerrimis diligentius uvis;
Ludere hanc ſinit, ut lubet, nec pili facit uni,
Nec ſe ſublevat ex ſuâ parte; ſed velut alnus
In foſſâ Liguri jacet ſuppernata ſecuri,
Tantundem omnia ſentiens, quàm ſi nulla ſit uſquam.
Talis iſte meus ſtupor nil videt, nihil audit:
Ipſe quis ſit, utrùm ſit, an non ſit, id quodque neſcit.
Nunc eum volo de tuo ponte mittere pronum,
Si pote ſtolidum repentè excitare veternum,
Et ſupinum animum in gravi derelinquere cœno,
Ferream ut ſoleam tenaci in voragine mula.

AD AURELIUM. XIX.

AURELI pater eſuritionum,
Non harum modò, ſed quot aut fuerunt,
Aut ſunt, aut aliis erunt in annis,
Pædicare cupis meos amores;
Nec clàm: nam ſimul es, jocaris unà,
Hæres ad latus, omnia experiris.
Fruſtra: nam inſidias mihi inſtruentem
Tangam te prior irrumatione.
Atqui, ſi id faceres ſatur, tacerem:
Nunc ipſum id doleo, quòd eſurire
Meus jam puer, & ſitire diſcet.
Quare deſine, dum licet pudico;
Ne finem facias, ſed irrumatus.

AD VARUM. XX.

SUFFENUS iſte, Vare, quem probè nôſti,
Homo eſt venuſtus, & dicax, & urbanus,
Idémque longè plurimos facit verſus.
Puto eſſe ego illi millia aut decem, aut plura
Perſcripta; nec ſic, ut fit, in palimpſeſto
Relata: chartæ regiæ, novi libri,
Novi umbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia æquata.
Hæc cùm legas, tum bellus ille, & urbanus
Suffenus, unus caprimulgus, aut foſſor
Rurſus videtur; tantum abhorret, ac mutat.
Hoc quid putemus eſſe? qui modò ſcurra,
Aut ſi quid hâc re tritius videbatur,
Idem inficeto eſt inficetior rure,
Simul poemata attigit: neque idem unquam
Æquè eſt beatus, ac poema cùm ſcribit:
Tam gaudet in ſe, támque ſe ipſe miratur.
Nimirum idem omnes fallimur; neque eſt quiſquam,
Quem non in aliquâ re videre Suffenum
Poſſis. ſuus quoique attributus eſt error;
Sed non videmus, manticæ quod in tergo eſt.

AD FURIUM. XXI.

FURI, quoi neque ſervus eſt, neque arca,
Nec cimex, neque araneus, neque ignis;
Verùm eſt & pater, & noverca, quorum
Dentes vel ſilicem comeſſe poſſunt;
Eſt pulchre tibi cum tuo parente,
Et cum conjuge ligneâ parentis.
Nec mirum: bene nam valetis omnes,
Pulchrè concoquitis, nihil timetis,
Non incendia, non graves ruinas,
Non facta impia, non dolos veneni,
Non caſus alios periculorum.
Atqui corpora ſicciora cornu,
Aut ſi quid magìs aridum eſt, habetis,
Sole, & frigore, & eſuritione.
Quare non tibi ſit bene, ac beatè?
A te ſudor abeſt, abeſt ſaliva,
Mucúſque, & mala pituita naſi.
Hanc ad munditiem adde mundiorem,
Quod culus tibi purior ſalillo eſt,
Nec toto decies cacas in anno;
Atque id durius eſt fabâ, & lapillis:
Quod tu ſi manibus teras, fricéſque,
Non unquam digitum inquinare poſſis.
Hæc tu commoda tam beata, Furi,
Noli ſpernere, nec putare parvi;
Et ſeſtertia, quæ ſoles, precari
Centum deſine: nam ſat es beatus.

AD JUVENTIUM. XXII.

O Qui floſculus es Juventiorum,
Non horum modò, ſed quot aut fuerunt,
Aut poſthac aliis erunt in annis;
Mallem divitias mihi dediſſes
Iſti, quoi neque ſervus eſt, neque arca;
Quàm ſic te ſineres ab illo amari.
Qui? non eſt homo bellus, inquies? Eſt:
Sed bello huic neque ſervus eſt, neque arca.
Hoc tu, quàm lubet, abjice, elevâque:
Nec ſervum tamen ille habet, neque arcam.

AD THALLUM. XXIII.

CINÆDE Thalle, mollior cuniculi capillo,
Vel anſeris medullulâ, vel imulâ oricillâ,
Vel pene languido ſenis, ſitúque araneoſo;
Idémque Thalle turbidâ rapacior procellâ,
Cum de viâ mulier aves oſtendit oſcitantes,
Remitte pallium mihi meum, quod involâſti,
Sudariúmque Setabum, catagraphóſque Thynos,
Inepte, quæ palàm ſoles habere tanquam avita
Quæ nunc tuis ab unguibus reglutina, & remitte:
Ne laneum latuſculum, natéſque mollicellas
Inuſta turpiter tibi flagella conſcribillent;
Et inſolenter æſtues, velut minuta magno
Deprenſa navis in mari, veſaniente vento.

AD FURIUM. XXIV.

FURI, villula noſtra non ad Auſtri
Flatus oppoſita eſt, nec ad Favonî,
Nec ſævi Boreæ, aut Apeliotæ;
Verùm ad millia quindecim, & ducentos.
O ventum horribilem, atque peſtilentem!

AD PUERUM. XXV.

MINISTER vetuli puer Falerni,
Inger mî calices amariores,
Ut lex Poſtumiæ jubet magiſtræ,
Ebrioſâ acinâ ebrioſioris.
At vos, quò lubet, hinc abite lymphæ,
Vini pernicies, & ad ſeveros
Migrate: hic merus eſt Thyoniadus.

AD VERANNIUM ET FABULLUM. XXVI.

PISONIS comites, cohors inanis,
Aptis ſarcinulis, & expeditis,
Veranni optime, túque mî Fabulle,
Quid rerum geritis? ſatiſne cum iſto
Vappâ, frigoráque, & famem tuliſtis?
Ecquidnam in tabulis patet lucelli
Expenſum? ut mihi, qui, meum ſecutus
Prætorem, refero datum lucello:
O Memmi, bene me, ac diu ſupinum
Totâ iſtâ trabe tentus irrumâſti.
Sed, quantum video, pari fuiſtis
Caſu; nam nihilo minore verpâ
Farti eſtis. pete nobiles amicos,

At vobis mala multa Dî Deæque
Dent, opprobria Romuli, Remíque.

DE MAMURRA. XXVII.

QUIS hoc poteſt videre, quis poteſt pati,
Niſi impudicus, & vorax, & aleo,
Mamurram habere, quod comata Gallia
Habebat uncti, & ultima Britannia?
Cinæde Romule, hæc videbis, & feres?
Et ille nunc ſuperbus, & ſuperfluens
Perambulabit omnium cubilia,
Ut albulus columbus, aut Adoneus?
Cinæde Romule, hæc videbis, & feres?
Es impudicus, & vorax, & aleo.
Eóne nomine, Imperator unice,
Fuiſti in ultimâ Occidentis inſulâ,
Ut iſta veſtra diffututa mentula
Ducenties comeſſet, aut trecenties?
Quid eſt? ait ſiniſtra liberalitas.
Parum expatravit? an parum helluatus eſt?
Paterna prima lancinata ſunt bona;
Secunda præda Pontica; indè tertia
Ibera, quam ſcit amnis aurifer Tagus.
Hunc Galliæ timent, timent Britanniæ.
Quid hunc, malum, fovetis? aut quid hic poteſt,
Niſi uncta devorare patrimonia?
Eóne nomine, urbis opulentiſſimæ
Socer, genérque perdidiſtis omnia?

AD ALPHENUM. XXVIII.

ALPHENE immemor, atque unanimis falſe ſodalibus;
Jam te nil miſeret, dure, tui dulcis amiculi.
Jam me prodere, jam non dubitas fallere, perfide.
Nec facta impia fallacum hominum cœlicolis placent.
Quæ tu negligis, ac me miſerum deſeris in malis.
Eheu quid faciant dehinc homines, quoſve habeant fidem?
Certe túte jubebas animam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quaſi tuta omnia mî forent.
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factáque
Ventos irrita ferre, ac nebulas aereas ſinis.
Si tu oblitus es, at Dî meminerunt, meminit Fides:
Quæ te ut pœniteat poſtmodo facti faciet tui.

AD SIRMIONEM PENINSULAM. XXIX.

PENINSULARUM Sirmio, Inſularúmque
Ocelle, quaſcunque in liquentibus ſtagnis,
Marſque vaſto fert uterque Neptunus;
Quàm te libenter, quámque lætus inviſo,
Vix mî ipſe credens Thyniam, atque Bithynos
Liquiſſe campos, & videre te in tuto.
O quid ſolutis eſt beatius curis!
Cùm mens onus reponit, ac peregrino
Labore feſſi venimus larem ad noſtrum,
Deſideratóque acquieſcimus lecto?
Hoc eſt, quod unum eſt pro laboribus tantis.
Salve, ô venuſta Sirmio, atque hero gaude;
Gaudete, vóſque Lariæ lacus undæ;
Ridete quidquid eſt domi cachinnorum.

AD IPSITHILLAM. XXX.

AMABO, mea dulcis Ipſithilla,
Meæ deliciæ, mei lepores,
Jube ad te veniam meridiatum.
Quod ſi juſſeris, illud adjuvato,
Ne quis liminis obſeret tabellam,
Neu tibi lubeat foras abire:
Sed domi maneas; paréſque nobis
Novem continuas fututiones.
Verùm, ſi quid ages, ſtatim jubeto:
Nam pranſus jaceo, & ſatur ſupinus
Pertundo tunicámque, palliúmque.

AD VIBENNIOS. XXXI.

O Furum optime balneariorum
Vibenni pater, & cinæde fili,
Nam dextrâ pater inquinatiore,
Culo filius eſt voraciore.
Cur non exilium, maláſque in oras
Itis? quandoquidem patris rapinæ
Notæ ſunt populo; & nates piloſas,
Fili, non potes aſſe venditare.

SECULARE CARMEN AD DIANAM. XXXII.

DIANÆ ſumus in fide
Puellæ, & pueri integri.
Dianam pueri integri,
Puellæque canamus.
O Latonia, maximi
Magna progenies Jovis,
Quam mater prope Deliam
Depoſivit olivam;
Montium domina ut fores,
Silvarúmque virentium,
Saltuúmque reconditorum,
Amniúmque ſonantum.
Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis;
Tu potens Trivia, & notho es
Dicta lumine Luna:
Tu curſu, Dea, menſtruo
Metiens iter annuum,
Ruſtica agricolæ bonis
Tecta frugibus exples.
Sis quocunque tibi placet
Sancta nomine, Romulíſque
Antiquam, ut ſolita es, bonâ
Soſpites ope gentem.

CÆCILIUM INVITAT. XXXIII.

POETÆ tenero meo ſodali
Velim Cæcilio, papyre, dicas,
Veronam veniat, Novi relinquens
Comi mœnia, Lariúmque litus.
Nam quaſdam volo cogitationes
Amici accipiat ſui, meíque.
Quare, ſi ſapiet, viam vorabit;
Quamvis candida millies puella
Euntem revocet, manúſque collo
Ambas injiciens roget morari:
Quæ nunc, ſi mihi vera nunciantur,
Illum deperit impotente amore.
Nam quo tempore legit inchoatam
Dindymi dominam; ex eo miſellæ
Ignes interiorem edunt medullam.
Ignoſco tibi, Sapphicâ puella
Muſâ doctior; eſt enim venuſtè
Magna Cæcilio inchoata mater.

IN ANNALES VOLUSII. XXXIV.

ANNALES Voluſî, cacata charta,
Votum ſolvite pro meâ puellâ.
Nam ſanctæ Veneri, Cupidiníſque
Vovit, ſi ſibi reſtitutus eſſem,
Deſiſtémque truces vibrare iambos,
Electiſſima peſſimi poetæ
Scripta tardipedi Deo daturam
Infelicibus uſtulanda lignis.
Et hoc peſſima ſe puella vidit
Jocosè, lepidè vovere Divis.
Nunc ô cœruleo creata ponto,
Quæ ſanctum Idalium, Urióſque apertos,
Quæque Ancona, Cnidúmque arundinoſam
Colis, quæque Amathunta, quæque Golgos,
Quæque Dyrrachium, Adriæ tabernam,
Acceptum face, redditúmque votum,
Si non illepidum, neque invenuſtum eſt.
At vos interea venite in ignem
Pleni ruris, & inficetiarum,
Annales Voluſî, cacata charta.

AD CONTUBERNALES. XXXV.

SALAX taberna, vóſque contubernales,
A pileatis nona fratribus pila,
Solis putatis eſſe mentulas vobis?
Solis licere, quicquid eſt puellarum
Confutuere, & putare cæteros hircos?
An, continenter quòd ſedetis inſulſi
Centum, aut ducenti, non putatis auſurum
Me unà ducentos irrumare ſeſſores?
Atqui putate: namque totius vobis

Fron-

Frontem tabernæ ſcipionibus ſcribam.
Puella nam mea, quæ meo ſinu fugit,
Amata tantùm, quantum amabitur nulla,
Pro quâ mihi ſunt magna bella pugnata,
Conſedit iſtic. hanc boni, beatíque
Omnes amatis; & quidem, quod indignum eſt,
Omnes puſilli, & ſemitarii mœchi:
Tu præter omnes une de capillatis
Cuniculoſæ Celtiberiæ fili
Egnati, opaca quem facit bonum barba,
Et dens Iberâ defricatus urinâ.

AD CORNIFICIUM. XXXVI.

Male eſt, Cornifici, tuo Catullo,
Malè eſt mehercule, & laborioſè,
Magíſque, & magis in dies, & horas:
Quem tu, quod minimum, facillimúmque eſt,
Quâ ſolatus es allocutione?
Iraſcor tibi. ſic meos amores?
Paulum quod lubet allocutionis,
Mœſtius lacrymis Simonideis.

IN EGNATIUM. XXXVII.

Egnatius, quòd candidos habet dentes,
Renidet uſquequaque: ſeu ad rei ventum eſt
Subſellium, cùm orator excitat fletum,
Renidet ille: ſeu pii ad rogum fili
Lugetur, orba cùm flet unicum mater,
Renidet ille: quicquid eſt, ubicunque eſt,
Quodcunque agit, renidet. hunc habet morbum,
Neque elegantem, ut arbitror, neque urbanum.
Quare monendus es mihi, bone Egnati;
Si urbanus eſſes, aut Sabinus, aut Tiburs,
Aut paſtus Umber, aut obeſus Etruſcus,
Aut Lanuvinus ater, atque dentatus,
Aut Tranſpadanus (ut meos quoque attingam)
Aut quilibet, qui puriter lavit dentes;
Tamen renidere uſquequaque te nollem:
Nam riſu inepto res ineptior nulla eſt.
Nunc Celtiberus, Celtiberiâ in terrâ
Quod quiſque minxit, hôc ſolet ſibi manè
Dentem, atque ruſſam defricare gingivam:
Ut, quo iſte veſter expolitior dens eſt,
Hôc te amplius bibiſſe prædicet lotî.

AD RAVIDUM. XXXVIII.

Quænam te mala mens, miſelle Ravide,
Agit præcipitem in meos iambos?
Quis Deus tibi non bene advocatus
Vecordem parat excitare rixam?
Anne ut pervenias in ora vulgi?
Quid vis? quà lubet, eſſe notus optas?
Eris; quandoquidem meos amores
Cum longâ voluiſti amare pœnâ.

DE SCORTO MAMURRÆ. XXXIX.

Ain'? ſana puella defututa
Tota, millia me decem popoſcit?
Iſta turpiculo puella naſo,
Decoctoris amica Formiani?
Propinqui, quibus eſt puella curæ,
Amicos, medicóſque convocate.
Non eſt ſana puella, nec rogate,
Qualis ſit. ſolet hæc imaginoſum.

AD MOECHAM. XL.

Adeste hendecaſyllabi, quot eſtis
Omnes undique, quotquot eſtis omnes.
Jocum me putat eſſe mœcha turpis,
Et negat mihi veſtra reddituram
Pugillaria: ſi pati poteſtis,
Perſequamur eam, & reflagitemus.
Quæ ſit, quæritis? illa, quam videtis
Turpe incedere, mimicè ac moleſtè
Ridentem catuli ore Gallicani.
Circumſiſtite eam, & reflagitate;
Mœcha putida, redde codicillos,
Redde, putida mœcha, codicillos.
Non aſſis facis? ô lutum, lupanar,
Aut ſi perditius poteſt quid eſſe!
Sed non eſt tamen hoc ſatis putandum.
Quòd ſi non aliud pote eſt, ruborem
Ferreo canis exprimamus ore.
Conclamate iterum altiore voce;
Mœcha putida, redde codicillos,
Redde, putida mœcha, codicillos.
Sed nil proficimus; nihil movetur.
Mutanda eſt ratio, modúſque vobis,
Si quid proficere amplius poteſtis.
Pudica, & proba redde codicillos.

AD AMICAM FORMIANI. XLI.

Salve, nec minimo puella naſo,
Nec bello pede, nec nigris ocellis,
Nec longis digitis, nec ore ſicco,
Nec ſanè nimis elegante linguâ,
Decoctoris amica Formiani.
Tén' provincia narrat eſſe bellam?
Tecum Lesbia noſtra comparatur?
O ſeclum inſipiens, & infacetum!

AD FUNDUM. XLII.

O Funde noſter, ſeu Sabine, ſeu Tiburs,
Nam te eſſe Tiburtem autumant, quibus non eſt
Cordi Catullum lædere: at quibus cordi eſt,
Quovis Sabinum pignore eſſe contendunt.
Sed ſeu Sabine, ſive veriùs Tiburs,
Fui libenter in tuâ ſuburbanâ
Villâ, malámque pectore expuli tuſſim:
Non immerenti quam mihi meus venter,
Dum ſumtuoſas appeto, dedit, cœnas.
Nam Sextianus dum volo eſſe conviva,
Orationem in Antium petitorem
Plenam veneni, & peſtilentiæ legit:
Hic me gravedo frigida, & frequens tuſſis
Quaſſavit, uſquedum in tuum ſinum fugi,
Et me recuravi otióque, & urticâ.
Quare refectus maximas tibi grates
Ago, meum quòd non es ulta peccatum.
Nec deprecor jam, ſi nefaria ſcripta
Sextî recepſo, quin gravedinem, & tuſſim
Non mî, ſed ipſi Sextio ferat frigus;
Qui tunc vocat me, cum malum legit librum.

DE ACME ET SEPTIMIO. XLIII.

Acmen Septimius ſuos amores
Tenens in gremio, Mea, inquit, Acme,
Nî te perditè amo, atque amare porrò
Omnes ſum aſſiduè paratus annos,
Quantum qui pote plurimum perire;
Solus in Libyâ, Indiâque toſtâ,
Cæſio veniam obvius leoni.
Hoc ut dixit, Amor ſiniſtram, ut antè
Dextram, ſternuit approbationem.
At Acme leviter caput reflectens,
Et dulcis pueri ebrios ocellos
Illo purpureo ore ſuaviata,
Sic, inquit, mea vita Septimille,
Huic uni domino uſque ſerviamus,
Ut multo mihi major, acriórque
Ignis mollibus ardet in medullis.
Hoc ut dixit, Amor ſiniſtram, ut antè
Dextram, ſternuit approbationem.
Nunc ab auſpicio bono profecti,
Mutuis animis amant, amantur.
Unam Septimius miſellus Acmen
Mavult, quàm Syrias, Britanniáſque:
Uno in Septimio fidelis Acme
Facit delicias, libidinéſque.
Quis ullos homines beatiores
Vidit? quis Venerem auſpicatiorem?

VALEDICIT BITHYNIÆ. XLIV.

Jam ver egelidos refert tepores,
Jam cœli furor æquinoctialis
Jucundis Zephyri ſileſcit auris.
Linquantur Phrygii, Catulle, campi,
Nicææque ager uber æſtuoſæ;
Ad claras Aſiæ volemus urbes.
Jam mens prætrepidans avet vagari:
Jam læti ſtudio pedes vigeſcunt.
O dulces comitum valete cœtus,
Longè quos ſimul à domo profectos,
Diverſè variæ viæ reportant.

AD PORCIUM ET SOCRATIONEM. XLV.

PORCI, & Socration, duæ ſiniſtræ
Piſonis, ſcabies faméſque Mundi;
Vos Veranniulo meo, & Fabullu
Verpus præpoſuit Priapus ille?
Vos cunvivia lauta ſumtuosè
De die facitis; mei ſodales
Quærunt iu trivio vocationes?

AD JUVENTIUM. XLVI.

MELLITOS oculus tuos, Juventi,
Si quis me ſinat uſque baſiare,
Uſque ad millia baſiem trecenta,
Nec unquam indè ero ſatur futurus:
Nun, ſi denſior aridis ariſtis
Sit noſtræ ſeges oſculationis.

AD M. TULLIUM. XLVII.

DISERTISSIME Romuli nepotum,
Quut ſunt, quótque fuere, Marce Tulli,
Quótque pòſt aliis erunt in annis;
Gratias tibi maximas Catullus
Agit, peſſimus umnium poeta;
Tanto peſſimus umnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patrouus.

AD LICINIUM. XLVIII.

HESTERNO, Liciui, die otioſi
Multùm luſimus iu meis tabellis,
Ut couvenerat eſſe delicatos:
Seribens verſiculos uterque uoſtrûm,
Ludebat uumero modò hôc, modò illôc,
Reddens mutua per jocum, atque vinum.
Atque illiuc abii, tuo lepore
Incenſus, Licini, facetiſſque,
Ut nec me miſerum eibus juvaret,
Nec ſomnus tegeret quiete ocellos;
Sed tutu indumitus furore lecto
Verſarer, cupieus videre lucem,
Ut tecum loquerer, ſimúlque ut eſſem.
At defeſſa labore membra poſtquam
Semimortua lectulu jacebant,
Hoc, jucunde, tibi poema feci,
Ex quo perſpiceres meum dolorem.
Nunc audax cave ſis, precéſque noſtras,
Oramus, cave deſpuas, ocelle,
Ne pœnas Nemeſis reponat: Ate
Eſt vehemens Dea; lædere hanc caveto.

AD LESBIAM. XLIX.

ILLE mî par eſſe Deo videtur,
Ille, ſi fas eſt, ſuperare Divos,
Qui ſedens adverſus identidem te
Spectat & audit
Dulce ridentem, miſero quod omnes
Eripit ſenſus mihi: nam, ſimul te,
Lesbia, aſpexi, nihil eſt ſupèr mî
* * *

Lingua ſed torpet; tenues ſub artus
Flamma dimanat; ſuuitu ſuupte
Tintinant aures; gemiuâ teguntur
Lumina nocte.
Otium, Catulle, tibi moleſtum eſt:
Otio exſultas, uimiúmque geſtis.
Otium & reges priùs, & beatas
Perdidit urbes.

AD SEIPSUM DE STRUMA ET VATINIO. L.

QUID eſt, Catulle, quid moraris emori?
Sellâ in curuli Struma Nonius ſedet:
Per cunſulatum pejerat Vatinius.
Quid eſt, Catulle, quid muraris emori?

DE QUODAM ET CALVO. LI.

RISI ueſcio quem modò iu coronâ,
Qui, cum mirificè Vatiuiana
Meus crimina Calvus explicâſſet,
Admirans ait hæc, manúſque tullens;
Dî magni, ſalaputium diſertum!

* * * LII.

OTHONIS caput oppidò eſt puſillum
Etri ruſtica ſemilauta crura,
Subtile, & leve peditum Libonis.
Sed uon umnia diſplicere vellem
Tibi, & Fuffitiu ſeni recocto.
* * *

Iraſcere iterum meis iambis
Immerentibus, unice Imperator.

AD CAMERIUM. LIII.

ORAMUS, ſi fortè non moleſtum eſt,
Demonſtres, ubi ſint tuæ teuebræ.
Te quæſivimus in minore campo,
Te in circo, te in omnibus libellis,
Te in templo ſuperi Jovis ſacratu,
In Magni ſimul ambulatiune.
Femellas omnes, amice, prendi;
Quas vultu vidi tamen ſerenu,
Has vel te ſic ipſe flagitabam,
Camerium mihi, peſſimæ puellæ.
Quædam, inquit, nudum ſinum reducens,
En hie in roſeis latet papillis.
Sed te jam ferre Herculei labos eſt.
Tantu te in faſtu negas, amice.
Die uobis ubi ſis futurus: ede hoc
Audacter, eummitte, crede luci.
Num te lacteolæ tenent puellæ?
Si linguam clauſo teues in ure,
Fructus prujicics amuris omnes:
Verboſâ gaudet Venus loquelâ.
Vel, ſi vis, licet obſeres palatum,
Dum veſtri ſim particeps amoris.
Nun cuſtos ſi fingar ille Cretum,
Non Ladas ſi egu, peunipéſve Perſeus;
Nou ſi Pegaſeo ferar volatu,
Nun Rheſi niveis, citiſque bigis:
Adde hue plumipedes, volatiléſque,
Veuturúmque ſimul require curſum,
Quus junctos, Cameri, mihi dicares;
Defeſſus tamen umnibus medullis,
Et multis languoribus pereſus
Eſſem, te, mî amice, quæritando.

AD CATONEM. LIV.

O REM ridiculam, Cato, & jocoſam,
Dignámque auribus, & tuo cachinuo:
Ride, quicquid amas, Cato, Catullum;
Res eſt ridicula, & nimis jocuſa.
Deprendi modò pupulum puellæ
Criſſantem; hunc ego, ſi placet Diunæ,
Protelo rigidâ meâ cecidi.

IN MAMURRAM ET CÆSAREM. LV.

PULCHRE convenit improbis cinædis
Mamurræ pathicóque, Cæſariſque;
Nec mirum: maculæ pares utriſque,
Urbana altera, & illa Furmiana,
Impreſſæ reſident, nec eluentur.
Murboſi pariter, gemelli utrique,
Uno in lectulo, erudituli ambu:
Nou hic, quàm ille, magìs vurax adulter:
Rivales ſocii puellularum.
Pulchre convenit imprubis cinædis.

AD CÆLIUM DE LESBIA. LVI.

CÆLI, Lesbia noſtra, Lesbia illa,
Illa Lesbia, quam Catullus unam
Plùs quàm ſe, atque ſuos amavit omnes,
Nuuc in quadriviis, & angiportis,
Glubit magnanimos Remi nepotes.

DE RUFA. LVII.

BONONIENSIS Rufa Rufulum fellat
Uxor Meneni? ſæpe quam in ſepulcretis
Vidiſtis ipſu rapere de rogo cœnam,
Cum devulutum ex igne proſequens panem,
A ſemiraſu tunderetur uſtore?

* * * * LVIII.

NUM te leæna montibus Libyſſtinis,
Aut Scylla latrans infimâ inguinum parte,
Tam

Tam mente durâ procreavit, ac tetrâ,
Ut ſupplicis vocem in noviſſimo caſu
Contemtam haberes? o nimis fero cordè!

JULIÆ & MANLII EPITHALAMIUM.
LIX.

COLLIS ô Heliconii
Cultor, Uraniæ genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem, ô Hymenæe Hymen,
Hymen ô Hymenæe;
Cinge tempora floribus
Suave olentis amaraci:
Flammeum cape: lætus huc
Huc veni, niveo gerens
Luteum pede ſoccum:
Excitúſque hilari die,
Nuptialia concinens
Voce carmina tinnulâ,
Pelle humum pedibus: manu
Pineam quate tedam.
Namque Julia Manlio,
Qualis Idalium colens
Venit ad Phrygium Venus
Judicem, bona cum bonâ
Nubit alite virgo;
Floridis velut enitens
Myrtus Aſia ramulis,
Quos Hamadryades Deæ
Ludicrum ſibi roſcido
Nutriunt humore.
Quare age, huc aditum ferens
Perge linquere Theſpiæ
Rupis Aonios ſpecus,
Nympha quos ſuper irrigat
Frigerans Aganippe;
Ac domum dominam voca
Conjugis cupidam novi,
Mentem amore revinciens,
Ut tenax edera huc, & huc
Arborem implicat errans.
Vos item ſimul integræ
Virgines, quibus advenit
Par dies, agite, in modum
Dicite; ô Hymenæe Hymen,
Hymen ô Hymenæe:
Ut lubentiùs audiens,
Se citarier ad ſuum
Munus, huc aditum ferat
Dux bonæ Veneris, boni
Conjugator amoris.
Quis Deus magìs ah magìs
Eſt petendus amantibus?
Quem colent homines magìs
Cœlitum? ô Hymenæe Hymen,
Hymen ô Hymenæe.
Te ſuis tremulus parens
Invocat: tibi virgines
Zonulâ ſolüunt ſinus:
Te timens cupidâ novos
Captat aure maritos:
Tu fero juveni in manus
Floridam ipſe puellulam
Matris è gremio ſuæ
Dedis. ô Hymenæe Hymen,
Hymen ô Hymenæe.
Nil poteſt ſinè te Venus,
Fama quod bona comprobet,
Commodi capere: at poteſt,
Te volente. quis huic Deo
Compararier auſit?
Nulla quit ſinè te domus
Liberos dare, nec parens
Stirpe jungier: at poteſt,
Te volente. quis huic Deo
Compararier auſit?
Quæ tuis careat ſacris,
Non queat dare præſides
Terra finibus: at queat,
Te volente. quis huic Deo
Compararier auſit?
Clauſtra pandite januæ:
Virgo adeſt. vidén', ut faces
Splendidas quatiunt comas?
Sed moraris, abit dies;
Prodeas, nova nupta.
Tardet ingenuus pudor,
Quem tamen magìs audiens
Flet, quòd ire neceſſe ſit.
Sed moraris, abit dies;
Prodeas, nova nupta.
Flere deſine: non tibi,
Aurunculeia, periculum eſt,
Ne qua femina pulchrior
Clarum ab Oceano diem
Viderit venientem:
Talis in vario ſolet
Divitis domini hortulo
Stare flos Hyacinthinus.
Sed moraris, abit dies;
Prodeas, nova nupta.
Prodeas, nova nupta, ſis:
(Jam videtur) ut audias
Noſtra verba. vidén'? faces
Aureas quatiunt comas.
Prodeas, nova nupta.
Non tuus levis in malâ
Deditus vir adulterâ,
Probra turpia perſequens,
A tuis teneris volet
Secubare papillis:
Lenta qui velut aſſitas
Vitis implicat arbores,
Implicabitur in tuum
Complexum. ſed abit dies;
Prodeas, nova nupta.
O cubile, quod omnibus
Candido pede lectulis
* * *
* * *
Quæ tuo veniunt hero,
Quanta gaudia, quæ vagâ
Nocte, quæ mediâ die
Gaudeat! ſed abit dies;
Prodeas, nova nupta.
Tollite, ô pueri, faces,
Flammeum video venire.
Ite, concinite in modum,
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Ne diu taceat procax
Feſcennina locutio;
Nec nuces pueris neget
Deſertum domini audiens
Concubinus amorem.
Da nuces pueris, iners
Concubine: ſatis diu
Luſiſti nucibus: lubet
Jam ſervire Thalaſſio.
Concubine, nuces da.
Sordebam tibi, villice
Concubine, hodie atque herſ.
Nunc tuum cinerarius
Tondet os. miſer ah miſer
Concubine, nuces da.
Diceris male te à tuis
Unguentate glabris marite
Abſtinere; ſed abſtine.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
Scimus hæc tibi, quæ licent,
Sola cognita: ſed marito
Iſta non eadem licent.
Io Hymen Hymenæe io,
In Hymen Hymenæe.
Nupta tu quoque, quæ tuus
Vir petet, cave ne neges;
Ne petitum aliunde eat.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
En tibi domus ut potens,
Et beata viri tui!
Quæ tibi, ſine, ſerviat

(Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe)
  Uſque dum tremulum movens
Cana tempus anilitas
Omuia omnibus annuit.
Io Hymeu Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
  Transſer omine cum bono
Limen aureolos pedes,
Raſiliémque ſubi forem.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
  Aſpice, iutus ut accubans
Vir tuus Tyrio iu toro,
Totus immineat tibi.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymenæe.
  Illi non minùs, ac tibi
Pectore uritur intimo
Flamma, ſed penite magís.
Io Hymen Hymeuæe io,
Io Hymen Hymenæe.
  Mirte brachiolum teres,
Prætextate, puellulæ;
Jam cubile adeant viri.
Io Hymen Hymenæe io,
Io Hymen Hymeuæe.
  Vos bonæ ſenibus viris
Cognitæ bene feminæ,
Collocate puellulam.
Io Hymen Hymeuæe io,
Io Hymen Hymenæe.
  Jam licet venias, marite:
Uxor in thalamo eſt tibi
Ore floridulo nitens,
Alba parthenice velut,
Luteúmve papaver.
  At, marite, ita me juveut
Cœlites, nihilominus
Pulcher es; ueque te Venus
Negligit. ſed abit dies;
Perge, ue remorare.
  Non diu remoratus es.
Jam veuis. bona te Venus
Juverit, quoniam palàm,
Quod cupis, capis, & bonum
Non abſcondis amorem.
  Ille pulvis Erythrii
Siderúmque micantium
Subducat numerum priùs,
Qui veſtri numerare vult
Multa millia ludi.
  Ludite, ut lubet, & brevi
Liberos date: non decet
Tam vetus ſinè liberis
Nomeu eſſe; ſed indidem
Semper iugenerari.
  Torquatus, volo, parvulus
Matris è gremio ſuæ
Portigens teneras manus,
Dulce tideat ad patrem,
Semihiante labello.
  Sit ſuo ſimilis patri
Manlio, & facilè inſciis
Noſcitetur ab omnibus,
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.
  Talis illius à bonâ
Matre laus genus approbet,
Qualis unica ab optimâ
Matre Telemacho manet
Fama Penelopeo.
  Claudite oſtia virgines,
Luſimus ſatis. at boni
Conjuges bene vivite, &
Munere aſſiduo valentem
Exercete juventam.

CARMEN NUPTIALE. LX.

JUVENES.

VESPER adeſt, juvenes, conſurgite; Veſper Olympo
Expectata diu vix tandem lumina tollit.
Surgere jam tempus, jam pingues linquere menſas;
Jam veniet virgo, jam dicetur Hymenæus.
Hymeu ô Hymenæe, Hymeu ades ô Hymenæe.

PUELLÆ.

  Cernitis, innuptæ, juvenes? conſurgite contrà.
Nimirum Oetæos oſtendit Noctiſer igues.
Sic certè; vidén' ut pernieiter exſiluere?
Non temere exſiluere; canent quod vincere par eſt.
Hymen ô Hymenæe, Hymen ades ô Hymenæe.

JUVENES.

  Non facilis nobis, æquales, palma parata eſt.
Aſpicite, innuptæ ſecum ut meditata requirant.
Nou fruſtra meditantur: habent memorabile quod ſit.
Nec mirum: totâ penitus quæ mente laborent.
Nos alio mentes, alio diviſimus aures:
Jure igitur vincemur. amat victoria curam.
Quare nunc animos ſaltem committite veſtros:
Dicere jam incipient, jam reſpondere decebit.
Hymen ô Hymenæe, Hymen ades ô Hymenæe.

PUELLÆ.

  Heſpere, qui cœlo fertur crudelior ignis?
Qui gnatam poſſis complexu avellere matris,
Complexu matris retineutem avellere gnatam,
Et juveni ardenti caſtam donare puellam.
Quid faciant hoſtes captâ crudelius urbe?
Hymeu ô Hymeuæe, Hymen ades ô Hymeuæe.

JUVENES.

  Heſpere, qui cœlo lucet jucundior ignis?
Qui deſponſa tuâ firmes connubia flammâ,
Quæ pepigere viri, pepigerunt antè parentes,
Nec junxere priùs, quàm ſe tuus extulit ardor.
Quid datur à Divis felici optatius horâ?
Hymeu ô Hymenæe, Hymen ades ô Hymenæe.

PUELLÆ.

  Heſperus è nobis, æquales, abſtulit unam.
Namque tuo adventu vigilat cuſtodia; ſemper
Nocte latent fures, quos idem ſæpe revertens,
Heſpere, mutato comprendis nomine eoſdem.

JUVENES.

  At lubet innuptis ficto te carpere queſtu.
Quid tum ſi carpunt, tacitâ quem mente requirunt?
Hymen ô Hymeuæe, Hymeu ades ô Hymenæe.

PUELLÆ.

  Ut flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis,
Ignotus pecori, nullo convulſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat ſol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optavere puellæ:
Idem cum tenui carptus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullæ optavere puellæ:
Sic virgo dum intacta manet, dum cara ſuis eſt:
Cùm caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.
Hymeu ô Hymenæe, Hymeu ades ô Hymeuæe.

JUVENES.

  Ut vidua in nudo vitis quæ naſcitur arvo,
Nunquam ſe extollit, nunquam mitem educat uvam,
Sed tenerum prono deflectens pondere corpus,
Jam jam contingit ſummum radice flagellum,
Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere juvenci:
At ſi fortè eadem eſt ulmo conjuncta marito,
Multi illam agricolæ, multi accoluere juvenci:
Sic virgo, dum intacta manet, dum inculta ſeneſcit.
Cum par connubium maturo tempore adepta eſt,
Cara viro magìs, & minùs eſt inviſa parenti.
  At tu ne pugna cum tali conjuge virgo.
Non æquum eſt pugnare, pater quoi tradidit ipſe,
Ipſe pater cum matre, quibus parere neceſſe eſt.
Virginitas non tota tua eſt; ex parte parentum eſt:
Tertia pars patri data, pars data tertia matri,
Tertia ſola tua eſt: noli pugnare duobus,
Qui genero ſua jura ſimul cum dote dederunt.
Hymeu ô Hymenæe, Hymen ades ô Hymenæe.

DE

DE ATY. LXI.

SUPER alta vectus Atys celeri rate maria
Phrygium nemus citato cupidè pede tetigit,
Adiítque opaca ſilvis redimita loca Deæ;
Stimulatus ubi furenti rabie, vagus animi
Devolvit illa acuto ſibi pondera ſilice.
Itaque ut relicta ſenſit ſibi membra ſinè viro,
Et jam recente terræ ſola ſanguine maculans,
Niveis citata cepit manibus leve typanum,
Typanum tubam Cybelles; tua, mater, initia:
Quatiénſque terga tauri teneris cava digitis,
Canere hæc ſuis adorta eſt tremebunda comitibus;
Agite, ite ad alta, Gallæ, Cybeles nemora ſimul,
Simul ite, Dindymenæ dominæ vaga pecora;
Aliena quæ petentes, velut exules, loca celerè
Sectam meam exſecutæ, duce me, mihi comites
Rapidum ſalum tuliſtis, truculentáque pelagi,
Et corpus eviráſtis Veneris nimio odio.
Hilarate hero citatis erroribus animum;
Mora tarda mente cedat; ſimul ite; ſequimini
Phrygiam ad domum Cybelles, Phrygia ad nemora Deæ:
Ubi cymbalûm ſonat vox, ubi tympana reboant,
Tibicen ubi canit Phryx curvo grave calamo,
Ubi capita Mænades vi jaciunt hederigeræ,
Ubi ſacra ſancta acutis ululatibus agitant,
Ubi ſuevit illa Divæ volitare vaga cohors;
Quò nos decet citatis celerare tripudiis.
Simul hæc comitibus Atys cecinit notha mulier,
Thiaſus repentè linguis trepidantibus ululat,
Leve tympanum remugit, cava cymbala recrepant,
Viridem citus adit Idam properante pede chorus.
Furibunda ſimul, anhelans, vaga vadit, animo egens,
Comitata tympano Atys, per opaca nemora dux,
Veluti juvenca vitans onus indomita jugi.
Rapidæ ducem ſequuntur Gallæ properipedem.
Itaque, ut domum Cybelles tetigere laſſulæ,
Nimio è labore ſomnum capiunt ſinè Cerere.
Piger his labante languore oculos ſopor operit,
Abit in quiete molli rabidi furor animi.
Sed ubi oris aurei Sol radiantibus oculis
Luſtravit æthera album, ſola dura, mare ferum,
Pepulítque noctis umbras vegetis ſonipedibus,
Ibi ſomnus excitum Atyn fugiens citus abiit;
Fugientem cum recepit Dea Paſithea ſinu.
Ita de quiete molli rapida ſinè rabie,
Simul ipſa pectore Atys ſua facta recoluit,
Liquidâque mente vidit ſinè queis, ubíque foret;
Animo æſtuante rurſum reditum ad vada tetulit.
Ibi maria vaſta viſens lacrymantibus oculis,
Patriam allocuta mœſta eſt ita voce miſeriter;
Patria, ô mea creatrix, patria, ô mea genetrix,
Ego quam miſer relinquens, dominos ut herifugæ
Famuli ſolent, ad Idæ tetuli nemora pedem;
Ut apud nivem, & ferarum gelida ſtabula forem,
Et earum omnia adirem furibunda latibula:
Ubinam, aut quibus locis te poſitam, patria, rear?
Cupit ipſa pupula ad te ſibi dirigere aciem,
Rabie ferâ carens dum breve tempus animus eſt.
Egóne à meâ remota hæc ferar in nemora domo?
Patriâ, bonis, amicis, genitoribus abero?
Abero foro, palæſtrâ, ſtadio, & gymnaſiis?
Miſer ah miſer, querendum eſt etiam atque etiam, anime.
Quod enim genus figuræ eſt, ego non quod habuerim?
Ego mulier, ego adoleſcens, ego ephebus, ego puer,
Ego gymnaſî fui flos, ego eram decus olei:
Mihi januæ frequentes, mihi limina tepida,
Mihi floridis corollis redimita domus erat,
Linquendum ubi eſſet orto mihi Sole cubiculum.
Egóne Deûm miniſtra, & Cybeles famula ferar?
Ego Mænas, ego mei pars, ego vir ſterilis ero?
Ego viridis algida Idæ nive amicta loca colam?
Ego vitam agam ſub altis Phrygiæ columinibus,
Ubi cerva ſilvicultrix, ubi aper nemorivagus?
Jam jam dolet, quod egi, jam jámque pœnitet.
Roſeis ut huic labellis palans ſonitus abit,
Geminas Deorum ad aures nova nuncia referens;
Ibi juncta juga reſolvens Cybele leonibus,
Lævúmque pecoris hoſtem ſtimulans, ita loquitur;
Agedum, inquit, age ferox, i, face ut hinc furoribus,
Face ut hinc furoris ictu reditum in nemora ferat,
Mea liberè nimis qui fugere imperia cupit.
Age, cæde terga caudâ, tua verbera patere:
Face cuncta mugienti fremitu loca retonent:
Rutilam ferox toroſâ cervice quate jubam.
Ait hæc minax Cybelle, religátque juga manu.
Ferus ipſe ſeſe adhortans rapidum incitat animum:
Vadit, fremit, refringit virgulta pede vago.
At ubi humida albicantis loca litoris adiit,
Tenerúmque vidit Atyn prope marmora pelagi;
Facit impetum: ille demens fugit in nemora fera.
Ibi ſemper omne vitæ ſpatium famula fuit.
Dea magna, Dea Cybelle, Didymi Dea, domina,
Procul à meâ tuus ſit furor omnis, hera, domo:
Alios age incitatos, alios age rabidos.

DE NUPTIIS PELEI & THETIDOS. LXII.

PELIACO quondam prognatæ vertice pinus
Dicuntur liquidas Neptuni náſſe per undas
Phaſidos ad fluctus, & fines Æetæos:
Cum lecti juvenes, Argivæ robora pubis,
Auratam optantes Colchis avertere pellem,
Auſi ſunt vada ſalſa citâ decurrere puppi,
Cærula verrentes abiegnis æquora palmis:
Diva quibus retinens in ſummis urbibus arces
Ipſa levi fecit volitantem flamine currum,
Pinea conjungens inflexæ texta carinæ.
Illa rudem curſu prima imbuit Amphitriten:
Quæ ſimul ac roſtro ventoſum proſcidit æquor,
Tortáque remigio ſpumis incanduit unda;
Emerſere feri candenti è gurgite vultus,
Æquoreæ monſtrum Nereïdes admirantes:
Illâque haúdque aliâ viderunt luce marinas
Mortales oculi nudato corpore Nymphas,
Nutricum tenus exſtantes è gurgite cano.
Tum Thetidis Peleus incenſus fertur amore,
Tum Thetis humanos non deſpexit hymenæos,
Tum Thetidi pater ipſe jugandum Pelea ſenſit.
O nimis optato ſeclorum tempore nati
Heroes, ſalvete, Deûm genus; ô bona mater:
Vos ego ſæpe meo vos carmine compellabo:
Téque adeò eximiè tedis felicibus aucte
Theſſaliæ columen Peleu, quoi Jupiter ipſe,
Ipſe ſuos Divûm genitor conceſſit amores.
Téne Thetis tenuit pulcherrima Neptunine?
Téne ſuam Tethys conceſſit ducere neptem?
Oceanúſque, mari totum qui amplectitur orbem?
Quæ ſimul optatæ finito tempore luces
Advenere, domum conventu tota frequentat
Theſſalia; oppletur lætanti regia cœtu:
Dona ferunt: præ ſe declarant gaudia vultu.
Deſeritur Scyros; linquunt Phthiotica Tempe,
Cranoníſque domos, ac mœnia Lariſſæa:
Pharſaliam coeunt, Pharſalia tecta frequentant.
Rura colit nemo; molleſcunt colla juvencis:
Non humilis curvis purgatur vinea raſtris:
Non glebam prono convellit vomere taurus:
Non falx attenuat frondatorum arboris umbram:
Squalida deſertis robigo infertur aratris.
Ipſius at ſedes, quacunque opulenta receſſit
Regia, fulgenti ſplendent auro, atque argento:
Candet ebur ſoliis; collucent pocula menſis:
Tota domus gaudet regali ſplendida gazâ.
Pulvinar verò Divæ geniale locatur
Sedibus in mediis, Indo quod dente politum
Tincta tegit roſeo conchylis purpura fuco.
Hæc veſtis priſcis hominum variata figuris,
Heroum mirâ virtutes indicat arte.
Namque fluentiſono proſpectans litore Diæ
Theſea cedentem celeri cum claſſe tuetur
Indomitos in corde gerens Ariadna furores:
Necdum etiam ſeſe, quæ viſit, viſere credit,
Utpote fallaci quæ tum primùm excita ſomno
Deſertam in ſolâ miſeram ſe cernit arenâ.
Immemor at juvenis fugiens pellit vada remis,
Irrita ventoſæ linquens promiſſa procellæ.
Quem procul ex algâ mœſtis Minois ocellis,
Saxea ut effigies bacchantis proſpicit Evœ,
Proſpicit, & magnis curarum fluctuat undis;
Non flavo retinens ſubtilem vertice mitram,
Non contecta levi velatum pectus amictu,
Non tereti ſtrophio luctantes vincta papillas:
Omnia quæ toto delapſa è corpore paſſim

Ipſis

Ipſius ante pedes fluctus ſalis alludebant.
Sed neque tum mitræ, neque tum fluitantis amictûs
Illa vicem curans, toto ex te pectore, Theſeu,
Toto animo, totâ pendebat perdita mente.
Ah miſeram aſſiduis quam luctibus externavit
Spinoſas Erycina ſerens in pectore curas
Illâ tempeſtate, ferox quo tempore Theſeus
Egreſſus curvis è litoribus Piræi,
Attigit injuſti regis Gortynia tecta.
Nam perhibent olim crudeli peſte coactam
Androgeoneæ pœnas exſolvere cædis,
Electos juvenes, ſimul & decus innuptarum
Cecropiam ſolitam eſſe dapem dare Minotauro.
Queis anguſta malis cùm mœnia vexarentur,
Ipſe ſuum Theſeus pro caris corpus Athenis
Projicere optavit potiùs, quàm talia Cretam
Funera Cecropiæ ne funera portarentur.
Atque ita nave levi nitens, ac lenibus auris,
Magnanimum ad Minoa venit, ſedéſque ſuperbas.
Hunc ſimul ac cupido conſpexit lumine virgo
Regia, (quam ſuaves exſpirans caſtus odores
Lectulus, in molli complexu matris alebat:
Quales Eurotæ progignunt flumina myrtos,
Auráve diſtinctos educit verna colores)
Non priùs ex illo flagrantia declinavit
Lumina, quàm cuncto concepit pectore flammam
Funditus, atque imis exarſit tota medullis.
Heu miſerè exagitans immiti corde furores
Sancte puer, curis hominum qui gaudia miſces;
Quæque regis Golgos, quæque Idalium frondoſum,
Qualibus incenſam jactâſtis mente puellam
Fluctibus, in flavo ſæpe hoſpite ſuſpirantem!
Quantos illa tulit languenti corde timores!
Quantùm ſæpe magis fulgore expalluit auri!
Cùm ſævum cupiens contra contendere monſtrum,
Aut mortem oppeteret Theſeus, aut præmia laudis:
Non ingrata, tamen fruſtra, munuſcula Divis
Promittens, tacito ſuſpendit vota labello.
Nam velut in ſummo quatientem brachia Tauro
Quercum, aut congeſtam ſudanti corpore pinum,
Indomitus turbo contorquens flamine robur
Eruit; illa procul radicibus exturbata
Prona cadit, latè quæcumvis obvia frangens:
Sic domito ſævum proſtravit corpore Theſeus
Nequicquam vanis jactantem cornua ventis.
Indè pedem victor multâ cum laude reflexit,
Errabunda regens tenui veſtigia filo,
Ne Labyrintheis è flexibus egredientem
Tecti fruſtraretur inobſervabilis error.
Sed, quid ego, à primo digreſſus carmine, plura
Commemorem? ut linquens genitoris filia vultum,
Ut conſanguineæ complexum, ut denique matris,
Quæ miſero gnatæ fleret deperdita luctu,
Omnibus his Theſei dulcem præferret amorem?
Aut ut vecta ratis ſpumoſa ad litora Diæ?
Aut ut eam triſti devinctam lumina ſomno
Liquerit immemori diſcedens pectore conjux?
Sæpe illam perhibent ardenti corde furentem
Clariſonas imo fudiſſe è pectore voces:
Ac tum præruptos triſtem conſcendere montes,
Unde aciem in pelagi vaſtos protenderet æſtus:
Tum tremuli ſalis adverſas procurrere in undas
Mollia nudatæ tollentem tegmina ſuræ:
Atque hæc extremis mœſtam dixiſſe querelis,
Frigidulos udo ſingultus ore cientem;
Siccine me patriis avectam, perfide, ab oris,
Perfide, deſerto liquiſti in litore, Theſeu?
Siccine diſcedens neglecto numine Divûm
Immemor, ah! devota domum perjuria portas?
Nullâne res potuit crudelis flectere mentis
Conſilium? tibi nulla fuit clementia præſtò,
Immite ut noſtrî vellet miteſcere pectus?
At non hæc quondam nobis promiſſa dediſti
Voce; mihi non hæc miſeræ ſperare jubebas;
Sed connubia læta, ſed optatos hymenæos:
Quæ cuncta aerii diſcerpunt irrita venti.
Jam jam nulla viro juranti femina credat,
Nulla viri ſperet ſermones eſſe fideles:
Qui, dum aliquid cupiens animus prægeſtit apiſci,
Nil metuunt jurare, nihil promittere parcunt;
Sed ſimul ac cupidæ mentis ſatiata libido eſt,
Dicta nihil metuere, nihil perjuria curant.
Certè ego te in medio verſantem turbine lethi
Eripui, & potiùs germanum amittere crevi,
Quàm tibi fallaci ſupremo in tempore deeſſe.
Pro quo dilaceranda feris dabor, alitibúſque
Præda, neque injectâ tumulabor mortua terrâ.
Quænam te genuit ſolâ ſub rupe leæna?
Quod mare conceptum ſpumantibus exſpuit undis?
Quæ Syrtis, quæ Scylla vorax, quæ vaſta Charybdis,
Talia qui reddis pro dulci præmia vitâ?
Si tibi non cordi fuerant connubia noſtra,
Sæva quòd horrebas priſci præcepta parentis;
Attamen in veſtras potuiſti ducere ſedes,
Quæ tibi jucundo famularer ſerva labore,
Candida permulcens liquidis veſtigia lymphis,
Purpureâve tuum conſternens veſte cubile.
Sed quid ego ignaris nequicquam conqueror auris,
Externata malo, quæ nullis ſenſibus auctæ,
Nec miſſas audire queunt, nec reddere voces?
Ille autem propè jam mediis verſatur in undis;
Nec quiſquam apparet vacuâ mortalis in algâ.
Sic nimis inſultans extremo tempore ſæva
Fors etiam noſtris invidit queſtibus aures.
Jupiter omnipotens, utinam ne tempore primo
Cnoſia Cecropiæ tetigiſſent litora puppes;
Indomito nec dira ferens ſtipendia tauro
Perfidus in Cretam religâſſet navita funem;
Nec malus hic celans dulci crudelia formâ
Conſilia in noſtris requiêſſet ſedibus hoſpes.
Nam quò me referam? quali ſpe perdita nitar?
Idomeniôſne petam montes? ah! gurgite lato
Diſcernens Ponti truculentum ubi dividit æquor?
An patris auxilium ſperem? quémne ipſa reliqui
Reſperſum juvenem fraternâ cæde ſecuta?
Conjugis an fido conſoler memet amore?
Quine fugit lentos incurvans gurgite remos?
Præterea nullo (litus ſolum) inſula tecto:
Nec patet egreſſus pelagi cingentibus undis.
Nulla fugæ ratio, nulla ſpes: omnia muta,
Omnia ſunt deſerta: oſtentant omnia lethum.
Non tamen antè mihi langueſcent lumina morte,
Nec priùs à feſſo ſecedent corpore ſenſus,
Quàm juſtam à Divis expoſcam prodita multam,
Cœleſtûmque fidem poſtremâ comprecer horâ.
Quare facta virûm multantes vindice pœnâ
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo
Frons exſpirantis præportat pectoris iras,
Huc huc adventate, meas audite querelas,
Quas ego, væ miſeræ, extremis proferre medullis
Cogor inops, ardens, amenti cæca furore.
Quæ quoniam verè naſcuntur pectore ab imo,
Vos nolite pati noſtrum vaneſcere luctum;
Sed quali ſolam Theſeus me mente reliquit,
Tali mente, Deæ, funeſtet ſéque ſuóſque.
Has poſtquam mœſto profudit pectore voces,
Supplicium ſævis expoſcens anxia factis;
Annuit invicto Cœleſtûm numine rector,
Quo tunc & tellus, atque horrida contremuerunt
Æquora, concuſſitque micantia ſidera mundus.
Ipſe autem cæcâ mentem caligine Theſeus
Conſitus, oblito dimiſit pectore cuncta,
Quæ mandata priùs conſtanti mente tenebat:
Dulcia nec mœſto ſuſtollens ſigna parenti,
Soſpitem, & ereptum ſe oſtendit viſere portum.
Namque ferunt, olim claſſi cùm mœnia Divæ
Linquentem gnatum ventis concrederet Ægeus,
Talia complexum juveni mandata dediſſe;
Gnate mihi longâ jucundior unice vitâ,
Gnate, ego quem in dubios cogor dimittere caſus,
Reddite in extremæ nuper mihi fine ſenectæ;
Quandoquidem fortuna mea, ac tua fervida virtus
Eripit invito mihi te, quoi languida nondum
Lumina ſunt gnati carâ ſaturata figurâ;
Non ego te gaudens lætanti pectore mittam,
Nec te ferre ſinam Fortunæ ſigna ſecundæ:
Sed primùm multas expromam mente querelas,
Canitiem terrâ, atque infuſo pulvere fœdans;
Indè infecta vago ſuſpendam lintea malo,
Noſtros ut luctus, noſtræque incendia mentis,
Carbaſus obſcurâ dicat ferrugine Ibera.
Quod tibi ſi ſancti conceſſerit incola Itoni,
(Quæ noſtrum genus, ac ſedes defendere fretis
Annuit) ut tauri reſpergas ſanguine dextram;

Tum

Tum verò facito, ut memori tibi condita corde
Hæc vigeant mandata, nec ulla obliteret ætas.
Ut, ſimul ac noſtros inviſent lumina colles,
Funeſtam antennæ deponant undique veſtem,
Candidáque intorti ſuſtollant vela rudentes;
Quamprimum cernens ut lætâ gaudia mente
Agnoſcam, cùm te reducem ætas proſpera ſiſtet.
Hæc mandata priùs conſtanti mente tenentem
Theſea, ceu pulſæ ventorum flamine nubes
Aerium nivei montis liquere cacumen.
At pater, ut ſummâ proſpectum ex arce petebat,
Anxia in aſſiduos abſumens lumina fletus,
Cum primùm inflati conſpexit lintea veli,
Præcipitem ſeſe ſcopulorum è vertice jecit,
Amiſſum credens immiti Theſea fato.
Sic funeſta domûs ingreſſus tecta paternâ
Morte, ferox Theſeus, qualem Minoidi luctum
Attulerat mente immemori, talem ipſe recepit.
Quæ tamen aſpectans cedentem mœſta carinam,
Multiplices animo volvebat ſaucia curas.
At parte ex aliâ florens volitabat Iacchus,
Cum thiaſo Satyrorum, & Nyſigenis Silenis,
Te quærens, Ariadna, tuóque incenſus amore:
Qui tum alacres paſſim lymphatâ mente furebant;
Evœ bacchantes, evœ capita inflectentes.
Horum pars tectâ quatiebant cuſpide thyrſos:
Pars è divulſo jactabant membra juvenco:
Pars ſeſe tortis ſerpentibus incingebant:
Pars obſcura cavis celebrabant Orgia ciſtis,
Orgia, quæ fruſtra cupiunt audire profani:
Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant:
Multi raucisonis efflabant cornua bombis,
Barbaráque horribili ſtridebat tibia cantu.
Talibus amplificè veſtis decorata figuris,
Pulvinar complexa ſuo velabat amictu.
Quæ poſtquam cupidè ſpectando Theſſala pubes
Expleta eſt, ſanctis cœpit decedere Divis.
Hic qualis flatu placidum mare matutino
Horrificans Zephyrus proclivas incitat undas,
Aurorâ exoriente vagi ſub lumina ſolis;
Quæ tardè primùm elementi flamine pulſæ
Procedunt, leviterque ſonant plangore cachinni;
Pòſt, vento creſcente, magis magis increbreſcunt,
Purpureàque procul nantes à luce refulgent:
Sic tum veſtibuli linquentes regia tecta,
Ad ſe quiſque vago paſſim pede diſcedebant.
Quorum poſt abitum, princeps è vertice Pelî
Advenit Chiron portans ſilveſtria dona.
Nam quotcunque ferunt campi, quos Theſſala magnis
Montibus ora creat, quos propter fluminis undas
Aura parit flores tepidi fecunda Favonî,
Hos indiſtinctis plexos tulit ipſe corollis,
Queis permulſa domus jucundo riſit odore.
Confeſtim Peneos adeſt, viridantia Tempe,
Tempe, quæ ſilvæ cingunt ſuperimpendentes,
Nereidum linquens claris celebranda choreis:
Non vacuus, namque ille tulit radicitus altas
Fagos, ac recto proceras ſtipite laurus,
Non ſinè nutanti platano, lentáque ſorore
Flammati Phaetontis, & aeriâ cupreſſu.
Hæc circùm ſedes latè contexta locavit,
Veſtibulum ut molli velatum fronde vireret,
Poſt hunc conſequitur ſolerti corde Prometheus,
Extenuata gerens veteris veſtigia pœnæ;
Quam quondam, ſilici reſtrictus membra catenâ,
Perſolvit, pendens è verticibus præruptis.
Indè pater Divûm ſanctâ cum conjuge, gnatiſque
Advenit cœlo, te ſolum, Phœbe, relinquens,
Unigenámque ſimul cultricem montibus Idri:
Pelea nam tecum pariter ſoror aſpernata eſt,
Nec Thetidis tedas voluit celebrare jugales.
Qui poſtquam niveos flexerunt ſedibus artus,
Largè multiplici conſtructæ ſunt dape menſæ.
Cùm interea infirmo quatientes corpora motu,
Veridicos Parcæ cœperunt edere cantus.
His corpus tremulum complectens undique veſtis
Candida purpureâ talos incinxerat orâ:
At roſeo niveæ reſidebant vertice vittæ,
Æternúmque manus carpebant rite laborem:
Læva colum molli lanâ retinebat amictum;
Dextera tum leviter deducens fila ſupinis
Formabat digitis; tum prono in pollice torquens,
Libratum tereti verſabat turbine fuſum:
Atque ita decerpens æquabat ſemper opus dens;
Laneáque aridulis hærebant morſa labellis,
Quæ priùs in levi fuerant exſtantia filo:
Ante pedes autem candentis mollia lanæ
Vellera virgati cuſtodibant calathiſci.
Hæ tum clariſonâ pellentes vellera voce,
Talia diviſo fuderunt carmine fata,
Carmine, perfidiæ quod pòſt nulla arguet ætas.
O decus eximium, magnis virtutibus augens,
Emathiæ tutamen opis, clariſſime nato;
Accipe, quod lætâ tibi pandunt luce ſorores,
Veridicum oraclum: ſed vos quæ fata ſequuntur.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Adveniet tibi jam portans optata maritis
Heſperus: adveniet fauſto cum ſidere conjux,
Quæ tibi flexanimo mentem perfundat amore,
Languidulóſque paret tecum conjungere ſomnos,
Levia ſubſternens robuſto brachia collo.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Nulla domus tales unquam contexit amores;
Nullus amor tali conjunxit fœdere amantes;
Qualis adeſt Thetidi, qualis concordia Peleo.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Naſcetur vobis expers terroris Achilles,
Hoſtibus haud tergo, ſed forti pectore notus:
Qui perſæpe vago victor certamine curſûs
Flammea prævertet celeris veſtigia cervæ.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Non illi quiſquam bello ſe conferet heros,
Cùm Phrygii Teucro manabunt ſanguine rivi,
Troicáque obſidens longinquo mœnia bello
Perjuri Pelopis vaſtabit tertius heres.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Illius egregias virtutes, claráque facta
Sæpe fatebuntur gnatorum in funere matres,
Cùm in cinerem canos ſolvent à vertice crines,
Putridáque infirmis variabunt pectora palmis.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Namque velut denſas proſternens cultor ariſtas,
Sole ſub ardenti flaventia demetit arva;
Trojugenûm infeſto proſternet corpora ferro.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Teſtis erit magnis virtutibus unda Scamandri,
Quæ paſſim rapido diffunditur Helleſponto:
Quoius iter cæſis anguſtans corporum acervis,
Alta tepefaciet permiſtâ flumina cæde.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Denique teſtis erit morti quoque reddita præda,
Cùm teres excelſo coacervatum aggere buſtum
Excipiet niveos perculſæ virginis artus.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Nam, ſimul ac feſſis dederit ſors copiam Achivis
Urbis Dardaniæ Neptunia ſolvere vincla,
Alta Polyxeniâ madefient cæde ſepulcra:
Quæ, velut ancipiti ſuccumbens victima ferro,
Projiciet truncum ſubmiſſo poplite corpus.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Quare agite optatos animi conjungite amores,
Accipiat conjux felici fœdere Divam,
Dedatur cupido jamdudum nupta marito.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Non illam nutrix orienti luce reviſens,
Heſterno collum poterit circumdare filo.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Anxia nec mater diſcordis mœſta puellæ
Secubitu, caros mittet ſperare nepotes.
Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.
Talia præſantes quondam, felicia Pelei
Carmina divino cecinerunt omine Parcæ.
Præſentes namque antè domos inviſere caſtas
Heroum, & ſeſe mortali oſtendere cœtu
Cœlicolæ, nondum ſpretâ pietate, ſolebant.
Sæpe pater Divûm templo in fulgente reviſens,
Annua dum feſtis veniſſent ſacra diebus,
Conſpexit terrâ centum procurrere currus.
Sæpe vagus Liber Parnaſſi vertice ſummo
Thyadas effuſis evantes crinibus egit,
Cùm Delphi totâ certatim ex urbe ruentes
Acciperent læti Divum fumantibus aris.
Sæpe in lethifero belli certamine Mavors,

Aut rapidi Tritonis hera, aut Rhamnuſia virgo
Armatas hominum eſt præſens hortata catervas.
Sed poſtquam tellus ſcelere eſt imbuta nefando,
Juſtitiámque omnes cupidâ de mente fugârunt;
Perfudere manus fraterno ſanguine fratres;
Deſtitit exſtinctos gnatus lugere parentes;
Optavit genitor primævi funera gnati,
Liber ut innuptæ poteretur flore novercæ;
Ignaro mater ſubſternens ſe impia gnato,
Impia non verita eſt Divos ſcelerare parentes;
Omnia fanda, nefanda, malo permiſta furore
Juſtificam nobis mentem avertere Deorum.
Quare nec tales dignantur viſere cœtus,
Nec ſe contingi patiuntur lumine claro.

AD HORTALUM. LXIII.

ETsi me aſſiduo confectum cura dolore
  Sevocat à doctis, Hortale, virginibus:
Nec potis eſt dulces Muſarum expromere fetus
  Mens animi; tantis fluctuat ipſa malis:
Namque mei nuper Lethæo gurgite fratris
  Pallidulum manans alluit unda pedem;
Troïa Rhœteo quem ſubter litore tellus
  Ereptum noſtris obterit ex oculis.
Alloquar? audieróne unquam tua facta loquentem?
  Nunquam ego te, vitâ frater amabilior,
Aſpiciam poſthac? at certè ſemper amabo,
  Semper mœſta tuâ carmina morte legam:
Qualia ſub denſis ramorum concinit umbris
  Daulias, abſumpti fata gemens Ityli.
Sed tamen in tantis mœroribus, Hortale, mitto
  Hæc expreſſa tibi carmina Battiadæ:
Ne tua dicta vagis nequicquam credita ventis
  Effluxiſſe meo fortè putes animo:
Ut miſſum ſponſi furtivo munere malum
  Procurrit caſto virginis è gremio,
Quod miſeræ oblitæ molli ſub veſte locatum,
  Dum adventu matris proſilit, excutitur,
Atque illud prono præceps agitur decurſu:
  Huic manat triſti conſcius ore rubor.

DE COMA BERENICES. LXIV.

OMnia qui magni diſpexit lumina mundi,
  Qui ſtellarum ortus comperit, atque obitus:
Flammeus ut rapidi ſolis nitor obſcuretur,
  Ut cedant certis ſidera temporibus,
Ut Triviam furtim ſub Latmia ſaxa relegans
  Dulcis amor gyro devocet aerio:
Idem me ille Conon cœleſti in lumine vidit
  E Bereniceo vertice cæſariem,
Fulgentem clarè: quam multis illa Deorum,
  Levia protendens brachia, pollicita eſt,
Quâ rex tempeſtate novo auctus Hymenæo,
  Vaſtatum fines iverat Aſſyrios,
Dulcia nocturnæ portans veſtigia rixæ,
  Quam de virgineis geſſerat exuviis.
Eſtne novis nuptis odio Venus? ánne parentum
  Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis,
Ubertim thalami quas intrà limina fundunt?
  Non, ita me Divi, vera gemunt, juerint.
Id mea me multis docuit regina querelis,
  Inviſente novo prœlia torva viro.
At tu verò orbum luxti deſerta cubile,
  Et fratris cari flebile diſcidium.
Quàm penitus mœſtas exedit cura medullas!
  Ut tibi tunc toto pectore ſolicitæ
Sensibus ereptis mens excidit! atqui ego certè
  Cognôram à parvâ virgine magnanimam.
Anne bonum oblita es facinus, quo regium adepta es
  Conjugium, quo non fortius auſit alis?
Sed tum mœſta virum mittens, quæ verba locuta es!
  Jupiter, ut triſti lumina ſæpe manu!
Quis te mutavit tantus Deus? an quòd amantes
  Non longè à caro corpore abeſſe volunt?
Atque ibi me cunctis, pro dulci conjuge, Divis
  Non ſinè taurino ſanguine pollicita es,
Si reditum tetuliſſet. is haud in tempore longo
  Captam Aſiam Ægypti finibus addiderat.
Queis ego pro factis cœleſti reddita cœtu,
  Priſtina vota novo munere diſſoluo.
Invita, ô regina, tuo de vertice ceſſi,
  Invita; adjuro téque tuúmque caput:
Digna ferat, quod ſi quis inaniter adjurârit.
  Sed qui ſe ferro poſtulet eſſe parem?
Ille quoque everſus mons eſt, quem maximum in oris
  Progenies Thiæ clara ſupervehitur,
Cùm Medi peperere novum mare, cúmque juventus
  Per medium claſſi barbara navit Atho.
Quid faciant crines, cùm ferro talia cedant?
  Jupiter, ut Celtûm omne genus pereat:
Et qui principio ſub terrâ quærere venas
  Inſtitit, ac ferri fingere duritiem.
Abruptæ paulò antè comæ mea fata ſorores
  Lugebant, cum ſe Memnonis Æthiopis
Unigena, impellens nictantibus aera pennis,
  Obtulit Arſinoes Locridos ales equus:
Iſque per æthereas me tollens advolat umbras,
  Et Veneris caſto collocat in gremio.
Ipſa ſuum Zephyritis eò famulum legârat,
  Grata Canopeis incola litoribus;
Scilicet in vario ne ſolùm lumine cœli
  Aut Ariadneis aurea temporibus
Fixa corona foret; ſed nos quoque fulgeremus
  Devotæ flavi verticis exuviæ.
Uvidulum à fluctu cedentem ad templa Deûm, me
  Sidus in antiquis Diva novum poſuit.
Virginis & ſævi contingens namque Leonis
  Lumina, Calliſto juxta Lycaonida
Vertor in occaſum, tardum dux ante Booten,
  Qui vix ſerò alto mergitur Oceano.
Sed, quanquam me nocte premunt veſtigia Divûm,
  Luce autem canæ Tethyi reſtituor,
(Pace tuâ fari hæc liceat, Rhamnuſia virgo,
  Namque ego non ullo vera timore tegam,
Non, ſi me infeſtis diſcerpant ſidera dictis,
  Condita quin veri pectoris evolüam)
Non his tam lætor rebus, quàm me abfore ſemper,
  Abfore me à dominæ vertice diſcrucior:
Quîcum ego, dum virgo quondam fuit, omnibus expers
  Unguentis, unà millia multa bibi.
Nunc vos, optato quas junxit lumine teda,
  Non priùs unanimis corpora conjugibus
Tradite, nudantes rejectâ veſte papillas,
  Quàm jucunda mihi munera libet onyx;
Veſter onyx, caſto colitis quæ jura cubili:
  Sed quæ ſe impuro dedit adulterio,
Illius mala dona levis bibat irrita pulvis:
  Namque ego ab indignis præmia nulla peto.
Sed magis, ô nuptæ, ſemper Concordia veſtras
  Semper Amor ſedes incolat aſſiduus.
Tu verò, regina, tuens cùm ſidera, Divam
  Placabis feſtis luminibus Venerem;
Unguinis expertem non ſiveris eſſe tuam me,
  Sed potius largis affice muneribus.
Sidera cur retinent? utinam coma regia fiam,
  Proximus Hydrochoo fulgeret Oarion.

AD JANUAM MOECHÆ CUJUSDAM. LXV.

CATULLUS.

O Dulci jucunda viro, jucunda parenti,
  Salve, téque bonâ Jupiter auctet ope,
Janua: quam Balbo dicunt ſerviſſe benignè
  Olim, cùm ſedes ipſe ſenex tenuit:
Quámque ferunt rurſus voto ſerviſſe maligno,
  Poſtquam eſt porrecto facta marita ſene.
Dic agedum nobis, quare mutata feraris
  In dominum veterem deſeruiſſe fidem.

JANUA.

Non (ita Cæcilio placeam, quoi tradita nunc ſum)
  Culpa mea eſt, quanquam dicitur eſſe mea.
Nec peccatum à me quiſquam pote dicere quicquam:
  Verùm iſti populo janua quid faciat?
Qui quacunque aliquid reperitur non bene factum,
  Ad me omnes clamant; Janua, culpa tua eſt.

CATULLUS.

Non iſtuc ſatis eſt uno te dicere verbo,
  Sed facere, ut quivis ſentiat, & videat.

JANUA.

Quî poſſum? nemo quærit, nec ſcire laborat.

CA-

Catullus.

Nos volumus : nobis dicere ne dubita.

Janua.

Primum igitur, virgo quòd fertur tradita nobis,
  Falſum eſt: non illam vir prior attigerat,
Languidior tenerâ quoi pendens ſicula betâ,
  Nunquam ſe mediam ſuſtulit ad tunicam :
Sed pater ipſius gnati violâſſe cubile
  Dicitur, & miſeram conſcelerâſſe domum:
Sive quòd impia mens cæco flagrabat amore ;
  Seu quòd iners ſterili ſemine gnatus erat,
Et quærendum aliunde foret nervoſius illud,
  Quod poſſet zonam ſolvere virgineam.

Catullus.

Egregium narras mirâ pietate parentem,
  Qui ipſe ſui gnati minxerit in gremium.

Janua.

Atqui non ſolum hoc ſe dicit cognitum habere
  Brixia Chinæâ ſuppoſita ſpeculâ,
Flavus quam molli percurrit flumine Mela,
  Brixia, Veronæ mater amata meæ :
Sed de Poſtumio, & Cornelî narrat amore,
  Cum quibus illa malum fecit adulterium.
Dixerit hic aliquis; Quî tu iſtæc, Janua, nôſti,
  Quoi nunquam domini limine abeſſe licet,
Nec populum auſcultare ; ſed huic ſuffixa tigillo
  Tantùm operire ſoles, aut aperire domum?
Sæpe illam audivi furtivâ voce loquentem
  Solam conſciolis hæc ſua flagitia,
Nomine dicentem, quos diximus ; utpote quæ mî
  Speraret nec linguam eſſe, nec auriculam.
Præterea addebat quendam, quem dicere nolo
  Nomine, ne tollat rubra ſupercilia.
Longus homo eſt, magnas quoi lites intulit olim
  Falſum mendaci ventre puerperium.

AD MANLIUM. LXVI.

QUOD mihi fortunâ, casûque oppreſſus acerbo,
  Conſcriptum hoc lacrymis mittis epiſtolium;
Naufragum ut ejectum ſpumantibus æquoris undis
  Sublevem, & à mortis limine reſtituam ;
Quem neque ſancta Venus molli requieſcere ſomno
  Deſertum in lecto cœlibe perpetitur ;
Nec veterum dulci ſcriptorum carmine Muſæ
  Oblectant, cùm mens anxia pervigilet ;
Id gratum eſt mihi, me quoniam tibi ducis amicum ;
  Muneráque & Muſarum hinc petis, & Veneris.
Sed, tibi ne mea ſint ignota incommoda, Manli,
  Neu me odiſſe putes hoſpitis officium;
Accipe queis merſer fortunæ fluctibus ipſe,
  Ne ampliùs à miſero dona beata petas.
Tempore quo primùm veſtis mihi tradita pura eſt,
  Jucundum cùm ætas florida ver ageret,
Multa ſatis luſi : non eſt Dea neſcia noſtrî,
  Quæ dulcem curis miſcet amaritiem.
Sed totum hoc ſtudium luctu fraterna mihi mors
  Abſcidit. ô miſero frater adempte mihi !
Tu mea tu moriens fregiſti commoda, frater :
  Tecum unà tota eſt noſtra ſepulta domus :
Omnia tecum unà perierunt gaudia noſtra,
  Quæ tuus in vitâ dulcis alebat amor.
Quoius ego interitu totâ de mente fugavi
  Hæc ſtudia, atque omnes delicias animi.
Quare quod ſcribis, Veronæ turpe Catullo
  Eſſe, quòd hic quiſquis de meliore notâ
Frigida deſerto tepefecit membra cubili ;
  Id, Manli, non eſt turpe, magìs miſerum eſt.
Ignoſces igitur, ſi, quæ mihi luctus ademit,
  Hæc tibi non tribuo munera, cùm nequeo.
Nam quòd ſcriptorum non magna eſt copia apud me,
  Hoc fit, quòd Romæ vivimus : illa domus,
Illa mihi ſedes, illic mea carpitur ætas ;
  Huc una è multis capſula me ſequitur.
Quod cùm ita ſit, nolim ſtatuas me mente malignâ
  Id facere, aut animo non ſatìs ingenuo ;
Quòd tibi non utriuſque petenti copia facta eſt :
  Ultro ego deferrem, copia ſi qua foret.
Non poſſum reticere, Deæ, quâ Manlius in te
  Juverit, aut quantis juverit officiis ;
Ne fugiens ſeclis obliviſcentibus ætas
  Illius hoc cæcâ nocte tegat ſtudium :
Sed dicam vobis; vos porrò dicite multis
  Millibus, & facite hæc charta loquatur anus.
  * * * * * *
  Noteſcátque magìs mortuus, atque magis :
Ne tenuem texens ſublimis aranea telam
  Deſerto in Manlî nomine opus faciat.
Nam mihi quam dederit duplex Amathuſîa curam,
  Scitis, & in quo me torruerit genere ;
Cùm tantùm arderem, quantum Trinacria rupes,
  Lymphâque in Oetæis Malia Thermopylis ;
Mœſta neque aſſiduo tabeſcere lumina fletu
  Ceſſarent, triſtíſque imbre madere genæ :
Qualis in aerii pellucens vertice montis
  Rivus, muſcoſo proſilit è lapide :
Qui cùm de pronâ præceps eſt valle volutus,
  Per medium denſi tranſit iter populi,
Dulce viatori laſſo in ſudore levamen,
  Cùm gravis exuſtos æſtus hiulcat agros.
Ac velut in nigro jactatis turbine nautis
  Leniùs aſpirans aura ſecunda venit,
Jam prece Pollucis, jam Caſtoris imploratâ :
  Tale fuit nobis Manlius auxilium.
Is clauſum lato patefecit limite campum ;
  Iſque domum nobis, iſque dedit dominam,
Ad quam communes exerceremus amores :
  Quò mea ſe molli candida Diva pede
Intulit, & trito fulgentem in limine plantam
  Innixa argutâ conſtituit ſoleâ :
Conjugis ut quondam flagrans advenit amore
  Proteſilaeam Laodamia domum
Inceptam fruſtra, nondum cum ſanguine ſacro
  Hoſtia cœleſtes pacificâſſet heros.
Nil mihi tam valde placeat, Rhamnuſia virgo,
  Quod temere invitis ſuſcipiatur heris :
Quàm jejuna pium deſideret ara cruorem,
  Docta eſt amiſſo Laodamia viro ;
Conjugis antè coacta novi dimittere collum,
  Quàm veniens una atque altera rurſus hiems
Noctibus in longis avidum ſaturâſſet amorem,
  Poſſet ut abrupto vivere conjugio :
Quod ſcibant Parcæ non longo tempore abeſſe,
  Si miles muros iſſet ad Iliacos :
Nam tum, Helenæ raptu, primores Argivorum
  Cœperat ad ſeſe Troia ciere viros,
Troia nefas, commune ſepulchrum Aſiæ, Europæque,
  Troia virûm, & virtutum omnium acerba cinis;
Quæ nempe & noſtro lethum miſerabile fratri
  Attulit. hei miſero frater adempte mihi !
Hei miſero fratri jucundum lumen ademptum !
  Tecum unà tota eſt noſtra ſepulta domus :
Omnia tecum unà perierunt gaudia noſtra,
  Quæ tuus in vitâ dulcis alebat amor.
Quem nunc tam longè non inter nota ſepulcra,
  Nec prope cognatos compoſitum cineres,
Sed Troiâ obſcœnâ, Troiâ infelice ſepultum
  Detinet extremo terra aliena ſolo.
Ad quam tum properans ferventior undique pubes
  Græca penetrales deſeruere Deos ;
Ne Paris abductâ gaviſus libera mœchâ
  Otia pacato degeret in thalamo.
Quo tibi tum caſu, pulcherrima Laodamia,
  Ereptum eſt vitâ dulcius, atque animâ
Conjugium ; tanto te abſorbens vortice amoris
  Æſtus in abruptum detulerat barathrum :
Quale ferunt Graii Pheneum prope Cyllenæum
  Siccari emulsâ pingue palude ſolum :
Quod quondam cæſis montis fodiſſe medullis
  Audet falſiparens Amphitryoniades,
Tempore quo certâ Stymphalia monſtra ſagittâ
  Perculit imperio deterioris heri ;
Pluribus ut cœli tereretur janua Divis,
  Hebe nec longâ virginitate foret.
Sed tuus altus amor barathro fuit altior illo,
  Quod Divum domitum ferre jugum docuit.
Nam neque tam carum confecto ætate parenti
  Una caput ſeri gnata nepotis alit ;
Qui cùm divitiis vix tandem inventus avitis
  Nomen teſtatas intulit in tabulas,
Impia deriſi gentilis gaudia tollens,

Suſcitat à cano vulturium capite.
Nec tantùm niveo gaviſa eſt ulla colombo
Compar, quæ multò dicitur improbiùs
Oſcula mordenti ſemper decerpere roſtro;
Quanquam præcipuè multivola eſt mulier.
Sed tu olim magnos viciſti ſola furores,
Ut ſemel es flavo conciliata viro.
Aot nihil aut paulò quoi tum concedere digna
Lux mea ſe noſtrum contulit in gremium:
Quam circumcurſans hinc illinc ſæpe Cupido
Fulgebat crocinâ candidus in tunicâ.
Quæ tamen etſi uno non eſt contenta Catullo,
Rara verecundæ furta feremus heræ;
Ne nimiùm ſimus ſtultorum more moleſti.
Sæpe etiam Juno maxima cœlicolûm
Conjugis in culpâ flagravit quotidianâ,
Noſcens omnivoli plurima furta Jovis:
Atqui nec Divis homines componier æquum eſt:
Ingratum tremuli tolle parentis onus.
Nec tamen illa mihi dextrâ deducta paternâ
Fragrantem Aſſyrio venit odore domum;
Sed furtiva dedit mirâ munuſcula nocte
Ipſius ex ipſo dempta viri gremio.
Quare illud ſatis eſt, ſi nobis is datur unis,
Quem lapide illa diem candidiore notat.
Hoc tibi quod potui confectum carmine munus
Pro multis, Manli, redditur officiis;
Ne veſtrum ſcabrâ tangat robigine nomen
Hæc atque illa dies, atque alia, atque alia.
Huc addent Divi quàm plurima, quæ Themis olim
Antiquis ſolita eſt munera ferre piis.
Sitis felices & tu ſimul, & tua vita,
Et domus, ipſe in quâ luſimus & domina;
Et qui principio nobis terram dedit, à quo
Sunt primo nobis omnia nata bona;
Et longè ante omnes mihi quæ me carior ipſo eſt
Lux mea, quâ vivâ vivere dulce mihi eſt.

AD RUFUM. LXVII.

NOLI admirari, quare tibi femina nulla,
Rufe, velit tenerum ſuppoſuiſſe femur.
Non illam caræ labefacies munere veſtis,
Aut perluciduli deliciis lapidis.
Lædit te quædam mala fabula, quâ tibi fertur
Valle ſub alarum trux habitare caper.
Hunc metuunt omnes: neque mirum. nam mala valde eſt
Beſtia, nec quîcum bella puella cubet.
Quare aut crudelem naſorum interfice peſtem,
Aut admirari deſine, cur fugiunt.

DE INCONSTANTIA FEMINEI AMORIS. LXVIII.

NULLI ſe dicit mulier mea nubere malle,
Quàm mihi; non ſi ſe Jupiter ipſe petat.
Dicit: ſed mulier cupido quod dicit amanti,
In vento, & rapidâ ſcribere oportet aquâ.

AD VIRRONEM. LXIX.

SI quoi jure bono ſacer alarum obſtitit hircus,
Aut ſi quem meritò tarda podagra ſecat;
Æmulus iſte tuus, qui veſtrum exercet amorem,
Mirificè eſt à te nactus utrumque malum.
Nam quoties futuit, toties ulciſcitur ambos,
Illam affligit odore, ipſe perit podagrâ.

AD LESBIAM LXX.

DICEBAS quondam, ſolum te nôſſe Catullum,
Lesbia, nec, præ me, velle tenere Jovem.
Dilexi tum te, non tantùm ut vulgus amicam,
Sed pater ut gnatos diligit, & generos.
Nunc te cognovi. quare, etſi impenſiùs uror,
Multo mî tamen es vilior, & levior.
Qui potis eſt? inquis. Quòd amantem injuria talis
Cogit amare magis, ſed bene velle minùs.

IN INGRATUM. LXXI.

DESINE de quoquam quicquam bene velle mereri,
Aut aliquem fieri poſſe putare pium.
Omnia ſunt ingrata: nihil feciſſe benignè eſt:
Imò etiam tædet, tædet obeſtque magis.
Ut mihi, quem nemo graviùs, nec acerbiùs urget,
Quàm modò qui me unum, atque unicum amicum habuit.

IN GELLIUM. LXXII.

GELLIUS audierat, patruum objurgare ſolere,
Si quis delicias diceret, aut faceret.
Hoc ne ipſi accideret, patrui perdepſuit ipſam
Uxorem, & patruum reddidit Harpocratem.
Quod voluit, fecit: nam quamvis irrumet ipſum
Nunc patruum, verbum non faciet patruus.

AD LESBIAM. LXXIII.

NULLA poteſt mulier tantùm ſe dicere amatam
Verè, quantum à me, Lesbia, amata mea es.
Nulla fides ullô fuit unquam fœdere tanta,
Quanta in amore tuo ex parte reperta meâ eſt.
Nunc eſt mens adducta tuâ, mea Lesbia, culpâ,
Atque ita ſe officio perdidit ipſa pio:
Ut jam nec bene velle queam tibi, ſi optima fias,
Nec deſiſtere amare, omnia ſi facias.

AD SEIPSUM. LXXIV.

SI qua recordanti bene facta priora voluptas
Eſt homini, cùm ſe cogitat eſſe pium;
Nec ſanctam violâſſe fidem, nec fœdere in ullo
Divûm ad fallendos numine abuſum homines;
Multa parata manent in longâ ætate, Catulle,
Ex hôc ingrato gaudia amore tibi.
Nam quæcunque homines bene quoiquam aut dicere poſſunt,
Aut facere: hæc à te dictâque, factâque ſunt.
Omnia quæ ingratæ perierunt credita menti.
Quare jam te cur ampliùs excrucies?
Quin te animo offirmas, téque iſtinc uſque reducis,
Et, Dis invitis, deſinis eſſe miſer?
Difficile eſt longum ſubitò deponere amorem.
Difficile eſt: verùm hoc, quà lubet, efficias.
Una ſalus hæc eſt, hoc eſt tibi pervincendum.
Hoc facies, ſive id non pote, ſive pote.
O Dî, ſi veſtrum eſt miſereri, aut ſi quibus unquam
Extremâ jam ipsâ in morte tuliſtis opem;
Me miſerum aſpicite: &, ſi vitam puriter egi,
Eripite hanc peſtem, perniciémque mihi,
Quæ mihi ſubrepens imos, ut torpor, in artus
Expulit ex omni pectore lætitias.
Non jam illud quæro, contrà ut me diligat illa,
Aut, quod non potis eſt, eſſe pudica velit.
Ipſe valere opto, & tetrum hunc deponere morbum.
O Dî, reddite mî hoc pro pietate meâ.

AD RUFUM. LXXV.

RUFE, mihi fruſtra, ac nequicquam credite amice.
Fruſtra? imò magno cum precio, atque malo.
Siccine ſubrepſti mî, atque inteſtina perurens
Mî miſero eripuiſti omnia noſtra bona?
Eripuiſti. heu heu noſtræ crudele venenum
Vitæ, heu heu noſtræ peſtis amicitiæ!

DE GALLO. LXXVI.

GALLUS habet fratres, quorum eſt lepidiſſima conjux
Alterius, lepidus filius alterius.
Gallus homo eſt bellus; nam dulces jungit amores,
Cum puero ut bello bella puella cubet.
Gallus homo eſt ſtultus, nec ſe videt eſſe maritum,
Qui patruus patrui monſtret adulterium.
Sed nunc id doleo, quòd puræ impura puellæ
Suavia conjunxit ſpurca ſaliva tua.
Verum id non impune feres: nam te omnia ſecla
Noſcent, & qui ſis, fama loquetur anus.

IN LESBIUM. LXXVII.

LESBIUS eſt pulcher: quidni? quem Lesbia malit,
Quàm te cum totâ gente, Catulle, tuâ.
Sed tamen hic pulcher vendat cum gente Catullum,
Si tria natorum ſuavia reppererit.

AD GELLIUM. LXXVIII.

QUID dicam, Gelli, quare roſea iſta labella
Hibernâ fiant candidiora nive,
Manè domo cùm exis, & cùm te octava quiete
E molli longo ſuſcitat hora die?
Neſcio quid certè eſt. an verè fama ſuſurrat
Grandia te medii tenta vorare viri?

Sic certé. elamant Victuris rupta miſelli
Jlia, & emulſo labra notata ſero.

AD JUVENTIUM. LXXIX.

NEMÓNE in tanto potuit populo eſſe, Juventi,
Bellus homo, quem tu diligere inciperes;
Præterquam ille tuus moribundâ à ſede Piſauri
Hoſpes, inauratâ pallidiur ſtatuâ?
Qui tibi nunc cordi eſt, quem tu præponere nobis
Audes. ah neſcis, quod facinus facias.

AD QUINTIUM. LXXX.

QUSNTS, ſi tibi vis oculos debere Catullum,
Aut aliud, ſi quid carius eſt oculis;
Eripere ei noli, multo quod carius illi
Eſt oculis, ſeu quid carius eſt oculis.

IN LESBIÆ MARITUM. LXXXI.

LESBIA mî, præſente viro, mala plurima dicit:
Hoc illi fatuo maxima lætitia eſt.
Mule, nihil ſentis. ſi noſtrî oblita taceret,
Sana eſſet: quòd nunc gannit, & obloquitur,
Non ſolùm meminit; ſed, quæ multo acrior eſt res,
Irata eſt: hoc eſt uritur, & loquiiur.

DE ARRIO. LXXXII.

CHOMMODA dicebat, ſiquando commoda vellet
Dicere, & hinſidias Arrius inſidias.
Et tum mirificè ſperabat ſe eſſe locutum,
Cùm, quantum poterat, dixerat hinſidias.
Credo, ſic mater, ſic Liber avunculus ejus,
Sic maternus uvus dixerit, atque avia.
Hôc miſſo in Syriam, requierant omnibus antes,
Audibant eadem hæc leniter, & leviter.
Nec ſibi poſtilla metuebant talia verba,
Cum ſubitò affertur nuncius horribilis;
Ionios fluctus, poſtquam illuc Arrius iſſet,
Jam non Ionios eſſe, ſed Hionios.

DE AMORE SUO. LXXXIII.

ODI, & amo. quare id faciam fortaſſe requiris.
Neſcio: ſed fieri ſentio, & excrucior.

DE QUINTIA ET LESBIA. LXXXIV.

QUINTIA formoſa eſt multis; mihi candida, longa,
Recta eſt. hoc ego: ſic ſingula confiteor.
Totum illud, formoſa, nego. nam nulla venuſtas,
Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis.
Lesbia formoſa eſt; quæ cùm pulcherrima tota eſt,
Tum omnibus una omnes ſurripuit Veneres.

AD GELLIUM. LXXXV.

QUSD facit is, Gelli, qui cum matre atque ſorore
Prurit, & abjectis pervigilat tunicis?
Quid facit is, patruum qui non ſinit eſſe maritum?
Ecquid ſcis, quantum ſuſcipiat ſceleris?
Suſcipit, ô Gelli, quantum non ultima Tethys,
Non genitor Nympharum abluit Oceanus.
Nam nihil eſt quicquam ſceleris, quò prodeat ultrà,
Non ſi demiſſo ſe ipſe voret capite.

IN GELLIUM. LXXXVI.

GELLIUS eſt tenuis; quidni? quoi tam bona mater,
Támque valens vivat, támque venuſta ſoror,
Támque bonus patruus, támque omnia plena puellis
Cognatis. quare is deſinat eſſe macer?
Qui ut nihil attingit, niſi quod fas tangere non eſt,
Quantumvis quare ſit macer, invenies.

IN EUNDEM. LXXXVII.

NASCATUR magus ex Gelli, matriſque nefando
Conjugio, & diſcat Perſicum aruſpicium.
Nam magus ex matre & gnato gignatur oportet,
Si vera eſt Perſarum impia relligio:
Gnatus ut accepto veneretur carmine Divos
Omentum in flammâ pingue liquefaciens.

AD GELLIUM. LXXXVIII.

NON ideo, Gelli, ſperabam te mihi fidum
In miſero hôc noſtro hôc perdito amore fore,
Quòd te cognôſſem bene, conſtantérque putarem
Haud poſſe à turpi mentem inhibere probro:
Sed quòd nec matrem, nec germanam eſſe videbam
Hanc tibi, quoius me magnus edebat amor.
Et quamvis tecum multo conjungerer uſu,
Non ſatis id cauſæ credideram eſſe tibi.
Tu ſatis id duxti; tantum tibi gaudium in omni
Culpâ eſt, in quacunque eſt aliquid ſceleris.

DE LESBIA. LXXXIX.

LESBIA mî dicit ſemper malè, nec tacet unquam
De me: Lesbia me, diſpeream, niſi amat.
Quo ſigno? Quia ſunt totidem mea: deprecor illam
Aſſiduè; verum diſpeream, niſi amo.

AD CÆSAREM. XC.

NIL nimium ſtudeo, Cæſar, tibi velle placere;
Nec ſcire, utrùm ſis albus, an ater homo.

IN MENTULAM. XCI.

MENTULA mœchatur, mœchatur mentula. certè
Hoc eſt quod dicunt, ipſa olera olla legit.

DE SMYRNA CINNÆ POETÆ. XCII.

SMYRNA mei Cinnæ nonam poſt denique meſſem
Quàm cœpta eſt, nonámque edita poſt hiemem,
Millia cùm interea quingenta Hortenſius uno
* * * * * * * *
Smyrna cavas Atracis penitus mittetur ad undas.
Smyrnam incana diu ſecula pervoluent.
At Voluſî annales *Paduam morientur ad ipſam*,
Et laxas ſcombris ſæpe dabunt tunicas.
Parva mei mihi ſunt cordi monimenta *laboris*.
At populus tumido gaudeat Antimacho.

AD CALVUM DE QUINTILIA. XCIII.

SI quicquam mutis gratum acceptúmve ſepulcris
Accidere à noſtro, Calve, dolore poteſt,
Quo deſiderio veteres renovamus amores,
Atque olim amiſſas flemus amicitias;
Certè non tanto mors immatura dolori eſt
Quintiliæ, quantùm gaudet amore tuo.

IN ÆMILIUM. XCIV.

NON, ita me Dî ament, quicquam referre putavi,
Utrúmne os, an culum olfacerem Æmilio.
Nil immundius hôc, nihilóque immundius illud.
Verùm etiam culus mundior & melior.
Nam ſinè dentibus eſt; hoc dentes ſeſquipedales,
Gingivas verò ploxemi haber veteris.
Præterea rictum, qualem defeſſus in æſtum
Mejentis mulæ cunnus habere ſolet.
Hic futuit multas, & ſe facit eſſe venuſtum,
Et non piſtrino traditur, atque aſino?
Quem ſiqua attingit, non illam poſſe putemus
Ægroti culum lingere carnificis?

AD VETTIUM. XCV.

IN te, ſi in quenquam dici pote, putide Vetti,
Id quod verboſis dicitur, & fatuis;
Iſtâ cum linguâ, ſi uſus veniat tibi, poſſis
Culus, & crepidas lingere carbatinas.
Si nos omnino vis omnes perdere, Vetti,
Dicas: omnino, quod cupis, efficies.

AD JUVENTIUM. XCVI.

SURRIPUI tibi, dum ludis, mellite Juventi,
Suaviolum dulci dulcius ambroſiâ.
Verùm id non impune tuli: namque ampliùs horam
Suffixum in ſummâ me memini eſſe cruce;
Dum tibi me purgo, nec poſſum fletibus ullis
Tantillum veſtræ demere ſævitiæ.
Nam ſimul id factum eſt, multis diluta labella
Guttis abſterſiſti omnibus articulis:
Ne quicquam noſtro contractum ex ore maneret,
Tanquam commictæ ſpurca ſaliva lupæ.
Præterea infeſto miſerum me tradere amori
Non ceſſâſti, omniſque excruciare modo:
Ut mî ex ambroſiâ mutatum jam foret illud
Suaviolum, triſti triſtius helleboro.
Quam quoniam pœnam miſero proponis amori,
Non unquam poſthac baſia ſurripiam.

DE

DE CÆLIO ET QUINTIO. XCVII.

CÆLIUS Aufilenum, & Quintius Aufilenam
Flos Veronenſium depereunt juvenum;
Hic fratrem, ille ſororem: hoc eſt, quod dicitur, illud
Fraternum verè dulce ſodalitium.
Quoi faveam potiùs? Cæli, tibi. nam tua nobis
Perſpecta eſt igitur unica amicitia,
Cùm veſana meas torreret flamma medullas.
Sis felix, Cæli, ſis in amore potens.

INFERIÆ AD FRATRIS TUMULUM. XCVIII.

MULTAS per gentes, & multa per æquora vectus
Advenio has miſeras, frater, ad inferias;
Ut te poſtremo donarem munere mortis,
Et mutam nequicquam alloquerer cinerem;
Quandoquidem fortuna mihi te te abſtulit ipſum:
Heu miſer indignè frater ademte mihi!
Nunc tamen interea priſco quæ more parentum
Tradita ſunt triſtes munera ad inferias,
Accipe, fraterno multùm manantia fletu;
Atque in perpetuum, frater, ave, atque vale.

AD CORNELIUM. XCIX.

SI quicquam tacito commiſſum eſt fido ab amico,
Quoius ſit penitus nota fides animi;
Méque eſſe invenies illorum jure ſacratum,
Corneli, & factum me eſſe puta Harpocratem.

AD SILONEM. C.

AUT ſodes mihi redde decem ſeſtertia, Silo,
Deindè eſto quamvis ſævus & indomitus.
Aut, ſi te nummi delectant, deſine quæſo
Leno eſſe, atque idem ſævus & indomitus.

AD QUENDAM DE LESBIA. CI.

CREDIS, me potuiſſe meæ maledicere vitæ,
Ambobus mihi quæ carior eſt oculis?
Non potui; nec ſi poſſem, tam perditè amarem:
Sed tu cum Tappone omnia monſtra facis.

IN MENTULAM. CII.

MENTULA conatur Pimplæum ſcandere montem,
Muſæ furcillis præcipitem ejiciunt.

DE PUERO ET PRÆCONE. CIII.

CUM puero bello præconem qui videt eſſe,
Quid credat, niſi ſe vendere diſcupere?

AD LESBIAM. CIV.

SI quicquam cupidóque, optantíque obtigit unquam
Inſperanti, hoc eſt gratum animo proprié.
Quare hoc eſt gratum, nobis quoque carius auro;
Quod te reſtituis, Lesbia, mî cupido.
Reſtituis cupido, atque inſperanti ipſa refers te
Nobis. ô lucem candidiore notâ!
Quis me uno vivit felicior, aut magè noſtrâ hâc
Optandam vitam ducere quis poterit?

AD COMINIUM. CV.

SI, Comini, populi arbitrio tua cana ſenectus
Spurcata impuris moribus intereat;
Non equidem dubito, quin primùm inimica bonorum
Lingua exſecta avido ſit data vulturio;
Effoſſos oculos voret atro gutture corvus,
Inteſtina canes, cætera membra lupi.

AD LESBIAM. CVI.

JUCUNDUM, mea vita, mihi proponis amorem
Hunc noſtrum inter nos, perpetuúmque fore.
Dî magni, facite, ut verè promittere poſſit,
Atque id ſincerè dicat, & ex animo:
Ut liceat nobis totâ producere vitâ
Æternum hoc ſanctæ fœdus amicitiæ.

AD AUFILENAM. CVII.

AUFILENA, bonæ ſemper laudantur amicæ,
Accipiunt precium, quæ facere inſtituunt.
Tu quod promiſti mihi, quod mentita inimica es,
Quod nec das, & fers ſæpe, facis facinus.
Aut facere ingenuæ eſt, aut non promîſſe pudicæ,
Aufilena, fuit. ſed data corripere
Fraudando, efficitur pluſquam meretricis avaræ,
Quæ ſeſe toto corpore proſtituit.

AD AUFILENAM. CVIII.

AUFILENA, viro contentas vivere ſolo
Nuptarum laus è laudibus eximiis.
Sed quoivis quamvis potiùs ſuccumbere fas eſt,
Quàm matrem fratres efficere ex patruo.

AD NASONEM. CIX.

MULTUS homo es, Naſo, neque tecum multus homo, ſed
Deſcendis, Naſo, multus es & pathicus.

AD CINNAM. CX.

CONSULE Pompeio primùm duo, Cinna, ſolebant
Mœchi. illi ah facto conſule nunc iterum
Manſerunt duo: ſed creverunt millia in unum
Singulum. fecundum ſemen adulterio.

IN MENTULAM. CXI.

FIRMANO ſaltu non falsò Mentula dives
Fertur, qui tot res in ſe habet egregias.
Aucupia omne genus, piſces, prata, arva, feráſque.
Nequicquam: fructus ſumtibus exſuperat.
Quare concedo ſit dives, dum omnia deſint.
Saltum laudemus, dum tamen ipſe egeat.

IN EUNDEM. CXII.

MENTULA habet inſtar triginta jugera prati,
Quadraginta arvi: cætera ſunt maria.
Cur non divitiis Crœſum ſuperare potis ſit,
Uno qui in ſaltu tot bona poſſideat?
Prata, arva, ingentes ſilvas, ſaltúſque, paludéſque
Uſque ad Hyperboreos, & mare ad Oceanum.
Omnia magna hæc ſunt; tamen ipſe eſt maximus ultro,
Non homo, ſed verè Mentula magna minax.

AD GELLIUM. CXIII.

SÆPE tibi ſtudioſo animo venanda requirens
Carmina utì poſſem mittere Battiadæ,
Queis te lenirem nobis, neu conarere
Telis infeſto mî icere muſca caput;
Hunc video mihi nunc fruſtra ſumtum eſſe laborem,
Gelli, nec noſtras hinc valuiſſe preces.
Contrà nos tela iſta tua evitamus amictu.
At fixus noſtris tu dabi' ſupplicium.



P. VIRGILII MARONIS OPERA.

P. VIRGILII MARONIS VITA, PER TIB. CLAUDIUM DONATUM.

PUB. VIRGILIUS MARO parentibus modicis fuit, & præcipuè patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures Magii cujuſdam viatoris initio mercenarium, mox ob Induſtriam generum tradiderunt: quem cùm agricolationi reſque ruſticæ & gregibus præfeciſſet ſocer, ſylvis coëmundis & apibus curandis reculam auxit. Natus eſt Cn. Pompeio Magno & M. Licinio Craſſo primùm coss. Iduum Octobrium die, in pago qui Andes dicitur, qui eſt à Mantuâ non procul. Prægnans mater ſomniavit Maia, enixam ſe laureum ramum, quem contactâ terrâ confeſtim cerneret coaluiſſe, & excreviſſe illico in ſpeciem maturæ arboris, refertæ variis pomis & floribus: ac ſequenti luce cum marito rus propinquum petens, ex itinere divertit, atque in ſubjectâ foſsâ partu levata eſt. Ferunt infantem, ut fuit editus, nec vagiſſe, & adeò miti vultu fuiſſe, ut haut dubiam ſpem proſperioris geniture jam tum indicaret. Et acceſſit aliud præſagium. Siquidem virga populea, more regionis in puerperiis, eodem ſtatim loco depacta, ita brevì coaluit, ut multò ante ſatas populos adæquârit. quæ arbor Virgilii ex eo dicta atque conſecrata eſt; ſummâ gravidarum & fœtarum religione, ſuſcipientium ibi & ſolventium vota. Initio ætatis, id eſt, uſque ad ſeptimum annum Cremonæ egit: & XVII anno virilem togam cepit; illis Conſulibus iterum quibus natus erat. Evenitque, ut eo ipſo die Lucretius poëta decederet. Sed Virgilius Cremonâ Mediolanum, & inde paulò poſt Neapolim tranſit. ubi cùm literis & Græcis & Latinis vehementiſſimam operam dediſſet, tandem omni curâ omniſque ſtudio indulſit medicinæ & mathematicæ. Quibus rebus eùm ante alios eruditior peritiórque eſſet, ſe in urbem contulit, ſtatímque, magiſtri ſtabuli equorum Auguſti amicitiam nactus, multos varióſque morbos incidentes equis curavit. At ille in mercedem ſingulis diebus panes Virgilio, ut uni ex ſtabulariis, dari juſſit. Interea à Crotoniatis pullus equi miræ pulchritudinis Cæſari dono fuit miſſus: qui omnium judicio ſpem portendebat virtutis & celeritatis immenſæ. Hunc cùm aſpexiſſet Maro, magiſtro ſtabuli dixit, natum eſſe ex morboſâ equâ, & nec viribus valiturum, nec celeritate: idque verum fuiſſe inventum eſt. Quod cùm magiſter ſtabuli Auguſto recitâſſet, duplicari ipſi in mercedem panes juſſit. Cùm item ex Hiſpaniâ Auguſto canes dono mitterentur, & parentes eorum dixit Virgilius, & animum celeritatémque futuram. Quo cognito, mandat iterum Virgilio panes duplicari. Dubitavit Auguſtus, Octaviíne filius eſſet, an alterius: idque Maronem aperire poſſe arbitratus eſt, quia canum & equi naturam parentéſque cognôrat. Amotis igitur omnibus arbitris, illum in penitiorem partem domûs vocat, & ſolum rogat, an ſciat quiſnam eſſet, & quam ad felicitandos homines facultatem haberet. Novi, inquit Maro, te, Cæſar Auguſte, & ferme æquam cum dîs immortalibus poteſtatem habere, ut, quem vis, felicem facias. Eo animo ſum, reſpondit Cæſar, ut, ſi verum pro rogatu dixeris, beatum te felicémque reddam. Utinam, ait Maro, interroganti tibi vera dicere queam! Tunc Auguſtus: Putant alii me natum Octavio: quidam ſuſpicantur alio me genitum viro. Maro ſubridens, Facilè, inquit, ſi impune licentérque quæ ſentio loqui jubes, id dicam. Affirmat Cæſar jurejurando, nullum ejus dictum ægre laturum, imò non niſi donatum ab eo diſceſſurum. Ad hæc oculos oculis Auguſti infigens Maro, Faciliùs, ait, in cæteris animalibus qualitates parentum mathematicis & philoſophis cognoſci poſſunt, in homine nequaquam poſſibile eſt: ſed de te conjecturam habeo ſimilem veri, ut quid exercuerit pater tuus, ſcire poſſim. Attentè exſpectabat Auguſtus quidnam

nam diceret. At ille: Quantùm ego rem intelligere poſſum, piſtoris filius es, inquit. Obſtupuerat Cæſar, & ſtatim quo id pacto fieri potuerit, animo volvebat. Interrumpens Virgilius, Audi, inquit, quo pacto id conjicio: Cùm quædam enuntiâtim prædixerímque, quæ intelligi ſcirîque non niſi ab eruditiſſimis ſummiſque viris potuiſſent: tu, princeps orbis, item & item panes in mercedem dari juſſiſti: quod quidem aut piſtoris aut nati piſtore officium erat. Placuit Cæſari facetia. At deinceps, inquit Cæſar, non à piſtore ſed à rege magnanimo dona feres: illúmque plurimi fecit, & Pollioni commendavit. Corpore & ſtaturâ fuit grandi, aquilino colore, facie ruſticanâ, valetudine variâ. nam plerumque ab ſtomacho & faucibus ac dolore capitis laborabat: ſanguinem etiam ſæpius ejecit; cibi vinîque minimi. Fama eſt, eum libidinis pronioris in pueros fuiſſe. Sed boni ita eum pueros amâſſe putaverunt, ut Socrates Alcibiadem, & Plato ſuos pueros. Verùm inter omnes maximè dilexit Cebetem & Alexandrum: quem ſecundâ Bucolicorum eclogâ Alexin appellat; donatum ſibi ab Aſinio Pollione. utrumque non ineruditum dimiſit: Alexandrum grammaticum, Cebetem verò & poëtam. Vulgatum eſt conſueviſſe eum cum Plotiâ Hieriâ. Sed Aſconius Pedianus affirmat, ipſum poſtea minoribus natu narrare ſolitum, invitatum quidem ſe à Vario ad communionem mulieris, verùm ſe pertinaciſſimè recuſâſſe. Cætera ſanè, vitâ & ore & animo, tam probum fuiſſe conſtat, ut Neapoli Parthenias vulgò appellaretur: ac, ſi quando Romæ, quò rariſſime commeabat, viſeretur in publico, ſectantes demonſtrantéſque ſe ſubterfugere ſolitum in proximum tectum. Bona autem cujuſdam exulantis offerente Auguſto, non ſuſtinuit accipere. Poſſedit propè centies ſeſtertium, ex liberalitatibus amicorum, habuítque domum Romæ in Eſquiliis juxta hortos Mæcenatis: quanquam receſſu Campaniæ Siciliæque plurimùm uteretur. Quæcumque ab Auguſto peteret, repulſam nunquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos jam grandis amiſit: ex quibus patrem oculis captum; & duos fratres germanos, Silonem impuberem, Flaccum jam adultum, cujus exitum ſub nomine Daphnidis deflet. Inter cætera ſtudia, ut ſuprà diximus, medicinæ quoque, ac maximè mathematicæ, operam dedit. Egit & cauſam unam omnino, nec ampliùs quam ſemel. Sermone tardiſſimum, ac penè indocto ſimilem fuiſſe, Meliſſus tradidit. Poëticam puer adhuc auſpicatus in Baliſtam ludi gladiatorii magiſtrum, ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus, diſtichon fecit:

Monte ſub hoc lapidum tegitur Baliſta ſepultus:
Nocte diéque tuum carpe viator iter.

Deinde Catalecton, & Moretum, & Priapea, & Epigrammata, & Diras, & Culicem, cùm eſſet annorum quindecim. Cujus materia talis eſt: Paſtor fatigatus æſtu cum ſub arbore obdormiſſet, & ſerpens ad illum proreperet è palude, culex provolavit, atque inter duo tempora aculeum fixit paſtori. At ille continuò culicem contrivit, & viſum ſerpentem interemit, ac ſepulcrum culici ſtatuit, & diſtichon fecit:

Parve culex, pecudum cuſtos tibi tale merenti
Funeris officium, vitæ pro munere, reddit.

Scripſit etiam, de quâ ambigitur, Ætnam. Et mox, cùm res Romanas inchoâſſet, offenſus materiâ & nominum aſperitate, ad Bucolica tranſiit: maximè ut Aſinium Pollionem, Alfenum, Varium, & Cornelium Gallum celebraret: quia in diſtributione agrorum, qui poſt Philippenſem victoriam veteranis, triumvirorum juſſu, trans Padum dividebantur, indemnem ſe præſtitiſſent. Deinde Georgica in honorem Mæcenatis edidit, cùm ſibi vix dum noto opem tuliſſet adverſus Claudii veterani militis, vel, ut alii putant, Arii centurionis violentiam, à quo in altercatione litis agrariæ parum abfuit quin occideretur. Noviſſimè autem Æneidem aggreſſus eſt; argumentum varium & multiplex, & quaſi amborum Homeri carminum inſtar; præterea nominibus ac rebus Græcis Latiníſque commune, & in quo, quod maximè ſtudebat, Romanæ ſimul urbis, & Auguſti origo contineretur. Cùm Georgica ſcriberet, traditur quotidie meditatos manè plurimos verſus dictare ſolitum, ac per totum diem retractando ad pauciſſimos redigere, non abſurdè carmen ſe urſæ more parere dicentem, & lambendo demum effingere. Æneida proſâ priùs oratione formatam, digeſtámque in XII libros, particulatim componere inſtituit, ut quidam tradunt. Alii ejus ſententiæ ſunt, ut exiſtiment, eum, ſi diutius vixiſſet, quatuor & viginti libros uſque ad Auguſti tempora ſcripturum, atque alia quædam percurſurum; Auguſti verò geſta diligentiſſimè executurum: quippe qui, dum ſcriberet, ne quid impetum moraretur, quædam imperfecta reliquit; alia leviſſimis verſibus ſcripſit: quos per jocum pro tigillis vel tibicinibus interponi à ſe dicebat, ad ſuſtinendum opus, donec ſolidæ columnæ advenirent. Bucolica triennio Aſinii Pollionis ſuaſu perfecit. Hic Tranſpadanam provinciam regebat: cujus favore, cùm veteranis Auguſti militibus Cremonenſium & Mantuanorum agri diſtribuerentur, ſuos Virgilius non amiſit. Factâ enim diſtributione, ſuos, ſeu Claudio ſeu Ario datos, recuperavit. Hunc Pollionem maximè amavit Maro, & dilectus ab eo magna munera tulit. quippe qui invitatus ad cœnam, captus pulchritudine & diligentiâ Alexandri Pollionis pueri, eum dono accepit. Hujus Pollionis filium C. Aſinium, & Cornelium Gallum, oratorem clarum, & poëtam non mediocrem, miro amore dilexit Virgilius. Is tranſtulit Euphorionem in Latinum, & libris quatuor amores ſuos de Cytheride ſcripſit. Hic primò in amicitiâ Cæſaris Auguſti fuit: poſtea in ſuſpicionem conjurationis contra illum adductus, occiſus eſt. Verùm uſque adeò hunc Gallum Virgilius amaret, ut quartus Georgicorum, à medio uſque ad finem, ejus laudem contineret. quem poſtea, jubente Auguſto, in Ariſtæi fabulam commutavit. Georgica ſeptennio Neapoli, Æneida partim in Siciliâ, partim in Campaniâ duodecim confecit annis. Bucolica eo ſucceſſu edidit, ut in ſcenâ quoque per cantores crebrâ pronunciatione recitarentur. At cùm Cicero quoſdam verſus audiiſſet, & ſtatim acri judicio intellexiſſet non communi venâ editos, juſſit ab initio totam eclogam recitari: quam cùm accuratè pernotâſſet, in fine ait: *Magnæ ſpes altera Romæ.* quaſi ipſe linguæ Latinæ ſpes prima fuiſſet, & Maro futurus eſſet ſecunda. Quæ verba poſtea Æneidi ipſe inſeruit. Georgica, reverſo ab Actiacâ victoriâ Auguſto, atque reficiendarum virium cauſâ Atellæ commoranti, per continuum quatriduum legit, ſuſcipiente Mæcenate legendi vicem, quoties interpellaretur ipſe vocis offenſione. Pronuntiabat autem maximâ cum ſuavitate, & lenociniis miris. Seneca tradidit, Julium Montanum poëtam ſolitum dicere, involaturum ſe quædam Virgilio, ſi vocem poſſet & os, & hypocriſim. eoſdem enim verſus eo pronuntiante, bene ſonare: ſinè illo, inaneſcere, quaſi mutos. Æneidos vix dum cœptæ tanta extitit fama, ut Sext. Propertius non dubitârit ſic prædicare:

Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii,
Neſcio quid majus naſcitur Iliade.

Auguſtus verò, cùm tum fortè expeditione Cantabricâ abeſſet, & ſupplicibus atque minacibus per jocum litteris efflagitaret, ut ſibi de Æneide, ut ipſius verba ſunt, vel prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negavit ſe facturum Virgilius: cui tamen multò poſt, perfectâ demum materiâ, tres omnino libros recitavit: ſecundum videlicet, quartum, & ſextum. Sed hunc præcipuè ob Octaviam: quæ, cum recitationi intereſſet, ad illos de filio ſuo verſus, *Tu Marcellus eris*, defeciſſe fertur: atque ægre refocillata, dena ſeſtertia pro ſingulo verſu Virgilio dari juſſit. Recitavit & pluribus: neque frequenter, & ferme illa de quibus ambigebat, quò magis judicium hominum experiretur. Erotem librarium & libertum ejus, exactæ jam ſenectutis, tradunt referre ſolitum, quondam in recitando eum duos dimidiatos verſus complêſſe eo tempore, & huic, *Miſenum Æoliden*, adjeciſſe, *quo non præſtantior alter.* Item huic, *Ære ciere viros*, ſimili calore jactatum ſubjunxiſſe, *Martémque accendere cantu*: ſtatímque ſibi imperâſſe, ut utrumque volumini adſcriberet. Bucolica Georgicáque emendavit. Anno verò quinquageſimo ſecundo, ut ultimam manum Æneidi imponeret, ſtatuit in Græciam & Aſiam ſecedere, trienniόque continuo omnem operam limationi dare, ut in reliquâ vitâ tantùm philoſophiæ vacaret. Sed cùm aggreſſus iter Athenis occurriſſet Auguſto ab oriente Romam revertenti, unà cum Cæſare redire ſtatuit. Ac cùm Megaram vicinum Athenis oppidum, viſendi gratiâ peteret, languorem nactus eſt: quem non intermiſſa navigatio auxit, ita ut gravior indies, tandem Brundiſium adventârit: ubi diebus paucis obiit, decimo Kal. Octob. C. Sentio, & Q. Lucretio coss. Qui cùm gravari morbo ſeſe ſentiret, ſcrinia ſæpe & magnâ inſtantiâ petivit, crematurus Æneida: quibus negatis, teſtamento comburi juſſit,

ſi, ut rem inemendatam imperfectámque. Verùm Tucca & Varius monuerunt, id Auguſtum non permiſſurum. Tunc eidem Vario, ac ſimul Tuccæ, ſcripta ſub eâ conditione legavit, ne quid adderent quod à ſe editum noo eſſet, & verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, relinquerent. Voluit etiam ſua oſſa Neapolim transferri, ubi diu & ſuaviſſimè vixerat, ac extremâ valetudine hoc ipſe ſibi epitaphium fecit diſtichon:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini paſcua, rura, duces.

Tranſlata igitur juſſu Auguſti ejus oſſa, prout ſtatuerat, Neapolim fuere, ſepultáque viâ Puteolanâ, intrâ lapidem ſecundum, ſuóque ſepulcro id diſtichon, quod fecerat, inſcriptum eſt. Hæredes fecit ex dimidiâ parte Valerium Proculum, fratrem ex alterâ parte, ex quartâ Auguſtum, ex duodecimâ Mæcenatem, ex reliquâ L. Varium, & Plotium Tuccam, qui ejus Æneidem poſt obitum, prout petiverat, juſſu Cæſaris emendaverunt. Nam nullius omnino ſententiâ crematu Æneis digna viſa fuit: de quâ re Sulpicii Carthaginenſis exſtant hujuſmodi verſus:

Juſſerat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Variúſque ſimul: tu maxime Cæſar
Non ſinis, & Latiæ conſulis hiſtoriæ.
Infelix gemino cecidit propè Pergamos igni,
Et pene eſt alto Troja cremata rogo.

Exſtant & Auguſti de ipsâ eâdem re verſus plures & clariſſimi: quorum initium eſt:

Ergone ſupremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnáque doctiloqui morietur Muſa Maronis?

Et paulo pòſt:

Sed legum ſervanda fides; ſuprema voluntas
Quod mandat, fierique jubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potiùs legum veneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos noctéſque diéſque labores
Hauſerit una dies. Et ea quæ ſequuntur.

Nihil igitur auctore Auguſto Varius addidit, quod & Maro præceperat, ſed ſummatim emendavit, ut qui verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, reliquerit. Hos multi mox ſupplere conati, non perinde valuerunt ob difficultatem: quòd omnia ferè apud eum hemiſtichia, præter illud, *Quem tibi jam Troja peperit*, ſenſum videntur habere perfectum. Niſus grammaticus audiſſe ſe à ſenioribus dicebat, Varium duorum librorum ordinem commutâſſe, &, qui tum ſecundus erat, in tertium locum tranſtuliſſe: etiam primi libri correxiſſe principium, his demtis verſibus:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avenâ
Carmen, & egreſſus ſylvis vicina coëgi,
Ut quamvis avido parerent arva colono;
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma virúmque cano.

Obtrectatores Virgilio nunquam defuerunt, nam nec Homero quidem. Prolatis Bucolicis innominatus quidam reſcripſit Antibucolica, duas modò Eclogas, ſed inſulſiſſimè *παρῳδίσας*. quarum prioris initium eſt: Tityre, &c.

Tityre, ſi toga calda tibi eſt, quo tegmine ſagi?

Sequentis,

Dic mihi Damœta, cujum pecus, ânne Latinum?
Non, verùm Ægonis, noſtri ſic rure loquuntur.

Alius recitante ea ex Georgicis, *Nudus ara, ſere nudus*; ſubjecit, *habebis frigora, febrem.*

Eſt & adversùs Æneida liber Carbilii Pictoris, titulo Æneidomaſtix. M. Vipranius eum à Mæcenate ſuppoſitum appellabat novæ *κακοζηλίας* repertorem, dicebátque neque tumidum eſſe, neque exilem, ſed communibus verbis opus illud confeciſſe. Herennius vitia ejus tantùm contraxit, Petilius Fauſtinus furta. Sunt & Q. Octavii Aviti volumina, quibus annotantur, quos & unde verſus tranſtulerit. Aſconius Pedianus libro, quem contra obtrectatores Virgilii ſcripſit, pauca admodum ei objecta ponit. & potiſſimum, quòd non rectè hiſtoriam contexuit, & quòd pleraque ab Homero ſumſit. Sed hoc crimen ſic defendere aſſuetum ait: Cur non illi quoque eadem furta tentarent? Verùm intellecturos, facilius eſſe Herculi clavam, quàm Homero verſum ſurripere: & tamen deſtinâſſe ſecedere, ut omnia ad ſatietatem malevolorum decideret. Refert etiam Pedianus, benignum, cultorémque omnium bonorum atque eruditorum fuiſſe, & uſque adeò invidiæ expertem fuiſſe, ut ſi quid eruditè dictum inſpiceret alterius, non minùs gauderet, ac ſi ſuum fuiſſet: neminem vituperare, laudare bonos: eâ humanitate eſſe, ut, niſi perverſus maximè, quiſque illum non diligeret modò, ſed amaret. Nihil proprii habere videbatur. Ejus bibliotheca non minùs aliis doctis patebat, ac ſibi: illúdque Euripidis antiquum ſæpe uſurpabat, *τὰ τῶν φίλων κοινὰ*, hoc eſt, communia amicorum eſſe omnia. Quare coævos omnes poëtas ita adjunctos habuit, ut cùm inter ſe plurimùm invidiâ arderent, illum unâ omnes colerent; Varius, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anſer verò, quoniam Antonii partes ſecutus eſt, illum non obſervâſſe dicitur. Cornificius ob perverſam naturam illum non tulit. Gloriæ verò adeò contemtor fuit: cùm quidam verſus quoſdam ſibi adſcriberent, eâque re docti haberentur, non modò ægre non ferebat, imò voluptuoſum id illi erat. Cùm enim diſtichon, quod laudem felicitatémque Auguſti continebat, feciſſet, valvíſque non nominato auctore affixiſſet, (id erat ejuſmodi,

Nocte pluit totâ, redeunt ſpectacula mane:
Diviſum imperium cum Jove Cæſar habet.)

diu quæritans Auguſtus, cujuſnam hi verſus eſſent, eorum auctorem non inveniebat. Bathyllus verò poeta quidam mediocris, tacentibus aliis, ſibi adſcripſit. Quamobrem donatus honoratúſque à Cæſare fuit. Quod æquo animo non ferens Virgilius, iiſdem valvis affixit quater hoc principium: *Sic vos non vobis.* Poſtulabat Auguſtus, ut hi verſus complerentur: quod cùm fruſtra aliqui conati eſſent, Virgilius, præpoſito diſticho, ſic ſubjunxit:

Hos ego verſiculos feci: tulit alter honores:
Sic vos non vobis nidificatis aves.
Sic vos non vobis vellera fertis oves.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boves.

Quo cognito, aliquamdiu Bathyllus Romæ fabula fuit, Maro verò exaltatior. Cùm is aliquando Ennium in manu haberet, rogaretúrque quidnam faceret; reſpondit, ſe aurum colligere de ſtercore Ennii. Habet enim poeta ille egregias ſententias ſub verbis non multùm ornatis. Interroganti Auguſto, quo pacto civitas feliciter gubernaretur: Si prudentiores, inquit, temonem tenuerint, & boni malis præponantur: itáque optimi ſuos habeant honores, nulli tamen aliorum injuſti quidquam fiat. At Mæcenas: Quid, inquit, Virgili, ſatietatem homini non affert? omnium rerum, reſpondit, aut ſimilitudo aut multitudo ſtomachum facit, præter intelligere. Idem interrogavit: Quo pacto quis altam felicémque fortunam ſervare poteſt? Cui Maro: Si, quantùm honore ac divitiis aliis præſtantior ſit, tantâ liberalitate & juſtitiâ alios ſuperare nitatur. Solitus erat dicere, nullam virtutem commodiorem homini eſſe patientiâ: ac nullam aſperam adeò eſſe fortunam, quam prudenter patiendo vir fortis non vincat. Quam ſententiam in quinto Æneidos inſeruit:

Nate deâ, quo fata trahunt retrahúntque, ſequamur:
Quidquid erit, ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.

Cùm quidam ejus amicus, Cornificii in eum maledicta & inimicitias ſibi enarraret: Quam putas, inquit, eſſe hujuſce malevolentiæ cauſſam? Nam neque umquam Cornificium offendi, & eum amo. An, inquit, Heſiodi ſententiæ non meminiſti, ubi ait, Architectum architecto invidere, & poëtam poetæ? De malis, inquit, Græcus ille intellexit: nam boni eruditiores amant. Sed magnâ cum laude & gloriâ vindictam in manu habeo. Majore enim curâ virtuti intendam: atque quò elegantior ego fiam, eò vehementiùs invidiâ rumpetur. Erat Auguſto familiaris Philiſtus quidam, orator & poeſin mediocriter doctus, cui multiplex variúmque ingenium erat, quíſque omnium omnia dicta reprehendere conabatur: non ut verum dignoſceret, quod Socrates facere conſuevit, ſed ut eruditior videretur. Hic Virgilium, ubicumque convenire dabatur, maledictis ſalibúſque vexabat. Quare ille ſæpe aut tacibundus diſcedebat, aut ſuffuſus pudore tacebat. Verùm, cùm Auguſto audiente elinguem illum diceret, & cauſam etiam ſuam, ſi linguam haberet, defendere nequire: Tace, inquit, rabula. Nam hæc mea taciturnitas defenſorem cauſarum mearum Auguſtum fecit & Mæcenatem: & eâ tubâ, cùm volo, loquor, quæ ubique & diutiſſime audietur. Tu loquacitate non modò aures hominum, ſed muros rumpis. Auguſtus vero Philiſtum gravi vultu increpavit. Tunc Maro, Si tempus, Cæſar, inquit, tacendi hic ſciret, rarò loqueretur. Tacendum enim ſemper eſt, niſi cùm taciturnitas tibi noceat, aut ora-

tio aliis proſit. Nam qui contendit, & an contentionis finis utilis ſit, non novit, ſtultis illum annumerandum ſapientes putant. Poſteaquam Auguſtus ſummâ rerum omnium potitus eſt, venit in mentem, an conduceret tyrannidem omittere, & omnem poteſtatem annuis conſulibus, & ſenatui remp. reddere: in quâ re diverſæ ſententiæ conſultos habuit, Mæcenatem & Agrippam. Agrippa enim utile ſibi fore, etiamſi honeſtum non eſſet, relinquere tyrannidem longâ oratione contendit: quod Mæcenas dehortari magnopere conabatur. Quare Auguſti animus & hinc ferebatur & illinc. Erant enim diverſæ ſententiæ, variis rationibus firmatæ. Rogavit igitur Maronem, an conferat privato homini, ſe in ſuâ repub. tyrannum facere. Tum ille, Omnibus ferme, inquit, remp. aucupantibus moleſta ipſa tyrannis fuit, & civibus: quia neceſſe erat propter odia ſubditorum, aut eorum injuſtitiam, magnâ ſuſpicione magnóque timore vivere. Sed ſi cives juſtum aliquem ſcirent quem amarent plurimùm, civitati id utile eſſet, ſi in eo uno omnis poteſtas foret. Quare ſi juſtitiam, quod modò facis, omnibus in futurum nullâ hominum factâ compoſitione diſtribues; dominari te, & tibi conducet, & orbi. Benevolentiam enim omnium ita habes, ut deum te & adorent, & credant. Ejus ſententiam ſecutus Cæſar principatum tenuit. Audivit à Scirone præcepta Epicuri: cujus doctrinæ ſocium habuit Varium. Quamvìs diverſorum Philoſophorum opiniones libris ſuis inſeruiſſe de animo maximè videatur, ipſe tamen fuit Academicus: nam Platonis ſententias omnibus aliis prætulit.

Nunc quoniam de auctore ſummatim diximus, de ipſo jam carmine dicendum videtur: quod biſariàm tractari ſolet, hoc eſt, & ante opus, & in ipſo opere. Ante opus, titulus, cauſa, intentio. Titulus, in quo quæritur, cujus ſit. Cauſa, unde ortum ſit, & quare hoc potiſſimum ſibi ad ſcribendum poëta præſumſerit. Intentio, in quâ cognoſcitur quid efficere conetur poëta. In ipſo opere ſanè tria ſpectantur; numerus, ordo, explanatio. Quamvis igitur multa ψευδογραφῆ, id eſt, falsâ inſcriptione, ſub alieno nomine ſunt prolata, ut Thyeſtes tragœdia hujus poetæ, quam Varius edidit pro ſuâ, & alia hujuſcemodi; tamen Bucolica liquidò Virgilii eſſe minimè dubitandum eſt: præſertim cùm ipſe poëta, tanquam hoc metuens, principium hujus operis & in principio Æneidos & in alio carmine ſuum eſſe teſtatus ſit; dicens:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avenâ,
& reliqua. &,

Carmina qui luſi paſtorum, audáxque juventâ,
Tityre te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

Bucolica autem & dici, & rectè appellari, vel hoc ſolum indicium ſuffecerit, quòd hoc eodem nomine apud Theocritum cenſeantur. Verùm ratio quoque demonſtranda eſt. Tria ſunt paſtorum genera, quæ dignitatem in Bucolicis habent: quorum qui minimi ſunt, αἰπόλοι dicuntur à Græcis; iidem à nobis caprarii: paulo honoratiores, qui ποιμένες, id eſt, opiliones dicuntur: honeſtiſſimi, & maximi, βουκόλοι, quos bubulcos dicimus. Unde igitur magìs debuit paſtorali carmini nomen imponi, quàm ab eo gradu qui apud paſtores excellentiſſimus invenitur? Cauſa dupliciter inſpici ſolet: ab origine carminis, & à voluntate ſcribentis. Originem autem Bucolici carminis alii ob aliam cauſam ferunt. Sunt enim, qui à Lacedæmoniis paſtoribus Dianæ primum carmen hoc redditum dicant, cùm eidem Deæ, propter bellum, quod toti Græciæ illo tempore Perſæ inferebant, exhiberi per virgines de more ſacra non poſſent. Alii ab Oreſte circa Siciliam vago, id genus carminis Dianæ redditum loquuntur per ipſum atque paſtores: quo tempore de Scythiâ cum Pylade fugerat, ſurrepto numinis ſimulacro, & celato in faſce lignorum. Unde Faſcelidem Dianam perhibent nuncupatam: apud cujus aras Oreſtes per ſacerdotem ejuſdem numinis Iphigeniam ſororem ſuam à patricidio fuerat expiatus. Alii Apollini Nomio, paſtorali ſcilicet Deo, qua tempeſtate Admeti boves paverat. Alii Libero, Nympharum ſcilicet, & Satyrorum, & id genus numinum principi, quibus placet ruſticum carmen. Alii Mercurio Daphnidis patri, paſtorum omnium principi, & apud Theocritum, & apud hunc ipſum poëtam. Alii in honorem Panos ſcribi putant peculiariter paſtoralis Dei, item Sileni, Sylvani, atque Faunorum. Quæ cùm omnia dicantur, illud erit probatiſſimum, Bucolicum carmen originem ducere à priſcis temporibus, quibus vita paſtoralis exercita erat: & ideo velut aurei ſæculi ſpeciem in hujuſmodi perſonarum ſimplicitate cognoſci: & meritò Virgilium, proceſſurum ad alia carmina, non aliunde cœpiſſe, niſi ab eâ vitâ quæ prima in terris fuit. Nam poſtea rura culta, & ad poſtremum pro cultis & feracibus terris bella ſuſcepta: quod videtur Virgilius in ipſo ordine operum ſuorum voluiſſe monſtrare, cùm paſtores primò, deinde agricolas canit, & ad ultimum bellatores. Reſtat, ut, quæ cauſa voluntatem attulerit poëtæ Bucolica potiſſimum ſcribendi, conſideremus. Aut enim dulcedine carminis Theocriti & admiratione ejus illectus eſt: aut ordinem temporum eſt ſecutus erga vitam humanam, ut ſuprà diximus: aut tres modos elocutionum, quos χαρακτῆρας Græci vocant; ἰσχνόν, qui tenuis, ἁδρόν, qui validus, μέσον, qui moderatus intelligitur. Credibile erat Virgilium, qui in omni genere prævaluerit; Bucolica primùm, Georgica ſecundùm, Æneida tertiùm voluiſſe conſcribere. Aut ideo potiùs primò Bucolica ſcripſit, ut in ejuſmodi carmine, quod & paulò liberius, & magis validum, quàm cætera, eſt, facultatem haberet captandæ Cæſaris indulgentiæ, recuperandíque agri quem amiſerat. Ob hanc cauſam die tertio Iduum Martiarum C. Cæſare interfecto, cùm Auguſtum Cæſarem penè puerum veterani milites, non abnuente Senatu, ſibi ducem conſtituiſſent, exorto bello civili, Cremonenſes cum cæteris ejuſdem ſtudii, adverſarios Auguſti Cæſaris adjuverunt. Unde factum eſt, ut cùm victor Auguſtus in eorum agros veteranos deduci juſſiſſet, non ſufficiente agro Cremonenſium, Mantuani quoque, in quibus erat Virgilius, maximam partem ſuorum finium perdiderint, eò quòd vicini Cremonenſibus fuerant. Sed Virgilius Auguſti familiaritate ſuóque carmine fretus, centurioni Ario obſiſtere auſus eſt. Ille ſtatim, ut miles, ad gladium manum admovit. Cúmque ſe in fugam protipuiſſet poëta, non priùs perſequendi finis fuit, quàm ſe in fluvium Virgilius conjeciſſet. Sed poſtea, Mæcenate, & Pollione, & ipſo Auguſto faventibus, agros ſuos recepit. Intentio libri, quam σκοπὸν Græci vocant, imitatione Theocriti poetæ conſtituitur, qui Siculus, & Syracuſanus fuit. Eſt intentio etiam in laudem Cæſaris, & principum cæterorum, per quos in ſedes ſuas rediit: unde, ut & delectationem & utilitatem finis contineret, ſecundùm præcepta cuncta confecit. Quæri ſolet cur non plures quàm decem Eclogas conſcripſerit: quod nequaquam mirandum videbitur ei, qui conſideraverit ætatem ſcenarum paſtoralium, quæ ultra hunc numerum non poteſt proferri; præſertim cum ipſe poëta circumſpectior Theocrito, ut ipſa res indicat, videatur metuere, ne illa Ecloga quæ Pollio inſcribitur, minùs ruſtica videatur, cùm ipſam ſic præſtruat ipſe, dicens, *Sicelides Muſæ paulò majora canamus*: & idem ſimiliter in aliis duabus facit. Illud tenendum eſſe prædicimus in Bucolicis Virgilii, neque nuſquam, neque ubique aliquid figuratè dici, hoc eſt, per allegoriam. Vix enim propter laudem Cæſaris & amiſſos agros hæc Virgilio conceduntur, cùm Theocritus, quem hic noſter toto ſtudio imitari conatur, ſimpliciter omnino conſcripſerit. Quod autem in ipſo carmine tractari ſolet, eſt numerus, ordo, explanatio. Numerus Eclogarum manifeſtus eſt. Nam decem ſunt: ex quibus propriè Bucolicæ VII eſſe creduntur: nam tres ultimæ propriè Bucolicæ dici non debent, Pollio ſcilicet, Silenus, & Gallus. Prima igitur continet conqueſtionem publicam, & privatam congratulationem de agro, & dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, & dicitur Alexis. Tertia certamen paſtorum, & dicitur Palæmon. Quarta genethliacum, & dicitur Pollio. Quinta epitaphium, & dicitur Daphnis. Sexta, metamorphoſin, & dicitur Varus, & Silenus. Septima, amores diverſorum ſexuum, & dicitur Corydon. Octava Pharmaceutria, & dicitur Damon. Nona continet poëtæ conqueſtionem de amiſſo agro, & dicitur Mœris. Decima deſiderium Galli, & dicitur Gallus. Quod ad ordinem ſpectat, illud ſcire debemus, in primâ tantùm, & ultimâ Eclogâ poëtam voluiſſe ordinem ſervare: quoniam in alterâ principium conſtituit: ut in Georgicis ait, *Tityre te patulæ cecini ſub tegmine fagi.* In alterâ oſtendit finem: quippe qui dicat, *Extremum hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.* Verùm, inter ipſas Eclogas, paſtoralem conſcriptúmque ordinem nullum eſſe certiſſimum eſt. Sed ſunt qui dicant, initium Bucolici carminis non *Tityre* eſſe; ſed, *Prima Syracuſio dignata eſt ludere verſu.* Supereſt explanatio: ad quam antequam veniamus, illud dixerim, tenue eſſe Bu-

colicum

colicum carmen, & uſque adeò ab heroico charactere diſtare, ut verſus quoque hujus carminis ſuas quaſdam cæſuras habeant, & ſuis legibus diſtinguantur. Nam cùm tribus probetur metrum, cæſurâ, ſcanſione, modificatione; non erit Bucolicus verſus, niſi in quo & pes primus partem orationis abſolverit: & tertius trochæus fuerit & cæſura, & quartus pes dactylus magis quàm ſpondeus partem orationis terminaverit, quintus & ſextus pes ex integris dictionibus fuerit: quod Virgilius à Theocrito ſæpe ſervatum, victus operis difficultate, neglexit. In ſolo principio, incertum induſtriâ an caſu, has cæſuras ſervavit. Nam, *Tityre*, dactylus partem orationis abſolvit, *tu patu*, *læ recu*, tertium dactylum, quamvis de compoſitâ dictione concluſit: *bans ſub* quartum ſpondeum pro dactylo. Cum ſubjunxit, *tegmine fagi*, terminatis partibus orationis integrum comma perfecit: cujus rei diligentiam licet in Theocriti omnibus ferme verſibus admirari. Qui verò ſupra dicta acri judicio diligentérque conſiderârit, facilè intelliget, quæ in Georgicis intentio, quiſque finis fuerit, nec minùs etiam in Æneide. Poëmatis ſtyli genera tria ſunt. Aut enim activum vel imitativum, quod Græci δραματικὸν appellant, in quo perſonæ loquentes introducuntur ſinè poëtæ interlocutione: ut ſunt tragœdiæ, & comœdiæ: δρᾶν enim Græce agere dicitur: quo genere ſcripta eſt prima; *Tityre*, &, *Quo te Mœri pedes*. Aut enarrativum, quod Græci διηγηματικὸν appellant: in quo poëta ipſe loquitur ſinè interpoſitione perſonæ, ut tres primi Georgicôn libri, item Lucretii carmina. Aut commune, vel mixtum, quod Græci μικτὸν appellant; ubi & poëta ipſe loquitur, & introductæ perſonæ: ut eſt Virgilii Æneis.

P. VIRGILII MARONIS
BUCOLICON
LIBER.

TITYRUS, Ecloga I.

MELIBOEUS, TITYRUS.

M. TITYRE, tu patulæ recubans ſub tegmine fagi
Sylveſtrem tenui Muſam meditaris avenâ:
Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbrâ
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſylvas.
T. O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper deus: illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, & ipſum
Ludere, quæ vellem, calamo permiſit agreſti.
M. Non equidem invideo: miror magis. undique totis
Uſque adeò turbatur agris. en ipſe capellas
Protenus æger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter denſas corylos modò namque gemellos,
Spem gregis, ah ſilice in nudâ connixa reliquit.
Sæpe malum hoc nobis, ſi mens non læva fuiſſet,
De cælo tactas memini prædicere quercus:
[Sæpe ſiniſtra cavâ prædixit ab ilice cornix.]
Sed tamen, iſte deus qui ſit, da, Tityre, nobis.
T. Urbem, quam dicunt Romam, Melibœe, putavi
Stultus ego huic noſtræ ſimilem, quò ſæpe ſolemus
Paſtores ovium teneros depellere fœtus.
Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hædos
Nôram: ſic parvis componere magna ſolebam.
Verùm hæc tantùm alias inter caput extulit urbis,
Quantùm lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
M. Et quæ tanta fuit Romam tibi cauſa videndi?
T. Libertas: quæ ſera tamen reſpexit inertem;
Candidior poſtquam tondenti barba cadebat;
Reſpexit tamen, & longo pòſt tempore venit,
Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi,
Quamvis multa meis exiret victima ſeptis,
Pinguis & ingratæ premeretur caſeus urbi,
Non umquam gravis ære domum mihi dextra redibat.
M. Mirabar, quid mœſta deos, Amarylli, vocares:
Cui pendere ſuà patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. ipſæ te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa hæc arbuſta vocabant.
T. Quid facerem? neque ſervitio me exire licebat,
Nec tam præſentes alibi cognoſcere divos.
Hic illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti:
Paſcite, ut antè, boves, pueri: ſubmittite tauros.
M. Fortunate ſenex, ergo tua rura manebunt!
Et tibi magna ſatis: quamvis lapis omnia nudus,
Limoſóque palus obducat paſcua junco:
Non inſueta graves tentabunt pabula fœtas:
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate ſenex, hic inter flumina nota,
Et fontes ſacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quæ ſemper vicino ab limite ſepes,
Hyblæis apibus florem depaſta ſalicti,
Sæpe levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.
Hinc altâ ſub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aeriâ ceſſabit turtur ab ulmo.
T. Antè leves ergo paſcentur in æthere cervi,
Et freta deſtituent nudos in litore piſcis.
Antè, pererratis amborum finibus exul,
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quàm noſtro illius labatur pectore vultus.
M. At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros:
Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
Et penitus toto diviſos orbe Britannos.
En unquam patrios longo pòſt tempore fines,
Pauperis & tugurî congeſtum ceſpite culmen,
Poſt aliquot mea regna videns mirabor ariſtas?
Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? en quò diſcordia civis
Produxit miſeros! en queis conſevimus agros!
Inſere nunc, Melibœe, pyros; pone ordine vites.
Ite meæ, felix quondam pecus, ite capellæ.
Non ego vos poſthac, viridi projectus in antro,
Dumoſâ pendere procul de rupe videbo.
Carmina nulla canam, non me paſcente, capellæ,
Florentem cytiſum, & ſalices carpetis amaras.
T. Hic tamen hanc mecum poteras requieſcere noctem

Fronde ſuper viridi. ſunt nobis mitia poma,
Caſtaneæ molles, & preſſi copia lactis.
Et jam ſumma procul villarum culmina fumant,
Majoréſque cadunt altis de montibus umbræ.

ALEXIS, Ecloga II.

FORMOSUM paſtor Corydon ardebat Alexim,
Delicias domini: nec, quid ſperaret, habebat.
Tantùm inter denſas umbroſa cacumina fagos
Aſſiduè veuiebat. ibi hæc incondita ſolus
Moutibus & ſylvis ſtudio jactabat inani.
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil noſtrî miſerere. mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant:
Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos:
Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu
Allia ſerpyllúmque herbas contundit olentes.
At me cum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
Nónne fuit ſatius, triſtes Amaryllidis iras
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan?
Quamvìs ille uiger, quamvìs tu candidus eſſes.
O formoſe puer, nimiùm ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Deſpectus tibi ſum, nec qui ſim quæris, Alexi:
Quàm dives pecoris, nivei quàm lactis abundans.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
Lac mihi non æſtate, novum non frigore deſit.
Canto, quæ ſolitus, ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.
Nec ſum adeò informis: nuper me in litore vidi,
Cùm placidum ventis ſtaret mare. nou ego Daphnim
Judice te metuam, ſi nunquam fallat imago.
O tantùm libeat mecum tibi ſordida rura,
Atque humiles habitare caſas, & figere cervos,
Hædorúmque gregem viridi compellere hibiſco!
Mecum unà iu ſilvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cerâ coujungere pluris
Inſtituit: Pau curat oves, oviúmque magiſtros.
Nec te pœniteat calamo triviſſe labellum.
Hæc eadem ut ſciret, quid non faciebat Amyntas?
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula, Damœtas dono mihi quam dedit olim,
Et dixit moriens: Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damœtas: invidit ſtultus Amyntas.
Præterea duo, nec tutâ mihi valle reperti
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ſiccant ovis ubera: quos tibi ſervo.
Jam pridem à me illos abducere Theſtylis orat:
Et faciet; quoniam ſordent tibi munera noſtra.
Huc ades, ô formoſe puer. tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis: tibi candida Naïs
Pallentes violas & ſumma papavera carpens,
Narciſſum & florem jungit bene olentis anethi.
Tum, caſiâ atque aliis intexens ſuavibus herbis,
Mollia luteolâ pingit vacciuia calthâ.
Ipſe ego cana legam tenerâ lanugine mala,
Caſtaneáſque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: & honos erit huic quoque pomo.
Et vos, ô lauri, carpam, & te, proxima myrte:
Sic poſitæ quoniam ſuaves miſcetis odores.
Ruſticus es, Corydon. nec munera curat Alexis:
Nec, ſi muneribus certes, concedat Iolas.
Eheu, quid volui miſero mihi? floribus auſtrum
Perditus, & liquidis immiſi fontibus apros.
Quem fugis, ah demens? habitârunt dî quoque ſylvas,
Dardaniúſque Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipſa colat. nobis placeant ante omnia ſylvæ.
Torva leæna lupum ſequitur, lupus ipſe capellam;
Florentem cytiſum ſequitur laſciva capella:
Te Corydon, ô Alexi. trahit ſua quemque voluptas.
Aſpice; aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci,
Et ſol creſcentes decedens duplicat umbras:
Me tamen urit amor. quis enim modus adſit amori?
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!
Semiputata tibi frondosâ vitis in ulmo eſt.
Quin tu aliquid ſaltem, potiùs quorum indiget uſus,
Viminibus molliſque paras detexere junco?
Invenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexim.

PALÆMON, Ecloga III.

MENALCAS, DAMOETAS, PALÆMON.

M. DIC mihi, Damœta, cujum pecus? an Melibœi?
D. Non: verùm Ægonis. nuper mihi tradidit Ægon.
M. Infelix ô ſemper oves pecus! ipſe Neæram
Dum fovet, ac, ne me ſibi præferat illa, veretur,
Hic alienus oves cuſtos bis mulget in horâ:
Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.
D. Parciùs iſta viris tamen objicienda memento.
Novimus & qui te, tranſversâ tuentibus hircis,
Et quo, ſed faciles Nymphæ riſere, ſacello.
M. Tum, credo, cùm me arbuſtum videre Myconis,
Atque malâ vites incidere ſalce novellas.
D. Aut hìc ad veteres fagos, cum Daphnidis arcum
Fregiſti & calamos: quæ tu, perverſe Menalca,
Et cùm vidiſti puero donata, dolebas,
Et, ſi non aliquâ nocuiſſes, mortuus eſſes.
M. Quid domini faciant, audent cùm talia fures?
Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multùm latrante Lyciſcâ?
Et cùm clamarem: Quò nunc ſe proripit ille?
Tityre, coge pecus: tu poſt carecta latebas.
D. An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula, caprum?
Si neſcis, meus ille caper fuit; & mihi Damon
Ipſe fatebatur: ſed reddere poſſe negabat.
M. Cantando tu illum? aut unquam tibi fiſtula cerâ
Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, ſolebas
Stridenti miſerum ſtipulâ diſperdere carmen?
D. Vis ergo inter nos, quid poſſit uterque, viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam, ne fortè recuſes,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus,
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
M. De grege non auſim quicquam deponere tecum.
Eſt mihi namque domi pater, eſt injuſta noverca:
Biſque die numerant ambo pecus, alter & hædos.
Verùm id, quod multo túte ipſe fatebere majus,
Inſanire libet quoniam tibi, pocula ponam
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos hederâ veſtit pallente corymbos.
In medio duo ſigna, Conon: & quis fuit alter,
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem?
Tempora quæ meſſor, quæ curvus arator haberet?
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
D. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:
Et molli circùm eſt anſas amplexus acantho:
Orpheáque in medio poſuit, ſylváſque ſequentes.
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
Si ad vitulam ſpectas, nihil eſt, quòd pocula laudes.
M. Nunquam hodie effugies. veniam, quocumque vocâris.
Audiat hæc tantùm vel qui venit, ecce, Palæmon:
Efficiam poſthac ne quemquam voce laceſſas.
D. Quin age, ſi quid habes; in me mora non erit ulla:
Nec quemquam fugio. tantùm, vicine Palæmon,
Senſibus hæc imis (res eſt non parva) reponas.
P. Dicite: quandoquidem in molli conſedimus herbâ.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent ſylvæ, nunc formoſiſſimus annus.
Incipe, Damœta: tu deinde ſequêre, Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camœnæ.
D. Ab Jove principium Muſæ: Jovis omnia plena:
Ille colit terras, illi mea carmina curæ.
M. Et me Phœbus amat: Phœbo ſua ſemper apud me
Munera ſunt lauri, & ſuave rubens hyacinthus.
D. Malo me Galatea petit laſciva puella;
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit antè videri.
M. At mihi ſeſe offert ultro meus ignis Amyntas:
Notior ut jam ſit canibus non Delia noſtris.
D. Parta meæ Veneri ſunt munera: namque notavi
Ipſe locum, aëriæ quo congeſſere palumbes.
M. Quod potui, puero ſylveſtri ex arbore lecta
Aurea mala decem miſi: cras altera mittam.
D. O quoties, & quæ nobis Galatea locuta eſt!
Partem aliquam, venti, divûm referatis ad aures.
M. Quid prodeſt, quòd me ipſe animo non ſpernis,
Si, dum tu ſectaris apros, ego retia ſervo? (Amynta)
D. Phyllida mitte mihi: meus eſt natalis, Iola:
Cùm faciam vitulâ pro frugibus, ipſe venito.
M. Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere flevit:
Et, Longum formoſe vale, vale, inquit, Iola.
D. Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis iræ.
M. Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hœdis,
Lenta ſalix fœto pecori, mihi ſolus Amyntas.
D. Pollio amat noſtram, quamvìs eſt ruſtica, Muſam:
Pierides, vitulam lectori paſcite veſtro.
M. Pollio & ipſe facit nova carmina. paſcite taurum,

Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.
D. Qui te, Pollio, amat, veniat, quò te quoque gaudet.
Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum.
M. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi:
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.
D. Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga,
Frigidus, ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herbâ.
M. Parcite oves nimiùm procedere: non bene ripæ
Creditur. ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.
D. Tityre, paſcentes à flumine reice capellas:
Ipſe, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.
M. Cogite ovis, pueri: ſi lac præceperit æſtus,
Ut nuper, fruſtra preſſabimus ubera palmis.
D. Eheu, quam pingui macer eſt mihi taurus in ervo!
Idem amor exitium pecori eſt pecoriſque magiſtro.
M. His certè neque amor cauſa eſt: vix oſſibus hærent.
Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.
D. Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cæli ſpatium non ampliùs ulnas,
M. Dic, quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores: & Phyllida ſolus habeto.
P. Non noſtrum inter vos tantas componere lites:
Et vitulâ tu dignus, & hic: & quiſquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.
Claudite jam rivos, pueri. ſat prata biberunt.

POLLIO, Ecloga IV.

Sicelides Muſæ, paulò majora canamus.
Non omnes arbuſta juvant, humileſque myricæ.
Si canimus ſylvas, ſylvæ ſint Conſule dignæ.
Ultima Cumæi venit jam carminis ætas:
Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo.
Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna:
Jam nova progenies cælo demittitur alto.
Tu modò naſcenti puero, quo ferrea primùm
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo,
Caſta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.
Téque adeò decus hoc ævi, te Conſule, inibit,
Pollio: & incipient magni procedere menſes.
Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetuâ ſolvent formidine terras.
Ille deûm vitam accipiet, diviſque videbit
Permixtos heroas, & ipſe videbitur illis,
Pacatúmque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuſcula cultu
Errantes hederas paſſim cum baccare tellus,
Mixtáque ridenti colocaſia fundet acantho.
Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ
Ubera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & ſerpens, & fallax herba veneni
Occidet: Aſſyrium vulgò naſcetur amomum.
At ſimul heroum laudes & facta parentis
Jam legere, & quæ ſit poteris cognoſcere virtus:
Molli paulatim flaveſcet campus ariſtâ,
Incultiſque rubens pendebit ſentibus uva:
Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.
Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ jubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet & ipſe mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.
Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries jam ſuavè rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto.
Sponte ſuâ ſandyx paſcentes veſtiet agnos.
Talia ſæcla, ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere ô magnos (aderit jam tempus) honores,
Cara deûm ſuboles, magnum Jovis incrementum.
Aſpice convexo nutantem pondere mundum,
Terráſque, tractúſque maris, cælúmque profundum:
Aſpice, venturo lætentur ut omnia ſæclo.
O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ
Spiritus, & quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater adſit:
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam, Arcadiâ mecum ſi judice certet,
Pan etiam Arcadiâ dicat ſe judice victum.
Incipe, parve puer, riſu cognoſcere matrem:
Matri longa decem tulerûnt faſtidia menſes.
Incipe, parve puer: cui non riſere parentes,
Nec deus hunc menſâ, dea nec dignata cubili eſt.

DAPHNIS, Ecloga V.

MENALCAS, MOPSUS.

Cur non, Mopſe, boni quoniam convenimus ambo,
Tu calamos inflare leves, ego dicere verſus,
Hic corylis mixtas inter conſedimus ulmos?
MO. Tu major, tibi me eſt æquum parere, Menalca:
Sive ſub incertas Zephyris motantibus umbras,
Sive antro potiùs ſuccedimus. aſpice, ut antrum
Sylveſtris raris ſparſit labruſca racemis.
ME. Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.
MO. Quid ſi idem certet Phœbum ſuperare canendo?
ME. Incipe, Mopſe, prior; ſi quos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
Incipe: paſcentes ſervabit Tityrus hædos.
MO. Imò hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina deſcripſi, & modulans alterna notavi,
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.
ME. Lenta ſalix quantum pallenti cedit olivæ,
Puniceis humilis quantùm ſaliunca roſetis:
Judicio noſtro tantùm tibi cedit Amyntas.
MO. Sed tu deſine plura, puer: ſucceſſimus antro.
Exſtinctum nymphæ crudeli funere Daphnim
Flebant: vos coryli teſtes, & flumina nymphis:
Cùm, complexa ſui corpus miſerabile gnati,
Atque deos atque aſtra vocat crudelia mater.
Non ulli paſtos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boves ad flumina: nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum montéſque feri ſylvæque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru ſubjungere tigres
Inſtituit, Daphnis thiaſos inducere Baccho,
Et foliis lentas intexere mollibus haſtas.
Vitis ut arboribus decori eſt, ut vitibus uvæ,
Ut gregibus tauri, ſegetes ut pinguibus arvis;
Tu decus omne tuis. poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſæpe quibus mandavimus hordea ſulcis,
Infelix lolium, & ſteriles naſcuntur avenæ.
Pro molli violâ, pro purpureo narciſſo,
Carduus & ſpinis ſurgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo ſuperaddite carmen:
Daphnis ego in ſylvis, hinc uſque ad ſidera notus,
Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.
ME. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale ſopor feſſis in gramine: quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere rivo.
Nec calamis ſolum æquiparas, ſed voce magiſtrum.
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hæc quocumque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus; Daphninque tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus. amavit nos quoque Daphnis.
MO. An quicquam nobis tali ſit munere majus?
Et puer ipſe fuit cantari dignus: & iſta
Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.
ME. Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibúſque videt nubes & ſidera Daphnis.
Ergo alacris ſylvas, & cætera rura voluptas,
Panáque, paſtoréſque tenet, Dryadáſque puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur. amat bonus otia Daphnis.
Ipſi lætitiâ voces ad ſidera jactant
Intonſi montes: ipſæ jam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta: Deus, deus ille, Menalca.
Sis bonus ô felixque tuis! en quatuor aras:
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phœbo;
Pocula bina novo ſpumantia lacte quotannis,
Crateráſque duo ſtatuam tibi pinguis olivi:
Et multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in umbrâ,
Vina novum fundam calathis Ariuſia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas & Lyctius Ægon:
Saltantes Satyros imitabitur Alpheſibœus.
Hæc tibi ſemper erunt, & cùm ſolemnia vota

Redde-

Reddemus nymphis, & cùm luſtrabimus agros.
Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit,
Dúmque thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ,
Semper honos, noménque tuum, laudéſque manebunt.
Ut Baccho Cereríque, tibi ſic vota quotannis
Agricolæ facient: damnabis tu quoque votis.
MO. Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantùm venientis ſibilus auſtri,
Nec percuſſa juvant fluctu tam litora, nec quæ
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.
ME. Hâc te nos fragili donabimus antè cicutâ.
Hæc nos, Formoſum Corydon ardebat Alexim:
Hæc eadem docuit, Cujum pecus? an Melibœi?
MO. At tu ſume pedum, quod, me cùm ſæpe rogaret,
Non tulit Antigenes, (& erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis atque ære, Menalca.

SILENUS, Ecloga VI.

FAUNORUM, SATYRORUM ET SYLVANORUM DELECTATIO.

PRIMA Syracoſio dignata eſt ludere verſu,
Noſtra nec erubuit ſylvas habitare Thalia.
Cùm canerem reges & prælia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: Paſtorem, Tityre, pingues
Paſcere oportet oves, deductum dicere carmen.
Nunc ego (namque ſupèr tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, & triſtia condere bella)
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non injuſſa cano. ſi quis tamen hæc quoque, ſi quis
Captus amore leget; te noſtræ, Vare, myricæ,
Te nemus omne canet. nec Phœbo gratior ulla eſt,
Quam ſibi quæ Vari præſcripſit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis & Mnaſylus in antro
Silenum pueri ſomno videre jacentem,
Inflatum heſterno venas, ut ſemper, Iaccho,
Serta procul tantùm capiti delapſa jacebant:
Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.
Aggreſſi (nam ſæpe ſenex ſpe carminis ambo
Luſerat) injiciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, timidíſque ſupervenit Ægle:
Ægle Naïadum pulcherrima. jámque videnti
Sanguineis frontem moris & tempora pingit.
Ille dolum ridens, Quò vincula nectitis? inquit.
Solvite me, pueri. ſatis eſt potuiſſe videri.
Carmina quæ vultis, cognoſcite: carmina vobis;
Huic aliud mercedis erit. ſimul incipit ipſe.
Tum verò in numerum Faunóſque ferâſque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantùm Phœbo gaudet Parnaſſia rupes:
Nec tantùm Rhodope miratur & Iſmarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarúmque, animæque, mariſve fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: ut his exordia primis
Omnia, & ipſe tener mundi concreverit orbis.
Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim ſumere formas.
Jámque novum ut terræ ſtupeant luceſcere ſolem,
Altius atque cadant ſubmotis nubibus imbres:
Incipiant ſylvæ cùm primùm ſurgere, cúmque
Rara per ignotos errent animalia montes.
Hinc lapides Pyrrhæ jactos, Saturnia regna,
Caucaſiáſque refert volucres, furtúmque Promethei.
His adjungit, Hylan nautæ quo fonte relictum
Clamâſſent: ut litus, Hyla, Hyla, omne ſonaret.
Et fortunatam, ſi numquam armenta fuiſſent,
Paſiphaën nivei ſolatur amore juvenci.
Ah, virgo infelix, quæ te dementia cepit?
Prœtides implêrunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen ulla ſecuta eſt
Concubitus, quamvis collo timuiſſet aratrum,
Et ſæpe in lævi quæſiſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras!
Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigrâ pallentes ruminat herbas,
Aut aliquam in magno ſequitur grege. claudite nymphæ,
Dictææ nymphæ, nemorum jam claudite ſaltus:
Si quà fortè ferant oculis ſeſe obvia noſtris
Errabunda bovis veſtigia. forſitan illum
Aut herbâ captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquæ ſtabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:
Tum Phaëthontiadas muſco circumdat amaræ
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum
Aonas in montes ut duxerit una ſororum;
Utque viro Phœbi chorus adſurrexerit omnis;
Ut Linus hæc illi divino carmine paſtor,
Floribus atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit, Hos tibi dant calamos (en accipe) Muſæ,
Aſcræo quos antè ſeni: quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynæi nemoris dicatur origo:
Nequis ſit lucus, quo ſe plùs jactet Apollo.
Quid loquar aut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt,
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexâſſe rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerâſſe marinis:
Aut ut mutatos Terei narraverit artus?
Quas illi Philomela dapes, quæ dona parârit?
Quo curſu deſerta petiverit, & quibus antè
Infelix ſua tecta ſupervolitaverit alis?
Omnia quæ, Phœbo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, juſsítque ediſcere lauros,
Ille canit. pulſæ referunt ad ſidera valles.
Cogere donec oves ſtabulis, numerúmque referre
Juſſit, & invito proceſſit veſper Olympo.

MELIBOEUS, Ecloga VII.

MELIBOEUS, CORYDON, THYRSIS.

M. FORTE ſub argutâ conſederat ilice Daphnis,
Compulerántque greges Corydon & Thyrſis in unum;
Thyrſis oves, Corydon diſtentas lacte capellas.
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, & reſpondere parati.
Hic mihi, dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerraverat. atque ego Daphnim
Aſpicio: ille ubi me contrà videt; Ocius, inquit,
Huc ades, ô Melibœe: caper tibi ſalvus, & hœdi.
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub umbrâ.
Huc ipſi potum venient per prata juvenci:
Hic virides tenerâ prætexit arundine ripas
Mincius, éque ſacrâ reſonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida habebam,
Depulſos à lacte domi quæ clauderet agnos:
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Cœpere: alternos Muſæ meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.
C. Nymphæ, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite: proxima Phœbi
Verſibus ille facit. aut, ſi non poſſumus omnes,
Hic arguta ſacrâ pendebit fiſtula pinu.
T. Paſtores, hederâ creſcentem ornate poëtam,
Arcades, invidiâ rumpantur ut ilia Codro.
Aut ſi ultra placitum laudârit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
C. Setoſi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramoſa Mycon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, lævi de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras evincta cothurno.
T. Sinum lactis, & hæc te liba, Priape, quotannis
Expectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si fœtura gregem ſuppleverit, aureus eſto.
C. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,
Candidior cycnis, hederâ formoſior albâ;
Cùm primùm paſti repetent præſepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
T. Imò ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior ruſco, projectâ vilior algâ;
Si mihi non hæc lux toto jam longior anno eſt.
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.
C. Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba,
Et quæ vos rarâ viridis tegit arbutus umbrâ,
Solſtitium pecori defendite. jam venit æſtas
Torrida: jam læto turgent in palmite gemmæ.
T. Hic focus, & tædæ pingues, hic plurimus ignis
Semper, & aſſiduâ poſtes fuligine nigri.
Hic tantùm Boreæ curamus frigora, quantùm
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
C. Stant & juniperi, & caſtaneæ hirſutæ:
Strata jacent paſſim ſua quæque ſub arbore poma.
Omnia nunc rident. at ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina ſicca.

T. Aret ager : vitio moriens ſitit aëris herba :
Liber pampineas invidit collibus umbras.
Phyllidis adventu noſtræ nemus omne virebit :
Jupiter & læto deſcendet plurimus imbri.
C. Populus Alcidæ gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſæ myrtus Veneri, ſua laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos. illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi.
T. Fraxinus in ſylvis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluviis, abies in montibus altis.
Sæpius at ſi me, Lycida formoſe, reviſas,
Fraxinus in ſylvis cedat tibi, pinus in hortis.
M. Hæc memini, & victum fruſtra contendere Thyrſin,
Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

PHARMACEUTRIA, Ecloga VIII.

DAMON, ALPHESIBOEUS.

PASTORUM Muſam Damonis & Alpheſibœi,
Immemor herbarum quos eſt mirata juvenca
Certantes, quorum ſtupefactæ carmine lynces ;
Et mutata ſuos requiêrunt flumina curſus :
Damonis Muſam dicemus & Alpheſibœi.
Tu mihi, ſeu magni ſuperas jam ſaxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis æquoris ; en erit unquam
Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta!
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno !
A te principium : tibi deſinet. accipe juſſis
Carmina cœpta tuis : atque hanc ſine tempora circùm
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.
Frigida vix cælo noctis deceſſerat umbra,
Cùm ros in tenerâ pecori gratiſſimus herbâ :
Incumbens tereti Damon ſic cœpit olivæ.
D. Naſcere, præque diem veniens age, Lucifer, almum ;
Conjugis indigno Niſæ deceptus amore
Dum queror, & divos (quamquam nil teſtibus illis
Profeci) extremâ moriens tamen adloquor horâ.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Mænalus argutúmque nemus pinóſque loquentes
Semper habet ; ſemper paſtorum ille audit amores,
Panáque, qui primus calamos non paſſus inertes.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Mopſo Niſa datur. quid non ſperemus amantes ?
Jungentur jam gryphes equis : ævóque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopſe, novas incide faces : tibi ducitur uxor.
Sparge, marite, nuces : tibi deſerit Heſperus Oetam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
O digno conjuncta viro, dum deſpicis omnes,
Dúmque tibi eſt odio mea fiſtula, dúmque capellæ,
Hirſutúmque ſupercilium, promiſſáque barba :
Nec curare deum credis mortalia quemquam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Sepibus in noſtris parvam te roſcida mala
(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus :
Jam fragiles poteram à terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error !
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc ſcio, quid ſit Amor. duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis noſtri puerum nec ſanguinis edunt.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Sævus Amor docuit gnatorum ſanguine matrem
Commaculare manus. crudelis tu quoque, mater ;
Crudelis mater magìs, an puer improbus ille ?
Improbus ille puer : crudelis tu quoque, mater.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc & oves ultro fugiat lupus : aurea duræ
Mala ferant quercus : narciſſo floreat alnus :
Pinguia corticibus ſudent electra myricæ.
Certent & cycnis ululæ : ſit Tityrus Orpheus :
Orpheus in ſylvis, inter Delphinas Arion.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Omnia vel medium fiant mare : vivite ſylvæ.
Præceps aërii ſpeculâ de montis in undas
Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.
Deſine, Mænalios jam deſine, tibia, verſus.
Hæc Damon : vos, quæ reſponderit Alpheſibœus,
Dicite, Pierides. non omnia poſſumus omnes.
A. Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vittâ :
Verbenáſque adole pingues & maſcula thura :
Conjugis ut magicis ſanos avertere ſacris
Experiar ſenſus. nihil hìc niſi carmina deſunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim
Carmina vel cælo poſſunt deducere Lunam :
Carminibus Circe ſocios mutavit Ulyxi :
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Terna tibi hæc primùm triplici diverſa colore
Licia circumdo, térque hæc altaria circùm
Effigiem duco. numero deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores :
Necte, Amarylli, modò : &, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit
Uno eodémque igni ; ſic noſtro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit : ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, qualis, cùm feſſa juvencum
Per nemora atque altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ rivum viridi procumbit in ulvâ
Perdita, nec ſeræ meminit decedere nocti :
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara ſui : quæ nunc ego limine in ipſo,
Terra, tibi mando. debent hæc pignora Daphnim.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipſe dedit Mœris. naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſylvis
Mœrin, ſæpe animas imis exeire ſepulcris,
Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Fer cineres, Amarylli, foras : rivóque fluenti,
Tránſque caput jace : ne reſpexeris. his ego Daphnim
Aggrediar : nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe dumum, mea carmina, ducite Daphnim.
Aſpice : corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſuâ, dum ferre moror, cinis ipſe. bonum ſit!
Neſcio quid certè eſt : & Hylax in limine latrat.
Credimus ? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt ?
Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

MOERIS, Ecloga IX.

LYCIDAS, MOERIS.

L. QUO te, Mœri, pedes? an, quò via ducit, in urbem?
M. O Lycida, vivi pervenimus; advena noſtri,
Quod numquam veriti ſumus, ut poſſeſſor agelli
Diceret : Hæc mea ſunt ; veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes, quoniam Fors omnia verſat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hædos.
L. Certè equidem audieram, quà ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollíſque jugum demittere clivo,
Uſque ad aquam & veteris jam fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus veſtrum ſervâſſe Menalcan.
M. Audieras ; & fama fuit. ſed carmina tantùm
Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantùm
Chaonias dicunt, aquilâ veniente, columbas.
Quòd niſi me quacumque novas incidere lites
Antè ſiniſtra cavâ monuiſſet ab ilice cornix,
Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipſe Menalcas.
L. Heu, cadit in quemquam tantum ſcelus! heu tua nobis
Penè ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca !
Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi ſontes induceret umbrâ ?
Vel quæ ſublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cùm te ad delicias ferres Amaryllida noſtras ?
Tityre, dum redeo, brevis eſt via, paſce capellas :
Et potum paſtas age, Tityre : & inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille, caveto.
M. Imò hæc, quæ Varo nec dum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (ſuperet modò Mantua nobis,
Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ !)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.
L. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos :
Sic cytiſo paſtæ diſtentent ubera vaccæ.
Incipe, ſi quid habes. & me fecere poëtam
Pierides : ſunt & mihi carmina. me quoque dicunt
Vatem paſtores : ſed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinnâ
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.
M. Id quidem agu ; & tacitus, Lycida, mecum ipſe voluto,
Si

Si valeam meminiſſe : neque eſt ignobile carmen.
Huc ades, ô Galatea. quis eſt nam ludus in undis ?
Hic ver purpureum : varios hic flumina circùm
Fundit humus flores : hìc candida populus antro
Imminet, & lentæ texunt umbracula vites.
Huc ades : inſani feriant ſine litora fluctus.
L. Quid, quæ te purâ ſolum ſub nocte canentem
Aodieram ? numeros memini, ſi verba tenerem.
M. Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus ?
Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum :
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus ; & quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Iofere, Daphni, pyros : carpent tua poma nepotes.
Omnia fert ætas, animum quoque. ſæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere ſoles.
Nunc oblita mihi tot carmina. vox quoque Mœrim
Jam fugit ipſa : lupi Mœrim videre priores.
Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſæpe Menalcas.
L. Cauſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſile æquor : & omnes
(Aſpice) ventoſi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeò media eſt nobis via. namque ſepulcrum
Incipit apparere Bianoris. hìc, ubi denſas
Agricolæ ſtringunt frondes, hìc, Mœri, canamus :
Hic hædos depone. tamen veniemus in urbem.
Aut, ſi, nox pluviam ne colligat antè, veremur,
Cantantes licet uſque (minùs via lædat) eamus.
Cantantes ut eamus, ego hôc te faſce levabo.
M. Deſine plura, puer : &, quod nunc inſtat, agamus.
Carmina tum melius, cùm venerit ipſe, canemus.

GALLUS, ECLOGA X.

EXTREMUM hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quæ legat ipſa Lycoris,
Carmiua ſunt dicenda. neget quis carmina Gallo ?
Sic tibi, cùm fluctus ſubter labere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.
Incipe. ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent ſimæ virgulta capellæ.
Non canimus ſurdis : reſpondent omnia ſylvæ.
Quæ nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellæ
Naïdes, indigno cùm Gallus amore periret ?
Nam neque Parnaſſi vobis juga, nam neque Pindi
Ulla moram fecere, neque Aoniæ Aganippæ.
Illum etiam lauri, etiam flevere myricæ :
Pinifer illum etiam ſolâ ſub rupe jacentem
Mænalus, & gelidi fleverunt ſaxa Lycæi.
Stant & oves circùm : noſtrî nec pœnitet illas :
Nec te pœniteat pecoris, divine poeta :
Et formoſos oves ad flumina pavit Adonis.
Venit & upilio : tardi venere bubulci:
Uvidus hibernâ venit de glande Menalcas.
Omnes, unde amor iſte, rogant, tibi? venit Apollo:
Galle, quid inſanis ? inquit. tua cura Lycoris
Pérque nives alium, pérque horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit & agreſti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas & grandia lilia quaſſans.
Pan Deus Arcadiæ venit : quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minióque rubentem.
Ecquis erit modus ? inquit. amor non talia curat.
Nec lacrymis crudelis amor, nec gramina rivis,
Nec cytiſo ſaturantur apes, nec fronde capellæ.
Triſtis at ille, Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus hæc veſtris : ſoli cantare periti
Arcades. ô mihi tum quàm molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores !
Atque utinam ex vobis unus, veſtríque fuiſſem
Aut cuſtos gregis, aut maturæ vinitor uvæ !
Certè, ſive mihi Phyllis, ſive eſſet Amyntas,
Seu quicunque furor, (quid tum, ſi fuſcus Amyntas ?
Et nigræ violæ ſunt, & vaccinia nigra)
Mecum inter ſalices lentâ ſub vite jaceret:
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes: hìc mollia prata, Lycori.
Hìc nemus: hic ipſo tecum conſumerer ævo.
Nunc inſanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media, atque adverſos detinet hoſtes.
Tu procul à patriâ (nec ſit mihi credere) tantùm
Alpinas, ah dura, nives & frigora Rheni
Me ſine ſola vides. ah te ne frigora lædant !
Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas !
Ibo, & Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu
Carmina, paſtoris Siculi modulabor avenâ.
Certum eſt in ſylvis, inter ſpelæa ferarum,
Malle pati, tenerſíque meos incidere amores
Arboribus : creſcent illæ : creſcetis amores.
Interea mixtis luſtrabo Mænala nymphis:
Aut acres venabor apros. non me ulla vetabunt
Frigora Partheoios canibus circumdare ſaltus.
Jam mihi per rupes videor lucóſque ſonantes
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula, tanquam hæc ſint noſtri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Jam neque Hamadryades rurſum, nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſæ rurſum concedite ſylvæ.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores:
Nec ſi frigoribus mediis Hebrúmque bibamus,
Sithoniaſque nives hyemis ſubeamus aquoſæ,
Nec ſi, cùm moriens altâ liber aret in ulmo,
Æthiopum verſemus oves ſub ſidere Cancri.
Omnia vincit Amor. & nos cedamus Amori.
Hæc ſat erit, divæ, veſtrum ceciniſſe poëtam,
Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides. vos hæc facietis maxima Gallo :
Gallo, cujus amor tantùm mihi creſcit in horas,
Quantùm vere novo viridis ſe ſubjicit alnus.
Surgamus : ſolet eſſe gravis cantantibus umbra.
Juniperi gravis umbra. nocent & frugibus umbræ.
Ite domum ſaturæ, venit Heſperus, ite capellæ.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON

LIBER PRIMUS.

AD *C. CILNIUM MÆCENATEM.*

QUID faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmíſque adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam. Vos, ô clariſſima mundi
Lumina, labentem cælo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres; veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſtâ,
Poculáque inventis Acheloïa miſcuit uvis:
Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Faunſque pedem Dryadéſque puellæ :
Munera veſtra cano. túque ô, cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune; & cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Ter centum nivei tondent dumeta juvenci :
Ipſe nemus linquens patrium ſaltúſque Lycæi

Pan

Pan ovium cuſtos, tua ſi tibi Mænala curæ,
Adſis ô Tegeæ favens, oleæque Minerva
Inventrix, uncique puer monſtrator aratri,
Et teneram ab radice ferens, Sylvane, cupreſſum:
Dîque deæque omnes, ſtudium quibus arva tueri,
Quíque novas alitis non ullo ſemine fruges:
Quíque ſatis largum cælo demittitis imbrem.
Túque adeò, quem mox quæ ſint habitura deorum
Concilia incertum eſt; urbíſne inviſere, Cæſar,
Terrarúmque velis curam, & te maximus orbis
Auctorem frugum tempeſtatúmque potentem
Accipiat, cingens maternâ tempora myrto;
An deus immenſi venias maris, ac tua nautæ
Numina ſola colant: tibi ſerviat ultima Thule,
Téque ſibi generum Tethys emat omnibus undis:
Anne novum tardis ſidus te menſibus addas,
Quà locus Erigonen inter Cheláſque ſequentes
Panditur. ipſe tibi jam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cæli juſtâ plus parte reliquit.
Quicquid eris; (nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamvìs Elyſios miretur Græcia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atque audacibus annue cœptis,
Ignaróſque viæ mecum miſeratus agreſtes
Ingredere, & votis jam nunc aſſueſce vocari.
  Vere novo, gelidus canis cùm montibus humor
Liquitur, & zephyro putris ſe gleba reſolvit;
Depreſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & ſulco attritus ſplendeſcere vomer
Illa ſeges demum votis reſpondet avari
Agricolæ, bis quæ ſolem, bis frigora ſenſit:
Illius immenſæ ruperunt horrea meſſes.
At prius ignotum ferro quàm ſcindimus æquor,
Ventos, & varium cæli prædiſcere morem
Cura ſit, ac patrios cultúſque habitúſque locorum,
Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuſet.
Hic ſegetes, illìc veniunt felicius uvæ:
Arborei fœtus alibi atque injuſſa vireſcunt
Gramina. nónne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum, viroſáque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epirus equarum?
Continuò has leges, æternáque fœdera certis
Impoſuit Natura locis: quo tempore primùm
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem:
Unde homines nati durum genus. ergo age, terræ
Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni
Fortes invortant tauri, glebáſque jacentes
Pulverulenta coquat maturis ſolibus æſtas.
At ſi non fuerit tellus fœcunda; ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illìc, officiant lætis ne frugibus herbæ;
Hìc, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.
Alternis idem tonſas ceſſare novales,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flava ſeres mutato ſidere farra,
Unde priùs lætum ſiliquâ quaſſante legumen,
Aut tenuis fœtus viciæ, triſtíſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos ſylvamque ſonantem.
Urit enim lini campum ſeges, urit avenæ:
Urunt Lethæo perfuſa papavera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantùm
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola; néve
Effœtos cinerem immundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt fœtibus arva.
Nec nulla interea eſt inaratæ gratia terræ.
Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Sive indè occultas vites, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quà ſuccus in herbas:
Seu durat magis, & venas adſtringit hiantes:
Ne tenues pluviæ, rapidíve potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multùm adeò, raſtris glebas qui frangit inertes,
Vimineáſque trahit crates, juvat arva: neque illum
Flava Ceres alto nequicquam ſpectat Olympo:
Et qui, proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit aratro,
Exercétque frequens tellurem, atque imperat arvis.
Humida ſolſtitia atque hyemes orate ſerenas,
Agricolæ. hyberno lætiſſima pulvere farra,
Lætus ager. nullo tantum ſe Myſia cultu
Jactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.
Quid dicam, jacto qui ſemine cominus arva
Inſequitur, cumulóſque ruit malè pinguis arenæ?
Deinde ſatis fluvium inducit, rivóſque ſequentes?
Et, cùm exuſtus ager morientibus æſtuat herbis,
Ecce ſupercilio clivoſi tramitis undam
Elicit. illa cadens raucum per lævia murmur
Saxa ciet, ſcatebríſque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenerâ depaſcit in herbâ;
Cum primum ſulcos æquant ſata? quíſque paludis
Collectum humorem bibulâ deducit arenâ?
Præſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
Exit, & obducto latè tenet omnia limo;
Unde cavæ tepido ſudant humore lacunæ.
Nec tamen (hæc cùm ſint hominúmque boúmque labores
Verſando terram experti) nihil improbus anſer,
Strymoniæque grues, & amaris intyba fibris,
Officiunt, aut umbra nocet. pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primúſque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda,
Nec torpere gravi paſſus ſua regna veterno.
Ante Jovem nulli ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat. in medium quærebant: ipſáque tellus
Omnia liberiùs nullo poſcente ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit, pontúmque moveri:
Melláque decuſſit foliis, ignémque removit,
Et paſſim rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias uſus meditando extunderet artes
Paulatim, & ſulcis frumenti quæreret herbam;
Ut ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
Tunc alnos primùm fluvii ſenſere cavatas:
Navita tum ſtellis numeros & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, clarámque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco,
Inventum; & magnos canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum fundâ jam verberat amnem,
Alta petens: pelagóque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ſerræ:
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variæ venere artes. labor omnia vicit
Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit: cùm jam glandes atque arbuta ſacræ
Deficerent ſylvæ, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: ut mala culmos
Eſſet robigo, ſegníſque horreret in arvis
Carduus. intereunt ſegetes: ſubit aſpera ſylva
Lappæque tribulíque; intérque nitentia culta
Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ.
Quod niſi & aſſiduis terram inſectabere raſtris,
Et ſonitu terrebis aves, & ruris opaci
Falce premes umbras, votíſque vocaveris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis acervum;
Concuſsáque famem in ſylvis ſolabere quercu.
Dicendum, & quæ ſint duris agreſtibus arma:
Quis ſinè nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes.
Vomis, & inflexi primùm grave robur aratri,
Tardáque Eleuſinæ matris volventia plauſtra,
Tribuláque, traheæque, & iniquo pondere raſtri:
Virgea præterea Celei viliſque ſupellex,
Arbuteæ crates, & myſtica vannus Iacchi.
Omnia quæ multò antè memor proviſa repones;
Si te digna manet divini gloria ruris.
Continuò in ſylvis magnâ vi flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.
Huic à ſtirpe pedes temo protentus in octo,
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorſo.
Cæditur & tilia antè jugo levis, altáque fagus,
Stiváque, quæ currus à tergo torqueat imos,
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus.
Poſſum multa tibi veterum præcepta referre;
Nî refugis, tenuéſque piget cognoſcere curas.
Area cum primis ingenti æquanda cylindro,
Et vertenda manu, & cretâ ſolidanda tenaci:
Ne ſubeant herbæ, neu pulvere victa fatiſcat;
Tum variæ illudant peſtes. ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuítque domos atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.
Inventúſque cavis bufo, & quæ plurima terræ

Monſtra ferunt: populátque iogentem farris acervum
Curculio, atque inopi metuens formica ſenectæ.
Contemplator item, cùm ſe nux plurima ſylvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentes:
Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur,
Magnáque cum magno veniet tritura calore.
At ſi luxuriâ foliorum exuberat umbra,
Nequicquam piugues paleâ teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,
Et nitro priùs & nigrâ perfundere amurcâ,
Grandior ut fœtus ſiliquis fallacibus eſſet.
Et, quamvìs igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, & multo ſpectata labore
Degenerare tamen: nî vis bumana quotannis
Maxima quæque manu legeret. ſic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri.
Non aliter, quàm qui adverſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit; ſi brachia fortè remiſit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.
Præterea tam ſunt Arcturi ſydera nobis,
Hædorúmque dies ſervandi, & lucidus Anguis;
Quàm quibus in patriam ventoſa per æquora vectis
Pontus & oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomníque pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem:
Exercete, viri, tauros; ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem.
Nec non & lini ſegetem & Cereale papaver
Tempus humo tegere, & jamdudum incumbere aratris,
Dum ſiccâ tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis ſatio. tum te quoque, Medica, putres
Accipiunt ſulci; & milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, & averſo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem robuſtáque farra
Exercebis humum, ſolíſque inſtabis ariſtis:
Antè tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Cnoſſiáque ardentis decedat ſtella Coronæ,
Debita quàm ſulcis committas ſemina, quámque
Invitæ properes anni ſpem credere terræ.
Multi ante occaſum Maiæ cœpere: ſed illos
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.
Si verò viciámque ſeres vilémque faſelum,
Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes.
Incipe, & ad medias ſementem extende pruinas.
Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinque tenent cælum zonæ: quarum una corruſco
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab igni:
Quam circùm extremæ dextrâ lævâque trahuntur,
Cæruleâ glacie concretæ atque imbribus atris.
Has inter mediámque duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ divûm. via ſecta per ambas,
Obliquus quâ ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus ut ad Scythiam Riphæáſque arduus arces
Conſurgit; premitur Libyæ devexus in auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Manéſque profundi:
Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circùm, pérque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentes æquore tingi.
Illic, ut perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, & obtentâ denſantur nocte tenebræ:
Aut redit à nobis Aurora, diémque reducit:
Nóſque ubi primus equis Oriens afflavit anhelis,
Illic ſera rubens accendit lumina Veſper.
Hinc tempeſtates dubio prædiſcere cælo
Poſſumus, hinc meſſíſque diem, tempúſque ſerendi;
Et quando infidum remis impellere marmor
Conveniat: quando armatas deducere claſſes,
Aut tempeſtivam ſylvis evertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur & ortus,
Temporibúſque parem diverſis quatuor annum.
Frigidus agricolam ſiquando continet imber,
Multa, forent quæ mox cælo properanda ſereno,
Maturare datur. durum procudit arator
Vomeris obtuſi dentem: cavat arbore lintres:
Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit acervis.
Exacuunt alii vallos, furcáſque bicornes,
Atque Amerina parant lentæ retinacula viti.
Nunc facilis rubeâ texatur fiſcina virgâ:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite ſaxo.
Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas & jura ſinunt. rivos deducere nulla
Religio vetuit, ſegeti prætendere ſepem,
Inſidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantúmque gregem fluvio merſare ſalubri.
Sæpe oleo tardi coſtas agitator aſelli,
Vilibus aut onerat pomis: lapidémque revertens
Incuſum, aut atræ maſſam picis urbe reportat.
Ipſa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum. quintum fuge: pallidus Orcus,
Eumenidéſque ſatæ. tum partu terra nefando
Cœúmque Iapetúmque creat, ſævúmque Typhoëa,
Et conjuratos cælum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum:
Ter pater exſtructos disjecit fulmine montes.
Septima poſt decimam felix & ponere vitem,
Et prenſos domitare boves, & licia telæ
Addere. nona fugæ melior, contraria furtis.
Multa adeò gelidâ meliùs ſe nocte dedere,
Aut cum ſole novo terras irrorat Eous.
Nocte leves meliùs ſtipulæ, nocte arida prata
Tondentur: noctis lentus non deficit humor.
Et quidam ſeros hyberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferróque faces inſpicat acuto.
Interea longum cantu ſolata laborem
Arguto conjunx percurrit pectine telas:
Aut dulcis muſti Volcano decoquit humorem,
Et foliis undam trepidi deſpumat aheni.
At rubicunda Ceres medio ſucciditur æſtu,
Et medio toſtas æſtu terit area fruges.
Nudus ara, ſere nudus. hyems ignava colono.
Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
Mutuáque inter ſe læti convivia curant.
Invitat genialis hyems, curáſque reſolvit:
Ceu preſſæ cùm jam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.
Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleámque, cruentáque myrta.
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritóſque ſequi lepores; tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ,
Cum nix alta jacet, glaciem cùm flumina trudunt.
Quid tempeſtates autumni & ſydera dicam?
Atque ubi jam breviórque dies, & mollior æſtas,
Quæ vigilanda viris! vel cùm ruit imbriferum ver;
Spicea jam campis cùm meſſis inhorruit, & cùm
Frumenta in viridi ſtipulâ lactentia turgent?
Sæpe ego, cum flavis meſſorem induceret arvis
Agricola, & fragili jam ſtringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere prœlia vidi:
Quæ gravidam latè ſegetem ab radicibus imis
Sublimè expulſam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hyems culmúmque levem ſtipuláſque volantes.
Sæpe etiam immenſum cælo venit agmen aquarum,
Et fœdam glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectæ ex alto nubes. ruit arduus æther,
Et pluviâ ingenti ſata læta boúmque labores
Diluit. implentur foſſæ, & cava flumina creſcunt
Cum ſonitu, fervétque fretis ſpirantibus æquor.
Ipſe pater, mediâ nimborum in nocte, coruſca
Fulmina molitur dextrâ. quo maxima motu
Terra tremit: fugere feræ; & mortalia corda
Per gentes humilis ſtravit pavor. ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit: ingeminant auſtri, & denſiſſimus imber:
Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt.
Hoc metuens, cæli menſes, & ſydera ſerva,
Frigida Saturni ſeſe quò ſtella receptet,
Quos ignis cæli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis,
Extremæ ſub caſum hyemis, jam vere ſereno.
Tum pingues agni, & tum molliſſima vina:
Tum ſomni dulces, denſæque in montibus umbræ.
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret.
Cui tu lacte favos, & miti dilue Baccho:
Térque novas circum felix eat hoſtia fruges;
Omnis quam chorus, & ſocii comitentur ovantes;
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque antè
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quàm Cereri tortâ redimitus tempora quercu
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.
Atque hæc ut certis poſſimus diſcere ſignis,
Æſtúſque, pluviáſque, & agentes frigora ventos;

Ipſe

Ipſe pater ſtatuit, quid menſtrua Luna moneret,
Quo ſigno caderent auſtri: quid ſæpe videntes
Agricolæ, propiùs ſtabulis armenta tenerent.
Continuò ventis ſurgentibus aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere, & aridus altis
Montibus audiri fragor; aut reſonantia longè
Litora miſceri, & nemorum increbeſcere murmur.
Jam ſibi tum à curvis malè temperat unda carinis,
Cùm medio celeres revolant ex æquore mergi,
Clamorémque ferunt ad litora: cúmque marinæ
In ſicco ludunt fulicæ: notáſque paludes
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.
Sæpe etiam ſtellas, vento impendente, videbis
Præcipites cælo labi, noctíſque per umbram
Flammarum longos à tergo albeſcere tractus:
Sæpe levem paleam & frondes volitare caducas,
Aut ſummâ nantes in aquâ colludere plumas.
At Boreæ de parte trucis cùm fulminat, & cùm
Eurique zephyríque tonat domus; omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis navita ponto
Humida vela legunt. numquam imprudentibus imber
Obfuit. aut illum ſurgentem vallibus imis
Aëriæ fugere grues: aut bucula cælum
Suſpiciens patulis captavit naribus auras:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo:
Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.
Sæpius & tectis penetralibus extulit ova
Anguſtum formica terens iter, & bibit ingens
Arcus: & è paſtu decedens agmine magno
Corvorum increpuit denſis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, & quæ Aſia circùm
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores;
Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lavandi.
Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce,
Et ſola in ſiccâ ſecum ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſcivere hyemem: teſtâ cùm ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.
Nec minùs ex imbri ſoles & aperta ſerena
Proſpicere, & certis poteris cognoſcere ſignis.
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere Luna;
Tenuia nec lanæ per cælum vellera ferri.
Non tepidum ad ſolem pennas in litore pandunt
Dilectæ Thetidi Alcyones: non ore ſolutos
Immundi meminere ſues jactare maniplos.
At nebulæ magìs ima petunt, campóque recumbunt:
Solis & occaſum ſervans de culmine ſummo
Nequicquam ſeros exercet noctua cantus.
Apparet liquido ſublimis in aëre Niſus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.
Quacumque illa levem fugiens ſecat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: quà ſe fert Niſus ad auras,
Illa levem fugiens raptim ſecat æthera pennis.
Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant: & ſæpe cubilibus altis,
Neſcio quâ præter ſolitum dulcedine læti,
Inter ſe foliis ſtrepitant. juvat imbribus actis
Progeniem parvam dulcéſque reviſere nidos.
Haud equidem credo, quia ſit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major.
Verùm, ubi tempeſtas & cæli mobilis humor
Mutavere vias, & Jupiter uvidus auſtris
Denſat, erant quæ rara modò, &, quæ denſa, relaxat;
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. hinc ille avium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ovantes gutture corvi.
Si verò ſolem ad rapidum lunáſque ſequentes
Ordine reſpicies; numquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidiis noctis capiere ſerenæ.
Luna revertentes cùm primùm colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis pelagóque parabitur imber.
At, ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit. vento ſemper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu quarto (namque is certiſſimus auctor)
Pura, neque obtuſis per cælum cornibus ibit;
Totus & ille dies, & qui naſcentur ab illo
Exactum ad menſem, pluviâ ventíſque carebunt:
Votáque ſervati ſolvent in litore nautæ
Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoque & exoriens, & cùm ſe condit in undas,
Signa dabit. ſolem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quæ manè refert, & quæ ſurgentibus aſtris.
Ille ubi naſcentem maculis variaverit ortum
Conditus in nubem, medióque refugerit orbe;
Suſpecti tibi ſint imbres. namque urget ab alto
Arboribúſque ſatíſque Notus pecoríſque ſiniſter.
Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diverſi rumpent radii, aut ubi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu, malè tum mites defendet pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam, emenſo cùm jam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magis. nam ſæpe videmus
Ipſius in vultu varios errare colores.
Cæruleus pluviam denuntiat, igneus euros.
Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni;
Omnia tunc pariter vento nimbíſque videbis
Fervere. non illâ quiſquam me nocte per altum
Ire, neque à terrâ moneat convellere funem.
At ſi, cùm referétque diem, condétque relatum,
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis,
Et claro ſylvas cernes aquilone moveri.
Denique, quid veſper ſerus vehat, unde ſerenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus auſter,
Sol tibi ſigna dabit. ſolem quis dicere falſum
Audeat? ille etiam cæcos inſtare tumultus
Sæpe monet, fraudémque & operta tumeſcere bella.
Ille etiam extincto miſeratus Cæſare Romam,
Cùm caput obſcurâ nitidum ferrugine texit,
Impiáque æternam timuerunt ſæcula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, & æquora ponti,
Obſcœníque canes, importunæque volucres
Signa dabant. quoties Cyclopum effervere in agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam,
Flammarúmque globos, liquefactáque volvere ſaxa!
Armorum ſonitum toto Germania cælo
Audiit: inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos volgo exaudita ſilentes
Ingens, & ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis, pecudéſque locutæ,
Infandum! ſiſtunt amnes, terræque dehiſcunt,
Et mæſtum illacrymat templis ebur, æráque ſudant.
Proluit inſano contorquens vortice ſylvas
Fluviorum rex Eridanus, campóſque per omnes
Cum ſtabulis armenta tulit. nec tempore eodem
Triſtibus aut extis fibræ apparere minaces,
Aut puteis manare cruor ceſſavit: & altè
Per noctem reſonare, lupis ululantibus, urbes.
Non aliàs cælo ceciderunt plura ſereno
Fulgura: nec diri toties arſere cometæ.
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine noſtro
Emathiam, & latos Hæmi pingueſcere campos.
Scilicet & tempus veniet, cum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exeſa inveniet ſcabrâ robigine pila:
Aut gravibus raſtris galeas pulſabit inanes,
Grandiáque effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.
Dî patrii Indigetes, & Romule, Veſtáque mater,
Quæ Tuſcum Tiberim, & Romana Palatia ſervas,
Hunc ſaltem everſo juvenem ſuccurrere ſæclo
Ne prohibete. ſatis jampridem ſanguine noſtro
Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ.
Jam pridem nobis cæli te regia, Cæſar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos.
Quippe ubi fas verſum atque nefas: tot bella per orbem:
Tam multæ ſcelerum facies: non ullus aratro
Dignus honos. ſqualent abductis arva colonis,
Et curvæ rigidum falces conflantur in enſem.
Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinæ ruptis inter ſe legibus urbes
Arma ferunt. ſævit toto Mars impius orbe.
Ut, cùm carceribus ſeſe effudere quadrigæ,
Addunt in ſpatio, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

GEORGICON

LIBER II.

HActenus arvorum cultus, & ſidera cæli:
Nunc te, Bacche, canam, nec non ſylveſtria tecum
Virgulta, & prolem tardè creſcentis olivæ.
Huc, pater ô Lenæe, (tuis hìc omnia plena
Muneribus: tibi pampineo gravidus autumno
Floret ager; ſpumat plenis vindemia labris)
Huc, pater ô Lenæe, veni; nudatáque muſto
Tinge novo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia eſt natura creandis.
Namque aliæ, nullis hominum cogentibus, ipſæ
Sponte ſuâ veniunt, campóſque & flumina latè
Curva tenent: ut molle ſiler, lentæque geneſtæ,
Populus, & glaucâ canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: ut altæ
Caſtaneæ, nemorúmque Jovi quæ maxima frondet
Æſculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſylva:
Ut ceraſis, ulmíſque: etiam Parnaſſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbrâ.
Hos Natura modos primùm dedit: his genus omne
Sylvarum, fruticúmque viret, nemorúmque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe viâ ſibi repperit uſus.
Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit arvo,
Quadrifidáſque ſudes, & acuto robore vallos:
Sylvarúmque aliæ preſſos propaginis arcus
Exſpectant, & viva ſuâ plantaria terrâ.
Nil radicis egent aliæ: ſummúmque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur è ſicco radix oleagina ligno.
Et ſæpe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius, mutatámque inſita mala
Ferre pyrum, & prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite ô, proprios generatim diſcite cultus,
Agricolæ, fructuſque feros mollite colendo:
Neu ſegnes jaceant terræ. juvat Iſmara Baccho
Conſerere, atque oleâ magnum veſtire Taburnum.
Túque ades, inceptúmque unà decurre laborem,
O decus, ô famæ meritò pars maxima noſtræ,
Mæcenas; pelagóque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto:
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oráque centum,
Ferrea vox. ades, & primi lege litoris oram.
In manibus terræ. non hìc te carmine ficto,
Atque per ambages & longa exorſa tenebo.
Sponte ſuâ quæ ſe tollunt in luminis oras,
Infœcunda quidem, ſed læta & fortia ſurgunt:
Quippe ſolo natura ſubeſt. tamen hæc quoque ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſylveſtrem animum: cultúque frequenti,
In quaſcumque voces artes, haud tarda ſequentur.
Nec non &, ſterilis quæ ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros:
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Creſcentíque adimunt fœtus, urúntque ferentem.
Jam, quæ ſeminibus jactis ſe ſuſtulit, arbos
Tarda venit, ſeris factura nepotibus umbram:
Pomáque degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpes avibus prædam fert uva racemos.
Scilicet omnibus eſt labor impendendus, & omnes
Cogendæ in ſulcum, ac multâ mercede domandæ.
Sed truncis oleæ meliùs, propagine vites,
Reſpondent, ſolido Paphiæ de robore myrtus.
Plantis eduræ coryli naſcuntur, & ingens
Fraxinus, Herculeæque arbos umbroſa coronæ,
Chaoniíque patris glandes: etiam ardua palma
Naſcitur, & caſus abies viſura marinos.
Inſeritur verò ex fœtu nucis arbutus horrida;
Et ſteriles platani malos geſſere valentes,
Caſtaneæ fagos, ornúſque incanuit albo
Flore pyri, glandémque ſues fregere ſub ulmis.
Nec modus inſerere atque oculos imponere ſimplex.
Nam quà ſe medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenues rumpunt tunicas; anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus: huc alienâ ex arbore germen
Includunt, udóque docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & altè
Finditur in ſolidum cuneis via: deinde feraces
Plantæ immittuntur. nec longum tempus, & ingens
Exiit ad cælum ramis felicibus arbos,
Miratúrque novas frondes, & non ſua poma.
Præterea genus haud unum nec fortibus ulmis,
Nec ſalici, lotóque, neque Idæis cypariſſis:
Nec pingues unam in faciem naſcuntur olivæ,
Orchades, & radii, & amarâ pauſia baccâ,
Pomáque, & Alcinoi ſylvæ: nec ſurculus idem
Cruſtumiis, Syriíſque pyris, gravibúſque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris,
Quam Methymnæo carpit de palmite Leſbos.
Sunt Thaſiæ vites, ſunt & Mareotides albæ:
Pinguibus hæ terris habiles, levioribus illæ.
Et paſſo pſythia utilior, tenuíſque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturáque linguam,
Purpureæ, preciæque. & quo te carmine dicam,
Rhætica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Aminneæ vites firmiſſima vina,
Tmolius adſurgit quibus, & rex ipſe Phanæus,
Argitíſque minor: cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, Dîs & menſis accepta ſecundis,
Tranſierim, Rhodia, & tumidis bumaſte racemis.
Sed neque quàm multæ ſpecies, nec nomina quæ ſint,
Eſt numerus; neque enim numero comprendere refert:
Quem qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem
Diſcere quàm multæ zephyro turbentur arenæ:
Aut, ubi navigiis violentior incidit eurus,
Noſſe, quot Ionii veniant ad litora fluctus.
Nec verò terræ ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus ſalices, craſsíſque paludibus alni
Naſcuntur: ſteriles ſaxoſis montibus orni.
Litora myrtetis lætiſſima. denique apertos
Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.
Aſpice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoáſque domos Arabum, pictóſque Gelonos.
Diviſæ arboribus patriæ. ſola India nigrum
Fert ebenum: ſolis eſt thurea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamáque, & baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid nemora Æthiopum molli canentia lanâ?
Velleráque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis? ubi aëra vincere ſummum
Arboris haud ullæ jactu potuere ſagittæ:
Et gens illa quidem ſumtis non tarda pharetris.
Media fert triſtes ſuccos, tardúmque ſaporem
Felicis mali; quo non præſentius ullum,
Pocula ſi quando ſævæ infecere novercæ,
Miſcuerúntque herbas & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciémque ſimillima lauro;
Et, ſi non alium latè jactaret odorem,
Laurus erat. folia haud ullis labentia ventis:
Flos ad prima tenax. animas & olentia Medi
Ora fovent illo, & ſenibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum ſylvæ ditiſſima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent: non Bactra, neque Indi,
Totáque thuriferis Panchaïa pinguis arenis.
Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Invertêre, ſatis immanis dentibus hydri;
Nec galeis, denſíſque virûm ſeges horruit haſtis:
Sed gravidæ fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Implevere: tenent oleæ armentáque læta.
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert:
Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus
Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa deûm duxere triumphos.
Hìc ver aſſiduum, atque alienis menſibus æſtas:
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.
At rabidæ tigres abſunt, & ſæva leonum
Semina: nec miſeros fallunt aconita legentes;
Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.
Adde tot egregias urbes, operúmque laborem,
Tot congeſta manu præruptis oppida ſaxis;
Flumináque antiquos ſubterlabentia muros.
An mare, quod ſuprà, memorem, quódque alluit infrà,
Anne lacus tantos? te, Lari maxime, téque
Fluctibus & fremitu aſſurgens, Benace, marino?
An memorem portus, Lucrinóque addita clauſtra:
Atque indignatum magnis ſtridoribus æquor,

Julia quà ponto longè ſonat unda refuſo,
Tyrrhenúſque fretis immittitur æſtus Avernis?
Hæc eadem argenti rivos, ærîſque metalla
Oſtendit venis, atque auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virûm Marſos, pubémque Sabellam,
Aſſuetúmque malo Ligurem, Volſcóſque verutos
Extulit: hæc Decios, Marios, magnóſque Camillos:
Scipiadas duros bello: & te, maxime Cæſar:
Qui nunc extremis Aſiæ jam victor in oris
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus;
Magna virûm: tibi res antiquæ laudis & artis
Ingredior, ſanctos auſus recludere fontes,
Aſcræúmque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus arvorum ingeniis: quæ robora cuique,
Quis color, & quæ ſit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terræ, collêſque maligni,
Tenuis ubi argilla, & dumoſis calculus arvis,
Palladiâ gaudent ſylvâ vivacis olivæ.
Indicio eſt, tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus, & ſtrati baccis ſylveſtribus agri.
At quæ pinguis humus, dulcíſque uligine læta,
Quíſque frequens herbis & fertilis ubere campus,
Qualem ſæpe cavâ montis convalle ſolemus
Deſpicere: huc ſummis liquuntur rupibus amnes,
Felicémque trahunt limum: quíſque editus auſtro,
Et filicem curvis inviſam paſcit aratris:
Hic tibi prævalidas olim multóque fluentes
Sufficiet Baccho vites: hic fertilis uvæ,
Hic laticis, qualem pateris libamus & auro,
Inflavit cùm pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magìs ſtudium vitulóſque tueri,
Aut fœtus ovium, aut urentes culta capellas:
Saltus, & ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niveos herboſo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt:
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exiguâ tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra ferè, & preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui putre ſolum, (namque hoc imitamur arando)
Optima frumentis. non ullo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plauſtra juvencis:
Aut unde iratus ſylvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquáſque domos avium cum ſtirpibus imis
Eruit: illæ altum nidis petiere relictis.
At rudis enituit impulſo vomere campus.
Nam jejuna quidem clivoſi glarea ruris
Vix humiles apibus caſias rorémque miniſtrat:
Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios æquè ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam, fumóſque volucres;
Et bibit humorem, &, cùm vult, ex ſe ipſa remittit,
Quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Nec ſcabie & ſalsâ lædit robigine ferrum;
Illa tibi lætis intexet vitibus ulmos:
Illa ferax oleo eſt: illam experiere colendo,
Et facilem pecori, & patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, & vicina Veſevo
Ora jugo, & vacuis Clanius non æquus Acerris.
Nunc, quo quamque modo poſſis cognoſcere, dicam.
Rara ſit, an ſupra morem ſi denſa, requiras;
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho;
Denſa magis Cereri, rariſſima quæque Lyæo:
Antè locum capies oculis, altéque jubebis
In ſolido puteum demitti, omnémque repones
Rurſus humum, & pedibus ſummas æquabis arenas.
Si deerunt, rarum pecoríque & vitibus almis
Aptius uber erit. ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, & ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
Spiſſus ager: glebas cunctantes craſſáque terga
Exſpecta, & validis terram proſcinde juvencis.
Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat)
Tale dabit ſpecimen. tu ſpiſſo vimine qualos,
Colàque prælorum fumoſis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulcéſque à fontibus undæ
Ad plenum calcentur. aqua eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttæ.
At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quæ ſit tellus, hôc denique pacto
Diſcimus. haud unquam manibus jactata faliſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.
Humida majores herbas alit, ipſáque juſto
Lætior. ah nimium ne ſit mihi fertilis illa,
Neu ſe prævalidam primis oſtendat ariſtis!
Quæ gravis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit;
Quæque levis. promtum eſt oculis prædiſcere nigram,
Et quis cui color. at ſceleratum exquirere frigus
Difficile eſt: piceæ tantum, taxíque nocentes
Interdum, aut hederæ pandunt veſtigia nigræ.
His animadverſis, terram multò ante memento
Excoquere & magnos ſcrobibus concidere montes,
Antè ſupinatas aquiloni oſtendere glebas,
Quàm lætum infodias vitis genus. optima putri
Arva ſolo: id venti curant, gelidæque pruinæ,
Et labefacta movens robuſtus jugera foſſor.
At ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit;
Antè locum ſimilem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus ſeges, & quò mox digeſta feratur,
Mutatam ignorent ſubitò ne ſemina matrem.
Quin etiam cæli regionem in cortice ſignant:
Ut, quo quæque modo ſteterit, quà parte calores
Auſtrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,
Reſtituant. adeò in teneris conſueſcere multum eſt.
Collibus, an plano melius ſit ponere vitem,
Quære priùs. ſi pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior ubere Bacchus.
Sin tumulis acclive ſolum collêſque ſupinos,
Indulge ordinibus: nec ſecius omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.
Ut ſæpe ingenti bello cùm longa cohortes
Explicuit legio, & campo ſtetit agmen aperto,
Directæque acies, ac latè fluctuat omnis
Ære renidenti tellus, nec dum horrida miſcent
Prœlia, ſed dubius mediis Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum:
Non animum modò uti paſcat proſpectus inanem:
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, neque in vacuum poterunt ſe extendere rami.
Forſitan & ſcrobibus quæ ſint faſtigia quæras.
Auſim vel tenui vitem committere ſulco.
Altior ac penitus terræ defigitur arbos,
Æſculus in primis: quæ quantum vertice ad auras
Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hyemes illam, non flabra, neque imbres
Convellunt. immota manet, multóſque nepotes,
Multa virûm volvens durando ſæcula vincit.
Tum fortes latè ramos & brachia tendens
Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet umbram.
Néve tibi ad ſolem vergant vineta cadentem:
Néve inter vites corylum ſere: néve flagella
Summa pete, aut ſummâ deſtringe ex arbore plantas:
(Tantos amor terræ) neu ferro læde retuſo
Semina, néve oleæ ſylveſtris inſere truncos.
Nam ſæpe incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primùm ſub cortice tectus
Robora comprendit, frondéſque elapſus in altas
Ingentem cælo ſonitum dedit. indè ſecutus
Per ramos victor, pérque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis nemus, & ruit atram
Ad cælum piceâ craſſus caligine nubem:
Præſertim ſi tempeſtas à vertice ſylvis
Incubuit, glomerátque ferens incendia ventus.
Hoc ubi; non à ſtirpe valent, cæſæque reverti
Poſſunt, atque imâ ſimiles revireſcere terrâ:
Infelix ſuperat foliis oleaſter amaris.
Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor,
Tellurem Boreâ rigidam ſpirante moveri.
Rura gelu tum claudit hyems: nec ſemine jacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima vinetis ſatio, cùm vere rubenti
Candida venit avis longis inviſa colubris:
Prima vel autumni ſub frigora, cùm rapidus Sol
Nondum hyemem contingit equis. jam præterit æſtas.
Ver adeò frondi nemorum, ver utile ſylvis:
Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, fœtus.
Avia tum reſonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
Parturit almus ager, zephyríſque tepentibus auris

Laxant

Laxant arva ſinus. ſuperat tener omnibus humor ;
Inque uovos ſoles audent ſe gramina tntò
Credere : nec metuit ſurgentes pampinus auſtros,
Aut actum cælo magnis aquilouibus imbrem :
Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnes.
Nou alios primâ creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliúmve habuiſſe tenorem
Crediderim. ver illud erat : ver magnus agebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus euri :
Cùm primæ lucem pecudes hauſere, virûmque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Inmiſſæque feræ ſylvis, & ſidera cælo.
Nec res hunc teneræ poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigúſque calorémque
Inter, & exciperet cæli indulgentia terras.
Quod ſupereſt, quæcumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multâ memor occule terrâ :
Aut lapidem bibulum, aut ſqualentes infode conchas.
Inter enim labentur àquæ, tenuíſque ſubibit
Halitus : atque animos tollent ſata. jámque reperti,
Qui ſaxo ſuper, atque ingenti pondere teſtæ
Urgerent : hoc effuſos munimen ad imbres :
Hoc, ubi hiulca ſiti findit canis æſtifer arva.
Seminibus poſitis, ſupereſt deducere terram
Sæpius ad capita, & duros jactare bidentes :
Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere, & ipſa
Flectere luctantes inter vincta juvencos.
Tum leves calamos, & raſæ haſtilia virgæ,
Fraxineáſque aptare ſudes, furcáſque bicornes :
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
Aſſueſcant, ſummáſque ſequi tabulata per ulmos.
Ac, dum prima novis adoleſcit frondibus ætas,
Parcendum teneris : & dum ſe lætus ad auras
Palmes agit, laxis per purum immiſſus habenis,
Ipſa acies nondum falcis tentanda, ſed uncis
Carpendæ manibus frondes, intérque legendæ.
Indè ubi jam validis amplexæ ſtirpibus ulmos
Exierint, tum ſtringe comas, tum brachia tonde.
Antè reformidant ferrum : tum denique dura
Exerce imperia, & ramos compeſce fluentes.
Texendæ ſepes etiam, & pecus omne tenendum :
Præcipuè dum frons tenera imprudénſque laborum :
Cui, ſuper indignas hyemes ſolémque potentem,
Sylveſtres uri aſſiduè capreæque ſequaces
Illudunt : paſcuntur oves avidæque juvencæ.
Frigora nec tantùm canâ concreta pruinâ,
Aut gravis incumbens ſcopulis arentibus æſtas,
Quantum illi nocuere greges, duríque venenum
Dentis, & admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proſcenia ludi :
Præmiáque ingentes pagos & compita circùm
Theſidæ poſuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos ſaluere per utres.
Nec non Auſonii, Trojâ gens miſſa, coloni
Verſibus incomtis ludunt, riſúque ſoluto ;
Oráque corticibus ſumunt horrenda cavatis :
Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibíque
Oſcilla ex altâ ſuſpendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubeſcit vinea fœtu :
Complentur valléſque cavæ ſaltúſque profundi,
Et quocumque deus circum caput egit honeſtum.
Ergo rite ſuum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancéſque & liba feremus ;
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Pinguiáque in verubus torrebimus exta colurnis.
Eſt etiam ille labor curandis vitibus alter : [nis
Cui nunquam exhauſti ſatis eſt. namque omne quotan-
Térque quatérque ſolum ſcindendum, glebáque verſis
Æternùm frangenda bidentibus : omne levandum
Fronde nemus. redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia volvitur annus.
Ac jam olim ſeras poſuit cùm vinea frondes,
Frigidus & ſylvis aquilo decuſſit honorem ;
Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Ruſticus, & curvo Saturni dente relictam
Perſequitur vitem attondens, fingítque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, & vallos primus ſub tecta referto :
Poſtremus metito. bis vitibus ingruit umbra :
Bis ſegetem denſis obducunt ſentibus herbæ.
Durus uterque labor. laudato ingentia rura :
Exiguum colito. nec non etiam aſpera ruſci
Vimina per ſylvam, & ripis fluvialis arundo
Cæditur, incultíque exercet cura ſalicti.
Jam vinctæ vites : jam falcem arbuſta reponunt :
Jam canit extremos effœtus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, pulvíſque movendus,
Et jam maturis metuendus Jupiter uvis.
Contrà, non ulla eſt oleis cultura : neque illæ
Procurvam exſpectant falcem raſtróſque tenaces,
Cùm ſemel hæſerunt arvis, auráſque tulerunt.
Ipſa ſatis tellus, cùm dente recluditur unco,
Sufficit humorem, & gravidas cum vomere fruges.
Hôc pinguem & placitam Paci nutritor olivam.
Poma quoque, ut primùm truncos ſenſere valentes,
Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propriâ nituntur, opíſque haud indiga noſtræ.
Nec minùs interea fœtu nemus omne graveſcit,
Sanguineíſque inculta rubent aviaria baccis.
Tondentur cytiſi, tædas ſylva alta miniſtrat,
Paſcuntúrque ignes nocturni, & lumina fundunt.
Et dubitant homines ſerere, atque impendere curam ?
Quid majora ſequar ? ſalices, humiléſque geneſtæ,
Aut illæ pecori frondem, aut paſtoribus umbras,
Sufficiunt : ſepémque ſatis, & pabula melli.
Et juvat undantem buxo ſpectare Cytorum,
Naryciæque picis lucos : juvat arva videre,
Non raſtris hominum, non ulli obnoxia curæ.
Ipſæ Caucaſio ſteriles in vertice ſylvæ,
Quas animoſi Euri aſſiduè frangúntque ferúntque,
Dant alios aliæ fœtus : dant utile lignum
Navigiis pinos, domibus cedrúmque cupreſſóſque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plauſtris
Agricolæ, & pandas ratibus poſuere carinas.
Viminibus ſalices fœcundæ, frondibus ulmi :
At myrtus validis haſtilibus, & bona bello
Cornus : Ityræos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leves aut torno raſile buxum,
Non formam accipiunt, ferróque cavantur acuto.
Nec non & torrentem undam levis innatat alnus,
Miſſa Pado : nec non & apes examina condunt
Corticibúſque cavis vitioſæque ilicis alveo.
Quid memorandum æquè Baccheïa dona tulerunt ?
Bacchus & ad culpam cauſas dedit. ille furentes
Centauros letho domuit, Rhœtúmque Pholúmque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimiùm, ſua ſi bona nôrint,
Agricolas ! quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Manè ſalutantum totis vomit ædibus undam ;
Nec varios inhiant pulchrâ teſtudine poſtes,
Illuſáſque auro veſtes, Ephyreiáque æra ;
Alba neque Aſſyrio fucatur lana veneno,
Nec caſiâ liquidi corrumpitur uſus olivi :
At ſecura quies, & neſcia fallere vita,
Dives opum variarum, at latis otia fundis,
Speluncæ, vivíque lacus, at frigida Tempe,
Mugitúſque boum, molléſque ſub arbore ſomni
Non abſunt. illìc ſaltus ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, parvóque aſſueta juventus,
Sacra deûm, ſanctíque patres : extrema per illos
Juſtitia excedens terris veſtigia fecit.
Me verò primùm dulces ante omnia Muſæ,
Quarum ſacra fero ingenti percuſſus amore,
Accipiant ; cæliſque vias, & ſidera monſtrent :
Defectus ſolis varios, lunæque labores :
Unde tremor terris : quâ vi maria alta tumeſcant
Obicibus ruptis, rurſúſque in ſe ipſa reſidant :
Quid tantùm Oceano properent ſe tingere ſoles
Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturæ accedere partes,
Frigidus obſtiterit circùm præcordia ſanguis ;
Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes ;
Flumina amem ſylváſque inglorius. ô, ubi campi,
Spercheóſque, & virginibus bacchata Lacænis
Taygeta : ô, qui me gelidis in vallibus Hæmi
Siſtat, & ingenti ramorum protegat umbrâ !
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas :
Atque metus omnes & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitúmque Acherontis avari !
Fortunatus & ille, deos qui novit agreſtes,
Panáque, Sylvanúmque ſenem, Nympháſque ſorores !
Illum non populi faſces, non purpura regum
Flexit, & infidos agitans diſcordia fratres ;
Aut conjurato deſcendens Dacus ab Iſtro :
Non res Romanæ, perituráque regna : neque ille

Aut

Aut doluit miſerans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura
Sponte tulere ſuâ, carpſit: nec ferrea jura,
Inſanúmque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca, ruúntque
In ferrum; penetrant aulas & limina regum:
Hic petit excidiis urbem, miſeróſque Penates,
Ut gemmâ bibat, & Sarrano dormiat oſtro.
Condit opes alius, defoſſóque incubat auro.
Hic ſtupet attonitus Roſtris: hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatus enim) plebíſque patrúmque
Corripuit: gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
Exilióque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt ſub ſole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro.
Hinc anni labor: hinc patriam parvóſque nepotes
Suſtinet; hinc armenta boum, meritóſque juvencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Proventúque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hyems; teritur Sicyonia bacca trapetis,
Glande ſues læti redeunt, dant arbuta ſylvæ:
Et varios ponit fœtus autumnus, & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.
Interea dulces pendent circùm oſcula nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus: ubera vaccæ
Lactea demittunt; pinguéſque in gramine læto
Inter ſe adverſis luctantur cornibus hædi.
Ipſe dies agitat feſtos; fuſúſque per herbam,
Ignis ubi in medio, & ſocii cratera coronant,
Te libans, Lenæe, vocat: pecoríſque magiſtris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo;
Corporáque agreſti nudat prædura palæſtrâ.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus, & frater: ſic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septémque una ſibi muro circumdedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictæi regis, & antè
Impia quàm cæſis gens eſt epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari claſſica, necdum
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
Sed nos inmenſum ſpatiis confecimus æquor:
Et jam tempus equûm fumantia ſolvere colla.

GEORGICON

LIBER III.

TE quoque, magna Pales, & te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo: vos ſylvæ amnéſque Lycæi.
Cætera, quæ vacuas tenuiſſent carmina mentes,
Omnia jam vulgata. quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodaméque, humeróque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? tentanda via eſt, quâ me quoque poſſim
Tollere humo, victórque virûm volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modò vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas:
Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæſar erit, templúmque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conſpectus in oſtro
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucóſque Molorchi,
Curſibus & crudo decernet Græcia cæſtu.
Ipſe caput tonſæ foliis ornatus olivæ
Dona feram. jam nunc ſolemnes ducere pompas
Ad delubra juvat, cæſóſque videre juvencos:
Vel ſcena ut verſis diſcedat frontibus; útque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro ſolidóque elephanto
Gangaridûm faciam, victoríſque arma Quirini:
Atque hìc undantem bello, magnúmque fluentem
Nilum, ac navali ſurgentes ære columnas.
Addam urbes Aſiæ domitas, pulſúmque Niphaten,
Fidentémque fugâ Parthum verſíſque ſagittis,
Et duo rapta manu diverſo ex hoſte tropæa,
Bíſque triumphatas utroque ab litore gentes.
Stabunt & Parii lapides ſpirantia ſigna,
Aſſaraci proles, demiſſæque ab Jove gentis
Nomina, Tróſque parens, & Trojæ Cynthius auctor.
Invidia infelix Furias amnémque ſeverum
Cocyti metuet, tortóſque Ixionis angues,
Immanémque rotam, & non exſuperabile ſaxum.
Interea Dryadum ſylvas ſaltúſque ſequamur
Intactos, tua, Mæcenas, haud mollia juſſa.
Te ſine nil altum mens inchoat. en age ſegnes
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithæron,
Taygetique canes, domitríxque Epidaurus equorum:
Et vox aſſenſu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæſaris, & nomen famâ tot ferre per annos,
Tithoni primâ quot abeſt ab origine Cæſar.
Seu quis, Olympiacæ miratus præmia palmæ,
Paſcit equos; ſeu quis fortes ad aratra juvencos;
Corpora præcipuè matrum legat. optima torvæ
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenus à mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, & camuris hirtæ ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis & albo,
Aut juga detrectans; interdúmque aſpera cornu,
Et faciem tauro propior, quæque ardua tota,
Et gradiens imâ verrit veſtigia caudâ.
Ætas Lucinam, juſtóſque pati hymenæos
Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos:
Cætera nec fœturæ habilis, nec fortis aratris.
Interea, ſuperat gregibus dum læta juventas,
Solve mares: mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex aliâ generando ſuffice prolem.
Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtíſque ſenectus;
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac, ne pòſt amiſſa requiras,
Anteveni, & ſobolem armento ſortire quotannis.
Nec non & pecori eſt idem delectus equino.
Tu modò, quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis,
Præcipuum jam indè à teneris impende laborem.
Continuò pecoris generoſi pullus in arvis
Altiùs ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluvios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponti:
Nec vanos horret ſtrepitus. illi ardua cervix,
Argutúmque caput, brevis alvus, obeſáque terga:
Luxuriátque toris animoſum pectus: honeſti
Spadices, glaucíque; color deterrimus albis,
Et gilvo. tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit: micat auribus, & tremit artus;
Collectúmque premens volvit ſub naribus ignem:
Denſa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina, cavátque
Tellurem, & ſolido graviter ſonat ungula cornu.
Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus, & quorum Graii meminere poëtæ,
Martis equi bijuges, & magni currus Achilli.
Talis & ipſe jubam cervice effudit equinâ
Conjugis adventu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto.
Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam ſegnior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignoſce ſenectæ.
Frigidus in Venerem ſenior, fruſtráque laborem
Ingratum trahit: &, ſi quando ad prœlia ventum eſt,
Ut quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis,
Incaſſum furit. ergo animos ævúmque notabis
Præcipuè: hinc alias artes, prolémque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nónne vides, cùm præcipiti certamine campum
Corripuere, ruúntque effuſi carcere currus,
Cùm ſpes arrectæ juvenum, exſultantiáque haurit
Corda pavor pulſans: illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi fervidus axis.
Jámque humiles, jámque elati ſublimè videntur
Aëra per vacuum ferri, atque aſſurgere in auras.
Nec mora, nec requies. at fulvæ nimbus arenæ
Tollitur: humeſcunt ſpumis, flatúque ſequentum.
Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ.
Primus Erichthonius currus & quatuor auſus
Jungere equos, rapidíſque rotis inſiſtere victor.
Frena Pelethronii Lapithæ, gyróſque dedere
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis

Iu-

Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.
Æquus uterque labor: æque juvenémque magiſtri
Exquirunt, calidúmque animis & curſibus acrem.
Quamvis ſæpe fugâ verſos ille egerit hoſtes,
Et patriam Epirum referat, fortéſque Mycenas;
Neptuníſque ipsâ deducat origine gentem.
His animadverſis inſtant ſub tempus, & omnes
Impendunt curas denſo diſtendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori dixere maritum:
Pubentéſque ſecant herbas, fluvióſque miniſtrant,
Farráque; ne blando nequeat ſupereſſe labori;
Invalidíſque patrum referant jejunia gnati.
Ipsâ autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat, frondéſque negant, & fontibus arcent:
Sæpe etiam curſu quatiunt, & ſole fatigant,
Cum graviter tunſis gemit area frugibus, & cùm
Surgentem ad zephyrum paleæ jactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior uſus
Sit genitali arvo, & ſulcos oblimet inertes:
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiúſque recondat.
Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum
Incipit. exactis gravidæ cum menſibus errant,
Non illas gravibus quiſquam juga ducere plauſtris,
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus, & acri
Carpere prata fugâ, fluvióſque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant, & plena ſecundum
Flumina: muſcus ubi, & viridiſſima gramine ripa,
Speluncæque tegant, & ſaxea procubet umbra.
Eſt lucos Silari circa ilicibúſque virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen aſilo
Romanum eſt, œſtrum Graii vertere vocantes;
Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſylvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus æther
Concuſſus, ſylvæque & ſicci ripa Tanagri.
Hôc quondam monſtro horribiles exercuit iras
Inachiæ Juno peſtem meditata juvencæ.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior inſtat,
Arcebis gravido pecori, armentáque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.
Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuóque notas & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſervare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis invertere glebis.
Cæterá paſcuntur virides armenta per herbas.
Tu quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem,
Jam vitulos hortare, viámque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.
Ac primùm laxos tenui de vimine circlos
Cervici ſubnecte: dehinc, ubi libera colla
Servitio aſſuérint, ipſis è torquibus aptos
Junge pares, & coge gradum conferre juvencos:
Atque illis jam ſæpe rotæ ducantur inanes
Per terram, & ſummo veſtigia pulvere ſignent.
Pòſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, & junctos temo trahat æreus orbes.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, ulvámque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi fœtæ
More patrum nivea implebunt mulctraria vaccæ,
Sed tota in dulces conſument ubera natos.
Sin ad bella magìs ſtudium, turmáſque feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Piſæ,
Et Jovis in luco currus agitare volantes;
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre
Bellantum, lituóſque pati; tractúque gementem
Ferre rotam, & ſtabulo frenos audire ſonantes.
Tum magìs atque magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, & plauſæ ſonitum cervicis amare.
Atque hæc jam primo depulſus ab ubere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capiſtris
Invalidus, & jámque tremens, & jam inſcius ævi.
At, tribus exactis, ubi quarta acceſſerit æſtas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibúſque ſonare
Compoſitis, ſinuétque alterna volumina crurum;
Sítque laboranti ſimilis: tum curſibus auras
Provocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Æquora, vix ſummâ veſtigia ponat arenâ:
Qualis, Hyperboreis Aquilo cum denſus ab oris
Incubuit, Scythiæque hyemes atque arida differt
Nubila: tum ſegetes altæ campique natantes
Lenibus horreſcunt flabris, ſummæque ſonorem
Dant ſylvæ, longíque urgent ad litora fluctus:
Ille volat, ſimul arva fugâ, ſimul æquora verrens.
Hic vel ad Elei metas & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſsâ magnum farragine corpus
Creſcere jam domitis ſinito. namque ante domandum
Ingentes tollent animos, prenſíque negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
Sed non ulla magìs vires induſtria firmat,
Quàm Venerem & cæci ſtimulos avertere amoris,
Sive boum, ſive eſt cui gratior uſus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſervant.
Carpit enim vires paulatim, uritque videndo
Femina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbæ.
Dulcibus illa quidem illecebris & ſæpe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.
Paſcitur in magnâ ſylvâ formoſa juvenca:
Illi alternantes multâ vi prœlia miſcent
Vulneribus crebris: lavit ater corpora ſanguis,
Verſáque in obnixos urgentur cornua vaſto
Cum gemitu. reboant ſylvæque & magnus Olympus.
Nec mos bellantes unà ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exulat oris;
Multa gemens ignominiam plagáſque ſuperbi
Victoris; tum, quos amiſit inultus, amores;
Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit avitis.
Ergo omni curà vires exercet, & inter
Dura jacet pernix inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis & carice paſtus acutâ:
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco: ventóſque laceſſit
Ictibus, & ſparsà ad pugnam proludit arenâ.
Pòſt, ubi collectum robur, viréſque refectæ,
Signa movet, præcépſque oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus ut, in medio cœpit cum albeſcere ponto,
Longiùs, ex altóque ſinum trahit; útque volutus
Ad terras, immanè ſonat per ſaxa, neque ipſo
Monte minor procumbit: at ima exæſtuat unda
Vorticibus, nigrámque altè ſubjectat arenam.
Omne adeò genus in terris hominúmque ferarúmque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignémque ruunt. amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sævior erravit campis: nec funera vulgò
Tam multa informes urſi ſtragémque dedere
Per ſylvas. tum ſævus aper, tum peſſima tigris.
Heu, malè tum Libyæ ſolis erratur in agris,
Nónne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantùm notas odor attulit auras?
Ac neque eos jam frena virûm, neque verbera ſæva,
Non ſcopuli, rupéſque cavæ, atque objecta retardant
Flumina, correptóſque undâ torquentia montes.
Ipſe ruit, dentéſque Sabellicus exacuit ſus,
Et pede proſubigit terram, fricat arbore coſtas,
Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.
Quid juvenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat cæcâ ſerus freta: quem ſuper ingens
Porta tonat cæli, & ſcopulis illiſa reclamant
Æquora; nec miſeri poſſunt revocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variæ, & genus acre luporum,
Atque canum? quid, quæ imbelles dant prælia cervi?
Scilicet ante omnis furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumſere quadrigæ.
Illas ducit amor trans Gargara, tránſque ſonantem
Aſcanium: ſuperant montes, & flumina tranant.
Continuóque avidis ubi ſubdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit oſſibus) illæ
Ore omnes verſæ in zephyrum ſtant rupibus altis,
Exceptántque leves auras: & ſæpe ſine ullis
Conjugiis vento gravidæ (mirabile dictu)
Saxa per & ſcopulos & depreſſas convalles
Diffugiunt: non, Eure, tuos, neque ſolis ad ortus;
In Borean Caurúmque, aut unde nigerrimus Auſter
Naſcitur, & pluvio contriſtat frigore cælum.
Hinc demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum deſtillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod ſæpe malæ legere novercæ,
Miſcuerúntque herbas & non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,

Sin-

Si[illegible] circumvectamur amore.
Hoc ſatis armentis: ſupereſt pars altera curæ,
Laniſeros agitare greges, hirtáſque capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes ſperate coloni.
Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quàm ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor. juvat ire jugis, quà nulla priorum
Caſtaliam molli devertitur orbita clivo.
Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere oves, dum mox frondoſa reducitur æſtas:
Et multâ duram ſtipulâ filicúmque maniplis
Sternere ſubter humum, glaciès ne frigida lædat
Molle pecus, ſcabiémque ferat, turpéſque podagras.
Pòſt hinc digreſſus jubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, & fluvios præbere recentes;
Et ſtabula à ventis hyberno opponere ſoli
Ad medium converſa diem: cum frigidus olim
Jam cadit, extremóque irrorat Aquarius anno.
Hæ quoque non curâ nobis leviore tuendæ;
Nec minor uſus erit: quamvis Mileſia magno
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.
Denſior hinc ſoboles: hinc largi copia lactis.
Quàm magis exhauſto ſpumaverit ubere mulctra;
Læta magis preſſis manabunt flumina mammis.
Nec minùs interea barbas incanáque menta
Cinyphii tondent hirci, ſetáſque comantes,
Uſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.
Paſcuntur verò ſylvas, & ſumma Lycæi,
Horrentéſque rubos, & amantes ardua dumos.
Atque ipſæ memores redeunt in tecta, ſuóſque
Ducunt, & gravido ſuperant vix ubere limen.
Ergo omni ſtudio glaciem ventóſque nivales,
Quò minùs eſt illis curæ mortalis egeſtas,
Avertes: victúmque feres, & virgea lætus
Pabula; nec totâ claudes fœnilia brumâ.
At verò, zephyris cùm læta vocantibus æſtas,
In ſaltus utrumque gregem atque in paſcua mittes.
Luciferi primo cum ſydere frigida rura
Carpamus, dum manè novum, dum gramina canent,
Et ros in tenerâ pecori gratiſſimus herbâ.
Indè, ubi quarta ſitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ;
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam:
Æſtibus at mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos: aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacrâ nemus accubet umbrâ.
Tum tenues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum. cùm frigidus aera veſper
Temperat, & ſaltus reficit jam roſcida luna,
Litoráque Alcyonen reſonant, acalanthida dumi.
Quid tibi paſtores Libyæ, quid paſcua verſu
Proſequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctémque, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, itque pecus longa in deſerta ſine ullis
Hoſpitiis: tantum campi jacet. omnia ſecum
Armentarius Afer agit, tectúmque, Larémque,
Armáque, Amyclæúmque canem, Creſſámque pharetram.
Non ſecus ac patriis acer Romanus in armis
Injuſto ſub faſce viam cùm carpit, & hoſti
Ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.
At non, quà Scythiæ gentes, Mæotiáque unda,
Turbidus & torquens flaventes Iſter arenas,
Quáque redit medium Rhodope porrecta ſub axem.
Illic clauſa tenent ſtabulis armenta; neque ullæ
Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes:
Sed jacet aggeribus niveis informis, & alto
Terra gelu latè, ſeptémque aſſurgit in ulnas.
Semper hyems, ſemper ſpirantes frigora cauri.
Tum ſol pallentes haud unquam diſcutit umbras:
Nec cum invectus equis altum petit æthera: nec cùm
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.
Concreſcunt ſubitæ currenti in flumine cruſtæ,
Undáque jam tergo ferratos ſuſtinet orbes,
Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.
Æráque diſſiliunt vulgò, veſtéſque rigeſcunt
Indutæ, cædúntque ſecuribus humida vina,
Et totæ ſolidam in glaciem vertere lacunæ,
Stiriáque impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non ſecius aere ningit:
Intereunt pecudes, ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum: confertóque agmine cervi
Torpent mole novâ, & ſummis vix cornibus exſtant.
Hos non immiſſis canibus, non caſſibus ullis
Puniceæve agitant pavidos formidine pennæ:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Cominus obtruncant ferro, graviterque rudentes
Cædunt, & magno læti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub altâ
Otia agunt terrâ, congeſtáque robora, totáſque
Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo ſeptem ſubjecta trioni
Gens effrena virûm Riphæo tunditur euro,
Et pecudum fulvis velatur corpora ſetis.
Si tibi lanicium curæ; primùm aſpera ſylva,
Lappæque tribulíque abſint: fuge pabula læta:
Continuóque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſubeſt udo tantùm cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum: plenóque alium circumſpice campo.
Munere ſic niveo lanæ, ſi credere dignum eſt,
Pan deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu aſpernata vocantem.
At cui lactis amor, cytiſum, lotóſque frequentes
Ipſe manu, ſalſáſque ferat præſepibus herbas.
Hinc & amant fluvios magis, & magis ubera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi jam excretos prohibent à matribus hœdos,
Primáque ferratis præfigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere horíſque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris & ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida paſtor:
Aut parco ſale contingunt, hyemíque reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed unà
Velocis Spartæ catulos acrémque Moloſſum
Paſce ſero pingui. nunquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſúſque luporum,
Aut impacatos à tergo horrebis Hiberos.
Sæpe etiam curſu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sæpe volutabris pulſos ſylveſtribus apros
Latratu turbabis agens, montéſque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.
Diſce & odoratam ſtabulis accendere cedrum,
Galbaneóque agitare graves nidore chelydros.
Sæpe ſub immotis præſepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cœlúmque exterrita fugit:
Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere & umbræ,
Peſtis acerba boum, pecoríſque aſpergere virus,
Fovit humum. cape ſaxa manu, cape robora, paſtor,
Tollentémque minas & ſibila colla tumentem
Dejice. jámque fugâ timidum caput abdidit altè,
Cum medii nexus, extremæque agmina caudæ
Solvuntur, tardóſque trahit ſinus ultimus orbes.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,
Squamea convolvens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus alvum:
Qui dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent udo terræ, ac pluvialibus auſtris,
Stagna colit, ripíſque habitans, hic piſcibus atram
Improbus ingluviem ranſque loquacibus explet.
Poſtquam exuſta palus, terræque ardore dehiſcunt,
Exilit in ſiccum, & flammantia lumina torquens
Sævit agris, aſperque ſiti atque exterritus æſtu.
Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat jacuiſſe per herbas:
Cùm poſitis novus exuviis nitidúſque juventâ
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad ſolem & linguis micat ore triſulcis.
Morborum quoque te cauſas & ſigna docebo.
Turpis oves tentat ſcabies, ubi frigidus imber
Altiùs ad vivum perſedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel cùm tonſis illotus adhæſit
Sudor, & hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magiſtri
Perfundunt, udíſque aries in gurgite villis
Merſatur, miſſúſque ſecundo defluit amni:
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurcâ,
Et ſpumas miſcent argenti, vivâque ſulfura,
Idæáſque pices, & pingues unguine ceras,
Scillámque, elleboróſque graves, nigrúmque bitumen.
Non tamen ulla magis præſens fortuna laborum eſt,

Quàm ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Ulceris os. alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor
Abnegat, aut meliora deos ſedet omina poſcens.
Quin etiam ima dolor balantum lapſus ad oſſa
Cùm furit, atque artus depaſcitur arida febris,
Profuit incenſos æſtus avertere, & inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam:
Biſaltæ quo more ſolent, acérque Gelonus,
Cùm fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum,
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
Quam procul aut molli ſuccedere ſæpius umbræ
Videris, aut ſummas carpentem ignavius herbas,
Extremámque ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, & ſeræ ſolam decedere nocti;
Continuò culpam ferro compeſce, prius quàm
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hyemem ruit æquore turbo,
Quàm multæ pecudum peſtes, nec ſingula morbi
Corpora corripiunt: ſed tota æſtiva repentè,
Spémque gregémque ſimul, cunctámque ab origine gen-
Tum ſciat aerias Alpes, & Norica ſi quis [tem.
Caſtella in tumulis, & Iapidis arva Timavi,
Nunc quoque pòſt tanto videat deſertáque regna
Paſtorum & longè ſaltus latéque vacantes.
Hic quondam morbo cæli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totóque autumni incanduit æſtu,
Et genus omne neci pecudûm dedit, omne ferarum;
Corrupítque lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex: ſed ubi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus,
Rurſus abundabat fluidus liquor; omniáque in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Sæpe in honore deûm medio ſtans hoſtia ad aram,
Lanea dum niveâ circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros.
Aut ſi quam ferro mactaverat antè ſacerdos,
Indè neque impoſitis ardent altaria fibris;
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:
Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri,
Summáque jejunâ ſanie infuſcatur arena.
Hinc lætis vituli vulgò moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præſepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit ægros
Tuſſis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix, ſtudiorum atque immemor herbæ,
Victor equus, fontéſque avertitur, & pede terram
Crebra ferit: demiſſæ aures: incertus ibidem
Sudor; & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus.
Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus,
Tum verò ardentes oculi atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis, imáque longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos: ea viſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio, furiíſque refecti
Ardebant, ipſique ſuos, jam morte ſub ægrâ,
(Dî meliora piis, errorémque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremóſque ciet gemitus. it triſtis arator,
Mærentem abjungens fraternâ morte juvencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata movere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Solvuntur latera, atque oculos ſtupor urguet inertes,
Ad terrámque fluit devexo pondere cervix.
Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras
Invertiſſe graves? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repoſtæ:
Frondibus & victu paſcuntur ſimplicis herbæ.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæſitas ad ſacra boves Junonis, & uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre raſtris terram rimantur, & ipſis
Unguibus infodiunt fruges, montéſque per altos
Contentâ cervice trahunt ſtridentia plauſtra.
Non lupus inſidias explorat ovilia circùm,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damæ cervíque fugaces
Nunc interque canes & circum tecta vagantur.
Jam maris immenſi prolem, & genus omne natantum
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: inſolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curvis fruſtra defenſa latebris
Vipera, & attoniti ſquamis adſtantibus hydri.
Ipſis eſt aër avibus non æquus, & illæ
Præcipites altâ vitam ſub nube relinquunt.
Præterea jam nec mutari pabula refert.
Quæſitæque nocent artes: ceſſere magiſtri
Phillyrides Chiron Amythaoniúſque Melampus.
Sævit & in lucem Stygiis emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone, morbos agit antè metúmque,
Inque dies avidum ſurgens caput altius effert.
Balatu pecorum & crebris mugitibus amnes,
Arentéſque ſonant ripæ, colléſque ſupini.
Jámque catervatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat coriis uſus: nec viſcera quiſquam
Aut undis abolere poteſt, aut vincere flammâ:
Nec tondere quidem morbo illuviéque peresa
Vellera, nec telas poſſunt attingere putres.
Verum etiam inviſos ſi quis tentârat amictus;
Ardentes papulæ, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur. nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus ſacer ignis edebat.

GEORGICON

LIBER IV.

PROTINUS aërii mellis cæleſtia dona
Exequar. hanc etiam, Mæcenas, aſpice partem.
Admiranda tibi levium ſpectacula rerum,
Magnanimóſque duces, totiúſque ordine gentis
Mores, & ſtudia, & populos, & prælia dicam.
In tenui labor: at tenuis non gloria; ſi quem
Numina læva ſinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio ſedes apibus ſtatióque petendæ,
Quò neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves hædique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas.
Abſint & picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus à ſtabulis, meropéſque, aliæque volucres;
Et manibus Procne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam latè vaſtant, ipſáſque volantes
Ore ferunt dulcem nidis immitibus eſcam.
At liquidi fontes & ſtagna virentia muſco
Adſint, & tenuis fugiens per gramina rivus,
Palmáque veſtibulum aut ingens oleaſter inumbret.
Ut, cùm prima novi ducent examina reges
Vere ſuo, ludétque favis emiſſa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori;
Obviáque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, ſeu ſtabit iners, ſeu proflu et humor,
Tranſverſas ſalices, & grandia conjice ſaxa:
Pontibus ut crebris poſſint conſiſtere, & alas
Pandere ad æſtivum ſolem, ſi fortè morantes
Sparſerit, aut præceps Neptuno immerſerit Eurus.
Hæc circùm caſiæ virides, & olentia latè
Serpylla, & graviter ſpirantis copia thymbræ
Floreat, irriguúmque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus. nam frigore mella
Cogit hyems, eadémque calor liquefacta remittit.
Utraque vis apibus pariter metuenda: neque illæ
Nequicquam in tectis certatim tenuia cerâ
Spiramenta linunt, fucóque & floribus oras
Explent, collectúmque hæc ipſa ad munera gluten,
Et viſco & Phrygiæ ſervant pice lentius Idæ.
Sæpe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terrâ fovere larem, penitúſque repertæ
Pumicibúſque cavis, exeſæque arboris antro.

Tu

Tu tamen è levi rimoſa cubilia limo
Unge fovens circùm, & raras ſuperinjice frondes.
Neu propiùs tectis taxum ſine, néve rubentes
Ure foco cancros, altæ neu crede paludi:
Aut ubi odor cœni gravis, aut ubi concava pulſu
Saxa ſonant, vocíſque offenſa reſultat imago.
Quod ſupereſt, ubi pulſam hyemem ſol aureus egit
Sub terras, cælúmque æſtivâ luce recluſit;
Illæ continuò ſaltus ſylváſque peragrant,
Purpureóſque metunt flores, & flumina libant
Summa leves. hinc neſcio quâ dulcedine lætæ
Progeniem nidóſque fovent: hinc arte recentes
Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.
Hinc ubi jam emiſſum caveis ad ſidera cæli
Nare per æſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,
Obſcurámque trahi vento mirabere nubem;
Contemplator: aquas dulces, & frondea ſemper
Tecta petunt. huc tu juſſos adſperge ſapores,
Trita meliſphylla, & cerinthæ ignobile gramen:
Tinnitúſque cie, & Matris quate cymbala circùm.
Ipſæ conſident medicatis ſedibus: ipſæ
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint; (nam ſæpe duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu)
Continuóque animos vulgi & trepidantia bello
Corda licet longè præſciſcere; namque morantes
Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum.
Tum trepidæ inter ſe coëunt, pennìſque coruſcant,
Spiculáque exacuunt roſtris, aptántque lacertos,
Et circa regem atque ipſa ad prætoria denſæ
Miſcentur, magníſque vocant clamoribus hoſtem.
Ergo, ubi ver nactæ ſudum campóſque patentes,
Erumpunt portis; concurritur; æthere in alto
Fit ſonitus, magnum mixtæ glomerantur in orbem,
Præcipitéſque cadunt. non denſior aëre grando,
Nec de concuſsâ tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentes animos anguſto in pectore verſant.
Uſque adeò obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
Aut hos verſa fugâ victor dare terga ſubegit.
Hi motus animorum atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcent.
Verùm ubi ductores acie revocaveris ambo;
Deterior qui viſus, eum, ne prodigus obſit,
Dede neci: melior vacuâ ſine regnet in aulâ.
Alter erit maculis auro ſqualentibus ardens:
(Nam duo ſunt genera) hic melior, inſignis & ore,
Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter
Deſidiâ, latámque trahens inglorius alvum.
Ut binæ regum facies, ita corpora plebis.
Namque aliæ turpes horrent: ceu pulvere ab alto
Cùm venit, & ſicco terram ſpuit ore viator
Aridus: elucent aliæ, & fulgore coruſcant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
Hæc potior ſoboles. hinc cæli tempore certo
Dulcia mella premes: nec tantùm dulcia, quantùm
Et liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.
At cùm incerta volant, cælóque examina ludunt,
Contemnúntque favos, & frigida tecta relinquunt;
Inſtabiles animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor. tu regibus alas
Eripe. non illis quiſquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et cuſtos furum atque avium cum falce ſalignâ
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.
Ipſe thymum pinóſque ferens de montibus altis
Tecta ferat latè circùm, cui talia curæ:
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget imbres.
Atque equidem, extremo ni jam ſub fine laborum
Vela traham, & terris feſtinem advertere proram;
Forſitan &, pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferíque roſaria Pæſti:
Quóque modo potis gauderent intyba rivis;
Et virides apio ripæ, tortúſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallentéſque hederas, & amantes litora myrtos.
Namque ſub OEbaliæ memini me turribus altis,
Quà niger humectat flaventia culta Galeſus,
Corycium vidiſſe ſenem: cui pauca relicti
Jugera ruris erant: nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albáque circùm
Lilia, verbenáſque premens, veſcúmque papaver,
Regum æquabat opes animis; ſeráque revertens
Nocte domum dapibus menſas onerabat inemtis.
Primus vere roſam atque autumno carpere poma,
Et cùm triſtis hyems etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, & glacie curſus frænaret aquarum,
Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi,
Æſtatem increpitans ſeram zephyróſque morantes.
Ergo apibus fœtis idem atque examine multo
Primus abundare, & ſpumantia cogere preſſis
Mella favis: illi tiliæ, atque uberrima pinus:
Quotque in flore novo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumnò matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit ulmos,
Edurámque pirum, & ſpinos jam pruna ferentes,
Jamque miniſtrantem platanum potantibus umbras.
Verùm hæc ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis
Prætereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Jupiter ipſe
Addidit, expediam: pro quâ mercede, canoros
Curetum ſonitus crepitantiáque æra ſecutæ,
Dictæo cæli regem pavere ſub antro.
Solæ communes gnatos, conſortia tecta
Urbis habent, magníſque agitant ſub legibus ævum:
Et patriam ſolæ, & certos novere penates:
Venturæque hyemis memores æſtate laborem
Experiuntur, & in medium quæſita reponunt.
Namque aliæ victu invigilant, & fœdere pacto
Exercentur agris: pars intrà ſepta domorum
Narciſſi lacrymam, & lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina. deinde tenaces
Suſpendunt ceras: aliæ ſpem gentis adultos
Educunt fœtus: aliæ puriſſima mella
Stipant, & liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inque vicem ſpeculantur aquas, & nubila cæli:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina maſſis
Cùm properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt reddúntque, alii ſtridentia tingunt
Æra lacu: gemit impoſitis incudibus Ætna.
Illi inter ſeſe magnâ vi brachia tollunt
In numerum, verſántque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter, ſi parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
Munere quamque ſuo. grandævis oppida curæ,
Et munire favos, & dædala fingere tecta.
At feſſæ multâ referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenæ: paſcuntur & arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiámque, crocúmque rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Manè ruunt portis; nuſquam mora. rurſus eaſdem
Veſper ubi è paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tùm tecta petunt, tum corpora curant.
Fit ſonitus, muſſántque oras & limina circùm.
Pòſt, ubi jam thalamis ſe compoſuere, ſiletur
In noctem, feſſóſque ſopor ſuus occupat artus.
Nec verò à ſtabulis pluviâ impendente recedunt
Longiùs, aut credunt cælo, adventantibus Euris:
Sed circùm tutæ ſub mœnibus urbis aquantur,
Excurſúſque breves tentant, & ſæpe lapillos,
Ut cymbæ inſtabiles fluctu jactante ſaburram,
Tollunt: his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeò placuiſſe apibus mirabere morem,
Quòd nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut fœtus nixibus edunt:
Verùm ipſæ è foliis natos & ſuavibus herbis
Ore legunt: ipſæ regem parvóſque Quirites
Sufficiunt, aulâſque, & cerea regna refingunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, ultróque animam ſub faſce dedere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamvìs anguſti terminus ævi
Excipiat: (neque enim plus ſeptima ducitur æſtas)
At genus immortale manet, multóſque per annos
Stat Fortuna domûs, & avi numerantur avorum.
Præterea regem non ſic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes
Obſervant. rege incolumi mens omnibus una eſt:

Amiſſo rupere fidem; conſtructáque mella
Diripuere ipſæ, & crates ſolvere favorum.
Ille operum cuſtos: illum admirantur, & omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipántque frequentes;
Et ſæpe attollunt humeris, & corpora bello
Objectant, pulchrámque petunt per vulnera mortem.
His qnidam ſignis atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem divinæ mentis, & hauſtus
Ætherios dixere. deum namque ire per omnes
Terráſque, tractúſque maris, cælúmque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde ac reſolnta referri
Omnia: nec morti eſſe locum, ſed viva volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere cælo.
Si quando ſedem auguſtam, ſervatáque mella
Theſauris relines; prius hauſtu ſparſus aquarum
Ora fove, fumóſque manu prætende ſequaces.
Bis gravidos cogunt fœtus, duo tempora meſſis,
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Pleias, & Oceani ſpretos pede reppulit amnes:
Aut eadem ſidus fugiens ubi Piſcis aquoſi
Triſtior hybernas cælo deſcendit in undas.
Illis ira modum ſupra eſt, læſæque venenum
Morſibus inſpirant, & ſpicula cæca relinquunt
Affixæ venis, animáſque in vulnera ponunt.
Sin duram metues hyemem, parcéſque futuro,
Contuſóſque animos, & res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, ceráſque recidere inanes
Quis dubitet? nam ſæpe favos ignotus adedit
Stellio, & lucifugis congeſta cubilia blattis:
Immunſſque ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro imparibus ſe immiſcuit armis;
Aut dirum tineæ genus, aut inviſa Minervæ
Laxos in foribus ſuſpendit aranea caſſes.
Quò magis exhauſtæ fuerint, hôc acriùs omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas,
Complebúntque foros, & floribus horrea texent.
Si verò (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo,
Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis;
Continuò eſt ægris alius color: horrida voltum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & triſtia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in ædibus omnes,
Ignavæque fame & contracto frigore pigræ.
Tum ſonus auditur gravior, tractímque ſuſurrant:
Frigidus ut quondam ſylvis immurmurat auſter:
Ut mare ſollicitum ſtridit refluentibus undis;
Æſtuat ut clauſis rapidus fornacibus ignis.
Hic jam galbaneos ſuadebo incendere odores,
Melláque arundineis inferre canalibus, ultro
Hortantem, & feſſas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunſum gallæ admiſcere ſaporem,
Arentéſque roſas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel pſythiâ paſſos de vite racemos,
Cecropiúmque thymum, & grave olentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
Namque uno ingentem tollit de ceſpite ſylvam,
Anreus ipſe: ſed in foliis, quæ plurima circùm
Funduntur, violæ ſublucet purpura nigræ.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Aſper in ore ſapor. tonſis in vallibus illum
Paſtores, & curva legunt prope flumina Mellæ.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
Pabuláque in foribus plenis appone caniſtris.
Sed ſi quem proles ſubitò defecerit omnis,
Nec, genus unde novæ ſtirpis revocetur, habebit;
Tempus & Arcadii memoranda inventa magiſtri
Pandere, quóque modo cæſis jam ſæpe juvencis
Inſincerus apes tulerit cruor. altiùs omnem
Expediam primâ repetens ab origine famam.
Nam quà Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circùm pictis vehitur ſua rura faſelis;
Quâque pharetratæ vicinia Perſidis urget,
Et viridem Ægyptum nigrâ fœcundat arenâ,
Et diverſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Uſque coloratis amnis devexus ab Indis:
Omnis in hâc certam regio jacit arte ſalutem.
Exiguus primùm, atque ipſos contractus ad uſus
Eligitur locus. hunc anguſtíque imbrice tecti
Parietibúſque premunt artis, & quatuor addunt,
Quatuor à ventis obliquâ luce feneſtras.
Tum vitulus, bimâ curvans jam cornua fronte,
Quæritur: huic geminæ nares, & ſpiritus oris
Multa reluctanti obſuitur, plagíſque peremto
Tunſa per integram ſolvuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt, & ramea coſtis
Subjiciunt fragmenta, thymum, caſiáſque recentes.
Hoc geritur, zephyris primùm impellentibus undas,
Antè novis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Æſtuat, & viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuémque magìs magìs aëra carpunt:
Donec, ut æſtivis effuſus nubibus imber,
Erupere, aut ut, nervo pulſante, ſagittæ,
Prima leves ineunt ſi quando prœlia Parthi.
Quis deus hanc, Muſæ, quis nobis extudit artem?
Unde nova ingreſſus hominum experientia cepit?
Paſtor Ariſtæus fugiens Peneïa Tempe,
Amiſſis (ut fama) apibus morbóque faméque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis,
Multa querens, atque hâc adfatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis hujus
Ima tenes, quid me præclara ſtirpe deorum,
(Si modò, quem perhibes, pater eſt Thymbræus Apollo)
Inviſum fatis genuiſti? aut quo tibi noſtrî
Pulſus amor? quid me cælum ſperare jubebas?
En etiam hunc ipſum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum & pecudum cuſtodia ſolers
Omnia tentanti extuderat, te matre relinquo.
Quin age, & ipſa manu felices erue ſylvas:
Fer ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſes:
Ure ſata, & validam in vites molire bipennem;
Tanta meæ ſi te ceperunt tædia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit. eam circùm Mileſia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore:
Drymóque, Xanthóque, Ligeáque, Phyllidocéque,
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla:
Neſæe, Spióque, Thaliáque, Cymodocéque,
Cydippéque, & flava Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores;
Clióque & Beroë ſoror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ;
Atque Ephyre, atque Opis, & Aſia Deïopea;
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Volcani, Martíſque dolos, & dulcia furta:
Aque Chao denſos divûm numerabat amores.
Carmine quo captæ, dum fuſis mollia penſa
Devolvunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Ariſtæi, vitréiſque ſedilibus omnes
Obſtupuere: ſed ante alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſummâ flavum caput extulit unda.
Et procul: O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror; ipſe tibi tua maxima cura
Triſtis Ariſtæus Penei genitoris ad undam
Stat lacrymans, & te crudelem nomine dicit.
Huic percuſſa novâ mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos; fas illi limina divûm
Tangere, ait: ſimul alta jubet diſcedere latè
Flumina, quà juvenis greſſus inferret. at illum
Curvata in montis faciem circumſtetit unda,
Accepítque ſinu vaſto, miſítque ſub amnem,
Jámque domum mirans genetricis, & humida regna,
Speluncíſque lacus clauſos, lucóſque ſonantes,
Ibat, & ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magnâ labentia flumina terrâ
Spectabat diverſa locis, Phaſímque, Lycúmque,
Et caput, unde altus primùm ſe erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, & unde Aniena fluenta,
Saxoſúmque ſonans Hypanis, Myſúſque Caïcus,
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus: quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, & gnati fletus cognovit inanes
Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontes
Germanæ, tonſíſque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant menſas, & plena reponunt
Pocula. Panchæis adoleſcunt ignibus aræ.
Et mater, Cape Mæonii carcheſia Bacchi:

Oce-

Oceano libemus, ait. ſimul ipſa precatur
Oceanúmque patrem rerum Nympháſque ſorores,
Centum quæ ſylvas, centum quæ flumina ſervant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam:
Ter flamma ad ſummum tecti ſubjecta reluxit.
Omine quo firmans animum, ſic incipit ipſa:
Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus, magnum qui piſcibus æquor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus patriámque reviſit
Pallenen. hunc & Nymphæ veneramur, & ipſe
Grandævus Nereus. novit namque omnia vates,
Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno viſum eſt: immania cujus
Armenta, & turpes paſcit ſub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, priùs vinclis capiundus, ut omnem
Expediat morbi cauſam, eventúſque ſecundet.
Nam ſinè vi non ulla dabit præcepta, neque illum
Orando flectes: vim duram & vincula capto
Tende. doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipſa ego te, medios cùm ſol accenderit æſtus,
Cùm ſitiunt herbæ, & pecori jam gratior umbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam, quò feſſus ab undis
Se recipit; facilè ut ſomno aggrediare jacentem.
Verùm ubi correptum manibus vincliſque tenebis;
Tum variæ eludent ſpecies atque ora ferarum.
Fiet enim ſubitò ſus horridus, atráque tigris,
Squamoſúſque draco, & fulvâ cervice leæna:
Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit.
Sed quantò ille magis formas ſe vertet in omnes
Tantò, gnate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret cùm lumina ſomno.
Hæc ait, & liquidum ambroſiæ diffundit odorem:
Quo totum nati corpus perduxit. at illi
Dulcis compoſitis ſpiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. eſt ſpecus ingens
Exeſi latere in montis, quò plurima vento
Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos;
Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis.
Intus ſe vaſti Proteus tegit obice ſaxi.
Hic juvenem in latebris averſum à lumine Nympha
Collocat: ipſa procul nebulis obſcura reſiſtit.
Jam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos
Ardebat; cælo & medium ſol igneus orbem
Hauſerat. arebant herbæ, & cava flumina ſiccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Cùm Proteus conſueta petens è fluctibus antra
Ibat. eum vaſti circùm gens humida ponti
Exultans rorem latè diſperſit amarum.
Sternunt ſe ſomno diverſæ in litore phocæ.
Ipſe, velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper ubi è paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni,
Conſidit ſcopulo medius, numerúmque recenſet:
Cujus Ariſtæo quoniam eſt oblata facultas;
Vix defeſſa ſenem paſſus componere membra,
Cum clamore ruit magno, maniciſque jacentem
Occupat. ille ſuæ contrà non immemor artis,
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignémque, horribilémque feram, fluviúmque liquentem.
Verùm, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
In ſeſe redit, atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis te, juvenum confidentiſſime, noſtras
Juſſit adire domos? quidve hinc petis? inquit. at ille:
Scis, Proteu, ſcis ipſe: neque eſt te fallere cuiquam.
Sed tu deſine velle. deûm præcepta ſecuti
Venimus hinc lapſis quæſitum oracula rebus.
Tantum effatus. ad hæc vates vi denique multâ
Ardentes oculos intorſit lumine glauco,
Et graviter frendens, ſic fatis ora reſolvit:
Non te nullius exercent numinis iræ.
Magna luis commiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum pœnas, nî fata reſiſtant,
Suſcitat; & raptâ graviter pro conjuge ſævit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina præceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella
Servantem ripas altâ non vidit in herbâ.
At chorus æqualis Dryadum clamore ſupremos
Implêrunt montes. flêrunt Rhodopeiæ arces,
Altáque Pangæa, & Rheſi Mavortia tellus,
Atque Getæ, atque Hebrus, & Actias Orithyia.
Ipſe cavâ ſolans ægrum teſtudine amorem,
Te, dulcis conjux, te ſolo in litore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Tænarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigrâ formidine lucum
Ingreſſus, Manéſque adiit, regémque tremendum,
Neſciáque humanis precibus manſueſcere corda.
At cantu commotæ Erebi de ſedibus imis
Umbræ ibant tenues, ſimulacráque luce carentum:
Quàm multa in foliis avium ſe millia condunt,
Veſper ubi, aut hybernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctáque corpora vitâ
Magnanimûm heroum, pueri, innuptæque puellæ,
Impoſitíque rogis juvenes ante ora parentum,
Quos circùm limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardâque palus inamabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfuſa coërcet.
Quin ipſæ ſtupuere domus, atque intima Lethi
Tartara, cæruleóſque implexæ crinibus angues
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota conſtitit orbis.
Jámque pedem referens caſus evaſerat omnes,
Redditáque Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
Ponè ſequens; namque hanc dederat Proſerpina legem:
Cùm ſubita incautum dementia cepit amantem,
Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes.
Reſtitit, Eurydicénque ſuam jam luce ſub ipſâ
Immemor, heu, victúſque animi reſpexit. ibi omnis
Effuſus labor, atque immitis rupta tyranni
Fœdera, térque fragor ſtagnis auditus Avernis.
Illa, Quis & me, inquit, miſeram, & te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus.
Jámque vale. feror ingenti circumdata nocte,
Invalidáſque tibi tendens, heu non tua, palmas.
Dixit, & ex oculis ſubitò, ceu fumus in auras
Commixtus tenues, fugit diverſa: neque illum,
Prenſantem nequicquam umbras, & multa volentem
Dicere præterea, vidit: nec portitor Orci
Ampliùs objectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quò ſe raptâ bis conjuge ferret?
Quo fletu Manes, quâ numina voce moveret?
Illa quidem Stygiâ nabat jam frigida cymbâ.
Septem illum totos perhibent ex ordine menſes
Rupe ſub aëriâ deſerti ad Strymonis undam
Fleviſſe, & gelidis hæc evolviſſe ſub antris,
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
Qualis populeâ mœrens philomela ſub umbrâ
Amiſſos queritur fœtus; quos durus arator
Obſervans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem, ramóque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mœſtis latè loca queſtibus implet.
Nulla Venus, non ulli animum flexere hymenæi.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaímque nivalem,
Arváque Riphæis numquam viduata pruinis
Luſtrabat, raptam Eurydicen atque irrita Ditis
Dona querens. ſpretæ Ciconum quo munere matres,
Inter ſacra deûm, nocturníque orgia Bacchi,
Diſcerptum latos juvenem ſparſere per agros.
Tum quoque marmoreâ caput à cervice revulſum,
Gurgite cùm medio portans Œagrius Hebrus
Volveret, Eurydicen vox ipſa & frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen, animâ fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.
Hæc Proteus, & ſe jactu dedit æquor in altum.
Quáque dedit, ſpumantem undam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque ultro affata timentem:
Nate, licet triſtes animo deponere curas.
Hæc omnis morbi cauſa: hinc miſerabile Nymphæ,
Cùm quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus. tu munera ſupplex
Tende petens pacem, & faciles venerare Napæas.
Namque dabunt veniam votis, iráſque remittent.
Sed, modus orandi qui ſit, priùs ordine dicam.
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycæi,
Delige, & intactâ totidem cervice juvencas.
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, & ſacrum jugulis demitte cruorem:
Corporáque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Pòſt, ubi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei Lethæa papavera mittes,
Placatam Eurydicen vitulâ venerabere cæſâ.
Et nigram mactabis ovem, lucúmque reviſes.
Haud mora: continuò matris præcepta faceſſit:

Ad delubra venit; monſtratas excitat aras;
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros
Ducit, & intactâ totidem cervice juvencas.
Pòſt, ubi nona ſuos Aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucúmque reviſit.
Hìc verò ſubitum ac dictu mirabile monſtrum
Aſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes utero, & ruptis effervere coſtis;
Immenſáſque trahi nubes: jámque arbore ſummâ
Confluere, & lentis uvam demittere ramis.
Hæc ſuper arvorum cultu pecorúmque canebam,
Et ſuper arboribus: Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victórque volentes
Per populos dat jura, viámque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis otî:
Carmina qui luſi paſtorum, audáxque juventâ,
Tityre, te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER PRIMUS.

ARMA virúmque cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lavináque venit
Litora. multùm ille & terris jactatus & alto
Vi ſuperûm, ſævæ memorem Junonis ob iram:
Multa quoque & bello paſſus, dum conderet urbem,
Inferrétque deos Latio. genus unde Latinum,
Albaníque patres, atque altæ mœnia Romæ.
Muſa, mihi cauſas memora, quo numine læſo,
Quidve dolens regina deûm, tot volvere caſus
Inſignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit. tantæne animis cæleſtibus iræ?
Urbs antiqua fuit (Tyrii tenuere coloni)
Carthago, Italiam contra Tiberináque longè
Oſtia, dives opum, ſtudiíſque aſperrima belli:
Quam Juno fertur terris magìs omnibus unam
Poſthabitâ coluiſſe Samo. hìc illius arma,
Hìc currus fuit: hoc regnum dea gentibus eſſe,
Si quà fata ſinant, jam tum tendítque fovétque.
Progeniem ſed enim Trojano à ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum latè regem, bellóque ſuperbum,
Venturum excidio Libyæ: ſic volvere Parcas.
Id metuens, veteríſque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro caris geſſerat Argis.
Nec dum etiam cauſæ irarum ſævíque dolores
Exciderant animo. manet altâ mente repoſtum
Judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ;
Et genus inviſum, & rapti Ganymedis honores.
His accenſa ſuper, jactatos æquore toto
Troas, relliquias Danaûm atque immitis Achilli,
Arcebat longè Latio: multóſque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circúm.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.
Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & ſpumas ſalis ære ruebant;
Cùm Juno, æternum ſervans ſub pectore vulnus,
Hæc ſecum: Méne incepto deſiſtere victam,
Nec poſſe Italiâ Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Palláſne exurere claſſem
Argivûm, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,
Unius ob noxam & furias Ajacis Oïlei?
Ipſa, Jovis rapidum jaculata è nubibus ignem,
Disjecítque rates, evertítque æquora ventis:
Illum exſpirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, ſcopulóque infixit acuto.
Aſt ego, quæ divûm incedo regina, Jovíſque
Et ſoror & conjux, unâ cum gente tot annos
Bella gero. & quiſquam numen Junonis adorat
Præterea, aut ſupplex aris imponet honorem?
Talia flammato ſecum dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca fœta furentibus auſtris,
Æoliam venit. hìc vaſto rex Æolus antro
Luctantes ventos tempeſtatéſque ſonoras
Imperio premit, ac vinclis & carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
Circùm clauſtra fremunt, celsâ ſedet Æolus arce
Sceptra tenens, mollítque animos, & temperat iras.
Nî faciat, maria ac terras cælúmque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrántque per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris,
Hoc metuens: molémque & montes inſuper altos
Impoſuit, regémque dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxas ſciret dare juſſus habenas.
Ad quem tum Juno ſupplex his vocibus uſa eſt:
Æole, (namque tibi divûm pater atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus & tollere vento)
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victóſque Penates:
Incute vim ventis, ſubmerſáſque obrue puppes;
Aut age diverſas: & disjice corpora ponto.
Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ:
Quarum, quæ formâ pulcherrima, Deïopeam
Connubio jungam ſtabili, propriámque dicabo:
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchrâ faciat te prole parentem.
Æolus hæc contrà: Tuus, ô regina, quid optes
Explorare labor: mihi juſſa capeſſere fas eſt.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu ſceptra Jovémque
Concilias: tu das epulis accumbere divûm,
Nimborúmque facis tempeſtatúmque potentem.
Hæc ubi dicta, cavum converſâ cuſpide montem
Impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
Quà data porta, ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totúmque à ſedibus imis
Unà Eurúſque Notúſque ruunt, crebérque procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad litora fluctus.
Inſequitur clamórque virûm ſtridórque rudentum.
Eripiunt ſubitò nubes cælúmque diémque
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther:
Præſentémque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Æneæ ſolvuntur frigore membra.
Ingemit, &, duplices tendens ad ſidera palmas,
Talia voce refert: O térque quatérque beati,
Queîs ante ora patrum Trojæ ſub mœnibus altis
Contigit oppetere! ô Danaûm fortiſſime gentis
Tydide, méne Iliacis occumbere campis
Non potuiſſe, tuâque animam hanc effundere dextrâ?
Sævus ubi Æacidæ telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon: ubi tot Simoïs correpta ſub undis
Scuta virûm galeáſque & fortia corpora volvit.
Talia jactanti ſtridens aquilone procella
Velum adverſa ferit, fluctúmque ad ſidera tollit.
Franguntur remi: tum prora avertit, & undis
Dat latus. inſequitur cumulo præruptus aquæ mons.
Hi ſummo in fluctu pendent: his unda dehiſcens
Terram inter fluctus aperit. furit æſtus arenis.
Tris Notus abreptas in ſaxa latentia torquet:
Saxa vocant Itali, mediis quæ in fluctibus, aras.

Dor-

Dorſum immane mari ſummo. tris Eurus ab alto
In brevia & Syrtes urget, miſerabile viſu;
Illidítque vadis, atque aggere cingit arenæ.
Unam, quæ Lycios fidúmque vehebat Oronten,
Ipſius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit. excutitur, pronúſque magiſter
Volvitur in caput. aſt illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circùm, & rapidus vorat æquore vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vaſto;
Arma virûm, tabulæque, & Troïa gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
Et quâ vectus Abas, & quâ grandævus Aletes,
Vicit hyems. laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimíſque fatiſcunt.
Interea magno miſceri murmure pontum,
Emiſſámque hyemem ſenſit Neptunus, & imis
Stagna refuſa vadis: graviter commotus, & alto
Proſpiciens, ſummâ placidum caput extulit undâ.
Disjectam Æneæ toto videt æquore claſſem:
Fluctibus oppreſſos Troas, cælíque ruinâ.
Nec latuere doli fratrem Junonia & iræ.
Eurum ad ſe Zephyrúmque vocat. dehinc talia fatur:
Tantáne vos generis tenuit fiducia veſtri?
Jam cælum terrámque meo ſine numine, venti,
Miſcere; & tantas audetis tollere moles?
Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus.
Poſt mihi non ſimili pœnâ commiſſa luetis.
Maturate fugam, regíque hæc dicite veſtro:
Non illi imperium pelagi ſævúmque tridentem,
Sed mihi ſorte datum. tenet ille immania ſaxa,
Veſtras, Eure, domos. illâ ſe jactet in aulâ
Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet.
Sic ait, & dicto citius tumida æquora placat:
Collectáſque fugat nubes, ſolémque reducit.
Cymothoë ſimul & Triton adnixus acuto
Detrudunt naves ſcopulo. levat ipſe tridenti;
Et vaſtas aperit Syrtes, & temperat æquor:
Atque rotis ſummas levibus perlabitur undas.
Ac, veluti magno in populo cùm ſæpe coorta eſt
Seditio, ſævítque animis ignobile vulgus;
Jamque faces & ſaxa volant; furor arma miniſtrat:
Tum, pietate gravem ac meritis ſi forte virum quem
Conſpexere, ſilent; arrectíſque auribus adſtant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet:
Sic cunctus pelagi cecidit fragor; æquora poſtquam
Proſpiciens genitor, cælóque invectus aperto
Flectit equos, currúque volans dat lora ſecundo.
Defeſſi Æneadæ, quæ proxima, litora curſu
Contendunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
Eſt in ſeceſſu longo locus. inſula portum
Efficit objectu laterum; quibus omnis ab alto
Frangitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
Hinc atque hinc vaſtæ rupes, geminíque minantur
In cælum ſcopuli: quorum ſub vertice latè
Æquora tuta ſilent. tum ſylvis ſcena coruſcis
Deſuper horrentíque atrum nemus imminet umbrâ.
Fronte ſub adversâ ſcopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces, vivóque ſedilia ſaxo;
Nympharum domus. hic feſſas non vincula naves
Ulla tenent: unco non alligat anchora morſu.
Huc ſeptem Æneas collectis navibus omni
Ex numero ſubit: ac magno telluris amore
Egreſſi optatâ potiuntur Troës arenâ,
Et ſale tabentes artus in litore ponunt.
Ac primùm ſilici ſcintillam excudit Achates,
Suſcepítque ignem foliis, atque arida circùm
Nutrimenta dedit, rapuítque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis, Cerealiáque arma
Expediunt feſſi rerum; frugéſque receptas
Et torrere parant flammis & frangere ſaxo.
Æneas ſcopulum interea conſcendit, & omnem
Proſpectum latè pelago petit; Anthea ſi quem
Jactatum vento videat Phrygiáſque biremes,
Aut Capyn, aut celſis in puppibus arma Caici.
Navem in conſpectu nullam. tris litore cervos
Proſpicit errantes: hos tota armenta ſequuntur
A tergo, & longum per valles paſcitur agmen.
Conſtitit hic; arcúmque manu celeréſque ſagittas
Corripuit; fidus quæ tela gerebat Achates:
Ductoréſque ipſos primùm, capita alta ferentes
Cornibus arboreis, ſternit; tum vulgus: & omnem
Miſcet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec priùs abſiſtit, quàm ſeptem ingentia victor
Corpora fundat humi, & numerum cum navibus æquet.
Hinc portum petit, & ſocios partitur in omnes.
Vina, bonus quæ deinde cadis onerârat Aceſtes
Litore Trinacrio, dederátque abeuntibus heros,
Dividit, & dictis mærentia pectora mulcet:
O ſocii, (neque enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi graviora; dabit deus his quoque finem.
Vos & Scyllæam rabiem penitúſque ſonantes
Acceſtis ſcopulos: vos & Cyclopia ſaxa
Experti. revocate animos, mæſtúmque timorem
Mittite. forſan & hæc olim meminiſſe juvabit.
Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum,
Tendimus in Latium: ſedes ubi fata quietas
Oſtendunt. illic fas regna reſurgere Trojæ.
Durate, & volmet rebus ſervate ſecundis.
Talia voce refert: curíſque ingentibus æger
Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.
Illi ſe prædæ accingunt, dapibúſque futuris:
Tergora deripiunt coſtis, & viſcera nudant.
Pars in fruſta ſecant, veribúſque trementia figunt:
Litore aëna locant alii, flammáſque miniſtrant.
Tum victu revocant vires: fuſíque per herbam
Implentur veteris Bacchi pinguíſque ferinæ.
Poſtquam exemta fames epulis, menſæque remotæ,
Amiſſos longo ſocios ſermone requirunt;
Spémque metúmque inter dubii: ſeu vivere credant,
Sive extrema pati, nec jam exaudire vocatos.
Præcipuè pius Æneas, nunc acris Oronti,
Nunc Amyci caſum gemit, & crudelia ſecum
Fata Lyci, fortémque Gyan, fortémque Cloanthum.
Et jam finis erat: cùm Jupiter æthere ſummo
Deſpiciens mare velivolum terráſque jacentes,
Litoráque, & latos populos, ſic vertice cæli
Conſtitit, & Libyæ defixit lumina regnis.
Atque illum tales jactantem pectore curas
Triſtior, & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes,
Alloquitur Venus: O qui res hominúmque deûmque
Æternis regis imperiis, & fulmine terres,
Quid meus Æneas in te committere tantum,
Quid Troës potuere? quibus tot funera paſſis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certè hinc Romanos olim, volventibus annis,
Hinc fore ductores, revocato à ſanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus. quæ te, genitor, ſententia vertit?
Hôc equidem occaſum Trojæ triſtíſque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot caſibus actos
Inſequitur. quem das finem, rex magne, laborum?
Antenor potuit, mediis elapſus Achivis,
Illyricos penetrare ſinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem ſuperare Timavi:
Unde per ora novem vaſto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arva ſonanti.
Hic tamen ille urbem Patavi, ſedéſque locavit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armáque fixit
Troïa. nunc placidâ compoſtus pace quieſcit.
Nos tua progenies, cæli quibus annuis arcem,
Navibus (infandum) amiſſis, unius ob iram
Prodimur, atque Italis longè disjungimur oris.
Hic pietatis honos? ſic nos in ſceptra reponis?
Olli ſubridens hominum ſator atque deorum,
Vultu, quo cœlum tempeſtatéſque ſerenat,
Oſcula libavit natæ. dehinc talia fatur.
Parce metu, Cytherea. manent immota tuorum
Fata tibi. cernes urbem & promiſſa Lavini
Mœnia, ſubliméмque feres ad ſidera cæli
Magnanimum Ænean: neque me ſententia vertit.
Hic tibi (fabor enim, quando hæc te cura remordet:
Longiùs & volvens fatorum arcana movebo)
Bellum ingens geret Italiâ, populóſque feroces
Contundet; moréſque viris & mœnia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas,
Ternáque tranſierint Rutulis hyberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iülo
Additur (Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno)
Triginta magnos volvendis menſibus orbes
Imperio explebit, regnúmque ab ſede Lavini
Transferet, & longam multâ vi muniet Albam.
Hic jam tercentum totos regnabitur annos
Gente ſub Hectoreâ; donec regina ſacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Indè lupæ fulvo nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet gentem, & Mavortia condet
Mœnia, Romanóſque ſuo de nomine dicet.

His

His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium ſine fine dedi. quin aſpera Juno,
Quæ mare nunc terráſque metu cœlúmque fatigat,
Conſilia in melius referet, mecúmque fovebit
Romanos rerum dominos, gentémque togatam.
Sic placitum. veniet luſtris labentibus ætas,
Cùm domus Aſſaraci Phthiam claráſque Mycenas
Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Naſcetur pulchrâ Trojanus origine Cæſar,
(Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris;)
Julius, à magno demiſſum nomen Iülo.
Hunc tu olim cœlo, ſpoliis Orientis onuſtum,
Accipies ſecura. vocabitur hic quoque votis.
Aſpera tum poſitis miteſcent ſæcula bellis.
Cana Fides, & Veſta, Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt: diræ ferro & compagibus artis
Claudentur belli portæ. Furor impius intus
Sæva ſedens ſuper arma, & centum vinctus aënis
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Hæc ait: & Maiâ genitum demittit ab alto;
Ut terræ, útque novæ pateant Carthaginis arces
Hoſpitio Teucris: ne fati neſcia Dido
Finibus arceret. volat ille per aëra magnum
Remigio alarum: ac Libyæ citus adſtitit oris.
Et jam juſſa facit: ponúntque ferocia Pœni
Corda, volente deo. in primis regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentémque benignam.
At pius Æneas per noctem plurima volvens,
Ut primum lux alma data eſt, exire; locóſque
Explorare novos, quas vento acceſſerit oras:
Qui teneant (nam inculta videt) hominéſne feræne,
Quærere conſtituit, ſociíſque exacta referre.
Claſſem in convexo nemorum, ſub rupe cavatâ,
Arboribus clauſam circùm atque horrentibus umbris
Occulit. ipſe uno graditur comitatus Achate;
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Cui mater mediâ ſeſe tulit obvia ſylvâ,
Virginis os habitúmque gerens, & virginis arma
Spartanæ: vel qualis equos Threiſſa fatigat
Harpalyce, volucrémque fugâ prævertitur Hebrum.
Namque humeris de more habilem ſuſpenderat arcum
Venatrix, dederátque comam diffundere ventis;
Nuda genu, nodóque ſinus collecta fluentes.
Ac prior, Heus, inquit, juvenes, monſtrate mearum
Vidiſtis ſi quam hic errantem fortè ſororum,
Succinctam pharetrâ & maculoſæ tegmine lyncis,
Aut ſpumantis apri curſum clamore prementem.
Sic Venus; & Veneris contrà ſic filius orſus:
Nulla tuarum audita mihi neque viſa ſororum,
O (quam te memorem?) virgo. namque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem ſonat. ô dea, certè;
An Phœbi ſoror, an Nympharum ſanguinis una?
Sis felix, noſtrúmque leves quæcumque laborem:
Et quo ſub cœlo tandem, quibus orbis in oris
Jactemur, doceas. ignari hominúmque locorúmque
Erramus, vento huc & vaſtis fluctibus acti.
Multa tibi ante aras noſtrâ cadet hoſtia dextrâ.
Tum Venus: Haud equidem tali me dignor honore:
Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureóque altè ſuras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios & Agenoris urbem:
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyriâ regit urbe profecta,
Germanum fugiens. longa eſt injuria, longæ
Ambages. ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.
Huic conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri
Phœnicum, & magno miſeræ dilectus amore:
Cui pater intactam dederat, primíſque jugârat
Ominibus. ſed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, ſcelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medius venit furor. ille Sichæum
Impius ante aras, atque auri cæcus amore,
Clàm ferro incautum ſuperat, ſecurus amorum
Germanæ: factúmque diu celavit, & ægram,
Multa malus ſimulans, vanâ ſpe luſit amantem.
Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago
Conjugis, ora modis attollens pallida miris:
Crudeles aras, trajectáque pectora ferro
Nudavit; cæcúmque domûs ſcelus omne retexit.
Tum celerare fugam patriáque excedere ſuadet,
Auxiliúmque viæ veteres tellure recludit
Theſauros, ignotum argenti pondus & auri.
His commota fugam Dido ſocióſque parabat.
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat: naves, quæ fortè paratæ,
Corripiunt, onerántque auro. portantur avari
Pygmalionis opes pelago. dux fœmina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Mœnia, ſurgentémque novæ Carthaginis arcem:
Mercatíque ſolum, facti de nomine Byrſam,
Taurino quantum poſſent circumdare tergo.
Sed vos qui tandem, quibus aut veniſtis ab oris,
Quóve tenetis iter? Quærenti talibus ille
Suſpirans, imóque trahens à pectore vocem:
O dea, ſi primâ repetens ab origine pergam,
Et vacet annales noſtrorum audire laborum;
Antè diem clauſo componet veſper Olympo.
Nos Troja antiqua, ſi veſtras fortè per aures
Trojæ nomen iit, diverſa per æquora vectos
Forte ſuâ Libycis tempeſtas appulit oris.
Sum pius Æneas, raptos qui ex hoſte Penates
Claſſe veho mecum, famâ ſuper æthera notus.
Italiam quæro patriam; & genus ab Jove ſummo.
Bis denis Phrygium conſcendi navibus æquor;
Matre deâ monſtrante viam, data fata ſecutus:
Vix ſeptem convulſæ undis euróque ſuperſunt.
Ipſe ignotus, egens, Libyæ deſerta peragro,
Europâ atque Aſiâ pulſus. Nec plura querentem
Paſſa Venus medio ſic interfata dolore eſt:
Quiſquis es, haud (credo) inviſus cœleſtibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
Perge modò, atque hinc te reginæ ad limina perfer.
Namque tibi reduces ſocios claſſémque relatam
Nuntio, & in tutum verſis aquilonibus actam:
Ni fruſtra augurium vani docuere parentes.
Aſpice bis ſenos lætantes agmine cycnos,
Ætheriâ quos lapſa plagâ Jovis ales aperto
Turbabat cœlo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas jam deſpectare videntur.
Ut reduces illi ludunt ſtridentibus alis,
Et cœtu cinxere polum, cantúſque dedere;
Haud aliter puppéſque tuæ pubéſque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo.
Perge modò, & quà te ducit via, dirige greſſum.
Dixit, & avertens roſeâ cervice refulſit,
Ambroſiæque comæ divinum vertice odorem
Spiravere: pedes veſtis defluxit ad imos,
Et vera inceſſu patuit dea. ille, ubi matrem
Agnovit, tali fugientem eſt voce ſecutus:
Quid natum toties crudelis tu quoque falſis
Ludis imaginibus? cur dextræ jungere dextram
Non datur, ac veras audire & reddere voces?
Talibus incuſat, greſſúmque ad mœnia tendit.
At Venus obſcuro gradientes aëre ſepſit;
Et multo nebulæ circùm dea fudit amictu:
Cernere nè quis eos, neu quis contingere poſſet,
Molirive moram, aut veniendi poſcere cauſas.
Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedéſque reviſit
Læta ſuas: ubi templum illi, centúmque Sabæo
Thure calent aræ, ſertíſque recentibus halant.
Corripuere viam interea, quà ſemita monſtrat.
Jamque adſcendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adverſáſque aſpectat deſuper arces.
Miratur molem Æneas, magalia quondam:
Miratur portas, ſtrepitúmque, & ſtrata viarum.
Inſtant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus ſubvolvere ſaxa:
Pars optare locum tecto, & concludere ſulco.
Jura, magiſtratúſque legunt, ſanctúmque ſenatum.
Hic portus alii effodiunt: hic alta theatris
Fundamenta locant alii; immanéſque columnas
Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.
Qualis apes æſtate novâ per florea rura
Exercet ſub ſole labor; cùm gentis adultos
Educunt fœtus, aut cùm liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent.
Fervet opus, redoléntque thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt!
Æneas ait, & faſtigia ſuſpicit urbis.
Infert ſe ſeptus nebulâ (mirabile dictu)
Per medios, miſcétque viris; neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit mediâ, lætiſſimus umbræ,
Quo primum jactati undis & turbine Pœni
Effodere loco ſignum, quod regia Juno
Monſtrârat, caput acris equi. ſic nam fore bello
Egregiam & facilem victu per ſæcula gentem.

Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum & numine divæ:
Ærea cui gradibus ſurgebant limina, nexæque
Ære trabes: foribus cardo ſtridebat aenis.
Hoc primùm in luco nova res oblata timorem
Leniit. hic primum Æneas ſperare ſalutem
Auſus, & afflictis melius confidere rebus.
Namque, ſub ingenti luſtrat dum ſingula templo
Reginam opperiens, dum quæ fortuna ſit urbi,
Artificúmque manus inter ſe operúmque laborem
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Belláque jam famâ totum vulgata per orbem;
Atridas, Priamúmque, & ſævum ambobus Achillem.
Conſtitit, & lacrymans, Quis jam locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris noſtri non plena laboris?
En Priamus. ſunt hic etiam ſua præmia laudi:
Sunt lacrymæ rerum: & mentem mortalia tangunt.
Solve metus. feret hæc áliquam tibi fama ſalutem.
Sic ait, atque animum picturâ paſcit inani
Multa gemens, largóque humectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circùm
Hàc fugerent Graii, premeret Trojana juventus:
Hàc Phryges; inſtaret curru criſtatus Achilles.
Nec procul hinc Rheſi niveis tentoria velis
Agnoſcit lacrymans: primo quæ prodita ſomno
Tydides multâ vaſtabat cæde cruentus:
Ardentéſque avertit equos in caſtra, priùs quàm
Pabula guſtâſſent Trojæ Xanthúmque bibiſſent.
Parte aliâ fugiens amiſſis Troïlus armis,
Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli,
Fertur equis, curr[ú]que hæret reſupinus inani,
Lora tenens tamen. huic cervíxque comæque trahuntur
Per terram, & verſâ pulvis inſcribitur haſtâ.
Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades paſſis, peplúmque ferebant
Suppliciter triſtes, & tunſæ pectora palmis.
Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.
Ter circùm Iliacus raptaverat Hectora muros,
Exanimúmque auro corpus vendebat Achilles.
Tum verò ingentem gemitum dat pectore ab imo;
Ut ſpolia, ut currus, útque ipſum corpus amici,
Tendentémque manus Priamum conſpexit inermes.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis,
Eoáſque acies, & nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediíſque in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, audétque viris concurrere virgo.
Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
Dum ſtupet, obtutúque hæret defixus in uno;
Regina ad templum formâ pulcherrima Dido
Inceſſit, magnâ juvenum ſtipante catervâ.
Qualis in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros; quam mille ſecutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiénſque deas ſupereminet omnes:
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido: talem ſe læta ferebat
Per medios, inſtans operi regníſque futuris.
Tum foribus divæ, mediâ teſtudine templi,
Septa armis, ſolióque altè ſubnixa reſedit.
Jura dabat legéſque viris: operúmque laborem
Partibus æquabat juſtis, aut ſorte trahebat:
Cùm ſubitò Æneas concurſu accedere magno
Anthea Sergeſtúmque videt fortémque Cloanthum,
Teucrorúmque alios: ater quos æquore turbo
Diſpulerat, penitúſque alias avexerat oras.
Obſtupuit ſimul ipſe, ſimul perculſus Achates
Lætitiâque metûque, avidi conjungere dextras
Ardebant: ſed res animos incognita turbat.
Diſſimulant; & nube cavâ ſpeculantur amicti,
Quæ fortuna viris; claſſem quo litore linquant;
Quid veniant. cunctis nam lecti navibus ibant,
Orantes veniam, & templum clamore petebant.
Poſtquam introgreſſi, & coràm data copia fandi;
Maximus Ilioneus placido ſic pectore cœpit:
O regina, novam cui condere Jupiter urbem,
Juſtitiâque dedit gentes frenare ſuperbas;
Troës te miſeri, ventis maria omnia vecti,
Oramus: prohibe infandos à navibus ignes;
Parce pio generi, & propiùs res aſpice noſtras.
Non nos aut ferro Libycos populare Penates
Venimus, aut raptas ad litora vertere prædas.
Non ea vis animo, nec tanta ſuperbia victis.
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ:
Oenotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem.
Huc curſus fuit.
Cùm ſubitò aſſurgens fluctu nimboſus Orion
In vada cæca tulit, penitúſque procacibus auſtris,
Pérque undas, ſuperante ſalo, pérque invia ſaxa
Diſpulit. huc pauci veſtris adnavimus oris.
Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara [morem
Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ.
Bella cient, primâque vetant conſiſtere terrâ.
Si genus humanum & mortalia temnitis arma;
At ſperate deos memores fandi atque nefandi.
Rex erat Æneas nobis, quo juſtior alter
Nec pietate fuit, nec bello major & armis.
Quem ſi fata virum ſervant, ſi veſcitur aurâ
Ætheriâ, neque adhuc crudelibus occubat umbris;
Non metus, officio nec te certâſſe priorem
Pœniteat. ſunt & Siculis regionibus urbes,
Armáque, Trojanóque à ſanguine clarus Aceſtes.
Quaſſatam ventis liceat ſubducere claſſem,
Et ſylvis aptare trabes, & ſtringere remos.
Si datur Italiam, ſociis & rege recepto,
Tendere, ut Italiam læti Latiúmque petamus.
Sin abſumta ſalus, & te, pater optime Teucrûm,
Pontus habet Libyæ, nec ſpes jam reſtat Iüli;
At freta Sicaniæ ſaltem, ſedéſque paratas,
Unde huc advecti, regémque petamus Aceſten.
Talibus Ilioneus. cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ.
Tum breviter Dido, vultum demiſſa, profatur:
Solvite corde metum, Teucri: ſecludite curas.
Res dura, & regni novitas me talia cogunt
Moliri, & latè fines cuſtode tueri.
Quis genus Æneadûm, quis Trojæ neſciat urbem,
Virtutéſque viróſque, aut tanti incendia belli!
Non obtuſa adeò geſtamus pectora Pœni:
Nec tam averſus equos Tyriâ Sol jungit ab urbe.
Seu vos Heſperiam magnam, Saturniáque arva,
Sive Erycis fines, regémque optatis Aceſten;
Auxilio tutos dimittam, opibúſque juvabo.
Vultis & his mecum pariter conſidere regnis?
Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt. ſubducite naves.
Tros Tyriúſque mihi nullo diſcrimine agetur.
Atque utinam rex ipſe noto compulſus eodem
Afforet Æneas! equidem per litora certos
Dimittam, & Libyæ luſtrare extrema jubebo;
Si quibus ejectus ſylvis, aut urbibus errat.
His animum arrecti dictis, & fortis Achates,
Et pater Æneas, jamdudum erumpere nubem
Ardebant. prior Ænean compellat Achates:
Nate deâ, quæ nunc animo ſententia ſurgit?
Omnia tuta vides: claſſem, ſocióſque receptos.
Unus abeſt, medio in fluctu quem vidimus ipſi
Submerſum: dictis reſpondent cætera matris.
Vix ea fatus erat, cùm circumfuſa repentè
Scindit ſe nubes, & in æthera purgat apertum.
Reſtitit Æneas, clarâque in luce refulſit,
Os humeróſque deo ſimilis: namque ipſa decoram
Cæſariem nato genetrix, luménque juventæ
Purpureum, & lætos oculis afflârat honores.
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum Pariúſve lapis circumdatur auro.
Tum ſic reginam alloquitur, cunctíſque repentè
Improviſus ait: Coràm, quem quæritis, adſum
Troïus Æneas, Libycis ereptus ab undis.
O ſola infandos Trojæ miſerata labores,
Quæ nos, relliquias Danaûm, terræque maríſque
Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos,
Urbe, domo ſocias. grates perſolvere dignas
Non opis eſt noſtræ, Dido: nec quicquid ubique eſt
Gentis Dardaniæ, magnum quæ ſparſa per orbem.
Dî tibi, ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Uſquam juſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti,
Præmia digna ferant. quæ te tam læta tulerunt
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Luſtrabunt convexa, polus dum ſidera paſcet;
Semper honos, noménque tuum, laudéſque manebunt:
Quæ me cumque vocant terræ. ſic fatus, amicum
Ilionea petit dextrâ, lævâque Sereſtum:
Pòſt, alios, fortémque Gyan, fortémque Cloanthum.
Obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido;

Caſu deinde viri tanto. & ſic ore locuta eſt:
Quis te, nate deâ, per tanta pericula caſus
Inſequitur? quæ vis immanibus applicat oris?
Túne ille Æneas, quem Dardanio Anchiſæ
Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulſum patriis, nova regna petentem,
Auxilio Beli. genitor tum Belus opimam
Vaſtabat Cyprum, & victor ditione tenebat.
Tempore jam ex illo caſus mihi cognitus urbis
Trojanæ, noménque tuum, regéſque Pelaſgi.
Ipſe hoſtis Teucros inſigni laude ferebat,
Séque ortum antiquâ Teucrorum ab ſtirpe volebat.
Quare agite ô tectis, juvenes, ſuccedite noſtris.
Me quoque per multos ſimilis fortuna labores
Jactaram hâc demum voluit conſiſtere terrâ.
Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.
Sic memorat. ſimul Ænean in regia ducit
Tecta: ſimul divûm templis indicit honorem.
Nec minùs interea ſociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga ſuum, pingues centum cum matribus agnos
Munera, lætitiámque dei.
At domus interior regali ſplendida luxu
Inſtruitur, mediiſque parant convivia tectis.
Arte laboratæ veſtes, oſtróque ſuperbo:
Ingens argentum menſis, cælatáque in auro
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis.
Æneas (neque enim patrius conſiſtere mentem
Paſſus amor) rapidum ad naves præmittit Achatem,
Aſcanio ferat hæc; ipſúmque ad mœnia ducat.
Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis.
Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre jubet; pallam ſignis auróque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argivæ Helenæ: quos illa Mycenis,
Pergama cùm peteret, inconceſſóſque Hymenæos,
Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.
Præterea ſceptrum, Ilione quod geſſerat olim,
Maxima natarum Priami, collóque monile
Baccatum, & duplicem gemmis auróque coronam.
Hæc celerans, iter ad naves tendebat Achates.
At Cytherea novas artes, nova pectore verſat
Conſilia: ut faciem mutatus & ora Cupido
Pro dulci Aſcanio veniat, doniſque furentem
Incendat reginam, atque oſſibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambiguam, Tyrióſque bilingues.
Urit atrox Juno, & ſub noctem cura recurſat.
Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
Nate, meæ vires, mea magna potentia ſolus,
Nate, patris ſummi qui tela Typhoëa temnis;
Ad te confugio, & ſupplex tua numina poſco.
Frater ut Æneas pelago tuus omnia circùm
Litora jactetur, odiis Junonis iniquæ,
Nota tibi: & noſtro doluiſti ſæpe dolore.
Hunc Phœniſſa tenet Dido, blandiſque moratur
Vocibus: & vereor, quo ſe Junonia vertant
Hoſpitia. haud tanto ceſſabit cardine rerum.
Quocirca capere antè dolis, & cingere flammâ
Reginam meditor; ne quo ſe numine mutet:
Sed magno Æneæ mecum teneatur amore.
Quà facere id poſſis, noſtram nunc accipe mentem.
Regius accitu cari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat; mea maxima cura;
Dona ferens pelago, & flammis reſtantia Trojæ.
Hunc ego ſopitum ſomno, ſuper alta Cythera,
Aut ſuper Idalium ſacratâ ſede recondam:
Ne quà ſcire dolos, mediúſve occurrere poſſit.
Tu faciem illius noctem non ampliùs unam
Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus:
Ut, cùm te gremio accipiet lætiſſima Dido
Regales inter menſas laticémque Lyæum,
Cùm dabit amplexus, atque oſcula dulcia figet,
Occultum inſpires ignem, falláſque veneno.
Paret Amor dictis caræ genetricis, & alas
Exuit, & greſſu gaudens incedit Iüli.
At Venus Aſcanio placidam per membra quietem
Irrigat, & fotum gremio dea tollit in altos
Idaliæ lucos: ubi mollis amaracus illum
Floribus & dulci aſpirans complectitur umbrâ.
Jamque ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce lætus Achate.
Cùm venit, aulæis jam ſe regina ſuperbis
Aureâ compoſuit ſpondâ, mediámque locavit.
Jam pater Æneas, & jam Trojana juventus
Conveniunt, ſtratóque ſuper diſcumbitur oſtro.
Dant famuli manibus lymphas, Cererémque caniſtris
Expediunt, tonſiſque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulæ: quibus ordine longo
Cura penum ſtruere, & flammis adolere penates.
Centum aliæ, totidémque pares ætate miniſtri,
Qui dapibus menſas onerent, & pocula ponant.
Nec non & Tyrii per limina læta frequentes
Convenere, toris juſſi diſcumbere pictis.
Mirantur dona Æneæ; mirantur Iülum,
Flagrantéſque dei vultus, ſimulatáque verba,
Pallámque, & pictum croceo velamen acantho.
Præcipuè infelix peſti devota futuræ
Expleri mentem nequit, ardeſcítque tuendo
Phœniſſa, & puero pariter doniſque movetur.
Ille, ubi complexu Æneæ colloque pependit,
Et magnum falſi implevit genitoris amorem;
Reginam petit. hæc oculis, hæc pectore toto,
Hæret: & interdum gremio fovet, inſcia Dido
Inſidat quantus miſeræ deus. at memor ille
Matris Acidaliæ, paulatim abolere Sichæum
Incipit, & vivo tentat prævertere amore
Jam pridem reſides animos deſuetáque corda.
Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ;
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.
Fit ſtrepitus tectis, vocémque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incenſi, & noctem flammis funalia vincunt.
Hic regina gravem gemmis auróque popoſcit,
Implevítque mero pateram: quam Belus, & omnes
A Belo ſoliti. tum facta ſilentia tectis:
Jupiter, (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc lætum Tyriiſque diem Trojâque profectis
Eſſe velis, noſtróſque hujus meminiſſe minores.
Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Juno.
Et vos ô cœtum Tyrii celebrate faventes.
Dixit, & in menſam laticum libavit honorem,
Primáque libato ſummo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans. ille impiger hauſit
Spumantem pateram, & pleno ſe proluit auro.
Pôſt alii proceres. citharâ crinitus Iopas
Perſonat auratâ, docuit quem maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, ſoliſque labores;
Unde hominum genus, & pecudes; unde imber, & ignes;
Arcturum, pluviáſque Hyadas, geminóſque Triones:
Quid tantùm Oceano properent ſe tingere ſoles
Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Ingeminant plauſu Tyrii, Troëſque ſequuntur.
Nec non & vario noctem ſermone trahebat
Infelix Dido, longúmque bibebat amorem;
Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa:
Nunc, quibus Auroræ veniſſet filius armis:
Nunc, quales Diomedis equi; nunc, quantus Achilles.
Imò age, & à primâ, dic, hoſpes, origine nobis
Inſidias, inquit, Danaûm, caſúſque tuorum,
Erroréſque tuos. nam te jam ſeptima portat
Omnibus errantem terris & fluctibus æſtas.

ÆNEIDOS

LIBER II.

CONTICUERE omnes, intentíque ora tenebant:
Indè toro pater Æneas ſic orſus ab alto:
Infandum, regina, jubes renovare dolorem;
Trojanas ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai: quæque ipſe miſerrima vidi,
Et quorum pars magna fui. quis talia fando
Myrmidonum, Dolopúmve, aut duri miles Ulyſſi
Temperet à lacrymis! & jam nox humida cælo
Præcipitat, ſuadéntque cadentia ſidera ſomnos.
Sed, ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros,
Et breviter Trojæ ſupremum audire laborem;
Quamquam animus meminiſſe horret, luctúque refugit;
Incipiam. Fracti bello, fatiſque repulſi
Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,
Inſtar montis equum divinâ Palladis arte
Ædificant, ſectâque intexunt abiete coſtas.
Votum pro reditu ſimulant. ea fama vagatur.
Huc delecta virûm ſortiti corpora furtim

In-

Includunt cæco lateri, penitúſque cavernas
Ingentes uterúmque armato milite complent.
Eſt in conſpectu Tenedos, notiſſima famâ
Inſula, dives opum, Priami dum regna manebant:
Nunc tantùm ſinus, & ſtatio malè fida carinis:
Huc ſe provecti deſerto in litore condunt.
Nos abiiſſe rati, & vento petiiſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu:
Panduntur portæ. juvat ire, & Dorica caſtra,
Deſertóſque videre locos, litúſque relictum.
Hic Dolopum manus, hic ſævus tendebat Achilles:
Claſſibus hic locus: hic acies certare ſolebant.
Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Minervæ,
Et molem mirantur equi: primúſque Thymœtes
Duci intrà muros hortatur, & arce locari;
Sive dolo, ſeu jam Trojæ ſic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior ſententia menti,
Aut pelago Danaûm inſidias ſuſpectáque dona
Præcipitare jubent, ſubjectíſque urere flammis:
Aut terebrare cavas uteri & tentare latebras.
Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magnâ comitante catervâ,
Laocoon ardens ſummâ decurrit ab arce:
Et procul, O miſeri, quæ tanta inſania, cives?
Creditis avectos hoſtes? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm? ſic notus Ulyſſes?
Aut hôc incluſi ligno occultantur Achivi,
Aut hæc in noſtros fabricata eſt machina muros;
Inſpectura domos, venturáque deſuper urbi;
Aut aliquis latet error. equo ne credite, Teucri.
Quidquid id eſt, timeo Danaos & dona ferentes.
Sic fatus, validis ingentem viribus haſtam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum
Contorſit. ſtetit illa tremens, uteróque recuſſo
Inſonuere cavæ gemitúmque dedere cavernæ.
Et, ſi fata deûm, ſi mens non læva fuiſſet,
Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras:
Trojáque nunc ſtares, Priamíque arx alta maneres.
Ecce, manus juvenem interea pôſt terga revinctum
Paſtores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui ſe ignotum venientibus ultro,
Hoc ipſum ut ſtrueret, Trojámque aperiret Achivis,
Obtulerat, fidens animi, atque in utrumque paratus,
Seu verſare dolos, ſeu certæ occumbere morti.
Undique viſendi ſtudio Trojana juventus
Circumfuſa ruit, certántque illudere capto.
Accipe nunc Danaûm inſidias, & crimine ab uno
Diſce omnes.
Namque, ut conſpectu in medio turbatus inermis
Conſtitit, atque oculis Phrygia agmina circumſpexit:
Heu, quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt
Accipere? aut quid jam miſero mihi denique reſtat?
Cui neque apud Danaos uſquam locus: & ſupèr ipſi
Dardanidæ infenſi pœnas cum ſanguine poſcunt.
Quo gemitu converſi animi, compreſſus & omnis
Impetus. hortamur fari, quo ſanguine cretus,
Quídve ferat, memoret, quæ ſit fiducia capto.
[Ille hæc, depoſitâ tandem formidine, fatur.]
Cuncta equidem tibi, Rex, (fuerit quodcumque,) fatebor,
Vera, inquit: neque me Argolicâ de gente negabo,
Hoc primum. nec, ſi miſerum Fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mendacémque improba finget.
Fando aliquod ſi fortè tuas pervenit ad aures
Belidæ nomen Palamedis, & inclyta famâ
Gloria: quem falsâ ſub proditione Pelaſgi
Inſontem, infando indicio, quia bella vetabat,
Demiſere neci: nunc caſſum lumine lugent.
Illi me comitem, & conſanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc miſit ab annis.
Dum ſtabat regno incolumis, regúmque vigebat
Conciliis: & nos aliquod nomenque decúſque
Geſſimus. invidiâ poſtquam pellacis Ulyſſi
(Haud ignota loquor) ſuperis conceſſit ab oris;
Afflictus vitam in tenebris luctúque trahebam,
Et caſum inſontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens: & me, fors ſi qua tuliſſet,
Si patrios umquam remeâſſem victor ad Argos,
Promiſi ultorem, & verbis odia aſpera movi.
Hinc mihi prima mali labes: hinc ſemper Ulyſſes
Criminibus terrere novis: hinc ſpargere voces
In vulgum ambiguas, & quærere conſcius arma.
Nec requievit enim, donec Calchante miniſtro.
Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata revolvo?
Quídve moror? ſi omnes uno ordine habetis Achivos,
Idque audire ſat eſt; jamdudum ſumite pœnas.
Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.
Tum verò ardemus ſcitari & quærere cauſas,
Ignari ſcelerum tantorum artíſque Pelaſgæ.
Proſequitur pavitans, & ficto pectore fatur;
Sæpe fugam Danai Troja cupiere relictâ
Moliri, & longo feſſi diſcedere bello.
Feciſſéntque utinam! ſæpe illos aſpera ponti
Intercluſit hyems, & terruit auſter euntes.
Præcipuè, cùm jam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto ſonuerunt æthere nimbi.
Suſpenſi Eurypylum ſcitatum oracula Phœbi
Mittimus. iſque adytis hæc triſtia dicta reportat.
Sanguine placâſtis ventos, & virgine cæsâ,
Cùm primùm Iliacas Danai veniſtis ad oras:
Sanguine quærendi reditus, animâque litandum
Argolicâ. vulgi quæ vox ut venit ad aures,
Obſtupuere animi, gelidúſque per ima cucurrit
Oſſa tremor; cui fata parent, quem poſcat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios: quæ ſint ea numina divûm
Flagitat. & mihi jam multi crudele canebant
Artificis ſcelus, & taciti ventura videbant.
Bis quinos ſilet ille dies, tectúſque recuſat
Prodere voce ſuâ quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Compoſitò rumpit vocem, & me deſtinat aræ.
Aſſenſere omnes: &, quæ ſibi quiſque timebat,
Unius in miſeri exitium converſa tulere.
Jámque dies infanda aderat: mihi ſacra parari,
Et ſalſæ fruges, & circùm tempora vittæ.
Eripui (fateor) letho me, & vincula rupi:
Limoſóque lacu per noctem obſcurus in ulvâ
Delitui, dum vela darent, ſi fortè dediſſent.
Nec mihi jam patriam antiquam ſpes ulla videndi,
Nec dulces natos, exoptatúmque parentem:
Quos illi fors ad pœnas ob noſtra repoſcent
Effugia, & culpam hanc miſerorum morte piabunt.
Quod te, per ſuperos, & conſcia numina veri,
Per, ſi qua eſt, quæ reſtet adhuc mortalibus uſquam
Intemerata fides, oro, miſerere laborum
Tantorum: miſerere animi non digna ferentis.
His lacrymis vitam damus, & miſereſcimus ultro.
Ipſe viro primus manicas atque arta levari
Vincla jubet Priamus; dictíſque ita fatur amicis:
Quiſquis es, amiſſos hinc jam obliviſcere Graios;
Noſter eris: mihíque hæc ediſſere vera roganti.
Quò molem hanc immanis equi ſtatuere? quis auctor?
Quídve petunt? quæ relligio? aut quæ machina belli?
Dixerat. ille dolis inſtructus & arte Pelaſgâ,
Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas:
Vos, æterni ignes, & non violabile veſtrum
Teſtor numen, ait: vos aræ, enſéſque nefandi,
Quos fugi, vittæque deûm, quas hoſtia geſſi;
Fas mihi Graiorum ſacrata reſolvere jura,
Fas odiſſe viros, atque omnia ferre ſub auras,
Si qua tegunt: teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modò promiſſis maneas, ſervatáque ſerves
Troja fidem; ſi vera feram, ſi magna rependam.
Omnis ſpes Danaûm, & cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis ſemper ſtetit: impius ex quo
Tydides ſed enim, ſcelerúmque inventor Ulyſſes,
Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo
Palladium, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem, manibúſque cruentis
Virgineas auſi divæ contingere vittas:
Ex illo fluere ac retro ſublapſa referri
Spes Danaûm: fractæ vires, averſa deæ mens.
Nec dubiis ea ſigna dedit Tritonia monſtris.
Vix poſitum caſtris ſimulacrum; arſere coruſcæ
Luminibus flammæ arrectis, ſalſúſque per artus
Sudor iit: térque ipſa ſolo (mirabile dictu)
Emicuit, parmámque ferens haſtámque trementem.
Extemplo tentanda fugâ canit æquora Calchas:
Nec poſſe Argolicis exſcindi Pergama telis,
Omina ni repetant Argis, numénque reducant,
Quod pelago & curvis ſecum avexere carinis.
Et nunc, quòd patrias vento petiere Mycenas,
Arma deóſque parant comites, pelagóque remenſo
Improviſi aderunt. ita digerit omina Calchas.
Hanc pro Palladio moniti, pro numine læſo
Effigiem ſtatuere; nefas quæ triſte piaret.
Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cælóque educere juſſit:

Ne recipi portis, aut duci in mœnia poſſit;
Neu populum antiquâ ſub relligione tueri.
Nam ſi veſtra manus violâſſet dona Minervæ,
Tum magnum exitium (quod dî priùs omen in ipſum
Convertant). Priami imperio Phrygibúſque futurum.
Sin manibus veſtris veſtram aſcendiſſet in urbem;
Ultro Aſiam magno Pelopea ad mœnia bello
Venturam, & noſtros ea fata manere nepotes.
Talibus inſidiis perjuríque arte Sinonis
Credita res, captíque dolis lacrymíſque coactis,
Quos neque Tydides, nec Lariſſæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.
Hìc aliud majus miſeris multóque tremendum
Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.
Laocoon ductus Neptuno ſorte ſacerdos
Solemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta,
(Horreſco referens) immenſis orbibus angues
Incumbunt pelago, paritérque ad litora tendunt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta jubæque
Sanguineæ exuperant undas: pars cætera pontum
Ponè legit, ſinuántque immenſa volumine terga
Fit ſonitus, ſpumante ſalo: jámque arva tenebant,
Ardentéſque oculos ſuffecti ſanguine & igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus viſu exangues. illi agmine certo
Laocoonta petunt: & primum parva duorum
Corpora natorum ſerpens amplexus uterque
Implicat, & miſeros morſu depaſcitur artus.
Poſt ipſum auxilio ſubeuntem ac tela ferentem
Corripiunt, ſpiríſque ligant ingentibus: & jam
Bis medium amplexi, bis collo ſquamea circùm
Terga dati ſuperant capite & cervicibus altis.
Ille ſimul manibus tendit divellere nodos,
Perfuſus ſanie vittas atróque veneno;
Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit.
Quales mugitus, fugit cùm ſaucius aram
Taurus, & incertam excuſſit cervice ſecurim.
At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones
Effugiunt, ſævæque petunt Tritonidis arcem:
Sed pedibúſque deæ, clipeíque ſub orbe teguntur.
Tum verò tremefacta novus per pectora cunctis
Inſinuat pavor: & ſcelus expendiſſe merentem
Laocoonta ferunt; ſacrum qui cuſpide robur
Læſerit, & tergo ſceleratam intorſerit haſtam.
Ducendum ad ſedes ſimulacrum, orandáque divæ
Numina conclamant.
Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.
Accingunt omnes operi, pedibúſque rotarum
Subjiciunt lapſus, & ſtupea vincula collo
Intendunt. ſcandit fatalis machina muros,
Fœta armis. pueri circùm innuptæque puellæ
Sacra canunt, funémque manu contingere gaudent.
Illa ſubit, mediæque minans illabitur urbi.
O patria, ô divûm domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidûm! quater ipſo in limine portæ
Subſtitit, atque utero ſonitum quater arma dedere.
Inſtamus tamen immemores cæcíque furore,
Et monſtrum infelix ſacratâ ſiſtimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris
Ora dei juſſu, non unquam credita Teucris.
Nos delubra deûm miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſtâ velamus fronde per urbem.
Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox,
Involvens umbrâ magnâ terrámque polúmque,
Myrmidonúmque dolos: fuſi per mœnia Teucri
Conticuere: ſopor feſſos complectitur artus.
Et jam Argiva phalanx inſtructis navibus ibat
A Tenedo, tacitæ per amica ſilentia lunæ,
Litora nota petens; flammas cùm regia puppis
Extulerat: fatíſque deûm defenſus iniquis;
Incluſos utero Danaos & pinea furtim
Laxat clauſtra Sinon: illos patefactus ad auras
Reddit equus. lætíque cavo ſe robore promunt.
Theſſandrus Sthenelúſque duces, & dirus Ulyſſes,
Demiſſum lapſi per funem, Acamáſque, Thoáſque,
Pelidéſque Neoptolemus, primúſque Machaon,
Et Menelaus; & ipſe doli fabricator Epeus,
Invadunt urbem ſomno vinóque ſepultam.
Cæduntur vigiles, portíſque patentibus omnes
Accipiunt ſocios, atque agmina conſcia jungunt.
Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono divûm gratiſſima ſerpit.
In ſomnis, ecce, ante oculos mæſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largóſque effundere fletus;
Raptatus bigis, ut quondam, atérque cruento
Pulvere, pérque pedes trajectus lora tumentes.
Hei mihi, qualis erat! quantùm mutatus ab illo
Hectore; qui redit exuvias indutus Achillei,
Vel Danaûm Phrygios jaculatus puppibus ignes!
Squalentem barbam, & concretos ſanguine crines,
Vulneráque illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios. ultro flens ipſe videbar
Compellare virum, & mæſtas expromere voces:
O lux Dardaniæ, ſpes ô fidiſſima Teucrûm,
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab oris
Exſpectate venis? ut te poſt multa tuorum
Funera, poſt varios hominúmque urbíſque labores
Defeſſi aſpicimus! quæ cauſa indigna ſerenos
Fœdavit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
Ille nihil: nec me quærentem vana moratur:
Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge, nate deâ, téque his, ait, eripe flammis.
Hoſtis habet muros: ruit alto à culmine Troja.
Sat patriæ Priamóque datum. ſi Pergama dextrâ
Defendi poſſent, etiam hâc defenſa fuiſſent.
Sacra ſuóſque tibi commendat Troja Penates:
Hos cape fatorum comites. his mœnia quære,
Magna pererrato ſtatues quæ denique ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Veſtámque potentem,
Æternúmque adytis effert penetralibus ignem.
Diverſo interea miſcentur mœnia luctu:
Et magis atque magis, quamquam ſecreta parentis
Anchiſæ domus, arboribúſque obtecta receſſit,
Clareſcunt ſonitus, armorúmque ingruit horror.
Excutior ſomno, & ſummi faſtigia tecti
Aſcenſu ſupero, atque arrectis auribus adſto.
In ſegetem veluti cum flamma furentibus auſtris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta, boúmque labores;
Præcipitéſque trahit ſylvas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.
Tum verò manifeſta fides, Danaûmque pateſcunt
Inſidiæ. jam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Vulcano ſuperante, domus: jam proximus ardet
Ucalegon: Sigea igni freta lata relucent.
Exoritur clamórque virûm clangórque tubarum.
Arma amens capio; nec ſat rationis in armis:
Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem
Cum ſociis ardent animi. furor iráque mentem
Præcipitant; pulchrúmque mori ſuccurrit in armis.
Ecce autem telis Panthus elapſus Achivûm,
Panthus Othryades, arcis Phœbíque ſacerdos,
Sacra manu, victóſque deos, parvúmque nepotem
Ipſe trahit, curſúque amens ad litora tendit.
Quo res ſumma loco, Panthu? quam prendimus arcem?
Vix ea fatus eram. gemitu cùm talia reddit:
Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ. fuimus Troës: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum. ferus omnia Jupiter Argos
Tranſtulit. incenſâ Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos mediis in mœnibus adſtans
Fundit equus, victórque Sinon incendia miſcet
Inſultans. portis alii bipatentibus adſunt,
Millia quot magnis unquam venere Mycenis:
Obſedere alii telis anguſta viarum
Oppoſiti, ſtat ferri acies mucrone coruſco
Stricta, parata neci: vix primi prœlia tentant
Portarum vigiles, & cæco Marte reſiſtunt.
Talibus Othryadæ dictis & numine divûm
In flammas & in arma feror: quò triſtis Erinnys,
Quò fremitus vocat, & ſublatus ad æthera clamor.
Addunt ſe ſocios Ripheus, & maximus armis
Iphitus: oblati per lunam Hypaníſque Dymáſque:
Et lateri agglomerant noſtro: juveníſque Chorœbus
Mygdonides. illis ad Trojam fortè diebus
Venerat, inſano Caſſandræ incenſus amore:
Et gener auxilium Priamo Phrygibúſque ferebat.
Infelix, qui non ſponſæ præcepta furentis
Audierit.
Quos ubi conſertos audere in prœlia vidi;
Incipio ſuper his: Juvenes, fortiſſima fruſtra
Pectora, ſi vobis audentem extrema cupido
Certa ſequi; (quæ ſit rebus fortuna videtis.
Exceſſere omnes adytis aríſque relictis
Dî, quibus imperium hoc ſteterat) ſuccurritis urbi
Incenſæ. moriamur, & in media arma ruamus.
Una ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.

Digitized by Google

Sic animis juvenum furor additus. indè, lupi ceu
Raptores atrâ in nebulâ, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catulíque relicti
Faucibus exſpectant ſiccis; per tela, per hoſtes
Vadimus haud dubiam in mortem: mediæque tenemus
Urbis iter. nox atra cavâ circumvolat umbrâ.
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut poſſit lacrymis æquare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima pérque vias ſternuntur inertia paſſim
Corpora, pérque domos, & relligioſa deorum
Limina. nec ſoli pœnas dant ſanguine Teucri:
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus;
Victoréſque cadunt Danai. crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, & plurima mortis imago.
Primus ſe, Danaûm magnâ comitante catervâ,
Androgeus offert nobis, ſocia agmina credens
Inſcius; atque ultro verbis compellat amicis:
Feſtinate viri. nam quæ tam ſera moratur
Segnities? alii rapiunt incenſa ferúntque
Pergama: vos celſis nunc primùm à navibus itis?
Dixit, & extemplo (neque enim reſponſa dabantur
Fida ſatis) ſenſit medios delapſus in hoſtes:
Obſtupuit, retróque pedem cum voce repreſſit.
Improviſum aſpris veluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepidúſque repentè refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem.
Haud ſecus Androgeus viſu tremefactus abibat.
Irruimus, denſis & circumfundimur armis,
Ignaróſque loci paſſim, & formidine captos
Sternimus. aſpirat primo fortuna labori.
Atque hìc ſucceſſu exultans animíſque Chorœbus,
O ſocii, quæ prima, inquit, fortuna ſalutis
Monſtrat iter, quáque oſtendit ſe dextra, ſequamur.
Mutemus clypeos, Danaûmque inſignia nobis
Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoſte requirat?
Arma dabunt ipſi. ſic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clypeíque inſigne decorum
Induitur, laterſque Argivum accommodat enſem.
Hoc Ripheus, hoc ipſe Dymas, omníſque juventus
Læta facit: ſpoliis ſe quiſque recentibus armat.
Vadimus immixti Danais haud numine noſtro;
Multáque per cæcam congreſſi prœlia noctem
Conſerimus: multos Danaûm demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad naves, & litora curſu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rurſus equum, & notâ conduntur in alvo.
Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!
Ecce trahebatur paſſis Priameia virgo
Crinibus à templo Caſſandra adytíſque Minervæ,
Ad cælum tendens ardentia lumina fruſtra:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc ſpeciem furiatâ mente Chorœbus,
Et ſeſe medium injecit periturus in agmen.
Conſequimur cuncti, & denſis incurrimus armis.
Hìc primùm ex alto delubri culmine telis
Noſtrorum obruimur, oritúrque miſerrima cædes,
Armorum facie & Graiarum errore jubarum.
Tum Danai gemitu atque ereptæ virginis irâ
Undique collecti invadunt; acerrimus Ajax,
Et gemini Atridæ, Dolopúmque exercitus omnis.
Adverſi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrúſque Notúſque & lætus Eois
Eurus equis: ſtridunt ſylvæ, ſævítque tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam, ſi quos obſcurâ nocte per umbram
Fudimus inſidiis, totâque agitavimus urbe,
Apparent: primi clypeos mentitáque tela
Agnoſcunt, atque ora ſono diſcordia ſignant.
Ilicet obruimur numero. primúſque Chorœbus
Penelei dextrâ, divæ armipotentis ad aram,
Procumbit: cadit & Ripheus, juſtiſſimus unus
Qui fuit in Teucris, & ſervantiſſimus æqui.
Dîs aliter viſum. pereunt Hypaníſque Dymáſque
Confixi à ſociis: nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Teſtor, in occaſu veſtro, nec tela, nec ullas
Vitaviſſe vices Danaûm; &, ſi fata fuiſſent,
Ut caderem, meruiſſe manu. divellimur indè,
Iphitus & Pelias mecum: quorum Iphitus ævo
Jam gravior, Pelias & vulnere tardus Ulyſſi,
Protinus ad ſedes Priami clamore vocati.
Hìc verò ingentem pugnam, ceu cætera nuſquam
Bella forent, nulli totâ morerentur in urbe:
Sic Martem indomitum, Danaóſque ad tecta ruentes
Cernimus, obſeſſúmque actâ teſtudine limen.
Hærent parietibus ſcalæ, poſtéſque ſub ipſos
Nituntur gradibus, clypeóſque ad tela ſiniſtris
Protecti objiciunt: prenſant faſtigia dextris.
Dardanidæ contrà turres ac tecta domorum
Culmina convellunt (his ſe, quando ultima cernunt,
Extremâ jam in morte parant defendere telis)
Auratáſque trabes, veterum decora alta parentum,
Devolvunt. alii ſtrictis mucronibus imas
Obſedere fores: has ſervant agmine denſo.
Inſtaurati animi regis, ſuccurrere tectis,
Auxilióque levare viros, vímque addere victis.
Limen erat, cæcæque fores, & pervius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſtéſque relicti
A tergo: infelix quà ſe, dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata ſolebat
Ad ſoceros, & avo puerum Aſtyanacta trahebat:
Evado ad ſummi faſtigia culminis: unde
Tela manu miſeri jactabant irrita Teucri.
Turrim in præcipiti ſtantem, ſummíſque ſub aſtra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
Et Danaûm ſolitæ naves, & Achaïca caſtra,
Aggreſſi ferro circùm, quà ſumma labantes
Juncturas tabulata dabant; convellimus altis
Sedibus, impulimúſque. ea lapſa repentè ruinam
Cum ſonitu trahit, & Danaûm ſuper agmina latè
Incidit. aſt alii ſubeunt: nec ſaxa, nec ullum
Telorum interea ceſſat genus.
Veſtibulum ante ipſum primóque in limine Pyrrhus
Exultat telis, & luce coruſcus ahenâ.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
Frigida ſub terrâ tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis novus exuviis nitidúſque juventâ,
Lubrica convolvit ſublato pectore terga
Arduus ad ſolem, & linguis micat ore triſulcis.
Unà ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon; unà omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammas ad culmina jactant.
Ipſe inter primos correptâ dura bipenni
Limina perrumpit, poſtéſque à cardine vellit
Æratos: jámque exciſâ trabe firma cavavit
Robora, & ingentem lato dedit ore feneſtram.
Apparet domus intus, & atria longa pateſcunt:
Apparent Priami & veterum penetralia regum:
Armatóſque vident ſtantes in limine primo.
At domus interior gemitu miſeróque tumultu
Miſcetur; penitúſque cavæ plangoribus ædes
Femineis ululant. ferit aurea ſidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,
Amplexæque tenent poſtes, atque oſcula figunt.
Inſtat vi patriâ Pyrrhus: nec clauſtra, neque ipſi
Cuſtodes ſufferre valent. labat ariete crebro
Janua, & emoti procumbunt cardine poſtes.
Fit via vi: rumpunt aditus, primóſque trucidant
Immiſſi Danai, & latè loca milite complent.
Non ſic, aggeribus ruptis cùm ſpumeus amnis
Exiit, oppoſitáſque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, campóſque per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit. vidi ipſe furentem
Cæde Neoptolemum, geminóſque in limine Atridas:
Vidi Hecubam, centúmque nurus, Priamúmque per aras
Sanguine fœdantem, quos ipſe ſacraverat, ignes.
Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum,
Barbarico poſtes auro ſpoliíſque ſuperbi
Procubuere. tenent Danai, quà deficit ignis.
Forſitan &, Priami fuerint quæ fata, requiras.
Urbis uti captæ caſum, convulſáque vidit
Limina tectorum, & medium in penetralibus hoſtem;
Arma diu ſenior deſueta trementibus ævo
Circumdat nequicquam humeris, & inutile ferrum
Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſtes.
Ædibus in mediis nudóque ſub ætheris axe
Ingens ara fuit; juxtáque veterrima laurus
Incumbens aræ, atque umbrâ complexa Penates.
Hìc Hecuba & natæ nequicquam altaria circùm,
Præcipites atrâ ceu tempeſtate columbæ,
Condenſæ. & divûm amplexæ ſimulacra ſedebant.
Ipſum autem ſumtis Priamum juvenilibus armis
Ut vidit; Quæ mens tam dira, miſerrime conjux,
Impulit his cingi telis? aut quò ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec defenſoribus iſtis
Tempus eget: non, ſi ipſe meus nunc afforet Hector.
Huc

Huc tandem concede: hæc ara tuebitur omnes:
Aut moriere ſimul. Sic ore effata, recepit
Ad ſeſe, & ſacrâ longævum in ſede locavit.
Ecce autem elapſus Pyrrhi de cæde Polites,
Unus natorum Priami, per tela, per hoſtes
Porticibus longis fugit, & vacua atria luſtrat
Saucius. illum ardens infeſto vulnere Pyrrhus
Inſequitur, jam jámque manu tenet, & premit haſtâ.
Ut tandem ante oculos evaſit & ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum ſanguine fudit.
Hic Priamus, quamquam in mediâ jam morte tenetur,
Non tamen abſtinuit, nec voci iræque pepercit.
At tibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis,
Dî, ſi qua eſt cœlo pietas, quæ talia curet,
Perſolvant grates dignas, & præmia reddant
Debita: qui nati coràm me cernere lethum
Feciſti, & patrios fœdâſti funere vultus.
At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo: ſed jura fidémque
Supplicis erubuit, corpúſque exangue ſepulcro
Reddidit Hectoreum, méque in mea regna remiſit.
Sic fatus ſenior, telúmque imbelle ſinè ictu
Conjecit: rauco quod protenus ære repulſum,
Et ſummo clypei nequicquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuntius ibis
Pelidæ genitori. illi mea triſtia facta,
Degenerémque Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipſa trementem
Traxit, & in multo lapſantem ſanguine nati,
Implicuítque comam lævâ; dextrâque coruſcum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit enſem.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Trojam incenſam, & prolapſa videntem
Pergama; tot quondam populis terríſque ſuperbum
Regnatorem Aſiæ. jacet ingens litore truncus,
Avulſúmque humeris caput, & ſinè nomine corpus.
At me tum primùm ſævus circumſtetit horror:
Obſtupui: ſubiit cari genitoris imago,
Ut regem æquævum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem. ſubiit deſerta Creüſa,
Et direpta domus, & parvi caſus Iüli.
Reſpicio, & quæ ſit me circùm copia luſtro.
Deſeruere omnes defeſſi, & corpora ſaltu
Ad terram miſere, aut ignibus ægra dedere.
Jámque adeò ſuper unus eram: cùm limina Veſtæ
Servantem, & tacitam ſecretâ in ſede latentem
Tyndarida aſpicio: dant clara incendia lucem
Erranti, paſſímque oculos per cuncta ferenti.
Illa ſibi infeſtos everſa ob Pergama Teucros,
Et pœnas Danaûm, & deſerti conjugis iras
Permetuens, Trojæ & patriæ communis Erinnys,
Abdiderat ſeſe, atque aris inviſa ſedebat.
Exarſere ignes animo: ſubit ira cadentem
Ulciſci patriam, & ſceleratas ſumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis patriáſque Mycenas
Aſpiciet, partúque ibit regina triumpho?
Conjugiúmque, domúmque, patres, natóſque videbit,
Iliadum turbâ & Phrygiis comitata miniſtris?
Occiderit ferro Priamus? Troja arſerit igni?
Dardanium toties ſudârit ſanguine litus?
Non ita. namque etſi nullum memorabile nomen
Femineâ in pœnâ eſt, nec habet victoria laudem;
Extinxiſſe nefas tamen, & ſumſiſſe merentes
Laudabor pœnas; animúmque explêſſe juvabit
Ultricis flammæ, & cineres ſatiâſſe meorum.
Talia jactabam, & furiatâ mente ferebar;
Cum mihi ſe, non antè oculis tam clara, videndam
Obtulit, & purâ per noctem in luce refulſit
Alma parens, confeſſa deam; qualíſque videri
Cælicolis, & quanta ſolet: dextrâque prehenſum
Continuit, roſeóque hæc inſuper addidit ore:
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quónam noſtri tibi cura receſſit?
Non priùs aſpicies, ubi feſſum ætate parentem
Liqueris Anchiſen? ſuperet conjúxne Creüſa,
Aſcaniúſque puer? quos omnes undique Graiæ
Circùm errant acies: &, ni mea cura reſiſtat,
Jam flammæ tulerint, inimicus & hauſerit enſis.
Non tibi Tyndaridis facies inviſa Lacænæ,
Culpatúſve Paris. divûm inclementia, divûm
Has evertit opes, ſternítque à culmine Trojam.
(Aſpice: namque omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat viſus tibi, & humida circùm
Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
Juſſa time, neu præceptis parere recuſa)
Hic, ubi disjectas moles, avulſáque ſaxis
Saxa vides, mixtóque undantem pulvere fumum,
Neptunus muros, magnóque emota tridenti
Fundamenta quatit; totámque à ſedibus urbem
Eruit. hìc Juno Scæas ſæviſſima portas
Prima tenet, ſociúmque furens à navibus agmen
Ferro accincta vocat.
Jam ſummas arces Tritonia (reſpice) Pallas
Inſedit, nimbo effulgens & Gorgone ſæva.
Ipſe pater Danais animos viréſque ſecundas
Sufficit: ipſe deos in Dardana ſuſcitat arma.
Eripe, nate, fugam, finémque impone labori.
Nuſquam abero, & tutum patrio te limine ſiſtam.
Dixerat: & ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.
Apparent diræ facies, inimicáque Trojæ
Numina magna deûm.
Tum verò omne mihi viſum conſidere in ignes
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troja.
Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum,
Cùm ferro acciſam crebríſque bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim; illa uſque minatur,
Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat;
Vulneribus donec paulatim evicta ſupremum
Congemuit, traxítque jugis avulſa ruinam.
Deſcendo, ac ducente deo flammam inter & hoſtes
Expedior. dant tela locum, flammæque recedunt.
Atque ubi jam patriæ perventum ad limina ſedis,
Antiquáſque domos; genitor, quem tollere in altos
Optabam primùm montes, primúmque petebam;
Abnegat exciſâ vitam producere Trojâ,
Exiliúmque pati. Vos ô, quibus integer ævi
Sanguis, ait, ſolidæque ſuo ſtant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me ſi cælicolæ voluiſſent ducere vitam,
Has mihi ſervâſſent ſedes. ſatis una ſupérque
Vidimus excidia, & captæ ſuperavimus urbi.
Sic ô, ſic poſitum affati diſcedite corpus.
Ipſe manu mortem inveniam. miſerebitur hoſtis,
Exuviáſque petet. facilis jactura ſepulcri.
Jam pridem inviſus divis, & inutilis annos
Demoror: ex quo me divûm pater atque hominum rex
Fulminis afflavit ventis, & contigit igni.
Talia perſtabat memorans, fixúſque manebat.
Nos contrà effuſi lacrymis, conjúxque Creüſa,
Aſcaniúſque, omníſque domus, ne vertere ſecum
Cuncta pater, fatóque urgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptóque & ſedibus hæret in iiſdem.
Rurſus in arma feror, mortémque miſerrimus opto.
Nam quod conſilium, aut quæ jam fortuna dabatur?
Méne efferre pedem, genitor, te poſſe relicto
Sperâſti? tantúmque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tantâ Superis placet urbe relinqui;
Et ſedet hoc animo, perituræque addere Trojæ
Téque tuóſque juvat: patet iſti janua letho.
Jámque aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus,
Natum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.
Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignes
Eripis, ut mediis hoſtem in penetralibus, útque
Aſcanium, patrémque meum, juxtáque Creüſam,
Alterum in alterius mactatos ſanguine cernam?
Arma, viri, ferte arma: vocat lux ultima victos.
Reddite me Danais: ſinite inſtaurata reviſam
Prœlia. nunquam omnes hodie moriemur inulti.
Hìc ferro accingor rurſus, clypeóque ſiniſtram
Inſertabam aptans, méque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine conjux
Hærebat, parvúmque patri tendebat Iülum:
Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum:
Sin aliquam expertus ſumtis ſpem ponis in armis,
Hanc primùm tutare domum. cui parvus Iülus,
Cui pater, & conjux quondam tua dicta relinquor?
Talia vociferans gemitu tectum omne replebat:
Cùm ſubitum, dictúque oritur mirabile monſtrum.
Namque manus inter, mæſtorúmque ora parentum,
Ecce levis ſummo de vertice viſus Iüli
Fundere lumen apex, tactúque innoxia molli
Lambere flamma comas, & circùm tempora paſci.
Nos pavidi trepidare metu, crinémque flagrantem
Excutere, & ſanctos reſtinguere fontibus ignes.
At pater Anchiſes, oculos ad ſidera lætus
Extulit, & cœlo palmas cum voce tetendit:
Jupiter omnipotens, precibus ſi flecteris ullis,
Aſpice nos; hoc tantùm: &, ſi pietate meremur,

Da

Da deinde auxilium, pater; atque hæc omina firma.
Vix ea fatus erat ſenior: ſubitóque fragore
Intonuit lævum, & de cælo lapſa per umbras
Stella facem ducens multâ cum luce cucurrit.
Illam, ſumma ſuper labentem culmina tecti,
Cernimus Idææ claram ſe condere ſylvâ,
Signantémque vias: tum longo limite ſulcus
Dat lucem, & latè circùm loca ſulfure fumant.
Hìc verò victus genitor ſe tollit ad auras,
Affatúrque deos, & ſanctum ſidus adorat.
Jam jam nulla mora eſt. ſequor, &, quà ducitis, adſum.
Dî patrii, ſervate domum, ſervate nepotem:
Veſtrum hoc augurium, veſtróque in numine Troja eſt.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuſo.
Dixerat ille: & jam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiúſque æſtus incendia volvunt.
Ergo age, care pater, cervici imponere noſtræ:
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte gravabit:
Quò res cumque cadent, unum & commune periclum,
Una ſalus ambobus erit. mihi parvus Iülus
Sit comes, & longè ſervet veſtigia conjux.
Vos famuli, quæ dicam, animis advertite veſtris.
Eſt urbe egreſſis tumulus templúmque vetuſtum
Deſertæ Cereris, juxtáque antiqua cupreſſus
Religione patrum multos ſervata per annos.
Hanc ex diverſo ſedem veniemus in unam.
Tu, genitor, cape ſacra manu, patrióſque Penates.
Me, bello è tanto digreſſum & cæde recenti,
Attrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros ſubjectáque colla
Veſte ſuper, fulvíque inſternor pelle leonis;
Succedóque oneri. dextræ ſe parvus Iülus
Implicuit, ſequitúrque patrem non paſſibus æquis:
Ponè ſubit conjux. ferimur per opaca locorum.
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverſo glomerati ex agmine Graii,
Nunc omnes terrent auræ: ſonus excitat omnis
Suſpenſum, & pariter comitíque oneríque timentem.
Jámque propinquabam portis, omnémque videbar
Evaſiſſe viam; ſubitò cùm creber ad aures
Viſus adeſſe pedum ſonitus: genitórque per umbram
Proſpiciens, Nate, exclamat, fuge, nate; propinquant.
Ardentes clypeos, atque æra micantia cerno.
Hic mihi neſcio quod trepido malè numen amicum
Confuſam eripuit mentem. namque avia curſu
Dum ſequor, & notâ excedo regione viarum;
Heu miſero conjux fatóne erepta Creüſa
Subſtitit, erravítne viâ, ſeu laſſa reſedit,
Incertum; nec pòſt oculis eſt reddita noſtris:
Nec priùs amiſſam reſpexi, animúmque reflexi,
Quàm tumulum antiquæ Cereris ſedémque ſacratam
Venimus. hic demum collectis omnibus una
Defuit; & comites, natúmque, virúmque fefellit.
Quem non incuſavi amens hominúmque deorúmque?
Aut quid in everſâ vidi crudelius urbe?
Aſcanium, Anchiſémque patrem, Teucróſque Penates
Commendo ſociis, & curvâ valle recondo.
Ipſe urbem repeto, & cingor fulgentibus armis.
Stat caſus renovare omnes, omnémque reverti
Per Trojam; & rurſus caput objectare periclis.
Principio muros obſcuráque limina portæ,
Quâ greſſum extuleram, repeto; & veſtigia retro
Obſervata ſequor per noctem, & lumine luſtro.
Horror ubique animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.
Indè domum, ſi fortè pedem, ſi fortè tuliſſet,
Me refero. irruerant Danai, & tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax ſumma ad faſtigia vento
Volvitur: exſuperant flammæ: furit æſtus ad auras.
Procedo, & Priami ſedes arcémque reviſo.
Et jam porticibus vacuis Junonis aſylo
Cuſtodes lecti Phœnix & dirus Ulyſſes
Prædam aſſervabant. huc undique Troïa gaza
Incenſis erepta adytis, menſæque deorum,
Craterémque auro ſolidi, captiváque veſtis
Congeritur. pueri & pavidæ longo ordine matres
Stant circùm.
Auſus quinetiam voces jactare per umbram
Implevi clamore vias, mœſtúſque Creüſam
Nequicquam ingeminans iterúmque iterúmque vocavi.
Quærenti, & tectis urbis ſinè fine furenti,
Infelix ſimulacrum atque ipſius umbra Creüſæ
Viſa mihi ante oculos, & notâ major imago.
Obſtupui, ſteterúntque comæ, & vox faucibus hæſit.
Tum ſic affari, & curas his demere dictis:
Quid tantùm inſano juvat indulgere dolori,
O dulcis conjux? non hæc ſinè numine divûm
Eveniunt. nec te hinc comitem aſportare Creüſam
Fas, aut ille ſinit ſuperi regnator Olympi.
Longa tibi exilia, & vaſtum maris æquor arandum.
Ad terram Heſperiam venies: ubi Lydius, arva
Inter opima virûm, leni fluit agmine Tybris.
Illìc res lætæ, regnúmque, & regia conjux
Parta tibi. lacrymas dilectæ pelle Creüſæ.
Non ego Myrmidonum ſedes, Dolopúmve ſuperbas
Aſpiciam, aut Graiis ſervitum matribus ibo,
Dardanis, & divæ Veneris nurus:
Sed me magna deûm genetrix his detinet oris.
Jámque vale, & nati ſerva communis amorem.
Hæc ubi dicta dedit, lacrymantem & multa volentem
Dicere deſeruit, tenuéſque receſſit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circùm;
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucríque ſimillima ſomno.
Sic demum ſocios conſumtâ nocte reviſo.
Atque hìc ingentem comitum adfluxiſſe novorum
Invenio admirans numerum; matréſque, viróſque,
Collectam exilio pubem, miſerabile vulgus:
Undique convenere, animis opibúſque parati;
In quaſcumque velim pelago deducere terras.
Jámque jugis ſummæ ſurgebat Lucifer Idæ,
Ducebátque diem; Danaíque obſeſſa tenebant
Limina portarum: nec ſpes opis ulla dabatur.
Ceſſi, & ſublato montem genitore petivi.

ÆNEIDOS

LIBER III.

POSTQUAM res Aſiæ, Priamíque evertere gentem
Immeritam viſum Superis, ceciditque ſuperbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troja;
Diverſa exilia, & deſertas quærere terras
Auguriis agimur divûm, claſſémque ſub ipſâ
Antandro & Phrygiæ molimur montibus Idæ;
Incerti quò fata ferant, ubi ſiſtere detur;
Contrahimúſque viros. vix prima inceperat æſtas;
Et pater Anchiſes dare fatis vela jubebat:
Litora cùm patriæ lacrymans portúſque relinquo,
Et campos ubi Troja fuit. feror exul in altum
Cum ſociis, natóque, Penatibus, & magnis Dîs.
Terra procul vaſtis colitur Mavortia campis,
(Thraces arant) acri quondam regnata Lycurgo;
Hoſpitium antiquum Trojæ, ſociíque Penates,
Dum Fortuna fuit. feror huc, & litore curvo
Mœnia prima loco, fatis ingreſſus iniquis:
Æneadáſque meo nomen de nomine fingo.
Sacra Dionææ matri, divíſque ferebam
Auſpicibus cœptorum operum: ſuperóque nitentem
Cælicolûm regi mactabam in litore taurum.
Fortè fuit juxtà tumulus, quo cornea ſummo
Virgulta, & denſis haſtilibus horrida myrtus.
Acceſſi, viridémque ab humo convellere ſylvam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras:
Horrendum, & dictu video mirabile monſtrum.
Nam, quæ prima ſolo ruptis radicibus arbos
Vellitur, huic atro liquuntur ſanguine guttæ,
Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidúſque coit formidine ſanguis.
Rurſus & alterius lentum convellere vimen
Inſequor, & cauſas penitus tentare latentes:
Ater & alterius ſequitur de cortice ſanguis.
Multa movens animo Nymphas venerabar agreſtes,
Gradivúmque patrem, Geticis qui præſidet arvis,
Rite ſecundarent viſus, oménque levarent.
Tertia ſed poſtquam majore haſtilia niſu
Aggredior, genibúſque adverſæ obluctor arenæ;
(Eloquar, an ſileam?) gemitus lacrymabilis imo
Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures:
Quid miſerum, Ænea, laceras? jam parce ſepulto:
Parce pias ſcelerare manus. non me tibi Troja
Externum tulit: aut cruor hic de ſtipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge litus avarum.
Nam Polydorus ego. hìc confixum ferrea texit

Telorum

Telorum ſeges, & jaculis increvit acutis.
Tum verò ancipiti mentem formidine preſſus
Obſtupui, ſteterúntque comæ, & vox faucibus hæſit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandàrat alendum
Threïcio regi; cùm jam diffideret armis
Dardaniæ, cingíque urbem obſidione videret.
Ille, ut opes fractæ Teucrûm, & Fortuna receſſit,
Res Agamemnonias victriciáque arma ſecutus,
Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur. quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames? poſtquam pavor oſſa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primúmque parentem
Monſtra deûm refero; &, quæ ſit ſententia, poſco.
Omnibus idem animus ſceleratâ excedere terrâ;
Linqui pollutum hoſpitium, & dare claſſibus auſtros.
Ergo inſtauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus: ſtant manibus aræ,
Cæruleis mæſtæ vittis atrâque cupreſſo;
Et circùm Iliades crinem de more ſolutæ.
Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & ſacri pateras: animámque ſepulcro
Condimus, & magnâ ſupremum voce ciemus.
Indè, ubi prima fides pelago, placatáque venti
Dant maria, & lenis crepitans vocat auſter in altum;
Deducunt ſocii naves, & litora complent.
Provehimur portu: terræque urbéſque recedunt.
Sacra mari colitur medio gratiſſima tellus
Nereidum matri, & Neptuno Ægeo:
Quam pius Arcitenens, oras & litora circùm
Errantem, Gyaro è celſâ Myconóque revinxit,
Immotámque coli dedit, & contemnere ventos.
Huc feror: hæc feſſos tuto placidiſſima portu
Accipit. egreſſi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum Phœbíque ſacerdos,
Vittis & ſacrâ redimitus tempora lauro,
Occurrit: veterem Anchiſen agnovit amicum,
Jungimus hoſpitio dextras, & tecta ſubimus.
Templa dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto.
Da propriam, Thymbræe, domum: da mœnia feſſis,
Et genus, & manſuram urbem. ſerva altera Trojæ
Pergama, relliquias Danaûm atque immitis Achilli.
Quem ſequimur? quóve ire jubes? ubi ponere ſedes?
Da, pater, augurium; atque animis illabere noſtris.
Vix ea fatus eram: tremere omnia viſa repentè,
Limináque, laurúſque dei; totúſque moveri
Mons circùm, & mugire adytis cortina recluſis.
Submiſſi petimus terram, & vox fertur ad aures:
Dardanidæ duri, quæ vos à ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces. antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.
Hæc Phœbus: mixtóque ingens exorta tumultu
Lætitia: & cuncti, quæ ſint ea mœnia, quærunt,
Quò Phœbus vocet errantes, jubeátque reverti.
Tum genitor, veterum volvens monumenta virorum.
Audite, ô proceres, ait, & ſpes diſcite veſtras.
Creta Jovis magni medio jacet inſula ponto;
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula noſtræ.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna:
Maximus unde pater, ſi rite audita recordor,
Teucrus Rhœteas primùm eſt advectus ad oras.
Optavítque locum regno. nondum Ilium, & arces
Pergameæ ſteterant: habitabant vallibus imis.
Hinc Mater cultrix Cybele, Corybantiáque æra,
Idæúmque nemus: hinc fida ſilentia ſacris:
Et juncti currum dominæ ſubiere leones.
Ergo agite, &, divûm ducunt quà juſſa, ſequamur:
Placemus ventos, & Gnoſia regna petamus.
Nec longo diſtant curſu: modò Jupiter adſit,
Tertia lux claſſem Cretæis ſiſtet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactavit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo;
Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam.
Fama volat, pulſum regnis ceſſiſſe paternis
Idomenea ducem, deſertáque litora Cretæ:
Hoſte vacare domos, ſedéſque aſtare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagóque volamus,
Bacchatámque jugis Naxon, viridémque Donyſam,
Olearon, niveámque Paron, ſparſáſque per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta conſita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur ſocii, Cretam proavóſque petamus.
Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes,
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo avidus muros optatæ molior urbis,
Pergameámque voco, & lætam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcémque attollere tectis.
Jámque ferè ſicco ſubductæ litore puppes,
Connubiis arvíſque novis operata juventus;
Jura domóſque dabam: ſubitò cum tabida membris,
Corrupto cæli tractu, miſerandáque venit
Arboribúſque ſatíſque lues, & lethifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora. tum ſteriles exurere Sirius agros.
Arebant herbæ, & victum ſeges ægra negabat.
Rurſus ad oraclum Ortygiæ Phœbúmque remenſo
Hortatur pater ire mari, veniámque precari:
Quam feſſis finem rebus ferat: unde laborum
Tentare auxilium jubeat: quò vertere curſus.
Nox erat, & terris animalia ſomnus habebat.
Effigies ſacræ divûm, Phrygíſque Penates,
Quos mecum à Trojâ, mediíſque ex ignibus urbis
Extuleram, viſi ante oculos aſtare jacentis
In ſomnis, multo manifeſti lumine, quà ſe
Plena per inſertas fundebat luna feneſtras.
Tum ſic affari, & curas his demere dictis:
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo eſt,
Hic canit; & ſua nos en ultro ad limina mittit.
Nos te, Dardaniâ incenſâ, tuáque arma ſecuti;
Nos tumidum ſub te permenſi claſſibus æquor:
Idem venturos tollemus in aſtra nepotes,
Imperiúmque urbi dabimus. tu mœnia magnis
Magna para, longúmque fugæ ne linque laborem.
Mutandæ ſedes. non hæc tibi litora ſuaſit
Delius, aut Cretæ juſſit conſidere Apollo.
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ.
Oenotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem.
Hæ nobis propriæ ſedes; hinc Dardanus ortus,
Iaſiúſque pater, genus à quo principe noſtrum.
Surge age, & hæc lætus longævo dicta parenti
Haud dubitanda refer: Corytum, terráſque requirat
Auſonias. Dictæa negat tibi Jupiter arva.
Talibus attonitus viſis, ac voce deorum,
(Nec ſopor illud erat, ſed coràm agnoſcere vultus,
Velatáſque comas, præſentiáque ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor)
Corripio è ſtratis corpus, tendóque ſupinas
Ad cælum cum voce manus, & munera libo
Intemerata focis. perfecto lætus honore
Anchiſen facio certum, rémque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminóſque parentes,
Seque novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: Nate Iliacis exercite fatis,
Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat.
Nunc repeto hæc generi portendere debita noſtro;
Et ſæpe Heſperiam, ſæpe Itala regna vocare.
Sed quis ad Heſperiæ venturos litora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Caſſandra moveret?
Cedamus Phœbo, & moniti meliora ſequamur.
Sic ait: & cuncti dicto paremus ovantes.
Hanc quoque deſerimus ſedem, paucíſque relictis
Vela damus, vaſtúmque cavâ trabe currimus æquor.
Poſtquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullæ
Apparent terræ, cælum undique & undique pontus:
Tum mihi cæruleus ſupra caput aſtitit imber,
Noctem hyemémque ferens; & inhorruit unda tenebris,
Continuò venti volvunt mare, magnáque ſurgunt
Æquora. diſperſi jactamur gurgite vaſto.
Involvere diem nimbi, & nox humida cælum
Abſtulit. ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur curſu, & cæcis erramus in undis.
Ipſe diem noctémque negat diſcernere cælo,
Nec meminiſſe viæ mediâ Palinurus in undâ.
Tres adeò incertos cæcâ caligine ſoles
Erramus pelago, totidem ſine ſidere noctes.
Quarto terra die primum ſe attollere tandem
Viſa, aperire procul montes, ac volvere fumum.
Vela cadunt, remis inſurgimus: haud mora, nautæ
Adnixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.
Servatum ex undis Strophadum me litora primùm
Accipiunt. Strophades Graio ſtant nomine dictæ,
Inſulæ Ionio in magno: quas dira Celæno,
Harpyiæque colunt aliæ, Phineïa poſtquam
Clauſa domus, menſaſque metu liquere priores.

Triſtius

riſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla
eſtis & ira deûm Stygiis ſeſe extulit undis.
irginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris
roluvies, uncæque manus, & pallida ſemper
ra fame.
uc ubi delati portus intravimus; ecce
æta boum paſſim campis armenta videmus,
aprigenúmque pecus, nullo cuſtode, per herbas.
rruimus ſerto, & divos ipſúmque vocamus
n partem prædámque Jovem. tum litore curvo
xſtruimúſque toros, dapibúſque epulamur opimis.
t ſubitæ horrifico lapſu de montibus adſunt
arpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas,
iripiúntque dapes, contactúque omnia fœdant
mmundo: tum vox tetrum dira inter odorem.
Rurſum in ſeceſſu longo ſub rupe cavatâ,
Arboribus clauſâ circùm atque horrentibus umbris,
nſtruimus menſas, aríſque reponimus ignem.
Rurſum ex diverſo cæli cæcíſque latebris
Turba ſonans prædam pedibus circumvolat uncis:
Polluit ore dapes. ſociis tunc, arma capeſſant,
Edico, & dirâ bellum cum gente gerendum.
Haud ſecus ac juſſi faciunt, tectóſque per herbam
Diſponunt enſes, & ſcuta latentia condunt.
Ergo ubi dilapſæ ſonitum per curva dedere
Litora; dat ſignum ſpeculâ Miſenus ab altâ
Ære cavo. invadunt ſocii, & nova prœlia tentant,
Obſcœnas pelagi ferro fœdare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
Accipiunt; celeríque fugâ ſub ſidera lapſæ
Semeſam prædam & veſtigia fœda relinquunt.
Una in præcelsâ conſedit rupe Celæno,
Infelix vates, rumpítque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro cæde boum ſtratíſque juvencis,
Laomedontiadæ, bellúmne inferre paratis,
Et patrio Harpyias inſontes pellere regno?
Accipite ergo, animis atque hæc mea figite dicta:
Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
Italiam curſu petitis, ventíſque vocatis
Ibitis Italiam, portúſque intrare licebit:
Sed non antè datam cingetis mœnibus urbem,
Quàm vos dira fames noſtræque injuria cædis
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.
Dixit: & in ſylvam pennis ablata refugit.
At ſociis ſubitâ gelidus formidine ſanguis
Deriguit: cecidere animi: nec jam ampliùs armis,
Sed votis precibúſque jubent expoſcere pacem,
Sive deæ, ſeu ſint diræ obſcœnæque volucres.
Et pater Anchiſes, paſſis de litore palmis,
Numina magna vocat; meritóſque indicit honores.
Dî, prohibete minas: dî, talem avertite caſum:
Et placidi ſervate pios. tum litore funem
Deripere, excuſſóſque jubet laxare rudentes.
Tendunt vela Noti: ferimur ſpumantibus undis,
Quà curſum ventúſque gubernatórque vocabat.
Jam medio apparet fluctu nemoroſa Zacynthos,
Dulichiúmque, Saméque, & Neritos ardua ſaxis.
Effugimus ſcopulos Ithacæ Laërtia regna,
Et terram altricem ſævi execramur Ulyſſi.
Mox & Leucatæ nimboſa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus feſſi, & parvæ ſuccedimus urbi.
Anchora de prorâ jacitur. ſtant litore puppes.
Ergo inſperatâ tandem tellure potiti
Luſtramúrque Jovi, votíſque incendimus aras;
Actiáque Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias oleo labente palæſtras
Nudati ſocii. juvat evaſiſſe tot urbes
Argolicas, medióſque fugam tenuiſſe per hoſtes.
Interea magnum ſol circumvolvitur annum,
Et glacialis hyems aquilonibus aſperat undas.
Ære cavo clypeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus adverſis figo, & rem carmine ſigno:
Æneas hæc de Danais victoribus arma.
Linquere tum portus jubeo, & conſidere tranſtris.
Certatim ſocii feriunt mare, & æquora verrunt.
Protinus aërias Phæacum abſcondimus arces,
Litoráque Epiri legimus, portúque ſubimus
Chaonio, & celſam Buthroti aſcendimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Graias regnare per urbes,
Conjugio Æacidæ Pyrrhi ſceptríſque potitum:
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.
Obſtupui; miróque incenſum pectus amore,
Compellare virum, & caſus cognoſcere tantos.
Progredior portu, claſſes & litora linquens.
Solennes cùm fortè dapes, & triſtia dona,
Ante urbem in luco falſi Simoëntis ad undam
Libabat cineri Andromache, Manéſque vocabat
Hectoreum ad tumulum: viridi quem ceſpite inanem,
Et geminas cauſam lacrymis ſacraverat aras.
Ut me conſpexit venientem, & Troia circùm
Arma amens vidit; magnis exterrita monſtris
Deriguit viſu in medio: calor oſſa reliquit.
Labitur, & longo vix tandem tempore fatur:
Veráne te facies, verus mihi nuntius affers,
Nate deâ? vivíſne? aut ſi lux alma receſſit,
Hector ubi eſt? dixit, lacrymáſque effudit, & omnem
Implevit clamore locum. vix pauca furenti
Subjicio, & raris turbatus vocibus hiſco.
Vivo equidem, vitámque extrema per omnia duco.
Ne dubita: nam vera vides.
Heu, quis te caſus dejectam conjuge tanto
Excipit? aut quæ digna ſatis Fortuna reviſit?
Hectoris Andromache Pyrrhín' connubia ſervas?
Dejecit vultum, & demiſsâ voce locuta eſt:
O felix una ante alias Priameia virgo,
Hoſtilem ad tumulum Trojæ ſub mœnibus altis
Juſſa mori, quæ ſortitus non pertulit ullos,
Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
Nos, patriâ incensâ, diverſa per æquora vectæ,
Stirpis Achilleæ faſtus, juvenémque ſuperbum
Servitio enixæ tulimus. qui deinde ſecutus
Ledæam Hermionen Lacedæmonióſque Hymenæos,
Me famulo famulámque Heleno tranſmiſit habendam.
Aſt illum ereptæ magno inflammatus amore
Conjugis, & ſcelerum Furiis agitatus Oreſtes,
Excipit incautum, patriáſque obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi regnorum reddita ceſſit
Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniámque omnem Trojano à Chaone dixit:
Pergamáque, Iliacámque jugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui curſum venti, quæ fata dedere?
Aut quiſnam ignarum noſtris deus appulit oris?
Quid puer Aſcanius? ſuperátne, & veſcitur aurâ?
Quem tibi jam Troja * * * *
Ecqua tamen puero eſt amiſſæ cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem animóſque viriles
Et pater Æneas & avunculus excitat Hector?
Talia fundebat lacrymans, longóſque ciebat
Incaſſum fletus: cum ſeſe à mœnibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus affert,
Agnoſcítque ſuos, lætúſque ad limina ducit,
Et multùm lacrymas verba inter ſingula fundit.
Procedo, & parvam Trojam, ſimulatáque magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum
Agnoſco, Scææque amplector limina portæ.
Nec non & Teucri ſociâ ſimul urbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
Impoſitis auro dapibus; pateráſque tenebant.
Jámque dies, altérque dies proceſſit; & auræ
Vela vocant, tumidóque inflatur carbaſus auſtro.
His vatem aggredior dictis, ac talia quæſo:
Trojugena interpres divûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarii laurus, qui ſidera ſentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ:
Fare age (namque omnem curſum mihi proſpera dixit
Relligio, & cuncti ſuaſerunt numine divi
Italiam petere, & terras tentare repoſtas:
Sola novum dictúque nefas Harpyia Celæno
Prodigium canit, & triſtes denuntiat iras,
Obſcœnámque famem) quæ prima pericula vito?
Quídve ſequens tantos poſſim ſuperare labores?
Hic Helenus, cæſis primùm de more juvencis,
Exorat pacem divûm, vittáſque reſolvit
Sacrati capitis, méque ad tua limina, Phœbe,
Ipſe manu multo ſuſpenſum numine ducit:
Atque hæc deinde canit divino ex ore ſacerdos:
Nate deâ, (nam te majoribus ire per altum
Auſpiciis manifeſta fides: ſic fata deûm rex
Sortitur, volvítque vices: is vertitur ordo)
Pauca tibi è multis, quò tutior hoſpita luſtres
Æquora, & Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis. prohibent nam cætera Parcæ
Scire Helenum, faríque vetat Saturnia Juno.
Principiò Italiam, quam tu jam rere propinquam,

Vicinóſque ignare paras invadere portus,
Longa procul longis via dividit invia terris.
Antè & Trinacriâ lentandus remus in undâ,
Et ſalis Auſonii luſtrandum navibus æquor,
Infernîque lacus, Æææque inſula Circe,
Quàm tutâ poſſis urbem componere terrâ.
Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
Cùm tibi ſollicito ſecreti ad fluminis undam
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus
Triginta capitum fœtus enixa jacebit,
Alba, ſolo recubans, albi circùm ubera nati:
Is locus urbis erit: requies ea certa laborum.
Nec tu menſarum morſus horreſce futuros:
Fata viam invenient, aderíſque vocatus Apollo.
Has autem terras, Italíque hanc litoris oram,
Proxima quæ noſtri perfunditur æquoris æſtu,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Graiis.
Hìc & Naritii poſuerunt mœnia Locri,
Et Salentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Melibœi
Parva Philoctetæ ſubnixa Petilia muro.
Quin, ubi tranſmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes,
Et poſitis aris jam vota in litore ſolves,
Purpureo velare comas adopertus amictu;
Ne qua inter ſanctos ignes in honore deorum
Hoſtilis facies occurrat, & omina turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum, hunc ipſe teneto:
Hâc caſti maneant in religione nepotes.
Aſt ubi digreſſum Siculæ te admoverit oræ
Ventus, & anguſti rareſcent clauſtra Pelori;
Læva tibi tellus, & longo læva petantur
Æquora circuitu: dextrum fuge litus, & undas.
Hæc loca vi quondam, & vaſtâ convulſa ruinâ
(Tantum ævi longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt; cùm protinus utraque tellus
Una foret: venit medio vi pontus, & undis
Heſperium Siculo latus abſcidit, arváque & urbes
Litore diductas anguſto interluit æſtu.
Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obſidet, atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſúſque ſub auras
Erigit alternos, & ſidera verberat undâ.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris,
Ora exertantem, & naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus: poſtrema immani corpore piſtris,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Præſtat Trinacrii metas luſtrare Pachyni,
Ceſſantem, longus & circumflectere curſus,
Quàm ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam, & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.
Prætetea, ſi qua eſt Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum ſi veris implet Apollo,
Unum illud tibi, nate deâ, próque omnibus unum
Prædicam; & repetens iterúmque iterúmque monebo.
Junonis magnæ primum prece numen adora:
Junoni cane vota libens, dominámque potentem
Supplicibus ſupera donis. ſic denique victor
Trinacriâ fines Italos mittere relictâ.
Huc ubi delatus Cumæam acceſſeris urbem,
Divinóſque lacus, & Averna ſonantia ſylvis;
Inſanam vatem aſpicies: quæ rupe ſub imâ
Fata canit, foliíſque notas & nomina mandat.
Quæcumque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro ſecluſa relinquit.
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.
Verùm eadem, verſo tenuis cùm cardine ventus
Impulit, & teneras turbavit janua frondes;
Nunquam deinde cavo volitantia prendere ſaxo,
Nec revocare ſitus, aut jungere carmina curat.
Inconſulti abeunt, ſedémque odere Sibyllæ.
Hic tibi ne qua moræ fuerint diſpendia tanti:
Quamvis increpitent ſocii, & vi curſus in altum
Vela vocet, poſſíſque ſinus implere ſecundos:
Quin adeas vatem, precibúſque oracula poſcas.
Ipſa canat, vocémque volens atque ora reſolvat.
Illa tibi Italiæ populos, venturáque bella,
Et quo quemque modo fugiáſque feráſque laborem,
Expediet; curſúſque dabit venerata ſecundos.
Hæc ſunt, quæ noſtrâ liceat te voce moneri.
Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Trojam.
Quæ poſtquam vates ſic ore effatus amico eſt,
Dona dehinc auro gravia, ſectóque elephanto
Imperat ad naves ferri, ſtipátque carinis
Ingens argentum, Dodonæóſque lebetas,
Loricam conſertam hamis auróque trilicem,
Et conum inſignis galeæ, criſtáſque comantes,
Arma Neoptolemi. ſunt & ſua dona parenti.
Addit equos, addítque duces:
Remigium ſupplet: ſocios ſimul inſtruit armis.
Interea claſſem velis aptare jubebat
Anchiſes, fieret vento mora ne qua ferenti.
Quem Phœbi interpres multo compellat honore:
Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo,
Cura deûm, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Auſoniæ tellus: hanc arripe velis.
Et tamen hanc pelago præterlabare neceſſe eſt.
Auſoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, ô felix nati pietate. quid ultra
Provehor, & fando ſurgentes demoror auſtros?
Nec minùs Andromache, digreſſu mæſta ſupremo,
Fert picturatas auri ſubtemine veſtes,
Et Phrygiam Aſcanio chlamydem: nec cedit honori,
Textilibúſque onerat donis, ac talia fatur:
Accipe & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint, puer, & longum Andromachæ teſtentur amorem,
Conjugis Hectoreæ. cape dona extrema tuorum,
O mihi ſola mei ſupèr Aſtyanactis imago.
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat:
Et nunc æquali tecum pubeſceret ævo.
Hos ego digrediens lacrymis affabar obortis:
Vivite felices, quibus eſt Fortuna peracta
Jam ſua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum:
Arva neque Auſoniæ ſemper cedentia retro
Quærenda. effigiem Xanthi Trojámque videtis,
Quam veſtræ fecere manus, melioribus (opto)
Auſpiciis; & quæ fuerit minùs obvia Graiis.
Si quando Tybrim, vicináſque Tybridis arva
Intràro, gentíſque meæ data mœnia cernam,
Cognatas urbes olim, populóſque propinquos
Epiro Heſperiâ, quibus idem Dardanus auctor,
Atque idem caſus; unam faciemus utramque
Trojam animis. maneat noſtros ea cura nepotes.
Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta:
Unde iter Italiam, curſúſque breviſſimus undis.
Sol ruit interea, & montes umbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris ad undam
Sortiti remos, paſſímque in litore ſicco
Corpora curamus. feſſos ſopor irrigat artus.
Necdum orbem medium nox horis acta ſubibat:
Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia cælo,
Arcturum, pluviáſque Hyadas, geminóſque Triones,
Armatúmque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta videt cælo conſtare ſereno;
Dat clarum è puppi ſignum: nos caſtra movemus,
Tentamúſque viam, & velorum pandimus alas.
Jámque rubeſcebat ſtellis Aurora fugatis,
Cùm procul obſcuros colles humilémque videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates;
Italiam læto ſocii clamore ſalutant.
Tum pater Anchiſes magnum cratera coronâ
Induit, implevítque mero; divóſque vocavit
Stans celsâ in puppi.
Dî, maris & terræ tempeſtatúmque potentes,
Ferte viam vento facilem, & ſpirate ſecundi.
Crebeſcunt optatæ auræ, portúſque pateſcit
Jam propior, templúmque apparet in arce Minervæ.
Vela legunt ſocii, & proras ad litora torquent.
Portus ab Eoo fluctu curvatus in arcum,
Objectæ ſalsâ ſpumant adſpergine cautes:
Ipſe latet. gemino demittunt brachia muro
Turriti ſcopuli, refugítque ab litore templum.
Quatuor hìc primum omen equos in gramine vidi
Tondentes campum latè, candore nivali.
Et pater Anchiſes: Bellum, ô terra hoſpita, portas:
Bello armantur equi: bellum hæc armenta minantur.
Sed tamen idem olim curru ſuccedere ſueti
Quadrupedes, & frena jugo concordia ferre.
Spes & pacis, ait. tum numina ſancta precamur
Palladis armiſonæ, quæ prima accepit ovantes;
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu:
Præceptíſque Heleni, dederat quæ maxima, rite
Junoni Argivæ juſſos adolemus honores.
Haud mora: continuò perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obvertimus antennarum,

Grajugenûmque domos ſuſpectáque linquimus arva.
Hinc ſinus Herculei, ſi vera eſt fama, Tarenti
Cernitur. attollit ſe diva Lacinia contrà,
Cauloniſque arces, & navifragum Scylaceum.
Tum procul è fluctu Trinacria cernitur Ætna:
Et gemitum ingentem pelagi, pulſatáque ſaxa
Audimus longè, fractáſque ad litora voces:
Exultántque vada, atque æſtu miſcentur arenæ.
Et pater Anchiſes: Nimirum hæc illa Charybdis:
Hos Helenus ſcopulos, hæc ſaxa horrenda canebat.
Eripite, ô ſocii: pariterque inſurgite remis.
Haud minùs ac juſſi faciunt: primúſque rudentem
Contorſit lævas proram Palinurus ad undas.
Lævam cuncta cohors remis ventíſque petivit.
Tollimur in cælum curvato gurgite, & îdem
Subductâ ad Manes imos deſedimus undâ.
Ter ſcopuli clamorem inter cava ſaxa dedere:
Ter ſpumam eliſam & rorantia vidimus aſtra.
Interea feſſos ventus cum ſole reliquit;
Ignarique viæ Cyclopum allabimur oris.
Portus ab acceſſu ventorum immotus, & ingens
Ipſe; ſed horrificis juxtà tonat Ætna ruinis,
Interdúmque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo & candente favillâ;
Attolliſque globos flammarum, & ſidera lambit:
Interdum ſcopulos avulſáque viſcera montis
Erigit eructans, liquefactáque ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundóque exæſtuat imo.
Fama eſt, Enceladi ſemiuſtum fulmine corpus
Urgeri mole hâc, ingentémque inſuper Ætnam
Impoſitam, ruptis flammam exſpirare caminis;
Et, feſſum quoties mutet latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum ſubtexere fumo.
Noctem illam tecti ſylvis immania monſtra
Perferimus: nec, quæ ſonitum det cauſa, videmus.
Nam neque erant aſtrorum ignes, nec lucidus æthrâ
Sidereâ polus; obſcuro ſed nubila cælo:
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
Poſtera jámque dies primo ſurgebat Eoo,
Humentémque Aurora polo dimoverat umbram:
Cùm ſubitò è ſylvis, macie confecta ſupremâ,
Ignoti nova forma viri miſerandáque cultu
Procedit, ſupplexque manus ad litora tendit.
Reſpicimus. dira illuvies, immiſſáque barba,
Conſertum tegumen ſpinis: at cætera Graius,
Et quondam patriis ad Trojam miſſus in armis.
Iſque ubi Dardanios habitus & Troïa vidit
Arma procul; paulum aſpectu conterritus hæſit,
Continuitque gradum: mox ſeſe ad litora præceps
Cum fletu precibúſque tulit. Per ſidera teſtor,
Per ſuperos, atque hoc cæli ſpirabile lumen;
Tollite me, Teucri: quaſcumque abducite terras.
Hoc ſat erit. ſciò me Danais è claſſibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiiſſe Penates.
Pro quo, ſi ſceleris tanta eſt injuria noſtri,
Spargite me in fluctus, vaſtóque immergite ponto.
Si pereo, manibus hominum periiſſe juvabit.
Dixerat: & genua amplexus, genibúſque volutans
Hærebat. qui ſit, fari, quo ſanguine cretus,
Hortamur; quæ deinde agitet Fortuna, fateri.
Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus,
Dat juveni; atque animum præſenti pignore firmat.
Ille hæc, depoſitâ tandem formidine, fatur:
Sum patriâ ex Ithacâ, comes infelicis Ulyſſi,
Nomen Achæmenides, Trojam genitore Adamaſto
Paupere (manſiſſétque utinam Fortuna!) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores ſocii vaſto Cyclopis in antro
Deſeruere. domus ſanie dapibúſque cruentis,
Intus opaca, ingens. ipſe arduus, altáque pulſat
Sidera, (Dî, talem terris avertite peſtem)
Nec viſu facilis, nec dictu affabilis ulli,
Viſceribus miſerorum & ſanguine veſcitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cùm corpora noſtro,
Prenſa manu magnâ, medio reſupinus in antro
Frangeret ad ſaxum, ſanieque exſperſa natarent
Limina: vidi, atro cùm membra fluentia tabo
Manderet, & trepidi tremerent ſub dentibus artus.
Haud impune quidem. nec talia paſſus Ulyſſes,
Oblitúſve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.
Nam ſimul expletus dapibus, vinóque ſepultus
Cervicem inflexam poſuit, jacuitque per antrum
Immenſus, ſaniem eructans ac fruſta cruento
Per ſomnum commixta mero; nos, magna precati
Numina, ſortitíque vices, unà undique circùm
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar;
Et tandem læti ſociorum ulciſcimur umbras.
Sed fugite, ô miſeri, fugite, atque ab litore funem
Rumpite.
Nam qualis quantúſque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera preſſat,
Centum alii curva hæc habitant ad litora vulgò
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia jam lunæ ſe cornua lumine complent,
Cùm vitam in ſylvis, inter deſerta ferarum
Luſtra domóſque traho, vaſtóſque ab rupe Cyclopas
Proſpicio, ſonitúmque pedum vocémque tremiſco.
Victum infelicem baccas lapidoſáque corna
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia colluſtrans, hanc primùm ad litora claſſem
Conſpexi venientem. huic me, quæcumque fuiſſet,
Addixi: ſatis eſt gentem effugiſſe nefandam.
Vos animam hanc potiùs quocumque abſumite letho.
Vix ea fatus erat: ſummo cùm monte videmus
Ipſum inter pecudes vaſtâ ſe mole moventem
Paſtorem Polyphemum, & litora nota petentem: [tum.
Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen adem-
Trunca manu pinus regit & veſtigia firmat:
Lanigeræ comitantur oves: ea ſola voluptas,
Solaménque mali.
Poſtquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit:
Luminis effoſſi fluidum lavit indè cruorem;
Dentibus infrendens gemitu: graditúrque per æquor
Jam medium, necdum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul indè fugam trepidi celerare, recepto
Supplice, ſic merito; tacitíque incidere funem.
Verrimus & proni certantibus æquora remis.
Senſit, & ad ſonitum vocis veſtigia torſit.
Verùm ubi nulla datur dextram affectare poteſtas,
Nec potis Ionios fluctus æquare ſequendo;
Clamorem immenſum tollit: quo pontus, & omnes
Intremuere undæ, penitúſque exterrita tellus
Italiæ, curvíſque immugiit Ætna cavernis.
At genus è ſylvis Cyclopum & montibus altis
Excitum ruit ad portus, & litora complent.
Cernimus adſtantes nequicquam lumine torvo
Ætnæos fratres, cælo capita alta ferentes,
Concilium horrendum: quales cum vertice celſo
Aëriæ quercus, aut coniferæ cypariſſi
Conſtiterunt, ſylva alta Jovis, lucúſve Dianæ.
Præcipites metus acer agit quocumque rudentes
Excutere, & ventis intendere vela ſecundis.
Contrà juſſa monent Heleni, Scyllam atque Charybdim
Inter utramque viam, lethi diſcrimine parvo,
Nî teneant curſus: certum eſt dare lintea retro.
Ecce autem Boreas anguſtâ ab ſede Pelori
Miſſus adeſt. vivo prætervehor oſtia ſaxo
Pantagiæ, Megaróſque ſinus, Tapſúmque jacentem.
Talia monſtrabat relegens errata retrorſum
Litora Achæmenides, comes infelicis Ulyſſi.
Sicanio prætenta ſinu jacet inſula contrà
Plemmyrium undoſum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama eſt huc Elidis amnem
Occultas egiſſe vias ſubter mare: qui nunc
Ore Arethuſa tuo Siculis confunditur undis.
Juſſi numina magna loci veneramur: & indè
Exupero præpingue ſolum ſtagnantis Helori.
Hinc altas cautes projectáque ſaxa Pachyni
Radimus, & fatis nunquam conceſſa moveri
Apparet Camerina procul, campíque Geloi,
Immaniſque Gela fluvii cognomine dicta.
Arduus indè Acragas oſtentat maxima longè
Mœnia, magnanimûm quondam generator equorum.
Téque datis linquo ventis, palmoſa Selinus;
Et vada dura lego ſaxis Lilybeïa cæcis.
Hinc Drepani me portus & illætabilis ora
Accipit. hic, pelagi tot tempeſtatibus actus,
Heu genitorem, omnis curæ caſûſque levamen,
Amitto Anchiſen. hic me, pater optime, feſſum
Deſeris, heu, tantis nequicquam erepte periclis!
Nec vates Helenus, cùm multa horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digreſſum veſtris deus appulit oris.
Sic pater Æneas intentis omnibus unus
Fata renarrabat divom, curſúſque docebat.
Conticuit tandem, factóque hic fine quievit.

ÆNEIDOS

LIBER IV.

AT regina gravi jam dudum ſaucia curâ
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multúſque recurſat
Gentis honos. hærent infixi pectore vultus,
Verbáque: nec placidam membris dat cura quietem.
Poſtera Phœbeâ luſtrabat lampade terras,
Humentémque Aurora polo dimoverat umbram;
Cùm ſic unanimam alloquitur malè ſana ſororem:
Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent!
Quis uovus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes!
Quem ſeſe ore ferens! quàm forti pectore, & armis!
Credo equidem (nec vana fides) genus eſſe deorum.
Degeneres animos timor arguit. heu, quibus ille
Jactatus fatis! quæ bella exhauſta canebat!
Si mihi non animo fixum immotúmque ſederet,
Ne cui me vinclo vellem ſociare jugali,
Poſtquam primus amor deceptam morte fefellit;
Si non pertæſum thalami tædæque fuiſſet;
Huic uni forſan potui ſuccumbere culpæ.
Anua, fatebor enim; miſeri poſt fata Sichæi
Conjugis, & ſparſos fraternâ cæde Penates,
Solus hic inflexit ſenſus, animúmque labantem
Impulit. agnoſco veteris veſtigia flammæ.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi noctémque profundam,
Antè pudor quàm te violo, aut tua jura reſolvo.
Ille meos, primus qui me ſibi junxit, amores
Abſtulit. ille habeat ſecum, ſervétque ſepulcro.
Sic effata ſinum lacrymis implevit obortis.
Anna refert: O luce magis dilecta ſorori,
Soláne perpetuâ mœrens carpere juventâ?
Nec dulces natos, Veneris nec præmia nôris?
Id cinerem aut manes credis curare ſepultos?
Eſto: ægram nulli quondam flexere mariti:
Non Libyæ, non antè Tyro deſpectus Iarbas,
Ductoréſque alii, quos Africa terra triumphis
Dives alit. placitóne etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum conſederis arvis?
Hinc Gætulæ urbes, genus inſuperabile bello,
Et Numidæ infreni cingunt, & inhoſpita Syrtis:
Hinc deſerta ſiti regio, latéque furentes
Barcæi. quid bella Tyro ſurgentia dicam,
Germaníque minas?
Dîs equidem auſpicibus reor & Junone ſecundâ
Huc curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas.
Quam tu urbem, ſoror, hanc cernes! quæ ſurgere regna
Conjugio tali! Teucrûm comitantibus armis,
Punica ſe quantis attollet gloria rebus!
Tu modò poſce deos veniam, ſacríſque litatis
Indulge hoſpitio, cauſáſque innecte morandi:
Dum pelago deſævit hyems, & aquoſus Orion,
Quaſſatæque rates, dum non tractabile cælum.
His dictis incenſum animum inflammavit amore,
Spémque dedit dubiæ menti, ſolvítque pudorem.
Principio delubra adeunt, pacémque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœbóque, patríque Lyæo:
Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curæ.
Ipſa tenens dextrâ pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccæ media inter cornua fundit:
Aut ante ora deûm pingues ſpatiatur ad aras,
Inſtaurátque diem donis; pecudúmque recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.
Heu vatum ignaræ mentes! quid vota furentem,
Quid delubra juvant? eſt mollis flamma medullas
Interea, & tacitum vivit ſub pectore vulnus.
Uritur infelix Dido, totâque vagatur
Urbe furens: qualis conjectâ cerva ſagittâ,
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis, liquítque volatile ferrum
Neſcius. illa fugâ ſylvas ſaltúſque peragrat
Dictæos: hæret lateri lethalis arundo.
Nunc media Ænean ſecum per mœnia ducit,
Sidoniáſque oſtentat opes, urbémque paratam.
Incipit effari, mediâque in voce reſiſtit.
Nunc eadem, labente die, convivia quærit,
Iliacóſque iterum demens audire labores
Expoſcit, pendétque iterum narrantis ab ore.
Poſt, ubi digreſſi, luménque obſcura viciſſim
Luna premit, ſuadéntque cadentia ſidera ſomnos:
Sola domo mœret vacuâ, ſtratíſque relictis
Incubat. illum abſens abſentem audítque vidétque:
Aut gremio Aſcanium genitoris imagine capta
Detinet, infandum ſi fallere poſſit amorem.
Non cœptæ aſſurgunt turres; non arma juventus
Exercet, portúſve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquatáque machina cælo.
Quam ſimul ac tali perſenſit peſte teneri
Cara Jovis conjux, nec famam obſtare furori;
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam verò laudem & ſpolia ampla refertis
Túque puérque tuus: magnum & memorabile nomen;
Una dolo divûm ſi femina victa duorum eſt.
Nec me adeò fallit, veritam te mœnia noſtra
Suſpectas habuiſſe domos Carthaginis altæ.
Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
Quin potiùs pacem æternam pactóſque Hymenæos
Exercemus? habes, totâ quod mente petiſti.
Ardet amans Dido, traxítque per oſſa furorem.
Communem hunc ergo populum, paribúſque regamus
Auſpiciis: liceat Phrygio ſervire marito,
Dotaléſque tuæ Tyrios permittere dextræ.
Olli (ſenſit enim ſimulatâ mente locutam,
Quo regnum Italiæ Libycas averteret oras)
Sic contrà eſt ingreſſa Venus: Quis talia demens
Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
Si modò, quod memoras, factum fortuna ſequatur.
Sed fatis incerta feror, ſi Jupiter unam
Eſſe velit Tyriis urbem Trojâque profectis,
Miſceríve probet populos, aut fœdera jungi.
Tu conjux: tibi fas animum tentare precando.
Perge: ſequar. Tum ſic excepit regia Juno:
Mecum erit iſte labor. nunc, quâ ratione, quod inſtat,
Confieri poſſit, paucis (adverte) docebo.
Venatum Æneas unáque miſerrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos craſtinus ortus
Extulerit Titan, radiiſque retexerit orbem.
His ego nigrantem commixtâ grandine nimbum,
Dum trepidant alæ, ſaltúſque indagine cingunt,
Deſuper infundam, & tonitru cælum omne ciebo.
Diffugient comites, & nocte tegentur opacâ:
Speluncam Dido dux & Trojanus eandem
Devenient. adero, &, tua ſi mihi certa voluntas,
Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo.
Hic Hymenæus erit. Non adverſata petenti
Annuit, atque dolis riſit Cytherea repertis.
Oceanum interea ſurgens Aurora relinquit.
It portis jubare exorto delecta juventus,
Retia rara, plagæ, lato venabula ferro,
Maſſyléque ruunt equites, & odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum exſpectant: oſtróque inſignis & auro
Stat ſonipes, ac frena ferox ſpumantia mandit.
Tandem progreditur, magnâ ſtipante catervâ,
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.
Nec non & Phrygii comites, & lætus Iülus,
Incedunt. ipſe ante alios pulcherrimus omnes
Infert ſe ſocium Æneas, atque agmina jungit.
Qualis, ubi hybernam Lyciam, Xanthíque fluenta
Deſerit; ac Delum maternam inviſit Apollo,
Inſtaurátque choros: mixtique altaria circùm
Cretéſque Dryopéſque fremunt, pictíque Agathyrſi:
Ipſe jugis Cynthi graditur, mollíque fluentem
Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
Tela ſonant humeris. haud illo ſegnior ibat
Æneas: tantum egregio decus enitet ore.
Poſtquam altos ventum in montes, atque invia luſtra:
Ecce feræ ſaxi dejectæ vertice capræ
Decurrere jugis: aliâ de parte patentes
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fugâ glomerant, montéſque relinquunt.
At puer Aſcanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo: jámque hos curſu, jam præterit illos,
Spumantémque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum deſcendere monte leonem.
Interea magno miſceri murmure cælum
Incipit. inſequitur commixtâ grandine nimbus.
Et Tyrii comites paſſim, & Trojana juventus,

Dardaniúſque nepos Veneris, diverſa per agros
Tecta metu petiere. ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido dux & Trojanus eandem
Deveniunt. prima & Tellus & pronuba Juno
Dant ſignum: fulſere ignes, & conſcius æther
Connubiis: ſummóque ulularunt vertice Nymphæ.
Ille dies primus lethi primúſque malorum
Cauſa fuit. neque enim ſpecie famâve movetur,
Nec jam furtivum Dido meditatur amorem:
Conjugium vocat. hôc prætexit nomine culpam.
Extemplo Libyæ magnas it Fama per urbes;
Fama, malum quâ non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, viréſque adquirit eundo;
Parva metu primò; mox ſeſe attollit in auras,
Ingrediturque ſolo, & caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, irâ irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Cœo Enceladóque ſororem
Progenuit; pedibus celerem, & pernicibus alis.
Monſtrum horrendum, ingens: cui quot ſunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi ſubtèr, mirabile dictu,
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſubrigit aures.
Nocte volat cæli medio terræque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno.
Luce ſedet cuſtos aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes;
Tam ficti praviſque tenax, quàm nuntia veri.
Hæc tum multiplici populos ſermone replebat
Gaudens, & pariter facta atque infecta canebat:
Veniſſe Ænean Trojano à ſanguine cretum,
Cui ſe pulchra viro dignetur jungere Dido:
Nunc hyemem inter ſe luxu, quàm longa, fovere
Regnorum immemores, turpíſque cupidine captos.
Hæc paſſim dea fœda virûm diffundit in ora.
Protinus ad regem curſus detorquet Iarban,
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Hammone ſatus raptâ Garamantide Nymphâ,
Templa Jovi centum, latis immania regnis,
Centum aras poſuit, vigilémque ſacraverat ignem,
Excubias divûm æternas, pecudúmque cruore
Pingue ſolum, & variis florentia limina ſertis.
Iſque amens animi, & rumore accenſus amaro,
Dicitur ante aras, media inter numina divûm,
Multa Jovem manibus ſupplex oraſſe ſupinis:
Jupiter omnipotens, cui nunc Mauruſia pictis
Gens epulata toris Lenæum libat honorem,
Aſpicis hæc? an te, genitor, cùm fulmina torques,
Nequicquam horremus? cæcíque in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miſcent?
Femina, quæ noſtris errans in finibus urbem
Exiguam pretio poſuit, cui litus arandum,
Cuíque loci leges dedimus, connubia noſtra
Reppulit, ac dominum Ænean in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum ſemiviro comitatu,
Mæoniâ mentum mitrâ crinémque madentem
Subnixus, rapto potitur. nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famámque fovemus inanem.
Talibus orantem dictis, aráſque tenentem
Audiit omnipotens, oculóſque ad mœnia torſit
Regia, & oblitos famæ melioris amantes.
Tum ſic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
Vade age, nate, voca Zephyros, & labere pennis:
Dardaniúmque ducem, Tyriâ Carthagine qui nunc
Exſpectat, fatíſque datas non reſpicit urbes,
Alloquere, & celeres defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
Promiſit, Graiûmque ideo bis vindicat armis:
Sed fore, qui gravidam imperiis, bellóque frementem
Italiam regeret, genus alto à ſanguine Teucri
Proderet, ac totum ſub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe ſuâ molitur laude laborem;
Aſcanióne pater Romanas invidet arces?
Quid ſtruit; aut quâ ſpe inimicâ in gente moratur?
Nec prolem Auſoniam, & Lavinia reſpicit arva?
Naviget. hæc ſumma eſt: hic noſtri nuntius eſto.
Dixerat. ille patris magni parere parabat
Imperio: & primùm pedibus talaria nectit
Aurea: quæ ſublimem alis, ſive æquora ſupra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit. hâc animas ille evocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit;
Dat ſomnos adimítque, & lumina morte reſignat.
Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila: jámque volans apicem & latera ardua cernit
Atlantis duri, cœlum qui vertice fulcit;
Atlantis, cinctum aſſiduè cui nubibus atris
Piniferum caput & vento pulſatur & imbri:
Nix humeros infuſa tegit: tum flumina mento
Præcipitant ſenis, & glacie riget horrida barba.
Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis
Conſtitit: hinc toto præceps ſe corpore ad undas
Miſit; avi ſimilis, quæ circùm litora, circùm
Piſcoſos ſcopulos humilis volat æquora juxta.
Haud aliter terras inter cælúmque volabat;
Litus arenoſum Libyæ ventóſque ſecabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.
Ut primùm alatis tetigit magalia plantis,
Ænean fundantem arces ac tecta novantem
Conſpicit: atque illi ſtellatus aſpide fulvâ
Enſis erat, Tyrióque ardebat murice læna,
Demiſſa ex humeris: dives quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.
Continuò invadit: Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchrámque uxorius urbem
Extruis? heu regni rerúmque oblite tuarum!
Ipſe deûm tibi me claro demittit Olympo
Regnator, cælum & terras qui numine torquet:
Ipſe hæc ferre jubet celeres mandata per auras.
Quid ſtruis? aut quâ ſpe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe tuâ moliris laude laborem;
Aſcanium ſurgentem, & ſpes hæredis Iüli
Reſpice; cui regnum Italiæ Romanáque tellus
Debentur. Tali Cyllenius ore locutus
Mortales viſus medio ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
At verò Æneas aſpectu obmutuit amens,
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæſit.
Ardet abire fugâ, dulcéſque relinquere terras,
Attonitus tanto monitu imperióque deorum.
Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat adfatu? quæ prima exordia ſumat?
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partéſque rapit varias, pérque omnia verſat.
Hæc alternanti potior ſententia viſa eſt:
Mneſthea Sergeſtúmque vocat, fortémque Cloanthum:
Claſſem aptent taciti, ſocios ad litora cogant;
Arma parent, &, quæ ſit rebus cauſa novandis,
Diſſimulent. ſeſe interea, quando optima Dido
Neſciat, & tantos rumpi non ſperet amores,
Tentaturum aditus, & quæ molliſſima fandi
Tempora; qui rebus dexter modus. Ocyùs omnes
Imperio læti parent, ac juſſa faceſſunt.
At regina dolos (quis fallere poſſit amantem?)
Præſenſit, motúſque excepit prima futuros;
Omnia tuta timens. eadem impia fama furenti
Detulit armari claſſem, curſúmque parari.
Sævit inops animi, totámque incenſa per urbem
Bacchatur. qualis commotis excita ſacris
Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnúſque vocat clamore Cithæron.
Tandem his Ænean compellat vocibus ultro:
Diſſimulare etiam ſperâſti, perfide, tantum
Poſſe nefas? tacitúſque meâ decedere terrâ?
Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hyberno moliris ſidere claſſem,
Et mediis properas aquilonibus ire per altum,
Crudelis? quid ſi non arva aliena domóſque
Ignotas peteres, & Troja antiqua maneret;
Troja per undoſum peteretur claſſibus æquor?
Méne fugis? per ego has lacrymas, dextrámque tuam te,
(Quando aliud mihi jam miſeræ nihil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra, per inceptos Hymenæos;
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum: miſerere domûs labentis, & iſtam,
Oro, ſi quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycæ gentes Nomadúmque tyranni
Odere, infenſi Tyrii: te propter eundem
Extinctus pudor, &, quâ ſolâ ſidera adibam,
Fama prior. cui me moribundam deſeris, hoſpes?
Hoc ſolum nomen quoniam de conjuge reſtat.
Quid moror? an mea Pygmalion dum mœnia frater
Deſtruat, aut captam ducat Gætulus Iarbas?
Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet
Ante fugam ſoboles, ſi quis mihi parvulus aulâ
Luderet Æneas, qui te tamen ore referret;
Non equidem omnino capta ac deſerta viderer.

Dixerat. ille Jovis monitis immota tenebat
Lumina, & obnixus curam ſub corde premebat.
Tandem pauca refert: Ego te, quæ plurima fando
Enumerare vales, numquam, regina, negabo
Promeritam: nec me meminiſſe pigebit Eliſæ;
Dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos regit artus.
Pro re pauca loquar. neque ego hanc abſcondere furto
Speravi, ne finge, fugam; nec conjugis unquam
Prætendi tædas, aut hæc in fœdera veni.
Me ſi fata meis paterentur ducere vitam
Auſpiciis, & ſponte meâ componere curas;
Urbem Trojanam primùm dulcéſque meorum
Relliquias colerem: Priami tecta alta manerent;
Et recidiva manu poſuiſſem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,
Italiam Lyciæ juſſere capeſſere ſortes.
Hic amor, hæc patria eſt. ſi te Carthaginis arces
Phœniſſam, Libycæque aſpectus detinet urbis;
Quæ tandem, Auſoniâ Teucros conſidere terrâ,
Invidia eſt? & nos fas extera quærere regna.
Me patris Anchiſæ, quoties humentibus umbris
Nox operit terras, quoties aſtra ignea ſurgunt,
Admonet in ſomnis, & turbida terret imago.
Me puer Aſcanius, capitiſque injuria cari,
Quem regno Heſperiæ fraudo, & fatalibus arvis.
Nunc etiam interpres divûm Jove miſſus ab ipſo
(Teſtor utrumque caput) celeres mandata per auras
Detulit. ipſe deum manifeſto in lumine vidi
Intrantem muros, vocémque his auribus hauſi.
Deſine méque tuis incendere téque querelis:
Italiam non ſponte ſequor.
Talia dicentem jamdudum averſa tuetur,
Huc illuc volvens oculos, totúmque pererrat
Luminibus tacitis, & ſic accenſa profatur:
Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanæque admôrunt ubera tigres.
Nam quid diſſimulo, aut quæ me ad majora reſervo?
Num fletu ingemuit noſtro? num lumina flexit?
Num lacrymas victus dedit, aut miſeratus amantem eſt?
Quæ quibus anteferam? jam jam nec maxima Juno,
Nec Saturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.
Nuſquam tuta fides. ejectum litore, egentem
Excepi, & regni demens in parte locavi.
Amiſſam claſſem, ſocios à morte reduxi.
Heu Furiis incenſa feror! nunc augur Apollo,
Nunc Lyciæ ſortes, nunc & Jove miſſus ab ipſo
Interpres divûm fert horrida juſſa per auras.
Scilicet is ſuperis labor eſt: ea cura quietos
Sollicitat. neque te teneo, neque dicta refello.
I, ſequere Italiam ventis: pete regna per undas.
Spero equidem mediis, ſi quid pia numina poſſunt,
Supplicia hauſurum ſcopulis, & nomine Dido
Sæpe vocaturum. ſequar atris ignibus abſens:
Et, cum frigida mors animâ ſeduxerit artus,
Omnibus umbra locis adero. dabis, improbe, pœnas.
Audiam. & hæc manes veniet mihi fama ſub imos.
His medium dictis ſermonem abrumpit, & auras
Ægra fugit, ſéque ex oculis avertit & aufert;
Linquens multa metu cunctantem, & multa parantem
Dicere. ſuſcipiunt famulæ, collapſáque membra
Marmoreo referunt thalamo, ſtratiſque reponunt.
At pius Æneas, quamquam lenire dolentem
Solando cupit, & dictis avertere curas;
Multa gemens, magnóque animum labefactus amore;
Juſſa tamen divûm exequitur, claſſémque reviſit.
Tum verò Teucri incumbunt, & litore celſas
Deducunt toto naves. natat uncta carina:
Frondentéſque ferunt remos, & robora ſylvis
Infabricata, fugæ ſtudio.
Migrantes cernas, totâque ex urbe ruentes:
Ac veluti ingentem formicæ farris acervum
Cùm populant, hyemis memores, tectóque reponunt:
It nigrum campis agmen, prædámque per herbas
Convectant calle anguſto: pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Caſtigántque moras: opere omnis ſemita fervet.
Quis tibi tunc, Dido, cernenti talia ſenſus?
Quóſve dabas gemitus, cum litora fervere latè
Proſpiceres arce ex ſummâ, totúmque videres
Miſceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?
Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando
Cogitur, & ſupplex animos ſubmittere amori:
Ne quid inexpertum fruſtra moritura relinquat.
Anna, vides toto properari litore circùm.
Undique convenere: vocat jam carbaſus auras:
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.
Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,
Et perferre, ſoror, potero. miſeræ hoc tamen unum
Exequere, Anna, mihi. ſolam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere ſenſus:
Sola viri molles aditus, & tempora nôras.
I, ſoror, atque hoſtem ſupplex affare ſuperbum:
Non ego cum Danais Trojanam exſcindere gentem
Aulide juravi, claſſémve ad Pergama miſi:
Nec patris Anchiſæ cinerem manéſve revelli.
Cur mea dicta negat duras demittere in aures?
Quò ruit? extremum hoc miſeræ det munus amanti:
Exſpectet facilémque fugam, ventóſque ferentes.
Non jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro;
Nec pulchro ut Latio careat, regnúmque relinquat.
Tempus inane peto, requiem ſpatiúmque furori;
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam: miſerere ſororis:
Quam mihi cùm dederis, cumulatâ morte remittam.
Talibus orabat, taléſque miſerrima fletus
Fértque refértque ſoror: ſed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obſtant, placidáſque viri deus obſtruit aures.
Ac velut, annoſo validam cùm robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant, it ſtridor; & altè
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes:
Ipſa hæret ſcopulis: &, quantùm vertice ad auras
Ætherias, tantùm radice in Tartara tendit.
Haud ſecus aſſiduis hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur, & magno perſentit pectore curas.
Mens immota manet: lacrymæ volvuntur inanes.
Tum verò infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat: tædet cæli convexa tueri.
Quò magis inceptum peragat, lucémque relinquat;
Vidit, thuricremis cùm dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigreſcere ſacros,
Fuſáque in obſcœnum ſe vertere vina cruorem.
Hoc viſum nulli, non ipſi effata ſorori.
Præterea fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niveis & feſtâ fronde revinctum.
Hinc exaudiri voces & verba vocantis
Viſa viri; nox cùm terras obſcura teneret:
Soláque culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.
Multaque præterea vatum prædicta piorum
Terribili monitu horrificant. agit ipſe furentem
In ſomnis ferus Æneas: ſempérque relinqui
Sola ſibi, ſemper longam incomitata videtur
Ire viam, & Tyrios desertâ quærere terrâ.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas:
Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes,
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cum fugit, ultricéſque ſedent in limine Diræ.
Ergo ubi concepit Furias evicta dolore,
Decrevítque mori; tempus ſecum ipſa modúmque
Exigit, &, mæſtam dictis aggreſſa ſororem,
Conſilium vultu tegit, ac ſpem fronte ſerenat:
Inveni, germana, viam, (gratare ſorori)
Quæ mihi reddat eum, vel eo me ſolvat amantem.
Oceani finem juxta, ſolémque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus eſt, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Maſſylæ gentis monſtrata ſacerdos,
Heſperidum templi cuſtos, epuláſque draconi
Quæ dabat, & ſacros ſervabat in arbore ramos;
Spargens humida mella ſoporiferúmque papaver.
Hæc ſe carminibus promittit ſolvere mentes,
Quas velit; aſt aliis duras immittere curas:
Siſtere aquam fluviis, & vertere ſidera retro:
Nocturnóſque ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.
Teſtor, cara, deos, & te, germana, tuúmque
Dulce caput, magicas invitam accingier artes.
Tu ſecreta pyram tecto interiore ſub auras
Erige, & arma viri, thalamo quæ fixa reliquit
Impius, exuviáſque omnes, lectúmque jugalem,
Quo perii, ſuperimponas. abolere nefandi
Cuncta viri monumenta jubet monſtrátque Sacerdos.

Hæc

Hæc effata ſilet. pallor ſimul occupat ora.
Non tamen Anna novis prætexere funera ſacris
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut graviora timet, quàm morte Sichæi.
Ergo juſſa parat.
At regina pyrâ penetrali in ſede ſub auras
Erectâ ingenti, tædis atque ilice ſectâ,
Intendítque locum ſertis, & fronde coronat
Funereâ: ſupèr exuvias, enſémque relictum,
Effigiémque toro locat, haud ignara futuri.
Stant aræ circùm, & crines effuſa ſacerdos
Tercentum tonat ore deos, Erebúmque, Chaóſque,
Tergeminámque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.
Sparſerat & latices ſimulatos fontis Averni:
Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni:
Quæritur & naſcentis equi de fronte revulſus,
Et matri præreptus amor.
Ipſa molâ, manibúſque piis, altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis, in veſte recincta,
Teſtatur moritura deos, & conſcia fati
Sidera: tum, ſi quod non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, juſtúmque memórque precatur.
Nox erat; & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſylvæque & ſæva quiêrant
Æquora: cùm medio volvuntur ſidera lapſu,
Cum tacet omnis ager: pecudes, pictæque volucres,
Quæque lacus latè liquidos, quæque aſpera dumis
Rura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phœniſſa, neque unquam
Solvitur in ſomnos, oculíſve aut pectore noctem
Accipit. ingeminant curæ: rurſúſque reſurgens
Sævit amor, magnóque irarum fluctuat æſtu.
Sic adeò inſiſtit, ſecúmque ita corde volutat:
En quid ago? rurſúſne procos irriſa priores
Experiar? Nomadúmque petam connubia ſupplex,
Quos ego ſim toties jam dedignata maritos?
Iliacas igitur claſſes atque ultima Teucrûm
Juſſa ſequar? quiáne auxilio juvat antè levatos,
Et bene apud memores veteris ſtat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) ſinet; ratibúſve ſuperbis
Inviſam accipiet? neſcis heu, perdita, necdum
Laomedonteæ ſentis perjuria gentis?
Quid tum? ſola fugâ nautas comitabor ovantes?
An Tyriis, omníſque manu ſtipata meorum
Inferar? & quos Sidoniâ vix urbe revelli,
Rurſus agam pelago, & ventis dare vela jubebo?
Quin morere, ut merita es; ferróque averte dolorem.
Tu lacrymis evicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque objicis hoſti.
Non licuit thalami expertem ſinè crimine vitam
Degere more feræ, tales nec tangere curas?
Non ſervata fides, cineri promiſſa Sichæo.
Tantos illa ſuo rumpebat pectore queſtus.
Æneas celsâ in puppi, jam certus eundi,
Carpebat ſomnos, rebus jam rite paratis.
Huic ſe forma dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in ſomnis, rurſúſque ita viſa monere eſt;
Omnia Mercurio ſimilis, vocémque colorémque,
Et crines flavos, & membra decora juventæ:
Nate deâ, potes hôc ſub caſu ducere ſomnos?
Nec, quæ circumſtent te deinde pericula, cernis?
Demens! nec zephyros audis ſpirare ſecundos?
Illa dolos, dirúmque nefas in pectore verſat,
Certa mori, varióque irarum fluctuat æſtu.
Non fugis hinc præceps, dum præcipitare poteſtas?
Jam mare turbari trabibus, ſæváſque videbis
Collucere faces, jam fervere litora flammis;
Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eja age, rumpe moras. varium & mutabile ſemper
Femina. ſic fatus nocti ſe immiſcuit atræ.
Tum verò Æneas, ſubitis exterritus umbris,
Corripit è ſomno corpus, ſocióſque fatigat:
Præcipites vigilate, viri, & conſidite tranſtris;
Solvite vela citi. deus æthere miſſus ab alto,
Feſtinare fugam, tortóſque incidere funes,
Ecce iterum ſtimulat. ſequimur te, ſancte deorum,
Quiſquis es, imperióque iterum paremus ovantes.
Adſis ô, placidúſque juves, & ſidera cælo
Dextra feras. dixit: vaginâque eripit enſem
Fulmineum, ſtrictóque ferit retinacula ferro.
Idem omnes ſimul ardor habet; rapiúntque, ruúntque:
Litora deſeruere: latet ſub claſſibus æquor.
Adnixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.
Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Regina è ſpeculis, ut primùm albeſcere lucem
Vidit, & æquatis claſſem procedere velis,
Litoráque, & vacuos ſentit ſinè remige portus;
Térque quatérque manu pectus percuſſa decorum,
Flaventéſque abſciſſa comas, Proh Jupiter! ibit
Hic, ait; & noſtris illuſerit advena regnis?
Non arma expedient, totâque ex urbe ſequentur,
Diripiéntque rates alii navalibus? ite,
Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.
Quid loquor? aut ubi ſum? quæ mentem inſania mutat?
Infelix Dido, nunc te fata impia tangunt.
Tum decuit, cùm ſceptra dabas. en dextra fidéſque!
Quem ſecum patrios ajunt portare Penates:
Quem ſubiiſſe humeris confectum ætate parentem!
Non potui abreptum divellere corpus, & undis
Spargere? non ſocios, non ipſum abſumere ferro
Aſcanium, patriíſque epulandum apponere menſis?
Verùm anceps pugnæ fuerat fortuna. fuiſſet.
Quem metui moritura? faces in caſtra tuliſſem,
Impléſſémque foros flammis, natúmque patrémque
Cum genere extinxem, memet ſuper ipſa dediſſem
Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras,
Túque harum interpres curarum, & conſcia Juno,
Nocturníſque Hecate triviis ululata per urbes,
Et Diræ ultrices, & di morientis Eliſæ,
Accipite hæc, meritúmque malis advertite numen,
Et noſtras audite preces. ſi tangere portus
Infandum caput ac terris adnare neceſſe eſt,
Et ſic fata Jovis poſcunt; hic terminus hæret:
At bello audacis populi vexatus & armis,
Finibus extorris, complexu avulſus Iüli,
Auxilium imploret, videátque indigna ſuorum
Funera: nec, cùm ſe ſub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optatâ luce fruatur:
Sed cadat ante diem, mediâque inhumatus arenâ.
Hæc precor: hanc vocem extremam cum ſanguine fundo.
Tum vos, ô Tyrii, ſtirpem & genus omne futurum
Exercete odiis, cinerique hæc mittite noſtro
Munera. nullus amor populis, nec fœdera ſunto.
Exoriare aliquis noſtris ex oſſibus ultor,
Qui face Dardanios ferróque ſequare colonos,
Nunc, olim, quocumque dabunt ſe tempore vires:
Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis: pugnent ipsíque nepotes.
Hæc ait, & partes animum verſabat in omnes;
Inviſam quærens quàm primùm abrumpere lucem.
Tum breviter Barcen nutricem affata Sichæi;
Namque ſuam patriâ antiquâ cinis ater habebat:
Annam, cara, mihi, nutrix, huc ſiſte ſororem:
Dic corpus properet fluviali ſpargere lymphâ,
Et pecudes ſecum & monſtrata piacula ducat:
Sic veniat. túque ipſa piâ tege tempora vittâ.
Sacra Jovi Stygio, quæ rite incepta paravi,
Perficere eſt animus, finémque imponere curis;
Dardaníſque rogum capitis permittere flammæ.
Sic ait. illa gradum ſtudio celerabat anili.
At trepida, & cœptis immanibus effera Dido,
Sanguineam volvens aciem, maculíſque trementes
Interfuſa genas, & pallida morte futurâ,
Interiora domûs irrumpit limina, & altos
Conſcendit furibunda rogos, enſémque recludit
Dardanium, non hos quæſitum munus in uſus.
Hic, poſtquam Iliacas veſtes notúmque cubile
Conſpexit, paulùm lacrymis & mente morata,
Incubuítque toro, dixítque noviſſima verba:
Dulces exuviæ, dum fata deúſque ſinebant,
Accipite hanc animam, méque his exolvite curis.
Vixi, &, quem dederat curſum fortuna, peregi:
Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.
Urbem præclaram ſtatui: mea mœnia vidi:
Ulta virum, pœnas inimico à fratre recepi:
Felix, heu nimiùm felix, ſi litora tantùm
Numquam Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ!
Dixit, &, os impreſſa toro, Moriemur inultæ?
Sed moriamur, ait. ſic, ſic juvat ire ſub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & noſtræ ſecum ferat omina mortis.
Dixerat. atque illam media inter talia ferro
Collapſam aſpiciunt comites, enſémque cruore
Spumantem, ſparſáſque manus. it clamor ad alta
Atria: concuſſam bacchatur fama per urbem.

Lamen-

Digitized by Google

Lamentis, gemitúque, & ſemineo ululatu
Tecta fremunt: reſonat magnis plangoribus æther.
Non aliter, quàm ſi immiſſis ruat hoſtibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flammæque furentes
Culmina pérque hominum volvantur pérque deorum.
Audiit exanimis, trepidóque exterrita curſu,
Unguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
Hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas?
Hoc rogus iſte mihi, hoc ignes aræque parabant?
Quid primùm deſerta querar? comitémne ſororem
Spreviſti moriens? eadem me ad fata vocâſſes:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tuliſſet.
His etiam ſtruxi manibus, patrióſque vocavi
Voce deos, ſic te ut poſitâ crudelis abeſſem?
Exſtinxti me téque, ſoror, populúmque, patréſque
Sidonios, urbémque tuam. date vulnera lymphis
Abluam, &, extremus ſi quis ſupèr halitus errat,
Ore legam. ſic fata gradus evaſerat altos,
Semianimémque ſinu germanam amplexa fovebat
Cum gemitu, atque atros ſiccabat veſte cruores.
Illa graves oculos conata attollere, rurſus
Deficit. infixum ſtridit ſub pectore vulnus.
Ter ſeſe attollens cubitóque adnixa levavit:
Ter revoluta toro eſt, oculíſque errantibus alto
Quæſivit cælo lucem, ingemuítque repertâ.
Tum Juno omnipotens, longum miſerata dolorem,
Difficiléſque obitus, Irim demiſit Olympo,
Quæ luctantem animam nexóſque reſolveret artus.
Nam, quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitóque accenſa furore,
Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygióque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per cælum roſcida pennis,
Mille trahens varios adverſo ſole colores,
Devolat, & ſupra caput adſtitit: Hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, téque iſto corpore ſolvo.
Sic ait, & dextrâ crinem ſecat. omnis & unà
Dilapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

ÆNEIDOS

LIBER V.

INTEREA medium Æneas jam claſſe tenebat
Certus iter, fluctúſque atros aquilone ſecabat,
Mœnia reſpiciens, quæ jam infelicis Eliſæ
Collucent flammis. quæ tantum accenderit ignem
Cauſa latet: duri magno ſed amore dolores
Polluto, notúmque furens quid femina poſſit,
Triſte per augurium Teucrorum pectora ducunt.
Ut pelagus tenuere rates, nec jam ampliùs ulla
Occurrit tellus; maria undique, & undique cælum:
Olli cæruleus ſupra caput adſtitit imber,
Noctem hyemémque ferens, & inhorruit unda tenebris.
Ipſe gubernator puppi Palinurus ab altâ:
Heu! quianam tanti cinxerunt æthera nimbi?
Quídve, pater Neptune, paras? ſic deinde locutus
Colligere arma jubet, validíſque incumbere remis;
Obliquátque ſinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Ænea, non, ſi mihi Jupiter auctor
Spondeat, hôc ſperem Italiam contingere cælo.
Mutati tranſverſa fremunt, & veſpere ab atro
Conſurgunt venti, atque in nubem cogitur aër.
Nec nos obniti contrà, nec tendere tantum
Sufficimus. ſuperat quoniam Fortuna, ſequamur:
Quóque vocat, vertamus iter. nec litora longè
Fida reor fraterna Erycis, portúſque Sicanos:
Si modò rite memor ſervata remetior aſtra.
Tum pius Æneas: Equidem ſic poſcere ventos
Jamdudum; & fruſtra cerno te tendere contrá.
Flecte viam velis. an ſit mihi gratior ulla,
Quóve magìs feſſas optem dimittere naves,
Quàm quæ Dardanium tellus mihi ſervat Aceſten,
Et patris Anchiſæ gremio complectitur oſſa?
Hæc ubi dicta, petunt portus: & vela ſecundi
Intendunt zephyri. fertur cita gurgite claſſis:
Et tandem læti notæ advertuntur arenæ.
At procul excelſo miratus vertice montis
Adventum ſociáſque rates, occurrit Aceſtes,
Horridus in jaculis & pelle Libyſtidis urſæ:
Troïa Criniſo conceptum flumine mater
Quem genuit. verùm non immemor ille parentum
Gratatur reduces, & gazâ lætus agreſti
Excipit, ac feſſos opibus ſolatur amicis.
Poſtera cum primo ſtellas Oriente fugârat
Clara dies; ſocios in cœtum litore ab omni
Advocat Æneas, tumulíque ex aggere fatur:
Dardanidæ magni, genus alto à ſanguine divûm,
Annuus exactis completur menſibus orbis,
Ex quo relliquias divinúſque oſſa parentis
Condidimus terrâ, mæſtáſque ſacravimus aras.
Jámque dies (ni fallor) adeſt, quem ſemper acerbum,
Semper honoratum (ſic dî voluiſtis) habebo.
Hunc ego, Gætulis agerem ſi Syrtibus exul,
Argolicóve mari deprenſus, & urbe Mycenæ;
Annua vota tamen ſolemnéſque ordine pompas
Exequerer; ſtruerémque ſuis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipſius & oſſa parentis,
Haud equidem ſinè mente, reor, ſinè numine divûm
Adſumus, & portus delati intramus amicos.
Ergo agite, & lætum cuncti celebremus honorem:
Poſcamus ventos, atque hæc me ſacra quotannis
Urbe velit poſitâ templis ſibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Trojâ generatus Aceſtes
Dat numero capita in naves. adhibete Penates
Et patrios epulis, & quos colit hoſpes Aceſtes.
Præterea, ſi nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radiíſque retexerit orbem,
Prima citæ Teucris ponam certamina claſſis.
Quíque pedum curſu valet, & qui viribus audax,
Aut jaculo incedit melior, levibúſque ſagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere cæſtu:
Cuncti adſint, meritæque exſpectent præmia palmæ.
Ore favete omnes, & cingite tempora ramis.
Sic fatus, velat maternâ tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc ævi maturus Aceſtes,
Hoc puer Aſcanius: ſequitur quos cætera pubes.
Ille è concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magnâ medius comitante catervâ.
Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho,
Fundit humi, duo lacte novo, duo ſanguine ſacro,
Purpureóſque jacit flores, ac talia fatur:
Salve, ſancte parens: iterum ſalvete recepti
Nequicquam cineres, animæque umbræque paternæ.
Non licuit fines Italos fataliáque arva,
Non tecum Auſonium, quicumque eſt, quærere Tybrim.
Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulum, lapſúſque per aras:
Cæruleæ cui terga notæ, maculoſus & auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille trahit varios adverſo ſole colores.
Obſtupuit viſu Æneas. ille agmine longo
Tandem inter pateras, & levia pocula ſerpens,
Libavítque dapes, rurſúſque innoxius imo
Succeſſit tumulo, & depaſta altaria liquit.
Hòc magìs inceptos genitori inſtaurat honores
Incertus Geniúmne loci, famulúmne parentis
Eſſe putet: cædit quinas de more bidentes,
Tótque ſues, totidem nigrantes terga juvencos:
Vináque fundebat pateris, animámque vocabat
Anchiſæ magni, manéſque Acheronte remiſſos.
Necnon & ſocii, quæ cuique eſt copia, læti
Dona ferunt: onerántque aras, mactántque juvencos.
Ordine ahëna locant alii, fuſíque per herbam
Subjiciunt veribus prunas; & viſcera torrent.
Exſpectata dies aderat, nonámque ſerenâ
Auroram Phaëthontis equi jam luce vehebant:
Famáque finitimos & clari nomen Aceſtæ
Excierat. læto complêrant litora cœtu
Viſuri Æneadas, pars & certare parati.
Munera principiò ante oculos circóque locantur,
In medio ſacri tripodes, viridéſque coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus, armáque, & oſtro
Perfuſæ veſtes, argenti auríque talentum:
Et tuba commiſſos medio canit aggere ludos.
Prima pares ineunt gravibus certamina remis
Quatuor, ex omni delectæ claſſe, carinæ.
Velocem Mneſtheus agit acri remige Priſtin,
Mox Italus Mneſtheus, genus à quo nomine Memmî,
Ingentémque Gyas ingenti mole Chimæram,
Urbis opus: triplici pubes quam Dardana verſu
Impellunt; terno conſurgunt ordine remi.
Sergeſtúſque, domus tenet à quo Sergia nomen,

Cen-

Centauro invehitur magnâ; Scyllâque Cloanthus
Cæruleâ: genus unde tibi, Romane Cluenti.
Eſt procul in pelago ſaxum ſpumantia contra
Litora, quod tumidis ſubmerſum tunditur olim
Fluctibus, hyberni condunt ubi ſidera cori:
Tranquillo ſilet, immotâque attollitur undâ
Campus & apricis ſtatio gratiſſima mergis.
Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Conſtituit ſignum nautis pater: unde reverti
Scirent, & longos ubi circumflectere curſus.
Tum loca ſorte legunt, ipſíque in puppibus auro
Ductores longè effulgent oſtróque decori.
Cætera populeâ velatur fronde juventus,
Nudatóſque humeros oleo perfuſa niteſcit.
Conſidunt tranſtris, intentáque brachia remis:
Intenti exſpectant ſignum, exultantiáque haurit
Corda pavos pulſans, laudúmque arrecta cupido.
Indè, ubi clara dedit ſonitum tuba, finibus omnes
(Haud mora) proſiluere ſuis: ferit æthera clamor
Nauticus: adductis ſpumant freta verſa lacertis.
Infindunt pariter ſulcos, totúmque dehiſcit
Convulſum remis roſtríſque tridentibus æquor.
Non tam præcipites bijugo certamine campum
Corripuere, ruúntque effuſi carcere currus:
Nec ſic immiſſis aurigæ undantia lora
Concuſſere jugis, pronîque in verbera pendent.
Tum plauſu fremitúque virûm, ſtudiíſque faventum
Conſonat omne nemus: vocémque incluſa volutant
Litora: pulſati colles clamore reſultant.
Effugit ante alios, primíſque elabitur undis
Turbam inter fremitúmque Gyas: quem deinde Cloanthus
Conſequitur, melior remis: ſed pondere pinus
Tarda tenet. poſt hos æquo diſcrimine Priſtis
Centaurúſque locum tendunt ſuperare priorem.
Et nunc Priſtis habet, nunc victam præterit ingens
Centaurus: nunc unà ambæ junctíſque feruntur
Frontibus, & longâ ſulcant vada ſalſa carinâ.
Jámque propinquabant ſcopulo, metámque tenebant:
Cùm princeps medióque Gyas in gurgite victor
Rectorem navis compellat voce Menœten:
Quò tantum mihi dexter abis? huc dirige greſſum.
Litus ama, & lævas ſtringat ſine palmula cautes;
Altum alii teneant. dixit. ſed cœca Menœtes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quo diverſus abis? iterum pete ſaxa, Menœte,
Cum clamore Gyas revocabat: & ecce Cloanthum
Reſpicit inſtantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter navémque Gyæ ſcopulóſque ſonantes
Radit iter lævum interior, ſubitúſque priorem
Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis.
Tum verò exarſit juveni dolor oſſibus ingens:
Nec lacrymis caruere genæ. ſegnémque Menœten,
Oblitus decoríſque ſui ſociûmque ſalutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab altâ.
Ipſe gubernaclo rector ſubit, ipſe magiſter:
Hortatúrque viros, clavúmque ad litora torquet.
At gravis ut fundo vix tandem redditus imo eſt
Jam ſenior, madidâque fluens in veſte, Menœtes;
Summa petit ſcopuli, ſiccâque in rupe reſedit.
Illum & labentem Teucri, & riſere natantem:
Et ſalſos rident revomentem pectore fluctus.
Hic læta extremis ſpes eſt accenſa duobus
Sergeſto Mneſtheíque, Gyan ſuperare morantem.
Sergeſtus capit antè locum, ſcopulóque propinquat:
Nec totâ tamen ille prior præeunte carinâ:
Parte prior: partim roſtro premit æmula Priſtis.
At mediâ ſocios incedens nave per ipſos
Hortatur Mneſtheus: Nunc, nunc inſurgite remis,
Hectorei ſocii; Trojæ quos ſorte ſupremâ
Delegi comites: nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Gætulis Syrtibus uſi,
Ioniόque mari, Maleæque ſequacibus undis.
Non jam prima peto Mneſtheus, neque vincere certo.
Quamquam ô! ſed ſuperent, quibus hoc, Neptune dediſti.
Extremos pudeat rediiſſe. hoc vincite, cives,
Et prohibete nefas. Olli certamine ſummo
Procumbunt: vaſtis tremit ictibus ærea puppis,
Subtrahitúrque ſolum. tum creber anhelitus artus
Aridáque ora quatit: ſudor fluit undique rivis.
Attulit ipſe viris optatum caſus honorem.
Namque furens animi, dum proram ad ſaxa ſuburget
Interior, ſpatióque ſubit Sergeſtus iniquo;
Infelix ſaxis in procurrentibus hæſit.
Concuſſæ cautes, & acuto in murice remi
Obnixi crepuere, illiſáque prora pependit.
Conſurgunt nautæ, & magno clamore morantur:
Ferratáſque trudes, & acutâ cuſpide contos
Expediunt; fractóſque legunt in gurgite remos.
At lætus Mneſtheus, ſucceſſúque acrior ipſo,
Agmine remorum celeri, ventíſque vocatis,
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
Qualis ſpeluncâ ſubitò commota columba,
Cui domus & dulces latebroſo in pumice nidi,
Fertur in arva volans, plauſúmque exterrita pennis
Dat tecto ingentem: mox aëre lapſa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commovet alas.
Sic Mneſtheus, ſic ipſa fugâ ſecat ultima Priſtis
Æquora: ſic illam fert impetus ipſe volantem.
Et primum in ſcopulo luctantem deſerit alto
Sergeſtum, brevibúſque vadis, fruſtráque vocantem
Auxilia, & fractis diſcentem currere remis.
Indè Gyan, ipſámque ingenti mole Chimæram
Conſequitur. cedit: quoniam ſpoliata magiſtro eſt.
Solus jámque ipſo ſupereſt in fine Cloanthus:
Quem petit, & ſummis adnixus viribus urget.
Tum verò ingeminat clamor, cunctíſque ſequentem
Inſtigant ſtudiis: reſonátque fragoribus æther.
Hi proprium decus, & partum indignantur honorem,
Nî teneant: vitámque volunt pro laude paciſci.
Hos ſucceſſus alit: poſſunt, quia poſſe videntur.
Et fors æquatis cepiſſent præmia roſtris:
Ni, palmas ponto tendens utraſque, Cloanthus
Fudiſſétque preces, divóſque in vota vocâſſet:
Dî, quibus imperium eſt pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hôc candentem in litore taurum
Conſtituam ante aras voti reus, extáque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit, eúmque imis ſub fluctibus audiit omnis
Nereïdum Phorcíque chorus, Panopeáque virgo;
Et pater ipſe manu magnâ Portunus euntem
Impulit. illa noto citiùs volucríque ſagittâ
Ad terram fugit, & portu ſe condidit alto.
Tum ſatus Anchisâ, cunctis ex more vocatis,
Victorem magnâ præconis voce Cloanthum
Declarat, viridíque advelat tempora lauro:
Muneráque in naves ternos optare juvencos,
Vináque, & argenti magnum dat ferre talentum.
Ipſis præcipuos ductoribus addit honores:
Victori chlamydem auratam, quam plurima circùm
Purpura mæandro duplici Melibœa cucurrit:
Intextúſque puer frondoſâ regius Idâ
Veloces jaculo cervos curſúque fatigat
Acer, anhelanti ſimilis: quem præpes ab Idâ
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
Longævi palmas nequicquam ad ſidera tendunt
Cuſtodes; ſævítque canum latratus in auras.
At qui deinde locum tenuit virtute ſecundum,
Levibus huic hamis conſertam auróque trilicem
Loricam, quam Demolen detraxerat ipſe
Victor apud rapidum Simoënta ſub Ilio alto,
Donat habere viro, decus & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagaríſque ferebant
Multiplicem, connixi humeris. indutus at olim
Demolens curſu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære lebetas;
Cymbiáque argento perfecta, atque aſpera ſignis.
Jámque adeò donati omnes, opibúſque ſuperbi,
Puniceis ibant evincti tempora tæniis:
Cùm ſævo è ſcopulo multâ vix arte revulſus,
Amiſſis remis, atque ordine debilis uno,
Irriſam ſinè honore ratem Sergeſtus agebat.
Qualis ſæpe viæ deprenſus in aggere ſerpens,
Ærea quem obliquum rota tranſiit, aut gravis ictu
Seminecem liquit ſaxo lacerúmque viator,
Nequicquam longos fugiens dat corpore tortus;
Parte ferox, ardénſque oculis, & ſibila colla
Arduus attollens; pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodis, ſeque in ſua membra plicantem.
Tali remigio navis ſe tarda movebat:
Vela facit tamen, & velis ſubit oſtia plenis.
Sergeſtum Æneas promiſſo munere donat,
Servatam ob navem lætus, ſocióſque reductos.
Olli ſerva datur, operum haud ignara Minervæ,
Creſſa genus Pholoë, geminíque ſub ubere nati.
Hôc pius Æneas miſſo certamine tendit
Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
Cingebant ſylvæ: mediâque in valle theatri

Circus erat, quò ſe multis cum millibus heros
Conſeſſu medium tulit, exſtructoque reſedit.
Hic, qui forte velint rapido contendere curſu,
Invitat pretiis animos, & præmia ponit.
Undique conveniunt Teucri, mixtique Sicani,
Niſus & Euryalus primi.
Euryalus formâ inſignis, viridíque juventâ;
Niſus amore pio pueri. quos deinde ſecutus
Regius egregiâ Priami de ſtirpe Diores.
Hunc Salius, ſimul & Patron: quorum alter Acarnan,
Alter ab Arcadio Tegeææ ſanguine gentis.
Tum duo Trinacrii juvenes Helymus Panopéſque,
Aſſueti ſylvis, comites ſenioris Aceſtæ.
Multi præterea, quos fama obſcura recondit.
Æneas quibus in mediis ſic deinde locutus:
Accipite hæc animis, lætáſque advertite mentes:
Nemo ex hôc numero mihi non donatus abibit.
Cnoſſia bina dabo levato lucida ferro
Spicula, cælatámque argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit unus honos. tres præmia primi
Accipient, flavâque caput nectentur olivâ.
Primus equum phaleris inſignem victor habeto:
Alter Amazoniam pharetram, plenámque ſagittis
Threïciis: lato quam circumplectitur auro
Balteus, & tereti ſubnectit fibola gemmâ.
Tertius Argolicâ hâc galeâ contentus abito.
Hæc ubi dicta, locum capiunt, ſignóque repentè
Corripiunt ſpatia audito, liméuque relinquunt,
Effuſi nimbo ſimiles: ſimul ultima ſignant.
Primus abit, longéque ante omnia corpora Niſus
Emicat, & ventis & fulminis ocyor alis.
Proximus huic, longo ſed proximus intervallo,
Inſequitur Salius: ſpatio pôſt deinde relicto
Tertius Euryalus.
Euryalúmque Helymus ſequitur: quo deinde ſub ipſo
Ecce volat, calcémque terit jam calce Diores,
Incumbens humero: ſpatia & ſi plura ſuperſint,
Tranſeat elapſus prior, ambiguúmque relinquat.
Jámque ferè ſpatio extremo, feſſíque ſub ipſam
Finem adventabant; levi cum ſanguine Niſus
Labitur infelix: cæſis ut fortè juvencis
Fuſus humum viridéſque ſupèr madefecerat herbas.
Hic juvenis jam victor ovans veſtigia preſſo
Haud tenuit titubata ſolo: ſed pronus in ipſo
Concidit immundóque fimo ſacróque cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:
Nam ſeſe oppoſuit Salio per lubrica ſurgens.
Ille autem ſpiſſâ jacuit revolutus arenâ.
Emicat Euryalus, & munere victor amici
Prima tenet, plauſúque volat fremitúque ſecundo.
Pôſt Helymus ſubit, & nunc tertia palma Diores.
Hic totum caveæ conſeſſum ingentis, & ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus implet;
Ereptúmque dolo reddi ſibi poſcit honorem.
Tutatur favor Euryalum, lacrymæque decoræ,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.
Adjuvat, & magnâ proclamat voce Diores:
Qui ſubiit palmæ, fruſtráque ad præmia venit
Ultima, ſi primi Salio redduntur honores.
Tum pater Æneas, Veſtra, inquit, munera vobis
Certa manent, pueri; & palmam movet ordine nemo:
Me liceat caſus miſerari inſontis amici.
Sic fatus, tergum Gætuli immane leonis
Dat Salio, villis onerosum atque unguibus aureis.
Hic Niſus, Si tanta, inquit, ſunt præmia victis,
Et te lapſorum miſeret; quæ munera Niſo
Digna dabis? primam merui qui laude coronam;
Nî me, quæ Salium, Fortuna inimica tuliſſet.
Et ſimul his dictis faciem oſtentabat, & udo
Turpia membra fimo. riſit pater optimus olli,
Et clypeum efferri juſſit, Didymaonis artes,
Neptuni ſacro Danais de poſte refixum.
Hôc juvenem egregium præſtanti munere donat.
Pôſt ubi confecti curſus, & dona peregit:
Nunc ſi cui virtus animúſque in pectore præſens,
Adſit, & evinctis attollat brachia palmis.
Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem:
Victori velatum auro vittíſque juvencum;
Enſem, atque inſignem galeam, ſolatia victo.
Nec mora; continuò vaſtis cum viribus effert
Ora Dares, magnóque virûm ſe murmure tollit.
Solus qui Paridem ſolitus contendere contra:
Idémque ad tumulum, quo maximus occubat Hector;
Victorem Buten immani corpore, qui ſe
Bebryciâ veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, & fulvâ moribundum extendit arenâ.
Talis prima Dares caput altum in prœlia tollit,
Oſtenditque humeros latos, alternáque jactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quæritur huic alius: nec quiſquam ex agmine tanto
Audet adire virum, manibúſque inducere ceſtus.
Ergo alacris, cunctóſque putans excedere palmâ,
Æneæ ſtetit ante pedes: nec plura moratus,
Tum lævâ taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate deâ, ſi nemo audet ſe credere pugnæ,
Quæ finis ſtandi? quò me decet uſque teneri?
Ducere dona jube. cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ, reddíque viro promiſſa jubebant.
Hic gravis Entellum dictis caſtigat Aceſtes,
Proximus ut viridante toro conſederat herbæ:
Entelle, heroum quondam fortiſſime fruſtra,
Tantáne tam patiens nullo certamine tolli
Dona ſines? ubi nunc nobis deus ille, magiſter
Nequicquam memoratus Eryx? ubi fama per omnem
Trinacriam, & ſpolia illa tuis pendentia tectis?
Ille ſub hæc: Non laudis amor, nec gloria ceſſit
Pulſa metu: ſed enim gelidus tardante ſenectâ
Sanguis hebet, frigéntque effœtæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quâque improbus iſte
Exultat fidens, ſi nunc foret illa Juventas:
Haud equidem pretio inductus pulchróque juvenco
Veniſſem: nec dona moror. ſic deinde locutus,
In medium geminos immani pondere cæſtus
Projecit; quibus acer Eryx in prœlia ſuetus
Ferre manum, duróque intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi. tantorum ingentia ſeptem
Terga boum plumbo inſuto ferróque rigebant.
Ante omnes ſtupet ipſe Dares, longéque recuſat:
Magnanimúſque Anchiſiades & pondus & ipſa
Huc illuc vinclorum immenſa volumina verſat.
Tum ſenior tales referebat pectore voces:
Quid, ſi quis cæſtus ipſius & Herculis arma
Vidiſſet, triſtémque hôc ipſo in litore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
Sanguine cernis adhuc ſparſóque infecta cerebro.
His magnum Alciden contra ſtetit: his ego ſuetus;
Dum melior vires ſanguis dabat, æmula necdum
Temporibus geminis canebat ſparſa ſenectus.
Sed, ſi noſtra Dares hæc Troius arma recuſat,
Idque pio ſedet Æneæ, probat auctor Aceſtes;
Æquemus pugnas. Erycis tibi terga remitto:
Solve metus, & tu Trojanos exue cæſtus.
Hæc fatus, duplicem ex humeris rejecit amictum,
Et magnos membrorum artus, magna oſſa lacertóſque
Exuit, atque ingens mediâ conſiſtit arenâ.
Tum ſatus Anchiſâ cæſtus pater extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiáque ad ſuperas interritus extulit auras.
Abduxere retro longè capita ardua ab ictu:
Immiſcéntque manus manibus, pugnámque laceſſunt.
Ille pedum melior motu, fretúſque juventâ:
Hic membris & mole valens: ſed tarda trementi
Genua labant: vaſtos quatit æger anhelitus artus.
Multa viri nequicquam inter ſe vulnera jactant,
Multa cavo lateri ingeminant, & pectore vaſtos
Dant ſonitus, errátque aures & tempora circùm
Crebra manus: duro crepitant ſub vulnere malæ.
Stat gravis Entellus, niſúque immotus eodem,
Corpore tela modò atque oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celſam oppugnat qui molibus urbem,
Aut montana ſedet circùm caſtella ſub armis,
Nunc hos, nunc illos aditus, omnémque pererrat
Arte locum; & variis aſſultibus irritus urget.
Oſtendit dextram inſurgens Entellus, & altè
Extulit: ille ictum venientem à vertice velox
Prævidit, celeríque elapſus corpore ceſſit.
Entellus vires in ventum effudit; & ultro
Ipſe gravis, graviterque ad terram pondere vaſto
Concidit: ut quondam cava concidit aut Erymantho,
Aut Idâ in magnâ radicibus eruta pinus.
Conſurgunt ſtudiis Teucri & Trinacria pubes:
It clamor cælo, primúſque accurrit Aceſtes,
Æquævúmque ab humo miſerans attollit amicum.
At non tardatus caſu neque territus heros,
Acrior ad pugnam redit, ac vim ſuſcitat irâ.
Tum pudor incendit vires, & conſcia virtus:
Præcipitémque Daren ardens agit æquore toto

Nunc

Nunc dextrâ ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtrâ.
Nec mora, nec requies. quàm multâ grandine nimbi
Culminibus crepitant; ſic denſis ictibus heros
Creber utrâque manu pulſat verſâtque Dareta.
Tum pater Æneas procedere longius iras,
Et ſævire animis Entellum haud paſſus acerbis;
Sed finem impoſuit pugnæ, feſſúmque Dareta
Eripuit, mulcens dictis: ac talia fatur:
Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, converſâque Numina ſentis?
Cede deo. dixítque, & prœlia voce diremit.
Aſt illum fidi æquales, genua ægra trahentem,
Jactantémque utroque caput, craſſúmque cruorem
Ore ejectantem, mixtóſque in ſanguine dentes,
Ducunt ad naves; galeámque enſémque vocati
Accipiunt: palmam Entello taurúmque relinquunt.
Hìc victor, ſuperans animis, tauróque ſuperbus,
Nate deâ, vóſque hæc, inquit, cognoſcite, Teucri;
Et mihi quæ fuerint juvenali in corpore vires,
Et quâ ſervetis revocatum à morte Dareta.
Dixit, & adverſi contra ſtetit ora juvenci,
Qui donum aſtabat pugnæ, duróſque reductâ
Libravit dextrâ media inter cornua cæſtus
Arduus, effractóque illiſit in oſſa cerebro.
Sternitur, exanimíſque tremens procumbit humi bos.
Ille ſupèr tales effundit pectore voces:
Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis
Perſolvo: hìc victor cæſtus artémque repono.
Protinus Æneas celeri certare ſagittâ
Invitat, qui fortè velint; & præmia ponit:
Ingentíſque manu malum de nave Sereſti
Erigit, & volucrem trajecto in fune columbam,
Quò tendant ferrum, malo ſuſpendit ab alto.
Convenère viri: dejectámque ærea ſortem
Accepit galea: & primus clamore ſecundo
Hyrtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis:
Quem modò navali Mneſtheus certamine victor
Conſequitur, viridi Mneſtheus evinctus oliva.
Tertius Eurytion, tuus, ô clariſſime, frater,
Pandare: qui quondam, juſſus confundere fœdus,
In medios telum torſiſti primus Achivos.
Extremus, galeâque imâ ſubſedit Aceſtes;
Auſus & ipſe manu juvenum tentare laborem.
Tum validis flexos incurvant viribus arcus
Pro ſe quiſque viri, & depromunt tela pharetris.
Primáque per cælum nervo ſtridente ſagitta
Hyrtacidæ juvenis volucres diverberat auras:
Et venit, adverſíque infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuítque exterrita pennis
Ales, & ingenti ſonuerunt omnia plauſu.
Pòſt acer Mneſtheus adducto conſtitit arcu,
Alta petens: paritérque oculos telúmque tetendit.
Aſt ipſam miſerandus avem contingere ferro
Non valuit: nodos & vincula linea rupit,
Quîs innexa pedem malo pendebat ab alto,
Illa notos atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus jam dudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,
Jam vacuo lætam cælo ſpeculatus; & alis
Plaudentem nigrâ figit ſub nube columbam.
Decidit exanimis, vitámque reliquit in aſtris
Ætheriis, fixámque refert delapſa ſagittam.
Amiſsâ ſolus palmâ ſuperabat Aceſtes:
Qui tamen aërias telum contendit in auras,
Oſtentans artem pariter, arcúmque ſonantem.
Hic oculis ſubitum objicitur magnóque futurum
Augurio monſtrum. docuit pòſt exitus ingens:
Seráque terrifici cecinerunt omina vates.
Namque volans liquidis in nubibus arſit arundo,
Signavítque viam flammis, tenuéſque receſſit
Conſumta in ventos: cælo ceu ſæpe refixa
Tranſcurrunt crinémque volantia ſidera ducunt.
Attonitis hæſere animis, Superóſque precati
Trinacrii Teucríque viri: nec maximus omen
Abnuit Æneas, ſed lætum amplexus Aceſten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
Sume, pater: nam te voluit rex magnus Olympi
Talibus auſpiciis exſortem ducere honores.
Ipſius Anchiſæ longævi hoc munus habebis,
Cratera impreſſum ſignis: quem Thracius olim
Anchiſæ genitori in magno munere Ciſſeus
Ferre ſui dederat monumentum & pignus amoris.
Sic fatus cingit viridanti tempora lauro:
Et primum ante omnes victorem appellat Aceſten.
Nec bonus Eurytion prælato invidit honori;
Quamvìs ſolus avem cælo dejecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit:
Extremus, volucri qui fixit arundine malum.
At pater Æneas nondum certamine miſſo,
Cuſtodem ad ſeſe comitémque impubis Iüli
Epytiden vocat, & fidam ſic fatur ad aurem:
Vade age, &, Aſcanio, ſi jam puerile paratum
Agmen habet ſecum, curſúſque inſtruxit equorum,
Ducat avo turmas, & ſeſe oſtendat in armis,
Dic, ait. ipſe omnem longo decedere circo
Infuſum populum, & campos jubet eſſe patentes.
Incedunt pueri, paritérque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit Trojæque juventus.
Omnibus in morem tonsâ coma preſſa coronâ.
Cornea bina ferunt præfixo haſtilia ferro:
Pars leves humero pharetras. it pectore ſummo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, ternſque vagantur
Ductores: pueri bis ſeni quemque ſecuti
Agmine partito fulgent, paribúſque magiſtris.
Una acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
Nomen avi referens Priamus; tua clara, Polite,
Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis; veſtigia primi
Alba pedis, frontémque oſtentans arduus albam.
Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini:
Parvus Atys, pueróque puer dilectus Iülo.
Extremus, formâque ante omnes pulcher Iülus
Sidonio eſt invectus equo: quem candida Dido
Eſſe ſui dederat monumentum & pignus amoris.
Cætera Trinacriis pubes ſenioris Aceſtæ
Fertur equis.
Excipiunt plauſu pavidos, gaudéntque tuentes
Dardanidæ; veterúmque agnoſcunt ora parentum.
Poſtquam omnem læti conſeſſum oculóſque ſuorum
Luſtravere in equis; ſignum clamore paratis
Epytides longè dedit, inſonuítque flagello.
Olli diſcurrere pares, atque agmina terni
Diductis ſolvere choris, rurſúſque vocati
Convertere vias, infeſtáque tela tulere.
Indè alios ineunt curſus aliόſque recurſus
Adverſis ſpatiis, alternóſque orbibus orbes
Impediunt, pugnæque cient ſimulacra ſub armis:
Et nunc terga fugâ nudant; nunc ſpicula vertunt
Infenſi: factâ pariter nunc pace feruntur.
Ut quondam Cretâ fertur Labyrinthus in altâ
Parietibus textum cæcis iter ancipitémque
Mille viis habuiſſe dolum, quà ſigna ſequendi
Falleret indeprenſus & irremeabilis error.
Haud alio Teucrûm nati veſtigia curſu
Impediunt, texúntque fugas & prœlia ludo,
Delphinum ſimiles: qui per maria humida nando
Carpathium Libycúmque ſecant, ludúntque per undas.
Hunc morem curſûs, atque hæc certamina primus
Aſcanius, Longam muris cùm cingeret Albam,
Rettulit, & priſcos docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipſe modo, ſecum quo Troia pubes,
Albani docuere ſuos: hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium ſervavit honorem:
Trojáque nunc, pueri Trojanum dicitur agmen.
Hàc celebrata tenus ſancto certamina patri.
Hinc primùm Fortuna fidem mutata novavit.
Dum variis tumulo referunt ſolemnia ludis,
Irim de cælo miſit Saturnia Juno
Iliacam ad claſſem, ventóſque aſpirat eunti
Multa movens, necdum antiquum ſaturata dolorem.
Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli viſa, cito decurrit tramite virgo.
Conſpicit ingentem concurſum, & litora luſtrat,
Deſertóſque videt portus, claſſémque relictam.
At procul in ſolâ ſecretæ Troades actâ
Amiſſum Anchiſen flebant, cunctæque profundum
Pontum aſpectabant flentes. Heu tot vada feſſis,
Et tantum ſupereſſe maris! vox omnibus una.
Urbem orant: tædet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias ſeſe haud ignara nocendi
Conjicit, & faciémque deæ veſtémque reponit.
Fit Beroë, Tmarii conjux longæva Dorycli;
Cui genus, & quondam nomen, natíque fuiſſent:
Ac ſic Dardanidûm mediam ſe matribus infert:
O miſeræ, quas non manus, inquit, Achaïca bello
Traxerit ad lethum patriæ ſub mœnibus! ô gens

Infelix, cui te exitio Fortuna reſervat?
Septima poſt Trojæ excidium jam vertitur æſtas,
Cùm freta, cùm terras omnes, tot inhoſpita ſaxa
Sideráque emenſæ ferimur: dum per mare magnum
Italiam ſequimur fugientem, & volvimur undis.
Hìc Erycis fines fraterni, atque hoſpes Aceſtes.
Quid prohibet muros jacere, & dare civibus urbem?
O patria, & rapti nequicquam ex hoſte Penates;
Nulláne jam Trojæ dicentur mœnia? nuſquam
Hectoreos amnes Xanthum & Simoënta videbo?
Quin agite, & mecum infauſtas exurite puppes.
Nam mihi Caſſandræ per ſomnum vatis imago
Ardentes dare viſa faces: Hìc quærite Trojam,
Hìc domus eſt, inquit, vobis: jam tempus agi res:
Nec tantis mora prodigiis. en quatuor aræ
Neptuno. deus ipſe faces animúmque miniſtrat.
Hæc memorans, prima infenſum vi corripit ignem,
Sublatâque procul dextrâ connixa coruſcat,
Et jacit. arrectæ mentes, ſtupefactáque corda
Iliadum. hìc una è multis, quæ maxima natu,
Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix:
Non Beroë vobis, non hæc Rhœteia, matres,
Eſt Doryeli conjux. divini ſigna decoris,
Ardenteſque notate oculos, qui ſpiritus illi,
Qui voltus, vocíſve ſonus, vel greſſus eunti.
Ipſa egomet dudum Beroën digreſſa reliqui
Ægram, indignantem, tali quòd ſola careret
Munere, nec meritos Anchiſæ inferret honores.
Hæc effata.
At matres, primò ancipites, oculíſque malignis
Ambiguæ ſpectare rates, miſerum inter amorem
Præſentis terræ, fatíſque vocantia regna:
Cùm dea ſe paribus per cælum ſuſtulit alis,
Ingentémque fugâ ſecuit ſub nubibus arcum.
Tum verò attonitæ monſtris, actæque furore
Conclamant, rapiúntque focis penetralibus ignem:
Pars ſpoliant aras, frondem ac virgulta facéſque
Conjiciunt. furit immiſſis Vulcanus habenis
Tranſtra per & remos, & pictas abiete puppes.
Nuntius Anchiſæ ad tumulum cuneóſque theatri
Incenſas perfert naves Eumelus: & ipſi
Reſpiciunt atram in nimbo volitare favillam.
Primus & Aſcanius, curſus ut lætus equeſtres
Ducebat; ſic acer equo turbata petivit
Caſtra: nec exanimes poſſunt retinere magiſtri.
Quis furor iſte novus? quò nunc, quò tenditis, inquit,
Heu miſeræ cives? non hoſtem, inimicáque caſtra
Argivûm, veſtras ſpes uritis. en ego veſter
Aſcanius: galeam ante pedes projecit inanem;
Quâ ludo indutus belli ſimulacra ciebat.
Accelerat ſimul Æneas, ſimul agmina Teucrûm.
Aſt illæ diverſa metu per litora paſſim
Diffugiunt; ſylváſque, & ſicubi concava furtim
Saxa, petunt. piget incepti, lucíſque, ſuóſque
Mutatæ agnoſcunt, excuſſáque pectore Juno eſt.
Sed non idcirco flammæ atque incendia vires
Indomitas poſuere: udo ſub robore vivit
Stuppa vomens tardum fumum, lentúſque carinas
Eſt vapor, & toto deſcendit corpore peſtis:
Nec vires heroum infuſáque flumina proſunt.
Tum pius Æneas humeris abſcindere veſtem,
Auxilióque vocare deos, & tendere palmas:
Jupiter omnipotens, ſi nondum exoſus ad unum
Trojanos, ſi quid pietas antiqua labores
Reſpicit humanos; da flammam evadere claſſi
Nunc, pater, & tenues Teucrûm res eripe letho.
Vel tu, quod ſupereſt, infeſto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuâque hìc obrue dextrâ.
Vix hæc ediderat, cùm effuſis imbribus atra
Tempeſtas ſinè more furit, tonitrúque tremiſcunt
Ardua terrarum, & campi: ruit æthere toto
Turbidus imber aquâ, denſíſque nigerrimus auſtris:
Implentúrque ſupèr puppes; ſemuſta madeſcunt
Robora. reſtinctus donec vapor omnis, & omnes,
Quatuor amiſſis, ſervatæ à peſte carinæ.
At pater Æneas, caſu concuſſus acerbo,
Nunc huc ingentes nunc illuc pectore curas
Mutabat verſans, Siculíſne reſideret arvis
Oblitus fatorum, Italáſne capeſſeret oras.
Tum ſenior Nautes, unum Tritonia Pallas
Quem docuit, multâque inſignem reddidit arte,
Hæc reſponſa dabat, vel quæ portenderet ira
Magna deûm, vel quæ fatorum poſceret ordo.
Iſque his Ænean ſolatus vocibus infit:
Nate deâ, quò fata trahunt retrahúntque, ſequamur:
Quicquid erit: ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.
Eſt tibi Dardanius divinæ ſtirpis Aceſtes:
Hunc cape conſiliis ſocium, & conjunge volentem:
Huic trade, amiſſis ſuperant qui navibus, & quos
Pertæſum magni incepti rerúmque tuarum eſt:
Longævóſque ſenes, ac feſſas æquore matres,
Et quicquid tecum invalidum metuénſque pericli eſt,
Delige, & his habeant terris, ſine, mœnia feſſi:
Urbem appellabunt permiſſo nomine Aceſtam.
Talibus incenſus dictis ſenioris amici,
Tum verò in curas animum diducitur omnes:
Et nox atra polum bigis ſubvecta tenebat.
Viſa dehinc cælo facies delapſa parentis
Anchiſæ, ſubitò tales effundere voces:
Nate, mihi vitâ quondam, dum vita manebat,
Care magìs; nate Iliacis exercite fatis;
Imperio Jovis huc venio: qui claſſibus ignem
Depulit, & cælo tandem miſeratus ab alto eſt.
Conſiliis pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
Dat ſenior: lectos juvenes fortiſſima corda
Defer in Italiam. gens dura atque aſpera cultu
Debellanda tibi Latio eſt. Ditis tamen antè
Infernas accede domos, & Averna per alta
Congreſſus pete, nate, meos. non me impia namque
Tartara habent, triſtes umbræ: ſed amœna piorum
Concilia Elyſiúmque colo. huc caſta Sibylla
Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet.
Tum genus omne tuum, &, quæ dentur mœnia, diſces.
Jámque vale. torquet medios nox humida curſus:
Et me ſævus equis Oriens afflavit anhelis.
Dixerat, & tenues fugit, ceu fumus, in auras.
Æneas, Quò deinde ruis? quo proripis? inquit.
Quem fugis? aut quis te noſtris complexibus arcet?
Hæc memorans cinerem & ſopitos ſuſcitat ignes;
Pergameúmque Larem & canæ penetralia Veſtæ
Farre pio & plenâ ſupplex veneratur acerrâ.
Extemplo ſocios primúmque arceſſit Aceſten,
Et Jovis imperium & cari præcepta parentis
Edocet, & quæ nunc animo ſententia conſtet.
Haud mora conſiliis, nec juſſa recuſat Aceſtes.
Tranſcribunt urbi matres, populúmque volentem
Deponunt, animos nil magnæ laudis egentes.
Ipſi tranſtra novant, flammíſque ambeſa reponunt
Robora: navigiis aptant remóſque rudentéſque
Exigui numero, ſed bello vivida virtus.
Interea Æneas urbem deſignat aratro,
Sortitúrque domos: hoc Ilium, & hæc loca Trojæ
Eſſe jubet. gaudet regno Trojanus Aceſtes,
Indicítque forum, & patribus dat jura vocatis.
Tum vicina aſtris Erycino in vertice ſedes
Fundatur Veneri Idaliæ, tumulóque ſacerdos
Ac lucus latè ſacer additur Anchiſæo.
Jámque dies epulata novem gens omnis, & aris
Factus honos; placidi ſtraverunt æquora venti:
Creber & aſpirans rurſus vocat auſter in altum.
Exoritur procurva ingens per litora fletus:
Complexi inter ſe noctémque diémque morantur.
Ipſæ jam matres, ipſi, quibus aſpera quondam
Viſa maris facies & non tolerabile nomen,
Ire volunt, omnémque fugæ perferre laborem.
Quos bonus Æneas dictis ſolatur amicis,
Et conſanguineo lacrymans commendat Aceſtæ.
Tres Eryci vitulos & Tempeſtatibus agnam
Cædere deinde jubet, ſolvíque ex ordine funem.
Ipſe, caput tonſæ foliis evinctus olivæ,
Stans procul in prorâ pateram tenet, extáque ſalſos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes.
Certatim ſocii feriunt mare, & æquora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur, talíſque effundit pectore queſtus:
Junonis gravis ira nec exſaturabile pectus
Cogunt me, Neptune, preces deſcendere in omnes:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla;
Nec Jovis imperio, fatíſve infracta quieſcit.
Non mediâ de gente Phrygum exediſſe nefandis
Urbem odiis ſatis eſt, nec pœnam traxe per omnem
Relliquias: Trojæ cineres atque oſſa peremtæ
Inſequitur. cauſas tanti ſciat illa furoris.
Ipſe mihi nuper Libycis tu teſtis in undis,
Quam molem ſubitò excierit. maria omnia cælo
Miſcuit, Æoliis nequicquam freta procellis;
In regnis hoc auſa tuis.

Per

Per ſcelus ecce etiam Trojanis matribus actis
Exuſſit fœdè puppes; & claſſe ſubegit
Amiſsâ ſocios ignotæ linquere terræ.
Quod ſupereſt; oro, liceat dare tuta per undas
Vela tibi: liceat Laurentem attingere Tybrim:
Si conceſſa peto, ſi dant ea mœnia Parcæ.
Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti:
Fas omne eſt, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis: merui quoque. ſæpe furores
Compreſſi & rabiem tantam cœlîque marîſque.
Nec minor in terris (Xanthum Simoentáque teſtor)
Æneæ mihi cura tui, cum Troïa Achilles
Exanimata ſequens impingeret agmina muris,
Millia multa daret letho, gemerêntque repleti
Amnes, nec reperire viam atque evolvere poſſet
In mare ſe Xanthus: Pelidæ tunc ego forti
Congreſſum Ænean, nec dîs nec viribus æquis,
Nube cavâ rapui: cuperem cùm vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.
Nunc quoque mens eadem perſtat mihi: pelle timorem.
Tutus, quos optas, portus accedet Averni.
Unus erit tantùm, amiſſum quem gurgite quæret:
Unum pro multis dabitur caput.
His ubi læta deæ permulſit pectora dictis;
Jungit equos auro genitor, ſpumantiáque addit
Frena feris, manibúſque omnes effundit habenas.
Cæruleo per ſumma levis volat æquora curru.
Subſidunt undæ, tumidúmque ſub axe tonanti
Sternitur æquor aquis: fugiunt vaſto æthere nimbi.
Tum variæ comitum facies; immania cete,
Et ſenior Glauci chorus, Inoúſque Palæmon,
Tritonéſque citi, Phorcíque exercitus omnis.
Læva tenent Thetis & Melite Panopeáque virgo,
Neſæe, Spióque, Thaliáque, Cymodocéque.
Hic patris Æneæ ſuſpenſam blanda viciſſim
Gaudia pertentant mentem: jubet ocyùs omnes
Attolli malos, intendi brachia velis.
Unà omnes fecere pedem; pariterque ſiniſtros,
Nunc dextros ſolvere ſinus: unà ardua torquent
Cornua, detorquéntque. ferunt ſua flamina claſſem.
Princeps ante omnes denſum Palinurus agebat
Agmen: ad hunc alii curſum contendere juſſi.
Jámque ferè mediam cæli nox humida metam
Contigerat: placidâ laxabant membra quiete
Sub remis fuſi per dura ſedilia nautæ.
Cùm levis ætheriis delapſus Somnus ab aſtris
Aëra dimovit tenebroſum, & diſpulit umbras,
Te, Palinure, petens, tibi ſomnia triſtia portans
Inſonti; puppíque deus conſedit in altâ,
Phorbanti ſimilis; funditque has ore loquelas:
Iaſide Palinure, ferunt ipſa æquora claſſem;
Æquatæ ſpirant auræ: datur hora quieti.
Pone caput, feſſóſque oculos furare labori.
Ipſe ego paulifper pro te tua munera inibo.
Cui vix attollens Palinurus lumina fatur:
Méne ſalis placidi voltum fluctúſque quietos
Ignorare jubes? méne huic confidere monſtro?
Ænean credam quid enim fallacibus auſtris,
Et cæli toties deceptus fraude ſereni?
Talia dicta dabat, clavúmque affixus & hærens
Nuſquam amittebat, oculóſque ſub aſtra tenebat.
Ecce deus ramum Lethæo rore madentem,
Vique ſoporatum Stygiâ ſuper utraque quaſſat
Tempora; cunctantíque natantia lumina ſolvit.
Vix primos inopina quies laxaverat artus:
Et ſupèr incumbens, cum puppis parte revulſâ,
Cúmque gubernaclo liquidas projecit in undas
Præcipitem, ac ſocios nequicquam ſæpe vocantem.
Ipſe volans tenues ſe ſuſtulit ales ad auras.
Currit iter tutum non ſecius æquore claſſis,
Promiſſíſque patris Neptuni interrita fertur.
Jámque adeò ſcopulos Sirenum advecta ſubibat;
Difficiles quondam, multorúmque oſſibus albos.
Tum rauca aſſiduo longè ſale ſaxa ſonabant:
Cum pater amiſſo fluitantem errare magiſtro
Senſit, & ipſe ratem nocturnis rexit in undis
Multa gemens, caſúque animum concuſſus amici.
O nimiùm cælo & pelago confiſe ſereno,
Nudus in ignotâ, Palinure, jacebis arenâ.

ÆNEIDOS

LIBER VI.

SIC fatur lacrymans, claſſíque immittit habenas,
Et tandem Euboïcis Cumarum allabitur oris.
Obvertunt pelago proras: tum dente tenaci
Ancora fundabat naves, & litora curvæ
Prætexunt puppes. juvenum manus emicat ardens
Litus in Heſperium: quærit pars ſemina flammæ
Abſtruſa in venis ſilicis: pars denſa ferarum
Tecta rapit ſylvas, inventáque flumina monſtrat.
At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
Præſidet, horrendæque procul ſecreta Sibyllæ,
Antrum immane, petit: magnam cui mentem animúmque
Delius inſpirat vates, aperítque futura.
Jam ſubeunt Triviæ lucos, atque aurea tecta.
Dædalus (ut fama eſt) fugiens Minoia regna,
Præpetibus pennis auſus ſe credere cælo,
Inſuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicámque levis tandem ſuperadſtitit arcem.
Redditus his primùm terris, tibi, Phœbe, ſacravit
Remigium alarum, poſuítque immania templa.
In foribus lethum Androgeo: tum pendere pœnas
Cecropidæ juſſi (miſerum) ſeptena quotannis
Corpora natorum; ſtat ductis ſortibus urna:
Contrà elata mari reſpondet Gnoſſia tellus:
Hic crudelis amor tauri, ſuppoſtáque furto
Paſiphaë, mixtúmque genus, proléſque biformis
Minotaurus ineſt, Veneris monumenta nefandæ:
Hic labor ille domûs, & inextricabilis error.
Magnum reginæ ſed enim miſeratus amorem
Dædalus, ipſe dolos tecti ambagéſque reſolvit,
Cæca regens filo veſtigia. tu quoque magnam
Partem opere in tanto, ſineret dolor, Icare, haberes.
Bis conatus erat caſus effingere in auro:
Bis patriæ cecidêre manus. quin protinus omnia
Perlegerent oculis, nî jam præmiſſus Achates
Afforet, atque unà Phœbi Triviæque ſacerdos
Deiphobe Glauci, fatur quæ talia regi:
Non hoc iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit.
Nunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.
Talibus affata Ænean (nec ſacra morantur
Juſſa viri) Teucros vocat alta in templa ſacerdos.
Exciſum Euboicæ latus ingens rupis in antrum:
Quò lati ducunt aditus centum, oſtia centum:
Unde ruunt totidem voces, reſponſa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cum virgo, Poſcere fata
Tempus, ait. deus ecce, deus. cui talia fanti
Ante fores ſubitò non vultus, non color unus,
Non comtæ manſere comæ; ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument: majórque videri,
Nec mortale ſonans, afflata eſt numine quando
Jam propiore dei. Ceſſas in vota precéſque,
Tros, ait, Ænea? ceſſas? neque enim antè dehiſcent
Attonitæ magna ora domûs. & talia fata
Conticuit. gelidus Teucris per dura cucurrit
Oſſa tremor, funditque preces rex pectore ab imo:
Phœbe, graves Trojæ ſemper miſerate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manúſque
Corpus in Æacidæ; magnas obeuntia terras
Tot maria intravi duce te, penitúſque repoſtas
Maſſylûm gentes, prætentáque Syrtibus arva.
Jam tandem Italiæ fugientes prendimus oras.
Hàc Trojana tenus fuerit Fortuna ſecuta.
Vos quoque Pergameæ jam fas eſt parcere genti,
Dîque Deæque omnes, quibus obſtitit Ilium, & ingens
Gloria Dardaniæ. túque ô ſanctiſſima vates
Præſcia venturi, da (non indebita poſco)
Regna meis fatis; Latio conſidere Teucros,
Errantéſque deos, agitatáque numina Trojæ.
Tum Phœbo & Triviæ ſolido de marmore templum
Inſtituam, feſtóſque dies de nomine Phœbi.
Te quoque magna manent regnis penetralia noſtris.
Hic ego namque tuas ſortes, arcanáque fata
Dicta meæ genti ponam, lectóſque ſacrabo
Alma viros. foliis tantùm ne carmina manda;
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
Ipſa canas oro. finem dedit ore loquendi.
At, Phœbi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates, magnum ſi pectore poſſit

Ex-

Excuſſiſſe deum. tanto magìs ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingítque premendo.
Oſtia jámque domûs patuere ingentia centum
Sponte ſuâ, vatíſque ferunt reſponſa per auras.
O tandem magnis pelagi defuncte periclis:
Sed terræ graviora manent. in regna Lavini
Dardanidæ venient; mitte hanc de pectore curam:
Sed non & veniſſe volent. bella, horrida bella,
Et Tybrim multo ſpumantem ſanguine cerno.
Non Simoïs tibi, nec Xanthus, nec Dorica caſtra
Defuerint. alius Latio jam partus Achilles,
Natus & ipſe deâ. nec Teucris addita Juno
Uſquam aberit: cùm tu ſupplex in rebus egenis
Quas gentes Italûm, aut quas non oraveris urbes!
Cauſa mali tanti conjux, iterum hoſpita Teucris;
Externíque iterum thalami.
Tu ne cede malis: ſed contrà audentior ito,
Quàm tua te Fortuna ſinet. via prima ſalutis,
Quod minimè reris, Graiâ pandetur ab urbe.
Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages, antróque remugit,
Obſcuris vera involvens. ea frena furenti
Concutit, & ſtimulos ſub pectore vertit Apollo.
Ut primùm ceſſit furor, & rabida ora quièrunt;
Incipit Æneas heros: Non ulla laborum,
O Virgo, nova mi facies inopináve ſurgit.
Omnia præcepi, atque animo mecum antè peregi.
Unum oro: quando hic inferni janua regis
Dicitur, & tenebroſa palus Acheronte refuſo:
Ire ad conſpectum cari genitoris & ora
Contingat: doceas iter, & ſacra oſtia pandas.
Illum ego per flammas & mille ſequentia tela
Eripui his humeris, medióque ex hoſte recepi:
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
Atque omnes pelagíque minas cælíque ferebat
Invalidus, vires ultra ſortémque ſenectæ.
Quin, ut te ſupplex peterem, & tua limina adirem,
Idem orans mandata dabat. natíque patríſque,
Alma, precor, miſerere. potes namque omnia: nec te
Nequicquam lucis Hecate præfecit Avernis.
Si potuit Manes arceſſere conjugis Orpheus,
Threïciâ fretus citharâ fidibúſque canoris:
Si fratrem Pollux alternâ morte redemit,
Itque reditque viam toties. quid Theſea, magnum
Quid memorem Alciden? & mî genus ab Jove ſummo.
Talibus orabat dictis, aráſque tenebat.
Cùm ſic orſa loqui vates: Sate ſanguine divûm,
Tros Anchiſiada, facilis deſcenſus Averni.
Noctes atque dies patet atri janua Ditis:
Sed revocare gradum, ſuperáſque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor eſt. pauci, quos æquus amavit
Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,
Dîs geniti potuere. tenent media omnia ſylvæ,
Cocytúſque ſinu labens circumvenit atro.
Quòd ſi tantus amor menti, ſi tanta cupido eſt,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara; & inſano juvat indulgere labori;
Accipe, quæ peragenda priùs. latet arbore opacâ
Aureus & foliis & lento vimine ramus,
Junoni infernæ dictus ſacer. hunc tegit omnis
Lucus, & obſcuris claudunt convallibus umbræ.
Sed non antè datur telluris operta ſubire,
Auricomos quàm quis decerpſerit arbore fœtus.
Hoc ſibi pulchra ſuum ferri Proſerpina munus
Inſtituit. primo avulſo non deficit alter
Aureus; & ſimili frondeſcit virga metallo.
Ergo altè veſtiga oculis, & rite repertum
Carpe manu. namque ipſe volens faciliſque ſequetur,
Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Præterea jacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu neſcis) totámque inceſtat funere claſſem;
Dum conſulta petis, noſtróque in limine pendes.
Sedibus hunc refer antè ſuis, & conde ſepulcro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula ſunto.
Sic demum lucos Stygios regna invia vivis
Aſpicies. dixit, preſſóque obmutuit ore.
Æneas mœſto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum; cæcóſque volutat
Eventus animo ſecum. cui fidus Achates
It comes, & paribus curis veſtigia figit.
Multa inter ſeſe vario ſermone ſerebant:
Quem ſocium exanimem vates, quod corpus humandum
Diceret. atque illi Miſenum in litore ſicco,
Ut venêre, vident indignâ morte peremtum;
Miſenum Æoliden: quo non præſtantior alter
Ære ciere viros, Martémque accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circùm
Et lituo pugnas inſignis obibat & haſtâ.
Poſtquam illum vitâ victor ſpoliavit Achilles,
Dardanio Æneæ ſeſe fortiſſimus heros
Addiderat ſocium, non inferiora ſecutus.
Sed tum, fortè cavâ dum perſonat æquora conchâ,
Demens & cantu vocat in certamina divos,
Æmulus exceptum Triton (ſi credere dignum eſt)
Inter ſaxa virum ſpumoſâ immerſerat undâ.
Ergo omnes magno circùm clamore fremebant;
Præcipuè pius Æneas: tum juſſa Sibyllæ
(Haud mora) feſtinant flentes, arámque ſepulcri
Congerere arboribus, cælóque educere certant.
Itur in antiquam ſylvam ſtabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ: ſonat icta ſecuribus ilex:
Fraxineæque trabes, cuneis & fiſſile robur
Scinditur: advolvunt ingentes montibus ornos.
Necnon Æneas opera inter talia primus
Hortatur ſocios, paribúſque accingitur armis.
Atque hæc ipſe ſuo triſti cum corde volutat,
Aſpectans ſylvam immenſam, & ſic voce precatur:
Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus
Oſtendat nemore in tanto: quando omnia verè
Heu nimiùm de te vates, Miſene, locuta eſt.
Vix ea fatus erat, geminæ cùm fortè columbæ
Ipſa ſub ora viri cælo venêre volantes,
Et viridi ſedêre ſolo. tum maximus heros
Maternas agnoſcit aves, lætúſque precatur:
Eſte duces ô, ſi qua via eſt, curſúmque per auras
Dirigite in lucos, ubi pinguem dives opacat
Ramus humum. túque ô dubiis ne deſice rebus,
Diva parens. ſic effatus veſtigia preſſit;
Obſervans quæ ſigna ferant, quò tendere pergant.
Paſcentes illæ tantùm prodire volando,
Quantùm acie poſſent oculi ſervare ſequentum.
Indè, ubi venêre ad fauces grave olentis Averni,
Tollunt ſe celeres; liquidúmque per aëra lapſæ
Sedibus optatis geminâ ſuper arbore ſidunt:
Diſcolor unde auri per ramos aura refulſit.
Quale ſolet ſylvis brumali frigore viſcum
Fronde virere novâ, quod non ſua ſeminat arbos,
Et croceo fœtu teretes circumdare truncos.
Talis erat ſpecies auri frondentis opacâ
Ilice: ſic leni crepitabant bractea vento.
Corripit Æneas extemplo, avidúſque refringit
Cunctantem, & vatis portat ſub tecta Sibyllæ.
Nec minùs interea Miſenum in litore Teucri
Flebant, & cineri ingrato ſuprema ferebant.
Principio pinguem tædis & robore ſecto
Ingentem ſtruxêre pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales antè cupreſſos
Conſtituunt, decorántque ſupèr fulgentibus armis.
Pars calidos latices & ahëna undantia flammis
Expediunt, corpúſque lavant frigentis & ungunt.
Fit gemitus. tum membra toro defleta reponunt.
Purpureáſque ſuper veſtes velamina nota
Conjiciunt. pars ingenti ſubiere feretro,
Triſte miniſterium, & ſubjectam more parentum
Averſi tenuere facem. congeſta cremantur
Turea dona, dapes, fuſo crateres olivo.
Poſtquam collapſi cineres, & flamma quievit;
Relliquias vino & bibulam lavere favillam:
Oſſáque lecta cado texit Corynæus ahëno.
Idem ter ſocios purâ circumtulit undâ,
Spargens rore levi & ramo felicis olivæ:
Luſtravítque viros, dixítque noviſſima verba.
At pius Æneas ingenti mole ſepulcrum
Imponit, ſuáque arma viro, remúmque, tubámque,
Monte ſub aërio: qui nunc Miſenus ab illo
Dicitur, æternúmque tenet per ſæcula nomen.
His actis properè exequitur præcepta Sibyllæ.
Spelunca alta fuit, vaſtóque immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro nemorúmque tenebris:
Quam ſuper haud ullæ poterant impune volantes
Tendere iter pennis: talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad convexa ferebat:
[Unde locum Graii dixerunt nomine Aornum.]
Quatuor hic primùm nigrantes terga juvencos
Conſtituit, frontíque invergit vina ſacerdos;
Et, ſummas carpens media inter cornua ſetas,
Ignibus imponit ſacris libamina prima,

Voce

Voce vocans Hecaten, cœlóque Erebóque potentem.
Supponunt alii cultros, tepidúmque cruorem
Suſcipiunt pateris. ipſe atri velleris agnam
Æneas matri Eumenidum magnæque ſorori
Enſe ferit, ſterilémque tibi, Proſerpina, vaccam.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue ſuper oleum infundens ardentibus extis.
Ecce autem, primi ſub limina ſolis & ortus,
Sub pedibus mugire ſolum, & juga cœpta moveri
Sylvarum, viſæque canes ululare per umbram,
Adventante deâ. Procul ô, procul eſte, profani,
Conclamat vates, totóque abſiſtite luco:
Túque invade viam, vaginâque eripe ferrum:
Nunc animis opus, Ænea, nunc pectore firmo.
Tantum effata, furens antro ſe immiſit aperto.
Ille ducem haud timidis vadentem paſſibus æquat.
Dî, quibus imperium eſt animarum, umbræque ſilentes,
Et Chaos, & Phlegethon, loca nocte tacentia latè;
Sit mihi fas audita loqui: ſit numine veſtro
Pandere res altâ terrâ & caligine merſas.
Ibant obſcuri ſolâ ſub nocte per umbram,
Pérque domos Ditis vacuas, & inania regna.
Quale per incertam lunam ſub luce malignâ
Eſt iter in ſylvis: ubi cœlum condidit umbrâ
Jupiter, & rebus nox abſtulit atra colorem.
Veſtibulum ante ipſum primiſque in faucibus Orci
Luctus & ultrices poſuêre cubilia Curæ:
Pallenteſque habitant Morbi, triſtiſque Senectus,
Et Metus, & maleſuada Fames, ac turpis Egeſtas;
Terribiles viſu formæ; Lethúmque, Labóſque:
Tum conſanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferúmque adverſo in limine Bellum,
Ferreíque Eumenidum thalami, & Diſcordia demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio ramos annoſáque brachia pandit
Ulmus opaca, ingens: quam ſedem Somnia vulgò
Vana tenere ferunt, foliiſque ſub omnibus hærent.
Multáque præterea variarum monſtra ferarum
Centauri in foribus ſtabulant Scyllæque biformes,
Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernæ
Horrendùm ſtridens, flammiſque armata Chimæra:
Gorgones, Harpyiæque & forma tricorporis umbræ.
Corripit hìc ſubitâ trepidus formidine ferrum
Æneas, ſtrictámque aciem venientibus offert,
Et, ni docta comes tenues ſinè corpore vitas
Admoneat volitare cavâ ſub imagine formæ,
Irruat, & fruſtra ferro diverberet umbras.
Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad undas:
Turbidus hìc cœno vaſtâque voragine gurges
Æſtuat, atque omnem Cocyto eructat arenam
Portitor has horrendus aquas & flumina ſervat
Terribili ſqualore Charon: cui plurima mento
Canities inculta jacet: ſtant lumina flammæ:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipſe ratem conto ſubigit, veliſque miniſtrat,
Et ferrugineâ ſubvectat corpora cymbâ,
Jam ſenior: ſed cruda deo viridiſque ſenectus.
Huc omnis turba ad ripas effuſa ruebat,
Matres atque viri, defunctáque corpora vitâ
Magnanimûm heroum, pueri innuptæque puellæ,
Impoſitíque rogis juvenes ante ora parentum.
Quàm multa in ſylvis autumni frigore primo
Lapſa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quàm multæ glomerantur aves, ubi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes primi tranſmittere curſum,
Tendebántque manus ripæ ulterioris amore.
Navita ſed triſtis nunc hos nunc accipit illos:
Aſt alios longè ſubmotos arcet arenâ.
Æneas (miratus enim motóſque tumultu)
Dic, ait, ô virgo, quid vult concurſus ad amnem?
Quídve petunt animæ? vel quo diſcrimine ripas
Hæ linquunt, illæ remis vada livida verrunt?
Olli ſic breviter fata eſt longæva ſacerdos:
Anchiſâ generate, deûm certiſſima proles,
Cocyti ſtagna alta vides, Stygiámque paludem,
Dî cujus jurare timent & fallere numen.
Hæc omnis, quam cernis, inops inhumatáque turba eſt:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, ſepulti.
Nec ripas datur horrendas & rauca fluenta
Tranſportare priùs, quàm ſedibus oſſa quiêrunt.
Centum errant annos, volitántque hæc litora circúm.
Tum demum admiſſi ſtagna exoptata reviſunt.
Conſtitit Anchiſâ ſatus, & veſtigia preſſit;
Multa putans, ſortémque animo miſeratus iniquam.
Cernit ibi mæſtos & mortis honore carentes
Leucaſpim & Lyciæ ductorem claſſis Orontem:
Quos, ſimul à Trojâ ventoſa per æquora vectos,
Obruit auſter, aquâ involvens navémque viróſque.
Ecce gubernator ſeſe Palinurus agebat:
Qui Libyco nuper curſu, dum ſidera ſervat,
Exciderat puppi, mediis effuſus in undis.
Hunc ubi vix multâ mæſtum cognovit in umbrâ;
Sic prior alloquitur: Quis te, Palinure, deorum
Eripuit nobis, medióque ſub æquore merſit?
Dic age. namque mihi, fallax haud antè repertus,
Hôc uno reſponſo animum deluſit Apollo:
Qui fore te ponto incolumem, ſinéſque canebat
Venturum Auſonios. en hæc promiſſa fides eſt?
Ille autem: Neque te Phœbi cortina fefellit,
Dux Anchiſiade, nec me deus æquore merſit.
Namque gubernaclum multâ vi fortè revulſum,
Cui datus hærebam cuſtos, curſúſque regebam,
Præcipitans traxi mecum. maria aſpera juro,
Non ullum pro me tantum cepiſſe timorem,
Quàm tua ne, ſpoliata armis, excuſſa magiſtro,
Deficeret tantis navis ſurgentibus undis.
Tres notus hybernas immenſa per æquora noctes
Vexit me violentus aquâ: vix lumine quarto
Proſpexi Italiam ſummâ ſublimis ab undâ.
Paulatim adnabam terræ: jam tuta tenebam;
Nî gens crudelis madidâ cum veſte gravatum,
Prenſantémque uncis manibus capita aſpera montis
Ferro invaſiſſet, prædámque ignara putâſſet.
Nunc me fluctus habet, verſántque in litore venti.
Quod te per cœli jucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per ſpem ſurgentis Iüli;
Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
Injice, namque potes; portúſque require Velinos.
At tu, ſi qua via eſt, ſi quam tibi diva creatrix
Oſtendit, (neque enim credo ſinè numine divûm
Flumina tanta paras Stygiámque innare paludem)
Da dextram miſero, & tecum me tolle per undas;
Sedibus ut ſaltem placidis in morte quieſcam.
Talia fatus erat, cœpit cùm talia vates:
Unde hæc, ô Palinure, tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas, amnémque ſeverum
Eumenidum aſpicies, ripámve injuſſus abibis?
Deſine fata deûm flecti ſperare precando.
Sed cape dicta memor, duri ſolatia casûs.
Nam tua finitimi, longè latéque per urbes
Prodigiis acti cœleſtibus, oſſa piabunt;
Et ſtatuent tumulum, & tumulo ſolemnia mittent,
Æternúmque locus Palinuri nomen habebit.
His dictis curæ emotæ, pulſúſque parumper
Corde dolor triſti; gaudet cognomine terrâ.
Ergo iter inceptum peragunt, fluvióque propinquant.
Navita quos jam indè ut Stygiâ proſpexit ab undâ
Per tacitum nemus ire, pedémque advertere ripæ,
Sic prior aggreditur dictis, atque increpat ultro:
Quiſquis es, armatus qui noſtra ad flumina tendis,
Fare age, quid venias: jam iſtinc & comprime greſſum.
Umbrarum hic locus eſt, Somni Noctiſque ſoporæ:
Corpora viva nefas Stygiâ vectare carinâ.
Nec verò Alciden me ſum lætatus euntem
Accepiſſe lacu, nec Theſea Pirithoúmque:
Dîs quamquam geniti, atque invicti viribus eſſent.
Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petivit;
Ipſius à ſolio regis traxítque trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breviter fata eſt Amphryſia vates:
Nullæ hìc inſidiæ tales; abſiſte moveri:
Nec vim tela ferunt: licet ingens janitor antro
Æternùm latrans exangues terreat umbras:
Caſta licet patrui ſervet Proſerpina limen.
Troïus Æneas, pietate inſignis & armis,
Ad genitorem imas Erebi deſcendit ad umbras.
Si te nulla movet tantæ pietatis imago,
At ramum hunc (aperit ramum, qui veſte latebat)
Agnoſcas. tumida ex irâ tum corda reſidunt.
Nec plura his. ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ, longo pôſt tempore viſum,
Cæruleam advertit puppim, ripæque propinquat.
Indè alias animas, quæ per juga longa ſedebant,
Deturbat, laxátque foros: ſimul accipit alveo
Ingentem Ænean. gemuit ſub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimoſa paludem.

Tan-

Tandem trans fluvium incolumis vatémque virúmque
Informi limo glaucáque exponit in ulvâ.
Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Perſonat, adverſo recubans immanis in antro.
Cui vates, horrere videns jam colla colubris,
Melle ſoporatam & medicatis frugibus offam
Objicit. ille fame rabidâ tria guttura pandens
Corripit objectam, atque immania terga reſolvit
Fuſus humi, totóque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum cuſtode ſepulto,
Evaditque celer ripam irremeabilis undæ.
Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantúmque animæ flentes in limine primo:
Quos dulcis vitæ exſortes, & ab ubere raptos,
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.
Hos juxta falſo damnati crimine mortis.
Nec verò hæ ſinè ſorte datæ, ſinè judice, ſedes.
Quæſitor Minos urnam movet: ille ſilentum
Conciliúmque vocat, vitáſque & crimina diſcit.
Proxima deinde tenent mæſti loca, qui ſibi lethum
Inſontes peperêre manu, lucémque peroſi
Projecêre animas. quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!
Fas obſtat, triſtíſque palus inamabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfuſa coërcet.
Nec procul hinc partem fuſi monſtrantur in omnem
Lugentes campi. ſic illos nomine dicunt.
Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, & myrtea circùm
Sylva tegit. curæ non ipſâ in morte relinquunt.
His Phædram Procrímque locis, mæſtámque Eryphylem
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit,
Evadnénque, & Paſiphaën: his Laodamia
It comes, & juvenis quondam, nunc fœmina, Cæneus,
Rurſus & in veterem fato revoluta figuram.
Inter quas Phœniſſa recens à vulnere Dido
Errabat ſylvâ in magnâ: quam Troius heros,
Ut primum juxtà ſtetit, agnovítque per umbras
Obſcuram, qualem primo qui ſurgere menſe
Aut videt aut vidiſſe putat per nubila lunam,
Demiſit lacrymas, dulcíque affatus amore eſt:
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat exſtinctam, ferróque extrema ſecutam?
Funeris heu tibi cauſa fui? per ſidera juro,
Per ſuperos, & ſi qua fides tellure ſub imâ eſt;
Invitus, regina, tuo de litore ceſſi.
Sed me juſſa deûm, quæ nunc has ire per umbras,
Per loca ſenta ſitu cogunt noctémque profundam,
Imperiis egêre ſuis: nec credere quivi
Hunc tantum tibi me diſceſſu ferre dolorem.
Siſte gradum, téque aſpectu ne ſubtrahe noſtro.
Quem fugis? extremum fato quod te alloquor, hoc eſt.
Talibus Æneas ardentem & torva tuentem
Lenibat dictis animum, lacrymáſque ciebat.
Illa ſolo fixos oculos averſa tenebat:
Nec magìs incepto vultum ſermone movetur,
Quàm ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes.
Tandem corripuit ſeſe, atque inimica refugit
In nemus umbriferum: conjux ubi priſtinus illi
Reſpondet curis, æquátque Sichæus amorem.
Nec minùs Æneas, caſu percuſſus iniquo,
Proſequitur lacrymans longè, & miſeratur euntem.
Indè datum molitur iter. jámque arva tenebant
Ultima, quæ bello clari ſecreta frequentant.
Hîc illi occurrit Tydeus, hic inclutus armis
Parthenopæus, & Adraſti pallentis imago.
Hîc multùm fleti ad ſuperos, bellóque caduci
Dardanidæ: quos ille omnes longo ordine cernens
Ingemuit, Glaucúmque, Medontáque, Therſilochúmque,
Tres Antenoridas, Cererîque ſacrum Polybœten,
Idæúmque, etiam currus, etiam arma tenentem.
Circumſtant animæ dextrâ lævâque frequentes.
Nec vidiſſe ſemel ſatis eſt: juvat uſque morari,
Et conferre gradum, & veniendi diſcere cauſſas
At Danaûm proceres, Agamemnoniæque phalanges,
Ut vidêre virum, fulgentiáque arma per umbras,
Ingenti trepidare metu. pars vertere terga,
Ceu quondam petiere rates: pars tollere vocem
Exiguam. inceptus clamor fruſtratur hiantes.
Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum videt, & lacerum crudeliter ora,
Ora manúſque ambas, populatáque tempora raptis
Auribus, & truncas inhoneſto vulnere nares.
Vix adeò agnovit pavitantem, & dira tegentem
Supplicia; & notis compellat vocibus ultro:
Deiphobe armipotens, genus alto à ſanguine Teucri,
Quis tam crudeles optavit ſumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? mihi fama ſupremâ
Nocte tulit, feſſum vaſtâ te cæde Pelaſgûm
Procubuiſſe ſuper confuſæ ſtragis acervum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in litore inanem
Conſtitui, & magnâ Manes ter voce vocavi.
Nomen & arma locum ſervant. te, amice, nequivi
Conſpicere, & patriâ decedens ponere terrâ.
Atque hîc Priamides: Nihil ô tibi, amice, relictum:
Omnia Deïphobo ſolviſti, & funeris umbris.
Sed me fata mea & ſcelus exitiale Lacænæ
His merſere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namque, ut ſupremam falſa inter gaudia noctem
Egerimus, noſti; & nimiùm meminiſſe neceſſe eſt:
Cùm fatalis equus ſaltu ſuper ardua venit
Pergama, & armatum peditem gravis attulit alvo:
Illa chorum ſimulans, evantes Orgia circùm
Ducebat Phrygias: flammam media ipſa tenebat
Ingentem, & ſummâ Danaos ex arce vocabat.
Tum me, confectum curis ſomnóque gravatum
Infelix habuit thalamus, preſſítque jacentem
Dulcis & alta quies, placidæque ſimillima morti.
Egregia interea conjux arma omnia tectis
Emovet, & fidum capiti ſubduxerat enſem:
Intrà tecta vocat Menelaum, & limina pandit.
Scilicet id magnum ſperans fore munus amanti,
Et famam extingui veterum ſic poſſe malorum.
Quid moror? irrumpunt thalamo. comes additus unà
Hortator ſcelerum Æolides. dî, talia Graiis
Inſtaurate; pio ſi pœnas ore repoſco.
Sed te qui vivum caſus, age fare viciſſim,
Attulerint. pelagíne venis erroribus actus,
An monitu divûm? an quæ te Fortuna fatigat,
Ut triſtes ſinè ſole domos loca turbida adires?
Hâc vice ſermonum roſeis Aurora quadrigis
Jam medium ætherio curſu trajecerat axem:
Et fors omne datum traherent per talia tempus:
Sed comes admonuit, breviterque affata Sibylla eſt:
Nox ruit, Ænea; nos flendo ducimus horas.
Hic locus eſt, partes ubi ſe via findit in ambas:
Dextera, quæ Ditis magni ſub mœnia tendit:
Hâc iter Elyſium nobis: at læva malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.
Deïphobus contrà: Ne ſævi, magna ſacerdos:
Diſcedam, explebo numerum, reddárque tenebris.
I decus, i, noſtrum; melioribus utere fatis.
Tantum effatus, & in verbo veſtigia torſit.
Reſpicit Æneas ſubitò, & ſub rupe ſiniſtrâ
Mœnia lata videt, triplici circumdata muro:
Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegethon, torquétque ſonantia ſaxa.
Porta adverſa ingens, ſolidóque adamante columnæ:
Vis ut nulla virûm, non ipſi exſcindere ferro
Cælicolæ valeant. ſtat ferrea turris ad auras:
Tiſiphonéque ſedens, pallâ ſuccincta cruentâ,
Veſtibulum exſomnis ſervat noctéſque diéſque.
Hinc exaudiri gemitus, & ſæva ſonare
Verbera: tum ſtridor ferri, tractæque catenæ.
Conſtitit Æneas, ſtrepitúmque exterritus hauſit:
Quæ ſcelerum facies? ô virgo, effare: quibúſve
Urgentur pœnis? qui tantus plangor ad auras?
Tum vates ſic orſa loqui: Dux inclyte Teucrûm,
Nulli fas caſto ſceleratum inſiſtere limen:
Sed me, cùm lucis Hecate præfecit Avernis,
Ipſa Deûm pœnas docuit, pérque omnia duxit.
Gnoſſius hæc Rhadamanthus habet duriſſima regna,
Caſtigátque audítque dolos; ſubigítque fateri,
Quæ quis apud ſuperos, furto lætatus inani,
Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem.
Continuò ſontes ultrix accincta flagello
Tiſiphone quatit inſultans, torvóſque ſiniſtrâ
Intentans angues, vocat agmina ſæva ſororum.
Tum demum horriſono ſtridentes cardine ſacræ
Panduntur portæ. cernis, cuſtodia qualis
Veſtibulo ſedeat? facies quæ limina ſervet?
Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra
Sævior intus habet ſedem. tum Tartarus ipſe
Bis patet in præceps tantùm, tenditque ſub umbras,
Quantus ad ætherium cæli ſuſpectus Olympum.
Hîc genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti, fundo volvuntur in imo.
Hîc & Aloïdas geminos immania vidi

Corpora:

Corpora: qui manibus magnum reſcindere cælum
Aggreſſi, ſuperiſque Jovem detrudere regnis.
Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Jovis & ſonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic invectus equis, & lampada quaſſans,
Per Graiûm populos, mediæque per Elidis urbem
Ibat ovans, divûmque ſibi poſcebat honorem,
Demens! qui nimbos, & non imitabile fulmen
Ære & cornipedum pulſu ſimulârat equorum.
At pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit, (non ille faces, nec fumea tædis
Lumina) præcipitémque immani turbine adegit.
Nec non & Tityon, Terræ omniparentis alumnum,
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur, roſtróque immanis vultur obunco
Immortale jecur tondens, fœcundáque pœnis
Viſcera, rimatúrque epulis, habitátque ſub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
Quid memorem Lapithas Ixiona Pirithoúmque?
Quos ſuper atra ſilex jamjam lapſura, cadentíque
Imminet aſſimilis: lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris, epulæque ante ora paratæ
Regifico luxu. Furiarum maxima juxtà
Accubat, & manibus prohibet contingere menſas:
Exurgítque facem attollens, atque intonat ore.
Hic, quibus inviſi fratres, dum vita manebat,
Pulſatúſve parens, & fraus innexa clienti;
Aut qui divitiis ſoli incubuere repertis,
Nec partem poſuere ſuis, quæ maxima turba eſt;
Quíque ob adulterium cæſi, quíque arma ſecuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,
Incluſi pœnam exſpectant. ne quære doceri,
Quam pœnam, aut quæ forma viros, fortunáve merſit.
Saxum ingens volvunt alii, radiiſque rotarum
Diſtricti pendent: ſedet, æternúmque ſedebit
Infelix Theſeus: Phlegyáſque miſerrimus omnes
Admonet, & magnâ teſtatur voce per umbras:
Diſcite juſtitiam moniti, & non temnere divos.
Vendidit hic auro patriam, dominúmque potentem
Impoſuit: fixit leges pretio atque refixit.
Hic thalamum invaſit natæ vetitóſque hymenæos.
Auſi omnes immane nefas, auſóque potiti.
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oráque centum,
Ferrea vox, omnes ſcelerum comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſim.
Hæc ubi dicta dedit Phœbi longæva ſacerdos:
Sed jam age carpe viam, & ſuſceptum perfice munus:
Acceleremus, ait. Cyclopum educta caminis
Mœnia conſpicio, atque adverſo fornice portas,
Hæc ubi nos præcepta jubent deponere dona.
Dixerat, & pariter, greſſi per opaca viarum,
Corripiunt ſpatium medium, foribúſque propinquant.
Occupat Æneas aditum, corpúſque recenti
Spargit aquâ, ramúmque adverſo in limine figit.
His demum exactis, perfecto munere divæ,
Devenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, ſedéſque beatas.
Largior hìc campos æther & lumine veſtit
Purpureo; ſolémque ſuum, ſua ſidera nôrunt.
Pars in gramineis exercent membra palæſtris;
Contendunt ludo, & fulvâ luctantur arenâ:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
Nec non Threïcius longâ cum veſte ſacerdos
Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum:
Jámque eadem digitis, jam pectine pulſat eburno.
Hìc genus antiquum Teucri, pulcherrima proles,
Magnanimi heroës, nati melioribus annis,
Ilúſque, Aſſaracúſque, & Trojæ Dardanus auctor.
Arma procul, currúſque virûm miratur inanes.
Stant terrâ defixæ haſtæ, paſſímque ſoluti
Per campum paſcuntur equi. quæ gratia curruum
Armorúmque fuit vivis, quæ cura nitentes
Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.
Conſpicit, ecce, alios dextrâ lævâque per herbam
Veſcentes, lætúmque choro Pæana canentes;
Inter odoratum lauri nemus: unde supernè
Plurimus Eridani per ſylvam volvitur amnis.
Hìc manus, ob patriam pugnando vulnera paſſi;
Quíque ſacerdotes caſti, dum vita manebat,
Quíque pii vates, & Phœbo digna locuti,
Inventas aut qui vitam excoluere per artes,
Quíque ſui memores alios fecere merendo:
Omnibus his niveâ cinguntur tempora vittâ.
Quos circumfuſos ſic eſt affata Sibylla;
Muſæum ante omnes: medium nam plurima turbà
Hunc habet, atque humeris exſtantem ſuſpicit altis:
Dicite, felices animæ, túque, optime vates;
Quæ regio Anchiſen, quis habet locus? illius ergo
Venimus, & magnos Erebi tranavimus amnes.
Atque huic reſponſum paucis ita reddidit heros:
Nulli certa domus. lucis habitamus opacis,
Riparúmque toros & prata recentia rivis
Incolimus. ſed vos, ſi fert ita corde voluntas,
Hoc ſuperate jugum; & facili jam tramite ſiſtam.
Dixit, & antè tulit greſſum, campóſque nitentes
Deſuper oſtentat: dehinc ſumma cacumina linquunt.
At pater Anchiſes penitus convalle virenti
Incluſas animas, ſuperúmque ad lumen ituras,
Luſtrabat ſtudio recolens, omnémque ſuorum
Fortè recenſebat numerum, caróſque nepotes,
Fatáque, Fortunáſque virûm, moréſque, manúſque.
Iſque ubi tendentem adverſum per gramina vidit
Ænean, alacris palmas utraſque tetendit:
Effuſæque genis lacrymæ; & vox excidit ore:
Veniſti tandem, tuáque ſpectata parenti
Vicit iter durum pietas? datur ora tueri,
Nate, tua; & notas audire & reddere voces?
Sic equidem ducebam animo, rebátque futurum,
Tempora dinumerans: nec me mea cura fefellit.
Quas ego te terras, & quanta per æquora vectum
Accipio! quantis jactatum, nate, periclis!
Quàm metui, ne quid Libyæ tibi regna nocerent!
Ille autem: Tua me, genitor, tua triſtis imago,
Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit.
Stant ſale Tyrrheno claſſes: da jungere dextram,
Da, genitor; téque amplexu ne ſubtrahe noſtro.
Sic memorans largo fletu ſimul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circùm:
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucríque ſimillima ſomno.
Interea videt Æneas in valle reductâ
Seclusum nemus, & virgulta ſonantia ſylvis,
Lethæúmque, domos placidas qui prænatat, amnem.
Hunc circum innumeræ gentes, populíque volabant.
Ac veluti in pratis, ubi apes æſtate ſerenâ
Floribus inſidunt variis, & candida circùm
Lilia funduntur: ſtrepit omnis murmure campus.
Horreſcit viſu ſubito, cauſáſque requirit
Inſcius Æneas, quæ ſint ea flumina porrò,
Quíve viri tanto complêrint agmine ripas.
Tum pater Anchiſes: Animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
Securos latices & longa oblivia potant.
Has equidem memorare tibi atque oſtendere coràm,
Jampridem hanc prolem cupio enumerare meorum:
Quò magìs Italiâ mecum lætere repertâ.
O pater, ánne aliquas ad cælum hinc ire putandum eſt
Sublimes animas, iterúmque ad tarda reverti
Corpora? quæ lucis miſeris tam dira cupido?
Dicam equidem; nec te ſuſpenſum, nate, tenebo:
Suſcipit Anchiſes, atque ordine ſingula pandit.
Principio cælum ac terras, campóſque liquentes,
Lucentémque globum lunæ, Titaniáque aſtra
Spiritus intus alit, totámque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
Indè hominum pecudúmque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundáque membra.
Hinc metuunt, cupiúntque: dolent, gaudéntque: neque
Deſpiciunt clauſæ tenebris & carcere cæco. [auras
Quin & ſupremo cùm lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miſeris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes: penitúſque neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterúmque malorum
Supplicia expendunt. aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos: aliis ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni:
Quiſque ſuos patimur Manes: exinde per amplum
Mittimur Elyſium, & pauci læta arva tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purúmque reliquit
Ætherium ſenſum, atque auraï ſimplicis ignem.
Has omnes, ubi mille rotam volvere per annos,
Lethæum ad fluvium deus evocat agmine magno:
Scilicet immemores ſupera ut convexa reviſant,

Rurſus & incipiant in corpora velle reverti.
Dixerat Anchiſes: natúmque unáque Sibyllam
Conventus trahit in medios; turbámque ſonantem:
Et tumulum capit, unde omnes longo ordine poſſit
Adverſos legere, & venientum diſcere vultus.
Nunc age, Dardaniam prolem, quæ deinde ſequatur
Gloria, qui maneant Italâ de gente nepotes,
Illuſtres animas, noſtrúmque in nomen ituras,
Expediam dictis, & te tua fata docebo.
Ille, (vides) purâ juvenis qui nititur haſtâ,
Proxima ſorte tenet lucis loca; primus ad auras
Æthereas Italo commixtus ſanguine ſurget.
Sylvius Albanum nomen, tua poſthuma proles:
Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjux
Educet ſylvis regem, regúmque parentem:
Unde genus Longâ noſtrum dominabitur Albâ.
Proximus ille Procas, Trojanæ gloria gentis,
Et Capys, & Numitor, & qui te nomine reddet
Sylvius Æneas, pariter pietate vel armis
Egregius, ſi unquam regnandam acceperit Albam.
Qui juvenes quantas oſtentant, aſpice, vires!
Atque umbrata gerunt civili tempora quercu.
Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbémque Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces,
[Laude pudicitiæ celebres, addéntque ſuperbos]
Pometios, Caſtrúmque Inui, Bolámque, Corámque.
Hæc tum nomina erunt, nunc ſunt ſinè nomine terræ.
Quin & avo comitem ſeſe Mavortius addet
Romulus; Aſſaraci quem ſanguinis Ilia mater
Educet. viden' ut geminæ ſtant vertice criſtæ,
Et pater ipſe ſuo ſuperûm jam ſignat honore?
En hujus, nate, auſpiciis illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo,
Septémque una ſibi muro circumdabit arces,
Felix prole virûm. qualis Berecyntia mater
Invehitur curru Phrygias turrita per urbes,
Læta deûm partu, centum complexa nepotes,
Omnes cælicolas, omnes ſupera alta tenentes.
Huc geminas nunc flecte acies: hanc aſpice gentem,
Romanóſque tuos. hic Cæſar, & omnis Iüli
Progenies, magnum cæli ventura ſub axem.
Hic vir, hic eſt, tibi quem promitti ſæpius audis,
Auguſtus Cæſar, Divi genus: aurea condet
Sæcula qui rurſus Latio, regnata per arva
Saturno quondam, ſuper & Garamantas & Indos
Proferet imperium. jacet extra ſidera tellus,
Extra anni ſoliſque vias, ubi cælifer Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.
Hujus in adventum jam nunc & Caſpia regna
Reſponſis horrent divûm, & Mæotia tellus,
Et ſeptem gemini turbant trepida oſtia Nili.
Nec verò Alcides tantum telluris obivit;
Fixerit æripedem cervam licèt, aut Erymanthi
Pacârit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.
Nec, qui pampineis victor juga flectit habenis,
Liber, agens celſo Nyſæ de vertice tigres.
Et dubitamus adhuc virtute extendere vires?
Aut metus Auſoniâ prohibet conſiſtere terrâ?
Quis procul ille autem ramis inſignis olivæ
Sacra ferens? noſco crines incanáque menta
Regis Romani; primam qui legibus urbem
Fundabit, Curibus parvis & paupere terrâ
Miſſus in imperium magnum. cui deinde ſubibit,
Otia qui rumpet patriæ, reſidéſque movebit
Tullus in arma viros, & jam deſueta triumphis
Agmina. quem juxta ſequitur jactantior Ancus,
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.
Vis & Tarquinios reges, animámque ſuperbam
Ultoris Bruti, faſcéſque videre receptos?
Conſulis imperium hic primus ſævaſque ſecures
Accipiet: natóſque pater, nova bella moventes,
Ad pœnam pulchrâ pro libertate vocabit
Infelix. utcumque ferent ea facta minores;
Vincet amor patriæ, laudúmque immenſa cupido.
Quin Decios, Druſóſque procul, ſævúmque ſecuri
Aſpice Torquatum, & referentem ſigna Camillum.
Illæ autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
Concordes animæ nunc & dum nocte premuntur,
Heu quantum inter ſe bellum, ſi lumina vitæ
Attigerint, quantas acies ſtragémque ciebunt!
Aggeribus ſocer Alpinis atque arce Monœci
Deſcendens, gener adverſis inſtructus Eois.
Ne, pueri, ne tanta animis aſſueſcite bella:
Neu patriæ validas in viſcera vertite vires.
Túque prior, tu parce; genus qui ducis Olympo:
Projice tela manu, ſanguis meus.
Ille triumphatâ Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum, cæſis inſignis Achivis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniáſque Mycenas,
Ipſúmque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Ultus avos Trojæ, templa & temerata Minervæ.
Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Coſſe, relinquat?
Quis Gracci genus, aut geminos duo fulmina belli
Scipiadas cladem Libyæ, parvóque potentem
Fabricium: vel te ſulco, Serrane, ſerentem?
Quo feſſum rapitis, Fabii? tu Maximus ille es,
Unus qui nobis cunctando reſtituis rem.
Excudent alii ſpirantia molliùs æra:
Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus:
Orabunt cauſas melius, cæliſque meatus
Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent:
Tu regere imperio populos, Romane, memento,
(Hæ tibi erunt artes) paciſque imponere morem,
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.
Sic pater Anchiſes, atque hæc mirantibus addit:
Aſpice, ut inſignis ſpoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victórque viros ſupereminet omnes!
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Siſtet eques: ſternet Pœnos, Gallúmque rebellem,
Tertiáque arma patri ſuſpendet capta Quirino.
Atque hic Æneas; unà namque ire videbat
Egregium formâ juvenem & fulgentibus armis,
Sed frons læta parum, & dejecto lumina vultu:
Quis, pater, ille, virum qui ſic comitatur euntem?
Filius, ánne aliquis magnâ de ſtirpe nepotum?
Qui ſtrepitus circa comitum! quantum inſtar in ipſo!
Sed nox atra caput triſti circumvolat umbrâ.
Tum pater Anchiſes, lacrymis ingreſſus obortis:
O nate, ingentem luctum ne quære tuorum:
Oſtendent terris hunc tantùm fata, nec ultrà
Eſſe ſinent. nimiùm vobis Romana propago
Viſa potens, ſuperi, propria hæc ſi dona fuiſſent.
Quantos ille virûm magnam Mavortis ad urbem
Campus aget gemitus! vel quæ, Tiberine, videbis
Funera, cum tumulum præterlabêre recentem!
Nec puer Iliacâ quiſquam de gente Latinos
In tantum ſpe tollet avos: nec Romula quondam
Ullo ſe tantùm tellus jactabit alumno.
Heu pietas, heu priſca fides, invictáque bello
Dextera! non illi ſe quiſquam impune tuliſſet
Obvius armato, ſeu cùm pedes iret in hoſtem,
Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu, miſerande puer! ſi quâ fata aſpera rumpas,
Tu Marcellus eris. manibus date lilia plenis:
Purpureos ſpargam flores, animámque nepotis
His ſaltem accumulem donis, & fungar inani
Munere. ſic totâ paſſim regione vagantur
Aëris in campis latis, atque omnia luſtrant.
Quæ poſtquam Anchiſes natum per ſingula duxit,
Incendítque animum famæ venientis amore:
Exin bella viro memorat, quæ deinde gerenda,
Laurentéſque docet populos, urbémque Latini,
Et quo quemque modo fugiátque ferátque laborem.
Sunt geminæ Somni portæ: quarum altera fertur
Cornea; quâ veris facilis datur exitus umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto:
Sed falſa ad cælum mittunt inſomnia Manes.
His ubi tum natum Anchiſes unáque Sibyllam
Proſequitur dictis, portáque emittit eburnâ.
Ille viam ſecat ad naves, ſocióſque reviſit.
Tum ſe ad Caietæ recto fert litore portum.
Ancora de prorâ jacitur: ſtant litore puppes.

ÆNEIDOS

LIBER VII.

Tu quoque litoribus noſtris, Æneïa nutrix,
Æternam moriens famam, Caieta, dediſti.
Et nunc ſervat honos ſedem tuus, oſſáque nomen
Heſperiâ in magnâ (ſi qua eſt ea gloria) ſignant.
At pius exequiis Æneas rite ſolutis,
Aggere compoſito tumuli, poſtquam alta quiêrunt
Æquora, tendit iter velis, portúmque relinquit.
Aſpirant auræ in noctem, nec candida curſus
Luna negat: ſplendet tremulo ſub lumine pontus.

Pro-

Proxima Circææ raduntur litora terræ:
Dives inacceſſos ubi Solis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu, tectíſque ſuperbis
Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus iræque leonum
Vincla recuſantum & ſerâ ſub nocte rudentum:
Setigeríque ſues, atque in præſepibus urſi
Sævire, ac formæ magnorum ululare luporum:
Quos hominum ex facie dea ſæva potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.
Quæ ne monſtra pii paterentur talia Troës
Delati in portus, neu litora dira ſubirent;
Neptunus ventis implevit vela ſecundis:
Atque fugam dedit, & præter vada fervida vexit.
Jámque rubeſcebat radiis mare, & æthere ab alto
Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis:
Cùm venti poſuere, omníſque repentè reſedit
Flatus, & in lento luctantur marmore tonſæ.
Atque hìc Æneas ingentem ex æquore lucum
Proſpicit. hunc inter fluvio Tiberinus amœno,
Vorticibus rapidis & multâ flavus arenâ,
In mare prorumpit. variæ circúmque ſupráque
Aſſuetæ ripis volucres & fluminis alveo
Æthera mulcebant cantu, lucóque volabant.
Flectere iter ſociis, terræque advertere proras
Imperat, & lætus fluvio ſuccedit opaco.
Nunc age, qui reges, Erato, quæ tempora rerum,
Quis Latio antiquo fuerit ſtatus, advena claſſem
Cùm primùm Auſoniis exercitus appulit oris,
Expediam, & primæ revocabo exordia pugnæ.
Tu vatem, tu, diva, mone. dicam horrida bella:
Dicam acies, actóſque animis in funera reges,
Tyrrhenámque manum, totámque ſub arma coactam
Heſperiam. major rerum mihi naſcitur ordo:
Majus opus moveo. Rex arva Latinus & urbes
Jam ſenior longâ placidas in pace regebat.
Hunc Fauno & nymphâ genitum Laurente Maricâ
Accipimus. Fauno Picus pater: iſque parentem
Te, Saturne, refert: tu ſanguinis ultimus auctor.
Filius huic fato divûm, prolêſque virilis
Nulla fuit, primâque oriens erepta juventâ eſt.
Sola domum & tantas ſervabat filia ſedes;
Jam matura viro, jam plenis nubilis annis.
Multi illam magno è Latio totâque petebant
Auſoniâ: petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus, avis atavíſque potens: quem regia conjux
Adjungi generum miro properabat amore:
Sed variis portenta deûm terroribus obſtant.
Laurus erat tecti medio in penetralibus altis
Sacra comam, multóſque metu ſervata per annos:
Quam pater inventam, primas cum conderet arces,
Ipſe ferebatur Phœbo ſacraſſe Latinus,
Laurentíſque ab eâ nomen poſuiſſe colonis.
Hujus apes ſummum denſæ, (mirabile dictu)
Stridore ingenti liquidum trans æthera vectæ,
Obſedere apicem; & pedibus per mutua nexis
Examen ſubitum ramo frondente pependit.
Continuò vates, Externum cernimus, inquit,
Adventare virum, & partes petere agmen eaſdem
Partibus ex iiſdem, & ſummâ dominarier arce.
Præterea, caſtis adolet dum altaria tædis,
Et juxta genitorem adſtat Lavinia virgo,
Viſa (nefas) longis comprendere crinibus ignem,
Atque omnem ornatum flammâ crepitante cremari,
Regaléſque accenſa comas, accenſa coronam
Inſignem gemmis: tum fumida lumine fulvo
Involvi, ac totis Volcanum ſpargere tectis.
Id verò horrendum ac viſu mirabile ferri.
Namque fore illuſtrem famâ fatíſque canebant
Ipſam, ſed populo magnum portendere bellum.
At rex ſollicitus monſtris, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit, lucóſque ſub altâ
Conſulit Albuneâ: nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat, ſævámque exhalat opaca mephitim.
Hinc Italæ gentes, omníſque OEnotria tellus
In dubiis reſponſa petunt. huc dona ſacerdos
Cùm tulit, & cæſarum ovium ſub nocte ſilenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnóſque petivit;
Multa modis ſimulacra videt volitantia miris:
Et varias audit voces, fruitúrque deorum
Colloquio, atque imis Acheronta affatur Avernis.
Hic & tum pater ipſe petens reſponſa Latinus,
Centum lanigeras mactabat rite bidentes,
Atque harum effultus tergo ſtratíſque jacebat
Velleribus. ſubita ex alto vox reddita luco eſt:
Ne pete connubiis natam ſociare Latinis,
O mea progenies, thalamis neu crede paratis.
Externi venient generi, qui ſanguine noſtrum
Nomen in aſtra ferent, quorúmque ab ſtirpe nepotes
Omnia ſub pedibus, quâ Sol utrumque recurrens
Aſpicit Oceanum, vertíſque regíſque videbunt.
Hæc reſponſa patris Fauni, monitúſque ſilenti
Nocte datos, non ipſe ſuo premit ore Latinus:
Sed circum latè volitans jam Fama per urbes
Auſonias tulerat, cùm Laomedontia pubes
Gramineo ripæ religavit ab aggere claſſem.
Æneas, primíque duces, & pulcher Iülus,
Corpora ſub ramis deponunt arboris altæ:
Inſtituúntque dapes, & adorea liba per herbam
Subjiciunt epulis, (ſic Jupiter ille monebat)
Et Cereale ſolum pomis agreſtibus augent.
Conſumtis hìc fortè aliis, ut vertere morſus
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
Et violare manu malíſque audacibus orbem
Fatalis cruſti, patulis nec parcere quadris;
Heus! etiam menſas conſumimus? inquit Iülus.
Nec plura alludens. ea vox audita laborum
Prima tulit finem, primámque loquentis ab ore
Eripuit pater, ac ſtupefactus numine preſſit.
Continuò, Salve fatis mihi debita Tellus,
Vóſque, ait, ô fidi Trojæ ſalvete Penates.
Hìc domus, hæc patria eſt. genitor mihi talia, namque
Nunc repeto) Anchiſes fatorum arcana reliquit:
Cùm te, nate, fames ignota ad litora vectum
Acciſis coget dapibus conſumere menſas;
Tum ſperare domos defeſſus, ibíque memento
Prima locare manu molírique aggere tecta.
Hæc erat illa fames; hæc nos ſuprema manebat
Exitiis poſitura modum.
Quare agite, &, primo læti cum lumine ſolis,
Quæ loca, quíve habeant homines, ubi mœnia gentis,
Veſtigemus, & à portu diverſa petamus.
Nunc pateras libate Jovi, precibúſque vocate
Anchiſen genitorem, & vina reponite menſis.
Sic deinde effatus frondenti tempora ramo
Implicat, & Geniúmque loci primámque deorum
Tellurem, Nympháſque, & adhuc ignota precatur
Flumina: tum Noctem, noctíſque orientia ſigna,
Idæúmque Jovem, Phrygiámque ex ordine matrem,
Invocat, & duplices Cælóque Erebóque parentes.
Hìc pater omnipotens ter cælo clarus ab alto
Intonuit: radiíſque ardentem lucis & auro
Ipſe manu quatiens oſtendit ab æthere nubem.
Diditur hìc ſubitò Trojana per agmina rumor,
Adveniſſe diem, quo debita mœnia condant.
Certatim inſtaurant epulas, atque omine magno
Crateras læti ſtatuunt, & vina coronant.
Poſtera cum primâ luſtrabat lampade terras
Orta dies; urbem, & fines, & litora gentis
Diverſi explorant: hæc fontis ſtagna Numici,
Hunc Tybrim fluvium, hìc fortes habitare Latinos.
Tum ſatus Anchiſâ delectos ordine ab omni
Centum oratores auguſta ad mœnia regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes:
Donáque ferre viro, pacémque expoſcere Teucris.
Haud mora: feſtinant juſſi, rapidíſque feruntur
Paſſibus. ipſe humili deſignat mœnia foſſâ,
Molitúrque locum; primáſque in litore ſedes,
Caſtrorum in morem, pinnis atque aggere cingit.
Jámque iter emenſi, turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant juvenes muróque ſubibant.
Ante urbem pueri, & primævo flore juventus,
Exercentur equis, domitántque in pulvere currus:
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, curſúque ictúque laceſſunt.
Cum prævectus equo longævi regis ad aures
Nuntius ingentes ignotâ in veſte reportat
Adveniſſe viros. ille intrà tecta vocari
Imperat, & ſolio medius conſedit avito.
Tectum auguſtum, ingens, centum ſublime columnis,
Urbe fuit ſummâ, Laurentis regia Pici,
Horrendum ſylvis & relligione parentum.
Hìc ſceptra accipere, & primos attollere faſces
Regibus omen erat: hoc illis curia templum,
Hæ ſacris ſedes epulis: hìc ariete cæſo
Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis.
Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum

Antiquâ è cedro; Italúſque, patérque Sabinus
Vitiſator, curvam ſervans ſub imagine falcem,
Saturnúſque ſenex, Janíque bifrontis imago,
Veſtibulo aſtabant: aliíque ab origine reges,
Martia qui ob patriam pugnando vulnera paſſi.
Multáque præterea ſacris in poſtibus arma,
Captivi pendent currus, curvæque ſecures,
Et criſtæ capitum, & portarum ingentia clauſtra,
Spiculáque, clypeíque, ereptáque roſtra carinis.
Ipſe Quirinali lituo parvâque ſedebat
Succinctus trabeâ, lævâque ancile gerebat
Picus equûm domitor: quem capta cupidine conjux,
Aureâ percuſſum virgâ, verſúmque venenis,
Fecit avem Circe, ſparſítque coloribus alas.
Tali intus templo divûm patriâque Latinus
Sede ſedens Teucros ad ſeſe in tecta vocavit:
Atque hæc ingreſſis placido prior edidit ore:
Dicite Dardanidæ, (neque enim neſcimus & urbem
Et genus, auditíque advertitis æquore curſum)
Quid petitis? quæ cauſa rates, aut cujus egentes
Litus ad Auſonium tot per vada cærula vexit?
Sive errore viæ, ſeu tempeſtatibus acti,
(Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto)
Fluminis intrâſtis ripas, portúque ſedetis;
Ne fugite hoſpitium, néve ignorate Latinos
Saturni gentem, haud vinclo nec legibus æquam,
Sponte ſuâ veteríſque dei ſe more tenentem.
Atque equidem memini (fama eſt obſcurior annis)
Auruncos ita ferre ſenes, his ortus ut agris
Dardanus Idæas Phrygiæ penetrârit ad urbes,
Threiciámque Samum, quæ nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Corythi Tyrrhenâ ab ſede profectum
Aurea nunc ſolio ſtellantis regia cæli
Accipit; & numero divorum altaribus addit.
Dixerat. & dicta Ilioneus ſic voce ſecutus:
Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
Atra ſubegit hyems veſtris ſuccedere terris,
Nec ſidus regione viæ litúſve fefellit.
Conſilio hanc omnes animíſque volentibus urbem
Afferimur pulſi regnis, quæ maxima quondam
Extremo veniens Sol aſpiciebat Olympo.
Ab Jove principium generis: Jove Dardana pubes
Gaudet avo. rex ipſe Jovis de gente ſupremâ
Troïus Æneas tua nos ad limina miſit.
Quanta per Idæos ſævis effuſa Mycenis
Tempeſtas ierit campos; quibus actus uterque
Europæ atque Aſiæ fatis concurrerit orbis;
Audiit, & ſi quem tellus extrema refuſo
Submovet Oceano, & ſi quem extenta plagarum
Quatuor in medio dirimit plaga ſolis iniqui.
Diluvio ex illo tot vaſta per æquora vecti
Dîs ſedem exiguam patriis litúſque rogamus
Innocuum, & cunctis undámque aurámque patentem.
Non erimus regno indecores: nec veſtra feretur
Fama levis, tantíque aboleſcet gratia facti:
Nec Trojam Auſonios gremio excepiſſe pigebit.
Fata per Æneæ juro, dextrámque potentem,
Sive fide, ſeu quis bello eſt expertus & armis;
Multi nos populi, multæ (ne temne, quòd ultro
Præferimus manibus vittas ac verba precantia)
Et petiere ſibi & voluere adjungere gentes.
Sed nos fata deûm veſtras exquirere terras
Imperiis egere ſuis. hinc Dardanus ortus
Huc repetit, juſſíſque ingentibus urget Apollo
Tyrrhenum ad Tybrim, & fontis vada ſacra Numici.
Dat tibi præterea Fortunæ parva prioris
Munera, relliquias Trojâ ex ardente receptas.
Hôc pater Anchiſes auro libabat ad aras:
Hoc Priami geſtamen erat, cùm jura vocatis
More daret populis; ſceptrúmque, ſacérque tiaras,
Iliadúmque labor veſtes.
Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora, ſolóque immobilis hæret,
Intentos volvens oculos. nec purpura regem
Picta movet, nec ſceptra movent Priameia tantùm,
Quantùm in conubio natæ thalamóque moratur:
Et veteris Fauni volvit ſub pectore ſortem.
Hunc illum fatis externâ ab ſede profectum
Portendi generum, paribúſque in regna vocari
Auſpiciis: huic progeniem virtute futuram
Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.
Tandem lætus ait: Dî noſtra incepta ſecundent,
Auguriúmque ſuum. dabitur, Trojane, quod optas.
Munera nec ſperno. non vobis rege Latino
Divitis uber agri Trojæve opulentia dêrit.
Ipſe modò Æneas (noſtri ſi tanta cupido eſt,
Si jungi hoſpitio properat, ſociúſve vocari)
Adveniat; vultus néve exhorreſcat amicos:
Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.
Vos contrà regi mea nunc mandata referte.
Eſt mihi nata, viro gentis quam jungere noſtræ,
Non patrio ex adyto ſortes, non plurima cælo
Monſtra ſinunt: generos externis affore ab oris,
Hoc Latio reſtare canunt, qui ſanguine noſtrum
Nomen in aſtra ferant. hunc illum poſcere fata
Et reor, & (ſi quid veri mens augurat) opto.
Hæc effatus, equos numero pater eligit omni.
Stabant ter centum nitidi in præſepibus altis.
Omnibus extemplo Teucris jubet ordine duci
Inſtratos oſtro alipedes pictíſque tapetis.
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent;
Tecti auro, fulvum mandunt ſub dentibus aurum.
Abſenti Æneæ currum geminóſque jugales,
Semine ab ætherio, ſpirantes naribus ignem,
Illorum de gente, patri quos dædala Circe
Suppoſitâ de matre nothos furata creavit.
Talibus Æneadæ donis dictíſque Latini
Sublimes in equis redeunt, pacémque reportant.
Ecce autem Inachiis ſeſe referebat ab Argis
Sæva Jovis conjux, auráſque invecta tenebat:
Et lætum Ænean, claſſémque ex æthere longo
Dardaniam Siculo proſpexit ab uſque Pachyno.
Moliri jam tecta videt, jam fidere terræ:
Deſeruiſſe rates. ſtetit acri fixa dolore.
Tum quaſſans caput, hæc effundit pectore dicta:
Heu ſtirpem inviſam, & fatis contraria noſtris
Fata Phrygum! num Sigeïs occumbere campis,
Num capti potuere capi? num incenſa cremavit
Troja viros? medias acies, medióſque per ignes
Invenere viam? at (credo) mea numina tandem
Feſſa jacent, odiis aut exſaturata quievi.
Quin etiam patriâ excuſſos infeſta per undas
Auſa ſequi, & profugis toto me opponere ponto.
Abſumtæ in Teucros vires cælíſque maríſque.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vaſta Charybdis
Profuit? optato conduntur Tybridis alveo,
Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
Immanem Lapithûm valuit: conceſſit in iras
Ipſe deûm antiquam genitor Calydona Dianæ: [tem?
Quod ſcelus aut Lapithas tantum, aut Calydona meren-
Aſt ego magna Jovis conjux nil linquere inauſum
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
Vincor ab Æneâ. quòd ſi mea numina non ſunt
Magna ſatis; dubitem haud equidem implorare quod uſ-
Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo. [quam eſt.
Non dabitur regnis (eſto) prohibere Latinis,
Atque immota manet fatis Lavinia conjux.
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:
At licet amborum populos exſcindere regum.
Hâc gener atque ſocer coëant mercede ſuorum.
Sanguine Trojano & Rutulo dotabere, virgo:
Et Bellona manet te pronuba. nec face tantùm
Ciſſæis prægnans ignes enixa jugales:
Quin idem Veneri partus ſuus, & Paris alter,
Funeſtæque iterum recidiva in Pergama tædæ.
Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petivit:
Luctificam Alecto Dirarum ab ſede ſororum
Inferníſque ciet tenebris: cui triſtia bella,
Iræque, inſidiæque, & crimina noxia cordi.
Odit & ipſe pater Pluton, odere ſorores
Tartareæ monſtrum: tot ſeſe vertit in ora,
Tam ſævæ facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Juno his acuit verbis, ac talia fatur:
Hunc mihi da proprium, virgo ſata Nocte, laborem,
Hanc operam, ne noſter honos infractáve cedat
Fama loco: neu conubiis ambire Latinum
Æneadæ poſſint, Italóſve obſidere fines.
Tu potes unanimos armare in prœlia fratres,
Atque odiis verſare domos: tu verbera tectis
Funereáſque inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes. fœcundum concute pectus,
Disjice compoſitam pacem, ſere crimina belli:
Arma velit, poſcátque ſimul, rapiátque juventus.
Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
Principio Latium, & Laurentis tecta tyranni
Celſa petit, tacitúmque obſedit limen Amatæ:
Quam ſuper adventu Teucrûm Turníſque hymenæis
Feminææ ardentem curæque iræque coquebant.

Huic

Huic dea cæruleis unum de crinibus anguem
Conjicit, inque ſinum præcordia ad intima ſubdit:
Quo furibunda domum monſtro permiſceat omnem.
Ille inter veſtes & levia pectora lapſus
Volvitur attactu nullo, falliſque furentem,
Vipeream inſpirans animam. fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ,
Innectitque comas, & membris lubricus errat.
Ac dum prima lues udo ſublapſa veneno
Pertentat ſenſus, atque oſſibus implicat ignem;
Necdum animus toto percepit pectore flammam;
Molliùs, & ſolito matrum de more, locuta eſt;
Multa ſuper natâ lacrymans Phrygiiſque hymenæis:
Exulibúſne datur ducenda Lavinia Teucris,
O genitor? nec te miſeret natæque tuíque?
Nec matris miſeret, quam primo aquilone relinquet
Perfidus alta petens abductâ virgine prædo?
At non ſic Phrygius penetrat Lacedæmona paſtor,
Ledæámque Helenam Trojanas vexit ad urbes.
Quid tua ſancta fides, quid cura antiqua tuorum,
Et conſanguineo totiens data dextera Turno?
Si gener externâ petitur de gente Latinis,
Idque ſedet, Fauníque premunt te juſſa parentis;
Omnem equidem ſceptris terram, quæ libera noſtris
Diſſidet, externam reor, & ſic dicere divos.
Et Turno, ſi prima domûs repetatur origo,
Inachus Acriſiúſque patres mediæque Mycenæ.
His ubi nequicquam dictis experta, Latinum
Contrà ſtare videt, penitúſque in viſcera lapſum
Serpentis furiale malum, totámque pererrat;
Tum verò infelix, ingentibus excita monſtris,
Immenſam ſinè more furit lymphata per urbem:
Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent: ille actus habenâ
Curvatis fertur ſpatiis: ſtupet inſcia ſuprà
Impubéſque manus, mirata volubile buxum:
Dant animos plagæ. non curſu ſegnior illo
Per medias urbes agitur populóſque feroces.
Quin etiam in ſylvas, ſimulato numine Bacchi,
Majus adorta nefas, majorémque orſa furorem,
Evolat, & natam frondoſis montibus abdit;
Quò thalamum eripiat Teucris, tædáſque moretur:
Evœ Bacche, fremens, ſolum te virgine dignum
Vociferans. etenim molles tibi ſumere thyrſos,
Te luſtrare choros, ſacrum tibi paſcere crinem.
Fama volat: Furiíſque accenſas pectore matres
Idem omnes ſimul ardor agit, nova quærere tecta.
Deſeruere domos: ventis dant colla comáſque.
Aſt aliæ tremulis ululatibus æthera complent,
Pampineáſque gerunt incinctæ pellibus haſtas.
Ipſa inter medias flagrantem fervida pinum
Suſtinet, ac natæ Turníque canit hymenæos,
Sanguineam torquens aciem; torvúmque repentè
Clamat: Io matres, audite ubi quæque, Latinæ.
Si qua piis animis manet infelicis Amatæ
Gratia, ſi juris materni cura remordet;
Solvite crinales vittas, capite orgia mecum.
Talem inter ſylvas, inter deſerta ferarum,
Reginam Alecto ſtimulis agit undique Bacchi.
Poſtquam viſa ſatis primos acuiſſe furores,
Conſiliúmque omnémque domum vertiſſe Latini;
Protinus hinc fuſcis triſtis dea tollitur alis
Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur urbem
Acriſioneis Danaë fundâſſe colonis,
Præcipiti delata noto. locus Ardea quondam
Dictus avis: & nunc magnum manet Ardea nomen.
Sed Fortuna fuit. tectis hic Turnus in altis
Jam mediam nigrâ carpebat nocte quietem.
Alecto torvam faciem & furialia membra
Exuit: in vultus ſeſe transformat aniles,
Et frontem obſcœnam rugis arat. induit albos
Cum vittâ crines: tum ramum innectit olivæ.
Fit Chalybe Junonis anus templíque ſacerdos;
Et juveni ante oculos his ſe cum vocibus offert:
Turne, tot incaſſum fuſos patiere labores,
Et tua Dardaniis transſcribi ſceptra colonis?
Rex tibi conjugium, & quæſitas ſanguine dotes
Abnegat; externúſque in regnum quæritur hæres.
I nunc, ingratis offer te, irriſe, periclis:
Tyrrhenas, i, ſterne acies: tege pace Latinos.
Hæc adeò tibi me, placidâ cùm nocte jaceres,
Ipſa palàm fari omnipotens Saturnia juſſit.
Quare age, & armari pubem portíſque moveri
Lætus in arma para, & Phrygios, qui flumine pulchro
Conſedere, duces, pictáſque exure carinas.
Cæleſtum vis magna jubet. rex ipſe Latinus,
Ni dare conjugium & dicto parere fatetur,
Sentiat, & tandem Turnum experiatur in armis.
Hic juvenis vatem irridens, ſic orſa viciſſim
Ore refert: Claſſes invectas Tybridis alveo
Non (ut rere) meas effugit nuntius aures.
Ne tantos mihi finge metus: nec regia Juno
Immemor eſt noſtri.
Sed te victa ſitu veríque effœta ſenectus,
O mater, curis nequicquam exercet, & arma
Regum inter falsâ vatem formidine ludit.
Cura tibi, divûm effigies & templa tueri:
Bella viri pacémque gerant, quîs bella gerenda.
Talibus Alecto dictis exarſit in iras.
At juveni oranti ſubitus tremor occupat artus:
Diriguere oculi: tot Erinnys ſibilat hydris,
Tantáque ſe facies aperit: tum flammea torquens
Lumina cunctantem & quærentem dicere plura
Reppulit, & geminos erexit crinibus angues,
Verberáque inſonuit, rabidóque hæc addidit ore:
En ego victa ſitu, quam veri effœta ſenectus
Arma inter regum falsâ formidine ludit,
(Reſpice ad hæc) adſum dirarum ab ſede ſororum:
Bella manu lethúmque gero.
Sic effata facem juveni conjecit, & atro
Lumine fumantes fixit ſub pectore tædas.
Olli ſomnum ingens rumpit pavor: oſſáque & artus
Perfudit toto proruptus corpore ſudor.
Arma amens fremit; arma toro tectíſque requirit.
Sævit amor ferri, & ſcelerata inſania belli:
Ira ſupèr, magno veluti cùm flamma ſonore
Virgea ſuggeritur coſtis undantis aeni,
Exultántque æſtu latices; furit intus aquaï
Fumidus, atque altè ſpumis exuberat amnis:
Nec jam ſe capit unda; volat vapor ater ad auras.
Ergo iter ad regem pollutâ pace Latinum
Indicit primis juvenum, & jubet arma parari,
Tutari Italiam, detrudere finibus hoſtem:
Se ſatis ambobus Teucríſque venire Latiníſque.
Hæc ubi dicta dedit, divóſque in vota vocavit;
Certatim ſeſe Rutuli exhortantur in arma.
Hunc decus egregium formæ movet atque juventæ;
Hunc atavi reges, hunc claris dextera factis.
Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet,
Alecto in Teucros Stygiis ſe concitat alis;
Arte novâ ſpeculata locum, quo litore pulcher
Inſidiis curſúque feras agitabat Iülus.
Hic ſubitam canibus rabiem Cocytia virgo
Objicit, & noto nares contingit odore,
Ut cervum ardentes agerent: quæ prima laborum
Cauſa fuit, bellóque animos accendit agreſtes.
Cervus erat formâ præſtanti & cornibus ingens,
Tyrrhidæ pueri quem matris ab ubere raptum
Nutribant, Tyrrhúſque pater, cui regia parent
Armenta, & lati cuſtodia credita campi.
Aſſuetum imperiis ſoror omni Sylvia curâ
Mollibus intexens ornabat cornua ſertis,
Pectebátque ferum, puróque in fonte lavabat.
Ille, manum patiens, menſæque aſſuetus herili,
Errabat ſylvis; rurſúſque ad limina nota
Ipſe domum ſerâ quamvis ſe nocte ferebat.
Hunc procul errantem rabidæ venantis Iüli
Commovere canes: fluvio cùm fortè ſecundo
Deflueret, ripâque æſtus viridante levaret.
Ipſe etiam, eximiæ laudis ſuccenſus amore,
Aſcanius curvo direxit ſpicula cornu:
Nec dextræ erranti deus abfuit; actáque multo
Pérque uterum ſonitu pérque ilia venit arundo.
Saucius at quadrupes nota intrà tecta refugit,
Succeſſítque gemens ſtabulis, queſtúque cruentus
Atque imploranti ſimilis tectum omne replebat.
Sylvia prima ſoror, palmis percuſſa lacertos,
Auxilium vocat, & duros conclamat agreſtes.
Olli (peſtis enim tacitis latet aſpera ſylvis)
Improviſi adſunt: hic torre armatus obuſto,
Stipitis hic gravidi nodis. quod cuique repertum
Rimanti, telum ira facit. vocat agmina Tyrrhus,
Quadrifidam quercum cuneis ut fortè coactis
Scindebat, raptâ ſpirans immane ſecuri.
At ſæva è ſpeculis tempus dea nacta nocendi
Ardua tecta petit ſtabuli; & de culmine ſummo
Paſtorale canit ſignum, cornúque recurvo

Tar-

Tartaream intendit vocem: quâ protinus omne
Contremuit nemus, & ſylvæ intonuere profundæ.
Audiit & Triviæ longè lacus, audiit amnis
Sulfureâ Nar albus aquâ, fontéſque Velini:
Et trepidæ matres preſſere ad pectora natos.
Tum verò ad vocem celeres, quà buccina ſignum
Dira dedit, raptis concurrunt undique telis
Indomiti agricolæ: necnon & Troïa pubes
Aſcanio auxilium caſtris effundit apertis.
Direxere acies. non jam certamine agreſti
Stipitibus duris agitur ſudibúſve præuſtis;
Sed ferro ancipiti decernunt, atráque latè
Horreſcit ſtrictis ſeges enſibus, æráque fulgent
Sole laceſſita, & lucem ſub nubila jactant:
Fluctus uti primo cœpit cùm albeſcere vento,
Paulatim ſeſe tollit mare, & altiùs undas
Erigit, indè imo conſurgit ad æthera fundo.
Hic juvenis primam ante aciem ſtridente ſagittâ,
Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almo
Sternitur. hæſit enim ſub gutture vulnus, & udæ
Vocis iter tenuémque incluſit ſanguine vitam.
Corpora multa virûm circa, ſeniórque Galæſus,
Dum paci medium ſe offert: juſtiſſimus unus
Qui fuit, Auſoniíſque olim ditiſſimus arvis:
Quinque greges illi balantum, quina redibant
Armenta, & terram centum vertebat aratris.
Atque ea per campos æquo dum Marte geruntur,
Promiſſi dea facta potens, ubi ſanguine bellum
Imbuit, & primæ commiſit funera pugnæ,
Deſerit Heſperiam, & cœli convexa per auras
Junonem victrix affatur voce ſuperbâ:
En perfecta tibi bello diſcordia triſti.
Dic, in amicitiam coëant, & fœdera jungant:
Quandoquidem Auſonio reſperſi ſanguine Teucros.
Hoc etiam his addam, tua ſi mihi certa voluntas,
Finitimas in bella feram rumoribus urbes,
Accendámque animos inſani Martis amore:
Undique ut auxilio veniant. ſpargam arma per agros.
Tum contrà Juno: Terrorum & fraudis abunde eſt.
Stant bèlli cauſſæ: pugnatur cominus armis.
Quæ fors prima dedit, ſanguis novus imbuit arma.
Talia conubia & tales celebrent hymenæos
Egregium Veneris genus & rex ipſe Latinus:
Te ſuper ætherias errare licentiùs auras,
Haud pater ille velit ſummi regnator Olympi.
Cede locis. ego, ſi qua ſupèr Fortuna laborum eſt,
Ipſa regam. tales dederat Saturnia voces.
Illa autem attollit ſtridentes anguibus alas,
Cocytíque petit ſedem, ſupera ardua linquens.
Eſt locus Italiæ medio ſub montibus altis
Nobilis, & famâ multis memoratus in oris,
Amſancti valles. denſis hunc frondibus atrum
Urget utrimque latus nemoris, medióque fragoſus
Dat ſonitum ſaxis & torto vertice torrens.
Hic ſpecus horrendum ſævi ſpiracula Ditis
Monſtratur, ruptóque ingens Acheronte vorago
Peſtiferas aperit fauces: quîs condita Erinnys
Inviſum numen terras cælúmque levabat.
Nec minùs interea extremam Saturnia bello
Imponit regina manum. ruit omnis in urbem
Paſtorum ex acie numerus, cæſóſque reportant
Almonem puerum fœdatíque ora Galæſi:
Implorántque deos, obteſtantúrque Latinum.
Turnus adeſt, medióque in crimine cædis & igni
Terrorem ingeminat: Teucros in regna vocari,
Stirpem admiſceri Phrygiam; ſe limine pelli.
Tum quorum attonitæ Baccho nemora avia matres
Inſultant thiaſis, (neque enim leve nomen Amatæ)
Undique collecti coëunt, Martémque fatigant.
Ilicet infandum cuncti contra omina bellum,
Contra fata deûm perverſo numine poſcunt.
Certatim regis circumſtant tecta Latini.
Ille, velut pelagi rupes immota, reſiſtit:
Ut pelagi rupes, magno veniente fragore,
Quæ ſeſe, multis circùm latrantibus undis,
Mole tenet: ſcopuli nequicquam & ſpumea circùm
Saxa fremunt, lateríque illiſa refunditur alga.
Verum ubi nulla datur cæcum exuperare poteſtas
Conſilium, & ſævæ nutu Junonis eunt res;
Multa deos auraſque pater teſtatus inanes,
Frangimur heu fatis, inquit, ferimúrque procellâ.
Ipſi has ſacrilego pendetis ſanguine pœnas,
O miſeri. te, Turne, nefas, te triſte manebit
Supplicium; votíſque deos venerabere ſeris.
Nam mihi parta quies, omníſque in limine portus:
Funere felici ſpolior. nec plura locutus
Sepſit ſe tectis, rerúmque reliquit habenas.
Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus urbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cùm prima movent in prœlia Martem,
Sive Getis inferre manu lacrymabile bellum,
Hyrcaníſve Arabíſve parant, ſeu tendere ad Indos,
Auroramque ſequi, Parthóſque repoſcere ſigna.
Sunt geminæ belli portæ (ſic nomine dicunt)
Religione ſacræ, & ſævi formidine Martis:
Centum ærei claudunt vectes æternáque ferri
Robora: nec cuſtos abſiſtit limine Janus.
Has, ubi certa ſedet patribus ſententia pugnæ,
Ipſe Quirinali trabeâ cinctúque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina Conſul;
Ipſe vocat pugnas: ſequitur tum cætera pubes:
Æreáque aſſenſu conſpirant cornua rauco.
Hoc & tum Æneadis indicere bella Latinus
More jubebatur, triſtéſque recludere portas.
Abſtinuit tactu pater, averſúſque refugit
Fœda miniſteria, & cæcis ſe condidit umbris.
Tum regina deûm cælo delapſa morantes
Impulit ipſa manu portas, & cardine verſo
Belli ferratos rupit Saturnia poſtes.
Ardet inexcita Auſonia, atque immobilis antè.
Pars pedes ire parat campis; pars arduus altis
Pulverulentus equis furit: omnes arma requirunt.
Pars leves clypeos, & ſpicula lucida tergunt
Arvinâ pingui, ſubigúntque in cote ſecures:
Signáque ferre juvat, ſonitúſque audire tubarum.
Quinque adeò magnæ poſitis incudibus urbes
Tela novant, Atina potens, Tibúrque ſuperbum,
Ardea, Cruſtumeríque, & turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cavant capitum, flectúntque ſalignas
Umbonum crates: alii thoracas aënos,
Aut leves ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc & falcis honos, huc omnis aratri
Ceſſit amor: recoquunt patrios fornacibus enſes.
Claſſica jámque ſonant: it bello teſſera ſignum.
Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementes
Ad juga cogit equos; clypeúmque auróque trilicem
Loricam induitur; fidóque accingitur enſe.
Pandite nunc Helicona, deæ, cantúſque movete,
Qui bello exciti reges, quæ quemque ſecutæ
Complêrint campos acies; quibus Itala jam tum
Floruerit terra alma viris, quibus arſerit armis.
Et meminiſtis enim, divæ, & memorare poteſtis:
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.
Primus init bellum Tyrrhenis aſper ab oris
Contemtor divûm Mezentius, agmináque armat.
Filius huic juxtà Lauſus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
Lauſus equûm domitor, debellatórque ferarum,
Ducit Agyllinâ nequicquam ex urbe ſecutos
Mille viros; dignus, patriis qui lætior eſſet
Imperiis, & cui pater haud Mezentius eſſet.
Poſt hos inſignem palmâ per gramina currum
Victoréſque oſtentat equos ſatus Hercule pulchro
Pulcher Aventinus: clypeóque inſigne paternum
Centum angues, cinctámque gerit ſerpentibus Hydram:
Collis Aventini ſylvâ quem Rhea ſacerdos
Furtivum partu ſub luminis edidit oras,
Mixta deo mulier, poſtquam Laurentia victor,
Geryone extincto, Tirynthius attigit arva,
Tyrrhenóque boves in flumine lavit Hiberas.
Pila manu, ſævóſque gerunt in bella dolones:
Et tereti pugnant mucrone verúque Sabello.
Ipſe pedes tegumen torquens immane leonis,
Terribili impexum ſetâ cum dentibus albis
Indutus capiti, ſic regia tecta ſubibat
Horridus, Herculeóque humeros innexus amictu.
Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillúſque, acérque Coras, Argiva juventus;
Et primam ante aciem denſa inter tela feruntur.
Ceu duo nubigenæ cum vertice montis ab alto
Deſcendunt Centauri; Homolen Othrymque nivalem
Linquentes curſu rapido: dat euntibus ingens
Sylva locum, & magno cedunt virgulta fragore.
Nec Prænestinæ fundator defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter agreſtia regem,
Inventúmque focis omnis quem credidit ætas,
Cæculus. hunc legio latè comitatur agreſtis:

Quiſque

Quiſque altum Præneſte viri, quique arva Gabinæ
Junonis, gelidúmque Anienem, & roſcida rivis
Hernica ſaxa colunt; quos dives Anagnia paſcis,
Quos, Amaſene pater. non illis omnibus arma,
Nec clypei currúſve ſonant. pars maxima glandes
Liventis plumbi ſpargit: pars ſpicula geſtat
Bina manu, fulvóſque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis; crudus tegit altera pero.
At Meſſapus equûm domitor Neptunia proles,
Quem neque fas igni cuiquam nec ſternere ferro,
Jam pridem reſides populos deſuetáque bello
Agmina in arma vocat ſubitò, ferrúmque retractat.
Hi Feſcenninas acies, æquóſve Faliſcos,
Hi Soractis habent arces, Flaviniáque arva,
Et Cimini cum monte lacum, lucóſque Capenos.
Ibant æquati numero, regémque canebant:
Ceu quondam nivei liquida inter nubila cycni;
Cùm ſeſe è paſtu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos, ſonat amnis & Aſia longè
Pulſa palus.
Nec quiſquam æratas acies ex agmine tanto
Miſceri putet: aëriam ſed gurgite ab alto
Urgeri volucrum raucarum ad litora nubem.
Ecce, Sabinorum priſco de ſanguine magnum
Agmen agens Clauſus, magníque ipſe agminis inſtar,
Claudia nunc à quo diffunditur & tribus & gens
Per Latium, poſtquam in partem data Roma Sabinis.
Unà ingens Amiterna cohors, priſcíque Quirites,
Ereti manus omnis, oliviferæque Mutuſcæ:
Qui Nomentum urbem, qui Roſea rura Velini,
Qui Tetricæ horrentes rupes, montémque Severum,
Caſperiámque colunt, Forulóſque, & flumen Himellæ:
Qui Tiberim Fabarímque bibunt, quos frigida miſit
Nurſia, & Hortinæ claſſes, populíque Latini:
Quóſque ſecans infauſtum interluit Allia nomen:
Quàm multi Libyco volvuntur marmore fluctus,
Sævus ubi Orion hybernis conditur undis,
Vel cùm ſole novo denſæ torrentur ariſtæ
Aut Hermi campo aut Lyciæ flaventibus arvis;
Scuta ſonant, pulſúque pedum tremit excita tellus.
Hinc Agamemnonius, Trojani nominis hoſtis,
Curru jungit Haleſus equos, Turnóque feroces
Mille rapit populos: vertunt felicia Baccho
Maſſica qui raſtris, & quos de collibus altis
Aurunci miſere patres, Sidicináque juxta
Æquora, quique Cales linquunt, amníſque vadoſi
Accola Vulturni, paritérque Saticulus aſper,
Oſcorúmque manus. teretes ſunt aclydes illis
Tela: ſed hæc lento mos eſt aptare flagello.
Lævas cetra tegit; falcati cominus enſes.
Nec tu carminibus noſtris indictus abibis,
OEbale: quem generâſſe Telon Sebethide nymphâ
Fertur, Teleboum Capreas cùm regna teneret
Jam ſenior: patriis ſed non & filius arvis
Contentus, latè jam tum ditione premebat
Sarraſtes populos, & quæ rigat æquora Sarnus,
Quique Rufras Batulúmque tenent, atque arva Celennæ,
Et quos maliferæ deſpectant mœnia Abellæ:
Teutonico ritu ſoliti torquere cateias:
Tegmina quîs capitum raptus de ſubere cortex:
Æratæque micant peltæ, micat æreus enſis.
Et te montoſæ miſere in prœlia Nurſæ,
Ufens, inſignem famâ & felicibus armis:
Horrida præcipuè cui gens, aſſuetáque multo
Venatu nemorum, duris Æquicula glebis
Armati terram exercent, ſempérque recentes
Convectare juvat prædas, & vivere rapto.
Quin & Marrubiâ venit de gente ſacerdos,
Fronde ſuper galeam & felici comtus olivâ,
Archippi regis miſſu, fortiſſimus Umbro:
Vipereo generi & graviter ſpirantibus hydris
Spargere qui ſomnos cantúque manúque ſolebat,
Mulcebátque iras, & morſus arte levabat.
Sed non Dardaniæ medicari cuſpidis ictum
Evaluit; neque eum juvere in vulnera cantus
Somniferi, & Marſis quæſitæ montibus herbæ.
Te nemus Anguitiæ, vitreâ te Fucinus undâ,
Te liquidi flevere lacus.
Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius: inſignem quem mater Aricia miſit,
Eductum Egeriæ lucis, Hymettia circùm
Litora, pinguis ubi & placabilis ara Dianæ.
Namque ferunt famâ Hippolytum, poſtquam arte novercæ
Occiderit, patriáſque explêrit ſanguine pœnas
Turbatis diſtractus equis, ad ſidera rurſus
Ætheria & ſuperas cœli veniſſe ſub auras,
Pæoniis revocatum herbis & amore Dianæ.
Tum pater omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina ſurgere vitæ,
Ipſe repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detruſit in undas.
At Trivia Hippolytum ſecretis alma recondit
Sedibus, & nymphæ Egeriæ nemoríque relegat:
Solus ubi in ſylvis Italis ignobilis ævum
Exigeret, verſóque ubi nomine Virbius eſſet.
Unde etiam templo Triviæ lucíſque ſacratis
Cornipedes arcentur equi; quòd litore currum
Et juvenem monſtris pavidi effudere marinis.
Filius ardentes haud ſecius æquore campi
Exercebat equos, currúque in bella ruebat.
Ipſe inter primos præſtanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice ſuprà eſt.
Cui triplici crinita jubâ galea alta Chimæram
Suſtinet, Ætnæos efflantem faucibus ignes.
Tam magis illa fremens, & triſtibus effera flammis,
Quàm magis effuſo crudeſcunt ſanguine pugnæ.
At levem clypeum ſublatis cornibus Io
Auro inſignibat, jam ſetis obſita, jam bos,
Argumentum ingens, & cuſtos virginis Argus,
Cælatáque amnem fundens pater Inachus urnâ.
Inſequitur nimbus peditum, clypeatáque totis
Agmina denſantur campis, Argiváque pubes,
Auruncæque manus, Rutuli, veteréſque Sicani,
Et Sacranæ acies, & picti ſcuta Labici:
Qui ſaltus, Tiberine, tuos, ſacrúmque Numici
Litus arant, Rutulóſque exercent vomere colles,
Circæúmque jugum; quîs Jupiter Anxurus arvis
Præſidet, & viridi gaudens Feronia luco:
Quà Saturæ jacet atra palus, gelidúſque per imas
Quærit iter valles, atque in mare conditur Ufens.
Hos ſuper advenit Volſcâ de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære catervas,
Bellatrix. non illa colo calathiſve Minervæ
Femineas aſſueta manus, ſed prœlia virgo
Dura pati, curſúque pedum prævertere ventos:
Illa vel intactæ ſegetis per ſumma volaret
Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas;
Vel mare per medium, fluctu ſuſpenſa tumenti,
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.
Illam omnis tectis agríſque effuſa juventus,
Turbáque miratur matrum, & proſpectat euntem
Attonitis inhians animis: ut regius oſtro
Velet honos leves humeros, ut fibula crinem
Auro internectat; Lyciam ut gerat ipſa pharetram,
Et paſtoralem præfixâ cuſpide myrtum.

ÆNEIDOS

LIBER VIII.

UT belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco ſtrepuerunt cornua cantu,
Utque acres concuſſit equos, útque impulit arma;
Extemplo turbati animi: ſimul omne tumultu
Conjurat trepido Latium, ſævítque juventus
Effera. ductores primi Meſſapus & Ufens,
Contemtórque deûm Mezentius, undique cogunt
Auxilia, & latos vaſtant cultoribus agros.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, & Latio conſiſtere Teucros,
Advectum Ænean claſſi, victóſque Penates
Inferre, & fatis regem ſe dicere poſci,
Edoceat, multáſque viro ſe adjungere gentes
Dardanio, & latè Latio increbeſcere nomen.
Quid ſtruat his cœptis, quem, ſi Fortuna ſequatur,
Eventum pugnæ cupiat, manifeſtiùs ipſi,
Quàm Turno regi, aut regi apparere Latino.
Talia per Latium: quæ Laomedontius heros
Cuncta videns magno curarum fluctuat æſtu:
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partéſque rapit varias, pérque omnia verſat.
Sicut aquæ tremulum labris ubi lumen aënis
Sole repercuſſum, aut radiantis imagine lunæ,
Omnia pervolitat latè loca, jámque ſub auras

Erigitur, ſummíque ferit laquearia tecti.
Nox erat; & terras animalia feſſa per omnes
Alituum pecudúmque genus ſopor altus habebat:
Cùm pater in ripâ gelidíque ſub ætheris axe
Æneas triſti turbatus pectora bello
Procubuit, ſerámque dedit per membra quietem.
Huic deus ipſe loci fluvio Tiberinus amœno
Populeas inter ſenior ſe attollere frondes
Viſus. eum tenuis glauco velabat amictu
Carbaſus, & crines umbroſa tegebat arundo.
Tum ſic affari, & curas his demere dictis:
O ſate gente deûm, Trojanam ex hoſtibus urbem
Qui revehis nobis, æternáque Pergama ſervas,
Exſpectate ſolo Laurenti arvíſque Latinis;
Hic tibi certa domus, certi (ne abſiſte) Penates:
Neu belli terrere minis. tumor omnis & iræ
Conceſſere deûm.
Jámque tibi, ne vana putes hæc fingere ſomnum,
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum fœtus enixa, jacebit;
Alba, ſolo recubans, albi circùm ubera nati.
[Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum:]
Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
Aſcanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. nunc quâ ratione, quod inſtat,
Expedias victor, paucis (adverte) docebo.
Arcades his oris, genus à Pallante profectum,
Qni regem Euandrum comites, qui ſigna ſecuti,
Delegere locum, & poſuere in montibus urbem
Pallantis proavi de nomine Pallantenm.
Hi bellum aſſiduè ducunt cum gente Latinâ:
Hos caſtris adhibe ſocios, & fœdere junge.
Ipſe ego te ripis & recta flumine dncam,
Adverſum remis ſuperes ſubvectus ut amnem.
Surge age, nate deâ; primíſque cadentibus aſtris
Junoni fer rite preces, irámque minaſque
Supplicibus ſupera votis. mihi victor honorem
Perſolves. ego ſum, pleno quem flumine cernis
Stringentem ripas, & pinguia culta ſecantem,
Cæruleus Tybris, cœlo gratiſſimus amnis.
Hìc mihi magna domus celſis caput urbibus exit.
Dixit, deinde lacu fluvius ſe condidit alto,
Ima petens. nox Ænean ſomnúſque reliquit.
Surgit, &, ætherii ſpectans orientia ſolis
Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
Suſtulit, ac tales effundit ad æthera voces:
Nymphæ, Laurentes nymphæ, genus amnibus unde eſt,
Túque, ô Tybri tuo genitor cum flumine ſancto,
Accipite Ænean, & tandem arcete periclis.
Quo te cumque lacus miſerantem incommoda noſtra
Fnnte tenet, qnocnmque ſolo pulcherrimns exis;
Semper honore meo, ſemper celebrabere donis.
Corniger Heſperidnm fluvius regnator aquarum,
Adſis ô tantùm, & propiùs tua numina firmes.
Sic memorat, geminàſque legit de claſſe biremes,
Remigióque aptat; ſocios ſimul inſtruit armis.
Ecce autem ſubitum atque oculis mirabile monſtrum,
Candida per ſylvam cum fœtu concolor albo
Procubuit, viridíſque in litore conſpicitur ſus:
Quam pius Æneas tibi enim, tibi, maxima Juno,
Mactat ſacra ferens, & cum grege ſiſtit ad aram.
Tybris eâ fluvium, quàm longa eſt, nocte tumentem
Leniit, & tacitâ refluens ita ſubſtitit undâ,
Mitis ut in morem ſtagni placidæque paludis
Sterneret æquor aquis, remo ut luctamen abeſſet.
Ergo iter inceptum celerant rumore ſecundo:
Labitur uncta vadis abies: mirantur & undæ,
Miratur nemus inſuetum fnlgentia longè
Scuta virûm fluvio pictáſque innare carinas.
Olli remigio noctémque diémque fatigant,
Et longos ſuperant flexus, variíſque teguntur
Arboribus, viridéſque ſecant placido æquore ſylvas.
Sol medium cæli conſcenderat igneus orbem,
Cùm muros arcémque procul, ac rara domorum
Tecta vident; quæ nunc Romana potentia cælo
Æquavit: tum res inopes Euandrus habebat.
Ocyùs advertunt proras, urbíque propinquant.
Fortè die ſolemnem illo rex Arcas honorem
Amphitryoniadæ magno divíſque ferebat
Ante urbem in luco. Pallas huic filius unà,
Unà omnes juvenum primi, paupérque ſenatus
Tura dabant; tepidúſque cruor fumabat ad aras.
Ut celſas videre rates, atque inter opacum
Allabi nemus, & tacitis incumbere remis;
Terrentur viſu ſubito, cunctíſque relictis
Conſurgunt menſis. audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat, raptóque volat telo obvius ipſe;
Et procul è tumulo, Juvenes, quæ cauſa ſubegit
Ignotas tentare vias? quò tenditis? inquit.
Qui genus? unde domo? pacémne huc fertis, an arma?
Tum pater Æneas puppi ſic fatur ab altâ,
Paciferæque manu ramum prætendit olivæ:
Trojugenas ac tela vides inimica Latinis;
Quos illi bello profugos egere ſuperbo.
Euandrum petimus. ferte hæc, & dicite lectos
Dardaniæ veniſſe duces, ſocia arma rogantes.
Obſtupuit tanto percuſſus nomine Pallas:
Egredere ô, quicumque es, ait, corámque parentem
Alloquere, ac noſtris ſuccede penatibus hoſpes.
Excepítque manu, dextrámque amplexus inhæſit.
Progreſſi ſubeunt luco, fluviúmque relinquunt.
Tum regem Æneas dictis affatur amicis:
Optume Grajugenûm, cui me Fortuna precari,
Et vittâ comtos voluit prætendere ramos;
Non equidem extimui, Danaûm quòd ductor & Arcas,
Quódque ab ſtirpe ſores geminis conjunctus Atridis:
Sed mea me virtus & ſancta oracula divûm,
Cognatíque patres, tua terris didita fama,
Conjunxere tibi, & fatis egere volentem.
Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor,
Electrâ (ut Graii perhibent) Atlantide cretus,
Advehitur Teucros: Electram maximus Atlas
Edidit, ætherios humero qui ſuſtinet orbes.
Vobis Mercurius pater eſt, quem candida Maia
Cyllenæ gelido conceptum vertice fudit.
At Maiam, auditis ſi quicquam credimus, Atlas,
Idem Atlas generat, cæli qui ſidera tollit.
Sic genus amborum ſcindit ſe ſanguine ab uno.
His fretus non legatos, neque prima per artem
Tentamenta tui pepigi: me me ipſe, meúmque
Objeci caput, & ſupplex ad limina veni.
Gens eadem, quæ te, crudeli Daunia bello
Inſequitur; nos ſi pellant, nihil abfore credunt,
Quin omnem Heſperiam penitus ſua ſub juga mittant:
Et mare, quod ſuprà, teneant, quódque adluit infrà.
Accipe dáque fidem. ſunt nobis fortia bello
Pectora, ſunt animi, & rebus ſpectata juventus.
Dixerat Æneas. ille os oculóſque loquentis
Jam dudum, & totum luſtrabat lumine corpus.
Tum ſic pauca refert: Ut te, fortiſſime Teucrûm,
Accipio agnoſcóque libens! ut verba parentis
Et vocem Anchiſæ magni vultúmque recordor!
Nam memini Heſionæ viſentem regna ſororis
Laomedontiaden Priamum, Salamina petentem
Protinus Arcadiæ gelidos inviſere fines.
Tum mihi prima genas veſtibat flore Juventas;
Mirabárque duces Teucros, mirabar & ipſum
Laomedontiaden: ſed cunctis altior ibat
Anchiſes. mihi mens juvenali ardebat amore
Compellare virum, & dextræ conjungere dextram.
Acceſſi, & cupidus Phenei ſub mœnia duxi.
Ille mihi inſignem pharetram Lyciáſque ſagittas
Diſcedens, chlamydémque auro dedit intertextam,
Frenáque bina, meus quæ nunc habet, aurea, Pallas.
Ergo &, quam petitis, juncta eſt mihi fœdere dextra:
Et, lux cùm primùm terris ſe craſtina reddet,
Auxilio lætos dimittam, opibúſque juvabo.
Interea ſacra hæc, quando huc veniſtis amici,
Annua, quæ differre nefas, celebrate faventes
Nobiſcum, & jam nunc ſociorum aſſueſcite menſis.
Hæc ubi dicta, dapes jubet & ſublata reponi
Pocula, gramineóque viros locat ipſe ſedili:
Præcipuúmque toro & villoſi pelle leonis
Accipit Ænean, ſolióque invitat acerno.
Tum lecti juvenes certatim aræque ſacerdos
Viſcera toſta ferunt taurorum, onerántque caniſtris
Dona laboratæ Cereris, Bacchúmque miniſtrant.
Veſcitur Æneas ſimul & Trojana juventus
Perpetui tergo bovis, & luſtralibus extis.
Poſtquam exemta fames, & amor compreſſus edendi,
Rex Euandrus ait: Non hæc ſolemnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana ſuperſtitio veterúmque ignara deorum
Impoſuit. ſævis, hoſpes Trojane, periclis
Servati facimus, meritóſque novamus honores.
Jam primùm ſaxis ſuſpenſam hanc aſpice rupem:
Disjectæ procul ut moles, deſertáque montis
Stat domus, & ſcopuli ingentem traxere ruinam.

Hic

Hic ſpelunca fuit vaſto ſubmota receſſu,
Semihominis Caci facies quam dira tenebat
Solis inacceſſam radiis, ſempérque recenti
Cæde tepebat humus; foribúſque affixa ſuperbis
Ora virûm triſti pendebant pallida tabo.
Huic monſtro Vulcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignes magnâ ſe mole ferebat.
Attulit & nobis aliquando optantibus ætas
Auxilium adventúmque dei. nam maximus ultor,
Tergemini nece Geryonæ ſpoliiſque ſuperbus,
Alcides aderat, tauróſque hàc victor agebat
Ingentes: vallémque boves amnémque tenebant.
At furiis Caci mens effera, ne quid inauſum
Aut intractatum ſcelerîſve dolîve fuiſſet,
Quatuor à ſtabulis præſtanti corpore tauros
Avertit, totidem formâ ſuperante juvencas.
Atque hos, ne qua forent pedibus veſtigia rectis,
Caudâ in ſpeluncam tractos, verſiſque viarum
Indiciis raptos ſaxo occultabat opaco.
Quærenti nulla ad ſpeluncam ſigna ferebant.
Interea, cùm jam ſtabulis ſaturata moveret
Amphitryoniades armenta, abitúmque pararet,
Diſceſſu mugire boves, atque omne querelis
Impleri nemus, & colles clamore relinqui.
Reddidit una boum vocem, vaſtóque ſub antro
Mugiit, & Caci ſpem cuſtodita fefellit.
Hic verò Alcidæ furiis exarſerat atro
Felle dolor: rapit arma manu, nodiſque gravatum
Robur; & aërii curſu petit ardua montis.
Tum primùm noſtri Cacum videre timentem,
Turbatúmque oculis. fugit ilicet ocyor Euro,
Speluncámque petit: pedibus timor addidit alas.
Ut ſeſe incluſit, ruptiſque immane catenis
Dejecit ſaxum, ferro quod & arte paternâ
Pendebat, fultóſque emuniit obice poſtes;
Ecce furens animis aderat Tirynthius, omnémque
Acceſſum luſtrans huc ora ferebat & illuc,
Dentibus infrendens. ter totum fervidus irâ
Luſtrat Aventini montem: ter ſaxea tentat
Limina nequicquam: ter feſſus valle reſedit.
Stabat acuta ſilex, præciſis undique ſaxis
Speluncæ dorſo inſurgens, altiſſima viſu;
Dirarum nidis domus opportuna volucrum.
Hanc, ut prona jugo lævum incumbebat ad amnem,
Dexter in adverſum nitens concuſſit, & imis
Avulſam ſolvit radicibus: indè repentè
Impulit. impulſu quo maximus inſonat æther:
Diſſultant ripæ, refluítque exterritus amnis.
At ſpecus, & Caci detecta apparuit ingens
Regia, & umbroſæ penitus patuere cavernæ:
Non ſecus, ac ſi quâ penitus vi terra dehiſcens
Infernas reſeret ſedes, & regna recludat
Pallida, dîs inviſa; ſupérque immane barathrum
Cernatur, trepidéntque immiſſo lumine Manes.
Ergo inſperatâ deprenſum in luce repentè,
Incluſúmque cavo ſaxo, atque inſueta rudentem
Deſuper Alcides telis premit, omniáque arma
Advocat, & ramis vaſtiſque molaribus inſtat.
Ille autem (neque enim fuga jam ſupèr ulla pericli)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Evomit, involvítque domum caligine cæcâ,
Proſpectum eripiens oculis; glomerátque ſub antro
Fumiferam noctem commixtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis, ſéque ipſe per ignem
Præcipiti injecit ſaltu, quà plurimus undam
Fumus agit, nebulâque ingens ſpecus æſtuat atrâ.
Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
Corripit in nodum complexus, & angit inhærens
Eliſos oculos & ſiccum ſanguine guttur.
Panditur extemplo foribus domus atra revulſis:
Abſtractæque boves abjuratæque rapinæ
Cælo oſtenduntur, pedibúſque informe cadaver
Protrahitur. nequeunt expleri corda tuendo
Terribiles oculos; vultum, villoſáque ſetis
Pectora ſemiferi, atque extinctos faucibus ignes.
Ex illo celebratus honos, lætíque minores
Servavere diem, primúſque Potitius auctor,
Et domus Herculei cuſtos Pinaria ſacri
Hanc aram luco ſtatuit. quæ Maxima ſemper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima ſemper.
Quare agite, ô juvenes, tantarum in munere laudum
Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris,
Communémque vocate deum, & date vina volentes.
Dixerat: Herculeâ bicolor cùm populus umbrâ
Velavítque comas foliíſque innexa pependit:
Et ſacer implevit dextram ſcyphus. ocyùs omnes
In menſam læti libant, divóſque precantur.
Devexo interea propior fit veſper Olympo:
Jámque ſacerdotes primúſque Potitius ibant
Pellibus in morem cincti, flammáſque ferebant.
Inſtaurant epulas, & menſæ grata ſecundæ
Dona ferunt, cumulántque oneratis lancibus aras.
Tum Salii ad cantus, incenſa altaria circùm,
Populeis adſunt evincti tempora ramis;
Hic juvenum chorus, ille ſenum; qui carmine laudes
Herculeas & facta ferant: ut prima novercæ
Monſtra manu, geminóſque premens eliſerit angues;
Ut bello egregias idem disjecerit urbes
Trojámque Oechaliámque: ut duros mille labores
Rege ſub Euryſtheo, fatis Junonis iniquæ,
Pertulerit. tu nubigenas, invicte, bimembres
Hylæúmque Pholúmque manu, tu Creſſia mactas
Prodigia, & vaſtum Nemeâ ſub rupe leonem.
Te Stygii tremuere lacus, te janitor Orci
Oſſa ſuper recubans antro ſemeſa cruento:
Nec te ullæ facies, non terruit ipſe Typhoëus
Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
Lernæus turbâ capitum circumſtetit anguis.
Salve, vera Jovis proles, decus addite divis:
Et nos & tua dexter adi pede ſacra ſecundo.
Talia carminibus celebrant: ſuper omnia Caci
Speluncam adjiciunt, ſpirantémque ignibus ipſum.
Conſonat omne nemus ſtrepitu, colléſque reſultant.
Exin ſe cuncti divinis rebus ad urbem
Perfectis referunt. ibat rex obſitus ævo,
Et comitem Ænean juxtà natúmque tenebat
Ingrediens, varióque viam ſermone levabat.
Miratur, faciléſque oculos fert omnia circùm
Æneas, capitúrque locis; & ſingula lætus
Exquirítque auditque virûm monumenta priorum.
Tum rex Evandrus Romanæ conditor arcis:
Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant,
Génſque virûm truncis & duro robore nata:
Quîs neque mos, neque cultus erat: nec jungere tauros,
Aut componere opes nôrant, aut parcere parto:
Sed rami, atque aſper victu venatus alebat.
Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo
Arma Jovis fugiens, & regnis exul ademtis.
Is genus indocile ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, legéſque dedit, Latiúmque vocari
Maluit, his quoniam latuiſſet tutus in oris.
Aurea quæ perhibent, illo ſub rege fuerunt
Sæcula: ſic placidâ populos in pace regebat.
Deterior donec paulatim ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor ſucceſſit habendi.
Tum manus Auſonia & gentes venere Sicanæ;
Sæpius & nomen poſuit Saturnia tellus.
Tum reges, aſpérque immani corpore Tybris;
A quo poſt Itali fluvium cognomine Tybrim
Diximus: amiſit verum vetus Albula nomen.
Me pulſum patriâ, pelagíque extrema ſequentem
Fortuna omnipotens & ineluctabile fatum
His poſuere locis: matríſque egere tremenda
Carmentis nymphæ monita, & deus auctor Apollo.
Vix ea dicta: dehine progreſſus monſtrat & aram,
Et Carmentalem Romano nomine portam:
Quam memorant nymphæ priſcum Carmentis honorem,
Vatis fatidicæ: cecinit quæ prima futuros
Æneadas magnos, & nobile Pallanteum.
Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Aſylum
Rettulit, & gelidâ monſtrat ſub rupe Lupercal,
Parrhaſio dictum Panos de more Lycæi.
Necnon & ſacri monſtrat nemus Argileti,
Teſtatúrque locum, & lethum docet hoſpitis Argi.
Hinc ad Tarpeiam ſedem, & Capitolia ducit,
Aurea nunc, olim ſylveſtribus horrida dumis.
Jam tum relligio pavidos terrebat agreſtes
Dira loci: jam tum ſylvam ſaxúmque tremebant.
Hoc nemus, hunc, inquit, frondoſo vertice collem
(Quis deus, incertum eſt) habitat deus: Arcades ipſum
Credunt ſe vidiſſe Jovem, cùm ſæpe nigrantem
Ægida concuteret dextrâ, nimbóſque cieret.
Hæc duo præterea disjectis oppida muris,
Relliquias veterúmque vides monumenta virorum.
Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter ſe dictis ad tecta ſubibant
Pauperis Evandri, paſſímque armenta videbant

Romanóque foro & lautis mugire Carinis.
Ut ventum ad ſedes, Hæc, inquit, limina victor
Alcides ſubiit; hæc illum regia cepit.
Aude, hoſpes, contemnere opes: & te quoque dignum
Finge deo; rebúſque veni non aſper egenis.
Dixit, & anguſti ſubter faſtigia tecti
Ingentem Ænean duxit, ſtratiſque locavit
Effultum foliis & pelle Libyſtidis urſæ.
Nox ruit, & fuſcis tellurem amplectitur alis.
At Venus haud animo nequicquam exterrita mater,
Laurentúmque minis & duro mota tumultu,
Vulcanum alloquitur, thalamóque hæc conjugis aureo
Incipit, & dictis divinum aſpirat amorem:
Dum bello Argolici vaſtabant Pergama reges
Debita caſuráſque inimicis ignibus arces;
Non ullum auxilium miſeris, non arma rogavi
Artis opiſque tuæ: nec te, cariſſime conjux,
Incaſſúmve tuos volui exercere labores:
Quamvis & Priami deberem plurima natis,
Et durum Æneæ fleviſſem ſæpe laborem.
Nunc Jovis imperiis Rutulorum conſtitit oris.
Ergo eadem ſupplex venio, & ſanctum mihi numen
Arma rogo genetrix nato. te filia Nerei,
Te potuit lacrimis Tithonia flectere conjux.
Aſpice, qui coëant populi, quæ mœnia clauſis
Ferrum acuant portis in me excidiúmque meorum.
Dixerat: & niveis hinc atque hinc diva lacertis
Cunctantem amplexu molli fovet. ille repentè
Accepit ſolitam flammam: notúſque medullas
Intravit calor, & labefacta per oſſa cucurrit.
Non ſecus atque olim, tonitru cùm rupta coruſco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Senſit læta dolis & formæ conſcia conjux.
Tum pater æterno fatur devinctus amore:
Quid cauſas petis ex alto? fiducia ceſſit
Quò tibi, diva, mei? ſimilis ſi cura fuiſſet,
[Tum quoque fas nobis Teucros armare fuiſſet.]
Nec pater omnipotens Trojam, nec fata vetabant
Stare, decémque alios Priamum ſupereſſe per annos.
Et nunc ſi bellare paras, atque hæc tibi mens eſt;
Quicquid in arte meâ poſſum promittere curæ,
Quod fieri ferro, liquidóve poteſt electro,
Quantùm ignes animæque valent; abſiſte precando
Viribus indubitare tuis. ea verba locutus
Optatos dedit amplexus, placidúmque petivit
Conjugis infuſus gremio per membra ſoporem.
Indè, ubi prima quies medio jam noctis abactæ
Curriculo expulerat ſomnum, cùm femina primùm,
Cui tolerare colo vitam tenuíque Minervâ,
Impoſitum cinerem & ſopitos ſuſcitat ignes,
Noctem addens operi; famuláſque ad lumina longo
Exercet penſo; caſtum ut ſervare cubile
Conjugis, & poſſit parvos educere natos.
Haud ſecus ignipotens, nec tempore ſegnior illo
Mollibus è ſtratis opera ad fabrilia ſurgit.
Inſula Sicaniam juxta latus Æoliámque
Erigitur Liparen fumantibus ardua ſaxis:
Quam ſubter ſpecus & Cyclopum exeſa caminis
Antra Ætnæa tonant, validíque incudibus ictus
Auditi referunt gemitum, ſtridúntque cavernis
Stricturæ Chalybum, & fornacibus ignis anhelat;
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.
Hoc tunc ignipotens cælo deſcendit ab alto.
Ferrum exercebant vaſto Cyclopes in antro,
Brontéſque, Steropéſque, & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus jam parte politâ
Fulmen erat; toto genitor quæ plurima cælo
Dejicit in terras: pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, tres nubis aquoſæ
Addiderant; rutuli tres ignis & alitis auſtri.
Fulgores nunc terrificos, ſonitúmque metúmque
Miſcebant operi, flammíſque ſequacibus iras.
Parte aliâ Marti currúmque rotáſque volucres
Inſtabant; quibus ille viros, quibus excitat urbes:
Ægidáque horriferam turbatæ Palladis arma
Certatim ſquamis ſerpentum auróque polibant,
Connexóſque angues, ipſámque in pectore divæ
Gorgona deſecto vertentem lumina collo.
Tollite cuncta, inquit, cœptóſque auferte labores,
Ætnæi Cyclopes; & huc advertite mentem.
Arma acri facienda viro. nunc viribus uſus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magiſtrâ.
Præcipitate moras. nec plura effatus: at illi
Ocyus incubuere omnes, paritérque laborem
Sortiti. fluit æs rivis, auríque metallum;
Vulnificúſque chalybs vaſtâ fornace liqueſcit.
Ingentem clypeum informant, unum omnia contra
Tela Latinorum: ſeptenóſque orbibus orbes
Impediunt. alii ventoſis follibus auras
Accipiunt reddúntque: alii ſtridentia tingunt
Æra lacu. gemit impoſitis incudibus antrum.
Illi inter ſeſe multâ vi brachia tollunt
In numerum, verſántque tenaci forcipe maſſam.
Hæc pater Æoliis properat dum Lemnius oris,
Evandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma,
Et matutini volucrum ſub culmina cantus.
Conſurgit ſenior, tunicâque inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.
Tum lateri atque humeris Tegeæum ſubligat enſem,
Demiſſa ab lævâ pantheræ terga retorquens.
Nec non & gemini cuſtodes limine ab alto
Procedunt, greſſúmque canes comitantur herilem.
Hoſpitis Æneæ ſedem & ſecreta petebat
Sermonum memor & promiſſi muneris heros.
Nec minùs Æneas ſe matutinus agebat.
Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.
Congreſſi jungunt dextras, mediíſque reſidunt
Ædibus, & licito tandem ſermone fruuntur.
Rex prior hæc:
Maxime Teucrorum ductor, quo ſoſpite numquam
Res equidem Trojæ victas aut regna fatebor;
Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
Exiguæ vires. hinc Tuſco claudimur amni,
Hinc Rutulus premit, & murum circumſonat armis.
Sed tibi ego ingentes populos opulentáque regnis
Jungere caſtra paro: quam ſors inopina ſalutem
Oſtentat. fatis huc te poſcentibus affers.
Haud procul hinc ſaxo incolitur fundata vetuſto
Urbis Agyllinæ ſedes: ubi Lydia quondam
Gens, bello præclara, jugis inſedit Etruſcis.
Hanc multos florentem annos rex deinde ſuperbo
Imperio & ſævis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas cædes; quid facta tyranni
Effera? dî capiti ipſius generíque reſervent.
Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
Componens manibúſque manus atque oribus ora,
Tormenti genus; & ſanie tabóque fluentes
Complexu in miſero longâ ſic morte necabat.
At feſſi tandem cives infanda furentem
Armati circumſiſtunt ipſúmque domúmque:
Obtruncant ſocios, ignem ad faſtigia jactant.
Ille inter cædes Rutulorum elapſus in agros
Confugere, & Turni defendier hoſpitis armis.
Ergo omnis furiis ſurrexit Etruria juſtis:
Regem ad ſupplicium præſenti Marte repoſcunt.
His ego te, Ænea, ductorem millibus addam.
Toto namque fremunt condenſæ litore puppes,
Signáque ferre jubent: retinet longævus haruſpex
Fata canens, O Mæoniæ delecta juventus,
Flos veterum virtúſque virûm, quos juſtus in hoſtem
Fert dolor, & meritâ accendit Mezentius irâ;
Nulli fas Italo tantam ſubjungere gentem:
Externos optate duces. tum Etruſca reſedit
Hôc acies campo monitis exterrita divûm.
Ipſe oratores ad me regníque coronam
Cum ſceptro miſit, mandátque inſignia Tarchon,
Succedam caſtris, Tyrrhenáque regna capeſſam.
Sed mihi tarda gelu ſæcliſque effœta ſenectus
Invidet imperium, ſeræque ad fortia vires.
Natum exhortarer, ni mixtus matre Sabellâ
Hinc partem patriæ traheret. tu, cujus & annis
Et generi fatum indulget, quem numina poſcunt,
Ingredere, ô Teucrûm atque Italûm fortiſſime ductor.
Hunc tibi præterea ſpes & ſolatia noſtri
Pallanta adjungam. ſub te tolerare magiſtro
Militiam & grave Martis opus, tua cernere facta
Aſſueſcat, primis & te miretur ab annis.
Arcadas huic equites bis centum robora pubis
Lecta dabo; totidémque ſuo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat: defixíque ora tenebant
Æneas Anchiſiades & fidus Achates,
Multáque dura ſuo triſti cum corde putabant;
Ni ſignum cælo Cytherea dediſſet aperto.
Namque improviſo vibratus ab æthere fulgor
Cum ſonitu venit, & ruere omnia viſa repentè,
Tyrrhenúſque tubæ mugire per æthera clangor.
Suſpiciunt: iterum atque iterum fragor increpat ingens.
Arma inter nubem cæli in regione ſerenâ

Per

Per ſudum rutilare vident, & pulſa tonare.
Obſtupuere animis alii; ſed Troïus heros
Agnovit ſonitum, & divæ promiſſa parentis.
Tum memorat: Ne verò, hoſpes, ne quære profectò,
Quem caſum portenta ferant: ego poſcor Olympo.
Hoc ſignum cecinit miſſuram diva creatrix,
Si bellum ingrueret; Vulcaniáque arma per auras
Laturam auxilio.
Heu, quantæ miſeris cædes Laurentibus inſtant!
Quas pœnas mihi, Turne, dabis! quàm multa ſub undas
Scuta virûm, galeáſque, & fortia corpora volves,
Tybri pater! poſcant acies, & fœdera rumpant.
Hæc ubi dicta dedit, ſolio ſe tollit ab alto;
Et primùm Herculeis ſopitas ignibus aras
Excitat, heſternúmque Larem, parvóſque Penates
Lætus adit, mactant lectas de more bidentes
Euandrus pariter, pariter Trojana juventus.
Pòſt hinc ad naves graditur, ſocióſque reviſit:
Quorum de numero, qui ſeſe in bella ſequantur,
Præſtantes virtute legit: pars cætera pronâ
Fertur aquâ, ſegniſque ſecundo defluit amni,
Nuntia ventura Aſcanio rerúmque patriſque.
Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
Ducunt exſortem Æneæ; quem fulva leonis
Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis.
Fama volat parvam ſubitò vulgata per urbem,
Ocyus ire equites Tyrrheni ad limina regis.
Vota metu duplicant matres, propiúſque periclo
It timor, & major Martis jam apparet imago.
Tum pater Euandrus dextram complexus euntis
Hæret inexpletum lacrymans, ac talia fatur:
O mihi præteritos referat ſi Jupiter annos!
Qualis eram, cùm primam aciem Præneſte ſub ipsâ
Stravi, ſcutorúmque incendi victor acervos;
Et regem hâc Herilum dextrâ ſub Tartara miſi:
Naſcenti cui tres animas Feronia mater
(Horrendum dictu) dederat, terna arma movenda;
Ter letho ſternendus erat: cui tunc tamen omnes
Abſtulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis.
Non ego nunc dulci amplexu divellerer uſquam,
Nate, tuo: neque finitimo Mezentius unquam
Huic capiti inſultans, tot ferro ſæva dediſſet
Funera, tam multis viduâſſet civibus urbem.
At vos, ô ſuperi, & divûm tu maxime rector
Jupiter, Arcadii quæſo miſereſcite regis,
Et patrias audite preces. ſi numina veſtra
Incolumem Pallanta mihi, ſi fata reſervant,
Si viſurus eum vivo, & venturus in unum;
Vitam oro: patiar quemvis durare laborem.
Sin aliquem infandum caſum, Fortuna, minaris;
Nunc ô, nunc liceat crudelem abrumpere vitam,
Dum curæ ambiguæ, dum ſpes incerta futuri,
Dum te, care puer, mea ſera & ſola voluptas,
Complexu teneo: gravior ne nuntius aures
Vulneret. hæc genitor digreſſu dicta ſupremo
Fundebat: famuli collapſum in tecta ferebant.
Jámque adeò exierat portis equitatus apertis:
Æneas inter primos & fidus Achates:
Indè alii Trojæ proceres. ipſe agmine Pallas
In medio chlamyde & pictis conſpectus in armis.
Qualis, ubi Oceani perfuſus Lucifer undâ,
Quem Venus ante alios aſtrorum diligit ignes,
Extulit os ſacrum cælo, tenebráſque reſolvit.
Stant pavidæ in muris matres, oculiſque ſequuntur
Pulveream nubem, & fulgentes ære catervas.
Olli per dumos, quà proxima meta viarum,
Armati tendunt. it clamor, & agmine facto
Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.
Eſt ingens gelidum lucus prope Cæritis amnem,
Relligione patrum latè ſacer: undique colles
Incluſere cavi, & nigrâ nemus abiete cingunt.
Sylvano fama eſt, veteres ſacrâſſe Pelaſgos,
Arvorum pecoriſque deo lucúmque diémque,
Qui primi fines aliquando habuere Latinos.
Haud procul hinc Tarcho & Tyrrheni tuta tenebant
Caſtra locis, celſóque omnis de colle videri
Jam poterat legio, & latis tendebat in arvis.
Huc pater Æneas, & bello lecta juventus
Succedunt, feſſíque & equos & corpora curant.
At Venus ætherios inter dea candida nimbos
Dona ferens aderat: natúmque in valle reductâ
Ut procul egelido ſecretum flumine vidit,
Talibus affata eſt dictis, ſéque obtulit ultro:
En perfecta mei promiſſâ conjugis arte
Munera: ne mox aut Laurentes, nate, ſuperbos,
Aut acrem dubites in prœlia poſcere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petivit:
Arma ſub adverſâ poſuit radiantia quercu.
Ille deæ donis & tanto lætus honore
Expleri nequit, atque oculos per ſingula volvit,
Miratúrque, intérque manus & brachia verſat
Terribilem criſtis galeam flammáſque vomentem,
Fatiferúmque enſem, loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem: qualis, cùm cærula nubes
Solis inardeſcit radiis, longéque refulget.
Tum leves ocreas electro auróque recocto,
Haſtámque & clypei non enarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
Haud vatum ignarus venturíque inſcius ævi
Fecerat ignipotens: illic genus omne futuræ
Stirpis ab Aſcanio, pugnatáque in ordine bella.
Fecerat & viridi fœtam Mavortis in antro
Procubuiſſe lupam: geminos huic ubera circùm
Ludere pendentes pueros, & lambere matrem
Impavidos: illam tereti cervice reflexam
Mulcere alternos, & corpora fingere linguâ.
Nec procul hinc Romam. & raptas ſine more Sabinas
Conſeſſu caveæ, magnis Circenſibus actis,
Addiderat, ſubitóque novum conſurgere bellum
Romulidis, Tatióque ſeni, Curibúſque ſeveris.
Pòſt idem inter ſe poſito certamine reges
Armati Jovis ante aram, pateráſque tenentes
Stabant, & cæsâ jungebant fœdera porcâ.
Haud procul indè, citæ Mettum in diverſa quadrigæ
Diſtulerant, (at tu dictis, Albane, maneres)
Raptabátque viri mendacis viſcera Tullus
Per ſylvam; & ſparſi rorabant ſanguine vepres.
Nec non Tarquinium ejectum Porſenna jubebat
Accipere, ingentíque urbem obſidione premebat:
Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.
Illum indignanti ſimilem, ſimiléмque minanti
Aſpiceres; pontem auderet quia vellere Cocles,
Et fluvium vinclis innaret Clœlia ruptis.
In ſummo cuſtos Tarpeiæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & Capitolia celſa tenebat,
Romuleóque recens horrebat regia culmo.
Atque hic auratis volitans argenteus anſer
Porticibus Gallos in limine adeſſe canebat:
Galli per dumos aderant, arcémque tenebant
Defenſi tenebris & dono noctis opacæ.
Aurea cæſaries ollis, atque aurea veſtis.
Virgatis lucent ſagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur. duo quiſque Alpina coruſcant
Gæſa manu, ſcutis protecti corpora longis.
Hic exſultantes Salios, nudóſque Lupercos,
Lanigeróſque apices, & lapſa ancilia cælo
Extuderat: caſtæ ducebant ſacra per urbem
Pilentis matres in mollibus: hinc procul addit
Tartareas etiam ſedes, alta oſtia Ditis;
Et ſcelerum pœnas, & te, Catilina, minaci
Pendentem ſcopulo, Furiarúmque ora trementem,
Secretóſque pios: his dantem jura Catonem.
Hæc inter tumidi latè maris ibat imago
Aurea; ſed fluctu ſpumabant cærula cano:
Et circùm argento clari delphines in orbem
Æquora verrebant caudis, æſtúmque ſecabant.
In medio claſſes æratas Actia bella
Cernere erat: totúmque inſtructo Marte videres
Fervere Leucaten, auróque effulgere fluctus.
Hinc Auguſtus agens Italos in prœlia Cæſar
Cum Patribus Populóque, Penatibus & magnis dîs,
Stans celsâ in puppi: geminas cui tempora flammas
Læta vomunt, patriúmque aperitur vertice ſidus.
Parte aliâ ventis & dîs Agrippa ſecundis
Arduus agmen agens: cui belli inſigne ſuperbum
Tempora navali fulgent roſtrata coronâ.
Hinc ope barbaricâ variíſque Antonius armis
Victor ab Auroræ populis & litore rubro
Ægyptum, viréſque Orientis, & ultima ſecum
Bactra vehit; ſequitúrque (nefas) Ægyptia conjux.
Unà omnes ruere, ac totum ſpumare reductis
Convulſum remis roſtriſque tridentibus æquor.
Alta petunt: pelago credas innare revulſas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos.
Tantâ mole viri turritis puppibus inſtant
Stuppea flamma manu, teliſque volatile ferrum
Spargitur. arva novâ Neptunia cæde rubeſcunt.
Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro:

Necdum etiam geminos à tergo reſpicit angues.
Omnigenûmque deûm monſtra & latrator Anubis,
Contra Neptunum & Venerem, contráque Minervam
Tela tenent. ſævit medio in certamine Mavors
Cælatus ferro, triſtéſque ex æthere Diræ;
Et ſciſſâ gaudens vadit Diſcordia pallâ:
Quam cum ſanguineo ſequitur Bellona flagello.
Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Deſuper: omnis eo terrore Ægyptus & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi.
Ipſa videbatur ventis regina vocatis
Vela date, & laxos jam jámque immittere funes.
Illam inter cædes pallentem morte futurâ
Fecerat ignipotens undis & Iapyge ferri:
Contrà autem magno mœrentem corpore Nilum,
Pandentémque ſinus & totâ veſte vocantem
Cæruleum in gremium latebroſáque flumina victos.
At Cæſar, triplici invectus Romana triumpho
Mœnia, dîs Italis votum immortale ſacrabat
Maxima tercentum totam delubra per urbem.
Lætitiâ ludíſque viæ plauſúque fremebant:
Omnibus in templis matrum chorus, omnibus aræ:
Ante aras terram cæſi ſtravere juvenci.
Ipſe, ſedens niveo candentis limine Phœbi,
Dona recognoſcit populorum, aptatque ſuperbis
Poſtibus: incedunt victæ longo ordine gentes,
Quàm variæ linguis, habitu tam veſtis & armis.
Hìc Nomadum genus, & diſcinctos Mulciber Afros,
Hìc Lelegas, Caráſque, ſagittiferóſque Gelonos
Finxerat. Euphrates ibat jam mollior undis,
Extremíque hominum Morini, Rhenúſque bicornis;
Indomitíque Dahæ, & pontem indignatus Araxes.
Talia, per clypeum Vulcani, dona parentis
Miratur, rerúmque ignarus imagine gaudet;
Attollens humero famámque & fata nepotum.

ÆNEIDOS

LIBER IX.

Atque ea diverſâ penitus dum parte geruntur,
Irim de cælo miſit Saturnia Juno
Audacem ad Turnum. luco tum fortè parentis
Pilumni Turnus ſacratâ valle ſedebat.
Ad quem ſic roſeo Thaumantias ore locuta eſt:
Turne, quod optanti divûm promittere nemo
Auderet, volvenda dies en attulit ultro.
Æneas, urbe & ſociis & claſſe relictâ,
Sceptra Palatini ſedémque petit Euandri.
Nec ſatis: extremas Corythi penetravit ad urbes:
Lydorúmque manum collectos armat agreſtes.
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poſcere currus.
Rumpe moras omnes, & turbata arripe caſtra.
Dixit, & in cælum paribus ſe ſuſtulit alis;
Ingentémque fugâ ſecuit ſub nubibus arcum.
Agnovit juvenis, duplicéſque ad ſidera palmas
Suſtulit, & tali fugientem eſt voce ſecutus:
Iri, decus cæli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? unde hæc tam clara repentè
Tempeſtas? medium video diſcedere cælum,
Palantéſque polo ſtellas. ſequor omina tanta,
Quiſquis in arma vocas. & ſic effatus ad undam
Proceſſit, ſummóque hauſit de gurgite lymphas,
Multa deos orans; oneravítque æthera votis.
Jamque omnis campis exercitus ibat apertis,
Dives equûm, dives pictaï veſtis & auri,
Meſſapus primas acies, poſtrema coërcent
Tyrrhidæ juvenes: medio dux agmine Turnus.
[Vertitur arma tenens, & toto vertice ſuprà eſt.]
Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altus
Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus,
Cum refluit campis, & jam ſe condidit alveo.
Hic ſubitam nigro glomerari pulvere nubem
Proſpiciunt Teucri, ac tenebras inſurgere campis.
Primus ab adverſâ conclamat mole Caïcus:
Quis globus, ò cives, caligine volvitur atrâ?
Ferte citi ferrum, date tela, & ſcandite muros.
Hoſtis adeſt, eia. ingenti clamore per omnes
Condunt ſe Teucri portas, & mœnia complent.
Namque ita diſcedens præceperat optimus armis
Æneas: ſi qua interea Fortuna fuiſſet,
Neu ſtruere auderent aciem, neu credere campo:
Caſtra modò, & tutos ſervarent aggere muros.
Ergo, etſi conferre manum pudor iráque monſtrat,
Objiciunt portas tamen, & præcepta faceſſunt,
Armatíque cavis exſpectant turribus hoſtem.
Turnus, ut antè volans tardum præceſſerat agmen,
Viginti lectis equitum comitatus, & urbi
Improviſus adeſt: maculis quem Thracius albis
Portat equus; criſtâque tegit galea aurea rubrâ.
Ecquis erit mecum, juvenes, qui primus in hoſtem?
En, ait. & jaculum attorquens emittit in auras
Principium pugnæ, & campo ſeſe arduus infert.
Clamore excipiunt ſocii, fremitúque ſequuntur
Horriſono: Teucrûm mirantur inertia corda;
Non æquo dare ſe campo, non obvia ferre
Arma viros, ſed caſtra fovere. huc turbidus atque huc
Luſtrat equo muros, aditúmque per avia quærit.
Ac veluti pleno lupus inſidiatus ovili,
Cùm fremit ad caulas, ventos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper mediâ; tuti ſub matribus agni
Balatum exercent: ille aſper & improbus irâ
Sævit in abſentes: collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & ſiccæ ſanguine fauces.
Haud aliter Rutulo, muros & caſtra tuenti,
Ignеſcunt iræ: duris dolor oſſibus ardet;
Quâ tentet ratione aditus, & quâ via clauſos
Excutiat Teucros vallo, atque effundat in æquor.
Claſſem, quæ lateri caſtrorum adjuncta latebat,
Aggeribus ſeptam circùm & fluvialibus undis,
Invadit: ſociόſque incendia poſcit ovantes:
Atque manum pinu flagranti fervidus implet.
Tum verò incumbunt; urget præſentia Turni:
Atque omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripuere focos: piceum fert fumida lumen
Tæda, & commixtam Vulcanus ad aſtra favillam.
Quis deus, ò Muſæ, tam ſæva incendia Teucris
Avertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite. priſca fides facto, ſed fama perennis.
Tempore quo primùm Phrygiâ formabat in Idâ
Æneas claſſem, & pelagi petere alta parabat;
Ipſa deûm fertur genetrix Berecynthia magnum
Vocibus his affata Jovem: Da, nate, petenti;
Quod tua cara parens domito te poſcit Olympo.
Pinea ſylva mihi, multos dilecta per annos,
Lucus in arce fuit ſummâ, quò ſacra ferebant,
Nigranti piceâ trabibúſque obſcurus acernis:
Has ego Dardanio juveni, cùm claſſis egeret,
Læta dedi: nunc ſollicitam timor anxius angit.
Solve metus, atque hoc precibus ſine poſſe parentem;
Neu curſu quaſſatæ ullo, neu turbine venti
Vincantur. proſit noſtris in montibus ortas.
Filius huic contrà, torquet qui ſidera mundi:
O genetrix, quò fata vocas? aut quid petis iſtis?
Mortaline manu factæ immortale carinæ
Fas habeant? certúſque incerta pericula luſtret
Æneas? cui tanta deo permiſſa poteſtas?
Imò, ubi defunctæ finem portúſque tenebunt
Auſonios, olim quæcumque evaſerit undis,
Dardaniúmque ducem Laurentia vexerit arva,
Mortalem eripiam formam, magníque jubebo
Æquoris eſſe deas: qualis Nereia Doto,
Et Galatea ſecant ſpumantem pectore pontum.
Dixerat: idque ratum Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes atrâque voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Ergo aderat promiſſa dies, & tempora Parcæ
Debita complêrant, cùm Turni injuria matrem
Admonuit ratibus ſacris depellere tædas.
Hìc primùm nova lux oculis offulſit, & ingens
Viſus ab Aurorâ cælum tranſcurrere nimbus,
Idæíque chori: tum vox horrenda per auras
Excidit, & Troum Rutulorúmque agmina complet:
Ne trepidate meas, Teucri, defendere naves,
Néve armate manus: maria ante exurere Turno,
Quàm ſacras dabitur pinus. vos ite ſolutæ,
Ite, deæ pelagi; genetrix jubet. & ſua quæque
Continuò puppes abrumpunt vincula ripis,
Delphinúmque modo demerſis æquora roſtris
Ima petunt. hinc virgineæ (mirabile monſtrum)
[Quot prius æratæ ſteterant ad litora proræ]
Reddunt ſe totidem facies, pontóque feruntur.
Obſtupuere animi Rutulis: conterritus ipſe
Turbatis Meſſapus equis; cunctatur & amnis

Rauca ſonans, revocátque pedem Tiberinus ab alto.
At non audaci Turno fiducia ceſſit;
Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro:
Trojanos hæc monſtra petunt: his Jupiter ipſe
Auxilium ſolitum eripuit: non tela, nec ignes
Exſpectant Rutulos. ergo maria invia Teucris.
Nec ſpes ulla fugæ: rerum pars altera adempta eſt:
Terra autem in noſtris manibus: tot millia gentes
Arma ferunt Italæ. nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges præ ſe jactant, reſponſa deorum.
Sat fatis Venerique datum, tetigere quòd arva
Fertilis Auſoniæ Troës. ſunt & mea contrà
Fata mihi, ferro ſceleratam exſcindere gentem
Conjuge præreptâ: nec ſolos tangit Atridas
Iſte dolor, ſolíſque licet capere arma Mycenis.
Sed periiſſe ſemel ſatis eſt. peccare fuiſſet
Antè ſatis; penitus modò non genus omne peroſos
Femineum: quibus hæc medii fiducia valli,
Foſſarúmque moræ, lethi diſcrimina parva,
Dant animos. at non viderunt mœnia Trojæ
Neptuni fabricata manu conſidere in ignes?
Sed vos, ô lecti, ferro qui ſcindere vallum
Apparat, & mecum invadit trepidantia caſtra?
Non armis mihi Vulcani, non mille carinis
Eſt opus in Teucros. addant ſe protinus omnes
Etruſci ſocios: tenebras & inertia furta
Palladii, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Ne timeant; nec equi cæcâ condemur in alvo.
Luce palàm certum eſt igni circumdare muros.
Haud ſibi cum Danais rem ſaxo & pube Pelaſgâ
Eſſe putent, decimum quos diſtulit Hector in annum.
Nunc adeò, melior quoniam pars acta diei,
Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
Procurate, viri; & pugnam ſperate parari.
Interea vigilum excubiis obſidere portas
Cura datur Meſſapo, & mœnia cingere flammis.
Bis ſeptem, Rutulo muros qui milite ſervent,
Delecti: aſt illos centeni quemque ſequuntur
Purpurei criſtis juvenes auróque corusci:
Diſcurrunt, variántque vices, fusíque per herbam
Indulgent vino, & vertunt crateras ahenos.
Collucent ignes: noctem cuſtodia ducit
Inſomnem ludo.
Hæc ſuper è vallo proſpectant Troës, & armis
Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
Explorant, pontéſque & propugnacula jungunt:
Tela gerunt. inſtant Mneſtheus acérque Sereſtus:
Quos pater Æneas, ſi quando adverſa vocarent,
Rectores juvenum & rerum dedit eſſe magiſtros.
Omnis per muros legio, ſortita periclum,
Excubat, exercétque vices, quod cuique tuendum eſt.
Niſus erat portæ cuſtos, acerrimus armis,
Hyrtacides; comitem Æneæ quem miſerat Ida
Venatrix, jaculo celerem levibúſque ſagittis:
Et juxtà comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Æneadum, Trojana neque induit arma;
Ora puer primâ ſignans intonſa juventâ.
His amor unus erat, pariterque in bella ruebant:
Tum quoque communi portam ſtatione tenebant.
Niſus ait, Dîne hunc ardorem mentibus addunt,
Euryale? an ſua cuique deus fit dira cupído?
Aut pugnam, aut aliquid jam dudum invadere magnum
Mens agitat mihi; nec placidâ contenta quiete eſt.
Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rerum.
Lumina rara micant: ſomno vinoque ſepulti
Procubuere: ſilent latè loca. percipe porro,
Quid dubitem, & quæ nunc animo ſententia ſurgat.
Ænean acciri omnes populúſque patréſque
Expoſcunt; mittíque viros, qui certa reportent.
Si tibi, quæ poſco, promittunt, (nam mihi facti
Fama ſat eſt) tumulo videor reperire ſub illo
Poſſe viam ad muros & mœnia Pallantea.
Obſtupuit magno laudum percuſſus amore
Euryalus; ſimul his ardentem affatur amicum:
Mene igitur ſocium ſummis adjungere rebus,
Niſe, fugis? ſolum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor bellis aſſuetus Opheltes
Argolicum terrorem inter Trojæque labores
Sublatum erudiit; nec tecum talia geſſi,
Magnanimum Ænean & fata extrema ſecutus.
Eſt hic, eſt animus lucis contemptor, & iſtum
Qui vitâ bene credat emi, quò tendis, honorem.
Niſus ad hæc: Equidem de te nil tale verebar:
Nec fas: non. ita me referat tibi magnus ovantem
Jupiter, aut quicumque oculis hæc aſpicit æquis.
Sed ſi quis, quæ multa vides diſcrimine tali,
Si quis in adverſum rapiat caſúſve deúſve,
Te ſupereſſe velim: tua vitâ dignior ætas.
Sit, qui me raptum pugnâ, pretióve redemtum
Mandet humo ſolitâ: aut, ſi qua id Fortuna vetabit,
Abſenti ferat inferias, decorétque ſepulcro:
Neu matri miſeræ tanti ſim cauſa doloris:
Quæ te ſola, puer, multis è matribus auſa
Perſequitur, magni nec mœnia curat Aceſtæ.
Ille autem: Cauſas nequicquam nectis inanes,
Nec mea jam mutata loco ſententia cedit.
Acceleremus, ait. vigiles ſimul excitat. illi
Succedunt, ſervántque vices: ſtatione relictâ
Ipſe comes Niſo graditur, regémque requirunt.
Cætera per terras omnes animalia ſomno
Laxabant curas, & corda oblita laborum.
Ductores Teucrûm primi delecta juventus
Conſilium ſummis regni de rebus habebant,
Quid facerent, quiſve Æneæ jam nuntius eſſet:
Stant longis adnixi haſtis, & ſcuta tenentes,
Caſtrorum & campi medio. tum Niſus & unà
Euryalus confeſtim alacres admittier orant:
Rem magnam, pretiúmque moræ fore. primus Iülus
Accepit trepidos, ac Niſum dicere juſſit.
Tum ſic Hyrtacides: Audite ô mentibus æquis,
Æneadæ: néve hæc noſtris ſpectentur ab annis,
Quæ ferimus. Rutuli ſomno vinóque ſoluti
Conticuêre. locum inſidiis conſpeximus ipſi,
Qui patet in bivio portæ, quæ proxima ponto.
Interrupti ignes, atérque ad ſidera fumus
Erigitur. ſi Fortunâ permittitis uti;
Quæſitum Ænean ad mœnia Pallantea,
Mox hìc cum ſpoliis, ingenti cæde peractâ,
Affore cernetis: nec nos via fallit euntes.
Vidimus obſcuris primam ſub vallibus urbem
Venatu aſſiduo, & totum cognovimus amnem.
Hìc annis gravis atque animi maturus Aletes:
Dî patrii, quorum ſemper ſub numine Troja eſt,
Non tamen omnino Teucros delere paratis,
Cum tales animos juvenum, & tam certa tuliſtis
Pectora. ſic memorans, humeros dextráſque tenebat
Amborum, & vultum lacrymis atque ora rigabat:
Quæ vobis, quæ digna, viri, pro laudibus iſtis,
Præmia poſſe rear ſolvi? pulcherrima primùm
Dî moréſque dabunt veſtri: tum cætera reddet
Actutum pius Æneas, atque integer ævi
Aſcanius, meriti tanti non immemor unquam.
Immò ego vos, cui ſola ſalus genitore reducto,
Excipit Aſcanius, per magnos, Niſe, Penates,
Aſſaracíque Larem, & canæ penetralia Veſtæ,
Obteſtor: quæcumque mihi fortuna fidéſque eſt,
In veſtris pono gremiis. revocate parentem:
Reddite conſpectum. nihil illo triſte recepto.
Bina dabo argento perfecta atque aſpera ſignis
Pocula; devictâ genitor quæ cepit Ariſbâ:
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si verò capere Italiam, ſceptríſque potiri
Contigerit victori, & prædæ ducere ſortem:
Vidiſti, quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus: ipſum illum clypeum criſtáſque rubentes
Excipiam ſorti, jam nunc tua præmia, Niſe.
Præterea bis ſex genitor lectiſſima matrum
Corpora captivóſque dabit, ſuáque omnibus arma:
Inſuper his, campi quod rex habet ipſe Latinus.
Te verò, mea quem ſpatiis propioribus ætas
Inſequitur, venerande puer, jam pectore toto
Accipio, & comitem caſus complector in omnes.
Nulla meis ſinè te quæretur gloria rebus:
Seu pacem, ſeu bella geram; tibi maxima rerum
Verborúmque fides. Contra quem talia fatur
Euryalus: Me nulla dies tam fortibus auſis
Diſſimilem arguerit: tantùm Fortuna ſecunda,
Haud adverſa cadat. ſed te ſuper omnia dona
Unum oro: genetrix Priami de gente vetuſtâ
Eſt mihi, quam miſeram tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non mœnia regis Aceſtæ.
Hanc ego nunc ignaram hujus quodcumque pericli eſt,
Inque ſalutatam linquo; nox & tua teſtis
Dextera, quòd nequeam lacrymas perferre parentis.
At tu, oro, ſolare inopem, & ſuccurre relictæ.
Hanc ſine me ſpem ferre tui: audentior ibo
In caſus omnes. percuſſâ mente dederunt

Dardanidæ lacrymas: ante omnes pulcher Iülus;
Atque animum patriæ ſtrinxit pietatis imago.
Tum ſic effatur:
Sponde digna tuis ingentibus omnia cœptis.
Namque erit iſta mihi genetrix, noménque Creüſæ
Solum defuerit; nec partum gratia talem
Parva manet; caſus factum quicumque ſequuntur.
Per caput hoc juro, per quod pater antè ſolebat:
Quæ tibi polliceor reduci rebúſque ſecundis,
Hæc eadem matríque tuæ generíque manebunt.
Sic ait illacrymans: humero ſimul exuit enſem
Auratum, mirâ quem fecerat arte Lycaon
Gnoſſius, atque habilem vaginâ aptàrat eburnâ.
Dat Niſo Mneſtheus pellem horrentíſque leonis
Exuvias: galeam fidus permutat Aletes.
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas juvenúmque ſenúmque
Proſequitur votis. nec non & pulcher Iülus,
Ante annos animúmque gerens curámque virilem,
Multa patri portanda dabat mandata: ſed auræ
Omnia diſcerpunt, & nubibus irrita donant.
Egreſſi ſuperant foſſas, noctíſque per umbram
Caſtra inimica petunt, multis tamen antè futuri
Exitio. paſſim ſomno vinóque per herbam
Corpora fuſa vident, arrectos litore currus,
Inter lora rotáſque viros; ſimul arma jacere,
Vina ſimul. prior Hyrtacides ſic ore locutus:
Euryale, audendum dextrâ. nunc ipſa vocat res.
Hâc iter eſt. tu, ne qua manus ſe attollere nobis
A tergo poſſit, cuſtodi, & conſule longè.
Hæc ego vaſta dabo, & lato te limite ducam.
Sic memorat, vocémque premit; ſimul enſe ſuperbum
Rhamnetem aggreditur: qui fortè tapetibus altis
Extructus toto proflabat pectore ſomnum;
Rex idem, & regi Turno gratiſſimus augur:
Sed non augurio potuit depellere peſtem.
Tres juxtà famulos temere inter tela jacentes,
Armigerúmque Remi premit, aurigámque ſub ipſis
Nactus equis; ferróque ſecat pendentia colla.
Tum caput ipſi aufert domino, truncúmque relinquit
Sanguine ſingultantem: atro tepefacta cruore [que,
Terra, toríque madent. nec non Lamyrúmque Lamúm-
Et juvenem Sarranum, illâ qui plurima nocte
Luſerat inſignis facie, multóque jacebat
Membra deo victus: felix, ſi protinus illum
Æquâſſet nocti ludum, in lucémque tuliſſet.
Impaſtus ceu plena leo per ovilia turbans
(Suadet enim veſana fames) manditque trahítque
Molle pecus, mutúmque metu: fremit ore cruento.
Nec minor Euryali cædes. incenſus & ipſe
Perfurit, ac multam in medio ſinè nomine plebem
Fadúmque Herbeſúmque ſubit Rhœtúmque Abarímque
Ignaros; Rhœtum vigilantem, & cuncta videntem:
Sed magnum metuens ſe poſt cratera tegebat:
Pectore in adverſo totum cui cominus enſem
Condidit aſſurgenti, & multâ morte recepit.
Purpuream vomit ille animam; & cum ſanguine mixta
Vina refert moriens. hic furto fervidus inſtat.
Jámque ad Meſſapi ſocios tendebat, ubi ignem
Deficere extremum, & religatos rite videbat
Carpere gramen equos: breviter cùm talia Niſus,
(Senſit enim nimiâ cæde atque cupidine ferri)
Abſiſtamus, ait: nam lux inimica propinquat.
Pœnarum exhauſtum ſatìs eſt: via facta per hoſtes.
Multa virûm ſolido argento perfecta relinquunt
Armáque crateráſque ſimul, pulchróſque tapetas.
Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
Cingula, Tiburti Remulo ditiſſimus olim
Quæ mittit dona, hoſpitio cùm jungeret abſens,
Cædicus: ille ſuo moriens dat habere nepoti.
Poſt mortem bello Rutuli prædâque potiti.
Hæc rapit, atque humeris nequicquam fortibus aptat.
Tum galeam Meſſapi habilem criſtíſque decoram
Induit. excedunt caſtris, & tuta capeſſunt.
Interea præmiſſi equites ex urbe Latinâ,
Cætera dum legio campis inſtructa moratur,
Ibant, & Turno regi reſponſa ferebant,
Tercentum, ſcutati omnes, Volſcente magiſtro.
Jámque propinquabant caſtris, muróſque ſubibant.
Cùm procul hos lævo flectentes limite cernunt:
Et galea Euryalum ſublustri noctis in umbrâ
Prodidit immemorem, radiíſque adverſa refulſit.
Haud temere eſt viſum, conclamat ab agmine Volſcens:
State, viri. quæ cauſa viæ? quive eſtis in armis?
Quóve tenetis iter? Nihil illi tendere contrà:
Sed celerare fugam in ſylvas, & fidere nocti.
Objiciunt equites ſeſe ad divortia nota
Hinc atque hinc, omnémque abitum cuſtode coronant.
Sylva fuit, latè dumis atque ilice nigrâ
Horrida, quam denſi complêrant undique ſentes:
Rara per occultos lucebat ſemita calles.
Euryalum tenebræ ramorum oneroſáque præda
Impediunt, fallíſque timor regione viarum.
Niſus abit: jámque imprudens evaſerat hoſtes,
Atque lacus; qui poſt Albæ de nomine dicti
Albani; tum rex ſtabula alta Latinus habebat.
Ut ſtetit, & fruſtra abſentem reſpexit amicum:
Euryale, infelix quâ te regione reliqui?
Quave ſequar? rurſus perplexum iter omne revolvens
Fallacis ſylvæ, ſimul & veſtigia retro
Obſervata legit, dumíſque ſilentibus errat:
Audit equos, audit ſtrepitus & ſigna ſequentum.
Nec longum in medio tempus; cùm clamor ad aures
Pervenit, ac videt Euryalum: quem jam manus omnis
Fraude loci & noctis, ſubito turbante tumultu,
Oppreſſum rapit, & conantem plurima fruſtra.
Quid faciat? quâ vi juvenem, quibus audeat armis
Eripere? an ſeſe medios moriturus in enſes
Inferat, & pulchram properet per vulnera mortem?
Ocyus adducto torquens haſtile lacerto,
Suſpiciens altam Lunam, & ſic voce precatur:
Tu, dea, tu præſens noſtro ſuccurre labori,
Aſtrorum decus & nemorum Latonia cuſtos:
Si qua tuis unquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, ſi qua ipſe meis venatibus auxi,
Suſpendíve tholo, aut ſacra ad faſtigia fixi;
Hunc ſine me turbare globum, & rege tela per auras.
Dixerat: & toto connixus corpore ferrum
Conjicit. haſta volans noctis diverberat umbras,
Et venit adverſi in tergum Sulmonis, ibique
Frangitur, ac fiſſo tranſit præcordia ligno.
Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
Frigidus, & longis ſingultibus ilia pulſat.
Diverſi circumſpiciunt. hôc acrior idem
Ecce aliud ſummâ telum librabat ab aure;
Dum trepidant. iit haſta Tago per tempus utrumque
Stridens, trajectóque hæſit tepefacta cerebro.
Sævit atrox Volſcens, nec teli conſpicit uſquam
Auctorem, nec quò ſe ardens immittere poſſit.
Tu tamen interea calido mihi ſanguine pœnas
Perſolves amborum, inquit: ſimul enſe recluſo
Ibat in Euryalum. tum verò exterritus amens
Conclamat Niſus: nec ſe celare tenebris
Ampliùs, aut tantum potuit perferre dolorem:
Me, me, (adſum qui feci) in me convertite ferrum,
O Rutuli. mea fraus omnis: nihil iſte nec auſus,
Nec potuit: cælum hoc & conſcia ſidera teſtor.
Tantùm infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat: ſed viribus enſis adactus
Tranſabiit coſtas, & candida pectora rumpit.
Volvitur Euryalus letho, pulchróſque per artus
It cruor, ínque humeros cervix collapſa recumbit.
Purpureus veluti cum flos ſuccíſus aratro
Langueſcit moriens; laſſóve papavera collo
Demiſere caput, pluviâ cum fortè gravantur.
At Niſus ruit in medios, ſolúmque per omnes
Volſcentem petit: in ſolo Volſcente moratur.
Quem circùm glomerati hoſtes hinc cominus atque hinc
Proturbant. inſtat non ſecius, ac rotat enſem
Fulmineum; donec Rutuli clamantis in ore
Condidit adverſo, & moriens animam abſtulit hoſti.
Tum ſuper exanimem ſeſe projecit amicum
Confoſſus, placidâque ibi demum morte quievit.
Fortunati ambo, ſi quid mea carmina poſſunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet ævo;
Dum domus Æneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiúmque pater Romanus habebit.
Victores prædâ Rutuli ſpoliíſque potiti
Volſcentem exanimum flentes in caſtra ferebant.
Nec minor in caſtris luctus, Rhamnete reperto
Exſangui, & primis unâ tot cæde peremtis,
Sarranóque Numâque. ingens concurſus ad ipſa
Corpora, ſeminecéſque viros, tepidâque recentem
Cæde locum, & plenos ſpumanti ſanguine rivos.
Agnoſcunt ſpolia inter ſe galeámque nitentem
Meſſapi, & multo phaleras ſudore receptas.
Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:

Jam

Jam ſole infuſo, jam rebus luce retectis,
Turnus in arma viros, armis circumdatus ipſe,
Suſcitat, æratíſque acies in prœlia cogit
Quiſque ſuos, variíſque acuunt rumoribus iras.
Quin ipſa arrectis (viſu miſerabile) in haſtis
Præfigunt capita, & multo clamore ſequuntur,
Euryali & Niſi.
Æneadæ duri murorum in parte ſiniſtrâ
Oppoſuere aciem, (nam dextera cingitur amni)
Ingentéſque tenent foſſas, & turribus altis
Stant mæſti: ſimul ora virûm præfixa movebant,
Nota nimis miſeris, atróque fluentia tabo.
Interea pavidam volitans pennata per urbem
Nuntia Fama ruit, matríſque adlabitur aures
Euryali. at ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit.
Excuſſi manibus radii, revolutáque penſa.
Evolat infelix, & femineo ululatu,
Sciſſa comam, muros amens atque agmina curſu
Prima petit. non illa virûm, non illa pericli
Telorúmque memor: cælum dehinc queſtibus implet:
Hunc ego te, Euryale, aſpicio? túne illa ſenectæ
Sera meæ requies potuiſti linquere ſolam,
Crudelis? nec te, ſub tanta pericula miſſum,
Affari extremum miſeræ data copia matri?
Heu, terrâ ignotâ canibus date præda Latinis
Alitibúſque jaces! nec te tua funera mater
Produxi, preſſive oculos, aut vulnera lavi,
Veſte tegens; tibi quam noctes feſtina diéſque
Urgebam, & telâ curas ſolabar aniles.
Quò ſequar? aut quæ nunc artus avulſáque membra
Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te,
Nate, refers? hoc ſum terrâque marique ſecuta?
Figite me, ſi qua eſt pietas; in me omnia tela
Conjicite, ô Rutuli. me primam abſumite ferro,
Aut tu, magne pater divûm, miſerere, tuóque
Inviſum hoc detrude caput ſub Tartara telo:
Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.
Hôc fletu concuſſi animi, mæſtúſque per omnes
It gemitus: torpent infractæ ad prœlia vires.
Illam incendentem luctus Idæus & Actor,
Ilionei monitu & multum lacrymantis Iüli,
Corripiunt, intérque manus ſub tecta reponunt.
At tuba terribilem ſonitum procul ære canoro
Increpuit. ſequitur clamor, cælúmque remugit.
Accelerant actâ pariter teſtudine Volſci,
Et foſſas implere parant, ac vellere vallum.
Quærunt pars aditum, & ſcalis aſcendere muros;
Quà rara eſt acies, interlucétque corona
Non tam ſpiſſa viris. telorum effundere contrà
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis,
Aſſueti longo muros defendere bello.
Saxa quoque infeſto volvebant pondere, ſi quà
Poſſent tectam aciem perrumpere: cùm tamen omnes
Ferre libet ſubter denſâ teſtudine caſus
Nec jam ſufficiunt nam, quà globus imminet ingens,
Immanem Teucri molem volvúntque ruúntque:
Quæ ſtravit Rutulos latè, armorúmque reſolvit
Tegmina. nec curant cæco contendere Marte
Ampliùs audaces Rutuli, ſed pellere vallo
Miſſilibus certant:
Parte aliâ horrendus viſu quaſſabat Etruſcam
Pinum, & fumiferos infert Mezentius ignes.
At Meſſapus equûm domitor Neptunia proles
Reſcindit vallum, & ſcalas in mœnia poſcit.
Vos, ô Calliope, precor aſpirate canenti;
Quas ibi tunc ferro ſtrages, quæ funera Turnus
Ediderit; quem quiſque virum demiſerit Orco:
Et mecum ingentes oras evolvite belli.
Et meminiſtis enim, divæ, & memorare poteſtis.
Turris erat vaſto ſuſpectu & pontibus altis,
Opportuna loco: ſummis quam viribus omnes
Expugnare Itali, ſummâque evertere opum vi
Certabant: Troës contrà defendere ſaxis,
Pérque cavas denſi tela intorquere feneſtras.
Princeps ardentem conjecit lampada Turnus,
Et flammam affixit lateri; quæ plurima vento
Corripuit tabulas, & poſtibus hæſit adeſis.
Turbati trepidare intus, fruſtráque malorum
Velle fugam. dum ſe glomerant, retróque reſidunt
In partem, quæ peſte caret, tum pondere turris
Procubuit ſubito, & cælum ſonat omne fragore.
Semineces ad terram, immani mole ſecutâ,
Confixíque ſuis telis, & pectora duro
Transfoſſi ligno veniunt. vix unus Helenor,
Et Lycus elapſi: quorum primævus Helenor,
Mæonio regi quem ſerva Licymnia furtim
Suſtulerat, vetitíſque ad Trojam miſerat armis,
Enſe levis nudo, parmâque inglorius albâ.
Iſque ubi ſe Turni media inter millia vidit;
Hinc acies, atque hinc acies aſtare Latinas:
Ut fera, quæ denſâ venantum ſepta coronâ
Contra tela furit, ſeſéque haud neſcia morti
Injicit, & ſaltu ſupra venabula fertur:
Haud aliter juvenis medios moriturus in hoſtes
Irruit; &, quà tela videt denſiſſima, tendit.
At pedibus longè melior Lycus inter & hoſtes,
Inter & arma, fugâ muros tenet, altáque certat
Prendere tecta manu, ſociúmque attingere dextras.
Quem Turnus, pariter curſu telóque ſecutus,
Increpat his victor: Noſtráſne evadere, demens,
Speráſti te poſſe manus? ſimul arripit ipſum
Pendentem, & magnâ muri cum parte revellit:
Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cycnum,
Suſtulit alta petens pedibus Jovis armiger uncis:
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à ſtabulis rapuit lupus. undique clamor
Tollitur. invadunt, & foſſas aggere complent.
Ardentes tædas alii ad faſtigia jactant.
Ilioneus ſaxo atque ingenti fragmine montis
Lucetium, portæ ſubeuntem, ignéſque ferentem;
Emathiona Liger, Corynæum ſternit Aſylas:
Hic jaculo bonus, hic longè fallente ſagittâ.
Ortygium Cæneus, victorem Cænea Turnus:
Turnus Itym, Cloniúmque, Dioxippum, Promolúmque,
Et Sagarim, & ſummis ſtantem pro turribus Idan:
Privernum Capys. hunc primò levis haſta Temillæ
Strinxerat: ille manum projecto tegmine demens
Ad vulnus tulit. ergo alis allapſa ſagitta,
Et lævo infixa eſt lateri manus, abditáque intus
Spiramenta animæ lethali vulnere rumpit.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis;
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Hiberâ,
Inſignis facie: genitor quem miſerat Arcens,
Eductum Martis luco, Symæthia circùm
Flumina: pinguis ubi & placabilis ara Palici.
Stridentem fundam, poſitis Mezentius haſtis,
Ipſe ter adductâ circùm caput egit habenâ;
Et media adverſi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multâ porrectum extendit arenâ.
Tum primùm bello celerem intendiſſe ſagittam
Dicitur, antè feras ſolitus terrere fugaces,
Aſcanius, fortémque manu fudiſſe Numanum;
Cui Remulo cognomen erat; Turníque minorem
Germanam nuper thalamo ſociatus habebat.
Is primam ante aciem digna atque indigna relatu
Vociferans, tumidúſque novo præcordia regno
Ibat, & ingentem ſeſe clamore ferebat:
Non pudet obſidione iterum vallóque teneri,
Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?
En, qui noſtra ſibi bello connubia poſcunt!
Quis deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hìc Atridæ, nec fandi fictor Ulyſſes.
Durum ab ſtirpe genus, natos ad flumina primùm
Deferimus, ſævóque gelu duramus & undis:
Venatu invigilant pueri, ſylváſque fatigant:
Flectere ludus equos, & ſpicula tendere cornu.
At patiens operum parvóque aſſueta juventus
Aut raſtris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne ævum ferro teritur, verſâque juvencûm
Terga fatigamus haſtâ: nec tarda ſenectus
Debilitat vires animi, mutátque vigorem.
Canitiem galeâ premimus; ſempérque recentes
Comportare juvat prædas, & vivere rapto.
Vobis picta croco & fulgenti murice veſtis,
Deſidiæ cordi; juvat indulgere choreis:
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.
O verè Phrygiæ, neque enim Phryges, ite per alta
Dindyma; ubi aſſuetis biforem dat tibia cantum.
Tympana vos buxúſque vocant Berecyntia matris
Idææ. ſinite arma viris, & cedite ferro.
Talia jactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Aſcanius; nervóque obverſus equino
Intendit telum, diverſáque brachia ducens
Conſtitit, antè Jovem ſupplex per vota precatus:
Jupiter omnipotens, audacibus annue cœptis.
Ipſe tibi ad tua templa feram ſolemnia dona,
Et ſtatuam ante aras auratâ fronte juvencum
Candentem, paritérque caput cum matre ferentem;

Jam

Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.
Audiit, & cæli genitor de parte ſerenâ
Intonuit lævum: ſonat unâ fatifer arcus.
Effugit horrendùm ſtridens adducta ſagitta:
Pérque caput Remuli venit, & cava tempora ferro
Trajicit. I, verbis virtutem illude ſuperbis.
Bis capti Phryges hæc Rutulis reſponſa remittunt.
Hoc tantum Aſcanius. Teucri clamore ſequuntur,
Lætitiâque fremunt, animóſque ad ſidera tollunt.
Ætheriâ tum fortè plagâ crinitus Apollo
Deſuper Auſonias acies urbémque videbat
Nube ſedens; atque his victorem affatur Iülum:
Macte novâ virtute, puer. ſic itur ad aſtra;
Dis genite, & geniture deos. jure omnia bella
Gente ſub Aſſaraci fato ventura reſident:
Nec te Troja capit. ſimul hæc effatus, ab alto
Æthere ſe mittit, ſpirantes dimovet auras,
Aſcaniúmque petit. formam tum vertitur oris
Antiquum in Buten. hic Dardanio Anchiſæ
Armiger antè fuit, fidúſque ad limina cuſtos.
Tum comitem Aſcanio pater addidit. ibat Apollo
Omnia longævo ſimilis, vocémque colorémque,
Et crines albos, & ſæva ſonoribus arma:
Atque his ardentem dictis affatur Iülum:
Sit ſatis, Æneide, telis impune Numanum
Oppetiiſſe tuis. primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, & paribus non invidet armis.
Cætera parce, puer, bello. ſic orſus Apollo
Mortales medio aſpectus ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
Agnovere deum proceres divináque tela
Dardanidæ, pharetrámque fugâ ſenſere ſonantem.
Ergo avidum pugnæ, dictis ac numine Phœbi,
Aſcanium prohibent; ipſi in certamina rurſus
Succedunt, animáſque in aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris:
Intendunt acres arcus, amentáque torquent.
Sternitur omne ſolum telis: tum ſcuta cavæque
Dant ſonitum flictu galeæ: pugna aſpera ſurgit.
Quantus ab occaſu veniens pluvialibus hædis
Verberat imber humum: quàm multâ grandine nimbi
In vada præcipitant; cùm Jupiter horridus auſtris
Torquet aquoſam hyemem, & cælo cava nubila rumpit.
Pandarus & Bitias Idæo Alcanore creti,
Quos Jovis eduxit luco ſylveſtris Hiera
Abietibus juvenes patriis & montibus æquos,
Portam, quæ ducis imperio commiſſa, recludunt
Freti armis, ultróque invitant mœnibus hoſtem.
Ipſi intus dextrâ ac lævâ pro turribus aſtant
Armati ferro, & criſtis capita alta coruſci:
Quales aëriæ liquentia flumina circùm,
Sive Padi ripis, Atheſim ſeu propter amœnum,
Conſurgunt geminæ quercus, intonſáque cælo
Attollunt capita, & ſublimi vertice nutant.
Irrumpunt, aditus Rutuli ut videre patentes.
Continuò Quercens, & pulcher Aquicolus armis,
Et præceps animi Tmarus, & Mavortius Hæmon,
Agminibus totis aut verſi terga dedere,
Aut ipſo portæ poſuere in limine vitam.
Tum magis increſcunt animis diſcordibus iræ,
Et jam collecti Troës glomerantur eodem,
Et conferre manum, & procurrere longiùs audent.
Ductori Turno, diverſa in parte furenti,
Turbantíque viros, perfertur nuntius, hoſtem
Fervere cæde novâ, & portas præbere patentes.
Deſerit inceptum, atque immani concitus irâ
Dardaniam ruit ad portam, fratréſque ſuperbos:
Et primum Antiphaten, is enim ſe primus agebat,
Thebanâ de matre nothum Sarpedonis alti,
Conjecto ſternit jaculo. volat Itala cornus
Aëra per tenerum, ſtomachóque infixa ſub altum
Pectus abit: reddit ſpecus atri vulneris undam
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepeſcit.
Tum Meropem atque Erymantha manu, tum ſternit Aphidnum:
Tum Bitian ardentem oculis, animíſque frementem,
Non jaculo: neque enim jaculo vitam ille dediſſet:
Sed magnum ſtridens contorta phalarica venit,
Fulminis acta modo: quam nec duo taurea terga,
Nec duplici ſquamâ lorica fidelis & auro
Suſtinuit: collapſa ruunt immania membra.
Dat tellus gemitum, & clypeum ſuperintonat ingens.
Qualis in Euboico Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit; magnis quam molibus antè
Conſtructam ponto jaciunt: ſic illa ruinam
Prona trahit, penitúſque vadis illiſa recumbit.
Miſcent ſe maria, & nigræ attolluntur arenæ.
Tum ſonitu Prochyta alta tremit, durúmque cubile
Inarime Jovis imperiis impoſta Typhoeo.
Hic Mars armipotens animum viréſque Latinis
Addidit, & ſtimulos acres ſub pectora vertit:
Immiſitque fugam Teucris, atrúmque timorem.
Undique conveniunt, quoniam data copia pugnæ,
Bellatórque animos deus incidit.
Pandarus, ut fuſo germanum corpore cernit,
Et quo ſit Fortuna loco, qui caſus agat res,
Portam vi multâ converſo cardine torquet
Obnixus latis humeris, multóſque ſuorum
Mœnibus excluſos duro in certamine linquit:
Aſt alios ſecum includit recipítque ruentes
Demens: qui Rutulum in medio non agmine regem
Viderit irrumpentem, ultróque incluſerit urbi:
Immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
Continuò nova lux oculis offulſit, & arma
Horrendum ſonuere: tremunt in vertice criſtæ
Sanguineæ, clypeóque micantia fulmina mittunt.
Agnoſcunt faciem inviſam atque immania membra
Turbati ſubitò Æneadæ. tum Pandarus ingens
Emicat, & mortis fraternæ fervidus irâ
Effatur: Non hæc dotalis regia Amatæ,
Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
Caſtra inimica vides: nulla hinc exire poteſtas.
Olli ſubridens ſedato pectore Turnus:
Incipe, ſi qua animo virtus, & conſere dextram:
Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat. ille rudem nodis & cortice crudo
Intorquet ſummis adnixus viribus haſtam.
Excepere auræ vulnus; (Saturnia Juno
Detorſit veniens) portæque infigitur haſta.
At non hoc telum, mea quod vi dextera verſat,
Effugies: neque enim is teli nec vulneris auctor.
Sic ait, & ſublatum altè conſurgit in enſem,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Dividit, impubéſque immani vulnere malas.
Fit ſonus: ingenti concuſſa eſt pondere tellus.
Collapſos artus atque arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens: atque illi partibus æquis
Huc caput atque illuc humero ex utroque pependit.
Diffugiunt verſi trepidâ formidine Troës.
Et ſi continuò victorem ea cura ſubiſſet,
Rumpere clauſtra manu ſocióſque immittere portis;
Ultimus ille dies bello gentíque fuiſſet.
Sed furor ardentem cædíſque inſana cupido
Egit in adverſos.
Principio Phalerim, & ſucciſo poplite Gygen
Excipit: hinc raptas fugientibus ingerit haſtas
In tergus. Juno vires animúmque miniſtrat.
Addit Halym comitem, & confixâ Phegea parmâ;
Ignaros deinde in muris Martémque cientes
Alcandrúmque Haliúmque Noëmonáque Prytaníımque,
Lyncea tendentem contrà, ſocióſque vocantem,
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat. huic uno dejectum comminus ictu
Cum galeâ longè jacuit caput. indè ferarum
Vaſtatorem Amycum, quo non felicior alter
Ungere tela manu, ferrúmque armare veneno:
Et Clytium Æoliden, & amicum Crethea Muſis;
Crethea Muſarum comitem, cui carmina ſemper
Et citharæ cordi, numeróſque intendere nervis:
Semper equos, atque arma virûm, pugnáſque canebat.
Tandem ductores, auditâ cæde ſuorum,
Conveniunt Teucri, Mneſtheus acérque Sereſtus;
Palantéſque vident ſocios, hoſtémque receptum.
Et Mneſtheus: Quò deinde fugam, quo tenditis? inquit.
Quos alios muros, quæ jam ultrà mœnia habetis?
Unus homo, & veſtris, ô cives, undique ſeptus
Aggeribus tantas ſtrages impune per urbem
Ediderit? juvenum primos tot miſerit Orco?
Non infelicis patriæ veterúmque deorum,
Et magni Æneæ ſegnes miſerétque pudérque?
Talibus accenſi firmantur, & agmine denſo
Conſiſtunt. Turnus paulatim excedere pugnâ,
Et fluvium petere, ac partem, quæ cingitur amni.
Acriùs hôc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manum: ceu ſævum turba leonem
Cum telis premit infenſis: at territus ille
Aſper, acerba tuens, retro redit: & neque terga
Ira dare aut virtus patitur: nec tendere contrà,
Ille quidem hoc cupiens, potis eſt per tela viróſque.
Haud

Haud aliter retro dubius veſtigia Turnus
Improperata refert, & mens exæſtuat irâ.
Quin etiam bis tum medios invaſerat hoſtes:
Bis confuſa fugâ per muros agmina vertit.
Sed manus è caſtris properè coit omnis in unum:
Nec contra vires audet Saturnia Juno
Sufficere, aëriam cælo nam Jupiter Irim
Demiſit, germanæ haud mollia juſſa ferentem;
Nî Turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.
Ergo nec clypeo juvenis ſubſiſtere tantùm,
Nec dextrâ valet: injectis ſic undique telis
Obruitur. ſtrepit aſſiduo cava tempora circùm
Tinnitu galea, & ſaxis ſolida æra fatiſcunt;
Diſcuſſæque jubæ capiti: nec ſufficit umbo
Ictibus: ingeminant haſtis & Troës & ipſe
Fulmineus Mneſtheus. tum toto corpore ſudor
Liquitur, & piceum (nec reſpirare poteſtas)
Flumen agit: feſſos quatit acer anhelitus artus.
Tum demum præceps ſaltu ſeſe omnibus armis
In fluvium dedit ille ſuo cum gurgite flavo
Accepit venientem, ac mollibus extulit undis;
Et lætum ſociis ablutâ cæde remiſit.

ÆNEIDOS

LIBER X.

PANDITUR interea domus omnipotentis Olympi,
Conciliúmque vocat divûm pater atque hominum rex
Sideream in ſedem: terras unde arduus omnes,
Caſtráque Dardanidûm aſpectat, populóſque Latinos.
Conſidunt tectis bipatentibus. incipit ipſe:
Cælicolæ magni, quianam ſententia vobis
Verſa retro, tantúmque animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
Quæ contra vetitum diſcordia? quis metus aut hos
Aut hos arma ſequi, ferrúmque laceſſere ſuaſit?
Adveniet juſtum pugnæ (ne arceſſite) tempus,
Cùm fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum atque Alpes immittet apertas:
Tum certare odiis, tum res rapuiſſe licebit
Nunc ſinite; & placitum læti componite fœdus.
Jupiter hæc paucis: at non Venus aurea contrà
Pauca refert.
O pater, ô hominum divûmque æterna poteſtas;
(Namque aliud quid ſit, quod jam implorare queamus?)
Cernis ut inſultent Rutuli; Turnúſque feratur
Per medios inſignis equis, tumidúſque ſecundo
Marte ruat? non clauſa tegunt jam mœnia Teucros:
Quin intrà portas atque ipſis prœlia miſcent
Aggeribus murorum, & inundant ſanguine foſſæ.
Æneas ignarus abeſt. nunquámne levari
Obſidione ſines? muris iterum imminet hoſtis
Naſcentis Trojæ: nec non exercitus alter:
Atque iterum in Teucros Ætolis ſurgit ab Arpis
Tydides. equidem (credo) mea vulnera reſtant:
Et tua progenies mortalia demoror arma.
Si ſinè pace tuâ atque invito numine Troës
Italiam petiere; luant peccata: neque illos
Juveris auxilio. ſin tot reſponſa ſecuti,
Quæ Superi Mânéſque dabant; cur nunc tua quiſquam
Vertere juſſa poteſt? aut cur nova condere fata?
Quid repetam exuſtas Erycino in litore claſſes?
Quid tempeſtatum regem, ventóſque furentes
Æoliâ excitos? aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam Manes (hæc intentata manebat
Sors rerum) movet, & ſuperis immiſſa repentè
Alecto, medias Italûm bacchata per urbes.
Nil ſuper imperio moveor: ſperavimus iſta,
Dum Fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
Si nulla eſt regio, Teucris quam det tua conjux
Dura; per everſæ, genitor, fumantia Trojæ
Excidia obteſtor: liceat dimittere ab armis
Incolumem Aſcanium, liceat ſupereſſe nepotem.
Æneas ſanè ignotis jactetur in undis;
Et, quamcumque viam dederit Fortuna, ſequatur.
Hunc tegere, & diræ valeam ſubducere pugnæ.
Eſt Amathus, eſt celſa mihi Paphus atque Cythera,
Idaliæque domus. poſitis inglorius armis
Exigat hìc ævum. magnâ ditione jubeto
Carthago premat Auſoniam. nihil urbibus indè
Obſtabit Tyriis. quid peſtem evadere belli
Juvit, & Argolicos medium fugiſſe per ignes?
Tótque maris vaſtæque exhauſta pericula terræ,
Dum Latium Teucri recidiváque Pergama quærunt?
Non ſatius cineres patriæ inſediſſe ſupremos,
Atque ſolum, quo Troja fuit? Xanthum & Simoënta
Redde oro miſeris: iterúmque revolvere caſus
Da, pater, Iliacos Teucris. Tum regia Juno
Acta furore gravi: Quid me alta ſilentia cogis
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?
Ænean hominum quiſquam divûmque ſubegit
Bella ſequi, aut hoſtem regi ſe inferre Latino?
Italiam fatis petiit auctoribus: eſto:
Caſſandræ impulſus Furiis. num linquere caſtra
Hortati ſumus, aut vitam committere ventis?
Num puero ſummam belli, num credere muros?
Tyrrhenámque fidem, aut gentes agitare quietas?
Quis deus in fraudem, quæ dura potentia noſtri
Egit? ubi hic Juno, demiſſâve nubibus Iris?
Indignum eſt, Italos Trojam circumdare flammis
Naſcentem, & patriâ Turnum conſiſtere terrâ:
Cui Pilumnus avus, cui diva Venilia mater.
Quid face Trojanos atrâ vim ferre Latinis?
Arva aliena jugo premere, atque avertere prædas?
Quid ſoceros legere, & gremiis abducere pactas?
Pacem orare manu, præfigere puppibus arma?
Tu potes Ænean manibus ſubducere Graiûm,
Próque viro nebulam & ventos obtendere inanes:
Et potes in totidem claſſem convertere Nymphas:
Nos aliquid Rutulos contrà juviſſe, nefandum eſt.
Æneas ignarus abeſt: ignarus & abſit.
Eſt Paphus Idaliúmque tibi, ſunt alta Cythera.
Quid gravidam bellis urbem & corda aſpera tentas?
Nóſne tibi fluxas Phrygiæ res vertere fundo
Conamur? nos? an miſeros qui Troas Achivis
Objecit? quæ cauſa fuit conſurgere in arma
Europámque Aſiámque, & fœdera ſolvere furto?
Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter?
Aut ego tela dedi, fovíve Cupidine bella?
Tunc decuit metuiſſe tuis: nunc ſera querelis
Haud juſtis aſſurgis, & irrita jurgia jactas.
Talibus orabat Juno, cunctíque fremebant
Cælicolæ aſſenſu vario. ceu flamina prima,
Cùm deprenſa fremunt ſylvis, & cæca volutant
Murmura, venturos nautis prodentia ventos.
Tum pater omnipotens, rerum cui prima poteſtas,
Infit. eo dicente deûm domus alta ſileſcit,
Et tremefacta ſolo tellus; ſilet arduus æther:
Tum Zephyri poſuere: premit placida æquora pontus.
Accipite ergo, animis atque hæc mea figite dicta.
Quandoquidem Auſonios conjungi fœdere Teucris
Haud licitum; nec veſtra capit diſcordia finem:
Quæ cuique eſt Fortuna hodie, quam quiſque ſecat ſpem,
Tros Rutulúſve fuat, nullo diſcrimine habebo:
Seu fatis Italûm caſtra obſidione tenentur,
Sive errore malo Trojæ monitiſque ſiniſtris.
Nec Rutulos ſolvo. ſua cuique exorſa laborem
Fortunámque ferent. rex Jupiter omnibus idem.
Fata viam invenient. Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes atrâque voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Hic finis fandi. ſolio tum Jupiter aureo
Surgit, cælicolæ medium quem ad limina ducunt.
Interea Rutuli portis circùm omnibus inſtant
Sternere cæde viros, & mœnia cingere flammis.
At legio Æneadûm vallis obſeſſa tenetur:
Nec ſpes ulla fugæ. miſeri ſtant turribus altis
Nequicquam, & rarâ muros cinxere coronâ.
Aſius Imbraſides, Hicetaoniúſque Thymœtes,
Aſſaracíque duo, & ſenior cum Caſtore Tybris,
Prima acies. hos germani Sarpedonis ambo
Et Clarus & Themon Lyciâ comitantur ab altâ.
Fert ingens toto connixus corpore ſaxum,
Haud partem exiguam montis, Lyrneſſius Acmon,
Nec Clytio genitore minor, nec fratre Meneſtheo.
Hi jaculis, illi certant defendere ſaxis,
Molirique ignem, nervóque aptare ſagittas.
Ipſe inter medios, Veneris juſtiſſima cura,
Dardanius caput ecce puer detectus honeſtum:
Qualis gemma micat, fulvum quæ dividit aurum,
Aut collo decus aut capiti: vel quale per artem
Incluſum buxo aut Oriciâ terebintho
Lucet ebur: fuſos cervix cui lactea crines
Accipit, & molli ſubnectens circulus auro.

Te quoque magnanimæ viderunt, Iſmare, gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno,
Mæoniâ generoſe domo: ubi pinguia culta
Exercéntque viri, Pactolúſque irrigat auro.
Adſuit & Mneſtheus, quem pulſi priſtina Turni
Aggere mœrorum ſublimem gloria tollit;
Et Capys: hinc nomen Campanæ ducitur urbi.
Illi inter ſeſe duri certamina belli
Contulerant: mediâ Æneas freta nocte ſecabat.
Namque ut ab Euandro caſtris ingreſſus Etruſcis
Regem adit, & regi memorat noménque genúſque;
Quídve petat, quídve ipſe ferat, Mezentius arma
Quæ ſibi conciliet, violentáque pectora Turni,
Edocet: humanis quæ ſit fiducia rebus
Admonet, immiſcétque preces. haud fit mora: Tarchon
Jungit opes, fœdúſque ferit: tum libera fati
Claſſem conſcendit juſſis gens Lydia divûm,
Externo commiſſa duci. Æneia puppis
Prima tenet, roſtro Phrygios ſubjuncta leones:
Imminet Ida ſupèr, profugis gratiſſima Teucris.
Hic magnus ſedet Æneas, ſecúmque volutat
Eventus belli varios: Palláſque ſiniſtro
Affixus lateri jam quærit ſidera, opacæ
Noctis iter, jam quæ paſſus terrâque maríſque.
Pandite nunc Helicona, deæ, cantúſque movete;
Quæ manus interea Tuſcis comitetur ab oris
Ænean, armétque rates, pelagóque vehatur.
Maſſicus æratâ princeps ſecat æquora tigri:
Sub quo mille manus juvenum, qui mœnia Cluſi,
Quíque urbem liquere Coſas: quis tela ſagittæ,
Corytíque leves humeris, & lethifer arcus.
Unà torvus Abas. huic totum inſignibus armis
Agmen & aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
Expertos belli juvenes: aſt Ilva trecentos
Inſula, inexhauſtis Chalybum generoſa metallis.
Tertius, ille hominum divûmque interpres Aſylas,
Cui pecudum fibræ, cœli cui ſidera parent,
Et linguæ volucrum, & præſagi fulminis ignes,
Mille rapit denſos acie atque horrentibus haſtis.
Hos parere jubent Alpheæ ab origine Piſæ,
Urbs Etruſca ſolo. ſequitur pulcherrimus Aſtur,
Aſtur equo fidens, & verſicoloribus armis.
Tercentum adjiciunt, (mens omnibus una ſequendi)
Qui Cærete domo, qui ſunt Minionis in arvis.
Et Pyrgi veteres, intempeſtæque Graviſcæ.
Non ego te, Ligurum ductor fortiſſime bello,
Tranſierim, Cinyra, & paucis comitate Cupavo,
Cujus olorinæ ſurgunt de vertice pennæ:
Crimen amor veſtrum, formæque inſigne paternæ.
Namque ferunt, luctu Cycnum Phaethontis amati,
Populeas inter frondes umbrámque ſororum
Dum canit, & mæſtum muſâ ſolatur amorem,
Canentem molli plumâ duxiſſe ſenectam;
Linquentem terras & ſidera voce ſequentem.
Filius, æquales comitatus claſſe catervas,
Ingentem remis Centaurum promovet: ille
Inſtat aquæ, ſaxúmque undis immane minatur
Arduus, & longâ ſulcat maria alta carinâ.
Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris.
Fatidicæ Mantûs & Tuſci filius amnis:
Qui muros matríſque dedit tibi, Mantua, nomen;
Mantua dives avis. ſed non genùs omnibus unum.
Gens illi triplex, populi ſub gente quaterni:
Ipſa caput populis: Tuſco de ſanguine vires.
Hinc quoque quingentos in ſe Mezentius armat,
Quos patre Benaco velatus arundine glaucâ
Mincius infeſtâ ducebat in æquora pinu.
It gravis Auleſtes, centenâque arbore fluctum
Verberat aſſurgens: ſpumant vada marmore verſo.
Hunc vehit immanis Triton, & cærula conchâ
Exterrens freta: cui laterum tenus hiſpida nanti
Frons hominem præfert, in priſtim deſinit alvus;
Spumea ſemifero ſub pectore murmurat unda.
Tot lecti proceres ter denis navibus ibant
Subſidio Trojæ, & campos ſalis ære ſecabant.
Jámque dies cælo conceſſerat: almáque curru
Noctivago Phœbe medium pulſabat Olympum:
Æneas (neque enim membris dat cura quietem)
Ipſe ſedens clavúmque regit velíſque miniſtrat.
Atque illi medio in ſpatio chorus ecce ſuarum
Occurrit comitum: nymphæ (quas alma Cybele
Numen habere maris, nympháſque è navibus eſſe
Juſſerat) innabant pariter, fluctúſque ſecabant,
Quot priùs æratæ ſteterant ad litora proræ.
Agnoſcunt longè regem, luſtrántque choreis.
Quarum quæ fandi doctiſſima, Cymodocea
Ponè ſequens dextrâ puppim tenet, ipſáque dorſo
Eminet, ac lævâ tacitis ſubremigat undis.
Tum ſic ignarum alloquitur: Vigilaſne, deûm gens,
Ænea? vigila, & velis immitte rudentes
Nos ſumus Idææ ſacro de vertice pinus,
Nunc pelagi nymphæ, claſſis tua. perfidus ut nos
Præcipites ferro Rutulus flammáque premebat;
Rupimus invitæ tua vincula, téque per æquor
Quærimus. hanc genetrix faciem miſerata refecit,
Et dedit eſſe deas, ævúmque agitare ſub undis.
At puer Aſcanius muro foſſíſque tenetur
Tela inter media atque horrentes Marte Latinos.
Jam loca juſſa tenent forti permixtus Etruſco
Arcas eques. medias illis opponere turmas,
Ne caſtris jungant, certa eſt ſententia Turno.
Surge age, & Aurorâ ſocios veniente vocari
Primus in arma jube, & clypeum cape: quem dedit ipſe
Invictum ignipotens, atque oras ambiit auro.
Craſtina lux, mea ſi non irrita dicta putâris,
Ingentes Rutulæ ſpectabit cædis acervos.
Dixerat: & dextrâ diſcedens impulit altam,
Haud ignara modi, puppim. fugit illa per undas
Ocyor & jaculo & ventos æquante ſagittâ.
Indè aliæ celerant curſus. ſtupet inſcius ipſe
Tros Anchiſiades: animos tamen omine tollit.
Tum breviter ſupera aſpectans convexa precatur:
Alma parens Idæa deûm, cui Dindyma cordi,
Turrigeræque urbes, bijugíque ad frena leones;
Tu mihi nunc pugnæ princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibúſque adſis pede, diva, ſecundo.
Tantum effatus: & interea revoluta ruebat
Maturâ jam luce dies, noctémque fugârat.
Principio ſociis edicit, ſigna ſequantur,
Atque animos aptent armis, pugnæque parent ſe.
Jámque in conſpectu Teucros habet, & ſua caſtra,
Stans celsâ in puppi: clypeum cum deinde ſiniſtrâ
Extulit ardentem. clamorem ad ſidera tollunt
Dardanidæ è muris. ſpes addita ſuſcitat iras.
Tela manu jaciunt: quales ſub nubibus atris
Strymoniæ dant ſigna grues, atque æthera tranant
Cum ſonitu, fugiúntque notos clamore ſecundo.
At Rutulo regi ducibúſque ea mira videri
Auſoniis; donec verſas ad litora puppes
Reſpiciunt, totúmque allabi claſſibus æquor.
Ardet apex capiti, criſtíſque à vertice flamma
Funditur, & vaſtos umbo vomit aureus ignes:
Non ſecus, ac liquidâ ſi quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor:
Ille ſitim morbóſque ferens mortalibus ægris
Naſcitur, & lævo contriſtat lumine cælum.
Haud tamen audaci Turno fiducia ceſſit
Litora præcipere, & venientes pellere terrâ.
[Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro:]
Quod votis optâſtis, adeſt, perfringere dextrâ:
In manibus Mars ipſe, viri. nunc conjugis eſto
Quiſque ſuæ tectíque memor: nunc magna referto
Facta patrum, laudes. ultro occurramus ad undam,
Dum trepidi, egreſſíſque labant veſtigia prima.
Audentes Fortuna juvat.
Hæc ait, & ſecum verſat, quos ducere contrà,
Vel quibus obſeſſos poſſit concredere muros.
Interea Æneas ſocios de puppibus altis
Pontibus exponit: multi ſervare recurſus
Languentis pelagi, & brevibus ſe credere ſaltu:
Per remos alii. ſpeculatus litora Tarchon,
Quà vada non ſpirant, nec fracta remurmurat unda,
Sed mare inoffenſum creſcenti allabitur æſtu;
Advertit ſubitò proras, ſocióſque precatur:
Nunc, ô lecta manus, validis incumbite remis;
Tollite, ferte rates; inimicam findite roſtris
Hanc terram, ſulcúmque ſibi premat ipſa carina.
Frangere nec tali puppim ſtatione recuſo;
Arreptâ tellure ſemel. quæ talia poſtquam
Effatus Tarchon, ſocii conſurgere tonſis,
Spumantéſque rates arvis inferre Latinis:
Donec roſtra tenent ſiccum, & ſedere carinæ
Omnes innocuæ. ſed non puppis tua, Tarchon.
Namque inflicta vadis dorſo dum pendet iniquo,
Anceps ſuſtentata diu, fluctúſque fatigat,
Solvitur, atque viros mediis exponit in undis:
Fragmina remorum quos & fluitantia tranſtra

Impediunt,

Impediunt, retrahítque pedem ſimul unda relabens.
Nec Turnum ſegnis retinet mora: ſed rapit acer
Totam aciem in Teucros, & contrà in littore ſiſtit.
Signa canunt. primus turmas invaſit agreſtes
Æneas, omen pugnæ; ſtravítque Latinos,
Occiſo Therone, virûm qui maximus ultro
Ænean petit. huic gladio pérque ærea ſuta,
Per tunicam ſqualentem auro, latus haurit apertum.
Indè Lichan ferit, exſectum jam matre peremtâ,
Et tibi, Phœbe, ſacrum; caſus evadere ferri
Quòd licuit parvo. nec longè Ciſſea durum,
Immanémque Gyan, ſternentes agmina clavâ,
Dejecit letho: nihil illos Herculis arma,
Nec validæ juvere manus, genitórque Melampus,
Alcidæ comes, uſque graves cùm terra labores
Præbuit. ecce Pharo, voces dum jactat inertes,
Intorquens jaculum clamanti ſiſtit in ore.
Tu quoque, flaventem primâ lanugine malas
Dum ſequeris Clytium infelix nova gaudia, Cydon;
Dardaniâ ſtratus dextrâ, ſecurus amorum,
Qui juvenum tibi ſemper erant, miſerande, jaceres:
Nî fratrum ſtipata cohors foret obvia Phorci
Progenies ſeptem numero, ſeptenaque tela
Conjiciunt. partim galeâ clypeóque reſultant
Irrita; deflexit partim ſtringentia corpus
Alma Venus. fidum Æneas affatur Achaten:
Suggere tela mihi, (non ullum dextera fruſtra
Torſerit in Rutulos) ſteterunt quæ in corpore Graium
Iliacis campis. tum magnam corripit haſtam,
Et jacit. illa volans clypei tranſverberat æra
Mæonis, & thoraca ſimul cum pectore rumpit.
Huic frater ſubit Alcanor, fratrémque ruentem
Suſtentat dextrâ: trajecto miſſa lacerto
Protinus haſta fugit, ſervátque cruenta tenorem:
Dexteráque ex humero nervis moribunda pependit.
Tum Numitor, jaculo fratris de corpore rapto,
Ænean petiit: ſed non & figere contrà
Eſt licitum, magníque femur perſtrinxit Achatæ.
Hic Curibus, fidens primævo corpore, Clauſus
Advenit, & rigidâ Dryopen ferit eminus haſtâ,
Sub mentum graviter preſsâ, pariterque loquentis
Vocem animámque rapit trajecto gutture: at ille
Fronte ferit terram, & craſſum vomit ore cruorem.
Tres quoque Threïcios Boreæ de gente ſupremâ,
Et tres, quos Idas pater & patria Iſmara mittit,
Per varios ſternit caſus. accurrit Haleſus
Auruncæque manus: ſubit & Neptunia proles,
Inſignis Meſſapus equis: expellere tendunt
Nunc hi, nunc illi: certatur limine in ipſo
Auſoniæ. magno diſcordes æthere venti
Prœlia ceu tollunt, animis & viribus æquis.
Non ipſi inter ſe, non nubila, non mare cedunt:
Anceps pugna diu: ſtant obnixi omnia contrà.
Haud aliter Trojanæ acies aciéſque Latinæ
Concurrunt: hæret pede pes, denſúſque viro vir.
At parte ex aliâ, quà ſaxa rotantia latè
Impulerat torrens, arbuſtáque diruta ripis,
Arcadas, inſuetos acies inferre pedeſtres,
Ut vidit Pallas Latio dare terga ſequaci,
Aſpera quîs natura loci dimittere quando
Suaſit equos; unum quod rebus reſtat egenis,
Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris:
Quò fugitis, ſocii? per vos & fortia facta,
Per ducis Euandri nomen, devictáque bella,
Spémque meam, patriæ quæ nunc ſubit æmula laudi,
Fidite ne pedibus. ferro rumpenda per hoſtes
Eſt via, quà globus ille virûm denſiſſimus urget:
Hàc vos & Pallanta ducem patria alta repoſcit.
Numina nulla premunt: mortali urgemur ab hoſte
Mortales: totidem nobis animæque manúſque.
Ecce, maris magnâ claudit nos objice pontus:
Deeſt jam terra fugæ. pelagus Trojámne petemus?
Hæc ait, & medius denſos prorumpit in hoſtes.
Obvius huic primùm, fatis adductus iniquis,
Fit Lagus: hunc, magno vellit dum pondere ſaxum,
Intorto figit telo, diſcrimina coſtis
Per medium quà ſpina dedit: haſtámque receptat
Oſſibus hærentem. quem non ſupèr occupat Hiſbo,
Ille quidem hoc ſperans: nam Pallas antè ruentem,
Dum furit incautum crudeli morte ſodalis,
Excipit, atque enſem tumido in pulmone recondit.
Hinc Sthenelum petit, & Rhœti de gente vetuſtâ
Anchemolum, thalamos auſum inceſtare novercæ.
Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in arvis,
Daucia Laride, Thymbérque, ſimillima proles,
Indiſcreta ſuis, gratúſque parentibus error.
At nunc dura dedit vobis diſcrimina Pallas:
Nam tibi, Thymbre, caput Euandrius abſtulit enſis:
Te deciſa ſuum, Laride, dextera quærit;
Semianimêſque micant digiti, ferrúmque retractant.
Arcadas accenſos monitu, & præclara tuentes
Facta viri, miſtus dolor & pudor armat in hoſtes.
Tum Pallas, bijugis fugientem Rhœtea præter
Trajicit. hoc ſpatium, tantúmque moræ fuit Ilo:
Ilo namque procul validam direxerat haſtam:
Quam medius Rhœteus intercipit, optime Teuthra,
Te fugiens, fratrémque Tyren: currúque volutus
Cædit ſemianimis Rutulorum calcibus arva.
Ac velut optatò, ventis æſtate coortis,
Diſperſa immittit ſylvis incendia paſtor:
Correptis ſubitò mediis, extenditur unà
Horrida per latos acies Vulcania campos:
Ille ſedens victor flammas deſpectat ovantes.
Non aliter ſociûm virtus coit omnis in unum:
Téque juvat, Palla. ſed bellis acer Haleſus
Tendit in adverſos, ſéque in ſua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretáque, Demodocúmque:
Strymonio dextram fulgenti deripit enſe
Elatam in jugulum: ſaxo ferit ora Thoantis,
Oſſáque diſperſit cerebro permixta cruento.
Fata canens ſylvis genitor celârat Haleſum;
Ut ſenior letho canentia lumina ſolvit,
Injecere manum Parcæ, teliſque ſacrârunt
Euandri. quem ſic Pallas petit antè precatus:
Da nunc, Tybri pater, ferro, quod miſſile libro,
Fortunam atque viam duri per pectus Haleſi.
Hæc arma exuviáſque viri tua quercus habebit.
Audiit illa deus, dum texit Imaona Haleſus,
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
At non cæde viri tantâ perterrita Lauſus,
Pars ingens belli, ſinit agmina: primus Abantem
Oppoſitum interimit, pugnæ nodúmque morámque.
Sternitur Arcadiæ proles; ſternuntur Etruſci;
Et vos, ô Graiis imperdita corpora, Teucri.
Agmina concurrunt ducibúſque & viribus æquis.
Extremi addenſent acies: nec turba moveri
Tela manúſque ſinit. hinc Pallas inſtat & urget,
Hinc contrà Lauſus, (nec multùm diſcrepat ætas)
Egregii formæ; ſed quîs fortuna negârat
In patriam reditus. ipſos concurrere paſſus
Haud tamen inter ſe magni regnator Olympi:
Mox illos ſua fata manent majore ſub hoſte.
Interea ſoror alma monet ſuccurrere Lauſo
Turnum; qui volucri curru medium ſecat agmen.
Ut vidit ſocios; Tempus deſiſtere pugnæ,
Solus ego in Pallanta feror; ſoli mihi Pallas
Debetur: cuperem ipſe parens ſpectator adeſſet.
Hæc ait; & ſocii ceſſerunt æquore juſſo.
At Rutulûm abſceſſu juvenis, tum juſſa ſuperba
Miratus, ſtupet in Turno, corpúſque per ingens
Lumina volvit, obítque truci procul omnia viſu.
Talibus & dictis it contra dicta tyranni:
Aut ſpoliis ego jam raptis laudabor opimis,
Aut letho inſigni. ſorti pater æquus utrique eſt.
Tolle minas. fatus medium procedit in æquor.
Frigidus Arcadibus coit in præcordia ſanguis.
Deſiluit Turnus bijugis: pedes apparat ire
Comminus. útque leo, ſpeculâ cùm vidit ab altâ
Stare procul campis meditantem in prœlia taurum,
Advolat. haud alia & Turni venientis imago.
Hunc ubi contiguum miſſæ fore credidit haſtæ,
Ire prior Pallas, ſi quà fors adjuvet auſum
Viribus imparibus; magnúmque ita ad æthera fatur:
Per patris hoſpitium, & menſas, quas advena adiſti,
Te precor, Alcide, cœptis ingentibus adſis:
Cernat ſemineci ſibi me rapere arma cruenta,
Victorémque ferant morientia lumina Turni.
Audiit Alcides juvenem, magnúmque ſub imo
Corde premit gemitum, lacrymáſque effudit inanes.
Tum genitor natum dictis affatur amicis:
Stat ſua cuique dies. breve & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ: ſed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Trojæ ſub mœnibus altis
Tot nati cecidere deûm: quin occidit unà
Sarpedon mea progenies. & jam ſua Turnum
Fata vocant, metáſque dati pervenit ad ævi.
Sic ait, atque oculos Rutulorum rejicit arvis.
At Pallas magnis emittit viribus haſtam,

Vaginâque cavâ fulgentem deripit enſem.
Illa volans, humeri ſurgunt quà tegmina ſumma,
Incidit, atque viam clypei molita per oras,
Tandem etiam magno ſtrinxit de corpore Turni.
Hìc Turnus ferro præfixum robur acuto
In Pallanta diu librans jacit, atque ita fatur:
Aſpice, num magè ſit noſtrum penetrabile telum.
Dixerat; at clypeum, tot ferri terga tot æris,
Cùm pellis toties obeat circumdata tauri,
Vibranti cuſpis medium tranſverberat ictu,
Loricæque moras & pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum fruſtra de vulnere telum:
Unâ eâdémque viâ ſanguis animúſque ſequuntur.
Corruit in vulnus: ſonitum ſupèr arma dedere:
Et terram hoſtilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus ſuper aſſiſtens,
Arcades, hæc, inquit, memores mea dicta referte
Euandro. qualem meruit, Pallanta remitto.
Quiſquis honos tumuli, quicquid ſolamen humandi eſt,
Largior. haud illi ſtabunt Æneia parvo
Hoſpitia. & lævo preſſit pede, talia fatus,
Exanimem, rapiens immania pondera baltei,
Impreſſúmque nefas: unâ ſub nocte jugali
Cæſa manus juvenum fœdé, thalamíque cruenti:
Quæ Clonus Eurytides multo cælaverat auro:
Quo nunc Turnus ovat ſpolio gaudétque potitus.
Neſcia mens hominum fati ſortiſque futuræ,
Et ſervare modum rebus ſublata ſecundis.
Turno tempus erit, magno cum optaverit emtum
Intactum Pallanta, & cum ſpolia iſta, diémque
Oderit. at ſocii multo gemitu lacrymíſque
Impoſitum ſcuto referunt Pallanta frequentes.
O dolor atque decus magnum rediture parenti;
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert:
Cùm tamen ingentes Rutulorum linquis acervos.
Nec jam fama mali tanti, ſed certior auctor
Advolat Æneæ, tenui diſcrimine lethi
Eſſe ſuos: tempus verſis ſuccurrere Teucris.
Proxima quæque metit gladio, latúmque per agmen
Ardens limitem agit ferro; te, Turne, ſuperbum
Cæde novâ quærens. Pallas, Euander, in ipſis
Omnia ſunt oculis: menſæ, quas advena primas
Tunc adiit, dextræque datæ. Sulmone creatos
Quatuor hic juvenes; totidem, quos educat Ufens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivóque rogi perfundat ſanguine flammas.
Indè Mago procul infenſam contenderat haſtam;
Ille aſtu ſubit: at tremebunda ſupervolat haſta.
Et genua amplectens effatur talia ſupplex:
Per patrios manes, per ſpes ſurgentis Iuli,
Te precor hanc animam ſerves natóque patríque.
Eſt domus alta: jacent penitus defoſſa talenta
Cælati argenti: ſunt auri pondera facti
Infectíque mihi. non hìc victoria Teucrûm
Vertitur; aut anima una dabit diſcrimina tanta.
Dixerat. Æneas contrà cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Natis parce tuis. belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior, jam tum Pallante peremto.
Hoc patris Anchiſæ manes, hoc ſentit Iülus.
Sic fatus galeam lævâ tenet, atque reflexâ
Cervice orantis capulo tenus applicat enſem.
Nec procul Hæmonides, Phœbi Triviæque ſacerdos,
Infula cui ſacrâ redimibat tempora vittâ,
Totus collucens veſte atque inſignibus armis.
Quem congreſſus agit campo, lapſúmque ſuperſtans
Immolat, ingentíque umbrâ tegit. arma Sereſtus
Lecta refert humeris, tibi, rex Gradive, tropæum.
Inſtaurant acies, Vulcani ſtirpe creatus
Cæculus, & veniens Marſorum montibus Umbro.
Dardanides contrà furit: Anxuris enſe ſiniſtram,
Et totum clypei ferro dejecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magnum, vímque affore verbo
Crediderat, cælóque animum fortaſſe ferebat;
Canitiémque ſibi & longos promiſerat annos.
Tarquitus exultans contrà fulgentibus armis,
Sylvicolæ Fauno, Dryope quem nympha creârat,
Obvius ardenti ſeſe obtulit. ille reductâ
Loricam clypeique ingens onus impedit haſtâ.
Tum caput orantis nequicquam & multa parantis
Dicere deturbat terræ; truncúmque tepentem
Provolvens, ſuper hæc inimico pectore fatur:
Iſtic nunc, metuende, jace. non te optima mater
Condet humi, patrióve onerabit membra ſepulcro:
Alitibus linquere feris: aut gurgite merſum
Unda feret, piſcéſque impaſti vulnera lambent.
Protinus Antæum & Lucam, prima agmina Turni,
Perſequitur, fortémque Numam, fulvúmque Camertem,
Magnanimo Volſcente ſatum: ditiſſimus agri
Qui fuit Auſonidûm, & tacitis regnavit Amyclis.
Ægeon qualis, centum cui brachia dicunt
Centenáſque manus, quinquaginta oribus ignem
Pectoribúſque arſiſſe, Jovis cum fulmina contra
Tot paribus ſtreperet clypeis, tot ſtringeret enſes.
Sic toto Æneas deſævit in æquore victor,
Ut ſemel intepuit mucro. quin ecce Niphæi
Quadrijuges in equos adverſáque pectora tendit:
Atque illi longè gradientem & dira frementem
Ut videre, metu verſi retróque ruentes
Effundúntque ducem rapiúntque ad litora currus.
Interea bijugis infert ſe Lucagus albis
In medios, fratérque Liger: ſed frater habenis
Flectit equos: ſtrictum rotat acer Lucagus enſem.
Haud tulit Æneas tanto fervore furentes:
Irruit, adverſâque ingens apparuit haſtâ.
Cui Liger:
Non Diomedis equos, nec currum cernis Achilli,
Aut Phrygiæ campos: nunc belli finis & ævi
His dabitur terris. veſano talia latè
Dicta volant Ligeri: ſed non & Troïus heros
Dicta parat contrà: jaculum nam torquet in hoſtes.
Lucagus, ut pronus pendens in verbera telo
Admonuit bijugos: projecto dum pede lævo
Aptat ſe pugnæ, ſubit oras haſta per imas
Fulgentis clypei: tum lævum perforat inguen.
Excuſſus curru moribundus volvitur arvis.
Quem pius Æneas dictis affatur amaris:
Lucage, nulla tuos currus fuga ſegnis equorum
Prodidit, aut vanæ vertere ex hoſtibus umbræ.
Ipſe rotis ſaliens juga deſeris. hæc ita fatus
Arripuit bijugos. frater tendebat inermes
Infelix palmas, curru delapſus eodem.
Per te, per qui te talem genuere parentes,
Vir Trojane, ſine hanc animam, & miſerere precantis.
Pluribus oranti Æneas; Haud talia dudum
Dicta dabas. morere, & fratrem ne deſere frater.
Tum latebras animæ pectus mucrone recludit.
Talia per campos edebat funera ductor
Dardanius, torrentis aquæ vel turbinis atri
More furens. tandem erumpunt, & caſtra relinquunt
Aſcanius puer, & nequicquam obſeſſa juventus.
Junonem interea compellat Jupiter ultro:
O germana mihi atque eadem gratiſſima conjux,
Ut rebare, Venus (nec te ſententia fallit)
Trojanas ſuſtentat opes: non vivida bello
Dextra viris, animúſque ferox, patiénſque pericli.
Cui Juno ſummiſſa: Quid, ô pulcherrime conjux,
Sollicitas ægram, & tua triſtia dicta timentem?
Si mihi, quæ quondam fuerat, quámque eſſe decebat,
Vis in amore foret; non hoc mihi namque negares,
Omnipotens; quin & pugnæ ſubducere Turnum,
Et Dauno poſſem incolumem ſervare parenti.
Nunc pereat, Teucríſque pio det ſanguine pœnas.
Ille tamen noſtrâ deducit origine nomen.
Pilumnúſque illi quartus pater: & tua largâ
Sæpe manu multíſque oneravit limina donis.
Cui rex ætherii breviter ſic fatur Olympi:
Si mora præſentis lethi tempúſque caduco
Oratur juveni, méque hoc ita ponere ſentis;
Tolle fugâ Turnum, atque inſtantibus eripe fatis.
Hactenus indulſiſſe vacat. ſin altior iſtis
Sub precibus venia ulla latet, totúmque moveri
Mutaríve putas bellum; ſpes paſcis inanes.
Et Juno allachrymans: Quid ſi, quod voce gravaris,
Mente dares? atque hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet inſontem gravis exitus: aut ego veri
Vana feror. quòd ut ô potiùs formidine falsâ
Ludar, & in melius tua, qui potes, orſa reflectas!
Hæc ubi dicta dedit, cælo ſe protinus alto
Miſit, agens hyemem nimbo ſuccincta per auras:
Iliacámque aciem, & Laurentia caſtra petivit.
Tum dea nube cavâ tenuem ſinè viribus umbram
In faciem Æneæ (viſu mirabile monſtrum)
Dardaniis ornat telis; clypeúmque jubáſque
Divini aſſimulat capitis: dat inania verba;
Dat ſinè mente ſonum, greſſúſque effingit euntis.
Morte obitâ quales fama eſt volitare figuras,
Aut quæ ſopitos deludunt ſomnia ſenſus.

At primas læta ante acies exultat imago,
Irritátque virum telis, & voce laceſſit.
Inſtat cui Turnus, ſtridentémque eminus haſtam
Conjicit: illa dato vertit veſtigia tergo.
Tum verò Ænean averſum ut cedere Turnus
Credidit, atque animo ſpem turbidus hauſit inanem:
Quò fugis, Ænea? thalamos ne deſere pactos:
Hâc dabitur dextrâ tellus quæſita per undas.
Talia vociferans ſequitur, ſtrictúmque coruſcat
Mucronem: nec ferre videt ſua gaudia ventos.
Fortè ratis celſi conjuncta crepidine ſaxi
Expoſitis ſtabat ſcalis, & ponte parato;
Quâ rex Cluſinis advectus Oſinius oris.
Huc ſeſe trepida Æneæ fugientis imago
Conjicit in latebras: nec Turnus ſegnior inſtat:
Exuperátque moras, & pontes tranſilit altos.
Vix proram attigerat; rumpit Saturnia funem,
Avulſámque rapit revoluta per æquora navem.
Illum autem Æneas abſentem in prœlia poſcit:
Obvia multa virûm demittit corpora morti.
Tum levis haud ultra latebras jam quærit imago,
Sed ſublimè volans nubi ſe immiſcuit atræ:
Cum Turnum medio interea fert æquore turbo.
Reſpicit ignarus rerum, ingratúſque ſalutis,
Et duplices cum voce manus ad ſidera tendit:
Omnipotens genitor, tantón' me crimine dignum
Duxiſti, & tales voluiſti expendere pœnas?
Quò feror? undè abii? quæ me fuga, quémve reducet?
Laurentéſne iterum muros aut caſtra videbo?
Quid manus illa virûm, qui me meáque arma ſecuti;
Quóſne (nefas) omnes infandâ in morte reliqui?
Et nunc palantes video, gemitúmque cadentum
Accipio. quid ago? aut quæ jam ſatis ima dehiſcat
Terra mihi? vos ô potiùs miſereſcite, venti.
In rupes, in ſaxa (volens vos Turnus adoro)
Ferte ratem, ſævíſque vadis immittite Syrtes:
Quò neque me Rutuli nec conſcia fama ſequatur.
Hæc memorans, animo nunc huc nunc fluctuat illuc;
An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, & crudum per coſtas exigat enſem:
Fluctibus an jaciat mediis, & litora nando
Curva petat, Teucrûmque iterum ſe reddat in arma.
Ter conatus utramque viam: ter maxima Juno
Continuit; juvenémque animi miſerata repreſſit.
Labitur alta ſecans fluctúque æſtúque ſecundo:
Et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.
At Jovis interea monitis Mezentius ardens
Succedit pugnæ, Teucróſque invadit ovantes.
Concurrunt Tyrrhenæ acies, atque omnibus uni,
Uni odiíſque viro teliſque frequentibus inſtant.
Ille (velut rupes, vaſtum quæ prodit in æquor,
Obvia ventorum furiis expoſtáque ponto,
Vim cunctam atque minas perfert cœlíſque maríſque;
Ipſa immota manens) prolem Dolicaonis Hebrum
Sternit humi, cum quo Latagum Palmúmque fugacem:
Sed Latagum ſaxo atque ingenti fragmine montis
Occupat os faciémque adverſam: poplite Palmum
Succiſo volvi ſegnem ſinit; armáque Lauſo
Donat habere humeris, & vertice figere criſtas.
Nec non Euanthen Phrygium, Paridíſque Mimanta
Æqualem comitémque: unâ quem nocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit, & face prægnans
Ciſſeïs regina Parim creat: urbe paternâ
Occubat: ignarum Laurens habet ora Mimanta.
Ac velut ille canum morſu de montibus altis
Actus aper, multos Veſulus quem pinifer annos
Defendit, multóſque palus Laurentia, ſylvâ
Paſtus arundineâ, poſtquam inter retia ventum eſt,
Subſtitit, infremuítque ferox, & inhorruit armos.
Nec cuiquam iraſci propiúſve accedere virtus:
Sed jaculis tutíſque procul clamoribus inſtant.
Haud aliter, juſtæ quibus eſt Mezentius iræ,
Non ulli eſt animus ſtricto concurrere ferro:
Miſſilibus longè, & vaſto clamore laceſſunt.
Ille autem impavidus partes cunctatur in omnes,
Dentibus infrendens, & tergo decutit haſtas.
Venerat antiquis Corythi de finibus Acron,
Graius homo; infectos linquens profugus hymenæos:
Hunc ubi miſcentem longè media agmina vidit,
Purpureum pennis & pactæ conjugis oſtro:
Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans,
Suadet enim veſana fames, ſi fortè fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua cervum;
Gaudet hians immane, comáſque arrexit, & hæret
Viſceribus ſuper incumbens: lavit improba teter
Ora cruor:
Sic ruit in denſos alacer Mezentius hoſtes.
Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humum exſpirans, infractáque tela cruentat.
Atque idem fugientem haud eſt dignatus Oroden
Sternere, nec jactâ cæcum dare cuſpide vulnus:
Obvius adverſóque occurrit, ſéque viro vir
Contulit, haud furto melior, ſed fortibus armis.
Tum ſuper abjectum poſito pede nixus & haſtâ:
Pars belli haud temnenda, viri, jacet altus Orodes.
Conclamant ſocii lætum Pæana ſecuti:
Ille autem exſpirans: Non me, quicumque es, inulto,
Victor, nec longum lætabere: te quoque fata
Proſpectant paria, atque eadem mox arva tenebis.
Ad quem ſubridens mixtâ Mezentius irâ;
Nunc morere. aſt de me divûm pater atque hominum rex
Viderit. hoc dicens eduxit corpore telum.
Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.
Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaſpen:
Partheniúmque Rapo, & prædurum viribus Orſen:
Meſſapus Cloniúmque Lycaoniúmque Ericeten;
Illum infrenis equi lapſu tellure jacentem,
Hunc peditem pedes. & Lycius proceſſerat Agis:
Quem tamen haud expers Valerus virtutis avitæ
Dejicit: Anthronium Salius, Saliúmque Nealces,
Inſignis jaculo & longè fallente ſagittâ.
Jam gravis æquabat luctus & mutua Mavors
Funera: cædebant pariter paritérque ruebant
Victores victíque: neque his fuga nota, neque illis.
Dî Jovis in tectis iram miſerantur inanem
Amborum, & tantos mortalibus eſſe labores.
Hinc Venus, hinc contrà ſpectat Saturnia Juno:
Pallida Tiſiphone media inter millia ſævit.
At verò ingentem quatiens Mezentius haſtam
Turbidus ingreditur campo: quàm magnus Orion,
Cùm pedes incedit medii per maxima Nerei
Stagna viam ſcindens, humero ſupereminet undas;
Aut ſummis referens annoſam montibus ornum,
Ingreditúrque ſolo, & caput inter nubila condit:
Talis ſe vaſtis infert Mezentius armis.
Huic contrà Æneas, ſpeculatus in agmine longo,
Obvius ire parat. manet imperterritus ille,
Hoſtem magnanimum opperiens, & mole ſuâ ſtat:
Atque oculis ſpatium emenſus, quantum ſatis haſtæ:
Dextra mihi deus, & telum quod miſſile libro,
Nunc adſint: voveo prædonis corpore raptis
Indutum ſpoliis ipſum te, Lauſe, tropæum
Æneæ. dixit. ſtridentémque eminus haſtam
Injicit: illa volans clypeo eſt excuſſa, procúlque
Egregium Antorem latus inter & ilia figit:
Herculis Antorem comitem, qui miſſus ab Argis
Hæſerat Euandro, atque Itala conſederat urbe.
Sternitur infelix alieno vulnere, cœlúmque
Aſpicit, & dulces moriens reminiſcitur Argos.
Tum pius Æneas haſtam jacit: illa per orbem
Ære cavum triplici, per linea terga, tribúſque
Tranſiit intextum tauris opus, imáque ſedit
Inguine, ſed vires haud pertulit. ocyùs enſem
Æneas, viſo Tyrrheni ſanguine lætus,
Eripit à femine, & trepidanti fervidus inſtat.
Ingemuit cari graviter genitoris amore,
Ut vidit, Lauſus; lacrymæque per ora volutæ.
Hìc mortis duræ caſum, tuáque optima facta,
(Si qua fidem tanto eſt operi latura vetuſtas)
Non equidem nec te, juvenis memorande, ſilebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inque ligatus
Cedebat, clypeóque inimicum haſtile trahebat.
Proripuit juvenis, ſeſéque immiſcuit armis:
Jámque aſſurgentis dextræ plagámque ferentis
Æneæ ſubiit mucronem, ipſúmque morando
Suſtinuit. ſocii magno clamore ſequuntur;
Dum genitor nati parmâ protectus abiret:
Teláque conjiciunt, proturbántque eminus hoſtem
Miſſilibus. furit Æneas, tectúſque tenet ſe.
Ac velut, effuſâ ſi quando grandine nimbi
Præcipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tutâ latet arce viator
Aut amnis ripis, aut alti fornice ſaxi,
Dum pluit; ut terris ut poſſint, ſole reducto,
Exercere diem: ſic obrutus undique telis
Æneas nubem belli, dum detonet, omnem
Suſtinet, & Lauſum increpitat, Lauſóque minatur:

Quò

Quò moriture ruis, majoráque viribus audes?
Fallit te incautum pietas tua. Nec miuùs ille
Exultat demens. ſævæ jámque altiùs iræ
Dardaoio ſurgunt ductori, extremáque Lauſo
Parcæ fila legunt: validum namque exigit enſem
Per medium Æneas juvenem, totúmque recondit.
Tranſiit & parmam mucro, levia arma minacis,
Et tunicam, molli mater qoam neverat auro:
Implevítque ſinus ſanguis: tum vita per auras
Conceſſit mæſta ad manes, corpúſque reliquit.
At verò ut vultum vidit morientis & ora,
Ora modis Anchiſiades pallentia miris,
Ingemuit miſerans graviter, dextrámque tetendit:
Et mentem patriæ ſtriuxit pietatis imago.
Quid tibi nunc, miſerande puer, pro laudibus iſtis,
Quid pius Æneas tantâ dabit indole dignum?
Arma, quibus lætatus, habe tua: téque parentum
Manibus & cineri, ſi qua eſt ea cura, remitto.
Hôc tamen inſelix miſeram ſolabere mortem;
Æneæ magni dextrâ cadis. increpat ultro
Cunctantes ſocios. & terrâ ſublevat ipſum,
Sanguine turpantem comtos de more capillos.
Interea genitor Tiberini ad fluminis undam
Vuluera ſiccabat lymphis, corpúſque levabat
Arboris acclinis truuco. procul ærea ramis
Dependet galea, & prato gravia arma quieſcunt.
Stant lecti circum juvenes: ipſe æger, anhelans
Colla ſovet, fuſus propexam in pectore barbam:
Multa ſupèr Lauſo rogitat, multúmque remittit,
Qui revocent, mæſtſque ferant mandata parentis.
At Lauſum ſocii exanimem ſuper arma ſerebant
Flentes, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Aguovit longè genitum præſaga mali mens.
Canitiem multo deformat pulvere, & ambas
Ad cælum tendit palmas, & corpore inhæret.
Tantáne me tenuit vivendi, nate, voluptas,
Ut pro me hoſtili paterer ſuccedere dextræ,
Quem genui? tuáne hæc genitor per vulnera ſervor,
Morte tuâ vivens? heu, nunc miſero mihi demum
Exilium inſelix! nunc altè vulous adactum!
Idem ego, nate, tuum maculavi crimine nomen,
Pulſus ob invidiam ſolio ſceptríſque paternis.
Debueram patriæ pœnas, odiíſque meorum:
Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſem.
Nuuc vivo: neque adhuc homines lucémque relinquo:
Sed linquam. ſimul hoc dicens attollit iu ægrum
Se femur; &, quamquam vis alto volnere tardat,
Haud dejectus, equum duci jubet. hoc decus illi,
Hoc ſolamen erat: bellis hôc victor abibat
Omnibus. alloquitur mærentem, & talibus infit:
Rhœbe, diu (res ſi qua diu mortalibus ulla eſt)
Viximus. aut hodie victor ſpolia illa cruenta
Et caput Æneæ reſeres, Lauſíque dolorum
Ultor eris mecum: aut, aperit ſi nulla viam vis,
Occumbes pariter. neque enim, fortiſſime, credo
Juſſa aliena pati, & dominos dignabere Teucros.
Dixit, & exceptus tergo conſueta locavit
Membra, manúſque ambas jaculis oneravit acutis;
Ære caput fulgens, criſtâque hirſutus equinâ.
Sic curſum in medios rapidus dedit. æſtuat ingens
Uno in corde pudor, mixtóque inſania luctu,
[Et Furiis agitatus amor, & conſcia virtus:]
Atque hic Ænean magnâ ter voce vocavit.
Æneas agnovit enim, lætúſque precatur:
Sic pater ille deûm faciat, ſic altus Apollo,
Incipias conſerre manum.
Tantum effatus, & infeſtâ ſubit obvius haſtâ.
Ille autem: Quid me erepto, ſæviſſime, nato
Terres? hæc via ſola fuit, quâ perdere poſſes.
Nec mortem horremus, nec divûm parcimus ulli.
Deſine. jam venio moriturus, & hæc tibi portu
Doua priús. dixit, telúmque intorſit in hoſtem:
Indè aliud ſupèr atque aliud figítque volutátque
Ingeuti gyro: ſed ſuſtinet aureus umbo.
Ter circùm aſtantem lævos equitavit in orbes,
Tela manu jaciens: ter ſecum Troïus heros
Immanem ærato circumfert tegmine ſylvam.
Indè ubi tot traxiſſe moras, tot ſpicula tædet
Vellere, & urgetur pugnâ congreſſus iniquâ:
Multa movens animo jam tandem erumpit, & inter
Bellatoris equi cava tempora conjicit haſtam.
Tollit ſe arrectum quadrupes, & calcibus auras
Verberat, effuſúmque equitem ſupèr ipſe ſecutus
Implicat, ejectóque incumbit cernuus armo.
Clamore incendnut cælum Troëſque Latiníque.
Advolat Æneas, vaginâque eripit enſem,
Et ſupèr hæc: Ubi nunc Mezentius acer, & illa
Effera vis animi? contrà Tyrrheuus, ut auras
Suſpiciens hauſit cælum, mentémque recepit:
Hoſtis amare, quid increpitas, mortémque minaris?
Nullum in cæde nefas. nec ſic ad prœlia veni,
Nec tecum meus hæc pepigit mihi fœdera Lauſus.
Unum hoc, per, ſi qua eſt victis venia hoſtibus, oro;
Corpus humo patiare tegi. ſcio acerba meorum
Circumſtare odia: hunc (oro) defende furorem:
Et me conſortem nati concede ſepulcro.
Hæc loquitur, juguléque haud inſcius accipit enſem,
Undantíque animam diffundit in arma cruore.

ÆNEIDOS

LIBER XI.

OCEANUM interea ſurgens Anrora reliquit.
Æneas, quamquam & ſociis dare tempus humandis
Præcipitant curæ, turbatáque funere mens eſt,
Vota deûm primo victor ſolvebat Eoo.
Ingentem quercum deciſis undique ramis
Conſtituit tumulo, ſulgentiáque induit arma,
Mezentî ducis exuvias; tibi, magne, tropæum,
Bellipotens: aptat rorantes ſanguine criſtas,
Teláque trunca viri, & bis ſex thoraca petitum
Perfoſſúmque locis: clypeúmque ex ære ſiniſtræ
Subligat, atque enſem collo ſuſpendit eburnum.
Tum ſocios, namque omnis eum ſtipata tegebat
Turba ducum, ſic incipiens hortatur ovantes:
Maxima res effecta, viri. timor omnis abeſto.
Quod ſupereſt; hæc ſunt ſpolia, & de rege ſuperbo
Primitiæ: manibúſque meis Mezentius hic eſt.
Nunc iter ad regem nobis muróſque Latinos.
Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum:
Ne qua mora ignaros, ubi primùm vellere ſigna
Annuerint Superi, pubémque educere caſtris,
Impediat; ſegnéſque metu ſententia tardet.
Interea ſocios inhumatáque corpora terræ
Mandemus: qui ſolus honos Acheronte ſub imo eſt.
Ite, ait, egregias animas, quæ ſanguine nobis
Hanc patriam peperere ſuo, decorate ſupremis
Muneribus: mæſtámque Euandri primus ad urbem
Mittatur Pallas, quem non virtutis egentem
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.
Sic ait illacrymans, recipítque ad limina greſſum:
Corpus ubi exanimi poſitum Pallantis Acetes
Servabat ſenior: qui Parrhaſio Euandro
Armiger antè fuit; ſed non felicibus æquè
Tum comes auſpiciis caro datus ibat alumno.
Circùm omnis famulúmque manus Trojanáque turba,
Et mæſtum Iliades crinem de more ſolutæ.
Ut verò Æneas foribus ſeſe intulit altis,
Ingentem gemitum tunſis ad ſidera tollunt
Pectoribus, mæſtóque immugit regia luctu.
Ipſe caput nivei fultum Pallantis & ora
Ut vidit, levíſque patens in pectore vulnus
Cuſpidis Auſoniæ, lacrymis ita fatur obortis:
Téne, inquit, miſerande puer, cùm læta veniret,
Invidit Fortuna mihi, ne regna videres
Noſtra, neque ad ſedes victor veherere paternas?
Non hæc Euandro de te promiſſa parenti
Diſcedens dederam: cùm me complexus euntem
Mitteret in magnum imperium, metuénſque moneret
Acres eſſe viros, cum durâ prœlia gente.
Et nunc ille quidem ſpe multùm captus inani
Fors & vota facit, cumulátque altaria donis.
Nos juvenem exanimum, & nil jam cœleſtibus ullis
Debentem, vano mæſti comitamur honore.
Infelix nati funus crudele videbis.
Hi noſtri reditus, exſpectatíque triumphi:
Hæc mea magna fides. at non, Euandre, pudendis
Vulneribus pulſum aſpicies: nec ſoſpite dirum
Optabis nato funus pater. hei mihi, quantum
Præſidium Auſonia, & quantum tu perdis, Iüle!
Hæc ubi deflevit, tolli miſerabile corpus
Imperat, & toto lectos ex agmine mittit
Mille viros, qui ſupremum comitentur honorem,

In-

Interſintque patris lacrymis; ſolatia luctûs
Exigua ingentis, miſero ſed debita patri.
Haud ſegnes alii crates & molle feretrum
Arbuteis texunt virgis, & vimine querno,
Extructóſque toros obtentu frondis inumbrant.
Hìc juvenem agreſti ſublimem ſtramine ponunt:
Qualem virgineo demeſſum pollice florem
Seu mollis violæ, ſeu languentis hyacinthi:
Cui neque fulgor adhuc, nec dum ſua forma receſſit:
Non jam mater alit tellus, viréſque miniſtrat.
Tunc geminas veſtes auróque oſtróque rigentes
Extulit Æneas: quas illi læta laborum
Ipſa ſuis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.
Harum unam juveni ſupremum mæſtus honorem
Induit, arſuráſque comas obnubit amictu:
Multáque præterea Laurentis præmia pugnæ
Aggerat, & longo prædam jubet ordine duci.
Addit equos & tela, quibus ſpoliaverat hoſtem.
Vinxerat & poſt terga manus, quos mitteret umbris
Inferias, cæſo ſparſuros ſanguine flammam:
Indutóſque jubet truncos hoſtilibus armis
Ipſos ferre duces, inimicáque nomina figi.
Ducitur infelix ævo confectus Acetes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus ora:
Sternitur & toto projectus corpore terræ.
Ducunt & Rutulo perfuſos ſanguine currus.
Poſt bellator equus poſitis inſignibus Æthon
It lacrymans, guttíſque humectat grandibus ora.
Haſtam alii galeámque ferunt: nam cætera Turnus
Victor habet. tum mæſta phalanx Teucríque ſequuntur
Tyrrheníque duces, & verſis Arcades armis.
Poſtquam omnis longè comitum proceſſerat ordo;
Subſtitit Æneas, gemitúque hæc addidit alto:
Nos alias hinc ad lacrymas eadem horrida belli
Fata vocant. ſalve æternum mihi, maxime Palla,
Æternúmque vale. nec plura effatus ad altos
Tendebat muros, greſſúmque in caſtra ferebat.
Jámque oratores aderant ex urbe Latinâ,
Velati ramis oleæ, veniámque rogantes:
Corpora, per campos ferro quæ fuſa jacebant,
Redderet, ac tumulo ſineret ſuccedere terræ:
Nullum cum victis certamen & æthere caſſis:
Parceret hoſpitibus quondam ſoceríſque vocatis.
Quos bonus Æneas, haud aſpernanda precantes,
Proſequitur veniâ, & verbis hæc inſuper addit:
Quænam vos tanto Fortuna indigna, Latini,
Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacem me exanimis & Martis ſorte peremtis
Oratis? equidem & vivis concedere vellem.
Nec veni, niſi fata locum ſedémque dediſſent;
Nec bellum cum gente gero: rex noſtra reliquit
Hoſpitia, & Turni potius ſe credidit armis.
Æquius huic Turnum fuerat ſe opponere morti.
Si bellum finire manu, ſi pellere Teucros
Apparat; his mecum decuit concurrere telis:
Vixet, cui vitam deus aut ſua dextra dediſſet.
Nunc ite, & miſeris ſupponite civibus ignem.
Dixerat Æneas. olli obſtupuere ſilentes;
Converſíque oculos inter ſe atque ora tenebant.
Tum ſenior ſempérque odiis & crimine Drances
Infenſus juveni Turno ſic ore viciſſim
Orſa refert: O famâ ingens, ingentior armis,
Vir Trojane, quibus cælo te laudibus æquem?
Juſtitiæne priùs mirer bellíne laborum?
Nos vero hæc patriam grati referemus ad urbem:
Et te, ſi qua viam dederit Fortuna, Latino
Jungemus regi. quærat ſibi fœdera Turnus.
Quin & fatales murorum attollere moles,
Saxáque ſubvectare humeris Trojana juvabit.
Dixerat hæc, unóque omnes eadem ore fremebant.
Bis ſenos pepigere dies, & pace ſequeſtrâ
Per ſylvas Teucri, mixtíque impune Latini,
Erravere jugis. ferro ſonat icta bipenni
Fraxinus: evertunt actas ad ſidera pinus:
Robora nec cuneis, & olentem ſcindere cedrum,
Nec plauſtris ceſſant vectare gementibus ornos.
Et jam Fama volans, tanti prænuntia luctûs,
Evandrum Evandríque domos & mœnia complet,
Quæ modò victorem Latio Pallanta ferebat.
Arcades ad portas ruere, & de more vetuſto
Funereas rapuere faces. lucet via longo
Ordine flammarum, & latè diſcriminat agros.
Contrà turba Phrygum veniens plangentia jungunt
Agmina. quæ poſtquam matres ſuccedere tectis
Viderunt, mæſtam incendunt clamoribus urbem.
At non Evandrum potis eſt vis ulla tenere:
Sed venit in medios. feretro Pallanta repoſto
Procubuit ſuper, atque hæret lacrymánſque geménſque,
Et via vix tandem voci laxata dolore eſt:
Non hæc, ô Palla, dederas promiſſa parenti,
Cautiùs ut ſævo velles te credere Marti.
Haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis,
Et prædulce decus primo certamine poſſet.
Primitiæ juvenis miſeræ, bellíque propinqui
Dura rudimenta, & nulli exaudita deorum
Vota precéſque meæ! túque, ô ſanctiſſima conjux,
Felix morte tuâ, neque in hunc ſervata dolorem!
Contrà ego vivendo vici mea fata, ſuperſtes
Reſtarem ut genitor. Troum ſocia arma ſecutum
Obruerent Rutuli telis: animam ipſe dediſſem,
Atque hæc pompa domum me, non Pallanta, referret.
Nec vos arguerim Teucri, nec fœdera, nec, quas
Junximus hoſpitio, dextras: ſors iſta ſenectæ
Debita erat noſtræ. quòd ſi immatura manebat
Mors natum, cæſis Volſcorum millibus antè,
Ducentem in Latium Teucros cecidiſſe juvabit.
Quin ego non alio digner te funere, Palla,
Quàm pius Æneas, & quàm magni Phryges, & quam
Tyrrheníque duces, Tyrrhenûm exercitus omnis.
Magna tropæa ferunt, quos dat tua dextera letho.
Tu quoque nunc ſtares immanis truncus in arvis,
Eſſet par ætas, & idem ſi robur ab annis,
Turne. ſed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite & hæc memores regi mandata referte:
Quòd vitam moror inviſam, Pallante peremto,
Dextera cauſa tua eſt; Turnum natóque patríque
Quam debere vides meritis. vacat hic tibi ſolus
Fortunæque locus. non vitæ gaudia quæro,
Nec fas: ſed nato manes perferre ſub imos.
Aurora interea miſeris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera atque labores.
Jam pater Æneas, jam curvo in litore Tarchon
Conſtituere pyras. huc corpora quiſque ſuorum
More tulere patrum: ſubjectíſque ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine cælum.
Ter circùm accenſos, cincti fulgentibus armis,
Decurrere rogos: ter mæſtum funeris ignem
Luſtravere in equis, ululatúſque ore dedere.
Spargitur & tellus lacrymis, ſparguntur & arma.
It cælo clamórque virûm clangórque tubarum.
Hinc alii ſpolia occiſis derepta Latinis
Conjiciunt igni; galeas, enſéſque decoros,
Frenáque, ferventéſque rotas; pars munera nota,
Ipſorum clypeos, & non felicia tela.
Multa boum circa mactantur corpora morti;
Setigeróſque ſues, raptáſque ex omnibus agris
In flammam jugulant pecudes: tum litore toto
Ardentes ſpectant ſocios, ſemuſtáque ſervant
Buſta; neque avelli poſſunt; nox humida donec
Invertit cælum ſtellis fulgentibus aptum.
Nec minus & miſeri diverſâ in parte Latini
Innumeras ſtruxere pyras, & corpora partim
Multa virûm terræ infodiunt, avectáque partim
Finitimos tollunt in agros, urbíque remittunt.
Cætera, confuſæque ingentem cædis acervum,
Nec numero nec honore cremant; tunc undíque vaſti
Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia lux gelidam cælo dimoverat umbram:
Mærentes altum cinerem & confuſa ruebant
Oſſa focis, tepidóque onerabant aggere terræ.
Jam verò in tectis prædivitis urbe Latini
Præcipuus fragor, & longi pars maxima luctûs.
Hìc matres, miſeræque nurus, hìc cara ſororum
Pectora mærentum, puerſque parentibus orbi,
Dirum execrantur bellum, Turníque hymenæos:
Ipſum armis, ipſúmque jubent decernere ferro;
Qui regnum Italiæ, & primos ſibi poſcat honores.
Ingravat hæc ſævus Drances, ſolúmque vocari
Teſtatur, ſolum poſci in certamina Turnum.
Multa ſimul contrà variis ſententia dictis
Pro Turno, & magnum reginæ nomen obumbrat:
Multa virum meritis ſuſtentat fama tropæis.
Hos inter motus, medio in flagrante tumultu,
Ecce ſupèr mæſti magnâ Diomedis ab urbe
Legati reſponſa ferunt: nihil omnibus actum
Tantorum impenſis operum: nil dona, neque aurum,
Nec magnas valuiſſe preces: alia arma Latinis

Quæ

Quærenda, aut pacem Trojano ab rege petendum.
Deficit ingenti luctu rex ipſe Latinus.
Fatalem Ænean manifeſto numine ferri,
Admonet ira deûm, tumulique ante ora recentes.
Ergo concilium magnum, primóſque ſuorum
Imperio accitos, alta intrà limina cogit.
Olli convenere, fluúntque ad regia plenis
Tecta viis. ſedet in mediis & maximus ævo
Et primus ſceptris, haud lætâ fronte, Latinus.
Atque hic legatos Ætolâ ex urbe remiſſos,
Quæ referant, fari jubet, & reſponſa repoſcit
Ordine cuncta [illegible]. tum facta ſilentia linguis,
Et Venulus dicto parens ita farier infit:
Vidimus, ô cives, Diomede Argiváque caſtra;
Atque iter emenſi caſus ſuperavimus omnes;
Contigimúſque manum, quâ concidit Ilia tellus.
Ille urbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,
Victor Gargani condebat Iapygis arvis.
Poſtquam introgreſſi, & coràm data copia fandi;
Munera præferimus, nomen patriámque docemus:
Qui bellum intulerint, quæ cauſa attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido ſic reddidit ore:
O fortunatæ gentes Saturnia regna
Antiqui Auſonii, quæ vos fortuna quietos
Sollicitat, ſuadérque ignota laceſſere bella?
Quicumque Iliacos ferro violavimus agros,
(Mitto ea, quæ muris bellando exhauſta ſub altis,
Quos Simoïs premat ille viros) infanda per orbem
Supplicia, & ſcelerum pœnas expendimus omnes,
Vel Priamo miſeranda manus. ſcit triſte Minervæ
Sidus, & Euboïcæ cautes, ultórque Caphereus.
Militiâ ex illâ diverſum ad litus adacti,
Atrides Protei Menelaus adúſque columnas
Exulat; Ætnæos vidit Cyclopas Ulyſſes.
Regna Neoptolemi referam, verſóſque Penates
Idomenei? Libycóne habitantes litore Locros?
Ipſe Mycenæus magnorum ductor Achivûm
Conjugis infandæ prima inter limina dextrâ
Oppetiit: devictam Aſiam ſubſedit adulter.
Invidiſſe deos, patriis ut redditus aris
Conjugium optatum & pulchram Calydona viderem?
Nunc etiam horribili viſu portenta ſequuntur:
Et ſocii amiſſis petierunt æthera pennis:
Fluminibúſque vagantur aves, (heu dira meorum
Supplicia!) & ſcopulos lacrymoſis vocibus implent.
Hæc adeò ex illo mihi jam ſperanda fuerunt
Tempore, cùm ferro cæleſtia corpora demens
Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram.
Ne verò, ne me ad tales impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris ullum poſt eruta bellum
Pergama: nec veterum memini lætórve malorum.
Munera, quæ patriis ad me portatis ab oris,
Vertite ad Ænean. ſtetimus tela aſpera contra,
Contulimúſque manus. experto credite, quantus
In clypeum aſſurgat, quo turbine torqueat haſtam.
Si duo præterea tales Idæa tuliſſet
Terra viros; ultrò Inachias veniſſet ad urbes
Dardanus, & verſis lugeret Græcia fatis.
Quicquid apud duræ ceſſatum eſt mœnia Trojæ,
Hectoris Æneæque manu victoria Graiûm
Hæſit, & in decimum veſtigia rettulit annum.
Ambo animis, ambo inſignes præſtantibus armis:
Hic pietate prior. coëant in fœdera dextræ,
Quà datur: aſt, armis concurrant arma, cavete.
Et reſponſa ſimul quæ ſint, rex optime, regis
Audîſti, & quæ ſit magno ſententia bello.
Vix ea legati: variúſque per ora cucurrit
Auſonidûm turbata fremor. ceu, ſaxa morantur
Cum rapidos amnes, fit clauſo gurgite murmur,
Vicinæque fremunt ripæ crepitantibus undis.
Ut primùm placati animi, & trepida ora quiêrunt;
Præfatus divos ſolio rex infit ab alto:
Antè equidem ſummâ de re ſtatuiſſe, Latini,
Et vellem, & fuerat melius; non tempore tali
Cogere concilium, cùm muros obſidet hoſtis.
Bellum importunum, cives, cum gente deorum
Invictiſque viris gerimus; quos nulla fatigant
Prœlia, nec victi poſſunt abſiſtere ferro.
Spem, ſi quam adſcitis Ætolûm habuiſtis in armis,
Ponite; ſpes ſibi quiſque. ſed hæc, quàm anguſta videtis.
Cætera quâ rerum jaceant perculſa ruinâ,
Ante oculos intérque manus ſunt omnia veſtras.
Nec quemquam incuſo. potuit quæ plurima virtus
Eſſe, fuit. toto certatum eſt corpore regni,
Nunc adeò, quæ ſit dubiæ ſententia menti,
Expediam, & paucis, (animos adhibete) docebo.
Eſt antiquus ager, Tuſco mihi proximus amni,
Longus in occaſum, fines ſuper uſque Sicanos,
Aurunci Rutulíque ferunt, & vomere duros
Exercent colles, atque horum aſperrima paſcunt.
Hæc omnis regio & celſi plaga pinea montis
Cedat amicitiæ Teucrorum: & fœderis æquas
Dicamus leges, ſocióſque in regna vocemus:
Conſidant, ſi tantus amor, & mœnia condant.
Sin alios fines aliámque capeſſere gentem
Eſt animus, poſſúntque ſolo decedere noſtro:
Bis denas Italo texamus robore naves,
Seu plures complere valent: jacet omnis ad undam
Materies: ipſi numerúmque modúmque carinis
Præcipiant: nos æra, manus, navalia demus.
Præterea, qui dicta ferant, & fœdera firment,
Centum oratores primâ de gente Latinos
Ire placet, pacíſque manu prætendere ramos;
Munera portantes aurique eboríſque talentáque
Et ſellam regni trabeámque inſignia noſtri.
Conſulite in medium, & rebus ſuccurrite feſſis.
Tum Drances idem infenſus, quem gloria Turni
Obliquâ invidiâ ſtimulíſque agitabat amaris,
Largus opum, & linguâ melior, ſed frigida bello
Dextera, conſiliis habitus non futilis auctor,
Seditione potens (genus huic materna ſuperbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
Surgit, & his onerat dictis, atque aggerat iras:
Rem nulli obſcuram, noſtræ nec vocis egentem,
Conſulis, ô bone rex. cuncti ſe ſcire fatentur,
Quid Fortuna ferat populi; ſed dicere muſſant.
Det libertatem fandi, flatúſque remittat,
Cujus ob auſpicium infauſtum moréſque ſiniſtros
(Dicam equidem, licèt arma mihi mortémque minetur)
Lumina tot cecidiſſe ducum, totámque videmus
Conſediſſe urbem luctu: dum Troia tentat
Caſtra fugæ fidens, & cælum territat armis.
Unum etiam donis iſtis, quæ plurima mitti
Dardanidis dicíque jubes, unum, optime regum,
Adjicias; nec te ullius violentia vincat,
Quin natam egregio genero dignífque hymenæis
Des pater, & pacem hanc æterno fœdere jungas.
Quòd ſi tantus habet mentes & pectora terror;
Ipſum obteſtemur, veniámque oremus ab ipſo:
Cedat jus proprium regi, patriæque remittat.
Quid miſeros toties in aperta pericula cives
Projicis, ô Latio caput horum & cauſa malorum?
Nulla ſalus bello: pacem te poſcimus omnes,
Turne; ſimul pacis ſolum inviolabile pignus.
Primus ego (inviſum quem tu tibi fingis, & eſſe
Nil moror) en ſupplex venio. miſerere tuorum:
Pone animos, & pulſus abi. ſat funera fuſi
Vidimus, ingentes & deſolavimus agros.
Aut, ſi fama movet, ſi tantum pectore robur
Concipis, & ſi adeò dotalis regia cordi eſt;
Aude, atque adverſum fidens fer pectus in hoſtem.
Scilicet, ut Turno contingat regia conjux,
Nos animæ viles, inhumata infletáque turba,
Sternamur campis. & jam tu, ſi qua tibi vis,
Si patrii quid Martis habes, illum aſpice contrà,
Qui vocat.
Talibus exarſit dictis violentia Turni:
Dat gemitum, rumpitque has imo pectore voces:
Larga quidem, Drance, ſemper, tibi copia fandi,
Tum cùm bella manus poſcunt, patribúſque vocatis
Primus ades: ſed non replenda eſt curia verbis,
Quæ tuto tibi magna volant, dum diſtinet hoſtem
Agger murorum, nec inundant ſanguine foſſæ.
Proinde tona eloquio, ſolitum tibi: méque timoris
Argue tu, Drance; quando tot ſtragis acervos
Teucrorum tua dextra dedit, paſſímque tropæis
Inſignes agros. poſſit quid vivida virtus,
Experiare licet: nec longè ſcilicet hoſtes
Quærendi nobis: circumſtant undique muros.
Imus in adverſos? quid ceſſas! an tibi Mavors
Ventoſâ in linguâ, pedibúſque fugacibus iſtis
Semper erit?
Pulſus ego? aut quiſquam meritò, fœdiſſime, pulſum
Arguet, Iliaco tumidum qui creſcere Tybrim
Sanguine, & Euandri totam cum ſtirpe videbit
Procubuiſſe domum, atque exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias & Pandarus ingens,
Et quos mille die victor ſub Tartara miſi,

In-

Incluſus muris hoſtilíque aggere ſeptus.
Nulla ſalus bello. capiti cane talia demens
Dardanio, rebúſque tuis. proinde omnia magno
Ne ceſſa turbare metu, atque extollere vires
Gentis bis victæ: contrà premere arma Latini.
Nunc & Myrmidonum proceres Phrygia arma tremiſcunt,
Nunc & Tydides, & Lariſſæus Achilles:
Amnis & Hadriacas retro fugit Aufidus undas.
Vel cùm ſe pavidum contra mea jurgia fingit,
Artificis ſcelus, & formidine crimen acerbat.
Nunquam animam talem dextrâ hâc (abſiſte moveri)
Amittes: habitet tecum, & ſit pectore in iſto.
Nunc ad te, & tua magna, pater, conſulta revertor.
Si nullam noſtris ultrà ſpem ponis in armis;
Si tam deſerti ſumus, & ſemel agmine verſo
Funditus occidimus, neque habet Fortuna regreſſum:
Oremus pacem, & dextras tendamus inertes.
Quamquam ô, ſi ſolitæ quicquam virtutis adeſſet;
Ille mihi ante alios fortunatúſque laborum
Egregiúſque animi, qui, ne quid tale videret,
Procubuit moriens, & humum ſemel ore momordit.
Sin & opes nobis, & adhuc intacta juventus,
Auxilióque urbes Italæ populíque ſuperſunt;
Sin & Trojanis cum multo gloria venit
Sanguine; ſunt illis ſua funera, párque per omnes
Tempeſtas; cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies variíque labor mutabilis ævi
Rettulit in melius: multos alterna reviſens
Luſit, & in ſolido rurſus Fortuna locavit.
Non erit auxilio nobis Ætolus & Arpi.
At Meſſapus erit, felíxque Tolumnius, & quos
Tot populi miſere duces. nec tarda ſequetur
Gloria delectos Latio & Laurentibus agris.
Eſt & Volſcorum egregiâ de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære catervas.
Quòd ſi me ſolum Teucri in certamina poſcunt,
Idque placet, tantúmque bonis communibus obſto:
Non adeò has exoſa manus Victoria fugit,
Ut tantâ quicquam pro ſpe tentare recuſem.
Ibo animis contrà: vel magnum præſtet Achillem,
Factáque Vulcani manibus paria induat arma
Ille licet. vobis animam hanc ſoceróque Latino
Turnus ego, haud ulli veterum virtute ſecundus,
Devovi. ſolum Æneas vocat. & vocet oro.
Nec Drances potiùs, ſive eſt hæc ira deorum,
Morte luat: ſive eſt virtus & gloria, tollat.
Illi hæc inter ſe dubiis de rebus agebant
Certantes: caſtra Æneas aciémque movebat.
Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
Ecce ruit, magníſque urbem terroribus implet:
Inſtructos acie Tiberino à flumine Teucros
Tyrrhenámque manum totis deſcendere campis.
Extemplo turbati animi, concuſſáque vulgi
Pectora, & arrectæ ſtimulis haud mollibus iræ.
Arma manu trepidi poſcunt: fremit arma juventus.
Flent mæſti muſſántque patres. hìc undique clamor
Diſſenſu vario magnus ſe tollit in auras.
Haud ſecus, atque alto in luco cùm fortè catervæ
Conſedere avium, piſcoſóve amne Paduſæ
Dant ſonitum rauci per ſtagna loquacia cycni.
Imò, ait, ô cives, arrepto tempore, Turnus,
Cogite concilium, & pacem laudate ſedentes:
Illi armis in regna ruant. nec plura locutus
Corripuit ſeſe, & tectis citus extulit altis.
Tu, Voluſe, armari Volſcorum edice maniplis:
Duc, ait, & Rutulos. equitem Meſſapus in armis,
Et cum fratre Coras latis diffundite campis.
Pars aditus urbis firment, turréſque capeſſant:
Cætera, quà juſſo, mecum manus inferat arma.
Ilicet in muros totâ diſcurritur urbe.
Concilium ipſe pater & magna incepta Latinus
Deſerit, ac triſti turbatus tempore differt:
Multáque ſe incuſat, qui non acceperit ultro
Dardanium Ænean, generúmque adſciverit urbi.
Præfodiunt alii portas, aut ſaxa ſudéſque
Subvectant: bello dat ſignum rauca cruentum
Buccina. tum muros variâ cinxere coronâ
Matronæ puerique: vocat labor ultimus omnes.
Nec non ad templum ſummáſque ad Palladis arces
Subvehitur magnâ matrum regina catervâ,
Dona ferens: juxtáque comes Lavinia virgo,
Cauſa mali tanti, oculos dejecta decoros.
Succedunt matres, & templum thure vaporant;
Et mæſtas alto fundunt de limine voces:
Armipotens præſes belli, Tritonia virgo,
Frange manu telum Phrygii prædonis, & ipſum
Pronum ſterne ſolo, portíſque effunde ſub altis.
Cingitur ipſe furens certatim in prœlia Turnus.
Jámque adeò Rutulum thoraca indutus aënis
Horrebat ſquamis, ſuráſque incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc; laterique accinxerat enſem,
Fulgebátque altâ decurrens aureus arce:
Exultátque animis, & ſpe jam præcipit hoſtem.
Qualis, ubi abruptis fugit præſepia vinclis
Tandem liber equus, campóque potitus aperto,
Aut ille in paſtus armentáque tendit equarum,
Aut aſſuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectíſque fremit cervicibus altè
Luxurians: ludúntque jubæ per colla, per armos.
Obvia cui, Volſcorum acie comitante, Camilla
Occurrit, portíſque ab equo regina ſub ipſis
Deſiluit. quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis. tum talia fatur:
Turne, ſui merito ſi qua eſt fiducia forti,
Audeo & Æneadum promitto occurrere turmæ,
Soláque Tyrrhenos equites ire obvia contra.
Me ſine prima manu tentare pericula belli:
Tu pedes ad muros ſubſiſte, & mœnia ſerva.
Turnus ad hæc, oculos horrendâ in virgine fixus:
O decus Italiæ virgo, quas dicere grates,
Quáſve referre parem? ſed nunc, eſt omnia quando
Iſte animus ſupra, mecum partire laborem.
Æneas, ut fama fidem miſſíque reportant
Exploratores, equitum levia improbus arma
Præmiſit, quaterent campos: ipſe ardua montis
Per deſerta jugo ſuperans adventat ad urbem.
Furta paro belli convexo in tramite ſylvæ,
Ut bivias armato obſidam milite fauces.
Tu Tyrrhenum equitem collatis excipe ſignis:
Tecum acer Meſſapus erit, turmæque Latinæ,
Tiburníque manus: ducis & tu concipe curam.
Sic ait, & paribus Meſſapum in prœlia dictis
Hortatur, ſocióſque duces; & pergit in hoſtem.
Eſt curvo anfractu valles, accommoda fraudi
Armorúmque dolis: quam denſis frondibus atrum
Urget utrimque latus; tenuis quò ſemita ducit,
Anguſtæque ferunt fauces aditúſque maligni.
Hanc ſuper in ſpeculis ſummóque in vertice montis
Planities ignota jacet, tutíque receptus:
Seu dextrâ lævâque velis occurrere pugnæ;
Sive inſtare jugis, & grandia volvere ſaxa.
Huc juvenis notâ fertur regione viarum;
Arripuítque locum, & ſylvis inſedit iniquis.
Velocem interea ſuperis in ſedibus Opim,
Unam ex virginibus ſociis ſacrâque catervâ
Compellabat, & has triſti Latonia voces
Ore dabat: Graditur bellum ad crudele Camilla,
O virgo, & noſtris nequicquam cingitur armis,
Cara mihi ante alias. neque enim novus iſte Dianæ
Venit amor, ſubitáque animum dulcedine movit.
Pulſus ob invidiam regno viréſque ſuperbas
Priverno antiquâ Metabus cùm excederet urbe,
Infantem, fugiens media inter prœlia belli,
Suſtulit exilio comitem, matríſque vocavit
Nomine Caſmillæ, mutatâ parte, Camillam.
Ipſe, ſinu præ ſe portans, juga longa petebat
Solorum nemorum: tela undique ſæva premebant,
Et circumfuſo volitabant milite Volſci.
Ecce fugæ medio ſummis Amaſenus abundans
Spumabat ripis; tantus ſe nubibus imber
Ruperat. ille, innare parans, infantis amore
Tardatur, caróque oneri timet. omnia ſecum
Verſanti ſubitò vix hæc ſententia ſedit.
Telum immane, manu validâ quod fortè gerebat
Bellator, ſolidum nodis & robore cocto;
Huic natam, libro & ſylveſtri ſubere clauſam,
Implicat, atque habilem mediæ circumligat haſtæ:
Quam dextrâ ingenti librans ita ad æthera fatur:
Alma, tibi hanc, nemorum cultrix Latonia virgo,
Ipſe pater famulam voveo: tua prima per auras
Tela tenens ſupplex hoſtem fugit. accipe, teſtor,
Diva tuam, quæ nunc dubiis committitur auris.
Dixit, & adducto contortum haſtile lacerto
Immittit: ſonuere undæ. rapidum ſuper amnem
Infelix fugit in jaculo ſtridente Camilla.

At Metabus, magnâ propiùs jam urgente catervâ,
Dat ſeſe fluvio, atque haſtam cum virgine victor
Gramineo donum Triviæ de ceſpite vellit.
Non illum tectis ullæ, non mœnibus urbes
Accepere, neque ipſe manus feritate dediſſet:
Paſtorum & ſolis exegit montibus ævum.
Hic natam, in dumis intérque horrentia luſtra,
Armentalis equæ mammis & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens ubera labris.
Utque pedum primis infans veſtigia plantis
Inſtiterat, jaculo palmas oneravit acuto:
Spiculáque ex humero parvæ ſuſpendit & arcum.
Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ,
Tigridis exuviæ per dorſum à vertice pendent.
Tela manu jam tum tenerâ puerilia torſit,
Et fundam tereti circùm caput egit habenâ: .
Strymoniámque gruem, aut album dejecit olorem.
Multæ illam fruſtra Tyrrhena per oppida matres
Optavere nurum. ſolâ contenta Dianâ
Æternum telorum & virginitatis amorem
Intemerata colit. vellem haud correpta fuiſſet
Militiâ tali, conata laceſſere Teucros:
Cara mihi comitúmque foret nunc una mearum.
Verum age, quandoquidem fatis urgetur acerbis,
Labere, Nympha, polo, finéſque inviſe Latinos,
Triſtis ubi infauſto committitur omine pugna.
Hæc cape, & ultricem pharetrâ deprome ſagittam:
Hâc quicunque ſacrum violârit vulnere corpus,
Tros Italúſve, mihi pariter det ſanguine pœnas.
Pòſt ego nube cavâ miſerandæ corpus & arma
Inſpoliata feram tumulo, patriæque reponam.
Dixit: at illa leves cœli demiſſa per auras
Inſonuit, nigro circumdata turbine corpus.
At manus interea muris Trojana propinquat,
Etruſcíque duces, equitúmque exercitus omnis;
Compoſiti numero in turmas. fremit æquore toto
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis
Huc obverſus & huc: tum latè ferreus haſtis
Horret ager, campíque armis ſublimibus ardent.
Nec non Meſſapus contrà, celeréſque Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ,
Adverſi campo apparent: haſtáſque reductis
Protendunt longè dextris, & ſpicula vibrant:
Adventúſque virûm fremitúſque ardeſcit equorum.
Jámque intrà jactum teli progreſſus uterque
Subſtiterat: ſubito erumpunt clamore, frementéſque
Exhortantur equos: fundunt ſimul undique tela
Crebra nivis ritu, cœlúmque obtexitur umbrâ.
Continuò adverſis Tyrrhenus & acer Aconteus
Connixi incurrunt haſtis, primíque ruinam
Dant ſonitu ingenti, perfractáque quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt. excuſſus Aconteus,
Fulminis in morem aut tormento ponderis acti,
Præcipitat longè, & vitam diſpergit in auras.
Extemplo turbatæ acies, verſíque Latini
Rejiciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt.
Troës agunt: princeps turmas inducit Aſylas.
Jámque propinquabant portis, rurſúſque Latini
Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt:
Hi fugiunt, penitúſque datis referuntur habenis.
Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, ſcopulóſque ſuperjacit undam
Spumeus, extremámque ſinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro, atque æſtu revoluta reſorbens
Saxa fugit, litúſque vado labente relinquit.
Bis Tuſci Rutulos egere ad mœnia verſos:
Bis rejecti armis reſpectant terga tegentes.
Tertia ſed poſtquam congreſſi in prœlia totáſque
Implicuere inter ſe acies, legítque virum vir;
Tum verò & gemitus morientum, & ſanguine in alto
Armáque, corporáque, & permixti cæde virorum
Semanimes volvuntur equi: pugna aſpera ſurgit.
Orſilochus Remuli, quando ipſum horrebat adire,
Haſtam intorſit equo, ferrúmque ſub aure reliquit.
Quo ſonipes ictu furit arduus, altáque jactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura.
Volvitur ille excuſſus humi. Catillus Iölan,
Ingentémque animis, ingentem corpore & armis
Dejicit Herminium: nudo cui vertice fulva
Cæſaries, nudíque humeri. nec vulnera terrent:
Tantus in arma patet. latos huic haſta per armos
Acta tremit, duplicátque virum transfixa dolore.
Funditur ater ubique cruor: dant funera ferro
Certantes, pulchrámque petunt per vulnera mortem.

At medias inter cædes exultat Amazon,
Unum exſerta latus pugnæ, pharetrata Camilla:
Et nunc lenta manu ſpargens haſtilia denſet:
Nunc validam dextrâ rapit indefeſſa bipennem.
Aureus ex humero ſonat arcus, & arma Dianæ.
Illa etiam, ſi quando in tergum pulſa receſſit,
Spicula converſo fugientia dirigit arcu.
At circùm lectæ comites, Larináque virgo,
Tulláque, & æratam quatiens Tarpeia ſecurem,
Italides; quas ipſa decus ſibi dia Camilla
Delegit, pacíſque bonas bellíque miniſtras.
Quales Threiciæ cùm flumina Thermodontis
Pulſant, & pictis bellantur Amazones armis:
Seu circùm Hippolyten, ſeu cùm ſe Martia curru
Penthesilea refert, magnóque ululante tumultu
Feminea exſultant lunatis agmina peltis.
Quem telo primum, quem poſtremum aſpera virgo
Dejicis? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eunæum Clytio primum patre: cujus apertum
Adverſi longâ tranſverberat abiete pectus.
Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriénſque ſuo ſe in vulnere verſat.
Tum Lirim Pagaſúmque ſupèr: quorum alter habenas
Suffoſſo revolutus equo dum colligit, alter
Dum ſubit, ac dextram labenti tendit inermem,
Præcipites paritérque ruunt. his addit Amaſtrum
Hippotaden: ſequitúrque incumbens eminus haſtâ [que:
Tereáque Harpalycúmque, & Demophoonta Chromím-
Quótque emiſſa manu contorſit ſpicula virgo,
Tot Phrygii cecidere viri. procul Ornytus armis
Ignotis, & equo venator Iapyga fertur:
Cui pellis latos humeros erepta juvenco
Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus,
Et malæ texere lupi cum dentibus albis,
Agreſtíſque manus armat ſparus. ipſe catervis
Vertitur in mediis, & toto vertice ſuprà eſt.
Hunc illa exceptum (neque enim labor agmine verſo)
Trajicit, & ſuper hæc inimico pectore fatur:
Sylvis te, Tyrrhene, feras agitare putâſti?
Advenit qui veſtra dies muliebribus armis
Verba redargueret. nomen tamen haud leve patrum
Manibus hoc referes, telo cecidiſſe Camillæ.
Protinus Orſilochum & Buten, duo maxima Teucrûm
Corpora: ſed Buten averſum cuſpide fixit
Loricam galeámque inter, quà colla ſedentis
Lucent, & lævo dependet parma lacerto:
Orſilochum fugiens, magnúmque agitata per orbem
Eludit gyro interior, ſequitúrque ſequentem.
Tum validam pérque arma viro pérque oſſa ſecurim,
Altior inſurgens, oranti & multa precanti
Congeminat: vulnus calido rigat ora cerebro.
Incidit huic, ſubitóque aſpectu territus hæſit
Apenninicolæ bellator filius Auni,
Haud Ligurum extremus, dum fallere fata ſinebant.
Iſque ubi ſe nullo jam curſu evadere pugnæ
Poſſet, neque inſtantem reginam avertere cernit;
Conſilio verſare dolos ingreſſus & aſtu,
Incipit hæc. Quid tam egregium, ſi femina forti
Fidis equo? dimitte fugam, & te cominus æquo
Mecum crede ſolo, pugnæque accinge pedeſtri:
Jam noſces, ventoſa ferat cui gloria laudem.
Dixit: at illa furens, acríque accenſa dolore,
Tradit equum comiti, paribúſque reſiſtit in armis,
Enſe pedes nudo puráque interrita parmâ.
At juvenis, viciſſe dolo ratus, avolat ipſe,
(Haud mora) converſíſque fugax aufertur habenis,
Quadrupedémque citum ferratâ calce fatigat.
Vane Ligus, fruſtráque animis elate ſuperbis,
Nequicquam patrias tentâſti lubricus artes:
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
Hæc fatur virgo, & pernicibus ignea plantis
Tranſit equum curſu, frenſíque adverſa prehenſis
Congreditur, pœnáſque inimico ex ſanguine ſumit.
Quàm facilè accipiter ſaxo ſacer ales ab alto
Conſequitur pennis ſublimem in nube columbam,
Comprenſámque tenet, pedibúſque eviſcerat uncis:
Tum cruor, & vulſæ labuntur ab æthere plumæ.
At non hæc nullis hominum ſator atque deorum
Obſervans oculis ſummo ſedet altus Olympo.
Tyrrhenum genitor Tarchonem in prœlia ſæva
Suſcitat, & ſtimulis haud mollibus injicit iras.
Ergo inter cædes cedentiáque agmina Tarchon
Fertur equo, variiſque inſtigat vocibus alas,
Nomine quemque vocans: reficítque in prœlia pulſos.

Quis

Quis metus, ô nunquam dolituri, ô ſemper inertes
Tyrrheni, quæ tanta animis ignavia venit?
Femina palantes agit, atque hæc agmina vertit?
Quò ferrum, quídve hæc gerimus tela irrita dextris?
At non in Venerem ſegnes nocturnáque bella;
Aut, ubi curva choros indixit tibia Bacchi,
Exſpectare dapes & plenæ pocula menſæ.
Hic amor, hoc ſtudium; dum ſacra ſecundus haruſpex
Nuntiet, ac lucos vocet hoſtia pinguis in altos.
Hæc effatus, equum in medios moriturus & ipſe
Concitat, & Venulo adverſum ſe turbidus infert,
Dereptúmque ab equo dextrâ complectitur hoſtem,
Et gremium ante ſuum multâ vi concitus aufert.
Tollitur in cælum clamor: cunctíque Latini
Convertere oculos. volat igneus æquore Tarchon,
Arma virúmque ferens: tum ſummâ ipſius ab haſtâ
Defringit ferrum; & partes rimatur apertas,
Quà vulnus letale ferat: contrà ille repugnans
Suſtinet à jugulo dextram, & vim viribus exit.
Utque volans altè raptum cùm fulva draconem
Fert aquila, implicuítque pedes, atque unguibus hæſit:
Saucius at ſerpens ſinuoſa volumina verſat,
Arrectíſque horret ſquamis, & ſibilat ore,
Arduus inſurgens: illa haud minùs urget obunco
Luctantem roſtro; ſimul æthera verberat alis.
Haud aliter prædam Tiburtum ex agmine Tarchon
Portat ovans. ducis exemplum eventúmque ſecuti
Mæonidæ incurrunt. tum fatis debitus Aruns
Velocem jaculo & multâ prior arte Camillam
Circuit, &, quæ ſit fortuna facillima, tentat.
Quà ſe cumque furens medio tulit agmine virgo,
Hàc Aruns ſubit, & tacitus veſtigia luſtrat:
Quà victrix redit illa, pedémque ex hoſte reportat,
Hàc juvenis furtim celeres detorquet habenas.
Hos aditus, jámque hos aditus, omnémque pererrat
Undique circuitum; & certam quatit improbus haſtam.
Fortè ſacer Cybelæ Chloreus, olímque ſacerdos,
Inſignis longè Phrygiis fulgebat in armis,
Spumantémque agitabat equum: quem pellis aënis
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.
Ipſe, peregrinâ ferrugine clarus & oſtro,
Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu.
Aureus ex humeris ſonat arcus, & aurea vati
Caſſida: tum croceam chlamydémque ſinúſque crepantes
Carbaſeos fulvo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas & barbara tegmina crurum.
Hunc virgo, ſive ut templis præfigeret arma
Troïa, captivo ſive ut ſe ferret in auro,
Venatrix unum ex omni certamine pugnæ
Cæca ſequebatur; totúmque incauta per agmen
Femineo prædæ & ſpoliorum ardebat amore:
Telum ex inſidiis cùm tandem tempore capto
Concitat, & ſuperos Aruns ſic voce precatur:
Summe deûm, ſancti cuſtos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
Paſcitur; & medium freti pietate per ignem
Cultores multâ premimus veſtigia prunâ;
Da, pater, hoc noſtris aboleri dedecus armis,
Omnipotens. non exuvias pulſæve tropæum
Virginis, aut ſpolia ulla peto. mihi cætera laudem
Facta ferent. hæc dira meo dum vulnere peſtis
Pulſa cadat, patrias remeabo inglorius urbes.
Audiit, & voti Phœbus ſuccedere partem
Mente dedit: partem volucres diſperſit in auras.
Sterneret ut ſubitâ turbatam morte Camillam,
Annuit oranti: reducem ut patria alta videret,
Non dedit; ſuque notos vocem vertere procellæ.
Ergo, ut miſſa manu ſonitum dedit haſta per auras,
Convertere animos acres, oculóſque tulere
Cuncti ad reginam Volſci. nihil ipſa neque auras,
Nec ſonitûs memor, aut venientis ab æthere teli;
Haſta ſub exertam donec perlata papillam
Hæſit, virgineúmque altè bibit acta cruorem.
Concurrunt trepidæ comites, dominámque ruentem
Suſcipiunt. fugit ante omnes exterritus Aruns
Lætitiâ mixtóque metu: nec jam amplius haſtæ
Credere, nec telis occurrere virginis audet.
Ac velut ille, priùs quàm tela inimica ſequantur,
Continuò in montes ſeſe avius abdidit altos,
Occiſo paſtore lupus magnóve juvenco,
Conſcius audacis facti, caudámque remulcens
Subjecit pavitantem utero, ſylváſque petivit.
Haud ſecus ex oculis ſe turbidus abſtulit Aruns;
Contentúſque fugâ mediis ſe immiſcuit armis.
Illa manu moriens telum trahit: oſſa ſed inter
Ferreus ad coſtas alto ſtat vulnere mucro.
Labitur exanguis: labuntur frigida letho
Lumina. purpureus quondam color ora reliquit.
Tum ſic exſpirans Accam ex æqualibus unam
Alloquitur; fida ante alias quæ ſola Camillæ,
Quîcum partiri curas; atque hæc ita fatur:
Hactenus, Acca ſoror potui: nunc vulnus acerbum
Conficit, & tenebris nigreſcunt omnia circùm.
Effuge, & hæc Turno mandata noviſſima perfer:
Succedat pugnæ, Trojanóſque arceat urbe.
Jámque vale. ſimul his dictis linquebat habenas,
Ad terram non ſponte fluens. tum frigida toto
Paulatim exolvit ſe corpore, lentáque colla
Et captum letho poſuit caput, arma relinquens:
Vitáque cum gemitu fugit indignata ſub umbras.
Tum verò immenſus ſurgens ferit aurea clamor
Sidera: dejectâ crudeſcit pugna Camillâ.
Incurrunt denſi ſimul omnis copia Teucrûm,
Tyrrheníque duces, Evandríque Arcades alæ.
At Triviæ cuſtos jam dudum in montibus Opis
Alta ſedet ſummis, ſpectátque interrita pugnas:
Utque procul medio juvenum in clamore furentum
Proſpexit triſti mulcatam morte Camillam;
Ingemuítque, dedítque has imo pectore voces:
Heu nimiùm, virgo, nimiùm crudele luiſti
Supplicium, Teucros conata laceſſere bello!
Nec tibi deſertæ in dumis coluiſſe Dianam
Profuit, aut noſtras humero geſſiſſe pharetras:
Non tamen indecorem tua te regina reliquit
Extremâ jam in morte: neque hoc ſinè nomine lethum
Per gentes erit; aut famam patieris inultæ.
Nam quicumque tuum violavit vulnere corpus,
Morte luet meritâ. Fuit ingens monte ſub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere buſtum
Antiqui Laurentis, opacâque ilice tectum:
Hìc Dea ſe primùm rapido pulcherrima niſu
Siſtit, & Aruntem tumulo ſpeculatur ab alto.
Ut vidit fulgentem armis, ac vana tumentem;
Cur, inquit, diverſus abis? huc dirige greſſum,
Huc periture veni: capias ut digna Camillæ
Præmia. túne etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & auratâ volucrem Threïſſa ſagittam
Depromſit pharetrâ, cornúque infenſa tetendit,
Et duxit longè; donec curvata coïrent
Inter ſe capita, & manibus jam tangeret æquis,
Lævâ aciem ferri, dextrâ nervóque papillam.
Extemplo teli ſtridorem auráſque ſonantes
Audiit unà Aruns, hæſítque in corpore ferrum.
Illum exſpirantem ſocii atque extrema gementem
Obliti ignoto camporum in pulvere linquunt:
Opis ad ætherium pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, dominâ amiſſâ, levis ala Camillæ:
Turbati fugiunt Rutuli: fugit acer Atinas:
Disjectíque duces deſolatíque manipli
Tuta petunt, & equis averſi ad mœnia tendunt.
Nec quiſquam inſtantes Teucros lethúmque ferentes
Suſtentare valet telis, aut ſiſtere contra:
Sed laxos referunt humeris languentibus arcus:
Quadrupedúmque putrem curſu quatit ungula campum.
Volvitur ad muros caligine turbidus atrâ
Pulvis, & è ſpeculis percuſſæ pectora matres
Femineum clamorem ad cæli ſidera tollunt.
Qui curſu portas primi irrupere patentes,
Hos inimica ſuper mixto premit agmine turba:
Nec miſeram effugiunt mortem, ſed limine in ipſo,
Mœnibus in patriis, atque inter tuta domorum,
Confixi exſpirant animas. pars claudere portas;
Nec ſociis aperire viam, nec mœnibus audent
Accipere orantes: oritúrque miſerrima cædes
Defendentum armis aditus, ſuque arma ruentum.
Excluſi ante oculos lacrymantúmque ora parentum
Pars in præcipites foſſas, urgente ruinâ,
Volvitur: immiſſis pars cæca & concita frenis
Arietat in portas, & duros obice poſtes.
Ipſæ de muris ſummo certamine matres
(Monſtrat amor verus patriæ) ut videre Camillam,
Tela manu trepidæ jaciunt; ac robore duro
Stipitibus ferrum ſudibúſque imitantur obuſtis
Præcipites, primæque mori pro mœnibus ardent.
Interea Turnum in ſylvis ſæviſſimus implet
Nuntius, & juveni ingentem fert Acca tumultum:
Deletas Volſcorum acies, cecidiſſe Camillam:
Ingruere infenſos hoſtes, & Marte ſecundo

Omnia corripuiſſe: metum jam ad mœnia ferri.
Ille furens, (& ſæva Jovis ſic numina poſcunt)
Deſerit obſeſſos colles, nemora aſpera linquit.
Vix è conſpectu exierat, campúmque tenebat,
Cùm pater Æneas, ſaltus ingreſſus apertos,
Exuperátque jugum, ſylvâque evadit opacâ.
Sic ambo ad muros rapidi totóque feruntur
Agmine, nec longis inter ſe paſſibus abſunt,
Ac ſimul Æneas fumantes pulvere campos
Proſpexit longè, Laurentiáque agmina vidit;
Et ſævum Ænean agnovit Turnus in armis,
Adventúmque pedum flatúſque audivit equorum:
Continuóque ineant pugnas, & prœlia tentent;
Nî roſeus feſſos jam gurgite Phœbus Hibero
Tingat equos, noctémque die labente reducat.
Conſidunt caſtris ante urbem, & mœnia vallant.

ÆNEIDOS

LIBER XII.

TURNUS ut infractos adverſo Marte Latinos
Defeciſſe videt, ſua nunc promiſſa repoſci,
Se ſignari oculis; ultro implacabilis ardet:
Attollítque animos. Pœnorum qualis in arvis,
Saucius ille gravi venantum vulnere pectus,
Tum demum movet arma leo, gaudétque comantes
Excutiens cervice toros, fixúmque latronis
Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento.
Haud ſecus accenſo gliſcit violentia Turno.
Tum ſic affatur regem, atque ita turbidus infit:
Nulla mora in Turno: nihil eſt quod dicta retractent
Ignavi Æneadæ; nec, quæ pepigere, recuſent.
Congredior. fer ſacra, pater, & concipe fœdus.
Aut hâc Dardanium dextrâ ſub Tartara mittam
Deſertorem Aſiæ, (ſedeant ſpecténtque Latini)
Et ſolus ferro crimen commune refellam:
Aut habeat victos; cedat Lavinia conjux.
Olli ſedato reſpondit corde Latinus:
O præſtans animi juvenis, quantùm ipſe feroci
Virtute exuperas, tantò me impenſiùs æquum eſt
Conſulere, atque omnes metuentem expendere caſus.
Sunt tibi regna patris Dauni, ſunt oppida capta
Multa manu; nec non aurúmque animúſque Latino eſt.
Sunt aliæ innuptæ Latio & Laurentibus agris;
Nec genus indecores. ſine me hæc haud mollia fatu
Sublatis aperire dolis: ſimul hoc animo hauri.
Me natam nulli veterum ſociare procorum
Fas erat, idque omnes divíque hominéſque canebant.
Victus amore tui, cognato ſanguine victus,
Conjugis & mœſtæ lacrymis, vincla omnia rupi:
Promiſſam eripui genero: arma impia ſumſi.
Ex illo qui me caſus, quæ, Turne, ſequantur
Bella, vides; quantos primus patiare labores.
Bis magnâ victi pugnâ vix urbe tuemur
Spes Italas: recalent noſtro Tiberina fluenta
Sanguine adhuc, campíque ingentes oſſibus albent.
Quò referor toties? quæ mentem inſania mutat?
Si Turno exſtincto ſocios ſum adſcire paratus;
Cur non incolumi potiùs certamina tollo?
Quid conſanguinei Rutuli, quid cætera dicet
Italia; ad mortem ſi te (Fors dicta refutet)
Prodiderim, natam & connubia noſtra petentem?
Reſpice res bello varias: miſerere parentis
Longævi, quem nunc mæſtum patria Ardea longè
Dividit. Haud quaquam dictis violentia Turni
Flectitur: exuperat magìs ægreſcítque medendo.
Ut primùm fari potuit, ſic inſtitit ore:
Quam pro me curam geris, hanc precor, optime, pro me
Deponas, lethúmque ſinas pro laude paciſci.
Et nos tela, pater, ferrúmque haud debile dextrâ
Spargimus, & noſtro ſequitur de vulnere ſanguis.
Longè illi dea mater erit, quæ nube fugacem
FeminEâ tegat, & vanis ſeſe occulat umbris.
At regina, novâ pugnæ conterrita ſorte,
Flebat; & ardentem generum moritura tenebat:
Turne, per has ego te lacrymas, per ſi quis Amatæ
Tangit honos animum: (ſpes tu nunc una, ſenectæ
Tu requies miſeræ: decus imperiúmque Latini
Te penes: in te omnis domus inclinata recumbit)
Unum oro: deſiſte manum committere Teucris.
Qui te cumque manent iſto certamine caſus,
Et me, Turne, manent. ſimul hæc inviſa relinquam
Lumina, nec generum Ænean captiva videbo.
Accepit vocem lacrymis Lavinia matris,
Flagrantes perfuſa genas: cui plurimus ignem
Subjecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.
Indum ſanguineo veluti violaverit oſtro
Si quis ebur, aut mixta rubent ubi lilia multâ
Alba roſâ: tales virgo dabat ore colores.
Illum turbat amor, figítque in virgine vultus:
Ardet in arma magìs, paucíſque affatur Amatam:
Ne, quæſo, ne me lacrymis, néve omine tanto
Proſequere in duri certamina Martis euntem,
O mater: neque enim Turno mora libera mortis.
Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta tyranno
Haud placitura refer. cùm primùm craſtina cœlo
Puniceis invecta rotis Aurora rubebit,
Non Teucros agat in Rutulos: Teucrûm arma quieſcant,
Et Rutulûm. noſtro dirimamus ſanguine bellum.
Illo quæratur conjux Lavinia campo.
Hæc ubi dicta dedit, rapidúſque in tecta receſſit,
Poſcit equos, gaudétque tuens ante ora frementes:
Pilumno quos ipſa decus dedit Orithyia:
Qui candore nives anteirent, curſibus auras.
Circumſtant properi aurigæ, manibúſque laceſſunt
Pectora plauſa cavis, & colla comantia pectunt.
Ipſe dehinc auro ſqualentem albóque orichalco
Circumdat loricam humeris: ſimul aptat habendo
Enſémque clypeúmque, & rubræ cornua criſtæ:
Enſem quem Dauno ignipotens deus ipſe parenti
Fecerat, & Stygiâ candentem tinxerat undâ.
Exin, quæ mediis ingenti annixa columnæ
Ædibus aſtabat, validam vi corripit haſtam,
Actoris Aurunci ſpolium: quaſſátque trementem,
Vociferans: Nunc, ô nunquam fruſtrata vocatus
Haſta meos, nunc tempus adeſt: te maximus Actor,
Te Turni nunc dextra gerit. da ſternere corpus,
Loricámque manu validâ lacerare revulſam
Semiviri Phrygis, & fœdare in pulvere crines
Vibratos calido ferro myrrhâque madentes.
His agitur Furiis, totóque ardentis ab ore
Scintillæ abſiſtunt: oculis micat acribus ignis.
Mugitus veluti cùm prima in prœlia taurus
Terrificos ciet, atque iraſci in cornua tentat,
Arboris obnixus trunco: ventóſque laceſſit
Ictibus, & ſparsâ ad pugnam proludit arenâ.
Nec minùs interea maternis ſævus in armis
Æneas acuit Martem, & ſe ſuſcitat irâ,
Oblato gaudens componi fœdere bellum.
Tum ſocios mœſtíque metum ſolatur Iüli,
Fata docens: regíque jubet reſponſa Latino
Certa referre viros, & pacis dicere leges.
Poſtera vix ſummos ſpargebat lumine montes
Orta dies; cùm primùm alto ſe gurgite tollunt
Solis equi, lucémque elatis naribus efflant;
Campum ad certamen magnæ ſub mœnibus urbis
Dimenſi Rutulíque viri Teucríque parabant;
In medióque focos, & dîs communibus aras
Gramineas. alii fontémque ignémque ferebant;
Velati lino, & verbenâ tempora vincti.
Procedit legio Auſonidum, pilatáque plenis
Agmina ſe fundunt portis. hinc Troïus omnis,
Tyrrhenúſque ruit variis exercitus armis;
Haud ſecus inſtructi ferro, quàm ſi aſpera Martis
Pugna vocet. nec non mediis in millibus ipſi
Ductores auro volitant oſtróque decori,
Et genus Aſſaraci Mneſtheus, & fortis Aſylas,
Et Meſſapus equûm domitor, Neptunia proles.
Utque dato ſigno ſpatia in ſua quiſque receſſit,
Defigunt tellure haſtas, & ſcuta reclinant.
Tum ſtudio effuſæ matres, & vulgus inermum,
Invalidíque ſenes, turres & tecta domorum
Obſedere: alii portis ſublimibus aſtant.
At Juno è ſummo, qui nunc Albanus habetur, 134
(Tum neque nomen erat, nec honos, aut gloria monti)
Proſpiciens tumulo campum aſpectabat, & ambas
Laurentum Troúmque acies, urbémque Latini.
Extemplo Turni ſic eſt affata ſororem
Diva deam, ſtagnis quæ fluminibúſque ſonoris
Præſidet: hunc illi rex ætheris altus honorem
Jupiter ereptâ pro virginitate ſacravit:
Nympha decus fluviorum, animo gratiſſima noſtro,
Scis, ut te cunctis unam, quæcumque Latinæ
Magnanimi Jovis ingratum aſcendere cubile,

Præ-

Prætulerim, cæliſque lubens in parte locârim:
Diſce tuum, ne me incuſes, Juturna, dolorem.
Quà viſa eſt fortuna pati, parcæque ſinebant
Cedere res Latio, Turnum & tua mœnia texi:
Nunc juvenem imparibus video concurrere fatis:
Parcarúmque dies & vis inimica propinquat.
Non pugnam aſpicere hanc oculis, non fœdera poſſum.
Tu pro germano ſi quid præſentius audes,
Perge: decet. forſan miſeros meliora ſequentur.
Vix ea, cùm lacrymas oculis Juturna profundit,
Térque quatérque manu pectus percuſſit honeſtum.
Non lacrymis hoc tempus, ait Saturnia Juno:
Accelera, & fratrem (ſi quis modus) eripe morti:
Aut tu bella cie, conceptúmque excute fœdus.
Auctor ego audendi. ſic exhortata reliquit
Incertam, & triſti turbatam vulnere mentis.
Interea reges (ingenti mole Latinus
Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circùm
Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt,
Solis avi ſpecimen: bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Hinc pater Æneas Romanæ ſtirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo, & cæleſtibus armis,
Et juxtà Aſcanius magnæ ſpes altera Romæ)
Procedunt caſtris. puráque in veſte ſacerdos
Setigeri fœtum ſuis, intonſámque bidentem
Attulit, admovítque pecus flagrantibus aris.
Illi ad ſurgentem converſi lumina ſolem
Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, pateríſque altaria libant.
Tum pius Æneas ſtricto ſic enſe precatur:
Eſto nunc Sol teſtis & hæc mihi terra vocanti,
Quam propter tantos potui perferre labores,
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Juno;
Jam melior, jam, diva, precor: túque inclyte Mavors,
Cuncta tuo qui bella, pater, ſub numine torques:
Fontéſque, fluvióſque voco, quæque ætheris alti
Relligio, & quæ cæruleo ſunt numina ponto:
Ceſſerit Auſonio ſi fors victoria Turno;
Convenit Euandri victos diſcedere ad urbem.
Cedet Iülus agris: nec pòſt arma ulla rebelles
Æneadæ referent, ferróve hæc regna laceſſent.
Sin noſtrum annuerit nobis victoria Martem,
(Ut potiùs reor, & potiùs dî numine firment)
Non ego nec Teucris Italos parere jubebo,
Nec mihi regna peto. paribus ſe legibus ambæ
Invictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra deóſque dabo: ſocer arma Latinus habeto;
Imperium ſolemne ſocer: mihi mœnia Teucri
Conſtituent, urbíſque dabit Lavinia nomen.
Sic prior Æneas: ſequitur ſic deinde Latinus
Suſpiciens cælum, tendítque ad ſidera dextram:
Hæc eadem, Ænea, terram, mare, ſidera, juro,
Latonæque genus duplex, Janúmque bifrontem,
Vímque deûm infernam, & duri ſacraria Ditis:
Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine ſancit:
Tango aras; medios ignes & numina teſtor;
Nulla dies pacem hanc Italis nec fœdera rumpet,
Quo res cumque cadent: nec me vis ulla volentem
Avertet; non ſi tellurem effundat in undas
Diluvio miſcens, cælúmque in Tartara ſolvat:
Ut ſceptrum hoc (dextrâ ſceptrum nam fortè gerebat)
Nunquam fronde levi fundet virgulta neque umbras,
Cùm ſemel in ſylvis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret, poſuítque comas & brachia ferro;
Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
Incluſit, patribúſque dedit geſtare Latinis.
Talibus inter ſe firmabant fœdera dictis
Conſpectu in medio procerum. tum rite ſacratas
In flammam jugulant pecudes, & viſcera vivis
Eripiunt, cumulántque oneratis lancibus aras.
At verò Rutulis impar ea pugna videri
Jamdudum & vario miſceri pectora motu:
Tum magìs, ut propius cernunt non viribus æquis.
Adjuvat inceſſu tacito progreſſus, & aram
Suppliciter venerans demiſſo lumine Turnus,
Tabentéſque genæ, & juvenali in corpore pallor.
Quem ſimul ac Juturna ſoror crebeſcere vidit
Sermonem, & vulgi variare labantia corda:
In medias acies, formam aſſimulata Camerti,
Cui genus à proavis ingens, clarúmque paternæ
Nomen erat virtutis, & ipſe acerrimus armis,
In medias dat ſeſe acies, haud neſcia rerum,
Rumoréſque ſerit varios, ac talia fatur:
Non pudet, ô Rutuli, pro cunctis talibus unam
Objectare animam? numeróne an viribus æqui
Non ſumus? en omnes & Troës & Arcades hi ſunt,
Fataliſque manus, infenſa Etruria Turno.
Vix hoſtem, alterni ſi congrediamur, habemus.
Ille quidem ad ſuperos, quorum ſe devovet aris,
Succedet famâ, vivúſque per ora feretur:
Nos, patriâ amiſſâ, dominis parere ſuperbis
Cogemur, qui nunc lentis conſedimus arvis.
Talibus incenſa eſt juvenum ſententia dictis,
Jam magìs atque magìs; ſerpítque per agmina murmur.
Ipſi Laurentes mutati, ipſíque Latini.
Qui ſibi jam requiem pugnæ rebúſque ſalutem
Sperabant, nunc arma volunt, fœdúſque precantur
Infectum, & Turni ſortem miſerantur iniquam.
His aliud majus Juturna adjungit, & alto
Dat ſignum cælo; quo non præſentius ullum
Turbavit mentes Italas, monſtróque fefellit.
Namque volans rubrâ fulvus Jovis ales in æthrâ
Litoreas agitabat aves, turbámque ſonantem
Agminis aligeri; ſubitò cum lapſus ad undas
Cycnum excellentem pedibus rapit improbus uncis.
Arrexere animos Itali, cunctæque volucres
Convertunt clamore fugam, mirabile viſu;
Ætheráque obſcurant pennis, hoſtémque per auras
Factâ nube premunt: donec vi victus & ipſo
Pondere defecit, prædámque ex unguibus ales
Projecit fluvio, penitúſque in nubila fugit.
Tum verò augurium Rutuli clamore ſalutant,
Expediúntque manus: primúſque Tolumnius augur,
Hoc erat, hoc votis, inquit, quod ſæpe petivi.
Accipio agnoſcóque deos: me, me duce ferrum
Corripite, ô miſeri, quos improbus advena bello
Territat, invalidas ut aves; & litora veſtra
Vi populat. petet ille fugam, penitúſque profundo
Vela dabit. vos unanimi denſete catervas,
Et regem vobis pugnâ defendite raptum.
Dixit, & adverſos telum contorſit in hoſtes
Procurrens: ſonitum dat ſtridula cornus, & auras
Certa ſecat. ſimul hoc, ſimul ingens clamor & omnes
Turbati cunei, calefactáque corda tumultu.
Haſta volans, ut fortè novem pulcherrima fratrum
Corpora conſtiterant contrà, quos fida creârat
Una tot Arcadio conjux Tyrrhena Gilippo;
Horum unum ad medium, teritur quà ſutilis alvo
Balteus, & laterum juncturas fibula mordet,
Egregium formâ juvenem & fulgentibus armis,
Tranſadigit coſtas, fulvâque effundit arenâ.
At fratres, animoſa phalanx accenſáque luctu,
Pars gladios ſtringunt manibus, pars miſſile ferrum
Corripiunt, cæcíque ruunt. quos agmina contra
Procurrunt Laurentum. hinc denſi rurſus inundant
Troes, Agyllinique, & pictis Arcades armis.
Sic omnes amor unus habet decernere ferro.
Diripuere aras: it toto turbida cælo
Tempeſtas telorum, ac ferreus ingruit imber:
Crateráſque focóſque ferunt. fugit ipſe Latinus,
Pulſatos referens infecto fœdere divos.
Infrenant alii currus, aut corpora ſaltu
Subjiciunt in equos, & ſtrictis enſibus adſunt.
Meſſapus regem, regíſque inſigne gerentem
Tyrrhenum Auleſten, avidus confundere fœdus,
Adverſo proterret equo: ruit ille recedens,
Et miſer oppoſitis à tergo involvitur aris
In caput, inque humeros. at fervidus advolat haſtâ
Meſſapus, telóque orantem multa trabali
Deſuper altus equo graviter ferit, atque ita fatur:
Hoc habet: hæc melior magnis data victima divis.
Concurrunt Itali, ſpoliántque calentia membra.
Obvius ambuſtum torrem Corynæus ab arâ
Corripit, & venienti Ebuſo plagámque ferenti
Occupat os flammis. olli ingens barba reluxit,
Nidorémque ambuſta dedit. ſupèr ipſe ſecutus
Cæſariem lævâ turbati corripit hoſtis,
Impreſſóque genu nitens terræ applicat ipſum:
Sic rigido latus enſe ferit. Podalirius Alſum
Paſtorem, primâque acie per tela ruentem,
Enſe ſequens nudo ſuperimminet: ille ſecuri
Adverſi frontem mediam mentúmque reductâ
Disjicit, & ſparſo latè rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus; in æternam clauduntur lumina noctem.
At pius Æneas dextram tendebat inermem
Nudato capite, atque ſuos clamore vocabat.

Quo

Nec conferre manum patitur: volat avia longè.
Haud minùs Æneas tortos legit obvius orbes,
Veſtigátque virum, & disjecta per agmina longâ
Voce vocat. quoties oculos conjecit in hoſtem,
Alipedúmque fugam curſu tentavit equorum;
Averſos toties currus Juturna retorſit.
Heu, quid agat? vario nequicquam fluctuat æſtu:
Diverſæque vocant animum in contraria curæ.
Huic Meſſapus, uti lævâ duo fortè gerebat
Lenta levis curſu præfixa haſtilia ferro,
Horum unum certo contorquens dirigit ictu.
Subſtitit Æneas, & ſe collegit in arma,
Poplite ſubſidens: apicem tamen incita ſummum
Haſta tulit, ſummáſque excuſſit vertice criſtas.
Tum verò aſſurgunt iræ, inſidiiſque ſubactus,
Diverſos ubi ſenſit equos currúmque referri,
Multa Jovem & læſi teſtatus fœderis aras,
Jam tandem invadit medios, & Marte ſecundo
Terribilis, ſævam nullo diſcrimine cædem
Suſcitat; irarúmque omnes effundit habenas.
Quis mihi nunc tot acerba deus, quis carmine cædes
Diverſas, obitúmque ducum, quos æquore toto
Inque vicem nunc Turnus agit, nunc Troius heros,
Expediat? tanton' placuit concurrere motu,
Jupiter, æternâ gentes in pace futuras?
Æneas Rutulum Sucronem, (ea prima ruentes
Pugna loco ſtatuit Teucros) haud multa moratus,
Excipit in latus, &, quà fata celerrima, crudum
Tranſadigit coſtas & crates pectoris enſem.
Turnus equo dejectum Amycum, fratrémque Diorem
Congreſſus pedes: hunc venientem cuſpide longâ
Hunc mucrone ferit; currûque abſciſſa duorum
Suſpendit capita, & rorantia ſanguine portat.
Ille Talon, Tanaimque neci, fortémque Cethegum,
Tres uno congreſſu, & mæſtum mittit Onyten,
Nomen Echionium, matriſque genus Peridiæ.
Hic fratres Lyciâ miſſos & Apollinis agris,
Et juvenem exoſum nequicquam bella Menœten
Arcada: piſcoſæ cui circùm flumina Lernæ
Ars fuerat, paupérque domus; nec nota potentum
Munera: conductâque pater tellure ſerebat.
Ac velut immiſſi diverſis partibus ignes
Arentem in ſylvam, & virgulta ſonantia lauro;
Aut ubi decurſu rapido de montibus altis
Dant ſonitum ſpumoſi amnes, & in æquora currunt,
Quiſque ſuum populatus iter: non ſegniùs ambo
Æneas Turnúſque ruunt per prœlia: nunc, nunc
Fluctuat ira intus: rumpuntur neſcia vinci
Pectora: nunc totis in vulnera viribus itur.
Murranum hic, atavos & avorum antiqua ſonantem
Nomina, per regéſque actum genus omne Latinos,
Præcipitem ſcopulo, atque ingentis turbine ſaxi
Excutit, effundítque ſolo. hunc lora & juga ſubter
Provolvere rotæ: crebro ſuper ungula pulſu
Incita nec domini memorum proculcat equorum.
Ille ruenti Hyllo animiſque immane frementi
Occurrit, telúmque aurata ad tempora torquet:
Olli per galeam fixo ſtetit haſta cerebro.
Dextera nec tua te, Graiûm fortiſſime Creteu,
Eripuit Turno: nec dî texere Cupencum,
Æneâ veniente, ſui. dedit obvia ferro
Pectora: nec miſero clypei mora profuit ærei.
Te quoque Laurentes viderunt, Æole, campi
Oppetere, & latè terram conſternere tergo.
Occidis, Argivæ quem non potuere phalanges
Sternere, nec Priami regnorum everſor Achilles.
Hic tibi mortis erant metæ: domus alta ſub Idâ;
Lyrneſſi domus alta, ſolo Laurente ſepulcrum.
Totæ adeò converſæ acies, omnéſque Latini,
Omnes Dardanidæ: Mneſtheus, acérque Sereſtus,
Et Meſſapus equûm domitor, & fortis Aſylas,
Tuſcorúmque phalanx, Evandríque Arcadis alæ,
Pro ſe quiſque viri ſummâ nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies: vaſto certamine tendunt.
Hic mentem Æneæ genetrix pulcherrima miſit,
Iret ut ad muros, urbíque adverteret agmen
Ocyùs, & ſubitâ turbaret clade Latinos.
Ille, ut veſtigans diverſa per agmina Turnum,
Huc atque huc acies circumtulit; aſpicit urbem
Immunem tanti belli atque impune quietam.
Continuò pugnæ accendit majoris imago:
Mneſthea Sergeſtúmque vocat fortémque Sereſtum
Ductores, tumulúmque capit: quo cætera Teucrûm
Concurrit legio: nec ſcuta aut ſpicula denſi
Deponunt. celſo medius ſtans aggere fatur:
Ne qua meis eſto dictis mora. Jupiter hàc ſtat.
Neu quis ob inceptum ſubitum mihi ſegnior ito.
Urbem hodie cauſam belli, regna ipſa Latini,
Nî frenum accipere, & victi parere fatentur,
Eruam, & æqua ſolo fumantia culmina ponam.
Scilicet exſpectem, libeat dum prœlia Turno
Noſtra pati; rurſúſque velit concurrere victus?
Hoc caput, ô cives, hæc belli ſumma nefandi.
Ferte faces properè, fœdúſque repoſcite flammis.
Dixerat; atque animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum; denſâque ad muros mole feruntur.
Scalæ improvisò, ſubitúſque apparuit ignis.
Diſcurrunt alii ad portas, primóſque trucidant:
Ferrum alii torquent, & obumbrant æthera telis.
Ipſe inter primos dextram ſub mœnia tendit
Æneas, magnâque incuſat voce Latinum;
Teſtatúrque deos iterum ſe ad prœlia cogi:
Bis jam Italos hoſtes, hæc altera fœdera rumpi.
Exoritur trepidos inter diſcordia cives:
Urbem alii reſerare jubent, & pandere portas
Dardanidis; ipſúmque trahunt in mœnia regem.
Arma ferunt alii, & pergunt defendere muros.
Incluſas ut cùm latebroſo in pumice paſtor
Veſtigavit apes, fumóque implevit amaro;
Illæ intus trepidæ rerum per cerea caſtra
Diſcurrunt, magníſque acuunt ſtridoribus iras.
Volvitur ater odor tectis: tum murmure cæco
Intus ſaxa ſonant: vacuas it fumus ad auras.
Accidit hæc feſſis etiam fortuna Latinis,
Quæ totam luctu concuſſit funditus urbem.
Regina ut tectis venientem proſpicit hoſtem,
Inceſſi muros, ignes ad tecta volare;
Nuſquam acies contrà Rutulas, nulla agmina Turni:
Infelix pugnæ juvenem in certamine credit
Exſtinctum; &, ſubito mentem turbata dolore,
Se cauſam clamat criménque capútque malorum:
Multáque per mæſtum demens effata furorem,
Purpureos moritura manu diſcindit amictus,
Et nodum informis lethi trabe nectit ab altâ.
Quam cladem miſeræ poſtquam accepere Latinæ,
Filia prima manu flavos Lavinia crines,
Et roſeas laniata genas; tum cætera circùm
Turba furit: reſonant latè plangoribus ædes.
Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem:
Demittunt mentes: it ſciſſâ veſte Latinus,
Conjugis attonitus fatis urbíſque ruinâ,
Canitiem immundo perfuſam pulvere turpans;
[Multáque ſe incuſat, qui non acceperit antè
Dardanium Ænean, generúmque adſciverit ultro.]
Interea extremo bellator in æquore Turnus
Palantes ſequitur paucos, jam ſegnior, atque
Jam minùs atque minùs ſucceſſu lætus equorum.
Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
Commixtum clamorem, arrectáſque impulit aures
Confuſæ ſonus urbis & illætabile murmur.
Hei mihi! quid tanto turbantur mœnia luctu?
Quíſve ruit tantus diverſâ clamor ab urbe?
Sic ait, adductíſque amens ſubſiſtit habenis.
Atque huic, in faciem ſoror ut converſa Metiſci
Aurigæ, currúmque & equos & lora regebat,
Talibus occurrit dictis: Hâc, Turne, ſequamur
Trojugenas, quâ prima viam victoria pandit:
Sunt alii, qui tecta manu defendere poſſint.
Ingruit Æneas Italis, & prœlia miſcet:
Et nos ſæva manu mittamus funera Teucris.
Nec numero inferior, pugnæ nec honore recedes.
Turnus ad hæc:
O ſoror, & dudum agnovi, cùm prima per artem
Fœdera turbâſti, téque hæc in bella dediſti:
Et nunc nequicquam fallis dea. ſed quis Olympo
Demiſſam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miſeri lethum ut crudele videres?
Nam quid ago? aut quæ jam ſpondet Fortuna ſalutem?
Vidi oculos ante ipſe meos me voce vocantem
Murranum, quo non ſuperat mihi carior alter,
Oppetere ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Occidit infelix, ne noſtrum dedecus Ufens
Aſpiceret. Teucri potiuntur corpore & armis.
Exſcindíne domos (id rebus defuit unum)
Perpetiar? dextrâ nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? & Turnum fugientem hæc terra videbit?
Uſque adeóne mori miſerum eſt? vos ô mihi Manes
Eſte boni: quoniam ſuperis averſa voluntas.

Sanct

Sancta ad vos anima atque iſtius inſcia culpæ
Deſcendam, magnorum haud unquam indignus avorum.
Vix ea fatus erat; medios volat ecce per hoſtes
Vectus equo ſpumante Saces, adverſa ſagittâ
Saucius ora, ruitque implorans nomine Turnum:
Turne, in te ſuprema ſalus: miſerere tuorum.
Fulminat Æneas armis, ſummáſque minatur
Dejecturum arces Italûm, excidióque daturum:
Jámque faces ad tecta volant. in te ora Latini,
In te oculos referunt: muſſat rex ipſe Latinus,
Quos generos vocet, aut quæ ſeſe ad fœdera flectat.
Præterea Regina, tui fidiſſima, dextrâ
Occidit ipſa ſuâ, lucémque exterrita fugit.
Soli pro portis Meſſapus & acer Atinas
Suſtentant aciem. circùm hos utrimque phalanges
Stant denſæ, ſtrictíſque ſeges mucronibus horret
Ferrea: tu currum deſerto in gramine verſas.
Obſtupuit variâ confuſus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito ſtetit. æſtuat ingens
Uno in corde pudor, mixtóque inſania luctu,
Et Furiis agitatus amor, & conſcia virtus.
Ut primùm diſcuſſæ umbræ, & lux reddita menti,
Ardentes oculorum orbes ad mœnia torſit
Turbidus, éque rotis magnam reſpexit ad urbem.
Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad cælum undabat vortex, turrímque tenebat.
Turrim, compactis trabibus quam eduxerat ipſe,
Subdiderátque rotas, pontéſque inſtraverat altos.
Jam jam fata, ſoror, ſuperant; abſiſte morari:
Quò deus, & quò dura vocat Fortuna, ſequamur.
Stat conferre manum Æneæ: ſtat, quicquid acerbi eſt,
Morte pati: nec me indecorem, germana, videbis
Ampliùs. hunc, oro, ſine me furere ante furorem.
Dixit, & è curru ſaltum dedit ocyùs arvis:
Pérque hoſtes, per tela ruit: mæſtámque ſororem
Deſerit, ac rapido curſu media agmina rumpit.
Ac veluti montis ſaxum de vertice præceps
Cùm ruit avulſum vento, ſeu turbidus imber
Proluit, aut annis ſolvit ſublapſa vetuſtas,
Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
Exultátque ſolo; ſilvas, armenta, viróſque
Involvens ſecum. disjecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros; ubi plurima fuſo
Sanguine terra madet, ſtridúntque haſtilibus auræ:
Significátque manu, & magno ſimul incipit ore:
Parcite jam, Rutuli; & vos tela inhibete, Latini:
Quæcumque eſt Fortuna, mea eſt: me verius unum
Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.
Diſceſſere omnes medii, ſpatiúmque dedere.
At pater Æneas, audito nomine Turni,
Deſerit & muros, & ſummas deſerit arces;
Præcipitátque moras omnes: opera omnia rumpit:
Lætitiâ exultans, horrendúmque intonat armis:
Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipſe coruſcis
Cùm fremit ilicibus quantus, gaudétque nivali
Vertice ſe attollens pater Apenninus ad auras.
Jam verò & Rutuli certatim, & Troes, & omnes
Convertêre oculos Itali; quíque alta tenebant
Mœnia, quíque imos pulſabant ariete muros:
Armáque depoſuere humeris. ſtupet ipſe Latinus,
Ingentes, genitos diverſis partibus orbis,
Inter ſe coïiſſe viros, & cernere ferro.
Atque illi, ut vacuo patuerunt æquore campi,
Procurſu rapido, conjectis eminus haſtis,
Invadunt Martem clypeis atque ære ſonoro.
Dat gemitum tellus: tum crebros enſibus ictus
Congeminant. Fors & virtus miſcentur in unum.
Ac velut, ingenti Silâ ſummóve Taburno
Cùm duo converſis inimica in prœlia tauri
Frontibus incurrunt, pavidi ceſſere magiſtri:
Stat pecus omne metu mutum, muſſántque juvencæ,
Quis nemori imperitet, quem tota armenta ſequantur:
Illi inter ſeſe multâ vi vulnera miſcent,
Cornuáque obnixi infigunt, & ſanguine largo
Colla armóſque lavant: gemitu nemus omne remugit.
Haud aliter Tros Æneas & Daunius heros
Concurrunt clypeis. ingens fragor æthera complet.
Jupiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet, & fata imponit diverſa duorum;
Quem damnet labor, & quo vergat pondere lethum.
Emicat hic, impune putans, & corpore toto
Altè ſublatum conſurgit Turnus in enſem,
Et ferit. exclamant Troës trepidíque Latini,
Arrectæque amborum acies. at perfidus enſis
Frangitur, in medióque ardentem deſerit ictu:
Nî fuga ſubſidio ſubeat. fugit ocyor Euro,
Ut capulum ignotum dextrámque aſpexit inermem.
Fama eſt, præcipitem, cùm prima in prœlia junctos
Conſcendebat equos, patrio mucrone relicto,
Dum trepidat, ferrum aurigæ rapuiſſe Metiſci:
Idque diu, dum terga dabant palantia Teucri,
Suffecit. poſtquam arma dei ad Vulcania ventum eſt,
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Diſſiluit: fulvâ reſplendent fragmina arenâ.
Ergo amens diverſa fugâ petit æquora Turnus:
Et nunc huc, indè huc incertos implicat orbes.
Undique enim denſâ Teucri incluſere coronâ:
Atque hinc vaſta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
Nec minùs Æneas, quamquam tardata ſagittâ
Interdum genua impediunt, curſúmque recuſant,
Inſequitur, trepidíque pedem pede fervidus urget.
Incluſum veluti ſi quando flumine nactus
Cervum, aut puniceæ ſeptum formidine pennæ,
Venator curſu canis & latratibus inſtat:
Ille autem, inſidiis & ripâ territus altâ,
Mille fugit refugítque vias: at vividus Umber
Hæret hians, jam jámque tenet, ſimiliſque tenenti
Increpuit malis, morſúque eluſus inani eſt.
Tum verò exoritur clamor: ripæque lacúſque
Reſponſant circa, & cælum tonat omne tumultu.
Ille ſimul fugiens, Rutulos ſimul increpat omnes,
Nomine quemque vocans, notúmque efflagitat enſem.
Æneas mortem contrà præſénſque minatur
Exitium, ſi quiſquam adeat terrétque trementes,
Exciſurum urbem minitans, & ſaucius inſtat.
Quinque orbes explent curſu, totidémque retexunt
Huc illuc. neque enim levia aut ludicra petuntur
Præmia: ſed Turni de vitâ & ſanguine certant.
Fortè ſacer Fauno foliis oleaſter amaris
Hic ſteterat, nautis olim venerabile lignum:
Servati ex undis ubi figere dona ſolebant
Laurenti divo, & votas ſuſpendere veſtes.
Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum
Suſtulerant, puro ut poſſent concurrere campo.
Hic haſta Æneæ ſtabat: huc impetus illam
Detulerat fixam, & lentâ in radice tenebat.
Incubuit, voluítque manu convellere ferrum
Dardanides; telóque ſequi, quem prendere curſu
Non poterat. tum verò amens formidine Turnus,
Faune, precor, miſerere, inquit: túque optima ferrum
Terra tene: colui veſtros ſi ſemper honores;
Quos contrà Æneadæ bello fecere profanos.
Dixit, opémque dei non caſſa in vota vocavit.
Namque diu luctans, lentóque in ſtirpe moratus,
Viribus haud ullis valuit diſcludere morſus
Roboris Æneas. dum nititur acer & inſtat,
Rurſus in aurigæ faciem mutata Metiſci
Procurrit, fratríque enſem dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci nymphæ indignata licere,
Acceſſit, telúmque altâ ab radice revellit.
Olli ſublimes armis, animíſque refecti,
Hic gladio fidens, hic acer & arduus haſtâ,
Aſſiſtunt contra certamina Martis anheli.
Junonem interea rex omnipotentis Olympi
Alloquitur, fulvâ pugnas de nube tuentem:
Quæ jam finis erit, conjux? quid denique reſtat?
Indigetem Ænean ſcis ipſa, & ſcire fateris,
Deberi cælo, fatíſque ad ſidera tolli.
Quid ſtruis? aut quâ ſpe gelidis in nubibus hæres?
Mortalin' decuit violari vulnere divum?
Aut enſem (quid enim ſinè te Juturna valeret?)
Ereptum reddi Turno, & vim creſcere victis?
Deſine jam tandem, precibúſque inflectere noſtris:
Nec te tantus edat tacitam dolor: & mihi curæ
Sæpe tuo dulci triſtes ex ore recurſent.
Ventum ad ſupremum eſt. terris agitare vel undis
Trojanos potuiſti: infandum accendere bellum,
Deformare domum, & luctu miſcere hymenæos.
Ulteriùs tentare veto. Sic Jupiter orſus,
Sic dea ſubmiſſo contrà Saturnia vultu:
Iſta quidem quia nota mihi tua, magne, voluntas,
Jupiter; & Turnum & terras invita reliqui.
Nec tu me aeriâ ſolam nunc ſede videres
Digna indigna pati; ſed flammis cincta ſub ipſam
Starem aciem, traherémque inimica in prœlia Teucros.
Juturnam miſero, fateor, ſuccurrere fratri
Suaſi, & pro vitâ majora audere probavi;
Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum:

Adjuro

Adjuro Stygii caput implacabile fontis:
Una ſuperſtitio ſuperis quæ reddita divis.
Et nunc cedo equidem, pugnáſque exoſa relinquo.
Illud te, nullâ fati quod lege tenetur,
Pro Latio obteſtor, pro majeſtate tuorum:
Cùm jam connubiis pacem felicibus (eſto)
Component, cùm jam leges & fœdera jungent;
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri jubeas, Teucróſque vocari;
Aut vocem mutare viros, aut vertere veſtes.
Sit Latium: ſint Albani per ſæcula reges:
Sit Romana potens Italâ virtute propago:
Occidit, occideritque ſinas cum nomine Troja.
Olli ſubridens hominum rerúmque repertor:
Et germana Jovis, Saturníque altera proles,
Irarum tantos volvis ſub pectore fluctus?
Verùm age, & inceptum fruſtra ſubmitte furorem.
Do, quod vis; & me victúſque voléníque remitto.
Sermonem Auſonii patrium moréſque tenebunt.
Utque eſt, nomen erit: commixti corpore tanto
Subſident Teucri. morem ritúſque ſacrorum
Adjiciam, faciámque omnes uno ore Latinos.
Hinc genus, Auſonio mixtum quod ſanguine ſurget,
Supra homines, ſupra ire deos pietate videbis:
Nec gens ulla tuos æquè celebrabit honores.
Annuit his Juno, & mentem lætata retorſit.
Interea excedit cælo, nubémque reliquit.
His actis aliud genitor ſecum ipſe volutat:
Juturnámque parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur geminæ peſtes, cognomine Diræ;
Quas & Tartaream Nox intempeſta Megæram
Uno eodémque tulit partu, paribúſque revinxit
Serpentum ſpiris, ventoſáſque addidit alas.
Hæ Jovis ad ſolium ſævíque in limine regis
Apparent, acuúntque metum mortalibus ægris,
Si quando lethum horrificum morbóſque deûm rex
Molitur, meritas aut bello territat urbes.
Harum unam celerem demiſit ab æthere ſummo
Jupiter, inque omen Juturnæ occurrere juſſit.
Illa volat, celeríque ad terram turbine fertur:
Non ſecus, ac nervo per nubem impulſa ſagitta;
Armatam ſævi Parthus quam felle veneni,
Parthus ſive Cydon telum immedicabile torſit;
Stridens & celeres incognita tranſilit umbras.
Talis ſe ſata Nocte tulit, terráſque petivit.
Poſtquam acies videt Iliacas atque agmina Turni;
Alitis in parvæ ſubitam collecta figuram,
Quæ quondam in buſtis aut culminibus deſertis
Nocte ſedens, ſerum canit importuna per umbras,
Hanc verſa in faciem, Turni ſe peſtis ad ora
Fértque reſértque ſonans, clypeúmque everberat alis.
Illi membra novus ſolvit formidine torpor:
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæſit.
At, procul ut Diræ ſtridorem agnovit & alas,
Infelix crines ſcindit Juturna ſolutos,
Unguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis:
Quid nunc te tua, Turne, poteſt germana juvare?
Aut quid jam duræ ſuperat mihi? quâ tibi lucem
Arte morer? talin' poſſum me opponere monſtro?
Jam jam linquo acies. ne me terrete timentem
Obſcœnæ volucres: alarum verbera noſco,
Lethalémque ſonum. nec fallunt juſſa ſuperba
Magnanimi Jovis. hæc pro virginitate reponit?
Quò vitam dedit æternam? cur mortis adempta eſt
Conditio? poſſem tantos finire dolores
Nunc certè, & miſero fratri comes ire per umbras.
Immortalis ego? aut quicquam mihi dulce meorum
Te ſine, frater, erit? ô quæ ſatis alta dehiſcat
Terra mihi; manéſque deam demittat ad imos?
Tantum effata, caput glauco contexit amictu
Multa gemens, & ſe fluvio dea condidit alto.
Æneas inſtat contrà, telúmque coruſcat
Ingens arboreum, & ſævo ſic pectore fatur: [tractas?
Quæ nunc deinde mora eſt? aut quid jam, Turne, re-
Non curſu, ſævis certandum eſt cominus armis.
Verte omnes tete in facies; & contrahe, quicquid
Sive animis, ſive arte vales: opta ardua pennis
Aſtra ſequi, clauſúmque cavâ te condere terrâ.
Ille caput quaſſans, Non me tua fervida terrent
Dicta, ferox. di me terrent, & Jupiter hoſtis.
Nec plura effatus, ſaxum circumſpicit ingens;
Saxum antiquum, ingens, campo quod fortè jacebat
Limes agro poſitus, litem ut diſcerneret arvis.
Vix illud lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepidâ torquebat in hoſtem
Altior inſurgens, & curſu concitus heros.
Sed neque currentem ſe, nec cognoſcit euntem,
Tollentémve manu, ſaxúmque immane moventem.
Genua labant: gelidus concrevit frigore ſanguis.
Tum lapis ipſe viri, vacuum per inane volutus,
Nec ſpatium evaſit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in ſomnis, oculos ubi languida preſſit
Nocte quies, nequicquam avidos extendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus; non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec vox aut verba ſequuntur:
Sic Turno, quacumque viam virtute petivit,
Succeſſum dea dira negat. tum pectore ſenſus
Vertuntur varii. Rutulos aſpectat & urbem,
Cunctáturque metu, telúmque inſtare tremiſcit.
Nec quò ſe eripiat, nec quâ vi tendat in hoſtem,
Nec currus uſquam videt aurigámve ſororem.
Cunctanti telum Æneas fatale coruſcat:
Sortitus fortunam oculis; & corpore toto
Eminus intorquet. murali concita nunquam
Tormento ſic ſaxa fremunt, nec fulmine tanti
Diſſultant crepitus. volat atri turbinis inſtar
Exitium dirum haſta ferens, oráſque recludit
Loricæ, & clypei extremos ſeptemplicis orbes
Per medium ſtridens tranſit femur. incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Conſurgunt gemitu Rutuli, totúſque remugit
Mons circùm, & vocem latè nemora alta remittunt.
Ille humilis ſupplexque, oculos dextrámque precantem
Protendens, Equidem merui, nec deprecor (inquit)
Utere ſorte tuâ: miſeri te ſi qua parentis
Tangere cura poteſt, oro (fuit & tibi talis
Anchiſes genitor) Dauni miſerere ſenectæ:
Et me, ſeu corpus ſpoliatum lumine mavis,
Redde meis. viciſti, & victum tendere palmas
Auſonii videre: tua eſt Lavinia conjux.
Ulteriùs ne tende odiis. Stetit acer in armis
Æneas, volvens oculos, dextrámque repreſſit.
Et jam jámque magis cunctantem flectere ſermo
Cœperat, infelix humero cùm apparuit ingens
Balteus, & notis fulſerunt cingula bullis
Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus
Straverat, atque humeris inimicum inſigne gerebat.
Ille oculis poſtquam ſævi monimenta doloris
Exuviáſque hauſit: furiis accenſus, & irâ
Terribilis, Túne hinc ſpoliis indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hôc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam ſcelerato ex ſanguine ſumit.
Hoc dicens, ferrum adverſo ſub pectore condit
Fervidus. aſt illi ſolvuntur frigore membra,
Vitáque cum gemitu fugit indignata ſub umbras.

FINIS ÆNEIDOS.



Q. HORATII FLACCI OPERA.

Q. HORATII FLACCI VITA

E Vetuſtiſſimo Codice deſcripta.

QUINTUS *Horatius Flaccus Venuſinus, patre, ut ipſe quidem tradit, libertino & exactionum coactore; ut verò creditum eſt, ſalſamentario; cum illi quidam exprobráſſet in altercatione,* Quoties ego vidi patrem tuum brachio ſe immungentem? *Bello Philippenſi excitus, à M. Bruto Imperatore, tribunus militum meruit: victiſque partibus veniâ impetratâ, ſcriptum Quæſtorium comparavit. Ac primò Mæcenati, mox Auguſto in gratiam inſinuatus, non mediocrem in amborum amicitiâ locum tenuit. Mæcenas quantopere eum dilexerit, ſatis demonſtratur illo epigrammate,*

> Nî te viſceribus meis, Horatî,
> Plùs jam diligo, tu tuum ſodalem
> Hinno me videas ſtrigoſiorem.

Sed multò magìs extremis judiciis tali ad Auguſtum elogio,

> Horatii Flacci, ut mei, eſto memor.

Auguſtus epiſtolarum quoque ei officium obtulit, ut hôc ad Mæcenatem ſcripto ſignificat, Antè ipſe ſufficiebam ſcribendis epiſtolis amicorum, nunc occupatiſſimus & infirmus; Horatium noſtrum te cupio adducere. Veniet igitur ab iſtâ paraſiticâ menſâ ad hanc Regiam, & nos epiſtolis ſcribendis adjuvabit. *Ac ne recuſanti quidem, aut ſuccenſuit quidquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſiit. Exſtant epiſtolæ, è quibus argumenti gratiâ, pauca ſubjeci:* Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris: rectè enim & non temere feceris, quoniam id uſus mihi tecum eſſe volui, ſi per valetudinem tuam fieri poſſit. *Et rurſus;* Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire: nam incidit, ut illo coram fieret à me tui mentio. Neque enim, ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſpreviſti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν. *Præterea ſæpe eum inter alios jocos,* puriſſimum penem, & homuncionem lepidiſſimum *appellat; unâque & alterâ liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus uſque adeò probavit, manſuraque perpetuò opinatus eſt, ut non modò Sæculare carmen componendum injunxerit; ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique privignorum ſuorum; eúmque coëgerit propter hoc, tribus Carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Poſt Sermones verò lectos quoſdam, nullam ſui mentionem habitam ita ſit queſtus:* Iraſci me tibi ſcito, quòd non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimùm loquaris. An vereris ne apud poſteros infame tibi ſit, quòd videaris familiaris nobis eſſe? *Expreſſitque Eclogam, cujus initium eſt,*

> Cum tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus,
> Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
> Legibus emendes, in publica commoda peccem,
> Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.

Habitu corporis brevis fuit atque obeſus; qualis & à ſemetipſo in Satyris deſcribitur: & ab Auguſto hâc epiſtolâ; Pertulit ad me Dionyſius libellum tuum quem ego (ne accuſem brevitatem) quantuluſcunque eſt, boni conſulo. Vereri autem mihi videris, ne majores libelli tui

ſint,

ſint, quàm ipſe es: ſed ſi tibi ſtatura deeſt, corpuſculum non deeſt. Itaque licebit in ſextariolo ſcribas, cum circuitus voluminis tui ſit ὀγκωδέστατος, ſicut eſt ventriculi tui. *Ad res Venereas intemperantior traditur. Nam ſpeculato cubiculo ſcorta dicitur habuiſſe diſpoſita, ut, quocunque reſpexiſſet, ibi ei imago coitus referretur. Vixit plurimùm in ſeceſſu ruris ſui Sabini aut Tiburtini; domúſque ejus oſtenditur circa Tiburni luculum. Venerunt in manus meas & elegi ſub ejus titulo, & epiſtola proſâ oratione quaſi commendantis ſe Mæcenati; ſed utraque falſa puto. Nam elegi vulgares, epiſtola obſcura, quo vitio minimè tenebatur. Natus eſt* VI. *Id. Decembris, L. Cotta & L. Torquato coſſ. Deceſſit* V. *Kal. Decemb. C. Marcio Cenſorino, & C. Aſinio Gallo coſſ. poſt nonum & quinquageſimum annum, hærede Auguſto palam nuncupato, cùm urgente vi valetudinis non ſufficeret ad obſignandas teſtamenti tabulas. Humatus & conditus eſt extremis Eſquiliis juxta Mæcenatis tumulum.*

Ejuſdem Horatii vita, ex eodem Codice deſcripta.

QUINTUS *Horatius Flaccus libertino patre natus in Apuliâ, cum parente in Sabinos commigravit. Quem cùm pater puerum Romam miſiſſet in ludum literarium, parciſſimis eruditus impenſis, anguſtias patris vicit ingenio, coluitque adoleſcens Brutum, ſub quo tribunus militum civili bello militavit, captúſque à Cæſare eſt. Poſt multum tempus beneficio Mæcenatis non ſolùm ſervatus, ſed etiam in amicitiam receptus eſt: quapropter Mæcenati & Auguſto in omnibus ſcriptis ſuis venerabiliter aſſurgit. Scripſit autem Carminum lib.* IV. *Epodon* I. *Carmen Sæculare Sermonum lib.* II. *Epiſtolarum* II. *De arte Poetica* I. *Commentati ſunt in illum Porphyrion, Modeſtus, Helenius Acron. Omnium autem optimè Acron.*

CARMINUM LIBER I.

AD MÆCENATEM. ODE I.

MÆCENAS atavis edite regibus,
O & præſidium, & dulce decus meum:
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegiſſe juvat, metáque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos.
Hunc, ſi mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, ſi proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
Gaudentem patrios findere ſarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypriâ
Myrtoum pavidus nauta ſecet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium, & oppidi
Laudat rura ſui: mox reficit rates
Quaſſas, indocilis pauperiem pati.
Eſt qui nec veteris pocula Maſſici,
Nec partem ſolido demere de die
Spernit, nunc viridi membra ſub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput ſacræ.
Multos caſtra juvant, & lituo tubæ
Permiſtus ſonitus, belláque matribus
Deteſtata. manet ſub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor,
Seu viſa eſt catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marſus aper plagas.
Me doctarum ederæ præmia frontium
Dîs miſcent ſuperis: me gelidum nemus,
Nympharúmque leves cum Satyris chori
Secernunt populo: ſi neque tibias
Euterpe cohibet: nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton:
Quòd ſi me Lyricis vatibus inſeres,
Sublimi feriam ſidera vertice

AD AUG. CÆSAREM. ODE II.

JAM ſatis terris nivis, atque diræ
Grandinis miſit Pater, & rubente
Dexterâ ſacras jaculatus arces
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ, nova monſtra queſtæ:
Omne cùm Proteus pecus egit altos
Viſere montes:
Piſcium & ſummâ genus hæſit ulmo,
Nota quæ ſedes fuerat columbis:
Et ſuperjecto pavidæ natârunt
Æquore damæ:
Vidimus flavum Tiberim retortis
Littore Etruſco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templáque Veſtæ:
Iliæ dum ſe nimium querenti
Jactat ultorem, vagus & ſiniſtrâ
Labitur ripâ, Jove non probante, uxorius amnis.
Audiet cives acuiſſe ferrum,
Quo graves Perſæ melius perirent:
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece quâ fatigent
Virgines ſanctæ minus audientem
Carmina Veſtam?
Cui dabit partes ſcelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur,
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo:
Sive tu mavis Erycina ridens,
Quam Jocus circumvolat, & Cupido:
Sive neglectum genus, & nepotes
Reſpicis auctor,
Heu, nimis longo ſatiate ludo:
Quem juvat clamor, galeæque leves,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hoſtem:
Sive mutatâ juvenem figurâ,
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Majæ, patiens vocari
Cæſaris ultor:
Serus in cœlum redeas, diúque
Lætus interſis populo Quirini:
Néve te noſtris vitiis iniquum
Ocyor aura
Tollat. hìc magnos potiùs triumphos,
Hìc ames dici pater, atque princeps:
Neu ſinas Medos equitare inultos
Te duce Cæſar.

IN VIRGILIUM NAVIGANTEM. ODE. III.

SIC te diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida ſidera,
Ventorúmque regat pater,
Obſtrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium: finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et ſerves animæ dimidium meæ.
Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,

Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti:
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere, ſeu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,
Qui ſiccis oculis monſtra natantia,
Qui vidit mare turgidum, &
Infames ſcopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili
Terras: ſi tamen impiæ
Non tangenda rates tranſiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas:
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Poſt ignem ætheriâ domo
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotíque prius tarda neceſſitas
Lethi, corripuit gradum.
Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum eſt.
Cœlum ipſum petimus ſtultitiâ: neque
Per noſtrum patimur ſcelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

AD P. SEXTIUM. ODE IV.

SOLVITUR acris hyems gratâ vice Veris, & Favonî:
Trahúntque ſiccas machinæ carinas:
Ac neque jam ſtabulis gaudet pecus, aut arator igni:
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus imminente Lunâ:
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt ſolutæ.
Nunc & in umbroſis Fauno decet immolare lucis,
Seu poſcat agnâ, ſive malit hædo.
Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regúmque turres. ô beate Sexti,
Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longam,
Jam te premet nox, fabulæque manes,
Et domus exilis Plutonia: quò ſimul meâris,
Nec regna vini ſortiere talis,
Nec tenerum Lycidam mirabere: quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt.

AD PYRRHAM. ODE V.

QUIS multâ gracilis te puer in roſâ
Perfuſus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, ſub antro?
Cui flavam religas comam,
Simplex munditiis? heu, quoties fidem,
Mutatóſque Deos flebit, & aſpera
Nigris æquora ventis
Emirabitur inſolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ:
Qui ſemper vacuam, ſemper amabilem
Sperat, neſcius auræ
Fallacis. miſeri, quibus
Intentata nites. me tabulâ ſacer
Votivâ paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

AD AGRIPPAM. ODE VI.

SCRIBERIS Vario fortis, & hoſtium
Victor Mæonii carminis alite,
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis
Miles te duce geſſerit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Pelidæ ſtomachum cedere neſcii,
Nec curſus duplicis per mare Ulyſſeï,
Nec ſævam Pelopis domum
Conamur tenues grandia: dum pudor,
Imbelliſque lyræ Muſa potens vetat
Laudes egregii Cæſaris, & tuas
Culpâ deterere ingenî.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè ſcripſerit? aut pulvere Troico
Nigrum Merionen? aut ope Palladis
Tydiden ſuperis parem?
Nos convivia, nos prœlia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus, vacui, ſive quid urimur,
Non præter ſolitum leves.

AD MUNATIUM PLANCUM. ODE VII.

LAUDABUNT alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Epheſum, bimariſvè Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Inſignes, aut Theſſala Tempe.
Sunt quibus unum opus eſt, intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare, &
Undique decerptam frondi præponere olivam.
Plurimus in Junonis honorem
Aptum dicit equis Argos, ditéſque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Lariſſæ percuſſit campus opimæ,
Quàm domus Albuneæ reſonantis,
Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obſcuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus: neque parturit imbres
Perpetuos: ſic tu ſapiens finire memento
Triſtitiam, vitæque labores
Molli, Plance, mero: ſeu te fulgentia ſignis
Caſtra tenent: ſeu denſa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina, patrémque
Cùm fugeret: tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxiſſe coronâ,
Sic triſtes affatus amicos,
Quò nos cumque feret melior fortuna parente
Ibimus, ô ſocii, comitéſque.
Nil deſperandum Teucro duce, & auſpice Teucro.
Certus enim promiſit Apollo,
Ambiguam tellure novâ Salamina futuram.
O fortes pejoráque paſſi
Mecum ſæpe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

AD LYDIAM. ODE VIII.

LYDIA dic, per omnes
Te deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris, atque ſolis?
Cur neque militaris
Inter æquales equitet: Gallica nec lupatis
Temperet ora frenis?
Cur Timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino
Cautiùs vitat? neque jam livida geſtat armis
Brachia, ſæpe diſco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinæ
Filium dicunt Thetidis ſub lacrymoſa Trojæ
Funera: ne virilis
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas?

AD THALIARCHUM. ODE IX.

VIDES, ut altâ ſtet nive candidum
Soracte, nec jam ſuſtineant onus
Sylvæ laborantes: gelúque
Flumina conſtiterint acuto?
Diſſolve frigus, ligna ſuper foco
Largè reponens: atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ.
Permitte Divis cætera: qui ſimul
Stravere ventos æquore fervido
Deprœliantes, nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid ſit futurum cras, fuge quærere: &
Quem fors dierum cumque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne puer, neque tu choreas,
Donec virenti canities abeſt
Moroſa. Nunc & campus, & areæ,
Leneſque ſub noctem ſuſurri
Compoſitâ repetantur horâ.
Nunc & latentis proditor intimo
Gratus puellæ riſus ab angulo,
Pignúſque dereptum lacertis,
Aut digito malè pertinaci.

IN MERCURIUM. ODE X.

MERCURI facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formâſti catus, & decoræ
More palæſtræ:
Te canam magni Jovis, & Deorum
Nuntium, curvæque lyræ parentem,
Callidum, quidquid placuit jocoſo
Condere furto.
Te, boves olim niſi reddidiſſes
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetrâ,
Riſit Apollo.
Quin & Atridas, duce te, ſuperbos
Ilio dives Priamus relicto,
Theſſalóſque ignes, & iniqua Trojæ
Caſtra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus: virgâque levem coërces
Aureâ turbam, ſuperis Deorum
Gratus, & imis.

AD LEUCONOEN. ODE XI.

TU ne quæſieris ſcire (nefas) quem mihi, quem tibi
Finem dî dederint Leuconoe: nec Babylonios
Tentâris numeros, ut melius, quidquid erit, pati:
Seu plures hyemes, ſeu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppoſitis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum. ſapias, vina liques: & ſpatio brevi
Spem longam reſeces: dum loquimur, fugerit invida
Ætas. carpe diem, quàm minimùm credula poſtero.

AD AUGUSTUM. ODE XII.

QUEM virum, aut heroa, lyrâ, vel acri
Tibiâ ſumis celebrare Clio?
Quem Deum? cujus recinet jocoſa
Nomen imago,
Aut in umbroſis Heliconis oris,
Aut ſuper Pindo, gelidóve in Hæmo?
Unde vocalem temere inſecutæ
Orphea ſylvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapſus, celeréſque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam ſolitis parentis
Laudibus? qui res hominum, ac Deorum,
Qui mare, & terras, variiſque mundum
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipſo
Nec viget quidquam ſimile, aut ſecundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Prœliis audax neque te ſilebo
Liber: & ſævis inimica Virgo
Belluis: nec te metuende certâ
Phœbe ſagittâ.
Dicam & Alciden, puerôſque Ledæ,
Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem: quorum ſimul alba nautis
Stella refulſit,
Defluit ſaxis agitatus humor:
Concidunt venti: fugiúntque nubes:
Et minax (quòd ſic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum poſt hos priùs, an quietum
Pompilî regnum memorem, an ſuperbos
Tarquinî faſces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, & Scauros, animæque magnæ
Prodigum Paulum, ſuperante Pœno,
Gratus inſigni referam camœnâ,
Fabriciúmque.
Hunc, & incomtis Curium capillis
Utilem bello tulit, & Camillum
Sæva paupertas, & avitus apto
Cum lare fundus.
Creſcit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli. micat inter omnes
Julium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater, atque cuſtos
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæſaris fatis data: tu ſecundo
Cæſare regnes.
Ille ſeu Parthos Latio imminentes
Egerit juſto domitos triumpho:
Sive ſubjectos Orientis oris
Seras & Indos:
Te minor latum reget æquus orbem:
Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parum caſtis inimica mittes
Fulmina lucis.

AD LYDIAM. ODE XIII.

CUM tu Lydia Telephi
Cervicem roſeam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ meum
Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certâ ſede manet: humor & in genas
Furtim labitur, arguens
Quàm lentis penitus macerer ignibus.
Uror, ſeu tibi candidos
Turpârunt humeros immodicæ mero
Rixæ: ſive puer furens
Impreſſit memorem dente labris notam.
Non, ſi me ſatis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oſcula, quæ Venus
Quintâ parte ſui nectaris imbuit.
Felices ter, & amplius,
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulſus querimoniis,
Supremâ citius ſolvet amor die.

IN BELLUM CIVILE. ODE XIV.

O Navis, referent in mare te novi
Fluctus: ô quid agis? fortiter occupa
Portum: nónne vides, ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri ſaucius Africo,
Antennæque gemant? ac ſinè funibus
Vix durare carinæ
Poſſint imperioſius
Æquor? non tibi ſunt integra lintea:
Non Dî, quos iterum preſſa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
Sylvæ filia nobilis,
Jactes & genus, & nomen inutile:
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. tu, niſi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper ſollicitum quæ mihi tædium,
Nunc deſiderium, curáque non levis,
Interfuſa nitentes
Vites æquora Cycladas.

NEREI VATICINIUM: ODE XV.

PASTOR cùm traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hoſpitam:
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi domum,
Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu: quantus equis, quantus adeſt viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ
Genti! jam galeam Pallas, & ægida,
Currúſque, & rabiem parat.
Nequicquam, Veneris præſidio ferox,
Pectes cæſariem: gratáque fœminis
Imbelli citharâ carmina divides:
Nequicquam thalamo graves
Haſtas, & calami ſpicula Cnoſſii
Vitabis, ſtrepitúmque, & celerem ſequi
Ajacem. tamen, heu, ſerus adulteros
Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Neſtora reſpicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucer, te Sthenelus ſciens
Pugnæ, ſive opus eſt imperitare equis,
Non auriga piger. Merionen quoque
Noſces. ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre:

Quem

Digitized by Google

Quem tu, cervus uti vallis in alterâ
Viſum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.
Iracunda diem proferet Ilio,
Matronîſque Phrygum claſſis Achilleï.
Poſt certas hyemes uret Achaicus
Ignis Iliacas domos.

PALINODIA. ODE XVI.

O Matre pulcrâ filia pulcrior,
Quem criminoſis cumque voles modum
Pones ïambis: ſive flammâ,
Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem ſacerdotum incola Pythius;
Non Liber æquè: non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Triſtes ut iræ: quas neque Noricus
Deterret enſis, nec mare naufragum,
Nec ſævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipſe ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Deſectam, & inſani leonis
Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.
Iræ Thyeſten exitio gravi
Stravere: & altis urbibus ultimæ
Stetere cauſæ cur perirent
Funditus, imprimerétque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens
Compeſce mentem. me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ
Fervor, & in celeres iambos
Miſit furentem: nunc ego mitibus
Mutare quæro triſtia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animúmque reddas.

AD TYNDARIDEM. ODE XVII.

VELOX amœnum ſæpe Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus: & igneam
Defendit æſtatem capellis
Uſque meis, pluviôſque ventos.
Impune tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes, & thyma deviæ
Olentis uxores mariti:
Nec virides metuunt colubras,
Nec Martiales hædiliæ lupos:
Utcumque dulci Tyndari fiſtulâ
Valles, & Uſticæ cubantis
Lævia perſonuere ſaxa.
Dî me tuentur: Dîs pietas mea,
Et muſa cordi eſt. hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reductâ valle, Caniculæ
Vitabis æſtus, & fide Teïâ
Dices laborantes in uno
Penelopen, vitreámque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii
Duces ſub umbrâ: nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Prœlia: nec metues protervum
Suſpecta Cyrum, ne malè diſpari
Incontinentes injiciat manus,
Et ſcindat hærentem coronam
Crinibus, immeritámque veſtem.

AD VARUM. ODE XVIII.

NULLAM, Vare, ſacrâ vite priùs ſeveris arborem
Circa mite ſolum Tiburis, & mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus propoſuit: neque
Mordaces aliter diffugiunt ſollicitudines.
Quis poſt vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, téque, decens Venus?
At ne quis modici tranſiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa ſuper mero
Debellata: monet Sithoniis non levis Evius,
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Diſcernunt avidi. non ego te candide Baſſareu
Invitum quatiam: nec variis obſita frondibus
Sub divum rapiam. ſæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ ſubſequitur cæcus amor ſui:
Et tollens vacuum plùs nimio gloria verticem:
Arcaníque fides prodiga, perlucidior vitro.

DE GLYCERA. ODE XIX.

MATER ſæva Cupidinum,
Thebanæque jubet me Semeles puer
Et laſciva licentia
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore puriùs:
Urit grata protervitas,
Et vultus nimiùm lubricus aſpici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deſeruit: nec patitur Scythas,
Et verſis animoſum equis
Parthum dicere: nec quæ nihil attinent.
Hìc vivum mihi ceſpitem, hìc
Verbenas pueri ponite, thuráque
Bimi cum paterâ meri
Mactatâ veniet lenior hoſtiâ.

AD MÆCENATEM. ODE XX.

VILE potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græcâ quod ego ipſe teſtâ
Conditum levi: datus in theatro
Cum tibi plauſus,
Care Mæcenas eques: ut paterni
Fluminis ripæ, ſimul & jocoſa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam. mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

IN DIANAM ET APOLLINEM. ODE XXI.

DIANAM teneræ dicite virgines:
Intonſum pueri dicite Cynthium,
Latonámque ſupremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis, & nemorum comâ,
Quæcumque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi:
Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalémque, mares, Delon Apollinis,
Inſignémque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.
Hic bellum lacrymoſum, hic miſeram famem,
Peſtémque à populo, & principe Cæſare in
Perſas, atque Britannos
Veſtrâ motus aget prece.

AD ARISTIUM. ODE XXII.

INTEGER vitæ, ſceleríſque purus
Non eget Mauris jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravidâ ſagittis,
Fuſce, pharetrâ:
Sive per Syrtes iter æſtuoſas,
Sive facturus per inhoſpitalem
Caucaſum, vel quæ loca fabuloſus
Lambit Hydaſpes.
Namque me ſylvâ lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, & ultra
Terminum curis vagor expeditis,
Fugit inermem.
Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit æſculetis:
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æſtivâ recreatur aurâ:
Quod latus mundi, nebulæ, malúſque
Jupiter urget:
Pone ſub curru nimiùm propinqui
Solis, in terrâ domibus negatâ:
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

AD

AD CHLOEN. ODE XXIII.

Vitas hinnuleo me ſimilis Chloë,
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſinè vano
Aurarum & ſylviæ metu.
Nam ſeu mobilibus vitis inhorruit
Ad ventum foliis: ſeu virides rubum
Dimovere lacertæ:
Et corde, & genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aſpera,
Gætulúſve leo, frangere perſequor.
Tandem deſine matrem
Tempeſtiva ſequi viro.

AD VIRGILIUM. ODE XXIV.

Quis deſiderio ſit pudor, aut modus
Tam cari capitis? præcipe lugubres
Cantus Melpomene: cui liquidam pater
Vocem cum citharâ dedit.
Ergo Quinctilium perpetuus ſopor
Urget? cui pudor, & juſtitiæ ſoror
Incorrupta fides, nudáque veritas,
Quando ullum inveniet parem?
Multis ille quidem flebilis occidit:
Nulli flebilior quàm tibi, Virgili.
Tu fruſtra pius, heu, non ita creditum,
Poſcis Quinctilium Deos.
Quòd ſi Threïcio blandiùs Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem:
Non vanæ redeat ſanguis imagini:
Quam virgâ ſemel horridâ
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum, ſed levius fit patientiâ,
Quidquid corrigere eſt nefas.

AD LYDIAM. ODE XXV.

Parcius junctas quatiunt feneſtras
Ictibus crebris juvenes protervi:
Nec tibi ſomnos adimunt: amátque
Janua limen:
Quæ priùs multùm faciles movebat
Cardines. audis minùs, & minùs jam,
Me tuo longas pereunte noctes
Lydia dormis.
Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis, in ſolo levis angiportu,
Thracio bacchante magis ſub inter-
lunia vento:
Cùm tibi flagrans amor, & libido,
Quæ ſolet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulceroſum,
Non ſinè queſtu.
Læta quòd pubes ederâ virenti
Gaudeat: pullâ magìs atque myrto,
Aridas frondes hyemis ſodali
Dedicet Hebro.

DE ÆLIO LAMIA. ODE XXVI.

Muſis amicus, triſtitiam & metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis ſub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ,
Quid Tiridatem terreat, unicè
Securus. ô quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam
Pimplea dulcis. nil ſinè te mei
Proſunt honores, hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio ſacrare plectro
Téque, tuáſque decet ſorores.

AD SODALES. ODE XXVII.

Natis in uſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare, Thracum eſt. tollite barbarum
Morem: verecundúmque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino & lucernis Medus acinaces
Immane quantum diſcrepat. impium
Lenite clamorem ſodales,
Et cubito remanete preſſo.
Vultis ſeveri me quoque ſumere
Partem Falerni? dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, quâ pereat ſagittâ.
Ceſſat voluntas? non aliâ bibam
Mercede. quæ te cumque domat Venus,
Non erubeſcendis adurit
Ignibus: ingenuóque ſemper
Amore peccas. quidquid habes, age,
Depone tutis auribus. ah miſer
Quantâ laboras in Charybdi!
Digne puer meliore flammâ.
Quæ ſaga, quis te ſolvere Theſſalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi
Pegaſus expediet Chimæræ.

AD ARCHYTAM. ODE XXVIII.

Te maris & terræ, numeróque carentis arenæ
Menſorem, cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope littus parva Matinum
Munera, nec quidquam tibi prodeſt
Aërias tentâſſe domos, animóque rotundum
Percurriſſe polum, morituro.
Occidit & Pelopis genitor conviva Deorum,
Tithonúſque remotus in auras,
Et Jovis arcanis Minos admiſſus, habéntque
Tartara Panthoïden, iterum Orco
Demiſſum: quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora teſtatus, nihil ultra
Nervos, atque cutem morti conceſſerat atræ,
Judice te, non ſordidus auctor
Naturæ, veríque. Sed omnes una manet nox,
Et calcanda ſemel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti,
Exitio eſt avidis mare nautis.
Miſta ſenum, ac juvenum denſantur funera. nullum
Sæva caput Proſerpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu nauta vagæ ne parce malignus arenæ
Oſſibus, & capiti inhumato
Particulam dare. ſic, quodcumque minabitur Eurus,
Fluctibus Heſperiis, Venuſinæ
Plectantur ſilvæ, te ſoſpite: multáque merces.
Unde poteſt, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunóque ſacri cuſtode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Poſtmodo te natis fraudem committere forſan.
Debita jura, vicéſque ſuperbæ
Te maneant ipſum. precibus non linquar inultis,
Téque piacula nulla reſolvent.
Quamquam feſtinas (non eſt mora longa) licebit
Injecto ter pulvere curras.

AD ICCIUM. ODE XXIX.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, & acrem militiam paras
Non antè devictis Sabææ
Regibus, horribilíſque Medo
Nectis catenas. quæ tibi virginum
Sponſo necato barbara ſerviet?
Puer quis ex aulâ capillis
Ad cyathum ſtatuetur unctis,
Doctus ſagittas tendere Sericas
Arcu paterno? quis neget arduis
Pronos relabi poſſe rivos
Montibus, & Tiberim reverti:
Cùm tu coëmtos undique nobiles
Libros Panætî, Socraticam & domum,
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

AD VENEREM. ODE XXX.

O Venus, regina Cnidi, Paphíque,
Sperne dilectam Cypron, & vocantis
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, & ſolutis
Gratiæ zonis, properéntque Nymphæ,
Et parum comis ſinè te Juventas,
Mercuriúſque.

AD

AD APOLLINEM. ODE XXXI.

QUID dedicatum poſcit Apollinem
Vates? quid orat, de paterâ novum
Fundens liquorem? non opimas
Sardiniæ ſegetes feracis:
Non æſtuoſæ grata Calabriæ
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum:
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ, taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exſiccet culullis
Vina Syrâ reparata merce,
Dîs carus ipſis: quippe ter, & quater
Anno reviſens æquor Atlanticum
Impune. me paſcunt olivæ,
Me cichorea, leveſque malvæ.
Frui paratis & valido mihi,
Latoë, dones, & (precor) integrâ
Cum mente, nec turpem ſenectam
Degere, nec citharâ carentem.

AD LYRAM. ODE XXXII.

POSCIMUS, ſi quid vacui ſub umbrâ
Luſimus tecum, quod & hunc in annum
Vivat, & plures: age, dic Latinum
Barbite Carmen:
Lesbio primum modulate civi:
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religârat udo
Littore navim:
Liberum, & Muſas, Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat,
Et Lycum, nigris oculis, nigróque
Crine decorum.
O decus Phœbi, & dapibus ſupremi
Grata teſtudo Jovis, ô laborum
Dulce lenimen, mihi cumque ſalve
Rite vocanti.

AD ALBIUM TIBULLUM. ODE XXXIII.

ALBI, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glyceræ, neu miſerabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læſâ præniteat fide.
Inſignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in aſperam
Declinat Pholoën: ſed priùs Apulis
Jungentur capreæ lupis,
Quàm turpi Pholoë peccet adultero.
Sic viſum Veneri: cui placet impares
Formas, atque animos ſub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipſum me melior cum peteret Venus,
Gratâ detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros ſinus.

IN EPICUREOS. ODE XXXIV.

PARCUS Deorum cultor, & infrequens,
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro: nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos. namque Dieſpiter
Igni coruſco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum,
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, & inviſi horrida Tænari
Sedes, Atlanteuſque finis
Concutitur. valet ima ſummis
Mutare, & inſignem attenuat Deus,
Obſcura promens. hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit: hic poſuiſſe gaudet.

AD FORTUNAM. ODE XXXV.

O Diva, gratum quæ regis Antium,
Præſens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit ſollicitâ prece
Ruris colonus: te dominam æquoris,
Quicumque Bithynâ laceſſit
Carpathium pelagus carinâ.
Te Dacus aſper, te profugi Scythæ,
Urbeſque, genteſque, & Latium ferox,
Regúmque matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni:
Injurioſo ne pede proruas
Stantem columnam: neu populus frequens
Ad arma ceſſantes, ad arma
Concitet, imperiúmque frangat.
Te ſemper anteit ſæva neceſſitas,
Clavos trabales, & cuneos manu
Geſtans ahenâ: nec ſeverus
Uncus abeſt, liquidúmque plumbum.
Te ſpes, & albo rara fides colit
Velata panno: nec comitem abnegat,
Utcúmque mutatâ potentes
Veſte domos inimica linquis.
At vulgus infidum, & meretrix retro
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce ſiccatis amici,
Ferre jugum pariter doloſi.
Serves iturum Cæſarem in ultimos
Orbis Britannos, & juvenum recens
Examen, Eois timendum
Partibus, Oceanóque rubro.
Eheu cicatricum & ſceleris pudet,
Fratrúmque. quid nos dura refugimus
Ætas? quid intactum nefaſti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit? quibus
Pepercit aris? ô utinam novâ
Incude diffingas retuſum in
Maſſagetas, Arabáſque ferrum.

IN NUMIDÆ REDITUM. ODE XXXVI.

ET thure, & fidibus juvat
Placare, & vituli ſanguine debito
Cuſtodes Numidæ Deos:
Qui nunc Heſperiâ ſoſpes ab ultimâ
Caris multa ſodalibus,
Nulli plura tamen dividit oſcula,
Quàm dulci Lamiæ, memor
Actæ non alio rege puertiæ,
Mutatæque ſimul togæ.
Creſſâ ne careat pulchra dies notâ:
Neu promptæ modus amphoræ,
Neu morem in Salium ſit requies pedum:
Neu multi Damalis meri
Baſſum Threicia vincat amyſtide:
Neu deſint epulis roſæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Laſcivis hederis ambitioſior.

AD SODALES. ODE XXXVII.

NUNC eſt bibendum, nunc pede libero
Pulſanda tellus: nunc Saliaribus
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, ſodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis, dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus & imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum: quidlibet impotens
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. ſed minuit furorem
Vix una ſoſpes navis ab ignibus:
Mentémque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæſar, ab Italiâ volantem
Remis adurgens: (accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ) daret ut catenis
Fatale monſtrum. quæ generoſiùs
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit enſem, nec latentes
Claſſe citâ reparavit oras.
Auſa & jacentem viſere regiam
Vultu ſereno fortis, & aſperas

Tractare

Tractare ſerpentes, ut atrum
Corpore conbiberet venenum,
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis Liburnis ſcilicet invidens,
Privata deduci ſuperbo
Non humilis mulier triumpho.

AD PUERUM. ODE XXXVIII.

PErsicos odi, puer, apparatus:
Diſplicent nexæ philyrâ coronæ:
Mitte ſectari, roſa quo locorum
Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores
Sedulus curo, neque te miniſtrum
Dedecet myrtus, neque me ſub arctâ
Vite bibentem.

C A R M I N U M

L I B E R II.

AD ASINIUM POLLIONEM. ODE I.

MOtum ex Metello conſule civicum,
Belliſque cauſas, & Vitia, & modos,
Ludúmque Fortunæ, gravéſque
Principum amicitias, & arma
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculoſæ plenum opus aleæ
Tractas, & incedis per ignes
Suppoſitos cineri doloſo.
Paulum ſeveræ Muſa tragœdiæ
Deſit theatris: mox, ubi publicas
Res ordinâris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Inſigne mœſtis præſidium reis,
Et conſulenti Pollio curiæ:
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
Jam nunc minaci murmure cornuum
Perſtringis aures: jam litui ſtrepunt:
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitúmque vultus.
Audire magnos jam videor duces
Non indecoro pulvere ſordidos:
Et cuncta terrarum ſubacta,
Præter atrocem animum Catonis.
Juno, & Deorum quiſquis amicior
Afris, inultâ ceſſerat impotens
Tellure: victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.
Quis non Latino ſanguine pinguior
Campus ſepulcris impia prœlia
Teſtatur, auditúmque Medis
Heſperiæ ſonitum ruinæ?
Qui gurges? aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore noſtro?
Sed ne relictis Muſa procax jocis
Ceæ retractes munera næniæ:
Mecum Dionæo ſub antro
Quære modos leviore plectro.

AD CRISPUM SALLUSTIUM. ODE II.

NUllus argento color eſt, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ
Criſpe Salluſti, niſi temperato
Splendeat uſu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente ſolvi
Fama ſuperſtes.
Latiùs regnes avidum domando
Spiritum, quàm ſi Libyam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus
Serviat uni.
Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri ſolio Phraaten,
Diſſidens plebi, numero beato-
rum eximit virtus, populúmque falſis
Dedocet uti
Vocibus, regnum, & diadema tutum
Deferens uni, propriámque laurum,
Quiſquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

AD Q. DELIUM. ODE III.

ÆQuam memento rebus in arduis
Servare mentem: non ſecus in bonis
Ab inſolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Deli.
Seu mœſtus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine, per dies
Feſtos reclinatum, beâris
Interiore notâ Falerni.
Quâ pinus ingens, albáque populus
Umbram hoſpitalem conſociare amant
Ramis, & obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, & unguenta, & nimiùm breves
Flores amœnæ ferre jube roſæ:
Dum res, & ætas, & ſororum
Fila trium patiuntur atra.
Cedes coëmptis ſaltibus, & domo,
Villâque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes: & extructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divéſne, priſco natus ab Inacho,
Nil intereſt, an pauper, & infimâ
De gente ſub dio moreris,
Victima nil miſerantis Orci.
Omnes eòdem cogimur: omnium
Verſatur urna, ſeriùs, ocyùs
Sors exitura, & nos in æternum
Exilium impoſitura cymbæ.

AD XANTHIAM PHOCEUM. ODE IV.

NE ſit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: priùs inſolentem
Serva Briſeis niveo colore
Movit Achillem.
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmeſſæ,
Arſit Atrides medio in triumpho
Virgine raptâ:
Barbaræ poſtquam cecidere turmæ
Theſſalo victore, & ademptus Hector
Tradidit feſſis leviora tolli
Pergama Graiis.
Neſcias, an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes.
Regium certè genus, & penates
Mœret iniquos.
Credo non illam tibi de ſceleſtâ
Plebe delectam: neque ſic fidelem,
Sic lucro averſam potuiſſe naſci
Matre pudendâ.
Brachia, & vultum, teretéſque ſuras
Integer laudo. fuge ſuſpicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere luſtrum.

IN VIRGINEM IMMATURAM. ODE V.

NOndum ſubactâ ferre jugum valet
Cervice: nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentes eſt animus tuæ
Campos juvencæ: nunc fluviis gravem
Solantis æſtum, nunc in udo
Ludere cum vitulis ſalicto
Prægeſtientis. tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Diſtinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te ſequetur. currit enim ferox
Ætas: & illi, quos tibi demſerit,
Apponet annos. jam protervâ
Fronte petet Lalage maritum
Dilecta, quantum non Pholoe fugax,

Non Chloris: albo ſic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiúſve Gyges:
Quem ſi puellarum inſereres choro,
Mirè ſagaces falleret hoſpites:
Diſcrimen obſcurum, ſolutis
Crinibus, ambiguóque vultu.

AD SEPTIMIUM. ODE VI.

SEPTIMI Gades aditure mecum, &
Cantabrum indoctum juga ferre noſtra, &
Barbaras Syrtes, ubi Maura ſemper
Æſtuat unda:
Tibur Argeo poſitum colono
Sit meæ ſedes utinam ſenectæ;
Sit modus laſſo maris, & viarum,
Militiæque.
Unde ſi Parcæ prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galeſi
Flumen, & regnata petam Laconi
Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet: ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridíſque certat
Bacca Venafro:
Ver ubi longum, tepidáſque præbet
Jupiter brumas, & amicus Aulon
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Poſtulant arces: ubi tu calentem
Debitâ ſparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

AD POMP. VARUM. ODE VII.

O Sæpe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Dîs patriis, Italóque cælo,
Pompei, meorum prime ſodalium?
Cum quo morantem ſæpe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos, & celerem fugam
Senſi, relictâ non bene parmulâ:
Cùm fracta virtus, & minaces
Turpe ſolum tetigere mento.
Sed me per hoſtes Mercurius celer
Denſo paventem ſuſtulit aëre:
Te rurſus in bellum reſorbens
Unda fretis tulit æſtuoſis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem:
Longâque feſſum militiâ latus
Depone ſub lauru meâ: nec
Parce cadis tibi deſtinatis.
Oblivioſo lævia Maſſico
Ciboria exple. funde capacibus
Unguenta de conchis. quis udo
Deproperare apio coronas,
Curátve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? non ego ſaniùs
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere eſt amico.

IN BARINEN. ODE VIII.

ULLA ſi juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuiſſet unquam:
Dente ſi nigro fieres, vel uno
Turpior ungui,
Crederem. ſed tu ſimul obligâſti
Perfidum votis caput, eniteſcis
Pulchrior multo, juvenúmque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos
Fallere, & toto taciturna noctis
Signa cum cælo, gelidâque divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipſa, rident
Simplices Nymphæ, ferus & Cupido
Semper ardentes acuens ſagittas
Cote cruentâ.
Adde quòd pubes tibi creſcit omnis,
Servitus creſcit nova: nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te ſuis matres metuunt juvencis,
Te ſenes parci, miſeræque nuper
Virgines nuptæ: tua ne retardet
Aura maritos.

AD VALGIUM. ODE IX.

NON ſemper imbres nubibus hiſpidos
Manant in agros, aut mare Caſpium
Vexant inæquales procellæ
Uſque, nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, ſtat glacies iners
Menſes per omnes: aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu ſemper urges flebilibus modis
Myſten ademptum: nec tibi Veſpero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum ſenex
Annos: nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiæ ſorores
Flevere ſemper. deſine mollium
Tandem querelarum, & potiùs nova
Cantemus Auguſti tropæa
Cæſaris, & rigidum Niphaten,
Medúmque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vortices,
Intráque præſcriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

AD LICINIUM. ODE X.

RECTIUS vives, Licini, neque altum
Semper urgendo: neque dum procellas
Cautus horreſcis, nimiùm premendo
Littus iniquum.
Auream quiſquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obſoleti
Sordibus tecti, caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus: & celſæ graviore caſu
Decidunt turres, feriúntque ſummos
Fulmina montes.
Sperat infeſtis, metuit ſecundis
Alteram ſortem bene præparatum
Pectus. informes hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet. non, ſi malè nunc, & olim
Sic erit. quondam citharâ tacentem
Suſcitat muſam: neque ſemper arcum
Tendit Apollo.
Rebus anguſtis animoſus, atque
Fortis appare. ſapienter idem
Contrahes vento nimiùm ſecundo
Turgida vela.

AD Q. HIRPINUM. ODE XI.

QUID bellicoſus Cantaber, & Scythes,
Hirpine Quincti, cogitet, Adriâ
Divitus objecto, remittas
Quærere: nec trepides in uſum
Poſcentis ævi pauca. fugit retro
Lævis juventas, & decor aridâ
Pellente laſcivos amores
Canicie, facilémque ſomnum.
Non ſemper idem floribus eſt honos
Vernis: neque uno Luna rubens nitet
Vultu. quid æternis minorem
Conſiliis animum fatigas?
Cur non ſub altâ vel platano, vel hâc
Pinu jacentes ſic temere, & roſâ
Canos odorati capillos,
Dum licet, Aſſyriâque nardo
Potamus uncti? diſſipat Evius
Curas edaces. quis puer ocyus
Reſtinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?
Quis devium ſcortum eliciet domo
Lyden? eburnâ dic age cum lyrâ
Maturet, in comptum Lacænæ
More comam religata nodum.

AD

AD MÆCENATEM. ODE XII.

NOLIS longa feræ bella Numantiæ,
Nec dirum Hannibalem, nec Siculum mare,
Pœno purpureum ſanguine, mollibus
Aptari citharæ modis:
Nec ſævos Lapithas, & nimium mero
Hylæum, domitóſque Herculeâ manu
Telluris juvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. túque pedeſtribus
Dices hiſtoriis prœlia Cæſaris
Mæcenas meliùs, ductáque per vias
Regum colla minantium.
Me dulces dominæ Muſa Liciniæ
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos, & bene mutuis
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris:
Nec certare joco: nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, ſacro
Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,
Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ?
Plenas aut Arabum domos?
Dum flagrantia detorquet ad oſcula
Cervicem: aut facili ſævitiâ negat,
Quæ poſcente magìs gaudeat eripi,
Interdum rapere occupet?

IN ARBORIS CASUM. ODE XIII.

ILLE & nefaſto te poſuit die,
Quicumque primùm, & ſacrilegâ manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriúmque pagi,
Illum & parentis crediderim ſui
Fregiſſe cervicem, & penetralia
Sparſiſſe nocturno cruore
Hoſpitis, ille venena Colchi-
ca, & quicquid uſquam concipitur nefas,
Tractavit, agro qui ſtatuit meo
Te triſte lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
Quid quiſque vitet, nunquam homini ſatis
Cautum eſt in horas. navita Boſporum
Pœnus perhorreſcit: neque ultrà
Cæca timet aliunde fata:
Miles ſagittas, & celerem fugam
Parthi: catenas Parthus, & Italum
Robur. ſed improviſa lethi
Vis rapuit, rapiétque gentes.
Quàm pene furvæ regna Proſerpinæ,
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedéſque diſcretas piorum, &
Æoliis fidibus querentem
Sapphô puellis de popularibus:
Et te ſonantem pleniùs aureo,
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli.
Utrumque ſacro digna ſilentio
Mirantur umbræ dicere: ſed magìs
Pugnas, & exactos tyrannos
Denſum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? ubi illis carminibus ſtupens
Demittit atras bellua centiceps
Aures, & intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?
Quin & Prometheus, & Pelopis parens
Dulci laborum decipitur ſono:
Nec curat Orion leones,
Aut timidos agitare lyncas.

AD POSTUMUM. ODE XIV.

EHEU fugaces, Poſtume, Poſtume,
Labuntur anni: nec pietas moram
Rugis, & inſtanti ſenectæ
Afferet, indomitæque morti.
Non ſi tricenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris: qui ter amplum
Geryonen, Tityónque triſti
Compeſcit undâ, ſcilicet omnibus
Quicumque terræ munere veſcimur,
Enaviganda, ſive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Fruſtra cruento Marte carebimus,
Fractíſque rauci fluctibus Adriæ:
Fruſtra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum:
Viſendus ater flumine languido
Cocytus errans, & Danaï genus
Infame, damnatúſque longi
Siſyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, & domus, & placens
Uxor: neque harum, quas colis, arborum
Te, præter inviſas cupreſſos,
Ulla brevem dominum ſequetur.
Abſumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus, & mero
Tinget pavimentum ſuperbum,
Pontificum potiore cœnis.

IN SÆCULI LUXUM. ODE XV.

JAM pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latiùs
Extenta viſentur Lucrino
Stagna lacu, platanúſque cælebs
Evincet ulmos. tum violaria, &
Myrtus, & omnis copia narium
Spargent olivetis odorem,
Fertilibus domino priori.
Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. non ita Romuli
Præſcriptum, & intonſi Catonis
Auſpiciis, veterúmque normâ.
Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum. nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton:
Nec fortuitum ſpernere ceſpitem
Leges ſinebant, oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum
Templa novo decorare ſaxo.

AD GROSPHUM. ODE XVI.

OTIUM divos rogat in patenti
Prenſus Ægæo, ſimul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis.
Otium bello furioſa Thrace:
Otium Medi pharetrâ decori,
Groſphe, non gemmis, neque purpurâ, ve-
nale, nec auro.
Non enim gazæ, neque conſularis
Summovet lictor miſeros tumultus
Mentis, & curas laqueata circùm
Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in menſâ tenui ſalinum:
Nec leves ſomnos timor, aut Cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? quid terras alio calentes
Sole mutamus? patriæ quis exul
Se quoque fugit?
Scandit æratas vitioſa naves
Cura: nec turmas equitum relinquit
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præſens animus, quod ultrà eſt
Oderit curare, & amara lento
Temperet riſu. Nihil eſt ab omni
Parte beatum.
Abſtulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit ſenectus.
Et mihi forſan, tibi quod negârit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circùm
Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinni-
tum apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ
Veſtiunt lanæ: mihi parva rura, &
Spiritum Grajæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, & malignum
Spernere vulgus.

AD MÆCENATEM ÆGROTUM. ODE XVII.

CUR me querelis exanimas tuis?
Nec dis amicum eſt, nec mihi, te priùs
Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus, columénque rerum.
Ah! te meæ ſi partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera?
Nec carus æquè, nec ſuperſtes
Integer: ille dies utramque
Ducet ruinam: non ego perfidum
Dixi ſacramentum. ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, ſupremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ ſpiritus igneæ,
Nec ſi reſurgat centimanus gigas,
Divellet unquam. ſic potenti
Juſtitiæ, placitúmque Parcis.
Seu Libra, ſeu me Scorpius aſpicit
Formidoloſus, pars violentior
Natalis horæ: ſeu tyrannus
Heſperiæ Capricornus undæ:
Utrumque noſtrum incredibili modo
Conſentit aſtrum. te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucriſque fati
Tardavit alas: cum populus frequens
Lætum theatris ter crepuit ſonum.
Me truncus illapſus cerebro
Suſtulerat: niſi Faunus ictum
Dextrâ levâſſet, Mercurialium
Cuſtos virorum. reddere victimas,
Ædémque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

IN MEDIOCREM FORTUNAM. ODE XVIII.

NON ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultimâ reciſas
Africâ: neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honeſtæ purpuras clientæ.
At fides, & ingenî
Benigna vena eſt: pauperémque dives
Me petit. nihil ſuprà
Deos laceſſo: nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu ſecanda marmora
Locas ſub ipſum funus: & ſepulcri
Immemor, ſtruis domos:
Mariſque Baiis obſtrepentis urges
Summovere littora,
Parum locuples continente ripâ.
Quid, quòd uſque proximos
Revellis agri terminos, & ultra
Limites clientium
Salis avarus? pellitur paternos
In ſinu ferens Deos
Et uxor, & vir, ſordidóſque natos.
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine deſtinatâ
Aula divitem manet
Herum. quid ultrà tendis? æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regúmque pueris: nec ſatelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. hic ſuperbum
Tantalum, atque Tantali
Genus coërcet. hic levare functum
Pauperem laboribus
Vocatus, atque non vocatus audit.

IN BACCHUM. ODE XIX.

BACCHUM in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite poſteri)
Nympháſque diſcentes, & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Euoe recenti mens trepidat metu:
Plenóque Bacchi pectore turbidum
Lætatur. euoe parce Liber,
Parce, gravi metuende thyrſo.
Fas pervicaces eſt mihi Thyadas,
Viníque fontem, lactis & uberes
Cantare rivos: atque truncis
Lapſa cavis iterare mella.
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectáque Penthei
Disjecta non levi ruinâ,
Thracis & exitium Lycurgi.
Tu flectis amnes, tu mare barbarum:
Tu ſeparatis uvidus in jugis
Nodo coerces viperino
Biſtonidum ſine fraude crines.
Tu, cùm parentis regna per arduum
Cohors Gigantum ſcanderet impia,
Rhœtum retorſiſti leonis
Unguibus, horribilíque malâ:
Quanquam choreis aptior, & jocis,
Ludóque dictus, non ſat idoneus
Pugnæ ferebaris: ſed idem
Pacis eras, mediúſque belli.
Te vidit inſons Cerberus aureo
Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes, tetigítque crura.

AD MÆCENATEM. ODE XX.

NON uſitatâ, nec tenui ferar
Pennâ, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longiùs: invidiâque major
Urbes relinquam: non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte Mæcenas, obibo:
Nec Stygiâ cohibebor undâ.
Jam jam reſidunt cruribus aſperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Superna: naſcuntúrque læves
Per digitos, humeróſque plumæ.
Jam Dædaleo ocyor Icaro,
Viſam gementis littora Boſpori,
Syrteſque Gætulas canorus
Ales, Hyperboreóſque campos.
Me Colchus, & qui diſſimulat metum
Marſæ cohortis, Dacus, & ultimi
Noſcent Geloni: me peritus
Diſcet Iber, Rhodaníque potor.
Abſint inani funere næniæ,
Luctúſque turpes, & querimoniæ:
Compeſce clamorem, ac ſepulcri
Mitte ſupervacuos honores.

CARMINUM

LIBER III.

IN ANIMI TRANQUILLITATEM. ODE I.

ODI profanum vulgus, & arceo.
Favete linguis: carmina non priùs
Audita Muſarum ſacerdos
Virginibus, pueriſque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipſos imperium eſt Jovis,
Clari giganteo triumpho,
Cuncta ſupercilio moventis.
Eſt, ut viro vir latius ordinet
Arbuſta ſulcis: hic generoſior
Deſcendat in campum petitor:
Moribus hic, meliórque famâ
Contendat: illi turba clientium
Sit major: æquâ lege neceſſitas
Sortitur inſignes, & imos:
Omne capax movet urna nomen.
Diſtrictus enſis cui ſuper impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt ſaporem:
Non avium, citharæque cantus

Somnum

Somnum reducent. ſomnus agreſtium
Lenis virorum non humiles domos
  Faſtidit, umbroſámque ripam,
    Non Zephyris agitata Tempe.
Deſiderantem, quod ſatis eſt, neque
Tumultuoſum ſollicitat mare,
  Nec ſævus Arcturi cadentis
    Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Fundúſque mendax: arbore nunc aquas
  Culpante, nunc torrentia agros
    Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta piſces æquora ſentiunt
Jactis in altum molibus. huc frequens
  Cæmenta demittit redemptor
    Cum famulis, dominúſque terræ
Faſtidioſus. ſed timor, & minæ
Scandunt eodem quò dominus: neque
  Decedit æratâ triremi, &
    Poſt equitem ſedet atra cura.
Quòd ſi dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum ſidere clarior
  Delenit uſus: nec Falerna
    Vitis, Achæmeniúmque coſtum:
Cur invidendis poſtibus, & novo
Sublime ritu moliar atrium?
  Cur valle permutem Sabinâ
    Divitias operoſiores?

AD AMICOS. ODE II.

ANGUSTAM, amici, pauperiem pati
  Robuſtus acri militiâ puer
  Condiſcat, & Parthos feroces
    Vexet eques metuendus haſtâ:
Vitámque ſub dio & trepidis agat
In rebus. illum ex mœnibus hoſticis
  Matrona bellantis tyranni
    Proſpiciens, & adulta virgo
Suſpiret: Eheu ne rudis agminum
Sponſus laceſſat regius aſperum
  Tactu leonem: quem cruenta
    Per medias rapit ira cædes.
Dulce, & decorum eſt pro patriâ mori.
Mors & fugacem perſequitur virum:
  Nec parcit imbellis juventæ
    Poplitibus, timidóque tergo.
Virtus, repulſæ neſcia ſordidæ,
Intaminatis fulget honoribus:
  Nec ſumit, aut ponit ſecures
    Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:
  Cœtúſque vulgares, & udam
    Spernit humum fugiente pennâ.
Eſt & fideli tuta ſilentio
Merces. vetabo, qui Cereris ſacrum
  Vulgârit arcanæ, ſub iiſdem
    Sit trabibus, fragilémque mecum
Solvat phaſelum. ſæpe Dieſpiter
Neglectus, inceſto addidit integrum:
  Rarò antecedentem ſceleſtum
    Deſeruit pede pœna claudo.

IN JUSTUM VIRUM. ODE III.

JUSTUM, & tenacem propoſiti virum,
  Non civium ardor prava jubentium,
  Non vultus inſtantis tyranni
    Mente quatit ſolidâ: neque Auſter
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus.
  Si fractus illabatur orbis,
    Impavidum ferient ruinæ.
Hâc arte Pollux, & vagus Hercules
Innixus, arces attigit igneas:
  Quos inter Auguſtus recumbens
    Purpureo bibit ore nectar.
Hâc te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
  Collo trahentes. hâc Quirinus
    Martis equis Acheronta fugit,
Gratum elocutâ conſiliantibus
Junone divis. Ilion, Ilion
  Fatalis inceſtúſque judex,
    Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo deſtituit Deos
Mercede pactâ Laomedon: mihi
  Caſtæque damnatum Minervæ
    Cum populo, & duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ ſplendet adulteræ
Famoſus hoſpes: nec Priami domus
  Perjura, pugnaces Achivos
    Hectoreis opibus refringit:
Noſtriſque ductum ſeditionibus
Bellum reſedit. protinus & graves
  Iras, & inviſum nepotem,
    Troïca quem peperit ſacerdos,
Marti redonabo. illum ego lucidas
Inire ſedes, ducere nectaris
  Succos, & adſcribi quietis
    Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter ſæviat Ilion,
Romámque pontus: qualibet exules
  In parte regnanto beati.
    Dum Priami, Paridíſque buſto
Inſultet armentum & catulos feræ
Celent inultæ: ſtet Capitolium
  Fulgens: triumphatíſque poſſit
    Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
  Secernit Europen ab Afro:
    Quà tumidus rigat arva Nilus:
Aurum irrepertum, & ſic meliùs ſitum
Cùm terra celat, ſpernere fortior,
  Quàm cogere humanos in uſus,
    Omne ſacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundo terminus obſtitit,
Hunc tangat armis: viſere geſtiens
  Quâ parte debacchentur ignes,
    Quâ nebulæ, pluviíque rores.
Sed bellicoſis fata Quiritibus
Hâc lege dico; ne nimiùm pii,
  Rebúſque fidentes, avitæ
    Tecta velint reparare Trojæ.
Trojæ renaſcens alite lugubri
Fortuna triſti clade iterabitur,
  Ducente victrices catervas
    Conjuge me Jovis, & ſorore.
Ter ſi reſurgat murus aheneus
Auctore Phœbo: ter pereat meis
  Exciſus Argivis: ter uxor
    Capta virum, puerόſque ploret.
Non hoc jocoſæ conveniet lyræ.
Quò Muſa tendis? deſine pervicax
  Referre ſermones Deorum, &
    Magna modis tenuare parvis.

AD CALLIOPEN. ODE IV.

DESCENDE cælo, & dic age tibiâ
  Regina longum, Calliope, melos,
  Seu voce nunc mavis acutâ,
    Seu fidibus, citharâve Phœbi.
Auditis? an me ludit amabilis
Inſania? audire, & videor pios
  Errare per lucos, amœnæ
    Quos & aquæ ſubeunt, & auræ.
Me fabuloſæ Vulture in Apulo,
Altricis extra limen Apuliæ,
  Ludo, fatigatúmque ſomno,
    Fronde novâ puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celſæ nidum Acherontiæ,
  Saltúſque Bantinos, & arvum
    Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem, & urſis: ut premerer ſacrâ
  Lauróque, collatâque myrto
    Non ſinè Dîs animoſus infans.
Veſter, Camœnæ, veſter in arduos
Tollor Sabinos: ſeu mihi frigidum
  Præneſte, ſeu Tibur ſupinum,
    Seu liquidæ placuere Baiæ.
Veſtris amicum fontibus, & choris,
Non me Philippis verſa acies retro,
  Devota non ex uſtinxit arbos,
    Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis: libens
Inſanientem navita Boſporum

Tentabo,

Tentabo, & arentes arenas
Littoris Aſſyrii viator.
Viſam Britannos hoſpitibus feros,
Et lætum equino ſanguine Concanum.
Viſam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæſarem altum, militiâ ſimul
Feſſas cohortes abdidit oppidis:
Finire quærentem labores
Pierio recreatis antro.
Vos lene conſilium & datis, & dato
Gaudetis almæ. ſcimus ut impios
Titanas, immanémque turmam
Fulmine ſuſtulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & urbes, regnáque triſtia:
Divóſque, mortaléſque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi,
Fidens, juventus horrida, brachiis,
Fratréſque tendentes opaco
Pelion impoſuiſſe Olympo.
Sed quid Typhœus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion ſtatu,
Quid Rhœcus, evulsíſque truncis
Enceladus jaculator audax
Contra ſonantem Palladis ægida
Poſſent ruentes? hinc avidus ſtetit
Vulcanus: hinc matrona Juno, &
Numquam humeris poſiturus arcum,
Qui rore puro Caſtaliæ lavit
Crines ſolutos: qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalémque ſilvam
Delius, & Patareus Apollo.
Vis conſilî expers mole ruit ſuâ:
Vim temperatam Dî quoque provehunt
In majus: îdem odere vires
Omne nefas animo moventes.
Teſtis mearum centimanus Gigas
Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus ſagittâ.
Injecta monſtris Terra dolet ſuis,
Mœrétque partus fulmine luridum
Miſſos ad Orcum: nec peredit
Impoſitam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus
Cuſtos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

AUGUSTI LAUDES. ODE V.

COELO tonantem credidimus Jovem
Regnare: præſens divus habebitur
Auguſtus, adjectis Britannis
Imperio, gravibúſque Perſis.
Miléſne Craſſi conjuge barbarâ
Turpis maritus vixit? & hoſtium
(Prò curia, inverſíque mores!)
Conſenuit ſocerorum in armis
Sub rege Medo, Marſus, & Apulus,
Anciliorum, nominis & togæ
Oblitus, æternæque Veſtæ,
Incolumi Jove, & urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli,
Diſſentientis conditionibus
Fœdis, & exemplo trahentis
Perniciem veniens in ævum:
Si non periret immiſerabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus ſinè cæde (dixit)
Derepta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portáſque non clauſas, & arva
Marte coli populata noſtro.
Auro repenſus ſcilicet acrior
Miles redibit? flagitio additis
Damnum: neque amiſſos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cùm ſemel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata denſis
Cerva plagis; erit ille fortis,
Qui perfidis ſe credidit hoſtibus:
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora reſtrictis lacertis
Senſit iners, timuitque mortem?
Hic unde vitam ſumeret inſcius,
Pacem duello miſcuit. ô pudor!
O magna Carthago, probroſis
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis oſculum,
Parvóſque natos, ut capitis minor,
A ſe removiſſe, & virilem
Torvus humi poſuiſſe vultum,
Donec labantes conſilio patres
Firmaret auctor numquam aliàs dato,
Intérque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui ſciebat quæ ſibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obſtantes propinquos,
Et populum reditus morantem:
Quàm ſi clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

AD ROMANOS. ODE VI.

DELICTA majorum immeritus lues
Romane: donec templa refeceris,
Ædéſque labentes Deorum, &
Fœda nigro ſimulacra fumo.
Dîs te minorem quòd geris, imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dî multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſæ.
Jam bis Monæſes, & Pacori manus
Non auſpicatos contudit impetus
Noſtros, & adjeciſſe prædam
Torquibus exiguis renidet.
Penè occupatam ſeditionibus
Delevit urbem Dacus, & Æthiops:
Hic claſſe formidatus, ille
Miſſilibus melior ſagittis.
Fœcunda culpæ ſæcula, nuptias
Primùm inquinavere, & genus, & domos.
Hòc fonte derivata clades
In patriam, populúmque fluxit.
Motus doceri gaudet Jonicos
Matura virgo, & fingitur artubus
Jam nunc, & inceſtos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermiſſa raptim
Gaudia, luminibus remotis:
Sed juſſa coràm non ſinè conſcio
Surgit marito: ſeu vocat inſtitor,
Seu navis Hiſpanæ magiſter,
Dedecorum pretioſus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor ſanguine Punico,
Pyrrhúmque, & ingentem cecidit
Antiochum, Annibalémque dirum:
Sed ruſticorum maſcula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Verſare glebas, & ſeveræ
Matris ad arbitrium reciſos
Portare fuſtes, Sol ubi montium
Mutaret umbras, & juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.
Damnoſa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

AD ASTERIEN. ODE VII.

QUID fles, Aſterie, quem tibi candidi
Primo reſtituent Vere Favonii,
Thynâ merce beatum
Conſtanti juvenem fide
Gygen? ille Notis actus ad Oricum
Poſt inſana Capræ ſidera, frigidas
Noctes, non ſinè multis
Inſomnis lacrymis agit.
Atqui ſollicitæ nuntius hoſpitæ,

Suſpi-

Suſpirare Chloën, & miſeram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prœtum mulier perfida credulum
Falſis impulerit criminibus, nimis
Caſto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat penè datum Pelea Tartaro,
Magneſſam Hippolyten dum fugit abſtinens:
Et peccare docentes
Fallax hiſtorias monet,
Fruſtrà, nam ſcopulis ſurdior Icari
Voces audit adhuc integer. at tibi,
Ne vicinus Enipeus
Plus juſto placeat, cave.
Quamvis non alius flectere equum ſciens
Æquè conſpicitur gramine Martio:
Nec quiſquam citus æquè
Tuſco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ deſpice tibiæ:
Et te ſæpe vocanti
Duram, difficilis mane.

AD MÆCENATEM. ODE VIII.

MARTIIS cælebs quid agam Kalendis,
Quid velint flores, & acerra thuris
Plena, miraris, poſitúſque carbo in
Ceſpite vivo,
Docte ſermones utriuſque linguæ
Voveram dulces epulas, & album
Libero caprum, propè funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, feſtus
Corticem adſtrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere inſtitutæ
Conſule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici
Soſpitis centum, & vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis eſto
Clamor & ira.
Mitte civiles ſuper urbe curas:
Occidit Daci Cotiſonis agmen:
Medus infeſtus ſibi luctuoſis
Diſſidet armis.
Servit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ
Cantaber, ſerâ domitus catenâ:
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne quà populus laboret:
Parce privatus nimiùm cavere, &
Dona præſentis rape lætus horæ, ac
Linque ſevera.

HORATII ET LYDIÆ DIALOGUS. ODE IX.

H. DONEC gratus eram tibi,
Nec quiſquam potior brachia candida
Cervici juvenis dabat,
Perſarum vigui rege beatior.
L. Donec non aliâ magis
Arſiſti, neque erat Lydia poſt Chloën,
Multi Lydia nominis
Romanâ vigui clarior Iliâ.
H. Me nunc Threſſa Chloe regit,
Dulces docta modos, & citharæ ſciens,
Pro quâ non metuam mori,
Si parcent animæ fata ſuperſtiti.
L. Me torret face mutuâ
Thurini Calais filius Ornithi,
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata ſuperſtiti.
H. Quid, ſi priſca redit Venus,
Diductóſque jugo cogit aheneo:
Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
L. Quanquam ſidere pulcrior
Ille eſt, tu levior cortice, & improbo
Iracundior Adriâ,
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

IN LYCEN. ODE X.

EXTREMUM Tanaim ſi biberes, Lyce,
Sævo nupta viro, me tamen aſperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis, quo ſtrepitu janua, quo nemus
Inter pulcra ſitum tecta remugiat
Ventis? & poſitas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone ſuperbiam:
Ne currente retro funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice ſaucius
Curvat, ſupplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior æſculo,
Nec Mauris animo mitior anguibus.
Non hoc ſemper erit liminis, aut aquæ
Cœleſtis patiens latus.

AD MERCURIUM. ODE XI.

MERCURI, (nam te docilis magiſtro
Movit Amphion lapides canendo)
Túque teſtudo, reſonare ſeptem
Callida nervis:
Nec loquax olim, neque grata; nunc &
Divitum menſis, & amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obſtinatas
Applicet aures.
Quæ, velut latis equa trima campis
Ludit exultim, metuitque tangi
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres, comitéſque ſilvas
Ducere, & rivos celeres morari.
Ceſſit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ
Cerberus: quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter, saniéſque manet
Ore trilingui.
Quin & Ixion, Tityóſque vultu
Riſit invito: ſtetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danaï puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde ſcelus, atque notas
Virginum pœnas, & inane lymphæ
Dolium fundo pereuntis imo,
Seráque fata,
Quæ manent culpas etiam ſub Orco:
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ ſponſos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, & in omne virgo
Nobilis ævum.
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge, ne longus tibi ſomnus, unde
Non times, detur: ſocerum, & ſceleſtas
Falle ſorores,
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos eheu! lacerant. ego illis
Mollior, nec te feriam, nec intrà
Clauſtra tenebo.
Me pater ſævis oneret catenis,
Quòd viro clemens miſero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Claſſe releget.
I, pedes quò te rapiunt, & auræ,
Dum favet nox, & Venus: i ſecundo
Omine, & noſtri memorem ſepulcro
Scalpe querelam.

AD NEOBULEN. ODE XII.

MISERARUM eſt, neque amori dari ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
animari metuentes patruæ verbera linguæ.
Tibi qualum Cythereæ puer ales,

Tibi

Tibi telas, operoſæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri.
Eques ipſo melior Bellerophonte,
Neque pugno, neque ſegni pede victus,
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, &
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

AD FONTEM BLANDUSIÆ. ODE XIII.

O Fons Blanduſiæ, ſplendidior vitro,
Dulci digne mero, non ſine floribus
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem, & prœlia deſtinat
Fruſtra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro ſanguine rivos
Laſcivi ſuboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Neſcit tangere: tu frigus amabile
Feſſis vomere tauris
Præbes, & pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impoſitam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphæ deſiliunt tuæ.

AUGUSTI LAUDES. ODE XIV.

HErculis ritu modò dictus, ô plebs,
Morte venalem petiiſſe laurum,
Cæſar Hiſpanâ repetit penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, juſtis operata divis,
Et ſoror clari ducis, & decoræ
Supplice vittâ
Virginum matres juvenumque nuper
Soſpitum. vos ô pueri, & puellæ
Jam virum expertæ malè ominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi feſtus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæſare terras.
I, pete unguentum, puer, & coronas,
Et cadum Marſi memorem duelli,
Spartacum ſi qua potuit vagantem
Fallere teſta.
Dic & argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per inviſum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albeſcens animos capillus
Litium, & rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem, calidus juventâ
Conſule Planco.

IN CHLORIM. ODE XV.

UXor pauperis Ibici,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famoſiſque laboribus.
Maturo propior deſine funeri
Inter ludere virgines,
Et ſtellis nebulam ſpargere candidis.
Non, ſi quid Pholoen ſatis,
Et te, Chlori, decet. filia rectiùs
Expugnat juvenum domos,
Pulſo Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Laſcivæ ſimilem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonſæ Luceriam, non citharæ decent:
Nec flos purpureus roſæ,
Nec poti vetulam fæce tenus cadi.

AD MÆCENATEM. ODE XVI.

INcluſam Danaën turris ahenea,
Robuſtæque fores, & vigilum canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acriſium virginis abditæ
Cuſtodem pavidum Jupiter, & Venus
Riſiſſent: fore enim tutum iter, & patens
Converſo in pretium Deo.
Aurum per medios ire ſatellites,
Et perrumpere amat ſaxa, potentius
Ictu fulmineo. concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum
Demerſa excidio. diffidit urbium
Portas vir Macedo, & ſubruit æmulos
Reges muneribus: munera navium
Sævos illaqueant duces.
Creſcentem ſequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. jure perhorrui
Latè conſpicuum tollere verticem,
Mæcenas, equitum decus.
Quanto quiſque ſibi plura negaverit,
A Dîs plura feret. nil cupientium
Nudus caſtra peto, & transfuga divitum
Partes linquere geſtio:
Contemptæ dominus ſplendidior rei,
Quàm ſi, quicquid arat non piger Apulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, ſylváque jugerum
Paucorum, & ſegetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit ſorte beâtior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læſtrygoniâ Bacchus in amphorâ
Langueſcit mihi, nec pinguia Gallicis
Creſcunt vellera paſcuis:
Importuna tamen pauperies abeſt:
Nec, ſi plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva Cupidine
Vectigalia porrigam,
Quàm ſi Mygdoniis regnum Halyattici
Campis continuem. multa petentibus
Deſunt multa. bene eſt, cui Deus obtulit
Parcâ, quod ſatis eſt, manu

AD ÆLIUM LÁMIAM. ODE XVII.

ÆLI, vetuſto nobilis ab Lamo,
(Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne faſtos:
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Littoribus tenuiſſe Lirin
Latè tyrannus) cras foliis nemus
Multis, & algâ littus inutili
Demiſſa tempeſtas ab Euro
Sternet, aquæ niſi fallit augur
Annoſa cornix. dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero
Curabis, & porco bimeſtri
Cum famulis operum ſolutis.

AD FAUNUM. ODE XVIII.

FAune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines, & aprica rura
Lenis incedas, abeáſque parvis
Æquus alumnis:
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboſo pecus omne campo,
Cum tibi Nonæ redeunt Decembres,
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus.
Inter audaces lupus errat agnos:
Spargit agreſtes tibi ſylva frondes:
Gaudet inviſam pepuliſſe foſſor
Ter pede terram.

AD TELEPHUM. ODE XIX.

QUantum diſtet ab Inacho
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, & genus Æaci,
Et pugnata ſacro bella ſub Ilio:
Quo Chium pretio cadum
Mercemur, quis aquam temperet ignibus
Quo præbente domum, & quota
Pelignis caream frigoribus, taces.

Da

Da Lunæ properè novæ,
  Da noctis mediæ, da, puer, auguris
Murenæ: tribus, aut novem
  Miſcentur cyathis pocula commodis.
Qui Muſas amat impares,
  Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates. tres prohibet ſupra
  Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta ſororibus.
  Inſanire juvat: cur Berecynthiæ
Ceſſant flamina tibiæ?
  Cur pendet tacitâ fiſtula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras
  Odi: ſparge roſas. audiat invidus
Dementem ſtrepitum Lycus,
  Et vicina ſeni non habilis Lyco.
Spiſſâ te nitidum comâ,
  Puro te ſimilem, Telephe, veſpero,
Tempeſtiva petit Chloe.
  Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

AD PYRRHUM. ODE XX.

NON vides quanto moveas periclo,
  Pyrrhe, Gætulæ catulos leænæ?
Dura pòſt paulò fugies inaudax
    Prœlia raptor,
Cùm per obſtantes juvenum catervas
Ibit inſignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
    Major, an illi.
Interim dum tu celeres ſagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos.
Arbiter pugnæ poſuiſſe nudo
    Sub pede palmam
Fertur, & leni recreare vento
Sparſum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
    Raptus ab Idâ.

AD AMPHORAM. ODE XXI.

O NATA mecum conſule Manlio,
  Seu tu querelas, ſive geris jocos,
    Seu rixam, & inſanos amores,
      Seu facilem, pia teſta, ſomnum,
Quocumque lectum nomine Maſſicum
Servas, moveri digna bono die:
  Deſcende, Corvino jubente,
    Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.
  Narratur & priſci Catonis
    Sæpe mero caluiſſe virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro. tu ſapientium
  Curas, & arcanum jocoſo
    Conſilium retegis Lyæo.
Tu ſpem reducis mentibus anxiis,
Vireſque, & addis cornua pauperi,
  Poſt te neque iratos trementi
    Regum apices, neque militum arma.
Te, Liber, & ſi læta aderit Venus,
Segneſque nodum ſolvere Gratiæ,
  Vivæque producent lucernæ,
    Dum rediens fugat aſtra Phœbus.

IN DIANAM. ODE XXII.

MONTIUM cuſtos, nemorúmque virgo,
  Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimiſque letho
    Diva triformis,
Imminens villæ tua pinus eſto;
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ictum
    Sanguine donem.

AD PHIDILEN. ODE XXIII.

COELO ſupinas ſi tuleris manus
  Naſcente Lunâ, ruſtica Phidile:
Si thure placâris, & hornâ
    Fruge lares, avidâque porcâ:
Nec peſtilentem ſentiet Africum
Fœcunda vitis, nec ſterilem ſeges
  Rubiginem, aut dulces alumni
    Pomifero grave tempus anno.
Nam quæ nivali paſcitur Algido
Devota, quercus inter, & ilices,
  Aut creſcit Albanis in herbis
    Victima, Pontificum ſecures
Cervice tinget. te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
  Parvos coronantem marino
    Rore Deos, fragilique myrto.
Immunis aram ſi tetigit manus:
Non ſumptuosâ blandior hoſtiâ,
  Mollibit averſos penates
    Farre pio, & ſaliente micâ.

IN AVAROS. ODE XXIV.

INTACTIS opulentior
  Theſauris Arabum, & divitis Indiæ,
Cæmentis licèt occupes
  Tyrrhenum omne tuis, & mare Ponticum:
Si figit adamantinos
  Summis verticibus dira neceſſitas
Clavos: non animum metu,
  Non mortis laqueis expedies caput.
Campeſtres meliùs Scythæ,
  Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, & rigidi Getæ,
  Immetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
  Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctúmque laboribus
  Æquali recreat ſorte vicarius.
Illic matre carentibus
  Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
  Conjux, nec nitido fidit adultero.
Dos eſt magna parentium
  Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere caſtitas:
  Et peccare nefas, aut pretium eſt mori.
O quiſquis volet impias
  Cædes, aut rabiem tollere civicam:
Si quæret pater urbium
  Subſcribi ſtatuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam
  Clarus poſt genitis. quatenus, heu nefas,
Virtutem incolumem odimus,
  Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid triſtes querimoniæ,
  Si non ſupplicio culpa reciditur?
Quid leges ſinè moribus
  Vanæ proficiunt, ſi neque fervidis
Pars incluſa caloribus
  Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque ſolo nives
  Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt æquora navitæ.
  Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis & facere & pati,
  Virtutiſque viam deſerit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
  Quò clamor vocat, & turba faventium:
Vel nos in mare proximum
  Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
  Mittamus. ſcelerum ſi bene pœnitet,
Eradenda Cupidinis
  Pravi ſunt elementa, & teneræ nimis
Mentes aſperioribus
  Formandæ ſtudiis. neſcit equo rudis
Hærere ingenuus puer:
  Venarique timet, ludere doctior,
Seu Græco jubeas trocho,
  Seu malis vetitâ legibus aleâ.
Cùm perjura patris fides
  Conſortem ſocium fallat, & hoſpitem,
Indignóque pecuniam
  Hæredi properet: ſcilicet improbæ
Creſcunt divitiæ: tamen
  Curtæ neſcio quid ſemper abeſt rei.

AD BACCHUM. ODE XXV.

QUO me, Bacche, rapis tui
  Plenum? quæ nemora, & quos agor in ſpecus
Velox mente novâ? quibus
  Antris egregii Cæſaris audiar

Æternum meditans decus
Stellis inſerere, & concilio Jovis?
Dicam inſigne recens, adhuc
Indictum ore alio. non ſecus in jugis
Exſomnis ſtupet Euias
Hebrum proſpiciens, & nive candidam
Thraeen, ac pede barbaro
Luſtratam Rhodopen. ut mihi devio
Ripas, & vacuum nemus
Mirari libet! ô Naiadum potens,
Baccharúmque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos:
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. dulce periculum eſt
O Lenæe, ſequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

AD VENEREM. ODE XXVI.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non ſinè gloriâ:
Nunc arma, defunctúmque bello
Barbiton hic paries habebit,
Lævum marinæ qui Veneris latus
Cuſtodit. Hic hic ponite lucida
Funalia, & vectes, & arcus
Oppoſitis foribus minaces.
O quæ beatam diva tenes Cyprum, &
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, ſublimi flagello
Tange Chloën ſemel, arrogantem.

AD GALATEAM NAVIGATURAM. ODE XXVII.

Impios parræ recinentis omen
Ducat, & prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtáque vulpes:
Rumpat & ſerpens iter inſtitutum:
Si per obliquum ſimilis ſagittæ
Terruit mannos, ego cui timebo
Providus auſpex?
Antè quàm ſtantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum:
Oſcinem corvum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor noſtrî, Galatea, vivas:
Téque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix:
Sed vides, quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? ego quid ſit ater
Adriæ novi ſinus, & quid albus
Peccet Japyx.
Hoſtium uxores, pueríque cæcos
Sentiant motus orientis Auſtri, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes
Verbere ripas.
Sic & Europe niveum doloſo
Credidit tauro latus, & ſcatentem
Belluis pontum, mediáſque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis ſtudioſa florum, &
Debitæ nymphis opifex coronæ,
Nocte ſubluſtri nihil aſtra præter
Vidit & undas.
Quæ ſimul centum tetigit potentem
Oppidis Creten, Pater ô relictum
Filiæ nomen, pietáſque! dixit
Victa furore,
Unde? quò veni? levis una mors eſt
Virginum culpæ. vigiláńſne ploro
Turpe commiſſum? an vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? meliúſne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ, lacerare ferro, &
Frangere enitar modò multum amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios penates,
Impudens Orcum moror. ô Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones.
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque ſuccus
Defluat prædæ, ſpecioſa quæro
Paſcere tigres.
Vilis Europe, pater urget abſens:
Quid mori ceſſas? potes hâc ab orno
Pendulum zonâ bene te ſecutâ
Lædere collum.
Sive te rupes & acuta letho
Saxa delectant, age te procellæ
Crede veloci: niſi herile mavis
Carpere penſum
Regius ſanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidùm ridens Venus, & remiſſo
Filius arcu.
Mox ubi luſit ſatis, Abſtineto,
(Dixit) irarum, calidæque rixæ,
Cùm tibi inviſus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis eſſe neſcis.
Mitte ſingultus: bene ferre magnam
Diſce fortunam: tua ſectus orbis
Nomina ducet.

AD LYDEN. ODE XXVIII.

Festo quid potius die
Neptuni faciam? prome reconditum,
Lyde ſtrenua, Cæcubum,
Munitæque adhibe vim ſapientiæ.
Inclinare meridiem
Sentis, ac veluti ſtet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Ceſſantem Bibuli conſulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum, & virides Nereïdum comas;
Tu curvâ recines lyrâ
Latonam, & celeris ſpicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentéſque tenet Cycladas, & Paphon
Junctis viſit oloribus.
Dicetur meritâ Nox quoque Næniâ.

AD MÆCENATEM. ODE XXIX.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non antè verſo lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, roſarum, &
Preſſa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me eſt. eripe te moræ,
Ne ſemper udum Tibur, & Æſulæ
Declive contempleris arvum, &
Telegoni juga parricidæ.
Faſtidioſam deſere copiam, &
Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatæ
Fumum, & opes, ſtrepitúmque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo ſub lare pauperum
Cœnæ, ſinè aulæis, & oſtro
Sollicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater
Oſtendit ignem: jam Procyon furit:
Et ſtella veſani Leonis,
Sole dies referente ſiccos.
Jam paſtor umbras cum grege languido,
Rivúmque feſſus quærit, & horridi
Dumeta Sylvani: carétque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat ſtatus
Curas, & urbi ſollicitus times,
Quid Seres, & regnata Cyro
Bactra parent, Tanaíſque diſcors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginoſâ nocte premit Deus:
Ridétque, ſi mortalis ultra
Fas trepidat. quod adeſt, memento
Componere æquus. cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruſ-
cum in mare, nunc lapides adeſos,
Stirpéſque raptas, & pecus, & domos
Volventis unà, non ſine montium
Clamore, vicinæque ſylvæ,

Cùm

Cùm fera diluvies quietos
Irritat amnes. ille potens ſui,
Lætúſque deget, cui licet in diem
Dixiſſe, vixi: cras vel atrâ
Nube polum, Pater, occupato,
Vel ſole puro: non tamen irritum,
Quodcunque retro eſt, efficiet: neque
Diffinget, infectúmque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.
Fortuna ſævo læta negotio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. ſi celeres quatit
Pennas, reſigno, quæ dedit; & meâ
Virtute me involvo, probámque
Pauperiem ſinè dote quæro.
Non eſt meum, ſi mugiat Africis
Malus procellis, ad miſeras preces
Decurrere, & votis paciſci,
Ne Cypriæ, Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.
Tunc me biremis præſidio ſcaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminúſque Pollux.

AD MELPOMENEN. ODE XXX.

EXEGI monumentum ære perennius,
Regalíque ſitu Pyramidum altius,
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.
Non omnis moriar: multáque pars mei
Vitabit Libitinam: uſque ego poſterà
Creſcam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quà violens obſtrepit Aufidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agreſtium
Regnator populorum, ex humili potens
Princeps, Æolium carmen ad Italos
Deduxiſſe modos. ſume ſuperbiam
Quæſitam meritis, & mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

CARMINUM

LIBER IV.

AD VENEREM. ODE I.

INTERMISSA Venus diu,
Rurſus bella moves. parce precor, precor.
Non ſum, qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ: deſine dulcium
Mater ſæva Cupidinum,
Circa luſtra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. abi,
Quò blandæ juvenum te revocant preces.
Tempeſtiviùs in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,
Commiſſabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque & nobilis, & decens,
Et pro ſollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè ſigna feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior
Largis muneribus riſerit æmuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream ſub trabe Cypriâ.
Illic plurima naribus
Duces thura, lyræque, & Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Miſtis carminibus non ſinè fiſtulâ.
Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer
Jam, nec ſpes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero:
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua ſilentio?
Nocturnis ego ſomniis
Jam captum teneo, jam volucrem ſequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

AD ANTONIUM JULUM ODE II.

PINDARUM quiſquis ſtudet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens, velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluere ripas,
Fervet, immenſúſque ruit profundo
Pindarus ore,
Laureâ donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit, numeriſque fertur
Lege ſolutis:
Seu Deos, regéſque canit, Deorum
Sanguinem, per quos cecidere juſtâ
Morte Centauri: cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:
Sive quos Elea domum reducit
Palma cœleſtes: pugilémve, equúmve
Dicit, & centum potiore ſignis
Munere donat:
Flebili ſponſæ juvenémve raptum
Plorat, & vires, animúmque, moréſque
Aureos educit in aſtra: nigróque
Invidet Orco.
Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus. ego apis Matinæ
More modóque,
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus, uvidíque
Tiburis ripas, operoſa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poeta plectro
Cæſarem, quandoque trahet feroces
Per ſacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:
Quo nihil majus, meliúſve terris
Fata donavere, bonique Divi;
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priſcum.
Concines lætóſque dies, & urbis
Publicum ludum, ſuper impetrato
Fortis Auguſti reditu, forúmque
Litibus orbum
Tum meæ (ſiquid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars: & ô Sol
Pulcher, ô laudande, canam recepto
Cæſare felix.
Túque dum procedis, Iò triumphe
Non ſemel dicemus, Iò triumphe
Civitas omnis, dabimúſque Divis
Thura benignis.
Te decem tauri, totidémque vaccæ,
Me tener ſolvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juveneſcit herbis
In mea vota:
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quà notam duxit, niveus videri,
Cætera fulvus.

AD MELPOMENEN. ODE III.

QUEM tu, Melpomene, ſemel
Naſcentem placido lumine videris,
Illum non labor Iſthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger
Curru ducet Achaïco
Victorem: neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quòd regum tumidas contuderit minas,
Oſtendet Capitolio.
Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt,
Et ſpiſſæ nemorum comæ,

Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
Dignatur ſoboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minùs mordeor invido.
O teſtudinis aureæ
Dulcem quæ ſtrepitum, Pieri, temperas:
O mutis quoque piſcibus
Donatura cycni, ſi libeat, ſonum,
Totum muneris hoc tui eſt,
Quòd monſtror digito prætereuntium,
Romanæ fidicen lyræ:
Quòd ſpiro, & placeo: ſi placeo, tuum eſt.

DRUSI LAUDES. ODE IV.

QUALEM miniſtrum fulminis alitem,
Cui rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo:
Olim juventas, & patrius vigor
Nido laborum propulit inſcium:
Vernique, jam nimbis remotis,
Inſolitos docuere niſus
Venti paventem: mox in ovilia
Demiſit hoſtem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis, atque pugnæ:
Qualémve lætis capræa paſcuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulſum leonem,
Dente novo peritura vidit:
Videre Rhæti bella ſub Alpibus
Drusum gerentem, & Vindelici: quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazoniâ ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli,
Nec ſcire fas eſt omnia. ſed diu,
Latéque victrices catervæ
Conſiliis juvenis revictæ
Senſere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita fauſtis ſub penetralibus
Poſſet, quid Auguſti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus, & bonis:
Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina ſed vim promovet inſitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcunque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus
Teſtis Metaurum flumen, & Aſdrubal
Devictus, & pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus alma riſit adoreâ:
Dirus per urbes Afer ut Italas
Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Poſt hoc ſecundis uſque laboribus
Romana pubes crevit, & impio
Vaſtata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.
Dixítque tandem perfidus Annibal,
Cervi luporum præda rapacium
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere, & effugere eſt triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuſcis æquoribus ſacra
Natóſque, maturóſque patres
Pertulit Auſonias ad urbes,
Duris ut ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido
Per damna, per cædes ab ipſo
Ducit opes, animúmque ferro.
Non hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monſtrúmve ſubmiſere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.
Merſes profundo, pulcrior evenit.
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, gerétque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam ſuperbos: occidit, occidit
Spes omnis, & fortuna noſtri
Nominis, Aſdrubale ioterempto.
Nil Claudiæ oon efficient manus;
Quas & benigno uumine Jupiter
Defeodit, & curæ ſagaces
Expediunt per acuta belli.

AD AUGUSTUM. ODE V.

DIVIS orte bonis, optime Romnlæ
Cuſtos gentis, abes jam nimium diu,
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, Dux bone, patriæ:
Inſtar veris enim vultus ubi tuus
Affulſit, populo gratior it dies,
Et ſoles melius nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus iovido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem ſpatio longiùs aunno
Dulci diſtinet à domo:
Votis ominibúſque, & precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:
Sic deſideriis icta fidelibus
Quærit patria Cæſarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almáque Fauſtitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides:
Nullis polluitur caſta domus ſtupris:
Mos & lex macaloſum edomuit nefas:
Laudaotur ſimili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen?
Quis, Germania quos horrida parturit,
Fœtus incolumi Cæſare? quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quiſque diem collibus in ſuis,
Et vitem viduas ducit ad arbores:
Hinc ad vina redit lætus, & alteris
Te menſis adhibet Deum.
Te multâ prece, te proſequitur mero
Defuſo pateris, & Laribus tuum
Miſcet numen, utì Græcia Caſtoris,
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, Dux bone, ferias
Præſtes Heſperiæ, dicimus integro
Sicci manè die: dicimus uvidi,
Cùm Sol Oceano ſubeſt.

AD APOLLINEM ET DIANAM. ODE VI.

DIVE, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityóſque raptor
Senſit, & Trojæ propè victor altæ
Phthius Achilles,
Cæteris major, tibi miles impar:
Filius quamvìs Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuſpide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulſa cupreſſus Euro,
Procidit latè, poſuítque collum
Pulvere Teucro.
Ille, non incluſus equo Minervæ
Sacra mentito, malè feriatos
Troas, & lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palàm captis gravis, heu nefas, heu!
Neſcios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo:
Nî tuis victus, Venerìſque gratæ
Vocibus Divûm pater annuiſſet
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ,
Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ,
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, noménque dedit poetæ.
Virginum primæ, puerìque claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces

Lyn-

Digitized by Google

Lyncas, & cervos cohibentis arcu,
Lesbium ſervate pedem, meíque
Pollicis ictum:
Rite Latonæ puerum canentes,
Rite creſcentem face noctilucam,
Proſperam frugum, celerémque pronos
Volvere menſes.
Nupta jam dices: ego Dîs amicum,
Seculo feſtas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

AD TORQUATUM. ODE VII.

DIFFUGERE nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribúſque comæ.
Mutat terra vices, & decreſcentia ripas
Flumina prætereunt.
Gratia cum Nymphis, geminiſque ſororibus audet
Ducere nuda choros.
Immortalia ne ſperes, monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora miteſcunt Zephyris: ver proterit æſtas
Interitura, ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœleſtia Lunæ:
Nos ubi decidimus,
Quò pius Æneas, quò Tullus dives, & Ancus,
Pulvis & umbra ſumus.
Quis ſcit, an adjiciant hodiernæ craſtina ſummæ
Tempora Dî ſuperi.
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo,
Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
Fecerit arbitria:
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:
Nec Lethæa valet Theſeus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

AD MARCIUM CENSORINUM ODE VIII.

DONAREM pateras, gratáque commodus,
Cenſorine, meis æra ſodalibus;
Donarem tripodas, præmia fortium
Grajorum: neque tu peſſima munerum
Ferres, divite me ſcilicet artium,
Quas aut Parrhaſius protulit, aut Scopas,
Hic ſaxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, non tibi talium
Res eſt, aut animus deliciarum egens:
Gaudes carminibus, carmina poſſumus
Donare, & pretium dicere muneri.
Non inciſa notis marmora publicis,
Per quæ ſpiritus, & vita redit bonis
Poſt mortem ducibus: non celeres fugæ,
Rejectæque retrorſum Annibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus, qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: neque
Si chartæ ſileant, quod bene feceris,
Mercedem tuleris. quid foret Iliæ
Mavortíque puer, ſi taciturnitas
Obſtaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & favor, & lingua potentium
Vatum divitibus conſecrat inſulis.
Dignum laude virum Muſa vetat mori.
Cœlo Muſa beat. ſic Jovis intereſt
Optatis epulis impiger Hercules.
Clarum Tyndaridæ ſidus ab infimis
Quaſſas eripiunt æquoribus rates.
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

AD LOLLIUM. ODE IX.

NE fortè credas interitura, quæ
Longè ſonantem natus ad Aufidum
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor ſocianda chordis.
Non, ſi priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Cææque, & Alcæi minaces,
Steſichoríque graves Camœnæ.
Nec, ſi quid olim luſit Anacreon,
Delevit ætas. ſpirat adhuc amor,
Vivúntque commiſſi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non ſola comptos arſit adulteri
Crines, & aurum veſtibus illitum
Mirata, regaléſque cultus,
Et comites, Helene Lacæna:
Primúſve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non ſemel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus, Sthenelúſve ſolus
Dicenda Muſis prœlia: non ferox
Hector, vel acer Deïphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus, puerîſque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: ſed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotíque longâ
Nocte, carent quia vate ſacro.
Paulum ſepultæ diſtat inertiæ
Celata virtus. non ego te meis
Chartis inornatum ſileri,
Totve tuos patiar labores
Impune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. eſt animus tibi,
Rerúmque prudens, & ſecundis
Temporibus, dubiiſque rectus,
Vindex avaræ fraudis, & abſtinens
Ducentis ad ſe cuncta pecuniæ:
Conſúlque non unius anni,
Sed quoties bonus, atque fidus
Judex honeſtum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, & per obſtantes catervas
Explicuit ſua victor arma.
Non poſſidentem multa vocaveris
Rectè beatum. rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus ſapienter uti,
Durámque callet pauperiem pati,
Pejúſque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patriâ timidus perire.

IN LIGURINUM. ODE X.

O Crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens,
Inſperata tuæ cum veniet pluma ſuperbiæ,
Et quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc & qui color eſt puniceæ flore prior roſæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hiſpidam,
Dices, heu (quoties te ſpeculo videris alterum)
Quæ mens eſt hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

AD PHYLLIDEM. ODE XI.

EST mihi nonum ſuperantis annum
Plenus Albani cadus. eſt in horto
Phylli, nectendis apium coronis,
Eſt hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus. ara, caſtis
Vincta verbenis, avet immolato
Spargier agno.
Cuncta feſtinat manus huc & illuc
Curſitant mixtæ pueris puellæ.
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen nôris, quibus advoceris
Gaudiis, Idus tibi ſunt agendæ,
Qui dies menſem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure ſolennis mihi, ſanctiórque
Penè natali proprio, quòd ex hâc
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuæ ſortis juvenem puella

Dives, & laſciva, tenétque gratâ
Compede vinctum.
Terret ambuſtus Phaëthon avaras
Spes, & exemplum grave præbet ales
Pegaſus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna ſequare, &, ultra
Quàm licet ſperare nefas putando,
Diſparem vites. age, jam meorum
Finis amorum,
(Non enim poſthac aliâ calebo
Fœminâ) condiſce modos, amandâ
Voce quos reddas. minuentur atræ
Carmine curæ.

AD VIRGILIUM. ODE XII.

JAM Veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ,
Jam nec prata rigent, nec fluvii ſtrepunt
Hybernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, & Cecropiæ domûs
Æternum opprobrium, quòd malè barbaras
Regum eſt ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Cuſtodes ovium carmina fiſtulâ:
Delectántque Deum, cui pecus, & nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere ſitim tempora, Virgili:
Sed preſſum Calibus ducere Liberum
Si geſtis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaráque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ ſi properas gaudia, cum tuâ
Velox merce veni. non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plenâ dives ut in domo.
Verum pone moras, & ſtudium lucri:
Nigrorúmque memor dum licet ignium,
Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.
Dulce eſt deſipere in loco.

IN LYCEN. ODE XIII.

AUDIVERE, Lyce, Di mea vota, Dî
Audivere, Lyce. fis anus, & tamen
Vis formoſa videri,
Ludíſque, & bibis impudens:
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum ſollicitas. ille virentis, &
Doctæ pſallere Chiæ,
Pulchris excubat in genis.
Importunus enim tranſvolvat aridas
Quercus, & refugit te: quia luridi
Dentes: te quia rugæ
Turpant, & capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ ſemel
Notis condita faſtis,
Inclulit volucris dies.
Quò fugit Venus? heu quóve color decens?
Quò motus? quid habes illius, illius,
Quæ ſpirabat amores,
Quæ me ſurpuerat mihi,
Felix poſt Cynaram, notáque, & artium
Gratarum facies? ſed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Poſſent ut juvenes viſere fervidi,
Multo non ſinè riſu,
Dilapſam in cineres facem.

AD AUGUSTUM. ODE XIV.

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium
Plenis honorum muneribus, tuas,
Auguſte, virtutes in ævum
Per titulos, memoréſque faſtos
Æternet? ô, quà Sol habitabiles
Illuſtrat oras, maxime principum,
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte poſſes. milite nam tuo
Druſus Genaunos, implacidum genus,
Brennóſque veloces, & arces
Alpibus impoſitas tremendis
Dejecit acer plus vice ſimplici.
Major Neronum mox grave prœlium
Commiſit, immanéſque Rhœtos
Auſpiciis pepulit ſecundis,
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas propè qualis undas
Exercet Auſter, Pleïadum choro
Scindente nubes: impiger hoſtium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus:
Qui regna Dauni præfluit Apuli,
Cùm ſævit, hórrendámque cultis
Diluviem meditatur agris:
Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vaſto diruit impetu,
Primóſque, & extremos metendo
Stravit humum ſinè clade victor,
Te copias, te conſilium, & tuos
Præbente divos. nam tibi, quo die
Portus Alexandrea ſupplex,
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus,
Laudémque, & optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Medúſque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præſens
Italiæ, dominæque Romæ:
Te fontium qui celat origines
Nilúſque, & Iſter, te rapidus Tigris,
Te belluoſus qui remotis
Obſtrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ:
Te cæde gaudentes Sicambri
Compoſitis venerantur armis.

AUGUSTI LAUDES. ODE XV.

PHOEBUS volentem prœlia me loqui,
Victas & urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor
Vela darem. tua, Cæſar, ætas
Fruges & agris rettulit uberes,
Et ſigna noſtro reſtituit Jovi,
Derepta Parthorum ſuperbis
Poſtibus, & vacuum duellis
Janum Quirini clauſit, & ordinem
Rectum, & vaganti frena licentiæ
Injecit, amovítque culpas,
Et veteres revocavit artes,
Per quas Latinum nomen, & Italæ
Crevere vires, famáque, & imperî
Porrecta majeſtas ad ortum
Solis ab Heſperio cubili.
Cuſtode rerum Cæſare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium:
Non ira, quæ procudit enſes,
Et miſeras inimicat urbes.
Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia, non Getæ,
Non Seres, infidíve Perſæ,
Non Tanaïm prope flumen orti.
Nóſque & profeſtis lucibus, & ſacris
Inter jocoſi munera Liberi
Cum prole, matronſque noſtris,
Rite Deos priùs apprecati,
Virtute functos more patrum duces,
Lydis remiſto carmine tibiis,
Trojámque, & Anchiſen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

E P O D O N   L I B E R.

AD MÆCENATEM. ODE I.

IBIS Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula,
Paratus omne Cæſaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo.
Quid nos: quibus te vita ſit ſuperſtite
Jucunda; ſi contrà, gravis?
Utrúmne juſſi perſequemur otium
Non dulce, ni tecum ſimul?
An hunc laborem mente laturi, decet
Quâ ferre non molles viros,
Feremus? & te vel per Alpium juga,
Inhoſpitalem & Caucaſum,
Vel Occidentis uſque ad ultimum ſinum,
Forti ſequemur pectore?
Roges, tuum labore quid juvem meo
Imbellis, ac firmus parum.
Comes minore ſum futurus in metu,
Qui major abſentes habet:
Ut aſſidens implumibus pullis avis
Serpentium allapſus timet
Magis relictis, non, ut adſit, auxilî
Latura plus præſentibus.
Libenter hoc, & omne militabitur
Bellum in tuæ ſpem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis.
Pecúſve Calabris ante ſidus fervidum
Lucana mutet paſcua:
Nec ut ſuperni villa candens Tuſculi
Circæa tangat mœnia.
Satis ſupérque me benignitas tua
Ditavit. haud paravero,
Quod, aut avarus, ut Chremes, terrâ premam:
Diſcinctus aut perdam ut nepos.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES. ODE II.

BEATUS ille, qui procul negotiis,
Ut priſca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet ſuis,
Solutus omni fœnore:
Nec excitatur claſſico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forúmque vitat, & ſuperba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adultâ vitium propagine
Altas maritat populos:
Aut in reductâ valle mugientium
Proſpectat errantes greges:
Inutiléſque falce ramos amputans,
Feliciores inſerit:
Aut preſſa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cùm decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit:
Ut gaudet inſitiva decerpens pyra,
Certantem & uvam purpuræ,
Quâ muneretur te, Priape, & te, pater
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modò ſub antiquâ ilice:
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ:
Queruntur in ſilvis aves,
Fontéſque lymphis obſtrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cùm tonantis annus hybernus Jovis
Imbres, nivéſque comparat:
Aut trudit acres hinc & hinc multâ cane
Apros in obſtantes plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos:
Pavidúmque leporem, & advenam laqueo gruem
Jucunda captat præmia:
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviſcitur?
Quòd ſi pudica mulier in partem juvet
Domum, atque dulces liberos,
Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
Pernicis uxor Apuli:
Sacrum vetuſtis extruat lignis focum
Laſſi ſub adventum viri:
Claudénſque textis cratibus lætum pecus,
Diſtenta ſiccet ubera:
Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magiſve rhombus, aut ſcari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis deſcendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguiſſimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ ſalubres corpori,
Vel agna feſtis cæſa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat paſtas oves
Videre properantes domum!
Videre feſſos vomerem inverſum boves
Collo trahentes languido,
Poſitóſque vernas, ditis examen domus,
Circùm renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
Jamjam futurus ruſticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit Kalendis ponere.

AD MÆCENATEM. ODE III.

PARENTIS olim ſi quis impiâ manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
O dura meſſorum ilia!
Quid hoc veneni ſævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata eſt ducem,
Ignota tauris illigaturum juga,
Perunxit hôc Jaſonem:
Hôc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam ſiderum inſedit vapor
Siticuloſæ Apuliæ,
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarſit æſtuoſius.
At, ſi quid unquam tale concupiveris,
Jocoſe Mæcenas, precor
Manum puella ſuavio opponat tuo,
Extremâ & in ſpondâ cubet.

IN MENAM LIBERTUM POMPEII MAGNI. ODE IV.

LUPIS & agnis quanta ſortitò obtigit,
Tecum mihi diſcordia eſt,
Ibericis peruſte funibus latus,
Et crura durâ compede.
Licèt ſuperbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Vidéſne ſacram metiente te viam
Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc & huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic triumviralibus
Præconis ad faſtidium,
Arat Falerni mille fundi jugera,
Et Appiam mannis terit,

Sedili-

Sedilibúſque magnus in primis eques
Othone contempto ſedet.
Quid attinet tot ora navium gravi
Roſtrata duci pondere
Contra latrones, atque ſervilem manum,
Hôc, hôc tribuno militum?

IN CANIDIAM VENEFICAM. ODE V.

AT ô Deorum quidquid in cœlo regis
Terras, & humanum genus,
Quid iſte fert tumultus? aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, ſi vocata partubus
Lucina veris affuit,
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut utì
Petita ferro bellua?
Ut hæc trementi queſtus ore conſtitit
Inſignibus raptis puer,
Impube corpus, quale poſſet impia
Mollire Thracum pectora,
Canidia brevibus implicata viperis
Crines, & incomtum caput,
Jubet ſepulcris caprificos erutas,
Jubet cupreſſus funebres,
Et uncta turpis ova ranæ ſanguine,
Plumámque nocturnæ ſtrigis,
Herbáſque, quas & Colchos, atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et oſſa ab ore rapta jejunæ canis
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana, per totam domum
Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, aſperis,
Echinus, aut currens aper:
Abacta nullâ Veia conſcientiâ,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat, ingemens laboribus,
Quò poſſet infoſſus puer
Longo die bis, térve mutatæ dapis
Inemori ſpectaculo:
Cùm promineret ore, quantùm exſtant aquâ
Suſpenſa mento corpora,
Exſucta utì medulla, & aridum jecur
Amoris eſſet poculum,
Interminato cum ſemel fixæ cibo
Intabuiſſent pupulæ.
Non defuiſſe maſculæ libidinis
Ariminenſem Foliam,
Et otioſa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum,
Quæ ſidera excantata voce Theſſalâ,
Lunámque cœlo deripit.
Hic irreſectum ſæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? ô rebus meis
Non infideles arbitræ
Nox, & Diana, quæ ſilentium regis,
Arcana cum fiunt ſacra:
Nunc, nunc adeſte, nunc in hoſtiles domos
Iram, atque numen vertite,
Formidoloſis dum latent ſylvis feræ
Dulci ſopore languidæ,
Senem (quod omnes rideant) adulterum
Latrent ſuburranæ canes,
Nardo perunctum, quale non perfectius
Meæ laborârunt manus.
Quid accidit? cur dira barbaræ minùs
Venena Medeæ valent,
Quibus ſuperba fugit ulta pellicem
Magni Creontis filiam,
Cum palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abſtulit?
Atqui nec herba, nec latens in aſperis
Radix feſellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, ſolutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non uſitatis, Vare, potionibus
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marſis redibit vocibus.
Majus parabo, majus infundam tibi
Faſtidienti poculum.
Priúſque cœlum ſidet inferius mari
Tellure porrectâ ſupèr,
Quàm non amore ſic meo flagres, utì
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed dubius, unde rumperet ſilentium,
Miſit Thyeſteas preces.
Venena, magnum fas, nefáſque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira deteſtatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin, ubi perire juſſus exſpiravero,
Nocturnus occurram furor:
Petámque vultus umbra curvis unguibus,
Quæ vis Deorum eſt Manium:
Et inquietis aſſidens præcordiis,
Pavore ſomnos auferam.
Vos turba vicatim hinc, & hinc ſaxis petens
Contundet obſcœnas anus.
Pòſt inſepulta membra different lupi
Et Eſquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu mihi ſuperſtites!
Effugerit ſpectaculum.

IN CASSIUM SEVERUM. ODE VI.

QUID immerentes hoſpites vexas canis
Ignavus adversùm lupos?
Quin huc inanes, ſi potes, vertis minas,
Et me remorſurum petis?
Nam qualis aut Moloſſus, aut fulvus Lacon,
Amica vis paſtoribus,
Agam per altas aure ſublatâ nives,
Quæcunque præcedet fera.
Tu cùm timendâ voce complêſti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos aſperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ ſpretus infido gener,
Aut acer hoſtis Bupalo.
An ſi quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

AD POPULUM ROMANUM. ODE VII.

QUò, quò ſceleſti, ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enſes conditi?
Parúmne campis, atque Neptuno ſuper
Fuſum eſt Latini ſanguinis?
Non ut ſuperbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut deſcenderet
Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut ſecundùm vota Parthorum, ſuâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, niſi in diſpar, feris.
Furórne cæcus, an rapit vis acrior,
An culpa? reſponſum date.
Tacent: & ora pallor albus inficit,
Mentéſque perculſæ ſtupent.
Sic eſt. acerba fata Romanos agunt,
Scelúſque fraternæ necis:
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

IN ANUM LIBIDINOSAM. ODE VIII.

ROGARE longo putidam te ſeculo,
Vires quid enervet meas?
Cùm ſit tibi dens ater, & rugis vetus
Frontem ſenectus exaret:
Hiétque turpis inter aridas nates
Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, & mammæ putres,
Equina quales ubera,
Ventérque mollis, & femur tumentibus
Exile ſuris additum.
Eſto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec ſit marita, quæ rotundioribus
Onuſta baccis ambulet.

Quid,

Quid, quòd libelli Stoici inter ſericos
Jacere pulvillos amant?
Illiterati num minus nervi rigent?
Minúſve languet faſcinum?
Quod ut ſuperbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum eſt tibi.

AD MÆCENATEM. ODE IX.

QUANDO repoſtum Cæcubum ad feſtas dapes
Victore lætus Cæſare,
Tecum ſub altâ (ſic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante miſtum tibiis carmen lyrâ,
Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cùm freto Neptunius
Dux fugit uſtis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servus amicus perfidis.
Romanus, (eheu poſteri negabitis)
Emancipatus fœminæ
Fert vallum, & arma miles, & ſpadonibus
Servire rugoſis poteſt,
Intérque ſigna turpe militaria
Sol aſpicit conopeum.
Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
Galli canentes Cæſarem:
Hoſtiliúmque navium portu latent
Puppes ſiniſtrorſum citæ.
Iò triumphe, tu moraris aureos
Currus, & intactas boves.
Iò triumphe, nec Jugurthino parem
Bello reportâſti ducem:
Neque Africano, cui ſuper Carthaginem
Virtus ſepulcrum condidit.
Terrâ maríque victus hoſtis Punico
Lugubre mutavit ſagum.
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non ſuis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, ſcyphos,
Et Chia vina, aut Lesbia:
Vel, quod fluentem nauſeam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metúmque Cæſaris rerum juvat
Dulci Lyæo ſolvere.

IN MÆVIUM. ODE X.

MALA ſoluta navis exit alite
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
Auſter memento, fluctibus.
Niger rudentes Eurus inverſo mari,
Fractóſque remos differat.
Inſurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec ſidus atrâ nocte amicum appareat,
Quà triſtis Orion cadit.
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graja victorum manus,
Cùm Pallas uſto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
O quantus inſtat navitis ſudor tuis,
Tibíque pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces & averſum ad Jovem,
Ionius udo cùm remugiens ſinus
Noto carinam ruperit.
Opima quòd ſi præda curvo littore
Porrecta mergos juveris,
Libidinoſus immolabitur caper,
Et agna tempeſtatibus.

AD PETTIUM. ODE XI.

PETTI, nihil me, ſicut antea, juvat
Scribere verſiculos,
Amore perculſum gravi,
Amore, qui me præter omnes, expetit
Mollibus in pueris,
Aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo deſtiti
Inachiâ furere,
Sylvis honorem decutit.
Heu me per urbem (nam pudet tanti mali
Fabula quanta fui!
Conviviorum & pœnitet,
In queis amantem & languor, & ſilentium
Arguit, & latere
Petitus imo ſpiritus.
Contráne lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium?
Querebar, applorans tibi:
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero
Arcana promôrat loco.
Quòd ſi meis inæſtuat præcordiis
Libera bilis, ut hæc
Ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia:
Deſinet imparibus
Certare ſummotus pudor.
Ubi hæc ſeverus te palàm laudaveram,
Juſſus abire domum,
Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi poſtes, & heu,
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitiâ,
Amor Lyciſci me tenet,
Unde expedire non amicorum queant
Libera conſilia,
Nec contumeliæ graves;
Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri
Longam renodantis comam.

IN ANUM FOEDAM. ODE XII.

QUID tibi vis, mulier, nigris digniſſima barris?
Munera cur mihi, quídve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obeſæ?
Námque ſagaciùs unus odoror,
Polypus, an gravis hirſutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer, ubi lateat ſus:
Quis ſudor vietis, & quàm malus undique membris
Creſcit odor: cùm pene ſoluto
Indomitam properat rabiem ſedare, nec illi
Jam manet humida creta, colórque
Stercore fucatus crocodili: jámque ſubando
Tenta, cubilia, tectáque rumpit:
Vel mea cùm ſævis agitat faſtidia verbis:
Inachiâ langues minùs, ac me.
Inachiam ter nocte potes; mihi ſemper ad unum
Mollis opus. pereat malè, quæ te
Lesbia, quærenti taurum, monſtravit inertem.
Cùm mihi Chous adeſſet Amyntas,
Cujus in indomito conſtantior inguine nervus,
Quàm nova collibus arbor inhæret.
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? tibi nempe.
Ne foret æquales inter conviva, magìs quem
Diligeret mulier ſua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreæque leones.

AD AMICOS. ODE XIII.

HORRIDA tempeſtas cœlum contraxit, & imbres,
Nivéſque deducunt Jovem.
Nunc mare, nunc ſylüæ
Threïcio Aquilone ſonant: rapiamus amici
Occaſionem de die:
Dúmque virent genua,
Et decet, obductâ ſolvatur fronte ſenectus.
Tu vina Torquato move
Conſule preſſa meo.
Cætera mitte loqui. Deus hæc fortaſſe benignâ
Reducet in ſedem vice.
Nunc & Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, & fide Cyllenêâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno,
Invicte mortalis, Deâ
Nate puer Thetide,
Te manet Aſſaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus & Simois;
Unde tibi reditum certo ſubtemine Parcæ

Rupere: nec mater domum
Cærula te revehet.
Illìc omne malum vino cantúque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

AD MÆCENATEM. ODE XIV.

MOLLIS inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem ſenſibus,
Pocula Lethæos ut ſi ducentia ſomnos
Arente fauce traxerim,
Candide Mæcenas, occidis ſæpe rogando.
Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promiſſum carmen, iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arſiſſe Bathyllo
Anacreonta Teïum:
Qui perſæpe cavâ teſtudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipſe miſer: quòd ſi non pulchrior ignis
Accendit obſeſſam Ilion,
Gaude ſorte tuâ. me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

AD NEÆRAM. ODE XV.

NOX erat, & cœlo fulgebat Luna ſereno
Inter minora ſidera,
Cum tu magnorum numen læſura Deorum
In verba jurabas mea:
Arctiùs atque hederâ procera aſtringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, & nautis infeſtus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonſóſque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multùm virtute, Neæra:
Nam ſi quid in Flacco viri eſt,
Non feret aſſiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem.
Nec ſemel offenſæ cedet conſtantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicumque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo,
Sis pecore, & multâ dives tellure licebit,
Tibíque Pactolus fluat,
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vineas Nirea:
Eheu tranſlatos alio mœrebis amores:
Aſt ego viciſſim riſero.

AD POPULUM ROMANUM. ODE XVI.

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas,
Suis & ipſa Roma viribus ruit:
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marſi,
Minacis aut Etruſca Porſennæ manus:
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Noviſque rebus infidelis Allobrox:
Nec fera cæruleâ domuit Germania pube,
Parentibúſque abominatus Annibal;
Impia perdemus devoti ſanguinis ætas,
Feriſque rurſus occupabitur ſolum.
Barbarus heu cineres inſiſtet victor, & urbem
Eques ſonante verberabit ungulâ:
Quæque carent ventis & ſolibus oſſa Quirini,
(Nefas videre) diſſipabit inſolens.
Fortè, quid expediat, communiter, aut melior pars
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla ſit hâc potior ſententia (Phocæorum
Velut profugit exſecrata civitas,
Agros atque Lares patrios habitandáque fana
Apris reliquit, & rapacibus lupis)
Ire, pedes quocunque ferunt: quocunque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet ſuadere? ſecundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc: ſimul imis ſaxa renârint
Vadis levata, ne redire ſit nefas:
Neu converſa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina.
In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus,
Novâque monſtra junxerit libidine
Mirus amor: juvet ut tigres ſubſidere cervis,
Adulteretur & columba milvio:
Credula nec flavos timeant armenta leones,
Amétque ſalſa levis hircus æquora.
Hæc, & quæ poterunt reditus abſcindere dulces,
Eamus omnis exſecrata civitas,
Aut pars indocili melior grege. mollis, & exſpes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,
Etruſca præter & volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites & inſulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret uſque vinea:
Germinat & numquam fallentis termes olivæ,
Suámque pulla ficus ornat arborem:
Mella cavâ manant ex ilice, montibus altis
Levis crepante lympha deſilit pede.
Illic injuſſæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refértque tenta grex amicus ubera:
Nec veſpertinus circumgemit urſus ovile,
Nec intumeſcit alta viperis humus.
Pluráque felices mirabimur, ut neque largis
Aquoſus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec ſiccis urantur ſemina glebis:
Utrumque Rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torſerunt cornua nautæ,
Laborioſa nec cohors Ulyſſei:
Nulla nocent pecori contagia: nullius aſtri
Gregem æſtuoſa torret impotentia.
Jupiter illa piæ ſecrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit ſecula, quorum
Piis ſecunda, vate me, datur fuga.

AD CANIDIAM. ODE XVII.

JAM jam efficaci do manus ſcientiæ,
Supplex & oro regna per Proſerpinæ,
Per & Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare ſidera,
Canidia, parce vocibus tandem ſacris,
Citúmque retro ſolve, ſolve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem ſuperbus ordinârat agmina
Myſorum, & in quem tela acuta torſerat:
Unxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem,
Poſtquam relictis mœnibus rex procidit,
Heu, pervicacis ad pedes Achillei.
Setoſa duris exuere pellibus
Laborioſi remiges Ulyſſei
Volente Circe membra: tunc mens, & ſonus
Relapſus, atque notus in vultus honor.
Dedi ſatis, ſupérque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm, & inſtitoribus.
Fugit juventas, & verecundus color
Reliquit oſſa pelle amicta luridâ.
Tuis capillus albus eſt odoribus.
Nullum à labore me reclinat otium.
Urget diem nox; & dies noctem: neque eſt
Levare tenta ſpiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miſer,
Sabella pectus increpare carmina,
Capútque Marsâ diſſilire næniâ.
Quid amplius vis? ô mare, & terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Neſſi cruore, nec Sicana fervidâ
Virens in Ætnâ flamma. tu, donec cinis
Injurioſis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? aut quod me manet ſtipendium?
Effare: juſſas cum fide pœnas luam,
Paratus expiare, ſeu popoſceris
Centum juvencos, ſive mendaci lyrâ
Voles ſonari: tu pudica, tu proba
Perambulabis aſtra ſidus aureum.
Infamis Helenæ Caſtor offenſus vice,
Fratérque magni Caſtoris, victi prece
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) ſolve me dementiâ.
O nec paternis obſoleta ſordibus,
Nec in ſepulcris pauperum prudens anus

Noven-

Novendiales diſſipare pulveres.
Tibi hoſpitale pectus, & puræ manus,
Tuúſque venter parturieius: & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exſilis puerpera.

CANIDIÆ RESPONSUM.

Quid obſeratis auribus fundis preces?
Non ſaxa nudis ſurdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus ſalo.
Inultus ut tu riſeris Cotyttia
Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?
Et Eſquilini Pontifex venefici
Impune ut urbem nomine impléris meo?
Quid proderit ditâſſe Pelignas anus,
Velociúſve miſcuiſſe toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata miſero vita ducenda eſt in hoc,
Novis ut uſque ſuppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus ſemper dapis.
Optat Prometheus obligatus aliti:
Optat ſupremo collocare Siſyphus
In monte ſaxum: ſed vetant leges Jovis.
Voles modò altis deſilire turribus:
Modò enſe pectus Norico recludere:
Fruſtráque vincla gutturi innectes tuo,
Faſtidioſâ triſtis ægrimoniâ.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meæque terra cedet inſolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipſe nôſti curioſus, & polo
Deripere Lunam vocibus poſſum meis,
Poſſum crematos excitare mortuos,
Deſiderîque temperare poculum,
Plorem artis in te nullum habentis exitum?

CARMEN SÆCULARE.

PHOEBE, ſylvarúmque potens Diana,
Lucidum cœli decus, ô colendi
Semper, & culti, date quæ precamur
Tempore ſacro:
Quo Sibyllini monuere verſus,
Virgines lectas, puerόſque caſtos
Dîs, quibus ſeptem placuere colles,
Dicere carmen:
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis, & celas, aliúſque, & idem
Naſceris, poſſis nihil urbe Româ
Viſere majus.
Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu genitalis.
Diva, producas ſobolem, patrúmque
Proſperes decreta ſuper jugandis
Fœminis, proliſque novæ feraci
Lege maritâ:
Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referátque ludos
Ter die claro, totiéſque gratâ
Nocte frequentes.
Vóſque veraces ceciniſſe Parcæ,
Quod ſemel dictum eſt, ſtabiliſque rerum
Terminus ſervat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum, pecoriſque tellus
Spiceâ donet Cererem coronâ:
Nutriant fœtus & aquæ ſalubres,
Et Jovis auræ.
Condito mitis, placidúſque telo
Supplices audi pueros, Apollo,
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas.
Roma ſi veſtrum eſt opus, Iliæque
Littus Etruſcum tenuere turmæ,
Juſſa pars mutare Lares, & urbem
Soſpite curſu:
Cui per ardentem ſinè fraude Trojam
Caſtus Æneas patriæ ſuperſtes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis:
Dî probos mores docili juventæ,
Dî ſenectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date rémque, prolémque,
Et decus omne.
Quíque vos bobus veneratur albis
Clarus Anchiſæ, Veneríſque ſanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hoſtem.
Jam mari terrâque manus potentes
Medus, Albanáſque timet ſecures:
Jam Scythæ reſponſa petunt ſuperbi
Nuper, & Indi:
Jam fides, & pax, & honor, pudórque
Priſcus, & neglecta redire virtus
Audet, apparétque beata pleno
Copia cornu.
Augur, & fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptúſque novem Camœnis,
Qui ſalutari levat arte feſſos
Corporis artus:
Si Palatinas videt æquus arces,
Rémque Romanam, Latiúmque felix,
Alterum in luſtrum, meliúſque ſemper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet, Algidúmque
Quindecim Diana preces virorum
Curet: & votis puerorum amicas
Applicet aures.
Hæc Jovem ſentire, Deóſque cunctos
Spem bonam, certámque domum reporto,
Doctus & Phœbi chorus & Dianæ
Dicere laudes.

SERMONUM SIVE SATYRARUM

LIBER PRIMUS.

SATYRA I.

QUI fit, Mæcenas, ut nemo, quam ſibi ſortem,
Seu ratio dederit, ſeu ſors objecerit, illâ
Contentus vivat: laudet diverſa ſequentes?
O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contrà, mercator, navim jactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. quid enim? concurritur: horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legúmque peritus,
Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.
Ille datis vadibus, qui rure extractus in urbem eſt,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætera de genere hôc (adeò ſunt multa) loquacem
Delaſſare valent Fabium, ne te morer, audi,
Quò rem deducam. ſiquis Deus, En ego, dicat,
Jam faciam, quod vultis. eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu conſultus modò, ruſticus. hinc vos,
Vos hinc mutatis diſcedite partibus. eia
Quid ſtatis? nolint. atqui licet eſſe beatis.

Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Jupiter ambas
Iratus buccas inflet, neque ſe fore poſthac
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, ne ſic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: (quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint ut diſcere prima.
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo.)
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles, nautæque per omne
Audaces mare qui currunt: hâc mente laborem
Seſe ferre, ſenes ut in otia tuta recedant,
Ajunt, cùm ſibi ſint congeſta cibaria. ſicut
Parvula (nam exemplo eſt) magni formica laboris
Ore trahit quodcunque poteſt, atque addit acervo,
Quem ſtruit haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inverſum contriſtat Aquarius annum,
Non uſquam prorepit, & illis utitur antè
Quæſitis patiens: cum te neque fervidus æſtus
Demoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obſtet tibi, dum ne ſit te ditior alter.
Quid juvat immenſum te argenti pondus, & auri
Furtim defoſſâ timidum deponere terrâ?
Quod ſi comminuas, vilem redigatur ad aſſem.
At ni id fit, quid habet pulchri conſtructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus, quàm meus: ut ſi
Reticulum panis venales inter onuſto
Fortè vehas humero, nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portârit. vel dic, quid referat intrà
Naturæ fines viventi, jugera centum, an
Mille aret? at ſuave eſt ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plùs laudes cumeris granaria noſtris?
Ut, tibi ſi ſit opus liquidi non ampliùs urnâ,
Vel cyatho: & dicas, magno de flumine mallem,
Quàm ex hôc fonticulo tantundem ſumere; eò fit,
Plenior ut ſi quos delectet copia juſto,
Cum ripâ ſimul avulſos ferat Aufidus acer.
At qui tantulo eget, quanto eſt opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit, quia tanti, quantum habeas, ſis.
Quid facias illi? jubeas miſerum eſſe, libenter
Quatenus id facit: ut quidam memoratur Athenis
Sordidus, ac dives, populi contemnere voces
Sic ſolitus: populus me ſibilat: at mihi plaudo
Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur. congeſtis undique ſaccis
Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris
Cogeris: aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Neſcis quò valeat nummus, quem præbeat uſum:
Panis ematur, olus, vini ſextarius: adde,
Queis humana ſibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctéſque, diéſque
Formidare malos fures, incendia, ſervos,
Ne te compilent fugientes: hoc juvat? horum
Semper ego optârim pauperrimus eſſe bonorum.
At ſi condoluit tentatum frigore corpus:
Aut alius caſus lecto te affixit: habes, qui
Aſſideat: fomenta paret: medicum roget, ut te
Suſcitet, ac reddat natis cariſque propinquis.
Non uxor ſalvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.
Miraris, cùm tu argento pòſt omnia ponas,
Si nemo præſtet, quem non merearis, amorem?
At ſi cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, ſervaréque amicos;
Infelix operam perdas: ut ſi quis aſellum
In campum doceat parentem currere frenis.
Denique ſit finis quærendi: cúmque habeas plus,
Pauperiem metuas minùs, & finire laborem
Incipias, parto quod avebas: nec facias, quod
Umidius quidam (non longa eſt fabula) dives,
Ut metiretur nummos, ita ſordidus, ut ſe
Non unquam ſervo meliùs veſtiret: ad uſque
Supremum tempus, ne ſe penuria victûs
Opprimeret, metuebat. at hunc liberta ſecuri
Diviſit medium fortiſſima Tyndaridarum.
Quid mî igitur ſuades? ut vivam Mænius? aut ſic,
Ut Nomentanus? pergis pugnantia ſecum
Frontibus adverſis componere. non ego avarum
Cùm veto te fieri, vappam jubeo, ac nebulonem:
Eſt inter Tanaim quiddam, ſocerúmque Viſelli.
Eſt modus in rebus: ſunt certi denique fines,
Quos ultra, citráque nequit conſiſtere rectum.
Illuc, unde abii, redeo: nemón' ut avarus
Se probet? ac potius laudet diverſa ſequentes?
Quódque aliena capella gerat diſtentius uber,
Tabeſcat? neque ſe majori pauperiorum
Turbæ comparet? hunc atque hunc ſuperare laboret?
Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat:
Ut cùm carceribus miſſus rapit ungula currus;
Inſtat equis auriga, ſuos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Indè fit, ut rarò, qui ſe vixiſſe beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, utì conviva ſatur, reperire queamus.
Jam ſatis eſt, ne me Criſpini ſcrinia Lippi
Compilâſſe putes, verbum non ampliùs addam.

SATYRA II.

AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolæ
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne
Mœſtum, ac ſollicitum eſt cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. contrà hic, ne prodigus eſſe
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duràmque famem depellere poſſit.
Hunc ſi percontêris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ ſtringat malus ingluvie rem,
Omnia conductis coemens obſonia nummis:
Sordidus, atque animi quòd parvi nolit haberi,
Reſpondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet, ac nebulonis,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exigit: atque
Quanto perditior quiſque eſt, tanto acriùs urget.
Nomina ſectatur, modò ſumptâ veſte virili,
Sub patribus duris tironum. maxime, quis non,
Jupiter, exclamet, ſimul atque audivit? at in ſe
Pro quæſtu ſumtum facit. hic, vix credere poſſis,
Quàm ſibi non ſit amicus: ita ut pater ille, Terentî
Fabula quem miſerum nato vixiſſe fugato
Inducit: non ſe pejùs cruciaverit, atque hic.
Si quis nunc quærat, quò res hæc pertinet. illuc;
Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demiſſis ambulat: eſt qui
Inguen ad obſcœnum ſubductis uſque facetus.
Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium eſt. ſunt qui nolint tetigiſſe, niſi illas,
Quarum ſubſutâ talos tegat inſtita veſte.
Contrà, alius nullam, niſi olenti in fornice ſtantem.
Quidam notus homo, cum exiret fornice, macte
Virtute eſto, inquit, ſententia dia Catonis.
Nam ſimul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum eſt deſcendere, non alienas
Permolere uxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire eſt operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent:
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter ſæpe pericla.
Hic ſe præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam. dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones. quinetiam illud
Accedit, ut cuidam teſtes caudámque ſalacem
Demeteret ferrum: jure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx eſt in claſſe ſecundâ,
Libertinarum dico, Salluſtius in quas
Non minùs inſanit, quàm qui mœchatur. at hic ſi,
Quà res, quà ratio ſuaderet, quáque modeſtè
Munificum eſſe licet, velle bonus atque benignus
Eſſe; daret quantum ſatis eſſet: nec ſibi damno
Dedecorique foret. verum hôc ſe amplectitur uno,
Hoc amat, hoc laudat: matronam nullam ego tango,
Ut quondam Marſæus amator Originis, ille,
Qui patrium mimæ donat fundúmque larémque:
Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verùm eſt cum mimis, eſt cum meretricibus, unde
Fama malum gravius, quàm res, trahit. an tibi abunde
Perſonam ſatis eſt, non illud, quidquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum eſt ubicunque. quid intereſt in matronâ, ancillâ, peccéſve togatâ?

Villius in Fauſtâ Sullæ gener, hôc miſer uno
Nomine deceptus, pœnas dedit uſque, ſupérque,
Quàm ſatis eſt, pugnis cæſus, ferróque petitus,
Excluſus fore, cùm Longarenus foret intus.
Huic ſi mutonis verbis mala tanta videntis
Diceret hæc animus, Quid vis tibi? numquid ego à te
Magno prognatum depoſco conſule cunnum,
Velatúmque ſtolâ, mea cùm conferbuit ira?
Quid reſponderet? magno patre nata puella eſt.
At quanto meliora monet, pugnantiáque iſtis
Dives opis natura ſuæ: tu ſi modò rectè
Diſpenſare velis, ac non fugienda petendis
Immiſcere; tuo vitio, rerúmne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,
Deſine matronas ſectarier: unde laboris
Plus haurire mali eſt, quàm ex re decerpere fructûs.
Nec magis huic inter niveos viridéſque lapillos, [crus
(Sit licèt hoc Cerinthe tuum) tenerum eſt femur, aut
Rectius: atque etiam melius perſæpe togatæ.
Adde huc, quòd mercem ſinè fucis geſtat, apertè
Quod venale habet, oſtendit: nec, ſi quid honeſti eſt,
Jactat, habétque palàm: quærit, quo turpia celet.
Regibus hic mos eſt; ubi equos mercantur, opertos
Inſpiciunt; ne, ſi facies (ut ſæpe) decora
Molli fulta pede eſt, emtorem inducat hiantem,
Quòd pulcræ clunes, breve quòd caput, ardua cervix.
Hoc illi rectè. ne corporis optima lynceis
Contemplere oculis: Hypſæâ cæcior, illa
Quæ mala ſunt, ſpectes. ô crus, ô brachia! verùm
Depygis, naſuta, brevi latere, ac pede longo eſt.
Matronæ præter faciem nil cernere poſſis,
Cætera, ni Catia eſt, demiſſâ veſte tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
Hoc facit inſanum) multæ tibi tum officient res:
Cuſtodes, lectica, ciniflones, paraſitæ,
Ad talos ſtola demiſſa, & circumdata palla
Plurima, quæ invideant purè apparere tibi rem.
Altera nil obſtat: Cois tibi penè videre eſt,
Ut nudam: ne crure malo, ne ſit pede turpi:
Metiri poſſis oculo latus. an tibi mavis
Inſidias fieri, pretiúmque avellier antè,
Quàm mercem oſtendi? leporem venator ut altâ
In nive ſectetur, poſitum ſic tangere nolit:
Cantat, & apponit: meus eſt amor huic ſimilis: nam
Tranſvolat in medio poſita, & fugientia captat.
Hiſcene verſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque æſtus, curáſque graves è pectore pelli?
Nonne cupidinibus ſtatuit natura modum, quem,
Quid latura ſibi, quid ſit dolitura negatum,
Quærere plùs prodeſt, & inane abſcindere ſoldo?
Num tibi cùm fauces urit ſitis, aurea quæris
Pocula? num eſuriens faſtidis omnia præter (num, ſi
Pavonem, rhombúmque? tument tibi cùm inguina,
Ancilla, aut verna eſt præſtò puer, impetus in quem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego. namque parabilem amo Venerem, facilémque:
Illam, Poſt paulò; Sed pluris; ſi exierit vir:
Gallis hanc, Philodemus ait: ſibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cùm eſt juſſa, venire.
Candida, rectáque ſit, munda hactenus, ut neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri.
Hæc ubi ſuppoſuit dextro corpus mihi lævum:
Ilia, & Ægeria eſt: do nomen quodlibet illi.
Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulſa domus ſtrepitu reſonet, vepallida lecto
Deſiliat mulier, miſeram ſe conſcia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprenſa, egomet mî.
Diſcinctâ tunicâ fugiendum eſt, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miſerum eſt: Fabio vel judice vincam.

SATYRA III.

OMNIBUS hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos
Ut numquam inducant animum cantare rogati:
Injuſſi nunquam deſiſtant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
Quidquam proficeret: ſi collibuiſſet, ab ovo
Uſque ad mala citaret, Iò Bacche, modò ſummâ
Voce, modò hâc, reſonat quæ chordis quatuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: ſæpe velut qui
Currebat fugiens hoſtem: perſæpe velut qui
Junonis ſacra ferret. habebat ſæpe ducentos,
Sæpe decem ſervos. modò reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens. modò, ſit mihi menſa tripes, &
Concha ſalis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamvis craſſa, queat. decies centena dediſſes
Huic parco paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis. noctes vigilabat ad ipſum
Manè: diem totum ſtertebat. nil fuit unquam
Sic impar ſibi. nunc aliquis dicat mihi, quid tu,
Nulláne habes vitia? imò alia, haud fortaſſe minora.
Mænius abſentem Novium cùm carperet, Heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? egomet mî ignoſco, Mænius inquit.
Stultus, & improbus hic amor eſt, dignúſque notari.
Cùm tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius? at tibi contrà
Evenit, inquirant vitia ut tua rurſus & illi.
Iracundior eſt paulò, minus aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri poſſit, eò quòd
Ruſticius tonſo toga defluit, & malè laxus
In pede calceus hæret. at eſt bonus, ut melior vir
Non alius quiſquam: at tibi amicus, at ingenium ingens
Inculto latet hôc ſub corpore. denique teipſum
Concute, num qua tibi vitiorum inſeverit olim
Natura, aut etiam conſuetudo mala. namque
Neglectis urenda filix innaſcitur agris.
Illuc prævertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipſa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Agnæ.
Vellem in amicitiâ ſic erraremus, & iſti
Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.
At, pater ut gnati, ſic nos debemus amici,
Si quod ſit vitium, non faſtidire. ſtrabonem
Appellat pætum pater; & pullum, malè parvus
Si cui filius eſt: ut abortivus fuit olim
Siſyphus. hunc varum, diſtortis cruribus; illum
Balbutit ſcaurum, pravis fultum malè talis.
Parciùs hic vivit? frugi dicatur. ineptus
Et jactantior hic paulo eſt? concinnus amicis
Poſtulat ut videatur. at eſt truculentior, atque
Plùs æquo liber? ſimplex, fortíſque habeatur.
Caldior eſt? acres inter numeretur. opinor,
Hæc res & jungit, junctos & ſervat amicos.
At nos virtutes ipſas invertimus; atque
Sincerum cupimus vas incruſtare. probus quis
Nobiſcum vivit? multùm demiſſus homo: illi
Tardo, cognomen pingui damus. hic fugit omnes
Inſidias, nullíque malo latus obdit apertum:
(Cum genus hoc inter vitæ verſetur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina) pro bene ſano
Ac non incauto, fictum aſtutúmque vocamus.
Simplicior quis & eſt; (qualem me ſæpe libenter
Obtulerim tibi, Mæcenas,) ut fortè legentem
Aut tacitum impellat, quovis ſermone moleſtus:
Communi ſenſu planè caret, inquimus. eheu
Quàm temere in noſmet legem ſancimus iniquam!
Nam vitiis nemo ſinè naſcitur. optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur. amicus dulcis, ut æquum eſt,
Cùm mea compenſet vitiis bona, pluribus hiſce
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet, amari
Si volet: hâc lege in trutinâ ponetur eâdem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat; ignoſcat verrucis illius. æquum eſt
Peccatis veniam poſcentem, reddere rurſus.
Denique, quatenus excidi penitus vitium iræ,
Cætera item nequeunt ſtultis hærentia, cur non
Ponderibus, moduliſque ſuis ratio utitur? ac, res
Ut quæque eſt, ita ſuppliciis delicta coërcet?
Si quis eum ſervum, patinam qui tollere juſſus,
Semeſos piſces, tepidúmque ligurrierit jus,
In cruce ſuffigat, Labeone inſanior, inter
Sanos dicatur. quanto hoc furioſius, atque
Majus peccatum eſt? paulum deliquit amicus;
Quod niſi concedas, habeare inſuavis, acerbus;
Odiſti, & fugis, ut Druſonem debitor æris,
Qui, niſi cùm triſtes miſero venere Kalendæ,
Mercedem, aut nummos unde unde extricat, amaras,
Porrecto jugulo, hiſtorias, captivus ut, audit.
Comminxit lectum potus; menſâve catillum
Evandri manibus tritum dejecit, ob hanc rem,
Aut poſitum antè meâ quia pullum in parte catini
Suſtulit eſuriens: minùs hôc jucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, ſi furtum fecerit, aut ſi
Prodi-

Prodiderit commiſſa fide, ſponſúmve negârit?
Queis paria eſſe ferè placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum eſt: ſenſus, moréſque repugnant,
Atque ipſa utilitas juſti propè mater, & æqui.
Cùm prorepſerunt primis animalia terris,
Mutum, & turpe pecus, glandem, atque cubilia propter,
Unguibus, & pugnis, dein fuſtibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ pòſt fabricaverat uſus:
Donec verba, quibus voces ſenſúſque notarent,
Nomináque invenere. dehinc abſiſtere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injuſti fateare neceſſe eſt,
Tempora ſi faſtóſque velis evolvere mundi.
Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum,
Dividit ut bona diverſis, fugienda petendis.
Nec vincet ratio hoc: tantundem ut peccet, idémque
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divûm ſacra legerit. adſit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne ſcuticâ dignum horribili ſectere flagello.
Nam ut ferulâ cædas meritum majora ſubire
Verbera, non vereor: cùm dicas eſſe pares res
Furta latrociniis: & magnis parva mineris
Falce reciſurum ſimili te, ſi tibi regnum
Permittant homines. ſi dives, qui ſapiens eſt,
Et ſutor bonus, & ſolus formoſus, & eſt rex:
Cur optas, quod habes? non nôſti, quid pater, inquit,
Chryſippus dicat: ſapiens crepidas ſibi nunquam,
Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. quó?
Ut, quamvìs tacet Hermogenes, cantor tamen, atque
Optimus eſt modulator: ut Alfenus vafer omni
Abjecto inſtrumento artis clausâque tabernâ
Sutor erat: ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex, ſic rex ſolus. vellunt tibi barbam
Laſcivi pueri, quos tu niſi fuſte coërces,
Urgeris turbâ circùm te ſtante, miſérque
Rumperis, & latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam, dum tu quadrante lavatum
Rex ibis: neque te quiſquam ſtipator, ineptum
Præter Criſpinum, ſectabitur: & mihi dulces
Ignoſcent, ſi quid peccavero ſtultus, amici:
Inque vicem illorum patiar delicta libenter:
Privatúſque magis vivam te rege beatus.

SATYRA IV.

EUPOLIS, atque Cratinus, Ariſtophanéſque poëtæ,
Atque alii, quorum Comœdia priſca virorum eſt,
Si quis erat dignus deſcribi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus; multâ cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hoſce ſecutus,
Mutatis tantùm pedibus, numeríſque facetus,
Emunctæ naris, durus componere verſus.
Nam fuit hòc vitioſus: in horâ ſæpe ducentos,
Ut magnum, verſus dictabat ſtans pede in uno.
Cùm flueret lutulentus: erat quod tollere velles:
Garrulus, atque piger ſcribendi ferre laborem;
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. ecce
Criſpinus minimo me provocat: accipe, ſi vis,
Accipiam tabulas. detur nobis locus, hora,
Cuſtodes: videamus, uter plus ſcribere poſſit.
Dî bene fecerunt, inopis me quódque puſilli
Finxerunt animi, rarò & perpauca loquentis.
At tu concluſas hircinis follibus auras
Uſque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis, imitare. beatus Fannius, ultro
Delatis capſis & imagine: cum mea nemo
Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd ſunt, quos genus hoc minimè juvat, utpote plures
Culpari dignos. quem vis mediâ erue turbâ:
Aut ob avaritiam, aut miſerâ ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus, hic puerorum:
Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære:
Hic mutat merces ſurgente à Sole ad eum, quo
Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps
Fertur, uti pulvis collectus turbine: ne quid
Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt verſus, odere poëtas.
Fœnum habet in cornu, longè fuge: dummodo riſum
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et quodcunque ſemel chartis illeverit, omnes
Geſtiet à furno redeuntes ſcire, lacúque,
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contrá.
Primùm ego me illorum, dederim quibus eſſe poëtas,
Excerpam numero. neque enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatìs: neque ſiquis ſcribat, utì nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poëtam.
Ingenium cui ſit, cui mens divinior, atque os
Magna ſonaturum: des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, comœdia nécne poëma
Eſſet, quæſivere: quòd acer ſpiritus, ac vis,
Nec verbis, nec rebus ineſt: niſi quòd pede certo
Differt ſermoni, ſermo merus. at pater ardens
Sævit, quòd meretrice nepos inſanit amicâ
Filius: uxorem grandi cum dote recuſet:
Ebrius, & (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. numquid Pomponius iſtis
Audiret leviora, pater ſi viveret? ergo
Non ſatis eſt puris verſum perſcribere verbis:
Quem ſi diſſolvas, quivis ſtomachetur eodem,
Quo perſonatus pacto pater. his, ego quæ nunc,
Olim quæ ſcripſit Lucilius, eripias ſi
Tempora certa, modóſque: &, quòd prius ordine verbum eſt,
Poſterius facias, præponens ultima primis:
Non, ut ſi ſolvas, *Poſtquam diſcordia tetra*
Belli ferratos poſtes, portáſque refregit:
Invenias etiam disjecti membra poëtæ.
Hactenus hæc: aliàs, juſtum ſit nécne poëma.
Nunc illud tantùm quæram: meritóne tibi ſit
Suſpectum genus hoc ſcribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci malè, cúmque libellis,
Magnus uterque timor latronibus: at bene ſi quis
Et vivat puris manibus: contemnat utrumque.
Ut ſis tu ſimilis Cæli, Byrrhíſque latronum:
Non ego ſim Caprî, neque Sulcî: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos:
Queis manus inſudet vulgi, Hermogeníſque Tigellî?
Non recito cuiquam, niſi amicis, ídque coactus;
Non ubivis, corámve quibuſlibet. in medio qui
Scripta foro recitent, ſunt multi: quíque lavantes:
Suave locus voci reſonat concluſus. inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num ſinè ſenſu,
Tempore num faciant alieno. lædere gaudes,
Inquis: & hoc ſtudio pravus facis. unde petitum
Hoc in me jacis? eſt auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? abſentem qui rodit amicum;
Qui non defendit alio culpante: ſolutos
Qui captat riſus hominum, famámque dicacis:
Fingere qui non viſa poteſt: commiſſa tacere
Qui nequit: hic niger eſt; hunc tu, Romane, caveto.
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos:
E quibus unus avet quavis aſpergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam: poſt, hunc quoque potus,
Condita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus, libérque videtur
Infeſto nigris. ego, ſi riſi, quòd ineptus
Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus, & mordax videor tibi? mentio ſi qua
De Capitolini furtis injecta Petillî
Te coram fuerit: defendas, ut tuus eſt mos.
Me Capitolinus convictore uſus, amicóque
A puero eſt: causâque meâ permulta rogatus
Fecit, & incolumis lætor quòd vivit in urbe.
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt
Ærugo mera: quod vitium procul afore chartis,
Atque animo priùs, ut ſiquid promittere de me
Poſſum aliud, verè promitto. liberius ſi
Dixero quid, ſi fortè jocoſius: hoc mihi juris
Cum veniâ dabis. inſuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem utì contentus eo, quod mî ipſe paràſſet:
Nónne vides, Albî ut malè vivat filius? útque
Barus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. à turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani diſſimilis ſis.
Ne ſequerer mœchas, conceſsâ cum Venere uti
Poſſem; deprenſi non bella eſt fama Treboni,
Ajebat. ſapiens, vitatu quídque petitu
Sit melius, cauſas reddet tibi: mî ſatis eſt, ſi
Traditum ab antiquis morem ſervare, tuámque,

Dum cuſtodis eges, vitam famámque tueri
Incolumem poſſum. ſimul ac duraverit ætas
Membra animúmque tuum: nabis ſinè cortice. ſic me
Formabat puerum dictis: & ſive jubebat,
Ut facerem quid, Habes auctorem, quo facias hoc:
Unum ex judicibus ſelectis objiciebat.
Sive vetabat, An hoc inhoneſtum, & inutile factu,
Nécne ſit, addubites, flagret rumore malo cùm
Hic, atque ille? avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat: mortíſque metu ſibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent vitiis. ex hôc ego ſanus ab illis,
Perniciem quæcumque ferunt: mediocribus, & queis
Ignoſcas, vitiis teneor. fortaſſis & iſtinc
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus,
Conſilium proprium. neque enim cùm lectulus, aut me
Porticus excepit, deſum mihi. rectius hoc eſt,
Hoc faciens vivam meliùs: ſic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè: numquid ego illi
Imprudens olim faciam ſimile? hæc ego mecum
Compreſſis agito labris. ubi quid datur otî,
Illudo chartis. hoc eſt mediocribus illis
Ex vitiis unum: cui ſi concedere nolis,
Multa poëtarum veniat manus, auxilióque
Sit mihi: (nam multo plures ſumus) ac veluti te
Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

SATYRA V.

Egressum magnâ me accepit Aricia Româ,
Hoſpitio modico: rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctiſſimus: inde Forum Appî
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi diviſimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum. minùs eſt gravis Appia tardis.
Hic ego, propter aquam, quòd erat deterrima, ventri
Indico bellum, cœnantes haud animo æquo
Exſpectans comites. jam nox inducere terris
Umbras, & cælo diffundere ſigna parabat:
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere. Huc appelle. trecentos inſeris: ohe
Jam ſatis eſt. dum æs exigitur: dum mula ligatur:
Tota abit hora. mali culices, ranæque paluſtres
Avertunt ſomnos. abſentem cantat amicam
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim. tandem feſſus dormire viator
Incipit: ac miſſæ paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat: ſtertítque ſupinus.
Jámque dies aderat: cùm nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebroſus proſilit unus:
Ac mulæ nautæque caput lumbóſque ſaligno
Fuſte dolat. quartâ vix demum exponimur horâ.
Ora manúſque tuâ lavimus, Feronia, lymphâ.
Millia tum pranſi tria repimus: atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus uterque
Legati, averſos ſoliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere. interea Mæcenas advenit, atque
Cocceius, Capitóque ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antonî, non ut magìs alter, amicus.
Fundós Aufidio Luſco prætore libenter
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,
Prætextam, & latum clavum, prunæque batillum.
In Mamurrarum laſſi deinde urbe manemus:
Murenâ præbente domum, Capitone culinam.
Poſtera lux oritur multo gratiſſima: namque
Plotius, & Varius Sinueſſæ, Virgiliúſque
Occurrunt: animæ, quales neque candidiores
Terra tulit: neque queis me ſit devinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo ſanus amico.
Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit, & parochi, quæ debent, ligna ſalémque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Luſum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliúſque:
Namque pilâ lippis inimicum & ludere crudis.
Hinc nos Cocceii recipit pleniſſima villa;
Quæ ſuper eſt Claudî caupónas. nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam Meſsîque Cicerri,
Muſa, velim memores: & quo patre natus uterque
Contulerit lites. Meſsî clarum genus Oſci:
Sarmenti domina exſtat. ab his majoribus orti
Ad pugnam venere. prior Sarmentus, Equi te
Eſſe feri ſimilem dico. ridemus: & ipſe
Meſſius, accipio: caput & movet. ô, tua cornu
Nî foret exſecto frons, inquit, quid faceres, cum
Sic mutilus minitaris? at illi fœda cicatrix
Setoſam lævi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,
Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larvâ aut tragicis opus eſſe cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc, Donâſſet jámne catenam
Ex voto Laribus, quærebat: ſcriba quòd eſſet,
Deterius nihilo dominæ jus eſſe. rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet, cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, támque puſillo.
Prorſus jucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectâ Beneventum, ubi ſedulus hoſpes
Penè arſit, macros dum turdos verſat in igne:
Nam vaga per veterem dilapſo flamma culinam
Volcano, ſummum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam, ſervóſque timentes
Tum rapere, atque omnes reſtinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apulia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus, & quos
Nunquam erepſemus, niſi nos vicina Trivici
Villa recepiſſet lacrymoſo non ſinè fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hìc ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam noctem exſpecto. ſomnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo ſomnia viſu
Nocturnam veſtem maculant, ventrémque ſupinum.
Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis,
Manſuri oppidulo, quòd verſu dicere non eſt:
Signis perfacile eſt. venit viliſſima rerum
Hic aqua: ſed panis longè pulcherrimus, ultrà
Callidus ut ſoleat humeris portare viator;
Nam Canusî lapidoſus, aquæ non ditior urna:
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.
Flentibus hinc Varius diſcedit mœſtus amicis.
Indè Rubos feſſi pervenimus: utpote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Poſtera tempeſtas melior: via pejor, aduſque
Barî mœnia piſcoſi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis exſtructa dedit riſúſque jocóſque,
Dum, flammâ ſinè, thura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. credat Judæus apella,
Non ego. namque Deos didici ſecurum agere ævum:
Nec, ſiquid miri facit natura, Deos id
Triſtes ex alto cœli demittere tecto.
Brundiſium longæ finis chartæque viæque eſt.

SATYRA VI.

Non, quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruſcos
Incoluit fines, nemo generoſior eſt te:
Nec, quòd avus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitârint:
Ut plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum.
Cùm referre negas, quali ſit quiſque parente
Natus, dum ingenuus, perſuades hoc tibi verè,
Ante poteſtatem Tullî, atque ignobile regnum,
Multos ſæpe viros nullis majoribus ortos,
Et vixiſſe probos, amplis & honoribus auctos.
Contrà, Lævinum Valerî genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non unquam pretio pluris licuiſſe, notante
Judice, quem nôſti, populo: qui ſtultus honores
Sæpe dat indignis, & famæ ſervit ineptus:
Qui ſtupet in titulis, & imaginibus. quid oportet
Nos facere à vulgo longè, longéque remotos?
Namque eſto; populus Lævino mallet honorem
Quàm Decio mandare novo: cenſórque moveret
Appius, ingenuo ſi non eſſem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propriâ non pelle quièſſem.
Sed fulgente trahit conſtrictos gloria curru
Non minùs ignotos generoſis. quò tibi, Tulli,
Sumere depoſitum clavum, fieríque tribuno?
Invidia accrevit: privato quæ minor eſſet.
Nam ut quiſque inſanus nigris medium impediit crus
Pellibus, & latum demiſit pectore clavum:
Audit continuò, Quis homo hic eſt? quo patre natus?
Ut ſi qui ægrotet, quo morbo Barrus, haberi
Et cupiat formoſus: eat quacumque, puellis
Injiciat curam quærendi ſingula; quali

Sit

Sit facie, ſurâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem ſibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra Deorum:
Quo patre ſit natus, num ignotâ matre inhoneſtus,
Omnes mortales curare, & quærere cogit.
Tùnc Syri, Damæ, aut Dionysî filius, audes
Dejicere è ſaxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu poſt me ſedet uno:
Namque eſt ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paulus,
Et Meſſala videris? at hic, ſi plauſtra ducenta,
Concurrántque foro tria funera, magna ſonabit
Cornua quod vincátque tubas. ſaltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum,
Nunc, quia ſim tibi, Mæcenas, convictor: at olim,
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt: quia non ut forſit honorem
Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum:
Præſertim cautum dignos aſſumere, pravâ
Ambitione procul. felicem dicere non hoc
Me poſſum, caſu quòd te ſortitus amicum.
Nulla etenim mihi te ſors obtulit. optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius dixere, quid eſſem.
Ut veni coràm, ſingultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circùm
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. reſpondes, ut tuus eſt mos,
Pauca: abeo, & revocas nono poſt menſe, jubéſque
Eſſe in amicorum numero. magnum hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum,
Non patre præclaro, ſed vitâ, & pectore puro.
Atqui ſi vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendoſa eſt natura, alioqui recta: velut ſi
Egregio inſperſos reprendas corpore nævos:
Si neque avaritiam, neque ſordes, ac mala luſtra
Objiciet verè quiſquam mihi: purus, & inſons
(Ut me collaudem) ſi & vivo carus amicis,
Cauſa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flavî ludum me mittere, magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti
Lævo ſuſpenſi loculos tabulámque lacerto,
Ibant octunis referentes Idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques, atque ſenator
Semet prognatos. veſtem, ſervóſque ſequentes
In magno ut populo ſi quis vidiſſet: avitâ
Ex re præberi ſumptus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circùm doctores aderat. quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) ſervavit ab omni
Non ſolùm facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, ſibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco parvas, aut, ut fuit ipſe, coactor [nunc
Mercedes ſequerer: neque ego eſſem queſtus. ob hoc
Laus illi debetur, & à me gratia major.
Nil me pœniteat ſanum patris hujus: eóque
Non, ut magna dolo factum negat eſſe ſuo pars,
Quòd non ingenuos habeat claróſque parentes:
Sic me defendam. longè mea diſcrepat iſtis
Et vox, & ratio. nam ſi natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad faſtum, quoſcumque parentes
Optaret ſibi quiſque: meis contentus, honuſtos
Faſcibus & ſellis nollem mihi ſumere; demens
Judicio vulgi, ſanus fortaſſe tuo: quòd
Nollem onus haud unquam ſolitus portare moleſtum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res:
Atque ſalutandi plures: ducendus & unus,
Et comes alter, utì ne ſolus rúſve peregréve
Exirem: plures calones, atque caballi
Paſcendi: ducenda petorrita. nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, ſi libet, uſque Tarentum;
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cùm Tiburte viâ prætorem quinque ſequuntur
Te pueri, laſanum portantes œnophorúmque.
Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare ſenator,
Multis atque aliis vivo. quacumque libido eſt,
Incedo ſolus: percunctor, quanti olus ac far:
Fallacem Circum, veſpertinúmque pererro
Sæpe forum: aſſiſto divinis: indè domum me
Ad porri & ciceris refero laganíque catinum.
Cœna miniſtratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet, adſtat echinus
Vilis, cum paterâ guttus, Campana ſupellex.
Deinde eo dormitum, non ſollicitus, mihi quòd cras
Surgendum ſit manè, obeundus Marſya, qui ſe
Vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris.
Ad quartam jaceo, poſt hanc vagor, aut ego lecto,
Aut ſcripto, quod me tacitum juvet. ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Aſt ubi me feſſum Sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio rabioſi tempora ſigni.
Pranſus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus otior. hæc eſt
Vita ſolutorum miſerâ ambitioque graviſque.
His me conſolor, victurum ſuaviùs, ac ſi
Quæſtor avus, pater atque meus, patruúſque fuiſſent.

SATYRA VII.

PROSCRIPTI Regis Rupilî pus atque venenum
Hybrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor
Omnibus & lippis notum & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege moleſtas,
Durus homo, atque odio qui poſſet vincere Regem;
Confidens, timidus; adeo ſermonis amari,
Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. poſtquam nihil inter utrumque
Convenit (hôc etenim ſunt omnes jure moleſti,
Quo fortes, quibus adverſum bellum incidit. inter
Hectora Priamiden, animoſúmque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob cauſam, niſi quòd virtus in utroque
Summa fuit. duo ſi diſcordia vexet inertes,
Aut ſi diſparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco. diſcedat pigrior, ultro
Muneribus miſſis) Bruto prætore tenente
Ditem Aſiam, Rupili & Perſi par pugnat, utì non
Compoſitus meliùs cum Bitho Bacchius. in jus
Acres procurrunt, magnum ſpectaculum uterque.
Perſius exponit cauſam, ridetur ab omni
Conventu, laudat Brutum, laudátque cohortem,
Solem Aſiæ Brutum appellat, ſtelláſque ſalubres
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum,
Inviſum agricolis ſidus, veniſſe ruebat,
Flumen ut hybernum, fertur quò rara ſecuris.
Tum Prænestinus ſalſo multúmque fluenti
Expreſſa arbuſto regerit convicia, durus
Vindemiator, & invictus, cui ſæpe viator
Ceſſiſſet, magnâ compellans voce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
Perſius exclamat: per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges conſuêris tollere: cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum
eſt.

SATYRA VIII.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cum faber, incertus ſcamnum faceretne Priapum,
Maluit eſſe Deum: Deus indè ego, furum aviúmque
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obſcœnóque ruber porrectus ab inguine palus:
Aſt importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetátque novis conſidere in hortis.
Huc prius anguſtis ejecta cadavera cellis
Conſervus vili portanda locabat in arcâ.
Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanóque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: hæredes monumentum ne ſequeretur.
Nunc licet Eſquiliis habitare ſalubribus, atque
Aggere in aprico ſpatiari: quo modò triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum:
Cùm mihi non tantum furéſque, feræque ſuëtæ
Hunc vexare locum, curæ ſunt atque labori.
Quantum, carminibus quæ verſant atque venenis
Humanos animos. has nullo perdere poſſum
Nec prohibere modo, ſimul ac vaga Luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant, herbaſque nocentes.
Vidi egomet nigrâ ſuccinctam vadere pallâ
Canidiam pedibus nudis, paſſóque capillo,
Cum Saganâ majore ululantem: pallor utráſque
Fecerat horrendas aſpectu. ſcalpere terram

Ungui-

Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in foſſam confuſus: ut indè
Manes elicerent, animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: major
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat ſervilibus, utque
Jam peritura, modis. Hecaten vocat altera: ſævam
Altera Tiſiphonen: ſerpentes atque videres
Infernas errare canes: Lunámque rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latere ſepulcra.
Mentior at ſi quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum, atque in me veniat mictum, atque cacatum
Julius, & fragilis Pediatia, fúrque Voranus.
Singula quid memorem, quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Saganâ reſonarent triſte & acutum?
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cereâ
Largior arſerit ignis? & ut non teſtis inultus
Horruerim voces Furiarum & facta duarum?
Nam, diſploſa ſonat quantùm veſica, pepedi
Diffiſſâ nate ficus. at illæ currere in urbem.
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno riſúque jocóque videres.

SATYRA IX.

IBAM fortè viâ ſacrâ, ſicut meus eſt mos,
Neſcio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm,
Arreptâque manu, Quid agis dulciſſime rerum?
Suaviter, ut nunc eſt, inquam: & cupio omnia, quæ vis.
Cùm aſſectaretur, Numquid vis? occupo: at ille
Nôris nos, inquit: docti ſumus. hic ego, pluris
Hoc, inquam, mihi eris. miſerè diſcedere quærens
Ire modò ocyùs, interdum conſiſtere, in aurem
Dicere neſcio quid puero. cùm ſudor ad imos
Manaret talos, O te, Bollane, cerebri
Felicem, ajebam tacitus. cùm quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret: ut illi
Nil reſpondebam: Miſerè cupis, inquit, abire,
Jamdudum video: ſed nil agis: uſque tenebo.
Perſequar. hinc quò nunc iter eſt tibi? nil opus eſt te
Circumagi: quendam volo viſere non tibi notum;
Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæſaris hortos.
Nil habeo, quod agam: & non ſum piger. uſque ſequar te.
Demitto auriculas, ut iniquæ mentis aſellus,
Cùm gravius dorſo ſubiit onus. incipit ille.
Si bene me novi, non Viſcum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me ſcribere plures
Aut citiùs poſſit verſus? quis membra movere
Molliùs? invideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hìc erat. eſt tibi mater,
Cognati, queis te ſalvo eſt opus? haud mihi quiſquam.
Omnes compoſui. felices. nunc ego reſto.
Confice. namque inſtat fatum mihi triſte, Sabella
Quod puero cecinit divinâ mota anus urnâ:
Hunc neque dira venena, nec hoſticus auferet enſis,
Nec laterum dolor, aut tuſſis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando conſumet cumque: loquaces,
Si ſapiat, vitet: ſimulatque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Veſtæ, quartâ jam parte diei
Præteritâ: & caſu tunc reſpondere vadato
Debebat: quod nî feciſſet, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hìc ades. inteream, ſi
Aut valeo ſtare: aut novi civilia jura:
Et propero, quo ſcis. dubius ſum, quid faciam, inquit:
Téne relinquam, an rem. me ſodes. non faciam, ille;
Et præcedere cœpit. ego, ut contendere durum eſt
Cum victore, ſequor. Mæcenas quo modo tecum?
Hinc repetit. paucorum hominum & mentis bene ſanæ.
Nemo dexteriùs fortunâ eſt uſus. haberes
Magnum adjutorem, poſſet qui ferre ſecundas,
Hunc hominem velles ſi tradere. diſpeream, nî
Summôſſes omnes. Non iſto vivimus illìc,
Quo tu rere, modo: domus hâc nec purior ulla eſt,
Nec magis his aliena malis. nil mî officit unquam,
Ditior hic, aut eſt quia doctior. eſt locus uni
Cuique ſuus. magnum narras, vix credibile. atqui
Sic habet. accendis, quare cupiam magìs illi
Proximus eſſe. velis tantummodo: quæ tua virtus,
Expugnabis. & eſt qui vinci poſſit: eóque
Difficiles aditus primos habet. haud mihi deero:
Muneribus ſervos corrumpam. non, hodie ſi
Excluſus fuero, deſiſtam: tempora quæram:
Occurram in triviis: deducam. Nil ſinè magno
Vita labore dedit mortalibus. hæc dum agit: ecce
Fuſcus Ariſtius occurrit mihi carus: & illum
Qui pulchre nôſſet. conſiſtimus. unde venis? &
Quò tendis? rogat: & reſpondet. vellere cœpi,
Et prenſare manu lentiſſima brachia, nutans,
Diſtorquens oculos, ut me eriperet. malè ſalſus
Ridens diſſimulare. meum jecur urere bilis.
Certè neſcio quid ſecretò velle loqui te
Ajebas mecum. Memini bene, ſed meliori
Tempore dicam, hodie triceſima ſabbata. vin' tu
Curtis Judæis oppedere? nulla mihi, inquam,
Relligio eſt. at mî; ſum paulò infirmior, unus
Multorum: ignoſces, aliàs loquar. Hunccine ſolem
Tam nigrum ſurrexe mihi? fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. caſu venit obvius illi
Adverſarius, &, quò tu, turpiſſime? magnâ
Inclamat voce, &, licet anteſtari? ego verò
Oppono auriculam. rapit in jus; clamor utrinque,
Undique concurſus. ſic me ſervavit Apollo.

SATYRA X.

NEMPE incompoſito dixi pede currere verſus
Lucilî. quis tam Lucilî fautor ineptè eſt,
Ut non hoc fateatur? at idem, quòd ſale multo
Urbem defricuit, chartâ laudatur eâdem. [ſic
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque cætera: nam
Et Laberî mimos, ut pulchra poemata, mirer.
Ergo non ſatis eſt riſu diducere rictum
Auditoris: (& eſt quædam tamen hìc quoque virtus)
Eſt brevitate opus, ut currat ſententia, neu ſe
Impediat verbis laſſas onerantibus aures:
Et ſermone opus eſt modò triſti, ſæpe jocoſo,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poetæ,
Interdum urbani parcentis viribus, atque
Extenuantis eas conſultó. ridiculum acri
Fortiùs & meliùs magnas plerumque ſecat res.
Illi, ſcripta quibus comœdia priſca viris eſt,
Hôc ſtabant, hôc ſunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes unquam legit, neque ſimius iſte
Nil præter Calvum & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis
Miſcuit. ô ſeri ſtudiorum! quîne putetis
Difficile & mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. at ſermo linguâ concinnus utrâque
Suavior: ut Chio nota ſi commiſta Falerni eſt.
Cùm verſus facias, teipſum percontor, an, & cùm
Dura tibi peragenda rei ſit cauſa Petillî,
Scilicet oblitus patriæque patríſque, Latinè
Cùm Pedius cauſas exſudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiſcere petita
Verba forìs malis, Canuſini more bilinguis.
Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra,
Verſiculos: vetuit me tali voce Quirinus
Poſt mediam noctem viſus, cùm ſomnia vera:
In ſylvam non ligna feras inſaniùs, ac ſi
Magnas Græcorum malis implere catervas.
Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dúmque
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo:
Quæ nec in æde ſonent certantia, judice Tarpâ:
Nec redeant iterum atque iterum ſpectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davóque Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos,
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo: forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit. molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ.
Hoc erat, experto fruſtra Varrone Atacino,
Atque quibuſdam aliis, meliùs quod ſcribere poſſem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum: ſæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. age, quæſo,
Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
Nil comis Tragici mutat Lucilius Attî?
Non ridet verſus Ennî gravitate minores,
Cùm de ſe loquitur, non ut majore reprenſis?
Quid vetat, & noſmet Lucilî ſcripta legentes
Quærere, num illius, num rerum dura negârit
Verſiculos natura magis factos, & euntes
Molliùs? at ſi quis pedibus quid claudere ſenis
Hôc tantùm contentus, amet ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum verſus, totidem cœnatus: (Etruſci

Quale fuit Caſſi rapido ferventius amni
Ingenium; capſis quem fama eſt eſſe, librîſque
Ambuſtum propriis) fuerit Lucilius, inquam,
Comis & urbanus: fuerit limatior idem,
Quàm rudis, & Græcis intacti carminis auctor,
Quàmque poëtarum ſeniorum turba: ſed ille,
Si foret hoc noſtrum fato dilatus in ævum,
Detereret ſibi multa: recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur: & in verſu faciendo
Sæpe caput ſcaberet, vivos & roderet ungues.
Sæpe ſtylum vertas, iterum quæ digna legi ſint,
Scripturus: neque te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego. nam ſatis eſt equitem mihi plaudere: ut audax,
Contemtis aliis, exploſa Arbuſcula dixit.
Mén' moveat cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet abſentem Demetrius? aut quòd ineptus
Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli?
Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliúſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus: & hæc utinam Viſcorum laudet uterque.
Ambitione relegatâ, te dicere poſſum,
Pollio: te, Meſſala, tuo cum fratre, ſimúlque
Vos Bibuli, & Servi, ſimul his te, candide Furni:
Complures alios, doctos ego quos & amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, ſint qualiacunque,
Arridere velim; doliturus, ſi placeant ſpe
Deteriùs noſtrâ. Demetri, téque, Tigelli,
Diſcipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

SERMONUM SIVE SATYRARUM LIB. II.

SATYRA I.

SUNT, quibus in Satyrâ videar nimis acer, & ultra
Legem tendere opus: ſinè nervis altera, quidquid
Compoſui, pars eſſe putat, ſimiléſque meorum
Mille die verſus deduci poſſe. Trebati,
Quid faciam, præſcribe. quieſcas. ne faciam, inquis,
Omnino verſus? ajo. peream malè, ſi non
Optimum erat, verum nequeo dormire. ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto,
Irriguúmque mero ſub noctem corpus habento.
Aut, ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris invicti res dicere; multa laborum
Præmia laturus. cupidum, pater optime, vires
Deficiunt, neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat vulnera Parthi.
Attamen & juſtum poteras & ſcribere fortem,
Scipiadam ut ſapiens Lucilius. haud mihi deero,
Cum res ipſa feret. niſi dextro tempore Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem;
Cui malè ſi palpere, recalcitrat undique tutus.
Quantò rectius hoc, quàm triſti lædere verſu
Pantolabum ſcurram, Nomentanúmque nepotem,
Cùm ſibi quiſque timet, quanquam eſt intactus, & odit?
Quid faciam? ſaltat Milonius, ut ſemel icto
Acceſſit fervor capiti, numerúſque lucernis.
Caſtor gaudet equis: ovo prognatus eodem,
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum
Millia. me pedibus delectat claudere verba
Lucili ritu, noſtrûm melioris utroque.
Ille velut fidis arcana ſodalibus olim
Credebat libris: neque, ſi malè geſſerat uſquam,
Decurrens aliò, neque ſi bene. quò fit, ut omnis
Votivâ pateat veluti deſcripta tabellâ,
Vita ſenis. ſequor hunc, Lucanus, an Apulus, anceps:
Nam Venuſinus arat finem ſub utrumque colonus;
Miſſus ad hoc, pulſis (vetus eſt ut fama) Sabellis,
Quò ne per vacuum Romano incurreret hoſtis:
Sive quòd Apula gens, ſeu quòd Lucania bellum
Incuteret violenta. ſed hic ſtylus haud petet ultro
Quenquam animantem, & me veluti cuſtodiet enſis
Vaginâ tectus: quem cur diſtringere coner
Tutus ab infeſtis latronibus? ô pater, & rex
Jupiter, ut pereat poſitum rubigine telum,
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis! at ille,
Qui me commôrit, (melius non tangere, clamo)
Flebit, & inſignis totâ cantabitur urbe.
Cervius iratus leges minitatur, & urnam;
Canidia Albuti, quibus eſt inimica, venenum,
Grande malum Turius, ſi quis ſe judice certet.
Ut, quo quiſque valet, ſuſpectos terreat, útque
Imperet hoc natura potens, ſic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. unde, niſi intus
Monſtratum? Scævæ vivacem crede nepoti
Matrem, nil faciet ſceleris pia dextera: (mirum;
Ut neque calce lupus quenquam, neque dente petit bos)
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, ſeu me tranquilla ſenectus
Exſpectat, ſeu mors atris circumvolat alis,
Dives, inops, Romæ, ſeu fors ita juſſerit, exul,
Quiſquis erit vitæ ſcribam color. ô puer, ut ſis
Vitalis metuo, & majorum ne quis amicus
Frigore te feriat. quid? cùm eſt Lucilius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus quâ quiſque per ora
Cederet, introrſum turpis; num Lælius, aut qui
Duxit ab oppreſſâ meritum Carthagine nomen
Ingenio offenſi? aut læſo doluere Metello?
Famoſiſque Lupo cooperto verſibus? atqui
Primores populi arripuit populúmque tributim,
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis.
Quin, ubi ſe à vulgo & ſcenâ in ſecreta remôrant
Virtus Scipiadæ & mitis ſapientia Læli:
Nugari cum illo, & diſcincti ludere, donec
Decoqueretur olus, ſoliti. quidquid ſum ego, quamvis
Infra Lucili cenſum ingeniúmque: tamen me
Cum magnis vixiſſe invita fatebitur uſque
Invidia; & fragili quærens illidere dentem,
Offendet ſolido: niſi quid tu, docte Trebati,
Diſſentis. equidem nihil hinc diffindere poſſum.
Sed tamen ut monitus caveas, ne forte negotî
Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus eſt
Judiciúmque. eſto, ſi quis mala: ſed bona ſi quis
Judice condiderit laudatur Cæſare. ſi quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipſe,
Solventur riſu tabulæ: tu miſſus abibis.

SATYRA II.

QUÆ virtus, & quanta, boni, ſit vivere parvo:
(Nec meus hic ſermo eſt, ſed quem præcepit Ofel-
Ruſticus, abnormis ſapiens, craſſâque Minervâ) [lus
Diſcite non inter lances menſáſque nitentes,
Cùm ſtupet inſanis acies fulgoribus, & cum
Acclinis falſis animus meliora recuſat:
Verùm hìc impranſi mecum diſquirite. cur hoc?
Dicam, ſi potero. malè verum examinat omnis
Corruptus judex. leporem ſectatus, equóve
Laſſus ab indomito; vel ſi Romana fatigat
Militia aſſuetum Græcari; ſeu pila velox,
Molliter auſterum ſtudio fallente laborem;
Seu te diſcus agit, pete cedentem aera diſco:
Cum labor extuderit faſtidia, ſiccus, inanis
Sperne cibum vilem; niſi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. foris eſt promus, & atrum
Defendens piſces hyemat mare. cum ſale panis
Latrantem ſtomachum bene leniet. unde putas? aut
Quî partum? non in caro nidore voluptas
Summa, ſed in te ipſo eſt. tu pulmentaria quære
Sudando. pinguem vitiis albúmque nec oſtrea,
Nec ſcarus, aut poterit peregrina juvare lagois.
Vix tamen eripiam, poſito pavone, velis quin
Hôc potius, quàm gallinâ tergêre palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara avis, & pictâ pandat ſpectacula caudâ;
Tanquam ad rem attineat quidquam, num veſceris iſtâ,
Quam laudas, plumâ? cocto num adeſt honor idem!
Carne tamen quamvis diſtat nihil, hâc magis illâ,
Imparibus formis deceptum te patet. eſto.
Unde datum ſentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontéſne inter jactatus, an amnis
Oſtia ſub Tuſci? laudas, inſane, trilibrem
Mullum: in ſingula quem minuas pulmenta neceſſe eſt.
Ducit te ſpecies, video. quo pertinet ergo
Proceros odiſſe lupos? quia ſcilicet illis
Majorem natura modum dedit: his breve pondus.
Jejunus rarò ſtomachus vulgaria temnit,
Porrectum magno magnum ſpectare catino

Ve-

Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. at vos
Præſentes Auſtri coquite horum opſonia, quamvis
Putet aper, rhombúſque recens, mala copia quando
Ægrum ſollicitat ſtomachum; cùm rapula plenus
Atque acidas mavult inulas. necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum. nam vilibus ovis,
Nigríſque eſt oleis hodie locus. haud ita pridem
Galloni præconis erat acipentere menſa
Infamis. quid? tum rhombos minùs æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutóque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit prætorius. ergo
Si quis nunc mergos ſuaves edixerit aſſos,
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu diſtabit, Ofello
Judice. nam fruſtra vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravum detorſeris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas eſt, & ſylveſtria corna:
Ac, niſi mutatum, parcit defundere vinum, &
Cujus odorem olei nequeas perferre, (licebit
Ille repotia, natales, alióſve dierum
Feſtos albatus celebret,) cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu ſapiens utetur, & horum
Utrum imitabitur? hàc urget lupus, hìc canis, aiunt.
Mundus erit, qui non offendet ſordibus, atque
In neutram partem cultus miſer. hic neque ſervis
Albuti ſenis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit: nec ſic ut ſimplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc, victus tenuis quæ, quantáque ſecum
Afferat: in primis valeas bene. nam variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. at ſimul aſſis
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis:
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachóque tumultum
Lenta feret pituita. vides, ut pallidus omnis
Cœnâ deſurgat dubiâ? quin corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoque prægravat unà:
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
Alter, ubi dicto citius curata ſopori
Membra dedit, vegetus præſcripta ad munia ſurgit.
Hic tamen ad melius poterit tranſcurrere quondam;
Sive diem feſtum rediens advenerit annus,
Seu recreare volet tenuatum corpus, ubíque
Accedent anni, & tractari molliùs ætas
Imbecilla volet: tibi quidnam accedet ad iſtam,
Quam puer & validus præſumis, mollitiem; ſeu
Dura valetudo inciderit, ſeu tarda ſenectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia naſus
Illis nullus erat: ſed, credo, hàc mente, quòd hoſpes
Tardius adveniens, vitiatum commodiùs, quàm
Integrum edax dominus conſumeret. hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tuliſſet!
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? grandes rhombi, patinæque
Grande ferunt unà cum damno dedecus. adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et fruſtra mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. jure, inquis, Traſius iſtis
Jurgatur verbis. ego vectigalia magna,
Divitiáſque habeo tribus amplas regibus. ergo
Quod ſuperat, non eſt melius quò inſumere poſſis?
Cur eget indignus quiſquam te divite? quare
Templa ruunt antiqua Deûm? cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?
Uni nimirum tibi rectè ſemper erunt res?
O magnus poſthac inimicis riſus! utérne
Ad caſus dubios fidet ſibi certiùs? hic, qui
Pluribus aſſuêrit mentem corpúſque ſuperbum:
An, qui contentus parvo, metuénſque futuri,
In pace, ut ſapiens, aptârit idonea bello?
Quò magis his credas: puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs uſum,
Quàm nunc acciſis. videas metato in agello,
Cum pecore & gnatis, fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profeſtâ
Quidquam, præter olus fumoſæ cum pede pernæ.
Ac mihi cum longum poteſt tempus venerat hoſpes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus; bene erat, non piſcibus urbe petitis,
Sed pullo, atque hædo: tum penſilis uva ſecundas
Et nux ornabat menſas, cum duplice ficu.
Poſt hoc ludus erat culpâ potare magiſtrâ:
Ac venerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto,
Explicuit vino contractæ ſeria frontis.
Sæviat, atque novos moveat fortuna tumultus, [vos,
Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parciùs, aut
O pueri, nituiſtis, ut huc novus incola venit?
Nam propriæ telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quemquam ſtatuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia juris,
Poſtremum expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni ſub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius: ſed cedet in uſum
Nunc mihi, nunc alii. quocirca vivite fortes:
Fortiáque adverſis opponite pectora rebus.

SATYRA III.

SIC rarò ſcribis, ut toto non quater anno
Membranam poſcas, ſcriptorum quæque retexens,
Iratus tibi, quòd vini ſomníſque benignus
Nil dignum ſermone canas. quid fiet? ab ipſis
Saturnalibus huc fugiſti. ſobrius ergo
Dic aliquid dignum promiſſis; incipe. nil eſt.
Culpantur fruſtra calami: immeritúſque laborat
Iratis natus paries Dîs atque poëtis.
Atqui vultus erat multa & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepiſſet villula tecto.
Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?
Contemnere miſer. vitanda eſt improba Siren
Deſidia: aut, quidquid vitâ meliore parâſti,
Ponendum æquo animo. Dî te, Damaſippe, Deæque
Verum ob conſilium donent tonſore, ſed unde
Tam bene me nôſti? poſtquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta eſt, aliena negotia curo,
Excuſſus propriis. olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes laviſſet Siſyphus ære:
Quid ſculptum infabre, quid fuſum durius eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam millia centum:
Hortos egregiáſque domos mercarier unus
Cum lucro nôram. unde frequentia Mercuriale
Impoſuere mihi cognomen compita. novi,
Et morbi miror purgatum te illius. atqui
Emovit veterem mirè novus, ut ſolet, in cor
Trajecto lateris miſeri, capitíſque dolore:
Ut lethargicus hic cum fit pugil, & medicum urget.
Dum nequid ſimile huic, eſto ut libet. ô bone, ne te
Fruſtrere; inſanis & tu, ſtultíque propè omnes;
Si quid Stertinius veri crepat, unde ego mira
Deſcripſi docilis præcepta hæc, tempore, quo me
Solatus juſſit ſapientem paſcere barbam:
Atque à Fabricio non triſtem ponte reverti.
Nam malè re geſtâ cum vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter ſtetit, &, cave faxis
Te quidquam indignum. pudor, inquit, te malus urget:
Inſanos qui inter vereare inſanus haberi.
Primum nam inquiram, quid ſit furere. hoc ſi erit in te
Solo; nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala ſtultitia, & quemcunque inſcitia veri
Cæcum agit, inſanum Chryſippi porticus & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto ſapiente, tenet. nunc accipe, quare
Deſipiant omnes æquè ac tu: qui tibi nomen
Inſano poſuere. velut ſylvis, ubi paſſim
Palantes error certo de tramite pellit;
Ille ſiniſtrorſum, hic dextrorſum abit: unus utrique
Error: ſed variis illudit partibus. hôc te
Crede modo inſanum: nihilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. eſt genus unum
Stultitiæ nihilum metuenda timentis: ut ignes,
Ut rupes, fluvióſque in campo obſtare queratur.
Alterum & huic varium, & nihilo ſapientius, ignes
Per medios, fluvióſque ruentis. clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, uxor,
Hìc foſſa eſt ingens: hìc rupes maxima, ſerva.
Non magìs audierit, quàm Fufius ebrius olim,
Cùm Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,
Mater, te appello, clamantibus. huic ego vulgum
Errori ſimilem cunctum inſanire docebo.
Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo:
Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto:
Accipe, quod nunquam reddas mihi, ſi tibi dicam:
Túne inſanus eris, ſi acceperis? an magìs excors
Rejectâ prædâ, quam præſens Mercurius fert?

Scribe decem à Nerio: non eſt ſatis; adde Cicutæ
Nodoſi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc ſceleratus vincula Proteus.
Cum rapies in jus malis ridentem alienis:
Fiet aper, modò avis, modò ſaxum, &, cum volet, arbor
Si malè rem gerere inſani eſt: contrà, benè ſani:
Putidius multo cerebrum eſt (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.
Audire, atque togam jubeo componere, quiſquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore,
Quiſquis luxuriâ, triſtive ſuperſtitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propiùs me,
Dum doceo inſanire omnes, vos ordine adite.
Danda eſt hellebori multo pars maxima avaris:
Neſcio, an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.
Hæredes Staberî ſummam incidere ſepulcro:
Nî ſic feciſſent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arrî,
Frumenti quantum metit Africa. ſive ego pravè,
Seu rectè, hoc volui, ne ſis patruus mihi. credo
Hoc Staberi prudentem animum vidiſſe. quid ergo
Sentit, cum ſummam patrimonî inſculpere ſaxo
Hæredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, & cavit nihil acriùs: ut, ſi
Fortè minùs locuples uno quadrante periret,
Ipſe videretur ſibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina humanáque pulchris
Divitiis parent; quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, juſtus: ſapiénſne? etiam, & rex,
Et quidquid volet. hoc, veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. quid ſimile iſti
Græcus Ariſtippus? qui ſervos projicere aurum
In mediâ juſſit Libyâ, quia tardius irent
Propter onus ſegnes. uter eſt inſanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite reſolvit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in unum,
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli:
Si ſcalpra, & formas non ſutor: nautica vela
Averſus mercaturis: delirus, & amens
Undique dicatur merito. quid diſcrepat iſtis,
Qui nummos, aurúmque recondit, neſcius uti
Compoſitis, metuénſque velut contingere ſacrum?
Si quis ad ingentem frumenti ſemper acervum
Porrectus vigilet cum longo fuſte, neque illinc
Audeat eſuriens dominus contingere granum,
Ac potius foliis parcus veſcatur amaris:
Si poſitis intus Chii veteriſque Falerni
Mille cadis; nihil eſt, tercentum millibus: acre
Potet acetum: age. ſi & ſtramentis incubet, unde-
octoginta annos natus, cui ſtragula veſtis,
Blattarum, ac tinearum epulæ, putreſcat in arcâ,
Nimirum inſanus paucis videatur, eò quòd
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Dîs inimice ſenex, cuſtodis, ne tibi deſit?
Quantulum enim ſummæ curtabit quiſque dierum,
Ungere ſi caules oleo meliore, capútque
Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare,
Si quidvis ſatis eſt, perjuras, ſurripis, aufers
Undique? tún' ſanus? populum ſi cædere ſaxis
Incipias, ſervóſve tuos, quos ære paràris,
Inſanum te omnes pueri, claméntque puellæ.
Cum laqueo uxorem interimis, matrémque veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Oreſtes.
An tu reris eum occiſâ inſaniſſe parente,
Ac non antè malis dementem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo eſt habitus malè tutæ mentis Oreſtes,
Nil ſanè fecit, quod tu reprendere poſſis;
Non Pyladem ferro violare, auſúſve ſororem
Electram: tantùm maledicit utrique, vocando
Hanc Furiam, hunc aliud, juſſit quod ſplendida bilis.
Pauper Opimius argenti poſiti intus & auri,
Qui Vejentanum feſtis potare diebus
Campanâ ſolitus trullâ. vappámque profeſtis:
Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus: ut hæres
Jam circum loculos, & claves lætus, ovánſque
Curreret. hunc medicus multum celer, atque fidelis
Excitat hôc pacto. menſam poni jubet, atque
Effundi ſaccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum. hominem ſic erigit. addit & illud;
Nî tua cuſtodis, avidus jam hæc auferet hæres.
Mén' vivo? ut vivas igitur, vigila: hoc age. quid vis?
Deficient inopem venæ te, nî cibus atque
Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti.
Tu ceſſas? agedum: ſume hoc ptiſanarium oryzæ.
Quanti emtæ? parvo. quanti ergo? octo aſſibus. eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereámne rapinis?
Quiſnam igitur ſanus? qui non ſtultus. quid avarus?
Stultus & inſanus. quid? ſi quis non ſit avarus;
Continuò ſanus? minimè. cur Stoice? dicam.
Non eſt cardiacus (Craterum dixiſſe putato)
Hic æger: rectè eſt igitur, ſurgétque? negabit:
Quòd latus, aut renes morbo tententur acuto.
Non eſt perjurus, neque ſordidus. immolet æquis
Hic porcum Laribus. verum ambitioſus & audax.
Naviget Anticyram. quid enim differt, barathróne
Dones quidquid habes, an nunquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusî duo prædia dives
Antiquo cenſu, gnatis diviſſe duobus
Fertur, & hoc moriens pueris dixiſſe vocatis
Ad lectum: Poſtquam te talos, Aule, nucéſque
Ferre ſinu laxo, donare, & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare, cavis abſcondere triſtem:
Extimui, ne vos ageret veſania diſcors:
Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam.
Quare per Divos oratus uterque Penates,
Tu cave ne minuas: tu ne majus facias id,
Quod ſatis eſſe putat pater, & natura coercet.
Præterea ne vos titillet gloria, jure-
jurando obſtringam ambo: uter ædilis, fuerſive
Veſtrûm prætor: is inteſtabilis, & ſacer eſto.
In cicere atque fabâ bona tu, perdáſque lupinis,
Latus ut in circo ſpatiere, aut æneus ut ſtes,
Nudus agris, nudus nummis, inſane, paternis?
Scilicet ut plauſus, quos fert Agrippa, feras tu,
Aſtuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Ne quis humâſſe velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
Rex ſum. nil ultrà quæro plebeius. & æquam
Rem imperito: ac ſi cui videor non juſtus, inulto
Dicere, quæ ſentit, permitto. maxime regum,
Dî tibi dent captâ claſſem deducere Trojâ:
Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit?
Conſule. cur Ajax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſervatis clarus Achivis:
Gaudeat ut populus Priami Priamúſque inhumato,
Per quem tot juvenes patrio caruere ſepulcro?
Mille ovium inſanus morti dedit, inclytum Ulyſſem
Et Menelaum unà mecum ſe occidere clamans.
Tu cùm pro vitulâ ſtatuis dulcem Aulide natam
Ante aras, ſpargíſque molâ caput, improbe, ſalſâ;
Rectum animi ſervas? quorſum? inſanus quid enim Ajax
Fecit, cum ſtravit ferro pecus? abſtinuit vim
Uxore, & nato, mala multa precatus Atridis.
Non illè aut Teucrum, aut ipſum violavit Ulyſſem.
Verùm ego, ut hærentes adverſo littore naves
Eriperem, prudens placavi ſanguine Divos.
Nempe tuo, furioſe. meo, ſed non furioſus.
Qui ſpecies alias veris, ſceleriſque tumultu
Permiſtas capiet, commotus habebitur: atque
Stultitiâne erret, nihilum diſtabit, an irâ.
Ajax immeritos dum occîdit, deſipit, agnos?
Cùm prudens ſcelus ob titulos admittis inanes,
Stas animo? & purum eſt vitio tibi, cùm tumidum eſt cor?
Si quis lecticâ nitidam geſtare amet agnam.
Huic veſtem, ut natæ, paret, ancillas paret, aurum:
Puſam, aut puſillam appellet: fortíque marito
Deſtinet uxorem: interdicto huic omne adimat jus
Prætor, & ad ſanos abeat tutela propinquos.
Quid, ſi quis natam pro mutâ devovet agnâ,
Integer eſt animi? ne dixeris. ergo ubi prava
Stultitia, hic ſumma eſt inſania. qui ſceleratus,
Et furioſus erit. quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.
Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes.
Hic ſimul accepit patrimonî mille talenta,
Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps,
Unguentarius, ac Tuſci turba impia vici,
Cum ſcurris fartor, cum velabro omne macellum,
Manè domum veniant. quid tum? venere frequentes.
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuum: & vel nunc pete, vel cras.
Accipe, quid contrà juvenis reſponderit æquus.
In nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego. tu piſces hyberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus qui tantum poſſideam. aufer:

Sume

Sume tibi decies; tibi tantundem; ſibi triplex,
Unde uxor mediâ currat de nocte vocata.
Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies ſolidûm exſorberet, aceto
Diluit inſignem baccam. quî ſanior, ac ſi
Illud idem in rapidum flumen jaceréive cloacam?
Quinćti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitiâ & nugis, pravorum & amore gemellum,
Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.
Quorſum abeant ſani? cretâ an carbone notandi?
Ædificare caſas, ploſtello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,
Si quem delectet barbatum: amentia verſet.
Si puerilius his ratio eſſe evincet amare:
Nec quidquam differre, utrúmne in pulvere, trimus
Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, faciáſne, quod olim
Mutatus Polemon, ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, ſocalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas,
Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri?
Porrigis irato puero cùm poma: recuſat.
Sume Catelle: negat. ſi non des; optat. amator
Excluſus quî diſtat, agit ubi ſecum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus: & hæret
Inviſis foribus? nec nunc cum me vocet ultro,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Excluſit; revocat; redeam? non ſi obſecret. ecce
Servûs non paulo ſapientior. ô here: quæ res
Nec modum habet neque conſilium, ratione modóque
Tractari non vult. in amore hæc ſunt mala: bellum,
Pax rurſum. hæc ſi quis tempeſtatis propè ritu
Mobilia & cæcâ fluitantia ſorte laboret
Reddere certa ſibi: nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certâ ratione modóque.
Quid? cum Picenis excerpens ſemina pomis
Gaudes, ſi cameram percuſſi fortè, penes te es?
Quid? cum balba feris annoſo verba palato,
Ædificante caſas quî ſanior? adde cruorem
Stultitiæ, atque ignem gladio ſcrutare. modò, inquam,
Hellade percuſſâ Marius cum præcipitat ſe,
Cerritus fuit? an commotæ crimine mentis
Abſolves hominem, & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita ſiccus
Lautis manè ſenex manibus currebat. & unum,
(Quid tam magnum, addens) unum me ſurpite morti,
Dîs etenim facile eſt, orabat: ſanus utriſque
Auribus, atque oculis: mentem, niſi litigioſus,
Exciperet dominus, cum venderet. hoc quoque vulgus
Chryſippus ponit fœcundâ in gente Meneni.
Jupiter, ingentes qui das, adimiſque dolores,
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit. caſus medicúſve levârit
Ægrum ex præcipiti: mater delira necabit
In gelidâ fixum ripâ, febrímque reducet.
Quóne malo mentem concuſſa? timore Deorum.
Hæc mihi Stertinius, ſapientum octavus, amico
Arma dedit: poſthac ne compellarer inultus.
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet: atque
Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoice, poſt damnum ſic vendas omnia pluris:
Quâ me ſtultitiâ (quoniam non eſt genus unum)
Inſanire putas? ego nam videor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cùm portat Agave
Nati infelicis, ſibi tum furioſa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam inſanum: tantum hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. accipe: primum
Ædificas: hoc eſt, longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis; & idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis
Spiritum & inceſſum: quî ridiculus minùs illo?
An quodcumque facit Mæcenas, te quoque verum eſt,
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis,
Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
Bellua cognatos eliſerit. illa rogare,
Quantáne? num tandem, ſe inflans, ſic magna fuiſſet.
Major dimidio. num tanto? cum magis atque
Se magis inflaret; non, ſi te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multum abludit imago.
Adde

Adde poëmata nunc, hoc eſt, oleum adde camino:
Quæ ſi quis ſanus fecit, ſanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem. jam deſine. cultum
Majorem cenſu. teneas, Damaſippe, tuis te.
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major tandem parcas inſane minori.

SATYRA IV.

UNDE, & quò Catius? non eſt mihi tempus aventi
Ponere ſigna novis præceptis, qualia vincunt
Pythagoran, Anytíque reum, doctúmque Platona.
Peccatum fateor, cum te ſic tempore lævo
Interpellârim: ſed des veniam bonus, oro.
Quòd ſi interciderit tibi nunc aliquid: repetes mox.
Sive eſt naturæ hoc, ſive artis, mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues, tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen: ſimul an Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut ſucci melioris, & ut magis alba rotundis
Ponere: namque marem cohibent calloſa vitellum.
Caule ſuburbano, qui ſiccis crevit in agris,
Dulcior. irriguo nihil eſt elutius horto.
Si veſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes,
Ne gallina malum reſponſet dura palato,
Doctus eris vivam miſto merſare Falerno:
Hoc teneram faciet. pratenſibus optima fungis
Natura eſt, aliis malè creditur. ille ſalubres
Æſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore ſolem.
Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet. leni præcordia mulſo
Prolueris meliùs. ſi dura morabitur alvus;
Mitulus & viles pellent obſtantia conchæ,
Et lapathi brevis herba; ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia Lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Bajano melior Lucrina peloris,
Oſtrea Circæis, Miſeno oriuntur echini,
Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.
Nec ſibi cœnarum quivis temere arroget artem,
Non priùs exactâ tenui ratione ſaporum.
Nec ſatìs eſt carâ piſces avertere menſâ,
Ignarum, quibus eſt jus aptius, & quibus aſſis
Languidus in cubitum jam ſe conviva reponet.
Umber, & iligna nutritus glande, rotundas
Curvat aper lances carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus eſt, ulvis & arundine pinguis.
Vinea ſummittit capreas non ſemper edules.
Fœcundi leporis ſapiens ſectabitur armos.
Piſcibus, atque avibus, quæ natura. & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæſita palatum.
Sunt, quorum ingenium nova tantùm cruſtula promit.
Nequaquam ſatis in re unâ conſumere curam:
Ut ſi quis ſolum hoc, mala ne ſint vina, laboret,
Quali perfundat piſces ſecurus olivo.
Maſſica ſi cœlo ſupponas vina ſereno:
Nocturnâ, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.
Surrentina vafer qui miſcet fæce Falernâ
Vina, columbino limum bene colligit ovo:
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Toſtis marcentem ſquillis recreabis & Afrâ
Potorem cochleâ, nam lactuca innatat acri
Poſt vinum ſtomacho. perna magìs, ac magis hillis
Flagitat in morſus refici: quin omnia malit,
Quæcumque immundis fervent allata popinis.
Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere juris
Naturam. ſimplex è dulci conſtat olivo:
Quod pingui miſcere mero muriâque decebit,
Non aliâ, quàm quâ Byzantia putruit orca.
Hoc ubi confuſum ſectis inferbuit herbis,
Corycióque croco ſparſum ſtetit, inſuper addes,
Preſſa Venafranæ quod bacca remiſit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco:
Nam facie præſtant. Venucula convenit ollis.
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus, & alec,
Primus & invenior piper album cum ſale nigro
Incretum, puris circumpoſuiſſe catillis.
Immane

Immane eſt vitium, dare millia terna macello:
Anguſtóque vagos piſces urgere catino.
Magna movent ſtomacho faſtidia, ſeu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit:
Sive gravis veteri crateræ limus adhæſit.
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe, quantus
Conſiſtit ſumtus? neglectis, flagitium ingens.
Tén' lapides varios lutulentâ radere palmâ,
Et Tyrias dare circùm illota toralia veſtes;
Oblitum, quanto curam, ſumtúmque minorem
Hæc habeant, tanto reprendi juſtius illis,
Quæ niſi divitibus nequeunt contingere menſis?
Docte Cati, per amicitiam Divóſque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quamvìs referas memori mihi pectore cuncta;
Non tamen interpres tantundem juveris. adde
Vultum habitúmque hominis: quem tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit. at mihi cura
Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos,
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

SATYRA V.

HOC quoque, Tireſia, præter narrata, petenti
Reſponde: quibus amiſſas reparare queam res
Artibus, atque modis. quid rides? jámne doloſo,
Non ſatis eſt Ithacam revehi, patrióſque penates
Aſpicere? ô nulli quidquam mentire, vides ut
Nudus inópſque domum redeam te vate: neque illic
Aut apotheca procis intacta eſt, aut pecus. atqui
Et genus, & virtus, niſi cum re, vilior algâ eſt.
Quando pauperiem miſſis ambagibus horres;
Accipe, quâ ratione queas diteſcere. Turdus,
Sive aliud privum dabitur tibi; devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino ſene: dulcia poma,
Et quoſcumque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem guſtet venerabilior Lare dives.
Qui quamvìs perjurus erit, ſinè gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.
Utne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Trojæ
Me geſſi, certans ſemper melioribus. ergo
Pauper eris. fortem hoc animum tolerare jubebo:
Et quondam majora tuli. tu protinus, unde
Divitias, æriſque ruam, dic augur, acervos.
Dixi equidem, & dico: captes aſtutus ubique
Teſtamenta ſenum: neu, ſi vafer unus & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo,
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna minórve foro ſi res certabitur olim:
Vivet uter locuples ſinè natis, improbus ultro
Qui meliorem audax vocet in jus, illius eſto
Defenſor: famâ civem causâque priorem
Sperne, domi ſi natus erit fœcundáve conjux:
Quincte, putâ, aut Publi (gaudent prænomine molles
Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
Jus anceps novi: cauſas defendere poſſum.
Eripiet quivis oculos citius mihi, quàm te
Contemtum caſsâ nuce pauperet. hæc mea cura eſt,
Ne quid tu perdas, neu ſis jocus. ire domum, atque
Pelliculam curare jube. ſi cognitor ipſe:
Perſta, atque obdura: ſeu rubra Canicula findet
Infantes ſtatuas: ſeu pingui tentus omaſo
Furius hybernas cana nive conſpuet Alpes.
Nónne vides, aliquis cubito ſtantem propè tangens
Inquiet, ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thunni, & cetaria creſcent.
Si cui præterea validus malè filius in re
Præclarâ ſublatus aletur; ne manifeſtum
Cælibis obſequium nudet te, leniter in ſpem
Arrepe officioſus, ut & ſcribare ſecundus
Hæres; &, ſi quis caſus puerum egerit Orco,
In vacuum venias: perrarò hæc alea fallit.
Qui teſtamentum tradet tibi cunque legendum,
Abnuere, & tabulas à te removere memento:
Sic tamen, ut limis rapias, quid prima ſecundo
Cera velit verſu: ſolus, multíſne cohæres,
Veloci percurre oculo. plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem:
Captatórque dabit riſus Naſica Corano.
Num furis? an prudens ludis me, obſcura canendo?
O Laërtiade, quidquid dicam, aut erit, aut non.
Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta velit ſibi fabula, ſi licet, ede.
Tempore quo juvenis Parthis horrendus ab alto
Demiſſum genus Æneâ, tellure maríque
Magnus erit: forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit, atque
Ut legat, orabit. multùm Naſica negatas
Accipiet tandem, & tacitus leget; inveniétque
Nil ſibi legatum, præter plorare, ſuíſque.
Illud ad hæc jubeo: mulier ſi fortè doloſa,
Libertúſve ſenem delirum temperet; illis
Accedas ſocius: laudes, lauderis ut abſens.
Adjuvat hoc quoque: ſed vincit longè priùs ipſum
Expugnare caput. ſcribet mala carmina vecors?
Laudato. ſcortator erit? cave te roget: ultro
Penelopen facilis potiori trade. putáſne,
Perduci poterit, tam frugi, támque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere curſu?
Venit enim magnum donandi parca juventus:
Nec tantùm Veneris, quantùm ſtudioſa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi eſt: quæ ſi ſemel uno
De ſene guſtârit, tecum partita lucellum;
Ut canis, à corio numquam abſterrebitur uncto.
Me ſene, quod dicam, factum eſt. anus improba Thebis
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres;
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo,
Quòd nimiùm inſtiterat viventi. cautus adito:
Neu deſis operæ: néve immoderatus abundes.
Difficilem & moroſum offendet garrulus. ultro
Non etiam ſileas. Davus ſis comicus; atque
Stes capite obſtipo, multùm ſimilis metuenti.
Obſequio graſſare: mone, ſi increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turbâ
Oppoſitis humeris: aurem ſubſtringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec ohe jam
Ad cœlum manibus ſublatis dixerit, urge; &
Creſcentem tumidis inflа ſermonibus utrem.
Cùm te ſervitio longo curâque levârit:
Et certùm vigilans, quartæ ſit partis Ulyſſes,
Audieris hæres: ergo nunc Dama ſodalis
Nuſquam eſt? unde mihi tam fortem, támque fidelem?
Sparge ſubinde: & ſi paulum potes, illacrymare. eſt
Gaudia prodentem vultum celare. ſepulcrum
Permiſſum arbitrio ſinè ſordibus exſtrue. funus
Egregiè factum laudet vicinia. ſi quis
Forte cohæredum ſenior malè tuſſiet: huic tu
Dic, ex parte tuâ, ſeu fundi, ſive domûs ſit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. ſed me
Imperioſa trahit Proſerpina. vive, valéque.

SATYRA VI.

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus ubi, & tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulum ſilvæ ſuper his foret. auctius, atque
Di melius fecere. bene eſt. nihil amplius oro,
Maiâ nate: niſi ut propria hæc mihi munera faxis:
Si neque majorem feci ratione malâ rem:
Nec ſum facturus vitio, culpâve minorem.
Si veneror ſtultus nihil horum: O ſi angulus ille
Proximus accedat: qui nunc denormat agellum!
O ſi urnam argenti Fors quà mihi monſtret! ut illi,
Theſauro invento qui mercenarius agrum
Illum ipſum mercatus aravit, dives amico
Hercule: ſi quid adeſt, gratum juvat: hâc prece te oro;
Pingue pecus domino facias & cætera, præter
Ingenium: útque ſoles, cuſtos mihi maximus adſis.
Ergo ubi me in montes & in arcem ex urbe removi,
Quid prius illuſtrem Satyris Musâque pedeſtri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auſter,
Autumnúſque gravis, Libitinæ quæſtus acerbæ.
Matutine pater, ſeu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos, vitæque labores
Inſtituunt (ſic Dîs placitum) tu carminis eſto
Principium. Romæ ſponſorem me rapis. eia
Ne prior officio quiſquam reſpondeat, urge:
Sive Aquilo radit terras: ſeu bruma nivalem
Interiore Diem gyro trahit, ire neceſſe eſt.
Poſtmodò, quod mi obſit, clarè certúmque locuto,
Luctandum in turbâ: facienda injuria tardis.
Quid vis, inſane, & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus: tu pulſes omne, quod obſtat,
Ad Mæcenatem memori ſi mente recurras.
Hoc juvat, & melli eſt; non mentiar. at ſimul atras
Ventum eſt Eſquilias, aliena negotia centum

Per caput, & circa ſaliunt latus. ante ſecundam
Roſcius orabat ſibi adeſſes ad Puteal cras.
De re communi ſcribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti.
Imprimat his curâ Mæcenas ſigna tabellis.
Dixeris, experiar: ſi vis, potes, addit; & inſtat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere ſuorum
In numero, duntaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens, & cui concredere nugas
Hoc genus! hora quota eſt? Thrax eſt Gallina Syro par?
Matutina parum cautos jam frigora mordent,
Et quæ rimoſâ bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus ſubjectior in diem & horam
Invidiæ. noſter ludos ſpectaverat unà,
Luſerat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à Roſtris manat per compita rumor;
Quicunque obvius eſt, me conſulit, O bone (nam te
Scire, Deos quoniam propiùs contingis, oportet)
Numquid de Dacis audiſti? nil equidem. ut tu
Semper eris deriſor. at omnes Dî exagitent me,
Si quidquam. quid? militibus promiſſa Triquetrâ
Prædia Cæſar, an eſt Italâ tellure daturus?
Jurantem me ſcire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique ſilenti.
Perditur hæc inter miſero lux, non ſinè votis.
O rus, quando ego te aſpiciam? quandóque licebit,
Nunc veterum libris, nunc ſomno, & inertibus horis
Ducere ſollicitæ jucunda oblivia vitæ?
O quandô faba Pythagoræ cognata, ſimúlque
Uncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo?
O noctes, cœnæque Deûm! quibus ipſe, meique
Ante larem proprium veſcor; vernáſque procaces
Paſco libatis dapibus. prout cuique libido eſt,
Siccat inæquales calices conviva, ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula: ſeu modicis uveſcit lætiùs. ergo
Sermo oritur, non de villis domibúſve alienis:
Nec malè nécne Lepos ſaltet: ſed quod magis ad nos
Pertinet, & neſcire malum eſt, agitamus: utrúmne
Divitiis homines, an ſint virtute beati:
Quódve ad amicitias, uſus rectúmve, trahat nos:
Et quæ ſit natura boni, ſummúmque quid ejus.
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. nam ſi quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes; ſic incipit: Olim
Ruſticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cavo, veterem vetus hoſpes amicum,
Aſper, & attentus quæſitis: ut tamen arctum
Solveret hoſpitiis animum. quid multa? neque illi
Sepoſiti ciceris, nec longæ invidit avenæ:
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſáque lardi
Fruſta dedit, cupiens variâ faſtidia cœnâ
Vincere, tangentis malè ſingula dente ſuperbo:
Cum pater ipſe domûs paleâ porrectus in hornâ
Eſſet ador loliúmque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem vivere dorſo?
Vin' tu homines urbémque feris præponere ſylvis?
Carpe viam (mihi crede) comes: terreſtria quando
Mortales animas vivunt ſortita; neque ulla eſt,
Aut magno, aut parvo, lethi fuga. quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus:
Vive memor, quàm ſis ævi brevis. hæc ubi dicta
Agreſtem pepulere: domo levis exſilit. indè
Ambo propoſitum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni ſubrepere. jámque tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo veſtigia: rubro ubi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos;
Multáque de magnâ ſupereſſent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo ubi purpureâ porrectum in veſte locavit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes,
Continuátque dapes, necnon vernaliter ipſis
Fungitur officiis, prælambens omne, quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ ſorte, boníſque
Rebus agit lætum convivam: cùm ſubitò ingens
Valvarum ſtrepitus lectis excuſſit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta Moloſſis
Perſonuit canibus. tum ruſticus, Haud mihi vitâ
Eſt opus hâc, ait; & valeas. me ſylva, cavúſque
Tutus ab inſidiis tenui ſolabitur ervo.

SATYRA VII.

JAMDUDUM auſculto, & cupiens tibi dicere ſervus
Pauca, reformido. Davúſne? ita Davus, amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis: hoc eſt,
Ut vitale putes. age, libertate Decembri,
(Quando ita majores voluerunt) utere; narra.
Pars hominum vitiis gaudet conſtanter, & urget
Propoſitum: pars multa natat, modò recta capeſſens,
Interdum pravis obnoxia. ſæpe notatus
Cum tribus annellis, modò lævâ Priſcus inani,
Vixit inæqualis: clavum ut mutaret in horas,
Ædibus ex magnis ſubitò ſe conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honeſtè.
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis
Vivere, Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.
Scurra Volànerius, poſtquam illi juſta chiragra
Contudit articulos, qui pro ſe tolleret, atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit. quanto conſtantior idem
In vitiis, tanto leviùs miſer, ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorſum hæc tam putida tendunt,
Furcifer? ad te, inquam. quo pacto, peſſime? laudas
Fortunam & mores antiquæ plebis; & idem
Si quis ad illa Deus ſubitò te agat, uſque recuſes,
Aut quia non ſentis, quod clamas, rectius eſſe;
Aut quia non firmus rectum defendis, & hæres,
Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.
Romæ rus optas, abſentem ruſticus urbem
Tollis ad aſtra levis. ſi nuſquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas ſecurum olus; ac, velut uſquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amáſque,
Quód nuſquàm tibi ſit potandum. juſſerit ad ſe
Mæcenas ſerum ſub lumina prima venire
Convivam; nemon' oleum feret ocyùs? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, fugíſque.
Milvius & ſcurræ tibi non referenda precati
Diſcedunt. etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem: naſum nidore ſupinor:
Imbecillus, iners; ſi quid vis, adde, popino.
Tu cùm ſis, quod ego, & fortaſſis nequior, ultro
Inſectere velut melior, verbíſque decoris
Obvolvas vitium? quid, ſi me ſtultior ipſe
Quingentis empto drachmis deprenderis? aufer
Me vultu terrere; manum, ſtomachúmque teneto,
Dum, quæ Criſpini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum.
Peccat uter noſtrûm cruce dignius? acris ubi me
Natura inteſtigat, ſub clarâ nuda lucernâ
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitavit equum laſciva ſupinum,
Dimittit neque famoſum, neque ſollicitum, ne
Ditior, aut formæ melioris meiat eodem.
Tu cum projectis inſignibus, annulo equeſtri,
Romanóque habitu, prodis ex judice Dama
Turpis, odoratum caput obſcurante lacernâ;
Non es, quod ſimulas? metuens induceris, atque
Altercante libidinibus tremis oſſa pavore.
Quid refert, uri virgis, ferróque necari
Auctoratus eas; an turpi clauſus in arcâ,
Quò te demiſit peccati conſcia herilis
Contractum genibus tangas caput? eſtne marito
Matronæ peccantis in ambos juſta poteſtas?
In corruptorem vel juſtior? illa tamen ſe
Non habitu, mutátve loco, peccátve ſupernè,
Cùm te formidet mulier, neque credat amanti.
Ibis ſub furcam prudens, dominóque furenti [mam.
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore fa-
Evaſti? credo metues, doctúſque cavebis.
Quæres, quando iterum paveas, iterúmque perire
Poſſis. ô toties ſervus! quæ bellua ruptis,
Cùm ſemel effugit, reddit ſe prava catenis?
Non ſum mœchus, ais. neque ego hercule fur, ubi vaſa
Prætereo ſapiens argentea. tolle periclum,
Jam vaga proſiliet frenis natura remotis.
Túne mihi dominus, rerum imperiis hominúmque
Tot tantíſque minor; quem ter vindicta quatérque
Impoſita haud unquam miſerâ formidine privet?
Adde ſuprà dictis, quod non levius valeat: nam
Sive vicarius eſt, qui ſervo paret, uti mos
Veſter ait, ſeu conſervus; tibi quid ſum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis ſervis miſer, atque

Duce-

Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
Quiſnam igitur liber? ſapiens, ſibíque imperioſus:
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ſeipſo totus teres, atque rotundus;
Externi ne quid valeat per læve morari:
In quem manca ruit ſemper fortuna. potéſne
Ex his, ut proprium, quid noſcere? quinque talenta
Poſcit te mulier, vexat, foribúſque repulſum
Perfundit gelidâ. rurſus vocat. eripe turpi
Colla jugo: liber, liber ſum, dic age. non quis.
Urget enim dominus mentem non lenis, & acres
Subjectat laſſo ſtimulos, verſâtque negantem.
Vel cùm Pauſiacâ torpes, inſane, tabellâ,
Quî peccas minùs, atque ego, cùm Fulvî, Rutubæque,
Aut Placideiani contento poplite miror
Prœlia rubricâ picta aut carbone: velut ſi
Re verâ pugnent; feriant, viténtque moventes
Arma viri. nequam, & ceſſator Davus: at ipſe
Subtilis veterum judex, & callidus audis.
Nil ego, ſi ducor libo fumante. tibi ingens
Virtus, atque animus cœnis reſponſat opimis.
Obſequium ventris mihi perniciosius eſt: cur?
Tergo plector enim; qui tu impunitior, illa,
Quæ parvo ſumi nequeunt, opſonia captas?
Nempe inamareſcunt epulæ ſinè fine petitæ,
Illuſíque pedes vitioſum ferre recuſant
Corpus. an hic peccat, ſub noctem qui puer uvam
Furtivâ mutat ſtrigili? qui prædia vendit,
Nil ſervile gulæ parens habet? adde, quòd idem
Non horam tecum eſſe potes; non otia rectè
Ponere: téque ipſum vitas fugitivus & erro;
Jam vino quærens, jam ſomno fallere curam.
Fruſtra: nam comes atra premit, ſequitúrque fugacem.
Unde mihi lapidem? quorſum eſt opus? unde ſagittas?
Aut inſanit homo, aut verſus facit. ocyùs hinc te
Nî rapis; accedes opera agro nona Sabino.

SATYRA VIII.

UT Naſidieni juvit te cœna beati?
Nam mihi quærenti convivam, dictus herè illîc
De medio potare die. ſic, ut mihi nunquam
In vitâ fuerit melius. da, ſi grave non eſt,
Quæ prima iratum ventrem placaverit eſca.
In primis Lucanus aper; leni fuit Auſtro
Captus, ut aiebat cœnæ pater: acria circùm
Rapula, lactucæ, radices; qualia laſſum
Pervellunt ſtomachum; ſiſer, halec, fæcula Coa.
His ubi ſublatis, puer altè cinctus, acernam
Gauſape purpureo menſam perterſit; & alter
Sublegit, quodcumque jaceret inutile, quódque
Poſſet cœnantes offendere; ut Attica virgo
Cum ſacris Cereris, procedit fuſcus Hydaſpes
Cæcuba vina ferens; Alcon, Chium maris expers.
Hìc herus; Albanum, Mæcenas, ſive Falernum
Te magis appoſitis delectat: habemus utrumque.
Divitias miſeras! ſed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulchre fuerit tibi, noſſe laboro.
Summus ego, & prope me Viſcus Turinus, & infrà,
Si memini, Varius; cum Servilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat ſuper ipſum, Porcius infra,
Ridiculus totas ſimul obſorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, ſi quid fortè lateret,
Indice monſtraret digito. nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, piſces,
Longè diſſimilem noto celantia ſuccum:
Ut vel continuò patuit, cùm paſſeris atque
Inguſtata mihi porrexerit ilia rhombi.
Poſt hoc me docuit melimela rubere minorem
Ad Lunam delecta. quid hoc interſit, ab ipſo
Audieris meliùs. tum Vibidius Balatroni,
Nos, niſi damnosè bibimus, moriemur inulti;
Et calices poſcit majores. vertere pallor
Tum parochi faciem, nil ſic metuentis ut acres
Potores: vel quod maledicunt liberiùs; vel
Fervida quòd ſubtile exſurdant vina palatum.
Invertunt Alliphanis vinaria tota
Vibidius, Balatróque; ſecutis omnibus: imi
Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur ſquillas inter muræna natantes
In patinâ porrecta. ſub hoc herus, hæc gravida, inquit,
Capta eſt; deterior poſt partum carne futura.
His miſtum jus eſt oleo, quod prima Venafri
Preſſit cella; garo de ſuccis piſcis Iberi;
Vino quinquenni, verum citra mare nato,
Dum coquitur: (cocto Chium ſic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud) pipere albo, non ſinè aceto,
Quod Methymnæam vitio mutaverat uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monſtravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
Ut meliùs muriâ, quam teſta marina remittat.
Interea ſuſpenſa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, poſtquam nihil eſſe pericli
Senſimus, erigimur. Rufus poſito capite, ut ſi
Filius immaturus obiſſet, flere. quis eſſet
Finis, nî ſapiens ſic Nomentanus amicum
Tolleret? heu Fortuna, quis eſt crudelior in nos
Te Deus? ut ſemper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compeſcere riſum
Vix poterat. Balatro ſuſpendens omnia naſo,
Hæc eſt conditio vivendi, ajebat: eóque
Reſponſura tuo numquam eſt par fama labori.
Téne, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine diſtrictum? ne panis aduſtus,
Ne malè conditum jus apponatur, ut omnes
Præcincti rectè pueri comtíque miniſtrent?
Adde hos praterea caſus: aulæa ruant ſi,
Ut modò: ſi patinam pede lapſus frangat agaſo.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adverſæ nudare ſolent, celare ſecundæ.
Naſidienus ad hæc: tibi Dî, quæcumque preceris,
Commoda dent: ita vir bonus es, conviváque comis:
Et ſoleas poſcit. tum in lecto quoque videres
Stridere ſecretâ diviſos aure ſuſurros.
Nullos his mallem ludos ſpectâſſe: ſed illa
Redde, age, quæ deinceps riſiſti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num ſit quoque fracta lagena:
Quòd ſibi poſcenti non dentur pocula, dúmque
Ridetur fictis rerum Balatrone ſecundo;
Naſidiene, redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. deinde ſecuti
Mazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſinè farre,
Pinguibus & ficis paſtum jecur anſeris albi,
Et leporum avulſos, ut multo ſuavius, armos,
Quàm ſi cum lumbis quis edit. tum pectore aduſto
Vidimus & merulas poni, & ſinè clune palumbes:
Suaves res, ſi non cauſas narraret earum, &
Naturas dominus: quem nos ſic fugimus ulti,
Ut nihil omnino guſtaremus, velut illis
Canidia afflâſſet pejor ſerpentibus Afris.

E P I-

EPISTOLARUM LIB. I.

AD MÆCENATEM EPIST. I.

PRIMA dicte mihi, ſummâ dicende Camœnâ,
Spectatum ſatìs, & donatum jam rude, quæris
Mæcenas iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.
Eſt mihi, purgatam crebrò qui perſonet aurem:
Solve ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaque & verſus & cætera ludicra pono:
Quid verum, atque decens, curo, & rogo, & omnis in hôc ſum:
Condo, & compono, quæ mox depromere poſſim.
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo Lare tuter:
Nullius addictus jurare in verba magiſtri,
Quò me cunque rapit tempeſtas, deferor hoſpes.
Nunc agilis fio, & merſor civilibus undis,
Virtutis veræ cuſtos, rigidúſque ſatelles;
Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor:
Et mihi res, non me rebus, ſubjungere conor.
Ut nox longa, quibus mentitur amica, diéſque
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingratáque tempora, quæ ſpem
Conſiliúmque morantur agendi gnaviter id, quod
Æquè pauperibus prodeſt, locupletibus æquè;
Æquè neglectum pueris ſenibúſque nocebit.
Reſtat, ut his ego me ipſe regam, ſolérque elementis.
Non poſſis oculo quantùm contendere Lynceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi:
Nec, quia deſperes invicti membra Glyconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere chiragrâ.
Eſt quodam prodire tenus, ſi non datur ultrà.
Fervet avaritiâ, miſeróque Cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinoſus, amator;
Nemo adeò ferus eſt, ut non miteſcere poſſit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus eſt, vitium fugere: & ſapientia prima,
Stultitiâ caruiſſe. vides, quæ maxima credis
Eſſe mala, exiguum cenſum, turpémque repulſam,
Quanto devites animi capitíſque labore?
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes:
Ne cures ea, quæ ſtultè miraris, & optas,
Diſcere, & audire, & meliori credere non vis?
Quis circum pagos, & circùm compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui ſpes,
Cui ſit conditio dulcis ſine pulvere palmæ?
Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primùm eſt,
Virtus poſt nummos. hæc Janus ſummus ab imo
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata ſenéſque,
Lævo ſuſpenſi loculos tabulámque lacerto.
Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt;
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua, fidéſque:
Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,
Si rectè facies. Hic murus aheneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nullâ pallеſcere culpâ.
Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis, & decantata Camillis?
Iſne tibi melius ſuadet, qui rem facias, rem,
Si poſſis rectè, ſi non, quocumque modo rem,
Ut propiùs ſpectes lacrymoſa poëmata Puppî:
An qui fortunæ te reſponſare ſuperbæ
Liberum & erectum præſens hortatur, & aptat?
Quod ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non, ut porticibus, ſic judiciis fruar îſdem,
Nec ſequar, aut fugiam, quæ diligit ipſe, vel odit:
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam: Quia me veſtigia terrent
Omnia te adversùm ſpectantia, nulla retrorſum.
Bellua multorum es capitum. nam quid ſequar, aut quem?
Pars hominum geſtit conducere publica: ſunt qui
Cruſtis & pomis viduas venentur avaras,
Excipiántque ſenes, quos in vivaria mittant.
Multis occulto creſcit res fœnore. verùm
Eſto aliis alios rebus ſtudiíſque teneri:
Iidem eadem poſſunt horam durare probantes?
Nullus in orbe ſinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives: lacus & mare ſentit amorem
Feſtinantis heri: cui ſi vitioſa libido
Fecerit auſpicium; cras ferramenta Teanum
Tolletis fabri. lectus genialis in aulâ eſt?
Nil ait eſſe prius, melius nil cælibe vitâ.
Si non eſt, jurat bene ſolis eſſe maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride. mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonſores: conducto navigio æquè
Nauſeat ac locuples, quem ducit priva triremis.
Si curtatus inæquali tonſore capillos
Occurri, rides: ſi fortè ſubucula pexæ
Trita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidet impar,
Rides. quid, mea cùm pugnat ſententia ſecum?
Quod petiit, ſpernit: repetit, quod nuper omiſit:
Æſtuat, & vitæ diſconvenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.
Inſanire putas ſolennia me, neque rides,
Nec medici credis, nec curatoris egere
A Prætore dati: rerum tutela mearum
Cùm ſis, & pravè ſectum ſtomacheris ob unguem
De te pendentis, te reſpicientis amici.
Ad ſummam, ſapiens uno minor eſt Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;
Præcipuè ſanus, niſi cùm pituita moleſta eſt.

AD LOLLIUM. EP. II.

TROJANI belli ſcriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi:
Qui, quid ſit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Pleniùs, ac meliùs Chryſippo & Crantore dicit.
Cur ita crediderim (niſi quid te detinet) audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem
Græcia Barbariæ lento colliſa duello,
Stultorum regum, & populorum continet æſtus.
Antenor cenſet belli præcidere cauſam.
Quid Paris? ut ſalvus regnet, vivátque beatus,
Cogi poſſe negat. Neſtor componere lites
Inter Peliden feſtinat, & inter Atriden.
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, ſcelere, atque libidine, & irâ,
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rurſus quid virtus, & quid ſapientia poſſit,
Utile propoſuit nobis exemplar Ulyſſem:
Qui domitor Trojæ, multorum providus urbes,
Et mores hominum inſpexit, latúmque per æquor,
Dum ſibi, dum ſociis reditum parat, aſpera multa
Pertulit, adverſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum voces, & Circæ pocula nôſti:
Quæ ſi cum ſociis ſtultus cupidúſque bibiſſet,
Sub dominâ meretrice fuiſſet turpis & excors:
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati,
Sponſi Penelopæ, nebulones, Alcinoïque
In cute curandâ plus æquo operata juventus:
Cui pulcrum fuit in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.

Ut jugulent homines, ſurgunt de nocte latrones:
Ut teipſum ſerves, non expergiſceris? atqui
Si noles ſanus, curres hydropicus: & ni
Poſces ante diem librum cum lumine, ſi non
Intendes animum ſtudiis, & rebus honeſtis;
Invidiâ vel amore vigil torquebere. nam cur
Quæ lædunt oculos, feſtinas demere; ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit habet. ſapere aude:
Incipe. vivendi rectè qui prorogat horam,
Ruſticus exſpectat, dum defluat amnis: at ille
Labitur, & labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, pueriſque beata creandis
Uxor, & incultæ pacantur vomere ſylvæ.
Quod ſatis eſt, cui contingit, nihil ampliùs optet.
Non domus, & fundus, non æris acervus & auri
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. valeat poſſeſſor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit, aut metuit, juvat illum ſic domus, aut res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collectâ ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis, aceſcit.
Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget; certum voto pete finem.
Invidus alterius macreſcit rebus opimis.
Invidiâ Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum. qui non moderabitur iræ,
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit & mens,
Dum pœnas odio per vim feſtinat inulto.
Ira furor brevis eſt. animum rege; qui niſi paret,
Imperat; hunc frenis, hunc tu compeſce catenâ.
Fingit equum tenerâ docilem cervice magiſter
Ire viam, quam monſtrat eques; venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aulâ,
Militat in ſylvis catulus. nunc adbibe puro
Pectore verba, puer; nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta diu. quòd ſi ceſſas, aut ſtrenuus anteis,
Nec tardum opperior, nec præcedentibus inſto.

AD JULIUM FLORUM. EP. III.

JULI Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Auguſti privignus, ſcire laboro.
Thracáne vos, Hebrúſque nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Aſiæ campi, colléſque morantur?
Quid ſtudioſa cohors operum ſtruit? hæc quoque curo.
Quis ſibi res geſtas Auguſti ſcribere ſumit?
Bella quis, & paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora;
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,
Faſtidire lacus & rivos auſus apertos;
Ut valet? ut meminit noſtrî? fidibúsne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Muſâ?
An tragicâ deſævit & ampullatur in arte?
Quid mihi Celſus agit? monitus, multúmque monendus,
Privatas ut quærat opes, & tangere vitet
Scripta, Palatinus quæcunque recepit Apollo:
Ne, ſi fortè ſuas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula riſum
Furtivis nudata coloribus. ipſe quid audes?
Quæ circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
Ingenium, non incultum eſt, nec turpiter hirtum.
Seu linguam cauſis acuis, ſeu civica jura
Reſpondere paras, ſeu condis amabile carmen:
Prima feres hederæ victricis præmia. quòd ſi
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes;
Quò te cœleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc ſtudium parvi properemus, & ampli,
Si patriæ volumus, ſi nobis vivere cari.
Debes hoc etiam reſcribere; ſit tibi curæ,
Quantæ conveniat, Munatius: an male ſarta
Gratia nequicquam coit, & reſcinditur? at vos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia vexat
Indomitâ cervice feros, ubicunque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus:
Paſcitur in veſtrum reditum votiva juvenca.

AD ALBIUM TIBULLUM. EP. IV.

ALBI, noſtrorum ſermonum candide judex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedanâ?
Scribere, quod Caſſî Parmenſis opuſcula vincat:
An tacitum ſylvas inter reptare ſalubres,
Curantem, quidquid dignum ſapiente bonóque eſt?
Non tu corpus eras ſinè pectore. Dî tibi formam,
Dî tibi divitias dederunt, artémque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula majus alumno:
Quàm ſapere, & fari ut poſſit, quæ ſentiat, útque
Gratia, fama, valetudo contingat abunde,
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter ſpem, curámque, timores inter, & iras
Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.
Grata ſuperveniet, quæ non ſperabitur, hora.
Me pinguem, & nitidum bene curatâ cute viſes:
Cùm ridere voles Epicuri de grege porcum

AD TORQUATUM. EP. V.

SI potes archaicis conviva recumbere lectis,
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te ſole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffuſa, paluſtres
Inter Minturnas Sinueſſanúmque Petrinum.
Sin melius quid habes, arceſſe: vel imperium fer.
Jamdudum ſplendet focus, & tibi munda ſupellex.
Mitte leves ſpes, & certamina divitiarum,
Et Moſchi cauſam. cras nato Cæſare feſtus
Dat veniam ſomnúmque dies. impunè licebit
Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunam, ſi non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam, nimiúmque ſeverus,
Aſſidet inſano. potare, & ſpargere flores
Incipiam, patiárque vel inconſultus haberi.
Quid non ebrietas deſignat? operta recludit,
Spes jubet eſſe ratas, in prœlia trudit inermem,
Sollicitis animis onus eximit, addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contractâ quem non in paupertate ſolutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Invitus; ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nares; ne non & cantharus, & lanx
Oſtendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet; ut coëat par,
Jungatúrque pari. Brutum tibi, Septimiúmque,
Et, niſi cœna prior potiórque puella Sabinum
Detinet, aſſumam. locus eſt & pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu, quotus eſſe velis, reſcribe, & rebus omiſſis,
Atria ſervantem poſtico falle clientem.

AD NUMICIUM. EP. VI.

NIL admirari, propè res eſt una, Numici,
Soláque, quæ poſſit facere & ſervare beatum.
Hunc Solem, & ſtellas, & decedentia certis
Tempora momentis, ſunt, qui formidine nullâ
Imbuti ſpectent. quid cenſes munera terræ?
Quid maris, extremos Arabas ditantis & Indos?
Ludicra quid, plauſus, & amici dona Quiritis?
Quo ſpectanda modo, quo ſenſu credis, & ore?
Qui timet his adverſa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto. pavor eſt utrique moleſtus,
Improviſa ſimul ſpecies exterret utrumque.
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuátve, quid ad rem,
Si, quidquid vidit melius pejúſve ſuâ ſpe,
Defixis oculis, animóque & corpore torpet?
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Ultrà, quàm ſatis eſt, virtutem ſi petat ipſam.
I nunc, argentum, & marmor vetus, æráque, & artes
Suſpice; cum gemmis Tyrios mirare colores;
Gaude, quòd ſpectant oculi te mille loquentem;
Gnavus manè forum, & veſpertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius; indignum, quòd ſit pejoribus ortus,
Hic tibi ſit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quidquid ſub terrâ eſt, in apricum proferet ætas,
Defodiet, condetque nitentia. cùm bene notum
Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appî;
Ire tamen reſtat, Numa quò devenit, & Ancus.
Si latus, aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. vis rectè vivere? quis non?
Si virtus hoc una poteſt dare, fortis omiſſis
Hoc age deliciis. virtutem verba putas, ut
Lucum ligna? cave, ne portus occupet alter,
Ne Cybiratica, ne Bythina negotia perdas.

Mille

Mille talenta rotundentur, totidem altera porrò,
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadret acervum.
Scilicet uxorem cum dote, fidémque, & amicos,
Et genus, & formam regina Pecunia donat;
Ac bene nummatum decorat Suadela, Venúſque.
Mancipiis locuples, eget æris Cappadocum rex.
Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, ut ajunt,
Si poſſet centum ſcenæ præbere rogatus,
Qui poſſum tot? ait: tamen & quæram, & quot habebo,
Mittam. poſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamydum: partem, vel tolleret omnes.
Exilis domus eſt, ubi non & multa ſuperſunt,
Et dominum fallunt, & proſunt furibus. ergo
Si res ſola poteſt facere & ſervare beatum:
Hoc primus repetas opus: hoc poſtremus omittas.
Si fortunatum ſpecies & gratia præſtat:
Mercemur ſervum, qui dictet nomina; lævum
Qui fodiat latus; & cogat trans pondera dextram
Porrigere. hic multùm in Fabiâ valet, ille Velinâ:
Cuilibet hic faſces dabit; eripiétque curule,
Cui volet, importunus ebur. frater, pater, adde;
Ut cuique eſt ætas, ita quemque facetus adopta.
Si bene qui cœnat, bene vivit: lucet, eamus,
Quò ducit gula; piſcemur, venemur: ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſervos,
Differtum tranſire forum, populúmque jubebat;
Unus ut è multis populo ſpectante referret
Emtum mulus aprum. crudi tumidíque lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti; Cærite cerâ
Digni; remigium vitioſum Ithacenſis Ulyſſei:
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti cenſet, ſinè amore jocíſque
Nil eſt jucundum; vivas in amore jocíſque.
Vive: vale. ſi quid novisti rectius iſtis,
Candidus imperti: ſi non, his utere mecum.

AD MÆCENATEM. EP. VII.

QUINQUE dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax deſideror. atqui
Si me vivere vis ſanum, rectéque valentem;
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam: dum ficus prima, calórque
Deſignatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater, & matercula pallet:
Officioſáque ſedulitas, & opella forenſis
[illegible] febres, & teſtamenta reſignat.
Qu[illegible] ſi bruma nives Albanis illinet agris;
Ad [illegible] deſcendet vates tuus: & ſibi parcet,
Contractúſque leget: te, dulcis amice, reviſet
Cum Zephyris, ſi concedes, & hirundine primâ.
Non, quo more pyris veſci Calaber jubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. veſcere ſodes.
Jam ſatis eſt. at tu quantumvis tolle. benignè.
Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.
Tam teneor dono, quàm ſi dimittar onuſtus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus & ſtultus donat, quæ ſpernit, & odit.
Hæc ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus & ſapiens dignis ait eſſe paratus;
Nec tamen ignorat, quid diſtent æra lupinis.
Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis.
Quòd ſi me noles uſquam diſcedere; reddes
Forte latus, nigros anguſtâ fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
Fortè per anguſtam tenuis vulpecula rimam
Repſerat in cumeram frumenti; paſtáque, rurſus
Ire foras pleno tendebat corpore fruſtra.
Cui muſtela procul, ſi vis, ait, effugere iſtinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra ſubîſti.
Hâc ego ſi compellar imagine, cuncta reſigno:
Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium; nec
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudâſti: réxque, patérque
Audîſti coràm: nec verbo parciùs abſens.
Inſpice, ſi poſſum donata reponere lætus.
Haud malè Telemachus proles patientis Ulyſſei;
Non eſt aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus ſpatiis, neque multæ prodigus herbæ:
Atride, magìs apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus & fortis, cauſíſque Philippus agendis
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimiùm diſtare Carinas
Jam grandis natu queritur: conſpexit, ut ajunt,
Adraſum quendam vacuâ tonſoris in umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.
Demetri (puer hic non lævè juſſa Philippi
Accipiebat) abi, quære, & refer: unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo ſit patre, quóve patrono.
It, redit, & narrat, Vulteium nomine Mænam
Præconem, tenui cenſu, ſinè crimine notum,
Et properare loco, & ceſſare, & quærere, & uti,
Gaudentem parvíſque ſodalibus, & Lare certo,
Et ludis, &, poſt deciſa negotia, campo.
Scitari libet ex ipſo, quodcunque refers. dic
Ad cœnam veniat. non ſanè credere Mæna:
Mirari ſecum tacitus. quid multa? benignè,
Reſpondet. negat ille mihi? negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia vendentem tunicato ſcruta popello
Occupat: & ſalvere jubet prior. ille Philippo
Excuſare laborem & mercenaria vincla,
Quòd non manè domum veniſſet: denique quòd non
Providiſſet eum. ſic ignoviſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. ut libet. ergo
Poſt nonam venies. nunc i: rem ſtrenuus auge.
Ut ventum ad cœnam eſt: dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. hic ubi ſæpe
Occultum viſus decurrere piſcis ad hamum,
Manè cliens, & jam certus conviva; jubetur
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, arvum cœlúmque Sabinum
Non ceſſat laudare. videt, ridétque Philippus:
Et ſibi dum requiem, dum riſus undique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia, mutua ſeptem
Promittit; perſuadet, utì mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus ultrò,
Quàm ſatis eſt, morer: ex nitido fit ruſticus; atque
Sulcos, & vineta crepat mera. præparat ulmos,
Immoritur ſtudiis, & amore ſeneſcit habendi.
Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ,
Spem mentita ſeges, bos eſt enectus arando:
Offenſus damnis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratúſque Philippi tendit ad ædes.
Quem ſimul aſpexit ſcabrum intonſúmque Philippus,
Durus, ait, Vultei nimis attentúſque videris
Eſſe mihi. pol me miſerum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
Quod te per Genium, dextrámque Deóſque Penates
Obſecro, & obteſtor: vitæ me redde priori.
Qui ſimul aſpexit, quantum dimiſſa petitis
Præſtent; maturè redeat, repetátque relicta.
Metiri ſe quemque ſuo modulo ac pede, verum eſt.

AD CELSUM ALBINOVANUM. EP. VIII.

CELSO gaudere & bene rem gerere Albinovano
Muſa rogata, refer, comiti ſcribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic, multa & pulchra minantem,
Vivere nec rectè, nec ſuaviter: haud quia grando
Contuderit vites, oleámque momorderit æſtus;
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis:
Sed quia mente minùs validus, quàm corpore toto,
Nil audire velim, nil diſcere, quod levet ægrum;
Fidis offendar medicis, iraſcar amicis,
Cur me funeſto properent arcere veterno;
Quæ nocuere, ſequar; fugiam, quæ profore credam;
Romæ Tibur amem ventoſus, Tibure Romam.
Poſt hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, & ſe;
Ut placeat juveni, percontare, útque cohorti
Si dicet, rectè; primùm gaudere. ſubinde
Præceptum auriculis hoc inſtillare memento:
Ut tu fortunam, ſic nos te, Celſe, feremus.

AD CLAUDIUM NERONEM. EP. IX.

SEPTIMIUS, Claudi, nimirum intelligit unus,
Quanti me facias. nam cùm rogat, & prece cogit
Scilicet, ut tibi ſe laudare, & tradere coner
Dignum mente, domóque legentis honeſta Neronis,
Munere cùm fungi propioris cenſet amici;
Quid poſſim, videt, ac novit me valdiùs ipſo.
Multa quidem dixi, cur excuſatus abirem:
Sed timui, mea ne finxiſſe minora putarer,
Diſſimulator opis propriæ, mihi commodus uni.

 Sic

Sic ego, majoris fugiens opprobria culpæ,
Frontis ad urbanæ deſcendi præmia. quòd ſi
Depoſitum laudas ob amici juſſa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, & fortem crede bonúmque.

AD FUSCUM ARISTIUM. EP. X.

URBIS amatorem Fuſcum ſalvere jubemus
Ruris amatores: hâc in re ſcilicet unâ
Multum diſſimiles, at cætera penè gemelli;
Fraternis animis; quidquid negat alter, & alter;
Annuimus pariter, vetuli notique columbi.
Tu nidum ſervas: ego laudo ruris amœni
Rivos, & muſco circumlita ſaxa, nemúſque.
Quid quæris? vivo, & regno, ſimul iſta reliqui,
Quæ vos ad cœlum effertis rumore ſecundo.
Utque ſacerdotis fugitivus, liba recuſo,
Pane egeo, jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ ſi convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda eſt area primùm:
Noviſtine locum potiorem rure beato?
Eſt, ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura
Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis,
Cum ſemel accepit Solem furibundus acutum?
Eſt, ubi depellat ſomnos minus invida cura?
Deterius Libycis olet, aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm, quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur ſylva columnas;
Laudatúrque domus, longos quæ proſpicit agros.
Naturam expellas furcâ: tamen uſque recurret,
Et mala perrumpet furtim faſtidia victrix.
Non, qui Sidonio contendere callidus oſtro
Neſcit Aquinatem potantia vellere fucum,
Certius accipiet damnum, propiúſve medullis,
Quàm qui non poterit vero diſtinguere falſum.
Quem res plus nimio delectavere ſecundæ:
Mutatæ quatient. ſi quid mirabere, pones
Invitus. fuge magna: licet ſub paupere tecto
Reges & regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugnâ melior communibus herbis
Pellebat: donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, frenúmque recepit:
Sed poſtquam victor violens diſceſſit ab hoſte,
Non equitem dorſo, non frenum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret: dominum vehet improbus, atque
Serviet æternùm, quia parvo neſciet uti.
Cui non conveniet ſua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, ſubvertet; ſi minor, uret.
Lætus ſorte tuâ vives ſapienter, Ariſti:
Nec me dimittes incaſtigatum, ubi plura
Cogere, quàm ſatis eſt, ac non ceſſare videbor.
Imperat, aut ſervit collecta pecunia cuique,
Tortum digna ſequi potius, quàm ducere funem.
Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ,
Excepto, quòd non ſimul eſſes, cætera lætus.

AD BULLATIUM. EP. XI.

QUID tibi viſa Chios, Bullati, notáque Leſbos?
Quid concinna Samos? quid Crœſi regia Sardis?
Smyrna quid, & Colophon? majora, minorâne famâ?
Cunctáne præ campo & Tiberino flumine ſordent?
An venit in votum Attalicis ex urbibus una?
An Lebedum laudas odio maris atque viarum?
Scis, Lebedus quid ſit? Gabiis deſertior atque
Fidenis vicus: tamen illic vivere vellem,
Oblitúſque meorum, obliviſcendus & illis,
Neptunum procul è terrâ ſpectare furentem.
Sed neque, qui Capuâ Romam petit imbre lutóque
Adſperſus, volet in cauponâ vivere: nec, qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat,
Ut fortunatam plenè præſtantia vitam.
Nec ſi te validus jactaverit Auſter in alto,
Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.
Incolumi Rhodos & Mitylene pulchra facit, quod
Penula ſolſtitio, campeſtre nivalibus auris,
Per brumam Tiberis, Sextili menſe caminus.
Dum licet, & vultum ſervat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samus, & Chios, & Rhodos abſens.
Tu, quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
Gratâ ſume manu; nec dulcia differ in annum:
Ut, quocunque loco fueris, vixiſſe libenter
Te dicas. nam ſi ratio & prudentia curas,
Non locus effuſi latè maris arbiter, aufert;
Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: navibus, atque
Quadrigis petimus bene vivere. quod petis, hic eſt:
Eſt Ulubris, animus ſi te non deficit æquus.

AD ICCIUM. EP. XII.

FRUCTIBUS Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si rectè frueris; non eſt, ut copia major
Ab Jove donari poſſit tibi. tolle querelas.
Pauper enim non eſt, cui rerum ſuppetit uſus.
Si ventri bene, ſi lateri eſt, pedibúſque tuis: nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si fortè in medio poſitorum abſtemius herbis
Vivis, & urticâ: ſic vives protinus, ut te
Confeſtim liquidus fortunæ rivus inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia neſcit,
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur, ſi Democriti pecus edit agellos
Cultáque, dum peregrè eſt animus ſinè corpore velox:
Cum tu inter ſcabiem tantam & contagia lucri,
Nil parvum ſapias, & adhuc ſublimia cures:
Quæ mare compeſcant cauſæ: quid temperet annum:
Stellæ ſponte ſuâ, juſſúne vagentur, & errent:
Quid premat obſcurum Lunæ, quid proferat orbem:
Quid velit, & poſſit rerum concordia diſcors:
Empedocles, an Stertinium deliret acumen?
Verum, ſeu piſces, ſeu porrum, & cæpe trucidas:
Utere Pompeio Groſpho: &, ſi quid petet, ultro
Defer: nil Groſphus niſi verum orabit, & æquum.
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores, quo ſit Romana loco res:
Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis
Armenius cecidit: jus imperiúmque Phraates
Cæſaris accepit genibus minor. aurea fruges
Italiæ pleno diffudit copia cornu.

AD VINNIUM ASELLAM. EP. XIII.

UT proficiſcentem docui te ſæpe diúque,
Auguſto reddes ſignata volumina, Vinni,
Si validus, ſi lætus erit, ſi denique poſcet:
Ne ſtudio noſtrî pecces, odiúmque libellis
Sedulus importes operâ vehemente miniſter.
Si te fortè meæ gravis uret ſarcina chartæ;
Abjicito potius, quàm, quò perferre juberis,
Clitellas ferus impingas: Aſinæque paternum
Cognomen vertas in riſum, & fabula fias.
Viribus uteris per clivos, flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimul ac perveneris illuc,
Sic poſitum ſervabis onus: ne fortè ſub alâ
Faſciculum portes librorum, ut ruſticus agnum:
Ut vinoſa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ:
Ut cum pileolo ſoleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te ſudaviſſe ferendo,
Carmina, quæ poſſunt oculos auréſque morari
Cæſaris. oratus multâ prece nitere porrò.
Vade, vale; cave, ne titubes, mandatáque frangas.

AD VILLICUM SUUM. EP. XIV.

VILLICE ſylvarum, & mihi me reddentis agelli,
Quem tu faſtidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos ſolitum Bariam dimittere patres;
Certemus, ſpinas animóne ego fortius, an tu
Evellas agro; & melior ſit Horatius, an res.
Me quamvìs Lamiæ pietas & cura moratur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Inſolabiliter; tamen illuc mens animúſque
Fert, & amat ſpatiis obſtantia rumpere clauſtra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum.
Cui placet alterius, ſua nimirum eſt odio ſors.
Stultus uterque locum immeritum cauſatur iniquè.
In culpâ eſt animus, qui ſe non effugit unquam.
Tu mediaſtinus tacitâ prece rura petebas:
Nunc urbem, & ludos, & balnea villicus optas.
Me conſtare mihi ſcis, & diſcedere triſtem,
Quandocunque trahunt inviſa negotia Romam.
Non eadem miramur: eò diſconvenit inter
Méque & te. nam quæ deſerta, & inhoſpita teſqua
Credis, amœna vocat, mecum qui ſentit; & odit
Quæ tu pulchra putas. fornix tibi, & uncta popina

In-

Digitized by Google

Incutiunt urbis deſiderium, video, & quòd
Angulus iſte feret piper & thus ocyùs uvâ;
Nec vicina ſubeſt vinum præbere taberna
Quæ poſſit tibi: nec meretrix tibicina, cujus
Ad ſtrepitum ſalias terræ gravis: & tamen urges
Jampridem non tacta ligonibus arva; bovémque
Disjunctum curas, & ſtrictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, ſi decidit imber,
Multâ mole docendus aprico parcere prato.
Nunc age, quid noſtrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli;
Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci;
Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni;
Cœna brevis juvat, & prope rivum ſomnus in herbâ:
Nec luſiſſe pudet: ſed non incidere ludum.
Non iſtic obliquo oculo mea commoda quiſquam
Limat, non odio obſcuro morſúque venenat:
Rident vicini glebas & ſaxa moventem.
Cum ſervis urbana diaria rodere mavis.
Horum tu in numerum voto ruis. invidet uſum
Lignorum & pecoris tibi calo argutus, & horti.
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam ſcit uterque, libens, cenſebo, exerceat artem.

AD C. NUMONIUM VALAM. EPIST. XV.

QUÆ ſit hyems Veliæ, quod cœlum, Vala, Salerni,
Quorum hominum regio, & qualis via; nam mihi
Muſa ſupervacuas Antonius, & tamen illis [Bajas
Me facit inviſum, gelidâ cum perluor undâ
Per medium frigus. ſanè myrteta relinqui,
Dictáque ceſſantem nervis elidere morbum
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput, & ſtomachum ſupponere fontibus audent
Cluſinis, Gabioſque petunt, & frigida rura.
Mutandus locus eſt, & diverſoria nota
Præteragendus equus. quò tendis? non mihi Cumas
Eſt iter, aut Bajas, lævâ ſtomachoſus habenâ
Dicet eques. ſed equi frenato eſt auris in ore.)
Major utrum populum frumenti copia paſcat,
Collectóſne bibant imbres, puteóſne perennes
Dulcis aquæ: (nam vina nihil moror illius oræ.
Rure meo poſſum quidvis perferre, patíque.
Ad mare cùm veni, generoſum, & lene requiro:
Quod curas abigat: quod cum ſpe divite manet
In venas animúmque meum, quod verba miniſtret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.)
Tractus uter plures lepores, uter educet apros:
Utra magis piſces, & echinos æquora celent,
Pinguis ut inde domum poſſim Phæáxque reverti;
Scribere te nobis, tibi nos accredere par eſt.
Mænius, ut rebus maternis atque paternis
Fortiter abſumtis, urbanus cœpit haberi;
Scurra vagus, non qui certum præſepe teneret;
Impranſus non qui civem dignoſceret hoſte;
Quælibet in quemvis opprobria fingere ſævus;
Pernicies, & tempeſtas, barathrúmque macelli;
Quidquid quæſierat, ventri donabat avaro.
Hic, ubi nequitiæ fautoribus & timidis nil
Aut paulum abſtulerat, patinas cœnabat omaſi
Vilis, & agnini, tribus urſis quod ſatis eſſet.
Scilicet ut ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos correctus Beſtius. idem,
Quidquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem: non hercule miror,
Ajebat, ſi qui comedunt bona: cùm ſit obeſo
Nil melius turdo: nil vulvâ pulchrius amplâ.
Nimirum hic ego ſum: nam tuta, & parvula laudo,
Cum res deficiunt: ſatis inter vilia fortis.
Verùm, ubi quid melius contingit & unctius, idem
Vos ſapere, & ſolos ajo bene vivere, quorum
Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.

AD QUINCTIUM. EP. XVI.

NE perconteris, fundus meus, optime Quincti,
Arvo paſcat herum, an baccis opulentet olivæ;
Pomíſne, & pratis, an amictâ vitibus ulmo;
Scribetur tibi forma loquaciter & ſitus agri.
Continui montes, ni diſſocientur opacâ
Valle: ſed ut veniens dextrum latus adſpiciat Sol;
Lævum diſcedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. quid, ſi rubicunda benignè
Corna vepres & pruna ferant? ſi quercus, & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ?
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (ſi credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.
Tu rectè vivis, ſi curas eſſe quod audis.
Jactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas:
Néve putes alium ſapiente bonóque beatum.
Neu, ſi te populus ſanum rectéque valentem
Dictitet, occultam febrem ſub tempus edendi
Diſſimules donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Si quis bella tibi terrâ pugnata maríque
Dicat: & his verbis vacuas permulceat aures;
Téne magis ſalvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguo, qui conſulit, & tibi, & urbi,
Jupiter: Auguſti laudes agnoſcere poſſis?
Cùm pateris ſapiens emendatúſque vocari,
Reſpondéſne tuo, dic ſodes, nomine? nempe
Vir bonus, & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras, ſi volet, auferet: ut ſi
Detulerit faſces indigno, detrahet idem.
Pone: meum eſt, inquit. pono, triſtíſque recedo.
Idem ſi clamet furem, neget eſſe pudicum,
Contendat laqueo collum preſſiſſe paternum:
Mordear opprobriis falſis, mutémque colores?
Falſus honor juvat, & mendax infamia terret
Quem, niſi mendoſum & mendacem? vir bonus eſt quis?
Qui conſulta patrum, qui leges juráque ſervat:
Quo multæ magnæque ſecantur judice lites:
Quo reſponſore, & quo cauſæ teſte tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, & vicinia tota
Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decorâ.
Nec furtum feci, nec fugi, ſi mihi dicat
Servus: habes pretium, loris non ureris, ajo.
Non hominem occidi. non paſces in cruce corvos.
Sum bonus, & frugi. renuit, negat atque Sabellus.
Cautus enim metuit foveam lupus: accipitérque
Suſpectos laqueos, & opertum milvius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore:
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
Sit ſpes fallendi: miſcebis ſacra profanis.
Nam de mille fabæ modiis cùm ſurripis unum;
Damnum eſt, non facinus mihi pacto lenius iſto.
Vir bonus, omne forum quem ſpectat, & omne tribunal,
Quandocunque Deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo;
Labra movet metuens audiri, pulchra Laverna,
Da mihi fallere, da juſto ſanctóque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus objice nubem.
Quî melior ſervo, quî liberior ſit avarus,
In triviis fixum cùm ſe demittit ob aſſem,
Non video. nam qui cupiet, metuet quoque: porrò
Qui metuens vivet, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deſeruit, qui
Semper in augendâ feſtinat & obruitur re.
Vendere cùm poſſis captivum, occidere noli.
Serviet utiliter. ſine paſcat durus, arétque,
Naviget, ac mediis hyemet mercator in undis:
Annonæ proſit, portet frumenta penúſque.
Vir bonus, & ſapiens audebit dicere, Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre, patíque
Indignum coges? adimam bona. nempe pecus, rem,
Lectos, argentum. tollas licet. in manicis, &
Compedibus ſævo te ſub cuſtode tenebo.
Ipſe Deus, ſimulatque volam, me ſolvet. opinor,
Hoc ſentit; moriar. mors ultima linea rerum eſt.

AD SCÆVAM. EP. XVII.

QUAMVIS, Scæva, ſatis per te tibi conſulis, & ſcis,
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Diſce docendus adhuc, quæ cenſet amiculus: ut ſi
Cæcus iter monſtrare velit, tamen aſpice, ſi quid
Et nos, quod cures proprium feciſſe, loquamur.
Si te grata quies & primam ſomnus in horam
Delectat; ſi te pulvis ſtrepitúſque rotarum,
Si lædit caupona: Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia ſolis;
Nec vixit malè, qui natus moriénſque fefellit.

Si

Si prodeſſe tuis, paulóque benignius ipſum
Te tractare voles, accedes ſiccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Ariſtippus. ſi ſciret regibus uti,
Faſtidiret olus, qui me notat. Utrius horum
Verba probes & facta, doce: vel junior, audi;
Cur ſit Ariſtippi potior ſententia. namque
Mordacem Cynicum ſic eludebat, (ut ajunt)
Scurror ego ipſe mihi; populo tu. rectius hoc, &
Splendidius multo eſt. equus ut me portet, alat rex.
Officium facio. tu poſcis vilia: verùm es
Dante minor, quamvis fers te nullius egentem.
Omnis Ariſtippum decuit color, & ſtatus, & res,
Tentantem majora, ferè præſentibus æquum.
Contrà, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via ſi converſa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum,
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Perſonámque feret non inconcinnus utramque.
Alter Mileti textam cane pejus & angue
Vitabit chlamydem, morietur frigore, ſi non
Retuleris pannum: refer, & ſine vivat ineptus.
Res gerere, & captos oſtendere civibus hoſtes,
Attingit ſolium Jovis, & cœleſtia tentat.
Principibus placuiſſe viris, non ultima laus eſt.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit, ne non ſuccederet. eſto.
Quid, qui pervenit, fecítne viriliter? atqui
Hic eſt, aut nuſquam, quod quærimus. hic onus horret,
Ut parvis animis, & parvo corpore majus;
Hic ſubit, & perfert. aut virtus nomen inane eſt,
Aut decus & pretium rectè petit experiens vir.
Coram rege ſuo de paupertate tacentes,
Plus poſcente ferent. diſtat, ſumáſne pudenter,
An rapias. atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi ſoror eſt, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec paſcere firmus,
Qui dicit, clamat, victum date. ſuccinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus paſci ſi poſſet corvus, haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus invidiæque.
Brundiſium comes, aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur ſalebras, & acerbum frigus, & imbres,
Aut ciſtam effractam & ſubducta viatica plorat:
Nota refert meretricis acumina; ſæpe catellam,
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis: uti mox
Nulla fides damnis veríſque doloribus adſit.
Nec ſemel irriſus triviis attollere curat
Fracto crure planum: licèt illi plurima manet
Lacryma; per ſanctum juratus dicat Oſirim,
Credite, non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum; vicinia rauca reclamat.

AD LOLLIUM. EP. XVIII.

SI bene te novi, metues, liberrime Lolli,
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicum:
Ut matrona meretrici diſpar erit, atque
Diſcolor infido ſcurræ diſtabit amicus.
Eſt huic diverſum vitio vitium propè majus;
Aſperitas agreſtis, & inconcinna, graviſque,
Quæ ſe commendat tonſâ cute, dentibus atris,
Dum vult libertas mera dici, veráque virtus.
Virtus eſt medium vitiorum, & utrinque reductum.
Alter in obſequium plùs æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum divitis horret,
Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Ut puerum ſævo credas dictata magiſtro
Reddere, vel partes mimum tractare ſecundas.
Alter rixatur de lanâ ſæpe caprinâ;
Propugnat nugis armatus: ſcilicet, ut non
Sit mihi prima fides; &, verè quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium ætas altera ſordet.
Ambigitur quid enim? Caſtor ſciat, an Docilis plus.
Brundiſium Numici meliùs via ducat, an Appî.
Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat,
Gloria quem ſupra vires & veſtit & ungit,
Quem tenet argenti ſitis importuna faméſque,
Quem paupertatis pudor & fuga: dives amicus,
Sæpe decem vitiis inſtructior, odit, & horret.
Aut ſi non odit, regit; ac, veluti pia mater,
Plus quàm ſe ſapere, & virtutibus eſſe priorem
Vult: & ait propè vera; Meæ (contendere noli)
Stultitiam patiuntur opes, tibi parvula res eſt.
Arcta decet ſanum comitem toga: deſine mecum
Certare. Eutrapelus, cuicunque nocere volebat,
Veſtimenta dabat pretioſa. beatus enim jam
Cum pulcris tunicis ſumet nova conſilia & ſpes:
Dormiet in lucem, ſcorto poſtponet honeſtum
Officium, nummos alienos paſcet; ad imum
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu ſcrutaberis ullius unquam;
Commiſſúmque teges, & vino tortus & irâ.
Nec tua laudabis ſtudia, aut aliena reprendes:
Nec, cùm venari volet ille, poemata panges.
Gratia ſic fratrum geminorum Amphionis atque
Zethi diſſiluit, donec ſuſpecta ſevero
Conticuit lyra. fraternis ceſſiſſe putatur
Moribus Amphion. tu cede potentis amici
Lenibus imperiis: quotiéſque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta, canéſque;
Surge, & inhumanæ ſenium depone Camœnæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta;
Romanis ſolenne viris opus, utile famæ,
Vitæque, & membris: præſertim cùm valeas, &
Vel curſu ſuperare canem, vel viribus aprum
Poſſis. adde, virilia quòd ſpecioſiùs arma
Non eſt qui tractet. ſcis, quo clamore coronæ
Prœlia ſuſtineas campeſtria: denique ſævam
Militiam puer & Cantabrica bella tuliſti
Sub duce, qui templis Parthorum ſigna refixit,
Et nunc, ſi quid abeſt, Italis adjudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcuſabilis abſis;
Quamvis nil extra numerum feciſſe modúmque
Curas, interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna
Te duce per pueros hoſtili more refertur.
Adverſarius eſt frater; lacus, Adria: donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Conſentire ſuis ſtudiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protenus ut moneam; (ſi quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, & cui dicas, ſæpe videto.
Percontatorem fugito: nam garrulus idem eſt;
Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures:
Et ſemel emiſſum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puérve,
Intrà marmoreum venerandi limen amici,
Ne dominus pueri pulchri caræve puellæ
Munere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam aſpice; ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus. ergo
Quem ſua culpa premet, deceptus omitte tueri.
Ut penitus notum, ſi tentent crimina, ſerves,
Tuteríſque tuo fidentem præſidio: qui
Dente Theonino cum circumroditur, ecquid
Ad te pòſt paulò ventura pericula ſentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet:
Et neglecta ſolent incendia ſumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici,
Expertus metuit. tu, dum tua navis in alto eſt,
Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura.
Oderunt hilarem triſtes, triſtémque jocoſi,
Sedatum celeres, agilem gnavúmque remiſſi;
Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula; quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme ſupercilio nubem: plerumque modeſtus
Occupat obſcuri ſpeciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges & percontabere doctos,
Quâ ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te ſemper inops agitet, vexétque cupido,
Ne pavor, & rerum mediocriter utilium ſpes:
Virtutem doctrina paret, naturáne donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,
Quid purè tranquillet; honos, an dulce lucellum,
An ſecretum iter, & fallentis ſemita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugoſus frigore pagus;
Quid ſentire putas, quid credis, amice, precari?
Sit mihi, quod nunc eſt, etiam minus; ut mihi vivam
Quod ſupereſt ævi, ſi quid ſupereſſe volunt Dî:
Sit bona librorum & proviſæ frugis in annum
Copia, ne fluitem dubiæ ſpe pendulus horæ.
Sed ſatis eſt orare Jovem, qui donat, & aufert:
Det vitam, det opes; æquum mî animum ipſe parabo.

AD MÆCENATEM. EP. XIX.

PRISCO ſi credis, Mæcenas docte, Cratino,
Nulla placere diu nec vivere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus: ut malè ſanos
Adſcripſit Liber Satyris, Faunîſque poëtas.
Vina ferè dulces oluerunt manè Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus.
Ennius ipſe pater numquam niſi potus ad arma
Proſiluit dicenda. forum, puteálque Libonis
Mandabo ſiccis, adimam cantare ſeveris.
Hoc ſimul edixi: non ceſſavere poëtæ
Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? ſi quis vultu torvo ferus, & pede nudo,
Exiguæque togæ ſimulet textore Catonem:
Virtutemne repræſentet, moréſque Catonis?
Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua,
Dum ſtudet urbanus, tendítque diſertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. quòd ſi
Pallerem caſu, biberent exſangue cuminum.
O imitatores, ſervum pecus, ut mihi ſæpe
Bilem, ſæpe jocum veſtri movere tumultus!
Libera per vacuum poſui veſtigia princeps:
Non aliena meo preſſi pede. qui ſibi fidit
Dux, regit examen. Parios ego primus ïambos
Oſtendi Latio, numeros animóſque ſecutus
Archilochi, non res & agentia verba Lycamben.
Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quòd timui mutare modos & carminis artem;
Temperat Archilochi muſam pede maſcula Sappho,
Temperat Alcæus: ſed rebus, & ordine diſpar,
Nec ſocerum quærit, quem verſibus oblinat atris,
Nec ſponſæ laqueum famoſo carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore, Latinis
Vulgavi fidicen. juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculíſque legi, manibúſque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuſcula lector
Laudet, amétque domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventoſæ plebis ſuffragia venor
Impenſis cœnarum, & tritæ munere veſtis.
Non ego nobilium ſcriptorum auditor & ultor,
Grammaticas ambire tribus & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. ſpiſſis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,
Si dixi; rides, ait, & Jovis auribus iſta
Servas. fidis enim manare poetica mella
Te ſolum, tibi pulcher. ad hæc ego naribus uti
Formido, &, luctantis acuto ne ſecer ungui,
Diſplicet iſte locus, clamo, & diludia poſco.
Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram;
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

AD LIBRUM SUUM. EP. XX.

VERTUMNUM Janúmque, liber, ſpectare videris:
Scilicet ut proſtes Soſiorum pumice mundus.
Odiſti claves, & grata ſigilla pudico:
Paucis oſtendi gemis, & communia laudas;
Non ita nutritus. fuge, quò diſcedere geſtis.
Non erit emiſſo reditus tibi. quid miſer egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læſerit. & ſcis
In breve te cogi, cùm plenus languet amator.
Quòd ſi non odio peccantis deſipit augur:
Carus eris Romæ, donec te deſerat ætas.
Contrectatus ubi manibus ſordeſcere vulgi
Cœperis, aut tineas paſces taciturnus inertes,
Aut fugies Uticam, aut vinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
Qui malè parentem in rupes detruſit aſellum
Iratus. quis enim invitum ſervare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba ſenectus.
Cum tibi Sol tepidus plures admoverit aures,
Me libertino natum patre, & in tenui re
Majores pennas nido extendiſſe loqueris:
Ut, quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuiſſe, domíque:
Corporis exigui, præcanum, Solibus aptum,
Iraſci celerem, tamen ut placabilis eſſem.
Fortè meum ſi quis te percontabitur ævum;
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres,
Collegam Lepidum quò duxit Lollius anno.

EPISTOLARUM

LIBER II.

AD AUGUSTUM. EP. I.

CUM tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus;
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem
Si longo ſermone morer tua tempora Cæſar.
Romulus, & Liber pater, & cum Caſtore Pollux,
Poſt ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras hominúmque colunt genus, aſpera bella
Componunt, agros aſſignant, oppida condunt;
Ploravere ſuis non reſpondere favorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram,
Notáque fatali portenta labore ſubegit,
Comperit invidiam ſupremo fine domari.
Urit enim fulgore ſuo, qui prægravat artes
Infra ſe poſitas, extinctus amabitur idem.
Præſenti tibi maturos largimur honores,
Jurandáſque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus ſapiens, & juſtus in uno,
Te noſtris ducibus, te Grajis anteferendo,
Cætera nequaquam ſimili ratione modóque
Æſtimat, &, niſi quæ terris ſemota, ſuíſque
Temporibus defuncta videt, faſtidit, & odit:
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinque viri ſanxerunt, fœdera regum
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annoſa volumina vatum,
Dictitet Albano Muſas in monte locutas.
Si, quia Græcorum ſunt antiquiſſima quæque
Scripta, vel optima, Romani penſantur eâdem
Scriptores trutinâ; non eſt, quòd multa loquamur;
Nil intra eſt oleam, nil extrà eſt in nuce duri.
Venimus ad ſummum fortunæ: pingimus, atque
Pſallimus, & luctamur Achivis doctiùs unctis.
Si meliora dies, ut vina, poemata reddit;
Scire velim, chartis pretium quotus arroget annus.
Scriptor ab hinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteréſque referri debet, an inter
Viles atque novos? excludat jurgia finis.
Eſt vetus atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperiit minor uno menſe, vel anno,
Inter quos referendus erit? veteréſne poetas,
An quos & præſens, & poſtera reſpuet ætas?
Iſte quidem veteres inter ponetur honeſtè,
Qui vel menſe brevi, vel toto eſt junior anno.
Utor permiſſo, caudæque pilos ut equinæ,
Paulatim vello, & demo unum, demo etiam unum;
Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad faſtos, & virtutem æſtimat annis:
Miratúrque nihil, niſi quod Libitina ſacravit.
Ennius & ſapiens, & fortis, & alter Homerus,
(Ut critici dicunt) leviter curare videtur,
Quò promiſſa cadant, & ſomnia Pythagorea.
Nævius in manibus non eſt, & mentibus hæret
Penè recens; adeò ſanctum eſt vetus omne poëma.
Ambigitur quoties, uter utro ſit prior; aufert
Pacuvius docti famam ſenis, Attius alti;
Dicitur Afrani toga conveniſſe Menandro,
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediſcit, & hos arcto ſtipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos, numerátque poëtas
Ad noſtrum tempus Livi ſcriptoris ab ævo.
Interdum vulgus rectum videt; eſt, ubi peccat.
Si veteres ita miratur, laudátque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.
Si quædam nimis antiquè, ſi pleraque durè
Dicere credit eos, ignavè multa fatetur;
Et ſapit, & mecum facit, & Jove judicat æquo.
Non equidem inſector, delendáque carmina Livi
Eſſe reor, memini quæ plagoſum mihi parvo
Orbilium dictare: ſed emendata videri,
Pulchraque, & exactis minimùm diſtantia, miror:
Inter quæ verbum emicuit ſi fortè decorum, &
Si verſus paulo concinnior unus & alter,

Injuſtè

Injuſtè totum ducit, vendítque poëma.
Indignor quidquam reprehendi, non quia craſsè
Compoſitum, illepidéve putetur, ſed quia nuper:
Nec veniam antiquis, ſed honorem & præmia poſci.
Rectè, nécne crocum floréſque perambulet Attæ
Fabula, ſi dubitem: clament periiſſe pudorem
Cuncti penè patres, ea cùm reprehendere coner,
Quæ gravis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit:
Vel quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt:
Vel quia turpe putant parere minoribus, &, quæ
Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud,
Quod mecum ignorat, ſolus vult ſcire videri:
Ingeniis non ille favet, plauditque ſepultis,
Noſtra ſed impugnat: nos noſtráque lividus odit.
Quod ſi tam Græcis novitas inviſa fuiſſet,
Quàm nobis: quid nunc eſſet vetus? aut quid haberet,
Quod legeret, tererétque viritim publicus uſus?
Ut primum poſitis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortunâ labier æquâ:
Nunc athletarum ſtudiis, nunc arſit equorum;
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amavit;
Suſpendit pictâ vultum mentémque tabellâ,
Nunc tibicinibus, nunc eſt gaviſa tragœdis:
Sub nutrice puella velut ſi luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio eſt, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ, ventíque ſecundi.
Romæ dulce diu fuit & ſolenne reclusâ
Manè domo vigilare, clienti promere jura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire; minori dicere, per quæ
Creſcere res poſſet, minui damnoſa libido.
Mutavit mentem populus levis, & calet uno
Scribendi ſtudio. pueri patréſque ſeveri
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.
Ipſe ego, qui nullos me affirmo ſcribere verſus,
Invenior Parthis mendacior, & prius orto
Sole, vigil calamum, & chartas, & ſcrinia poſco.
Navem agere ignarus navis timet. abrotonum ægro
Non audet, niſi qui didicit, dare. quod medicorum eſt,
Promittunt medici. tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctíque poëmata paſſim.
Hic error tamen & levis hæc inſania quantas
Virtutes habeat, ſic collige. vatis avarus
Non temere eſt animus: verſus amat, hoc ſtudet unum;
Detrimenta, fugas ſervorum, incendia ridet;
Non fraudem ſocio, pueróve incogitat ullam
Pupillo; vivit ſiliquis, & pane ſecundo;
Militiæ quamquam piger, & malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari,
Os tenerum pueri balbúmque poëta figurat:
Torquet ab obſcœnis jam nunc ſermonibus aurem;
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Aſperitatis, & invidiæ corrector, & iræ;
Rectè facta refert; orientia tempora notis
Inſtruit exemplis; inopem ſolatur & ægrum.
Caſtis cum pueris ignara puella mariti
Diſceret unde preces, vatem ni Muſa dediſſet?
Poſcit opem chorus, & præſentia numina ſentit;
Cœleſtes implorat aquas doctâ prece blandus;
Avertit morbos, metuenda pericula pellit;
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine Dî ſuperi placantur, carmine Manes.
Agricolæ priſci, fortes, parvóque beati,
Condita poſt frumenta, levantes tempore feſto
Corpus & ipſum animum ſpe finis dura ferentem,
Cum ſociis operum, & pueris, & conjuge fidâ
Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant,
Floribus & vino Genium memorem brevis ævi.
Feſcennina per hunc inventa licentia morem
Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit;
Libertáſque recurrentes accepta per annos
Luſit amabiliter: donec jam ſævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, & per honeſtas
Ire minax impunè domos. doluere cruento
Dente laceſſiti. fuit intactis quoque cura
Conditione ſuper communi. quin etiam lex
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi. vertere modum, formidine fuſtis
Ad bene dicendum delectandúmque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, & artes
Intulit agreſti Latio. ſic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, & grave virus
Munditiæ pepulere: ſed in longum tamen ævum
Manſerunt, hodiéque manent veſtigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis;
Et poſt Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Theſpis, & Æſchylus utile ferrent.
Tentavit quoque, rem ſi dignè vertere poſſet;
Et placuit ſibi naturâ ſublimis & acer:
Nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet;
Sed turpem putat in ſcriptis, metuítque lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum; ſed habet Comœdia tanto
Plus oneris, quanto veniæ minus. aſpice, Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut inſidioſi:
Quantus ſit Doſſennus edacibus in paraſitis;
Quam non adſtricto percurrat pulpita ſocco:
Geſtit enim nummum in loculos dimittere, poſt hoc
Securus, cadat, an recto ſtet fabula talo.
Quem tulit ad ſcenam ventoſo gloria curru,
Exanimat lentus ſpectator, ſedulus inflat.
Sic leve, ſic parvum eſt, animum quod laudis avarum
Subruit, aut reficit. valeat res ludicra, ſi me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc, terrétque poëtam:
Quod numero plures, virtute & honore minores,
Indocti, ſtolidíque, & depugnare parati,
Si diſcordet eques, media inter carmina poſcunt
Aut urſum aut pugiles. his nam plebecula gaudet.
Verum equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos & gaudia vana.
Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas;
Dum fugiunt equitum turmæ peditúmque catervæ.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis;
Eſſeda feſtinant, pilenta, petorrita, naves;
Captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus; ſeu
Diverſum confuſa genus panthera camelo,
Sive elephas albus vulgi converteret ora:
Spectaret populum ludis attentius ipſis,
Ut ſibi præbentem mimo ſpectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret aſello
Fabellam ſurdo. nam quæ pervincere voces
Evaluere ſonum, referunt quem noſtra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuſcum:
Tanto cum ſtrepitu ludi ſpectantur, & artes,
Divitiæque peregrinæ; quibus oblitus actor
Cùm ſtetit in ſcenâ, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? nil ſanè. quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipſe recuſem,
Cùm rectè tractent alii, laudare malignè:
Ille per extentum funem mihi poſſe videtur
Ire poëta: meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falſis terroribus implet,
Ut magus: & modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verum age, & his, qui ſe lectori credere malunt,
Quàm ſpectatoris faſtidia ferre ſuperbi,
Curam redde brevem; ſi munus Apolline dignum
Vis complere libris, & vatibus addere calcar,
Ut ſtudio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poëtæ,
Ut vineta egomet cædam mea: cùm tibi librum
Sollicito damus, aut feſſo: cùm lædimur, unum
Si quis amicorum eſt auſus reprendere verſum:
Cùm loca jam recitata revolvimus irrevocati:
Cùm lamentamur non apparere labores
Noſtros, & tenui deducta poëmata filo:
Cum ſperamus eò rem venturam, ut, ſimulatque
Carmina reſcieris nos fingere, commodus ultro
Arceſſas, & egere vetes, & ſcribere cogas.
Sed tamen eſt operæ pretium cognoſcere, quales
Æditaos habeat belli ſpectata domíque
Virtus, indigno non committenda poëtæ.
Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
Chœrilus, incultis qui verſibus & malè natis
Retulit acceptos, regale nomiſma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labémque remittunt
Atramenta, ferè ſcriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,
Edicto vetuit, ne quis ſe, præter Apellem,
Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum ſimulántia. quòd ſi
Judicium ſubtile videndis artibus illud

Ad libros & ad hæc Muſarum dona vocares,
Bœotum in craſſo jurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de ſe judicia, atque
Munera, quæ multâ dantis cum laude tulerunt,
Dilecti tibi Virgilius Variúſque poetæ.
Nec magis expreſſi vultus per ahenea ſigna,
Quàm per vatis opus mores animíque virorum
Clarorum apparent. nec Sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere geſtas,
Terrarúmque ſitus, & flumina dicere, & arces
Montibus impoſitas, & barbara regna, tuíſque
Auſpiciis totum confecta duella per orbem,
Clauſtráque cuſtodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te principe Romam;
Si, quantum cuperem, poſſem quoque. ſed neque parvum
Carmen majeſtas recipit tua, nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recuſent.
Sedulitas autem, ſtultè quem diligit, urget;
Præcipuè cùm ſe numeris commendat, & arte.
Diſcit enim citiùs, meminítque libentiùs illud,
Quod quis deridet, quàm quod probat, & veneratur.
Nil moror officium, quod me gravat: ac neque ficto
In pejus vultu proponi cereus uſquam,
Nec pravè factis decorari verſibus opto;
Ne rubeam pingui donatus munere, & unà
Cum ſcriptore meo capsâ porrectus apertâ,
Deferar in vicum vendentem thus, & odores,
Et piper, & quidquid chartis amicitur ineptis.

AD JULIUM FLORUM. EPIST. II.

FLORE, bono claróque fidelis amice Neroni,
Si quis fortè velit puerum tibi vendere natum
Tibure vel Gabiis; & tecum ſic agat: hic &
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos,
Fiet, eritque tuus, nummorum millibus octo,
Verna miniſteriis ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argillâ quidvis imitaberis udâ.
Quin etiam canet indoctum, ſed dulce bibenti.
Multa fidem promiſſa levant, ubi pleniùs æquo
Laudat venales, qui vult extrudere, merces.
Res urget me nulla, meo ſum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi. non temere à me
Quivis ferret idem. ſemel hic ceſſavit, &, ut fit,
In ſcalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos, excepta nihil te ſi fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ ſecurus, opinor.
Prudens emiſti vitioſum: dicta tibi eſt lex.
Inſequeris tamen hunc, & lite moraris iniquâ.
Dixi me pigrum proficiſcenti tibi, dixi
Talibus officiis propè mancum: ne mea ſævus
Jurgares ad te quòd epiſtola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? quereris ſuper hoc etiam, quòd
Exſpectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
Ærumnis, laſſus dum noctu ſtertit, ad aſſem
Perdiderat: poſt hoc vehemens lupus, & ſibi, & hoſti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer
Præſidium regale loco dejecit, ut ajunt,
Summè munito, & multarum divite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis:
Accipit & bis dena ſupèr ſeſtertia nummûm.
Fortè ſub hoc tempus caſtellum evertere prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque poſſent addere mentem.
I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid ſtas?
Poſt hæc ille catus, quantumvis ruſticus, ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.
Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri,
Iratus Grajis quantum nocuiſſet Achilles.
Adjecere bonæ paulo plus artis Athenæ;
Scilicet ut poſſem curvo dignoſcere rectum,
Atque inter ſylvas Academi quærere verum.
Dura ſed emovere loco me tempora grato;
Civiliſque rudem belli tulit æſtus in arma,
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.
Unde ſimul primùm me dimiſere Philippi
Deciſis humilem pennis, inopémque paterni
Et laris & fundi: paupertas impulit audax,
Ut verſus facerem: ſed, quod non deſit, habentem,
Quæ poterunt unquam ſatìs expurgare cicutæ,
Nî melius dormire putem, quam ſcribere verſus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere jocos, Venerem, convivia, ludum:
Tendunt extorquere poemata. quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur, amántque.
Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis:
Ille Bioneis ſermonibus, & ſale nigro.
Tres mihi convivæ propè diſſentire videntur,
Poſcentes vario multum diverſa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod jubet alter.
Quod petis, id ſanè eſt inviſum, acidúmque duobus.
Præter cætera, me Romæne poëmata cenſes
Scribere poſſe inter tot curas tótque labores?
Hic ſponſum vocat; hic auditum ſcripta, relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini;
Hic extremo in Aventino: viſendus uterque.
Intervalla vides humanè commoda. verùm
Puræ ſunt plateæ, nihil ut meditantibus obſtet.
Feſtinat calidus mulis gerulíſque redemtor:
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum:
Triſtia robuſtis luctantur funera plauſtris:
Hâc rabioſa fugit canis, hâc lutulenta ruit ſus.
I nunc, & verſus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes,
Rite cliens Bacchi ſomno gaudentis & umbrâ.
Tu me inter ſtrepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere, & contracta ſequi veſtigia vatum?
Ingenium, ſibi quod vacuas deſumſit Athenas,
Et ſtudiis annos ſeptem dedit, inſenuitque
Libris & curis, ſtatuâ taciturnius exit
Plerumque, & riſu populum quatit. hic ego rerum
Fluctibus in mediis & tempeſtatibus urbis
Verba lyræ motura ſonum connectere digner?
Frater erat Romæ conſulti rhetor: ut alter
Alterius ſermone meros audiret honores:
Gracchus ut hic illi foret: hic ut Mucius illi.
Quî minùs argutos vexat furor iſte poëtas?
Carmina compono, hic elegos; mirabile viſu,
Cælatúmque novem Muſis opus. aſpice primùm,
Quanto cum faſtu, quanto molimine circum-
ſpectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, ſi fortè vacas, ſequere, & procul audi
Quid ferat, & quare ſibi nectat uterque coronam.
Cædimur, & totidem plagis conſumimus hoſtem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Diſcedo Alcæus puncto illius: ille meo quis?
Quis, niſi Callimachus? ſi plus adpoſcere viſus;
Fit Mimnermus, & optivo cognomine creſcit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cum ſcribo, & ſupplex populi ſuffragia capto:
Idem finitis ſtudiis, & mente receptâ,
Obturem patulas impunè legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm
Gaudent ſcribentes, & ſe venerantur; & ultro,
Si taceas, laudant, quidquid ſcripſere, beati.
At qui legitimum cupiet feciſſe poëma,
Cum tabulis animum cenſoris ſumet honeſti:
Audebit, quæcumque parum ſplendoris habebunt,
Et ſinè pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant,
Et verſentur adhuc intrà penetralia Veſtæ.
Obſcurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem ſpecioſa vocabula rerum,
Quæ priſcis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc ſitus informis premit & deſerta vetuſtas.
Adſciſcet nova, quæ genitor produxerit uſus:
Vehemens, & liquidus, puróque ſimillimus amni,
Fundet opes, Latiúmque beabit divite linguâ:
Luxuriantia compeſcet: nimis aſpera ſano
Lævabit cultu: virtute carentia tollet:
Ludentis ſpeciem dabit, & torquebitur, ut qui
Nunc ſatyrum, nunc agreſtem Cyclopa movetur.
Prætulerim ſcriptor delirus inérſque videri,
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
Quàm ſapere, & ringi. fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos
In vacuo lætus ſeſſor plauſórque theatro,
Cætera qui vitæ ſervaret munia recto
More; bonus ſanè vicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem; poſſet qui ignoſcere ſervis,
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ;
Poſſet qui rupem, & puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus curíſque refectus,

Expulit elleboro morbum bilémque meraco,
Et redit ad ſeſe: Pol me occidiſtis, amici,
Non ſervâſtis, ait; cui ſic extorta voluptas,
Et demtus per vim mentis gratiſſimus error.
Nimirum ſapere eſt abjectis utile nugis,
Et tempeſtivum pueris concedere ludum;
Ac non verba ſequi fidibus modulanda Latinis:
Sed veræ numeróſque modóſque ediſcere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc, tacitúſque recordor:
Si tibi nulla ſitim finiret copia lymphæ,
Narrares medicis: quòd quantò plura paraſti,
Tantò plura cupis, nulline faterier audes?
Si vulnus tibi, monſtratâ radice vel herbâ,
Non fieret levius, fugeres radice vel herbâ
Proficiente nihil curarier. audieras, cui
Rem Dî donarent, illi decedere pravam
Stultitiam; & cùm ſis nihilo ſapientior, ex quo
Plenior es, tamen uteris monitoribus îſdem?
At ſi divitiæ prudentem reddere poſſent,
Si cupidum timidúmque minùs te: nempe ruberes,
Viveret in terris te ſi quis avarior uno.
Si proprium eſt, quod quis librâ mercatus & ære eſt;
Quædam (ſi credis conſultis) mancipat uſus;
Qui te paſcit ager, tuus eſt; & villicus Orbî
Cùm ſegetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum ſentit. das nummos: accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti; nempe modo iſto
Paulatim mercaris agrum, fortaſſe trecentis,
Aut etiam ſuprà, nummorum millibus emtum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emtor Aricini quondam, Vejentis & arvi,
Emtum cœnat olus, quamvìs aliter putat; emtis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat uſque ſuum, quà populus adſita certis
Limitibus vicina refugit jurgia, tanquam
Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc ſorte ſupremâ,
Permutet dominos, & cedat in altera jura.
Sic quia perpetuus nulli datur uſus, & hæres
Hæredem alterius, velut unda ſupervenit undam:
Quid vici proſunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, ſi metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena ſigilla, tabellas,
Argentum, veſtes Gætulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant, eſt qui non curat habere.
Cur alter fratrum ceſſare, & ludere, & ungi
Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter
Dives & importunus, ad umbram lucis ab ortu,
Sylveſtrem flammis & ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat aſtrum,
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum-
quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Utar, & ex modico, quantum res poſcet, acervo
Tollam: nec metuam, quid de me judicet hæres,
Quòd non plura datis invenerit. & tamen idem
Scire volam, quantum ſimplex hilariſque nepoti
Diſcrepet, & quantùm diſcordet parcus avaro.
Diſtat enim, ſpargas tua prodigus, an neque ſumtum
Invitus facias, neque plura parare labores;
Ac potiùs, puer ut feſtis Quinquatribus, olim
Exiguo gratóque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domûs procul abſit. ego, utrùm
Nave ferar magnâ, an parvâ, ferar unus, & idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone ſecundo:
Non tamen adverſis ætatem ducimus Auſtris.
Viribus, ingenio, ſpecie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis uſque priores.
Non es avarus: abi. quid? cætera jam ſimul iſto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine & irâ?
Somnia, terrores magicos, miracula, ſagas,
Nocturnos Lemures, portentáque Theſſala rides?
Natales gratè numeras? ignoſcis amicis?
Lenior & melior fis accedente ſenectâ?
Quid te exemta juvat ſpinis de pluribus una?
Vivere ſi rectè neſcis, decede peritis.
Luſiſti ſatis, ediſti ſatis, atque bibiſti:
Tempus abire tibi eſt: ne potum largiùs æquo
Rideat, & pulſet laſciva decentius ætas.

DE ARTE POETICA LIBER.

AD PISONES.

HUMANO capiti cervicem pictor equinam
Jungere ſi velit, & varias inducere plumas,
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa supernè:
Spectatum admiſſi riſum teneatis amici?
Credite, Piſones, iſti tabulæ fore librum
Perſimilem, cujus, velut ægri ſomnia, vanæ
Fingentur ſpecies: ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ pictoribus, atque poetis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.
Scimus, & hanc veniam petimúſque, damúſque viciſſim:
Sed non ut placidis coëant immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis gravibus plerumque, & magna profeſſis
Purpureus, latè qui ſplendeat, unus & alter
Aſſuitur pannus: cùm lucus, & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius deſcribitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: & fortaſſe cupreſſum
Scis ſimulare. quid hoc, ſi fractis enatat exſpes
Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Inſtitui: currente rotâ cur urceus exit?
Denique ſit, quod vis, ſimplex duntaxat & unum.
Maxima pars vatum, pater, & juvenes patre digni,
Decipimur ſpecie recti: brevis eſſe laboro,
Obſcurus fio. ſectantem lævia, nervi
Deficiunt animíque: profeſſus grandia, turget:
Serpit humi, tutus nimiùm, timidúſque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam;
Delphinum ſylvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus & ungues
Exprimet, & molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis ſummâ, quia ponere totum
Neſciet. hunc ego me, ſi quid componere curem,
Non magis eſſe velim, quam pravo vivere naſo,
Spectandum nigris oculis, nigróque capillo.
Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus; & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præſens in tempus omittat:
Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautúſque ſerendis:
Dixeris egregiè, notum ſi callida verbum
Reddiderit junctura novum. ſi fortè neceſſe eſt
Indiciis monſtrare recentibus abdita rerum;
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget, dabitúrque licentia ſumta pudenter:
Et nova fictáque nuper habebunt verba fidem, ſi

Græco

Græco fonte cadant, parcè detorta. quid autem
Cæcilio Plautóque dabit Romanus, ademtum
Virgilio Varióque? ego cur, acquirere pauca
Si poſſum, invideor; cùm lingua Catonis & Ennî
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit, ſempérque licebit
Signatum præſente notâ producere nomen.
Ut ſylvæ foliis pronos mutantur in annos;
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modo nata, vigéntque.
Debemur morti nos noſtráque; ſive receptus
Terrâ Neptunus claſſes Aquilonibus arcet,
Regis opus; ſterilíſve diu palus, aptáque remis
Vicinas urbes alit, & grave ſentit aratrum:
Seu curſum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius. mortalia facta peribunt,
Nedum ſermonum ſtet honos, & gratia vivax.
Multa renaſcentur, quæ jam cecidere; cadéntque,
Quæ nunc ſunt in honore, vocabula; ſi volet uſus,
Quem penès arbitrium eſt, & jus, & norma loquendi.
Res geſtæ regúmque ducúmque, & triſtia bella
Quo ſcribi poſſent numero, monſtravit Homerus.
Verſibus impariter junctis querimonia primùm,
Pòſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor,
Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt.
Archilochum proprio rabies armavit ïambo.
Hunc ſocci cepere pedem, grandéſque cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus Divos, puerósque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.
Deſcriptas ſervare vices operúmque colores,
Cur ego, ſi nequeo ignoróque, poëta ſalutor?
Cur neſcire, pudens pravè, quàm diſcere malo?
Verſibus exponi tragicis res comica non vult:
Indignatur item privatis ac propè ſocco
Dignis carminibus narrari cœna Thyeſtæ.
Singula quæque locum teneant ſortita decenter.
Interdum tamen & vocem comœdia tollit;
Iratúſque Chremes tumido delitigat ore:
Et tragicus plerumque dolet ſermone pedeſtri.
Telephus & Peleus, cùm pauper & exul uterque,
Projicit ampullas & ſeſquipedalia verba,
Si curat cor ſpectantis tetigiſſe querelâ.
Non ſatìs eſt pulcra eſſe poëmata; dulcia ſunto,
Et quocumque volent, animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adſunt
Humani vultus. ſi vis me flere, dolendum eſt
Primùm ipſi tibi; tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu: malè ſi mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. triſtia mœſtum
Vultum verba decent; iratum, plena minarum;
Ludentem, laſciva; ſeverum, ſeria dictu.
Format enim natura priùs nos intus ad omnem
Fortunarum habitum; juvat, aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit:
Pòſt effert animi motus interprete linguâ.
Si dicentis erunt fortunis abſona dicta,
Romani tollent equites peditéſque cachinnum.
Intererit multum, Divúſne loquatur, an Heros:
Maturúſne ſenex, an adhuc florente juventâ
Fervidus; an matrona potens, an ſedula nutrix;
Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli;
Colchus, an Aſſyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam ſequere, aut ſibi convenientia finge
Scriptor. honoratum ſi fortè reponis Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox invictáque, flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, triſtis Oreſtes.
Si quid inexpertum ſcenæ committis, & audes
Perſonam formare novam; ſervetur ad imum,
Qualis ab incœpto proceſſerit, & ſibi conſtet.
Difficile eſt propriè communia dicere: túque
Rectiùs Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm ſi proferres ignota indictáque primus.
Publica materies privati juris erit, ſi
Nec circa vilem patulúmque morabetis orbem:
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres, nec deſilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.
Nec ſic incipies, ut ſcriptor cyclicus olim:
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.
Quanto rectiùs hic, qui nil molitur ineptè!
Dic mihi, Muſa, virum, captæ poſt tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.
Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut ſpecioſa dehinc miracula promat,
Antiphaten, Scyllámque, & cum Cyclope Charybdim.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.
Semper ad eventum feſtinat; & in medias res,
Non ſecus ac notas, auditorem rapit; & quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit:
Atque ita mentitur, ſic veris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.
Tu, quid ego & populus mecum deſideret, audi.
Si plauſoris eges aulæa manentis, & uſque
Seſſuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat;
Ætatis cujuſque notandi ſunt tibi mores,
Mobilibúſque decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui voces jam ſcit puer, & pede certo
Signat humum; geſtit paribus colludere, & iram
Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibúſque, & aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Utilium tardus proviſor, prodigus æris,
Sublimis, cupidúſque, & amata relinquere pernix.
Converſis ſtudiis, ætas animúſque virilis
Quærit opes & amicitias, inſervit honori;
Commiſiſſe cavet, quod mox mutare laboret.
Multa ſenem circumveniunt incommoda, vel quòd
Quærit, & inventis miſer abſtinet, ac timet uti;
Vel quod res omnes timidè gelidéque miniſtrat,
Dilator, ſpe longus, iners, avidúſque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, cenſor caſtigatórque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda ſecum;
Multa recedentes adimunt. ne fortè ſeniles
Mandentur juveni partes, pueróque viriles;
Semper in adjunctis, ævóque morabimur aptis.
Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.
Segniùs irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator. non tamen intus
Digna geri, promes in ſcenam; multáque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet;
Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus;
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.
Néve minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula, quæ poſci vult, & ſpectata reponi.
Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui perſona laboret.
Actoris partes chorus, officiúmque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faveátque, & conſilietur amicè:
Et regat iratos, & amet peccare timentes:
Ille dapes laudet menſæ brevis, ille ſalubrem
Juſtitiam, legéſque, & apertis otia portis:
Ille tegat commiſſa; Deóſque precetur, & oret,
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.
Tibia non, ut nunc, orichalco vincta, tubæque
Æmula; ſed tenuis, ſimpléxque foramine pauco
Adſpirare, & adeſſe choris erat utilis, atque
Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu:
Quò ſanè populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, caſtúſque, verecundúſque coïbat.
Poſtquam cœpit agros extendere victor, & urbem
Latior amplecti murus, vinóque diurno
Placari Genius feſtis impunè diebus:
Acceſſit numeríſque modíſque licentia major.
Indoctus quid enim ſaperet liberque laborum,
Ruſticus urbano confuſus, turpis honeſto?
Sic priſcæ motúmque & luxuriam addidit arti
Tibicen, traxítque vagus per pulpita veſtem.
Sic etiam fidibus voces crevere ſeveris,
Et tulit eloquium inſolitum facundia præceps:
Utiliúmque ſagax rerum, & divina futuri
Sortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,

Mox etiam agreſtes Satyros nudavit, & aſper
Incolumi gravitate jocum tentavit, eò quòd
Illecebris erat & gratâ novitate morandus
Spectator, functúſque ſacris, & potus, & exlex.
Verùm ita riſores, ita commendare dicaces
Conveniet Satyros, ita vertere ſeria ludo,
Ne, quicunque Deus, quicunque adhibebitur Heros,
Regali conſpectus in auro nuper & oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas;
Aut, dum vitat humum, nubes & inania captet.
Effutire leves indigna tragœdia verſus,
Ut feſtis matrona moveri juſſa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata, & dominantia nomina ſolùm,
Verbáque, Piſones, Satyrorum ſcriptor amabo:
Nec ſic enitar tragico differre colori,
Ut nihil interſit, Davúſne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum;
An cuſtos famuluſque Dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen ſequar: ut ſibi quivis
Speret idem; ſudet multùm, fruſtráque laboret
Auſus idem. tantum ſeries juncturáque pollet:
Tantum de medio ſumtis accedit honoris.
Sylvis deducti caveant, me judice, Fauni,
Ne velut innati triviis, ac penè forenſes,
Aut nimiùm teneris juvenentur verſibus unquam,
Aut immunda crepent, ignominioſáque dicta.
Offenduntur enim, quibus eſt equus, & pater, & res:
Nec, ſi quid fricti ciceris probat & nucis emtor,
Æquis accipiunt animis, donántve coronâ.
Syllaba longa brevi ſubjecta, vocatur ïambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accreſcere juſſit
Nomen ïambeis, cùm ſenos redderet ictus,
Primus ad extremum ſimilis ſibi. non ita pridem,
Tardior ut paulo graviórque veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in jura paterna recepit
Commodus & patiens; non ut de ſede ſecundâ
Cederet aut quartâ ſocialiter. hic & in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Ennî.
In ſcenam miſſos magno cum pondere verſus,
Aut operæ celeris nimiùm, curâque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata judex:
Et data Romanis venia eſt indigna poëtis.
Idcircóne vager, ſcribámque licenter? an omnes
Viſuros peccata putem mea, tutus, & intrà
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Græca
Nocturnâ verſate manu, verſate diurnâ.
At noſtri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere ſales; nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirati: ſi modò ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto;
Legitimúmque ſonum digitis callemus, & aure.
Ignotum tragicæ genus inveniſſe Camœnæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis;
Quæ canerent, agerentque peruncti fæcibus ora.
Poſt hunc perſonæ pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus, & modicis inſtravit pulpita tignis,
Et docuit magnúmque loqui, nitíque cothurno.
Succeſſit vetus his comœdia, non ſinè multâ
Laude: ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi: lex eſt accepta, chorúſque
Turpiter obticuit, ſublato jure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere poëtæ,
Nec minimum meruere decus, veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret, clariſve potentius armis,
Quàm linguâ, Latium, ſi non offenderet unum-
quemque poëtarum limæ labor, & mora. vos, ô
Pompilius ſanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies & multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non caſtigavit ad unguem.
Ingenium miſerâ quia fortunatius arte
Credit, & excludit ſanos Helicone poëtas
Democritus; bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam: ſecreta petit loca, balnea vitat.
Nanciſcetur enim pretium noménque poëtæ,
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Licino commiſerit. ô ego lævus,
Qui purgor bilem ſub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora poëmata. verùm
Nil tanti eſt. ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exſors ipſa ſecandi:
Munus & officium, nil ſcribens ipſe, docebo;
Unde parentur opes; quid alat, formétque poëtam;
Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè, ſapere eſt & principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ:
Verbáque proviſam rem non invita ſequentur.
Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis;
Quo ſit amore parens, quo frater amandus, & hoſpes;
Quod ſit conſcripti, quod judicis officium; quæ
Partes in bellum miſſi ducis; ille profectò
Reddere perſonæ ſcit convenientia cuique.
Reſpicere exemplar vitæ morúmque jubebo
Doctum imitatorem, & vivas hinc ducere voces.
Interdum ſpecioſa locis, moratáque rectè
Fabula, nullius Veneris, ſinè pondere, & arte,
Valdiùs oblectat populum, meliúſque moratur,
Quàm verſus inopes rerum nugæque canoræ.
Grajis ingenium, Grajis dedit ore rotundo
Muſa loqui, præter laudem, nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere. dicat
Filius Albini, ſi de quincunce remota eſt
Uncia, quid ſuperat? poteras dixiſſe triens. eu!
Rem poteris ſervare tuam. redit uncia: quid fit?
Semis. ad hæc animos ærugo & cura peculî
Cùm ſemel imbuerit, ſperamus carmina fingi
Poſſe linenda cedro, & lævi ſervanda cupreſſo?
Aut prodeſſe volunt, aut delectare poëtæ:
Aut ſimul & jucunda & idonea dicere vitæ.
Quidquid præcipies, eſto brevis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneántque fideles.
Omne ſupervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causâ ſint proxima veris;
Nec quodcumque volet, poſcat ſibi fabula credi:
Neu pranſæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis:
Celſi prætereunt auſtera poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci,
Lectorem delectando, paritérque monendo.
Hic meret æra liber Soſiis; hic & mare tranſit,
Et longum noto ſcriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignoviſſe velimus: [mens:
Nam neque chorda ſonum reddit, quem vult manus &
Poſcentíque gravem perſæpe remittit acutum,
Nec ſemper feriet, quodcumque minabitur, arcus.
Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parùm cavit natura. quid ergo?
Ut ſcriptor ſi peccat idem librarius uſque,
Quamvis eſt monitus, veniâ caret; & citharœdus
Ridetur, chordâ qui ſemper oberrat eâdem:
Sic mihi qui multum ceſſat, fit Chœrilus ille,
Quem bis térque bonum cum riſu miror; & idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verùm opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.
Ut pictura, poëſis: erit, quæ, ſi propiùs ſtes,
Te capiet magìs; & quædam, ſi longiùs abſtes.
Hæc amat obſcurum; volet hæc ſub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen:
Hæc placuit ſemel; hæc decies repetita placebit.
O major juvenum, quamvis & voce paternâ
Fingeris ad rectum, & per te ſapis; hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium & tolerabile rebus
Rectè concedi. conſultus juris, & actor
Cauſarum mediocris, abeſt virtute diſerti
Meſſalæ, nec ſcit quantum Caſcellius Aulus;
Sed tamen in pretio eſt: mediocribus eſſe poëtis
Non homines, non Dî, non conceſſere columnæ.
Ut gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum unguentum, & Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna ſinè iſtis:
Sic animis natum inventúmque poëma juvandis,
Si paulum ſummo deceſſit, vergit ad imum.
Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis:
Indoctúſque pilæ, diſcíve, trochíve, quieſcit;
Ne ſpiſſæ riſum tollant impunè coronæ:
Qui neſcit, verſus tamen audet fingere. quid nî?
Liber & ingenuus, præſertim cenſus equeſtrem
Summam nummorum, vitióque remotus ab omni.
Tu nihil invitâ dices, faciéſve Minervâ:
Id tibi judicium eſt, ea mens. ſi quid tamen olim
Scripſeris, in Metî deſcendat judicis aures,
Et patris, & noſtras; nonúmque prematur in annum.
Mem-

Membranis intus poſitis delere licebit,
Quod non edideris: neſcit vox miſſa reverti.
Sylveſtres homines ſacer interpreſque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rapidóſque leones:
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere ſonu teſtudinis, & prece blandâ
Ducere, quò vellet. fuit hæc ſapientia quondam,
Publica privatis ſecernere, ſacra profanis;
Concubitu prohibere vago; dare jura maritis;
Oppida moliri; leges incidere ligno.
Sic honor & nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. poſt hos inſignis Homerus,
Tyrtæúſque mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit. dictæ per carmina ſortes,
Et vitæ monſtrata via eſt, & gratia regum
Pieriis tentata modis, ludúſque repertus,
Et longorum operum finis: ne fortè pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt. ego nec ſtudium ſinè divite venâ,
Nec rude quid proſit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & conjurat amicè.
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit, fecítque puer; ſudavit, & alſit;
Abſtinuit Venere & vino: qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuítque magiſtrum.
Nunc ſatìs eſt dixiſſe, ego mira poemata pango:
Occupet extremum ſcabies: mihi turpe relinqui eſt,
Et, quod non didici, ſanè neſcire fateri.
Ut præco, ad merces turbam qui cogit emendas;
Aſſentatores jubet ad lucrum ire poeta
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Si verò eſt, unctum qui rectè ponere poſſit,
Et ſpondere levi pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum; mirabor, ſi ſciet inter-
noſcere mendacem verúmque beatus amicum.
Tu ſeu donâris, ſeu quid donare voles cui,
Nolito ad verſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ: clamabit enim, Pulchre, bene, rectè;
Palleſcet ſuper his; etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem; ſaliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo; ſic
Deriſor vero plùs laudatore movetur.
Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent,
An ſit amicitiâ dignus. ſi carmina condes,
Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.
Quinctilio ſi quid recitares, corrige, ſodes,
Hoc, ajebat, & hoc. melius te poſſe negares,
Bis térque expertum fruſtra; delere jubebat,
Et malè tornatus incudi reddere verſus.
Si defendere delictum, quàm vertere, malles;
Nullum ultrà verbum aut operam inſumebat inanem,
Quin ſinè rivali téque & tua ſolus amares.
Vir bonus, & prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomtis allinet atrum
Tranſverſo calamo ſignum, ambitioſa recidet
Ornamenta, parum claris lucem dare coget,
Arguet ambiguè dictum, mutanda notabit;
Fiet Ariſtarchus; nec dicet, Cur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ ſeria ducent
In mala deriſum ſemel, exceptúmque ſiniſtre.
Ut mala quem ſcabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana;
Veſanum tetigiſſe timent, fugiúntque poëtam,
Qui ſapiunt: agitant pueri, incautique ſequuntur.
Hic, dum ſublimes verſus ructatur, & errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveámve; licet, Succurrite, longùm
Clamet, Io cives; non ſit, qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem;
Quî ſcis, an prudens huc ſe dejecerit, atque
Servari nolit? dicam, Siculíque poetæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit. ſit jus, liceátque perire poëtis.
Invitum qui ſervat, idem facit occidenti.
Nec ſemel hoc fecit; nec ſi retractus erit, jam
Fiet homo, & ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis apparet, cur verſus factitet; utrùm
Minxerit in patrios cineres, an triſte bidental
Moverit inceſtus: certè furit, ac velut urſus,
Objectos caveæ valuit ſi frangere clathros,
Indoctum doctúmque fugat recitator acerbus.
Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo,
Non miſſura cutem, niſi plena cruoris, hirudo.

ALBII TIBULLI

EQUITIS ROMANI

OPERA.

ALBII TIBULLI VITA

Ex Libro III. de Poëtis Latinis Pet. Criniti.

ALBIUS TIBULLUS Romæ, ut creditur, natus Hircio & Panſâ Coſſ. qui annus etiam Naſonis poetæ natalibus inſignis fuit: nam uterque Conſul cùm ad liberandum Brutum apud Mutinam mitteretur, fugato Antonio occiſus eſt: parentes habuit ex equeſtri ordine, bello & pace ſatis illuſtres: is autem Tibullus, quòd ingenio facili, & egregiâ formâ foret, nobiliores etiam civitatis ſibi conciliavit: in quorum numero fuit Meſſalla Corvinus, qui mirâ diligentiâ, & aſſiduis officiis poetam Tibullum fovit. Itaque ſui ſtudioſum vocat eum Tibullus, & inſigni carmine laudes ejuſdem ac virtutem celebravit. Neque illud ignoratur, cùm in ejuſdem Meſſallæ comitatu in provinciam Phæacum pergeret, in adverſam eum valetudinem incidiſſe: ex quo tali carmine fidem ſuam atque fortunam voluit poſteris commendare:

Hic jacet immiti conſumptus morte Tibullus,
Meſſallam terrâ dum ſequitúrque mari.

Horatium quoque Flaccum, & Macrum poëtam, qui de herbis libros conſcripſit, familiariter dilexit. Eúmque hortatur ut relictis caſtris, & militiâ, ad amores, & Veneres redeat: Albius enim Tibullus in amoribus & deliciis (ut apparet) paulò proclivior fuit, ut qui Marathum, & Cherinthum pueros maximo affectu dilexerit, ſicuti Deliam, Sulpitiam, Neæram, & Nemeſim, de cujus formâ & moribus frequens in veterum libris mentio eſt, unde illud notum:

Uſſit amatorem Nemeſis laſciva Tibullum,
In totâ juvit quem nihil eſſe domo.

Sed & L. Apuleius quo loco de amoribus diſſerit apud Claudium Maximum proconſulem, fixum Deliæ nomen à poetâ Tibullo refert, cùm Plaucia vocaretur. Quinetiam Flaccus liberè illum hortatur amicitiæ nomine, ut forti animo & conſtanti, immitis Glyceræ faſtum, & inſolentiam perferat. tum aliorum exemplo diſcat, quanta ſit in amore varietas. in ſcribendo autem carmine, Caſſio Parmenſi eundem præponit, quo loco ſuorum ſermonum judicem facit, bonáque animi & corporis illi adſcribit:

Albi noſtrorum ſermonum candide judex,
Non tu corpus eras ſine pectore: di tibi formam,
Di tibi divitias dederant, artémque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Quam ſapere, & fari poſſit, quæ ſentiat, & cui
Gratia, fama, valetudo, contingat abunde,
Et mundus victus non deficiente crumenâ.

Is verò Tibullus in carmine ad Meſſallam, copioſè oſtendit, parum ſibi licere in ocio verſari, quòd ipſa fortunæ iniquitas nimiùm illi obfuiſſet, & cùm ſatis illi opes florerent, conditione temporum factum, ut ad paupertatem redigeretur.

Cui fuerant flavi ditantes ordine ſulci,
Horrea fœcundis indeficientia menſis:
Cuique pecus denſo paſcebant agmine colles,
Et domino ſatis, & nimium furique lupóque,
Nunc deſiderium ſupereſt.

Libros quatuor Elegiarum ſive Amorum compoſuit, in quibus facilè probatur quàm elegans, & candidum ſit ejus carmen, ut in ejuſmodi caloribus deſcribendis Latinos omnes videatur ſuperâſſe, tum affectibus exprimendis, tum ſuavitate ingenii, quod ipſum & Fab. Quintilianus ad Marcellum Victorium refert, cùm poetam Tibullum & elegantem imprimis, ac terſum exiſtimârit. Obiit autem. cùm adhuc junior eſſet, neque ſinè maximo mœrore Ovidii poetæ, quod ille teſtatus eſt longo carmine: in quo probatur quantâ literarum jacturâ Tibullus occiderit, eóque moleſtior fuit ejus interitus, quo immaturior viſus eſt. In ejus verò funere & parens & ſoror pietatis officium præſtiterunt, quod & Nemeſis & Delia pari animo fecerunt, ſicuti ab Ovidio refertur, vulgatúmque eſt illud de elegantiâ, & carmine Tibulli.

Donec erunt ignes, arcúſque Cupidinis arma,
Diſcentur numeri, culte Tibulle, tui.

LIBER

Digitized by Google

LIBER PRIMUS.

ELEGIA I.

DIVITIAS alius fulvo ſibi congerat auro,
Et teneat culti jugera magna ſoli:
Quem labor aſſiduus vicino terreat hoſte,
Martia cui ſomnos claſſica pulſa fugent.
Me mea paupertas vitæ traducat inerti,
Dum meus exiguo luceat igne focus.
Ipſe ſeram teneras maturo tempore vites
Ruſticus, & facili grandia poma manu.
Nec ſpes deſtituat, ſed frugum ſemper acervos
Præbeat, & pleno pinguia muſta lacu.
Nam veneror, ſeu ſtipes habet deſertus in agris,
Seu vetus in trivio florida ſerta lapis.
Et quodcunque mihi pomum novus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur antè Deo.
Flava Ceres, tibi ſit noſtro de rure corona
Spicea, quæ templi pendeat ante fores.
Pomoſiſque ruber cuſtos ponatur in hortis,
Terreat ut ſævâ falce Priapus aves.
Vos quoque felicis quondam, nunc pauperis horti
Cuſtodes, fertis munera veſtra, Lares.
Tunc vitula innumeros luſtrabat cæſa juvencos,
Nunc agna exigui eſt hoſtia magna ſoli.
Agna cadet vobis, quam circùm ruſtica pubes
Clamet, iô meſſes, & bona vina date.
Jam modò non poſſum contentus vivere parvo,
Nec ſemper longæ deditus eſſe viæ:
Sed canis æſtivos ortus vitare ſub umbrâ
Arboris, ad rivos prætereuntis aquæ.
Nec tamen interdum pudeat tenuiſſe bidentem,
Aut ſtimulo tardos increpuiſſe boves.
Non agnámve ſinu pigeat, fœtúmve capellæ
Deſertum oblitâ matre referre domum.
At vos exiguo pecori furéſque, lupíque
Parcite; de magno eſt præda petenda grege.
Hic ego paſtorémque meum luſtrare quotannis,
Et placidam ſoleo ſpargere lacte Palem.
Adſitis Divi, nec vos è paupere menſâ
Dona, nec è puris ſpernite fictilibus.
Fictilia antiquus primùm ſibi fecit agreſtis
Pocula, de facili compoſuitque luto.
Non ego divitias patrum, fructúſque requiro,
Quos tulit antiquo condita meſſis avo.
Parva ſeges ſatis eſt, parvo requieſcere lecto,
Si licet, & ſolito membra levare toro.
Quàm juvat immites ventos audire cubantem,
Et dominam tenero continuiſſe ſinu!
Aut, gelidas hybernus aquas cùm fuderit Auſter,
Securum ſomnos, imbre juvante, ſequi!
Hoc mihi contingat. ſit dives jure, furorem
Qui maris, & triſtes ferre poteſt pluvias.
O quantum eſt auri pereat, potiúſque ſmaragdi,
Quàm fleat ob noſtras ulla puella vias.
Te bellare decet terrâ, Meſſala, mariſque,
Ut domus hoſtiles præferat exuvias.
Me retinent vinctum formoſæ vincla puellæ,
Et ſedeo duras janitor ante fores.
Non ego laudari curo, mea Delia: tecum
Dummodo ſim, quæſo ſegnis, inérſque vocer.
Te ſpectem, ſuprema mihi cùm venerit hora,
Te teneam moriens deficiente manu.
Flebis & arſuro poſitum me, Delia, lecto,
Triſtibus & lacrymis oſcula miſta dabis.
Flebis: non tua ſunt duro præcordia ferro
Vincta, nec in tenero ſtat tibi corde ſilex.
Illo non juvenis poterit de funere quiſquam
Lumina, non virgo ſicca referre domum.
Tu Manes ne læde meos, ſed parce ſolutis
Crinibus, & teneris, Delia, parce genis.
Interea, dum fata ſinunt, jungamus amores.
Jam veniet tenebris mors adoperta caput.
Jam ſubrepet iners ætas, nec amare decebit,
Dicere nec cano blanditias capite.
Nunc levis eſt tractanda Venus, dum frangere poſtes
Non pudet, & rixas inſeruiſſe juvat.
Hic ego dux, miléſque bonus; vos ſigna, tubæque
Ite procul, cupidis vulnera ferte viris,
Ferte & opes. ego compoſito ſecurus acervo
Deſpiciam dites, deſpiciámque famem.

ELEGIA II.

ADDE merum, vinóque novos compeſce dolores,
Occupet ut feſſi lumina victa ſopor.
Neu quiſquam multo perfuſum tempora Baccho
Excitet, infelix dum requieſcit amor.
Non poſita eſt noſtræ cuſtodia ſæva puellæ,
Clauditur & durâ janua firma ſerâ.
Janua difficilis dominæ, te verberet imber,
Te Jovis imperio fulmina miſſa petant.
Janua jam pateas uni mihi victa querelis,
Neu furtim verſo cardine aperta ſones.
Et mala ſi qua tibi dixit dementia noſtra,
Ignoſcas: capiti ſint precor illa meo.
Te meminiſſe decet, quæ plurima voce peregi
Supplice, cùm poſti florida ſerta darem.
Tu quoque ne timidè cuſtodes, Delia, falle.
Audendum eſt, fortes adjuvat ipſa Venus.
Illa favet, ſeu quis juvenis nova limina tentat,
Seu referat fixo dente puella fores.
Illa docet furtim molli decedere lecto,
Illa pedem nullo ponere poſſe ſono:
Illa viro coram nutus conferre loquaces,
Blandáque compoſitis abdere verba notis.
Nec docet hoc omnes, ſed quos nec inertia tardat,
Nec vetat obſcurâ ſurgere nocte timor.
En ego cùm tenebris totâ vagor anxius urbe,
Securum in tenebris me facit eſſe Venus.
Nec ſinit occurrat quiſquam, qui corpora ferro
Vulneret, aut raptâ præmia veſte petat.
Quiſquis amore tenetur, eat tutúſque ſacérque
Qualibet, inſidias non timuiſſe decet.
Non mihi pigra nocent hybernæ frigora noctis,
Non mihi, cùm multâ decidit imber aquâ.
Non labor hic lædit, reſeret modò Delia poſtes,
Et vocet ad digiti me taciturna ſonum.
Parcite luminibus, ſeu vir, ſeu femina fias
Obvia: celari vult ſua furta Venus.
Neu ſtrepitu terrete pedum: neu quærite nomen:
Neu propè fulgenti lumina ferte face.
Si quis & imprudens aſpexerit, occulat ille,
Pérque Deos omnes ſe meminiſſe neget.
Nam fuerit quicunque loquax, is ſanguine natam,
Is Venerem è rapido ſentiet eſſe mari.
Nec tamen huic credet conjux tuus, ut mihi verax
Pollicita eſt magico ſaga miniſterio.
Hanc ego de cœlo ducentem ſidera vidi:
Fluminis hæc rapidi carmine vertit iter.
Hæc cantu findítque ſolum, Manéſque ſepulcris
Elicit, & tepido devocat oſſa rogo.
Jam ciet infernas magico ſtridore catervas:
Jam jubet aſperſas lacte referre pedem.
Cùm libet, hæc triſti depellit nubila cœlo:
Cùm libet, æſtivo convocat orbe nives.
Sola tenere malas Medeæ dicitur herbas:
Sola feros Hecatæ perdomuiſſe canes.
Hæc mihi compoſuit cantus, queis fallere poſſes:
Ter cane, ter dictis deſpue carminibus.
Ille nihil poterit de nobis credere cuiquam;
Non ſibi, ſi in molli viderit ipſe toro.
Tu tamen abſtineas aliis. nam cætera cernet
Omnia: de me uno ſentiet eſſe nihil.
Quid credam? nempe hæc eadem ſe dixit amores
Cantibus, aut herbis ſolvere poſſe meos.
Et me luſtravit tedis, & nocte ſerenâ
Concidit ad magicos hoſtia pulla Deos.
Non ego, totus abeſſet amor, ſed mutuus eſſet,
Orabam: nec te poſſe carere velim.

Ferreus ille fuit, qui, te cùm poſſet habere,
  Maluerit prædas ſtultus, & arma ſequi.
Ille licet Cilicum victas agat antè catervas,
  Ponat & in capto Martia caſtra ſolo,
Totus & argento contextus, totus & auro
  Inſideat celeri conſpiciendus equo:
Ipſe boves mea ſi tecum modò, Delia, poſſim
  Jungere, & in ſolo paſcere monte pecus,
Et te dum liceat teneris retinere lacertis,
  Mollis & incultâ ſit mihi ſomnus humo.
Quid Tyrio recubare toro ſinè amore ſecundo
  Prodeſt, cum fletu nox vigilanda venit?
Nam neque tum plumæ, nec ſtragula picta ſoporem,
  Nec ſonitus placidæ ducere poſſit aquæ.

* * * * *
* * * * *

Num Veneris magnæ violavi numina verbo,
  Et mea nunc pœnas impia lingua luit?
Num feror inceſtus ſedes adiiſſe Deorum,
  Sertáque de ſanctis deripuiſſe focis?
Non ego tellurem genibus perrepere ſupplex,
  Et miſerum ſancto tundere poſſe caput:
Non ego, ſi merui, dubitem procumbere templis,
  Et dare ſacratis oſcula liminibus.
At tu, qui lætus rides mala noſtra, caveto.
  Mox tibi non unus lævier uſque Deus.
Vidi ego, quòd juvenum miſeros riſiſſet amores,
  Poſt Veneris vinclis ſubdere colla ſenem,
Et ſibi blanditias tremulâ componere voce,
  Et manibus canas fingere velle comas.
Stare nec ante fores puduit, caræve puellæ
  Ancillam medio detinuiſſe foro.
Hunc puer, hunc juvenis turbâ circumſtetit arctâ:
  Deſpuit in molles & ſibi quiſque ſinus.
At mihi parce, Venus, ſemper tibi dedita ſervit
  Mens mea, quid meſſes uris acerba tuas?

AD MESSALLAM. ELEGIA III.

IBITIS Ægæas ſine me, Meſſalla, per undas,
  O utinam memores ipſe, cohórſque mei!
Me tenet ignotis ægrum Phæacia terris,
  Abſtineas avidas mors violenta manus!
Abſtineas mors atra precor. non hic mihi mater,
  Quæ legat in mœſtos oſſa peruſta ſinus;
Non ſoror, Aſſyrios cineri quæ dedat odores,
  Et fleat effuſis ante ſepulcra comis.
Delia non uſquam: quæ me cum mitteret urbe,
  Dicitur antè omnes conſuluiſſe Deos.
Illa ſacras pueri ſortes ter ſuſtulit: illi
  Rettulit è triviis omnia certa puer.
Cuncta dabant reditus, tamen eſt deterrita nunquam,
  Quin fleret, noſtras reſpiceretque vias.
Ipſe ego ſolator, cum jam mandata dediſſem,
  Quærebam tardas anxius uſque moras.
Aut ego ſum cauſatus aves aut omina dira,
  Saturni aut ſacram me tenuiſſe diem.
O quoties ingreſſus iter mihi triſtia dixi
  Offenſum in portâ ſigna dediſſe pedem!
Audeat invito ne quis diſcedere amore,
  Aut ſciat egreſſum ſe prohibente Deo.
Quid tua nunc Iſis tibi, Delia? quid mihi proſunt
  Illa tuâ toties æra repulſa manu?
Quidve, piè dum ſacra colis, puréque lavari
  Te memini, & puro ſecubuiſſe toro?
Nunc Dea, nunc ſuccurre mihi. nam poſſe mederi
  Picta docet templis multa tabella tuis.
Ut mea votivas perſolvens Delia voces
  Ante ſacras lino tecta fores ſedeat:
Biſque die reſoluta comas, tibi dicere laudes
  Inſignis turbâ debeat in Phariâ.
At mihi contingat patrios celebrare penates,
  Redderéque antiquo menſtrua thura Lari.
Quàm bene Saturno vivebant rege, priùs quàm
  Tellus in longas eſt patefacta vias.
Nondum cæruleas pinus contemſerat undas,
  Effuſum ventis præbuerátque ſinum:
Nec vagus ignotis repetens compendia terris
  Preſſerat externâ navita merce ratem.
Illo non validus ſubiit juga tempore taurus:
  Non domito frenos ore momordit equus:
Non domus ulla fores habuit: non fixus in agris,
  Qui regeret certis finibus arva, lapis.
Ipſæ mella dabant quercus, ultróque ferebant
  Obvia ſecuris ubera lactis oves.
Non acies, non ira fuit, non bella; nec enſes
  Immiti ſævus duxerat arte faber.
Nunc Jove ſub domino cædes, & vulnera ſemper:
  Nunc mare, nunc lethi mille repentè viæ.
Parce, pater. timidum non me perjuria terrent,
  Non dicta in ſanctos impia verba Deos.
Quòd ſi fatales jam nunc explevimus annos,
  Fac lapis inſcriptis ſtet ſuper oſſa notis.
Hic jacet immiti conſumtus morte Tibullus,
  Meſſallam terrâ dum ſequitúrque mari.
Sed me, quòd facilis tenero ſum ſemper amori,
  Ipſa Venus campos ducet in Elyſios.
Hic choreæ cantúſque vigent, paſſímque vagantes
  Dulce ſonant tenui gutture carmen aves.
Fert caſiam non culta ſeges, totóſque per agros
  Floret odoratis terra benigna roſis.
Ac juvenum ſeries teneris immiſta puellis
  Ludit, & aſſiduè prœlia miſcet Amor.
Illìc eſt, cuicunque rapax mors venit amanti,
  Et gerit inſigni myrtea ſerta comâ.
At ſcelerata jacet ſedes in nocte profundâ
  Abdita, quam circum flumina nigra ſonant.
Tiſiphonéque impexa feros pro crinibus angues
  Sævit, & huc illuc impia turba fugit.
Tum niger in portâ ſerpentum Cerberus ore
  Stridet, & æratas excubat ante fores.
Illìc Junonem tentare Ixionis auſi
  Verſantur celeri noxia membra rotâ.
Porrectúſque novem Tityus per jugera terræ
  Aſſiduas atro viſcere paſcit aves.
Tantalus eſt illìc, & circùm ſtagna: ſed acrem
  Jam jam poturi deſerit unda ſitim.
Et Danai proles, Veneris quæ numina læſit,
  In cava Lethæas dolia portat aquas.
Illìc ſit, quicunque meos violavit amores,
  Optavit lentas & mihi militias.
At tu caſta precor maneas, ſanctíque pudoris
  Aſſideat cuſtos ſedula ſemper anus.
Hæc tibi fabellas referat, poſitâque lucernâ
  Deducat plenâ ſtamina longa colo.
Ac circa gravibus penſis affixa puella
  Paulatim ſomno feſſa remittat opus.
Tunc veniam ſubitò, ne quiſquam nunciet antè,
  Sed videar cœlo miſſus adeſſe tibi.
Tunc mihi, qualis eris, longos turbata capillos,
  Obvia nudato, Delia, curre pede.
Hoc precor. hunc illum nobis Aurora nitentem
  Luciferum roſeis candida portet equis.

AD PRIAPUM. ELEGIA IV.

SIC umbroſa tibi contingant tecta, Priape,
  Ne capiti ſoles, ne noceántque nives.
Quæ tua formoſos cepit ſolertia? certè
  Non tibi barba nitet, non tibi culta coma eſt.
Nudus & hybernæ producis frigora brumæ,
  Nudus & æſtivi tempora ſicca canis.
Sic ego: tum Bacchi reſpondet ruſtica proles,
  Armatus curvâ ſic mihi falce Deus;
O fuge te teneræ puerorum credere turbæ:
  Nam cauſam juſti ſemper amoris habent.
Hic placet, anguſtis quòd equum compeſcit habenis;
  Hic placidam niveo pectore pellit aquam.
Hic, quia fortis adeſt audacia, cepit: at illi
  Virgineus teneras ſtat pudor ante genas.
Sed ne te capiant, primò ſi fortè negabit,
  Tædia, paulatim ſub juga colla dabit.
Longa dies homini docuit parere leones:
  Longa dies molli ſaxa peredit aquâ.
Annus in apricis maturat collibus uvas:
  Annus agit certâ lucida ſigna vice.
Nec jurare time. Veneris perjuria venti
  Irrita per terras, & freta ſumma ferunt.
Gratia magna Jovi. vetuit pater ipſe valere,
  Juráſſet cupidè quicquid ineptus amor.
Pérque ſuas impune ſinit Dictynna ſagittas
  Affirmes, crines pérque Minerva ſuos.
At ſi tardus eris, errabis: tranſiet ætas
  Quàm citò! non ſegnis ſtat, remeátque dies.
Quàm citò purpureos deperdit terra colores!
  Quàm citò formoſas populus alta comas!
Quàm jacet, infirmæ venere ubi fata ſenectæ,
  Qui prior Eleo eſt carcere miſſus equus!

Vidi

Vidi jam juvenem, premeret cum ſerior ætas,
  Mœrentem ſtultos præteriiſſe dies.
Crudeles Divi! ſerpens novus exuit annos:
  Formæ non ullam fata dedere moram.
Solis æterna eſt Phœbo Bacchóque juventa:
  Nam decet intonſus crinis utrumque Deum.
Tu, puero quodcunque tuo tentare libebit,
  Cedas. obſequio plurima vincit amor.
Neu comes ire neges, quamvis via longa paretur,
  Et canis arenti torreat arva ſiti.
Quamvis prætexens pictâ ferrugine cœlum
  Venturam admittat imbrifer arcus aquam.
Vel ſi cæruleas puppi volet ire per undas,
  Ipſe levem remo per freta pelle ratem.
Nec te pœniteat duro ſubiiſſe labori,
  Aut operi inſuetas atteruiſſe manus.
Nec, velit inſidiis altas ſi claudere valles,
  Dum placeas, humeris retia ferre neges.
Si volet arma, levi tentabis ludere dextrâ:
  Sæpe dabis nudum, vincat ut ille, latus.
Tunc tibi mitis erit: rapias tum cara licebit
  Oſcula: pugnabit, ſed tamen apta dabit.
Rapta dabit primò; pòſt offeret ipſe volenti:
  Pòſt etiam collo ſe implicuiſſe volet.
Heu malè nunc artes miſeras hæc ſecula tractant!
  Jam tener aſſuevit munera velle puer.
At tu, qui Venerem docuiſti vendere primus,
  Quiſquis es, infelix urgeat oſſa lapis.
Pieridas, pueri, doctos & amate poetas:
  Aurea nec ſuperent munera Pieridas.
Carmine purpurea eſt Niſi coma: carmina ni ſint,
  Ex humero Pelopis non nituiſſet ebur.
Quem referent Muſæ, vivet; dum robora tellus,
  Dum cœlum ſtellas, dum vehet amnis aquas.
At qui non audit Muſas, qui vendit amorem,
  Idææ currus ille ſequatur Opis:
Et ter centenas erroribus expleat urbes,
  Et ſecet ad Phrygios vilia membra modos.
Blanditiis vult eſſe locum Venus ipſa; querelis
  Supplicibus, miſeris fletibus illa favet.
Hæc mihi, quæ canerem Titio, Deus edidit ore:
  Sed Titium conjus hæc meminiſſe vetat.
Pareat ille ſuæ. vos me celebrate magiſtrum,
  Quos malè habet multâ callidus arte puer.
Gloria cuique ſua eſt. me, qui ſpernuntur amantes,
  Conſultent: cunctis janua noſtra patet.
Tempus erit, cùm me, Veneris præcepta ferentem,
  Deducat juvenum ſedula turba ſenem.
Heu heu quàm lento Marathus me torquet amore!
  Deficiunt artes, deficiuntque doli.
Parce puer quæſo, ne turpis fabula fiam,
  Cùm mea ridebunt vana magiſteria.

E L E G I A V.

ASPER eram, & bene diſſidium me ferre loquebar:
  At mihi nunc longè gloria fortis abeſt.
Namque agor, ut per plana citus ſola verbere turben,
  Quem celer aſſuetâ verſat ab arte puer.
Ure ferum, & torque; libeat ne dicere quicquam
  Magnificum poſthac: horrida verba doma.
Parce tamen: per te furtivi fœdera lecti,
  Per Venerem quæſo, compoſitúmque caput.
Ille ego, cum triſti morbo defeſſa jaceres,
  Te dicor votis eripuiſſe meis.
Ipſéque te circùm luſtravi ſulfure puro,
  Carmine cùm magico procubuiſſet anus.
Ipſe procuravi, ne poſſent ſæva nocere
  Somnia, ter ſanctâ deveneranda molâ.
Ipſe ego velatus filo, tunicíſque ſolutis
  Vota novem Triviæ nocte ſilente dedi.
Omnia perſolvi: fruitur nunc alter amore,
  Et precibus felix utitur ille meis.
At mihi felicem vitam, ſi ſalva fuiſſes,
  Fingebam demens, ſed renuente Deo.
Rura colam, frugúmque aderit mea Delia cuſtos,
  Area dum meſſes ſole calente teret.
Aut mihi ſervabit plenis in lintribus uvas,
  Preſſáque veloci candida muſta pede.
Conſueſcet numerare pecus, conſueſcet amantis
  Garrulus in dominæ ludere verna ſinu.
Illa Deo ſciet agricolæ pro vitibus uvam,
  Pro ſegete ſpicas, pro grege ferre dapem.
Illa regat cunctos, illi ſint omnia curæ,
  Et juvet in totâ me nihil eſſe domo.
Huc veniet Meſſalla meus, cui dulcia poma
  Delia ſelectis detrahet arboribus:
Et tantum venerata virum, hunc ſedula curet;
  Huic paret, atque epulas ipſa miniſtra gerat.
Hæc mihi fingebam, quæ nunc Eurúſque, Notúſque
  Jactat odoratos vota per Armenios.
Sæpe ego tentavi curas depellere vino;
  At dolor in lacrymas verterat omne merum.
Sæpe aliam tenui: ſed jam cum gaudia adirem,
  Admonuit dominæ, deſeruitque Venus.
Tunc me diſcedens devotum femina dixit.
  Et pudet, & narrat ſcire nefanda mea.
Non facit hoc verbis; facie, tenerîſque lacertis
  Devovet, & flavis noſtra puella comis.
Talis ad Æmonium Nereis Pelea quondam
  Vecta eſt frenato cærula piſce Thetis.
Hæc nocuere mihi, quòd adeſt huic dives amator,
  Venit in exitium callida lena meum.
Sanguineas edat illa dapes, atque ore cruento
  Triſtia cum multo pocula felle bibat.
Hanc volitent animæ circum ſua fata querentes:
  Semper & è tectis ſtrix violenta canat.
Ipſa fame ſtimulante furens, herbâſque ſepulcris
  Quærat, & à ſævis oſſa relicta lupis.
Currat & inguinibus nudis, ululétque per urbes;
  Pòſt agat è triviis aſpera turba canum.
Eveniet. dat ſigna Deus. ſunt numina amanti:
  Sævit & injuſtâ lege relicta Venus.
At tu quam primum ſagæ præcepta rapacis
  Deſere: nam donis vincitur omnis amor.
Pauper erit præſtò tibi, præſtò pauper adibit
  Primus, & in tenero fixus erit latere.
Pauper in anguſto fidus comes agmine turbæ,
  Subjiciétque manus, efficiétque viam.
Pauper ad occultos furtim deducet amicos,
  Vinclâque de niveo detrahet ipſe pede.
Heu canimus fruſtra: nec verbis victa pateſcit
  Janua, ſed plenâ eſt percutienda manu.
At tu, qui potior nunc es, mea furta caveto:
  Verſatur celeri ſors levis orbe rotæ.
Non fruſtra quidam jam nunc in limine perſtat
  Sedulus, ac crebrò proſpicit, ac refugit,
Et ſimulat tranſire domum, mox deinde recurrit
  Solus, & ante ipſas excreat uſque fores.
Neſcio quid furtivus amor parat. utere quæſo,
  Dum licet: in liquidâ nat tibi linter aquâ.

E L E G I A VI.

SEMPER ut inducar, blandos offers mihi vultus;
  Pòſt tamen es miſero triſtis, & aſper, Amor.
Quid tibi ſævitiæ mecum eſt? an gloria magna
  Inſidias homini compoſuiſſe Deum?
Nam mihi tenduntur caſſes: jam Delia furtim
  Neſcio quem tacitâ callida nocte fovet.
Illa quidem tam multa negat; ſed credere durum eſt:
  Sic etiam de me pernegat uſque viro.
Ipſe miſer docui, quo poſſet ludere pacto
  Cuſtodes: heu heu nunc premor arte meâ!
Fingere tunc didicit cauſas, cur ſola cubaret:
  Cardine tunc tacito vertere poſſe fores.
Tunc ſuccos, herbâſque dedi, queis livor abiret,
  Quem facit impreſſo mutua dente Venus.
At tu fallacis conjux incaute puellæ,
  Me quoque ſervato, peccet ut illa nihil.
Neu juvenes celebret multo ſermone, caveto,
  Néve cubet laxo pectus aperta ſinu:
Neu te decipiat nutu, digitoque liquorem
  Ne trahat, & menſæ ducat in orbe notas.
Exibit quàm ſæpe, time: ſeu viſere dicet
  Sacra Bonæ maribus non adeunda Deæ.
At mihi ſi credas, illam ſequar unus ad aras.
  Tunc mihi non oculis ſit timuiſſe meis.
Sæpe, velut gemmas ejus, ſignúmque probarem,
  Per cauſam memini me tetigiſſe manum.
Sæpe mero ſomnum peperi tibi: at ipſe bibebam
  Sobria ſuppoſitâ pocula victor aquâ.
Non ego te læſi prudens: ignoſce fatenti:
  Juſſit Amor. contra quis ferat arma Deos?
Ille ego ſum, nec me jam dicere vera pudebit,
  Inſtabat totâ cui tua nocte canis.
Quid tenerâ tibi conjuge opus, tua ſi bona neſcis
  Servare? fruſtra clavis ineſt foribus.

Te tenet, abſentes alios ſuſpirat amores,
Et ſimulat ſubitò condoluiſſe caput.
At mihi ſervandam credas; non ſæva recuſo
Verbera, detrecto non ego vincla pedum.
Tunc procul abſitis, quiſquis colit arte capillos,
Et fluit effuſo cui toga laxa ſinu.
Quiſquis & occurret, ne poſſit crimen habere,
Stet procul, atque aliâ ſtet procul antè viâ.
Sic fieri jubet ipſe Deus; ſic magna ſacerdos
Eſt mihi divino vaticinata ſono:
Hæc ubi Bellonæ motu eſt agitata, nec acrem
Flammam, non amens verbera torta timet.
Ipſa bipenne ſuos cædit violenta lacertos,
Sanguinéque effuſo ſpargit inulta Deam.
Státque latus præfixa veru, ſtat ſaucia pectus,
Et canit eventus, quos Dea magna monet;
Parcite, quam cuſtodit Amor, violare puellam;
Ne pigeat magno pòſt didiciſſe malo.
Attigerit; labentur opes, ut vulnere noſtro
Sanguis, ut hic ventis diripitúrque cinis.
Et tibi neſcio quas dixit mea Delia pœnas.
Si tamen admittas, ſit precor illa levis.
Non ego te propter parco tibi; ſed tua mater
Me movet, atque iras aurea vincit anus.
Hæc mihi te adducit tenebris, multóque timore
Conjungit noſtras clàm taciturna manus.
Hæc foribúſque manet noctu me affixa, procúlque
Cognoſcit ſtrepitus me veniente pedum.
Vive diu mi dulcis anus; proprios ego tecum,
Sit modò fas, annos contribuiſſe velim.
Te ſemper, natámque tuam te propter amabo:
Quicquid agit, ſanguis eſt tamen illa tuus.
Sit modò caſta doce, quamvis non vitta ligatos
Impediat crines, nec ſtola longa pedes.
Et mihi ſint duræ leges, laudare nec ullam
Poſſim, quin oculos appetat illa meos.
Et ſi quid peccâſſe putet, ducárque capillis
Immeritò, pronas proripiárque vias;
Non ego te pulſare velim: ſed venerit iſte
Si furor, optârim non habuiſſe manus.
Nec ſævo ſis caſta metu, ſed mente fideli.
Mutuus abſenti te mihi ſervet amor.
At quæ fida fuit nulli, pòſt victa ſenectâ,
Ducit inops tremulâ ſtamina torta manu,
Firmáque conductis annectit licia telis,
Tractáque de niveo vellere ducta putat.
Hanc animo gaudente vident, juvenúmque catervæ
Commemorant meritò tot mala ferre ſenem:
Hanc Venus ex alto flentem ſublimis Olympo
Spectat, & infidis quàm ſit acerba, monet.
Hæc aliis maledicta cadant. nos, Delia, amoris
Exemplum canâ ſimus uterque comâ.

ELEGIA VII.

HUNC cecinere diem Parcæ fatalia nentes
Stamina, non ulli diſſolüenda Deo:
Hunc fore, Aquitanas poſſet qui fundere gentes,
Quem tremeret forti milite victus Atax.
Evenere. novos pubes Romana triumphos
Vidit, & evinctos brachia capta duces.
At te victrices lauros, Meſſalla, gerentem,
Portabat nitidis currus eburnus equis.
Non ſine me eſt tibi partus honos, Tarbella Pyrene
Teſtis, & Oceani litora Santonici.
Teſtis Arar, Rhodanúſque celer, magnúſque Garumna,
Carnuti & flavi cærula lympha Liger.
At te, Cydne, canam, tacitis qui leniter undis
Cæruleus placidis per vada ſerpis aquis;
Quantus & æthereo contingens vertice nubes
Frigidus intonſos Taurus alat Cilicas.
Quid referam, ut volitet crebras intacta per urbes
Alba Palæſtino ſancta columba Syro?
Utque maris vaſtum proſpectet turribus æquor
Prima ratem ventis credere docta Tyros?
Qualis & arentes cùm findit Sirius agros,
Fertilis æſtivâ Nilus abundet aquâ.
Nile pater, quanam poſſum te dicere cauſâ,
Aut quibus in terris occuluiſſe caput?
Te propter nullos tellus tua poſtulat imbres,
Arida nec pluvio ſupplicat herba Jovi.
Te canit, atque ſuum pubes miratur Oſirin
Barbara, Memphitem plangere docta bovem.
Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris,
Et teneram ferro ſollicitavit humum.
Primus inexpertæ commiſit ſemina terræ,
Pomáque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adjungere vitem,
Hic viridem durâ cædere falce comam.
Illi jucundos primùm matura ſapores
Expreſſa incultis uva dedit pedibus:
Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Movit & ad certos neſcia membra modos.
Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora triſtitiæ diſſolüenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert,
Crura licèt durâ compede pulſa ſonent.
Non tibi ſunt triſtes curæ, nec luctus, Oſiri,
Sed chorus, & cantus, & levis aptus amor:
Sed varii flores, & frons redimita corymbis,
Fuſa ſed ad teneros lutea palla pedes,
Et Tyriæ veſtes, & dulcis tibia cantu,
Et levis occultis conſcia ciſta ſacris.
Huc ades, & centum ludos, Geniúmque choreis
Concelebra, & multo tempora funde mero.
Illius è nitido ſtillent unguenta capillo,
Et capite, & collo mollia ſerta gerat:
Sic venias hodierne, tibi dem thuris honores,
Liba & Mopſopio dulcia melle feram.
At tibi ſuccreſcat proles, quæ facta parentis
Augeat, & circa ſtet venerata ſenem.
Nec taceat monumenta viæ, quem Tuſcula tellus,
Candidáque antiquo detinet Alba lare.
Namque opibus congeſta tuis. hic glarea dura
Sternitur, hic aptâ jungitur arte ſilex.
Te canit agricola, è magnâ cùm venerit urbe
Serus, inoffenſum rettuleríſque pedem.
At tu, natalis multos celebrande per annos,
Candidior ſemper, candidiórque veni.

ELEGIA VIII.

NON ego celari poſſum, quid nutus amantis,
Quidve ferant miti lenia verba ſono.
Nec mihi ſunt ſortes, nec conſcia fibra Deorum:
Præcinit eventus nec mihi cantus avis.
Ipſa Venus magico religatum brachia nodo
Perdocuit multis non ſine verberibus.
Deſine diſſimulare. Deus crudelius urit,
Quos videt invitos ſuccubuiſſe ſibi.
Quid tibi nunc molles prodeſt coluiſſe capillos,
Sæpéque mutatas diſpoſuiſſe comas?
Quid fuco ſplendente genas ornaſſe? quid ungues
Artificis doctâ ſubſecuiſſe manu?
Fruſtra jam veſtes, fruſtra mutantur amictus,
Anſáque compreſſos colligat arcta pedes.
Illa placet, quamvis inculto venerit ore,
Nec nitidum tardâ compſerit arte caput.
Num te carminibus, num te pallentibus herbis
Devovit tacito tempore noctis anus?
Cantus vicinis fruges traducit ab agris,
Cantus & iratæ detinet anguis iter.
Cantus & è curru Lunam deducere tentat,
Et faceret, ſi non æra repulſa ſonent.
Quid queror heu miſero carmen nocuiſſe? quid herbas?
Formæ nihil magicis utitur auxiliis.
Sed corpus tetigiſſe nocet, ſed longa dediſſe
Oſcula, ſed femori conſeruiſſe femur.
Nec tu difficilis puero tamen eſſe memento:
Perſequitur pœnis triſtia facta Venus.
Munera ne poſcas; det munera canus amator,
Ut foveat molli frigida membra ſinu.
Carior eſt auro juvenis, cui levia fulgent
Ora, nec amplexus aſpera barba terit.
Huic tu candentes humero ſuppone lacertos,
Et regum magnæ deſpiciantur opes.
At Venus inveniet puero ſuccumbere furtim,
Dum timet, & teneros conſerit uſque ſinus;
Et dare anhelanti pugnantibus humida linguis
Oſcula, & in collo figere dente notas.
Non lapis hanc, gemmæque juvant, quæ frigore ſola
Dormiat, & nulli ſit cupienda viro.
Heu ſerò revocatur amor, ſeróque juventa,
Cùm vetus infecit cana ſenecta caput.
Tum ſtudium formæ eſt, coma tum mutatur, ut annos
Diſſimulet viridi cortice tincta nucis.
Tollere tunc cura eſt albos à ſtirpe capillos,
Et faciem demtâ pelle referre novam.

At tu, dum primi floret tibi temporis ætas,
Utere. non tardo labitur illa pede.
Neu Marathum torque. puero quæ gloria victo eſt?
In veteres eſto dura puella ſenes.
Parce precor tenero: non illi ſontica cauſa eſt,
Sed nimius luto corpora tingit amor.
Veh miſer, abſenti mœſtas quàm ſæpe querelas
Conjicit, & lacrymis omnia plena madent?
Quid me ſpernis? ait. poterat cuſtodia vinci,
Ipſe dedit cupidis fallere poſſe Deus.
Nota Venus furtiva mihi eſt, ut lenis agatur
Spiritus, ut nec dent oſcula rapta ſonum.
Et poſſum mediâ quamvis obrepere nocte,
Et ſtrepitu nullo clàm reſerare fores.
Quid proſunt artes, miſerum ſi ſpernit amantem;
Et fugit ex ipſo ſæva puella toro?
Vel cùm promittit ſubitò, ſed perfida fallit,
Eſt mihi nox multis evigilanda malis.
Dum mihi venturam fingo, quodcunque movetur,
Illius credo tunc ſonuiſſe pedes.
Deſiſtas lacrymare, puer: non frangitur illa,
Et tua jam fletu lumina feſſa tument.
Oderunt, Pholoe, (moneo) faſtidia Divi:
Nec prodeſt ſanctis thura dediſſe focis.
Hic Marathus quondam miſeros ludebat amantes,
Neſcius ultorem poſt caput eſſe Deum.
Sæpe etiam lacrymas fertur riſiſſe dolentis,
Et cupidum fictâ detinuiſſe morâ.
Nunc omnes odit faſtus, nunc diſplicet illi
Quæcunque oppoſitâ eſt janua dura ſerâ.
At te pœna manet, niſi deſinis eſſe ſuperba.
Quàm cupies votis hunc revocare diem!

ELEGIA IX.

QUID mihi, ſi fueras miſeros læſurus amores,
Fœdera per Divos clàm violanda dabas?
Ah miſer, & ſi quis primò perjuria celat,
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.
Parcite, Cœleſtes. æquum eſt impunè licere
Numina formoſis lædere veſtra ſemel.
Lucra petens habili tauros adjungit aratro,
Et durum terræ ruſticus urget opus.
Lucra petituras freta per parentia ventis
Ducunt inſtabiles ſidera certa rates.
Muneribus meus eſt captus puer: at Deus illa
In cinerem, & liquidas munera vertat aquas.
Jam mihi perſolvet pœnas, pulviſque decorem
Detrahet, & ventis horrida facta coma.
Uretur facies, urentur Sole capilli.
Deteret invalidos & via longa pedes.
Admonui quoties, auro ne pollue formam?
Sæpe ſolent auro multa ſubeſſe mala.
Divitiis captus ſi quis violavit amorem,
Aſperáque eſt illi, difficiliſque Venus.
Ure meum potiùs flammâ caput, & pete ferro
Corpus, & intorto verbere terga ſeca.
Nec tibi celandi ſpes ſit peccare paranti.
Eſt Deus, occultos qui vetat eſſe dolos.
Ipſe Deus tacito permiſit lene miniſtro,
Ederet ut multo libera verba mero.
Ipſe Deus ſomno domitos emittere vocem
Juſſit, & invitos facta tegenda loqui.
Hæc ego dicebam. nunc me fleviſſe loquentem,
Nunc pudet ad teneros procubuiſſe pedes.
Tum mihi jurabas, nullo te divitis auri
Pondere, non gemmis vendere velle fidem:
Non tibi ſi precium Campania terra daretur,
Non tibi ſi Bacchi cura Falernus ager.
Illis eriperes verbis mihi, ſidera cœli
Lucere, & puras fluminis eſſe vias.
Quin etiam flebas. at non ego fallere doctus
Tergebam humentes credulus uſque genas.
Quid faceres, niſi & ipſe fores in amore puellæ?
Sit precor exemplo ſed levis illa tuo.
O quoties, verbis ne quiſquam conſcius eſſet,
Ipſe comes multâ lumina nocte tuli!
Sæpe inſperanti venit tibi munere noſtro,
Et latuit clauſas poſt adoperta fores.
Tum miſer interii, ſtultè confiſus amari:
Nam poteram ad laqueos cautior eſſe tuos.
Quin etiam attonitâ laudes tibi mente canebam:
At me nunc noſtrî Pieridúmque pudet.
Illa velim rapidâ Vulcanus carmina flammâ
Torreat, & liquidâ deleat amnis aquâ.
Tu procul hinc abſis, cui formam vendere cura eſt,
Et precium plenâ grande referre manu.
At te, qui puerum donis corrumpere es auſus,
Rideat aſſiduis uxor inulta dolis.
Et cùm furtivo juvenem laſſaverit uſu,
Tecum interpoſitâ languida veſte cubet.
Semper ſint externa tuo veſtigia lecto,
Et pateat cupidis ſemper aperta domus.
Nec laſciva ſoror dicatur plura bibiſſe
Pocula, vel plures emeruiſſe viros.
Illam ſæpe ferunt convivia ducere Baccho,
Dum rota Luciferi provocet orta diem.
Illâ nulla queat meliùs conſumere noctem,
Aut operum varias diſponuiſſe vices.
At tua perdidicit; nec tu, ſtultiſſime, ſentis,
Cùm tibi non ſolitâ corpus ab arte movet.
Túnc putas illam pro te diſponere crines?
Aut tenues denſo pectere dente comas?
Iſta hæc perſuadet facies, auróque lacertos
Vinciat, & Tyrio prodeat apta ſinu?
Non tibi, ſed juveni cuidam vult bella videri:
Devoveat pro quo rémque, domúmque tuam.
Nec facit hoc vitio, ſed corpora fœda podagrâ,
Et ſenis amplexus culta puella fugit.
Huic tamen accubuit noſter puer. hunc ego credam
Cum trucibus Venerem jungere poſſe feris.
Blanditiáſne meas aliis tu vendere es auſus?
Túnc aliis demens oſcula ferre mea?
Tunc flebis, cùm me vinctum puer alter habebit,
Et geret in gremio regna ſuperba tuo.
At tua tum me pœna juvet: Veneríque merenti
Fixa notet caſus aurea palma meos;
Hanc tibi fallaci reſolutus amore Tibullus
Dedicat; & gratâ ſis, Dea, mente, rogat.

ELEGIA X.

QUIS fuit, horrendos primus qui protulit enſes?
Quàm ferus, & verè ferreus ille fuit!
Tunc cædes hominum generi, tunc prœlia nata;
Tunc brevior diræ mortis aperta via eſt.
At nihil ille miſer meruit: nos ad mala noſtra
Vertimus, in ſævas quod dedit ille feras.
Divitis hoc vitium eſt auri: nec bella fuerunt,
Faginus adſtabat cùm ſcyphus ante dapes.
Non arces, non vallus erat; ſomnúmque petebat
Securus varias dux gregis inter oves.
Tunc mihi vita foret, vulgi nec triſtia nôſſem
Arma, nec audiſſem corde micante tubam.
Nunc ad bella trahor, & jam quis forſitan hoſtis
Hæſura in noſtro tela gerit latere.
Sed patrii ſervate Lares: aluiſtis & idem,
Curſarem veſtros cùm tener ante pedes.
Neu pudeat priſco vos eſſe è ſtipite factos,
Sic veteres ædes incoluiſtis avi.
Tunc meliùs tenuere fidem, cùm paupere cultu
Stabat in exiguâ ligneus æde Deus.
Hic placatus erat, ſeu quis libaverat uvam,
Seu dederat ſanctæ ſpicea ſerta comæ.
Atque aliquis voti compos liba ipſe ferebat,
Póſtque comes purum filia parva favum.
At nobis ærata, Lares, depellite tela,
* * * * * *
* * * * * * *
Hoſtiáque è plenâ myſtica porcus harâ.
Hanc purâ cum veſte ſequar; myrtóque caniſtra
Vincta geram, myrto vinctus & ipſe caput.
Sic placeam vobis; alius ſit fortis in armis,
Sternat & adverſos Marte favente duces.
Ut mihi potanti poſſit ſua dicere facta
Miles, & in menſâ pingere caſtra mero.
Quis furor eſt atram bellis arceſſere mortem?
Imminet, & tacito clàm venit illa pede.
Non ſeges eſt infrà, non vinea culta; ſed audax
Cerberus, & Stygiæ navita puppis aquæ.
Illic percuſſiſque genis, uſtóque capillo
Errat ad obſcuros pallida turba lacus.
Quàm potiùs laudandus hic eſt, quem prole paratâ
Occupat in parvâ pigra ſenecta caſâ?
Ipſe ſuas ſectatur oves, at filius agnos:
Et calidam feſſo comparat uxor aquam.
Sic ego ſim, liceátque caput candeſcere canis,
Temporis & priſci facta referre ſenem.

Interea pax arva colat. pax candida primùm
Duxit araturos ſub juga curva boves.
Pax aluit vites, & ſuccos condidit uvæ,
Funderet ut gnato teſta paterna merum.
Pace bidens vomérque vigent: at triſtia duri
Militis in tenebris occupat arma ſitus.
Ruſticus è lucóque vehit malè ſobrius ipſo
Uxorem plauſtro, progeniémque domum.
Sed Veneris tunc bella calent; ſciſſóſque capillos
Femina, perfractas conqueritúrque fores.
Flet teneras ſubtuſa genas: ſed victor & ipſe
Flet ſibi dementes tam valuiſſe manus.
At laſcivus Amor rixæ mala verba miniſtrat,
Inter & iratum lentus utrumque ſedet.
Ah lapis eſt, ferrúmque, ſuam quicunque puellam
Verberat: è cœlo deripit ille Deos.
Sit ſatis e membris tenuem perſcindere veſtem:
Sit ſatis ornatus diſſoluiſſe comæ:
Sit lacrymas moviſſe ſatis. quater ille beatus,
Quo tenera irato flere puella poteſt.
Sed manibus qui ſævus erit, ſcutúmque ſudémque
Is gerat, & miti ſit procul à Venere.
At nobis, pax alma, veni, ſpicamque teneto:
Perfluat & pomis candidus ante ſinus.

LIBER SECUNDUS.

ELEGIA I.

QUISQUIS adeſt, faveat: fruges luſtramus, & agros,
Ritus ut à priſco traditus extat avo.
Bacche, veni, dulciſque tuis è cornibus uva
Pendeat; & ſpicis tempora cinge, Ceres.
Luce ſacrâ requieſcat humus, requieſcat arator,
Et grave ſuſpenſo vomere ceſſet opus.
Solvite vincla jugis. nunc ad præſepia debent
Plena coronato ſtare boves capite.
Omnia ſint operata Deo. non audeat ulla
Lanificam penſis impoſuiſſe manum.
Vos quoque abeſſe procul jubeo, diſcedite ab aris,
Queis tulit heſternâ gaudia nocte Venus.
Caſta placent Superis. purâ cum veſte venite,
Et manibus puris ſumite fontis aquam.
Cernite, fulgentes ut eat ſacer agnus ad aras,
Vinctáque poſt oleâ candida turba comas.
Di patrii, purgamus agros, purgamus agreſtes,
Vos mala de noſtris pellite limitibus.
Neu ſeges eludat meſſem fallacibus herbis:
Neu timeat celeres tardior agna lupos.
Tum nitidus plenis confiſus ruſticus arcis,
Ingeret ardenti grandia ligna foco;
Turbáque vernarum, ſaturi bona ſigna coloni,
Ludet, & ex virgis extruet arte caſas.
Eventura precor. vidén' ut felicibus extis
Significet placidos nuncia fibra Deos?
Nunc mihi fumoſos veteris proferte Falernos
Conſulis, & Chio ſolvite vincla cado.
Vina diem celebrent. non feſtâ luce madere
Eſt rubor, errantes & malè ferre pedes.
Sed bene Meſſallam ſua quiſque ad pocula dicat,
Nomen & abſentis ſingula verba ſonent.
Gentis Aquitanæ celeber Meſſalla triumphis,
Et magna intonſis gloria victor avis,
Huc ades, adſpiráque mihi, dum carmine noſtro
Redditur agricolis gratia Cœlitibus.
Rura cano, ruríſque Deos. his vita magiſtris
Deſuevit quernâ pellere glande famem.
Illi compoſitis primùm docuere tigillis
Exiguam viridi fronde operire caſam.
Illi etiam tauros primi docuiſſe feruntur
Servitium, & plauſtro ſuppoſuiſſe rotam
Tunc victus abiere feri: tunc inſita pomus:
Tunc bibit irriguas fertilis hortus aquas:
Aurea tunc preſſos pedibus dedit uva liquores,
Miſtáque ſecuro eſt ſobria lympha mero.
Rura ferunt meſſes, calidi cùm ſideris æſtu
Deponit flavas annua terra comas.
Rure levis verno flores apis ingerit alveo,
Compleat ut dulci ſedula melle favos.
Agricola aſſiduo primum ſatiatus aratro
Cantavit certo ruſtica verba pede;
Et ſatur arenti primùm eſt modulatus avenâ
Carmen, ut ornatos diceret ante Deos.
Agricola & minio ſuffuſus, Bacche, rubenti
Primus inexpertâ duxit ab arte choros:
Huic datus à pleno memorabile munus ovili
Dux pecoris hircus. duxerat hircus oves.
Rure puer verno primùm de flore coronam
Fecit, & antiquis impoſuit Laribus.
Rure etiam teneris curam exhibitura puellis
Molle gerit tergo lucida vellus ovis.
Hinc & femineus labor eſt, hinc penſa, colúſque,
Fuſus & appoſito pollice verſat opus.
Atque aliqua aſſiduè textrix operata Minervam
Cantat, & à pulſo tela ſonat latere.
Ipſe quoque inter agros, intérque armenta Cupido
Natus, & indomitas dicitur inter equas.
Illìc indocto primum ſe exercuit arcu;
Hei mihi quàm doctas nunc habet ille manus!
Nec pecudes, velut antè, petit: fixiſſe puellas
Geſtit, & audaces perdomuiſſe viros.
Hic juveni detraxit opes; hic dicere juſſit
Limen ad iratæ verba pudenda ſenem.
Hôc duce cuſtodes furtim tranſgreſſa jacentes
Ad juvenem tenebris ſola puella venit:
Et pedibus prætentat iter ſuſpenſa timore,
Explorat cæcas cui manus antè vias.
Ah miſeri, quos hic graviter Deus urget; at ille
Felix, cui placidus leniter afflat Amor.
Sancte, veni dapibus feſtis; ſed pone ſagittas,
Et procul ardentes hinc procul abde faces.
Vos celebrem cantate Deum, pecorſque vocate
Voce, palàm pecori, clàm ſibi quiſque vocet:
Aut etiam ſibi quiſque palàm: nam turba jocoſa
Obſtrepit. & Phrygio tibia curva ſono.
Ludite: jam Nox jungit equos, currúmque ſequuntur
Matris laſcivo ſidera fulva choro:
Póſtque venit tacitus furvis circumdatus alis
Somnus, & incerto Somnia nigra pede.

ELEGIA II.

DICAMUS bona verba, venit natalis, ad aras.
Quiſquis ades, linguâ vir, muliérque fave.
Urantur pia thura focis, urantur odores,
Quos tener è terrâ divite mittit Arabs.
Ipſe ſuos Genius adſit viſurus honores,
Cui decorent ſanctas mollia ſerta comas.
Illius puro diſtillent tempora nardo,
Atque ſatur libo ſit, madeátque mero.
Annuat &, Cerinthe, tibi quodcunque rogabis.
En age, quid ceſſas? annuit ille, roga.
Auguror, uxoris fidos optabis amores:
Jam reor hoc ipſos edidiciſſe Deos.
Nec tibi malueris, totum quæcunque per orbem
Fortis arat valido ruſticus arva bove;
Nec tibi gemmarum quicquid felicibus undis
Naſcitur, Eoi quà maris unda rubet.
Vota cadunt. utinam ſtrepitántibus advolet alis,
Flaváque conjugio vincula portet Amor!
Vincula quæ maneant ſemper, dum tarda ſenectus
Inducat rugas, inficiátque comas.
Huc veniat natalis avis, prolémque miniſtret.
Ludat & ante tuos turba novella pedes.

ELEGIA III.

RURA tenent, Cornute, meam villæque puellam.
Ferreus eſt, heu heu, quiſquis in urbe manet.
Ipſa Venus lætos jam nunc migravit in agros,
Verbáque aratoris ruſtica diſcit Amor.
O ego, cùm dominam aſpicerem, quàm fortiter illìc
Verſarem valido pingue bidente ſolum!
Agricolæque modo curvum ſectarer aratrum,
Dum ſubigunt ſteriles arva ſerenda boves.
Nec quererer, quòd ſol graciles exureret artus,
Læderet & teneras puſtula rupta manus.
Pavit & Admeti tauros formoſus Apollo;
Nec cithara, intonſæ profuerúntve comæ:
Nec potuit curas ſanare ſalubribus herbis.
Quicquid erat medicæ vicerat artis Amor.
Ipſe Deus ſolitus ſtabulis expellere vaccas,
Et potum feſſas ducere fluminibus;
Et miſcere novo docuiſſe coagula lacte,
Lacteus & miſtis obriguiſſe liquor.

Tunc

Tunc fiſcella levi detexta eſt vimine junci,
Raráque per nexus eſt via facta ſero.
Ah quoties, illo vitulum geſtante per agros,
Dicitur occurrens erubuiſſe ſoror!
Ah quoties auſæ, canerent dum valle ſub altâ,
Rumpere mugitu carmina docta boves!
Sæpe duces trepidis petiere oracula rebus:
Venit & à templis irrita turba domum.
Sæpe horrere ſacros doluit Latona capillos,
Quos admirata eſt ipſa noverca priùs.
Quiſquis inornatúmque caput, crinéſque ſolutos
Aſpiceret, Phœbi quæreret ille comam.
Delos ubi nunc, Phœbe, tua eſt, ubi Delphica Pytho?
Nempe Amor in parvâ te jubet eſſe casâ.
Felices olim, Veneri cum fertur apertè
Servire æternos non puduiſſe Deos.
Fabula nunc ille eſt: ſed cui ſua cara puella eſt,
Fabula ſit, mavult, quam ſinè amore Deus.
At tu, quiſquis is es, cui triſti fronte Cupido
Imperitat, noſtrâ ſint tua caſtra domo.
Ferrea non Venerem, ſed prædam ſecula laudant:
Præda tamen multis eſt operata malis.
Præda feras acies cinxit diſcordibus armis:
Hinc cruor, hinc cædes, mors propiórque venit.
Præda vago juſſit geminare pericula ponto,
Bellica cum dubiis roſtra dedit ratibus.
Prædator cupit immenſos obſidere campos,
Ut multa innumerâ jugera paſcat ove.
Cui lapis externus curæ eſt; urbíſque tumultus
Portatur validis mille columna jugis.
Claudit & indomitum moles mare, lentus ut intrà
Negligat hybernas piſcis adeſſe minas.
At tibi læta trahant Samiæ convivia teſtæ,
Fictáque Cumanâ lubrica terra rotâ.
Eheu divitibus video gaudere puellas.
Jam veniant prædæ, ſi Venus optat opes;
Ut mea luxuriâ Nemeſis fluat, útque per urbem
Incedat donis conſpicienda meis.
Illa gerat veſtes tenues, quas femina Coa
Texuit, auratas diſpoſuítque vias.
Illi ſint comites fuſci, quos India torret,
Solis & admotis inficit ignis equis.
Illi ſelectos certent præbere colores
Africa puniceum, purpureúmque Tyros.
Nota loquor. regnum ipſe tenet, quem ſæpe coegit
Barbara gypſatos ferre cataſta pedes.
At tibi dura ſeges, Nemeſim quæ abducis ab urbe,
Perſolvat nullâ femina terra fide.
Et tu, Bacche tener, jucundæ conſitor uvæ,
Tu quoque devotos, Bacche, relinque lacus.
Haud impunè licet formoſas triſtibus agris
Abdere: non tanti ſunt tua muſta, pater.
O valeant fruges: ne ſint modò rure puellæ,
Glans alat, & priſco more bibantur aquæ.
Glans aluit veteres, & paſſim ſemper amârunt.
Quid nocuit, ſulcos non habuiſſe ſatos?
Tum, quibus aſpirabat Amor, præbebat apertè
Mitis in umbroſâ gaudia valle Venus.
Nullus erat cuſtos, nulla excluſura dolentes
Janua. ſi fas eſt, mos precor ille redi.
Ah pereant artes, & mollia jura colendi,
* * * * *
O utinam veteri peragrantes more puellæ
Horrida villoſâ corpora veſte tegant.
Nunc ſi clauſa mea eſt, ſi copia rara videndi;
Heu miſerum, laxam quid juvat eſſe togam?
Ducite. ad imperium dominæ ſulcabimus agros.
Non ego me vinclis, verberibúſque nego.

ELEGIA IV.

HIC mihi ſervitium video, dominamque paratam.
Jam mihi libertas illa paterna vale.
Servitium ſed triſte datur, teneorque catenis,
Et nunquam miſero vincla remittit Amor.
Et, ſeu quid merui, ſeu quid peccavimus, urit.
Uror, iô remove, ſæva puella, faces.
O ego, ne poſſim tales ſentire dolores,
Quàm mallem in gelidis montibus eſſe lapis;
Stare vel inſanis cautes obnoxia ventis,
Naufraga quam vaſti tunderet unda maris.
Nunc & amara dies, & noctis amarior umbrâ eſt.
Omnia nam triſti tempora felle madent.
Nec proſunt elegi, nec carminis auctor Apollo.
Illa cavâ precium flagitat uſque manu.
Ite procul Muſæ, ſi non prodeſtis amanti.
Non ego vos, ut ſint bella canenda, colo.
Nec refero Soliſque vias; & qualis, ut orbem
Complevit, verſis Luna recurrat equis.
Ad dominam faciles aditus per carmina quæro.
Ite procul Muſæ, ſi nihil iſta valent.
At mihi per cædem, & facinus ſunt dona paranda,
Ne jaceam clauſam flebilis ante domum.
Aut rapiam ſuſpenſa ſacris inſignia fanis.
Sed Venus ante alios eſt violanda mihi.
Illa malum facinus ſuadet, dominámque rapacem
Dat mihi: ſacrilegas ſentiat illa manus.
O pereat quicunque legit viridéſque ſmaragdos,
Et niveam Tyrio murice tingit ovem.
Hic dat avaritiæ cauſas, & Coa puellis
Veſtis, & è rubro lucida concha mari.
Hæc fecere malas: hinc clavem janua ſenſit,
Et cœpit cuſtos liminis eſſe canis.
Sed precium ſi grande feras, cuſtodia victa eſt;
Nec prohibent claves, & canis ipſe tacet.
Heu quicunque dedit formam cœleſtis avaræ,
Quale bonum multis abdidit ipſe malis!
Hinc fletus, rixæque ſonant: hæc deníque cauſa
Fecit, ut infamis hic Deus eſſet Amor.
At tibi, quæ precio victos excludis amantes,
Eripiant partas ventus, & ignis opes.
Quin tua tunc juvenes ſpectent incendia læti,
Nec quiſquam flammæ ſedulus addat aquam.
Seu veniet tibi mors, nec erit, qui lugeat ullus,
Nec qui det mœſtas munus in exequias.
At bona, quæ nec avara fuit, centum licèt annos
Vixerit, ardentem flebitur ante rogum.
Atque aliquis ſenior, veteres veneratus amores,
Annua conſtructo ſerta dabit tumulo;
Et, bene, diſcedens dicet, placidéque quieſcas,
Terráque ſecuræ ſit ſuper oſſa levis.
Vera quidem moneo. ſed proſunt quid mihi vera?
Illius eſt nobis lege colendus Amor.
Quin etiam ſedes jubeat ſi vendere avitas,
Ite ſub imperium, ſub titulúmque Lares.
Quicquid habet Circe, quicquid Medea veneni,
Quicquid & herbarum Theſſala terra gerit,
Et quod, ubi indomitis gregibus Venus afflat amores,
Hippomanes cupidæ ſtillat ab inguine equæ,
Si modò me placido videat Nemeſis mea vultu,
Mille alias herbas miſceat illa, bibam.

ELEGIA V.

PHOEBE fave, novus ingreditur tua templa ſacerdos,
Huc age cum citharâ, carminibúſque veni.
Nunc te vocales impellere pollice chordas,
Nunc precor ad laudes flectere verba meas.
Ipſe triumphali devinctus tempora lauro,
Dum cumulant aras, ad tua ſacra veni:
Sed nitidus, pulchérque veni: nunc indue veſtem
Sepoſitam, longas nunc bene pecte comas:
Qualem te memorant, Saturno rege fugato,
Victori laudes concinuiſſe Jovi.
Tu procul eventura vides: tibi deditus augur
Scit bene, quid fati provida cantet avis.
Túque regis ſortes: per te præſentit aruſpex,
Lubrica ſignavit cum Deus exta notis.
Te duce Romanos nunquam fruſtrata Sibylla eſt,
Abdita quæ ſenis fata canit pedibus.
Phœbe, ſacras Meſſallinum ſine tangere chartas
Vatis; & ipſe, precor, quod canat illa, doce.
Hæc dedit Æneæ ſortes, poſtquam ille parentem
Dicitur, & raptos ſuſtinuiſſe Lares.
Hæc fore credebat Romam, cùm mœſtus ab alto
Ilion, ardentes reſpiceréque Deos.
Romulus æternæ nondum formaverat urbis
Mœnia, conſorti non habitanda Remo.
Sed tunc paſcebant herboſa palatia vaccæ,
Et ſtabant humiles in Jovis arce caſæ.
Lacte madens illic ſuberat Pan ilicis umbræ,
Et facta agreſti lignea falce Pales;
Pendebátque vagi paſtoris in arbore votum
Garrula ſylveſtri fiſtula ſacra Deo:
Fiſtula, cui ſemper decreſcit arundinis ordo,
Nam calamus cerâ jungitur uſque minor.
At, quâ Velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pullâ per vada linter aquâ.

Illi

Illâ ſæpe, gregis diti placitura magiſtro,
  Ad juvenem feſtâ eſt vecta puella die.
Cum quâ fecundi redierunt munera ruris
  Caſeus, & niveæ candidus agnus ovis.
Impiger Ænea volitantis frater Amoris,
  Troica qui profugis ſacra vehis ratibus,
Jam tibi Laurentes aſſignat Jupiter agros:
  Jam vocat errantes hoſpita terra Deos.
Illic ſanctus eris, cùm te veneranda Numici
  Unda Deum cœlo miſerit indigetem.
Ecce ſuper feſſas volitat victoria puppes.
  Tandem ad Trojanos Diva ſuperba venit.
Ecce mihi lucent Rutulis incendia caſtris.
  Jam tibi prædico, barbare Turne, necem.
Ante oculos Laurens caſtrum, muráſque Lavini eſt,
  Albáque ab Aſcanio condita longa duce.
Te quoque jam video, Marti placitura ſacerdos
  Ilia, Veſtales deſeruiſſe focos;
Concubitúſque tuos furtim, vittáſque jacentes,
  Et cupidi ad ripas arma relicta Dei.
Carpite nunc tauri de ſeptem montibus herbas,
  Dum licet; hic magnæ jam locus urbis erit.
Roma, tuum nomen terris fatale regendis,
  Quà ſua de cœlo proſpicit arva Ceres;
Quáque patent ortus, & quà fluitantibus undis
  Solis anhelantes abluit amnis equos.
Troja quidem tunc ſe mirabitur, & ſibi dicet,
  Vos bene tam longam conſuluiſſe viam.
Vera cano: ſic uſque ſacras innoxia lauros
  Veſcar, & æternum ſit mihi virginitas.
Hæc cecinit vates, & te ſibi, Phœbe, vocavit;
  Jactavit fuſâ ſed caput antè comâ.
Quicquid Amalthea, quicquid Marpeſſia dixit,
  Herophile Phœbo grata quod admonuit;
Quáſque Albuna ſacras Tiberis per flumina ſortes
  Portârit, ſicco perluerítque ſinu:
Hæ fore dixerunt belli mala ſigna cometen,
  Multus ut in terras depluerétque lapis.
Atque tubas, atque arma ferunt ſtrepitantia cœlo
  Audita, & lucos præcinuiſſe fugam.
Ipſum etiam Solem defectum lumine vidit
  Jungere pallentes nubilus annus equos:
Et ſimulacra Deûm lacrymas fudiſſe tepentes,
  Fatáque vocales præmonuiſſe boves.
Hæc fuerunt olim. ſed tu jam, mitis Apollo,
  Prodigia indomitis merge ſub æquoribus:
Et ſuccenſa ſacris crepitet bene laurea flammis,
  Omine quo felix, & ſacer annus eat.
Laurus ubi bona ſigna dedit, gaudete coloni.
  Diſtendet ſpicis horrea plena Ceres.
Oblitus & muſto feriet pede ruſticus uvas,
  Dolia dum, magni deficiántque lacus.
At madidus Baccho ſua feſta Palilia paſtor
  Concinet. à ſtabulis tunc procul eſte, lupi.
Ille levis ſtipulæ ſolennes potus acervos
  Accendet, flammas tranſiliétque ſacras.
Et fœtus matrona dabit, gnatúſque parenti
  Oſcula comprenſis auribus eripiet.
Nec tædebit avum parvo advigilare nepoti,
  Balbáque cum puero dicere verba ſenem.
Tunc operata Deo pubes diſcumbet in herbâ,
  Arboris antiquæ quà levis umbra cadet.
Aut è veſte ſuâ tendent umbracula ſertis
  Vincta; coronatus ſtabit & ipſe calix.
At ſibi quiſque dapes, & feſtas exſtruet altè
  Ceſpitibus menſas, ceſpitibúſque torum.
Ingeret hic potus juvenis maledicta puellæ,
  Poſtmodo quæ votis irrita facta velit.
Nam ferus ille ſuæ plorabit ſobrius idem,
  Et ſe jurabit mente fuiſſe malâ.
Pace tuâ, pereant arcus, pereántque ſagittæ,
  Phœbe; modò in terris erret inermis Amor.
Ars bona; ſed poſtquam ſumſit ſibi tela Cupido,
  Hei mihi quàm multis ars dedit illa malum!
Et mihi præcipuè, jaceo cùm ſaucius annum,
  Et faveo morbo, cùm juvat ipſe dolor.
Víxque cano Nemeſim, ſine quâ verſus mihi nullus
  Verba poteſt, juſtos aut reperire pedes.
At tu, (nam Divûm ſervat tutela poetas)
  Præmoneo, vati parce puella ſacro;
Ut Meſſallinum celebrem, cùm præmia belli
  Ante ſuos currus oppida victa feret
Ipſe gerens laurus; lauro devinctus agreſti
  Miles iô, magnâ voce, triumphe canet.
Tunc Meſſalla meus pia det ſpectacula turbæ,
  Et plaudat curru prætereunte pater.
Annue: ſic tibi ſint intonſi, Phœbe, capilli,
  Sic tua perpetuò ſit tibi caſta ſoror.

ELEGIA VI.

CASTRA Macer ſequitur. tenero quid fiet Amori?
  Sit comes, & collo fortiter arma gerat.
Et, ſeu longa virum terræ via, ſeu vaga ducent
  Æquora, cum telis ad latus ire volet.
Ure puer quæſo, tua qui ferus otia liquit,
  Atque iterum erronem ſub tua ſigna voca.
Quòd ſi militibus parces, erit hic quoque miles
  Ipſe, levem galeâ qui ſibi portet aquam.
Caſtra peto, valeátque Venus, valeántque puellæ.
  Et mihi ſunt vires, & mihi facta tuba eſt.
Magna loquor: ſed magnificè mihi magna locuto
  Excutiunt clauſæ fortia verba fores.
Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
  Cum bene juravi, pes tamen ipſe redit.
Acer Amor, fractas utinam tua tela ſagittas,
  Si licet, extinctas aſpiciámque faces.
Tu miſerum torques, tu me mihi dira precari
  Cogis, & inſanâ mente nefanda loqui.
Jam mala finiſſem letho: ſed credula vitam
  Spes fovet, & melius cras fore ſemper ait.
Spes alit agricolas; ſpes ſulcis credit aratis
  Semina, quæ magno fœnore reddat ager.
Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine piſces,
  Cùm tenues hamos abdidit antè cibus.
Spes etiam validâ ſolatur compede vinctum:
  Crura ſonant ferro, ſed canit inter opus.
Spes facilem Nemeſim ſpondet mihi, ſed negat illa.
  Hei mihi, ne vincas, dura puella, Deam.
Parce, per immatura tuæ precor oſſa ſororis:
  Sic bene ſub tenerâ parva quieſcat humo.
Illa mihi ſancta eſt; illius dona ſepulcro,
  Et madefacta meis ſerta feram lacrymis.
Illius ad tumulum fugiam, ſupplexque ſedebo,
  Et mea cum muto fata querar cinere.
Non feret uſque ſuum te propter flere clientem.
  Illius ut verbis ſis mihi lenta, veto.
Ne tibi neglecti mittant mala ſomnia Manes,
  Mœſtáque ſopitæ ſtet ſoror ante torum:
Qualis ab excelsâ præceps delapſa feneſtrâ
  Venit ad infernos ſanguinolenta lacus.
Deſino, ne dominæ luctus renoventur acerbi.
  Non ego ſum tanti, ploret ut illa ſemel.
Nec lacrymis oculos digna eſt fœdare loquaces.
  Lena nocet nobis; ipſa puella bona eſt.
Lena necat miſerum Phryne, furtímque tabellas
  Occulto portans itque reditque ſinu.
Sæpe, ego cùm dominæ dulces à limine duro
  Agnoſco voces, hæc negat eſſe domi.
Sæpe, ubi nox promiſſa mihi eſt, languere puellam
  Nunciat, aut aliquas extimuiſſe minas.
Tunc morior curis: tunc mens mihi perdita fingit,
  Quiſve meam teneat, quot teneátve modis.
Tunc tibi, lena, precor diras. ſatis anxia vivas,
  Moverit è votis pars quotacunque Deos.

LIBER TERTIUS.

ELEGIA I.

MARTIS Romani feſtæ venere Calendæ.
  Exoriens noſtris hic fuit annus avis.
Et vaga nunc certâ diſcurrunt undique pompâ
  Pérque vias urbis munera, pérque domos.
Dicite, Pierides, quonam donetur honore
  Seu mea, ſeu fallor, cara Neæra tamen?
Carmine formoſæ, pretio capiuntur avaræ.
  Gaudeat, ut digna eſt, verſibus illa meis.
Lutea ſed niveum involvat membrana libellum,
  Pumex & canas tondeat ante comas:
Summáque prætexat tenuis faſtigia chartæ,
  Indicet ut nomen litera facta tuum:
Atque inter geminas pingantur cornua frontes.
  Sic etenim comtum mittere oportet opus.
Per vos auctores hujus mihi carminis oro,

Caſta-

Caſtaliámque umbram, Pieriόſque lacus,
Ite domum, cultúmque illi donate libellum,
Sicut erit; nullus defluat indè color.
Illa mihi referet, ſi noſtri mutua cura eſt,
An minor, an toto pectore deciderim.
Sed primùm meritam longâ donate ſalute,
Atque hæc ſubmiſſo dicite verba ſono;
Hæc tibi vir quondam, nunc frater, caſta Neæra,
Mittit, &, accipias munera parva, rogat.
Téque ſuis jurat caram magis eſſe medullis,
Sive ſibi conjux, ſive futura ſoror.
Sed potiùs conjux; hujus ſpem nominis illi
Auferet extincto pallida Ditis aqua.

ELEGIA II

QUI primùm caram juveni, carumque puellæ
Eripuit juvenem, ferreus ille fuit.
Durus & ille fuit, qui tantum ferre dolorem,
Vivere & ereptâ conjuge qui potuit.
Non ego firmus in hoc, non hæc patientia noſtro
Ingenio. frangit fortia corda dolor.
Nec mihi vera loqui pudor eſt, vitæque fateri
Tot mala perpeſſæ tædia nota meæ.
Ergo cum tenuem fuero mutatus in umbram,
Candidáque oſſa ſuper nigra favilla teget;
Ante meum veniat longos incomta capillos,
Et fleat ante meum mœſta Neæra rogum.
Sed veniat caræ matris comitata dolore:
Mœreat hæc genero, mœreat illa viro.
Præfatæ ante meos manes, animámque precatæ,
Perfuſæque pias antè liquore manus,
Pars quæ ſola mei ſuperabit córporis, oſſa
Incinctæ nigrâ candida veſte legant;
Et primum annoſo ſpargant collecta Lyæo,
Mox etiam niveo fundere lacte parent;
Poſt hæc carbaſeis humorem tollere velis,
Atque in marmoreâ ponere ſicca domo.
Illìc, quas mittit dives Panchaia merces,
Eoſque Arabes, dives & Aſſyria;
Et noſtri memores lacrymæ fundantur eodem.
Sic ego componi verſus in oſſa velim.
Sed triſtem mortis demonſtret litera cauſam,
Atque hæc in celebri carmina fronte notet:
Lygdamus hic ſitus eſt. dolor huic, & cauſa Neæræ
Conjugis ereptæ, cauſa perire fuit.

ELEGIA III.

QUID prodeſt cœlum votis implêſſe, Neæra?
Blandáque cum multâ thura dediſſe prece?
Non ut marmorei prodirem è limine tecti
Inſignis clarâ, conſpicuóſque domo;
Aut ut multa mei renovarent jugera tauri,
Et magnas meſſes terra benigna daret:
Sed tecum ut longæ ſociarem gaudia vitæ,
Inque tuo caderet noſtra ſenecta ſinu
Tunc, cùm permenſo defunctus tempore lucis
Nudus Lethæâ cogerer ire rate.
Nam grave quid prodeſt pondus mihi divitis auri?
Arváque ſi findant pinguia mille boves?
Quídve domus prodeſt Phrygiis innixa columnis,
Tænare ſive tuis, ſive Caryſte tuis?
Et nemora in domibus ſacros imitantia lucos?
Auratæque trabes, marmoreúmque ſolum?
Quidve, in Erythræo legitur quæ litore, concha,
Tinctáque Sidonio murice lana juvat?
Et quæ præterea populus miratur, in illis
Invidia eſt. falsò plurima vulgus amat.
Non opibus mentes hominum, curæque levantur:
Nam Fortuna ſuâ tempora lege regit.
Sit mihi paupertas tecum, jucunda Neæra.
At ſine te regum munera nulla volo.
O niveam, quæ te poterit mihi reddere, lucem!
O mihi felicem térque, quatérque diem!
At ſi, pro dulci reditu quæcunque voventur,
Audiat averſâ non meus aure Deus;
Nec me regna juvent, nec Lydius aurifer amnis,
Nec quas terrarum ſuſtinet orbis opes.
Hæc alii cupiant. liceat mihi paupere cultu
Securo carâ conjuge poſſe frui.
Adſis, & timidis faveas, Saturnia, votis,
Et faveas conchâ Cypria vecta tuâ.
Aut, ſi fata negant reditum, triſtéſque ſorores,
Stamina quæ ducunt, quæque futura neunt;
Me vocet in vaſtos amnes, nigrámque paludem
Dives in ignavâ luridus Orcus aquâ.

ELEGIA IV.

DI meliora ferant: nec ſint inſomnia vera,
Quæ tulit heſternâ peſſima nocte quies.
Ite procul, vani, falſúmque avertite viſum:
Deſinite in vobis quærere velle fidem.
Divi vera monent: venturæ nuncia ſortis
Vera monent Tuſcis exta probata viris.
Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pavidas mentes falſa timere jubent.
Et vanum ventura hominum genus omina noctis
Farre pio placant, & ſaliente ſale.
Et tamen, utcunque eſt, ſive illi vera monenti,
Mendaci Somno credere ſive volent;
Efficiat vanos noctis Lucina timores,
Et fruſtra immeritum pertimuiſſe velit:
Si mea nec turpi mens eſt obnoxia facto,
Nec læſit magnos impia lingua Deos.
Jam nox æthereum nigris emenſa quadrigis
Mundum, cæruleo laverat amne rotas.
Nec me ſopierat menti Deus utilis ægræ
Somnus: ſollicitas deficit ante domos.
Tandem, cùm ſummo Phœbus proſpexit ab ortu,
Preſſit languentis lumina ſera quies.
Hìc juvenis caſtâ redimitus tempora lauro
Eſt viſus noſtrâ ponere ſede pedem.
Non illo quicquam formoſius ulla priorum
Ætas, humanum nec videt illud opus.
Intonſi crines longâ cervice fluebant:
Stillabat Tyrio myrtea rore coma.
Candor erat, qualem præfert Latonia Luna,
Et color in niveo corpore purpureus:
Ut juveni primum virgo deducta marito,
Inficitur teneras ore rubente genas:
Ut cum contexunt amaranthis alba puellæ
Lilia, & autumno candida mala rubent.
Ima videbatur talis illudere palla,
Namque hæc in nitido corpore veſtis erat.
Artis opus raræ fulgens teſtudine, & auro
Pendebat lævâ garrula parte lyra.
Hanc primùm veniens plectro modulatus eburno,
Felices cantus ore ſonante dedit.
Sed poſtquam fuerant digiti cum voce locuti,
Edidit hæc triſti dulcia verba modo;
Salve cura Deûm. caſto nam rite poetæ
Phœbúſque, & Bacchus, Pieridéſque favent.
Sed proles Semeles Bacchus, doctæque ſorores
Dicere non nôrunt, quid ferat hora ſequens.
At mihi fatorum leges, ævíque futuri
Eventura pater poſſe videre dedit.
Quare, ego quæ dico non fallax, accipe, vates,
Quódque Deus vero Cynthius ore ferat;
Tantum cara tibi, quantum nec filia matri,
Quantùm nec cupido bella puella viro,
Pro quâ ſollicitas cœleſtia Numina votis,
Quæ tibi ſecuros non ſinit ire dies,
Et, cum te fuſco ſomnus velavit amictu,
Vanum nocturnis fallit imaginibus;
Carminibus celebrata tuis formoſa Neæra
Alterius mavult eſſe puella viri:
Diverſáſque ſuas agitat mens anxia curas,
Nec gaudet caſtâ nupta Neæra domo.
Ah crudele genus, nec fidum femina nomen!
Ah pereat, didicit fallere ſi qua virum.
Sed flecti poterit. mens eſt mutabilis illis.
Tu modò cum multâ brachia tende fide.
Sævus amor docuit dominæ fera verba minantis,
Sævus amor docuit verbera poſſe pati.
Me quondam Admeti niveas paviſſe juvencas,
Non eſt in vanum fabula ficta jocum.
Tunc ego nec citharâ poteram gaudere ſonorâ,
Nec ſimiles chordis reddere voce ſonos;
Sed perlucenti cantus meditabar avenâ,
Ille ego Latonæ filius, atque Jovis.
Neſcis, quid ſit amor, juvenis, ſi ferre recuſas
Immitem dominam, conjugiúmque ferum.
Ergo ne dubita blandas adhibere querelas:
Vincuntur molli pectora dura prece.
Quòd ſi vera canunt ſacris oracula templis,
Hæc illi noſtro nomine dicta refer;
Hoc tibi conjugium promittit Delius ipſe:

Felix

Felix hoc: alium deſine velle virum.
Dixit, & ignavus defluxit corpore ſomnus.
Ah ego ne poſſim tanta videre mala.
Nec tibi crediderim votis contraria vota,
Nec tantum crimen pectore ineſſe tuo.
Nam te nec vaſti genuerunt æquora Ponti;
Nec flammam volvens ore Chimæra fero;
Nec canis anguineâ redimitus terga catervâ,
Cui tres ſunt linguæ, tergeminúmque caput;
Scylláque virgineam canibus ſuccincta figuram:
Nec te conceptam ſæva leæna tulit;
Barbara nec Scythiæ tellus, horrendáve Syrtis;
Sed culta, & duris non habitanda domus;
Et longè ante alias omnes mitiſſima mater,
Iſque pater, quo non alter amabilior.
Hæc Deus in melius crudelia ſomnia vertat,
Et jubeat tepidos irrita ferre Notos.

ELEGIA V.

VOS tenet, Etruſcis manat quæ fontibus unda,
Unda ſub æſtivum non adeunda Canem;
Nunc autem ſacris Baiarum maxima lymphis,
Cùm ſe purpureo vere remittit hiems.
At mihi Perſephone nigram denunciat horam.
Immerito juveni parce nocere, Dea.
Non ego tentavi nulli temeranda Deorum
Audax laudandæ ſacra docere Deæ:
Nec mea mortiferis infecit pocula ſuccis
Dextera; nec cuiquam tetra venena dedit:
Nec nos ſacrilegos templis admovimus ignes:
Nec cor ſollicitant facta nefanda meum.
Nec nos inſanæ meditantes jurgia linguæ
Impia in adverſos ſolvimus ora Deos.
Et nondum cani nigros læſere capillos,
Nec venit tardo curva ſenecta pede.
Natalem primò noſtrum videre parentes,
Cùm cecidit fato conſul uterque pari.
Quid fraudare juvat vitem creſcentibus uvis?
Et modò nata malâ vellere poma manu?
Parcite, pallentes umbras quicunque tenetis,
Duráque fortiti tertia regna Dei.
Elyſios olim liceat cognoſcere campos,
Lethæámque ratem, Cimmerióſque lacus;
Dum mea rugoſâ pallebunt ora ſenectâ,
Et referam pueris tempora priſca ſenex.
Atque utinam vano nequicquam terrear æſtu:
Languent ter quinos ſed mea membra dies.
At vobis Tuſcæ celebrantur numina lymphæ,
Et facilis lentâ pellitur unda manu.
Vivite felices, memores & vivite noſtrî;
Sive erimus, ſeu nos fata fuiſſe velint.
Interea nigras pecudes promittite Diti,
Et nivei lactis pocula mixta mero.

ELEGIA VI.

CANDIDE Liber ades: ſic ſit tibi myſtica vitis;
Sic hederâ ſemper tempora vincta feras.
Aufer & ipſe meum pariter medicando dolorem:
Sæpe tuo cecidit munere victus Amor.
Care puer, madeant generoſo pocula Baccho,
Et nobis pronâ funde Falerna manu.
Ite procul durum curæ genus, ite labores:
Fulſerit hic niveis Delius alitibus.
Vos modò propoſito dulces faveatis amici,
Néve neget quiſquam me duce ſe comitem.
Aut ſi quis vini certamen mite recuſat,
Fallat eum tecto cara puella dolo.
Ille facit dites animos Deus: ille ferocem
Contudit, & dominæ miſit in arbitrium.
Armenias tigres, & fulvas ille leænas
Vicit, & indomitis mollia corda dedit.
Hæc Amor, & majora volet; ſed poſcite Bacchi
Munera. quem veſtrum pocula ſicca juvant?
Convenit ex æquo, nec torvus Liber in illos,
Qui ſe, quíque unà vina jocoſa colunt.
Jam venit iratus nimiùm, nimiúmque ſeverus.
Qui timet irati numina magna, bibat.
Quales his pœnas Deus hic, quantúmque minetur,
Cadmeæ matris præda cruenta docet.
Sed procul à nobis hic ſit timor; illáque, ſi qua eſt,
Quid valeat læſi ſentiat ira Dei.
Quid precor ah demens? venti temeraria vota,
Aeriæ & nubes diripienda ferant.
Quamvìs nulla mei ſupereſt tibi cura, Neæra,
Sis felix, & ſint candida fata tua.
At nos ſecuræ reddamus tempora menſæ.
Venit poſt multas una ſerena dies.

ELEGIA VII.

HEI mihi difficile eſt imitari gaudia falſa;
Difficile eſt triſti fingere mente jocum.
Nec bene mendaci riſus componitur ore,
Nec bene ſollicitis ebria verba ſonant.
Quid queror infelix? turpes diſcedite curæ.
Odit Lenæus triſtia verba pater.
Gnoſſia, Theſeæ quondam perjuria linguæ
Fleviſti ignoto ſola relicta mari.
Sic cecinit pro te doctus, Minoï, Catullus,
Ingrati referens impia facta viri.
Vos ego nunc moneo; felix, quicunque dolore
Alterius diſces poſſe carere tuo.
Nec vos aut capiant pendentia brachia collo,
Aut fallat blandâ ſordida lingua fide.
Et ſi perque ſuos fallax juravit ocellos,
Junonémque ſuam, pérque ſuam Venerem,
Nulla fides inerit. perjuria ridet amantum
Jupiter, & ventos irrita ferre jubet.
Ergo quid toties fallacis verba puellæ
Conqueror? ite à me ſeria verba, precor.
Quàm vellem tecum longas requieſcere noctes,
Et tecum longos pervigilare dies,
Perfida, nec meritò nobis inimica merenti;
Perfida, ſed quamvis perfida, cara tamen.
Naiada Bacchus amat. ceſſas, ô lente miniſter?
Temperet annoſum Martia lympha merum.
Non ego, ſi fugiat noſtræ convivia menſæ
Ignotum cupiens vana puella torum,
Sollicitus repetam totâ ſuſpiria nocte.
Tu puer i, liquidum fortius adde merum.
Jamdudum Tyrio madefactus tempora nardo
Debueram ſertis implicuiſſe comas.

LIBER QUARTUS.

AD MESSALLAM. I.

TE, Meſſalla, canam. quanquam me cognita virtus
Terret, ut infirmæ nequeant ſubſiſtere vires;
Incipiam tamen: ac, meritas ſi carmina laudes
Deficiant, humilis tantis ſim conditor actis.
Nec tua, te præter, chartis intexere quiſquam
Facta queat, dictis ut non majora ſuperſint.
Eſt nobis voluiſſe ſatis. nec munera parva
Reſpueris. etiam Phœbo gratiſſima dona
Cres tulit, & cunctis Baccho jucundior hoſpes
Icarus, ut puro teſtantur ſidera cœlo,
Erigonéque, Caniſque; neget ne longior ætas.
Quin etiam Alcides Deus aſcenſurus Olympum
Læta Molorcheis poſuit veſtigia tectis.
Parváque Cœleſtes pacavit mica, nec illis
Semper inaurato taurus cadit hoſtia cornu.
Hic quoque ſit gratus parvus labor, ut tibi poſſim
Indè alios, aliósque memor componere verſus.
Alter dicet opus magni mirabile mundi,
Qualis in immenſo deſederit aere tellus,
Qualis & in curvum pontus confluxerit orbem,
Et vagus è terris quà ſurgere nititur aer,
Huic & contextus paſſim fluat igneus æther,
Pendentíque ſuper claudantur ut omnia cœlo.
At quodcunque meæ poterunt audere Camenæ,
Seu tibi par poterunt; ſeu, quod ſpes abnuit, ultrà;
Sive minus, certéque canent minus; omne vovemus
Hoc tibi; ne tanto careat mihi nomine charta.
Nam, quanquam antiquæ gentis ſuperant tibi laudes,
Non tua majorum contenta eſt gloria famâ,
Nec quæris, quid quâque index ſub imagine dicat;
Sed generis priſcos contendis vincere honores,
Quàm tibi majores, majus decus ipſe futuris.
At tua non titulus capiet ſub nomine facta,
Æterno ſed erunt tibi magna volumina verſu,
Convenientque tuas cupidi componere laudes
Undique, quíque canent vincto pede, quíque ſoluto;

Queis

Digitized by Google

Queis potius certamen erit: ſim victor in illis,
Ut noſtrum tantis inſcribam nomen in actis.
Nam quis te majora gerit caſtrisve forove?
Nec tamen hinc, aut hinc, tibi laus majórve, minórve:
Juſta pari premitur veluti cùm pondere libra
Prona, nec hâc plùs parte ſedet, nec ſurgit ab illâ;
Qualis, inæquatum ſi quando onus urget utrinque,
Inſtabilis natat alterno depreſſior orbe.
Nam ſeu diverſi fremat inconſtantia vulgi,
Non alius ſedare queat; ſeu judicis ira
Sit placanda, tuis poterit miteſcere verbis.
Non Pylos, aut Ithace tantos genuiſſe feruntur
Neſtora, vel parvæ magnum decus urbis Ulyſſem.
Vixerit ille ſenex quamvis, dum terna per orbem
Secula fertilibus Titan decurrerit horis;
Ille per ignotas audax erraverit urbes,
Quà maris extremis tellus includitur undis.
Nam Ciconúmque manus adverſis reppulit armis:
Non valuit Cyclops cœptos avertere curſus,
Ceſſit & Æmææ Neptunius incola rupis
Victa Marouco fœdatus lumina Baccho.
Vexit & Æolios placidum per Nerea ventos:
Incultos adiit Læſtrygonas, Antiphatēnque,
Mobilis Artaciæ gelidos quos irrigat unda.
Solum nec doctæ verterunt pocula Circes;
Quamvìs illa foret Solis genus, apta vel herbis,
Aptáque vel cantu veteres mutare figuras.
Cimmerion etiam obſcuras acceſſit ad arces,
Queis nunquam candente dies apparuit ortu,
Sive ſupra terras Phœbus, ſeu curreret infra.
Vidit ut inferno Plutoni ſubdita regna,
Magna Deûm proles levibus diſcurreret umbris.
Præteriitque citâ Sirenum litora puppi.
Illum inter geminæ nantem confinia mortis
Nec Scyllæ ſævo conterruit impetus ore,
Cùm canibus rapidas inter freta ſerperet undas;
Nec violenta ſuo conſumſit more Charybdis,
Vel ſi ſublimis fluctu conſurgeret imo,
Vel ſi interrupto nudaret gurgite pontum.
Non violata vagi ſileantur paſcua Solis,
Non Amor, & fœcunda Atlantidos arva Calypsûs,
Finis & errorum miſero Phæacia tellus.
Atque hæc ſeu noſtras inter ſunt cognita terras,
Fabula ſive novum dedit his erroribus orbem,
Sit labor illius, tua dum facundia major.
Nam te non alius belli tenet aptius artes,
Quà deceat tutam caſtris præducere foſſam:
Qualiter adverſos hoſti defigere cervos:
Quémve locum ducto melius ſit claudere vallo,
Fontibus ut dulces erumpat terra liquores:
Ut faciliſque tuis aditus ſit, & arduus hoſti,
Laudis & aſſiduo vigeat certamine miles.
Quis tardámve ſudem meliùs, celerémve ſagittam
Jecerit, aut lento perfregerit obvia pilo?
Aut quis equum celerémque arcto compeſcere freno
Poſſit, & effuſas tardo permittere habenas,
Inque vicem modò directo contendere paſſu,
Seu libeat curvo breviùs contendere gyro?
Quis parmâ, ſeu dextra velit, ſeu læva tueri,
Sive hâc, ſive illâc grandis venit impetus haſtæ,
Amplior aut ſignata citâ loca tangere fundâ?
Jam ſimul audacis veniant certamina Martis,
Adverſiſque parent acies concurrere ſignis;
Tum tibi non deſit faciem componere pugnæ:
Seu ſit opus quadratum acies conſiſtat in agmen,
Rectus ut æquatis decurrat frontibus ordo;
Seu libeat duplicem, ſeu junctum cernere Martem,
Dextérque ut lævum teneat, dextrúmque ſiniſter
Miles, ſitque duplex gemini victoria casûs.
At non per dubias errant mea carmina laudes.
Nam bellis experta cano: teſtis mihi victæ
Fortis Iapydiæ miles: teſtis quoque fallax
Pannonius, gelidas paſſim disjectus in Alpes:
Teſtis Arupinus & pauper natus in armis:
Quem ſi quis videat vetus ut non fregerit ætas,
Terna minùs Pyliæ miretur ſecula famæ.
Centum fœcundos Titan renovaverit annos,
Ipſe tamen velox celerem ſuper edere corpus
Audet equum, validiſque ſedet moderator habenis.
Te duce non aliàs converſus terga domator
Libera Romanæ ſubjecit colla catenæ.
Nec tamen his contentus eris; majora peractis
Inſtant: compertum eſt veracibus ut mihi ſignis,
Queis Amythaonius nequeat certare Melampus.
Nam modò fulgentem Tyrio ſubtemine veſtem
Indueras, oriente die duce fertilis anni,
Splendidior liquidis cùm Sol caput extulit undis:
Et fera diſcordes tenuerunt flamina venti:
Curva nec aſſuetos egerunt flumina curſus:
Quin rapidum placidis etiam mare conſtitit undis:
Ulla nec aerias volucris perlabitur auras:
Nec quadrupes denſas depaſcitur aſpera ſylvas:
Quin largita tuis ſunt multa ſilentia votis.
Jupiter ipſe levi vectus per inania curru
Adfuit, & cœlo vicinum liquit Olympum;
Intentâque tuis precibus ſe præbuit aure,
Cunctáque veraci capite annuit additus aris.
Lætior eluxit ſtructos ſuper ignis acervos.
Quin, hortante Deo, magnis inſiſtere rebus
Incipe: non idem tibi ſunt, aliiſque triumphi.
Non te vicino remorabitur obvia Marte
Gallia, nec latis audax Hiſpania terris,
Nec fera te Tyrio tellus obſeſſa colono,
Nec quà vel Nilus, vel regia lympha Choaſpes
Profluit, aut rapidus Cyri dementia Gindes,
Ardet Arecteis aut unda perhoſpita campis:
Nec quà regna vago Tomyris finivit Araxe,
Impia nec ſævis celebrans convivia menſis
Ultima vicinus Phœbo tenet arva Padæus,
Quáque Hebrus, Tanaiſque Getas rigat, atque Magynos.
Quid moror? Oceanus ponto quà continet orbem,
Nulla tibi adverſis regio ſeſe offeret armis.
Te manet invictus Romano Marte Britannus,
Téque interjecto mundi pars altera Sole.
Nam circumfuſo conſiſtit in aere tellus,
Et quinque in partes toto diſponitur orbe:
Atque duæ gelido vaſtantur frigore ſemper:
Illic & denſâ tellus abſconditur umbrâ:
Et nulla incepto perlabitur unda liquore;
Sed durata riget denſam in glaciémque, nivémque;
Quippe ubi non unquam Titan ſuperegerit ortus:
At media eſt Phœbi ſemper ſubjecta calori,
Seu propior terris æſtivum fertur in orbem,
Seu celer hybernas properat decurrere luces.
Non ergo preſſo tellus conſurgit aratro:
Nec frugem ſegetes præbent, nec pabula terræ:
Non illic colit arva Deus, Bacchúſve, Cerésve:
Nulla nec exuſtas habitant animalia partes.
Fertilis hanc inter poſita eſt, intérque rigentes,
Noſtráque, & huic adverſa ſolo pars altera noſtro,
Quas ſimilis utrinque tenens vicinia cœli
Temperat, alter & alterius vires necat aer.
Hinc placidus nobis per tempora labitur annus:
Hic & colla jugo didicit ſummittere taurus,
Et lenta excelſos vitis conſcendere ramos:
Tondetúrque ſeges maturos annua partus:
Et ferro tellus, pontus confinditur ære.
Quin etiam ſtructis exſurgunt oppida muris.
Ergo ubi præclaros poſcent tua facta triumphos,
Solus utroque idem diceris magnus in orbe.
Non ego ſum ſatis ad tantæ præconia laudis,
Ipſe mihi non ſi præſcribat carmina Phœbus.
Eſt tibi, qui poſſit magnis ſe accingere rebus,
Valgius: æterno propior non alter Homero.
Languida non noſter peragit labor otia, quamvìs
Fortuna, ut mos eſt illi, me adverſa fatiget.
Nam mihi cùm magnis opibus domus alta niteret,
Cui fuerant flavi ditantes ordine ſulci
Horrea, fœcundas ad deficientia meſſes:
Cuique pecus denſo paſcebant agmine colles,
Et domino ſatis, & nimium furique, lupóque:
Nunc deſiderium ſupereſt: nam cura novatur,
Cum memor anteactos ſemper dolor admonet annos.
Sed licèt aſperiora cadant, ſpoliérque relictis;
Non te deficient noſtræ memorare Camenæ:
Nec ſolum tibi Pierii tribuentur honores:
Pro te vel rapidas auſim maris ire per undas,
Adverſis hyberna licèt tumeant freta ventis:
Pro te vel ſolus denſis ſubſiſtere turmis,
Vel parvum Ætnææ corpus committere flammæ.
Sum quodcunque, tuum eſt. noſtri ſi parvula cura
Sit tibi, quanta libet, ſi ſit modò, non mihi regna
Lydia, non magni potior ſit fama Gylippi,
Poſſe Meleteas nec mallem mittere chartas.
Quòd tibi ſi verſus noſter totúſve minúſve,
Vel bene ſi totus, ſummo vel inerret in ore;
Nulla mihi ſtatuent finem te fata canendi.
Quin etiam, mea cùm tumulus contexerit oſſa,

Seu matura dies celerem properat mihi mortem,
Longa manet ſeu vita tamen mutata figuram;
Sive me finget equum rigidos percurrere campos
Doctum; ſeu tardi pecoris ſim gloria taurus;
Sive ego per liquidum volucris vehar aera pennis;
In quemcunque hominem me longa receperit ætas,
Inceptis de te ſubtexam carmina chartis.

LAUS SULPICIÆ

AD MARTEM. II.

SULPICIA eſt tibi culta tuis, Mars magne, Calendis:
Spectatum è cœlo, ſi ſapis, ipſe veni.
Hoc Venus ignoſcet. at tu, violente, caveto,
Ne tibi miranti turpiter arma cadant.
Illius ex oculis, cum vult exurere Divos,
Accendit geminas lampadas acer Amor.
Illam, quicquid agit, quoquò veſtigia flectit,
Componit furtim, ſubſequitúrque decor.
Seu ſolvit crines, fuſis decet eſſe capillis:
Seu comit, comtis eſt veneranda comis.
Urit, ſeu Tyriâ voluit procedere pallâ:
Urit, ſeu niveâ candida veſte venit:
Talis in æterno felix Vertumnus Olympo,
Mille habet ornatus, mille decenter habet.
Sola puellarum digna eſt, cui mollia caris
Vellera det ſuccis bis madefacta Tyros;
Poſſideátque, metit quicquid bene olentibus arvis
Cultor odoratæ dives Arabs ſegetis;
Et quaſcunque niger rubro de litore conchas
Proximus Eois colligit Indus aquis.
Hanc vos, Pierides, feſtis cantate Calendis,
Et teſtudineâ, Phœbe ſuperbe, lyrâ.
Hoc ſolenne ſacrum multos hoc ſumet in annos.
Dignior eſt veſtro nulla puella choro.

SULPICIA AD CERINTHUM. III.

PARCE meo juveni, ſeu quis bona paſcua campi,
Seu colis umbroſi devia montis aper.
Nec tibi ſit duros acuiſſe in prœlia dentes.
Incolumem cuſtos hunc mihi ſervet Amor.
Sed procul abducit venandi Delia curâ.
O pereant ſylvæ, deficiántque canes.
Quis furor eſt, quæ mens denſos indagine colles
Claudentem, teneras lædere velle manus?
Quidve juvat furtim latebras intrare ferarum?
Candidaque hamatis crura notare rubis?
Sed tamen ut tecum liceat, Cerinthe, vagari,
Ipſa ego per montes retia torta feram.
Ipſa ego velocis quæram veſtigia cervi,
Et demam celeri ferrea vincla cani.
Tunc mihi, tunc placeant ſylvæ, ſi, lux mea, tecum
Arguar ante ipſas concubuiſſe plagas.
Tunc veniat licèt ad caſſes, illæſus abibit,
Ne Veneris cupidæ gaudia turbet, aper.
Tunc ſine me ſit nulla Venus: ſed lege Dianæ,
Caſte puer, caſtâ retia tende manu.
Et quæcunque meo furtim ſubrepit amori,
Incidat in ſævas diripienda feras.
At tu venandi ſtudium concede parenti,
Et celer in noſtros ipſe recurre ſinus.

AD PHOEBUM. IV.

HUC ades, & teneræ morbos expelle puellæ,
Huc ades, intonsâ Phœbe ſuperbe comâ.
Crede mihi, propera: nec te jam, Phœbe, pigebit
Formoſæ medicas applicuiſſe manus.
Effice, ne macies pallentes occupet artus,
Neu notet informis pallida membra color.
Et quodcunque mali eſt, & quicquid triſte timemus,
In pelagus rapidis evehat amnis aquis.
Sancte veni, tecúmque feras quicunque ſapores,
Quicunque & cantus corpora feſſa levant.
Neu juvenem torque, metuit qui fata puellæ,
Votáque pro dominâ vix numeranda facit.
Interdum vovet: interdum, quòd langueat illa,
Dicit in æternos aſpera verba Deos.
Pone metum, Cerinthe: Deus non lædit amantes.
Tu modò ſemper ama: ſalva puella tibi eſt.
Nil opus eſt fletu; lacrymis erit aptius uti,
Si quando fuerit triſtior illa tibi.
At nunc tota tua eſt; te ſolum candida ſecum
Cogitat, & fruſtra credula turba ſedet.
Phœbe fave: laus magna tibi tribuetur, in uno
Corpore ſervato, reſtituiſſe duos.
Jam celeber, jam lætus eris, cùm debita reddet
Certatim ſanctis lætus uterque focis.
Tunc te felicem dicet pia turba Deorum;
Optabunt artes & ſibi quiſque tuas.

AD CERINTHUM. V.

EST, qui te, Cerinthe, dies dedit, hic mihi ſanctus,
Atque inter feſtos ſemper habendus erit.
Te naſcente novum Parcæ cecinere puellis
Servitium; & dederunt regna ſuperba tibi.
Uror ego ante alias, juvat hoc, Cerinthe, quod uror,
Si tibi de nobis mutuus ignis adeſt.
Mutuus adſit amor; tua per dulciſſima furta,
Pérque tuos oculos, per Geniúmque rogo.
Magne Geni, cape thura libens, votiſque faveto,
Si modò, cùm de me cogitat, ille calet.
Quòd ſi fortè alios jam nunc ſuſpirat amores,
Tunc precor infidos, ſancte, relinque focos.
Nec tu ſis injuſta Venus: vel ſerviat æquè
Vinctus uterque tibi, vel mea vincla levo:
Sed potiùs validâ teneamur uterque catenâ,
Nulla queat poſthac quam ſolviſſe dies.
Optat idem juvenis, quod nos, ſed tectiùs optat:
Nam pudet hæc illum dicere verba palàm.
At tu Natalis quoniam Deus omnia ſentis,
Annue. quid refert, clámve, palámve roget?

AD JUNONEM. VI.

NATALIS Juno, ſanctos cape thuris acervos,
Quos tibi dat tenerâ docta puella manu.
Tota tibi eſt hodie; tibi ſe lætiſſima comſit;
Staret ut ante tuos conſpicienda focos.
Illa quidem ornandi cauſas tibi, Diva, relegat;
Eſt tamen, occultè cui placuiſſe velit.
At tu, ſancta, fave, ne nox divellat amantes;
Sed juveni, quæſo, mutua vincla para.
Sic bene compones: ulli non ille puellæ
Servire, aut cuiquam dignior illa viro.
Nec poſſit cupidos vigilans deprendere cuſtos,
Fallendíque vias mille miniſtret Amor.
Annue, purpureâque veni perlucida pallâ.
Ter tibi fit libo, ter, Dea caſta, mero.
Præcipit & gnatæ mater ſtudioſa, quod optet;
Illa aliud tacitâ jam ſibi mente rogat.
Uritur, ut celeres urunt altaria flammæ,
Nec, liceat quamvis, ſana fuiſſe velit.
Sit juveni grata; ac veniet cùm proximus annus,
Hic idem votis jam vetus adſit Amor.

SULPICIA LOQUITUR. VII.

TANDEM venit Amor: qualem texiſſe pudori,
Quam nudaſſe alicui, ſit mihi fama magis.
Exorata meis illum Cytherea Camœnis
Attulit in noſtrum, depoſuítque ſinum.
Exſolvit promiſſa Venus. mea gaudia narret,
Dicetur ſi quis non habuiſſe ſuam.
Non ego ſignatis quicquam mandare tabellis,
Ne legat id nemo, quàm meus antè, velim:
Sed peccaſſe juvat; vultus componere famæ
Tædet: cùm digno digna fuiſſe ferar.

AD MESSALLAM. VIII.

INVISUS natalis adeſt, qui rure moleſto,
Et ſine Cerintho triſtis, agendus erit.
Dulcius urbe quid eſt? an villa ſit apta puellis,
Atque Aretino frigidus amnis agro?
Jam nimium Meſſalla mei ſtudioſe quieſcas,
Non tempeſtivæ ſæpe propinque viæ.
Hic animum, ſenſúſque meos abductâ relinquo,
Arbitrio quamvis non ſinis eſſe meo.

DE NATALI DIE. IX.

SCIS iter ex animo ſublatum triſte puellæ,
Natali Romæ jam licet eſſe tuo.
Omnibus ille dies nobis natalis agatur,
Qui nec opinanti nunc tibi fortè venit.

DE

DE SULPICIA. X.

GRATUM eſt, ſecurus multum quod jam mihi de me
Permittis ſubitò, ne malè inepta cadam.
Sit tibi cura togæ potior, preſſúmque quaſillo
Scortum, quàm Servî filia Sulpicia.
Solliciti ſunt pro nobis, quibus illa dolori eſt;
Ne credam ignoto maxima cauſa toro.

AD CERINTHUM. XI.

ESTNE tibi, Cerinthe tuæ placiture puellæ,
Qui mea nunc vexat corpora feſſa calor?
Ah ego non aliter triſtes evincere morbos
Optârim, quàm te ſic quoque velle putem.
Nam mihi quid proſit morbos evincere? quid tu
Noſtra potes lento pectore ferre mala?

AD EUNDEM. XII.

NE tibi ſim, mea lux, æquè tam fervida cura,
Ut videor paucos ante fuiſſe dies;
Si quicquam totâ commiſi ſtulta juventâ,
Cujus me fatear pœnituiſſe magis,
Heſternâ quàm te ſolum quod nocte reliqui,
Ardorem cupiens diſſimulare meum.

AD AMICAM. XIII.

NULLA tuum nobis ſubducet femina lectum.
Hôc primum juncta eſt fœdere noſtra Venus,
Tu mihi ſola places; nec jam, te præter, in urbe
Formoſa eſt oculis ulla puella meis.
Atque utinam poſſes uni mihi bella videri;
Diſpliceas aliis: ſic ego tutus ero.
Nil opus invidiâ eſt. procul abſit gloria vulgi:
Qui ſapit, in tacito gaudeat ille ſinu.
Sic ego ſecretis poſſum bene vivere ſylvis,
Quà nulla humano ſit via trita pede.
Tu mihi curarum requies, tu nocte vel atrâ
Lumen, & in ſolis tu mihi turba locis.
Nunc licèt è cœlo mittatur amica Tibullo,
Mittetur fruſtra, deficiétque Venus.
Hæc tibi ſancta tuæ Junonis numina juro,
Quæ ſola ante alios eſt mihi magna Deos.
Quid facio demens? heu, cui mea pignora credo?
Juravi ſtultè: prodetat iſte timor.
Nunc tu fortis eris, nunc tu me audaciùs ures:
Hoc peperit miſero garrula lingua malum.
Jam faciam, quodcunque voles; tuus uſque manebo,
Nec fugiam notæ ſervitium dominæ:
Sed Veneris ſanctæ conſidam vinctus ad aras:
Hæc notat injuſtos, ſupplicibúſque favet.

DE INFAMIA SUÆ PUELLÆ. XIV.

RUMOR ait crebrò noſtram peccare puellam;
Nunc ego me ſurdis auribus eſſe velim.
Crimina non hæc ſunt noſtro ſine facta dolore:
Quid miſerum torques, rumor acerbe? tace.

DOMITII MARSI DE TIBULLI MORTE.

TE quoque Virgilio comitem non æqua, Tibulle,
Mors juvenem campos miſit ad Elyſios:
Ne foret, aut elegis molles qui fleret amores,
Aut caneret forti regia bella pede.

SEXTI AURELII PROPERTII
O P E R A.

SEXTI PROPERTII VITA
EX LIBRO TERTIO PETRI CRINITI
De Poëtis Latinis deſumpta.

SEX. Aurelius Propertius ex Mevaniâ oppido oriundus, quod in Umbriâ eſt: hoc enim & ipſe autor alicubi teſtatur, ſicuti cùm ipſam Umbriam Romani Callimachi patriam vocat:

Ut noſtris tumefacta ſuperbiat Umbria libris,
Umbria Romani patria Callimachi.

Sunt qui ſcribant ejus patrem equeſtri dignitate ornatum, ac Triumvirali poteſtate fuiſſe, tum inter eos connumeratum, qui L. Antonium ſecuti (Peruſiâ captâ) ex Octavij Cæſaris autoritate ad aram divi Julii perducti, ibidem occiſi fuerunt. Illud omnino conſtat, Aurelium hunc Propertium, magnâ ex parte amiſſis bonis Romam ſe recepiſſe, cùm patrem ſuum in tenerâ adhuc ætate amiſiſſet, quod illis verſibus apparet:

Aſpice me qui parva domûs fortuna relicta eſt,
Nullus & antiquo Marte triumphus avi.

Et alibi clariùs.

Oſſáque legiſti, non illâ ætate legenda,
Patris, & in tenues cogeris ipſe Lares.
Nam tua cùm multi verſarent rura juvenci,
Abſtulit excultas pertica triſtis opes.
Mox ubi bulla rudi demiſſa eſt aurea collo,
Matris & ante deos libera ſumpta toga;
Tum mihi pauca ſuo de carmine dictat Apollo,
Et vetat inſano verba tonare foro,

In urbe autem, brevì, nominis celebritatem adeptus eſt, cùm ingenii comitate, tum elegantiâ carminum. Mæcenati & Cor. Gallo maximè acceptus fuit, quòd uterque poetæ ſtudiis, & doctrinæ pro ſimilitudine profeſſionis faverent. Ovidium quoque, Tibullum & Baſſum inter principes amicos coluit, ad quos de ſuis caloribus, & puellæ ingenio ſæpius ſcripſit. C. verò Plinius in epiſtolâ ad Romanum Paulum refert Paſſienum in ſcribendis elegiis eruditum habuiſſe inter ſuos majores Propertium: itaque id, inquit, Paſſieno gentile eſt: nam & ex eodem municipio eſt, quo Propertius: Unde maximum ſtudium Paſſieno fuit, calores Propertii, atque ingenium ſuo carmine exprimere, cùm in elegiis (inquit Plinius) foret egregius, atque præcipuus Propertius, Libros quatuor Elegiarum compoſuit, in quibus ferè ſuos calores, & Hoſtiæ laudem, ac formam celebrat. Nam puellam Hoſtiam miro quodam affectu exarſit, quam mutato nomine (ut eſt autor L. Apuleius) Cynthiam appellare maluit: ex quo Sidonius Apollinaris ſic ad Heſperium ſcribit: Memineris, inquit, quòd ſæpe verſum Corinna cum ſuo Naſone complevit, Leſbia cum Catullo, Cæſennia cum Getulico, Argentaria cum Lucano, & Cynthia cum Propertio, Delia cum Tibullo. Callimachum præcipuè, Cyrenæum Mimnermum, & Philetam Græcos poetas in carmine ſecutus eſt, quorum manibus comitem ſe profitetur: nam ut illi apud Græcos in Elegia conſenſu omnium præſtiterunt, ita Propertius quidem apud Latinos, eorum imitatione, primas videtur quorundam judicio conſecutus. Fab. autem Quintilianus cenſor in literis acerrimus, cùm Tibullum maximè commendaverit, non deeſſe tamen inquit, qui Propertium malint, cum ſit Ovidius laſcivior, Gallus in Elegiâ durior. Ovidius certè, cum ſæpe de ipſo Propertio agit, blandum, tenerum, ac dulcem appellat, multúmque illius carmini ſemper conceſſit, & recenſenti ſua carmina auditor affuit,

Sæpe ſuos ſolitus recitare Propertius ignes,
Jure ſodalitii qui mihi junctus erat.

Sed & Val. Martialis Propertii ingenio & amoribus plurimum tribuit, ut eo maximè loco probavit, quo Galli Lycorim, Tibulli Nemeſim & Lesbiam Catulli celebrat. Sic enim ait in Apophoretis,

Cynthia facundi carmen juvenile Properti
Accepit famam, nec minùs ipſa dedit.

De obitu ejus parum compertum eſt. Quidam ſcripſerunt illum periiſſe annos alterum & xi. natum. Fuiſſe alterum Propertium Fulgentius oſtendit, qui in libro ad Calcidium de priſco ſermone verba hæc ex Propertio refert,

Catillata geris vadimonia publicum proſtibulum.

L I B E R P R I M U S.

ELEGIA I.

CYNTHIA prima ſuis miſerum me cepit ocellis,
Contactum nullis antè cupidinibus.
Tum mihi conſtantis dejecit lumina faſtûs,
Et caput impoſitis preſſit Amor pedibus;
Donec me docuit caſtas odiſſe puellas
Improbus, & nullo vivere conſilio.
Et mihi jam toto furor hic non deficit anno,
Cùm tamen adverſos cogor habere Deos.
Milanion nullos fugiendo, Tulle, labores
Sævitiam duræ contudit Iaſidos.
Nam modò Partheniis amens errabat in antris,
Ibat & hirſutas ille videre feras.
Ille etiam Hylei percuſſus vulnere rami
Saucius Arcadiis rupibus ingemuit.
Ergo velocem potuit domuiſſe puellam:
Tantum in amore preces, & benefacta valent.
In me tardus Amor non ullas cogitat artes;
Nec meminit notas, ut priùs, ire vias.
At vos, deductæ quibus eſt fallacia Lunæ,

Et

Et labor in magicis ſacra piare ſocis,
En agedum, dominæ mentem convertite noſtræ,
Et facite illa meo palleat ore magis.
Tunc ego crediderim vobis, & ſidera, & amnes
Poſſe Cytæinis ducere carminibus.
Et vos, qui ſero lapſum revocatis, amici,
Quærite non ſani pectoris auxilia.
Fortiter & ferrum, ſævos patiemur & ignes:
Sit modò libertas, quæ velit ira, loqui.
Ferte per extremas gentes, & ferte per undas,
Quà non ulla meum femina nôrit iter.
Vos remanete, quibus facili Deus annuit aure;
Sitis & in tuto ſemper amore pares.
In me noſtra Venus noctes exercet amaras,
Et nullo vacuus tempore deſit Amor.
Hoc, moneo, vitate malum. ſua quemque moretur
Cura, neque aſſueto mutet amore locum.
Quòd ſi quis monitis tardas adverterit aures,
Heu referet quanto verba dolore mea?

ELEGIA II.

Quid juvat ornato procedere, vita, capillo?
Et tenues Coâ veſte movere ſinus?
Aut quid Orontêâ crines perfundere myrrhâ?
Téque peregrinis vendere muneribus?
Naturæque decus mercato perdere cultu?
Nec ſinere in propriis membra nitere bonis?
Crede mihi, non ulla tuæ medicina figuræ eſt.
Nudus Amor formæ non amat artificem.
Aſpice, quos ſummittit humus formoſa, colores;
Et veniant hederæ ſponte ſuâ melius:
Surgat & in ſolis formoſiùs arbutus antris,
Et ſciat indociles currere lympha vias:
Litora nativis perlucent picta lapillis,
Et volucres nullâ dulcius arte canunt.
Non ſic Leucippis ſuccendit Caſtora Phœbe,
Pollucem cultu non Thelaïra ſoror.
Non Idæ, & cupido quondam diſcordia Phœbo
Eveni patriis filia litoribus.
Nec Phrygium falſo traxit candore maritum
Avecta externis Hippodamia rotis;
Sed facies aderat nullis obnoxia gemmis,
Qualis Apelleis eſt color in tabulis.
Non illis ſtudium vulgo conquirere amantes:
Illis ampla ſatis forma, pudicitia.
Non ego nunc vereor, ne ſis mihi vilior iſtis:
Uni ſi qua placet, culta puella ſat eſt:
Cùm tibi præſertim Phœbus ſua carmina donet,
Aoniámque libens Calliopea lyram:
Unica nec deſit jucundis gratia verbis,
Omnia quæque Venus, quæque Minerva probat.
His tu ſemper eris noſtræ gratiſſima vitæ,
Tædia dum miſeræ ſint tibi luxuriæ.

ELEGIA III.

Qualis Theſeâ jacuit cedente carinâ
Languida deſertis Gnoſſia litoribus:
Qualis & accubuit primo Cepheïa ſomno
Libera jam duris cotibus Andromede:
Nec minùs aſſiduis Edonis feſſa choreis
Qualis in herboſo concidit Apidano:
Talis viſa mihi mollem ſpirare quietem
Cynthia, non certis nixa caput manibus;
Ebria cùm multo traherem veſtigia Baccho,
Et quaterent ſerâ nocte facem pueri.
Hanc ego, nondum etiam ſenſus deperditus omnes,
Molliter impreſſo conor adire toro.
Et quamvìs duplici correptum ardore juberent
Hàc Amor, hàc Liber, durus uterque Deus,
Subjecto leviter poſitam tentare lacerto,
Oſculáque admotâ ſumere, & arma manu;
Non tamen auſus eram dominæ turbare quietem,
Expertæ metuens jurgia ſævitiæ:
Sed ſic intentis hærebam fixus ocellis,
Argus ut ignotis cornibus Inachidos.
Et modò ſolvebam noſtrâ de fronte corollas,
Ponebámque tuis, Cynthia, temporibus:
Et modò gaudebam lapſos formare capillos;
Nunc furtiva cavis poma dabam manibus:
Omniáque ingrato largibar munera Somno,
Munera de prono ſæpe voluta ſinu.
Et, quoties raro duxit ſuſpiria motu,
Obſtupui vano credulus auſpicio;
Ne qua tibi inſolitos portarent viſa timores,
Néve quis invitam cogeret eſſe ſuam.
Donec diverſas percurrens Luna feneſtras,
Luna moraturis ſedula luminibus,
Compoſitos levibus radiis patefecit ocellos,
Sic ait in molli fixa toro cubitum;
Tandem te noſtro referens injuria lecto,
Alterius clauſis reppulit è foribus.
Namque ubi longa meæ conſumſti tempora noctis,
Languidus exactis, hei mihi, ſideribus?
O utinam tales perducas, improbe, noctes,
Me miſeram quales ſemper habere jubes.
Nam modò purpureo fallebam ſtamine ſomnum,
Rurſus & Orpheæ carmine feſſa lyræ:
Interdum graviter mecum deſerta querebar
Externo longas ſæpe in amore moras;
Dum me jucundis lapſam Sopor impulit alis.
Illa fuit lacrymis ultima cura meis.

ELEGIA IV.

Quid mihi tam multas laudando, Baſſe, puellas
Mutatum dominâ cogis abire meâ?
Quid me non pateris, vitæ quodcunque ſequetur,
Hoc magis aſſueto ducere ſervitio?
Tu licèt Antiopæ formam Nycteidos, & tu
Spartanæ referas laudibus Hermionæ,
Et quaſcunque tulit formoſi temporis ætas,
Cynthia non illas nomen habere ſinat:
Nedum, ſi levibus fuerit collata figuris,
Inferior duro judice turpis eat.
Hæc ſed forma mei pars eſt extrema furoris:
Sunt majora, quibus, Baſſe, perire juvat:
Ingenuus color, & multis decus artibus, & quæ
Gaudia ſub tacitâ dicere veſte libet.
Quò magis & noſtros contendis ſolvere amores,
Hôc magis acceptâ fallit uterque fide.
Non impunè feres. ſciet hæc inſana puella,
Et tibi non tacitis vocibus hoſtis erit.
Nec tibi me poſthac committet Cynthia, nec te
Quæret. erit tanti criminis illa memor.
Et te circùm omnes alias irata puellas
Differet. heu nullo limine carus eris.
Nullas illa ſuis contemnet fletibus aras,
Et quicunque ſacer, qualis ubique, lapis.
Non ullo gravius tentatur Cynthia damno,
Quàm ſibi cum rapto ceſſat amore Deus,
Præcipuè noſtrî. maneat ſic ſemper, adoro;
Nec quicquam ex illâ, quod querar, inveniam.

ELEGIA V.

Invide, tu tandem voces compeſce moleſtas,
Et ſine nos curſu, quo ſumus, ire pares.
Quid tibi vis, inſane? meos ſentire furores?
Infelix properas ultima nôſſe mala:
Et miſer ignotos veſtigia ferre per ignes,
Et bibere è totâ toxica Theſſaliâ.
Non eſt illa vagis ſimilis collata puellis.
Molliter iraſci non ſciet illa tibi.
Quòd ſi fortè animis non eſt contraria noſtris,
At tibi curarum millia quanta dabit?
Non tibi jam ſomnos, non illa relinquet ocellos,
Illa feros animis alligat una viros.
Ah mea contemtus quoties ad limina curres!
Cùm tibi ſingultu fortia verba cadent;
Et tremulus mœſtis orietur fletibus horror,
Et timor informem ducet in ore notam:
Et quæcunque voles fugient tibi verba querenti;
Nec poteris, qui ſis, aut ubi, nôſſe miſer.
Tum grave ſervitium noſtræ cogere puellæ
Diſcere, & excluſum quid ſit abire domum.
Nec jam pallorem toties mirabere noſtrum,
Aut cur ſim toto corpore nullus ego.
Nec tibi nobilitas poterit ſuccurrere amanti:
Neſcit Amor priſcis cedere imaginibus.
Quòd ſi parva tuæ dederis veſtigia culpæ,
Quàm citò de tanto nomine rumor eris?
Non ego tum potero ſolatia ferre roganti,
Cùm mihi nulla mei ſit medicina mali:
Sed pariter miſeri ſocio cogemur amore
Alter in alterius mutua flere ſinu.
Quare, quid poſſit mea Cynthia, deſine, Galle,
Quærere. non impunè illa rogata venit.

ELEGIA

ELEGIA VI.

NON ego nunc Adriæ vereor mare noſcere tecum,
  Tulle, neque Ægæo ducere vela ſalo.
Cum quo Riphæos poſſim conſcendere montes,
  Ulteriúſque domos vadere Memnonias.
Sed me complexæ remorantur verba puellæ,
  Mutatóque graves ſæpe colore preces.
Illa mihi totis argutat noctibus ignes,
  Et queritur nullos eſſe relicta Deos.
Illa meam mihi jam ſe denegat: illa minatur,
  Quæ ſolet irato triſtis amica viro.
His ego non horam poſſum durare querelis.
  Ah pereat, ſi quis lentus amare poteſt.
An mihi ſit tanti doctas cognoſcere Athenas,
  Atque Aſiæ veteres cernere divitias;
Ut mihi deductâ faciat convicia puppi
  Cynthia, & inſanis ora notet manibus;
Oſculáque oppoſito dicat ſibi debita vento,
  Et nihil infido durius eſſe viro?
Tu patrui meritas conare anteire ſecures,
  Et vetera oblitis jura refer ſociis.
Nam tua non ætas unquam ceſſavit amori,
  Semper at armatæ cura fuit patriæ.
Et tibi non unquam noſtros puer iſte labores
  Afferat, & lacrymis omnia nota meis.
Me ſine, quem ſemper voluit Fortuna jacere,
  Hanc animam extremæ reddere nequitiæ.
Multi longinquo periere in amore libenter,
  In quorum numero me quoque terra tegat.
Non ego ſum laudi, non natus idoneus armis.
  Hanc me militiam fata ſubire volunt.
At tu, ſeu mollis quà tendit Ionia, ſeu quà
  Lydia Pactoli tingit arata liquor;
Seu pedibus terras, ſeu pontum carpere remis
  Ibis, & accepti pars eris imperii;
Tum tibi ſi qua mei veniet non immemor hora,
  Vivere me duro ſidere certus eris.

ELEGIA VII.

CUM tibi Cadmeæ dicuntur, Pontice, Thebæ,
  Armáque fraternæ triſtia militiæ;
Atque, ita ſim felix, primo contendis Homero,
  Sint modò fata tuis mollia carminibus;
Nos, ut conſuemus, noſtros agitamus amores,
  Atque aliquid duram quærimus in dominam:
Nec tantùm ingenio, quantum ſervire dolori
  Cogor, & ætatis tempora dura queri.
Hic mihi conteritur vitæ modus: hæc mea fama eſt:
  Hinc cupio nomen carminis ire mei.
Me laudent doctæ ſolum placuiſſe puellæ,
  Pontice, & injuſtas ſæpe tuliſſe minas.
Me legat aſſiduè poſt hæc neglectus amator,
  Et proſint illi cognita noſtra mala.
Te quoque ſi certo puer hic concuſſerit arcu,
  Quod nolim noſtros eviolâſſe Deos;
Longè caſtra tibi, longè miſer agmina ſeptem
  Flebis in æterno ſurda jacere ſitu;
Et fruſtra cupies mollem componere verſum,
  Nec tibi ſubjiciet carmina ſerus Amor.
Tunc me non humilem mirabere ſæpe poetam:
  Tunc ego Romanis præferar ingeniis.
Nec poterunt juvenes noſtro reticere ſepulcro;
  Ardoris noſtri magne poeta, jaces.
Tu cave noſtra tuo contemnas carmina faſtu.
  Sæpe venit magno fœnore tardus Amor.

ELEGIA VIII.

TUNE igitur demens? nec te mea cura moratur?
  An tibi ſum gelidâ vilior Illyriâ?
Et tibi jam tanti, quicunque eſt iſte, videtur,
  Ut ſinè me vento quolibet ire velis?
Túne audire potes veſani murmura ponti?
  Fortis & in durâ nave jacere potes?
Tu pedibus teneris poſitas fulcire ruinas?
  Tu potes inſolitas, Cynthia, ferre nives?
O utinam hybernæ duplicentur tempora brumæ,
  Et ſit iners tardis navita Vergiliis;
Ne tibi Tyrrhenâ ſolvatur funis arenâ,
  Néve inimica meas elevet aura preces:
Atque ego non videam tales ſubſidere ventos,
  Cum tibi provectas auferet unda rates:
Et me defixum vacuâ patiatur in orâ
  Crudelem infeſtâ ſæpe vocare manu.
Sed quocunque modo de me, perjura, mereris,
  Sit Galatea tuæ non aliena viæ;
Ut te felici prævecta Ceraunia remo
  Accipiat placidis Oricos æquoribus.
Nam me non ullæ poterunt corrumpere; de te
  Quin ego, vita, tuo limine verba querar.
Nec me deficiet nautas rogitare citatos;
  Dicite, quo portu clauſa puella mea eſt.
Et dicam, licèt Atraciis conſidat in oris,
  Et licèt Eleis, illa futura mea eſt.
Hic erit, hìc jurata manet. rumpantur iniqui.
  Vicimus: aſſiduas non tulit illa preces.
Falſa licèt cupidus deponat gaudia livor:
  Deſtitit ire novas Cynthia noſtra vias.
Illi carus ego, & per me cariſſima Roma
  Dicitur: & ſinè me dulcia regna negat.
Illa vel anguſto mecum requieſcere lecto,
  Et quocunque modo maluit eſſe mea;
Quàm ſibi dotatæ regnum vetus Hippodamiæ,
  Et quas Elis opes antè parârat equis.
Quamvis magna daret, quamvìs majora daturus,
  Non tamen illa meos fugit avara ſinus:
Hanc ego non auro, non Indis flectere conchis,
  Sed potui blandi carminis obſequio.
Sunt igitur Muſæ, neque amanti tardus Apollo:
  Queis ego fretus amo. Cynthia rara mea eſt.
Nunc mihi ſumma licet contingere ſidera plantis.
  Sive dies, ſeu nox venerit, illa mea eſt.
Nec mihi rivalis certos ſubducet amores.
  Iſta meam nôrit gloria canitiem.

ELEGIA IX.

DICEBAM tibi venturos, irriſor, amores,
  Nec tibi perpetuo libera verba fore.
Ecce jaces, ſuppléxque venis ad jura puellæ,
  Et tibi nunc quovis imperat empta modo.
Non me Chaoniæ vincant in amore columbæ
  Dicere, quos juvenes quæque puella domet.
Me dolor, & lacrymæ meritò fecere peritum:
  Atque utinam poſito dicar amore rudis.
Quid tibi nunc miſero prodeſt grave dicere carmen?
  Aut Amphioniæ mœnia flere lyræ?
Plus in amore valet Mimnermi verſus Homero:
  Carmina manſuetus lenia quærit Amor.
I quæſo, & triſtes iſtos depone libellos,
  Et cane, quod quævis nôſſe puella velit.
Quid ſi non eſſet facilis tibi copia? nunc tu
  Inſanus medio flumine quæris aquam.
Necdum etiam palles, vero nec tangeris igni.
  Hæc eſt venturi prima favilla mali.
Tunc magis Armenias cupies accedere tigres,
  Et magis infernæ vincula nôſſe rotæ;
Quàm pueri toties arcum ſentire medullis,
  Et nihil iratæ poſſe negare tuæ.
Nullus Amor cuiquam faciles ita præbuit alas,
  Ut non alternâ preſſerit ille manu.
Nec te decipiat, quòd ſit ſatis illa parata.
  Acriùs illa ſubit, Pontice, ſi qua tua eſt.
Quippe ubi non liceat vacuos ſeducere ocellos,
  Nec vigilare alio nomine, cedat Amor.
Qui non antè patet, donec manus attigit oſſa,
  Quiſquis es, aſſiduas aufuge blanditias.
Illis & ſilices, & poſſunt cedere quercus,
  Nedum tu poſſis ſpiritus iſte levis.
Quare, ſi pudor eſt, quàm primùm errata fatere:
  Dicere, quo pereas, ſæpe in amore levat.

ELEGIA X.

O Jucunda quies, primo cùm teſtis amori
  Adfueram veſtris conſcius in lacrymis.
O noctem meminiſſe mihi jucunda voluptas!
  O quoties votis illa vocanda meis!
Cum te complexâ morientem, Galle, puellâ
  Vidimus in longam ducere verba moram.
Quamvìs labentes premeret mihi ſomnus ocellos,
  Et mediis cœlo Luna ruberet equis;
Non tamen à veſtro potui ſecedere luſu,
  Tantus in alternis vocibus ardor erat.
Sed quoniam non es veritus concredere nobis,
  Accipe commiſſæ munera lætitiæ.
Non ſolùm veſtros didici reticere dolores:
  Eſt quiddam in nobis majus, amice, fide.
Poſſum ego diviſos iterum conjungere amantes:
  Et dominæ tardas poſſum aperire fores:

Et

Et poſſum alterius curas ſanare recentes:
  Nec levis in verbis eſt medicina meis.
Cynthia me docuit ſemper, quæcunque petenda,
  Quæque cavenda forent: non nihil egit Amor.
Tu cave, ne triſti cupias pugnare puellæ,
  Néve ſuperba loqui, néve tacere diu:
Neu, ſi quid petiit, ingratâ fronte negâris:
  Neu tibi pro vano verba benigna cadant.
Irritata venit, quando contemnitur illa;
  Nec meminit juſtas ponere læſa minas.
At quô ſis humilis magis, & ſubjectus Amori,
  Hôc magis effecto ſæpe fruare bono.
Is poterit felix unâ remanere puellâ,
  Qui nunquam vacuo pectore liber erit.

ELEGIA XI.

ECQUID te mediis ceſſantem, Cynthia, Baiis,
  Quà jacet Herculeis ſemita litoribus,
Et modò Theſproti mirantem ſubdita regno
  Proxima Miſenis æquora nobilibus,
Noſtrî cura ſubit memores adducere noctes?
  Ecquis in extremo reſtat amore locus?
An te neſcio quis ſimulatis ignibus hoſtis
  Suſtulit è noſtris, Cynthia, carminibus?
Atque utinam magè te remis confiſa minutis
  Parvula Lucrinâ cymba moretur aquâ:
Aut teneat clauſam tenui Teuthrantis in undâ
  Alternæ facilis cedere lympha manu;
Quàm vacet alterius blandos audire ſuſurros
  Molliter in tacito litore compoſitam:
Ut ſolet amoto labi cuſtode puella
  Perfida, communes nec meminiſſe Deos.
Non quia perſpectâ non es mihi cognita famâ,
  Sed quòd in hâc omnis parte timetur amor.
Ignoſces igitur, ſi quid tibi triſte libelli
  Attulerint noſtri: culpa timoris erit.
An mihi non major caræ cuſtodia matris?
  Aut ſine te vitæ cura ſit ulla meæ?
Tu mihi ſola domus, tu, Cynthia, ſola parentes,
  Omnia tu noſtræ tempora lætitiæ.
Seu triſtis veniam, ſeu contrà lætus amicis:
  Quicquid ero, dicam, Cynthia cauſa fuit.
Tu modò quàm primùm corruptas deſere Baias:
  Multis iſta dabunt litora diſſidium:
Litora, quæ fuerant caſtis inimica puellis:
  Ah pereant Baiæ crimen amoris aquæ.

ELEGIA XII.

QUID mihi deſidiæ non ceſſas fingere crimen,
  Quòd faciat nobis conſcia Roma moram?
Tam multa illa meo diviſa eſt millia lecto,
  Quantum Hypanis Veneto diſſidet Eridano.
Nec mihi conſuetos amplexu nutrit amores
  Cynthia, nec noſtrâ dulcis in aure ſonat.
Olim gratus eram: non illo tempore cuiquam
  Contigit, ut ſimili poſſet amare fide.
Invidiæ fuimus. num me Deus obruit? an quæ
  Lecta Prometheis dividit herba jugis?
Non ſum ego, qui fueram: mutat via longa puellas.
  Quantus in exiguo tempore fugit Amor!
Nunc primùm longas ſolus cognoſcere noctes
  Cogor, & ipſe meis auribus eſſe gravis.
Felix qui potuit præſenti flere puellæ:
  Non nihil aſperſis gaudet Amor lacrymis.
Aut ſi deſpectus potuit mutare calores;
  Sunt quoque tranſlato gaudia ſervitio.
Mî neque amare aliam, neque ab hâc diſcedere fas eſt.
  Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

ELEGIA XIII.

TU, quod ſæpe ſoles, noſtro lætabere caſu,
  Galle, quòd abrepto ſolus amore vacem.
At non ipſe tuas imitabor, perfide, voces.
  Fallere te nunquam, Galle, puella velit.
Dum tibi deceptis augetur fama puellis,
  Certus & in nullo quæris amore moram;
Perditus in quâdam tardis palleſcere curis
  Incipis, & primo lapſus adire gradu.
Hæc erit illarum contemti pœna doloris:
  Multarum miſeras exiget una vices.
Hæc tibi vulgares iſtos compeſcet amores:
  Nec nova quærendo ſemper amicus eris.
Hæc ego non rumore malo, non augure doctus:
  Vidi ego: me, quæſo, teſte negare potes?
Vidi ego te toto vinctum langueſcere collo,
  Et flere injectis, Galle, diu manibus;
Et cupere optatis animam deponere verbis,
  Et quæ deinde meus celat, amice, pudor.
Non ego complexus potui diducere veſtros;
  Tantus erat demens inter utroſque furor.
Non ſic Æmonio Salmonida miſtus Enipeo
  Tænarius facili preſſit amore Deus:
Nec ſic cœleſtem flagrans amor Herculis Heben
  Senſit in Oetæis gaudia prima jugis.
Una dies omnes potuit præcurrere amantes:
  Nam tibi non tepidas ſubdidit illa faces.
Nec tibi præteritos paſſa eſt ſuccedere faſtus,
  Nec ſinit abduci; te tuus ardor aget.
Nec mirum: cùm ſit Jove digna, & proxima Ledæ,
  Et Ledæ partu, gratior una tribus.
Illa ſit Inachiis & blandior Heroinis;
  Illa ſuis verbis cogat amare Jovem.
Tu verò quoniam ſemel es periturus amore,
  Utere, non alio limine dignus eras.
Quæ tibi ſit felix, quoniam novus incidit error:
  Et quodcunque voles, una ſit iſta tibi.

ELEGIA XIV.

TU licèt abjectus Tiberinâ molliter undâ
  Lesbia Mentoreo vina bibas opere;
Et modò tam celeres mireris currere lintres,
  Et modò tam tardas funibus ire rates;
Et nemus omne ſatas intendat vertice ſylvas,
  Urgetur quantis Caucaſus arboribus;
Non tamen iſta meo valeant contendere amori.
  Neſcit Amor magnis cedere divitiis.
Nam ſive optatam mecum trahit illa quietem,
  Seu facili totum ducit amore diem;
Tunc mihi Pactoli veniunt ſub tecta liquores,
  Et legitur rubris gemma ſub æquoribus:
Tum mihi ceſſuros ſpondent mea gaudia reges:
  Quæ maneant, dum me fata perire volent.
Nam quis divitiis adverſo gaudet Amore?
  Nulla mihi triſti præmia ſint Venere.
Illa poteſt magnas heroum infringere vires,
  Illa etiam duris mentibus eſſe dolor:
Illa neque Arabium metuit tranſcendere limen:
  Nec timet oſtrino, Tulle, ſubire toro;
Et miſerum toto juvenem verſare cubili.
  Quid relevant variis ſerica textilibus?
Quæ mihi dum placata aderit, non ulla verebor
  Regna, nec Alcinoi munera deſpicere.

ELEGIA XV.

SÆPE ego multa tuæ levitatis dura timebam,
  Hâc tamen exceptâ, Cynthia, perfidiâ.
Aſpice, me quanto rapiat Fortuna periclo;
  Tu tamen in noſtro lenta timore venis;
Et potes externos manibus componere crines,
  Et longâ faciem quærere deſidiâ;
Nec minus Eois pectus variare lapillis,
  Ut formoſa novo quæ parat ire viro.
At non ſic Ithaci digreſſu mota Calypſo
  Deſertis olim fleverat æquoribus:
Multos illa dies incomtis mœſta capillis
  Sederat injuſto multa locuta ſalo;
Et quamvis nunquam poſthac viſura dolebat,
  Illa tamen longæ conſcia lætitiæ.
Alpheſibœa ſuos ulta eſt pro conjuge fratres,
  Sanguinis & cari vincula rupit Amor.
Nec ſic Æſoniden rapientibus anxia ventis
  Hypſipyle vacuo conſtitit in thalamo.
Hypſipyle nullos poſt illos ſenſit amores,
  Ut ſemel Æmonio tabuit hoſpitio.
Conjugis Evadne miſeros elata per ignes
  Occidit, Argivæ fama pudicitiæ.
Quarum nulla tuos potuit convertere mores,
  Tu quoque utì fieres nobilis hiſtoria.
Deſine jam revocare tuis perjuria verbis,
  Cynthia, & oblitos parce movere Deos.
Audax ah nimiùm, noſtro dolitura periclo,
  Si quid fortè tibi durius inciderit.
Multa priùs vaſto labentur flumina ponto,
  Annus & inverſas duxerit antè vices;
Quàm tua ſub noſtro mutetur pectore cura,
  Sis quodcunque voles, non aliena tamen;
Quàmve mihi viles iſti videantur ocelli,
  Per quos ſæpe mihi credita perfidia eſt.

Hos tu jurabas, ſi quid mentita fuiſſes,
  Ut tibi ſuppoſitis exciderent manibus.
Et contra magnum potes hos attollere ſolem?
  Nec tremis admiſſæ conſcia nequitiæ?
Quis te cogebat multos pallere colores,
  Et fletum invitis ducere luminibus?
Queis ego nunc pereo, ſimiles moniturus amantes;
  O nullis tutum credere blanditiis.

ELEGIA XVI.

QUÆ fueram magnis olim patefacta triumphis
  Janua Tarpeiæ nota pudicitiæ;
Cujus inaurati celebrârunt limina currus,
  Captorum lacrymis humida ſupplicibus;
Nunc ego nocturnis potorum ſaucia rixis,
  Pulſata indignis ſæpe queror manibus.
Et mihi non deſunt turpes pendere corollæ,
  Semper & excluſi ſigna jacere faces:
Nec poſſum infamis dominæ defendere noctes
  Nobilis obſcœnis tradita carminibus:
Nec tamen illa ſuæ revocatur parcere famæ,
  Turpior & ſecli vivere luxuriâ.
Has inter gravibus cogor deflere querelis
  Supplicis à longis triſtior excubiis.
Ille meos nunquam patitur requieſcere poſtes
  Argutâ referens carmina blanditiâ;
Janua vel dominâ penitus crudelior ipſâ,
  Quid mihi tam duris clauſa taces foribus?
Cur nunquam reſerata meos admittis amores,
  Neſcia furtivas reddere mota preces?
Nulláne finis erit noſtro conceſſa dolori?
  Triſtis & in tepido limine ſomnus erit?
Me mediæ noctes, me ſidera prona jacentem,
  Frigidáque Eoo me dolet aura gelu:
Tu ſola humanos nunquam miſerata dolores
  Reſpondes tacitis mutua cardinibus.
O utinam trajecta cavâ mea vocula rimâ,
  Percuſſas dominæ vertat in auriculas.
Sit licèt & ſaxo patientior illa Sicano,
  Sit licèt & ferro durior, & chalybe;
Non tamen illa ſuos poterit compeſcere ocellos,
  Surget & invitis ſpiritus in lacrymis.
Nunc jacet alterius felici nixa lacerto;
  At mea nocturno verba cadunt Zephyro:
Sed tu ſola mei tu maxima cauſa doloris,
  Victa meis nunquam janua muneribus,
Te non ulla meæ læſit petulantia linguæ,
  Quæ ſolet irato dicere tuta loco;
Ut me tam longâ raucum patiare querelâ
  Sollicitas trivio pervigilare moras.
At tibi ſæpe novo deduxi carmina verſu,
  Oſculáque impreſſis nixa dedi gradibus.
Ante tuos quoties verti me, perfida, poſtes,
  Debitáque occultis vota tuli manibus?
Hæc ille, & ſi quæ miſeri noviſtis amantes,
  Et matutinis obſtrepit alitibus.
Sic ego nunc dominæ vitiis, & ſemper amantis
  Fletibus, æternâ differor invidiâ.

ELEGIA XVII.

ET meritò, quoniam potui fugiſſe puellam,
  Nunc ego deſertas alloquor Alcyonas:
Nec mihi Caſſiope ſolito viſura carinam,
  Omniáque ingrato litore vota cadunt.
Quin etiam abſenti proſunt tibi, Cynthia, venti:
  Aſpice, quàm ſævas increpat aura minas.
Nulláne placatæ veniet fortuna procellæ?
  Hæccine parva meum funus arena teget?
Tu tamen in melius ſævas converte querelas;
  Sat tibi ſit pœnæ nox, & iniqua vada.
An poteris ſiccis mea fata reponere ocellis?
  Oſſáque nulla tuo noſtra tenere ſinu?
Ah pereat, quicunque rates, & vela paravit
  Primus, & invito gurgite fecit iter.
Nónne fuit melius dominæ pervincere mores,
  (Quamvis dura, tamen rara puella fuit)
Quàm ſic ignotis circumdata litora ſylvis
  Cernere, & optatos quærere Tyndaridas?
Illìc ſi qua meum ſepelirent fata dolorem,
  Ultimus & poſito ſtaret amore lapis;
Illa meo caros donâſſet funere crines,
  Molliter & tenerâ poneret oſſa roſâ:
Illa meum extremo clamâſſet pulvere nomen,
  Ut mihi non ullo pondere terra foret.
At vos æquoreæ formoſâ Doride natæ,
  Candida felici ſolvite vela choro.
Si quando veſtras labens Amor attigit undas,
  Manſuetis ſocio parcite litoribus.

ELEGIA XVIII.

HÆC certè deſerta loca, & taciturna querenti,
  Et vacuum Zephyri poſſidet aura nemus.
Hìc licet occultos proferre impunè dolores,
  Si modò ſola queant ſaxa tenere fidem.
Unde tuos primùm repetam, mea Cynthia, faſtus?
  Quod mihi das flendi, Cynthia, principium?
Qui modò felices inter numerabar amantes,
  Nunc in amore tuo cogor habere notam.
Quid tantum merui? quæ te mihi carmina mutant?
  An nova triſtitiæ cauſa puella tuæ?
Sic mihi te referas levis, ut non altera noſtro
  Limine formoſos intulit ulla pedes.
Quamvis multa tibi dolor hic meus aſpera debet,
  Non ita ſæva tamen venerit ira mea;
Ut tibi ſim meritò ſemper furor; & tua flendo
  Lumina dejectis turpia ſint lacrymis.
An quia parva damus mutato ſigna calore?
  Et non ulla meo clamat in ore fides!
Vos eritis teſtes, ſi quos habet arbor amores,
  Fagus, & Arcadio pinus amata Deo.
Ah quoties teneras reſonant mea verba ſub umbras,
  Scribitur & veſtris Cynthia corticibus!
An, tua quæ peperit nobis injuria, curas?
  Quæ ſolùm tacitis cognita ſunt foribus.
Omnia conſuevi timidus perferre ſuperbæ
  Juſſa, neque arguto facta dolore queri.
Pro quo divini fontes, & frigida rupes,
  Et datur inculto tramite dura quies.
Et, quodcunque meæ poſſunt narrare querelæ,
  Cogor ad argutas dicere ſolus aves.
Sed qualiſcunque es, reſonant mihi Cynthia ſylvæ,
  Nec deſerta tuo nomine ſaxa vacant.

ELEGIA XIX.

NON ego nunc triſtes vereor, mea Cynthia, manes,
  Nec moror extremo debita fata rogo;
Sed ne fortè tuo careat mihi funus amore:
  Hic timor eſt ipſis durior exequiis.
Non adeò leviter noſter puer hæſit ocellis,
  Ut meus oblito pulvis amore vacet.
Illìc Phylacides jucundæ conjugis heros
  Non potuit cæcis immemor eſſe locis;
Sed, cupidus falſis attingere gaudia palmis,
  Theſſalis antiquam venerat umbra domum.
Illìc quicquid ero, ſemper tua dicar imago:
  Trajicit & fati litora magnus Amor.
Illìc formoſæ veniant chorus heroinæ,
  Quas dedit Argivis Dardana præda viris:
Quarum nulla tuâ fuerit mihi, Cynthia, formâ
  Gratior, & tellus hoc ita juſta ſinat.
Quamvìs te longæ remorentur fata ſenectæ,
  Cara tamen lacrymis oſſa futura meis:
Quæ tu viva meâ poſſis ſentire favillâ.
  Tum mihi non ullo mors ſit amara loco.
Quàm vereor, ne te contemto, Cynthia, buſto,
  Abſtrahat è noſtro pulvere iniquus Amor;
Cogat & invitam lacrymas ſiccare cadentes:
  Flectitur aſſiduis certa puella minis.
Quare, dum licet, inter nos lætemur amantes.
  Non ſatis eſt ullo tempore longus amor.

ELEGIA XX.

HOC pro continuo te, Galle, monemus amore,
  Id tibi ne vacuo defluat ex animo:
Sæpe imprudenti fortuna occurrit amanti,
  Crudelis Minyis dixerit Aſcanius.
Eſt tibi non infra ſpeciem, non nomine diſpar
  Thiodamanteo proximus ardor Hylæ.
Nunc tu ſive leges umbroſæ flumina ſylvæ;
  Sive Aniena tuos tinxerit unda pedes;
Sive Giganteâ ſpatiabere litoris orâ,
  Sive ubicunque vago fluminis hoſpitio;
Nympharum ſemper cupidas defende rapinas:
  Non minor Auſoniis eſt amor in Dryaſin.
Ne tibi ſit duros montes, & frigida ſaxa,
  Galle, neque expertos ſemper adire lacus:
Quæ miſer ignotis error perpeſſus in oris
  Herculis indomito fleverat Aſcanio.

Namque

Namque ferunt olim Pagaſæ navalibus Argo
  Egreſſam longè Phaſidos iſſe viam;
Et jam præteritis labentem Athamantidos undis
  Myſorum ſcopulis applicuiſſe ratem.
Hìc manus heroum placidis ut conſtitit oris,
  Mollia compoſitâ litora fronde tegit;
At comes invicti juvenis proceſſerat ultrà
  Raram ſepoſiti quærere fontis aquam.
Hunc duo ſectati fratres, Aquilonia proles,
  Hunc ſuper & Zethes, hunc ſuper & Calais
Oſcula ſuſpenſis inſtabant carpere palmis,
  Oſcula & alternâ ferre ſupina fugâ:
Ille ſub extremâ pendens ſecluditur alâ,
  Et volucres ramo ſubmovet inſidias.
Jam Pandioniæ ceſſet genus Orithyiæ:
  Ah dolor ibat Hylas, ibat Hamadryaſin.
Hic erat Arganti Pegæ ſub vertice montis,
  Grata domus nymphis humida Thyniaſin:
Quam ſupra nullæ pendebant debita curæ
  Roſcida deſertis poma ſub arboribus;
Et circùm irriguo ſurgebant lilia prato
  Candida purpureis mixta papaveribus:
Quæ modò decerpens tenero pueriliter ungui,
  Propoſito florem prætulit officio:
Et modò formoſis incumbens neſcius undis
  Errorem blandis tardat imaginibus:
Tandem haurire parat demiſſis flumina palmis
  Innixus dextro plena trahens humero.
Cujus ut accenſæ Dryades candore puellæ,
  Miratæ ſolitos deſtituere choros;
Prolapſum leviter facili traxere liquore:
  Tum ſonitum rapto corpore fecit Hylas.
Cui procul Alcides iterat reſponſa; ſed illi
  Nomen ab extremis fontibus aura refert.
His, ô Galle, tuos monitis ſervabis amores,
  Formoſum nymphis credere viſus Hylam.

ELEGIA XXI.

TU, qui conſortem properas evadere caſum,
  Miles ab Etruſcis ſaucius aggeribus;
Quid noſtro gemitu turgentia lumina torques?
  Pars ego ſum veſtræ proxima militiæ.
Sic te ſervato poſſint gaudere parentes,
  Hæc ſoror acta tuis ſentiat è lacrymis,
Gallum per medios ereptum Cæſaris enſes,
  Effugere ignotas non potuiſſe manus.
Et quæcunque ſuper diſperſa invenerit oſſa
  Montibus Etruſcis, hæc ſciat eſſe mea.

ELEGIA XXII.

QUALIS, & unde genus, qui ſint mihi, Tulle, penates,
  Quæris pro noſtrâ ſemper amicitiâ.
Si Peruſina tibi patriæ ſunt nota ſepulcra,
  Italiæ duris funera temporibus,
Cùm Romana ſuos egit diſcordia cives,
  (Sit mihi præcipuè pulvis Etruſca dolor,
Tu projecta mei perpeſſa es membra propinqui:
  Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo)
Proxima ſuppoſito contingens Umbria campo
  Me genuit terris fertilis uberibus.

PROPERTII LIB. II.

ELEGIA I.

QUÆRITIS, unde mihi toties ſcribantur amores?
  Unde meus veniat mollis in ora liber?
Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo;
  Ingenium nobis ipſa puella facit.
Sive togis illam fulgentem incedere Cois,
  Hoc totum è Coâ velle volumen erit:
Seu vidi ad frontem ſparſos errare capillos,
  Gaudet laudatis ire ſuperba comis:
Sive lyræ carmen digitis percuſſit eburnis,
  Miramur, faciles ut premat arte manus:
Seu cum poſcentes ſomnum declinat ocellos,
  Invenio cauſas mille poeta novas:
Seu nuda erepto mecum luctatur amictu,
  Tunc verò longas condimus Iliadas:
Seu quicquid fecit, ſive eſt quodcunque locuta,
  Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.
Quòd mihi ſi tantum, Mæcenas, fata dediſſent,
  Ut poſſem heroas ducere in arma manus;
Non ego Titanas canerem, non Oſſan Olympo
  Impoſitum, ut cœli Pelion eſſet iter;
Non veteres Thebas, nec Pergama nomen Homeri,
  Xerxis & imperio bina coiſſe vada;
Regnáve prima Remi, aut animos Carthaginis altæ,
  Cimbrorúmque minas, & bene facta Marî.
Belláque, réſque tui memorarem Cæſaris; & tu
  Cæſare ſub magno cura ſecunda fores.
Nam quoties Mutinam, aut civilia buſta Philippos,
  Aut canerem Siculæ claſſica bella fugæ;
Everſóſque focos antiquæ gentis Etruſcæ,
  Et Ptolemææ litora capta Phari;
Aut canerem Ægyptum, & Nilum, cum tractus in urbem
  Septem captivis debilis ibat aquis;
Aut regum auratis circumdata colla catenis,
  Actiáque in Sacrâ currere roſtra viâ;
Te mea muſa illis ſemper contexerit armis,
  Et ſumtâ, & poſitâ pace fidele caput.
Theſeus infernis, ſuperis teſtatur Achilles,
  Hic Ixioniden, ille Menœtiaden.
Sed neque Phlegræos Jovis, Enceladíque tumultus
  Intonet anguſto pectore Callimachus:
Nec mea conveniunt duro præcordia verſu
  Cæſaris in Phrygios condere nomen avos.
Navita de ventis, de tauris narrat arator,
  Enumerat miles vulnera, paſtor oves:
Nos contrà anguſto verſamus prælia lecto.
  Quâ poteſt quiſque, in eâ conterat arte diem.
Laus in amore mori; laus altera, ſi datur uno
  Poſſe frui. fruar ô ſolus amore meo.
Si memini, ſolet illa leves culpare puellas,
  Et totam ex Helenâ non probat Iliada.
Seu mihi ſint tangenda novercæ pocula Phædræ,
  Pocula privigno non nocitura ſuo;
Seu mihi Circæo pereundum eſt gramine, ſive
  Colchis Colchiacis urat ahena focis;
Una meos quoniam prædata eſt femina ſenſus,
  Ex hâc ducentur funera noſtra domo.
Omnes humanos ſanat medicina dolores.
  Solus Amor morbi non amat artificem.
Tarda Philoctetæ ſanavit crura Machaon,
  Phœnicis Chiron lumina Phyllirides:
Et Deus extinctum Creſſis Epidaurius herbis
  Reſtituit patriis Androgeona focis:
Myſus & Æmoniâ juvenis quâ cuſpide vulnus
  Senſerat, hâc ipſâ cuſpide ſenſit opem:
Hoc ſi quis vitium poterit mihi demere, ſolus
  Tantaleæ poterit tradere poma manu:
Dolia virgineis idem ille repleverit urnis,
  Ne tenera aſſiduâ colla graventur aquâ:
Idem Caucaſiâ ſolvet de rupe Promethei
  Brachia, & à medio pectore pellet avem.
Quandocunque igitur vitam mea fata repoſcent,
  Et breve in exiguo marmore nomen ero:
Mæcenas noſtræ ſpes invidioſa juventæ,
  Et vitæ, & morti gloria juſta meæ,
Si te fortè meo ducet via proxima buſto,
  Eſſeda cælatis ſiſte Britanna jugis,
Taliáque illacrymans mutæ jace verba favillæ;
  Huic miſero fatum dura puella fuit.

ELEGIA II.

LIBER eram, & vacuo meditabar vivere lecto;
  At me compoſitâ pace fefellit Amor.
Cur hæc in terris facies humana moratur?
  Jupiter, ignoſco priſtina furta tua.
Fulva coma eſt, longæque manus, & maxima toto
  Corpore; & incedit vel Jove digna ſoror:
Aut cum Dulichias Pallas ſpatiatur ad aras,
  Gorgonis anguiferæ pectus operta comis:
Qualis & Iſchomache Lapithæ genus heroinæ
  Centauris medio grata rapina mero:
Mercurio & ſanctis fertur Bœbeidos undis
  Virgineum Brimo compoſuiſſe latus.
Cedite jam, Divæ, quas paſtor viderat olim
  Idæis tunicam ponere verticibus.
Hanc utinam faciem nolit mutare ſenectus,
  Et ſi Cumææ ſecula vatis aget.

ELEGIA III.

QUI nullum tibi dicebas jam poſſe nocere,
  Hæſiſti: cecidit ſpiritus ille tuus.
Vix unum potes infelix requieſcere menſem,

Et turpis de te jam liber alter erit.
Quærebam, ſiccâ ſi poſſet piſcis arenâ,
Nec ſolitus ponto vivere torvus aper;
Aut ego ſi poſſem ſtudiis vigilare ſeveris.
Differtur, nunquam tollitur ullus amor.
Nec me tam facies, quamvis ſit candida, cepit;
Lilia non dominâ ſunt magis alba meâ:
Ut Mæotica nix minio ſi certet Ibero,
Utque roſæ puro lacte natant folia:
Nec de more comæ per levia colla fluentes,
Non oculi, geminæ, ſidera noſtra, faces:
Nec ſi qua Arabio lucet bombyce puella:
Non ſum de nihilo blandus amator ego:
Quantum, quòd poſito formosè ſaltat Iaccho,
Egit ut evantes dux Ariadna choros:
Et quantum, Æolio cùm tentat carmina plectro,
Par Aganippææ ludere docta lyræ:
Et ſua cùm antiquæ committit ſcripta Corinnæ,
Carminaque Erynnes non putat æqua ſuis.
Num tibi naſcenti primis, mea vita, diebus
Aridus argutum ſternuit omen Amor?
Hæc tibi contulerunt cœleſtia munera Divi;
Hæc tibi ne matrem fortè dediſſe putes:
Non non humani ſunt partus talia dona;
Iſta decem menſes non peperere bona.
Gloria Romanis una es tu nata puellis.
Romana accumbes prima puella Jovi;
Nec ſemper nobiſcum humana cubilia viſes.
Poſt Helenam hæc terris forma ſecunda redit.
Hâc, ego nunc mirer, ſi flagret noſtra juventus?
Pulchrius hâc fuerat, Troja, perire tibi.
Olim mirabar, quòd tanti ad Pergama belli
Europæ, atque Aſiæ cauſa puella fuit:
Nunc, Pari, tu ſapiens, & tu, Menalae, fuiſti;
Tu, quia poſcebas, tu, quia lentus eras.
Digna quidem facies, pro quâ vel obiret Achilles,
Vel Priamus: belli cauſa probanda fuit.
Si quis vult famâ tabulas anteire vetuſtas,
Hic dominam exemplo ponat in ante meam.
Sive illam Heſperiis, ſive illam oſtendet Eois,
Uret & Eoos, uret & Heſperios.
His ſaltem ut tenear jam finibus, aut mihi ſi quis,
Acriùs ut moriar, venerit alter amor.
Ac veluti primo taurus detrectat aratra,
Pòſt venit aſſueto mollis ad arva jugo:
Sic primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti poſt hæc æqua, & iniqua ferunt.
Turpia perpeſſus vates eſt vincla Melampus,
Cognitus Iphicli ſurripuiſſe boves;
Quem non lucra, magis Pero formoſa coegit,
Mox Amythaoniâ nupta futura domo.

ELEGIA IV.

MULTA priùs dominæ delicta queraris oportet;
Sæpe roges aliquid, ſæpe repulſus eas,
Et ſæpe immeritos corrumpas dentibus ungues,
Et crepitum dubio ſuſcitet ira pede:
Nequicquam perfuſa meis unguenta capillis;
Ibat & expenſo planta morata gradu.
Non hìc herba valet, non hic nocturna Cytæis,
Non Perimedeâ gramina cocta manu.
Quippe ubi nec cauſas, nec apertos cernimus ictus,
Unde tamen veniant tot mala, cæca via eſt.
Non eget hic medicis, non lectis mollibus æger:
Huic nullum cœli tempus, & aura nocet.
Ambulat, & ſubitò mirantur funus amici.
Sic eſt incautum, quicquid habetur amor.
Nam cui non ego ſum fallaci præmia vati?
Quæ mea non decies ſomnia verſat anus?
Hoſtis ſi quis erit nobis, amet ipſe puellas:
Gaudeat in puero, ſi quis amicus erit.
Tranquillo tutâ deſcendis flumine cymbâ.
Quid tibi tam parvi litoris unda nocet?
Alter ſæpe uno mutat præcordia verbo,
Altera vix ipſo ſanguine mollis erit.

ELEGIA V.

HOC verum eſt, totâ te ferri, Cynthia, Româ,
Et non ignotâ vivere nequitiâ?
Hæc merui ſperare? dabis mihi, perfida, pœnas,
Et nobis Aquilo, Cynthia, ventus erit.
Inveniam tamen è multis fallacibus unam,
Quæ fieri noſtro carmine nota velit:
Nec mihi tam duris inſultet moribus; & te
Vellicet. heu ſero flebit amata diu.
Nunc eſt ira recens, nunc eſt diſcedere tempus:
Si dolor abfuerit, crede, redibit amor.
Non ita Carpathiæ variant Aquilonibus undæ,
Nec dubio nubes vertitur atra Noto;
Quàm facilè irati verbo mutantur amantes:
Dum licet, injuſto ſubtrahe colla jugo.
Nec tu non aliquid, ſed primâ nocte, dolebis.
Omne in amore malum, ſi patiare, leve eſt.
At tu, per dominæ Junonis dulcia jura,
Parce tuis animis, vita, nocere tibi.
Non ſolùm taurus ferit uncis cornibus hoſtem,
Verùm etiam inſtanti læſa repugnat ovis.
Nec tibi perjuro ſcindam de corpore veſtes:
Nec mea præcluſas fregerit ira fores:
Nec tibi connexos iratus carpere crines,
Nec duris auſim lædere pollicibus.
Ruſticus hæc aliquis tam turpia prœlia quærat,
Cujus non hederæ circumiere caput.
Scribam igitur, quod non unquam tua deleat ætas,
Cynthia forma potens, Cynthia verba levis.
Crede mihi, quamvis contemnas murmura famæ,
Hic tibi pallori, Cynthia, verſus erit.

ELEGIA VI.

NON ita complebant Ephyreæ Laidos ædes,
Ad cujus jacuit Græcia tota fores:
Turba Menandreæ fuerat nec Thaidos olim
Tanta, in quâ populus luſit Erichthonius:
Nec quæ deletas potuit componere Thebas
Phryne, tam multis facta beata viris.
Quin etiam falſos fingis tibi ſæpe propinquos;
Oſcula, nec deſunt, qui tibi jure ferant.
Me juvenum facies pictæ, me Numina lædunt,
Me tener in cunis, & ſinè voce puer:
Me lædit, ſi multa tibi dedit oſcula mater,
Me ſoror, & cum quâ dormit, amica ſimul:
Omnia me lædent. timidus ſum. ignoſce timori.
Et miſer in tunicâ ſuſpicor eſſe virum.
His olim, ut fama eſt, vitiis ad prœlia ventum eſt:
His Trojana vides funera principiis.
Aſpera Centauros eadem dementia juſſit
Frangere in adverſum pocula Pirithoum.
Cur exempla petam Graiûm? tu criminis auctor
Nutritus duro, Romule, lacte Lupæ:
Tu rapere intactas docuiſti impunè Sabinas:
Per te nunc Romæ quidlibet audet Amor.
Felix Admeti conjux, & lectus Ulyſſis,
Et quæcunque viri femina limen amat.
Templa Pudicitiæ quid opus ſtatuiſſe puellis,
Si cuivis nuptæ quidlibet eſſe licet?
Quæ manus obſcœnas depinxit prima tabellas,
Et poſuit caſtâ turpia viſa domo;
Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos,
Nequitiæque ſuæ noluit eſſe rudes.
Ah gemat, in terris iſtâ qui protulit arte
Jurgia ſub tacitâ condita lætitiâ.
Non iſtis olim variabant tecta figuris,
Cùm paries nullo crimine pictus erat.
Sed non immeritò velavit aranea fanum,
Et mala deſertos occupat herba Deos.
Quos igitur tibi cuſtodes, quæ limina ponam,
Quæ nunquam ſupra pes inimicus eat?
Nam nihil invitæ triſtis cuſtodia prodeſt:
Quam peccare pudet, Cynthia, tuta ſat eſt.

ELEGIA VII.

GAVISA eſt certè ſublatam Cynthia legem,
Quâ quondam editâ, flemus uterque diu,
Ne nos divideret: quamvìs diducere amantes
Non queat invitos Jupiter ipſe duos.
At magnus Cæſar, ſed magnus Cæſar in armis:
Devictæ gentes nil in amore valent.
Nam citiùs paterer caput hoc diſcedere collo,
Quàm poſſem nuptæ perdere amore faces.
An ego tranſirem tua limina clauſa maritus
Reſpiciens udis prodita luminibus?
Ah mea tum quales caneret tibi, Cynthia, cantus
Tibia, funeſtâ triſtior illa tubâ!
Unde mihi patriis gnatos præbere triumphis?
Nullus de noſtro ſanguine miles erit.
Quòd ſi vera meæ comitarem caſtra puellæ,
Non mihi ſat magnus Caſtoris iret equus.
Hinc etenim tantum meruit mea gloria nomen,

Gloria

Gloria ad hybernos lata Boryſthenidas.
Tu mihi ſola places; placeam tibi, Cynthia, ſolus,
Hic erit & patrio ſanguine pluris amor.
Uxor me nunquam, nunquam me ducet amica:
Semper amica mihi, ſemper & uxor eris.

ELEGIA VIII.

ERipitur nobis jam pridem cara puella,
Et tu me lacrymas fundere, amice, vetas?
Nullæ ſunt inimicitiæ, niſi amoris, acerbæ:
Ipſum me jugula, lenior hoſtis ero.
Poſſum ego in alterius poſitam ſpectare lacerto?
Nec mea dicetur, quæ modò dicta mea eſt?
Omnia vertuntur: certè vertuntur amores:
Vinceris, aut vincis, hæc in amore rota eſt.
Magni ſæpe duces, magni cecidere tyranni:
Et Thebæ ſteterunt, altáque Troja fuit.
Munera quanta dedi, vel qualia carmina feci!
Illa tamen nunquam ferrea dixit, amo.
Ergo jam multos nimiùm temerarius annos,
Improba, qui tulerim téque, tuámque domum.
Et quando ire tibi liber ſum viſus? aut uſque
In noſtrum jacies verba ſuperba caput?
Sic igitur primâ moriere ætate, Properti?
Sed morere; interitu gaudeat illa tuo.
Exagitet noſtros manes, ſectetur & umbras,
Inſultétque rogis, calcet & oſſa mea.
Quid? non Antigones tumulo Bœotius Æmon
Corruit ipſe ſuo ſaucius enſe latus?
Et ſua cùm miſeræ permiſcuit oſſa puellæ,
Quâ ſinè Thebanam noluit ire domum?
Sed non effugies; mecum moriaris oportet;
Hôc eodem ferro ſtillet uterque cruor.
Quamvis iſta mihi mors eſt inhoneſta futura,
Mors inhoneſta quidem, tu moriere tamen.
Ille etiam abreptâ deſertus conjuge Achilles
Ceſſare in tectis pertulit arma ſua.
Viderat ille fugâ tractos in litore Achivos,
Fervere & Hectoreâ Dorica caſtra face:
Viderat informem multâ Patroclon arenâ
Porrectum, & ſparſas cæde jacere comas:
Omnia formoſam propter Briſeida paſſus.
Tantus in erepto ſævit amore dolor.
At poſtquam ſerâ captiva eſt reddita pœnâ,
Fortem illum Æmoniis Hectora traxit equis.
Inferior multo cùm ſim vel Marte, vel armis,
Mirum, ſi de me jure triumphat Amor?

ELEGIA IX.

ISte quod eſt, ego ſæpe fui: ſed forſit in horâ
Hôc ipſo ejecto carior alter erit.
Penelope poterat bis denos ſalva per annos
Vivere, tam multis femina digna procis:
Conjugium falſâ poterat differre Minervâ,
Nocturno ſolvens texta diurna dolo:
Viſura & quamvis nunquam ſperaret Ulyſſem,
Illum exſpectando facta remanſit anus.
Nec non exanimem amplectens Briſeïs Achillem
Candida veſanâ verberat ora manu;
Et dominum lavit mœrens captiva cruentum,
Appoſitum fluviis in Simoenta vadis:
Fœdavítque comas; & tanti corpus Achillis,
Maximáque in parvâ ſuſtulit oſſa manu:
Cùm tibi nec Peleus aderat, nec cærula mater,
Scyria nec viduo Deidamia toro.
Tunc igitur veris gaudebat Græcia gnatis;
Tunc etiam felix inter & arma pudor.
At tu non unâ potuiſti nocte vacare
Impia, non unum ſola manere diem.
Quin etiam multo duxiſti pocula riſu.
Forſitan & de me verba fuere mala.
Hic etiam petitur, qui te priùs ipſe reliquit.
Dî faciant, iſto capta fruare viro.
Hæc mihi vota tuam propter ſuſcepta ſalutem,
Cùm capite hôc Stygiæ jam peterentur aquæ;
Et lectum flentes circumſtaremus amici:
Hic ubi tum, prô Dî, perfida, quiſve fuit?
Quid ſi longinquos retinerer miles ad Indos?
Aut mea ſi ſtaret navis in Oceano?
Sed vobis facile eſt verba, & componere fraudes:
Hoc unum didicit femina ſemper opus.
Non ſic incerto mutantur flamine Syrtes,
Nec folia hyberno jam tremefacta Noto;
Quàm citò femineâ non conſtat fœdus in irâ,
Sive ea cauſa gravis, ſive ea cauſa levis.
Nunc quoniam iſta tibi placuit ſententia, cedam.
Tela precor pueri promite acuta magis:
Figite certantes, atque hanc mihi ſolvite vitam:
Sanguis erit vobis maxima palma meus.
Sidera ſunt teſtes, & matutina pruina,
Et furtim miſero janua aperta mihi,
Te nihil in vitâ nobis acceptius unquam.
Nunc quoque eris, quamvis ſis inimica mihi.
Nec domina ulla meo ponet veſtigia lecto:
Solus ero, quoniam non licet eſſe tuum.
Atque utinam, ſi fortè pios eduximus annos,
Ille vir in medio fiat amore lapis.
Non ob regna magis diris cecidere ſub armis
Thebani, mediâ non ſinè matre, duces;
Quàm mihi ſi mediâ liceat pugnare puellâ:
Mortem ego non fugiam morte ſubire tuâ.

ELEGIA X.

SED tempus luſtrare aliis Helicona choreïs,
Et campum Æmonio jam dare tempus equo.
Jam libet & fortes memorare ad prœlia turmas,
Et Romana mei dicere caſtra ducis.
Quòd ſi deficiant vires, audacia certè
Laus erit; in magnis & voluiſſe ſat eſt.
Ætas prima canat Veneres, extrema tumultus.
Bella canam, quando ſcripta puella mea eſt.
Nunc volo ſubducto gravior procedere vultu:
Nunc aliam citharam me mea Muſa docet.
Surge anima ex humili jam carmine: ſumite vires,
Pierides: magni nunc erit oris opus.
Jam negat Euphrates equitem poſt terga tueri
Parthorum, & Craſſos ſe tenuiſſe dolet.
India quin, Auguſte, tuo dat colla triumpho,
Et domus intactæ te tremit Arabiæ.
Et ſi qua extremis tellus ſe ſubtrahit oris,
Sentiet illa tuas poſtmodo capta manus.
Hæc ego caſtra ſequar vates; tua caſtra canendo
Magnus ero: ſervent hunc mihi fata diem.
Ut caput in magnis ubi non eſt tangere ſignis,
Ponitur hìc imos ante corona pedes:
Sic nos, nunc inopes laudis conſcendere carmen,
Pauperibus ſacris vilia thura damus.
Nondum etiam Aſcræos nôrunt mea carmina fontes,
Sed modò Permeſſi flumine lavit Amor.

ELEGIA XI.

SCribant de te alii, vel ſis ignota licebit.
Laudet, qui ſterili ſemina ponit humo.
Omnia, crede mihi, tecum uno munera lecto
Auferet extremi funeris atra dies.
Et tua tranſibit contemnens oſſa viator,
Nec dicet, cinis hic docta puella fuit.

ELEGIA XII.

QUicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nónne putas miras hunc habuiſſe manus?
Is primùm vidit ſinè ſenſu vivere amantes,
Et levibus curis magna perire bona.
Idem non fruſtra ventoſas addidit alas,
Fecit & humano corde volare Deum.
Scilicet alternâ quoniam jactamur in undâ,
Noſtráque non ullis permanet aura locis.
Et meritò hamatis manus eſt armata ſagittis,
Et pharetra ex humero Cnoſia utroque jacet:
Antè ferit quoniam, tuti quàm cernimus hoſtem,
Nec quiſquam ex illo vulnere ſanus abit.
In me tela manent, manet & puerilis imago;
Sed certè pennas perdidit ille ſuas:
Evolat è noſtro quoniam de pectore nuſquam,
Aſſiduúſque meo ſanguine bella gerit.
Quid tibi jucundum ſiccis habitare medullis?
Si pudor eſt, aliò trajice tela tua.
Intactos iſto ſatius tentare veneno:
Non ego, ſed tenuis vapulat umbra mea:
Quam ſi perdideris, quis erit, qui talia cantet?
Hæc mea Muſa levis, gloria magna tua eſt,
Quæ caput, & digitos, & lumina nigra puellæ,
Et canit, ut ſoleant molliter ire pedes.

ELEGIA XIII.

NON tot Achæmeniis armantur Suſa ſagittis,
Spicula quot noſtro pectore fixit Amor.
Hic me tam graciles vetuit contemnere Muſas,

Juſſit & Aſeræum ſic habitare uemus.
Non ut Pieriæ quercus mea verba ſequantur,
Aut poſſim Iſmariâ ducere valle feras;
Sed magis ut noſtro ſtupeſiat Cynthia verſu:
Tunc ego ſim Iuachio notior arte Lino.
Non ego ſum ſormæ tantùm mirator honeſtæ;
Nec ſi qua illuſtres femina jactat avos:
Me juvet in gremio doctæ legiſſe puellæ,
Auribus & puris ſcripta probâſſe mea.
Hæc ubi contingerint, populi confuſa valeto
Fabula: nam dominâ judice tutus ero.
Quæ ſi fortè bonas ad pacem vetterit autes,
Poſſum inimicitias tunc ego ſerre Jovis.
Quandocunque igitur noſtros mors claudet ocellos,
Accipe quæ ſerves funeris acta mei.
Nec mea tunc longâ ſpatietur imagine pompa:
Nec tuba ſit ſati vaua quetela mei:
Nec mihi tune fulcro ſternatur lectus eburno:
Nec ſit in Attalico mors mea nixa toro.
Deſit odoriferis ordo mihi lancibus; adſint
Plebeii parvæ funetis exequiæ.
Sat mea, ſat magna eſt, ſi tres ſint, pompa, libelli;
Quos ego Perſephonæ maxima dona feram.
Tu verò nudum pectus lacerata ſequeris,
Nec fuetis nomen laſſa vocare meum:
Oſculáque in gelidis pones ſuprema labellis,
Cum dabitur Syrio munere plenus onyx.
Deinde, ubi ſuppoſitus cinerem me fecerit ardor,
Accipiat manes parvula teſta meos:
Et ſit in exiguo laurus ſuperaddita buſto,
Quæ tegat extincti funeris umbra locum.
Et duo ſint verſus; Qui nunc jacet horrida pulvis,
Unius hic quondam ſervus Amoris erat.
Nec minùs hæc noſtri noteſcet fama ſepulchri,
Quàm fuerant Phthii buſta cruenta viri.
Tu quoque, ſi quando venies ad fata, memento
Hoc iter, ad lapides cana veni memores.
Interea cave ſis nos aſpernata ſepultos:
Non nihil ad verum conſcia terra ſapit.
Atque utinam primis animam me ponere cunis
Juſſiſſet quævis de tribus una ſoror.
Nam quò tam dubiæ ſervetur ſpiritus horæ?
Neſtoris eſt viſus poſt tria ſecla cinis.
Quis tam longævæ meminiſſet fata ſenectæ
Gallicus Iliacis miles in aggeribus?
Nou ille Antilochi vidiſſet corpus humati:
Diceret aut, ô mors, cur mihi ſera venis?
Tu tamen amiſſo non nunquam flebis amico.
Fas eſt præteritos ſemper amare viros.
Teſtis, qui niveum quondam percuſſit Adonim
Venantem Idalio vertice, durus aper.
Illis formoſum laviſſe paludibus, illuc
Diceris effuſâ tu Venus iſſe comâ.
Sed fruſtra mutos revocabis, Cynthia, manes.
Nam mea quid poterunt oſſa minuta loqui?

ELEGIA XIV.

NON ita Dardanio gaviſus Atrida triumpho eſt,
Cum caderent magnæ Laomedontis opes;
Nec ſic errore exacto lætatus Ulyſſes,
Cùm tetigit caræ litora Dulichiæ;
Nec ſic Electra, ſalvum cùm aſpexit Oreſtem,
Cujus falſa tenens fleverat oſſa ſoror;
Nec ſic incolumem Minois Theſea vidit,
Dædaleum lino cum duce rexit iter;
Quanta ego præteritâ collegi gaudia nocte:
Immortalis ero, ſi altera talis erit.
At dum demiſſis ſupplex cervicibus ibam,
Dicebar ſicco vilior eſſe lacu.
Nec mihi jam faſtus opponere quærit iniquos,
Nec mihi ploranti lenta ſedere poteſt.
Atque utinam non tam ſerò mihi nota fuiſſet
Conditio: cineri nunc medicina datur.
Ante pedes cæcis lucebat ſemita nobis.
Scilicet inſano nemo in amore videt.
Hoc ſenſi prodeſſe magis, contemnite amantes:
Sic hodie veniet, ſi qua negavit heri.
Pulſabant alii fruſtra, dominámque vocabant:
Mecum habuit poſitum lenta puella caput.
Hæc mihi devictis potior victoria Parthis:
Hæc ſpolia, hæc reges, hæc mihi currus erunt.
Magna ego dona tuâ figam, Cytherea, columnâ,
Taléque ſub noſtro nomine carmen erit;
Has pono ante tuas tibi, Diva, Propertius ædes
Exuvias, totâ nocte receptus amans.
Nunc ad te, mea lux, veniet mea litore navis
Servata, an mediis ſidat onuſta vadis?
Quòd ſi fortè aliquâ nobis mutabere culpâ,
Veſtibulum jaceam mortuus ante tuum.

ELEGIA XV.

O Me felicem, ô nox mihi candida, & ô tu
Lectule deliciis facte beate meis!
Quàm multa appoſitâ narramus verba lucernâ!
Quantáque ſublato lumine rixa fuit!
Nam modò nudatis mecum eſt luctata papillis,
Interdum tunicâ duxit operta moram.
Illa meos ſomno laſſos patefecit ocellos
Ore ſuo, & dixit, ſiccine, lente, jaces?
Quàm vario amplexu mutamus brachia! quantum
Oſcula ſunt labris noſtra morata tuis!
Non juvat in cæco Venerem corrumpere motu:
Si neſcis, oculi ſunt in amore duces.
Ipſa Paris nudâ fertur periiſſe Lacænâ,
Cùm Menelaeo ſurgeret è thalamo:
Nudus & Endymion Phœbi cepiſſe ſororem
Dicitur, & nudæ concubuiſſe Deæ:
Quòd ſi pertendens animo veſtita cubâris,
Sciſſâ veſte meas experiere manus.
Quin etiam, ſi me ulteriùs provexerit ira,
Oſtendes matri brachia læſa tuæ.
Necdum inclinatæ prohibent te ludere mammæ:
Viderit hæc, ſi quam jam peperiſſe pudet.
Dum nos fata ſinunt, oculos ſatiemus amore:
Nox tibi longa venit, nec reditura dies.
Atque utinam hærentes ſic nos vincire catenâ
Velles, ut nunquam ſolveret ulla dies.
Exemplo junctæ tibi ſint in amore columbæ,
Maſculus, & totum femina conjugium.
Errat, qui finem veſani quærit amoris;
Verus amor nullum novit habere modum.
Terra priùs falſo partu deludet arantes,
Et citiùs nigros Sol agitabit equos,
Fluminâque ad caput incipient revocare liquores,
Aridus & ſicco gurgite piſcis erit;
Quàm poſſim noſtros aliò transferre calores.
Hujus ero vivus, mortuus hujus ero.
Quòd mihi ſi ſecum tales concedere noctes
Illa velit, vitæ longus & annus erit.
Si dabit hæc multas, fiam immortalis in illis.
Nocte unâ quivis vel Deus eſſe poteſt.
Qualem ſi cuncti vellent decurrere vitam,
Et preſſi multo membra jacere mero;
Non ferrum crudele eſſet, neque bellica navis:
Nec noſtra Actiacum verteret oſſa mare:
Nec toties propriis circùm oppugnata triumphis
Laſſa foret crines ſolvere Roma ſuos.
Hæc certe meritò poterunt laudare minores.
Læſerunt nullos pocula noſtra Deos.
Tu modò, dum licet, hunc fructum ne deſere vitæ:
Omnia ſi dederis oſcula, pauca dabis.
Ac veluti folia arentes liquere corollas,
Quæ paſſim calathis ſtrata natare vides:
Sic nobis, qui nunc magnum ſperamus amantes,
Forſitan includet craſtina fata dies.

ELEGIA XVI.

PRÆTOR ab Illyricis venit modò, Cynthia, terris,
Maxima præda tibi, maxima cura mihi.
Non potuit ſaxo vitam poſuiſſe Cerauno:
Ah, Neptune, tibi qualia dona darem!
Nunc ſinè me plenâ fiunt convivia menſâ:
Nunc ſinè me tota janua nocte patet.
Quare, ſi ſapis, oblatas ne deſere meſſes;
Et ſtolidum pleno vellere carpe pecus.
Deinde, ubi conſumto reſtabit munere pauper,
Dic, alias iterum naviget Illyrias.
Cynthia non ſequitur faſces, nec curat honores;
Semper amatorum ponderat illa ſinus.
At tu nunc noſtro, Venus ô, ſuccurre dolori,
Rumpat ut aſſiduis membra libidinibus.
Ergo muneribus quivis mercatur amicam?
Jupiter! indignâ merce puella perit.
Semper in Oceanum mittit me quærere gemmas,
Et jubet ex ipſâ tollere dona Tyro.
Atque utinam Romæ nemo eſſet dives; & ipſe
Stramineâ poſſet dux habitare casâ.
Nunquam venales eſſent ad munus amicæ,

Atqne unâ fieret cana puella domo.
Non quia ſeptenas noctes ſejuncta cubâris,
Candida tam fœdo brachia fuſa viro;
Nou quia peccâris, teſtor te; ſed quia vulgò
Formoſis levitas ſemper amica fuit.
Barbarus excuſſis agitat veſtigia lumbis,
Et ſubitò felix nunc mea regna tenet.
Aſpice, quid donis Eriphile invenit amaris,
Arſerit & quantis nupta Creüſa malis.
Nullàne ſedabit noſtros injuria fletus?
An dolor hic vitiis neſcit abeſſe ſuis?
Tot jam abiere dies, cùm me nec cura theatri,
Nec tetigit campi; uec mea Muſa juvat.
Ah pudeat, certè pudeat: niſi fortè, quod aiunt,
Turpis amor ſurdis auribus eſſe ſolet.
Cerne ducem, modò qui fremitu complevit inani
Actia damnatis æquora militibus:
Hunc infamis amor verſis dare terga carinis
Juſſit, & extremo quærere in orbe fugam.
Cæſaris hæc virtus, & gloria Cæſaris hæc eſt:
Illâ, quâ vicit, condidit arma manu.
Sed quaſcunque tibi veſtes, quoſcunque ſmaragdos,
Quóſve dedit flavo lumine chryſolithos,
Hæc videam rapidas in vanum ferre procellas:
Quæ tibi terra, velim, quæ tibi fiat aqua.
Non ſemper placidus perjuros ridet amantes
Jupiter, & ſurdâ negligit aure preces.
Vidiſtin' toto ſonitus percurrere cœlo?
Fulmináque ætherea deſiluiſſe domo?
Non hæc Pleiades faciunt, neque aquoſus Orion:
Nec ſic de nihilo fulminis ira cadit.
Perjuras tunc ille ſolet punire puellas,
Deceptus quoniam flevit & ipſe Deus.
Quare ne tibi ſit tanti Sidonia veſtis,
Ut timeas, quoties nubilus auſter erit.

ELEGIA XVII.

MENTIRI noctem, promiſſis ducere amantem,
Hoc erit infectas ſanguine habere manus.
Horum ego ſum vates, quoties deſertus amaras
Explevi noctes, fractus utroque toro.
Vel tu Tantaleâ moveare ad flumina ſorte,
Ut liquor arenti fallat ab ore ſitim:
Vel tu Siſyphios licet admirere labores,
Difficile ut toto monte volutet onus.
Durius, in terris nihil eſt, quod vivat amante,
Nec, modò ſi ſapias, quod minùs eſſe velis.
Quem modò felicem, invidiâ admirante, ferebant,
Nunc decimo admittor vix ego quoque die.
Nunc jacere è duro corpus juvat, impia, ſaxo,
Sumere & in noſtras trita venena manus.
Nunc licet in triviis ſiccâ requieſcere Lunâ,
Aut per rimoſas mittere verba fores.
Quod quamvìs ita ſit, dominam mutare cavebo:
Tum flebit, cùm mî ſenſerit eſſe fidem.

ELEGIA XVIII.

ASSIDUÆ multis odium peperere querelæ.
Frangitur in tacito femina ſæpe viro.
Si quid vidiſti, ſemper vidiſſe negato:
Aut ſi quid doluit fortè, dolere nega.
Quid ſi jam canis ætas mea candeat annis?
Et faceret ſciſſas languida ruga genas?
At non Tithoni ſpernens Aurora ſenectam,
Deſertum Eoâ paſſa jacere domo eſt:
Illum ſæpe ſuis decedens fovit in ulnis,
Quàm priùs abjunctos ſedula lavit equos.
Illum ad vicinos cùm amplexa quieſceret Indos,
Maturos iterum eſt queſta redire dies.
Illa Deos currum conſcendens dixit iniquos;
Invitum & terris præſtitit officium:
Cui majora ſenis Tithoni gaudia vivi,
Quam gravis amiſſo Memnone luctus erat.
Cum ſene non puduit talem dormire puellam,
Et canæ toties oſcula ferre comæ.
At tu etiam juvenem odiſti me perfida, cùm ſis
Ipſa anus haud longâ curva futura die.
Quin ego diminuo curam; quòd ſæpe Cupido
Huic malus eſſe ſolet, cui bonus antè fuit.
Nunc etiam infectos demens imitare Britannos,
Ludis & externo tincta nitore caput.
Ut natura dedit, ſic omnis recta figura.
Turpis Romano Belgicus ore color.
Illi ſub terris fiant mala multa puellæ,
Quæ mentita ſuas vertit inepta comas.
De me, mî certè poteris formoſa videri;
Mî formoſa ſatis, ſi modò ſæpe venis.
An, ſi cæruleo quædam ſua tempora fuco
Tinxerit, idcirco cærula forma bona eſt?
Cùm tibi nec frater, nec ſit tibi filius ullus;
Frater ego, & tibi ſim filius unus ego.
Ipſe tuus ſemper tibi ſit cuſtodia lectus;
Nec nimis ornatâ fronte ſedere velis.
Credam ego narranti, noli committere, famæ.
Et terram rumor tranſilit, & maria.

ELEGIA XIX.

ETSI me invito diſcedis, Cynthia, Româ,
Lætor, quòd ſinè me devia rura colis.
Nullus erit caſtis juvenis corruptor in agris,
Qui te blanditiis non ſinet eſſe probam.
Nulla neque ante tuas orietur rixa feneſtras,
Nec tibi clamatæ ſomnus amarus erit.
Sola eris, & ſolos ſpectabis, Cynthia, montes,
Et pecus, & fines pauperis agricolæ.
Illic te nulli poterunt corrumpere ludi,
Fanáque peccatis plurima cauſa tuis.
Illic aſſiduè tauros ſpectabis arantes,
Et vitem ductâ ponere falce comas.
Atque ibi rara feres inculto thura ſacello,
Hœdus ubi agreſtes corruet ante focos.
Protinus & nudâ choreas imitabere ſurâ;
Omnia ab externo ſint modò tuta viro.
Ipſe ego venabor: jam nunc me ſacra Dianæ
Suſcipere, & Veneri ponere vota juvat.
Incipiam captare feras, & reddere pinu
Cornua, & audaces ipſe monere canes:
Non tamen ut vaſtos auſim tentare leones,
Aut celer agreſtes cominus ire ſues.
Hæc igitur mihi ſit lepores audacia molles
Excipere, & ſtricto figere avem calamo;
Quà formoſa ſuo Clitumnus flumina luco
Integit, & niveos abluit unda boves.
Tu, quoties aliquid conabere, vita, memento
Venturum paucis me tibi luciferis.
Sic me nec ſolæ poterunt avertere ſylvæ,
Nec vaga muſcoſis flumina fuſa jugis;
Quin ego in aſſiduâ mutem tua nomina linguâ.
Abſenti nemo non nocuiſſe velit.

ELEGIA XX.

QUID fles abductâ graviùs Briſeïde? quid fles
Anxia captivâ triſtiùs Andromachâ?
Quídve meâ de fraude Deos inſana fatigas?
Quid quereris noſtram ſic cecidiſſe fidem?
Non tam nocturnâ volucris funeſta querelâ
Attica Cecropiis obſtrepit in foliis:
Nec tantùm Niobe bis ſex ad buſta ſuperba
Sollicito lacrymans depluit à Sypylo.
Me licèt æratis aſtringant brachia nodis;
Sint mea vel Danaes condita membra domo;
In te ego & æratas rumpam, mea vita, catenas,
Ferratam Danaes tranſiliámque domum.
De te quodcunque, ad ſurdas mihi dicitur aures;
Tu modò ne dubita de gravitate meâ.
Oſſa tibi juro per matris, & oſſa parentis,
(Si fallo, cinis heu ſit mihi uterque gravis)
Me tibi ad extremas manſurum, vita, tenebras.
Ambos una fides auferet, una dies.
Quòd ſi nec nomen, nec me tua forma teneret;
Poſſet ſervitium mite tenere tuum.
Septima jam plenæ deducitur orbita Lunæ,
Cum de me, & de te compita nulla tacent.
Interea nobis non nunquam janua mollis,
Non nunquam lecti copia facta tui;
Nec mihi muneribus nox ulla eſt emta beatis:
Quicquid eram, hoc animi gratia magna tui.
Cùm te tam multi peterent, tu me una petîſti.
Poſſum ego naturæ non meminiſſe tuæ?
Tunc me vel tragicæ vexetis Erinnyes; & me
Inferno damnes, Æace, judicio:
Atque inter Tityi volucres mea pœna vagetur:
Túmque ego Siſyphio ſaxa labore geram.
Nec tu ſupplicibus me ſis venerata tabellis:
Ultima talis erit, quæ mea prima fides.
Hoc mihi perpetuò jus eſt, quòd ſolus amator
Nec citò deſiſto, nec temere incipio.

ELEGIA

ELEGIA XXI.

AH quantum de me Panthi tibi pagina finxit,
  Tantum illi Pantho ne ſit amica Venus.
Sed tibi jam videor Dodonâ verior augur:
  Uxorem ille tuus pulcher amator habet.
Tot noctes periere: nihil pudet? aſpice, cantat
  Liber; tu nimium credula ſola jaces.
Et nunc inter eos tu ſermo es; te ille ſuperbus
  Dicit ſe invito ſæpe fuiſſe domi.
Diſperеam, ſi quicquam aliud, quàm gloria, de te
  Quæritur: has laudes ille maritus habet.
Colchida ſic hoſpes quondam decepit Iaſon:
  Ejecta eſt: tenuit namque Creüſa domum.
Sic à Dulichio juvene eſt eluſa Calypſo:
  Vidit amatorem pandere vela ſuum.
Ah nimiùm faciles aurem præbere puellæ,
  Diſcite, deſertæ, non temere eſſe bonæ.
Huic quoque, qui reſtat, jampridem quæritur alter:
  Experta in primo ſtulta cavere poteſt.
Nos quocunque loco, nos omni tempore tecum,
  Sive ægrâ pariter, ſive valente, ſumus.

ELEGIA XXII.

SCIS here mî multas pariter placuiſſe puellas;
  Scis mihi, Demophoon, multa venire mala.
Nulla meis fruſtra luſtrantur compita plantis.
  O nimis exitio nata theatra meo!
Sive aliquis molli deducit candida geſtu
  Brachia, ſeu varios incinit ore modos.
Interea noſtri quærunt ſibi vulnus ocelli,
  Candida non tecto pectore ſi qua ſedet:
Sive vagi crines puris in frontibus errant,
  Indica quos medio vertice gemma tenet.
Quæ ſi fortè aliquid vultu mihi dura negârat,
  Frigida de totâ fronte cadebat aqua.
Quæris, Demophoon, cur ſim tam mollis in omnes?
  Quod quæris, quare non habet ullus amor?
Cur aliquis ſacris laniat ſua brachia cultris?
  Et Phrygis inſanos cæditur ad numeros?
Unicuique dedit vitium natura creato:
  Mî fortuna aliquid ſemper amare dedit.
Me licèt & Thamyræ cantoris fata ſequantur;
  Nunquam ad formoſas, invide, cæcus ero.
Sed, tibi ſi exiles videor tenuatus in artus,
  Falleris: haud unquam eſt culta labore Venus.
Percontere licet: ſæpe eſt experta puella
  Officium totâ nocte valere meum.
Jupiter Alcmenæ geminas requieverat arctos,
  Et cœlum noctu bis ſinè rege fuit:
Nec tamen idcirco languens ad fulmina venit:
  Nullus amor vires eripit ipſe ſuas.
Quid? cùm è complexu Briſeïdos iret Achilles,
  Num fugere minùs Theſſala tela Phryges?
Quid? ferus Andromachæ lecto cùm ſurgeret Hector,
  Bella Mycenææ non timuere rates?
Ille, vel hic claſſes poterat, vel perdere muros:
  Hic ego Pelides, hic ferus Hector ego.
Aſpice, utì cœlo modò Sol, modò Luna miniſtret:
  Sic etiam nobis una puella parum eſt.
Altera me cupidis teneat, foveâtque lacertis,
  Altera ſi quando non ſinet eſſe locum.
Aut, ſi fortè irata meo ſit facta miniſtro,
  Ut ſciat eſſe aliam, quæ velit eſſe mea.
Nam meliùs duo defendunt retinacula navem,
  Tutiùs & geminos anxia mater alit.
Aut, ſi es dura, nega: ſin es non dura, venito.
  Quid juvat in nullo pondere verba loqui?
Hic unus dolor eſt ex omnibus acer amanti,
  Speranti ſubitò ſi qua venire negat.
Quanta illum toto verſant ſuſpiria lecto,
  Cùm recipi, quem non noverit, illa vetat?
Et rurſum puerum quærendo audita, fatigat:
  Quem, quæ ſcire timet, quærere plura jubet.

ELEGIA XXIII.

CUI fuit indocti fugienda hæc ſemita vulgi,
  Ipſa petita lacu nunc mihi dulcis aqua eſt.
Ingenuus quiſquam alterius dat munera ſervo,
  Ut commiſſa ſuæ verba ferat dominæ?
Et quærit toties, quænam nunc porticus illam
  Integit? & campo quo movet illa pedes?
Deinde ubi pertuleris, quos dicit fama, labores
  Herculis, ut ſcribat, muneris ecquid habes?
Cernere uti poſſis vultum cuſtodis amati,
  Captus & immundâ ſæpe latere caſâ.
Quàm carè ſemel in toto nox vertitur anno!
  Ah pereant, ſi quos janua clauſa juvat.
Contrà rejecto quæ libera vadit amictu,
  Cuſtodum & nullo ſepta timore, placet:
Cui ſæpe immundo Sacra conteritur via ſocco,
  Nec ſinit eſſe moram, ſi quis adire velit.
Differet hæc nunquam, nec poſcet garrula, quæ te
  Aſtrictus ploret ſæpe dediſſe pater.
Nec dicet, timeo; propera jam ſurgere, quæſo:
  Infelix, hodie vir mihi rure venit.
Et quas Euphrates, & quas mihi miſit Orontes,
  Me capiant; nolim furta pudica tori.
Libertas quoniam nulli jam reſtat amanti,
  Nullus liber erit, ſi quis amare volet.

ELEGIA XXIV.

TU loqueris, cùm ſis jam noto fabula libro,
  Et tua ſit toto Cynthia lecta foro?
Cui non his verbis aſpergat tempora ſudor?
  Aut pudor ingenuus, aut reticendus amor.
Quòd ſi jam facilis ſpiraret Cynthia nobis;
  Non ego nequitiæ dicerer eſſe caput:
Nec ſic per totam infamis traducerer urbem:
  Urerer & quamvis, nomine verba darem.
Quare ne tibi ſit mirum me quærere viles:
  Parcius infamant: num tibi cauſa levis?
Et modò pavonis caudæ flabella ſuperbæ,
  Et manibus durâ frigus habere pilâ,
Et cupit iratum talos me poſcere eburnos,
  Quæque nitent Sacrâ vilia dona viâ.
Ah peream, ſi me iſta movent diſpendia: ſed me
  Fallaci dominæ jam pudet eſſe jocum.
Hoc erit in primis, quod me gaudere jubebas?
  Tam te formoſam non pudet eſſe levem:
Una, aut altera nox nondum eſt in amore peracta,
  Et dicor lecto jam gravis eſſe tuo.
Me modò laudabas, & carmina noſtra legebas.
  Ille tuus pennas tam citò vertit amor?
Contendat mecum ingenio, contendat & arte;
  Imprimis unâ diſcat amare domo.
Si libitum tibi erit, Lernæas pugnet ad hydras;
  Et tibi ab Heſperio mala dracone ferat.
Tetra venena libens, & naufragus ebibat undas,
  Et nunquam pro te deneget eſſe miſer.
Quos utinam in nobis, vita, experiare labores,
  Jam tibi de timidis iſte protervus erit,
Qui nunc ſe in tumidum jactando venit honorem,
  Diſſidium vobis proximus annus erit.
At me non ætas mutabit tota Sibyllæ,
  Non labor Alcidæ, non niger ille dies.
Tu mea compones, & dices, oſſa, Properti,
  Hæc tua ſunt. eheu tu mihi certus eras.
Certus eras eheu, quamvìs nec ſanguine avito
  Nobilis, & quamvìs non ita dives eras.
Nil ego non patiar, nunquam me injuria mutat.
  Ferre ego formoſam nullum onus eſſe puto.
Credo ego non paucos iſtâ periiſſe figurâ:
  Credo ego ſed multos non habuiſſe fidem.
Parvo dilexit ſpatio Minoida Theſeus,
  Phyllida Demophoon, hoſpes uterque malus.
Jam tibi Jaſoniâ nota eſt Medea cariná,
  Et modò ſervato ſola relicta viro.
Dura eſt, quæ multis ſimulatum fingit amorem,
  Et ſe plus uni ſi qua parare poteſt.
Noli nobilibus, noli conferre beatis.
  Vix venit, extremo qui legat oſſa die.
Ii tibi nos erimus: ſed tu potiùs, precor, ut me
  Demiſſis plangas pectore nuda comis.

ELEGIA XXV.

UNICA nata meo pulcherrima cura dolori,
  Excludit quoniam ſors mea, ſæpe veni.
Iſta meis fiet notiſſima forma libellis,
  Calve, tuâ veniâ, pace, Catulle, tua.
Miles depoſitis annoſus ſecubat armis:
  Grandævíque negant ducere aratra boves;
Putris & in vacuâ requieſcit navis arenâ:
  Et vetus in templo bellica parma vacat.
At me ab amore tuo deducet nulla ſenectus,
  Sive ego Tithonus, ſive ego Neſtor ero.
Nónne fuit ſatius duro ſervire tyranno?
  Et gemere in tauro, ſæve Perille, tuo?

Gorgo-

Gorgonis & ſatius fuit obdureſcere vultu?
  Caucaſias etiam ſi pateremur aves?
Sed tamen obſiſtam. teritur rubigine mucro
  Ferreus, & parvo ſæpe liquore ſilex.
At nullo dominæ teritur ſub limine amor, qui
  Reſtat, & immeritâ ſuſtinet aure minas.
Ultro contemtus rogat, & peccâſſe fatetur
  Læſus, & invitis ipſe redit pedibus.
Tu quoque, qui pleno faſtus aſſumis amore,
  Credule, nulla diu femina pondus habet.
An quiſquam in mediis perſolvit vota procellis,
  Cum ſæpe in portu fracta carina natet?
Aut prius infecto depoſcit præmia curſu,
  Septima quàm metam triverit antè rota?
Mendaces ludunt flatus in amore ſecundi.
  Si qua venit ſerò, magna ruina venit.
Tu tamen interea, quamvis te diligat illa,
  In tacito cohibe gaudia clauſa ſinu.
Namque in amore ſuo ſemper ſua maxima cuique,
  Neſcio quo pacto, verba nocere ſolent.
Quamvis te perſæpe vocet, ſemel ire memento.
  Invidiam quod habet, non ſolet eſſe diu.
Et ſi ſecla forent antiquis grata puellis,
  Eſſem ego, quod nunc tu. tempore vincor ego.
Non tamen iſta meos mutabunt ſecula mores.
  Unuſquiſque ſuâ noverit ire viâ.
At vos, qui officia in multos revocatis amores,
  Quantùm ſic cruciat lumina veſtra dolor?
Vidiſtis pleno teneram candore puellam,
  Vidiſtis fuſco, ducit uterque color.
Vidiſtis quandam Argivâ prodire figurâ,
  Vidiſtis noſtras, utraque forma rapit.
Illáque plebeio, vel ſit ſandicis amictu,
  Hæc atque illa mali vulneris una via eſt.
Cùm ſatis una tuis inſomnia portet ocellis,
  Una ſit & cuivis femina multa mala.

ELEGIA XXVI.

VIDI te in ſomnis fractâ, mea vita, carinâ
  Ionio laſſas ducere rore manus:
Et quæcunque in me fueras mentita, fateri.
  Nec jam humore graves tollere poſſe comas:
Qualem purpureis agitatam fluctibus Hellen,
  Aurea quam molli tergore vexit ovis.
Quàm timui, ne fortè tuum mare nomen haberet,
  Atque tuâ labens navita fleret aquâ!
Quæ tum ego Neptuno, quæ tum cum Caſtore fratri,
  Quæque tibi excepi tum, Dea Leucothoe?
At tu, vix primas extollens gurgite palmas,
  Sæpe meum nomen jam peritura vocas.
Quòd ſi fortè tuos vidiſſet Glaucus ocellos,
  Eſſes Ionii facta puella maris;
Et tibi præ invidiâ Nereides increpitarent,
  Candida Niſæe, cærula Cymothoe.
Sed tibi ſubſidio Delphinum currere vidi,
  Qui, puto, Arioniam vexerat antè lyram.
Jamque ego conabar ſummo me mittere ſaxo,
  Cùm mihi diſcuſſit talia viſa metus.
Nunc admirentur, quòd tam mihi pulchra puella
  Serviat, & totâ dicar in urbe potens.
Non, ſi Cambyſæ redeant, & flumina Crœſi,
  Dicat; de noſtro ſurge, poeta, toro.
Nam mea cùm recitat, dicit ſe odiſſe beatos.
  Carmina tam ſanctè nulla puella colit.
Multùm in amore fides, multùm conſtantia prodeſt.
  Qui dare multa pôteſt, multa & amare poteſt:
Seu mare per longum mea cogitet ire puella,
  Hanc ſequar, & fidos una aget aura duos.
Unum litus erit ſopitis, unáque tecto
  Arbor, & ex unâ ſæpe bibemus aquâ.
Et tabula una duos poterit componere amantes,
  Prora cubile mihi, ſeu mihi puppis erit.
Omnia perpetiar, ſævus licèt urgeat Eurus,
  Veláque in incertum frigidus Auſter agat,
Quicunque & venti miſerum vexâſtis Ulyſſem,
  Et Danaûm Euboico litore mille rates,
Et qui moviſtis duo litora, cùm rudis Argûs
  Dux erat ignoto miſſa columba mari.
Illa meis tantùm non unquam deſit ocellis,
  Incendat navem Jupiter ille licèt.
Certè iiſdem nudi pariter jactabimur oris.
  Me licèt unda ferat, te modò terra tegat.
Sed non Neptunus tanto crudelis amori,
  Neptunus fratri par in amore Jovi.
Teſtis Amymone, latices cùm ferret in arvis,
  Compreſſa, & Lernæ pulſa tridente palus.
Jam Deus amplexu votum perſolvit; at illi
  Aurea divinas urna refudit aquas.
Crudelem & Boream rapta Orithyia negavit.
  Hic Deus & terras, & maria alta domat.
Crede mihi, nobis miteſcet Scylla, nec unquam
  Alternante vorans vaſta Charybdis aquâ.
Ipſáque ſidera erunt nullis obſcura tenebris.
  Purus & Orion, purus & Hœdus erit.
Quod mihi ſi ponenda tuo ſit corpore vita,
  Exitus hic nobis non inhoneſtus erit.

ELEGIA XXVII.

AT vos incertam mortales funeris horam
  Quæritis, & quâ ſit mors aditura viâ.
Quæritis & cœlo Phœnicum inventa ſereno;
  Quæ ſit ſtella homini commoda, quæque mala.
Seu pedibus Parthos ſequimur, ſeu claſſe Britannos,
  Et maris & terræ cæca pericla viæ.
Rurſus & objectum fletis capiti eſſe tumultum,
  Cum Mavors dubias miſcet utrinque manus.
Præterea domibus flammam, domibúſque ruinam,
  Neu ſubeant labris pocula nigra tuis.
Solus amans novit, quando periturus, & à quâ
  Morte; neque hic Boreæ flabra, neque arma timet.
Jam licèt & Stygiâ ſedeat ſub arundine remex,
  Cernat & infernæ triſtia vela ratis;
Si modò clamantis revocaverit aura puellæ,
  Conceſſum nullâ lege redibit iter.

ELEGIA XXVIII.

JUPITER affectæ tandem miſerere puellæ.
  Tam formoſa tuum mortua crimen erit.
Venit enim tempus, cùm torridus æſtuat aer,
  Incipit & ſicco fervere terra cane.
Sed non tam ardoris culpa eſt, neque crimina cœli,
  Quàm toties ſanctos non habuiſſe Deos.
Hoc perdit miſeras, hoc perdidit antè puellas:
  Quicquid jurârunt, ventus & unda rapit.
Num ſibi collatam doluit Venus? illa peræquè
  Præ ſe formoſis invidioſa Dea eſt.
An contemta tibi Junonis templa Pelaſgæ?
  Palladis aut oculos auſa negare bonos?
Semper, formoſæ, non nôſtis parcere verbis.
  Hoc tibi lingua nocens, hoc tibi forma dedit.
Sed tibi vexatæ per multa pericula vitæ
  Extremo veniet mollior hora die.
Io verſa caput primos mugiverat annos:
  Nunc Dea, quæ Nili flumina vacca bibit.
Ino etiam primâ terras ætate vagata eſt:
  Hanc miſer implorat navita Leucothoen.
Andromede monſtris fuerat devota marinis:
  Hæc eadem Perſei nobilis uxor erat.
Caliſto Arcadios erraverat urſa per agros:
  Hæc nocturna ſuo ſidere vela regit.
Quòd ſi fortè tibi properârint fata quietem,
  Illa ſepulturæ fata beata tuæ;
Narrabis Semelæ, quo ſit formoſa periclo:
  Credet & illa ſuo docta puella malo.
Et tibi Mæonias inter Heroidas omnes
  Primus erit, nullâ non tribuente, locus.
Nunc, utcunque potes, fato gere ſaucia morem:
  Et Deus, & durus vertitur ipſe dies.
Hoc tibi vel poterit conjux ignoſcere Juno:
  Frangitur & Juno, ſi qua puella perit.
Deficiunt magico torti ſub carmine rhombi,
  Et jacet extincto laurus adusta foco.
Et jam Luna negat toties deſcendere cœlo,
  Nigráque funeſtum condidit omen avis.
Una ratis fati noſtros portabit amores
  Cærula ad infernos velificata lacus.
Si non unius, quæſo miſerere duorum.
  Vivam, ſi vivet: ſi cadet illa, cadam.
Pro quibus optatis ſacro me carmine damno:
  Scribam ego; per magnum eſt ſalva puella Jovem.
Ante tuóſque pedes illa ipſa adoperta ſedebit,
  Narrabitque ſedens longa pericla ſua.
Hæc tua, Perſephone, maneat clementia; nec tu,
  Perſephonæ conjux, ſævior eſſe velis.
Sunt apud infernos tot millia formoſarum;
  Pulchra ſit in ſuperis ſcilicet una locis.
Vobiſcum eſt Iope, vobiſcum candida Tyro,
  Vobiſcum Europe, nec proba Paſiphae:

Et

Et quot Troja tulit, vetus & quot Achaia formas,
  Et Phœbi, & Priami diruta regna ſenis.
Et quæcunque erat in numero Romana puella
  Occidit; has omnes ignis avarus habet.
Nec forma æternum, aut cuiquam eſt fortuna perennis:
  Longius, aut propiùs mors ſua quemque manet.
Tu quoniam es, mea lux, magno dimiſſa periclo,
  Munera Dianæ debita redde choro.
Redde etiam excubias Divæ nunc, antè juvencæ;
  Votivas noctes & mihi ſolve decem.

ELEGIA XXIX.

HESTERNA, mea lux, cùm potus nocte vagarer,
  Nec me ſervorum duceret ulla manus,
Obvia neſcio quot pueri mihi turba minuta
  Venerat (hos vetuit me numerare timor)
Quorum alii faculas, alii retinere ſagittas:
  Pars etiam viſa eſt vincla parare mihi.
Sed nudi fuerant; quorum laſcivior unus,
  Arripite hunc, inquit; nam bene nôſtis eum:
Hic erat, hunc mulier nobis irata locavit.
  Dixit, & in collo jam mihi nodus erat.
Hic alter jubet in medium propellere, & alter,
  Intereat, qui nos non putat eſſe Deos:
Hæc te non meritum totas exſpectat in horas,
  At tu neſcio quas quæris, inepte, fores.
Quæ cùm Sidoniæ nocturna ligamina mitræ
  Solverit, atque oculos moverit illa graves,
Afflabunt tibi non Arabum de gramine odores,
  Sed quos ipſe ſuis fecit Amor manibus
Parcite jam fratres, jam certos ſpondet amores,
  Et jam ad mandatam venimus ecce domum.
Atque ita me injecto duxerunt rurſus amictu.
  I nunc, & noctes diſce manere domi.
Manè erat, & volui, ſi ſola quieſceret illa,
  Viſere. at in lecto Cynthia ſola fuit.
Obſtupui: non illa mihi formoſior unquam
  Viſa, neque oſtrinâ cùm fuit in tunicâ.
Ibat & hinc caſtæ narratum ſomnia Veſtæ,
  Neu ſibi, neve mihi quæ nocitura forent.
Talis viſa mihi ſomno dimiſſa recenti,
  (Heu quantum per ſe candida forma valet!)
Quid? tu matutinus, ait, ſpeculator amicæ,
  Me ſimilem veſtris moribus eſſe putas?
Non ego tam facilis. ſat erit mihi cognitus unus,
  Vel tu, vel ſi quis verior eſſe poteſt.
Apparent non ulla toro veſtigia preſſo,
  Signa voluptatis, nec jacuiſſe duos.
Aſpice, ut in toto nullus mihi corpore ſurgat
  Spiritus, admiſſo notus adulterio.
Dixit, & oppoſitâ propellens ſuavia dextrâ,
  Proſilit in laxâ nixa pedem ſoleâ
Sic ego tam ſancti cuſtode recludor amoris.
  Ex illo felix nox mihi nulla fuit.

ELEGIA XXX.

QUO fugis ah demens? nulla eſt fuga: tu licèt uſque
  Ad Tanaim fugias, uſque ſequetur Amor.
Non, ſi Pegaſeo vecteris in aere dorſo;
  Nec, tibi ſi Perſei moverit ala pedes:
Vel ſi te ſectæ rapiant talaribus auræ,
  Nil tibi Mercurii proderit alta via.
Inſtat ſemper Amor ſupra caput, inſtat amanti,
  Et gravis ipſe ſuper libera colla ſedet,
Excubat ille acer cuſtos, & tollere nunquam
  Te patietur humo lumina capta ſemel.
Et jam ſi pecces, Deus exorabilis ille eſt,
  Si modò præſentes viderit eſſe preces.
Iſta ſenes licèt accuſent convivia duri;
  Nos modò propoſitum, vita, teramus iter.
Illorum antiquis onerentur legibus aures:
  Hic locus eſt. in quo, tibia docta, ſones;
Quæ non jure vado Mæandri jacta natâſti,
  Turpia cùm faceret Palladis ora tumor.
Nunc jam, dura, paras Phrygias nunc ire per undas,
  Et petere Hyrcani litora nota maris;
Spargeréque alternâ communes cæde penates,
  Et ferre ad patrios præmia dira lares.
Unâ contentum pudeat me vivere amicâ?
  Hoc ſi crimen erit, crimen amoris erit.
Mî nemo objiciat. libeat tibi, Cynthia, mecum
  Roſcida muſcoſis antra tenere jugis.
Illic aſpicies ſcopulis hærere ſorores,
  Et canere antiqui dulcia furta Jovis:
Ut Semele eſt combuſtus, ut eſt deperditus Io;
  Denique ut ad Trojæ tecta volârit avis.
Quòd ſi nemo exſtat, qui vicerit alitis arma;
  Communis culpæ cur reus unus agor?
Nec tu virginibus reverentia moveris ora:
  Hic quoque non neſcit, quid ſit amare, chorus;
Si tamen Oeagri quædam compreſſa figurâ
  Biſtoniis olim rupibus accubuit
Hic ubi me primâ ſtatuent in parte choreæ,
  Et medius doctâ cuſpide Bacchus erit;
Tum capiti ſacros patiar pendere corymbos:
  Nam ſinè te noſtrum non valet ingenium.

ELEGIA XXXI.

QUÆRIS, cur veniam tibi tardior? aurea Phœbi
  Porticus à magno Cæſare aperta fuit.
Tota erat in ſpeciem Pœnis digeſta columnis:
  Inter quas Danai fœmina turba ſenis.
Hic equidem Phœbo viſus mihi pulchrior ipſo
  Marmoreus tacitâ carmen hiare lyrâ.
Atque aram circum ſteterant armenta Myronis
  Quatuor artificis vivida ſigna boves.
Tum medium claro ſurgebat marmore templum,
  Et patriâ Phœbo carius Ortygiâ.
Auro Solis erat ſupra faſtigia currus,
  Et valvæ Libyci nobile dentis opus.
Altera dejectos Parnaſſi vertice Gallos,
  Altera mœrebat funera Tantalidos.
Deinde inter matrem Deus ipſe, intérque ſororem
  Pythius in longâ carmina veſte ſonat.

ELEGIA XXXII.

QUI videt, is peccat; qui non te viderit, ergo
  Non cupiet: facti crimina lumen habet.
Nam quid Præneſtis dubias, ô Cynthia, ſortes,
  Quid petis Ææi mœnia Telegoni?
Cùrve te in Herculeum deportant eſſeda Tybur?
  Appia cur toties te via ducit anum?
Hoc utinam ſpatiere loco, quocunque vagaris,
  Cynthia ſed tibi me credere turba vetat,
Cùm videt accenſis devotam currere tædis
  In nemus, & Triviæ lumina ferre Deæ.
Scilicet umbroſis ſordet Pompeia columnis
  Porticus aulæis nobilis Attalicis;
Et creber pariter platanis ſurgentibus ordo,
  Flumina ſopito quæque Marone cadunt;
Et leviter nymphis toto crepitantibus orbe,
  Cùm ſubitò Triton ore recondit aquam.
Falleris, iſta tui furtum via monſtrat amoris:
  Non urbem, demens, lumina noſtra fugis.
Nil agis, inſidias in me componis inanes:
  Tendis, iners, docto retia nota mihi.
Sed de me minus eſt: famæ jactura pudicæ
  Tanta tibi miſeræ, quanta mereris, erit.
Nuper enim de te noſtras me lædit ad aures
  Rumor, & in totâ non bonus urbe fuit.
Sed tu non debes inimicæ credere linguæ:
  Semper formoſis fabula pœna fuit.
Non tua deprenſo damnata eſt fama veneno;
  Teſtis eris puras, Phœbe, videre manus.
Sin autem longo nox una, aut altera luſu
  Conſumta eſt, non me crimina parva movent.
Tyndaris externo patriam mutavit amore,
  Et ſinè decreto eſt viva reducta domum
Ipſa Venus quamvis corrupta libidine Martis,
  Nec minùs in cœlo ſemper honeſta fuit.
Quamvìs Ida Parin paſtorem dicat amâſſe,
  Atque inter pecudes accubuiſſe Deam:
Hoc & Hamadryadum ſpectavit turba ſororum,
  Sileníque ſenes, & pater ipſe chori;
Cum quibus Idæo legiſti poma ſub antro
  Suppoſitâ excipiens, Naï, caduca manu.
An quiſquam in tanto ſtuprorum examine quærit,
  Cur hæc tam dives? quis dedit? unde dedit?
O nimium noſtro felicem tempore Romam,
  Si contra mores una puella facit.
Hæc eadem ante illam impunè & Lesbia fecit.
  Quæ ſequitur, certè eſt invidioſa minùs,
Qui quærit Tatios veteres, durôſque Sabinos,
  Hic poſuit noſtrâ nuper in urbe pedem.
Tu priùs & fluctus poteris ſiccare marinos,
  Altáque mortali deligere aſtra manu,
Quàm facere, ut noſtræ nolint peccare puellæ.
  Is mos Saturno regna tenente fuit,

Et

Et cùm Deucalionis aquæ fluxere per orbem,
  Et poſt antiquas Deucalionis aquas.
Dic mihi, quis potuit lectum ſervare pudicum?
  Quæ Dea cum ſolo vivere ſola Deo?
Uxorem quondam magni Minois, ut aiunt,
  Corrupit torvi candida forma bovis.
Nec minùs ærato Danae circumdata muro,
  Non potuit magno caſta negare Jovi.
Quòd ſi tu Graias, ſeu tis imitata Latinas;
  Semper vive meo libera judicio.

ELEGIA XXXIII.

TRISTIA jam redeunt iterum ſolennia nobis,
  Cynthia jam noctes eſt operata decem.
Atque utinam Nilo pereat quæ ſacra tepente
  Miſit matronis Inachis Auſoniis.
Quæ Dea tam cupidos toties diviſit amantes,
  Quæcunque illa fuit, ſemper amara fuit.
Tu certè Jovis occultis in amoribus, Io,
  Senſiſti, multas quid ſit inire vias,
Cum te juſſit habere puellam cornua Juno,
  Et pecoris duro perdere verba ſono.
Ah! quoties quernis læſiſti frondibus ora;
  Manſiſti ſtabulis abdita paſta tuis.
An, quoniam agreſtem detraxit ab ore figuram
  Jupiter, idcirco facta ſuperba Dea es?
An tibi non ſatis eſt fuſcis Ægyptus alumnis?
  Cur tibi tam longâ Roma petita viâ eſt?
Quidve tibi prodeſt viduas dormire puellas?
  Sed tibi, crede mihi, cornua rurſus erunt:
Aut nos è noſtrâ te, ſæva, fugabimus urbe;
  Cum Tiberi Nilo gratia nulla fuit.
At tu, quæ noſtro nimiùm placata dolore es,
  Noctibus his vacui ter faciamus iter.
Non audis? & verba ſinis mea ludere, cùm jam
  Flectant Icarii ſidera tarda boves?
Lenta bibis. mediæ nequeunt te frangere noctes.
  An nondum eſt talos mittere laſſa manus?
Ah pereat, quicunque meracas repperit uvas,
  Corrupitque bonas nectare primus aquas.
Icare Cecropiis meritò jugulate colonis,
  Pampineus nôſti quàm ſit amarus odor.
Tu quoque, ô Eurytion, vino, Centaure, periſti;
  Nec non Iſmario, tu Polypheme, mero.
Vino forma perit, vino corrumpitur ætas,
  Vino ſæpe ſuum neſcit amica virum.
Me miſerum, ut multo nihil es mutata Lyæo!
  Jam bibe, formoſa es: nil tibi vina nocent.
Cum tua præpendent demiſſæ in pocula ſertæ,
  Et mea deductâ carmina voce legis,
Largius effuſo madeat tibi menſa Falerno,
  Spumet & aurato molliùs in calice,
Nulla tamen lecto recipit ſe ſola libenter;
  Eſt quiddam, quod vos quærere cogat amor.
Semper in abſentes felicior æſtus amantes:
  Elevat aſſiduos copia longa viros.

ELEGIA XXXIV.

CUR quiſquam faciem dominæ jam credat amori?
  Sic erepta mihi penè puella mea eſt.
Expertus dico: nemo eſt in amore fidelis,
  Formoſam raro non ſibi quiſque petit.
Polluit ille Deus cognatos, ſolvit amicos,
  Et bene concordes triſtia ad arma vocat.
Hoſpes in hoſpitium Menelao venit adulter.
  Colchis & ignotum nónne ſecuta virum eſt?
Lynceu, túne meam potuiſti tangere curam?
  Perfide, nónne tuæ tunc cecidere manus?
Quid ſi non conſtans illa, & tam certa fuiſſet?
  Poſſes in tanto vivere flagitio?
Tu mihi vel ferro pectus, vel perde veneno,
  A dominâ tantùm te modò tolle meâ.
Te ſocium vitæ, te corporis eſſe licebit,
  Te dominum admitto rebus, amice, meis,
Lecto te ſolum, lecto te deprecor uno:
  Rivalem poſſum non ego ferre Jovem.
Ipſe meas ſolus, quod nil eſt, æmulor umbras;
  Stultus, quòd ſtulto ſæpe timore tremo.
Una tamen cauſa eſt, quâ crimina tanta remitto,
  Errabant multo quòd tua verba mero.
Sed nunquam vitæ me fallet ruga ſeveræ:
  Omnes jam nôrunt, quàm ſit amare bonum.
Lynceus ipſe meus ſeros inſanit amores:
  Solum te noſtros lætor adire Deos
Quid tua Socraticis tibi nunc ſapientia libris
  Proderit, aut rerum dicere poſſe vias?
Aut quid Cretæi tibi proſunt carmina lecta?
  Nil juvat in magno veſter amore ſenex.
Tu ſatius memorem Muſis imitere Philetam,
  Et non inflati ſomnia Callimachi.
Nam rurſus licèt Ætoli referas Acheloi
  Fluxerit ut magno fractus amore liquor;
Atque etiam ut Phrygio fallax Mæandria campo
  Errat, & ipſa ſuas decipit unda vias;
Qualis & Adraſti fuerit vocalis Arion,
  Triſtis ad Archemori funera victor equus:
Amphiaraææ nil proſunt fata quadrigæ,
  Aut Capanei magno grata ruina Jovi.
Deſine & Æſchyleo componere verba cothurno,
  Deſine, & ad molles membra reſolve choros.
Incipe jam anguſto verſus includere torno,
  Inque tuos ignes, dure poeta, veni.
Tu non Antimacho, non tutior ibis Homero:
  Deſpicit & magnos recta puella Deos.
Sed non antè gravis taurus ſuccumbit aratro,
  Cornua quàm validis hæſerit in laqueis.
Nec tu tam duros per te patieris amores,
  Trux tamen à nobis antè domandus eris.
Harum nulla ſolet rationem quærere mundi;
  Nec cur fraternis Luna laboret equis;
Nec ſi poſt Stygias aliquid reſtaverit undas;
  Nec ſi conſultò fulmina miſſa tonent.
Aſpice me, cui parva domi fortuna relicta eſt,
  Nullus & antiquo Marte triumphus avi,
Ut regnem miſtas inter conviva puellas,
  Hôc ego, quo tibi nunc elevor, ingenio.
Me juvet heſternis poſitum languere corollis,
  Quem tetigit jactu certus ad oſſa Deus;
Actia Virgilium cuſtodis litora Phœbi,
  Cæſaris & fortes dicere poſſe rates,
Qui nunc Æneæ Trojani ſuſcitat arma,
  Jactáque Lavinis mœnia litoribus.
Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii:
  Neſcio quid majus naſcitur Iliade.
Tu canis umbroſi ſubter pineta Galeſi
  Thyrſin, & attritis Daphnin arundinibus;
Utque decem poſſint corrumpere mala puellam,
  Miſſus & impreſſis hœdus ab uberibus.
Felix, qui viles pomis mercaris amores:
  Huic licèt ingratæ Tityrus ipſe canat.
Felix, intactum Corydon qui tentat Alexin
  Agricolæ domini carpere delicias.
Quamvis ille ſuâ laſſus requieſcat avenâ,
  Laudatur faciles inter Hamadryadas.
Tu canis Aſcræi veteris præcepta poetæ,
  Quo ſeges in campo, quo viret uva jugo.
Tale facis carmen doctâ teſtudine, quale
  Cynthius impoſitis temperat articulis.
Non tamen hæc ulli venient ingrata legenti,
  Sive in amore rudis, ſive peritus erit.
Nec minor his animis, aut ſi minor, ore canorus
  Anſeris indocto carmine ceſſit olor.
Hæc quoque perfecto ludebat Jaſone Varro,
  Varro Leucadiæ maxima flamma ſuæ.
Hæc quoque laſcivi cantâtunt ſcripta Catulli,
  Lesbia queis ipsâ notior eſt Helenâ.
Hæc etiam docti confeſſa eſt pagina Calvi,
  Cùm caneret miſeræ funera Quintiliæ:
Et modò formoſâ qui multa Lycoride Gallus
  Mortuus infernâ vulnera lavit aquâ.
Cynthia quin etiam verſu laudata Propertî:
  Hos inter ſi me ponere fama volet.

PROPERTII LIB. III.

ELEGIA I.

CALLIMACHI manes, & Coi ſacra Philetæ,
  In veſtrum, quæſo, me ſinite ire nemus.
Primus ego ingredior puro de fonte ſacerdos
  Itala per Graios orgia ferre choros.
Dicite, quo pariter carmen tenuâſtis in antro,
  Quóve pede ingreſſi, quámve bibiſtis aquam.
Ah! valeat, Phœbum quicunque moratur in armis.
  Exactus tenui pumice verſus eat,
Quò me fama levat terrâ ſublimis, & à me
  Nata coronatis Muſa triumphat equis;

Et mecum in curru parvi vectantur Amores,
Scriptorúmque meas turba ſecuta rotas.
Quid fruſtra miſſis in me certatis habenis?
Non datur ad Muſas currere lata via.
Multi, Roma, tuas laudes annalibus addent,
Qui finem imperii Bactra futura canent:
Sed, quod pace legas, opus hoc de monte Sororum
Detulit intactâ pagina noſtra viâ.
Mollia, Pegaſides, veſtro date ſerta poetæ:
Non faciet capiti dura corona meo.
At mihi, quod vivo detraxerit invida turba,
Poſt obitum duplici fœnore reddet honos.
Omnia poſt obitum fingit majora vetuſtas,
Majus ab exequiis nomen in ora venit.
Nam quis equo pulſas abiegno noſceret arces?
Fluminâque Æmonio comminus iſſe viro?
Idæum Simoenta Jovis cunabula parvi?
Hectora per campos ter maculâſſe rotas? [armis?
Deiphobúmque, Helenúmque, & Polydamanta ſub
Qualemcunque Parin vix ſua nôſſet humus?
Exiguo ſermone fores nunc Ilion, & tu
Troja bis Oetæi numine capta Dei.
Necnon ille tui caſus memorator Homerus
Poſteritate ſuum creſcere ſenſit opus.
Méque inter ſeros laudabit Roma nepotes.
Illum poſt cineres auguror eſſe diem.
Ne mea contemto lapis indicet oſſa ſepulcro,
Proviſum eſt, Lycio vota probante Deo.

ELEGIA II.

CARMINIS interea noſtri redeamus in orbem,
Gaudeat ut ſolito tacta puella ſono.
Orphea detinuiſſe feras, & concita dicunt
Flumina Threiciâ ſuſtinuiſſe lyrâ.
Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem
Sponte ſuâ in muri membra coiſſe ferunt.
Quinetiam, Polypheme, ferâ Galatea ſub Ætnâ
Ad tua rorantes carmina flexit equos.
Miremur, nobis & Baccho, & Apolline dextro,
Turba puellarum ſi mea verba colit?
Quòd non Tænariis domus eſt mihi fulta columnis,
Nec camera auratas inter eburna trabes,
Nec mea Phæacas æquant pomaria ſylvas,
Non operoſa rigat Martius antra liquor:
At Muſæ comites, & carmina cara legenti,
Et defeſſa choris Calliopea meis.
Fortunata, meo ſi qua es celebrata libello:
Carmina erunt formæ tot monumenta tuæ.
Nam neque Pyramidum ſumtus ad ſidera ducti,
Nec Jovis Elæi cœlum imitata domus,
Nec Mauſolei dives fortuna ſepulcri
Mortis ab extremâ conditione vacat:
Aut illis flamma, aut imber ſubducet honores,
Annorum aut ictu pondera victa ruent.
At non ingenio quæſitum nomen ab ævo
Excidet: ingenio ſtat ſinè morte decus.

ELEGIA III.

VISUS eram molli recubans Heliconis in umbrâ,
Bellerophontei quà fluit humor equi,
Reges, Alba, tuos, & regum facta tuorum,
Tantum operis, nervis hiſcere poſſe meis:
Parváque tam magnis admôram fontibus ora,
Undè pater ſitiens Ennius antè bibit,
Et cecinit Curios fratres, & Horatia pila,
Regiáque Æmiliâ vecta tropæa rate,
Victriceſque moras Fabii, pugnámque ſiniſtram
Cannenſem, & verſos ad pia vota Deos,
Hannibalémque Lares Romanâ ſede fugantes,
Anſeris & tutum voce fuiſſe Jovem;
Cùm me Caſtaliâ ſpeculans ex arbore Phœbus
Sic ait, auratâ nixus ad antra lyrâ;
Quid tibi cum tali, demens, eſt flumine? quis te
Carminis heroi tangere juſſit opus?
Non hic ulla tibi ſperanda eſt fama, Properti.
Mollia ſunt parvis prata terenda rotis,
Ut tuus in ſcamno jactetur ſæpe libellus,
Quem legat exſpectans ſola puella virum.
Cur tua præſcripto ſevecta eſt pagina gyro?
Non eſt ingenii cymba gravanda tui.
Alter remus aquas, alter tibi radat arenas;
Tutus eris: medio maxima turba mari eſt.
Dixerat, & plectro ſedem mihi monſtrat eburno,
Quà nova muſcoſo ſemita facta ſolo eſt.
Hic erat affixis viridis ſpelunca lapillis,
Pendebántque cavis tympana pumicibus:
Ergo Muſarum, & Sileni patris imago
Fictilis, & calami, Pan Tegeæe, tui:
Et Veneris dominæ volucres mea turba columbæ
Tingunt Gorgoneo punica roſtra lacu:
Diverſæque novem ſortitæ jura puellæ
Exercent teneras in ſua dona manus.
Hæc hederas legit in thyrſos, hæc carmina nervis
Aptat, & illa manu texit utrâque roſam.
E quarum numero me contigit una Dearum,
Ut reor à facie, Calliopea fuit.
Contentus niveis ſemper vectabere cycnis,
Nec te fortis equi ducet ad arma ſonus.
Nil tibi ſit rauco prætoria claſſica cornu
Flere, nec Aonium cingere Marte nemus;
Aut quibus in campis Mariano prœlia ſigno
Stent, & Teutonicas Roma refringat opes;
Barbarus aut Suevo perfuſus ſanguine Rhenus
Saucia mœrenti corpora vectet aquâ.
Quippe coronatos alienum ad limen amantes,
Nocturnæque canes ebria ſigna fugæ.
Ut per te clauſas ſciat excantare puellas,
Qui volet auſteros arte ferire viros.
Talia Calliope; lymphiſque à fonte petitis,
Ora Philetæâ noſtra rigavit aquâ.

ELEGIA IV.

ARMA Deus Cæſar dites meditatur ad Indos,
Et freta gemmiferi findere claſſe maris.
Magna viri merces; parat ultima terra triumphos.
Tigris, & Euphrates ſub tua jura fluent.
Sera, ſed Auſoniis veniet provincia virgis:
Aſſueſcent Latio Partha tropæa Jovi.
Ite, agite, expertæ bello date lintea proræ,
Et ſolitum armigeri ducite munus equi.
Omina fauſta cano; Craſſos, cladéſque piate:
Ite, & Romanæ conſulite hiſtoriæ.
Mars pater, & ſacræ fatalia lumina Veſtæ,
Ante meos obitus ſit, precor, illa dies,
Quâ videam, ſpoliis onerato Cæſaris axe,
Ad vulgi plauſus ſæpe reſiſtere equos;
Inque ſinu caræ nixus ſpectare puellæ
Incipiam, & titulis oppida capta legam,
Tela fugacis equi, & brachati militis arcus,
Et ſubter captos arma ſedere duces.
Ipſa tuam prolem ſerva Venus: hoc ſit in ævum,
Cernis ab Æneâ quod ſupereſſe caput.
Præda ſit hæc illis, quorum meruere labores:
Mî ſat erit mediâ plaudere poſſe viâ.

ELEGIA V.

PACIS Amor Deus eſt; pacem veneramur amantes:
Stant mihi cum dominâ prœlia dura meâ.
Nec tamen inviſo pectus mihi carpitur auro;
Nec bibit è gemmâ divite noſtra ſitis:
Nec mihi mille jugis Campania pinguis aratur;
Nec miſer æra peto claſſe, Corinthe, tuâ.
O prima infelix fingenti terra Prometheo:
Ille parum cauti pectoris egit opus:
Corpora diſponens, mentem non vidit in arte:
Recta animi primum debuit eſſe via.
Nunc maris in tantum ventis jactamur, & hoſtem
Quærimus, atque armis nectimus arma nova.
Haud ullas portabis opes Acherontis ad undas:
Nudus ab infernâ, ſtulte, vehere rate.
Victor cum victis pariter miſcebitur umbris:
Conſule cum Mario, capte Jugurtha, ſedes.
Lydus Dulichio non diſtat Crœſus ab Iro.
Optima mors, parcâ quæ venit apta die.
Me juvat in primâ coluiſſe Helicona juventâ,
Muſarúmque choris implicuiſſe manus.
Me juvat & multo mentem vincire Lyæo,
Et caput in vernâ ſemper habere roſâ.
Atque ubi jam Venerem gravis interceperit ætas,
Sparſerit & nigras alba ſenecta comas;
Tum mihi Naturæ libeat perdiſcere mores:
Quis Deus hanc mundi temperet arte domum:
Quà venit exoriens, quà deficit, unde coactis
Cornibus in plenum menſtrua Luna redit:
Unde ſalo ſuperant venti, quid flamine captet
Eurus, & in nubes unde perennis aqua:
Sit ventura dies, mundi quæ ſubruat arces:
Purpureus pluvias cur bibit arcus aquas:

Aut

Aut cur Perrhæbi tremuere cacumina Piudi:
  Solis & atrauis luxerit orbis equis:
Cur ſerus verſare boves, & plauſtra Bootes:
  Pleiadum ſpiſſo cur coit igne chorus:
Cúrve ſuos fines altum non exeat æquor:
  Plenus & in partes quatuor annus eat:
Sub terris ſint jura Deûm, & tormenta Gigantum,
  Tiſiphones atro ſi furit angue caput:
Aut Alcmæoniæ furiæ, aut jejunia Phinei:
  Num rota, num ſcopuli, num ſitis inter aquas:
Num tribus infernum cuſtodit faucibus antrum
  Cerberus, & Tityo jugera pauca novem:
An ficta in miſeras deſcendit fabula gentes,
  Et timor haud ultrà, quàm rogus, eſſe poteſt.
Exitus hic vitæ ſupereſt mihi. vos, quibus arma
  Grata magis, Craſſi ſigna referte domum.

ELEGIA VI.

DIC mihi de noſtrâ quæ ſentis vera puellâ:
  Sic tibi ſint dominæ, Lygdame, demta juga.
Dum me lætitiâ tumefactum fallis inani,
  Hæc referens, quæ me credere velle putas.
Omnis enim debet ſinè vano nuncius eſſe,
  Majorémque timens ſervus habere fidem.
Nunc mihi, ſi qua tenes, ab origine dicere primâ
  Incipe: ſuſpenſis auribus iſta bibam.
Siccine eam incomtis vidiſti flere capillis?
  Illius ex oculis multa cadebat aqua?
Nec ſpeculum ſtrato vidiſti, Lygdame, lecto?
  Ornabat niveas nullâve gemma manus?
Ac mœſtam teneris veſtem pendere lacertis?
  Scriniáque ad lecti clauſa jacere pedes?
Triſtis erat domus? & triſtes ſua penſa miniſtræ
  Carpebant? medio nebat & ipſa loco?
Humidáque impreſſâ ſiccabat lumina lanâ?
  Retulit & querulo jurgia noſtra ſono?
Hæc te teſte mihi promiſſa eſt, Lygdame, merces?
  Eſt pœnæ ſervo rumpere teſte fidem.
Ille poteſt nullo miſeram me linquere facto?
  Æqualem nullâ dicere habere domo.
Gaudet me vacuo ſolam tabeſcere lecto?
  Si placet, inſultet, Lygdame, morte meâ.
Non me moribus illa, ſed herbis improba vicit:
  Stamineâ rhombi ducitur ille rotâ.
Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
  Et lecta exſectis anguibus oſſa trahunt;
Et ſtrigis inventæ per buſta jacentia plumæ,
  Cinctáque funeſto lanea vitta viro.
Si non vana canunt mea ſomnia, Lygdame, teſtor;
  Pœna erit ante meos ſera, ſed ampla, pedes.
Putris & in vacuo texetur aranea lecto:
  Noctibus illorum dormiet ipſa Venus.
Quæ tibi ſi veris animis eſt queſta puella,
  Hâc eâdem rurſus, Lygdame, curre viâ:
Et mea cum multis lacrymis mandata reporta;
  Iram, non fraudes eſſe in amore meo;
Me quoque conſimili impoſitum torquerier igni
  Jurabo, & bis ſex integer eſſe dies.
Quòd mihi ſi tanto felix concordia bello
  Exſtiterit, per me, Lygdame, liber eris.

ELEGIA VII.

ERGO ſollicitæ tu cauſa, Pecunia, vitæ es:
  Per te immaturum mortis adimus iter.
Tu vitiis hominum crudelia pabula præbes:
  Semina curarum de capite orta tuo.
Tu Pætum ad Pharios tendentem lintea portus
  Obruis inſano térque quatérque mari.
Nam dum te ſequitur, primo miſer excidit ævo:
  Et nova longinquis piſcibus eſca natat.
Et mater non juſta piæ dare debita terræ,
  Nec pote cognatos inter humare rogos.
Sed tua nunc volucres aſtant ſuper oſſa marinæ:
  Nunc tibi pro tumulo Carpathium omne mare.
Infelix Aquilo, raptæ timor Orithyiæ,
  Quæ ſpolia ex illo tanta fuere tibi?
Aut quidnam fractâ gaudes, Neptune, carinâ?
  Portabat ſanctos alveus ille viros.
Pæte, quid ætatem numeras? quid cara natanti
  Mater in ore tibi eſt? non habet unda Deos.
Nam tibi nocturnis ad ſaxa ligata procellis
  Omnia detrito vincula fune cadunt.
Sunt Agamemnonias teſtantia litora curas,
  Quâ notat Argynni pœna natantis aquas.
Hôc juvene amiſſo claſſem non ſolvit Atrides:
  Pro quâ mactata eſt Iphigenia morâ.
Reddite corpus humo; poſitâque in gurgite vitâ
  Pætum ſponte tuâ, vilis arena, tegas.
Et, quoties Pæti tranſibit nauta ſepulcrum,
  Dicat; Et audaci tu timor eſſe potes.
Ite, rates curvas, & lethi texite cauſam.
  Iſta per humanas mors venit acta manus.
Terra parum fuerat: fatis adjecimus undas.
  Fortunæ miſeras auximus arte vias.
Anchora te teneat, quem non tenuere Penates?
  Quid meritum dicas, cui ſua terra parum eſt?
Ventorum eſt quodcunque paras: haud ulla carina
  Conſenuit; fallit portus & ipſe fidem.
Natura inſidians pontum ſubſtravit avaris.
  Ut tibi ſuccedat, vix ſemel eſſe poteſt.
Saxa triumphales fregere Capharea puppes,
  Naufraga cum vaſto Græcia tracta ſalo eſt.
Paulatim ſociûm jacturam flevit Ulyſſes,
  In mare cui ſoliti non valuere doli.
Quòd ſi contentus patrio bove verterat agros,
  Verbáque duxiſſet pondus habere mea;
Viveret ante ſuos dulcis conviva Penates,
  Pauper, at in terrâ, nil ubi flere poteſt.
Non tulit hic Pætus ſtridorem audire procellæ,
  Et duro teneras lædere fune manus.
Sed thyæ thalamo, aut Oriciâ terebintho
  Effultum plumâ verſicolore caput.
Huic fluctus vivo radicitus abſtulit ungues;
  Et miſer inviſam traxit hiatus aquam.
Hunc parvo ferri vidit Nox improba ligno,
  Pætus ut occideret, tot coiere mala.
Flens tamen extremis dedit hæc mandata querelis,
  Cùm moribunda niger clauderet ora liquor.
Dî maris Ægæi, quos ſunt penès æquora, venti,
  Et quæcunque meum degravat unda caput;
Quò rapitis miſeros primæ lanuginis annos;
  Attulimus longas in freta veſtra manus.
Ah! miſer, Alcyonum ſcopulis affigar acutis:
  In me cæruleo fuſcina ſumta Deo eſt.
At ſaltem Italiæ regionibus evehat æſtus:
  Hoc de me ſat erit, ſi modò matris erit.
Subtrahit hæc fantem tortâ vertigine fluctus:
  Ultima quæ Pæto nóxque diéſque fuit.
O centum æquoreæ Nereo genitore puellæ,
  Et tu materno tacta dolore Thetis,
Vos decuit laſſo ſupponere brachia mento;
  Non poterat veſtras ille gravare manus.
At tu, ſæve Aquilo, nunquam mea vela videbis.
  Ante fores dominæ condar oportet iners.

ELEGIA VIII.

DULCIS ad heſternas fuerat mihi rixa lucernas,
  Vocis & inſanæ tot maledicta tuæ;
Cùm furibunda mero menſam propellis, & in me
  Projicis inſanâ cymbia plena manu.
Tu verò noſtros audax invade capillos,
  Et mea formoſis unguibus ora nota:
Tu minitare oculos ſubjectâ exurere flammâ;
  Fac mea reſciſſo pectora nuda ſinu.
Nimirum veri dantur mihi ſigna caloris;
  Nam ſinè amore gravi femina nulla dolet.
Quæ mulier gravidâ jactat convicia linguâ,
  Et Veneris magnæ volvitur ante pedes,
Cuſtodum gregibus circùm ſe ſtipat euntem,
  Seu ſequitur medias, Mænas ut acta, vias,
Seu timidam crebrò dementia ſomnia terrent,
  Seu miſeram in tabulâ picta puella movet:
His ego tormentis animi ſum verus aruſpex;
  Has didici certo ſæpe in amore notas.
Non eſt certa fides, quam non injuria verſat.
  Hoſtibus eveniat lenta puella meis.
In morſo æquales videant mea vulnera collo;
  Me doceat livor mecum habuiſſe meam.
Aut in amore dolere volo, aut audire dolentem,
  Sive meas lacrymas, ſive videre tuas;
Tecta ſuperciliis ſi quando verba remittis,
  Aut tua cùm digitis ſcripta ſilenda notas.
Odi ego quos nunquam pungunt ſuſpiria ſomnos:
  Semper in iratam pallidus eſſe velim.
Dulcior ignis erat Paridi, cùm grata per arma
  Tyndaridi poterat gaudia ferre ſuæ.
Dum vincunt Danai, dum reſtat barbarus Hector,
  Ille Helenæ in gremio maxima bella gerit.

Aut tecum, aut pro te mihi cum rivalibus arma
Semper erunt: in te pax mihi nulla placet.
Gaude, quòd nulla eſt æquè formoſa, doleres
Si qua foret, nunc ſis jure ſuperba licet.
At tibi, qui noſtro tendiſti retia lecto
Sit ſocer æternum, nec ſinè matre domus:
Cui nunc ſi qua data eſt furandæ copia noctis,
Offenſa illa mihi, non tibi amica dedit.

ELEGIA IX.

MÆCENAS eques Etruſco de ſanguine regum,
Intrà fortunam qui cupis eſſe tuam;
Quid me ſcribendi tam vaſtum mittis in æquor?
Non ſunt apta meæ grandia vela rati.
Turpe eſt, quod nequeas, capiti committere pondus;
Et preſſum inflexo mox dare terga genu.
Omnia non pariter rerum ſunt omnibus apta,
Fama nec ex æquo ducitur ulla jugo.
Gloria Lyſippo eſt animoſa effingere ſigna.
Exactis Calamis ſe mihi jactat equis.
In Veneris tabulâ ſummam ſibi ponit Apelles.
Parrhaſius privâ vindicat arte locum.
Argumenta magis ſunt Mentoris addita formæ.
At Myos exiguum flectit acanthus iter.
Phidiacus ſigno ſe Jupiter ornat eburno,
Praxitelem propriâ vindicat arte lapis.
Sunt, quibus Elææ concurrit palma quadrigæ;
Sunt, quibus in celeres gloria nata pedes:
Hic ſatus ad pacem, hic caſtrenſibus utilis armis.
Naturæ ſequitur ſemina quiſque ſuæ.
At tua, Mæcenas, vitæ præcepta recepi;
Cogor & exemplis te ſuperare tuis.
Cùm tibi Romano dominas in honore ſecures,
Et liceat medio ponere jura foro;
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hoſtes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum;
Et tibi ad effectum vires det Cæſar, & omni
Tempore tam faciles inſinuentur opes;
Parcis, & in tenues humilem te colligis umbras,
Velorum plenos ſubtrahis ipſe ſinus.
Crede mihi, magnos æquabunt iſta Camillos
Judicia, & venies tu quoque in ora virûm:
Cæſaris & famæ veſtigia juncta tenebis.
Mæcenatis erunt vera tropæa fides.
Non ego veliferâ tumidum mare findo carinâ.
Tota ſub exiguo flumine noſtra mora eſt.
Non flebo in cineres arcem ſediſſe paternos
Cadmi, nec ſemper prœlia clade pari.
Nec referam Scæas, & Pergama, Apollinis arces,
Et Danaûm decimo vere rediſſe rates;
Mœnia cùm Graio Neptunia preſſit aratro
Victor Palladiæ ligneus artis equus.
Inter Callimachi ſat erit placuiſſe libellos,
Et ceciniſſe modis, Coe Poeta, tuis.
Hæc curent pueri, hæc curent ſcripta puellæ,
Méque Deum clament, & mihi ſacra ferant.
Te duce vel Jovis arma canam, cœlóque minantem
Cœum, & Phlegræis Oromedonta jugis:
Celſáque Romanis decerpta palatia tauris
Ordiar, & cæſo mœnia firma Remo.
Eductóſque pares ſylveſtri ex ubere reges:
Creſcet & ingenium ſub tua juſſa meum:
Proſequar & currus utroque ab litore ovantes;
Parthorum aſtutæ tela remiſſa fugæ;
Caſtráque Peluſî Romano ſubruta ferro,
Antoniique graves in ſua fata manus.
Mollis tu cœptæ fautor cape lora juventæ,
Dexteráque immiſſis da mihi ſigna rotis.
Hoc mihi Mæcenas laudis concedis; & à te eſt,
Quòd ferar in partes ipſe fuiſſe tuas.

ELEGIA X.

MIRABAR, quidnam miſiſſent manè Camœnæ
Ante meum ſtantes, ſole rubente, torum.
Natalis noſtræ ſignum miſere puellæ,
Et manibus fauſtos ter crepuere ſonos.
Tranſeat hic ſinè nube dies, ſtent aere venti,
Ponat & in ſicco molliter unda minas.
Aſpiciam nullos hodiernâ luce dolentes,
Et Niobe lacrymas ſupprimat ipſe lapis.
Alcyonum poſitis requieſcant ora querelis,
Increpet abſumtum nec ſua mater Ityn.
Túque, ô cara mihi, felicibus edita pennis,
Surge, & poſcentes juſta precare Deos.
Ac primum purâ ſomnum tibi diſcute lymphâ,
Et nitidas preſſo pollice finge comas.
Dein quâ primùm oculos cepiſti veſte Properti,
Indue, nec vacuum flore relinque caput:
Et pete, quâ polles, ut ſit tibi forma perennis,
Inque meum ſemper ſtent tua regna caput.
Indè coronatas ubi thure piaveris aras,
Luxerit & totâ flamma ſecunda domo;
Sit menſæ ratio, nóxque inter pocula currat,
Et crocino nares murrheus ungat onyx.
Tibia nocturnis ſuccumbat rauca choreis;
Et ſint nequitiæ libera verba tuæ;
Dulciáque ingratos adimant convivia ſomnos;
Publica viciniæ perſtrepat ara viæ.
Sit ſors & nobis talorum interprete jactu,
Quem gravibus pennis verberet ille puer.
Cùm fuerit multis exacta trientibus hora,
Noctis & inſtituet ſacra miniſtra Venus;
Annua ſolvamus thalamo ſolennia noſtro,
Nataliſque tui ſic peragamus iter.

ELEGIA XI.

QUID mirare, meam ſi verſat femina vitam,
Et trahit addictum ſub ſua jura virum?
Crimináque ignavi capitis mihi turpia fingis,
Quòd nequeam fracto rumpere vincla jugo?
Venturam meliùs præſagit navita mortem,
Vulneribus didicit miles habere metum.
Iſta ego præteritâ jactavi verba juventâ:
Tu nunc exemplo diſce timere meo.
Colchis flagrantes adamantina ſub juga tauros
Egit, & armigerâ prœlia ſevit humo:
Cuſtodiſque feros clauſit ſerpentis hiatus,
Iret ut Æſonias aurea lana domos.
Auſa ferox ab equo quondam oppugnare ſagittis
Mæotis Danaûm Pentheſilea rates:
Aurea cui poſtquam nudavit caſſida frontem,
Vicit victorem candida forma virum.
Omphale in tantum formæ proceſſit honorem
Lydia Gygæo tincta puella lacu;
Ut, qui pacato ſtatuiſſet in orbe columnas,
Tam durâ traheret mollia penſa manu.
Perſarum ſtatuit Babylona Semiramis urbem,
Ut ſolidum cocto tolleret aggere opus:
Et duo in adverſum miſit per mœnia currus,
Ne poſſent tacto ſtringere ab axe latus.
Duxit & Euphratem medium, quâ condidit arces,
Juſſit & imperio ſurgere Bactra caput.
Nam quid ego heroas, quid raptem in crimina Divos?
Jupiter infamat ſéque, ſuámque domum.
Quid, modò quæ noſtris opprobria vexerit armis,
Et famulos inter femina trita ſuos?
Conjugis obſcœni pretium Romana popoſcit
Mœnia, & addictos in ſua regna patres.
Noxia Alexandrina, dolis aptiſſima tellus,
Et toties noſtro, Memphi, cruenta malo;
Tres ubi Pompeio detraxit arena triumphos:
Tollet nulla dies hanc tibi, Roma, notam.
Iſſent Phlegræo meliùs tibi funera campo,
Vel tua ſi ſocero colla daturus eras.
Scilicet inceſti meretrix regina Canopi,
Una Philippeo ſanguine aduſta nota,
Auſa Jovi noſtro latrantem opponere Anubin,
Et Tiberim Nili cogere ferre minas,
Romanámque tubam crepitanti pellere ſiſtro,
Baridos & contis roſtra Liburna ſequi,
Fœdáque Tarpeio conopea tendere ſaxo,
Jura dare ſtatuas inter & arma Mariî.
Quid nunc Tarquinii fractas juvat eſſe ſecures,
Nomine quem ſimili vita ſuperba notat,
Si mulier patienda fuit? cape, Roma, triumphum,
Et longam Auguſto ſalva precare diem.
Fugiſti tamen in timidi vaga flumina Nili,
Accepere tuæ Romula vincla manus.
Brachia ſpectavi ſacris admorſa colubris,
Et trahere occultum membra ſoporis iter.
Non hæc, Roma, fuit tanto tibi cive verenda,
Dixit, & aſſiduo lingua ſepulta mero.
Septem urbs alta jugis, toto quæ præſidet orbi,
Femineas timuit territa Marte minas.
Hannibalis ſpolia, & victi monumenta Syphacis,
Et Pyrrhi ad noſtros gloria fracta pedes.
Curtius expletis ſtatuit monumenta lacunis:
At Decius miſſo prœlia rupit equo.

Coclitis abſciſſos teſtatur ſemita pontes,
Et cui cognomen corvus habere dedit.
Hæc Di condiderunt, hæc Di quoque mœnia ſervant.
Vix timeat, ſalvo Cæſare, Roma Jovem.
Nunc ubi Scipiadæ claſſes? ubi ſigna Camilli?
Aut modò Pompeiâ Boſphora capta manu?
Leucadius verſas acies memorabit Apollo;
Tantum operis belli ſuſtulit una dies
At tu ſive petes portus, ſeu, navita, linques;
Cæſaris in toto ſis memor Ionio.

ELEGIA XII.

POSTUME, plorantem potuiſti linquere Gallam?
Miles & Auguſti fortia ſigna ſequi?
Tantine ulla fuit ſpoliati gloria Parthi,
Ne faceres Gallâ multa rogante tuâ?
Si fas eſt, omnes pariter pereatis, avari,
Et quiſquis fido prætulit arma toro.
Tu tamen injectâ tectus, veſane, lacernâ
Potabis galeâ feſſus Araxis aquam.
Illa quidem interea famâ tabeſcet inani,
Hæc tua ne virtus fiat amara tibi:
Néve tuâ Medæ lætentur cæde ſagittæ,
Ferreus aurato neu cataphractus equo,
Néve aliquid de te flendum referatur in urnâ;
Sic redeunt, illis qui cecidere locis.
Ter quater in caſtâ felix, ô Poſtume, Gallâ,
Moribus his aliâ conjuge dignus eras.
Quid faciet nullo munita puella timore,
Cum ſit luxuriæ, Roma, magiſtra tuæ?
Sed ſecurus eas, Gallam non munera vincent,
Duritiæque tuæ non erit illa memor.
Nam quocunque die ſanum te fata remittent,
Pendebit collo Galla pudica tuo.
Poſtumus alter erit mirandâ conjuge Ulyſſes;
Non illi longæ tot nocuere moræ:
Caſtra decem annorum, & Ciconum mons, Iſmara, Calpe,
Exuſtæque tuæ mox, Polypheme, genæ:
Et Circæ fraudes, lotóſque, herbæque tenaces,
Scylláque, & alternas ſciſſa Charybdis aquas:
Lampeties Ithacis verubus mugiſſe juvencos,
(Paverat hos Phœbo filia Lampetie,)
Et thalamum Ææa flentis fugiſſe puellæ,
Tótque hyemis noctes, tótque natâſſe dies:
Nigrantéſque domos animarum intrâſſe ſilentum,
Sirenum ſurdo remige adiſſe lacus:
Et veteres arcus letho renovâſſe procorum;
Erroriſque ſui ſic ſtatuiſſe modum.
Nec fruſtra: quia caſta domi perſederat uxor.
Vincit Penelopes Lælia Galla fidem.

ELEGIA XIII.

QUÆRITIS, unde avidis nox ſit precioſa puellis,
Et Venere exhauſtæ damna querantur opes?
Certa quidem tantis cauſa & manifeſta ruinis;
Luxuriæ nimium libera facta via eſt.
Inda cavis aurum mittit formica metallis,
Et venit è rubro concha Erycina ſalo:
Et Tyrus oſtrinos præbet Cadmæa colores,
Cinnamon & multi paſtor odoris Arabs.
Hæc etiam clauſas expugnant arma pudicas,
Quæque terunt faſtus, Icarioti, tuos.
Matrona incedit cenſus induta nepotum,
Et ſpolia opprobrii noſtra per ora trahit.
Nulla eſt poſcendi, nulla eſt reverentia dandi:
Aut, ſi qua eſt, precio tollitur ipſa mora.
Felix Eois lex funeris una maritis,
Quos Aurora ſuis rubra colorat equis.
Namque ubi mortifero jacta eſt fax ultima lecto,
Uxorum fuſis ſtat pia turba comis:
Et certamen habent lethi, quæ viva ſequatur
Conjugium: pudor eſt non licuiſſe mori.
Ardent victrices, & flammæ pectora præbent,
Imponúntque ſuis ora peruſta viris.
Hic genus infidum nuptarum, hìc nulla puella
Nec fida Evadne, nec pia Penelope.
Felix agreſtum quondam pacata juventus,
Divitiæ quorum meſſis, & arbor erant.
Illis pompa fuit decuſſa Cydonia ramo,
Et dare puniceis plena caniſtra rubis;
Nunc violas tondere manu, nunc miſta referre
Lilia, virgineos lucida per calathos;
Et portare ſuis veſtitas frondibus uvas,
Aut variam plumæ verſicoloris avem.
His tum blanditiis furtiva per antra puellæ
Oſcula ſylvicolis empta dedere viris:
Hinnulei pellis totos operibat amantes,
Altáque nativo creverat herba toro:
Pinus & incumbens lætas circumdabat umbras,
Nec fuerat nudas pœna videre Deas:
Corniger Idæi vacuam paſtoris in aulam
Dux aries ſaturas ipſe reduxit oves.
Dique, Deæque omnes, quibus eſt tutela per agros,
Præbebant veſtris verba benigna focis.
Et leporem quicunque venis venaberis, hoſpes,
Et ſi fortè meo tramite quæris avem:
Et me Pana tibi comitem de rupe vocato,
Sive petes calamo præmia, ſive cane.
At nunc deſertis ceſſant ſacraria lucis:
Aurum omnes victâ jam pietate colunt.
Auro pulſa fides, auro venalia jura;
Aurum lex ſequitur, mox ſinè lege pudor.
Torrida ſacrilegum teſtantur limina Brennum,
Dum petit intonſi Pythia regna Dei.
At mons laurigero concuſſus vertice diras
Gallica Parnaſſi ſparſit in arma nives.
Te ſcelus accepto Thracis Polymeſtoris auro
Nutrit in hoſpitio non, Polydore, pio.
Tu quoque, ut auratos gereres, Eriphyla, lacertos,
Dilapſis nuſquam eſt Amphiaraus equis.
Proloquar, atque utinam patriæ ſim vanus aruſpex;
Frangitur ipſa ſuis Roma ſuperba bonis.
Certa loquor; ſed nulla fides: neque enim Ilia quondam
Verax Pergameis Mænas habenda malis.
Sola Parin Phrygiæ fatum componere, ſola
Fallacem patriæ ſerpere dixit equum.
Ille furor patriæ fuit utilis, ille parenti;
Experta eſt veros irrita lingua Deos.

ELEGIA XIV.

MULTA tuæ, Sparte, miramur jura palæſtræ,
Sed magè virginei tot bona gymnaſii;
Quòd non infames exercet corpore ludos
Inter luctantes nuda puella viros;
Cum pila veloci fallit per brachia jactu,
Increpat & verſi clavis adunca trochi;
Pulverulentáque ad extremas ſtat femina metas,
Et patitur duro vulnera pancratio;
Nunc ligat ad cæſtum gaudentia brachia loris,
Miſſile nunc diſci pondus in orbe rotat;
Gyrum pulſat equis, niveum latus enſe revincit,
Virgineúmque cavo protegit ære caput.
Qualis Amazonidum nudatis bellica mammis
Thermodonteis turba lavatur aquis:
Et modò Taygeti crines aſperſa pruinâ
Sectatur patrios per juga longa canes.
Qualis & Eurotæ Pollux & Caſtor arenis,
Hic victor pugnis, ille futurus equis:
Inter quos Helene nudis capere arma papillis
Fertur, nec fratres erubuiſſe Deos.
Lex igitur Spartana vetat ſecedere amantes,
Et licet in triviis ad latus eſſe ſuæ:
Nec timor, aut ulla eſt clauſæ tutela puellæ,
Nec gravis auſteri pœna cavenda viri.
Nullo præmiſſo, de rebus tûte loquaris
Ipſe tuis; longæ nulla repulſa moræ.
Non Tyriæ veſtes errantia lumina fallunt,
Eſt neque odoratæ cura moleſta domi.
At noſtra ingenti vadit circumdata turbâ,
Nec digitum anguſtâ eſt inſeruiſſe viâ:
Nec quæ ſint facies, nec quæ ſint verba rogandi,
Invenias: cœcum verſat amator iter.
Quòd ſi jura fores, pugnáſque imitata Laconum;
Carior hôc eſſes tu mihi, Roma, bono.

ELEGIA XV.

SIC ego non ullos jam nôrim in amore tumultus,
Nec veniat ſinè te nox vigilanda mihi;
Ut mihi prætextæ pudor eſt velatus amictu,
Et data libertas noſcere amoris iter,
Illa rudes animos per noctes conſcia primas
Imbuit, heu! nullis capta Lycinna datis,
Tertius, haud multo minus eſt, cùm ducitur annus,
Vix memini nobis verba coiſſe decem
Cuncta tuus ſepelivit amor: nec femina poſt te
Ulla dedit collo dulcia vincla meo.
Teſtis erit Dirce tam vero crimine ſæva
Nycteos Antiopen accubuiſſe Lyco.

Ah!

Ah! quoties pulchros uſſit regina capillos,
Molliáque immites fixit in ora manus?
Ah! quoties famulam penſis oneravit iniquis,
Et caput in durâ ponere juſſit humo?
Sæpe illam immundis paſſa eſt habitare tenebris;
Vilem jejunæ ſæpe negavit aquam.
Jupiter, Antiopæ nuſquam ſuccurris habenti
Tot mala? corrumpit dura catena manus.
Si Deus es, tibi turpe tuam ſervire puellam.
Invocet Antiope quem niſi vincta Jovem?
Sola tamen, quæcunque aderant in corpore vires,
Regales manicas rupit utrâque manu:
Indè Cithæronis timido pede currit in arces:
Nox erat, & ſparſo triſte cubile gelu:
Sæpe vago Aſopi ſonitu permota fluentis
Credebat dominæ ponè venire pedes:
Et durum Zethum, & lacrymis Amphiona mollem
Experta eſt ſtabulis mater abacta ſuis.
Ac veluti magnos cùm ponunt æquora motus,
Eurus in adverſos deſinit ire Notos,
Litore ſic tacito ſonitus rareſcit arenæ;
Sic cadit inflexo lapſa puella genu.
Sera tamen pietas, natis eſt cognitus error.
Digne Jovis natos qui tueare ſenex,
Tu reddis pueris matrem; puerſque trahendam
Vinxerunt Dircen ſub trucis ora bovis.
Antiope, cognoſce Jovem; tibi gloria, Dirce
Ducitur in multis mortem habitura locis.
Prata cruentantur Zethi, victórque canebat
Pæana Amphion rupe, Aracynthe, tuâ.
At tu non meritam parcas vexare Lycinnam:
Neſcit veſtra ruens ira referre pedem.
Fabula nulla tuas de nobis concitet aures;
Te ſolam & lignis funeris uſtus amem.

ELEGIA XVI.

NOX media, & dominæ mihi venit epiſtola noſtræ,
Tibure me miſſâ juſſit adeſſe morâ,
Candida quà geminas oſtendunt culmina turres,
Et cadit in patulos lympha Aniena lacus.
Quid faciam? obductis committam méne tenebris,
Ut timeam audaces in mea membra manus?
At, ſi hæc diſtulero noſtro mandata timore,
Nocturno fletus ſævior hoſte mihi.
Peccâram ſemel, & totum ſum pulſus in annum;
In me manſuetas non habet illa manus.
Nec tamen eſt quiſquam, ſacros qui lædat amantes;
Scyronis mediâ ſic licet ire viâ.
Quiſquis amator erit, Scythicis licet ambulet oris,
Nemo adeò, ut noceat, barbarus eſſe volet.
Luna miniſtrat iter; demonſtrant aſtra ſalebras:
Ipſe Amor accenſas percutit antè faces:
Sæva canum rabies morſus avertit hiantes:
Huic generi quovis tempore tuta via eſt.
Sanguine tam parvo quis enim ſpargatur amantis
Improbus? excluſis fit comes ipſa Venus.
Quòd ſi certa meos ſequerentur funera caſus;
Talis mors precio vel ſit emenda mihi.
Afferet huc unguenta mihi, ſertiſque ſepulcrum
Ornabit cuſtos ad mea buſta ſedens.
Di faciant, mea ne terrâ locet oſſa frequenti,
Quà facit aſſiduo tramite vulgus iter.
Poſt mortem tumuli ſic infamantur amantum.
Me tegat arboreâ devia terra comâ;
Aut humer ignotæ cumulis vallatus arenæ.
Non juvat in mediâ nomen habere viâ.

ELEGIA XVII.

NUNC, ô Bacche, tuis humiles advolvimur aris:
Da mihi pacato vela ſecunda, pater.
Tu potes inſanæ Veneris compeſcere faſtus;
Curarúmque tuo fit medicina mero.
Per te junguntur, per te ſolvuntur amantes.
Tu vitium ex animo dilue, Bacche, meo.
Te quoque enim non eſſe rudem teſtatur in aſtris
Lyncibus ad cœlum vecta Ariadna tuis.
Hoc mihi, quod veteres cuſtodit in oſſibus ignes,
Funera ſanabunt, vel tua vina, malum.
Semper enim vacuos nox ſobria torquet amantes;
Spéſque timórque animum verſat utroque modo.
Quòd ſi, Bacche, tuis per fervida tempora donis
Accerſitus erit ſomnus in oſſa mea;
Ipſe feram vites, pangámque ex ordine colles,
Quos carpant nullæ, me vigilante, feræ:
Dummodo purpureo ſpument mihi dolia muſto,
Et nova preſſantes inquinet uva pedes.
Quod ſupereſt vitæ, per te, & tua cornua, vivam:
Virtutiſque tuæ, Bacche, poeta ferar.
Dicam ego maternos Ætnæo fulmine partus;
Indica Nyſæis arma fugata choris;
Veſanúmque novâ nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges;
Curváque Tyrrhenos delphinum corpora nautas
In vada pampineâ deſiluiſſe rate;
Et tibi per mediam bene olentia flumina Naxon,
Unde tuum potant Naxia turba merum.
Candida laxatis onerato colla corymbis
Cinget Baſſaricas Lydia mitra comas.
Levis odorato cervix manabit olivo,
Et feries nudos veſte fluente pedes.
Mollia Dircææ pulſabunt tympana Thebæ;
Capripedes calamo Panes hiante canent.
Vertice turrigero juxtà Dea magna Cybelle
Tundet ad Idæos cymbala rauca choros.
Ante fores templi crater antiſtitis auro
Libatum fundens in tua ſacra merum.
Hæc ego non humili referam memoranda cothurno,
Qualis Pindarico ſpiritus ore tonat.
Tu modò ſervitio vacuum me ſiſte ſuperbo,
Atque hôc ſollicitum vince ſopore caput.

ELEGIA XVIII.

CLAUSUS ab umbroſo quà ludit pontus Averno,
Humida Baiarum ſtagna tepentis aquæ,
Quà jacet & Trojæ tubicen Miſenus arenâ,
Et ſonat Herculeo ſtructa labore via,
Hìc ubi, mortales dextrâ cùm quæreret urbes,
Cymbala Thebano concrepuere Deo:
At nunc, inviſæ magno cum crimine Baiæ,
Quis Deus in veſtrâ conſtitit hoſtis aquâ?
His preſſus Stygias vultum demiſit in undas,
Errat & in veſtro ſpiritus ille lacu.
Quid genus, aut virtus, aut optima profuit illi
Mater, & amplexum Cæſaris eſſe focos?
Aut modò tam pleno fluitantia vela theatro,
Et per maternas omnia geſta manus?
Occidit, & miſero ſteterat vigeſimus annus;
Tot bona tam parvò clauſit in orbe dies.
I nunc, tolle animos, & tecum finge triumphos,
Stantiáque in plauſum tota theatra juvent:
Attalicas ſupera veſtes, atque omnia magnis
Gemmea ſint ludis; ignibus iſta dabis.
Sed tamen huc omnes; huc primus, & ultimus ordo:
Eſt mala, ſed cunctis iſta terenda via eſt.
Exoranda canis tria ſunt latrantia colla:
Scandenda eſt torvi publica cymba ſenis.
Ille licèt ferro cautus ſe condat, & ære;
Mors tamen incluſum protrahit indè caput.
Nirea non facies, non vis exemit Achillem,
Crœſum aut Pactoli quas parit humor opes.
Hic olim ignaros luctus populavit Achivos,
Atridæ magno cùm ſtetit alter amor.
At tibi, nauta, pias hominum qui trajicis umbras,
Huc animæ portent corpus inane tuæ,
Quà Siculæ victor telluris Claudius, & quà
Cæſar ab humanâ ceſſit in aſtra viâ.

ELEGIA XIX.

OBJICITUR toties à te mihi noſtra libido;
Crede mihi, vobis imperat iſta magìs.
Vos, ubi contemti rupiſtis frena pudoris,
Neſcitis captæ mentis habere modum.
Flamma per incenſas citius ſedetur ariſtas,
Fluminàque ad fontis ſint reditura caput;
Et placidum Syrtes portum, & bona litora nautis
Præbeat hoſpitio ſæva Malea ſuo;
Quàm poſſit veſtros quiſquam reprehendere curſus,
Et rapidæ ſtimulos frangere nequitiæ.
Teſtis, Cretæi faſtus quæ paſſa juvenci
Induit abiegnæ cornua falſa bovis.
Teſtis Theſſalico flagrans Salmonis Enipeo,
Quæ voluit liquido tota ſubire Deo.
Crimen & illa fuit patriâ ſuccenſa ſenectâ
Arboris in frondes condita Myrrha novæ.
Nam quid Medeæ referam, quo tempore matris
Iram natorum cæde piavit amor?
Quidve Clytæmneſtræ, propter quam tota Mycenis
Infamis ſtupro ſtat Pelopea domus?

Túque

Túque ô Minoâ venundata, Scylla, figurâ,
Tondens purpureâ regna paterna comâ.
Hanc igitur dotem virgo deſponderat hoſti;
Niſe, tuas portas fraude recluſit Amor.
At vos, innuptæ, felicius urite tedas;
Pendet Cretæâ tracta puella rate.
Non tamen immeritò Minos ſedet arbiter Orci:
Victor erat quamvis, æquus in hoſte fuit.

ELEGIA XX.

CREDIS eum jam poſſe tuæ meminiſſe figuræ,
Vidiſti à lecto quem dare vela tuo?
Durus, qui lucro potuit mutare puellam.
Tantiſne in lacrymis Africa tota fuit?
At tu, ſtulta, Deos tu fingis, inania verba.
Forſitan ille alio pectus amore terat.
Eſt tibi forma potens, ſunt caſtæ Palladis artes,
Splendidáque à docto fama refulget avo.
Fortunata domus, modò ſit tibi fidus amicus!
Fidus ero; in noſtros curre, puella, toros.
Tu quoque, qui æſtivos ſpatioſius exigis ignes,
Phœbe, moraturæ contrahe lucis iter.
Nox mihi prima venit; primæ data tempora noctis
Longius in primo, Luna, morare toro.
Fœdera ſunt ponenda prius, ſignandáque jura,
Et ſcribenda mihi lex in amore novo,
(Hæc Amor ipſe ſuo conſtringit pignora ſigno,
Teſtis ſidereæ tota corona Deæ)
Quàm multæ antè meis cedant ſermonibus horæ,
Dulcia quàm nobis conciter arma Venus.
Namque, ubi non certo vincitur fœdere lectus,
Non habet ultores nox vigilanda Deos:
Et quibus impoſuit, ſolvit mox vincla libido.
Contineant nobis omina prima fidem.
Ergo, qui pactas in fœdera ruperit aras,
Pollueríque novo ſacra marita toro,
Illi ſint, quicunque ſolent in amore dolores;
Et caput argutæ præbeat hiſtoriæ;
Nec flenti dominæ pateſiant nocte feneſtræ;
Semper amet, fructu ſemper amoris egens.

ELEGIA XXI.

MAGNUM iter ad doctas proficiſci cogor Athenas;
Ut me longa gravi ſolvat amore via:
Creſcit enim aſſiduè ſpectando cura puellæ;
Ipſe alimenta ſibi maxima præbet Amor.
Omnia ſunt tentata mihi, quacunque fugari
Poſſit; at ex omni me premit ipſe Deus.
Vix tamen aut ſemel admittit, cùm ſæpe negavit;
Seu venit, extremo dormit amicta toro.
Unum erit auxilium mutatis, Cynthia, terris:
Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.
Nec agite, ô ſocii, propellite in æquora navem,
Remorúmque pares ducite ſorte vices;
Jungitéque extremo felicia lintea malo:
Jam liquidum nautis aura ſecundat iter.
Romanæ turres, & vos valeatis, amici,
Qualiſcunque mihi túque, puella, vale.
Ergo ego nunc rudis Adriaci vehar æquoris hoſpes,
Cogar & undiſonos nunc prece adire Deos.
Deinde per Ionium vectus cùm feſſa Lechæo
Sedârit placidâ vela phaſelus aquâ;
Quod ſupereſt, ſufferte pedes, properate laborem,
Iſthmos quà terris arcet utrumque mare.
Indè ubi Piræi capient me litora portus,
Scandam ego Theſeæ brachia longa viæ.
Illic vel ſtudiis animum emendare Platonis
Incipiam; aut hortis, docte Epicure, tuis:
Perſequar aut ſtudium linguæ, Demoſthenis arma;
Librorúmque tuos, docte Menandre, ſales:
Aut certè tabulæ capient mea lumina pictæ,
Sive ebore exactæ, ſeu magis ære manus:
Aut ſpatia annorum, aut longa intervalla profundi
Lenibunt tacito vulnera noſtra ſinu.
Seu moriar fato, non turpi fractus amore;
Atque erit illa mihi mortis honeſta dies.

ELEGIA XXII.

FRIGIDA tam multos placuit tibi Cyzicus annos,
Tulle, Propontiacâ quà fluit Iſthmus aquâ,
Dindymus, & ſacræ fabricata inventa Cybellæ,
Raptoríſque tulit quà via Ditis equos.
Si te fortè juvant Helles Athamantidos urbes,
Nec deſiderio, Tulle, movere meo:
Tu licèt aſpicias cœlum omne Atlanta gerentem,
Sectáque Perſeâ Phorcidos ora manu;
Geryonæ ſtabula, & luctantum in pulvere ſigna
Herculis Antæíque, Heſperidúmque choros:
Túque tuo Colchon propellas remige Phaſin,
Peliacæque trabis totum iter ipſe legas,
Quà rudis Argoâ natat inter ſaxa columbâ
In faciem proræ pinus adacta novæ:
Et quà Gygæi viſenda eſt ora Cayſtri,
Et quà ſeptenas temperat unda vias:
Omnia Romanæ cedent miracula terræ.
Natura hìc poſuit, quicquid ubique fuit.
Armis apta magis tellus, quàm commoda noxæ.
Famam, Roma, tuæ non pudet hiſtoriæ.
Nam quantum ferro, tantùm pietate potentes
Stamus; victrices temperat illa manus.
Hic Anio Tiburte fluis, Clitumnus ab Umbro
Tramite, & æternum Martius humor opus:
Albanus lacus, & ſociâ Nemorenſis ab undâ,
Potaque Pollucis lympha ſalubris equo.
At non ſquamoſo labuntur ventre ceraſtæ,
Itala portentis nec ſurit unda novis.
Non hìc Andromedæ reſonant pro matre catenæ;
Nec tremis Auſonias, Phœbe fugate, dapes;
Nec cuiquam abſentes arſerunt in caput ignes,
Exitium nato matre movente ſuo.
Penthea non ſævæ venantur in arbore Bacchæ;
Nec ſolvit Danaas ſubdita cerva rates;
Cornua nec valuit curvare in pellice Juno,
Aut faciem turpi dedecorare bove:
Arboreáſque cruces Sinis, & non hoſpita Graiis
Saxa, & curvatas in ſua fata trabes.
Hæc tibi, Tulle, parens, hæc eſt pulcherrima ſedes.
Hic tibi pro dignâ gente petendus honos.
Hìc tibi ad eloquium cives, hic ampla nepotum
Spes, & venturæ conjugis aptus amor.

ELEGIA XXIII.

ERGO tam doctæ nobis periere tabellæ,
Scripta quibus pariter tot periere bona.
Has quondam noſtris manibus detriverat uſus,
Qui non ſignatas juſſit habere fidem.
Illæ jam ſinè me nôrant placare puellas,
Et quædam ſinè me verba diſerta loqui.
Non illas fixum caras effecerat aurum;
Vulgari buxo ſordida cera fuit.
Qualeſcunque mihi ſemper manſere fideles,
Semper & effectus promeruere bonos.
Forſitan hæc illis fuerant mandata tabellis;
Iraſcor, quoniam es, lente, moratus herí.
An tibi neſcio quæ viſa eſt formoſior? an tu
Non bona de nobis crimina ficta jacis?
Aut dixit; Venies hodie, ceſſabimus unà;
Hoſpitium totâ nocte paravit Amor;
Et quæcunque dolens reperit non ſtulta puella,
Garrula cum blandis ducitur hora dolis.
Me miſerum! his aliquis rationem ſcribit avari,
Et ponit duras inter ephemeridas.
Quas ſi quis mihi retulerit, donabitur auro.
Quis pro divitiis ligna retenta velit?
I, puer, & citus hæc aliquâ propone columnâ;
Et dominum Exquiliis ſcribe habitare tuum.

ELEGIA XXIV.

FALSA eſt iſta tuæ, mulier, fiducia formæ,
Olim oculis nimiùm facta ſuperba meis.
Noſter amor tales tribuit tibi, Cynthia, laudes;
Verſibus inſignem te pudet eſſe meis.
Miſtam te variâ laudavi ſæpe figurâ,
Ut quod non eſſes, eſſe putaret amor.
Et color eſt toties roſeo collatus Eoo,
Cùm tibi quæſitus candor in ore foret.
Quod mihi non patrii poterant avertere amici,
Eluere aut vaſto Theſſala ſaga mari.
Hæc ego non ferro, non igne coactus, & ipsâ
Naufragus Ægæâ verba fatebor aquâ;
Correptus ſævo Veneris torrebar aheno:
Vinctus eram verſas in mea terga manus.
Ecce coronatæ portum tetigere carinæ:
Trajectæ Syrtes, anchora jacta mihi eſt.
Nunc demum vaſto feſſi reſipiſcimus æſtu,
Vulnera & ad ſanum nunc coiere mea.
Mens bona, ſi qua Dea es, tua me in ſacraria dono;
Exciderunt ſurdo tot mea vota Jovi.

ELEGIA

ELEGIA XXV.

RISUS eram poſitis inter convivia menſis,
  Et de me poterat quilibet eſſe loquax.
Quinque tibi potui ſervire fideliter annos.
  Ungue meam morſo ſæpe querere fidem.
Nil moveor lacrymis; iſtâ ſum captus ab arte:
  Semper ab inſidiis, Cynthia, flere ſoles.
Flebo ego diſcedens, ſed fletum injuria vincit;
  Tu bene conveniens non ſinis ire jugum.
Limina jam noſtris valeant lacrymantia verbis,
  Nec tamen iratâ janua fracta manu.
At te celatis ætas gravis urgeat annis,
  Et veniat formæ ruga ſiniſtra tuæ.
Vellere tum cupias albos à ſtirpe capillos,
  A ſpeculo rugas increpitante tibi.
Excluſa inque vicem faſtus patiare ſuperbos;
  Et, quæ feciſti, facta queraris anus.
Has tibi fatales cecinit mea pagina diras.
  Eventum formæ diſce timere tuæ.

PROPERTII LIB. IV.

ELEGIA I.

HOC, quodcunque vides, hoſpes, quàm maxima [Roma
  Ante Phrygem Æneam collis & herba fuit.
Atque ubi navali ſtant ſacra Palatia Phœbo,
  Evandri profugæ procubuere boves.
Fictilibus crevere Deis hæc aurea templa;
  Nec fuit opprobrio facta ſine arte caſa.
Tarpeiúſque pater nudâ de rupe tonabat:
  Et Tiberis noſtris advena bubus erat.
Quà gradibus domus illa Remi ſe ſuſtulit, olim
  Unus erat fratrum maxima regna focus.
Curia, prætexto quæ nunc nitet alta ſenatu,
  Pellitos habuit ruſtica corda patres.
Buccina cogebat priſcos ad verba Quirites:
  Centum illi in prato ſæpe ſenatus erat.
Nec ſinuoſa cavo pendebant vela theatro.
  Pulpita ſolennes non oluere crocos.
Nulli cura fuit externos quærere Divos;
  Cùm tremeret patrio pendula turba ſacro.
Annuáque accenſo celebrare Palilia fœno,
  Qualia nunc curto luſtra novantur equo.
Veſta coronatis pauper gaudebat aſellis:
  Ducebant macræ vilia ſacra boves.
Parva ſaginati luſtrabant compita porci;
  Paſtor & ad calamos exta litabat ovis.
Verbera pellitus ſetoſa movebat arator,
  Unde licens Fabius ſacra Lupercus habet.
Nec rudis infeſtis miles radiabat in armis:
  Miſcebant uſtâ prœlia nuda ſude.
Prima galeritus poſuit prætoria Lucmo.
  Magnáque pars Tatio rerum erat inter oves.
Hinc Tities, Ramnéſque viri, Luceréſque coloni.
  Quatuor hinc albos Romulus egit equos.
Quippe ſuburbanæ parvâ minus urbe Bovillæ;
  Et, qui nunc nulli, maxima turba Gabî:
Et ſtetit Alba potens, albæ ſuis omine nata,
  Hâc, ubi Fidenas longè erat ire via.
Nil patrium, niſi nomen, habet Romanus alumnus:
  Sanguinis altricem nunc pudet eſſe lupam.
Huc meliùs profugos miſiſti, Troja, Penates.
  En quali ducta eſt Dardana puppis ave!
Jam bene ſpondebant tunc omina, quòd nihil illam
  Læſerat abiegni venter apertus equi,
Cùm pater in nati tremulus cervice pependit,
  Et verita eſt humeros urere flamma pios.
Tunc animi venere Decî, Brutíque ſecures;
  Vexit & ipſa ſui Cæſaris arma Venus,
Arma reſurgentis portans victricia Trojæ.
  Felix terra tuos cepit, Iule, Deos;
Si modò Avernalis tremulæ cortina Sibyllæ
  Dixit Aventino rura pianda Remo:
Aut ſi Pergameæ ſerò rata carmina vatis
  Longævum ad Priami vera fuere caput.
Vertite equum Danai: malè vincitis: Ilia tellus
  Vivet, & huic cineri Jupiter arma dabit.
Optima nutricum noſtris lupa Martia rebus,
  Qualia creverunt mœnia lacte tuo!
Mœnia namque pio conor diſponere verſu:
  Hei mihi quòd noſtro eſt parvus in ore ſonus!
Sed tamen exiguo quodcunque è pectore rivi
  Fluxerit, hoc patriæ ſerviat omne meæ.
Ennius hirſutâ cingat ſua dicta coronâ:
  Mî folia ex hederâ porrige, Bacche, tuâ:
Ut noſtris tumefacta ſuperbiat Umbria libris,
  Umbria Romani patria Callimachi.
Scandentes ſi quis cernet de vallibus arces,
  Ingenio muros æſtimet ille meo.
Roma fave; tibi ſurgit opus: date candida cives
  Omina; & inceptis dextera cantet avis.
Sacra, diéſque canam, & cognomina priſca locorum:
  Has meus ad metas ſudet oportet equus.
Quò ruis imprudens vage dicere facta Properti?
  Non ſunt à dextrâ condita fila colo.
Accerſis lacrymis cantus: averſus Apollo:
  Poſcis ab invitâ verba pigenda lyrâ.
Certa feram certis auctoribus; haud ego vates
  Neſcius æratâ ſigna movere pilâ:
Me creat Archytæ ſoboles Babylonius Horos,
  Horos, & à proavo ducta Conone domus.
Dî mihi ſunt teſtes, non degeneráſſe propinquis,
  Inque meis libris nil prius eſſe fide.
Nunc pretium fecere Deos, & fallitur auro
  Jupiter. obliquæ ſigna iterata rotæ,
Felicéſque Jovis ſtellas, Martíſque rapacis,
  Et grave Saturni ſidus in omne caput,
Quid moveant Piſces, animoſáque ſigna Leonis,
  Lotus & Heſperiâ quid Capricornus aquâ,
Dicam. Troja cades, & Troica Roma reſurges:
  Et maris, & terræ longa ſepulchra canam.
Dixi ego, cùm geminos produceret Arria natos,
  (Illa dabat natis arma vetante Deo)
Non poſſe ad patrios ſua pila referre Penates.
  Nempe meam firmant nunc duo buſta fidem.
Quippe Lupercus equi dum ſaucia protegit ora,
  Heu ſibi prolapſo non bene cavit equo:
Gallus at in caſtris dum credita ſigna tuetur,
  Concidit ante aquilæ roſtra cruenta ſuæ.
Fatales pueri, duo funera matris avaræ!
  Vera ſed invito contigit iſta fides.
Idem ego, cùm Cynaræ traheret Lucina dolores,
  Et facerent uteri pondera lenta moram,
Junoni votum facite impetrabile, dixi.
  Illa parit: libris eſt data palma meis.
Hoc neque arenoſum Libyci Jovis explicat antrum,
  Aut ſibi commiſſos fibra locuta Deos,
Aut ſi quis motas cornicis ſenſerit alas,
  Umbra neque è magicis mortua prodit aquis.
Aſpicienda via eſt cœli, verſúſque per aſtra
  Trames, & ab Zonis quinque petenda fides.
Exemplum grave erit Calchas. namque Aulide ſolvit
  Ille bene hærentes ad pia ſaxa rates.
Idem Agamemnoniæ ferrum cervice puellæ
  Tinxit; & Atrides vela cruenta dedit.
Nec rediere tamen Danai. tu diruta fletum
  Supprime, & Euboicos reſpice, Troja, ſinus.
Nauplius ultores ſub noctem porrigit ignes;
  Et natat exuviis Græcia preſſa tuis.
Victor Oiliade rape nunc, & dilige vatem,
  Quam vetat avelli veſte Minerva ſuâ.
Hactenus hiſtoriæ. nunc ad tua devehor aſtra:
  Incipe tu lacrymis æquus adeſſe novis.
Umbria te notis antiqua Penatibus edit.
  Mentior? an patriæ tangitur ora tuæ?
Quà nebuloſa cavo rorat Mevania campo,
  Et lacus æſtivis intepet Umber aquis:
Scandentíſque arcis conſurgit vertice murus,
  Murus ab ingenio notior ille tuo.
Oſſáque legiſti, non illâ ætate legenda,
  Patris; & in tenues cogeris ipſe Lares.
Nam, tua cùm multi verſarent rura juvenci,
  Abſtulit excultas pertica triſtis opes.
Mox, ubi bulla rudi dimiſſa eſt aurea collo,
  Matris & ante Deos libera ſumta toga;
Tum tibi pauca ſuo de carmine dictat Apollo,
  Et vetat inſano verba tonare foro.
At tu finge elegos, fallax opus: hæc tua caſtra;
  Scribat ut exemplo cætera turba tuo.
Militiam Veneris blandis patiere ſub armis,
  Et Veneris pueris utilis hoſtis eris.
Nam tibi victrices, quaſcunque labore paráſti,
  Eludet palmas una puella tuas:
Et bene cùm fixum mento diſcuſſeris uncum,

Nil

Nil erit hoc; roſtro te premet auſa ſuo.
Illius arbitrio noctem, lucémque videbis;
Gutta quoque ex oculis non niſi juſſa cadet.
Nec mille excubiæ, nec te ſignata juvabunt
Limina; perſuaſæ fallere rima ſat eſt.
Nunc tua vel mediis puppis luctetur in undis,
Vel licet armatis hoſtis inermis eas,
Vel tremefacta cavo tellus diducat hiatum;
Octipedis Cancri terga ſiniſtra time.

ELEGIA II.

QUID mirare meas tot in uno corpore formas?
Accipe Vertumni ſigna paterna Dei.
Tuſcus ego, & Tuſcis orior; nec pœnitet inter
Prœlia Volſinos deſeruiſſe focos.
Hæc me turba juvat, nec templo lætor eburno:
Romanum ſatis eſt poſſe videre forum.
Hàc quondam Tiberinus iter faciebat; & aiunt
Remorum auditos per vada pulſa ſonos.
At, poſtquam ille ſuis tantum conceſſit alumnis,
Vertumnus verſo dicor ab amne Deus:
Seu quia vertentis fructum percepimus anni,
Vertumni rurſus credidit eſſe ſacrum.
Prima mihi variat liventibus uva racemis,
Et coma lactenti ſpicea fruge tumet.
Hìc dulces ceraſos, hìc autumnalia pruna
Cernis, & æſtivo mora rubere die.
Inſitor hic ſolvit pomoſâ vota coronâ;
Cum pyrus invito ſtipite mala tulit.
Mendax fama noces: alius mihi nominis index:
De ſe narranti tu modò crede Deo.
Opportuna mea eſt cunctis natura figuris.
In quamcunque voles, verte; decorus ero.
Indue me Cois; fiam non dura puella.
Méque virum ſumtâ quis neget eſſe togâ?
Da falcem, & torto frontem mihi comprime fœno;
Jurabis noſtrâ gramina ſecta manu.
Arma tuli quondam; & memini, laudabar in illis:
Corbis & impoſito pondere meſſor eram.
Sobrius ad lites: at cum eſt impoſta corona,
Clamabis capiti vina ſubeſſe meo.
Cinge caput mitrâ; ſpeciem furabor Iacchi:
Furabor Phœbi, ſi modò plectra dabis.
Caſſibus impoſitis venor: ſed arundine ſumtâ,
Faunus plumoſo ſum Deus aucupio.
Eſt etiam aurigæ ſpecies Vertumnus, & ejus,
Trajicit alterno qui leve pondus equo.
Suppetat hoc, piſces calamo prædabor: & ibo
Mundus demiſſis inſtitor in tunicis.
Paſtorem ad baculum poſſum curvare, vel idem
Sirpiculis medio pulvere ferre roſam.
Nam quid ego adjiciam, de quo mihi maxima fama eſt,
Hortorum in manibus dona probata meis?
Cæruleus cucumis, tumidóque cucurbita ventre
Me notat, & junco braſſica vincta levi.
Nec flos ullus hiat pratis, quin ille decenter
Impoſitus fronti langueat antè meæ.
At mihi, quòd formas unus vertebar in omnes,
Nomen ab eventu patria lingua dedit.
At tu, Roma, meis tribuiſti præmia Tuſcis,
(Unde hodie vicus nomina Tuſcus habet)
Tempore quo ſociis venit Lucomedius armis,
Atque Sabina feri contudit arma Tatî:
Vidi ego labentes acies, & tela caduca,
Atque hoſtes turpi terga dediſſe fugæ.
Sed facias, Divûm ſator, ut Romana per ævum
Tranſeat ante meos turba togata pedes.
Sex ſuperant verſus: te, qui ad vadimonia curris,
Non moror; hæc ſpatiis ultima creta meis.
Stipes acernus eram, properanti falce dolatus,
Ante Numam gratâ pauper in urbe Deus.
At tibi Mamuri, formæ cælator ahenæ,
Tellus artifices ne terat Oſca manus;
Qui me tam dociles potuiſti fundere in uſus:
Unum opus eſt, operi non datur unus honos.

ELEGIA III.

HÆC Arethuſa ſuo mittit mandata Lycotæ,
Cùm toties abſis, ſi potes eſſe meus.
Si qua tamen tibi lecturo pars oblita deerit,
Hæc erit è lacrymis facta litura meis:
Aut ſi qua incerto fallet te litera tractu,
Signa meæ dextræ jam morientis erunt.
Te modò viderunt iteratos Bactra per ortus.
Te modò munito Sericus hoſtis equo,
Hybernique Getæ, pictóque Britannia curru,
Uſtus & Eoâ diſcolor Indus aquâ.
Hæcne marita fides, & pactæ ſunt mihi noctes,
Cum rudis urgenti brachia victa dedi?
Quæ mihi deductæ fax omen prætulit, illa
Traxit ab everſo lumina nigra rogo:
Et Stygio ſum ſparſa lacu; nec recta capillis
Vitta data eſt: nupſi non comitante Deo.
Omnibus heu portis pendent mea noxia vota,
Texitur hæc caſtris quarta lacerna tuis.
Occidat, immeritâ qui carpſit ab arbore vallum,
Et ſtruxit querulas rauca per oſſa tubas:
Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno,
Æternúſque tuam paſcat, aſelle, famem.
Dic mihi, num teneros urit lorica lacertos?
Num gravis imbelles atterit haſta manus?
Hæc noceant potiùs, quàm dentibus ulla puella
Det mihi plorandas per tua colla notas.
Diceris & macie vultum tenuâſſe: ſed opto
E deſiderio ſit color ille meo.
At mihi cum noctes induxit Veſper amaras,
Si qua relicta jacent, oſculor arma tua.
Tum queror in toto non ſidere pallia lecto,
Lucis & auctores non dare carmen aves.
Noctibus hybernis caſtrenſia penſa laboro,
Et Tyria in gladios vellera ſecta tuos.
Et diſco, quâ parte fluat vincendus Araxes,
Quot ſinè aquâ Parthus millia currat equus.
Cogor & è tabulâ pictos ediſcere mundos,
Qualis & hæc docti ſit poſitura Dei:
Quæ tellus ſit lenta gelu, quæ putris ab æſtu;
Ventus in Italiam qui bene vela ferat.
Aſſidet una ſoror, curis & pallida nutrix
Pejerat hyberni temporis eſſe moras.
Felix Hippolyte nudâ tulit arma papillâ,
Et texit galeâ barbara molle caput.
Romanis utinam patuiſſent caſtra puellis:
Eſſem militiæ ſarcina fida tuæ.
Nec me tardarent Scythiæ juga, cùm pater altas
Africus in glaciem frigore nectit aquas.
Omnis amor magnus, ſed aperto in conjuge major;
Hanc Venus, ut vivat, ventilat ipſa facem.
Nam mihi; quò Pœnis tibi purpura fulgeat oſtris,
Cryſtallúſque tuas ornet aquoſa manus,
Omnia ſurda tacent; rariſque aſſueta calendis,
Vix aperit clauſos una puella Lares.
Graucidos & catulæ vox eſt mihi grata querentis:
Illa tui partem vindicat una tori.
Flore ſacella tego; verbenis compita velo;
Et crepat ad veteres herba Sabina focos.
Sive in furtivo gemuit ſtans noctua tigno,
Seu voluit tangi parca lucerna mero;
Illa dies hornis cædem denunciat agnis,
Succinctíque calent ad nova lucra popæ.
Ne, precor, aſcenſis tanti ſit gloria Bactris,
Raptáve odorato carbaſa lina duci,
Plumbea cùm tortæ ſparguntur pondera fundæ,
Subdolus & verſis increpat arcus equis.
Sed tua ſic, domitis Parthæ telluris alumnis,
Pura triumphantes haſta ſequatur equos;
Incorrupta mei conſerva fœdera lecti:
Hâc ego te ſolâ lege rediſſe velim.
Armáque cùm tulero portæ votiva Capenæ,
Subſcribam; Salvo grata puella viro.

ELEGIA IV.

TARPEIUM nemus, & Tarpeiæ turpe ſepulcrum
Fabor, & antiqui limina capta Jovis.
Lucus erat felix, hederoſo conditus antro;
Multáque nativis obſtrepit arbor aquis;
Sylvani ramoſa domus, quò dulcis ab æſtu
Fiſtula poturas ire jubebat oves.
Hunc Tatius fontem vallo præcingit acerno,
Fidáque ſuggeſtâ caſtra coronat humo.
Quid tum Roma fuit, tubicen vicina Curetis
Cùm quateret lento murmure ſaxa Jovis?
Atque ubi nunc terris dicuntur jura ſubactis,
Stabant Romano pila Sabina foro.
Murus erant montes. ubi nunc eſt curia ſepta,
Bellicus ex illo fonte bibebat equus.
Hinc Tarpeia Deæ fontem libavit; at illi
Urgebat medium fictilis urna caput.
Et ſatis una malæ potuit mors eſſe puellæ,

Quæ voluit flammas fallere, Veſta, tuas?
Vidit arenoſis Tatium proludere campis,
Pictáque per flavas arma levare jubas.
Obſtupuit regis facie, & regalibus armis;
Intérque oblitas excidit urna manus.
Sæpe illa immeritæ cauſata eſt omina Lunæ,
Et ſibi tingendas dixit in amne comas:
Sæpe tulit blandis argentea lilia Nymphis,
Romula ne faciem læderet haſta Tatî.
Dúmque ſubit primo Capitolia nubila fumo,
Rettulit hirſutis brachia ſecta rubis.
Et ſua Tarpeiâ reſidens ita flevit ab arce
Vulnera vicino non patienda Jovi:
Ignes caſtrorum, & Tatiæ prætoria turmæ,
Et formoſa oculis arma Sabina meis,
O utinam ad veſtros ſedeam captiva Penates,
Dum captiva mei conſpicer eſſe Tatî.
Romani montes, & montibus addita Roma,
Et valeat probro Veſta pudenda meo.
Ille equus ille meos in caſtra reponet amores,
Cui Tatius dextras collocat ipſe jubas.
Quid mirum in patrios Scyllam ſævîſſe capillos?
Candidáque in ſævos inguina verſa canes?
Prodita quid mirum fraterni cornua monſtri,
Cum patuit lecto ſtamine torta via?
Quantum ego ſum Auſoniis crimen factura puellis,
Improba virgineo lecta miniſtra foco!
Pallados extinctos ſi quis mirabitur ignes;
Ignoſcat: lacrymis ſpargitur ara meis.
Cras, ut rumor ait, totâ pugnabitur urbe:
Tu cape ſpinoſi roſcida terga jugi:
Lubrica tota via eſt, & perfida; quippe tacentes
Fallaci celat limite ſemper aquas.
O utinam magicæ nôſſem cantamina Muſæ;
Hæc quoque formoſo lingua tuliſſet opem.
Te toga picta decet, non quem ſinè matris honore
Nutrit inhumanæ dura papilla lupæ.
Sic hoſpes pariam duce te regina ſub aulâ;
Dos tibi non humilis prodita Roma venit.
Sin minus, at raptæ ne ſint impunè Sabinæ,
Me rape, & alternâ lege repende vices.
Commiſſas acies ego poſſum ſolvere; nuptæ
Vos medium pallâ fœdus inite meâ.
Adde, Hymenæe, modos, tubicen fera murmura conde:
Credite, veſtra meus molliet arma torus.
Et jam quarta canit venturam buccina lucem,
Ipſáque in Oceanum ſidera lapſa cadunt.
Experiar ſomnum; de te mihi ſomnia quæram:
Fac venias oculis umbra benigna meis.
Dixit, & incerto permiſit brachia ſomno,
Neſcia ſe furiis accubuiſſe novis.
Nam Veſta Iliacæ felix tutela favillæ
Culpam alit, & plures condit in oſſa faces.
Illa ruit, qualis celerem prope Thermodonta
Strymonis abſciſſo fertur aperta ſinu.
Urbi feſtus erat, dixere Palilia patres:
Hic primus cœpit mœnibus eſſe dies.
Annua paſtorum convivia, luſus in urbe,
Cùm pagana madent fercula deliciis;
Cúmque ſuper raros fœni flammantis acervos
Trajicit immundas ebria turba dapes.
Romulus excubias decrevit in otia ſolvi,
Atque intermiſſâ caſtra ſilere tubâ.
Hoc Tarpeia ſuum tempus rata, convenit hoſtem;
Pacta ligat, pactis ipſa futura comes.
Mons erat aſcenſu dubius, feſtóque remiſſus:
Nec mora, vocales occupat enſe canes.
Omnia præbebant ſomnos; ſed Jupiter unus
Decrevit pœnis invigilare tuis.
Prodiderat portæque fidem, patriámque jacentem;
Nubendíque petit, quem velit ipſa, diem.
At Tatius (neque enim ſceleri dedit hoſtis honorem)
Nube, ait, & regni ſcande cubile mei.
Dixit, & ingeſtis comitum ſupèr obruit armis.
Hæc, virgo, officiis dos erat apta tuis.
A duce Tarpeiâ mons eſt cognomen adeptus.
O vigil, injuſtæ præmia ſortis habes.

ELEGIA V.

TERRA tuum ſpinis obducat, lena, ſepulcrum;
Et tua, quod non vis, ſentiat umbra ſitim;
Nec ſedeant cineri manes: & Cerberus ultor
Turpia jejuno terreat oſſa ſono;
Docta vel Hippolytum Veneri mollire negantem,
Concordíque toro peſſima ſemper avis:
Penelopen quoque, neglecto rumore mariti,
Nubere laſcivo cogeret Antinoo.
Illa velit, poterit magnes non ducere ferrum;
Et volucris nidis eſſe noverca ſuis.
Quippe & Collinas ad foſſam moverit herbas,
Stantia currenti diluerentur aquâ:
Audax cantatæ leges imponere Lunæ,
Et ſua nocturno fallere terga lupo.
Poſſet & intentos aſtu cæcare maritos.
Cornicum immeritas eruit ungue genas,
Conſuluítque ſtryges noſtro de ſanguine, & in me
Hippomanes fœtæ femina legit equæ.
Exornabat opus verbis, ſeu blanda perurat,
Saxoſámque terat ſedula culpa viam.
Si te Eoa, Dorixanium, juvat aurea ripa,
Et quæ ſub Tyriâ concha ſuperbit aquâ;
Eurypylíque placet Coæ textura Minervæ,
Sectáque ab Attalicis putria ſigna toris;
Seu quæ palmiferæ mittunt venalia Thebæ,
Murrheaque in Parthis pocula cocta focis;
Sperne fidem, provolve Deos: mendacia vincant;
Frange & damnoſæ jura pudicitiæ.
Et ſimulare virum, precium facit. utere cauſis:
Major dilatâ nocte recurret amor.
Si tibi fortè comas vexaverit utilis ira,
Pòſt modò mercatâ pace premendus erit.
Denique ubi amplexu Venerem promiſeris emto,
Fac ſimules puros Iſidis eſſe dies.
Ingerat Apriles Iole tibi, tundat Amycle
Natalem Maiis idibus eſſe tuum.
Supplex ille ſedet. poſitâ tu ſcribe cathedrâ
Quidlibet. has artes ſi pavet ille, tenes.
Semper habe morſus circa tua colla recentes,
Litibus alternis quos putet eſſe datos.
Non te Medeæ delectent probra ſequacis,
(Nempe tulit faſtus auſa rogare prior)
Sed potiùs mundi Thais precioſa Menandri,
Cùm ferit aſtutos Comica mœcha Getas.
In mores te verte viri: ſi cantica jactat;
I comes, & voces ebria junge tuas.
Janitor ad dantes vigilet: ſi pulſet inanis,
Surdus in obductam ſomniet uſque ſeram.
Nec tibi diſplicet miles non factus amori;
Nauta nec, attritâ ſi ferat æra manu;
Aut quorum titulus per barbara colla pependit,
Cœlati medio cùm ſaliere foro.
Aurum ſpectato, non quæ manus afferat aurum.
Verſibus auditis, quid niſi verba feres?
Qui verſus, Coæ dederit nec munera veſtis,
Ipſius tibi ſit ſurda ſinè arte lyra.
Dum vernat ſanguis, dum rugis integer annus,
Utere, ne quis eat liber amore dies.
Vidi ego odorati victura roſaria Pæſti
Sub matutino cocta jacere noto.
His animos noſtræ dum verſat Acanthis amicæ,
Per tenues oſſa ſunt numerata cutes.
Sed cape torquatæ, Venus ô regina, columbæ
Ob meritum ante tuos guttura ſecta focos.
Vidi ego rugoſo tuſſim concreſcere collo,
Sputáque per dentes ire cruenta cavos,
Atque animam in tegetes putrem exſpirare paternas.
Horruit algenti pergula curta foco.
Exequiæ fuerant rari furtiva capilli
Vincula, & immundo pallida mitra ſitu,
Et canis in noſtros nimis experrecta dolores,
Cùm fallenda meo pollice clathra forent.
Sit tumulus lenæ curto vetus amphora collo:
Urgeat hunc ſupra vis, caprifice, tua.
Quiſquis amas, ſcabris hoc buſtum cædito ſaxis,
Miſtáque cum ſaxis adjice verba mala.

ELEGIA VI.

SACRA facit vates. ſint ora faventia ſacris;
Et cadat ante meos icta juvenca focos.
Cera Philetëis certet Romana corymbis,
Et Cyrenæas urna miniſtret aquas.
Coſtum molle date, & blandi mihi thuris honores;
Térque focum circa laneus orbis eat.
Spargite me lymphis; carménque recentibus aris
Tibia Mygdoniis libet eburna Cadis.
Ite procul fraudes; alio ſint aere noxæ:
Pura novum vati laurea mollit iter.
Muſa, Palatini referamus Apollinis ædem:

Res

Res eſt, Calliope, digna favore tuo.
Cæſaris in nomen ducuntur carmina: Cæſar
Dum canitur, quæſo, Jupiter, ipſe vaces.
Eſt Phœbi fugiens Athamana ad littora portus,
Quà ſinus Ioniæ murmura condit aquæ,
Actia Iulææ pelagus monumenta carinæ,
Nautarum votis non operoſa via.
Huc mundi coiere manus: ſtetit æquore moles
Pinea; nec remis æqua favebat avis.
Altera claſſis erat Teucro damnata Quirino,
Piláque femineâ turpiter apta manu.
Hinc Auguſta ratis plenis Jovis omine velis,
Signáque jam patriæ vincere docta ſuæ.
Tandem acies geminos Nereus lunârat in arcus,
Armorum & radiis picta tremebat aqua;
Cùm Phœbus linquens ſtantem ſe vindice Delon
(Nam tulit iratos mobilis una notos)
Aſtitit Auguſti puppem ſuper, & nova flamma
Luxit in obliquam ter ſinuata facem.
Non ille attulerat crines in colla ſolutos,
Aut teſtudineæ carmen inerme lyræ:
Sed quali aſpexit Pelopeium Agamemnona vultu,
Egeſſitque avidis Dorica caſtra rogis;
Aut qualis flexos ſolvit Pythona per orbes
Serpentem, imbelles quem timuere lyræ.
Mox ait; O longâ mundi ſervator ab Albâ,
Auguſte, Hectoreis cognite major avis,
Vince mari: jam terra tua eſt: tibi militat arcus,
Et favet ex humeris hoc onus omne meis.
Solve metu patriam; quæ nunc te vindice freta
Impoſuit proræ publica vota tuæ:
Quam niſi defendes, murorum Romulus augur
Ire Palatinas non bene vidit aves.
Et nimium remis audent, proh turpe, Latinis,
Principe te, fluctus regia vela pati.
Nec te, quòd claſſis centenis remiget alis,
Terreat: invito labitur illa mari:
Quódque vehunt proræ Centaurica ſaxa minantes,
Tigna cava, & pictos experiere metus.
Frangit, & attollit vires in milite cauſa:
Quæ niſi juſta ſubeſt, excutit arma pudor.
Tempus adeſt: committe rates: ego temporis auctor
Ducam laurigerâ Julia roſtra manu.
Dixerat: & pharetræ pondus conſumit in arcus:
Proxima poſt arcus Cæſaris haſta fuit.
Vincit Roma fide Phœbi: dat fœmina pœnas:
Sceptra per Ionias fracta vehuntur aquas.
At pater Idalio miratus Cæſar ab aſtro;
Sum Deus, & noſtri ſanguinis iſta fides.
Proſequitur cantu Triton, omnéſque marinæ
Plauſerunt circa libera ſigna Deæ.
Illa petit Nilum cymbâ male nixa fugaci,
Hoc unum, juſſo non moritura die.
Dî melius, quàm tus mulier foret una triumphus,
Ductus erat per quas antè Jugurtha vias!
Actius hinc traxit Phœbus monumenta, quòd ejus
Una decem vicit miſſa ſagitta rates.
Bella ſatis cecini; citharam jam poſcit Apollo
Victor, & ad placidos exuit arma choros.
Candida nunc molli ſubeant convivia luco,
Blanditiæque fluant per mea colla roſæ:
Vináque fundantur prælis eliſa Falernis,
Térque lavet noſtras ſpica Cilisſa comas.
Ingenium potis irritet Muſa poetis:
Bacche, ſoles Phœbo fertilis eſſe tuo.
Ille paludoſos memoret ſervire Sicambros:
Cepheam hic Meroen, fuſcáque regna canat:
Hic referat ſero confeſſum fœdere Parthum;
Reddat ſigna Remi, mox dabit ipſe ſua:
Sive aliquid pharetris Auguſtus parcet Eois,
Differat in pueros iſta tropæa ſuos.
Gaude, Craſſe, nigras ſi quid ſapis inter arenas,
Ire per Euphraten ad tua buſta licet.
Sic noctem paterâ, ſic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

ELEGIA VII.

SUNT aliquid manes. lethum non omnia finit;
Luridáque evictos effugit umbra rogos.
Cynthia namque meo viſa eſt incumbere fulcro.
Murmur ad extremæ nuper humata viæ;
Cùm mihi ab exequiis ſomnus penderet amaris,
Et quererer lecti frigida regna mei.
Eoſdem habuit ſecum, quibus eſt elata, capillos;
Eoſdem oculos: lateri veſtis aduſta fuit.
Et ſolitum digito beryllon adederat ignis,
Summáque Lethæus triverat ora liquor:
Spirantíſque animos, & vocem miſit: at illi
Pollicibus fragiles increpuere manus.
Perfide, nec cuiquam melior ſperande puellæ,
In te jam vires ſomnus habere poteſt?
Jámne tibi exciderunt vigilacis furta Suburræ,
Et mea nocturnis trita feneſtra dolis?
Per quam demiſſo quoties tibi fune pependi,
Alternâ veniens in tua colla manu.
Sæpe Venus trivio commiſſa eſt pectore miſto;
Fecerunt tepidas pallia noſtra vias.
Fœderis heu taciti! cujus fallacia verba
Non audituri diripuere Noti.
At mihi non oculos quiſquam inclamavit euntes:
Unum impetráſſem te revocante diem.
Nec crepuit fiſsâ me propter arundine cuſtos;
Læſit & objectum tegula curta caput.
Denique quis noſtro curvum te funere vidit?
Atram quis lacrymis incaluiſſe togam?
Si piguit portas ultra procedere, at illuc
Juſſiſſes lectum lentius ire meum.
Cur ventos non ipſe rogis, ingrate, petiſti?
Cur nardo flammæ non oluere meæ?
Hoc etiam grave erat, nullâ mercede hyacinthos
Injicere, & fracto buſta piare cado.
Lygdamus uratur, candeſcat lamina vernæ:
(Senſi ego, cum inſidiis pallida vina bibi)
Aut Nomas arcanas tollat verſuta ſalivas.
Dicet damnatas ignea teſta manus.
Quæ modò per viles inſpecta eſt publica noctes,
Hæc nunc auratâ cyclade ſignat humum:
Et graviora rependit iniquis penſa quaſillis,
Garrula de facie ſi qua locuta meâ eſt.
Noſtráque quòd Petale tulit ad monumenta coronas,
Codicis immundi vincula ſentit anus.
Cæditur & Lalage tortis ſuſpenſa capillis,
Per nomen quoniam eſt auſa rogare meum.
Te patiente, meæ conflavit imaginis aurum,
Ardenti è noſtro dotem habitura rogo.
Non tamen inſector, quamvis mereare, Properti;
Longa mea in libris regna fuere tuis.
Juro ego fatorum nulli revocabile carmen,
Tergeminúſque canis ſic mihi molle ſonet,
Me ſervâſſe fidem: ſi fallo, vipera noſtris
Sibilet in tumulis, & ſuper oſſa cubet.
Nam gemina eſt ſedes turpem ſortita per amnem;
Turbáque diverſa remigat omnis aquâ.
Una Clytæmneſtræ ſtuprum vehit, altera Creſſæ
Portat mentitæ lignea monſtra bovis.
Ecce coronato pars altera vecta phaſelo,
Mulcet ubi Elyſias aura beata roſas:
Quà numeroſa fides, quáque æra rotunda Cybelles,
Mitratíſque ſonant Lydia plectra choris:
Andromedéque, & Hypermneſtre ſinè fraude maritæ
Narrant hiſtoriæ pectora nota ſuæ.
Hæc ſua maternis queritur livere catenis
Brachia, nec meritas frigida ſaxa manus.
Narrat Hypermneſtre magnum auſas eſſe ſorores:
In ſcelus hoc animum non valuiſſe ſuum.
Sic mortis lacrymis vitæ ſanamus amores.
Celo ego perfidiæ crimina multa tuæ.
Sed tibi nunc mandata damus; ſi fortè moveris,
Si te non totum Chloridos herba tenet.
Nutrix in tremulis nequid deſideret annis
Parthenie: patuit, nec tibi avara fuit.
Deliciæque meæ Latris, cui nomen ab uſu eſt,
Ne ſpeculum dominæ porrigat illa novæ.
Et quoſcunque meo feciſti nomine verſus,
Ure mihi: laudes deſine habere meas.
Pelle hederam tumulo, mihi quæ pugnante corymbo
Mollia contortis alligat oſſa comis.
Ramoſis Anio quà pomifer incubat arvis,
Et nunquam Herculeo numine pallet ebur;
Hoc carmen mediâ dignum me ſcribe columnâ,
Sed breve, quod currens vector ab urbe legat.
Hic Tiburtinâ jacet aurea Cynthia terrâ:
Acceſſit ripæ laus, Aniene, tuæ.
Nec tu ſperne piis venientia ſomnia portis:
Cùm pia venerunt ſomnia, pondus habent.
Nocte vagæ ferimur; Nox clauſas liberat umbras,
Errat & abjectâ Cerberus ipſe ſerâ.
Luce jubent leges Lethæa ad ſtagna reverti:

Nos vehimur, vectum nauta recenſet onus.
Nunc te poſſideant aliæ; mox ſola tenebo:
Mecum eris, & miſtis oſſibus oſſa teram.
Hæc poſtquam querulâ mecum ſub voce peregit,
Inter complexus excidit umbra meos.

ELEGIA VIII.

DISCE quid Eſquilias hâc nocte fugârit aquoſas,
Cùm vicina novis turba cucurrit agris.
Lanuvium annoſi vetus eſt tutela draconis,
Hìc ubi tam raræ non perit hora moræ,
Quà ſacer abripitur cæco deſcenſus hiatu,
Quà penetrat virgo (tale iter omne cave)
Jejuni ſerpentis honos cùm pabula poſcit
Annua, & ex imâ ſibila torquet humo.
Talia demiſſæ pallent ad ſacra puellæ,
Cum tenera anguinco creditur ore manus.
Ille ſibi admotas à virgine corripit eſcas;
Virginis in palmis ipſa caniſtra tremunt.
Si fuerint caſtæ, redeunt in colla parentum;
Clamántque agricolæ, Fertilis annus erit.
Huc mea detonſis avecta eſt Cynthia mannis:
Cauſa fuit Juno; ſed magè cauſa Venus.
Appia dic, quæſo, quantum te teſte triumphum
Egerit, effuſis per tua ſaxa rotis,
Turpis in arcanâ ſonuit cùm rixa tabernâ;
Si ſinè me, famæ non ſinè labe meæ.
Spectaclum ipſa ſedens primo temone pependit,
Auſa per impuros frena movere locos.
Serica nam taceo vulſi carpenta nepotis,
Atque armillatos colla Moloſſa canes;
Qui dabit immundæ venalia fata ſaginæ,
Vincit ubi eraſas barba pudenda genas.

ELEGIA IX.

CUM fieret noſtro toties injuria lecto,
Mutato volui caſtra movere toro.
Phyllis Aventinæ quædam eſt vicina Dianæ,
Sobria grata parum; cùm bibit, omne decet.
Altera Tarpeios eſt inter Teia lucos,
Candida; ſed potæ non ſatis unus erit.
His ego conſtitui noctem lenire vocatis,
Et Venere ignotâ furta novare mea.
Unus erat tribus in ſecretâ lectulus herbâ.
Quæris concubitus? inter utramque fui.
Lygdamus ad cyathos, vitríque æſtiva ſupellex,
Et Methymnæi Graia ſaliva meri.
Nile, tuus tibicen erat, crotaliſtria Phyllis,
Et facilis ſpargi munda ſinè arte roſa.
Nanus & ipſe ſuos breviter concretus in artus
Jactabat truncas ad cava buxa manus.
Sed neque ſuppletis conſtabat flamma lucernis,
Decidit inque ſuos menſa ſupina pedes:
Me quoque per talos Venerem quærente ſecundos,
Semper damnoſi ſubſiluere canes.
Cantabant ſurdo; nudabant pectora cæco:
Lanuvii ad portas, hei mihi, ſolus eram.
Cùm ſubitò rauci ſonuerunt cardine poſtes,
Et levia ad primos murmura facta Lares.
Nec mora, cùm totas reſupinat Cynthia valvas
Non operoſa comis, ſed furibunda decens.
Pocula mî digitos inter cecidere remiſſos;
Palluerántque ipſo labra ſoluta mero.
Fulminat illa oculis, & quantum femina, ſævit:
Spectaclum captâ nec minus urbe fuit.
Phyllidos iratos in vultum conjicit ungues:
Territa vicinas Teia clamat aquas.
Lumina ſopitos turbant elata Quirites;
Omnis & inſanâ ſemita nocte ſonat.
Illas direptíſque comis, tunicíſque ſolutis
Excipit obſcuræ prima taberna viæ.
Cynthia in exuviis gaudet, victríxque recurrit,
Et mea perverſâ ſauciat ora manu;
Imponítque notam collo, morſúque cruentat;
Præcipuéque oculos, qui meruere, ferit.
Atque ubi jam noſtris laſſavit brachia plagis,
Lygdamus ad plutei fulcra ſiniſtra jacens
Eruitur, Geniúmque meum proſtratus adorat.
Lygdame, nil potui; tecum ego captus eram.
Supplicibus palmis tum demum ad fœdera veni,
Cùm vix tangendos præbuit illa pedes,
Atque ait; Admiſſæ ſi vis me ignoſcere culpæ,
Accipe, quæ noſtræ formula legis erit.
Tu neque Pompeiâ ſpatiabere cultus in umbrâ,
Nec cùm laſcivum ſternet arena forum.
Colla cave inflectas ad ſummum obliqua theatrum,
Aut lectica tuæ ſudet aperta moræ.
Lygdamus in primis, omnis mihi cauſa querelæ,
Veneat, & pedibus vincula bina trahat.
Indixit leges: reſpondi ego; Legibus utar.
Riſerat imperio facta ſuperba dato.
Dein, quemcunque locum externæ tetigere puellæ,
Suffiit, & purâ limina tergit aquâ:
Imperat & totas iterum mutare lacernas;
Térque meum tetigit ſulfuris igne caput.
Atque ita mutato per ſingula pallia lecto,
Reſpondi; & toto ſolvimus arma toro.

ELEGIA X.

AMPHITRYONIADES quâ tempeſtate juvencos
Egerat à ſtabulis, ô Erythea, tuis,
Venit ad invictos pecoroſa Palatia montes,
Et ſtatuit feſſos feſſus & ipſe boves,
Quà Velabra ſuo ſtagnabant flumine, quáque
Nauta per urbanas velificabat aquas.
Sed non infido manſerunt hoſpite Caco
Incolumes: furto polluit ille Jovem.
Incola Cacus erat, metuendo raptor ab antro,
Per tria partitos qui dabat ora ſonos.
Hic, ne certa forent manifeſtæ ſigna rapinæ,
Averſos caudâ traxit in antra boves.
Nec ſinè teſte Deo. furem ſonuere juvenci,
Furis & implacidas diruit ira fores.
Mænalio jacuit pulſus tria tempora ramo
Cacus: & Alcides ſic ait; Ite boves,
Herculis ite boves, noſtræ labor ultime clavæ,
Bis mihi quæſitæ, bis mea præda boves;
Arváque mugitu ſancite Boaria longo:
Nobile erit Romæ paſcua noſtra forum.
Dixerat, & ſicco torret ſitis ora palato,
Terráque non ullas fœta miniſtrat aquas.
Sed procul incluſas audit ridere puellas;
Lucus ab umbroſo fecerat orbe nemus,
Femineæ loca clauſa Deæ, fontéſque piandos,
Impunè & nullis ſacra retecta viris.
Devia puniceæ velabant limina vittæ:
Putris odorato luxerat igne caſa:
Populus & longis ornabat frondibus ædem;
Multáque cantantes umbra tegebat aves.
Huc ruit in ſiccam congeſto pulvere barbam,
Et jacit ante fores verba minora Deo.
Vos precor, ô luci ſacro quæ luditis antro
Pandite defeſſis hoſpita teſca viris.
Fontis egens erro, circáque ſonantia lymphis;
Et cava ſuſcepto flumine palma ſat eſt.
Audiſtíſne aliquem, tergo qui ſuſtulit orbem?
Ille ego ſum: Alciden terra recepta vocat.
Quis facta Herculeæ non audit fortia clavæ,
Et nunquam ad vaſtas irrita tela feras?
Atque uni Stygias hominum luxiſſe tenebras
* * * * * *

Quòd ſi Junoni ſacrum faceretis amaræ,
Non clauſiſſet aquas ipſa noverca ſuas.
Sin aliquam vultúſque meus, ſetæque leonis
Terrent, & Libyco ſole peruſta coma;
Idem ego Sidoniâ feci ſervilia pallâ
Officia, & Lydâ penſa diurna colo:
Mollis & hirſutum cepit mihi faſcia pectus;
Et manibus duris apta puella fui.
Talibus Alcides. at talibus alma ſacerdos
Puniceo canas ſtamine vincta comas;
Parce oculis, hoſpes, lucóque abſcede verendo:
Cede agedum, & tutâ limina linque fugâ.
Interdicta viris metuendâ lege piatur,
Quæ ſe ſummotâ vindicat ara caſâ.
Magnam Tireſias aſpexit Pallada vates,
Fortia dum, poſitâ Gorgone, membra lavat.
Dî tibi dent alios fontes: hæc lympha puellis
Avia ſecreti limitis una fuit.
Sic anus. ille humeris poſtes concuſſit opacos:
Nec tulit iratam janua clauſa ſitim.
At poſtquam exhauſto jam flumine vicerat æſtum,
Ponit vix ſiccis triſtia jura labris.
Angulus hic mundi nunc me mea fata trahentem
Accipit; hæc feſſo vix mihi terra patet.
Maxima quæ gregibus devota eſt ara repertis,
Ara per has, inquit, maxima facta manus,
Hæc nullis unquam pateat veneranda puellis;

Herculis eximii ne ſit inulta ſuis.
Sanĉte pater, ſalve, cui jam favet aſpera Juno:
Sanĉte, velis libro dexter ineſſe meo.
Nunc quoniam manibus purgatum ſanxerat orbem,
Sic Sanĉtum Tatiæ compoſuere Cures.

ELEGIA XI.

NUNC Jovis incipiam cauſas aperire Feretrî,
Armáque de ducibus trina recepta tribus.
Magnum iter aſcendo; ſed dat mihi gloria vires:
Non juvat è facili lecta corona jugo.
Imbuis exemplum primæ tu, Romule, palmæ
Hujus, & exuviis plenus ab hoſte redis,
Tempore quo portas Cæninum Acrona petentem
Victor in everſum cuſpide fundis equum.
Acron Herculeus Cæninâ ductor ab arce,
Roma, tuis quondam finibus horror erat.
Hic ſpolia ex humeris auſus ſperare Quirini
Ipſe dedit, ſed non ſanguine ſicca ſuo.
Hunc videt ante cavas vibrantem ſpicula turres
Romulus, & votis occupat antè ratis;
Jupiter, hæc hodie tibi victima corruet Acron.
Voverat, & ſpolium corruit ille Jovi.
Urbis, Virtutiſque parens ſic vincere ſuevit,
Qui tulit aprico frigida caſtra lare.
Idem eques & frenis, idem fuit aptus aratris;
Et galea hirſutâ compta lupina jubâ;
Picta nec inducto fulgebat parma pyropo;
Præbebant cæſi baltea lenta boves.
Coſſus at inſequitur Veientis cæde Tolumnî,
Vincere cùm Veios poſſe laboris erat:
Necdum ultra Tiberim belli ſonus; ultima præda
Nomentum, & captæ jugera terna Coræ.
Et Veii veteres & vos tum regna fuiſtis;
Et veſtro poſita eſt aurea ſella foro.
Nunc intrà muros paſtoris buccina lenti
Cantat, & in veſtris oſſibus arva metunt.
Fortè ſuper portæ dux Veius aſtitit arcem;
Colloquiúmque ſuâ fretus ab urbe dedit.
Dúmque aries murum cornu pulſabat aheno,
Vineáque inductum longa tegebat opus,
Coſſus ait; Forti melius concurrere campo.
Nec mora fit, plano ſiſtit uterque gradu.
Dî Latias juvere manus: deſecta Tolumnî
Cervix Romanos ſanguine lavit equos.
Claudius à Rheno trajectos arcuit hoſtes,
Bellica cùm vaſti parma relata ducis
Virdomari; genus hic Rheno jactabat ab ipſo,
Nobilis erectis fundere geſa rotis.
Illi virgatis jaculanti ex agmine braccis
Torquis ab inciſâ decidit unca gulâ.
Nunc ſpolia in templo tria condita cauſa Feretrî,
Omine quòd certo dux ferit enſe ducem.
Seu, quia victa ſuis humeris hæc arma ferebant,
Hinc Feretrî dicta eſt ara ſuperba Jovis.

ELEGIA XII.

DESINE, Paule, meum lacrymis urgere ſepulcrum;
Panditur ad nullas janua nigra preces.
Cùm ſemel infernas intrârunt funera leges,
Non exorato ſtant adamante viæ.
Te licèt orantem fuſcæ Deus audiat aulæ,
Nempe tuas lacrymas litora ſurda bibent.
Vota movent Superos: ubi portitor æra recepit,
Obſerat herboſos lurida porta rogos.
Sic mœſtæ cecinere tubæ, cùm ſubdita noſtrum
Detraheret lecto fax inimica caput.
Quid mihi conjugium Pauli, quid currus avorum
Profuit, aut famæ pignora tanta meæ?
Num minùs immites habui Cornelia Parcas?
Et ſum quod digitis quinque levatur onus.
Damnatæ noctes, & vos vada lenta paludes,
Et quæcunque meos implicat unda pedes,
Immatura licèt, tamen huc non noxia veni:
Det pater hìc umbræ mollia jura meæ.
Aut ſiquis poſitâ judex ſedet Æacus urnâ,
In mea ſortitâ judicet oſſa pilâ.
Aſſideant fratres: juxtà Minoia ſella, &
Eumenidum intento turba ſevera foro.
Siſyphe, mole vaces; taceant Ixionis orbes;
Fallax Tantaleo corripiare liquor:
Cerberus & nullas hodie petat improbus umbras;
Et jaceat tacitâ lapſa catena ſerâ.
Ipſa loquor pro me. ſi fallo, pœna ſororum
Infelix humeros urgeat urna meos.
Si cui fama fuit per avita tropæa decori,
Afra Numantinos regna loquuntur avos.
Altera maternos exæquat turba Libones,
Et domus eſt titulis utraque fulta ſuis.
Mox ubi jam facibus ceſſit prætexta maritis,
Vinxit & acceptas altera vitta comas,
Jungor, Paule, tuo ſic diſceſſura cubili:
In lapide hôc uni nupta fuiſſe legar.
Teſtor majorum cineres tibi, Roma, colendos,
Sub quorum titulis Africa tonſa jaces;
Et Perſen proavi ſimulantem pectus Achillis,
Quíque tuas proavus fregit, Achille, domos;
Me neque cenſuræ legem molliſſe, nec ullâ
Labe meâ noſtros erubuiſſe focos.
Non fuit exuviis tantis Cornelia damnum:
Quin & erat magnæ pars imitanda domûs.
Nec mea mutata eſt ætas; ſinè crimine tota eſt:
Viximus inſignes inter utramque facem.
Mî natura dedit leges à ſanguine ductas,
Ne poſſim melior judicis eſſe metu.
Quælibet auſteras de me ferat urna tabellas,
Turpior aſſeſſu non erit ulla meo:
Vel tu, quæ tardam moviſti fune Cybellen,
Claudia turritæ rara miniſtra Deæ;
Vel cui, commiſſos cum Veſta repoſceret ignes,
Exhibuit vivos carbaſus alba focos.
Nec te, dulce caput, mater Scribonia, læſi.
In me mutatum quid, niſi fata, velis?
Maternis laudor lacrymis, urbíſque querelis;
Defenſa & gemitu Cæſaris oſſa mea.
Ille ſuâ natâ dignam vixiſſe ſororem
Increpat; & lacrymas vidimus ire Deo.
Et tamen emerui generoſos veſtis honores,
Nec mea de ſterili facta rapina domo.
Te, Lepide, & te, Paule, meum poſt fata levamen,
(Condita ſunt veſtro lumina noſtra ſinu)
Vidimus, & fratrem ſellam gemináſſe curulem;
Conſule quo facto tempore rapta ſoror.
Filia tu ſpecimen cenſuræ nata paternæ,
Fac teneas unum, nos imitata, virum.
Et ſerie fulcite genus. mihi cymba volenti
Solvitur, uncturis tot mea fata meis.
Hæc eſt feminei merces extrema triumphi,
Laudat ubi emeritum libera Fama rogum.
Nunc tibi commendo communia pignora natos:
Hæc cura & cineri ſpirat inuſta meo.
Fungere maternis vicibus pater: illa meorum
Omnis erit collo turba ferenda tuo.
Oſcula cùm dederis tua flentibus, adjice matris:
Tota domus cœpit nunc onus eſſe tuum.
Et ſiquid doliturus eris, ſinè teſtibus illis:
Cum venient, ſiccis oſcula falle genis.
Sat tibi ſint noctes, quas de me, Paule, fatiges;
Somniáque in faciem credita ſæpe meam.
Atque ubi ſecreto noſtra ad ſimulacra loqueris,
Ut reſponſuræ ſingula verba jace.
Seu tamen adverſum mutârit janua lectum,
Sederit & noſtro cauta noverca toro;
Conjugium, pueri, laudate, & ferte paternum:
(Capta dabit veſtris moribus illa manus)
Nec matrem laudate nimis; collata priori
Vertet in offenſas libera verba ſuas:
Seu memor ille meâ contentus manſerit umbrâ,
Et tanti cineres duxerit eſſe meos;
Diſcite venturam jam nunc ſentire ſenectam,
Cœlibis ad curas nec vacet ulla via.
Quod mihi detractum eſt, veſtros accedat ad annos:
Prole meâ Paulum ſic juvat eſſe ſenem.
Et bene habet; nunquam mater lugubria ſumſi:
Venit in exequias tota caterva meas.
Cauſa perorata eſt: flentes me ſurgite teſtes;
Dum pretium vitæ grata rependit humus.
Moribus & cœlum patuit. ſim digna merendo,
Cujus honoratis oſſa vehantur aquis.



PUBLII OVIDII NASONIS

O P E R A.

P. OVIDII NASONIS VITA,

EX PETRO CRINITO.

PUB. OVIDIUS NASO genitus eſt Sulmone patriâ, quod oppidum in Pelignis fuit. Natalem habuit Aprili menſe, diebus quinquatriis, quibus ſacra Minervæ celebrari mos fuit apud Romanos. A. Licinio & L. Panſâ conſulibus, qui Mutinenſi pugnâ contra Antonium ceciderunt. Neque deſunt qui referant eodem die natos fuiſſe Pub. Ovidium, & Albium Tibullum poetam in ſcribendis elegiis maximâ elegantiâ. Majores illi contigerunt nobili genere atque ſatis honeſto, à quibus equeſtrem dignitatem acceptam perpetuò ſervavit. In ipſo adoleſcentiæ ſuæ principio, magnopere probavit, quantum præſtaret ingenii facilitate, ac præclaris moribus. Quocirca Romæ inſtitutus eſt in Latinis literis, maximâ diligentiâ parentis. Et cùm in tenerâ ætate (ut conſtat) ſummâ voluptate & gratiâ teneretur componendis carminibus, ab eo ſtudio retractus eſt parentis monitionibus, qui monere illum aſſiduè & hortari non deſtitit ad oratoriam facultatem, ut qui ad quæſtum & opes comparandas animum magìs intendiſſet. Itaque factum eſt, ut Pub. Ovidius ſtudium illud atque curam abſolvendi carmina intermitteret, animum ad cauſas & forum converteret, præceptoribus, Arellio Fuſco, & Portio Latrone, cujus eloquentiam atque eruditionem vehementer admiratus eſt. Neque in eâ re tulit vulgarem laudem aut commendationem ingenii ſui, ut refert Annæus Seneca. Nam & in privatis & in centumviralibus cauſis præſedit, aliáſque præterea dignitates obivit, poſteaquam virilem togam ſumpſit, & latum clavum adeptus eſt, de quo habentur complura apud ipſum Ovidium diverſis locis, quæ ſunt à nobis prætermittenda ſtudio brevitatis. Cæterum cum nihil animo ſuo potius foret, quàm verſari in otio literarum, poſthabitâ omni curâ rerum publicarum, ad inſtitutum ſuum rediit, ac totum ſe dicavit poeticæ facultati, unde perpetuum ſibi nomen & quietem ſingularem fore ſperabat. Minimè dubium eſt, eundem habuiſſe tres uxores. Primam enim ſub ipſam adoleſcentiam ut inutilem parúmque dignam, repudiavit, eúmque eâ more veterum divortium fecit. Alteram bonis parentibus ortam, benéque moratam, ſed parum ſtabili connubio ſibi conjunctam maturè dimiſit. Succeſſit his Perilla, cujus egregiam formam atque probitatem pluribus locis extollit. Neque tantùm dilexit eam maximâ fide & benevolentiâ ſingulari, ſed in poeticâ etiam erudivit, magnâque curâ excoluit. Quo factum eſt, ut Perilla, exulanti marito fidem ſuam diligentiſſimè ſervaverit. Amicos habuit permultos, cùm doctrinâ & generis nobilitate inſignes, tum probitate ac moribus ornatiſſimos, ut Albium Tibullum, Cor. Severum, Sabinum, Sext. Pompeium, Græcinum & Flaccum viros conſulares, quorum familiaritate intimè uſus eſt. Meſſallam præterea Albinovanum, Æmilium Macrum, Maximum, & alios complures, cum quibus, ut ipſe refert, conjunctiſſimè vixit. Relatum eſt à Suetonio Tranquillo Iulium Higinium (qui Auguſti libertus fuit, ſummóque ingenio & doctrinâ præſtitit) familiariſſimum fuiſſe Ovidii poetæ. De ipſius operibus haud magnum operæpretium eſt pluribus agere, cùm multi de hôc ſcripſerint, eaque vulgo ſatìs nota ſint ex commentariis noſtrorum Grammaticorum. Et ſanè hic unus præter cæteros omnes videtur, plura atque varia poematum genera deſcripſiſſe. In eo opere (cui titulum fecit Metamorphoſeon) ſecutus eſt Parthenium Chium poetam, qui Græcè ſcripſit præclarum poema pari argumento, & materiâ ſimili. Id Ovidii opus in tanto precio habitum eſt Græcorum ingeniis, ut illud converterint in ſuum ſermonem. Eſt enim refertum variâ atque multiplici eruditione, quanquam ipſe autor inemendatum, atque imperfectum reliquit, ut ipſe teſtatur verſiculis additis. Nam abſente illo atque etiam neſciente, editum eſt in vulgum ab amicis. Faſtorum libros ſex compoſuit, eóſque ad Germanicum Druſi filium miſit, reliquos per importunum obitum, & adverſam exilii fortunam

tunam (ut plerique putant) non potuit perficere. Is tamen alicubi aſſerit duodecim à ſe compoſitos. Opus quidem eruditum, & plenum magnâ & copioſâ rerum ſcientia:

Sex ego Faſtorum ſcripſi, totidémque libellos,
Cúmque ſuo finem menſe libellus habet.

De amoribus libros tres, in quibus ſub ficto nomine Corinnæ, maximè probavit ingenium ſuum. Complures etiam epiſtolas, in quibus eſt uſus mirâ elegantiâ & artificio ſingulari, ut Critici aſſerunt. In Elegiâ habitus eſt paulò laſcivior, ut qui nimiùm quandoque indulſerit ingenio ſuo. Prætereo libros artium amandi & remediorum, in Ibin, de obitu Druſi, epigrammata & poemata complura, quæ ab eodem compoſita ſunt, ut Grammatici veteres teſtantur. Quædam tamen falsò atque improbè ad eum referuntur, ut carmen de vocibus avium, de pulice, & alia indigna prorſus atque aliena ab ingenio & doctrinâ tanti poetæ. Volumen præterea ſcripſit alieuticôn, in quo complexus eſt varia & inaudita ad eam diem nomina piſcium, quod amiſſum eſt (ut alia multa ejuſdem autoris incuriâ hominum & longâ vetuſtate inſeqnentium temporum. Idem Ovidius magnopere commendatus eſt in Medeâ Tragœdiâ, propter ipſam elegantiam, & ſententiarum gravitatem, ut Cor. Tacitus & Fabius Quintilianus referunt. In urbe ſecundùm Capitolium habitavit, hortóſque habuit in colle poſitos, quà via Appia conjungebatur cum Flaminiâ: in his magnâ animi voluptate verſari conſuevit, ſuúmque ocium mitioribus curis traducere. Relegatus eſt à Cæſare Auguſto in Pontum ad oppidum Tomos, quo tempore Ovidius majorem quietem atque ocium dari ſibi ſperabat, recolendis veteribus ſtudiis, ut qui acceſſiſſet ad ætatem provectiorem. Cauſam verò tam ſævi, támque incivilis exilii, variè multi (ot in re ancipiti evenit) interpretantur. Alii hoc referunt ad eos libros, qui ab eo ſcripti ſunt de amoribus, quòd eſſent paulò laſciviores, ut eſt autor Sestus Aurelius, qui de Rom. principibus ſcripſit. Plerique exiſtimant proveniſſe hoc ex adulterio cum Iuliâ Auguſti filiâ. Quâ in re etſi Pub. Ovidius nihil omnino apertè retulit, tamen alicubi videtur id ipſum inſinuare velatâ propriâ criminis cauſâ. Itaque Sidonius Apollinaris videtur exiſtimâſſe ob id fuiſſe illum relegatum ab Auguſto, ut ſatis declaratur in his verbis:

Nec te carmina per libidinoſa
Notum Naſo tener, Tomóſque miſſum
Quondam Cæſareæ nimis puellæ
Ficto carmine ſubditum Corinnæ.

Hoc idem innuit Ovidius, cùm refert:

Lingua ſilet, non eſt ultra narrabile quicquam.

Et aibi ſervatâ ratione obſtinati ſilentii:

Nec breve, nec tutum eſt peccati quæ ſit origo
Dicere, tractari vulnera noſtra timent.

Minimè autem obſcurum eſt Iuliam Aug. principis filiam deflagrâſſe magnâ libidine, & infamem fuiſſe vulgaris per urbem adulteriis, ut ab antiquis ſcriptoribus refertur. Quapropter inclinat animus, ut exiſtimem haud ſatis potuiſſe Octavium ſibi temperare, quominus deſæviret in poetam Ovidium, confictâ cauſâ novi criminis, quod in impudici carminis operam atque ſtudium poſuiſſet. In exilio ſupra ſeptem annos verſatus eſt. Cúmque illi vivendum foret inter incultas atque barbaras nationes, tantum ſibi promeruit gratiæ, atque ſtudii, bene, præclaréque agendo, ut in ejus obitu Getæ illi ac Tomitani populi tenere lacrymas non potuerint. Fuit enim Ovidius moribus apprimè honeſtis, & facilitate mirificâ ad concilianda ſibi ingenia hominum, quod in primis dignum eſt ſummâ admiratione. Cum Geticum ſermonem atque Sarmaticum didiciſſet, poemata deſcripſit Geticâ linguâ, laudéſque Cæſarum decantavit. Obiiſſe traditur eodem anno, quo T. Livius, qui nobiliſſimus autor habitus eſt in Romanâ hiſtoriâ deſcribendâ. Sepultúſque fuit juxta oppidum Tomos, ut Euſebius teſtatur. Permulti ſcriptores, cum veteres, tum juniores deplorârunt obitum illius, ut indignum atque miſerabilem, habitâ deteſtatione tam ſævæ támque calamitoſæ relegationis. Sed eleganter inprimis & copioſè (ut ego exiſtimo) Ang. Politianus id fecit his verſibus:

Et jacet Euxinis vates Romanus in oris,
Romanum vatem barbara terra tegit.
Terra tegit vatem, teneros qui luſit amores,
Barbara, quam gelidis alluit Hiſter aquis.
Nec te Roma pudet, quæ tanto immitis alumno
Pectora habes ipſis barbariora Getis?
Ecquis, Io Muſæ, Scythicis in finibus ægro
Tædia qui morbi demeret, ullus erat?
Ecquis frigidulos qui lecto imponeret artus,
Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret ſalientis tempora venæ,
Aut fomenta manu qui properata daret?
Conderet aut oculos mediâ jam morte natantes,
Aut legeret ſummam qui pius ore animam?
Nullus erat, nullus; veteres tu dura ſodales
Heu procul à Ponto Martia Roma tenes.
Nullus erat: procul ab conjunx parvique nepotes,
Nec fuerat profugum nata ſequuta patrem.
Scilicet immites Beſſi, flavique Coralli,
Aut vos pelliti ſaxea corda Getæ.
Scilicet horribili dederit ſolamina vultu,
Sarmata ab epoto ſæpe vehendus equo.
Sarmata, cui rigidam demiſſo in lumina frontem
Mota pruinoſo tempora crine ſonant.
Sed tamen & Beſſi extinctum, & flevere Coralli
Sarmatáque & durus contudit ora Getes.
Extinctum & montes flebant, & ſylva, feræque
Et fleſſe in mediis dicitur Hiſter aquis.
Quin etiam pigro concretum frigore Pontum
Nereidum lachrymis intepuiſſe ferunt.
Accurrere leves Paphiâ cum matre volucres,
Arſuróque faces ſuppoſuere rogo.
Quem ſimul aſſumpſit rapidæ violentia flammæ,
Reliquias tecto compoſuere cado,
Impoſitúmque brevi ſignârunt carmine ſaxum,
Qui jacet hic, teneri doctor amoris erat.
Ipſa locum latè ſancto Cytherea liquore,
Irrorat niveâ térque quatérque manu.
Vos quoque Pierides Vati libâſtis adempto
Carmina, ſed noſtro non referenda ſono.

P. OVIDII NASONIS VITA,

EX LILIO GREG. GYRALDO.

PUB. OVIDIUS NASO, patriam habuit Sulmonem; tertiam Pelignorum civitatem. Nam, ut ex Plinio colligimus, Peligni, in Corfinienſes, in Superæquanos, & Sulmonenſes diſtincti ſunt. Unde illud ex Ipſius Poëtæ Elegiis:

Me pars Sulmo tenet Peligni tertia ruris;
Parva, ſed irriguis ora ſalubris aquis.

Ex ordine Equeſtri fuit, ut idem pluribus locis oſtendit. Ingenio fuit, ut mihi quidem videtur, parato, faciliſque, ſed qui nimiùm ſibi aliquando indulgeret. De cujus vitâ quædam tantùm libabo, quæ non injucunda fore arbitror. Fuit itaque Ovidius, cùm omni vitâ atque victu excultus atque expolitus, tum tenui & veſco corpore, nerviſque compacto. Id quod vel ex ejus ipſius Ovidii carmine liquet, cùm ait:

Pondere, non nervis, corpora noſtra carent.

Item alibi,

Aptáque ſubducto pondere membra dedit.

Suopte

Suopte naturæ inſtituto, puer ad poëticam ferebatur:
verum paternis monitionibus oratoriæ facultati operam
dare compulſus eſt. In quâ, ſi Senecæ credimus, e-
gregiè profecit, forenſéſque cauſas & centumviralia
judicia exercuit. Mox vitâ defuncto patre, totum ſe
manſuetioribus Muſis reſtituit, foro relicto. Fratrem
uno anno natu majorem habuit; forenſi eloquentiæ de-
ditum; qui xx annum agens, diem obiit. Filias duas
ipſe habuit. Sunt qui alteram privignam dicant. altera
certè aberat, cum ipſe relegatus eſt. Tres verò ſubinde
duxit uxores. duas quidem, facto divortio, repudiavit:
tertiam verò, quam ſingulari caritate ac dilectione pro-
ſecutus eſt, ad mortem uſque retinuit. Hanc, ut puto,
perperam, Perillam vocitatam, quidam exiſtimant. Nam
ſi Perilla uxor fuiſſet, id profectò in iis, quæ ad uxo-
rem multæ ſcribuntur, Elegiis, alicubi ſignificâſſet. Fuit
autem Perilla, ut ipſemet oſtendit Poeta, puella valde
docta, atque imprimis Poëtria. ad quam extat Poëtæ ip-
ſius nobilis Elegia. Romæ verò Ovidius ſecundum Ca-
pitolium habitavit: ut ipſemet teſtatur. Hortus habuit
prope viam Flaminiam, quà Caſſiæ juncta fuit. Mortuus
eſt in exilio, ut notat Euſebius, cxcix Olympiade: ſepul-
tuſque eſt juxta Tom. & (ut Pontanus è Georgio Tra-
pezuntio nec ſemel ſe audiviſſe ſcribit in eo qui eſt De
magnificentiâ ad Atilium) collatâ publicè pecuniâ, à
Tomitanis civibus; Tymbo, id eſt, monumento, ante
oppidi portam, in loco maximè celebri, magnificè
ſtructo. iis ſcilicet pluris facientibus peregrini poëtæ in-
genii nobilitatem, quàm Imperatoris Rom. proſcriptio
nem. Exilii verò ipſius variè cauſa traditur. tametſi
ipſe non ſe exulem, ſed relegatum, ait. Eam ipſe cer-
tè triplicem innuit. quâ de re multi multa. Illam ipſe
prætulit, quâ & cæteras (ut opinor) prætexuit Auguſt-
us: quòd ſuo, ſcilicet, carmine De Amandi arte Ro-
manam corrupiſſet juventutem. Ego omnes quâdam
ex parte veras fuiſſe puto: eam tamen potiſſimùm,
quam & Sidonius Apollinaris de Corinnâ ſuis verſibus
attigit. quod videlicet eo ficto nomine Juliam his ver-
ſibus ſignificaret:

Nec te (inquit) carmina per libidinoſa
Notum, Naſo tener, Tomoſque miſſum;
Quondam Cæſareæ nimis puellæ
Ficto carmine ſubditum Corinnæ.

Quam opinionem cum alii, tum ſuo carmine in Nu-
triciâ Politianus ſecutus eſt. Tradunt quidam, quòd
cum filiâ Auguſtum parum honeſtè jacentem vidiſſet.
quod & illo ipſius poëtæ verſiculo ſignificari volunt,

Cur aliquid vidi? cur conſcia lumina feci?

Nam & de C. Caligulâ Suetonius ita tradit: C. Agrip-
pæ ſe nepotem neque credi, neque dici, ob ignobilita-
tem ejus volebat. Succenſebátque, ſi qui, vel oratio-
ne, vel carmine, imaginibus eum Cæſarum insererent.
Prædicabat autem, Matrem ſuam ex inceſto, quod Au-
guſtus cum Juliâ filiâ admiſiſſet, procreatam. Hæc
Suetonius. Sunt qui rem hanc in puerum ineptiùs re-
ferant. Sed in re hujuſmodi, conjecturâ potiùs quàm
certâ aliquâ ratione ducuntur. Sunt & qui de Mæce-
nate nihil non ſuſpicientur: quem quòd nunquam no-
minavit, neſcio quid de Juliâ confingunt. Extant Cæ-
cilii Minutiani Apuleii fragmenta, in quibus de Ovi-
dio poëta hæc ferè produntur: cum ſcilicet Calendis
Januarii, quâ die T. quoque Livius deceſſerit, anno
ſui exilii ſeptimo, hominem eſſe deſiiſſe: ſtructúmque
illi Tymbon à Barbaris ante ſuarum ædium januam,
idem Minutianus ait. Item, quem Ibin ſimulato no-
mine appellârat, Corvinum fuiſſe: qui exulantis poë-
tæ uxorem ſolicitâſſet. Relegationis cauſam fuiſſe,
quòd Auguſti inceſtum vidiſſet. Cæterùm de Ovidii
ingenio ſic alicubi Annæus Seneca: Declamabat, in-
quit, rarò Naſo controverſias; ſed non niſi ethicas:
libentiùs dicebat ſuaſorias. Moleſta illi erat omnis ar-
gumentatio. Verbis minimè licenter uſus, niſi in car-
minibus. In quibus non ignoravit vitia ſua, ſed ama-
vit. Manifeſtum poteſt eſſe, quòd rogatus aliquando
ab amicis ſuis, ut tolleret tres verſus; invicem petiit,
ut ipſe tres exciperet, in quibus nihil illis liceret. Æqua
lex viſa eſt. Scripſerunt illi, quos tolli vellent: & Ovi-
dius, quos tres exciperet. In utriſque codicillis iidem
verſus erant. In quibus primum fuiſſe narrabat Albi-
novanus Rhetor, qui inter arbitros fuit,

Semibovémque virum, ſemivirúmque bovem.

Et,

Egelidum Borean, egelidúmque Notum.

Ex quo apparet, ſummi ingenii viro, judicium non de-
fuiſſe, ad compeſcendam ſuorum carminum licentiam,
ſed animum. Aiebat interim, decentiorem faciem eſ-
ſe, in quâ nævus aliquis eſſet. Et hæc quidem Sene-
ca: qui & partem declamationis ejus ſolutâ oratione
attulit, in eâ controverſiâ, cujus hoc eſt argumentum:
Vir & uxor juraverunt, ut, ſi quid alteri obtigiſſet, al-
ter moreretur. Vir peregre profectus miſit nuntium
ad uxorem, qui diceret, deceſſiſſe virum: uxor ſe præ-
cipitavit. Recreata, jubetur à patre relinquere virum.
non volt. abdicatur. Hanc certè controverſiam, ait Se-
neca, ante Arellium Fuſcum, magiſtrum ſuum, decla-
mavit Ovidius, ut mihi videbatur, longè ingenioſius;
excepto eo, quòd ſinè certo ordine per locos diſcurre-
bat, &c. Extat & Cæſii, ejus ætatis viri doctiſſimi, de
Ovidio teſtimonium. Cùm enim Alfius Flavus in de-
clamatione quâdam hanc ſententiam dixiſſet,

Ipſe ſui, & alimentum erat, & damnum;

Cæſius objurgavit, Apparet (inquit) te poëtas ſtudioſè
legere. Ille ſenſus eſt ejus, qui hoc ſæculum amato-
riis non artibus tantùm, ſed ſententiis implevit. Ovi-
dius enim in libris Metamorph. dixit,

Ipſe ſuos artus lacero divellere morſu
Cœpit, & infelix minuendo corpus alebat.

Hæc ille. Quæ verò ingenioſiſſimi hujus Poëtæ opera
ſuperſint, breviter colligam. Elegiæ Amorum, vel De,
ſinè titulo: de quibus ſunt Grammaticorum contro-
verſiæ. Epiſtolæ: quarum nonnullæ tantâ arte & ele-
gantiâ conſcriptæ ſunt, ut in eo genere abſolutius qui-
dam nihil fieri poſſe exiſtiment. Tres libri De arte,
duo De remedio amoris, De triſtibus quinque, De Pon-
to quatuor, In Ibin, De Nuce, Ad Liviam Conſola-
tio, Sex Faſtorum: & præclariſſimum, ut ait Lactan-
tius, Metamorphoſeωn opus. Quæ verò perierunt tem-
porum injuriâ, hæc ſunt: Sex Faſtorum ultimi, Medea
tragœdia: quæ Fabio & Tacito, aliíſque, commenda-
ta plurimùm. Quæ hôc tempore inventa dicitur, ſed
falſò, ut puto. Scripſit & alteram tragœdiam ex Vir-
gilio. de quâ ſic Tertullianus Septimius quodam ſuo
libello: Denique, inquit, Ovidius etiam Medeam tra-
gœdiam ex Virgilio pleniſſimè expreſſit: quo loco agit
de his, qui ex aliis auctoribus centones & nova opera
concinnarent. Reliquit item Ovidius inchoatum opuſ-
culum De piſcibus: ex quo multos Plinius enumerat.
Periere & Ovidii Epigrammata: quæ tum Priſciano
Grammatico, tum Martiano & Martiali citantur. Item
Phænomenωn libellus: ut ex Lactantii & Probi ſenten-
tiâ conſtat. Item liber, quem in malos poëtas edide-
rat, ut ex Fabio colligimus. Perierunt & Vaticinia,
quæ uno libro complexus erat. Item triumphus Au-
guſti Cæſaris, & De Geſtis Imperatoris linguâ Geticâ.
Bellum item Actiacum: quod ad Tib. Cæſarem libris
duobus inchoaverat. Atque ut hæc quidem, quantum
in præſentiâ recordor, deperdita; ita quæ ſubjungam,
ſuppoſititia, & adulterina, falſóque Ovidio adſcripta.
De vetulâ, in quo de magnis ſiderum conjunctionibus,
& de Chriſtianâ lege miranda leguntur. Item De Pu-
lice, De Philomelâ, De Medicamine faciei. Quâ de
re, licèt in Arte ſe ſcripſiſſe aſſeveret, id tamen quòd
in manibus habetur, poema illegitimum, & tralatitium,
aliquibus doctis viris putatur.

HEROIDES

HEROIDES SIVE EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

PENELOPE ULYSSI.

HANC tua Penelope lento tibi mittit, Ulyſſe.
Nil mihi reſcribas attamen: ipſe veni.
Troja jacet certè Danaïs inviſa puellis:
Vix Priamus tanti, totáque Troja, fuit.
O utinam tunc, cùm Lacedæmona claſſe petebat,
Obrutus inſanis eſſet adulter aquis!
Non ego deſerto jacuiſſem frigida lecto,
Nec quererer tardos ire relicta dies:
Nec mihi, quærenti ſpatioſam fallere noctem,
Laſſaret viduas pendula tela manus.
Quando ego non timui graviora pericula veris?
Res eſt ſolliciti plena timoris amor.
In te fingebam violentos Troas ituros:
Nomine in Hectoreo pallida ſemper eram.
Sive quis Antilochum narrabat ab Hectore victum;
Antilochus noſtri cauſa timoris erat:
Sive Menœtiadem falſis cecidiſſe ſub armis;
Flebam ſucceſſu poſſe carere dolos.
Sanguine Tlepolemus Lyciam tepefecerat haſtam;
Tlepolemi leto cura novata mea eſt.
Denique, quiſquis erat caſtris jugulatus Achivis,
Frigidius glacie pectus amantis erat.
Sed bene conſuluit caſto Deus æquus amori.
Verſa eſt in cinerem ſoſpite Troja viro.
Argolici rediere duces: altaria fumant:
Ponitur ad patrios barbara præda Deos.
Grata ferunt Nymphæ pro ſalvis dona maritis:
Illi victa ſuis Troïa fata canunt.
Mirantur juſtique ſenes trepidæque puellæ:
Narrantis conjux pendet ab ore viri.
Atque aliquis poſitâ monſtrat fera prælia menſâ;
Pingit & exiguo Pergama tota mero.
Hàc ibat Simois, hìc eſt Sigeïa tellus,
Hìc ſteterat Priami regia celſa ſenis.
Illic Æacides, illic tendebat Ulyſſes:
Hìc lacer admiſſos terruit Hector equos.
Omnia namque tuo ſenior, te quærere miſſo,
Rettulerat nato Neſtor: at ille mihi.
Rettulit & ferro Rheſúmque Dolonáque cæſos:
Utque ſit hic ſomno proditus, ille dolo.
Auſus es, ô nimiùm nimiúmque oblite tuorum,
Thracia nocturno tangere caſtra dolo;
Tótque ſimul mactare viros adjutus ab uno.
At bene cautus eras, & memor antè mei.
Uſque metu micuere ſinus; dum victor amicum
Dictus es Iſmariis iſſe per agmen equis.
Sed mihi quid prodeſt veſtris disjecta lacertis
Ilios; &, murus quod fuit antè, ſolum:
Si maneo, qualis Trojá durante manebam;
Vírque mihi, demto fine carendus, abeſt?
Diruta ſunt aliis, uni mihi Pergama reſtant;
Incola captivo quæ bove victor arat.
Jam ſeges eſt, ubi Troja fuit, reſecandáque falce,
Luxuriat Phrygio ſanguine pinguis humus.
Semiſepulta virûm curvis feriuntur aratris
Oſſa: ruinoſas occulit herba domos.
Victor abes; nec ſcire mihi, quæ cauſa morandi,
Aut in quo lateas ferreus orbe, licet.
Quiſquis ad hæc vertit peregrinam littora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit.
Quámque tibi reddat, ſi te modò viderit uſquam,
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos Pylon, antiqui Neleïa Neſtoris arva,
Miſimus: incerta eſt fama remiſſa Pylo.
Miſimus & Sparten. Sparta quoque neſcia veri,
Quas habitas terras, aut ubi lentus abes.
Utiliùs ſtarent etiam nunc mœnia Phœbi.
Iraſcor votis heu levis ipſa meis!
Scirem, ubi pugnares; & tantùm bella timerem;
Et mea cum multis juncta querela foret.
Quid timeam, ignoro: timeo tamen omnia demens;
Et patet in curas area lata meas.
Quæcunque æquor habet, quæcunque pericula tellus,
Tam longæ cauſas ſuſpicor eſſe moræ.
Hæc ego dum ſtultè meditor, (quæ veſtra libido eſt)
Eſſe peregrino captus amore potes.
Forſitan & narres, quàm ſit tibi ruſtica conjux;
Quæ tantùm lanas non ſinat eſſe rudes.
Fallat; & hoc crimen tenues vaneſcat in auras:
Néve revertendi liber abeſſe velis.
Me pater Icarius viduo diſcedere lecto
Cogit, & immenſas increpat uſque moras.
Increpet uſque licèt: tua ſim, tua dicar oportet.
Penelope conjux ſemper Ulyſſis ero.
Ille tamen pietate meâ precibúſque pudicis
Frangitur, & vires temperat ipſe ſuas.
Dulichii, Samiſque, &, quos tulit alta Zacynthos,
Turba ruunt in me luxurioſa, proci:
Inque tuâ regnant, nullis prohibentibus, aulâ.
Viſcera noſtra tuæ dilaniantur opes.
Quid tibi Piſandrum, Polybúmque, Medontáque dirum,
Eurymachíque avidas Antinoïque manus,
Atque alios referam, quos omnes turpiter abſens
Ipſe tuo partis ſanguine rebus alis?
Irus egens, pecoríſque Melanthius actor edendi,
Ultimus accedunt in tua damna pudor.
Tres ſumus imbelles numero; ſinè viribus uxor,
Laërtéſque ſenex, Telemachúſque puer.
Ille per inſidias penè eſt mihi nuper ademtus;
Dum parat invitis omnibus ire Pylon.
Dî, precor, hoc jubeant, ut, euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.
Hoc faciunt cuſtóſque boum longæváque nutrix;
Tertius, immundæ cura fidelis haræ.
Sed neque Laërtes, ut qui ſit inutilis armis,
Hoſtibus in mediis regna tenere valet.
Telemacho veniet (vivat modò) fortior ætas:
Nunc erat auxiliis illa tuenda patris.
Nec mihi ſunt vires inimicos pellere tectis.
Tu citiùs venias, portus & ara tuis.
Eſt tibi, ſitque precor, natus; qui mollibus annis
In patrias artes erudiendus erat.
Reſpice Laërten, ut jam ſua lumina condas:
Extremum fati ſuſtinet ille diem.
Certè ego, quæ fueram te diſcedente puella,
Protinus ut redeas, facta videbor anus.

EPISTOLA II.

PHYLLIS DEMOPHOONTI.

HOSPITA, Demophoon, tua te Rhodopeïa Phyllis
Ultra promiſſum tempus abeſſe queror.
Cornua cùm Lunæ pleno ſemel orbe coîſſent,
Littoribus noſtris anchora pacta tua eſt.
Luna quater latuit; toto quater orbe recrevit;
Nec vehit Actæas Sithonis unda rates.
Tempora ſi numeres, bene quæ numeramus amantes;
Non venit ante ſuum noſtra querela diem.
Spes quoque lenta fuit. tardè, quæ credita lædunt,
Credimus: invitâ nunc & amante nocent.
Sæpe fui mendax pro te mihi: ſæpe putavi
Alba procelloſos vela referre notos.
Theſea devovi, quia te dimittere nollet;
Nec tenuit curſus forſitan ille tuos.
Interdum timui, ne, dum vada tendis ad Hebri,
Merſa foret canâ naufraga puppis aquâ.

Sæpe Deos ſupplex, ut tu, ſcelerate, valeres,
  Sum prece thuricremis devenerata focis.
Sæpe videns ventos cælo pelagóque faventes,
  Ipſa mihi dixi; Si valet, ille venit.
Denique fidus amor, quicquid properantibus obſtat,
  Finxit; & ad cauſas ingenioſa fui.
At tu lentus abes: nec te jurata reducunt
  Numina; nec noſtro motus amore redis.
Demophoon, ventis & verba & vela dediſti:
  Vela queror reditu, verba carere fide.
Dic mihi, quid feci; niſi non ſapienter amavi?
  Crimine te potui demeruiſſe meo.
Unum in me ſcelus eſt; quòd te, ſcelerate, recepi.
  Sed ſcelus hoc meriti pondus & inſtar habet.
Jura, fides, ubi nunc, commiſſáque dextera dextræ?
  Quíque erat in falſo plurimus ore Deus?
Promiſſus ſocios ubi nunc Hymenæus in annos,
  Qui mihi conjugii ſponſor & obſes erat?
Per mare, quod totum ventis agitatur & undis;
  Per quod ſæpe ieras, per quod iturus eras:
Pérque tuum mihi juráſti, (niſi fictus & ille eſt)
  Concita qui ventis æquora mulcet, avum:
Per Venerem, nimiúmque mihi facientia tela,
  Altera tela arcus, altera tela faces:
Junonémque, toris quæ præſidet alma maritis,
  Et per tædiferæ myſtica ſacra Deæ.
Si de tot læſis ſua numina quiſque Deorum
  Vindicet; in pœnas non ſatis unus eris.
At laceras etiam puppes furioſa refeci:
  Ut, quâ desererer, firma carina foret.
Remigiúmque dedi, quo me fugiturus abires.
  Heu patior telis vulnera facta meis!
Credidimus blandis, quorum tibi copia, verbis:
  Credidimus generi, nominibúſque tuis:
Credidimus lacrymis. an & hæ ſimulare docentur?
  Hæ quoque habent artes, quáque jubentur, eunt?
Dîs quoque credidimus. quò jam tot pignora nobis?
  Parte ſatis potui qualibet inde capi.
Nec moveor, quòd te juvi portúque locóque.
  Debuit hoc meriti ſumma fuiſſe mei.
Turpiter hoſpitium lecto cumulâſſe jugali
  Pœnitet, & lateri conſeruiſſe latus.
Quæ fuit ante illam, mallem ſuprema fuiſſet
  Nox mihi; dum potui Phyllis honeſta mori.
Speravi melius, quia me meruiſſe putavi.
  Quæcumque ex merito ſpes venit, æqua venit.
Fallere credentem non eſt operoſa puellam
  Gloria. ſimplicitas digna favore fuit.
Sum decepta tuis & amans & fœmina verbis.
  Dî faciant, laudis ſumma ſit iſta tuæ.
Inter & Ægidas mediâ ſtatuaris in urbe:
  Magnificus titulis ſtet pater ante ſuis.
Cùm fuerit Scyron lectus, torvúſque Procruſtes,
  Et Sinis, & tauri mixtáque forma viri;
Et domitæ bello Thebæ, fuſique bimembres,
  Et pulſata nigri regia cæca Dei:
Hôc tua poſt illum titulo ſignetur imago:
  Hic eſt, cujus amans hoſpita capta dolo eſt.
De tantâ rerum turbâ, factíſque parentis,
  Sedit in ingenio Creſſa relicta tuo.
Quod ſolum excuſat, ſolum miraris in illo.
  Hæredem patriæ, perfide, fraudis agis.
Illa (nec invideo) fruitur meliore marito;
  Inque capiſtratis tigribus alta ſedet.
At mea deſpecti fugiunt connubia Thraces,
  Quod ferar externum præpoſuiſſe meis.
Atque aliquis, Doctas jam nunc eat, inquit, Athenas:
  Armiferam Thracen, qui regat, alter erit.
Exitus acta probat. careat ſucceſſibus opto,
  Quiſquis ab eventu facta notanda putat.
At ſi noſtra tuo ſpumeſcant æquora remo,
  Jam mihi, jam dicar conſuluiſſe meis.
Sed neque conſului: nec te mea regia tanget,
  Feſſáque Biſtoniâ membra lavabis aquâ.
Illa meis oculis ſpecies abeuntis inhæret,
  Cùm premeret portus claſſis itura meos.
Auſus es amplecti; collóque infuſus amantis
  Oſcula per longas jungere preſſa moras:
Cúmque tuis lacrymis, lacrymas confundere noſtras;
  Quódque foret velis aura ſecunda, queri:
Et mihi diſcedens ſupremâ dicere voce;
  Phylli, fac expectes Demophoonta tuum.
Expectem, qui me nunquam viſurus abiſti?
  Expectem pelago vela negata meo?
Et tamen expecto. redeas modò ſerus amanti:
  Ut tua ſit ſolo tempore lapſa fides.
Quid precor infelix? jam te tenet altera conjux
  Forſitan, & nobis qui malè ſavit, amor.
Utque tibi excidimus, nullam, puto, Phyllida nôſti.
  Hei mihi! ſi, quæ ſim Phyllis, & unde, rogas.
Quæ tibi, Demophoon, longis erroribus acto
  Threicios portus, hoſpitiúmque dedi.
Cujus opes auxere meæ: cui dives egenti
  Munera multa dedi, multa datura fui.
Quæ tibi ſubjeci latiſſima regna Lycurgi,
  Nomine fœmineo vix ſatis apta regi:
Quà patet umbroſum Rhodope glacialis ad Hæmum,
  Et ſacer admiſſas exigit Hebrus aquas.
Cui mea virginitas avibus libata ſiniſtris,
  Caſtáque fallaci zona recincta manu.
Pronuba Tiſiphone thalamis ululavit in illis,
  Et cecinit mœſtum devia carmen avis.
Adfuit Alecto brevibus torquata colubris;
  Súntque ſepulcrali lumina mota face.
Mœſta tamen ſcopulos fruticoſáque littora calco,
  Quáque patent oculis æquora lata meis.
Sive die laxatur humus, ſeu frigida lucent
  Sidera; proſpicio, quis freta ventus agat.
Et quæcumque procul venientia lintea vidi,
  Protinus illa meos auguror eſſe Deos.
In freta procurro, vix me retinentibus undis,
  Mobile quà primas porrigit æquor aquas.
Quo magis accedunt, minùs & minus utilis aſto:
  Linquor, & ancillis excipienda cado.
Eſt ſinus adductos modicè falcatus in arcus,
  Ultima præruptâ cornua mole rigent.
Hinc mihi ſuppoſitas immittere corpus in undas
  Mens fuit; &, quoniam fallere pergis, erit.
Ad tua me fluctus projectam littora portent,
  Occurrámque oculis intumulata tuis.
Duritiâ ferrum ut ſuperes, adamantáque, téque;
  Non tibi ſic, dices, Phylli, ſequendus eram.
Sæpe venenorum ſitis eſt mihi: ſæpe cruentâ
  Trajectam gladio morte perire juvat.
Colla quoque, infidis quia ſe nectenda lacertis
  Præbuerunt, laqueis implicuiſſe libet.
Stat nece maturâ tenerum penſare pudorem:
  In necis electu parva futura mora eſt.
Inſcribere meo cauſa invidioſa ſepulcro:
  Aut hoc, aut ſimili carmine notus eris.
Phyllida Demophoon leto dedit, hoſpes amantem:
  Ille necis cauſam præbuit, ipſa manum.

EPISTOLA III.

BRISEIS ACHILLI.

QUAM legis, à raptâ Briſeïde littera venit,
  Vix bene barbaricâ Græca notata manu.
Quaſcunque aſpicies, lacrymæ fecere, lituras;
  Sed tamen & lacrymæ pondera vocis habent.
Si mihi pauca queri de te dominóque viróque
  Fas eſt; de domino pauca viróque querar.
Non, ego poſcenti quòd ſum citò tradita Regi,
  Culpa tua eſt: quamvis hoc quoque culpa tua eſt.
Nam ſimul Eurybates me Talthybiúſque vocârunt;
  Eurybati data ſum Talthybióque comes.
Alter in alterius jactantes lumina vultum,
  Quærebant taciti, noſter ubi eſſet amor.
Differri potui. pœnæ mora grata fuiſſet.
  Hei mihi! diſcedens oſcula nulla dedi.
At lacrymas ſinè fine dedi, rupíque capillos:
  Infelix iterum ſum mihi viſa capi.
Sæpe ego decepto volui cuſtode reverti;
  Sed, me qui timidam prenderet, hoſtis erat.
Si progreſſa forem, caperer ne fortè, timebam,
  Quamlibet ad Priami munus itura nurum.
Sed data ſim, quia danda fui: tot noctibus abſum,
  Nec repetor. ceſſas, iráque lenta tua eſt.
Ipſe Menœtiades, tunc, cùm tradebar, in aurem,
  Quid fles? hìc parvo tempore, dixit, eris.
Nec repetiſſe parum eſt: pugnas, ne reddar, Achille.
  I nunc, & cupidi nomen amantis habe.
Venerunt ad te Telamone & Amyntore nati;
  Ille gradu propior ſanguinis, ille comes:
Laërtáque ſatus; per quos comitata redirem.
  Auxerunt blandæ grandia dona preces:
Viginti fulvos operoſo ex ære lebetas;
  Et tripodas ſeptem, pondere & arte pares.

Addita

Addita ſunt illis auri bis quinque talenta:
  Bis ſex aſſueti vincere ſemper equi.
Quódque ſupervacuum, formâ præſtante puellæ
  Lesbides, everſâ corpora capta domo.
Cúmque tot his, (ſed non opus eſt tibi conjuge) conjux
  Ex Agamemnoniis una puella tribus.
Si tibi ab Atridâ pretio redimenda fuiſſem,
  Quæ dare debueras, accipere illa negas?
Quâ merui culpâ fieri tibi vilis, Achille?
  Quò levis à nobis tam citò fugit amor?
An miſeros triſtis fortuna tenaciter urget?
  Nec venit inceptis mollior aura meis?
Diruta Marte tuo Lyrneſia mœnia vidi:
  Et fueram patriæ pars ego magna meæ.
Vidi conſortes pariter generiſque neciſque
  Tres cecidiſſe: tribus, quæ mihi, mater erat.
Vidi, quantus erat, fuſum tellure cruentâ,
  Pectora jactantem ſanguinolenta, virum.
Tot tamen amiſſis te compenſavimus unum.
  Tu dominus, tu vir, tu mihi frater eras.
Tu mihi, juratus per numina matris aquoſæ,
  Utile dicebas ipſe fuiſſe capi.
Scilicet ut, quamvìs veniam dotata, repellas;
  Et mecum fugias, quæ tibi dentur, opes.
Quin etiam fama eſt, cum craſtina fulſerit Eos,
  Te dare nubiferis linea vela notis.
Quod ſcelus ut pavidas miſeræ mihi contigit aures,
  Sanguinis atque animi pectus inane fuit.
Ibis: & ô miſeram cui me, violente, relinques?
  Quis mihi deſertæ mite levamen erit?
Devorer antè, precor, ſubito telluris hiatu,
  Aut rutilo miſſi fulminis igne cremer:
Quàm ſinè me Phthiis caneſcant æquora remis,
  Et videam puppes ire relicta tuas.
Si tibi jam reditúſque placent, patriíque penates;
  Non ego ſum claſſi ſarcina magna tuæ.
Victorem captiva ſequar, non nupta maritum:
  Eſt mihi, quæ lanas molliat, apta manus.
Inter Achaïadas longè pulcherrima matres
  In thalamos conjux ibit (eátque) tuos.
Digna nurus ſocero, Jovis Æginæque nepote;
  Cuíque ſenex Nereus proſocer eſſe velit.
Nos humiles famulæque tuæ data penſa trahemus:
  Et minuent plenas ſtamina noſtra colos.
Exagitet ne me tantùm tua deprecor uxor,
  Quæ mihi neſcio quo non erit æqua modo.
Néve meos coràm ſcindi patiare capillos:
  Et leviter dicas, Hæc quoque noſtra fuit.
Vel patiare licet; dum ne contemta relinquar.
  Hic mihi væ miſeræ concutit oſſa metus.
Quid tamen exſpectas? Agamemnona pœnitet iræ,
  Et jacet ante tuos Græcia mœſta pedes.
Vince animos irámque tuam, qui cætera vincis.
  Quid lacerat Danaas impiger Hector opes?
Arma cape, Æacida, ſed me tamen antè receptâ:
  Et preme turbatos Marte favente viros.
Propter me mota eſt, propter me deſinat ira:
  Símque ego triſtitiæ cauſa modúſque tuæ.
Nec tibi turpe puta precibus ſuccumbere noſtris:
  Conjugis Oenides verſus in arma prece eſt.
Res audita mihi, nota eſt tibi. fratribus orba
  Devovit nati ſpémque capútque parens.
Bellum erat: ille ferox poſitis ſeceſſit ab armis,
  Et patriæ rigidâ mente negavit opem.
Sola virum conjux flexit. felicior illa!
  At mea pro nullo pondere verba cadunt.
Nec tamen indignor: nec me pro conjuge geſſi,
  Sæpius in domini ſerva vocata torum.
Me quædam (memini) dominam captiva vocabat:
  Servitio, dixi, nominis addis onus.
Per tamen oſſa viri ſubito malè tecta ſepulcro,
  Semper judiciis oſſa verenda meis,
Pérque trium fortes animas, mea numina, fratrum,
  Qui bene pro patriâ cum patriâque jacent,
Pérque tuum noſtrúmque caput, quæ junximus unà;
  Pérque tuos enſes, cognita tela meis;
Nulla Mycenæum ſociâſſe cubilia mecum
  Juro: fallentem deſeruiſſe velis.
Si tibi nunc dicam: Fortiſſime, tu quoque jura,
  Nulla tibi ſinè me gaudia facta: neges.
At Danaï mœrere putant. tibi plectra moventur:
  Te tenet in tepido mollis amica ſinu.
Et ſi quis quærat, quare pugnare recuſes:
  Pugna nocet: citharæ nóxque Venúſque juvant.
Tutius eſt jacuiſſe toro, tenuiſſe puellam,
  Threïciam digitis increpuiſſe lyram:
Quàm manibus clypeos, & acutæ cuſpidis haſtam,
  Et galeam preſſâ ſuſtinuiſſe comâ.
Sed tibi pro tutis inſignia facta placebant:
  Partáque bellando gloria dulcis erat.
An tantùm, dum me caperes, fera bella probabas?
  Cúmque meâ patriâ laus tua victa jacet?
Dî melius: validóque, precor, vibrata lacerto
  Tranſeat Hectoreum Pelias haſta latus.
Mittite me, Danaï; dominum legata rogabo:
  Multáque mandatis oſcula miſta feram.
Plus ego quàm Phœnix, plus quàm facundus Ulyſſes,
  Plus ego quàm Teucri (credite) frater agam.
Eſt aliquid collum ſolitis tetigiſſe lacertis,
  Præſentiſque oculos admonuiſſe ſui.
Sis licèt immitis, matriſque ferocior undis;
  Ut taceam, lacrymis comminuere meis.
Nunc quoque (ſic omnes Peleus pater impleat annos,
  Sic eat auſpiciis Pyrrhus in arma tuis)
Reſpice ſollicitam Briſeïda, fortis Achille;
  Nec miſeram lentâ ferreus ure morâ.
Aut, ſi verſus amor tuus eſt in tædia noſtri;
  Quam ſinè te cogis vivere, coge mori.
Utque facis, coges. abiit corpúſque colórque.
  Suſtinet hoc animæ ſpes tamen una tui.
Quâ ſi deſtituor, repetam fratréſque virúmque:
  Nec tibi magnificum fœmina juſſa mori.
Cur autem jubeas? ſtricto pete corpora ferro.
  Eſt mihi, qui foſſo pectore ſanguis eat.
Me petat ille tuus, qui, ſi Dea paſſa fuiſſet,
  Enſis in Atridæ pectus iturus erat.
Ah potiùs ſerves noſtram tua munera vitam.
  Quod dederas hoſti victor, amica rogo.
Perdere quos meliùs poſſis, Neptunia præbent
  Pergama. materiam cædis ab hoſte pete.
Me modò, ſive paras impellere remige claſſem,
  Sive manes, domini jure venire jube.

EPISTOLA IV.

PHÆDRA HIPPOLYTO.

QUA, niſi tu dederis, caritura eſt ipſa; ſalutem
  Mittit Amazonio Creſſa puella viro.
Perlege, quodcunque eſt. quid epiſtola lecta nocebit?
  Te quoque, in hâc aliquid, quod juvet, eſſe poteſt.
His arcana notis terrâ pelagóque feruntur:
  Inſpicit acceptas hoſtis ab hoſte notas.
Ter tecum conata loqui, ter inutilis hæſit
  Lingua, ter in primo deſtitit ore ſonus.
Quà licet, & ſequitur, pudor eſt miſcendus amori.
  Dicere quæ puduit, ſcribere juſſit Amor.
Quidquid Amor juſſit, non eſt contemnere tutum.
  Regnat, & in dominos jus habet ille Deos.
Ille mihi primo dubitanti ſcribere, dixit,
  Scribe; dabit victas ferreus ille manus.
Adſit, &, ut noſtras avido fovet igne medullas,
  Figat ſic animos in mea vota tuos.
Non ego nequitiâ ſocialia fœdera rumpam.
  Fama (velim quæras) crimine noſtra vacat.
Venit Amor graviùs, quo ſeriùs. urimur intus,
  Urimur; & cæcum pectora vulnus habent.
Scilicet ut teneros lædunt juga prima juvencos,
  Frænáque vix patitur de grege captus equus:
Sic malè víxque ſubit primos rude pectus amores;
  Sarcináque hæc animo non ſedet apta meo.
Ars fit, ubi à teneris crimen condiſcitur annis.
  Quæ venit exacto tempore, pejus amat.
Tu nova ſervatæ capies libamina famæ;
  Et pariter noſtrûm fiet uterque nocens.
Eſt aliquid, plenis pomaria carpere ramis,
  Et tenui primam deligere ungue roſam.
Si tamen ille prior, quo me ſinè crimine geſſi,
  Candor ab inſolitâ labe notandus erat;
At bene ſucceſſit, digno quòd adurimur igni:
  Pejus adulterio turpis adulter abeſt.
Si mihi concedat Juno fratrémque virúmque;
  Hippolytum videor præpoſitura Jovi.
Jam quoque (vix credas) ignotas mutor in artes:
  Eſt mihi per ſævas impetus ire feras.
Jam mihi prima Dea eſt, arcu præſignis adunco
  Delia. judicium ſubſequor ipſa tuum.
In nemus ire libet, preſſiſque in retia cervis,
  Hortari celeres per juga ſumma canes:

Aut tremulum excuſſo jaculum vibrare lacerto;
Aut in gramineâ ponere corpus humo.
Sæpe juvat verſare leves in pulvere currus,
Torquentem frænis ora ſequacis equi.
Nunc feror, ut Bacchi furiis Eleleïdes actæ,
Quæque ſub Idæo tympana colle movent.
Aut quas ſemideæ Dryades, Faunique bicornes,
Numine contactas attonuere ſuo.
Namque mihi referunt, cùm ſe furor ille remiſit,
Omnia. me tacitam conſcius urit Amor.
Forſitan hunc generis fato reddamus amorem;
Et Venus è totâ gente tributa petat.
Jupiter Europen (prima eſt ea gentis origo)
Dilexit, tauro diſſimulante Deum.
Paſiphae mater decepto ſubdita tauro
Enixa eſt utero crimen onúſque ſuo.
Perfidus Ægides, ducentia fila ſecutus,
Curva meæ fugit tecta ſororis ope.
En ego nunc, ne fortè parum Minoïa credar,
In ſocias leges ultima gentis eo.
Hoc quoque fatale eſt: placuit domus una duabus.
Me tua forma capit, capta parente ſoror.
Theſides Theſeúſque duas rapuere ſorores.
Ponite de noſtrâ bina tropæa domo.
Tempore, quo vobis inita eſt Cerealis Eleuſin,
Gnoſia me vellem detinuiſſet humus.
Tunc mihi præcipuè (nec non tamen antè) placebas:
Acer in extremis oſſibus hæſit amor.
Candida veſtis erat, præcincti flore capilli:
Flava verecundus tinxerat ora rubor.
Quémque vocant aliæ vultum rigidúmque trucémque,
Pro rigido, Phædrâ judice, fortis erat.
Sint procul à nobis juvenes, ut fœmina, comti.
Fine coli modico forma virilis amat.
Te tuus iſte rigor, poſitique ſinè arte capilli,
Et levis egregio pulvis in ore decet.
Sive ferocis equi luctantia colla recurvas;
Exiguo flexos miror in orbe pedes.
Seu lentum valido torques haſtile lacerto;
Ora ferox in ſe verſa lacertus habet.
Sive tenes lato venabula cornea ferro.
Denique, noſtra juvat lumina, quicquid agas.
Tu modò duritiem ſylvis depone jugoſis:
Non ſum materiâ digna perire tuâ.
Quid juvat incinctæ ſtudia exercere Dianæ;
Et Veneri numeros eripuiſſe ſuos?
Quod caret alternâ requie, durabile non eſt.
Hæc reparat vires, feſſáque membra novat.
Arcus, (& arma tuæ tibi ſunt imitanda Dianæ,)
Si nunquam ceſſes tendere, mollis erit.
Clarus erat ſylvis Cephalus, multæque per herbam
Conciderant, illo percutiente, feræ.
Nec tamen Auroræ malè ſe præbebat amandum.
Ibat ad hunc ſapiens à ſene Diva viro.
Sæpe ſub ilicibus Venerem, Cinyrâque creatum,
Suſtinuit poſitos quælibet herba duos.
Arſit & Oenides in Mænaliâ Atalantâ.
Illa feræ ſpolium pignus amoris habet.
Nos quoque jam primum turbâ numeremur in iſtâ.
Si Venerem tollas, ruſtica ſylva tua eſt.
Ipſa comes veniam: nec me ſalebroſa movebunt
Saxa, nec obliquo dente timendus aper.
Æquora bina ſuis oppugnant fluctibus Iſthmon,
Et tenuis tellus audit utrumque mare.
Hic tecum Trœzena colam Pittheïa regna.
Jam nunc eſt patriâ gratior illa meâ.
Tempore abeſt, aberítque diu, Neptunius heros.
Illum Pirithoï detinet ora ſui.
Præpoſuit Theſeus (niſi ſi manifeſta negamus)
Pirithoum Phædræ, Pirithoúmque tibi.
Sola nec hæc nobis injuria venit ab illo.
In magnis læſi rebus uterque ſumus.
Oſſa mei fratris clavâ perfracta trinodi
Sparſit humi: ſoror eſt præda relicta feris.
Prima ſecurigeras inter virtute puellas
Te peperit, nati digna vigore parens.
Si quæras, ubi ſit; Theſeus latus enſe peregit:
Nec tanto mater pignore tuta fuit.
At nec nupta quidem, tædâque accepta jugali.
Cur, niſi ne caperes regna paterna nothus?
Addidit & fratres ex me tibi: quos tamen omnes
Non ego tollendi cauſa, ſed ille fuit.
O utinam nocitura tibi, pulcherrime rerum,
In medio niſu viſcera rupta forent!

I nunc, i meriti lectum reverere parentis;
Quem fugit, & factis abdicat ille ſuis.
Nec, quia privigno videar coitura noverca,
Terruerint animos nomina vana tuos.
Iſta vetus pietas, ævo moritura futuro,
Ruſtica Saturno regna tenente, fuit.
Jupiter eſſe pium ſtatuit, quodcunque juvaret:
Et fas omne facit fratre marita ſoror.
Illa coit firmâ generis junctura catenâ,
Impoſuit nodos cui Venus ipſa ſuos.
Nec labor eſt; celare licet. pete munus ab illâ
Cognato poterit nomine culpa tegi.
Viderit amplexos aliquis; laudabimur ambo.
Dicar privigno fida noverca meo.
Non tibi per tenebras duri reſeranda mariti
Janua, non cuſtos decipiendus erit.
Ut tenuit domus una duos, domus una tenebit.
Oſcula aperta dabas, oſcula aperta dabis.
Tutus eris mecum, laudémque merebere culpâ;
Tu licet in lecto conſpiciare meo.
Tolle moras tantùm, properatáque fœdera junge.
Qui mihi nunc ſævit, ſic tibi parcat Amor.
Non ego dedignor ſupplex humiliſque precari.
Heu! ubi nunc faſtus, altáque verba jacent?
Et pugnare diu, nec me ſummittere culpæ,
Certa fui: certi ſi quid haberet Amor.
Victa precor, genibúſque tuis regalia tendo
Brachia. quid deceat, non videt ullus amans.
Depuduit, profugúſque pudor ſua ſigna reliquit.
Da veniam faſſæ, duráque corda doma.
Quò mihi, quòd genitor, qui poſſidet æquora, Minos?
Quòd veniant proavi fulmina torta manu?
Quòd ſit avus, radiis frontem vallatus acutis,
Purpureo tepidum qui movet axe diem?
Nobilitas ſub Amore jacet. miſerere priorum:
Et, mihi ſi non vis parcere, parce meis.
Eſt mihi dotalis tellus Jovis inſula Crete.
Serviat Hippolyto regia tota meo.
Flecte feros animos. potuit corrumpere taurum
Mater. eris tauro ſævior ipſe truci?
Per Venerem parcas oro, quæ plurima mecum eſt:
Sic nunquam, quæ te ſpernere poſſit, ames.
Sic tibi ſecretis agilis Dea ſaltibus adſit,
Sylváque perdendas præbeat alta feras.
Sic faveant Satyri, montanáque numina Panes:
Et cadat adverſâ cuſpide foſſus aper.
Sic tibi dent Nymphæ (quamvis odiſſe puellas
Diceris) arentem quæ levet unda ſitim.
Addimus his lacrymas precibus quoque: verba precantis
Perlegis, & lacrymas finge videre meas.

EPISTOLA V.

OENONE PARIDI.

PERLEGIS? an conjux prohibet nova? perlege. non eſt
Iſta Mycenæâ littera facta manu.
Pegaſis Oenone, Phrygiis celeberrima ſylvis,
Læſa queror de te, ſi ſinis ipſe, meo.
Quis Deus oppoſuit noſtris ſua numina votis?
Ne tua permaneam, quod mihi crimen obeſt?
Leniter, ex merito quicquid patiare, ferendum eſt:
Quæ venit indignæ pœna, dolenda venit.
Nondum tantus eras, cùm, te contenta marito,
Edita de magno flumine Nympha fui.
Qui nunc Priamides, (adſit reverentia vero)
Servus eras. ſervo nubere Nympha tuli.
Sæpe greges inter requievimus arbore tecti;
Mixtáque cum foliis præbuit herba torum.
Sæpe ſuper ſtramen fœnóque jacentibus alto
Defenſa eſt humili cana pruina caſâ.
Quis tibi monſtrabat ſaltus venatibus aptos;
Et tegeret catulos quâ fera rupe ſuos?
Retia ſæpe comes maculis diſtincta tetendi;
Sæpe citos egi per juga longa canes.
Inciſæ ſervant à te mea nomina fagi:
Et legor Oenone falce notata tuâ.
Et quantùm trunci, tantùm mea nomina creſcunt:
Creſcite, & in titulos ſurgite recta meos.
Populus eſt (memini) fluviali conſita ripâ,
Eſt in quâ noſtri littera ſcripta memor.
Popule, vive precor, quæ con[illegible]
Hoc in rugoſo cortice car[illegible]
Cùm Paris Oenone poterit [illegible]
Ad fontem Xanthi verſa r[illegible]

Xanthe, retro propera; verſæque recurrite lymphæ.
Suſtinet Oenonen deſeruiſſe Paris.
Illa dies fatum miſeræ mihi dixit: ab illâ
Peſſima mutati cœpit amoris hyems:
Quâ Venus & Juno, ſumtiſque decentior armis
Venit in arbitrium nuda Minerva tuum.
Attoniti micuere ſinus, gelidúſque cucurrit,
Ut mihi narrâſti, dura per oſſa tremor.
Conſului (neque enim modicè terrebar) anúſque,
Longævóſque ſenes: conſtitit eſſe nefas.
Cæſa abies, ſectæque trabes, &, claſſe paratâ,
Cærula ceratas accipit unda rates.
Flêſti diſcedens: hoc ſaltem parce negare.
Præterito magis eſt iſte pudendus amor.
Et flêſti, & noſtros vidiſti flentis ocellos.
Miſcuimus lacrymas mœſtus uterque ſuas.
Non ſic appoſitis vincitur vitibus ulmus,
Ut tua ſunt collo brachia nexa meo.
Ah quoties, cùm te vento quererere teneri,
Riſerunt comites! ille ſecundus erat.
Oſcula dimiſſæ quoties repetita dediſti!
Quàm vix ſuſtinuit dicere lingua, Vale!
Aura levis rigido pendentia lintea malo
Suſcitat; & remis eruta canet aqua.
Proſequor infelix oculis abeuntia vela,
Quà licet; & lacrymis humet arena meis.
Utque celer venias, virides Nereïdas oro.
Scilicet ut venias in mea damna celer.
Votis ergo meis alii rediture rediſti?
Hei mihi, pro dirâ pellice blanda fui!
Aſpicit immenſum moles nativa profundum;
Mons fuit: æquoreis illa reſiſtit aquis.
Hinc ego vela tuæ cognovi prima carinæ:
Et mihi per fluctus impetus ire fuit.
Dum moror, in ſummâ fulſit mihi purpura prorâ.
Pertimui: cultus non erat ille tuus.
Fit propior, terrâſque citâ ratis attigit aurâ:
Fœmineas vidi corde tremente genas.
Non ſatìs id fuerat: quid enim furioſa morabar?
Hærebat gremio turpis amica tuo.
Tunc verò rupíque ſinus, & pectora planxi,
Et ſecui madidas ungue rigente genas;
Implevíque ſacram querulis ululatibus Iden.
Illinc has lacrymas in mea ſaxa tuli.
Sic Helene doleat, deſertáque conjuge ploret;
Quæque prior nobis intulit, ipſa ferat.
Nunc tibi conveniunt, quæ te per aperta ſequantur
Æquora, legitimos deſtituántque viros.
At cum pauper eras, armentáque paſtor agebas,
Nulla, niſi Oenone, pauperis uxor erat.
Non ego miror opes, nec me tua regia tangit,
Nec de tot Priami dicar ut una nurus.
Non tamen ut Priamus Nymphæ ſocer eſſe recuſet;
Aut Hecubæ fuerim diſſimulanda nurus.
Dignáque ſum, & cupio fieri matrona potentis.
Sunt mihi, quas poſſint ſceptra decere, manus.
Nec me, fagineâ quod tecum fronde jacebam,
Deſpice: purpureo ſum magis apta toro.
Denique, tutus amor meus eſt tibi. nulla parantur
Bella, nec ultrices advehit unda rates.
Tyndaris infeſtis fugitiva repoſcitur armis.
Hâc venit in thalamos dote ſuperba tuos.
Quæ ſi ſit Danais reddenda, vel Hectora fratrem,
Vel cum Deïphobo Polydamanta roga.
Quid gravis Antenor, Priamus quid ſuadeat ipſe,
Conſule; quis ætas longa magiſtra fuit.
Turpe rudimentum, patriæ præponere raptam.
Cauſa pudenda tua eſt; juſta vir arma movet.
Nec tibi, ſi ſapias, fidam promitte Lacænam,
Quæ ſit in amplexus tam citò verſa tuos.
Ut minor Atrides temerati fœdera lecti
Clamat, & externo læſus amore dolet;
Tu quoque clamabis. Nullâ reparabilis arte
Læſa pudicitia eſt: deperit illa ſemel.
Ardet amore tui: ſic & Menelaon amavit.
Nunc jacet in viduo credulus ille toro.
Felix Andromache, certo bene nupta marito!
Uxor ad exemplum fratris habenda fui.
Tu levior foliis, tunc cùm, ſinè pondere ſucci,
Mobilibus ventis arida facta cadunt.
Et minus eſt in te, quàm ſummâ pondus ariſtâ,
Quæ levis aſſiduis ſolibus uſta riget.
Hoc tua (nam recolo) quondam germana canebat,
Sic mihi diffuſis vaticinata comis:
Quid facis, Oenone? quid arenæ ſemina mandas?
Non profecturis littora bubus aras.
Graja juvenca venit, quæ te, patriamque, domúmque
Perdat. iò prohibe; Graja juvenca venit.
Dum licet, obſcœnam ponto. Dî, mergite puppim.
Heu quantum Phrygii ſanguinis illa vehit!
Dixerat: in curſu famulæ rapuere furentem.
At mihi flaventes diriguere comæ.
Ah nimiùm vates miſeræ mihi vera fuiſti!
Poſſidet en ſaltus illa juvenca meos.
Sit facie quamvìs inſignis, adultera certè eſt.
Deſeruit ſocios hoſpite capta Deos.
Illam de patriâ Theſeus, (niſi nomine fallor)
Neſcio quis Theſeus, abſtulit antè ſuâ.
A juvene & cupido credatur reddita virgo.
Unde hoc compererim tam bene, quæris? amo.
Vim licèt appelles, & culpam nomine veles;
Quæ toties rapta eſt, præbuit ipſa rapi.
At manet Oenone fallenti caſta marito:
Et poteras falli legibus ipſe tuis.
Me Satyri celeres (ſylvis ego tecta latebam)
Quæſierunt rapido turba proterva pede:
Cornigerúmque caput pinu præcinctus acutâ
Faunus, in immenſis quà tumet Ida jugis.
Me fide conſpicuus Trojæ munitor amavit.
Ille meæ ſpolium virginitatis habet.
Id quoque luctando. rupi tamen ungue capillos;
Oráque ſunt digitis aſpera facta meis.
Nec pretium ſtupri gemmas aurúmve popoſci.
Turpiter ingenuum munera corpus emunt.
Ipſe, ratus dignam, medicas mihi tradidit artes;
Admiſitque meas ad ſua dona manus.
Quæcumque herba potens ad opem, radíxque medendi
Utilis in toto naſcitur orbe, mea eſt.
Me miſeram, quòd amor non eſt medicabilis herbis!
Deficior prudens artis ab arte meâ.
Ipſe repertor opis vaccas paviſſe Pheræas
Fertur, & è noſtro ſaucius igne fuit.
Quod neque graminibus tellus fœcunda creandis,
Nec Deus auxilium, tu mihi ferre potes.
Et potes, & merui. dignæ miſerere puellæ.
Non ego cum Danais arma cruenta fero.
Sed tua ſum, tecúmque fui puerilibus annis:
Et tua, quod ſupereſt temporis, eſſe precor.

EPISTOLA VI.

HYPSIPYLE JASONI.

LITTORA Theſſaliæ reduci tetigiſſe carinâ
Diceris, auratæ vellere dives ovis.
Gratulor incolumi, quantum ſinis. hoc tamen ipſa
Debueram ſcripto certior eſſe tuo.
Nam, ne pacta tibi præter mea regna redires,
Cùm cuperes; ventos non habuiſſe potes.
Quamlibèt adverſo ſignetur epiſtola vento.
Hypſipyle miſsâ digna ſalute fui.
Cur mihi fama prior, quàm nuncia littera, venit,
Iſſe ſacros Marti ſub juga panda boves?
Seminibus jactis ſegetes adoléſſe virorum,
Inque necem dextrâ non eguiſſe tuâ?
Pervigilem ſpolium pecudis ſervâſſe draconem,
Rapta tamen forti vellera fulva manu?
O, ego ſi poſſem timidè credentibus, Iſta
Ipſe mihi ſcripſit, dicere, quanta forem!
Quid queror officium lenti ceſsâſſe mariti?
Obſequium, maneo ſi tua, grande tuli.
Barbara narratur veniſſe venefica tecum,
In mihi promiſſi parte recepta tori.
Credula res amor eſt. utinam temeraria dicar
Criminibus falſis inſimulâſſe virum!
Nuper ab Hæmoniis hoſpes mihi Theſſalus oris
Venerat; & tactum vix bene limen erat:
Æſonides, dixi, quid agit meus? Ille pudore
Hæſit in oppoſitâ lumina fixus humo.
Protinus exilui; tunicíſque à pectore ruptis,
Vivit? an, exclamo, me quoque fata trahunt?
Vivit, ait. timidúmque mihi jurare coëgi.
Vix mihi, teſte Deo, credita vita tua eſt.
Ut rediit animus, tua facta requirere cœpi.
Narrat ahenipedes Martis arâſſe boves:
Vipereos dentes in humum pro ſemine jactos,
Et ſubitò natos arma tuliſſe viros:
Terrigenas populos, civili Marte peremtus,
Impléſſe ætatis fata diurna ſuæ.

Devicto

Devicto ſerpente, iterum, ſi vivat Iaſon,
  Quærimus. alternat ſpéſque timórque fidem.
Singula dum narrat; ſtudio curſúque loquendi,
  Detegit ingenio vulnera facta tuo.
Heu! ubi pacta fides? ubi connubialia jura?
  Fáxque ſub arſuros dignior ire rogos?
Non ego ſum furtim tibi cognita. pronuba Juno
  Adſuit, & ſertis tempora vinctus Hymen.
At mihi nec Juno, nec Hymen, ſed triſtis Erinnys
  Prætulit infauſtas ſanguinolenta faces.
Quid mihi cum Minyis? quid cum Tritonide pinu?
  Quid tibi cum patriâ, navita Tiphy, mea?
Non erit hic aries villo ſpectabilis aureo:
  Nec ſenis Æetæ regia Lemnos erat.
Certa fui primò (ſed me mala fata trahebant)
  Hoſpita fœmineâ pellere caſtra manu.
Lemniadéſque viros, nimiùm quoque, vincere nôrunt.
  Milite tam forti vita tuenda fuit.
Urbe virum vidi, tectóque animóque recepi:
  Hic tibi biſque æſtas, biſque cucurrit hyems.
Tertia meſſis erat: cùm tu, dare vela coactus,
  Implêſti lacrymis talia verba tuis:
Abſtrahor, Hypſipyle: ſed (dent modò fata recurſus)
  Vir tuus hinc abeo: vir tibi ſemper ero.
Quod tamen è nobis gravidâ celatur in alvo,
  Vivat; & ejuſdem ſimus uterque parens.
Hactenus: &, lacrymis in falſa cadentibus ora,
  Cætera te memini non potuiſſe loqui.
Ultimus è ſociis ſacram conſcendis in Argo.
  Illa volat: ventus concava vela tenet.
Cærula propulſæ ſubducitur unda carinæ:
  Terra tibi, nobis aſpiciuntur aquæ.
In latus omne patens turris circumſpicit undas.
  Hinc feror; & lacrymis óſque ſinúſque madent.
Per lacrymas ſpecto; cupidæque faventia menti
  Longiùs aſſueto lumina noſtra vident.
Adde preces caſtas, immiſtáque vota timori,
  Nunc quoque te ſalvo perſolvenda mihi.
Vota ego perſolvam? votis Medea fruetur?
  Cor dolet; atque irâ mixtus abundat amor.
Dona feram templis, vivum quòd Iaſona perdo?
  Hoſtia pro damnis concidat icta meis?
Non equidem ſecura fui; ſempérque verebar,
  Ne pater Argolica ſumeret urbe nurum.
Argolidas timui: nocuit mihi barbara pellex.
  Non expectatâ vulnus ab hoſte tuli.
Nec facie meritíſve placet; ſed carmine movit:
  Diráque cantatâ pabula falce metit.
Illa reluctantem curru deducere Lunam
  Nititur, & tenebris abdere Solis equos.
Illa refrænat aquas, obliquáque flumina ſiſtit:
  Illa loco ſylvas, vivaque ſaxa movet.
Per tumulos errat paſſis diſcincta capillis,
  Certáque de tepidis colligit oſſa rogis.
Devovet abſentes; ſimulacráque cerea figit,
  Et miſerum tenues in jecur urget acus.
Et quæ neſcierim meliùs. malè quæritur herbis,
  Moribus & formâ conciliandus, amor.
Hanc potes amplecti? thalamóque relictus in uno
  Impavidus ſomno nocte ſilente frui?
Scilicet ut tauros, ita te juga ferre coëgit:
  Quáque feros angues, te quoque mulcet ope.
Adde, quòd adſcribi factis procerúmque tuíſque
  Se favet; & titulo conjugis uxor obeſt.
Atque aliquis Peliæ de partibus acta venenis
  Imputat, & populum, qui ſibi credat, habet.
Non hæc Æſonides, ſed Phaſias Æëtine
  Aurea Phryxeæ terga revellit ovis.
Non probat Alcimede mater tua; conſule matrem:
  Non pater, à gelido cui venit axe nurus.
Illa ſibi Tanai, Scythiæque paludibus udæ
  Quærat, & à patriâ Phaſidos uſque, virum.
Mobilis Æſonide, vernâque incertior aurâ,
  Cur tua pollicito pondere verba carent?
Vir meus hinc ieras, vir non meus indè rediſti.
  Sim reducis conjux, ſicut euntis eram.
Si te nobilitas, generoſáque nomina tangunt;
  En ego Minoo nata Thoante feror.
Bacchus avus, Bacchi conjux redimita coronâ,
  Præradiat ſtellis ſigna minora ſuis.
Dos tibi Lemnos erit, terra ingenioſa colenti:
  Me quoque res tales inter habere potes.
Nunc etiam peperi. gratare ambobus, Iaſon:
  Dulce mihi gravidæ fecerat auctor onus.
Felix in numero quoque ſum; prolémque gemellam
  Pignora Lucinâ bina favente dedi.
Si quæris, cui ſint ſimiles; cognoſceris illis.
  Fallere non nôrunt: cætera patris habent.
Legatos quos pene dedi pro matre ferendos:
  Sed tenuit cœptas ſæva noverca vias.
Medeam timui: plus eſt Medea novercâ.
  Medeæ faciunt ad ſcelus omne manus.
Spargere quæ fratris potuit laniata per agros
  Corpora, pignoribus parceret illa meis?
Hanc tamen, ô demens Colchíſque ablate venenis,
  Diceris Hypſipyles præpoſuiſſe toro.
Turpiter illa virum cognovit adultera virgo:
  Me tibi, téque mihi tæda pudica dedit.
Prodidit illa patrem: rapui de cæde Thoanta.
  Deſeruit Colchos: me mea Lemnos habet.
Quid refert, ſcelerata piam ſi vincit, & ipſo
  Crimine dotata eſt, emeruítque virum?
Lemniadum facinus culpo, non miror, Iaſon.
  Quamlibèt iratis ipſe dat arma dolor.
Dic age, ſi ventis (ut oportuit) actus iniquis
  Intrâſſes portus, túque coméſque, meos;
Obviáque exîſſem fœtu comitata gemello:
  (Hiſcere nempe tibi terra roganda fuit.)
Quo vultu natos, quo me, ſcelerate, videres?
  Perfidiæ pretio quâ nece dignus eras?
Ipſe quidem per me tutus ſoſpéſque fuiſſes:
  Non quia tu dignus, ſed quia mitis ego.
Pellicis ipſa meos implêſſem ſanguine vultus,
  Quóſque veneficiis abſtulit illa ſuis.
Medeæ Medea forem. quòd ſi quid ab alto
  Juſtus ades votis Jupiter ipſe meis;
Quod gemit Hypſipyle, lecti quoque ſubnuba noſtri
  Mœreat, & leges ſentiat ipſa ſuas.
Utque ego deſtituor conjux matérque duorum;
  Da totidem natis orba ſit, atque viro.
Nec malè parta diu teneat; pejúſque relinquat.
  Exulet; & toto quærat in orbe fugam.
Quàm fratri germana fuit, miſeróque parenti
  Filia; tam natis, tam ſit acerba viro.
Cum mare, cum terras conſumſerit; aëra tentet.
  Erret inops, exſpes, cæde cruenta ſuâ.
Hæc ego conjugio fraudata Thoantias oro.
  Vivite devoto nuptáque virque toro.

EPISTOLA VII.

DIDO ÆNEÆ.

SIC, ubi fata vocant, udis abjectus in herbis,
  Ad vada Mæandri concinit albus olor.
Nec, quia te noſtrâ ſperem prece poſſe moveri,
  Alloquor: adverſo movimus iſta Deo.
Sed merita & famam, corpúſque animúmque pudicum
  Cùm malè perdiderim; perdere verba leve eſt.
Certus es ire tamen, miſerámque relinquere Dido:
  Atque îdem venti vela fidémque ferent.
Certus es, Ænea, cum fœdere ſolvere naves:
  Quæque ubi ſint neſcis, Itala regna ſequi.
Nec nova Carthago, nec te creſcentia tangunt
  Mœnia; nec ſceptro tradita ſumma tuo.
Facta fugis; facienda petis. quærenda per orbem
  Altera, quæſita eſt altera terra tibi.
Ut terram invenias, quis eam tibi tradet habendam?
  Quis ſua non notis arva tenenda dabit?
Alter habendus amor tibi reſtat, & altera Dido:
  Quámque iterum fallas, altera danda fides.
Quando erit, ut condas inſtar Carthaginis urbem,
  Et videas populos altus ab arce tuos?
Omnia ut eveniant, nec te tua vota morentur;
  Unde tibi, quæ te ſic amet, uxor erit?
Uror, ut inducto ceratæ ſulfure tædæ:
  Ut pia fumoſis addita thura focis.
Æneas oculis ſemper vigilantis inhæret:
  Ænean animo nóxque diéſque refert.
Ille quidem malè gratus, & ad mea munera ſurdus;
  Et quo, ſi non ſim ſtulta, carere velim:
Non tamen Ænean, quamvis malè cogitat, odi:
  Sed queror infidum, queſtáque pejus amo.
Parce Venus nurui, durúmque amplectere fratrem,
  Frater Amor: caſtris militet ille tuis.
Aut ego, quem cœpi (neque enim dedignor) amare;
  Materiam curæ præbeat ille meæ.
Fallor; & iſta mihi falsò jactatur imago.
  Matris ab ingenio diſſidet ille ſuæ.

Te

Te lapis, & montes, innatáque rupibus altis
Robora, te ſævæ progenuere feræ:
Aut mare, quale vides agitari nunc quoque ventis:
Quò tamen adverſis fluctibus ire paras.
Quò fugis? obſtat hyems: hyemis mihi gratia proſit.
Aſpice, ut everſas concitet Eurus aquas.
Quod tibi maluerim, ſine me debere procellis.
Juſtior eſt animo ventus & unda tuo.
Non ego ſum tanti, (quamvis merearis, inique,)
Ut pereas, dum me per freta longa fugis.
Exerces pretioſa odia, & conſtantia magno;
Si, dum me careas, eſt tibi vile mori.
Jam venti ponent; ſtratâque æqualiter undâ,
Cæruleis Triton per mare curret equis.
Tu quoque cum ventis utinam mutabilis eſſes!
Et, niſi duritiâ robora vincis, eris.
Quid? ſi neſcieris, inſana quid æquora poſſint?
Expertæ toties tam malè credis aquæ?
Ut pelago ſuadente etiam retinacula ſolvas,
Multa tamen latus triſtia pontus habet.
Nec violâſſe fidem tentantibus æquora prodeſt.
Perfidiæ pœnas exigit ille locus.
Præcipuè cum læſus Amor: quia mater Amoris
Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.
Perdita ne perdam timeo, noceámve nocenti;
Neu bibat æquoreas naufragus hoſtis aquas.
Vive, precor: ſic te melius, quàm funere, perdam.
Tu potius leti cauſa ferare mei.
Finge, age, te rapido (nullum ſit in omine pondus)
Turbine deprendi: quid tibi mentis erit?
Protinus occurrent falſæ perjuria linguæ,
Et Phrygiâ Dido fraude coacta mori.
Conjugis ante oculos deceptæ ſtabit imago
Triſtis, & effuſis ſanguinolenta comis.
Quicquid id eſt, totum merui, concedite dicas:
Quæque cadent, in te fulmina miſſa putes.
Da breve ſævitiæ ſpatium pelagíque tuæque:
Grande moræ pretium tuta futura via eſt.
Nec mihi parcatur; puero parcatur Iülo.
Te ſatis eſt titulum mortis habere meæ.
Quid puer Aſcanius, quid Dî meruere Penates?
Ignibus ereptos obruet unda Deos.
Sed neque fers tecum: nec, quæ mihi, perfide, jactas,
Preſſerunt humeros ſacra patérque tuos.
Omnia mentiris. nec enim tua fallere lingua
Incipit à nobis; primáque plector ego.
Si quæras, ubi ſit formoſi mater Iüli:
Occidit à duro ſola relicta viro.
Hæc mihi narrâras; at me movere merentem.
Illa minor culpâ pœna futura meâ eſt.
Nec mihi mens dubia eſt, quin te tua numina damnent.
Per mare, per terras ſeptima jactat hyems.
Fluctibus ejectum tutâ ſtatione recepi,
Víxque bene audito nomine, regna dedi.
His tamen officiis utinam contenta fuiſſem;
Et mihi concubitûs fama ſepulta foret!
Illa dies nocuit, quâ nos declive ſub antrum
Cæruleus ſubitis compulit imber aquis.
Audieram vocem; Nymphas ululâſſe putavi.
Eumenides fatis ſigna dedere meis.
Exige læſe pudor pœnas, violate Sichæo:
Ad quas (me miſeram!) plena pudoris eo.
Eſt mihi marmoreâ ſacratus in æde Sichæus:
Appoſitæ frondes velleráque alba tegunt.
Hinc ego me ſenſi noto quater ore citari:
Ipſe ſono tenui dixit, Eliſſa, veni.
Nulla mora eſt; venio. venio tibi debita conjux:
Sed tamen admiſſi tarda pudore mei.
Da veniam culpæ, decepit idoneus auctor.
Invidiam noxæ detrahit ille meæ.
Diva parens, ſeniórque pater pia ſarcina nati,
Spem mihi manſuri rite dedere viri.
Si fuit errandum, cauſas habet error honeſtas.
Adde fidem; nullâ parte pigendus erit.
Durat in extremum, vitæque noviſſima noſtræ
Proſequitur fati, qui fuit antè, tenor.
Occidit internas conjux mactatus ad aras:
Et ſceleris tanti præmia frater habet.
Exul agor; cineréſque viri patriámque relinquo:
Et feror in duras hoſte ſequente vias.
Applicor ignotis: fratríſque elapſa fretóque,
Quod tibi donavi, perfide, littus emo.
Urbem conſtitui; latéque patentia fixi
Mœnia, finitimis invidioſa locis.
Bella tument: bellis peregrina & fœmina tentor!
Víxque rudes portas urbis & arma paro.
Mille procis placui: qui me coïere querentes
Neſcio quem thalamis præpoſuiſſe ſuis.
Quid dubitas vinctam Gætulo tradere Iarbæ?
Præbuerim ſceleri brachia noſtra tuo.
Eſt etiam frater; cujus manus impia poſſit
Reſpergi noſtro, ſparſa cruore viri.
Pone Deos, & quæ tangendo ſacra profanas:
Non bene cæleſtes impia dextra colit.
Si tu cultor eras elapſis igne futurus;
Pœnitet elapſos ignibus eſſe Deos.
Forſitan & gravidam Dido, ſcelerate, relinquas;
Párſque tui lateat corpore clauſa meo.
Accedet fatis matris miſerabilis infans;
Et nondum nato funeris auctor eris.
Cúmque parente ſuâ frater morietur Iüli;
Pœnáque connexos auferet una duos.
Sed jubet ire Deus. vellem vetuiſſet adire;
Punica nec Teucris preſſa fuiſſet humus.
Hôc duce (nempe Deo) ventis agitaris iniquis,
Et teris in rapido tempora longa freto.
Pergama vix tanto tibi erant repetenda labore,
Hectore ſi vivo quanta fuere forent.
Non patrium Simoënta petis; ſed Tybridis undas.
Nempe, ut pervenias, quò cupis, hoſpes eris.
Utque latet, vitatque tuas abſtruſa carinas,
Vix tibi continget terra petita ſeni.
Hos potius populos in dotem, ambage remiſſâ,
Accipe; & advectas Pygmalionis opes.
Ilion in Tyriam transfer feliciùs urbem:
Inque loco regis ſceptra ſacrata tene.
Si tibi mens avida eſt belli, ſi quærit Iülus,
Unde ſuo partus Marte triumphus eat;
Quem ſuperet, ne quid deſit, præbebimus hoſtem.
Hic pacis leges, hic locus arma capit.
Tu modò, per matrem, fraternaque tela ſagittas,
Pérque fugæ comites Dardana ſacra Deos:
(Sic ſuperent quoſcunque tuâ de gente reportas,
Mars ferus & damni ſit modus ille tui,
Aſcaniúſque ſuos feliciter impleat annos,
Et ſenis Anchiſæ molliter oſſa cubent!)
Parce precor domui, quæ ſe tibi tradit habendam.
Quod crimen dicis, præter amâſſe, meum?
Non ego ſum Phthias, magníſque oriunda Mycenis:
Nec ſteterunt in te virque patérque meus.
Si pudet uxoris; non nupta, ſed hoſpita dicar.
Dum tua ſit Dido, quidlibet eſſe feret.
Nota mihi freta ſunt Afrum frangentia littus:
Temporibus certis dántque negántque viam.
Cùm dabit aura viam; præbebis carbaſa ventis.
Nunc levis ejectam continet alga ratem.
Tempus ut obſervem, manda mihi; certiùs ibis:
Nec te, ſi cupies, ipſa manere ſinam.
Et ſocii requiem poſcunt; laniatáque claſſis
Poſtulat exiguas ſemirefecta moras.
Pro meritis, & ſiqua tibi debebimus ultro,
Pro ſpe conjugii tempora parva peto.
Dum freta miteſcunt, & Amor: dum tempore & uſu
Fortiter ediſco triſtia poſſe pati.
Sin minus; eſt animus nobis effundere vitam.
In me crudelis non potes eſſe diu.
Adſpicias utinam, quæ ſit ſcribentis imago!
Scribimus; & gremio Troïcus enſis adeſt:
Pérque genas lacrymæ ſtrictum labuntur in enſem;
Qui jam pro lacrymis ſanguine tinctus erit.
Quàm bene conveniunt fato tua munera noſtro!
Inſtruis impenſâ noſtra ſepulcra brevi.
Nec mea nunc primo feriuntur pectora telo:
Ille locus ſævi vulnus Amoris habet.
Anna ſoror, ſoror Anna, meæ malè conſcia culpæ,
Jam dabis in cineres ultima dona meos.
Nec, conſumta rogis, inſcribar Eliſſa Sichæi;
Hoc tamen in tumuli marmore carmen erit:
Præbuit Æneas & cauſam mortis & enſem.
Ipſa ſuâ Dido concidit uſa manu.

EPISTOLA VIII.

Hermione Orestæ.

[ALloquor Hermione nuper fratrémque virúmque,
Nunc fratrem; nomen conjugis alter habet.]
Pyrrhus Achillides, animoſus imagine patris,
Incluſam contra júſque piúmque tenet.

Quod

Quod potui, renui; ne non invita tenerer:
  Cætera fœmineæ non valuere manus.
Quid facis, Æacide? non ſum ſinè vindice, dixi:
  Hæc tibi ſub domino, Pyrrhe, puella ſuo eſt.
Surdior ille freto clamantem nomen Oreſtæ
  Traxit inornatis in ſua tecta comis.
Quid gravius captâ Lacedæmone ſerva tuliſſem,
  Si raperet Grajas barbara turba nurus?
Parciùs Andromachen vexavit Achaïa victrix,
  Cùm Danaus Phrygias ureret ignis opes.
At tu, cura mei ſi te pia tangit, Oreſte,
  Injice non timidas in tua jura manus.
An, ſi quis rapiat ſtabulis armenta recluſis,
  Arma feras? raptâ conjuge lentus eris?
Sit ſocer exemplo, nuptæ repetitor ademtæ:
  Cui pia militiæ cauſa puella fuit.
Si ſocer ignavus viduâ ſtertiſſet in aulâ;
  Nupta foret Paridi mater, ut antè fuit.
Nec tu mille rates ſinuoſáque vela pararis;
  Nec numeros Danai militis: ipſe veni.
Sic quoque eram repetenda tamen: nec turpe marito,
  Aſpera pro caro bella tuliſſe toro.
Quid, quòd avus nobis idem Pelopeïus Atreus?
  Et ſi non eſſes vir mihi, frater eras?
Vir precor uxori, frater ſuccurre ſorori:
  Inſtant officio nomina bina tuo.
Me tibi Tyndareus, vitâ gravis auctor & annis,
  Tradidit: arbitrium neptis habebat avus.
At pater Æacidæ promiſerat inſcius acti.
  Plus quo, qui prior eſt ordine, poſſet avus.
Cùm tibi nubebam, nulli mea tæda nocebat:
  Si jungar Pyrrho, tu mihi læſus eris.
Et pater ignoſcet noſtro Menelaus amori.
  Succubuit telis præpetis ipſe Dei.
Quem ſibi permiſit, genero permittet amorem.
  Proderit exemplo mater amata ſuo.
Tu mihi, quod matri pater, es: quas egerat olim
  Dardanius partes advena, Pyrrhus agit.
Ille licet patriis ſinè fine ſuperbiat actis;
  Et tu quæ referas acta parentis habes.
Tantalides omnes ipſúmque regebat Achillem.
  Hic pars militiæ; dux erat ille ducum.
Tu quoque habes proavum Pelopem Pelopiſq; parentem:
  Si meliùs numeres, à Jove quintus eris.
Nec virtute cares: arma invidioſa tuliſti.
  Sed tu quid faceres? induit illa pater.
Materiâ vellem fortis meliore fuiſſes:
  Non lecta eſt, operi ſed data cauſa tuo.
Hanc tamen implêſti; juguloque Ægyſthus aperto
  Tecta cruentavit, quæ pater antè tuus.
Increpat Æacides, laudémque in crimina vertit.
  Et tamen aſpectus ſuſtinet ille meos.
Rumpor; & ora mihi pariter cum mente tumeſcunt:
  Pectoráque incluſis ignibus uſta dolent.
Hermione coram quicquámne objecit Oreſti?
  Nec mihi ſunt vires; nec ferus enſis adeſt.
Flere licet certè: flendo diffundimus iram:
  Pérque ſinum lacrymæ fluminis inſtar eunt.
Has ſolas habeo ſemper, ſempérque profundo.
  Hument incultæ fonte perenne genæ.
Hôc generis fato, quod noſtros errat in annos,
  Tantalides matres apta rapina ſumus.
Non ego fluminei referam mendacia cygni:
  Nec querar in plumis delituiſſe Jovem.
Quà duo porrectus longè freta diſtinet Iſthmos,
  Vecta peregrinis Hippodamia rotis.
Caſtori Amyclæo & Amyclæo Polluci
  Reddita Mopſopiâ Tænaris urbe ſoror.
Tænaris, Idæo trans æquor ab hoſpite rapta,
  Argolicas pro ſe vertit in arma manus.
Vix equidem memini; memini tamen. omnia luctûs,
  Omnia ſolliciti plena timoris erant.
Flebat avus, Phœbéque ſoror, fratréſque gemelli:
  Orabat ſuperos Leda, ſuúmque Jovem.
Ipſa ego non longos etiam nunc ſciſſa capillos
  Clamabam, Sinè me, me ſinè, mater, abis?
Nam conjux aberat. ne non Pelopeïa credar,
  Ecce Neoptolemo præda parata fui.
Pelides utinam vitâſſet Apollinis arcus!
  Damnaret nati facta proterva pater.
Nec quondam placuit, nec nunc placuiſſet Achilli,
  Abductâ viduum conjuge flere virum.
Quæ mea cœleſtes injuria fecit iniquos?
  Quod mihi væ miſeræ ſidus obeſſe querar?
Parva meâ ſinè matre fui; pater arma ferebat:
  Et, duo cùm vivant, orba duobus eram.
Non tibi blanditias primis, mea mater, in annis
  Incerto dictas ore puella tuli.
Non ego captavi brevibus tua colla lacertis:
  Nec gremio ſedi ſarcina grata tuo.
Non cultûs tibi cura mei. nec pacta marito
  Intravi thalamos, matre parante, novos.
Obvia prodieram reduci tibi; vera fatebor:
  Nec facies nobis nota parentis erat.
Te tamen eſſe Helenen, quòd eras pulcherrima ſenſi.
  Ipſa requirebas, quæ tibi nata foret.
Pars hæc una mihi conjux bene ceſſit Oreſtes:
  Is quoque, ni pro ſe pugnet, ademtus erit.
Pyrrhus habet raptam reduce & victore parente:
  Muneris hoc nobis diruta Troja dedit.
Cùm tamen altus equis Titan radiantibus inſtat,
  Perfruor infelix liberiore malo.
Nox ubi me thalamis ululantem & acerba gementem
  Condidit, in mœſto procubuíque toro;
Pro ſomno lacrymis oculi funguntur obortis:
  Quáque licet fugio, ſicut ab hoſte, virum.
Sæpe malis ſtupeo; rerúmque oblita locíque
  Ignarâ tetigi Scyria membra manu.
Utque nefas ſenſi; malè corpora tacta relinquo:
  Et mihi pollutas credor habere manus.
Sæpe Neoptolemi pro nomine, nomen Oreſtæ
  Exit: & errorem vocis, ut omen, amo.
Per genus infelix juro, generíſque parentem,
  Qui freta, qui terras, qui ſua regna quatit;
Per patris oſſa tui, patrui mihi; quæ tibi debent,
  Quòd ſe ſub tumulo fortiter ulta jacent:
Aut ego præmoriar, primóque extinguar in ævo;
  Aut ego Tantalidæ Tantalis uxor ero.

EPISTOLA IX.

DEIANIRA HERCULI.

GRATULOR Oechaliam titulis accedere veſtris:
  Victorem victæ ſuccubuiſſe queror.
Fama Pelaſgiadas ſubitò pervenit in urbes
  Decolor, & factis inficianda tuis;
Quem nunquam Juno, ſeriéſque immenſa laborum
  Fregerit; huic Iolen impoſuiſſe jugum.
Hoc velit Euryſtheus, velit hoc germana Tonantis;
  Lætáque ſit vitæ labe noverca tuæ.
At non ille velit, cui nox (ſi creditur) una
  Non tanti, ut tantus conciperere, fuit.
Plus tibi, quàm Juno, nocuit Venus. illa premendo
  Suſtulit: hæc humili ſub pede colla tenet.
Reſpice vindicibus pacatum viribus orbem,
  Quâ latam Nereus cærulus ambit humum.
Se tibi pax terræ, tibi ſe tuta æquora debent:
  Implêſti meritis Solis utramque domum.
Quod te laturum eſt, cælum prior ipſe tuliſti:
  Hercule ſuppoſito ſidera fulcit Atlas.
Quid niſi notitia eſt miſero quæſita pudori,
  Si cumulas turpi facta priora notâ?
Téne ferunt geminos preſſiſſe tenaciter angues,
  Cùm tener in cunis jam Jove dignus eras?
Cœpiſti meliùs, quàm deſinis. ultima primis
  Cedunt: diſſimiles hic vir & ille puer.
Quem non mille feræ, quem non Stheneleïus hoſtis,
  Non potuit Juno vincere; vincit Amor.
At bene nupta feror; quia nominer Herculis uxor:
  Sitque ſocer, rapidis qui tonat altus equis.
Quàm malè inæquales veniant ad aratra juvenci,
  Tam premitur magno conjuge nupta minor.
Non honor eſt, ſed onus, ſpecies læſura ferentem:
  Si qua voles aptè nubere, nube pari.
Vir mihi ſemper abeſt; & conjuge notior hoſpes:
  Monſtráque terribiles perſequitúrque feras.
Ipſa domo viduâ, votis operata pudicis,
  Torqueor; infeſto ne vir ab hoſte cadat.
Inter ſerpentes apróſque avidóſque leones
  Jactor, & eſuros terna per ora canes.
Me pecudum fibræ, ſimulacráque inania ſomni,
  Ominàque arcanâ nocte petita movent.
Aucupor infelix incertæ murmura famæ:
  Spéque timor dubiâ, ſpéſque timore cadit.
Mater abeſt; queritúrque Deo placuiſſe potenti.
  Nec pater Amphitryon, nec puer Hyllus adeſt.
Arbiter Euryſtheus iræ Junonis iniquæ
  Sentitur nobis, iráque longa Deæ.

Hæc

Hæc mihi ferre parum: peregrinos addis amores:
Et mater de te quælibet eſſe poteſt.
Non ego Partheniis temeratam vallibus Augen,
Nec referam partus, Ormeni nympha, tuos.
Non tibi crimen erunt Theutrantia turba ſorores:
Quarum de populo nulla relicta tibi.
Una recens crimen præfertur adultera nobis;
Unde ego ſum Lydo facta noverca Lamo.
Mæandros, toties qui terris errat in iiſdem,
Qui laſſas in ſe ſæpe retorquet aquas;
Vidit in Herculeo ſuſpenſa monilia collo;
Illo, cui cœlum ſarcina parva fuit.
Non puduit fortes auro cohibere lacertos,
Et ſolidis gemmas appoſuiſſe toris.
Nempe ſub his animam peſtis Nemeæa lacertis
Edidit: unde humerus tegmina lævus habet.
Auſus es hirſutos mitrâ redimire capillos:
Aptior Herculeæ populus alba comæ.
Nec te Mæoniâ, laſcivæ more puellæ,
Incingi zonâ dedecuiſſe putas?
Non tibi ſuccurrit crudi Diomedis imago,
Efferus humanâ qui dape pavit equas?
Si te vidiſſet cultu Buſiris in iſto;
Huic victor victo nempe pudendus eras.
Detrahat Antæus duro redimicula collo;
Ne pigeat molli ſuccubuiſſe viro.
Inter Ioniacas calathum tenuiſſe puellas
Diceris; & dominæ pertimuiſſe minas.
Non fugis, Alcide, victricem mille laborum
Raſilibus calathis impoſuiſſe manum?
Craſſáque robuſto deducis pollice fila,
Æquáque formoſæ penſa rependis heræ?
Ah quoties, digitis dum torques ſtamina duris,
Prævalidæ fuſos comminuere manus.
[Crederis, infelix, ſcuticæ tremefactus habenis,
Ante pedes dominæ pertimuiſſe minas.]
Eximiis pompis præconia ſumma triumphi,
Factáque narrabas diſſimulanda tibi.
Scilicet immanes eliſis faucibus hydros
Infantem caudis involuiſſe manum?
Ut Tegeæus aper cupreſſifero Erymantho
Incubet, & vaſto pondere lædat humum?
Non tibi Threiciis affixa penatibus ora,
Non hominum pingues cæde tacentur equæ?
Prodigiúmque triplex, armenti dives Iberi
Geryones; quamvis in tribus unus erat?
Inque canes totidem trunco digeſtus ab uno
Cerberus, implicitis angue minante comis?
Quæque redundabat fœcundo vulnere ſerpens
Fertilis, & damnis dives ab ipſa ſuis?
Quíque inter lævúmque latus lævúmque lacertum
Prægrave compreſsâ fauce pependit onus?
Et malè confiſum pedibus formáque bimembri
Pulſum Theſſalicis agmen equeſtre jugis?
Hæc tu Sidonio potes inſignitus amictu
Dicere? non cultu lingua retenta ſilet?
Se quoque Nympha tuis ornavit Iardanis armis,
Et tulit è capto nota tropæa viro.
I nunc, tolle animos, & fortia geſta recenſe.
Quod tu non eſſes jure, vir illa fuit.
Quâ tanto minor es, quanto te, maxime rerum,
Quam quos viciſti, vincere majus erat.
Illi procedit rerum menſura tuarum:
Cede bonis: hæres laudis amica tuæ.
[illegible] dor! hirſuti coſtas exuta leonis
[illegible] texerunt vellera molle latus.
[illegible] & neſcis: non ſunt ſpolia iſta leonis,
[illegible] tua: túque feræ victor es, illa tui.
[illegible] tela tulit Lernæis atra venenis,
[illegible] gravem lanâ vix ſatis apta colum:
[illegible] que manum clavâ domitrice ferarum:
[illegible] & in ſpeculo conjugis arma ſui.
[illegible] credere famæ,
[illegible] enit ad ſenſus mol [illegible] dolor.
[illegible] adducitur ad [illegible] pellex:
[illegible] patior di [illegible] ulare licet.
[illegible] captiva per urbem
[illegible]
[illegible] capillis,
[illegible] os.
[illegible]
[illegible] ſeras.
[illegible] ablime [illegible] Hercul [illegible]
[illegible] parente putes.

Forſitan & pulsâ Ætolide Deianirâ,
Nomine depoſito pellicis, uxor erit:
Euryſtheóque ſoles, atque inſani Alcidæ
Turpia famoſus corpora junget Hymen.
Mens fugit admonitu, frigúſque perambulat artus,
Et jacet in gremio languida facta manus.
Me quoque cum multis, ſed me ſine crimine amâſti:
Ne pigeat, pugnæ bis tibi cauſa fui.
Cornua flens legit ripis Achelous in udis,
Truncáque limoſâ tempora merſit aquâ.
Semivir occubuit in letifero Eveno
Neſſus; & infecit ſanguis equinus aquas.
Sed quid ego hæc refero? ſcribenti nuncia venit
Fama, virum tunicæ tabe perire meæ.
Hei mihi! quid feci? quò me furor egit amantem?
Impia quid dubitas Deianira mori?
An tuus in mediâ conjux lacerabitur Œtâ?
Tu ſceleris tanti cauſa ſuperſtes eris?
Si quid adhuc habeo facti, cur Herculis uxor
Credar; conjugii mors mihi pignus erit.
Tu quoque cognoſces in me, Meleagre, ſororem.
Impia quid dubitas Deianira mori?
Heu devota domus! ſolio ſedet Agrios alto:
Oenea deſertum nudâ ſenecta premit.
Exulat ignotis Tydeus germanus in oris.
Alter fatali vivus in igne fuit.
Exegit ferrum ſua per præcordia mater.
Impia quid dubitas Deianira mori?
Deprecor hoc unum, per jura ſacerrima lecti;
Ne videar fatis inſidiata tuis.
Neſſus, ut eſt avidum percuſſus arundine pectus,
Hic, dixit, vires ſanguis amoris habet.
Illita Neſſeo miſi tibi texta veneno.
Impia quid dubitas Deianira mori?
Jámque vale, ſeniórque pater, germanáque Gorge,
Et patria, & patriæ frater ademte tuæ:
Et tu lux oculis hodierna noviſſima noſtris,
Virque, (ſed ô poſſis!) & puer Hylle, vale.

EPISTOLA X.

ARIADNE THESEO.

Mitius inveni, quàm te, genus omne ferarum:
Credita non ulli, quàm tibi, pejus eram.
Quæ legis, ex illo, Theſeu, tibi littore mitto,
Unde tuam ſine me vela tulere ratem:
In quo me ſomnúſque meus malè prodidit, & tu
Per facinus ſomnis inſidiate meis.
Tempus erat, vitreâ quo primùm terra pruinâ
Spargitur, & tectæ fronde queruntur aves.
Incertum vigilans, à ſomno languida, movi
Theſea prenſuras ſemiſupina manus.
Nullus erat: referóque manus, iterúmque retento,
Pérque torum moveo brachia: nullus erat.
Excuſſere metus ſomnum: conterrita ſurgo:
Membráque ſunt viduo præcipitata toro.
Protinus adductis ſonuerunt pectora palmis:
Utque erat è ſomno turbida, rapta coma eſt.
Luna fuit: ſpecto, ſi quid, niſi littora, cernam.
Quod videant oculi, nil, niſi littus, habent.
Nunc huc, nunc illuc, & utroque ſine ordine curro:
Alta puellares tardat arena pedes.
Intereà toto clamanti littore, Theſeu,
Reddebant nomen concava ſaxa tuum:
Et quoties ego te, toties locus ipſe vocabat.
Ipſe locus miſeræ ferre volebat opem.
Mons fuit, apparent frutices in vertice rari:
Nunc ſcopulus raucis pendet adeſus aquis.
Aſcendo; vires animus dabat: atque ita latè
Æquora proſpectu metior alta meo.
Indè ego (nam ventis quoque ſum crudelibus uſa)
Vidi præcipiti carbaſa tenta Noto.
Aut vidi: aut etiam, cùm me vidiſſe putarem,
Frigidior glacie ſemianim [illegible] fui.
Nec languere diu patitur do [illegible] excitor illo,
Exci [illegible] & [illegible] Theſ [illegible] co.
Quò fugis? exclamo, ſcelerat [illegible] Theſeu.
Flecte ratem [illegible] ſuum.
Hæc ego. quod [illegible] plebam.
Verbera cum [illegible]
Si non audires; ut [illegible]
Jactatæ latè ſigna [illegible]
Candidáque impo [illegible]
Scilicet oblitos ad [illegible]

Jámque oculis ereptus eras: tum denique flevi;
Torpuerant molles antè dolore genæ.
Quid potius facerent, quàm me mea lumina flerent,
Poſtquam deſieram vela videre tua?
Aut ego diffuſis erravi ſola capillis,
Qualis ab Ogygio concita Baccha Deo?
Aut mare proſpiciens in ſaxo frigida ſedi;
Quámque lapis ſedes, tam lapis ipſa fui.
Sæpe torum repeto, qui nos acceperat ambos;
Sed non acceptos exhibiturus erat.
Et tua, quà poſſum, pro te veſtigia tango;
Stratáque, quæ membris intepuere tuis.
Incumbo; lacrymíſque toro manante profuſis,
Preſſimus, exclamo, te duo: redde duos.
Venimus huc ambo: cur non diſcedimus ambo?
Perfide, pars noſtri, lectule, major ubi eſt?
Quid faciam? quo ſola ferar? vacat inſula cultu.
Non hominum video, non ego facta boum.
Omne latus terræ cingit mare, navita nuſquam.
Nulla per ambiguas puppis itura vias.
Finge dari comitéſque mihi, ventóſque, ratémque;
Quid ſequar? acceſſus terra paterna negat.
Ut rate felici pacata per æquora labar;
Temperet ut ventos Æolus, exul ero.
Non ego te, Creta, centum digeſta per urbes,
Aſpiciam, puero cognita terra Jovi.
Nam pater, & tellus juſto regnata parenti,
Prodita ſunt facto nomina cara meo.
Cùm tibi, ne victor tecto morerere recurvo,
Quæ regerent paſſus, pro duce fila dedi:
Cum mihi dicebas, Per ego ipſa pericula juro,
Te fore, dum noſtrûm vivet uterque, meam.
Vivimus: & non ſum, Theſeu, tua. ſi modò vivit
Fœmina, perjuri fraude ſepulta viri.
Me quoque, quâ fratrem, mactâſſes, improbe, clavâ,
Eſſet, quam dederas, morte ſoluta fides.
Nunc ego non tantùm, quæ ſum paſſura, recordor;
Sed quæcomque poteſt ulla relicta pati.
Occurrunt animo pereundi mille figuræ.
Mórſque minus pœnæ, quàm mora mortis, habet.
Jam jam venturos aut hàc, aut ſuſpicor illàc,
Qui lanient avido viſcera dente, lupos.
Forſitan & fulvos tellus alat iſta leones.
Quis ſcit, an hæc ſævas tigridas inſula habet?
Et freta dicuntur magnas expellere phocas.
Quid vetat & gladios per latus ire meum?
Tantùm ne religer durâ captiva catenâ;
Néve traham ſervâ grandia penſa manu:
Cui pater eſt Minos, cui mater filia Phœbi;
Quódque magis memini, quæ tibi pacta fui.
Si mare, ſi terras, porrectáque littora vidi;
Multa mihi terræ, multa minantur aquæ.
Cælum reſtabat: timeo ſimulacra Deorum.
Deſtituor rapidis præda cibúſque feris.
Sive colunt habitántque viri, diffidimus illis.
Externos didici læſa timere viros.
Viveret Androgeos utinam: nec facta luiſſes
Impia funeribus, Cecropi terra, tuis!
Nec tua mactâſſet nodoſo ſtipite, Theſeu,
Ardua parte virum dexterâ, parte bovem!
Nec tibi, quæ reditus monſtrarent, fila dediſſem,
Fila per adductas ſæpe recepta manus!
Non equidem miror, ſi ſtat victoria tecum,
Stratáque Cretæam bellua tinxit humum.
Non poterant figi præcordia ferrea cornu:
Ut te non tegeres, pectore tutus eras.
Illic tu ſilices, illic adamanta tuliſti:
Illic qui ſilices Theſea vincat habes.
Crudeles ſomni, quid me tenuiſtis inertem?
At ſemel æternâ nocte premenda fui.
Vos quoque, crudeles venti, nimiúmque parati;
Flaminaque in lacrymas officioſa meas.
Dextera crudelis, quæ me fratrémque necavit:
Et data poſcenti nomen inane fides.
In me jurârunt ſomnus ventúſque fidéſque.
Prodita ſum cauſis una puella tribus.
Ergo ego nec lacrymas matris moritura videbo:
Nec, mea qui digitis lumina condat, erit?
Spiritus infelix peregrinas ibit in auras:
Nec poſitos artus unget amica manus?
Oſſa ſuperſtabunt volucres inhumata marinæ?
Hæc ſunt officiis digna ſepulcra meis?
Ibit Cecropios portus, patriáque receptus
Cùm ſteteris urbis celſus in arce tuæ,
Et bene narráris letum taurique viríque,
Sectáque per dubias ſaxea tecta vias;
Me quoque narrato ſolâ tellure relictam.
Non ego ſum titulis ſurripienda tuis.
Nec pater eſt Ægeus: nec tu Pitheidos Æthræ
Filius: auctores ſaxa fretúmque tui.
Dî facerent, ut me ſummâ de puppe videres!
Moviſſet vultus mœſta figura tuos.
Nunc quoque non oculis, ſed, quâ potes, aſpice mente
Hærentem ſcopulo, quem vaga pulſat aqua.
Aſpice demiſſos lugentis in ore capillos;
Et tunicas lacrymis, ſicut ab imbre, graves.
Corpus, ut impulſæ ſegetes Aquilonibus, horret:
Litteráque articulo preſſa tremente labat.
Non te per meritum, quoniam malè ceſſit, adoro:
Debita ſit facto gratia nulla meo:
Sed nec pœna quidem. ſi non ego cauſa ſalutis,
Non tamen eſt, cur ſis tu mihi cauſa necis.
Has tibi, plangendo lugubria pectora laſſas,
Infelix tendo trans freta longa manus.
Hos tibi, qui ſuperant, oſtendo mœſta capillos.
Per lacrymas oro, quas tua facta movent:
Flecte ratem, Theſeu; verſóque relabere vento.
Si prius occidero, tu tamen oſſa leges.

EPISTOLA XI.

CANACE MACAREO.

Si qua tamen cæcis errabunt ſcripta lituris;
Oblitus à dominæ cæde libellus erit.
Dextra tenet calamum; ſtrictum tenet altera ferrum:
Et jacet in gremio charta ſoluta meo.
Hæc eſt Æolidos fratri ſcribentis imago:
Sic videor duro poſſe placere patri.
Ipſe necis cuperem noſtræ ſpectator adeſſet;
Auctoriſque oculis exigeretur opus.
Ut ferus eſt, multóque ſuis truculentior Euris,
Spectâſſet ſiccis vulnera noſtra genis.
Scilicet eſt aliquid, cum ſævis vivere ventis:
Ingenio populi convenit ille ſui.
Ille Noto Zephyróque, & Sithonio Aquiloni
Imperat, & pennis, Eure proterve, tuis.
Imperat (heu!) ventis; tumidæ non imperat iræ:
Poſſidet & vitiis regna minora ſuis.
Quid juvat admotam per avorum nomina cælo
Inter cognatos poſſe referre Jovem?
Num minùs infeſtum funebria munera ferrum
Fœmineâ teneo, non mea tela, manu?
O utinam, Macareu, quæ nos commiſit in unum,
Veniſſet leto ſerior hora meo!
Cur unquam plùs me, frater, quàm frater amâſti?
Et tibi, non debet quod ſoror eſſe, fui?
Ipſa quoque incalui: qualémque audire ſolebam,
Neſcio quem ſenſi corde tepente Deum.
Fugerat ore color: macies adduxerat artus:
Sumebant minimos ora coacta cibos.
Nec ſomni faciles, & nox erat annua nobis.
Et gemitum nullo læſa dolore dabam.
Nec cur hæc facerem, poteram mihi reddere cauſam;
Nec nôram, quid amans eſſet: at illud eram.
Prima malum nutrix animo præſenſit anili;
Prima mihi nutrix, Æoli, dixit, amas.
Erubui, gremióque pudor dejecit ocellos.
Hæc ſatis in tacitâ ſigna fatentis erant.
Jámque tumeſcebant vitiati pondera ventris,
Ægráque furtivum membra gravabat onus.
Quas mihi non herbas, quæ non medicamina nutrix
Attulit, audaci ſuppoſuítque manu?
Ut penitus noſtris (hoc te celavimus unum)
Viſceribus creſcens excuteretur onus.
Ah! nimiùm vivax admotis reſtitit infans
Artibus; & tectus, tutus ab hoſte fuit.
Jam novies erat orta ſoror pulcherrima Phœbi,
Denáque luciferos Luna movebat equos.
Neſcia quæ faceret ſubitos mihi cauſa dolores,
Et rudis ad partus, & nova mil[illegible]m.
Nec tenui vocem. Quid, ait [illegible] prodis?
Oráque clamantis con[illegible]
Quid faciam infelix? [illegible] cogit;
Sed timor, & nutrix & [illegible] vetant.
Contineo gemitus elapſáque v[illegible]:
Et cogor lacrymas [illegible]
Mors erat ante oculos, & [illegible]
Et grave, ſi morerer, [illegible]

Cùm ſuperincumbens, ſciſſâ tunicâque comâque,
  Preſſa refoviſti pectora noſtra tuis.
Et mihi, Vive ſoror, ſoror ô cariſſima, dixti,
  Vive: nec unius corpore perde duos.
Spes bona det vires: fratri nam nupta futura es.
  Illius, es de quo mater, & uxor eris.
Mortua (crede mihi) tamen ad tua verba revixi:
  Et poſitum eſt uteri crimen onúſque mei.
Quid tibi grataris? mediâ ſedet Æolus aula.
  Crimina ſunt oculis ſurripienda patris.
Frugibus infantem, ramíſque albentis olivæ,
  Et levibus vittis ſedula celat anus:
Fictáque ſacra facit, dicítque precantia verba.
  Dat populus ſacris, dat pater ipſe, viam.
Jam prope limen erat: patrias vagitus ad aures
  Venit, & indicio proditur ille ſuo.
Eripit infantem, mentitáque ſacra revelat
  Æolus. inſanâ regia voce ſonat.
Ut mare fit tremulum, tenui cum ſtringitur aurâ;
  Ut quatitur tepido fraxina virga noto;
Sic mea vibrari pallentia membra videres.
  Quaſſus ab impoſito corpore lectus erat.
Irruit; & noſtrum vulgat clamore pudorem:
  Et vix à miſero continet ore manus.
Ipſa nihil, præter lacrymas, pudibunda profudi:
  Torpuerat gelido lingua retenta metu.
Jámque dari parvum canibúſque avibúſque nepotem
  Juſſerat; in ſolis deſtitutſque locis.
Vagitus dedit ille miſer; ſenſiſſe putares:
  Quâque ſuum poterat voce rogabat avum.
Quid mihi tunc animi credas, germane, fuiſſe;
  (Nam potes ex animo colligere ipſe tuo)
Cùm mea me coram ſylvas inimicus in altas
  Viſcera montanis ferret edenda lupis?
Exierat thalamo: tunc demum pectora plangi
  Contigit, inque meas unguibus ire genas.
Interea patrius vultu mœrente ſatelles
  Venit, & indignos edidit ore ſonos:
Æolus hunc enſem mittit tibi: tradidit enſem:
  Et jubet ex merito ſcire quid iſte velit.
Scimus; & utemur violento fortiter enſe:
  Pectoribus condam dona paterna meis.
His mea muneribus, genitor, connubia donas?
  Hâc tua dote, pater, filia dives erit?
Tolle procul decepte faces, Hymenæe, maritas:
  Et fuge turbato tecta nefanda pede.
Ferte faces in me, quas fertis, Erinnyes atræ:
  Ut meus ex iſto luceat igne rogus.
Nubite felices Parcâ meliore, ſorores:
  Admiſſi memores ſed tamen eſte mei.
Quid puer admiſit tam paucis editus horis?
  Quo læſit facto, vix bene natus, avum?
Si potuit meruiſſe necem, meruiſſe putetur.
  Ah miſer admiſſo plectitor ille meo!
Nate, dolor matris, rapidarum præda ferarum,
  (Hei mihi!) natali dilacerate tuo:
Nate, parum fauſti miſerabile pignus amoris;
  Hæc tibi prima dies, hæc tibi ſumma fuit.
Non mihi te licuit lacrymis perfundere juſtis:
  In tua non tonſas ferre ſepulcra comas.
Non ſuperincubui: non oſcula frigida carpſi.
  Diripiunt avidæ viſcera noſtra feræ.
Ipſa quoque infantes cum vulnere proſequar umbras:
  Nec mater fuero dicta, nec orba diu.
Tu tamen, ô fruſtra miſeræ ſperate ſorori,
  Sparſa precor nati collige membra tui:
Et refer ad matrem, ſocióque impone ſepulchro:
  Urnáque nos habeat, quamlibèt arcta, duos.
Vive memor noſtri, lacrymáſque in vulnere funde:
  Néve reformida corpus amantis amans.
[Tu (rogo) projectæ nimiùm mandata ſororis
  Perfer. mandatis perfruar ipſe patris.]

EPISTOLA XII.

MEDEA JASONI.

AT tibi Colchorum (memini) regina vacavi,
  Ars mea, cùm peteres, ut tibi ferret opem.
Tunc, quæ diſpenſant mortalia fila, ſorores
  Debuerant fuſos evolviſſe meos.
Tunc potui Medea mori bene. quicquid ab illo
  Produxi vitæ tempore, pœna fuit.
Hei mihi! cur unquam juvenilibus acta lacertis
  Phryxeam petiit Pelias arbor ovem?
Cur unquam Colchi Magnetida vidimus Argô;
  Turbáque Phaſiacam Graia bibiſtis aquam?
Cur mihi plùs æquo flavi placuere capilli;
  Et decor, & linguæ gratia ficta tuæ?
Aut (ſemel in noſtras quoniam nova puppis arenas
  Venerat, audaces attuleratque viros)
Iſſet anhelatos non præmedicatus in ignes
  Immemor Æſonides, oráque adunca boum.
Semina jeciſſet; totidem ſenſiſſet & hoſtes:
  Ut caderet cultu cultor ab ipſe ſuo.
Quantum perfidiæ tecum, ſcelerate, periſſet!
  Demta forent capiti quàm mala multa meo!
Eſt aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas.
  Hâc fruar: hæc de te gaudia ſola feram.
Juſſus inexpertam Colchos advertere puppim,
  Intrâſti patriæ regna beata meæ.
Hoc illic Medea fui, nova nupta quod hic eſt.
  Quàm pater eſt illi, tam mihi dives erat.
Hic Ephyren bimarem; Scythiæ latus ille nivoſæ
  Omne tenet, Ponti quà plaga læva jacet.
Accipit hoſpitio juvenes Æeta Pelaſgos,
  Et premitis pictos corpora Graia toros.
Tunc ego te vidi: tunc cœpi ſcire quid eſſes.
  Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Ut vidi, ut perii; nec notis ignibus arſi.
  Ardet ut ad magnos pinea tæda Deos.
Et formoſus eras, & me mea fata trahebant.
  Abſtulerant oculi lumina noſtra tui.
Perfide, ſenſiſti. quis enim bene celat amorem?
  Eminet indicio prodita flamma ſuo.
Dicitur interea tibi lex; ut dura ferorum
  Inſolito premeres vomere colla boum.
[Martis erant tauri plùs, quàm per cornua, ſævi;
  Quorum terribilis ſpiritus ignis erat.]
Ære pedes ſolidi, prætentáque naribus æra:
  Nigra per afflatus hæc quoque facta ſuos.
Semina præterea populos genitura jubeiis
  Spargere devotâ lata per arva manu,
Qui peterent ſecum natis tua corpora telis.
  Illa eſt agricolæ meſſis iniqua ſuo.
Lumina cuſtodis ſuccumbere neſcia ſomno
  Ultimus eſt aliquâ decipere arte labor.
Dixerat Æetes. mœſti conſurgitis omnes:
  Menſáque purpureos deſerit alta toros.
Quàm tibi nunc longè regnum dotale Creüſæ,
  Et ſocer, & magni nata Creontis erant?
Triſtis abis. oculis abeuntem proſequor udis:
  Et dixit tenui murmure lingua, Vale.
Ut poſitum tetigi thalamo malè ſaucia lectum;
  Acta eſt per lacrymas nox mihi, quanta fuit.
Ante oculos taurique meos, ſegetéſque nefandæ;
  Ante meos oculos pervigil anguis erat.
Hinc amor, hinc timor eſt. ipſum timor auget amorem.
  Manè erat, & thalamo chara recepta ſoror
Disjectámque comas averſáque in ora jacentem
  Invenit, & lachrymis omnia plena meis.
Orat opem Minyis: petit altera, & altera habebit.
  Æſonio juveni, quod rogat illa, damus.
Eſt nemus & piceis & frondibus ilicis atrum:
  Vix illuc radiis ſolis adire licet.
Sunt in eo, fuerántque diu, delubra Dianæ:
  Aurea barbaricâ ſtat Dea facta manu.
Neſcio an exciderint mecum loca. venimus illuc.
  Orſus es infido ſic prior ore loqui.
Jus tibi & arbitrium noſtræ Fortuna ſalutis
  Tradidit: inque tuâ vitáque móɾſque manu.
Perdere poſſe ſat eſt; ſi quem juvet ipſa poteſtas.
  Sed tibi ſervatus gloria major ero.
Per mala noſtra precor, quorum potes eſſe levamen;
  Per genus & numen cuncta videntis avi;
Per triplicis vultus arcanáque ſacra Dianæ;
  Et ſi fortè alios gens habet iſta Deos:
O virgo, miſerere mei; miſerere meorum!
  Effice me meritis tempus in omne tuum.
Quòd ſi fortè virum non dedignare Pelaſgum,
  (Sed mihi tam faciles unde meóſque Deos?)
Spiritus antè meus tenues vaneſcat in auras,
  Quàm thalamo, niſi tu, nupta ſit ulla meo.
Conſcia ſit Juno, ſacris præfecta maritis;
  Et Dea, marmoreâ cujus in æde ſumus.
Hæc animum (& quota pars hæc ſunt?) movere puellæ
  Simplicis; & dextræ dextera juncta meæ.
Vidi etiam lacrymas. an pars eſt fraudis in illis?
  Sic citò ſum verbis capta puella tuis

Jungis & æripedes inadaſto corpore tauros,
  Et ſolidam juſſo vomere findis humum.
Arva venenatis pro ſemine dentibus imples:
  Naſcitur, & gladios ſcutáque miles habet.
Ipſa ego, quæ dederam medicamina, pallida ſedi;
  Cùm vidi ſubitos arma tenere viros.
Donec terrigenæ (facinus miſerabile) fratres
  Inter ſe ſtrictas conſeruere manus.
Pervigil ecce draco ſquammis crepitantibus horrens
  Sibilat; & torto pectore verrit humum.
Dotis opes ubi tunc? ubi tunc tibi regia conjux?
  Quíque maris gemini diſtinet Iſthmos aquas?
Illa ego, quæ tibi ſum nunc denique barbara facta,
  Nunc tibi ſum pauper, nunc tibi viſa nocens;
Flammea ſubduxi medicato lumina ſomno:
  Et tibi, quæ raperes, vellera tuta dedi.
Proditus eſt genitor: regnum patriámque reliqui:
  Munus in exilio quodlibet eſſe tuli.
Virginitas facta eſt peregrini præda latronis:
  Optima cum carâ matre relicta ſoror.
At non te fugiens ſine me, germane, reliqui.
  Deficit hôc uno littera noſtra loco.
Quod facere auſa mea eſt, non audet ſcribere dextra.
  Sic ego, ſed tecum, dilaceranda fui.
Nec tamen extimui (quid enim poſt illa timerem?)
  Credere me pelago fœmina, jámque nocens.
Numen ubi eſt? ubi Di? meritas ſubeamus in alto,
  Tu fraudis pœnas, credulitatis ego.
Compreſſos utinam Symplegades eliſiſſent,
  Noſtráque adhærerent oſſibus oſſa tuis!
Aut nos Scylla rapax canibus miſiſſet edendos!
  Debuit ingratis Scylla nocere viris.
Quæque vomit fluctus totidem, totidémque reſorbet,
  Nos quoque Trinacriæ ſuppoſuiſſet aquæ.
Soſpes ad Hæmonias victórque reverteris urbes,
  Ponitur ad patrios aurea lana Deos.
Quid referam Peliæ natas pietate nocentes,
  Cæſáque virgineâ membra paterna manu?
Ut culpent alii, tibi me laudare neceſſe eſt:
  Pro quo ſum toties eſſe coacta nocens.
Auſus es ô, (juſto deſunt ſua verba dolori)
  Auſus es, Æſoniâ, dicere, cede domo.
Juſſa domo ceſſi, natis comitata duobus;
  Et, qui me ſequitur ſemper, amore tui.
Ut ſubitò noſtras Hymen cantatus ad aures
  Venit, & accenſo lampades igne micant,
Tibiáque effundit ſocialia carmina vobis,
  At mihi funeſtâ flebiliora tubâ;
Pertimui; nec adhuc tantum ſcelus eſſe putabam:
  Sed tamen in toto pectore frigus erat.
Turba ruunt; &, Hymen, clamant: Hymenæe, frequentant.
  Quo propior vox hæc, hôc mihi pejus erat.
Diverſi flebant ſervi, lacrymáſque tegebant.
  Quis vellet tanti nuncius eſſe mali?
Me quoque, quidquid erat, potius neſcire juvabat:
  Sed tanquam ſcirem, mens mea triſtis erat.
Cùm minor è pueris, juſſus ſtudióque videndi,
  Conſtitit ad geminæ limina prima foris:
Hic mihi, Mater, abi; pompam pater, inquit, Iaſon
  Ducet; & adjunctos aureus urget equos.
Protinus abſciſſâ planxi mea pectora veſte:
  Tuta nec à digitis ora fuere meis.
Ire animus mediæ ſuadebat in agmina turbæ,
  Sertáque compoſitis demere rapta comis.
Vix me continui, quin ſic laniata capillos
  Clamarem, Meus eſt; injicerémque manus.
Læſe pater, gaude: Colchi gaudete relicti.
  Inferias umbræ fratris habete mei.
Deſeror (amiſſis regno patriâque domóque)
  Conjuge: qui nobis omnia ſolus erat.
Serpentes igitur potui, tauróſque furentes;
  Unum non potui perdomuiſſe virum?
Quæque feros pepuli doctis medicatibus ignes,
  Non valeo flammas effugere ipſa meas?
Ipſi me cantus, herbæque artéſque relinquunt?
  Nil Dea, nil Hecates ſacra potentis agunt?
Non mihi grata dies: noctes vigilantur amaræ:
  Nec tener in miſero pectore ſomnus adeſt.
Quæ me non poſſum, potui ſopire draconem.
  Utilior cuivis, quàm mihi, cura mea eſt.
Quos ego ſervavi, pellex amplectitur artus:
  Et noſtri fructus illa laboris habet.
Forſitan &, ſtultæ dum te jactare maritæ
  Quæris, & injuſtis auribus apta loqui,
In faciem moréſque meos nova crimina fingas.
  Rideat, & vitiis læta ſit illa meis.
Rideat, & Tyrio jaceat ſublimis in oſtro;
  Flebit: & ardores vincet aduſta meos.
Dum ferrum flammæque aderunt, ſuccúſque veneni;
  Hoſtis Medeæ nullus inultus erit.
Quòd ſi fortè preces præcordia ferrea tangunt;
  Nunc animis audi verba minora meis.
Tam tibi ſum ſupplex, quàm tu mihi ſæpe fuiſti:
  Nec moror ante tuos procubuiſſe pedes.
Si tibi ſum vilis; communes reſpice natos.
  Sæviet in partus dira noverca meos.
Et nimium ſimiles tibi ſunt: & imagine tangor:
  Et, quoties video, lumina noſtra madent.
Per ſuperos oro, per avitæ lumina flammæ,
  Per meritum, & natos pignora noſtra duos:
Redde torum; pro quo tot res inſana reliqui.
  Adde fidem dictis; auxiliúmque refer.
Non ego te imploro contra tauróſque viróſque;
  Utque tuâ ſerpens victa quieſcat ope.
Te peto, quem merui, quem nobis ipſe dediſti;
  Cum quo ſum pariter facta parente parens.
Dos ubi ſit, quæris: campo numeravimus illo,
  Qui tibi laturo vellus arandus erat.
Aureus ille aries villo ſpectabilis aureo,
  Dos mea: Quam, dicam ſi tibi, redde; neges.
Dos mea, tu ſoſpes: dos eſt mea, Graia juventus.
  I nunc, Siſyphias, improbe, confer opes.
Quòd vivis; quòd habes nuptam ſocerúmque potentem;
  Hoc ipſum, ingratus quòd potes eſſe, meum eſt.
Quos equidem actutum! ſed quid prædicere pœnam
  Attinet? ingentes parturit ira minas.
Quò feret ira, ſequar. facti fortaſſe pigebit.
  Et piget infido conſuluiſſe viro.
Viderit iſta Deus, qui nunc mea pectora verſat.
  Neſcio quid certè mens mea majus agit.

EPISTOLA XIII.

LAODAMEIA PROTESILAO.

MITTIT, & optat amans, quò mittitur, ire ſalutem,
  Æmonis Æmonio Laodamia viro.
Aulide te fama eſt vento retinente morari.
  Ah! me cum fugeres, hic ubi ventus erat?
Tum freta debuerant veſtris obſiſtere remis.
  Illud erat ſævis utile tempus aquis.
Oſcula plura viro, mandatáque plura dediſſem:
  Et ſunt quæ volui dicere plura tibi.
Raptus es hinc præceps: &, qui tua vela vocaret,
  Quem cuperent nautæ, non ego, ventus erat.
Ventus erat nautis aptus, non aptus amanti.
  Solvor ab amplexu Proteſilae tuo;
Linguáque mandantis verba imperfecta relinquit.
  Vix illud potui dicere triſte Vale.
Incubuit Boreas, abreptáque vela tetendit.
  Jámque meus longè Proteſilaus erat.
Dum potui ſpectare virum, ſpectare juvabat:
  Súmque tuos oculos uſque ſecuta meis.
Ut te non poteram, poteram tua vela videre:
  Vela diu vultus detinuere meos.
At poſtquam nec te, nec vela fugacia vidi;
  Et quod ſpectarem, nil, niſi pontus, erat;
Lux quoque tecum abiit; tenebris exanguis obortis
  Succiduo dicor procubuiſſe genu.
Vix ſocer Iphiclus, vix me grandævus Acaſtus,
  Vix mater gelidâ mœſta refecit aquâ.
Officium fecere pium, ſed inutile nobis.
  Indignor miſeræ non licuiſſe mori.
Ut rediit animus, pariter rediere dolores;
  Pectora legitimus caſta momordit amor.
Nec mihi pectendos cura eſt præbere capillos:
  Nec libet auratâ corpora veſte tegi.
Ut quas pampineâ tetigiſſe Bicorniger haſtâ
  Creditur; huc illuc, quò furor egit, eo.
Conveniunt matres Phylleïdes, & mihi clamant,
  Indue regales, Laodamia, ſinus.
Scilicet ipſa geram ſaturatas murice veſtes:
  Bella ſub Iliacis mœnibus ille gerat?
Ipſa comas pectar: galeâ caput ille prematur?
  Ipſa novas veſtes: dura vir arma ferat?
Quà poſſum, ſqualore tuos imitata labores
  Dicar: & hæc belli tempora triſtis agam.
Dux Pari Priamide, damno formoſe tuorum,
  Tam ſis hoſtis iners, quàm malus hoſpes eras.

Aut

Aut te Tænariæ faciem culpâſſe maritæ,
Aut illi vellem diſplicuiſſe tuam.
Tu, qui pro raptâ nimiùm, Menelaë, laboras,
Hei mihi, quàm multis flebilis ultor eris!
Dî, precor, à nobis omen removete ſiniſtrum:
Et ſua det reduci vir meus arma Jovi.
Sed timeo: quotieſque ſubit miſerabile bellum,
More nivis lacrymæ ſole madentis eunt.
Ilion & Tenedos, Simoiſque & Xanthus & Ide,
Nomina ſunt ipſo penè timenda ſono.
Nec rapere auſurus, niſi ſe defendere poſſet,
Hoſpes erat: vires noverat ille ſuas.
Venerat (ut fama eſt) multo ſpectabilis auro,
Quíque ſuo Phrygias corpore ferret opes.
Claſſe viriſque potens, per quæ fera bella geruntur:
Et ſequitur regni pars quotacunque ſui.
His ego te victam, conſors Ledæa gemellis,
Suſpicor: hæc Danais poſſe nocere puto.
Hectora neſcio quem timeo. Paris Hectora dixit
Ferrea ſanguineâ bella movere manu.
Hectora, quiſquis is eſt, ſi ſum tibi cara, caveto.
Signatum memori pectore nomen habe.
Hunc ubi vitâris, alios vitare memento:
Et multos illic Hectoras eſſe puta.
Et facito dicas, quoties pugnare parabis,
Parcere me juſſit Laodamia ſibi.
Si cadere Argolicum fas eſt ſub milite Trojam;
Te quoque non ullum vulnus habente cadat.
Pugnet, & adverſos tendat Menelaus in hoſtes:
Ut rapiat Paridi, quam Paris antè ſibi.
Irruat; & cauſâ quem vincit, vincat & armis.
Hoſtibus è mediis nupta petenda viro eſt.
Cauſa tua eſt diſpar. tu tantum vivere pugna,
Inque pios dominæ poſſe redire ſinus.
Parcite, Dardanidæ, de tot (precor) hoſtibus uni:
Ne meus ex illo corpore ſanguis eat.
Non eſt, quem deceat nudo concurrere ferro,
Sævâque in oppoſitos pectora ferre viros.
Fortiùs ille poteſt, multo quam pugnat amore.
Bella gerant alii; Proteſilaus amet.
Nunc fateor; volui revocare; animúſque ferebat.
Subſtitit auſpicii lingua timore mali.
Cum foribus velles ad Trojam exire paternis,
Pes tuus offenſo limine ſigna dedit.
Ut vidi, ingemui; tacitóque in pectore dixi:
Signa reverſuri ſint precor iſta viri.
Hæc tibi nunc refero, ne ſis animoſus in armis:
Fac meus in ventos hic timor omnis eat.
Sors quoque neſcio quem fato deſignat iniquo,
Qui primus Danaûm Troada tangat humum.
Infelix, quæ prima virum lugebit ademtum!
Dî faciant, ne tu ſtrenuus eſſe velis!
Inter mille rates tua ſit milleſima puppis,
Jámque fatigatas ultima verſet aquas.
Hoc quoque præmoneo: de nave noviſſimus exi.
Non eſt, quò properes, terra paterna tibi.
Cùm venies, remóque move velóque carinam;
Inque tuo celerem littore ſiſte gradum.
Sive latet Phœbus, ſeu terris altior extat;
Tu mihi luce dolor, tu mihi nocte, venis.
Nocte tamen, quàm luce, magìs. nox grata puellis:
Quarum ſuppoſitus colla lacertus habet.
Aucupor in lecto mendaces cælibe ſomnos.
Dum careo veris, gaudia falſa juvant.
Sed tua cur nobis pallens occurrit imago?
Cur venit à verbis multa querela tuis?
Excutior ſomno; ſimulacráque noctis adoro.
Nulla caret fumo Theſſalis ara meo.
Thura damus, lacrymámque ſupèr; quâ ſparſa relucet,
Ut ſolet adfuſo ſurgere flamma mero.
Quando ego, te reducem cupidis amplexa lacertis,
Languida lætitiâ ſolvar ab ipſa meâ?
Quando erit, ut lecto mecum bene junctus in uno
Militiæ referas ſplendida facta tuæ?
Quæ mihi dum referes; quamvis audire juvabit;
Multa tamen capies oſcula, multa dabis.
Semper in his aptè narrantia verba reſiſtunt.
Promtior eſt dulci lingua referre morâ.
Sed cùm Troja ſubit, ſubeunt ventíque fretúmque;
Spes bona ſollicito victa timore cadit.
Hoc quoque, quod venti prohibent exire carinas,
Me movet: invitis ire paratis aquis.
Quis velit in patriam vento prohibente reverti?
A patriâ pelago vela vetante datis.
Ipſe ſuam non præbet iter Neptunus ad urbem.
Quo ruitis? veſtras quiſque redite domos.
Quo ruitis, Danaï? ventos audite vetantes.
Non ſubiti caſûs, numinis iſta mora eſt.
Quid petitur tanto, niſi turpis adultera, bello?
Dum licet, Inachiæ vertite vela rates.
Sed quid ego revoco hæc? omen revocantis abeſto,
Blandáque compoſitas aura ſecundet aquas.
Troaſin invideo. quæ ſi lacrymoſa ſuorum
Funera conſpicient, nec procul hoſtis erit;
Ipſa ſuis manibus forti nova nupta marito
Imponet galeam, barbaráque arma dabit.
Arma dabit: dúmque arma dabit, ſimul oſcula ſumet.
Hoc genus officii dulce duobus erit.
Producétque virum; dabit & mandata reverti:
Et dicet, Referas iſta face arma Jovi.
Ille, ferens dominæ mandata recentia ſecum,
Pugnabit cautè, reſpiciétque domum.
Exuet hæc reduci clypeum, galeámque reſolvet,
Excipiétque ſuo pectora laſſa ſinu.
Nos ſumus incertæ: nos anxius omnia cogit,
Quæ poſſunt fieri, facta putare timor.
Dum tamen arma geres diverſo miles in orbe,
Quæ referat vultus eſt mihi cera tuos.
Illi blanditias, illi tibi debita verba
Dicimus: amplexus accipit illa meos.
Crede mihi; plus eſt, quàm quod videatur imago.
Adde ſonum ceræ; Proteſilaus erit.
Hanc ſpecto, teneóque ſinu pro conjuge vero:
Et tanquam poſſit verba referre, queror.
Per reditus, corpúſque tuum mea numina juro;
Pérque pares animi conjugiíque faces:
Pérque, quod ut videam canis albere capillis,
Quod tecum poſſis ipſe referre caput;
Me tibi venturam comitem, quocumque vocâris:
Sive, (quod heu timeo!) ſive ſuperſtes eris.
Ultima mandato claudetur epiſtola parvo.
Si tibi cura mei, ſit tibi cura tui.

EPISTOLA XIV.

HYPERMNESTRA LYNCEO.

MITTIT Hypermneſtra de tot modò fratribus uni:
Cætera nuptarum crimine turba jacet.
Clauſa domo teneor, gravibúſque coercita vinclis.
Eſt mihi ſupplicii cauſa, fuiſſe piam.
Quod manus extimuit jugulo dimittere ferrum,
Sum rea. laudarer, ſi ſcelus auſa forem.
Eſſe ream præſtat, quàm ſic placuiſſe parenti.
Non piget immunes cædis habere manus.
Me pater igne licèt, quem non violavimus, urat;
Quæque aderant ſacris, tendat in ora faces;
Aut illo jugulet, quem non bene tradidit, enſe;
Ut quâ non cecidit vir nece, nupta cadam:
Non tamen, ut dicant morientia, Pœnitet, ora,
Efficiet. non es, quam piget eſſe piam.
Pœniteat ſceleris Danaum ſævâſque ſorores.
Hic ſolet eventus facta nefanda ſequi.
Cor pavet admonitu temeratæ ſanguine noctis;
Et ſubitus dextræ præpedit oſſa tremor.
Quam tu cæde putes fungi potuiſſe maritâ,
Scribere de factâ non ſibi cæde timet.
Sed tamen experiar. Modò facta crepuſcula terris;
Ultima pars noctis, primáque lucis erat:
Ducimur Inachides magni ſub tecta Pelaſgi;
Et ſocer armatas accipit æde nurus.
Undique collucent præcinctæ lampades auro.
Dantur in invitos impia thura focos.
Vulgus, Hymen, Hymenæe, vocant: fugit ille vocantes.
Ipſa Jovis conjux ceſſit ab urbe ſuâ.
Ecce mero dubii, comitum clamore frequentes,
Flore novo madidas impediente comas,
In thalamos læti, thalamos ſua buſta feruntur;
Stratáque corporibus funere digna premunt.
Jámque cibo vinóque graves ſomnóque jacebant;
Securúmque quies alta per Argos erat:
Circùm me gemitus morientum audire videbar:
Et tamen audibam; quódque verebar, erat.
Sanguis abit; mentémque calor corpúſque relinquit:
Inque novo jacui frigida facta toro.
Ut levi Zephyro fragiles vibrantur ariſtæ;
Frigida populeas ut quatit aura comas;
Aut ſic, aut etiam tremui magìs. ipſe jacebas:
Quæque tibi dederam vina, ſoporis erant.

Excuſ-

Excuſſere metum violenti juſſa parentis.
Erigor; & capio tela tremente manu.
Non ego falſa loquar. ter acutum ſuſtulit enſem,
Ter malè ſublato recidit enſe manus.
[Admovi jugulo; ſine me tibi vera fateri;
Admovi jugulo tela paterna tuo.]
Sed timor & pietas crudelibus obſtitit auſis:
Caſtáque mandatum dextra refugit opus.
Purpureos laniata ſinus, laniata capillos,
Exiguo dixi talia verba ſono:
Sævus, Hypermneſtra, pater eſt tibi. juſſa parentis
Effice. germanis ſit comes iſte ſuis.
Fœmina ſum & virgo, naturâ mitis & annis.
Non faciunt molles ad fera tela manus.
Quin age, dúmque jacet, fortes imitare ſorores.
Credibile eſt cæſos omnibus eſſe viros.
Si manus hæc aliquam poſſet committere cædem,
Morte foret dominæ ſanguinolenta ſuæ.
Quo meruere necem patruelia regna tenendo,
Quæ tamen externis danda forent generis?
Finge viros meruiſſe mori: quid fecimus ipſæ?
Quo mihi commiſſo non licet eſſe piæ?
Quid mihi cum ferro? quò bellica tela puellæ?
Aptior eſt digitis lana colúſque meis.
Hæc ego; dúmque queror, lacrymæ ſua verba ſequuntur,
Déque meis oculis in tua membra cadunt.
Dum petis amplexus, ſopitáque brachia jactas;
Penè manus telo ſaucia facta tua eſt.
Jámque patrem, famulóſque patris, lucémque timebam.
Expulerunt ſomnos hæc mea dicta tuos:
Surge age, Belide, de tot modò fratribus unus:
Nox tibi, ni properas, iſta perennis erit.
Territus exurgis: fugit omnis inertia ſomni.
Aſpicis in timidâ fortia tela manu.
Quærenti cauſam, Dum nox ſinit, effuge dixi.
Dum nox atra ſinit, tu fugis: ipſa moror.
Manè erat: & Danaus generos ex cæde jacentes
Dinumerat. ſummæ criminis unus abes.
Fert malè cognatæ jacturam mortis in uno;
Et queritur facti ſanguinis eſſe parum.
Abſtrahor à patriis pedibus; raptámque capillis
(Hæc meruit pietas præmia) carcer habet.
Scilicet ex illo Junonia permanet ira;
Quo bos ex homine eſt, ex bove facta Dea.
At ſatis eſt pœnæ teneram mugîſſe puellam:
Nec modò formoſam poſſe placere Jovi.
Adſtitit in ripâ liquidi nova vacca parentis,
Cornuáque in patriis non ſua vidit aquis:
Conatóque queri mugitus edidit ore:
Territáque eſt formâ, territa voce ſuâ.
Quid furis, infelix? quid te miraris in umbrâ?
Quid numeras factos ad nova membra pedes?
Illa Jovis magni pellex metuenda ſorori,
Fronde levas nimiam ceſpitibúſque famem.
Fonte bibis, ſpectáſque tuam ſtupefacta figuram:
Et te ne feriant, quæ geris, arma times.
Quæque modò, ut poſſis etiam Jove digna videri,
Dives eras; nudâ nuda recumbis humo.
Per mare, per terras, cognatáque flumina curris.
Dat mare, dant amnes, dat tibi terra viam.
Quæ tibi cauſa fugæ? quid Io freta longa pererras?
Non poteris vultus effugere ipſa tuos.
Inachi, quo properas? eadem ſequeriſque fugíſque.
Tu tibi dux comiti: tu comes ipſa duci.
Per ſeptem Nilus portus emiſſus in æquor
Exuit inſanæ pellicis ora bovi.
Ultima quid referam, quorum mihi cana ſenectus
Auctor? dant anni quod querar, ecce, mei.
Bella pater patruúſque gerunt: regnóque domóque
Pellimur. ejectos ultimus orbis habet.
Ille ferox ſolus ſolio ſceptróque potitur:
Cum ſene nos inopi turba vagamur inops.
De fratrum populo pars exiguiſſima reſtas.
Quíque dati leto, quæque dedere, fleo.
Nam mihi quot fratres, totidem periere ſorores.
Accipiat lacrymas utraque turba meas.
En ego, quòd vivis, pœnæ crucianda reſervor.
Quid fiat ſonti, cum rea laudis agar?
Et conſanguineæ quondam centeſima turbæ
Infelix, uno fratre manente, cadam.
At tu, ſi qua piæ, Lynceu, tibi cura ſororis,
Quæque tibi tribui munera, dignus habes;
Vel fer opem, vel dede neci: defunctáque vitâ
Corpora furtivis inſuper adde rogis.
Et ſepeli lacrymis perfuſa fidelibus oſſa:
Scriptáque ſint titulo noſtra ſepulcra brevi.
Exul Hypermneſtra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipſa tulit.
Scribere plura libet: ſed pondere laſſa catenæ
Eſt manus; & vires ſubtrahit ipſe timor.

EPISTOLA XV.

Sappho Phaoni.

ECquid, ut inſpecta eſt ſtudioſæ littera dextræ,
Protinus eſt oculis cognita noſtra tuis?
An, niſi legiſſes auctoris nomina Sapphûs,
Hoc breve neſcires unde movetur opus?
Forſitan & quare mea ſint alterna requiras
Carmina; cùm lyricis ſim magìs apta modis.
Flendus amor meus eſt: elegeia flebile carmen.
Non facit ad lacrymas barbitos ulla meas.
Uror, ut, indomitis ignem exercentibus Euris,
Fertilis accenſis meſſibus ardet ager.
Arva Phaon celebrat diverſa Typhoïdos Ætnæ.
Me calor Ætnæo non minor igne coquit.
Nec mihi, diſpoſitis quæ jungam carmina nervis,
Proveniunt; vacuæ carmina mentis opus.
Nec me Pyrrhiades Methymniadéſve puellæ,
Nec me Lesbiadum cætera turba juvant.
Vilis Anactorie, vilis mihi candida Cydno:
Non oculis grata eſt Atthis, ut antè, meis.
Atque aliæ centum, quas non ſinè crimine amavi.
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.
Eſt in te facies, ſunt apti luſibus anni.
O facies oculis inſidioſa meis!
Sume fidem & pharetram; fies manifeſtus Apollo.
Accedant capiti cornua; Bacchus eris.
Et Phœbus Daphnen, & Gnoſida Bacchus amavit.
Nec nôrat Lyricos illa vel illa modos.
At mihi Pegaſides blandiſſima carmina dictant:
Jam canitur toto nomen in orbe meum.
Nec plus Alcæus, conſors patriæque lyræque,
Laudis habet: quamvìs grandiùs ille ſonet.
Si mihi difficilis formam natura negavit;
Ingenio formæ damna rependo meæ.
Sum brevis. at nomen, quod terras impleat omnes,
Eſt mihi: menſuram nominis ipſa fero.
Candida ſi non ſum; placuit Cepheïa Perſeo
Andromede, patriæ fuſca colore ſuæ.
Et variis albæ junguntur ſæpe columbæ:
Et niger à viridi turtur amatur ave.
Si, niſi quæ facie poterit te digna videri,
Nulla futura tua eſt; nulla futura tua eſt.
At, me cùm legeres, etiam formoſa videbar.
Unam jurabas uſque decere loqui.
Cantabam; memini: (meminerunt omnia amantes)
Oſcula cantanti tu mihi rapta dabas.
Hæc quoque laudabas: omníſque à parte placebam.
Sed tum præcipuè, cùm fit Amoris opus.
Tunc te plùs ſolito laſcivia noſtra juvabat,
Crebráque mobilitas, aptáque verba joco;
Quíque, ubi jam amborum fuerat confuſa voluptas,
Plurimus in laſſo corpore languor erat.
Nunc tibi Sicelides veniunt nova præda puellæ.
Quid mihi cum Lesbo? Sicelis eſſe volo.
At vos erronem tellure remittite noſtrum
Niſiades matres, Niſiadéſque nurus.
Neu vos decipiant blandæ mendacia linguæ.
Quæ dicit vobis, dixerat antè mihi.
Tu quoque quæ montes celebras, Erycina, Sicanos,
(Nam tua ſum) vati conſule, Diva, tuæ.
An gravis inceptum peragit Fortuna tenorem,
Et manet in curſu ſemper acerba ſuo?
Sex mihi natales ierant; cùm lecta parentis
Ante diem lacrymas oſſa bibere meas.
Arſit inops frater victus meretricis amore;
Miſtáque cum turpi damna pudore tulit.
Factus inops agili peragit freta cærula remo;
Quáſque malè amiſit, nunc malè quærit opes.
Me quoque, quòd monui bene multa fideliter, odit.
Hoc mihi libertas, hoc pia lingua dedit.
Et tanquam deſint, quæ me ſinè fine fatigent,
Accumulat curas filia parva meas.
Ultima tu noſtris accedis cauſa querelis.
Non agitur vento noſtra carina ſuo.
Ecce, jacent collo ſparſi ſinè lege capilli:
Nec premit articulos lucida gemma meos.

Veſte

Veſte tegor vili; nullum eſt in crinibus aurum:
Non Arabo noſter rore capillus olet.
Cui colar infelix, aut cui placuiſſe laborem?
Ille mei cultûs unicus auctor abeſt.
Molle meum levibus cor eſt violabile telis:
Et ſemper cauſa eſt, cur ego ſemper amem.
Sive ita naſcenti legem dixere ſorores;
Nec data ſunt vitæ fila ſevera meæ;
Sive abeunt ſtudia in mores, artéſque magiſtræ;
Ingenium nobis molle Thalia facit.
Quid mirum, primæ ſi me lanuginis ætas
Abſtulit, atque anni, quos vir amare poteſt?
Hunc ne pro Cephalo raperes, Aurora, timebam.
Et faceres: ſed te prima rapina tenet.
Hunc ſi conſpiciat, quæ conſpicit omnia, Phœbe;
Juſſus erit ſomnos continuare Phaon.
Hunc Venus in cœlum curru vexiſſet eburno;
Sed videt & Marti poſſe placere ſuo.
O nec adhuc juvenis, nec jam puer; utilis ætas!
O decus, atque ævi gloria magna tui!
Huc ades: inque ſinus formoſe relabere noſtros.
Non ut ames oro, verùm ut amare ſinas.
Scribimus, & lacrymis oculi rorantur obortis.
Aſpice, quàm ſit in hoc multa litura loco.
Si tam certus eras hinc ire, modeſtiùs iſſes;
Et modò dixiſſes; Lesbi puella, vale.
Non tecum lacrymas, non oſcula ſumma tuliſti.
Denique non timui, quod doliturа fui.
Nil de te mecum eſt, niſi tantùm injuria: nec te
Admonuit, quod tu pignus amantis habes.
Non mandata dedi. neque enim mandata dediſſem
Ulla, niſi, ut nolles immemor eſſe mei.
Per tibi, qui nunquam longè diſcedat, Amorem,
Pérque novem juro numina noſtra Deas!
Cùm mihi neſcio quis, Fugiunt tua gaudia, dixit;
Nec me flere diu, nec potuiſſe loqui.
Et lacrymæ deerant oculis, & lingua palato.
Aſtrictum gelido frigore pectus erat.
Poſtquam ſe dolor invenit; nec pectora plangi,
Nec puduit ſciſſis exululare comis.
Non aliter, quàm ſi nati pia mater ademti
Portet ad exſtructos corpus inane rogos.
Gaudet, & è noſtro creſcit mœrore Charaxus
Frater; & ante oculos itque reditque meos.
Utque pudenda mei videatur cauſa doloris;
Quid dolet hæc? certè filia vivit, ait.
Non veniunt in idem pudor atque amor. omne videbat
Vulgus; eram lacero pectus aperta ſinu.
Tu mihi cura, Phaon: te ſomnia noſtra reducunt;
Somnia formoſo candidiora die.
Illic te invenio; quanquam regionibus abſis.
Sed non longa ſatis gaudia ſomnus habet.
Sæpe tuos noſtrâ cervice onerare lacertos,
Sæpe tuæ videor ſuppoſuiſſe meos.
Blandior interdum, veríſque ſimillima verba
Eloquor: & vigilant ſenſibus ora meis.
Oſcula cognoſco, quæ tu committere linguæ,
Aptáque conſuêras accipere, apta dare.
Ulteriora pudet narrare: ſed omnia fiunt.
Et juvat, & ſine te non libet eſſe mihi.
At cùm ſe Titan oſtendit, & omnia ſecum;
Tam citò me ſomnos deſtituiſſe queror.
Antra nemúſque peto; tanquam nemus antráque proſint.
Conſcia deliciis illa fuere tuis.
Illuc mentis inops, ut quam furialis Erichtho
Impulit, in collo crine jacente, feror.
Antra vident oculi ſcabro pendentia topho,
Quæ mihi Mygdonii marmoris inſtar erant.
Invenio ſylvam, quæ ſæpe cubilia nobis
Præbuit, & multâ texit opaca comâ:
At non invenio dominum ſylvæque meúmque.
Vile ſolum locus eſt: dos erat ille loci.
Agnovi preſſas noti mihi ceſpitis herbas:
De noſtro curvum pondere gramen erat.
Incubui; tetigíque locum, quâ parte fuiſti.
Grata priùs lacrymas combibit herba meas.
Quin etiam rami poſitis lugere videntur
Frondibus; & nullæ dulce queruntur aves.
Sola virum non ulta piè mœſtiſſima mater
Concinit Iſmarium Daulias ales Ityn.
Ales Ityn, Sappho deſertos cantat amores,
Hactenus: ut mediâ cætera nocte ſilent.
Eſt nitidus, vitróque magis perlucidus omni,
Fons ſacer: hunc multi numen habere putant.
Quem ſupra ramos expandit aquatica lotos,
Una nemus: tenero ceſpite terra viret.
Hic ego cùm laſſos poſuiſſem fletibus artus,
Conſtitit ante oculos Naias una meos.
Conſtitit, & dixit, Quoniam non ignibus æquis
Ureris, Ambracias terra petenda tibi.
Phœbus ab excelſo, quantum patet, aſpicit æquor;
Actiacum populi Leucadiúmque vocant.
Hinc ſe Deucalion Pyrrhæ ſuccenſus amore
Miſit, & illæſo corpore preſſit aquas.
Nec mora: verſus Amor tetigit lentiſſima Pyrrhæ
Pectora, Deucalion igne levatus erat.
Hanc legem locus ille tenet. pete protinus altam
Leucada; nec ſaxo deſiluiſſe time.
Ut monuit; cum voce abiit. ego frigida ſurgo:
Nec gravidæ lacrymas continuere genæ.
Ibimus, ô Nymphe, monſtratáque ſaxa petemus.
Sit procul inſano victus amore timor.
Quidquid erit, melius quàm nunc erit. aura, ſubito.
Et mea non magnum corpora pondus habent.
Tu quoque, mollis Amor, pennas ſuppone cadenti:
Ne ſim Leucadiæ mortua crimen aquæ.
Indè chelyn Phœbo communia munera ponam;
Et ſub eâ verſus unus & alter erunt.
Grata lyram poſui tibi, Phœbe, poëtria Sappho:
Convenit illa mihi, convenit illa tibi.
Cur tamen Actiacas miſeram me mittis ad oras,
Cùm profugum poſſis ipſe referre pedem?
Tu mihi Leucadiâ potes eſſe ſalubrior undâ:
Et formâ & meritis tu mihi Phœbus eris.
An potes, ô ſcopulis undâque ferocior illâ,
Si moriar, titulum mortis habere meæ?
At quanto melius jungi mea pectora tecum,
Quàm poterant ſaxis præcipitanda dari!
Hæc ſunt illa, Phaon, quæ tu laudare ſolebas;
Viſáque ſunt toties ingenioſa tibi.
Nunc vellem facunda forent. dolor artibus obſtat;
Ingeniúmque meis ſubſtitit omne malis.
Non mihi reſpondent veteres in carmina vires.
Plectra dolore tacent: muta dolore lyra eſt.
Lesbides æquoreæ, nupturáque nuptáque proles;
Lesbides, Æoliâ nomina dicta lyrâ;
Lesbides, infamem quæ me feciſtis amatæ;
Deſinite ad citharas turba venire meas.
Abſtulit omne Phaon, quod vobis antè placebat.
(Me miſeram! dixi quàm modò penè, meus!)
Efficite ut redeat: vates quoque veſtra redibit.
Ingenio vires ille dat, ille rapit.
Ecquid ago precibus? pectúſne agreſte movetur?
An riget? & Zephyri verba caduca ferunt?
Qui mea verba ferunt, vellem tua vela referrent.
Hoc te, ſi ſaperes, lente, decebat opus.
Sive redis, puppíque tuæ votiva parantur
Munera; quid laceras pectora noſtra moræ?
Solve ratem: Venus, orta mari, mare præſtet eunti.
Aura dabit curſum. tu modò ſolve ratem.
Ipſe gubernabit reſidens in puppe Cupido;
Ipſe dabit tenerâ vela legétque manu.
Sive juvat longè fugiſſe Pelaſgida Sappho;
Non tamen invenies, cur ego digna fugâ.
[O ſaltem miſeræ, crudelis, epiſtola dicat:
Ut mihi Leucadiæ fata petantur aquæ.]

EPISTOLA XVI.

PARIS HELENÆ.

HANC tibi Priamides mitto, Ledæa, ſalutem,
Quæ tribui ſolâ te mihi dante poteſt.
Eloquar? an flammæ non eſt opus indice notæ,
Et pluſ, quàm vellem, jam meus extat amor?
Ille quidem mallem lateat; dum tempora dentur
Lætitiæ miſtos non habitura metus.
Sed malè diſſimulo. quis enim celaverit ignem,
Lumine qui ſemper proditur ipſe ſuo?
Si tamen expectas, vocem quoque rebus ut addam;
Uror. habes animi nuncia verba mei.
Parce, precor, faſſo: nec vultu cætera duro
Perlege, ſed formæ conveniente tuæ.
Jamdudum gratum eſt, quod epiſtola noſtra recepta
Spem facit, hoc recipi me quoque poſſe modo.
Quæ rata ſint, nec te fruſtrà promiſerit, opto,
Hoc mihi quæ ſuaſit mater Amoris iter.
Namque ego divino monitu, ne neſcia pecces,
Advehor: & cœpto non leve numen adeſt.

Præmia

Præmia magna quidem, ſed non indebita, poſco.
  Pollicita eſt thalamo te Cytherea meo.
Hâc duce Sigeo dubias à litore feci
  Longa Phereclea per freta puppe vias.
Illa dedit faciles auras, ventóſque ſecundos.
  In mare nimirum jus habet orta mari.
Perſtet: & ut pelagi, ſic pectoris adjuvet æſtum:
  Deferat in portus & mea vota ſuos.
Attulimus flammas, non hic invenimus, illas.
  Hæ mihi tam longæ cauſa fuere viæ.
Nam neque triſtis hyems, neque nos huc appulit error.
  Tænaris eſt claſſi terra petita meæ.
Nec me crede fretum merces portante carinâ
  Findere. quas habeo, Di tueantur, opes.
Nec venio Graias veluti ſpectator ad urbes.
  Oppida ſunt regni divitiora mei.
Te peto; quam lecto pepigit Venus aurea noſtro.
  Te prius optavi, quàm mihi nota fores.
Antè tuos animo vidi, quàm lumine, vultus:
  Prima fuit vultûs nuncia fama tui.
Nec tamen eſt mirum, ſi ſicut oportet, arcu
  Miſſilibus telis eminus ictus, amo.
Sic placuit fatis: quæ ne convellere tentes,
  Accipe cum verâ dicta relata fide.
Matris adhuc utero, partu remorante, tenebar:
  Jam gravidus juſto pondere venter erat.
Illa ſibi ingentem viſa eſt ſub imagine ſomni
  Flammiferam pleno reddere ventre facem.
Territa conſurgit; metuendáque noctis opacæ
  Viſa ſeni Priamo, vatibus ille, refert.
Arſurum Paridis vates canit Ilion igni.
  Pectoris, ut nunc eſt, fax fuit illa mei.
Forma vigórque animi, quamvis de plebe videbar,
  Indicium tectæ nobilitatis erant.
Eſt locus in mediis nemoroſæ vallibus Idæ
  Devius, & piceis ilicibúſque frequens;
Qui nec ovis placidæ, nec amantis ſaxa capellæ,
  Nec patulo tardæ carpitur ore bovis.
Hinc ego Dardaniæ muros excelſáque tecta,
  Et freta proſpiciens, arbore nixus eram.
Ecce pedum pulſu viſa eſt mihi terra moveri:
  Vera loquar, veri vix habitura fidem.
Conſtitit ante oculos, actus velocibus alis,
  Atlantis magni Pleionéſque nepos.
Fas vidiſſe fuit; fas ſit mihi viſa referre:
  Inque Dei digitis aurea virga fuit.
Tréſque ſimul Divæ, Venus & cum Pallade Juno
  Graminibus teneros impoſuere pedes.
Obſtupui; gelidúſque comas erexerat horror.
  Cum mihi, Pone metum, nuncius ales ait.
Arbiter es formæ: certamina ſiſte Dearum;
  Vincere quæ formâ digna ſit una duas.
Néve recuſarem, verbis Jovis imperat: & ſe
  Protinus ætheriâ tollit in aſtra viâ.
Mens mea convaluit, ſubitóque audacia venit:
  Nec timui vultu quamque notare meo.
Vincere erant omnes dignæ: judéxque verebar
  Non omnes cauſam vincere poſſe ſuam.
Sed tamen ex illis jam tunc magis una placebat:
  Hanc eſſe ut ſcires, unde movetur amor.
Tantáque vincendi cura eſt; ingentibus ardent
  Judicium donis ſollicitare meum.
Regna Jovis conjux, virtutem filia jactat.
  Ipſe potens dubito, fortis an eſſe velim.
Dulce Venus riſit, Nec te, Pari, munera tangant;
  Utraque ſuſpenſi plena timoris, ait,
Nos dabimus quod ames: & pulchræ filia Ledæ
  Ibit in amplexus, pulchrior ipſa, tuos.
Dixit: & ex æquo donis formâque probatâ,
  Victorem cælo retulit illa pedem.
Interea (credo, verſis ad proſpera fatis)
  Regius agnoſcor per rata ſigna puer.
Læta domus nato per tempora longa recepto.
  Addit & ad feſtos hunc quoque Troja diem.
Utque ego te cupio, ſic me cupiere puellæ:
  Multarum votum ſola tenere potes.
Nec tantum regum natæ petiere ducúmque:
  Sed Nymphis etiam curáque amórque fui.
At mihi cunctarum ſubeunt faſtidia, poſtquam
  Conjugii ſpes eſt, Tyndari, facta tui.
Te vigilans oculis, animo te nocte videbam,
  Lumina cùm placido victa ſopore jacent.
Quid facies præſens, quæ nondum viſa placebas?
  Ardebam; quamvis hic procul ignis erat.
Nec potui debere mihi ſpem longiùs iſtam,
  Cæruleâ peterem quin mea vota viâ.
Troia cæduntur Phrygiâ pineta ſecuri,
  Quæque erat æquoreis utilis arbor aquis:
Ardua proceris ſpoliantur Gargara ſylvis:
  Innumeráſque mihi longa dat Ida trabes.
Fundatura citas flectuntur robora naves:
  Texitur & coſtis panda carina ſuis.
Addimus antennas, & vela ſequentia malis:
  Accipit & pictos puppis adunca Deos.
Quâ tamen ipſe vehor, comitata Cupidine parvo,
  Sponſor conjugii ſtat Dea picta ſui.
Impoſita eſt factæ poſtquam manus ultima claſſi;
  Protinus Ægæis ire lubebat aquis.
Et pater & genitrix inhibent mea vota rogando;
  Propoſitúmque piâ voce morantur iter.
Et ſoror effuſis, ut erat, Caſſandra capillis,
  Cùm vellent noſtræ jam dare vela rates;
Quò ruis? exclamat: referes incendia tecum.
  Quanta per has neſcis flamma petatur aquas.
Vera fuit vates; dictos invenimus ignes:
  Et ferus in molli pectore flagrat amor.
Portubus egredior; ventíſque ferentibus uſus
  Applicor in terras, Oebali Nympha, tuas.
Excipit hoſpitio vir me tuus. hoc quoque factum
  Non ſine conſilio numinibúſque Deûm.
Ille quidem oſtendit, quidquid Lacedæmone totâ
  Oſtendi dignum conſpicuúmque fuit.
Sed mihi laudatam cupienti cernere formam,
  Lumine, nil aliud, quo caperentur, erat.
Ut vidi, obſtupui; præcordiáque intima ſenſi
  Attonitus curis intumuiſſe novis.
His ſimiles vultus, quantum reminiſcor, habebat,
  Venit in arbitrium cùm Cytherea meum.
Si tu veniſſes pariter certamen in illud;
  In dubium Veneris palma futura fuit.
Magna quidem de te rumor præconia fecit,
  Nullâque de facie neſcia terra tuâ eſt,
Nec tibi par uſquam Phrygiâ, nec ſolis ab ortu
  Inter formoſas altera nomen habet.
Credis & hoc nobis? minor eſt tua gloria vero;
  Famâque de formâ penè maligna tuâ eſt.
Plus hic invenio, quàm quod promiſerat illa:
  Et tua materiâ gloria victa ſuâ eſt.
Ergo arſit meritò, qui noverat omnia, Theſeus:
  Et viſa es tanto digna rapina viro:
More tuæ gentis nitidâ dum nuda palæſtrâ
  Ludis; & es nudis fœmina miſta viris.
Quod rapuit, laudo; miror, quod reddidit unquam.
  Tam bona conſtanter præda tenenda fuit.
Antè receſſiſſet caput hoc cervice cruentâ,
  Quàm tu de thalamis abſtraherere meis.
Téne manus unquam noſtræ dimittere vellent?
  Téve meo paterer vivus abire ſinu?
Si reddenda fores, aliquid tamen antè tuliſſem.
  Nec Venus ex toto noſtra fuiſſet iners.
Vel mihi virginitas eſſet libata; vel illud,
  Quod poterat ſalvâ virginitate rapi.
Da modò te: quæ ſit Paridis conſtantia noſces.
  Flamma rogi flammas finiet una meas.
Præpoſui regnis ego te; quæ maxima quondam
  Pollicita eſt nobis nupta ſorórque Jovis.
Dúmque tuo poſſem circumdare brachia collo,
  Contempta eſt virtus Pallade dante mihi.
Nec piget; aut unquam ſtultè legiſſe videbor:
  Permanet in voto mens mea firma ſuo.
Spem modò ne noſtram fieri patiare caducam
  Te precor, ô tanto digna labore peti.
Non ego conjugium generoſa degener opto:
  Nec mea (crede mihi) turpiter uxor eris.
Pliada, ſi quæras, in noſtrâ gente Jovémque
  Invenies; medios ut taceamus avos.
Sceptra parens Aſiæ, quâ nulla beatior ora eſt,
  Finibus immenſis vix obeunda tenet.
Innumeras urbes atque aurea tecta videbis:
  Quæque ſuos dicas templa decere Deos.
Ilion aſpicies, firmatáque turribus altis
  Mœnia, Phœbeæ ſtructa canore lyræ.
Quid tibi de turbâ narrem numeróque virorum?
  Vix populum tellus ſuſtinet illa ſuum.
Occurrent denſæ tibi Troades agmine matres:
  Nec capient Phrygias atria noſtra nurus.
O quoties dices, Quàm pauper Achaia noſtra eſt!
  Una domus quaſvis urbis habebit opes.

Nec mihi fas fuerit Sparten contemnere veſtram.
  In quâ tu nata es, terra beata mihi eſt.
Parca ſed eſt Sparte: tu cultu divite digna es.
  Ad talem formam non facit iſte locus.
Hanc faciem largis ſinè fine paratibus uti,
  Deliciiſque decet luxuriare novis.
Cùm videas cultum noſtrâ de gente virorum;
  Qualem Dardanidas credis habere nurus?
Da modò te facilem: nec dedignare maritum,
  Rure Therapnæo nata puella, Phrygem.
Phryx erat & noſtro genitus de ſanguine, qui nunc
  Cum Dîs potandas nectare miſcet aquas.
Phryx erat Auroræ conjux. tamen abſtulit illum
  Extremum noctis quæ Dea finit iter.
Phryx etiam Anchiſes: volucrum cui mater Amorum
  Gaudet in Idæis concubuiſſe jugis.
Nec, puto, collatis formâ Menelaus & annis,
  Judice te, nobis anteferendus erit.
Non dabimus certè ſocerum tibi clara fugantem
  Lumina; qui trepidos à dape vertat equos.
Nec pater eſt Priamo ſoceri de cæde cruentus;
  Et qui Myrtoas crimine ſignet aquas.
Nec proavo Stygiâ noſtro captantur in undâ
  Poma, nec in mediis quæritur humor aquis.
Quid tamen hoc refert, ſi te tenet ortus ab illis?
  Cogitur huic domui Jupiter eſſe ſocer.
Heu facinus! totis indignus noctibus ille
  Te tenet; amplexu perfruitúrque tuo.
At mihi conſpiceris poſitâ vix denique menſâ.
  Multáque, quæ lædant, hoc quoque tempus habet.
Hoſtibus eveniant convivia talia noſtris,
  Experior poſito qualia ſæpe mero.
Pœnitet hoſpitii, cùm, me ſpectante, lacertos
  Impoſuit collo ruſticus iſte tuo.
Rumpor, & invideo (quid enim tamen omnia narrem?)
  Membra ſuperjectâ cùm tua veſte fovet.
Oſcula cùm verò coràm non dura daretis;
  Ante oculos poſui pocula ſumta meos.
Lumina demitto, cùm te tenet arctius ille:
  Creſcit & invito lentus in ore cibus.
Sæpe dedi gemitus: & te, laſciva, notavi
  In gemitu riſum non tenuiſſe meo.
Sæpe mero volui flammam compeſcere: at illa
  Crevit; & ebrietas ignis in igne fuit.
Multáque ne videam, verſâ cervice recumbo.
  Sed revocas oculos protinus ipſa meos.
Quid faciam dubito. dolor eſt meus illa videre.
  Sed dolor à facie major abeſſe tuâ.
Quà licet & poſſum, luctor celare furorem:
  Sed tamen apparet diſſimulatus amor.
Nec tibi verba damus: ſentis mea vulnera, ſentis.
  Atque utinam ſoli ſint ea nota tibi!
Ah quoties lacrymis venientibus ora reflexi,
  Ne cauſam fletûs quæreret ille mei!
Ah quoties aliquem narravi potus amorem,
  Ad vultus referens ſingula verba tuos!
Indiciúmque mei ficto ſub nomine feci.
  Ille ego, ſi neſcis, verus amator eram.
Quin etiam, ut poſſem verbis petulantiùs uti,
  Non ſemel ebrietas eſt ſimulata mihi.
Prodita ſunt (memini) tunicâ tua pectora laxâ,
  Atque oculis aditum nuda dedere meis;
Pectora vel puris nivibus, vel lacte, tuámque
  Complexo matrem candidiora Jove.
Dum ſtupeo viſis, (nam pocula fortè tenebam)
  Tortilis è digitis excidit anſa meis.
Oſcula ſi natæ dederas; ego protinus illa
  Hermiones tenero lætus ab ore tuli.
Et modò cantabam veteres reſupinus amores:
  Et modò per nutum ſigna tegenda dabam.
Et comitum primas Clymenen Æthrámque tuarum
  Auſus cum blandis nuper adire ſonis.
Quæ mihi non aliud, quàm formidare, locutæ,
  Orantis medias deſeruere preces.
Dî facerent, magni pretium certaminis eſſes;
  Téque ſuo victor poſſet habere toro.
Ut tulit Hippomenes Schœneida præmia curſûs,
  Venit ut in Phrygios Hippodamia ſinus;
Ut ferus Alcides Acheloia cornua fregit,
  Dum petit amplexus, Deïanira, tuos;
Noſtra per has leges audacia fortiter iſſet:
  Téque mei ſcires eſſe laboris opus.
Nunc mihi nil ſupereſt, niſi te, formoſa, precari;
  Amplectíque tuos, ſi patiare, pedes.
O decus, ô præſens geminorum gloria fratrum:
  O Jove digna viro, ni Jove nata fores!
Aut ego Sigeos repetam te conjuge portus:
  Aut ego Tænariâ contegar exul humo.
Non mea ſunt ſummâ leviter diſtricta ſagittâ
  Pectora: deſcendit vulnus ad oſſa meum.
Hoc mihi; (nam repeto) fore ut à cæleſte ſagittâ
  Figar, erat verax vaticinata ſoror.
Parce datum fatis, Helene, contemnere amorem:
  Sic habeas faciles in tua vota Deos.
Multa quidem ſubeunt: ſed coràm ut plura loquamur,
  Excipe me lecto nocte ſilente tuo.
An pudet, & metuis Venerem temerare maritam?
  Caſtáque legitimi fallere jura tori?
Ah nimiùm ſimplex, Helene, ne ruſtica dicam,
  Hanc faciem culpâ poſſe carere putas!
Aut faciem mutes, aut ſis non dura, neceſſe eſt.
  Lis eſt cum formâ magna pudicitiæ.
Jupiter his gaudet, gaudet Venus aurea furtis.
  Hæc tibi nempe patrem furta dedere Jovem.
Vix fieri, ſi ſunt vires in ſemine avorum,
  Et Jovis & Ledæ filia, caſta potes.
Caſta tamen tum ſis, cum te mea Troja tenebit:
  Et tua ſim, quæſo, crimina ſolus ego.
Nunc ea peccemus, quæ corrigat hora jugalis:
  Si modò promiſit non mihi vana Venus.
Sed tibi & hoc ſuadet rebus, non voce, maritus:
  Néve ſui furtis hoſpitis obſtet, abeſt.
Non habuit tempus, quo Creſſia regna videret,
  Aptius. ô mirâ calliditate virum!
Ivit, &, Idæi mando tibi, dixit iturus,
  Curam pro nobis hoſpitis, uxor, agas.
Negligis abſentis (teſtor) mandata mariti:
  Cura tibi non eſt hoſpitis ulla tui.
Hunccine tu ſperes hominem ſinè pectore dotes
  Poſſe ſatis formæ, Tyndari, noſſe tuæ?
Falleris: ignorat. nec, ſi bona magna putaret
  Quæ tenet, externo crederet illa viro.
Ut te nec mea vox, nec te meus incitet ardor;
  Cogimur ipſius commoditate frui.
Aut erimus ſtulti, ſic ut ſuperemus & ipſum,
  Si tam ſecurum tempus abibit iners.
Penè ſuis ad te manibus deducit amantem.
  Utere non vaſti ſimplicitate viri.
Sola jaces viduo tam longâ nocte cubili:
  In viduo jaceo ſolus & ipſe toro.
Te mihi, méque tibi communia gaudia jungant.
  Candidior medio nox erit illa die.
Tunc ego jurabo quævis tibi numina; méque
  Adſtringam verbis in ſacra jura tuis.
Tunc ego, ſi non eſt fallax fiducia noſtri,
  Efficiam præſens, ut mea regna petas.
Si pudet; & metuis, ne me videare ſecuta;
  Ipſe reus ſinè te criminis hujus agar.
Nam ſequar Ægidæ factum, fratrúmque tuorum.
  Exemplo tangi non propiore potes.
Te rapuit Theſeus; geminas Leucippidas illi:
  Quartus in exemplis enumerabor ego.
Troïa claſſis adeſt, armis inſtructa viriſque.
  Jam facient celeres remus & aura vias.
Ibis Dardanias ingens regina per urbes:
  Téque novam credet vulgus adeſſe Deam.
Quáque feres greſſus, adolebunt cinnama flammæ:
  Cæſáque ſanguineam victima planget humum.
Dona pater fratréſque, & cum genitrice ſorores,
  Iliadéſque omnes, totáque Troja, dabunt.
Hei mihi! pars à me vix dicitur ulla futuri.
  Plura feres, quàm quæ littera noſtra refert.
Nec tu rapta time, ne nos fera bella ſequantur;
  Concitet & vires Græcia magna ſuas.
Tot priùs abductis, ecquæ repetita per arma eſt?
  Crede mihi; vanos res habet iſta metus.
Nomine ceperunt Aquilonis Erecthida Thraces:
  Et tuta à bello Biſtonis ora fuit.
Phaſida puppe novâ vexit Pagaſæus Iäſon:
  Læſa nec eſt Colchâ Theſſala terra manu.
Te quoque qui rapui, rapuit Minoïda Theſeus:
  Nulla tamen Minos Cretas ad arma vocat.
Terror in his ipſo major ſolet eſſe periclo:
  Quæque timere libet, pertimuiſſe pudet.
Finge tamen, ſi vis, ingens conſurgere bellum.
  Et mihi ſunt vires: & mea tela nocent.
Nec minor eſt Aſiæ, quàm veſtræ copia terræ.
  Illa viris dives, dives abundat equis.

Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
  Quàm Paris; aut armis anteferendus erit.
Penè puer cæſis abducta armenta recepi
  Hoſtibus: & cauſam nominis indè tuli.
Penè puer vario juvenes certamine vici:
  In quibus Ilioneus, Deïphobúſque fuit.
Néve putes, non me niſi cominus eſſe timendum:
  Figitur in juſto noſtra ſagitta loco.
Num potes hæc illi primæ dare facta juventæ?
  Inſtruere Atriden num potes arte meâ?
Omnia ſi dederis; nunquid dabis Hectora fratrem?
  Unus is innumeri militis inſtar habet.
Quid valeam, neſcis: & te mea robora fallunt.
  Ignoras, cui ſis nupta futura viro.
Aut igitur nullo belli repetere tumultu:
  Aut cedent Marti Dorica caſtra meo.
Nec tamen indigner pro tantâ ſumere ferrum
  Conjuge. certamen præmia magna movent.
Tu quoque, ſi de te totus contenderit orbis,
  Nomen ab æternâ poſteritate feres.
Spe modò non timidâ, Dîs hinc egreſſa ſecundis,
  Exige cum plenâ munera pacta fide.

EPISTOLA XVII.

HELENA PARIDI.

NUNC oculos tua cùm violârit epiſtola noſtros;
  Non reſcribendi gloria viſa levis.
Auſus es hoſpitii temeratis advena ſacris
  Legitimam nuptæ ſollicitare fidem?
Scilicet idcirco ventoſa per æquora vectum
  Excepit portu Tænaris ora ſuo?
Nec tibi diverſâ quamvis è gente venires,
  Oppoſitas habuit regia noſtra fores;
Eſſet ut officii merces injuria tanti?
  Qui ſic intrabas, hoſpes an hoſtis eras?
Nec dubito, quin hæc, cùm ſit tam juſta, vocetur
  Ruſtica judicio noſtra querela tuo.
Ruſtica ſim ſanè; dum non oblita pudoris:
  Dúmque tenor vitæ ſit ſinè labe meæ.
Si non eſt ficto vultus mihi triſtis in ore;
  Nec ſedeo duris torva ſuperciliis;
Fama tamen clara eſt: & adhuc ſinè crimine luſi:
  Et laudem de me nullus adulter habet.
Quò magis admiror, quæ ſit fiducia cœpto;
  Spémque tori dederit quæ tibi cauſa mei.
An, quia vim nobis Neptunius attulit heros,
  Rapta ſemel, videor bis quoque digna rapi?
Crimen erat noſtrum, ſi delinita fuiſſem.
  Cùm ſim rapta, meum quid niſi nolle fuit?
Non tamen è facto fructum tulit ille petitum:
  Excepto redii paſſa timore nihil.
Oſcula luctanti tantummodo pauca protervus
  Abſtulit: ulterius nil habet ille mei.
Quæ tua nequitia eſt, non his contenta fuiſſet.
  Dî melius! ſimilis non fuit ille tui.
Reddidit intactam; minuítque modeſtia crimen:
  Et juvenem facti pœnituiſſe patet.
Theſea pœnituit, Paris ut ſuccederet illi;
  Ne quando nomen non ſit in ore meum?
Nec tamen iraſcor: (quis enim ſuccenſet amanti?)
  Si modò, quem præfers, non ſimulatur amor.
Hoc quoque enim dubito, non quòd fiducia deſit,
  Aut mea ſit facies non bene nota mihi:
Sed quia credulitas damno ſolet eſſe puellis;
  Verbáque dicuntur veſtra carere fide.
At peccant aliæ; matronáque rara pudica eſt.
  Quid prohibet raris nomen ineſſe meum?
Nam mea quòd viſa eſt tibi mater idonea; cujus
  Exemplo flecti me quoque poſſe putes:
Matris in admiſſo falsâ ſub imagine luſæ
  Error ineſt: plumâ tectus adulter erat.
Nil ego, ſi peccem, poſſim neſciſſe: nec ullus
  Error, qui facti crimen obumbret, erit.
Illa bene erravit, vitiúmque auctore redemit.
  Felix in culpâ quo Jove dicar ego?
Quòd genus & proavos, & regia nomina jactas:
  Clara ſatìs domus hæc nobilitate ſuâ.
Jupiter ut ſoceri proavus taceatur, & omne
  Tantalidæ Pelopis Tyndareſque decus;
Dat mihi Læda Jovem cycno decepta parentem;
  Quæ falſam gremio credula fovit avem.
I nunc, & Phrygiæ latè primordia gentis,
  Cúmque ſuo Priamum Laomedonte refer.
Quos ego ſuſpicio. ſed, qui tibi gloria magna eſt
  Quintus, is à noſtro nomine primus erit.
Sceptra tuæ quamvìs rear eſſe potentia Trojæ,
  Non tamen hæc illis eſſe minora puto.
Si jam divitiis locus hic numeróque virorum
  Vincitur: at certè barbara terra tua eſt.
Munera tanta quidem promittit epiſtola dives.
  Ut poſſint ipſas illa movere Deas.
Sed ſi jam fines vellem tranſire pudoris;
  Tu melior culpæ cauſa futurus eras.
Aut ego perpetuò famam ſinè labe tenebo;
  Aut ego te potius quàm tua dona ſequar.
Utque ea non ſpemo; ſic acceptiſſima ſemper
  Munera ſunt, auctor quæ pretioſa facit.
Plus multo eſt, quod amas; quòd ſum tibi cauſa laboris;
  Quòd per tam longas ſpes tua venit aquas.
Illa quoque appoſitâ quæ nunc facis, improbe, menſâ,
  (Quamvis experiar diſſimulare) noto.
Cùm modò me ſpectas oculis, laſcive, protervis;
  Quos vix inſtantes lumina noſtra ferunt:
Et modò ſuſpiras: modò pocula proxima nobis
  Sumis; quâque bibi, tu quoque parte bibis.
Ah quoties digitis, quoties ego tecta notavi
  Signa ſupercilio penè loquente dari!
Et ſæpe extimui, ne vir meus illa videret:
  Non ſatis occultis erubuíque notis.
Sæpe vel exiguo, vel longo murmure dixi,
  Nil pudet hunc. nec vox hæc mea falſa fuit.
Orbe quoque in menſæ legi ſub nomine noſtro,
  Quod deducta mero littera fecit, AMO.
Credere me tamen hoc oculo renuente negavi.
  Hei mihi! jam didici, ſic quoque poſſe loqui.
His ego blanditiis, ſi peccatura fuiſſem,
  Flecterer: his poterant pectora noſtra capi.
Eſt quoque (confiteor) facies tibi rara: poteſtque
  Velle ſub amplexus ire puella tuos.
Altera vel potiùs felix ſinè crimine fiat,
  Quàm cadat externo noſter amore pudor.
Diſce meo exemplo, formoſis poſſe carere.
  Eſt virtus placitis abſtinuiſſe bonis.
Quàm multos credas juvenes optare, quod optas,
  Qui ſapiant? oculos an Paris unus habes?
Non tu plus cernis: ſed plus temerarius audes.
  Nec tibi plus cordis, ſed magis oris ineſt.
Tunc ego te vellem celeri veniſſe carinâ,
  Cùm mea virginitas mille petita procis.
Si te vidiſſem, primus de mille fuiſſes.
  Judicio veniam vir dabit ipſe meo.
Ad poſſeſſa venis præceptáque gaudia ſerus.
  Spes tua lenta fuit: quod petis, alter habet.
Ut tamen optarem fieri tibi Troïa conjux,
  Invitam ſic me nec Menelaus habet.
Deſine molle, precor, verbis convellere pectus:
  Néve mihi, quam te dicis amare, noce
Sed ſine, quam tribuit ſortem Fortuna, tueri:
  Nec ſpolium noſtri turpe pudoris habe.
At Venus hoc pacta eſt: & in altæ vallibus Idæ
  Tres tibi ſe nudas exhibuere Deæ:
Unáque cùm regnum, belli daret altera laudem;
  Tyndaridos conjux, tertia dixit, eris.
Credere vix equidem cæleſtia corpora poſſum
  Arbitrio formam ſuppoſuiſſe tuo.
Utque ſit hoc verum; certè pars altera ficta eſt,
  Judicii pretium quâ data dicor ego.
Non eſt tanta mihi fiducia corporis, ut me
  Maxima teſte Deâ dona fuiſſe putem.
Contenta eſt oculis hominum mea forma probari:
  Laudatrix Venus eſt invidioſa mihi.
Sed nihil inficior: faveo quoque laudibus iſtis.
  Nam mea vox quare, quod cupit, eſſe neget?
Nec tu ſuccenſe nimiùm mihi credius ægre.
  Tarda ſolet magnis rebus ineſſe fides.
Prima mea eſt igitur Veneri placuiſſe voluptas:
  Proxima, me viſam præmia ſumma tibi:
Nec te Palladios, nec te Junonis honores
  Auditis Helenæ præpoſuiſſe bonis.
Ergo ego ſum virtus? ego ſum tibi nobile regnum?
  Ferrea ſim, ſi non hoc ego pectus amem.
Ferrea, crede mihi, non ſum: ſed amare repugno
  Illum, quem fieri vix puto poſſe meum.
Quid bibulum curvo proſcindere littus aratro,
  Spémque ſequi coner, quam locus ipſe neget?
Sum rudis ad Veneris furtum: nullâque fidelem
  (Dî mihi ſunt teſtes) luſimus arte virum.

Nunc

Nunc quoque, quod tacito mando mea verba libello,
Fungitur officio littera noſtra novo.
Felices, quibus uſus adeſt! ego neſcia rerum
Difficilem culpæ ſuſpicor eſſe viam.
Ipſe malo metus eſt. jam nunc confundor, & omnes
In noſtris oculos vultibus eſſe reor.
Nec reor hoc falſò. ſenſi mala murmura vulgi:
Et quaſdam voces rettulit Æthra mihi.
At tu diſſimula: niſi ſi deſiſtere mavis.
Sed cur deſiſtas? diſſimulare potes.
Lude, ſed occultè. major, non maxima nobis
Eſt data libertas, quòd Menelaus abeſt.
Ille quidem procul eſt, ita re cogente, profectus.
Magna fuit ſubitæ juſtáque cauſa viæ.
Aut mihi ſic viſum eſt. ego, cùm dubitaret an iret,
Quamprimùm, dixi, fac rediturus eas.
Omine lætatus dedit oſcula: Réſque, domúſque,
Et tibi ſit curæ Troïcus hoſpes, ait.
Vix tenui riſum. quem dum compeſcere luctor,
Nil illi potui dicere, præter, Erit.
Vela quidem Creten ventis dedit ille ſecundis.
Sed tu non ideo cuncta licere puta.
Sic meus hinc vir abeſt, ut me cuſtodiat abſens.
An neſcis longas Regibus eſſe manus?
Fama quoque eſt oneri. nam quo conſtantiùs ore
Laudamur veſtro, juſtiùs ille timet.
Quæ juvat, ut nunc eſt, eadem mihi gloria damno eſt:
Et meliùs famæ verba dediſſe foret.
Nec, quod abeſt, hic me tecum mirare relictam:
Moribus & vitæ credidit ille meæ.
De facie metuit, vitæ confidit: & illum
Securum probitas, forma timere facit.
Tempora ne pereant ultro data præcipis; útque
Simplicis utamur commoditate viri.
Et libet, & timeo: nec adhuc exacta voluntas.
Eſt ſatis. in dubio pectora noſtra labant.
Et vir abeſt nobis; & tu ſine conjuge dormis:
Inque vicem tua me, te mea forma capit.
Et longæ noctes: & jam ſermone coimus:
Et tu (me miſeram!) blandus: & una domus.
Et peream, ſi non invitant omnia culpam.
Neſcio quo tardor ſed tamen ipſa metu.
Quod malè perſuades, utinam bene cogere poſſis!
Vi mea ruſticitas excutienda fuit.
Utilis interdum eſt ipſis injuria paſſis.
Sic certè felix eſſe coacta velim.
Dum novus eſt, potiùs cœpto pugnemus amori:
Flamma recens parvâ ſparſa reſedit aquâ.
Certus in hoſpitibus non eſt amor. errat, ut ipſi:
Cúmque nihil ſperes firmius eſſe, fuit.
Hypſipyle teſtis, teſtis Minoïa virgo eſt;
In non exhibitis utraque queſta toris.
Tu quoque dilectam multos, infide, per annos
Diceris Oenonen deſtituiſſe tuam.
Nec tamen ipſe negas; & nobis omnia de te
Quærere, ſi neſcis, maxima cura fuit.
Adde quod, ut cupias conſtans in amore manere,
Non potes. expediunt jam tua vela Phryges.
Dum loqueris mecum, dum nox ſperata paratur,
Qui ferat in patriam, jam tibi ventus erit.
Curſibus in mediis novitatis plena relinques
Gaudia: cum ventis noſter abibit amor.
An ſequar, ut ſuades; laudatáque Pergama viſam;
Pronurus & magni Laomedontis ero?
Non ita contemno volucris præconia Famæ,
Ut probris terras impleat illa meis.
Quid de me Sparte poterit, quid Achaïa tota,
Quid gentes Aſiæ, quid tua Troja loqui?
Quid Priamus de me, Priami quid ſentiet uxor;
Tótque tui fratres, Dardanidéſque nurus?
Tu quoque, qui poteris tibi me ſperare fidelem,
Et non exemplis anxius eſſe tuis?
Quicunque Iliacos intraverit advena portus,
Is tibi ſolliciti cauſa timoris erit.
Ipſe mihi quoties iratus, Adultera, dices!
Oblitus noſtro crimen ineſſe tuum.
Delicti fies idem reprehenſor & auctor.
Terra, precor, vultus obruat antè meos.
At fruar Iliacis opibus, cultúque beato:
Donáque promiſſis uberiora feram.
Purpura nempe mihi, pretioſáque texta dabuntur:
Congeſtóque auri pondere dives ero.
Da veniam faſſæ; non ſunt tua munera tanti.
Neſcio quo tellus me tenet iſta modo.
Quis mihi, ſi lædar, Phrygiis ſuccurrat in oris?
Unde petam fratres, unde parentis opem?
Omnia Medeæ fallax promiſit Iaſon:
Pulſa eſt Æſoniâ num minus illa domo?
Non erat Æetes, ad quem deſpecta rediret:
Non Ipſea parens, Chalciopéque ſoror.
Tale nihil timeo: ſed nec Medea timebat.
Fallitur augurio ſpes bona ſæpe ſuo.
Omnibus invenies, quæ nunc jactantur in alto,
Navibus à portu lene fuiſſe fretum.
Fax quoque me terret: quam ſe peperiſſe cruentam
Ante diem partûs eſt tua viſa parens.
Et vatum timeo monitus: quos igne Pelaſgo
Ilion arſuram præmonuiſſe ferunt.
Utque favet Cytherea tibi, quia vicit, habétque
Parta per arbitrium bina tropæa tuum;
Sic illas vereor: quæ, ſi tua gloria vera eſt,
Judice te cauſam non tenuere duæ.
Nec dubito, quin, te ſi proſequar, arma parentur.
Ibit per gladios (hei mihi!) noſter amor.
An fera Centauris indicere bella coëgit
Atracis Hæmonios Hippodamia viros?
Tu fore tam juſtâ lentum Menelaon in irâ,
Et geminos fratres, Tyndareúmque putas?
Quòd bene te jactas, & fortia facta recenſes;
A verbis facies diſſidet iſta ſuis.
Apta magis Veneri, quam ſunt tua corpora Marti.
Bella gerant fortes: tu, Pari, ſemper ama.
Hectora, quem laudas, pro te pugnare jubeto:
Militia eſt operis altera digna tuis.
His ego, ſi ſaperem, paulóque audacior eſſem,
Uterer. utetur, ſi qua puella ſapit.
Aut ego depoſito faciam fortaſſe pudore;
Et dabo conjunctas tempore victa manus.
Quod petis, ut furtim præſentes plura loquamur;
Scimus quid captes, colloquiúmque voces.
Sed nimium properas; & adhuc tua meſſis in herbâ eſt.
Hæc mora ſit voto forſan amica tuo.
Hactenus arcanum furtivæ conſcia mentis
Littera jam laſſo pollice ſiſtat opus.
Cætera per ſocias Clymenen Æthrámque loquamur,
Quæ mihi ſunt comites conſiliúmque duæ.

EPISTOLA XVIII.

LEANDER HERONI.

MITTIT Abydenus, quam mallet ferre, ſalutem,
Si cadat ira maris, Seſta puella, tibi.
Si mihi Di faciles & ſunt in amore ſecundi;
Invitis oculis hæc mea verba leges.
Sed non ſunt faciles. nam cur mea vota morentur,
Currere me notâ nec patiantur aquâ?
Ipſa vides cœlum pice nigrius; & freta ventis
Turbida, pérque cavas vix adeunda rates.
Unus, & hic audax, à quo tibi littera noſtra
Redditur, è portu navita movit iter.
Aſcenſurus eram: niſi quòd, cùm vincula proræ
Solveret, in ſpeculis omnis Abydos erat.
Non poteram celare meos, velut antè, parentes:
Quémque tegi volumus, non latuiſſet amor.
Protinus hæc ſcribens, Felix, i, littera, dixi:
Jam tibi formoſam porriget illa manum.
Forſitan admotis etiam tangere labellis;
Rumpere dum niveo vincula dente volet.
Talibus exiguo dictis mihi murmure verbis,
Cætera cum chartâ dextra locuta mea eſt.
Ah quanto mallem, quàm ſcriberet, illa nataret,
Méque per aſſuetas ſedula ferret aquas!
Aptior illa quidem placido dare verbera ponto.
Eſt tamen & ſenſûs apta miniſtra mei.
Septima nox agitur, ſpatium mihi longius anno,
Sollicitum raucis ut mare fervet aquis.
His ego ſi vidi mulcentem pectora ſomnum
Noctibus; inſani ſit mora longa freti.
Rupe ſedens aliquâ ſpecto tua littora triſtis:
Et quo non poſſum corpore, mente feror.
Lumina quin etiam ſummâ vigilantia turre,
Aut videt, aut acies noſtra videre putat.
Ter mihi depoſita eſt in ſiccâ veſtis arenâ.
Ter grave tentavi carpere nudus iter.
Obſtitit inceptis tumidum juvenilibus æquor:
Merſit & adverſis ora natantis aquis.
At tu de rapidis immanſuetiſſime ventis,
Quid mecum certâ prælia mente geris?

In me, ſi neſcis, Borea, non æquora, ſævis.
  Quid faceres, eſſet ni tibi notus amor?
Tam gelidus cùm ſis, non te tamen, improbe, quondam
  Ignibus Actæis incaluiſſe negas.
Gaudia rapturo ſi quis tibi claudere vellet
  Aërios aditus; quo paterere modo?
Parce, precor; facilémque move moderatiùs auram.
  Imperet Hippotades ſic tibi triſte nihil.
Vana peto, precibúſque meis obmurmurat ipſe:
  Quáſque quatit, nullâ parte coërcet aquas.
Nunc daret audaces utinam mihi Dædalus alas!
  Icarium quamvìs hìc propè littus adeſt.
Quidquid erit, patiar: liceat modò corpus in auras
  Tollere; quod dubiâ ſæpe pependit aquâ.
Interea, dum cuncta negant ventíque fretúmque,
  Mente agito furti tempora prima mei.
Nox erat incipiens (namque eſt meminiſſe voluptas)
  Cum foribus patriis egrediebar amans.
Nec mora: depoſito pariter cum veſte timore,
  Jactabam liquido brachia lenta mari.
Luna ferè tremulum præbebat lumen eunti,
  Ut comes in noſtras officioſa vias.
Hanc ego ſuſpiciens, Faveas, Dea candida, dixi;
  Et ſubeant animo Latmia ſaxa tuo.
Non ſinat Endymion te pectoris eſſe ſeveri.
  Flecte, precor, vultus ad mea furta tuos.
Tu, Dea, mortalem cælo delapſa petebas.
  Vera loqui liceat: quam ſequor, ipſa Dea eſt.
Neu referam mores cæleſti pectore dignos;
  Forma niſi in veras non cadit illa Deas.
A Veneris facie non eſt prior ulla tuâque.
  Néve meis credas vocibus, ipſa vides.
Quanto, cùm fulges radiis argentea puris,
  Concedunt flammis ſidera cuncta tuis;
Tanto formoſis formoſior omnibus illa eſt.
  Si dubitas, cæcum, Cynthia, lumen habes.
Hæc ego, vel certè non his diverſa, locutus
  Per mihi cedentes nocte ferebar aquas.
Unda repercuſſæ radiabat imagine Lunæ,
  Et nitor in tacitâ nocte diurnus erat:
Nulláque vox, noſtras nullum veniebat ad aures,
  Præter dimotæ corpore murmur aquæ.
Alcyones ſolæ memores Ceycis amati
  Neſcio quid viſæ ſunt mihi dulce queri.
Jámque fatigatis humero ſub utroque lacertis,
  Fortiter in ſummas erigor altus aquas.
Ut procul aſpexi lumen, Meus ignis in illo eſt;
  Illa meum, dixi, littora lumen habent.
Et ſubitò laſſis vires rediere lacertis:
  Viſáque, quàm fuerat, mollior unda mihi.
Frigora ne poſſim gelidi ſentire profundi,
  Qui calet in cupido pectore, præſtat amor.
Quo magis accedo, propioráque littora fiunt,
  Quóque minus reſtat; plus libet ire mihi.
Cùm verò poſſum cerni quoque; protinus addis
  Spectatrix animos, ut valeámque facis.
Tunc etiam nando dominæ placuiſſe laboro,
  Atque oculis jacto brachia noſtra tuis.
Te tua vix prohibet nutrix deſcendere in altum.
  Hoc quoque enim vidi: nec mihi verba dabas.
Nec tamen effecit, quamvìs retinebat euntem,
  Ne fieret primâ pes tuus udus aquâ.
Excipis amplexu, feliciáque oſcula jungis:
  Oſcula (Dî magni!) trans mare digna peti.
Eque tuis demtos humeris mihi tradis amictus:
  Et madidam ſiccas æquoris imbre comam.
Cætera nox & nos, & turris conſcia novit,
  Quódque mihi lumen per vada monſtrat iter.
Nec magis illius numerari gaudia noctis,
  Helleſpontiaci quàm maris alga poteſt.
Quo brevius ſpatium nobis ad furta dabatur,
  Hôc magis eſt cautum, ne foret illud iners.
Jámque, fugaturâ Tithoni conjuge noctem,
  Prævius Auroræ Lucifer ortus erat.
Oſcula congerimus properata ſinè ordine raptim,
  Et querimur parvas noctibus eſſe moras.
Atque ita, cunctatus monitum nutricis amaræ,
  Frigida deſertâ littora turre peto.
Digredimur flentes: repetóque ego virginis æquor,
  Reſpiciens dominam, dum licet, uſque meam.
Si qua fides vero eſt; veniens hìc eſſe natator;
  Cum redeo, videor naufragus eſſe mihi.
Hoc quoque ſi credas; ad te via prona videtur:
  A te cum redeo, clivus inertis aquæ.
Invitus repeto patriam: quis credere poſſit?
  Invitus certè nunc moror urbe meâ.
Hei mihi! cur animo juncti, ſecernimur undis?
  Unáque mens, tellus non habet una duos?
Vel tua me Seſtos, vel te mea ſumat Abydos:
  Tam tua terra mihi, quàm tibi noſtra placet.
Cur ego confundor, quoties confunditur æquor?
  Cur mihi cauſa levis ventus obeſſe poteſt?
Jam noſtros curvi nôrunt delphines amores:
  Ignotum nec me piſcibus eſſe reor.
Jam patet attritus ſolitarum limes aquarum;
  Non aliter, multâ quàm via preſſa rotâ.
Quòd mihi non eſſet, niſi ſic iter, antè querebar:
  At nunc per ventos hoc quoque deeſſe queror.
Fluctibus immodicis Athamantidos æquora canent,
  Víxque manet portu tuta carina ſuo.
Hoc mare, cum primum de virgine nomina merſâ,
  Quæ tenet, eſt nactum, tale fuiſſe puto.
Et ſatis amiſſâ locus hic infamis ab Helle eſt:
  Utque mihi parcat, crimine nomen habet.
Invideo Phryxo; quem per freta triſtia tutum
  Aurea lanigero vellere vexit ovis.
Nec tamen officium pecoris naviſve requiro:
  Dummodo, quas findam corpore, dentur aquæ.
Arte egeo nullâ: fiat modò copia nandi,
  Idem navigium, navita, vector, ero.
Nec ſequor aut Helicen, aut, quâ Tyros utitur, Arcton:
  Publica non curat ſidera noſter amor.
Andromedan alius ſpectet, clarámve Coronam,
  Quæque micat gelido Parrhaſis Urſa polo.
At mihi, quod Perſeus & cum Jove Liber amârunt,
  Indicium dubiæ non placet eſſe viæ.
Eſt aliud lumen multo mihi certius illis;
  Non erit in tenebris quo duce noſter amor.
Hoc ego dum ſpectem, Colchos, & in ultima Ponti,
  Quâque viam fecit Theſſala pinus, eam:
Et juvenem poſſim ſuperare Palæmona nando,
  Miráque quem ſubitò reddidit herba Deum.
Sæpe per aſſiduos languent mihi brachia motus,
  Víxque per immenſas feſſa trahuntur aquas.
His ego cùm dixi, Pretium non vile laboris
  Jam dominæ vobis colla tenenda dabo:
Protinus illa valent, atque ad ſua præmia tendunt;
  Ut celer Eleo carcere miſſus equus.
Ipſe meos igitur ſervo, quibus uror, amores:
  Téque, magìs cælo digna puella, ſequor.
Digna quidem cælo, ſed adhuc tellure morare:
  Aut dic ad Superos & mihi quâ ſit iter.
Hìc es, & exiguum miſero contingis amanti:
  Cúmque meâ fiunt turbida mente freta.
Quid mihi, quòd lato non ſeparor æquore, prodeſt?
  Num minus hôc nobis tam brevis obſtat aqua?
An malim dubito toto procul orbe remotus
  Cum dominâ longè ſpem quoque habere meâ.
Quo propiùs nunc es, flammâ propiore caleſco:
  Et res non ſemper, ſpes mihi ſemper adeſt.
Penè manu, quod amo, (tanta eſt vicinia) tango:
  Sæpe ſed (heu!) lacrymas hoc mihi penè movet.
Velle quid eſt aliud fugientia prendere poma,
  Spémque ſuo refugi fluminis ore ſequi?
Ergo ego te nunquam, niſi cùm volet unda, tenebo?
  Et me felicem nulla videbit hyems?
Cúmque minùs firmum nil ſit, quàm ventus & unda,
  In ventis & aquâ ſpes mea ſemper erit?
Æſtus adhuc tamen eſt. quid cùm mihi læſerit æquor
  Plias & Arctophylax Oleniúmque pecus?
Aut ego non novi, quàm ſit temerarius; aut me
  In freta non cautus tum quoque mittet Amor.
Néve putes id me, quod abeſt, promittere tempus:
  Pignora polliciti non tibi tarda dabo.
Sit tumidum paucis etiam nunc noctibus æquor;
  Ire per invitas experiemur aquas.
Aut mihi continget felix audacia ſalvo:
  Aut mors ſolliciti finis amoris erit.
Optabo tamen, ut partes expellar in illas;
  Et teneant portus naufraga membra tuos.
Flebis enim, tactúque meum dignabere corpus:
  Et, Mortis, dices, huic ego cauſa fui.
Scilicet interitùs offenderis omine noſtri:
  Litteráque inviſa eſt hâc mea parte tibi.
Deſino; parce queri. ſed & ut mare finiat iram,
  Accedant, quæſo, fac tua vota meis.
Pace brevi nobis opus eſt; dum tranſferor iſtò:
  Cùm tua contigero littora, perſtet hyems.

Illic

Illìc eſt aptum noſtræ navale carinæ:
  Et meliùs nullâ ſtat mea puppis aquâ.
Illìc me claudat Boreas, ubi dulce morari.
  Tunc piger ad nandum, tunc ego cautus ero.
Nec faciant ſurdis convitia fluctibus ulla:
  Triſte nataturo nec querar eſſe fretum.
Me pariter venti teneant, pariterque lacerti:
  Per cauſas iſtic impediárque duas.
Cùm patietur hyems, remis ego corporis utar.
  Lumen in aſpectu tu modò ſemper habe.
Interea pro me pernoctet epiſtola tecum;
  Quam precor ut minimâ proſequar ipſe morâ.

EPISTOLA XIX.

HERO LEANDRO.

QUAM mihi miſiſti verbis, Leandre, ſalutem,
  Ut poſſim miſſam rebus habere; veni.
Longa mora eſt nobis omnis, quæ gaudia differt.
  Da veniam faſſæ; non patienter amo.
Urimur igne pari: ſed ſum tibi viribus impar.
  Fortius ingenium ſuſpicor eſſe viris.
Ut corpus, teneris ita mens infirma puellis.
  Deficiam; parvi temporis adde moram.
Vos, modò venando, modò rus geniale colendo,
  Ponitis in variâ tempora longa morâ.
Aut fora vos retinent, aut unctæ dona palæſtræ:
  Flectitis aut fræno colla ſequacis equi.
Nunc volucrem laqueo, nunc piſcem ducitis hamo.
  Diluitur poſito ſerior hora mero.
His mihi ſubmotæ, vel ſi minus acriter urar,
  Quod faciam, ſupereſt, præter amare, nihil.
Quod ſupereſt, facio: téque, ô mea ſola voluptas,
  Plus quoque, quàm reddi quod mihi poſſit, amo.
Aut ego cum carâ de te nutrice ſuſurro;
  Quæque tuum miror cauſa moretur iter:
Aut mare proſpiciens, odioſo concita vento
  Corripio verbis æquora penè tuis:
Aut ubi ſævitiæ paulum gravis unda remiſit;
  Poſſe quidem, ſed te nolle venire, queror.
Dúmque queror; lacrymæ per amantia lumina manant:
  Pollice quas tremulo conſcia ſiccat anus.
Sæpe tui ſpecto ſi ſint in littore paſſus:
  Impoſitas tanquam ſervet arena notas.
Utque rogem de te & ſcribam tibi, ſi quis Abydo
  Venerit, aut quæro, ſi quis Abydon eat.
Quid referam, quoties dem veſtibus oſcula, quas tu
  Helleſpontiacâ ponis iturus aquâ?
Sic ubi lux acta eſt, & noctis amicior hora
  Exhibuit pulſo ſidera clara die;
Protinus in ſummo vigilantia lumina tecto
  Ponimus, aſſuetæ ſigna notámque viæ.
Tortáque verſato ducentes ſtamina fuſo
  Fœmineâ tardas fallimus arte moras.
Quid loquar interea tam longo tempore, quæris?
  Nil, niſi Leandri nomen, in ore meo eſt.
Jámne putes exiſſe domo mea gaudia, nutrix?
  An vigilant omnes? & timet ille ſuos?
Jámne ſuas humeris illum deponere veſtes;
  Pallade jam pingui tingere membra putes?
Annuit illa ferè: non noſtra quod oſcula curet;
  Sed movet obrepens ſomnus anile caput.
Poſtque moræ minimum, Jam certè navigat, inquam;
  Lentáque dimotis brachia jactat aquis.
Paucáque cùm tactâ perfeci ſtamina telâ,
  An medio poſſis quærimus eſſe freto.
Et modò proſpicimus: timidâ modò voce precamur,
  Ut tibi det faciles utilis aura vias.
Auribus interdum voces captamus, & omnem
  Adventûs ſtrepitum credimus eſſe tui.
Sic ubi deceptæ pars eſt mihi maxima noctis
  Acta; ſubit furtim lumina feſſa ſopor.
Forſitan invitus, mecum tamen, improbe, dormis:
  Et, quanquam non vis ipſe venire, venis.
Nam modò te videor propè jam ſpectare natantem:
  Brachia nunc humeris humida ferre meis.
Nunc dare, quæ ſoleo, madidis velamina membris:
  Pectora nunc juncto noſtra fovere ſinu.
Multáque præterea, linguæ reticenda modeſtæ;
  Quæ feciſſe juvat, facta referre pudet.
Me miſeram! brevis eſt hæc & non vera voluptas.
  Nam tu cum ſomno ſemper abire ſoles.
Firmius ô cupidi tandem coëamus amantes:
  Nec careant verâ gaudia noſtra fide.
Cur ego tot viduas exegi frigida noctes?
  Cur toties à me, lente natator, abes?
Eſt mare (confiteor) nondum tractabile nanti:
  Nocte ſed heſternâ lenior aura fuit.
Cur ea præterita eſt? cur non ventura timebas?
  Tam bona cur periit, nec tibi rapta via eſt?
Protinus ut ſimilis detur tibi copia curſûs;
  Hôc melior certè, quo prior, illa fuit.
At citò mutata eſt jactati forma profundi:
  Tempore, cùm properas, ſæpe minore venis.
Hic, puto, deprenſus nil, quod querereris, haberes;
  Méque tibi amplexo nulla noceret hiems.
Certè ego tum ventos audirem lenta ſonantes,
  Et nunquam placidas eſſe precarer aquas.
Quid tamen evenit, cur ſis metuentior undæ?
  Contemtúmque prius, nunc vereare, fretum?
Nam memini, cum te ſævum veniente minaxque
  Non minùs, aut multo non minus, æquor erat.
Cùm tibi clamabam, Sic tu temerarius eſto,
  Ne miſeræ virtus ſit tua flenda mihi.
Unde novus timor hic? quóque illa audacia fugit?
  Magnus ubi eſt ſpretis ille natator aquis?
Sis tamen hoc potius, quàm quod prius eſſe ſolebas:
  Et facias placidum per mare tutus iter.
Dum modò ſis idem: dum ſic, ut ſcribis, amemur:
  Flammáque non fiat frigidus illa cinis.
Non ego tam ventos timeo mea vota morantes,
  Quàm ſimilis vento ne tuus erret amor:
Ne non ſim tanti, ſuperéntque pericula cauſam:
  Et videar merces eſſe labore minor.
Interdum metuo, patriâ ne lædar; & impar
  Ducar Abydeno Threiſſa puella toro.
Ferre tamen poſſum patientiùs omnia; quàm ſi
  Otia neſcio quâ pellice captus agas:
In tua ſi veniant alieni colla lacerti:
  Sitque novus noſtri finis amoris amor.
Ah potius peream, quàm crimine vulnerer iſto:
  Fatáque ſint culpâ noſtra priora tuâ!
Nec quia venturi dederis mihi ſigna doloris,
  Hæc loquor; aut famâ ſollicitata novâ.
Omnia ſed vereor: (quis enim ſecurus amavit?)
  Cogit & abſentes plura timere locus.
Felices illas, ſua quas præſentia nôſſe
  Crimina vera jubet, falſa timere vetat!
Nos tam vana movet, quàm facta injuria fallit:
  Incitat & morſus error uterque pares.
O utinam venias! aut ut ventúſve patérve,
  Cauſaque ſit certæ fœmina nulla moræ!
Quòd ſi quam ſciero: moriar (mihi crede) dolendo.
  Jamdudum peccas, ſi mea fata petis.
Sed neque peccabis, fruſtráque ego terreor iſtis:
  Quóque minùs venias, invida pugnat hyems.
Me miſeram! quanto planguntur littora fluctu!
  Et latet obſcurâ condita nube dies!
Forſitan ad pontum mater pia venerit Helles,
  Merſáque roratis nata fleatur aquis:
An mare ab inviſo privignæ nomine dictum
  Vexat in æquoream verſa noverca Deam?
Non favet, ut nunc eſt, teneris locus iſte puellis.
  Hâc Helle periit; hâc ego lædor aquâ.
At tibi flammarum memori, Neptune, tuarum
  Nullus erat ventis impediendus amor:
Si neque Amymone, nec laudatiſſima forma
  Criminis eſt Tyro fabula vana tui,
Lucidáque Alcyone, Circéque & Alymone nata,
  Et nondum nexis angue Meduſa comis,
Flaváque Laodice, cælóque recepta Celæno,
  Et quarum memini nomina lecta mihi.
Has certè pluréſque canunt, Neptune, poëtæ
  Molle latus lateri compoſuiſſe tuo.
Cur igitur toties vires expertus amoris,
  Aſſuetum nobis turbine claudis iter?
Parce, ferox; latóque mari tua prælia miſce.
  Seducit terras hæc brevis unda duas.
Te decet aut magnas magnum jactare carinas;
  Aut etiam totis claſſibus eſſe trucem.
Turpe Deo pelagi, juvenem terrere natantem:
  Gloriáque eſt ſtagno quolibet iſta minor.
Nobilis ille quidem eſt, & clarus origine: ſed non
  A tibi ſuſpecto ducit Ulyſſe genus.
Da veniam, ſerváque duos. natat ille: ſed iſdem
  Corpus Leandri, ſpes mea, pendet aquis.
Sternuit & lumen: poſito nam ſcribimus illo.
  Sternuit; & nobis proſpera ſigna dedit.

Ecce

Ecce merum nutrix fauſtos inſtillat in ignes:
Craſque erimus plures, inquit, & ipſa bibit.
Effice nos plures evicta per æquora lapſus,
O penitus toto corde recepte mihi.
In tua caſtra redi, ſocii deſertor Amoris.
Ponuntur medio cur mea membra toro?
Quod timeas, non eſt. auſo Venus ipſa favebit:
Sternet & æquoreas æquore nata vias.
Ire libet medias ipſi mihi ſæpe per undas:
Sed ſolet hoc matibus tutius eſſe fretum.
Nam cur, hôc vectis Phryxo Phryxíque ſorore,
Sola dedit vaſtis fœmina nomen aquis?
Forſitan ad reditum metuas ne tempora deſint,
Aut gemini nequeas ferre laboris onus.
At nos diverſi medium coëamus in æquor:
Obviáque in ſummis oſcula demus aquis:
Atque ita quiſque ſuas iterum redeamus ad urbes.
Exiguum, ſed plus, quàm nihil, illud erit.
Vel pudor hic utinam, qui nos clàm cogit amare,
Vel timidus famæ cedere vellet amor!
Nunc malè res junctæ calor & reverentia pugnant.
Quid ſequar in dubio eſt. hæc decet; ille juvat.
Ut ſemel intravit Colchos Pagaſæus Iäſon;
Impoſitam celeri Phaſida puppe tulit.
Ut ſemel Idæus Lacedæmona venit adulter;
Cum prædâ rediit protinus ille ſuâ.
Tu, quàm ſæpe petis quod amas, tam ſæpe relinquis:
Et quoties grave ſit puppibus ire, natas.
Sic tamen, ô juvenis tumidarum victor aquarum,
Sic facito ſpernas, ut vereare, fretum.
Arte laboratæ merguntur ab æquore puppes:
Tu tua plùs remis brachia poſſe putes?
Quod cupis, hoc nautæ metuunt, Leandre, natare.
Exitus hic fractis puppibus eſſe ſolet.
Me miſeram! cupio non perſuadere, quod hortor:
Síſque, precor, monitis fortior ipſe meis.
Dummodo pervenias, excuſſáque ſæpe per undas
Injicias humeris brachia laſſa meis.
Sed mihi, cæruleas quoties obvertor ad undas,
Neſcio quæ pavidum frigora pectus habent.
Nec minùs heſternæ confundor imagine noctis,
Quamvis eſt ſacris illa piata meis.
Namque ſub Auroram, jam dormitante lucernâ,
(Somnia quo cerni tempore vera ſolent)
Stamina de digitis cecidere ſopore remiſſis:
Colláque pulvino noſtra ferenda dedi.
Hîc ego ventoſas nantem delphina per undas
Cernere non dubiâ ſum mihi viſa fide.
Quem, poſtquam bibulis illiſit fluctus arenis,
Unda ſimul miſerum vitáque deſeruit.
Quicquid id eſt, timeo. nec tu mea ſomnia ride:
Nec niſi tranquillo brachia crede mari.
Si tibi non parcis, dilectæ parce puellæ:
Quæ nunquam, niſi te ſoſpite, ſoſpes erit.
Spes tamen eſt fractis vicinæ pacis in undis.
Tum placidas tuto pectore ſinde vias.
Interea, nanti quoniam freta pervia non ſunt,
Leniat inviſas littera miſſa moras.

EPISTOLA XX.

ACONTIUS CYDIPPÆ.

PONE metum: nihil hìc iterum jurabis amanti.
Promiſſam ſatìs eſt te ſemel eſſe mihi.
Perlege: diſcedat ſic corpore languor ab iſto,
Qui meus eſt, ullâ parte dolente, dolor.
Quid pudor ora ſubit? nam, ſicut in æde Dianæ,
Suſpicor ingenuas erubuiſſe genas.
Conjugium pactámque fidem, non crimina, poſco:
Debitus ut conjux, non ut adulter, amo.
Verba licet repetas, quæ demtus ab arbore fœtus
Pertulit ad caſtas, me jaciente, manus;
Invenies illic id te ſpondere, quod opto,
Te potiùs, virgo, quàm meminiſſe Deam.
Nunc quoque idem timeo: ſed idem tamen acrius illud
Aſſumſit vires; auctáque flamma morâ eſt.
Quique fuit nunquam parvus; nunc tempore longo,
Et ſpe, quam dederas tu mihi, crevit amor.
Spem mihi tu dederas: meus hic tibi credidit ardor.
Non potes hoc factum teſte negare Deâ.
Adfuit, & præſens, ut erat, tua verba notavit:
Et viſa eſt motâ dicta probâſſe comâ.
Deceptam dicas noſtrâ te fraude licebit:
Dum fraudis noſtræ cauſa feratur amor.
Fraus mea quid petiit, niſi uti tibi jungerer uni?
Id me, quod quereris, conciliare poteſt.
Non ego naturâ, nec ſum tam callidus uſu:
Solertem tu me, (crede) puella, facis.
Te mihi compoſitis (ſi quid tamen egimus) à me
Adſtrinxit verbis ingenioſus Amor.
Dictatis ab eo feci ſponſalia verbis:
Conſultóque fui juris amore vafer.
Sit fraus huic nomen facto; dicárque doloſus:
(Si tamen eſt, quod ames velle tenere, dolus.)
En iterum ſcribo, mittóque rogantia verba.
Altera fraus hæc eſt: quódque queraris, habes.
Si noceo quòd amo; fateor, ſinè fine nocebo;
Téque petam: caveas tu licèt ipſa peti.
Per gladios alii placitas rapuere puellas:
Scripta mihi cautè littera crimen erit?
Dî faciant, poſſim plures imponere nodos!
Ut tua ſit nullâ libera parte fides.
Mille doli reſtant: clivo ſudamus in imo.
Ardor inexpertum nil ſinet eſſe meus.
Sit dubium, poſsíſne capi; captabere certé.
Exitus in Dîs eſt: ſed capiere tamen.
Ut partem effugias, non omnia retia falles.
Quæ tibi, quàm credis, plura tetendit Amor.
Si non proficiant artes, veniemus ad arma;
Inque tui cupido rapta ferere ſinu.
Non ſum, qui ſoleam Paridis reprehendere factum:
Nec quenquam; qui, vir poſſit ut eſſe, fuit.
Nos quoque: ſed taceo. mors hujus pœna rapinæ
Ut ſit, erit, quàm te non habuiſſe, minor.
Aut eſſes formoſa minùs, peterere modeſté.
Audaces facie cogimur eſſe tuâ.
Tu facis hoc, oculíque tui; quibus ignea cedunt
Sidera; qui flammæ cauſa fuere meæ.
Hoc flavi faciunt crines, & eburnea cervix;
Quæque precor veniant in mea colla manus:
Et decor, & vultus ſinè ruſticitate pudentes:
Et, Thetidi quales vix rear eſſe, pedes.
Cætera ſi poſſem laudare, beatior eſſem:
Nec dubito, totum quin ſibi par ſit opus.
Hâc ego compulſus, non eſt mirabile, formâ,
Si pignus volui vocis habere tuæ.
Denique, dum captam tu te cogare fateri,
Inſidiis eſto capta puella meis.
Invidiam patiar: paſſo ſua præmia dentur.
Cur ſuus à tanto crimine fructus abeſt?
Heſionen Telamon, Briſeïda cepit Achilles:
Utraque victorem victa ſecuta ſuum.
Quamlibet accuſes, & ſis irata licebit;
Iratâ liceat dum mihi poſſe frui.
Iidem qui facimus, factam tenuabimus iram:
Copia placandæ ſit modò parva tui.
Ante tuos flentem liceat conſiſtere vultus:
Et liceat lacrymis addere verba ſuis.
Utque ſolent famuli, cùm verbera ſæva verentur,
Tendere ſubmiſſas ad tua crura manus.
Ignoras tua jura. voca. cur arguor abſens?
Jamdudum dominæ more venire jube.
Ipſa meos ſcindas licèt imperioſa capillos,
Oráque ſint digitis livida facta tuis;
Omnia perpetiar: tantùm fortaſſe timebo,
Corpore lædatur ne manus iſta meo.
Sed neque compedibus, nec me compeſce catenis:
Servabor firmo vinctus amore tui.
Cùm bene ſe quantúmque volet ſatiaverit ira;
Ipſa tibi dices, Quàm patienter amat!
Ipſa tibi dices, ubi videris omnia ferre;
Tam bene qui ſervit, ſerviat iſte mihi.
Nunc reus infelix abſens agor: & mea, cùm ſit
Optima, non ullo cauſa tuente perit.
Hoc quoque, quod jus eſt, ſit ſcriptum injuria noſtrum:
Quod de me ſolo nempe queraris, habes.
Non meruit falli mecum quoque Delia. ſi non
Vis mihi promiſſum reddere, redde Deæ.
Adfuit; & vidit, cùm tu decepta rubebas:
Et vocem memori condidit aure tuam.
Omina re careant. nihil eſt violentius illâ,
Cùm ſua, quod nolim, numina læſa videt.
[Teſtis erit Calydonis aper. nam ſcimus, ut illo
Sit magis in natum ſæva reperta parens.]
Teſtis & Actæon, quondam fera creditus illis,
Ipſe dedit leto cum quibus antè feras.
Quæque ſuperba parens, ſaxo per corpus oborto,
Nunc quoque Mygdoniâ flebilis adſtat humo.

Hei mihi, Cydippe! timeo tibi dicere verum;
  Ne videar cauſâ falſa monere meâ:
Dicendum tamen eſt: hoc eſt (mihi crede) quod ægra
  Ipſo nubendi tempore ſæpe jaces.
Conſulit ipſa tibi; neu ſis perjura laborat:
  Et ſalvam ſalvâ te cupit eſſe fide.
Indè fit, ut, quoties exiſtere perfida tentas,
  Peccatum toties corrigat illa tuum.
Parce movere feros animoſæ virginis arcus.
  Mitis adhuc fieri, ſi patiare, poteſt.
Parce, precor, teneros corrumpere febribus artus.
  Servetur facies iſta fruenda mihi.
Serventur vultus ad noſtra incendia nati:
  Quíque ſubeſt niveo lætus in ore rubor.
Hoſtibus è ſi quis, ne fias noſtra, repugnat;
  Sic ſit, ut invalidâ te ſolet eſſe mihi.
Torqueor ex æquo, vel te nubente vel ægrâ:
  Dicere nec poſſum, quid minus ipſe velim.
Maceror interdum, quòd ſim tibi cauſa dolendi:
  Téque meâ lædi calliditate puto.
In caput hæc noſtrum dominæ perjuria quæſo
  Eveniant: pœnâ tuta ſit illa meâ.
Ne tamen ignorem, quid agas; ad limina crebrò
  Anxius huc illuc diſſimulanter eo.
Subſequor ancillam furtim famulúmve, requirens
  Profuerint ſomni quid tibi, quídve cibi.
Me miſerum! quòd non medicorum juſſa miniſtro,
  Effingóque manus, inſideóque toro.
Et rurſus miſerum! quòd, me procul indè remoto,
  Quem minimè vellem, forſitan alter adeſt.
Ille manus iſtas effingit, & aſſidet ægræ,
  Inviſus Superis, cum Superíſque mihi.
Dúmque ſuo tentat ſalientem pollice venam;
  Candida per cauſam brachia ſæpe tenet:
Contrectátque ſinus; & forſitan oſcula jungit.
  Officio merces plenior iſta ſuo eſt.
Quis tibi permiſit noſtras præcidere meſſes?
  Ad ſepem alterius quis tibi fecit iter?
Iſte ſinus meus eſt: mea turpiter oſcula ſumis.
  A mihi promiſſo corpore tolle manus.
Improbe, tolle manus. quam tangis, noſtra futura eſt.
  Poſtmodo ſi facias iſtud, adulter eris.
Elige de vacuis, quam non ſibi vindicet alter.
  Si neſcis, dominum res habet iſta ſuum.
Nec mihi credideris: recitetur formula pacti.
  Neu falſam dicas eſſe; face ipſa legat.
Alterius thalamo, tibi nos, tibi dicimus, exi.
  Quid facis hic? exi. non vacat iſte torus.
Nam quod habes & tu humani verba altera pacti;
  Non erit idcirco par tua cauſa meæ.
Hæc mihi ſe pepigit: pater hanc tibi, primus ab illâ:
  Sed propior certè, quàm pater, ipſa ſibi eſt.
Promiſit pater hanc: hæc adjuravit amanti.
  Ille homines, hæc eſt teſtificata Deam.
Hic metuit mendax, timet hæc perjura vocari.
  Num dubites, hic ſit major, an ille metus?
Denique, ut amborum conferre pericula poſſis,
  Reſpice ad eventus; hæc cubat; ille valet.
Nos quoque diſſimili certamina mente ſubimus.
  Nec ſpes par nobis, nec timor æquus adeſt.
Tu petis ex tuto: gravior mihi morte repulſa eſt:
  Idque ego jam, quod tu forſan amabis, amo.
Si tibi juſtitiæ, ſi recti cura fuiſſet;
  Cedere debueras ignibus ipſe meis.
Nunc quoniam ferus hic pro cauſâ pugnat iniquâ;
  Ad quid, Cydippe, littera noſtra redit?
Hic facit ut jaceas, & ſis ſuſpecta Dianæ.
  Hunc tu, ſi ſapias, limen adire vetes.
Hôc faciente ſubis tam ſæva pericula vitæ.
  Atque utinam pro te, qui movet illa, cadat!
Quem ſi reppuleris, nec quem Dea damnat, amâris;
  Et tu continuò, certè ego ſalvus ero.
Siſte metum, virgo: ſtabili potiere ſalute.
  Fac modò polliciti conſcia templa colas.
Nec bove mactato cæleſtia numina gaudent;
  Sed, quæ præſtanda eſt & ſinè teſte, fide.
Ut valeant aliæ, ferrum patiantur & ignes:
  Fert aliis triſtem ſuccus amarus opem.
Nil opus eſt iſtis; tantum perjuria vita:
  Téque ſimul ſerva, méque, datámque fidem.
Præteritæ veniam dabit ignorantia culpæ:
  Exciderint animo fœdera lecta tuo.
Admonita es modò voce meâ, modò caſſibus iſtis;
  Quos quoties tentas fallere, ferre ſoles.
His quoque vitatis, in partu nempe rogabis,
  Ut tibi luciferas afferat illa manus.
Audiet; &, repetens quæ ſint audita, requiret
  Ipſa, tibi de quo conjuge partus eat.
Promittes votum; ſcit te promittere falſò.
  Jurabis; ſcit te fallere poſſe Deos.
Non agitur de me: curâ majore laboro.
  Anxia ſunt vitæ pectora noſtra tuæ.
Cur modò te dubiam pavidi flevere parentes,
  Ignaros culpæ quos facis eſſe tuæ?
Et cur ignorent? matri licet omnia narres.
  Nil tua, Cydippe, facta ruboris habent.
Ordine fac referas, ut ſis mihi cognita primùm,
  Sacra pharetratæ dum facis ipſa Deæ.
Ut, te conſpectâ, ſubitò (ſi fortè notâſti)
  Reſtiterim fixis in tua membra genis:
Ut, te dum nimiùm miror, (nota certa furoris)
  Deciderint humero pallia lapſa meo.
Poſtmodo neſcio quà veniſſe volubile malum,
  Verba ferens doctis inſidioſa notis.
Quod quia ſit lectum ſanctâ præſente Diana,
  Eſſe tuam vinctam numine teſte fidem
Ne tamen ignoret quæ ſit ſententia ſcripto;
  Lecta tibi quondam nunc quoque verba refer.
Nube, precor, dicet, cui te bona numina jungunt:
  Quem fore juràſti, ſit gener ille mihi.
Quiſquis is eſt, placeat; quoniam placet antè Dianæ.
  Talis erit mater, ſi modò mater erit.
Sic tamen & quærat, qui ſim quantúſque, jubeto:
  Inveniet vobis conſuluiſſe Deam.
Inſula Coryciis quondam celeberrima Nymphis
  Cingitur Ægæo nomine Cea mari.
Illa mihi patria eſt. nec, ſi generoſa probâris
  Nomina, deſpectis arguor ortus avis.
Sunt & opes nobis: ſunt & ſinè crimine mores:
  Amplius útque nihil, me tibi jungit amor.
Appeteres talem vel non jurata maritum:
  Juratæ vel non talis habendus erat.
Hæc tibi me in ſomnis jaculatrix ſcribere Phœbe,
  Hæc tibi me vigilans ſcribere juſſit Amor.
E quibus alterius mihi jam nocuere ſagittæ:
  Alterius noceant ne tibi tela, cave.
Juncta ſalus noſtra eſt: miſerere meíque tuíque.
  Quid dubitas unam ferre duobus opem?
Quod ſi contigerit, cùm jam data ſigna ſonabunt,
  Tinctáque votivo ſanguine Delos erit;
Aurea ponetur mali felicis imago,
  Cauſáque verſiculis ſcripta duobus erit:
Effigie pomi teſtatur Acontius hujus,
  Quæ fuerint in eo ſcripta, fuiſſe rata.
Longior infirmum ne laſſet epiſtola corpus,
  Clauſáque conſueto ſit tibi fine; vale.

EPISTOLA XXI.

CYDIPPE ACONTIO.

PERTIMUI, ſcriptúmque tuum ſinè murmure legi:
  Juraret ne quos inſcia lingua Deos.
Et, puto, captâſſes iterum; niſi, ut ipſe fateris,
  Promiſſam ſcires me ſatìs eſſe ſemel.
Nec lectura fui: ſed, ſi tibi dura fuiſſem,
  Aucta foret ſævæ forſitan ira Deæ.
Omnia cùm faciam, cùm dem pia thura Dianæ;
  Illa tamen juſtâ plùs tibi parte favet.
Utque cupis credi, memori te vindicat irâ.
  Talis in Hippolyto via fuit illa ſuo.
At meliùs virgo faviſſet virginis annis;
  Quos vereor paucos ne velit eſſe mihi.
Languor enim cauſis non apparentibus hæret.
  Adjuvor & nullâ feſſa medentis ope.
Quàm tibi nunc gracilem vix hæc reſcribere, quámque
  Pallida vix cubito membra levare putas?
Huc timor accedit, ne quis niſi conſcia nutrix
  Colloquii nobis ſentiat eſſe vices.
Ante fores ſedet hæc. quid agámque rogantibus intus,
  Ut poſſim tutò ſcribere, Dormit, ait.
Mox ubi ſecreti longi cauſa optima ſomnus
  Credibilis tardâ deſinit eſſe morâ,
Jámque venire videt quos non admittere durum eſt;
  Excreat; & fictâ dat mihi ſigna notâ:
Sicut eram, properans verba imperfecta relinquo:
  Et tegitur trepido littera cauta ſinu.
Indè meos digitos iterum repetita fatigat.
  Quantus ſit nobis, aſpicis ipſe, labor.

Quâ

Quâ peream, ſi dignus eras, ut vera loquamur:
 Sed melior juſto, quámque mereris, ego.
Ergo te propter toties incerta ſalutis
 Commentis pœnas dóque dedíque tuis?
Hæc nobis formæ te laudatore ſuperbæ
 Contingit merces? & placuiſſe nocet?
Si tibi deformis, quod mallem, viſa fuiſſem;
 Culpatum nullâ corpus egeret ope.
Nunc laudata gemo: nunc me certamine veſtro
 Proditis; & proprio vulneror ipſa bono.
Dum neque tu cedis, nec ſe putat ille ſecundum;
 Tu votis obſtas illius, ille tuis.
Ipſa, velut navis, jactor; quam certus in altum
 Propellit Boreas, æſtus & unda refert.
Cúmque dies caris optata parentibus inſtat,
 Immodicus pariter corporis ardor ineſt:
Et mihi conjugii tempus crudelis ad ipſum
 Perſephone noſtras pulſat acerba fores.
Jam pudet: & timeo, quamvìs mihi conſcia non ſim,
 Offenſos videar ne meruiſſe Deos.
Accidere hoc aliquis caſu contendit: & alter
 Acceptum Superis hunc negat eſſe virum.
Néve mihi credas in te quoque dicere famam,
 Facta veneficiis pars putat iſta tuis.
Cauſa latet: mala noſtra patent. vos pace movetis
 Aſpera ſubmotâ prælia: plector ego.
Dicam nunc, ſolitóque tibi me decipe more:
 Quid facies odio, ſic ubi amore noces?
Si lædis, quod amas, hoſtem ſapienter amabis.
 Me, precor, ut ſerves, perdere velle velis.
Aut tibi jam nulla eſt ſperatæ cura puellæ,
 Quam ferus indignâ tabe perire ſinis:
Aut Dea ſi fruſtra pro me tibi ſæva rogatur,
 Quid mihi te jactas? gratia nulla tua eſt.
Elige quid fingas. non vis placare Dianam;
 Immemor es noſtri: non potes; illa tui eſt.
Vel nunquam mallem, vel non mihi tempore in illo
 Eſſet in Ægæis cognita Delos aquis.
Tunc mea difficili deducta eſt æquore navis;
 Et fuit ad cœptas hora ſiniſtra vias.
Quo pede proceſſi! quo me pede limine movi!
 Picta citæ tetigi quo pede texta ratis!
Bis tamen adverſo redierunt carbaſa vento.
 Mentior ah demens! ille ſecundus erat.
Ille ſecundus erat, qui me referebat euntem;
 Quíque parum felix impediebat iter.
Atque utinam conſtans contra mea vela fuiſſet!
 Sed ſtultum eſt venti de levitate queri.
Mota loci famâ properabam viſere Delon;
 Et facere ignavâ puppe videbar iter.
Quàm ſæpe, ut tardis, feci convitia remis;
 Queſtáque ſum vento lintea parca dari!
Et jam tranſieram Myconon, jam Tenon & Andron:
 Inque meis oculis candida Delos erat.
Quam procul ut vidi, Quid me fugis, inſula, dixi?
 Laberis in magno nunquid, ut antè, mari?
Inſtiteram terræ, cùm jam propè luce peractâ
 Demere purpureis Sol juga vellet equis:
Quos idem ſolitos poſtquam revocavit ad ortus,
 Comuntur noſtræ matre jubente comæ.
Ipſa dedit gemmas digitis, & crinibus aurum:
 Et veſtes humeris induit ipſa meis.
Protinus egreſſæ Superis, quibus inſula ſacra eſt,
 Flava ſalutatis thura merúmque damus.
Dúmque parens aras votivo ſanguine tingit,
 Feſtáque fumoſis ingerit exta focis;
Sedula me nutrix alias quoque ducit in ædes,
 Erramúſque vago per loca ſacra pede.
Et modò porticibus ſpatior, modò munera regum
 Miror: & in cunctis ſtantia ſigna locis.
Miror & innumeris ſtructam de cornibus aram,
 Et de quâ pariens arbore nixa Dea eſt.
Et quæ præterea (neque enim meminíve libétve,
 Quidquid ibi vidi, dicere) Delos habet.
Forſitan hæc ſpectans, à te ſpectabar, Aconti;
 Viſáque ſimplicitas eſt mea poſſe capi.
In templum redeo gradibus ſublime Dianæ.
 Tutior hôc ecquis debuit eſſe locus?
Mittitur ante pedes malum cum carmine tali.
 Hei mihi! juravi nunc quoque penè tibi.
Suſtulit hoc nutrix, miratáque, Perlege, dixit.
 Inſidias legi, magne poëta, tuas.
Nomine conjugii dicto, confuſa pudore
 Senſi me totis erubuiſſe genis:
Luminàque in gremio veluti defixa tenebam;
 Lumina propoſiti facta miniſtra tui.
Improbe, quid gaudes? aut quæ tibi gloria parta eſt?
 Quidve vir eluſâ virgine laudis habes?
Non ego conſtiteram ſumtâ peltata ſecuri;
 Qualis in Iliaco Pentheſilea ſolo.
Nullus Amazonio cælatus balteus auro,
 Sicut ab Hippolyte, præda relata tibi eſt.
Verba, quid exultas, tua ſi mihi verba dederunt;
 Súmque parum prudens capta puella dolis?
Cydippen pomum, pomum Schœneïda cepit.
 Tu nunc Hippomenes ſcilicet alter eris.
At fuerat melius, (ſi te puer iſte tenebat,
 Quem tu neſcio quas dicis habere faces,)
More bonis ſolito ſpem non corrumpere fraude.
 Exoranda tibi, non capienda fui.
Cur, cùm me peteres, ea non profitenda putabas,
 Propter quæ nobis ipſe petendus eras?
Cogere cur potiùs, quàm perſuadere volebas,
 Si poteram auditâ conditione capi?
Quid tibi nunc prodeſt jurandi formula juris,
 Linguáque præſentem teſtificata Deam?
Quæ jurat, mens eſt: nil conjuravimus illâ.
 Illa fidem dictis addere ſola poteſt.
Conſilium prudénſque animi ſententia jurat,
 Et niſi judicii vincula nulla valent.
Si tibi conjugium volui promittere noſtrum;
 Exige polliciti debita jura tori:
Sed ſi nil dedimus, præter ſinè pectore vocem;
 Verba ſuis fruſtra viribus orba tenes.
Non ego juravi: legi jurantia verba.
 Vir mihi non iſto more legendus eras.
Decipe ſic alias: ſuccedat epiſtola pomo.
 Si valet hoc; magnas divitis aufer opes.
Fac jurent Reges ſua ſe tibi regna daturos;
 Sítque tuum, toto quicquid in orbe placet.
Major es hâc ipſâ multo (mihi crede) Dianâ,
 Si tua tam præſens littera numen habet.
Cùm tamen hæc dixi, cùm me tibi firma negavi,
 Cùm bene promiſſi cauſa peracta mei eſt;
Confiteor, timeo ſævæ Latoïdos iram:
 Et corpus lædi ſuſpicor indè meum.
Nam quare, quoties ſocialia ſacra parantur,
 Nupturæ toties languida membra cadunt?
Ter mihi jam veniens poſitas Hymenæus ad aras
 Fugit; & è thalami limine terga dedit.
Víxque manu pigrâ toties infuſa reſurgunt
 Lumina: vix moto corripit igne faces.
Sæpe coronatis ſtillant unguenta capillis,
 Et trahitur multo ſplendida palla croco.
Cùm tetigit limen, lacrymas mortíſque timorem
 Cernit; & à cultu multa remota ſuo.
Projicit ipſe ſuas deductâ fronte coronas,
 Spiſſáque de nitidis tergit amomа comis.
Et pudet in triſti lætum conſurgere turbâ:
 Quíque erat in pallâ, tranſit in ora rubor.
At mihi (væ miſeræ!) torrentur febribus artus:
 Et gravius juſto pallia pondus habent.
Noſtráque plorantes video ſuper ora parentes:
 Et, face pro thalami, fax mihi mortis adeſt.
Parce laboranti, pictâ Dea læta pharetrâ;
 Dáque ſalutiferam jam mihi fratris opem.
Turpe tibi eſt, illum cauſas depellere leti;
 Te contrà titulum mortis habere meæ.
Nunquid, in umbroſo cùm velles fonte lavari,
 Imprudens vultus ad tua labra tuli?
Prætериíne tuas de tot cæleſtibus aras?
 Aque tua eſt noſtrâ ſpreta parente parens?
Nil ego peccavi, niſi quòd perjuria legi;
 Inque parum fauſto carmine docta fui.
Tu quoque pro nobis, ſi non mentiris amorem,
 Thura feras. proſint, quæ nocuere, manus.
Cur, quæ ſuccenſet, quòd adhuc tibi pacta puella
 Non tua ſit, fieri ne tua poſſit, agit?
Omnia de vivâ tibi ſunt ſperanda. quid aufert
 Sæva mihi vitam, ſpem tibi Diva mei?
Nec tu crediderís illum, cui deſtinor uxor,
 Ægra ſuperpoſitâ membra fovere manu.
Aſſidet ille quidem, quantum permittitur ipſi:
 Sed meminit noſtrum virginis eſſe torum.
Et quoque neſcio quid de me ſenſiſſe videtur.
 Nam lacrymæ causâ ſæpe latente cadunt.
Et minùs audacter blanditur, & oſcula rara
 Accipit, & timido me vocat ore ſuam.

Nec

Nec miror ſenſiſſe, notis cùm prodat apertis.
Io dextrum verſor, cùm venit ille, latus.
Nec loquor, & tecto ſimulatur lumine ſomnus;
Captantem tactus rejiciòque manum.
Ingemit, & tacito ſuſpirat pectore: méque
Offenſam, quamvìs non mereatur, habet.
Hei mihi, quòd gaudes, & te juvat iſta voluptas!
Hei mihi, quòd ſenſus ſum tibi faſſa meos!
Si mihi lingua foret; tu noſtrâ juſtiùs irâ,
Qui mihi tendebas retia, dignus eras.
Scribis, ut invalidum liceat tibi viſere corpus.
Es procul à nobis: & tamen indè noces.
Mirabar, quare tibi nomen Acontius eſſet:
Quod faciat longè vulnus, acumen habes.
Certè ego convalui nondum de vulnere tali;
Ut jaculo, ſcriptis eminus icta tuis.
Quid tamen huc venias? ánne ut miſerabile corpus,
Ingenii videas bina tropæa tui.
Concidimus macie; color eſt ſinè ſanguine. qualem
Io pomo refero mente fuiſſe tuo.
Candida nec miſto ſublucent ora rubore.
Forma novi talis marmoris eſſe ſolet.
Argenti color eſt inter convivia talis,
Quod tactum gelidæ frigore pallet aquæ.
Si me nunc videas, viſam prius eſſe negabis:
Arte nec eſt, dices, iſta petenda meâ:

Promiſſíque fidem, ne ſim tibi juncta, remittes;
Et cupies illud non meminiſſe Deam.
Forſitan & facies, jurem ut contraria rurſus;
Quæque legam, mittes altera verba mihi.
Sed tamen aſpiceres vellem, prout ipſe rogabas,
Et diſcas ſponſæ languida membra tuæ.
Durius & ferro cum ſit tibi pectus, Aconti;
Tu veniam noſtris vocibus ipſe petas.
Ne tamen ignores, ope quâ revaleſcere poſſim:
Quæritur à Delphis fata canente Deo.
Is quoque neſcio quam nunc, ut vaga fama ſuſurrat,
Neglectam queritur tellis habere fidem.
Hoc Deus & vates, hoc & mea carmina dicunt.
At deſunt voto carmina nulla tuo.
Unde tibi favor hic? niſi quòd nova fortè reperta eſt,
Quæ capiat magnos littera lecta Deos.
Téque tenente Deos, numen ſequor ipſa Deorum:
Dóque libens victas in tua vota manus.
Faſſáque ſum matri deceptæ fœdera linguæ,
Lumina fixa tenens plena pudoris humo.
Cætera cura tua eſt. plus hoc quoque virgine factum,
Non timuit tecum quòd mea charta loqui.
Jam ſatis invalidos calamo laſſavimus artus;
Et manus officium longius ægra negat.
Quid, niſi, quòd cupio me jam conjungere tecum,
Reſtat, ut aſcribat littera noſtra? Vale.

AMORUM

LIBRI TRES.

EPIGRAMMA NASONIS IN AMORES SUOS.

Qui modò Naſonis fueramus quinque libelli,
Tres ſumus: hoc illi prætulit auctor opus.
Ut jam nulla tibi nos ſit legiſſe voluptas;
At levior demtis pœna duobus erit.

LIBER PRIMUS.

ELEGIA I.

ARMA gravi numero violentáque bella parabam
Edere, materiâ conveniente modis.
Par erat inferior verſus: riſiſſe Cupido
Dicitur, atque unum ſurripuiſſe pedem.
Quis tibi, ſæve puer, dedit hoc in carmina juris?
Pïëridum vates, non tua turba, ſumus.
Quid, ſi præripiat flavæ Venus arma Minervæ;
Ventilet accenſas flava Minerva faces?
Quis probet in ſylvis Cererem regnare jugoſis?
Lege pharetratæ virginis arva coli?
Crinibus inſignem quis acutâ cuſpide Phœbum
Inſtruat, Aöniam Marte movente lyram?
Sunt tibi magna, puer, nimiúmque potentia regna.
Cur opus affectas, ambitioſe, novum?
An, quod ubique, tuum? tua ſunt Heliconia Tempe?
Vix etiam Phœbo jam lyra tuta ſua eſt?
Cùm bene ſurrexit verſu nova pagina primo;
Attenuat nervos protinus ille meos.
Nec mihi materia eſt numeris levioribus apta,
Aut puer, aut longas comta puella comas.
Queſtus eram; pharetrâ cum protinus ille ſolutâ
Legit in exitium ſpicula facta meum:
Lunavítque genu ſinuoſum fortiter arcum:
Quódque canas, vates, accipe, dixit, opus.
Me miſerum! certas habuit puer ille ſagittas.
Uror; & in vacuo pectore regnat Amor.
Sex mihi ſurgat opus numeris; in quinque reſidat.
Ferrea cum veſtris bella valete modis.
Cingere littoreâ flaventia tempora myrto,
Muſa, per undenos emodulanda pedes.

ELEGIA II.

ESSE quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur
Strata, neque in lecto pallia noſtra ſedent?
Et vacuam ſomno noctem, quàm longa, peregi;
Laſſáque verſati corporis oſſa dolent?
Nam puto ſentirem, ſi quo tentarer amore.
An ſubit, & tacitâ callidus arte nocet?
Sic erat. hæſerunt tenues in corde ſagittæ:
Et poſſeſſa ferus pectora verſat Amor.
Cedimus? an ſubitum luctando accendimus ignem?
Cedamus. leve fit, quod bene fertur, onus.
Vidi ego jactatas motâ face creſcere flammas:
Et vidi nullo concutiente mori.

Verbera plura ferunt, quàm quos juvat uſus aratri,
Detrectant preſſi dum juga prima boves.
Aſper equus duris contunditur ora lupatis:
Frena minùs ſentit, quiſquis ad arma facit.
Acriùs invitos, multóque ferociùs urget,
Quàm qui ſervitium ferre fatentur, amor.
En ego confiteor: tua ſum nova præda, Cupido.
Porrigimus victas ad tua jura manus.
Nil opus eſt bello: pacem veniámque rogamus.
Nec tibi laus, armis victus inermis, ero.
Necte comam myrto: maternas junge columbas.
Qui deceat, currum vitricus ipſe dabit.
Inque dato curru, populo clamante triumphum,
Stabis; & adjunctas arte movebis aves.
Ducentur juvenes capti, captæque puellæ.
Hæc tibi magnificus pompa triumphus erit.
Ipſe ego præda recens factum modò vulnus habebo:
Et nova captivâ vincula mente feram.
Mens Bona ducetur manibus poſt terga retortis,
Et Pudor, & caſtris quidquid Amoris obeſt,
Omnia te metuent: ad te ſua brachia tendens
Vulgus, Iö, magnâ voce, Triumphe, canet.
Blanditiæ comites tibi erunt, Errórque, Furórque,
Aſſiduè partes turba ſecuta tuas.
His tu militibus ſuperas hominéſque Deóſque:
Hæc tibi ſi demas commoda, nudus eris.
Læta triumphanti de ſummo mater Olympo
Plaudet; & oppoſitas ſparget in ora roſas.
Tu, pennas gemmâ, gemmâ variante capillos,
Ibis in auratis aureus ipſe rotis.
Tum quoque non paucos (ſi te bene novimus) ures:
Tum quoque præteriens vulnera multa dabis.
Non poſſunt (licèt ipſe velis) ceſſare ſagittæ.
Fervida vicino flamma vapore nocet.
Talis erat domitâ Bacchus Gangetide terrâ.
Tu gravis alitibus; tigribus ille fuit.
Ergo, ego cùm poſſim ſacra pars eſſe triumphi,
Parce tuas in me perdere, victor, opes.
Aſpice cognati felicia Cæſaris arma.
Quâ vicit, victos protegit ille manu.

ELEGIA III.

JUSTA precor: quæ me nuper prædata puella eſt,
Aut amet, aut faciat cur ego ſemper amem.
Ah nimiùm volui! tantùm patiatur amari.
Audierit noſtras tot Cytherea preces.
Accipe, per longos tibi qui deſerviat annos:
Accipe, qui purâ nôrit amare fide.
Si me non veterum commendant magna parentum
Nomina; nec noſtri ſanguinis auctor eques;
Nec meus innumeris renovatur campus aratris;
Temperat & ſumtus parcus uterque parens;
At Phœbus, comitéſque novem, vitíſque repertor,
Hoc faciant: &, me qui tibi donat, Amor:
Et nulli ceſſura fides; ſinè crimine mores;
Nudáque ſimplicitas, purpuréúſque pudor.
Non mihi mille placent: non ſum deſultor Amoris.
Tu mihi (ſi qua fides) cura perennis eris.
Tecum, quos dederint annos mihi fila ſororum,
Vivere contingat: téque dolente mori.
Te mihi materiem felicem in carmina præbe;
Provenient causâ carmina digna ſuâ.
Carmine nomen habent exterrita cornibus Iö,
Et quam fluminéâ luſit adulter ave:
Quæque, ſuper pontum ſimulato vecta juvenco,
Virgineâ tenuit cornua vara manu.
Nos quoque per totum pariter cantabimur orbem:
Junctáque ſemper erunt nomina noſtra tuis.

ELEGIA IV.

VIR tuus eſt epulas nobis aditurus eaſdem.
Ultima cœna tuo ſit precor illa viro.
Ergo ego dilectam tantùm conviva puellam
Aſpiciam? tangi quem juvet, alter erit?
Alteriúſque ſinus aptè ſubjecta fovebis?
Injiciet collo, cùm volet, ille manum?
Deſine mirari, poſito quòd candida vino
Atracis ambiguos traxit in arma viros.
Nec mihi ſylva domus, nec equo mea membra cohærent:
Vix à te videor poſſe tenere manus.
Quæ tibi ſint facienda tamen, cognoſce: nec Euris
Da mea, nec tepidis verba ferenda Notis.
Antè veni, quàm vir. nec quid, ſi veneris antè,
Poſſit agi, video: ſed tamen antè veni.
Cùm premit ille torum, vultu comes ipſa modeſto
Ibis, ut accumbas; clàm mihi tange pedem.
Me ſpecta, nutúſque meos, vultúmque loquacem:
Excipe furtivas, & refer ipſa, notas.
Verba ſuperciliis ſinè voce loquentia dicam:
Verba leges digitis, verba notata mero.
Cùm tibi ſuccurrit Veneris laſcivia noſtræ;
Purpureas tenero pollice tange genas.
Si quid erit, de me tacitâ quod mente queraris;
Pendeat extremâ mollis ab aure manus;
Cùm tibi, quæ faciam, mea lux, dicámve, placebunt;
Verſetur digitis annulus uſque tuis.
Tange manu menſam, quo tangunt more precantes;
Optabis merito cùm mala multa viro.
Quod tibi miſcuerit, ſapias, bibat ipſe jubeto:
Tu puerum leviter poſce, quod ipſa velis.
Quæ tu reddideris, ego primus pocula ſumam:
Et quâ tu biberis, hâc ego parte bibam.
Si tibi fortè dabit, quos prægustaverit ipſe,
Rejice libatos illius ore cibos.
Nec premat impoſitis ſinito tua colla lacertis:
Mite nec in rigido pectore pone caput.
Nec ſinus admittat digitos, habiléſve papillæ.
Oſcula præcipuè nulla dediſſe velis.
Oſcula ſi dederis, fiam manifeſtus amator:
Et dicam, Mea ſunt: injiciámque manus.
Hæc tamen aſpiciam: ſed quæ bene pallia celant,
Illa mihi cæci cauſa timoris erunt.
Nec femori committe femur, nec crure cohære:
Nec tenerum duro cum pede junge pedem.
Multa miſer timeo, quia feci multa protervè:
Exempliſque metu torqueor ipſe mei.
Sæpe mihi, dominæque meæ properata voluptas,
Veſte ſub injectâ dulce peregit opus.
Hoc tu non facies: ſed ne feciſſe puteris,
Conſcia de gremio pallia deme tuo.
Vir bibat uſque roga: precibus tamen oſcula deſint.
Dúmque bibit, furtim (ſi potes) adde merum.
Si bene compoſitus ſomno vinóque jacebit;
Conſilium nobis réſque locúſque dabunt.
Cùm ſurges abitura domum, ſurgemus & omnes;
In medium turbæ fac memor agmen eas.
Agmine me invenies aut invenieris in illo.
Quidquid ibi poteris tangere, tange mei.
Me miſerum! paucas monui quod proſit in horas.
Separor à dominâ nocte jubente meâ.
Nocte vir includet: lacrymis ego mœſtus obortis,
Quà licet, ad ſævas proſequar uſque fores.
Oſcula jam ſumet: jam non tantùm oſcula ſumet.
Quod mihi das furtim, jure coacta dabis.
Verùm invita dato (potes hoc) ſimiliſque coactæ:
Blanditiæ taceant; ſítque maligna Venus.
Si mea vota valent, illum quoque nil juvet opto:
Sin minùs; at certè te juvet indè nihil
Sed quæcunque tamen noctem fortuna ſequatur;
Cras mihi conſtanti voce dediſſe nega.

ELEGIA V.

ÆSTUS erat, mediámque dies exegerat horam:
Appoſui medio membra levanda toro.
Pars adaperta fuit, pars altera clauſa feneſtræ:
Quale ferè ſylvæ lumen habere ſolent.
Qualia ſublucent fugiente crepuſcula Phœbo:
Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.
Illa verecundis lux eſt præbenda puellis,
Quâ timidus latebras ſperet habere pudor.
Ecce Corinna venit, tunicâ velata recinctâ,
Candida dividuâ colla tegente comâ:
Qualiter in thalamos formoſa Semiramis iſſe
Dicitur, & multis Laïs amata viris.
Deripui tunicam; nec multùm rara nocebat:
Pugnabat tunicâ ſed tamen illa tegi.
Cúmque ita pugnaret, tanquam quæ vincere nollet,
Victa eſt non ægre proditione ſuâ.
Ut ſtetit ante oculos poſito velamine noſtros,
In toto nuſquam corpore menda fuit.
Quos humeros, quales vidi tetigíſque lacertos!
Forma papillarum quàm fuit apta premi!
Quàm caſtigato planus ſub pectore venter!
Quantum & quale latus! quàm juvenile femur!
Singula quid referam? nil non laudabile vidi:
Et nudam preſſi corpus ad uſque meum.
Cætera quis neſcit? laſſi requievimus ambo.
Proveniant medii ſic mihi ſæpe dies.

ELEGIA VI.

JANITOR (indignum) durâ religate catenâ,
Difficilem moto cardine pande forem.
Quod precor, exiguum eſt. aditu fac janua parvo
Obliquum capiat ſemadaperta latus.
Longus Amor tales corpus tenuavit in uſus;
Aptáque ſubducto pondere membra dedit.
Ille per excubias cuſtodum leniter ire
Monſtrat: inoffenſos dirigit ille pedes.
At quondam noctem, ſimulacráque vana timebam:
Mirabar, tenebris ſiquis iturus erat.
Riſit, ut audirem, tenerâ cum matre Cupido:
Et leviter, Fies tu quoque fortis, ait.
Nec mora, venit amor. non umbras nocte volantes,
Non timeo ſtrictas in mea fata manus.
Te nimiùm lentum timeo; tibi blandior uni:
Tu, me quo poſſis perdere, fulmen habes.
Aſpice, &, ut videas, immitia clauſtra relaxa,
Uda ſit ut lacrymis janua facta meis.
Certè ego, cùm poſitâ ſtares ad verbera veſte,
Ad dominam pro te verba tremente tuli.
Ergo, quæ valuit pro te quoque gratia quondam,
(Heu facinus!) pro me nunc valet illa parum?
Redde vicem meritis. grato licet eſſe, quod optas.
Tempora noctis eunt: excute poſte ſeram.
Excute: ſic unquam longâ relevere catenâ,
Nec tibi perpetuo ſerva bibatur aqua.
Ferreus orantem nequicquam, janitor, audis.
Roboribus duris janua fulta riget.
Urbibus obſeſſis clauſæ munimina portæ
Proſint. in mediâ pace quid arma times?
Quid facias hoſti, qui ſic excludis amantem?
Tempora noctis eunt: excute poſte ſeram.
Non ego militibus venio comitatus & armis.
Solus eram, ſi non ſævus adeſſet Amor.
Hunc ego ſi cupiam, nuſquam dimittere poſſim.
Antè vel à membris dividar ipſe meis.
Ergo Amor, & modicum circa mea tempora vinum
Mecum eſt, & madidis lapſa corona comis.
Arma quis hæc timeat? quis non eat obvius illis?
Tempora noctis eunt: excute poſte ſeram.
Lentus es? an ſomnus (qui ſe malè præbet amanti)
Verba dat in ventos aure repulſa tuâ?
At (memini) primò, cùm me celare ſolebam,
Pervigil in mediæ ſidera noctis eras.
Forſitan & tecum tua nunc requieſcit amica.
Heu melior quanto ſors tua ſorte meâ!
Dummodo ſic, in me duræ tranſite catenæ.
Tempora noctis eunt: excute poſte ſeram.
Fallimur? an verſo ſonuerunt cardine poſtes?
Raucáque concuſſæ ſigna dedere fores?
Fallimur: impulſa eſt animoſo janua vento.
Hei mihi, quàm longè ſpem tulit aura meam!
Si ſatìs es raptæ, Borea, memor Orithyiæ,
Huc ades, & ſurdas flamine tunde fores.
Urbe ſilent totâ: vitreóque madentia rore
Tempora noctis eunt: excute poſte ſeram.
[Aut ego jam ferróque ignique paratior ipſe,
Quam face ſuſtineo, tecta ſuperba petam.]
Nox, & Amor, vinúmque, nihil moderabile ſuadent:
Illa pudore vacat: Liber Amórque metu.
Omnia conſumſi: nec te precibúſque miníſque
Movimus, ô foribus ſurdior ipſe tuis.
Non te formoſæ decuit ſervare puellæ
Limina: ſollicito carcere dignus eras.
Jámque pruinoſos molitur Lucifer axes;
Inque ſuum miſeros excitat ales opus.
At tu, non lætis detracta corona capillis,
Dura ſuper totâ limina nocte jace.
Tu dominæ, cum te projectam manè videbit,
Temporis abſumti tam malè teſtis eris.
Qualiſcunque vale, ſentíque abeuntis amorem,
Lente, nec admiſſo turpis amante: vale.
Vos quoque crudeles rigido cum limine poſtes,
Duráque conſervæ ligna valete fores.

ELEGIA VII.

ADDE manus in vincla meas, (meruere catenas)
Dum furor omnis abit, ſi quis amicus ades.
Nam furor in dominam temeraria brachia movit.
Flet mea veſanâ læſa puella manu.
Tunc ego vel caros potui violare parentes:
Sæva vel in ſanctos verbera ferre Deos.
Quid? non & clypei dominus ſeptemplicis Aiax
Stravit deprenſos lata per arva greges?
Et, vindex in matre patris, malus ultor Oreſtes,
Auſus in arcanas poſcere tela Deas?
Ergo ego digeſtos potui laniare capillos:
Nec dominam motæ dedecuere comæ?
Sic formoſa fuit; talem Schœneïda dicunt
Mænalias arcu ſollicitâſſe feras.
Talis perjuri promiſſáque veláque Theſei
Flevit præcipites Creſſa tuliſſe Notos.
Sic, niſi vittatis quòd erat Caſſandra capillis,
Procubuit templo, caſta Minerva, tuo.
Quis mihi non, Demens, quis non mihi, Barbare, dixit?
Ipſa nihil. pavido lingua retenta metu.
Sed taciti fecere tamen convitia vultus.
Egit me lacrymis ore ſilente reum.
Antè meos humeris vellem cecidiſſe lacertos:
Utilius potui parte carere mei.
In mea veſanas habui diſpendia vires:
Et valui pœnam fortis in ipſe meam.
Quid mihi vobiſcum, cædis ſcelerúmque miniſtræ?
Debita ſacrilegæ vincla ſubite manus.
An, ſi pulsâſſem minimum de plebe Quiritem,
Plecterer? in dominam jus mihi majus erit?
Peſſima Tydides ſcelerum monumenta reliquit.
Ille Deam primus perculit; alter ego.
Sed minùs ille nocens. mihi, quam profitebar amari,
Læſa eſt: Tydides ſævus in hoſte fuit.
I nunc, magnificos victor molire triumphos,
Cinge comam lauro; votáque redde Jovi:
Quæque tuos currus comitatus turba ſequetur,
Clamet; Iö forti victa puella viro!
Antè eat effuſo triſtis captiva capillo,
Si ſinerent læſæ, candida tota, genæ.
Aptius impreſſis erat os livere labellis,
Et collo blandi dentis habere notam.
Denique, ſi tumidi ritu torrentis agebar,
Cæcáque me prædam fecerat ira ſuam;
Nonne ſatìs fuerat timidæ inclamâſſe puellæ,
Nec nimiùm rigidas intonuiſſe minas?
Aut tunicam ſummâ deducere turpiter orâ
Ad mediam? mediæ zona tuliſſet opem.
At nunc ſuſtinui, raptis à fronte capillis,
Ferreus ingenuas ungue notare genas.
Aſtitit illa amens albo & ſinè ſanguine vultu,
Cæduntur Pariis qualia ſaxa jugis.
Exanimes artus, & membra trementia vidi;
Ut cùm populeas ventilat aura comas:
Ut leni Zephyro gracilis vibratur arundo:
Summáve cum tepido ſtringitur unda Noto.
Suſpenſæque diu lacrymæ fluxere per ora,
Qualiter abjectâ de nive manat aqua.
Tunc ego me primùm cœpi ſentire nocentem.
Sanguis erant lacrymæ, quas dabat illa, meus.
Ter tamen ante pedes volui procumbere ſupplex:
Ter formidatas reppulit illa manus.
At tu, ne dubita (minuet vindicta dolorem)
Protinus in vultus unguibus ire meos.
Nec noſtris oculis, nec noſtris parce capillis.
Quamlibèt infirmas adjuvet ira manus.
Néve mei ſceleris tam triſtia ſigna ſuperſint,
Pone recompoſitas in ſtatione comas.

ELEGIA VIII.

EST quædam: (quicunque volet cognoſcere lenam,
Audiat) eſt quædam nomine Dipſas anus.
Ex re nomen habet. nigri non illa parentem
Memnonis in roſeis ſobria vidit equis.
Illa magas artes, Ææáque carmina novit,
Inque caput liquidas arte recurvat aquas.
Scit bene quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia, quid valeat virus amantis equæ.
Cùm voluit, toto glomerantur nubila cælo.
Cùm voluit, puro fulget in orbe dies.
Sanguine (ſi qua fides) ſtillantia ſidera vidi:
Purpureus Lunæ ſanguine vultus erat.
Hanc ego nocturnas verſam volitare per umbras
Suſpicor, & plumâ corpus anile tegi.
Suſpicor; & fama eſt. oculis quoque pupula duplex
Fulminat, & gemino lumen ab orbe venit.
Evocat antiquis proavos atavóſque ſepulcris:
Et ſolidam longo carmine findit humum.
Hæc ſibi propoſuit thalamos temerare pudicos:
Nec tamen eloquio lingua nocente caret.

Fors me ſermoni teſtem dedit. illa monebat
  Talia; me duplices occuluere fores:
Scis herè te, mea lux, juveni placuiſſe beato.
  Hæſit, & in vultu conſtitit uſque tuo.
Et cur non placeas? nulli tua forma ſecunda eſt.
  Me miſeram! dignus corpore cultus abeſt.
Tam felix eſſes, quàm formoſiſſima, vellem.
  Non ego te factâ divite pauper ero.
Stella tibi oppoſiti nocuit contraria Martis.
  Mars abiit: ſigno nunc Venus apta tuo.
Proſit ut adveniens, en aſpice. dives amator
  Te cupit; & curæ, quid tibi deſit, habet.
Eſt etiam facies, quæ ſe tibi comparet, illi:
  Si te non emtam vellet, emendus erat.
Erubuit. decet alba quidem pudor ora: ſed iſte
  Si ſimules, prodeſt: verus obeſſe ſolet.
Cùm bene dejectis gremium ſpectabis ocellis,
  Quantum quiſque ferat, reſpiciendus erit.
Forſitan immundæ Tatio regnante Sabinæ
  Noluerint habiles pluribus eſſe viris.
Nunc Mars externis animos exercet in armis:
  At Venus Æneæ regnat in urbe ſui.
Ludite formoſæ. caſta eſt, quam nemo rogavit:
  Aut ſi ruſticitas non vetat, ipſa rogat.
Has quoque, quas frontis rugas in vertice portas,
  Excute. de rugis crimina multa cadent.
Penelope juvenum vires tentabat in arcu:
  Qui latus argueret, corneus arcus erat.
Labitur occultè, fallitque volatilis ætas:
  Ut celer admiſſis labitur amnis aquis.
Æra nitent uſu: veſtis bona quærit haberi:
  Caneſcunt turpi tecta relicta ſitu.
Forma, niſi admittas, nullo exercente ſeneſcit:
  Nec ſatis effectûs unus & alter habent.
Certior è multis, nec tam invidioſa rapina eſt.
  Plena venit canis de grege præda lupis.
Ecce, quid iſte tuus præter nova carmina vates
  Donat? amatoris millia multa leges.
Ipſe Deus vatum, pallâ ſpectabilis aureâ,
  Tractat inauratæ conſona fila lyræ.
Qui dabit, ille tibi magno ſit major Homero.
  Crede mihi; res eſt ingenioſa, dare.
Nec tu, ſi quis erit capitis mercede redemtus,
  Deſpice gypſati crimen inane pedis.
Nec te decipiant veteres quinquatria ceræ. *
  Tolle tuos tecum, pauper amator, avos.
Quin, quia pulcher erit, poſcet ſinè munere noctem;
  Quod det, amatorem flagitet antè ſuum.
Parciùs exigito pretium, dum retia tendis,
  Ne fugiant. captos legibus ure tuis.
Nec nocuit ſimulatus amor. ſine credat amari:
  Sed cave, ne gratis hic tibi conſtet amor.
Sæpe nega noctes. capitis modò finge dolorem:
  Et modò quæ cauſas præbeat, Iſis erit.
Mox recipe; ut nullum patiendi colligat uſum,
  Néve relenteſcat ſæpe repulſus amor.
Surda ſit oranti tua janua, laxa ferenti.
  Audiat excluſi verba receptus amans.
Et, quaſi læſa prior, nonnunquam iraſcere læſo.
  Vaneſcat culpâ culpa repenſa tuâ.
Sed nunquam dederis ſpatioſum tempus in iram.
  Sæpe ſimultates ira morata facit.
Quin etiam diſcant oculi lacrymare coacti:
  Et faciant udas illa vel illa genas.
Nec, ſi quem falles, tu perjurare timeto.
  Commodat illuſis numina ſurda Venus.
Servus & ad partes ſolers ancilla parentur;
  Qui doceant, aptè quid tibi poſſit emi.
Et ſibi pauca rogent: multos ſi pauca rogabunt,
  Poſtmodo de ſtipulâ grandis acervus erit.
Et ſoror & mater, nutrix quoque carpat amantem.
  Fit citò per multas præda petita manus.
Cum te deficient poſcendi munera cauſæ,
  Natalem libo teſtificare tuum.
Ne ſecurus amet nullo rivale, caveto.
  Non bene, ſi tollas prælia, durat amor.
Ille viri toto videat veſtigia lecto;
  Factáque laſcivis livida colla notis.
Munera præcipuè videat, quæ miſerit alter.
  Si tibi nil dederit, Sacra roganda via eſt.
Cùm multa abſtuleris: ut non tamen omnia donet;
  Quod nunquam reddas, commodet uſque roga.
Lingua juvet, mentémque tegat. blandire, nocéque.
  Impia ſub dulci melle venena latent.
Hæc ſi præſtiteris, uſu mihi cognita longo;
  Nec tulerint voces ventos & aura meas;
Sæpe mihi dices vivæ bene: ſæpe rogabis,
  Ut mea defunctæ molliter oſſa cubent.
Vox erat in curſu, cùm me mea prodidit umbra.
  At noſtræ vix ſe continuere manus,
Quin albam rarámque comam, lacrymoſáque vino
  Lumina, rugoſas diſtraherêntque genas.
Dî tibi dent nudóſque lares, inopémque ſenectam;
  Et longas hyemes, perpetuámque ſitim.

ELEGIA IX.

MILITAT omnis amans, & habet ſua caſtra Cupido:
  Attice, crede mihi; militat omnis amans.
Quæ bello eſt habilis, Veneri quoque convenit, ætas.
  Turpe ſenex miles, turpe ſenilis amor.
Quos petiere duces annos in milite forti,
  Hos petit in ſocio bella puella toro.
Pervigilant ambo: terrâ requieſcit uterque.
  Ille fores dominæ ſervat, at ille ducis.
Militis officium longa eſt via. mitte puellam;
  Strenuus exemto fine ſequetur amans.
Ibit in adverſos montes, duplicatáque nimbo
  Flumina: congeſtas exteret ille nives.
Nec freta preſſurus tumidos cauſabitur Euros;
  Aptáque verrendis ſidera quæret aquis.
Quis, niſi vel miles, vel amans, & frigora noctis,
  Et denſo miſtas perferet imbre nives?
Mittitur infeſtos alter ſpeculator in hoſtes:
  In rivale oculos alter, ut hoſte, tenet.
Ille graves urbes, hic duræ limen amicæ
  Obſidet: hic portas frangit, at ille fores.
Sæpe ſoporatos invadere profuit hoſtes;
  Cædere & armatâ vulgus inerme manu.
Sic fera Threïcii ceciderunt agmina Rheſi:
  Et dominum capti deſeruiſtis equi.
Sæpe maritorum ſomnis utuntur amantes;
  Et ſua ſopitis hoſtibus arma movent.
Cuſtodum tranſire manus, vigilúmque catervas,
  Militis & miſeri ſemper amantis opus.
Mars dubius, nec certa Venus; victíque reſurgunt:
  Quóſque neges unquam poſſe jacere, cadunt.
Ergo deſidiam quicumque vocabit amorem,
  Deſinat. ingenii eſt experientis amor.
Ardet in abductâ Briſeide mœſtus Achilles.
  Dum licet, Argolicas frangite Troës opes.
Hector ab Andromaches complexibus ibat in arma:
  Et, galeam capiti quæ daret, uxor erat.
Summa ducum Atrides viſâ Priameïde fertur
  Mænadis effuſis obſtupuiſſe comis.
Mars quoque deprenſus fabrilia vincula ſenſit.
  Notior in cælo fabula nulla fuit.
Ipſe ego ſegnis eram, diſcinctáque in otia natus:
  Mollierant animos lectus & umbra meos.
Impulit ignavum formoſæ cura puellæ;
  Juſſit & in caſtris æra merere ſuis.
Indè vides agilem, nocturnáque bella gerentem.
  Qui nolet fieri deſidioſus, amet.

ELEGIA X.

QUALIS, ab Eurotâ Phrygiis avecta carinis,
  Conjugibus belli cauſa duobus erat:
Qualis erat Lede, quam plumis abditus albis
  Callidus in falſâ luſit adulter ave:
Qualis Amymone ſiccis errabat in agris,
  Cum premeret ſummi verticis urna comam:
Talis eras; aquilámque in te taurúmque timebam,
  Et quidquid magno de Jove fecit Amor.
Nunc timor omnis abeſt; animíque reſanuit error:
  Nec facies oculos jam capit iſta meos.
Cur ſim mutatus, quæris? quia munera poſcis.
  Hæc te non patitur cauſa placere mihi.
Donec eras ſimplex, animum cum corpore amavi:
  Nunc mentis vitio læſa figura tua eſt.
Et puer eſt & nudus Amor. ſinè ſordibus annos,
  Et nullas veſtes, ut ſit apertus, habet.
Quid puerum Veneris pretio proſtare jubetis?
  Quo pretium condat, non habet ille ſinum.
Nec Venus apta feris, Veneris nec filius, armis:
  Non decet imbelles æra merere Deos.
Stat meretrix certo cuivis mercabilis ære;
  Et miſeras juſſo corpore quærit opes.
Devovet imperium tamen hæc lenonis avari:
  Et, quod vos facitis ſponte, coacta facit.

Sumite

Sumite in exemplum pecudes ratione carentes.
Turpe erit ingenium mitius eſſe feris.
Non equa munus equum, non taurum vacca popoſcit:
Non aries placitam munere captat ovem.
Sola viro mulier ſpoliis exultat ademtis:
Sola locat noctes: ſola locanda venit.
Et vendit, quod utrumque juvat, quod uterque petebat:
Et pretium, quanti gaudeat ipſa, facit.
Quæ Venus ex æquo ventura eſt grata duobus;
Altera cur illam vendit, & alter emit?
Cur mihi ſit damno, tibi ſit lucroſa voluptas,
Quam ſocio motu fœmina virque ferunt?
Non bene conducti vendunt perjuria teſtes:
Non bene ſelecti judicis arca patet.
Turpe, reos emtâ miſeros defendere linguâ:
Quod faciat magnas, turpe, tribunal opes.
Turpe, tori reditu cenſus augere paternos,
Et faciem lucro proſtituiſſe ſuam.
Gratia pro rebus meritò debetur inemtis:
Pro malè conducto gratia nulla toro.
Omnia conductor ſolvit: mercede ſolutâ
Non manet officio debitor ille tuo.
Parcite, formoſæ, pretium pro nocte pacisci.
Non habet eventus ſordida præda bonos.
Non fuit armillas tanti pepigiſſe Sabinas,
Ut premerent ſacræ virginis arma caput.
E quibus exierat, trajecit viſcera ferro
Filius: & pœnæ cauſa monile fuit.
Nec tamen indignum eſt, à divite munera poſci.
Munera poſcenti quod dare poſſit, habet.
Carpite de plenis pendentes vitibus uvas:
Præbeat Alcinoi poma benignus ager.
Officium pauper numeret, ſtudiúmque, fidémque:
Quod quis habet, dominæ conferat omne ſuæ.
Eſt quoque, carminibus meritas celebrare puellas,
Dos mea. quam volui, nota fit arte meâ.
Scindentur veſtes, gemmæ frangentur & aurum:
Carmina quam tribuent, fama perennis erit.
Nec dare, ſed pretium poſci dedignor & odi.
Quod nego poſcenti, deſine velle; dabo.

ELEGIA XI.

COLLIGERE incertos, & in ordine ponere, crines
Docta, neque ancillas inter habenda, Nape;
Inque miniſteriis furtivæ cognita noctis
Utilis, & dandis ingenioſa notis;
Sæpe venire ad me dubitantem hortata Corinnam;
Sæpe laboranti fida reperta mihi;
Accipe, & ad dominam peraratas manè tabellas
Perfer; & obſtantes ſedula pelle moras.
Nec ſilicum venæ, nec durum in pectore ferrum,
Nec tibi ſimplicitas ordine major ineſt.
Credibile eſt, & te ſenſiſſe Cupidinis arcus.
In me militiæ ſigna tuere tuæ.
Si quæret, quid agam; Spe noctis vivere, dices.
Cætera fert blandâ cera notata manu.
Dum loquor, hora fugit. vacuæ bene redde tabellas:
Verùm continuò fac tamen illa legat.
Aſpicias oculos mando frontémque legentis.
E tacito vultu ſcire futura licet.
Nec mora: perlectis reſcribat multa jubeto.
Odi, cùm latè ſplendida cera vacat.
Comprimat ordinibus verſus, oculóſque moretur
Margine in extremo littera raſa meos.
Quid digitos opus eſt graphio laſſare tenendo?
Hoc habeat ſcriptum tota tabella, Veni.
Non ego victrices lauro redimire tabellas,
Nec Veneris mediâ ponere in æde morer.
Subſcribam, Veneris fidas ſibi Naſo miniſtras
Dedicat. at nuper vile fuiſtis acer.

ELEGIA XII.

FLETE meos caſus: triſtes rediere tabellæ.
Infelix hodie littera poſſe negat.
Omina ſunt aliquid. modò cùm diſcedere vellet,
Ad limen digitos reſtitit icta Nape.
Miſſa foras iterum limen tranſire memento
Cautius; atque altè ſobria ferre pedem.
Ite hinc, difficiles funebria ligna tabellæ:
Túque negaturis cera referta notis.
Quam puto de longæ collectam flore cicutæ
Melle ſub infami Corſica miſit apis.
At, tanquam minio, penitus medicata rubebas.
Ille color verè ſanguinolentus erat.
Projectæ triviis jaceatis inutile lignum:
Vóſque rotæ frangat prætereuntis onus.
Illum etiam, qui vos ex arbore vertit in uſum,
Convincam puras non habuiſſe manus.
Præbuit illa arbor miſero ſuſpendia collo:
Carnifici duras præbuit illa cruces.
Illa dedit turpes raucis bubonibus umbras:
Vulturis in ramis & ſtrigis ova tulit.
His ego commiſi noſtros inſanus amores,
Molliáque ad dominam verba ferenda dedi?
Aptiùs hæ capiant vadimonia garrula ceræ,
Quas aliquis duro cognitor ore legat.
Inter ephemeridas meliùs tabuláſque jacerent,
In quibus abſumtas fleret avarus opes.
Ergo ego vos rebus duplices pro nomine ſenſi?
Auſpicii numerus non erat ipſe boni.
Quid precer iratus? niſi vos carioſa ſenectus
Rodat, & immundo cera ſit alba ſitu.

ELEGIA XIII.

JAM ſuper Oceanum venit à ſeniore marito
Flava pruinoſo quæ vehit axe diem.
Quò properas, Aurora? mane. ſic Memnonis umbris
Annua ſolenni cæde parentet avis.
Nunc juvat in teneris dominæ jacuiſſe lacertis:
Si quando, lateri nunc bene juncta meo eſt.
Nunc etiam ſomni pingues, nunc frigidus humor:
Et liquidum tenui gutture cantat avis.
Quò properas, ingrata viris, ingrata puellis?
Roſcida purpureâ ſupprime lora manu.
Ante tuos ortus meliùs ſua ſidera ſervat
Navita; nec mediâ neſcius errat aquâ.
Te ſurgit, quamvis laſſus, veniente viator:
Miles & armiferas aptat ad arma manus.
Prima bidente vides oneratos arva colentes:
Prima vocas tardos ſub juga panda boves.
Tu pueros ſomno fraudas, tradíſque magiſtris;
Ut ſubeant teneræ verbera ſæva manus.
[Atque eadem ſponſum conſulti ante atria mittis;
Unius ut verbi grandia damna ferat.]
Nec tu conſulto, nec tu jucunda diſerto:
Cogitur ad lites ſurgere uterque novas.
Tu, cum fœminei poſſint ceſſare labores,
Lanificam revocas ad ſua penſa manum.
Omnia perpeterer. ſed ſurgere manè puellas
Quis, niſi cui non eſt ulla puella, ferat?
Optavi quoties, ne nox tibi cedere vellet;
Neu fugerent vultus ſidera mota tuos!
Optavi quoties, aut ventus frangeret axem,
Aut caderet ſpiſsâ nube retentus equus!
Invida, quò properas? quòd erat tibi filius ater,
Materni fuerat pectoris ille color.
[Quid ſi non Cephali quondam flagráſſet amore?
An putat ignotam nequitiam eſſe ſuam?]
Tithono vellem de te narrare liceret:
Fabula non cælo turpior ulla foret.
Illum dum refugis, longo quia grandior ævo,
Surgis ad inviſas à ſene manè rotas.
At ſi, quem malles, Cephalum complexa teneres;
Clamares, Lentè currite noctis equi.
Cur ego plectar amans, ſi vir tibi marcet ab annis?
Num me nupſiſti conciliante ſeni?
Aſpice, quot ſomnos juveni donârit amato
Luna: neque illius forma ſecunda tuæ.
Ipſe Deûm genitor, ne te tam ſæpe videret,
Commiſit noctes in ſua vota duas.
Jurgia finieram. ſcires audiſſe; rubebat.
Nec tamen aſſueto tardiùs orta dies.

ELEGIA XIV.

DICEBAM, Medicare tuos deſiſte capillos.
Tingere quam poſſis, jam tibi nulla coma eſt.
At, ſi paſſa fores, quid erat ſpatioſius illis?
Contigerant imum, quà patet uſque, latus.
Quid, quòd erant tenues, & quos ornare timeres;
Vela colorati qualia Seres habent?
Vel pede quod gracili deducit aranea filum,
Cum leve desertâ ſub trabe nectit opus?
Nec tamen ater erat, nec erat tamen aureus illis,
Sed, quamvis neuter, miſtus uterque color.
Qualem clivoſæ madidis in vallibus Idæ
Ardua derepto cortice cedrus habet.
Adde, quòd & dociles, & centum flexibus apti,
Et tibi nullius cauſa doloris erant.

Non

Non acus abrupit, non vallus pectinis, illos:
Ornatrix tuto corpore ſemper erat.
Ante meos ſæpe eſt oculos ornata; nec unquam
Brachia dereptâ ſaucia fecit acu.
Sæpe etiam, nondum digeſtis manè capillis,
Purpureo jacuit ſemiſupina toro.
Tum quoque erat neglecta decens: ut Threcia Bacche,
Cùm temere in viridi gramine laſſa jacet.
Cùm graciles eſſent tamen, & lanuginis inſtar;
Heu mala vexatæ quanta tulere comæ!
Quàm ſe præbuerant ferro patienter & igni;
Ut fieret torto flexilis orbe ſinus!
Clamabam, Scelus eſt, iſtos ſcelus urere crines.
Sponte decent: capiti, ferrea, parce tuo.
Vim procul hinc remove. non eſt qui debeat uri;
Erudit admotas ipſe capillus acus.
Formoſæ periere comæ: quas vellet Apollo,
Quas vellet capiti Bacchus ineſſe ſuo.
Illis contulerim, quas quondam nuda Dione
Pingitur humenti ſuſtinuiſſe manu.
Quid malè diſpoſitos quereris periiſſe capillos?
Quid ſpeculum mœſtâ ponis, inepta, manu?
Non bene conſuetis à te ſpectaris ocellis.
Ut placeas, debes immemor eſſe tui.
Non te cantatæ læſerunt pellicis herbæ;
Non anus Hæmoniâ perfida lavit aquâ.
Nec tibi vis morbi nocuit; (procul omen abeſto)
Nec minuit denſas invida lingua comas.
Facta manu culpâque tuâ diſpendia ſentis.
Ipſa dabas capiti miſta venena tuo.
Nunc tibi captivos mittet Germania crines:
Culta triumphatæ munere gentis eris.
O quàm ſæpe, comas aliquo mirante, rubebis;
Et dices, Emtâ nunc ego merce probor!
Neſcio quam pro me laudat nunc ille Sycambram;
Fama tamen memini cùm fuit illa mei.
Me miſerum! lacrymas malè continet; oráque dextrâ
Protegit, ingenuas picta rubore genas.
Suſtinet antiquos gremio ſpectare capillos,
(Hei mihi!) non illo munera digna loco.
Collige cum vultu mentem. reparabile damnum eſt.
Poſtmodo nativâ conſpiciere comâ.

ELEGIA XV.

QUID mihi, Livor edax, ignavos objicis annos;
Ingeniique vocas carmen inertis opus?
Non me more patrum, dum ſtrenua ſuſtinet ætas,
Præmia militiæ pulverulenta ſequi:
Nec me verboſas leges ediſcere: nec me
Ingrato vocem proſtituiſſe foro.
Mortale eſt, quod quæris, opus. mihi fama perennis
Quæritur: in toto ſemper ut orbe canar.
Vivet Mæonides, Tenedos dum ſtabit & Ide;
Dum rapidas Simoïs in mare volvet aquas.
Vivet & Aſcræus, dum muſtis uva tumebit:
Dum cadet incurvâ falce reſecta Ceres.
Battiades ſemper toto cantabitur orbe;
Quamvìs ingenio non valet, arte valet.
Nulla Sophocleo veniet jactura cothurno.
Cum Sole & Lunâ ſemper Aratus erit.
Dum fallax ſervus, durus pater, improba lena
Vivent, dum meretrix blanda; Menandros erit.
Ennius arte carens, animoſique Accius oris,
Caſurum nullo tempore nomen habent.
Varronem primámque ratem quæ neſciat ætas,
Aureáque Æſonio terga petita duci?
Carmina ſublimis tunc ſunt peritura Lucreti,
Exitio terras cùm dabit una dies.
Tityrus, & fruges, Æneïáque arma legentur,
Roma, triumphati dum caput orbis eris.
Donec erunt ignes arcúſque Cupidinis arma,
Diſcentur numeri, culte Tibulle, tui.
Gallus & Heſperiis, & Gallus notus Eoïs,
Et ſua cum Gallo nota Lycoris erit.
Ergo, cum ſilices, cùm dens patientis aratri,
Depereant ævo, carmina morte carent.
Cedant carminibus Reges, Regúmque triumphi:
Cedat & auriferi ripa beata Tagi.
Vilia miretur vulgus. mihi flavus Apollo
Pocula Caſtaliæ plena miniſtret aquæ.
Suſtineámque comâ metuentem frigora myrtum:
Atque à ſollicito multus amante legar.
Paſcitur in vivis Livor: poſt fata quieſcit,
Cùm ſuus ex merito quemque tuetur honos.
Ergo etiam, cùm me ſupremus adederit ignis,
Vivam: párſque mei magna ſuperſtes erit.

AMORUM LIB. II.

ELEGIA I.

HOC quoque compoſui, Pelignis natus aquoſis,
Ille ego nequitiæ Naſo poeta meæ.
Hoc quoque juſſit Amor. procul hinc, procul eſte ſeveræ:
Non eſtis teneris apta theatra modis.
Me legat in ſponſi facie non frigida virgo:
Et rudis ignoto tactus amore puer.
Atque aliquis juvenum, quo nunc ego, ſaucius arcu
Agnoſcat flammæ conſcia ſigna ſuæ:
Miratúſque diu, Quo, dicat, ab indice doctus
Compoſuit caſus iſte poëta meos?
Auſus eram (memini) cæleſtia dicere bella,
Centimanúmque Gygen; & ſatìs oris erat:
Cùm malè ſe Tellus ulta eſt, ingeſtáque Olympo
Ardua devexum Pelion Oſſa tulit.
In manibus nimbos, & cum Jove fulmen habenti,
Quòd bene pro cælo mitteret ille ſuo,
Clauſit amica fores. ego cum Jove fulmina miſi.
Excidit ingenio Jupiter ipſe meo.
Jupiter, ignoſcas: nil me tua tela juvabant.
Clauſa tuo majus janua fulmen erat.
Blanditias elegóſque leves mea tela reſumſi.
Mollierunt duras lenia verba fores.
Carmina ſanguineæ deducunt cornua Lunæ;
Et revocant niveos Solis euntis equos.
Carmine diſſiliunt abruptis faucibus angues,
Inque ſuos fontes verſa recurrit aqua.
Carminibus ceſſere fores: inſertáque poſti,
Quamvìs robur erat, carmine victa ſera eſt.
Quid mihi profuerit velox cantatus Achilles?
Quid pro me Atrides alter & alter agent?
Quíque tot errando, quot bello, perdidit annos?
Raptus & Hæmoniis flebilis Hector equis?
At facie teneræ laudatâ ſæpe puellæ,
Ad vatem pretium carminis ipſa venit.
Magna datur merces. heroum clara valete
Nomina: non apta eſt gratia veſtra mihi.
Ad mea formoſæ vultus adhibete puellæ
Carmina, purpureus quæ mihi dictat Amor.

ELEGIA II.

QUEM penes eſt dominam ſervandi cura, Bagoë,
Dum perago tecum pauca, ſed apta, vaca.
Heſternâ vidi ſpatiantem luce puellam,
Illâ, quæ Danaï porticus agmen habet.
Protinus, ut placuit, miſi, ſcriptóque rogavi.
Reſcripſit trepidâ, Non licet, illa manu.
Et cur non liceat quærenti, reddita cauſa eſt;
Quòd nimiùm dominæ cura moleſta tua eſt.
Si ſapis, ô cuſtos, odium (mihi crede) mereri
Deſine. quem metuit quiſque, periſſe cupit.
Vir quoque non ſapiens: quid enim ſervare laboret,
Unde nihil, quamvìs non tueare, perit?
Sed gerat ille ſuo morem furioſus amori:
Et caſtum, multis quod placet, eſſe putet.
Huic furtiva tuo libertas munere detur;
Quam dederis illi, reddat ut illa tibi.
Conſcius eſſe velis: domina eſt obnoxia ſervo.
Conſcius eſſe times: diſſimulare licet.
Scripta leget ſecum: matrem miſiſſe putato.
Venerit ignotus: poſtmodo notus eat.
Ibit ad affectam, quæ non languebit, amicam
Viſere; judiciis ægra ſit illa tuis.
Si faciet tardè, ne te mora longa fatiget,
Impoſitâ gremio ſtertere fronte potes.
Nec tu, linigeram fieri quid poſſit ad Iſin,
Quæſieris: nec tu curva theatra time.
Conſcius aſſiduos commiſſi tollet honores.
Quis minor eſt autem, quàm tacuiſſe, labor?
Ille placet, verſátque domum, neque verbera ſentit:
Ille potens: alii ſordida turba jacent.
Huic, veræ ut lateant cauſæ, finguntur inanes:
Atque ambo domini, quod probat una, probant.
Cùm bene vir traxit vultum, rugáſque coëgit;
Quod voluit fieri blanda puella, facit.

Sed tamen interdum tecum quoque jurgia nectat:
  Et ſimulet lacrymas, carnificémque vocet.
Tu contrà objiciens, quæ tutò diluat illa,
  In verum falſo crimine deme fidem.
Sic tibi ſemper honos, ſic curta peculia creſcent:
  Hæc tace, & exiguo tempore liber eris.
Aſpicis indicibus nexas per colla catenas:
  Squalidus orba fide pectora carcer habet.
Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
  Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.
Dum nimiùm ſervat cuſtos Junonius Iö,
  Ante ſuos annos occidit; illa Dea eſt.
Vidi ego compedibus liventia crura gerentem,
  Unde vir inceſtum ſcire coactus erat.
Pœna minor meritâ. nocuit mala lingua duobus.
  Vir doluit; famæ damna puella tulit.
Crede mihi; nulli ſunt crimina grata marito:
  Nec quenquam, quamvis audiat illa, juvant.
Seu tepet, indicium ſecuras prodis ad aures;
  Sive amat, officio fit miſer ille tuo.
Culpa nec ex facili, quamvìs manifeſta, probatur.
  Judicis illa ſui tuta favore venit.
Viderit ipſe licèt; credet tamen ipſe neganti:
  Damnabítque oculos; & ſibi verba dabit.
Aſpiciat dominæ lacrymas; plorabit & ipſe:
  Et dicet, Pœnas garrulus iſte dabit.
Quàm diſpar certamen inis! tibi verbera victo
  Adſunt: in gremio judicis illa ſedet.
Non ſcelus aggredimur: non ad miſcenda coïmus
  Toxica: non ſtricto fulminat enſe manus.
Quærimus, ut tutò per te poſſimus amare.
  Quid precibus noſtris mollius eſſe poteſt?

ELEGIA III.

HEI mihi, quòd dominam nec vir nec fœmina ſervas,
  Mutua nec Veneris gaudia nôſſe potes!
Qui primus pueris genitalia membra recidit;
  Vulnera, quæ fecit, debuit ipſe pati.
Mollis in obſequium, faciliſque rogantibus eſſes;
  Si tuus in quâvis prætepuiſſet amor.
Non tu natus equo, non fortibus utilis armis:
  Bellica non dextræ convenit haſta tuæ.
Iſta mares tractent: tu ſpes depone viriles.
  Sint tibi cum dominâ ſigna ferenda tuâ.
Hanc imple meritis: hujus tibi gratia proſit.
  Si careas illâ, quis tuus uſus erit?
Eſt etiam facies, ſunt apti luſibus anni.
  Indigna eſt pigro forma perire ſitu.
Fallere te potuit, quamvìs habeare moleſtus:
  Non caret effectu, quod voluere duo.
Aptius ut fuerit precibus tentâſſe, rogamus:
  Dum bene ponendi munera tempus habes.

ELEGIA IV.

NON ego mendoſos auſim defendere mores;
  Falſáque pro vitiis arma movere meis.
Confiteor; ſi quid prodeſt delicta fateri:
  In mea nunc demens crimina faſſus eo.
Odi: nec poſſum cupiens non eſſe, quod odi.
  Heu quàm, quæ ſtudeas ponere, ferre grave eſt!
Nam deſunt vires ad me mihi júſque regendum.
  Auferor ut rapidâ concita puppis aquâ.
Non eſt certa meos quæ forma irritet amores.
  Centum ſunt cauſæ, cur ego ſemper amem.
Sive aliqua eſt oculos in ſe dejecta modeſtos;
  Uror: & inſidiæ ſunt pudor ille meæ.
Sive procax aliqua eſt; capior, quia ruſtica non eſt:
  Spémque dat in molli mobilis eſſe toro.
Aſpera ſi viſa eſt, rigidáſque imitata Sabinas;
  Velle, ſed ex alto diſſimulare, puto.
Sive es docta; places raras dotata per artes:
  Sive rudis; placita es ſimplicitate tuâ.
Eſt, quæ Callimachi præ noſtris ruſtica dicat
  Carmina: cui placeo, protinus ipſa placet.
Eſt etiam, quæ me vatem, & mea carmina culpet:
  Culpantis cupiam ſuſtinuiſſe femur.
Molliter inceſſit; motu capit. altera dura eſt;
  At poterit tacto mollior eſſe viro.
Hæc quia dulce canit, flectítque facillima vocem,
  Oſcula cantanti rapta dediſſe velim.
Hæc querulas agili percutit pollice chordas.
  Tam doctas quis non poſſit amare manus?
Illa placet geſtu, numeroſáque brachia ducit,
  Et tenerum molli torquet ab arte latus:
Ut taceam de me, qui causâ tangor ab omni;
  Illic Hippolytum pone; Priapus erit.
Tu, quia tam longa es, veteres heroïdas æquas:
  Et potes in toto multa jacere toro.
Hæc habilis brevitate ſuâ. corrumpor utrâque.
  Conveniunt voto longa breviſque meo.
Non eſt culta; ſubit quid cultæ accedere poſſit.
  Ornata eſt; dotes exhibet illa ſuas.
Candida me capiet, capiet me flava puella:
  Eſt etiàm fuſco grata colore Venus.
Seu pendent niveâ pulli cervice capilli;
  Leda fuit nigrâ conſpicienda comâ.
Seu flavent; placuit croceis Aurora capillis.
  Omnibus hiſtoriis ſe meus aptat amor.
Me nova ſollicitat, me tangit ſerior ætas:
  Hæc melior ſpecie corporis: illa ſapit.
Denique quas totâ quiſquam probet urbe puellas;
  Noſter in has omnes ambitioſus amor.

ELEGIA V.

NULLUS amor tanti eſt; (abeas, pharetrate Cupido)
  Ut mihi ſint toties maxima vota mori.
Vota mori mea ſunt; cùm te peccâſſe recordor,
  Hei mihi, perpetuum nata puella malum!
Non mihi deletæ nudant tua facta tabellæ:
  Non data furtivè munera crimen habent.
O utinam arguerem ſic, ut non vincere poſſem!
  Me miſerum! quare tam bona cauſa mea eſt?
Felix, qui quod amat, defendere fortiter audet:
  Cui ſua, Non feci, dicere amica poteſt.
Ferreus eſt, nimiúmque ſuo favet ille dolori,
  Cui petitur victâ palma cruenta reâ.
Ipſe miſer vidi, cum me dormire putares,
  Sobrius appoſito crimina veſtra mero.
Multa ſupercilio vidi vibrante loquentes.
  Nutibus in veſtris pars bona vocis erat.
Non oculi tacuere tui, conſcriptáque vino
  Menſa; nec in digitis littera nulla fuit.
Sermonem agnovi, (quid non videatur amanti?)
  Verbáque pro certis juſſa valere notis.
Jámque frequens iërat menſâ conviva remotâ:
  Compoſiti juvenes unus & alter erant.
Improba tum verò jungentes oſcula vidi.
  Illa mihi linguâ nexa fuiſſe liquet.
Qualia nec fratri tulerit germana ſevero;
  Sed tulerit cupido mollis amica viro:
Qualia credibile eſt, nec Phœbum ferre Dianæ;
  Sed Venerem Marti ſæpe tuliſſe ſuo.
Quid facis, exclamo; quò nunc mea gaudia defers?
  Injiciam dominas in mea jura manus.
Hæc tibi ſint mecum, mihi ſint communia tecum.
  In bona cur quiſquam tertius illa venit?
Hoc ego; quæque dolor linguæ dictavit: at illi
  Conſcia purpureus venit in ora pudor.
Quale coloratum Tithoni conjuge cælum
  Subrubet, aut ſponſo viſa puella novo.
Quale roſæ fulgent inter ſua lilia miſtæ:
  Aut ubi cantatis Luna laborat equis:
Aut quod, ne longis flaveſcere poſſit ab annis,
  Mæonis Aſſyrium fœmina tinxit ebur.
His erat, aut alicui color ille ſimillimus horum:
  Et nunquam caſu pulcrior illa fuit.
Spectabat terram; terram ſpectare decebat.
  Mœſta erat in vultu; mœſta decenter erat.
Sicut erant, (& erant culti) laniare capillos,
  Et fuit in teneras impetus ire genas.
Ut faciem vidi, fortes cecidere lacerti:
  Defenſa eſt armis noſtra puella ſuis.
Qui modò ſævus eram, ſupplex ultróque rogavi,
  Oſcula ne nobis deteriora daret.
Riſit, & ex animo dedit optima: qualia poſſent
  Excutere irato tela triſulca Jovi.
Torqueor infelix, ne tam bona ſumſerit alter:
  Et volo non ex hâc illa fuiſſe notâ.
Hæc quoque, quàm docui, multo meliora fuerunt;
  Et quiddam viſa eſt addidiciſſe novi.
Quòd nimiùm placuere, malum eſt: quòd tota labellis
  Lingua tua eſt noſtris, noſtra recepta tuis.
Nec tamen hoc unum doleo: non oſcula tantùm
  Juncta queror; quamvìs hæc quoque juncta queror:
Illa, niſi in lecto, nuſquam potuere doceri.
  Neſcio quis pretium grande magiſter habet.

ELEGIA

ELEGIA VI.

PSITTACUS, Eois imitatrix ales ab Indis,
Occidit. exequias ite frequenter aves.
Ite, piæ volucres; & plangite pectora pennis;
Et rigido teneras ungue notate genas.
Horrida pro mœſtis lanietur pluma capillis:
Pro longâ reſonent carmina veſtra tubâ.
Quid ſcelus Iſmarii quereris, Philomela, tyranni?
Expleta eſt annis iſta querela ſuis.
Alitis in raræ miſerum devertite funus.
Magna, ſed antiqui cauſa doloris Itys.
Omnes, quæ liquido libratis in aëre curſus;
Tu tamen ante alias, turtur amice, dole.
Plena fuit vobis omni concordia vitâ,
Et ſterit ad finem longa tenáxque fides.
Quod fuit Argolico juvenis Phocæus Oreſtæ;
Hoc tibi, dum licuit, Pſittace, turtur erat.
Quid tamen iſta fides? quid rari forma coloris?
Quid vox mutandis ingenioſa ſonis?
Quid juvat, ut datus es, noſtræ placuiſſe puellæ?
Infelix avium gloria, nempe jaces.
Tu poteras fragiles pennis hebetare ſmaragdos,
Tincta gerens rubro Punica roſtra croco.
Non fuit in terris vocum ſimulacior ales:
Reddebas blæſo tam bene verba ſono.
Raptus es invidiâ. non tu fera bella movebas:
Garrulus, & placidæ pacis amator eras.
Ecce, coturnices inter ſua prælia vivunt:
Forſitan & fiant inde frequenter anus.
Plenus eras minimo: nec præ ſermonis amore
In multos poteras ora vacare cibos.
Nux erat eſca tibi, cauſæque papavera ſomni:
Pellebátque ſitim ſimplicis humor aquæ.
Vixit edax vultur, ducéuſque per aëra gyros
Miluus, & pluviæ graculus auctor aquæ.
Vivit & armiferæ cornix inviſa Minervæ;
Illa quidem ſæclis vix moritura novem.
Occidit ille loquax, humanæ vocis imago,
Pſittacus, extremo munus ab orbe datum.
Optima prima ferè manibus rapiuntur avaris;
Implentur numeris deteriora ſuis.
Triſtia Phyllacidæ Therſites funera vidit:
Jámque cinis, vivis fratribus, Hector erat.
Quid referam timidæ pro te pia vota puellæ;
Vota procelloſo per mare rapta Noto?
Septima lux aderat, non exhibitura ſequentem:
Et ſtabat vacuâ jam tibi Parca colo.
Nec tamen ignavo ſtupuerunt verba palato.
Clamavit moriens lingua, Corinna, vale.
Colle ſub Elyſio nigrâ nemus ilice frondens,
Udáque perpetuo gramine terra, viret.
Si qua fides dubiis; volucrum locus ille piarum
Dicitur, obſcœnæ quo prohibentur aves.
Illic innócui latè paſcuntur olores:
Et vivax Phœnix, unica ſemper avis.
Explicat ipſa ſuas ales Junonia pennas:
Oſcula dat cupido blanda columba mari.
Pſittacus has inter, nemorali ſede receptus,
Convertit volucres in ſua verba pias.
Oſſa tegit tumulus: tumulus pro corpore parvus:
Quo lapis exiguus par ſibi carmen habet.
[Colligor ex ipſo dominæ placuiſſe ſepulcro.
Ora fuere mihi plùs ave docta loqui.]

ELEGIA VII.

ERGO ego ſufficiam reus in nova crimina ſemper?
Ut vincam, toties dimicuiſſe piget.
Sive ego marmorei reſpexi ſumma theatri;
Eligis è multis, unde dolere velis.
Candida ſeu tacito me vidit fœmina vultu;
In vultu tacitas arguis eſſe notas.
Si quam laudavi; miſeros petis ungue capillos:
Si culpo; crimen diſſimulare putas.
Sive bonus color eſt, in te quoque frigidus eſſe;
Seu malus, alterius dicor amore mori.
Atque ego peccati vellem mihi conſcius eſſem.
Æquo animo pœnam, qui meruere, ferunt.
Nunc temere inſimulas: credendóque omnia fruſtra,
Ipſa vetas iram pondus habere tuam.
Aſpice, ut auritus miſerandæ ſortis aſellus
Aſſiduo domitus verbere lentus eat.
Ecce, novum crimen, ſolers ornare Cypaſſis
Objicitur dominæ contemeráſſe torum.
Dî melius, quàm me, ſi ſit peccâſſe libido,
Sordida contemtæ ſortis amica juvet!
Quis Veneris famulæ connubia liber inire,
Tergáque cômplecti verbere ſecta velit?
Adde, quòd ornandis illa eſt operata capillis;
Et tibi per doctas grata miniſtra manus.
Scilicet ancillam, quæ tam tibi fida, rogarem?
Quid, niſi ut indicio juncta repulſa foret?
Per Venerem juro, puerſque volatilis arcus,
Me non admiſſi criminis eſſe reum.

ELEGIA VIII.

PONENDIS in mille modos perfecta capillis,
Comere ſed ſolas digna Cypaſſi Deas;
Et mihi jucundo non ruſtica cognita furto;
Apta quidem dominæ, ſed magis apta mihi;
Quis fuit inter nos ſociati corporis index?
Senſit concubitus unde Corinna tuos?
Num tamen erubui, num verbo lapſus in ullo
Furtivæ Veneris conſcia ſigna dedi?
Quid, quod in ancillâ ſi quis delinquere poſſet,
Illum ego contendi mente carere bonâ?
Theſſalus ancillæ facie Briſeïdos arſit:
Serva Mycenæo Phœbas amata duci.
Non ego Tantalide major, nec major Achille.
Quod decuit Reges, cur mihi turpe putem?
Ut tamen iratos in te defixit ocellos;
Vidi te totis erubuiſſe genis.
At quanto, ſi fortè refers, præſentior ipſe
Per Veneris feci numina magna fidem!
Tu Dea, tu jubeas animi perjuria puri
Carpathium tepidos per mare ferre Notos.
Pro quibus officiis pretium mihi dulce repende
Concubitus hodie, fuſca Cypaſſi, tuos.
Quid renuis, fingíſque novos, ingrata, timores?
Unum eſt è dominis emeruiſſe ſatis.
Quod ſi ſtulta negas, index anteacta fatebor;
Et veniam culpæ proditor ipſe meæ.
Quóque loco tecum fuerim, quotiéſque, Cypaſſi,
Narrabo dominæ, quótque quibúſque modis.

ELEGIA IX.

O Nunquam pro me ſatìs indignate Cupido,
O in corde meo deſidioſe puer!
Quid me, qui miles nunquam tua ſigna reliqui,
Lædis? & in caſtris vulneror ipſe meis?
Cur tua fax urit, figit tuus arcus amicós?
Gloria pugnantes vincere major erat.
Quid? non Hæmonius, quem cuſpide perculit, heros,
Confoſſum medicâ poſtmodo juvit ope?
Venator ſequitur fugientia, capta relinquit:
Semper & inventis ulteriora petit.
Nos tua ſentimus populus tibi deditus arma:
Pigra reluctanti ceſſat in hoſte manus.
Quid juvat in nudis hamata retundere tela
Oſſibus? oſſa mihi nuda relinquit amor.
Tot ſinè amore viri, tot ſunt ſinè amore puellæ.
Hinc tibi cum magnâ laude triumphus eat.
Roma, niſi immenſum vires promôſſet in orbem,
Stramineis eſſet nunc quoque tecta caſis.
Feſſus in acceptos miles deducitur agros:
Mittitur in ſaltus carcere liber equus:
Longáque ſubductam celant navalia pinum:
Tutáque depoſito poſcitur enſe rudis.
Me quoque, qui toties merui ſub amore puellæ,
Defunctum placidè vivere tempus erat.
Vive, Deus, poſito, ſi quis mihi dicat, amore;
Deprecer. uſque adeò dulce puella malum eſt.
Cùm bene pertæſum eſt, animóque relanguit ardor;
Neſcio quo miſeræ turbine mentis agor.
Ut rapit in præceps dominum, ſpumantia fruſtra
Fræna retentantem, durior oris equus:
Ut ſubitus, propè jam prensâ tellure, carinam
Tangentem portus ventus in alta rapit:
Sic me ſæpe refert incerta Cupidinis aura;
Notáque purpureus tela reſumit Amor.
Fige, puer; poſitis nudus tibi præbeor armis.
Hic tibi ſint vires: hìc tua dextra facit.
Huc tanquam juſſæ veniunt jam ſponte ſagittæ.
Vix illis præ me nota pharetra ſua eſt.
Infelix, totâ quicunque quieſcere nocte
Suſtinet, & ſomnos præmia magna vocat.
Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?
Longa quieſcendi tempora fata dabunt.

Me modò decipiant voces fallacis amicæ:
Sperando certè gaudia magna feram.
Et modò blanditias dicat; modò jurgia nectat.
Sæpe fruar dominâ: ſæpe repulſus eam.
Quòd dubius Mars eſt; per te, privigne Cupido, eſt:
Et movet exemplo vitricus arma tuo.
Tu levis es, multóque tuis ventoſior alis:
Gaudiáque ambiguâ dáſque negáſque fide.
Si tamen exaudis pulcrâ cum matre rogantem;
Indeſerta meo pectore regna tene.
Accedant regno nimiùm vaga turba puellæ.
Ambobus populis ſic venerandus eris.

ELEGIA X.

TU mihi, tu certè, (memini) Græcine, negabas,
Uno poſſe aliquem tempore amare duas.
Per te ego decipior: per te deprenſus inermis,
Ecce duas uno tempore turpis amo.
Utraque formoſa eſt: operoſæ cultibus ambæ:
Artibus in dubio eſt hæc ſit, an illa, prior.
Pulcrior hâc illa eſt: hæc eſt quoque pulcrior illâ:
Et magis hæc nobis, & magis illa placet.
Errant, ut ventis diſcordibus acta faſelos,
Dividuúmque tenent alter & alter amor.
Quid geminas, Erycina, meos ſinè fine dolores?
Nónne erat in curas una puella ſatis?
Quid folia arboribus, quid pleno ſidera cælo,
In freta collectas alta quid addis aquas?
Sed tamen hoc melius, quàm ſi ſinè amore jacerem.
Hoſtibus eveniat vita ſevera meis.
Hoſtibus eveniat viduo dormire cubili,
Et medio laxè ponere membra toro.
At mihi ſævus amor ſomnos abrumpat inertes:
Símque mei lecti non ego ſolus onus.
Me mea diſperdat nullo prohibente puella,
Si ſatis una poteſt: ſi minùs una; duæ.
Sufficiant graciles ſed non ſinè viribus artus:
Póndere, non nervis, corpora noſtra carent.
Et lateri dabit in vires alimenta voluptas.
Decepta eſt operâ nulla puella meâ.
Sæpe ego, laſcivæ conſumto tempore noctis,
Utilis & forti corpore manè fui.
Felix, quem Veneris certamina mutua perdunt!
Dî faciant, leti cauſa ſit iſta mei!
Induat adverſis contraria pectora telis
Miles, & æternum ſanguine nomen emat.
Quærat avarus opes; & quæ laſsârit arando
Æquora, perjuro naufragus ore bibat.
At mihi contingat Veneris langueſcere motu;
Cùm moriar, medium ſolvar & inter opus:
Atque aliquis noſtro lacrymans in funere dicat,
Conveniens vitæ mors fuit iſta tuæ.

ELEGIA XI.

PRIMA malas docuit, mirantibus æquoris undis,
Peliaco pinus vertice cæſa vias:
Quæ concurrentes inter temeraria cautes
Conſpicuam fulvo vellere vexit ovem.
O utinam, remo ne quis freta longa moveret,
Argo funeſtas preſſa bibiſſet aquas!
Ecce fugit notúmque torum ſocióſque Penates;
Fallacéſque vias ire Corinna parat.
Quid tibi (me miſerum!) Zephyros Euróſque timebo,
Et gelidum Borean, egelidúmque Notum?
Non illìc urbes, non tu mirabere ſylvas.
Una eſt injuſti cærula forma maris.
Nec medius tenues conchas pictóſve lapillos
Pontus habet: bibuli littoris illa mora eſt.
Littora marmoreis pedibus ſignanda puellæ.
Hactenus eſt tutum: cætera cæca via eſt.
Et vobis alii ventorum prælia narrent;
Quas Scylla infeſtet, quáſve Charybdis aquas:
Et quibus emineant violenta Ceraunia ſaxis:
Quo lateant Syrtes, quóve Malea ſinu.
Hæc alii referant. at vos, quod quiſque loquentur,
Credite: credenti nulla procella nocet.
Serò reſpicitur tellus, ubi fune ſoluto
Currit in immenſum panda carina ſalum.
Navita ſollicitus quà ventos horret iniquos,
Et propè tam letum, quàm propè cernit aquam.
Quid ſi concuſſas Triton exaſperet undas?
Quàm tibi nunc toto nullus in ore color!
Tum generoſa voces fœcundæ ſidera Ledæ:
Et, Felix, dicas, quam ſua terra tenet!
Tutius eſt foviſſe torum; legiſſe libellos;
Threïciam digitis increpuiſſe lyram.
At, ſi vana ferunt volucres mea dicta procellæ,
Æqua tamen puppi ſit Galatea tuæ.
Veſtrum crimen erit talis jactura puellæ,
Nereïdéſque Deæ, Nereidúmque pater.
Vade memor noſtrî, vento reditura ſecundo.
Impleat illa tuos fortior aura ſinus.
Tum mare in hæc magnus proclinet littora Nereus:
Huc venti ſpirent: huc agat æſtus aquas.
Ipſa roges, Zephyri veniant in lintea ſoli:
Ipſa tuâ moveas turgida vela manu.
Primus ego aſpiciam notam de littore pinum;
Et dicam, Noſtros advehit illa Deos.
Excipiámque humeris, & multa ſinè ordine carpam
Oſcula. pro reditu victima vota cadet.
Inque tori formam molles ſternentur arenæ:
Et tumulus menſæ quilibet inſtar erit.
Illìc appoſito narrabis multa Lyæo,
Penè ſit ut mediis obruta navis aquis:
Dúmque ad me properas, nec iniqua tempora noctis,
Nec te præcipites extimuiſſe Notos.
Omnia pro veris credam, ſint ficta licebit.
Cur ego non votis blandiar ipſe meis?
Hæc mihi quamprimum cælo nitidiſſimus alto
Lucifer admiſſo tempora portet equo.

ELEGIA XII.

ITE triumphales circùm mea tempora lauri.
Vicimus. in noſtro eſt ecce Corinna ſinu.
Quam vir, quam cuſtos, quam janua firma, tot hoſtes,
Servabant; ne quâ poſſet ab arte capi:
Hæc eſt præcipuo victoria digna triumpho:
In quâ, quæcunque eſt, ſanguine præda caret.
Non humiles muri, non parvis oppida foſſis
Cincta, ſed eſt ductu capta puella meo.
Pergama cùm caderent bello ſuperata biluſtri;
Ex tot, in Atridâ pars quota laudis erat?
At mea ſepoſita eſt, & ab omni milite diſſors
Gloria: nec titulum muneris alter habet.
Me duce ad hanc voti finem, me milite veni:
Ipſe eques, ipſe pedes, ſignifer ipſe fui.
Nec caſum fortuna meis immiſcuit actis.
Huc ades, ô curâ parte Triumphe meâ.
Nec belli nova cauſa mei. niſi rapta fuiſſet
Tyndaris, Europæ pax Aſiæque foret.
Fœmina ſylveſtres Lapithas, populúmque bimembrem
Turpiter appoſito vertit in arma mero.
Fœmina Trojanos iterum fera bella movere
Impulit in regno, juſte Latine, tuo.
Fœmina Romanis, etiam nunc urbe recenti,
Immiſit ſoceros; armáque ſæva dedit.
Vidi ego pro niveâ pugnantes conjuge tauros:
Spectatrix animos ipſa juvenca dabat.
Me quoque cum multis, ſed me ſinè cæde, Cupido
Juſſit militiæ ſigna movere ſuæ.

ELEGIA XIII.

DUM labefactat onus gravidi temeraria ventris,
In dubio vitæ laſſa Corinna jacet.
Illa quidem, clam me tantum molita pericli,
Irâ digna meâ: ſed cadit ira metu.
Et tamen aut ex me conceperat; aut ego credo.
Eſt mihi pro facto ſæpe, quod eſſe poteſt.
Iſi Parætonium, genialiáque arva Canopi
Quæ colis, & Memphin, palmiferámque Pharon,
Quáque celer Nilus lato delapſus ab alveo
Per ſeptem portus in maris exit aquas;
Per tua ſiſtra precor, per Anubidis ora verendi:
Sic tua ſacra pius ſemper Oſiris amet,
Pigráque labatur circa donaria ſerpens,
Et comes in pompâ corniger Apis eat:
Huc adhibe vultus; & in unâ parce duobus.
Nam vitam dominæ tu dabis; illa mihi.
Sæpe tibi ſedit certis operata diebus,
Quà cingit lauros Gallica turma tuas.
Túque laborantes utero miſerata puellas,
Quarum tarda latens corpora tendit onus;
Lenis ades, precibúſque meis fave, Ilithyïa.
Digna eſt, quam jubeas muneris eſſe tui.
Ipſe ego thura dabo fumoſis candidus aris:
Ipſe feram ante tuos munera vota pedes.
Adjiciam titulum, Servatâ Naſo Corinnâ.
Tu modò fac titulo muneribúſque locum.

Si tamen in tanto ſas eſt monuiſſe timore;
Hâc tibi ſit pugnâ dimicuiſſe ſatis.

ELEGIA XIV.

QUID juvat immunes belli ceſſare puellas,
Nec fera peltatas agmina velle ſequi;
Si ſinè Marte ſuis patiuntur vulnera telis,
Et cæcas armant in ſua fata manus?
Quæ prima inſtituit teneros convellere fœtus,
Militiâ fuerat digna perire ſuâ.
Scilicet, ut careat rugarum crimine venter,
Sternetur pugnæ triſtis arena tuæ?
Si mos antiquis placuiſſet matribus idem;
Gens hominum vitio deperitura fuit:
Quique iterum generis jaceret primordia noſtri
In vacuo lapides orbe, parandus erat.
Quis Priami fregiſſet opes, ſi numen aquarum
Juſta recuſâſſet pondera ferre Thetis?
Ilia ſi tumido geminos in ventre necâſſet,
Caſurus dominæ conditor Urbis erat.
Si Venus Ænean gravidâ temerâſſet in alvo;
Cæſaribus tellus orba futura fuit.
Tu quoque, cùm poſſes naſci, formoſa, periſſes;
Tentâſſet, quod tu, ſi tua mater opus.
Ipſe ego, cùm fuerim meliùs periturus amando,
Vidiſſem nullos, matre necante, dies.
Quid plenam fraudas vitem creſcentibus uvis;
Pomáque crudeli vellis acerba manu?
Sponte fluant matura ſuâ. ſine creſcere nata.
Eſt pretium parvæ non leve vita moræ.
Veſtra quid effoditis ſubjectis viſcera telis;
Et nondum natis dira venena datis?
Colchida reſperſam puerorum ſanguine culpant,
Atque ſuâ cæſum matre queruntur Ityn:
Utraque ſæva parens: ſed triſtibus utraque cauſis
Jacturâ ſocii ſanguinis ulta virum.
Dicite, quis Tereus, quis vos irritet Jaſon
Figere ſollicitâ corpora veſtra manu?
Hoc neque in Armeniis tigres fecere latebris:
Perdere nec fœtus auſa leæna ſuos.
At teneræ faciunt, ſed non impune, puellæ.
Sæpe, ſuos utero quæ necat, ipſa perit.
Ipſa perit, fertúrque toro reſoluta capillos:
Et clamant, Meritò, qui modò cunque vident.
Iſta ſed æthereas vaneſcant dicta per auras:
Et ſint ominibus pondera nulla meis.
Di faciles, peccâſſe ſemel concedite tutò:
Id ſatis eſt, pœnam culpa ſecunda ferat.

ELEGIA XV.

ANNULE, formoſæ digitum vincture puellæ,
In quo cenſendum nil, niſi dantis amor;
Munus eas gratum. te lætâ mente receptum
Protinus articulis induat illa ſuis.
Tam bene convenias, quàm mecum convenit illi;
Et digitum juſto commodus orbe teras.
Felix, à dominâ tractaberis, annule, noſtrâ.
Invideo donis jam miſer ipſe meis.
O utinam fieri ſubitò mea munera poſſim
Artibus Ææis, Carpathiíve ſenis!
Tunc ego te dominæ cupiam tetigiſſe papillas,
Et lævam tunicis inſeruiſſe manum.
Elabar digito, quamvìs anguſtus & hærens;
Inque ſinum mirâ laxus ab arte cadam.
Idem ego, ut arcanas poſſim ſignare tabellas,
Néve tenax ceram ſiccáve gemma trahat,
Humida formoſæ tangam prius ora puellæ.
Tantùm ne ſignem ſcripta dolenda mihi.
Si dabor, ut condar loculis; exire negabo,
Adſtringens digitos orbe minore tuos.
Non ego dedecori tibi ſim, mea vita, futurus;
Quodve tener digitus ferre recuſet, onus.
Me gere, cùm calidis perfunderis imbribus artus:
Damnaque ſub gemmâ perfer euntis aquæ.
Sed puto, te nudâ mea membra libidine ſurgent,
Et peragam partes annulus ille viri.
Irrita quid voveo? parvum proficiſcere munus.
Illa datam tecum ſentiat eſſe fidem.

ELEGIA XVI.

PARS me Sulmo tenet Peligni tertia ruris;
Parva, ſed irriguis ora ſalubris aquis.
Sol licèt admoto tellurem ſidere findat,
Et micet Icarii ſtella proterva canis;
Arva pererrantur Peligna liquentibus undis:
Et viret in tenero fertilis herba ſolo.
Terra ferax Cereris, multóque feracior uvæ:
Dat quoque bacciferam Pallada gratus ager:
Pérque reſurgentes rivis labentibus herbas
Gramineus madidam ceſpes obumbrat humum.
At meus ignis abeſt. verbo peccavimus uno.
Quæ movet ardores, eſt procul; ardor adeſt.
Non ego, ſi medius Polluce & Caſtore ponar,
In cæli ſinè te parte fuiſſe velim.
Solliciti jaceant, terrâque premantur iniquâ,
In longas orbem qui ſecuere vias.
Aut juvenum comites juſſiſſent ire puellas,
Si fuit in longas terra ſecanda vias.
Tum mihi, ſi premerem ventoſas horridus Alpes,
(Dummodo cum dominâ) molle fuiſſet iter.
Cum dominâ Libycas auſim perrumpere Syrtes,
Et dare non æquis vela ferenda Notis.
Non, quæ virgineo portenta ſub inguine latrant;
Nec timeam veſtros, curva Malea, ſinus:
Non quà ſubmerſis ratibus ſaturata Charybdis
Fundit, & effuſas ore reſorbet aquas.
Quòd ſi Neptuni ventoſa potentia vincit,
Et ſubventuros auferet unda Deos;
Tu noſtris niveos humeris impone lacertos.
Corpore nos facili dulce feremus onus.
Sæpe petens Hero juvenis tranaverat undas.
Tunc quoque tranâſſet; ſed via cæca fuit.
At ſinè te, quamvis operoſi vitibus agri
Me teneant, quamvis amnibus arva natent,
Et vocet in rivos parentem ruſticus undam,
Frigidáque arboreas mulceat aura comas;
Non ego Pelignos videor celebrare ſalubres:
Non ego natalem rura paterna locum;
Sed Scythiam, Cilicáſque feros, viridéſque Britannos,
Quæque Prometheo ſaxa cruore rubent.
Ulmus amat vitem, vitis non deſerit ulmum.
Separor à dominâ cur ego ſæpe meâ?
At mihi te comitem jurâras uſque futuram,
Per me, pérque oculos ſidera noſtra tuos.
Verba puellarum, foliis leviora caducis,
Irrita, quò viſum eſt, ventus & unda ferunt.
Si qua mei tamen eſt in te pia cura relicti;
Incipe pollicitis addere facta tuis:
Parváque quamprimum rapientibus eſſeda mannis
Ipſa per admiſſas concute lora jubas.
At vos, quà veniet, tumidi ſubſidite montes:
Et faciles curvis vallibus eſte viæ.

ELEGIA XVII.

SI quis erit, qui turpe putet ſervire puellæ;
Illo convincar judice turpis ego.
Sim licet infamis; dum me moderatiùs urat,
Quæ Paphon, & fluctu pulſa Cythera tenet.
Atque utinam dominæ miti quoque præda fuiſſem;
Formoſæ quoniam præda futurus eram.
Dat facies animos. facies violenta Corinnæ
(Me miſerum!) cur eſt tam bene nota ſibi?
Scilicet à ſpeculi ſumuntur imagine faſtus;
Nec niſi compoſitam ſe priùs illa videt.
Non tibi ſi facies nimium dat in omnia regni;
(O facies oculos nata tenere meos!)
Collatum idcirco tibi me contemnere debes.
Aptari magnis inferiora licet.
Creditur & Nymphe mortalis amore Calypſo
Capta reluctantem detinuiſſe virum.
Creditur æquoream Phthio Nereida Regi,
Egeriam juſto concubuiſſe Numæ;
Vulcano Venerem: quamvis, incude relictâ,
Turpiter obliquo claudicet ille pede.
Carminis hoc ipſum genus impar: ſed tamen aptè
Jungitur herous cum breviore modo.
Tu quoque me, mea lux, in quaſlibet accipe leges.
Te deceat medio jura dediſſe toro.
Non tibi crimen ero, nec quo lætere remoto.
Non erit hic nobis inficiandus amor.
Sint tibi pro magno felicia carmina cenſu:
Et multæ per me nomen habere volunt.
Novi aliquam, quæ ſe circumferat eſſe Corinnam.
Ut fiat, quid non illa dediſſe velit?
Sed neque diverſi ripâ labuntur eâdem
Frigidus Eurotas, populiférque Padus:
Nec, niſi tu, noſtris cantabitur ulla libellis.
Ingenio cauſas tu dabis una meo.

ELE-

ELEGIA XVIII.

CARMEN ad iratum dum tu perducis Achillem,
  Primáque juratis induis arma viris;
Nos, Macer, ignavâ Veneris ceſſamus in umbrâ:
  Et tener auſuros grandia frangit Amor.
Sæpe meæ, Tandem, dixi, diſcede, puellæ:
  In gremio ſedit protinus illa meo.
Sæpe, Pudet, dixi. lacrymis vix illa retentis,
  Me miſeram! jam te, dixit, amare pudet?
Implicuítque ſuos circùm mea colla lacertos:
  Et, quæ me perdunt, oſcula mille dedit.
Vincor; & ingenium ſumtis revocatur ab armis:
  Réſque domi geſtas & mea bella cano.
Sceptra tamen ſumſi; curâque Tragœdia noſtrâ
  Crevit: & huic operi quamlibèt aptus eram.
Riſit Amor, pallámque meam, pictóſque cothurnos,
  Sceptráque privatâ tam citò ſumta manu.
Hinc quoque me dominæ numen deduxit iniquæ:
  Déque cothurnato vate triumphat Amor.
Quod licet, aut Artes teneri profitemur Amoris:
  (Hei mihi! præceptis urgeor ipſe meis)
Aut, quòd Penelopes verbis reddatur Ulyſſi,
  Scribimus; aut lacrymas, Phylli relicta, tuas.
Quòd Paris, & Macareus, & quòd malè gratus Iäſon,
  Hippolytíque parens, Hippolytúſque legant:
Quódque tenens ſtrictum Dido miſerabilis enſem
  Dicat, & Æoliæ Lesbis amica lyræ.
Quàm celer è toto rediit meus orbe Sabinus,
  Scriptáque diverſis retulit ille locis!
Candida Penelope ſignum cognovit Ulyſſis:
  Legit ab Hippolyto ſcripta noverca ſuo.
Jam pius Æneas miſeræ reſcripſit Eliſæ:
  Quódque legat Phyllis, ſi modò vivit, habet.
Triſtis ad Hypſipylen ab Iaſone littera venit:
  Det votam Phœbo Lesbis amata lyram.
Nec tibi (quà tutum vati, Macer, arma canenti)
  Aureus in medio Marte tacetur Amor.
Et Paris eſt illic, & adultera nobile crimen;
  Et comes extincto Laodamia viro.
Si bene te novi; non bella libentiùs iſtis
  Dicis: & à veſtris in mea caſtra redis.

ELEGIA XIX.

SI tibi non opus eſt ſervatâ, ſtulte, puellâ;
  At mihi fac ſerves: quò magis ipſe velim.
Quod licet, ingratum eſt: quod non licet, acriùs urit.
  Ferreus eſt, ſi quis, quod ſinit alter, amat.
Speremus pariter, pariter metuamus amantes:
  Et faciat voto grata repulſa locum.
Quò mihi fortunam, quæ nunquam fallere curet?
  Nil ego, quod nullo tempore lædat, amo.
Viderat hoc in me vitium verſuta Corinna;
  Quâque capi poſſem, callida nôrat opem.
Ah quoties ſani capitis mentita dolores,
  Cunctantem tardo juſſit abire pede!
Ah quoties finxit culpam, quantúmque licebat,
  Inſontis ſpeciem præbuit eſſe, nocens!
Sic ubi vexârat, tepidóſque refoverat ignes;
  Rurſus erat votis comis & apta meis.
Quas mihi blanditias, quàm dulcia verba parabat!
  Oſcula (Di magni!) qualia quótque dabat!
Tu quoque, quæ noſtros rapuiſti nuper ocellos,
  Sæpe time inſidias, ſæpe rogata nega:
Et ſine me ante tuos projectum in limine poſtes
  Longa pruinoſâ frigora nocte pati.
Sic mihi durat amor, longóſque adoleſcit in uſus:
  Hoc juvat: hæc animi ſunt alimenta mei.
Pinguis amor, nimiúmque patens, in tædia nobis
  Vertitur; & ſtomacho, dulcis ut eſca, nocet.
Si nunquam Danaën habuiſſet aënea turris;
  Non eſſet Danae de Jove facta parens.
Dum ſervat Juno mutatam cornibus Iô;
  Facta eſt, quàm fuerat, gratior illa Jovi.
Quod licet & facile eſt, quiſquis cupit; arbore frondes
  Carpat, & è magno flumine potet aquam.
Si qua volet regnare diu; deludat amantem.
  Hei mihi, quòd monitis torqueor ipſe meis!
Cuilibet eveniat, nocet indulgentia nobis.
  Quod ſequitur, fugio: quod fugit, uſque ſequor.
At tu, formoſæ nimiùm ſecure puellæ,
  Incipe jam primâ claudere nocte forem.
Incipe, quis toties furtim tua limina pulſet,
  Quærere: quid latrent nocte ſilente canes.
Quò ferat & referat ſolers ancilla tabellas:
  Cur toties vacuo ſecubet ipſa toro.
Mordeat iſta tuas aliquando cura medullas:
  Dáque locum noſtris materiámque dolis.
Ille poteſt vacuo furari littore arenas,
  Uxorem ſtulti ſi quis amare poteſt.
Jámque ego præmoneo; niſi tu ſervare puellam
  Incipis, incipiet deſinere eſſe mea.
Multa diúque tuli: ſperavi ſæpe futurum,
  Cum bene ſervâſſes, ut bene verba darem.
Lentus es, & pateris nulli patienda marito.
  At mihi conceſſi finis amoris erit.
Scilicet infelix nunquam prohibebor adire?
  Nox mihi ſub nullo vindice ſemper erit?
Nil metuam? per nulla traham ſuſpiria ſomnos?
  Nil facies, cur te jure periſſe velim?
Quid mihi cum facili, quid cum lenone marito?
  Corrumpis vitio gaudia noſtra tuo.
Quin alium, quem tanta juvet patientia, quæris?
  Me tibi rivalem ſi juvat eſſe, veta.

AMORUM LIB. III.

ELEGIA I.

STAT vetus & multos incædua ſylva per annos.
  Credibile eſt illi numen ineſſe loco.
Fons ſacer in medio, ſpeluncáque pumice pendens:
  Et latere ex omni dulce queruntur aves.
Hic ego dum ſpatior tectus nemoralibus umbris,
  Quod mea, quærebam, Muſa moveret opus.
Venit odoratos Elegeia nexa capillos:
  Et puto pes illi longior alter erat.
Forma decens: veſtis tenuiſſima, cultus amantis:
  In pedibus vitium cauſa decoris erat.
Venit & ingenti violenta Tragœdia paſſu.
  Fronte comæ torvâ, palla jacebat humi.
Læva manus ſceptrum latè regale movebat:
  Lydius alta pedum vincla cothurnus erat.
Et prior, Ecquis erit, dixit, tibi finis amandi,
  O argumenti lente poëta tui!
Nequitiam vinoſa tuam convivia narrant:
  Narrant in multas compita ſecta vias.
Sæpe aliquis digito vatem deſignat euntem:
  Atque ait, Hic ille eſt, quem ferus urit Amor.
Fabula (nec ſentis) totâ jactaris in urbe;
  Dum tua præterito facta pudore refers.
Tempus erat thyrſo pulſum graviore moveri.
  Ceſſatum ſatis eſt: incipe majus opus.
Materiâ premis ingenium. cane facta virorum:
  Hæc animo, dices, area digna meo eſt.
Quod teneræ cantent, luſit tua Muſa, puellæ;
  Primáque per numeros acta juventa ſuos.
Nunc habeam per te Romana Tragœdia nomen.
  Implebit leges ſpiritus iſte meas.
Hactenus: & movit pictis innexa cothurnis
  Denſum cæſarie térque quatérque caput.
Altera (ſi memini) limis ſubriſit ocellis.
  Fallor, an in dextrâ myrtea virga fuit?
Quid gravibus verbis, animoſa Tragœdia, dixit,
  Me premis? an nunquam non gravis eſſe potes?
Imparibus tamen es numeris dignata moveri.
  In me pugnâſti verſibus uſa meis.
Non ego contulerim ſublimia carmina noſtris.
  Obruit exiguas regia veſtra fores.
Sum levis; & mecum levis eſt mea cura Cupido.
  Non ſum materiâ fortior ipſa meâ.
Ruſtica ſit ſinè me laſcivi mater Amoris.
  Huic ego proveni lena coméſque Deæ.
Quam tu non poteris duro reſerare cothurno,
  Hæc eſt blanditiis janua laxa meis.
Et tamen emerui plus quàm tu poſſe, ferendo
  Multa ſupercilio non patienda tuo.
Per me decepto didicit cuſtode Corinna
  Liminis adſtricti ſollicitare fidem;
Delabíque toro tunicâ velata recinctâ;
  Atque impercuſſos nocte movere pedes.
Vel quoties foribus duris inciſa pependi,
  Non vetita à populo prætereunte legi!
Quin ego me memini, dum cuſtos ſævus abiret,
  Ancillæ miſſam delituiſſe ſinu.

Quid, cùm me munus natali mittis? at illa
Rumpit, & appoſitâ barbara merſit aquâ?
Prima tuæ movi felicia ſemina mentis.
Munus habet, quod te jam petit, iſta meum.
Deſierant; cœpi: Per vos utramque rogamus,
In vacuas auras verba timentis eant.
Altera me ſceptro decoras, altóque cothurno.
Jam nunc contacto magnus in ore ſonor.
Altera das noſtro victurum nomen amori.
Ergo ades, & longis verſibus adde breves.
Exiguum vati concede, Tragœdia, tempus.
Tu labor æternus: quod petit illa, breve eſt.
Mota dedit veniam. teneri properentur amores,
Dum vacat. à tergo grandius urget opus.

ELEGIA II.

NON ego nobilium ſedeo ſtudioſus equorum:
Cui tamen ipſa faves, vincat ut ille precor.
Ut loquerer tecum veni, tecúmque ſederem:
Ne tibi non notus, quem facis, eſſet amor.
Tu curſus ſpectas, ego te. ſpectemus uterque
Quod juvat, atque oculos paſcat uterque ſuos.
O, cuicumque faves, felix agitator equorum!
Ergo illi curæ contigit eſſe tuæ?
Hoc mihi contingat; ſacro de carcere miſſis
Inſiſtam forti mente vehendus equis.
Et modò lora dabo; modò verbere terga notabo:
Nunc ſtringam metas interiore rotâ.
Si mihi currenti fueris conſpecta, morabor:
Déque meis manibus lora remiſſa fluent.
Ah quàm penè Pelops Piſæâ concidit haſtâ,
Dum ſpectat vultus, Hippodamia, tuos!
Nempe favore ſuæ vicit tamen ille puellæ.
Vincamus dominæ quiſque favore ſuæ.
Quid fruſtra refugis? cogit nos linea jungi.
Hæc in lege loci commoda Circus habet.
Tu tamen, à dextrâ quicunque es, parce puellæ.
Contactu lateris læditur iſta tui.
Tu quoque, qui ſpectas poſt nos, tua contrahe crura,
Si pudor eſt, rigido nec preme terga genu.
Sed nimium dimiſſa jacent tibi pallia terrâ.
Collige; vel digitis en ego tollo meis.
Invida veſtis eras, quæ tam bona crura tegebas:
Quóque magis ſpectes, Invida veſtis eras.
Talia Melanion Atalantes crura fugacis
Optavit manibus ſuſtinuiſſe ſuis.
Talia ſuccinctæ pinguntur crura Dianæ,
Cùm ſequitur fortes, fortior ipſa, feras.
His ego non viſis arſi. quid fiet ab iſtis?
In flammam flammas, in mare fundis aquas.
Suſpicor ex iſtis & cætera poſſe placere,
Quæ bene ſub tenui condita veſte latent.
Vis tamen interea faciles arceſſere ventos,
Quos faciat noſtrâ mota tabella manu?
An magis hic meus eſt animi, non aëris, æſtus,
Captaque fœmineus pectora torret amor?
Dum loquor, alba levi ſparſa eſt tibi pulvere veſtis.
Sordide de niveo corpore pulvis abi.
Sed jam pompa venit. linguis animiſque favete.
Tempus adeſt plausûs: aurea pompa venit.
Prima loco fertur paſſis Victoria pennis:
Huc ades; & meus hic fac, Dea, vincat amor.
Plaudite Neptuno, nimiùm qui creditis undis.
Nil mihi cum pelago: me mea terra capit.
Plaude tuo, miles, Marti: nos odimus arma.
Pax juvat, & mediâ Pace repertus Amor.
Auguribus Phœbus, Phœbe venantibus adſit:
Artifices in te verte, Minerva, manus.
Ruricolæ Cereri, teneróque adſurgite Baccho:
Pollucem pugiles, Caſtora placet eques.
Nos tibi, blanda Venus, pueriſque potentibus arcu
Plaudimus. inceptis annue, Diva, meis.
Dáque novæ mentem dominæ, patiatur amari.
Annuit; & motu ſigna ſecunda dedit.
Quod Dea promiſit, promittas ipſa rogamus.
Pace loquar Veneris: tu Dea major eris.
Per tibi tot juro teſtes, pompámque Deorum,
Te dominam nobis tempus in omne peti.
Sed pendent tibi crura: potes, ſi fortè juvabit,
Cancellis primos inſeruiſſe pedes.
Maxima jam vacuo Prætor ſpectacula Circo
Quadrijuges æquo carcere miſit equos.
Cui ſtudeas, video: vincet, cuicunque favebis.
Quid cupias, ipſi ſcire videntur equi.
Me miſerum! metam ſpatioſo circuit orbe.
Quid facis? admoto proximus axe ſubit.
Quid facis, infelix? perdis bona vota puellæ.
Tende precor validâ lora ſiniſtra manu.
Favimus ignavo. ſed enim revocate, Quirites;
Et date jactatis undique ſigna togis.
En revocant. at, ne turbet toga mota capillos,
In noſtros abdas te licet uſque ſinus.
Jámque patent iterum reſerato carcere poſtes.
Evolat admiſſis diſcolor agmen equis.
Nunc ſaltem ſupera, ſpatióque inſurge patenti.
Sint mea, ſint dominæ fac rata vota meæ.
Sunt dominæ rata vota meæ: mea vota ſuperſunt.
Ille tenet palmam: palma petenda mihi eſt.
Riſit, & argutis quiddam promiſit ocellis.
Hoc ſatis hîc. alio cætera redde loco.

ELEGIA III.

ESSE Deos, i, crede. fidem jurata ſefellit:
Et facies illi, quæ fuit antè, manet.
Quàm longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longos, poſtquam numina luſit, habet.
Candida candorem roſeo ſuffuſa rubore
Antè ſtetit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis eſt artiſſima forma.
Longa decénſque fuit: longa decéoſque manet.
Argutos habuit, radiant ut ſidus, ocellos;
Per quos mentita eſt perfida ſæpe mihi.
Scilicet æternò falſum jurare puellis
Dî quoque concedunt; formáque numen habet.
Pérque ſuos illam nuper juraſſe recordor,
Pérque meos oculos; & doluere mei.
Dicite, Dî; ſi vos impune fefellerit illa,
Alterius meritis cur ego damna tuli?
At non invidiæ vobis Cepheia virgo eſt,
Pro malè formoſâ juſſa parente mori.
Non ſatis eſt, quòd vos habui ſinè pondere teſtes,
Et mecum luſos ridet inulta Deos:
Ut ſua per noſtram redimat perjuria pœnam,
Victima deceptus decipientis ero?
Aut ſinè re nomen Deus eſt, fruſtráque timetur;
Et ſtultâ populos credulitate movet:
Aut, ſi quis Deus eſt, teneras amat ille puellas;
Et nimiùm ſolas omnia poſſe jubet.
Nobis fatifero Mavors accingitur enſe:
Nos petit invictâ Palladis haſta manu.
Nobis flexibiles curvantur Apollinis arcus:
In nos alta Jovis dextera fulmen habet.
Formoſas Superi metuunt offendere læſi:
Atque ultro, quæ ſe non timuere, timent.
Et quiſquam pia thura focis imponere curet?
Certè plus animi debet ineſſe viris.
Jupiter igne ſuo lucos jaculator & arces.
Miſſáque perjuras tela ferire vetat.
Tot meruere peti. Semele miſerabilis arſit:
Officio eſt illi pœna reperta ſuo.
At ſi venturo ſe ſubduxiſſet amanti,
Non pater in Baccho matris haberet onus.
Quid queror, & toti facio convitia cœlo?
Dî quoque habent oculos: Dî quoque pectus habent.
Si Deus ipſe forem; numen ſinè fraude liceret
Fœmina mendaci falleret ore meum.
Ipſe ego jurarem verum jurare puellas;
Et non de tetricis dicerer eſſe Deus.
Tu tamen illorum moderatius utere dono:
Aut oculis certè parce, puella, meis.

ELEGIA IV.

DURE vir, impoſito teneræ cuſtode puellæ,
Nil agis. ingenio quæque tuenda ſuo.
Si qua metu demto caſta eſt; ea denique caſta eſt
Quæ, quia non liceat, non facit; illa facit.
Ut jam ſervâris bene corpus; adultera mens eſt:
Nec cuſtodiri, nî velit, illa poteſt.
Nec mentem ſervare potes, licèt omnia claudas.
Omnibus occluſis intus adulter erit.
Cui peccare licet, peccat minùs. ipſa poteſtas
Semina nequitiæ languidiora facit.
Deſine (crede mihi) vitia irritare vetando:
Obſequio vinces aptius illa tuo.
Vidi ego nuper equum, contra ſua vincla tenacem,
Ore reluctanti fulminis ire modo.
Conſtitit, ut primùm conceſſas ſenſit habenas,
Frænáque in effuſâ laxa jacere jubâ.

Nitimur

Nitimur in vetitum ſemper, cupimúſque negata.
Sic interdictis imminet æger aquis.
Centum fronte oculos, centum cervice gerebat
Argus: & hos unus ſæpe feſellit Amor.
In thalamum Danaë ſaxo ferróque perennem
Quæ fuerat virgo tradita, mater erat.
Penelope manſit, quamvis cuſtode carebat,
Inter tot juvenes intemerata procos.
Quidquid ſervatur, cupimus magis: ipſáque furem
Cura vocat, pauci, quod ſinit alter, amant.
Nec facie placet illa ſuâ, ſed amore mariti.
Neſcio quid, quod te ceperit, eſſe putant.
Non proba ſit, quam vir ſervat, ſed adultera; cara eſt.
Ipſe timor pretium corpore majus habet.
Indignere licet; juvat inconceſſa voluptas.
Sola placet; Timeo, dicere ſi qua poteſt.
Nec tamen ingenuam jus eſt ſervare puellam.
Hic metus externæ corpora gentis agat.
Scilicet ut poſſit cuſtos, Ego, dicere, feci,
In laudem ſervi caſta ſit illa tui.
Ruſticus eſt nimiùm, quem lædit adultera conjux;
Et notos mores non ſatis urbis habet:
In quâ Martigenæ non ſunt ſinè crimine nati
Romulus Iliades Iliadéſque Remus.
Quò tibi formoſam, ſi non niſi caſta placebat?
Non poſſunt ullis iſta coire modis.
Si ſapis, indulge dominæ; vultúſque ſeveros
Exue: nec rigidi jura tuere viri.
Et cole, quos dederit (multos dabit) uxor amicos.
Gratia ſic minimo magna labore venit.
Sic poteris juvenum convivia ſemper inire:
Et, quæ non dederis, multa videre domi.

ELEGIA V.

NOX erat; & ſomnus laſſos ſubmiſit ocellos.
Terruerunt animum talia viſa meum.
Colle ſub aprico celeberrimus ilice lucus
Stabat; & in ramis multa latebat avis.
Area gramineo ſuberat viridiſſima prato,
Uvida de guttis lene ſonantis aquæ.
Ipſe ſub arboreis vitabam frondibus æſtum:
Fronde ſub arboreâ ſed tamen æſtus erat.
Ecce, petens variis immiſtas floribus herbas,
Conſtitit ante oculos candida vacca meos.
Candidior nivibus, tunc cum cecidere recentes;
In liquidas nondum quas mora vertit aquas.
Candidior, quod adhuc ſpumis ſtridentibus albet,
Et modò ſiccatam, lacte, relinquit ovem.
Taurus erat comes huic, feliciter ille maritus:
Cúmque ſuâ teneram conjuge preſſit humum.
Dum jacet, & lentè revocatas ruminat herbas,
Atque iterum paſto paſcitur antè cibo;
Viſus erat, ſomno vires adimente, ferenti
Cornigerum terræ depoſuiſſe caput.
Huc levibus cornix pennis delapſa per auras
Venit; & in viridi garrula ſedit humo.
Térque bovis niveæ petulanti pectora roſtro
Fodit; & albentes abſtulit ore jubas.
Illa locum taurúmque diu cunctata relinquit.
Sed niger in vaccæ pectore livor erat.
Utque procul vidit carpentes pabula tauros;
(Carpebant tauri pabula læta procul)
Illuc ſe rapuit, gregibúſque immiſcuit illis;
Et petiit herbæ fertilioris humum.
Dic, age, nocturnæ, quicunque es, imaginis augur,
(Si quid habent veri) viſa quid iſta ferant.
Sic ego: nocturnæ ſic dixit imaginis augur,
Expendens animo ſingula viſa ſuo:
Quem tu mobilibus foliis vitare volebas,
Sed malè vitabas, æſtus amoris erat.
Vacca puella tua eſt. aptus color ille puellæ.
Tu vir, & in vaccâ compare taurus eras.
Pectora quòd roſtro cornix fodiebat acuto;
Ingenium dominæ lena movebit anus.
Quòd cunctata diu taurum ſua vacca reliquit;
Frigidus in viduo deſtituere toro.
Livor, & adverſo maculæ ſub pectore nigræ,
Pectus adulterii labe carere negant.
Dixerat interpres. gelido mihi ſanguis ab ore
Fugit; & ante oculos nox ſtetit alta meos.

ELEGIA VI.

AMNIS, arundinibus limoſas obſite ripas,
Ad dominam propero; ſiſte parumper aquas.
Nec tibi ſunt pontes, nec quæ ſinè remigis ictu
Concava trajecto cymba rudente vehat.
Parvus eras, memini; nec te tranſire refugi:
Summáque vix talos contigit unda meos.
Nunc ruis appoſito nivibus de monte ſolutis,
Et turpi craſſas gurgite volvis aquas.
Quid properâſſe juvat? quid parca dediſſe quieti
Tempora? quid nocti conſeruiſſe diem?
Si tamen hîc ſtandum; ſi non datur artibus ullis
Ulterior noſtro ripa premenda pedi?
Nunc ego, quas habuit pennas Danaeïus heros,
Terribili denſum cum tulit angue caput;
Nunc opto currum; de quo Cerealia primùm
Semina venerunt in rude miſſa ſolum.
Prodigioſa loquor veterum mendacia vatum.
Nec tulit hæc, nec fert, nec feret ulla dies.
Tu potiùs, ripis effuſe capacibus amnis,
(Sic æternus eas) labere fine tuo.
Non eris invidiæ, torrens, (mihi crede) ferendæ;
Si dicar per te fortè retentus amans.
Flumina deberent juvenes in amore juvare:
Flumina ſenſerunt ipſa, quid eſſet amor.
Inachus in Melie Bithynide pallidus iſſe
Dicitur, & gelidis incaluiſſe vadis.
Nondum Troja fuit luſtris obſeſſa duobus,
Cum rapuit vultus, Xanthe, Neæra tuos.
Quid? non Alpheon diverſis currere terris
Virginis Arcadiæ certus adegit amor?
Te quoque promiſſam Xantho, Penee, Creüſam
Phthiotum terris occuluiſſe ferunt.
Quid referam Aſopon, quem cepit Martia Thebe,
Natarum Thebe quinque futura parens?
Cornua ſi tua nunc ubi ſint, Acheloë, requiram;
Herculis iratâ fracta querere manu.
Nec tanti Calydon, nec tota Ætolia tanti;
Una tamen tanti Deïanira fuit.
Ille fluens dives ſeptena per oſtia Nilus,
Qui patriam tantæ tam bene celat aquæ,
Fertur in Evadne collectam Aſopide flammam
Vincere gurgitibus non potuiſſe ſuis.
Siccus ut amplecti Salmonida poſſet Enipeus;
Cedere juſſit aquam: juſſa receſſit aqua.
Nec te prætereo, qui per cava ſaxa volutans
Tiburis Argei pomifer arva rigas.
Ilia cui placuit, quamvis erat horrida cultu,
Ungue notata comas, ungue notata genas.
Illa, gemens patrúſque nefas delictáque Martis,
Errabat nudo per loca ſola pede.
Hanc amnis rapidis animoſus vidit ab undis;
Raucáque de mediis ſuſtulit ora vadis:
Atque ita, Quid noſtras, inquit, teris anxia ripas,
Ilia ab Idæo Laomedonte genus?
Quò cultus abiere tui? quid ſola vagaris?
Vitta nec evinctas impedit alba comas?
Quid fles, & madidos lacrymis corrumpis ocellos?
Pectoráque inſanâ plangis aperta manu?
Ille habet & ſilices, & vivum in pectore ferrum,
Qui tenero lacrymas lentus in ore videt.
Ilia, pone metus; tibi regia noſtra patebit:
Téque colent amnes. Ilia, pone metus.
Tu centum, aut plures, inter dominabere Nymphas:
Nam centum, aut plures flumina noſtra tenent.
Ne me ſperne, precor, tantùm, Trojana propago:
Munera promiſſis uberiora feres.
Dixerat. illa oculos in humum dejecta modeſtos
Spargebat tepidos flebilis imbre ſinus.
Ter molita fugam, ter ad altas reſtitit undas,
Currendi vires eripiente metu.
Sera tamen ſcindens inimico pollice crinem,
Edidit indignos ore tremente ſonos:
O utinam mea lecta forent, patrióque ſepulcro
Condita, dum poterant virginis oſſa legi!
Cur modò Veſtalis tædas invitor ad ullas
Turpis, & Iliacis inficianda focis?
Quid moror? en digitis deſignor adultera vulgi.
Deſit famoſus, qui notet ora, pudor.
Hactenus; & veſtem tumidis prætendit ocellis:
Atque ita ſe in rapidas perdita miſit aquas.
Suppoſuiſſe manus ad pectora lubricus amnis
Dicitur; & ſocii jura dediſſe tori.
Te quoque credibile eſt aliquâ caluiſſe puellâ:
Sed nemora & ſylvæ crimina veſtra tegunt.
Dum loquor, increvit latis ſpatioſius undis,
Nec capit admiſſas alveus altus aquas.

Quid mecum, furioſe, tibi? quid mutua differs
 Gaudia? quid cœptum, ruſtice, rumpis iter?
Quid, ſi legitimum flueres, ſi nobile flumen?
 Si tibi per terras maxima fama foret?
Nomen habes nullum, rivis collecte caducis;
 Nec tibi ſunt fontes, nec tibi certa domus.
Fontis habes inſtar pluviámque nivéſque ſolutas;
 Quas tibi divitias pigra miniſtrat hyems.
Aut lutulentus agis brumali tempore curſus:
 Aut premis arentem pulverulentus humum.
Quis te tum potuit ſitiens haurire viator?
 Quis gratâ dixit voce, Perennis eas?
Damnoſus pecori curris, damnoſior agris.
 Forſitan hæc alios; me mea damna movent.
Huic ego væ demens narrabam fluminum amores?
 Jactâſſe indigno nomina tanta pudet.
Neſcio quid ſpectans, Acheloon & Inachon amnes,
 Et potui nomen, Nile, referre tuum.
At tibi pro meritis opto, non candide torrens,
 Sint rapidi ſoles, ſiccáque ſemper hyems.

ELEGIA VII.

AT non formoſa eſt, at non bene culta puella;
 At, puto, non votis ſæpe petita meis!
Hanc tamen in nullos tenui malè languidus uſus,
 Sed jacui pigro crimen onúſque toro.
Nec potui cupiens, pariter cupiente puellâ,
 Inguinis effœti parte juvante frui.
Illa quidem noſtro ſubjecit eburnea collo
 Brachia, Sithoniâ candidiora nive:
Oſculáque inſeruit cupidæ luctantia linguæ:
 Laſcivum femori ſuppoſuítque femur.
Et mihi blanditias dixit, Dominúmque vocavit:
 Et quæ præterea publica verba juvant.
Tacta tamen veluti gelidâ mea membra cicutâ,
 Segnia propoſitum deſtituere ſuum.
Truncus iners jacui, ſpecies, & inutile ſignum:
 Nec ſatis exactum eſt, corpus an umbra forem.
Quæ mihi ventura eſt (ſiquidem ventura) ſenectus,
 Cùm deſit numeris ipſa juventa ſuis?
Ah pudet annorum! quò me juvenémque virúmque,
 Nec juvenem nec me ſenſit amica virum?
Sic flammas aditura pias æterna ſacerdos
 Surgit, & à caro fratre verenda ſoror.
At nuper bis flava Chlide, ter candida Pitho,
 Ter Libas officio continuata meo.
Exigere à nobis anguſtâ nocte Corinnam,
 Me memini numeros ſuſtinuiſſe novem.
Num mea Theſſalico languent devota veneno
 Corpora? num miſero carmen & herba nocent?
Sagáve Puniceâ defixit nomina cerâ,
 Et medium tenues in jecur egit acus?
Carmine læſa Ceres ſterilem vaneſcit in herbam:
 Deficiunt læſæ carmine fontis aquæ,
Ilicibus glandes, cantatáque vitibus uva
 Decidit; & nullo poma movente fluunt.
Quid vetat & nervos magicas torpere per artes?
 Forſitan impatiens ſit latus indè meum.
Huc pudor acceſſit: facti pudor ipſe nocebat.
 Ille fuit vitii cauſa ſecunda mei.
At qualem vidi tantùm tetigíque puellam,
 Sic etiam tunicâ tangitur ipſa ſuâ.
Illius ad tactum Pylius juveneſcere poſſit,
 Tithonóſque annis fortior eſſe ſuis.
Hæc mihi contigerat; ſed vir non contigit illi.
 Quas nunc concipiam per nova vota preces?
Credo etiam magnos, quo ſum tam turpiter uſus,
 Muneris oblati pœnituiſſe Deos.
Optabam certè recipi; ſum nempe receptus:
 Oſcula ferre; tuli: proximus eſſe; fui.
Quò mihi fortunæ tantum? quò regna ſinè uſu?
 Quid niſi poſſedi dives avarus opes?
Sic aret mediis taciti vulgator in undis;
 Pomáque, quæ nullo tempore tangat, habet.
A tenerâ quiſquam ſic ſurgit mane puellâ,
 Protinus ut ſanctos poſſit adire Deos.
Sed non blanda, puto, non optima perdidit in me
 Oſcula: non omni ſollicitavit ope.
Illa graves potuit quercus, adamantáque durum,
 Surdáque blanditiis ſaxa movere ſuis.
Digna movere fuit certè vivóſque viróſque.
 Sed neque tum vixi; nec vir, ut antè, fui.
Quid juvet, ad ſurdas ſi cantet Phemius aures?
 Quid miſerum Thamyran picta tabella juvet?
At quæ non tacitâ formavi gaudia mente!
 Quos ego non finxi diſpoſuíque modos!
Noſtra tamen jacuere, velut præmortua, membra
 Turpiter, heſternâ languidiora roſâ.
Quæ nunc ècce rigent intempeſtiva valéntque:
 Nunc opus expoſcunt, militiámque ſuam.
Quin iſtâc pudibunda jaces, pars peſſima noſtri?
 Sic ſum pollicitis captus & antè tuis.
Tu dominam fallis: per te deprenſus inermis
 Triſtia cum magno damna pudore tuli.
Hanc etiam non eſt mea dedignata puella
 Molliter admotâ ſollicitare manu.
Sed poſtquam nullas conſurgere poſſe per artes,
 Immemoréinque ſui procubuiſſe videt;
Quid me ludis, ait? quis te, malè ſane, jubebat
 Invitum noſtro ponere membra toro?
Aut te trajectis Ææa venefica lanis
 Devovet: aut alio laſſus amore venis.
Nec mora: deſiluit tunicâ velata recinctâ:
 Et decuit nudos proripuiſſe pedes.
Néve ſuæ poſſent intactam ſcire miniſtræ;
 Dedecus hoc ſumtâ diſſimulavit aquâ.

ELEGIA VIII

ET quiſquam ingenuas etiamnum ſuſpicit artes,
 Aut tenerum dotes carmen habere putat?
Ingenium quondam fuerat pretioſius auro:
 At nunc barbaries grandis, habere nihil.
Cùm pulcre noſtri dominæ placuere libelli;
 Quò licuit libris, non licet ire mihi.
Cum bene laudavit, laudato janua clauſa eſt.
 Turpiter huc illuc ingenioſus eo.
Ecce recens dives, parto per vulnera cenſu,
 Præfertur nobis ſanguine paſtus eques.
Hunc potes amplecti formoſis, vita, lacertis?
 Hujus in amplexus, vita, jacere potes?
Si neſcis, galeam caput hoc portare ſolebat:
 Enſe latus cinctum, quod tibi ſervit, erat.
Læva manus, cui nunc ſerum malè convenit aurum,
 Scuta tulit. dextram tange, cruenta fuit.
Quâ periit aliquis, potes hanc contingere dextram?
 Heu! ubi mollities pectoris illa tui?
Cerne cicatrices veteris veſtigia pugnæ.
 Quæſitum eſt illi corpore, quidquid habet.
Forſitan &, quoties hominem jugulaverit, ille
 Indicet. hoc faſſas tangis, avara, manus?
Ille ego Muſarum purus Phœbíque ſacerdos
 Ad rigidas canto carmen inane fores.
Diſcite, qui ſapitis, non quæ nos ſcimus inertes,
 Sed trepidas acies, & fera caſtra ſequi:
Próque bono verſu primum deducite pilum.
 Hoc tibi, ſi velles, poſſet, Homere, dari.
Jupiter, admonitus nihil eſſe potentius auro,
 Corruptæ pretium virginis ipſe fuit.
Dum merces aberat; durus pater, ipſa ſevera,
 Ærati poſtes, ferrea turris erat:
Sed poſtquam ſapiens in munera venit adulter;
 Præbuit ipſa ſinus: &, dare juſſa, dedit.
At cum regna ſenex cæli Saturnus haberet;
 Omne lucrum tenebris alta premebat humus.
Æráque & argentum, cúmque auro pondera ferri
 Manibus admôrat: nulláque maſſa fuit.
At meliora dabat; curvo ſinè vomere fruges,
 Pomáque, & in quercu mella reperta cavâ.
Nec valido quiſquam terras findebat aratro:
 Signabat nullo limite menſor humum.
Non freta demiſſi verrebant eruta remi.
 Ultima mortali tum via littus erat.
Contra te ſolers, hominum Natura, fuiſti;
 Et nimium damnis ingenioſa tuis.
Quò tibi turritis incingere mœnibus urbes?
 Quò tibi diſcordes addere in arma manus?
Quid tibi cum pelago? terrâ contenta fuiſſes.
 Cur non & cælum tertia regna petis?
Quà licet, affectas cælum quoque. templa Quirinus,
 Liber, & Alcides, & modò Cæſar, habent.
Eruimus terrâ ſolidum pro frugibus aurum.
 Poſſidet inventas ſanguine miles opes.
Curia pauperibus clauſa eſt: dat cenſus honores.
 Indè gravis judex; indè ſeverus eques.
Omnia poſſideant: illis Campúſque Forúmque
 Serviat. hi pacem crudáque bella gerant.
Tantùm ne noſtros avidi liceantur amores:
 Et ſatis eſt, aliquid pauperis eſſe ſinant.

At

At nunc, exæquet tetricas licèt illa Sabinas,
Imperat ut captæ, qui dare multa poteſt.
Me prohibet cuſtos: in me timet illa maritum.
Si dederim: totâ cedet uterque domo.
O, ſi neglecti quiſquam Deus ultor amantis,
Tam malè quæſitas pulvere mutet opes!

ELEGIA IX.

MEMNONA ſi mater, mater ploravit Achillem,
Et tangunt magnas triſtia fata Deas;
Flebilis indignos, Elegëia, ſolve capillos.
Ah nimis ex vero nunc tibi nomen erit!
Ille tui vates operis, tua fama Tibullus
Ardet in extructo corpus inane rogo.
Ecce, puer Veneris fert everſámque pharetram,
Et fractos arcus, & ſinè luce facem.
Aſpice, demiſſis ut eat miſerabilis alis;
Pectoráque infeſtâ tundat aperta manu.
Excipiunt ſparſi lacrymas per colla capilli,
Oráque ſingultu concutiente ſonant.
Fratris in Æneæ ſic illum funere dicunt
Egreſſum tectis, pulcher Iüle, tuis.
Nec minùs eſt confuſa Venus moriente Tibullo,
Quàm juveni rupit cùm ferus inguen aper.
At ſacri vates, & Divûm cura vocamur:
Sunt etiam, qui nos numen habere putent.
Scilicet omne ſacrum mors importuna profanat:
Omnibus obſcuras injicit illa manus.
Qoid pater Iſmario, quid mater profuit, Orpheo?
Carmine quid victas obſtupuiſſe feras?
Ælinon in ſylvis idem pater, Ælinon, altis
Dicitur invitâ concinuiſſe lyrâ.
Adjice Mæoniden, à quo, ceu fonte perenni,
Vatum Pïëriis ora rigantur aquis;
Hunc quoque ſumma dies nigro ſubmerſit Averno.
Diffugiunt avidos carmina ſola rogos.
Durat opus vatum Trojani fama laboris,
Tardáque nocturno tela retexta dolo.
Sic Nemeſis longum, ſic Delia nomen habebunt;
Altera cura recens, altera primus amor.
Quid vos ſacra juvant? quid nunc Ægyptia proſunt
Siſtra? quid in vacuo ſecubuiſſe toro?
Cùm rapiant mala fata bonos, (ignoſcite faſſo)
Sollicitor nullos eſſe putare Deos.
Vive pius; moriere pius. cole ſacra; colentem
Mors gravis à templis in cava buſta trahet.
Carminibus confide bonis. jacet ecce Tibullus.
Vix manet è tanto parva quod urna capit.
Téne, ſacer Vates, flammæ rapuere rogales;
Pectoribus paſci nec timuere tuis?
Aurea ſanctorum potuiſſent templa Deorum
Urere, quæ tantum ſuſtinuere nefas.
Avertit vultus Erycis quæ poſſidet arces.
Sunt quoque, qui lacrymas continuiſſe negent.
Sed tamen hoc melius, quàm ſi Phæacia tellus
Ignotum vili ſuppoſuiſſet humo.
Hinc certè madidos fugientis preſſit ocellos
Mater; & in cineres ultima dona tulit:
Hinc ſoror in partem miſerâ cum matre doloris
Venit, inornatas dilaniata comas.
Cúmque tuis ſua junxerunt Nemeſíſque priórque
Oſcula: nec ſolos deſtituêre rogos.
Delia diſcedens, Feliciùs, inquit, amata
Sum tibi: vixiſti, dum tuus ignis eram.
Cui Nemeſis, Quid, ait, tibi ſunt mea damna dolori?
Me tenuit moriens deficiente manu.
Si tamen è nobis aliquid, niſi nomen & umbra,
Reſtat; in Elyſiâ valle Tibullus erit.
Obvius huic venias hederâ juvenilia cinctus
Tempora cum Calvo, doctè Catulle, tuo.
Tu quoque, (ſi falſum temerati crimen amici)
Sanguinis atque animæ prodige Galle tuæ.
His comes umbra tua eſt; ſi quid modò corporis umbra eſt.
Auxiſti numeros, culte Tibulle, pios.
Oſſa quieta, precor, tutâ requieſcite in urnâ:
Et ſit humus cineri non oneroſa tuo.

ELEGIA X.

ANNUA venerunt Cerealis tempora ſacri.
Secubat in vacuo ſola puella toro.
Flava Ceres, tenues ſpicis redimita capillos,
Cur inhibes ſacris commoda noſtra tuis?
Te, Dea, munificam gentes ubicunque loquuntur:
Nec minus humanis invidet ulla bonis.
Antè nec hirſuti torrebant farra coloni:
Nec notum terris area nomen erat.
Sed glandem quercus oracula prima ferebant:
Hæc erat, & teneri ceſpitis herba cibus.
Prima Ceres docuit turgeſcere ſemen in agris;
Falce coloratas ſubſecuítque comas.
Prima jugo tauros ſupponere colla coëgit;
Et veterem curvo dente revellit humum.
Hanc quiſquam lacrymis lætari credit amantum,
Et bene tormentis ſecubitúque coli?
Nec tamen eſt (quamvìs agros amet illa feraces)
Ruſtica: nec viduum pectus amoris habet.
Cretes erunt teſtes; nec fingunt omnia Cretes:
Cretes, nutrito terra ſuperba Jove.
Illic, ſideream qui mundi temperat arcem,
Exiguus tenero lac bibit ore puer.
Magna fides teſti: teſtis laudatur alumno.
Faſſuram Cererem crimina nota puto.
Viderat Iaſium Cretæâ Diva ſub Idâ
Figentem certâ terga ferina manu.
Vidit, & ut teneræ flammam rapuere medullæ;
(Hinc pudor, ex aliâ parte trahebat amor.)
Victus amore pudor. ſulcos arere videres,
Et ſata cum minimâ parte redire ſui.
Cum bene jactati pulsârant arva ligones,
Ruperat & duram vomer aduncus humum,
Semináque in latos ierant æqualiter agros;
Irrita decepti vota colentis erant.
Diva potens frugum ſylvis ceſſabat in altis:
Deciderant longæ ſpicea ſerta comæ.
Sola fuit Crete fœcundo fertilis anno.
Omnia, quà tulerat ſe Dea, meſſis erant.
Ipſe locus nemorum canebat frugibus Ide,
Et ferus in ſylvâ farra metebat aper.
Optavit Minos ſimiles ſibi legifer annos:
Optavit Cereris longus ut eſſet amor.
Quòd tibi ſecubitus triſtes, Dea flava, fuiſſent;
Hoc cogor ſacris nunc ego ferre tuis.
Cur ego ſim triſtis, cùm ſit tibi nata reperta;
Regnáque quàm Juno ſorte minore regat?
Feſta dies, Venerémque vocat, cantúſque merúmque.
Hæc decet ad dominos munera ferre Deos.

ELEGIA XI.

MULTA diúque tuli: vitiis patientia victa eſt.
Cede fatigato pectore, turpis Amor.
Scilicet aſſerui jam me, fugíque catenas:
Et quæ depuduit ferre, tuliſſe pudet.
Vicimus; & domitum pedibus calcamus Amorem.
Venerunt capiti cornua ſera meo.
Perfer, & obdura: dolor hic tibi proderit olim.
Sæpe tulit laſſis ſuccus amarus opem.
Ergo ego ſuſtinui, foribus tam ſæpe repulſus,
Ingenuum durâ ponere corpus humo.
Ergo ego neſcio cui, quem tu complexa tenebas,
Excubui clauſam, ſervus ut, ante domum.
Vidi, cùm foribus laſſus prodiret amator,
Invalidum referens emeritúmque latus.
Hoc tamen eſt levius, quàm quòd ſum viſus ab illo.
Eveniat noſtris hoſtibus ille pudor.
Quando ego non fixus lateri ſpatiantis adhæſi,
Ipſe tuus cuſtos, ipſe vir, ipſe comes?
Scilicet & populo per me comitata placebas.
Cauſa fuit multis noſter amoris amor.
Turpia quid referam vanæ mendacia linguæ,
Et perjuratos in mea damna Deos?
Quid juvenum tacitos inter convivía nutus,
Verbáque compoſitis diſſimulata notis?
Dicta erat ægra mihi: præceps amênſque cucurri.
Veni; & rivali non eras ægra meo.
His, & quæ taceo, duravi ſæpe ferendis.
Quære alium, pro me qui queat iſta pati.
Jam mea votivâ puppis redimita coronâ
Læta tumeſcentes æquoris audit aquas.
Deſine blanditias & verba potentia quondam
Perdere. non ego ſum ſtultus, ut antè fui.
Luctantur, pectúſque leve in contraria tendunt,
Hac amor, hàc odium: ſed, puto, vincit amor.
[Odero, ſi potero: ſi non, invitus amabo.
Nec juga taurus amat: quæ tamen odit, habet.]
Nequitiam fugio: fugientem forma reducet.
Averſor morum crimina: corpus amo.
Sic ego nec ſinè te, nec tecum vivere poſſum:
Et videor voti neſcius eſſe mei.

Aut

Aut formoſa fores minùs, aut minùs improba, vellem.
  Non facit ad mores tam bona forma malos.
Facta movent odium; facies exorat amorem.
  Me miſerum! vitiis plus valet illa ſuis.
Patee, per ô lecti ſocialia jura, per omnes
  (Qui dent fallendos ſe tibi ſæpe) Deos,
Pérque tuam faciem magni mihi numinis inſtar,
  Pérque tuos oculos, qui rapuere meos;
Quidquid eris, mea ſemper eris. tu ſelige tantùm,
  Me quoque velle velis, ánne coactus amem?
Lintea dem potius, ventíſque ferentibus utar;
  Ut quamvis nolſim, cogar amare tamen.

ELEGIA XII.

QUIS fuit ille dies, quo triſtia ſemper amanti
  Omina non albæ concinuiſtis aves?
Quódve putem ſidus noſtris occurrere fatis?
  Quóſve Deos in me bella movere querar?
Quæ modò dicta mea eſt, quam cœpi ſolus amare,
  Cum multis vereor ne ſit habenda mihi.
Fallimur? an noſtris innotuit illa libellis?
  Sic erat: ingenio proſtitit illa meo.
Et meritò. quid enim formæ præconia feci?
  Vendibilis culpâ facta puella meâ eſt.
Me lenone placet. duce me perductus amator.
  Janua per noſtras eſt adaperta manus.
An profint, dubium; nocuerunt carmina certè.
  Invidiæ noſtris illa fuere bonis.
Cùm Thebæ, cùm Troja forent, cùm Cæſaris acta;
  Ingenium movit ſola Corinna meum.
Averſis utinam tetigiſſem carmina Muſis;
  Phœbus & inceptum deſtituiſſet opus!
Nec tamen, ut teſtes mos eſt audire poëtas,
  Malueram verbis pondus abeſſe meis.
Per nos Scylla patri canos furata capillos
  Pube premit rabidos inguinibúſque canes.
Nos pedibus pennas dedimus, nos crinibus angues.
  Victor Abantiades alite fertur equo.
Iidem per ſpatium Tityon porreximus ingens:
  Et tria vipereo fecimus ora cani.
Fecimus Enceladum jaculantem mille lacertis;
  Ambiguæ captos virginis ore viros.
Æolios Ithacis incluſimus utribus Euros:
  Proditor in medio Tantalus amne ſitit.
De Niobe ſilicem, de virgine fecimus urſam:
  Concinit Odryſium Cecropis ales Ityn.
Jupiter aut in aves, aut ſe transformat in aurum:
  Aut ſecat impoſitâ virgine taurus aquas.
Protea quid referam, Thebanáque ſemina dentes?
  Qui vomerent flammas ore, fuiſſe boves?
Flere genis electra tuas, auriga, ſorores?
  Quæque rates fuerint, nunc maris eſſe Deas?
Averſúmque diem menſis furialibus Atrei?
  Duráque percuſſam ſaxa ſecuta lyram?
Exit in immenſum fœcunda licentia vatum:
  Obligat hiſtoricâ nec ſua verba fide.
Et mea debuerat falsò laudata videri
  Fœmina. credulitas nunc mihi veſtra nocet.

ELEGIA XIII.

CUM mihi pomiferis conjux foret orta Phaliſcis;
  Mœnia contigimus victa, Camille, tibi.
Caſta ſacerdotes Junoni feſta parabant
  Per celebres ludos, indigenámque bovem.
Grande moræ pretium, ritus cognoſcere: quamvis
  Difficilis clivis huc via præbet iter.
Stat vetus, & denſâ prænubilus arbore lucus.
  Aſpice; concedas numen ineſſe loco.
Accipit ara preces, votiváque thura piorum;
  Ara per antiquas facta ſinè arte manus.
Hinc ubi præſonuit ſollenni tibia cantu;
  It per velatas annua pompa vias.
Ducuntur niveæ populo plaudente juvencæ,
  Quas aluit campis herba Phaliſca ſuis:
Et vituli nondum metuendâ fronte minaces;
  Et minor ex humili victima porcus harâ:
Dúxque gregis cornu per tempora dura recurvo.
  Inviſa eſt dominæ ſola capella Deæ.
Illius indicio ſylvis inventa ſub altis
  Dicitur inceptam deſtituiſſe fugam.
Nunc quoque per pueros jaculis inceſſitur index;
  Et pretium auctori vulneris ipſa datur.
Quà ventura Dea eſt, juvenes timidæque puellæ
  Præverrunt latas veſte jacente vias.
Virginei crines auro gemmâque premuntur:
  Et tegit auratos palla ſuperba pedes.
More patrum Graio velatæ veſtibus albis
  Tradita ſuppoſito vertice ſacra ferunt.
Ore favent populi, tunc cùm venit aurea pompa:
  Ipſa ſacerdotes ſubſequitúrque ſuas.
Argiva eſt pompæ facies. Agamemnone cæſo
  Et ſcelus & patrias fugit Haleſus opes.
Jámque pererratis profugus terráque fretóque
  Mœnia felici condidit alta manu.
Ille ſuos docuit Junonia ſacra Phaliſcos.
  Sint mihi, ſint populo ſemper amica ſuo.

ELEGIA XIV.

NON ego, ne pecces, cùm ſis formoſa, recuſo;
  Sed ne ſit miſero ſcire neceſſe mihi.
Nec te noſtra jubet fieri cenſura pudicam:
  Sed, tantùm tentes diſſimulare, rogat.
Non peccat, quæcunque poteſt peccâſſe negare:
  Soláque famoſam culpa profeſſa facit.
Quis furor eſt, quæ nocte latent, ſub luce fateri?
  Et quæ clàm facias, facta referre palàm?
Ignoto meretrix corpus junctura Quiriti
  Appoſitâ populum ſubmovet antè ſerâ.
Tu tua proſtitues famæ peccata ſiniſtræ;
  Commiſſi perages indiciúmque tui?
Sit tibi mens melior, ſaltémve imitere pudicas;
  Téque probam, quamvìs non eris, eſſe putem.
Quæ facis, hæc facito; tantùm feciſſe negato.
  Nec pudeat coràm verba modeſta loqui.
Eſt qui nequitiam locus exigat. omnibus illum
  Deliciis imple. ſtet procul indè pudor.
Hinc ſimul exieris; laſcivia protinus omnis
  Abſit: & in lecto crimina pone tuo.
Illic nec tunicam tibi ſit poſuiſſe rubori;
  Nec femori impoſitum ſuſtinuiſſe femur:
Illic purpureis condatur lingua labellis;
  Inque modos Venerem mille figuret amor.
Illic nec voces, nec verba juvantia ceſſent:
  Spondáque laſcivâ mobilitate tremat.
Indue cum tunicis metuentem crimina vultum:
  Et pudor obſcœnum diffiteatur opus.
Da populo, da verba mihi: ſine neſcius errem;
  Et liceat ſtultâ credulitate frui.
Cur toties video mitti recipíque tabellas?
  Cur preſſus prior eſt interiórque torus?
Cur plus, quàm ſomno, turbatos eſſe capillos;
  Colláque conſpicui dentis habere notam?
Tantùm non oculos crimen deducis ad ipſos.
  Si dubitas famæ parcere; parce mihi.
Mens abit, & morior; quoties peccâſſe fateris:
  Pérque meos artus frigida gutta fluit.
Tunc amo: tunc odi fruſtra, quod amare neceſſe eſt.
  Tunc ego, ſed tecum, mortuus eſſe velim.
Nil equidem inquiram; nec, quæ celare parabis,
  Inſequar: & falſi criminis inſtar erit.
Si tamen in mediâ deprenſa tenebere culpâ,
  Et fuerint oculis probra videnda meis;
Quæ bene viſa mihi fuerint, bene viſa negato.
  Concedent verbis lumina noſtra tuis.
Prona tibi vinci cupientem vincere palma eſt.
  Sit modò, Non feci, dicere lingua memor.
Cùm tibi contingat verbis ſuperare duobus;
  Et, ſi non causâ, judice vince tuo.

ELEGIA XV.

QUÆRE novum vatem, tenerorum mater Amorum:
  Raditur hìc Elegis ultima meta meis.
Quos ego compoſui Peligni ruris alumnus:
  Nec me deliciæ dedecuere meæ.
Si quid id eſt, uſque à proavis vetus ordinis hæres,
  Non modò militiæ turbine factus eques.
Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo:
  Pelignæ dicar gloria gentis ego.
Quam ſua libertas ad honeſta coëgerat arma,
  Cùm timuit ſocias anxia Roma manus.
Atque aliquis ſpectans hoſpes Sulmonis aquoſi
  Mœnia, quà campi jugera pauca tenent;
Quæ tantum, dicet, potuiſtis ferre poëtam,
  Quantulacunque eſtis, vos ego magna voco.
Culte puer, puerſque parens Amathuſia culti,
  Aurea de campo vellite ſigna meo.
Corniger increpuit thyrſo graviore Lyæus:
  Pulſanda eſt magnis area major equis.
Imbelles Elegi, genialis Muſa, valete;
  Poſt mea manſurum fata ſuperſtes opus.

ARTIS AMATORIÆ

LIBER PRIMUS.

SI quis in hôc artem populo non novit amandi;
Me legat: & lecto carmine doctus amet.
Arte citæ velóque rates remóque moventur:
Arte leves currus, arte regendus Amor.
Curribus Automedon lentíſque erat aptus habenis:
Tiphys in Hæmoniâ puppe magiſter erat.
Me Venus artificem tenero præfecit Amori.
Tiphys & Automedon dicar Amoris ego.
Ille quidem ferus eſt, & qui mihi ſæpe repugnet.
Sed puer eſt; ætas mollis & apta regi.
Phillyrides puerum citharâ perfecit Achillem;
Atque animos placidâ contudit arte feros.
Qui toties ſocios, toties exterruit hoſtes;
Creditur annoſum pertimuiſſe ſenem.
Quas Hector ſenſurus erat, poſcente magiſtro,
Verberibus juſſas præbuit ille manus.
Æacidæ Chiron, ego ſum præceptor Amoris.
Sævus uterque puer: natus uterque Deâ.
Sed tamen & tauri cervix oneratur aratro;
Frænáque magnanimi dente teruntur equi.
Et mihi cedet Amor: quamvis mea vulneret arcu
Pectora, jactatas excutiátque faces.
Quo me fixit Amor, quo me violentiùs uſſit;
Hôc melior facti vulneris ultor ero.
Non ego, Phœbe, datas à te mihi mentiar artes:
Nec nos aëriæ voce monemur avis:
Nec mihi ſunt viſæ Clio Cliûſque ſorores,
Servanti pecudes vallibus, Aſcra, tuis.
Uſus opus movet hoc. vati parete perito.
Vera canam. cœptis, mater Amoris, ades.
Eſte procul vittæ tenues, inſigne pudoris;
Quæque tegis medios, inſtita longa, pedes.
Nos Venerem tutam conceſſáque furta canemus:
Inque meo nullum carmine crimen erit.
Principio, quod amare velis, reperire labora,
Qui nova nunc primùm miles in arma venis.
Proximus huic labor eſt, placitam exorare puellam.
Tertius, ut longo tempore duret amor.
Hic modus; hæc noſtro ſignabitur area curru:
Hæc erit admiſsâ meta terenda rotâ.
Dum licet, & loris paſſim potes ire ſolutis;
Elige cui dicas, Tu mihi ſola places.
Hæc tibi non tenues veniet delapſa per auras.
Quærenda eſt oculis apta puella tuis.
Scit bene venator, cervis ubi retia tendat:
Scit bene, quâ frendens valle moretur aper.
Aucupibus noti frutices. qui ſuſtinet hamos,
Novit quæ multo piſce natentur aquæ.
Tu quoque, materiam longo qui quæris amori,
Antè frequens quo ſit diſce puella loco.
Non ego quærentem vento dare vela jubebo:
Nec tibi, ut invenias, longa terenda via eſt.
Andromedan Perſeus nigris portârit ab Indis,
Raptáque ſit Phrygio Graia puella viro.
Tot tibi támque dabit formoſas Roma puellas;
Hæc habet, ut dicas, quidquid in orbe fuit.
Gargara quot ſegetes, quot habet Methymna racemos;
Æquore quot piſces, fronde teguntur aves;
[Quot cælum ſtellas, tot habet tua Roma puellas:
Mater & Æneæ conſtat in urbe ſui.]
Seu caperis primis & adhuc creſcentibus annis;
Ante oculos veniet vera puella tuos:
Sive cupis juvenem; juvenes tibi mille placebunt.
Cogeris voti neſcius eſſe tui.
Seu te fortè juvat ſera & ſapientior ætas;
Hoc quoque (crede mihi) plenius agmen erit.
Tu modò Pompeiâ lentus ſpatiare ſub umbrâ,
Cùm ſol Herculei terga leonis adit:
Aut ubi muneribus nati ſua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus.
Nec tibi vitetur, quæ priſcis ſparſa tabellis
Porticus auctoris Livia nomen habet.
Quáque parare necem miſeris patruelibus auſæ
Belides, & ſtricto ſtat ferus enſe pater.
Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis;
Cultáque Judæo ſeptima ſacra Syro.
Neu fuge linigeræ Memphitica templa juvencæ.
Multas illa facit, quod fuit ipſa Jovi.
Et fora conveniunt (quis credere poſſit?) amori;
Flammáque in arguto ſæpe reperta foro.
Subdita quà Veneris facto de marmore templo
Appias expreſſis aëra pulſat aquis.
Illo ſæpe loco capitur conſultus Amori:
Quíque aliis cavit, non cavet ipſe ſibi.
Illo ſæpe loco deſunt ſua verba diſerto:
Réſque novæ veniunt, cauſáque agenda ſui eſt.
Hunc Venus è templis, quæ ſunt confinia, ridet.
Qui modò patronus, nunc cupit eſſe cliens.
Sed tu præcipuè curvis venare theatris.
Hæc loca ſunt voto fertiliora tuo.
Illìc invenies, quod ames, quod ludere poſſis,
Quódque ſemel tangas, quódque tenere velis.
Ut redit itque frequens longum formica per agmen,
Granifero ſolitum cùm vehit ore cibum;
Aut ut apes, ſaltúſque ſuos & olentia nactæ
Paſcua, per flores & thyma ſumma volant;
Sic ruit ad celebres cultiſſima fœmina ludos.
Copia judicium ſæpe morata meum.
Spectatum veniunt, veniunt ſpectentur ut ipſæ.
Ille locus caſti damna pudoris habet.
Primus ſollicitos feciſti, Romule, ludos:
Cùm juvit viduos rapta Sabina viros.
Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro:
Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.
Illìc, quas tulerant nemoroſa Palatia, frondes
Simpliciter poſitæ; ſcena ſinè arte fuit.
In gradibus ſedit populus de ceſpite factis,
Qualibet hirſutas fronde tegente comas.
Reſpiciunt, oculíſque notant ſibi quiſque puellam,
Quam velit: & tacito pectore multa movent.
Dúmque, rudem præbente modum tibicine Thuſco,
Ludius æquatam ter pede pulſat humum;
In medio plauſu (plauſus tunc arte carebat)
Rex populo prædæ ſigna petenda dedit.
Protinus exiliunt, animum clamore fatentes:
Virginibus cupidas injiciúntque manus.
Ut fugiunt aquilas timidiſſima turba columbæ,
Ut fugit inviſos agna novella lupos;
Sic illæ timuere viros ſinè lege ruentes.
Conſtitit in nullâ, qui fuit antè, color.
Nam timor unus erat; facies non una timoris.
Pars laniant crines: pars ſinè mente ſedet:
Altera mœſta ſilet; fruſtra vocat altera matrem:
Hæc queritur; ſtupet hæc: hæc manet; illa fugit.
Ducuntur raptæ genialis præda puellæ:
Et potuit multas ipſe decere pudor.
Si qua repugnârat nimiùm, comitémque negârat;
Sublatam cupido vir tulit ipſe ſinu.
Atque ita, Quid teneros lacrymis corrumpis ocellos?
Quod matri pater eſt, hoc tibi, dixit, ero.
Romule, militibus ſcîſti dare commoda ſolus.
Hæc mihi ſi dederis commoda, miles ero.
Scilicet ex illo ſolennia more theatra
Nunc quoque formoſis inſidioſa manent.
Nec te nobilium fugiat certamen equorum:
Multa capax populi commoda Circus habet.
Nil opus eſt digitis, per quos arcana loquaris:
Nec tibi per nutus accipienda nota eſt.
Proximus à dominâ, nullo prohibente, ſedeto:
Junge tuum lateri, quàm potes, uſque latus:
Et bene, quòd cogit, ſi nolis, linea jungi;
Quòd tibi tangenda eſt lege puella loci.
Hic tibi quæratur ſocii ſermonis origo:
Et moveant primos publica verba ſonos.
Cujus equi veniant, facito, ſtudioſe, requiras.
Nec mora; quiſquis erit, cui favet illa, fave.

At cùm pompa frequens cœleſtibus ibit eburnis;
  Tu Veneri dominæ plaude favente manu.
Utque fit, in gremium pulvis ſi fortè puellæ
  Deciderit, digitis excutiendus erit.
Et, ſi nullus erit pulvis, tamen excute nullum.
  Quælibet officio cauſa ſit apta tuo.
Pallia ſi terrâ nimiùm dimiſſa jacebunt;
  Collige, & immundâ ſedulus effer humo.
Protinus officio pretium, patiente puellâ,
  Contingent oculis crura videnda tuis.
Reſpice præterea, poſt vos quicunque ſedebit,
  Ne premat oppoſito mollia terga genu.
Parva leves capiunt animos. fuit utile multis,
  Pulvinum facili compoſuiſſe manu.
Profuit & tenui vento moviſſe tabellam;
  Et cava ſub tenerum ſcamna dediſſe pedem.
Hos aditus Circúſque novo præbebit amori,
  Sparſáque ſollicito triſtis arena foro.
Illâ ſæpe puer Veneris pugnavit arenâ:
  Et qui ſpectavit vulnera, vulnus habet.
Dum loquitur, tangítque manum, poſcítque libellum;
  Et quærit poſito pignore, vincat uter;
Saucius ingemuit, telúmque volatile ſenſit:
  Et pars ſpectati muneris ipſe fuit.
Quid modò, cùm belli navalis imagine Cæſar
  Perſidas induxit Cecropidáſque rates?
Nempe ab utroque mari juvenes, ab utroque puellæ
  Venere: atque ingens orbis in urbe fuit.
Quis non invenit, turbâ quod amaret in illâ?
  Eheu, quàm multos advena torſit Amor!
Ecce parat Cæſar domito, quod defuit, orbi
  Addere. nunc, Oriens ultime, noſter eris.
Parthe, dabis pœnas: Craſſi gaudete ſepulti,
  Signáque barbaricas non bene paſſa manus.
Ultor adeſt; primíſque ducem profitetur in armis:
  Belláque non puero tractat agenda puer.
Parcite natales, timidi, numerare Deorum:
  Cæſaribus virtus contigit ante diem.
Ingenium cœleſte ſuis velocius annis
  Surgit; & ignavæ fert malè damna moræ.
Parvus erat, manibúſque duos Tirynthius angues
  Preſſit: & in cunis jam Jove dignus erat.
Nunc quoque qui puer es, quantus tum, Bacche, fuiſti,
  Cùm timuit thyrſos India victa tuos!
Auſpiciis animíſque patris puer arma movebis:
  Et vinces animis auſpiciíſque patris.
Tale rudimentum tanto ſub nomine debes;
  Nunc juvenum princeps, deinde future ſenum.
Cùm tibi ſint fratres; fratres ulciſcere læſos:
  Cúmque pater tibi ſit; jura tuere patris.
Induit arma tibi genitor patriæque tuúſque:
  Hoſtis ab invito regna parente rapit.
Tu pia tela feres, ſceleratas ille ſagittas:
  Stabunt pro ſignis júſque piúmque tuis.
Vincuntur cauſâ Parthi; vincantur & armis.
  Eöas Latio dux meus addat opes.
Márſque pater, Cæſárque pater, date numen eunti.
  Nam Deus è vobis alter es, alter eris.
Auguror en; vinces; votiváque carmina reddam:
  Et magno nobis ore ſonandus eris.
Conſiſtes; aciémque meis hortabere verbis.
  O deſint animis ne mea verba tuis!
Tergáque Parthorum, Romanáque pectora dicam;
  Teláque, ab averſo quæ jacit hoſtis equo.
Qui fugis, ut vincas, quid victo, Parthe, relinques?
  Parthe, malum jam nunc Mars tuus omen habet.
Ergo erit illa dies, quâ tu, pulcherrime rerum,
  Quattuor in niveis aureus ibis equis?
Ibunt antè duces onerati colla catenis;
  Ne poſſint tuti, quâ prius, eſſe fugâ.
Spectabunt læti juvenes miſtæque puellæ:
  Diffundétque animos omnibus iſta dies.
Atque aliqua ex illis cùm Regum nomina quæret,
  Quæ loca, qui montes, quæve ferantur aquæ;
Omnia reſponde: nec tantùm ſi qua rogabit;
  Et quæ neſcieris, ut bene nota refer.
Hic eſt Euphrates præcinctus arundine frontem:
  Cui coma dependet cærula, Tigris erit.
Hoc facito Armenios: hæc eſt Danaëia Perſis:
  Urbs in Achæmeniis vallibus iſta fuit.
Ille, vel ille, duces. & erunt, quæ nomina dicas:
  Si poteris, verè: ſi minùs, apta tamen.
Dant etiam poſitis aditum convivia menſis:
  Eſt aliquid, præter vina, quod indè petas.
Sæpe illic poſiti teneris adducta lacertis
  Purpureus Bacchi cornua preſſit Amor.
Vináque cùm bibulas ſparſere Cupidinis alas,
  Permanet, & cœpto ſtat gravis ille loco.
Ille quidem pennas velociter excutit udas:
  Sed tamen & ſpargi pectus amore nocet.
Vina parant animos, faciúntque caloribus aptos:
  Cura fugit multo diluitúrque mero.
Tunc veniunt riſus: tunc pauper cornua ſumit:
  Tunc dolor & curæ, rugáque frontis abit.
Tunc aperit mentes, ævo rariſſima noſtro
  Simplicitas; artes excutiente Deo.
Illic ſæpe animos juvenum rapuere puellæ:
  Et Venus in vinis ignis in igne fuit.
Hic tu fallaci nimiùm ne crede lucernæ.
  Judicio formæ nóxque merúmque nocent.
Luce Deas cœlóque Paris ſpectavit aperto;
  Cùm dixit Veneri, Vincis utramque Venus.
Nocte latent mendæ, vitióque ignoſcitur omni:
  Horáque formoſam quamlibet illa facit.
Conſule de gemmis, de tinctâ murice lanâ;
  Conſule de facie corporibúſque diem.
Quid tibi fœmineos cœtus venatibus aptos
  Enumerem? numero cedet arena meo.
Quid referam Baias, prætextáque littora velis;
  Et, quæ de calido ſulfure fumat, aquam?
Hinc aliquis vulnus referens in pectore, dixit;
  Non hæc (ut fama eſt) unda ſalubris erat.
Ecce ſuburbanæ templum nemorale Dianæ,
  Partáque per gladios regna nocente manu.
Illa quòd eſt virgo, quòd tela Cupidinis odit;
  Multa dedit populo vulnera, multa dabit.
Hactenus, unde legas quod ames, ubi retia ponas,
  Præcipit imparibus vecta Thalia rotis.
Nunc tibi, quæ placuit, quas ſit capienda per artes,
  Dicere præcipuæ molior artis opus.
Quiſquis ubique viri, dociles advertite mentes;
  Pollicitíſque favens vulgus adeſte meis.
Prima tuæ menti veniat fiducia, cunctas
  Poſſe capi; capies. tu modò tende plagas.
Vere priùs volucres taceant, æſtate cicadæ;
  Mænalius lepori det ſua terga canis:
Fœmina quàm juveni blandè tentata repugnet.
  Hæc quoque, quam poteris credere nolle, volet.
Utque viro furtiva Venus, ſic grata puellæ.
  Vir malè diſſimulat: tectiùs illa cupit.
Conveniat maribus, ne quam nos antè rogemus;
  Fœmina jam partes victa rogantis agat.
Mollibus in pratis admugit fœmina tauro:
  Fœmina cornipedi ſemper adhinnit equo.
Fortior in nobis, nec tam furioſa libido.
  Legitimum finem flamma virilis habet.
Byblida quid referam, vetito quæ fratris amore
  Arſit; & eſt laqueo fortiter ulta nefas?
Myrrha patrem, ſed non quo filia debet, amavit:
  Et nunc obducto cortice preſſa latet.
Illius & lacrymis, quas arbore fundit odorâ,
  Ungimur; & dominæ nomina gutta tenet.
Fortè ſub umbroſis nemoroſæ vallibus Idæ
  Candidus armenti gloria taurus erat;
Signatus tenui media inter cornua nigro.
  Una fuit labes; cætera lactis erant.
Illum Gnoſſiadéſque Cydoneæque juvencæ
  Optârunt tergo ſuſtinuiſſe ſuo.
Paſiphae fieri gaudebat adultera tauri:
  Invida formoſas oderat illa boves.
Nota cano. non hoc, centum quæ ſuſtinet urbes,
  Quamvis ſit mendax, Creta negare poteſt.
Ipſa novas frondes, & prata tenerrima, tauro
  Fertur inaſſuetâ ſubſecuiſſe manu.
It comes armentis; nec ituram cura moratur
  Conjugis: & Minos à bove victus erat.
Quò tibi, Paſiphaë, pretioſas ſumere veſtes?
  Iſte tuus nullas ſentit adulter opes.
Quid tibi cum ſpeculo montana armenta petenti?
  Quid toties poſitas fingis, inepta, comas?
Crede tamen ſpeculo, quod te negat eſſe juvencam.
  Quàm cuperes fronti cornua nata tuæ!
Sive placet Minos; nullus quæratur adulter.
  Sive virum mavis fallere; falle viro.
In nemus & ſaltus thalamo regina relicto
  Fertur, ut Aonio concita Baccha Deo.
Ah quoties vaccam vultu ſpectavit iniquo,
  Et dixit, Domino cur placet iſta meo!

Aſpice,

Aſpice, ut ante ipſum teneris exultet in herbis:
Nec dubito, quin ſe illuſtra decere putet.
Dixit; & ingenti jamdudum de grege duci
Juſſit; & immeritam ſub juga panda trahi:
Aut cadere ante aras commentáque ſacra coegit:
Et tenuit lætâ pellicis exta manu.
Pellicibus quoties placavit numina cæſis:
Atque ait exta tenens, Ite, placete meo!
Et modò ſe Europen fieri, modò poſtulat Iö:
Altera quòd bos eſt; altera vecta bove.
Hanc tamen implevit vaccâ deceptus acernâ
Dux gregis: & partu proditus auctor erat.
Creſſa Thyeſten ſi ſe abſtinuiſſet amore;
(O quantum eſt, uni poſſe placere viro!)
Non medium rupiſſet iter, currúque retorto
Auroram verſis Phœbus adiſſet equis.
Filia purpureos Niſo furata capillos,
Pube premit rabidos inguinibúſque canes.
Qui Martem terrâ, Neptunum effugit in undis,
Conjugis Atrides victima dira fuit.
Cui non defleta eſt Ephyrææ flamma Creüſæ?
Et nece natorum ſanguinolenta parens?
Flevit Amyntorides per inania lumina Phœnix:
Hippolytum pavidi diripuiſtis equi.
Quid fodis immeritis, Phineu, ſua lumina natis?
Pœna reverſura eſt in caput iſta tuum.
Omnia fœmineâ ſunt iſta libidine mota.
Acrior eſt noſtrâ, plúſque furoris habet.
Ergo age, ne dubita cunctas ſuperare puellas.
Vix erit è multis quæ neget una tibi.
Quæ dant, quæque negant, gaudent tamen eſſe rogatæ.
Ut jam fallaris, tuta repulſa tua eſt.
Sed cur fallaris? cum ſit nova grata voluptas;
Et capiant animos plus aliena ſuos?
Fertilior ſeges eſt alienis ſemper in agris:
Vicinúmque pecus grandius uber habet.
Sed prius ancillam captandæ nôſſe puellæ
Cura ſit: acceſſus molliat illa tuos.
Proxima conſiliis dominæ ſit ut illa videto;
Néve parum tacitis conſcia fida jocis.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando.
Quod petis, è facili, ſi volet illa, feres.
Illa legat tempus (medici quoque tempora ſervant)
Quo facilis dominæ mens ſit, & apta capi.
Mens erit apta capi tunc, cùm lætiſſima rerum
Ut ſeges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dum gaudent, nec ſunt adſtricta dolore,
Ipſa patent: blandâ tum ſubit arte Venus.
Tum cum triſtis erat defenſa eſt Ilios armis:
Militibus gravidum læta recepit equum.
Tum quoque tentanda eſt, cùm pellice læſa dolebit:
Tum facias operâ, ne ſit inulta, tuâ.
Hanc matutinos pectens ancilla capillos
Incitet: & velo remigis addat opem.
Et ſecum tenui ſuſpirans murmure dicat;
Ut puto, non poteris ipſa referre vicem.
Tum de te narret: tum perſuadentia verba
Addat; & inſano juret amore mori.
Sed properet, ne vela cadant, auræque reſidant.
Ut fragilis glacies, interit ira morâ.
Quæris, an hanc ipſam proſit violare miniſtram?
Talibus admiſſis alea grandis ineſt.
Hæc à concubitu fit ſedula; tardior illa:
Hæc dominæ munus te parat, illa ſibi.
Caſus in eventu eſt. licèt hæc indulgeat auſis;
Conſilium tamen eſt abſtinuiſſe meum.
Non ego per præceps & acuta cacumina vadam:
Nec juvenum quiſquam me duce captus erit.
Si tamen illa tibi, dum dat recipítque tabellas,
Corpore, non tantum ſedulitate, placet;
Fac dominâ potiare priùs; comes illa ſequatur.
Non tibi ab ancillâ eſt incipienda Venus.
Hoc unum moneo (ſi quid modò creditur arti,
Nec mea dicta rapax per mare ventus agit)
Aut non tentâris, aut perfice. tollitur index,
Cùm ſemel in partem criminis ipſa venit.
Non avis utiliter viſcatis effugit alis:
Non bene de laxis caſſibus exit aper.
Saucius arrepto piſcis teneatur ab hamo.
Perprime tentatam: nec, niſi victor, abi.
Tum neque te prodet communi obnoxia culpæ:
Factáque erunt dominæ dictáque nota tibi.
Sed bene celetur. bene ſi celabitur index,
Notitiæ ſuberit ſemper amica tuæ.
Tempora qui ſolis operoſa colentibus arva,
Fallitur, & nautis aſpicienda putat.
Nec ſemper credenda Ceres fallacibus arvis:
Nec ſemper viridi concava puppis aquæ.
Nec teneras ſemper tutum captare puellas.
Sæpe dato melius tempore fiet idem.
Sive dies ſuberit natalis; ſive Kalendæ,
Quas Venerem Marti continuâſſe juvat:
Sive erit ornatus, non ut fuit antè, ſigillis;
Sed Regum poſitas Circus habebit opes;
Differ opus. tunc triſtis hyems, tunc Pliades inſtant:
Tunc tener æquoreâ mergitur Hœdus aquâ.
Tunc bene deſinitur: tunc, ſi qui creditur alto,
Vix tenuit laceræ naufraga membra ratis.
Tu licet incipias, quâ flebilis Allia luce
Vulneribus Latiis ſanguinolenta fuit:
Quâque die redeunt rebus minùs apta gerendis
Culta Palæſtino ſeptima feſta Syro.
Magna ſuperſtitio tibi ſit natalis amicæ:
Quâque aliquid dandum eſt, illa ſit atra dies.
Cùm bene vitâris; tamen auferet. invenit artem
Fœmina, quâ cupidi carpat amantis opes.
Inſtitor ad dominam veniet diſcinctus emacem:
Expediet merces téque ſedente ſuas.
Quas illa, inſpicias, ſapere ut videare, rogabit.
Oſcula deinde dabit: deinde rogabit, emas.
Hôc fore contentam multos jurabit in annos.
Nunc opus eſſe ſibi, nunc bene dicet emi.
Si non eſſe domi, quos des, cauſabere nummos;
Littera poſcetur; ne didiciſſe juvet.
Quid, quaſi natali cum poſcit munera libo;
Et quoties opus eſt, naſcitur ipſa ſibi?
Quid, cum mendaci damno mœſtiſſima plorat;
Elapſúſque cavâ fingitur aure lapis?
Multa rogant utenda dari: data reddere nolunt.
Perdis; & in damno gratia nulla tuo.
Non mihi, ſacrilegas meretricum ut proſequar artes,
Cum totidem linguis, ſint ſatis ora decem.
Cera vadum tentet raſis infuſa tabellis:
Cera tuæ primùm nuncia mentis eat.
Blanditias ferat illa tuas. imitatáque amantem
Verba, nec exiguas, quiſquis es, adde preces.
Hectora donavit Priamo prece motus Achilles:
Flectitur iratus voce rogante Deus.
Promittas facito: quid enim promittere lædit?
Pollicitis dives quilibet eſſe poteſt.
Spes tenet in tempus, ſemel eſt ſi credita, longum:
Illa quidem fallax; ſed tamen apta Dea eſt.
Si dederis aliquid, poteris ratione relinqui.
Præteritum tulerit, perdideritque nihil.
At quod non dederis, ſemper videare daturus,
Sic dominum ſterilis ſæpe fefellit ager.
Sic, ne perdiderit, non ceſſat perdere luſor:
Et revocat cupidas alea blanda manus.
Hoc opus, hic labor eſt: primò ſine munere jungi.
Ne dederit gratìs; quæ dedit, uſque dabit.
Ergo eat; & blandis peraretur littera verbis:
Exploretque animos, primáque tentet iter.
Littera Cydippen pomo perlata fefellit:
Inſciáque eſt verbis capta puella ſuis.
Diſce bonas artes, (moneo) Romana juventus;
Non tantum trepidos ut tueare reos.
Quàm populus, judéxque gravis, lectúſque ſenatus;
Tam dabit eloquio victa puella manus.
Sed lateant vires; nec ſis in fronte diſertus.
Effugiant ceræ verba moleſta tuæ.
Quis, niſi mentis inops, teneræ declamet amicæ?
Sæpe valens odii littera cauſa fuit
Sit tibi credibilis ſermo, conſuetáque verba:
Blanda tamen, præſens ut videare loqui.
Si non accipiet ſcriptum, illectúmque remittet;
Lecturam ſpera: propoſitúmque tene.
Tempore difficiles veniunt ad aratra juvenci:
Tempore lenta pati fræna docentur equi.
Ferreus aſſiduo conſumitur annulus uſu:
Interit aſſiduâ vomer aduncus humo.
Quid magìs eſt ſaxo durum? quid mollius undâ?
Dura tamen molli ſaxa cavantur aquâ.
Penelopen ipſam (perſta modo) tempore vinces.
Capta vides ſerò Pergama; capta tamen.
Legerit, & nolit reſcribere; cogere noli.
Tu modò blanditias fac legat uſque tuas.
Quæ voluit legiſſe, volet reſcribere lectis.
Per numeros venient iſta gradúſque ſuos.

Forſitan & primò veniet tibi littera triſtis;
  Quæque roget, ne ſe ſollicitare velis.
Quod rogat illa, timet: quod non rogat, optat, ut inſtes.
  Inſequere; & voti poſtmodo compos eris.
Interea ſive illa toro reſupina feretur;
  Lecticam dominæ diſſimulanter adi:
Néve aliquis verbis odioſas offerat aures,
  Quàm potes, ambiguis callidus abde notis.
Seu pedibus vacuis illi ſpatioſa teretur
  Porticus; hîc ſocias tu quoque junge moras.
Et modo præcedas facito; modò terga ſequaris:
  Et modò feſtines; & modò lentus eas.
Nec tibi de mediis aliquot tranſire columnas
  Sit pudor, aut lateri continuâſſe latus.
Nec ſinè te curvo ſedeat ſpatioſa theatro:
  Quod ſpectes, humeris afferet illa ſuis.
Illam reſpicias, illam mirere licebit;
  Multa ſupercilio, multa loquare notis.
Et plaudas, aliquam mimo ſaltante puellam;
  Et faveas illi, quiſquis agatur amans.
Cùm ſurget, ſurges; donec ſedet illa, ſedebis.
  Arbitrio dominæ tempora perde tuæ.
Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos:
  Nec tua mordaci pumice crura teras.
Iſta jube faciant, quorum Cybeleïa mater
  Concinitur Phrygiis exululata modis.
Forma viros neglecta decet. Minoida Theſeus
  Abſtulit à nullâ tempora comtus acu.
Hippolytum Phædra, nec erat bene cultus, amavit.
  Cura Deæ ſylvis aptus Adonis erat.
Munditiæ placeant: fuſcentur corpora Campo:
  Sit bene conveniens, & ſinè labe toga.
Linguâque ne rigeat: careant rubigine dentes:
  Nec vagus in laxâ pes tibi pelle natet.
Nec malè deformet rigidos tonſura capillos:
  Sit coma, ſit doctâ barba reſecta manu.
Et nihil emineant, & ſint ſinè ſordibus ungues:
  Inque cavâ nullus ſtet tibi nare pilus.
Nec malè odorati ſit triſtis anhelitus oris:
  Nec lædant nares virque paterque gregis.
Cætera laſcivæ faciant concede puellæ:
  Et ſi quis malè vir quærit habere virum.
Ecce ſuum vatem Liber vocat. hic quoque amantes
  Adjuvat; & flammæ, quâ calet ipſe, favet.
Gnoſſis in ignotis amens errabat arenis,
  Quà brevis æquoreis Dia feritur aquis,
Utque erat è ſomno tunicâ velata recinctâ,
  Nuda pedem, croceas irreligata comas;
Theſea crudelem ſurdas clamabat ad undas,
  Indigno teneras imbre rigante genas.
Clamabat, flebâtque ſimul; ſed utrumque decebat:
  Nec facta eſt lacrymis turpior illa ſuis.
Jámque iterum tundens molliſſima pectora palmis;
  Perfidus ille abiit: quid mihi fiet? ait.
Quid mihi fiet? ait. ſonuerunt cymbala toto
  Littore, & attonitâ tympana pulſa manu.
Excidit illa metu, rupitque noviſſima verba:
  Nullus in exanimi corpore ſanguis erat.
Ecce Mimallonides ſparſis in terga capillis:
  Ecce leves Satyri prævia turba Dei:
Ebrius ecce ſenex pando Silenus aſello,
  Vix ſedet; & preſſas continet arte jubas.
Dum ſequitur Bacchas, Bacchæ fugiúntque petúntque,
  Quadrupedem ferulâ dum malus urget eques;
In caput aurito cecidit delapſus aſello.
  Clamârunt Satyri, Surge age, ſurge, pater.
Jam Deus è curru, quem ſummum texerat uvis,
  Tigribus adjunctis aurea lora dabat.
Et color, & Theſeus, & vox abiere puellæ:
  Térque fugam petiit: térque retenta metu
Horruit, ut ſteriles, agitat quas ventus, ariſtæ:
  Ut levis in madidâ canna palude tremit.
Cui deus, En adſum tibi cura fidelior, inquit:
  Pone metum, Bacchi, Gnoſſias, uxor eris.
Munus habe cælum: cælo ſpectabile ſidus
  Sæpe reges dubiam Creſſa Corona ratem.
Dixit; & è curru, ne tigres illa timeret,
  Deſilit: impoſito ceſſit arena pedi.
Implicitámque ſinu (neque enim pugnare valebat)
  Abſtulit: ut facile eſt omnia poſſe Deo.
Pars, Hymenæe, canunt: pars clamant, Evie evoe!
  Sic coeunt ſacro nupta Deúſque toro.
Ergo, ubi contigerint poſiti tibi munera Bacchi,
  Atque erit in ſocii fœmina parte tori;
Nyctelióumque patrem, nocturnáque ſacra precare,
  Ne jubeant capiti vina nocere tuo.
Hic tibi multa licet ſermone latentia tecto
  Dicere, quæ dici ſentiat illa ſibi:
Blanditiáſque leves tenui perſcribere vino;
  Ut dominam in menſâ ſe legat illa tuam:
Atque oculos oculis ſpectare fatentibus ignem.
  Sæpe tacens vocem verbáque vultus habet.
Fac primus rapias illius tacta labellis
  Pocula; quâque bibet parte puella, bibas.
Et quodcumque cibi digitis libaverit illa,
  Tu pete: dúmque petes, ſit tibi tacta manus.
Sint etiam tua vota viro placuiſſe puellæ.
  Utilior vobis factus amicus erit.
Huic, ſi ſorte bibes, ſortem concede priorem:
  Huic detur capiti demta corona tuo.
Sive erit inferior, ſeu par, prior omnia ſumat;
  Neu dubites illi verba ſecunda loqui.
Tuta frequénſque via eſt, per amicum fallere nomen.
  Tuta frequénſque licèt ſit via; crimen habet.
Indè procurator nimiùm quoque multa procurat,
  Et ſibi mandatis plura videnda putat.
Certa tibi à nobis dabitur menſura bibendi:
  Officium præſtent ménſque pedéſque ſuum.
Jurgia præcipuè vino ſtimulata caveto,
  Et nimiùm faciles ad fera bella manus.
Occidit Eurytion ſtultè data vina bibendo.
  Aptior eſt dulci menſa merúmque joco.
Si vox eſt, canta: ſi mollia brachia, ſalta:
  Et, quacunque potes dote placere, place.
Ebrietas ut vera nocet; ſic ficta juvabit.
  Fac titubet blæſo ſubdola lingua ſono:
Ut, quidquid facies dicéſve protervius æquo,
  Credatur nimium cauſa fuiſſe merum.
Et, Bene, dic, dominæ; bene, cum quo dormiat illa:
  Sed malè ſit tacitâ mente precare viro.
At, cùm diſcedet menſâ conviva remotâ;
  (Ipſa tibi acceſſus turba locúmque dabit)
Inſere te turbæ: levitérque admotus eunti,
  Velle latus digitis; & pede tange pedem.
Colloquio jam tempus adeſt. fuge ruſtice longè
  Hinc pudor. audacem Fórſque Venúſque juvant.
Non tua ſub noſtras veniat facundia leges.
  Fac tantùm incipias, ſponte diſertus eris.
Eſt tibi agendus amans, imitandáque vulnera verbis.
  Hinc tibi quæratur qualibet arte fides.
Nec credi labor eſt: ſibi quæque videtur amanda.
  Peſſima ſit, nulli non ſua forma placet.
Sæpe tamen verè cœpit ſimulator amare:
  Sæpe, quod incipiens finxerat eſſe, fuit.
Quò magis ô faciles imitantibus eſte, puellæ.
  Fiet amor verus, qui modò falſus erat.
Blanditiis animum furtim deprendere nunc ſit:
  Ut pendens liquidâ ripa ſubitur aquâ.
Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos;
  Et teretes digitos, exiguúmque pedem.
Delectant etiam caſtas præconia formæ.
  Virginibus curæ gratáque forma ſua eſt.
Nam cur in Phrygiis Junonem & Pallada ſylvis
  Nunc quoque judicium non tenuiſſe pudet?
Laudatas oſtentat avis Junonia pennas:
  Si tacitus ſpectes, illa recondit opes.
Quadrupedes, inter rapidi certamina curſûs,
  Depexæque jubæ plauſâque colla juvant.
Nec timidè promitte: trahunt promiſſa puellas.
  Pollicito teſtes quoſlibet adde Deos.
Jupiter ex alto perjuria ridet amantum;
  Et jubet Æolios irrita ferre Notos.
Per Styga Junoni falsùm jurare ſolebat
  Jupiter: exemplo nunc favet ipſe ſuo.
Expedit eſſe Deos: &, ut expedit, eſſe putemus.
  Dentur in antiquos thura merúmque focos.
Nec ſecura quies illos ſimiliſque ſopori
  Detinet. innocuè vivite; numen adeſt.
Reddite depoſitum: pietas ſua fœdera ſervet:
  Fraus abſit: vacuas cædis habete manus.
Ludite, ſi ſapitis, ſolas impune puellas.
  Hâc magis eſt unâ fraude pudenda fides.
Fallite fallentes: ex magnâ parte profanum
  Sunt genus. in laqueos, quos poſuere, cadant.
Dicitur Ægyptos caruiſſe juvantibus arva
  Imbribus; atque annos ſicca fuiſſe novem.
Cum Thraſius Buſirin adit, monſtrátque piari
  Hoſpitis effuſo ſanguine poſſe Jovem:

Illi

Illi Buſiris, Fies Jovis hoſtia primus,
Inquit: & Ægypto tu dabis hoſpes aquam.
Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit. infelix imbuit auctor opus.
Juſtus uterque fuit. neque enim lex æquior ulla,
Quàm necis artifices arte perire ſuâ.
Ergo, ut perjuras meritò perjuria fallant,
Exemplo doleat fœmina luſa ſuo.
Et lacrymæ proſunt: lacrymis adamanta movebis.
Fac madidas videat, ſi potes, illa genas.
Si lacrymæ (neque enim veniunt in tempore ſemper)
Deficient; unctâ lumina tange manu.
Quis ſapiens blandis non miſceat oſcula verbis?
Illa licèt non det; non data ſume tamen.
Pugnabit primò fortaſſis; &, Improbe, dicet:
Pugnando vinci ſed tamen illa volet.
Tantum, ne noceant teneris malè rapta labellis,
Néve queri poſſit dura fuiſſe, cave.
Oſcula qui ſumſit, ſi non & cætera ſumet;
Hæc quoque, quæ data ſunt, perdere dignus erit.
Quantum defuerat pleno poſt oſcula voto!
Hei mihi! ruſticitas, non pudor ille fuit.
Vim licèt appelles; grata eſt vis iſta puellis:
Quod juvat, invitæ ſæpe dediſſe volunt.
Quæcunque eſt ſubitâ Veneris violata rapinâ;
Gaudet: & improbitas muneris inſtar habet.
At, quæ cum cogi poſſet, non tacta receſſit,
Ut ſimulet vultu gaudia, triſtis erit.
Vim paſſa eſt Phœbe; vis eſt allata ſorori:
Et gratus raptæ raptor uterque fuit.
Fabula nota quidem, ſed non indigna referri,
Scyrias Hæmonio juncta puella viro.
Jam Dea laudatæ dederat ſua præmia formæ
Colle ſub Idæo vincere digna duas.
Jam nurus ad Priamum diverſo venerat orbe;
Graiáque in Iliacis mœnibus uxor erat.
Jurabant omnes in læſi verba mariti:
Nam dolor unius, publica cauſa fuit.
Turpe, niſi hoc matris precibus tribuiſſet, Achilles
Veſte virum longâ diſſimulatus erat.
Quid facis, Æacide? non ſunt tua munera lanæ.
Tu titulos aliâ Palladis arte petas.
Quid tibi cum calathis? clypeo manus apta terendo.
Penſa quid in dextrâ, quâ cadet Hector, habes?
Rejice ſuccinctos operoſo ſtamine fuſos.
Quaſſanda eſt iſtâ Pelias haſta manu.
Fortè erat in thalamo virgo regalis eodem:
Hæc illum ſtupro comperit eſſe virum.
Viribus illa quidem victa eſt; ita credere oportet:
Sed voluit vinci viribus illa tamen.
Sæpe, Mane, dixit, cum jam properaret Achilles:
Fortia nam poſitâ ſumſerat arma colo.
Vis ubi nunc illa eſt? quid blandâ voce moraris
Auctorem ſtupri, Deidamia, tui?
Scilicet, ut pudor eſt quondam cœpiſſe priorem;
Sic alio gratum eſt incipiente pati.
Ah nimia eſt juveni propriæ fiducia formæ,
Expectat ſi quis, dum prior illa roget!
Vir prior accedat: vir verba precantia dicat.
Excipiet blandas comiter illa preces.
Ut potiare, roga: tantùm cupit illa rogari.
Da cauſam voti principiúmque tui.
Jupiter ad veteres ſupplex Heroïdas ibat:
Corripuit magnum nulla puella Jovem.
Si tamen à precibus tumidos accedere flatus
Senſeris; incepto parce, reférque pedem.
Quod refugit, multæ cupiunt: odere, quod inſtat.
Lenius inſtando tædia tolle tui.
Nec ſemper Veneris ſpes eſt profitenda roganti:
Intret amicitiæ nomine tectus amor.
Hôc aditu vidi tetricæ data verba puellæ:
Qui fuerat cultor, factus amator erat.
Candidus in nautâ turpis color: æquoris undâ
Debet, & à radiis ſideris eſſe niger.
Turpis & agricolæ: quia vomere ſemper adunco,
Et gravibus raſtris ſub Jove verſat humum.
Et tua, Palladiæ petitur cui palma coronæ,
Candida ſi fuerint corpora; turpis eris.
Palleat omnis amans: hic eſt color aptus amanti.
Hic decet: hôc vultu non valuiſſe putent.
Pallidus in Lyrice ſylvis errabat Orion:
Pallidus in lentâ Naïde Daphnis erat.
Arguat & macies animum: nec turpe putàris,
Palliolum nitidis impoſuiſſe comis.
Attenuent juvenum vigilatæ corpora noctes:
Curáque, & è magno qui fit amore, dolor.
Ut voto potiare tuo, miſerabilis eſto:
Ut, qui te videat, dicere poſſit, Amas.
Conquerar, an moneam, mixtum fas omne nefáſque?
Nomen amicitia, nomen inane fides.
Hei mihi! non tutum eſt, quod ames, laudare ſodali.
Cùm tibi laudanti credidit; ipſe ſubit.
At non Actorides lectum temeravit Achillis:
Quantum ad Pirithoum, Phædra pudica fuit.
Hermionen Pylades, quo Pallada Phœbus, amabat:
Quódque tibi geminus, Tyndari, Caſtor erat.
Si quis idem ſperat; jacturas poma myricas
Speret: & è medio flumine mella petat.
Nil, niſi turpe juvat: curæ eſt ſua cuique voluptas.
Hæc quoque ab alterius grata dolore venit.
Heu facinus! non eſt hoſtis metuendus amanti.
Quos credis fidos, effuge; tutus eris.
Cognatum fratrémque cave, carúmque ſodalem:
Præbebit veros hæc tibi turba metus.
Finiturus eram: ſed ſunt diverſa puellis
Pectora. mille animos excipe mille modis.
Nec tellus eadem parit omnia. vitibus illa
Convenit; hæc oleis: hìc bene farra virent.
Pectoribus mores tot ſunt, quot in orbe figuræ:
Qui ſapit, innumeris moribus aptus erit.
Utque leves Proteus modò ſe tenuabit in undas;
Nunc leo, nunc arbor, nunc erit hirtus aper.
Hi jaculo piſces, illi capiuntur ab hamis:
Hos cava contento retia fune trahunt.
Nec tibi conveniat cunctos modus unus ad annos:
Longius inſidias cerva videbit anus.
Si doctus videare rudi, petulánſve pudenti;
Diffidet miſeræ protinus illa tibi.
Indè fit, ut, quæ ſe timuit committere honeſto,
Vilis in amplexus inferioris eat.
Pars ſuperat cœpti, pars eſt exhauſta, laboris.
Hic teneat noſtras anchora jacta rates.

ARTIS AMATORIÆ

LIBER SECUNDUS.

DICITE, Iò Pæan: &, iö, bis dicite, Pæan.
Decidit in caſſes præda petita meos.
Lætus amans donet viridi mea carmina palmâ:
Præferor Aſcræo Mæonióque ſeni.
Talis ab armiſeris Priameius hoſpes Amyclis
Candida cum raptâ conjuge vela dedit.
Talis erat, qui te curru victore ferebat,
Vecta peregrinis Hippodamia rotis.
Quid properas, juvenis? mediis tua pinus in undis
Navigat: & longè, quem peto, portus abeſt.
Non ſatis eſt veniſſe tibi me vate puellam.
Arte meâ capta eſt: arte tenenda meâ eſt.
Nec minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri.
Caſus ineſt illìc: hic erit artis opus.
Nunc mihi, ſi quando, Puer & Cytherea, favete:
Nunc Erato: nam tu nomen amoris habes.
Magna paro; quas poſſit Amor remanere per artes
Dicere, tam vaſto pervagus orbe puer.
Et levis eſt, & habet geminas, quibus avolet alas.
Difficile eſt illis impoſuiſſe modum.
Hoſpitis effugio præſtruxerat omnia Minos.
Audacem pennis repperit ille viam.
Dædalus ut clauſit conceptum crimine matris
Semibovémque virum ſemivirúmque bovem;
Sit modus exilio, dixit, juſtiſſime Minos:
Accipiat cineres terra paterna meos.
Et quoniam in patriâ fatis agitatus iniquis
Vivere non potui, ſit mihi poſſe mori.
Da reditum puero, ſenis eſt ſi gratia vilis:
Si non vis puero parcere, parce ſeni.
Dixerat hæc. ſed & hæc, & multo plura licebat
Dicere: regreſſus non dabat ille viro.
Quod ſimulac ſenſit, Nunc, ô nunc, Dædale, dixit,
Materiam, quâ ſis ingenioſus, habes.
Poſſidet en terras, & poſſidet æquora Minos:
Nec tellus noſtra, nec patet unda fugæ.
Reſtat iter cœlo: cœlo tentabimus ire.
Da veniam cœpto, Jupiter alte, meo.

Non

Non ego ſidereas affecto tangere ſedes.
Quà fugiam dominum nulla, niſi iſta, via eſt.
Per Styga detur iter: Stygias tranabimus undas.
Sint mihi naturæ jura novanda meæ.
Ingenium mala ſæpe movent. quis crederet unquam,
Aerias hominem carpere poſſe vias?
Remigium volucres diſponit in ordine pennas:
Et leve per lini vincula nectit opus:
Imáque pars ceris aſtringitur igne ſolutis:
Finitúſque novæ jam labor artis erat.
Tractabat cerámque puer pennáſque renidens,
Neſcius hæc humeris arma parata ſuis.
Cui pater, His, inquit, patria eſt adeunda carinis:
Hâc nobis Minos effugiendus ope.
Aëra non potuit Minos; alia omnia clauſit.
Quem licet, inventis aëra rumpe meis.
Sed tibi nec virgo Tegeæa, comeſque Bootæ
Enſiger Orion aſpiciendus erit.
Me pennis ſectare datis: ego prævius ibo.
Sit tua cura ſequi: me duce tutus eris.
Nam ſive ætherias vicino ſole per auras
Ibimus; impatiens cera caloris erit.
Sive humiles propiore freto jactabimus alas;
Mobilis æquoreis penna madeſcet aquis.
Inter utrumque vola: ventos quoque, nate, timeto;
Quáque ferent auræ, vela ſecunda dato.
Dum monet; aptat opus puero, monſtrátque moveri:
Erudit infirmas ut ſua mater aves.
Indè ſibi factas humeris accommodat alas:
Pérque novum timidè corpora librat iter.
Jámque volaturus parvo dedit oſcula nato:
Nec patriæ lacrymas continuere genæ.
Monte minor collis, campis erat altior æquis:
Hinc data ſunt miſeræ corpora bina fugæ.
Et movet ipſe ſuas, & nati reſpicit alas
Dædalus; & curſus ſuſtinet uſque ſuos.
Jámque novum delectat iter: poſitóque timore
Icarus audaci fortius arte volat.
Hos aliquis, tremulâ dum captat arundine piſces,
Vidit; & inceptum deſtra reliquit opus.
Jam Samos à lævâ fuerant Naxoſque relictæ,
Et Paros, & Clario Delos amata Deo.
Dextra Lebynthos erant ſylvíſque umbroſa Calymne,
Cinctáque piſcoſis Aſtypalæa vadis:
Cùm puer incautis nimiùm temerarius auſis
Altius egit iter, deſeruítque ducem.
Vincla labant; & cera Deo propiore liqueſcit:
Nec tenues ventos brachia mota tenent.
Territus è ſummo deſpexit in æquora cælo:
Nox oculis pavido venit oborta metu.
Tabuerant ceræ; nudos quatit ille lacertos:
Et trepidat; nec, quo ſuſtineatur, habet.
Decidit; atque cadens, Pater, ô pater, auferor, inquit.
Clauſerunt virides ora loquentis aquæ.
At pater infelix, nec jam pater, Icare, clamat,
Icare, clamat, ubi es? quóve ſub axe volas?
Icare, clamabat: pennas aſpexit in undis.
Oſſa tegit tellus; æquora nomen habent.
Non potuit Minos hominis compeſcere pennas:
Ipſe Deum volucrem detinuiſſe paro.
Fallitur, Hæmonias ſi quis decurrit ad artes;
Dátque, quod à teneri fronte revellet equi.
Non facient, ut vivat amor, Medeïdes herbæ;
Miſtáque cum magicis nænia Marſa ſonis.
Phaſias Æſoniden, Circe tenuiſſet Ulyſſem;
Si modò ſervari carmine poſſit amor.
Nec data profuerint pallentia philtra puellis.
Philtra nocent animis; vímque furoris habent.
Sit procul omne nefas. ut ameris, amabilis eſto:
Quod tibi non facies, ſoláve forma, dabit.
Sis licèt antiquo Nireus adamatus Homero;
Naïadúmque tener crimine raptus Hylas.
Ut dominam teneas, nec te mirere relictum,
Ingenii dotes corporis adde bonis.
Forma bonum fragile eſt. quantúmque accedit ad annos,
Fit minor; & ſpatio carpitur ipſa ſuo.
Nec violæ ſemper, nec hiantia lilia florent;
Et riget amiſſâ ſpina relicta roſâ.
Et tibi jam cani venient, formoſe, capilli:
Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Jam molire animum, qui duret, & adſtrue formæ.
Solus ad extremos permanet ille rogos.
Nec levis, ingenuas pectus coluiſſe per artes,
Cura ſit; & linguas edidiciſſe duas.
Non formoſus erat, ſed erat facundus Ulyſſes:
Et tamen æquoreas torſit amore Deas.
O quoties illum doluit properare Calypſo;
Remigióque aptas eſſe negavit aquas!
Hæc Trojæ caſus iterúmque iterúmque rogabat.
Ille referre aliter ſæpe ſolebat idem.
Littore conſtiterant: illic quoque pulcra Calypſo
Exigit Odryſii fata cruenta ducis.
Ille levi virgâ, (virgam nam fortè tenebat)
Quod rogat, in ſpiſſo littore pingit opus.
Hæc, inquit, Troja eſt: (muros in littore fecit:)
Hic tibi ſit Simoïs; hæc mea caſtra puta.
Campus erat, (campúmque facit) quem cæde Dolonis
Sparſimus, Hæmonios dum vigil optat equos.
Illic Sithonii fuerant tentoria Rheſi:
Hâc ego ſum captis nocte revectus equis.
Pluráque pingebat: ſubitus cùm Pergama fluctus
Abſtulit, & Rheſi cum duce caſtra ſuo.
Tum Dea, Quas, inquit, fidas tibi credis ituro,
Perdiderint undæ nomina quanta, vides?
Ergo age, fallaci timidè confide figuræ,
Quiſquis es: aut aliquid corpore pluris habe.
Dextera præcipuè capit indulgentia mentes:
Aſperitas odium ſævaque verba movent.
Odimus accipitrem, quia ſemper vivit in armis,
Et pavidum ſolitos in pecus ire lupos.
At caret inſidiis hominum, quia mitis, hirundo:
Quáſque colat turres Chaonis ales habet.
Eſte procul lites, & amaræ prælia linguæ.
Dulcibus eſt verbis mollis alendus amor.
Lite fugent nuptæque viros, nuptáſque mariti:
Inque vicem credant res ſibi ſemper agi.
Hoc decet uxores: dos eſt uxoria lites.
Audiat optatos ſemper amica ſonos.
Non legis juſſu lectum veniſtis in unum:
Fungitur in vobis munere legis amor.
Blanditias molles, auréſque juvantia verba
Affer; ut adventu læta ſit illa tuo.
Non ego divitibus venio præceptor Amoris.
Nil opus eſt illi, qui dabit, arte meâ.
Secum habet ingenium, qui cum libet, Accipe, dicit.
Cedimus: inventis plus placet ille meis.
Pauperibus vates ego ſum; quia pauper amavi.
Cum dare non poſſem munera, verba dabam.
Pauper amet cautè: timeat maledicere pauper:
Multáque, divitibus non patienda, ferat.
Me memini iratum dominæ turbâſſe capillos:
Hæc mihi quàm multos abſtulit ira dies!
Nec puto, nec ſenſi tunicam laniâſſe; ſed ipſa
Dixerat: & pretio eſt illa redemta meo.
At vos, qui ſapitis, veſtri peccata magiſtri
Effugite: & culpæ damna timete meæ.
Prælia cum Parthis, cum cultâ pax ſit amicâ;
Et jocus, & cauſas quicquid amoris habet.
Si nec blanda ſatis, nec erit tibi comis amanti;
Perfer, & obdura: poſtmodo mitis erit.
Flectitur obſequio curvatus ab arbore ramus.
Frangis; ſi vires experiere tuas.
Obſequio tranantur aquæ: nec vincere poſſis
Flumina; ſi contrà, quàm rapit unda, nates.
Obſequium tigréſque domat Numidáſque leones.
Ruſtica paulatim taurus aratra ſubit.
Quid fuit aſperius Nonacrinâ Atalantâ?
Succubuit meritis trux tamen illa viri.
Sæpe ſuos caſus nec mitia facta puellæ
Fleſſe ſub arboribus Milaniona ferunt.
Sæpe tulit juſſo fallacia retia collo:
Sæpe ferâ torvos cuſpide fixit apros.
Senſit & Hylæi contentum ſaucius arcum:
Sed tamen hôc arcu notior alter erat.
Non te Mænalias armatum ſcandere ſylvas,
Nec jubeo collo retia ferre tuo.
Pectora nec miſſis jubeo præbere ſagittis.
Artis erunt cauto mollia juſſa meæ.
Cede repugnanti; cedendo victor abibis.
Fac modò, quas partes illa jubebit, agas.
Arguet, arguito; quicquid probet illa, probato:
Quod dicet, dicas: quod negat illa, neges.
Riſerit, arride: ſi flebit, flere memento.
Imponat leges vultibus illa tuis.
Seu ludet, numeróſque manu jactabit eburnos;
Tu malè jactato, tu malè jacta dato.
Seu jacies talos, victam ne pœna ſequatur,
Damnoſi facito ſtent tibi ſæpe canes:

Sive

Sive latrocinii ſub imagine calculus ibit;
  Fac pereat vitreo miles ab hoſte tuus.
Ipſe tene diſtenta ſuis umbracula virgis:
  Ipſe fac in turbâ, quâ venit illa, locum.
Nec dubita tereti ſcamnum producere lecto:
  Et tenero ſoleam deme, vel adde, pedi.
Sæpe etiam dominæ, quamvis horrebis & ipſe,
  Algentis manus eſt calfacienda ſinu.
Nec tibi turpe puta (quamvis tibi turpe, placebit)
  Ingenuâ ſpeculum ſuſtinuiſſe manu.
Ille, fatigatæ perimendo monſtra novercæ,
  Qui meruit cælum, quod prior ipſe tulit,
Inter Iöniacas calathum tenuiſſe puellas
  Creditur, & lanas excoluiſſe rudes.
Paruit imperio dominæ Tirynthius heros.
  I nunc; & dubita ferre, quod ille tulit:
Juſſus adeſſe foro, juſſâ maturius horâ
  Fac ſemper venias; nec niſi ſerus abi.
Occurras aliquò tibi dixerit; omnia differ.
  Curre; nec inceptum turba moretur iter.
Nocte domum repetens epulis perfuncta redibit:
  Tunc quoque pro ſervo, ſi vocat illa, veni.
Rure eris, & dicet venias, (Amor odit inertes)
  Si rota defuerit, tu pede carpe viam.
Nec grave te tempus ſitiénſque Canicula tardet,
  Nec via per jactas candida facta nives.
Militiæ ſpecies amor eſt: diſcedite ſegnes.
  Non ſunt hæc timidis ſigna tuenda viris.
Nox, & hyems, longæque viæ, ſævíque dolores
  Mollibus his caſtris, & labor omnis ineſt.
Sæpe feres imbrem cæleſti nube ſolutum;
  Frigidus & nudâ ſæpe jacebis humo.
Cynthius Admeti vaccas paviſſe Pheræas
  Fertur, & in parvâ delituiſſe casâ.
Quod Phœbum decuit, quem non decet? exue faſtus,
  Curam manſuri quiſquis amoris habes.
Si tibi per tutum planúmque negabitur ire,
  Atque erit appoſitâ janua fulta ſerâ;
At tu per præceps tecto delabere aperto:
  Det quoque furtivas alta feneſtra vias.
Læta erit, ut cauſam tibi ſe ſciet eſſe pericli.
  Hoc dominæ certi pignus amoris erit.
Sæpe tuâ poteras, Leandre, carere puellâ:
  Tranabas; animum nôſſet ut illa tuum.
Nec pudor ancillas, ut quæque erit ordine prima;
  Nec tibi ſit ſervos demeruiſſe pudor.
Nomine quemque ſuo (nulla eſt jactura) ſaluta:
  Junge tuis humiles, ambitioſe, manus.
Sed tamen & ſervo (levis eſt impenſa) roganti
  Porrige fortunæ munera parva tuæ.
Porrige & ancillæ, quâ pœnas luce pependit
  Luſa maritali Gallica veſte manus.
Fac plebem (mihi crede) tuam: ſit ſemper in illâ
  Janitor, & thalami qui jacet ante fores.
Nec dominam jubeo pretioſo munere dones:
  Parva, ſed è parvis callidus apta dato.
Dum bene dives ager, dum rami pondere nutant;
  Afferat in calatho ruſtica dona puer.
Rure ſuburbano poteris tibi dicere miſſa;
  Illa vel in Sacrâ ſint licet emta Viâ.
Afferat aut uvas, aut quas Amaryllis amabat;
  At nunc caſtaneas non amat illa nuces.
Quin etiam turdóque licet miſsâque coronâ
  Te memorem dominæ teſtificere tuæ.
Turpiter his emitur ſpes mortis, & orba ſenectus.
  Ah pereant, per quos munera crimen habent!
Quid tibi præcipiam teneros quoque mittere verſus?
  Hei mihi! non multum carmen honoris habet.
Carmina laudantur: ſed munera magna petuntur.
  Dummodo ſit dives, barbarus ipſe placet.
Aurea nunc verè ſunt ſæcula. plurimus auro
  Venit honos: auro conciliatur amor.
Ipſe licèt Muſis venias comitatus, Homere;
  Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.
Sunt tamen & doctæ rariſſima turba puellæ:
  Altera non doctæ turba, ſed eſſe volunt.
Utraque laudetur per carmina: carmina lector
  Commendet dulci qualiacunque ſono.
His ergo, aut illis, vigilatum carmen in ipſas,
  Forſitan exigui muneris inſtar erit.
At, quod eris per te facturus, & utile credis,
  Id tua te facito ſemper amica roget.
Libertas alicui fuerit promiſſa tuorum;
  Hanc tamen à dominâ fac petat ille tuâ.
Si pœnam ſervo, ſi vincula ſæva remittis;
  Quod facturus eras, debeat illa tibi.
Utilitas tua ſit: titulus donetur amicæ.
  Perde nihil: partes illa potentis agat.
Sed te, cuicunque eſt retinendæ cura puellæ,
  Attonitum formâ fac putet eſſe ſuâ.
Sive erit in Tyriis; Tyrios laudabis amictus:
  Sive erit in Cois; Coa decere puta.
Aurata eſt; ipſo tibi ſit pretioſior auro:
  Gauſapa ſi ſumſit; gauſapa ſumta proba.
Adſtiterit tunicata; Moves incendia, clama:
  Sed timidâ, caveat frigora, voce roga.
Compoſitum diſcrimen erit; diſcrimina lauda:
  Torſerit igne comam; torte capille place.
Brachia ſaltantis, vocem mirare canentis:
  Et, quod deſierit, verba querentis habe.
Ipſos concubitus, ipſum venerere licebit,
  Quod juvat; & querulâ gaudia voce notes.
Ut fuerit torvâ violentior illa Meduſâ;
  Fiet amatori lenis & æqua ſuo.
Tantùm, ne pateas turbis ſimulator in illis,
  Effice: nec vultu deſtrue dicta tuo.
Si latet ars, prodeſt; adfert deprenſa pudorem:
  Atque adimit meritò tempus in omne fidem.
Sæpe ſub autumnum (cùm formoſiſſimus annus,
  Plenáque purpureo ſubrubet uva mero;
Cum modò frigoribus premitur, modò ſolvitur æſtu)
  Aëre non certo corpora languor habet.
Illa quidem valeat: ſed ſi malè firma cubabit,
  Et vitium cæli ſenſerit ægra ſui;
Tunc amor & pietas tua ſit manifeſta puellæ:
  Tunc ſere, quod plenâ poſtmodo falce metas.
Nec tibi moroſi veniant faſtidia morbi;
  Pérque tuas fiant, quæ ſinet ipſa, manus.
Et videat flentem; nec tædeat oſcula ferre:
  Et ſicco lacrymas combibat ore tuas.
Multa vove; ſed cuncta palàm: quotiéſque libebit,
  Quæ referas illi, ſomnia læta vide.
Et veniat, quæ luſtret anus lectúmque locúmque:
  Præferat & tremulâ ſulphur & ova manu.
Omnibus his inerunt gratæ veſtigia curæ:
  In tabulas multis hæc via fecit iter.
Ne tamen officiis odium quæratur ab ægrâ;
  Sit ſuus in blandâ ſedulitate modus.
Néve cibo prohibe, nec amari pocula ſucci
  Porrige: rivalis miſceat illa tuus.
Sed non, cui dederis à littore carbaſa, vento
  Utendum, medio cùm potiere freto.
Dum novus errat amor, vires ſibi colligat uſu:
  Si bene nutrieris tempore, firmus erit.
Quem taurum metuis, vitulum mulcere ſolebas:
  Sub quâ nunc recubas arbore, virga fuit.
Naſcitur exiguus, ſed opes acquirit eundo;
  Quáque venit, multas accipit amnis aquas.
Fac tibi conſueſcat: nil conſuetudine majus.
  Quam tu dum capias, tædia nulla fuge.
Te ſemper videat: tibi ſemper præbeat aurem:
  Exhibeant vultus nóxque diéſque tuos.
Cùm tibi major erit fiducia, poſſe requiri;
  Tum procul, abſenti cura futurus, abi.
Da requiem. requietus ager bene credita reddit:
  Terráque cæleſtes arida ſorbet aquas.
Phyllida Demophoon præſens moderatiùs uſſit.
  Exarſit velis acriùs illa datis.
[Penelopen abſens ſolers torquebat Ulyſſes:
  Phyllacides aberat, Laodamia, tuus.]
Sed mora tuta brevis; leneſcunt tempore curæ;
  Vaneſcitque abſens, & novus intrat, amor.
Dum Menelaus abeſt, Helene, ne ſola jaceret,
  Hoſpitis eſt tepido nocte recepta ſinu.
Qui ſtupor hic, Menelaë, fuit? tu ſolus abibas:
  Iſdem ſub tectis hoſpes & uxor erant.
Accipitri timidas credis, furioſe, columbas?
  Plenum montano credis ovile lupo?
Nil Helene peccat; nil hic committit adulter:
  Quod tu, quod faceret quilibet, ille facit.
Cogis adulterium, dando tempúſque locúmque.
  Quo, niſi conſilio eſt uſa puella tuo?
Quid faciat? vir abeſt; & adeſt non ruſticus hoſpes:
  Et timet in vacuo ſola cubare toro.
Viderit Atrides: Helenen ego crimine ſolvo.
  Uſa eſt humani commoditate viri.
Sed neque fulvus aper mediâ tam ſævus in ira;
  Fulmineo rabidos cùm rotat ore canes:

Nec lea, cùm catulis lactentibus ubera præbet:
  Nec brevis ignaro vipera læſa pede:
Fœmina quàm, ſocii deprensâ pellice lecti,
  Ardet; & in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammáſque ruit: poſitóque decore
  Fertur, ut Aonii cornibus icta Dei.
Conjugis admiſſum, violatáque jura maritæ,
  Barbara per natos Phaſias ulta ſuos.
Altera dira parens (hæc eſt, quam cernis, hirundo:
  Aſpice) ſignatum ſanguine pectus habet.
Hoc bene compoſitos, hoc firmos ſolvit amores:
  Crimina ſunt cautis iſta timenda viris.
Nec mea vos uni damnat cenſura puellæ.
  Dî melius! vix hoc nupta tenere poteſt.
Ludite: ſed furto celetur culpa modeſto.
  Gloria peccati nulla petenda ſui.
Nec dederis munus, cognôſſe quod altera poſſit:
  Nec ſint nequitiæ tempora certa tuæ.
Et, ne te latebris capiat ſibi fœmina notis,
  Non uno eſt omnis convenienda loco.
Et quoties ſcribes, totas prius ipſe tabellas
  Inſpice. plus multæ, quam ſibi miſſa, legunt.
Læſa Venus juſta arma movet, telúmque remittit:
  Et, modò quod queſta eſt, ipſe querare, tacit.
Dum fuit Atrides unâ contentus, & illa
  Caſta fuit; vitio eſt improba facta viri.
Audierat laurúmque manu vittáſque ferentem
  Pro natâ Chryſen non valuiſſe ſuâ.
Audierat, Lyrneſi, tuos abducta dolores;
  Belláque per turpes longius iſſe moras.
Hæc tamen audierat: Priameïda viderat ipſam.
  Victor eras prædæ præda pudenda tuæ.
Indè Thyeſtiaden thalamóque animóque recepit;
  Et malè peccantem Tyndaris ulta virum.
Quæ bene celâris, ſi quà tamen acta patebunt,
  Illa licèt pateant, tu tamen uſque nega.
Tum neque ſubjectus, ſolito nec blandior eſto.
  Hæc animi multum ſigna nocentis habent.
Sed lateri nec parce tuo. pax omnis in uno
  Concubitu: prior hôc inficianda Venus.
Sunt, qui præcipiant herbas ſatureia nocentes
  Sumere: (judiciis iſta venena meis.)
Aut piper urticæ mordacis ſemine miſcent;
  Tritáque in annoſo flava pyrethra mero.
Sed Dea non patitur ſic ad ſua gaudia cogi,
  Colle ſub umbroſo quam tenet altus Eryx.
Candidus Alcathoi qui mittitur urbe Pelaſgâ
  Bulbus, & ex horto quæ venit herba ſalax,
Ováque ſumantur: ſumantur Hymettia mella,
  Quáſque tulit folio pinus acuta nuces.
Docta, quid ad medicas, Erato, deverteris artes?
  Interior curru meta terenda meo eſt.
Qui modò celabas monitu tua crimina noſtro;
  Flecte iter, & monitu detege furta meo.
Nec levitas culpanda mea eſt. non ſemper eodem
  Impoſitos vento panda carina vehit.
Nam modò Threïcio Boreâ, modò currimus Euro:
  Sæpe tument Zephyro lintea, ſæpe Noto.
Aſpice, ut in curru modò det fluitantia rector
  Lora, modò admiſſos arte retentet equos.
Sunt quibus ingratè timida indulgentia ſervit:
  Et, ſi nulla ſubeſt æmula, languet amor.
Luxuriant animi rebus plerumque ſecundis;
  Nec facile eſt æquâ commoda mente pati.
Ut levis abſumtis paulatim viribus ignis
  Ipſe latet, ſummo canet in igne cinis:
Sed tamen extinctas admoto ſulfure flammas
  Invenit; & lumen, quod fuit antè, redit:
Sic, ubi pigra ſitu ſecuráque pectora torpent,
  Acribus eſt ſtimulis eliciendus amor.
Fac timeat de te, tepidámque recalface mentem:
  Palleat indicio criminis illa tui.
O quater, & quoties numero comprendere non eſt,
  Felicem, de quo læſa puella dolet!
Quæ, ſimul invitas crimen pervenit ad aures,
  Excidit; & miſeræ vóxque colórque fugit.
Ille ego ſim, cujus laniet furioſa capillos:
  Ille ego ſim, teneras cui petat ungue genas:
Quem videat lacrymans: quem torvis ſpectet ocellis:
  Quo ſinè non poſſit vivere; poſſe velit.
Si ſpatium quæras; breve ſit, quo læſa queratur:
  Ne lentâ vires colligat ira morâ.
Candida jamdudum cingantur colla lacertis:
  Inque tuos flens eſt accipienda ſinus
Oſcula da flenti: Veneris da gaudia flenti.
  Pax erit: hôc uno ſolvitur ira modo.
Cùm bene ſævierit, cum certa videbitur hoſtis;
  Tum pete concubitûs fœdera: mitis erit.
Illic depoſitis habitat Coocordia telis:
  Illo (crede mihi) Gratia nata loco eſt.
Quæ modò pugnârunt, jungunt ſua roſtra columbæ;
  Quarum blanditias, verbáque murmur habet.
Prima fuit rerum confuſa ſinè ordine moles:
  Unáque erant facies ſidera, terra, fretum.
Mox cælum impoſitum terris; humus æquore cincta eſt,
  Inque ſuas partes ceſſit inane Chaos.
Sylva feras, volucres aër accepit habendas:
  In liquidâ piſces delituiſtis aquâ.
Tum genus humanum ſolis errabat in agris:
  Idque meræ vires, & rude corpus erat.
Sylva domus fuerat, cibus herba, cubilia frondes:
  Jámque diu nulli cognitus alter erat.
Blanda truces animos fertur molliſſe voloptas.
  Conſtiterant uno fœmina virque loco.
Quid facerent, ipſi nullo didicere magiſtro:
  Arte Venus nullâ dulce peregit opus.
Ales habet, quod amet: cum quo ſua gaudia jungat
  Invenit in mediâ fœmina piſcis aquâ.
Cerva parem ſequitur: ſerpens ſerpente tenetur:
  Hæret adulterio cum cane nexa canis.
Læta ſalitur ovis: tauro quoque læta juvenca eſt:
  Suſtinet immundum ſima capella marem.
In furias agitantur equæ, ſpatióque remota
  Per loca dividuos amne ſequuntur equos.
Ergo age, & iratæ medicamina fortia præbe:
  Illa feri requiem ſola doloris habent.
Illa Machaonios ſuperant medicamina ſuccos:
  His, ubi peccâris, reſtituendus eris.
Hæc ego cùm canerem, ſubitò manifeſtus Apollo
  Movit inauratæ pollice fila lyræ.
In manibus laurus: ſacris inducta capillis
  Laurus erat: vates ille videndus agit.
Is mihi, Laſcivi, dixit, præceptor Amoris,
  Duc, age, diſcipulos ad mea templa tuos.
Eſt ibi diverſum famâ celebrata per orbem
  Littera, cognoſci quæ ſibi quemque jubet.
Qui ſibi notus erit, ſolus ſapienter amabit;
  Atque opus ad vires exiget omne ſuas.
Cui faciem natura dedit, ſpectetur ab illâ:
  Cui color eſt, humero ſæpe patente cubet.
Qui ſermone placet, taciturna ſilentia rumpat:
  Qui canit arte, canat: qui bibit arte, bibat.
Sed neque declament medio ſermone diſerti:
  Nec ſua veſanus ſcripta poeta legat.
Sic monuit Phœbus: Phœbo parete monenti.
  Certa Dei ſacro eſt hujus in ore fides.
Ad propiora vocor. quiſquis ſapienter amabit,
  Vincet; & è noſtrâ, quod petet, arte feret.
Credita nec ſemper ſulci cum fœnore reddunt:
  Nec ſemper dubias adjuvat aura rates.
Quod juvat, exiguum; plus eſt, quod lædit amantes.
  Proponant animo multa ferenda ſuo.
Quot lepores in Atho, quot apes paſcuntur in Hyblâ;
  Cærula quot baccas Pallados arbor habet;
Littore quot conchæ; tot ſunt in amore dolores:
  Quæ patimur, multo ſpicula felle madent.
Dicta erit iſſe foras, quam tu fortaſſe videbis:
  Iſſe foras, & te falſa videre, puta.
Clauſa tibi fuerit promiſſâ janua nocte:
  Perfer, & immundâ ponere corpus humo.
Fortitan & vultu mendax ancilla ſuperbo
  Dicet, Quid noſtras obſidet iſte fores?
Poſtibus & duræ ſupplex blandire puellæ;
  Et capiti demtas in fore pone roſas.
Cum volet, accedes: cùm te vitabit, abibis.
  Dedecet ingenuos tædia ferre ſui.
Effugere hunc non eſt; quare tibi poſſit amica
  Dicere. non omni tempore ſenſus adeſt.
Nec maledicta puta nec verbera ferre puellæ
  Turpe, nec ad teneros oſcula ferre pedes.
Quid moror in parvis? animus majoribus inſtet.
  Magna canam: toto pectore, vulgus, ades.
Ardua molimur: ſed nulla niſi ardua virtus.
  Difficiles noſtrâ poſcitur arte labor.
Rivalem patienter habe; victoria tecum
  Stabit: eris magni victor in arce Jovis.
Hæc tibi non hominem, ſed quercus crede Pelaſgas
  Dicere. nil iſtis ars mea majus habet.

Innuet

Innuet illa, feras: ſcribet, ne tange tabellas:
  Unde volet, veniat: quóque libebit, eat.
Hoc in legitimâ præſtent uxore mariti;
  Cùm, tener, ad partes tu quoque, ſomne, venis.
Hâc ego, confiteor, non ſum perfectus in arte.
  Quid faciam? monitis ſum minor ipſe meis.
Méne palàm noſtræ det quiſquam ſigna puellæ?
  Et patiar? nec me quolibet ira ferat?
Oſcula vir dederat (memini) ſuus: oſcula queſtus
  Sum data. barbarie noſter abundat amor.
Non ſemel hoc vitium nocuit mihi. doctior ille,
  Quo veniunt alii conciliante viro.
Sed melius neſciſſe fuit. ſine furta tegantur:
  Ne fugiat victo faſſus ab ore pudor.
Quò magis, ô juvenes, deprendere parcite veſtras.
  Peccent: peccantes verba dediſſe putent.
Creſcit amor prenſis. ubi par fortuna duorum eſt,
  In cauſâ damni perſtat uterque ſui.
Fabula narratur toto notiſſima cælo,
  Mulciberis capti Márſque Venúſque dolis.
Mars pater, inſano Veneris turbatus amore,
  De duce terribili factus amator erat.
Nec Venus oranti (neque enim Dea mollior ulla eſt)
  Ruſtica Gradivo difficiliſve fuit.
Ah quoties laſciva pedes riſiſſe mariti
  Dicitur, & duras igne vel arte manus!
Marte palàm ſimulat Vulcanum imitata, decebat;
  Multáque cum formâ gratia mixta fuit.
Sed bene concubitus primos celare ſolebant:
  Plena verecundi culpa pudoris erat.
Indicio Solis (quis Solem fallere poſſit?)
  Cognita Vulcano conjugis acta ſuæ.
Quàm mala, Sol, exempla moves? pete munus ab illâ.
  Et tibi, ſi taceas, quod dare poſſit, habet.
Mulciber obſcuros lectum circáque ſupérque
  Diſponit laqueos: lumina fallit opus.
Fingit iter Lemnon: veniunt ad fœdus amantes:
  Impliciti laqueis nudus uterque jacent.
Convocat ille Deos. præbent ſpectacula capti.
  Vix lacrymas Venerem continuiſſe putant.
Non vultus texiſſe ſuos, non denique poſſunt
  Partibus obſcœnis oppoſuiſſe manus.
Hos aliquis ridens, In me, fortiſſime Mavors,
  Si tibi ſunt oneri, vincula transfer, ait.
Vix precibus, Neptune, tuis captiva reſolvit
  Corpora. Mars Threcen occupat; illa Paphon.
Hoc tibi profectum, Vulcane: quod antè tegebant,
  Liberiùs faciunt, ut pudor omnis abeſt.
Sæpe tamen demens ſtultè feciſſe fateris;
  Téque ferunt iræ pœnituiſſe tuæ.
Hoc vetui. vos ecce vetat deprenſa Dione
  Inſidias illas, quas tulit ipſa, pati.
Nec vos rivali laqueos diſponite: nec vos
  Excipite arcanâ verba notata manu.
Iſta viri captent (ſi jam captanda putabunt)
  Quos faciunt juſtos ignis & unda viros.
En iterum teſtor: nihil hic, niſi lege remiſſum.
  Luditur in noſtris inſtita nulla jocis.
Quis Cereris ritus auſit vulgare profanis,
  Magnáque Threïciâ ſacra reperta Samo?
Exigua eſt virtus, præſtare ſilentia rebus:
  At contrà gravis eſt culpa, tacenda loqui.
O bene; quòd, fruſtra captatis arbore pomis,
  Garrulus in mediâ Tantalus aret aquâ!
Præcipuè Cytherea jubet ſua ſacra taceri.
  Admoneo, veniat ne quis ad illa loquax.
Condita ſi non ſunt Veneris myſteria ciſtis;
  Nec cava veſanis ictibus æra ſonant:
Attamen inter nos medio verſantur in uſu:
  Sic tamen, inter nos ut latuiſſe velint.
Ipſa Venus pubem, quoties velamina ponit,
  Protegitur lævâ ſemireducta manu.
In medio paſſimque coit pecus, hôc quoque viſo
  Avertit vultus ſæpe puella ſuos.
Conveniunt thalami furtis & janua noſtris:
  Pártſque ſub injectâ veſte pudenda latet.
Et ſi non tenebras, at quiddam nubis opacæ
  Quærimus; atque aliquid luce patente minus.
Tunc quoque, cùm ſolem nondum prohibebat & imbrem
  Tegula, ſed quercus tecta cibúmque dabat;
In nemore atque antris, non ſub Jove, juncta voluptas:
  Tanta rudi populo cura pudoris erat.
At nunc nocturnis titulos imponimus actis:
  Atque emitur magno nil, niſi poſſe loqui.
Scilicet excuties omnes ubicunque puellas,
  Cuilibet ut dicas, Hæc quoque noſtra fuit:
Ne deſint, quas tu digitis oſtendere poſſis.
  Ut quamque attigeris, fabula turpis erit.
Parva queror: fingunt quidam quæ vera negarent,
  Et nulli non ſe concubuiſſe ferunt.
Corpora ſi nequeunt, quæ poſſunt nomina tractant:
  Famáque, non tacto corpore, crimen habet.
I nunc, claude fores, cuſtos odioſe, puellæ;
  Et centum duris poſtibus obde feras.
Quid tuti ſupereſt, cum nominis extat adulter;
  Et credi, quod non contigit eſſe, cupit?
Nos etiam veros parcè profitemur amores:
  Tectáque ſunt ſolidâ myſtica furta fide.
Parcite præcipuè vitia exprobrare puellæ,
  Utile quæ multis diſſimulâſſe fuit.
Nec ſuus Andromedæ color eſt objectus ab illo,
  Mobilis in gemino cui pede penna fuit.
Omnibus Andromache viſa eſt ſpatioſior æquo:
  Unus, qui modicam diceret, Hector erat.
Quod malè fers, aſſueſce; feres bene. multa vetuſtas
  Lenit: at incipiens omnia ſentit amor.
Dum novus in viridi coaleſcit cortice ramus;
  Concutiat tenerum quælibet aura, cadet.
Mox eadem ventis ſpatio durata reſiſtet,
  Firmáque adoptivas arbor habebit opes.
Eximit ipſa dies omnes è corpore mendas:
  Quódque fuit vitium, deſinit eſſe morâ.
Ferre novæ nares taurorum terga recuſant:
  Aſſiduo domitas tempore fallit odor.
Nominibus mollire licet mala. fuſca vocetur,
  Nigrior Illyricâ cui pice ſanguis erit.
Si pæta eſt, Veneri ſimilis: ſi flava, Minervæ.
  Sit gracilis, macie quæ malè viva ſuâ eſt.
Dic habilem, quæcunque brevis; quæ turgida, plenam:
  Et lateat vitium proximitate boni.
Nec quotus annus eat, nec quo ſit nata require
  Conſule: quæ rigidus munera Cenſor habet.
Præcipuè, ſi flore caret, meliúſque peractum
  Tempus; & albentes jam legit illa comas.
Utilis, ô juvenes, aut hæc, aut ſerior ætas.
  Iſte feret ſegetes; iſte ſerendus ager.
Dum vires annique ſinunt, tolerate labores:
  Jam veniet tacito curva ſenecta pede.
Aut mare remigiis, aut vomere findite terras;
  Aut fera belligeras addite in arma manus:
Aut latus, & vires, operámque adferte puellis.
  Hoc quoque militiæ eſt: hoc quoque quærit opes.
Adde, quod eſt illis operum prudentia major:
  Solus & artifices qui facit, uſus adeſt.
Illæ munditiis annorum damna rependunt:
  Et faciunt curâ, ne videantur anus.
Utque velis, Venerem jungunt per mille figuras.
  Inveniat plures nulla tabella modos.
Illis ſentitur non irritata voluptas:
  Quod juvet, ex æquo fœmina virque ferant.
Odi concubitus, qui non utrumque reſolvunt:
  Hoc eſt, cur pueri tangar amore minùs.
Odi quæ præbet, quia ſit præbere neceſſe;
  Siccáque de lanâ cogitat ipſa ſuâ.
Quæ datur officio, non eſt mihi grata voluptas.
  Officium faciat nulla puella mihi.
Me voces audire juvat ſua gaudia faſſas:
  Utque morer memet ſuſtineámque roget.
Aſpiciam dominæ victos amentis ocellos.
  Langueat; & tangi ſe vetet illa diu.
Hæc bona non primæ tribuit natura juventæ,
  Quæ citò poſt ſeptem luſtra venire ſolent.
Qui properant, nova muſta bibant. mihi fundat avitum
  Conſulibus priſcis condita teſta merum.
Nec platanus, niſi ſera, poteſt obſiſtere Phœbo:
  Et lædunt nudos prata novella pedes.
Scilicet Hermionen Helenæ præponere poſſes?
  Et melior Gorge, quàm ſua mater, erat?
Ad Venerem quicunque voles attingere ſeram;
  Si modò duràris, præmia digna feres.
Conſcius ecce duos accepit lectus amantes:
  Ad thalami clauſas, Muſa, reſiſte fores.
Sponte ſuâ ſinè te celeberrima verba loquentur:
  Nec manus in lecto læva jacebit iners.
Invenient digiti, quod agant in partibus illis,
  In quibus occultè ſpicula figit Amor.
Fecit in Andromache priùs hoc fortiſſimus Hector;
  Nec ſolùm bellis utilis ille fuit.

Fecit & in captâ Lyrneſide magnus Achilles,
  Cùm premeret mollem laſſus ab hoſte torum.
Illis te tangi manibus, Briſei, ſinebas,
  Imbutæ Phrygiâ quæ nece ſemper erant.
An fuit hoc ipſum, quod te, laſciva, juvaret,
  Ad tua victrices membra venire manus?
Crede mihi, non eſt Veneris properanda voluptas;
  Sed ſenſim tardâ prolicienda morâ.
Cum loca reppereris, quæ tangi fœmina gaudet;
  Non obſtet, tangas quò minus illa, pudor.
Aſpicies oculos tremulo fulgore micantes,
  Ut ſol à liquidâ ſæpe refulget aquâ.
Accedent queſtus, accedet amabile murmur,
  Et dulces gemitus, aptáque verba joco.
Sed neque tu dominam velis majoribus uſus
  Deſine; nec curſus anteeat illa tuos.
Ad metam properate ſimul. tum plena voluptas;
  Cùm pariter victi fœmina vírque jacent.
Hic tibi ſervandus tenor eſt: cùm libera dantur
  Otia; furtivum nec timor urget opus.
Cum mora non tuta eſt; totis incumbere remis
  Utile, & admiſſo ſubdere calcar equo.
Finis adeſt operi. palmam date, grata juventus;
  Sertáque odoratæ myrtea ferte comæ.
Quantus apud Danaos Podalirius arte medendi,
  Æacides dextrâ, pectore Neſtor erat;
Quantus erat Calchas extis, Telamonius armis,
  Automedon curru; tantus amator ego.
Me vatem celebrate, viri; mihi dicite laudes:
  Cantetur toto nomen in orbe meum.
Arma dedi vobis. dederat Vulcanus Achilli.
  Vincite muneribus, vicit ut ille, datis.
Sed quicunque meo ſuperàrit Amazona ferro,
  Inſcribat ſpoliis, Naſo magiſter erat.
Ecce rogant teneræ, ſibi dem præcepta, puellæ.
  Vos eritis chartæ proxima cura meæ.

ARTIS AMATORIÆ
LIBER TERTIUS.

ARMA dedi Danaïs in Amazonas. arma ſuperſunt
  Quæ tibi dem, & turmæ, Pentheſilea, tuæ.
Ite in bella pares: vincant, quibus alma Dione
  Faverit, &, toto qui volat orbe, Puer.
Non erat armatis æquum concurrere nudas:
  Sic etiam vobis vincere turpe, viri.
Dixerit è multis aliquis, Quid virus in anguem
  Adjicis? & rabidæ tradis ovile lupæ?
Parcite paucarum diffundere crimen in omnes.
  Spectetur meritis quæque puella ſuis.
Si minor Atrides Helenen, Helenéſque ſororem
  Quo premat Atrides crimine major habet;
Si ſcelere Oeclides Talaioniæ Eriphyles
  Vivus, & in vivis ad Styga venit equis;
Eſt pia Penelope, luſtris errante duobus,
  Et totidem luſtris bella gerente viro.
Reſpice Phylaciden: & quæ comes iſſe marito
  Fertur; & ante annos occubuiſſe ſuos
Fata Pheretiadæ conjux Pagaſæa redemit:
  Próque ſui eſt uxor funere lata viri.
Accipe me, Capaneu; cineres miſcebimus, inquit
  Iphias: in medios deſiluítque rogos.
Ipſa quoque & cultu eſt & nomine fœmina Virtus.
  Non mirum, populo ſi faveat illa ſuo.
Nec tamen hæ mentes noſtrâ poſcuntur ab arte.
  Conveniunt cymbæ vela minora meæ.
Nil, niſi laſcivi per me diſcuntur amores:
  Fœmina præcipiam quo ſit amanda modo.
Fœmina nec flammas, nec ſævos diſcutit arcus.
  Parcius hæc video tela nocere viris.
Sæpe viri fallunt; teneræ non ſæpe puellæ:
  Paucáque, ſi quæras, crimina fraudis habent.
Phaſida jam matrem fallax dimiſit Iaſon:
  Venit in Æſonios altera nupta ſinus.
Quantum in te, Theſeu, volucres Ariadna marinas
  Pavit, in ignoto ſola relicta loco.
Quære, novem cur iſſe vias dicatur; & audi
  Depoſitis ſylvas Phyllida fleſſe comis.
At famam pietatis habet; tamen hoſpes & enſem
  Præbuit, & cauſam mortis, Eliſſa, tuæ.
Quid vos perdiderit, dicam? neſciſtis amare.
  Defuit ars vobis. arte perennat amor.
Nunc quoque neſcirent: ſed me Cytherea docere
  Juſſit: & ante oculos conſtitit ipſa meos.
Tum mihi, Quid miſeræ, dixit, meruere puellæ?
  Traditur armatis vulgus inerme viris.
Illos artifices gemini fecere libelli:
  Hæc quoque pars monitis erudienda tuis.
Probra Therapnææ qui dixerat antè maritæ,
  Mox cecinit laudes proſperiore lyrâ.
Si bene te novi, cultas ne læde puellas.
  Gratia, dum vives, iſta petenda tibi.
Dixit: & è myrto (myrto nam vincta capillos
  Conſtiterat) folium, granáque pauca dedit.
Senſimus acceptis numen quoque. purior æther
  Fulſit, & è toto pectore ceſſit onus.
Dum facit ingenium; petite hinc præcepta, puellæ,
  Quas pudor, & leges, & ſua jura ſinunt.
Venturæ memores jam nunc eſtote ſenectæ:
  Sic nullum vobis tempus abibit iners.
Dum licet, & veros etiam nunc editis annos;
  Ludite: eunt anni more fluentis aquæ.
Nec, quæ præterit, iterum revocabitur unda:
  Nec, quæ præteriit, hora redire poteſt.
Utendum eſt ætate. cito pede labitur ætas:
  Nec bona tam ſequitur, quàm bona prima fuit.
Hos ego, qui canent frutices, violaria vidi:
  Hâc mihi de ſpinâ grata corona data eſt.
Tempus erit, quo tu, quæ nunc excludis amantem,
  Frigida deſertâ nocte jacebis anus:
Nec tua nocturnâ frangetur janua rixâ:
  Sparſa nec invenies limina manè roſâ.
Quàm citò (me miſerum!) laxantur corpora rugis,
  Et perit in nitido qui fuit ore color!
Quáſque fuiſſe tibi canas à virgine jures,
  Spargentur ſubitæ per caput omne comæ.
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetuſtas;
  Nec faciunt cervos cornua jacta ſenes.
Noſtra ſine auxilio fugiunt bona. carpite florem;
  Qui, niſi carptus erit, turpiter ipſe cadet.
Adde, quòd & partus faciunt breviora juventæ
  Tempora. continuâ meſſe ſeneſcit ager.
Latmius Endymion non eſt tibi, Luna, rubori;
  Nec Cephalus roſeæ præda pudenda Deæ.
Ut Veneri, quem luget adhuc, donetur Adonis;
  Unde habet Æneam Harmoniénque ſuos?
Ite per exemplum, genus ô mortale, Dearum;
  Gaudia nec cupidis veſtra negate viris.
Ut jam decipiant, quid perditis? omnia conſtant.
  Mille licèt ſumant; deperit indè nihil.
Conteritur ferrum, ſilices tenuantur ab uſu.
  Sufficit, & damni pars caret illa metu.
Quid vetet appoſito lumen de lumine ſumi,
  Quíſve cavo vaſtas in mare ſervet aquas?
Et tamen ulla viro mulier, non expedit, inquis.
  Quid, niſi quam ſumes, dic mihi, perdis aquam?
Nec vos proſtituit mea vox; ſed vana timere
  Damna vetat. damnis munera veſtra carent.
Sed me flaminibus venti majoris iturum,
  Dum ſumus in portu, provehat aura levis.
Ordior à cultu. cultis bene Liber ab uvis
  Provenit; & culto ſtat ſeges alta ſolo.
Forma Dei munus. formâ quota quæque ſuperbit?
  Pars veſtrûm tali munere magna caret.
Cura dabit faciem: facies neglecta peribit;
  Idaliæ ſimilis ſit licèt illa Deæ.
Corpora ſi veteres non ſic coluere puellæ;
  Nec veteres cultos ſic habuere viros.
Si fuit Andromache tunicas induta valentes;
  Quid mirum? duri militis uxor erat.
Scilicet Ajaci conjux ornata venires,
  Cui tegumen ſeptem terga fuere boum?
Simplicitas rudis antè fuit: nunc aurea Roma
  Edomiti magnas poſſidet orbis opes.
Aſpice, quæ nunc ſunt Capitolia, quæque fuerunt;
  Alterius dicas illa fuiſſe Jovis.
Curia, concilio quæ nunc digniſſima tanto eſt,
  De ſtipulâ, Tatio regna tenente, fuit.
Quæ nunc ſub Phœbo ducibúſque Palatia fulgent;
  Quid, niſi araturis paſcua bubus, erant?
Priſca juvent alios: ego me nunc denique natum
  Gratulor. hæc ætas moribus apta meis.
Non quia nunc terræ lentum ſubducitur aurum;
  Lectáque diverſo littore concha venit.

Nec

Nec quia decreſcunt effoſſo marmore montes:
Nec quia cæruleæ mole fugantur aquæ.
Sed quia cultus adeſt; nec noſtros manſit in annos
Ruſticitas priſcis illa ſuperſtes avis.
Vos quoque non caris aures onerate lapillis,
Quos legit in viridi decolor Indus aquâ.
Nec prodite graves inſuto veſtibus auro:
Per quas nos petitis, ſæpe fugatis, opes.
Munditiis capimur: non ſint ſinè lege capilli.
Admotæ formam dántque negántque manus.
Nec genus ornatûs unum eſt: quod quamque decebit,
Eligat; & ſpeculum conſulat antè ſuum.
Longa probat facies capitis diſcrimina puri:
Sic erat ornatis Laodamia comis.
Exiguum ſummâ nodum ſibi fronte relinqui,
Ut pateant aures, ora rotunda volunt.
Alterius crines humero jactentur utroque.
Talis es aſſumtâ, Phœbe canore, lyrâ.
Altera ſuccinctæ religetur more Dianæ:
Ut ſolet, attonitas cum petit illa feras.
Huic decet inflatos laxè jacuiſſe capillos:
Illa ſit adſtrictis impedienda comis.
Hanc placet ornari teſtudine Cyllenêâ:
Suſtineat ſimiles fluctibus illa ſinus.
Sed neque ramoſâ numerabis in ilice glandes;
Nec quot apes Hyble, nec quot in Alpe feræ;
Nec mihi tot poſitus numero comprendere fas eſt.
Adjicit ornatus proxima quæque dies.
Et neglecta decet multas coma. ſæpe jacere
Heſternam credas; illa repexa modò eſt.
Ars caſum ſimulet. ſic captâ vidit ut urbe
Alcides Iölen, Hanc ego, dixit, amo.
Talem te Bacchus, Satyris clamantibus Evœ,
Suſtulit in currus, Gnoſſi relicta, ſuos.
O quantum indulget veſtro Natura decori,
Quarum ſunt multis damna pianda modis!
Nos male detegimur, raptíque ætate capilli
Ut Boreâ frondes excutiente, cadunt.
Fœmina canitiem Germanis inficit herbis;
Et melior vero quæritur arte color.
Fœmina procedit denſiſſima crinibus emtis;
Próque ſuis alios efficit ære ſuos.
Nec rubor eſt emiſſe palam. vænire videmus
Herculis ante oculos, Virgineumque chorum.
Quid de veſte loquar? nec vos, ſegmenta, requiro;
Nec quæ bis Tyrio murice lana rubes.
Cùm tot prodierint pretio leviore colores:
Quis furor eſt, cenſus corpore ferre ſuo?
Aëris ecce color, tum cùm ſinè nubibus aer,
Nec tepidus pluvias concitat Auſter aquas.
Ecce tibi ſimilis, qui quondam Phryxon & Hellen
Diceris Inoïs eripuiſſe dolis.
Hic undas imitatus, habet quoque nomen ab undis:
Crediderim Nymphas hâc ego veſte tegi.
Ille crocum ſimulat: croceo velatur amictu,
Roſcida luciferos cùm Dea jungit equos.
Hic Paphias myrtos: hic purpureas amethyſtos,
Albentéſve roſas, Threïciámve gruem.
Nec glandes, Amarylli, tuæ, nec amygdala deſunt:
Et ſua velleribus nomina cera dedit.
Quot nova terra parit flores, cùm vere tepenti
Vitis agit gemmas; pigráque cedit hyems:
Lana tot, aut plures ſuccos bibit. elige certos.
Nam non conveniens omnibus omnis erit.
Pulla decent niveas. Briſeida pulla decebant.
Cùm rapta eſt, pullâ tum quoque veſte fuit.
Alba decent fuſcas: albis, Cephei, placebas.
Sic tibi veſtitæ preſſa Seriphos erat.
Quàm penè admonui, ne trux caper iret in alas;
Néve forent duris aſpera crura pilis!
Sed non Caucaſeâ doceo de rupe puellas,
Quæque bibant undas, Myſe Caice, tuas.
Quid, ſi præcipiam, ne fuſcet inertia dentes;
Oráque ſuſceptâ mane laventur aquâ?
Scitis & inductâ candorem quærere cerâ.
Sanguine quæ vero non rubet, arte rubet.
Arte, ſupercilii confinia nuda repletis,
Parvaque ſinceras velat aluta genas.
Nec pudor eſt oculos tenui ſignare favillâ;
Vel prope te nato, lucide Cydne, croco.
Eſt mihi, quo dixi veſtræ medicamina formæ,
Parvus, ſed curâ grande libellus opus.
Hinc quoque præſidium læſæ petitote figuræ:
Non eſt pro veſtris ars mea rebus iners.
Non tamen expoſitas menſâ deprendat amator
Pyxidas: ars faciem diſſimulata juvet.
Quem non offendat toto fæx illita vultu,
Cum fluit in tepidos pondere lapſa ſinus?
Oeſypa quid redolent, quamvis mittantur Athenis,
Demtus ab immundo vellere ſuccus ovis?
Nec coràm mixtas cervæ ſumſiſſe medullas,
Nec coràm dentes defricuiſſe probem.
Iſta dabunt faciem; ſed erunt deformia viſu.
Multáque, dum fiunt turpia, facta placent.
Quæ nunc nomen habent operoſi ſigna Myronis,
Pondus iners quondam duráque maſſa fuit.
Annulus ut fiat, primò colliditur aurum:
Quas geritis veſtes, ſordida lana fuit.
Cum fieret, lapis aſper erat; nunc nobile ſignum
Nuda Venus madidas exprimit imbre comas.
Tu quoque dum coleris, nos te dormire putemus;
Aptius à ſummâ conſpiciare manu.
Cur mihi nota tuo cauſa eſt candoris in ore?
Claude forem thalami, quid rude prodis opus?
Multa viros neſcire decet. pars maxima rerum
Offendat, ſi non interiora tegas.
Aurea quæ pendent ornato ſigna theatro;
Inſpice, quàm tenuis bractea ligna tegat.
Sed neque ad illa licet populo, niſi facta, venire:
Nec niſi ſubmotis forma paranda viris.
At non pectendos coràm præbere capillos,
Ut jaceant fuſi per tua terga, veto.
Illo præcipue, ne ſis moroſa, caveto
Tempore: nec lapſas ſæpe reſolve comas.
Tuta ſit ornatrix. odi, quæ ſauciat ora
Unguibus & raptâ brachia figit acu.
Devovet, & dominæ tangit caput illa: ſimúlque
Plorat ad inviſas ſanguinolenta comas.
Quæ malè crinita eſt, cuſtodem in limine ponat;
Orneturve Bonæ ſemper in æde Deæ.
Dictus eram cuidam ſubitò veniſſe puellæ;
Turbida perverſas induit illa comas.
Hoſtibus eveniat tam fœdi cauſa pudoris;
Inque nurus Parthas dedecus illud eat.
Turpe pecus mutilum: turpe eſt ſinè gramine campus;
Et ſinè fronde frutex; & ſinè crine caput.
Non mihi veniſtis, Semele Ledéve, docendæ;
Pérque fretum falſo, Sidoni, vecta bove:
Aut Helene, quam non ſtultè, Menelaë, repoſcis;
Tu quoque non ſtultè, Troïe raptor, habes.
Turba docenda venit pulcræ turpéſque puellæ:
Pluráque ſunt ſemper deteriora bonis.
Formoſæ minus artis opem præceptáque curant:
Eſt illis ſua dos, forma ſinè arte potens.
Cùm mare compoſitum eſt, ſecurus navita ceſſat:
Cum tumet, auxiliis aſſidet ille ſuis.
Rara tamen mendo facies caret. occule mendas:
Quámque potes, vitium corporis abde tui.
Si brevis es, ſedeas; ne ſtans videare ſedere:
Inque tuo jaceas quantulacunque toro.
Hic quoque, ne poſſit fieri menſura cubantis,
Injectâ lateant fac tibi veſte pedes.
Quæ nimium gracilis, pleno velamina filo
Sumat: & ex humeris laxus amictus eat.
Pallida purpureis tangat ſua corpora virgis:
Nigrior ad Pharii confuge piſcis opem.
Pes malus in niveâ ſemper celetur alutâ:
Arida nec vinclis crura reſolve ſuis.
Conveniunt tenues ſcapulis analectrides altis:
Inflatum circa faſcia pectus eat.
Exiguo ſignet geſtu quodcunque loquetur;
Cui digiti pingues, & ſcaber unguis erunt.
Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur;
Et ſemper ſpatio diſtet ab ore viri.
Si niger, aut ingens, aut non erit ordine natus
Dens tibi; ridendo maxima damna feres.
Quis credat? diſcunt etiam ridere puellæ:
Quæritur atque illis hâc quoque parte decor.
Sint modici rictus, ſint parvæ utrimque lacunæ;
Et ſummos dentes ima labella tegant.
Nec ſua perpetuo contendant ilia riſu:
Sed leve neſcio quid fœmineúmque ſonent.
Eſt, quæ perverſo diſtorqueat ora cachinno:
Cùm riſu læta eſt altera, flere putes.
Illa ſonat raucum, quiddámque inàmabile ſtridet;
Ut rudit ad ſcabram turpis aſella molam.
Quò non ars penetrat? diſcunt lacrymare decenter:
Quóque volunt plorant tempore, quóque modo.

Quid, cùm legitimâ fraudatur littera voce,
Blæſáque ſit juſſo lingua coacta ſono?
In vitio decor eſt, quædam malè reddere verba.
Diſcunt poſſe minùs, quàm potuere, loqui.
Omnibus his, quoniam proſunt, impendite curam.
Diſcite fœmineo corpora ferre gradu.
Eſt & in inceſſu pars non temnenda decoris,
Allicit ignotos ille fugátque viros.
Hæc movet arte latus, tunicíſque fluentibus auras
Excipit; extenſos fértque ſuperba pedes.
Illa, velut conjux Umbri rubicunda mariti,
Ambulat; ingentes varica fértque gradus.
Sed ſit, ut in multis, modus hìc quoque. ruſticus alter
Motus; in inceſſu mollior alter erit.
Pars humeri tamen ima tui, pars ſumma lacerti
Nuda ſit, à lævâ conſpicienda manu.
Hoc vos præcipuè, niveæ, decet. hoc ubi vidi,
Oſcula ferre humero, quà patet, uſque libet.
Monſtra maris Sirenes erant: quæ voce canorâ
Quamlibèt admiſſas detinuere rates.
His ſua Siſyphides auditis penè reſolvit
Corpora. nam ſociis illita cera fuit.
Res eſt blanda canor: diſcant cantare puellæ.
Pro facie multis vox ſua lena fuit.
Et modò marmoreis referant audita theatris;
Et modò Niliacis carmina luſa modis.
Nec plectrum dextrâ, citharam tenuiſſe ſiniſtrâ
Neſciat arbitrio fœmina docta meo.
Saxa feráſque lyrâ movit Rhodopeius Orpheus,
Tartareóſque lacus, tergeminúmque canem.
Saxa tuo cantu, vindex juſtiſſime matris,
Fecerunt muros officioſa novos.
Quamvis mutus erat, voci faviſſe putatur
Piſcis, Arioniæ fabula nota lyræ.
Diſce etiam duplici genialia naulia palmâ
Verrere: conveniunt dulcibus illa jocis.
Sit tibi Callimachi, ſit Coï nota poëtæ,
Sit quoque vinoli Teïa Muſa ſenis.
Nota ſit & Sappho: quid enim laſcivius illâ?
Cuſve pater vafri luditur arte Getæ.
Et teneri poſſis carmen legiſſe Properti:
Sive aliquid Galli, ſive, Tibulle, tuum.
Dictáque Varroni fulvis inſignia villis
Vellera germanæ, Phryxe, querenda tuæ.
Et profugum Ænean, altæ primordia Romæ;
Quo nullum Latio clarius extat opus.
Forſitan & noſtrum nomen miſcebitur iſtis;
Nec mea Lethæis ſcripta dabuntur aquis.
Atque aliquis dicet, Noſtri lege culta magiſtri
Carmina, quîs partes inſtruit ille duas.
Déve tribus libris, titulus quos ſignat Amorum,
Elige, quod docili molliter ore legas.
Vel tibi compoſitâ cantetur Epiſtola voce;
Ignotum hoc aliis ille novavit opus.
O ita, Phœbe, velis; ita vos, pia numina vatum,
Inſignis cornu Bacche, novémque Deæ!
Quis dubitet, quin ſcire velim ſaltare puellam;
Ut moveat poſito brachia juſſa mero?
Artifices lateris ſcenæ ſpectacula amantur:
Tantum mobilitas illa decoris habet.
Parva monere pudet: talorum ducere jactus
Ut ſciat, & vires, teſſera miſſa, tuas.
Et modò tres jactet numeros: modò cogitet, aptè
Quam ſubeat partem callida, quámque vocet.
Cautáque non ſtultè latronum prælia ludat:
Unus cum gemino calculus hoſte perit.
Bellatórque ſuâ prenſus ſinè compare bellat;
Æmulus & cœptum ſæpe recurrit iter.
Reticulóque pilæ læves fundantur aperto:
Nec, niſi quam tolles, ulla movenda pila eſt.
Eſt genus in totidem tenui ratione redactum
Scriptula, quot menſes lubricus annus habet.
Parva tabella capit ternos utrimque lapillos;
In quâ viciſſe eſt, continuâſſe ſuos.
Mille faceſſe jocos. turpe eſt neſcire puellam
Ludere: ludendo ſæpe paratur amor.
Sed minimus labor eſt, ſapienter jactibus uti.
Majus opus, mores compoſuiſſe ſuos.
Dum ſumus incauti, ſtudióque aperimur in ipſo;
Nudáque per luſus pectora noſtra patent;
Ira ſubit deforme malum, lucríque cupido;
Jurgiáque, & rixæ, ſollicitúſque dolor.
Crimina dicuntur: reſonat clamoribus æther:
Invocat iratos & ſibi quiſque Deos.
Nulla fides tabulis, quæ non per vota petuntur:
Et lacrymis vidi ſæpe madere genas.
Jupiter à vobis tam turpia crimina pellat,
In quibus eſt ulli cura placere viro.
Hos ignava jocos tribuit Natura puellis:
Materiâ ludunt uberiore viri.
Sunt illis celeréſque pilæ, jaculúmque, trochíque,
Armáque, & in gyros ire coactus equus.
Nec vos Campus habet, nec vos gelidiſſima Virgo;
Nec Thuſcus placidâ devehit amnis aquâ.
At licet & prodeſt, Pompeias ire per umbras;
Virginis ætheriis cùm caput ardet equis.
Viſite laurigero ſacrata Palatia Phœbo:
Ille Parætonias merſit in alta rates.
Quæque ſoror conjúxque Ducis monumenta parârunt:
Navalíque gener cinctus honore caput.
Viſite thuricremas vaccæ Memphitidos aras:
Viſite conſpicuis terna theatra locis.
Spectentur tepido maculoſæ ſanguine arenæ;
Metáque ferventi circumeunda rotâ.
Quod latet, ignotum eſt: ignoti nulla cupido.
Fructus abeſt, facies cùm bona teſte caret.
Tu licèt & Thamyran ſuperes, & Amœbea cantu;
Non erit ignotæ gratia magna lyræ.
Si Venerem Cous nuſquam poſuiſſet Apelles;
Merſa ſub æquoreis illa lateret aquis.
Quid petitur ſacris, niſi tantùm fama, poëtis?
Hoc votum noſtri ſumma laboris habet.
Cura Deûm fuerunt olim Regúmque poëtæ:
Præmiáque antiqui magna tulere chori.
Sanctáque majeſtas, & erat venerabile nomen
Vatibus: & largæ ſæpe dabantur opes.
Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni, Scipio magne, tibi.
Nunc hederæ ſinè honore jacent: operatáque doctis
Cura vigil Muſis nomen inertis habet.
Sed famæ vigilare juvet. quis nôſſet Homerum,
Ilias æternum ſi latuiſſet opus?
Quis Danaën nôſſet, ſi ſemper clauſa fuiſſet;
Inque ſuâ turri perlatuiſſet anus?
Utilis eſt vobis, formoſæ, turba, puellæ.
Sæpe vagos ultra limina ferte pedes.
Ad multas lupa tendit oves, prædetur ut unam:
Et Jovis in multas devolat ales aves.
Se quoque det populo mulier ſpecioſa videndam:
Quem trahat, è multis forſitan unus erit.
Omnibus illa locis maneat ſtudioſa placendi;
Et curam totâ mente decoris agat.
Caſus ubiquè valet: ſemper tibi pendeat hamus.
Quo minimè credas gurgite, piſcis erit.
Sæpe canes fruſtra nemoroſis montibus errant:
Inque plagam nullo cervus agente cadit.
Quid minùs Andromedæ fuerat ſperare revinctæ,
Quàm lacrymas ulli poſſe placere ſuas?
Funere ſæpe viri vir quæritur. ire ſolutis
Crinibus, & fletus non tenuiſſe decet.
Sed vitate viros cultum formámque profeſſos;
Quíque ſuas ponunt in ſtatione comas.
Quæ vobis dicunt, dixerunt mille puellis.
Errat, & in nullâ ſede moratur amor.
Fœmina quid faciat, cùm ſit vir lævior ipſâ;
Forſitan & plures poſſit habere viros?
Vix mihi credetis; ſed credite: Troja maneret,
Præceptis Priami ſi foret uſa ſui.
Sunt qui mendaci ſpecie graſſentur amoris,
Pérque aditus tales lucra pudenda petant.
Nec coma vos fallat liquidâ nitidiſſima nardo:
Nec brevis in rugas cingula preſſa ſuas.
Nec toga decipiat filo tenuiſſima: nec ſi
Annulus in digitis alter & alter erit.
Forſitan ex horum numero cultiſſimus ille
Fur ſit; & uratur veſtis amore tuæ.
Redde meum, clamant ſpoliatæ ſæpe puellæ:
Redde meum, toto voce boante foro.
Has, Venus, è templis multo radiantibus auro
Lenta vides lites, Appiadéſque tuæ.
Sunt quoque non dubiâ quædam mala nomina famâ:
Deceptæ à multis crimen amantis habent.
Diſcite ab alterius veſtris timuiſſe querelis:
Janua fallaci ne ſit aperta viro.
Parcite, Cecropides, juranti credere Theſeo;
Quos faciet teſtes, fecit & antè Deos.
Et tibi, Demophoon, Theſei criminis hæres,
Phyllide deceptâ nulla relicta fides.

Si benè promittant, totidem promittite verbis:
  Si dederint, & vos gaudia pacta date.
Illa poteſt vigilis flammas extinguere Veſtæ;
  Et rapere e templis, Inachi, ſacra tuis;
Et dare miſta viro tritis aconita cicutis;
  Accepto Venerem munere ſi qua negat.
Fert animus propiùs conſiſtere. ſupprime habenas,
  Muſa; nec admiſſis excutiare rotis.
Verba vadum tentent abiegnis ſcripta tabellis.
  Accipiat miſſas apta miniſtra notas.
Inſpice: quódque leges, ex ipſis collige verbis,
  Fingat, an ex animo ſollicitúſque roget.
Póſtque brevem reſcribe moram. mora ſemper amantes
  Incitat, exiguum ſi modò tempus habet.
Sed neque te facilem juveni promitte roganti:
  Nec tamen eduro, quod petit, ore nega.
Fac timeat ſperétqoe ſimul: quotiéſque remittes,
  Spéſqoe magìs veniat certa, minórque metus.
Munda, ſed è medio, conſuetáque verba, puellæ,
  Scribite. ſermonis publica forma placet.
Ah quoties dubius ſcriptis exarſit amator;
  Et nocuit formæ barbara lingua bonæ!
Sed quoniam, quamvìs vittæ careatis honore,
  Eſt vobis veſtros fallere cura viros;
Ancillæ puerſve manus ferat apta tabellas:
  Pignora nec juveni credite veſtra novo.
Vidi ego pallentes iſto terrore puellas
  Servitium miſeras tempus in omni pati.
Perfidus ille quidem, qui talia munera ſervat:
  Sed tamen Ætnæi fulminis inſtar habet.
Judice me fraus eſt conceſſa, repellere fraudem:
  Armáque in armatos ſumere jura ſinunt.
Ducere conſueſcat multas manus una figuras.
  Ah pereant, per quos iſta monenda mihi!
Nec niſi deletis tutum reſcribere ceris:
  Ne teneat geminas una tabella manus.
Fœmina dicatur ſcribenti ſemper amator.
  Illa ſit in veſtris, qui fuit ille, notis.
Sed libet à parvis animum ad majora referre,
  Plenáque curvato pandere vela ſinu;
Pertinet ad faciem rabidos compeſcere mores.
  Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ora tument irâ; nigreſcunt ſanguine venæ;
  Lumina Gorgoneo ſævius igne micant.
I procul hinc, dixit, non es mihi tibia tanti;
  Ut vidit vultus Pallas in amne ſuos.
Vos quoque ſi mediâ ſpeculum ſpectetis in irâ;
  Cognoſcat faciem vix ſatis ulla ſuam.
Nec tumeat vultu damnoſa ſuperbia veſtro.
  Comibus eſt oculis alliciendus amor.
Odimus immodicos (expertæ credite) faſtus.
  Sæpe tacens odii ſemina vultus habet.
Spectantem ſpecta: ridenti mollia ride.
  Innuet: acceptas tu quoque redde notas.
Sic ubi prælulit, rudibus puer ille relictis
  Spicula de pharetrâ promit acuta ſuâ.
Odimus & mœſtas. Tecmeſſam diligat Ajax:
  Nos hilarem popolum fœmina læta capit.
Nunqoam ego te, Andromache, nec te, Tecmeſſa, rogarem,
  Ut mea de vobis altera amica foret.
Credere vix videor, cum cogar credere partu,
  Vos ego cum veſtris concubuiſſe viris.
Scilicet Ajaci mulier mœſtiſſima dixit,
  Lux mea; quæqoe ſolent verba juvare viros?
Quid vetat à magnis ad res exempla minores
  Sumere, nec nomen pertimuiſſe ducis?
Dux bonus huic centum commiſit vite regendos:
  Huic equites; illi ſigna tuenda dedit.
Vos quoque, de nobis quem quiſqoe ſit aptus ad uſum,
  Inſpicite: & certo ponite quemque loco.
Munera det dives: jus qui profitebitur, adſit:
  Facundus cauſam ſæpe clientis agat.
Carmina qui facimus, mittamus carmina tantùm.
  Hic chorus ante alios aptus amare ſumus.
Nos facimus placitæ latè præconia formæ.
  Nomen habet Nemeſis: Cynthia nomen habet.
Veſper & Eoæ novere Lycorida terræ:
  Et multi, quæ ſit noſtra Corinna, rogant.
Adde, quòd inſidiæ ſacris à vatibus abſunt:
  Et facit ad mores ars quoque noſtra ſuos.
Nec nos ambitio, nec amor nos tangit habendi:
  Contemto colitur lectus & umbra foro.
Sed facilè hæremus, validóque perurimur æſtu;
  Et nimiùm certâ ſcimus amare fide.
Scilicet ingenium placidâ mollimur ab arte:
  Et ſtudio mores convenienter eunt.
Vatibus Aoniis faciles eſtote, puellæ.
  Numen ineſt illis; Pieridéſque favent.
Eſt Deus in nobis; & ſunt commercia cæli.
  Sedibus ætheriis ſpiritus ille venit.
A doctis pretium ſcelus eſt ſperare poetis.
  Me miſerum! ſcelus hoc nulla puella timet
Diſſimulate tamen; nec primâ fronte rapaces
  Eſte. novus viſo caſſe reſiliet amans.
Sed neque vector equum, qui nuper ſenſit habenas,
  Comparibus frænis, artificémque reget.
Nec ſtabiles annis animos, viridémque juventam
  Ut capias, idem limes agendus erit.
Hic rudis, & caſtris nunc primùm notus Amoris,
  Qui tetigit thalamos præda novella tuos;
Te ſolam nôrit; tibi ſemper inhæreat uni.
  Cingenda eſt altis ſepibus iſta ſeges:
Effuge rivalem: vinces, dum ſola tenebis.
  Non bene cum ſociis regna Venúſque manent.
Ille vetus miles ſenſim & ſapienter amabit:
  Multáque tironi non patienda feret.
Nec franget poſtes, nec ſævis ignibus uret;
  Nec dominæ teneras appetet ungue genas.
Nec ſcindet tunicáſve ſuas tunicáſve puellæ:
  Nec raptus flendi cauſa capillus erit.
Iſta decent pueros ætate & amore calentes:
  Hic fera compoſitâ vulnera mente feret.
Ignibus hic lentis uretur, ut humida tæda;
  Ut modò montanis ſylva reciſa jugis.
Certior hic amor eſt: brevis & fœcundior ille.
  Quæ fugiunt, celeri carpite poma manu.
Omnia tradantur. portas reſeravimus hoſti;
  Et ſit in infidâ proditione fides.
Quod datur ex facili, longum malè nutrit amorem.
  Miſcenda eſt lætis rara repulſa jocis.
Ante fores jaceat: Crudelis janua, clamet:
  Multáque ſubmiſsè, multa minanter agat.
Dulcia non ferimus: ſucco renovemur amaro.
  Sæpe perit ventis obruta cymba ſuis.
Hoc eſt, uxores quod non patiatur amari:
  Conveniunt illas, cùm voluere, viri.
Obde forem; & duro dicat tibi janitor ore,
  Non potes. excluſum te quoqoe tanget amor.
Ponite jam gladios hebetes; pugnetor acutis.
  Nec dubito, telis quin petar ipſe meis.
Dum cadit in laqueos captus quoque nuper amator;
  Solum ſe thalamos ſperet habere tuos.
Poſtmodo rivalem, partitáque fœdera lecti
  Sentiat. has artes tolle; ſeneſcet amor.
Tum bene fortis equus reſerato carcere currit;
  Cùm, quos prætereat, quóſque ſequatur, habet.
Quamlibèt extinctos injuria ſuſcitat ignes.
  En ego (confiteor) non niſi læſos amo.
Cauſa tamen nimiùm non ſit manifeſta doloris:
  Pluráque ſollicitus, quàm ſciat, eſſe putet.
Incitet & ficti triſtis cuſtodia ſervi,
  Et nimiùm duri cura moleſta viri.
Quæ venit ex tuto, minùs eſt accepta voluptas.
  Ut ſis liberior Thaïde; finge metus.
Cùm meliùs foribus poſſis, admitte feneſtrâ:
  Inque tuo vultu ſigna timentis habe.
Callida proſiliat, dicátque ancilla, Perîmus:
  Tu juvenem trepidum quolibet abde loco.
Admiſcenda tamen Venus eſt ſecura timori;
  Ne tanti noctes non putet eſſe tuas.
Quâ vafer eludi poſſit ratione maritus,
  Quâque vigil cuſtos, præteriturus eram.
Nupta virum timeat: rata ſit cuſtodia nuptæ.
  Hoc decet: hoc leges júſque pudórque jubent.
Te quoque ſervari, modò quam vindicta redemit,
  Quis ferat? ut fallas, ad mea ſacra veni.
Tot licèt obſervent, (adſit modò certa voluntas)
  Quot fuerant Argo lumina; verba dabis.
Scilicet obſtabit cuſtos, ne ſcribere poſſis,
  Sumendæ detur cùm tibi tempus aquæ?
Conſcia cùm poſſit ſcriptas portare tabellas,
  Quas tegat in tepido faſcia lata ſinu?
Cùm poſſit ſurâ chartas celare ligatas;
  Et vincto blandas ſub pede ferre notas?
Caverit hæc cuſtos: pro chartâ conſcia tergum
  Præbeat; ſnque ſuo corpore verba ferat.
Tuta quoque eſt, fallitque oculos è lacte recenti
  Littera: carbonis pulvere tange; leges.

Fallet

Fallet & humiduli quæ fiet acumine lini,
Et feret occultas pura tabella notas.
Adſuit Acriſio ſervandæ cura puellæ:
Hunc tamen illa ſuo crimine fecit avum.
Quid faciat cuſtos: cùm ſint tot in urbe theatra?
Cùm ſpectet junctos illa libenter equos?
Cùm ſedeat Phariæ ſiſtris operata juvencæ;
Quóque ſui comites ire vetentur, eat?
Cùm fuget è templis oculos Bona Diva virorum,
Præterquam ſi quos illa venire jubet:
Cùm, cuſtode foris tunicas ſervante puellæ,
Celent furtivos balnea tuta viros:
Cùm, quoties opus eſt, fallax ægrotet amica;
Et cedat lecto quamlibèt ægra ſuo:
Nomine cùm doceat, quid agamus, adultera clavis,
Quáſque petas, non det janua ſola, vias.
Fallitur & multo cuſtodis cura Lyæo:
Illa vel Hiſpano lecta ſit uva jugo.
Sunt quoque quæ faciant altos medicamina ſomnos,
Victáque Lethæâ lumina nocte premant.
Nec malè delitiis odioſum conſcia tardis
Detinet; & longâ jungitur ipſa morâ.
Quid juvat ambages præceptáque parva monere;
Cum minimo cuſtos munere poſſit emi?
Munera (crede mihi) capiunt homméſque Deóſque:
Placatur donis Jupiter ipſe datis.
Quid ſapiens faciat? ſtultus quoque munere gaudet.
Ipſe vir, accepto munere, mutus erit.
Sed ſemel eſt cuſtos longum redimendus in annum:
Sæpe dabit, dederit quas ſemel, ille manus.
Queſtus eram (memini) metuendos eſſe ſodales:
Non tangit ſolos iſta querela viros.
Credula ſi fueris, aliæ tua gaudia carpent;
Et lepus hic aliis exagitandus erit.
Hæc quoque, quæ præbet lectum ſtudioſa locúmque;
Crede mihi, mecum non ſemel illa fuit.
Nec nimiùm vobis formoſa ancilla miniſtret:
Sæpe vicem dominæ præſtitit illa mihi.
Quò feror inſanus? quid aperto pectore in hoſtem
Nitor; & indicio prodor ab ipſe meo?
Non avis aucupibus monſtrat, quâ parte petatur:
Non docet infeſtos currere cerva canes.
Viderit utilitas: præcepta fideliter edam.
Lemniaſi gladios in mea fata dabo.
Efficite (& facile eſt) ut nos credamus amari:
Prona venit cupidis in ſua vota fides.
Spectet amabiliùs juvenem; ſuſpiret ab imo
Fœmina; tam ſerò cur veniátque roget.
Accedant lacrymæ, dolor & de pellice fictus;
Et laniet digitis illius ora ſuis.
Jamdudum perſuaſus erit; miſerebitur ultro:
Et dicet, Curâ carpitur iſta mei.
Præcipuè, ſi cultus erit, ſpeculóque placebit,
Poſſe ſuo tangi credet amore Deas.
Sed te, quæcunque es, moderatè injuria turbet;
Neu ſis auditâ pellice mentis inops.
Nec citò credideris, quantum citò credere lædat,
Exemplum vobis non leve Procris erit.
Eſt prope purpureos colles florentis Hymetti
Fons ſacer, & viridi ceſpite mollis humus.
Sylva nemus non alta facit: tegit arbutus herbam:
Ros maris, & lauri, nigráque myrtus olent.
Nec denſæ foliis buxi, fragiléſque myricæ,
Nec tenues cytiſi, cultáque pinus abeſt.
Lenibus impulſæ Zephyris auráque ſalubri
Tot generum frondes herbáque ſumma, tremunt.
Grata quies Cephalo. famulis canibúſque relictis
Laſſus in hâc juvenis ſæpe reſedit humo.
Quóque meos releves æſtus, cantare ſolebat,
Accipienda ſinu, mobilis Aura, veni.
Conjugis ad timidas aliquis malè ſedulus aures
Auditos memori detulit ore ſonos.
Procris ut accepit nomen, quaſi pellicis, Auræ;
Excidit: & ſubito muta dolore fuit.
Palluit, ut ſeræ, lectis de vite racemis,
Palleſcunt frondes, quas nova læſit hyems.
Quæque ſuos curvant matura cydonia ramos;
Cornáque adhuc noſtris non ſatis apta cibis.
Ut rediit animus, tenues à pectore veſtes
Rumpit, & indignas ſauciat ungue genas.
Nec mora; per medias paſſis furibunda capillis
Evolat, ut thyrſo concita Baccha, vias.
Ut propè perventum; comites in valle relinquit.
Ipſa nemus tacito clàm pede fortis init.
Quid tibi mentis erat, cùm ſic malè ſana lateres,
Procri? quis attoniti pectoris ardor erat?
Jam jam venturam, quæcunque erat Aura, putabas
Scilicet; atque oculis probra videnda tuis.
Nunc veniſſe piger; neque enim deprendere velles:
Nunc juvat. incertus pectora verſat amor.
Credere quæ jubeant, locus eſt, & nomen, & index;
Et quia amans ſemper, quod timet, eſſe putat.
Vidit ut oppreſſam veſtigia corporis herbam;
Pulſantur trepidi corde micante ſinus.
Jámque dies medius tenues contraxerat umbras;
Inque pari ſpatio veſper & ortus erant.
Ecce redit Cephalus ſylvis Cyllenia proles,
Oráque fontanâ fervida ſpargit aquâ.
Anxia, Procri, lates. ſolitas jacet ille per herbas;
Et, Zephyri molles, Auráque, dixit, ades.
Ut patuit miſeræ jucundus nominis error;
Et mens, & rediit verus in ora color.
Surgit; & oppoſitas agitato corpore frondes
Movit, in amplexus uxor itura viri.
Ille feram ſonuiſſe ratus, juveniliter arcus
Corripit: in dextrâ tela fuere manu.
Quid facis, infelix? non eſt fera: ſupprime tela.
Me miſerum! jaculo fixa puella tuo eſt.
Hei mihi! conclamat, fixiſti pectus amicum.
Hic locus à Cephalo vulnera ſemper habet.
Ante diem morior, ſed nullâ pellice læſa:
Hoc faciet poſitæ te mihi terra levem.
Nomine ſuſpectas jam ſpiritus exit in auras:
Labor io! carâ lumina conde manu.
Ille ſinu dominæ morientia corpora mœſtu
Suſtinet; & lacrymis vulnera ſæva lavat
Exit, &, incauto paulatim pectore lapſus,
Excipitur miſeri ſpiritus ore viri.
Sed repetamus iter. nudis mihi rebus agendum eſt,
Ut tangat portus feſſa carina ſuos.
Scilicet expectas, dum te in convivia ducam,
Et quæris monitus hâc quoque parte meos?
Sera veni; poſitâque decens incede lucernâ.
Grata mora eſt Veneri: maxima lena mora eſt.
Etſi turpis eris, formoſa videbere potis:
Et latebras vitiis nox dabit ipſa tuis.
Carpe cibos digitis; eſt quiddam geſtus edendi:
Ora nec immundâ tota perunge manu.
Néve domi præſume dapes: & deſine, citra
Quàm capies paulo, quàm potes eſſe, minus.
Priamides Helenen avidè ſi ſpectet edentem,
Oderit; & dicat, Stulta rapina mea eſt.
Aptius eſt, decátque magìs potare puellas.
Cùm Veneris puero non malè, Bacche, facis.
Hoc quoque, quà patiens caput eſt: animúſque pedéſque
Conſtent: nec, quæ ſint ſingula, bina vide.
Turpe jacens mulier multo madefacta Lyæo:
Digna eſt concubitus quoſlibet illa pati.
Nec ſomnis poſitâ tutum ſuccumbere menſâ:
Per ſomnos fieri multa pudenda ſolent.
Ulteriora pudet docuiſſe: ſed alma Dione,
Præcipuè noſtrum eſt, quod pudet, inquit, opus.
Nota ſibi ſint quæque: modos à corpore certos
Sumite. non omnes una figura decet.
Quæ facie præſignis eris, reſupina jaceto:
Spectentur tergo, quîs ſua terga placent.
Milanion humeris Atalantes crura ferebat:
Si bona ſunt, hôc ſunt accipienda modo.
Parva vehatur equo: quòd erat longiſſima, nunquam
Thebaïs Hectoreo nupta reſedit equo.
Strata premat genibus, paulùm cervice reflexâ,
Fœmina, per longum conſpicienda latus.
Cui femur eſt juvenile, carent cui pectora mendâ,
Stet vir, in obliquo fuſa ſit ipſa toro.
Nec tibi turpe puta crinem, ut Phylleia mater,
Solvere: & effuſis colla reflecte comis.
Tu quoque, cui rugis uterum Lucina notavit,
Ut celer averſis utere Parthus equis.
Mille modi Veneris. ſimplex minimíque laboris,
Cùm jacet in dextrum ſemiſupina latus.
Sed neque Phœbei tripodes, nec corniger Ammon,
Vera magis vobis, quàm mea Muſa, canent.
Si qua fides arti, quam longo fecimus uſu;
Credite: præſtabunt carmina noſtra fidem.
Sentiat ex imis Venerem reſoluta medullis
Fœmina; & ex æquo res juvet illa duos.
Nec blandæ voces, jucundaque murmura ceſſent:
Nec taceant mediis improba verba jocis.

Tu

Tu quoque, cui Veneris ſenſum Natura negavit,
Dulcia mendaci gaudia finge ſono.
Infelix, cui torpet hebes locus ille, puella es,
Quo pariter debent fœmina virque frui.
Tantum, cùm finges; ne ſis manifeſta caveto:
Effice per motum luminaque ipſa fidem.
Quod juvet, & voces & anhelitus arguat oris.
Ah pudet! arcanas pars habet iſta notas.
Gaudia poſt Veneris quæ puſcet munus amantem;
Ipſa ſuas noler pondus habere preces.
Nec lucem in thalamos totis admitte feneſtris.
Aptiùs in veſtro corpore multa latent.
Luſus babet finem: cycnis deſcendere tempus,
Duxerunt collo qui juga noſtra ſuo.
Ut quondam juvenes, ita nunc mea turba puellæ
Inſcribant ſpoliis, Naſo magiſter erat.

REMEDIORUM AMORIS

LIBER UNUS.

LEGERAT hujus Amor titulum noménque libelli:
Bella mihi, video, bella parantur, ait.
Parce tuum vatem ſceleris damnare, Cupido;
Tradita qui toties te duce ſigna tuli.
Non ego Tydides, à quo tua ſaucia mater
In liquidum rediit æthera Martis equis.
Sæpe tepent alii juvenes: ego ſemper amavi.
Et ſi, quid faciam nunc quoque, quæris; amo.
Quin etiam docui, quà poſſis arte parari:
Et quod nunc ratio eſt, impetus antè fuit.
Nec te, blande puer, nec noſtras prodimus artes:
Nec nova præteritum Muſa retexit opus.
Si quis amat, quod amare juvat, feliciter ardens
Gaudeat, & vento naviget ille ſuo.
At ſi quis malè fert indignæ regna puellæ;
Ne pereat, noſtræ ſentiat artis opem.
Cur alius collum laqueo nodatus ab arcto
E trabe ſublimi triſte pependit onus?
Cur alius rigido fodit ſua viſcera ferro?
Invidiam cædis, pacis amator, habes.
Qui, niſi deſierit, miſero periturus amore eſt;
Deſinat: & nulli funeris auctor eris.
Et puer es; nec te quicquam niſi ludere, oportet.
Lude: decent annos mollia regna tuos.
Nam poteras uti nudis ad bella ſagittis:
Sed tua letifero ſanguine tela carent.
Vitricus & gladiis & acutâ dimicet haſtâ;
Et victor multâ cæde cruentus eat.
Tu cole maternas, tutò quibus utimur, artes:
Et quarum vitio nulla fit orba parens.
Effice nocturnâ frangatur janua rixâ;
Et tegat ornatas multa corona fores.
Fac coëant furtim juvenes, timidæque puellæ:
Verbáque dent cauto qualibet arte viro.
Et modò blanditias, rigido modò jurgia poſti
Dicat; & excluſus flebile cantet amans.
His lacrymis contentus eris ſine crimine mortis.
Non tua fax avidos digna ſubire rogos.
Hæc ego. movit Amor gemmatas aureus alas;
Et mihi, Propoſitum perfice, dixit, opus.
Ad mea, decepti Juvenes, præcepta venite;
Quos ſuus ex omni parte feſellit amor.
Diſcite ſanari, per quem didiciſtis amare:
Una manus vobis vulnus opémque feret.
Terra ſalutares herbas, eadémque nocentes,
Nutrit: & urticæ proxima ſæpe roſa eſt.
Vulnus in Herculeo quæ quondam fecerat hoſte,
Vulneris auxilium Pelias haſta tulit.
Sed quæcunque viris, vobis quoque dicta, puellæ,
Credite. diverſis partibus arma damus.
E quibus ad veſtros ſi quid non pertinet uſus;
Attamen exemplo multa docere poteſt.
Utile propoſitum, ſævas extinguere flammas;
Nec ſervum vitii pectus habere ſui.
Vixiſſet Phyllis, ſi me foret uſa magiſtro;
Et per quod novies, ſæpius iſſet iter.
Nec moriens Dido ſummâ vidiſſet ab arce
Dardanidas vento vela dediſſe rates.
Nec dolor armâſſet contra ſua viſcera matrem;
Quæ ſocii damno ſanguinis ulta virum eſt.
Arte meâ Tereus, quamvis Philomela placeret,
Per facinus fieri non meruiſſet avis.
Da mihi Paſiphaën; jam tauri ponet amorem:
Da Phædram; Phædræ turpis abibit amor.
Redde Parin nobis; Helenen Menelaus habebit:
Nec manibus Danaïs Pergama victa cadent.
Impia ſi noſtros legiſſet Scylla libellos;
Hæſiſſet capiti purpura. Niſe, tuo.
Me duce damnoſas, homines, compeſcite curas:
Rectáque cum ſociis me duce navis eat
Naſo legendus erat. tunc cùm didiciſtis amare;
Idem nunc vobis Naſo legendus erit.
Publicus aſſertor dominis oppreſſa levabo
Pectora: vindictæ quiſque favete ſuæ.
Te precor, arcitenens, adſit tua laurea nobis,
Carminis & medicæ Phœbe repertor opis.
Tu pariter vati, pariter ſuccurre medenti:
Utraque tutelæ ſubdita cura tuæ.
Dum licet, & modici tangunt præcordia motus,
Si piget, in primo limine ſiſte pedem.
Opprime, dum nova ſunt, ſubiti mala ſemina morbi;
Et tuus incipiens ire reſiſtat equus.
Nam mora dat vires, teneras mora percoquit uvas:
Et validas ſegetes, quod fuit herba, facit.
Quæ præbet latas arbor ſpatiantibus umbras,
Quo poſita eſt primùm tempore, virga fuit.
Tum poterat manibus ſummâ tellure revelli;
Nunc ſtat in immenſum viribus aucta ſuis.
Quale ſit id, quod amas, celeri circumſpice mente:
Et tua læſuro ſubtrahe colla jugo.
Principiis obſta. ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas convaluere moras.
Sed propera: nec te venturas differ in horas.
Qui non eſt hodie, cras minùs aptus erit.
Verba dat omnis amor, reperítque alimenta morando.
Optima vindictæ proxima quæque dies.
Flumina pauca vides de magnis fontibus orta:
Plurima collectis multiplicantur aquis.
Si citò ſenſiſſes, quantum peccare parares,
Non tegeres vultus cortice, Myrrha, tuos.
Vidi ego, quod primò fuerat ſanabile, vulnus
Dilatum longæ damna tuliſſe moræ.
Sed, quia delectat Veneris decerpere flores,
Dicimus aſſiduè, Cras quoque fiet idem.
Interea tacitæ ſerpunt in viſcera flammæ;
Et mala radices altiùs arbor agit.
Si tamen auxilii perierunt tempora primi,
Et vetus in capto pectore ſedit amor;
Majus opus ſupereſt: ſed non, quia ſerior ægro
Advocor, ille mihi deſtituendus erit.
Quam læſus fuerat partem Pœantius heros,
Certâ debuerat præſecuiſſe manu.
Poſt tamen hic multos ſanatus creditur annos
Supremam bellis impoſuiſſe manum.
Qui modò naſcentes properabam pellere morbos,
Admoveo tardam nunc tibi lentus opem.

Aut

Aut nova, ſi poſſis, ſedare incendia tentes:
  Aut ubi per vires procubuere ſuas.
Cùm furor in curſu eſt; currenti cede furori.
  Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui cùm deſcendere poſſit,
  Pugnat in adverſas ire natator aquas.
Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte
  Reſpuit, atque odio verba monentis habet.
Aggrediar meliùs tunc, cùm ſua vulnera tangi
  Jam ſinet, & veris vocibus aptus erit.
Quis matrem, niſi mentis inops, in funere nati
  Flere vetet? non hôc illa monenda loco.
Cùm dederit lacrymas, animúmque impleverit ægrum;
  Ille dolor verbis emoderandus erit.
Temporis ars medicina ferè eſt. data tempore proſunt,
  Et data non apto tempore vina nocent.
Quin etiam accendas vitia, irritéſque vetando;
  Temporibus ſi non aggrediare ſuis.
Ergo, ubi viſus eris noſtræ medicabilis arti,
  Fac monitis fugias otia prima meis.
Hæc, ut ames, faciunt: hæc, ut fecere, tuentur:
  Hæc ſunt jucundi cauſa cibúſque mali.
Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus;
  Contemtæque jacent, & ſinè luce, faces.
Quàm platanus vino gaudet, quàm populus undâ,
  Et quàm limoſâ canna paluſtris humo;
Tam Venus otia amat. qui finem quæris amoris,
  (Cedit amor rebus) res age: tutus eris.
Languor, & immodici ſub nullo vindice ſomni,
  Aleáque, & multo tempora quaſſa mero,
Eripiunt omnes animis ſinè vulnere nervos.
  Adfluit incautis inſidioſus Amor.
Deſidiam puer ille ſequi ſolet. odit agentes.
  Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Sunt fora: ſunt leges: ſunt, quos tuearis, amici.
  Vade per urbanæ candida caſtra togæ.
Vel tu ſanguinei juvenilia munera Martis
  Suſcipe. delitiæ jam tibi terga dabunt.
Ecce fugax Parthus, magni nova cauſa triumphi,
  Jam vidit in campis Cæſaris arma ſuis.
Vince Cupidineas pariter Partháſque ſagittas:
  Et refer ad patrios bina tropæa Deos.
Ut ſemel Ætolâ Venus eſt à cuſpide læſa;
  Mandat amatori bella gerenda ſuo.
Quæritis, Ægyſthus quare ſit factus adulter?
  In promtu cauſa eſt: deſidioſus erat.
Pugnabant alii tardis apud Ilion armis:
  Tranſtulerat vires Græcia tota ſuas.
Sive operam bellis vellet dare, nulla gerebat;
  Sive foro, vacuum litibus Argos erat.
Quod potuit, ne nil illic ageretur, amavit.
  Sic venit ille puer: ſic puer ille manet.
Rura quoque oblectant animos, ſtudiúmque colendi:
  Quælibet huic curæ cedere cura poteſt.
Colla jube domitos oneri ſupponere tauros;
  Sauciet ut duram vomer aduncus humum.
Obrue verſatâ Cerealia ſemina terrâ,
  Quæ tibi cum multo fœnore reddat ager.
Aſpice curvatos pomorum pondere ramos;
  Ut ſua, quod peperit, vix ferat arbor onus.
Aſpice jucundo labentes murmure rivos:
  Aſpice tondentes fertile gramen oves.
Ecce petunt rupes præruptáque ſaxa capellæ:
  Jam referent hœdis ubera plena ſuis.
Paſtor inæquali modulatur arundine carmen:
  Nec deſunt comites ſedula turba canes.
Parte ſonant aliâ ſylvæ mugitibus altæ;
  Et queritur vitulum mater abeſſe ſuum.
Quid cum ſuppoſitas fugiunt examina taxos,
  Ut relevent demti vimina torta favi?
Poma dat autumnus; formoſa eſt meſſibus æſtas:
  Ver præbet flores: igne levatur hyems.
Temporibus certis maturam ruſticus uvam
  Deligit; & nudo ſub pede muſta fluunt:
Temporibus certis deſectas alligat herbas;
  Et tonſam raro pectine verrit humum.
Ipſe potes riguis plantam deponere in hortis:
  Ipſe potes rivos ducere lenis aquæ.
Venerit inſitio; fac ramum ramus adoptet:
  Stétque peregrinis arbor operta comis.
Cùm ſemel hæc animum cœpit mulcere voluptas,
  Debilibus pennis irritus exit Amor.
Vel tu venandi ſtudium cole. ſæpe receſſit
  Turpiter à Phœbi victa ſorore Venus.
Nunc leporem pronum catulo ſectare ſugaci:
  Nunc tua frondoſis retia tende jugis.
Aut pavidos terre variâ formidine cervos:
  Aut cadat adverſâ cuſpide fuſſus aper.
Nocte fatigatum ſomnus, non cura puellæ,
  Excipit; & pingui membra quiete levat.
Lenius eſt ſtudium, ſtudium tamen, alite captâ,
  Aut lino, aut calamis præmia parva ſequi.
Vel, quæ piſcis edax avido malè devoret ore,
  Abdere ſupremis æra recurva cibis.
Aut his, aut aliis, donec dediſcis amare,
  Ipſe tibi furtim decipiendus eris.
Tu tantùm i, quamvis firmis retinebere vinclis,
  I procul, & longas carpere perge vias.
Flebis, ut occurret deſertæ nomen amicæ:
  Stabit & in mediâ pes tibi ſæpe viâ.
Sed quanto minùs ire voles, magìs ire memento:
  Perfer; & invitos currere coge pedes.
Nec pluvias vites: nec te peregrina morentur
  Sabbata; nec damnis Allia nota ſuis.
Nec quot tranſieris, ſed quot tibi quære ſuperſint
  Millia: nec, maneas ut propè, finge moras.
Tempora nec numera: nec crebrò reſpice Romam.
  Sed fuge. tutus adhuc Parthus ab hoſte fugâ eſt.
Dura aliquis præcepta vocet mea; dura fatemur
  Eſſe: ſed, ut valeas, multa dolenda feres.
Sæpe bibi ſuccos, quamvis invitus, amaros
  Æger; & oranti menſa negata mihi.
Ut corpus redimas, ferrum patieris & ignes;
  Arida nec ſitiens ora lavabis aquâ;
Ut valeas animo, quicquam tolerare negabis?
  At pretium pars hæc corpore majus habet.
Sed tamen eſt artis ſtrictiſſima janua noſtræ,
  Et labor eſt unus tempora prima pati.
Aſpicis, ut prenſos urant juga prima juvencos?
  Ut nova veloeem cingula lædat equum?
Forſitan à Laribus patriis exire pigebit.
  Sed tamen exibis: deinde redire voles.
Nec te Lar patrius, ſed amor revocabit amicæ,
  Prætendens culpæ ſplendidâ verba ſuæ.
Cùm ſemel exieris, centum ſolatia curæ
  Et rus, & comites, & via longa dabunt.
Nec ſatis eſſe puta diſcedere: lentus abeſto;
  Dum perdat vires, ſitque ſinè igne, cinis.
Si niſi firmatâ properabis mente reverti,
  Inferet arma tibi ſæva rebellis Amor.
Quid quòd, ut abfueris, avidus ſitiénſque redibis;
  Et ſpatium damno ceſſerit omne tuo?
Viderit, Hæmoniæ ſi quis mala pabula terræ,
  Et magicas artes poſſe juvare putat.
Iſta veneficii vetus eſt via. noſter Apollo
  Innocuam ſacro carmine monſtrat opem.
Me duce non tumulo prodire jubebitur umbra:
  Non anus infami carmine rumpet humum.
Non ſeges ex aliis alios tranſibit in agros:
  Nec ſubitò Phœbi pallidus orbis erit.
Ut ſolet, æquoreas ibit Tyberinus in undas:
  Ut ſolet, in niveis Luna vehetur equis.
Nulla recantatas deponent pectora curas;
  Nec fugiet vivo ſulfure victus amor.
Quid te Phaliacæ juverunt gramina terræ,
  Cùm cuperes patriâ, Colchi, manere domo?
Quid tibi profuerunt, Circe, Perſeïdes herbæ,
  Cùm ſua Neritias abſtulit aura rates?
Omnia feciſti, ne callidus hoſpes abiret:
  Ille dedit certæ lintea plena fugæ.
Omnia feciſti, ne te ferus ureret ignis:
  Longus at invito pectore ſedit amor.
Vertere tu poteras homines in mille figuras:
  Non poteras animi vertere jura tui.
Diceris his etiam, cùm jam diſcedere vellet,
  Dulichium verbis detinuiſſe ducem:
Non ego, quod primò (memini) ſperare ſolebam,
  Jam precor, ut conjux tu meus eſſe velis.
Et tamen, ut conjux eſſem tua, digna videbar:
  Quòd Dea, quòd magni filia Solis eram.
Ne properes oro: ſpatium pro munere poſco.
  Quid minus optari per mea vota poteſt?
Et freta mota vides; & debes illa timere.
  Utilior velis poſtmodo ventus erit.
Quæ tibi cauſa fugæ? non hìc nova Troja reſurgit:
  Non alius ſocios Rheſus ad arma vocat.
Hic amor, hìc pax eſt; in quâ malè vulneror una:
  Totáque ſub regno terra futura tuo eſt.

Illa

Illa loquebatur. navem ſolvebat Ulyſſes:
Irrita cum velis verba tulere Noti.
Ardet, & aſſuetas Circe decurrit ad artes:
Nec tamen eſt illis attenuatus amor.
Ergo age, quiſquis opem noſtrâ tibi poſcis ab arte,
Deme veneficiis carminibúſque fidem.
Si te cauſa potens dominâ retinebit in urbe;
Accipe, conſilium quod ſit in urbe meum.
Optimus ille fuit vindex, lædentia pectus
Vincula qui rupit, dedoluitque ſemel.
Si cui tantum animi eſt, illum mirabor & ipſe:
Et dicam, Monitis non eget iſte meis.
Tu mihi, qui, quod amas, ægre dediſcis amare;
Nec potes, & velles poſſe; docendus eris.
Sæpe refer tecum ſceleratæ facta puellæ;
Et pone ante oculos omnia damna tuos.
Illud & illud habet: nec eâ contenta rapinâ
Sub titulum noſtros miſit avara lares.
Sic mihi juravit: ſic me jurata fefellit.
Ante ſuam quoties paſſa jacere forem!
Diligit ipſa alios. à me faſtidit amari.
Inſtitor heu noctes, quas mihi non dat, habet!
Hæc tibi per totos inaceſcant omnia ſenſus:
Hæc refer: hinc odii ſemina quære tui.
Atque utinam poſſis etiam facundus in illis
Eſſe! dole tantùm; ſponte diſertus eris.
Hæſerat in quâdam nuper mea cura puellâ
Conveniens animo non erat illa meo.
Curabar propriis æger Podalirius herbis:
Et (fateor) medicus turpiter æger eram.
Profuit aſſiduè vitiis inſiſtere amicæ:
Idque mihi factum ſæpe ſalubre fuit.
Quàm mala ſunt noſtræ, dicebam, crura puellæ!
Nec tamen, ut verè confiteamur, erant.
Brachia quàm non ſunt noſtræ formoſa puellæ!
Et tamen, ut verè confiteamur, erant.
Quàm brevis eſt! nec erat. quàm multum poſcit aman-
Hinc odio venit maxima cauſa meo. [tem!
Et mala ſunt vicina bonis. errore ſub illo
Pro vitio virtus crimina ſæpe tulit.
Quàm potes, in pejus dotes deflecte puellæ:
Judiciúmque brevi limite falle tuum.
Turgida, ſi plena eſt; ſi fuſca eſt, nigra vocetur.
In gracili macies crimen habere poteſt.
Et poterit dici petulans, quæ ruſtica non eſt:
Et poterit dici ruſtica, ſi qua proba eſt.
Quin etiam, quacunque caret tua fœmina dote,
Hanc moveat, blandis uſque precare ſonis.
Exigito cantet, ſiqua eſt ſine voce puella:
Fac ſaltet, neſcit ſi qua movere manum.
Barbara ſermone eſt; fac tecum multa loquatur.
Non didicit chordas tangere; poſce lyram.
Duriùs incedit; fac inambulet. omne papillæ
Pectus habent tumidæ; faſcia nulla tegat.
Si malè dentata eſt; narra, quod rideat, illi.
Mollibus eſt oculis, quod fleat illa, refer.
Proderit & ſubitò, cum ſe non finxerit ulli,
Ad dominam celeres manè tuliſſe gradus.
Auferimur cultu: gemmis auróque teguntur
Omnia. pars minima eſt ipſa puella ſui.
Sæpe, ubi ſit, quod ames, inter tam multa requiras.
Decipit hâc oculos ægide dives Amor.
Improviſus ades; deprendes tutus inermem:
Infelix vitiis excidet illa ſuis.
Nec tamen huic nimiùm præcepto credere tutum eſt:
Fallit enim multas forma ſine arte decens.
Tum quoque, cùm politis ſua collinet ora venenis,
Ad dominæ vultus (nec pudor obſtet) eas.
Pyxidas invenies, & rerum mille colores;
Et fluere in tepidos œſypa lapſa ſinus.
Illa tuas redolent, Phineu, medicamina menſas:
Non ſemel hinc ſtomacho nauſea facta meo.
Nunc tibi, quæ medio Veneris præſtentur in uſu,
Eloquar. ex omni parte fugandus amor.
Multa quidem ex illis pudor eſt mihi dicere: ſed tu
Ingenio verbis concipe plura meis.
Nuper enim noſtros quidam carpſere libellos;
Quorum cenſurâ Muſa proterva mea eſt.
Dummodo ſic placeam, dum toto canter in orbe;
Quod volet, impugnent unus & alter opus.
Ingenium magni detrectat Livor Homeri:
Quiſquis es, ex illo, Zoile, nomen habes.
Et tua ſacrilegæ laniârunt carmina linguæ,
Pertulit huc victos quo duce Troja Deos.
[Summa petit livor: perflant altiſſima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina miſſa Jovis.]
At tu, quicunque es, quem noſtra licentia lædit;
Si ſapis, ad numeros exige quidque ſuos.
Fortia Mæonio gaudent pede bella referri.
Deliciis illic quis locus eſſe poteſt?
Grande ſonant Tragici; Tragicos decet ira cothurnos:
Uſibus è mediis ſoccus habendus erit.
Liber in adverſos hoſtes ſtringatur Iambus;
Seu celer, extremum ſeu trahat ille pedem.
Blanda pharetratos Elegeïa cantet Amores:
Et levis arbitrio ludat amica ſuo.
Callimachi numeris non eſt dicendus Achilles:
Cydippe non eſt oris, Homere, tui.
Quis ferat Andromaches peragentem Thaïda partes?
Peccat, in Andromache Thaïda ſi quis agat.
Thaïs in arte meâ: laſcivia libera noſtra eſt.
Nil mihi cum vittâ: Thaïs in arte meâ eſt.
Si mea materiæ reſpondet Muſa jocoſæ,
Vicimus, & falſi criminis acta rea eſt.
Rumpere, Livor edax; jam magnum nomen habemus:
Majus erit; tantum, quo pede cœpit, eat.
Sed nimiùm properas: vivam modò; plura dolebis:
Et capient animi carmina multa mei.
Nam juvat, & ſtudium famæ mihi creſcit honore:
Principio clivi veſter anhelat equus.
Tantum ſe nobis Elegi debere fatentur;
Quantum Virgilio nobile debet epos.
Hactenus Invidiæ reſpondimus. attrahe lora
Fortiùs; & gyro curre, poeta, tuo.
Ergo ubi concubitus, & opus juvenile petetur;
Et propè promiſſæ tempora noctis erunt;
Gaudia ne dominæ, pleno ſi pectore ſumes,
Te capiant; ineas quamlibet antè velim.
Quamlibet invenias, in quâ tibi prima voluptas
Deſinat: à primâ proxima ſegnis erit.
Suſtentata Venus gratiſſima. frigora ſole,
Sole juvant umbræ: grata fit unda ſiti.
Et pudet, & dicam, Venerem quoque junge figurâ;
Quâ minimè jungi quâque decere poteſt.
Nec labor efficere eſt. raræ ſibi vera fatentur:
Et nihil eſt, quod ſe dedecuiſſe putent.
Tunc etiam jubeo totas aperire feneſtras,
Turpiáque admiſſo membra notare die.
At, ſimul ad metas venit finita voluptas,
Laſſáque cum totâ corpora mente jacent;
Dum piger, & nullam malis tetigiſſe puellam,
Tacturúſque tibi non videare diu;
Tunc animo ſigna, quodcumque in corpore mendæ eſt:
Lumináque in vitiis illius uſque tene.
Forſitan hæc aliquis (nam ſunt quoque) parva vocabit:
Sed, quæ non proſunt ſingula, multa juvant.
Parva necat morſu ſpatioſum vipera taurum:
A cane non magno ſæpe tenetur aper.
Tu tantùm numero pugna: præceptáque in unum
Contrahe: de multis grandis acervus erit.
Sed quoniam mores totidem, totidémque figuræ;
Non ſunt judiciis omnia danda meis.
Quo tua non poſſunt offendi pectora facto;
Forſitan hoc alio judice crimen erit.
Ille quòd obſcœnas in aperto corpore partes
Viderat; in curſu qui fuit, hæſit amor:
Ille quòd à Veneris rebus ſurgente puellâ
Vidit in immundo ſigna pudenda toro.
Luditis ô, ſi quos potuerunt iſta movere.
Afflârant tepidæ pectora veſtra faces.
Attrahet ille puer contentos fortius arcus;
Saucia majorem turba petetis opem.
Quid, qui clàm latuit radente obſcœna puellâ:
Et vidit, quæ mos ipſe videre vetat?
Dî melius, quàm nos moneamus talia quemquam!
Ut proſint, non ſunt experienda tamen.
Hortor &, ut pariter binas habeatis amicas.
Fortior eſt, plures ſi quis habere poteſt.
Secta bipartitò cùm mens diſcurrit utróque;
Alterius vires ſubtrahit alter amor.
Grandia per multos tenuantur flumina rivos,
Caſſáque ſeducto ſtipite flamma perit.
Non ſatis una tenet ceratas anchora puppes:
Non ſatis eſt liquidis unicus hamus aquis.
Qui ſibi jam pridem ſolatia bina paravit;
Jam pridem ſummâ victor in arce fuit.
At tibi, qui dominæ fueris malè creditus uni,
Nunc ſaltem novus eſt inveniendus amor.

Paſiphaës Minos in Procride prodidit ignes:
  Ceſſit ab Idæâ conjuge victa prior.
Amphilochi frater ne Phegida ſemper amaret,
  Callirhoë fecit parte recepta tori.
Et Parin Oenone ſummos tenuiſſet ad annos,
  Si non Oebaliâ pellice læſa foret.
Conjugis Odryſio placuiſſet forma tyranno:
  Sed melior clauſæ forma ſororis erat.
Quid moror exemplis, quorum me turba fatigat?
  Succeſſore novo vincitur omnis amor.
Fortiùs è multis mater deſiderat unum;
  Quàm cui flens clamat, Tu mihi ſolus eras.
Ac ne fortè putes nova me tibi condere jura;
  (Atque utinam inventi gloria noſtra foret!)
Vidit id Atrides. quid enim non ille videret,
  Cujus in arbitrio Græcia tota fuit?
Marte ſuo captam Chryſeida victor amabat:
  At ſenior ſtultè flebat ubique parens.
Quid lacrymas, odioſe ſenex? bene convenit illis.
  Officio natam lædis, inepte, tuo.
Quam poſtquam reddi Calchas ope tutus Achillis
  Juſſerat, & patriâ eſt illa recepta domo;
Eſt, ait Atrides, illi quàm proxima formâ;
  Et, ſi prima ſinat ſyllaba, nomen idem:
Hanc mihi, ſi ſapiat, per ſe concedat Achilles:
  Sin minus; imperium ſentiat ille meum.
Quòd ſi quis veſtrum factum hoc incuſat, Achivi;
  Eſt aliquid validâ ſceptra tenere manu.
Nam, ſi Rex ego ſum, nec mecum dormiet illa,
  In mea Therſites regna licebit eat.
Dixit; & hanc habuit ſolatia magna prioris:
  Et prior eſt curâ cura repulſa novâ.
Ergo aſſume novas auctore Agamemnone flammas;
  Ut tuus in bivio diſtineatur amor.
Quæris, ubi invenias? artes, i perlege noſtras.
  Plena puellarum jam tibi navis eat.
Quòd ſi quid præcepta valent mea; ſi quid Apollo
  Utile mortales perdocet ore meo;
Quamvìs infelix mediâ torreberis Ætnâ;
  Frigidior glacie fac videare tuæ.
Et ſanum ſimula; ne, ſi quid fortè dolebis,
  Sentiat: & ride, cùm tibi flendus eris.
Non ego te jubeo medias abrumpere curas:
  Non ſunt imperii tam fera jura mei.
Quod non es, ſimula; poſitóſque imitare furores:
  Sic facies verè, quod meditatus eris.
Sæpe ego ne biberem, volui dormire videri:
  Dum videor, ſomno lumina victa dedi.
Deceptum riſi, qui ſe ſimulabat amare;
  In laqueos auceps decideràtque ſuos.
Intrat amor mentes uſu: dediſcitur uſu.
  Qui poterit ſanum fingere, ſanus erit.
Dixerit, ut venias pactâ tibi nocte, venito.
  Veneris, & fuerit janua clauſa; feras.
Nec dic blanditias, nec fac convitia poſti,
  Nec latus in duro limine pone tuum.
Poſtera lux aderit; careant tua verba querelis:
  Et nulla in vultu ſigna dolentis habe.
Jam ponet faſtus, cùm te languere videbit:
  Hoc etiam noſtrâ munus ab arte feres.
Te quoque falle tamen, nec ſit tibi finis amandi.
  Propoſitis frænis ſæpe repugnat equus.
Utilitas lateat: quod non profitebere fiet.
  Quæ nimis apparent retia, vitat avis.
Nec ſibi tam placeat, quò te contemnere poſſit;
  Sume animos: animis cedat ut illa tuis.
Janua fortè patet, quamvìs revocabere, tranſi.
  Eſt data nox; dubita nocte venire datâ.
Poſſe pati facile eſt; tibi ni ſapientia deſit.
  Promtiùs è facili gaudia ferre licet.
Et quiſquam præcepta poteſt mea dura vocare?
  En etiam partes conciliantis ago.
Nam, quoniam variant animi, variamus & artes.
  Mille mali ſpecies, mille ſalutis erunt.
Corpora vix ferro quædam ſanantur acuto:
  Auxilium multis ſuccus & herba fuit.
Mollior es, nec abire potes, vinctúſque teneris;
  Et tua ſævus Amor ſub pede colla premit;
Deſine luctari; referant tua carbaſa venti:
  Quóque vocant fluctus, hàc tibi remus eat.
Explenda eſt ſitis iſta tibi, quâ perditus ardes.
  Cedimus: è medio jam licet amne bibas.
Sed bibe plus etiam, quàm quod præcordia poſcunt:
  Gutture fac pleno ſumta redundet aqua.

Perfruere uſque tuâ nullo prohibente puellâ.
  Illa tibi noctes auferat, illa dies.
Tædia quære. mali faciunt & tædia finem.
  Jam quoque, cùm credas poſſe carere, mane.
Dum bene te cumules, & copia tollat amorem;
  E faſtiditâ non juvet ire domo.
Fit quoque longus amor, quem diffidentia nutrit.
  Hunc tu ſi quæres ponere; pone metum.
Qui timet, ut ſua ſit, nev quis ſibi detrahat illam;
  Ille Machaoniâ vix ope ſanus erit.
Plus amat è natis mater plerumque duobus,
  Pro cujus reditu, quòd gerit arma, timet.
Eſt prope Collinam templum venerabile portam:
  Impoſuit templo nomina celſus Eryx.
Eſt illic Lethæus Amor, qui pectora ſanat;
  Inque ſuas gelidam lampadas addit aquam.
Illic & juvenes votis oblivia poſcunt:
  Et ſi qua eſt duro capta puella viro.
Is mihi ſic dixit: (dubito, verúſne Cupido
  An ſomnus fuerit; ſed puto ſomnus erat.)
O qui ſollicitos modò das, modò demis, amores;
  Adjice præceptis hoc quoque, Naſo, tuis.
Ad mala quiſque animum referat ſua; ponet amorem:
  Omnibus illa Deus plúſve minúſve dedit.
Qui Puteal Janúmque timet, celeréſque Kalendas;
  Torqueat hunc æris mutua ſumma ſui.
Cui pater eſt durus, votis ut cætera cedant,
  Huic pater ante oculos durus habendus erit.
Hic malè dotatâ pauper cum conjuge vivit:
  Uxorem fato credat obeſſe ſuo.
Eſt tibi rure bono generoſæ fertilis uvæ
  Vinea: ne naſcens uva ſit uſta time.
Ille habet in reditu navim; mare ſemper iniquum
  Cogitet, & damno littora fœda ſuo.
Filius hunc miles, te filia nubilis angant.
  Et quis non cauſas mille doloris habet?
Ut poſſis odiſſe tuam, Pari, funera fratrum
  Debueras oculis ſubſtituiſſe tuis.
Plura loquebatur; placidum puerilis imago
  Deſtituit ſomnum, ſi modò ſomnus erat.
Quid faciam? mediâ navim Palinurus in undâ
  Deſerit. ignotas cogor inire vias.
Quiſquis amas, loca ſola nocent: loca ſola caveto.
  Quò fugis? in populo tutior eſſe potes.
Non tibi ſecretis (augent ſecreta furores)
  Eſt opus: auxilio turba futura tibi eſt.
Triſtis eris, ſi ſolus eris: dominæque relictæ
  Ante oculos facies ſtabit, ut ipſa, tuos.
Triſtior idcirco nox eſt, quàm tempora Phœbi:
  Quæ relevet luctus, turba ſodalis abeſt.
Nec fuge colloquium: nec ſit tibi janua clauſa:
  Nec tenebris vultus flebilis abde tuos.
Semper habe Pyladen, qui conſoletur Oreſtem.
  Hic quoque amicitiæ non levis uſus erit.
Quid niſi ſecretæ læſerunt Phyllida ſilvæ?
  Certa necis cauſa eſt: incomitata fuit.
Ibat, ut Edono referens trieterica Baccho
  Ire ſolet fuſis barbara turba comis.
Et modò, quà poterat, longum ſpectabat in æquor:
  Nunc in arenosâ laſſa jacebat humo.
Perfide Demophoon, ſurdas clamabat ad undas:
  Ruptáque ſingultu verba dolentis erant.
Limes erat tenuis longâ ſubnubilus umbrâ:
  Quò tulit illa ſuos ad mare ſæpe pedes.
Nona terebatur miſeræ via. Videris, inquit:
  Et ſpectat zonam pallida facta ſuam.
Adſpicit & ramos: dubitat, refugitque quod audet:
  Et timet: & digitos ad ſua colla refert.
Sithoni, tunc certè vellem non ſola fuiſſes;
  Non fleres poſitis Phyllida, ſylva, comis.
Phyllidis exemplo nimium ſecreta timete,
  Læſe vir à dominâ, læſa puella viro.
Præſtiterat juvenis, quidquid mea Muſa jubebat;
  Inque ſuæ portu penè ſalutis erat.
Recidit, ut cupidos inter devenit amantes:
  Et, quæ condiderat, tela reſumſit Amor.
Si quis amas, nec vis; facito contagia vites.
  Hæc etiam pecori ſæpe nocere ſolent.
Dum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi:
  Multáque corporibus tranſitione nocent.
In loca nonnunquam ſiccis arentia glebis
  De propè currenti flumine manat aqua.
Manat amor tectus, ſi non ab amante recedas:
  Turbáque in hôc omnes ingenioſa ſumus.

Alter

Alter item jam ſanus erat; vicinia læſit.
Occurſum dominæ non tulit ille ſuæ.
Vulnus in antiquum rediit malè firma cicatrix;
Succeſſúmque artes non habuere meæ.
Proximus à tectis ignis defenditur ægre:
Utile finitimis abſtinuiſſe locis.
Nec, quæ ferre ſolet ſpatiantem porticus illam,
Te ferat: officium néve colatur idem.
Quid juvat admonitu tepidam recaleſcere mentem?
Alter, ſi poſſis, orbis habendus erit.
Non facilè eſuriens politâ retinebere menſâ:
Et multam ſaliens incitat unda ſitim.
Non facile eſt viſâ taurum retinere juvencâ:
Fortis equus viſæ ſemper adhinnit equæ.
Hæc ubi præſtiteris, ut tandem littora tangas,
Non ſatis eſt ipſam deſeruiſſe tibi.
Et ſoror, & mater valeant, & conſcia nutrix.
Et quicquid dominæ pars erit ulla tuæ.
Nec veniat ſervus: nec flens ancillula fictum
Suppliciter dominæ nomine dicat, Ave.
Nec, ſi ſcire voles, quid agat tamen illa, rogabis.
Profer: erit lucro lingua retenta ſuo.
Tu quoque, qui cauſam finiti reddis amoris,
Déque tuâ dominâ multa querenda refers;
Parce queri. meliùs ſic ulciſcere tacendo;
Dum deſideriis effluat illa tuis.
Et malim taceas, quàm te deſiiſſe loquaris.
Qui nimiùm multis, Non amo, dicit; amat.
Sed meliore fide paulatim extinguitur ignis,
Quàm ſubitò. lentè deſine; tutus eris.
Flumine perpetuo torrens ſolet acriùs ire.
Sed tamen hæc brevis eſt, illa perennis aqua.
Fallat, & in tenues evanidus exeat auras,
Pérque gradus molles emoriatur amor.
Sed modò dilectam ſcelus eſt odiſſe puellam:
Exitus ingeniis convenit iſte feris.
Non curare ſat eſt. odio qui finit amorem,
Aut amat, aut ægre deſinet eſſe miſer.
Turpe, vir & mulier, juncti modò, protinus hoſtes:
Non illas lites Appias ipſa probat.
Sæpe reas faciunt, & amant. ubi nulla ſimultas
Incidit, admonitu liber aberrat amor.
Fortè aderam juveni: dominam lectica tenebat:
Horrebant ſævis omnia verba minis.
Jámque vadaturus, Lecticâ prodeat: inquit.
Prodierat: viſâ conjuge mutus erat.
Et manus, & manibus duplices cecidere tabellæ:
Venit in amplexus: atque ita, Vincis, ait.
[Tutius eſt, aptúmque magìs, diſcedere pace,
Quàm petere à thalamis litigioſa fora:]
Munera quæ dederis, habeat ſinè lite jubeto:
Eſſe ſolent magno damna minora bono.
Quòd ſi vos aliquis conducet caſus in unum,
Mente memor totâ, quæ damus arma, tene.
Nunc opus eſt armis: hìc, ô fortiſſime, pugna.
Vincenda eſt telo Pentheſilea tuo.
Nunc tibi rivalis, nunc durum limen, amanti,
Nunc mediis ſubeant irrita verba Deis.
Nec compone comas, quia ſis venturus ad illam:
Nec toga ſit laxo conſpicienda ſinu.
Nulla ſit ut placeas alienæ cura puellæ:
Jam tacito è multis una ſit illa tibi.
Sed quid præcipuè noſtris conatibus obſtet
Eloquar; exemplo quemque docente ſuo.
Deſinimus tardè, quia nos ſperamus amari.
Dum ſibi quiſque placet, credula turba ſumus.
At tu nec voces (quid enim fallacius illis?)
Crede, nec æternos pondus habere Deos.
Néve puellarum lacrymis moveare caveto:
Ut flerent, oculos erudiere ſuos.
Artibus innumeris mens oppugnatur amantum;
Ut lapis æquoreis undique pulſus aquis.
Nec cauſas aperi, quare divortia malis:
Nec dic, quid doleas, clàm tamen uſque dole.
Nec peccata refer; ne diluat. ipſe favebis:
Ut melior cauſâ cauſa ſit illa tuâ.
Qui ſilet, eſt firmus: qui dicit multa puellæ
Probra, ſatisfieri poſtulat ille ſibi.
Non ego Dulichio furiales more ſagittas,
Nec rapidas auſim tingere in amne faces.
Nec nos purpureas pueri reſecabimus alas:
Nec ſacer arte meâ laxior arcus erit.
Conſilium eſt, quodcunque cano. parete canenti:
Utque facis, cœptis, Phœbe ſaluber, ades.
Phœbus adeſt: ſonuere lyræ; ſonuere pharetræ.
Signa Deum noſco per ſua: Phœbus adeſt
Confer Amyclæis medicatum vellus ahenis
Murice cum Tyrio: turpius illud erit.
Vos quoque formoſis veſtras conferte puellas:
Incipiet dominæ quemque pudere ſuæ.
Utraque formoſæ Paridi potuere videri;
Sed tibi collatam vicit utramque Venus.
Nec ſolam faciem; mores quoque confer & artem:
Tantùm judicio ne tuus obſit amor.
Exiguum eſt, quod deinde canam: ſed profuit illud
Exiguum multis: in quibus ipſe fui.
Scripta cave relegas blandæ ſervata puellæ:
Conſtantes animos ſcripta relecta movent.
Omnia pone feros (quamvis invitus) in ignes:
Et dic, Ardoris ſit rogus iſte mei.
Theſtias abſentem ſuccendit ſtipite natum.
Tu timidè flammæ perfida verba dabis?
Si potes, & ceras remove. quid imagine mutâ
Carperis? hôc periit Laodamia modo.
Et loca multa nocent. fugito loca conſcia veſtri
Concubitûs, cauſas mille doloris habent.
Hic fuit; hic cubuit: thalamo dormivimus iſto:
Hìc mihi laſcivâ gaudia nocte dedit.
Admonitu refricatur amor; vulnúſque novatum
Scinditur. infirmis cauſa puſilla nocet.
Ut penè extinctum cinerem ſi ſulfure tangas;
Vivet, & è minimò maximus ignis erit.
Sic, niſi vitâris quidquid renovabit amorem,
Flamma redardeſcet, quæ modò nulla fuit.
Argolides cuperent fugiſſe Capharea puppes;
Téque, ſenex, luctus ignibus ulte tuos.
Prætoritâ cautus Niſeïde navita gaudet.
Tu loca, quæ nimiùm grata fuere, cave.
Hæc tibi ſint Syrtes; hæc Acroceraunia vita:
Hìc vomit epotas dira Charybdis aquas.
Sunt, quæ non poſſint aliquo cogente juberi;
Sæpe tamen caſu facta juvare ſolent.
Perdat opes Phædra; parces, Neptune, nepoti:
Nec faciet pavidos taurus avitus equos.
Gnoſſida feciſſes inopem; ſapienter amâſſet.
Divitiis alitur luxurioſus amor.
Cur nemo eſt, Hecalen; nulla eſt, quæ ceperit Iron?
Nempe quòd alter egens, altera pauper erat.
Non habet, unde ſuum paupertas paſcat amorem:
Non tamen hoc tanti eſt; pauper ut eſſe velis.
At tibi ſit tanti, non indulgere theatris;
Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
Enervant animos citharæ, lotóſque, lyræque;
Et vox, & numeris brachia mota ſuis.
Illic aſſiduè ficti ſaltantur amantes:
Quid caveas actor, quid juvet, arte docet.
Eloquar invitus: teneros ne tange poëtas.
Submoveo dotes impius ipſe meas.
Callimachum fugito; non eſt inimicus Amori:
Et cum Callimacho tu quoque, Coë, noces.
Me certè Sappho meliorem fecit amicæ:
Nec rigidos mores Teïa Muſa dedit.
Carmina quis potuit tutò legiſſe Tibulli,
Vel tua, cujus opus Cynthia ſola fuit?
Quis potuit lecto durus diſcedere Gallo?
Et mea neſcio quid carmina dulce ſonant.
Quòd niſi dux operis vatem fruſtratur Apollo;
Æmulus eſt veſtri maxima cauſa mali.
At tu rivalem noli tibi fingere quemquam:
Inque ſuo ſolam crede jacere toro.
Acrius Hermionem ideo dilexit Oreſtes;
Eſſe quod alterius cœperat illa viri.
Quid, Menelaë, doles? ibas ſinè conjuge Creten:
Et poteras nuptâ lentus abeſſe tuâ.
Ut Paris hanc rapuit; nunc demum uxore carere
Non potes. alterius crevit amore tuus.
Hoc & in abductâ Briſeide flebat Achilles,
Illam Pliſthenio gaúdia ferre toro.
Nec fruſtra flebat; mihi credite. fecit Atrides,
Quod ſi non faceret, turpiter eſſet iners.
Certè ego feciſſem, nec ſum ſapientior illo.
Invidiæ fructus maximus ille fuit.
Nam ſibi quod nunquam tactam Briſeïda jurat,
Per ſceptrum; ſceptrum non putat eſſe Deos.
Di faciant, dominæ poſſis tranſire relictæ
Limina; propoſito ſufficiántque pedes.
Et poteris; modò velle tene. nunc fortiter ire,
Nunc opus eſt celeri ſubdere calcar equo.

Illo

Illo Lotophagos, illo Sirenas in antro
  Eſſe puta: remis adjice vela tuis.
Hunc quoque, quo quondam nimium rivale dolebas,
  Vellem deſineres hoſtis habere loco.
At certè, quamvis odio remanente, ſaluta.
  Oſcula cùm poteris jam dare; ſanus eris.
Ecce cibos etiam, medicinæ fungar ut omni
  Munere, quos fugias, quóſve ſequare, dabo.
Daunius, an Libycis bulbus tibi miſſus ab oris,
  An veniat Megaris, noxius omnis erit.
Nec minùs erucas aptum vitare ſalaces;
  Et quidquid Veneri corpora noſtra parat.
Utiliùs ſumas acuentes lumina rutas;
  Et quicquid Veneri corpora noſtra negat.
Quid tibi præcipiam de Bacchi munere, quæris?
  Spe brevius monitis expediere meis.
Vina parant animum Veneri, niſi plurima ſumas;
  Ut ſtupeant multo corda ſepulta mero.
Nutritur vento, vento reſtinguitur ignis.
  Lenis alit flammam, grandior aura necat.
Aut nulla ebrietas, aut tanta ſit, ut tibi curas
  Eripiat: ſi qua eſt inter utramque, nocet.
Hoc opus exegi. feſſæ date ſerta carinæ.
  Contigimus portum, quò mihi curſus erat.
Poſtmodo reddetis ſacro pia vota poetæ,
  Carmine ſanati fœmina virque meo.

MEDICAMINA FACIEI.

FRAGMENTUM.

DISCITE, quæ faciem commendet cura, puellæ;
  Et quo ſit vobis forma tuenda modo.
Cultus humum ſterilem Cerealia pendere juſſit
  Munera: mordaces interiere rubi.
Cultus & in pomis ſuccos emendat acerbos;
  Fiſſaque adoptivas accipit arbor opes.
Culta placent. auro ſublimia tecta linuntur:
  Nigra ſub impoſito marmore terra latet.
Vellera ſæpe eadem Tyrio medicantur aheno:
  Sectile delitiis India præbet ebur.
Forſitan antiquæ, Tatio ſub rege, Sabinæ
  Maluerint, quàm ſe, rura paterna coli.
Cùm matrona premens altum rubicunda ſedile
  Aſſiduo durum pollice nebat opus.
Ipſáque claudebat, quos filia paverat, agnos:
  Ipſa dabat virgas cæſáque ligna foco.
At veſtræ teneras matres peperere puellas.
  Vultis inauratâ corpora veſte tegi.
Vultis odoratos poſitu variare capillos:
  Conſpicuam gemmis vultis habere manum.
Induitis collo lapides Oriente paratos:
  Et quantos onerí eſt aure tuliſſe duos.
Nec tamen indignum, ſi vobis cura placendi,
  Cùm comtos habeant ſæcula noſtra viros.
Fœmineâ veſtri poliuntur lege mariti:
  Et vix ad cultus nupta, quod addat, habet.
Proin ſe quæque parent: nec quò venentur amores,
  Refert. munditiæ crimina nulla merent.
Rure latent, fingúntque comas. licèt arduus illas
  Celet Athos; cultas altus habebit Athus.
Eſt etiam placuiſſe ſibi quotacunque voluptas:
  Virginibus cordi gratáque forma ſua eſt.
Laudatas homini volucris Junonia pennas
  Explicat: & formâ muta ſuperbit avis.
Sic potius nos uret amor; quàm fortibus herbis,
  Quas maga terribili ſubſecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec miſto credite ſucco.
  Nec tentate nocens virus amantis equæ.
Nec mediæ Marſis finduntur cantibus angues:
  Nec redit in fontes unda ſupina ſuos.
Et quamvis aliquis Temeſæa removerit æra;
  Nunquam Luna ſuis excutietur equis.
Prima ſit in vobis morum tutela, puellæ:
  Ingenio facies conciliante placet.
Certus amor morum eſt: formam populabitur ætas,
  Et placitus rugis vultus aratus erit.
Tempus erit, quo vos ſpeculum vidiſſe pigebit,
  Et veniet rugis altera cauſa dolor.
Sufficit, & longum probitas perdurat in ævum;
  Fértque ſuos annos: hinc bene pendet amor.
Diſce age, cùm teneros ſomnus demiſerit artus,
  Candida quo poſſint ora nitere modo.
Hordea, quæ Libyci ratibus miſere coloni,
  Exue de paleâ tegminibúſque ſuis.
Par ervi menſura decem madefiat ab ovis:
  Sed cumulent libras hordea nuda duas.
Hæc ubi ventoſas fuerint ſiccata per auras;
  Lenta jube ſcabrâ frangat aſella molâ.
Et, quæ prima cadunt vivaci cornua cervo,
  Contere: in hæc ſolidi ſexta face aſſis eat.
Jámque ubi pulvereæ fuerint confuſa farinæ,
  Protinus in cribris omnia cerne cavis.
Adjice Narciſſi bis ſex ſine cortice bulbos,
  Strenua quos puro marmore dextra terat:
Sextantemque trahat gummi cum ſemine Thuſco.
  Huc novies tanto plus tibi mellis eat.
Quæcunque afficiet tali medicamine vultum;
  Fulgebit ſpeculo lævior ipſa ſuo.
Nec tu pallentes dubita torrere lupinos,
  Et ſimul inflantes corpora frige fabas.
Utraque ſex habeant æquo diſcrimine libras:
  Utraque da nigris comminuenda molis.
Nec ceruſſa tibi, nec nitri ſpuma rubentis
  Deſit, & Illyricâ quæ venit iris humo.
Da validis juvenum pariter ſubigenda lacertis:
  Sed juſtum tritis uncia pondus erit.
Adjice & e querulo volucrum medicamina nido.
  Ore fugant maculas: Halcyonea vocant.
Pondere, ſi quæris, quo ſim contentus in illis;
  Quod trahit in partes uncia ſexta duas.
Ut coeant, aptéque lini per corpora poſſint;
  Adjice de flavis Attica mella favis.
Quamvis thura Deos iratáque numina placent;
  Non tamen accenſis omnia danda focis.
Thus ubi miſcueris radenti tubera nitro;
  Ponderibus juſtis fac ſit utrimque triens.
Parte minus quarta dereptum cortice gummi,
  Et modicum e myrrhis pinguibus adde cubum.
Hæc ubi contriris, per denſa foramina cerne:
  Pulvis ab infuſo melle premendus erit.
Profuit & marathros bene olentibus addere myrrhis;
  Quinque trahant marathri ſcrupulo, myrrha novem.
Arentiſque roſæ quantum manus una prehéndat,
  Cúmque Ammoniaco maſcula thura ſale.
Hordea quem faciunt illis affunde cremorem.
  Æquent expenſas cum ſale thura roſas.
Tempore ſis parvo molles licèt illita vultus;
  Hærebit toto multus in ore color.
Vidi quæ gelidâ madefacta papavera lymphâ
  Contereret, teneris illinerétque genis.
* * * * *

HALIEU-

HALIEUTICON.

FRAGMENTUM.

* * *

ACCEPIT mundus legem: dedit arma per omnes,
Admonuitque ſui. vitulus ſic namque minatur,
Qui nondum gerit in tenerâ jam cornua fronte:
Sic damæ fugiunt, pugnant virtute leones,
Et morſu canis, & caudæ ſic ſcorpius ictu:
Concuſsiſque levis pennis ſic evolat ales.
Omnibus ignotæ mortis timor, omnibus hoſtem,
Præſidiúmque datum ſentire, & noſcere teli
Vimque modúmque ſui: ſic & Scarus arte ſub undis,
Incidit, adeſinámque dolo tandem pavet eſcam.
Non audet radiis obnixâ occurrere fronte,
Averſus crebro vimen ſed verbere caudæ
Laxans ſubſequitur, tutúmque evadit in æquor.
Quin etiam ſi fortè aliquis, dum ponè nataret,
Mitis luctantem Scarus hunc in vimine vidit,
Averſam caudam morſu tenet: atque ita *
* Uber ſervato, quem texit, in *reſultet.
Sepia tarda fugæ, tenui cum fortè ſub undâ
Deprenſa eſt, jam jámque manus timet illa rapaces,
Inficiens æquor nigrum vomit ore cruorem,*
Avertítque vias, oculos fruſtrata ſequentes,
Clauſus rete Lupus, quamvis immanis & acer,
Dimotis caudâ ſubmiſſus ſidit arenis.
. . . . in auras
Emicat, atque dolos ſaltu deludit inultus:
Et muræna ferox teretis ſibi conſcia tergi,
Ad laxata magis converſa foramina retis,
Tandem permultos evadit lubrica flexus,
Exemplóque nocet, cunctis intervenit una.
At contrà ſcopulis crinali corpore ſegnis
Polypus hæret, & hâc eludit retia fraude,
Et ſub lege loci ſumit mutátque colorem;
Semper ei ſimilis, quem contigit. atque ubi prædam
Pendentem ſetis avidus rapit, hic quoque fallit
Elato calamo, cum demum emerſus in auras
Brachia diſſolvit, populatúmque expuit hamum.
At Mugil caudâ pendentem everberat eſcam,
Excuſſámque legit. Lupus acri concitus irâ
Diſcurſu fertur vario, fluctúſque ferentes
Proſequitur, quaſſátque caput, dum vulnere ſævus
Laxato cadat hamus, & ora patentia linquat.
Nec proprias vires neſcit Muræna nocendi:
Auxilióque ſui, morſu nec cominus acri
Deficit, aut animos ponit captiva minaces.
Anthias his, tergo quæ concutit, utitur armis,
Vim ſpinæ novitque ſuæ, verſóque ſupinus
Corpore lina ſecat, fixúmque intercipit hamum.

* * *

Cætera quæ denſas habitant animalia ſylvas,
Aut vani quatiunt ſemper lymphati timores,
Aut trahit in præceps non ſana ferocia mentis.
Ipſa ſequi Natura monet, vel cominus ire.
Impiger ecce Leo venantum ſternere pergit
Agmina, & adverſis infert ſua pectora telis.
Quóque venit, fidens magis & ſublatior ardet,
Concuſsítque toros, & viribus addidit iram.
* Prodidit, atque ſuo properat ſibi robore letum.
Fœdus Lucanis provolvitur Urſus ab antris,
Quid niſi pondus iners, ſtolidæque ferocia mentis?
Actus Aper ſetis iram denuntiat hirtis:
Et ruit oppoſiti nitens in vulnera ferri,
Preſſus & emiſſo moritur per viſcera telo.
Altera pars fidens pedibus, dat terga ſequenti,
Ut pavidi Lepores, ut fulvo tergore Damæ,
Et cauto fugiens Cervus ſinè fine timore.
[Ipſa ſequi natura docet, vel cominus ire.]
Hic generoſus honos, & gloria major Equorum:
Nam capiunt animis palmam, gaudéntque triumpho.
Seu ſeptem ſpatiis Circo meruere coronam;
Nonne vides victor quanto ſublimius altum
Attollat caput, & vulgi ſe venditet auræ?
Celſáve cùm cæſo decoratur terga leone,
Quàm tumidus, quantóque venit ſpectabilis actu,
* Compeſcátque ſolum generoſo concita pulſu
Ungula ſub ſpoliis graviter redeuntis opimis:
Quid laus prima Canum? quibus eſt audacia præceps,
Venandique ſagax virtus, viréſque ſequendi.
Quæ nunc elatis rimantur naribus auras,
Et nunc demiſſo quærunt veſtigia roſtro;
Et produnt clamore feram, dominúmque vocando.
Increpitant. quem ſi collatis effugit armis,
Inſequitur tumulóſque canis campóſque per omnes.
Noſter in arte labor poſitus: ſpes omnis in illis.
Nec tamen in medias pelagi te pergere ſedes
Admoneam, vaſtique maris tentare profundum.
Inter utrumque loci melius moderabere funem.
Aſpera num ſaxis loca ſint. nam talia lentos
Depoſcunt calamos: at purum retia littus.
Num mons horrentes demittat celſior umbras
In mare. nam variè quidam fugiúntque petúntque.
Num vada ſubnatis imo viridentur ab herbis

* *

Objectétque moras, & molli ſerviat algæ.
Deſcripſit ſedes variè Natura profundi:
Nec cunctos una voluit conſiſtere piſces.
Nam gaudent pelago, quales Scombríque, Bovéſque,
Hippuri celeres, & nigro tergore Milvi;
Et pretioſus Helops noſtris incognitus undis;
Ac durus Xiphias, ictu non mitior enſis:
Et pavidi magno fugientes agmine Thunni:
Parva Echeneis adeſt (mirum) mora puppibus ingens:
Túque comes ratium, tractíſque per æquora ſulci
Qui ſemper ſpumas ſequeris, Pompile, nitentes:
Cercyróſque ferox ſcopulorum fine moratus:
Cantharus ingratus ſucco: tum concolor illi
Orphas, cæruleáque rubens Erythinus in undâ:
Inſignis Sargúſque notis, inſignis & alis:
Et ſuperauratâ Sparulus cervice refulgens;
Et rutilus Pagur, & fulvi Synodontes, & ex ſe
Concipiens Channe gemino fraudata parente.
Tum viridis ſquamis parvo Saxatilis ore,
Et rarus Faber, & pictæ Mormyres, & auri
Chryſophrys imitata decus: tum corporis Umbræ
Liventis, rapidíque Lupi, Percæque, Tragique.
Quin laude inſignis caudæ Melanurus & ardens
Auratis Muræna notis, Merulæque virentes,
Immitíſque ſuæ Conger per vulnera gentis;
Et capitis duro nociturus Scorpios ictu,
Ac nunquam æſtivo conſpectus ſidere Glaucus.
At contra herboſâ piſces laxantur arenâ,
Ut Scarus, epaſtas ſolus qui ruminat eſcas;
Fœcundúmque genus Mænæ, Lamiróſque, Smaríſque,
Atque immunda Chromis, meritò viliſſima Salpa:
Atque avium dulces nidos imitata ſub undis,
Et Squalus & tenui ſuffuſus ſanguine Mullus:
Fulgentes Soleæ candore, & concolor illis
Paſſer, & Adriaco mirandus littore Rhombus:
Tunc Epodes lati, tum molles tergore Ranæ.
Extremi parent * *

* * *

* * *

Lubricus & ſpinâ nocuus non Gobius ullâ,
Et nigrum niveo portans in corpore virus
Loligo, duríque Sues, ſinuoſáque Caris:
Et tam deformi non dignus nomine Aſellus:
Túque peregrinis, Acipenſer, nobilis undis.

* * * * * *

INCER-

INCERTI AUCTORIS, CONSOLATIO
AD
LIVIAM AUGUSTAM,
DE
MORTE DRUSI NERONIS FILII EJUS,
QUI IN
GERMANIA MORBO PERIIT.

VISA diu felix, mater modò dicta Neronum,
Jam tibi dimidium nominis hujus abeſt.
Jam legis in Druſum miſerabile, Livia, carmen,
Unum, qui dicat jam tibi, mater, habes.
Nec tua te pietas diſtendit amore duorum:
Nec poſito filî nomine, dicis; Uter?
Et quiſquam leges audet tibi dicere flendi?
Et quiſquam lacrymas temperat ore tuas?
Hei mihi, quàm facile eſt (quamvis hic contigit omnes)
Alterius luctu fortia verba loqui!
Scilicet exiguo percuſſa es fulminis ictu;
Fortior ut poſſis cladibus eſſe tuis.
Occidit exemplum juvenis venerabile morum:
Maximus ille armis, maximus ille togâ.
Ille modò eripuit latebroſas hoſtibus Alpes,
Et titulum belli dux duce fratre tulit.
Ille genus Suevos acre, indomitóſque Sycambros
Contudit, inque fugam barbara terga dedit:
Ignotúmque tibi meruit, Romane, triumphum;
Protulit in terras imperiúmque novas.
Solvere vota Jovi, fatorum ignara tuorum
Mater, & armiferæ ſolvere vota Deæ,
Gradivúmque patrem donis implere parabas;
Et quoſcunque coli júſque piúmque Deos.
Maternáque ſacros agitabas mente triumphos:
Forſitan & curæ jam tibi currus erat.
Funera pro ſacris tibi ſunt ducenda triumphis,
Et tumulus Druſum pro Jovis arce manet.
Fingebas reducem; præceptáque mente fovebas
Gaudia; & ante oculos jam tibi victor erat.
Jam veniet: jam me gratantem turba videbit:
Jam mihi pro Druſo dona ferenda meo.
Obvia progrediar, felixque per oppida dicar:
Collaque & hos oculos illius ore premam.
Talis erit: ſic occurret: ſic oſcula junget:
Hoc mihi narrabit: ſic prior ipſa loquar.
Gaudia vana foves, ſpem pone, miſerrima, falſam.
Deſine de Druſo læta referre tuo.
Cæſaris illud opus, voti pars altera veſtri,
Occidit. indignas, Livia, ſolve comas.
Quid tibi nunc mores proſunt, actúmque pudicè
Omne ævum, & tanto tam placuiſſe viro?
*Quidque pudicitia tantum inviolata bonorum, *
Ultima ſit laudes inter ut illa tuas?
Quid tenuiſſe animum contra ſua ſæcula rectum;
Altius & vitiis exſeruiſſe caput?
Nec nocuiſſe ulli, & fortunam habuiſſe nocendi?
Nec quemquam nervos extimuiſſe tuos?
Nec vires erraſſe tuas Campóque Foróque;
Quámque libet citra conſtituiſſe domum?
Nempe per hos etiam Fortunæ injuria mores
Regnat; & incerta eſt hic quoque nixa rotâ.
Hic quoque ſentitur: ne quid non improba carpat,
Sævit; & injuſtum jus ſibi ubique facit.
Scilicet immunis ſi luctûs una fuiſſet
Livia; Fortunæ regna minora forent?
Quid ſi non habitu ſic ſe geſſiſſet in omni,
Ut ſua non eſſent invidioſa bona?
Cæſaris adde domum: quæ certè funeris expers
Debuit humanis altior eſſe malis.
Ille vigil, ſummâ ſacer ille locatus in arce,
Res hominum ex tuto cernere dignus erat:
Nec fleri ipſe ſuis, nec quenquam flere ſuorum,
Nec, quæ nos patimur vulgus, & ipſe pati.
Vidimus ereptâ mœrentem ſtirpe ſororis.
Luctus, ut in Druſo, publicus ille fuit.
Condidit Agrippam, quo te, Marcelle, ſepulcro:
Et cepit generos jam locus ille duos.
Vix poſito Agrippâ tumuli bene janua clauſa eſt;
Perficit officium funeris, ecce, ſoror.
Ecce, ter antè datis jactura noviſſima Druſus
A magno lacrymas Cæſare quartus habet.
Claudite jam, Parcæ, nimium reſerata ſepulcra;
Claudite: plus juſto jam domus iſta patet.
Cedis; & incaſſum tua nomina, Druſe, levantur.
Ultima ſit fati hæc ſumma querela tui.
Iſte poteſt implere dolor vel ſæcula tota,
Et magni luctûs obtinuiſſe locum.
Multa in te amiſit: nec, cui tot turba bonorum,
Omnis cui virtus contigit, alius eras.
Nec genetrice tuâ fœcundior ulla parentum:
Tot bona per partus quæ dedit una duos.
Heu! par illud ubi eſt, totidem virtutibus æquum?
Et concors pietas, nec dubitatus amor?
Vidimus attonitum fraternâ morte Neronem
Squallida promiſſâ flere per ora comâ,
Diſſimilémque ſui vultu profitente dolorem.
Hei mihi, quàm toto luctus in ore fuit!
Tu tamen extremo moriturum tempore fratrem
Vidiſti: lacrymas vidit & ille tuas.
Affigíque ſuis moriens tua pectora ſenſit,
Et tenuit vultu lumina fixa tuo:
Lumina cærulea jam jamque natantia morte,
Lumina fraternas jam ſubitura manus.
At miſeranda parens ſuprema neque oſcula fixit,
Frigida nec fovit membra tremente ſinu,
Non animam appoſito fugientem excepit hiatu,
Nec traxit cæſas per tua membra comas.
Raptus es abſenti, dum te fera bella morantur,
Utilior patriæ, quàm tibi, Druſe, tuæ.
Liquitur: ut quondam, Zephyris & ſolibus ictæ
Solvuntur teneræ, vere tepente, nives.
Te queritur, caſúſque malos, irritáque vota,
Accuſátque annos, ut diuturna, ſuos.
Talis in umbroſis, mitis nunc denique, ſylvis
Deflet Threïcium Daulias ales Ityn:
Halcyonum tales ventoſa per æquora queſtus
Ad ſurdas tenui voce ſonantur aquas.
Sic plumoſa novis plangentes pectora pennis
Oeniden ſubitæ concinuiſtis aves.
Sic flevit Clymene: ſic & Clymeneïdes, altè
Cum juvenis patriis excidit ictus equis.

Con-

Congelat interdum lacrymas, duráſque, tenétque,
Suſpenſáſque oculos fortior intus agit.
Erumpunt, iterúmque gravant gremiúmque ſinúſque,
Effuſæ gravidis uberiúſque genis.
In vires abiit flendi mora. plenior unda
Defluit, exiguâ ſi qua retenta morâ.
Tandem ubi per lacrymas licuit, ſic flebilis orſa eſt,
Singultu medios impediente ſonos.
Nate, brevis fructus, duplicis ſors altera partûs;
Gloria confectæ, nate, parentis, ubi es?
Sed neque jam duplicis neque jam ſors altera partûs,
Gloria confectæ nunc quoque matris, ubi es?
Heu! modò tantus ubi es? tumulo portaris & igni.
Hæc ſunt in reditus dona paranda tuos?
Siccine dignus eras oculis occurrere matris?
Sic ego te reducem digna videre fui?
Cæſaris Uxori ſi talia dicere fas eſt;
Jam dubito, magnos an rear eſſe Deos.
Nam quid ego admiſi? quæ non ego numina cultu,
Quos ego non potui demeruiſſe Deos?
Hic pietatis honos! artus amplector inanes.
Et vorat hos ipſos flamma rogúſque ſinus.
Téne ego ſuſtineo poſitum ſcelerata videre?
Téne meæ poterunt ungere, nate, manus?
Nunc ego te infelix ſummum teneóque tuórque?
Effingóque manus? oráque ad ora fero?
Nunc primum adſpiceris conſul victórque parenti?
Sic mihi, ſic miſeræ nomina tanta refers?
Quos primùm vidi faſces, in funere vidi;
Et vidi everſos, indiciúmque mali.
Quis credat! matri lux hæc mœſtiſſima venit,
Quâ natum in ſummo vidit honore ſuum.
Jámne ego non felix? jam pars mihi rapta Neronum,
Materni celeber nomine Druſus avi!
Jámne meus non eſt, nec me facit ille parentem?
Jámne ſui Druſi mater? & ipſe fuit!
Nec cùm victorem referetur adeſſe Neronem,
Dicere jam potero, Major, an alter, adeſt!
Ultima contigimus. jus matris habemus ab uno.
Unius eſt nomen, quod tamen orba negor.
Me miſeram! extimui, frigúſque per oſſa cucurrit.
Nil ego jam poſſum certa vocare meum.
Hic meus ecce fuit: jubet hic de fratre vereri.
Omnia jam metuo: fortior antè fui.
Soſpite te ſaltem moriar, Nero! tu mea condas
Lumina, & excipias hanc animam ore pio.
Atque utinam Druſi manus altera & altera fratris
Formarent oculos comprimeréntque meos!
Quod licet, hôc certè tumulo ponemur in uno,
Druſe: neque ad veteres conditus ibis avos.
Miſcebor cinerique cinis, atque oſſibus oſſa.
Hanc lucem celeri turbine Parca neat!
Hæc & plura refert: lacrymæ ſua verba ſequuntur,
Oráque nequicquam per modò queſta fluunt.
Quin etiam corpus matri vix víxque remiſſum
Exſequiis caruit, Livia, penè tuis.
Quippe ducem arſuris exercitus omnis in armis,
Inter quæ periit, ponere certus erat.
Abſtulit invitis corpus venerabile frater;
Et Druſum patriæ, quod licuítque, dedit.
Funera ducuntur Romana per oppida Druſi;
(Heu facinus!) per quæ victor iturus erat,
Per quæ deletis Rhætorum venerat armis.
Hei mihi, quàm diſpar huic fuit illud iter!
Conſul init fractis mœrentem faſcibus Urbem.
Quid faceret victus, ſic ubi victor init?
Mœſta domus plangore ſonat: cui figere lætus
Parta ſuâ dominus voverat arma manu.
Urbs gemit, & vultum miſerabilis induit unum.
Gentibus adverſis forma ſit illa, precor!
Incerti claudúntque domos, ſtrepitántque per urbem;
Hic illic pavidi clámque palámque dolent.
Jura ſilent, mutæque tacent ſine vindice leges:
Adſpicitur toto purpura nulla foro.
Dîque latent templis. neque iniqua ad funera vultus
Præbent: nec poſcunt thura ferenda rogo.
Obſcuros delubra tenent. pudet ora colentum
Adſpicere invidiæ, quam meruêre, metu.
Atque aliquis de plebe pius pro paupere nato
Suſtulerat timidas ſidera ad alta manus:
Jámque precaturus, Quid ego autem credulus, inquit,
Suſcipiam in nullos irrita vota Deos?
Livia, non illos pro Druſo Livia movit.
Nos erimus magno maxima cura Jovi?
Dixit: & iratus vota inſuſcepta reliquit;
Duravítque animum, deſtituitque preces.
Obvia turba ruit lacrymíſque rigantibus ora
Conſulis erepti publica damna refert.
Omnibus idem oculi; par eſt concordia flendi.
Funeris exſequiis adſumus omnis Eques.
Omnis adeſt ætas. mœrent juvenéſque ſenéſque,
Auſoniæ matres, Auſoniæque nurus.
Auctoríſque ſui præfertur imagine mœſtâ,
Quæ victrix templis debita laurus erat.
Certat onus lecti generoſa ſubire juventus:
Et ſtudet officio ſedula colla dare.
Et voce & lacrymis laudâſti, Cæſar, alumnum;
Triſtia cum medius rumperet orſa dolor.
Tu letum optâſti; Dîs averſantibus omen
Par ſibi: ſi ſinerent te tua fata mori.
Sed tibi debetur cœlum: te fulmine pollens
Accipiet cupidi regia magna Jovis.
Quod petiit, tulit ille; tibi ut ſua facta placerent:
Magnáque laudatus præmia mortis habet.
Armatæque rogum celebrant de more cohortes:
Et pedes exſequias reddit equéſque duci.
Te clamore vocant iterúmque iterúmque ſupremo
At vox adverſis collibus icta redit.
Ipſe pater flavis Tyberinus inhorruit undis:
Suſtulit & medio nubilus amne caput.
Tum ſalice implexum muſcóque & arundine crinem
Cæruleo magnâ legit ab ore manu:
Uberiúſque oculis lacrymarum flumina miſit.
Vix capit adjectas alveus altus aquas.
Jámque rogi flammas extinguere fluminis ictu,
Corpus & intactum tollere, certus erat.
Suſtentabat aquas, curſúſque inhibebat equorum,
Ut poſſet toto proluere amne rogum.
Sed Mavors templo vicinus, & accola Campi
Tot dixit ſiccis verba nec ipſe genis.
Quamquam amnes decet ira; tamen, Tyberine, quieſcas:
Non tibi; non ullis vincere fata datur.
Iſte meus periit: periit arma inter & enſes:
Et dux pro patriâ. funere cauſa latet.
Quod potui tribuiſſe, dedi: victoria parta eſt.
Auctor abît operis, ſed tamen exſtat opus.
Quondam ego tentavi Clothóque, duáſque ſorores,
Pollice quæ certo penſa ſevera trahunt,
Ut Remus Iliades, & frater conditor urbis
Effugerent aliquâ ſtagna profunda viâ.
De tribus una mihi, Partem accipe, quæ datur, inquit,
Muneris; ex illis, quod petis, alter erit.
Hic tibi; mox Veneri Cæſar promiſſus uterque.
Hos dabit ſolos Martia Roma Deos.
Sic cecinere Deæ: nec tu, Tyberine, repugna,
Irrite; nec flammas amne morare tuo.
Nec juvenis poſiti ſupremos deſtrue honores.
Vade age, & admiſſis labere pronus aquis.
Paret: & in longum ſpatioſas explicat undas;
Structáque pendenti pumice tecta ſubit.
Flamma diu cunctata caput contingere ſanctum,
Erravit poſito lenta ſub uſque toro.
Tandem ubi complexa eſt ſylvas, alimentáque ſumſit,
Æthera ſubjectis lambit & aſtra comis.
Qualis in Herculeæ colluxit collibus OEtæ,
Cùm ſunt impoſito membra cremata Deo.
Uritur heu decor ille viri, generoſáque forma,
Et faciles vultus; uritur ille vigor!
Victricéſque manus, facundáque principis ora,
Pectoráque ingenii magna capáxque domus!
Spes quoque multorum flammis uruntur in iiſdem.
Ille rogus miſeræ viſcera matris habet.
Facta ducis vivent, operoſáque gloria rerum.
Hæc manet: hæc avidos effugit una rogos.
Pars erit hiſtoriæ, totóque legetur in ævo.
Séque opus ingeniis carminibúſque dabit.
Stabis & in roſtris tituli ſpecioſus honore;
Cauſáque dicemur nos tibi, Druſe, necis.
At tibi jus veniæ ſupereſt, Germania, nullum.
Poſtmodo tu pœnas, barbare, morte dabis.
Adſpiciam Regum liventia colla catenis;
Duráque per ſævas vincula nexa manus:
Et tandem trepidos vultus. inque illa ferocum
Invitis lacrymas decidere ora genis.
Spiritus ille minax, & Druſi morte ſuperbus,
Carnifici in mœſto carcere dandus erit.
Conſiſtam, lætíſque oculis, lentúſque videbo
Strata per obſcœnas corpora nuda vias.

Hunc

Hunc Aurora diem ſpectacula tanta ferentem
  Quàm primùm croceis roſcida portet equis.
Adjice Ledæos concordia ſidera fratres;
  Templáque Romano conſpicienda foro.
Quàm parvo numeros implevit principis ævo,
  In patriam meritis occubuitque ſenex!
Nec tua conſpiciet (miſerum me!) munera Druſus,
  Nec ſua pro templi nomina fronte leget.
Sæpe Nero illacrymans ſubmiſsà voce loquetur,
  Cur adeo fratres, heu ſinè fratre, Deos?
Certus eras nunquam, niſi victor, Druſe, reverti.
  Hæc te deonerant tempora: victor eras.
Conſule nos, duce nos, duce jam victore, caremus:
  Invenit en totâ mœror in urbe locum.
At comitum ſquallent immiſſis ora capillis,
  Infelix, Druſo ſed pia turba ſuo.
Quorum aliquis tendens in te ſua brachia dixit,
  Cur ſinè me, cur ſic incomitatus abis?
Quid referam de te, digniſſima conjuge Druſo,
  Atque eadem Druſi digna parente nurus?
Par bene compoſitum; juvenum fortiſſimus alter,
  Altera tam forti mutua cura viro.
Fœmina tu princeps; tu filia Cæſaris: illi
  Nec minor es magni conjuge viſa Jovis.
Tu conceſſus amor, tu ſolus & ultimus illi,
  Tu requies feſſo grata laboris eras.
Te moriens per verba noviſſima queſtus abeſſe:
  Et mota in nomen frigida lingua tuum.
Infelix recipis, non quem promiſerat ipſe:
  Nec qui miſſus erat nec tuus ille redit.
Nec tibi deletos poterit narrare Sycambros,
  Enſibus & Suevos terga dediſſe ſuis.
Fluminàque, & montes, & nomina magna locorum:
  Et ſi quid miri vidit in orbe novo.
Frigidus ille tibi, corpúſque refertur inane:
  Quémque premat ſinè te, ſternitur ecce torus.
Quò raperis, laniata comas, ſimilíſque furenti?
  Quò ruis? attonitâ quid petis ora manu?
Hoc fuit Andromache, cùm vir religatus ad axem
  Terruit admiſſos ſanguinolentus equos.
Hoc fuit Evadne, tunc cùm ferienda coruſcis
  Fulminibus Capaneus impavida ora dedit.
Quid mortem tibi mœſta rogas? amplexáque natos
  Pignora de Druſo ſola relicta tenes?
Et modò per ſomnos agitaris imagine falsâ,
  Téque tuo Druſum credis habere ſinu?
Et ſubitò temáſque manu, ſperáſque receptum;
  Quæris & in vacui parte priore tori?
Ille pio (ſi non temere hæc creduntur) in arvo
  Inter honoratos excipietur avos.
Magnáque maternis majoribus, æqua paternis
  Gloria, quadrijugis aureus ibit equis:
Regaliſque habitu, currúque ſuperbus eburno,
  Fronde triumphali tempora vinctus erit.
Accipient juvenem Germanica ſigna ferentem
  Conſulis imperio, conſpicuúmque decus.
Gaudebúntque ſuæ merito cognomine gentis;
  Quod ſolus domito victor ab hoſte tulit.
Vix credent tantum rerum cepiſſe tot annos.
  Magna viri latum quærere facta locum.
Hæc ipſum ſublime ferent: hæc, optima mater,
  Debuerant luctus attenuare tuos.
Fœmina digna illis, quos aurea condidit ætas,
  Principibus natis, principe digna viro.
Quid deceat Druſi matrem, matrémque Neronis,
  Adſpice. quo ſurgas adſpice manè toro.
Non eadem vulgúſque decent & lumina rerum.
  Eſt quod præcipuum debeat iſta domus.
Impoſuit te alto Fortuna, locúmque tueri
  Juſſit honoratum, Livia: perfer onus.
Ad te oculos, auréſque trahis. tua facta notamus.
  Nec vox miſſa poteſt principis ore tegi.
Alta mane; ſupráque tuos exſurge dolores:
  Infragilémque animum, quod potes, uſque tene.
An meliùs per te virtutum exempla petemus,
  Quàm ſi Romanæ principis edis opus?
Fata manent omnes. omnes exſpectat avarus
  Portitor: & turbæ vix ſatis una ratis.
Tendimus huc omnes: metam properamus ad unam.
  Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas.
Ecce necem intentam cælo terræque fretóque
  Caſurum triplex vaticinatur opus.
I nunc, &, rebus tantâ impendente ruinâ,
  In te ſolam oculos & tua damna refer.
Maximus ille quidem juvenum, ſpes publica vixit;
  Et, quâ natus erat, gloria ſumma domûs.
Sed mortalis erat: nec tu ſecura fuiſti,
  Fortia progenie bella gerente tuâ.
Vita data eſt utenda: data eſt ſinè fœnore nobis
  Mutua, nec certâ perſoluënda die.
Fortuna arbitriis tempus diſpenſat iniquis.
  Illa rapit juvenes: ſuſtinet illa ſenes.
Quáque ruit, furibunda ruit: totúmque per orbem
  Fulminat, & cæcis cæca triumphat equis.
Regna Deæ immitis parce irritare querendo:
  Sollicitare animos parce potentis heræ.
Quæ tamen hôc uno triſtis tibi tempore venit,
  Sæpe eadem rebus favit amica tuis.
Nata quòd es altè es, quòd fœtibus aucta duobus;
  Quódque etiam magno conſociata Jovi:
Quòd ſemper domito rediit tibi Cæſar ab orbe,
  Geſſit & invictâ proſpera bella manu:
Quòd ſpes implêrunt maternáque vota Nerones;
  Quòd pulſus toties hoſtis utroque duce.
Rhenus, & Alpinæ valles, & ſanguine nigro
  Decolor infectâ teſtis Iſargus aquâ:
Danubiúſque rapax, & Dacius orbe remoto
  * Apulus huic hoſti per breve Pontus iter:
Armeniúſque fugax, & tandem Dalmata ſupplex,
  Summáque diſperſi per juga Pannonii:
Et modò Germanus Romanis cognitus orbis.
  Adſpice quot meritis culpa ſit una minor.
Adde quòd eſt abſens functus: nec cernere nati
  Semineces oculos ſuſtinuere tui.
Quiſque dolor menti leniſſimus influit ægræ,
  Accipere es luctus aure coacta tuos.
Præveniſque metus per longa pericula luctum;
  Tu quibus auditis anxia mentis eras.
Non ex præcipiti dolor in tua pectora venit,
  Sed per molles antè timore gradus.
Jupiter antè dedit fati mala ſigna cruenti,
  Flammiferâ petiit cum tria templa manu:
[Junoníſque gravi nocte impavidæque Minervæ,
  Sanctáque & immenſi Cæſaris icta domus.]
Sidera quin etiam cælo fugiſſe feruntur;
  Lucifer & ſolitas deſtituiſſe vias.
Lucifer in toto nulli comparuit orbe,
  Et venit ſtellâ non præeunte dies.
Sideris hoc obitus terris inſtare monebat,
  Et mergi Stygiâ nobile lumen aquâ.
At tu, qui ſuperes mœſtæ ſolatia matri,
  Comprecor illi ipſi conſpiciare ſenex.
Pérque annos diuturnus eas fratríſque tuóſque.
  Et vivat nato cum ſene mater anus.
Eventura precor. Deus excuſare priora
  Dum volet; à Druſo cætera læta dabit.
Tu tamen auſa potes tanto indulgere dolori:
  Longiùs ut nolis, heu malè fortis, ali. *
Vix etiam fueras paucas vitalis in horas,
  Obtulit invitæ cùm tibi Cæſar opem:
Admovítque preces, & jus immiſcuit illis:
  Aridáque affuſâ guttura tinxit aquâ.
Nec minor eſt nato ſervandæ cura parentis:
  Hic adhibet blandas, nec ſinè jure, preces.
Conjugis & nati meritum pervenit ad omnes:
  Conjugis & nati, Livia, ſoſpes ope es.
Supprime jam lacrymas. non eſt revocabilis iſtis,
  Quem ſemel umbriferâ navita lintre tulit.
Hectora tot fratres, tot deflevere ſorores;
  Et pater, & conjux, Aſtyanáxque puer;
Et longæva parens tamen ille redemtus ad ignes;
  Nulláque per Stygias umbra renavit aquas.
Contigit hoc etiam Thetidi. populator Achilles
  Iliaca ambuſtis oſſibus arva premit.
Illi cæruleum Panope matertera crinem
  Solvit, & immenſas fletibus auxit aquas.
Conſortéſque Deæ centum, longæváque magni
  Oceani conjux, Oceanúſque pater;
Et Thetis antè omnes: ſed nec Thetis ipſa, neque omnes
  Mutârunt avidi triſtia jura Dei.
Priſca quid huc repeto? Marcellum Octavia flevit,
  Et flevit populo Cæſar utrumque palam.
Sed rigidum jus eſt & inevitabile mortis.
  Stant rata non ullâ fila tenenda manu.
Ipſe tibi emiſſus nebuloſi littore Averni,
  Si liceat, forti verba tot ore ſonet.
Quid numeras annos? vixi maturior annis.
  Acta ſenem faciunt: hæc numeranda tibi.

His

His ævum fuit implendum, non ſegnibus annis.
Hoſtibus eveniat longa ſenecta meis.
Hoc atavi monuere mei, proavique Nerones.
Fregerunt ambo Punica bella duces:
Hoc domus iſta docet, per te mea, Cæſaris alti.
Exitus hic, mater, debuit eſſe meus.
Nec meritis (quanquam illa juvant magis) abſuit illis,
Mater, honos. titulis nomina plena vides.
Conſul, & ignoti victor Germanicus orbis,
(Qui fuit heu mortis publica cauſa!) legor.
Cingor Apollineâ victricia tempora lauro,
Et ſenſi exſequias funeris ipſe mei.
Decurſúſque virûm notos mihi, donaque Regum,
Cunctáque per titulos oppida tecta ſuos.
Et quo me officio portaverit illa juventus,
Quæ fuit ante meum tam generoſa torum.
Denique laudari ſacrato Cæſaris ore
Emerui, lacrymas eliciúſque Deo.
Et cuiquam miſerandus ero? jam comprime fletus.
Hoc ego, qui flendi ſum tibi cauſa, rogo.
Hæc ſentit Druſus, ſi quid modo ſentit in umbrâ.
Nec tu de tanto crede minora viro.
Eſt tibi, ſitque precor, multorum filius inſtar:
Párſque tui partûs ſit tibi ſalva prior.
Eſt conjux tutela hominum: quo ſoſpite veſtram,
Livia, funeſtam dedecet eſſe domum.

NUX, ELEGIA.

NUX ego juncta viæ, cùm ſim ſinè crimine vitæ,
A populo ſaxis prætereunte petor.
Obruere iſta ſolet manifeſtos pœna nocentes,
Publica cùm lentam non capit ira moram.
Nil ego peccavi: niſi ſi peccâſſe vocetur,
Annua cultori poma referre ſuo.
At priùs arboribus, tum cùm meliora fuere
Tempora, certamen fertilitatis erat.
Cùm domini memores ſertis ornare ſolebant
Agricolas fructu proveniente Deos.
Sæpe tuas igitur, Liber, miratus es uvas;
Mirata eſt oleas ſæpe Minerva ſuas.
Pomáque læſiſſent matrem; ni ſubdita ramo
Longa laboranti furca tuliſſet opem.
Quin etiam exemplo pariebat fœmina noſtro;
Nulláque non illo tempore mater erat.
At poſtquam platanis ſterilem præbentibus umbram
Uberior [illegible] arbore venit honos;
Nos quoque [illegible] (nux modò ponor in illis)
Cœpimus [illegible] ornare comas.
Nunc neque [illegible] per annos:
Uváque læta [illegible] venit.
Nunc uterum [illegible] formoſa videri:
Raráque in [illegible], quæ velit eſſe parens.
Certè ego, ſi [illegible] peperiſſem, tutior eſſem.
Iſta Clytem[illegible] querela fuit.
Si ſciat hoc vit[illegible] ſupprimet uvas;
Orbáque, ſi ſciat [illegible] arbor erit.
Hoc in notitiam veniat maloque pyróque;
Deſtituent ſylvas utraque poma ſuas.
Quæque ſibi vario diſtinguit poma colore,
Audiat hoc ceraſus; ſtipes inanis erit.
Non equidem invideo: numquid tamen ulla feritur,
Quæ ſterilis ſola conſpicienda comâ eſt?
Cernite ſinceros omnes ex ordine truncos,
Qui modò nil, quare percutiantur, habent.
At mihi ſæva nocent mutilatis vulnera ramis;
Nudáque derepto cortice ligna patent.
Non odium facit hoc, ſed ſpes indulta rapinæ.
Suſtineant aliæ poma; querentur idem.
Fit reus ille ferè, de quo victoria lucro
Eſſe poteſt: inopis vindice facta carent.
Sic timet inſidias, qui ſcit ſe ferre viator,
Cui timeat: tutum carpit inanis iter.
Sic ego ſola petor; ſoli quia cauſa petendi eſt.
Frondibus intactis cætera turba virent.
Nam quòd habent frutices alii quoque proxima nobis
Fragmina, quæ læſo vimine multa jacent;
Non illis ſua facta nocent: vicinia damno eſt.
Excipiunt ictu ſaxa repulſa meo.
Idque fide careat; ſi non, quæ longiùs abſunt,
Nativum retinent inviolata decus.
Ergo, ſi ſapiant, & mentem verba ſequantur;
Devoveant umbras proxima quæque meas.
Quàm miſerum eſt, odium damnis accedere noſtris;
Méque ream nimiæ proximitatis agi!
Sed, puto, magna mei eſt operoſo cura colono.
Invenias, qui det nil mihi, præter humum.
Sponte meâ facilis contemto naſcor in agro:
Páſque loci, quâ ſto, publica penè via eſt.
Me, ſata ne lædam, (quoniam ſata lædere dicor)
Imus in extremo margine fundus habet.
Non mihi falx nimias Saturnia deputat umbras:
Duratam renovat non mihi foſſor humum.
Sole licèt ſiccâque ſiti peritura laborem;
Irriguæ dabitur non mihi ſulcus aquæ.
At cum maturas fiſſo nuva cortice rimas
Nux agit; ad partes pertica ſæva venit.
Pertica dat plenis immitia vulnera ramis;
Ne poſſim lapidum verbera ſola queri.
Poma cadunt menſis non interdicta ſecundis;
Et condis lectas, parca colona, nuces.
Has puer aut certo rectas dilaminat ictu;
Aut pronus digito biſve ſemélve petit.
Quatuor in nucibus, non ampliùs, alea tota eſt;
Cùm ſibi ſuppoſitis additur una tribus.
Per tabulæ clivum labi jubet alter; & optat,
Tangat ut è multis quamlibet una ſuam.
Eſt etiam, par ſit numerus qui dicat, an impar:
Ut divinatas auferat augur opes.
Fit quoque de cretâ, qualem cæleſte figuram
Sidus, & in Græcis littera quarta gerit.
Hæc ubi diſtincta eſt gradibus, qui conſtitit intus
Quot tetigit virgâ, tot capit indè nuces.
Vas quoque ſæpe cavum ſpatio diſtante locatur;
Id quod miſſa levi nux cadat una manu.
Felix, ſecreto quæ nata eſt arbor in arvo;
Et ſoli domino ferre tributa poteſt!
Non hominum ſtrepitus audit, non illa rotarum:
Non à vicinâ pulverulenta viâ eſt.
Illa ſuo, quæcunque tulit, dare dona colono,
Et plenos fructus annumerare poteſt.
At mihi maturos nunquam licet edere fœtus;
Ante diémque meæ decutiuntur opes.
Lamina mollis adhuc tenero dum lacte, quod intrò eſt;
Nec mala ſunt ulli noſtra futura bono:
Jam tamen invenias, qui me jaculentur, & ictu
Præfeſtinato munus inane petant.
Si fiat rapti, fiat menſura relicti,
Majorem domini parte, viator, habes.
Sæpe aliquis, foliis ut nuda cacumina vidit,
Eſſe putat Boreæ triſte furentis opus.
Æſtibus hic, hic me ſpoliatam frigore credit:
Eſt quoque, qui crimen grandinis eſſe putet.
At mihi nec grando duris inviſa colonis,
Nec ventus fraudi, ſólve, gelúve fuit.
Fructus obeſt: peperiſſe nocet: nocet eſſe feracem:
Quæque fuit multis, & mihi præda malo eſt.
Præda malo, Polydore, fuit tibi: præda nefandæ
Conjugis Aonium miſit in arma virum.
Heſperii regis pomaria tuta fuiſſent:
Una ſed immenſas arbor habebat opes.
At rubus & ſentes tantummodo lædere natæ,
Spináque vindictâ cætera tuta ſuâ eſt.
Me, quia nec noceo, nec obuncis vindicor hamis;
Miſſa petunt avidâ ſaxa proterva manu.
Quid, ſi non aptas ſolem fugientibus umbras,
Finditur Icario cùm cane terra, darem?
Quid, niſi ſuffugium nimbos vitantibus eſſem,
Non exſpectatâ cùm venit imber aquâ?
Omnia cùm faciam, cùm præſtem ſedula cunctis
Officium; ſaxis officioſa petor.
Hæc mihi perpeſſæ, domini patienda querela eſt.
Cauſa habeor, quare ſit lapidoſus ager.
Dúmque repurgat humum, collectáque ſaxa remittit;
Semper habent in me tela parata viæ.
Ergo inviſa aliis, uni mihi frigora proſunt:
Illo me tutam tempore præſtet hyems.
Nuda quidem tunc ſum; nudam tamen expedit eſſe:
Nec ſpolium de me, quod petat, hoſtis habet.
At ſimul induimus noſtris ſua munera ramis;
Saxa novos fructus grandine plura petunt.
Forſitan hìc aliquis dicat, Quæ publica tangunt,
Carpere conceſſum eſt: hoc via juris habet.
Si licet hoc; oleas diſtringite: cædite meſſes.
Improbe, vicinum carpe, viator, olus.

Intret & urbanas eadem petulantia portas;
Sitque tuis muris, Romule, juris idem.
Quilibet argentum primæ de fronte tabernæ
Tollat: & ad gemmas quilibet alter eat.
Auferat hic aurum, peregrinos ille lapillos;
Et quaſcunque poteſt tollere, tollat opes.
Sed neque tolluntur: nec, dum regit omnia Cæſar,
Incolumis tanto præſide raptor erit.
At non ille Deus pacem intrà mœnia finit.
Auxilium toto ſpargit in orbe ſuum.
Quid tamen hoc prodeſt, mediâ ſi luce palámque
Verberor, & tutæ non licet eſſe mihi?
Ergo nec nidos foliis hærere, nec ullam
Sedibus in noſtris ſtare videtis avem.
At lapis, in ramo ſedit quicunque bifurco,
Hæret, & ut captâ victor in arce manet.
Cætera ſæpe tamen potuere admiſſa negari,
Et crimen nox eſt inficiata ſuum.
Noſtra notat fuſco digitos injuria ſucco,
Cortice contactas inficiente manus.
Ille cruor meus eſt: illo maculata cruore
Non profecturâ dextra lavatur aquâ.
O ego, cùm longæ venerunt tædia vitæ,
Optavi quoties arida facta mori!
Optavi quoties, aut cæco turbine verti,
Aut valido miſſi fulminis igne peti!
Atque utinam ſubitæ raperent mea poma procellæ:
Vel poſſem fructus excutere ipſa meos.
Sic, ubi detracta eſt à te tibi cauſa pericli,
Quod ſupereſt, tutum, Pontice caſtor, habes.
Quid mihi tunc animi eſt, cùm ſumit tela viator;
Atque oculis plagæ deſtinat antè locum?
Nec vitare licet moto fera verbera trunco,
Quem ſub humo radix vincláque firma tenent.
Corpora præbemus plagis: ut ſæpe ſagittis,
Cùm populus manicas depoſuiſſe vetat:
Utve gravem candens ubi tolli vacca ſecurim,
Aut ſtringi cultros in ſua colla videt.
Sæpe meas vento frondes tremuiſſe putâſtis:
Sed metus in nobis cauſa tremoris erat.
Si merui, videórque nocens; imponite flammæ,
Noſtráque fumoſis urite membra focis.
Si merui, videórque nocens; excidite ferro:
Et liceat miſeræ dedecus eſſe ſemel.
Si nec cur urar, nec cur excidar habetis;
Parcite. ſi cœptum perficiatis iter.

A. SABINI EPISTOLÆ TRES

TRIBUS

OVIDII EPISTOLIS RESPONDENTES.

EPISTOLA PRIMA.

ULYSSES PENELOPÆ.

PErtulit ad miſerum tandem tua caſus Ulyſſem,
Penelope, chartis verba notata piis.
Agnovi carámque manum, gemmáſque fideles.
Solamen longis illa fuere malis.
Arguis ut lentum: mallem quoque forſitan eſſe;
Quàm tibi quæque tuli dicere, quæque feram.
Non hoc objecit mihi Græcia: cùm mea fictus
Detinuit patrio littore vela furor.
Sed thalamis nec velle tuis, nec poſſe carere:
Cauſáque fingendæ tu mihi mentis eras.
Nil tibi reſcribam curæ eſt, properémque venire.
Dum propero, adverſi vela tulere Noti.
Non me Troja tenet Graiis odioſa puellis;
Jam cinis, & tantùm flebile Troja ſolum.
Deïphobúſque jacet, jacet Aſius, & jacet Hector:
Et quicunque tui cauſa timoris erat.
Evaſi & Thracum cæſo duce prælia Rheſo,
In mea captivis caſtra revectus equis:
Tutus & è mediâ Phrygiæ Tritonidos arce
Fatalis palmæ pignora capta tuli.
Nec timui commiſſus equo; malè ſedula quamvìs
Clamabat vates, Urite Troës equum;
Urite, mendaci celantur robore Achivi:
Et Phrygas in miſeros ultima bella ferunt.
Perdiderat tumuli ſupremum munus Achilles:
Sed Thetidi eſt humeris redditus ille meis.
Nec laudem Danai tanto renuere labori:
Erepti pretium corporis arma tuli.
Quid refert? pelago ſunt obruta. non mihi claſſes,
Non ſocii ſuperant: omnia pontus habet.
Solus adhuc mecum, qui me tot caſibus unus
Duravit, patiens ad mala perſtat Amor.
Illum non avidis canibus Niſeïa virgo
Fregit: non tumidis torta Charybdis aquis:
Non ferus Antiphates, nec in uno corpore diſſors
Parthenope, blandis inſidioſa modis.
Non quòd Colchiacis Circe tentaverit herbis,
Non quòd ſolennes altera Diva toros.
Utraque ſe nobis mortalia demere fila
Spondebat: Stygias utraque poſſe vias.
Te tamen hâc etiam ſpretâ mercede petivi,
Paſſurus terrâ tot mala, tótque mari.
Sed tu fœmineo nunc forſan nomine tacta,
Non ſecura leges cætera verba mea.
Quæque mihi Circe, quæ ſit mihi cauſa Calypſo,
Jamdudum ignoto ſollicitere metu.
Certe ego cùm Antinoum, Polybúmque, Medontáque legi;
Heu toto ſanguis corpore nullus erat!
Tot juvenes inter, tot vina licentia, ſemper
(Hei mihi! quo credam pignore?) caſta manes?
Cúrve placent ulli, ſi ſunt in fletibus ora,
Deperit & lacrymis non decor iſte tibi?
Pacta quoque es thalamo, niſi mendax tela moretur,
Et cœptum revoces callida ſemper opus.
Ars pia; ſed quoties oculos fruſtrabere lanâ,
Succeſſum toties ars dabit iſta tibi.
Ah meliùs, Polypheme, tuo ſuperatus in antro
Finiſſem ingratos ad mala tanta dies!
Threïcio meliùs cecidiſſem milite victus,
Iſmaron errantes cùm tenuere rates:
Crudelémve illo ſatiâſſem tempore Ditem,
Quo redii Stygiis fata moratus aquis.

Vidi

Vidi ubi (nequicquam quod me tua littera celat)
Soſpes digreſſo quæ mihi mater erat.
Rettulit illa domûs eadem mala: méque querentem
Fugit, ab amplexu ter reſoluta meo.
Phyllaciden vidi, contemtis fortibus ille
Primus in Hectoreas intulit arma domos.
Felix laudatâ cum conjuge! læta per umbras
Illa ſuum fortes it comitata virum.
Nec dum illi Lacheſis dictos numeraverat annos:
Sed juvat ante ſuum ſic cecidiſſe diem.
Vidi, nec lacrymas oculi tenuere cadentes,
Deformem Atriden (hei mihi!) cæde novâ.
Illum Troja virum non læſerat. ille furentem
Nauplion, Euboicos tranſierátque ſinus.
Quid refert? animam per vulnera mille profudit,
Jam reduci ſolvens debita vota Jovi.
Tyndaris has illi læſo pro fœdere pœnas
Struxerat; externos ipſa ſecuta viros.
Ah! mihi quid prodeſt (captivas Teucridas inter
Cùm ſtaret conjux Hectoris atque ſoror)
Defectis Hecuben potius legiſſe ſub annis,
Ne tibi ſuſpectus pellicis eſſet amor?
Prima meis omen metuendum puppibus illa
Fecit, non membris ipſa reperta ſuis.
Latratu miſeras finivit mœſta querelas;
Et ſtetit in rabidam protinus acta canem.
Prodigio tali placidum Thetis abſtulit æquor,
Æolus infuſis incubuitque Notis.
Pervagus hinc toto non felix differor orbe;
Et, quocunque vocat fluctus & aura, feror.
Sed ſi Tireſias tam læti providus augur,
Quàm verax vates in mala noſtra fuit;
Et terrâ & pelago, quidquid mihi triſte canebat,
Emenſus fato jam meliore vagor.
Jam mihi neſcio quo comitem ſe in littore jungit
Pallas, & hoſpitibus per loca tuta trahit.
Nunc primùm Pallas verſæ poſt funera Trojæ
Viſa mihi: medium temporis ira tulit.
Quicquid Oïlides commiſerat, omnibus unus
Peccavit: Danais omnibus ira nocens.
Nec te, Tydide, cujus modò foverat arma,
Eximit: errato tu quoque ab orbe venis.
Non Telamone ſatum captâ de conjuge Teucrum:
Non ipſum, pro quo mille fuere rates.
Felix Pliſtenide, quacunque in ſorte fuiſti
Conjuge cum carâ: non gravis illa fuit.
Seu venti fecere moras, ſive æquora vobis;
Ad nulla eſt veſter damna retentus amor.
Oſcula nec venti certè tenuere, nec undæ:
Promtáque in amplexus brachia ſemper erant.
Sic utinam errarem! faceres tu mollia, conjux,
Æquora: te ſociâ nil mihi triſte forat.
Nunc quoque, Telemacho tecum mihi ſoſpite lecto,
Omnia ſunt animo jam leviora mala.
Quem tamen infeſtas rurſus queror ire per undas,
Herculeam Sparten, Neſtoreámque Pylon.
Ingrata eſt pietas, cui tanta pericula ſubſunt:
Nam malè commiſſus fluctibus ipſe fuit.
Sed labor in fine eſt. occurſum in littore vates
Dixit. in amplexus, care, ferere tuos.
Noſcendus ſoli veniam tibi. tu preme ſolers
Lætitiam, & tacito gaudia conde ſinu.
Non vi certandum, nec aperta in bella ruendum.
Sic cecinit laurus ille monere ſuas.
Forſitan ante dapes, intérque vacantia vina,
Ultoris pharetris utile tempus erit.
Et modò deſpectum ſubitò mirentur Ulyſſem.
Heu precor, ut properet ille venire dies!
Antiqui renovet qui lætus fœdera lecti:
Et tandem incipias conjuge cara frui.

EPISTOLA II.

DEMOPHOON PHYLLIDI.

PHYLLIDI Demophoon patriâ dimittit ab urbe:
Et patriam meminit muneris eſſe tui.
Nec face Demophoon aliâ, nec conjuge captus,
Sed tam non felix, quàm tibi notus erat.
Theſea, (quo ſocero nequicquam, Phylli, tumebas;
Impuleritque ignes forſitan ille tuos)
Turpe pati nobis, regno ferus expulit hoſpes:
Hunc illi finem longa ſenecta dedit.
Qui modò peltiferas tudit Mæotidas armis,
Alcidæ magni non minor ipſe, comes.
Qui ſocerum Minoa gravi tibi fecit ab hoſte,
Mirantem monſtri cornua victa ſui.
Arguor exilii (quis credat?) cauſa fuiſſe:
Nec tacitum frater me ſinit eſſe reum:
Dum thalamos, inquit, dilectæ Phyllidos urges,
Et tuus externo ceſſat in igne furor;
Fluxere interea pede tempora lapſa fugaci;
Prævenitque tuas flebilis hora moras.
Forſitan aut nondum tractis occurrere rebus,
Aut poteras tractis utilis eſſe tamen.
Cur potiora tibi Rhodopeïa regna fuere,
Quæque magis regnis cara puella fuit?
Intonat his Acamas: eadem mox objicit Æthra;
Infelix functæ jam propè ſortis anus.
Et quòd non condant nati ſua lumina palmæ,
Feciſſe hæc noſtras arguit uſque moras.
Non equidem inficior: multum clamavit uterque;
Staret Threïciis cùm mihi puppis aquis.
Poſcunt, Demophoon, (quid ceſſas?) carbaſa venti:
Demophoon patrios reſpice dure Deos.
Reſpice. & exemplum, quâ gaudes, Phyllida ſume.
Sic amat, ut terrâ nolit abire ſuâ.
Utque redire valis, non ut comitetur euntem,
Te rogat: & præfert barbara regna tuis.
Me tamen hæc inter tacitum convivia ſæpe
Adverſis memini vota tuliſſe Notis.
Sæpe abitura tuo ponentem brachia collo,
Gaviſum in fluctus æquora mota truces.
Nec metuam hoc ipſo coram genitore fateri:
Libertas meritis eſt mihi facta tuis.
Dicere, non duro dilectam Phyllida liqui
Pectore: nec præceps vela ferenda dedi.
Et flevi; &, flentem ſolando ſæpe, remanſi,
Cùm ſtaret curſus jam mihi certa dies.
Denique Thraïciâ veni rate. non dare Phyllis
Quam potuit, juſſit tardiùs ire ratem.
Ignoſce & faſſo: memor es Minoïdos ipſe.
Antiquus necdum pectore ceſſit amor.
Et quoties oculis circumdat ſidera, dixit,
Quæ fulget cælo, noſtra puella fuit.
Illum dilectâ Bacchus ſibi cedere juſſit
Conjuge: deſertæ crimen at ille ſubit.
Exemplóque patris perjurus dicor & ipſe:
Nec quæris cauſas, Sithoni dura, moræ:
Nec ſatis ampla putas rediturі pignora, ſi me
Non amor alterius, non amor ullus habet.
Nulláne fama tibi turbatos, Phylli, penates
Theſeos, & miſeræ rettulit acta domûs?
Non laqueos audis cari me flere parentis?
Flebilior laqueis (hei mihi!) cauſa ſubeſt.
Non fratrem Hippolytum: cecidit miſerabilis ille
Præceps attonitis per freta raptus equis.
Non tamen excuſo reditus. licèt undique fata
Accumulent cauſas; tempora parva peto.
Theſea, quod ſupereſt, patrem tumulabimus ante:
Succedat tumulo non ſinè honore decens.
Da ſpatium veniámque, peto: non perfidus abſum:
Nec mihi jam terrâ tutior ulla tuâ eſt.
Quidquid mite fuit poſt diruta Pergama, quidquid
Aut bella, aut pelagi detinuere moræ;
Sola fuit Thrace. patriâ quoque jactor in illâ:
Auxilium ſuperes caſibus una meis.
Si modò mens eadem. nec quod ſit jam mihi dives
Regia, Cecropiâ non minor arce, movet:
Nec patris offendunt caſus, nec crimina matris;
Nec jam non felix omine Demophoon.
Quid ſi Phœbeam peterem te conjuge Trojam,
Perque annos ſequerer bella gerenda decem?
Penelopen audis: toto laudatur in orbe
Exemplum fidi non leve facta tori.
Illa piæ (ſic rumor ait) mendacia telæ
Struxit, & inſtantes diſtulit arte procos:
Cùm properata palàm revocaret ſtamina noctis,
Atque iterum in lanas omne rediret opus.
At tua ne fugiant ſpreti connubia Thraces,
Phylli, times. ulli nubere, dura, potes?
Eſtque tibi pectus cujuſquam accedere tædæ?
Obſtat perfidiæ nec metus iſte tuæ?
Ah tibi quantus erit facti rubor! ah tibi quantus
Tum dolor, aſpicies cùm mea vela procul!

Damnabſiſque tuos ſerò temeraria queſtus!
  Demophoon, dices, hei mihi, fidus erat!
Demophoon rediit, & ſævos ſortitan Euros
  Paſſus, & hybernas dum quoque currit aquas.
Ah cur neſcio quam properavimus (hei mihi!) culpam?
  Rupi, quam ruptam ſum mihi queſta, fidem.
Sic tamen ah potiùs, ſic perſtes; quàm mihi de te
  Ulterior tangat pectora, Phylli, dolor!
Quos tibi (me miſerum!) laqueos, quæ fata minaris?
  Et nimis audaces gens habet iſta Deos.
Parce, precor: famámque domûs mihi crimen habentis
  Perfidiæ, geminâ ne preme, dura, notâ.
Excuſet patrem fatis in parte relicta
  Gnoſſis: non merui, cur ferar ipſe nocens.
Nunc venti mea verba ferant, qui vela tulerunt.
  Eſt animus reditûs: ſed pia cauſa tenet.

EPISTOLA III.

PARIS OENONÆ.

QUÆ ſatìs apta tibi tam juſtè, Nymphà, querenti
  Reſcribam, fateor quærere verba manum.
Quærit, nec ſubeunt. ſentit ſua crimina tantùm:
  Solvere, quæ ſentit, non ſinit alter amor.
Si levat hic iras, ipſo me judice damnor.
  Quid refert? causâ tu meliore cales.
Damnatúmque tibi me ſub ſua jura Cupido
  Retrahit. alterius ſic quoque præda ſumus.
Prima meis tu pacta toris: falſúſque juventam
  Te primùm acceptâ eſt conjuge noſter amor.
Nondum tantus eram. quo me genitore ſuperbum
  Arguis; hôc dominus tunc retinendus eram:
Non ego Deïphobum ſperabam, aut Hectora fratrem,
  Cùm paſtos agerem te comitante greges:
Reginámque Hecuben niſi matris nomine nôram:
  Et fueras illi digna manere nurus.
Sed non eſt rationis amor. te conſule, Nympha.
  Læſa es: ſed læſam ſcribis amare tamen.
Cúmque petant Satyri connubia, cùm tua Panes;
  Rejectæ memor es tu tamen uſque facis.
Adde, quòd hic fatis amor eſt adjutus, & illum
  Præſcia venturi viderat antè ſoror.
Nondum Tyndaridos nomen mihi ſederat aure.
  Nec cecinit Graios illa vocare viros.
Omnia vera vides. ſuperant mea vulnera tantúm.
  Utque tuam ſupplex poſcere cogar opem.
Te penes arbitrium noſtræ vitæque neciſque:
  Victuri jam nunc pectora ſume tibi.
Fleviſti, memini, tamen hâc in voce canentis:
  Et, Mala, dixiſti, ſint precor iſta procul.
Nec ſic fata ferant, tulerint ſic cætera quamvìs,
  Ut poſſim Oenone perdere læſa Parin.
Tot ſuperare metus, qui me, nec credere cogit,
  (Ignoſcas) idem te quoque fallit Amor.
Imperat ille Deis: cùm vult, in cornua tauri,
  Cum vult, in pennas deſtruit ille Jovem.
Non foret in terris tanto miranda decore
  Tyndaris; (heu flammis nata puella meis!)
Si ſua non cycno mutâſſet Jupiter ora.
  Fluxerat in Danaës aureus antè ſinus:
Piniferámque Iden falſus luſtraverat ales:
  Inter Agenoreas conſtiterátque boves.
Victorem Alciden dominæ quis penſa tenere
  Crederet? at lanas nere coëgit Amor.
Dicitur & Coæ ſediſſe in veſte puellæ.
  Illa Cleonæo tecta leone fuit.
Te memini Phœbum, Oenone, (mea crimina dico)
  Fugiſſe, & noſtros præpoſuiſſe toros.
Non ego præſtabam Phœbo: ſed tela Cupido
  His in te voluit legibus ire ſua.
Conſolare tamen dignâ tua pellice damna:
  Quam tibi prætulimus, nata puella Jove eſt.
Sed quòd nata Jove eſt, minimùm me tangit in illâ:
  Quòd non eſt facies pulcrior ulla, nocet.
Atque utinam formæ judex incallidus eſſem
  Creditus Idæis, Pegaſi Nympha, jugis!
Non mihi Junonis, nec obeſſet Pallados ira;
  Laudata eſt oculis quòd Cytherea meis.
Dividit hæc aliis flammas celeréſque paréſque:
  Ut libitum eſt, nati temperat ipſa faces.
Non tamen evaluit vitare domeſtica tela.
  Quos aliis arcus & ſibi dura tulit.
Deprenſam conjux illam in Mavorte dolebat.
  Teſtibus hic Divis cum Jove queſtus erat.
Jam dolet & Mavors, terras ultróque reliquit;
  Prætulit Anchiſen huic habitura ſuum.
Anchiſen propter voluit formoſa videri:
  Viſâque poſt latam jacuit ulta deam. *
Quid mirum eſt potuiſſe Parin ſuccumbere Amori,
  Immunis ſub quo non fuit ipſa parens?
Quam læſus Menelaus amat, non læſus amavi.
  Adjice, non læſo quòd comes ipſa fuit.
Et magnos (video) cogit mihi rapta tumultus:
  Armatæque petunt Pergama mille rates.
Non vereor belli ne non ſit cauſa probanda;
  Eſt illi facies digna movere duces:
Si mihi nulla fides; armatos reſpice Atridas.
  Quam ſibi ſic repetunt, ſic metuenda mihi eſt.
Quòd ſi vertendæ ſpem mentis concipis hujus;
  Cur ceſſant herbæ, carmina cûrve tua?
Nam te nec Phœbi ſolertior artibus ulla eſt;
  Phœbeæque Hecates ſomnia vera vides.
Te cum ſideribus, te cum deducere Lunam
  Nubibus, & memini ſurripuiſſe diem.
Paſcebam tauros: intérque armenta leones
  Obſtupui placidos vocibus ire tuis.
Quid retro Xanthum, retro Simoënta vocatum
  Adjiciam curſus non tenuiſſe ſuos?
Ipſe pater Cebren, natæ malè tutus ab ore,
  Cantatas quoties reſtitit inter aquas!
Nunc locus Oenonæ eſt, nunc illam oſtende: parabis
  Sive tuos ignes pellere, ſive meos.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBRI XV.

NASONIS EPIGRAMMA,

Ex Triſt. lib. 1. *Eleg.* 6. *verſ.* 35.

Orba parente ſuo quicunque volumina tangis;
His ſaltem veſtrâ detur in urbe locus.
Quóque magìs faveas, non ſunt hæc edita ab illo,
Sed quaſi de Domini funere rapta ſui.
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, ſi licuiſſet, eram.

LIBER PRIMUS.

IN nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora. Dî, cœptis (nam, Dî, mutâſtis & illas)
Adſpirate meis; primâque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.
Ante mare & tellus, &, quod tegit omnia, cælum,
Unus erat toto Naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos; rudis indigeſtáque moles;
Nec quicquam, niſi pondus iners; congeſtáque eodem
Non bene junctarum diſcordia ſemina rerum.
Nullus adhuc mundo præbebat lumina Titan;
Nec nova creſcendo reparabat cornua Phœbe;
Nec circumfuſo pendebat in aëre tellus
Ponderibus librata ſuis: nec brachia longo
Margine terrarum porrexerat Amphitrite.
Quáque fuit tellus, illìc & pontus & aër:
Sic erat inſtabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aër. nulli ſua forma manebat.
Obſtabátque aliis aliud: quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, humentia ſiccis,
Mollia cum duris, ſinè pondere habentia pondus.
Hanc Deus & melior litem Natura diremit,
Nam cælo terras, & terris abſcidit undas:
Et liquidum ſpiſſo ſecrevit ab aëre cælum.
Quæ poſtquam evolvit, cæcóque exemit acervo,
Diſſociata locis concordi pace ligavit.
Ignea convexi vis & ſinè pondere cæli
Emicuit, ſummâque locum ſibi legit in arce.
Proximus eſt aer illi levitate, locóque:
Denſior his tellus: elementáque grandia traxit;
Et preſſa eſt gravitate ſui. circumfluus humor
Ultima poſſedit, ſolidúmque coërcuit orbem.
Sic ubi diſpoſitam, quiſquis fuit ille Deorum,
Congeriem ſecuit, ſectámque in membra redegit;
Principio terram, ne non æqualis ab omni
Parte foret, magni ſpeciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffundi, rapidíſque tumeſcere ventis
Juſſit, & ambitæ circundare littora terræ.
Addidit & fontes, immenſáque ſtagna, lacúſque;
Fluminâque obliquis cinxit declivia ripis:
Quæ diverſa locis partim ſorbentur ab ipsâ;
In mare perveniunt partim, campóque recepta
Liberioris aquæ, pro ripis littora pulſant.
Juſſit & extendi campos, ſubſidere valles,
Fronde tegi ſylvas, lapidoſos ſurgere montes.
Utque duæ dextrâ cælum, totidémque ſiniſtrâ
Parte ſecant Zonæ, quinta eſt ardentior illis;
Sic onus incluſum numero diſtinxit eodem
Cura Dei: totidémque plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu:
Nix tegit alta duas: totidem inter utramque locavit;
Temperiémque dedit miſtâ cum frigore flammâ.
Imminet his aër. qui, quanto eſt pondere terræ
Pondus aquæ levius, tanto eſt oneroſior igni.
Illìc & nebulas, illìc conſiſtere nubes
Juſſit, & humanas motura tonitrua mentes,
Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
His quoque non paſſim mundi fabricator habendum
Aëra permiſit. vix nunc obſiſtitur illis,
Cùm ſua quiſque regant diverſo flamina tractu,
Quin lanient mundum; tanta eſt diſcordia fratrum.
Eurus ad Auroram, Nabathæáque regna receſſit,
Perſidáque, & radiis juga ſubdita matutinis.
Veſper, & occiduo quæ littora Sole tepeſcunt,
Proxima ſunt Zephyro: Scythiam Septémque trionem
Horrifer invaſit Boreas: contraria tellus
Nubibus aſſiduis, pluvióque madeſcit ab Auſtro.
Hæc ſuper impoſuit liquidum & gravitate carentem
Æthera, nec quicquam terrenæ fæcis habentem.
Vix ea limitibus diſſepſerat omnia certis;
Cùm, quæ preſſa diu maſſa latuere ſub illâ,
Sidera cœperunt toto efferveſcere cælo.
Neu regio foret ulla ſuis animantibus orba;
Aſtra tenent cæleſte ſolum, formæque Deorum:
Ceſſerunt nitidis habitandæ piſcibus undæ:
Terra feras cepit: volucres agitabilis aër.
Sanctius his animal, mentíſque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet.
Natus homo eſt. ſive hunc divino ſemine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo:
Sive recens tellus, ſeductáque nuper ab alto
Æthere, cognati retinebat ſemina cæli.
Quam ſatus Iäpeto, miſtam fluvialibus undis,
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.
Pronáque cum ſpectent animalia cætera terram;
Os homini ſublime dedit: cælúmque tueri
Juſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus.
Sic, modò quæ fuerat rudis & ſinè imagine, tellus
Induit ignotas hominum converſa figuras.
Aurea prima ſata eſt ætas, quæ, vindice nullo,
Sponte ſuâ ſinè lege fidem rectúmque colebat.
Pœna metúſque aberant, nec verba minacia fixo
Ære legebantur: nec ſupplex turba timebant

Judicis

Judicis ora ſui: ſed erant ſinè vindice tuti.
Nondum cæſa ſuis, peregrinum ut viſeret orbem,
Montibus, in liquidas pinus deſcenderat undas:
Nulláque mortales, præter ſua littora, nôrant.
Nondum præcipites cingebant oppida foſſæ:
Non tuba directi, non æris cornua flexi,
Non galeæ, non enſis, erant. ſinè militis uſu
Mollia ſecuræ peragebant otia mentes.
Ipſa quóque immunis raſtróque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus, per ſe dabat omnia tellus:
Contentíque cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos fœtus, montanáque fraga legebant,
Cornáque, & in duris hærentia mora rubetis;
Et quæ deciderant patulâ Jovis arbore glandes.
Ver erat æternum, placidíque tepentibus auris,
Mulcebant Zephyri natos ſinè ſemine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat:
Nec renovatus ager gravidis canebat ariſtis.
Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant:
Flaváque de viridi ſtillabant ilice mella.
Poſtquam, Saturno tenebroſa in Tartara miſſo,
Sub Jove mundus erat; ſubiit argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretioſior ære.
Jupiter antiqui contraxit tempora veris:
Pérque hyemes, æſtúſque, & inæquales autumnos,
Et breve ver, ſpatiis exegit quatuor annum.
Tum primùm ſiccis aër fervoribus uſtus
Canduit: & ventis glacies adſtricta pependit.
Tum primum ſubiere domos. domus antra fuerunt,
Et denſi frutices, & vinctæ cortice virgæ.
Semina tum primum longis Cerealia ſulcis
Obruta ſunt, preſſíque jugo gemuere juvenci.
Tertia poſt illas ſucceſſit ahenea proles,
Sævior ingeniis, & ad horrida promtior arma;
Nec ſcelerata tamen. De duro eſt ultima ferro.
Protinus irrumpit venæ pejoris in ævum
Omne nefas: fugere pudor, verúmque fidéſque:
In quorum ſubiere locum, fraudéſque, doliſque,
Inſidiæque, & vis, & amor ſceleratus habendi.
Vela dabat ventis, nec adhuc bene noverat illos,
Navita: quæque diu ſteterant in montibus altis,
Fluctibus ignotis inſultavere carinæ.
Communémque prius, ceu lumina Solis & auras,
Cautus humum longo ſignavit limite menſor.
Nec tantùm ſegetes alimentáque debita dives
Poſcebatur humus; ſed itum eſt in viſcera terræ:
Quáſque recondiderat, Stygiíſque admoverat umbris,
Effodiuntur opes irritamenta malorum.
Jámque nocens ferrum, ferróque nocentius aurum
Prodierat: prodit bellum, quod pugnat utroque;
Sanguineâque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto. non hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer à genero: fratrum quoque gratia rara eſt.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:
Lurida terribiles miſcent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa jacet Pietas: & Virgo cæde madentes
Ultima cæleſtum terras Aſtræa reliquit.
Néve foret terris ſecurior arduus æther;
Affectaſſe ferunt regnum cæleſte Gigantas:
Altáque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera montes.
Tum pater omnipotens miſſo perfregit Olympum
Fulmine, & excuſſit ſubjecto Pelio Oſſam.
Obruta mole ſuâ cùm corpora dira jacerent:
Perfuſam multo natorum ſanguine terram
Immaduiſſe ferunt, calidúmque animâſſe cruorem:
Et, ne nulla feræ ſtirpis monumenta manerent,
In faciem vertiſſe hominum. ſed & illa propago
Contemtrix Superûm, ſævæque avidiſſima cædis,
Et violenta fuit: ſcires è ſanguine natos.
Quæ pater ut ſummâ vidit Saturnius arce;
Ingemit: &, facto nondum vulgata recenti
Fœda Lycaoniæ referens convivia menſæ,
Ingentes animo & dignas Jove concipit iras;
Conciliúmque vocat. tenuit mora nulla vocatos.
Eſt via ſublimis, cælo manifeſta ſereno:
Lactea nomen habet; candore notabilis ipſo.
Hâc iter eſt Superis ad magni tecta Tonantis,
Regalémque domum. dextrâ lævâque Deorum
Atria nobilium valvis celebrantur apertis.
Plebs habitant diverſa locis. à fronte potentes
Cælicolæ, clarique ſuos poſuêre penates.
Hic locus eſt; quem, ſi verbis audacia detur,
Haud timeam magni dixiſſe Palatia cæli.
Ergo ubi marmoreo Superi ſedere receſſu,
Celſior ipſe loco, ſceptróque innixus eburno,
Terrificam capitis concuſſit térque quatérque
Cæſariem; cum quâ terram, mare, ſidera, movit.
Talibus indè modis ora indignantia ſolvit:
Non ego pro mundi regno magis anxius illâ
Tempeſtate fui, quâ centum quiſque parabant
Injicere anguipedum captivo brachia cælo.
Nam, quanquam ferus hoſtis erat, tamen illud ab uno
Corpore, & ex unâ pendebat origine bellum.
Nunc mihi, quà totum Nereus circumtonat orbem,
Perdendum mortale genus. per flumina juro
Infera, ſub terras Stygio labentia luco,
Cuncta priùs tentata: ſed immedicabile vulnus
Enſe recidendum; ne pars ſincera trahatur.
Sunt mihi Semidei, ſunt ruſtica numina Nymphæ,
Faunique, Satyríque, & monticolæ Sylvani:
Quos quoniam cæli nondum dignamur honore,
Quas dedimus, certè terras habitare ſinamus.
An ſatis, ô Superi, tutos fore creditis illos,
Cum mihi, qui fulmen, qui vos habeóque, regóque,
Struxerit inſidias notus feritate Lycaon?
Confremuere omnes: ſtudiiſque ardentibus auſum
Talia depoſcunt. ſic, cum manus impia ſævit
Sanguine Cæſareo Romanum extinguere nomen,
Attonitum tanto ſubitæ terrore ruinæ
Humanum genus eſt; totúſque perhorruit orbis.
Nec tibi grata minus pietas, Auguſte, tuorum,
Quàm fuit illa Jovi. qui poſtquam voce manúque
Murmura compreſſit; tenuere ſilentia cuncti.
Subſtitit ut clamor preſſus gravitate regentis;
Jupiter hôc iterum ſermone ſilentia rumpit:
Ille quidem pœnas (curam dimittite) ſolvit;
Quod tamen admiſſum, quæ ſit vindicta, docebo.
Contigerat noſtras infamia temporis aures:
Quam cupiens falſam, ſummo delabor Olympo,
Et Deus humanâ luſtro ſub imagine terras.
Longa mora eſt, quantum noxæ ſit ubique repertum,
Enumerare: minor fuit ipſa infamia vero.
Mænala tranſieram latebris horrenda ferarum,
Et cum Cylleno gelidi pineta Lycæi.
Arcados hinc ſedes & inhoſpita tecta tyranni
Ingredior, traherent cùm ſera crepuſcula noctem.
Signa dedi veniſſe Deum; vulgúſque precari
Cœperat. irridet primò pia vota Lycaon.
Mox ait, Experiar, Deus hic, diſcrimine aperto,
An ſit mortalis: nec erit dubitabile verum.
Nocte gravem ſomno nec opinâ perdere morte
Me parat. hæc illi placet experientia veri.
Nec contentus eo, miſſi de gente Moloſsâ
Obſidis unius jugulum mucrone reſolvit:
Atque ita ſemineces partim ferventibus artus
Mollit aquis, partim ſubjecto torruit igni.
Quos ſimul impoſuit menſis; ego vindice flammâ
In dominum dignos everti tecta Penates.
Territus ille fugit; nactúſque ſilentia ruris
Exululat, fruſtráque loqui conatur: ab ipſo
Colligit os rabiem, ſolitæque cupidine cædis
Vertitur in pecudes: & nunc quoque ſanguine gaudet.
In villos abeunt veſtes, in crura lacerti.
Fit lupus, & veteris ſervat veſtigia formæ.
Canities eadem eſt, eadem violentia vultu:
Idem oculi lucent: eadem feritatis imago.
Occidit una domus: ſed non domus una perire
Digna fuit. quà terra patet, fera regnat Erinnys.
In facinus juráſſe putes. dent ocyus omnes,
Quas meruere pati, ſic ſtat ſententia, pœnas.
Dicta Jovis pars voce probant, ſtimulóſque frementi
Adjiciunt: alii partes aſſenſibus implent.
Eſt tamen humani generis jactura dolori
Omnibus: &, quæ ſit terræ mortalibus orbæ
Forma futura, rogant: quis ſit laturus in aras
Thura? feríſne paret populandas tradere gentes?
Talia quærentes, ſibi enim fore cætera curæ,
Rex Superûm trepidare vetat; ſobolémque priori
Diſſimilem populo promittit origine mirâ.
Jamque erat in totas ſparſurus fulmina terras;
Sed timuit, ne fortè ſacer tot ab ignibus æther
Conciperet flammas, longúſque ardeſceret axis.
Eſſe quoque in fatis reminiſcitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptáque regia cæli
Ardeat; & mundi moles operoſa laboret.
Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum.
Pœna placet diverſa; genus mortale ſub undis
Perdere,

Perdere, & ex omni nimbos dimittere cælo.
Protinus Æoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quæcunque fugant inductas flamina nubes:
Emittitque Notum. madidis Notus evolat alis;
Terribilem piceâ tectus caligine vultum.
Barba gravis nimbis; canis fluit unda capillis:
Fronte ſedent nebulæ: rorant pennæque, ſinúſque.
Utque manu latâ pendentia nubila preſſit;
Fit fragor: hinc denſi funduntur ab æthere nimbi.
Nuntia Junonis varios induta colores
Concipit Iris aquas, alimentáque nubibus adfert.
Sternuntur ſegetes, & deplorata coloni
Vota jacent; longíque labor perit irritus anni.
Nec cælo contenta ſuo Jovis ira: ſed illum
Cæruleus frater juvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes. qui poſtquam tecta tyranni
Intravere ſui, Non eſt hortamine longo
Nunc, ait, utendum: vires effundite veſtras.
Sic opus eſt. aperite domus: ac mole remotâ
Fluminibus veſtris totas immittite habenas.
Juſſerat. hi redeunt, ac fontibus ora relaxant:
Et defrænato volvuntur in æquora curſu.
Ipſe tridente ſuo terram percuſſit: at illa
Intremuit, motúque ſinus patefecit aquarum.
Exſpatiata ruunt per apertos flumina campos;
Cúmque ſatis arbuſta ſimul, pecudéſque, viróſque,
Tectáque, cúmque ſuis rapiunt penetralia ſacris.
Si qua domus manſit, potuítque reſiſtere tanto
Indejecta malo; culmen tamen altior hujus
Unda tegit, preſſæque labant ſub gurgite turres.
Jámque mare & tellus nullum diſcrimen habebant.
Omnia pontus erant. deerant quoque littora ponto.
Occupat hic collem: cymbâ ſedet alter aduncâ,
Et ducit remos illìc, ubi nuper arârat.
Ille ſupra ſegetes, aut merſæ culmina villæ,
Navigat: hic ſummâ piſcem deprendit in ulmo.
Figitur in viridi (ſi Fors tulit) anchora prato:
Aut ſubjecta terunt curvæ vineta carinæ.
Et, modò quà graciles gramen carpſere capellæ,
Nunc ibi deformes ponunt ſua corpora phocæ.
Mirantur ſub aquâ lucos, urbéſque, domóſque
Nereïdes: ſylváſque tenent delphines, & altis
Incurſant ramis, agitatáque robora pulſant.
Nat lupus inter oves: fulvos vehit unda leones:
Unda vehit tigres nec vires fulminis apro,
Crura nec ablato proſunt velocia cervo.
Quæſitíſque diu terris, ubi ſidere detur,
In mare laſſatis volucris vaga decidit alis.
Obruerat tumulos immenſa licentia ponti,
Pulſabántque novi montana cacumina fluctus.
Maxima pars undâ rapitur: quibus unda pepercit,
Illos longa domant inopi jejunia victu.
Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis,
Terra ferax, dum terra fuit; ſed tempore in illo
Pars maris, & latus ſubitarum campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus aſtra duobus;
Nomine Parnaſſus, ſuperátque cacumine nubes.
Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat æquor)
Cum conſorte tori parvâ rate vectus adhæſit;
Corycidas Nymphas, & numina montis adorant,
Fatidicámque Themin; quæ tunc oracla tenebat.
Non illo melior quiſquam, nec amantior æqui
Vir fuit, aut illâ metuentior ulla Deorum.
Jupiter ut liquidis ſtagnare paludibus orbem,
Et ſupereſſe videt de tot modò millibus unum,
Et ſupereſſe videt de tot modò millibus unam;
Innocuos ambos, cultores numinis ambos;
Nubila disjecit: nimbíſque Aquilone remotis,
Et cælo terras oſtendit, & æthera terris.
Nec maris ira manet. poſitóque tricuſpide telo
Mulcet aquas rector pelagi: ſupráque profundum
Exſtantem, atque humeros innato murice tectum
Cæruleum Tritona vocat; conchæque ſonaci
Inſpirare jubet; fluctúſque & flumina ſigno
Jam revocare dato. cava buccina ſumitur illi
Tortilis, in latum quæ turbine creſcit ab imo:
Buccina, quæ medio concepit ut aëra ponto,
Littora voce replet ſub utroque jacentia Phœbo.
Tum quoque, ut ora Dei madidâ rorantia barbâ
Contigit, & cecinit juſſos inflata receptus,
Omnibus audita eſt telluris & æquoris undis:
Et quibus eſt undis audita, coërcuit omnes.
Jam mare littus habet: plenos capit alveus amnes:
Flumina ſubſidunt: colles exire videntur.
Surgit humus: creſcunt loca decreſcentibus undis.
Poſtque diem longam nudata cacumina ſylvæ
Oſtendunt, limúmque tenent in fronde relictum.
Redditus orbis erat. quem poſtquam vidit inanem,
Et deſolatas agere alta ſilentia terras;
Deucalion lacrymis ita Pyrrham affatur obortis:
O ſoror, ô conjux, ô fœmina ſola ſuperſtes,
Quam commune mihi genus, & patruelis origo,
Deinde torus junxit; nunc ipſa pericula jungunt:
Terrarum, quaſcunque vident occaſus & ortus,
Nos duo turba ſumus. poſſedit cætera pontus.
Nunc quoque adhuc vitæ non eſt fiducia noſtræ
Certa ſatis: terrent etiamnum nubila mentem.
Quid tibi, ſi ſinè me fatis erepta fuiſſes,
Nunc animi, miſeranda, foret? quo ſola timorem
Ferre modo poſſes? quo conſolante dolores?
Namque ego (crede mihi), ſi te modò pontus haberet,
Te ſequerer, conjux: & me quoque pontus haberet.
O utinam poſſem populos reparare paternis
Artibus: atque animas formatæ infundere terræ!
Nunc genus in nobis reſtat mortale duobus;
Sic viſum Superis: hominúmque exempla manemus.
Dixerat, & flebant. placuit cæleſte precari
Numen; & auxilium per ſacras quærere ſortes.
Nulla mora eſt; adeunt pariter Cephiſidas undas,
Ut nondum liquidas, ſic jam vada nota ſecantes.
Indè ubi libatos irroravere liquores
Veſtibus & capiti; flectunt veſtigia ſanctæ
Ad delubra Deæ: quorum faſtigia turpi
Squallebant muſco; ſtabántque ſine ignibus aræ.
Ut templi tetigere gradus; procumbit uterque
Pronus humi, gelidóque pavens dedit oſcula ſaxo.
Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina juſtis
Victa remoleſcunt, ſi flectitur ira Deorum;
Dic, Themi, quâ generis damnum reparabile noſtri
Arte ſit: & merſis fer opem, mitiſſima, rebus.
Mota Dea eſt; ſorténique dedit: Diſcedite templo;
Et velate caput; cinctáſque reſolvite veſtes:
Oſſáque poſt tergum magnæ jactate parentis.
Obſtupuere diu. rumpítque ſilentia voce
Pyrrha prior; juſſíſque Deæ parere recuſat:
Détque ſibi veniam, pavido rogat ore. pavétque
Lædere jactatis maternas oſſibus umbras.
Interea repetunt cæcis obſcura latebris
Verba datæ ſortis ſecum, inter ſéque volutant.
Indè Promethides placidis Epimethida dictis
Mulcet, &, Aut fallax, ait, eſt ſollertia nobis,
Aut pia ſunt, nullúmque nefas oracula ſuadent.
Magna parens terra eſt: lapides in corpore terræ
Oſſa reor dici: jacere hos poſt terga jubemur.
Conjugis augurio quanquam Titania mota eſt;
Spes tamen in dubio eſt. adeò cæleſtibus ambo
Diffidunt monitis. ſed quid tentare nocebit?
Deſcendunt; velántque caput, tunicáſque recingunt;
Et juſſos lapides ſua poſt veſtigia mittunt.
Saxa (quis hoc credat, niſi ſit pro teſte vetuſtas?)
Ponere duritiem cœpere, ſuúmque rigorem;
Mollirique morâ, mollitáque ducere formam.
Mox, ubi creverunt, naturáque mitior illis
Contigit, ut quædam, ſic non manifeſta, videri
Forma poteſt hominis; ſed uti de marmore cœpto
Non exacta ſatis, rudibúſque ſimillima ſignis.
Quæ tamen ex illis aliquo pars humida ſucco,
Et terrena fuit, verſa eſt in corporis uſum.
Quod ſolidum eſt, flectíque nequit, mutatur in oſſa:
Quod modò vena fuit, ſub eodem nomine manſit:
Inque brevi ſpatio, Superorum munere, ſaxa
Miſſa viri manibus faciem traxere virilem:
Et de fœmineo reparata eſt fœmina jactu.
Indè genus durum ſumus, experiénſque laborum:
Et documenta damus, quâ ſimus origine nati.
Cætera diverſis tellus animalia formis
Sponte ſuâ peperit; poſtquam vetus humor ab igne
Percaluit Solis: cœnúmque, udæque paludes
Intumuere æſtu: fœcundáque ſemina rerum
Vivaci nutrita ſolo, ceu matris in alvo,
Creverunt, faciémque aliquam cepere morando.
Sic ubi deſeruit madidos ſeptemfluus agros
Nilus, & antiquo ſua flumina reddidit alveo,
Æthereóque recens exarſit ſidere limus;
Plurima cultores verſis animalia glebis
Inveniunt, & in his quædam modò cœpta ſub ipſum
Naſcendi ſpatium: quædam imperfecta, ſuíſque
Trunca vident humeris: & eodem in corpore ſæpe

Altera

Altera pars vivit; rudis eſt pars altera tellus.
Quippe ubi temperiem ſumſere humórque calórque;
Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cúmque ſit ignis aquæ pugnax; vapor humidus omnes
Res creat, & diſcors concordia fœtibus apta eſt.
Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
Solibus æthereis altóque recanduit æſtu;
Edidit innumeras ſpecies: partímque figuras
Rettulit antiquas; partim nova monſtra creavit.
Illa quidem nollet, ſed te quoque, maxime Python,
Tum genuit: populíſque novis, incognite ſerpens,
Terror eras. tantum ſpatii de monte tenebas.
Hunc Deus arcitenens, & nunquam talibus armis
Antè, niſi in damis capreíſque fugacibus, uſus,
Mille gravem telis, exhauſtâ penè pharetrâ,
Perdidit effuſo per vulnera nigra veneno.
Néve operis famam poſſit delere vetuſtas;
Inſtituit ſacros celebri certamine ludos;
Pythia de domitæ ſerpentis nomine dictos.
His juvenum quicunque manu, pedibúſve, rotâve
Vicerat; æſculeæ capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat; longóque decentia crine
Tempora cingebat de qualibet arbore Phœbus.
Primus amor Phœbi Daphne Peneia; quem non
Fors ignara dedit, ſed ſæva Cupidinis ira.
Delius hunc nuper victâ ſerpente ſuperbus
Viderat adducto flectentem cornua nervo:
Quidque tibi, laſcive puer, cum fortibus armis?
Dixerat: iſta decent humeros geſtamina noſtros;
Qui dare certa feræ, dare vulnera poſſumus hoſti.
Qui modò peſtifero tot jugera ventre prementem
Stravimus innumeris tumidum Pythona ſagittis.
Tu face neſcio quos eſto contentus amores
Irritare tuâ: nec laudes aſſere noſtras.
Filius huic Veneris; Figat tuus omnia, Phœbe;
Te meus arcus, ait. quantóque animalia cedunt
Cuncta tibi, tanto minor eſt tua gloria noſtrâ.
Dixit & eliſo percuſſis aëre pennis
Impiger umbroſâ Parnaſſi conſtitit arce:
Eque ſagittiferâ promſit duo tela pharetrâ
Diverſorum operum. fugat hoc, facit illud amorem.
Quod facit, auratum eſt, & cuſpide fulget acutâ:
Quod fugat, obtuſum eſt, & habet ſub arundine plumbum.
Hoc Deus in Nymphâ Peneide fixit; at illo
Læſit Apollineas trajecta per oſſa medullas.
Protinus alter amat; fugit altera nomen amantis,
Sylvarum latebris captivarúmque ferarum
Exuviis gaudens, innuptæque æmula Phœbes.
Vitta coërcebat poſitos ſine lege capillos.
Multi illam petiêre: illa averſata potentes,
Impatiens expérſque viri, nemorum avia luſtrat:
Nec quid Hymen, quid Amor, quid ſint connubia, curat.
Sæpe pater dixit: Generum mihi, filia, debes.
Sæpe pater dixit: Debes mihi, nata, nepotes.
Illa velut crimen tædas exoſa jugales,
Pulcra verecundo ſuffunditur ora rubore;
Inque patris blandis hærens cervice lacertis,
Da mihi perpetuâ, genitor cariſſime, dixit,
Virginitate frui: dedit hoc pater antè Dianæ.
Ille quidem obſequitur: ſed te decor iſte, quod optas,
Eſſe vetat; votóque tuo tua forma repugnat.
Phœbus amat; viſæque cupit connubia Daphnes:
Quæque cupit, ſperat. ſuáque illum oracula fallunt.
Utque leves ſtipulæ demtis adolentur ariſtis;
Ut facibus ſepes ardent, quas forte viator
Vel nimis admovit, vel jam ſub luce reliquit;
Sic Deus in flammas abiit: ſic pectore toto
Uritur, & ſterilem ſperando nutrit amorem.
Spectat inornatos collo pendere capillos.
Et, Quid ſi comantur? ait. videt igne micantes
Sideribus ſimiles oculos. videt oſcula; quæ non
Eſt vidiſſe ſatis. laudat digitóſque, manúſque,
Brachiáque, & nudos mediâ plùs parte lacertos.
Si qua latent, meliora putat. fugit ocyor aurâ
Illa levi: neque ad hæc revocantis verba reſiſtit:
Nympha, precor, Penei, mane: non inſequor hoſtis.
Nympha, mane. ſic agna lupum, ſic cerva leonem,
Sic aquilam pennâ fugiunt trepidante columbæ;
Hoſtes quæque ſuos. amor eſt mihi cauſa ſequendi.
Me miſerum! ne prona cadas, indignáve lædi
Crura notent ſentes; & ſim tibi cauſa doloris.
Aſpera, qua properas, loca ſunt. moderatiùs, oro,
Curre, fugámque inhibe: moderatiùs inſequar ipſe.
Cui placeas, inquire tamen. non incola montis,
Non ego ſum paſtor: non hìc armenta, gregéſve
Horridus obſervo. neſcis, temeraria, neſcis
Quem fugias: ideóque fugis. mihi Delphica tellus,
Et Claros, & Tenedos, Patarǽáque regia ſervit.
Jupiter eſt genitor. per me, quod eritque, fuitque,
Eſtque, patet: per me concordant carmina nervis.
Certa quidem noſtra eſt: noſtrâ tamen una ſagittâ
Certior, in vacuo quæ vulnera pectore fecit.
Inventum medicina meum eſt; opiférque per orbem
Dicor; & herbarum ſubjecta potentia nobis.
Hei mihi, quòd nullis amor eſt medicabilis herbis:
Nec proſunt domino, quæ proſunt omnibus, artes!
Plura locuturum timido Peneia curſu
Fugit; cúmque ipſo verba imperfecta reliquit:
Tum quoque viſa decens. nudabant corpora venti,
Obviáque adverſas vibrabant flamina veſtes;
Et levis impexos retro dabat aura capillos:
Auctaque forma fugâ eſt. ſed enim non ſuſtinet ultra
Perdere blanditias juvenis Deus: útque movebat
Ipſe Amor, admiſſo ſequitur veſtigia paſſu.
Ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
Vidit; & hic prædam pedibus petit, ille ſalutem.
Alter inhæſuro ſimilis, jam jámque tenere
Sperat, & extento ſtringit veſtigia roſtro:
Alter in ambiguo eſt, an ſit deprenſus, & ipſis
Morſibus eripitur; tangentiáque ora relinquit.
Sic Deus, & virgo eſt: hic ſpe celer, illa timore.
Qui tamen inſequitur, pennis adjutus Amoris,
Ocyor eſt, requiémque negat: tergóque fugaci
Imminet; & crinem ſparſum cervicibus afflat.
Viribus abſumtis expalluit illa: citæque
Victa labore fugæ, ſpectans Peneïdas undas,
Fer, pater, inquit, opem; ſi flumina numen habetis.
[Quâ nimium placui, tellus, aut hiſce, vel iſtam,
Quæ facit ut lædar, mutando perde figuram.]
Vix prece finitâ, torpor gravis alligat artus:
Mollia cinguntur tenui præcordia libro.
In frondem crines, in ramos brachia creſcunt:
Pes modò tam velox pigris radicibus hæret:
Ora cacumen obit: remanet nitor unus in illâ.
Hanc quoque Phœbus amat: poſitâque in ſtipite dextrâ
Sentit adhuc trepidare novo ſub cortice pectus.
Complexúſque ſuis ramos, ut membra, lacertis,
Oſcula dat ligno: refugit tamen oſcula lignum.
Cui Deus, At conjux quoniam mea non potes eſſe,
Arbor eris certè, dixit, mea. ſemper habebunt
Te coma, te citharæ, te noſtræ, laure, pharetræ.
Tu ducibus Latiis aderis, cùm læta triumphum
Vox canet; & longæ viſent Capitolia pompæ.
Poſtibus Auguſtis eadem fidiſſima cuſtos
Ante fores ſtabis; mediámque tuebere quercum.
Utque meum intonſis caput eſt juvenile capillis;
Tu quoque perpetuos ſemper gere frondis honores.
Finierat Pæan. factis modò laurea ramis
Annuit: útque caput, viſa eſt agitâſſe cacumen.
Eſt nemus Hæmoniæ, prærupta quod undique claudit
Sylva: vocant Tempe. per quæ Peneus ab imo
Effuſus Pindo ſpumoſis volvitur undis:
Dejectúque gravi tenues agitantia fumos
Nubila conducit, ſummáſque aſpergine ſylvas
Impluit; & ſonitu plus quàm vicina fatigat.
Hæc domus, hæ ſedes, hæc ſunt penetralia magni
Amnis: in hôc reſidens facto de cautibus antro,
Undis jura dabat, Nymphiſque colentibus undas.
Conveniunt illuc popularia flumina primùm;
Neſcia gratentur, conſolentúrne parentem,
Populifer Spercheos, & irrequietus Enipeus,
Apidanúſque ſenex, leníſque Amphryſos, & Æas.
Móxque amnes alii. qui, quà tulit impetus illos,
In mare deducunt feſſas erroribus undas.
Inachus unus abeſt: imóque reconditus antro
Fletibus auget aquas. natámque miſerrimus Iô
Luget, ut amiſſam. neſcit vitâne fruatur,
An ſit apud manes. ſed quam non invenit uſquam,
Eſſe putat nuſquam; atque animo pejora veretur.
Viderat à patrio redeuntem Jupiter Iô
Flumine: &, O virgo Jove digna, tuóque beatum
Neſcio quem factura toro, pete, dixerat, umbras
Altorum nemorum, (& nemorum monſtraverat umbras)
Dum calet, & medio Sol eſt altiſſimus orbe.
Quòd ſi ſola times latebras intrare ferarum;
Præſide tuta Deo nemorum ſecreta ſubibis:
Nec de plebe Deo, ſed qui cœleſtia magnâ
Sceptra manu teneo; ſed qui vaga fulmina mitto.

Ne

Ne fuge me. fugiebat enim. jam paſcua Lernæ,
Conſitáque arboribus Lircæa reliquerat arva;
Cùm Deus inductâ latas caligine terras
Occuluit, tenuitque fugam, rapuitque pudorem.
Interea medios Juno deſpexit in agros:
Et noctis faciem nebulas feciſſe volucres
Sub nitido mirata die; non fluminis illas
Eſſe, nec humenti ſentit tellure remitti:
Atque ſuus conjux, ubi ſit, circumſpicit; ut quæ
Deprenſi toties jam nôſſet furta mariti.
Quem poſtquam cælo non reppetit; Aut ego fallor,
Aut ego lædor, ait. delapſáque ab æthere ſummo
Conſtitit in terris; nebuláſque recedere juſſit.
Conjugis adventum præſenſerat, inque nitentem
Inachidos vultus mutaverat ille juvencam.
Bos quoque formoſa eſt. ſpeciem Saturnia vaccæ,
Quanquam invita, probat. nec non & cujus, & unde,
Quóve ſit armento, veri quaſi neſcia, quærit.
Jupiter è terrâ genitam mentitur, ut auctor
Deſinat inquiri. petit hanc Saturnia munus.
Quid faciat? crudele, ſuos addicere amores:
Non dare, ſuſpectum, pudor eſt, qui ſuadeat illinc;
Hinc diſſuadet amor. victus pudor eſſet amore:
Sed leve ſi munus ſociæ generiſque toríque
Vacca negaretur; poterat non vacca videri.
Pellice donatâ, non protinus exuit omnem
Diva metum; timuitque Jovem, & fuit anxia furti,
Donec Ariſtoridæ ſervandam tradidit Argo.
Centum luminibus cinctum caput Argus habebat.
Indè ſuis vicibus capiebant bina quietem:
Cætera ſervabant, atque in ſtatione manebant.
Conſtiterat quocunque modo; ſpectabat ad Iô,
Ante oculos Iô, quamvis averſus, habebat.
Luce ſinit paſci: cùm Sol tellure ſub altâ eſt;
Claudit, & indigno circumdat vincula collo.
Frondibus arboreis, & amarâ paſcitur herbâ:
Próque toro, terræ non ſemper gramen habenti
Incubat infelix; limoſáque flumina potat.
Illa etiam ſupplex Argo cùm brachia vellet
Tendere; non habuit, quæ brachia tenderet Argo:
Conatóque queri mugitus edidit ore:
Pertimuitque ſonos, propriâque exterrita voce eſt.
Venit & ad ripas, ubi ludere ſæpe ſolebat,
Inachidas ripas. novâque ut conſpexit in undâ
Cornua, pertimuit, ſéque exterrita refugit.
Naïdes ignorant, ignorat & Inachus ipſe,
Quæ ſit. at illa patrem ſequitur, ſequitúrque ſorores:
Et patitur tangi, ſéque admirantibus offert.
Decerptas ſenior porrexerat Inachus herbas;
Illa manus lambit, patriíſque dat oſcula palmis;
Nec retinet lacrymas: &, ſi modò verba ſequantur,
Oret opem; nomenque ſuum, caſúſque loquatur,
Littera pro verbis, quam pes in pulvere ducit,
Corporis indicium mutati triſte peregit.
Me miſerum! exclamat pater Inachus: inque gementis
Cornibus, & niveæ pendens cervice juvencæ,
Me miſerum! ingeminat. túne es quæſita per omnes,
Nata, mihi terras? tu non inventa repertâ
Luctus eras levior. retices: nec mutua noſtris
Dicta refers. alto tantùm ſuſpiria prodis
Pectore: quódque unum potes, ad mea verba remugis.
At tibi ego ignarus thalamos tædáſque parabam:
Spéſque fuit generi mihi prima, ſecunda nepotum.
De grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus.
Nec finire licet tantos mihi morte dolores:
Sed nocet eſſe Deum. præcluſáque janua leti
Æternum noſtros luctus extendit in ævum.
Talia mœrenti ſtellatus ſubmovet Argus,
Ereptámque patri diverſa in paſcua natam
Abſtrahit. ipſe procul montis ſublime cacumen
Occupat: unde ſedens partes ſpeculetur in omnes.
Nec Superûm rector mala tanta Phoronidos ultrà
Ferre poteſt. natúmque vocat; quem lucida partu
Pleïas enixa eſt: letóque det, imperat, Argum.
Parva mora eſt, alas pedibus, virgámque potenti
Somniferam ſumſiſſe manu, tegiménque capillis.
Hæc ubi diſpoſuit, patriâ Jove natus ab arce
Deſilit in terras. illic tegiménque removit,
Et poſuit pennas: tantummodo virga retenta eſt.
Hâc agit, ut paſtor, per devia rura capellas,
Dum venit, abductas: & ſtructis cantat avenis.
Voce novæ captus cuſtos Junonius artis,
Quiſquis es, hôc poteras mecum conſidere ſaxo,
Argus ait: neque enim pecori fœcundior ullo
Herba loco eſt: aptámque vides paſtoribus umbram.
Sedit Atlantiades, & euntem multa loquendo
Detinuit ſermone diem: junctíſque canendo
Vincere arundinibus ſervantia lumina tentat.
Ille tamen pugnat molles evincere ſomnos:
Et, quamvis ſopor eſt oculorum parte receptus;
Parte tamen vigilat. quærit quoque, namque reperta
Fiſtula nuper erat, quâ ſit ratione reperta.
Tum Deus, Arcadiæ gelidis in montibus, inquit,
Inter Hamadryadas celeberrima Nonacrinas
Naïas una fuit. Nymphæ Syringa vocabant.
Non ſemel & Satyros eluſerat illa ſequentes,
Et quoſcunque Deos umbroſáve ſylva, feráxve
Rus habet. Ortygiam ſtudiis ipſâque colebat
Virginitate Deam. ritu quoque cincta Dianæ
Falleret, & credi poſſet Latonia, ſi non
Corneus huic arcus, ſi non foret aureus illi.
Sic quoque fallebat. redeuntem colle Lycæo
Pan videt hanc, pinúque caput præcinctus acutâ,
Talia verba refert. reſtabat verba referre;
Et precibus ſpretis fugiſſe per avia Nympham;
Donec arenoſi placidum Ladonis ad amnem
Venerit, hic illi curſum impedientibus undis,
Ut ſe mutarent, liquidas oráſſe ſorores:
Panáque, cùm prenſam ſibi jam Syringa putaret,
Corpore pro Nymphæ calamos tenuiſſe paluſtres:
Dúmque ibi ſuſpirat, motos in arundine ventos
Effeciſſe ſonum tenuem, ſimiléinque querenti:
Arte novâ vocíſque Deum dulcedine captum,
Hoc mihi concilium tecum, dixiſſe, manebit:
Atque ita diſparibus calamis compagine ceræ
Inter ſe junctis nomen tenuiſſe puellæ.
Talia dicturus vidit Cyllenius omnes
Succubuiſſe oculos, adopertáque lumina ſomno.
Supprimit extemplo vocem: firmátque ſoporem,
Languida permulcens medicatâ lumina virgâ.
Nec mora: falcato nutantem vulnerat enſe,
Quà collo confine caput: ſaxóque cruentum
Dejicit; & maculat præruptam ſanguine cautem.
Arge, jaces. quódque in tot lumina lumen habebas
Extinctum eſt: centúmque oculos nox occupat una.
Excipit hos, volucríſque ſuæ Saturnia pennis
Collocat; & gemmis caudam ſtellantibus implet.
Protinus exarſit, nec tempora diſtulit iræ;
Horriferamque oculis animóque objecit Erinnyn
Pellicis Argolicæ, ſtimulóſque in pectora cæcos
Condidit, & profugam per totum terruit orbem.
Ultimus immenſo reſtabas, Nile, labori.
Quem ſimul ac tetigit, poſitíſque in margine ripæ
Procubuit genibus, reſupinóque ardua collo,
Quos potuit, ſolos tollens ad ſidera vultus,
Et gemitu, & lacrymis, & luctiſono mugitu
Cum Jove viſa queri eſt, finémque orare malorum.
Conjugis ille ſuæ complexus colla lacertis,
Finiat ut pœnas tandem, rogat: Inque futurum
Pone metus, inquit, nunquam tibi cauſa doloris
Hæc erit: & Stygias jubet hoc audire paludes.
Ut lenita Dea eſt, vultus capit illa priores:
Fítque quod ante fuit. fugiunt è corpore ſetæ:
Cornua decreſcunt: fit luminis arctior orbis.
Contrahitur rictus: redeunt humeríque manúſque:
Ungulâque in quinos dilapſa abſumitur ungues.
De bove nil ſupereſt, formæ niſi candor, in illâ:
Officióque pedum Nymphe contenta duorum
Erigitur: metuitque loqui; ne more juvencæ
Mugiat: & timidè verba intermiſſa retentat.
Nunc Dea linigerâ colitur celeberrima turbâ.
Huic Epaphus magni genitus de ſemine tandem
Creditur eſſe Jovis: pérque urbes juncta parenti
Templa tenet. fuit huic animis æqualis & annis
Sole ſatus Phaëthon: quem quondam magna loquentem,
Nec ſibi cedentem, Phœbóque parente ſuperbum,
Non tulit Inachides: Matríque, ait, omnia demens
Credis; & es tumidus genitoris imagine falſi.
Erubuit Phaëthon, irámque pudore repreſſit:
Et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem.
Quóque magis doleas, genitrix, ait. ille ego liber,
Ille ferox tacui. pudet hæc opprobria nobis
Et dici potuiſſe, & non potuiſſe refelli.
At tu, ſi modò ſum cæleſti ſtirpe creatus,
Ede notam tanti generis. méque aſſere cælo.
Dixit; & implicuit materno brachia collo:
Perque ſuum, Meropíſque caput, tædáſque ſororum.
Traderet. oravit veri ſibi ſigna parentis.

Ambiguum, Clymene precibus Phaëthontis, an irâ
Mota magis dicti ſibi criminis; utraque cælo
Brachia porrexit: ſpectánſque ad lumina Solis,
Per jubar hoc, inquit, radiis inſigne coruſcis,
Nate, tibi juro, quod nos audítque vidétque;
Hôc te, quem ſpectas, hôc te, qui temperat orbem,
Sole ſatum. ſi ficta loquor, neget ipſe videndum
Se mihi; ſítque oculis lux iſta noviſſima noſtris.
Nec longus patrios labor eſt tibi nôſſe penates:
Unde oritur, terræ domus eſt contermina noſtræ.
Si modò fert animus; gradere: & ſcitabere ab ipſo.
Emicat extemplo lætus poſt talia matris
Dicta ſuæ Phaëthon; & concipit æthera mente.
Æthiopáſque ſuos, poſitóſque ſub ignibus Indos
Sidereis, tranſit; patrióſque adit impiger ortus.

METAMORPHOSEON

LIBER SECUNDUS.

Regia Solis erat ſublimibus alta columnis,
Clara micante auro flammáſque imitante pyropo:
Cujus ebur nitidum faſtigia ſumma tenebat:
Argenti bifores radiabant lumine valvæ.
Materiem ſuperabat opus. nam Mulciber illìc
Æquora cælârat medias cingentia terras,
Terrarúmque orbem, cælúmque, quod imminet orbi.
Cæruleos habet unda Deos; Tritona canorum,
Proteáque ambiguum, balænarúmque prementem
Ægæona ſuis immania terga lacertis,
Doridáque, & natas: quarum pars nare videntur,
Pars in mole ſedens virides ſiccare capillos;
Piſce vehi quædam. facies non omnibus una,
Nec diverſa tamen: qualem decet eſſe ſororum.
Terra viros, urbéſque gerit, ſylváſque, feráſque,
Fluminaque, & nymphas, & cætera numina ruris.
Hæc ſuper impoſita eſt cæli fulgentis imago:
Signáque ſex foribus dextris, totidémque ſiniſtris.
Quò ſimul acclivo Clymeneïa limite proles
Venit, & intravit dubitati tecta parentis;
Protinus ad patrios ſua fert veſtigia vultus:
Conſiſtítque procul neque enim propiora ferebat
Lumina. purpureâ velatus veſte ſedebat
In ſolio Phœbus claris lucente ſmaragdis.
A dextrâ, lævâque Dies, & Menſis, & Annus,
Sæculáque, & poſitæ ſpatiis æqualibus Horæ:
Vérque novum ſtabat cinctum florente coronâ:
Stabat nuda Æſtas, & ſpicea ſerta gerebat.
Stabat & Autumnus calcatis ſordidus uvis.
Et glacialis Hyems canos hirſuta capillos.
Indè loco medius, rerum novitate paventem
Sol oculis juvenem quibus aſpicit omnia, vidit.
Quæque viæ tibi cauſa? quid hâc, ait, arce petîſti,
Progenies, Phaëthon, haud inficianda parenti?
Ille refert, O lux immenſi publica mundi,
Phœbe pater, ſi das hujus mihi nominis uſum,
Nec falsâ Clymene culpam ſub imagine celat;
Pignora da, genitor; per quæ tua vera propago
Credar; & hunc animis errorem detrahe noſtris.
Dixerat. at genitor circùm caput omne micantes
Depoſuit radios; propiúſque accedere juſſit:
Amplexúque dato, Nec tu meus eſſe negari
Dignus es; & Clymene veros, ait, edidit ortus.
Quóque minùs dubites; quodvis pete munus: ut illud
Me tribuente feras. promiſſis teſtis adeſto
Dîs juranda palus, oculis incognita noſtris.
Vix bene deſierat: currus rogat ille paternos,
Inque diem alipedum jus & moderamen equorum.
Pœnituit juráſſe patrem. qui térque quatérque
Concutiens illuſtre caput, Temeraria, dixit,
Vox mea facta tuâ eſt. utinam promiſſa liceret
Non dare! confiteor, ſolum hoc tibi, nate, negarem.
Diſſuadere licet. non eſt tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaëthon; & quæ nec viribus iſtis
Munera conveniant, nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis: non eſt mortale quod optas.
Plus etiam, quàm quod Superis contingere fas ſit,
Neſcius affectas. placeat ſibi quiſque licebit;
Non tamen ignifero quiſquam conſiſtere in axe
Me valet excepto. vaſti quoque rector Olympi,
Qui fera terribili jaculatur fulmina dextrâ,
Non agat hos currus. & quid Jove majus habemus?
Ardua prima via eſt; & quà vix manè recentes
Enitantur equi: medio eſt altiſſima cælo;
Unde mare & terras ipſi mihi ſæpe videre
Fit timor, & pavidâ trepidat formidine pectus.
Ultima prona via eſt; & eget moderamine certo.
Tunc etiam, quæ me ſubjectis excipit undis,
Ne ferar in præceps, Tethys ſolet ipſa vereri.
Adde, quòd aſſiduâ rapitur vertigine cælum;
Sideráque alta trahit, celeríque volumine torquet.
Nitor in adverſum: nec me, qui cætera, vincit
Impetus: & rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus. quid agas? poteríſne rotatis
Obvius ire polis, ne te citus auferat axis?
Forſitan & lucos illìc urbéſque Deorum
Concipias animo, delubráque ditia donis
Eſſe. per inſidias iter eſt, formáſque ferarum.
Utque viam teneas, nullóque errore traharis;
Per tamen adverſi gradieris cornua Tauri,
Hæmonióſque arcus, violentíque ora Leonis,
Sæváque circuitu curvantem brachia longo
Scorpion, atque aliter curvantem brachia Cancrum.
Nec tibi quadrupedes animoſos ignibus illis
Quos in pectore habent, quos ore & naribus efflant,
In promtu regere eſt. vix me patiuntur, ut acres
Incaluere animi; cervíxque repugnat habenis.
At tu, funeſti ne ſim tibi muneris auctor,
Nate, cave: dum réſque ſinit, tua corrige vota.
Scilicet, ut noſtro genitum te ſanguine credas,
Pignora certa petis. do pignora certa timendo:
Et patrio pater eſſe metu probor. aſpice vultus
Ecce meos: utinámque oculos in pectora poſſes
Inſerere, & patrias intus deprendere curas!
Denique quidquid habet dives circumſpice mundus:
Eque tot ac tantis cæli terræque mariſque
Poſce bonis aliquid: nullam patiere repulſam.
Deprecor hoc unum; quod vero nomine pœna,
Non honor eſt. pœnam, Phaëthon, pro munere poſcis.
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita; dabitur (Stygias juravimus undas)
Quodcunque optâris: ſed tu ſapientiùs opta.
Finierat monitus. dictis tamen ille repugnat:
Propoſitúmque tenet: flagrátque cupidine currûs.
Ergo, quà licuit genitor cunctatus, ad altos
Deducit juvenem Vulcania munera currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea ſummæ
Curvatura rotæ; radiorum argenteus ordo.
Per juga chryſolithi, poſitæque ex ordine gemmæ,
Clara repercuſſo reddebant lumina Phœbo.
Dúmque ea magnanimus Phaëthon miratur, opúſque
Perſpicit: ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores, & plena roſarum
Atria. diffugiunt ſtellæ: quarum agmina cogit
Lucifer, & cæli ſtatione noviſſimus exit.
At pater ut terras, mundúmque rubeſcere vidit,
Cornuáque extremæ velut evaneſcere Lunæ;
Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Juſſa Deæ celeres peragunt: ignémque vomentes
Ambroſiæ ſucco ſaturos præſepibus altis
Quadrupedes ducunt; addúntque ſonantia fræna.
Tum pater ora ſui ſacro medicamine nati
Contigit; & rapidæ fecit patientia flammæ.
Impoſuítque comæ radios: præſagáque luctûs
Pectore ſollicito repetens ſuſpiria, dixit:
Si potes hìc ſaltem monitis parere paternis;
Parce, puer, ſtimulis; & fortiùs utere loris.
Sponte ſuâ properant. labor eſt inhibere volentes.
Nec tibi directos placeat via quinque per arcus.
Sectus in obliquum eſt lato curvamine limes.
Zonarúmque trium contentus fine polúmque
Effugito auſtralem, junctámque aquilonibus Arcton.
Hâc ſit iter: manifeſta rotæ veſtigia cernes.
Utque ferant æquos & cælum & terra calores,
Nec preme, nec ſummum molire per æthera currum.
Altiùs egreſſus cæleſtia tecta cremabis;
Inferiùs terras: medio tutiſſimus ibis.
Neu te dexterior tortum declinet in anguem,
Néve ſiniſterior preſſam rota ducat ad aram:
Inter utrumque tene. Fortunæ cætera mando;
Quæ juvet, & meliùs, quàm tu tibi, conſulat opto.
Dum loquor; Heſperio poſitas in littore metas
Humida nox tetigit. non eſt mora libera nobis:
Poſcimur. effulget tenebris Aurora fugatis.
Corripe lora manu: vel, ſi mutabile pectus

Eſt

Digitized by Google

Eſt tibi, conſiliis, non curribus, utere noſtris:
Dum potes; & ſolidis etiamnum ſedibus adſtas,
Dumque male optatos nondum premis inſcius axes.
Quæ tutus ſpectes, ſine me dare lumina terris.
Occupat ille levem juvenili corpore currum:
Statque ſuper; manibuſque datas contingere habenas
Gaudet; & invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyroeis, & Eous, & Æthon,
Solis equi, quartuſque Phlegon, hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibuſque repagula pulſant.
Quæ poſtquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
Reppulit; & facta eſt immenſi copia mundi;
Corripuere viam, pedibuſque per aëra motis
Obſtantes ſcindunt nebulas, pennisque levati
Prætereunt ortos iiſdem de partibus Euros.
Sed leve pondus erat; nec quod cognoſcere poſſent
Solis equi: ſolitáque jugum gravitate carebat.
Utque labant curvæ juſto ſine pondere naves,
Perque mare inſtabiles nimiâ levitate feruntur;
Sic onere aſſueto vacuus dat in aëra ſaltus,
Succutiturque altè, ſimiliſque eſt currus inani.
Quod ſimulac ſenſere; ruunt, tritúmque relinquunt
Quadrijugi ſpatium: nec, quo priùs, ordine currunt.
Ipſe pavet; nec quà commiſſas flectat habenas,
Nec ſcit quà ſit iter: nec, ſi ſciat, imperet illis.
Tum primùm radiis gelidi caluere Triones,
Et vetito fruſtra tentârunt æquore tingi.
Quæque polo poſita eſt glaciali proxima ſerpens,
Frigore pigra priùs, nec formidabilis ulli;
Incaluit; ſumſitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugiſſe, Boote;
Quamvis tardus eras, & te tua plauſtra tenebant.
Ut verò ſummo deſpexit ab æthere terras
Infelix Phaëthon, penitus peniteſque patentes;
Palluit, & ſubito genua intremuere timore:
Suntque oculis tenebræ per tantum lumen obortæ.
Et jam mallet equos nunquam tetigiſſe paternos:
Jamque agnoſſe genus piget, & valuiſſe rogando.
Jam Meropis dici cupiens; ita fertur, ut acta
Præcipiti pinus Boreâ, cui victa remiſit
Fræna ſuus rector, quam Dis votiſque reliquit.
Quid faciat? multum cœli poſt terga relictum:
Ante oculos plus eſt. animo metitur utrumque.
Et modò, quos illi fato contingere non eſt,
Proſpicit occaſus: interdum reſpicit ortus.
Quidque agat ignarus, ſtupet: & nec fræna remittit,
Nec retinere valet: nec nomina novit equorum.
Sparſa quoque in vario paſſim miracula cœlo,
Vaſtarúmque videt trepidus ſimulacra ferarum.
Eſt locus, in geminos ubi brachia concavat arcus
Scorpios; & caudâ flexiſque utrinque lacertis
Porrigit in ſpatium ſignorum membra duorum.
Hunc puer ut nigri madidum ſudore veneni
Vulnera curvatâ minitantem cuſpide vidit;
Mentis inops, gelidâ formidine lora remiſit.
Quæ poſtquam ſummum tetigere jacentia tergum,
Exſpatiantur equi: nulloque inhibente per auras
Ignotæ regionis eunt; quàque impetus egit,
Hàc ſine lege ruunt: altóque ſub æthere fixis
Incurſant ſtellis, rapiúntque per avia currum.
Et modò ſumma petunt, modò per declive, viáſque
Præcipites ſpatio terræ propiore feruntur.
Inferiúſque ſuis fraternos currere Luna
Admiratur equos: ambuſtáque nubila fumant.
Corripitur flammis, ut quæque altiſſima, tellus;
Fiſſáque agit rimas, & ſuccis aret ademtis.
Pabula caneſcunt: cum frondibus uritur arbos:
Materiámque ſuo præbet ſeges arida damno.
Parva queror. magnæ pereunt cum mœnibus urbes:
Cúmque ſuis totas populis incendia gentes
In cinerem vertunt. ſylvæ cum montibus ardent.
Ardet Athos, Tauruſque Cilix, & Tmolus, & Oete;
Et tunc ſicca, priùs celeberrima fontibus, Ide:
Virgineúſque Helicon, & nondum Oeagrius Hæmos.
Ardet in immenſum geminatis ignibus Ætne,
Parnaſſúſque biceps, & Eryx, & Cynthus, & Othrys;
Et tandem Rhodope nivibus caritura, Mimáſque,
Dindymáque, & Mycale, natúſque ad ſacra Cithæron.
Nec proſunt Scythiæ ſua frigora. Caucaſus ardet,
Oſſáque cum Pindo, majórque ambobus Olympus;
Aëriæque Alpes, & nubifer Apenninus.
Tunc verò Phaëthon cunctis è partibus orbem
Aſpicit accenſum, nec tantos ſuſtinet æſtus:
Ferventéſque auras, velut è fornace profundâ,
Ore trahit, currúſque ſuos candeſcere ſentit.
Et neque jam cineres ejectatámque favillam
Ferre poteſt: calidóque involvitur undique fumo.
Quóque eat, aut ubi ſit, piceâ caligine tectus
Neſcit: & arbitrio volucrum raptatur equorum.
Sanguine tum credunt in corpora ſumma vocato,
Æthiopum populos nigrum traxiſſe colorem.
Tum facta eſt Libye raptis humoribus æſtu
Arida; tum Nymphæ paſſis fontéſque lacúſque
Deflevere comis. quærit Bœotia Dircen,
Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas.
Nec ſortita loco diſtantes flumina ripas
Tuta manent: mediis Tanaïs fumavit in undis,
Peneóſque ſenex, Theutranteúſque Caïcus,
Et celer Iſmenos, cum Phocaico Erymantho,
Arſuruſque iterum Xanthus, flavúſque Lycormas,
Quique recurvatis ludit Mæandros in undis;
Mygdoniúſque Melas, & Tænarius Eurotas.
Arſit & Euphrates Babylonius, arſit Orontes,
Thermodónque citus, Gangéſque, & Phaſis, & Iſter.
Æſtuat Alpheos: ripæ Spercheïdes ardent:
Quódque ſuo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum.
Et, quæ Mæonias celebrârant carmine ripas,
Flumineæ volucres medio caluere Caÿſtro.
Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluítque caput, quod adhuc latet. oſtia ſeptem
Pulverulenta vacant, ſeptem ſine flumine valles.
Fors eadem Iſmarios Hebrum cum Strymone ſiccat,
Heſperióſque amnes, Rhenum, Rhodanúmque, Padúmque,
Cuique fuit rerum promiſſa potentia, Tybrim.
Diſſilit omne ſolum, penetratque in Tartara rimis
Lumen, & infernum terret cum conjuge Regem.
Et mare contrahitur: ſiccæque eſt campus arenæ,
Quod modò pontus erat. quóſque altum texerat æquor,
Exiſtunt montes, & ſparſas Cycladas augent.
Ima petunt piſces: nec ſe ſuper æquora curvi
Tollere conſuetas audent delphines in auras.
Corpora phocarum ſummo reſupina profundo
Exanimata natant. ipſum quoque Nerea fama eſt,
Doridáque, & natas, tepidis latuiſſe ſub antris.
Ter Neptunus aquis cum torvo brachia vultu
Exſerere auſus erat: ter non tulit aëris æſtus.
Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
Inter aquas pelagi, contractos undique fontes,
Qui ſe condiderant in opacæ viſcera matris;
Suſtulit omniferos collo tenus arida vultus:
Oppoſuítque manum fronti. magnóque tremore
Omnia concutiens paulùm ſubſedit; & infra,
Quàm ſolet eſſe, fuit: ſiccáque ita voce locuta eſt:
Si placet hoc, meruíque, quid ô tua fulmina ceſſant,
Summe Deûm? liceat periture viribus ignis,
Igne perire tuo, cladémque auctore levare.
Vix equidem fauces hæc ipſa in verba reſolvo.
(Preſſerat ora vapor.) toſtos en aſpice crines,
Inque oculis tantum, tantum ſuper ora favillæ.
Hóſne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
Officiique refers? quòd adunci vulnera aratri,
Raſtrorúmque fero, totóque exerceor anno?
Quòd pecori frondes, alimentáque mitia fruges
Humano generi, vobis quòd thura miniſtro?
Sed tamen exitium fac me meruiſſe: quid undæ,
Quid meruit frater? cur illi tradita ſorte
Æquora decreſcunt, & ab æthere longiùs abſunt?
Quod ſi nec fratris, nec te mea gratia tangit;
At cœli miſerere tui. circumſpice utrumque:
Fumat uterque polus: quos ſi vitiaverit ignis,
Atria veſtra ruent. Atlas en ipſe laborat,
Vixque ſuis humeris candentem ſuſtinet axem.
Si freta, ſi terræ pereunt, ſi regia cœli;
In chaos antiquum confundimur. eripe flammis,
Si quid adhuc ſupereſt: & rerum conſule ſummæ.
Dixerat hæc Tellus: neque enim tolerare vaporem
Ulteriùs potuit, nec dicere plura; ſuúmque
Retulit os in ſe, propioráque manibus antra.
At pater omnipotens ſuperos teſtatus, & ipſum,
Qui dederat currus, niſi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi; ſummam petit arduus arcem,
Unde ſolet latis nubes inducere terris,
Unde movet tonitrus, vibratáque fulmina jactat.
Sed neque, quas poſſet terris inducere, nubes
Tunc habuit: nec, quos cœlo dimitteret, imbres.
Intonat: & dextrâ libratum fulmen ab aure
Miſit in aurigam; paritérque animáque rotiſque
Expulit, & ſævis compeſcuit ignibus ignes.

Conſternantur equi: & ſaltu in contraria facto
Colla jugo eripiunt, abruptaque lora relinquunt.
Illic frena jacent, illic temone revulſus
Axis; in hac radii fractarum parte rotarum;
Sparſaque ſunt late laceri veſtigia currus.
At Phaethon, rutilos flamma populante capillos,
Volvitur in præceps, longoque per aëra tractu
Fertur; ut interdum de cœlo ſtella ſereno,
Etſi non cecidit, poſſit cecidiſſe videri.
Quem procul à patria diverſo maximus orbe
Excipit Eridanus, ſpumantiaque abluit ora.
Naïdes Heſperiæ trifida fumantia flamma
Corpora dant tumulo; ſignantque hoc carmine ſaxum:
Hic ſitus eſt Phaethon, currus auriga paterni:
Quem ſi non tenuit, magnis tamen excidit auſis.
Nam pater obductos luctu miſerabilis ægro
Condiderat vultus: &, ſi modò credimus, unum
Iſſe diem ſine Sole ferunt; incendia lumen
Præbebant; aliquiſque malo fuit uſus in illo.
At Clymene poſtquam dixit, quæcunque fuerunt
In tantis dicenda malis, lugubris & amens,
Et laniata ſinus totum percenſuit orbem;
Exanimeſque artus primò, mox oſſa requirens,
Repperit oſſa tamen peregrina condita ripa;
Incubuitque loco; nomenque in marmore lectum
Perfudit lacrymis, & aperto pectore fovit.
Nec minus Heliades fletus, &, inania morti
Munera, dant lacrymas; & cæſæ pectora palmis
Non auditurum miſeras Phaëthonta querelas
Nocte dieque vocant; adſternunturque ſepulcro.
Luna quater junctis implêrat cornibus orbem:
Illæ more ſuo (nam morem fecerat uſus)
Plangorem dederant. è quîs Phaëthuſa ſororum
Maxima, cum vellet terræ procumbere, queſta eſt
Diriguiſſe pedes: ad quam conata venire
Candida Lampetie, ſubita radice retenta eſt.
Tertia cum crinem manibus laniare pararet;
Avellit frondes. hæc ſtipite crura teneri,
Illa dolet fieri longos ſua brachia ramos.
Dumque ea mirantur; complectitur inguina cortex,
Perque gradus uterum, pectuſque, humeroſque, manuſque
Ambit: & extabant tantùm ora vocantia matrem.
Quid faciat mater? niſi, quò trahat impetus illam,
Huc eat, atque illuc? & dum licet, oſcula jungat?
Non ſatis eſt. truncis avellere corpora tentat,
Et teneros manibus ramos abrumpere: at inde
Sanguineæ manant, tanquam de vulnere, guttæ.
Parce, precor, mater, quæcunque eſt ſaucia, clamat;
Parce, precor: noſtrum laceratur in arbore corpus.
Jamque vale. cortex in verba noviſſima venit.
Inde fluunt lacrymæ; ſtillataque Sole rigeſcunt
De ramis electra novis; quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit geſtanda Latinis.
Adfuit huic monſtro proles Stheneleïa Cycnus,
Qui tibi materno quamvis à ſanguine junctus,
Mente tamen, Phaëthon, propior fuit. ille relicto
(Nam Ligurum populos, & magnas rexerat urbes)
Imperio, ripas virides, amnemque querelis
Eridanum implêrat, ſylvamque ſororibus auctam.
Cum vox eſt tenuata viro; canæque capillos
Diſſimulant plumæ; collumque à pectore longum
Porrigitur, digitoſque ligat junctura rubentes:
Penna latus veſtit: tenet os ſine acumine roſtrum.
Fit nova Cycnus avis: nec ſe cœloque Jovique
Credit, ut injuſtè miſſi memor ignis ab illo.
Stagna colit, patuloſque lacus; ignemque peroſus,
Quæ colat, elegit contraria flumina flammis.
Squallidus intereà genitor Phaëthontis, & expers
Ipſe ſui decoris, qualis, cum deficit orbem,
Eſſe ſolet; lucemque odit, ſeque ipſe, diemque;
Datque animum in luctus; & luctibus adjicit iram;
Officiumque negat mundo. Satis, inquit, ab ævi
Sors mea principiis fuit irrequieta: piget me
Actorum ſine fine mihi, ſine honore, laborum.
Quilibet alter agat portantes lumina currus.
Si nemo eſt, omneſque Dei non poſſe fatentur,
Ipſe agat: ut ſaltem, dum noſtras tentat habenas,
Orbatura patres aliquando fulmina ponat.
Tum ſciet, ignipedum vires expertus equorum,
Non meruiſſe necem, qui non bene rexerit illos.
Talia dicentem circumſtant omnia Solem
Numina; neve velit tenebras inducere rebus,
Supplice voce rogant. miſſos quoque Jupiter ignes
Excuſat, precibuſque minas regaliter addit.

Colligit amentes, & adhuc terrore paventes
Phœbus equos; ſtimuloque dolens, & verbere ſævit.
Sævit enim, natumque objectat, & imputat illis.
At pater omnipotens ingentia mœnia cœli
Circuit; &, ne quid labefactum viribus ignis
Corruat, explorat. quæ poſtquam firma, ſuique
Roboris eſſe videt; terras, hominumque labores
Perſpicit. Arcadiæ tamen eſt impenſior illi
Cura ſuæ. fonteſque, & nondum audentia labi
Flumina reſtituit; dat terræ gramina, frondes
Arboribus; læſaſque jubet revireſcere ſylvas.
Dum redit, itque frequens; in virgine Nonacrina
Hæſit; & accepti caluere ſub oſſibus ignes.
Non erat hujus opus lanam mollire trahendo;
Nec poſitu variare comas: ubi fibula veſtem,
Vitta coercuerat neglectos alba capillos.
Et modò leve manu jaculum, modò ſumpſerat arcum,
Miles erat Phœbes: nec Mænalon attigit ulla
Gratior hac Triviæ. ſed nulla potentia longa eſt.
Ulterius medio ſpatium Sol altus habebat;
Cum ſubit illa nemus, quod nulla ceciderat ætas.
Exuit hic humero pharetram, lentoſque retendit
Arcus; inque ſolo, quod texerat herba, jacebat;
Et pictam poſita pharetram cervice premebat.
Jupiter ut vidit feſſam, & cuſtode vacantem;
Hoc certè conjux furtum mea neſciet, inquit:
Aut ſi reſciet, ſunt ô, ſunt jurgia tanti!
Protinus induitur faciem cultumque Dianæ;
Atque ait, O comitum virgo pars una mearum,
In quibus es venata jugis? De ceſpite virgo
Se levat; &, Salve numen, me judice, dixit,
Audiat ipſe licet, majus Jove. ridet, & audit;
Et ſibi præferri ſe gaudet; & oſcula jungit:
Nec moderata ſatis, nec ſic à virgine danda.
Quâ venata foret ſylva, narrare parantem
Impedit amplexu; nec ſe ſine crimine prodit.
Illa quidem contra, quantum modò fœmina poſſit,
(Adſpiceres utinam, Saturnia, mitior eſſes!)
Illa quidem pugnat. ſed quem ſuperare puella,
Quiſve Jovem poterat? ſuperum petit æthera victor
Jupiter. huic odio nemus eſt, & conſcia ſylva.
Unde pedem referens, penè eſt oblita pharetram
Tollere cum telis, & quem ſuſpenderat, arcum.
Ecce, ſuo comitata choro Dictynna per altum
Mænalon ingrediens, & cæde ſuperba ferarum,
Adſpicit hanc; viſamque vocat. clamata refugit;
Et timuit primò, ne Jupiter eſſet in illa.
Sed poſtquam pariter nymphas incedere vidit,
Senſit abeſſe dolos; numerumque acceſſit ad harum.
Heu quàm difficile eſt, crimen non prodere vultu!
Vix oculos attollit humo: nec, ut antè ſolebat,
Juncta Deæ lateri, nec toto eſt agmine prima.
Sed ſilet; & læſi dat ſigna rubore pudoris.
Et (niſi quod virgo eſt) poterat ſentire Diana
Mille notis culpam: nymphæ ſenſiſſe feruntur.
Orbe reſurgebant lunaria cornua nono;
Cum Dea venatrix fraternis languida flammis,
Nacta nemus gelidum; de quo cum murmure labens
Ibat, & attritas verſabat rivus arenas.
Ut loca laudavit, ſummas pede contigit undas;
His quoque laudatis; Procul eſt, ait, arbiter omnis:
Nuda ſuperfuſis tingamus corpora lymphis.
Parrhaſis erubuit. cunctæ velamina ponunt:
Una moras quærit. dubitanti veſtis adempta eſt.
Qua poſita, nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitæ, manibuſque uterum celare volentem;
I procul hinc, dixit, nec ſacros pollue fontes,
Cynthia: deque ſuo juſſit ſecedere cœtu.
Senſerat hoc olim magni matrona Tonantis;
Diſtuleratque graves in idonea tempora pœnas.
Cauſa moræ nulla eſt. & jam puer Arcas (id ipſum
Indoluit Juno) fuerat de pellice natus.
Quò ſimul obvertit ſævam cum lumine mentem;
Scilicet hoc unum reſtabat, adultera, dixit,
Ut fœcunda fores; fieretque injuria partu
Nota, Jovisque mei teſtatum dedecus eſſet.
Haud impune feres: adimam tibi nempe figuram,
Qua tibi, quaque places noſtro, importuna, marito.
Dixit; & adverſa prenſis à fronte capillis
Stravit humi pronam. tendebat brachia ſupplex:
Brachia cœperunt nigris horreſcere villis,
Curvarique manus, & aduncos creſcere in ungues,
Officioque pedum fungi; laudataque quondam
Ora Jovi, lato fieri deformia rictu.

Neve preces animos, & verba ſuperba moverent,
Poſſe loqui eripitur: vox iracunda, minaxque,
Plenaque terroris rauco de gutture fertur.
Mens antiqua tamen facta quoque manſit in urſa:
Aſſiduoque ſuos gemitu teſtata dolores,
Qualeſcumque manus ad cælum & ſidera tollit;
Ingratumque Jovem, nequeat cum dicere, ſentit.
Ah quoties, ſola non auſa quieſcere ſylva,
Ante domum, quondamque ſuis erravit in agris!
Ah quoties per ſaxa canum latratibus acta eſt!
Venatrixque metu venantum territa fugit!
Sæpe feris latuit viſis; oblita quid eſſet:
Urſaque conſpectos in montibus horruit urſos:
Pertimuitque lupos; quamvis pater eſſet in illis.
Ecce Lycaoniæ proles ignara parenti,
Arcas adeſt, ter quinque fere natalibus actis:
Dumque feras ſequitur; dum ſaltus eligit aptos,
Nexilibuſque plagis ſylvas Erymanthidas ambit;
Incidit in matrem, quæ reſtitit Arcade viſo;
Et cognoſcenti ſimilis fuit. ille refugit:
Immotoſque oculos in ſe ſine fine tenentem
Neſcius extimuit: propiuſque accedere aventi
Vulnifico fuerat fixurus pectora telo.
Arcuit omnipotens: pariterque ipſoſque nefaſque
Suſtulit; & celeri raptos per inania vento
Impoſuit cælo, vicináque ſidera fecit.
Intumuit Juno, poſtquam inter ſidera pellex
Fulſit: & ad canam deſcendit in æquora Tethyn,
Oceanumque ſenem; quorum reverentia movit
Sæpe Deos: cauſamque viæ ſcitantibus infit:
Quæritis æthereis quare regina Deorum
Sedibus huc adſim? pro me tenet altera cælum.
Mentior, obſcurum niſi nox cum fecerit orbem,
Nuper honoratas ſummo, mea vulnera, cælo
Videritis ſtellas illic, ubi circulus axem
Ultimus extremum ſpatioque breviſſimus ambit.
Eſt vero, cur quis Junonem lædere nolit,
Offenſamque tremat, quæ proſim ſola nocendo?
En ego quantum egi! quam vaſta potentia noſtra eſt!
Eſſe hominem vetui; facta eſt Dea. ſic ego pœnas
Sontibus impono: ſic eſt mea magna poteſtas.
Vindicet antiquam faciem, vultuſque ferinos
Detrahat: Argolica quod in ante Phoronide fecit.
Cur non & pulſa ducat Junone, meoque
Collocet in thalamo, ſocerumque Lycaona ſumat?
At vos ſi læſæ contemptus tangit alumnæ,
Gurgite cæruleo ſeptem prohibete triones;
Sideraque in cælo ſtupri mercede recepta
Pellite; ne puro tingatur in æquore pellex.
Di maris annuerant. habili Saturnia curru
Ingreditur liquidum pavonibus æthera pictis;
Tam nuper pictis cæſo pavonibus Argo,
Quam tu nuper eras, cum candidus ante fuiſſes,
Corve loquax, ſubito nigrantes verſus in alas.
Nam fuit hæc quondam niveis argentea pennis
Ales, ut æquaret totas ſine labe columbas.
Nec ſervaturis vigili Capitolia voce
Cederet anſeribus, nec amanti flumina cygno.
Lingua fuit damno. lingua faciente loquaci,
Qui color albus erat, nunc eſt contrarius albo.
Pulchrior in tota, quam Lariſſæa, Coronis,
Non fuit Hæmonia. placuit tibi, Delphice, certe,
Dum vel caſta fuit, vel inobſervata. ſed ales
Senſit adulterium Phœbeius; utque latentem
Detegeret culpam, non exorabilis index,
Ad dominum tendebat iter: quem garrula motis
Conſequitur pennis, ſcitetur ut omnia, cornix:
Auditaque viæ cauſa, Non utile carpis,
Inquit, iter: ne ſperne meæ præſagia linguæ.
Quid fuerim, quid ſimque, vide; meritumque require.
Invenies nocuiſſe fidem. nam tempore quodam
Pallas Erichthonium, prolem ſine matre creatam,
Clauſerat Actæo texta de vimine ciſta:
Virginibuſque tribus gemino de Cecrope natis
Hanc legem dederat, ſua ne ſecreta viderent.
Abdita fronde levi denſa ſpeculabar ab ulmo,
Quid facerent. commiſſa duæ ſine fraude tuentur,
Pandroſos atque Herſe. timidas vocat una ſorores
Aglauros; nodoſque manu diducit: at intus
Infantemque vident, adporrectumque draconem.
Acta Deæ refero: pro quo mihi gratia talis
Redditur, ut dicar tutela pulſa Minervæ;
Et ponar poſt noctis avem. mea pœna volucres
Admonuiſſe poteſt, ne voce pericula quærant.
At puto non ultro nec quicquam tale rogantem
Me petiit; ipſa licet hoc a Pallade quæras:
Quamvis irata eſt, non hoc irata negabit.
Nam me Phocaica clarus tellure Coroneus
(Nota loquor) genuit: fueramque ego regia virgo,
Divitibuſque procis (ne me contemne) petebar.
Forma mihi nocuit. nam cum per litora lentis
Paſſibus, ut ſoleo, ſumma ſpatiarer arena,
Vidit, & incaluit pelagi Deus: utque precando
Tempora cum blandis abſumſit inania verbis;
Vim parat, & ſequitur. fugio, denſumque relinquo
Litus, & in molli nequicquam laſſor arena.
Inde Deos, hominesque voco. nec contigit ullum
Vox mea mortalem: mota eſt pro virgine virgo,
Auxiliumque tulit. tendebam brachia cælo:
Brachia cœperunt levibus nigreſcere pennis.
Rejicere ex humeris veſtem molibar; at illa
Pluma erat; inque cutem radices egerat imas.
Plangere nuda meis conabar pectora palmis:
Sed neque jam palmas, nec pectora nuda gerebam.
Currebam: nec, ut ante, pedes retinebat arena:
Et ſumma tollebar humo. mox acta per auras
Evehor, & data ſum comes inculpata Minervæ.
Quid tamen hoc prodeſt, ſi diro facta volucris
Crimine Nyctimene noſtro ſucceſſit honori?
An, quæ per totam res eſt notiſſima Leſbon,
Non audita tibi eſt, patrium temeraſſe cubile
Nyctimenen? avis illa quidem: ſed conſcia culpæ
Conſpectum lucemque fugit, tenebriſque pudorem
Celat; & a cunctis expellitur æthere toto.
Talia dicenti, Tibi, ait, revocamina, corvus,
Sint precor iſta malo: nos vanum ſpernimus omen.
Nec cœptum dimittit iter: dominoque jacentem
Cum juvene Hæmonio vidiſſe Coronida narrat.
Laurea delapſa eſt audito crimine amanti;
Et pariter vultuſque Deo, plectrumque, colorque
Excidit. utque animus tumida fervebat ab ira,
Arma aſſueta capit; flexumque a cornibus arcum
Tendit: & illa ſuo toties cum pectore juncta
Indevitato trajecit pectora telo.
Icta dedit gemitum, tractoque a vulnere ferro,
Candida puniceo perfudit membra cruore:
Et dixit, Potui pœnas tibi, Phœbe, dediſſe;
Sed peperiſſe prius. duo nunc moriemur in una.
Hactenus: & pariter vitam cum ſanguine fudit.
Corpus inane animæ frigus letale ſecutum eſt.
Pœnitet heu ſero pœnæ crudelis amantem;
Seque, quod audierit, quod ſic exarſerit, odit.
Odit avem, per quam crimen cauſamque dolendi
Scire coactus erat: nervumque, arcumque, manumque
Odit: cumque manu temeraria tela ſagittas.
Collapſamque fovet: ſeraque ope vincere fata
Nititur; & medicas exercet inaniter artes.
Quæ poſtquam fruſtra tentata, rogumque parari
Senſit, & arſuros ſupremis ignibus artus;
Tum vero gemitus (neque enim cæleſtia tingi
Ora decet lacrymis) alto de corde petitos
Edidit. haud aliter, quam cum ſpectante juvenca
Lactentis vituli, dextra libratus ab aure,
Tempora diſcuſſit claro cava malleus ictu.
Ut tamen ingratos in pectora fudit odores,
Et dedit amplexus, injuſtaque juſta peregit;
Non tulit in cineres labi ſua Phœbus eoſdem
Semina: ſed natum flammis uteroque parentis
Eripuit, geminique tulit Chironis in antrum.
Sperantemque ſibi non falſæ præmia linguæ,
Inter aves albas vetuit conſidere corvum.
Semifer interea divinæ ſtirpis alumno
Lætus erat; miſtoque oneri gaudebat honore.
Ecce venit rutilis humeros protecta capillis
Filia Centauri: quam quondam Nympha Chariclo,
Fluminis in rapidi ripis enixa, vocavit
Ocyroen. non hæc artes contenta paternas
Edidiciſſe fuit; fatorum arcana canebat.
Ergo ubi fatidicos concepit mente furores,
Incaluitque Deo, quem clauſum pectore habebat;
Adſpicit infantem, Totique ſalutifer orbi
Creſce puer, dixit: tibi ſe mortalia ſæpe
Corpora debebunt: animas tibi reddere ademtas
Fas erit: idque ſemel Dis indignantibus auſus,
Poſſe dare hoc iterum flamma prohibebere avita.
Eque Deo corpus fies exſangue; Deuſque,
Qui modo corpus eras: & bis tua fata novabis.
Tu quoque, care pater, non jam mortalis, & ævis

Omni-

Omnibus ut maneas, naſcendi lege creatus;
Poſſe mori cupies tum, cùm cruciabere diræ
Sanguine ſerpentis per ſaucia membra recepto.
Téque ex æterno patientem numina mortis
Efficient: triplicéſque Deæ tua fila reſolvent.
Reſtabat fatis aliquid. ſuſpirat ab imis
Pectoribus, lacrymæque genis labuntur obortæ:
Atque ita, Prævertunt, inquit, me fata; vetórque
Plura loqui; vocíſque meæ præcluditur uſus.
Non fuerant artes tanti, quæ numinis iram
Contraxere mihi. mallem neſciſſe futura.
Jam mihi ſubduci facies humana videtur.
Jam cibus herba placet: jam latis currere campis
Impetus eſt in equam, cognatáque corpora vertor.
Tota tamen quare? pater eſt mihi nempe biformis.
Talia dicenti pars eſt extrema querelæ
Intellecta parum: confuſáque verba fuêre.
Mox nec verba quidem, nec equæ ſonus ille videtur;
Sed ſimulantis equam: parvóque in tempore certos
Edidit hinnitus: & brachia movit in herbas.
Tum digiti coeunt; & quinos alligat ungues
Perpetuo cornu levis ungula: creſcit & oris,
Et colli ſpatium: longæ pars maxima pallæ
Cauda fit. útque vagi crines per colla jacebant,
In dextras abiere jubas: pariterque novata eſt
Et vox & facies. nomen quoque monſtra dedere.
Flebat, opémque tuam fruſtra Philyreïus heros,
Delphice, poſcebat. ſed nec reſcindere magni
Juſſa Jovis poteras: nec, ſi reſcindere poſſes,
Tunc aderas. Elin Meſſeniáque arva colebas.
Illud erat tempus, quo te paſtoria pellis
Texit; onúſque fuit baculum ſylveſtre ſiniſtræ:
Alterius, diſpar ſeptenis fiſtula cannis.
Dúmque amor eſt curæ, dum te tua fiſtula mulcet;
Incuſtoditæ Pylios memorantur in agros
Proceſſiſſe boves. videt has Atlantide Maiâ
Natus; & arte ſuâ ſylvis occultat abactas.
Senſerat hoc furtum nemo, niſi notus in illo
Rure ſenex. Battum vicinia tota vocabant.
Divitis hic ſaltus herboſáque paſcua Nelei,
Nobiliúmque greges cuſtos ſervabat equarum.
Hunc timuit, blandâque manu ſeduxit: &, Eia,
Quiſquis es, hoſpes, ait, ſi fortè armenta requiret
Hæc aliquis, vidiſſe nega. neu gratia facto
Nulla rependatur; nitidam cape præmia vaccam.
Et dedit. acceptâ voces has reddidit hoſpes:
Tutus eas. lapis iſte priùs tua furta loquatur.
Et lapidem oſtendit. ſimulat Jove natus abire.
Mox redit: &, verſâ pariter cum voce figurâ,
Ruſtice, vidiſti ſi quas hôc limite, dixit,
Ire boves; fer opem: furtóque ſilentia deme.
Juncta ſuo pretium dabitur tibi fœmina tauro.
At ſenior, poſtquam merces geminata, Sub illis
Montibus, inquit, erunt. & erant ſub montibus illis.
Riſit Atlantiades: &, Me mihi, perfide, prodis?
Me mihi prodis? ait. perjuráque pectora vertit
In durum ſilicem; qui nunc quoque dicitur Index:
Inque nihil merito vetus eſt infamia ſaxo.
Hinc ſe ſuſtulerat paribus caducifer alis:
Munychióſque volans agros, gratámque Minervæ
Deſpectabat humum, cultíſque arbuſta Lycæi.
Illâ fortè die caſtæ de more puellæ
Vertice ſuppoſito feſtas in Palladis arces
Pura coronatis portabant ſacra caniſtris.
Indè revertentes Deus aſpicit ales: itérque
Non agit in rectum; ſed in orbem curvat eundem.
Ut volucris viſis rapidiſſima miluus extis,
Dum timet, & denſi circumſtant ſacra miniſtri,
Flectitur in gyrum; nec longius audet abire:
Spémque ſuam motis avidus circumvolat alis.
Sic ſuper Actæas agilis Cyllenius arces
Inclinat curſus: & eaſdem circinat auras.
Quanto ſplendidior, quàm cætera ſidera, fulget
Lucifer; & quanto te, Lucifer, aurea Phœbe;
Tanto virginibus præſtantior omnibus Herſe
Ibat: erátque decus pompæ, comitúmque ſuarum.
Obſtupuit formâ Jove natus: & æthere pendens
Non ſecus exarſit, quàm cùm balearica plumbum
Funda jacit. volat illud, & incandeſcit eundo:
Et quos non habuit, ſub nubibus invenit, ignes.
Vertit iter; cœlóque petit diverſa relicto:
Nec ſe diſſimulat; tanta eſt fiducia formæ.
Quæ quamquam juſta eſt; curâ tamen adjuvat illam:
Permulcétque comas, chlamydémque, ut pendeat aptè,
Collocat: ut limbus, totúmque appareat aurum:
Ut teres in dextrâ, quâ ſomnos ducit & arcet,
Virga ſit: ut terſis niteant talaria plantis.
Pars ſecreta domûs ebore & teſtudine cultos
Tres habuit thalamos. quorum tu, Pandroſo, dextrum,
Aglauros lævum, medium poſſederat Herſe.
Quæ tenuit lævum, venientem prima notavit
Mercurium: noménque Dei ſcitarier auſa eſt,
Et cauſam adventûs. cui ſic reſpondit Atlantis
Pleïonéſque nepos: Ego ſum, qui juſſa per auras
Verba patris porto. pater eſt mihi Jupiter ipſe.
Nec fingam cauſas. tu tantùm fida ſorori
Eſſe velis, prolíſque meæ matertera dici.
Herſe cauſa viæ. faveas oramus amanti.
Adſpicit hunc oculis iiſdem, quibus abdita nuper
Viderat Aglauros flavæ ſecreta Minervæ:
Próque miniſterio magni ſibi ponderis aurum
Poſtulat. interea tectis excedere cogit.
Vertit ad hanc torvi Dea bellica luminis orbem,
Et tanto penitus traxit ſuſpiria motu,
Ut pariter pectus, poſitámque in pectore forti
Ægida concuteret. ſubit, hanc arcana profanâ
Detexiſſe manu tum, cùm ſine matre creatum
Lemnicolæ ſtirpem contra data fœdera vidit:
Et gratámque Deo fore jam, gratámque ſorori:
Et ditem ſumto, quod avara popoſcerit, auro.
Protinus Invidiæ nigro ſqualentia tabo
Tecta petit. domus eſt imis in vallibus antri
Abdita, ſole carens, non ulli pervia vento;
Triſtis, & ignavi pleniſſima frigoris; & quæ
Igne vacet ſemper, caligine ſemper abundet.
Huc ubi pervenit belli metuenda virago;
Conſtitit ante domum, (neque enim ſuccedere tectis
Fas habet) & poſtes extremâ cuſpide pulſat.
Concuſſæ patuere fores. videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta ſuorum,
Invidiam: viſâque oculos avertit. at illa
Surgit humo pigrâ: ſemeſarúmque relinquit
Corpora ſerpentum: paſſúque incedit inerti.
Utque Deam vidit formâque armíſque decoram;
Ingemuit: vultúmque ima ad ſuſpiria duxit.
Pallor in ore ſedet. macies in corpore toto:
Nuſquam recta acies: livent rubigine dentes:
Pectora felle virent: lingua eſt ſuffuſa veneno.
Riſus abeſt; niſi quem viſi movere dolores.
Nec fruitur ſomno, vigilacibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabeſcítque videndo,
Succeſſus hominum: carpítque & carpitur unà:
Suppliciúmque ſuum eſt. quamvis tamen oderat illam;
Talibus adfata eſt breviter Tritonia dictis:
Infice tabe tuâ natarum Cecropis unam.
Sic opus eſt. Aglauros ea eſt. haud plura locuta
Fugit; & impreſſâ tellurem reppulit haſtâ.
Illa Deam obliquo fugientem lumine cernens;
Murmura parva dedit; ſucceſſurúmque Minervæ
Indoluit: baculúmque capit; quod ſpinea totum
Vincula cingebant: adopertáque nubibus atris,
Quacúnque ingreditur, florentia proterit arva,
Exurítque herbas, & ſumma cacumina carpit:
Afflatúque ſuo populos, urbéſque, domóſque
Polluit: & tandem Tritonida conſpicit arcem;
Ingeniis, opibúſque, & feſtâ pace virentem:
Víxque tenet lacrymas; quia nil lacrymabile cernit.
Sed poſtquam thalamos intravit Cecrope natæ;
Juſſa facit: pectúſque manu ferrugine tinctâ
Tangit: & hamatis præcordia ſentibus implet.
Inſpirátque nocens virus: piceúmque per oſſa
Diſſipat, & medio ſpargit pulmone, venenum.
Néve mali ſpatium cauſæ per latius errent;
Germanam ante oculos, fortunatúmque ſororis
Conjugium, pulcrâque Deum ſub imagine ponit:
Cunctáque magna facit. quibus irritata, dolore
Cecropis occulto mordetur: & anxia nocte,
Anxia luce gemit; lentâque miſerrima tabe
Liquitur, ut glacies incerto ſaucia ſole:
Felicíſque bonis non ſecius uritur Herſes;
Quàm cùm ſpinoſis ignis ſupponitur herbis;
Quæ neque dant flammas, leníque tepore cremantur.
Sæpe mori voluit; ne quicquam tale videret:
Sæpe velut crimen rigido narrare parenti.
Denique in adverſo venientem limine ſedit
Excluſura Deum. cui blandimenta, precéſque,
Verbáque jactanti mitiſſima, Deſine, dixit:
Hinc ego me non ſum niſi te motura repulſo.

Stetimus,

Stemus, ait, pacto, velox Cyllenius, iſto:
Cælatáſque fores virgâ patefecit. at illi
Surgere conanti partes, quaſcunque ſedendo
Flectimur, ignavâ nequeunt gravitate moveri.
Illa quidem recto pugnat ſe attollere trunco:
Sed genuum junctura riget, frigúſque per ungues
Labitur; & pallent amiſſo ſanguine venæ.
Utque malum latè ſolet immedicabile cancer
Serpere, & illæſas vitiatis addere partes;
Sic letalis hyems paulatim in pectora venit:
Vitaléſque vias, & reſpiramina clauſit.
Nec conata loqui eſt; nec, ſi conata fuiſſet,
Vocis haberet iter. ſaxum jam colla tenebat;
Oráque duruerant: ſignúmque exſangue ſedebat.
Nec lapis albus erat. ſua mens infecerat illam.
  Has ubi verborum pœnas mentíſque profanæ
Cepit Atlantiades; dictas à Pallade terras
Linquit, & ingreditur jactatis æthera pennis.
Sevocat hunc genitor; nec cauſam faſſus amoris,
Fide miniſter, ait, juſſorum nate meorum,
Pelle moram, ſolitóque celer delabere curſu:
Quæque tuam matrem tellus à parte ſiniſtrâ
Suſpicit, (indigenæ Sidonida nomine dicunt)
Hanc pete: quódque procul montano gramine paſci
Armentum regale vides; ad littora verte.
Dixit: & expulſi jamdudum monte juvenci
Littora juſſa petunt: ubi magni filia regis
Ludere virginibus Tyriis comitata ſolebat.
Non bene conveniunt, nec in unâ ſede morantur,
Majeſtas & amor. ſceptri gravitate relictâ;
Ille pater rectórque Deûm; cui dextra triſulcis
Ignibus armata eſt, qui nutu concutit orbem;
Induitur tauri faciem: miſtúſque juvencis
Mugit, & in teneris formoſus obambulat herbis.
Quippe color nivis eſt; quam nec veſtigia duri
Calcavere pedis, nec ſolvit aquaticus Auſter.
Colla toris extant: armis palearia pendent:
Cornua parva quidem; ſed quæ contendere poſſis
Facta manu, puráque magìs perlucida gemmâ.
Nullæ in fronte minæ; nec formidabile lumen:
Pacem vultus habet. miratur Agenore nata,
Quòd tam formoſus, quòd prælia nulla minetur.
Sed, quamvis mitem, metuit contingere primò.
Mox adit: & flores ad candida porrigit ora.
Gaudet amans; &, dum veniat ſperata voluptas,
Oſcula dat manibus. vix ah, vix cætera differt.
Et nunc alludit, viridíſque exſultat in herbâ:
Nunc latus in fulvis niveum deponit arenis.
Paulatímque metu demto, modò pectora præbet
Virgineâ plaudenda manu: modò cornua ſertis
Impedienda novis. auſa eſt quoque regia virgo,
Neſcia quem premeret, tergo conſidere tauri.
Cùm Deus à terrâ, ſiccóque à littore, ſenſim
Falſa pedum primis veſtigia ponit in undis.
Indè abit ulteriùs, mediíſque per æquora ponti
Fert prædam. pavet hæc: littúſque ablata relictum
Reſpicit: & dextrâ cornum tenet; altera dorſo
Impoſita eſt: tremulæ ſinuantur flamine veſtes.

METAMORPHOSEON

LIBER TERTIUS.

JAMQUE Deus poſitâ fallacis imagine tauri,
Se confeſſus erat; Dictæáque rura tenebat.
Cum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
Imperat: & pœnam, ſi non invenerit, addit
Exſilium, facto pius & ſceleratus eodem.
Orbe pererrato (quis enim deprendere poſſit
Furta Jovis?) profugus patriámque irámque parentis
Vitat Agenorides; Phœbíque oracula ſupplex
Conſulit: &, quæ ſit tellus habitanda, requirit.
Bos tibi, Phœbus ait, ſolis occurret in arvis,
Nullum paſſa jugum, curvíque immunis aratri.
Hâc duce carpe vias: &, quâ requieverit herbâ,
Mœnia fac condas: Bœotiáque illa vocato.
Vix bene Caſtalio Cadmus deſcenderat antro:
Incuſtoditam lentè videt ire juvencam,
Nullum ſervitii ſignum cervice gerentem.
Subſequitur, preſſóque legit veſtigia greſſu;
Auctorémque viæ Phœbum taciturnus adorat.
Jam vada Cephiſi, Panopéſque evaſerat arva:
Bos ſtetit; &, tollens ſpatioſam cornibus altis
Ad cælum frontem, mugitibus impulit auras.
Atque ita, reſpiciens comites ſua terga ſequentes,
Procubuit, tenerâque latus ſubmiſit in herbâ.
Cadmus agit grates; peregrinæque oſcula terræ
Figit: & ignotos montes agróſque ſalutat.
Sacra Jovi facturus erat. jubet ire miniſtros,
Et petere è vivis libandas fontibus undas.
Sylva vetus ſtabat, nullâ violata ſecuri.
Eſt ſpecus in medio virgis ac vimine denſus,
Efficiens humilem lapidum compagibus arcum;
Uberibus fœcundus aquis. hôc conditus antro
Martius anguis erat, criſtis præſignis & auro.
Igne micant oculi; corpus tumet omne veneno:
Tréſque vibrant linguæ: triplici ſtant ordine dentes.
Quem poſtquam Tyriâ lucum de gente profecti
Infauſto tetigere gradu; demiſſáque in undas
Urna dedit ſonitum; longo caput extulit antro
Cæruleus ſerpens; horrendáque ſibila miſit.
Effluxere urnæ manibus. ſanguiſque relinquit
Corpus, & attonitos ſubitus tremor occupat artus.
Ille volubilibus ſquamoſos nexibus orbes
Torquet, & immenſos ſaltu ſinuatur in arcus:
Ac mediâ plus parte leves erectus in auras
Deſpicit omne nemus: tantóque eſt corpore, quanto,
Si totum ſpectes, geminas qui ſeparat Arctos.
Nec mora: Phœnicas (ſive illi tela parabant,
Sive fugam; ſive ipſe timor prohibebat utrumque)
Occupat; hos morſu, longis complexibus illos:
Hos necat afflatos funeſti tabe veneni.
Fecerat exiguas jam Sol altiſſimus umbras:
Quæ mora ſit ſociis miratur Agenore natus;
Veſtigátque viros. tegmen derepta leoni
Pellis erat: telum ſplendenti lancea ferro,
Et jaculum; telóque animus præſtantior omni.
Ut nemus intravit, letatáque corpora vidit,
Victorémque ſupra ſpatioſi corporis hoſtem
Triſtia ſanguineâ lambentem vulnera linguâ;
Aut ultor veſtræ, fidiſſima corpora, mortis,
Aut comes, inquit, ero. dixit: dextrâque molarem
Suſtulit; & magnum magno conamine miſit.
Illius impulſu cùm turribus ardua celſis
Mœnia mota forent, ſerpens ſinè vulnere manſit.
Loricæque modo ſquamis defenſus, & atræ
Duritiâ pellis, validos cute reppulit ictus.
At non duritiâ jaculum quoque vincit eâdem;
Quod medio lentæ fixum curvamine ſpinæ
Conſtitit; & toto deſcendit in ilia ferro.
Ille dolore ferox caput in ſua terga retorſit:
Vulneráque adſpexit, fixúmque haſtile momordit.
Idque, ubi vi multâ partem labefecit in omnem,
Vix tergo eripuit. ferrum tamen oſſibus hæret.
Tum verò; poſtquam ſolitas acceſſit ad iras
Plaga recens, plenis tumuerunt guttura venis:
Spumáque peſtiferos circumfluit albida rictus:
Terráque raſa ſonat ſquamis; quique halitus exit
Ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
Ipſe modò immenſum ſpiris facientibus orbem
Cingitur: interdum longâ trabe rectior exit.
Impete nunc vaſto, ceu concitus imbribus amnis,
Fertur, & obſtantes proturbat pectore ſylvas.
Cedit Agenorides paulum: ſpolióque leonis
Suſtinet incurſus; inſtantiáque ora retardat
Cuſpide prætentâ. furit ille, & inania duro
Vulnera dat ferro: figítque in acumine dentes.
Jámque venenifero ſanguis manare palato
Cœperat; & virides aſpergine tinxerat herbas:
Sed leve vulnus erat: quia ſe retrahebat ab ictu;
Læſáque colla dabat retro; plagámque ſedere
Cedendo arcebat, nec longius ire ſinebat.
Donec Agenorides conjectum in gutture ferrum
Uſque ſequens preſſit: dum retro quercus eunti
Obſtitit; & fixa eſt pariter cum robore cervix.
Pondere ſerpentis curvata eſt arbor, & imæ
Parte flagellari gemuit ſua robora caudæ.
Dum ſpatium victor victi conſiderat hoſtis;
Vox ſubitò audita eſt: (neque erat cognoſcere promtum
Unde; ſed audita eſt) Quid, Agenore nate, peremtum
Serpentem ſpectas? & tu ſpectabere ſerpens.
Ille diu pavidus, pariter cum mente colorem
Perdiderat; gelidóque comæ terrore rigebant.
Ecce viri fautrix ſuperas delapſa per auras
Pallas adeſt. motæque jubet ſupponere terræ

Vipereos

Vipereos dentes populi incrementa futuri.
Paret: &, ut preſſo ſulcum patefecit aratro,
Spargit humi juſſos mortalia ſemina dentes.
Indè (fide majus) glebæ cœpere moveri:
Primáque de ſulcis acies apparuit haſtæ.
Tegmina mox capitum picto nutantia cono:
Mox humeri pectúſque, oneratáque brachia telis
Exiſtunt: creſcítque ſeges clypeata virorum.
Sic, ubi tolluntur feſtis aulæa theatris,
Surgere ſigna ſolent; primúmque oſtendere vultum;
Cætera paulatim: placidóque educta tenore
Tota patent; imóque pedes in margine ponunt.
Territus hoſte novo Cadmus capere arma parabat:
Ne cape, de populo, quem terra creaverat, unus
Exclamat; nec te civilibus inſere bellis.
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
Cominus enſe ferit: jaculo cadit eminus ipſe.
Hic quoque, qui leto dederat, non longiùs illo
Vivit, & exſpirat, modò quas acceperat, auras.
Exemplóque pari furit omnis turba: ſuóque
Marte cadunt ſubiti per mutua vulnera fratres.
Jámque brevis ſpatium vitæ ſortita juventus
Sanguineam trepido plangebant pectore matrem;
Quinque ſuperſtitibus: quorum fuit unus Echion.
Is ſua jecit humi monitu Tritonidis arma;
Fraternæque fidem pacis petiítque deditque.
Hos operis comites habuit Sidonius hoſpes;
Cum poſuit juſſam Phœbeis ſortibus urbem.
Jam ſtabant Thebæ. poteras jam, Cadme, videri
Exſilio felix. ſoceri tibi Márſque Venúſque
Contigerant. huc adde genus de conjuge tantâ,
Tot natos, natáſque, & pignora cara nepotes.
Hos quoque jam juvenes. ſed ſcilicet ultima ſemper
Exſpectanda dies homini: dicíque beatus
Ante obitum nemo ſupremáque funera debet.
Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, ſecundas
Cauſa fuit luctûs, alienáque cornua fronti
Addita, vóſque canes ſatiatæ ſanguine herili.
At bene ſi quæras; Fortunæ crimen in illo,
Non ſcelus invenies. quod enim ſcelus error habebat?
Mons erat, infectus variarum cæde ferarum:
Jámque dies rerum medias contraxerat umbras;
Et Sol ex æquo metâ diſtabat utrâque;
Cùm juvenis placido per devia luſtra vagantes
Participes operum compellat Hyantius ore:
Lina madent, comites, ferrúmque cruore ferarum:
Fortunæque dies habuit ſatis. altera lucem
Cùm croceis invecta rotis Aurora reducet;
Propoſitum repetamus opus. nunc Phœbus utrâque
Diſtat idem terrâ; finditque vaporibus arva.
Siſtite opus præſens: nodoſáque tollite lina.
Juſſa viri faciunt; intermittúntque laborem.
Vallis erat piceis & acutâ denſa cupreſſu;
Nomine Gargaphie, ſuccinctæ ſacra Dianæ:
Cujus in extremo eſt antrum nemorale receſſu,
Arte laboratum nullâ: ſimulaverat artem
Ingenio Natura ſuo. nam pumice vivo
Et levibus tophis nativum duxerat arcum.
Fons ſonat à dextrâ tenui perlucidus undâ,
Margine gramineo patulos incinctus hiatus.
Hic Dea ſylvarum venatu feſſa ſolebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.
Quò poſtquam ſubiit; Nympharum tradidit uni
Armigeræ jaculum, pharetrámque, arcúſque retentos.
Altera depoſitæ ſubjecit brachia pallæ.
Vincla duæ pedibus demunt. nam doctior illis
Iſmenis Crocale, ſparſos per colla capillos
Colligit in nodum; quamvis erat ipſa ſolutis.
Excipiunt laticem Nepheléque Hyaléque, Rhanísque,
Et Pſecas, & Phiale; funduntque capacibus urnis.
Dúmque ibi perluitur ſolitâ Titania lymphâ;
Ecce nepos Cadmi dilatâ parte laborum
[Per nemus ignotum non certis paſſibus errans]
Pervenit in lucum. ſic illum fata ferebant.
Qui ſimul intravit rorantia fontibus antra;
Sicut erant; viſo nudæ ſua pectora Nymphæ
Percuſſere viro: ſubitíſque ululatibus omne
Implevere nemus: circumfuſæque Dianam
Corporibus texere ſuis. tamen altior illis
Ipſa Dea eſt, collóque tenus ſupereminet omnes.
Qui color inſectis adverſi Solis ab ictu
Nubibus eſſe ſolet, aut purpureæ Auroræ:
Is fuit in vultu viſæ ſine veſte Dianæ.
Quæ quanquam comitum turbâ ſtipata ſuarum;
In latus obliquum tamen adſtitit: oráque retro
Flexit: & ut vellet promptas habuiſſe ſagittas;
Quas habuit, ſic hauſit aquas: vultúmque virilem
Perfudit: ſpargénſque comas ultricibus undis,
Addidit hæc cladis prænuntia verba futuræ:
Nunc tibi me poſito viſam velamine narres,
Si poteris narrare, licet. nec plura minata,
Dat ſparſo capiti vivacis cornua cervi:
Dat ſpatium collo: ſummáſque cacuminat aures:
Cum pedibúſque manus, cum longis brachia mutat
Cruribus: & velat maculoſo vellere corpus.
Additus & pavor eſt. fugit Autoneius heros:
Et ſe tam celerem curſu miratur in ipſo.
[Ut verò ſolitis ſua cornua vidit in undis]
Me miſerum! dicturus erat: vox nulla ſecuta eſt.
Ingemuit; vox illa fuit; lacrymæque per ora
Non ſua fluxerunt. mens tantum priſtina manſit.
Quid faciat? repetátne domum regalia tecta?
An lateat ſylvis? timor hoc, pudor impedit illud.
Dum dubitat; videre canes: primúſque Melampus,
Ichnobatéſque ſagax latratu ſigna dedere;
Gnoſſius Ichnobates, Spartanâ gente Melampus.
Indè ruunt alii rapidâ velocius aurâ,
Pamphagus, & Dorceus, & Oribaſus; Arcades omnes:
Nebrophonóſque valens, & trux cum Lælape Theron,
Et pedibus Pterelas, & naribus utilis Agre,
Hylæúſque fero nuper percuſſus ab apro,
Déque lupo concepta Nape, pecudéſque ſecuta
Pœmenis, & natis comitata Harpyia duobus,
Et ſubſtricta gerens Sicyonius ilia Ladon:
Et Dromas, & Canace, Sticteque, & Tigris, & Alce,
Et niveis Leucon, & villis Aſbolus atris,
Prævalidúſque Lacon, & curſu fortis Aello,
Et Thous, & Cyprio velox cum fratre Lyciſce:
Et nigram medio frontem diſtinctus ab albo
Harpalos & Melaneus, hirſutáque corpore Lachne:
Et patre Dictæo, ſed matre Laconide nati,
Labros, & Agriodos, & acutæ vocis Hylactor:
Quóſque referre mora eſt. ea turba cupidine prædæ
Per rupes, ſcopulóſque, aditúque carentia ſaxa,
Quà via difficilis, quáque eſt via nulla, feruntur.
Ille fugit, per quæ fuerat loca ſæpe ſecutus.
Heu famulos fugit ipſe ſuos! clamare libebat,
[Actæon ego ſum: dominum cognoſcite veſtrum.]
Verba animo deſunt. reſonat latratibus æther.
Prima Melanchætes in tergo vulnera fecit:
Proxima Theridamas; Oreſitrophus hæſit in armo.
Tardiùs exierant; ſed per compendia montis
Anticipata via eſt. dominum retinentibus illis
Cætera turba coït, conſértque in corpore dentes.
Jam loca vulneribus deſunt. gemit ille, ſonúmque,
Et, ſi non hominis, quem non tamen edere poſſit
Cervus, habet: mœſtíſque replet juga nota querelis:
Et genibus ſupplex pronis ſimiliſque roganti,
Circumfert tacitos, tanquam ſua brachia, vultus.
At comites rapidum ſolitis latratibus agmen
Ignari inſtigant, oculíſque Actæona quærunt;
Et velut abſentem certatim Actæona clamant.
Ad nomen caput ille refert: ut abeſſe queruntur,
Nec capere oblatæ ſegnem ſpectacula prædæ.
Vellet abeſſe quidem; ſed adeſt: vellétque videre,
Non etiam ſentire, canum fera facta ſuorum.
Undique circumſtant: merſíſque in corpore roſtris
Dilacerant falſi dominum ſub imagine cervi.
[Nec niſi finitâ per plurima vulnera vitâ
Ira pharetratæ fertur ſatiata Dianæ.]
Rumor in ambiguo eſt: aliis violentior æquo
Viſa Dea eſt: alii laudant, dignámque ſeverâ
Virginitate vocant. pars invenit utraque cauſas.
Sola Jovis conjux non tam culpéne probéne
Eloquitur; quàm clade domûs ab Agenore ductæ
Gaudet: & à Tyriâ collectum pellice transfert
In generis ſocios odium. ſubit ecce priori
Cauſa recens; gravidámque dolet de ſemine magni
Eſſe Jovis Semelen. tum linguam ad jurgia ſolvit.
Profeci quid enim toties per jurgia? dixit.
Ipſa petenda mihi eſt: ipſam, ſi maxima Juno
Rite vocor, perdam; ſi me gemmantia dextrâ
Sceptra tenere decet: ſi ſum regina, Jovíſque
Et ſoror & conjux. certè ſoror. at puto furto
Contentam: & thalami brevis eſt injuria noſtri.
Concipit; id deerat: manifeſtáque crimina pleno
Fert utero: & mater, quod vix mihi contigit uni,
De Jove vult fieri. tanta eſt fiducia formæ.

Fallat

Fallat eam ſaxo: nec ſim Saturnia; ſi non
Ab Jove merſa ſuo Stygias penetrârit in undas.
Surgit ab his ſolio fulvâque recondita nube
Limen adit Semeles. nec nubes antè removit,
Quàm ſimulavit anum: poſuitque ad tempora canos:
Sulcavitque cutem rugis: & curva trementi
Membra tulit paſſu: vocem quoque fecit anilem.
Ipſáque fit Beroë, Semeles Epidauria nutrix.
Ergo ubi, captato ſermone, diúque loquendo,
Ad nomen venere Jovis; ſuſpirat: &, Optem
Jupiter ut ſit, ait: metuo tamen omnia. multi
Nomine Divorum thalamos iniere pudicos.
Nec tamen eſſe Jovem ſatis eſt: det pignus amoris;
Si modò verus is eſt: quantúſque, & qualis ab altâ
Junone excipitur; tantus, taliſque rogato
Det tibi complexus: ſuáque antè inſignia ſumat.
Talibus ignaram Juno Cadmeïda dictis
Formârat. rogat illa Jovem ſinè nomine munus.
Cui Deus, Elige, ait: nullam patiere repulſam.
Quóque magis credas; Stygii quoque conſcia ſunto
Numina torrentis, timor & Deus ille Deorum.
Læta malo, nimiúmque potens, perituráque amantis
Obſequio Semele, Qualem Saturnia, dixit,
Te ſolet amplecti, Veneris cum fœdus initis,
Da mihi te talem. voluit Deus ora loquentis
Opprimere. exierat jam vox properata ſub auras.
Ingemuit: neque enim non hæc optâſſe, neque ille
Non juráſſe poteſt. ergo mœſtiſſimus altum
Æthera conſcendit; nutúque ſequentia traxit
Nubila: quîs nimbos, immiſtaque fulgura ventis
Addidit, & tonitrus, & inevitabile fulmen.
Quà tamen uſque poteſt, vires ſibi demere tentat.
Nec, quo centimanum dejecerat igne Typhœa,
Nunc armatur eo: nimium feritatis in illo.
Eſt aliud levius fulmen; cui dextra Cyclopum
Sævitiæ, flammæque minus, minus addidit iræ:
Tela ſecunda vocant Superi. capit illa; domúmque
Intrat Agenoream. corpus mortale tumultus
Non tulit æthereos; doniſque jugalibus arſit.
Imperfectus adhuc infans genitricis ab alvo
Eripitur, patrióque tener (ſi credere dignum)
Inſuitur femori; maternáque tempora complet.
Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat. indè datum Nymphæ Nyſeïdes antris
Occuluere ſuis; lactíſque alimenta dedere.
Dúmque ea per terras fatali lege geruntur;
Tutáque bis geniti ſunt incunabula Bacchi:
Forte Jovem memorant diffuſum nectare curas
Sepoſuiſſe graves, vacuáque agitâſſe remiſſos
Cum Junone jocos: &, Major veſtra profectò eſt,
Quàm quæ contingit maribus, dixiſſe, voluptas.
Illa negat. placuit quæ ſit ſententia docti
Quærere Tireſiæ. Venus huic erat utraque nota.
Nam duo magnorum viridi coëuntia ſylvâ
Corpora ſerpentum baculi violaverat ictu:
Déque viro factus (mirabile) fœmina, ſeptem
Egerat autumnos. octavo rurſus eoſdem
Vidit: &, Eſt veſtræ ſi tanta potentia plagæ,
Dixit, ut auctoris ſortem in contraria mutet:
Nunc quoque vos feriam. percuſſis anguibus iſdem
Forma prior rediit; genitiváque venit imago.
Arbiter hic igitur ſumtus de lite jocoſâ,
Dicta Jovis firmat. graviùs Saturnia juſto,
Nec pro materiâ fertur doluiſſe ſuíque
Judicis æternâ damnavit lumina nocte.
At pater omnipotens (neque enim licet irrita cuiquam
Facta Dei feciſſe Deo) pro lumine adempto
Scire futura dedit: pœnámque levavit honore.
Ille per Aönias famâ celeberrimus urbes
Irreprehenſa dabat populo reſponſa petenti.
Prima fide vocíſque ratæ tentamina ſumſit
Cærula Liriope: quam quondam flumine curvo
Implicuit; clauſæque ſuis Cephiſos in undis
Vim tulit. enixa eſt utero pulcherrima pleno
Infantem, Nymphis jam tunc qui poſſet amari;
Narciſſúmque vocat. de quo conſultus, an eſſet
Tempora maturæ viſurus longa ſenectæ:
Fatidicus vates, Si ſe non noverit, inquit.
Vana diu viſa eſt vox auguris. exitus illam,
Réſque probat, letíque genus, novitáſque furoris.
Jámque ter ad quinos unum Cephiſius annum
Addiderat: poterátque puer, juveníſque videri.
Multi illum juvenes, multæ cupiere puellæ.
Sed fuit in tenerâ tam dira ſuperbia formâ;
Nulli illum juvenes, nullæ tetigere puellæ.
Aſpicit hunc, trepidos agitantem in retia cervos,
Vocalis Nymphe; quæ nec reticere loquenti,
Nec prior ipſa loqui didicit, reſonabilis Echo.
Corpus adhuc Echo, non vox erat: & tamen uſum
Garrula non alium, quàm nunc habet, oris habebat;
Reddere de multis ut verba noviſſima poſſet.
Fecerat hoc Juno. quia, cum deprendere poſſet
Sub Jove ſæpe ſuo Nymphas in monte jacentes,
Illa Deam longo prudens ſermone tenebat,
Dum fugerent Nymphæ. poſtquam Saturnia ſenſit;
Hujus, ait, linguæ, quâ ſum deluſa, poteſtas
Parva tibi dabitur, vocíſque breviſſimus uſus.
Réque minas firmat. tamen hæc in fine loquendi
Ingeminat voces: auditáque verba reportat.
Ergo ubi Narciſſum per devia luſtra vagantem
Vidit, & incaluit; ſequitur veſtigia furtim.
Quóque magìs ſequitur; flammâ propiore caleſcit.
Non aliter, quàm cùm ſummis circumlita tædis
Admotam rapiunt vivacia ſulfura flammam.
O quoties voluit blandis accedere dictis,
Et molles adhibere preces! natura repugnat;
Nec ſinit incipiat. ſed quod ſinit, illa parata eſt
Exſpectare ſonos, ad quos ſua verba remittat.
Forte puer, comitum ſeductus ab agmine fido,
Dixerat, Ecquis adeſt? &, Adeſt, reſponderat Echo.
Hic ſtupet: útque aciem partes divilit in omnes;
Voce, Veni, clamat magnâ. vocat illa vocantem.
Reſpicit: & nullo rurſus veniente, Quid, inquit,
Me fugis? & totidem, quot dixit, verba recepit.
Perſtat; & alternæ deceptus imagine vocis;
Huc coëamus, ait: nullique libentiùs unquam
Reſponſura ſono, Coëamus rettulit Echo.
Et verbis favet ipſa ſuis; egreſſáque ſylvis
Ibat, ut injiceret ſperato brachia collo.
Ille fugit; fugiénſque, Manus complexibus aufer:
Antè, ait, emoriar, quàm ſit tibi copia noſtri.
Rettulit illa nihil, niſi, Sit tibi copia noſtri.
Spreta latet ſylvis: pudibundáque frondibus ora
Protegit: & ſolis ex illo vivit in antris.
Sed tamen hæret amor; creſcítque dolore repulſæ.
Attenuant vigiles corpus miſerabile curæ:
Adducítque cutem macies; & in aëra ſuccus
Corporis omnis abit. vox tantùm, atque oſſa ſuperſunt.
Vox manet. oſſa ferunt lapidis traxiſſe figuram.
[Indè latet ſylvis: nullóque in monte videtur;
Omnibus auditur. ſonus eſt, qui vivit in illâ.]
Sic hanc, ſic alias undis aut montibus ortas
Luſerat hic Nymphas; ſic cœtus antè viriles.
Indè manus aliquis deſpectus ad æthera tollens
Sic, amet ille licet, ſic non potiatur amato,
Dixerat. aſſenſit precibus Rhamnuſia juſtis.
Fons erat illimis, nitidis argenteus undis,
Quem neque paſtores, neque paſtæ monte capellæ
Contigerant, aliúdve pecus: quem nulla volucris,
Nec fera turbârat, nec lapſus ab arbore ramus.
Gramen erat circà, quod proximus humor alebat:
Sylváque, ſole lacum paſſura tepeſcere nullo.
Hìc puer, & ſtudio venandi laſſus & æſtu,
Procubuit; faciémque loci, fontémque ſecutus.
Dúmque ſitim ſedare cupit; ſitis altera crevit.
Dúmque bibit, viſæ correptus imagine formæ,
Rem ſine corpore amat: corpus putat eſſe, quod umbra eſt.
Adſtupet ipſe ſibi: vultúque immotus eodem
Hæret, ut è Pario formatum marmore ſignum.
Spectat humi poſitus geminum ſua lumina ſidus,
Et dignos Baccho, dignos & Apolline crines;
Impubéſque genas, & eburnea colla, decúſque
Oris, & in niveo miſtum candore ruborem
Cunctáque miratur; quibus eſt mirabilis ipſe.
Se cupit imprudens. &, qui probat, ipſe probatur.
Dúmque petit, petitur: paritérque incendit, & ardet.
Irrita fallaci quoties dedit oſcula fonti!
In medias quoties viſum captantia collum
Brachia merſit aquas; nec ſe deprendit in illis!
Quid videat neſcit. ſed quod videt, uritur illo:
Atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
Credule, quid fruſtra ſimulacra fugacia captas?
Quod petis, eſt nuſquam: quod amas, avertere, perdes.
Iſta repercuſſæ, quam cernis, imaginis umbra eſt.
Nil habet iſta ſui. tecum veníſtque, manétque:
Tecum diſcedat; ſi tu diſcedere poſſis.
Non illum Cereris, non illum cura quietis
Abſtrahere indè poteſt. ſed opacâ fuſus in herbâ

Spectat inexpleto mendacem lumine formam:
Perque oculos perit ipſe ſuos. paulúmque levatus,
Ad circumſtantes tendens ſua brachia ſylvas;
Ecquis, io ſylvæ, crudeliùs, inquit, amavit?
Scitis enim, & multis latebra opportuna fuiſtis.
Ecquem, cùm veſtræ tot agantur ſæcula vitæ,
Qui ſic tabuerit, longo meminiſtis in ævo?
Et placet, & video. ſed quod videóque, placétque,
Non tamen invenio. tantus tenet error amantem.
Quóque magis doleam; nec nos mare ſeparat ingens,
Nec via, nec montes, nec clauſis mœnia portis.
Exiguâ prohibemur aquâ. cupit ipſe teneri.
Nam quoties liquidis porreximus oſcula lymphis;
Hic toties ad me reſupino nititur ore.
Poſſe putes tangi. minimum eſt quod amantibus obſtat.
Quiſquis es, huc exi. quid me, puer unice, fallis?
Quóve petitus abis? certè nec forma, nec ætas
Eſt mea, quam fugias: & amârunt me quoque Nymphæ.
Spem mihi neſcio quam vultu promittis amico.
Cúmque ego porrexi tibi brachia, porrigis ultro.
Cùm riſi, arrides. lacrymas quoque ſæpe notavi
Me lacrymante tuas. nutu quoque ſigna remittis.
Et, quantum motu formoſi ſuſpicor oris,
Verba refers aures non pervenientia noſtras.
In te ego ſum, ſenſi: nec me mea fallit imago.
Uror amore mei. flammas movcóque feróque.
Quid faciam? roger, ánne rogem? quid deinde rogabo?
Quod cupio mecum eſt. inopem me copia fecit.
O utinam noſtro ſecedere corpore poſſem!
Votum in amante novum; vellem, quod amamus, abeſ-
Jámque dolor vires adimit: nec tempora vitæ [ſet.
Longa meæ ſuperant: primóque extinguor in ævo.
Nec mihi mors gravis eſt poſituro morte dolores.
Hic, qui diligitur, vellem diuturnior eſſet.
Nunc duo concordes animâ moriemur in unâ.
Dixit, & ad faciem rediit malè ſanus eandem;
Et lacrymis turbavit aquas: obſcuráque moto
Reddita forma lacu eſt. quam cùm vidiſſet abire;
Quò fugis? oro, mane; nec me, crudelis, amantem
Deſere, clamavit. liceat, quod tangere non eſt,
Adſpicere; & miſero præbere alimenta furori.
Dúmque dolet, ſummâ veſtem deduxit ab orâ,
Nudáque marmoreis percuſſit pectora palmis.
Pectora traxerunt tenuem percuſſa ruborem.
Non aliter, quàm poma ſolent; quæ candida parte,
Parte rubent. aut ut variis ſolet uva racemis
Ducere purpureum, nondum matura, colorem.
Quæ ſimul aſpexit liquefactâ rurſus in undâ;
Non tulit ulteriùs: ſed, ut intabeſcere flavæ
Igne levi ceræ, matutinæve pruinæ
Sole tepente ſolent, ſic attenuatus amore
Liquitur; & cæco paulatim carpitur igni.
Et neque jam color eſt miſto candore rubori;
Nec vigor, & vires, & quæ modò viſa placebant,
Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
Quæ tamen ut vidit, quamvis irata memórque,
Indoluit: quotieſque puer miſerabilis, Eheu,
Dixerat; hæc reſonis iterabat vocibus, Eheu.
Cúmque ſuos manibus percuſſerat ille lacertos,
Hæc quoque reddebat ſonitum plangoris eundem.
Ultima vox ſolitam fuit hæc ſpectantis in undam,
Heu fruſtra dilecte puer! totidémque remiſit
Verba locus: dictóque Vale, Vale inquit & Echo.
Ille caput viridi feſſum ſubmiſit in herbâ.
Lumina nox claudit domini mirantia formam.
Tum quoque ſe, poſtquam eſt infernâ ſede receptus,
In Stygiâ ſpectabat aquâ. planxere ſorores
Naïdes: & ſectos fratri poſuere capillos.
Planxere & Dryades. plangentibus aſſonat Echo:
Jámque rogum, quaſſáſque faces, feretrúmque parabant:
Nuſquam corpus erat. croceum pro corpore florem
Inveniunt, foliis medium cingentibus albis.
Cognita res meritam vati per Achaïdas urbes
Attulerat famam: noménque erat auguris ingens.
Spernit Echionides tamen hunc, ex omnibus unus
Contemtor Superûm Pentheus: præſagáque ridet
Verba ſenis: tenebráſque & cladem lucis ademtæ
Objicit ille movens albentia tempora canis,
Quàm felix eſſes, ſi tu quoque luminis hujus
Orbus, ait, fieres; ne Bacchia ſacra videres!
Jámque dies aderit, jámque haud procul auguror eſſe;
Quâ novus huc veniat proles Semeleïa Liber.
Quem niſi templorum fueris dignatus honore;
Mille lacer ſpargere locis: & ſanguine ſylvas
Fœdabis, matrémque tuam, matríſque ſorores.
Evenient. neque enim dignabere numen honore.
Méque ſub his tenebris nimium vidiſſe quereris.
Talia dicentem proturbat Echione natus.
Dicta fides ſequitur; reſponſáque vatis aguntur.
Liber adeſt: feſtíſque fremunt ululatibus agri.
Turba ruunt: miſtæque viris matréſque nurúſque,
Vulgúſque, proceréſque, ignota ad ſacra feruntur.
Quis furor, anguigenæ, proles Mavortia, veſtras
Attonuit mentes? Pentheus ait. ærâne tantùm
Ære repulſa valent? & adunco tibia cornu?
Et magicæ fraudes? ut quos non belliger enſis,
Non tuba terruerint, non ſtrictis agmina telis;
Fœmineæ voces, & mota inſania vino,
Obſcœníque greges, & inania tympana vincant?
Vóſne, ſenes, mirer? qui longa per æquora vecti
Hâc Tyron, hâc profugos poſuiſtis ſede Penates;
Nunc ſinitis ſinè Marte capi? vóſne, acrior ætas,
O juvenes, propiórque meæ; quos arma tenere,
Non thyrſos; galeâque tegi, non fronde decebat?
Eſte, precor, memores, quâ ſitis ſtirpe creati:
Illiúſque animos, qui multos perdidit unus,
Sumite ſerpentis, pro fontibus ille lacúque
Interiit: at vos pro famâ vincite veſtrâ.
Ille dedit leto fortes: vos pellite molles,
Et patrium revocate decus. ſi fata vetabant
Stare diu Thebas; utinam tormenta viríque
Mœnia diruerent: ferrúmque ignîſque ſonarent!
Eſſemus miſeri ſinè crimine: ſórſque querenda,
Non celanda foret: lacrymæque pudore carerent.
At nunc à puero Thebæ capientur inermi:
Quem neque bella juvant, nec tela, nec uſus equorum;
Sed madidus myrrhâ crinis, molléſque coronæ,
Purpuráque, & pictis intextum veſtibus aurum.
Quem quidem ego actutum (modò vos abſiſtite) cogam
Aſſumtúmque patrem commentáque ſacra fateri.
An ſatis Acriſio eſt animi, contemnere vanum
Numen, & Argolicas venienti claudere portas;
Penthea terrebit cum totis advena Thebis?
Ite citi, (famulis hoc imperat) ite, ducémque
Attrahite huc vinctum. juſſis mora ſegnis abeſto.
Hunc avus, hunc Athamas, hunc cætera turba ſuorum
Corripiunt dictis; fruſtráque inhibere laborant.
Acrior admonitu eſt; irritatúrque retenta
Et creſcit rabies: remorumináque ipſa nocebant.
Sic ego torrentem, quà nil obſtabat eunti,
Leniùs, & modico ſtrepitu decurrere vidi.
At, quacunque trabes obſtructáque ſaxa tenebant,
Spumeus, & fervens, & ab objice ſævior ibat.
Ecce cruentati redeunt: &, Bacchus ubi eſſet,
Quærenti domino, Bacchum vidiſſe negârunt.
Hunc, dixere, tamen comitem, famulúmque ſacrorum
Cepimus: & tradunt manibus poſt terga ligatis.
[Sacra Dei quondam Tyrrhenâ gente ſecutum.]
Aſpicit hunc oculis Pentheus, quos ira tremendos
Fecerat: &, quanquam pœnæ vix tempora differt,
O periture; tuâque aliis documenta dature
Morte, ait, ede tuum nomen, noménque parentum,
Et patriam; moríſque novi cur ſacra frequentes.
Ille metu vacuus, Nomen mihi, dixit, Acœtes;
Patria Mæonia eſt: humili de plebe parentes.
Non mihi, quæ duri colerent pater arva juvenci,
Lanigeróſve greges, non ulla armenta reliquit.
Pauper & ipſe fuit: linóque ſolebat & hamis
Decipere, & calamo ſalientes ducere piſces.
Ars illi ſua cenſus erat. cùm traderet artem;
Accipe, quas habeo, ſtudii ſucceſſor & hæres,
Dixit, opes: moriénſque mihi nihil ille reliquit
Præter aquas. unum hoc poſſum appellare paternum.
Mox ego, ne ſcopulis hærerem ſemper in îſdem,
Addidici regimen, dextrâ moderante, carinæ
Flectere: & Oleniæ ſidus pluviale capellæ,
Täygeténque, Hyadáſque oculis Arctónque notavi,
Ventorúmque domos, & portus puppibus aptos.
Fortè petens Delon, Diæ telluris ad oras
Applicor, & dextris adducor littora remis:
Dóque leves ſaltus: udæque immittor arenæ.
Nox ubi conſumta eſt; Aurora rubeſcere primùm
Cœperat: exſurgo, laticéſque inferre recentes
Admoneo; monſtróque viam, quæ ducat ad undas.
Ipſe, quid aura mihi tumulo promittat ab alto,
Proſpicio: comitéſque voco, repetóque carinam.
Adſumus en, inquit, ſociorum primus Opheltes
Utque putat, prædam deſerto nactus in agro,

Vir-

Virgineâ puerum ducit per littora formâ.
Ille, mero ſomnóque gravis, titubare videtur;
Víſque ſequi. ſpecto cultum, faciémque, gradúmque:
Nil ibi, quod poſſet credi mortale, videbam.
Et ſenſi, & dixi ſociis, Quod numen in iſto
Corpore ſit dubito: ſed corpore numen in iſto eſt.
Quiſquis es, ô faveas, noſtríſque laboribus adſis.
His quoque des veniam. Pro nobis mitte precari,
Dictys ait: quo non alius conſcendere ſummas
Ocyor antennas, prenſóque rudente relabi.
Hoc Libys, hoc flavus proræ tutela Melanthus,
Hoc probat Alcimedon: &, qui requiémque modúmque
Voce dabat remis, animorum hortator Epopeus:
Hoc omnes alii. prædæ tam cæca cupido eſt.
Non tamen hanc ſacro violari pondere pinum
Perpetiar, dixi: pars hic mihi maxima juris.
Inque aditu obſiſto. furit audaciſſimus omni
De numero Lycabas: qui Thuſcâ pulſus ab urbe
Exſilium, dirâ pœnam pro cæde, luebat.
Is mihi, dum reſiſto, juvenili guttura pugno
Rupit: & excuſſum miſiſſet in æquora; ſi non
Hæſiſſem, quamvis amens, in fune retentus.
Impia turba probat factum. tum denique Bacchus,
(Bacchus enim fuerat) veluti clamore ſolutus
Sit ſopor; éque mero redeant in pectora ſenſus;
Quid facitis? quis clamor, ait? quâ, dicite, nautæ,
Huc ope perveni? quò me deferre paratis?
Pone metum, Proreus, & quos contingere portus
Ede velis, dixit. terrâ ſiſtere petitâ.
Naxon, ait Liber, curſus advertite veſtros.
Illa mihi domus eſt: vobis erit hoſpita tellus.
Per mare fallaces, pérque omnia numina jurant
Sic fore: méque jubent pictæ dare vela carinæ.
Dextera Naxos erat. dextrâ mihi lintea danti,
Quid facis, ô demens? quis te furor, inquit, Acœte,
Pro ſe quiſque, tenet? lævam pete. maxima nutu
Pars mihi ſignificat; pars, quid velit, aure ſuſurrat.
Obſtupui: Capiátque alius moderamina, dixi:
Méque miniſterio ſceleríſque artíſque removi.
Increpor à cunctis; totúmque immurmurat agmen.
E quibus Æthalion, Te ſcilicet omnis in uno
Noſtra ſalus poſita eſt? ait. & ſubit ipſe: meúmque
Explet opus: Naxoque petit diverſa relictâ.
Tum Deus illudens, tanquam modò denique fraudem
Senſerit, è puppi pontum proſpectat aduncâ.
Et flenti ſimilis, Non hæc mihi littora, nautæ,
Promiſiſtis, ait: non hæc mihi terra rogata eſt.
Quo merui pœnam facto? quæ gloria veſtra eſt;
Si puerum juvenes, ſi multi fallitis unum!
Jamdudum flebam. lacrymas manus impia noſtras
Ridet: & impellit properantibus æquora remis.
Per tibi nunc ipſum (nec enim præſentior illo
Eſt Deus) adjuro, tam me tibi vera referre,
Quàm veri majora fide. ſtetit æquore puppis
Haud aliter, quam ſi ſiccum navale teneret.
Illi admirantes remorum in verbere perſtant:
Veláque deducunt; geminâque ope currere tentant.
Impediunt hederæ remos, nexúque recurvo
Serpunt; & gravidis diſtringunt vela corymbis.
Ipſe, racemiferis frontem circumdatus uvis,
Pampineis agitat velatam frondibus haſtam.
Quem circa tigres, ſimulacráque inania lyncum,
Pictarúmque jacent fera corpora pantherarum.
Exſiluere viri; ſive hoc inſania fecit,
Sive timor: primúſque Medon nigreſcere pinnis
Corpore depreſſo, & ſpinæ curvamina flecti
Incipit. huic Lycabas, In quæ miracula, dixit,
Verteris? & lati rictus, & panda loquenti
Naris erat, ſquammáque cutis durata trahebat.
At Libys, obſtantes dum vult obvertere remos,
In ſpatium reſilire manus breve vidit; & illas
Jam non eſſe manus; jam pinnas poſſe vocari.
Alter ad intortos cupiens dare brachia funes,
Brachia non habuit; truncóque repandus in undas
Corpore deſiluit. falcata noviſſima cauda eſt.
Qualia dividuæ ſinuantur cornua Lunæ.
Undique dant ſaltus: multâque aſpergine rorant:
Emergúntque iterum: redeúntque ſub æquora rurſus:
Inque chori ludunt ſpeciem: laſciváque jactant
Corpora; & acceptum patulis mare naribus efflant.
De modò viginti (tot enim ratis illa ferebat)
Reſtabam ſolus. pavidum, gelidúmque trementi
Corpore, víxque meum firmat Deus, Excute, dicens,
Corde metum, Diámque tene. delatus in illam
Accenſis aris Baccheïa ſacra frequento.
Præbuimus longis Pentheus ambagibus aures,
Inquit: ut ira morâ vires abſumere poſſet.
Præcipitem famuli rapite hinc: cruciatáque diris
Corpora tormentis Stygiæ dimittite nocti.
Protinus abſtractus ſolidis Tyrrhenus Acœtes
Clauditur in tectis: & dum crudelia juſſæ
Inſtrumenta necis ferrúmque ignéſque parantur;
Sponte ſuâ patuiſſe fores, lapſáſque lacertis
Sponte ſuâ fama eſt, nullo ſolvente, catenas.
Perſtat Echionides: nec jam jubet ire, ſed ipſe
Vadit, ubi electus facienda ad ſacra Cithæron
Cantibus & clarâ bacchantum voce ſonabat.
Ut fremit acer equus, cum bellicus ære canoro
Signa dedit tubicen, pugnæque aſſumit amorem:
Penthea ſic ictus longis ululatibus æther
Movit. & audito clangore recanduit ira.
Monte ferè medio eſt, cingentibus ultima ſylvis,
Purus ab arboribus, ſpectabilis undique campus.
Hic oculis illum cernentem ſacra profanis
Prima videt, prima eſt inſano concita motu,
Prima ſuum miſſo violavit Penthea thyrſo
Mater: Iö, geminæ, clamavit, adeſte ſorores.
Ille aper, in noſtris errat qui maximus agris,
Ille mihi feriendus aper. ruit omnis in unum
Turba furens. cunctæ coëunt, cunctæque ſequuntur,
Jam trepidum, jam verba minùs violenta locutum,
Jam ſe damnantem, jam ſe peccáſſe fatentem.
Saucius ille tamen, Fer opem matertera, dixit,
Autonoë: moveant animos Actæonis umbræ.
Illa quid Actæon neſcit; dextrámque precanti
Abſtulit: Inôo lacerata eſt altera raptu.
Non habet infelix quæ matri brachia tendat:
Trunca ſed oſtendens disjectis corpora membris;
Adſpice, mater ait. viſis ululavit Agave;
Colláque jactavit, movítque per aëra crinem:
Avulſúmque caput digitis complexa cruentis
Clamat, Iö comites, opus hæc victoria noſtrum eſt.
Non citiùs frondes autumno frigore tactas,
Jámque malè hærentes altâ rapit arbore ventus;
Quàm ſunt membra viri manibus direpta nefandis.
Talibus exemplis monitæ nova ſacra frequentant,
Thuráque dant, ſanctáſque colunt Iſmenides aras.

METAMORPHOSEON

LIBER QUARTUS.

AT non Alcithoë Minyeias orgia cenſet
Accipienda Dei: ſed adhuc temeraria Bacchum
Progeniem negat eſſe Jovis: ſociáſque ſorores
Impietatis habet. feſtum celebrare ſacerdos,
Immunéſque operum dominas famuláſque ſuarum
Pectora pelle tegi, crinales ſolvere vittas,
Serta comâ, manibus frondentes ſumere thyrſos,
Juſſerat: & ſævam læſi fore numinis iram
Vaticinatus erat. parent matréſque nurúſque;
Teláſque, calathoſque, infectáque penſa reponunt:
Thuráque dant: Bacchúmque vocant, Bromiúmque,
Lyæúmque,
Ignigenámque, ſatúmque iterum, ſolúmque bimatrem.
Additur his Nyſeus, indetonſúſque Thyoneus,
Et cum Lenæo genialis conſitor uvæ,
Nycteliúſque, Eleleúſque parens, & Iacchus, & Evan:
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes. tibi enim inconſumta Juventas,
Tu puer æternus, tu formoſiſſimus alto
Conſpiceris cælo: tibi, cum ſinè cornibus adſtas,
Virgineum caput eſt: Oriens tibi victus, adúſque
Decolor extremo quæ cingitur India Gange.
Penthea tu, venerande, bipenniferúmque Lycurgum
Sacrilegos mactas: Tyrrhenáque mittis in æquor
Corpora. tu bijugum pictis inſignia frænis
Colla premis lyncum: Bacchæ Satyríque ſequuntur:
Quíque ſenex ferulâ titubantes ebrius artus
Suſtinet; & pando non fortiter hæret aſello.
Quacunque ingrederis; clamor juvenilis, & unà
Fœmineæ voces, impulſáque tympana palmis,
Concaváque æra ſonant, longóque foramine buxus.
Pacatus mitíſque, rogant Iſmenides, adſis:
Juſſáque ſacra colunt. ſolæ Minyeides intus,

Intempeſtivâ turbantes feſta Minervâ,
Aut ducunt lanas, aut ſtamina pollice verſant,
Aut hærent telæ, famulaſque laboribus urgent.
E quibus una levi deducens pollice filum:
Dum ceſſant aliæ, commentaque ſacra frequentant,
Nos quoque, quas Pallas melior Dea detinet, inquit,
Utile opus manuum vario ſermone levemus:
Pérque vices aliquid, quod tempora longa videri
Non ſinat, in medium vacuas referamus ad aures.
Dicta probant, primámque jubent narrare ſorores.
Illa, quid è multis referat (nam plurima nôrat)
Cogitat; & dubia eſt, de te, Babylonia, narret,
Derceti, quam versâ ſquamis velantibus artus
Stagna Palæſtini credunt celebrâſſe figurâ:
An magis ut ſumtis illius filia pennis
Extremos albis in turribus egerit annos.
Nais an ut cantu, nimiúmque potentibus herbis,
Verterit in tacitos juvenilia corpora piſces:
Donec idem paſſa eſt. an, quæ poma alba ferebat,
Ut nunc nigra ferat contactu ſanguinis arbor.
Hæc placet: hanc, quoniam vulgaris fabula non eſt,
Talibus orſa modis, lanâ ſua fila ſequente:
Pyramus & Thisbe, juvenum pulcherrimus alter,
Altera, quas Oriens habuit, prælata puellis,
Contiguas tenuere domos: ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxiſſe Semiramis urbem.
Notitiam primóſque gradus vicinia fecit.
Tempore crevit amor. tædæ quoque jure coiſſent;
Sed vetuere patres, quod non potuere vetare.
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conſcius omnis abeſt. nutu ſigniſque loquuntur.
Quóque magis tegitur, tectus magis æſtuat ignis.
Fiſſus erat tenui rimâ, quam duxerat olim,
Cùm fieret, paries domui communis utrique.
Id vitium nulli per ſæcula longa notatum;
(Quid non ſentit amor?) primi ſenſiſtis amantes,
Et voci feciſtis iter: tutæque per illud
Murmure blanditiæ minimo tranſire ſolebant.
Sæpe ut conſtiterant, hinc Thisbe, Pyramus illinc;
Inque vicem fuerat captatus anhelitus oris;
Invide, dicebant, paries, quid amantibus obſtas?
Quantum erat, ut ſineres nos toto corpore jungi?
Aut hoc ſi nimium, vel ad oſcula danda pateres!
Nec ſumus ingrati. tibi nos debere fatemur,
Quòd datus eſt verbis ad amicas tranſitus aures.
Talia diversâ nequicquam ſede locuti;
Sub noctem dixere Vale: partíque dedere
Oſcula quiſque ſuæ, non pervenientia contrà.
Poſtera nocturnos Aurora removerat ignes,
Sólque pruinoſas radiis ſiccaverat herbas:
Ad ſolitum coiere locum. tum murmure parvo
Multa prius queſti, ſtatuunt, ut nocte ſilenti
Fallere cuſtodes, foribúſque excedere tentent:
Cúmque domo exierint, urbis quoque tecta relinquant:
Néve ſit errandum lato ſpatiantibus arvo;
Conveniant ad buſta Nini: lateántque ſub umbrâ
Arboris. arbor ibi niveis uberrima pomis
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent: & lux tardè diſcedere viſa
Præcipitatur aquis, & aquis nox ſurgit ab iiſdem.
Callida per tenebras, verſato cardine, Thisbe
Egreditur, fallítque ſuos: adopertáque vultum
Pervenit ad tumulum; dictâque ſub arbore ſedit.
Audacem faciebat amor. venit ecce recenti
Cæde leæna boum ſpumantes oblita rictus,
Depoſitura ſitim vicini fontis in undâ.
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thisbe
Vidit: & obſcurum timido pede fugit in antrum.
Dúmque fugit; tergo velamina lapſa relinquit.
Ut lea ſæva ſitim multâ compeſcuit undâ,
Dum redit in ſylvas, inventos fortè ſinè ipsâ
Ore cruentato tenues laniavit amictus.
Seriùs egreſſus veſtigia vidit in alto
Pulvere certa feræ, totóque expalluit ore
Pyramus. ut verò veſtem quoque ſanguine tinctam
Repperit; Una duos nox, inquit, perdet amantes:
E quibus illa fuit longâ digniſſima vitâ.
Noſtra nocens anima eſt. ego te, miſeranda, peremi,
In loca plena metûs qui juſſi nocte venires:
Nec prior huc veni. noſtrum divellite corpus,
Et ſcelerata fero conſumite viſcera morſu,
O quicunque ſub hâc habitatis rupe, leones.
Sed timidi eſt optare necem. velamina Thisbes
Tollit, & ad pactæ ſecum fert arboris umbram.
Utque dedit notæ lacrymas, dedit oſcula veſti:
Accipe nunc, inquit, noſtri quoque ſanguinis hauſtus,
Quóque erat accinctus, dimiſit in ilia ferrum.
Nec mora; ferventi moriens è vulnere traxit.
Ut jacuit reſupinus humi; cruor emicat altè.
Non aliter, quàm cùm vitiato fiſtula plumbo
Scinditur, & tenues ſtridente foramine longè
Ejaculatur aquas; atque ictibus aëra rumpit.
Arborei fœtus aſpergine cædis in atram
Vertuntur faciem: madefactáque ſanguine radix
Puniceo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum poſito, ne fallat amantem,
Illa redit: juvenémque oculis, animóque requirit:
Quantáque vitârit narrare pericula geſtit.
Utque locum, & verſam cognovit in arbore formam;
(Sic facit incertam pomi color) hæret an hæc ſit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulſare cruentum
Membra ſolum; retróque pedem tulit: oráque buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris inſtar,
Quod fremit, exiguâ cùm ſummum ſtringitur aurâ.
Sed poſtquam remorata ſuos cognovit amores;
Percutit indignos claro plangore lacertos:
Et laniata comas, amplexáque corpus amatum,
Vulnera ſupplevit lacrymis; fletúmque cruori
Miſcuit: & gelidis in vultibus oſcula figens,
Pyrame, clamavit, quis te mihi caſus ademit?
Pyrame, reſponde. tua te, cariſſime, Thisbe
Nominat. exaudi: vultúſque attolle jacentes.
Ad nomen Thisbes oculos jam morte gravatos
Pyramus erexit, visâque recondidit illâ.
Quæ poſtquam veſtémque ſuam cognovit, & enſe
Vidit ebur vacuum; Tua te manus, inquit, amórque
Perdidit, infelix. eſt & mihi fortis in unum
Hoc manus: eſt & amor. dabit hic in vulnera vires.
Perſequar extinctum: letíque miſerrima dicar
Cauſa comeſque tui: quíque à me morte revelli
Heu ſolâ poteras, poteris nec morte revelli.
Hoc tamen amborum verbis eſtote rogati,
O multùm miſeri meus illiúſque parentes,
Ut, quos certus amor, quos hora noviſſima junxit,
Componi tumulo non invideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miſerabile corpus
Nunc tegis unius, mox es tectura duorum;
Signa tene cædis: pullóſque, & luctibus aptos
Semper habe fœtus gemini monumenta cruoris.
Dixit: & aptato pectus mucrone ſub imum
Incubuit ferro; quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes.
Nam color in pomo eſt, ubi permaturuit, ater:
Quódque rogis ſupereſt, unâ requieſcit in urnâ.
Deſierat: mediúmque fuit breve tempus; & orſa eſt
Dicere Leuconöe. vocem tenuere ſorores.
Hunc quoque, ſidereâ qui temperat omnia luce,
Cepit amor Solem. Solis referemus amores.
Primus adulterium Veneris cum Marte putatur
Hic vidiſſe Deus. videt hic Deus omnia primus.
Indoluit facto: Junonigenæque marito
Furta tori, furtíque locum monſtravit. at illi
Et mens, & quod opus fabrilis dextra tenebat,
Excidit. extemplo graciles ex ære catenas,
Retiáque, & laqueos, quæ lumina fallere poſſint,
Elimat. non illud opus tenuiſſima vincant
Stamina, non ſummo quæ pendet aranea tigno.
Utque leves tactus, momentáque parva ſequantur,
Efficit: & lecto circumdata collocat aptè.
Ut venere torum conjux & adulter in unum;
Arte viri, vincliſque novâ ratione paratis,
In mediis ambo deprenſi amplexibus hærent.
Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas:
Admiſítque Deos. illi jacuere ligati
Turpiter. atque aliquis de Dîs non triſtibus optet
Sic fieri turpis. Superi riſere: diúque
Hæc fuit in toto notiſſima fabula cælo.
Exigit indicii memorem Cythereïa pœnam:
Inque vices illum, tectos qui læſit amores,
Lædit amore pari. quid nunc, Hyperione nate,
Forma, colórque tibi, radiatáque lumina proſunt?
Nempe tuis omnes qui terras ignibus uris,
Ureris igne novo: quíque omnia cernere debes,
Leucothoën ſpectas: & virgine figis in unâ,
Quos mundo debes, oculos. modò ſurgis Eoo
Temporius cælo: modò ſeriùs incidis undis;
Spectandíque morâ brumales porrigis horas.
Deficis interdum: vitiúmque in lumina mentis
Tran-

Tranſit; & obſcurus mortalia pectora terres.
Nec, tibi quòd Lunæ terris propioris imago
Obstiterit, palles. facit hunc amor iſte colorem.
Diligis hanc unam: nec te Clymenéque, Rhodóſque,
Nec te Ææ genitrix pulcherrima Circes,
Quæque tuos Clytie, quamvis deſpecta, petebat
Concubitus; ipſóque illo grave vulnus habebas
Tempore. Leucothoë multarum oblivia fecit.
Gentis odoriferæ quam formoſiſſima partu
Edidit Eurynome, ſed poſtquam filia crevit,
Quàm mater cunctas, tam matrem filia vincit.
Rexit Achæmenias urbes pater Orchamus: iſque
Septimus à priſci numeratur origine Beli.
Axe ſub Heſperio ſunt paſcua Solis equorum:
Ambroſiam pro gramine habent. ea feſſa diurnis
Membra miniſteriis nutrit, reparátque labori.
Dúmque ibi quadrupedes cæleſtia pabula carpunt;
Noxque vicem peragit; thalamos Deus intrat amatos
Verſus in Eurynomes faciem genitricis: & inter
Bis ſex Leucothoën famulas ad limina cernit
Lævia verſato ducentem ſtamina fuſo.
Ergo ubi, ceu mater, caræ dedit oſcula natæ:
Res, ait, arcana eſt: famulæ, diſcedite: néve
Arripite arbitrium matri ſecreta loquenti.
Paruerunt: thalamóque Deus ſinè teſte relicto,
Ille ego ſum, dixit, qui longum metior annum,
Omnia qui video; per quem videt omnia tellus:
Mundi oculus. mihi crede, places. pavet illa: metúque,
Et colus, & fuſus digitis cecidere remiſſis.
Ipſe timor decuit. nec longiùs ille moratus,
In veram rediit faciem, ſolitúmque nitorem.
At virgo, quamvìs inopino territa viſu,
Victa nitore Dei, poſitâ vim paſſa querelâ eſt.
Invidit Clytie, (neque enim moderatus in illâ
Solis amor fuerat) ſtimulatáque pellicis irâ
Vulgat adulterium: diffamatúmque parenti
Indicat. ille ferox immanſuetúſque precantem,
Tendentémque manus ad lumina Solis, &, Ille,
Vim tulit invitæ, dicentem, defodit altâ
Crudus humo: tumulúmque ſupèr gravis addit arenæ.
Diſſipat hunc radiis Hyperïone natus: itérque
Dat tibi, quo poſſis defoſſos promere vultus.
Nec tu jam poteras enectum pondere terræ
Tollere, Nympha, caput. corpúſque exſangue jacebas.
Nil illo fertur volucrum moderator equorum
Poſt Phaëthonteos vidiſſe dolentiùs ignes.
Ille quidem gelidos radiorum viribus artus,
Si queat, in vivum tentat revocare calorem.
Sed, quoniam tantis fatum conatibus obſtat,
Nectare odorato ſpargit corpúſque locúmque:
Multáque præqueſtus, Tanges tamen æthera, dixit.
Protinus imbutum cæleſti nectare corpus
Delicuit, terrámque ſuo madefecit odore:
Virgáque per glebas ſenſim radicibus actis
Thurea ſurrexit; tumulúmque cacumine rupit.
At Clytien (quamvìs amor excuſare dolorem,
Indiciúmque dolor poterat) non ampliùs auctor
Lucis adit: Venerísque modum ſibi fecit in illâ.
Tabuit ex illo dementer amoribus uſa,
Nympharum impatiens; & ſub Jove nocte diéque
Sedit humo nudâ nudis incomta capillis.
Pérque novem luces expers undæque cibíſque
Rore mero, lacrymíſque ſuis jejunia pavit:
Nec ſe movit humo. tantùm ſpectabat euntis
Ora Dei: vultúſque ſuos flectebat ad illum.
Membra ferunt hæſiſſe ſolo: partémque coloris
Luridus exſangues pallor convertit in herbas.
Eſt in parte rubor: violæque ſimillimus ora
Flos tegit. illa ſuum, quamvis radice tenetur,
Vertitur ad Solem: mutatáque ſervat amorem.
Dixerat: & factum mirabile ceperat aures.
Pars fieri potuiſſe negant; pars omnia veros
Poſſe Deos memorant: ſed non & Bacchus in illis.
Poſcitur Alcithoë, poſtquam ſiluere ſorores:
Quæ radio ſtantis percurrens ſtamina telæ,
Vulgatos taceo, dixit, paſtoris amores
Daphnidis Idæi, quem Nymphe pellicis irâ
Contulit in ſaxum. tantus dolor urit amantes.
Nec loquor, ut quondam naturæ jure novato
Ambiguus fuerit modò vir, modò fœmina, Scython.
Te quoque, nunc adamas, quondam fidiſſime parvo,
Celmi, Jovi: largóque ſatos Curetas ab imbri.
Et Crocon in parvos verſum cum Smilace flores,
Prætereo: dulcíſque animos novitate tenebo.
Unde ſit infamis; quare malè fortibus undis
Salmacis enervet, tactóſque remolliat artus;
Diſcite. cauſa latet: vis eſt notiſſima fontis.
Mercurio puerum divâ Cythereïde natum
Naïdes Idæis enutrivere ſub antris.
Cujus erat facies, in quâ matérque patérque
Cognoſci poſſent: nomen quoque traxit ab illis.
Is tria cùm primùm fecit quinquennia; montes
Deſeruit patrios: Idâque altrice relictâ
Ignotis errare locis, ignota videre
Flumina gaudebat; ſtudio minuente laborem.
Ille etiam Lycias urbes, Lyciæque propinquos
Caras adit. videt hìc ſtagnum lucentis ad imum
Uſque ſolum lymphæ. non illìc canna paluſtris,
Nec ſteriles ulvæ, nec acutâ cuſpide junci.
Perſpicuus liquor eſt. ſtagni tamen ultima vivo
Ceſpite cinguntur, ſempérque virentibus herbis.
Nympha colit: ſed nec venatibus apta, nec arcus
Flectere quæ ſoleat, nec quæ contendere curſu:
Soláque Naïadum celeri non nota Dianæ.
Sæpe ſuas illi fama eſt dixiſſe ſorores:
Salmaci, vel jaculum, vel pictas ſume pharetras;
Et tua cum duris venatibus otia miſce.
Nec jaculum ſumit, nec pictas illa pharetras:
Nec ſua cum duris venatibus otia miſcet.
Sed modò fonte ſuo formoſos perluit artus:
Sæpe Cytoriaco deducit pectine crines;
Et quid ſe deceat, ſpectatas conſulit undas.
Nunc perlucenti circumdata corpus amictu,
Mollibus aut foliis, aut mollibus incubat herbis.
Sæpe legit flores. & tunc quoque fortè legebat,
[Cùm puerum vidit: viſúmque optavit habere.]
Nec tamen antè adiit, etſi properabat adire,
Quàm ſe compoſuit, quàm circumſpexit amictus,
Et finxit vultum, & meruit formoſa videri.
Tunc ſic orſa loqui: Puer ô digniſſime credi
Eſſe Deus; ſeu tu Deus es, potes eſſe Cupido:
Sive es mortalis; qui te genuere beati:
Et frater felix, & fortunata profectò
Si qua tibi ſoror eſt, & quæ dedit ubera nutrix.
Sed longè cunctis longéque potentior illis,
Si qua tibi ſponſa eſt; ſi quam dignabere tædâ.
Hæc tibi ſive aliqua eſt; mea ſit furtiva voluptas:
Seu nulla eſt; ego ſim: thalamúmque ineamus eundem.
Naïs ab his tacuit: pueri rubor ora notavit
Neſcia quid ſit amor: ſed & erubuiſſe decebat.
Hic color apricâ pendentibus arbore pomis,
Aut ebori tincto eſt, aut ſub candore rubenti,
Cùm fruſtra reſonant æra auxiliaria, Lunæ.
Poſcenti Nymphæ ſinè fine ſororia ſaltem
Oſcula, jámque manus ad eburnea colla ferenti,
Deſinis? an fugio, tecúmque, ait, iſta relinquo?
Salmacis extimuit; Locáque hæc tibi libera trado,
Hoſpes, ait: ſimulátque gradu diſcedere verſo.
Tum quoque reſpiciens, fruticúmque recondita ſylvâ
Delituit: flexúmque genu ſubmiſit. at ille
Ut puer, & vacuis ut inobſervatus in herbis,
Huc it; & hinc illuc: & in alludentibus undis
Summa pedum, talóque tenus veſtigia tingit.
Nec mora; temperie blandarum captus aquarum,
Mollia de tenero velamina corpore ponit.
Tum verò obſtupuit; nudæque cupidine formæ
Salmacis exarſit. flagrant quoque lumina Nymphes.
Non aliter, quàm cùm puro nitidiſſimus orbe
Oppoſitâ ſpeculi referitur imagine Phœbus.
Vixque moram patitur: vix jam ſua gaudia differt.
Jam cupit amplecti: jam ſe malè continet amens.
Ille, cavis velox applauſo corpore palmis,
Deſilit in latices: alternáque brachia ducens
In liquidis tranſlucet aquis: ut eburnea ſi quis
Signa tegat claro, vel candida lilia, vitro.
Vicimus, en meus eſt, exclamat Naïs: &, omni
Veſte procul jactâ, mediis immittitur undis:
Pugnacémque tenet: luctantiáque oſcula carpit:
Subjectátque manus, invitáque pectora tangit:
Et nunc hàc juveni, nunc circumfunditur illàc.
Denique nitentem contrà, elabíque volentem
Implicat, ut ſerpens, quam regia ſuſtinet ales;
Sublimémque rapit: pendens caput illa, pedéſque
Alligat; & caudâ ſpatiantes implicat alas.
Utve ſolent hederæ longos intexere truncos:
Utque ſub æquoribus deprenſum polypus hoſtem
Continet, ex omni dimiſſis parte flagellis.
Perſtat Atlantiades; ſperatáque gaudia Nymphæ

De-

Denegat. illa premit; commiſſáque corpore toto
Sicut inhærebat, Pugnes licèt, improbe, dixit,
Non tamen effugies. ita Dî jubeatis, & iſtum
Nulla dies à me, nec me ſeducat ab iſto.
Vota ſuos habuere Deos. nam miſta duorum
Corpora junguntur. faciéſque inducitur illis
Una. velut ſi quis conductâ cortice ramos
Creſcendo jungi, pariterque adoleſcere cernat.
Sic ubi complexu coïerunt membra tenaci,
Nec duo ſunt, & forma duplex, nec fœmina dici,
Nec puer ut poſſint; neutrúmque, & utrumque videntur.
Ergo ubi ſe liquidas, quò vir deſcenderat, undas
Semimarem feciſſe videt, mollitáque in illis
Membra; manus tendens, ſed jam non voce virili,
Hermaphroditus ait, Nato date munera veſtro,
Et pater & genitrix, amborum nomen habenti:
Quiſquis in hos fontes vir venerit, exeat indè
Semivir; & tactis ſubitò molleſcat in undis.
Motus uterque parens nati rata vota biformis
Fecit, & incerto fontem medicamine tinxit.
Finis erat dictis; & adhuc Minyëia proles
Urget opus, ſpernítque Deum, feſtúmque profanat:
Tympana cùm ſubitò non apparentia raucis
Obſtrepuere ſonis: & adunco tibia cornu,
Tinnuláque æra ſonant: redolent myrrhæque, crocíque:
Réſque fide major, cœpere vireſcere telæ,
Inque hederæ faciem pendens frondeſcere veſtis.
Pars abit in vites: & quæ modò fila fuerunt,
Palmite mutantur: de ſtamine pampinus exit:
Purpura fulgorem pictis accommodat uvis.
Jámque dies exactus erat, tempúſque ſubibat,
Quod tu nec tenebras, nec poſſes dicere lucem;
Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis.
Tecta repentè quati, pinguéſque ardere videntur
Lampades, & rutilis collucere ignibus ædes:
Falſáque ſævarum ſimulacra ululare ferarum.
Fumida jamdudum latitant per tecta ſorores;
Diverſæque locis ignes ac lumina vitant.
Dúmque petunt latebras; parvos membrana per artus
Porrigitur, tenuíſque inducit brachia pennâ.
Nec quâ perdiderint veterem ratione figuram
Scire ſinunt tenebræ. non illas pluma levavit:
Suſtinuere tamen ſe perlucentibus alis.
Conatæque loqui, minimam pro corpore vocem
Emittunt; peragúntque leves ſtridore querelas.
Tectáque, non ſylvas, celebrant: lucémque peroſæ
Nocte volant. ſeróque trahunt à veſpere nomen.
Tum verò totis Bacchi memorabile Thebis
Numen erat; magnaſque novi matertera vires
Narrat ubique Dei: de tótque ſororibus expers
Una doloris erat, niſi quem fecere ſorores.
Aſpicit hanc natis, thalamóque Athamantis habentem
Sublimes animos, & alumno numine Juno;
Nec tulit: & ſecum, Potuit de pellice natus
Vertere Mæonios, pelagóque immergere, nautas,
Et laceranda ſuæ nati dare viſcera matri,
Et triplices operire novis Minyëidas alis:
Nil poterit Juno, niſi inultos flere dolores?
Idque mihi ſatis eſt? hæc una potentia noſtra eſt?
Ipſe docet quid agam. fas eſt & ab hoſte doceri:
Quídque furor valeat, Pentheâ cæde ſatíſque
Ac ſuper oſtendit. cur non ſtimuletur, eátque
Per cognata ſuis exempla furoribus Ino?
Eſt via declivis funeſtâ nubila taxo:
Ducit ad infernas per muta ſilentia ſedes.
Styx nebulas exhalat iners: umbræque recentes
Deſcendunt illàc, ſimulacráque functa ſepulcris.
Pallor Hyémſque tenent latè loca ſenta: novíque,
Quà ſit iter, manes, Stygiam quod ducit ad urbem,
[Ignorant: ubi ſit nigri fera regia Ditis.]
Mille capax aditus, & apertas undique portas
Urbs habet. útque fretum de totâ flumina terrâ,
Sic omnes animas locus accipit ille; nec ulli
Exiguus populo eſt, turbámve accedere ſentit.
Errant exſangues ſinè corpore & oſſibus umbræ:
Párſque forum celebrant, pars imi tecta tyranni;
Pars alias artes antiquæ imitamina vitæ.
Suſtinet ire illuc celeſti ſede relictâ,
(Tantum odiis iræque dabat) Saturnia Juno.
Quò ſimul intravit, ſacróque à corpore preſſum
Ingemuit limen; tria Cerberus extulit ora:
Et tres latratus ſimul edidit. illa ſorores
Nocte vocat genitas, grave & implacabile numen.
Carceris ante fores clauſas adamante ſedebant:
Déque ſuis atros pectebant crinibus angues.
Quam ſimul agnôrunt inter caliginis umbras;
Surrexere Deæ. ſedes Scelerata vocatur.
Viſcera præbebat Tityos lanianda; novémque
Jugeribus diſtentus erat. tibi, Tantale, nullæ
Deprenduntur aquæ: quæque imminet, effugit arbos.
Aut petis, aut urges ruiturum, Siſyphe, ſaxum.
Volvitur Ixion: & ſe ſequitúrque fugítque.
Molirſque ſuis letum patruelibus auſæ,
Aſſiduæ repetunt, quas perdant, Belides undas.
Quos omnes acie poſtquam Saturnia torvâ
Vidit; & ante omnes Ixiona; rurſus ab illo
Siſyphon aſpiciens, Cur hic è fratribus, inquit,
Perpetuas patitur pœnas; Athamanta ſuperbum
Regia dives habet: qui me cum conjuge ſemper
Sprevit? & exponit cauſas odiíque viæque;
Quídque velit. quod vellet, erat, ne regia Cadmi
Staret; & in facinus traherent Athamanta Sorores.
Imperium, promiſſa, preces confundit in unum:
Sollicitátque Deas. ſic hæc Junone locutâ,
Tiſiphone canos, ut erat, turbata capillos
Movit: & obſtantes rejecit ab ore colubras.
Atque ita, Non longis opus eſt ambagibus, infit.
Facta puta, quæcunque jubes. inamabile regnum
Deſere: téque refer cæli melioris ad auras.
Læta redit Juno: quam cælum intrare parantem
Roratis luſtravit aquis Thaumantias Iris.
Nec mora; Tiſiphone madefactam ſanguine ſumit
Importuna facem: fluidóque cruore rubentem
Induitur pallam; tortóque incingitur angue:
Egreditúrque domo. Luctus comitantur euntem,
Et Pavor, & Terror, trepidóque Inſania vultu.
Limine conſtiterat: poſtes tremuiſſe feruntur
Æolii; pallórque fores inficit acernas:
Sólque locum fugit. monſtris exterrita conjux,
Territus eſt Athamas: tectóque exire parabant,
Obſtitit infelix, aditúmque obſedit, Erinnys:
Nexáque vipereis diſtendens brachia nodis,
Cæſariem excuſſit. motæ ſonuere colubræ.
Párſque jacens humeris; pars circùm tempora lapſæ
Sibila dant, ſaniémque vomunt, linguáſque coruſcant.
Indè duos mediis abrumpit crinibus angues;
Peſtiferâque manu raptos immiſit. at illi
Inoóſque ſinus Athamanteóſque pererrant;
Inſpirántque graves animas: nec vulnera membris
Ulla ferunt. mens eſt, quæ diros ſentiat ictus.
Attulerat ſecum liquidi quoque monſtra veneni,
Oris Cerberei ſpumas, & virus Echidnæ;
Erroréſque vagos, cæcæque oblivia mentis,
Et ſcelus, & lacrymas, rabiémque, & cædis amorem;
Omnia tritâ ſimul: quæ ſanguine miſta recenti
Coxerat ære cavo, viridi verſata cicutâ.
Dúmque pavent illi; vertit furiale venenum
Pectus in amborum: præcordiáque intima movit.
Tum face jactatâ per eundem ſæpius orbem,
Conſequitur motos velociter ignibus ignes.
Sic victrix, juſſíque potens, ad inania magni
Regna redit Ditis: ſumtúmque recingitur anguem.
Protinus Æolides mediâ furibundus in aulâ
Clamat, Iö, comites, his retia pandite ſylvis:
Hic modò cum geminâ viſa eſt mihi prole leæna.
Utque feræ, ſequitur veſtigia conjugis amens:
Deque ſinu matris ridentem & parva Learchum
Brachia tendentem rapit, & his térque per auras
More rotat fundæ: rigidóque infantia ſaxo
Diſcutit oſſa ferox. tum denique concita mater,
(Seu dolor hoc fecit, ſeu ſparſi cauſa veneni;)
Exululat; paſſíſque fugit malè ſana capillis.
Téque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis,
Evohe, Bacche, ſonat. Bacchi ſub nomine Juno
Riſit: &, Hos uſus præſtet tibi, dixit, alumnus.
Imminet æquoribus ſcopulus. pars ima cavatur
Fluctibus, & tectas defendit ab imbribus undas:
Summa riget, frontémque in apertum porrigit æquor.
Occupat hunc (vires inſania fecerat) Ino:
Séque ſuper pontum, nullo tardata timore,
Mittit, onúſque ſuum. percuſſa recanduit unda.
At Venus immeritæ neptis miſerata labores,
Sic patruo blandita ſuo eſt: O numen aquarum,
Proxima cui cælo ceſſit, Neptune, poteſtas;
Magna quidem poſco: ſed tu miſerere meorum,
Jactari quos cernis in Ionio immenſo:
Et Dîs adde tuis. aliqua & mihi gratia ponto eſt.
Si tamen in dio quondam concreta profundo

Spu-

Spuma fui, Graiúmque manet mihi nomen ab illâ.
Annuit oranti Neptunus; & abſtulit illis,
Quod mortale fuit; majeſtatémque verendam
Impoſuit; noménque ſimul faciémque novavit:
Leucothoéque Deum cum matre Palæmona dixit.
Sidoniæ comites, quantum valuere, ſecutæ
Signa pedum, primo videre noviſſima ſaxo:
Nec dubium de morte ratæ, Cadmeïda palmis
Deplanxere domum ſciſſæ cum veſte capillos.
Utque parum juſtæ, nimiúmque in pellice ſævæ
Invidiam fecere Deæ. convicia Juno
Non tulit: &, Faciam vos ipſas maxima, dixit,
Sævitiæ monumenta meæ. res dicta ſecuta eſt.
Nam quæ præcipuè fuerat pia, Perſequar, inquit,
In freta reginam. ſaltúmque datura, moveri
Haud uſquam potuit: ſcopulóque affixa cohæſit.
Altera, dum ſolito tentat plangore ferire
Pectora, tentatos ſentit riguiſſe lacertos.
Illa, manus ut fortè tetenderat in maris undas,
Saxea facta manus in eaſdem porrigit undas:
Hujus, ut arreptum laniabat vertice crinem,
Duratos ſubitò digitos in crine videres.
Quo quæque in geſtu deprenditur, hæſit in illo.
Pars volucres factæ; quæ nunc quoque gurgite in illo
Æquora diſtringunt ſumtis Iſmenides alis.
Neſcit Agenorides natam parvúmque nepotem
Æquoris eſſe Deos. luctu ſeriéque malorum
Victus, & oſtentis, quæ plurima viderat, exit
Conditor urbe ſuâ; tanquam Fortuna locorum,
Non ſua ſe premeret: longiſque erratibus actus
Contigit Illyricos profugâ cum conjuge fines.
Jámque malis annîſque graves, dum prima retractant
Fata domûs, relegúntque ſuos ſermone labores;
Num ſacer ille meâ trajectus cuſpide ſerpens,
Cadmus ait, fuerit; tum, cum Sidone profectus
Vipereos ſparſi per humum nova ſemina dentes?
Quem ſi cura Deûm tam certâ vindicat irâ,
Ipſe precor ſerpens in longam porrigar alvum.
Dixit: &, ut ſerpens, in longam tenditur alvum;
Duratæque cuti ſquamas increſcere ſentit,
Nigráque cæruleis variari corpora guttis.
In pectúſque cadit pronus: commiſſáque in unum
Paulatim tereti ſinuantur acumine crura.
Brachia jam reſtant: quæ reſtant brachia tendit;
Et lacrymis per adhuc humana fluentibus ora,
Accede, ô conjux, accede, miſerrima, dixit:
Dúmque aliquid ſupereſt de me; me tange: manúmque
Accipe, dum manus eſt; dum non totum occupat anguis.
Ille quidem vult plura loqui: ſed lingua repentè
In partes eſt fiſſa duas. nec verba volenti
Sufficiunt: quotieſque aliquos parat edere queſtus;
Sibilat. hanc illi vocem Natura relinquit.
Nuda manu feriens exclamat pectora conjux,
Cadme, mane. téque his, infelix, exue monſtris.
Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi ſunt humerſque, manúſque?
Et color, & facies, &, dum loquor, omnia? cur non
Me quoque, cæleſtes, in eundem vertitis anguem?
Dixerat. ille ſuæ lambebat conjugis ora:
Inque ſinus caros, veluti cognoſceret, ibat;
Et dabat amplexus; aſſuetáque colla petebat.
Quiſquis adeſt (aderant comites) terretur. at illos
Lubrica permulcent criſtati colla dracones,
Et ſubitò duo ſunt; junctóque volumine ſerpunt;
Donec in appoſiti nemoris ſubiere latebras.
Nunc quoque nec fugiunt hominem, nec vulnere lædunt:
Quídque priùs fuerint, placidi meminere dracones.
Sed tamen ambobus verſæ ſolatia formæ
Magna nepos fuerat: quem debellata colebat
India: quem poſitis celebrabat Achaia templis.
Solus Abantiades ab origine cretus eâdem
Acriſius ſupereſt, qui mœnibus arceat urbis
Argolicæ; contráque Deum ferat arma; genúſque
Non putet eſſe Jovis. neque enim Jovis eſſe putabat
Perſea; quem pluvio Danaë conceperat auro.
Mox tamen Acriſium, (tanta eſt præſentia veri)
Tam violâſſe Deum, quàm non agnôſſe nepotem,
Pœnitet. impoſitus jam cælo eſt alter: at alter
Viperei referens ſpolium memorabile monſtri
Aëra carpebat tenerum ſtridentibus alis.
Cúmque ſuper Libycas victor penderet arenas;
Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ:
Quas humus exceptas varios animavit in angues.
Unde frequens illa eſt infeſtáque terra colubris.
Indè per immenſum ventis diſcordibus actus
Nunc huc, nunc illuc, exemplo nubis aquoſæ,
Fertur; & ex alto ſeductas æthere longè
Deſpectat terras; totúmque ſupervolat orbem.
Ter gelidas Arctos, ter Cancri brachia vidit:
Sæpe ſub occaſus, ſæpe eſt ablatus in ortus.
Jámque cadente die veritus ſe credere nocti
Conſtitit Heſperio regnis Atlantis in orbe;
Exiguámque petit requiem, dum Lucifer ignes
Evocet Auroræ; currus Aurora diurnos.
Hic hominum cunctos ingenti corpore præſtans
Iapetionides Atlas fuit. ultima tellus
Rege ſub hôc & pontus erat, qui Solis anhelis
Æquora ſubdit equis, & feſſos excipit axes.
Mille greges illi, totidémque armenta per herbas
Errabant: & humum vicinia nulla premebant.
Arboreæ frondes auro radiante nitentes
Ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
Hoſpes, ait Perſeus illi, ſeu gloria tangit
Te generis magni: generis mihi Jupiter auctor:
Sive es mirator rerum; mirabere noſtras.
Hoſpitium requiémque peto. memor ille vetuſtæ
Sortis erat: (Themis hanc dederat Parnaſſia ſortem)
Tempus, Atla, veniet, tua quo ſpoliabitur auro
Arbor: & hunc prædæ titulum Jove natus habebit.
Id metuens. ſolidis pomaria clauſerat Atlas
Mœnibus, & vaſto dederat ſervanda draconi:
Arcebátque ſuis externos finibus omnes.
Huic quoque, Vade procul, ne longè gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longè tibi Jupiter abſit.
Vímque minis addit: foribúſque expellere tentat
Cunctantem, & placidis miſcentem fortia dictis.
Viribus inferior, (quis enim par eſſet Atlanti
Viribus?) At quoniam parvi tibi gratia noſtra eſt;
Accipe munus, ait. lævâque à parte Meduſæ
Ipſe retroverſus ſqualentia prodidit ora.
Quantus erat, mons factus Atlas. jam barba comæque
In ſylvas abeunt: juga ſunt humerſque manúſque.
Quod caput antè fuit, ſummo eſt in monte cacumen.
Oſſa lapis fiunt. tum partes auctus in omnes
Crevit in immenſum, (ſic Dî ſtatuiſtis) & omne
Cum tot ſideribus cælum requievit in illo.
Clauſerat Hippotades æterno carcere ventos
Admonitórque operum cælo clariſſimus alto
Lucifer ortus erat. pennis ligat ille reſumtis
Parte ab utrâque pedes; telóque accingitur unco:
Et liquidum motis talaribus aëra findit.
Gentibus innumeris circúmque infráque relictis,
Æthiopum populos Cepheïa conſpicit arva.
Illic immeritam maternæ pendere linguæ
Andromedan pœnas injuſtus juſſerat Ammon.
Quam ſimul ad duras religatam brachia cautes
Vidit Abantiades; niſi quòd levis aura capillos
Moverat; & trepido manabant lumina fletu;
Marmoreum ratus eſſet opus. trahit inſcius ignes;
Et ſtupet: &, viſæ correptus imagine formæ,
Penè ſuas quatere eſt oblitus in aëre pennas.
Ut ſtetit, O, dixit, non iſtis digna catenis,
Sed quibus inter ſe cupidi junguntur amantes;
Pande requirenti nomen terræque tuúmque;
Et cur vincla geras. primò ſilet illa: nec audet
Appellare virum virgo: manibúſque modeſtos
Celâſſet vultus; ſi non religata fuiſſet.
Lumina, quod potuit, lacrymis implevit obortis.
Sæpius inſtanti, ſua ne delicta fateri
Nolle videretur, nomen terræque ſuúmque,
Quantáque maternæ fuerit fiducia formæ,
Indicat. &, nondum memoratis omnibus, unda
Inſonuit: veniénſque immenſo bellua ponto
Eminet; & latum ſub pectore poſſidet æquor.
Conclamat virgo: genitor lugubris, & amens
Mater adeſt; ambo miſeri, ſed juſtiùs illa.
Nec ſecum auxilium, ſed dignos tempore fletus,
Plangorémque ferunt: vinctóque in corpore adhærent.
Cùm ſic hoſpes ait: Lacrymarum longa manere
Tempora vos poterunt: ad opem brevis hora ferenda eſt.
Hanc ego ſi peterem Perſeus Jove natus, & illâ
Quam clauſam implevit fœcundo Jupiter auro,
Gorgonis anguicomæ Perſeus ſuperator, & alis
Æthereas auſus jactatis ire per auras;
Præferret cunctis certè gener. addere tantis
Dotibus & meritum (faveant modò numina) tento.
Ut mea ſit, ſervata meâ virtute, paciſcor.

Accipiunt

Accipiunt legem, (quis enim dubitaret?) & orant,
Promittúntque ſuper regnum dotale, parentes.
Ecce velut navis præfixo concita roſtro
Sulcat aquas, juvenum ſudantibus acta lacertis;
Sic fera dimotis impulſu pectoris undis
Tantum aberat ſcopulis, quantum balearica torto
Funda poteſt plumbo medii tranſmittere cæli:
Cùm ſubitò juvenis pedibus tellore repulsâ
Arduus in nubes abiit. ut in æquore ſummo
Umbra viri viſa eſt, viſam fera ſævit in umbram.
Utque Jovis præpes, vacuo cum vidit in arvo
Præbentem Phœbo liventia terga draconem,
Occupat averſum: neu ſæva retorqueat ora,
Squamigeris avidos figit cervicibus ungues:
Sic celeri fiſſum præpes per inane volatu
Terga feræ preſſit; dextróque frementis in armo
Inachides ferrum curvo tenus abdidit hamo.
Vulnere læſa gravi modò ſe ſublimis in auras
Attollit: modò ſubdit aquis: modò more ferocis
Verſat apri, quem turba canum circumſona terret.
Ille avidos morſus velocibus effugit alis.
Quáque patent, nunc terga cavis ſuper obſita conchis,
Nunc laterum coſtas, nunc quà tenuiſſima cauda
Deſinit in piſcem, falcato vulnerat enſe.
Bellua puniceo miſtos cum ſanguine fluctus
Ore vomit. maduere graves aſpergine pennæ.
Nec bibulis ultrà Perſeus talaribus auſus
Credere; conſpexit ſcopulum: qui vertice ſummo
Stantibus extat aquis; operitur ab æquore moto.
Nixus eo, rupiſque tenens juga prima ſiniſtrâ,
Ter quater exegit repetita per ilia ferrum.
Littora cum plauſu clamor ſuperáſque Deorum
Implevere domos. gaudent, generúmque ſalutant,
Auxiliúmque domûs ſervatorémque fatentur
Caſſiope, Cepheúſque pater. reſoluta catenis
Incedit virgo pretiúmque & cauſa laboris.
Ipſe manus hauſtâ victrices abluit undâ:
Anguiferúmque caput nudâ ne lædat arenâ,
Mollit humum foliis. natáſque ſub æquore virgas
Sternit, & imponit Phorcynidos ora Meduſæ.
Virga recens, bibulâque etiamnum viva medullâ,
Vim rapuit monſtri, tactúque induruit hujus.
Percepítque novum ramis & fronde rigorem.
At pelagi Nymphæ factum mirabile tentant
Pluribus in virgis, & idem contingere gaudent:
Semináque ex illis iterant jactata per undas.
Nunc quoque curaliis eadem natura remanſit,
Duritiem tacto capiant ut ab aëre; quódque
Vimen in æquore erat, fit ſuper æquora ſaxum.
Dis tribus ille focos totidem de ceſpite ponit;
Lævum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo;
Ara Jovis media eſt. mactatur vacca Minervæ;
Alipedi vitulus; taurus tibi, ſumme Deorum.
Protinus Andromedan & tanti præmia facti
Indotata rapit. tædas Hymenæus Amórque
Præcutiunt: largis ſatiantur odoribus ignes:
Sertáque dependent tectis: lotíque, lyræque,
Tibiáque, & cantus, animi felicia læti
Argumenta, ſonant. reſeratis aurea valvis
Atria tota patent, pulcróque inſtructa paratu.
[Cephenûm proceres ineunt convivia regis.]
Poſtquam epulis functi generoſi munere Bacchi
Diffudere animos: cultúſque habitúſque locorum
Quærit Abantiades; quærenti protinus unus
[Narrat Lyncides, moréſque, habitúſque virorum.]
Quæ ſimul edocuit, Nunc, ô fortiſſime, dixit,
Fare precor, Perſeu, quantâ virtute, quibúſque
Artibus abſtuleris crinita draconibus ora.
Narrat Agenorides, gelido ſub Atlante jacentem
Eſſe locum, ſolidæ tutum munimine molis:
Cujus in introïtu geminas habitâſſe ſorores
Phorcydas, unius partitas luminis uſum:
Id ſe ſolerti furtim, dum traditur, aſtu
Suppoſitâ cepiſſe manu: pérque abdita longè,
Deviáque, & ſylvis horrentia ſaxa fragoſis
Gorgoneas tetigiſſe domos: paſſímque per agros,
Pérque vias vidiſſe hominum ſimulacra ferarúmque,
In ſilicem ex ipſis viſâ converſa Meduſâ:
Se tamen horrendæ clypei, quod læva gerebat,
Ære repercuſſo formam aſpexiſſe Meduſæ.
Dúmque gravis ſomnus colubróſque ipſámque tenebat,
Eripuiſſe caput collo: pennisque fugacem
Pegaſon & fratrem matris de ſanguine natos.
Addidit & longi non falſa pericula curſûs:
Quæ freta, quas terras ſub ſe vidiſſet ab alto:
Et quæ jactatis tetigiſſet ſidera pennis.
Ante exſpectatum tacuit tamen. excipit unus
E numero procerum, quærens, cur ſola ſororum
Geſſerit alternis immiſtos crinibus angues.
Hoſpes ait, Quoniam ſcitaris digna relatu,
Accipe quæſiti cauſam. clariſſima formâ,
Multorúmque fuit ſpes invidioſa procorum
Illa: nec in totâ conſpectior ulla capillis
Pars fuit. inveni, qui ſe vidiſſe referrent.
Hanc pelagi rector templo vitiâſſe Minervæ
Dicitur. averſa eſt, & caſtos ægide vultus
Nata Jovis texit. néve hoc impune fuiſſet;
Gorgoneum turpes crinem mutavit in hydros.
Nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hoſtes,
Pectore in adverſo, quos fecit, ſuſtinet angues.

METAMORPHOSEON

LIBER QUINTUS.

DUMQUE ea Cephenum medio Danaeïus heros
Agmine commemorat; fremidâ regalia turbâ
Atria complentur: nec conjugialia feſta
Qui canat, eſt clamor; ſed qui fera nuntiet arma.
Inque repentinos convivia verſa tumultus
Aſſimilare freto poſſis: quod ſæva quietum
Ventorum rabies motis exaſperat undis.
Primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
Fraxineam quatiens æratæ cuſpidis haſtam;
En, ait, en adſum præreptæ conjugis ultor.
Nec mihi te pennæ, nec falſum verſus in aurum
Jupiter, eripient. conanti mittere Cepheus,
Quid facis? exclamat. quæ te, germane, furentem
Mens agit in facinus? meritiſne hæc gratia tantis
Redditur? hâc vitam ſervatæ dote rependis?
Quam tibi non Perſeus, verum ſi quæris, ademit:
Sed grave Nereïdum numen, ſed corniger Ammon,
Sed quæ viſceribus veniebat bellua ponti
Exſaturanda meis. illo tibi tempore rapta eſt,
Quo peritura fuit. niſi ſi, crudelis, idipſum
Exigis, ut pereat: luctúque levabere noſtro.
Scilicet haud ſatis eſt, quòd te ſpectante revincta eſt;
Et nullam quòd opem patruus ſponſúſve tuliſti:
Inſuper à quoquam quòd ſit ſervata dolebis;
Præmiáque eripies? quæ ſi tibi magna videntur;
Ex illis ſcopulis, ubi erant affixa, petiſſes:
Nunc ſine, qui petiit, per quem non orba ſenectus,
Ferre, quod & meritis & voce eſt pactus: eúmque
Non tibi, ſed certæ prælatum intellige morti.
Ille nihil contrà: ſed & hunc, & Perſea vultu
Alterno ſpectans, petat hunc ignorat, an illum.
Cunctatúſque brevi, contortam viribus haſtam,
Quantas ira dabat, nequicquam in Perſea miſit.
Ut ſtetit illa toro; ſtratis tum denique Perſeus
Exſiluit: telóque ferox inimica remiſſo
Pectora rupiſſet; niſi poſt altaria Phineus
Iſſet: & (indignum) ſcelerato profuit ara.
Fronte tamen Rhœti non irrita cuſpis adhæſit.
Qui poſtquam cecidit, ferrúmque ex oſſe revolſum eſt,
Palpitat, & poſitas aſpergit ſanguine menſas.
Tum verò indomitas ardeſcit vulgus in iras:
Teláque conjiciunt. & ſunt, qui Cephea dicant
Cum genero debere mori. ſed limine tecti
Exierat Cepheus, teſtatus júſque, fidémque,
Hoſpitiíque Deos, ea ſe prohibente moveri.
Bellica Pallas adeſt; & protegit ægide fratrem:
Dátque animos. erat Indus Athis, quem flumine Gange
Edita Limnate vitreis peperiſſe ſub antris
Creditur, egregius formâ: quam divite cultu
Augebat, bis adhuc octonis integer annis;
Indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat
Aureus: ornabant aurata monilia collum;
Et madidos myrrhâ curvum crinale capillos.
Ille quidem jaculo quamvis diſtantia miſſo
Figere doctus erat; ſed tendere doctior arcus.
Tum quoque lenta manu flectentem cornua Perſeus
Stipite, qui mediâ poſitus fumabat in arâ,
Perculit; & fractis confudit in oſſibus ora.
Hunc ubi laudatos jactantem in ſanguine vultus
Aſſyrius vidit Lycabas; junctiſſimus illi

Et comes, & veri non diſſimulator amoris;
Poſtquam exhalantem ſub acerbo vulnere vitam
Deploravit Athin; quos ille tetenderat, arcus
Arripit: &, Mecum tibi ſint certamina, dixit:
Nec longum pueri fato lætabere; quo plus
Invidiæ, quàm laudis, habes. hæc omnia nondum
Dixerat: emicuit nervo penetrabile telum:
Vitatúmque, tamen ſinuoſâ veſte pependit.
Vertit in hunc harpen ſpectatam cæde Meduſæ
Acriſioniades, adigítque in pectus. at ille
Jam moriens, oculis ſub nocte natantibus atrâ,
Circumſpexit Athin: ſéque acclinavit in illum:
Et tulit ad manes junctæ ſolatia mortis.
Ecce Syenites genitus Methione Phorbas,
Et Libys Amphimedon, avidi committere pugnam,
Sanguine, quo tellus latè madefacta tepebat,
Conciderant lapſi: ſurgentibus obſtitit enſis,
Alterius coſtis, jugulo Phorbantis adactus.
At non Actoriden Erithon, cui lata bipennis
Telum erat, admoto Perſeus petit enſe: ſed altis
Exſtantem ſignis, multæque in pondere maſſæ,
Ingentem manibus tollit cratera duabus;
Infligítque viro. rutilum vomit ille cruorem:
Et reſupinus humum moribundo vertice pulſat.
Indè Semiramio Polydæmona ſanguine cretum,
Caucaſiúmque Abarin, Sperchionidénque Lycetum,
Intonſúmque comas Elycen, Phlegiánque, Clytúmque
Sternit: & exſtructos morientum calcat acervos.
Nec Phineus auſus concurrere cominus hoſti,
Intorquet jaculum: quod detulit error in Idan,
Expertem fruſtra belli, & neutra arma ſecutum.
Ille tuens oculis immitem Phinea torvis,
Quandoquidem in partes, ait, abſtrahor, accipe, Phineu,
Quem feciſti hoſtem; penſáque hoc vulnere vulnus.
Jámque remiſſurus tractum de corpore telum
Sanguine defectos cecidit collapſus in artus.
Hic quoque Cephenum poſt regem primus Odites
Enſe jacet Clymeni: Protenora perculit Hypſeus:
Hypſea Lyncides. fuit & grandævus in illis
Emathion, æqui cultor, timidúſque Deorum:
Quem quoniam prohibent anni bellare, loquendo
Pugnat; & inceſſit, ſceleratáque devovet arma.
Huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
Demetit enſe caput; quod protinus incidit aræ:
Atque ibi ſemanimi verba exſecrantia linguâ
Edidit, & medios animam exſpiravit in ignes.
Hinc gemini fratres, Broteáſque & cæſtibus Ammon
Invicti, vinci ſi poſſent cæſtibus enſes,
Phineâ cecidere manu: Cereríſque ſacerdos
Ampycus, albenti velatus tempora vittâ.
Tu quoque, Iapetide, non hos adhibendus in uſus;
Sed qui pacis opus citharam cum voce moveres;
Juſſus eras celebrare dapes, feſtúmque canendo.
Cui procul aſtanti, plectrúmque imbelle tenenti,
Pettalus, I, ridens, Stygiis cane cætera, dixit,
Manibus: & lævo mucronem tempore figit.
Concidit, & digitis morientibus ille retentat
Fila lyræ: caſúque canit miſerabile carmen.
Non ſinit hunc impune ferox cecidiſſe Lycormas:
Raptáque de dextro robuſta repagula poſti
Oſſibus illidit mediæ cervicis. at ille
Procubuit terræ mactati more juvenci.
Demere tentabat lævi quoque robora poſtis
Cinyphius Pelates. tentanti dextera fixa eſt
Cuſpide Marmaridæ Corythi; lignóque cohæſit.
Hærenti latus hauſit Abas: nec corruit ille;
Sed retinente manum moriens è poſte pependit.
Sternitur & Melaneus Perſeïa caſtra ſecutus,
Et Naſamoniaci Dorylas ditiſſimus agri;
Dives agri Dorylas: quo non poſſederat alter
Latius, aut totidem tollebat farris acervos.
Hujus in obliquo miſſum ſtetit inguine ferrum:
Letifer ille locus. quem poſtquam vulneris auctor
Singultantem animam, & verſantem lumina vidit
Bactrius Halcyoneus, Hoc quod premis, inquit, habeto
De tot agris terræ: corpúſque exſangue reliquit.
Torquet in hunc haſtam calido de vulnere raptam
Ultor Abantiades: mediâ quæ nare recepta
Cervice exacta eſt, in partéſque eminet ambas.
Dúmque manum Fortuna juvat; Clytiúmque, Clanímque,
Matre ſatos unâ, diverſo vulnere fudit.
Nam Clytii per utrumque gravi librata lacerto
Fraxinus acta femur: jaculum Clanis ore momordit.
Occidit & Celadon Mendeſius: occidit Aſtreus,
Matre Palæſtinâ, dubio genitore creatus.
Æthiónque ſagax quondam ventura videre;
Nunc ave deceptus falsâ: regíſque Thoactes
Armiger, & cæſo genitore infamis Agyrtes.
Plus tamen exhauſto ſupereſt: namque omnibus unum
Opprimere eſt animus. conjurata undique pugnant
Agmina pro causâ meritum impugnante fidémque.
Hâc pro parte ſocer fruſtra pius, & nova conjux,
Cum genitrice, favent; ululatúque atria complent.
Sed ſonus armorum ſuperat, gemitúſque cadentum:
Pollutóſque ſemel multo Bellona Penates
Sanguine perfundit; renovatáque prælia miſcet.
Circueunt unum Phineus, & mille ſecuti
Phinea. tela volant hybernâ grandine plura
Præter utrumque latus, prætérque & lumen & aures.
Applicat hinc humeros ad magnæ ſaxa columnæ:
Tutáque terga gerens, adverſáque in agmina verſus,
Suſtinet inſtantes. inſtabant parte ſiniſtrâ
Chaönius Molpeus, dextrâ Nabathæus Ethemon.
Tigris ut, auditis diversâ valle duorum
Extimulata fame mugitibus armentorum,
Neſcit utrò potiùs ruat; & ruere ardet utróque:
Sic dubius Perſeus, dextrâ lævâne feratur,
Molpea trajecti ſubmovit vulnere cruris;
Contentúſque fugâ eſt. neque enim dat tempus Ethemon;
Sed furit: &, cupiens alto dare vulnera collo,
Non circumſpectis exactum viribus enſem
Fregit: & extremâ percuſſæ parte columnæ
Lamina diſſiluit; domínſque in gutture fixa eſt.
Non tamen ad letum cauſas ſatis illa valentes
Plaga dedit. trepidum Perſeus, & inermia fruſtra
Brachia tendentem Cyllenide confodit harpe.
Verum ubi virtutem turbæ ſuccumbere vidit,
Auxilium, Perſeus, quoniam ſic cogitis ipſi,
Dixit, ab hoſte petam: vultus avertite veſtros,
Si quis amicus adeſt: & Gorgonis extulit ora.
Quære alium, tua quem moveant miracula, dixit
Theſcelus: útque manu jaculum fatale parabat
Mittere, in hôc hæſit ſignum de marmore geſtu.
Proximus huic Ampyx animi pleniſſima magni
Pectora Lyncidæ gladio petit: ínque petendo
Dextera diriguit, nec citra mota nec ultra.
At Nileus, qui ſe genitum ſeptemplice Nilo
Ementitus erat, clypeo quoque flumina ſeptem
Argento partim, partim cælaverat auro,
Aſpice, ait, Perſeu, noſtræ primordia gentis.
Magna feres tacitas ſolatia mortis ad umbras,
A tanto cecidiſſe viro. pars ultima vocis
In medio ſuppreſſa ſono eſt: adapertáque velle
Ora loqui credas; nec ſunt ea pervia verbis.
Increpat hos, Vitióque animi, non crinibus, inquit,
Gorgoneis torpetis, Eryx: incurrite mecum;
Et proſternite humi juvenem magica arma moventem.
Incurſurus erat; tenuit veſtigia tellus:
Immotúſque ſilex armatáque manſit imago.
Hi tamen ex merito pœnas ſubiere. ſed unus
Miles erat Perſei, pro quo dum pugnat, Aconteus,
Gorgone conſpectâ ſaxo concrevit oborto.
Quem ratus Aſtyages etiamnum vivere, longo
Enſe ferit: ſonuit tinnitibus enſis acutis.
Dum ſtupet Aſtyages; naturam traxit eandem:
Marmoreóque manet vultus mirantis in ore.
Nomina longa mora eſt mediâ de plebe virorum
Dicere. bis centum reſtabant corpora pugnæ:
Gorgone bis centum riguerunt corpora visâ.
Pœnitet injuſti nunc denique Phinea belli.
Sed quid agat? ſimulacra videt diverſa figuris;
Agnoſcítque ſuos: & nomine quemque vocatos
Poſcit opem: credénſque parum, ſibi proxima tangit
Corpora: marmor erant. avertitur; atque ita ſupplex,
Confeſſáſque manus, obliquáque brachia tendens,
Vincis, ait, Perſeu: remove fera monſtra; tuæque
Saxificos vultus, quæcunque ea, tolle Meduſæ.
Tolle, precor. non nos odium regníve cupido
Compulit ad bellum: pro conjuge movimus arma.
Cauſa fuit meritis melior tua, tempore noſtra.
Non ceſſiſſe piget. nihil, ô fortiſſime, præter
Hanc animam concede mihi: tua cætera ſunto.
Talia dicenti, neque eum, quem voce rogabat,
Reſpicere audenti, Quod, ait, timidiſſime Phineu,
Et poſſum tribuiſſe, & magnum munus inerti eſt,
(Pone metum) tribuam: nullo violabere ferro.
Quin etiam manſura dabo monumenta per ævum;
Inque domo ſoceri ſemper ſpectabere noſtri:

Ut mea ſe ſponſi ſoletur imagine conjux.
Dixit: & in partem Phorcynida tranſtulit illam,
Ad quam ſe trepido Phineus obverterat ore.
Tum quoque conanti ſua flectere lumina cervix
Diriguit, ſaxóque oculorum induruit humor.
Sed tamen os timidum, vultúſque in marmore ſupplex,
Submiſſæque manus, faciéſque obnoxia manſit.
 Victor Abantiades patrios cum conjuge muros
Intrat: & immeritæ vindex ultórque parentis
Aggreditur Prœtum. nam fratre per arma fugato
Acriſioneas Prœtus poſſederat arces.
Sed nec ope armorum, nec, quam malè ceperat, arce
Torva colubriferi ſuperavit lumina monſtri.
 Te tamen, ô parvæ rector Polydecta Seriphi,
Nec juvenis virtus per tot ſpectata labores,
Nec mala mollierant: ſed inexorabile durus
Exerces odium: nec iniquâ finis in irâ eſt.
Detrectas etiam laudes: fictamque Meduſæ
Arguis eſſe necem. Dabimus tibi pignora veri;
Parcite luminibus, Perſeus ait: oráque regis
Ore Meduſæo ſilicem ſinè ſanguine fecit.
 Hactenus aurigenæ comitem Tritonia fratri
Se dedit. indè cavâ circumdata nube Seriphon
Deſerit; à dextrâ Cythno Gyaróque relictis.
Quáque ſuper pontum via viſa breviſſima, Thebas,
Virgineúmque Helicona petit; quo monte potita
Conſtitit; & doctas ſic eſt affata ſorores:
Fama novi fontis noſtras pervenit ad aures;
Dura Meduſæi quem præpetis ungula rupit.
Is mihi cauſa viæ. volui mirabile monſtrum
Cernere: vidi ipſum materno ſanguine naſci.
Excipit Uranie: Quæcunque eſt cauſa videndi
Has tibi, Diva, domos, animo gratiſſima noſtro es.
Vera tamen fama eſt: & Pegaſus hujus origo
Fontis. & ad latices deducit Pallada ſacros.
Quæ mirata diu factas pedis ictibus undas,
Sylvarum lucos circumſpicit antiquarum;
Antráque, & innumeris diſtinctas floribus herbas:
Felicéſque vocat pariter ſtudiíque locíque
Mnemonidas. quam ſic affata eſt una ſororum:
O, niſi te virtus opera ad majora tuliſſet,
In partem ventura chori Tritonia noſtri,
Vera refers; meritóque probas artéſque locúmque:
Et gratam ſortem, tutæ modò ſimus, habemus.
Sed (vetitum eſt adeò ſceleri nihil) omnia terrent
Virgineas mentes: dirúſque ante ora Pyreneus
Vertitur: & nondum me totâ mente recepi.
Daulia Threïcio Phoceáque milite rura
Ceperat ille ferox, injuſtáque regna tenebat.
Templa petebamus Parnaſſia. vidit euntes:
Noſtráque fallaci veneratus numina cultu;
Mnemonides, (cognôrat enim) conſiſtite, dixit:
Nec dubitate, precor, tecto grave ſidus, & imbrem
(Imber erat) vitare meo: ſubiere minores
Sæpe caſas Superi. dictis & tempore motæ
Annuimúſque viro, primáſque intravimus ædes.
Deſierant imbres; victóque Aquilonibus Auſtro,
Fuſca repurgato fugiebant nubila cælo.
Impetus ire fuit. claudit ſua tecta Pyreneus:
Vímque parat: quam nos ſumtis effugimus alis.
Ipſe ſecuturo ſimilis ſtetit arduus arce:
Quáque via eſt vobis, erit & mihi, dixit, eâdem.
Séque jacit vecors è ſummæ culmine turris:
Et cadit in vultus, diſcuſſíſque oſſibus oris
Tundit humum moriens ſcelerato ſanguine tinctam.
 Muſa loquebatur. pennæ ſonuere per auras:
Vóxque ſalutantum ramis veniebat ab altis.
Suſpicit; & linguæ quærit tam certa loquentes
Unde ſonent: hominémque putat Jove nata locutum.
Ales erant; numeróque novem ſua fata querentes
Inſtiterant ramis imitantes omnia picæ.
Miranti ſic orſa Deæ Dea: Nuper & iſtæ
Auxerunt volucrem victæ certamine turbam.
Pieros has genuit Pellæis dives in arvis.
Pæonis Evippe mater fuit. illa potentem
Lucinam novies, novies paritura, vocavit.
Intumuit numero ſtolidarum turba ſororum:
Pérque tot Hæmonias, & per tot Achaïdas urbes
Huc venit: & tali committunt prælia voce:
Deſinite indoctum vanâ dulcedine vulgus
Fallere. nobiſcum, ſi qua eſt fiducia vobis,
Theſpiades certate Deæ. nec voce, nec arte
Vincemur; totidémque ſumus. vel cedite victæ
Fonte Meduſæo, & Hyantéâ Aganippe:
Vel nos Emathiis ad Pæonas uſque nivoſos
Cedamus campis. dirimant certamina Nymphæ.
Turpe quidem contendere erat; ſed cedere viſum
Turpius. electæ jurant per flumina Nymphæ;
Factáque de vivo preſſere ſedilia ſaxo.
Tunc, ſinè ſorte prior quæ ſe certare profeſſa eſt,
Bella canit Superûm: falſóque in honore Gigantas
Ponit, & extenuat magnorum facta Deorum;
Emiſſúmque imâ de ſede Typhoëa terræ
Cælitibus feciſſe metum; cunctóſque dediſſe
Terga fugæ: donec feſſos Ægyptia tellus
Ceperit, & ſeptem diſcretus in oſtia Nilus.
Huc quoque terrigenam veniſſe Typhoëa narrat,
Et ſe mentitis Superos celâſſe figuris:
Dúxque gregis, dixit, fit Jupiter; unde recurvis
Nunc quoque formatus Libys eſt cum cornibus Ammon:
Delius in corvo, proles Semeleïa capro,
Fele ſoror Phœbi, niveâ Saturnia vaccâ,
Piſce Venus latuit, Cyllenius Ibidis alis.
 Hactenus ad citharam vocalia moverat ora:
Poſcimur Aonides. ſed forſitan otia non ſint;
Nec noſtris præbere vacet tibi cantibus aurem.
Ne dubita, veſtrúmque mihi refer ordine carmen,
Pallas ait: nemoriſque levi conſedit in umbrâ.
Muſa refert: Dedimus ſummam certaminis uni.
Surgit, & immiſſos hederâ collecta capillos
Calliope querulas prætentat pollice chordas:
Atque hæc percuſſis ſubjungit carmina nervis.
Prima Ceres unco glebam dimovit aratro:
Prima dedit fruges, alimentáque mitia terris:
Prima dedit leges. Cereris ſumus omnia munus.
Illa canenda mihi eſt. utinam modò dicere poſſem
Carmina digna Deæ! certè Dea carmine digna eſt.
Vaſta giganteis ingeſta eſt inſula membris
Trinacris; & magnis ſubjectum molibus urget
Æthereas auſum ſperare Typhoëa ſedes.
Nititur ille quidem, pugnátque reſurgere ſæpe:
Dextra ſed Auſonio manus eſt ſubjecta Peloro:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur:
Degravat Ætna caput: ſub quâ reſupinus arenas
Ejectat, flammámque fero vomit ore Typhœus.
Sæpe remoliri luctatur pondera terræ;
Oppidáque, & magnos evolvere corpore montes.
Indè tremit tellus: & Rex pavet ipſe ſilentum,
Ne pateat, latóque ſolum retegatur hiatu;
Immiſſúſque dies trepidantes terreat umbras.
Hanc metuens cladem tenebroſâ ſede tyrannus
Exierat: currúque atrorum vectus equorum
Ambibat Siculæ cautus fundamina terræ.
Poſtquam exploratum ſatis eſt, loca nulla labare;
Depoſitíque metus: videt hunc Erycina vagantem
Monte ſuo reſidens, natúmque amplexa volucrem;
Arma, manúſque meæ, mea, nate, potentia, dixit,
Illa, quibus ſuperas omnes, cape tela, Cupido,
Inque Dei pectus celeres molire ſagittas,
Cui triplicis ceſſit fortuna noviſſima regni.
Tu Superos, ipſúmque Jovem, tu numina ponti
Victa domas, ipſúmque, regit qui numina ponti.
Tartara quid ceſſant? cur non matríſque tuúmque
Imperium profers? agitur pars tertia mundi.
Et tamen in cælo quoque tanta potentia noſtro
Spernitur: ac mecum vires minuuntur Amoris.
Pallada nónne vides, jaculatricémque Dianam
Abſceſſiſſe mihi? Cereris quoque filia virgo,
Si patiemur, erit: nam ſpes affectat eaſdem.
At tu, pro ſocio ſi qua eſt mea gratia regno,
Junge Deam patruo. dixit Venus. ille pharetram
Solvit: & arbitrio matris de mille ſagittis
Unam ſepoſuit. ſed quâ nec acutior ulla,
Nec minùs incerta eſt, nec quæ magìs audiat arcum.
Oppoſitóque genu curvavit flexile cornu:
Inque cor hamatâ percuſſit arundine Ditem.
Hand procul Hennæis lacus eſt à mœnibus altæ,
Nomine Pergus, aquæ. non illo plura Cäyſtros
Carmina cygnorum labentibus audit in undis.
Sylva coronat aquas, cingens latus omne; ſuíſque
Frondibus, ut velo, Phœbeos ſubmovet ignes.
Frigora dant rami, Tyrios humus humida flores.
Perpetuum ver eſt. quo dum Proſerpina luco
Ludit, & aut violas, aut candida lilia carpit;
Dúmque puellari ſtudio calathóſque ſinúmque
Implet, & æquales certat ſuperare legendo;
Penè ſimul viſa eſt, dilectáque, raptáque Diti:
Uſque adeò properatur amor. Dea territa mœſto

Et matrem, & comites, ſed matrem ſæpius, ore
Clamat: &, ut ſummâ veſtem laniârat ab orâ,
Collecti flores tunicis cecidere remiſſis.
Tantâque ſimplicitas puerilibus adfuit annis:
Hæc quoque virgineum movit jactura dolorem.
Raptor agit currus: & nomine quemque vocatos
Exhortatur equos. quorum per colla jubáſque
Excutit obſcurâ tinctas ferrugine habenas.
Pérque lacus altos, & olentia ſulfure fertur
Stagna Palicorum ruptâ ferventia terrâ:
Et quà Bacchiadæ bimari gens orta Corintho
Inter inæquales poſuerunt mœnia portus.
Eſt medium Cyanes, & Piſææ Arethuſæ,
Quod coit anguſtis incluſum cornibus æquor.
Hic fuit, à cujus ſtagnum quoque nomine dictum eſt,
Inter Sicelidas Cyane celeberrima Nymphas;
Gurgite quæ medio ſummâ tenus extitit alvo,
Agnovítque Deum: Nec longiùs ibitis, inquit.
Non potes invitæ Cereris gener eſſe. roganda;
Non rapienda fuit. quòd ſi componere magnis
Parva mihi fas eſt; & me dilexit Anapis.
Exorata tamen, nec, ut hæc, exterrita nupſi.
Dixit: &, in partes diverſas brachia tendens,
Obſtitit. haud ultra tenuit Saturnius iram:
Terribiléſque hortatus equos, in gurgitis ima
Contortum valido ſceptrum regale lacerto
Condidit. icta viam tellus in Tartara fecit:
Et pronos currus medio cratere recepit.
At Cyane, raptámque Deam, contemtáque fontis
Jura ſui mœrens, inconſolabile vulnus
Mente gerit tacitâ; lacrymíſque abſumitur omnis:
Et, quarum fuerat magnum modò numen, in illas
Extenuatur aquas. molliri membra videres:
Oſſa pati flexus: ungues poſuiſſe rigorem:
Primáque de totâ tenuiſſima quæque liqueſcunt;
Cærulei crines, digitíque, & crura, pedéſque:
Nam brevis in gelidas membris exilibus undas
Tranſitus eſt. poſt hæc tergúmque, humeríque, latúſque,
Pectoráque in tenues abeunt evanida rivos.
Denique pro vivo vitiatas ſanguine venas
Lympha ſubit: reſtátque nihil, quod prendere poſſis.
Interea pavidæ nequicquam filia matri
Omnibus eſt terris, omni quæſita profundo.
Illam non rutilis veniens Aurora capillis
Ceſſantem vidit, non Heſperus. illa duabus
Flammiferâ pinus manibus ſuccendit ab Ætnâ;
Pérque pruinoſas tulit irrequieta tenebras.
Rurſus, ubi alma dies hebetârat ſidera, natam
Solis ab occaſus Solis quærebat ab ortu.
Feſſa labore ſitim collegerat; oráque nulli
Colluerant fontes: cùm tectam ſtramine vidit
Fortè caſam, parváſque fores pulſavit: at indè
Prodit anus; Divámque videt; lymphámque roganti,
Dulce dedit, toſtâ quod coxerat antè polentâ.
Dum bibit illa datum; duri puer oris & audax
Conſtitit ante Deam; riſítque, avidámque vocavit.
Offenſa eſt: neque adhuc epotâ parte loquentem
Cum liquido miſtâ perfudit Diva polentâ.
Combibit os maculas; &, quà modò brachia geſſit,
Crura gerit: cauda eſt mutatis addita membris:
Inque brevem formam, ne ſit vis magna nocendi,
Contrahitur: parvâque minor menſura lacertâ eſt.
Mirantem, flentémque, & tangere monſtra parantem
Fugit anum; latebrámque petit: aptúmque colori
Nomen habet, variis ſtellatus corpora guttis.
Quas Dea per terras, & quas erraverit undas,
Dicere longa mora eſt. quærenti defuit orbis.
Sicaniam repetit. dúmque omnia luſtrat eundo;
Venit & ad Cyanen: ea, nî mutata fuiſſet,
Omnia narrâſſet. ſed & os & lingua volenti
Dicere non aderant: nec, quo loqueretur, habebat.
Signa tamen manifeſta dedit: notámque parenti
Illo fortè loco delapſam gurgite ſacro
Perſephones zonam ſummis oſtendit in undis.
Quam ſimul agnovit, tanquam tum denique raptam
Sciſſet, inornatos laniavit Diva capillos:
Et repetita ſuis percuſſit pectora palmis.
Nec ſcit adhuc ubi ſit: terras tamen increpat omnes;
Ingratáſque vocat, nec frugum munere dignas.
Trinacriam ante alias, in quâ veſtigia damni
Repperit. ergò illic ſævâ vertentia glebas
Fregit aratra manu: paríſque irata colonos
Ruricoláſque boves leto dedit: arváque juſſit
Fallere depoſitum; vitiatáque ſemina fecit.
Fertilitas terræ latum vulgata per orbem
Caſſa jacet: primis ſegetes moriuntur in herbis:
Et modò ſol nimius, nimius modò corripit imber.
Sideráque, ventíque nocent: avidæque volucres
Semina jacta legunt: lolium, tribulíque fatigant
Triticeas meſſes, & inexpugnabile gramen.
Cùm caput Eleïs Alpheïas extulit undis:
Rorantéſque comas à fronte removit ad aures:
Atque ait: O toto quæſitæ virginis orbe,
Et frugum genitrix, immenſos ſiſte labores:
Néve tibi fidæ violenta iraſcere terræ.
Terra nihil meruit: patuítque invita rapinæ.
Nec ſum pro patriâ ſupplex: huc hoſpita veni.
Piſa mihi patria eſt: & ab Elide ducimus ortum.
Sicaniam peregrina colo: ſed gratior omni
Hæc mihi terra ſolo eſt. hos nunc Arethuſa penates,
Hanc habeo ſedem; quam tu, mitiſſima, ſerva.
Mota loco cur ſim, tantíque per æquoris undas
Advehar Ortygiam, veniet narratibus hora
Tempeſtiva meis: cùm tu curíſque levata,
Et vultûs melioris eris. mihi pervia tellus,
Præbet iter: ſubtérque imas ablata cavernas
Hic caput attollo: deſuetáque ſidera cerno.
Ergo, dum Stygio ſub terris gurgite labor,
Viſa tua eſt oculis illic Proſerpina noſtris.
Illa quidem triſtis, nec adhuc interrita vultu;
Sed regina tamen, ſed opaci maxima mundi;
Sed tamen inferni pollens matrona tyranni.
Mater ad auditas ſtupuit, ceu ſaxea, voces:
Attonitæque diu ſimilis fuit. útque dolore
Pulſa gravi gravis eſt amentia; curribus auras
Exit in æthereas: ibi toto nubila vultu
Ante Jovem paſſis ſtetit invidioſa capillis.
Próque meo veni ſupplex tibi, Jupiter, inquit,
Sanguine, próque tuo. ſi nulla eſt gratia matris;
Nata patrem moveat: neu ſit tibi cura precamur
Vilior illius, quòd noſtro eſt edita partu.
En quæſita diu tandem mihi nata reperta eſt:
Si reperire vocas, amittere certiùs; aut ſi
Scire ubi ſit, reperire vocas. quòd rapta, feremus;
Dummodo reddat eam. neque enim prædone marito
Filia digna tua eſt; ſi jam mea filia digna eſt.
Jupiter excepit: Commune eſt pignus onúſque
Nata mihi tecum: ſed, ſi modò nomina rebus
Addere vera placet, non hoc injuria factum,
Verùm amor eſt: neque erit nobis gener ille pudori.
Tu modò, Diva, velis. ut deſint cætera; quantum eſt
Eſſe Jovis fratrem! quid quòd nec cætera deſunt,
Nec cedit niſi ſorte mihi? ſed tanta cupido
Si tibi diſcidii; repetat Proſerpina cælum:
Lege tamen certâ; ſi nullos contigit illic
Ore cibos. nam ſic Parcarum fœdere cautum eſt.
Dixerat. at Cereri certum eſt educere natam.
Non ita fata ſinunt. quoniam jejunia virgo
Solverat: &, cultis dum ſimplex errat in hortis,
Puniceum curvâ decerpſerat arbore pomum:
Sumtáque pallenti ſeptem de cortice grana
Preſſerat ore ſuo. ſoláſque ex omnibus illud
Viderat Aſcalaphus: quem quondam dicitur Orphne,
Inter Avernales haud ignotiſſima Nymphas,
Ex Acheronte ſuo furvis peperiſſe ſub antris.
Vidit: & indicio reditum crudelis ademit.
Ingemuit regina Erebi; teſtémque profanam
Fecit avem: ſparſúmque caput Phlegethontide lymphâ
In roſtrum, & plumas, & grandia lumina vertit.
Ille ſibi ablatus fulvis amicitur alis;
Inque caput creſcit; longóſque reflectitur ungues;
Víxque movet natas per inertia brachia pennas:
Fœdáque fit volucris, venturi nuntia luctûs,
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.
Hic tamen indicio pœnam linguâque videri
Commeruiſſe poteſt. vobis, Acheloïdes, unde
Pluma pedéſque avium, cùm virginis ora geratis?
An quia, cùm legeret vernos Proſerpina flores,
In comitum numero miſtæ, Sirenes, eratis?
Quam poſtquam toto fruſtra quæſiſtis in orbe;
Protinus ut veſtram ſentirent æquora curam,
Poſſe ſuper fluctus alarum inſiſtere remis
Optâſtis: faciléſque Deos habuiſtis; & artus
Vidiſtis veſtros ſubitis flaveſcere pennis.
Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures,
Tantáque dos oris linguæ deperderet uſum;
Virginei vultus, & vox humana remanſit.
At medius fratríſque ſui mœſtæque ſororis

Jupiter ex æquo volventem dividit annum.
Nunc Dea regnorum numen commune duorum
Cum matre eſt totidem, totidem cum conjuge menſes.
Vertitur extemplo facies & mentis & oris:
Nam, modò quæ poterat Diti quoque mœſta videri,
Læta Deæ frons eſt: ut Sol, qui tectus aquoſis
Nubibus antè fuit, victis ubi nubibus exit.
Exigit alma Ceres, natâ ſecura repertâ,
Quæ tibi cauſa viæ: cur ſis, Arethuſa, ſacer fons.
Conticuere undæ: quarum Dea ſuſtulit alto
Fonte caput: viridéſque manu ſiccata capillos
Fluminis Elei veteres narravit amores.
Pars ego Nympharum, quæ ſunt in Achaïde, dixit,
Una fui: nec me ſtudioſiùs altera ſaltus
Legit, nec poſuit ſtudioſiùs altera caſſes.
Sed quamvìs formæ nunquam mihi fama petita eſt,
Quamvìs fortis eram; formoſæ nomen habebam.
Nec mea me facies nimiùm laudata juvabat.
Quâque aliæ gaudere ſolent, ego ruſtica dote
Corporis erubui; criménque placere putavi.
Laſſa revertebar (memini) Stymphalide ſylvâ.
Æſtus erat: magnúmque labor geminaverat æſtum.
Invenio ſinè vortice aquas, ſinè murmure euntes,
Perſpicuas imo; per quas numerabilis altò
Calculus omnis erat; quas tu vix ire putares.
Cana ſalicta dabant, nutritáque populus undâ,
Sponte ſuâ natas ripis declivibus umbras.
Acceſſi; primúmque pedis veſtigia tinxi:
Poplite deinde tenus. neque eo contenta, recingor:
Molliáque impono ſalici velamina curvæ:
Nudáque mergor aquis. quam dum ferióque, trahóque,
Mille modis labens, excuſſáque brachia jactu;
Neſcio quod medio ſenſi ſub gurgite murmur:
Territáque inſiſto propioris margine ripæ.
Quò properas, Arethuſa? ſuis Alpheus ab undis,
Quò properas? iterum rauco mihi dixerat ore.
Sicut eram, fugio ſinè veſtibus. altera veſtes
Ripa meas habuit. tanto magis inſtat, & ardet:
Et quia nuda fui, ſum viſa paratior illi.
Sic ego currebam; ſic me ferus ille premebat:
Ut fugere accipitrem pennâ trepidante columbæ,
Ut ſolet accipiter trepidas agitare columbas.
Uſque ſub Orchomenon, Pſophidáque, Cylleneúque,
Mænalióſque ſinus, gelidúmque Erimanthon, & Elin
Currere ſuſtinui. nec me velocior ille.
Sed tolerare diu curſus ego viribus impar
Non poteram: longi patiens erat ille laboris.
Per tamen & campos, per opertos arbore montes,
Saxa quoque, & rupes, & quà via nulla, cucurri.
Sol erat à tergo: vidi præcedere longam
Ante pedes umbram; niſi ſi timor illa videbat.
Sed certè ſonitúque pedum terrebar; & ingens
Crinales vittas afflabat anhelitus oris.
Feſſa labore fugæ, Fer opem, deprendimur, inquam,
Armigeræ, Dictynna, tuæ: cui ſæpe dediſti
Ferre tuos arcus, incluſáque tela pharetrâ.
Mota Dea eſt; ſpiſſíſque ferens è nubibus unam
Me ſuper injecit. luſtrat caligine tectam
Amnis; & ignarus circùm cava nubila quærit.
Biſque locum, quo me Dea texerat, inſcius ambit:
Et bis, Io Arethuſa, Iö Arethuſa, vocavit.
Quid mihi tunc animi miſeræ fuit? anne quod agnæ eſt,
Siqua lupos audit circùm ſtabula alta frementes?
Aut lepori, qui vepre latens hoſtilia cernit
Ora canum, nullóſque audet dare corpore motus?
Non tamen abſcedit: neque enim veſtigia cernit
Longiùs ulla pedum. ſervat nubémque locúmque.
Occupat obſeſſos ſudor mihi frigidus artus:
Cæruleæque cadunt toto de corpore guttæ.
Quáque pedem movi, manat lacus: éque capillis
Ros cadit: & citiùs, quàm nunc tibi fata renarro,
In laticem mutor. ſed enim cognoſcit amatas
Amnis aquas, poſitóque viri, quod ſumſerat, ore,
Vertitur in proprias, ut ſe mihi miſceat, undas.
Delia rupit humum. cæcis ego merſa cavernis
Advehor Ortygiam: quæ me cognomine Divæ
Grata meæ ſuperas eduxit prima ſub auras.
Hâc Arethuſa tenus. geminos Dea fertilis angues
Curribus admovit; frænîſque coërcuit ora:
Et medium cæli terræque per aëra vecta eſt:
Atque levem currum Tritonida miſit in arcem
Triptolemo; partímque rudi data ſemina juſſit
Spargere humo, partim poſt tempora longa recultæ.
Jam ſuper Europen ſublimis & Aſida terras
Vectus erat juvenis; Scythicas advertitur oras.
Rex ibi Lyncus erat. regis ſubit ille penates.
Quà veniat, cauſámque viæ, noménque rogatus,
Et patriam, Patria eſt claræ mihi, dixit, Athenæ;
Triptolemus nomen. veni nec puppe per undas,
Nec pede per terras: patuit mihi pervius æther.
Dona fero Cereris; latos quæ ſparſa per agros
Frugiferas meſſes, alimentáque mitia reddant.
Barbarus invidit: tantique ut muneris auctor
Ipſe ſit; hoſpitio recipit: ſomnóque gravatum
Aggreditur ferro. conantem figere pectus
Lynca Ceres fecit: rurſúſque per aera miſit
Mopſopium juvenem ſacros agitare jugales.
Finierat dictos è nobis maxima cantus.
At Nymphæ viciſſe Deas Helicona colentes
Concordi dixere ſono. convicia victæ
Cùm jacerent, Quoniam, dixit, certamine vobis
Supplicium meruiſſe parum eſt, maledictáque culpæ
Additis, & non eſt patientia libera nobis;
Ibimus in pœnas; &, quà vocat ira, ſequemur.
Rident Emathides, ſpernúntque minacia verba;
Conatæque loqui, & magno clamore protervas
Intentare manus, pennas exire per ungues
Aſpexere ſuos, operiri brachia plumis:
Alteráque alterius rigido concreſcere roſtro
Ora vident, volucréſque novas accedere ſylvis.
Dúmque volunt plangi; per brachia mota levatæ
Aere pendebant nemorum convicia picæ.
Nunc quoque in alitibus facundia priſca remanſit,
Raucáque garrulitas, ſtudiúmque immane loquendi.

METAMORPHOSEON

LIBER SEXTUS.

PRÆBUERAT dictis Tritonia talibus aurem;
Carmináque Aönidum, juſtámque probaverat iram.
Tum ſecum, Laudare parum eſt; laudemur & ipſæ:
Numina nec ſperni ſinè pœnâ noſtra ſinamus.
Mæoniæque animum fatis intendit Arachnes:
Quam ſibi lanificæ non cedere laudibus artis
Audierat. non illa loco, nec origine gentis
Clara, ſed arte, fuit. pater huic Colophonius Idmon
Phocaico bibulas tingebat murice lanas.
Occiderat mater: ſed & hæc de plebe, ſuóque
Æqua viro fuerat. Lydas tamen illa per urbes
Quæſierat ſtudio nomen memorabile; quamvìs
Orta domo parvâ, parvis habitabat Hypæpis.
Hujus ut aſpicerent opus admirabile, ſæpe
Deſeruere ſui Nymphæ vineta Tymoli:
Deſeruere ſuas Nymphæ Pactolides undas.
Nec factas ſolùm veſtes ſpectare juvabat;
Tum quoque, cùm fierent, tantus decor affuit arti.
Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes:
Seu digitis ſubigebat opus; repetitáque longo
Vellera mollibat nebulas æquantia tractu;
Sive levi teretem verſabat pollice fuſum;
Seu pingebat acu; ſcires à Pallade doctam.
Quod tamen ipſa negat: tantâque offenſa magiſtrâ,
Certet, ait, mecum; nihil eſt quod victa recuſem.
Pallas anum ſimulat: falſóſque in tempora canos
Addit, & infirmos baculo quoque ſuſtinet artus.
Tum ſic orſa loqui: Non omnia grandior ætas,
Quæ fugiamus, habet. ſeris venit uſus ab annis.
Conſilium ne ſperne meum. tibi fama petatur
Inter mortales faciendæ maxima lanæ.
Cede Deæ: veniámque tuis temeraria dictis
Supplice voce roga. veniam dabit illa roganti.
Aſpicit hanc torvis, inceptáque fila relinquit;
Víxque manum retinens, confeſſáque vultibus iram,
Talibus obſcuram reſecuta eſt Pallada dictis:
Mentis inops, longâque venis confecta ſenectâ:
Et nimium vixiſſe diu nocet. audiat iſtas,
Si qua tibi nurus eſt, ſi qua eſt tibi filia, voces.
Conſilii ſatis eſt in me mihi. néve monendo
Profeciſſe putes; eadem ſententia nobis.
Cur non ipſa venit; cur hæc certamina vitat?
Tum Dea, Venit, ait; formámque removit anilem;
Palladaque exhibuit. venerantur numina Nymphæ,
Mygdonidéſque nurus. ſola eſt non territa virgo.

Sed tamen erubuit; ſubitúſque invita notavit
Ora rubor: rurſúſque evanuit. ut ſolet aër
Purpureus fieri, cùm primum Aurora movetur;
Et breve poſt tempus candeſcere Solis ab ictu.
Perſtat in incepto, ſtolidæque cupidine palmæ
In ſua fata ruit. neque enim Jove nata recuſat:
Nec monet ulteriùs. nec jam certamina differt.
Haud mora; conſtituunt diverſis partibus ambæ,
Et gracili geminas intendunt ſtamine telas
Tela jugo vincta eſt: ſtamen ſecernit arundo.
Inſeritur medium radiis ſubtemen acutis;
Quod digiti expediunt, atque inter ſtamina ductum
Percuſſo feriunt inſecti pectine dentes
Utraque feſtinant. cinctæque ad pectora veſtes
Brachia docta movent, ſtudio fallente laborem.
Illic & Tyrium quæ purpura ſenſit ahenum
Texitur, & tenues parvi diſcriminis umbræ:
Qualis ab imbre ſolet percuſſis ſolibus arcus
Inficere ingenti longum curvamine cælum:
In quo diverſi niteant cùm mille colores,
Tranſitus ipſe tamen ſpectantia lumina fallit.
Uſque adeò quod tangit idem eſt: tamen ultima diſtant.
Illic & lentum filis immittitur aurum,
Et vetus in telà deducitur argumentum.
Cecropià Pallas ſcopulum Mavortis in arce
Pingit, & antiquam de terræ nomine litem.
Bis ſex cæleſtes medio Jove ſedibus altis
Auguſtà gravitate ſedent. ſua quemque Deorum
Inſcribit facies. Jovis eſt regalis imago.
Stare Deum pelagi, longóque ferire tridente
Aſpera ſaxa facit, medióque è vulnere ſaxi
Exſiluiſſe ferum; quo pignore vindicet urbem.
At ſibi dat clypeum, dat acutæ cuſpidis haſtam:
Dat galeam capiti: defenditur ægide pectus.
Percuſſámque ſuà ſimulat de cuſpide terram
Prodere cum baccis fœtum canentis olivæ:
Miraríque Deos. operi victoria finis.
Ut tamen exemplis intelligat æmula laudis,
Quod pretium ſperet pro tam furialibus auſis;
Quattuor in partes certamina quattuor addit
Clara colore ſuo, brevibus diſtincta ſigillis.
Threïciam Rhodopen habet angulus unus, & Hæmon;
Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam;
Nomina ſummorum ſibi qui tribuere Deorum.
Altera Pygmææ fatum miſerabile matris
Pars habet. hanc Juno victam certamine juſſit
Eſſe gruem; populíſque ſuis indicere bellum.
Pingit & Antigonen auſam contendere quondam
Cum magni conſorte Jovis, quam regia Juno
In volucrem vertit: nec profuit Ilion illi,
Laomedónve pater, ſumtis quin candida pennis
Ipſa ſibi plaudat crepitante ciconia roſtro.
Qui ſupereſt ſolus Cinyran habet angulus orbum:
Iſque gradus templi natarum membra ſuarum
Amplectens, ſaxóque jacens, lacrymare videtur.
Circuit extremas oleis pacalibus oras.
Is modus eſt; operíque ſuà facit arbore finem.
Mæonis eluſam deſignat imagine tauri
Europen: verum taurum, freta vera putares.
Ipſa videbatur terras ſpectare relictas,
Et comites clamare ſuas, tactúmque vereri
Aſſilientis aquæ; timidáſque reducere plantas.
Fecit & Aſterien aquilà luctante teneri:
Fecit olorinis Ledam recubare ſub alis:
Addidit, ut Satyri celatus imagine pulcram
Jupiter implêrit gemino Nycteida fœtu:
Amphitryon fuerit, cùm te Tirynthia cepit;
Aureus ut Danaen, Aſopida luſerit ignens;
Mnemoſynen paſtor: varius Deoida ſerpens.
Te quoque mutatum torvo, Neptune, juvenco
Virgine in Æolià poſuit. tu viſus Enipeus
Gignis Aloïdas; aries Biſaltida fallis.
Et te, flava comas, frugum mitiſſima mater,
Senſit equum; te ſenſit avem crinita colubris
Mater equi volucris: ſenſit Delphina Melantho.
Omnibus his faciémque ſuam faciémque locorum
Reddidit. eſt illic agreſtis imagine Phœbus.
Utque modò accipitris pennas, modò terga leonis
Geſſerit: ut paſtor Macareïda luſerit Iſſen.
Liber ut Erigonen falsâ deceperit uvâ:
Ut Saturnus equo geminum Chirona creârit.
Ultima pars telæ, tenui circumdata limbo,
Nexilibus flores hederis habet intertextos.

Non illud Pallas, non illud carpere Livor
Poſſit opus. doluit ſucceſſu flava virago.
Et rupit pictas cæleſtia crimina veſtes.
Utque Cytoriaco radium de monte tenebat;
Ter quater Idmoniæ frontem percuſſit Arachnes.
Non tulit infelix! laqueóque animoſa ligavit
Guttura. pendentem Pallas miſerata levavit:
Atque ita, Vive quidem, pende tamen, improba, dixit.
Léxque eadem pœnæ, ne ſis ſecura futuri,
Dicta tuo generi, ſeríſque nepotibus eſto.
Poſt ea diſcedens ſuccis Hecateïdos herbæ
Spargit. & extemplo triſti medicamine tactæ
Defluxere comæ: cúmque his & naris & auris.
Fitque caput minimum toto quoque corpore parvæ.
In latere exiles digiti pro cruribus hærent.
Cætera venter habet. de quo tamen illa remittit
Stamen; & antiquas exercet aranea telas.
Lydia tota fremit' Phrygiæque per oppida facti
Rumor it, & magnum ſermonibus occupat orbem.
Ante ſuos Niobe thalamos cognoverat illam,
Tum cùm Mæoniam virgo Sipylúmque colebat.
Nec tamen admonita eſt pœnà popularis Arachnes
Cedere cælitibus, verbíſque minoribus uti.
Multa dabant animos. ſed enim nec conjugis artes,
Nec genus amborum, magníque potentia regni,
Sic placuere illi, quamvìs ea cuncta placebant,
Ut ſua progenies! & feliciſſima matrum
Dicta foret Niobe; ſi non ſibi viſa fuiſſet.
Nam ſata Tireſià venturi præſcia Manto
Per medias fuerat, divino concita motu,
Vaticinata vias: Iſmenides, ite frequentes:
Et date Latonæ, Latonigeníſque duobus,
Cum prece thura pià; lauróque innectite crinem.
Ore meo Latona jubet. paretur. & omnes
Thebaïdes juſſis ſua tempora frondibus ornant:
Thuráque dant ſanctis, & verba precantia, flammis.
Ecce venit comitum Niobe celeberrima turbâ,
Veſtibus intexto Phrygiis ſpectabilis auro:
Et, quantum ira ſinit, formoſa: movénſque decoro
Cum capite immiſſos humerum per utrumque capillos.
Conſtitit: útque oculos circumtulit alta ſuperbos;
Quis furor auditos, inquit, præponere viſis
Cæleſtes? aut cur colitur Latona per aras;
Numen adhuc ſinè thure meum eſt? mihi Tantalus auctor;
Cui licuit ſoli Superorum tangere menſas.
Pleïadum ſoror eſt genitrix mihi: maximus Atlas
Eſt avus, æthereum qui fert cervicibus axem:
Jupiter alter avus. ſocero quoque glorior illo.
Me gentes metuunt Phrygiæ: me regia Cadmi
Sub dominà eſt: fidibúſque mei commiſſa mariti
Mœnia cum populis à méque viróque reguntur.
In quamcunque domûs adverto lumina partem,
Immenſæ ſpectantur opes. accedit eódem
Digna Deà facies. huc natas adjice ſeptem,
Et totidem juvenes; & mox generóſque nurúſque.
Quærite nunc, habeat quam noſtra ſuperbia cauſam:
Neſcio quóque audete ſatam Titanida Cæo
Latonam præferre mihi; cui maxima quondam
Exiguam ſedem pariruræ terra negavit.
Nec cælo, nec humo, nec aquis Dea veſtra recepta eſt.
Exul erat mundi; donec miſerata vagantem,
Hoſpita tu terris erras, ego, dixit, in undis,
Inſtabilémque locum Delos dedit. illa duobus
Facta parens: uteri pars eſt hæc ſeptima noſtri.
Sum felix. quis enim neget hoc? felíxque manebo.
Hoc quoque quis dubitet? tutam me copia fecit.
Major ſum, quàm cui poſſit Fortuna nocere.
Multáque ut eripiat; multo mihi plura relinquet.
Exceſſere metum mea jam bona. fingite demi
Huic aliquid populo natorum poſſe meorum;
Non tamen ad numerum redigar ſpoliata duorum
Latonæ. turbà quo quantum diſtat ab orbâ?
Ite ſacris, properate ſacris; laurúmque capillis
Ponite. deponunt; infectáque ſacra relinquunt:
Quódque licet, tacito venerantur murmure numen.
Indignata Dea eſt: ſummóque in vertice Cynthi
Talibus eſt dictis geminà cum prole locuta:
En ego veſtra parens, vobis animoſa creatis,
Et niſi Junoni, nulli ceſſura Dearum,
An Dea ſim, dubitor: pérque omnia ſæcula cultis
Arceor, ô nati, niſi vos ſuccurritis, aris.
Nec dolor hic ſolus. diro convicia facto
Tantalis adjecit: vóſque eſt poſtponere natis

Auſa

Auſa ſuis; & me (quod in ipſam recidat) orbam
Dixit; & exhibuit linguam ſcelerata paternam.
Adjecturа preces erat his Latona relatis.
Deſine, Phœbus ait, (pœnæ mora longa) querelas.
Dixit idem Phœbe. celerique per aëra lapſu
Contigerant tecti Cadmeida nubibus arcem.
Planus erat latéque patens prope mœnia campus,
Aſſiduis pulſatus equis; ubi turba rotarum,
Duráque mollierant ſubjectas ungula glebas.
Pars ibi de ſeptem genitis Amphione fortes
Conſcendunt in equos, Tyrióque rubentia ſuco
Terga premunt; auróque graves moderantur habenas.
E quibus Iſmenos, qui matri ſarcina quondam
Prima ſuæ fuerat, dum certum flectit in orbem
Quadrupedes curſus, ſpumantiáque ora coërcet;
Hei mihi! conclamat; medióque in pectore fixus
Tela gerit; frenísque manu moriente remiſſis
In latus à dextro paulatim defluit armo.
Proximus, audito ſonitu per inane pharetræ,
Frena dabat Sipylus: veluti cùm præſcius imbris
Nube fugit viſâ, pendentiáque undique rector
Carbaſa deducit, ne quà levis effluat aura.
Frena dabat. dantem non evitabile telum
Conſequitur ſummâque tremens cervice ſagitta
Hæſit; & extabat nudum de gutture ferrum.
Ille, ut erat pronus, per colla admiſſa jubáſque
Volvitur; & calido tellurem ſanguine fœdat.
Phædimus infelix, & aviti nominis hæres
Tantalus, ut ſolito finem impoſuere labori;
Tranſierant ad opus nitidæ juvenile palæſtræ:
Et jam contulerant arcto luctantia nexu
Pectora pectoribus; cùm tento concita cornu,
Sicut erant juncti, trajecit utrumque ſagitta.
Ingemuere ſimul; ſimul incurvata dolore
Membra ſolo poſuere; ſimul ſuprema jacentes
Lumina versârunt; animam ſimul exhalârunt.
Aſpicit Alphenor, laniatáque pectora plangens
Advolat, ut gelidos complexibus allevet artus:
Inque pio cadit officio. nam Delius illi
Intima fatifero rumpit præcordia ferro.
Quod ſimul eductum, pars eſt pulmonis in hamis
Eruta: cúmque animâ cruor eſt effuſus in auras.
At non intonſum ſimplex Damaſichthona vulnus
Afficit. ictus erat, quà crus eſſe incipit, & quà
Mollia nervoſus facit internodia poples.
Dúmque manu tentat trahere exitiabile telum,
Altera per jugulum pennis tenus acta ſagitta eſt.
Expulit hanc ſanguis: ſéque ejaculatus in altum
Emicat, & longè terebratâ proſilit aurâ.
Ultimus Ilioneus non profectura precando
Brachia ſuſtulerat: Dique ô communiter omnes,
Dixerat; (ignarus non omnes eſſe rogandos)
Parcite. motus erat, cum jam revocabile telum
Non fuit, arcitenens. minimo tamen occidit ille
Vulnere; non altâ perculſo corde ſagittâ.
  Fama mali, populique dolor, lacrymæque ſuorum
Tam ſubitæ matrem certam fecere ruinæ,
Mirantem potuiſſe; iraſcentémque, quòd auſi
Hæc eſſent Superi, quòd tantum juris haberent.
Nam pater Amphion, ferro per pectus adacto,
Finierat moriens pariter cum luce dolorem.
Heu quantùm hæc Niobe Niobe diſtabat ab illâ;
Quæ modò Latoïs populum ſubmoverat aris,
Et mediam tulerat greſſus reſupina per urbem,
Invidioſa ſuis; at nunc miſeranda vel hoſti!
Corporibus gelidis incumbit: & ordine nullo
Oſcula diſpenſat natos ſuprema per omnes.
A quibus ad cælum liventia brachia tendens,
Paſcere, crudelis, noſtro, Latona, dolore;
Paſcere, ait; ſatiaque meo tua pectora luctu:
[Córque ferum ſatia, dixit: per funera ſeptem]
Efferor: exſulta; victríxque inimica triumpha.
Cur autem victrix? miſeræ mihi plura ſuperſunt,
Quàm tibi felici. poſt tot quoque funera vinco.
Dixerat. inſonuit contento nervus ab arcu;
Qui, præter Nioben unam, conterruit omnes.
Illa malo eſt audax. ſtabant cum veſtibus atris
Ante toros fratrum demiſſo crine ſorores.
E quibus una, trahens hærentia viſcere tela,
Impoſito fratri moribunda relanguit ore.
Altera, ſolari miſeram conata parentem,
Conticuit ſubitò; duplicatáque vulnere cæco eſt.
[Oráque non preſſit, niſi poſtquam ſpiritus exit.]
Hæc fruſtra fugiens collabitur; illa ſorori
Immoritur: latet hæc; illam trepidare videres.
Séxque datis leto, diverſáque vulnera paſſis,
Ultima reſtabat: quam toto corpore mater,
Totâ veſte tegens, Unam, minimámque relinque;
De multis minimam poſco, clamavit, & unam.
Dúmque rogat; pro quâ rogat, occidit. orba reſedit
Exanimes inter natos, natáſque, virúmque:
Diriguítque malis. nullos movet aura capillos,
In vultu color eſt ſinè ſanguine: lumina mœſtis
Stant immota genis: nihil eſt in imagine vivi.
Ipſa quoque interiùs cum duro lingua palato
Congelat, & venæ deſiſtunt poſſe moveri.
Nec flecti cervix, nec brachia reddere geſtus,
Nec pes ire poteſt. intrà quoque viſcera ſaxum eſt.
Flet tamen, & validi circumdata turbine venti
In patriam rapta eſt. ibi fixa cacumine montis
Liquitur, & lacrymas etiamnum marmora manant.
  Tum verò cuncti manifeſtam numinis iram
Fœmina virque timent: cultúque impenſius omnes
Magna gemelliparæ venerantur numina Divæ.
Utque fit, à facto propiore priora renarrant.
E quibus unus ait: Lyciæ quoque fertilis agris
Haud impune Deam veteres ſprevere coloni.
Res obſcura quidem eſt ignobilitate virorum;
Mira tamen. vidi præſens ſtagnúmque lacúmque
Prodigio notum. nam me jam grandior ævo,
Impatiénſque viæ genitor deducere lectos
Juſſerat indè boves; gentíſque illius eunti
Ipſe ducem dederat. cum quo dum paſcua luſtro,
Ecce lacûs medio ſacrorum nigra favillâ
Ara vetus ſtabat, tremulis circumdata cannis.
Reſtitit; & pavido, Faveas mihi, murmure dixit
Dux meus: & ſimili, Faveas, ego murmure dixi.
Naiadum, Faunúne foret tamen ara rogabam,
Indigenæne Dei; cùm talia reddidit hoſpes:
Non hâc, ô juvenis, montanum numen in arâ eſt.
Illa ſuam vocat hanc, cui quondam regia Juno
Orbe interdixit: quam vix erratica Delos
Orantem accepit, tum cùm levis inſula nabat.
Illîc, incumbens cum Palladis arbore palmæ,
Edidit invitâ geminos Latona novercâ.
Hinc quoque Junonem fugiſſe puerpera fertur:
Inque ſuo portâſſe ſinu duo numina natos.
Jámque Chimæriferæ, cum Sol gravis ureret arva,
Finibus in Lyciæ, longo Dea feſſa labore,
Sidereo ſiccata ſitim collegit ab æſtu:
Uberáque ebiberant avidi lactantia nati.
Fortè lacum melioris aquæ proſpexit in imis
Vallibus: agreſtes illic fruticoſa legebant
Vimina cum juncis, gratámque paludibus ulvam.
Acceſſit, poſitóque genu Titania terram
Preſſit; ut hauriret gelidos potura liquores.
Ruſtica turba vetant. Dea ſic affata vetantes:
Quid prohibetis aquis? uſus communis aquarum.
Nec Solem proprium Natura, nec aëra fecit,
Nec tenues undas. ad publica munera veni.
Quæ tamen ut detis ſupplex peto. non ego noſtros
Abluere hîc artus, laſſatáque membra parabam:
Sed relevare ſitim. caret os humore loquentis;
Et fauces arent; vixque eſt via vocis in illis.
Hauſtus aquæ mihi nectar erit: vitámque fatebor
Accepiſſe ſimul. vitam dederitis in undâ.
Hi quoque vos moveant; qui noſtro brachia tendunt
Parva ſinu. & caſu tendebant brachia nati.
Quem non blanda Deæ potuiſſent verba movere?
Hi tamen orantem perſtant prohibere: minaſque,
Ni procul abſcedat, conviciáque inſuper addunt.
Nec ſatis hoc. ipſos etiam pedibúſque manúque
Turbavere lacus: imóque è gurgite mollem
Huc illuc limum ſaltu movere maligno.
Diſtulit ira ſitim. neque enim jam filia Cœi
Supplicat indignis; nec dicere ſuſtinet ultra
Verba minora Deâ: tollénſque ad ſidera palmas,
Æternum ſtagno, dixit, vivatis in iſto.
Eveniunt optata Deæ. juvat iſſe ſub undas;
Et modò tota cavâ ſummergere membra palude:
Nunc proferre caput; ſummo modò gurgite nare:
Sæpe ſuper ripam ſtagni conſidere: ſæpe
In gelidos reſilire lacus. & nunc quoque turpes
Litibus exercent linguas: pulſóque pudore,
Quamvis ſint ſub aquâ, ſub aquâ maledicere tentant.
Vox quoque jam rauca eſt; inflatáque colla tumeſcunt:

Ipſaque dilatant patulos convicia rictus.
Terga caput tangunt; colla intercepta videntur:
Spina viret: venter, pars maxima corporis, albet:
Limoſóque novæ ſaliunt in gurgite ranæ.
Sic ubi neſcio quis Lyciâ de gente virorum
Rettulit exitium; Satyri reminiſcitur alter:
Quem Tritoniacâ Latous arundine victum
Affecit pœnâ. Quid me mihi detrahis? inquit.
Ah piget; ah non eſt, clamabat, tibia tanti!
Clamanti cutis eſt ſummos derepta per artus:
Nec quicquam, niſi vulnus, erat. cruor undique manat;
Detectíque patent nervi: trepidæque ſinè ullâ
Pelle micant venæ. ſalientia viſcera poſſis,
Et perlucentes numerare in pectore fibras.
Illum ruricolæ ſylvarum numina Fauni,
Et Satyri fratres, & tunc quoque clarus Olympus,
Et Nymphæ flêrunt: & quiſquis montibus illis
Lanigeróſque greges, armentáque bucera pavit.
Fertilis immaduit, madefactáque terra caducas
Concepit lacrymas, ac venis perbibit imis.
Quas ubi fecit aquam, vacuas emiſit in auras.
Indè petens rapidum ripis declivibus æquor,
Marſya nomen habet, Phrygiæ liquidiſſimus amnis.
Talibus extemplo redit ad præſentia dictis
Vulgus; & extinctum cum ſtirpe Amphiona lugent.
Mater in invidiâ eſt. tamen hanc quoque dicitur unus
Flêſſe Pelops: humeróque ſuas ad pectora poſtquam
Deduxit veſtes, ebur oſtendiſſe ſiniſtro.
Concolor hic humerus, naſcendi tempore, dextro,
Corporeúſque fuit. manibus mox cæſa paternis
Membra ferunt junxiſſe Deos. aliíſque repertis,
Qui locus eſt juguli medius, ſummíque lacerti,
Defuit. impoſitum eſt non comparentis in uſum
Partis ebur. factóque Pelops fuit integer illo.
Finitimi proceres coëunt: urbéſque propinquæ
Oravere ſuos ire ad ſolatia reges,
Argóſque, & Sparte, Pelopeïadéſque Mycenæ,
Et nondum torvæ Calydon inviſa Dianæ,
Orchomenóſque ferox, & nobilis ære Corinthos,
Meſſenéque ferax, Patræque, humiléſque Cleonæ,
Et Nelea Pylos, neque adhuc Pittheia Trœzen.
Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Iſthmo,
Exteriúſque ſitæ bimari ſpectantur ab Iſthmo.
Credere quis poſſit? ſolæ ceſſâtis Athenæ.
Obſtitit officio bellum; ſubvectáque ponto
Barbara Mopſopios terrebant agmina muros.
Threicius Tereus hæc auxiliaribus armis
Fuderat: & clarum vincendo nomen habebat.
Quem ſibi Pandion opibúſque viríſque potentem,
Et genus à magno ducentem fortè Gradivo,
Connubio Procnes junxit. non pronuba Juno,
Non Hymenæus adeſt, non illi Gratia lecto.
Eumenides tenuere faces de funere raptas:
Eumenides ſtravere torum. tectóque profanus
Incubuit bubo, thalamíque in culmine ſedit.
Hâc ave conjuncti Procne Tereúſque; parentes
Hâc ave ſunt facti. gratata eſt ſcilicet illis
Thracia: Dîſque ipſi grates egere: diémque,
Quâque data eſt claro Pandione nata tyranno,
Quâque erat ortus Itys, feſtam juſſere vocari.
Uſque adeò latet utilitas. jam tempora Titan
Quinque per autumnos repetiti duxerat anni:
Cùm blandita viro Procne, Si gratia, dixit,
Ulla mea eſt, vel me viſendæ mitte ſorori;
Vel ſoror huc veniat. redituram tempore parvo
Promittes ſocero. magni mihi numinis inſtar
Germanam vidiſſe dabis. jubet ille carinas
In freta deduci: velóque & remige portus
Cecropios intrat; Piræáque littora tangit.
Ut primùm ſoceri data copia, dextráque dextræ
Jungitur; infauſto committitur omine ſermo.
Cœperat, adventûs cauſam, mandata referre
Conjugis; & celeres miſſæ ſpondere recurſus:
Ecce venit magno dives Philomela paratu;
Divitior formâ: quales audire ſolemus
Naïdas & Dryadas mediis incedere ſylvis:
Si modò des illis cultus, ſimiléſque paratus.
Non ſecus exarſit conſpectâ virgine Tereus;
Quàm ſi quis canis ignem ſupponat ariſtis:
Aut frondem, poſitáſque cremet fœnilibus herbas.
Digna quidem facies. ſed & hunc innata libido
Exſtimulat: pronúmque genus regionibus illis
In Venerem eſt. flagrat vitio gentíſque ſuóque
Impetus eſt illi, comitum corrumpere curam,
Nutricíſque fidem: nec non ingentibus ipſam
Sollicitare datis; totúmque impendere regnum:
Aut rapere, & ſævo raptam defendere bello.
Et nihil eſt, quod non effræno captus amore
Auſit: nec capiunt incluſas pectora flammas.
Jámque moras malè fert; cupidóque revertitur ore
Ad mandata Procnes, & agit ſua vota ſub illis.
Facundum faciebat amor. quotiéſque rogabat
Ulterius juſto; Procnen ita velle ferebat.
Addidit & lacrymas; tanquam mandâſſet & illas.
Prò Superi, quantum mortalia pectora cææ
Noctis habent! ipſo ſceleris molimine Tereus
Creditur eſſe pius: laudémque à crimine ſumit.
Quid quod idem Philomela cupit? patrióſque lacertis
Blanda tenens humeros, ut eat viſura ſororem,
Pérque ſuam, contráque ſuam, petit uſque, ſalutem.
Spectat eam Tereus; præcontrectátque videndo:
Oſculáque, & collo circumdara brachia cernens;
Omnia pro ſtimulis, facibúſque, cibóque furoris
Accipit. & quoties amplectitur illa parentem;
Eſſe parens vellet: neque enim minus impius eſſet.
Vincitur ambarum genitor prece. gaudet, agítque
Illa patri grates: & ſucceſſiſſe duabus
Id putat infelix; quod erit lugubre duabus.
Jam labor exiguus Phœbo reſtabat: equíque
Pulſabant pedibus ſpatium declivis Olympi.
Regales epulæ menſis, & Bacchus in auro
Ponitur. hinc placido dantur ſua corpora ſomno.
At rex Odryſius, quamvis ſeceſſit, in illâ
Æſtuat: & repetens faciem, motúſque, manúſque;
Qualia vult fingit, quæ nondum vidit: & ignes
Ipſe ſuos nutrit, curâ removente ſoporem.
Lux erat. &, generi dextram complexus euntis,
Pandion comitem lacrymis commendat obortis:
Hanc ego, care gener, quoniam pia cauſa coëgit,
[Et voluere ambæ, voluiſti tu quoque, Tereu,]
Do tibi: pérque fidem, cognatáque pectora ſupplex,
Per Superos oro, patrio tuearis amore:
Et mihi ſollicitæ lenimen dulce ſenectæ
Quamprimum (omnis erit nobis mora longa) remittas.
Tu quoque quamprimum, (ſatìs eſt procul eſſe ſororem)
Si pietas ulla eſt, ad me, Philomela, redito.
Mandabat; paritérque ſuæ dabat oſcula natæ:
Et lacrymæ mites inter mandata cadebant.
Utque fide pignus dextras utrinſque popoſcit;
Inter ſéque datas junxit; natámque nepotémque
Abſentes memori pro ſe jubet ore ſalutent:
Supremúmque vale, pleno ſingultibus ore,
Vix dixit: timuítque ſuæ præſagia mentis.
At ſimul impoſita eſt pictæ Philomela carinæ;
Admotúmque fretum remis, tellúſque repulſa eſt;
Vicimus, exclamat: mecum mea vota feruntur.
[Exſultátque, & vix animo ſua gaudia differt]
Barbarus: & nuſquam lumen detorquet ab illâ.
Non aliter, quàm cùm pedibus prædator obuncis
Depoſuit nido leporem Jovis ales in alto:
Nulla fuga eſt capto: ſpectat ſua præmia raptor.
Jámque iter effectum; jámque in ſua littora feſſis
Puppibus exierant: cùm rex Pandione natam
In ſtabula alta trahit, ſylvis obſcura vetuſtis:
Atque ibi pallentem, trepidámque, & cuncta timentem,
Et jam cum lacrymis, ubi ſit germana, rogantem,
Includit: faſſúſque nefas, & virginem, & unam
Vi ſuperat; fruſtra clamato ſæpe parente,
Sæpe ſorore ſuâ, magnis ſuper omnia Divis.
Illa tremit, velut agna pavens, quæ ſaucia cani
Ore excuſſa lupi, nondum ſibi tuta videtur:
Utque columba, ſuo madefactis ſanguine plumis,
Horret adhuc, avidóſque timet, quibus hæſerat, ungues.
Mox ubi mens rediit; paſſos laniata capillos,
[Lugenti ſimilis, cæſis plangore lacertis,]
Intendens palmas, Prò diris, Barbare, factis,
Prò crudelis, ait! nec te mandata parentis
Cum lacrymis movere piis, nec cura ſororis,
Nec mea virginitas, nec conjugialia jura?
Omnia turbâſti. pellex ego facta ſorori:
Tu geminis conjux. [non hæc mihi debita pœna.]
Quin animam hanc (ne quod facinus tibi, perfide, reſtet)
Eripis? atque utinam feciſſes ante nefandos
Concubitus! vacuas habuiſſem criminis umbras.
Si tamen hæc Superi cernunt; ſi numina Divûm
Sunt aliquid; ſi non perierunt omnia mecum;

Quan-

Quandocunque mihi pœnas dabis. ipſa pudore
Projecto tua facta loquar. ſi copia detur;
In populos veniam: ſi ſylvis clauſa tenebor;
Implebo ſylvas, & conſcia ſaxa movebo.
Audiat hæc æther, & ſi Deus ullus in illo eſt.
Talibus ira feri poſtquam commota tyranni;
Nec minor hâc metus eſt: cauſâ ſtimulatus utrâque,
Quo fuit accinctus, vaginâ liberat enſem:
Arreptámque comâ, flexis poſt terga lacertis,
Vincla pati cogit. jugulum Philomela parabat;
Spémque ſuæ mortis viſo conceperat enſe.
Ille indignanti, & nomen patris uſque vocanti,
Luctantíque loqui comprenſam forcipe linguam
Abſtulit enſe fero. radix micat ultima linguæ.
Ipſa jacet, terræque tremens immurmurat atræ.
Utque ſalire ſolet mutilatæ cauda colubræ,
Palpitat; & moriens dominæ veſtigia quærit.
Hoc quoque poſt facinus (vix auſim credere) fertur
Sæpe ſuâ lacerum repetiiſſe libidine corpus.
Suſtinet ad Procnen poſt talia facta reverti.
Conjuge quæ viſo germanam quærit: at ille
Dat gemitus fictos, commentáque funera narrat.
Et lacrymæ fecere fidem. velamina Procne
Deripit ex humeris auro fulgentia lato:
Induitúrque atras veſtes: & inane ſepulcrum
Conſtituit: falsíſque piacula manibus infert.
Et luget non ſic lugendæ fata ſororis.
Signa Deus bis ſex actu luſtraverat anno.
Quid faciat Philomela? fugam cuſtodia claudit:
Structa rigent ſolido ſtabulorum mœnia ſaxo:
Os mutum facti caret indice. grande dolori
Ingenium eſt: miſeríſque venit ſolertia rebus.
Stamina barbaricâ ſuſpendit callida telâ:
Purpureáſque notas filis intexuit albis
Indicium ſceleris: perfectáque tradidit uni:
Utque ferat dominæ geſtu rogat. illa rogata
Pertulit ad Procnen: nec ſcit quid tradat in illis.
Evolvit veſtes ſævi matrona tyranni:
Germanæque ſuæ carmen miſerabile legit:
Et (mirum potuiſſe) ſilet. dolor ora repreſſit:
Verbáque quærenti ſatis indignantia linguæ
Defuerunt. nec flere vacat. ſed fáſque nefáſque
Confuſura ruit. pœnæque in imagine tota eſt.
Tempus erat, quo ſacra ſolent Trieterica Bacchi
Sithoniæ celebrare nurus. nox conſcia ſacris.
Nocte ſonat Rhodope tinnitibus æris acuti:
Nocte ſuâ eſt egreſſa domo regina: Deíque
Ritibus inſtruitur; furialiáque accipit arma.
Vite caput tegitur: lateri cervina ſiniſtro
Vellera dependent: humero levis incubat haſta.
Concita per ſylvas turbâ comitante ſuarum
Terribilis Procne, furiíſque agitata doloris,
Bacche, tuas ſimulat. venit ad ſtabula avia tandem:
Exululátque, Evoéque ſonat, portáſque refringit:
Germanámque rapit: raptæque inſignia Bacchi
Induit: & vultus hederarum frondibus abdit:
Attonitámque trahens intrà ſua limina ducit.
Ut ſenſit tetigiſſe domum Philomela nefandam,
Horruit infelix; totóque expalluit ore.
Nacta locum Procne, ſacrorum pignora demit,
Oráque develat miſeræ pudibunda ſorori;
Amplexúque petit. ſed non attollere contrà
Suſtinet hæc oculos; pellex ſibi viſa ſororis:
Dejectóque in humum vultu, jurare volenti,
Teſtaríque Deos, per vim ſibi dedecus illud
Illatum, pro voce manus fuit. ardet, & iram
Non capit ipſa ſuam Procne: fletúmque ſororis
Corripiens, Non eſt lacrymis hìc, inquit, agendum,
Sed ferro; ſed ſi quid habes, quod vincere ferrum
Poſſit. in omne nefas ego me, germana, paravi.
Aut ego, cum facibus regalia tecta cremâro,
Artificem mediis immittam Terea flammis:
Aut linguam, aut oculos, aut quæ tibi membra pudorem
Abſtulerunt, ferro rapiam: aut per vulnera mille
Sontem animam expellam. magnum quodcunque paravi.
Quid ſit, adhuc dubito. peragit dum talia Procne;
Ad matrem veniebat Itys. quid poſſit, ab illo
Admonita eſt: oculíſque tuens immitibus, Ah quam
Es ſimilis patri! dixit. nec plura locuta,
Triſte parat facinus; tacitâque exæſtuat irâ.
Ut tamen acceſſit natus, matríque ſalutem
Attulit, & parvis adduxit colla lacertis,
Miſtaque blanditiis puerilibus oſcula junxit;
Mota quidem eſt genitrix; infractáque conſtitit ira
Inviríque oculi lacrymis maduêre coactis.
Sed ſimul ex nimiâ matrem pietate labare
Senſit: ab hôc iterum eſt ad vultus verſa ſororis;
Inque vicem ſpectans ambos, Cur admovet, inquit,
Alter blanditias; raptâ ſilet altera linguâ?
Quam vocat hic matrem, cur non vocat illa ſororem?
Cui ſis nupta vide, Pandione nata marito.
Degeneras. ſcelus eſt pietas in conjuge Tereo.
Nec mora; traxit Ityn: veluti Gangetica cervæ
Lactentem fœtum per ſylvas tigris opacas.
Utque domûs altæ partem tenuere remotam;
Tendentémque manus, & jam ſua fata videntem,
Eia, & jam, mater, clamantem, & colla petentem
Enſe ferit Procne, lateri qua pectus adhæret.
Nec vultum avertit. ſatis illi ad fata vel unum
Vulnus erat: jugulum ferro Philomela reſolvit.
Viváque adhuc, animæque aliquid retinentia membra
Dilaniant. pars indè cavis exſultat aënis
Pars verubus ſtridet: manant penetralia tabo.
His adhibet conjux ignarum Terea menſis:
Et patrii moris ſacrum mentita, quod uni
Fas ſit adire viro, comites famulóſque removit.
Ipſe ſedens ſolio Tereus ſublimis avito
Veſcitur: inque ſuam ſua viſcera congerit alvum.
Tantáque nox animi eſt, Ityn huc arceſſite, dixit.
Diſſimulare nequit crudelia gaudia Procne:
Jámque ſuæ cupiens exſiſtere nuntia cladis;
Intus habes, quod poſcis, ait. circumſpicit ille,
Atque ubi ſit, quærit. quærenti, iterúmque vocanti,
Sicut erat ſparſis furiali cæde capillis,
Proſiliit: Ityóſque caput Philomela cruentum
Miſit in ora patris: nec tempore maluit ullo
Poſſe loqui, & meritis teſtari gaudia dictis.
Thracius ingenti menſas clamore repellit,
Vipereáſque ciet Stygiâ de valle ſorores:
Et modò, ſi poſſit, reſerato pectore diras
Egerere inde dapes, ſemeſáque viſcera geſtit:
Flet modo, ſéque vocat buſtum miſerabile nati:
Nunc ſequitur nudo genitas Pandione ferro.
Corpora Cecropidum pennis pendere putares;
Pendebant pennis. quarum petit altera ſylvas:
Altera tecta ſubit. neque adhuc de pectore cædis
Exceſſere notæ; ſignatáque ſanguine pluma eſt.
Ille dolore ſuo, pœnæque cupidine velox,
Vertitur in volucrem; cui ſtant in vertice criſtæ:
Prominet immodicum pro longâ cuſpide roſtrum.
Nomen Epops volucri: facies armata videtur.
Hic dolor ante diem longæque extrema ſenectæ
Tempora, Tartareas Pandiona miſit ad umbras.
Sceptra loci, rerúmque capit moderamen Erechtheus;
Juſtitiâ dubium, validíſne potentior armis.
Quattuor ille quidem juvenes, totidémque creârat
Fœmineæ ſortis: ſed erat par forma duarum.
E quibus Æolides Cephalus te conjuge felix,
Procri fuit: Boreæ Tereus Thracéſque nocebant:
Dilectâque diu caruit Deus Orithyiâ,
Dum rogat, & precibus mavult quàm viribus uti.
Aſt ubi blanditiis agitur nihil, horridus irâ,
Quæ ſolita eſt illi nimiúmque domeſtica vento;
Et meritò, dixit: quid enim mea tela reliqui,
Sævitiam, & vires, irámque, animóſque minaces,
Admovíque preces; quarum me dedecet uſus?
Apta mihi vis eſt. vi triſtia nubila pello:
Vi freta concutio, nodoſáque robora verto,
Induróque nives, & terras grandine pulſo.
Idem ego, cùm fratres cælo ſum nactus aperto,
(Nam mihi campus is eſt) tanto molimine luctor;
Ut medius noſtris concurſibus intonet æther;
Exiliántque cavis eliſi nubibus ignes.
Idem ego, cum ſubii convexa foramina terræ,
Suppoſuíque ferox imis mea terga cavernis;
Sollicito manes, totúmque tremoribus orbem,
Hâc ope debueram thalamos petiiſſe: ſocérque
Non orandus erat, ſed vi faciendus, Erechtheus.
Hæc Boreas, aut his non inferiora locutus;
Excuſſit pennas. quarum jactatibus omnis
Afflata eſt tellus; latúmque perhorruit æquor.
Pulvereámque trahens per ſumma cacumina pallam,
Verrit humum: pavidámque metu caligine tectus
Orithyïan amans fulvis amplectitur alis.
Dum volat; arſerunt agitati fortiùs ignes.
Nec priùs aërii curſûs ſuppreſſit habenas,

Quàm

Quam Ciconum tenuit populos & mœnia, raptor.
Illic & gelidi conjux Actæa tyranni,
Et genetrix facta eſt; partus enixa gemellos;
Cætera qui matris, pennas genitoris haberent.
Non tamen has unà memorant cum corpore natas:
Barbáque dum rutilis aberat ſubmiſſa capillis;
Implumes Calaïſque puer Zethéſque fuerunt.
Mox pariter ritu pennæ cœpere volucrum
Cingere utrumque latus; pariter flaveſcere malæ.
Ergo, ubi conceſſit tempus puerile juventæ,
Vellera cum Minyis nitido radiantia villo
Per mare non motum primâ petiere carinâ.

METAMORPHOSEON

LIBER SEPTIMUS.

JAMQUE fretum Minyæ Pagaſeâ puppe ſecabant,
Perpetuâque trahens inopem ſub nocte ſenectam
Phineus viſus erat; juvenéſque Aquilone creati
Virgineas volucres miſeri ſenis ore fugârant;
Multáque perpeſſi claro ſub Iaſone, tandem
Contigerant rapidas limoſi Phaſidos undas.
Dúmque adeunt regem; Phryxeáque vellera poſcunt;
Léxque datur numeris magnorum horrenda laborum;
Concipit interea validos Æetias ignes:
Et luctata diu, poſtquam ratione furorem
Vincere non poterat; Fruſtra, Medea, repugnas;
Neſcio quis Deus obſtat, ait. miruḿque, niſi hoc eſt,
Aut aliquid certè ſimile huic, quod amare vocatur.
Nam cur juſſa patris nimium mihi dura videntur?
Sunt quoque dura nimis. cur, quem modò denique vidi,
Ne pereat, timeo? quæ tanti cauſa timoris?
Excute virgineo conceptas pectore flammas,
Si potes, infelix. ſi poſſem, ſanior eſſem.
Sed trahit invitam nova vis; aliúdque Cupido,
Mens aliud ſuadet. video meliora, proboque:
Deteriora ſequor. quid in hoſpite, regia virgo,
Ureris? & thalamos alieni concipis orbis?
Hæc quoque terra poteſt, quod ames, dare. vivat, an ille
Occidat, in Dîs eſt. vivat tamen. idque precari
Vel ſinè amore licet. quid enim commiſit Iaſon?
Quam, niſi crudelem, non tangat Iaſonis ætas,
Et genus, & virtus? quam non, ut cætera deſint,
Forma movere poteſt? certè mea pectora movit.
At, niſi opem tulero, taurorum afflabitur ore:
Concurrétque ſuæ ſegeti tellure creatis
Hoſtibus: aut avido dabitur fera præda draconi.
Hoc ego ſi patiar, tum me de tigride natam,
Tum ferrum & ſcopulos geſtare in corde fatebor.
Cur non & ſpecto pereuntem? oculóſque videndo
Conſcelero? cur non tauros exhortor in illum,
Terrigenáſque feros, inſopitúmque draconem?
Dî meliora velint. quamquam non iſta precanda,
Sed facienda mihi. prodámne ego regna parentis,
Atque ope neſcio quis ſervabitur advena noſtrâ,
Ut per me ſoſpes ſinè me det lintea ventis,
Virque ſit alterius; pœnæ Medea relinquar?
Si facere hoc, aliámve poteſt præponere nobis,
Occidat ingratus. ſed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo eſt, ea gratia formæ;
Ut timeam fraudem, meritíque oblivia noſtri.
Et dabit antè fidem: cogámque in fœdera teſtes
Eſſe Deos. quid tuta times? accingere; & omnem
Pelle moram. tibi ſe ſemper debebit Iaſon,
Te face ſolenni junget ſibi: pérque Pelaſgas
Servatrix urbes matrum celebrabere turbâ.
Ergo ego germanam, fratrémque, patrémque, Deóſque,
Et natale ſolum ventis ablata relinquam?
Nempe pater ſævus, nempe eſt mea barbara tellus,
Frater adhuc infans: ſtant mecum vota ſororis.
Maximus intrà me Deus eſt. non magna relinquam;
Magna ſequar: titulum ſervatæ pubis Achivæ,
Notitiámque loci melioris, & oppida, quorum
Hîc quoque fama viget, cultúſque, artéſque virorum:
Quémque ego cum rebus, quas totus poſſidet orbis,
Æſoniden mutâſſe velim: quo conjuge felix
Et Dîs cara ferar, & vertice ſidera tangam.
Quid, quod neſcio qui mediis concurrere in undis
Dicuntur montes, ratibúſque inimica Charybdis,
Nunc ſorbere fretum, nunc reddere; cinctáque ſævis
Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo?
Nempe tenens quod amo, gremióque in Iaſonis hærens,
Per freta longa ferar. nihil illum amplexa verebor:
Aut, ſi quid metuam, metuam de conjuge ſolo.
Conjugiúmne vocas, ſpecioſáque nomina culpæ
Imponis, Medea, tuæ? quin aſpice quantum
Aggrediare nefas: &, dum licet, effuge crimen.
Dixit: & ante oculos rectum, pietáſque, pudórque
Conſtiterant: & victa dabat jam terga Cupido.
Ibat ad antiquas Hecates Perſeidos aras:
Quas nemus umbroſum, ſecretáque ſylva tegebant.
Et jam fortis erat, pulſúſque reſiderat ardor;
Cùm videt Æſoniden: extinctáque flamma revixit.
Erubuere genæ; totóque recanduit ore.
Ut ſolet à ventis alimenta aſſumere, quæque
Parva ſub inductâ latuit ſcintilla favillâ,
Creſcere; & in veteres agitata reſurgere vires:
Sic jam lentus amor, jam quem languere putares,
[Ut vidit juvenem, ſpecie præſentis inarſit.]
Et caſu, ſolito formoſior Æſone natus
Illâ luce fuit. poſſes ignoſcere amanti.
Spectat; & in vultu, veluti nunc denique viſo,
Lumina fixa tenet. nec ſe mortalia demens
Ora videre putat: nec ſe declinat ab illo.
Ut verò cœpitque loqui, dextrámque prehendit
Hoſpes, & auxilium ſubmiſſâ voce rogavit;
Promiſítque torum; lacrymis ait illa profuſis:
Quid faciam video: nec me ignorantia veri
Decipiet, ſed amor. ſervabere munere noſtro:
Servatus promiſſa dato. per ſacra triformis
Ille Deæ, lucóque foret quod numen in illo,
Pérque patrem ſoceri cernentem cuncta futuri,
Eventúſque ſuos, per tanta pericula jurat.
Creditus, accepit cantatas protinus herbas,
Edidicítque uſum; lætúſque in tecta receſſit.
Poſtera depulerat ſtellas Aurora micantes:
Conveniunt populi ſacrum Mavortis in arvum;
Conſiſtúntque jugis. medio Rex ipſe reſedit
Agmine purpureus, ſceptróque inſignis eburno.
Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
Æripedes tauri: tactæque vaporibus herbæ
Ardent. útque ſolent pleni reſonare camini,
Aut ubi terrenâ ſilices fornace ſoluti
Concipiunt ignem liquidarum aſpergine aquarum;
Pectora ſic intus clauſas volventia flammas,
Gutturáque uſta ſonant. tamen illis Æſone natus
Obvius it. vertere truces venientis ad ora
Terribiles vultus, præfixáque cornua ferro;
Pulvereúmque ſolum pede pulſavere biſulco;
Fumificíſque locum mugitibus implevere.
Diriguere metu Minyæ. ſubit ille; nec ignes
Sentit anhelatos: tantum medicamina poſſunt.
Penduláque audaci mulcet palearia dextrâ:
Suppoſitóſque jugo pondus grave cogit aratri
Ducere & inſuetum ferro proſcindere campum.
Mirantur Colchi: Minyæ clamoribus implent,
Adjiciúntque animos. galeâ tum ſumit aenâ
Vipereos dentes; & aratos ſpargit in agros.
Semina mollit humus valido prætincta veneno:
Et creſcunt, fiúntque ſati nova corpora dentes.
Utque hominis ſpeciem maternâ ſumit in alvo;
Pérque ſuos intus numeros componitur infans;
Nec niſi maturus communes exit in auras:
Sic ubi viſceribus gravidæ telluris imago
Effecta eſt hominis, fœto conſurgit in arvo:
Quódque magis mirum, ſimul edita concutit arma.
Quos ubi viderunt præacutæ cuſpidis haſtas
In caput Hæmonii juvenis torquere parantes;
Demiſere metu vultúmque animúmque Pelaſgi.
Ipſa quoque extímuit, quæ tutum fecerat illum:
Utque peti vidit juvenem tot ab hoſtibus unum,
Palluit; & ſubitò ſinè ſanguine frigida ſedit.
Néve parum valeant à ſe data gramina, carmen
Auxiliare canit; ſecretáſque advocat artes.
Ille, gravem medios ſilicem jaculatus in hoſtes,
A ſe depulſum Martem convertit in ipſos.
Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres;
Civilique cadunt acie. gratantur Achivi:
Victorémque tenent; avidíſque amplexibus hærent.
Tu quoque victorem complecti, barbara, velles;
[Obſtitit incepto pudor: at complexa fuiſſes;]
Sed te, ne faceres, tenuit reverentia famæ.
Quod licet, affectu tacito lætaris: agíſque
Carminibus grates, & Dîs auctoribus horum.
Pervigilem ſupereſt herbis ſopire draconem:

Qui criſtâ linguíſque tribus præſignis, & uncis
Dentibus horrendus, cuſtos erat arietis aurei.
Hunc poſtquam ſparſit Lethæi gramine ſucci;
Verbáque ter dixit placidos facientia ſomnos,
Quæ mare turbatum, quæ concita flumina ſiſtant;
Somnus in ignotos oculos ſubrepit: & auro
Heros Æſonius potitur: ſpolióque ſuperbus,
Muneris auctorem ſecum ſpolia altera portans,
Victor Iolciacos tetigit cum conjuge portus.
  Hæmoniæ matres pro gnatis dona receptis,
Grandævíque ferunt patres: congeſtáque flammâ
Thura liquefiunt; inductáque cornibus aurum
Victima vota cadit. ſed abeſt gratantibus Æſon,
Jam propior leto, feſſúſque ſenilibus annis.
Cùm ſic Æſonides: O cui debere ſalutem
Confiteor, conjux, quanquam mihi cuncta dediſti,
Exceſſíſtque fidem meritorum ſumma tuorum;
Si tamen hoc poſſunt; quid enim non carmina poſſunt?
Deme meis annis; & demtos adde parenti.
Nec tenuit lacrymas. mota eſt pietate rogantis:
Diſſimilémque animum ſubiit Æeta relictus.
Non tamen affectus tales confeſſa, Quod, inquit,
Excidit ore pio, conjux, ſcelus? ergo ego cuiquam
Poſſe tuæ videar ſpatium transſcribere vitæ?
Nec ſinat hoc Hecate; nec tu petis æqua: ſed iſto,
Quod petis, experiar majus dare munus, Iaſon.
Arte meâ ſoceri longum tentabimus ævum,
Non annis revocare tuis. modò Diva triformis
Adjuvet; & præſens ingentibus annuat auſis.
Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent,
Efficeréntque orbem. poſtquam pleniſſima fulſit,
Ac ſolidâ terras ſpectavit imagine Luna:
Egreditur tectis veſtes induta recinctas,
Nuda pedem, nudos humeris infuſa capillos:
Fértque vagos mediæ per muta ſilentia noctis
Incomitata gradus. homines, volucréſque, feráſque
Solverat alta quies: nullo cum murmure ſepes,
Immotæque ſilent frondes; ſilet humidus aër.
Sidera ſola micant. ad quæ ſua brachia tendens
Ter ſe convertit; ter ſumtis flumine crinem
Irroravit aquis; ternis ululatibus ora
Solvit: & in durâ ſubmiſſo poplite terrâ,
Nox, ait, arcanis fidiſſima, quæque diurnis
Aurea cum Lunâ ſuccedítis ignibus aſtra,
Túque triceps Hecate, quæ cœptis conſcia noſtris
Adjutrixque venis, cantúſque, artéſque magarum,
Quæque magas, Tellus, pollentibus inſtruis herbis;
Auræque, & venti, montéſque, amnéſque, lacúſque,
Díque omnes nemorum, Díque omnes noctis adeſte:
Quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes
In fontes rediere ſuos: concuſſáque ſiſto;
Stantia concutio cantu freta; nubila pello;
Nubiláque induco: ventos abigóque vocóque:
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces:
Viváque ſaxa, ſuâ convulſáque robora terrâ,
Et ſylvas moveo; jubeóque tremiſcere montes:
Et mugire ſolum, manéſque exire ſepulcris.
Te quoque, Luna, traho, quamvìs Temeſæa labores
Æra tuos minuant. currus quoque carmine noſtro
Pallet avi; pallet noſtris Aurora venenis.
Vos mihi taurorum flammas hebetâſtis; & unco
Haud patiens oneris collum preſſiſtis aratro.
Vos ſerpentigenis in ſe fera bella dediſtis:
Cuſtodémque rudem ſomni ſopîſtis: & aurum
Vindice decepto Graias miſiſtis in urbes.
Nunc opus eſt ſuccis; per quos renovata ſenectus
In florem redeat, primóſque recolligat annos.
Et dabitis; neque enim micuerunt ſidera fruſtra;
Nec fruſtra volucrum tractus cervice draconum
Currus adeſt. aderat demiſſus ab æthere currus.
Quò ſimul aſcendit; frænatáque colla draconum
Permulſit, manibúſque leves agitavit habenas;
Sublimis rapitur: ſubjectáque Theſſala Tempe
Deſpicit, & certeis regionibus applicat angues:
Et quas Oſſa tulit, quas altus Pelion herbas,
Othryſque, Pindúſque, & Pindo major Olympus,
Perſpicit: & placitâ partim radice revellit;
Partim ſuccidit curvamine falcis ahenæ.
Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
Multa quoque Amphryſi: neque eras immunis, Enipeu:
Nec non Peneæ, nec non Spercheides undæ
Contribuere aliquid, juncoſáque littora Bœbes.
Carpit & Euboicâ vivax Anthedone gramen,
Nondum mutato vulgatum corpore Glauci.

Et jam nona dies curru pennîſque draconum,
Nonáque nox omnes luſtrantem viderat agros;
Cum rediit: neque erant paſti, niſi odore, dracones;
Et tamen annoſæ pellem poſuere ſenectæ:
Conſtitit adveniens citra liménque, foréſque;
Et tantum cælo tegitur: refugítque viriles
Contactus; ſtatuítque aras è ceſpite binas,
Dexteriore Hecates, at lævâ parte Juventæ.
Quas ubi verbenis, ſylvâque incinxit agreſti;
Haud procul egeſtâ ſcrobibus tellure duabus
Sacra facit: cultróſque in guttura velleris atri
Conjicit; & patulas perfundit ſanguine foſſas.
Tum ſupèr invergens liquidi carcheſia Bacchi,
Æneáque invergens tepidi carcheſia lactis;
Verba ſimul fundit, terrenáque numina poſcit:
Umbrarúmque rogat raptâ cum conjuge regem,
Ne properent artus animâ fraudare ſeniles.
Quos ubi placavit precibúſque & murmure longo;
Æſonis effœtum proferri corpus ad aras
Juſſit: & in plenos reſolutum carmine ſomnos
Exanimi ſimilem ſtratis porrexit in herbis.
Hinc procul Æſonidem, procul hinc jubet ire miniſtros:
Et monet arcanis oculos removere profanos.
Diffugiunt juſſi. paſſis Medea capillis
Bacchantum ritu flagrantes circuit aras:
Multifidáſque faces in foſsâ ſanguinis atrâ
Tingit: & intinctas geminis accendit in aris.
Térque ſenem flammâ, ter aquâ, ter ſulfure luſtrat.
Interea validum poſito medicamen aheno
Fervet, & exſultat; ſpumíſque tumentibus albet.
Illìc Hæmoniâ radices valle reſectas,
Semináque, floréſque, & ſuccos incoquit acres.
Adjicit extremo lapides Oriente petitos,
Et, quas Oceani refluum mare lavit, arenas.
Addit & exceptas Lunâ pernocte pruinas,
Et ſtrigis infames, ipſis cum carnibus, alas;
Inque virum ſoliti vultus mutare ferinos
Ambigui profecta lupi. nec defuit illìc
Squamea Cinyphii tenuis membrana chelydri,
Vivacíſque jecur cervi: quibus inſuper addit
Ora caputque novem cornicis ſæcula paſſæ.
His & mille aliis poſtquam ſinè nomine rebus
Propoſitum inſtruxit mortarî barbara munus;
Arenti ramo jampridem mitis olivæ
Omnia confudit; ſummíſque immiſcuit ima.
Ecce vetus calido verſatus ſtipes aheno
Fit viridis primò: nec longo tempore frondem
Induit; & ſubitò gravidis oneratur olivis.
At quacunque cavo ſpumas ejecit aheno
Ignis, & in terram guttæ cecidere calentes;
Vernat humus: floréſque, & mollia pabula ſurgunt.
Quod ſimul ac vidit; ſtricto Medea recludit
Enſe ſenis jugulum: veterémque exire cruorem
Paſſa, replet ſuccis. quos poſtquam combibit Æſon
Aut ore acceptos, aut vulnere; barba comæque
Canitie poſitâ nigrum rapuere colorem.
Pulſa fugit macies: abeunt pallórque ſitúſque;
Adjectóque cavæ ſupplentur ſanguine venæ;
Membráque luxuriant. Æſon miratur, & olim
Ante quater denos hunc ſe reminiſcitur annos.
  Viderat ex alto tanti miracula monſtri
Liber: & admonitus juvenes nutricibus annos
Poſſe ſuis reddi; capit hoc à Tethye munus.
  Néve doli ceſſent, odium cum conjuge falſum
Phaſias aſſimulat: Peliæque ad limina ſupplex
Confugit. atque illam (quoniam gravis ipſe ſenectâ)
Excipiunt natæ. quas tempore callida parvo
Colchis amicitiæ mendacis imagine cepit.
Dúmque refert, inter meritorum maxima, demtos
Æſonis eſſe ſitus; atque hâc in parte moratur;
Spes eſt virginibus Peliâ ſubjecta creatis,
Arte ſuum parili revireſcere poſſe parentem.
[Idque petunt: pretiúmque jubent ſinè fine paciſci.]
Illa brevi ſpatio ſilet; & dubitare videtur.
Suſpenditque animos fictâ gravitate rogantes.
Mox ubi pollicita eſt, Quò ſit fiducia major
Muneris hujus, ait: qui veſtras maximus ævo eſt
Dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.
Protinus innumeris effœtus laniger annis
Attrahitur, flexo circùm cava tempora cornu:
Cujus ut Hæmonio marcentia guttura cultro
Fodit, & exiguo maculavit ſanguine ferrum;
Membra ſimul pecudis, validóſque venefica ſuccos
Mergit in ære cavo. minuuntur corporis artus:

Cornu-

Cornuáque exuitur, nec non cum cornibus annos:
Et tener auditur medio balatus aëno.
Nec mora; balatum mirantibus exilit agnus:
Laſcivítque fugâ; lactantiaque ubera quærit.
Obſtupuere ſatæ Peliâ: promiſſáque poſtquam
Exhibuere fidem; tum verò impenſius inſtant.
Ter juga Phœbus equis in Ibero gurgite merſis
Demſerat; & quartâ radiantia nocte micabant
Sidera; cum rapido fallax Æetias igni
Imponit purum laticem, & ſinè viribus herbas.
Jámque neci ſimilis, reſoluto corpore, regem,
Et cum rege ſuo cuſtodes ſomnus habebat,
Quem dederant cantus, magicæque potentia linguæ.
Intrârant juſſæ cum Colchide limina natæ:
Ambierántque torum: Quid nunc dubitatis inertes?
Stringite, ait, gladios: veterémque haurite cruorem;
Ut repleam vacuas juvenili ſanguine venas.
[In manibus veſtris vita eſt ætáſque parentis.]
Si pietas ulla eſt, nec ſpes agitatis inanes:
Officium præſtate patri: teliſque ſenectam
Exigite; & ſaniem conjecto emittite ferro.
His, ut quæque pia eſt, hortatibus impia prima eſt:
Et ne ſit ſcelerata, facit ſcelus. haud tamen ictus
Ulla ſuos ſpectare poteſt: oculoſque reflectunt;
Cæcáque dant ſævis averſæ vulnera dextris.
Ille, cruore fluens, cubito tamen allevat artus:
Semilacérque toro tentat conſurgere: & inter
Tot medius gladios pallentia brachia tendens;
Quid facitis, gnatæ? quid vos in fata parentis
Armat, ait? cecidere illis animíque manúſque.
Plura locuturo cum verbis guttura Colchis
Abſtulit, & calidis laniatum merſit aënis.
Quòd niſi pennatis ſerpentibus iſſet in auras;
Non exemta foret pœnæ, fugit alta ſupérque
Pelion umbroſum Philyreïa tecta, ſupérque
Othryn, & eventu veteris loca nota Cerambi.
Hic ope Nympharum ſublatus in aëra pennis,
Cùm gravis infuſo tellus foret obruta ponto,
Deucalioneas effugit inobrutus undas.
Æoliam Pitanen à lævâ parte relinquit,
Factáque de ſaxo longi ſimulacra draconis:
Idæúmque nemus: quo raptum furta juvencum
Occuluit Liber falſi ſub imagine cervi:
Quáque pater Corythi parvâ tumulatur arenâ:
Et quos Mæra novo latratu terruit agros.
Eurypylíque urbem, quà Cuæ cornua matres
Geſſerunt, tum cùm diſcederet Herculis agmen:
Phœbeámque Rhodon, & Ialyſios Telchinas,
Quorum oculos ipſo vitiantes omnia viſu
Jupiter exoſus, fraternis ſubdidit undis.
Tranſit & antiquæ Cartheïa mœnia Ceæ,
Quà pater Alcidamas placidam de corpore natæ
Miraturus erat naſci potuiſſe columbam.
Indè lacus Hyries videt, & Cycneïa Tempe,
Quæ ſubitus celebravit olor. nam Phyllius illic
Imperio pueri volucréſque ferúmque leonem
Tradiderat domitos: taurum quoque vincere juſſus
Vicerat; &, ſpreto toties iratus amore,
Præmia poſcenti taurum ſuprema negabat.
Ille indignatus, Cupies dare, dixit: & alto
Deſiluit ſaxo. cuncti cecidiſſe putabant:
Factus olor niveis pendebat in aëre pennis.
At genitrix Hyrie, ſervati neſcia, flendo
Delicuit: ſtagnúmque ſuo de nomine fecit.
Adjacet his Pleuron: in quâ trepidantibus alis
Ophias effugit natorum vulnera Combe.
Indè Calaureæ Latoïdos aſpicit arva,
In volucrem verſi cum conjuge conſcia regis.
Dextera Cyllene eſt: in quâ cum matre Menephron
Concubiturus erat, ſævarum more ferarum.
Cephiſon procul hinc deflentem fata nepotis
Reſpicit in tumidam phocen ab Apolline verſi:
Eumelíque domum lugentis in aëre natam.
Tandem vipereis Ephyren Pirenida pennis
Contigit. hìc ævo veteres mortalia primo
Corpora vulgârunt pluvialibus edita fungis
Sed poſtquam Colchis arſit nova nupta venenis,
Flagrantémque domum regis mare vidit utrumque;
Sanguine natorum perfunditur impius enſis:
[Ultáque ſe malè mater, Jaſonis effugit arma.]
Hinc Titaniacis ablata draconibus, intrat
Palladias arces: quæ te, juſtiſſime Phineu,
Téque, ſenex Periphа, pariter videre volantes,
Innixámque novis neptem Polypemonis alis.
Excipit hanc Ægeus, facto damnandus in uno:
Nec ſatis hoſpitium eſt, thalami quoque fœdere jungit.
Jámque aderat Theſeus proles ignara parenti;
Qui virtute ſuâ bimarem pacaverat Iſthmon.
Hujus in exitium miſcet Medea, quod olim
Attulerat ſecum Scythicis aconiton ab oris.
Illud Echidneæ memorant è dentibus ortum
Eſſe canis. ſpecus eſt tenebroſo cæcus hiatu:
Eſt via declivis, per quam Tirynthius heros
Reſtantem, contráque diem radióſque micantes
Obliquantem oculos, nexis adamante catenis,
Cerberon abſtraxit: rabidâ qui concitus irâ
Implevit pariter ternis latratibus auras:
Et ſparſit virides ſpumis albentibus agros.
Has concrêſſe putant; nactáſque alimenta feracis
Fœcundíque ſoli, vires cepiſſe nocendi.
Quæ quia naſcuntur durâ vivacia caute,
Agreſtes aconita vocant. ea conjugis aſtu
Ipſe parens Ægeus nato porrexit, ut hoſti.
Sumſerat ignarâ Theſeus data pocula dextrâ;
Cum pater in capulo gladii cognovit eburno
Signa ſui generis: facinúſque excuſſit ab ore.
Effugit illa necem, nebulis per carmina motis.
At genitor, quanquam lætatur ſoſpite nato;
Attonitus tantum leti diſcrimine parvo
Committi potuiſſe nefas, fovet ignibus aras,
Muneribúſque Deos implet: feriúntque ſecures
Colla toroſa boum vinctorum cornua vittis.
Nullus Erechthidis fertur celebratior illo
Illuxiſſe dies. agitant convivia patres,
Et medium vulgus: nec non & carmina, vino
Ingenium faciente, canunt. te, maxime Theſeu,
Mirata eſt Marathon Cretæi ſanguine tauri:
Quódque ſuis ſecurus arat Cromyona colonus;
Munus opúſque tuum eſt. tellus Epidauria per te
Clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem:
Vidit & immitem Cephiſias ora Procruſten:
Cercyonis letum vidit Cerealis Eleuſin.
Occidit ille Sinis, magnis malè viribus uſus;
Qui poterat curvare trabes; & agebat ab alto
Ad terram latè ſparſuras corpora pinus.
Tutus ad Alcathoën Lelegeïa mœnia limes
Compoſito Scirone patet: ſparſíque latronis
Terra negat ſedem, ſedem negat oſſibus unda:
Quæ jactata diu fertur durâſſe vetuſtas
In ſcopulos. ſcopulis nomen Scironis inhæret.
Si titulos annóſque tuos numerare velimus;
Facta premant annos. pro te, fortiſſime, vota
Publica ſuſcipimus: Bacchi tibi ſumimus hauſtus.
Conſonat aſſenſu populi, precibúſque faventum
Regia: nec totâ triſtis locus ullus in urbe eſt.
Nec tamen (uſque adeò nulli ſincera voluptas;
Sollicitíque aliquid lætis intervenit) Ægeus
Gaudia percepit nato ſecura recepto.
Bella parat Minos: qui quanquam milite, quanquam
Claſſe valet; patriâ tamen eſt firmiſſimus irâ:
Androgeíque necem juſtis ulciſcitur armis.
Antè tamen bellum vires acquirit amicas:
Quáque potens habitus, volucri freta claſſe pererrat.
Hinc Anaphen ſibi jungit, & Aſtypaleia regna;
Promiſſis Anaphen, regna Aſtypaleïa bello:
Hinc humilem Myconon, cretoſáque rura Cimoli,
Florentémque Cythnon, Scyron, planámque Seriphon,
Marmoreámque Paron, quáque impia prodidit arcem
Sithonis accepto, quod avara popoſcerat, auro.
Mutata eſt in avem, quæ nunc quoque diligit aurum;
Nigra pedem; nigris velata monedula pennis.
At non Oliaros, Didymæque, & Tenos, & Andros,
Et Gyaros, nitidæque ferax Peparethos olivæ,
Gnoſſiacas juvere rates: latere indè ſiniſtro
Oenopiam Minos petit Æacideïa regna.
Oenopiam veteres appellavere: ſed ipſe
Æacus Æginam genitricis nomine dixit.
Turba ruit, tantæque virum cognoſcere famæ
Expetit. occurrunt illi Telamónque minórque
Quàm Telamon, Peleus, & proles tertia Phocus.
Ipſe quoque egreditur tardus gravitate ſenili
Æacus: & quæ ſit veniendi cauſa requirit.
Admonitus patrii luctûs ſuſpirat, & illi
Dicta refert rector populorum talia centum:
Arma juves oro pro gnato ſumta; piæque
Pars ſis militiæ. tumulo ſolatia poſco.
Huic Aſopiades, Petis irrita, dixit, & urbi
Haud facienda meæ: neque enim conjunctior ulla

Cecropidis hæc eſt tellus. ea fœdera nobis.
Triſtis abit, Stabúntque tibi tua fœdera magno,
Dixit: & utilius bellum putat eſſe minari,
Quàm gerere, atque ſuas ibi præconſumere vires.
Claſſis ab Oenopiis etiamnum Lyctia muris
Spectari poterat; cum pleno concita velo
Attica puppis adeſt, in portúſque intrat amicos:
Quæ Cephalum, patriæque ſimul mandata ferebat.
Æacidæ longo juvenes pòſt tempore viſum
Agnovere tamen Cephalum; dextráſque dedere:
Inque patris duxêre domum. ſpectabilis heros,
Et veteris retinens etiamnum pignora formæ,
Ingreditur; ramúmque tenens popularis olivæ
A dextrâ lævâque duos ætate minores
Major habet, Clyton & Buten, Pallante creatos.
Poſtquàm congreſſus primi ſua verba tulerunt;
Cecropidum Cephalus peragit mandata, rogátque
Auxilium; fœdúſque refert, & jura parentum:
Imperiúmque peti totius Achaidos addit.
Sic ubi mandatam juvit facundia cauſam
Æacus in capulo ſceptri nitente ſiniſtrâ,
Ne petite auxilium, ſed ſumite, dixit, Athenæ:
Nec dubiè vires, quas hæc habet inſula, veſtras
Ducite, & omnis erit rerum ſtatus iſte mearum.
Robora non deſunt: ſuperat mihi miles, & hoſti.
Gratia Dis; felix & inexcuſabile tempus.
Imò ita ſit, Cephalus, creſcat tua civibus opto
Res, ait. adveniens equidem modò gaudia cepi;
Cùm tam pulcra mihi, tam par ætate juventus
Obvia proceſſit. multos tamen indè requiro,
Quos quondam vidi veſtrâ priùs urbe receptus.
Æacus ingemuit; triſtíque ita voce locutus:
Flebile principium melior fortuna ſequetur.
Hanc utinam poſſem vobis memorare! ſine ullo
Ordine nunc repetam. neu longâ ambage morer vos;
Oſſa ciníſque jacent, memori quos mente requiris.
Et quota pars illi rerum periere mearum!
Dira lues irâ populis Junonis iniquæ
Incidit exoſæ dictas à pellice terras.
Dum viſum mortale malum, tantæque latebat
Cauſa nocens cladis; pugnatum eſt arte medendi.
Exitium ſuperabat opem; quæ victa jacebat.
Principio cælum ſpiſsâ caligine terras
Preſſit; & ignavos incluſit nubibus æſtus.
Dúmque quater junctis implevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Letiferis calidi ſpirârunt flatibus Auſtri.
Conſtat & in fontes vitium veniſſe, lacúſque;
Milliáque incultos ſerpentum multa per agros
Erraſſe; atque ſuis fluvios temeraſſe venenis.
Strage canum primâ, volucrúmque, oviúmque, boúmque,
Inque feris ſubiti deprenſa potentia morbi.
Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros; medióque recumbere ſulco.
Lanigeris gregibus balatus dantibus ægros
Sponte ſuâ lanæque cadunt, & corpora tabent.
Acer equus quondam, magnæque in pulvere famæ,
Degenerat palmas; veterúmque oblitus honorum,
Ad præſepe gemit, morbo moriturus inerti.
Non aper iraſci meminit; non fidere curſu
Cerva; nec armentis incurrere fortibus urſi.
Omnia languor habet. ſylvíſque, agríſque, viíſque
Corpora fœda jacent. vitiantur odoribus auræ.
Mira loquor. non illa canes, avidæque volucres,
Non cani tetigere lupi: dilapſa liqueſcunt;
Afflatúque nocent; & agunt contagia latè.
Pervenit ad miſeros damno graviore colonos
Peſtis, & in magnæ dominatur mœnibus urbis.
Viſcera torrentur primò: flammæque latentis
Indicium rubor eſt, & ductus anhelitus ægre.
Aſpera lingua tumet; tepidíſque arentia venis
Ora patent: auræque graves captantur hiatu.
Non ſtratum, non ulla pati velamina poſſunt;
Dura ſed in terrâ ponunt præcordia: nec fit
Corpus humo gelidum, ſed humus de corpore fervet.
Nec moderator adeſt: inque ipſos ſæva medentes
Erumpit clades; obſúntque auctoribus artes.
Quo propior quiſque eſt, ſervítque fidelius ægro;
In partem leti citiùs venit. átque ſalutis
Spes abiit; finémque vident in funere morbi;
Indulgent animis: & nulla, quid utile, cura eſt.
Utile enim nihil eſt. paſſim, poſitóque pudore,
Fontibus, & fluviis, puteíſque capacibus hærent:
Nec priùs eſt extincta ſitis, quàm vita, bibendo.
[Indè graves multi nequeunt conſurgere, & ipſis
Immoriuntur aquis: aliquis tamen haurit & illas.]
Tantáque ſunt miſeris invili tædia lecti;
Proſiliunt: aut, ſi prohibent conſiſtere vires,
Corpora devolvunt in humum; fugiúntque penates
Quiſque ſuos: ſua cuique domus funeſta videtur.
[Et quia cauſa latet, locus eſt in crimine notus.]
Semanimes errare viis, dum ſtare valebant,
Aſpiceres; flentes alios, terræque jacentes;
Laſſáque verſantes ſupremo lumina motu:
[Membráque pendentis tendunt ad ſidera cæli,
Hic, illic ubi mors deprenderat, exhalantes.]
Quid mihi tunc animi fuit? an, quod debuit eſſe,
Ut vitam odiſſem, & cuperem pars eſſe meorum?
Quò ſe cunque acies oculorum flexerat; illic
Vulgus erat ſtratum. veluti cum putria motis
Poma cadunt ramis, agitatâque ilice glandes.
Templa vides contrà gradibus ſublimia longis:
Jupiter illa tenet. quis non altaribus illis
Irrita thura tulit? quoties pro conjuge conjux,
Pro gnato genitor, dum verba precantia dicit,
Non exoratis animam finivit in aris:
Inque manu thuris pars inconſumta reperta eſt:
Admoti quoties templis, dum vota ſacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum,
Haud exſpectato ceciderunt vulnere tauri!
Ipſe ego ſacra Jovi pro me, patriáque, tribúſque
Cum facerem natis, mugitus victima diros
Edidit: & ſubitò collapſa ſine ictibus ullis
Exiguo tinxit ſubjectos ſanguine cultros.
Fibra quoque ægra notas veri, monitúſque Deorum
Perdiderat. triſtes penetrant ad viſcera morbi.
Ante ſacros vidi projecta cadavera poſtes:
Ante ipſas, quò mors foret invidioſior, aras.
Pars animam laqueo claudunt; mortíſque timorem
Morte fugant: ultróque vocant venientia fata.
Corpora miſſa neci nullis de more feruntur
Funeribus: neque enim capiebant funera portæ.
Aut inhumata premunt terras: aut dantur in altos
Indotata rogos. & jam reverentia nulla eſt:
Déque rogis pugnant: alieníſque ignibus ardent.
Qui lacryment, deſunt: indefletæque vagantur
Natorúmque virúmque animæ, juvenúmque ſenúmque.
Nec locus in tumulos, nec ſufficit arbor in ignes.
Attonitus tanto miſerarum turbine rerum,
Jupiter ô, dixi, ſi te non falſa loquuntur
Dicta ſub amplexus Æginæ Aſopidos iſſe:
Nec te, magne pater, noſtri pudet eſſe parentem;
Aut mihi redde meos: aut me quoque conde ſepulcro.
Ille notam fulgore dedit, tonitrúque ſecundo.
Accipio, ſintque iſta precor felicia mentis
Signa tuæ, dixi: quod das mihi, pigneror, omen.
Fortè fuit juxta patulis rariſſima ramis
Sacra Jovi quercus de ſemine Dodonæo.
Hìc nos frugilegas aſpeximus agmine longo
Grande onus exiguo formicas ore gerentes,
Rugoſóque ſuum ſervantes cortice callem.
Dum numerum miror, Totidem, pater optime, dixi,
Tu mihi da cives: & inania mœnia reple.
Intremuit, ramíſque ſonum ſinè flamine motis
Alta dedit quercus. pavido mihi membra timore
Horruerant, ſtabántque comæ. tamen oſcula terræ,
Roboribúſque dedi: nec me ſperare fatebar;
Sperabam tamen: atque animo mea vota fovebam.
Nox ſubit: & curis exercita corpora ſomnus
Occupat. ante oculos eadem mihi quercus adeſſe,
Et ramos totidem, totidémque animalia ramis
Ferre ſuis viſa eſt; paríſque tremiſcere motu:
Graniferúmque agmen ſubjectis ſpargere in arvis.
Creſcere quod ſubitò, & majus majuſque videri,
Ac ſe tollere humo: rectóque adſiſtere trunco;
Et maciem numerúmque pedum, nigrúmque colorem
Ponere; & humanam membris inducere formam.
Somnus abit. damno vigilans mea viſa; querorque
In Superis opis eſſe nihil. at in ædibus ingens
Murmur erat: vocéſque hominum exaudire videbar,
Jam mihi deſuetas. dum ſuſpicor has quoque ſomni;
Ecce venit Telamon properus: foribúſque recluſis,
Speque fidéque, pater, dixit, majora videbis.
Egredere. egredior: qualéſque in imagine ſomni
Viſus eram vidiſſe viros, ex ordine tales
Aſpicio, agnoſcóque. adeunt; regémque ſalutant.
Vota Jovi ſolvo, populíſque recentibus urbem
Partior, & vacuos priſcis cultoribus agros;

Myrmidonáſque voco: nec origine nomina fraudo.
Corpora vidiſti. mores, quos antè gerebant,
Nunc quoq; habent; parcúmq; genus, patiénſq; laborum,
Quæſitíſque tenax, & qui quæſita reſervent.
Hi te ad bella pares annis animíſque ſequentur;
Cum primùm, qui te feliciter attulit, Eurus
(Eurus enim attulerat) fuerit mutatus in Auſtros.
Talibus atque aliis longum ſermonibus illi
Implevere diem. lucis pars ultima menſæ
Eſt data, nox ſomnis. jubar aureus extulerat Sol:
Flabat adhuc Eurus; redituráque vela tenebat.
Ad Cephalum Pallante ſati, cui grandior ætas,
Ad regem Cephalus, ſimul & Pallante creati
Conveniunt. ſed adhuc regem ſopor altus habebat.
Excipit Æacides illos in limine Phocus:
Nam Telamon fratérque viros ad bella legebant.
Phocus in interius ſpatium pulcróſque receſſus
Cecropidas ducit: cum quis ſimul ipſe reſedit;
Aſpicit Æoliden ignotâ ex arbore factum
Ferre manu jaculum; cujus fuit aurea cuſpis.
Pauca prius mediis ſermonibus ille locutus,
Sum nemorum ſtudioſus, ait cædíſque ferinæ:
Quâ tamen è ſylvâ teneas haſtile reciſum,
Jamdudum dubito: certè, ſi fraxinus eſſet,
Fulva colore foret: ſi cornus; nodus ineſſet,
Unde ſit ignoro: ſed non formoſius iſto
Viderunt oculi telum jaculabile noſtri.
Excipit Actæis è fratribus alter: &, Uſum
Majorem ſpecie mirabere, dixit, in iſto.
Conſequitur, quodcunque petit: Fortunáque miſſum
Non regit; & revolat nullo referente cruentum.
Tum verò juvenis Nereius omnia quærit:
Cur ſit, & unde datum; quis tanti muneris auctor.
Quæ petit, ille refert, ſed, quæ narrare pudori eſt,
Quâ tulerit mercede, ſilet: tactúſque dolore
Conjugis amiſſæ, lacrymis ita fatur obortis:
Hoc me, nate Deâ, (quis poſſit credere?) telum
Flere facit, faciétque diu; ſi vivere nobis
Fata diu dederit. hoc me cum conjuge carâ
Perdidit. hôc utinam caruiſſem munere ſemper!
Procris erat (ſi fortè magis pervenit ad aures
Orithyia tuas) raptæ ſoror Orithyiæ.
Si faciem moréſque velis conferre duarum;
Dignior ipſa rapi. pater hanc mihi junxit Erechtheus:
Hanc mihi junxit Amor. felix dicebar, erámque:
(Non ita Dîs viſum eſt) ac nunc quoque forſitan eſſem.
Alter agebatur poſt pacta jugalia menſis;
Cùm me cornigeris tendentem retia cervis
Vertice de ſummo ſemper florentis Hymetti
Lutea manè videt pulſis Aurora tenebris:
Invitúmque rapit. liceat mihi vera referre
Pace Deæ, quòd ſit roſeo ſpectabilis ore,
Quòd teneat lucis, teneat confinia noctis,
Nectareis quòd alatur aquis; ego Procrin amabam:
Pectore Procris erat, Procris mihi ſemper in ore.
Sacra tori, coitúſque novos, thalamóſque recentes,
Primáque deſerti referebam fœdera lecti
Mota Dea eſt: &, Siſte tuas, ingrate, querelas;
Procrin habe, dixit. quòd ſi mea provida mens eſt;
Non habuiſſe voles. méque illi irata remiſit.
Dum redeo, mecúmque Deæ memorata retracto;
Eſſe metus cœpit, ne jura jugalia conjux
Non bene ſervâſſet. faciéſque ætáſque jubebant
Credere adulterium; prohibebant credere mores.
Sed tamen abfueram: ſed & hæc erat, unde redibam,
Criminis exemplum: ſed cuncta timemus amantes.
Quærere, quo doleam, ſtatuo; donſíque pudicam
Sollicitare fidem. favet huic Aurora timori:
Immutátque meam (videor ſenſiſſe) figuram.
Palladias ineo non cognoſcendus Athenas:
Ingrediórque domum. culpâ domus ipſa carebat;
Caſtáque ſigna dabat: dominóque erat anxia rapto.
Vix aditu per mille dolos ad Erechthida facto;
Ut vidi, obſtupui: meditatáque penè reliqui
Tentamenta fide: malè me, quin vera faterer,
Continui; malè quin, ut oportuit, oſcula ferrem.
Triſtis erat: ſed nulla tamen formoſior illâ
Eſſe poteſt triſti; deſiderióque calebat
Conjugis abrepti. tu collige, qualis in illâ,
Phoce, decor fuerit; quam ſic dolor ipſe decebat.
Quid referam, quoties tentamina noſtra pudici
Reppulerint mores? quoties, Ego, dixerit, uni
Servor, ubicunque eſt: uni mea gaudia ſervo?
Cui non iſta fide ſatis experientia ſano
Magna foret? non ſum contentus; & in mea pugno
Vulnera; dum cenſus dare me pro nocte paciſcor.
Muneráque augendo tandem dubitare coëgi.
Exclamo. Malè tectus ego en, malè pactus adulter
Verus eram conjux: me, perfida, teſte teneris.
Illa nihil. tacito tantummodo victa pudore
Inſidioſa malo cum conjuge limina fugit:
Offenſâque mei genus omne peroſa virorum
Montibus errabat ſtudiis operata Dianæ.
Tum mihi deſerto violentior ignis ad oſſa
Pervenit: orabam veniam; & peccâſſe fatebar.
Et potuiſſe datis ſimili ſuccumbere culpæ
Me quoque muneribus; ſi munera tanta darentur.
Hoc mihi confeſſo, læſum priùs ulta pudorem,
Redditur, & dulces concorditer exigit annos.
Dat mihi præterea, tanquam ſe parva dediſſet
Dona, canem munus: quem cum ſua traderet illi
Cynthia, Currendo ſuperabit, dixerat, omnes.
Dat ſimul & jaculum; manibus quod (cernis) habemus.
Muneris alterius quæ ſit fortuna requiris?
Accipe. mirandi novitate movebere facti.
Carmina Laïades non intellecta priorum
Solverat ingeniis; & præcipitata jacebat
Immemor ambagum vates obſcura ſuarum.
Scilicet alma Themis non talia linquit inulta.
Protinus Aoniis immittitur altera Thebis
Peſtis; & exitio multi pecorumque ſuóque
Rurigenæ pavere feram. vicina juventus
Venimus; & latos indagine cinximus agros.
Illa levi velox ſuperabat retia ſaltu:
Summáque tranſibat poſitarum lina plagarum.
Copula detrahitur canibus, quos illa ſequentes
Effugit, & volucri non ſecius alite ludit.
Poſcor & ipſe meum conſenſu Lælapa magno.
Muneris hoc nomen. jamdudum vincola pugnat
Exuere ipſe ſibi, collóque morantia tendit.
Vix bene miſſus erat; nec jam poteramus, ubi eſſet,
Scire. pedum calidus veſtigia pulvis habebat.
Ipſe oculis ereptus erat. non ocyor illo
Haſta, nec excuſſæ contorto verbere glandes,
Nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
Collis apex medii ſubjectis imminet arvis:
Tollor eò, capióque novi ſpectacula curſûs:
Quâ modò deprendi, modò ſe ſubducere ab ipſo
Vulnere viſa fera eſt. nec limite callida recto,
In ſpatiúmque fugit; ſed decipit ora ſequentis:
Et redit in gyrum, ne ſit ſuus impetus hoſti.
Imminet hic, ſequiturq; parem: ſimiliſque tenenti
Non tenet, & vacuos exercet in aëra morſus.
Ad jaculi vertebar opem: quod dextera librat
Dum mea; dum digitos amentis indere tento;
Lumina deflexi: revocatáque rurſus eodem
Rettuleram, medio (mirum) duo marmora campo
Aſpicio; fugere hoc, illud latrare putares.
Scilicet invictos ambo certamine curſûs
Eſſe Deus voluit; ſi quis Deus adfuit illis.
Hactenus: & tacuit. Jaculo quod crimen in ipſo?
Phocus ait. jaculi ſic crimina reddidit ille.
Gaudia principium noſtri ſint, Phoce, doloris.
Illa prius referam. juvat ô meminiſſe beati
Temporis, Æacida, quo primos rite per annos
Conjuge eram felix; felix erat illa marito.
Mutua cura duos, & amor ſocialis habebat.
Nec Jovis illa meo thalamos præferret amori:
Nec me quæ caperet, non ſi Venus ipſa veniret,
Ulla erat. æquales urebant pectora flammæ.
Sole ferè radiis feriente cacumina primis,
Venatum in ſylvas juveniliter ire ſolebam:
Nec mecum famulos, nec equos, nec naribus acres
Ire canes, nec lina ſequi nodoſa ſinebam.
Tutus eram jaculo. ſed cùm ſatiata ferinæ
Dextra cædis erat; repetebam frigus, & umbras,
Et, quæ de gelidis halabat vallibus, auram.
Aura petebatur medio mihi lenis in æſtu:
Auram exſpectabam: requies erat illa labori.
Aura (recordor enim) venias, cantare ſolebam:
Méque juves, intréſque ſinus, gratiſſima, noſtros:
Utque facis, relevare velis, quibus urimur, æſtus.
Forſitan addiderim (ſic me mea fata trahebant)
Blanditias plures: &, Tu mihi magna voluptas,
Dicere ſim ſolitus: tu me reficíſque fovéſque:
Tu facis, ut ſylvas, ut amem loca ſola: meóque
Spiritus iſte tuus ſemper captatur ab ore.
Vocibus ambiguis deceptam præbuit aurem

Neſcio

Neſcio quis: noméuque auræ tam ſæpe vocatum
Eſſe putans Nymphæ, Nympham mihi credit amari.
Criminis extemplo ficti temerarius index
Procrin adit: linguâque refert audita ſuſurrâ.
Credula res amor eſt. ſubito collapſa dolore,
Ut ſibi narratur, cecidit: longóque reſecta
Tempore; ſe miſeram, ſe fati dixit iniqui:
Déque fide queſta eſt: & crimine eoncita vano,
Quod nihil eſt, metuit; metuit ſinè corpore nomen:
Et dolet infelix veluti de pellice verâ.
Sæpe tamen dubitat; ſperátque miſerrima falli:
Indicióque fidem negat; &, niſi viderit ipſa,
Damnatura ſui non eſt delicta mariti.
Poſtera depulerant Auroræ lumina noctem;
Egredior, ſylváſque peto: victórque per herbas,
Aura veni, dixi, noſtróque medere labori.
Et ſubitò gemitus inter mea verba videbar
Neſcio quos audiſſe. Veni, tamen, optima, dixi.
Fronde levem rurſus ſtrepitum faciente eaducâ,
Sum ratus eſſe feram. telúmque volatile miſi.
Procris erat: medióque tenens in pectore vulnus,
Hei mihi! conclamat. vox eſt ubi cognita fidæ
Conjugis; ad vocem præceps améníque cucurri.
Semanimem, & ſparſas fœdantem ſanguine veſtes,
Et ſua (me miſerum!) de vulnere dona trahentem
Invenio: corpúſque meo mihi carius ulnis
Sontibus attulo: ſciſsâque à pectore veſte
Vulnera ſæva ligo: conórque inhibere cruorem:
Neu me morte ſuâ ſceleratum deſerat, oro.
Viribus illa carens, & jam moribunda, coegit
Hæc ſe pauca loqui: Per noſtri fœdera lecti,
Pérque Deos ſupplex oro, ſuperóſque, meóſque;
Per ſi quid merui de te bene; pérque manentem
Nunc quoque, cùm pereo, cauſam mihi mortis, amorem;
Ne thalamis Auram patiare innubere noſtris.
Dixit: & errorem tum denique nominis eſſe
Et ſenſi, & docui. ſed quid docuiſſe juvabat?
Labitur; & parvæ fugiunt cum ſanguine vires.
Dúmque aliquid ſpectare poteſt; me ſpectat: & in me
Infelicem animam noſtróque exhalat in ore.
Sed vultu meliore mori ſecura videtur.
Flentibus hæc lacrymans heros memorabat; & ecce
Æacus ingreditur duplici cum prole, novóque
Milite; quem Cephalus cum fortibus accipit armis.

METAMORPHOSEON

LIBER OCTAVUS.

JAM nitidum retegente diem, noctiſque fugante
Tempora Lucifero, cadit Eurus; & humida ſurgunt
Nubila. dant placidi curſum redeuntibus Auſtri
Æacidis, Cephalóque; quibus feliciter acti
Ante exſpectatum portus tenuere petitos.
Interea Minos Lelegeïa littora vaſtat.
Prætentátque ſui vires Mavortis in urbe
Alcathoë, quam Niſus habet; cui ſplendidus oſtro
Inter honoratos medio de vertice canos
Crinis inhærebat magni fiducia regni.
Sexta reſurgebant orientis cornua Phœbes:
Et pendebat adhuc belli Fortuna; diúque
Inter utrumque volat dubiis Victoria pennis.
Regia turris erat vocalibus addita muris:
In quibus auratam proles Latoïa fertur
Depoſuiſſe lyram: ſaxo ſonus ejus inhæſit.
Sæpe illuc ſolita eſt aſcendere filia Niſi;
Et petere exiguo reſonantia ſaxa lapillo;
Tum cùm pax eſſet. bellum quoque ſæpe ſolebat
Spectare, éque illâ rigidi certamina Martis.
Jamque morâ belli procerum quoque nomina nôrat,
Armáque, equóſque, habitúſque, Cydoneaſque pharetras.
Noverat ante alios faciem ducis Europæi;
Plus etiam, quàm nôſſe ſat eſt. hâc judice Minos,
Seu caput abdiderat criſtatâ caſſide pennis,
In galeâ formoſus erat: ſeu ſumſerat auro
Fulgentem clypeum, clypeum ſumſiſſe decebat.
Torſerat adductis haſtilia lenta lacertis;
Laudabat virgo junctam cum viribus artem.
Impoſito patulos calamo ſinuaverat arcus;
Sic Phœbum ſumtis jurabat ſtare ſagittis.
Cùm verò faciem demto nudaverat ære,
Purpureúſque albi ſtratis inſignia pictis
Terga premebat equi, ſpumantiáque ora regebat:
Vix ſua, vix ſanæ virgo Niſeïa compos
Mentis erat. felix jaculum, quod tangeret ille,
Quæque manu premeret, felicia fræna vocabat.
Impetus eſt illi, (liceat modò) ferre per agmen
Virgineos hoſtile gradus: eſt impetus illi,
Turribus è ſummis in Gnoſſia mittere corpus
Caſtra; vel æratas hoſti recludere portas:
Vel ſi quid Minos aliud velit. útque ſedebat
Candida Dictæi ſpectans tentoria regis;
Lætor, ait, doleámne geri lacrymabile bellum,
In dubio eſt. doleo, quòd Minos hoſtis amanti eſt.
Sed niſi bella forent, nunquid mihi cognitus eſſet?
Me tamen acceptâ poterat deponere bellum
Obſide: me comitem, me pacis pignus habere.
Si, quæ te peperit, talis, pulcherrima rerum,
Qualis es ipſe, fuit; meritò Deus arſit in illâ.
O ego ter felix, ſi pennis lapſa per auras
Gnoſſiaci poſſem caſtris inſiſtere regis:
Faſſáque me, flammáſque meas, quâ dote, rogarem,
Vellet emi! tantùm patrias ne poſceret arces.
Nam pereant potiùs ſperata cubilia; quàm ſim
Proditione potens. quamvis ſæpe utile vinci
Victoris placidi fecit clementia multis.
Juſta gerit certè pro nato bella peremto:
In cauſâque valet, cauſámque tuentibus armis.
Ut puto, vincemur. qui ſi manet exitus urbem;
Cur ſuus hæc illi reſerabit mœnia Mavors,
Et non noſter amor? meliùs ſinè cæde, moráque,
Impenſâque ſui poterit ſuperare cruoris.
Quàm metuo certè, nequis tua pectora, Minos,
Vulneret imprudens! quis enim tam dirus, ut in te
Dirigere immitem, niſi neſcius, audeat haſtam?
Cœpta placent, & ſtat ſententia tradere mecum
Dotalem patriam; finémque imponere bello.
Verùm velle parum eſt. aditus cuſtodia ſervat:
Clauſtráque portarum genitor tenet. hunc ego ſolum
Infelix timeo: ſolus mea vota moratur.
Dî facerent, ſinè patre forem! ſibi quiſque profectò
Fit Deus. ignavis precibus Fortuna repugnat.
Altera jamdudum ſuccenſa Cupidine tanto
Perdere gauderet, quodcunque obſtaret amori.
Et cur ulla foret me fortior? ire per ignes,
Per gladios auſim. neque in hôc tamen ignibus ullis,
Aut gladiis opus eſt: opus eſt mihi crine paterno.
Illa mihi eſt auro pretioſior; illa beatam
Purpura me, votíque mei factura potentem.
Talia dicenti, curarum maxima nutrix,
Nox intervenit; tenebríſque audacia crevit.
Prima quies aderat; quâ curis feſſa diurnis
Pectora ſomnus habet. thalamos taciturna paternos
Intrat: & (heu facinus!) fatali nata parentem
Crine ſuum ſpoliat: prædâque potita nefandâ
[Fert ſecum ſpolium ſceleris; progreſſáque portâ]
Per medios hoſtes (meritis fiducia tanta eſt)
Pervenit ad regem: quem ſic affata paventem:
Suaſit amor facinus. proles ego regia Niſi
Scylla, tibi trado patrióſque meóſque Penates.
Præmia nulla peto, niſi te. cape pignus amoris
Purpureum crinem. nec me nunc tradere crinem,
Sed patrium tibi crede caput. ſceleratáque dextrâ
Munera porrexit. Minos porrecta refugit.
Turbatúſque novi reſpondit imagine facti:
Dî te ſubmoveant, ô noſtri infamia ſæcli,
Orbe ſuo: tellúſque tibi pontúſque negentur.
Certè ego non patiar Jovis incunabula Creten,
Quæ meus eſt orbis, tantum contingere monſtrum.
Dixit: &, ut leges captis juſtiſſimus auctor
Hoſtibus impoſuit, claſſis retinacula ſolvi
Juſſit; & æratas impelli remige puppes.
Scylla, freto poſtquam deductas nare carinas,
Nec præſtare ducem ſceleris ſibi præmia vidit;
Conſumtis precibus violentam tranſit in iram:
Intendénſque manus, paſſis furibunda capillis,
Quò fugis, exclamat, meritorum auctore relictâ,
O patriæ prælate meæ, prælate parenti?
Quò fugis, immitis? cujus victoria noſtrum
Et ſcelus & meritum eſt. nec te data munera, nec te
Noſter movit amor; nec quòd ſpes omnis in unum
Te mea congeſta eſt? nam quò deſerta revertar?
In patriam? ſuperata jacet. ſed finge manere:
Proditione meâ clauſa eſt mihi. patris ad ora?
Quæ tibi donavi. cives odere merentem:

Finitimi

Finitimi exemplum metuunt. exponimur orbæ;
Terrarum nobis ut Crete ſola pateret.
Hâc quoque ſic prohibes? ſic nos, ingrate, relinquis?
Non genitrix Europa tibi, ſed inhoſpita Syrtis,
Armeniæve tigres, Auſtróve agitata Charybdis.
Nec Jove tu natus: nec mater imagine tauri
Ducta tua eſt. generis falſa eſt ea fabula veſtri.
Et ferus, & captus nullius amore juvencæ
Qui te progenuit, taurus fuit. exige pœnas,
Niſe pater. gaudete malis modò prodita noſtris
Mœnia: nam fateor, merui; & ſum digna perire.
Me tamen ex illis aliquis, quos impia læſi,
Me perimat. cur, qui viciſti crimine noſtro,
Inſequeris crimen? ſcelus hoc patriæque patríque;
Officium tibi ſit. te verè conjuge digna eſt,
Quæ torvum ligno decepit adultera taurum;
Diſcordémque utero fœtum tulit. ecquid ad aures
Perveniunt mea dicta tuas? an inania venti
Verba ferunt; ſidémque tuas, ingrate, carinas?
Jam jam Paſiphaën non eſt mirabile taurum
Præpoſuiſſe tibi: tu plus feritatis habebas.
Me miſeram! properare juvat: divulſáque remis
Unda ſonat. mecum ſimul ah mea terra recedit.
Nil agis, ô fruſtra meritorum oblite meorum.
Inſequar invitum: puppímque amplexa recurvam,
Per freta longa trahar. vix dixerat; inſilit undas:
[Conſequitúrque rates faciente Cupidine vires.]
Gnoſſiacæque hæret comes invidioſa carinæ.
Quam pater ut vidit, (nam jam pendebat in auras,
Et modò factus erat fulvis Halyæëtos alis)
Ibat; ut hærentem roſtro laniaret adunco.
Illa metu puppim dimittit. at aura cadentem
Suſtinuiſſe levis, ne tangeret æquora, viſa eſt.
Pluma fuit. plumis in avem mutata vocatur
Ciris: & à tonſo eſt hoc nomen adepta capillo.
Vota Jovi Minos taurorum corpora centum
Solvit, ut egreſſus ratibus Curetida terram
Contigit; & ſpoliis decorata eſt regia fixis.
Creverat opprobrium generis: fœdúmque patebat
Matris adulterium monſtri novitate biformis.
Deſtinat hunc Minos thalamis removere pudorem;
Multiplicíque domo, cæcíſque includere tectis.
Dædalus ingenio fabræ celeberrimus artis
Ponit opus: turbátque notas, & lumina flexum
Ducit in errorem variarum ambage viarum.
Non ſecus ac liquidus Phrygiis Mæandros in arvis
Ludit; & ambiguo lapſu refluítque fluítque:
Occurrénſque ſibi venturas aſpicit undas:
Et nunc ad fontes, nunc in mare verſus apertum,
Incertas exercet aquas. ita Dædalus implet
Innumeras errore vias: víxque ipſe reverti
Ad limen potuit; tanta eſt fallacia tecti.
Quò poſtquam tauri geminam juveníſque figuram
Clauſit; & Actæo bis paſtum ſanguine monſtrum
Tertia ſors annis domuit repetita novenis;
Utque ope virgineâ nullis iterata priorum
Janua difficilis filo eſt inventa relecto;
Protinus Ægides, raptâ Minoïde, Dian
Vela dedit: comitémque ſuam crudelis in illo
Littore deſeruit. deſertæ, & multa querenti,
Amplexus & opem Liber tulit. útque perenni
Sidere clara foret, ſumtam de fronte coronam
Immiſit cælo. tenues volat illa per auras:
Dúmque volat; gemmæ ſubitos vertuntur in ignes:
Conſiſtúntque loco, ſpecie remanente Coronæ:
Qui medius nixíque genu eſt, anguémque tenentis.
Dædalus interea Creten longúmque peroſus
Exilium, tactúſque ſoli natalis amore;
Clauſus erat pelago. Terras licet, inquit, & undas
Obſtruat: at cælum certè patet. ibimus illác.
Omnia poſſideat; non poſſidet aëra Minos.
Dixit: & ignotas animum dimittit in artes:
Naturámque novat. nam ponit in ordine pennas,
A minimâ cœptas, longam breviore ſequenti:
Ut clivo creviſſe putes. ſic ruſtica quondam
Fiſtula diſparibus paulatim ſurgit avenis.
Tum lino medias, & ceris alligat imas.
Atque ita compoſitas parvo curvamine flectit;
Ut veras imitentur aves. puer Icarus unà
Stabat: &, ignarus ſua ſe tractare pericla,
Ore renidenti, modò quas vaga moverat aura,
Captabat plumas: flavam modò pollice ceram
Mollibat; luſúque ſuo mirabile patris
Impediebat opus. poſtquam manus ultima cœptis
Impoſita eſt; geminas opifex libravit in alas
Ipſe ſuum corpus: motâque pependit in aurâ.
Inſtruit & natum: Medióque ut limite curras,
Icare, ait, moneo, ne, ſi demiſſior ibis,
Unda gravet pennas; ſi celſior, ignis adurat.
Inter utrumque vola. nec te ſpectare Booten,
Aut Helicen jubeo, ſtrictúmque Orionis enſem.
Me duce carpe viam. pariter præcepta volandi
Tradit; & ignotas humeris accommodat alas.
Inter opus monitúſque genæ maduere ſeniles:
Et patriæ tremuere manus. dedit oſcula nato
Non iterum repetenda ſuo: penníſque levatus
Antè volat; comitíque timet. velut ales, ab alto
Quæ teneram prolem produxit in aëra nido.
Hortatúrque ſequi; damnoſáſque erudit artes:
Et movet ipſe ſuas, & nati reſpicit alas.
Hos aliquis, tremulâ dum captat arundine piſces,
Aut paſtor baculo, ſtivâve innixus arator,
Vidit; & obſtupuit: quíque æthera carpere poſſent,
Credidit eſſe Deos. & jam Junonia lævâ
Parte Samos fuerant, Delóſque, Paróſque relictæ:
Dextra Lebynthos erant, fœcundáque melle Calymne.
Cum puer audaci cœpit gaudere volatu;
Deſeruítque ducem: cælíque cupidine tactus
Altius egit iter. rapidi vicinia Solis
Mollit odoratas pennarum vincula ceras.
Tabuerant ceræ: nudos quatit ille lacertos:
Remigioque carens non ullas percipit auras.
Oráque cæruleâ patrium clamantia nomen
Excipiuntur aquâ: quæ nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec jam pater, Icare, dixit,
Icare, dixit, ubi es? quâ te regione requiram?
Icare, dicebat: pennas aſpexit in undis.
Devovítque ſuas artes; corpúſque ſepulcro
Condidit; & tellus à nomine dicta ſepulti.
Hunc miſeri tumulo ponentem corpora nati
Garrula ramoſâ proſpexit ab ilice perdix:
Et plauſit pennis: teſtatáque gaudia cantu eſt;
Unica tunc volucris; nec viſa prioribus annis,
Factáque nuper avis, longum tibi, Dædale, crimen.
Namque huic tradiderat fatorum ignara, docendam
Progeniem germana ſuam, natalibus actis
Bis puerum ſenis, animi ad præcepta rapacis.
Ille etiam medio ſpinas in piſce notatas
Traxit in exemplum: ferróque incidit acuto
Perpetuos dentes; & ſerræ repperit uſum.
Primus & ex uno duo ferrea brachia nodo
Vinxit; ut, æquali ſpatio diſtantibus illis,
Altera pars ſtaret; pars altera duceret orbem.
Dædalus invidit; ſacráque ex arce Minervæ
Præcipitem mittit, lapſum mentitus. at illum,
Quæ favet ingeniis, excepit Pallas: avémque
Reddidit: & medio velavit in aëre pennis.
Sed vigor ingenii quondam velocis in alas,
Inque pedes abiit. nomen, quod & antè, remanſit.
Non tamen hæc altè volucris ſua corpora tollit,
Nec facit in ramis altóque cacumine nidos;
Propter humum volitat: ponítque in ſepibus ova:
Antiquíque memor metuit ſublimia caſus.
Jámque fatigatum tellus Ætnæa tenebat
Dædalon: & ſumtis pro ſupplice Cocalus armis
Mitis habebatur. jam lamentabile Athenæ
Pendere deſierant Theſeâ laude tributum.
Templa coronantur: bellatricémque Minervam
Cum Jove Diſque vocant aliis: quos ſanguine voto,
Muneribúſque datis, & acerris thuris adorant.
Sparſerat Argolicas nomen vaga Fama per urbes
Theſeos: & populi, quos dives Achaïa cepit,
Hujus opem magnis imploravere periclis:
Hujus opem Calydon, quamvìs Meleagron haberet,
Sollicitâ ſupplex petiit prece. cauſa petendi
Sus erat, infeſtæ famulus vindéxque Dianæ.
Oenea namque ferunt, pleni ſucceſſibus anni,
Primitias frugum Cereri, ſua vina Lyæo,
Palladios flavæ latices libâſſe Minervæ.
Cœptus ab agricolis Superos pervenit ad omnes
Invidioſus honos: ſolas ſinè thure relictas
Præteritæ ceſsâſſe ferunt Latoïdos aras.
Tangit & ira Deos. At non impune feremus;
Quæque inhonoratæ, non & dicemur inultæ,
Inquit: & Oeneos ultorem ſpreta per agros
Miſit aprum: quanto majores herbida tauros
Non habet Epiros: ſed habent Sicula arva minores.
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida cervix:

[Et ſetæ denſis ſimiles haſtilibus horrent:]
Stántque velut vallum, velut alta haſtilia ſetæ.
Fervida cum rauco latos ſtridore per armos
Spuma fluit: dentes æquantur dentibus Indis.
Fulmen ab ore venit: frondes afflatibus ardent.
Is modò creſcenti ſegetes proculcat in herbâ:
Nec matura metit fleturi vota coloni:
Et Cererem in ſpicis intercipit. area fruſtra,
Et fruſtra exſpectant promiſſas horrea meſſes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fœtus,
Baccáque cum ramis ſemper frondentis olivæ.
Sævit & in pecudes. non has paſtórve canéſve,
Non armenta truces poſſunt defendere tauri.
Diffugiunt populi: nec ſe, niſi mœnibus urbis,
Eſſe putant tutos: donec Meleagros, & unà
Lecta manus juvenum coiere cupidine laudis.
Tyndaridæ gemini, ſpectatus cæſtibus alter,
Alter equo; primæque ratis molitor Iaſon,
Et cum Pirithoo felix concordia Theſeus,
Et duo Theſtiadæ, prolėſque Aphareïa Lynceus,
Et velox Idas; & jam non fœmina Cæneus,
Leucippúſque ferox, jaculóque inſignis Acaſtus,
Hippothooſque, Dryaſque, & cretus Amyntore Phœnix,
Actoridæque pares, & miſſus ab Elide Phyleus.
Nec Telamon aberat, magnúſque creator Achillis:
Cúmque Pheretiade & Hyanteo Iolao
Impiger Eurytion, & curſu invictus Echion,
Naryciúſque Lelex, Panopeúſque, Hyleúſque, ferόxque
Hippaſus, & primis etiamnum Neſtor in armis.
Et quos Hippocoon antiquis miſit Amyclis;
Penelopéſque ſocer, cum Parrhaſio Ancæo,
Ampycidéſque ſagax, & adhuc à conjuge tutus
Oeclides, nemoríſque decus Tegeæa Lycæi.
Raſilis huic ſummam mordebat fibula veſtem;
Crinis erat ſimplex nodum collectus in unum:
Ex humero pendens reſonabat eburnea lævo
Telorum cuſtos: arcum quoque læva tenebat.
Talis erat cultus: facies, quam dicere verè
Virgineam in puero, puerilem in virgine poſſes.
Hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
Optavit renuente Deo: flammaſque latentes
Hauſit, & O felix, ſi quem dignabitur, inquit,
Iſta virum! nec plura ſinunt tempúſque pudórque
Dicere: majus opus magni certaminis urget.
Sylva frequens trabibus, quam nulla ceciderat ætas,
Incipit à plano devexáque proſpicit arva.
Quò poſtquam venere viri; pars retia tendunt:
Vincula pars adimunt canibus: pars preſſa ſequuntur
Signa pedum: cupiúntque ſuum reperire periclum.
Concava vallis erat: quà ſe demittere rivi
Aſſuêrant pluvialis aquæ. tenet ima lacunæ
Lenta ſalix, ulvæque leves, juncíque paluſtres,
Vimináque, & longâ parvæ ſub arundine cannæ.
Hinc aper excitus medios violentus in hoſtes
Fertur, ut excuſſis eliſi nubibus ignes.
Sternitur incurſu nemus & propulſa fragorem
Sylva dat. exclamant juvenes: prætentáque forti
Tela tenent dextrâ, lato vibrantia ferro.
Ille ruit; ſpargítque canes, ut quiſque ruenti
Obſtat & obliquo latrantes diſſipat ictu.
Cuſpis Echionio primùm contorta lacerto
Vana fuit: truncóque dedit leve vulnus acerno.
Proxima, ſi nimiis mittentis viribus uſa
Non foret, in tergo viſa eſt hæſura petito:
Longiùs it: auctor teli Pagaſæus Iaſon.
Phœbe, ait Ampycides, ſi te coluique, colóque;
Da mihi, quod petitur, certo contingere telo.
Quà potuit, precibus Deus annuit. ictus ab illo,
Sed ſinè vulnere aper: ferrum Diana volanti
Abſtulerat jaculo: lignum ſinè acumine venit.
Ira feri mota eſt. nec fulmine lenius arſit.
Lux micat ex oculis, ſpirátque è pectore flamma.
Utque volat moles adducto concita nervo,
Cùm petit aut muros, aut plenas milite turres;
In juvenes certo ſic impete vulnificus ſus
Fertur & Eupalamon Pelagonáque dextra tuentes
Cornua proſternit. ſocii rapuere jacentes.
At non letiferos effugit Enæſimus ictus
Hippocoonte ſatus. trepidantem, & terga parantem
Vertere ſucciſo liquerunt poplite nervi.
Forſitan & Pylius citra Troiana periſſet
Tempora. ſed ſumto poſitâ conamine ab haſtâ,
Arboris inſiluit, quæ ſtabat proxima, ramis:
Deſpexítque loco tutus, quem fugerat, hoſtem.

Dentibus ille ferox in querno ſtipite tritis
Imminet exitio, fidénſque recentibus armis
Othriadæ magni roſtro femur hauſit adunco.
At gemini nondum cæleſtia ſidera fratres,
Ambo conſpicui nive candidioribus albâ
Vectabantur equis: ambo vibrata per auras
Haſtarum tremulo quatiebant ſpicula motu.
Vulnera feciſſent; niſi ſetiger inter opacas
Nec jaculis iſſet nec equo loca pervia ſylvas.
Perſequitur Telamon: ſtudióque incautus eundi,
Pronus ab arboreâ cecidit radice retentus.
Dum levat hunc Peleus; celerem Tegeæa ſagittam
Impoſuit nervo, ſinuatóque expulit arcu.
Fixa ſub aure feri ſummum deſtringit arundo
Corpus: & exiguo rubefecit ſanguine ſetas.
Nec tamen illa ſui ſucceſſu lætior ictûs,
Quam Meleagros erat. primus vidiſſe putatur;
Et primus ſociis viſum oſtendiſſe cruorem:
Et, Meritum, dixiſſe, feres virtutis honorem.
Erubuere viri: ſéque exhortantur; & addunt
Cum clamore animos: jaciúntque ſinè ordine tela.
Turba nocet jactis: &, quos petit, impedit ictus.
Ecce furens contra ſua fata bipennifer Arcas,
Diſcite fœmineis quàm tela virilia præſtent,
O juvenes, operíſque meo concedite, dixit.
Ipſa ſuis licèt hunc Latonia protegat armis;
Hunc tamen invitâ perimet mea dextra Dianâ.
Talia magniloquo tumidus memoraverat ore:
Ancipitémque manu tollens utrâque ſecurim,
Inſtiterat digitis primos ſuſpenſus in artus.
Occupat audacem: quáque eſt via proxima leto,
Summa ferus geminos direxit in inguina dentes.
Concidit Ancæus: glomeratáque ſanguine multo
Viſcera lapſa fluunt: madefactáque terra cruore eſt.
Ibat in adverſum proles Ixionis hoſtem
Pirithous, validâ quatiens venabula dextrâ.
Cui procul Ægides, O me mihi carior, inquit,
Pars animæ conſiſte meæ: licet eminus eſſe
Fortibus: Ancæo nocuit temeraria virtus.
Dixit: & æratâ torſit grave cuſpide cornum:
Quo bene librato, votíſque potente futuro,
Obſtitit eſculeâ frondoſus ab arbore ramus.
Miſit & Æſonides jaculum: quod caſus ab illo
Vertit in immeriti fatum latrantis, &, inter
Ilia conjectum, tellure per ilia fixum eſt.
At manus Oenidæ variat: miſſíſque duabus,
Haſta prior terrâ, medio ſtetit altera tergo.
Nec mora: dum ſævit, dum corpora verſat in orbem;
Stridentémque novo ſpumam cum ſanguine fundit;
Vulneris auctor adeſt: hoſtémque irritat ad iram:
Splendidáque adverſos venabula condit in armos.
Gaudia teſtantur ſocii clamore ſecundo;
Victricémque petunt dextræ conjungere dextram.
Immanémque ferum multâ tellure jacentem
Mirantes ſpectant: neque adhuc contingere tutum
Eſſe putant: ſed tela tamen ſua quiſque cruentant.
Ipſe pede impoſito caput exitiabile preſſit:
Atque ita, Sume mei ſpolium, Nonacria, juris,
Dixit: & in partem veniat mihi gloria tecum.
Protinus exuvias rigidis horrentia ſetis
Terga dat, & magnis inſignia dentibus ora.
Illi lætitiæ eſt cum munere muneris auctor.
Invidere alii; totóque erat agmine murmur.
E quibus ingenti tendentes brachia voce,
Pone age, nec titulos intercipe fœmina noſtros,
Theſtiadæ clamant: neu te fiducia formæ
Decipiat; longéque tuo ſit captus amore
Auctor. & huic adimunt munus, jus muneris illi.
Non tulit; & tumidâ frendens Mavortius irâ,
Diſcite raptores alieni, dixit, honoris,
Facta minis quantùm diſtent. hauſítque nefando
Pectora Plexippi, nil tale timentia, ferro.
Toxea, quid faciat, dubium, pariterque volentem
Ulciſci fratrem, fraternáque fata timentem,
Haud patitur dubitare diu: calidúmque priori
Cæde recalfecit conſorti ſanguine telum.
Dona Deûm templis nato victore ferebat,
Cum videt extinctos fratres Althæa referri.
Quæ plangore dato, mœſtis ululatibus urbem
Implet: & auratis mutavit veſtibus atras.
At ſimul eſt auctor necis editus; excidit omnis
Luctus: & à lacrymis in pœnæ verſus amorem eſt.
Stipes erat: quem, cùm partus enixa jaceret
Theſtias, in flammam triplices poſuere ſorores:

Staminàque

Staminâque impreſſo fatalia pollice nentes;
Tempora, dixerunt, eadem lignóque tibíque,
O modò nate, damus. quo poſtquam carmine dicto
Exceſſere Deæ; flagrantem mater ab igne
Eripuit torrem: ſparſitque liquentibus undis.
Ille diu fuerat penetralibus abditus imis:
Servatúſque tuos, juvenis, ſervaverat annos.
Protulit hunc genitrix, tædáſque in fragmina poni
Imperat: & poſitis inimicos admovet ignes.
Tum conata quater flammis imponere ramum,
Cœpta quater tenuit. pugnant matérque ſorórque,
Et diverſa trahunt unum duo nomina pectus.
Sæpe metu ſceleris pallebant ora futuri:
Sæpe ſuum fervens oculis dabat ira ruborem.
Et modò neſcio quid ſimilis crudele minanti
Vultus erat; modò quem miſereri credere poſſes.
Cúmque ferus lacrymas animi ſiccaverat ardor;
Inveniebantur lacrymæ tamen. útque carina,
Quem ventus, ventóque rapit contrarius æſtus,
Vim geminam ſentit, parétque incerta duobus:
Theſtias haud aliter dubiis affectibus errat,
Inque vices ponit, poſitámque reſuſcitat iram.
Incipit eſſe tamen melior germana parente:
Et, conſanguineas ut ſanguine leniat umbras,
Impietate pia eſt. nam poſtquam peſtifer ignis
Convaluit; Rogus iſte cremet mea viſcera, dixit.
Utque manu dirâ lignum fatale tenebat;
Ante ſepulcrales infelix adſtitit aras.
Pœnarúmque Deæ triplices furialibus, inquit,
Eumenides, ſacris vultus advertite veſtros.
Ulciſcor facióque nefas. mors morte pianda eſt:
In ſcelus addendum ſcelus eſt, in funera funus.
Per coacervatos pereat domus impia luctus.
An felix Oeneus nato victore fruetur:
Theſtius orbus erit? melius lugebitis ambo.
Vos modò fraterni manes, animæque recentes,
Officium ſentite meum: magnóque paratas
Accipite inferias, uteri mala pignora noſtri.
Hei mihi! quò rapior? fratres ignoſcite matri.
Deficiunt ad cœpta manus. meruiſſe fatemur
Illum, cur pereat: mortis mihi diſplicet auctor.
Ergo impune feret; vivúſque, & victor, & ipſo
Succeſſu tumidus regnum Calydonis habebit?
Vos cinis exiguus, gelidæque jacebitis umbræ?
Haud equidem patiar. pereat ſceleratus: & ille
Spémque patris, regnúſque trahat, patriæque ruinam.
Mens ubi materna eſt? ubi ſunt pia jura parentum?
Et, quos ſuſtinui, bis menſûm quinque labores?
O utinam primis arſiſſes ignibus infans:
Idque ego paſſa forem! vixiſti munere noſtro:
Nunc merito moriere tuo. cape præmia facti:
Biſque datam, primùm partu, mox ſtipite rapto,
Redde animam: vel me fraternis adde ſepulcris.
Et cupio, & nequeo. quid agam? modò vulnera fratrum
Ante oculos mihi ſunt, & tantæ cædis imago:
Nunc animum pietas, maternáque nomina frangunt.
Me miſeram! malè vincetis. ſed vincite, fratres.
Dummodo, quæ dedero vobis ſolatia, vóſque
Ipſa ſequar, dixit: dextrâque averſa trementi
Funereum torrem medios conjecit in ignes.
Aut dedit, aut viſus gemitus eſt ille dediſſe
Stipes: & invitis correptus ab ignibus arſit.
Inſcius atque abſens flammâ Meleagros ab illâ
Uritur: & cœcis torreri viſcera ſentit
Ignibus: at magnos ſuperat virtute dolores.
Quòd tamen ignavo cadat, & ſinè ſanguine leto,
Mœret: & Ancæi felicia vulnera dicit.
Grandævúmque patrem, fratrémque, piáſque ſorores
Cum gemitu, ſociámque tori vocat ore ſupremo;
Forſitan & matrem. creſcunt igníſque dolórque;
Langueſcúntque iterum. ſimul eſt extinctus uterque,
Inque leves abiit paulatim ſpiritus auras:
Alta jacet Calydon. lugent juvenéſque ſenéſque:
Vulgúſque, proceréſque gemunt: ſciſſæque capillos
Planguntur matres Calydonides Eveninæ
Pulvere canitiem genitor vultúſque ſeniles
Fœdat humi fuſus; ſpatioſúmque increpat ævum.
Nam de matre manus, diri ſibi conſcia facti,
Exegit pœnas, acto per viſcera ferro.
Non mihi ſi centum Deus ora ſonantia, linguæ
Ingeniúmque capax, totúmque Helicona dediſſet;
Triſtia perſequerer miſerarum dicta ſororum.
Immemores decoris liventia pectora tundunt:
Dúmque manet corpus, corpus refovéntque fovéntque:
Oſcula dant ipſi, poſito dant oſcula lecto.
Poſt cinerem, cineres hauſtos ad pectora verſant:
Affuſæque jacent tumulo: ſignatáque ſaxo
Nomina complexæ, lacrymas in nomina fundunt.
Quas, Parthaoniæ tandem Latoïa clade
Exſatiata domûs, præter Gorgénque nurúmque
Nobilis Alcmenæ, natis in corpore pennis
Allevat; & longas per brachia porrigit alas;
Corneáque ora facit; verſáſque per aëra mittit.
Interea Theſeus ſociati parte laboris
Functus, Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.
Clauſit iter, fecítque moras Achelous eunti,
Imbre tumens. Succede meis, ait, inclyte, tectis,
Cecropida; nec te committe rapacibus undis.
Ferre trabes ſolidas, obliquáque volvere magno
Murmure ſaxa ſolent. vidi contermina ripæ
Cum gregibus ſtabula alta trahi: nec fortibus illic
Profuit armentis, nec equis velocibus eſſe.
Multa quoque hic torrens nivibus de monte ſolutis
Corpora turbineo juvenilia vortice merſit.
Tutior eſt requies; ſolito dum flumina currant
Limite; dum tenues capiat ſuus alveus undas.
Annuit Ægides: Utárque, Acheloë, domóque
Conſilióque tuo, reſpondit: & uſus utroque eſt.
Pumice multicavo, nec lævibus atria tophis
Structa ſubit. molli tellus erat humida muſco.
Summa lacunabant alterno murice conchæ.
Jámque duas lucis partes Hyperione menſo,
Diſcubuere toris Theſeus comitéſque laborum:
Hâc Ixionides, illâ Trœzenius heros
Parte Lelex, raris jam ſparſus tempora canis.
Quóſque alios parili fuerat dignatus honore
Amnis Acarnanum, lætiſſimus hoſpite tanto.
Protinus appoſitas nudæ veſtigia Nymphæ
Inſtruxere epulis menſas: dapibúſque remotis
In gemmâ poſuere merum. tum maximus heros
Æquora proſpiciens oculis ſubjecta, Quis, inquit,
Ille locus? digitóque oſtendit: &, Inſula nomen
Quod gerat illa, doce. quanquam non una videtur.
Amnis ad hæc, Non eſt, inquit, quod cernimus, unum.
Quinque jacent terræ; ſpatii diſcrimine fallunt.
Quóque minus ſpretæ factum mirêre Dianæ;
Naïdes hæ fuerant: quæ cùm bis quinque juvencos
Mactâſſent; ruríſque Deos ad ſacra vocâſſent;
Immemores noſtri feſtas duxere choreas.
Intumui: quantúſque feror, cùm plurimus, unquam;
Tantus eram: pariterque animis immanis & undis
A ſylvis ſylvas, & ab arvis arva revelli.
Cúmque loco Nymphas, memores tum denique noſtri,
In freta provolvi. fluctus noſtérque maríſque
Continuam diduxit humum; partéſque reſolvit
In totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.
Ut tamen ipſe vides, procul, en procul una receſſit
Inſula grata mihi. Perimelen navita dicit.
Huic ego virgineum dilectæ nomen ademi.
Quod pater Hippodamas ægre tulit: ínque profundum
Propulit è ſcopulo parituræ corpora natæ.
Excepi; natántemque ferens, O proxima cælo
Regna vagæ, dixi, ſortite, tridentifer, undæ,
In quo deſinimus, quò ſacri currimus amnes,
[Huc ades, atque audi placidus Neptune precantem.]
Huic ego, quam porto, nocui. ſi mitis, & æquus,
Si pater Hippodamas, aut ſi minùs impius eſſet;
Debuit illius miſereri; ignoſcere nobis.
Affer opem; merſæque precor feritate paternâ
Da, Neptune, locum: vel ſit locus ipſa licebit.
Hanc quoque complectar. movit caput æquoreus rex:
Concuſſítque ſuis omnes aſſenſibus undas.
Extimuit Nymphe: nabat tamen. ipſe natantis
Pectora tangebam trepido ſalientia motu:
Dúmque ea contrecto, totum dureſcere ſenſi
Corpus; & inductâ condi præcordia terrâ.
[Dum loquor; amplexa eſt artus nova terra natantes,
Et gravis increvit mutatis inſula membris.]
Amnis ab his tacuit. factum mirabile cunctos
Moverat. irridet credentes: útque Deorum
Spretor erat, mentíſque ferox Ixione natus;
Ficta refers, nimiúmque putas, Acheloë, potentes
Eſſe Deos, dixit; ſi dant adimúntque figuras.
Obſtupuere omnes; nec talia dicta probârunt:
Ante omnéſque Lelex, animo maturus & ævo,
Sic ait: Immenſa eſt, finémque potentia cæli
Non habet: & quicquid Superi voluere, peractum eſt.
Quóque minùs dubites; tiliæ contermina quercus

Collibus eſt Phrygiis, modico circumdata muro.
Ipſe locum vidi. nam me Pelopeïa Pittheus
Miſit in arva, ſuo quondam regnata parenti.
Haud procul hinc ſtagnum; tellus habitabilis olim;
Nunc celebres mergis fulicíſque paluſtribus undæ.
Jupiter huc, ſpecie mortali, cúmque parente
Venit Atlantiades poſitis caducifer alis.
Mille domos adiere, locum requiémque petentes.
Mille domos clauſere feræ. tamen una recepit,
Parva quidem, ſtipulis & cannâ tecta paluſtri:
Sed pia Baucis anus, paríſque ætate Philemon
Illâ ſunt annis juncti juvenilibus; illâ
Conſenuere caſâ: paupertatémque fatendo
Effecere levem, nec iniquâ mente ferendam.
Nec refert, dominos illic, famulóſne requiras;
Tota domus, duo ſunt: idem paréntque jubéntque.
Ergo ubi Cœlicolæ parvos tetigere penates;
Submiſſóque humiles intrârunt vertice poſtes;
Membra ſenex poſito juſſit relevare ſedili.
Quo ſuperinjecit textum rude ſedula Baucis.
Indè foco tepidum cinerem dimovit: & ignes
Suſcitat heſternos; foliíſque & cortice ſicco
Nutrit; & ad flammas animâ producit anili:
Multifidáſque faces, ramaliáque arida tecto
Detulit, & minuit, parvóque admovit aëno.
Quódque ſuus conjux riguo collegerat horto,
Truncat olus foliis. furcâ levat ille bicorni
Sordida terga ſuis, nigro pendentia tigno
Servatóque diu reſecat de tergore partem
Exiguam; ſectámque domat ferventibus undis.
Interea medias fallunt ſermonibus horas:
Sentíſque moram prohibent. erat alveus illic
Fagineus, curvâ clavo ſuſpenſus ab anſâ:
Is tepidis impletur aquis; artúſque fovendos
Accipit. in medio torus eſt de mollibus ulvis
Impoſitus lecto, ſpondâ pedibúſque ſalignis.
Veſtibus hunc velant, quas non niſi tempore feſto
Sternere conſuêrant: ſed & hæc viliſque vetúſque
Veſtis erat, lecto non indignanda ſaligno.
Accubuere Dei. menſam ſuccincta treménſque
Ponit anus. menſæ ſed erat pes tertius impar:
Teſta parem fecit. quæ poſtquam ſubdita clivum
Suſtulit; æquatam mentæ terſere virentes.
Ponitur hic bicolor ſinceræ bacca Minervæ,
Conditáque in liquidâ corna autumnalia fæce,
Intubaque, & radix, & lactis maſſa coacti;
Ovaque, non acri leviter verſata favillâ;
Omnia fictilibus. poſt hæc cælatus eâdem
Siſtitur argillâ crater; fabricatáque fagu
Pocula, qua cava ſunt, flaventibus illita ceris.
Parva mora eſt; epuláſque foci miſere calentes:
Nec longæ rurſus referuntur vina ſenectæ;
Dántque locum menſis paulum ſeducta ſecundis.
Hic nux, hìc miſta eſt rugoſis carica palmis,
Prunáque, & in patulis redolentia mala caniſtris,
Et de purpureis collectæ vitibus uvæ.
Candidus in medio favus eſt. ſuper omnia vultus
Acceſſere boni: nec iners paupérque voluntas.
Interea, quoties hauſtum cratera repleri
Sponte ſuâ, per ſéque vident ſuccreſcere vina,
Attoniti novitate pavent, manibúſque ſupinis
Concipiunt Baucíſque preces timidúſque Philemon:
Et veniam dapibus, nulliſque paratibus orant.
Unicus anſer erat, minimæ cuſtodia villæ.
Quem Dîs hoſpitibus domini mactare parabant:
Ille celer pennâ tardos ætate fatigat;
Eludítque diu: tandémque eſt viſus ad ipſos
Confugiſſe Deos. Superi vetuere necari;
Dîque ſumus; meritáſque luet vicinia pœnas
Impia, dixerunt. vobis immunibus hujus
Eſſe mali dabitur: modò veſtra relinquite tecta;
Ac noſtros comitate gradus: & in ardua montis
Ite ſimul. parent ambo, baculíſque levati
Nituntur longo veſtigia ponere clivo.
Tantum aberant ſummo, quantum ſemel ire ſagitta
Miſſa poteſt: flexere oculos, & merſa palude
Cætera proſpiciunt: tantùm ſua tecta manere.
Dúmque ea mirantur; dum deflent fata ſuorum.
Illa vetus dominis etiam caſa parva duobus,
Vertitur in templum: furcas ſubiere columnæ:
Stramina flaveſcunt; adopertáque marmore tellus,
Cælatæque fores, auratáque tecta videntur.
Talia cum placido Saturnius edidit ore:
Dicite, juſte ſenex, & fœmina conjuge juſto
Digna, quid optetis. cum Baucide pauca locutus,
Conſilium Superis aperit commune Philemon:
Eſſe ſacerdotes, delubráque veſtra tueri
Poſcimus: & quoniam concordes egimus annos;
Auferat hora duos eadem: nec conjugis unquam
Buſta meæ videam; neu ſim tumulandus ab illâ.
Vota fides ſequitur. templi tutela fuere,
Donec vita data eſt. annis ævóque ſoluti
Ante gradus ſacros cum ſtarent fortè, locíque
Narrarent caſus; frondere Philemona Baucis,
Baucida conſpexit ſenior frondere Philemon.
Jámque ſuper geminos creſcente cacumine vultus,
Mutua, dum licuit, reddebant dicta; Valéque,
O conjux, dixere ſimul: ſimul abdita texit
Ora frutex. oſtendit adhuc Tyaneïus illic
Incola de gemino vicinos corpore truncos.
Hæc mihi non vani (neque erat cur fallere vellent)
Narravere ſenes. equidem pendentia vidi
Serta ſuper ramos. ponénſque recentia, dixi,
Cura pii Dîs ſunt, &, qui coluere, coluntur.
Deſierat: cunctóſque & res & moverat auctor;
Theſea præcipuè: quem facta audire volentem
Mira Deûm, nixus cubito Calydonius amnis
Talibus alloquitur. Sunt, ô fortiſſime, quorum
Forma ſemel mota eſt, & in hôc renovamine manſit.
Sunt, quibus in plures jus eſt tranſire figuras:
Ut tibi, complexi terram maris incola, Proteu.
Nam modò te juvenem, modò te videre leonem,
Nunc violentus aper: nunc, quem tetigiſſe timerent,
Anguis eras: modò te faciebant cornua taurum.
Sæpe lapis poteras, arbor quoque ſæpe videri.
Interdum, faciem liquidarum imitatus aquarum,
Flumen eras: interdum undis contrarius ignis.
Nec minus Autolyci conjux Eriſichthone nata
Juris habet. pater hujus erat, qui numina Divûm
Sperneret; & nullos aris adoleret honores.
Ille etiam Cereale nemus violâſſe ſecuri
Dicitur; & lucos ferro temerâſſe vetuſtos.
Stabat in his ingens annoſo robore quercus;
Una nemus: vittæ mediam, memoréſque tabellæ,
Sertaque cingebant voti argumenta potentis.
Sæpe ſub hâc Dryades feſtas duxere choreas:
Sæpe etiam, manibus nexis ex ordine, trunci
Circuiere modum: menſuráque roboris ulnas
Quinque ter implebat. nec non & cætera tanto
Sylva ſub hâc, ſylvâ quanto jacet herba ſub omni.
Non tamen idcirco ferrum Triopeius illâ
Abſtinuit; famulóſque jubet ſuccidere ſacrum
Robur: & ut juſſos cunctari vidit, ab uno
Edidit hæc raptâ ſceleratus verba ſecuri:
Non dilecta Deæ ſolum, ſed & ipſa licebit
Sit Dea, jam tanget frondente cacumine terram.
Dixit. &, obliquus dum telum librat in ictus,
Contremuit, gemitúmque dedit Deoïa quercus:
Et pariter frondes, pariter pallefcere glandes
Cœpere; ac longi ſudore madeſcere rami.
Cujus ut in trunco fecit manus impia vulnus;
Haud aliter fluxit diſcuſſâ cortice ſanguis;
Quàm ſolet, ante aras ingens ubi victima taurus
Concidit, abruptâ cruor è cervice profuſus.
Obſtupuere omnes; aliquíſque ex omnibus audet
Deterrere nefas, ſævámque inhibere bipennim.
Aſpicit hunc, Mentíſque piæ cape præmia, dixit
Theſſalus: inque virum convertit ab arbore ferrum:
Detruncátque caput; repetitáque robora cædit.
Editus è medio ſonus eſt cum robore talis:
Nympha ſub hôc ego ſum Cereri gratiſſima ligno:
Quæ tibi factorum pœnas inſtare tuorum
Vaticinor moriens noſtri ſolatia leti.
Perſequitur ſcelus ille ſuum: labefactáque tandem
Ictibus innumeris, adductáque funibus arbor
Corruit, & multam proſtravit pondere ſylvam.
Attonitæ Dryades damno nemoríſque ſuóque,
Omnes germanæ, Cererem cum veſtibus atris
Mœrentes adeunt; pœnámque Eriſichthonis orant.
Annuit his. capitíſque ſui pulcherrima motu
Concuſſit gravidis oneratos meſſibus agros.
Molitúrque genus pœnæ miſerabile, ſi non
Ille ſuis eſſet nulli miſerabilis actis,
Peſtiferâ lacerare Fame. quæ quatenus ipſi
Non adeunda Deæ, (neque enim Cererémque Faméinque
Fata coire ſinunt) montani numinis unam
Talibus agreſtem compellat Oreada dictis:
Eſt locus extremis Scythiæ glacialis in oris,

Triſte

Triſte ſolum, ſterilis, ſinè fruge, ſinè arbore, tellus;
Frigus iners illìc habitant, Pallórque, Tremórque,
Et jejuna Fames: ea ſe in præcordia condat
Sacrilegi ſcelerata jube. nec copia rerum
Vincat eam; ſuperétque meas certamine vires.
Néve viæ ſpatium te terreat; accipe currus:
Accipe. quos frenis altè moderere, dracones.
Et dedit. illa dato ſubvecta per aëra curru.
Devenit in Scythiam: rigidíque cacumine montis
(Caucaſon appellant) ſerpentum colla levavit:
Quæſitámque Famem lapidoſo vidit in agro,
Unguibus & raras vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis; cava lumina: pallor in ore:
Labra incana ſitu: ſcabræ rubigine fauces:
Dura cutis, per quam ſpectari viſcera poſſent:
Oſſa ſub incurvis exſtabant arida lumbis:
Ventris erat pro ventre locus. pendere putares
Pectus, & à ſpinæ tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuúmque rigebat
Orbis, & immodico prodibant tubera talo.
Hanc procul ut vidit, (neque enim eſt accedere juxtà
Auſa) referi mandata Deæ; paulúmque morata,
Quamquam aberat longè, quamquam modò venerat illuc,
Viſa tamen ſenſiſſe Famem; retróque dracones
Egit in Hæmoniam verſis ſublimis habenis.
Dicta Fames Cereris (quamvìs contraria ſemper
Illius eſt operi) peragit; pérque aëra vento
Ad juſſam delata domum eſt: & protinus intrat
Sacrilegi thalamos: altóque ſopore ſolutum
(Noctis erat tempus) geminis amplectitur alis:
Séque viro inſpirat, faucéſque, & pectus, & ora
Afflat; & in vacuis ſpargit jejunia venis.
Functáque mandato fœcundum deſerit orbem;
Inque domos inopes aſſueta revertitur arva.
Lenis adhuc ſomnus placidis Eriſichthona pennis
Mulcebat. petit ille dapes ſub imagine ſomni:
Oráque vana movet, dentémque in dente fatigat;
Exercétque cibo deluſum guttur inani:
Próque epulis tenues nequicquam devorat auras.
Ut verò eſt expulſa quies; furit ardor edendi:
Pérque avidas fauces, immenſáque viſcera regnat.
Nec mora: quod pontus, quod terra, quod educat aër,
Poſcit; & appoſitis queritur jejunia menſis:
Inque epulis epulas quærit. quódque urbibus eſſe,
Quódque ſatis populo poterat; non ſufficit uni.
Plúſque cupit, quo plura ſuam demittit in alvum.
Utque fretum recipit de totâ flumina terrâ;
Nec ſatiatur aquis; peregrinóſque ebibit amnes;
Utque rapax ignis non unquam alimenta recuſat;
Innumeráſque trabes cremat; &, quo copia major
Eſt data, plura petit; turbâque voracior ipſa eſt:
Sic epulas omnes Eriſichthonis ora profani
Accipiunt, poſcúntque ſimul. cibus omnis in illo
Cauſa cibi eſt: ſempérque locus fit inanis edendo.
Jámque fame patrias altíque voragine ventris
Attenuârat opes. ſed inattenuata manebas
Tum quoque, dira fames; implacatæque vigebat
Flamma gulæ. tandem, demiſſo in viſcera cenſu,
Filia reſtabat, non illo digna parente.
Hanc quoque vendit inops. dominum generoſa recuſat:
Et vicina ſuas tendens ſuper æquora palmas,
Eripe me domino, qui raptæ præmia nobis
Virginitatis habes, ait. hæc Neptunus habebat.
Qui prece non ſpretâ, quamvis modo viſa ſequenti
Eſſet hero; formámque novat; vultúmque virilem
Induit, & cultus piſcem capientibus aptos.
Hanc dominus ſpectans, O qui pendentia parvo
Æra cibo celas, moderator arundinis, inquit,
Sic mare compoſitum, ſic ſit tibi piſcis in undâ
Credulus, & nullos, niſi fixus, ſentiat hamos:
Quæ modò cum vili turbatis veſte capillis
Littore in hôc ſteterat, (nam ſtantem in littore vidi)
Dic ubi ſit: neque enim veſtigia longiùs exſtant.
Illa Dei munus bene cedere ſentit: & à ſe
Se quæri gaudens, his eſt reſecuta rogantem:
Quiſquis es, ignoſcas; in nullam lumina partem
Gurgite ab hôc flexi; ſtudióque operatus inhæſi.
Quóque minùs dubites, ſic has Deus æquoris artes
Adjuvet, ut nemo jamdudum littore in iſto,
(Me tamen excepto) nec fœmina conſtitit ulla.
Credidit; & verſo dominus pede preſſit arenam;
Eluſúſque abiit. illi ſua reddita forma eſt.
Aſt ubi habere ſuam transformia corpora ſentit,
Sæpe pater dominis Triopeïda vendit. at illa
Nunc equa, nunc ales, modò bos, modò cervus abibat:
Præbebátque avido non juſta alimenta parenti.
Vis tamen illa mali poſtquam conſumſerat omnem
Materiam, dederátque gravi nova pabula morbo;
Ipſe ſuos artus lacero divellere morſu
Cœpit: & infelix minuendo corpus alebat.
Quid moror externis? etiam mihi ſæpe novandi
Corporis, ô juvenes, numero finita poteſtas.
Nam modò, quod nunc ſum, videor: modò flector in anguem:
Armenti modò dux vires in cornua ſumo.
Cornua, dum potui. nunc pars caret altera telo
Frontis, ut ipſe vides. gemitus ſunt verba ſecuti.

METAMORPHOSEON

LIBER NONUS.

QUÆ gemitûs, truncæque Deo Neptunius heros
Cauſa rogat frontis: cùm ſic Calydonius amnis
Cœpit, inornatos redimitus arundine crines:
Triſte petis munus. quis enim ſua prælia victus
Commemorare velit? referam tamen ordine. nec tam
Turpe fuit vinci, quàm contendiſſe decorum eſt:
Magnáque dat nobis tantus ſolatia victor.
Nomine ſi qua ſuo tandem pervenit ad aures
Deïanira tuas; quondam pulcherrima virgo,
Multorúmque fuit ſpes invidioſa procorum.
Cum quibus ut ſoceri domus eſt intrata petiti;
Accipe me generum, dixi, Parthaöne nate.
Dixit & Alcides. alii ceſſere duobus.
Ille Jovem ſocerum dare ſe, famámque laborum,
Et ſuperata ſuæ referebat juſſa novercæ.
Contrà ego: (turpe Deum mortali cedere duxi:
Nondum erat ille Deus) Regem me cernis aquarum
Curſibus obliquis inter tua regna fluentem:
Nec gener externis hoſpes tibi miſſus ab oris,
Sed popularis ero, & rerum pars una tuarum.
Tantùm ne noceat, quòd me nec regia Juno
Odit, & omnis abeſt juſſorum pœna laborum.
Nam quòd te jactas Alcmenâ matre creatum;
Jupiter aut falſus pater eſt, aut crimine verus.
Matris adulterio patrem petis. elige, fictum
Eſſe Jovem malis, an te per dedecus ortum.
Talia dicentem jamdudum lumine torvo
Spectat; & accenſæ non fortiter imperat iræ,
Verbáque tot reddit: Melior mihi dextera linguâ.
Dummodo pugnando ſuperem; tu vince loquendo.
Congreditúrque ferox. puduit modò magna locutum
Cedere. rejeci viridem de corpore veſtem;
Brachiáque oppoſui: tenuíque à pectore varas
In ſtatione manus: & pugnæ membra paravi.
Ille cavis hauſto ſpargit me pulvere palmis;
Inque vicem fulvæ jactu flaveſcit arenæ.
Et modò cervicem, modò crura micantia captat;
Aut captare putes: omníque à parte laceſſit.
Me mea defendit gravitas; fruſtráque petebar.
Haud ſecus ac moles, quam magno murmure fluctus
Oppugnant: manet illa; ſuóque eſt pondere tuta.
Digredimur paulùm: rurſúmque ad bella coïmus;
Inque gradu ſtetimus, certi non cedere; erátque
Cum pede pes junctus: totóque ego pectore pronus
Et digitos digitis, & frontem fronte premebam.
Non aliter fortes vidi concurrere tauros,
Cùm pretium pugnæ toto nitidiſſima ſaltu
Expetitur conjux. ſpectant armenta, pavéntque
Neſcia quem maneat tanti victoria regni.
Ter ſine profectu voluit nitentia contrà
Rejicere Alcides à ſe mea pectora: quartò
Excutit amplexus, adductáque brachia ſolvit:
Impulſúmque manu (certum mihi vera fateri)
Protinus avertit: tergóque oneroſus inhæſit.
Si qua fides, (neque enim fictâ mihi gloria voce
Quæritur) impoſito preſſus mihi monte videbar.
Vix tamen exſerui ſudore fluentia multo
Brachia; vix ſolvi duros à corpore nexus.
Inſtat anhelanti; prohibétque reſumere vires:
Et cervice meâ potitur. tum denique tellus
Preſſa genu noſtro eſt; & arenas ore momordi.
Inferior virtute meas devertor ad artes;
Elabórque viro longum formatus in anguem.
Qui poſtquam flexos ſinuavi corpus in orbes;
Cúmque fero movi linguam ſtridore biſulcam;

Riſit, & illudens noſtras Tirynthius artes;
Cunarum labor eſt angues ſuperare mearum,
Dixit &, ut vincas alios, Acheloe, dracones;
Pars quota Lernææ ſerpens eris unus Echidnæ?
Vulneribus fœcunda ſuis erat illa: nec ullum
De centum numero caput eſt impune reciſum;
Quin gemino cervix hærede valentior eſſet.
Hanc ego ramoſam natis è cæde colubris,
Creſcentémque malo, domui; domitámque peremi.
Quid fore te credas, falſum qui verſus in anguem
Arma aliena moves? quem forma precaria celat?
Dixerat: & ſummo digitorum vincula collo
Injicit. angebar, ſeu guttura forcipe preſſus:
Pollicibúſque meas pugnabam evellere fauces.
Sic quoque devicto reſtabat tertia tauri
Forma trucis: tauro mutatus membra rebello.
Induit ille toris à lævâ parte lacertos;
Admiſſúmque trahens ſequitur: deprenſáque durâ
Cornua figit humo; méque altâ ſternit arenâ.
Nec ſatis id fuerat: rigidum fera dextera cornu
Dum tenet, infregit; truncâque à fronte revellit.
Naides hoc, pomis & odoro flore repletum,
Sacrârunt; divéſque meo bona Copia cornu eſt.
Dixerat: at Nymphe ritu ſuccincta Dianæ
Una miniſtrarum, fuſis utrimque capillis,
Inceſſit, totúmque tulit prædivite cornu
Autumnum, & menſas felicia poma ſecundas.
Lux ſubit: &, primo feriente cacumina Sole,
Diſcedunt juvenes. neque enim dum flumina pacem,
Et placidos habeant lapſus, motæque reſidant,
Opperiuntur, aquæ. vultus Achelous agreſtes,
Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.
Hunc tamen ablati domuit jactura decoris;
Cætera ſoſpes erat. capitis quoque, fronde ſalignâ,
Aut ſuperimpoſitâ celatur arundine damnum.
  At te, Neſſe ferox, ejuſdem virginis ardor
Perdiderat volucri trajectum terga ſagittâ.
Námque, novâ repetens patrios cum conjuge muros,
Venerat Eveni rapidas Jove natus ad undas.
Uberius ſolito nimbis hyemalibus auctus,
Verticibúſque frequens erat, atque impervius amnis.
Intrepidum pro ſe, curam de conjuge agentem
Neſſus adit, membriſque valens, ſcitúſque vadorum;
Officióque meo ripâ ſiſtetur in illâ
Hæc, ait, Alcide: tu viribus utere nando.
[Pallentémque metu; fluviúmque, ipſúmque timentem]
Tradidit Aonius pavidam Calydonida Neſſo.
Mox, ut erat, pharetrâque gravis, ſpolióque leonis,
(Nam clavam, & curvos trans ripam miſerat arcus)
Quandoquidem cœpi, ſuperentur flumina, dixit.
Nec dubitat; nec quà ſit clementiſſimus amnis
Quærit. & obſequio deferri ſpernit aquarum.
Jámque tenens ripam, miſſos cùm tolleret arcus,
Conjugis agnovit vocem: Neſſóque parante
Fallere depoſitum, Quò te fiducia, clamat,
Vana pedum, violente, rapit? tibi, Neſſe biformis,
Dicimus. exaudi. nec res intercipe noſtras.
Si te nulla mei reverentia movit; at orbes
Concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
Haud tamen effugies, quamvìs ope fidis equinâ.
Vulnere, non pedibus te conſequar. ultima dicta
Re probat: & miſsâ fugientia terga ſagittâ
Trajicit. exſtabat ferrum de pectore aduncum.
Quod ſimul evulſum eſt, ſanguis per utrumque foramen
Emicuit, miſtus Lernæi tabe veneni.
Excipit hunc Neſſus. Neque enim moriemur inulti,
Secum ait: & calido velamina tincta cruore
Dat munus raptæ, velut irritamen amoris.
  Longa fuit medii mora temporis. actáque magni
Herculis implêrant terras, odiúmque novercæ.
Victor ab Oechaliâ Cenæo ſacra parabat
Vota Jovi, cum Fama loquax præceſſit ad aures,
Deianira tuas, (quæ veris addere falſa
Gaudet, & è minimâ ſua per mendacia creſcit)
Amphitryoniaden Ioles ardore teneri.
Credit amans: Venerîſque novæ perterrita famâ
Indulſit primò lacrymis; flendóque dolorem
Diffudit miſeranda ſuum: mox deinde, Quid autem
Flemus, ait? pellex lacrymis lætabitur illis:
Quæ quoniam adventat, properandum, aliquídque novandum eſt,
Dum licet; & nondum thalamos tenet altera noſtros.
Conquerar, an ſileam? repetam Calydona, morérne?
Excedam tectis? an, ſi nihil amplius, obſtem?
Quid ſi, me, Meleagre, tuam memor eſſe ſororem,
Forte paro facinus; quantúmque injuria poſſit,
Fœmineúſque dolor, jugulatâ pellice teſtor?
In curſus animus varios abit. omnibus illi
Prætulit imbutam Neſſeo ſanguine veſtem
Mittere; quæ vires defecto reddat amori.
Ignaróque Lichæ, quid tradat neſcia, luctus
Ipſa ſuos tradit: blandíſque miſerrima verbis
Dona det illa viro, mandat. capit inſcius heros:
Induitúrque humeris Lernææ virus Echidnæ.
Thura dabat primis, & verba precantia, flammis;
Vináque marmoreas paterâ fundebat in aras:
Incaluit vis illa mali; reſolutáque flammis
Herculeos abiit latè diffuſa per artus.
Dum potuit, ſolitâ gemitum virtute repreſſit.
Victa malis poſtquam patientia, reppulit aras;
Implevítque ſuis nemoroſum vocibus Oeten.
Nec mora; letiferam conatur ſcindere veſtem:
Quà trahitur, trahit illa cutem; fœdúmque relatu,
Aut hæret membris fruſtra tentata revelli;
Aut laceros artus, & grandia detegit oſſa.
Ipſe cruor, gelido ceu quondam lamina candens
Tincta lacu, ſtridit; coquitúrque ardente veneno.
Nec modus eſt: ſorbent avidæ præcordia flammæ:
Cœruleúſque fluit toto de corpore ſudor:
Ambuſtíque ſonant nervi. cœcâque medullis
Tabe liquefactis, tendens ad ſidera palmas,
Cladibus, exclamat, Saturnia, paſcere noſtris:
Paſcere: & hanc peſtem ſpecta, crudelis, ab alto:
Córque ferum ſatia. vel ſi miſerandus & hoſti;
(Hoſtis enim tibi ſum) diris cruciatibus ægram,
Inviſámque animam, natámque laboribus, aufer.
Mors mihi munus erit. decet hæc dare dona novercam.
Ergo ego fœdantem peregrino templa cruore
Buſirin domui? ſævóque alimenta parentis
Antæo eripui? nec me paſtoris Iberi
Forma triplex; nec forma triplex tua, Cerbere, movit?
Vóſne manus validi preſſiſtis cornua tauri?
Veſtrum opus Elis habet, veſtrum Stymphalides undæ,
Partheniúmque nemus? veſtrâ virtute relatus
Thermodontiaco cælatus baltheus auro,
Pomáque ab inſomni malè cuſtodita dracone?
Nec mihi Centauri potuere reſiſtere, nec mî
Arcadiæ vaſtator aper? nec profuit Hydræ
Creſcere per damnum, gemináſque reſumere vires?
Quid? cum Thracas equos humano ſanguine pingues,
Plenáque corporibus laceris præſepia vidi,
Viſáque dejeci, dominúmque ipſóſque peremi?
His eliſa jacet moles Nemeæa lacertis?
Hâc cælum cervice tuli? defeſſa jubendo eſt
Sæva Jovis conjux: ego ſum indefeſſus agendo.
Sed nova peſtis adeſt: cui nec virtute reſiſti,
Nec telis armíſve poteſt. pulmonibus errat
Ignis edax imis, pérque omnes paſcitur artus.
At valet Euryſtheus. & ſunt, qui credere poſſint
Eſſe Deos? dixit. pérque altum ſaucius Oeten
Haud aliter graditur, quàm ſi venabula tigris
Corpore fixa gerat, factíque refugerit auctor.
Sæpe illum gemitus edentem, ſæpe frementem,
Sæpe retentantem totas infringere veſtes,
Sternentémque trabes, iraſcentémque videres
Montibus, aut patrio tendentem brachia cælo.
Ecce Lichan trepidum, & latitantem rupe cavatâ
Adſpicit. utque dolor rabiem collegerat omnem;
Túne, Licha, dixit, feralia dona tuliſti?
Túne meæ necis auctor eris? tremit ille, pavétque
Pallidus; & timidè verba excuſantia dicit.
Dicentem, genibúſque manus adhibere parantem,
Corripit Alcides; & térque quatérque rotatum
Mittit in Euboïcas, tormento fortiùs, undas.
Ille per aërias pendens induruit auras.
Utque ferunt imbres gelidis concreſcere ventis;
Indè nives fieri: nivibus quoque molle rotatis
Adſtringi & ſpiſsâ glomerari grandine corpus;
Sic illum validis actum per inane lacertis,
Exſanguémque metu, nec quicquam humoris habentem,
In rigidos verſum ſilices prior edidit ætas.
Nunc quoque in Euboïco ſcopulus brevis emicat altè
Gurgite, & humanæ ſervat veſtigia formæ.
Quem, quaſi ſenſurum, nautæ calcare verentur;
Appellántque Lichan. at tu, Jovis inclyta proles,
Arboribus cæſis, quas ardua geſſerat Oete,
Inque pyram ſtructis, arcus, pharetrámque capacem,
Regnáque viſuras iterum Trojana ſagittas,

Ferre

Ferre jubes Pœante ſatum: quo flamma miniſtro
Subdita. dúmque avidis comprenditur ignibus agger;
Congeriem ſylvæ Nemeæo vellere ſummam
Sternis: & impoſitâ clavæ cervice recumbis,
Haud alio vultu, quàm ſi conviva jaceres
Inter plena meri redimitus pocula ſertis.
Jámque valens, & in omne latus diffuſa ſonabat,
Securóſque artus, contemtorémque petebat
Flamma ſuum. timuere Dei pro vindice terræ.
Quos ita (ſenſit enim) læto Saturnius ore
Jupiter alloquitur: Noſtra eſt timor iſte voluptas,
O Superi: totóque libens mihi pectore grator,
Quòd memoris populi dicor rectórque patérque:
Et mea progenies veſtro quoque tuta favore eſt.
Nam quanquam ipſius datur hoc immanibus actis;
Obligor ipſe tamen. ſed enim, ne pectora vano
Fida metu paveant, Oetæas ſpernite flammas.
Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes:
Nec niſi maternâ Vulcanum parte potentem
Sentiet. æternum eſt, à me quod traxit, & expers
Atque immune necis, nullâque domabile flammâ.
Idque ego defunctum terrâ cœleſtibus oris
Accipiam, cunctíſque meum lætabile factum
Dîs fore confido. ſi quis tamen Hercule, ſi quis
Fortè Deo doliturus erit, data præmia nolet:
Sed meruiſſe dari ſciet; invitúſque probabit.
Aſſenſere Dei. conjux quoque regia viſa eſt
Cætera non duro, duro tamen ultima vultu
Dicta tuliſſe Jovis; ſeque indoluiſſe notatam.
Interea, quodcunque fuit populabile flammæ,
Mulciber abſtulerat; nec cognoſcenda remanſit
Herculis effigies; nec quidquam ab imagine ductum
Matris habet: tantúmque Jovis veſtigia ſervat.
Utque novus ſerpens, poſitâ cum pelle ſenectâ,
Luxuriare ſolet; ſquamâque nitere recenti;
Sic, ubi mortales Tirynthius exuit artus;
Parte ſui meliore viget; majórque videri
Cœpit; & auguſtâ fieri gravitate verendus.
Quem pater omnipotens, inter cava nubila raptum,
Quadrijugo curru radiantibus intulit aſtris.
Senſit Atlas pondus. neque adhuc Stheneleïus iras
Solverat Euryſtheus; odiúmque in prole paternum
Exercebat atrox. at longis anxia curis
Argolis Alcmene, queſtus ubi ponat aniles,
Cui referat nati teſtatos orbe labores,
Cuíve ſuos caſus, Iolen habet. Herculis illam
Imperiis, thalamóque animóque receperat Hyllus:
Implêrátque uterum generoſo germine. cui ſic
Incipit Alcmene: Faveant tibi numina ſaltem;
Corripiántque moras, tum cùm matura vocabis
Præpoſitam timidis parientibus Ilithyiam;
Quam mihi difficilem Junonis gratia fecit.
Namque laboriferi cùm jam natalis adeſſet
Herculis, & decimum premeretur ſidere ſignum:
Tendebat gravitas uterum mihi: quódque ferebam,
Tantum erat, ut poſſes auctorem dicere tecti
Ponderis eſſe Jovem. nec jam tolerare labores
Ulteriùs poteram: quin nunc quoque frigidus artus,
Dum loquor, horror habet; párſque eſt meminiſſe doloris.
Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
Feſſa malis, tendénſque ad cælum brachia, magno
Lucinam Nixóſque pares clamore vocabam.
Illa quidem venit, ſed præcorrupta, meúmque
Quæ donare caput Junoni vellet iniquæ.
Utque meos audit gemitus, ſubſedit in illâ
Ante fores arâ: dextróque à poplite lævum
Preſſa genu, digitis inter ſe pectine junctis,
Suſtinuit partus. tacitâ quoque carmina voce
Dixit: & inceptos tenuerunt carmina partus.
Nitor, & ingrato facio convicia demens
Vana Jovi: cupióque mori; moturáque duros
Verba queror ſilices. matres Cadmeïdes adſunt;
Votáque ſuſcipiunt; exhortantúrque dolentem.
Una miniſtrarum mediâ de plebe Galanthis,
Flava comas, aderat, faciendis ſtrenua juſſis;
Officiis dilecta ſuis. ea ſenſit iniquâ
Neſcio quid Junone geri: dúmque exit, & intrat
Sæpe fores; Divam reſidentem vidit in arâ;
Brachiáque in genibus digitis connexa tenentem:
Et, Quæcunque es, ait, dominæ gratare; levata eſt
Argolis Alcmene: potirúrque puerpera voto.
Exſiluit, junctáſque manus patefacta remiſit
Diva potens uteri. vinclis levor ipſa remiſſis.
Numine decepto riſiſſe Galanthida fama eſt.
Ridentem, prenſámque ipſis Dea ſæva capillis
Traxit, & è terrâ corpus relevare volentem
Arcuit: ſinque pedes mutavit brachia primos.
Strenuitas antiqua manet: nec terga colorem
Amiſere ſuum: forma eſt diverſa priori.
Quæ, quia mendaci parientem juverat ore,
Ore parit: noſtráſque domos, ut & antè, frequentat.
Dixit: &, admonitu veteris commota miniſtræ,
Ingemuit. quam ſic nurus eſt affata dolentem:
Te tamen, ô genitrix, alienæ ſanguine veſtro
Rapta movet facies. quid ſi tibi mira ſororis
Fata meæ referam? quanquam lacrymæque dolórque
Impediunt, prohibéntque loqui. fuit unica matri
(Me pater ex aliâ genuit) notiſſima formâ
Oechalidum Dryope: quam virginitate carentem,
Vímque Dei paſſam, Delphos Delónque tenentis,
Excipit Andræmon; & habetur conjuge felix.
Eſt lacus, acclivi devexo margine formam
Littoris efficiens: ſummum myrteta coronant.
Venerat huc Dryope fatorum neſcia; quóque
Indignere magìs, Nymphis latura coronas.
Inque ſinu puerum, qui nondum impleverat annum,
Dulce ferebat onus: tepidíque ope lactis alebat.
Haud procul à ſtagno, Tyrios imitata colores,
In ſpem baccarum florebat aquatica lotos.
Carpſerat hinc Dryope, quos oblectamina nato
Porrigeret flores: & idem factura videbar;
Namque aderam. vidi guttas è flore cruentas
Decidere; & tremulo ramos horrore moveri.
Scilicet, ut referunt tardi nunc denique agreſtes,
Lotis in hanc Nymphe, fugiens obſcœna Priapi,
Contulerat verſos ſervato nomine vultus.
Neſcierat ſoror hoc; quæ cùm perterrita retro
Ire & adoratis vellet diſcedere Nymphis;
Hæſerunt radice pedes. convellere pugnat:
Nec quicquam, niſi ſumma, movet. ſuccreſcit ab imo,
Totáque paulatim lentus premit inguina cortex.
Ut vidit; conata manu laniare capillos,
Fronde manum implevit: frondes caput omne tenebant.
At puer Amphiſſos (namque hoc avus Eurytus illi
Addiderat nomen) materna rigeſcere ſentit
Ubera: nec ſequitur ducentem lacteus humor.
Spectatrix aderam fati crudelis; opémque
Non poteram tibi ferre, ſoror: quantúmque valebam,
Creſcentem truncum ramóſque amplexa, morabar:
Et (fateor) volui ſub eodem cortice condi.
Ecce vir Andræmon, genitórque miſerrimus, adſunt:
Et quærunt Dryopen: Dryopen quærentibus illis
Oſtendi loton. tepido dant oſcula ligno:
Affuſique ſuæ radicibus arboris hærent.
Nil niſi jam faciem, quod non foret arbor, habebas,
Cara ſoror. lacrymæ verſo de corpore factis
Irrorant foliis: ac, dum licet, oráque præſtant
Vocis iter, tales effundit in aëra queſtus:
Siqua fides miſeris, hoc me per numina juro
Non meruiſſe nefas. patior ſinè crimine pœnam.
Viximus innocuæ: ſi mentior, arida perdam,
Quas habeo, frondes; & cæſa ſecuribus urar.
Hunc tamen infantem maternis demite ramis;
Et date nutrici: noſtrâque ſub arbore ſæpe
Lac facitote bibat; noſtrâque ſub arbore ludat.
Cúmque loqui poterit, matrem facitote ſalutet.
Et triſtis dicat, Latet hôc ſub ſtipite mater.
Stagna tamen timeat; nec carpat ab arbore flores:
Et frutices omnes corpus putet eſſe Dearum.
Care, vale, conjux, & tu germana, patérque.
Quîs ſi qua eſt pietas, ab acutæ vulnere falcis
A pecoris morſu frondes defendite noſtras.
Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non eſt;
Erigite huc artus, & ad oſcula noſtra venite,
Dum tangi poſſunt, parvúmque attollite natum.
Plura loqui nequeo. nam jam per candida mollis
Colla liber ſerpit: ſummóque cacumine condor.
Ex oculis removete manus. ſinè munere veſtro
Contegat inductus morientia lumina cortex.
Deſierant ſimul ora loqui, ſimul eſſe: diúque
Corpore mutato rami caluere recentes.
Dúmque refert Iole fatum miſerabile, dúmque
Eurytidos lacrymas admoto pollice ſiccat
Alcmene, flet & ipſa tamen: compeſcuit omnem
Res nova triſtitiam. nam limine conſtitit alto
Penè puer, dubiâque tegens lanugine malas
Ora reformatus primos Iolaus in annos.
Hoc illi dederat Junonia muneris Hebe,

Victa viri precibus. quæ cùm jurare pararet
Dona tributuram poſthac ſe talia nulli;
Non eſt paſſa Themis. Nam jam diſcordia Thebæ
Bella movent, dixit: Capanéuſque niſi ab Jove vinci
Haud poterit: ibúntque pares in vulnera fratres:
Subductáque ſuos manes tellure videbit
Vivus adhuc vates: ultúſque parente parentem
Natus erit facto pius & ſceleratus eodem:
Attonitúſque malis, exul mentíſque domûſque,
Vultibus Eumenidum, matriſque agitabitur umbris;
Donec eum conjux fatale popoſcerit aurum:
Cognatúmque latus Phegeius hauſerit enſis.
Tum demum magno petet hos Acheloïa ſupplex
Ab Jove Callirhoë natis infantibus annos.
Jupiter his motus, privignæ dona nurûſque
Præcipiet: faciétque viros impubibus annis.
   Hæc ubi faticano venturi præſcia dixit
Ore Themis; vario Superi ſermone fremebant:
Et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
Murmur erat. queritur veteres Pallantias annos
Conjugis eſſe ſui: queritur caneſcere mitis
Iaſiona Ceres: repetitum Mulciber ævum
Poſcit Erichthonio. Venerem quoque cura futuri
Tangit, & Anchiſæ renovare paciſcitur annos.
Cui ſtudeat, Deus omnis habet. creſcítque favore
Turbida ſeditio; donec ſua Jupiter ora
Solvit: &, O, noſtrî ſi qua eſt reverentia, dixit,
Quò ruitis? tantúmne ſibi quis poſſe videtur,
Fata quoque ut ſuperet? fatis Iolâus in annos,
Quos egit, rediit: fatis juveneſcere debent
Callirhoë geniti; non ambitione, nec armis.
Vos etiam, quóque hoc animo meliore feratis,
Me quoque fata regunt: quæ ſi mutare valerem,
Nec noſtrum ſeri curvarent Æacon anni:
Perpetuúmque ævi florem Rhadamanthus haberet
Cum Minoë meo: qui propter amara ſenectæ
Pondera deſpicitur; nec, quo priùs, ordine regnat.
Dicta Jovis movere Deos. nec ſuſtinet ullus
(Cùm videant feſſos Rhadamanthon & Æacon annis,
Et Minoa) queri. qui, dum fuit integer ævi,
Terruerat magnas ipſo quoque nomine gentes.
Tunc erat invalidus; Deïonidénque juventæ
Robore Miletum, Phœbóque parente ſuperbum,
Pertimuit: credénſque ſuis inſurgere regnis,
Haud tamen eſt patriis arcere penatibus auſus.
Sponte fugis, Milete, tuâ; celerſque carinâ
Ægæas metiris aquas; & in Aſide terrâ
Mœnia conſtituis, poſitoris habentia nomen.
Hìc tibi, dum ſequitur patriæ curvamina ripæ,
Filia Mæandri toties redeuntis eodem,
Cognita Cyanèe, præſtanti corpora formâ,
Byblida cum Cauno prolem eſt enixa gemellam.
Byblis in exemplo eſt, ut ament conceſſa puellæ:
Byblis Apollinei correpta cupidine fratris,
Non ſoror ut fratrem, nec quà debebat, amavit.
Illa quidem primò nullos intelligit ignes:
Nec peccare putat, quòd ſæpius oſcula jungat:
Quòd ſua fraterno circumdet brachia collo.
Mendacíque diu pietatis fallitur umbrâ.
Paulatim declinat amor; viſuráque fratrem
Culta venit; nimiúmque cupit formoſa videri.
Et, ſi qua eſt illic formoſior, invidet illi.
Sed nondum manifeſta ſibi eſt; nullúmque ſub illo
Igne facit votum. veruntamen æſtuat intus.
Jam dominum appellat. jam nomina ſanguinis odit:
Byblida jam mavult, quàm ſe vocet ille ſororem.
Spes tamen obſcœnas animo dimittere non eſt
Auſa ſuo vigilans. placidâ reſoluta quiete
Sæpe videt, quod amat. viſa eſt quoque jungere fratri
Corpus; & erubuit, quamvis ſopita jacebat.
Somnus abit. ſilet illa diu; repetítque quietis
Ipſa ſuæ ſpeciem; dubiâque ita mente profatur:
Me miſeram! tacitæ quid vult ſibi noctis imago?
Quàm nolim rata ſit. cur hæc ego ſomnia vidi?
Ille quidem eſt oculis quamvìs formoſus iniquis:
Et placet, & poſſum, ſi non ſit frater, amare.
Et me dignus erat. verùm nocet eſſe ſororem.
Dummodo tale nihil vigilans committere tentem;
Sæpe licet ſimili redeat ſub imagine ſomnus.
Teſtis abeſt ſomno; nec abeſt imitata voluptas.
Prò Venus, & tenera volucer cum matre Cupido,
Gaudia quanta tuli! quàm me manifeſta libido
Contigit! ut jacui totis reſoluta medullis!
Ut meminiſſe juvat! quamvìs brevis illa voluptas.
Nóxque fuit præceps, & cœptis invida noſtris.
O ego, ſi liceat mutato nomine jungi,
Quàm bene, Caune, tuo poteram nurus eſſe parenti!
Quàm bene, Caune, meo poteras gener eſſe parenti!
Omnia, Dî facerent, eſſent communia nobis;
Præter avos. tu me vellem generoſior eſſes.
Neſcio quam facies igitur, pulcherrime, matrem:
At mihi, quæ malè ſum, quos tu, ſortita parentes,
Nil niſi frater eris. quod obeſt, id habebimus unum.
Quid mihi ſignificant ergo mea viſa? quod autem
Somnia pondus habent? an habent & ſomnia pondus?
Dî melius! Dî nempe ſuas habuere ſorores.
Sic Saturnus Opim junctam ſibi ſanguine duxit,
Oceanus Tethyn, Junonem rector Olympi.
Sunt Superis ſua jura. quid ad cæleſtia ritus
Exigere humanos, diverſáque fœdera tento?
Aut noſtro vetitus de corde fugabitur ardor:
Aut, hoc ſi nequeo, peream precor antè; toróque
Mortua componar: poſitæque det oſcula frater.
Et tamen arbitrium quærit res iſta duorum.
Finge placere mihi: ſcelus eſſe videbitur illi.
At non Æolidæ thalamos timuere ſororum.
Unde ſed hos novi? cur hæc exempla paravi?
Quò feror? obſcœnæ procul hinc diſcedite flammæ:
Nec, niſi quà fas eſt germanæ, frater ametur.
Si tamen ipſe mei captus prior eſſet amore,
Forſitan illius poſſem indulgere furori.
Ergo ego, quem fueram non rejectura petentem,
Ipſa petam? poteriſne loqui? poteriſne fateri?
Coget amor; potero. vel, ſi pudor ora tenebit,
Littera celatos arcana fatebitur ignes.
Hæc placet, hæc dubiam vincit ſententia mentem.
In latus erigitur; cubitóque innixa ſiniſtro,
Viderit: inſanos, inquit, fateamur amores.
Hei mihi! quò labor? quem mens mea concipit ignem?
Et meditata manu componit verba trementi.
Dextra tenet ferrum. vacuam tenet altera ceram.
Incipit; & dubitat: ſcribit; damnátque tabellas:
Et notat; & delet: mutat; culpátque, probátque:
Inque vicem ſumtas ponit, poſitáſque reſumit.
Quid velit, ignorat: quicquid factura videtur,
Diſplicet. in vultu eſt audacia miſta pudori.
Scripta ſoror fuerat: viſum eſt delere ſororem,
Verbáque correctis incidere talia ceris:
Quam, niſi tu dederis, non eſt habitura ſalutem,
Hanc tibi mittit amans: pudet ah, pudet edere nomen!
Et, ſi quid cupiam, quæris; ſinè nomine vellem
Poſſet agi mea cauſa meo: nec cognita Byblis
Antè forem, quàm ſpes votorum certa fuiſſet.
Eſſe quidem læſi poterant tibi pectoris index,
Et color, & macies, & vultus, & humida ſæpe
Lumina, nec cauſâ ſuſpiria mota patenti;
Et crebri amplexus; & quæ, ſi fortè notâſti,
Oſcula ſentiri non eſſe ſororia poſſent.
Ipſa tamen, quamvìs animo grave vulnus habebam,
Quamvìs intus erat furor igneus, omnia feci,
(Sunt mihi Dî teſtes) ut tandem ſanior eſſem:
Pugnavíque diu violenta Cupidinis arma
Effugere infelix; & plùs, quàm ferre puellam
Poſſe putes, ego dura tuli. ſuperata fateri
Cogor, opémque tuam timidis expoſcere votis.
Tu ſervare potes, tu perdere ſolus amantem.
Elige utrum facias. non hoc inimica precatur:
Sed quæ, cùm tibi ſit junctiſſima, junctior eſſe
Expetit; & vinclo tecum propiore ligari
Jura ſenes nôrint: & quid liceátque, nefáſque,
Fáſque ſit, inquirant; legúmque examina ſervent:
Conveniens Venus eſt annis temeraria noſtris.
Quid liceat, neſcimus adhuc. & cuncta licere
Credimus: & ſequimur magnorum exempla Deorum.
Nec nos aut durus pater, aut reverentia famæ,
Aut timor impedient; tantùm abſit cauſa timendi.
Dulcia fraterno ſub nomine furta tegemus.
Eſt mihi libertas tecum ſecreta loquendi.
Et damus amplexus; & jungimus oſcula coràm.
Quantum eſt, quod deſit! miſerere fatentis amorem,
Et non faſſuræ, niſi cogeret ultimus ardor:
[Néve merere, meo ſubſcribi cauſa ſepulcro.]
Talia nequicquam perarantem plena reliquit
Cera manum: ſummúſque in margine verſus adhæſit.
Protinus impreſſâ ſignat ſua crimina gemmâ;
Quam tinxit lacrymis: linguam defecerat humor.
Déque ſuis unum famulis pudibunda vocavit:
Et pavidùm blandita, Fer has, fidiſſime, noſtro,

Dixit,

Dixit, & ad eſt poſt longo tempore, fratri.
Cùm daret; elapſæ manibus cecidere tabellæ.
Omine turbata eſt: miſit tamen. apta miniſter
Tempora nactus adit; traditque latentia verba.
Attonitus ſubitâ juvenis Mæandrius irâ,
Projicit acceptas, lectâ ſibi parte, tabellas:
Vixque manus retinens trepidantis ab ore miniſtri,
Dum licet, ô vetitæ ſcelerate libidinis auctor,
Effuge, ait: qui, ſi noſtrum tua fata pudorem
Non traherent ſecum, pœnas mihi morte dediſſes.
Ille fugit pavidus: dominæque feroci Cauni
Dicta refert. palles auditâ, Bybli, repulsâ:
Et pavet obſeſſum glaciali frigore pectus.
Mens tamen ut rediit; pariter rediere furores:
Linguáque vix tales icto dedit aëre voces:
Et meritò; quid enim temeraria vulneris hujus
Indicium feci? quid, quæ celanda fuerunt,
Tam citò commiſi properatis verba tabellis?
Antè erat ambiguis animi ſententia dictis
Prætentanda mihi. ne non ſequeretur euntem,
Parte aliquâ veli, qualis foret aura, notare
Debueram; tutóque mari decurrere: quæ nunc
Non exploratis implevi lintea ventis.
Auferor in ſcopulos igitur, ſubmerſáque toto
Obruor Oceano. neque habent mea vela recurſus.
Quid quòd & omnibus certis prohibebar amori
Indulgere meo, tum cùm mihi ferre jubenti
Excidit, & fecit ſpes noſtras cera caducas?
Nonne vel illa dies fuerat, vel tota voluntas,
Sed potius mutanda dies? Deus ipſe monebat;
Signaque certa dabat, ſi non malè ſana fuiſſem.
Et tamen ipſa loqui, nec me committere ceræ
Debueram; præſénſque meos aperire furores.
Vidiſſet lacrymas, vultus vidiſſet amantis.
Plura loqui poteram, quam quæ cepere tabellæ.
Invito potui circumdare brachia collo:
Amplexúſque pedes: affuſaque poſcere vitam:
Et, ſi rejiceret, potui moritura videri.
Omnia feciſſem. quorum ſi ſingula duram
Flectere non poterant, potuiſſent omnia, mentem.
Forſitan & miſſi ſit quædam culpa miniſtri.
Non adiit aptè: non legit idonea, credo,
Tempora. nec petiit horámque animúmque vacantem.
Hæc nocuere mihi. neque enim de tigride natus;
Nec rigidas ſilices, ſolidumve in pectore ferrum,
Aut adamanta gerit: nec lac bibit ille leænæ.
Vincetur. repetendus erit. nec tædia cœpti
Ulla mei capiam; dum ſpiritus iſte manebit.
Nam primum (ſi facta mihi revocare liceret)
Non cœpiſſe fuit: cœpta expugnare, ſecundum eſt.
Quippe nec ille poteſt (ut jam mea vota relinquam)
Non tamen auſorum ſemper memor eſſe meorum.
Et, quia deſierim, leviter voluiſſe videbor:
Aut etiam tentâſſe illum, inſidiiſque petiſſe.
Vel certè non hôc, qui plurimus urit & uſſit
Pectora noſtra, Deo, ſed victa libidine credar.
Denique jam nequeo nil commiſiſſe nefandum.
Et ſcripſi, & petii: temerata eſt noſtra voluntas.
Ut nihil adjiciam, non poſſum innoxia dici.
Quod ſupereſt, multum eſt in vota, in crimina parvum.
Dixit: & (incertæ tanta eſt diſcordia mentis)
Cùm pigeat tentaſſe, libet tentare: modúmque
Exit; & infelix committit ſæpe repelli.
Mox ubi finis abeſt; patriam fugit ille, nefáſque:
Inque peregrinâ ponit nova mœnia terrâ.
Tum verò mœſtam totâ Miletida mente
Defeciſſe ferunt. tum verò à pectore veſtem
Deripuit; planxitque ſuos furibunda lacertos.
Jámque palam eſt demens; inconceſſámque fatetur
Spem Veneris, ſine quâ patriam, inviſoſque penates
Deſerit; & profugi ſequitur veſtigia fratris.
Utque tuo motæ, proles Semeleïa, thyrſo
Iſmariæ celebrant repetita triennia Bacchæ;
Byblida non aliter latos ululâſſe per agros
Bubaſides videre nurus: quibus illa relictis
Caras; & armiferos Lelegas, Lyciámque pererrat.
Jam Cragon, & Lymiren, Xanthique reliquerat undas,
Quóque Chimæra jugo mediis in partibus ignem,
Pectus & ora leæ, caudam ſerpentis habebat.
Deficiunt ſylvæ: cum tu laſſata ſequendo
Procidis; &, durâ poſitis tellure capillis,
Bybli taces; frondéſque tuo premis ore caducas.
Sæpe etiam Nymphæ teneris Lelegeïdes ulnis
Tollere conantur: ſæpe, ut moderetur amori,
Præcipiunt; ſurdæque adhibent ſolatia menti.
Muta jacet; viridéſque ſuis terit unguibus herbas
Byblis: & humectat lacrymarum gramina rivo.
Naïadas his venam, quæ nunquam areſcere poſſet,
Suppoſuiſſe ferunt. quid enim dare majus habebant?
Protinus, ut ſecto piceæ de cortice guttæ,
Utve tenax gravidâ manat tellure bitumen;
Utve ſub adventum ſpirantis lene Favoni
Sole remoleſcit, quæ frigore conſtitit unda,
Sic lacrymis conſumta ſuis Phœbeïa Byblis
Vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
Nomen habet dominæ, nigrâque ſub ilice manat.
Fama novi centum Cretæas forſitan urbes
Impleſſet monſtri; ſi non miracula nuper
Iphide mutatâ Crete propiora tuliſſet.
Proxima Gnoſſiaco nam quondam Phæſtia regno
Progenuit tellus, ignoto nomine Ligdum;
Ingenuâ de plebe virum. nec cenſus in illo
Nobilitate ſuâ major: ſed vita fidéſque
Inculpata fuit. gravidæ qui conjugis aures
Vocibus his movit; cum jam prope partus adeſſet:
Quæ voveam duo ſunt: minimo ut relevere labore;
Utque marem parias. oneroſior altera ſors eſt:
Et vires Natura negat. quod abominor, ergo
Edita forte tuo fuerit ſi fœmina partu;
(Invitus mando: pietas, ignoſce) necetur.
Dixerat: & lacrymis vultum lavere profuſis,
Tam qui mandabat, quàm cui mandata dabantur.
Sed tamen uſque ſuum vanis Telethuſa maritum
Sollicitat precibus; ne ſpem ſibi ponat in arcto.
Certa ſua eſt Ligdo ſententia. jámque ferendo
Vix erat illa gravem maturo pondere ventrem;
Cùm medio noctis ſpatio ſub imagine ſomni
Inachis ante torum, pompâ comitata ſuorum,
Aut ſtetit, aut viſa eſt. inerant lunaria fronti
Cornua, cum ſpicis nitido flaventibus auro,
Et regale decus; cum quâ latrator Anubis,
Sanctáque Bubaſtis, variúſque coloribus Apis:
Quíque premit vocem, digitóque ſilentia ſuadet;
Siſtráque erant, nunquámque ſatis quæſitus Oſiris,
Plenaque ſomniferi ſerpens peregrina veneni.
Cum velut excuſſam ſomno, & manifeſta videntem
Sic affata Dea eſt: Pars ô Telethuſa mearum,
Pone graves curas; mandatáque falle mariti.
Nec dubita, cum te partu Lucina levârit,
Tollere quicquid erit. Dea ſum auxiliaris, opémque
Exorata fero. nec te coluiſſe quereris
Ingratum numen. monuit, thalamóque receſſit.
Læta toro ſurgit, puráſque ad ſidera ſupplex
Creſſa manus tollens, rata ſint ſua viſa precatur.
Ut dolor increvit; ſeque ipſum pondus in auras
Expulit, & nata eſt ignaro fœmina patri;
Juſſit ali mater, puerum mentita: fidémque
Res habuit: neque erat facti niſi conſcia nutrix.
Vota pater ſolvit, noménque imponit avitum.
Iphis avus fuerat. gaviſa eſt nomine mater,
Quod commune foret, nec quenquam falleret illo.
Impercepta piâ mendacia fraude latebant.
Cultus erat pueri: facies, quam ſive puellæ,
Sive dares puero, fieret formoſus uterque.
Tertius interea decimo ſucceſſerat annus;
Cum pater, Iphi, tibi flavam deſpondet Ianthen:
Inter Phæſtiadas quæ laudatiſſima formæ
Dote fuit virgo, Dictæo nata Teleſte.
Par ætas, par forma fuit: primáſque magiſtris
Accepere artes elementa ætatis ab iiſdem.
Hinc amor ambarum tetigit rude pectus: & æquum
Vulnus utrique tulit. ſed erat fiducia diſpar.
Conjugii pactæque exſpectat tempora tædæ:
Quámque virum putat eſſe, ſuum fore credit Ianthe.
Iphis amat, quâ poſſe frui deſperat, & auget
Hoc ipſum flammas: ardétque in virgine virgo.
Vixque tenens lacrymas, Quis me manet exitus, inquit,
Cognita quam nulli, quam prodigioſa, novæque
Cura tenet Veneris? ſi Di mihi parcere vellent;
[Perdere debuerant: ſi non & perdere vellent;]
Naturale malum ſaltem & de more dediſſent.
Nec vaccam vaccæ, nec equas amor urit equarum.
Urit oves aries: ſequitur ſua fœmina cervum.
Sic & aves coëunt: intérque animalia cuncta
Fœmina fœmineo correpta cupidine nulla eſt.
Vellem nulla forem. ne non tamen omnia Crete
Monſtra ferat; taurum dilexit filia Solis,
Fœmina nempe marem. meus eſt furioſior illo,

Si

Si verum profitemur, amor. tamen illa ſecuta eſt
Spem Veneris: tamen illa dolis & imagine vaccæ
Paſſa bovem eſt: & erat, qui deciperetur, adulter.
Huc licèt è toto ſolertia confluat orbe,
Ipſe licèt revolet ceratis Dædalus alis;
Quid faciet? num me puerum de virgine doctis
Artibus efficiet? num te mutabit Ianthe?
Quin animum firmas, téque ipſa recolligis, Iphi:
Conſiliíque inopes & ſtultos excutis ignes?
Quid ſis nata vide: (niſi te quoque decipis ipſam)
Et pete quod fas eſt: & ama, quod fœmina debes.
[Spes eſt quæ capiat: ſpes eſt quæ paſcat amorem,]
Hanc tibi res adimit: non te cuſtodia caro
Arcet ab amplexu, nec cauti cura mariti.
Non patris aſperitas, non ſe negat ipſa roganti.
Nec tamen eſt potiunda tibi: nec, ut omnia fiant,
Eſſe potes felix; ut Dique homineſque laborent.
[Nunc quoque votorum pars nulla eſt vana meorum:
Dique mihi faciles, quidquid valuere, dederunt.]
Quódque ego, vult genitor, vult ipſa, ſocérque futurus:
At non vult Natura, potentior omnibus iſtis;
Quæ mihi ſola nocet. venit ecce optabile tempus:
Lúxque jugalis adeſt: ut jam mea fiat Ianthe;
Nec mihi continget. mediis ſitiemus in undis.
Pronuba quid Juno, quid ad hæc, Hymenæe, venitis
Sacra; quibus qui ducat abeſt, ubi nubimus ambæ?
Preſſit ab his vocem. nec lenius altera virgo
Æſtuat: útque celer venias, Hymenæe, precatur.
Quod petit hæc, Telethuſa timens, modò tempora differt:
Nunc ficto languore moram trahit. omina ſæpe,
Viſáque cauſatur. ſed jam conſumſerat omnem
Materiam ficti: dilatáque tempora tædæ
Inſtiterant; uníſque dies reſtabat: at illa
Crinalem capiti vittam natæque ſibíque
Detrahit: & paſſis aram complexa capillis,
Iſi, Paratonium, Mareoticáque arva, Pharónque
Quæ colis, & ſeptem digeſtum in cornua Nilum;
Fer, precor, inquit, opem: noſtróque medere timori.
Te Dea, te quondam, tuáque hæc inſignia vidi:
Cunctáque cognovi; comitéſque, facéſque, ſonúmque
Siſtrorum: memoríſque animo tua juſſa notavi.
Quòd videt hæc lucem, quòd non ego punior ipſa;
Conſilium, monitúmque tuum eſt. miſerere duarum,
Auxilióque juva. lacrymæ ſunt verba ſecutæ.
Viſa Dea eſt moviſſe ſuas (& moverat) aras.
Et templi tremuere fores, imitataque Lunam
Cornua fulſerunt; crepuítque ſonabile ſiſtrum.
Non ſecura quidem, fauſto tamen omine læta
Mater abit templo. ſequitur comes Iphis euntem,
Quàm ſolita eſt, majore gradu: nec candor in ore
Permanet; & vires augentur; & acrior ipſe eſt
Vultus: & incomtis brevior menſura capillis.
Plúſque vigoris adeſt, habuit quàm fœmina. jam, quæ
Fœmina nuper eras, puer es. date munera templis:
Nec timidâ gaudete fide. dant munera templis.
Addunt & titulum: titulus breve carmen habebat:
Dona puer ſolvit, quæ fœmina voverat, Iphis.
Poſtera lux radiis latum patefecerat orbem;
Cùm Venus, & Juno, ſociíſque Hymenæus ad ignes
Conveniunt: potitúrque ſuâ puer Iphis Ianthe.

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUS.

INDE per immenſum croceo velatus amictu
Aëra digreditur, Ciconúmque Hymenæus ad oras
Tendit; & Orpheâ nequicquam voce vocatur.
Adfuit ille quidem: ſed nec ſollennia verba,
Nec lætos vultus, nec felix attulit omen.
Fax quoque, quam tenuit, lacrymoſo ſtridula fumo,
Uſque fuit, nullos invenit motibus ignes.
Exitus auſpicio gravior: nam nupta, per herbas
Dum nova Naïadum turbâ comitata vagatur,
Occidit, in talum ſerpentis dente recepto.
Quam ſatis ad ſuperas poſtquam Rhodopeïus auras
Deflevit vates; ne non tentaret & umbras,
Ad Styga Tænariâ eſt auſus deſcendere portâ.
Perque leves populos ſimulacraque functa ſepulcris
Perſephonen adiit, inamœnáque regna tenentem
Umbrarum dominum. pulſíſque ad carmina nervis
Sic ait. O poſiti ſub terrâ numina mundi,
In quem recidimus quicquid mortale creamur;
Si licet, &, falſi poſitis ambagibus oris,
Vera loqui ſinitis; non huc, ut opaca viderem
Tartara, deſcendi; nec uti villoſa colubris
Terna Meduſæi vincirem guttura monſtri.
Cauſa viæ conjux: in quam calcata venenum
Vipera diffudit; creſcentéſque abſtulit annos.
Poſſe pati volui: nec me tentâſſe negabo.
Vicit Amor. ſuperâ Deus hic bene notus in orâ eſt.
An ſit & hic, dubito: ſed & hîc tamen auguror eſſe.
Famáque ſi veteris non eſt mentita rapinæ,
Vos quoque junxit Amor. per ego hæc loca plena timoris,
Per Chaos hoc ingens, vaſtíque ſilentia regni,
Eurydices oro properata retexite fila.
Omnia debemur vobis: paulúmque morati,
Seriùs aut citiùs ſedem properamus ad unam.
Tendimus huc omnes. hæc eſt domus ultima: vóſque
Humani generis longiſſima regna tenetis.
Hæc quoque, cùm juſtos matura peregerit annos,
Juris erit veſtri. pro munere poſcimus uſum.
Quòd ſi fata negant veniam pro conjuge, certum eſt
Nolle redire mihi. leto gaudete duorum.
Talia dicentem, nervóſque ad verba moventem,
Exſangues flebant animæ. nec Tantalus undam
Captavit refugam: ſtupuítque Ixionis orbis.
Nec carpſere jecur volucres, urníſque vacârunt
Belides: inque tuo ſediſti, Siſyphe, ſaxo.
Tum primùm lacrymis victarum carmine fama eſt
Eumenidum maduiſſe genas. nec regia conjux
Suſtinet oranti, nec qui regit ima, negare:
Eurydicénque vocant. umbras erat illa recentes
Inter: & inceſſit paſſu de vulnere tardo.
Hanc ſimul, & legem Rhodopeïus accipit heros,
Ne flectat retro ſua lumina; donec Avernas
Exierit valles: aut irrita dona futura.
Carpitur acclivus per muta ſilentia trames,
Arduus, obſcurus, caligine denſus opacâ.
Nec procul abfuerunt telluris margine ſummæ.
Hic, ne deficeret, metuens, avidúſque videndi,
Flexit amans oculos. & protinus illa relapſa eſt.
Brachiáque intendens, prendíque & prendere certans,
Nil niſi cedentes infelix arripit auras.
Jámque iterum moriens non eſt de conjuge quicquam
Queſta ſuo: quid enim ſeſe quereretur amatam?
Supremúmque vale, quod jam vix auribus ille
Acciperet, dixit: revolutáque rurſus eodem eſt.
Non aliter ſtupuit geminâ nece conjugis Orpheus;
Quàm tria qui timidus, medio portante catenas,
Colla canis vidit: quem non pavor antè reliquit,
Quàm natura prior, ſaxo per corpus oborto:
Quíque in ſe crimen traxit; voluítque videri
Olenos eſſe nocens: túque ô confiſa figuræ,
Infelix Lethæa, tuæ; junctiſſima quondam
Pectora, nunc lapides, quos humida ſuſtinet Ide.
Orantem, fruſtráque iterum tranſire volentem,
Portitor arcuerat. ſeptem tamen ille diebus
Squallidus in ripâ Cereris ſinè munere ſedit.
Cura dolórque animi, lacrymæque alimenta fuere.
Eſſe Deos Erebi crudeles queſtus, in altam
Se recipit Rhodopen, pulſúmque Aquilonibus Hæmon.
Tertius æquoreis incluſum Piſcibus annum
Finierat Titan: omnémque refugerat Orpheus
Fœmineam Venerem; ſeu quòd malè ceſſerat illi;
Sive fidem dederat. multas tamen ardor habebat
Jungere ſe vati: multæ doluere repulſæ.
Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares. citráque juventam
Ætatis breve ver, & primos carpere flores.
Collis erat, collémque ſuper planiſſima campi
Area: quam viridem faciebant graminis herbæ.
Umbra loco deerat. quâ poſtquam parte reſedit
Dîs genitus vates, & fila ſonantia movit;
Umbra loco venit. non Chaonis abfuit arbos,
Non nemus Heliadum, non frondibus eſculus altis.
Nec tiliæ molles, nec fagus, & innuba laurus.
Et coryli fragiles, & fraxinus utilis haſtis,
Enodíſque abies, curvatáque glandibus ilex,
Et platanus genialis, acérque coloribus impar,
Amnicolæque ſimul ſalices, & aquatica lotos,
Perpetuóque virens buxus, tenuéſque myricæ.
Et bicolor myrtus, & baccis cærula tinus:
Vos quoque flexipedes hederæ veniſtis, & unà
Pampineæ vites, & amictæ vitibus ulmi:
Ornique, & piceæ, pomóque onerata rubenti

Arbutus,

Arbutus, & lentæ victoris præmia palmæ:
Et ſuccincta comas, hirſutáque vertice pinus;
Grata Deûm matri. ſiquidem Cybeleïus Attis
Exuit hâc hominem, truncoque induruit illo.
Adſuit huic turbæ metas imitata cupreſſus,
Nunc arbor, puer antè Deo dilectus ab illo,
Qui citharam nervis, & nervis temperat arcus.
Namque ſacer Nymphis Carthæa tenentibus arva
Ingens cervus erat: latéque patentibus altas
Ipſe ſuo capiti præbebat cornibus umbras:
Cornua fulgebant auro: demiſſáque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla ſuper frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur: paribúque ex ære nitebant
Auribus in geminis circùm cava tempora baccæ.
Iſque metu vacuus, naturalíque pavore
Depoſito, celebrare domos, mulcendáque colla
Quamlibet ignotis manibus præbere ſolebat.
Sed tamen ante alios, Ceæ pulcerrime gentis,
Gratus erat, Cypariſſe, tibi. tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam:
Tu modò texebas varios per cornua flores:
Nunc, eques in tergo reſidens, huc latus & illuc
Mollia purpureis frænabas ora capiſtris.
Æſtus erat, mediúſque dies. Soliſque vapore
Concava littorei fervebant brachia Cancri.
Feſſus in herboſâ poſuit ſua corpora terrâ
Cervus: & arboreâ ducebat frigus ab umbrâ.
Hunc puer imprudens jaculo Cypariſſus acuto
Fixit. &, ut ſævo morientem vulnere vidit,
Velle mori ſtatuit. quæ non ſolatia Phœbus
Dixit? & ut leviter, pro materiáque doleret,
Admonuit. gemit ille tamen: munúſque ſupremum
Hoc petit à Superis; ut tempore lugeat omni.
Jámque, per immenſos egeſto ſanguine fletus,
In viridem verti cœperunt membra colorem;
Et modò, qui niveâ pendebant fronte capilli,
Horrida cæſaries fieri: ſumtóque rigore
Sidereum gracili ſpectare cacumine cælum.
Ingemuit, triſtiſque Deus, Lugebere nobis,
Lugebiſque alios, aderiſque dolentibus, inquit.
Tale nemus vates attraxerat: inque ferarum
Concilio medius, turbæ volucrúmque ſedebat.
Ut ſatis impulſas tentavit pollice chordas;
Et ſenſit varios, quamvis diverſa ſonarent,
Concordare modos; hôc vocem carmine movit:
Ab Jove, Muſa parens, (cedunt Jovis omnia regno)
Carmina noſtra move. Jovis eſt mihi ſæpe poteſtas
Dicta priús. cecini plectro graviore Gigantas,
Sparſáque Phlegræis victricia fulmina campis.
Nunc opus eſt leviore lyrâ: puerôſque canamus
Dilectos Superis, inconceſſiſque puellas
Ignibus attonitas meruiſſe libidine pœnam.
Rex Superûm Phrygii quondam Ganymedis amore
Arſit: & inventum eſt aliquid, quod Jupiter eſſe,
Quàm quod erat, mallet. nullâ tamen alite verti
Dignatur; niſi quæ poſſit ſua fulmina ferre.
Nec mora: percuſſo mendacibus aëre pennis
Abripit Iliaden. qui nunc quoque pocula miſcet,
Invitâque Jovi nectar Junone miniſtrat.
Te quoque, Amyclide, poſuiſſet in æthere Phœbus;
Triſtia ſi ſpatium ponendi fata dediſſent.
Quà licet, æternus tamen es. quotiéſque repellit
Ver hiemem, Piſcíque Aries ſuccedit aquoſo;
Tu toties oreris: viridíque in ceſpite flores.
Te meus ante alios genitor dilexit: & orbis
In medio poſiti caruerunt præſide Delphi;
Dum Deus Eurotan, immunitámque frequentat
Sparten; nec citharæ, nec ſunt in honore ſagittæ.
Immemor ipſe ſui non retia ferre recuſat,
Non tenuiſſe canes; non per juga montis iniqui
Iſſe comes: longâque alit aſſuetudine flammas.
Jámque ferè medios Titan venientis & actæ
Noctis erat, ſpatióque pari diſtabat utrimque;
Corpora veſte levant, & ſucco pinguis olivi
Splendeſcunt, latíque ineunt certamina diſci.
Quem priùs aërias libratum Phœbus in auras
Miſit, & oppoſitas disjecit pondere nubes.
Recidit in ſolidam longo pòſt tempore terram
Pondus. & exhibuit junctam cum viribus artem.
Protinus imprudens, actúſque cupidine ludi,
Tollere Tænarides orbem properabat. at illum
Dura repercuſſum ſubjecit in aëra tellus
In vultus, Hyacinthe, tuos. expalluit æquè,
Ac puer, ipſe Deus: collapſóſque excipit artus:
Et modò te refovet: modò triſtia vulnera ſiccat:
Nunc animam admotis fugientem ſuſtinet herbis.
Nil proſunt artes. erat immedicabile vulnus.
Ut ſi quis violas, riguóve papaver in horto,
Liliáque infringat, fulvis hærentia virgis;
Marcida demittant ſubitò caput illa gravatum;
Nec ſe ſuſtineant; ſpecténtque cacumine terram.
Sic vultus moriens jacet; & defecta vigore
Ipſa ſibi eſt oneri cervix; humeróque recumbit.
Laberis, Oebalide, primâ fraudate juventâ,
Phœbus ait: videóque tuum mea crimina vulnus.
Tu dolor es, facinúſque meum. mea dextera leto
Inſcribenda tuo eſt. ego ſum tibi funeris auctor.
Quæ mea culpa tamen? niſi ſi luſiſſe, vocari
Culpa poteſt. niſi culpa poteſt, & amâſſe, vocari;
Atque utinam pro te vitam, tecúmve liceret
Reddere! ſed quoniam fatali lege tenemur;
Semper eris mecum, memoríque hærebis in ore.
Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt:
Flóſque novus ſcripto gemitus imitabere noſtros.
Tempus & illud erit; quo ſe fortiſſimus heros
Addat in hunc florem; folióque legatur eodem.
Talia dùm vero memorantur Apollinis ore,
Ecce cruor, qui fuſus humi ſignaverat herbam,
Deſinit eſſe cruor: Tyrióque nitentior oſtro
Flos oritur; formámque capit, quam lilia: ſi non
Purpureus color huic, argenteus eſſet in illis.
Non ſatis hoc Phœbo eſt. is enim fuit auctor honoris.
Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit: & ai ai
Flos habet inſcriptum: funeſtáque littera ducta eſt.
Nec genuiſſe pudet Sparten Hyacinthon: honórque
Durat in hoc ævi: celebrandáque more priorum
Annua prælatâ redeunt Hyacinthia pompâ.
At ſi fortè roges fœcundam Amathunta metalli,
An genuiſſe velit Propœtidas; abnuat æquè,
Atque illos, gemino quondam quibus aſpera cornu
Frons erat; unde etiam nomen traxere Ceraſtæ.
Ante fores horum ſtabat Jovis hoſpitis ara,
Lugubris ſceleris: quam ſi quis ſanguine tinctam
Advena vidiſſet; mactatos crederet illic
Lactentes vitulos, Amathuſiacáſve bidentes:
Hoſpes erat cæſus. ſacris offenſa nefandis,
Ipſa ſuas urbes, Ophiuſiáque arva parabat
Deſerere alma Venus. Sed quid loca grata, quid urbes
Peccavere meæ? quod crimen, dixit, in illis?
Exſilio pœnam potiùs gens impia pendat,
Vel nece; vel ſi quid medium mortiſque fugæque.
Idque quid eſſe poteſt, niſi verſæ pœna figuræ?
Dum dubitat, quo mutet eos; ad cornua vultum
Flexit: & admonita eſt hæc illis poſſe relinqui:
Grandiáque in torvos transformat membra juvencos.
Sunt tamen obſcœnæ Venerem Propœtides auſæ
Eſſe negare Deam: pro quo ſua numinis ira
Corpora cum formâ primæ vulgâſſe feruntur.
Utque pudor ceſſit. ſanguiſque induruit oris,
In rigidum parvo ſilicem diſcrimine verſæ.
Quæ quia Pygmalion ævum per crimen agentes
Viderat, offenſus vitiis, quæ plurima menti
Fœmineæ Natura dedit, ſinè conjuge cælebs
Vivebat: thalamíque diu conſorte carebat.
Interea niveum mirâ feliciter arte
Sculpit ebur; formámque dedit, quâ fœmina naſci
Nulla poteſt: operíſque ſui concepit amorem.
Virginis eſt veræ facies; quam vivere credas:
Et, ſi non obſtet reverentia, velle moveri.
Ars adeò latet arte ſuâ. miratur, & haurit
Pectore Pygmalion ſimulati corporis ignes.
Sæpe manus operi tentantes admovet, an ſit
Corpus, an illud ebur: nec ebur tamen eſſe fatetur.
Oſcula dat, reddíque putat: loquitúrque; tenétque:
Et credit tactis digitos inſidere membris:
Et metuit, preſſos veniat ne livor in artus.
Et modò blanditias adhibet: modò grata puellis
Munera fert illi conchas, teretéſque lapillos,
Et parvas volucres, & flores mille colorum,
Liliáque, pictáſque pilas, & ab arbore lapſas
Heliadum lacrymas. ornat quoque veſtibus artus:
Dat digitis gemmas; dat longa monilia collo.
Aure leves baccæ, redimicula pectore pendent.
Cuncta decent: nec nuda minùs formoſa videtur.
Collocat hanc ſtratis conchâ Sidonide tinctis:
Appellatque tori ſociam: acclinatáque colla
Mollibus in plumis, tanquam ſenſura, reponit.

Feſta dies Veneri, totâ celeberrima Cypro,
Venerat: & pandis inductæ cornibus aurum
Conciderant ictæ niveâ cervice juvencæ;
Thuráque fumabant. cum munere functus ad aras
Conſtitit; & timidè, Si Di dare cuncta poteſtis;
Sit conjux opto, non auſus, eburnea virgo,
Dicere Pygmalion, ſimilis mea, dixit, eburneæ.
Senſit, ut ipſa ſuis aderat Venus aurea feſtis,
Vota quid iſta velint: & amici numinis omen
Flamma ter accenſa eſt; apicémque per aëra duxit.
Ut rediit; ſimulacra ſuæ petit ille puellæ:
Incumbénſque toro dedit oſcula: viſa tepere eſt.
Admovet os iterum: manibus quoque pectora tentat.
Tentatum molleſcit ebur: poſitóque rigore
Subſidit digitis, ceditque. ut Hymettia ſole
Cera remolleſcit, tractatáque pollice multas
Flectitur in facies, ipſóque fit utilis uſu.
Dum ſtupet; & timidè gaudet; fallíque veretur;
Rurſus amans, rurſúſque manu ſua vota retractat.
Corpus erat: ſaliunt tentatæ pollice venæ.
Tum verò Paphius pleniſſima concipit heros
Verba; quibus Veneri grates agat: oráque tandem
Ore ſuo non falſa premit: datáque oſcula virgo
Senſit; & erubuit: timidúmque ad limina lumen
Attollens, pariter cum cælo vidit amantem.
Conjugio, quod fecit, adeſt Dea. jámque coactis
Cornibus in plenum novies lunaribus orbem,
Illa Paphon genuit. de quo tenet inſula nomen.
Editus hac ille eſt, qui, ſi ſine prole fuiſſet,
Inter felices Cinyras potuiſſet haberi.
Dira canam. procul hinc natæ, procul eſte parentes:
Aut, mea ſi veſtras mulcebunt carmina mentes,
Deſit in hac mihi parte fides; nec credite factum:
Vel, ſi credetis, facti quoque credite pœnam.
Si tamen admiſſum ſinit hoc Natura videri;
Gentibus Iſmariis, & noſtro gratulor orbi:
Gratulor huic terræ, quòd abeſt regionibus illis,
Quæ tantum genuere nefas. ſit dives amomo,
Cinnamáque, coſtúmque ſuum, ſudatáque ligno
Thura ferat, florétque alios Panchaia tellus;
Dum ferat & Myrrham. tanti nova non fuit arbos.
Ipſe negat nocuiſſe tibi ſua tela Cupido,
Myrrha, facéſque ſuas à crimine vindicat iſto.
Stipite te Stygio tumidíſque adflavit Echidnis
E tribus una ſoror. ſcelus eſt odiſſe parentem:
Hic amor eſt odio majus ſcelus. undique lecti
Te cupiunt proceres; totóque Oriente juventus
Ad thalami certamen adeſt. ex omnibus unum
Elige, Myrrha, tibi; dum ne ſit in omnibus unus.
Illa quidem ſentit; fœdóque repugnat amori:
Et ſecum, Quò mente feror? quid molior? inquit.
Dî, precor, & Pietas, ſacratáque jura parentum,
Hoc prohibete nefas: ſcelerique reſiſtite tanto;
Si tamen hoc ſcelus eſt. ſed enim damnare negatur
Hanc Venerem pietas: coeúntque animalia nullo
Cætera delectu. nec habetur turpe juvencæ
Ferre patrem tergo: fit equo ſua filia conjux;
Quáſque creavit, init pecudes, caper: ipſáque cujus
Semine concepta eſt, ex illo concipit ales.
Felices, quibus iſta licent! humana malignas
Cura dedit leges: & quod Natura remittit,
Invida jura negant. gentes tamen eſſe feruntur,
In quibus & nato genitrix, & nata parenti
Jungitur; & pietas geminato creſcit amore.
Me miſeram, quòd non naſci mihi contigit illic,
Fortunáque loci lædor! quid in iſta revolvor?
Spes interdictæ diſcedite. dignus amari
Ille, ſed ut pater, eſt. ergo ſi filia magni
Non eſſem Cinyræ; Cinyræ concumbere poſſem.
Nunc quia tam meus eſt, non eſt meus; ipſáque damno
Eſt mihi proximitas. aliena potentior eſſem.
Ire libet procul hinc, patriáſque relinquere fines,
Dum ſcelus effugiam. retinet malus error amantem;
Ut præſens ſpectem Cinyram; tangámque, loquárque,
Oſculáque admoveam, ſi nil conceditur ultrà.
Ultrà autem ſperare aliquid potes, impia virgo?
Nec, quot confundas & jura & nomina, ſentis?
Túne eris & matris pellex, & adultera patris?
Túne ſoror nati, genitríxque vocabere fratris?
Nec metues atro crinitas angue ſorores,
Quas facibus ſævis oculos atque ora petentes
Noxia corda vident? at tu, dum corpore non es
Paſſa, nefas animo ne concipe: néve potentis
Concubitu vetito Naturæ pollue fœdus.
Velle puta: res ipſa vetat. pius ille, memórque
Juris. & ô vellem ſimilis furor eſſet in illo!
Dixerat: at Cinyras, quem copia digna procorum,
Quid faciat, dubitare facit, ſcitatur ab ipsâ,
Nominibus dictis, cujus velit eſſe mariti.
Illa ſilet primò: patriíſque in vultibus hærens,
Æſtuat: & tepido ſuffundit lumina rore.
Virginei Cinyras hæc credens eſſe timoris,
Flere vetat; ſiccátque genas; atque oſcula jungit.
Myrrha datis nimiùm gaudet: conſultáque, qualem
Optet habere virum; Similem tibi, dixit. at ille
Non intellectam vocem collaudat; &, Eſto
Tam pia ſemper, ait. pietatis nomine dicto
Demiſit vultus, ſceleris ſibi conſcia, virgo.
Noctis erat medium; curáſque, & pectora ſomnus
Solverat. at virgo Cinyreia pervigil igni
Carpitur indomito; furioſáque vota retractat.
Et modò deſperat; modò vult tentare: pudétque,
Et cupit; &, quod agat, non invenit. útque ſecuri
Saucia trabs ingens, ubi plaga noviſſima reſtat,
Quò cadat, in dubio eſt, omnique à parte timetur.
Sic animus vario labefactus vulnere nutat
Huc levis, atque illuc; momentáque ſumit utróque.
Nec modus aut requies, niſi mors, reperitur amoris.
Mors placet. erigitur: laqueóque innectere fauces
Deſtinat: &, zonâ ſummo de poſte revinctâ,
Care vale Cinyra, cauſámque intellige mortis,
Dixit: & aptabat pallenti vincula collo.
Murmura verborum fidas nutricis ad aures
Perveniſſe ferunt, limen ſervantis alumnæ.
Surgit anus, reſerátque fores: mortíſque paratæ
Inſtrumenta videns, ſpatio conclamat eodem,
Séque ferit, ſcindítque ſinus, ereptáque collo
Vincula dilaniat. tum denique flere vacavit;
Tum dare complexus, laqueíque requirere cauſam.
Muta ſilet virgo, terrámque immota tuetur:
Et deprenſa dolet tardæ conamina mortis.
Inſtat anus; canóſque ſuos, & inania nudans
Ubera, per cunas alimentáque prima precatur,
Ut ſibi committat, quicquid dolet. illa rogantem
Adverſata gemit. certa eſt exquirere nutrix.
Nec ſolam ſpondere fidem. Dic, inquit; opémque
Me ſine ferre tibi. non eſt mea pigra ſenectus.
Seu furor eſt; habeo quæ carmine ſanet, & herbis.
Sive aliquis nocuit; magico luſtrabere ritu.
Sive eſt ira Deûm, ſacris placabilis ira.
Quid rear ulterius? certè fortuna domúſque
Soſpes, & in curſu eſt: vivunt genitríxque, patérque.
Myrrha, patre audito, ſuſpiria duxit ab imo
Pectore. nec nutrix etiamnum concipit ullum
Mente nefas: aliquémque tamen præſentit amorem.
Propoſitíque tenax, quodcunque ſit, orat, ut ipſi
Indicet: & gremio lacrymantem tollit anili:
Atque ita complectens infirmis colla lacertis,
Sentimus, inquit; amas: & in hôc mea (pone timorem)
Sedulitas erit apta tibi: nec ſentiet unquam
Hoc pater. exiluit gremio furibunda, torúmque
Ore premens, Diſcede, precor; miſeróque pudori
Parce, ait. inſtanti, Diſcede, aut deſine, dixit,
Quærere quid doleam. ſcelus eſt, quod ſcire laboras.
Horret anus; tremuláſque manus annīſque metúque
Tendit: & ante pedes ſupplex procumbit alumnæ.
Et modò blanditur, modò, ſi non conſcia fiat,
Terret: & indicium laquei, cœptæque minatur
Mortis: & officium commiſſo ſpondet amori.
Extulit illa caput, lacrymíſque implevit obortis
Pectora nutricis: conatáque ſæpe fateri:
Sæpe tenet vocem: pudibundáque veſtibus ora
Texit: &, O, dixit, felicem conjuge matrem!
Hactenus: & gemuit. gelidos nutricis in artus,
Oſſaque (ſenſit enim) penetrat tremor: albáque toto
Vertice canities rigidis ſtetit hirta capillis.
Multáque, ut excuteret diros, ſi poſſet, amores,
Addidit. at virgo ſcit ſe non falſa moneri,
Certa mori tamen eſt; ſi non potiatur amato.
Vive, ait hæc; potiere tuo; non auſa, parente,
Dicere, conticuit. promiſſáque numine firmat.
Feſta piæ Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus niveâ velatæ corpora veſte
Primitias frugum dant ſpicea ſerta ſuarum:
Pérque novem noctes Venerem tactúſque viriles
In vetitis numerant. turbâ Cenchreis in illâ
Regis abeſt conjux: arcanáque ſacra frequentat.
Ergo legitimâ vacuus dum conjuge lectus;

Nacta

Nacta gravem vino Cinyram malè ſedula nutrix,
Nomine mentito, veros exponit amores:
Et faciem laudat. quæſitis virginis annis,
Par, ait, eſt Myrrhæ. quam poſtquam adducere juſſa eſt,
Utque domum rediit, Gaude mea, dixit, alumna:
Vicimus. infelix non toto corpore ſentit
Lætitiam virgo; præſagáque pectora mœrent.
Sed tamen & gaudet. tanta eſt diſcordia mentis.
Tempus erat quo cuncta ſilent; intérque Triones
Flexerat obliquo plauſtrum temone Bootes.
Ad facinus venit illa ſuum. fugit aurea cælo
Luna: tegunt nigræ latitantia ſidera nubes;
Nox caret igne ſuo. primos tegis, Icare vultus;
Erigonéque pio ſacrata parentis amore.
Ter pedis offenſi ſigno eſt revocata: ter omen
Funereus bubo letali carmine fecit.
It tamen: & tenebræ minuunt, nóxque atra pudorem.
Nutricíſque manum lævâ tenet; altera motu
Cæcum iter explorat. thalami jam limina tangit;
Jámque fores aperit; jam ducitur intus: at illi
Poplite ſucciduo genua intremuere; fugítque
Et color, & ſanguis: animúſque relinquit euntem.
Quóque ſuo propior ſceleri, magis horret, & auſi
Pœnitet, & vellet non cognita poſſe reverti.
Cunctantem longæva manu deducit. & alto
Admotam lecto cùm traderet, Accipe, dixit;
Iſta tua eſt, Cinyra. devotáque corpora junxit.
Accipit obſcœno genitor ſua viſcera lecto;
Virgineóſque metus levat; hortatúrque timentem.
Forſitan ætatis quoque nomine, Filia, dicat:
Dicat & illa, Pater; ſceleri ne nomina deſint.
Plena patris thalamis excedit: & impia diro
Semina fert utero; conceptáque crimina portat.
Poſtera nox facinus geminat. nec finis in illâ eſt.
Cum tandem Cinyras, avidus cognoſcere amantem
Poſt tot concubitus, illato lumine vidit
Et ſcelus, & natam. verbíſque dolore retentis,
Pendenti nitidum vaginâ deripit enſem.
Myrrha fugit, tenebris & cæcæ munere noctis
Intercepta neci: latóſque vagata per agros,
Palmiferos Arabas, Panchæáque rura relinquit.
Pérque novem erravit redeuntis cornua Lunæ;
Cùm tandem terrâ requievit feſſa Sabæâ.
Vixque uteri portabat onus. tum neſcia voti,
Atque inter mortíſque metus, & tædia vitæ,
Eſt tales complexa preces: O ſi qua patetis
Numina confeſſis; merui, nec triſte recuſo
Supplicium. ſed, ne violem vivóſque ſuperſtes,
Mortuáque exſtinctos, ambobus pellite regnis:
Mutatæque mihi vitámque necémque negate.
Numen confeſſis aliquod patet. ultima certè
Vota ſuos habuere Deos: nam crura loquentis
Terra ſupervenit; ruptóſque obliqua per ungues
Porrigitur radix longi firmamina trunci:
Oſſáque robur agunt; mediâque manente medullâ
Sanguis it in ſuccos; in magnos brachia ramos;
In parvos digiti: duratur cortice pellis.
Jámque gravem creſcens uterum perſtrinxerat arbor;
Pectoráque obruerat; collúmque operire parabat;
Non tulit illa moram: venientíque obvia ligno
Subſedit: merſítque ſuos in cortice vultus.
Quæ, quanquam amiſit veteres cum corpore ſenſus,
Flet tamen: & tepidæ manant ex arbore guttæ.
Eſt honor & lacrymis: ſtillatáque cortice Myrrha
Nomen herile tenet, nullíſque tacebitur ævo.
At malè conceptus ſub robore creverat infans:
Quærebátque viam; quâ ſe, genitrice relictâ,
Exereret. mediâ gravidus tumet arbore venter.
Tendit onus matrem: nec habent ſua verba dolores:
Nec Lucina poteſt parientis voce vocari.
Nitenti tamen eſt ſimilis; curvatáque crebros
Dat gemitus arbor: lacrymíſque cadentibus humet.
Conſtitit ad ramos mitis Lucina dolentes:
Admovítque manus: & verba puerpera dixit.
Arbor agit rimas; & fiſſâ cortice vivum
Reddit onus; vagítque puer: quem mollibus herbis
Naïdes impoſitum lacrymis unxere parentis.
Laudaret faciem Livor quoque. qualia namque
Corpora nudorum tabulâ pinguntur Amorum,
Talis erat. ſed, ne faciat diſcrimina cultus,
Aut huic adde leves, aut illis deme pharetras.
Labitur occultè, fallítque volatilis ætas:
Et nihil eſt annis velociùs. ille ſorore
Natus avóque ſuo, qui conditus arbore nuper,
Nuper erat genitus; modò formoſiſſimus infans;
Jam juvenis, jam vir, jam ſe formoſior ipſo eſt:
Jam placet & Veneri, matríſque ulciſcitur ignes.
Namque pharetratus dum dat puer oſcula matri,
Inſcius extanti deſtrinxit arundine pectus.
Læſa manu natum Dea reppulit, altiùs actum
Vulnus erat ſpecie: primóque fefellerat ipſam.
Capta viri formâ non jam Cythereïa curat
Littora: non alto repetit Paphon æquore cinctam,
Piſcoſámque Cnidon, gravidámve Amathunta metalli.
Abſtinet & cælo: cælo præfertur Adonis.
Hunc tenet: huic comes eſt: aſſuetáque ſemper in umbrâ
Indulgere ſibi, formámque augere colendo,
Per juga, per ſylvas, dumoſáque ſaxa vagatur
Nuda genu, veſtem ritu ſuccincta Dianæ;
Hortatúrque canes; tutæque animalia prædæ,
Aut pronos lepores, aut celſum in cornua cervum,
Aut agitat damas: à fortibus abſtinet apris.
Raptoréſque lupos, armatóſque unguibus urſos
Vitat, & armenti ſaturatos cæde leones.
Te quoque, ut hos timeas, (ſi quid prodeſſe monendo
Poſſit.) Adoni, monet. Fortíſque fugacibus eſto,
Inquit: in audaces non eſt audacia tuta.
Parce meo, juvenis, temerarius eſſe periclo:
Néve feras, quibus arma dedit Natura, laceſſe:
Stet mihi ne magno tua gloria. non movet ætas,
Nec facies, nec quæ Venerem movere, leones,
Setigeróſque ſues, oculóſque, animóſque ferarum.
Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri:
Impetus eſt fulvis & vaſta leonibus ira:
Inviſúmque mihi genus eſt. Quæ cauſa, roganti;
Dicam, ait; & veteris monſtrum mirabere culpæ.
Sed labor inſolitus jam me laſſavit: & ecce
Opportuna ſuâ blanditur populus umbrâ:
Dátque torum ceſpes. libet hâc requieſcere tecum,
Et requievit, humo: preſſítque & gramen, & ipſum.
Inque ſinu juvenis poſitâ cervice reclinis
Sic ait: ac mediis interſerit oſcula verbis.
Forſitan audieris aliquam certamine curſûs
Veloces ſuperâſſe viros. non fabula rumor
Ille fuit: ſuperabat enim. nec dicere poſſes,
Laude pedum, formæne bono præſtantior eſſet.
Scitanti Deus huic de conjuge, Conjuge, dixit,
Nil opus eſt, Atalanta, tibi. fuge conjugis uſum.
Nec tamen effugies: téque ipsâ viva carebis.
Territa ſorte Dei per opacas innuba ſylvas
Vivit. & inſtantem turbam violenta procorum
Conditione fugat: Nec ſum potiunda, niſi, inquit,
Victa priùs curſu. pedibus contendite mecum.
Præmia veloci conjux thalamíque dabuntur;
Mors pretium tardis. ea lex certaminis eſto.
Illa quidem immitis: ſed (tanta potentia formæ eſt.)
Venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
Sederat Hippomenes curſûs ſpectator iniqui:
Et, Petitur cuiquam per tanta pericula conjux?
Dixerat. ac nimios juvenum damnârat amores.
Ut faciem, & poſito corpus velamine vidit,
Quale meum, vel quale tuum, ſi fœmina fias;
Obſtupuit: tolléntſque manus, Ignoſcite, dixit,
Quos modò culpavi: nondum mihi præmia nota,
Quæ peteretis, erant. laudando concipit ignem;
Et, ne quis juvenum currat velociùs, optat:
Invidiâque timet. Sed cur certaminis hujus
Intentata mihi fortuna relinquitur? inquit.
Audentes Deus ipſe juvat. dum talia ſecum
Exigit Hippomenes; paſſu volat alite virgo.
Quæ quanquam Scythicâ non ſecius ire ſagittâ
Aonio viſa eſt juveni; tamen ille decorem
Miratur magis; & curſus facit ipſe decorem.
Aura refert ablata citis talaria plantis:
Tergáque jactantur crines per eburnea, quæque
Poplitibus ſuberant picto genualia limbo:
Inque puellari corpus candore ruborem
Traxerat. haud aliter, quàm cùm ſuper atria velum
Candida purpureum ſimulatas inficit umbras.
Dum notat hæc hoſpes; decurſa noviſſima meta eſt:
Et tegitur feſtâ victrix Atalanta coronâ.
Dant gemitum victi, pendúntque ex fœdere pœnas.
Non tamen eventu juvenum deterritus horum
Conſtitit in medio; vultúque in virgine fixo,
Quid facilem titulum ſuperando quæris inertes;
Mecum confer, ait. ſeu me fortuna potentem
Fecerit; à tanto non indignabere vinci.
Namque mihi genitor Megareus, Oncheſtius illi;

Eſt Neptunus avus; pronepos ego regis aquarum:
Nec virtus citra genus eſt. ſeu vincar, habebis
Hippomene victo magnum & memorabile nomen.
Talia dicentem molli Schœneia vultu
Aſpicit: & dubitat, ſuperari an vincere malit.
Atque ita; Quis Deus hunc formoſis, inquit, iniquus
Perdere vult? caræque jubet diſcrimine vitæ
Conjugium petere hoc? non ſum me judice tanti.
Nec formâ tangor. poteram tamen hâc quoque tangi.
Sed quod adhuc puer eſt. non me movet ipſe, ſed ætas.
Quid, quòd ineſt virtus, & mens interrita leti?
Quid, quòd ab æquoreâ numeratur origine quartus?
Quid, quòd amat, tantíque putat connubia noſtra,
Ut pereat; ſi me Fors illi dura negârit?
Dum licet, hoſpes, abi; thalamóſque relinque cruentos.
Conjugium crudele meum eſt. tibi nubere nulla
Nolet: & optari potes à ſapiente puellâ.
Cur tamen eſt mihi cura tui, tot jam antè peremtis?
Viderit: intereat: quoniam tot cæde procorum
Admonitus non eſt; agitúrque in tædia vitæ.
Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum?
Indignámque necem pretium patietur amoris?
Non erit invidiæ victoria noſtra ferendæ.
Sed non culpa mea eſt. utinam deſiſtere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior eſſes!
At quàm virgineus puerili vultus in ore eſt!
Ah, miſer Hippomene, nollem tibi viſa fuiſſem!
Vivere dignus eras. quòd ſi felicior eſſem;
Nec mihi conjugium fata importuna negarent;
Unus eras, cum quo ſociare cubilia poſſem.
Dixerat: útque rudis, primóque Cupidine tacta,
Quid facit ignorans, amat, & non ſentit amorem.
Jam ſolitos poſcunt curſus populúſque patérque;
Cùm me ſollicitâ proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes. Cytherea comprecor, auſis
Adſit, ait, noſtris; &, quos dedit, adjuvet ignes.
Detulit aura preces ad me non invida blandas:
Motáque ſum, fateor. nec opis mora longa dabatur.
Eſt ager, indigenæ Tamaſenum nomine dicunt;
Telluris Cypriæ pars optima. quem mihi priſci
Sacravere ſenes: templíſque accedere dotem
Hanc juſſere meis. medio nitet arbor in arvo;
Fulva comam, fulvo ramis crepitantibus auro.
Hinc tria fortè meâ veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu: nullíque videnda, niſi ipſi,
Hippomenen adii; docuíque, quis uſus in illis.
Signa tubæ dederant; cùm carcere pronus uterque
Emicat, & ſummam celeri pede libat arenam.
Poſſe putes illos ſicco freta radere paſſu,
Et ſegetis canæ ſtantes percurrere ariſtas.
Adjiciunt animos juveni clamórque favórque,
Verbáque dicentum, Nunc, nunc incumbere tempus,
Hippomene: propera. nunc viribus utere totis.
Pelle moram: vinces. dubium Megareius heros
Gaudeat, an virgo magis his Schœneia dictis.
O quoties, cùm jam poſſet tranſire, morata eſt;
Spectatóſque diu vultus invita reliquit!
Aridus è laſſo veniebat anhelitus ore:
Metáque erat longè. tum denique de tribus unum
Fœtibus arboreis proles Neptunia miſit.
Obſtupuit virgo; nitidíque cupidine pomi
Declinat curſus; aurúmque volubile tollit.
Præterit Hippomenes. reſonant ſpectacula plauſu.
Illa moram celeri, ceſſatáque tempora curſu
Corrigit: atque iterum juvenem poſt terga relinquit.
Et rurſus pomi jactu remorata ſecundi,
Conſequitur tranſítque virum. pars ultima curſûs
Reſtabat: Nunc, inquit, ades, Dea muneris auctor:
Inque latus campi, quò tardiùs illa rediret,
Jecit ab obliquo nitidum juveniliter aurum.
An peteret, virgo viſa eſt dubitare: coegi
Tollere; & adjeci ſublato pondera malo:
Impediíque oneris pariter gravitate moráque.
Néve meus ſermo curſu ſit tardior illo,
Prætèrita eſt virgo: duxit ſua præmia victor.
Dignáne, cui grates ageret, cui thuris honorem
Ferret, Adoni, fui? nec grates immemor egit:
Nec mihi thura dedit. ſubitam convertor in iram:
Contemtúſque dolens, ne ſim ſpernenda futuris,
Exemplo caveo: méque ipſam exhortor in ambos.
Templa Deûm Matri, quæ quondam clarus Echion
Fecerat ex voto nemoroſis abdita ſylvis
Tranſibant: & iter longum requieſcere ſuaſit.
Illic concubitus intempeſtiva cupido
Occupat Hippomenen, à numine concita noſtro.
Luminis exigui fuerat prope templa receſſus,
Speluncæ ſimilis, nativo pumice tectus;
Religione ſacer priſcâ: quò multa ſacerdos
Lignea contulerat veterum ſimulacra Deorum.
Hunc init, & vetito temerat ſacraria probro.
Sacra retorſerunt oculos: turritáque Mater,
An Stygiâ ſontes, dubitavit, mergeret undâ.
Pœna levis viſa eſt. ergo modò lævia fulvæ
Colla jubæ velant: digiti curvantur in ungues:
Ex humeris armi fiunt: in pectora totum
Pondus abit: ſummæ caudâ verruntur arenæ.
Iram vultus habet: pro verbis murmura reddunt:
Pro thalamis celebrant ſylvas: aliíſque timendi
Dente premunt domito Cybeleia fræna leones.
Hos tu, care mihi, cúmque his genus omne ferarum,
Quæ non terga fugæ, ſed pugnæ pectora præbent,
Effuge: ne virtus tua ſit damnoſa duobus.

Illa quidem monuit; junctíſque per aëra cygnis
Carpit iter: ſed ſtat monitis contraria virtus.
Fortè ſuem latebris veſtigia certa ſecuti
Excivere canes; ſylvíſque exire parantem
Fixerat obliquo juvenis Cinyreïus ictu.
Protinus excuſſit pando venabula roſtro,
Sanguine tincta ſuo: trepidúmque, & tuta petentem
Trux aper inſequitur: totóſque ſub inguine dentes
Abdidit; & fulvâ moribundum ſtravit arenâ.
Vecta levi curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum pervenerat alis.
Agnovit longè gemitum morientis: & albas
Flexit aves illuc. útque æthere vidit ab alto
Exanimem, inque ſuo jactantem ſanguine corpus;
Deſiluit: paritérque ſinus, paritérque capillos
Rupit; & indignis percuſſit pectora palmis.
Queſtáque cum fatis, At non tamen omnia veſtri
Juris erunt, inquit. luctûs monumenta manebunt
Semper, Adoni, mei: repetitáque mortis imago
Annua plangoris peraget ſimulamina noſtri.
At cruor in florem mutabitur. an tibi quondam
Fœmineos artus in olentes vertere menthas,
Perſephone, licuit? nobis Cinyreïus heros
Invidiæ mutatus erit? ſic fata, cruorem
Nectare odorato ſpargit: qui tactus ab illo
Intumuit; ſic, ut pluvio perlucida cælo
Surgere bulla ſolet. nec plenâ longior horâ
Facta mora eſt; cùm flos è ſanguine concolor ortus.
Qualem, quæ lento celant ſub cortice granum,
Punica ferre ſolent: brevis eſt tamen uſus in illo.
Namque malè hærentem, & nimiâ levitate caducum
Excutiunt idem, qui præſtant nomina, venti.

METAMORPHOSEON

LIBER UNDECIMUS.

CARMINE dum tali ſylvas, animóſque ferarum
Threicius vates, & ſaxa ſequentia ducit;
Ecce nurus Ciconum tectæ lymphata ferinis
Pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
Orphea percuſſis ſociantem carmina nervis.
E quibus una, levem jactato crine per auram,
En, ait, en hic eſt noſtri contemtor: & haſtam
Vatis Apollinei vocalia miſit in ora.
Quæ foliis præſuta notam ſinè vulnere fecit.
Alterius telum lapis eſt: qui miſſus, in ipſo
Aëre concentu victus vocíſque lyræque eſt;
Ac veluti ſupplex pro tam furialibus auſis,
Ante pedes jacuit. ſed enim temeraria creſcunt
Bella: modúſque abiit: inſanáque regnat Erinnys.
Cunctáque tela forent cantu mollita: ſed ingens
Clamor, & inflato Berecynthia tibia cornu,
Tympanáque, plauſúſque, & Bacchei ululatus
Obſtrepuere ſono citharæ. tum denique ſaxa
Non exauditi rubuerunt ſanguine vatis.
Ac primùm attonitas etiamnum voce canentis
Innumeras volucres, anguéſque, agménque ferarum,
Mænades Orphei titulum rapuere theatri:
Indè cruentatis vertuntur in Orphea dextris:
Et coëunt, ut aves; ſi quando luce vagantem
Noctis avem cernunt: ſtructóque utrimque theatro
Ceu matutinâ cervus periturus arenâ;
Præda canum eſt: vatémque petunt; & fronde virenti
Con-

Conjiciunt thyrſos, non hæc in munera factos.
Hæ glebas, illæ dereptos arbore ramos,
Pars torquent ſilices. neu deſint tela furori;
Fortè boves preſſo ſubigebant vomere terram.
Nec procul hinc multo fructum ſudore parantes
Dura lacertoſi fodiebant arva coloni.
Agmine qui viſo fugiunt, operiſque relinquunt
Arma ſui: vacuóſque jacent diſperſa per agros
Sarculáque, raſtríque graves, longíque ligones.
Quæ poſtquam rapuere feræ, cornúque minaci
Divellere boves; ad vatis fata recurrunt:
Tendentémque manus, atque illo tempore primùm
Irrita dicentem, nec quicquam voce moventem,
Sacrilegæ perimunt. pérque os (prò Jupiter!) illud,
Auditum ſaxis, intellectúmque ferarum
Senſibus, in ventos anima exhalata receſſit.
Te mœſtæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi ſilices, tua carmina ſæpe ſecutæ
Fleverunt ſylvæ. poſitis te frondibus arbos
Tonſa comam luxit: lacrymis quoque flumina dicunt
Increviſſe ſuis: obſcuráque carbaſa pullo
Naïdes & Dryades, paſſóſque habuere capillos.
Membra jacent diverſa locis. caput, Hebre, lyrámque
Excipis; & (mirum) medio dum labitur amne,
Flebile neſcio quid queritur lyra, flebile lingua
Murmurat exanimis: reſpondent flebile ripæ.
Jámque mare invectæ flumen populare relinquunt;
Et Methymnææ potiuntur littore Leſbi.
Hic ferus expoſitum peregrinis anguis arenis
Os petit, & ſparſos ſtillanti rore capillos.
Tandem Phœbus adeſt; morſúſque inferre parantem
Arcet; & in lapidem rictus ſerpentis apertos
Congelat; & patulos (ut erant) indurat hiatus.
Umbra ſubit terras: &, quæ loca viderat antè,
Cuncta recognoſcit. quærénſque per arva piorum
Invenit Eurydicen, cupidíſque amplectitur ulnis.
Hìc modò conjunctis ſpatiantur paſſibus ambo.
Nunc præcedentem ſequitur, nunc prævius anteit:
Eurydicénque ſuam jam tutò reſpicit Orpheus.
Non impune tamen ſcelus hoc ſinit eſſe Lyæus:
Amiſſóque dolens ſacrorum vate ſuorum,
Protinus in ſylvis matres Edonidas omnes,
Quæ fecere nefas, tortâ radice ligavit.
Quippe pedum digitos, in quantum quæque ſecuta eſt,
Traxit: & in ſolidam detrulit acumine terram.
Utque ſuum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
Crus ubi commiſit volucris, ſenſítque teneri;
Plangitur; ac trepidans adſtringit vincula motu:
Sic, ut quæque ſolo defixa cohæſerat harum,
Exſternata fugam fruſtra tentabat. at illam
Lenta tenet radix, exſultantémque coërcet.
Dúmque ubi ſint digiti, dum pes ubi quærit, & ungues,
Aſpicit in teretes lignum ſuccedere ſuras.
Et conata femur mœrenti plangere dextrâ;
Robora percuſſit. pectus quoque robora fiunt:
Robora ſunt humeri. porrectáque brachia veros
Eſſe putes ramos; & non fallare putando.
Nec ſatis hoc Baccho eſt. ipſos quoque deſerit agros:
Cúmque choro meliore, ſui vineta Tymoli,
Pactolónque petit: quamvis non aureus illo
Tempore, nec caris erat invidioſus arenis.
Hunc aſſueta cohors Satyri, Bacchæque frequentant.
At Silenus abeſt. titubantem annísque meróque
Ruricolæ cepere Phryges: vinctúmque coronis
Ad regem traxere Midan: cui Thracius Orpheus
Orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo.
Qui ſimul agnovit ſocium comitémque ſacrorum,
Hoſpitis adventu feſtum genialiter egit
Per bis quinque dies, & junctas ordine noctes.
Et jam ſtellarum ſublime coëgerat agmen
Lucifer undecimus, Lydos cùm lætus in agros
Rex venit; & juveni Silenum reddit alumno.
Huic Deus optandi gratum, ſed inutile, fecit
Muneris arbitrium, gaudens altore recepto.
Ille malè uſurus donis, ait, Effice, quicquid
Corpore contigero, fulvum vertatur in aurum.
Annuit optatis: nociturâque munera ſolvit
Liber; & indoluit, quòd non meliora petiſſet.
Lætus abit; gaudétque malo Berecynthius heros:
Pollicitámque fidem tangendo ſingula tentat.
Vixque ſibi credens, non altâ fronde virentem
Ilice detraxit virgam: virga aurea facta eſt.
Tollit humo ſaxum: ſaxum quoque palluit auro.
Contigit & glebam: contactu gleba potenti
Maſſa fit. arentes Cereris decerpſit ariſtas:
Aurea meſſis erat. demtum tenet arbore pomum:
Heſperidas donâſſe putes. ſi poſtibus altis
Admovit digitos: poſtes radiare videntur.
Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
Unda fluens palmis Danaën eludere poſſet.
Vix ſpes ipſe ſuas animo capit, aurea fingens
Omnia. gaudenti menſas poſuere miniſtri,
Exſtructas dapibus, nec toſtæ frugis egentes.
Tum verò, ſive ille ſuâ Cerealia dextrâ
Munera contigerat, Cerealia dona rigebant.
Sive dapes avido convellere dente parabat,
Lamina fulva dapes admoto dente nitebant.
Miſcuerat puris auctorem muneris undis,
Fuſile per rictus aurum fluitare videres.
Attonitus novitate mali, divéſque, miſérque
Effugere optat opes: &, quæ modò voverat, odit.
Copia nulla famem relevat: ſitis arida guttur
Urit, & inviſo meritus torquetur ab auro.
Ad cælúmque manus, & ſplendida brachia tollens,
Da veniam, Lenæe pater; peccavimus, inquit.
Sed miſerere, precor, ſpecioſóque eripe damno.
Mite Deûm numen Bacchus peccâſſe fatentem
Reſtituit, pactámque fidem data munera ſolvit.
Néve malè optato maneas circumlitus auro,
Vade, ait, ad magnis vicinum Sardibus amnem;
Pérque jugum montis labentibus obvius undis
Carpe viam; donec venias ad fluminis ortus.
Spumiferóque tuum fonti, quà plurimus exit,
Subde caput: corpúſque ſimul, ſimul elue crimen.
Rex juſſæ ſuccedit aquæ. vis aurea tinxit
Flumen, & humano de corpore ceſſit in amnem.
Nunc quoque jam veteris percepto ſemine venæ
Arva rigent, auro madidis pallentia glebis.
Ille, peroſus opes, ſylvas & rura colebat,
Panáque montanis habitantem ſemper in antris.
Pingue ſed ingenium manſit: nociturâque, ut antè,
Rurſus erant domino ſtolidæ præcordia mentis.
Nam freta proſpiciens latè riget arduus alto
Tmolus in adſcenſu: clivóque extentus utroque,
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypæpis.
Pan ibi dum teneris jactat ſua carmina Nymphis,
Et leve ceratâ modulatur arundine carmen;
Auſus Apollineos præ ſe contemnere cantus,
Judice ſub Tmolo certamen venit ad impar.
Monte ſuo ſenior judex conſedit; & aures
Liberat arboribus. quercu coma cærula tantùm
Cingitur; & pendent circum cava tempora glandes.
Iſque Deum pecoris ſpectans, In judice, dixit,
Nulla mora eſt. calamis agreſtibus inſonat ille:
Barbaricóque Midan (aderat nam fortè canenti)
Carmina delinit. poſt hunc ſacer ora retorſit
Tmolus ad os Phœbi: vultum ſua ſylva ſecuta eſt.
Ille caput flavum lauro Parnaſſide vinctus
Verrit humum, Tyrio ſaturatâ murice pallâ:
Inſtructámque fidem gemmis & dentibus Indis
Suſtinet à lævâ: tenuit manus altera plectrum.
Artificis ſtatus ipſe fuit. tum ſtamina docto
Pollice ſollicitat: quorum dulcedine captus
Pana jubet Tmolus citharæ ſubmittere cannas.
Judicium ſanctíque placet ſententia montis
Omnibus. arguitur tamen, atque injuſta vocatur
Unius ſermone Midæ. nec Delius aures
Humanam ſtolidas patitur retinere figuram;
Sed trahit in ſpatium, villíſque albentibus implet;
Inſtabiléſque imo facit; & dat poſſe moveri.
Cætera ſunt hominis. partem damnatur in unam:
Induitúrque aures lentè gradientis aſelli.
Ille quidem celat, turpíque onerata pudore
Tempora purpureis tentat velare tiaris.
Sed, ſolitus longos ferro reſecare capillos,
Viderat hoc famulus. qui, cùm nec prodere viſum
Dedecus auderet, cupiens efferre ſub auras,
Nec poſſet reticere tamen, ſecedit; humúmque
Effodit: &, domini quales aſpexerit aures,
Voce refert parvâ; terræque immurmurat hauſtæ.
Indiciúmque ſuæ vocis tellure regeſtâ
Obruit; & ſcrobibus tacitus diſcedit opertis.
Creber arundinibus tremulis ibi ſurgere lucus
Cœpit: &, ut primùm pleno maturuit anno,
Prodidit agricolam. leni nam motus ab Auſtro
Obruta verba refert; dominíque coarguit aures.
Ultus abit Tmolo; liquidúmque per aëra vectus
Anguſtum circa pontum Nepheleïdos Helles

Laome-

Laomedonteis Latoïus adſtitit arvis.
Dextera S'gæi, Rhœtæi læva profundi
Ara Panomphæo vetus eſt ſacrata Tonanti.
Indè novæ primùm moliri mœnia Trojæ
Laomedonta videt: ſuſceptáque magna labore
Creſcere difficili; nec opes expoſcere parvas.
Cúmque tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam; Phrygióque tyranno
Ædificant muros, pacto pro mœnibus auro.
Stabat opus: pretium rex inficiatur; & addit
Perfidiæ cumulum falſis perjuria verbis.
Non impune feres, rector maris inquit: & omnes
Inclinavit aquas ad avaræ littora Trojæ.
Inque freti formam terras convertit; opéſque
Abſtulit agricolis; & fluctibus obruit arva.
Pœna neque hæc ſatis eſt: Regis quoque filia monſtro
Poſcitur æquoreo. quam dura ad ſaxa revinctam
Vindicat Alcides: promiſſáque munera dictos
Poſcit equos: tantíque operis mercede negatâ,
Bis perjura capit ſuperatæ mœnia Trojæ.
Nec pars militiæ Telamon ſinè honore receſſit:
Heſionéque datâ potitur. nam conjuge Peleus
Clarus erat Divâ. nec avi magìs ille ſuperbit
Nomine, quàm ſoceri. liquidem Jovis eſſe nepoti
Contigit haud uni: conjux Dea contigit uni.
 Namque ſenex Thetidi Proteus, Dea, dixerat, undæ,
Concipe: mater eris juveni, qui fortibus actis
Acta patris vincet; majórque vocabitur illo.
Ergo, ne quicquam mundus Jove majus haberet,
Quamvìs haud tepidos ſub pectore ſenſerat ignes
Jupiter æquoreæ Thetidis connubia vitat:
In ſuáque Æaciden ſuccedere vota nepotem
Juſſit; & amplexus in virginis ire marinæ.
Eſt ſinus Hæmoniæ curvos falcatus in arcus:
Brachia procurrunt. ubi, ſi foret altior unda,
Portus erat: ſummis inductum eſt æquor arenis.
Littus habet ſolidum, quod nec veſtigia ſervet;
Nec remoretur iter; nec opertum pendeat algâ.
Myrtea ſylva ſubeſt bicoloribus obſita baccis.
Eſt ſpecus in medio; naturâ factus, an arte,
Ambiguum; magìs arte tamen: quo ſæpe venire
Frænato delphine ſedens, Theti nuda, ſolebas.
Illic te Peleus, ut ſomno vincta jacebas,
Occupat: & quoniam precibus tentata repugnas;
Vim parat, innectens ambobus colla lacertis.
Quòd niſi veniſſes variatis ſæpe figuris
Ad ſolitas artes; auſo foret ille potitus.
Sed modò tu volucris; (volucrem tamen ille tenebat)
Nunc gravis arbor eras: hærebat in arbore Peleus.
Tertia forma fuit maculoſæ tigridis: illâ
Territus Æacides à corpore brachia ſolvit.
Indè Deos pelagi, vino ſuper æquora fuſo,
Et pecoris fibris, & fumo thuris adorat.
Donec Carpathius medio de gurgite vates,
Æacide, dixit, thalamis potiere petitis.
Tu modò, cùm gelido ſopita quieſcet in antro,
Ignaram laqueis vinclóque innecte tenaci.
Nec te decipiat centum mentita figuras:
Sed preme quicquid erit: dum, quod fuit antè, reformet.
Dixerat hæc Proteus: & condidit æquore vultum;
Admiſitque ſuos in verba noviſſima fluctus.
Pronus erat Titan, inclinatóque tenebat
Heſperium temone fretum: cùm pulcra relicto
Nereïs ingreditur conſueta cubilia ponto.
Vix bene virgineos Peleus invaſerat artus;
Illa novat formas: donec ſua membra teneri
Sentit: & in partes diverſas brachia tendi.
Tum demum ingemuit: Neque, ait, ſinè numine vincis:
Exhibita éſtque Thetis. confeſſam amplectitur heros,
Et potitur votis; ingentíque implet Achille.
 Felix & nato, felix & conjuge Peleus;
Et cui, ſi demas jugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant. fraterno ſanguine ſontem,
Expulſúmque domo patriâ Trachinia tellus
Accipit. hic regnum ſinè vi, ſinè cæde, tenebat
Lucifero genitore ſatus, patriúmque nitorem
Ore ferens Ceÿx; illo qui tempore mœſtus,
Diſſimiliſque ſui, fratrem lugebat ademtum.
Quò poſtquam Æacides feſſus curâque viâque
Venit; & intravit paucis comitantibus urbem;
Quóſque greges pecorum, quæ ſecum armenta trahebat,
Haud procul à muris ſub opacâ valle reliquit;
Copia cùm facta eſt adeundi prima tyranni;
Velamenta manu prætendens ſupplice, qui ſit,
Quóque ſatus memorat. tantùm ſua crimina celat.
Mentitúſque fugæ cauſam petit urbe vel agro
Se juvet. hunc contrà placido Trachinius ore
Talibus alloquitur: Mediæ quoque commoda plebi
Noſtra patent, Peleu; nec inhoſpita regna tenemus.
Adjicis huic animo momenta potentia clarum
Nomen, avúmque Jovem. nec tempora perde precando:
Quod petis, omne feres. tuáque hæc pro parte videto,
Qualiacunque vides. utinam meliora videres!
Et flebat. moveat quæ tantos cauſa dolores,
Peleúſque comitéſque rogant. quibus ille profatur:
Forſitan hanc volucrem, rapto quæ vivit, & omnes
Terret aves, ſemper pennas habuiſſe putetis.
[Vir fuit: & tanta eſt animi conſtantia, quantùm]
Acer erat, bellóque ferox, ad vímque paratus,
Nomine Dædalion; illo genitore creatus
Qui vocat Auroram, cælóque noviſſimus exit.
Culta mihi pax eſt; pacis mihi cura tenendæ,
Conjugiſque fuit: fratri fera bella placebant.
[Illius virtus reges, gentéſque ſubegit:
Quæ nunc Thisbeas agitat mutata columbas.]
Nata erat huic Chione: quæ dotatiſſima formâ
Mille procis placuit, bis ſeptem nubilis annis.
Forte revertentes Phœbus, Maiâque creatus,
Ille ſuis Delphis, hic vertice Cyllenæo,
Videre hanc pariter, pariter traxere calorem.
Spem Veneris differt in tempora noctis Apollo;
Non tulit ille moras: virgâque movente ſoporem
Virginis os tangit. tactu jacet illa potenti:
Vímque Dei patitur. Nox cælum ſparſerat aſtris;
Phœbus anum ſimulat; præceptáque gaudia ſumit.
Ut ſua maturus complevit tempora venter;
Alipedis de ſtirpe Dei verſuta propago
Naſcitur Autolycus, furtum ingenioſus ad omne:
Qui facere aſſuerat, patriæ non degener artis,
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Naſcitur è Phœbo (namque eſt enixa gemellos)
Carmine vocali clarus, citharâque Philammon.
Quid peperiſſe duos, & Dis placuiſſe duobus;
Et forte genitore, & progenitore Tonanti
Eſſe ſatam prodeſt? an obeſt quoque gloria multis?
Obfuit huic certè, quæ ſe præferre Dianæ
Suſtinuit; faciémque Deæ culpavit. at illi
Ira ferox mota eſt: Factiſque placebimus, inquit.
Nec mora; curvavit cornu: nervóque ſagittam
Impulit; & meritam trajecit arundine linguam.
Lingua tacet: nec vox tentatáque verba ſequuntur:
Conantémque loqui cum ſanguine vita reliquit.
Quem (miſera ô pietas!) ego tum patrnóque dolorem
Corde tuli, fratríque pio ſolatia dixi.
Quæ pater haud aliter, quàm cautes murmura ponti,
Accipit: & natam delamentatur ademtam.
Ut verò ardentem vidit; quater impetus illi
In medios fuit ire rogos: quater indè repulſus
Concita membra fugæ mandat: ſimiliſque juvenco
Spicula crabronum preſsâ cervice gerenti,
Quà via nulla, ruit. jam tum mihi currere viſus
Plus homine eſt: aláſque pedes ſumſiſſe putares.
[Effugit ergo omnes; velóxque cupidine leti]
Vertice Parnaſſi potitur. miſeratus Apollo,
Cùm ſe Dædalion ſaxo miſiſſet ab alto,
Fecit avem, & ſubitis pendentem ſuſtulit alis;
Oráque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
Virtutem antiquam, majores corpore vires.
Et nunc accipiter, nulli ſatis æquus, in omnes,
Sævit aves; aliiſque dolens fit cauſa dolendi.
 Quæ dum Lucifero genitus miracula narrat
De conſorte ſuo; curſu feſtinus anhelo
Advolat armenti cuſtos Phoceus Anetor.
Heu Peleu, Peleu, magnæ tibi nuntius adſum
Cladis, ait! quodcunque ferat, jubet edere Peleus:
[Pendet & ipſe metu trepidat Trachinius heros.]
Ille refert: Feſſos ad littora curva juvencos
Appuleram, medio cùm Sol altiſſimus orbe
Tantum reſpiceret, quantum ſupereſſe videret.
Párſque boum fulvis genua inclinârat arenis,
Latarúmque jacens campos ſpectabat aquarum:
Pars gradibus tardis illuc errabat, & illuc:
Nant alii, celſóque exſtant ſuper æquora collo.
Templa mari ſubſunt, nec marmore clara, nec auro;
Sed trabibus denſis, lucóque umbroſa vetuſto.
Nereïdes Nereúſque tenent. hos navita templi
Edidit eſſe Deos dum retia littore ſiccat.
Juncta palus huic eſt denſis obſeſſa ſalictis,

Quam

Quam reſtagnantis fecit maris unda paludem
Indè fragore gravi ſtrepitans loca proxima terret
Bellua vaſta lupus, ſylvíſque paluſtribus exit,
Oblitus & ſpumis & ſpiſſo ſanguine rictus
Fulmineos; rubrâ ſuffuſus lumina flammâ.
Qui, quanquam ſævit pariter rabiéque faméque,
Acrior eſt rabie. neque enim jejunia curat
Cæde boum, dirámque famem ſatiare, ſed omne
Vulnerat armentum, ſternítque hoſtiliter omne.
Pars quoque de nobis funeſto ſaucia morſu,
Dum defenſamus, leto eſt data. ſanguine littus
Undáque prima rubent, demugitæque paludes.
Sed mora damnoſa eſt, nec res dubitare remittit.
Dum ſupereſt aliquid, cuncti coëamus, & arma,
Arma capeſſamus, conjunctáque tela feramus.
Dixerat agreſtis. nec Pelea damna movebant:
Sed memor admiſſi Nereïda colligit orbam
Damna ſui inferias extincto mittere Phoco.
Induere arma viros, violentáque ſumere tela
Rex jubet Oetæus; cum quîs ſimul ipſe parabat
Ire. ſed Halcyone conjux excita tumultu
Proſilit, &, nondum totos ornata capillos,
Disjicit hos ipſos: colloque infuſa mariti,
Mittat ut auxilium ſinè ſe, verbíſque precatur
Et lacrymis; animáſque duas ut ſervet in unâ.
Æacides illi, Pulcros, Regina, pióſque
Pone metus: plena eſt promiſſi gratia veſtri.
Non placet arma mihi contra nova monſtra moveri.
Numen adorandum pelagi eſt. erat ardua turris;
Arce focus ſummâ; feſſis loca grata carinis.
Adſcendunt illuc, ſtratóſque in littore tauros
Cum gemitu aſpiciunt, vaſtatorémque cruento
Ore ferum, longos infectum ſanguine villos.
Indè manus tendens in aperti littora ponti,
Cæruleam Peleus Pſamathen, ut finiat iram,
Orat; opémque ferat. nec vocibus illa rogantis
Flectitur Æacidæ. Thetis hanc pro conjuge ſupplex
Accepit veniam. ſed enim irrevocatus ab acri
Cæde lupus perſtat, dulcedine ſanguinis aſper;
Donec inhærentem laceræ cervice juvencæ
Marmore mutavit. corpus, prætérque colorem
Omnia ſervavit: lapidis color indicat illum
Jam non eſſe lupum, jam non debere timeri.
Nec tamen hâc profugum conſiſtere Pelea terrâ
Fata ſinunt: Magnetas adit vagus exſul, & illic
Sumit ab Hæmonio purgamina cædis Acaſto.
Interea fratríſque ſui, fratrémque ſecutis
Anxia prodigiis turbatus pectora Cëyx,
Conſulat ut ſacras hominum oblectamina ſortes,
Ad Clarium parat ire Deum: nam templa profanus
Invia cum Phlegyis faciebat Delphica Phorbas.
Conſilii tamen antè ſui, fidiſſima, certam
Te facit, Halcyone. cui protinus intima frigus
Oſſa receperunt; buxóque ſimillimus ora
Pallor obit: lacrymíſque genæ maduere profuſis.
Ter conata loqui, ter fletibus ora rigavit:
Singultúque pias interrumpente querelas,
Quæ mea culpa tuam, dixit, cariſſime, mentem
Vertit? ubi eſt, quæ cura mei priùs eſſe ſolebat?
Jam potes Halcyone ſecurus abeſſe relictâ.
Jam via longa placet. jam ſum tibi carior abſens.
At (puto) per terras iter eſt, tantúmque dolebo;
Non etiam metuam; curæque timore carebunt.
Æquora me terrent, & ponti triſtis imago.
Et laceras nuper tabulas in littore vidi;
Et ſæpe in tumulis ſinè corpore nomina legi.
Néve tuum fallax animum fiducia tangat;
Quòd ſocer Hippotades tibi ſit; qui carcere fortes
Contineat ventos; &, cùm velit, æquora placet.
Cùm ſemel emiſſi tenuerunt æquora venti;
Nil illis vetitum eſt; incommendatáque tellus
Omnis, & omne fretum. cæli quoque nubila vexant;
Excutiúntque feris rutilos concurſibus ignes.
Quò magis hos novi, (nam novi, & ſæpe paternâ
Parva domo vidi) magìs hôc reor eſſe timendos.
Quòd tua ſi flecti precibus ſententia nullis,
Care, poteſt, conjux; nimiúmque es certus eundi;
Me quoque tolle ſimul. certè jactabimur unà:
Nec, niſi quæ patiar, metuam: paritérque feremus
Quicquid erit: pariter ſuper æquora lata feremur.
Talibus Æolidos dictis lacrymíſque movetur
Sidereus conjux: neque enim minor ignis in ipſo eſt.
Sed neque propoſitos pelagi dimittere curſus,
Nec vult Halcyonen in partem adhibere pericli:
Multáque reſpondit timidum ſolantia pectus.
Nec tamen idcirco cauſam probat. addidit illis
Hoc quoque lenimen, quo ſolo flexit amantem:
Longa quidem nobis omnis mora: ſed tibi juro
Per patrios ignes (ſi me modò fata remittent)
Antè reverſurum, quàm Luna bis impleat orbem.
His ubi promiſſis ſpes eſt admota recurſûs;
Protinus eductam navalibus æquore tingi,
Aptaríque ſuis pinum jubet armamentis.
Quâ rurſus viſâ, veluti præſaga futuri,
Horruit Halcyone. lacrymáſque emiſit obortas:
Amplexúſque dedit: triſtíſque miſerrima tandem
Ore, Vale, dixit: collapſáque corpore tota eſt.
Aſt juvenes, quærente moras Ceyce, reducunt
Ordinibus geminis ad fortia pectora remos:
Æqualíque ictu ſcindunt freta. ſuſtulit illa
Humentes oculos; ſtantémque in puppe recurvâ,
Concuſsáque manu dantem ſibi ſigna maritum
Prima videt: redditque notas. ubi terra receſſit
Longiùs, atque oculi nequeunt cognoſcere vultus;
Dum licet, inſequitur fugientem lumine pinum.
Hæc quoque ut haud poterat ſpatio ſubmota videri;
Vela tamen ſpectat ſummo fluitantia malo.
Ut nec vela videt; vacuum petit anxia lectum:
Séque toro ponit. renovat lectúſque locúſque
Halcyonæ lacrymas: & quæ pars admonet abſit.
Portubus exierant; & moverat aura rudentes;
Obvertit lateri pendentes navita remos:
Cornuáque in ſummâ locat arbore; totáque malo
Carbaſa deducit; venientéſque accipit auras.
Aut minus, aut certè medium non amplius æquor
Puppe ſecabatur; longéque erat utraque tellus;
Cùm mare ſub noctem tumidis albeſcere cœpit
Fluctibus; & præceps ſpirare valentiùs Eurus.
Ardua, jamdudum, demittite cornua, rector
Clamat; & antennis totum ſubnectite velum.
Hic jubet; impediunt adverſæ juſſa procellæ;
Nec ſinit audiri vocem fragor æquoris ullam.
Sponte tamen properant alii ſubducere remos;
Pars munire latus; pars ventis vela negare.
Egerit hic fluctus; æquórque refundit in æquor:
Hic rapit antennas. quæ dum ſinè lege geruntur;
Aſpera creſcit hyems; omníſque è parte feroces
Bella gerunt venti; fretáque indignantia miſcent.
Ipſe pavet; nec ſe, qui ſit ſtatus, ipſe fatetur
Scire ratis rector; nec quid jubeátve, vetétve:
Tanta mali moles, totâque potentior arte eſt.
Quippe ſonant clamore viri, ſtridore rudentes,
Undarum incurſu gravis unda, tonitribus æther.
Fluctibus erigitur, cælúmque æquare videtur
Pontus; & inductas aſpergine tangere nubes.
Et modò, cùm fulvas ex imo verrit arenas,
Concolor eſt illis; Stygiâ modò nigrior undâ:
Sternitur interdum, ſpumíſque ſonantibus albet.
Ipſa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis:
Et modò ſublimis veluti de vertice montis
Deſpicere in valles, imúmque Acheronta videtur:
Nunc, ubi demiſſam curvum circumſtetit æquor,
Suſpicere inferno ſummum de gurgite cælum.
Sæpe dat ingentem fluctu latus ictâ fragorem:
Nec leviùs pulſata ſonat, quàm ferreus olim
Cum laceras aries baliſtáve concutit arces.
Utque ſolent, ſumtis in curſu viribus, ire
Pectore in arma feri, prætentáque tela leones;
Sic ubi ſe ventis admiſerat unda coortis,
Ibat in arma ratis; multóque erat altior illis.
Jámque labant cunei, ſpoliatáque tegmine ceræ
Rima patet; præbétque viam letalibus undis.
Ecce cadunt largi reſolutis nubibus imbres:
Inque fretum credas totum deſcendere cælum:
Inque plagas cæli tumefactum adſcendere pontum.
Vela madent nimbis; & cum cæleſtibus undis
Æquoreæ miſcentur aquæ. caret ignibus æther;
Cæcáque nox premitur tenebris hyemíſque ſuíſque.
Diſcutiunt tamen has, præbéntque micantia lumen
Fulmina: fulmineis ardeſcunt ignibus undæ.
Dat quoque jam ſaltus intra cava texta carinæ
Fluctus: &, ut miles numero præſtantior omni,
Cùm ſæpe aſſiluit defenſæ mœnibus urbis,
Spe potitur tandem; laudíſque accenſus amore
Inter mille viros, murum tamen occupat unus.
Sic ubi pulsârunt acres latera ardua fluctus,
Vaſtiùs inſurgens decimæ ruit impetus undæ:
Nec priùs abſiſtit feſſam oppugnare carinam;

Quàm

Quàm velnt in captæ deſcendat mœnia navis.
Pars igitur tentabat adhuc invadere pinum;
Pars maris intus erat. trepidant haud ſegniùs omnes;
Quàm ſolet urbs, aliis murum ſodientibus extrà,
Atque aliis murum, trepidare, tenentibus intus.
Deficit ars; animíque cadunt: totidémque videntur,
Quot veniant fluctus, ruere atque irrumpere mortes.
Non tenet hic lacrymas: ſtupet hic: vocat ille beatos,
Funera quos maneant: hic votis numen adorat:
Brachiáque ad cælum, quod non videt, irrita tollens
Poſcit opem: ſubeunt illi fratréſque paréńſque;
Huic cum pignoribus domus, & quod cuique relictum eſt.
Halcyone Ceyca movet: Ceycis in ore
Nulla niſi Halcyone eſt: &, cùm deſideret unam,
Gaudet abeſſe tamen. patriæ quoque vellet ad oras
Reſpicere, inque domum ſupremos vertere vultus.
Verùm ubi ſit neſcit. tantâ vertigine pontus
Fervet: & inductâ piceis è nubibus umbrâ
Omne latet cælum: duplicatáque noctis imago eſt.
Frangitur incurſu nimboſi turbinis arbos:
Frangitur & regimen: ſpoliíſque animoſa ſuperſtans
Unda, velut victrix, ſinuatas deſpicit undas.
Nec leviùs, quàm ſi quis Athon Pindúmve revulſos
Sede ſuâ totos in apertum everterit æquor,
Præcipitata ruit: paritérque & pondere & ictu
Mergit in ima ratem. cùm quâ pars magna virorum
Gurgite preſſa gravi, neque in aera reddita, fato
Functa ſuo eſt. alii partes & membra carinæ
Trunca tenent. tenet ipſe manu, quâ ſceptra ſolebat,
Fragmina navigii Ceyx: ſocerúmque patrémque
Invocat (heu!) fruſtra. ſed plurima nantis in ore
Halcyone conjux. illam meminítque refértque:
Illius ante oculos ut agant ſua corpora fluctus,
Optat; & exanimis manibus tumuletur amicis.
Dum natat; abſentem, quoties ſinit hiſcere fluctus,
Nominat Halcyonen, ipſíſque immurmurat undis.
Ecce ſuper medios fluctus niger arcus aquarum
Frangitur: & ruptâ merſum caput obruit undâ.
Lucifer obſcurus, nec quem cognoſcere poſſes,
Illâ nocte fuit: quoniámque excedere Olympo
Non licuit, denſis texit ſua nubibus ora.
Æolis interea tantorum ignara malorum
Dinumerat noctes: & jam, quas induat ille,
Feſtinat veſtes; jam quas, ubi venerit ille,
Ipſa gerat: reditúſque ſibi promittit inanes.
Omnibus illa quidem Superis pia thura ferebat:
Ante tamen cunctos Junonis templa colebat:
Próque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras.
Utque foret ſoſpes conjux ſuus, útque rediret,
Optabat; nullámque ſibi præferret. at illi
Hoc de tot votis poterat contingere ſolum.
At Dea non ultrà pro functo morte rogari
Suſtinet; útque manus funeſtas arceat aris;
Iri, meæ, dixit, fidiſſima nuncia vocis,
Viſe ſoporiferam Somni velociter aulam:
Extinctíque jube Ceycis imagine mittat
Somnia ad Halcyonen veros narrantia caſus.
Dixerat. induitur velamina mille colorum
Iris, & arquato cælum curvamine ſignans
Tecta petit juſſi ſub rupe latentia regis.
Eſt prope Cimmerios longo ſpelunca receſſu,
Mons cavus, ignavi domus & penetralia Somni:
Quò nunquam radiis oriens mediúſve cadéuſve
Phœbus adire poteſt. nebulæ caligine miſtæ
Exhalantur humo: dubiæque crepuſcula lucis.
Non vigil ales ibi criſtati cantibus oris
Evocat Auroram: nec voce ſilentia rumpunt
Sollicitive canes, canibúſve ſagacior anſer.
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanæve ſonum reddunt convicia linguæ.
Muta quies habitat. ſaxo tamen exit ab imo
Rivus aquæ Lethes: per quem cum murmure labens
Invitat ſomnos crepitantibus unda lapillis.
Ante fores antri fœcunda papavera florent,
Innumeræque herbæ: quarum de lacte ſoporem
Nox legit, & ſpargit per opacas humida terras.
Janua, quæ verſo ſtridorem cardine reddat,
Nulla domo totâ; cuſtos in limine nullus.
At medio torus eſt, ebeno ſublimis in atrâ,
Plumeus, atricolor, pullo velamine tectus:
Quo cubat ipſe Deus, membris languore ſolutis.
Hunc circa paſſim varias imitantia formas
Somnia vana jacent totidem, quot meſſis ariſtas,
Sylva gerit frondes, ejectas littus arenas.
Quò ſimul intravit, manibúſque obſtantia virgo
Somnia dimovit; veſtis fulgore reluxit
Sacra domus: tardâque Deus gravitate jacentes
Vix oculos tollens; iterúmque iterúmque relabens,
Summáque percutiens nutanti pectora mento,
Excuſſit tandem ſibi ſe: cubitóque levatus,
Quid veniat (cognôrat enim) ſcitatur. at illa:
Somne, quies rerum, placidiſſime Somne Deorum,
Pax animi, quem cura fugit; qui corda diurnis
Feſſa miniſteriis mulces, reparáſque labori;
Somnia, quæ veras æquent imitamine formas,
Herculeâ Trachine jube, ſub imagine regis,
Halcyonen adeant; ſimulacráque naufraga fingant.
Imperat hoc Juno. poſtquam mandata peregit
Iris, abit. neque enim ulteriùs tolerare vaporis
Vim poterat. labíque ut Somnum ſenſit in artus;
Effugit; & remeat per quos modò venerat arcus.
At pater è populo natorum mille ſuorum
Excitat artificem ſimulatorémque figuræ
Morphea. non ullo juſſos ſolertiùs alter
Exprimit inceſſus, vultúmque modúmque loquendi.
Adjicit & veſtes, & conſuetiſſima cuique
Verba. ſed hic ſolos homines imitatur: at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore ſerpens.
Hunc Icelon Superi, mortale Phobetora vulgus
Nominat. eſt etiam diverſæ tertius artis
Phantaſos. ille in humum, ſaxúmque, undámque, trabém-
Quæque vacant animâ feliciter omnia tranſit. [que,
Regibus hi, ducibúſque ſuos oſtendere vultus
Nocte ſolent: populos alii plebémque pererrant.
Præterit hos ſenior: cunctíſque è fratribus unum
Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
Eligit: & rurſus molli languore ſolutum
Depoſuítque caput, ſtratóque recondidit alto.
Ille volat, nullos ſtrepitus facientibus alis,
Per tenebras: intráque moræ breve tempus in urbem
Pervenit Hæmoniam: poſitíſque è corpore pennis
In faciem Ceycis abit: formâque ſub illâ
Luridus, exangui ſimilis, ſinè veſtibus ullis,
Conjugis ante torum miſeræ ſtetit. uda videtur
Barba viri, madidíſque gravis fluere unda capillis.
Tum lecto incumbens, fletu ſuper ora refuſo,
Hæc ait: Agnoſcis Ceyca, miſerrima conjux?
An mea mutata eſt facies nece? reſpice; noſces:
Inveniéſque tuo pro conjuge conjugis umbram.
Nil opes, Halcyone, nobis tua vota tulerunt.
Occidimus. falſæ tibi me promittere noli.
Nubilus Ægæo deprendit in æquore navim
Auſter, & ingenti jactatam flamine ſolvit:
Oráque noſtra tuum fruſtra clamantia nomen
Implêrunt fluctus. non hæc tibi nuntiat auctor
Ambiguus: non iſta vagis rumoribus audis.
Ipſe ego fata tibi præſens mea naufragus edo.
Surge, age: da lacrymas; lugubriáque indue: nec me
Indeploratum ſub inania Tartara mitte.
Adjicit his vocem Morpheus, quam conjugis illa
Crederet eſſe ſui. fletus quoque fundere veros
Viſus erat: geſtúmque manus Ceycis habebant.
[Ingemit Halcyone lacrymans, motátque lacertos
Per ſomnum: corpúſque petens amplectitur auras:
Exclamátque, Mane. quò te rapis? ibimus una.]
Voce ſuâ ſpecieque viri turbata ſoporem
Excutit: & primò ſi ſit circumſpicit illic,
Qui modò viſus erat. nam moti voce miniſtri
Intulerant lumen. poſtquam non invenit uſquam;
Percutit ora manu: laniátque à pectore veſtes:
Pectoráque ipſa ferit. nec crinem ſolvere curat;
Scindit. & altrici, quæ luctûs cauſa, roganti,
Nulla eſt Halcyone, nulla eſt, ait: occidit unà
Cum Ceyce ſuo. ſolantia tollite verba.
Naufragus interiit. vidi, agnovíque; manúſque
Ad diſcedentem, cupiens retinere, tetendi.
Umbra fugit: ſed & umbra tamen manifeſta, viríque
Vera mei. non ille quidem, ſi quæris, habebat
Aſſuetos vultus: nec quo priùs ore nitebat.
Pallentem, nudúmque, & adhuc humente capillo
Infelix vidi. ſtetit hôc miſerabilis ipſo
Ecce loco: & quærit veſtigia ſi qua ſuperſint.
Hoc erat, hoc animo quod divinante timebam;
Et ne, me fugiens, ventos ſequerere rogabam?
At certè vellem, quoniam periturus abibas,
Me quoque duxiſſes. tecum fuit utile, tecum
Ire mihi. neque enim de vitæ tempore quicquam
Non ſimul egiſſem: nec mors diſcreta fuiſſet.

Nunc

Nunc abſens pereo, jactor nunc fluctibus abſens:
Et, ſine me, me pontus habet. crudelior ipſo
Sit mihi mens pelago; ſi vitam ducere nitar
Longius; & tanto pugnem ſupereſſe dolori.
Sed neque pugnabo: nec te, miſerande, relinquam:
Et tibi nunc ſaltem veniam comes. inque ſepulcro,
Si non urna, tamen junget nos littera: ſi non
Oſſibus oſſa meis, at nomen nomine tangam.
Plura dolor prohibet; verbóque intervenit omni
Plangor: & attonito gemitus è corde trahuntur.
Manè erat: egreditur tectis ad litus: & illum
Mœſta locum repetit, de quo ſpectârat euntem.
Dúmque, Moratus ibi; dúmque, Hic retinacula ſolvit,
Hoc mihi diſcedens dedit oſcula littore, dicit,
[Dúmque notata oculis reminiſcitur acta, fretúmque]
Proſpicit; in liquidâ ſpatio diſtante tuetur
Neſcio quid, quaſi corpus, aquâ; primóque, quid illud
Eſſet, erat dubium. poſtquam paulò appulit unda;
Et, quamvìs aberat, corpus tamen eſſe liquebat;
Qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota eſt:
Et, tanquam ignoto lacrymam daret, Heu miſer, inquit,
Quiſquis es, & ſi qua eſt conjux tibi! fluctibus actum
Fit propius corpus. quod quo magìs illa tuetur,
Hôc minùs, & minus eſt amens ſua. jámque propinquæ
Admotum terræ, jam quod cognoſcere poſſet,
Cernit: erat conjux. Ille eſt, exclamat; & unà
Ora, comas, veſtem lacerat: tendéntſque trementes
Ad Ceyca manus, Sic, ô cariſſime conjux,
Sic ad me, miſerande, redis? ait. adjacet undis
Facta manu moles: quæ primas æquoris iras
Frangit; & incurſus quæ prædelaſſat aquarum.
Inſilit huc: mirúmque fuit potuiſſe; volabat.
Percutiénſque levem modò natis aëra pennis,
Stringebat ſummas ales miſerabilis undas.
Dúmque volat; mœſto ſimilem, plenúmque querelæ
Ora dedere ſonum tenui crepitantia roſtro.
[Ut verò tetigit mutum & ſinè ſanguine corpus;
Dilectos artus amplexa recentibus alis,
Frigida nequicquam duro dedit oſcula roſtro.]
Senſerit hoc Ceyx, an vultum motibus undæ
Tollere ſit viſus, populus dubitabat: at ille
Senſerat. & tandem, Superis miſerantibus, ambo
Alite mutantur. fatis obnoxius iſdem
Tunc quoque manſit amor, nec conjugiale ſolutum
Fœdus in alitibus. coëunt fiúntque parentes:
Pérque dies placidos hiberno tempore ſeptem
Incubat Halcyone pendentibus æquore nidis.
Tunc via tuta maris: ventos cuſtodit, & arcet
Æolus egreſſu: præſtátque nepotibus æquor.
Hos aliquis ſenior circùm freta lata volantes
Spectat: & ad finem ſervatos laudat amores.
Proximus, aut idem. ſi ſors tulit, Hic quoque, dixit,
Quem mare carpentem ſubſtrictáque crura gerentem
Aſpicis, (oſtendens ſpatioſum guttura mergum)
Regia progenies. &, ſi deſcendere ad ipſum
Ordine perpetuo quæris, ſunt hujus origo
Ilus, & Aſſaracus, raptúſque Jovi Ganymedes,
Laomedónque ſenex, Priamúſque noviſſima Trojæ
Tempora ſortitus. frater fuit Hectoris ille:
Qui, niſi ſenſiſſet primâ nova fata juventâ,
Forſitan inferius non Hectore nomen haberet:
Quamvis eſt illum proles enixa Dymantis.
Æſacon umbroſâ furtim peperiſſe ſub Idâ
Fertur Alexirhoe Granico nata bicorni.
Oderat hic urbes: nitidâque remotus ab aulâ
Secretos montes, & inambitioſa colebat
Rura: nec Iliacos cœtus, niſi rarus, adibat.
Non agreſte tamen, nec inexpugnabile Amori
Pectus habens, ſylvas captatam ſæpe per omnes
Aſpicit Heſperien patriâ Cebrenida ripâ,
Injectos humeris ſiccantem ſole capillos.
Viſa fugit Nymphe: veluti perterrita fulvum
Cerva lupum, longéque lacu deprenſa relicto
Accipitrem fluvialis anas. quam Troius heros
Inſequitur: celerémque metu celer urget amore.
Ecce latens herbâ coluber fugientis adunco
Dente pedem ſtringit; virúſque in corpore linquit.
Cum vitâ ſuppreſſa fuga eſt. amplectitur amens
Exanimem: clamátque, Piget, piget eſſe ſecutum.
Sed non hoc timui: nec erat mihi vincere tanti.
Perdidimus miſeram nos te duo. vulnus ab angue,
A me cauſa data eſt. ego ſim ſceleratior illo,
Ni tibi morte meâ mortis ſolatia mittam.
Dixit: & è ſcopulo, quem rauca ſubederat unda,
Se dedit in pontum. Tethys miſerata cadentem
Molliter excepit: nantémque per æquora pennis
Texit: & optatæ non eſt data copia mortis.
Indignatur amans invitum vivere cogi;
Obſtaríque animæ miſerâ de ſede volenti
Exire. útque novas humeris aſſumſerat alas,
Subvolat: atque iterum corpus ſuper æquora mittit.
Pluma levat caſus. furit Æſacos. ſinque profundum
Pronus abit, letique viam ſinè fine retentat.
Fecit amor maciem: longa internodia crurum,
Longa manet cervix: caput eſt à corpore longè,
Æquor amat: noménque manet, quia mergitur, illi.

METAMORPHOSEON

LIBER DUODECIMUS.

NEscius aſſumtis Priamus pater Æſacon alis
Vivere, lugebat: tumulo quoque nomen habenti
Inferias dederat cum fratribus Hector inanes.
Defuit officio Paridis præſentia triſti:
Poſtmodo qui raptâ longum cum conjuge bellum
Attulit in patriam: conjuratæque ſequuntur
Mille rates, gentiſque ſimul commune Pelaſgæ.
Nec dilata foret vindicta; niſi æquora ſævi
Invia feciſſent venti; Bœotáque tellus
Aulide piſcoſâ puppes tenuiſſet ituras.
Hìc patrio de more Jovi cum ſacra parâſſent;
Ut vetus accenſis incanduit ignibus ara;
Serpere cæruleum Danaï videre draconem
In platanum: cœptis quæ ſtabat proxima ſacris.
Nidus erat volucrum bis quattuor arbore ſummâ:
Quas ſimul, & matrem circùm ſua damna volantem,
Corripuit ſerpens; avidâque recondidit alvo.
Obſtupuere omnes. at veri providus augur
Theſtorides, Vincemus, ait: gaudete, Pelaſgi.
Troja cadet; ſed erit noſtri mora longa laboris.
Atque novem volucres in belli digerit annos.
Ille, ut erat, virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis. & ſervat ſerpentis imagine ſaxum.
Permanet Aoniis Nereus violentus in undis:
Veláque non transfert: & ſunt, qui parcere Trojæ
Neptunum credant; quia mœnia fecerit urbi.
At non Theſtorides. nec enim neſcítve, tacétve
Sanguine virgineo placandam virginis iram
Eſſe Deæ. poſtquam pietatem publica cauſa,
Réxque patrem vicit; caſtúmque datura cruorem
Flentibus ante aram ſtetit Iphigenia miniſtris;
Victa Dea eſt. nubémque oculis objecit, & inter
Officium turbámque ſacri, vocéſque precantum,
Suppoſitâ fertur mutâſſe Mycenida cervâ.
Ergo ubi, quâ decuit, lenita eſt cæde Diana;
Et pariter Phœbus, pariter maris ira receſſit.
Accipiunt ventos à tergo mille carinæ:
Multaque perpeſſæ Phrygiâ potiuntur arenâ.
Orbe locus medio eſt inter terráſque, fretúmque,
Cæleſtéſque plagas, triplicis confinia mundi;
Unde, quod eſt uſquam, quamvis regionibus abſit,
Inſpicitur; penetrátque cavas vox omnis ad aures.
Fama tenet, ſummâque domum ſibi legit in arce:
Innumeróſque aditus, ac mille foramina tectis
Addidit, & nullis incluſit limina portis.
Nocte diéque patent. tota eſt ex ære ſonanti:
Tota fremit: vocéſque refert: iterátque quod audit.
Nulla quies intus, nullâque ſilentia parte.
Nec tamen eſt clamor, ſed parvæ murmura vocis:
Qualia de pelagi, ſi quis procul audiat, undis
Eſſe ſolent: qualémve ſonum, cum Jupiter atras
Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenent: veniunt leve vulgus; eúntque.
Miſtáque cum veris paſſim commenta vagantur
Millia rumorum: confuſáque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent ſermonibus auras:
Hi narrata ferunt aliò: menſuráque ficti
Creſcit; & auditis aliquid novus adjicit auctor.
Illic Credulitas, illic temerarius Error,
Vanáque Lætitia eſt, conſternatíque Timores,
Seditióque repens, dubióque auctore Suſurri.
Ipſa quid in cœlo rerum, pelagóque geratur,
Et tellure, videt; totúmque inquirit in orbem.
Fecerat hæc notum, Graias cum milite forti
Adventare rates: neque inexſpectatus in armis

Hoſtis adeſt. prohibent aditu, littúſque tuentur
Troës: & Hectoreâ primus fataliter haſtâ,
Proteſilaë, cadis: commiſſáque prælia magno
Stant Danaïs: fortéſque animæ, neque cognitus Hector.
Nec Phryges exiguo, quid Achaïa dextera poſſet,
Sanguine ſenſerunt. & jam Sigæa rubebant
Littora: jam leto proles Neptunia Cygnus
Mille viros dederat. jam curru ſtabat Achilles
Troáque Peliacæ ſternebat cuſpidis ictu
Agmina: pérque acies aut Cygnum aut Hectora quærens,
Congreditur Cygno: decimum dilatus in annum
Hector erat. tum colla jugo candentia preſſos
Exhortatus equos, currum direxit in hoſtem:
Concutiénſque ſuis vibrantia tela lacertis,
Quiſquis es, ô juvenis, ſolatia mortis habeto,
Dixit, ab Hæmonio quòd ſis jugulatus Achille.
Hactenus Æacides. vocem gravis haſta ſecuta eſt.
Sed quanquam certâ nullus fuit error in haſtâ;
Nil tamen emiſſi profecit acumine ferri:
Utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu;
Nate Deâ, (nam te famâ prænovimus) inquit
Ille, quid à nobis vulnus miraris abeſſe?
(Mirabatur enim.) non hæc, quam cernis, equinis
Fulva jubis caſſis, neque onus cava parma ſiniſtræ
Auxilio mihi ſunt: decor eſt quæſitus ab iſtis.
Mars quoque ob hoc capere arma ſolet. removebitur omne
Tegminis officium; tamen indeſtrictus abibo.
Eſt aliquid, non eſſe ſatum Nereide, ſed qui
Nereáque, & natas, & totum temperet æquor.
Dixit: & hæſurum clypei curvamine telum
Miſit in Æaciden: quod & æs, & proxima rupit
Terga novem boum: decimo tamen orbe moratum
Excutit hoc heros: rurſúſque trementia forti
Tela manu torſit: rurſus ſine vulnere corpus,
Sincerúmque fuit, nec tertia cuſpis apertum,
Et ſe præbentem valuit deſtringere Cygnum.
Haud ſecus exarſit, quàm Circo taurus aperto,
Cùm ſua terribili petit irritamina cornu
Pœniceas veſtes, eluſáque vulnera ſentit.
Num tamen exciderit ferrum conſiderat haſtæ.
Hærebat ligno. Manus eſt mea debilis ergo;
Quáſque, ait, antè habuit vires effudit in uno.
Nam certè valuit, vel cùm Lyrneſia primus
Mœnia disjeci; vel cum Tenedónque, ſuóque
Eetioneas implevi ſanguine Thebas.
Vel cùm purpureus populari cæde Cæcus
Fluxit; opúſque meæ bis ſenſit Telephus haſtæ.
Hîc quoque tot cæſis, quorum per littus acervos
Et feci, & video, valuit mea dextra, valétque.
Dixit: &, antè actis veluti malè crederet, haſtam
Miſit in adverſum Lyciâ de plebe Menœten:
Loricámque ſimul, ſubjectáque pectora rupit.
Quo plangente gravem moribundo vertice terram,
Extrahit illud idem calido de vulnere telum:
Atque ait; Hæc manus eſt, hæc, quâ modò vicimus, haſta.
Utar in hunc iiſdem: ſit in hôc precor exitus idem.
Sic fatus, Cygnúmque petit, nec fraxinus errat:
Inque humero ſonuit non evitata ſiniſtro.
Inde, velut muro ſolidâve à caute, repulſa eſt.
Quà tamen ictus erat, ſignatum ſanguine Cygnum
Viderat, & fruſtra fuerat gaviſus, Achilles.
Vulnus erat nullum: ſanguis fuit ille Menœtæ.
Tum verò præceps curru fremebundus ab alto
Deſilit: & nitido ſecurum cominus hoſtem
Enſe petens, parmam gladio, galeámque cavari
Cernit; & in duro lædi quoque corpore ferrum.
Haud tulit ulteriùs: clypeóque adverſa reducto
Ter quater ora viri, capulo cava tempora pulſat.
Cedentíque ſequens inſtat: turbátque, ruítque.
Attonitóque negat requiem. pavor occupat illum.
Ante oculóſque natant tenebræ: retróque ferenti
Averſos paſſus medio lapis obſtitit arvo.
Quem ſuper impulſum reſupino pectore Cygnum
Vi multâ vertit, terræque afflixit Achilles.
Tum, clypeo genibúſque premens præcordia duris,
Vincla trahit galeæ. quæ preſſo ſubdita mento
Elidunt fauces; & reſpiramen itérque
Eripiunt animæ. victum ſpoliare parabat:
Arma relicta videt. corpus Deus æquoris albam
Contulit in volucrem; cujus modò nomen habebat.
Hic labor, hæc requiem multorum pugna dierum
Attulit: & poſitis pars utraque ſubſtitit armis.
Dúmque vigil Phrygios ſervat cuſtodia muros;
Et vigil Argolicas ſervat cuſtodia foſſas:
Feſta dies aderat; quâ Cygni victor Achilles
Pallada vittatæ placabat ſanguine vaccæ.
Cujus ut impoſuit proſecta calentibus aris;
Et Dis acceptus penetravit in æthera nidor;
Sacra tulere ſuam: pars eſt data cætera menſis.
Diſcubuere toris proceres; & corpora toſtâ
Carne replent: vinóque levant curáſque ſitímque.
Non illos citharæ, non illos carmina vocum,
Longáve multifori delectat tibia buxi:
Sed noctem ſermone trahunt. virtúſque loquendi
Materia eſt. pugnam referunt hoſtíſque ſuámque.
Inque vices adita atque exhauſta pericula ſæpe
Commemorare juvat. quid enim loqueretur Achilles?
Aut quid apud magnum potiùs loquerentur Achillem?
Proxima præcipuè domito victoria Cygno
In ſermone fuit. viſum mirabile cunctis;
Quòd juveni corpus nullo penetrabile telo,
Invictúmque ad vulnera erat, ferrúmque terebat.
Hoc ipſum Æacides, hoc mirabantur Achivi.
Cùm ſic Neſtor ait: Veſtro fuit unicus ævo
Contemtor ferri, nullóque forabilis ictu
Cygnus. at ipſe olim patientem vulnera mille
Corpore non læſo Perrhæbum Cænea vidi:
Cænea Perrhæbum; qui factis inclytus Othryn
Incoluit, quóque id mirum magis eſſet in illo;
Fœmina natus erat. monſtri novitate moventur,
Quiſquis adeſt: narrétque rogant. quos inter Achilles,
Dic age, (nam cunctis eadem eſt audire voluntas)
O facunde ſenex, ævi prudentia noſtri;
Quis fuerit Cæneus, cur in contraria verſus;
Quâ tibi militiâ, cujus certamine pugnæ
Cognitus; à quo ſit victus, ſi victus ab ullo eſt.
Tum ſenior: Quamvis obſtet mihi tarda vetuſtas;
Multáque me fugiant primis ſpectata ſub annis;
Plura tamen memini: nec, quæ magis hæreat illâ,
Pectore res noſtro eſt, inter belláque domíque
Acta tot. ac ſi quem potuit ſpatioſa ſenectus
Spectatorem operum multorum reddere; vixi
Annos bis centum: nunc tertia vivitur ætas.
Clara decore fuit proles Elateia Cænis,
Theſſalidum virgo pulcherrima; pérque propinquas,
Pérque tuas urbes (tibi enim popularis, Achille)
Multorum fruſtra votis optata procorum.
Tentâſſet Peleus thalamos quoque forſitan illos;
Sed jam aut contigerant illi connubia matris,
Aut fuerant promiſſa, tuæ. nec Cænis in ullos
Denupſit thalamos: ſecretáque littora carpens
Æquorei vim paſſa Dei eſt. ita Fama ferebat.
Utque novæ Veneris Neptunus gaudia cepit;
Sint tua vota licet, dixit, ſecura repulſæ;
Elige quid voveas. eadem hoc quoque Fama ferebat.
Magnum, Cænis ait, facit hæc injuria votum,
Tale pati nil poſſe mihi. da fœmina ne ſim:
Omnia præſtiteris. graviore noviſſima dixit
Verba ſono: poterátque viri vox illa videri:
Sicut erat. nam jam voto Deus æquoris alti
Annuerat: dederatque ſuper; ne ſaucius ullis
Vulneribus fieri, ferróve occumbere poſſet.
Munere lætus abit: ſtudiíſque virilibus ævum
Exigit Atracides, Peneiáque arva pererrat.
Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus:
Nubigenáſque feros, poſitis ex ordine menſis,
Arboribus tecto diſcumbere juſſerat antro.
Hæmonii proceres aderant; aderamus & ipſi:
Feſtáque confuſâ reſonabat regia turbâ.
Ecce canunt Hymenæon: & ignibus atria fumant:
Cinctáque adeſt virgo matrum nuruúmque catervâ,
Præſignis facie. felicem diximus illâ
Conjuge Pirithoum: quod penè fefellimus omen.
Nam tibi, ſævorum ſæviſſime Centaurorum
Euryte, quàm vino pectus, tam virgine viſâ
Ardet: & ebrietas geminata libidine regnat.
Protinus everſæ turbant convivia menſæ:
Raptatúrque comis per vim nova nupta prehenſis.
Eurytus Hippodamen, alii, quam quiſque probârant,
Aut poterant, rapiunt: captæque erat urbis imago.
Fœmineo clamore ſonat domus. ocius omnes
Surgimus: & primus, Quæ te vecordia, Theſeus,
Euryte, pulſat, ait; qui me vivente laceſſas
Pirithoum, violéſque duos ignarus in uno?
Néve ea magnanimus fruſtra memoraverit heros;
Submovet inſtantes: raptámque furentibus aufert.
Ille nihil contrà: neque enim defendere verbis
Talia facta poteſt: ſed vindicis ora protervis

Inſequitur

Inſequitur manibus, generoſáque pectora pulſat.
Fortè fuit juxta ſignis exſtantibus aſper
Antiquus crater, quem vaſtum vaſtior ipſe
Suſtulit Ægides; adverſáque miſit in ora.
Sanguinis ille globos pariter, cerebrúmque, merúmque,
Vulnere & ore vomens, madidâ reſupinus arenâ
Calcitrat. ardeſcunt germanâ cæde bimembres:
Certatímque omnes uno ore, Arma, arma, loquuntur.
Vina dabant animos: & primâ pocula pugnâ
Miſſa volant, fragiléſque cadi, curvíque lebetes:
Res epulis quondam, nunc bello & cædibus, aptæ.
Primus Ophionides Amycus penetralia donis
Haud timuit ſpoliare ſuis; & primus ab æde
Lampadibus denſum rapuit funale coruſcis:
Elatúmque altè, veluti qui candida tauri
Rumpere ſacrificâ moliturt colla ſecuri;
Illiſit fronti Lapithæ Celadontis: & oſſa
Non agnoſcendo confuſa reliquit in ore.
Exſiluere oculi; disjectíſque oſſibus oris
Acta retro naris, medióque infixa palato eſt.
Hunc pede convulſo menſæ Pellæus acernæ
Stravit humi Belates, dejecto in pectora mento:
Cúmque atro mixtos ſputantem ſanguine dentes,
Vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.
Proximus ut ſteterat, ſpectans altaria vultu
Fumida terribili, Cur non, ait, utimur iſtis?
Cúmque ſuis Gryneus immanem ſuſtulit aram
Ignibus, & medium Lapitharum jecit in agmen:
Depreſſítque duos, Brotean, & Orion. Orio
Mater erat Mycale: quam deduxiſſe canendo
Sæpe reluctanti conſtabat cornua Lunæ.
Non impune feres, teli modò copia detur,
Dixerat Exadius. teliſque habet inſtar, in altâ
Quæ fuerant pinu, votivi cornua cervi.
Figitur huic duplici Gryneus in lumina ramo:
Eruitúrque oculos. quorum pars cornibus hæret:
Pars fluit in barbam; concretáque ſanguine pendet.
Ecce rapit mediis flagrantem Rhœtus ab aris
Primitium torrem: dextrâque à parte Charaxi
Tempora perſtringit fulvo protecta capillo.
Correpti rapidâ, veluti ſeges arida, flammâ
Arſerunt crines. & vulnere ſanguis inuſtus
Terribilem ſtridore ſonum dedit; ut dare ferrum
Igne rubens plerumque ſolet, quod forcipe curvâ
Cùm faber eduxit, lacubus demittit. at illud
Stridet: & in trepidâ ſubmerſum ſibilat undâ.
Saucius hirſutis avidum de crinibus ignem
Excutit: ſuque humeros limen tellure revulſum
Tollit, onus plauſtri: quod ne permittat in hoſtem,
Ipſa facit gravitas. ſocium quoque ſaxea moles
Oppreſſit ſpatio ſtantem propiore Cometem:
Gaudia nec retinet Rhœtus: Sic comprecor, inquit,
Cætera ſit fortis caſtrorum turba tuorum;
Semicremóque novat repetitum ſtipite vulnus:
Térque quatérque gravi juncturas verticis ictu
Rupit: & in liquido ſederunt oſſa cerebro.
Victor ad Evagrum, Corythúmque, Dryantáque tranſit.
E quibus ut primâ tectus lanugine malas
Procubuit Corythus; Puero quæ gloria fuſo
Parta tibi eſt? Evagros ait. nec dicere Rhœtus
Plura ſinit: rutiláſque ferox in aperta loquentis
Condidit ora viri, pérque os in pectora, flammas.
Te quoque, ſæve Drya, circùm caput igne rotato
Inſequitur: ſed non in te quoque conſtitit idem
Exitus, aſſiduæ ſucceſſu cædis ovantem,
Quà juncta eſt humero cervix, ſude figis obuſtâ.
Ingemuit, duróque ſudem vix oſſe revellit
Rhœtus; & ipſe ſuo madefactus ſanguine fugit.
Fugit & Orneus, Lycabáſque, & ſaucius armo
Dexteriore Medon, & cum Piſenore Thaumas:
Quíque pedum nuper certamine vicerat omnes
Mermeros; accepto nunc vulnere tardiùs ibat:
Et Pholus, & Melaneus, & Abas prædator aprorum.
Quíque ſuis fruſtra bellum diſſuaſerat augur
Aſtylos. ille etiam metuenti vulnera Neſſo,
Ne fuge; ad Herculeos, inquit, ſervaberis arcus.
At non Eurynomus, Lycidáſque, & Areos & Imbreus
Effugere necem: quos omnes dextra Dryantis
Perculit adverſos. adverſum tu quoque, quamvis
Terga fugæ dederas, vulnus, Crenæe, tuliſti.
Nam grave reſpiciens inter duo lumina ferrum,
Quà naris fronti committitur, accipis, imæ.
In tanto fremitu cunctis ſinè fine jacebat
Sopitus vinis, & inexperrectus Aphidas
Languentíque manu carcheſia mixta tenebat,
Fuſus in Oſſææ villoſis pellibus urſæ.
Quem procul ut vidit fruſtra nulla arma moventem,
Inſerit amento digitos, Miſcendáque, dixit,
Cum Styge vina bibas, Phorbas. nec plura moratus
In juvenem torſit jaculum. ferratáque collo
Fraxinus, ut caſu jacuit reſupinus, adacta eſt.
Mors caruit ſenſu. plenóque è gutture fluxit
Inque toros, inque ipſa niger carcheſia ſanguis.
Vidi ego Petræum conantem evellere terrâ
Glandiferam quercum: quam dum complexibus ambit;
Et quatit huc illuc, labefactáque robora jactat,
Lancea Pirithoi coſtis immiſſa Petræi
Pectora cum duro luctantia robore fixit.
Pirithoi virtute Lycum cecidiſſe ferebant:
Pirithoi cecidiſſe Chromin. ſed uterque minorem
Victori titulum, quàm Dictys Helópſque, dederunt.
Fixus Helops jaculo, quod pervia tempora fecit;
Et miſſum à dextrâ lævam penetravit in aurem.
Dictys ab ancipiti delapſus acumine montis,
Dum fugit inſtantem trepidans Ixione natum,
Decidit in præceps: & pondere corporis ornum
Ingentem fregit; ſuáque induit ilia fractæ.
Ultor adeſt Aphareus: ſaxúmque è monte revulſum
Mittere conatur. conantem ſtipite querno
Occupat Ægides, cubitíque ingentia frangit
Oſſa: nec ulteriùs dare corpus inutile leto
Aut vacat, aut curat: tergóque Bianoris alti
Inſilit, haud ſolito quenquam portare, niſi ipſum:
Oppoſuítque genu coſtis: prenſámque ſiniſtrâ
Cæſariem retinens, vultum, minitantiaque ora
Robore nodoſo, prædurâque tempora, fregit.
Robore Nedymnum, jaculatorémque Lycotan
Sternit, & immiſſâ protectum pectora barbâ
Hippaſon, & ſummis exſtantem Riphea ſylvis;
Tereáque, Hæmoniis qui prenſos montibus urſos
Ferre domum vivos, indignantéſque ſolebat.
Haud tulit utentem pugnæ ſucceſſibus ultrà
Theſea Demoleon. ſolidóque revellere dumo
Annoſam pinum magno molimine tentat.
Quod quia non potuit, præfractam miſit in hoſtem.
Sed procul à telo Theſeus veniente receſſit,
Pallados admonitu. credi ſic ipſe volebat.
Non tamen arbor iners cecidit: nam Crantoris alti
Abſcidit jugulo pectúſque humerúmque ſiniſtrum.
Armiger ille tui fuerat genitoris, Achille:
Quem Dolopum rector bello ſuperatus Amyntor
Æacidæ dederat pacis pignúſque fidémque.
Hunc procul ut fœdo disjectum vulnere Peleus
Vidit, At inferias, juvenum gratiſſime Crantor,
Accipe, ait. validóque in Demoleonta lacerto
Fraxineam miſit, mentis quoque viribus, haſtam.
Quæ laterum cratem perrumpit: & oſſibus hærens
Intremuit. trahit ille manu ſinè cuſpide lignum:
Id quoque vix ſequitur. cuſpis pulmone retenta eſt.
Ipſe dolor vires animo dabat. æger in hoſtem
Erigitur: pedibúſque virum proculcat equinis.
Excipit ille ictus galeâ clypeóque ſonantes.
Defenſátque humeros: prætentáque ſuſtinet arma:
Pérque armos uno duo pectora perforat ictu.
Antè tamen leto dederat Phlegræon, & Hylen
Eminus: Iphinoum collato Marte, Claníumque.
Additur his Dorylas: qui tempora tecta gerebat
Pelle lupi, ſævíque vicem præſtantia teli
Cornua vara boum multo rubefacta cruore.
Huic ego, nam vires animus dabat, Aſpice, dixi,
Quantum concedant noſtro tua cornua ferro:
Et jaculum torſi. quod cum vitare nequiret,
Oppoſuit dextram paſſuræ vulnera fronti.
Affixa eſt cum fronte manus. fit clamor: at illum
Hærentem Peleus, & acerbo vulnere victum
(Stabat enim propior) mediam ferit enſe ſub alvum.
Proſiluit, terráque ferox ſua viſcera traxit:
Tractáque calcavit: calcatáque rupit: & illis
Crura quoque impediit; & inani concidit alvo.
Nec te pugnantem tua, Cyllare, forma redemit,
Si modò naturæ formam concedimus illi.
Barba erat incipiens. barbæ color aureus: auteáque
Ex humeris medios coma dependebat in armos.
Gratus in ore vigor: cervix, humeríque, manúſque,
Pectoráque artificum laudatis proxima ſignis;
Et qua parte viri eſt: nec equi mendoſa ſub illâ
Deteriórque viro facies. da colla, capútque;
Caſtore dignus erit. ſic tergum ſeſſile, ſic ſtant

Pectora celſa toris: totus pice nigrior atrâ.
Candida cauda tamen; color eſt quoque cruribus albus.
Multæ illum petiere ſuâ de gente; ſed una
Abſtulit Hylonome: quâ nulla decentior inter
Semiferos altis habitavit fœmina ſylvis.
Hæc & blanditiis, & amando, & amare fatendo
Cyllaron una tenet. cultus quoque quantus in illis
Eſſe poteſt membris; ut ſit coma pectine lævis:
Ut modò rore maris, modò ſe violâve rosâve
Implicet: interdum candentia lilia geſtet:
Biſque die lapſis Pagaſææ vertice ſylvæ
Fontibus ora lavet: bis flumine corpora tingat.
Nec, niſi quæ deceant electarúmque ferarum,
Aut humero, aut lateri prætendat vellera lævo.
Par amor eſt illis: errant in montibus unà:
Antra ſimul ſubeunt & tum Lapitheïa tecta
Intrârant pariter; pariter fera bella gerebant.
Auctor in incerto eſt: jaculum de parte ſiniſtrâ
Venit; & inferius, quàm collo pectora ſubſunt,
Cyllare, te fixit: parvo cor vulnere læſum
Corpore cum toto poſt tela educta refrixit.
Protinus Hylonome morientes excipit artus:
Impoſitâque manu vulnus fovet; oráque ad ora
Admovet: atque animæ fugienti obſiſtere tentat.
Ut videt extinctum dictis, quæ clamor ad aures
Arcuit ire meas, telo, quod inhæſerat illi,
Incubuit: moriénſque ſuum complexa maritum eſt.
Ante oculos ſtat & ille meos: qui ſena leonum
Vinxerat inter ſe connexis vellera nodis
Phæocomes, hominémque ſimul protectus equúmque.
Codice qui miſſo, quem vix juga bina moverent
Juncta, Phonoleniden à ſummo vertice fregit.
Fracta volubilitas capitis lariſſima: pérque os,
Pérque cavas nares, oculóſque, auréſque cerebrum
Molle fluit. veluti concretum vimine querno
Lac ſolet; útve liquor rari ſub pondere cribri
Manat; & exprimitur per denſa foramina ſpiſſus.
Aſt ego, dum parat hunc armis nudare jacentem,
(Scit tuus hoc genitor) gladium ſpoliantis in ima
Ilia demiſi. Chthonius quoque Teleboáſque
Enſe jacent noſtro. ramum prior ille bifurcum
Geſſerat; hic jaculum. jaculo mihi vulnera fecit.
Signa vides: apparet adhuc vetus ecce cicatrix.
Tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti:
Tunc poteram magni, ſi non ſuperare, morari
Hectoris arma meis. illo ſed tempore nullus,
Aut puer, Hector erat. nunc me mea deficit ætas.
Quid tibi victorem gemini Periphanta Pyreti;
Ampyca quid referam? qui quadrupedantis Oecli
Fixit in adverſo cornum ſine cuſpide vultu.
Vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
Stravit Erygdupum. memini & venabula condi
Inguine, Nesſeis manibus conjecta, Cymeli.
Nec tu crediderîs tantùm ceciniſſe futura
Ampyciden Mopſum. Mopſo jaculante biformis
Occubuit, fruſtráque loqui tentavit Odites,
Ad mentum linguâ, mentóque ad guttura fixo.
Quinque neci Cæneus dederat, Stiphelúmque, Bro-
múmque, [racmon.
Antimachúmque, Helimúmque, ſecuriferúmque Py-
Vulnera non memini: numerum, noménque notavi.
Provolat Emathii ſpoliis armatus Halesi,
Quem dederat leto, membris & corpore Latreus
Maximus. huic ætas inter juvenémque, ſenémque,
Vis juvenilis erat. variabant tempora cani.
Qui clypeo, galeâque, Macedoniâque ſariſſâ
Conſpicuus, faciémque obverſus in agmen utrumque;
Armaque concuſſit, certúmque equitavit in orbem:
Verbáque tot fudit vacuas animoſus in auras:
Et te, Cæni, feram? nam tu mihi fœmina ſemper,
Tu mihi Cænis eris. nec te natalis origo
Commonuit? mentémque ſubit, quo præmia facto,
Quâque viri falſam ſpeciem mercede parâris?
Vel quid nata vide, vel quid ſis paſſa: colúmque,
I, cape cum calathis; & ſtamina pollice torque:
Bella relinque viris. jactanti talia Cæneus
Extentum curſu miſſâ latus eruit haſtâ,
Qua vir equo commiſſus erat. furit ille dolore
Nudaque Phyllei juvenis ferit ora ſariſſâ.
Non ſecus hæc reſilit, quam tecti à culmine grando:
Aut ſi quis parvo feriat cava tympana ſaxo.
Cominus aggreditur: laterſque recondere duro
Luctatur gladium. gladio loca pervia non ſunt.
Haud tamen effugies: medio jugulaberis enſe,
....
Quandoquidem mucro eſt hebes, inquit; & in latus enſem
Obliquat: longâque amplectitur ilia dextrâ.
Plaga facit gemitus, ceu corpore marmoris icti:
Fractáque diſſiluit percuſſo lamina collo.
Ut ſatis illæſos miranti præbuit artus;
Nunc age, ait Cæneus, noſtro tua corpora ferro
Tentemus: capulóque tenus dimiſit in armos
Enſem fatiferum: cæcamque in viſcera movit,
Verſavítque manum: vulnúſque in vulnere fecit.
Ecce ruunt vaſto rabidi de more bimembres:
Teláque in hunc omnes unum mittúntque ferúntque.
Tela retuſa cadunt. manet imperfoſſus ab omni,
Inque cruentatus Cæneus Elateïus ictu.
Fecerat attonitos nova res. Heu dedecus ingens!
Monychus exclamat: populus ſuperamur ab uno,
Vixque viro. quanquam ille vir eſt: nos ſegnibus actis,
Quod fuit ille, ſumus. quid membra immania proſunt?
Quid geminæ vires? quid, quòd fortiſſima rerum
In nobis natura duplex animalia junxit?
Nec nos matre Deâ, nec nos Ixione natos
Eſſe reor; qui tantus erat, Junonis ut altæ
Spem caperet. nos ſemimari ſuperamur ab hoſte.
Saxa, trabéſque ſupèr, totóſque involvite montes:
Vivacémque animam miſſis elidite ſylvis.
Sylva premat fauces & erit pro vulnere pondus.
Dixit & inſani dejectam viribus Auſtri
Fortè trabem nactus, validum conjecit in hoſtem.
Exemplúmque fuit parvóque in tempore nudus
Arboris Othrys erat: nec habebat Pelion umbras.
Obrutus immani cumulo, ſub pondere Cæneus
Æſtuat arboreo: congeſtáque robora duris
Fert humeris. ſed enim poſtquam ſuper ora capútque
Crevit onus; neque habet, quas ducat, ſpiritus auras;
Deficit interdum: modò ſe ſuper aëra fruſtra
Tollere conatur, jactáſque evolvere ſylvas.
Interdúmque movet. veluti, quam cernimus ecce,
Ardua ſi terræ quatiatur motibus Ide.
Exitus in dubio eſt. alii ſub inania corpus
Tartara detruſum ſylvarum mole ferebant.
Abnuit Ampycides: medióque ex aggere fulvis
Vidit avem pennis liquidas exire ſub auras:
Quæ mihi tunc primùm, tunc eſt conſpecta ſupremùm,
Hanc ubi luſtrantem leni ſua caſtra volatu
Mopſus, & ingenti circùm clangore ſonantem
Adſpexit, pariterque oculis animóque ſecutus;
O ſalve, dixit, Lapithææ gloria gentis,
Maxime vir quondam, ſed nunc avis unica, Cæneu.
Credita res auctore ſuo eſt. dolor addidit iram:
Oppreſſúmque ægre tulimus tot ab hoſtibus unum.
Nec priùs abſtitimus ferrum exercere cruore;
Quàm data pars leto, partem fuga nóxque diremit.

Hæc inter Lapithas, & ſemihomines Centauros
Prælia Tlepolemus Pylio referente dolorem
Præteriti Alcidæ tacito non pertulit ore:
Atque ait; Herculeæ mirum eſt oblivia laudis
Acta tibi, ſenior. certè mihi ſæpe referre
Nubigenas domitos à ſe pater ipſe ſolebat.
Triſtis ad hæc Pylius: Quid me meminiſſe malorum
Cogis; & obductos annis reſcindere luctus?
Inque tuum genitorem odium, offenſáſque fateri?
Ille quidem majora fide (Di!) geſſit; & orbem
Impulit meritis; quod mallem poſſe negari:
Sed neque Deïphobum, nec Pulydamanta, nec ipſum
Hectora laudamus. quis enim laudaverit hoſtem?
Ille tuus genitor Meſſenia mœnia quondam
Stravit: & immeritas urbes Elínque Pylónque
Diruit: inque meos ferrum flammámque penates
Impulit. útque alios taceam, quos ille peremit;
Bis ſex Nelidæ fuimus conſpecta juventus:
Bis ſex Herculeis cecidérunt, me minus uno,
Viribus. atque alios vinci potuiſſe ferendum eſt.
Mira Periclymeni mors eſt: cui poſſe figuras
Sumere quas vellet, rurſúſque reponere ſumtas
Neptunus dederat, Nelei ſanguinis auctor.
Hic, ubi nequicquam eſt formas variatus in omnes,
Vertitur in faciem volucris: quæ fulmina curvis
Ferre ſolet pedibus, divûm gratiſſima Regi.
Viribus uſus avis, pennis roſtróque redunco,
Hamatiſque viri laniaverat unguibus ora.
Tendit in hunc nimiùm certos Tirynthius arcus:
Atque inter nubes ſublimia membra ferentem,
Pendentémque ferit, lateri quà jungitur ala.
Nec grave vulnus erat: ſed rupti vulnere nervi
Deficiunt, motúmque negant viréſque volandi.

Decidit

Decidit in terram, non concipientibus auras
Infirmis pennis: & quà levis hæſerat alæ,
Corporis affixi preſſa eſt gravitate ſagitta:
Pérque latus ſummum jugulo eſt exacta ſiniſtro.
Num videor debere tui præconia rebus
Herculis, ô Rhodiæ ductor pulcherrime claſſis?
Ne tamen ulteriùs, quàm fortia facta ſilendo,
Ulciſcar fratres, ſolida eſt mihi gratia tecum.
Hæc poſtquam dulci Neleïus edidit ore;
A ſermone ſenis repetito munere Bacchi,
Surrexere toris. nox eſt data cætera ſomno.
At Deus æquoreas qui cuſpide temperat undas,
In volucrum corpus nati Stheneleïda verſum
Mente dolet patriâ: ſævúmque peroſus Achillem
Exercet memores, plùs quàm civiliter, iras.
Jámque ferè tracto duo per quinquennia bello,
Talibus intonſum compellat Smynthea dictis:
O mihi de fratris longè gratiſſime natis,
Irrita qui mecum poſuiſti mœnia Trojæ;
Ecquid, ut has jam jam caſuras aſpicis arces,
Ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
Millia cæſa doles? ecquid (ne perſequar omnes)
Hectoris umbra ſubit circùm ſua Pergama tracti?
Cùm tamen ille ferox, bellóque cruentior ipſo,
Vivit adhuc operis noſtri populator Achilles.
Det mihi ſe: faxo, triplici quid cuſpide poſſim,
Sentiat. at quoniam concurrere cominus hoſti
Non datur; occultâ necopinum perde ſagittâ.
Annuit: atque animo pariter patruóque ſuóque
Delius indulgens, nebulâ velatus in agmen
Pervenit Iliacum; mediâque in cæde virorum
Rara per ignotos ſpargentem cernit Achivos
Tela Parin: faſſúſque Deum, Quid ſpicula perdis
Sanguine plebis? ait. ſi qua eſt tibi cura tuorum;
Vertere in Æaciden, cæſóſque ulciſcere fratres.
Dixit: & oſtendens ſternentem Troïa ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum:
Certáque letiferâ direxit ſpicula dextrâ.
Quo Priamus gaudere ſenex poſt Hectora poſſet,
Hoc fuit. ille igitur tantorum victor Achille,
Vinceris à timido Graiæ raptore maritæ?
At ſi fœmineo fuerat tibi Marte cadendum;
Thermodontiacâ malles cecidiſſe bipenni.
Jam timor ille Phrygum, decus & tutela Pelaſgi
Nominis Æacides, caput inſuperabile bello,
Arſerat; armârat Deus idem, idémque cremârat.
Jam cinis eſt, & de tam magno reſtat Achille
Neſcio quid, parvam quod non bene compleat urnam.
At vivit, totum quæ gloria compleat orbem.
Hæc illi menſura viro reſpondet: & hâc eſt
Par ſibi Pelides; nec inania Tartara ſentit.
Ipſe etiam, ut cujus fuerit cognoſcere poſſis,
Bella movet clypeus: déque armis arma feruntur.
Non ea Tydides, non audet Oïleos Ajax,
Non minor Atrides, non bello major & ævo
Poſcere, non alii: ſoli Telamone creato
Laërtáque fuit tantæ fiducia laudis
A ſe Tantalides onus invidiámque removit:
Argolicóſque duces mediis conſidere caſtris
Juſſit: & arbitrium litis trajecit in omnes.

METAMORPHOSEON

LIBER DECIMUSTERTIUS.

CONSEDERE duces: &, vulgi ſtante coronâ,
Surgit ad hos clypei dominus ſeptemplicis Ajax.
Utque erat impatiens iræ, Sigeïa torvo
Littora reſpexit, claſſémque in littore vultu:
Intendénſque manus, Agimus, prò Jupiter, inquit,
Ante rates cauſam; & mecum confertur Ulyſſes!
At non Hectoreis dubitavit cedere flammis:
Quas ego ſuſtinui; quas hâc à claſſe fugavi.
Tutius eſt fictis igitur contendere verbis,
Quàm pugnare manu. ſed nec mihi dicere promtum;
Nec facere eſt iſti. quantúmque ego Marte feroci,
Quantùm acie valeo, tantùm valet iſte loquendo.
Nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelaſgi,
Eſſe reor: vidiſtis enim. ſua narret Ulyſſes;
Quæ ſinè teſte gerit, quorum nox conſcia ſola eſt.
Præmia magna peti fateor; ſed demit honorem
Æmulus Ajaci. non eſt tenuiſſe ſuperbum,
Sit licèt hoc ingens, quidquid ſperavit Ulyſſes.
Iſte tulit pretium jam nunc certaminis hujus;
Quo cùm victus erit, mecum certâſſe feretur.
Atque ego, ſi virtus in me dubitabilis eſſet,
Nobilitate potens eſſem, Telamone creatus:
Mœnia qui forti Trojana ſub Hercule cepit:
Littoráque intravit Pagaſæâ Colcha carinâ.
Æacus huic pater eſt: qui jura ſilentibus illic
Reddit, ubi Æoliden ſaxum grave Siſyphon urget.
Æacon agnoſcit ſummus, prolémque fatetur
Jupiter eſſe ſuam. ſic ab Jove tertius Ajax.
Nec tamen hæc ſeries in cauſâ proſit, Achivi;
Si mihi cum magno non eſt communis Achille.
Frater erat: fraterna peto. quid ſanguine cretus
Siſyphio, furtiſque, & fraude ſimillimus illi,
Inſerit Æacidis alienæ nomina gentis?
An quòd in arma prior, nullóque ſub indice veni,
Arma neganda mihi? potiórque videbitur ille,
Ultima qui cepit; detrectavitque furore
Militiam ficto: donec ſolertior iſto,
Sed ſibi inutilior, timidi commenta retexit
Naupliades animi, vitatáque traxit in arma?
Optima nunc ſumat, qui ſumere noluit ulla.
Nos inhonorati, & donis patruelibus orbi,
Obtulimus qui nos ad prima pericula, ſimus.
Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus eſſet;
Nec comes hic Phrygias unquam veniſſet ad arces
Hortator ſcelerum! non te, Pœantia proles,
Expoſitum Lemnos noſtro cum crimine haberet.
Qui nunc (ut memorant) ſylveſtribus abditus antris
Saxa moves gemitu: Laërtiadæque precaris,
Quæ meruit: quæ Dî, Dî dent non vana precaris.
Et nunc ille eadem nobis juratus in arma,
(Heu!) pars una ducum, quo ſucceſſore ſagittæ
Herculis utuntur, fractus morbóque faméque,
Velatúrque alitúrque avibus; volucréſque petendo
Debita Trojanis exercet ſpicula fatis.
Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulyſſen.
Mallet & infelix Palamedes eſſe relictus.
Viveret; aut certè letum ſinè crimine haberet.
Quem malè convicti nimiùm memor iſte furoris
Prodere rem Danaam finxit: fictúmque probavit
Crimen. & oſtendit, quod jam præfoderat, aurum.
Ergo aut exſilio vires ſubduxit Achivis,
Aut nece. ſic pugnat, ſic eſt metuendus Ulyſſes.
Qui, licèt eloquio fidum quoque Neſtora vincat;
Haud tamen efficiet, deſertum ut Neſtora crimen
Eſſe rear nullum. qui, cùm imploraret Ulyſſen
Vulnere tardus equi, feſſúſque ſenilibus annis,
Proditus à ſocio eſt. non hæc mihi crimina fingi
Scit bene Tydides: qui nomine ſæpe vocatum
Corripuit; trepidóque fugam exprobravit amico.
Aſpiciunt oculis Superi mortalia juſtis.
En eget auxilio, qui non tulit: útque reliquit,
Sic linquendus erat. legem ſibi dixerat ipſe.
Conclamat ſocios. adſum; videóque trementem,
Pallentémque metu, & trepidantem morte futurâ.
Oppoſui molem clypei; texíque jacentem;
Servavíque animam (minimum eſt hìc laudis) inertem.
Si perſtas certare, locum redeamus in illum:
Redde hoſtem, vulnúſque tuum, ſolitúmque timorem:
Poſt clypeúmque late: & mecum contende ſub illo.
At poſtquam eripui; cui ſtandi vulnera vires
Non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
Hector adeſt: ſecúmque Deos in prælia ducit.
Quáque ruit, non tu tantùm terreris, Ulyſſe;
Sed fortes etiam: tantum trahit ille timoris.
Hunc ego ſanguineæ ſucceſſu cædis ovantem
Cominus ingenti reſupinum pondere fudi.
Hunc ego poſcentem, cum quo concurreret, unus
Suſtinui: ſortémque meam voviſtis, Achivi:
Et veſtræ valuere preces. ſi quæritis hujus
Fortunam pugnæ; non ſum ſuperatus ab illo.
Ecce ferunt Troës ferrúmque, ignémque, Jovémque
In Danaas claſſes. ubi nunc facundus Ulyſſes?
Nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
Spem veſtri reditûs. date tot pro navibus arma.
Quòd ſi vera licet mihi dicere; quæritur iſtis,
Quàm mihi, major honos: conjunctáque gloria noſtra eſt,
Atque Ajax armis, non Ajaci arma petuntur.
Conferat his Ithacus Rheſum, imbellémque Dolona,
Priamidénque Helenum raptâ cum Pallade captum.
Luce nihil geſtum, nihil eſt Diomede remoto:

Si ſemel iſta datis meritis tam vilibus arma;
Dividite: & major pars ſit Diomedis in illis.
Quò tamen hæc Ithaco? qui clàm, qui ſemper inermis
Rem gerit; & furtis incautum decipit hoſtem?
Ipſe nitor galeæ claro radiantis ab auro
Inſidias prodet, manifeſtabítque latentem.
Sed neque Dulichius ſub Achillis caſſide vertex
Pondera tanta feret. nec non oneroſa graviſque
Pelias eſſe poteſt imbellibus haſta lacertis.
Nec clypeus vaſti cælatus imagine mundi
Conveniet timidæ, natæque ad furta ſiniſtræ.
Debilitaturum quid te petis, improbe, munus?
Quod tibi ſi populi donaverit error Achivi;
Cur ſpolieris, erit; non, cur metuaris ab hoſte.
Et fuga (quâ ſolâ cunctos, timidiſſime, vincis)
Tarda futura tibi eſt geſtamina tanta trahenti.
Adde, quòd iſte tuus, tam raró prælia paſſus,
Integer eſt clypeus. noſtro, qui tela ferendo
Mille patet plagis, novus eſt ſucceſſor habendus.
Denique, quid verbis opus eſt? ſpectemur agendo.
Arma viri fortis medios mittantur in hoſtes.
Indè jubete peti: & referentem ornate relatis.
Finierat Telamone ſatus; vulgique ſecutum
Ultima murmur erat. donec Laertius heros
Adſtitit: atque oculos paulùm tellure moratos
Suſtulit ad proceres; exſpectatóque reſolvit
Ora ſono. neque abeſt facundis gratia dictis.
Si mea cum veſtris valuiſſent vota, Pelaſgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis hæres.
Túque tuis armis, nos te poteremur, Achille.
Quem quoniam non æqua mihi vobiſque negârunt
Fata, (manúque ſimul veluti lacrymantia terſit
Lumina) quis magno meliùs ſuccedat Achilli;
Quàm per quem magnus Danais ſucceſſit Achilles?
Huic modò ne proſit, quòd, ut eſt, hebes eſſe videtur.
Néve mihi noceat, quod vobis ſemper, Achivi,
Profuit ingenium: meáque hæc facundia, ſi qua eſt,
Quæ nunc pro domino, pro vobis ſæpe locuta eſt,
Invidiâ careat: bona nec ſua quiſque recuſet.
Nam genus, & proavos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra voco. ſed enim, quia retulit Ajax
Eſſe Jovis pronepos, noſtri quoque ſanguinis auctor
Jupiter eſt: totidémque gradus diſtamus ab illo.
Nam mihi Laërtes pater eſt, Arceſius illi,
Jupiter huic: neque in his quiſquam damnatus & exſul.
Eſt quoque per matrem Cyllenius addita nobis
Altera nobilitas. Deus eſt in utroque parente.
Sed neque materno quòd ſum generoſior ortu,
Nec mihi quòd pater eſt fraterni ſanguinis inſons,
Propoſita arma peto. meritis expendite cauſam.
Dummodo quod fratres Telamon Peleúſque fuerunt,
Ajacis meritum non ſit: nec ſanguinis ordo,
Sed virtutis honos ſpoliis quæratur in iſtis.
Aut ſi proximitas primúſque requiritur hæres;
Eſt genitor Peleus, eſt Pyrrhus filius illi.
Quis locus Ajaci? Phthian Scyróńve ferantur.
Nec minùs eſt illo Teucer patruelis Achilli.
Num petit ille tamen, num ſperat ut auferat arma?
Ergo operum quoniam nudum certamen habetur;
Plura quidem feci, quàm quæ comprendere dictis
In promtu mihi ſit. rerum tamen ordine ducar.
Præſcia venturi genitrix Nereïa leti
Diſſimulat cultu natum. deceperat omnes,
In quibus Ajacem ſumtæ fallacia veſtis.
Arma ego fœmineis animum motura virilem
Mercibus inſerui. neque adhuc projecerat heros
Virgineos habitus, cum parmam haſtámque tenenti,
Nate Deâ, dixi; tibi ſe peritura reſervant
Pergama. quid dubitas ingentem evertere Trojam?
Injecíque manum; fortémque ad fortia miſi.
Ergo opera illius mea ſunt. ego Telephon haſtâ
Pugnantem domui: victum orantémque refeci.
Quòd Thebæ cecidere, meum eſt. me credite Lesbon,
Me Tenedon, Chryſénque, & Cyllan Apollinis urbes,
Et Syron cepiſſe. meâ concuſſa putate
Procubuiſſe ſolo Lyrneſia mœnia dextrâ.
Utque alias taceam; qui ſævum perdere poſſet
Hectora, nempe dedi. per me jacet inclytus Hector.
Illis hæc armis, quibus eſt inventus Achilles,
Arma peto. vivo dederam, poſt fata repoſco.
Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes;
Aulidáque Euboïcam complêrunt mille carinæ;
Exſpectata diu, nulla aut contraria claſſi,
Flamina ſunt: duræque jubent Agamemnona ſortes
Immeritam ſævæ natam mactare Dianæ.
Denegat hoc genitor: Diviſque iraſcitur ipſis:
Atque in rege tamen pater eſt. ego mite parentis
Ingenium verbis ad publica commoda verti.
Nunc equidem fateor, faſſóque ignoſcat Atrides;
Difficilem tenui ſub iniquo judice cauſam.
Hunc tamen utilitas populi, fratérque, datíque
Summa movet ſceptri; laudem ut cum ſanguine penſet.
Mittor & ad matrem: quæ non hortanda, ſed aſtu
Decipienda fuit. quò ſi Telamonius iſſet,
Orba ſuis eſſent etiamnum lintea ventis.
Mittor & Iliacas audax orator ad arces:
Viſáque & intrata eſt altæ mihi curia Trojæ.
Plenáque adhuc erat illa viris. interritus egi,
Quam mihi mandârat communis Græcia, cauſam:
Accuſóque Parin: prædámque, Helenámque repoſco:
Et moveo Priamum, Priamóque Antenora junctum.
At Paris, & fratres, & qui rapuere ſub illo,
Vix tenuere manus (ſcis hoc, Menelaë) nefandas:
Primáque lux noſtri tecum fuit illa pericli.
Longa referre mora eſt, quæ conſilióque manúque
Utiliter feci ſpatioſi tempore belli.
Poſt acies primas, urbis ſe mœnibus hoſtes
Continuere diu; nec aperti copia Martis
Ulla fuit. decimo demum pugnavimus anno.
Quid facis interea, qui nil niſi prælia noſti?
Quis tuus uſus erat? nam ſi mea facta requiris;
Hoſtibus inſidior: foſſas munimine cingo:
Conſolor ſocios; ut longi tædia belli
Mente ferant placidâ: doceo quo ſimus alendi
Armandique modo: mittor quò poſtulat uſus.
Ecce Jovis monitu deceptus imagine ſomni
Rex jubet incepti curam dimittere belli.
Ille poteſt auctore ſuam defendere cauſam.
Non ſinat hoc Ajax: delendáque Pergama poſcat:
Quódque poteſt, pugnet. cur non remoratur ituros?
Cur non arma capit? dat, quod vaga turba ſequatur?
Non erat hoc nimium, nunquam niſi magna loquenti.
Quid, quòd & ipſe fugis? vidi, puduítque videre,
Cum tu terga dares, inhoneſtáque vela parares.
Nec mora, Quid facitis? quæ vos dementia, dixi,
Concitat, ô ſocii, captam dimittere Trojam?
Quidve domum fertis decimo, niſi dedecus, anno?
Talibus atque aliis, in quæ dolor ipſe diſertum
Fecerat; averſos profugâ de claſſe reduxi.
Convocat Atrides ſocios terrore paventes:
Nec Telamoniades etiam nunc hiſcere quicquam
Auſit. at auſus erat reges inceſſere dictis
Therſites, etiam per me haud impune, protervis.
Erigor: & trepidos cives exhortor in hoſtem:
Amiſſamque meâ virtutem voce repoſco.
Tempore ab hôc quodcunque poteſt feciſſe videri
Fortiter iſte, meum eſt: quem dantem terga retraxi.
Denique de Danaïs quis te laudátve petítve?
At ſua Tydides mecum communicat acta:
Me probat: & ſocio ſemper confidit Ulyſſe.
Eſt aliquid, de tot Graiorum millibus, unum
A Diomede legi. nec me ſors ire jubebat:
Sic tamen & ſpreto noctiſque hoſtiſque periclo,
Auſum eadem, quæ nos, Phrygiâ de gente Dolona
Interimo. non antè tamen, quàm cuncta coëgi
Prodere, & edidici quid perfida Troja pararet.
Omnia cognôram: nec, quod ſpecularer, habebam:
Et jam promiſſâ poteram cum laude reverti.
Haud contentus eâ, petii tentoria Rheſi:
Inque ſuis ipſum caſtris comitéſque peremi.
Atque ita captivo victor votiſque potitus
Ingredior curru lætos imitante triumphos.
Cujus equos pretium pro nocte popoſcerat hoſtis,
Arma negate mihi: fueritque benignior Ajax.
Quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro
Devaſtata meo? cum multo ſanguine fudi
Cœranon Iphitiden, & Alaſtoráque Chromiúmque,
Alcandrúmque, Haliúmque, Noëmonáque, Prytanínque,
Exitióque dedi cum Cherſidamante Thoona,
Et Charopen, fatíſque immitibus Ennomon actum:
Quíque minus celebres noſtrâ ſub mœnibus urbis
Procubuêre manu. ſunt & mihi vulnera, cives,
Ipſo pulcra loco. nec vanis credite verbis.
Aſpicite en. veſtémque manu deducit, &, Hæc ſunt
Pectora ſemper, ait, veſtris exercita rebus.
At nihil impendit per tot Telamonius annos
Sanguinis in ſocios: & habet ſine vulnere corpus.
Quid tamen hoc refert; ſi ſe pro claſſe Pelaſgâ

Arma

Digitized by Google

Arma tuliſſe ſefert contra Troáſque Jovémque?
Confiteórque, tulit: neque enim benefacta malignè
Detrectare meum eſt. ſed nec communia ſolus
Occupet, atque aliquem vobis quoque reddat honorem.
Reppulit Actorides ſub imagine tutus Achillis
Trôas ab arſuris cum defenſore carinis.
Auſum etiam Hectoreo ſolum concurrere Marti
Se putat, oblitus regíſque, ducúmque, meíque;
Nonus in officio & prælatus munere ſortis.
Sed tamen eventus veſtræ, fortiſſime, pugnæ
Quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo.
Me miſerum, quanto cogor meminiſſe dolore
Temporis illius; quo Graiûm murus Achilles
Procubuit! nec me lacrymæ, luctúſve, timórve
Tardârunt, quin corpus humo ſublime referrem.
His humeris, his, inquam, humeris ego corpus Achillis,
Et ſimul arma tuli: quæ nunc quoque ferre laboro.
Sunt mihi, quæ valeant in talia pondera, vires:
Eſt animus veſtros certè ſenſurus honores.
Scilicet idcirco pro gnato cærula mater
Ambitioſa ſuo fuit, ut cæleſtia dona,
Artis opus tantæ, rudis & ſinè pectore miles
Indueret? neque enim clypei cælamina nôrit,
Oceanum, & terras, cúmque alto ſidera cælo,
Pleiadáſque, Hyadáſque, immunémque æquoris Arcton,
Diverſáſque urbes, nitidúmque Orionis enſem.
Poſtulat ut capiat, quæ non intelligit, arma.
Quid? quòd me duri fugientem munera belli
Arguit incœpto ſerum acceſſiſſe labori?
Nec ſe magnanimo maledicere ſentit Achilli?
Si ſimulâſſe vocat crimen; ſimulavimus ambo.
Si mora pro culpâ eſt; ego ſum maturior illo.
Me pia detinuit conjux: pia mater Achillem:
Primáque ſunt illis data tempora, cætera vobis.
Haud timeo, ſi jam nequeo defendere crimen
Cum tanto commune viro. deprenſus Ulyſſis
Ingenio tamen ille; at non Ajacis Ulyſſes.
Néve in me ſtolidæ convicia fundere linguæ
Admiremur eum: vobis quoque digna pudore
Objicit. an falſo Palameden crimine turpe
Accusâſſe mihi, vobis damnâſſe decorum eſt?
Sed neque Naupliades facinus defendere tantum,
Támque patens valuit: nec vos audîſtis in illo
Crimina; vidiſtis: pretióque objecta patebant.
Nec Pœantiaden quòd habet Vulcania Lemnos,
Eſſe reus merui. factum defendite veſtrum:
Conſenſiſtis enim. nec me ſuaſiſſe negabo;
Ut ſe ſubtraheret belliſque viæque labori,
Tentarétque feros requie lenire dolores.
Paruit; & vivit. non hæc ſententia tantùm
Fida, ſed & felix; cum ſit ſatis, eſſe fidelem.
Quem quoniam vates delenda ad Pergama poſcunt;
Ne mandate mihi. melius Telamonius ibit:
Eloquióque virum morbis iráque furentem
Molliet: aut aliquâ producet callidus arte.
Antè retro Simois fluet & ſinè frondibus Ide
Stabit, & auxilium promittet Achaïa Trojæ;
Quàm, ceſſante meo pro veſtris pectore rebus,
Ajacis ſtolidi Danaïs ſolertia proſit.
Sis licèt infeſtus ſociis, regíque, mihíque,
Dure Philoctete; licèt exſecrere, meúmque
Devoveas ſinè fine caput; cupiáſque dolenti
Me tibi ſortè dari; noſtrúmque haurire cruorem;
[Utque tui mihi, ſic fiat tibi copia noſtri:]
Te tamen aggrediar: [mecúmque reducere nitar.]
Támque tuis potiar (faveat Fortuna) ſagittis;
Quàm ſum Dardanio, quem cepi, vate potitus:
Quàm reſponſa Deûm, Trojanáque fata retexi:
Quàm rapui Phrygiæ ſignum penetrale Minervæ
Hoſtibus è mediis. & ſe mihi comparat Ajax?
Nempe capi Trojam prohibebant fata ſinè illo.
Fortis ubi eſt Ajax? ubi ſunt ingentia magni
Verba viri? cur hic metuis? cur audet Ulyſſes
Ire per excubias, & ſe committere nocti?
Pérque feros enſes, non tantùm mœnia Trôum,
Verùm etiam ſummas arces intrare: ſuâque
Eripere æde Deam: raptámque efferre per hoſtes?
Quæ niſi feciſſem; fruſtra Telamone creatus
Geſtâſſet lævâ taurorum tergora ſeptem.
Illâ nocte mihi Trojæ victoria parta eſt:
Pergama tum vici, cum vinci poſſe coegi.
Deſine Tydiden vultúque & murmure nobis
Oſtentare meum. pars eſt ſua laudis in illis.
Nec tu, cùm ſociâ clypeum pro claſſe tenebas,
Solus eras: tibi turba comes, mihi contigit unus.
Qui, niſi pugnacem ſciret ſapiente minorem
Eſſe, nec indomitæ deberi præmia dextræ,
Ipſe quoque hæc peteret: peteret moderatior Ajax,
Eurypilúſque ferox, claróque Andremone natus:
Nec minus Idomeneus, patriâque creatus eâdem
Meriones: peteret majoris frater Atridæ.
Quippe manu fortes (nec ſunt tibi Marte ſecundi)
Conſiliis ceſſere meis. tibi dextera bello
Utilis; ingenium eſt, quod eget moderamine noſtri.
Tu vires ſinè mente geris: mihi cura futuri eſt.
Tu pugnare potes: pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides. tu tantùm corpore prodes;
Nos animo. quantóque ratem qui temperat, anteit
Remigis officium; quanto dux milite major;
Tanto ego te ſupero. nec non in corpore noſtro
Pectora ſunt potiora manu. vigor omnis in illis.
At vos, ô proceres, vigili date præmia veſtro;
Próque tot annorum curâ, quos anxius egi,
Hunc titulum meritis penſandum reddite noſtris.
Jam labor in fine eſt. obſtantia fata removi:
Altáque, poſſe capi faciendo, Pergama cepi.
Per ſpes nunc ſocias, caſuráque mœnia Trôum,
Pérque Deos oro, quos hoſti nuper ademi;
Per, ſi quid ſupereſt, quod ſit ſapienter agendum;
[Si quid adhuc audax, ex præcipitíque petendum,
Si Trojæ fatis aliquid reſtare putatis;].
Eſte mei memores: aut ſi mihi non datis arma;
Huic date. & oſtendit ſignum fatale Minervæ.
 Mota manus procerum eſt: &, quid facundia poſſet,
Re patuit; fortíſque viri tulit arma diſertus.
Hectora qui ſolus, qui ferrum, ignémque, Jovémque
Suſtinuit toties; unam non ſuſtinet iram:
Invictúmque virum vincit dolor. arripit enſem:
Et, Meus hic certè eſt. an & hunc ſibi poſcet Ulyſſes?
Hoc, ait, utendum eſt in me mihi: quíque cruore
Sæpe Phrygum maduit, domini nunc cæde madebit:
Ne quiſquam Ajacem poſſit ſuperare, niſi Ajax.
Dixit: & in pectus tum denique vulnera paſſum,
Quà patuit ferro, letalem condidit enſem:
Nec valuere manus infixum educere telum.
Expulit ipſe cruor. rubefactáque ſanguine tellus
Purpureum viridi genuit de ceſpite florem,
Qui priùs OEbalio fuerat de vulnere natus.
Littera communis mediis pueróque viróque
Inſcripta eſt foliis: hæc nominis, illa querelæ.
 Victor ad Hypſipyles patriam, claríque Thoantis,
Et veterum terras infames cæde virorum,
Vela dat; ut referat Tirynthia tela ſagittas.
Quæ poſtquam ad Graios domino comitante revexit;
Impoſita eſt ſero tandem manus ultima bello.
Troja ſimul Priamúſque cadunt: Priameïa conjux
Perdidit infelix hominis poſt omnia formam;
Externáſque novo latratu terruit auras.
Longus in anguſtum quà clauditur Helleſpontus,
Ilion ardebat; neque adhuc conſederat ignis:
Exiguúmque ſenis Priami Jovis ara cruorem
Combiberat. tractata comis antiſtita Phœbi
Non profecturas tendebat ad æthera palmas.
Dardanidas matres patriorum ſigna Deorum
Dum licet amplexas, ſuccenſáque templa tenentes
Invidioſa trahunt victores præmia Graii.
Mittitur Aſtyanax illis de turribus, unde
Pugnantem pro ſe, proavitáque regna tuentem,
Sæpe videre patrem monſtratum à matre ſolebat.
Jámque viam ſuadet Boreas; flatúque ſecundo
Carbaſa mota ſonant: jubet uti navita ventis.
Troja, vale: rapimur, clamant: dántque oſcula terræ
Troades: & patriæ fumantia tecta relinquunt.
Ultima conſcendit claſſem (miſerabile viſu)
In mediis Hecube natorum inventa ſepulcris.
Prenſantem tumulos, atque oſſibus oſcula dantem.
Dulichiæ traxere manus. tamen unius hauſit,
Inque ſinu cineres ſecum tulit Hectoris hauſtos.
Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
Inferias inopes crinem lacrymáſque relinquit.
Eſt, ubi Troja fuit, Phrygiæ contraria tellus,
Biſtoniis habitata viris. Polymeſtoris illic
Regia dives erat; cui te commiſit alendum
Clàm, Polydore, pater, Phrygiíſque removit ab armis.
Conſilium ſapiens. ſceleris niſi præmia magnas
Adjeciſſet opes, animi irritamen avari.
Ut cecidit Fortuna Phrygum, capit impius enſem
Rex Thracum, juguló que ſui defigit alumni:

Et,

Et, tanquam tolli cum corpore crimina poſſent,
Exanimem è ſcopulo ſubjectas miſit in undas.
Littore Threïcio claſſem religârat Atrides,
Dum mare pacatum, dum ventus amicior eſſet.
Hic ſubitò, quantus cum viveret eſſe ſolebat,
Exit humo latè ruptâ; ſimiliſque minaci,
Temporis illius vultum referebat Achilles;
Quo ferus injuſto petiit Agamemnona ferro.
Immemoréſque mei diſceditis, inquit, Achivi?
Obrutáque eſt mecum virtutis gratia noſtræ?
Ne facite. utque meum non ſit ſinè honore ſepulcrum,
Placet Achilleos mactata Polyxena manes.
Dixit: &, immiti ſociis parentibus umbræ,
Rapta ſinu matris, quam jam propè ſola fovebat,
Fortis, & infelix, &, pluſquam fœmina, virgo
Ducitur ad tumulum; diróque fit hoſtia buſto.
Quæ memor ipſa ſui, poſtquam crudelibus aris
Admota eſt; ſenſitque ſibi fera ſacra parari;
Utque Neoptolemum ſtantem, ferrúmque tenentem,
Inque ſuo vidit figentem lumina vultu;
Utere jamdudum generoſo ſanguine, dixit.
Nulla mora eſt. at tu jugulo vel pectore telum
Conde meo: jugulúmque ſimul pectúſque retexit.
Scilicet aut ulli ſervire Polyxena ferrem,
Aut per tale ſacrum numen placabitur ullum.
Mors tantùm vellem matrem mea fallere poſſet.
Mater obeſt; minuitque necis mihi gaudia. quamvìs
Non mea mors illi, verùm ſua vita gemenda eſt.
Vos modò, ne Stygios adeam non libera manes,
Eſte procul; ſi juſta peto: tactúque viriles
Virgineo removete manus. acceptior illi,
Quiſquis is eſt, quem cæde meâ placare paratis,
Liber erit ſanguis. ſi quos tamen ultima noſtri
Vota movent oris; Priami vos filia regis,
Non captiva, rogat; genitrici corpus inemtum
Reddite: néve auro redimat jus triſte ſepulcri.
Sed lacrymis. tunc, cùm poterat, redimebat & auro.
Dixerat. at populus lacrymas, quas illa tenebat,
Non tenet. ipſe etiam flens invitúſque ſacerdos
Præbita conjecto rupit præcordia ferro.
Illa, ſuper terram defecto poplite labens,
Pertulit intrepidos ad fata noviſſima vultus.
Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Cùm caderet; caſtíque decus ſervare pudoris.
Trōades excipiunt; deploratóſque recenſent
Priamidas: & quid dederit domus una cruoris.
Téque gemunt, virgo; téque, ô modò regia conjux,
Regia dicta parens, Aſiæ florentis imago;
Nunc etiam prædæ mala ſors: quam victor Ulyſſes
Eſſe ſuam nollet, niſi quòd tamen Hectora partu
Ediderat. dominum matri vix repperit Hector.
Quæ corpus complexa animæ tam fortis inane,
Quas toties patriæ dederat, natiſque, viróque,
Huic quoque dat lacrymas; lacrymas in vulnera fundit.
Oſculáque ore legit: conſuetáque pectora plangit:
Canitiémque ſuam concreto in ſanguine verrens,
Plura quidem, ſed & hæc, laniato pectore dixit:
Nata tuæ (quid enim ſupereſt?) dolor ultime matri,
Nata, jaces: videóque tuum mea vulnera vulnus.
En, ne perdiderim quenquam ſinè cæde meorum,
Tu quoque vulnus habes. at te, quia fœmina, rebar
A ferro tutam: cecidiſti & fœmina ferro.
Tótque tuos idem fratres, te perdidit idem,
Exitium Trojæ noſtríque orbator, Achilles.
At poſtquam cecidit Paridis Phœbíque ſagittis;
Nunc certè, dixi, non eſt metuendus Achilles.
Nunc quoque mî metuendus erat. cinis ipſe ſepulti
In genus hoc ſævit: tumulo quoque ſenſimus hoſtem:
Æacidæ fœcunda fui. jacet Ilion ingens:
Eventúque gravi finita eſt publica clades:
Si finita tamen. ſoli mihi Pergama reſtant:
In curſúque meus dolor eſt. modò maxima rerum,
Tot generis, natiſque potens, nuribúſque viróque
Nunc trahor exſul, inops, tumulis avulſa meorum,
Penelopæ munus. quæ me data penſa trahentem
Matribus oſtendens Ithacis, Hæc Hectoris illa eſt
Clara parens: hæc eſt, dicet, Priameïa conjux.
Póſtque tot amiſſos tu nunc, quæ ſola levabas
Maternos luctus, hoſtilia buſta piâſti.
Inferias hoſti peperi. quò ferrea reſto?
Quídve moror? quò me ſervas, damnoſa ſenectus?
Quid, Dî crudeles, niſi quò nova funera cernam,
Vivacem differtis anum? quis poſſe putaret
Felicem Priamum poſt diruta Pergama dici?
Felix morte ſuâ nec te, mea nata, peremtam
Aſpicit; & vitam pariter regnúmque reliquit.
At (puto) funeribus dotabere, regia virgo;
Condetúrque tuum monumentis corpus avitis.
Non hæc eſt Fortuna domûs. tibi munera matris
Contingent fletus, peregrinæque hauſtus arenæ.
Omnia perdidimus. ſupereſt, cur vivere tempus
In breve ſuſtineam, proles gratiſſima matri,
Nunc ſolus, quondam minimus de ſtirpe virili,
Has datus Iſmario regi Polydorus in oras.
Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
Abluere, & ſparſos immiti ſanguine vultus?
Dixit: & ad littus paſſu proceſſit anili,
Albentes laniata comas. Date, Trōades, urnam,
Dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas:
Aſpicit ejectum Polydori in littore corpus,
Factáque Threïciis ingentia vulnera telis.
Trōades exclamant: obmutuit illa dolore;
Et pariter vocem, lacrymáſque introrſus obortas
Devorat ipſe dolor: duróque ſimillima ſaxo
Torpet: & adverſâ figit modò lumina terrâ;
Interdum torvos ſuſtollit ad æthera vultus:
Nunc poſiti ſpectat vultum, nunc vulnera, nati;
Vulnera præcipue: ſéque armat & inſtruit irâ.
Quâ ſimul exarſit, tanquam regina maneret,
Ulciſci ſtatuit; pœnæque in imagine tota eſt.
Utque furit catulo lactente orbata leæna;
Signáque nacta pedum ſequitur, quem non videt, hoſtem:
Sic Hecube, poſtquam cum luctu miſcuit iram,
Non oblita animorum, annorum oblita ſuorum,
Vadit ad artificem diræ Polymeſtora cædis:
Colloquiúmque petit. nam ſe monſtrare relictum
Velle latens illi, quod nato redderet, aurum
Credidit Odryſius: prædæque aſſuetus amore
In ſecreta venit. cum blando callidus ore,
Tolle moras, Hecube, dixit: da munera nato.
Omne fore illius quod das, quod & antè dediſti,
Per ſuperos juro. ſpectat truculenta loquentem,
Falſáque jurantem: tumidâque exæſtuat irâ.
Atque ita correptum captivarum agmine matrum
Involat, & digitos in perfida lumina condit,
Exſpoliátque genas oculis, (facit ira potentem)
Immergítque manus: fœdatáque ſanguine ſonti
Non lumen, neque enim ſupereſt, loca luminis haurit.
Clade ſui Thracum gens irritata tyranni
Trōada telorum lapidúmque inceſſere jactu
Cœpit. at hæc miſſum rauco cum murmure ſaxum
Morſibus inſequitur: rictúque in verba parato
Latravit conata loqui. locus exſtat, & ex re
Nomen habet: veterúmque diu memor illa malorum,
Tum quoque Sithonios ululavit mœſta per agros.
Illius Troáſque ſuos hoſtéſque Pelaſgos,
Illius Fortuna Deos quoque moverat omnes:
Sic omnes, ut & ipſa Jovis conjúxque ſorórque
Eventus Hecubam meruiſſe negaverit illos.
Non vacat Auroræ, quanquam iſdem faverat armis,
Cladibus & caſu Trojæque Hecubæque moveri.
Cura Deam propior, luctúſque domeſticus angit
Memnonis amiſſi. Phrygiis quem lutea campis
Vidit Achilleâ pereuntem cuſpide mater.
Vidit; & ille color, quo matutina rubeſcunt
Tempora, palluerat: latuítque in nubibus æther.
At non impoſitos ſupremis ignibus artus
Suſtinuit ſpectare parens: ſed crine ſoluto,
Sicut erat, magni genibus procumbere non eſt
Dedignata Jovis, lacrymiſque has addere voces:
Omnibus inferior, quas ſuſtinet aureus æther,
(Nam mihi ſunt totum rariſſima templa per orbem)
Diva tamen venio: non ut delubra, diéſque
Des mihi ſacrificos, caliturâſque ignibus aras.
Si tamen aſpicias, quantum tibi fœmina præſtem,
Tum cùm luce novâ noctis confinia ſervo;
Præmia danda putes. ſed non ea cura; neque hic eſt
Nunc ſtatus Auroræ, meritos ut poſcat honores.
Memnonis orba mei venio: qui fortia fruſtra
Pro patruo tulit arma ſuo: primiſque ſub annis
Occidit à forti (ſic vos voluiſtis) Achille.
Da, precor, huic aliquem ſolatia mortis honorem,
Summe Deûm rector: maternáque vulnera leni.
Jupiter annuerat; cùm Memnonis arduus alto
Corruit igne rogus: nigríque volumina fumi
Infecere diem. veluti cùm flumina natas
Exhalant nebulas, nec Sol admittitur infrà.
Atra favilla volat: glomeratáque corpus in unum

Denſatur; faciémque cepit: ſumſítque calorem.
Atque animam ex igni. levitas ſua præbuit alas.
Et primò ſimilis volucri, mox vera volucris
Inſonuit pennis. pariter ſonuere ſorores
Innumeræ; quibus eſt eadem natalis origo.
Térque rogum luſtrant: & conſonus exit in auras
Ter clangor. quarto ſeducunt caſtra volatu.
Tum duo diverſâ populi de parte feroces
Bella gerunt: roſtriſque, & aduncis unguibus iras
Exercent: aláſque adverſáque pectora laſſant.
Inferiæque cadunt cineri cognata ſepulto
Corpora: ſeque viro forti meminere creatas.
Præpetibus ſubitis nomen facit auctor; ab illo
Memnonides dictæ, cùm Sol duodena peregit
Signa, parentali perituræ Marte rebellant.
Ergo aliis latráſſe Dymantida flebile viſum:
Luctibus eſt Aurora ſuis intenta; piáſque
Nunc quoque dat lacrymas: & toto rorat in orbe.
Nec tamen everſam Trojæ cum mœnibus eſſe
Spem quoque fata ſinunt. ſacra, & ſacra altera patrem,
Fert humeris venerabile onus Cythereïus heros.
De tantis opibus prædam pius eligit illam;
Aſcaniúmque ſuum · profugâque per æquora claſſe
Fertur ab Antandro: ſceleratáque limina Thracum,
Et Polydoreo manantem ſanguine terram
Linquit: & utilibus ventis æſtúque ſecundo
Intrat Apollineam ſociis comitantibus urbem.
Hunc Anius, quo rege homines, antiſtite Phœbus
Rite colebantur, temploque domóque recepit:
Urbemque oſtendit, delubráque vota, duáſque
Latonâ quondam ſtirpes pariente retentas.
Thure dato flammis, vinóque in thura profuſo,
Cæſorumque boum fibris de more crematis,
Regia recta petunt: poſitíque tapetibus altis
Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
Tum pius Anchiſes: O Phœbi lecte ſacerdos,
Fallor? an & natum, cùm primum hæc mœnia vidi,
Biſque duas natas, quantum reminiſcor, habebas?
Huic Anius niveis circumdata tempora vittis
Concutiens, & triſtis, ait: Non falleris, heros
Maxime: natorum vidiſti quinque parentem.
Quem nunc (tanta homines rerum inconſtantia verſat)
Penè vides orbum. quid enim mihi filius abſens
Auxilii? quem dicta ſuo de nomine tellus
Andros habet, pro patre locúmque & regna tenentem.
Delius augurium dedit huic: dedit altera Liber
Fœmineæ ſorti voto majora fidéque
Munera: nam tactu natarum cuncta mearum
In ſegetem, laticémque meri, baccámque Minervæ
Transformabantur: divéſque erat uſus in illis.
Hoc ubi cognovit Trojæ populator Atrides,
(Ne non ex aliquâ veſtram ſenſiſſe procellam
Nos quoque parte putes) armorum viribus uſus
Abſtrahit invitas gremio genitoris: aléntque
Imperat Argolicam cæleſti munere claſſem
Effugiunt quò quæque poteſt. Eubœa duabus,
Et totidem natis Andros fraterna petita eſt.
Miles adeſt: &, nî dedantur, bella minatur.
Victa metu pietas conſortia pectora pœnæ
Dedit: & ut timido poſſis ignoſcere fratri;
Non hìc Æneas, non, qui defenderet Andron,
Hector erat: per quos decimum duràſtis in annum.
Jámque parabantur captivis vincla lacertis.
Illæ tollentes etiamnum libera cælo
Brachia, Bacche pater, fer opem. dixere: tuliſtque
Muneris auctor opem. ſi miro perdere more
Ferre vocatur opem. nec quâ ratione figuram
Perdiderint, potui ſcire, aut nunc dicere poſſim.
Summa mali nota eſt. pennas ſumſere; tuæque
Conjugis in volucrem niveas abiere columbas.
Talibus atque aliis poſtquam convivia dictis
Implêrunt; menſâ ſomnum petiere remotâ.
Cúmque die ſurgunt: adeúntque oracula Phœbi.
Qui petere antiquam matrem, cognataque juſſit
Littora. proſequitur Rex, & dat munus ituris;
Anchiſæ ſceptrum, chlamydem pharetrámque nepoti,
Cratera Æneæ; quem quondam miſerat illi
Hoſpes ab Aöniis Therſes Iſmenius oris.
Miſerat hunc illi Therſes, fabricaverat Alcon
Myleus: & longo cælaverat argumento.
Urbs erat: & ſeptem poſſes oſtendere portas.
Hæ pro nomine erant; &, quæ foret illa, docebant.
Ante urbem exequiæ, tumuliſque, ignéſque, rogíſque,
Effuſæque comas & apertæ pectora matres
Significant luctum. Nymphæ quoque flere videntur;
Siccatóſque queri fontes. ſinè frondibus arbos
Nuda riget: rodunt arentia ſaxa capellæ.
Ecce facit mediis natas Orione Thebis,
Hanc non fœmineum jugulo dare pectus aperto,
Illam dimiſſo per fortia vulnera telo
Pro populo cecidiſſe ſuo; pulcríſque per urbem
Funeribus ferri, celebríque in parte cremari:
Tum de virgineâ geminos exire favillâ,
Ne genus intereat, juvenes, quos fama Coronas
Nominat, & cineri materno ducere pompam.
Hactenus antiquo ſignis fulgentibus ære
Summus inaurato crater erat aſper acantho.
Nec leviora datis Trojani dona remittunt:
Dántque ſacerdoti cuſtodem thuris acerram;
Dant pateram, claráṁque auro gemmíſque coronam:
Indè recordati Teucros à ſanguine Teucri
Ducere principium, Creten tenuere; locíque
Ferre diu nequiere Jovem. centúmque relictis
Urbibus, Auſonios optant contingere portus.
Sævit hyems, jactátque viros: Strophadúmque receptos
Portubus infidis exterruit ales Aëllo.
Et jam Dulichios portus, Ithacámque, Saménque,
Neritiáſque domos, regnum fallacis Ulyſſei,
Præter erant vecti: certatam lite Deorum
Ambraciam, verſíque vident ſub imagine ſaxum
Judicis, Actiaco quæ nunc ab Apolline nota eſt,
Vocalémque ſuâ terram Dodonida quercu,
Chaoniósque ſinus: ubi nati rege Moloſſo
Irrita ſubjectis fugêre incendia pennis.
Proxima Phæacum felicibus obſita pomis
Rura petunt. Epiros ab his, regnatáque vati
Buthrotos Phrygio, ſimulatáque Troja tenentur.
Indè futurorum certi, quæ cuncta fideli
Priamides Helenus monitu prædixerat, intrant
Sicaniam. tribus hæc excurrit in æquora linguis.
E quibus imbriferos obverſa Pachynos ad Auſtros:
Mollibus expoſitum Zephyris Lilybæon: at Arcton
Æquoris expertem ſpectat Boreánque Peloros.
Hàc ſubeunt Teucri: remíſque æſtúque ſecundo
Sub noctem potitur Zanclæâ claſſis arenâ.
Scylla latus dextrum, lævum irrequieta Charybdis
Infeſtant. vorat hæc raptas revomitque carinas:
Illa feris atram canibus ſuccingitur alvum;
Virginis ora gerens: & (ſi non omnia vates
Ficta reliquerunt) aliquo quoque tempore virgo.
Hanc multi petiere proci: quibus illa repulſis
Ad Pelagi Nymphas, pelagi gratiſſima Nymphis,
Ibat: & eluſos juvenum narrabat amores.
Quam, dum pectendos præbet Galatea capillos,
Talibus alloquitur repetens ſuſpiria dictis:
Te tamen, ô virgo, genus haud immite virorum
Expetit: útque facis, potes his impune negare.
At mihi, cui pater eſt Nereus, quam cærula Doris
Enixa eſt; quæ ſum turbâ quoque tuta ſororum,
Non niſi per fluctus licuit Cyclopis amorem
Effugere: & lacrymæ vocem impediere loquentis.
Quas ubi marmoreo deterſit pollice virgo;
Et ſolata Deam eſt; Refer, ô cariſſima, dixit:
Néve tui cauſam tege (ſum tibi fida) doloris.
Nereis his contrà reſecuta Cratæide natam:
Acis erat Fauno Nymphâque Symæthide cretus,
Magna quidem patríſque ſui matríſque voluptas,
Noſtra tamen major. nam me ſibi junxerat uni
Pulcher: &, octonis iterum natalibus actis,
Signârat dubiâ teneras lanugine malas.
Hunc ego, me Cyclops, nullo cum fine petebat.
Nec, ſi quæſieris odium Cyclopis, amórne
Acidis in nobis fuerit præſentior, edam.
Par utrimque fuit. prò quanta potentia regni
Eſt, Venus alma, tui! nempe ille immitis, & ipſis
Horrendus ſylvis, & viſus ab hoſpite nullo
Impune, & magni cum Dîs contemtor Olympi;
Quid ſit amor ſentit: noſtrîque cupidine captus
Uritur; oblitus pecorum antrorúmque ſuorum.
Jámque tibi formæ, jámque eſt tibi cura placendi:
Jam rigidos pectis raſtris, Polypheme, capillos:
Jam libet hirſutam tibi falce recidere barbam.
Et ſpectare feros in aquâ, & componere, vultus.
Cædis amor, feritáſque, ſitíſque immenſa cruoris
Ceſſant: & tutæ veniunt abeúntque carinæ.
Telemus interea Siculam delatus ad Ætnen,
Telemus Eurymides, quem nulla feſellerat ales,
Terribilem Polyphemon adit; luméuque quod unum

Fronte geris mediâ, rapiet tibi, dixit, Ulyſſes.
Riſit, &, O vatum ſtolldiſſime, falleris, inquit:
Altera jam rapuit. ſic fruſtra vera monentem
Spernit: & aut gradiens ingenti littura paſſu
Degravat; aut feſſus ſub opaca revertitur antra.
Prominet in pontum cuneatus acumine longo
Collis: utrumque latus circumfluit æquoris unda.
Huc ferus adſcendit Cyclops; mediúſque reſedit.
Lanigeræ pecudes nullo ducente ſecutæ.
Cui poſtquam pinus, baculi quæ præbuit uſum,]
Ante pedes poſita eſt, antennis apta ferendis;
Sumtáque arundinibus compacta eſt fiſtula centum;
Senſerunt toti paſtoria ſibila montes:
Senſerunt undæ. latitans ego rupe, meſque
Acidis in gremio reſidens, procul auribus hauſi
Talia dicta meis, auditáque mente notavi.
Candidior nivei folio, Galatea, liguſtri;
Floridior pratis; longâ procerior alno;
Splendidior vitro; tenero laſcivior hædo;
Lævior aſſiduo detritis æquore conchis;
Solibus hybernis, æſtivâ gratior umbrâ;
Nobilior pomis; platano conſpectior altâ;
Lucidior glacie; maturâ dulcior uvâ;
Mollior & cygni plumis, & lacte coacto;
Et, ſi non fugias, riguo formoſior horto.
Sævior indomitis eadem Galatea juvencis,
Durior annoſâ quercu; fallacior undis;
Lentior & ſalicis virgis, & vitibus albis;
His immobilior ſcopulis; violentior amne;
Laudato pavone ſuperbior; acrior igni;
Aſperior tribulis; fœtâ truculentior urſâ;
Surdior æquoribus; calcato immitior hydro:
Et, quod præcipuè vellem tibi demere poſſem,
Non tantùm cervo claris latratibus acto,
Verùm etiam ventis voluerſque fugacior aurâ.
At, bene ſi nôris, pigeat fugiſſe: moráſque
Ipſa tuas damnes: & me retinere labores.
Sunt mihi pars montis vivo pendentia ſaxo
Antra; quibus nec Sol medio ſentitur in æſtu,
Nec ſentitur hyems: ſunt poma gravantia ramos:
Sunt auro ſimiles longis in vitibus uvæ:
Sunt & purpureæ, tibi & has ſervamus, & illas.
Ipſa tuis manibus ſilveſtri nata ſub umbrâ
Mollia fraga leges: ipſa autumnalia corna,
Prunáque, non ſolùm nigro liventia ſucco,
Verùm etiam generoſa, nováſque imitantia ceras.
Nec tibi caſtaneæ me conjuge, nec tibi deerunt
Arbutei fœtus. omnis tibi ſerviet arbos.
Hoc pecus omne meum eſt. multæ quoque vallibus errant:
Multas ſylva tegit: multæ ſtabulantur in antris.
Nec, ſi fortè roges, poſſim tibi dicere, quod ſint.
Pauperis eſt numerare pecus. de laudibus harum
Nil mihi credideris: præſens potes ipſa videre,
Ut vix ſuſtineant diſtentum cruribus uber.
Sunt fœtura minor tepidis in ovilibus agni:
Sunt quoque par ætas aliis in ovilibus hœdi.
Lac mihi ſemper adeſt niveum. pars indè bibenda
Servatur: partem liquefacta coagula durant.
Nec tibi deliciæ faciles, vulgatáque tantùm
Munera contingent, damæ, leporéſque, capræque,
Párve columbarum, demtúſve cacumine nidus:
Inveni geminos, qui tecum ludere poſſint,
Inter ſe ſimiles, vix ut dignoſcere poſſis,
Villoſæ catulos in ſummis montibus urſæ.
Inveni: & dixi, Dominæ ſervabimus iſtos.
Jam modò cæruleo nitidum caput exſere ponto:
Jam, Galatea, veni: nec munera deſpice noſtra.
Certè ego me novi, liquidæque in imagine vidi
Nuper aquæ: placuitque mihi mea forma videnti.
Adſpice, ſim quantus. non eſt hôc corpore major
Jupiter in cælo: nam vos narrare ſoletis
Neſcio quem regnare Jovem. coma plurima torvos
Prominet in vultus: humeróſque, ut lucus, obumbrat.
Nec mihi quòd rigidis horrent denſiſſima ſetis
Corpora, turpe puta. turpis ſinè frondibus arbos:
Turpis equus, niſi colla jubæ flaventia velent.
Pluma tegit volucres: ovibus ſua lana decori eſt:
Barba viros, hirtæque decent in corpore ſetæ.
Unum eſt in mediâ lumen mihi fronte, ſed inſtar
Ingentis clypei. quid, non hæc omnia magno
Sol videt è cælo? Soli tamen unicus orbis.
Adde, quòd in veſtro genitor meus æquore regnat.
Hunc tibi do ſocerum. tantum miſerere, precéſque
Supplicis exaudi. tibi enim ſuccumbimus uni.
Quíque Jovem, & cælum ſperno, & penetrabile fulmen,
Nerei, te vereor: tua fulmine ſævior ira eſt.
Atque ego contemtûs eſſem patientior hujus;
Si fugeres omnes. ſed cur, Cyclope repulſo,
Acin amas, præfériſque meis amplexibus Acin?
Ille tamen placeátque ſibi, placeátque licebit,
Quod nollem, Galatea, tibi, modò copia detur,
Sentiet eſſe mihi tanto pro corpore vires.
Viſcera viva traham: divulſáque membra per agros,
Pérque tuas ſpargam (ſic ſe tibi miſceat) undas.
Uror enim; læſúſque exæſtuat acriùs ignis:
Cúmque ſuis videor tranſlatam viribus Ætnam
Pectore ferre meo: nec tu, Galatea, moveris.
Talia nequicquam queſtus (nam cuncta videbam)
Surgit: & ut taurus vaccâ furibundus ademtâ
Stare nequit; ſylvâque & notis ſaltibus errat.
Cùm ferus ignaros, nec quicquam tale timentes,
Me videt atque Acin: Videóque, exclamat; & iſta
Ultima ſit, faciam, Veneri concordia veſtræ.
Tantáque vox, quantam Cyclops iratus habere
Debuit, illa fuit. clamore perhorruit Ætne.
Aſt ego vicino pavefacta ſub æquore mergor.
Terga fugæ dederat converſa Symæthius heros:
Et, Fer opem, Galatea, precor, mihi: ferte parentes:
Dixerat: & veſtris periturum admittite regnis.
Inſequitur Cyclops: partémque è monte revulſam
Mittit; & extremus quamvìs pervenit ad illum
Angulus è ſaxo, totum tamen obruit Acin.
At nos, quod fieri ſolum per fata licebat,
Fecimus; ut vires adſumeret Acis avitas.
Puniceus de mole cruor manabat: & intrà
Temporis exiguum rubor evaneſcere cœpit:
Fitque color primo turbati fluminis imbre:
Purgatúrque morâ. tum moles jacta dehiſcit:
Viváque per rimas, proceráque ſurgit arundo:
Oſque cavum ſaxi ſonat exſultantibus undis:
Miráque res; ſubitò mediâ tenus exſtitit alvo
Incinctus juvenis flexis nova cornua cannis.
Qui, niſi quòd major, quòd toto cærulus ore eſt,
Acis erat. ſed ſic quoque erat tamen Acis in amnem
Verſus: & antiquum tenuerunt flumina nomen.
Deſierat Galatea loqui: cœtúque ſoluto
Diſcedunt: placidiſque natant Nereïdes undis.
Scylla redit: (neque enim medio ſe credere ponto
Audet) & aut bibulâ ſinè veſtibus errat arenâ;
Aut ubi laſſata eſt, ſeductos nacta receſſus
Gurgitis, incluſâ ſua membra refrigerat undâ.
Ecce fretum findens alti novus incola ponti,
Nuper in Euboïcâ verſis Anthedone membris,
Glaucus adeſt: viſæque cupidine virginis hæret:
Et, quæcunque putat fugientem poſſe morari,
Verba refert: fugit illa tamen: velóxque timore
Pervenit in ſummum poſiti prope littora montis.
Ante fretum eſt ingens apicem collectus in unum
Longa ſinè arboribus convexus ad æquora vertex.
Conſtitit hic: & tuta loco, monſtrúmne, Deúſne
Ille ſit ignorans, admiratúrque colorem,
Cæſariémque humeros ſubjectáque terga tegentem,
Ultimáque excipiat quòd tortilis inguina piſcis.
Sentit: & innitens, quæ ſtabat proxima moli,
Non ego prodigium, non ſum fera bellua, virgo;
Sum Deus, inquit, aquæ: nec majus in æquora Proteus
Jus habet, & Triton, Athamantiadéſque Palæmon.
Antè tamen mortalis eram: ſed ſcilicet altis
Deditus æquoribus, jam tum exercebar in illis.
Nam modò ducebam ducentia retia piſces:
Nunc in mole ſedens moderabar arundine linum.
Sunt viridi prato confinia littora, quorum
Altera pars undis, pars altera cingitur herbis:
Quas neque cornigeræ morſu læſere juvencæ:
Nec placidæ carpſiſtis oves, hirtæve capellæ.
Non apis indè tulit collectos ſedula flores:
Non data ſunt capiti genialia ſerta: nec unquam
Falciferæ ſecuere manus. ego primus in illo
Ceſpite conſedi, dum lina madentia ſicco.
Utque recenſerem captivos ordine piſces;
Inſuper expoſui, quos aut in retia caſus,
Aut ſua credulitas in aduncos egerat hamos.
Res ſimilis fictæ (ſed quid mihi fingere prodeſt?)
Gramine contacto cœpit mea præda moveri,
Et mutare latus; terrâque, ut in æquore, niti.
Dúmque moror, miróque ſimul, fugit omnis in undas
Turba ſuas: dominúmque novum, littúſque relinquunt.

Obſtu-

Obſtupui: dubiúſque diu, quæ cauſa, requiro:
Num Deus hoc aliquis, num ſuccus fecerit herbæ.
Quæ tamen has, inquam, vires habet herba? manúque
Pabula decerpſi, decerptáque dente momordi.
Vix bene combiberant ignotos guttura ſuccos:
Cùm ſubitò trepidare intus præcordia ſenſi;
Alteriúſque rapi naturæ pectus amore.
Nec potui reſtare loco: Repetendáque nunquam
Terra, vale, dixi: corpúſque ſub æquora merſi.
Dî maris exceptum ſocio dignantur honore:
Utque mihi, quæcunque feram, mortalia demant,
Oceanum Tethynque rogant. ego luſtror ab illis:
Et purgante nefas novies mihi carmine dicto
Pectora fluminibus jubeor ſupponere centum.
Nec mora: diverſis lapſi de fontibus amnes,
Totáque vertuntur ſupra caput æquora noſtrum.
Hactenus acta tibi poſſum memoranda referre:
Hactenus & memini: nec mens mea cætera ſenſit.
Quæ poſtquam rediit; alium me corpore toto,
Ac fueram nuper, nec eundem mente recepi.
Hanc ego tum primùm viridem ferrugine barbam,
Cæſariémque meam, quam longa per æquora verro,
Ingentéſque humeros, & cærula brachia vidi,
Cruráque pinnigero curvata noviſſima piſce.
Quid tamen hæc ſpecies, quid Dìs placuiſſe marinis,
Quid juvat eſſe Deum, ſi tu non tangeris iſtis?
Talia dicentem, dicturum plura reliquit
Scylla Deum. furit ille, irritatúſque repulsâ
Prodigioſa petit Titanidos atria Circes.

METAMORPHOSEON.

LIBER DECIMUSQUARTUS.

JAMQUE Giganteis injectam faucibus Ætnen,
Arváque Cyclopum, quid raſtra, quid uſus aratri
Neſcia, nec quicquam junctis debentia bubus,
Liquerat Euboïcus tumidarum cultor aquarum:
Liquerat & Zanclen, adverſáque mœnia Rhegî,
Navifragúmque fretum, gemino quod littore preſſum
Auſoniæ Siculæque tenet confinia terræ.
Indè, manu magnâ Tyrrhena per æquora lapſus,
Herbiferos adiit colles, atque atria Glaucus
Sole satæ Circes, variarum plena ferarum.
Quam ſimul aſpexit; dictâ acceptáque ſalute,
Diva, Dei miſerere, precor: nam ſola levare
Tu potes hunc, dixit, (videar modò dignus) amorem.
Quanta ſit herbarum, Titani, potentia nulli
Quàm mihi cognitius; qui ſum mutatus ab illis.
Néve mei non nota tibi ſit cauſa furoris;
Littore in Italico Meſſenia mœnia contra
Scylla mihi viſa eſt. pudor eſt promiſſa, precéſque,
Blanditiáſque meas, contemtáque verba referre.
At tu, ſive aliquid regni eſt in carmine; carmen
Ore move ſacro: ſive expugnacior herba eſt;
Utere tentatis operoſæ viribus herbæ.
Nec medeare mihi, ſanéſque hæc vulnera mando:
Finéque nil opus eſt partem ferat illa caloris.
At Circe (neque enim flammis habet aptius ulla
Talibus ingenium; ſeu cauſa eſt hujus in ipsâ;
Seu Venus indicio facit hoc offenſa paterno)
Talia verba refert: Meliùs ſequerere volentem,
Optantémque eadem, parilique cupidine captam.
Dignus eras ultro poteras certéque rogari:
Et ſi ſpem dederis; mihi crede, rogaberis ultro.
Neu dubites, abſitque tuæ fiducia formæ:
En ego, cùm Dea ſim, nitidi cùm filia Solis,
Carmine cum tantum, tantum cùm gramine poſſim;
Ut tua ſim, voveo. ſpernentem ſperne: ſequenti
Redde vices: unóque duas ulciſcere facto.
Talia tentanti, Prius, inquit, in æquore frondes,
Glaucus, & in ſummis naſcentur montibus algæ;
Soſpite quàm Scyllâ noſtri mutentur amores.
Indignata Dea eſt: & lædere quatenus ipſum
Non poterat, nec vellet amans; iraſcitur illi,
Quæ ſibi prælata eſt. Venerïſque offenſa repulsâ,
Protinus horrendis infamia pabula ſuccis
Conterit: & tritis Hecateïa carmina miſcet:
Cæruláque induitur velamina: pérque ferarum
Agmen adulantum mediâ procedit ab aulâ:
Oppoſitúmque petens contra Zancleia ſaxa
Rhegion ingreditur, ferventes æſtibus undas:
In quibus, ut ſolidâ, ponit veſtigia, ripâ;
Summáque decurrit pedibus ſuper æquora ſiccis.
Parvus erat gurges curvos ſinuatus in arcus,
Grata quies Scyllæ: quò ſe referebat ab æſtu
Et maris & cœli, medio cum plurimus orbe
Sol erat, & minimas à vertice fecerat umbras:
Hunc Dea prævitiat, portentificíſque venenis
Inquinat. huic fuſos latices radice nocenti
Spargit: & obſcurum verborum ambage novorum
Ter Novies carmen magico demurmurat ore.
Scylla venit; mediâque tenus deſcenderat alvo;
Cùm ſua fœdari latrantibus inguina monſtris
Aſpicit: ac primò non credens corporis illas
Eſſe ſui partes, refugítque, abigítque, timétque
Ora proterva canum. ſed quos fugit, attrahit unà.
Et corpus quærens femorum, crurúmque, pedúmque,
Cerbereos rictus pro partibus invenit illis.
Stárque canum rabies: ſubjectáque terga ferarum
Inguinibus truncis uteróque exſtante cohærent.
Flevit amans Glaucus: nimiúmque hoſtiliter uſæ
Viribus herbarum fugit connubia Circes.
Scylla loco manſit: cúmque eſt data copia primùm,
In Circes odium ſociis ſpoliavit Ulyſſen.
Mox eadem Teucras fuerat merſura carinas;
Nî prius in ſcopulum, qui nunc quoque ſaxeus exſtat,
Transformata foret. ſcopulum quoque navita vitat.
Hanc ubi Trojanæ remis avidámque Charybdin
Evicere rates; cùm jam prope littus adeſſent
Auſonium, Libycas vento referuntur ad oras.
Excipit Ænean illic animóque domóque,
Non bene diſcidium Phrygii latura mariti,
Sidonis: inque pyrâ ſacri ſub imagine factâ
Incubuit ferro: deceptáque decipit omnes.
Rurſus arenoſæ fugiens nova mœnia terræ,
Ad ſedémque Erycis fidúmque relatus Aceſten
Sacrificat; tumulúmque ſui genitoris honorat.
Quáſque rates Iris Junonia penè cremârat,
Solvit: & Hippotadæ regnum, terráſque calenti
Sulfure fumantes, Acheloïadúmque relinquit
Sirenum ſcopulos. orbatáque præſide pinus
Inarimen, Prochyténque legit, ſterilíſque locatas
Colle Pithecuſas, habitantum nomine dictas.
Quippe Deûm genitor fraudem, & perjuria quondam
Cercopum exoſus, gentíſque admiſſa doloſæ;
In deforme viros animal mutavit: ut idem
Diſſimiles homini poſſent, ſimiléſque videri.
Membráque contraxit: naréſque à fronte reſimas
Contudit, & rugis peraravit anilibus ora.
Totáque velatos flaventi corpora villo
Miſit in has ſedes. nec non priùs abſtulit uſum
Verborum, & natæ dira in perjuria linguæ.
Poſſe queri tantùm rauco ſtridore relinquit.
Has ubi præteriit, & Parthenopeïa dextrâ
Mœnia deſeruit; lævâ de parte canori
Æolidæ tumulum, & loca fœta paluſtribus ulvis
Littora Cumarum, vivacíſque antra Sibyllæ
Intrat: &, ut manes adeat per Averna paternos,
Orat. at illa diu vultus tellure moratos
Erexit: tandémque Deo furibunda recepto,
Magna petis, dixit, vir factis maxime, cujus
Dextera per ferrum, pietas ſpectata per ignes.
Pone tamen, Trojane, metum; potiere petitis:
Elyſiáſque domos, & regna noviſſima mundi
Me duce cognoſces, ſimulacráque cara parentis.
Invia virtuti nulla eſt via. dixit: & auro
Fulgentem ramum ſylvâ Junonis Avernæ
Monſtravit: juſſítque ſuo devellere trunco.
Paruit Æneas: & formidabilis Orci
Vidit opes, atavóſque ſuos, umbrámque ſenilem
Magnanimi Anchiſæ. didicit quoque jura locorum;
Quæque novis eſſent adeunda pericula bellis.
Indè ferens laſſos averſo tramite paſſus,
Cum duce Cumæâ fallit ſermone laborem.
Dúmque iter horrendum per opaca crepuſcula carpit;
Seu Dea tu præſens, ſeu Dis gratiſſima, dixit;
Numinis inſtar eris ſemper mihi: méque fatebor
Muneris eſſe tui; quæ me loca mortis adire,
Quæ loca me viſæ voluiſti evadere mortis.
Pro quibus aërias meritis evectus ad auras
Templa tibi ſtatuam; tribuam tibi thuris honorem.
Reſpicit hunc vates, & ſuſpiratibus hauſtis,
Nec Dea ſum, dixit; nec ſacri thuris honore
Humanum dignare caput. neu neſcius erres;

Lux æterna mihi, carituráque fine dabatur,
Si mea virginitas Phœbo patuiſſet amanti.
Dum tamen hanc ſperat, dum præcorrumpere donis
Me cupit: Elige, ait, virgo Cumæa, quid optes:
Optatis potiere tuis. ego pulveris hauſti
Oſtendens cumulum, quot haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contingere vana rogavi.
Excidit, optarem juvenes quoque protinus annos.
Hos tamen ille mihi dabat, æternámque juventam,
Si Venerem paterer. contemto munere Phœbi
Innuba permaneo. ſed jam felicior ætas
Terga dedit: tremulóque gradu venit ægra ſenectus;
Quæ patienda diu eſt. nam jam mihi ſæcula ſeptem
Acta vides: ſupereſt, numeros ut pulveris æquem,
Tercentum meſſes, tercentum muſta videre.
Tempus erit, cum me de tanto corpore parvam
Longa dies faciat: conſumtáque membra ſenectâ
Ad minimum redigantur onus. nec amata videbor,
Nec placuiſſe Deo. Phœbus quoque forſitan ipſe
Vel non agnoſcet, vel dilexiſſe negabit.
Uſque adeò mutata ferar: nulliſque videnda,
Voce tamen noſcar. vocem mihi fata relinquent.
Talia convexum per iter memorante Sibyllâ,
Sedibus Euboïcam Stygiis emergit in urbem
Troïus Æneas: factiſque è more litatis,
Littora adit nondum nutricis habentia nomen.
Hìc quoque ſubſtiterat poſt tædia longa laborum
Neritius Macareus, comes experientis Ulyſſei.
Deſertum quondam mediis qui rupibus Ætnæ
Noſcit Achæmeniden: improviſóque repertum
Vivere miratus, Qui te caſúſve Deúſve
Servat Achæmenide? cur, inquit, barbara Graium
Prora vehit? petitur veſtræ quæ terra carinæ?
Talia quærenti jam non hirſutus amictu,
Jam ſuus, & ſpinis conſertu tegmine nullis,
Fatur Achæmenides: Iterum Polyphemon, & illos
Aſpiciam fluidos humano ſanguine rictus;
Hâc mihi ſi potior domus eſt Ithacéque carinâ;
Si minus Ænean veneror genitore. nec unquam
Eſſe ſatis potero, præſtem licet omnia, gratus.
Quòd loquor, & ſpiro; cælúmque, & ſidera Solis
Reſpicio, (poſſimne ingratus, & immemor eſſe?)
Ille dedit. quòd non anima hæc Cyclopis in ora
Venit: & ut lumen jam nunc vitale relinquam;
Aut tumulo, aut certè non illâ condar in alvo.
Quid mihi tunc animi (niſi ſi timor abſtulit omnem
Senſum animúmque) fuit; cùm vos petere alta relictus
Æquora proſpexi? volui inclamare; ſed hoſti
Prodere me timui: veſtræ quoque clamor Ulyſſis
Penè rati nocuit. vidi, cùm monte revulſo
Immanem ſcopulum medias permiſit in undas.
Vidi iterum veluti tormenti viribus acta,
Vaſta giganteo jaculantem ſaxa lacerto.
Et, ne deprimeret fluctúſve lapſíve carinam,
Pertimui; jam me non eſſe oblitus in illâ.
Ut verò fuga vos ab acerbâ morte removit;
Ille quidem totam fremebundus obambulat Ætnam,
Prætentátque manu ſylvas; & luminis orbus
Rupibus incurſat: fœdatáque brachia tabo
In mare protendens, gentem exſecratur Achivam.
Atque ait: O ſi quis referat mihi caſus Ulyſſen,
Aut aliquem è ſociis, in quem mea ſæviat ira,
Viſcera cujus edam, cujus viventia dextrâ
Membra meâ laniem, cujus mihi ſanguis inundet
Guttur, & eliſi trepident ſub dentibus artus;
Quàm nullum, aut leve ſit damnum mihi lucis ademtæ!
Hæc, & plura ferox. me luridus occupat horror,
Spectantem vultus etiamnum cæde madentes,
Crudeléſque manus, & inanem luminis orbem,
Membráque, & humano concretam ſanguine barbam.
Mors erat ante oculos; minimum tamen illa malorum.
Et jam prenſurum, jam jam mea viſcera rebar
In ſua merſurum: mentíque hærebat imago
Temporis illius, quo vidi bina meorum
Ter quater affligi ſociorum corpora terræ.
Quæ ſuper ipſe jacens, hirſuti more leonis,
Viſceráque, & carnes, obliſſíque oſſa medullis,
Semanimeſque artus avidam condebat in alvum.
Me tremor invaſit. ſtabam ſinè ſanguine mœſtus:
Mandentémque videns, ejectantémque cruentas
Ore dapes, & fruſta mero glomerata vomentem,
Talia fingebam miſero mihi fata parari.
Pérque dies multos latitans, omnémque tremiſcens
Ad ſtrepitum, mortémque timens, cupidúſque moriri,
Glande famem pellens, & miſtâ frondibus herbâ,
Solus, inops, exſpes, leto pœnæque relictus,
Haud procul adſpexi longo pòſt tempore navim:
Oraviſque fugam geſtu, ad littúſque cucurri:
Et movi: Graiúmque ratis Trojana recepit.
Tu quoque pande tuos, comitum gratiſſime, caſus,
Et ducis, & turbæ, quæ tecum credita ponto eſt.
Æolon ille refert Tuſco regnare profundo;
Æolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos:
Quos bovis incluſos tergo memorabile munus
Dulichium ſumſiſſe ducem: flatúque ſecundo
Lucibus iſſe novem, & terram aſpexiſſe petitam:
Proxima poſt nonam cum ſeſe Aurora moveret;
Invidiâ ſocios prædæque cupidine ductos,
Eſſe ratos aurum, demſiſſe ligamina ventis:
Cum quibus iſſe retro, per quas modò venerat undas,
Æoliſque ratem portus repetiſſe tyranni.
Indè Lami veterem Læſtrygonis, inquit, in urbem
Venimus. Antiphates terrâ regnabat in illâ.
Miſſus ad hunc ego ſum, numero comitante duorum:
Víxque fugâ quæſita ſalus comitíque mihíque.
Tertius è nobis Læſtrygonis impia tinxit
Ora cruore ſuo: fugientibus inſtat, & agmen
Concitat Antiphates. coeunt, & ſaxa trabéſque
Continuant: mergúntque viros, mergúntque carinas.
Una tamen, quæ nos ipſúmque vehebat Ulyſſen,
Effugit. amiſſâ ſociorum parte, dolentes,
Multáque conqueſti terris allabimur illis, (da eſt
Quas procul hinc cernis. procul hinc tibi (cerne) viden-
Inſula, viſa mihi. túque, ô juſtiſſime Trôum,
Nate Deâ (neque enim finito Marte vocandus
Hoſtis es, Ænea) moneo, fuge littora Circes.
Nos quoque Circæo religatâ in littore pinu
Antiphatæ memores, immanſuetíque Cyclopis,
Ire negabamus; & tecta ignota ſubire.
Sorte tumus lecti. ſors me, fidúmque Polyten,
Eurylochúmque ſimul, nimiíſque Elpenora vini,
Bíſque novem ſocios Circæa ad mœnia miſit.
Quæ ſimul attigimus, ſtetimúſque in limine tecti;
Mille lupi, miſtæque lupis urſæque leæque
Occurſu fecere metum: ſed nulla timenda,
Nulláque erat noſtro factura in corpore vulnus.
Quin etiam blandas movere per aëra caudas,
Noſtráque adulantes comitant veſtigia; donec
Excipiunt famulæ, pérque atria marmore tecta
Ad dominam ducunt. pulcro ſedet illa receſſu,
Solenni ſolio; pallámque induta nitentem,
Inſuper aurato circumvelatur amictu.
Nereides Nymphæque ſimul, quæ vellera motis
Nulla trahunt digitis, nec fila ſequentia ducunt,
Gramina diſponunt; ſparſóſque ſinè ordine flores
Secernunt calathis, variáſque coloribus herbas
Ipſa, quod hæ faciunt, opus exigit: ipſa quid uſûs
Quóque ſit in folio, quæ ſit concordia miſtis
Novit: & advertens penſas examinat herbas.
Hæc ubi nos vidit, dictâ acceptâque ſalute
Diffudit vultus, & reddidit omnia votis:
Nec mora; miſceri toſti jubet hordea grani,
Melláque, víſmque meri, cum lacte coagula paſſo.
Quíſque ſub hâc lateant furtim dulcedine, ſuccos
Adjicit. accipimus ſacrâ data pocula dextrâ.
Quæ ſimul arenti ſitientes hauſimus ore,
Et tetigit ſummos virgâ Dea dira capillos:
(Et pudet, & referam) ſetis horreſcere cœpi,
Nec jam poſſe loqui; pro verbis edere raucum
Murmur; & in terram toto procumbere vultu:
Oſque meum ſenſi pando occalleſcere roſtro;
Colla tumere toris: & quâ modò pocula parte
Sumta mihi fuerant, illâ veſtigia feci.
Cúmque eadem paſſis (tantum medicamina poſſunt)
Claudor harâ: ſolúmque ſuis caruiſſe figurâ
Vidimus Eurylochum: ſolus data pocula fugit.
Quæ niſi vitâſſet, pecoris pars una manerer
Nunc quoque ſetigeri: nec tantæ cladis ab illo
Certior ad Circen ultor veniſſet Ulyſſes.
Pacifer huic dederat florem Cyllenius album;
Moly vocant Superi. nigrâ radice tenetur.
Tutus eo, monitíſque ſimul cæleſtibus intrat
Ille domum Circes. & ad inſidioſa vocatus
Pocula, conantem virgâ mulcere capillos
Reppulit; & ſtricto pavidam deterruit enſe.
Indè fides, dextræque datæ: thalamóque receptus
Conjugii dotem ſociorum corpora poſcit.
Spargimur innocuæ ſuccis melioribus herbæ,

Per-

Percutimúrque caput converſæ verbere virgæ:
Verbáque dicuntur dictis contraria verbis.
Quo magìs illa canit, magìs hôc tellure levati
Erigimur: ſetæque cadunt, bifidóſque relinquit
Rima pedes. redeunt humeri: ſubjecta lacertis
Brachia ſunt. flentem flentes amplectimur illum:
Hæremúſque ducis collo: nec verba locuti
Ulla priora ſumus, quàm nos teſtantia gratos.
Annua nos illic tenuit mora: multáque præſens
Tempore tam longo vidi: multa auribus hauſi.
Hoc quoque cum multis, quod clàm mihi rettulit una
Quattuor è famulis, ad talia ſacra paratis.
Cum duce namque meo Circe dum ſola moratur,
Illa mihi niveo factum de marmore ſignum
Oſtendit juvenile, gerens in vertice picum,
Æde ſacrâ poſitum, multiſque inſigne coronis.
Quis foret, & quare ſacrâ coleretur in æde,
Cur hanc ferret avem, quærenti, & ſcire volenti,
Accipe, ait, Macareu. dominæque potentia quæ ſit
Hinc quoque diſce meæ. tu dictis adjice mentem.
Picus in Auſoniis proles Saturnia terris
Rex fuit, utilium bello ſtudioſus equorum.
Forma viro, quam cernis, erat. licet ipſe decorem
Aſpicias, fictâque probes ab imagine veram.
Par animus formæ. nec adhuc ſpectâſſe per annos
Quinquennem poterat Graiâ quater Elide pugnam.
Ille ſuos Dryadas Latiis in montibus ortas
Verterat in vultus. illum fontana petebant
Numina Naïades; quas Albula, quáſque Numici,
Quâſque Anienis aquæ, curſúque breviſſimus Almo,
Nárque tulit præceps, & amœnæ Farfarus umbræ;
Quæque colunt Scythicæ regnum nemorale Dianæ,
Finitimóſque lacus. ſpretis tamen omnibus unam
Ille fovet Nymphen, quam quondam in colle Palatî
Dicitur Ionio peperiſſe Venilia Jano.
Hæc, ubi nubilibus primùm maturuit annis,
Præpoſito cunctis Laurenti tradita Pico eſt:
Rara quidem facie, ſed rarior arte canendi;
Unde Canens dicta eſt. ſylvas & ſaxa movere,
Et mulcere feras, & flumina longa morari
Ore ſuo, volucréſque vagas retinere ſolebat.
Quæ dum fœmineâ modulatur carmina voce,
Exierat tecto Laurentes Picus in agros,
Indigenas fixurus apros: tergúmque premebat
Acris equi; lævâque haſtilia bina ferebat,
Pœniceam fulvo chlamydem contractus ab auro.
Venerat in ſylvas & filia Solis eaſdem:
Utque novas legeret fœcundis collibus herbas.
Nomine dicta ſuo Circæa reliquerat arva.
Quæ ſimul ac juvenem virgultis abdita vidit;
Obſtupuit, cecidêre ſinu, quas legerat, herbæ:
Flammáque per totas viſa eſt errare medullas.
Ut primum valido mentem collegit ab æſtu;
Quid cuperet, faſſura fuit. ne poſſet adire,
Curſus equi fecit, circumfuſúſque ſatelles.
Non tamen effugies, vento rapiare licebit,
Si modò me novi; ſi non evanuit omnis
Herbarum virtus, & me mea carmina fallunt.
Dixit: & effigiem nullo cum corpore falſi
Finxit apri: prætérque oculos tranſcurrere regis
Juſſit, & in denſum trabibus nemus ire videri;
Plurima quà ſylva eſt, & equo loca pervia non ſunt.
Haud mora: continuò prædæ petit inſcius umbram
Picus; equóque celer ſumantia terga relinquit.
Spémque ſequens vanam, ſylvâ pedes errat in altâ.
Concipit illa preces; & verba venefica dicit:
Ignotóſque Deos ignoto carmine adorat,
Quo ſolet & niveæ vultum confundere Lunæ,
Et patrio capiti bibulas ſubtexere nubes.
Tum quoque cantato denſetur carmine cælum,
Et nebulas exhalat humus; cæciſque vagantur
Limitibus comites; & abeſt cuſtodia regi.
Nacta locum tempúſque, Per ô tua lumina, dixit,
Quæ mea ceperunt, pérque hanc pulcherrime, formam,
Quæ facit ut ſupplex tibi ſim Dea, conſule noſtris
Ignibus; & ſocerum, qui pervidet omnia, Solem
Accipe: nec durus Titanida deſpice Circen.
Dixerat: ille ferox ipſámque precéſque repellit:
Et, Quæcunque es, ait, non ſum tuus: altera captum
Me tenet; & teneat per longum comprecor ævum.
Nec Venere externâ ſocialia fœdera lædam;
Dum mihi Janigenam ſervabunt fata Canentem.
Sæpe retentatis precibus Titania fruſtra,
Non impune feres, neque enim reddere Canenti:
Læſáque quid faciat, quid amans, quid fœmina, diſces
Rebus, ait: ſed amans, & læſa, & fœmina Circe.
Tum bis ad occaſum, bis ſe convertit ad ortus:
Ter juvenem baculo tetigit: tria carmina dixit.
Ille fugit ſeſe ſolito velocius ipſe
Currere miratus, pennas in corpore vidit:
Séque novam ſubitò Latiis accedere ſylvis
Indignatus avem, duro fera robora roſtro
Figit; & iratus longis dat vulnera ramis.
Purpureum chlamydis pennæ traxere colorem.
Fibula quod fuerat, veſtémque momorderat aurum;
Pluma fit: & fulvo cervix præcingitur auro.
Nec quicquam antiqui Pico, niſi nomina, reſtat.
Interea comites clamato ſæpe per agros
Nequicquam Pico, nullâque in parte reperto,
Inveniunt Circen, (nam jam tenuaverat auras;
Paſſáque erat nebulas ventis ac ſole reſolvi)
Criminibúſque premunt veris, regémque repoſcunt,
Vímque ferunt; ſæviſque parant inceſſere telis.
Illa nocens ſpargit virus, ſuccóſque veneni.
Et Noctem, Noctíſque Deos Erebóque Chaóque
Convocat: & magicis Hecaten ululatibus orat.
Exſiluere loco (dictu mirabile) ſylvæ
Ingemuítque ſolum, vicináque palluit arbos;
Sparſáque ſanguineis maduerunt pabula guttis;
Et lapides viſi mugitus edere raucos;
Et latrare canes; & humus ſerpentibus atris
Squallere, & tenues animæ volitare ſilentum.
Attonitum monſtris vulgus pavet. illa paventum
Ora venenatâ tetigit mirantia virgâ.
Cujus ab attactu variarum monſtra ferarum
In juvenes veniunt. nulli ſua manſit imago.
Preſſerat occiduus Tarteſſia littora Phœbus:
Et fruſtra conjux oculis animóque Canentis
Exſpectatus erat. famuli populúſque per omnes
Diſcurrunt ſylvas; atque obvia lumina portant.
Nec ſatìs eſt Nymphæ flere, & lacerare capillos,
Et dare plangorem; facit hæc tamen omnia: ſeſe
Proripit; ac Latios errat veſana per agros.
Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
Lumina viderunt, inopem ſomníque cibíque,
Per juga, per valles, quà ſors ducebat, euntem.
Ultimus aſpexit feſſam luctúque viáque
Tibris, & in gelidâ ponentem corpora ripâ.
Illìc cum lacrymis ipſos modulata dolores,
Verba ſono tenui mœrens fundebat; ut olim
Carmina jam moriens canit exſequialia cygnus.
Luctibus extremum tenues liquefacta medullas
Tabuit; inque leves paulatim evanuit auras.
Fama tamen ſignata loco eſt; quem rite Canentem
Nomine de Nymphæ veteres dixere Camœnæ.
Talia multa mihi longum narrata per annum,
Viſáque ſunt, reſides & deſuetudine tardi
Rurſus inire fretum, rurſus dare vela jubemur.
Ancipitéſque vias, & iter Titania vaſtum
Dixerat, & ſævi reſtare pericula ponti.
Pertimui, fateor; nactúſque hoc littus adhæſi.
Finierat Macareus: urnâque Æneïa nutrix
Condita marmoreâ, tumulo breve carmen habebat:
Hic me Caieten notæ pietatis alumnus
Ereptam Argolico, quo debuit igne, cremavit.
Solvitur herboſo religatus ab aggere funis:
Et procul inſidias, infamatæque relinquunt
Tecta Deæ: lucóſque petunt, ubi nubilus umbrâ
In mare cum flavâ prorumpit Tibris arenâ.
Faunigenæque domo potitur natâque Latini;
Non ſinè Marte tamen. bellum cum gente feroci
Suſcipitur; pactâque furit pro conjuge Turnus.
Concurrit Latio Tyrrhenia tota: diúque
Ardua ſollicitis victoria quæritur armis.
Auget uterque ſuas externo robore vires:
Et multi Rutulos, multi Trojana tuentur
Caſtra. neque Æneas Evandri ad limina fruſtra,
At Venulus magnam profugi Diomedis ad urbem
Venerat. ille quidem ſub Iapyge maximi Dauno
Mœnia condiderat. dotaliâque arva tenebat.
Sed Venulus Turni poſtquam mandata peregit,
Auxiliúmque petit; vires Ætolius heros
Excuſat. nec ſe ſoceri committere pugnæ
Velle ſui populos: nec, quos è gente ſuorum
Armet, habere viros. Néve hæc commenta putetis;
(Admonitu quanquam luctus renovantur amaro)
Perpetiar memorare tamen. poſtquam alta cremata eſt
Ilion; & Danaas paverunt Pergama flammas;
Nary-

Narycióſque heros, à virgine, virgine raptâ,
Quam meruit ſolus pœnam, digeſſit in omnes;
Spargimur: & ventis inimica per æquora rapti,
Fulmina, noctem, imbres, iram cælíque maríſque
Perpetimur Danaï, cumulúmque Capharea cladis.
Néve morer referens triſtes ex ordine caſus;
Græcia tum potuit Priamo quoque flenda videri.
Me tamen armiferæ ſervatum cura Minervæ
Fluctibus eripuit. patriis ſed rurſus ab Argis
Pellor: & antiquo memores de vulnere pœnas
Exigit alma Venus: tantóſque per alta labores
Æquora ſuſtinui, tantos terreſtribus armis;
Ut mihi felices ſint illi ſæpe vocati,
Quos communis hyems, importunúſque Caphareus
Merſit aquis: vellémque horum pars una fuiſſem.
Ultima jam paſſi comites bellóque fretóque,
Deficiunt; finémque rogant erroris. at Agmon
Fervidus ingenio, tum verò & cladibus aſper,
Quid ſupereſt, quod jam patientia veſtra recuſet
Ferre, viri? dixit. quid habet Cytherea, quod ultrà
(Velle puta) faciat? nam dum pejora timentur;
Eſt in vota locus· ſors autem ubi peſſima rerum;
Sub pedibus timor eſt, ſecuráque ſumma malorum.
Audiat ipſa, licet; licet, ut facit, oderit omnes
Sub Diomede viros; odium tamen illius omnes
Spernimus, & magno ſtat magna potentia nobis.
Talibus invitam Venerem Pleuronius Agmon
Inſtimulat verbis: veterémque reſuſcitat iram.
Dicta placent paucis. numeri majoris amici
Agmona corripimus: cui reſpondere paranti
Vox pariter, vocíſque via eſt tenuata: comæque
In plumas abeunt: plumis nova colla teguntur,
Pectoráque, & tergum: majores brachia pennas
Accipiunt· cubitíque leves ſinuantur in alas.
Magna pedum digitos pars occupat: oráque cornu
Indurata rigent: finémque in acumine ponunt.
Hunc Lycus, hunc Idas, & cum Rhetenore Nycteus,
Hunc miratur Abas. & dum mirantur, eandem
Accipiunt faciem: numerúſque ex agmine major
Subvolat, & remos plauſis circumſonat alis.
Si volucrum quæ ſit ſubitarum forma requiris;
Ut non cygnorum, ſic albis proxima cygnis.
Vix equidem has ſedes, & Iapygis arida Dauni
Arva gener teneo minimâ cum parte meorum.
Hactenus OEnides. Venulus Calydonia regna,
Peucetióſque ſinus, Meſſapiáque arva relinquit.
In quibus antra videt: quæ multâ nubila ſylvâ,
Et levibus ſtagnis manantia, ſemicaper Pan
Nunc tenet; at quodam tenuerunt tempore Nymphæ.
Appulus has illâ paſtor regione fugatas
Terruit; & primò ſubitâ formidine movit:
Mox, ubi mens rediit, & contempſere ſequentem;
Ad numerum motis pedibus duxere choreas.
Improbat has paſtor: ſaltúque imitatus agreſti
Addidit obſcœnis convitia ruſtica dictis.
Nec priùs obticuit; quàm guttura condidit arbor:
Arbore enim ſuccóque licet cognoſcere mores.
Quippe notam linguæ baccis oleaſter amaris
Exhibet. aſperitas verborum ceſſit in illas.
Hinc ubi legati rediere, negata ferentes
Arma Ætola ſibi, Rutuli ſinè viribus illis
Bella inſtructa gerunt: multúmque ab utrâque cruoris
Parte datur. fert ecce avidas in pinea Turnus
Texta faces: ignéſque timent, quibus unda pepercit.
Jámque picem, & ceras, alimentáque cætera flammæ
Mulciber urebat, pérque altum ad carbaſa malum
Ibat: & incurvæ fumabant tranſtra carinæ:
Cùm memor has pinus Idæo vertice cæſas
Sancta Deûm genitrix, tinnitibus aëra pulſi
Æris, & inflati complevit murmure buxi.
Pérque leves domitis invecta leonibus auras,
Irrita ſacrilegâ jactas incendia dextrâ
Turne, ait. eripiam; nec me patiente cremabit
Ignis edax nemorum partes & membra meorum.
Intonuit dicente Deâ: tonitrúmque ſecuti
Cum ſaliente graves ceciderunt grandine nimbi:
Aëráque, & ſubitis tumidum concurſibus æquor
Aſtræi turbant, & eunt in prælia, fratres.
E quibus alma parens unius viribus uſa,
Stuppea prærumpit Phrygiæ retinacula claſſis:
Fértque rates pronas; mióque ſub æquore mergit.
Robore mollito, lignóque in corpora verſo,
In capitum faciem puppes mutantur aduncæ.
In digitos abeunt, & crura natantia, remi:
Quódque priùs fuerat, latus eſt: mediíſque carina
Subdita navigiis, ſpinæ mutatur in uſum.
Lina comæ molles, antennæ brachia fiunt.
Cærulus, ut fuerat, color eſt. quáſque antè timebant,
Illas virgineis exercent luſibus undas
Naïdes æquoreæ: duríſque in montibus ortæ
Molle fretum celebrant: nec eas ſua tangit origo.
Non tamen oblitæ, quam multa pericula ſævo
Pertulerint pelago, jactatis ſæpe carinis
Suppoſuere manus: niſi ſi qua vehebat Achivos.
Cladis adhuc Phrygiæ memores, odere Pelaſgos:
Neritiæque ratis viderunt fragmina lætis
Vultibus. & lætæ videre rigeſcere puppim
Cautibus Alcinoi; ſaxúmque increſcere ligno.
Spes erat in Nymphas animatâ claſſe marinas
Poſſe metu monſtri Rutulum deſiſtere bello.
Perſtat, habétque Deos pars utraque: quique Deorum
Inſtar, habent animos. nec jam dotalia regna,
Nec ſceptrum ſoceri, nec te, Lavinia virgo,
Sed viciſſe petunt: deponendíque pudore
Bella gerunt. tandémque Venus victricia nati
Arma videt: Turnúſque cadit; cadit Ardea Turno
Soſpite dicta potens. quam poſtquam barbarus ignis
Abſtulit, & tepidâ latuerunt tecta favillâ;
Congerie è mediâ tum primùm cognita præpes
Subvolat· & cineres plauſis everberat alis.
Et ſonus, & macies, & pallor, & omnia, captam
Quæ deceant urbem, nomen quoque manſit in illâ
Urbis: & ipſa ſuis deplangitur Ardea pennis.
Jámque Deos omnes, ipſámque Æneïa virtus
Junonem veteres finire coëgerat iras:
Cùm, bene fundatis opibus creſcentis Iüli,
Tempeſtivus erat cælo Cythereius heros;
Ambierátque Venus Superos· collóque parentis
Circumfuſa ſui, Nunquam mihi, dixerat, ullo
Tempore dure pater, nunc ſis mitiſſimus oro;
Æneæque meo, qui te de ſanguine noſtro
Fecit avum, quamvis parvum, des, optime, numen;
Dum modò des aliquod. ſatìs eſt inamabile regnum
Aſpexiſſe ſemel, Stygios ſemel iſſe per amnes.
Aſſenſere Dei: nec conjux regia vultus
Immotos tenuit; placatóque annuit ore.
Tum pater, Eſtis, ait, cæleſti munere digni,
Quæque petis, pro quóque petis cape, gnata, quod optas.
Fatus erat. gaudet; gratéſque agit illa parenti:
Pérque leves auras junctis invecta columbis
Littus adit Laurens, ubi tectus arundine ſerpit
In freta flumineis vicina Numicius undis.
Hunc jubet Æneæ, quæcunque obnoxia morti,
Abluere; & tacito deferre ſub æquora curſu.
Corniger exſequitur Veneris mandata: ſuíſque,
Quicquid in Æneâ fuerat mortale, repurgat,
Et reſpergit aquis. pars optima reſtitit illi.
Luſtratum genitrix divino corpus odore
Unxit, & ambroſiâ cum dulci nectare miſtâ
Contigit os; fecítque Deum: quem turba Quirini
Nuncupat Indigetem; temploque aríſque recepit.
Indè ſub Aſcanii ditione binominis Alba
Réſque Latina fuit: ſuccedit Sylvius illi.
Quo ſatus, antiqua tenuit repetita Latinus
Nomina cum ſceptro: clarum ſubit Alba Latinum:
Epitos ex illo eſt· poſt hunc Capetúſque, Capyſque;
Sed Capys antè fuit. regnum Tiberinus ab illis
Cepit; & in Tuſci demerſus fluminis undis
Nomina fecit aquæ. de quo Remulúſque feróxque
Acrota ſunt geniti: Remulus maturior annis
Fulmineo periit imitator fulminis ictu.
Fratre ſuo ſceptrum moderatior Acrota forti
Tradit Aventino: qui quo regnârat, eodem
Monte jacet poſitus; tribuítque vocabula monti.
Jámque Palatinæ ſummam Proca gentis habebat.
Rege ſub hôc Pomona fuit: quâ nulla Latinas
Inter Hamadryadas coluit ſolertiùs hortos,
Nec fuit arborei ſtudioſior altera fœtûs:
Unde tenet nomen. non ſylvas illa, nec amnes;
Rus amat, & ramos felicia poma ferentes.
Nec jaculo gravis eſt, ſed aduncâ dextera falce:
Quâ modò luxuriem premit, & ſpatiantia paſſim
Brachia compeſcit, fiſsâ modò cortice virgam
Inſerit: & ſuccos alieno præſtât alumno.
Nec patitur ſentire ſitim: bibulæque recurvas
Radicis fibras labentibus irrigat undis.
Hic amor, hoc ſtudium: Veneris quoque nulla cupido.
Vim tamen agreſtum metuens, pomaria claudit

lotus:

Intus: & acceſſus prohibet refugítque viriles.
Quid non & Satyri ſaltatibus apta juventus
Fecere, & pinu præcincti cornua Panes,
Silvanúſque ſuis ſemper juvenilior anuis,
Quíque Deus fures vel falce vel inguine terret,
Ut poterentur eâ? ſed enim ſuperabat amaodo
Hos quoque Vertumnus: neque erat felicior illis.
O quoties habim duri meſſoris ariſtas
Corbe tulit, verſque fuit meſſoris imago!
Tempora ſæpe gerens fœno religata recenti,
Deſectum poterat grameu verſâſſe videri.
Sæpe manu ſtimulos rigidâ portabat; ut illum
Jurares feſſos modò disjunxiſſe juveucos.
Falce datâ froodator erat, vitíſque putator.
Induerat ſcalas, lecturum poma putares.
Miles erat gladio, piſcator aruudine ſumtâ.
Denique per multas adimm ſibi ſæpe figuras
Repperit, ut caperet ſpectatæ gaudia formæ.
Ille etiam pictâ redimitus tempora mitrâ,
Innitens baculo, poſitis ad tempora canis,
Aſſimilavit anum: cultóſque iutravit in hortos;
Pomáque mirata eſt: Tautóque potentior, inquit.
Paucáque laudatæ dedit oſcula; qualia nunquam
Vera dediſſet anus: glebâque incurva reſedit,
Suſpiciens paodos autumni pondere ramos.
Ulmus erat contrà ſpatioſa tumentibus uvis:
Quam ſociâ poſtquam pariter cum vite probavit;
At ſi ſtaret, ait, cælebs ſinè palmite truncus,
Nil præter froudes, quare peteretur, haberet.
Hæc quoque, quæ junctâ vitis requieſcit iu ulmo,
Si non nupta foret, terræ acclinata jaceret.
Tu tamen exemplo non tangeris arboris hujus;
Concubitúſque fugis; nec te conjungere curas.
Atque utinam velles! Helene non pluribus eſſet
Sollicitata procis: nec quæ Lapitheia movit
Prælia, nce conjux timidis audacis Ulyſſei.
Nunc quoque, cùm fugias averſeríſque petentes,
Mille proci cupiuut; & ſemideſque Deíque,
Et quæcunque tenent Albauos uumina montes.
Sed tu, ſi ſapies, ſi te bene jungere, anúmque
Hanc audite voles, (quæ te plùs omnibus illis,
Plùs quàm credis, amo) vulgares rejice tædas:
Vertumnúmque tori ſocium tibi ſeliga: pro quo
Me quoquepignus habe. neque enim ſibi notior ille eſt,
Quàm mihi. nec toto paſſim vagus errat in orbe.
Hæc loca ſola colit. nec utì pars magna procorum,
Quam modò vidit, amat. tu primus & ultimus illi
Ardor eris; ſolíque ſuos tibi devovet annos.
Adde, quòd eſt juvenis: quòd naturale decoris
Munus habet: formáſque aptè fingetur in umnes:
Et, quod erit juſſus, (jubeas licet omnia) fiet.
Quid, quòd amatis idem? quòd, quæ tibi poma coluutur,
Primus habet; lætâque tenet tua munera dextrâ?
Sed ueque jam fœtus deſiderat arbore demtos,
Nec quas hortus alit, cum ſuccis mitibus herbas;
Nec quicquam, niſi te. miſerere ardentis · & ipſum,
Qui petit, ore meo præſentem crede precari.
Ultoréſque Deos, & pectora dura peroſam
Idalien, memorémque time Rhamnuſidis iram.
Quóque magis timeas, (etenim mihi multa vetuſtas
Scire dedit) referam totâ notiſſima Cypro
Facta; quibus flecti facilè & miteſcere poſſis.
Viderat à veteris generoſam ſanguine Teucri
Iphis Anaxareten humili de ſtirpe creatus.
Viderat: & totis perceperat oſſibus æſtum.
Luctatúſque diu, poſtquam ratione furorem
Vincere non potuit, ſupplex ad limina venit.
Et modò nutrici miſerum confeſſus amorem,
Ne ſibi dura foret, per ſpes oravit alumnæ.
Et modò de multis blanditus cuique miniſtris,
Sollicitâ petiit propenſum voce favorem.
Sæpe ferenda dedit blandis ſua verba tabellis:
Interdum madidas lacrymarum rore coronas
Poſtibus intendit; poſuitque iu limine duro
Molle latus: triſtíque feræ convicia fecit.
Surdior illa freto ſurgente cadentibus Hædis,
Durior & ferro, quod Noricus excoquit ignis,
Et ſaxo, quod adhuc vivum radice tenetur;
Spernit, & irridet; factíſque immitibus addit
Verba ſuperba ferox: & ſpe quoque fraudat amantem.
Non tulit impatiens longi tormenta doloris
Iphis: & ante fores hæc verba noviſſima dixit:
Vincis, Anaxarete: neque erunt tibi tædia tandem
Ulla ferenda mei. lætos molite triumphos,
Et Pæana voca, nitidâque incingere lauro.
Vincis enim, morióque libens: age, ferrea, gaude.
Certè aliquid laudare mei cogeris, eríſque
Quò tibi ſim gratus: meritúmque fatebere noſtrum.
Non tameu antè tui curam ceſſiſſe memento,
Quàm vitam; geminâque ſimul mibi luce careudum.
Nec tibi Fama mei ventura eſt nuntia leti;
Ipſe ego, ne dubites, adero: præſénſque videbor;
Corpore ut exanimi crudelia lumina paſcas.
Si tamen, ô Superi, mortalia fata videris;
Eſte mei memores; nihil ultrà lingua precari
Suſtinet; & longo facite ut memoremur iu ævo:
Et, quæ demſiſtis vitæ, date tempora famæ.
Dixit: & ad poſtes ornatos ſæpe corouis
Humentes oculos & pallida brachia tendens,
Cum foribus laquei religaret vincula ſummi;
Hæc tibi ſerta placent, crudelis & impia? dixit.
Inſeruítque caput, ſed tum quoque verſus ad illam:
Atque unus infelix eliſâ fauce pependit.
Icta pedum motu trepidantum ut multa gementem
Viſa dediſſe ſonum eſt, adapertáque janua factum
Prodidit; exclamant famuli: fruſtráque levatum
(Nam pater occiderat) referunt ad limina matris.
Accipit illa ſinu, complexáque frigida nati
Membra ſui, poſtquam miſerarum verba parentum
Edidit; & matrum miſerarum facta peregit;
Funera ducebat mediam lacrymoſa per urbem;
Luridáque arſuro portabat membra feretro.
Fortè viæ vicina domus, quà flebilis ibat
Pompa, fuit: duræque ſonus plangoris ad aures
Venit Anaxaretes: quam jam Deus ultor agebat.
Mota tamen, Videamus, ait, miſerabile funus:
Et patulis iniit tectum ſublime feneſtris.
Víxque bene impoſitum lecto proſpexerat Iphin;
Deriguere oculi: calidúſque è corpore ſanguis
Inducto pallore fugit. conatáque retro
Ferre pedes, hæſit: conata avertere vultus,
Hoc quoque non potuit: paulatímque occupat artus,
Quod fuit in duro jampridem pectore, ſaxum.
Néve ea ficta putes; dominæ ſub imagine ſignum
Servat adhuc Salamis: Veneris quoq; nomine templum
Proſpicientis habet. quorum memor, ô mea, lentos
Pone, precor, faſtus, & amanti jungere, Nymphe.
Sic tibi nec vernum naſcentia frigus adurat
Poma; nec excutiant rapidi florentia venti.
Hæc ubi nequicquam formas Deus aptus in omnes,
Edidit; in juvenem rediit: & anilia demit
Inſtrumenta ſibi. taliſque apparuit illi,
Qualis ubi oppoſitas nitidiſſima Solis imago
Evicit nubes, nullâque obſtante reluxit.
Vímque parat: ſed vi non eſt opus; ſnque figurâ
Capta Dei Nymphe eſt: & mutua vulnera ſentit.
  Proximus Auſonias injuſti miles Amulî
Rexit opes: Numitórque ſenex amiſſa nepotum
Munere regna capit: feſtíſque Palilibus urbis
Mœnia conduntur. Tatiúſque, patréſque Sabini
Bella gerunt: arcíſque viâ Tarpeia recluſâ
Dignâ animam pœnâ congeſtis exuit armis.
Indè ſati Curibus, tacitorum more luporum,
Ore premunt voces; & corpora victa ſopore
Invaduut: portáſque petunt; quas objice firmâ
Clauſerat Iliades. unam tamen ipſa recludit,
Nec ſtrepitum verſo Saturnia cardine fecit.
Sola Venus portæ cecidiſſe repagula ſenſit:
Et clauſura fuit; niſi quòd reſcindere nunquam
Dîs licet acta Deûm. Jano loca juncta tenebant
Naides Auſoniæ gelido rorantia fonte:
Has rogat auxilium. nec Nymphæ juſta petentem
Suſtinuere Deam: venáſque & flumina fontis
Elicuêre ſui. nondum tamen invia Jani
Ora patentis erant, neque iter præcluſerat unda.
Lurida ſupponunt fœcundo ſulfura fonti,
Incendúntque cavas fumante bitumine venas.
Viribus his aliíſque vapor penetravit ad ima
Fontis: & Alpino modò quæ certare rigori
Audebatis aquæ, non ceditis ignibus ipſis.
Flammiferâ gemini fumant aſpergine poſtes:
Portáque, nequicquam rigidis permiſſa Sabinis,
Fonte fuit præſtructa novo; dum Martius arma
Indueret miles. quæ poſtquam Romulus ultro
Obtulit; & ſtrata eſt tellus Romana Sabinis
Corporibus, ſtratáque ſuis; generíſque cruorem
Sanguine cum ſoceri permiſcuit impius enſis:
Pace tamen ſiſti bellum, nec in ultima ferro

Decer-

Decertare placet; Tatiúmque accedere regno.
  Occiderat Tatius, populiſque æquata duobus,
Romule, jura dabas: poſitâ cum caſſide Mavors
Talibus adfatur Divûmque hominúmque parentem:
Tempus adeſt, genitor, (quoniam fundamine magno
Res Romana valet, nec præſide pendet ab uno)
Præmia, quæ promiſſa mihi dignóque nepoti,
Solvere, & ablatum terris imponere cælo.
Tu mihi concilio quondam præſente Deorum
(Nam memoro, memorſque animo pia verba notavi)
Unus erit, quem tu tolles in cærula cæli;
Dixiſti. rata ſit verborum ſumma tuorum.
Annuit omnipotens: & nubibus aëra cæcis
Occuluit, tonitrúque & fulgure terruit Urbem.
Quæ ſibi promiſſæ ſenſit data ſigna rapinæ,
Innixúſque haſtæ, preſſos temone cruento
Impavidus conſcendit equos Gradivus, & ictu
Verberis increpuit: pronúmque per aëra lapſus
Conſtitit in ſummo nemoroſi colle Palatî:
Reddentémque ſuo jam regia jura Quiriti
Abſtulit Iliaden. corpus mortale per auras
Dilapſum tenues: ceu lata plumbea fundâ
Miſſa ſolet medio glans intabeſcere cælo.
Pulcra ſubit facies, & pulvinaribus altis
Dignior, & qualis trabeati forma Quirini.
Flebat, ut amiſſum conjux; cùm regia Juno
Irin ad Herſiliam deſcendere limite curvo
Imperat: & vacuæ ſua ſic mandata referre.
  O & de Latiâ, ô & de gente Sabinâ
Præcipuum matrona decus; digniſſima tanti
Antè fuiſſe viri, conjux nunc eſſe Quirini;
Siſte tuos fletus: &, ſi tibi cura videndi
Conjugis eſt, duce me lucum pete, colle Quirino
Qui viret, & templum Romani regis obumbrat.
Paret: & in terram pictos delapſa per arcus,
Herſiliam juſſis compellat vocibus Iris.
Illa verecundo vix tollens lumina vultu,
O Dea, (namque mihi, nec quæ ſis dicere promtum eſt;
Et liquet eſſe Deam) duc, ô duc, inquit: & offer
Conjugis ora mihi. quæ ſi modò poſſe videre
Fata ſemel dederint; cælum aſpectâſſe fatebor.
Nec mora; Romuleos cum virgine Thaumanteâ
Ingreditur colles. ibi ſidus ab æthere lapſum
Decidit in terras: à cujus lumine flagrans
Herſiliæ crinis cum ſidere ceſſit in auras.
Hunc manibus notis Romanæ conditor urbis
Excipit: & priſcum pariter cum corpore nomen
Mutat; Oráque vocat. quæ nunc Dea juncta Quirino eſt.

METAMORPHOSEON
LIBER DECIMUSQUINTUS.

QUÆRITUR interea, qui tantæ pondera molis
Suſtineat, tantóque queat ſuccedere regi.
Deſtinat imperio clarum prænuntia veri
Fama Numam. non ille ſatis cognôſſe Sabinæ
Gentis habet ritus: animo majora capaci
Concipit: & quæ ſit rerum natura requirit.
Hujus amor curæ, patriâ Curibúſque relictis,
Fecit, ut Herculei penetraret ad hoſpitis urbem.
Graia quis Italicis auctor poſuiſſet in oris
Mœnia quærenti, ſic è ſenioribus unus
Retulit indigenis, veteris non inſcius ævi:
Dives ab Oceano bubus Jove natus Iberis
Littora felici tenuiſſe Lacinia curſu
Fertur: &, armento teneras errante per herbas,
Ipſe domum magni nec inhoſpita tecta Crotonis
Intrâſſe; & requie longum relevâſſe laborem;
Atque ita diſcedens, Ævo, dixiſſe, nepotum
Hîc locus urbis erit; promiſſâque vera fuerunt.
Nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
Myſcelos, illius Dis acceptiſſimus ævi.
Hunc ſuper incumbens preſſum gravitate ſoporis
Claviger alloquitur: Patrias, age, deſere ſedes.
I, pete diverſi lapidoſas Æſaris undas.
Et, niſi paruerit, multa ac metuenda minatur.
Poſt ea diſcedunt pariter ſomnúſque Deúſque.
Surgit Alemonides; tacitâque recentia mente
Viſa refert: pugnátque diu ſententia ſecum.
Numen abire jubet: prohibent diſcedere leges:
Pœnáque mors poſita eſt patriam mutare volenti.
Candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol,
Et caput extulerat denſiſſima ſidereum nox:
Viſus adeſſe idem Deus eſt, eadémque monere;
Et, niſi paruerit, plura & graviora minari.
Pertimuit. patriúmque ſimul transferre parabat
In ſedes penetrale novas; fit murmur in urbe:
Spretarúmque agitur legum reus. útque peracta eſt
Cauſa prior, criménque patet ſinè teſte probatum,
Squallidus ad Superos tollens reus ora manúſque,
O cui jus cæli bis ſex fecere labores,
Fer precor, inquit, opem: nam tu mihi criminis auctor.
Mos erat antiquus, niveis atriſque lapillis,
His damnare reos, illis abſolvere culpæ.
Nunc quoque ſic lata eſt ſententia triſtis: & omnis
Calculus immitem demittitur ater in urnam.
Quæ ſimul affudit numerandos verſa lapillos;
Omnibus è nigro color eſt mutatus in album:
Candidáque Herculeo ſententia numine facta
Solvit Alemoniden. grates agit ille parenti
Amphitryoniadæ: ventiſque faventibus æquor
Navigat Ionium: Lacedæmoniúmque Tarentum
Præterit, & Sybarin, Salentinúmque Neæthum,
Thurinóſque ſinus, Temeſéuque, & Iapygis arva.
Vixque pererratis quæ ſpectant littora terris,
Invenit Æſarei fatalia fluminis ora:
Nec procul hinc tumulum, ſub quo ſacrata Crotonis
Oſſa tegebat humus. juſſâque ibi mœnia terrâ
Condidit: & nomen tumulati traxit in urbem.
Talia conſtabat certâ primordia famâ
Eſſe loci, poſitæque Italis in finibus urbis.
  Vir fuit hic ortu Samius. ſed fugerat unà
Et Samon & dominos; odióque tyrannidis exſul
Sponte erat. iſque, licèt cæli regione remotos,
Mente Deos adiit: &, quæ natura negabat
Viſibus humanis, oculis ea pectoris hauſit.
Cúmque animo, & vigili perſpexerat omnia curâ;
In medium diſcenda dabat: cœtúmque ſilentum,
Dictáque mirantum, magni primordia mundi,
Et rerum cauſas, & quid natura, docebat:
Quid Deus: unde nives, quæ fulminis eſſet origo:
Juppiter, an venti, diſcuſſâ nube tonarent:
Quid quateret terras; quâ ſidera lege mearent;
Et quodcunque latet. primúſque animalia menſis
Arcuit imponi: primus quoque talibus ora
Docta quidem ſolvit, ſed non & credita, verbis:
Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis
Corpora. ſunt fruges: ſunt deducentia ramos
Pondere poma ſuo, tumidæque in vitibus uvæ:
Sunt herbæ dulces: ſunt, quæ miteſcere flammâ,
Mollirique queant. nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia florem.
Prodiga divitias alimentáque mitia tellus
Suggerit: atque epulas ſinè cæde & ſanguine præbet.
Carne feræ ſedant jejunia: nec tamen omnes.
Quippe equus, & pecudes, armentáque gramine vivunt.
At quibus ingenium eſt immanſuetúmque ferúmque,
Armeniæ tigres, iracundíque leones,
Cúmque lupis urſi, dapibus cum ſanguine gaudent.
Heu quantum ſcelus eſt, in viſcera viſcera condi,
Congeſtóque avidum pingueſcere corpore corpus;
Alteriúſque animantem animantis vivere leto!
Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
Terra parit, nil te niſi triſtia mandere ſævo
Vulnera dente juvat, ritúſque referre Cyclopum?
Nec, niſi perdideris alium, placare voracis,
Et malè morati poteris jejunia ventris?
At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis, &, quas humus educat, herbis
Fortunata fuit. nec polluit ora cruore.
  Tunc & aves tutas movere per aëra pennas;
Et lepus impavidus mediis erravit in agris:
Nec ſua credulitas piſcem ſuſpenderat hamo:
Cuncta ſinè inſidiis, nullámque timentia fraudem,
Plenáque pacis erant. poſtquam non utilis auctor
Victibus invidit, (quiſquis fuit ille virorum)
Corporeáſque dapes avidam demerſit in alvum;
Fecit iter ſceleri: primâque è cæde ferarum
Incaluiſſe putem maculatum ſanguine ferrum:
Idque ſatis fuerat: noſtrúmque petentia letum
Corpora miſſa neci ſalvâ pietate fatemur:
Sed quàm danda neci, tam non epulanda fuerunt.
Longiùs indè nefas abiit: & prima putatur

Hoſtia

Hoſtia ſus meruiſſe mori: quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpémque interceperit anni.
Vite caper morsâ Bacchi mactandus ad aras
Ducitur ultoris. nocuit ſua culpa duobus.
Quid meruiſtis, oves, placidum pecus, inque tuendos
Natum homines, pleno quæ fertis in ubere nectar?
Mollia quæ nobis veſtras velamina lanas
Præbetis: vitâque magìs, quàm morte juvatis.
Quid meruere boves, animal ſinè fraude doliſque,
Innocuum, ſimplex, natum tolerare labores?
Immemor eſt demum, nec frugum munere dignus,
Qui potuit curvi demto modò pondere aratri
Ruricolam mactare ſuum: qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat arvum,
Tot dederat meſſes, percuſſit colla ſecuri.
Nec ſatis eſt, quòd tale nefas committitur: ipſos
Inſcripſere Deos ſceleri: numénque ſupernum
Cæde laborifeti credunt gaudere juvenci.
Victima labe carens, & præſtantiſſima formâ,
(Nam placuiſſe nocet) vittis præſignis & auro,
Siſtitur ante aras; auditque ignara precantem:
Imponíque ſuæ videt inter cornua fronti,
Quas coluit fruges: percuſſáque ſanguine cultros
Inficit in liquidâ prævíſos forſitan undâ.
Protinus ereptas viventi pectore fibras
Inſpiciunt: mentéſque Deûm ſcrûtantur in illis.
Unde fames homini vetitorum tanta ciborum?
Audetis veſci, genus ô mortale? quod, oro,
Ne facite: & monitis animos advertite noſtris.
Cúmque boum dabitis cæſorum membra palato;
Mandere vos veſtros ſcite & ſentite colonos.
Et quoniam Deus ora movet; ſequar ora moventem
Rite Deum; Delphóſque meos, ipſúmque recludam
Æthera; & auguſtæ reſerabo oracula mentis.
Magna, nec ingeniis evelligata priorum,
Quæque diu latuere, canam. juvat ire per alta
Aſtra: juvat, terris & inerti ſede relictis,
Nube vehi; validíque humeris inſiſtere Atlantis:
Palantéſque animos paſſim, ac rationis egentes
Deſpectare procul, trepidóſque obitúmque timentes
Sic exhortari; ſeriémque evolvere fati.

O genus attonitum gelidæ formidine mortis,
Quid Styga, quid tenebras, quid nomina vana timetis,
Materiem vatum, falſíque piacula mundi?
Corpora ſive rogus flammâ, ſeu tabe vetuſtas
Abſtulerit, mala poſſe pati non ulla putetis.
Morte carent animæ: ſempérque, priore relictâ
Sede, novis domibus habitant vivúntque receptæ.
Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoïdes Euphorbus eram: cui pectore quondam
Sedit in adverſo gravis haſta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ geſtamina noſtræ
Nuper Abanteïs templo Junonis in Argis.
Omnia mutantur: nihil interit. errat, & illinc
Huc venit, hinc illuc, & quoſlibet occupat artus
Spiritus: éque feris humana in corpora tranſit,
Inque feras noſter: nec tempore deperit ullo.
Utque novis fragilis ſignatur cera figuris,
Nec manet ut fuerat, nec formas ſervat eaſdem;
Sed tamen ipſa eadem eſt: animam ſic ſemper eandem
Eſſe, ſed in varias doceo migrare figuras.
Ergo, ne pietas ſit victa cupidine ventris,
Parcite (vaticinor) cognatas cæde nefandâ
Exturbare animas: nec ſanguine ſanguis alatur.
Et quoniam magno feror æquore, plenáque ventis
Vela dedi; nihil eſt toto quod perſtet in orbe
Cuncta fluunt: omniſque vagans formatur imago.
Ipſa quoque aſſiduo labuntur tempora motu·
Non ſecus ac flumen. neque enim conſiſtere flumen,
Nec levis hora poteſt: ſed ut unda impellitur undâ,
Urgetúrque prior venienti, urgétque priorem,
Tempora ſic fugiunt pariter, pariterque ſequuntur:
Et nova ſunt ſemper. nam quod fuit antè, relictum eſt:
Fitque, quod haud fuerat· momentáque cuncta novantur.
Cernis & emerſas in lucem tendere noctes:
Et jubar hoc nitidum nigræ ſuccedere nocti.
Nec color eſt idem cælo, cum laſſa quiete
Cuncta jacent mediâ; cúmque albo Lucifer exit
Clarus equo: rurſúmque alius, cùm prævia luci
Tradendum Phœbo Palantias inficit orbem.
Ipſe Dei clypeus, terrâ cùm tollitur imâ,
Mane rubet: terrâque, rubet, cùm conditur imâ:
Candidus in ſummo eſt. melior natura quòd illìc
Ætheris eſt, terræque procul contagia vitat.
Nec par aut eadem nocturnæ forma Dianæ
Eſſe poteſt unquam: ſempérque hodierna ſequente,
Si creſcit, minor eſt; major, ſi contrahit orbem.
Quid? non in ſpecies ſuccedere quattuor annum
Aſpicis ætatis peragentem imitamina noſtræ?
Nam tener, & lactens, puerſque ſimillimus ævo
Vere novo eſt. tunc herba nitens, & roboris expers
Turget, & inſolida eſt; & ſpe delectat agreſtem.
Omnia tum florent; florúmque coloribus almus
Ridet ager: neque adhuc virtus in frondibus ulla eſt.
Tranſit in Æſtatem, poſt Ver, robuſtior Annus:
Fitque valens juvenis. neque enim robuſtior ætas
Ulla, nec uberior. nec, quæ magìs æſtuet, ulla eſt.
Excipit Autumnus, poſito fervore juventæ
Maturus, mitiſque inter juvenémque ſenémque;
Temperie medius, ſparſis per tempora canis.
Indè ſenilis Hyems tremulo venit horrida paſſu;
Aut ſpoliata ſuos, aut, quos habet, alba capillos.
Noſtra quoque ipſorum ſemper, requiéque ſinè ullâ,
Corpora vertuntur: nec quod fuimúſve, ſumúſve,
Cras erimus. fuit illa dies, quâ ſemina tantùm,
Spéſque hominum primæ maternâ habitavimus alvo.
Artifices Natura manus admovit: & angi
Corpora viſceribus diſtentæ condita matris
Noluit; éque domo vacuas emiſit in auras.
Editus in lucem jacuit ſinè viribus infans:
Mox quadrupes, ritúque tulit ſua membra ferarum:
Paulatímque tremens, & nondum poplite firmo
Conſtitit, adjutis aliquo conamine nervis.
Indè valens velóxque fuit: ſpatiúmque juventæ
Tranſit: &, emeritis medii quoque temporis annis,
Labitur occiduæ per iter declive ſenectæ.
Subruit hæc ævi demolitúrque prioris
Robora: flétque Milon ſenior, cùm ſpectat inanes
Illos, qui fuerant ſolidorum mole tororum
Herculeis ſimiles, fluidos pendere lacertos.
Flet quoque, ut in ſpeculo rugas aſpexit aniles,
Tyndaris: & ſecum, cur ſit bis rapta, requirit.
Tempus edax rerum, túque invidioſa vetuſtas,
Omnia deſtruitis: vitiatáque dentibus ævi
Paulatim lentâ conſumitis omnia morte.
Hæc quoque non perſtant, quæ nos elementa vocamus.
Quáſque vices peragant, (animos adhibete,) docebo.
Quattuor æternus genitalia corpora mundus
Continet. ex illis duo ſunt oneroſa, ſuóque
Pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur:
Et totidem gravitate carent: nullóque premente
Alta petunt, aër, atque aëre purior ignis.
Quæ quanquam ſpatio diſtant; tamen omnia fiunt
Ex ipſis; & in ipſa cadunt. reſolutáque tellus
In liquidas roreſcit aquas: tenuatus in auras
Aëráque humor abit: demto quoque pondere rurſus
In ſuperos aër tenuiſſimus emicat ignes.
Indè retro redeunt: idémque retexitur ordo.
Ignis enim denſum ſpiſſatus in aëra tranſit;
Hic in aquas: tellus glomeratâ cogitur undâ.
Nec ſpecies ſua cuique manet: rerúmque novatrix
Ex aliis alias reparat Natura figuras.
Nec perit in tanto quicquam (mihi credite) mundo;
Sed variat, faciémque novat· naſcíque vocatur,
Incipere eſſe aliud, quàm quod fuit antè; moríque,
Deſinere illud idem. cùm ſint huc forſitan illa,
Hæc tranſlata illuc; ſummâ tamen omnia conſtant.
Nil equidem durare diu ſub imagine eâdem
Crediderim. ſic ad ferrum veniſtis ab auro
Secula. ſic toties verſa es, Fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam ſolidiſſima tellus,
Eſſe fretum. vidi factas ex æquore terras:
Et procul à pelago conchæ jacuere marinæ:
Et vetus inventa eſt in montibus anchora ſummis.
Quódque fuit campus, vallem decurſus aquarum
Fecit: & eluvie mons eſt deductus in æquor:
Eque paludosâ ſiccis humus aret arenis:
Quæque ſitim tulerant, ſtagnata paludibus hument.
Hic fontes Natura novos emiſit, at illìc
Clauſit: & antiquîs tam multa tremoribus orbis
Flumina proſiliunt; aut excæcata reſidunt.
Sic ubi terreno Lycus eſt epotus hiatu;
Exſiſtit procul hinc, alióque renaſcitur ore.
Sic modò combibitur; tecto modò gurgite lapſus
Redditur Argolicis ingens Eraſinus in arvis.
Et Myſum capitiſque ſui ripæque prioris
Pœnituiſſe ferunt, aliâ nunc ire, Caïcum.

Nec non Sicanias volvens Amenanus arenas
Nunc fluit; interdum ſuppreſſis fontibus aret.
Antè bibebatur; nunc quas contingere nolis
Fundit Anigros aquas: poſtquam (niſi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lavere bimembres
Vulnera, clavigeri quæ fecerat Herculis arcus.
Quid? non & Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, ſalibus vitiatur amaris?
Fluctibus ambitæ fuerant Antiſſa Pharóſque,
Et Phœniſſa Tyros: quarum nunc inſula nulla eſt.
Leucada continuam veteres habuere coloni:
Nunc freta circueunt. Zancle quoque juncta fuiſſe
Dicitur Italiæ: donec confinia pontus
Abſtulit; & mediâ tellurem reppulit undâ.
Si quæras Helicen & Burin Achaïdas urbes;
Invenies ſub aquis: & adhuc oſtendere nautæ
Inclinata ſolent cum mœnibus oppida merſis.
Eſt prope Pittheam tumulus Trœzena, ſinè ullis
Arduus arboribus, quondam planiſſima campi
Area, nunc tumulus: nam (res horrenda relatu)
Vis fera ventorum, cæcis incluſa cavernis,
Exſpirare aliquâ cupiens, luctatáque fruſtra
Liberiore frui cælo, cùm carcere rima
Nulla foret toto, nec pervia flatibus eſſet,
Extentam tumefecit humum: ceu ſpiritus oris
Tendere veſicam ſolet, aut derepta bicorni
Terga capro. tumor ille loco permanſit; & alti
Collis habet ſpeciem: longóque induruit ævo.
Plurima cùm ſubeant, audita aut cognita vobis,
Pauca ſupèr referam. quid? non & lympha figuras
Dátque capítque novas? medio tua, corniger Ammon,
Unda die gelida eſt: ortúque obitúque caleſcit.
Admotis Athamanis aquis accendere lignum
Narratur; minimos cùm Luna receſſit in orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera: quod tactis inducit marmora rebus.
Crathis, & huic Sybaris noſtris conterminus arvis,
Electro ſimiles faciunt auróque capillos.
Quódque magìs mirum, ſunt qui non corpora tantùm,
Verùm animos etiam valeant mutare, liquores.
Cui non audita eſt obſcœnæ Salmacis undæ?
Æthiopéſque lacus? quos ſi quis faucibus hauſit,
Aut furit; aut mirum patitur gravitate ſoporem.
Clitorio quicunque ſitim de fonte levârit,
Vina fugit; gaudétque meris abſtemius undis.
Seu vis eſt in aquâ calido contraria vino:
Sive, quod indigenæ memorant, Amithaone natus,
Prœtidas attonitas poſtquam per carmen & herbas
Eripuit furiis; purgamina mentis in illas
Miſit aquas. odiúmque meri permanſit in undis.
Huic fluit effectu diſpar Lynceſtius amnis,
Quem quicunque parum moderato gutture traxit;
Haud aliter titubat, quàm ſi mera vina bibiſſet.
Eſt locus Arcadiæ (Pheneon dixere priores)
Ambiguis ſuſpectus aquis. quas nocte timeto:
Nocte nocent potæ. ſinè noxâ luce bibuntur.
Sic alias aliáſque lacus & flumina vires
Concipiunt. tempúſque fuit, quo navit in undis,
Nunc ſedet Ortygie. timuit concurſibus Argo
Undarum ſparſas Symplegadas eliſarum;
Quæ nunc immotæ perſtant, ventíſque reſiſtunt.
Nec, quæ ſulfureis ardet fornacibus Ætne
Ignea ſemper erit. neque enim fuit ignea ſemper.
Nam ſive eſt animal tellus, & vivit, habétque
Spiramenta locis flammam exhalantia multis;
Spirandi mutare vias, quotiéſque movetur,
Has finire poteſt, illas aperire cavernas:
Sive leves imis venti cohibentur in antris;
Saxáque cum ſaxis, & habentem ſemina flammæ
Materiem jactant, ea concipit ictibus ignem;
Antra relinquentur ſedatis frigida ventis:
Sive bitumineæ rapiunt incendia vires,
Luteáve exiguis areſcunt ſulfura fumis;
Nempe ubi terra cibos alimentáque pinguia flammæ
Non dabit, abſumtis per longum viribus ævum,
Naturæque ſuum nutrimen deerit edaci;
Non feret illa famem: deſertáque deſeret ignes.
Eſſe viros fama eſt in Hyperboreâ Pallene:
Qui ſoleant levibus velari corpora plumis;
Cùm Tritoniacam novies ſubiere paludem.
Haud equidem credo: ſparſæ quoque membra veneno
Exercere artes Scythides memorantur eſdem.
Si qua fides rebus tamen eſt addenda probatis;
Nónne vides, quæcunque morâ fluidóve calore
Corpora tàbuerint, in parva animalia verti?
I quoque, delectos mactatos obrue tauros;
Cognita res uſu: de putri viſcere paſſim
Florilegæ naſcuntur apes. quæ more parentum
Rura colunt: operíſque favent; in ſpémque laborant.
Preſſus humo bellator equus crabronis origo eſt.
Concava littoreo ſi demas brachia cancro;
Cætera ſupponas terræ; de parte ſepultâ
Scorpius exibit: caudâque minabitur uncâ.
Quæque ſolent canis frondes intexere filis
Agreſtes tineæ, (res obſervata colonis,
Ferali mutant cum papilione figuram)
Semina limus habet virides generantia ranas:
Et generat truncas pedibus. mox apta natando
Crura dat. útque eadem ſint longis ſaltibus apta;
Poſterior partes ſuperat menſura priores.
Nec catulus partu, quem reddidit urſa recenti,
Sed malè viva caro eſt. lambendo mater in artus
Fingit. & in formam, quantam capit ipſa, reducit.
Nónne vides, quos cera tegit ſexangula, fœtus
Melliferarum apium ſinè membris corpora naſci,
Et ſeróſque pedes, ſeráſque aſſumere pennas?
Junonis volucrem, quæ caudâ ſidera portat,
Armigerúmque Jovis, Cythereïadáſque columbas,
Et genus omne avium, mediis è partibus ovi
Ni ſciret fieri, fieri quis poſſe putaret?
Sunt qui, cùm clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulchro,
Mutari credant humanas angue medullas.
Hæc tamen ex aliis ducunt primordia rebus:
Una eſt, quæ reparet, ſéque ipſa reſeminet, ales:
Aſſyrii Phœnica vocant. non fruge, neque herbis,
Sed thuris lacrymis, & ſucco vivit amomi:
Hæc ubi quinque ſuæ complevit ſecula vitæ,
Ilicis in ramis, tremulæve cacumine palmæ,
Unguibus & pando nidum ſibi conſtruit ore.
Quo ſimul ad caſias, & nardi lenis ariſtas,
Quaſſáque cum fulvâ ſubſtravit cinnama myrrhâ;
Se ſupèr imponit: finítque in odoribus ævum.
Indè ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
Corpore de patrio parvum Phœnica renaſci.
Cùm dedit huic ætas vires; oneríque ferendo eſt;
[Ponderibus nidi ramos levat arboris altæ:]
Fértque pius cunáſque ſuas, patriúmque ſepulchrum;
Pérque leves auras Hyperionis urbe potitus,
Ante fores ſacras Hyperionis æde repoſuit.
Si tamen eſt aliquid miræ novitatis in iſtis;
Alternare vices, & quæ modò fœmina tergo
Paſſa marem eſt, nunc eſſe marem miremur hyænam.
Id quoque, quod ventis animal nutritur & aurâ,
Protinus aſſimulat tactu quoſcunque colores.
Victa racemifero lyncas dedit India Baccho:
E quibus (ut memorant) quidquid veſica remiſit,
Vertitur in lapides; & congelat aëre tacto.
Sic & corallium, quo primùm contigit auras
Tempore, dureſcit: mollis fuit herba ſub undis.
Deſeret antè dies; & in alto Phœbus anhelos
Æquore tinget equos; quàm conſequar omnia dictis
In ſpecies tranſlata novas. ſic tempore verti
Cernimus, atque illas aſſumere robora gentes;
Concidere has. ſic magna fuit cenſúque viríſque,
Pérque decem potuit tantum dare ſanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troja ruinas,
Et pro divitiis tumulos oſtendit avorum.
[Clara fuit Sparte: magnæ viguere Mycenæ:
Nec non Cecropiæ; nec non Amphionis arces.
Vile ſolum Sparte eſt. altæ cecidere Mycenæ.
Oedipodioniæ quid ſunt niſi fabula Thebæ?
Quid Pandioniæ reſtant niſi nomen Athenæ?]
Nunc quoque Dardaniam fama eſt conſurgere Romam:
Appenninigenæ quæ proxima Tibridis undis
Mole ſub ingenti rerum fundamina ponit.
Hæc igitur formam creſcendo mutat; & olim
Immenſi caput orbis erit. ſic dicere vates,
Faticináſque ferunt ſortes: quantúmque recordor,
Priamides Helenus flenti, dubióque ſalutis,
Dixerat Æneæ, cùm res Trojana laberet.
Nate Deâ, ſi nota ſatìs præſagia noſtræ
Mentis habes; non tota cadet te ſoſpite Troja.
Flamma tibi ferrúmque dabunt iter: ibis; & unâ
Pergama rapta feres: donec Trojæque tibíque
Externum patrio contingat amicius arvum.
Urbem & jam cerno Phrygios debere nepotes;
Quanta nec eſt, nec erit, nec viſa prioribus annis.
Hanc alii proceres per ſæcula longa potentem,

Sed

Sed dominam rerum de ſanguine natus Iuli
Efficiet. quo, cùm tellus erit uſa, fruentur
Æthereæ ſedes: cælúmque erit exitus illi.
Hæc Helenum ceciniſſe Penatigero Æneæ,
Mente memor refero: cognatáque mœnia lætor
Creſcere; & utiliter Phrygibus viciſſe Pelaſgos.
Ne tamen oblitis ad metam tendere longè
Exſpatiemur equis; cælum, & quodcunque ſub illo eſt,
Immutat formas, tellúſque, & quidquid in illâ eſt.
Nos quoque pars mundi, (quoniam non corpora ſolùm,
Verùm etiam volucres animæ ſumus, ſinque ferinas
Poſſumus ire domos, pecudúmque in pectora condi)
Corpora, quæ poſſint animas habuiſſe parentum,
Aut fratrum, aut aliquo junctorum fœdere nobis,
Aut hominum certè, tuta eſſe & honeſta ſinamus:
Néve Thyeſteis cumulemur viſcera menſis.
Quàm malè conſueſcit, quàm ſe parat ille cruori
Impius humano; vituli qui guttura cultro
Rumpit; & immotas præbet mugitibus aures!
Aut qui vagitus ſimiles puerilibus hædum
Edentem jugulare poteſt; aut alite veſci,
Cui dedit ipſe cibos! quantum eſt, quod deſit in iſtis
Ad plenum facinus! quò tranſitus indè paratur!
Bos aret; aut mortem ſenioribus imputet annis:
Horriferum contra Borean ovis arma miniſtret.
Ubera dent ſaturæ manibus preſſanda capellæ.
Retia cum pedicis, laqueóſque, artéſque doloſas
Tollite: nec volucrem viſcatâ fallite virgâ:
Nec formidatis cervos eludite pinnis:
Nec celate cibis uncos fallacibus hamos.
Perdite, ſiqua nocent. verùm hæc quoque perdite tantùm.
Ora vacent epulis: alimentáque congrua carpant.
Talibus atque aliis inſtructo pectore dictis
In patriam remeâſſe ferunt; ultróque petitum
Accepiſſe Numam populi Latialis habenas.
Conjuge qui felix Nymphâ, ducibúſque Camœnis,
Sacrificos docuit ritus; gentémque feroci
Aſſuetam bello pacis traduxit ad artes.
Quem, poſtquam ſenior regnúmque ævúmque peregit,
Exſtinctum Latiæque nurus, populúſque, Patréſque,
Deflevere Numam. nam conjux urbe relictâ
Vallis Aricinæ denſis latet abdita ſylvis:
Sacráque Oreſtêæ gemitu queſtúque Dianæ
Impedit. ah quoties Nymphæ nemoriſque lacúſque
Ne faceret, monuere; & conſolantia verba
Dixere! ah quoties flenti Theſeïus heros,
Siſte nondum, dixit: neque enim fortuna querenda
Sola tua eſt. ſimiles aliorum reſpice caſus:
Mitiùs iſta feres. utinámque exempla dolentem
Non mea te poſſent relevare! ſed & mea poſſunt.
Fando aliquem Hippolytum veſtras (puto) contigit aures,
Credulitate patris, ſceleratæ fraude novercæ
Occubuiſſe neci. mirabere, vixque probabo:
Sed tamen ille ego ſum. me Paſiphaeia quondam
Tentatum fruſtra, patrium temerâſſe cubile
[Quod voluit, finxit voluiſſe: & crimine verſo,]
Indiciſne metu magis, offenſâne repulſæ,)
Arguit. immeritúmque pater projecit ab urbe;
Hoſtilíſque caput prece deteſtatur euntis.
Pitthean profugo curru Trœzena petebam;
Jámque Corinthiaci carpebam littora ponti;
Cùm mare ſurrexit: cumulúſque immanis aquarum
In montis ſpeciem curvari, & creſcere viſus;
Et dare mugitus; ſummóque cacumine findi.
Corniger hinc taurus ruptis expellitur undis,
Pectoribúſque tenus molles erectus in auras,
Naribus & patulo partem maris evomit ore.
Corda pavent comitum. mihi mens interrita manſit,
Exſiliis contenta ſuis. cùm colla feroces
Ad freta convertunt, arrectíſque auribus horrent
Quadrupedes; monſtríque metu turbantur; & altis
Præcipitant currum ſcopulis. ego ducere vanâ
Fræna manu, ſpumis albentibus oblita, luctor:
Et retro lentas tendo reſupinus habenas.
Nec vires tamen has rabies ſuperâſſet equorum;
Nî rota, perpetuum quâ circumvertitur axem,
Stipitis occurſu fracta ac disjecta fuiſſet.
Excutior curru. loríſque tenentibus artus
Viſcera viva trahi, nervos in ſtirpe teneri,
Membra rapi partim, partim reprenſa relinqui,
Oſſa gravem dare fracta ſonum, feſſámque videres
Exhalari animam; nulláſque in corpore partes,
Noſcere quas poſſes: unúmque erat omnia vulnus.
Num potes, aut audes cladi componere noſtræ,
Nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna:
Et lacerum fovi Phlegethontide corpus in undâ.
Nec, niſi Apollineæ valido medicamine prolis,
Reddita vita foret. quam poſtquam fortibus herbis
Atque ope Pæoniâ, Dite indignante, recepi;
Tum mihi, ne præſens augerem muneris hujus
Invidiam, denſas objecit Cynthia nubes:
Utque forem tutus; poſſémque impune videri;
Addidit ætatem. nec cognoſcenda reliquit
Ora mihi. Creténque diu dubitavit habendam
Traderet, an Delon. Delo Cretâque relictis
Hic poſuit: noménque ſimul, quod poſſit equorum
Admonuiſſe, jubet deponere: Quíque fuiſti
Hippolytus, dixit, nunc idem Virbius eſto.
Hoc nemus indè colo. de Dîſque minoribus unus
Numine ſub dominæ lateo: atque accenſeor illi.
Non tamen Egeriæ luctus aliena levare
Damna valent. montíſque jacens radicibus imis
Liquitur in lacrymas: donec pietate dolentis
Mota ſoror Phœbi gelidum de corpore fontem
Fecit; & æternas artus tenuavit in undas.
At Nymphas tetigit nova res: & Amazone natus
Haud aliter ſtupuit, quàm cùm Tyrrhenus arator
Fatalem glebam mediis aſpexit in arvis,
Sponte ſuâ primum, nullóque agitante, moveri:
Sumere mox hominis, terræque amittere formam;
Oráque venturis aperire recentia fatis.
Indigenæ dixêre Tagen: qui primus Etruſcam
Edocuit gentem caſus aperire futuros.
Utve Palatinis hærentem collibus olim,
Cùm ſubitò vidit frondeſcere Romulus haſtam;
Quæ radice novâ, non ferro ſtabat adacto:
Et jam non telum, ſed lenti viminis arbor,
Non exſpectatas dabat admirantibus umbras.
Aut ſua flumineâ cùm vidit Cipus in undâ
Cornua, (vidit enim) falſámque in imagine credens
Eſſe fidem, digitis ad frontem ſæpe relatis,
Quæ vidit, tetigit. nec jam ſua lumina damnans
Reſtitit, ut victor domito remeabat ab hoſte.
Ad cælúmque oculos, & eódem brachia tollens,
Quicquid, ait, Superi, monſtro portenditur iſto,
Seu lætum eſt, patriæ lætum, populóque Quirini;
Sive minax, mihi ſit. viridíque è ceſpite factas
Placat odoratis herboſas ignibus aras:
Vináque dat pateris: mactatarúmque bidentum,
Quid ſibi ſignificent, trepidantia conſulit exta.
Quæ ſimul inſpexit Tyrrhenæ gentis haruſpex;
Magna quidem rerum molimina vidit in illis;
Non manifeſta tamen. cùm verò ſuſtulit acre
A pecudis fibris ad Cipi cornua lumen;
Rex, ait, ô ſalve: tibi enim, tibi, Cipe, tuíſque
Hic locus & Latiæ parebunt cornibus arces.
Tu modò rumpe moram: portáſque intrare patentes
Appropera: ſic fata jubent. namque Urbe receptus
Rex eris; & ſceptro tutus potiere perenni.
Rettulit ille pedem: torvámque à mœnibus Urbis
Avertens faciem, Procul, ah procul omina, dixit,
Talia Dî pellant: multóque ego juſtius ævum
Exſul agam; quàm me videant Capitolia regem.
Dixit: & extemplo populúmque gravémque Senatum
Convocat. antè tamen pacali cornua lauro
Velat: & aggeribus factis à milite forti
Inſiſtit: priſcóque Deos è more precatus,
En, ait, hic unus, quem vos nî pellitis urbe,
Rex erit. is qui ſit, ſigno, non nomine, dicam.
Cornua fronte gerit. quem vobis indicat augur,
Si Romam intrârit, famularia jura daturum.
Ille quidem potuit portas irrumpere apertas;
Sed nos obſtitimus: quamvis conjunctior illo
Nemo mihi eſt. vos Urbe virum prohibete, Quirites;
Vel, ſi dignus erit, gravibus vincite catenis:
Aut finite metum fatalis morte tyranni.
Qualia ſuccinctis, ubi trux inſibilat Eurus,
Murmura pinetis fiunt; aut qualia fluctus
Æquorei faciunt, ſi quis procul audiat illos;
Tale ſonant populus. ſed per confuſa frementis
Verba tamen vulgi vox eminet una, Quis ille?
Et ſpectant frontes: prædictáque cornua quærunt.
Rurſus ad hos Cipus, quem poſcitis, inquit, habetis:
Et demtâ capiti populo prohibente coronâ
Exhibuit gemino præſignia tempora cornu.
Demiſere oculos omnes; gemitúmque dedere:
Atque illud meritis clarum (quis credere poſſit?)
Inviti videre caput: nec honore carere

Ulteriùs paſſi, feſtam impoſuere coronam.
At proceres, quoniam muros intrare vetaris,
Ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
Quantum depreſſo ſubjectis bubus aratro
Complecti poſſes ad finem Solis ab ortu.
Cornuáque æratis miram referentia formam
Poſtibus inſculpunt, longum manſura per ævum.
Pandite nunc, Muſæ, præſentia numina vatum,
(Scitis enim, nec vos fallit ſpatioſa vetuſtas)
Unde Coroniden circumflua Tibridis alveo
Inſula Romuleæ ſacris adſciverit urbis.
Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
Pallidáque exſangui ſquallebant corpora tabo.
Funeribus feſſi poſtquam mortalia cernunt
Tentamenta nihil, nihil artes poſſe medentum;
Auxilium cæleſte petunt: mediámque tenentes
Orbis humum Delphos adeunt oracula Phœbi:
Utque ſalutiferâ miſeris ſuccurrere rebus
Sorte velit, tantæque urbis mala finiat, orant.
Et locus, & laurus, &, quas habet illa, pharetræ,
Intremuere ſimul: cortináque reddidit imo
Hanc adyto vocem; pavefactáque pectora movit:
Quod petis hinc, propiore loco, Romane, petiſſes;
Et pete nunc propiore loco. nec Apolline vobis,
Qui minuat luctus, opus eſt; ſed Apolline nato.
Ite bonis avibus. prolémque arceſſite noſtram.
Juſſa Dei prudens poſtquam accepere Senatus;
Quam colat, explorant, juvenis Phœbeius urbem:
Quíque petant ventis Epidauria littora mittunt.
Quæ ſimul incurvâ miſſi tetigere carinâ;
Concilium Graióſque patres adiere: daréntque
Oravere Deum; qui præſens funera gentis
Finiat Auſoniæ. certas ita dicere ſortes.
Diſſidet, & variat ſententia: párſque negandum
Non putat auxilium; multi renuere, ſuámque
Non emittere opem, nec numina tradere ſuadent.
Dum dubitant; ſeram pepulere crepuſcula lucem.
[Umbráque telluris tenebras induxerat orbi:]
Cùm deus in ſomnis opifer conſiſtere viſus
Ante tuum, Romane, torum; ſed qualis in æde
Eſſe ſolet: baculúmque tenens agreſte ſiniſtrâ,
Cæſariem longæ dextrâ deducere barbæ:
Et placido tales emittere pectore voces:
Pone metus: veniam; ſimulacráque noſtra relinquam.
Hunc modò ſerpentem, baculum qui nexibus ambit,
Perſpice. & uſque nota viſu, ut cognoſcere poſſis.
Vertar in hunc. ſed major ero; tantúſque videbor,
In quantum verti cæleſtia corpora debent.
Extemplo cum voce Deus, cum voce Deóque
Somnus abit: ſomnúſque fugam lux alma ſecuta eſt.
Poſtera ſidereos Aurora fugaverat ignes:
Incerti quid agant proceres ad templa petiti
Conveniunt operoſa Dei: quâque ipſe morari
Sede velit, ſignis cæleſtibus indicet, orant.
Vix bene deſierant; cum criſtis aureus altis
In ſerpente Deus prænuntia ſibila miſit:
Adventúque ſuo ſignúmque, aráſque, foréſque,
Marmoreúmque ſolum, faſtigiáque aurea movit:
Pectoribúſque tenus mediâ ſublimis in æde
Conſtitit: atque oculos circumtulit igne micantes.
Territa turba pavet. cognovit numina caſtos
Evinctus vittâ crines albente ſacerdos:
Et, Deus en, Deus en; linguíſque animíſque favete,
Quiſquis ades, dixit. ſis, ô pulcherrime, viſus
Utiliter: populóſque juves tua ſacra colentes.
Quiſquis adeſt, juſſum venerantur numen; & omnes
Verba ſacerdotis referunt geminata: piúmque
Æneadæ præſtant & mente & voce favorem.
Annuit his: motíſque Deus rata pignora criſtis,
Ter repetita dedit vibratâ ſibila linguâ.
Tum gradibus nitidis delabitur; oráque retro
Flectit: & antiquas abiturus reſpicit aras:
Aſſuetáſque domos, habitatáque templa ſalutat.
Indè per injectis adopertam floribus ingens
Serpit humum; flectítque ſinus: mediámque per urbem
Tendit ad incurvo munitos aggere portus.
Reſtitit hìc: agménque ſuum, turbæque ſequentis
Officium placido viſus dimittere vultu:
Corpus in Auſoniâ poſuit rate. numinis illa
Senſit onus: preſſâque Dei gravitate carinâ
Æneadæ gaudent: cæſóque in littore tauro
Torta coronatæ ſolvunt retinacula puppis.
Impulerat levis aura ratem. Deus eminet altè:
Impoſitâque premens puppim cervice recurvam,
Cæruleas deſpectat aquas: modicíſque per æquor
Ionium Zephyris ſexto Pallantidos ortu
Italiam tenuit; prætérque Lacinia templo
Nobilitata Deæ Scylaceáque littora fertur.
Linquit Iapygiam, lævíſque Amphiſſia remis
Saxa fugit. dextrâ prærupta Ceraunia parte,
Romechiúmque legit, Caulonáque, Naryciámque,
Evincítque fretum, Siculíque anguſta Pelori,
Hippotadæque domos regis, Temeséſque metalla;
Leucoſiámque petit, tepidíque roſaria Pæſti.
Indè legit Capreas, promontoriúmque Minervæ,
Et Surrentino generoſos palmite colles,
Herculeamque urbem, Stabiáſque & in otia natam
Parthenopen, & ab hac Cumææ templa Sibyllæ.
Hinc calidi fontes, lentiſciferúmque tenentur
Linternum, multámque trahens ſub gurgite arenam
Vulturnus, niveíſque frequens Sinueſſa colubris:
Minturnæque graves, & quam tumulavit alumnus,
Antiphatæque domus, Trachálque obſeſſa palude,
Et tellus Circæa, & ſpiſſi littoris Antium.
Huc ubi veliferam nautæ advertere carinam;
(Aſper enim jam pontus erat) Deus explicat orbes:
Pérque ſinus crebros & magna volumina labens,
Templa parentis init, flavum tangentia littus.
Æquore pacato patrias Epidaurius aras
Linquit. & hoſpitio juncti ſibi numinis uſus
Littoream tractu ſquamæ crepitantis arenam
Sulcat: &, innixus moderamine navis, in altâ
Puppe caput poſuit: donec Caſtrúmque, ſacráſque
Lavinî ſedes, Tiberináque ad oſtia venit.
Huc omnes populi paſſim, matrúmque patrúmque
Obvia turba ruit; quæque ignes, Troïca, ſervant,
Veſta, tuos: lætóque Deum clamore ſalutant.
Quáque per adverſas navis cita ducitur undas,
Thura ſuper ripas, aris ex ordine factis,
Parte ab utrâque ſonant: & odorant aera fumis:
Ictáque conjectos incalfacit hoſtia cultros.
Jámque caput rerum Romanam intraverat urbem;
Erigitur ſerpens; ſummóque acclinia malo
Colla movet. ſedéſque ſibi circumſpicit aptas.
Scinditur in geminas partes circumfluus amnis:
Inſula nomen habet: laterúmque à parte duorum
Porrigit æquales mediâ tellure lacertos.
Huc ſe de Latiâ pinu Phœbeïus anguis
Contulit. & finem, ſpecie cæleſte reſumtâ,
Luctibus impoſuit; venítque ſalutifer Urbi.
Hic tamen acceſſit delubris advena noſtris:
Cæſar in Urbe ſuâ Deus eſt. quem Marte togâque
Præcipuum, non bella magis finita triumphis,
Réſque domi geſtæ, properatáque gloria rerum
In ſidus vertere novum, ſtellámque comantem;
Quàm ſua progenies. neque enim de Cæſaris actis
Ullum majus opus, quàm quòd pater exſtitit hujus.
Scilicet æquoreos plus eſt domuiſſe Britannos,
Pérque papyriferi ſeptemflua flumina Nili
Victrices egiſſe rates: Numidáſque rebelles,
Cinyphiúmque Jubam, Mithridateíſque tumentem
Nominibus Pontum, populo adjeciſſe Quirini;
Et multos meruiſſe, aliquos egiſſe triumphos;
Quàm tantum genuiſſe virum, quo præſide rerum
Humano generi, Superi, caviſtis abunde.
Ne foret hic igitur mortali ſemine cretus;
Ille Deus faciendus erat. quod ut aurea vidit
Æneæ genitrix; vidit quoque triſte parari
Pontifici letum; & conjurata arma moveri;
Palluit. & cunctis, ut cuique erat obvia, Divis,
Aſpice, dicebat, quantâ mihi mole parentur
Inſidiæ: quantâque caput cum fraude petatur,
Quod de Dardanio ſolum mihi reſtat Iülo.
Soláne ſemper ero juſtis exercita curis?
Quam modò Tydidæ Calydonia vulneret haſta,
Nunc malè defenſæ confundant mœnia Trojæ.
Quæ videam natum longis erroribus actum,
Jactatúmque freto, ſedéſque intrare ſilentum;
Belláque cum Turno gerere; aut, ſi vera fatemur,
Cum Junone magis. quid nunc antiqua recordor
Damna mei generis? timor hic meminiſſe priorum
Non ſinit. in me acui ſceleratos cernitis enſes.
Quos prohibete, precor; facinúſque repellite: néve
Cæde ſacerdotis flammas extinguite Veſtæ.
Talia nequicquam toto Venus anxia cælo
Verba jacit: Superóſque movet. qui rumpere quanquam
Ferrea non poſſunt veterum decreta ſororum;
Signa tamen luctûs dant haud incerta futuri.

Arma

Arma ferunt inter nigras crepitantia nubes,
Terribileſque tubas, auditáque cornua cælo
Præmonuiſſe nefas. Phœbi quoque triſtis imago
Lurida ſollicitis præbebat lumina terris.
Sæpe faces viſæ mediis ardere ſub aſtris:
Sæpe inter nimbos guttæ cecidere cruentæ.
Cæruleus & vultum ferrugine Lucifer atrâ
Sparſus erat: ſparſi Lunares ſanguine currus.
Triſtia mille locis Stygius dedit omina bubo;
Mille locis lacrymavit ebur: cantuſque feruntur
Auditi, ſanctis & verba minacia lucis.
Victima nulla litat: magnóſque inſtare tumultus
Fibra monet; cæſúmque caput reperitur in extis.
Inque foro; circúmque domos, & templa Deorum
Nocturnos ululâſſe canes; umbráſque ſilentum
Erraviſſe ferunt; motámque tremoribus urbem.
Non tamen inſidias venturáqu[illegible]incere fata
Præmonitus potuere Deûm [illegible]tique feruntur
In templum gladii. neque enim locus ullus in Urbe
Ad facinus, dirámque placet, niſi Curia, cædem.
Tum verò Cytherea manu percuſſit utráque
Pectus: & æthereâ molitur condere nube;
Quâ prius infeſto Paris eſt ereptus Atridæ:
Et Diomedeos Æneas fugerat enſes.
Talibus hanc genitor: Sola inſuperabile fatum,
Nata, movere paras? intres licet ipſa ſororum
Tecta trium, cernes illic molimine vaſto
Ex ære, & ſolido rerum tabularia ferro:
Quæ neque concurſum cæli, neque fulminis iram,
Nec metuunt ullas tuta atque æterna ruinas.
Invenies illic inciſa adamante perenni
Fata tui generis. legi ipſe; animóque notavi:
Et referam: ne ſis etiamnum ignara futuri.
Hic ſua complevit (pro quo, Cytherea, laboras)
Tempora, perfectis, quos terræ debuit, annis,
Ut Deus accedat cælo, templiſque colatur,
Tu facies, natúſque ſuus, qui nominis hæres,
Impoſitum feret Urbis onus: cæſique parentis
Nos in bella ſuos fortiſſimus ultor habebit.
Illius auſpiciis obſeſſæ mœnia pacem
Victa petent Mutinæ: Pharſalia ſentiet illum,
Æmathiâque iterum madefacti cæde Philippi:
Et Magnum Siculis nomen ſuperabitur undis:
Romanique ducis conjux Ægyptia tedæ
Non bene fiſa cadet: fruſtráque erit illa minata,
Servitura ſuo Capitolia noſtra Canopo.
Quid tibi Barbariem, gentes ab utroque jacentes
Oceano numerem? quodcumque habitabile tellus
Suſtinet, hujus erit. pontus quoque ſerviet illi.
Pace datâ terris, animum ad civilia vertet
Jura ſuum, legéſque feret juſtiſſimus auctor:
Exemplóque ſuo mores reget: inque futuri
Temporis ætatem venturorúmque nepotum
Proſpiciens, prolem ſanctâ de conjuge natam
Ferre ſimul noménque tuum curáſque jubebit.
Nec, niſi cùm ſenior ſimiles æquaverit annos,
Æthereas ſedes cognatáque ſidera tanget.
Hanc animam interea cæſo de corpore raptam
Fac jubar, ut ſemper Capitolia noſtra Forúmque
Divus ab excelſâ proſpectet Julius æde.
Vix ea fatus erat; mediâ cum ſede Senatûs
Conſtitit alma Venus nulli cernenda. ſuique
Cæſaris eripuit membris, nec in aëra ſolvi
Paſſa recentem animam, cæleſtibus intulit aſtris.
Dúmque tulit; lumen capere, atque igneſcere ſenſit:
Emiſitque ſinu. Lunâ volat altiùs illa:
Flammiferúmque trahens ſpatioſo limite crinem
Stella micat, natíque videns benefacta; fatetur
Eſſe ſuis majora; & vinci gaudet ab illo.
Hic ſua præferri quanquam vetat acta paternis;
Libera fama tamen, nulliſque obnoxia juſſis,
Invitum præfert; unâque in parte repugnat.
Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus:
Ægea ſic Theſeus, ſic Pelea vincit Achilles.
Denique, ut exemplis ipſos æquantibus utar,
Sic & Saturnus minor eſt Jove. Jupiter arces
Temperat æthereas, & mundi regna triformis:
Terra ſub Auguſto. pater eſt & rector uterque.
Dî, precor, Æneæ comites, quibus enſis & ignis
Ceſſerunt, Dique Indigetes, genitórque, Quirine,
Urbis, & invicti genitor, Gradive, Quirini,
Veſtáque Cæſareos inter ſacrata Penates;
Et cum Cæſareâ tu, Phœbe domeſtice, Veſtâ,
Quique tenes altus Tarpeias Jupiter arces,
Quóſque alios vati fas appellare piúmque;
Tarda ſit illa dies, & noſtro ſerior ævo,
Quâ caput Auguſtum, quem temperat, orbe relicto
Accedat cælo: faveátque precantibus abſens.
Jámque opus exegi: quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetuſtas.
Cùm volet illa dies, quæ nil niſi corporis hujus
Jus habet, incerti ſpatium mihi finiat ævi:
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar: nomenque erit indelebile noſtrum.
Quáque patet domitis Romana potentia terris;
Ore legar populi: pérque omnia ſecula famâ
(Si quid habent veri vatum præſagia,) vivam.

FASTORUM

LIBER PRIMUS.

TEMPORA cum cauſſis Latium digeſta per annum,
Lapſáque ſub terras, ortáque ſigna, canam.
Excipe pacato, Cæſar Germanice, vultu
Hoc opus: & timidæ dirige navis iter.
Officique levem non averſatus honorem,
En tibi devoto numere, dexter ades.
Sacra recognoſces Annalibus eruta priſcis;
Et quo ſit merito quæque notata dies.
Invenies illic & feſta domeſtica vobis.
Sæpe tibi Pater eſt, ſæpe legendus Avus.
Quæque ferunt illi pictos ſignantia Faſtos,
Tu quoque cum Druſo præmia fratre feres.
Cæſaris arma canant alii; nos Cæſaris aras:
Et quoſcunque ſacris addidit ille dies.
Annue conanti per laudes ire tuorum:
Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum; dederis in carmina vires.
Ingenium vultu ſtátque caditque tuo.
Pagina judicium docti ſubitura movetur
Principis, ut Clario miſſa legenda Deo.
Quæ ſit enim culti facundia ſenſimus oris,
Civica pro trepidis cum tulit arma reis.
Scimus &, ad noſtras cùm ſe tulit impetus artes,
Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet, & fas eſt, vates rege vatis habenas:
Auſpice te felix totus ut annus eat.
TEmpora digereret cùm conditor Urbis, in anno
Conſtituit menſes quinque bis eſſe ſuo.
Scilicet arma magis, quàm ſidera, Romule, nôras:
Curáque finitimos vincere major erat.
Eſt tamen & ratio, Cæſar, quæ moverit illum:
Errotémque ſuum quo tueatur habet.
Quod ſatis eſt, utero matris dum prodeat infans;
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.
Per totidem menſes à funere conjugis uxor
Suſtinet in viduâ triſtia ſigna domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
Cùm rudibus populis annua jura daret.
Martis erat primus menſis, Venerîſque ſecundus.
Hæc generis princeps, ipſius ille pater.
Tertius à Senibus, Juvenum de nomine quartus:
Quæ ſequitur, numero turba notata fuit.

At

At Numa nec Janum, nec avitas præterit umbras;
Menſibus antiquis appoſuitque duos.
NE tamen ignores variorum jura dierum:
Non habet officii Lucifer omnis idem.
Ille Nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur:
Faſtus erit, per quem lege licebit agi.
Neu toto perſtare die ſua jura putâris;
Qui jam Faſtus erit, manè Nefaſtus erat.
Nam ſimul exta Deo data ſunt, licet omnia fari;
Verbáque honoratus libera Prætor habet.
Eſt quoque, quo populum jus eſt includere ſeptis:
Eſt quoque, qui nono ſemper ab orbe redit.
Vindicat Auſonias Junonis cura Kalendas:
Idibus alba Jovi grandior agna cadit.
Nonarum tutela Deo caret. omnibus iſtis
(Ne fallare cave) proximus Ater erit.
Omen ab eventu eſt: illis nam Roma diebus
Damna ſub adverſo triſtia Marte tulit.
Hæc mihi dicta ſemel, totis hærentia Faſtis,
(Ne ſeriem rerum ſcindere cogar) erunt.
ECce tibi fauſtum, Germanice, nuntiat annum;
Inque meo primus carmine Janus adeſt.
Jane biceps, anni tacitè labentis origo,
Solus de Superis qui tua terga vides;
Dexter ades Ducibus; quorum ſecura labore
Otia terra ferax, otia pontus agit.
Dexter ades Patribúſque tuis, Populóque Quirini:
Et reſera nutu candida templa tuo.
Proſpera lux oritur: linguíſque animíſque favete.
Nunc dicenda bono ſunt bona verba die.
Lite vacent aures, inſanáque protinus abſint
Jurgia. differ opus, livida lingua, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus æther;
Et ſonet accenſis ſpica Ciliſſa focis?
Flamma nitore ſuo templorum verberat aurum,
Et tremulum ſummâ ſpargit in æde jubar.
Veſtibus intactis Tarpeias itur in arces:
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.
Jámque novi præeunt faſces; nova purpura fulget:
Et nova conſpicuum pondera ſentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda juvenci,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.
Jupiter, arce ſuâ totum cùm ſpectet in orbem;
Nil niſi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve, læta dies, meliórque revertere ſemper,
A populo rerum digna potente coli.
Quem tamen eſſe Deum te dicam, Jane biformis?
Nam tibi par nullum Græcia numen habet.
Ede ſimul cauſam, cur de cæleſtibus unus,
Sitque quod à tergo, ſitque quod antè, vides.
Hæc ego cum ſumtis agitarem mente tabellis;
Lucidior viſa eſt, quàm fuit antè, domus.
Tum ſacer ancipiti mirandus imagine Janus
Bina repens oculis obtulit ora meis.
Obſtupui; ſenſíque metu riguiſſe capillos:
Et gelidum ſubito frigore pectus erat.
Ille tenens dextrâ baculum, clavémque ſiniſtrâ,
Edidit hos nobis ore priore ſonos.
Diſce metu poſito, vates operoſe dierum,
Quod petis: & voces percipe mente meas.
Me Chaos antiqui (nam res ſum priſca) vocabant.
Aſpice, quàm longi temporis acta canam.
Lucidus hic aër, &, quæ tria corpora reſtant,
Ignis, aquæ, tellus, unus acervus erant.
Ut ſemel hæc rerum ſeceſſit lite ſuarum,
Inque novas abiit maſſa ſoluta domos;
Flamma petît altum; propior locus aëra cepit:
Sederunt medio terra fretúmque ſolo.
Tunc ego, qui fueram globus, & ſinè imagine moles,
In faciem redii dignáque membra Deo.
Nunc quoque, confuſæ quondam nota parva figuræ,
Antè quod eſt in me, poſtque videtur idem.
Accipe quæſitæ quæ cauſa ſit altera formæ:
Hanc ſimul ut nôris, officiúmque meum.
Quidquid ubique vides, cælum, mare, nubila, terras;
Omnia ſunt noſtrâ clauſa paténtque manu.
Me penes eſt unum vaſti cuſtodia mundi:
Et jus vertendi cardinis omne meum eſt.
Cum libuit Pacem placidis emittere tectis;
Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miſcebitur orbis,
Nî teneant rigidæ condita bella ſeræ.
Præſideo foribus cæli cum mitibus Horis:
It redit officio Jupiter ipſe meo.
Indè vocor Janus. cui cùm Cereale ſacerdos
Imponit libum, mixtáque farra ſali;
Nomina ridebis. modò namque Patulcius idem,
Et modò ſacrifico Cluſius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetuſtas
Nomine diverſas ſignificare vices.
Vis mea narrata eſt: cauſam nunc diſce figuræ.
Jam tamen hanc aliquâ tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas hinc atque hinc janua frontes:
E quibus hæc populum ſpectat; at illa Larem.
Utque ſedens veſter primi prope limina tecti
Janitor egreſſus introitúſque videt;
Sic ego perſpicio cæleſtis janitor aulæ
Eoas partes, Heſperiáſque ſimul.
Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita ſecta vias.
Et mihi, ne flexu cer[illegible] tempora perdam,
Cernere non moto [illegible]pore bina licet.
Dixerat: & vultu: ſi plura requirere vellem,
Se mihi difficilem non fore, faſſus erat.
Sumſi animum, gratéſque Deo non territus egi:
Verbáque ſum ſpectans pauca locutus humum.
Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent: tunc eſt nova temporis ætas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modò formatis amicitur vitibus arbos;
Prodit & in ſummum ſeminis herba ſolum:
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent;
Ludit & in pratis, luxuriátque pecus.
Tum blandi ſoles: ignotáque prodit hirundo;
Et luteum celsâ ſub trabe fingit opus.
Tum patitur cultus ager, & renovatur aratro.
Hæc anni novitas jure vocanda fuit.
Quæſieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in verſus ſic ſua verba duos.
Bruma novi prima eſt, veteríſque noviſſima Solis:
Principium capiunt Phœbus & annus idem.
Poſt ea mirabar, cur non ſinè litibus eſſet
Prima dies. Cauſam percipe, Janus ait.
Tempora commiſi naſcentia rebus agendis;
Totus ab auſpicio ne foret annus iners.
Quiſque ſuas artes ob idem delibat agendo:
Nec plùs quàm ſolitum teſtificatur opus.
Mox ego; Cur, quamvis aliorum numina placem,
Jane, tibi primo thura merúmque fero?
Ut per me poſſis aditum, qui limina ſervo,
Ad quoſcunque velim prorſus, habere Deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis;
Et damus alternas accipimúſque preces?
Tum Deus incumbens baculo, quem dextra gerebat;
Omina principiis, inquit, ineſſe ſolent.
Ad primam vocem timidas advertitis aures:
Et viſam primùm conſulit augur avem.
Templa patent auréſque Deûm: nec lingua caducas
Concipit ulla preces; dictáque pondus habent:
Deſierat paucis: nec longa ſilentia feci;
Sed tetigi verbis ultima verba meis:
Quid vult palma ſibi, rugoſáque carica, dixi,
Et data ſub niveo candida mella favo?
Omen, ait, cauſa eſt, ut res ſapor ille ſequatur;
Et peragat cœptum dulcis ut annus iter.
Dulcia cur dentur video: ſtipis adjice cauſam,
Pars mihi de feſto ne labet ulla tuo.
Riſit; &, O quàm te fallunt tua ſæcula, dixit,
Qui ſtipe mel ſumtâ dulcius eſſe putes!
Vix ego Saturno quenquam regnante videbam,
Cujus non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc eſt ſummus, habendi.
Vix ultrà, quò jam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc ſunt, quàm priſci temporis annis;
Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum caſa Martigenam capiebat parva Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Jupiter anguſtâ vix totus ſtabat in æde;
Inque Jovis dextrâ fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis:
Paſcebátque ſuas ipſe Senator oves.
Nec pudor, in ſtipulâ placidam cepiſſe quietem,
Et fœnum capiti ſuppoſuiſſe, fuit.
Jura dabat populis poſito modò Conſul aratro;
Et levis argenti lamina crimen erat.
At poſtquam Fortuna loci caput extulit hujus;
Et tetigit ſummos vertice Roma Deos;

Cre-

Creverunt & opes, & opum furioſa cupido:
Et, cùm poſſideant plurima, plura volunt.
Quærere ut abſumant, abſumta requirere certant:
Atque ipſæ vitiis ſunt alimenta vices.
Sic, quibus intumuit ſuffuſâ venter ab undâ,
Quo plùs ſunt potæ, plùs ſitiuntur aquæ.
In pretio pretium nunc eſt. dat cenſus honores;
Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.
Tu tamen auſpicium ſi ſit ſtipis utile quæris,
Cúrque juvent noſtras æra vetuſta manus.
Æra dabant olim; melius nunc omen in auro eſt:
Victáque concedit priſca moneta novæ.
Nos quoque templa juvant, quamvìs antiqua probemus,
Aurea. majeſtas convenit iſta Deo.
Laudamus veteres, ſed noſtris utimur annis.
Mos tamen eſt æquè dignus uterque coli.
Finierat monitus. placidis ita rurſus, ut antè,
Clavigerum verbis alloquor ipſe Deum:
Multa quidem didici. ſed cur navalis in ære
Altera ſignata eſt, altera forma biceps?
Noſcere me duplici poſſes in imagine, dixit;
Nî vetus ipſa dies extenuaret opus.
Cauſa ratis ſupereſt: Thuſcum rate venit in amnem
Antè pererrato falcifer orbe Deus.
Hâc ego Saturnum memini tellure receptum.
Cælitibus regnis ab Jove pulſus erat.
Indè diu genti manſit Saturnia nomen:
Dicta quoque eſt Latium terra, latente Deo.
At bona poſteritas puppim ſervavit in ære;
Hoſpitis adventum teſtificata Dei.
Ipſe ſolum colui, cujus placidiſſima lævum
Radit arenoſi Tibridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma eſt, incædua ſylva virebat:
Tantáque res paucis paſcua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine noſtro
Nuncupat hæc ætas, Janiculúmque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens cùm terra Deorum
Eſſet, & humanis numina miſta locis.
Nondum juſtitiam facinus mortale fugârat.
Ultima de Superis illa reliquit humum.
Próque metu populum ſinè vi pudor ipſe regebat.
Nullus erat, juſtis reddere jura, labor.
Nil mihi cum bello: pacem poſteſque tuebar:
Et clavem oſtendens, Hæc, ait, arma gero.
Preſſerat ora Deus. tunc ſic noſtra ora reſolvo,
Voce meâ voces eliciente Deo.
Cùm tot ſint Jani; cur ſtas ſacratus in uno,
Hìc ubi juncta foris templa duobus habes?
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
Protinus Oebalii rettulit arma Titi.
Utque levis cuſtos armillis capta Sabinis
Ad ſummæ Tatium duxerit arcis iter.
Indè, velut nunc eſt, per quem deſcenditis, inquit,
Arduus in valles & Fora clivus erat.
Et jam contigerat portam: Saturnia cujus
Demſerat appoſitas inſidioſa ſeras.
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
Ipſe meæ movi callidus artis opus.
Oráque, quâ pollens ope ſum, fontana recluſi;
Súmque repentinas ejaculatus aquas.
Antè tamen gelidis ſubjeci ſulphura venis:
Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cujus ut utilitas pulſis percepta Sabinis;
Quæque fuit, tuto reddita forma loco eſt;
Ara mihi poſita eſt parvo conjuncta ſacello:
Hæc adolet flammis cum ſtrue farra ſuis.
At cur pace lates, motiſque recluderis armis?
Nec mora; quæſiti reddita cauſa mihi.
Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
Tota patet demtâ janua noſtra ſerâ.
Pace fores obdo; ne quà diſcedere poſſit:
Cæſareóque diu nomine clauſus ero.
Dixit, &, attollens oculos diverſa tuentes,
Adſpexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat; & veſtri, Germanice, cauſa triumphi
Tradiderat famulas jam tibi Rhenus aquas.
Jane, face æternos, Pacem, Paciſque miniſtros:
Néve ſuum, præſta, deſerat auctor opus.
Quod tamen ex ipſis licuit mihi diſcere Faſtis;
Sacravere Patres hâc duo templa die.
Accepit Phœbo Nymphâque Coronide natum
Inſula, dividuâ quam premit amnis aquâ.
Jupiter in parte eſt. cepit locus unus utrumque:
Junctáque ſunt magno templa nepotis avo.

Quid vetat & ſtellas, ut quæque oritúrque caditque,
Dicere? promiſſi pars ſit & iſta mei.
Felices animos, quibus hæc cognoſcere primis,
Inque domos ſuperas ſcandere cura fuit!
Credibile eſt illos pariter vitiiſque locíſque
Altius humanis exſeruiſſe caput.
Non Venus & vinum ſublimia pectora fregit;
Officiúmve fori, militiæve labor.
Nec levis ambitio, perfuſáque gloria fuco;
Magnarúmve fames ſollicitavit opum.
Admovere oculis diſtantia ſidera noſtris;
Ætheráque ingenio ſuppoſuere ſuo.
Sic petitur cælum: non ut ferat Oſſan Olympus;
Summáque Peliacus ſidera tangat apex.
Nos quoque ſub ducibus cælum metabimur illis,
Ponemúſque ſuos ad ſtata ſigna dies.

Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
Sparſáque cæleſti rore madebit humus;
Octipedis fruſtra quærentur brachia Cancri:
Præceps occiduas ille ſubivit aquas.

Inſtiterint Nonæ: miſſi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres, exoriente Lyrâ.

Quattuor adde dies ductis ex ordine Nonis;
Janus Agonali luce piandus erit.
Nominis eſſe potes ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia cælitibus quo feriente cadit.
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros,
Semper (Agóne?) rogas nec niſi juſſus agis.
Pars, quia non veniant pecudes, ſed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc feſtum priſcis Agnalia dictum;
Una ſit ut proprio littera demta loco.
An, quia prævíſos in aquâ timet hoſtia cultros,
A pecoris lux eſt iſta notata metu?
Pars etiam, fieri ſolitis ætate priorum
Nomina de ludis Graia tuliſſe diem.
Et pecus antiquus dicebat Agonia ſermo:
Veráque judicio eſt ultima cauſa meo.
Utque ea nunc certa eſt; ita Rex placare ſacrorum
Numina lanigeræ conjuge debet ovis.
Victima, quæ dextrâ cecidit victrice, vocatur.
Hoſtibus amotis hoſtia nomen habet.
Antè, Deos homini quod conciliare valeret,
Far erat, & puri lucida mica ſalis.
Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
Acta per æquoreas hoſpita navis aquas.
Thura nec Euphrates, nec miſerat India coſtum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus aduſta ſono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis,
Qui poſſet violas addere; dives erat.
Hic, qui nunc aperit percuſſi viſcera tauri,
In ſacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidæ gaviſa eſt ſanguine porcæ,
Ulta ſuas meritâ cæde nocentis opes.
Nam ſata vere novo teneris lactentia ſulcis
Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.
Sus dederat pœnas. exemplo territus hujus
Palmite debueras abſtinuiſſe caper.
Quem ſpectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito dicta dolore dedit:
Rode, caper, vitem: tamen huic, cùm ſtabis ad aram,
In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.
Verba fides ſequitur: noxæ tibi deditus hoſtis
Spargitur affuſo cornua, Bacche, mero.
Culpa ſui nocuit: nocuit quoque culpa capellæ.
Quid bos, quid placidæ commeruiſtis oves?
Flebat Ariſtæus, quòd apes cum ſtirpe necatas
Viderat incœptos deſtituiſſe favos.
Cærula quem genetrix ægre ſolata dolentem,
Addidit hæc dictis ultima verba ſuis:
Siſte, puer, lacrymas. Proteus tua damna levabit;
Quóque modo repares, quæ periere, dabit.
Decipiat nec te verſis tamen ille figuris;
Impediant geminas vincula firma manus.
Pervenit ad vatem juvenis: reſolutáque ſomno
Alligat æquorei brachia capta ſenis.
Ille ſuâ faciem transformis adulterat arte:
Mox domitus vinclis in ſua membra redit.
Oráque cæruleâ tollens rorantia barbâ;
Quâ, dixit, repares arte requiris apes?
Obrue mactati corpus tellure juvenci:
Quod petis à nobis, obrutus ille dabit.

Juſſa

Juſſa facit paſtor, fervent examina putri
  De bove: mille animas una necata dedit.
Poſcit ovem fatum, verbenas improba carpſit;
  Quas pia Dîs ruris ferre ſolebat anus.
Quid tuti ſupereſt; animam cùm ponat in aris
  Lanigerúmque pecus, ruricolæque boves?
Placat equo Perſis radiis Hyperiona cinctum,
  Ne detur celeri victima tarda Deo.
Quod ſemel eſt triplici pro virgine cæſa Dianæ,
  Nunc quoque pro nullâ virgine cerva cadit.
Exta canum vidi Triviæ libare Sapæos;
  Et quicunque tuas accolit, Hæme, nives.
Cæditur & rigido cuſtodi ruris aſellus.
  Cauſa pudenda quidem eſt, huic tamen apta Deo.
Feſta corymbiferi celebrabas Græcia Bacchi,
  Tertia quæ ſolito tempore bruma refert.
Dî quoque cultores gelidi venere Lycæi,
  Et quicunque jocis non alienus erat:
Panes, & in Venerem Satyrorum prona juventus;
  Quæque colunt amnes ſoláque rura Deæ.
Venerat & ſenior pando Silenus aſello,
  Quíque rubro pavidas inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
  Gramine veſtitis accubuere toris.
Vina dabat Liber: tulerat ſibi quiſque coronam,
  Miſcendas parcè rivus agebat aquas.
Naïdes effuſis aliæ ſinè pectinis uſu,
  Pars aderant poſitis arte manúque comis.
Illa ſuper ſuras tunicam collecta miniſtrat:
  Altera diſſuto pectus aperta ſinu.
Exſerit hæc humerum: veſtem trahit illa per herbas.
  Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent:
  Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inexſtinctæ Silene libidinis, urunt.
  Nequitia eſt, quæ te non ſinit eſſe ſenem.
At ruber hortorum decus & tutela Priapus
  Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat: ſolâ ſuſpirat in illâ:
  Signáque dat nutu; ſollicitátque notis.
Faſtus ineſt pulcris, ſequitúrque ſuperbia formam.
  Irriſum vultu deſpicit illa ſuo.
Nox erat: &, vino ſomnum faciente, jacebant
  Corpora diverſis victa ſopore locis.
Lotis in herboſâ ſub acernis ultima ramis,
  Sicut erat luſu feſſa, quievit humo.
Surgit amans: animámque tenens, veſtigia furtim
  Suſpenſo digitis fert taciturna gradu.
Ut tetigit niveæ ſecreta cubilia Nymphæ;
  Ipſa ſui flatûs ne ſonet aura, cavet.
Et jam finitimâ corpus librabat in herbâ:
  Illa tamen multi plena ſoporis erat.
Gaudet: &, à pedibus tracto velamine, vota
  Ad ſua felici cœperat ire viâ.
Ecce rudens rauco Sileni vector aſellus
  Intempeſtivos edidit ore ſonos.
Territa conſurgens Nymphe manibúſque Priapum
  Rejicit, & fugiens concitat omne nemus.
At Deus, obſcœnâ nimiùm quoque parte paratus,
  Omnibus ad Lunæ lumina riſus erat.
Morte dedit pœnas auctor clamoris: & hinc eſt
  Helleſpontiaco victima grata Deo.
Intactæ fueratis aves ſolatia ruris;
  Aſſuetum ſylvis, innocuúmque genus;
Quæ facitis nidos, quæ plumis ova fovetis,
  Et facili dulces editis ore modos.
Sed nihil iſta juvant: quia linguæ crimen habetis,
  Dîque putant mentes vos aperire ſuas.
Nec tamen id falſum. nam, Dîs ut proxima quæque,
  Nunc pennâ veras, nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles, tum denique cæſa eſt:
  Juverúntque Deos indicis exta ſui.
Ergo ſæpe ſuo conjux abducta marito
  Uritur ignitis alba columba focis.
Nec defenſa juvant Capitolia, quò minùs anſer
  Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte Deæ Nocti criſtatus cæditur ales,
  Quod tepidum vigili provocat ore diem.
Interea Delphin clarum ſuper æquora ſidus
  Tollitur; & patriis exſerit ora vadis.
POſtera lux hyemem medio diſcrimine ſignat:
  Æquáque præteritæ, quæ ſuperabit, erit.
PRoxima proſpiciet Tithono nupta relicto
  Arcadiæ ſacrum pontificale Deæ.
Te quoque lux eadem, Turni ſoror, æde recepit;
  Hic ubi Virgineâ Campus obitur aquâ.
Unde petam cauſas horum, morémque ſacrorum?
  Dirigat in medio quis mea vela freto?
Ipſa mone, quæ nomen habes à carmine ductum,
  Propoſitóque fave, ne tuus erret honos.
Orta prior Lunâ (de ſe ſi creditur ipſi)
  A magno tellus Arcade nomen habet.
Hic fuit Evander: qui, quamquam clarus utroque,
  Nobilior ſacræ ſanguine matris erat.
Quæ, ſimul æthereos animo conceperat ignes;
  Ore dabat vero carmina plena Dei.
Dixerat hæc nato motus inſtare ſibíque,
  Multam præterito tempore nacta fidem.
Nam juvenis, verâ nimiùm cum matre, fugatus
  Deſerit Arcadiam Parrhaſiúmque larem.
Cui genetrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
  (Siſte, puer, lacrymas) iſta ferenda tibi eſt.
Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit;
  Sed Deus. infenſo pulſus es urbe Deo.
Non meriti pœnam pateris, ſed Numinis iram.
  Eſt aliquid magnis crimen abeſſe malis
Conſcia mens ut cuique ſua eſt, ita concipit intrà
  Pectora pro facto ſpémque metúmque ſuo.
Nec tamen ut primus mœre mala talia paſſus:
  Obruit ingentes iſta procella viros.
Paſſus idem, Tyriis qui quondam pulſus ab oris,
  Cadmus, in Aoniâ conſtitit exſul humo.
Paſſus idem Tydeus, & idem Pagaſeus Iaſon:
  Et quos præterea longa referre mora eſt.
Omne ſolum forti patria eſt; ut piſcibus æquor:
  Ut volucri, vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempeſtas toto tamen horret in anno:
  Et tibi (crede mihi) tempora veris erunt.
Vocibus Evander firmatâ mente parentis
  Nave ſecat fluctus, Heſperiámque tenet.
Jámque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
  Egerat, & Thuſcis obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui ſunt vada juncta Terenti,
  Adſpicit; & ſparſas per loca ſola caſas.
Utque erat, immiſſis puppim ſtetit ante capillis;
  Continuítque manum torva regentis iter.
Et procul in dextram tendens ſua brachia ripam,
  Pinea non ſano ter pede texta ferit.
Néve daret ſaltum properans inſiſtere terræ,
  Vix eſt Evandri víxque retenta manu.
Dîque petitorum, dixit, ſalvete locorum;
  Túque novos cælo terra datura Deos:
Flumináque, & Fontes, quibus utitur hoſpita tellus,
  Et nemorum Divæ, Naiadúmque chori;
Eſte bonis avibus viſi natóque mihíque:
  Ripáque felici tacta ſit illa pede.
Fallor? an hi fient ingentia mœnia colles?
  Juráque ab hâc terrâ cætera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
  Quis tantum fati credat habere locum?
Et jam Dardaniæ tangent hæc littora pinus.
  Hìc quoque cauſa novi fœmina Martis erit.
Care nepos, Palla, funeſta quid induis arma?
  Indue. non humili vindice cæſus eris.
Victa tamen vinces, everſáque Troja reſurges.
  Obruet hoſtiles iſta ruina domos.
Urite victrices Neptunia Pergama flammæ:
  Num minùs hic toto eſt altior orbe cinis?
Jam pius Æneas ſacra, & ſacra altera patrem,
  Afferet. Iliacos excipe, Veſta, Deos.
Tempus erit, cùm vos, orbémque tuebitur idem:
  Et fient ipſo ſacra colente Deo:
Et penès Auguſtos patriæ tutela manebit.
  Hanc fas imperii fræna tenere domum.
Indè nepos natúſque Dei (licèt ipſe recuſet)
  Pondera cæleſti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim ſacrabor in aris;
  Sic Auguſta novum Julia numen erit.
Talibus auſpiciis noſtros deſcendit ad agros;
  Subſtitit in medios præſcia lingua ſonos.
Puppibus egreſſus Latiâ ſtetit exſul in herbâ.
  Felix, exilium cui locus ille fuit!
Nec mora longa fuit. ſtabant nova tecta: nec alter
  Montibus Auſoniis Arcade major erat.
Ecce boves illuc Erytheïdas applicat heros
  Emenſus longi claviger orbis iter.
Dúmque huic hoſpitium domus eſt Tegeæa; vagantur
  Incuſtoditæ læta per arva boves.

Manè

Mane erat: excuſſus ſomno Tirynthius hoſpes
De numero tauros ſentit abeſſe duos.
Nulla videt taciti quærens veſtigia furti:
Traxerat averſos Cacus in antra feros;
Cacus Aventinæ timor atque infamia ſylvæ,
Non leve finitimis hoſpitibúſque malum.
Dira viro facies; vires pro corpore; corpus
Grande: pater monſtri Mulciber hujus erat.
Próque domo longis ſpelunca receſſibus ingens
Abdita, vix ipſis invenienda feris.
Ora ſuper poſtes adfixáque brachia pendent,
Squallidáque humanis oſſibus albet humus.
Servatâ malè parte boum Jove natus abibat:
Mugitum rauco furta dedere ſono.
Accipio revocamen, ait; vocémque ſecutus
Impia per ſylvas ultor ad antra venit.
Ille aditum fracti præſtruxerat objice montis:
Vix juga moviſſent quinque bis illud onus.
Nititur hic humeris, (cælum quoque ſederat illis)
Et vaſtum motu collabefactat onus.
Quod ſimul evulſum eſt, fragor æthera terruit ipſum;
Ictáque ſubſedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collatâ prælia dextrâ;
Rémque ferox ſaxis ſtipitibúſque gerit.
Quîs ubi nil agitur; patrias malè fortis ad artes
Confugit, & flammas ore ſonante vomit.
Quas quoties proflat, ſpirare Typhoëa credas,
Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.
Occupat Alcides: adductáque clava trinodis
Ter quater adverſi ſedit in ore viri.
Ille cadit, mixtóſque vomit cum ſanguine fumos;
Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis taurum tibi Jupiter unum
Victor, & Evandrum ruricoláſque vocat.
Conſtituítque ſibi, quæ Maxima dicitur, aram,
Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.
Nec tacet Evandri mater, propè tempus adeſſe,
Hercule quo tellus ſit ſatis uſa ſuo.
At felix vates, ut Dîs gratiſſima vixit,
Poſſidet hunc Jani ſic Dea menſe diem.
IDibus in magni caſtus Jovis æde ſacerdos
Semimaris flammis viſcera libat ovis:
Redditáque eſt omnis populo provincia noſtro;
Et tuus Auguſto nomine dictus avus.
Perlege diſpoſitas generoſa per atria ceras;
Contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de ſe vocat: alter Iſauras,
Aut Cretum domitas teſtificatur opes.
Hunc Numidæ faciunt, illum Meſſana ſuperbum;
Ille Numantinâ traxit ab urbe notam.
Et mortem & nomen Druſo Germania fecit.
Me miſerum, virtus quàm brevis illa fuit!
Si petat à victis; tot ſumat nomina Cæſar,
Quot numero gentes maximus orbis habet.
Ex uno quidam celebres aut torquis ademtæ,
Aut Corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum menſura tuarum eſt:
Sed qui te vicit, nomine major erat.
Nec gradus eſt ultra Fabios cognominis ullus.
Illa domus meritis Maxima dicta ſuis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
Hic ſocium ſummo cum Jove nomen habet.
Sancta vocant auguſta Patres: auguſta vocantur
Templa, ſacerdotum rite dicata manu.
Hujus & augurium dependet origine verbi,
Et quodcunque ſuâ Jupiter auget ope.
Augeat imperium noſtri Ducis, augeat annos:
Protegat & veſtras querna corona fores.
Auſpicibúſque Deis tanti cognominis hæres
Omine ſuſcipiat, quo Pater, orbis onus.
REſpiciet Titan actas ubi tertius Idus;
Fient Parrhaſiæ ſacra relata Deæ.
Nam priùs Auſonias matres carpenta vehebant:
Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.
Mox honor eripitur, matronáque deſtinat omnis
Ingratos nullâ prole novare viros.
Néve daret partus; ictu temeraria cæco
Viſceribus creſcens excutiebat onus.
Corripuiſſe Patres auſas immitia nuptas,
Jus tamen exemtum reſtituiſſe, ferunt.
Bináque nunc pariter Tegeææ ſacra parenti
Pro pueris fieri virginibúſque jubent.
Scortea non illi fas eſt inferre ſacello,
Ne violent puros exanimata focos.
Si quis amas ritus veteres, aſſiſte precanti:
Nomina percipies non tibi nota priùs.
Porrima placantur Poſtvertáque, ſive ſorores,
Sive fugæ comites, Mænali Nympha, tuæ.
Altera, quod porrò fuerat, ceciniſſe putatur:
Altera verſurum poſtmodo quidquid erat.
CAndida, te niveo poſuit lux proxima templo,
Quà fert ſublimes alta Moneta gradus:
Nunc bene proſpicies Latiam, Concordia, turbam:
Nunc te ſacratæ reſtituere manus.
Furius (antiquum) populi ſuperator Hetruſci
Voverat, & voti ſolverat antè fidem.
Cauſa, quod à patribus ſumtis ſeceſſerat armis
Vulgus; & ipſa ſuas Roma timebat opes.
Cauſa recens melior. paſſos Germania crines
Porrigit auſpiciis, Dux venerande, tuis.
Indè triumphatæ libâſti munera gentis;
Templáque feciſti, quam colis ipſe, Deæ.
Hæc tua conſtituit Genetrix & rebus & arâ,
Sola toro magni digna reperta Jovis.
HÆc ubi tranſierint; Capricorno, Phœbe, relicto,
Per juvenis curres ſigna gerentis aquam.
SEptimus hinc Oriens cum ſe demiſerit undis;
Fulgebit toto jam Lyra nulla polo.
SIdere ab hoc, ignis venienti nocte Leonis
Qui micat in medio pectore, merſus erit.
TER quater evolvi ſignantes tempora Faſtos;
Nec Sementiva eſt ulla reperta dies:
Cùm mihi, ſenſit enim, Lux hæc indicitur, inquit,
Muſa. quid à Faſtis non ſtata ſacra petis?
Utque dies incerta ſacro, ſic tempora certa;
Seminibus jactis eſt ubi fœtus ager.
State coronati plenum ad præſepe juvenci:
Cum tepido veſtrum vere redibit opus.
Ruſticus emeritum palo ſuſpendat aratrum:
Omne reformidat frigida vulnus humus.
Villice, da requiem terræ ſemente peractâ:
Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat feſtum. pagum luſtrate, coloni;
Et date paganis annua liba focis.
Placentur matres frugum Tellúſque Ceréſque
Farre ſuo, gravidæ viſceribúſque ſuis.
Officium commune Ceres & Terra tuentur.
Hæc præbet cauſam frugibus, illa locum.
Conſortes operum, per quas correcta vetuſtas,
Quernáque glans victa eſt utiliore cibo;
Frugibus immenſis avidos ſatiate colonos,
Ut capiant cultûs præmia digna ſui.
Vos date perpetuos teneris ſementibus auctus:
Nec nova per gelidas herba ſit uſta nives.
Cùm ſerimus; cælum ventis aperite ſerenis:
Cum latet; ætherea ſpargite ſemen aquâ.
Néve graves cultis Cerealia dona cavete
Agmine læſuro depopulentur aves.
Vos quoque ſubjectis, formicæ, parcite granis:
Poſt meſſem prædæ copia major erit.
Interea creſcat ſcabræ Robiginis expers,
Nec vitio cæli palleat ægra ſeges.
Et neque deficiat macie, neque pinguior æquo
Divitiis pereat luxurioſa ſuis.
Et careant loliis oculos vitiantibus agri;
Nec ſterilis culto ſurgat avena ſolo.
Triticeos fœtus, paſſuráque farra bis ignem,
Hordeáque ingenti fœnore reddat ager.
Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni:
Efficiátque ratas utraque Diva preces.
Bella diu tenuere viros. erat aptior enſis
Vomere: cedebat taurus arator equo.
Sarcula ceſſabant: verſique in pila ligones,
Factáque de raſtri pondere caſſis erat.
Gratia Dîs, domuíque tuæ: religata catenis
Jampridem noſtro ſub pede bella jacent.
Sub juga bos veniat; ſub terras ſemen aratas.
Pax Cererem nutrit: pacis alumna Ceres.
AT quæ venturas præcedet ſexta Kalendas,
Hâc ſunt Ledæis templa dicata Deis.
Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum
Circa Juturnæ compoſuere lacus.
IPſum nos carmen deducit Pacis ad aram.
Hæc erit à menſis fine ſecunda dies.
Frondibus Actiacis comtos redimita capillos,
Pax ades; & toto mitis in orbe mane.
Dum deſunt hoſtes, deſit quoque cauſa triumphi.
Tu Ducibus bello gloria major eris.

Sola gerat miles, quibus arma coërceat, arma:
  Cantetnrque ferâ, nil niſi pompa, tubâ.
Horreat Æneadas & primus & ultimus orbis:
  Si qua parum Romam terra timebit, amet.
Thura, ſacerdotes, pacalibus addite flammis;
  Albáque percuſſâ victima fronte cadat.
Utque domus, quæ præſtat eam, cum Pace perennet,
  Ad pia propenſos vota rogate Deos.
Sed jam prima mei pars eſt exacta laboris;
  Cúmque ſuo finem menſe libellus habet.

F A S T O R U M

LIBER SECUNDUS.

JANUS habet finem. cum carmine creſcit & annus.
  Alter ut hioc menſis, ſic liber alter eat.
Nunc primùm velis, Elegi, majoribus itis:
  Exiguum (memini) nuper eratis opus.
Certe ego vos habni faciles in amore miniſtros;
  Cùm luſir numeris prima juventa ſuis.
Idem ſacra cano, ſignatáque tempora Faſtis.
  Ecquis ad hæc illinc crederet eſſe viam?
Hæc mea militia eſt. ferimus, quæ poſſumus, arma:
  Dextráque non omni munere noſtra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto;
  Nec bellatoris terga premuntur equi;
Nec galeâ tegimur, nec acuto cingimur enſe;
  (His habilis telis quilibet eſſe poteſt)
At tua proſequimur ſtudioſo pectore, Cæſar,
  Nomina: per titulos ingredimúrque tuos.
Ergo ades, & placido paulum mea munera vultu
  Reſpice; pacando ſi quid ab hoſte vacas.
FEbrua Romani dixere piamina patres:
  Nunc quoque dant verbo plurima ſignu fidem.
Pontifices ab Rege petunt & Flamine lanas,
  Quîs veteri linguâ Februa nomen erat.
Quæque capit lictor domibus purgamina certis,
  Torrida cum micâ farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo; qui cæſus ab arbore purâ,
  Caſta ſacerdotum tempora fronde tegit.
Ipſe ego Flaminicam poſcentem februa vidi:
  Februa poſcenti pinea virga data eſt.
Denique quodcunque eſt, quo pectora noſtra piamur,
  Hoc apud intonſos nomen habebat avos.
Menſis ab his dictus: ſectâ quia pelle Luperci
  Omne ſolum luſtrant; idque piamen habent.
Aut quia placatis ſunt tempora pura ſepulcris,
  Tunc cùm ferales præteriere dies.
Omne nefas omnémque mali purgamina cauſam
  Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.
Græcia principium moris fuit. illa nocentes
  Impia luſtratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipſum quoque Pelea Phoci
  Cæde per Hæmonias ſolvit Acaſtus aquas.
Vectam frænatis per inane draconibus Ægeus
  Credulus immeritâ Phaſida fovit ope.
Amphiaraïdes Naupactoo Acheloo,
  Solve nefas, dixit. ſolvit & ille nefas.
Ah nimiùm faciles, qui triſtia crimina cædis
  Fluminea tolli poſſe potetis aquâ!
Sed tamen (antiqui ne neſcius ordinis erres)
  Primus, ut eſt, Jani menſis & antè fuit.
Qui ſequitur Janum, veteris fuit ultimus anni.
  Tu quoque ſacrorum, Termine, finis eras.
Primus enim Jani menſis, quia janua prima eſt.
  Qui ſacer eſt imis manibus, imus erat.
Poſtmodo creduntur ſpatio diſtantia longo
  Tempora bis quini continuâſſe Viri.
PRincipio menſis Phrygiæ contermina Matri
  Soſpita delubris dicitur aucta novis.
Nunc ubi ſint, illis, quæris, ſacrata Kalendis,
  Templa Deæ? longo procubuere die.
Cætera ne ſimili caderent labefacta ruinâ
  Cavit ſacrati provida cura Ducis:
Sub quo delubris ſentitur nulla ſenectus.
  Nec ſatis eſt homines, obligat ille Deos.
Templorum poſitor, templorum ſancte repoſtor,
  Sit Superis, opto, mutua cura tui.
Dent tibi cæleſtes, quot tu cæleſtibus, annos:
  Próque tuâ maneant in ſtatione domo.
Tum quoque vicini lucus celebratur Aſyli;
  Quà petit æquoreas advena Tibris aquas.
Ad penetrale Numæ, Capitoliuúmque Tonantem,
  Inque Jovis ſummâ cæditur arce bidens.
Sæpe graves pluvias adopertus nubibus Auſter
  Concitat, aut poſitâ ſub nive terra latet.
PRoximus Heſperias Titan abiturus in undas,
  Gemmea purpureis cum juga demit equis;
Illâ nocte aliquis, tollens ad ſidera vultum,
  Dicet, Ubi eſt hodie, quæ Lyra fulſit heri?
Dúmque Lyram quæret; medii quoque terga Leonis
  In liquidas ſubitò merſa notabit aquas.
QUem modò cælatum ſtellis Delphina videbas,
  Is fugiet viſus nocte ſequente tuos.
Seu fuit occultis felix in amoribus index:
  Lesbida cum domino ſeu tulit ille lyram.
Quod mare non novit, quæ neſcit Ariona tellus?
  Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe, ſequens agnam, lupus eſt hâc voce retentus:
  Sæpe avidum fugiens reſtitit agna lupum:
Sæpe canes leporéſque umbrâ cubuere ſub unâ;
  Et ſtetit infeſtæ proxima cerva leæ;
Et ſinè lite loquax cum Palladis alite cornix
  Sedit; & accipitri juncta columba fuit.
Cynthia ſæpe tuis fertur, vocalis Arion,
  Tanquam fraternis obſtupuiſſe modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes;
  Captáque erat lyricis Auſonis ora ſonis.
Inde domum repetens puppim conſcendit Arion;
  Atque ita quæſitas arte ferebat opes.
Forſitan, infelix, ventos undámque timebas.
  At tibi nave tuâ tutius æquor erat.
Namque gubernator deſtricto conſtitit enſe,
  Cæteráque armatâ conſcia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum.
  Non ſunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus, Mortem non deprecor, inquit:
  Sed liceat ſumtâ pauca referre lyrâ.
Dant veniam, ridéntque moram. capit ille coronam;
  Quæ poſſit crines, Phœbe, decere tuos.
Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
  Reddidit icta ſuos pollice chorda ſonos.
Flebilibus veluti numeris canentia durâ
  Trajectus pennâ tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus deſilit undas.
  Spargitur impulſâ cærula puppis aquâ.
Inde (fide majus) tergo Delphina recurvo
  Se memorant oneri ſuppoſuiſſe novo.
Ille ſedens citharámque tenet, pretiúmque vehendi
  Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
Dî pia facta vident. aſtris Delphina recepit
  Jupiter; & ſtellas juſſit habere novem.
NUnc mihi mille ſonos, quóque eſt memoratus Achilles,
  Vellem, Mæonide, pectus ineſſe tuum.
Dum canimus ſacras alterno pectine Nonas;
  Maximus hinc Faſtis accumulatur honos.
Deficit ingenium, majoráque viribus urgent.
  Hæc mihi præcipuo eſt ore canenda dies.
Quid volui demens Elegis imponere tantum
  Ponderis? heroi res erat iſta pedis.
Sancte Pater Patriæ, tibi Plebs, tibi Curia nomen
  Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen Eques.
Res tamen antè dedit. ſerò quoque vera tuliſti
  Nomina. jam pridem tu Pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in æthere Jupiter alto,
  Nomen habes. hominum tu pater, ille Deûm.
Romule, concedas. facit hic tua magna tuendo
  Mœnia: tu dederas tranſilienda Remo.
Te Tatius, parvíque Cures, Cæniáque ſenſit.
  Hôc Duce Romanum eſt Solis utrumque latus.
Tu breve neſcio quid victæ telluris habebas:
  Quodcunque eſt alto ſub Jove, Cæſar habet.
Tu rapis, hic caſtas Duce ſe jubet eſſe maritas.
  Tu recipis luco, ſubmovet ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent ſub Cæſare leges.
  Tu Domini nomen, Principis ille tenet.
Te Remus incuſat; veniam dedit hoſtibus ille.
  Cæleſtem fecit te Pater; ille Patrem.
JAm puer Idæus mediâ tenus eminet alvo:
  Et liquidas miſto nectare fundit aquas.
En etiam, ſi quis Borean horrere ſolebat,
  Gaudeat. à Zephyris mollior aura venit.
QUintus ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
  Lucifer, & primi tempora veris eunt.

Ne

Ne fallare tamen; reſtant tibi frigora, reſtant:
Magnáque diſcedens ſigna relinquit hiems.
TErtia nox veniat. Cuſtodem protinus Urſæ
Adſpicies geminos exſeruiſſe pedes.
Inter Hamadryadas jaculatricémque Dianam
Calliſto ſacri pars fuit una chori.
Illa Deæ tangens arcus, Quos tangimus, arcus,
Eſte meæ teſtes virginitatis, ait.
Cynthia laudavit, Promiſſáque fœdera ſerva,
Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Fœdera ſervâſſet, ſi non formoſa fuiſſet.
Cavit mortales: de Jove crimen habet.
Mille feras Phœbe ſylvis venata redibat;
Aut plus, aut medium Sole tenente diem.
Ut tetigit lucum (denſâ niger ilice lucus;
In medio gelidæ fons erat altus aquæ)
Hîc, ait, in ſylvâ, virgo Tegeæa, lavemur.
Erubuit falſo virginis illa ſono.
Dixerat & Nymphis: Nymphæ velamina ponunt.
Hanc pudet, & tardæ dat mala ſigna moræ.
Exuerat tunicas: uteri manifeſta tumore
Proditur indicio ponderis ipſa ſui.
Cui Dea, Virgineos, perjura Lycaoni, cœtus
Deſere, nec caſtas pollue, dixit, aquas.
Luna novum decies implêrat cornibus orbem:
Quæ fuerat virgo credita, mater erat.
Læſa furit Juno, formam mutatque puellæ.
Quid facis? invito pectore paſſa Jovem eſt.
Utque feræ vidit turpes in pellice vultus;
Hujus in amplexus Jupiter, inquit, eat.
Urſa per incultos errabat ſqualida montes,
Quæ fuerat ſummo nuper amanda Jovi.
Jam tria luſtra puer furto conceptus agebat;
Cùm mater nato eſt obvia facta ſuo.
Illa quidem, tanquam cognoſceret, adſtitit amens,
Et gemuit: gemitus verba parentis erant.
Hanc puer ignarus jaculo fixiſſet acuto;
Nî foret in ſuperas raptus uterque domos.
Signa propinqua micant. prior eſt, quam dicimus Arcton:
Arctophylax formam terga ſequentis habet.
Sævit adhuc, canámque rogat Saturnia Tethyn,
Mænaliam tactis ne lavet Arcton aquis.
IDibus agreſtis fumant altaria Fauni,
Hic ubi diſcretas inſula rumpit aquas.
Hæc fuit illa dies, in quâ Veientibus arvis
Ter centum Fabii, ter cecidere duo.
Una domus vires & onus ſuſceperat Urbis:
Sumunt gentiles arma profeſſa manus.
Egreditur caſtris miles generoſus ab iſdem;
E quîs dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portæ dextro via proxima Jano eſt.
Ire per hanc noli, quiſquis es; omen habet.
[Illâ fama refert Fabios exiiſſe trecentos.
Porta vacat culpâ, ſed tamen omen habet.]
Ut celeri paſſu Cremeram tetigere rapacem;
(Turbidus hybernis ille fluebat aquis)
Caſtra loco ponunt: deſtrictis enſibus ipſi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
Non aliter, quàm cum Libycâ de rupe leones
Invadunt ſparſos lata per arva greges.
Diffugiunt hoſtes, inhoneſtáque vulnera tergo
Accipiunt: Thuſco ſanguine terra rubet.
Sic iterum, ſic ſæpe cadunt. ubi vincere apertè
Non datur, inſidias armáque cæca parant.
Campus erat: campi claudebant ultima colles,
Sylváque montanas occulere apta feras.
In medio paucos, armentáque rara relinquunt:
Cætera virgultis abdita turba latet.
Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus,
Aut nive, quæ Zephyro victa tepente fluit,
Per ſata pérque vias fertur; nec, ut antè ſolebat,
Riparum clauſas margine finit aquas:
Sic Fabii latis vallem diſcurſibus implent;
Quóſque vident ſternunt. nec metus alter ineſt.
Quò ruitis, generoſa domus? malè creditur hoſti.
Simplex nobilitas, perfida tela cave.
Fraude perit virtus. in apertos undique campos
Proſiliunt hoſtes, & latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
Quídve, quod in miſero tempore reſtet, habent?
Sicut aper ſylvis longè Laurentibus actus
Fulmineo celeres diſſipat ore canes;
Mox tamen ipſe perit: ſic non moriuntur inulti;
Vulneráque alternâ dántque ferúntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miſerat omnes:
Ad bellum miſſos perdidit una dies.
Ut tamen Herculeæ ſupereſſent ſemina gentis,
Credibile eſt ipſos conſuluiſſe Deos.
Nam puer impubes, & adhuc non utilis armis,
Unus de Fabiâ gente relictus erat.
Scilicet ut poſſes olim tu, Maxime, naſci;
Cui res cunctando reſtituenda foret.
COntinuata loco tria ſidera, Corvus & Anguis,
Et medius Crater inter utrumque jacet.
Idibus illa latent: oriuntur nocte ſequenti.
Quæ ſibi cur tria ſint conſociata canam.
Forte Jovi feſtum Phœbus ſolenne parabat:
Non faciet longas fabula noſtra moras.
I mea, dixit, avis, ne quid pia ſacra moretur:
Et tenuem vivis fontibus affer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, & aerium pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus denſiſſima pomis.
Tentat eam roſtro: non erat apta legi.
Immemor imperii ſediſſe ſub arbore fertur,
Dum fierent tardâ dulcia poma morâ:
Jámque ſatur nigris longum rapit unguibus hydrum;
Ad domínúmque redit; fictaque verba refert:
Hic mihi cauſa moræ vivarum obſeſſor aquarum:
Hic tenuit fontes officiúmque meum.
Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus? & audes
Fatidicum verbis fallere velle Deum?
At tibi, dum lactens hærebit in arbore ficus,
De nullo gelidæ fonte bibantur aquæ.
Dixit: & antiqui monumenta perennia facti
Anguis, Avis, Crater, ſidera juncta micant.
TErtia poſt Idus nudos Aurora Lupercos
Adſpicit: & Fauni ſacra bicornis eunt.
Dicite, Pierides, ſacrorum quæ ſit origo:
Attigerint Latias unde petita domos.
Pana Deum pecoris veteres coluiſſe feruntur
Arcades. Arcadiis plurimus ille jugis.
Teſtis erit Pholoë, teſtes Stymphalides undæ;
Quíque citis Ladon in mare currit aquis;
Cinctáque pinetis nemoris juga Nonacrini;
Altáque Cyllene, Parrhaſiæque nives.
Pan erat armenti cuſtos, Pan numen equarum:
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Tranſtulit Evander ſylveſtria numina ſecum.
Hic, ubi nunc Urbs eſt, tum locus Urbis erat.
Indè Deum colimus, devectáque ſacra Pelaſgis.
Flamen ad hæc priſco more Dialis erat.
Cur igitur currant; & cur (ſic currere mos eſt)
Nuda ferant poſitâ corpora veſte, rogas?
Ipſe Deus velox diſcurrere gaudet in altis
Montibus; & ſubitas concitat ille feras.
Ipſe Deus nudus nudos jubet ire miniſtros:
Nec ſatis ad curſum commoda veſtis erat.
Ante Jovem genitum terras habuiſſe feruntur
Arcades: & Lunâ gens prior illa fuit.
Vita feræ ſimilis, nullos agitata per uſus:
Artis adhuc expers, & rude vulgus erant.
Pro domibus frondes nôrant, pro frugibus herbas:
Nectar erat palmis hauſta duabus aqua.
Nullus anhelabat ſub adunco vomere taurus:
Nulla ſub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat uſus equi. ſe quiſque ferebat.
Ibat ovis lanâ corpus amicta ſuâ.
Sub Jove durabant, & corpora nuda gerebant,
Docta graves imbres & tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetuſti
Moris, & antiquas teſtificantur opes.
Sed, cur præcipuè fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena joci.
Fortè comes dominæ juvenis Tirynthius ibat:
Vidit ab excelſo Faunus utrumque jugo.
Vidit, & incaluit, Montanáque numina dixit,
Nil mihi vobiſcum eſt: hæc meus ardor erit.
Ibat odoratis humeros perfuſa capillis
Mæonis, aurato conſpicienda ſinu.
Aurea pellebant rapidos umbracula ſoles;
Quæ tamen Herculeæ ſuſtinuere manus.
Jam Bacchea nemus Tmoli vineta tenebat:
Heſperus & fuſco roſcidus ibat equo.
Antra ſubit, tofis laqueatáque pumice vivo.
Garrulus in primo limine rivus erat.
Dúmque parant epulas potandáque vina miniſtri;
Cultibus Alciden inſtruit illa ſuis.

Dat tenues tunicas Gætulo murice tinctas:
Dat teretem zonam, quâ modò cincta fuit.
Ventre minor zona eſt: tunicarum vincla relaxat,
Ut poſſit vaſtas exſeruiſſe manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
Stringebant magnos vincula parva pedes.
Ipſa capit clavámque gravem, ſpoliúmque leonis,
Conditáque in pharetrâ tela minora ſuâ.
Sic epulis functi, ſic dant ſua corpora ſomno;
Et poſitis juxtà ſecubuere toris.
Cauſa; repertori vitis pia ſacra parabant.
Quæ facerent purè, cùm foret orta dies.
Noctis erat medium: quid non amor improbus audet?
Roſcida per tenebras Faunus ad antra venit.
Utque videt ſomno comites vinóque ſolutos;
Spem capit in dominis eſſe ſoporis idem.
Intrat; & huc illuc temerarius errat adulter:
Et præfert cautas ſubſequitúrque manus.
Venerat ad ſtrati captata cubilia lecti;
Et primâ felix ſorte futurus erat.
Ut tetigit fulvi ſetis hirſuta leonis
Vellera, pertimuit, ſuſtinuítque manum;
Attonitúſque metu rediit: ut ſæpe viator
Turbatum viſo rettulit angue pedem.
Indè tori, qui junctus erat, velamina tangit
Mollia, mendaci decipitúrque notâ.
Adſcendit; ſpondâque ſibi propiore recumbit:
Et rigido cornu durius inguen erat.
Interea tunicas orâ ſubducit ab imâ:
Horrebant denſis aſpera crura pilis.
Cætera tentantem cubito Tirynthius heros
Reppulit. è ſummo decidit ille toro.
Fit ſonus: inclamat comites, & lumina poſcit
Mæonis. illatis ignibus acta patent.
Ille gemit lecto graviter dejectus ab alto:
Membráque de durâ vix ſua tollit humo.
Ridet & Alcides, & qui videre jacentem:
Ridet amatorem Lyda puella ſuum.
Veſte Deus luſus fallentes lumina veſtes
Non amat; & nudos ad ſua ſacra vocat.
Adde peregrinæ cauſas, mea Muſa, Latinas;
Inque ſuo noſter pulvere currat equus.
Cornipedi Fauno cæsâ de more capellâ
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dúmque ſacerdotes verubus tranſuta ſalignis
Exta parant, medias Sole tenente vias;
Romulus, & frater, paſtoraliſque juventus,
Solibus & campo corpora nuda dabant:
[Cæſtibus, & jaculis, & miſſi pondere ſaxi
Brachia per luſus experienda dabant.]
Paſtor ab excelſo, Per devia rura juvencos,
Romule prædones, eripe, dixit, agunt.
Longum erat armari. diverſis exit. uterque
Partibus, accurſu præda recepta Remi.
Ut rediit, verubus ſtridentia detrahit exta:
Atque ait, Hæc certè non niſi victor edet.
Dicta facit, Fabiſque ſimul. venit irritus illuc
Romulus, & menſas oſſáque nuda videt.
Riſit; & indoluit Fabios potuiſſe Remúmque
Vincere: Quinctilios non potuiſſe ſuos.
Fama manet facti. poſito velamine currunt:
Et memorem famam, quod bene ceſſit, habet.
Forſitan & quæras; cur ſit locus ille Lupercal;
Quæve diem tali nomine cauſa notet.
Ilia Veſtalis cæleſtia ſemina partu
Ediderat, patruo regna tenente ſuo.
Is jubet auferri parvos, & in amne necari.
Quid facis? ex iſtis Romulus alter erit.
Juſſa recuſantes peragunt lacrymoſa miniſtri.
Flent tamen, & geminos in loca juſſa ferunt.
Albula, quem Tyberin merſus Tyberinus in undâ
Reddidit; hybernis fortè tumebat aquis.
Hìc, ubi nunc Fora ſunt, lintres errare videres;
Quáque jacent valles, Maxime Circe, tuæ.
Huc ubi venerunt, nec jam procedere poſſunt
Longiùs; ex illis unus, an alter, ait:
At quam ſunt ſimiles! at quàm formoſus uterque!
Plus tamen ex illis iſte vigoris habet.
Si genus arguitur vultu; (ni fallit imago)
Neſcio quem vobis ſuſpicor eſſe Deum.
At ſi quis veſtræ Deus eſſet originis auctor;
In tam præcipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certè, ſi non ope mater egeret:
Quæ facta eſt uno mater & orba die.
Nata ſimul, peritura ſimul, ſimul ite ſub undas
Corpora. deſierat; depoſuítque ſinu.
Vagierunt clamore pari. ſentire putares.
Hi redeunt udis in ſua tecta genis.
Suſtinet impoſitos ſummâ cavus alveus undâ.
Heu quantum fati parva tabella vehit!
Alveus in limo ſylvis appulſus opacis,
Paulatim fluvio deficiente, ſedet.
Arbor erat. remanent veſtigia: quæque vocatur
Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
Venit ad expoſitos (mirum) lupa fœta gemellos.
Quis credat pueris non nocuiſſe feram?
Non nocuiſſe parum eſt prodeſt quoque quos lupa nutrit,
Prodere cognatæ ſuſtinuere manus.
Conſtitit, & caudâ teneris blanditur alumnis,
Et fingit linguâ corpora bina ſuâ.
Marte ſatos ſcires; timor abſuit. ubera ducunt;
Et ſibi permiſſi lactis aluntur ope.
Illa loco nomen fecit; locus ipſe Lupercis.
Magna dari nutrix præmia lactis habet.
Quid vetat Arcadio dictos à monte Lupercos?
Faunus in Arcadiâ templa Lycæus habet.
Nupta, quid exſpectas? non tu pollentibus herbis,
Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ:
Jam ſocer optati nomen habebit avi.
Nam fuit illa dies, durâ cùm ſorte maritæ
Reddebant uteri pignora rara ſui.
Quid mihi, clamabat, prodeſt rapuiſſe Sabinas,
Romulus: (hoc illo ſceptra tenente fuit)
Si mea non vires, ſed bellum injuria fecit;
Utilius fuerat non habuiſſe nurus.
Monte ſub Eſquilio multis incæduus annis
Junonis magnæ nomine lucus erat.
Huc ubi venerunt; pariter nuptæque viríque
Suppliciter poſito procubuere genu.
Cùm ſubitò motæ tremuere cacumina ſylvæ,
Et Dea per lucos mira locuta ſuos.
Italidas matres, inquit, caper hirtus inito.
Obſtupuit dubio territa turba ſono.
Augur erat: nomen longis intercidit annis.
Nuper ab Hetruſcâ venerat exſul humo.
Ille caprum mactat. juſſæ ſua terga maritæ
Pellibus exſectis percutienda dabant.
Luna reſumebat decimo nova cornua motu:
Virque pater ſubitò, nuptáque mater erat.
Gratia Lucinæ. dedit hæc tibi nomina lucus;
Aut quia principium tu, Dea, lucis habes.
Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis:
Maturúmque utero molliter aufer onus.

ORta dies fuerit; tu deſine credere ventis.
Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non conſtant: & ſex reſerata diebus
Carceris Æolii janua laxa patet.

JAm levis obliquâ ſubſidit Aquarius urnâ.
Proximus ætherios excipe, Piſcis, equos.
Te memorant fratrémque tuum (nam juncta micatis
Signa) duos tergo ſuſtinuiſſe Deos.
Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
Tunc cùm pro cælo Jupiter arma tulit;
Venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo;
Inque Palæſtinæ margine ſedit aquæ.
Populus, & canuæ riparum ſumma tenebant:
Spémque dabant ſalices, hos quoque poſſe tegi.
Dum latet, intonuit vento nemus. illa timore
Pallet; & hoſtiles credit adeſſe manus.
Utque ſinu natum tenuit, Succurrite Nymphæ;
Et Dis auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora; proſiluit Piſces ſubiera gemelli.
Pro quo nunc dignum ſidera munus habent.
Indè nefas ducunt genus hoc imponere menſis,
Nec violant timidi piſcibus ora Syri.

PRoxima lux vacua eſt; at tertia dicta Quirino.
Qui tenet hoc nomen, Romulus antè fuit.
Sive quod haſta curis priſcis eſt dicta Sabinis:
(Bellicus à telo venit in aſtra Deus)
Sive ſuum Regi nomen poſuere Quirites.
Seu quia Romanis junxerat ille Cures.
Nam pater armipotens, poſtquam nova mœnia vidit,
Multáque Romuleâ bella peracta manu,
Jupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum: quamvìs intercidit alter,
Pro ſe, próque Remo, qui mihi reſtat, erit.

Unus erit, quem tu tolles in cærula cæli;
Tu mihi dixiſti: ſint rata dicta Jovis.
Jupiter annuerat: nutu tremefactus uterque
Eſt polus; & cæli pondera ſenſit Atlas.
Eſt locus: antiqui Capream dixere paludem.
Fortè tuis illic, Romule, jura dabas.
Sol fugit; & removent ſubeuntia nubila cælum:
Et gravis effuſis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc miſſis abrumpitur ignibus æther.
Fit fuga. Rex patriis aſtra petebat equis.
Luctus erat, falſæque Patres in crimine cædis.
Hæſiſſétque animis forſitan illa fides.
Sed Proculus Longâ veniebat Julius Albâ:
Lunáque fulgebat; nec facis uſus erat.
Cùm ſubitò motu nubes crepuere ſiniſtræ.
Rettulit ille gradus. horruerúntque comæ.
Pulcher, & humano major, trabeâque decorus
Romulus in mediâ viſus adeſſe viâ:
Et dixiſſe ſimul, Prohibe lugere Quirites:
Nec violent lacrymis numina noſtra ſuis.
Thura ferant, placéntque novum pia turba Quirinum:
Et patrias artes militiámque colant.
Juſſit: & in tenues oculis evanuit auras.
Convocat hic Patres: juſſaque verba refert.
Templa Deo fiunt. collis quoque dictus ab illo:
Et referunt certi ſacra paterna dies.
Lux quoque cur eadem Stultorum feſta vocetur,
Accipe: parva quidem cauſa, ſed apta ſubeſt.
Non habuit tellus doctos antiqua colonos:
Laſſabant agiles aſpera bella viros.
Plus erat in gladio quàm curvo laudis aratro:
Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant:
Primitias Cereri farra reſecta dabant.
Uſibus admoniti flammis torrenda dedere;
Multáque peccato damna tulere ſuo.
Nam modò verrebant nigras pro farre favillas;
Nunc ipſas igni corripuere caſas.
Facta Dea eſt Fornax. læti Fornace coloni
Orant, ut fruges temperet illa ſuas.
Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
Maximus indicit; nec ſtata ſacra facit.
Inque Foro, multâ circum pendente tabellâ,
Signatur certâ Curia quæque notâ.
Stultáque pars populi, quæ ſit ſua Curia, neſcit:
Sed facit extremâ ſacra relata die.

EST honor & tumulis. animas placate paternas;
Parváque in extinctas munere ferte pyras.
Parva petunt Manes. pietas pro divite grata eſt
Munere. non avidos Styx habet ima Deos.
Tegula projectis ſatis eſt velata coronis;
Et ſparſæ fruges, parcáque mica ſalis:
Inque mero mollita Ceres, violæque ſolutæ.
Hæc habeat mediâ teſta relicta viâ.
Nec majora veto: ſed & his placabilis umbra eſt.
Adde preces poſitis & ſua verba focis.
Hunc morem Æneas pietatis idoneus auctor
Attulit in terras, juſte Latine, tuas.
Ille patris Genio ſolennia dona ferebat;
Hinc populi ritus edidicere pios.
At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
Bella, Parentales deſeruere dies.
Non impune fuit. nam dicitur omine ab iſto
Roma ſuburbanis incaluiſſe rogis.
Vix equidem credo: buſtis exiſſe feruntur,
Et tacitæ queſti tempore noctis avi.
Pérque vias Urbis, Latióſque ululâſſe per agros
Deformes animas vulgus inane, ferunt.
Poſt ea præteriti tumulis redduntur honores;
Prodigiíſque venit funeribúſque modus.
Dum tamen hæc fiunt, viduæ ceſſate puellæ:
Exſpectet puros pinea tæda dies.
Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,
Comat virgineas haſta recurva comas.
Conde tuas, Hymenæe, faces; & ab ignibus atris
Aufer. habent alias mœſta ſepulcra faces.
Dî quoque templorum foribus celentur opertis:
Thure vacent aræ: ſténtque ſinè igne foci.
Nunc animæ tenues, & corpora functa ſepulcris
Errant: nunc poſito paſcitur umbra cibo.
Nec tamen hæc ultrà, quàm tot de menſe ſuperſint
Luciferi, quot habent carmina noſtra pedes.
Hanc, quia juſta ferunt, dixere Feralia lucem.
Ultima placandis Manibus illa dies.
Ecce anus in mediis reſidens annoſa puellis,
Sacra facit Tacitæ. vix tamen ipſa tacet.
Et digitis tria thura tribus ſub limine ponit,
Quà brevis occultum mus ſibi fecit iter.
Tum cantata ligat cum fuſco licia rhombo;
Et ſeptem nigras verſat in ore fabas.
Quódque pice adſtrinxit, quod acu trajecit ahenâ,
Obſutum mænæ torret in igne caput.
Vina quoque inſtillat. vini quodcunque relictum eſt,
Aut ipſa, aut comites, plus tamen ipſa, bibit.
Hoſtiles linguas, inimicáque vinximus ora,
Dicit diſcedens; ebriáque exit anus.
Forſitan à nobis, quæ ſit Dea Muta, requiras.
Diſce, per antiquos quæ mihi nota ſenes.
Jupiter indomito Juturnæ captus amore
Multa tulit, tanto non patienda Deo.
Illa modò in ſylvis inter coryleta latebat:
Nunc in cognatas deſiliebat aquas.
Convocat hic Nymphas, Latium quotcunque tenebas
Et jacit in medio talia verba choro:
Invidet ipſa ſibi, vitátque, quod expedit illi,
Veſtra ſoror ſummo jungere membra Deo.
Conſulite ambobus: nam quæ mea magna voluptas,
Utilitas veſtræ magna ſororis erit.
Vos illi in primâ fugienti obſiſtite ripâ,
Ne ſua flumineâ corpora mergat aquâ.
Dixerat: annuerunt omnes Tiberinides udæ,
Quæque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.
Fortè fuit Naïs, Lara nomine: prima ſed illi
Dicta bis antiquum ſyllaba nomen erat,
Ex vitio poſitum. ſæpe illi dixerat Almo,
Nata, tene linguam. nec tamen illa tenet.
Quæ, ſimul ac tetigit Juturnæ ſtagna ſororis,
Effuge, ait, ripas: dicta refértque Jovis.
Illa etiam Junonem adiit: miſeratáque nuptam,
Naïda Juturnam vir tuus, inquit, amat.
Jupiter intumuit: quâque eſt non uſa modeſtè,
Eripuit linguam: Mercuriúmque monet;
Duc hanc ad Manes. locus ille ſilentibus aptus.
Nympha, ſed infernæ Nympha paludis, erit.
Juſſa Jovis fiunt. accepit lucus euntes.
Dicitur illa duci tum placuiſſe Deo.
Vim parat hic: vultu pro verbis illa precatur;
Et fruſtra muto nititur ore loqui.
Fítque gravis, geminóſque parit, qui compita ſervant,
Et vigilant noſtrâ ſemper in urbe, Lares.

PRoxima cognati dixere Cariſtia cari,
Et venit ad ſocias turba propinqua dapes.
Scilicet à tumulis, &, qui periere, propinquis,
Protinus ad vivos ora referre juvat:
Póſtque tot amiſſos, quidquid de ſanguine reſtat,
Adſpicere; & generis dinumerare gradus.
Innocui veniant. procul hinc procul impius eſto
Frater, & in partus mater acerba ſuos:
Cui pater eſt vivax, qui matris digerit annos,
Quæ premit inviſam ſocrus iniqua nurum.
Tantalidæ fratres abſint, & Iaſonis uxor,
Et quæ ruricolis ſemina toſta dedit:
Et ſoror, & Progne, Tereúſque duabus iniquus:
Et quicunque ſuas per ſcelus auget opes.
Dîs generis date thura boni. Concordia fertur
Illo præcipuè mitis adeſſe die.
Et libate dapes: ut grati pignus honoris
Nutriat incinctos miſſa patella Lares.
Jámque ubi ſuadebit placidos nox ultima ſomnos,
Parca precaturæ ſumite vina manus.
Et, Bene nos, Patriæ, bene te, Pater, optime Cæſar,
Dicite ſuffuſo, ſint rata verba, mero.

NOX ubi tranſierit, ſolito celebretur honore
Separat indicio qui Deus arva ſuo.
Termine, ſive lapis, ſive es defoſſus in agro
Stipes, ab antiquis ſic quoque numen habes.
Te duo diverſâ domini pro parte coronant;
Bináque ſerta tibi, bináque liba ferunt.
Ara fit. huc ignem curto fert ruſtica teſtu
Sumtum de tepidis ipſa colona focis.
Ligna ſenex minuit. conciſáque conſtruit altè;
Et ſolidâ ramos figere pugnat humo.
Dum ſicco primas irritat cortice flammas;
Stat puer, & manibus lata caniſtra tenet.
Indè ubi ter fruges medios immiſit in ignes,
Porrigit inciſos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur ſingula flammis.
Spectant, & linguis candida turba favent.

Spargitur & cæſo communis Terminus agno:
Nec queritur, lactens cùm ſibi porca datur.
Conveniunt, celebrántque dapes vicinia ſimplex;
Et cantant laudes, Termine ſancte, tuas.
Tu populos, urbéſque, & regna ingentia finis:
Omnis erit ſinè te litigioſus ager.
Nulla tibi ambitio eſt: nullo corrumperis auro.
Legitimâ ſervas credita rura fide.
Si tu ſignâſſes olim Thyreatida terram;
Corpora non leto miſſa trecenta forent:
Nec foret Othryades congeſtis lectus in armis.
O quantum patriæ ſanguinis ille dedit!
Quid, nova cùm fierent Capitolia? nempe Deorum
Cuncta Jovi ceſſit turba locúmque dedit.
Terminus (ut veteres memorant) conventus in æde
Reſtitit: & magno cum Jove templa tenet.
Nunc quoque, ſe ſupra ne quid niſi ſidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.
Termine, poſt illud levitas tibi libera non eſt.
Quâ poſitus fueris in ſtatione, mane.
Nec tu vicino quicquam concede roganti;
Ne videare hominem præpoſuiſſe Jovi.
Et ſeu vomeribus, ſeu tu pulſabere raſtris;
Clamato, Meus eſt hic ager, ille tuus.
Eſt via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita duci.
Illâc lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
Sacra videt fieri ſextus ab Urbe lapis.
Gentibus eſt aliis tellus data limite certo;
Romanæ ſpatium eſt Urbis & orbis idem.

NUnc dicenda mihi Regis fuga. traxit ab illâ
Sextus ab extremo nomina menſe dies.
Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna: vir injuſtus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
Et Gabios turpi fecerat arte ſuos.
Namque trium minimus, proles manifeſta Superbi,
In medios hoſtes nocte ſilente venit.
Nudârant gladios: Occidite, dixit, inermem.
Hoc cupiant fratres, Tarquiniúſque pater,
Qui mea crudeli laceravit verbere terga.
Dicere ut hoc poſſet, verbera paſſus erat.
Luna fuit. ſpectant juvenem, gladióſque recondunt:
Tergáque deductâ veſte notata vident.
Flent quoque, &, ut ſecum tueatur bella, precantur.
Callidus ignaris annuit ille viris.
Jámque potens, miſſo genitorem appellat amico,
Prodendi Gabios quòd ſibi monſtret iter.
Hortus odoratis ſuberat cultiſſimus herbis,
Sectus humum rivo lenè ſonantis aquæ.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virgâ lilia ſumma metit.
Nuntius ut rediit, decuſſáque lilia dixit;
Filius, Agnoſco juſſa parentis, ait.
Nec mora: Principibus cæſis ex urbe Gabinâ,
Traduntur ducibus mœnia nuda ſuis.
Ecce (nefas viſu) mediis altaribus anguis
Exit, & extinctis ignibus exta rapit.
Conſulitur Phœbus. ſors eſt ita reddita: Matri
Qui dederit princeps oſcula, victor erit.
Oſcula quiſque ſuæ matri properata tulerunt,
Non intellecto credula turba Deo.
Brutus erat ſtulti ſapiens imitator, ut eſſet
Tutus ab inſidiis, dire Superbe, tuis.
Ille jacens pronus matri dedit oſcula Terræ,
Creditus offenſo procubuiſſe pede.
Cingitur interea Romanis Ardea ſignis,
Et patitur lentas obſidione moras.
Dum vacat, & metuunt hoſtes committere pugnam;
Luditur in caſtris: otia miles agit.
Tarquinius juvenes ſocios dapibúſque meróque
Accipit: ex illis Rege creatus ait:
Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
Nec ſinit ad patrios arma referre Deos;
Ecquid in officio torus eſt ſocialis? & ecquid
Conjugibus noſtris mutua cura ſumus?
Quiſque ſuam laudant. ſtudiis certamina creſcunt;
Et fervent multo linguáque córque mero.
Surgit cui clarum dederat Collatia nomen;
Non opus eſt verbis, credite rebus, ait.
Nox ſupereſt: tollamur equis, Urbémque petamus.
Dicta placent: frænis impediuntur equi.
Pertulerant dominos. regalia protinus illi
Tecta petunt: cuſtos in fore nullus erat.
Ecce nurum Regis fuſis per colla coronis
Inveniunt poſito pervigilare mero.
Indè cito paſſu petitur Lucretia. nebat.
Ante torum calathi, lanáque mollis, erant.
Lumen ad exiguum famulæ data penſa trahebant:
Inter quas tenui ſic ait ipſa ſono:
Mittenda eſt domino nunc, nunc (properate, puellæ)
Quamprimum noſtrâ facta lacerna manu.
Quid tamen audiſtis? nam plura audire ſoletis.
Quantum de bello dicitur eſſe ſuper?
Poſtmodo victa cades: melioribus, Ardea, reſtas,
Improba; quæ noſtros cogis abeſſe viros.
Sint tantùm reduces. ſed enim temerarius ille
Eſt meus; & ſtricto qualibet enſe ruit.
Mens abit, & morior, quoties pugnantis imago
Me ſubit: & gelidum pectora frigus habet.
Deſinit in lacrymas: intentáque fila remittit;
In gremio vultum depoſuitque ſuum.
Hoc ipſum decuit: lacrymæ cecidere pudicæ,
Et facies animo dignáque párque fuit.
Pone metum, venio, conjux ait. illa revixit;
Déque viri collo dulce pependit onus.
Interea juvenis furiatos regius ignes
Concipit, & cæco raptus amore ruit.
Forma placet, niveúſque color, flavíſque capilli;
Quíſque aderat nullâ factus ab arte decor.
Verba placent, & vox; & quod corrumpere non eſt:
Quóque minor ſpes eſt, hôc magìs ille cupit.
Jam dederat cantum lucis prænuntius ales;
Cùm referunt juvenes in ſua caſtra pedem.
Carpitur attonitos abſentis imagine ſenſus
Ille: recordanti plura magíſque placent.
Sic ſedit: ſic culta fuit: ſic ſtamina nevit:
Neglectæ collo ſic jacuere comæ:
Hos habuit vultus: hæc illi verba fuere:
Hic decor, hæc facies, hic color oris erat.
Ut ſolet à magno fluctus langueſcere flatu;
Sed tamen à vento, qui fuit antè, tumet:
Sic, quamvis aberat placitæ præſentia formæ,
Quem dederat præſens forma, manebat amor.
Ardet; & injuſti ſtimulis agitatus amoris
Comparat indigno vímque dolúmque toro.
Exitus in dubio eſt: audebimus ultima dixit.
Viderit, audentes Forſne Deúſne juvet.
Cepimus audendo Gabios quoque. talia fatus
Enſe latus cingit; tergáque preſſit equi.
Accipit æratâ juvenem Collatia portâ:
Condere jam vultus Sole parante ſuos.
Hoſtis, ut hoſpes, init penetralia Collatina:
Comiter excipitur: ſanguine junctus erat.
Quantum animis erroris ineſt! parat inſcia rerum
Infelix epulas hoſtibus illa ſuis.
Functus erat dapibus: poſcunt ſua tempora ſomni.
Nox erat; & totâ lumina nulla domo.
Surgit, & auratum vaginâ deripit enſem;
Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
Utque torum preſſit; Ferrum, Lucretia, mecum eſt,
Natus, ait, Regis, Tarquiniúſque vocor.
Illa nihil: neque enim vocem viréſque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet.
Sed tremit, ut quondam ſtabulis deprenſa relictis,
Parva ſub infeſto cùm jacet agna lupo.
Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnâ.
Clamet? at in dextrâ, qui necet, enſis adeſt.
Effugiat? poſitis urgetur pectora palmis;
Nunc primùm externâ pectora tacta manu.
Inſtat amans hoſtis precibus, pretióque, minſſque:
Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
Nil agis; eripiam, per crimina vitam:
Falſus adulterii teſtis adulter ero.
Interimam famulum; cum quo deprenſa fereris.
Succubuit famæ victa puella metu.
Quid, victor, gaudes? hæc te victoria perdet.
Heu quanto regnis nox ſtetit una tuis!
Jámque erat orta dies: paſſis ſedet illa capillis;
Ut ſolet ad nati mater itura rogum.
Grandævúmque patrem fido cum conjuge caſtris
Evocat: & poſitâ venit uterque morâ.
Utque vident habitum; quæ luctûs cauſa requirunt:
Cui paret exſequias, quóve ſit icta malo.
Illa diu reticet, pudibundáque celat amictu
Ora. fluunt lacrymæ more perennis aquæ.
Hinc pater, hinc conjux lacrymas ſolantur, & orant
Indicet: & cæco flentque paventque metu.

Ter

Ter conata loqui; ter deſtitit: auſáque quartò,
Non oculos adeò ſuſtulit illa ſuos.
Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar, inquit,
Eloquar infelix dedecus ipſa meum.
Quæque poteſt narrat. reſtabant ultima; flevit:
Et matronales erubuere genæ.
Dant veniam facto genitor conjúxque coacto.
Quam, dixit, veniam vos datis, ipſa nego.
Nec mora; celato figit ſua pectora ferro:
Et cadit in patrios ſanguinolenta pedes.
Tunc quoque, jam moriens, ne non procumbat honeſtè,
Reſpicit. hæc etiam cura cadentis erat.
Ecce ſuper corpus communia damna gementes
Obliti decoris vírque patérque jacent.
Brutus adeſt; tandémque animo ſua nomina fallit:
Fixáque ſemanimi corpore tela rapit.
Stillantémque tenens generoſo ſanguine cultrum,
Edidit impavidos ore minante ſonos:
Per tibi ego hunc juro fortem caſtúmque cruorem,
Pérque tuos Manes, qui mihi numen erunt:
Tarquinium pœnas profugâ cum ſtirpe daturum.
Jam ſatìs eſt virtus diſſimulata diu.
Illa jacens ad verba oculos ſinè lumine movit;
Viſáque concuſsâ dicta probare comâ.
Fertur in exſequias animi matrona virilis:
Et ſecum lacrymas, invidiámque trahit.
Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
Concitat, & Regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit. capit annua Conſul
Jura. dies regnis illa ſuprema fuit.
FAllimur? an veris prænuntia venit hirundo;
Et metuit, ne quà verſa recurrat hyems?
Sæpe tamen, Progne, nimiùm properâſſe quereris;
Vírque tuo Tereus frigore lætus erit.
JAmque duæ reſtant noctes de menſe ſecundo,
Márſque citos junctis curribus urget equos:
Ex vero poſitum permanſit Equiria nomen.
Quæ Deus in Campo proſpicit ipſe ſuo.
Jure venis Gradive; locum tua tempora poſcunt:
Signatúſque tuo nomine menſis adeſt.
Venimus in portum, libro cum menſe peracto.
Naviget hinc aliâ jam mihi linter aquâ.

F A S T O R U M

LIBER TERTIUS.

BELLICE, depoſitis clypeo paulisper & haſtâ,
Mars, ades; & nitidas caſſide ſolve comas.
Forſitan ipſe roges, quid ſit cum Marte poetæ.
A te, qui canitur, nomina menſis habet.
Ipſe vides manibus peragi fera bella Minervæ.
Num minùs ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendæ tempora ſume
Cuſpidis. invenies & quod inermis agas.
Tum quoque inermis eras, cùm te Romana ſacerdos
Cepit; ut huic Urbi ſemina digna dares.
Ilia Veſtalis (quid enim vetat indè moveri?)
Sacra lavaturas manè petebas aquas.
Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
Ponitur è ſummâ fictilis urna comâ.
Feſſa reſedit humi; ventóſque accepit aperto
Pectore; turbatas reſtituitque comas.
Dum ſedet; umbroſæ ſalices, volucréſque canoræ
Fecerunt ſomnos, & leve murmur aquæ.
Blanda quies victis furtim ſubrepit ocellis:
Et cadit à mento languida facta manus.
Mars videt hanc, viſamque cupit, potiturque cupitam:
Et ſua divinâ furta fefellit ope.
Somnus abit: jacet illa gravis. jam ſcilicet intra
Viſcera, Romanæ conditor Urbis, eras.
Languida conſurgit; nec ſcit cur languida ſurgat:
Et peragit tales arbore nixa ſonos:
Utile ſit fauſtumque, precor, quod imagine ſomni
Vidimus. an ſomno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam: cum lapſa capillis
Decidit ante ſacros lanea vitta focos.
Inde duæ pariter (viſu mirabile) palmæ
Surgunt. ex illis altera major erat:
Et gravibus ramis totum protexerat orbem;
Contigeratque novâ ſidera ſumma comâ.
Ecce meos ferrum patruus molitur in illas.
Terreor admonitu; córque timore micat.
Martia Picus avis gemino pro ſtipite pugnant,
Et Lupa. tuta per hos utraque palma fuit.
Dixerat: & plenam non firmis viribus urnam
Suſtulit. implêrat, dum ſua viſa refert.
Interea creſcente Remo, creſcente Quirino,
Cæleſti tumidus pondere venter erat.
Quo minùs emeritis exiret curſibus annus,
Reſtabant nitido jam duo ſigna Deo.
Sylvia fit mater: Veſtæ ſimulacra feruntur
Virgineas oculis oppoſuiſſe manus.
Ara Deæ certè tremuit pariente miniſtrâ;
Et ſubiit cineres territa flamma ſuos.
Hæc ubi cognovit contemtor Amulius æqui:
(Nam raptas fratri victor habebat opes)
Amne jubet mergi geminos. ſcelus unda refugit.
In ſiccâ pueri deſtituuntur humo.
Lacte quis infantes neſcit creviſſe ferino,
Et picum expoſitis ſæpe tuliſſe cibos?
Non ego te, tantæ nutrix Larentia gentis,
Nec taceam veſtras, Fauſtule pauper, opes.
Veſter honos veniet, cùm Larentalia dicam:
Acceptus Geniis illa December habet.
Martia ter ſenos proles adoleverat annos;
Et ſuberat flavæ jam nova barba comæ,
Omnibus agricolis armentorúmque magiſtris
Iliadæ fratres jura petita dabant.
Sæpe domum veniunt prædonum ſanguine læti,
Et redigunt actos in ſua rura boves.
Ut genus audierunt; animos pater agnitus auget:
Et pudet in paucis nomen habere caſis:
Romuleóque cadit trajectus Amulius enſe:
Regnáque longævo reſtituuntur avo.
Mœnia conduntur: quæ, quamvis parva fuerunt,
Non tamen expediit tranſiluiſſe Remo.
Jam, modò quà fuerant ſylvæ, pecorúmque receſſus,
Urbs erat. æternæ cùm pater Urbis ait:
Arbiter armorum, de cujus ſanguine natus
Credor; & ut credar pignora certa dabo:
A te principium Romano ducimus anno:
Primus de patrio nomine menſis eat.
Vox rata fit; patrióque vocat de nomine menſem.
Dicitur hæc pietas grata fuiſſe Deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
Hoc dederat ſtudiis bellica turba ſuis.
Pallada Cecropidæ, Minoia Creta Dianam,
Vulcanum tellus Hypſipylæa colit:
Junonem Sparte, Pelopeiadéſque Mycenæ:
Piniferum Fauni Mænalis ora caput.
Mars Latio venerandus erat; quia præſidet armis.
Arma feræ genti rémque decúſque dabant.
Quòd ſi fortè vacas, peregrinos inſpice Faſtos:
Menſis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliſcis:
Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos, Albanáque tempora conſtant
Factáque Telegoni mœnia celſa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus aſper,
A tribus hunc primum turba Curenſis habet.
Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis
Convenit: hic genti quartus utrique Deus.
Romulus hos omnes ut vinceret ordine ſaltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas.
Ille minor geminis menſibus annus erat.
Nondum tradideras victas victoribus artes,
Græcia, facundum ſed malè forte genus.
Qui bene pugnârat, Romanam noverat artem:
Mittere qui poterat pila, diſertus erat.
Quis tunc aut Hyadas, aut Pliadas Atlanteas
Senſerat, aut geminos eſſe ſub axe polos?
Eſſe duas Arctos; quarum Cynoſura petatur
Sidoniis; Helicen Graia carina notet?
Signáque quæ longo frater percenſeat anno,
Ire per hæc uno menſe ſororis equos?
Libera currebant, & inobſervata per annum
Sidera: conſtabat ſed tamen eſſe Deos.
Non illi cælo labentia ſigna movebant;
Sed ſua: quæ magnum perdere crimen erat.
Illáque de fœno. ſed erat reverentia fœno,
Quantum nunc Aquilas cernis habere tuas.
Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos:
Unde maniplaris nomina miles habet.

Ergo

Ergo animi indociles, & adhuc ratione carentes
Menſibus egerunt luſtra minora decem.
Annus erat; decimum cum Luna repleverat orbem.
Hic noſtris magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare ſolemus:
Seu quia bis quino fœmina menſe parit.
Seu quod aduſque decem numero creſcente venitur;
Principium ſpatiis ſumitur indè novis.
Indè pares centum denos ſecrevit in orbes
Romulus: Haſtatos inſtituítque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora: legitimo quíque merebat equo.
Quin etiam partes totidem Titienſibus idem,
Quóſque vocant Ramnes, Luceribúſque dedit.
Aſſuetos igitur numeros ſervavit in anno.
Hôc luget ſpatio fœmina mœſta virum.
Ne dubites, primæ fuerint quin antè Kalendæ
Martis; ad hæc animum ſigna referre potes.
Laurea Flaminibus, quæ toto perſtitit anno,
Tollitur: & frondes ſunt in honore novæ.
Janua nunc Regis poſitâ viret arbore Phœbi:
Ante tuas fit idem, Curia Priſca, fores.
Veſta quoque ut folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quòd arcanâ fieri novus ignis in æde
Dicitur; & vires flamma refecta capit.
Nec mihi parva fides, annos hinc iſſe priores;
Anna quòd hôc cœpta eſt menſe Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
Ad ſpatium belli, perfide Pœne, tui.
Denique quintus ab hôc fuerat Quintilis: & indè
Incipit, à numero nomina quiſquis habet.
Primus oliviferis Romam deductus ab arvis
Pompilius menſes ſenſit abeſſe duos.
Sive hoc à Samio doctus, qui poſſe renaſci
Nos putat; Egeriâ ſive monente ſuâ.
Sed tamen errabant etiamnum tempora; donec
Cæſaris in multis hæc quoque cura fuit.
Non hæc ille Deus tantæque propaginis auctor
Credidit officiis eſſe minora ſuis:
Promiſſúmque ſibi voluit prænoſcere cælum;
Nec Deus ignotas hoſpes inire domos.
Ille moras Solis, quibus in ſua ſigna rediret,
Traditur exactis diſpoſuiſſe notis.
Is decies ſenos tercentum & quinque diebus
Junxit, & è pleno tempora quarta die.
Hic anni modus eſt. in luſtrum accedere debet,
Quæ conſumatur partibus, una dies.
SI licet occultos monitus audire Deorum
Vatibus; ut certè fama licere putat;
Cùm ſis officiis, Gradive, virilibus aptus;
Dic mihi, matronæ cur tua feſta colant.
Sic ego. ſic poſitâ dixit mihi cuſpide Mavors;
Sed tamen in dextrâ miſſilis haſta fuit:
Nunc primùm ſtudiis pacis, Deus utilis armis,
Advocor: & greſſus in nova caſtra fero.
Nec piget incepti. juvat hâc quoque parte morari:
Hoc ſolam ne ſe poſſe Minerva putet.
Diſce, Latinorum vates operoſe dierum,
Quod petis: & memori pectore dicta nota.
Parva fuit, ſi prima velis elementa referre,
Roma: ſed in parvâ ſpes tamen hujus erat.
Mœnia jam ſtabant populis anguſta futuris:
Credita ſed turbæ nunc nimis ampla ſuæ.
Quæ fuerit noſtri ſi quæris regia nati;
Adſpice de cannâ ſtraminibúſque domum.
In ſtipulâ placidi carpebat munera ſomni:
Et tamen ex illo venit in aſtra toro.
Jámque loco majus Romanus nomen habebat:
Nec conjux illi, nec ſocer ullus erat.
Spernebant generos inopes vicinia dives:
Et malè credebar ſanguinis auctor ego.
In ſtabulis habitâſſe, boves paviſſe, nocebat;
Jugeráque inculti pauca tenere ſoli.
Cum pare quæque ſuo coëunt volucréſque feræque:
Atque aliquam, de quâ procreet, anguis habet.
Extremis dantur connubia gentibus: at, quæ
Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui; patriámque dedi tibi, Romule, mentem.
Tolle preces, dixi: quod petis, arma dabunt.
Feſta para Conſo: Conſus tibi cætera dicet;
Ipſo feſta die dum ſua ſacra canes.
Intumuere Cures, & quos dolor attigit idem.
Tum primùm generis intulit arma ſocer.
Jámque ferè raptæ matrum quoque nomen habebant;
Tractáque erant longâ bella propinqua morâ.
Conveniunt nuptæ dictam Junonis in ædem.
Quas inter mea ſic eſt nurus orſa loqui:
O pariter raptæ, (quoniam hoc commune tenemus)
Non ultrà lentè poſſumus eſſe piæ.
Stant acies: ſed utrâ Dî ſint pro parte rogandi,
Eligite. hinc conjux, hinc pater arma tenent.
Quærendum, viduæ fieri malimus an orbæ.
Conſilium vobis forte piúmque dabo.
Conſilium dederat. parent, crinémque reſolvunt;
Mœſtáque funereâ corpora veſte tegunt.
Jam ſtabant acies ferro mortíque paratæ:
Jam lituus pugnæ ſigna daturus erat:
Cùm raptæ veniunt inter patréſque viróſque;
Inque ſinu natos pignora cara ferunt.
Ut medium campi paſſis tetigere capillis;
In terram poſito procubuere genu.
Et, quaſi ſentirent, blando clamore nepotes
Tendebant ad avos brachia parva ſuos.
Qui poterat, clamabat avum tum denique viſum:
Et qui vix poterat, poſſe coactus erat.
Tela viris animíſque cadunt: gladiíſque remotis
Dant ſoceri generis accipiúntque manus.
Laudatáſque tenent natas; ſcutóque nepotem
Fert avus: hic ſcutis dulcior uſus erat.
Indè diem, quæ prima, meas celebrare Kalendas
Oebalides matres non leve mûnus habent.
An, quia committi ſtrictis mucronibus auſæ
Finierant lacrymis Martia bella ſuis?
Vel quòd erat de me feliciter Ilia mater;
Rite colunt matres ſacra, diémque meum.
Quid quod hyems adoperta gelu nunc denique cedit;
Et pereunt victæ Sole tepente nives.
Arboribus redeunt detonſæ frigore frondes;
Vividáque è tenero palmite gemma tumet.
Quæque diu latuit, nunc, ſe quà tollat in auras,
Fertilis occultas invenit herba vias.
Nunc fœcundus ager: pecoris nunc hora creandi:
Nunc avis in ramo tecta larémque parat.
Tempora jure colunt Latiæ fœcunda parentes:
Quarum militiam votáque partus habet.
Adde, quòd excubias Regi Romanus agebat;
Quà nunc Eſquilias nomina collis habet.
Illic à nuribus Junoni templa Latinis
Hâc ſunt, ſi memini, publica facta die.
Quid moror, & variis onero tua pectora cauſis?
Eminet antè oculos, quod petis, ecce tuos.
Mater amat nuptas. matris me turba frequentant.
Hæc nos præcipuè tam pia cauſa decet.
Ferte Deæ flores: gaudet florentibus herbis
Hæc Dea. de tenero cingite flore caput.
Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dediſti.
Dicite, Tu voto parturientis ades.
Si qua tamen gravida eſt; reſoluto crine precetur,
Ut ſolvat partus molliter illa ſuos.
QUis mihi nunc dicat, quare cæleſtia Martis
Arma ferant Salii, Mamuriúmque canant?
Nympha, mone, nemori ſtagnóque operata Dianæ:
Nympha, Numæ conjux, ad tua feſta veni.
Vallis Aricinæ ſylvâ præcinctus opacâ
Eſt lacus, antiquâ relligione ſacer.
Hic latet Hippolytus furiis direptus equorum:
Unde nemus nullis illud initur equis.
Licia dependent longas velantia ſepes,
Et poſita eſt meritæ multa tabella Deæ.
Sæpe potens voti frontem redimita coronis
Fœmina lucentes portat ab Urbe faces.
Regna tenent fortéſque manu pedibúſque fugaces:
Et perit exemplo poſtmodo quiſque ſuo.
Defluit incerto lapidoſus murmure rivus:
Sæpe, ſed exiguis hauſtibus, indè bibes.
Egeria eſt, quæ præbet aquas, Dea grata Camœnis.
Illa Numæ conjux conſiliúmque fuit.
Principio nimiùm promtos ad bella Quirites
Molliri placuit jure, Deûmque metu.
Indè datæ leges; ne firmior omnia poſſet:
Cœptáque ſunt purè tradita ſacra coli.
Exuitur feritas, armíſque potentius æquum eſt:
Et cum cive pudet conſeruiſſe manus.
Atque aliquis modò trux viſâ jam vertitur arâ;
Vináque dat tepidis ſalſáque farra focis.
Ecce Deûm genitor rutilas per nubila flammas
Spargit, & effuſis æthera ſiccat aquis.

Non

Non aliàs miſſi cecidere frequentiùs ignes.
  Rex pavet; & vulgi pectora terror habet.
Cui Dea, Ne nimium terrere; piabile fulmen
  Eſt, ait: & ſævi flectitur ira Jovis.
Sed poterunt ritum Picus Faunúſque piandi
  Prodere, Romani numen uterque ſoli.
Nec ſinè vi tradent. adhibeto vincula captis.
  Atque ita, quâ poſſint, erudit, arte capi.
Lucus Aventino ſuberat niger ilicis umbrâ,
  Quo poſſes viſo dicere, Numen ineſt.
In medio gramen, muſcóque adoperta virenti
  Manabat ſaxo vena perennis aquæ.
Indè ferè ſoli Faunus Picúſque bibebant.
  Huc venit, & Fonti rex Numa mactat ovem.
Plenáque adorati Dîs ponit pocula Bacchi;
  Cúmque ſuis antro conditus ipſe latet.
Ad ſolitos veniunt ſylveſtria numina fontes:
  Et relevant multo pectora ſicca mero.
Vina quies ſequitur. gelido Numa prodit ab antro,
  Vincláque ſopitas addit in arcta manus.
Somnus ut abſceſſit; tentando vincula pugnant
  Rumpere: pugnantes fortiùs illa tenent.
Tum Numa, Dî nemorum, factis ignoſcite noſtris,
  Si ſcelus ingenio ſcitis abeſſe meo.
Quóque modo poſſit fulmen monſtrate piari.
  Sic Numa. ſic quatiens cornua Faunus ait:
Magna petis; nec quæ monitu tibi diſcere noſtro
  Fas ſit. habent fines numina noſtra ſuos.
Dî ſumus agreſtes, & qui dominemur in altis
  Montibus. arbitrium eſt in ſua tela Jovi.
Hunc tu non poteris per te deducere cælo:
  At poteris noſtrâ forſitan uſus ope.
Dixerat hæc Faunus. par eſt ſententia Pici.
  Deme tamen nobis vincula, Picus ait.
Jupiter huc veniet validâ deductus ab arte.
  Nubila promiſſi Styx mihi teſtis erit.
Emiſſi, quid agant laqueis, quæ carmina dicant;
  Quáque trahant ſuperis ſedibus arte Jovem;
Scire nefas homini. nobis conceſſa canentur,
  Quæque pio dici vatis ab ore licet.
Eliciunt cælo te, Jupiter. unde minores
  Nunc quoque te celebrant, Eliciúmque vocant.
Conſtat Aventinæ tremuiſſe cacumina ſilvæ:
  Terráque ſubſedit pondere preſſa Jovis.
Corda micant Regis: totóque è pectore ſanguis
  Fugit; & hirſutæ diriguere comæ.
Ut rediit animus, Da certa piamina, dixit,
  Fulminis, altorum Réxque Patérque Deûm.
Si tua contigimus manibus donaria puris:
  Hoc quoque, quod petitur, ſi pia lingua rogat.
Annuit oranti: ſed verum ambage remotâ
  Abdidit, & dubio terruit ore virum.
Cæde caput, dixit. cui Rex, Parebimus, inquit:
  Cædenda eſt hortis eruta cepa meis.
Addidit hic, Hominis: ſummos, ait ille, capillos.
  Poſtulat hic animam: cui Numa, Piſcis, ait.
Riſit: &, His, inquit, facito mea tela procures,
  O vir colloquio non abigende meo.
Sed tibi, protulerit cùm totum craſtinus orbem
  Cynthius, imperii pignora certa dabo.
Dixit, & ingenti tonitru ſuper æthera motum
  Fertur, adorantem deſtituítque Numam.
Ille redit lætus, memorátque Quiritibus acta.
  Tarda venit dictis difficilíſque fides.
At certè credemur, ait, ſi verba ſequatur
  Exitus. en, audi craſtina, quiſquis ades.
Protulerit terris cùm totum Cynthius orbem,
  Jupiter imperii pignora certa dabit.
Diſcedunt dubii, promiſſáque tarda videntur;
  Dependétque fides à veniente die.
Mollis erat tellus roratâ manè pruinâ;
  Ante ſui populus limina Regis adeſt.
Prodit, & in ſolio medius conſedit acerno.
  Innumeri circà ſtántque ſiléntque viri.
Ortus erat ſummo tantummodo margine Phœbus:
  Sollicitæ mentes ſpéque metúque pavent.
Conſtitit, atque caput niveo velatus amictu
  Jam bene Dîs notas ſuſtulit ille manus.
Atque ita, Tempus adeſt promiſſi muneris, inquit.
  Pollicitam dictis, Jupiter, adde fidem.
Dum loquitur, totum jam Sol emerſerat orbem:
  Et gravis æthereo venit ab axe fragor.
Ter tonuit ſinè nube Deus, tria fulgura miſit.
  Credite dicenti; mira, ſed acta, loquor.
A mediâ cælum regione dehiſcere cœpit:
  Submiſere oculos cum duce turba ſuos.
Ecce levi ſcutum verſatum leniter aurâ
  Decidit. à populo clamor ad aſtra venit.
Tollit humo munus cæsâ priùs ille juvencâ,
  Quæ dederat nulli colla premenda jugo.
Idque ancile vocat; quod ab omni parte receiſum eſt:
  Quáque notes oculis, angulus omnis abeſt.
Tum, memor imperii ſortem conſiſtere in illo,
  Conſilium multæ calliditatis init.
Plura jubet fieri ſimili cælata figurâ;
  Error ut ante oculos inſidiantis eat.
Mamurius morum fabræne exactior artis,
  Difficile eſt, illud, dicere, clauſit opus.
Cui Numa munificus, Facti pete præmia, dixit:
  Si mea nota fides; irrita nulla petes.
Jam dederat Saliis (à ſaltu nomina ducunt)
  Armáque, & ad certos verba canenda modos.
Tum ſic Mamurius, Merces mihi gloria detur,
  Nomináque extremo carmine noſtra ſonent.
Indè ſacerdotes operi promiſſa vetuſto
  Præmia perſolvunt, Mamuriúmque vocant.
Nubere ſiqua voles, quamvìs properabitis ambo,
  Differ: habent parvæ commoda magna moræ.
Arma movent pugnam, pugna eſt aliena maritis.
  Condita cùm fuerint, aptius omen erit.
His etiam conjux apicati cincta Dialis
  Lucibus impexas debet habere comas.

TErtia nox emerſa ſuos ubi moverit ignes;
  Conditus è geminis Piſcibus alter erit.
Nam duo ſunt: Auſtris hic eſt, Aquilonibus ille
  Proximus. à vento nomen uterque tenet.

CUM croceis rorare genis Tithonia conjux
  Cœperit, & quintæ tempora lucis aget;
Sive eſt Arctophylax, ſive eſt piger ille Bootes;
  Mergetur, viſus effugiétque tuos.
At non effugiet Vindemitor. hoc quoque cauſam
  Unde trahat ſidus parva referre mora eſt.
Ampelon intonſum Satyro Nympháque creatum
  Fertur in Iſmariis Bacchus amâſſe jugis.
[Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi;
  Quæ nunc de pueri nomine nomen habet.]
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
  Decidit: amiſſum Liber in aſtra vehit.

SExtus ubi Oceano clivoſum ſcandit Olympum
  Phœbus, & alatis æthera carpit equis;
Quiſquis ades, canæque colis penetralia Veſtæ;
  Cratera Iliacis thuráque pone focis.
Cæſaris innumeris, quem maluit ille mereri,
  Acceſſit titulis Pontificalis honos.
Ignibus æternis æterni numina præſunt
  Cæſaris. imperii pignora juncta vides.
De veteris Trojæ digniſſima præda favillâ,
  Quâ gravis Æneas tutus ab hoſte fuit;
Ortus ab Æneâ tangit cognata ſacerdos
  Numina; cognatum, Veſta, tuere caput.
Quos ſanctâ fovet ille manu, bene vivitis ignes.
  Vivite inexſtincti flammáque Dúxque precor.

UNA nota eſt Marti: Nonis ſacrata quod illis
  Templa putant lucos Vejovis ante duos.
Romulus ut ſaxo lucum circumdedit alto;
  Cuilibet, Huc, inquit, confuge; tutus eris.
O quàm de tenui Romanus origine crevit!
  Turba vetus quàm non invidioſa fuit!
Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obſtet;
  Diſce quis iſte Deus, cúrve vocetur ita.
Jupiter eſt juvenis: juveniles adſpice vultus.
  Adſpice deinde manum: fulmina nulla tenet.
Fulmina, poſt auſos cælum affectare Gigantas,
  Sumta Jovi: primo tempore inermis erat.
Ignibus Oſſa novis, & Pelion altius Oſſâ
  Arſit, & in ſolidâ fixus Olympus humo.
Stat quoque capra ſimul: Nymphæ paviſſe feruntur
  Cretides. infanti lac dedit illa Jovi.
Nunc vocor ad nomen. vegrandia farra colonæ,
  Quæ malè creverunt, veſcáque parva vocant.
Vis ea ſi verbi eſt; cur non ego Vejovis ædem,
  Ædem non magni ſuſpicer eſſe Jovis?
Jámque, ubi cæruleum vallabunt ſidera cælum,
  Suſpice: Gorgonei colla videbis equi.
Creditur hic cæſæ gravidâ cervice Meduſæ
  Sanguine reſperſis proſiluiſſe jubis.
Huic ſupra nubes & ſubter ſidera lapſo
  Cælum pro terrâ, pro pede penna fuit.

Jámque indignanti nova fræna receperat ore,
  Cum levis Aonias ungula fodit aquas.
Nunc fruitur cælo, quod pennis antè petebat:
  Et nitidus ſtellis quinque decémque micat.
PRotinus adſpicies venienti nocte Coronam
  Gnoſſida. Theſeo crimine facta Dea eſt.
Jam bene perjuro mutârat conjuge Bacchum,
  Quæ dedit ingrato fila legenda viro.
Sorte tori gaudens, Quid flebam ruſtica, dixit?
  Utiliter nobis perfidus ille fuit.
Interea Liber depexos crinibus Indos
  Vincit, & Eoo dives ab orbe venit.
Inter captivas facie præſtante puellas
  Grata nimis Baccho filia Regis erat.
Flebat amans conjux, ſpatiatáque littore curvo
  Edidit incultis talia verba comis:
En iterum ſimiles, fluctus, audite querelas:
  En iterum lacrymas accipe, arena, meas.
Dicebam, memini, perjure & perfide Theſeu.
  Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque nulla viro, clamabo, fœmina credat.
  Nomine mutato cauſa relata mea eſt.
O utinam mea ſors, quà primùm cœperat, iſſet!
  Jámque ego præſenti tempore nulla forem!
Quid me deſertis perituram, Liber, arenis
  Servabas? potui dedoluiſſe ſemel.
Bacche levis, leviórque tuis, quæ tempora cingunt,
  Frondibus; in lacrymas cognite Bacche meas;
Auſus es ante oculos adductâ pellice noſtros
  Tam bene compoſitum ſollicitare torum?
Heu! ubi pacta fides? ubi, quæ jurare ſolebas?
  Me miſeram, quoties hæc ego verba loquor!
Theſea culpabas, fallacémque ipſe vocabas:
  Judicio peccas turpiùs ipſe tuo.
Ne ſciat hoc quiſquam, tacitiſque doloribus urar:
  Ne toties falli digna fuiſſe puter.
Præcipuè cupiam celari Theſea; ne te
  Conſortem culpæ gaudeat eſſe ſuæ.
At, puto, præpoſita eſt fuſcæ mihi candida pellex.
  Eveniat noſtris hoſtibus ille color.
Quid tamen hoc refert, vitio ſi gratior ipſo eſt?
  Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem præſta; nec præfer amoribus ullam
  Conjugis aſſuetæ ſemper amare virum.
Ceperunt matrem formoſi cornua tauri;
  Me tua: at hic laudi eſt, ille pudendus amor.
Ne noceat, quòd amo: neque enim tibi, Bacche, nocebat,
  Quòd flammas nobis faſſus es ipſe tuas.
Nec, quòd nos uris, mirum facis. ortus in igne
  Diceris, & patriâ raptus ab igne manu.
Illa ego ſum, cui tu ſolitus promittere cælum.
  Hei mihi, pro cælo qualia dona fero!
Dixerat: audibat jamdudum verba querentis
  Liber, ut à tergo fortè ſecutus erat.
Occupat amplexu, lacrymáſque per oſcula ſiccat:
  Et, Pariter cæli ſumma petamus, ait.
Tu mihi juncta toro, mihi juncta vocabula ſume.
  Jam tibi mutatæ Libera nomen erit.
Síntque tuæ tecum faciam monumenta coronæ;
  Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.
Dicta facit: gemmáſque novem transformat in ignes.
  Aurea per ſtellas nunc micat illa novem.
SEX ubi ſuſtulerit, totidem demerſerit orbes,
  Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo ſpectabis Equiria campo,
  Quem Tyberis curvis in latus urget aquis.
Qui tamen ejectâ ſi fortè tenebitur undâ;
  Cælius accipiat pulverulentus equos.
IDibus eſt Annæ feſtum geniale Perennæ,
  Haud procul à ripis, advena Tybri, tuis.
Plebs venit, ac virides paſſim disjecta per herbas
  Potat, & accumbit cum pare quiſque ſuâ.
Sub Jove pars durat: pauci tentoria ponunt:
  Sunt, quibus è ramo frondea facta caſa eſt:
Pars ibi pro rigidis calamos ſtatuere columnis:
  Deſuper extentas impoſuêre togas.
Sole tamen vinóque calent: annóſque precantur,
  Quot ſumant cyathos; ad numerúmque bibunt.
Invenies illic, qui Neſtoris ebibat annos:
  Quæ ſit per calices facta Sibylla ſuos.
Illic & cantant, quidquid didicere theatris;
  Et jactant faciles ad ſua verba manus:
Et ducunt poſito duras cratere choreas,
  Cultáque diffuſis ſaltat amica comis.
Cùm redeunt, titubant; & ſunt ſpectacula vulgo:
  Et fortunatos obvia turba vocant.
Occurri nuper. viſa eſt mihi digna relatu
  Pompa: ſenem potum pota trahebat anus.
Quæ tamen hæc Dea ſit (quoniam rumoribus errant)
  Fabula propoſito nulla tacenda meo.
Arſerat Æneæ Dido miſerabilis igne:
  Arſerat extructis in ſua fata rogis.
Compoſitúſque cinis, tumulíque in marmore carmen
  Hoc breve, quod moriens ipſa reliquit, erat:
Præbuit Æneas & cauſſam mortis & enſem:
  Ipſa ſuâ Dido concidit uſa manu.
Protinus invadunt Numidæ ſinè vindice regnum;
  Et potitur captâ Maurus Iarba domo.
Séque memor ſpretum, Thalamis tamen, inquit, Eliſſæ
  En ego, quem toties reppulit illa, fruor.
Diffugiunt Tyrii, quò quemque agit error. ut olim
  Amiſſo dubiæ rege vagantur apes.
Tertia nudandas acceperat area meſſes;
  Inque cavos ierant tertia muſta lacus;
Pellitur Anna domo: lacrymánſque ſororia linquit
  Mœnia. germanæ juſta dat antè ſuæ.
Miſta bibunt molles lacrymis unguenta favillæ;
  Vertice libatas accipiúntque comas.
Térque, Vale, dixit: cineres ter ad ora relatos
  Preſſit. & eſt illis viſa ſubeſſe ſoror.
Nacta ratem comitémque fugæ pede labitur æquo,
  Mœnia reſpiciens dulce ſororis opus.
Fertilis eſt Melite ſterili vicina Coſyræ
  Inſula, quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit hoſpitio Regis confiſa vetuſto.
  Hoſpes opum dives Rex ibi Battus erat.
Qui poſtquam didicit caſus utriuſque ſororis;
  Hæc, inquit, tellus quantulacunque tua eſt.
Et tamen hoſpitii ſervâſſet ad ultima munus,
  Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
Signa recenſuerat bis Sol ſua: tertius ibat
  Annus; & exſulibus terra petenda nova eſt.
Frater adeſt, bellóque petit. Rex arma peroſus,
  Nos ſumus imbelles, tu fuge ſoſpes, ait.
Juſſa fugit; ventóque ratem committit & undis.
  Aſperior quovis æquore frater erat.
Eſt prope piſcoſos lapidoſi Crathidis amnes
  Parvus ager: Cameren incola turba vocant.
Illuc curſus erat. nec longiùs abfuit indè,
  Quàm quantum novies mittere funda poteſt.
Vela cadunt primò, & dubiâ librantur ab aurâ.
  Findite remigio, navita dixit, aquas.
Dúmque parant torto ſubducere carbaſa lino,
  Percutitur rapido puppis adunca Noto:
Inque patens æquor fruſtra pugnante magiſtro
  Fertur: & ex oculis viſa refugit humus.
Aſſiliunt fluctus, imóque à gurgite pontus
  Vertitur, & canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento: nec jam moderator habenis
  Utitur; ac votis: hic quoque poſcit opem.
Jactatur tumidas exſul Phœniſſa per undas;
  Humidáque appoſitâ lumina veſte tegit.
Tum primùm Dido felix eſt dicta ſorori,
  Et quæcunque aliquam corpore preſſit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine littus
  Puppis: &, expoſitis omnibus, hauſta perit.
Jam pius Æneas regno natâque Latini
  Auctus erat; populos miſcuerátque duos.
Littore dotali, ſolo comitatus Achate,
  Secretum nudo dum pede carpit iter;
Adſpicit errantem, nec credere ſuſtinet Annam
  Eſſe. quid in Latios illa veniret agros?
Dum ſecum Æneas. Anna eſt, exclamat Achates.
  Ad nomen vultus ſuſtulit illa ſuos.
Quò fugiat? quid agat? quos terræ quærat hiatus?
  Ante oculos miſeræ fata ſororis erant.
Senſit, & alloquitur trepidam Cythereïus heros;
  Flet tamen admonitu mortis, Eliſſa, tuæ.
Anna, per hanc juro, quam quondam audire ſolebas
  Tellurem fato proſperiore dari;
Pérque Deos comites, hâc nuper ſede locatos,
  Sæpe meas illos increpuiſſe moras.
Nec timui de morte tamen: metus abfuit iſte.
  Hei mihi! credibili fortior illa fuit.
Ne refer. adſpexi non illo pectora digna
  Vulnera, Tartareas auſus adire domos.
At tu, ſeu ratio te noſtris appulit oris,
  Sive Deus; regni commoda carpe mei.

Multa

Multa tibi memores, nil non debemus Eliſſæ.
  Nomine grata tuo, grata ſororis, eris.
Talia dicenti (neque enim ſpes altera reſtat)
  Credidit; errores expoſuitque ſuos.
Utque domum intravit Tyrios induta paratus;
  Incipit Æneas: (cætera turba ſilet.)
Hanc tibi cur tradam, pia cauſa, Lavinia conjux,
  Eſt mihi: conſumſi naufragus hujus opes.
Orta Tyro, regnum Libycâ poſſedit in orâ:
  Quam precor ut caræ more ſororis ames.
Omnia promittit, falſûmque Lavinia vulnus
  Mente premit tacitâ, diſſimulâtque fremens.
Donáque cùm videat præter ſua lumina ferri
  Multa palàm; mitti clàm quoque multa putat.
Non tamen exactum, quid agat. furialiter odit;
  Et parat inſidias, & cupit ulta mori:
Nox erat: ante torum viſa eſt adſtare ſororis
  Squallenti Dido ſanguinolenta comâ:
Et fuge, ne dubita, mœſtum, fuge, dicere, tectum.
  Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exſilit; & velox humili ſuper arva feneſtrâ
  Se jacit. audacem fecerat ipſe timor.
Quáque metu rapitur, tunicâ velata recinctâ;
  Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc cupidis rapuiſſe Numicius undis
  Creditur, & ſtagnis occuluiſſe ſuis.
Sidonis interea magno clamore per agros
  Quæritur. apparent ſigna notæque pedum.
Ventum erat ad ripas: inerant veſtigia ripis.
  Suſtinuit tacitas conſcius amnis aquas.
Ipſa loqui viſa eſt, Placidi ſum Nympha Numici:
  Amne perenne latens Anna Perenna vocor.
Protinus erratis læti veſcuntur in agris:
  Et celebrant largo ſéque diémque mero.
Sunt quibus hæc Luna eſt, quia menſibus impleat annum:
  Pars Themin, Inachiam pars putat eſſe bovem.
Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant;
  Téque Jovi primos, Anna, dediſſe cibos.
Hæc quoque, quam referam, noſtras pervenit ad aures
  Fama: nec à verâ diſſidet illa fide.
Plebs vetus, & nullis etiamnum tuta Tribunis,
  Fugit; & in ſacri vertice montis abit.
Jam quoque, quem ſecum tulerant, defecerat illos
  Victus, & humanis uſibus apta Ceres.
Orta ſuburbanis quædam fuit Anna Bovillis
  Pauper, ſed mundæ ſedulitatis, anus.
Illa, levi mitrâ canos redimita capillos,
  Fingebat tremulâ ruſtica liba manu.
Atque ita per populum fumantia mane ſolebat
  Dividere. hæc populo copia grata fuit.
Pace domi factâ ſignum poſuere Perennæ,
  Quòd ſibi defectis illa tuliſſet opem.
Nunc mihi, cur cantent, ſupereſt, obſcœna puellæ,
  Dicere: nam coëunt, certáque probra canunt.
Nuper erat Dea facta; venit Gradivus ad Annam;
  Et cum ſeductâ talia verba facit.
Menſe meo coleris: junxi mea tempora tecum:
  Pendet ab officio ſpes mihi magna tuo.
Armifer armiferæ correptus amore Minervæ
  Uror: & hoc longo tempore vulnus alo.
Effice, Dî ſtudio ſimiles coëamus in unum,
  Conveniunt partes hæ tibi, comis anus.
Dixerat. illa Deum promiſſo ludit inani;
  Et ſtultam dubiâ ſpem trahit uſque morâ.
Sæpius inſtanti, Mandata peregimus, inquit:
  Evictas precibus vix dedit illa manus.
Gaudet amans, thalamóſque parat. deducitur illuc
  Anna tegens vultus, ut nova nupta ſuos.
Oſcula ſumturus ſubitò Mars adſpicit Annam;
  Nunc pudor eluſum, nunc ſubit ira, Deum.
Ridet amatorem caræ nova Diva Minervæ:
  Nec res hâc Veneri gratior ulla fuit.
Indè joci veteres obſcœnáque dicta canuntur:
  Et juvat hanc magno verba dediſſe Deo.
Præteriturus eram gladios in Principe fixos;
  Cum ſic à caſtis Veſta locuta focis:
Ne dubita meminiſſe: meus fuit ille Sacerdos.
  Sacrilegæ telis me petiere manus.
Ipſa virum rapui, ſimulacráque nuda reliqui.
  Quæ cecidit ferro, Cæſaris umbra fuit.
Ille quidem cælo poſitus Jovis atria ſervat;
  Et tenet in magno templa dicata foro.
At quicunque nefas auſi prohibente Deorum
  Numine, polluerant Pontificale caput;
Morte jacent meritâ. teſtes eſtote Philippi;
  Et quorum ſparſis oſſibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
  Cæſaris; ulciſci juſta per arma patrem.

POſtera cum teneras Aurora refecerit herbas;
  Scorpios à primâ parte videndus erit.

TErtia poſt Idus lux eſt celeberrima Baccho.
  Bacche, fave vati; dum tua feſta cano.
Nec referam Semelen; ad quam niſi fulmina ſecum
  Jupiter adferret; parvus inermis eras:
Nec puer ut poſſes maturo tempore naſci,
  Expletum patrio corpore matris onus.
Sithonas & Scythicos longum enumerare triumphos;
  Et domitas gentes, thurifer Inde, tuas.
Tu quoque Thebanæ malè præda tacebere matris;
  Inque tuum furiis, acte Lycurge, genu.
Ecce libet ſubitos piſces, Tyrrhenáque monſtra
  Dicere. ſed non eſt carminis hujus opus.
Carminis hujus opus, cauſas expromere; quare
  Vitis anus populos ad ſua liba vocet.
Ante tuos ortus aræ ſinè honore fuerunt,
  Liber, & in gelidis herba reperta focis.
Te memorant Gange, totóque Oriente ſubacto,
  Primitias magno repoſuiſſe Jovi.
Cinnama tu primus captiváque thura dediſti,
  Déque triumphato viſcera toſta bove.
Nomine ab auctoris ducunt Libamina nomen,
  Libáque: quòd ſacris pars datur indè focis.
Liba Deo fiunt: ſuccis quia dulcibus ille
  Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.
Ibat arenoſo Satyris comitatus ab Hebro:
  (Non habet ingratos fabula noſtra jocos)
Jamque erat ad Rhodopen, Pangæaque florida ventum:
  Æriferæ comitum concrepuere manus.
Ecce novæ coëunt volucres tinnitibus actæ:
  Quáque movent ſonitus æra, ſequuntur apes.
Colligit errantes, & in arbore claudit inani
  Liber: & inventi præmia mellis habet.
Ut Satyri læviſque ſenex tetigere ſaporem;
  Quærebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exeſâ ſtridorem examinis ulmo:
  Adſpicit & ceras, diſſimulâtque ſenex.
Utque piger pandi tergo reſidebat aſelli;
  Applicat hunc ulmo corticibúſque cavis.
Conſtitit ipſe ſuper ramoſo ſtipite nixus:
  Atque avidè trunco condita mella petit.
Millia crabronum coëunt; & vertice nudo
  Spicula defigunt, oráque ſumma notant.
Ille cadit præceps, & calce feritur aſelli:
  Inclamâtque ſuos, auxiliúmque rogat.
Concurrunt Satyri, turgentiáque ora parentis
  Rident. percuſſo claudicat ille genu.
Ridet & ipſe Deus: limúmque inducere monſtrat.
  Hic paret monitis, & linit ora luto.
Melle pater fruitur: libóque infuſa calenti
  Jure repertori candida mella damus.
Fœmina cur preſſet, non eſt rationis opertæ.
  Fœmineos thyrſo concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quæris? vinoſior ætas
  Hæc eſt, & gravidæ munera vitis amans.
Cur hederâ cincta eſt? hedera eſt gratiſſima Baccho.
  Hoc quoque cur ita ſit, dicere nulla mora eſt.
Nyſiades Nymphæ, puerum quærente novercâ,
  Hanc frondem cunis appoſuere novis.
Reſtat, ut inveniam, quare toga libera detur
  Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
Sive, quòd ipſe puer ſemper, juveniſque videris;
  Et media eſt ætas inter utrumque tibi:
Seu quia tu pater es, patres ſua pignora natos
  Commendant curæ numinibúſque tuis.
Sive, quòd es Liber, veſtis quoque libera per te
  Sumitur, & vitæ liberioris iter.
An quia, cùm priſci colerent ſtudioſiùs agros,
  Et patrio facerer rure Senator opus,
Et caperet faſces à curvo conſul aratro,
  Nec crimen duras eſſet habere manus;
Ruſticus ad ludos populus veniebat in Urbem:
  Sed Dîs, non ſtudiis ille dabatur honos.
Luce ſuâ ludos uvæ commentor habebat:
  Quos cum tædiferâ nunc habet ipſe Deâ.
Ergo, ut tironum celebrare frequentia poſſit,
  Viſa dies dandæ non aliena togæ.
Mite, Pater, caput huc placatáque cornua vertas;
  Et des ingenio vela ſecunda meo.

Hoſpes Aventinis armentum pavit in herbis
Claviger: & tanto eſt Albula pota Deo.
Dux quoque Neritius. teſtes Læſtrygones exſtant:
Et quod adhuc Circes nomina littus habet.
Et jam Telegoni, jam mœnia Tiburis udi
Stabant: Argolicæ quod poſuere manus.
Venerat Atrides fatis agitatus Haleſus;
A quo ſe dictam terra Faliſca putat.
Adjice Trojanæ ſuaſorem Antenora pacis,
Et generum Oeniden, Appule Daune, tuum.
Serus ab Iliacis, & poſt Antenora, flammis
Attulit Æneas in loca noſtra Deos.
Hujus erat Solymus Phrygiâ comes exul ab Idâ:
A quo Sulmonis mœnia nomen habent.
Sulmonis gelidi patriæ, Germanice, noſtræ.
Me miſerum, Scythico quàm procul illa ſolo eſt!
Ergo ego? tam longas ſed ſupprime, Muſa, querelas:
Non tibi ſunt mœſtâ ſacra canenda lyrâ.
Quò non Livor abit? ſunt qui tibi menſis honorem
Eripuiſſe velint, invideántque, Venus.
Nam, quia Ver aperit tunc omnia, denſâque cedit
Frigoris aſperitas, fœtáque terra parit;
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:
Quem Venus injectâ vindicat alma manu.
Illa quidem totum digniſſima temperat orbem:
Illa tenet nullo regna minora Deo:
Juráque dat cœlo, terræ, natalibus undis;
Pérque ſuos initus continet omne genus.
Illa Deos omnes (longum enumerare) creavit:
Illa ſatis cauſas arboribúſque dedit:
Illa rudes animos hominum contraxit in unum;
Et docuit jungi cum pare quemque ſuâ.
Quid genus omne creat volucrum, niſi blanda voluptas?
Nec coëant pecudes, ſi levis abſit amor.
Cum mare trux aries cornu decertat: at idem
Frontem dilectæ lædere parcit ovis.
Depoſitâ taurus ſequitur feritate juvencam,
Quem toti ſaltus, quem nemus omne, tremunt.
Vis eadem, lato quodcunque ſub æquore vivit,
Servat; & innumeris piſcibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit: ab illâ
Venerunt cultus mundáque cura ſui.
Primus amans carmen vigilatum nocte negatâ
Dicitur ad clauſas concinuiſſe fores.
Eloquiúmque fuit duram exorare puellam:
Próque ſuâ cauſâ quiſque diſertus erat.
Mille per hanc artes motæ: ſtudióque placendi,
Quæ latuere priùs, multa reperta ferunt.
Hanc quiſquam titulo menſis ſpoliare ſecundi
Audeat? à nobis ſit procul iſte furor.
Quid, quod ubique potens, templíſque frequentibus aucta,
Urbe tamen noſtrâ jus Dea majus habet?
Pro Trojâ, Romane, tuâ Venus arma ferebat;
Cùm gemuit teneram cuſpide læſa manum,
Cœleſtéſque duas Trojano judice vicit.
Ah nolim victas hoc meminiſſe Deas!
Aſſaracique nurus dicta eſt: ut ſcilicet olim
Magnus Iuleos Cæſar haberet avos.
Nec veneri tempus, quàm ver, erat aptius ullum.
Vere nitent terræ: vere remiſſus ager
Nunc herbæ ruptâ tellure cacumina tollunt;
Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
Et formoſa Venus formoſo tempore digna eſt:
Utque ſolet, Marti continuata ſuo.
Vere monet curvas materna per æquora puppes
Ire: nec hybernas jam timuiſſe minas.
Rite Deam Latiæ colitis matréſque nurúſque;
Et vos, quîs vittæ longáque veſtis abeſt.
Aurea marmoreo redimicula ſolvite collo:
Demite divitias: tota lavanda Dea eſt.
Aurea ſiccato redimicula reddite collo:
Nunc alii flores, nunc nova danda roſa eſt.
Vos quoque ſub viridi myrto jubet illa lavari:
Cauſáque, cur jubeat, (diſcite) certa ſubeſt.
Littore ſiccabat rorantes nuda capillos.
Viderunt Satyri turba proterva Deam.
Senſit, & appoſitâ texit ſua corpora myrto.
Tuta fuit facto: vóſque referre jubet.
Diſcite nunc, quare Fortunæ thura Virili
Detis eo, calidâ qui locus humet aquâ.
Accipit ille locus poſito velamine cunctas;
Et vitium nudi corporis omne videt.
Ut tegat hoc, celétque viros, Fortuna Virilis
Præſtat: & hoc parvo thure rogata facit.
Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver
Sumere, & expreſſis mella liquata favis.
Cùm primùm cupido Venus eſt deducta marito;
Hoc bibit. ex illo tempore nupta fuit.
Supplicibus verbis illam placate: ſub illâ
Et forma, & mores, & bona fama manent.
Roma pudicitiâ proavorum tempore lapſa eſt:
Cumæam, veteres, conſuluiſtis anum.
Templa jubet Veneri fieri: quibus ordine factis,
Indè Venus verſo nomina corde tenet.
Semper ad Æneadas placido, pulcerrima, vultu
Reſpice: totque tuas, Diva, tuère nurus.
Dum loquor, elatæ metuendus acumine caudæ
Scorpios in virides præcipitatur aquas.
NOX ubi tranſierit, cœlúmque rubeſcere primò
Cœperit, & tactæ rore querentur aves,
Semuſtámque facem vigilatâ nocte viator
Ponet, & ad ſolitum ruſticus ibit opus;
Pliades incipiunt humeros relevare paternos:
Quæ ſeptem dici, ſex tamen eſſe ſolent.
Seu quòd in amplexum ſex hinc venere Deorum:
Nam Steropen Marti concubuiſſe ferunt:
Neptuno Halcyonen, & te, formoſa Celæno:
Maian, & Electran, Taygeténque Jovi.
Septima mortali Merope tibi, Siſyphe, nupſit.
Pœnitet; & facti ſola pudore latet.
Sive quòd Electra Trojæ ſpectare ruinas
Non tulit. ante oculos oppoſuítque manum.
TER ſine perpetuo cœlum verſetur in axe;
Ter jungat Titan, térque reſolvat equos;
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Idææ feſta Parentis erunt.
Ibunt ſemimares, & inania tympana tundent;
Æráque tinnitus ære repulſa dabunt.
Ipſa ſedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scena ſonat, Ludíque vocant. ſpectate, Quirites;
Et Fora Marte ſuo litigioſa vacent.
Quærere multa libet. ſed me ſonus æris acuti
Terret, & horrendo lotos adunca ſono.
Da, Dea, quas ſciter, doctas, Cybeleïa, neptes.
Audit; & has curæ juſſit adeſſe meæ.
Pandite mandati memores, Heliconis alumnæ,
Gaudeat aſſiduo cur Dea Magna ſono.
Sic ego; ſic Erato (menſis Cythereïus illi
Ceſſit; quòd teneri nomen Amoris habet).
Reddita Saturno ſors hæc erat; Optime regum,
A nato ſceptris excutiere tuis.
Ille ſuam metuens, ut quæque erat edita, prolem
Devorat; immerſam viſceribúſque tenet.
Sæpe Rhea queſta eſt toties fœcunda, nec unquam
Mater; & indoluit fertilitate ſuâ.
Jupiter ortus erat. pro magnâ teſte vetuſtas
Creditur. acceptam parce movere fidem.
Veſte latens ſaxum cœleſti viſcere ſedit.
Sic genitor fatis decipiendus erat.
Ardua jam dudum reſonat tinnitibus Ide;
Tutus ut infanti vagiat ore puer.
Pars clypeos ſudibus, galeas pars tundit inanes:
Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem: priſcíque imitamina facti
Æra Deæ comites raucáque terga movent.
Cymbala pro galeis, pro ſcutis tympana pulſant:
Tibia dat Phrygios, ut dedit antè, modos.
Deſierat. cœpi: Cur huic genus acre leones
Præbent inſolitas ad juga curva jubas?
Deſieram. cœpit: Feritas mollita per illam
Creditur. id curru teſtificata ſuo eſt.
At cur turritâ caput eſt ornata coronâ?
An Phrygiis turres urbibus illa dedit?
Annuit. Unde venit, dixi, ſua membra ſecandi
Impetus? ut tacui, Pieris orſa loqui.
Phryx, puer in ſylvis facie ſpectabilis altis
Turrigeram caſto vinxit amore Deam:
Hunc ſibi ſervari voluit, ſua templa tueri:
Et dixit, Semper fac puer eſſe velis.
Ille fidem juſſis dedit; &, Si mentiar, inquit,
Ultima, quam fallam, ſit Venus illa mihi.
Fallit: & in Nymphâ Sagaritide deſinit eſſe,
Quod fuit. hinc pœnas exigit ira Deæ.
Naida vulneribus ſuccidit in arbore factis.
Illa perit. fatum Naidos arbor erat.
Hic furit: &, credens thalami procumbere tectum,
Effugit, & curſu Dindyma ſumma petit.

Et

Illa jugo tauros collum præbere coëgit:
Tum primùm ſoles eruta vidit humus.
Æs erat in pretio; chalybeïa maſſa latebat.
Heu quàm perpetuo debuit illa tegi!
Pace Ceres læta eſt. at vos optate, coloni,
Perpetuam Pacem, perpetuúmque Ducem.
Farra Deæ, micæque licet ſalientis honorem
Detis, & in veteres thurea grana focos.
Et, ſi thura aberunt, unctas accendite tædas.
Parva bonæ Cereri, ſint modò caſta, placent.
A bove ſuccincti cultros removete miniſtri.
Bos aret: ignavam ſacrificate ſuem.
Apta jugo cervix non eſt ferienda ſecuri.
Vivat, & in durâ ſæpe laboret humo.
Exigit ipſe locus, raptus ut virginis edam.
Plura recognoſces: pauca docendus eris.
Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris; à poſitu nomen adepta loci.
Grata domus Cereri. multas ibi poſſidet urbes;
In quibus eſt culto fertilis Henna ſolo.
Frigida cœleſtum matres Arethuſa vocârat.
Venerat ad ſacras & Dea flava dapes.
Filia, conſuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per ſua prata pede.
Valle ſub umbroſâ locus eſt, adſpergine multâ
Uvidus ex alto deſilientis aquæ.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores:
Pictáque diſſimili flore nitebat humus.
Quam ſimul adſpexit; Comites accedite, dixit;
Et mecum veſtros flore replete ſinus.
Præda puellares animos prolectat inanis;
Et non ſentitur ſedulitate labor.
Hæc implet lento calathos è vimine textos:
Hæc gremium, laxos degravat illa ſinus.
Illa legit calthas: huic ſunt violaria curæ:
Illa papavereas ſubſecat ungue comas.
Has, Hyacinthe, tenes: illas, Amarante, moraris:
Pars thyma, pars caſiam, pars meliloton amant.
Plurima lecta roſa eſt, & ſunt ſinè nomine flores.
Ipſa crocos tenues, liliáque alba legit.
Carpendi ſtudio paulatim longiùs itur;
Et dominam caſu nulla ſecuta comes.
Hanc videt, & viſam patruus velociter aufert;
Regnaque cæruleis in ſua portat equis.
Illa quidem clamabat, Iö, cariſſima mater,
Auferor. ipſa ſuos abſciderátque ſinus.
Panditur interea Diti via: jámque diurnum
Lumen inaſſueti vix patiuntur equi.
At chorus æqualis cumulatis flore caniſtris,
Perſephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata ſilet, montes ululatibus implent;
Et feriunt mœſtæ pectora nuda manus.
Attonita eſt plangore Ceres; modò venerat Hennam:
Nec mora, Me miſeram, filia, dixit, ubi es?
Mentis inops rapitur. quales audire ſolemus
Threïcias paſſis Mænadas ire comis.
Ut vitulo mugit ſua mater ab ubere rapto,
Et quærit fœtus per nemus omne ſuos;
Sic Dea, nec retinet gemitus, & concita curſu
Fertur; & è campis incipit, Henna, tuis.
Indè puellaris nacta eſt veſtigia plantæ,
Et preſſam noto pondere vidit humum.
Forſitan illa dies errori ſumma fuiſſet,
Si non turbâſſent ſigna reperta ſues.
Jámque Leontinos Amenanáque flumina curſu
Præterit, & ripas, herbifer Aci, tuas:
Præterit & Cyanen, & fontem lenis Anapi;
Et te, verticibus non adeunde Gela.
Liquerat Ortygien, Megareáque, Pantagiénque;
Quáque Simetheas accipit æquor aquas,
Antráque Cyclopum poſitis exuſta caminis,
Quíque locus curvæ nomina falcis habet:
Himeráque, & Didymen, Acragantáq; Tauromenóque;
Sacrorúmque Melan paſcua læta boum.
Hinc Camerinan adit, Thapſónque & Heloria tempe;
Quáque patet Zephyro ſemper apertus Eryx.
Jámque Peloriaden, Lilybeáque, jámque Pachynon
Luſtrârat, terræ cornua prima ſuæ.
Quacunque ingreditur, miſeris loca cuncta querelis
Implet; ut amiſſum cùm gemit ales Ityn.
Pérque vices modò, Perſephone, modò, Filia, clamat.
Clamat, & alternis nomen utrumque ciet.
Sed neque Perſephone Cererem, neque filia matrem
Audit: & alternis nomen utrumque perit.
Unáque, paſtorem vidiſſet an arva colentem,
Vox erat, Hac greſſus ecqua puella tulit?
Jam color unus ineſt rebus; tenebríſque teguntur
Omnia: jam vigiles conticuere canes.
Alta jacet vaſti ſuper ora Typhoëos Ætne,
Cujus anhelatis ignibus ardet humus.
Illìc accendit geminas pro lampade pinus:
Hinc Cereris ſacris nunc quoque tæda datur.
Eſt ſpecus exeſi ſtructurâ pumicis aſper;
Non homini regio, non adeunda feræ:
Quò ſimul ac venit, frænatos curribus angues
Jungit, & æquoreas ſicca pererrat aquas.
Effugit & Syrtes, & te, Zanclæa Charybdi;
Et vos, Niſæi naufraga monſtra canes;
Hadriacúmque patens latè, bimarémque Corinthon.
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hìc primum ſedit gelido mœſtiſſima ſaxo.
Illud Cecropidæ nunc quoque triſte vocant.
Sub Jove duravit multis immota diebus,
Et Lunæ patiens, & pluvialis aquæ.
Fors ſua cuique loco eſt. quo nunc Cerealis Eleuſin,
Dicitur hôc Celei rura fuiſſe ſenis.
Ille domum glandes excuſſáque mora rubetis
Portat, & arſuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat rupe capellas;
Et tener in cunis filius æger erat.
Mater, ait virgo, (mota eſt Dea nomine matris)
Quid facis in ſolis incomitata jugis?
Reſtitit & ſenior, quamvìs onus urget: & orat
Tecta ſuæ ſubeat quantulacunque caſæ.
Illa negat: ſimulârat anum, mitrâque capillos
Preſſerat. inſtanti talia dicta refert:
Soſpes eas, ſempérque parens: mihi filia rapta eſt.
Heu melior quanto ſors tua ſorte meâ!
Dixit: &, ut lacrymæ (neq; enim lacrymare Deorum eſt)
Decidit in tepidos lucida gutta ſinus.
Flent pariter, molles animi virgóque ſenéxque.
E quibus hæc juſti verba fuere ſenis:
Sic tibi, quam raptam quereris, ſit filia ſoſpes;
Surge: nec exiguæ deſpice tecta caſæ.
Cui Dea, Duc, inquit: ſciſti, quà cogere poſſes.
Séque levat ſaxo, ſubſequitúrque ſenem.
Dux comiti narrat, quàm ſit ſibi filius æger;
Nec capiat ſomnos, invigilétque malis.
Illa ſoporiferum, parvos initura penates,
Colligit agreſti lene papaver humo.
Dum legit; oblito fertur guſtâſſe palato,
Longámque imprudens exſolviſſe famem.
Quæ quia principio poſuit jejunia noctis;
Tempus habent Myſtæ ſidera viſa cibi.
Limen ut intravit, luctûs videt omnia plena.
Jam ſpes in puero nulla ſalutis erat.
Matre ſalutatâ (mater Metanira vocatur)
Tangere dignata eſt os puerile ſuo.
Pallor abit, ſubitáſque vident in corpore vires.
Tantus cœleſti venit ab ore vigor.
Tota domus læta eſt. hoc eſt, matérque patérque
Natáque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,
Pomáque, & in teneris aurea mella favis.
Abſtinet alma Ceres, ſomníque papavera cauſas
Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
Noctis erat medium, placidíque ſilentia ſomni;
Triptolemum gremio ſuſtulit illa ſuo:
Térque manu permulſit eum: tria carmina dixit:
Carmina mortali non referenda ſono.
Inque foco pueri corpus vivente favillâ
Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur ſomno ſtultè pia mater: & amens,
Quid facis? exclamat: membráque ab igne rapit.
Cui Dea, Dum non es, dixit, ſcelerata fuiſti:
Irrita materno ſunt mea dona metu.
Iſte quidem mortalis erit: ſed primus arabit,
Et ſeret, & cultâ præmia tollet humo.
Dixit: & egrediens nubem trahit, inque dracones
Tranſit, & aligero tollitur axe Ceres.
Sunion expoſitum, Piræáque tuta receſſu
Linquit, & in dextrum quæ jacet ora latus.
Hinc init Ægæum; quo Cycladas adſpicit omnes;
Ioniúmque rapax, Icariúmque legit.
Pérque urbes Aſiæ longum petit Helleſpontum:
Diverſúmque locis alta pererrat iter.
Nam modò thurilegos Arabas, modò deſpicit Indos:
Hinc Libys, hinc Meroë, ſiccáque terra ſubeſt.

Nunc

Nunc adit Heſperios Rhenum Rhodanúmque Padúmque,
Téque futuræ parens, Tibri, potentis aquæ.
Quò feror? immenſum eſt erratas dicere terras:
Prætcritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat & in cælo: liquidſque immunia ponti
Alloquitur gelido proxima ſigna polo.
Parrhalides ſtellæ, (namque omnia nôſſe poteſtis,
Æquoreas nunquam cùm ſubeatis aquas)
Perſephonen natam miſeræ monſtrate parenti:
Dixerat. huic Helice talia verba refert:
Crimine nox vacua eſt. Solem de virgine raptâ
Conſule; qui latè facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quæris, ait, ne vana labores,
Nupta Jovis fratri tertia regna tenet.
Queſta diu ſecum ſic eſt affata Tonantem:
(Maximáque in vultu ſigna dolentis erant)
Si memor es, de quo mihi ſit Proſerpina nata;
Dimidium curæ debet habere tuæ.
Orbe pererrato, ſola eſt injuria facti
Cognita: commiſſi præmia raptor habet.
At neque Perſephone digna eſt prædone marito,
Nec gener hôc nobis more parandus erat.
Quid gravius victore Gyge captiva tuliſſem;
Quàm nunc te cæli ſceptra tenente tuli?
Verùm impune ferat nos hæc patiamur inultæ.
Reddat, & emendet facta priora novis.
Jupiter hanc lenit, factúmque excuſat amore;
Nec gener eſt nobis ille pudendus, ait.
Non ego nobilior. poſita eſt mihi regia cælo.
Poſſidet alter aquas: alter inane Chaos.
Sed ſi fortè tibi non eſt mutabile pectus;
Státque ſemel juncti rumpere vincla tori;
Hoc quoque tentemus, ſiquidem jejuna remanſit:
Sin minus; inferni conjugis uxor erit.
Tartara juſſus adit ſumtis Caduciſer alis:
Spéque redit citius, viſáque certa refert.
Rapta tribus, dixit, ſolvit jejunia granis,
Punica quæ lento cortice poma tegunt.
Haud ſecus indoluit, quàm ſi modò rapta fuiſſet,
Mœſta parens; longâ víxque refecta morâ eſt.
Atque ita, Nec nobis cælum eſt habitabile, dixit:
Tænariâ recipi me quoque valle jube.
Et factura fuit: pactus niſi Jupiter eſſet,
Bis tribus ut cælo menſibus illa foret.
Tum demum vultúſq; Ceres animúmque recepit;
Impoſuítque ſuæ ſpicea ſerta comæ.
Largáque provenit ceſſatis meſſis in arvis;
Et vix congeſtas area cepit opes.
Alba decent Cererem: veſtes Cerealibus albas
Sumite. nunc pulli velleris uſus abeſt.
OCcupat Apriles Idus cognomine Victor
Jupiter: hâc illi ſunt data templa die.
Hâc quoque, nî fallor, populo digniſſima noſtro
Atria Libertas cœpit habere ſua.
LUce ſecuturâ tutos pete, navita, portus:
Ventus ab occaſu grandine mixtus erit.
Scilicet ut fuerit; tamen hâc Mutinenſia Cæſar
Grandine militiâ contudit arma ſuâ.
TErtia poſt Veneris cùm lux ſurrexerit Idus;
Pontifices fordâ ſacra litate bove.
Forda ferens bos eſt fœcundáque, dicta ferendo:
Hinc etiam fœtus nomen habere putant.
Nunc gravidum pecus eſt: gravidæ nunc ſemine terræ.
Telluri plenæ victima plena datur.
Pars cadit arce Jovis: ter denas Curia vaccas
Accipit; & largo ſparſa cruore madet.
Aſt ubi viſceribus titulos rapuere miniſtri,
Sectáque fumoſis exta dedere focis;
Igne cremat vitulos, quæ natu maxima virgo;
Luce Palis populos purget ut ille cinis.
Rege Numâ, fructu non reſpondente labori,
Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modò ſiccus erat gelidis Aquilonibus annus;
Nunc ager aſſiduâ luxuriabat aquâ.
Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis;
Et levis obſeſſo ſtabat avena ſolo:
Et pecus ante diem partus edebat acerbos:
Agnáque naſcendo ſæpe necabat ovem.
Sylva vetus nulláque diu violata ſecuri
Stabat, Mænalio ſacra relicta Deo.
Ille dabat tacitis animo reſponſa quieto
Noctibus. hîc geminas rex Numa mactat oves.
Prima cadit Fauno; leni cadit altera Somno.
Sternitur in duro vellus utrumque ſolo.
Bis caput intonſum fontanâ ſpargitùr undâ;
Bis ſua faginea tempora fronde premit.
Uſus abeſt Veneris: nec fas animalia menſis
Ponere: nec digitis annulus ullus ineſt.
Veſte rudi tectum ſupra nova vellera corpus
Ponit, adorato per ſua verba Deo.
Interea placidam redimita papavere frontem
Nox venit, & ſecum ſomnia nigra trahit.
Faunus adeſt; oviúmque premens pede vellera duro,
Edidit à dextro talia dicta toro:
Morte boum tibi, Rex, Tellus placanda duarum:
Det ſacris animas una necata duas.
Excutitur terrore quies; Numa viſa revolvit;
Et ſecum ambages cæcáque juſſa refert.
Expedit errantem nemori gratiſſima conjux;
Et dixit, Gravidæ poſceris exta bovis.
Exta bovis dantur gravidæ: felicior annus
Provenit, & fructum terra pecúſque ferunt.
Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
Juſſit, & æthereos præcipitavit equos;
Ut titulum imperii quàm primum luce ſequenti
Auguſto juveni proſpera bella darent.
SED jam præteritas quartus tibi Lucifer Idus
Reſpicit. hâc Hyades Dorida nocte petunt.
TErtia poſt Hyadas cum lux erit orta remotas;
Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur miſſæ vinctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, cauſa docenda mihi.
Frigida Carſeoli nec olivis apta ferendis
Terra, ſed ad ſegetes ingenioſus ager.
Hâc ego Pelignos natalia rura petebam;
Parva, ſed aſſiduis uvida ſemper aquis.
Hoſpitis antiqui ſolitas intravimus ædes.
Demſerat emeritis jam juga Phœbus equis.
Is mihi multa quidem, ſed & hæc, narrare ſolebat;
Unde meum præſens inſtrueretur opus:
Hôc, ait, in campo (campúmque oſtendit) habebat
Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille ſuam peragebat humum: ſive uſus aratri,
Sive cavæ falcis, ſive bidentis erat.
Hæc modò verrebat ſtantem tibicine villam:
Nunc matris plumis ova fovenda dabat.
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos:
Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen aſſiduis exercet brachia telis;
Adverſúmque minas frigoris arma parat.
Filius hujus erat primo laſcivus in ævo;
Addiderátque annos ad duo luſtra duos.
Is capit extremi vulpem ſub valle ſalicti:
Abſtulerat multas illa cohortis aves.
Captivam ſtipulâ fœnóque involvit, & ignes
Admovet. urentes effugit illa manus.
Quà fugit, incendit veſtitos meſſibus agros:
Damnoſis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit; monumenta manent. nam vivere captam
Nunc quoque lex vulpem Carſeolana vetat.
Utque luat pœnas gens hæc, Cerealibus ardet:
Quóque modo ſegetes perdidit, ipſa perit.
POſtera cùm veniet terras viſura patentes
Memnonis in roſeis lutea mater equis;
E duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
Sol abit: egreſſo victima major adeſt.
Vacca ſit an taurus, non eſt cognoſcere promtum:
Pars prior apparet: poſteriora latent.
Seu tamen eſt taurus, ſive eſt hoc fœmina ſignum;
Junone invitâ munus amoris habet.
NOX abiit, oritúrque Aurora. Palilia poſcor.
Non poſcor fruſtra; ſi favet alma Pales.
Alma Pales, faveas paſtoria ſacra canenti;
Proſequor officio ſi tua feſta pio.
Certè ego de vitulo cinerem ſtipuláſque fabales
Sæpe tuli plenâ februa caſta manu.
Certè ego tranſilui poſitas ter in ordine flammas;
Virgáque roratas laurea miſit aquas.
Mota Dea eſt; operique favet. navalibus exi,
Puppis: habent ventos jam tua vela ſuos.
I, pete virgineâ, populus, ſuffimen ab arâ:
Veſta dabit. Veſtæ munere purus eris.
Sanguis equi ſuffimen erit, vitulique favilla.
Tertia res, duræ culmen inane fabæ.
Paſtor, oves ſaturas ad prima crepuſcula luſtra.
Uda priùs ſpargat, virgáque verrat humum.
Frondibus, & fixis decorentur ovilia ramis;
Et tegat ornatas longa corona fores.

Cærulei

Cæruleí fiant vivo de ſulfure fumi;
  Tactáque fumanti ſulfure balet ovis.
Ure mares oleas, tædámque, herbáſque Sabinas;
  Et crepet in mediis laurus adusta focis.
Libáque de milio milii fiſcella ſequatur:
  Ruſtica præcipuè quo Dea læta cibo eſt.
Adde dapes mulctrámque ſuas: dapibúſque reſectis
  Sylvicolam tepido lacte precare Palen.
Conſule, dic, pecori pariter, pecoríſque magiſtris:
  Effugiat ſtabulis noxa repulſa meis.
Sive ſacro pavi, ſedíve ſub arbore ſacrâ;
  Pabuláque è buſtis inſcia carpſit ovis:
Seu nemus intravi vetitum, noſtríſve fugatæ
  Sunt oculis Nymphæ, ſemicapérve Deus:
Seu mea falx ramo lucum ſpoliavit opaco,
  Unde data eſt ægræ fiſcina frondis ovi:
Da veniam culpæ: nec, dum degrandinat, obſit
  Agreſti fano ſuppoſuiſſe pecus.
Nec noceat turbâſſe lacus. ignoſcite, Nymphæ;
  Lota quòd obſcuras ungula fecit aquas.
Tu, Dea, pro nobis Fontes fontanáque placa
  Numina; tu ſparſos per nemus omne Deos.
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ;
  Nec Faunum, medio cum premit arva die.
Pelle procul morbos. valeant hominéſque gregéſque;
  Et valeant vigiles provida turba canes.
Néve minus multos redigam, quàm manè fuerunt;
  Néve gemam referens vellera rapta lupo.
Abſit iniqua fames. herbæ, frondéſque ſuperſint:
  Quæque laveut artus, quæque bibantur, aquæ.
Ubera plena premam. referet mihi caſeus æra:
  Déntque viam liquido vimina rara ſero.
Sitque ſalax aries; conceptáque ſemina conjux
  Reddat; & in ſtabulo multa ſit agna meo.
Lanáque proveniat nullas læſura puellas,
  Mollis, & ad teneras quamlibèt apta manus.
Quæ precor, eveniant: & nos faciamus ad annum
  Pallorum dominæ grandia liba Pali.
His Dea placanda eſt: hæc tu converſus ad ortus
  Dic ter, & in vivo prolue rore manus.
Tum licet, appoſitâ veluti cratere camellâ,
  Lac niveum potes, purpureámque ſapam.
Móxque per ardentes ſtipulæ crepitantis acervos
  Trajicias celeri ſtrenua membra pede.
Expoſitus mos eſt. moris mihi reſtat origo.
  Turba facit dubium; cœptáque noſtra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiúmque metallis
  Excoquit. idcirco cum duce purgat oves.
An, quia cunctarum contraria ſemina rerum
  Sunt duo, diſcordes ignis & unda Dei;
Junxerunt elementa patres: aptúmque putârunt
  Ignibus & ſparsâ tangere corpus aquâ?
An, quòd in his vitæ cauſa eſt; hæc perdidit exul:
  His nova fit conjux: hæc duo magna putant?
Vix equidem credo; ſunt qui Phaëthonta referri
  Credant, & nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, cùm ſaxis paſtores ſaxa terebant,
  Scintillam ſubitò proſiluiſſe ferunt.
Prima quidem periit: ſtipulis excepta ſecunda eſt.
  Hoc argumenti flamma Palilis habet.
An magìs hunc morem pietas Æneïa fecit,
  Innocuum victo cui dedit ignis iter?
Num tamen eſt vero propius; cùm condita Roma eſt,
  Transferri juſſos in nova tecta Lares?
Mutantéſque domum tectis agreſtibus ignem,
  Et ceſſaturæ ſuppoſuiſſe caſæ?
Per flammas ſaluiſſe pecus, ſaluiſſe colonos?
  Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
Ipſe locus cauſas vati facit. Urbis origo
  Venit. ades feſtis, magne Quirine, tuis.
Jam luerat pœnas frater Numitoris, & omne
  Paſtorum gemino ſub duce vulgus erat.
Contrahere agreſtes, & mœnia ponere utrique
  Convenit. ambigitur mœnia ponat uter.
Nil opus eſt, dixit, certamine, Romulus, ullo.
  Magna fides avium eſt: experiamur aves.
Res placet. alter init nemoroſi ſaxa Palati:
  Alter Aventinum manè cacumen adit.
Sex Remus, hic volucres bis ſex videt ordine. pacto
  Statur & arbitrium Romulus urbis habet.
Apta dies legitur, quâ mœnia ſignet aratro.
  Sacra Palis ſuberant: indè movetur opus.
Foſſa fit ad ſolidum: fruges jaciuntur in imâ,
  Et de vicino terra petita ſolo.
Foſſa repletur humo, plenæque imponitur ara;
  Et novus accenſo finditur igne focus.
Indè premens ſtivam deſignat mœnia ſulco:
  Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit hæc Regis, Condenti Jupiter urbem,
  Et genitor Mavors, Veſtáque mater ades:
Quóſque pium eſt adhibere Deos, advertite cuncti:
  Auſpicibus vobis hoc mihi ſurgat opus.
Longa ſit huic ætas, dominæque potentia terræ:
  Sitque ſub hâc oriens occiduúſque dies.
Ille precabatur. tonitru dedit omina lævo
  Jupiter: & lævo fulmina miſſa polo.
Augurio læti jaciunt fundamina cives;
  Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipſe vocârat;
  Síntque, Celer, curæ, dixerat, iſta tuæ.
Néve quis aut muros, aut verſam vomere terram
  Tranſeat, audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
  Cœpit. &, His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora tranſiluit. rutro Celer occupat auſum.
  Ille premit duram ſanguinolentus humum.
Hæc ubi Rex didicit; lacrymas introrſus obortas
  Devorat, & clauſum pectore vulnus habet.
Flere palàm non vult, exempláque fortia ſervat:
  Sícque meos muros tranſeat hoſtis, ait.
Dat tamen exſequias: nec jam ſuſpendere fletum
  Suſtinet; & pietas diſſimulata patet.
Oſculáque applicuit poſito ſuprema feretro
  Atque ait; Invito frater ademte, vale.
Arſuróſque artus unxit: fecere, quod ille,
  Fauſtulus, & mœſtas Acca ſoluta comas.
Tum juvenem nondum facti flevere Quirites.
  Ultima plorato ſubdita flamma rogo.
Urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere poſſet?)
  Victorem terris impoſitura pedem.
Cuncta regas: & ſis magno ſub Cæſare ſemper:
  Sæpe etiam plures nominis hujus habe.
Et quoties ſteteris domito ſublimis in orbe;
  Omnia ſint humeris inferiora tuis.

DIcta Pales nobis. idem Vinalia dicam.
  Una tamen media eſt inter utramque dies.
Numina vulgares Veneris celebrate puellæ.
  Multa profeſſarum quæſtibus apta Venus.
Poſcite thure dato formam, populíſque favorem:
  Poſcite blanditias, dignáque verba joco.
Cúmque ſuâ dominæ date grata ſiſymbria myrto,
  Textáque compoſitâ juncea vincla roſâ.
Templa frequentari Collinæ proxima portæ
  Nunc decet: à Siculo nomina colle tenent.
Utque Syracuſas Arethuſidas abſtulit armis
  Claudius, & bello te quoque cepit, Eryx;
Carmine vivacis Venus eſt tranſlata Sibyllæ;
  Inque ſuæ ſtirpis maluit urbe coli.
Cur igitur Veneris feſtum Vinalia dicant,
  Quæritis; & quare ſit Jovis iſta dies?
Turnus, an Æneas Latiæ gener eſſet Amatæ,
  Bellum erat. Hetruſcas Turnus adoptat opes.
Clarus erat, ſumtíſque ferox Mezentius armis:
  Et vel equo magnus, vel pede major erat.
Quem Rutuli Turnúſque ſuis adſciſcere tentant
  Partibus. hæc contrà dux ita Tuſcus ait:
Stat mihi non parvo virtus mea. vulnera teſtes;
  Armáque, quæ ſparſi ſanguine ſæpe meo.
Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
  Præmia, de lacubus proxima muſta tuis.
Nulla mora eſt operæ. veſtrum dare; vincere noſtrum eſt.
  Quàm velit Æneas iſta negata mihi!
Annuerant Rutuli. Mezentius induit arma:
  Induit Æneas; alloquitúrque Jovem.
Hoſtica Tyrrheno vota eſt vindemia Regi,
  Jupiter: è Latio palmite muſta feras.
Vota valent meliora: cadit Mezentius ingens,
  Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus calcatis ſordidus uvis:
  Redduntur merito debita vina Jovi.
Dicta dies hinc eſt Vinalia. Jupiter illam
  Vindicat, & feſtis gaudet ineſſe ſuis.

SEx ubi, quæ reſtant, luces Aprilis habebit;
  In medio curſu tempora veris erunt.
Et fruſtra pecudem quæres Athamantidos Helles:
  Signáque dant imbres. exoritúrque Canis.
Hâc mihi Nomento Romam cum luce redirem,
  Obſtitit in mediâ candida pompa viâ.

Flamen in antiquæ lucum Robiginis ibat,
  Exta canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus acceſſi; ritûs ne neſcius eſſem
  Edidit hæc Flamen verba, Quirine, tuus:
Aſpera Robigo, parcas Cerealibus herbis:
  Et tremat in ſummâ læve cacumen humo.
Tu ſata ſideribus cæli nutrita ſecundis
  Creſcere, dum fiant falcibus apta, ſinas.
Vis tua non levis eſt. quæ tu frumenta notâſti;
  Mœſtus in amiſſis illa colonus habet.
Nec venti tantùm Cereri nocuere, nec imbres;
  Nec ſic marmoreo pallet aduſta gelu:
Quantùm, ſi culmos Titan incalfacit udos.
  Tum locus eſt iræ, Diva timenda, tuæ.
Parce, precor, ſcabráſque manus à meſſibus aufer;
  Néve noce cultis: poſſe nocere ſat eſt.
Nec teneras ſegetes, ſed durum amplectere ferrum:
  Quódque poteſt alios perdere, perde prior.
Utiliùs gladios & tela nocentia carpes.
  Nil opus eſt illis: otia mundus agit.
Sarcula nunc, durúſque bidens, & vomer aduncus,
  Ruris opes niteant: inquinet arma ſitus.
Conatúſque aliquis vaginâ ducere ferrum;
  Adſtrictum longâ ſentiat eſſe morâ.
At tu ne viola Cererem: ſempérque colonus
  Abſenti poſſit ſolvere vota tibi.
Dixerat. à dextrâ villis mantele ſolutis
  Cúmque meri paterâ thuris acerra fuit.
Thura focis vinúmque dedit, fibráſque bidentis,
  Turpiáque obſcœnæ (vidimus) exta canis.
Tum mihi, Cur detur ſacris nova victima, quæris?
  (Quæſieram) cauſam percipe, Flamen ait:
Eſt Canis (Icarium dicunt) quo ſidere moto
  Toſta ſitit tellus, præcipitúrque ſeges.
Pro cane ſidereo canis hic imponitur aræ:
  Et, quare pereat, nil niſi nomen habet.
CUm Phrygis Aſſaraci Tithonia fratre relicto
  Suſtulit immenſo ter jubar orbe ſuum;
Mille venit variis florum Dea nexa coronis·
  Scena joci morem liberioris habet.
Exit & in Majas ſacrum Florale Kalendas.
  Tunc repetam: nunc me grandius urget opus.
Aufert, Veſta, diem: cognato, Veſta, recepta eſt
  Limine. ſic juſti conſtituere patres.
Phœbus habet partem; Veſtæ pars altera ceſſit:
  Quod ſupereſt illis, tertius ipſe tenet.
State Palatinæ laurus, prætextáque quercu
  Stet domus. æternos tres habet una Deos.

F A S T O R U M

LIBER QUINTUS.

QUÆRITIS, unde putem Majo data nomina menſi?
  Non ſatis eſt liquidò cognita cauſa mihi.
Ut ſtat, & incertus quà ſit ſibi neſcit eundum,
  Cùm videt ex omni parte viator iter:
Sic, quia poſſe datur diverſas reddere cauſas,
  Quâ ferar ignoro: copiáque ipſa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
  Grata Meduſæi ſigna tenetis equi.
Diſſenſere deæ. quarum Polyhymnia cœpit
  Prima. ſilent aliæ; dictáque mente notant.
Poſt chaos, ut primùm data ſunt tria corpora mundo,
  Inque novas ſpecies omne receſſit opus;
Pondere terra ſuo ſubſedit, & æquora traxit:
  At cælum levitas in loca ſumma tulit.
Sol quoque cum ſtellis nullâ gravitate retentus,
  Et vos Lunares exſiluiſtis equi.
Sed neque terra diu cælo, nec cætera Phœbo
  Sidera cedebant: par erat omnis honos.
Sæpe aliquis ſolio, quod tu, Saturne, tenebas,
  Auſus de mediâ plebe ſedere Deus.
Et latus Oceano quiſquam Deus advena junxit,
  Tethys & extremo ſæpe recepta loco eſt.
Donec Honor, placidóque decens Reverentia vultu
  Corpora legitimis impoſuere toris.
Hinc ſata Majeſtas; hos eſt Dea cenſa parentes:
  Quâque die partu eſt edita, magna fuit.
Nec mora: conſedit medio ſublimis Olympo,
  Aurea, purpureo conſpicienda ſinu.
Conſedere ſimul Pudor & Metus. omne videres
  Numen ad hanc cultus compoſuiſſe ſuos.
Protinus intravit mentes ſuſpectus honorum.
  Fit pretium dignis; nec ſibi quiſque placet.
Hic ſtatus in cælo multos permanſit in annos:
  Dum ſenior fatis excidit arte Deus.
Terra feros partus immania monſtra Gigantas
  Edidit, auſuros in Jovis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues:
  Atque ait, In magnos arma movete Deos.
Exſtruere hi montes ad ſidera ſumma parabant,
  Et magnum bello ſollicitare Jovem.
Fulmina de cæli jaculatus Jupiter arce
  Vertit in auctores pondera vaſta ſuos.
His bene Majeſtas armis defenſa Deorum
  Reſtat: & ex illo tempore firma manet.
Aſſidet illa Jovi: Jovis eſt fidiſſima cuſtos:
  Et præſtat ſine vi ſceptra tremenda Jovi.
Venit & in terras: coluerunt Romulus illam
  Et Numa. mox alii, tempore quiſque ſuo.
Illa patres in honore pio matréſque tuetur:
  Illa comes pueris virginibúſque venit.
Illa datos faſces commendat, ebúrque curule.
  Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia. dicta probârunt
  Clióque, & curvæ ſcita Thalia lyræ.
Excipit Uranie: fecere ſilentia cunctæ;
  Et vox audiri nulla, niſi illa, poteſt.
Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
  Inque ſuo pretio ruga ſenilis erat.
Martis opus juvenes animoſáque bella gerebant:
  Et pro Dîs aderant in ſtatione ſuis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
  Conſilio patriæ ſæpe ferebat opem.
Nec niſi poſt annos patuit tunc Curia ſeros:
  Nomen & ætatis mite Senatus erat.
Jura dabat populo ſenior: finitáque certis
  Legibus eſt ætas, unde petatur honos.
Et medius juvenum, non indignantibus ipſis,
  Ibat: & interior, ſi comes unus erat.
Verba quis auderet coram ſene digna rubore
  Dicere; cenſuram longa ſenecta dabat.
Romulus hoc vidit ſelectáque pectora Patres
  Dixit. ad hos Urbis ſumma relata novæ.
Hinc ſua majores poſuiſſe vocabula Majo
  Tangor, & ætati conſuluiſſe ſuæ.
Et Numitor dixiſſe poteſt, Da, Romule, menſem
  Hunc ſenibus; nec avum ſuſtinuiſſe nepos.
Nec leve præpoſiti pignus ſucceſſor honoris
  Junius à juvenum nomine dictus habet.
Tum ſic, neglectos hederâ redimita capillos,
  Prima ſui cœpit Calliopea chori:
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
  Qui terram liquidis, quà patet, ambit aquis.
Hinc ſata Pleione cum cælifero Atlante
  Jungitur, ut fama eſt: Pleiadáſque parit.
Quarum Maja ſuas formâ ſuperâſſe ſorores
  Traditur, & ſummo concubuiſſe Jovi.
Hæc enixa jugo cupreſſiferæ Cyllenes
  Ætherium volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc, Ladónque rapax, & Mænalos ingens
  Rite colunt, Lunâ credita terra prior.
Exſul ab Arcadiis Latios Evander in agros
  Venerat: impoſitos attulerátque Deos.
Hic, ubi nunc Roma eſt orbis caput, arbor & herbæ,
  Et paucæ pecudes, & caſa rara fuit.
Quò poſtquam ventum; Conſiſtite, præſcia mater,
  Nam locus imperii rus erit iſtud, ait.
Et matri & vati paret Nonacrius heros;
  Inque peregrinâ conſtitit hoſpes humo.
Sacráque multa quidem, ſed Fauni prima bicornis
  Has docuit gentes, alipedíſque Dei.
Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis;
  Cùm luſtrant celebres vellera ſecta vias.
At tu materno donâſti nomine menſem,
  Inventor curvæ, furibus apte, fidis.
Nec pietas hæc prima tua eſt: ſeptena putaris
  Pleiadum numerum fila dediſſe lyræ.
Hæc quoque deſierat; laudatáque voce ſororum eſt.
  Quid faciam? turbæ pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis æqualiter adſit;
  Nulláque laudetur plúſve minúſve mihi.
AB Jove ſurgat opus. primâ mihi nocte videnda
  Stella eſt in cunas officioſa Jovis.

Naſci-

Naſcitur Oleniæ ſignum pluviale Capellæ.
  Illa dati cælum præmia lactis habet.
Naïs Amalthea Cretæâ nobilis Idâ
  Dicitur in ſylvis occuluiſſe Jovem.
Huic fuit hædorum mater formoſa duorum
  Inter Dictæos conſpicienda greges;
Cornibus aëriis, atque in ſua terga recurvis:
  Ubere, quod nutrix poſſet habere Jovis.
Lac dabat illa Deo. ſed fregit in arbore cornu:
  Truncáque dimidiâ parte decoris erat.
Suſtulit hoc Nymphe; cinctúmque recentibus herbis,
  Et plenum pomis ad Jovis ora tulit.
Ille, ubi res cæli tenuit, ſolióque paterno
  Sedit, & invicto nil Jove majus erat,
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
  Fecit; quod dominæ nunc quoque nomen habet.
Præſtitibus Majæ Laribus videre Kalendæ
  Aram conſtitui, ſignáque parva Deûm.
Voverat illa quidem Curius: ſed multa vetuſtas
  Deſtruit, & ſaxo longa ſenecta nocet.
Cauſa tamen poſiti fuerat cognominis illis,
  Quod præſtant oculis omnia tuta ſuis.
Stant quoque pro nobis, & præſunt mœnibus Urbis;
  Et ſunt præſentes, auxiliúmque ferunt.
At canis ante pedes ſaxo fabricatus eodem
  Stabat. quæ ſtandi cum Lare cauſa fuit?
Servat uterque domum domino quoque fidus uterque.
  Compita grata Deo: compita grata cani.
Exagitant & Lar & turba Diania fures:
  Pervigilántque Lares; pervigilántque canes.
Bina gemellorum quærebam ſigna Deorum
  Viribus annoſæ facta caduca moræ:
Mille Lares Geniúmque Ducis, qui tradidit illos,
  Urbs habet; & vici numina trina colunt.
Quò feror? Auguſtus menſis mihi carminis hujus
  Jus dabit. interea Diva canenda Bona eſt.
Eſt moles nativa: loco res nomina fecit.
  Appellant ſaxum: pars bona montis ea eſt.
Huic Remus inſtiterat fruſtra, quo tempore fratri
  Prima Palatinæ ſigna dediſtis aves.
Templa Patres illic oculos exoſa viriles
  Leniter acclivi conſtituere jugo.
Dedicat hæc veteris Clauſorum nominis hæres
  Virgineo nullum corpore paſſa virum.
Livia reſtituit; ne non imitata maritum
  Eſſet, & ex omni parte ſecuta virum.
POſtera cùm roſeam pulſis Hyperionis aſtris
  In matutinis lampada tollit equis;
Frigidus Argeſtes ſummas mulcebit ariſtas,
  Candidáque à Calabris vela dabuntur aquis.
At ſimul inducunt obſcura crepuſcula noctem;
  Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant Tauri ſeptem radiantia flammis,
  Navita quas Hyadas Grajus ab imbre vocat.
Pars Bacchum nutriſſe putant: pars credidit eſſe
  Tethyos has neptes, Oceaníque ſenis.
Nondum ſtabat Atlas humeros oneratus Olympo;
  Cum ſatus eſt formâ conſpiciendus Hyas.
Hunc ſtirps Oceani maturis nixibus Æthra
  Edidit, & Nymphas: ſed prior ortus Hyas.
Dum nova lanugo; pavidos formidine cervos
  Terret: & eſt illi præda benigna lepus.
At poſtquam virtus annis adolevit; in apros
  Audet, & hirſutas cominus ire leas.
Dúmque petit latebras fœtæ catulóſque leænæ;
  Ipſe fuit Libycæ præda cruenta feræ.
Mater Hyan, & Hyan mœſtæ flevere ſorores;
  Cervicémque polo ſuppoſiturus Atlas.
Victus uterque parens tamen eſt pietate ſororum.
  Illa dedit cælum: nomina fecit Hyas.
Mater, ades, florum, ludis celebranda jocoſis:
  Diſtuleram partes menſe priore tuas.
Incipis Aprili: tranſis in tempora Maji.
  Alter te fugiens, cùm venit alter, habet.
Cum tua ſint, cedántque tibi confinia menſum;
  Convenit in laudes ille vel iſte tuas.
Circus in hunc exit, clamatáque palma Theatris:
  Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipſa doce quæ ſis. hominum ſententia fallax.
  Optima tu proprii nominis auctor eris.
Sic ego, ſic noſtris reſpondit Diva rogatis:
  Dum loquitur, vernas efflat ab ore roſas.
Chloris eram, quæ Flora vocor. corrupta Latino
  Nominis eſt noſtri littera Græca ſono.
Chloris eram Nymphe campi felicis, ubi audis
  Rem fortunatis antè fuiſſe viris.
Quæ fuerit mihi forma, grave eſt narrare modeſtæ:
  Sed generum matri repperit illa Deum.
Ver erat; errabam. Zephyrus conſpexit; abibam.
  Inſequitur; fugio. fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas jus omne rapinæ,
  Auſus Erechtheâ præmia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ:
  Inque meo non eſt ulla querela toro.
Vere fruor ſemper: veri nitidiſſimus annus.
  Arbor habet frondes, pabula ſemper humus.
Eſt mihi fœcundus dotalibus hortus in agris.
  Aura fovet; liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus implevit generoſo flore maritus:
  Atque ait, Arbitrium tu, Dea, floris habe.
Sæpe ego digeſtos volui numerare colores;
  Nec potui. numero copia major erat.
Roſcida cum primùm foliis excuſſa pruina eſt,
  Et variæ radiis intepuere comæ;
Conveniunt pictis incinctæ veſtibus Horæ,
  Inque leves calathos munera noſtra legunt.
Protinus arripiunt Charites; nectúntque coronas,
  Sertáque cæleſtes implicitura comis.
Prima per immenſas ſparſi nova ſemina gentes.
  Unius tellus ante coloris erat.
Prima Therapnæo feci de ſanguine florem:
  Et manet in folio ſcripta querela ſuo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narciſſe, per hortos:
  Infelix, quòd non alter & alter eras!
Quid Crocon, aut Attyn referam, Cinyrâque creatum;
  De quorum per me vulnere ſurgit honor?
Mars quoque, ſi neſcis, per noſtras editus artes.
  Jupiter hoc ut adhuc neſciat, uſque precor.
Sancta Jovem Juno, natâ ſinè matre Minervâ,
  Officio doluit non eguiſſe ſuo.
Ibat, ut Oceano quereretur furta mariti:
  Reſtitit ad noſtras feſſa labore fores.
Quam ſimul adſpexi; Quid te, Saturnia, dixi,
  Attulit? exponit, quem petat, illa locum.
Addidit & cauſam. verbis ſolabar amicis.
  Non, inquit, verbis cura levanda mea eſt.
Si pater eſt factus neglecto conjugis uſu
  Jupiter, & ſolus nomen utrumque tenet;
Cur ego deſperem fieri ſinè conjuge mater:
  Et parere intacto, dummodo caſta, viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris;
  Et freta, Tartareos excutiámque ſinus.
Vox erat in curſu: vultum dubitantis habebam.
  Neſcio quid, Nymphe, poſſe videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta eſt:
  Ira Jovis magni cauſa timoris erat.
Fer, precor, auxilium, dixit; celabitur auctor:
  Et Stygiæ numen teſtificatur aquæ.
Quod petis, Oleniis, inquam, mihi miſſus ab arvis
  Flos dabit. eſt hortis unicus ille meis.
Qui dabat, Hôc, dixit, ſterilem quoque tange juvencam;
  Mater erit. tetigi. nec mora; mater erat.
Protinus hærentem decerpſi pollice florem.
  Tangitur; & tacto concipit illa ſinu.
Jámque gravis Thracen, & læva Propontidos intrat:
  Fitque potens voti; Márſque creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis, Habeto
  Tu quoque Romuleâ, dixit, in Urbe locum.
Forſitan in teneris tantùm mea regna coronis
  Eſſe putes. tangunt numen & arva meum.
Si bene floruerint ſegetes; erit area dives.
  Si bene floruerit vinea; Bacchus erit.
Si bene floruerint oleæ; nitidiſſimus annus.
  Pomáque proventum temporis hujus habent.
Flore ſemel læſo pereunt viciæque fabæque:
  Et pereunt lentes, advena Nile, tuæ.
Vina quoque in magnis operoſè condita cellis
  Florent: & nebulæ dolia ſumma tegunt.
Mella meum munus. volucres ego mella daturas
  Ad violam, & cythiſos, & thyma cana voco.
Nos quoque idem facimus: tunc cùm juvenilibus annis
  Luxuriant animi, corporáque ipſa vigent.
Talia dicentem tacitus mirabar. at illa,
  Jus tibi diſcendi, ſiqua requiris, ait.
Dic, Dea, ludorum, reſpondi, quæ ſit origo.
  Vix bene deſieram; rettulit illa mihi.
Cætera luxuriæ nondum inſtrumenta vigebant:
  Aut pecus, aut latam dives habebat humum.

Hinc etiam locuples, hinc ipſa pecunia dicta eſt.
  Sed jam de vetito quiſque parabat opes.
Venerat in morem populi depaſcere ſaltus:
  Idque diu licuit, pœnáque nulla fuit.
Vindiee ſervabant nullo ſua publica vulgus:
  Jámque in privato paſcere inertis erat.
Plebis ad Ædiles delata licentia talis
  Publicios: animus defuit antè viris.
Rem populus recipit: mulctam ſubiere nocentes.
  Vindicibus laudi publica cura fuit.
Mulcta data eſt ex parte mihi: magnóque favore
  Victores Ludos inſtituere novos.
Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes.
  Utile nunc iter eſt; Publiciúmque vocant.
Annua credideram ſpectacula facta; negavit:
  Addidit & dictis altera verba ſuis.
Nos quoque tangit honos. feſtis gaudemus, & aris:
  Turbáque cæleſtes ambitioſa ſumus.
Sæpe Deos aliquis peccando fecit iniquos:
  Et pro delictis hoſtia blanda fuit.
Sæpe Jovem vidi, cùm jam ſua mittere vellet
  Fulmina, thure dato ſuſtinuiſſe manum.
At ſi negligimur; magnis injuria pœnis
  Solvitur: & juſtum præterit ira modum.
Reſpice Theſtiaden; flammis abſentibus arſit.
  Cauſa eſt; quòd Phœbes ara ſinè igne fuit.
Reſpice Tantaliden: eadem Dea vela tenebat.
  Virgo eſt; & ſpretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluiſſe Dionen,
  Cùm conſternatis diripereris equis.
Longa referre mora eſt collata oblivia damnis.
  Me quoque Romani prætetiere Patres.
Quid facerem? per quod fierem manifeſta doloris?
  Exigerem noſtræ qualia damna notæ?
Excidit officium triſti mihi. nulla tuebar
  Rura: nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant: violas arere videres,
  Filáque puniceí languida facta croci.
Sæpe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
  Ipſa tuas, dixit: dos mihi vilis erat.
Florebant oleæ; venti nocuere protervi,
  Florebant ſegetes; grandine læſa Ceres.
In ſpe vitis erat: cælum nigreſcit ab Auſtris,
  Et ſubitâ frondes decutiuntur aquâ.
Nec volui fieri, nec ſum crudelis in irâ:
  Cura repellendi ſed mihi nulla fuit.
Convenere Patres: &, ſi bene floreat annus,
  Numinibus noſtris annua feſta vovent.
Annuimus voto. Conſul cum Conſule ludos
  Poſtumio Lænas perſoluère mihi.
Quærere conabar, quare laſcivia major
  His foret in Ludis, liberiórque jocus:
Sed mihi ſuccurrit, numen non eſſe ſeverum;
  Aptáque deliciis munera ferre Deam.
Tempora ſutilibus cinguntur tota coronis;
  Et latet injectâ ſplendida menſa roſâ.
Ebrius incinctis philyrâ conviva capillis
  Saltat, & imprudens utitur arte meri.
Ebrius ad durum formoſæ limen amicæ
  Cantat. habent unctæ mollia ſerta comæ.
Nulla coronatâ peraguntur ſeria fronte;
  Nec liquidæ vinctis flore bibuntur aquæ.
Donec eras miſtus nullis, Acheloë, racemis;
  Gratia ſumendæ non erat ulla roſæ.
Bacchus amat flores: Baccho placuiſſe coronam
  Ex Ariadnæo ſidere nôſſe potes.
Seena levis decet hanc: non eſt, mihi credite, non eſt
  Illa cothurnatas inter habenda Deas.
Turba quidem cur hos celebrent meretricia ludos,
  Non ex difficili cauſa petenda ſubeſt.
Non eſt de tetricis, non eſt de magna profeſſis:
  Vult ſua plebejo ſacra patere choro.
Et monet ætatis ſpecie, dum floreat, uti:
  Contemni ſpinam, cùm cecidere roſæ.
Cur tamen, ut dantur veſtes Cerealibus albæ,
  Sic hæc eſt cultu verſicolore decens?
An quia maturis albeſcit meſſis ariſtis;
  Et color & ſpecies floribus omnis ineſt?
Annuit; & motis flores cecidere capillis:
  Accidere in menſas ut roſa miſſa ſolet.
Lumina reſtabant; quorum me cauſa latebat.
  Cùm ſic errores abſtulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri;
  Lumina ſunt noſtros viſa decere dies:
Vel quia nec flos eſt hebeti, nec flamma, colore;
  Atque oculos in ſe ſplendor uterque trahit:
Vel quia deliciis nocturna licentia noſtris
  Convenit. à vero tertia cauſa venit.
Eſt breve præterea, de quo mihi quærere reſtat,
  Si liceat, dixi. (dixit & illa, Licet)
Cur tibi pro Libycis claudantur rete leænis
  Imbelles capreæ, ſollicitúſque lepus.
Non ſibi, reſpondit, ſylvas ceſſiſſe; ſed hortos,
  Arváque pugnaci non adeunda feræ.
Omnia finierat: tenues ſeceſſit in auras.
  Manſit odor. poſſes ſcire fuiſſe Deam.
Floreat ut toto carmen Naſonis in ævo;
  Sparge, precor, donis pectora noſtra tuis.
NOcte minùs quartâ promet ſua ſidera Chiron
  Semivir, & flavi corpore mixtus equi.
Pelion Hæmoniæ mons eſt obverſus in Auſtros:
  Summa virent pinu: cætera quercus habet.
Phillyrides tenuit. ſaxo ſtant antra vetuſto,
  Quæ juſtum memorant incoluiſſe ſenem.
Ille manus olim miſſuras Hectora letho
  Creditur in lyricis detinuiſſe modis.
Venerat Alcides exactâ parte laborum;
  Juſſáque reſtabant ultima penè viro.
Stare ſimul caſu Trojæ duo fata videres:
  Hinc puer Æacides, hinc Jove natus erat.
Excipit hoſpitio juvenem Philyreius heros:
  Et cauſam adventûs hic rogat, ille docet.
Perſpicit interea clavam ſpoliúmque leonis:
  Virque, ait, his armis, armáque digna viro.
Nec ſe, quin horrens auderent tangere ſetis
  Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dúmque ſenex tractat ſquallentia tela venenis;
  Excidit, & lævo fixa ſagitta pede eſt.
Ingemuit Chiron, traxítque è corpore ferrum:
  Adgemit Alcides, Hæmoniúſque puer.
Ipſe tamen lectas Pagaſæis collibus herbas
  Temperat, & variâ vulnera mulcet ope.
Virus edax ſuperabat opem: penitúſque recepta
  Oſſibus, & toto corpore peſtis erat.
Sanguine Centauri Lernææ ſanguis Echidnæ
  Miſtus ad auxilium tempora nulla dabant.
Stabat, ut ante patrem, lacrymis perfuſus Achilles:
  Sic flendus Peleus, ſi moreretur, erat.
Sæpe manus ægras manibus fingebat amicis:
  [Morum, quos fecit, præmia doctor habet.]
Oſcula ſæpe dedit, dixit quoque ſæpe jacenti;
  Vive, precor; nec me, care, relinque, pater.
Nona dies aderat; cum tu, juſtiſſime Chiron,
  Bis ſeptem ſtellis corpora cinctus eras.
HUnc lyra curva ſequi cuperet; ſed idonea nondum
  Eſt via. nox aptum tertia tempus erit.
SCorpios in cælo, cùm cras luceſcere Nonas
  Dicimus, à mediâ parte notandus erit.
HInc ubi protulerit formoſa ter Heſperus ora,
  Ter dederint Phœbo ſidera victa locum;
Ritus erit veteris nocturna Lemuria ſacri:
  Inferias tacitis Manibus illa dabunt.
Annus erat brevior; nec adhuc pia Februa nôrant:
  Nec tu dux menſûm; Jane biformis, eras.
Jam tamen exſtincto cineri ſua dona ferebant;
  Compoſitique nepos buſta piabat avi.
Menſis erat Majus majorum nomine dictus,
  Qui partem priſci nunc quoque moris habet.
Nox ubi jam media eſt, ſomnóque ſilentia præbet;
  Et canis, & variæ conticuiſtis aves;
Ille memor veteris ritûs, timidúſque Deorum,
  Surgit: habent gemini vincula nulla pedes.
Signáque dat digitis medio cum pollice junctis;
  Occurrat tacito ne levis umbra ſibi.
Térque manus puras fontanâ proluit undâ;
  Vertitur, & nigras accipit ore fabas.
Averſúſque jacit: ſed dum jacit, Hæc ego mitto;
  His, inquit, redimo méque meóſque fabis.
Hoc novies dicit, nec reſpicit. umbra putatur
  Colligere, & nullo terga vidente ſequi.
Rurſus aquâ tangit, Temeſæáque concrepat æra:
  Et rogat ut tectis exeat umbra ſuis.
Cùm dixit novies, Manes exite paterni,
  Reſpicit, & purè ſacra peracta putat.
Dicta ſit undè dies, quæ nominis exſtet nrigo,
  Me fugit. ex aliquo eſt invenienda Deo.
Pliade nate, mone, virgâ venerande potenti:
  Sæpe tibi Stygii regia viſa Jovis.

Venit

Venit adoratus Caducifer. accipe cauſam
Nominis. ex ipſo cognita cauſa Deo eſt.
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
Et malè veloci juſta ſoluta Remo;
Fauſtulus infelix & paſſis Acca capillis
Spargebant lacrymis oſſa peruſta ſuis.
Indè domum redeunt ſub prima crepuſcula mœſti;
Utque erat, in duro procubuere toro.
Umbra cruenta Remi viſa eſt aſſiſtere lecto,
Atque hæc exiguo murmure verba loqui:
En ego dimidium veſtri párſque altera voti
Cernite ſim qualis; qui modò qualis eram!
Qui modò ſi volucres habuiſſem regna jubentes;
In populo potui maximus eſſe meo:
Nunc elapſa rogi flammis & inanis imago.
Hæc eſt ex illo forma relicta Remo.
Heu! ubi Mars pater eſt? ſi vos modò vera locuti;
Uberáque expoſitis ille ferina dedit.
Quem lupa ſervavit, manus hunc temeraria civis
Perdidit. ô quanto mitior illa fuit!
Sæve Celer, crudelem animam per vulnera reddas:
Utque ego, ſub terras ſanguinolentus eas.
Noluit hoc frater. pietas æqualis in illo eſt.
Quod potuit, lacrymas in mea fata dedit.
Hunc vos per lacrymas, per veſtra alimenta rogate,
Ut celebrem teſto ſignet honore diem.
Mandantem amplecti cupiunt, & brachia tendunt.
Lubrica prenſantes effugit umbra manus.
Ut ſecum fugiens ſomnos abduxit imago;
Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obſequitur, lucémque Remuria dixit
Illam, quâ poſitis juſta feruntur avis.
Aſpera mutata eſt in lenem tempore longo
Littera, quæ toto nomine prima fuit.
Mox etiam Lemures animas dixere ſilentum.
Is verbi ſenſus, vis ea vocis erat.
Fana tamen veteres illis clauſere diebus:
Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec viduæ tædis eadem, nec virginis apta
Tempora. quæ nupſit, non diuturna fuit.
Hâc quoque de causâ (ſi te proverbia tangunt)
Menſe malas Majo nubere vulgus ait.
Sed tamen hæc tria ſunt ſub eodem tempore feſta
Inter ſe nullo continuata die.
Quorum ſi mediis Bœoton Oriona quæres;
Falſus eris. ſigni cauſa canenda mihi.
Jupiter, & lato qui regnat in æquore frater,
Carpebant ſocias, Mercuriúſque, vias.
Tempus erat, quo verſa jugo referuntur aratra;
Et pronum ſaturæ lac bibit agnus ovis.
Fortè ſenex Hyrieus anguſti cultor agelli
Hos videt, exiguam ſtabat ut ante caſam.
Atque ita, Longa via eſt, nec tempora longa ſuperſunt,
Dixit; & hoſpitibus janua noſtra patet.
Addidit & vultum verbis; iterúmque rogavit.
Parent promiſſis; diſſimulántque Deos.
Tecta ſenis ſubeunt nigro deformia fumo:
Ignis in heſterno ſtipite parvus erat.
Ipſe genu poſito flammas exſuſcitat aurâ,
Et promit quaſſas comminuítque faces.
Stant calices. minor indè fabas, olus alter habebant:
Et fumant teſtu preſſus uterque ſuo.
Dúmque mora eſt, tremulâ dat vina rubentia dextrâ.
Accipit æquoreus pocula prima Deus.
Quæ ſimul exhauſit; Da nunc bibat ordine, dixit,
Jupiter. audito palluit ille Jove.
Ut rediit animus; cultorem pauperis agri
Immolat, & magno torret in igne bovem.
Quæque puer quondam primis diffuderat annis,
Prodit fumoſo condita vina cado.
Nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
Sic quoque non altis, diſcubuere toris.
Nunc dape, nunc poſito menſæ nituere Lyæo.
Terra rubens crater, pocula fagus erant.
Verba fuere Jovis; Si quid fert impetus, opta;
Omne feres. placidi verba fuere ſenis:
Cara fuit conjux primæ mihi cura juventæ
Cognita. nunc ubi ſit quæritis? urna tegit.
Huic ego juratus, vobis in verba vocatis,
Conjugio dixi ſola fruere meo.
Et dixi, & ſervo. ſed enim diverſa voluntas
Eſt mihi: nec conjux & pater eſſe volo.
Annuerant omnes: omnes ad terga juvenci
Conſtiterant. pudor eſt ulteriora loqui.
Tum ſuperinjectâ texere madentia terrâ.
Jámque decem menſes; & puer ortus erat.
Hunc Hyrieus, quia ſic genitus, vocat Uriona.
Perdidit antiquum littera prima ſonum.
Creverat immenſum. comitem ſibi Delia ſumſit.
Ille Deæ cuſtos, ille ſatelles erat.
Verba movent iras non circumſpecta Deorum.
Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera eſt.
Scorpion immiſit Tellus. fuit impetus illi
Curva gemelliparæ ſpicula ferre Deæ.
Obſtitit Orion. Latona nitentibus aſtris
Addidit: &, Meriti præmia, dixit, habe.
SEd quid & Orion, & cetera ſidera mundo
Cedere feſtinant, nóxque coarctat iter?
Quid ſolito citius liquido jubar æquore tollit
Candida Lucifero præveniente dies?
Fallor? an arma ſonant? non fallimur: arma ſonabant.
Mars venit; & veniens bellica ſigna dedit.
Ultor ad ipſe ſuos cælo deſcendit honores,
Templáque in Auguſto conſpicienda Foro.
Et Deus eſt ingens, & opus. debebat in Urbe
Non aliter nati Mars habitare ſui.
Digna Giganteis hæc ſunt delubra tropæis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet:
Seu quis ab Eoo nos impius urbe laceſſet;
Seu quis ab Occiduo Sole domandus erit.
Proſpicit armipotens operis faſtigia ſummi:
Et probat invictos ſumma tenere Deos.
Proſpicit in foribus diverſæ tela figuræ;
Armáque terrarum milite victa ſuo.
Hinc videt Ænean oneratum pondere ſacro;
Et tot Iuleæ nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem:
Claráque diſpoſitis acta ſubeſſe viris.
Spectat & Auguſto prætextum nomine templum,
Et viſum lecto Cæſare majus opus.
Voverat hoc juvenis tunc, cum pia ſuſtulit arma.
A tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc ſtanti milite juſto,
Hinc conjuratis, talia dicta dedit.
Si mihi bellandi pater eſt, Veſtæque ſacerdos
Auctor; & ulciſci numen utrumque paro:
Mars, ades; & ſatia ſcelerato ſanguine ferrum:
Stétque favor causâ pro meliore tuus.
Templa feres, & me victore vocaberis Ultor.
Voverat; & fuſo lætus ab hoſte redit.
Nec ſatis eſt meruiſſe ſemel cognomina Marti:
Perſequitur Parthâ ſigna retenta manu.
Gens fuit & campis, & equis, & tuta ſagittis;
Et circumfuſis invia fluminibus
Addiderant animos Craſſorum funera genti;
Cùm periit miles, ſignáque, dúxque ſimul.
Signa decus belli Parthus Romana tenebat;
Romanæque aquilæ ſignifer hoſtis erat.
Iſque pudor manſiſſet adhuc, niſi fortibus armis
Cæſaris Auſoniæ protegerentur opes.
Ille notas veteres, & longi dedecus ævi
Suſtulit. agnôrunt ſigna recepta ſuos.
Quid tibi nunc ſolitæ mitti poſt terga ſagittæ;
Quid loca, quid rapidi profuit uſus equi?
Parthe, refers aquilas: victos quoque porrigis arcus:
Pignora jam noſtri nulla pudoris habes.
Rite Deo templúmque datum noménque bis ulto:
Et meritus votis debita ſolvit honos.
Solemni Ludos Circo celebrate, Quirites:
Non viſa eſt fortem ſcena decere Deum.
PLiadas adſpicies omnes, totúmque ſororum
Agmen; ubi ante Idus nox erit una ſupér.
Tum mihi non dubiis auctoribus incipit æſtas;
Et tepidi finem tempora veris habent.
IDibus ora prior ſtellantia tollere Taurum
Indicat: huic ſigno fabula nota ſubeſt.
Præbuit ut taurus Tyriæ ſua terga puellæ
Jupiter, & falsâ cornua fronte tulit;
Illa jubam dextrâ, lævâ retinebat amictus;
Et timor ipſe novi cauſa decoris erat.
Aura ſinus implet: flavos movet aura capillos.
Sidoni, ſic fueras accipienda Jovi.
Sæpe puellares ſubduxit ab æquore plantas;
Et metuit tactus aſſilientis aquæ:
Sæpe Deus prudens tergum demittit in undas;
Hæreat ut collo fortiùs illa ſuo.
Littoribus tactis ſtabat ſinè cornibus ullis
Jupiter: ſuque Deum de bove verſus erat.

Taurus init cælum. te, Sidoni, Jupiter implet:
Párſque tuum terræ tertia nomen habet.
Hoc alii ſignum Phariam dixere juvencam;
Quæ bos ex homine eſt, ex bove facta Dea.
Tum quoque priſcorum virgo ſimulacra virorum
Mittere roboreo ſcirpea ponte ſolet.
Corpora poſt decies ſenos qui crediđit annos
Miſſa neci; ſceleris crimine damnat avos.
Fama vetus: tum cùm Saturnia terra vocata eſt,
Talia fatidici dicta fuere Dei:
Falcifero libata ſeni duo corpora, gentes,
Mittite; quæ Tuſcis excipiantur aquis.
Donec in hæc venit Tirynthius arva, quotannis
Triſtia Leucadio ſacra peracta modo.
Illum ſtramineos in aquam miſiſſe Quirites.
Herculis exemplo corpora falſa jaci.
Pars putat ut ferrent juvenes ſuffragia ſoli,
Pontibus infirmos præcipitâſſe ſenes.
Tybri, doce verum: tua ripa vetuſtior Urbe.
Principium ritûs tu bene nôſſe potes.
Tybris arundiferum medio caput extulit alveo;
Raucáque dimovit talibus ora ſonis:
Hæc loca deſertas vidi ſine mœnibus herbas:
Paſcebat ſparſos utraque ripa boves.
Et quem nunc gentes Tyberin nôrúntque timéntque,
Tunc etiam pecori deſpiciendus eram.
Arcadis Evandri nomen tibi ſæpe refertur:
Ille meas remis advena torſit aquas.
Venit & Alcides turbâ comitatus Achivâ.
Albula, ſi memini, tunc mihi nomen erat.
Excipit hoſpitio juvenem Pallantius heros:
Et tandem Caco debita pœna venit.
Victor abit, ſecúmque boves Erytheïda prædam
Abſtrahit. at comites longiùs ire negant.
Magnáque pars horum deſertis venerat Argis:
Montibus his ponunt ſpémque Larémque ſuum.
Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore;
Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me Tyberi: Tyberinis vectus ut undis
Litus ad Inachium pulvis inanis eam.
Diſplicet hæredi mandati cura ſepulchri:
Mortuus Auſoniâ conditur hoſpes humo.
Scirpea pro domino Tyberi jactatur imago,
Ut repetat Grajas per freta longa domos.
Hactenus: ut vivo ſubiit rorantia ſaxo
Antra, leves curſum ſuſtinuiſtis aquæ.

CLare nepos Atlantis, ades: quem montibus olim
Edidit Arcadiis Pleias una Jovi.
Pacis & armorum Superis imíſque Deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter:
Læte lyræ pulſu, nitidâ quoque læte palæſtrâ;
Quo didicit cultè lingua favente loqui.
Templa tibi poſuere Patres ſpectantia Circum
Idibus. ex illo eſt hæc tibi feſta dies.
Te, quicunque ſuas profitetur vendere merces,
Thure dato, tribuas ut ſibi lucra, rogat.
Eſt aqua Mercurii portæ vicina Capenæ:
Si juvat expertis credere; numen habet.
Huc venit incinctus tunicas mercator; & urnâ
Purus ſuffitâ, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus: lauro ſparguntur ab udâ
Omnia, quæ dominos ſunt habitura novos.
Spargit & ipſe ſuos lauro rorante capillos:
Et peragit ſolitâ fallere voce preces.
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit.
Ablue præteritâ perfida verba die.
Sive ego te feci teſtem, falſóve citavi
Non audituri numina magna Jovis;
Sive Deum prudens alium Divámve feſelli;
Abſtulerint celeres improba dicta Noti.
Et pateant veniente die perjuria nobis:
Nec curent Superi, ſi qua locutus ero.
Da modò lucra mihi, da facto gaudia lucro:
Et face ut emtori verba dediſſe juvet.
Talia Mercurius poſcentem ridet ab alto;
Se memor Ortygias ſurripuiſſe boves.

AT mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
In Geminos ex quo tempore Phœbus eat.
Cùm totidem de menſe dies ſupereſſe videbis;
Quot ſunt Herculei facta laboris, ait.
Dic, ego reſpondi, cauſam mihi ſideris hujus.
Cauſam facundo prodidit ore Deus.
Abſtulerant raptas Phœben Phœbéſque ſororem
Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetúntque ſuas & frater & Idas;
Leucippo fieri pactus uterque gener.
His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
Suadet: & ex causâ pugnat uterque pari.
Effugere Oebalidæ curſu potuere ſequentes:
Sed viſum celeri vincere turpe fugâ.
Liber ab arboribus locus eſt, apta area pugnæ.
Conſtiterant illic: nomen Aphidna loco.
Pectora trajectus Lynceo Caſtor ab enſe
Non exſpectato vulnere preſſit humum.
Ultor adeſt Pollux; & Lyncea perforat haſtâ,
Quà cervix humeros continuata premit.
Ibat in hunc Idas, vixque eſt Jovis igne repulſus:
Tela tamen dextræ fulmine rapta negant.
Jámque tibi, Pollux, cælum ſublime patebat;
Cum, Mea, dixiſti, percipe verba pater.
Quod mihi das uni, cælum partire duobus:
Dimidium toto munere majus erit.
Dixit, & alternâ fratrem ſtatione redemit:
Utile ſollicitæ ſidus uterque rati.
Ad Janum redeat, qui quærit Agonia quid ſint:
Quæ tamen in Faſtis hoc quoque tempus habent.
Nocte ſequente diem canis Erigoneïus exit.
Eſt alio ſigni reddita cauſa loco.

PRoxima Vulcani lux eſt; Tubiluſtria dicunt.
Luſtrantur puræ, quas facit ille, tubæ.

QUattuor inde notis locus eſt; quibus ordine lectis
Vel mos ſacrorum; vel Fuga Regis ineſt.

NEc te prætereo, populi Fortuna potentis
Publica; cui templum luce ſequente datum.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite;
Grata Jovi fulvæ roſtra videbis avis.

AUferat ex oculis veniens Aurora Booten:
Continuâque die ſidus Hyantis erit.

FASTORUM

LIBER SEXTUS.

HIC quoque menſis habet dubias in nomine cauſas:
Quæ placeant, poſitis omnibus, ipſe leges.
Facta canam; ſed erunt qui me finxiſſe loquantur:
Nulláque mortali numina viſa putent.
Eſt Deus in nobis: agitante caleſcimus illo.
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.
Fas mihi præcipuè vultus vidiſſe Deorum:
Vel quia ſum vates; vel quia ſacra cano.
Eſt nemus arboribus denſum, ſecretus ab omni
Voce locus; ſi non obſtreperetur aquis.
Hic ego quærebam cœpti quæ menſis origo
Eſſet, & in curâ nominis hujus eram.
Ecce Deas vidi: non quas præceptor arandi
Viderat; Aſcræas cùm ſequeretur oves.
Nec quas Priamides in aquoſæ vallibus Idæ
Contulit. ex illis ſed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, ſui germana mariti.
Hæc erat, agnovi, quæ ſtat in arce Jovis.
Horrueram, tacitóque animum pallore fatebar.
Cùm Dea, quos fecit, ſuſtulit ipſa metus.
Namque, ait, O vates Romani conditor anni,
Auſe per exiguos magna referre modos;
Jus tibi feciſti numen cæleſte videndi,
Cùm placuit numeris condere feſta tuis.
Ne tamen ignores, vulgíque errore traharis;
Junius à noſtro nomine nomen habet.
Eſt aliquid nupſiſſe Jovi, Jovis eſſe ſororem.
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adſpicitur; Saturnum prima parentem
Feci. Saturni ſors ego prima fui.
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma eſt:
Hæc illi à cælo proxima terra fuit.
Si torus in pretio eſt; dicor matrona Tonantis:
Junctáque Tarpeio ſunt mea templa Jovi.
An potuit Maio pellex dare nomina menſi?
Hic honor in nobis invidioſus erit?
Cur igitur Regina vocor, Princépſque Dearum?
Aurea cur dextræ ſceptra dedere meæ?
An faciant menſem luces, Lucináque ab illis
Dicar; & à nullo nomina menſe traham?
Tum me pœniteat poſuiſſe fideliter iras
In genus Electræ, Dardaniámque domum.

Cauſa

Cauſa duplex iræ. rapto Ganymede dolebam:
  Forma quoque Idæo judice victa mea eſt.
Pœniteat, quòd non foveo Carthaginis arces;
  Cùm mea ſint illo currus & arma loco.
Pœniteat Sparten, Argóſque, meáſque Mycenas,
  Et veterem Latio ſuppoſuiſſe Samon.
Adde ſenem Tatium, Junonicoláſque Faliſcos;
  Quos ego Romanis ſuccubuiſſe tuli.
Sed neque pœniteat: nec gens mihi carior ulla eſt.
  Hìc colar, hic teneam cum Jove templa meo.
Ipſe mihi Mavors, Commendo mœnia, dixit,
  Hæc tibi: tu pollens Urbe nepotis eris.
Dicta fides ſequitur. centum celebramur in aris:
  Nec levior quovis eſt mihi menſis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo præſtat honorem
  Roma: ſuburbani dant mihi munus idem.
Inſpice, quos habeat nemoralis Aricia Faſtos,
  Et populus Laurens, Lanuviúmque meum:
Eſt illic menſis Junonius. inſpice Tibur,
  Et Præneſtinæ mœnia ſacra Deæ:
Junonale leges tempus. nec Romulus illas
  Condidit: at noſtri Roma nepotis erat.
Finierat Juno. reſpeximus. Herculis uxor
  Stabat; & in vultu ſigna dolentis erant.
Non ego, ſi toto mater me cedere cælo
  Juſſerit, invitâ matre morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis hujus.
  Blandior; & partes penè rogantis ago.
Rémque mei juris malim tenuiſſe precando;
  Et faveas cauſæ forſitan ipſe meæ.
Aurea poſſedit ſocio Capitolia templo
  Mater, & ut debet, cum Jove ſumma tenet.
At decus omne mihi contingit origine menſis.
  Unicus eſt, de quo ſollicitamur, honor.
Quid grave, ſi titulum menſis, Romane, dediſtis
  Herculis uxori, poſteritáſque memor?
Hæc quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
  Conjugis. huc captas appulit ille boves.
Hic male defenſus flammis & dote paternâ
  Cacus Aventinam ſanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor. populum digeſſit ab annis
  Romulus, in partes diſtribuítque duas.
Hæc dare conſilium, pugnare paratior illa eſt:
  Hæc ætas bellum ſuadet, at illa gerit.
Sic ſtatuit, menſéſque notâ ſecrevit eâdem.
  Junius eſt juvenum; qui fuit antè, ſenum.
Dixit: & in litem ſtudio certaminis iſſent;
  Atque irâ pietas diſſimulata foret.
Venit Apollineâ longas Concordia lauro
  Nexa comas, placidi nomen opúſque Ducis.
Hæc ubi narravit Tatium, fortémque Quirinum,
  Bináque cum populis regna coiiſſe ſuis;
Et Lare communi ſoceros generóſque receptos;
  His nomen junctis Junius, inquit, habet.
Dicta triplex cauſa eſt. at vos ignoſcite, Divæ:
  Res eſt arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares à me. perierunt judice formæ
  Pergama: plùs lædunt, quàm juvat una, duæ.

PRima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis hæc eſt.
  Numine clauſa aperit, claudit aperta ſuo.
Unde datas habeat vires, obſcurior ævo
  Fama: ſed è noſtro carmine certus eris.
Adjacet antiqui Tiberino lucus Helerni:
  Pontifices illuc nunc quoque ſacra ferunt.
Indè ſata eſt Nymphe (Granen dixere priores)
  Nequicquam multis ſæpe petita procis.
Rura ſequi, jaculíſque feras agitare ſolebat;
  Nodoſáſque cavâ tendere valle plagas.
Non habuit pharetram: Phœbi tamen eſſe ſororem
  Credebant. nec erat, Phœbe, pudenda tibi.
Huic aliquis juvenum dixiſſet amantia verba;
  Reddebat tales protinus illa ſonos:
Hæc loca lucis habent nimis, & cum luce pudoris.
  Si ſecreta magis ducis in antra, ſequor.
Credulus antra ſubit. frutices hæc nacta reſiſtit:
  Et latet, & nullo eſt invenienda modo.
Viderat hanc Janus; viſæque cupidine captus
  Ad duram verbis mollibus uſus erat.
Nympha jubet quæri de more remotius antrum:
  Utque comes ſequitur, deſtituítque ducem.
Stulta, videt Janus quæ poſt ſua terga gerantur.
  Nil agis en: latebras reſpicit ille tuas.
Nil agis en. dixi. nam te ſub rupe latentem
  Occupat amplexu; ſpéque potitus ait:
Jus pro concubitu noſtro tibi cardinis eſto.
  Hoc pretium poſitæ virginitatis habe.
Sic fatus, ſpinam, quâ triſtes pellere poſſet
  A foribus noxas (hæc erat alba) dedit.
Sunt avidæ volucres; non quæ Phineïa menſis
  Guttura fraudabant: ſed genus indè trahunt.
Grande caput: ſtantes oculi: roſtra apta rapinæ:
  Canities pennis, unguibus hamus ineſt.
Nocte volant, puerôſque petunt nutricis egentes;
  Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.
Carpere dicuntur lactentia viſcera roſtris;
  Et plenum poto ſanguine guttur habent.
Eſt illis ſtrigibus nomen: ſed nominis hujus
  Cauſa; quod horrendâ ſtridere nocte ſolent.
Sive igitur naſcuntur aves, ſeu carmine fiunt;
  Næniáque in volucres Marſa figurat anus;
In thalamos venêre Procæ. Proca natus in illis
  Præda recens avium quinque diebus erat.
Pectoráque exſorbent avidis infantia linguis.
  At puer infelix vagit, opémque petit.
Territa voce ſui nutrix accurrit alumni;
  Et rigido ſectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
  Eſſe ſolet ſeris, quas nova læſit hyems.
Pervenit ad Granen, & rem docet. illa, Timorem,
  Pone; tuus ſoſpes, dixit, alumnus erit.
Venerat ad cunas. flebant matérque patérque.
  Siſtite vos lacrymas, ipſa medebor, ait.
Protinus arbuteâ poſtes ter in ordine tangit
  Fronde: ter arbuteâ limina fronde notat.
Spargit aquis aditus, ſed quæ medicamen habebant:
  Extáque de porcâ cruda bimeſtre tenet.
Atque ita, Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
  Parcite: pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde, precor, pro fibris ſumite fibras.
  Hanc animam vobis pro meliore damus.
Sic ubi libavit, proſecta ſub æthere ponit:
  Quíque ſacris adſunt, reſpicere illa vetat.
Virgáque Janalis de ſpinâ ſumitur albâ:
  Quâ lumen thalamis parva feneſtra dabat.
Poſt illud nec aves cunas violâſſe feruntur;
  Et rediit puero, qui fuit antè, color.
Pinguia cur illis guſtentur larda Kalendis,
  Miſtáque cum calido ſit faba farre, rogas?
Priſca Dea eſt; alitúrque cibis, quibus antè ſolebat:
  Nec petit adſcitas luxurioſa dapes.
Piſcis adhuc illi populo ſinè fraude natabat:
  Oſtreáque in conchis tuta fuere ſuis:
Nec Latium nôrat, quam præbet Ionia dives,
  Nec quæ Pygmæo ſanguine gaudet, avem.
Et præter pennas nihil in pavone placebat:
  Nec tellus captas miſerat antè feras.
Sus erat in pretio: cæſâ ſue feſta colebant.
  Terra fabas tantùm, duráque farra dabat.
Quæ duo miſta ſimul ſextis quicunque Kalendis
  Ederit; huic lædi viſcera poſſe negant.
Arce quoque in ſummâ Junoni templa Monetæ
  Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Antè domus Manlî fuerant; qui Gallica quondam
  A Capitolino repulit arma Jove.
Quàm bene (Dî magni) pugnâ cecidiſſet in illâ
  Defenſor ſolii, Jupiter alte, tui!
Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
  Hunc illi titulum longa ſenecta dabat.
Lux eadem Marti feſta eſt; quem proſpicit extra
  Appoſitum Tectæ porta Capena viæ.
Te quoque, Tempeſtas, meritam delubra fatemur;
  Cum penè eſt Corſis obruta claſſis aquis.
Hæc hominum monumenta patent. ſi quæritis aſtra;
  Tunc oritur magni præpes adunca Jovis.

POſtera lux Hyadas Taurinæ cornua frontis
  Evocat: & multâ terra madeſcit aquâ.

MAnè ubi bis fuerit, Phœbúſque iteraverit ortus;
  Factáque erit poſito rore bis uda ſeges;
Hâc ſacrata die Tuſco Bellona duello
  Dicitur: & Latio proſpera ſemper adeſt.
Appius eſt auctor: Pyrrho qui pace negatâ
  Multum animo vidit; lumine captus erat.
Proſpicit à templo ſummum brevis area Circum.
  Eſt ibi non parvæ parva columna notæ.
Hinc ſolet haſta manu, belli prænuntia, mitti;
  In Regem & gentes cùm placet arma capi.

ALtera pars Circi cuſtode ſub Hercule tuta eſt:
  Quod Deus Euboïco carmine munus habet.

Mu-

Muneris eſt tempus, qui Nonas Lucifer ante eſt.
Si titulos quæris: Sylla probavit opus.
QUærebam Nonas Sanco Fidióne referrem,
An tibi, Semo pater: cum mihi Sancus ait:
Cuicunque ex illis dederis; ego munus habebo.
Nomina trina fero: ſic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini:
Inque Quirinali conſtituere jugo.
ESt mihi (ſitque, precor, noſtris diuturnior annis)
Filia: quâ felix ſoſpite ſemper ero.
Hanc ego cùm vellem genero dare; tempora tædis
Apta requirebam, quæque cavenda forent.
Tum mihi poſt ſacras monſtratur Junius Idus
Utilis & nuptis, utilis eſſe viris.
Primáque pars hujus thalamis aliena reperta eſt.
Nam mihi ſic conjux ſancta Dialis ait:
Donec ab Iliacâ placidus purgamina Veſtâ
Detulerit flavis in mare Tybris aquis;
Non mihi dentoſâ crinem depectere buxo,
Non ungues ferro ſubſecuiſſe licet:
Non tetigiſſe virum; quamvìs Jovis ille ſacerdos,
Quamvìs perpetuâ ſit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera: meliùs tua filia nubet,
Ignea cùm purâ Veſta nitebit humo.
TErtia poſt Nonas removere Lycaona Phœbe
Fertur: & à tergo non habet Urſa metum.
Tunc ego me memini Ludos in gramine Campi
Adſpicere: & didici, lubrice Tybri, tuos.
Feſta dies illis, qui lina madentia ducunt,
Quíque tegunt parvis æra recurva cibis.
MEns quoque numen habet. Menti delubra videmus
Vota metu belli, perfide Pœne, tui.
Pœne, rebellâras: & letho Conſulis omnes
Attoniti Mauras pertimuere manus.
Spem metus expulerat; cùm Menti vota Senatus
Suſcipit; & melior protinus illa venit.
Adſpicit inſtantes mediis ſex lucibus Idus
Illa dies, quâ ſunt vota ſoluta Deæ.
VEſta, fave: tibi nunc operata reſolvimus ora:
Ad tua ſi nobis ſacra venire licet.
In prece totus eram. cæleſtia numina ſenſi,
Lætáque purpureâ luce refulſit humus.
Non equidem vidi (valeant mendacia vatum)
Te, Dea; nec fueras adſpicienda viro.
Sed quæ neſcieram, quorúmque errore tenebar,
Cognita ſunt nullo præcipiente mihi.
Dena quater memorant habuiſſe Palilia Romam,
Cùm flammæ cuſtos æde recepta ſuâ eſt.
Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quæ nunc ære vides, ſtipulâ tunc tecta videres:
Et paries lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, qui ſuſtinet atria Veſtæ,
Tunc erat intonſi regia magna Numæ.
Forma tamen templi, quæ nunc manet, antè fuiſſe
Dicitur: & formæ cauſa probanda ſubeſt.
Veſta eadem eſt, quæ Terra: ſubeſt vigil ignis utrique.
Significant ſedem terra focúſque ſuam.
Terra pilæ ſimilis nullo fulcimine nixa
Aëre ſubjecto tam grave pendet onus.
Ipſa volubilitas libratum ſuſtinet orbem:
Quíque premat partes, angulus omnis abeſt.
Cúmque ſit in mediâ rerum regione locata,
Et tangat nullum plúſve minúſve latus;
Nî convexa foret, parti vicinior eſſet:
Nec medium terram mundus haberet onus.
Arte Syracoſiâ ſuſpenſus in aëre clauſo
Stat globus, immenſi parva figura poli.
Et quantùm à ſummis, tantùm ſeceſſit ab imis
Terra. quod ut fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi: nullus procurrit in illo
Angulus. à pluvio vindicat imbre tholus.
Cur ſit virgineis, quæris, Dea culta miniſtris?
Inveniam cauſas hâc quoque parte ſuas.
Ex Ope Junonem memorant Cererémque creatas
Semine Saturni: tertia Veſta fuit.
Utraque nupſerunt; ambæ peperiſſe feruntur:
De tribus impatiens reſtitit una viri.
Quid mirum, virgo ſi virgine læta miniſtrâ
Admittit caſtas in ſua ſacra manus?
Nec tu aliud Veſtam, quàm vivam intellige flammam.
Natáque de flammâ corpora nulla vides.
Jure igitur virgo eſt, quæ ſemina nulla remittit,
Nec capit: & comites virginitatis habet.
Eſſe diu ſtultus Veſtæ ſimulacra putavi:
Mox didici curvo nulla ſubeſſe tholo.
Ignis inexſtinctus templo celatur in illo.
Effigiem nullam Veſta nec ignis habent.
Stat vi terra ſuâ: vi ſtando Veſta vocatur.
Cauſáque par Graii nominis eſſe poteſt.
At focus à flammis, & quòd fovet omnia dictus:
Qui tamen in primis ædibus antè fuit.
Hinc quoque veſtibulum dici reor: indè precando
Adfamur Veſtam, Quæ loca prima tenes.
Ante focos olim longis conſidere ſcamnis
Mos erat; & menſæ credere adeſſe Deos.
Nunc quoque, cùm fiunt antiquæ ſacra Vacunæ,
Ante Vacunales ſtántque ſedéntque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetuſto:
Fert miſſos Veſtæ pura patella cibos.
Ecce, coronatis panis dependet aſellis;
Et velant ſcabras florida ſerta molas.
Sola priùs furnis torrebant farra coloni;
Et Fornacali ſunt ſua ſacra Deæ.
Suppoſitum cineri panem focus ipſe parabat;
Stratáque erat tepido tegula quaſſa ſolo.
Indè focum ſervat piſtor, dominámque focorum,
Et quæ pumiceas verſat aſella molas.
Præteream, referámne tuum, rubicunde Priape,
Dedecus? eſt multi fabula plena joci.
Turrigerâ frontem Cybele redimita coronâ
Convocat æternos ad ſua feſta Deos.
Convocat & Satyros, & ruſtica numina Nymphas.
Silenus, quamvìs nemo vocârat, adeſt.
Nec licet, & longum eſt epulas narrare Deorum:
In multo nox eſt pervigilata mero.
Hi temere errabant in opacæ vallibus Idæ:
Pars jacet, & molli gramine membra levat.
Hi ludunt, hos ſomnus habet; pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulſat humum.
Veſta jacet, placidámque capit ſecura quietem,
Sicut erat poſitum ceſpite fulta caput.
At ruber hortorum cuſtos Nympháſque Deáſque
Captat; & errantes fértque reſértque pedes.
Adſpicit & Veſtam dubium, Nymphámne putârit,
An ſcierit Veſtam: ſciſſe ſed ipſe negat.
Spem capit obſcœnam, furtímque accedere tentat;
Et fert ſuſpenſos corde micante gradus.
Fortè ſenex, quo vectus erat, Silenus aſellum
Liquerat ad ripas lenè ſonantis aquæ.
Ibat ut inciperet longi Deus Helleſponti;
Intempeſtivo cùm rudit ille ſono.
Territa voce gravi ſurgit Dea. convolat omnis
Turba. per infeſtas effugit ille manus.
[Lampſacos hoc animal ſolita eſt mactare Priapo:
Apta aſini flammis indicis exta damus.]
Quem tu, Diva memor, de pane monilibus ornas.
Ceſſat opus: vacuæ conticuere molæ.
Nomine, quàm pretio celebratior, arce Tonantis,
Dicam Piſtoris quid velit ara Jovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obſidio jam diuturna famem.
Jupiter ad ſolium Superis regale vocatis,
Incipe, ait Marti. protinus ille refert:
Scilicet ignotum eſt, quæ ſit fortuna meorum,
Et dolor hic animi voce querentis eget?
Si tamen, ut referam breviter mala juncta pudori,
Exigis; Alpino Roma ſub hoſte jacet.
Hæc eſt, cui fuerat promiſſa potentia rerum,
Jupiter? hanc terris impoſiturus eras?
Jámque Suburbanos, Hetruſcáque contudit arma.
Spes erat in curſu. nunc Lare pulſa ſuo eſt.
Vidimus ornatos ærata per atria pictâ
Veſte triumphales occubuiſſe ſenes.
Vidimus Iliacæ transferri pignora Veſtæ
Sede. putant aliquos ſcilicet eſſe Deos?
At ſi reſpicerent, quâ vos habitatis in arce,
Tótque domos veſtras obſidione premi;
Nil opis in curâ ſcirent ſupereſſe Deorum,
Et data ſollicitâ thura perire manu.
Atque utinam pugnæ pateat locus! arma capeſſant;
Et, ſi non poterunt exſuperare, cadant.
Nunc inopes victus ignaváque fata timentes
Monte ſuo clauſos barbara turba premit.
Tum Venus, & lituo pulcher trabeâque Quirinus,
Veſtáque pro Latio multa locuta ſuo.
Publica, reſpondit, cura eſt pro mœnibus iſtis,
Jupiter: & pœnas Gallia victa dabit.

Tu modò, quæ deſunt fruges, ſupereſſe putentur,
  Effice: nec ſedes deſere, Veſta, tuas.
Quodcunque eſt Cereris ſolidæ, cava machina frangat;
  Mollitámque manu duret in igne locus.
Juſſerat: & fratris virgo Saturnia juſſis
  Annuit; & mediæ tempora noctis erant.
Jam ducibus ſomnum dederat labor. increpat illos
  Jupiter: & ſacro, quid velit, ore docet:
Surgite, & in medios de ſummis arcibus hoſtes
  Mittite, quam minimè tradere vultis, opem.
Somnus abit, quærúntque novis ambagibus acti,
  Tradere quam nolint, & jubeantur, opem.
Ecce, Ceres viſa eſt. jaciunt Cerealia dona.
  Jacta ſuper galeas ſcutáque longa ſonant.
Poſſe fame vinci ſpes excidit. hoſte repulſo
  Candida Piſtori ponitur ara Jovi.
Fortè revertebar feſtis Veſtalibus illàc,
  Quà Nova Romano nunc Via juncta Foro eſt.
Huc pede matronam vidi deſcendere nudo:
  Obſtupui tacitus ſuſtinuíque gradum.
Senſit anus vicina loci: juſſúmque ſedere
  Alloquitur, quatiens voce tremente caput.
Hoc, ubi nunc fora ſunt, udæ tenuere paludes:
  Amne redundatis foſſa madebat aquis.
Curtius ille lacus, ſiccas qui ſuſtinet aras,
  Nunc ſolida eſt tellus, ſed lacus antè fuit.
Quà Velabra ſolent in Circum ducere pompas;
  Nil præter ſalices caſſáque canna fuit.
Sæpe ſuburbanas rediens conviva per undas
  Cantat, & ad nautas ebria verba jacit.
Nondum conveniens diverſis iſte figuris
  Nomen ab averſo ceperat amne Deus.
Hic quoque lucus erat juncis & arundine denſus,
  Et pede velato non adeunda palus.
Stagna receſſerunt, & aquas ſua ripa coërcet:
  Siccáque nunc tellus. mos tamen indè manet.
Reddiderat cauſam. Valeas, anus optima, dixi:
  Quod ſupereſt ævi, molle ſit omne, tui.
Cætera jam pridem didici puerilibus annis;
  Non tamen idcirco prætereunda mihi.
Mœnia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
  Ilus adhuc Aſiæ dives habebat opes.
Creditur armiferæ ſignum cæleſte Minervæ
  Urbis in Iliacæ deſiluiſſe juga.
Cura videre fuit: vidi templúmque locúmque.
  Hoc ſupereſt illi: Pallada Roma tenet.
Conſulitur Smintheus: lucóque obſcurus opaco
  Hos non mentito reddidit ore ſonos:
Ætheream ſervate Deam; ſervabitis Urbem:
  Imperium ſecum transferet illa loci.
Servat, & incluſam ſummâ tenet Ilus in arce:
  Curáque ad hæredem Laomedonta venit.
Sub Priamo ſervata parum. ſic ipſa volebat;
  Ex quo judicio forma revicta ſuo eſt.
Seu genus Adraſti, ſeu furtis aptus Ulyſſes,
  Seu pius Æneas, eripuiſſe datur.
[Auctor in incerto. res eſt Romana: tuetur
  Veſta, quod aſſiduo lumine cuncta videt.]
Heu quantùm timuere Patres, quo tempore Veſta
  Arſit, & eſt adytis obruta penè ſuis!
Flagrabant ſancti ſceleratis ignibus ignes:
  Miſtáque erat flammæ flamma profana piæ.
Attonitæ flebant demiſſo crine miniſtræ:
  Abſtulerat vires corporis ipſe timor.
Provolat in medium, & magnâ, Succurrite, voce,
  Non eſt auxilium flere, Metellus ait.
Pignora virgineis fatalia tollite palmis:
  Non ea ſunt voto, ſed rapienda manu.
Me miſerum! dubitatis? ait. dubitare videbat,
  Et pavidas poſito procubuiſſe genu.
Haurit aquas: tollénſque manus, Ignoſcite, dixit,
  Sacra: vir intrabo non adeunda viro.
Si ſcelus eſt; in me commiſſi pœna redundet.
  Sit capitis damno Roma ſoluta mei.
Dixit, & irrupit: factum Dea rapta probavit;
  Pontificíſque ſui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis ſacræ ſub Cæſare flammæ:
  Ignis in Iliacis nunc erit, éſtque, focis.
Nulláque dicetur vittas temeráſſe ſacerdos
  Hôc Duce: nec vivâ defodietur humo.
Sic inceſta perit: quia quam violavit, in illam
  Conditur: & Tellus Veſtáque numen idem eſt.
Tum ſibi Callaïco Brutus cognomen in hoſte
  Fecit, & Hiſpanam ſanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miſcentur triſtia lætis;
  Ne populum toto pectore feſta juvent.
Craſſus ad Euphraten Aquilas, natúmque, ſuóſque
  Perdidit: & leto eſt ultimus ipſe datus.
Parthe, quid exſultas? dixit Dea. ſigna remittes:
  Quíſque necem Craſſi vindicet, ultor erit.
AT ſimul auritis violæ demuntur aſellis,
  Et Cereris fruges aſpera ſaxa terunt;
Navita puppe ſedens, Delphina videbimus, inquit;
  Humida cùm pulſo nox erit orta die.
JAm, Phryx, à nuptâ quereris, Tithone, relinqui;
  Et vigil Eoïs Lucifer exit aquis.
Ite, bonæ matres, (veſtrum Matralia feſtum)
  Flaváque Thebanæ reddite liba Deæ.
Pontibus & magno juncta eſt celeberrima Circo
  Area: quæ poſito de bove nomen habet.
Hâc ibi luce ferunt Matutæ ſacra parenti
  Sceptriferas Servî templa dediſſe manus.
Quæ Dea ſit: quare famulas à limine templi
  Arceat, (arcet enim) libáque toſta petat;
Bacche, racemiferos hederâ redimite capillos,
  (Si domus illa tua eſt) dirige navis iter.
Arſerat obſequio Semele Jovis. accipit Ino
  Te, puer; & ſummâ ſedula nutrit ope.
Intumuit Juno, raptâ quòd pellice natum
  Educet. at ſanguis ille ſororis erat.
Hinc agitur furiis Athamas, & imagine falsâ:
  Túque cadis patriâ, parve Learche, manu.
Mœſta Learcheas mater tumulaverat umbras;
  Et dederat miſeris omnia juſta rogis.
Hæc quoque, funeſtos ut erat laniata capillos,
  Proſilit; & cunis te, Melicerta, rapit.
Eſt ſpatio contracta brevi, freta bina repellit;
  Unáque pulſatur terra duabus aquis.
Huc venit inſanis natum complexa lacertis;
  Et ſecum è celſo mittit in alta jugo.
Excipit illæſos Panope centúmque ſorores;
  Et placido lapſu per ſua regna ferunt.
Nondum Leucothee, nondum puer ille Palæmon
  Vorticibus denſi Tybridis ora tenent.
Lucus erat: dubium Semelæ Stimulæne vocetur;
  Mænadas Auſonias incoluiſſe ferunt.
Quærit ab his Ino, quæ gens foret. Arcadas eſſe
  Audit; & Evandrum ſceptra tenere loci.
Diſſimulata Deam Latias Saturnia Bacchas
  Inſtimulat fictis inſidioſa ſonis:
O nimiùm faciles, ô toto pectore captæ,
  Non venit hæc noſtris hoſpes amica choris.
Fraude petit; ſacríſque parat cognoſcere ritum.
  Quo poſſit pœnas pendere, pignus habet.
Vix bene deſierat; complent ululatibus auras
  Thyades effuſis per ſua colla comis:
Injiciúntque manus, puerúmque revellere pugnant.
  Quos ignorat adhuc, invocat illa Deos:
Dîque, viríque loci, miſeræ ſuccurrite matri.
  Clamor Aventini ſaxa propinqua ferit.
Appulerat ripæ vaccas Oetæus Iberas.
  Audit; & ad vocem concitus urget iter.
Herculis adventu, quæ vim modò ferre parabant,
  Turpia fœmineæ terga dedere fugæ.
Quid petis hinc, (cognôrat enim) matertera Bacchi?
  An numen quod me, te quoque vexat, ait?
Illa docet partim; partim præſentia nati
  Continet: & furiis in ſcelus iſſe pudet.
Rumor (ut eſt velox) agitatis pervolat alis:
  Eſtque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
Hoſpita Carmentis fidos intrâſſe penates
  Diceris, & longam depoſuiſſe famem.
Liba ſuâ properata manu Tegeea ſacerdos
  Traditur in ſubito cocta dediſſe foco.
Nunc quoque liba juvant feſtis Matralibus illam.
  Ruſtica ſedulitas gratior arte fuit.
Nunc, ait, ô vates venientia fata reſigna,
  Quà licet: hoſpitiis hoc, precor, adde meis.
Parva mora eſt: cælum vates ac numina ſumit;
  Fítque ſui toto pectore plena Dei.
Vix illam ſubitò poſſes cognoſcere; tanto
  Sanctior, & tanto, quàm modò, major erat.
Læta canam: gaude defuncta laboribus, Ino,
  Dixit; & huic populo dextera ſemper ades.
Numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
  In veſtris aliud ſumite nomen aquis.
Leucothee Graiis, Matuta vocabere noſtris.
  In portus nato jus erit omne tuo.

Quem nos Portunum, ſua lingua Palæmona dicet.
Ite, precor, noſtris æquus uterque locis.
Annuerant: promiſſa fides: poſuere labores.
Nomina mutârunt: hic Deus, illa Dea eſt.
Cur vetet ancillas accedere, quæritis? odit.
Principiúmque odii, ſi ſinat ipſa, canam.
Una miniſtrarum ſolita eſt, Cadmeï, tuarum
Sæpe ſub amplexus conjugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit: ab illâ
Comperit agricolis ſemina toſta dari.
Ipſa quidem feciſſe negat, ſed fama recepit.
Hoc eſt, cur odio ſit tibi ſerva manus.
Non tamen hanc pro ſtirpe ſuâ pia mater adoret:
Ipſa parum felix viſa fuiſſe parens.
Alterius prolem meliùs mandabitis illi.
Utilior Baccho quàm fuit ipſa ſuis.
Hanc tibi, Quò properas, memorant dixiſſe, Rutili?
Luce meâ Marſo Conſul ab hoſte cades.
Exitus acceſſit verbis: flumenque Telonum
Purpureo miſtis ſanguine fluxit aquis.
Proximus annus erat: Pallantide cæſus eâdem
Didius hoſtiles ingeminavit opes.
Lux eadem, Fortuna, tua eſt, auctórque, locúſque.
Sed ſuperinjectis quis latet æde togis?
Servius eſt: hoc conſtat enim. ſed cauſa latendi
Diſcrepat; & dubium me quoque mentis habet.
Dum Dea furtivos timidè profitetur amores;
Cæleſtémque homini concubuiſſe pudet;
(Arſit enim magno correpta cupidine Regis,
Cæcáque in hoc uno non fuit illa viro)
Nocte domum parvâ ſolita eſt intrare feneſtrâ:
Unde Feneſtellæ nomina porta tenet.
Nunc pudet, & vultus velamine celat amatos:
Oráque ſunt multâ regia tecta togâ.
An magìs eſt verum, poſt Tulli funera plebem
Confuſam placidi morte fuiſſe ducis?
Nec modus ullus erat: creſcebat imagine luctus;
Donec eam poſitis occuluere togis.
Tertia cauſa mihi ſpatio majore canenda eſt:
Nos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia, conjugio ſceleris mercede peracto,
His ſolita eſt dictis extimulare virum:
Quid juvat eſſe pares, te noſtræ cæde ſororis
Méque tui fratris, ſi pia vita placet?
Vivere debuerant & vir meus & tua conjux,
Si nullum auſuri majus eramus opus.
Et caput & regnum facio dotale parentis.
Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
Regia res ſcelus eſt. ſocero cape regna necato:
Et noſtras patrio ſanguine tinge manus.
Talibus inſtinctus ſolio privatus in alto
Sederat. attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, hinc cædes: infirmáque vincitur ætas.
Sceptra gener ſocero rapta Superbus habet.
Ipſe ſub Eſquiliis, ubi erat ſua regia, cæſus
Concidit in durâ ſanguinolentus humo.
Filia carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feróxque vias.
Corpus ut adſpexit, lacrymis auriga profuſis
Reſtitit. hunc tali corripit illa ſono:
Vadis? an exſpectas pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, invitas ipſa per ora rotas.
Certa fides facti: dictus Sceleratus ab illâ
Vicus, & æternâ res ea preſſa notâ.
Poſt tamen hoc auſa eſt templum monumenta parentis
Tangere: mira quidem, ſed tamen acta loquar.
Signum erat in ſolio reſidens ſub imagine Tulli:
Dicitur hoc oculis oppoſuiſſe manum.
Et vox audita eſt, Vultus abſcondite noſtros,
Ne natæ videant ora nefanda meæ.
Veſte datâ tegitur: vetat hanc Fortuna moveri:
Et ſic è templo eſt ipſa locuta ſuo:
Ore revelato quâ primum luce patebit
Servius, hæc poſiti prima pudoris erit.
Parcite, matronæ, vetitas attingere veſtes:
Solenni ſatis eſt voce movere preces:
Sítque caput ſemper Romano tectus amictu,
Qui Rex in noſtrâ ſeptimus Urbe fuit.
Arſerat hoc templum. ligno tamen ille pepercit
Ignis: opem nato Mulciber ipſe tulit.
Namque pater Tulli Vulcanus, Ocreſia mater
Præſignis facie Corniculana fuit.
Hanc ſecum Tanaquil, ſacris de more paratis,
Juſſit in ornatum fundere vina focum.
Hic inter cineres obſcœni forma virilis
Aut fuit, aut viſa eſt: ſed fuit illa magìs.
Juſſa foco captiva ſovet. conceptus ab illâ
Servius à cælo ſemina gentis habet.
Signa dedit genitor, tum cùm caput igne coruſco
Contigit, ínque comâ flammeus arſit apex.
Te quoque magnificâ, Concordia, dedicat æde
Livia, quam caro præſtitit illa viro.
Diſce tamen, veniens ætas, ubi Livia nunc eſt
Porticus, immenſæ tecta fuiſſe domûs.
Urbis opus domus una fuit: ſpatiúmque tenebat,
Quo brevius muris oppida multa tenent.
Hæc æquata ſolo eſt, nullo ſub crimine regni,
Sed quia luxuriâ viſa nocere ſuâ.
Suſtinuit tantas operum ſubvertere moles
Tótque ſuas hæres perdere Cæſar opes.
Sic agitur cenſura, & ſic exempla parantur;
Cùm vindex, alios quod monet, ipſe facit.
Nulla nota eſt veniente die, quam ducere poſſis.
Idibus invicto ſunt data templa Jovi.
Et jam Quinquatrus jubeor narrare minores.
Nunc ades ô cœptis, flava Minerva, meis.
Cur vagus incedit totâ tibicen in Urbe?
Quid ſibi perſonæ, quid ſtola longa, volunt?
Sic ego: ſic poſitâ Tritonia cuſpide dixit.
Pace velim doctæ verba referre Deæ.
Temporibus veterum tibicinis uſus avorum
Magnus, & in magno ſemper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis:
Cantabat mœſtis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor: tempúſque ſecutum,
Quod ſubitò Graiæ frangeret artis opus.
Adde quòd Ædilis, pompam qui funeris irent,
Artifices ſolos juſſerat eſſe decem.
Exſilio mutant Urbem, Tibúrque recedunt:
Exſilium quodam tempore Tibur erat:
Quæritur in ſcenâ cava tibia; quæritur aris:
Ducit ſupremos nænia nulla choros.
Servierat quidam quantolibet ordine dignus
Tibure: ſed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille ſuo; turbámque canoram
Convocat. ad feſtas convenit illa dapes.
Nox erat; & vinis oculíque animíque natabant:
Cùm præcompoſito nuntius ore venit.
Atque ita, Quid ceſſàs convivia ſolvere? dixit:
Auctor vindictæ jam venit, ecce, tuæ.
Nec mora; convivæ valido titubantia vino
Membra movent: dubii ſtántque labántque pedes.
At dominus, Diſcedite, ait. plauſtróque morantes
Suſtulit. in plauſtro ſirpea lata fuit.
Alliciunt ſomnos tempus motúſque merúmque;
Potáque ſe Tibur turba redire putat.
Jámque per Eſquilias Romanam intraverat urbem;
Et manè in medio plauſtra fuere Foro.
Plautius, ut poſſent ſpecie numeróque Senatum
Fallere, perſonis imperat ora tegi.
Admiſcétque alios: &, ut hunc tibicina cœtum
Augeat, in longis veſtibus ire jubet.
Sic reduces bene poſſe tegi: ne fortè notentur
Contra collegæ juſſa rediſſe ſui.
Res placuit: cultúque novo libet Idibus uti;
Et canere ad veteres verba jocoſa modos.
Hæc ubi perdocuit, Supereſt mihi diſcere, dixi,
Cur ſit Quinquatrus illa vocata dies.
Martius, inquit, agit tali mea nomine feſta:
Eſtque ſub inventis hæc quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret effeci tibia longa ſonos.
Vox placuit: liquidis faciem referentibus undis
Vidi virgineas intumuiſſe genas.
Ars mihi non tanti eſt; valeas, mea tibia, dixi.
Excipit abjectam ceſpite ripa ſuo.
Inventam Satyrus primùm miratur: at uſum
Neſcit, & inflatam ſentit habere ſonum.
Et modò dimittit digitis, modò concipit auras:
Jámque inter Nymphas arte ſuperbus erat.
Provocat & Phœbum. Phœbo ſuperante pependit:
Cæſa receſſerunt à cute membra ſuâ.
Sum tamen inventrix auctórque ego carminis hujus.
Hoc eſt, cur noſtros ars colat illa dies.

TErtia lux veniat, quâ tu, Dodoni Thyene,
Stabis Agenoreï fronte videnda bovis.
Hæc eſt illa dies, quâ tu purgamina Veſtæ,
Tybri, per Etruſcas in mare mittis aquas.

SI qua fides ventis; Zephyro date carbaſa, nautæ:
Cras veniet veſtris ille ſecundus aquis.
AT pater Heliadum, radios ubi tinxerit undis,
Et cinget geminos ſtella ſerena polos;
Tollet humo validos proles Hyriea lacertos:
Continuâ Delphin nocte videndus erit.
Scilicet hic olim Volſcos Æquóſque fugatos
Viderat in campis, Algida terra, tuis.
Unde ſuburbano clarus, Tuberte, triumpho,
Vectus es in niveis, Poſtume, victor equis.
JAm ſex, & totidem luces de menſe ſuperſunt:
Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit è Geminis, & Cancri ſigna rubeſcunt:
Cœpit Aventinâ Pallas in arce coli.
JAm tua, Laomedon, oritur nurus: ortáque noctem
Pellit, & è pratis uda pruina fugit.
Reddita, quiſquis is eſt, Summano templa feruntur,
Tum, cùm Romanis, Pyrrhe, timendus eras.
HAnc quoque cùm patriis Galatea receperit undis,
Plenáque ſecuræ terra quietis erit;
Surgit humo juvenis telis afflatus avitis;
Et gemino nexas porrigit angue manus.
Notus amor Phædræ, nota eſt injuria Theſei:
Devovit natum credulus ille ſuum.
[Non impune pius juvenis Trœzena petebat.
Dividit obſtantes pectore taurus aquas.]
Solliciti terrentur equi; fruſtráque retenti
Per ſcopulos dominum duráque ſaxa trahunt.
Exciderat curru, loriſque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat:
Reddiderátque animam, multùm indignante Dianâ.
Nulla, Coronides, cauſa doloris, ait.
Namque pio juveni vitam ſinè vulnere reddam;
Et cedent arti triſtia fata meæ.
Gramina continuò loculis depromit eburnis:
Profuerant Glauci manibus illa priùs:
[Tunc, cùm obſervatas augur deſcendit in herbas;
Uſus & auxilio eſt anguis ab angue dato.]
Pectora ter tetigit, ter verba ſalubria dixit:
Depoſitum terrâ ſuſtulit ille caput.
Lucus eum, nemoriſque tui, Dictynna, receſſus
Celat: Aricino Virbius ille lacu.
At Pluto Clothóque dolent, hæc fila reneri,
Hic fieri regni jura minora ſui.
Jupiter exemplum veritus direxit in illum
Fulmina, qui nimiæ moverat artis opem.
Phœbe, querebaris. Deus eſt, placare parenti.
Propter te, fieri quod vetat, ipſe facit.
NOn ego te, quamvìs properabis vincere, Cæſar,
Si vetet auſpicium, ſigna movere velim.
Sint tibi Flaminius Thraſymenáque litora teſtes;
Per volucres æquos multa monere Deos.
Tempora ſi veteris quæris temeraria damni;
Quartus ab extremo menſe bis ille dies.
POſtera lux melior. ſuperat Maſiniſſa Syphacem;
Et cecidit telis Haſdrubal ipſe ſuis.
TEmpora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis;
Et fugiunt fræno non remorante dies.
Quam citò venerunt Fortunæ Fortis honores!
Poſt ſeptem luces Junius actus erit.
Ite, Deam læti Fortem celebrate, Quirites:
In Tiberis ripâ munera Regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymbâ.
Nec pudeat potos indè redire domum.
Ferte coronatæ juvenum convivia lintres;
Multáque per medias vina bibantur aquas.
Plebs colit hanc: quia, qui poſuit, de plebe fuiſſe
Fertur, & ex humili ſceptra tuliſſe loco.
Convenit & ſervis: ſervâ quia Tullius ortus
Conſtituit dubiæ templa propinqua Deæ.
ECce ſuburbanâ rediens malè ſobrius æde
Ad ſtellas aliquis talia verba jacit.
Zona latet tua nunc, & cras fortaſſe latebit:
Dehinc erit, Orion, adſpicienda mihi.
At ſi non eſſet potus; dixiſſet eâdem
Venturum tempus ſolſtitiale die.
LUcifero ſubeunte Lares delubra tulerunt,
Hic ubi fit doctâ multa corona manu.
Tempus idem Stator ædis habet, quam Romulus olim
Ante Palatini condidit ora jugi.
TOt reſtant de menſe dies, quot nomina Parcis,
Cum data ſunt trabeæ templa, Quirine, tuæ.
TEmpus Iuleis cras eſt natale Kalendis:
Pierides, cœptis addire ſumma meis.
Dicite Pierides, quis vos adjunxerit iſti,
Cui dedit invitas victa noverca manus.
Sic ego: ſic Clio, Clari monumenta Philippi
Adſpicis: unde trahit Marcia caſta genus.
Marcia ſacrifico deductum nomen ab Anco;
In quâ par facies nobilitate ſuâ.
Par animo quoque forma ſuo reſpondet in illâ:
Et genus, & facies, ingeniúmque ſimul.
Nec quòd laudamus formam, tam turpe putâris.
Laudamus magnas hâc quoque parte Deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæſaris illi.
O decus, ô ſacrâ fœmina digna domo!
Sic cecinit Clio: doctæ aſſenſêre ſorores.
Annuit Alcides, increpuitque lyram.

T R I S T I U M

L I B E R P R I M U S.

E L E G I A P R I M A.

PARVE, (nec invideo) ſinè me, Liber, ibis in Urbem:
(Hei mihi!) quò domino non licet ire tuo.
Vade, ſed incultus; qualem decet exſulis eſſe.
Infelix, habitum temporis hujus habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco:
Non eſt conveniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur:
Candida nec nigrâ cornua fronte geras.
Felices ornent hæc inſtrumenta libellos.
Fortunæ memorem te decet eſſe meæ.
Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes:
Hirſutus paſſis ut videare comis.
Nève liturarum pudeat, qui viderit illas,
De lacrymis factas ſentiet eſſe meis.
Vade, Liber, verbiſque meis loca grata ſaluta.
Contingam certè quo licet illa pede.
Si quis, ut in populo, noſtrî non immemor illîc,
Si quis, qui, quid agam, fortè requirat, erit;
Vivere me dices: ſalvum tamen eſſe negabis.
Id quoque, quòd vivam, munus habere Deî.
Atque ita te cautus quærenti plura legendum,
Ne, quæ non opus eſt, fortè loquare, dabis.
Protinus admonitus repetet mea crimina lector;
Et peragar populi publicus ore reus.
Tu cave defendas, quamvìs mordebere dictis.
Cauſa patrocinio non bona pejor erit.
Invenies aliquem, qui me ſuſpiret ademtum,
Carmina nec ſiccis perlegat iſta genis:
Et tacitus ſecum, nequis malus audiat, optet,
Sit mea lenito Cæſare pœna minor.
Nos quoque, quiſquis erit, ne ſit miſer ille, precamur,
Placatos miſero qui volet eſſe Deos.

Quæque volet, rata ſint; ablatâque Principis ira
Sedibus in patriis det mihi poſſe mori.
Ut perages mandata, Liber, culpabere forſan;
Ingeniſque minor laude ferere mei.
Judicis officium eſt, ut res, ita tempora rerum
Quærere. quæſito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta ſereno:
Nubila ſunt ſubitis tempora noſtra malis.
Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt:
Me mare, me venti, me fera jactat hyems.
Carminibus metus omnis abeſt: ego perditus enſem
Hæſurum jugulo jam puto jámque meo.
Hæc quoque, quod facio, judex mirabitur æquus;
Scriptáque cum veniâ qualiacunque leget.
Da mihi Mæoniden, & tot circumſpice caſus;
Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique ſecurus famæ, Liber, ire memento;
Nec tibi ſit lecto diſplicuiſſe pudor.
Non ita ſe nobis præbet Fortuna ſecundam,
Ut tibi ſit ratio laudis habenda tuæ.
Donec eram ſoſpes, tituli tangebar amore;
Quærendíque mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc ſi non ſtudiúmque, quod obfuit, odi,
Sit ſatis. ingenio ſic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, adſpice Romam.
Di facerent, poſſem nunc meus eſſe liber.
Nec te, quòd venias magnam peregrinus in Urbem,
Ignotum populo poſſe venire puta.
Ut titulo careas, ipſo noſcere colore:
Diſſimulare velis te licèt eſſe meum.
Clàm tamen intrato; ne te mea carmina lædant.
Non ſunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia ſis meus, eſſe legendum
Non putet, è gremio rejiciátque ſuo;
Inſpice, dic, titulum. non ſum præceptor Amoris.
Quas meruit, pœnas jam dedit illud opus.
Forſitan exſpectes, an in alta Palatia miſſum
Scandere te jubeam, Cæſareámque domum.
Ignoſcant auguſta mihi loca, Dîque locorum.
Venit in hoc illâ fulmen ab arce caput.
Eſſe quidem memini mitiſſima ſedibus illis
Numina: ſed timeo, qui nocuere, Deos.
Terretur minimo pennæ ſtridore columba,
Unguibus, accipiter, ſaucia facta tuis.
Nec procul à ſtabulis audet ſecedere, ſi qua
Excuſſa eſt avidi dentibus agna lupi.
Vitaret cælum Phaëthon, ſi viveret; & quos
Optârat ſtultè, tangere nollet equos.
Me quoque, quæ ſenſi, fateor Jovis arma timere:
Me reor infeſto, cùm tonat, igne peti.
Quicunque Argolicâ de claſſe Capharea fugit;
Semper ab Euboïcis vela retorquet aquis.
Et mea cymba, ſemel vaſtâ percuſſa procellâ,
Illum, quo læſa eſt, horret adire locum.
Ergo, care Liber, timidâ circumſpice mente;
Et ſatìs à mediâ ſit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimiùm ſublimia pennis
Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile eſt tamen, hic remis utaris an aurâ,
Dicere. conſilium réſque locúſque dabunt.
Si poteris vacuo tradi; ſi cuncta videbis
Mitia; ſi vires fregerit ira ſuas;
Si quis erit, qui te dubitantem & adire timentem
Tradat, & antè tamen pauca loquatur; adi.
Luce bonâ, dominóque tuo felicior ipſe
Pervenias illuc; & mala noſtra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more poteſt.
Tantùm ne noceas, dum vis prodeſſe, videto.
Nam ſpes eſt animi noſtra timore minor.
Quæque quieſcebat, ne mota reſæviat ira,
Et pœnæ tu ſis altera cauſa, cave.
Cùm tamen in noſtrum fueris penetrale receptus,
Contigeriſque tuam ſcrinia curva domum;
Adſpicies illìc poſitos ex ordine fratres,
Quod ſtudium cunctos evigilavit idem.
Cætera turba palàm titulos oſtendet apertos;
Et ſua detectâ nomina fronte geret.
Tres procul obſcurâ latitantes parte videbis.
Hi quoque, quod nemo neſcit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel, ſi ſatis oris habebis,
Oedipodas facito Telegonóſque voces.
Déque tribus, moneo, ſi quæ tibi cura parentis,
Ne quemquam, quamvis ipſe docebit, ames.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
Nuper ab exequiis carmina rapta meis:
His mando dicas, inter mutata referri
Fortunæ vultum corpora poſſe meæ.
Namque ea diſſimilis ſubitò eſt effecta priori:
Flendáque nunc, aliquo tempore læta fuit.
Plura quidem mandare tibi, ſi quæris, habebam;
Sed vereor tardæ cauſa fuiſſe moræ.
Quòd ſi, quæ ſubeunt, tecum, Liber, omnia ferres;
Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via eſt: propera. nobis habitabitur orbis
Ultimus; à terrâ terra remota meâ.

ELEGIA II.

DI maris & cæli, (quid enim niſi vota ſuperſunt?)
Solvere quaſſatæ parcite membra ratis:
Néve, precor, magni ſubſcribite Cæſaris iræ.
Sæpe premente Deo fert Deus alter opem.
Mulciber in Troiam, pro Troiâ ſtabat Apollo:
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Ænean propior Saturnia Turno.
Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Sæpe ferox cautum petiit Neptunus Ulyſſem:
Eripuit patruo ſæpe Minerva ſuo.
Et nobis aliquod, quamvìs diſtamus ab illis,
Quid vetat irato numen adeſſe Deo?
Verba miſer fruſtra non proficientia perdo:
Ipſa graves ſpargunt ora loquentis aquæ.
Terribiliſque Notus jactat mea dicta: precéſque,
Ad quos mittuntur, non ſinit ire Deos.
Ergo îdem venti, ne cauſa lædar in unâ,
Veláque neſcio quò, votáque noſtra ferunt?
Me miſerum, quanti montes volvuntur aquarum!
Jam jam tacturos ſidera ſumma putes.
Quantæ diducto ſubſidunt æquore valles!
Jam jam tacturas Tartara nigra putes.
Quocunque adſpicias, nihil eſt niſi pontus & aër;
Fluctibus hic tumidis, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti.
Neſcit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modò purpureo vires capit Eurus ab ortu:
Nunc Zephyrus ſero veſpere miſſus adeſt:
Nunc gelidus ſiccâ Boreas bacchatur ab Arcto:
Nunc Notus adverſâ prælia fronte gerit.
Rector in incerto eſt; nec quid fugiátve petátve,
Invenit, ambiguis ars ſtupet ipſa malis.
Scilicet occidimus, nec ſpes niſi vana ſalutis:
Dúmque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus: fruſtráque precanti
Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nil aliud quàm me dolet exſule conjux:
Hoc unum noſtri ſcítque gemítque mali.
Neſcit in immenſo jactari corpora ponto:
Neſcit agi ventis: neſcit adeſſe necem.
Dî bene, quòd non ſum mecum conſcendere paſſus:
Ne mihi mors miſero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
Dimidiâ certè parte ſuperſtes ero.
Hei mihi, quàm celeri micuerunt nubila flammâ!
Quantus ab æthereo perſonat axe fragor!
Nec leviùs laterum tabulæ feriuntur ab undis,
Quàm grave baliſtæ mœnia pulſat onus.
Qui venit hìc fluctus, fluctus ſupereminet omnes:
Poſterior nono eſt, undecimóque prior.
Nec letum timeo: genus eſt miſerabile leti.
Demite naufragium; mors mihi munus erit.
Eſt aliquid, fatóve ſuo ferróve cadentem
In ſolitâ moriens ponere corpus humo:
Eſt mandata ſuis aliquid ſperare ſepulcra,
Et non æquoreis piſcibus eſſe cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego ſolus
Hìc vehor. immeritos cur mea pœna trahit?
Prò Superi, viridéſque Dei, quibus æquora curæ!
Utraque jam veſtras ſiſtite turba minas.
Quámque dedit vitam mitiſſima Cæſaris ira,
Hanc ſinite infelix in loca juſſa feram.
Si quam commerui pœnam me pendere vultis;
Culpa mea eſt ipſo judice morte minor.
Mittere me Stygias ſi jam voluiſſet ad undas
Cæſar; in hoc veſtrâ non eguiſſet ope.
Eſt illi noſtri non invidioſa cruoris
Copia: quódque dedit, cùm volet, ipſe feret.
Vos modò, quos certè nullo puto crimine læſos,
Contenti noſtris, Dî, precor, eſte malis.

Nec tamen, ut cuncti miſerum ſervare velitis,
Quod periit, ſalvum jam caput eſſe poteſt.
Ut mare conſidat, ventiſque ferentibus utar;
Ut mihi parcatis; num minùs exſul ero?
Non ego divitias avidus ſinè fine parandi
Latum mutandis mercibus æquor aro:
Nec peto, quas quondam petii ſtudioſus, Athenas:
Oppida non Aſiæ, non loca viſa priùs.
Non ut, Alexandri claram delatus in urbem,
Delicias videam, Nile jocoſe, tuas.
Quòd faciles opto ventos, (quis credere poſſit?)
Sarmatis eſt tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam lævi fera littora Ponti;
Quódque ſit à patriâ tam fuga tarda, queror.
Neſcio quo videam poſitos ut in orbe Tomitas,
Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compeſcite fluctus;
Pronáque ſint noſtræ numina veſtra rati:
Seu magis odiſtis, juſſæ me advertite terræ.
Supplicii pars eſt in regione mei.
Ferte (quid hic facio?) rapidi mea carbaſa venti.
Auſonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Cæſar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Aſpiciat vultus Pontica terra meos.
Et jubet, & merui. nec, quæ damnaverit ille,
Crimina defendi fáſve piúmve puto.
Si tamen acta Deos nunquam mortalia fallunt;
A culpâ facinus ſcitis abeſſe meâ.
Imò ita; vos ſcitis. ſi me meus abſtulit error,
Stultáque mens nobis, non ſcelerata fuit:
Quamlibèt è minimis, domui ſi favimus illi;
Si ſatis Auguſti publica juſſa mihi;
Hôc Duce ſi dixi felicia ſæcula; próque
Cæſare thura pius Cæſaribúſque dedi;
Si fuit hic animus nobis; ita parcite, Divi.
Sin minùs; alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidæ vaneſcere nubes,
Victáque mutati frangitur ira maris?
Non caſus, ſed vos ſub conditione vocati,
Fallere quos non eſt, hanc mihi fertis opem.

ELEGIA III.

CUM ſubit illius triſtiſſima noctis imago,
Quæ mihi ſupremum tempus in Urbe fuit;
Cùm repeto noctem, quâ tot mihi cara reliqui;
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jam propè lux aderat, quâ me diſcedere Cæſar
Finibus extremæ juſſerat Auſoniæ.
Nec mens, nec ſpatium fuerant ſatis apta paranti:
Torpuerant longâ pectora noſtra morâ.
Non mihi ſervorum, comitis non cura legendi:
Non aptæ profugo veſtis opiſve fuit.
Non aliter ſtupui, quam qui Jovis ignibus ictus
Vivit; & eſt vitæ neſcius ipſe ſuæ.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipſe removit,
Et tandem ſenſus convaluere mei;
Alloquor extremum mæſtos abiturus amicos,
Qui modò de multis unus & alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipſa tenebat;
Imbre per indignas uſque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diverſa ſub oris:
Nec poterat fati certior eſſe mei.
Quocunque adſpiceres, luctus gemitúſque ſonabant:
Formáque non taciti funeris intus erat.
Fœmina, viríque, meo pueri quoque funere mœrent:
Inque domo lacrymas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti;
Hæc facies Trojæ, cùm caperetur, erat.
Jámque quieſcebant voces hominúmque canúmque:
Lunáque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego ſuſpiciens, & ab hâc Capitolia cernens,
Quæ noſtro fruſtra juncta fuere Lari;
Numina vicinis habitantia ſedibus, inquam,
Jámque oculis nunquam templa videnda meis,
Díque relinquendi, quos Urbs habet alta Quirini;
Eſte ſalutati tempus in omne mihi.
Et quamquam ſerò clypeum poſt vulnera ſumo;
Attamen hanc odiis exonerate fugam;
Cæleſtíque viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro culpâ ne ſcelus eſſe putet.
Ut, quod vos ſcitis, pœnæ quoque ſentiat auctor.
Placato poſſum non miſer eſſe Deo.
Hâc prece adoravi Superos ego. pluribus uxor;
Singultu medios præpediente ſonos.
Illa etiam ante Lares paſſis proſtrata capillis
Contigit extinctos ore tremente focos:
Multáque in averſos effudit verba Penates,
Pro deplorato non valitura viro.
Jámque moræ ſpatium nox præcipitata negabat,
Verſáque ab axe ſuo Parrhaſis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriæ retinebar amore:
Ultima ſed juſſæ nox erat illa fugæ.
Ah quoties aliquo dixi properante, Quid urges?
Vel quò feſtines ire, vel unde, vide.
Ah quoties certam me ſum mentitus habere
Horam, propoſitæ quæ foret apta viæ
Ter limen tetigi; ter ſum revocatus: & ipſe
Indulgens animo pes mihi tardus erat.
Sæpe, Vale dicto, rurſus ſum multa locutus;
Et quaſi diſcedens oſcula ſumma dedi.
Sæpe eadem mandata dedi: méque ipſe feſelli,
Reſpiciens oculis pignora cara meis.
Denique, Quid propero? Scythia eſt, quò mittimur, inquam:
Roma relinquenda eſt. utraque juſta mora eſt.
Uxor in æternum vivo mihi viva negatur:
Et domus, & fidæ dulcia membra domûs.
Quóſque ego fraterno dilexi more ſodales,
O mihi Theſeâ pectora juncta fide!
Dum licet, amplectar: nunquam fortaſſe licebit
Ampliùs. in lucro, quæ datur hora, mihi eſt.
Nec mora; ſermonis verba imperfecta relinquo,
Complectens animo proxima quæque meo.
Dum loquor, & flemus; cælo nitidiſſimus alto
Stella gravis nobis Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quàm ſi mea membra relinquam:
Et pars abrumpi corpore viſa ſuo eſt.
[Sic Priamus doluit, tunc cùm in contraria verſus
Ultores habuit proditionis equus.]
Tum verò exoritur clamor gemitúſque meorum;
Et feriunt mœſtæ pectora nuda manus.
Tum verò conjux humeris abeuntis inhærens
Miſcuit hæc lacrymis triſtia dicta ſuis.
Non potes avelli. ſimul ah, ſimul ibimus, inquit!
Te ſequar; & conjux exſulis exſul ero.
Et mihi facta via eſt: & me capit ultima tellus.
Accedam profugæ ſarcina parva rati.
Te jubet è patriâ diſcedere Cæſaris ira;
Me pietas. pietas hæc mihi Cæſar erit.
Talia tentabat: ſic & tentaverat antè:
Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior (ſive illud erat ſinè funere ferri)
Squallidus immiſſis hirta per ora comis.
Illa dolore mei tenebris narratur obortis
Semianimis mediâ procubuiſſe domo.
Utque reſurrexit, fœdatis pulvere turpi
Crinibus, & gelidâ membra levavit humo;
Se modò, deſertos modò comploràſſe Penates;
Nomen & erepti ſæpe vocàſſe viri:
Nec gemuiſſe minùs, quàm ſi natæve meúmve
Vidiſſet ſtructos corpus habere rogos:
Et voluiſſe mori; moriendo ponere ſenſus:
Reſpectúque tamen non poſuiſſe mei.
Vivat: & abſentem, quoniam ſic fata tulerunt,
Vivat, & auxilio ſublevet uſque ſuo.
Tingitur Oceano cuſtos Erymanthidos Urſæ,
Æquoreáſque ſuo ſidere turbat aquas:
Nos tamen Ionium non noſtrâ findimus æquor
Sponte: ſed audaces cogimur eſſe metu.
Me miſerum, quantis increſcunt æquora ventis;
Erutáque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior proræ puppíque recurvæ
Inſilit, & pictos verberat unda Deos.
Pinea texta ſonant; pulſi ſtridore rudentes:
Ingemit & noſtris ipſa carina malis.
Navita confeſſus gelido pallore timorem
Jam ſequitur victam, non regit arte, ratem.
Utque parum validus non proficientia rector
Cervicis rigidæ fræna remittit equo:
Sic non quò voluit, ſed quò rapit impetus undæ,
Aurigam video vela dediſſe rati.
Quod niſi mutatas emiſerit Æolus auras;
In loca jam nobis non adeunda ferar.
Nam procul, Illyricis lævâ de parte relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia.
Deſinat in vetitas quæſo contendere terras,
Et mecum magno pareat aura Deo.
Dum loquor, & cupio pariter timeóque revelli,
Increpuit quantis viribus unda latus!

Parcite,

Parcite, cærulei vos parcite numina ponti;
Infeſtúmque mihi ſit ſatis eſſe Jovem.
Vos animam ſævæ feſſam ſubducite morti.
Si modò, qui periit, non periiſſe poteſt.

ELEGIA IV.

O Mihi poſt ullos nunquam memorande ſodales,
O cui præcipuè ſors mea viſa ſua eſt;
Attonitum qui me, (memini) cariſſime, primus
Auſus es alloquio ſuſtinuiſſe tuo;
Qui mihi conſilium vivendi mite dediſti,
Cùm foret in miſero pectore mortis amor;
Scis bene, cui dicam, poſitis pro nomine ſignis;
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Hæc mihi ſemper erunt imis infixa medullis;
Perpetuúſque animæ debitor hujus ero.
Spiritus & vacuas priùs hic tenuandus in auras
Ibit, & in tepido deſeret oſſa rogo;
Quàm ſubeant animo meritorum oblivia noſtro:
Et longâ pietas excidat iſta die.
Dî tibi ſint faciles, & opis nullius egentem
Fortunam præſtent, diſſimilémque meæ.
Si tamen hæc navis vento ferretur amico;
Ignoraretur forſitan iſta fides.
Theſea Pirithoüs non tam ſenſiſſet amicum,
Si non infernas vivus adîſſet aquas.
Ut foret exemplum veri Phocæus amoris,
Fecerunt Furiæ, triſtis Oreſta, tuæ.
Si non Euryalus Rutulos cecidiſſet in hoſtes;
Hyrtacidæ Niſo gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum ſpectatur in ignibus aurum,
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.
Dum juvat, & vultu ridet Fortuna ſereno;
Indelibatas cuncta ſequuntur opes.
At ſimul intonuit; fugiunt: nec noſcitur ulli,
Agminibus comitum qui modò cinctus erat.
Atque hæc exemplis quondam collecta priorum,
Nunc mihi ſunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tréſve mihi de tot ſupereſtis amici.
Cætera Fortunæ, non mea, turba fuit.
Quò magis, ô pauci, rebus ſuccurrite lapſis,
Et date naufragio littora tuta meo:
Néve metu falſo nimiùm trepidate timentes,
Hâc offendatur ne pietate Deus.
Sæpe fidem adverſis etiam laudavit in armis;
Inque ſuis amat hanc Cæſar, in hoſte probat.
Cauſa mea eſt melior, qui non contraria fovi
Arma; ſed hanc merui ſimplicitate fugam.
Invigiles igitur noſtris pro caſibus oro;
Diminui ſi quà numinis ira poteſt.
Scire meos ſi quis caſus deſideret omnes;
Plus, quàm quod fieri res ſinit, ille petat.
Tot mala ſum paſſus, quot in æthere ſidera lucent:
Parváque quot ſiccus corpora pulvis habet.
Multáque credibili tulimus majora: ratámque,
Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam mecum quædam moriatur oportet:
Méque velim poſſit diſſimulante tegi.
Si vox in fragili mihi pectore firmior ære,
Pluráque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis:
Materiâ vires exſuperante meas.
Pro duce Neritio docti mala noſtra Poëtæ
Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi ſpatio multis erravit in annis
Inter Dulichias Iliacáſque domos.
Nos freta ſideribus notis diſtantia menſos
Sors tulit in Geticos Sarmaticóſque ſinus.
Ille habuit fidámque manum, ſocióſque fideles:
Me profugum comites deſeruere mei.
Ille ſuam lætus patriam victórque petebat.
A patriâ fugio victus & exſul ego.
Nec mihi Dulichium domus eſt, Ithacéve, Saméve:
Pœna quibus non eſt grandis abeſſe locis.
Sed quæ de ſeptem totum circumſpicit orbem
Montibus, imperii Roma Deûmque locus.
Illi corpus erat durum patiénſque laborum.
Invalidæ vires ingenuæque mihi.
Ille erat aſſiduè ſævis agitatus in armis:
Aſſuetus ſtudiis mollibus ipſe fui.
Me Deus oppreſſit, nullo mala noſtra levante.
Bellatrix illi Diva ferebat opem.
Cúmque minor Jove ſit tumidis qui regnat in undis;
Illum Neptuni, me Jovis ira premit.
Adde, quòd illius pars maxima ficta laborum eſt;
Ponitur in noſtris fabula nulla malis.
Denique quæſitos tetigit tamen ille Penates;
Quæque diu petiit, contigit arva tamen.
At mihi perpetuò patriâ tellure carendum eſt,
Ni fuerit læſi mollior ira Dei.

ELEGIA V.

NEc tantùm Clario Lyde dilecta poëtæ,
Nec tantùm Coo Battis amata ſuo eſt:
Pectoribus quantùm tu noſtris, Uxor, inhæres;
Digna minùs miſero, non meliore viro.
Te mea ſuppoſitâ veluti trabe fulta ruina eſt:
Siquid adhuc ego ſum, muneris omne tui eſt:
Tu facis, ut ſpolium ne ſim, neu nuder ab illis
Naufragii tabulas qui petiere mei.
Utque rapax ſtimulante fame cupidúſque cruoris
Incuſtoditum captat ovile lupus:
Aut ut edax vultur corpus circumſpicit ecquod
Sub nullâ poſitum cernere poſſit humo:
Sic mea neſcio quis, rebus malè fidus acerbis,
In bona venturus, ſi paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus ſubmovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna poteſt.
Ergo quàm miſero, tam vero, teſte probaris:
Hic aliquod pondus ſi modò teſtis habet.
Nec probitate tuâ prior eſt aut Hectoris uxor,
Aut comes extincto Laodamia viro.
Tu ſi Mæonium vatem ſortita fuiſſes;
Penelopes eſſet fama ſecunda tuæ.
Sive tibi hoc debes, nullâ pia facta magiſtrâ;
Cúmque novâ mores ſunt tibi luce dati:
Fœmina ſeu Princeps, omnes tibi culta per annos,
Te docet exemplum conjugis eſſe bonæ:
Aſſimilémque ſui longâ aſſuetudine fecit:
Grandia ſi parvis aſſimilare licet.
Hei mihi, non magnas quòd habent mea carmina vires,
Noſtráque ſunt meritis ora minora tuis!
Si quid & in nobis vivi fuit antè vigoris,
Extinctum longis occidit omne malis:
Prima locum ſanctas heroïdas inter haberes:
Prima bonis animi conſpicerere tui.
Quantumcunque tamen præconia noſtra valebunt;
Carminibus vives tempus in omne meis.

ELEGIA VI.

SIQUIS habes noſtris ſimiles in imagine vultus;
Deme meis hederas Bacchica ſerta comis.
Iſta decent lætos felicia ſigna poëtas.
Temporibus non eſt apta corona meis.
Hæc tibi diſſimulas, ſentis tamen, optime, dici,
In digito qui me férſque reférſque tuo.
Effigiémque meam fulvo complexus in auro
Cara relegati, quà potes, ora vides.
Quæ quoties ſpectas, ſubeat tibi dicere forſan,
Quàm procul à nobis Naſo ſodalis abeſt!
Grata tua eſt pietas: ſed carmina major imago
Sunt mea; quæ mando qualiacunque legas.
Carmina mutatas hominum dicentia formas:
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Hæc ego diſcedens, ſicut bene multa meorum,
Ipſe meâ poſui mœſtus in igne manu.
Utque cremâſſe ſuum fertur ſub ſtipite natum
Theſtias, & melior matre fuiſſe ſoror;
Sic ego non meritos mecum peritura libellos
Impoſui rapidis viſcera noſtra rogis.
Vel quòd eram Muſas, ut crimina noſtra, peroſus:
Vel quòd adhuc creſcens & rude carmen erat.
Quæ quoniam non ſunt penitus ſublata, ſed exſtant;
Pluribus exemplis ſcripta fuiſſe reor.
Nunc precor ut vivant, & non ignava legentem
Otia delectent, admoneántque mei.
Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo;
Neſciet his ſummam ſi quis abeſſe manum.
Ablatum mediis opus eſt incudibus illud:
Defuit & ſcriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non faſtiditus ſi tibi, Lector, ero.
Hos quoque ſex verſus, in primi fronte libelli
Si præponendos eſſe putabis, habe.
Orba parente ſuo quicunque volumina tangis;
His ſaltem veſtrâ detur in Urbe locus.

Quóque

Quòque magìs faveas, non ſunt hæc edita ab ipſo,
Sed quaſi de domini funere rapta ſui.
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, ſi licuiſſet, eram.

ELEGIA VII.

IN caput alta ſuum labentur ab æquore retro
Flumina: converſis Sólque recurret equis.
Terra feret ſtellas: cælum findetur aratro:
Unda dabit flammas: & dabit ignis aquas.
Omnia naturæ præpoſtera legibus ibunt:
Párſque ſuum mundi nulla tenebit iter.
Omnia jam fient, fieri quæ poſſe negabam:
Et nihil eſt, de quo non ſit habenda fides.
Hæc ego vaticinor; quia ſum deceptus ab illo,
Laturum miſero quem mihi rebar opem.
Tantíne te, fallax, cepere oblivia noſtri?
Afflictúmne fuit tantus adire timor?
Ut neque reſpiceres, nec ſolarere jacentem;
Dure? nec exſequias proſequerere meas?
Illud amicitiæ ſanctum ac venerabile nomen
Re tibi pro vili ſub pedibúſque jacet?
Quid fuit, ingenti proſtratum mole ſodalem
Viſere, & alloquii parte levare tui?
Inque meos ſi non lacrymam dimittere caſus,
Pauca tamen ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, valedicere ſaltem;
Et vocem populi publicáque ora ſequi?
Denique lugubres vultus, numquámque videndos
Cernere ſupremo, dum licuitque, die?
Dicendúmque ſemel toto non ampliùs ævo
Accipere, & parili reddere voce, Vale?
At fecere alii nullo mihi fœdere juncti;
Et lacrymas animi ſigna dedere ſui.
Quid niſi convictu cauſiſque valentibus eſſem,
Temporis & longi vinctus amore tibi?
Quid, niſi tot luſus & tot mea ſeria nôſſes,
Tot nôſſem luſus ſeriáque ipſa tua?
Quid, ſi duntaxat Romæ mihi cognitus eſſes,
Adſcitus toties in genus omne loci?
Cunctáne in æquoreos abierunt irrita ventos?
Cunctáne Lethæis merſa feruntur aquis?
Non ego te placidâ genitum reor urbe Quirini;
Urbe, meo quæ jam non adeunda pede eſt.
Sed ſcopulis, Ponti quos hæc habet ora ſiniſtri:
Inque feris Scythiæ Sarmaticiſque jugis.
Et tua ſunt ſilicis circùm præcordia venæ;
Et rigidum ferri ſemina pectus habent.
Quæque tibi quondam tenero ducenda palato
Plena dedit nutrix ubera, tigris erat.
At mala noſtra minùs, quàm nunc, aliena putâſſes;
Duritiæque mihi non agerere reus.
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Ut careant numeris tempora prima ſuis;
Effice, peccati ne ſim memor hujus; & illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

ELEGIA VIII.

DETUR inoffenſæ metam tibi tangere vitæ,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
Atque utinam pro te poſſint mea vota valere,
Quæ pro me duros non tetigere Deos!
Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.
Aſpicis, ut veniant ad candida tecta columbæ;
Accipiat nullas ſordida turris aves.
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam:
Nullus ad amiſſas ibit amicus opes.
Utque comes radios per Solis euntibus umbra,
Cùm latet hic preſſus nubibus, illa fugit;
Mobile ſic ſequitur Fortunæ lumina vulgus:
Quæ ſimul inductâ nube teguntur, abit.
Hæc precor ut ſemper poſſint tibi falſa videri:
Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum ſtetimus, turbæ quantum ſatis eſſet, habebat
Nota quidem, ſed non ambitioſa, domus.
At ſimul impulſa eſt; omnes timuere ruinam
Cautáque communi terga dedere fugæ.
Sæva nec admiror metuunt ſi fulmina, quorum
Ignibus afflari proxima quæque ſolent.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quamlibèt inviſo Cæſar in hoſte probat.
Nec ſolet iraſci (neque enim moderatior alter),
Cùm quis in adverſis, ſi quid amavit, amat.
De comite Argolici poſtquam cognovit Oreſtæ,
Narratur Pyladen ipſe probâſſe Thoas.
Quæ fuit Actoridæ cum magno ſemper Achille,
Laudari ſolita eſt Hectoris ore fides.
Quod pius ad manes Theſeus comes îſſet amico,
Tartareum dicunt indoluiſſe Deum.
Euryali Niſíque fide tibi, Turne, relatâ,
Credibile eſt lacrymis immaduiſſe genas.
Eſt etiam miſeris pietas, & in hoſte probatur.
Hei mihi, quàm paucos hæc mea dicta movent!
Hic ſtatus, hæc rerum nunc eſt fortuna mearum,
Debeat ut lacrymis nullus adeſſe modus.
At mea ſunt, proprio quamvis mœſtiſſima caſu,
Pectora pro ſenſu facta ſerena tuo.
Hoc eventurum jam tum, cariſſime, vidi,
Ferret adhuc iſtam cùm minor aura ratem.
Sive aliquod morum, ſeu vitæ labe carentis
Eſt pretium; nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes;
Quælibet eloquio fit bona cauſa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipſi;
Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Hæc mihi non ovium fibræ tonitrúſve ſiniſtri,
Linguáve ſervatæ pennáve dixit avis.
Augurium ratio eſt, & conjectura futuri:
Hâc divinavi, notitiámque tuli.
Quæ quoniam rata ſunt; totá mihi mente tibíque
Gratulor, ingenium non latuiſſe tuum.
At noſtrum tenebris utinam latuiſſet in imis!
Expedit ſtudio lumen abeſſe meo.
Utque tibi proſunt artes, facunde, ſeveræ;
Diſſimiles illis ſic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea eſt. ſcis artibus illis
Auctoris mores abſtinuiſſe ſui.
Scis vetus hoc juveni luſum mihi carmen: & iſtos,
Ut non laudandos, ſic tamen eſſe jocos.
Ergo ut defendi nullo mea poſſe colore,
Sic excuſari crimina poſſe puto.
Quà potes, excuſa: nec amici deſere cauſam.
Quo bene cœpiſti, ſic pede ſemper eas.

ELEGIA IX.

EST mihi, ſitque, precor, flavæ tutela Minervæ
Navis; & à pictâ caſſide nomen habet.
Sive opus eſt velis; minimam bene currit ad auram:
Sic opus eſt remo; remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta eſt vincere curſu:
Occupat egreſſas quamlibèt antè rates.
Et patitur fluctus, fértque aſſilientia longe
Æquora, nec ſævis tecta fatiſcit aquis.
Illa Corinthiacis primùm mihi cognita Cenchris
Fida manet trepidæ dúxque coméſque fugæ.
Pérque tot eventus, & iniquis concita ventis
Æquora, Palladio numine tuta fugit.
Nunc quoque tuta precor vaſti ſecet hoſtia Ponti;
Quáſque petit, Getici littoris intret aquas.
Quæ ſimul Æoliæ mare me deduxit in Helles,
Et longum tenui limite fecit iter;
Fleximus in lævum curſus: & ab Hectoris urbe
Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Indè levi vento Zerynthia littora nactis
Threïciam tetigit feſſa carina Samon.
Saltus ab hâc terrâ brevis eſt Tempyra petenti.
Hâc dominum tenus eſt illa ſecuta ſuum.
Nam mihi Biſtonios placuit pede carpere campos:
Helleſpontiacas illa reliquit aquas.
Dardaniámque petit auctoris nomen habentem;
Et te ruricolâ Lampſace tuta Deo
Quáque per anguſtas vectæ male virginis undas
Seſton Abydenâ ſeparat urbe fretum.
Hincque Propontiacis hærentem Cyzicon oris;
Cyzicon Hæmoniæ nobile gentis opus:
Quáque tenent Ponti Byzantia littora fauces.
Hic locus eſt gemini janua vaſta maris.
Hæc precor evincat, propulſáque flantibus Auſtris
Tranſeat inſtabiles ſtrenua Cyaneas:
Thyniacóſque ſinus, & ab his per Apollinis urbem
Alta ſub Anchiali mœnia tendat iter.
Indè Meſembriacos portus, & Odeſſon, & arces
Prætereat dictas nomine, Bacche, tuo.
Et quos Alcathoi memorant à mœnibus ortos
Sedibus his profugum conſtituiſſe Larem.
A quibus adveniat Miletida ſoſpes ad urbem,
Offenſi quò me compulit ira Dei.

Hanc

Hanc ſi contigerit, meritæ cadet agna Minervæ.
  Non facit ad noſtras hoſtia major opes.
Vos quoque Tyndaridæ, quos hæc colit inſula, fratres,
  Mite precor duplici numen adeſte viæ.
Altera namque parat Symplegadas ire per arctas,
  Scindere Biſtonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos, loca cùm diverſa petamus,
  Illa ſuos habeat, nec minus iſta ſuos.

ELEGIA X.

LITTERA quæcunque eſt toto tibi lecta libello,
  Eſt mihi ſollicitæ tempore facta viæ.
Aut hanc me gelidi tremerem cùm menſe Decembris,
  Scribentem mediis Hadria vidit aquis:
Aut, poſtquam bimarem curſu ſuperavimus Iſthmon;
  Alteráque eſt noſtræ ſumta carina fugæ.
Quòd facerem verſus inter fera murmura ponti,
  Cycladas Ægæas obſtupuiſſe puto.
Ipſe ego nunc miror, tantis animíque maríſque
  Fluctibus ingenium non cecidiſſe meum.
Seu ſtupor huic ſtudio, ſive huic inſania nomen;
  Omnis ab hâc curâ mens relevata mea eſt.
Sæpe ego nimboſis dubius jactabar ab Hædis:
  Sæpe minax Steropes ſidere pontus erat.
Fuſcabátque diem cuſtos Erymanthidos Urſæ;
  Aut Hyadas ſævis auxerat Auſter aquis:
Sæpe maris pars intus erat; tamen ipſe trementi
  Carmina ducebam qualiacunque manu.
Nunc quoque contenti ſtridunt Aquilone rudentes;
  Inque modum tumuli concava ſurgit aqua.
Ipſe gubernator tollens ad ſidera palmas
  Expoſcit votis immemor artis opem.
Quócunque adſpicio, nihil eſt, niſi mortis imago:
  Quam dubiâ timeo mente, timéuſque precor.
Attigero portum, portu terrebor ab ipſo.
  Plus habet infeſtâ terra timoris aquâ.
Nam ſimul inſidiis hominum pelagíque laboro;
  Et faciunt geminos enſis & unda metus.
Ille meo vereor ne ſperet ſanguine prædam:
  Hæc titulum noſtræ mortis habere velit.
Barbara pars læva eſt, avidæ ſubſtrata rapinæ,
  Quam cruor & cædes belláque ſemper habent.
Cúmque ſit hybernis agitatum fluctibus æquor;
  Pectora ſunt ipſo turbidiora mari.
Quò magìs his debes ignoſcere, candide lector,
  Si ſpe ſunt, ut ſunt, inferiora tuâ.
Non hæc in noſtris, ut quondam, ſcribimus hortis:
  Nec conſuete meum lectule corpus habes.
Jactor in indomito brumali luce profundo:
  Ipſáque cæruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hyems, indignatúrque, quod auſim
  Scribere, ſe rigidas incutiente minas.
Vincat hyems hominem, ſed eodem tempore quæſo
  Ipſe modum ſtatuam carminis; illa ſui.

TRISTIUM

LIBER SECUNDUS.

QUID mihi vobiſcum eſt, infelix cura libelli,
  Ingenio perii qui miſer ipſe meo?
Cur modò damnatas repeto mea crimina Muſas?
  An ſemel eſt pœnam commeruiſſe parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoſcere vellent
  Omine non fauſto fœmina vírque, mea.
Carmina fecerunt, ut me moréſque notaret
  Jam demum viſâ Cæſar ab Arte meos.
Deme mihi ſtudium; vitæ quoque crimina demes.
  Acceptum refero verſibus, eſſe nocens.
Hoc pretium curæ vigilatorúmque laborum
  Cepimus. ingenio pœna reperta meo.
Si ſaperem, doctas odiſſem jure ſorores,
  Numina cultori pernicioſa ſuo.
At nunc (tanta meo comes eſt inſania morbo)
  Saxa malum refero rurſus ad illa pedem.
Scilicet & victus repetit gladiator arenam;
  Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Fortitan, ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
  Sic mihi res eadem vulnus opémque feret:
Muſáque, quam movit, motam quoque leniet iram:
  Exorant magnos carmina ſæpe Deos.
Ipſe quoque Auſonias Cæſar matréſque nurúſque
  Carmina turrigeræ dicere juſſit Opi.
Juſſerat & Phœbo dici; quo tempore ludos
  Fecit, quos ætas adſpicit una ſemel.
His precor exemplis tua nunc, mitiſſime Cæſar,
  Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem juſta eſt, nec me meruiſſe negabo.
  Non adeò noſtro fugit ab ore pudor.
Sed, niſi peccâſſem, quid tu concedere poſſes?
  Materiam veniæ ſors tibi noſtra dedit.
Si, quoties homines peccant, ſua fulmina mittat
  Jupiter; exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit ſtrepitúque exterruit orbem,
  Purum diſcuſſis aera reddit aquis.
Jure igitur genitórque Deûm rectórque vocatur:
  Jure capax mundus nil Jove majus habet.
Tu quoque, cùm Patriæ rector dicare Patérque;
  Utere more Dei nomen habentis idem.
Idque facis: nec te quiſquam moderatiùs unquam
  Imperii potuit fræna tenere ſui.
Tu veniam parti ſuperatæ ſæpe dediſti,
  Non conceſſurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos & honoribus auctos
  Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
Quæque dies bellum, belli tibi ſuſtulit iram:
  Páríque ſimul templis utraque dona tulit.
Utque tuus gaudet miles, quòd vicerit hoſtem;
  Sic, victum cur ſe gaudeat, hoſtis habet.
Cauſa mea eſt melior: qui nec contraria dicor
  Arma, nec hoſtiles eſſe ſecutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina juro,
  Per te præſentem conſpicuúmque Deum;
Hunc animum faviſſe tibi, *Vir maxime*: méque,
  Quâ ſolâ potui, mente fuiſſe tuum.
Optavi peteres cæleſtia ſidera tardè;
  Párſque fui turbæ parva precantis idem.
Et pia thura dedi pro te: cúmque omnibus unus
  Ipſe quoque adjuvi publica vota meis.
Quid referam libros, illos quoque, crimina noſtra,
  Mille locis plenos nominis eſſe tui?
Inſpice majus opus, quod adhuc finè fine reliqui,
  In non credendos corpora verſa modos;
Invenies veſtri præconia nominis illic:
  Invenies animi pignora multa mei.
Non tua carminibus major fit gloria, nec quo,
  Ut major fiat, creſcere poſſit, habet.
Fama Jovis ſupereſt. tamen hunc ſua facta referri,
  Et ſe materiam carminis eſſe, juvat:
Cúmque Gigantei memorantur prælia belli;
  Credibile eſt lætum laudibus eſſe ſuis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuáſque
  Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuſo taurorum ſanguine centum,
  Sic capitur minimo thuris honore Deus.
Ah ferus, & nobis nimium crudeliter hoſtis,
  Delicias legit qui tibi cunque meas!
[Carmina ne noſtris ſic te venerantia libris
  Judicio poſſint candidiore legi.]
Eſſe ſed irato quis te mihi poſſet amicus?
  Vix tunc ipſe mihi non inimicus eram.
Cùm cœpit quaſſata domus ſubſidere; partes
  In proclinatas omne recumbit onus:
Cunctáque Fortunâ rimam faciente dehiſcunt.
  Ipſa ſuo quondam pondere tecta ruunt.
Ergo hominum quæſitum odium mihi carmine: quáque
  Debuit, eſt vultus turba ſecuta tuos.
At (memini) vitámque meam moréſque probabas
  Illo, quem dederas, prætereuntis equo.
[Quòd ſi non prodeſt, & honeſti gratia nulla
  Redditur; at nullum crimen adeptus eram.]
Nec malè commiſſa eſt nobis fortuna reorum,
  Líſque decem decies inſpicienda viris.
Res quoque privatas ſtatui ſinè crimine judex:
  Déque meâ faſſa eſt pars quoque victa fide.
Me miſerum! potui, ſi non extrema nocerent,
  Judicio tutus non ſemel eſſe tuo.
Ultima me perdunt: imóque ſub æquore mergit
  Incolumem toties una procella ratem.
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: ſed omnes
  Preſſere hoc fluctus, Oceanúſque caput.
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
  Cur imprudenti cognita culpa mihi?

In-

Inſcius Actæon vidit ſinè veſte Dianam:
  Præda fuit canibus non minùs ille ſuis.
Scilicet in Superis etiam fortuna luenda eſt;
  Nec veniam læſo numine caſus habet.
Illâ namque die, quâ me malus abſtulit error,
  Parva quidem periit, ſed ſinè labe, domus.
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut ævo
  Clara, nec ullius nobilitate minor:
Et neque divitiis, nec paupertate notanda:
  Unde fit in neutrum conſpiciendus eques
Sit quoque noſtra domus vel cenſu parva, vel ortu;
  Ingenio certè non latet illa meo.
Quo videar quamvìs nimiùm juveniliter uſus;
  Grande tamen toto nomen ab orbe fero.
Turbáque doctorum Naſonem novit, & audet
  Non faſtiditis annumerare viris.
Corruit hæc igitur Muſis accepta, ſub uno,
  Sed non exiguo, crimine lapſa domus.
Atque ea ſic lapſa eſt, ut ſurgere, ſi modò læſi
  Ematuruerit Cæſaris ira, queat.
Cujus in eventu pœnæ clementia tanta eſt,
  Ut fuerit noſtro lenior illa metu.
Vita data eſt, citráque necem tua conſtitit ira,
  O Princeps parcè viribus uſe tuis.
Inſuper accedunt, te non adimente, paternæ
  (Tanquam vita parum muneris eſſet) opes.
Nec mea decreto damnâſti facta Senatûs:
  Nec mea ſelecto judice juſſa fuga eſt.
Triſtibus invectus verbis (ita Principe dignum)
  Ultus es offenſas, ut decet, ipſe tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immane mináxque,
  Attamen in pœnæ nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exul dicor in illo:
  Parçáque fortunæ ſunt data verba meæ.
Nulla quidem ſano gravior mentíſque potenti
  Pœna eſt, quàm tanto diſplicuiſſe viro.
Sed ſolet interdum fieri placabile numen:
  Nube ſolet pulsâ candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
  Quæ fuerat ſævi fulmine tacta Jovis.
Ipſe licèt ſperare vetes; ſperabimus æquè.
  Hoc unum fieri te prohibente poteſt.
Spes mihi magna ſubit, cùm te, mitiſſime Princeps;
  Spes mihi, reſpicio cùm mea fata, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus æquora non eſt
  Æqualis rabies, continuúſque furor;
Sed modò ſubſidunt, intermiſſíque ſileſcunt,
  Vimque putes illos depoſuiſſe ſuam;
Sic abeunt redeúntque mei variántque timores:
  Et ſpem placandi dántque negántque tui.
Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabúntque,
  Tempora, Romanum ſi modò nomen amant;
Per Patriam, quæ te tuta & ſecura Parente eſt;
  Cujus, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem ſemper factis animóque mereris,
  Reddatur gratæ debitus Urbis amor.
Livia ſic tecum ſociales compleat annos,
  Quæ, niſi te, nullo conjuge digna fuit.
Quæ ſi non eſſet, cælebs te vita deceret:
  Nulláque, cui poſſes eſſe maritus, erat.
Soſpite ſic te ſit natus quoque ſoſpes; & olim
  Imperium regat hoc cum ſeniore ſenex:
Utque tui faciunt ſidus juvenile nepotes,
  Per tua pérque ſui facta parentis eant.
Sic aſſueta tuis ſemper Victoria caſtris
  Nunc quoque ſe præſtet, notáque ſigna petat:
Auſoniúmque Ducem ſolitis circumvolet alis:
  Ponat & in nitidâ laurea ſerta comâ.
Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas;
  Auſpicium cui das grande, Deóſque tuos.
Dimidióque tui præſens es, & aſpicis Urbem:
  Dimidio procul es, ſæváque bella geris.
Hic tibi ſic redeat ſuperato victor ab hoſte;
  Inque coronatis fulgeat altus equis;
Parce, precor: fulménque tuum fera tela reconde,
  Heu nimiùm miſero cognita tela mihi!
Parce, Pater Patriæ: nec nominis immemor hujus
  Olim placandi ſpem mihi tolle tui.
Nec precor, ut redeam: quamvìs majora petitis
  Credibile eſt magnos ſæpe dediſſe Deos.
Mitius exilium ſi das, propiúſque roganti;
  Pars erit è pœnâ magna levata meâ.
Ultima perpetior medios projectus in hoſtes:
  Nec quiſquam patriâ longiùs exſul abeſt.
Solus ad egreſſus miſſus ſeptemplicis Iſtri,
  Parrhaſiæ gelido virginis axe premor.
Jazyges, & Colchi, Meteréáque turba, Getæque,
  Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Cúmque alii causâ tibi ſint graviore fugati,
  Ulterior nulli, quàm mihi, terra data eſt.
Longius hâc nihil eſt, niſi tantùm frigus & hoſtis;
  Et maris adſtricto quæ coït unda gelu.
Hactenus Euxini pars eſt Romana ſiniſtri:
  Proxima Baſternæ Sauromatæque tenent.
Hæc eſt Auſonio ſub jure noviſſima, vixque
  Hæret in imperii margine terra tui.
Unde precor ſupplex ut nos in tuta releges:
  Ne ſit cum patriâ pax quoque adempta mihi.
Ne timeam gentes, quas non bene ſubmovet Iſter:
  Néve tuus poſſim civis ab hoſte capi.
Fas prohibet Latio quenquam de ſanguine natum
  Cæſaribus ſalvis barbara vincla pati.
Perdiderint cum me duo crimina, carmen & error;
  Alterius facti culpa ſilenda mihi.
Nam non ſum tanti, ut renovem tua vulnera, Cæſar;
  Quem nimio plus eſt indoluiſſe ſemel.
Altera pars ſupereſt: quâ turpi crimine tactus
  Arguor obſcœni doctor adulterii.
Fas ergo eſt aliquâ cæleſtia pectora falli;
  Et ſunt notitiâ multa minora tuâ?
Utque Deos, cæliúmque ſimul ſublime tuenti
  Non vacat exiguis rebus adeſſe Jovi;
A te pendentem ſic dum circumſpicis orbem,
  Effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet imperii, Princeps, ſtatione relictâ
  Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urget,
  Inque tuis humeris tam leve fertur onus;
Luſibus ut poſſis advertere numen ineptis;
  Excutiáſque oculis otia noſtra tuis.
Nunc tibi Pannonia eſt, nunc Illyris ora domanda:
  Rhætica nunc præbent Thraciáque arma metum,
Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
  Parthus eques, timidâ captáque ſigna manu.
Nunc te prole tuâ juvenem Germania ſentit;
  Belláque pro magno Cæſare Cæſar obit.
Denique, ut in tanto, quantum non exſtitit unquam,
  Corpore, pars nulla eſt quæ labet imperii;
Urbs quoque te & legum laſſat tutela tuarum,
  Et morum, ſimiles quos cupis eſſe tuis.
Nec tibi contingunt, quæ gentibus otia præſtas;
  Belláque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hôc igitur tantarum pondere rerum
  Nunquam te noſtros evolviſſe jocos?
At ſi (quod mallem) vacuus fortaſſe fuiſſes,
  Nullum legiſſes crimen in Arte meâ.
Illa quidem fateor frontis non eſſe ſeveræ
  Scripta, nec à tanto Principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria juſſis
  Sunt ea; Romanas erudiúntque nurus.
Néve quibus ſcribam poſſis dubitare; libellus
  Quatuor hos verſus è tribus unus habet:
Eſte procul, vittæ tenues, inſigne pudoris;
  Quæque tegis medios inſtita longa pedes:
Nil, niſi legitimum, conceſſáque furta, canemus;
  Inque meo nullum carmine crimen erit.
Ecquid ab hâc omnes rigidè ſubmovimus Arte,
  Quas ſtola contingi vittáque ſumta vetat?
At matrona poteſt alienis artibus uti;
  Quóque trahat, quamvìs non doceatur, habet.
Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni
  Ad delinquendum doctior eſſe poteſt.
Quodcunque attigerit, ſi qua eſt ſtudioſa ſiniſtri,
  Ad vitium mores inſtruet indè ſuos.
Sumſerit Annales; (nihil eſt hirſutius illis)
  Facta ſit unde parens Ilia nempe leget.
Sumſerit, Æneadum genitrix ubi prima; requiret,
  Æneadum genitrix unde ſit alma Venus.
Perſequar inferius, (modò ſi licet ordine ferri)
  Poſſe nocere animis carminis omne genus.
[Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit.
  Nil prodeſt, quod non lædere poſſit idem.]
Igne quid utilius? ſi quis tamen urere tecta
  Comparat, audaces inſtruit igne manus.
Eripit interdum, modò dat medicina ſalutem:
  Quæque juvans monſtrat, quæque ſit herba nocens.
Et latro, & cautus præcingitur enſe viator:
  Ille ſed inſidias, hic ſibi portat opem.

Diſci-

Diſcitur innocuas ut agat facundia cauſas:
Protegit hæc ſontes immeritóſque premit.
Sic igitur carmen, rectâ ſi mente legatur,
Conſtabit nulli poſſe nocere meum.
At quiddam vitii quicunque hinc concipit, errat:
Et nimium ſcriptis arrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear: Ludi quoque ſemina præbent
Nequitiæ. tolli tota theatra jube.
Peccandi cauſam quæ multis ſæpe dederunt,
Martia cùm durum ſternit arena ſolum.
Tollatur Circus; non tuta licentia Circi:
Hic ſedet ignoto juncta puella viro.
Cum quædam ſpatientur in hâc, ut amator eâdem
Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus eſt templis auguſtior? hæc quoque vitet,
In culpam ſi qua eſt ingenioſa ſuam.
Cùm ſteterit Jovis æde; Jovis ſuccurret in æde,
Quàm multas matres fecerit ille Deus.
Proxima adoranti Junonia templa ſubibit,
Pellicibus multis hanc doluiſſe Deam.
Pallade conſpectâ, natum de crimine virgo
Suſtulerit quare quæret Erichthonium.
Venerit in magni templum tua munera Martis;
Stat Venus Ultori juncta viro ante fores.
Iſidis æde ſedens cur hanc Saturnia quæret
Egerit Ionio Boſporióque mari.
In Venere Anchiſes, in Lunâ Latmius heros,
In Cerere Jaſion, qui referatur, erit.
Omnia perverſas poſſunt corrumpere mentes.
Stant tamen illa ſuis omnia tuta locis.
At procul à ſcriptâ ſolis meretricibus Arte
Summovet ingenuas pagina prima nurus.
Quæcunque irrumpit, quò non ſinit ire ſacerdos;
Protinus hæc vetiti criminis acta rea eſt.
Nec tamen eſt facinus molles evolvere verſus:
Multa licèt caſtæ non facienda legant.
Sæpe ſupercilii nudas matrona ſeveri
Et Veneris ſtantes ad genus omne videt.
Corpora Veſtales oculi meretricia cernunt:
Nec domino pœnæ res ea cauſa fuit.
At cur in noſtrâ nimia eſt laſcivia Muſâ?
Curve meus cuiquam ſuadet amare liber?
Nil niſi peccatum manifeſtáque culpa fatendum eſt:
Pœnitet ingenii judiciique mei.
Cur non Argolicis potius quæ concidit armis
Vexata eſt iterum carmine Troia meo?
Cur tacui Thebas, & mutua vulnera fratrum?
Et ſeptem portas ſub duce quamque ſuo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
Et pius eſt patriæ facta referre labor.
Denique, cùm meritis impleveris omnia, Cæſar,
Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina Solis;
Traxiſſent animum ſic tua facta meum.
Arguor immeritò. tenuis mihi campus aratur:
Illud erat magnæ fertilitatis opus.
Non ideo debet pelago ſe credere, ſi qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forſitan & dubitem, numeris levioribus aptus
Sim ſatis; in parvos ſufficiámque modos.
At ſi me jubeas domitos Jovis igne Gigantas
Dicere; conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii eſt immania Cæſaris acta
Condere, materiâ ne ſuperetur opus.
Et tamen auſus eram: ſed detrectare videbar,
Quódque nefas, damno viribus eſſe tuis.
Ad leve rurſus opus juvenilia carmina veni;
Et falſo movi pectus amore meum.
Non equidem vellem. ſed me mea fata trahebant,
Inque meas pœnas ingenioſus eram.
Hei mihi, quòd didici! quòd me docuere parentes,
Litteráque eſt oculos ulla morata meos!
Hæc tibi me inviſum laſcivia fecit, ob Artes,
Quas ratus es vetitos ſollicitaſſe toros.
Sed neque me nuptæ didicerunt furta magiſtro:
Quódque parum novit, nemo docere poteſt.
Sic ego delicias, & mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quiſquam eſt adeò mediâ de plebe maritus,
Ut dubius vitio ſit pater ille meo.
Crede mihi; mores diſtant à carmine noſtro.
Vita verecunda eſt, Muſa jocoſa mihi.
Magnáque pars operum mendax & ficta meorum
Plus ſibi permiſit compoſitore ſuo.
Nec liber indicium eſt animi, ſed honeſta voluptas,
Plurima mulcendis auribus apta ferens.
Accius eſſet atrox; conviva Terentius eſſet;
Eſſent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique compoſui teneros non ſolus amores:
Compoſito pœnas ſolus amore dedi.
Quid niſi cum multo Venerem confundere vino
Præcepit Lyrici Teïa Muſa ſenis?
Lesbia quid docuit Sappho, niſi amare puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus & ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quòd ſæpe legenti
Delicias verſu faſſus es ipſe tuas.
Fabula jucundi nulla eſt ſinè amore Menandri:
Et ſolet hic pueris virginibúſque legi.
Ilias ipſa quid eſt, niſi turpis adultera, de quâ
Inter amatorem pugna virúmque fuit?
Quid prius eſt illi flammâ Chryſeidos? útque
Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyſſea eſt, niſi fœmina, propter amorem,
Dum vir abeſt, multis una petita procis?
Quid niſi Mæonides Venerem Martémque ligatos
Narrat in obſcœno corpora prenſa toro?
Unde niſi indicio magni ſciremus Homeri,
Hoſpitis igne duas incaluiſſe Deas?
Omne genus ſcripti gravitate Tragœdia vincit:
Hæc quoque materiam ſemper amoris habet.
Nam quid in Hyppolyto, niſi cæcæ flamma novercæ?
Nobilis eſt Canace fratris amore ſui.
Quid, non Tantalides agitante Cupidine currus
Piſæam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum ſanguine mater,
Concitus à læſo fecit amore dolor.
Fecit amor ſubitas volucres cum pellice regem,
Quæque ſuum luget nunc quoque mater Ityn.
Si non Æropen frater ſceleratus amâſſet;
Averſos Solis non legeremus equos.
Impia nec tragicos tetigiſſet Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem deſecuiſſet amor.
Qui legis Electran, & egentem mentis Oreſten,
Ægyſti crimen Tyndaridóſque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimæræ,
Quem leto fallax hoſpita penè dedit?
Quid loquar Hermionem? quid te, Schœneia virgo;
Téque, Mycenæo Phœbas amata duci?
Quid Danaen, Danaëſque nurum, matrémque Lyæi?
Hæmonáque, & noctes quæ coïere duas?
Quid generum Peliæ? quid Theſea? quidve Pelaſgûm
Iliacam tetigit qui rate primus humum?
Huc Iole, Pyrrhíque parens; huc Herculis uxor,
Huc accedat Hylas, Iliadéſque puer.
Tempore deficiar, tragicos ſi perſequar ignes;
Vixque meus capiat nomina nuda liber.
Eſt & in obſcœnos deflexa Tragœdia riſus,
Multáque præteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
Infregiſſe ſuis fortia facta modis.
Junxit Ariſtides Mileſia crimina ſecum:
Pulſus Ariſtides nec tamen urbe ſuâ.
Nec qui deſcripſit corrumpi ſemina matrum,
Eubius impuræ conditor hiſtoriæ.
Nec qui compoſuit nuper Sybaritida, fugit:
Nec quæ concubitus non tacuere ſuos.
Súntque ea doctorum monumentis miſta virorum,
Muneribúſque Ducum publica facta patent.
Néve peregrinis tantum defendar ab armis;
Et Romanus habet multa jocoſa liber.
Utque ſuo Martem cecinit gravis Ennius ore;
Ennius ingenio maximus, arte rudis;
Explicat ut cauſas rapidi Lucretius ignis,
Caſurúmque triplex vaticinatur opus;
Sic ſua laſcivo cantata eſt ſæpe Catullo
Fœmina, cui falſum Lesbia nomen erat.
Nec contentus eâ, multos vulgavit amores,
In quibus ipſe ſuum faſſus adulterium eſt.
Par fuit exigui ſimiliſque licentia Calvi,
Detexit variis qui ſua furta modis.
Quid referam Ticidæ, quid Memmî carmen, apud quos
Rebus abeſt omnis nominibúſque pudor?
Cinna quoque his comes eſt, Cinnáque procacior Anſer:
Et leve Cornificî, parque Catonis opus.
Et quorum libris modò diſſimulata Perillæ
Nomine, nunc legitur dicta, Metelle, tuo.
Is quoque, Phaſiacas Argo qui duxit in undas,
Non potuit Veneris furta tacere ſuæ.

Nec

Nec minùs Hortensî, nec ſunt minùs improba Servî
  Carmina, quis dubitet nomina tanta ſequi?
Vertit Ariſtiden Siſenna: nec obfuit illi
  Hiſtoriæ turpes inſeruiſſe jocos.
Nec fuit opprobrio celebrâſſe Lycorida Gallo,
  Sed linguam nimio non tenuiſſe mero.
Credere juranti durum putat eſſe Tibullus;
  Sic etiam de ſe quòd neget illa viro.
Fallere cuſtodem demum docuiſſe fatetur;
  Séque ſuâ miſerum nunc ait arte premi.
Sæpe velut gemmam dominæ ſignúmve probaret;
  Per cauſam meminit ſe tetigiſſe manum.
Utque refert, digitis ſæpe eſt nutúque locutus,
  Et tacitam menſæ duxit in orbe notam.
Et quibus è ſuccis abeat de corpore livor,
  Impreſſo fieri qui ſolet ore, docet.
Denique ab incauto nimiùm petit ille marito,
  Se quoque uti ſervet; peccet ut illa minùs.
Scit cui latretur, cùm ſolus obambulat ipſe:
  Cur toties clauſas excreet ante fores.
Multáque dat talis furti præcepta: docétque
  Quâ nuptæ poſſint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi; legitúrque Tibullus,
  Et placet, & jam te Principe notus erat.
Invenies eadem blandi præcepta Propertî:
  Diſtrictus minimâ nec tamen ille notâ eſt.
His ego ſucceſſi, quoniam præſtantia candor
  Nomina vivorum diſſimulare jubet.
Non timui, fateor, ne, quà tot iêre carinæ,
  Naufraga ſervatis omnibus una foret.
Sunt aliis ſcriptæ, quibus alea luditur, artes.
  Hæc eſt ad noſtros non leve crimen avos.
Quid valeant tali; quo poſſis plurima jactu
  Fingere; damnoſos effugiáſve canes.
Teſſera quot numeros habeat: diſtante vocato
  Mittere quo deceat, quo dare miſſa modo.
Diſcolor ut recto graſſetur limite miles,
  Cùm medius gemino calculus hoſte perit.
Ut magè velle ſequi ſciat, & revocare priorem;
  Ne tutò fugiens incomitatus eat.
Parva ſed & ternis inſtructa tabella lapillis;
  In quâ viciſſe eſt, continuâſſe ſuos.
Quíque alii luſus (neque enim nunc perſequar omnes)
  Perdere rem caram tempora noſtra ſolent.
Ecce canit formas alius jactúſque pilarum.
  Hic artem nandi præcipit, ille trochi.
Compoſita eſt aliis fucandi cura coloris:
  Hic epulis leges hoſpitióque dedit.
Alter humum, de quâ fingantur pocula, monſtrat:
  Quæque docet liquido teſta ſit apta mero.
Talia fumoſi luduntur menſe Decembris;
  Quæ damno nulli compoſuiſſe fuit.
His ego deceptus non triſtia carmina feci;
  Sed triſtis noſtros pœna ſecuta jocos.
Denique nec video de tot ſcribentibus unum,
  Quem ſua perdiderit Muſa: repertus ego.
Quid ſi ſcripſiſſem mimos obſcœna jocantes,
  Qui ſemper vetiti crimen amoris habent?
In quibus aſſiduè cultus procedit adulter;
  Verbáque dat ſtulto callida nupta viro.
Nubilis hos virgo, matronáque, vírque, puérque
  Spectat: & è magnâ parte Senatus adeſt.
Nec ſatis inceſtis temerari vocibus aures:
  Aſſueſcunt oculi multa pudenda pati.
Cúmque feſellit amans aliquâ novitate maritum,
  Plauditur; & magno palma favore datur.
Quóque minùs prodeſt, pœna eſt lucroſa poëtæ:
  Tantáque non parvo crimina Prætor emit.
Inſpice ludorum ſumtus, Auguſte, tuorum:
  Emta tibi magno talia multa leges.
Hæc tu ſpectâſti, ſpectandáque ſæpe dediſti.
  Majeſtas adeò comis ubique tua eſt.
Luminibúſque tuis, totus quibus utimur orbis,
  Scenica vidiſti lentus adulteria.
Scribere ſi fas eſt imitantes turpia mimos;
  Materiæ minor eſt debita pœna meæ.
An genus hoc ſcripti faciunt ſua pulpita tutum;
  Quódque libet, mimis ſcena licere dedit?
Et mea ſunt populo ſaltata poëmata ſæpe:
  Sæpe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet in domibus veſtris ut priſca virorum
  Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic quæ concubitus varios Venerı́ſque figuras
  Exprimat, eſt aliquo parva tabella loco.
Utque ſedet vultu faſſus Telamonius iram,
  Inque oculis facinus barbara mater habet:
Sic madidos ſiccat digitis Venus uda capillos:
  Et modò maternis tecta videtur aquis.
Bella ſonant alii telis inſtructa cruentis:
  Párſque tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me ſpatio Natura coërcuit arcto,
  Ingenio vires exiguáſque dedit.
Et tamen ille tuæ felix Æneidos auctor,
  Contulit in Tyrios arma virúmque toros:
Nec legitur pars ulla magìs de corpore toto,
  Quàm non legitimo fœdere junctus amor.
Phyllidis hic idem tenerǿſque Amaryllidis ignes
  Bucolicis juvenis luſerat antè modis.
Nos quoque jam pridem ſcripto peccavimus uno·
  Supplicium patitur non nova culpa novum.
Carmináque edideram, cùm te delicta notantem
  Præterii toties jure quietus eques.
Ergo, quæ juveni mihi non nocitura putavi
  Scripta parum prudens, nunc nocuere ſeni?
Sera redundavit veteris vindicta libelli;
  Diſtat & à meriti tempore pœna ſui.
Ne tamen omne meum credas opus eſſe remiſſum;
  Sæpe dedi noſtræ grandia vela rati.
Sex ego Faſtorum ſcripſi totidémque libellos;
  Cúmque ſuo finem menſe volumen habet.
Idque tuo nuper ſcriptum ſub nomine, Cæſar,
  Et tibi ſacratum ſors mea rupit opus.
Et dedimus tragicis ſcriptum regale cothurnis:
  Quæque gravis debet verba cothurnus habet.
Dictáque ſunt nobis, quamvìs manus ultima cœpto
  Defuit, in facies corpora verſa novas.
Atque utinam revoces animum pauliſper ab irâ,
  Et vacuo jubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus primâ ſurgens ab origine mundi,
  In tua deduxi tempora, Cæſar, opus:
Aſpicias, quantum dederis mihi pectoris ipſe;
  Quóque favore animi téque tuóſque canam.
Non ego mordaci deſtrinxi carmine quemquam;
  Nec meus ullius crimina verſus habet.
Candidus à ſalibus ſuffuſis felle refugi:
  Nulla venenato littera mixta joco eſt.
Inter tot populi, tot ſcripti millia noſtri,
  Quem mea Calliope læſerit, unus ego.
Non igitur noſtris ullum gaudere Quiritem
  Auguror, at multos indoluiſſe, malis.
Nec mihi credibile eſt quenquam inſultâſſe jacenti;
  Gratia candori ſi qua relata meo eſt.
His precor, atque aliis poſſint tua numina flecti,
  O Pater, ô Patriæ cura ſalúſque tuæ.
Non ut in Auſoniam redeam, niſi forſitan olim,
  Cùm longo pœnæ tempore victus eris.
Tutius exſilium paulóque quietius oro:
  Ut par delicto ſit mea pœna ſuo.

TRISTIUM

LIBER TERTIUS.

ELEGIA I.

MISSUS in hanc venio timidi liber exſulis urbem.
  Da placidam feſſo, lector amice, manum:
Néve reformida, ne ſim tibi fortè pudori.
  Nullus in hâc chartâ verſus amare docet.
Nec domini fortuna mei eſt, ut debeat illam
  Infelix ullis diſſimulare jocis.
Id quoque, quod viridi quondam malè luſit in ævo,
  Heu nimiùm ſerò damnat & odit opus.
Inſpice quid portem: nihil hic niſi triſte videbis;
  Carmine temporibus conveniente ſuis.
Clauda quòd alterno ſubſidunt carmina verſu,
  Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit.
Quòd neque ſum cedro flavus, nec pumice lævis;
  Erubui domino cultior eſſe meo.
Littera ſuffuſas quòd habet maculoſa lituras;
  Læſit opus lacrymis ipſe poëta ſuum.
Si qua videbuntur caſu non dicta Latinè;
  In quâ ſcribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, ſi non grave, quà ſit eundum;
  Quáſque petam ſedes hoſpes in Urbe liber.

Hæc ubi ſum linguâ furtim titubante locutus:
  Qui mihi monſtraret vix fuit unus iter.
Dî tibi dent, noſtro quod non tribuere parenti,
  Molliter in patriâ vivere poſſe tuâ.
Duc age namque ſequor, quamvis terrâque marîque
  Longinquo referam laſſus ab orbe pedem.
Paruit; & ducens, Hæc ſunt Fora Cæſaris, inquit:
  Hæc eſt à Sacris quæ via nomen habet.
Hic locus eſt Veſtæ; qui Pallada ſervat & ignem:
  Hic fuit antiqui regia parva Numæ.
Indè petens dextram, Porta eſt, ait, iſta Palatî:
  Hic Stator: hôc primum condita Roma loco eſt.
Singula dum miror; video fulgentibus armis
  Conſpicuos poſtes, tectáque digna Deo.
Et, Jovis hæc, dixi, domus eſt. quod ut eſſe putarem,
  Augurium menti querna corona dabat.
Cujus ut accepi dominum, Non fallimur, inquam:
  Et magni verum eſt hanc Jovis eſſe domum.
Cur tamen appoſitâ velatur janua lauro;
  Cingit & auguſtas arbor opaca fores?
Num quia perpetuos meruit domus iſta triumphos?
  An quia Leucadio ſemper amata Deo?
Ipſáne quòd feſta eſt, an quòd facit omnia feſta?
  Quam tribuit terris, Pacis an iſta nota eſt?
Utque viret ſemper laurus, nec fronde caducâ
  Carpitur; æternum ſic habet illa decus?
Cauſa ſuperpoſitæ ſcripto teſtata coronæ
  Servatos cives indicat hujus ope.
Adjice ſervatis unum, Pater optime, civem;
  Qui procul extremo pulſus in orbe jacet.
In quo pœnarum, quas ſe meruiſſe fatetur,
  Non facinus cauſam, ſed ſuus error habet.
Me miſerum, vereórque locum, vereórque potentem,
  Et quatitur trepido littera noſtra metu.
Aſpicis exſangui chartam pallere colore?
  Aſpicis alternos intremuiſſe pedes?
Quandocunque, precor, noſtro placata parenti
  Iſdem ſub dominis aſpiciare domus.
Indè tenore pari gradibus ſublimia celſis
  Ducor ad intonſi candida templa Dei.
Signa peregrinis ubi ſunt alterna columnis
  Belides, & ſtricto barbarus enſe pater:
Quæque viri docto veteres cepere novíque
  Pectore, lecturis inſpicienda patent.
Quærebam fratres, exceptis ſcilicet illis,
  Quos ſuus optaret non genuiſſe parens.
Quærentem fruſtra cuſtos me ſedibus illis
  Præpoſitus ſancto juſſit abire loco.
Altera templa peto vicino juncta theatro:
  Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis:
Nec me, quæ doctis patuerunt prima libellis,
  Atria Libertas tangere paſſa ſua eſt.
In genus auctoris miſeri fortuna redundat;
  Et patimur nati, quam tulit ipſe, fugam.
Forſitan & nobis olim minùs aſper, & illi
  Evictus longo tempore Cæſar erit.
Dî, precor, atque adeò, (neque enim mihi turba roganda eſt)
  Cæſar, ades voto, maxime Dive, meo.
Interea, ſtatio quoniam mihi publica clauſa eſt;
  Privato liceat delituiſſe loco.
Vos quoque, ſi fas eſt, confuſa pudore repulſæ
  Sumite plebeiæ carmina noſtra manus.

ELEGIA II.

Ergo erat in fatis Scythiam quoque viſere noſtris,
  Quæque Lycaonio terra ſub axe jacet?
Nec vos, Pierides, nec ſtirps Latoia, veſtro
  Docta ſacerdoti turba tuliſtis opem?
Nec mihi, quòd luſi vero ſinè crimine, prodeſt;
  Quódque magis vitâ Muſa jocoſa meâ eſt;
Plurima ſed pelago terrâque pericula paſſum
  Uſtus ab aſſiduo frigore Pontus habet.
Quíque fugax rerum, ſecutáque in otia natus,
  Mollis & impatiens antè laboris eram;
Ultima nunc patior. nec me mare portubus orbum
  Perdere, diverſæ nec potuere viæ.
Suffecítque malis animus. nam corpus ab illo
  Accepit vires; víxque ferenda tulit.
Dum tamen & terris dubius jactabar & undis;
  Fallebat curas ægráque corda labor.
Ut via finita eſt, & opus requievit eundi;
  Et pœnæ tellus eſt mihi tacta meæ;
Nil niſi flere libet. nec noſtro parcior imber
  Lumine, de vernâ quàm nive manat aqua.
Roma domúſque ſubit, deſideriúmque locorum,
  Quidquid & amiſſâ reſtat in Urbe mei.
Hei mihi, quòd noſtri toties pulſata ſepulcri
  Janua, ſed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi, totiéſque minata
  Obruit infelix nulla procella caput?
Dî, quos experior nimiùm conſtanter iniquos,
  Participes iræ quos Deus unus habet;
Exſtimulate, precor, ceſſantia fata; meíque
  Interitûs clauſas eſſe vetate fores.

ELEGIA III.

Hæc mea, ſi caſu miraris, epiſtola quare
  Alterius digitis ſcripta ſit: æger eram.
Æger in extremis ignoti partibus orbis;
  [Incertúſque meæ penè ſalutis eram.]
Quid mihi nunc animi dirâ regione jacenti
  Inter Sauromatas eſſe Getáſque putes?
Nec cælum patior, nec aquis aſſuevimus iſtis:
  Terráque neſcio quo non placet ipſa modo.
Non domus apta ſatis: non hic cibus utilis ægro:
  Nullus, Apollineâ qui levet arte malum.
Non qui ſoletur, non qui labentia tardè
  Tempora narrando fallat, amicus adeſt.
Laſſus in extremis jaceo populíſque locíſque:
  Et ſubit affecto nunc mihi, quicquid abeſt.
Omnia cùm ſubeant; vincis tamen omnia, conjux:
  Et plus in noſtro pectore parte tenes.
Te loquor abſentem: te vox mea nominat unam:
  Nulla venit ſinè te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam ſic me dicunt aliena locutum,
  Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si jam deficiat ſuppreſſo lingua palato,
  Vix inſtillato reſtituenda mero;
Nuntiet huc aliquis dominam veniſſe; reſurgam:
  Spéſque tui nobis cauſa vigoris erit.
Ergo ego ſum vitæ dubius: tu forſitan illic
  Jucundum noſtri neſcia tempus agis?
Non agis, adfirmo: liquet, ô cariſſima, nobis,
  Tempus agi ſinè me non niſi triſte tibi.
Si tamen implevit mea ſors, quos debuit, annos;
  Et mihi vivendi tam citò finis adeſt;
Quantum erat, ô magni, perituro parcere, Divi;
  Ut ſaltem patriâ contumularer humo!
Vel pœna in mortis tempus dilata fuiſſet,
  Vel præcepiſſet mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem:
  Exſul ut occiderem, nunc mihi vita data eſt.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris:
  Et fient ipſo triſtia fata loco?
Nec mea conſueto langueſcent corpora lecto?
  Depoſitum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec dominæ lacrymis in noſtra cadentibus ora
  Accedent animæ tempora parva meæ?
Nec mandata dabo? nec cum clamore ſupremo
  Labentes oculos condet amica manus?
Sed ſinè funeribus caput hoc, ſinè honore ſepulcri
  Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ut audieris, totâ turbabere mente;
  Et feries pavidâ pectora fida manu?
Ecquid, in has fruſtra tendens tua brachia partes,
  Clamabis miſeri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas; nec ſcinde capillos.
  Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Cùm patriam amiſi, tum me periiſſe putato:
  Et prior & gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, ſi fortè potes, ſed non potes, optima conjux,
  Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quàm potes, extenua forti mala corde ferendo;
  Ad quæ jampridem non rude pectus habet.
Atque utinam pereant animæ cum corpore noſtræ,
  Effugiátque avidos pars mihi nulla rogos!
Nam ſi morte carens vacuam volat altus in auram
  Spiritus, & Samii ſunt rata dicta ſenis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras;
  Pérque feros manes hoſpita ſemper erit.
Oſſa tamen facito parvâ referantur in urnâ.
  Sic ego non etiam mortuus exſul ero.
Nec vetat hoc quiſquam. fratrem Thebana peremtum
  Suppoſuit tumulo Rege vêtante ſoror.
Atque ea cum foliis & amomi pulvere miſce:
  Inque ſuburbano condita pone ſolo.
Quóſque legat verſus oculo properante viator,
  Grandibus in tumuli marmore cæde notis.

Hic ego qui jaceo tenerorum luſor amorum,
Ingenio perii Naſo poëta meo.
At tibi qui tranſis, ne ſit grave, quiſquis amâſti,
Dicere, Naſonis molliter oſſa cubent.
Hoc ſatis in titulo eſt. etenim majora libelli,
Et diuturna magis ſunt monumenta mei.
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
Nomen, & auctori tempora longa ſuo.
Tu tamen extincto feralia munera ferto;
Déque tuis lacrymis humida ſerta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis;
Sentiet officium mœſta favilla pium.
Scribere plura libet: ſed vox mihi feſſa loquendo
Dictandi vires ſiccáſque lingua negat.
Accipe ſupremo dictum mihi forſitan ore,
Quod, tibi qui mittit, non habet ipſe, Vale.

ELEGIA IV.

O Mihi care quidem ſemper, ſed tempore duro
Cognite, res poſtquam procubuere meæ;
Uſibus edocto ſi quidquam credis amico;
Vive tibi, & longè nomina magna fuge.
Vive tibi, quantúmque potes prælustria vita.
Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
[Nam quamquam ſoli poſſunt prodeſſe potentes;
Non proſit potiùs ſi quis obeſſe poteſt.]
Effugit hybernas demiſſa antenna procellas,
Latáque plus parvis vela timoris habent.
Aſpicis, ut ſummâ cortex levis innatet undâ,
Cùm grave nexa ſimul retia mergat onus.
Hæc ego ſi monitor monitus priùs ipſe fuiſſem,
In quâ debueram forſitan Urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
Hæc mea per placidas cymba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano (vix hoc tamen evenit ipſum)
Sic cadit, ut tactâ ſurgere poſſit humo:
At miſer Elpenor tecto delapſus ab alto
Occurrit Regi debilis umbra ſuo.
Quid fuit, ut tutas agitaret Dædalus alas;
Icarus immenſas nomine ſignet aquas?
Nempe quòd hic altè, demiſſius ille volabat.
Nam pennas ambo nònne habuere ſuas?
Crede mihi; bene qui latuit, bene vixit: & infra
Fortunam debet quiſque manere ſuam.
Non foret Eumedes orbus, ſi filius ejus
Stultus Achilleos non adamâſſet equos.
Nec natum in flammâ vidiſſet, in arbore natas,
Cepiſſet genitor ſi Phaëthonta Merops.
Tu quoque formida nimiùm ſublimia ſemper;
Propoſitíque memor contrahe vela tui.
Nam pede inoffenſo ſpatium decurrere vitæ
Dignus es: & fato candidiore frui.
Quæ pro te ut voveam miti pietate mereris;
Hæſuráque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
Qualem credibile eſt ore fuiſſe meo.
Noſtra tuas vidi lacrymas ſuper ora cadentes,
Tempore quas uno, fidáque verba, bibi.
Nunc quoque ſubmotum ſtudio defendis amicum;
Et mala via ullâ parte levanda levas.
Vive ſine invidiâ; molléſque inglorius annos
Exige: amicitias & tibi junge pares.
Naſoniſque tui, quod adhuc non exſulat unum,
Nomen ama. Scythicus cætera Pontus habet.
Proxima ſideribus tellus Erymanthidos Urſæ
Me tenet; adſtricto terra peruſta gelu.
Boſporos & Tanaïs ſuperant, Scythicæque paludes;
Víxque ſatis noti nomina pauca loci.
Ulterius nihil eſt, niſi non habitabile frigus.
Heu quàm vicina eſt ultima terra mihi!
At longè patria eſt, longè cariſſima conjux;
Quidquid & hæc nobis poſt duo dulce fuit.
Sic tamen hæc abſunt; ut quæ contingere non eſt
Corpore, ſint animo cuncta videnda meo.
Ante oculos Urbiſque domus & forma locorum eſt;
Succeduntque ſuis ſingula facta locis.
Conjugis ante oculos, ſicut præſentis, imago eſt.
Illa meos caſus ingravat, illa levat.
Ingravat hoc, quod abeſt; levat hoc, quod præſtat amo-[rem:
Impoſitúmque ſibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus noſtris hæretis, amici;
Dicere quos cupio nomine quemque ſuo.
Sed timor officium cautus compeſcit; & ipſos
In noſtro poni carmine nolle puto.
Antè volebatis; gratíque erat inſtar honoris,
Verſibus in noſtris nomina veſtra legi.
Quod quoniam eſt anceps; intrà mea pectora quemque
Alloquar: & nulli cauſa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes verſus amicos
Protrahet. occultè ſi quis amavit, amet.
[Scite tamen, quamvis longâ regione remotus
Abſim, vos animo ſemper adeſſe meo.]
Et, quàm quiſque poteſt, aliquâ mala noſtra levate:
Fidam projecto neve negate manum.
Proſpera ſic vobis maneat Fortuna: nec unquam
Contacti ſimili ſorte rogetis opem.

ELEGIA V.

USus amicitiæ tecum mihi parvus, ut illam
Non ægre poſſes diſſimulare, fuit:
Nî me complexus vinclis propioribus eſſes;
Nave meâ vento forſan eunte ſuo.
Ut cecidi, cunctíque metu fugere ruinæ,
Verſáque amicitiæ terga dedere meæ;
Auſus es igne Jovi percuſſum tangere corpus,
Et deploratæ limen adire domûs.
Idque recens præſtas, nec longo cognitus uſu,
Quod veterum miſero vix duo tréſve mihi.
Vidi ego confuſos vultus, viſúſque notavi;
Oſque madens fletu, pallidiúſque meo:
Et lacrymas cernens in ſingula verba cadentes,
Ore meo lacrymas, auribus illa bibi:
Brachiáque accepi mœſto pendentia collo,
Et ſingultatis oſcula miſta ſonis.
Sum quoque, Care, tuis defenſus viribus abſens:
Scis Carum veri nominis eſſe loco.
Multáque præterea manifeſti ſigna favoris
Pectoribus teneo non abitura meis.
Dî tibi poſſe tuos tribuant defendere ſemper,
Quos in materiâ proſperiore juves.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
(Quod te credibile eſt quærere) quæris, agam?
Spe trahor exiguâ (quam tu mihi demere noli)
Triſtia leniri numina poſſe Dei.
Seu temere exſpecto, ſive id contingere fas eſt;
Tu mihi, quod cupio, fas (precor) eſſe proba.
Quæque tibi linguæ eſt facundia, confer in illud,
Ut doceas votum poſſe valere meum.
Quo quis enim major, magis eſt placabilis iræ;
Et faciles motus mens generoſa capit.
Corpora magnanimo ſatis eſt proſtráſſe leoni:
Pugna ſuum finem, cùm jacet hoſtis, habet.
At lupus, & turpes inſtant morientibus urſi;
Et quæcunque minor nobilitate fera eſt.
Majus apud Troiam forti quid habemus Achille?
Dardanii lacrymas non tulit ille ſenis.
Quæ ducis Emathii fuerit clementia, Poros
Præclaríque docent funeris exſequiæ.
Néve hominum referam flexas ad mitius iras,
Junonis gener eſt, qui priùs hoſtis erat.
Denique non poſſum nullam ſperare ſalutem,
Cum pœnæ non ſit cauſa cruenta meæ.
Non mihi quærenti peſſundare cuncta, petitum
Cæſareum caput eſt, quod caput orbis erat.
Non aliquid dixi, violentáque lingua locuta eſt;
Lapſáque ſunt nimio verba profana mero.
Inſcia quod crimen viderunt lumina, plector:
Peccatúmque oculos eſt habuiſſe meum.
Non equidem totam poſſim defendere culpam:
Sed partem noſtri criminis error habet.
Spes igitur ſupereſt, factúrum ut molliat ipſe,
Mutati pœnam conditione loci.
Hunc utinam nitidi Solis prænuntius ortum
Afferat admiſſo Lucifer albus equo.

ELEGIA VI.

FOEDUS amicitiæ nec vis, cariſſime, noſtræ,
Nec, ſi fortè velis, diſſimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
Nec tibi me totâ junctior Urbe fuit.
Iſque erat uſque adeò populo teſtatus, ut eſſet
Penè magis quàm tu, quámque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
Cognitus eſt illi, quem colis ipſe, viro.
Nil ita celabas, ut non ego conſcius eſſem;
Pectoribúſque dabas multa tegenda meis.

Cui-

Digitized by Google

Cuſque ego narrabam ſecreti quidquid habebam,
Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque ſi ſciſſes, ſalvo fruerere ſodali;
Conſilióque forem ſoſpes, amice, tuo.
[Sed mea me in pœnam nimirum ſata trahebant:
Omne bonæ claudunt utilitatis iter.]
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo;
Seu ratio fatum vincere nulla valet;
Tu tamen, ô nobis uſu junctiſſime longo,
Pars deſiderii maxima penè mei,
Sis memor: &, ſi quas fecit tibi gratia vires,
Illas pro nobis experiare rogo.
Numinis ut læſi fiat manſuetior ira;
Mutatóque minor ſit mea pœna loco.
Idque ita, ſi nullum ſcelus eſt in pectore noſtro;
Principiúmque mei criminis error habet.
Nec leve; nec tutum eſt, quo ſint mea, dicere, caſu
Lumina funeſti conſcia facta mali.
Ménſque reformidat, veluti ſua vulnera, tempus
Illud: & admonitu fit novus ipſe dolor.
[Et quæcunque adeò poſſunt afferre pudorem,
Illa tegi cæcâ condita nocte decet.]
Nil igitur referam, niſi me peccâſſe; ſed illo
Præmia peccatò nulla petita mihi:
Stultitiámque meum crimen debere vocari;
Nomina ſi facto reddere vera velis.
Quæ ſi non ita ſunt; alium, quo longiùs abſim,
Quære, ſuburbana hìc ſit mihi terra, locum.

ELEGIA VII.

VADE ſalutatum ſubitò perarata Perillam
Littera, ſermonis fida miniſtra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre ſedentem,
Aut inter libros Piëridáſque ſuas.
Quidquid aget, cùm te ſcierit veniſſe, relinquet:
Nec mora; quid venias, quídve, requiret, agam.
Vivere me dices; ſed ſic, ut vivere nolim:
Nec mala tam longâ noſtra levata morâ.
Et tamen ad Muſas, quamvìs nocuere, reverti;
Aptáque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque, dic, ſtudiis communibus ecquid inhæres,
Doctáque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum fatis mores Natura pudicos,
Et raras dotes ingeniúmque dedit.
Hoc ego Pegaſidas deduxi primus ad undas,
Ne malè fœcundæ vena periret aquæ.
Primus id adſpexi teneris in virginis annis:
Utque patet, venæ dúxque coméſque fui.
Ergo, ſi remanent ignes tibi pectoris idem,
Sola tuum vates Leſbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc Fortuna retardet;
Póſtque meos caſus ſit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua ſæpe mihi, tibi noſtra legebam:
Sæpe tui judex; ſæpe magiſter eram.
Aut ego præbebam factis modò verſibus aures,
Aut ubi ceſſâras, cauſa ruboris eram.
Forſitan exemplo, quia me læſere libelli,
Tu quoque ſis pœnæ fata ſecuta meæ.
Pone, Perilla, metum. tantummodo fœmina non ſit
Devia, nec ſcriptis diſcat amare tuis.
Ergo deſidiæ remove, doctiſſima, cauſas:
Inque bonas artes & tua ſacra redi.
Iſta decens facies longis vitiabitur annis:
Rugáque in antiquâ fronte ſenilis erit.
Injiciétque manum formæ damnoſa ſenectus,
Quæ ſtrepitum paſſu non faciente venit.
Cúmque aliquis dicet, Fuit hæc formoſa; dolebis:
Et ſpeculum mendax eſſe querere tuum.
Sunt tibi opes modicæ, cum ſis digniſſima magnis.
Finge ſed immenſis cenſibus eſſe pares.
Nempe dat id cuicunque libet Fortuna, rapítque:
Irus & eſt ſubitò, qui modò Crœſus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingeniíque bonis.
En ego, cùm patriâ caream, vobíſque, domóque;
Raptáque ſint, adimi quæ potuere, mihi;
Ingenio tamen ipſe meo comitórque fruórque:
Cæſar in hoc potuit juris habere nihil.
Quilibet hanc ſævo vitam mihi finiat enſe;
Me tamen extincto fama ſuperſtes erit.
Dúmque ſuis victrix omnem de montibus orbem
Proſpiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam ſtudii maneat felicior uſus,
Effuge venturos, quà potes, uſque rogos.

ELEGIA VIII.

NUNC ego Triptolemi cuperem conſcendere currus,
Miſit in ignotam qui rude ſemen humum:
Nunc ego Medeæ vellem frænare dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tuâ:
Nunc ego jactandas optarem ſumere pennas,
Sive tuas, Perſeu; Dædale, ſive tuas.
Ut tenerâ noſtris cedente volatibus aurâ
Aſpicerem patriæ dulce repentè ſolum:
Deſertæque domûs vultum, memoréſque ſodales,
Caráque præcipue conjugis ora mihi.
Stulte, quid ô fruſtra votis puerilibus optas,
Quæ non ulla tulit, fértque, ferétque, dies?
Si ſemel optandum eſt; Auguſtum numen adora:
Et quem læſiſti, rite precare, Deum.
Ille tibi pennáſque poteſt currúſque volucres
Tradere. det reditum; protinus ales eris.
Si precer hæc, (neque enim poſſim majora precari)
Ne mea ſint timeo vota modeſta parum.
Forſitan hoc olim, cùm ſe ſatiaverit ira,
Tum quoque ſollicitâ mente rogandus erit.
Quod minus interea eſt, inſtar mihi muneris ampli,
Ex his me jubeat quólibet ire locis.
Nec cælum, nec aquæ faciunt, nec terra, nec auræ;
Et mihi perpetuus corpora languor habet.
Seu vitiant artus ægræ contagia mentis;
Sive mei cauſa eſt in regione mali:
Ut tetigi Pontum, vexant inſomnia; víxque
Oſſa tegit macies; nec juvat ora cibus.
Quíque per autumnum percuſſis frigore primo
Eſt color in foliis, quæ nova læſit hyems;
Is mea membra tenet. nec viribus allevor ullis;
Et nunquam queruli cauſa doloris abeſt.
Nec meliùs valeo, quàm corpore, mente; ſed ægra eſt
Utraque pars æquè, bináque damna fero.
Hæret, & ante oculos veluti ſpectabile corpus
Adſtat Fortunæ forma legenda meæ. [que,
Cúmque locum, moréſque hominum, cultúſque, ſonum-
Cernimus; & quid ſim, quid fuerímque ſubit;
Tantus amor necis eſt, querar ut de Cæſaris irâ,
Quòd non offenſas vindicet enſe ſuas.
At quoniam ſemel eſt odio civiliter uſus,
Mutato levior ſit fuga noſtra loco.

ELEGIA IX.

HIC quoque ſunt igitur Graiæ (quis crederet?) urbes,
Inter inhumanæ nomina barbariæ.
Huc quoque Mileto miſſi venere coloni,
Inque Getis Graias conſtituere domos.
Sed vetus huic nomen, poſitâque antiquius urbe,
Conſtat ab Abſyrti cæde fuiſſe, loco.
Nam rate, quæ curâ pugnacis facta Minervæ,
Per non tentatas prima cucurrit aquas;
Impia deſertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos applicuiſſe vadis.
Quem procul ut vidit tumulo ſpeculator ab alto;
Hoſpes, ait, noſco Colchide vela, venit.
Dum trepidant Minyæ, dum ſolvitur aggere funis,
Dum ſequitur celeres anchora tracta manus;
Conſcia percuſſit meritorum pectora Colchis,
Anſâ atque auſurâ multa nefanda manu.
Et, quamquam ſupereſt ingens audacia menti,
Pallor in attonito virginis ore ſedet.
Ergo ubi proſpexit venientia vela; Tenemur,
Et pater eſt aliquâ fraude morandus, ait.
Dum quid agat quærit, dum verſat in omnia vultus;
Ad fratrem caſu lumina flexa tulit.
Cujus ut oblata eſt præſentia; Vincimus, inquit.
Hic mihi morte ſuâ cauſa ſalutis erit.
Protinus ignari nec quidquam tale timentis
Innocuum rigido perforat enſe latus.
Atque ita divellit, divulſáque membra per agros
Diſſipat in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, ſcopulo proponit in alto
Pallentéſque manus, ſanguineúmque caput.
Ut genitor luctúque novo tardetur, & artus
Dum legit extinctos, triſte moretur iter.
Indè Tomis dictus locus hic; quia fertur in illo
Membra ſoror fratris conſecuiſſe ſui.

ELEGIA X.

SI quis adhuc iſtic meminit Naſonis ademti,
Et ſupereſt ſine me nomen in Urbe meum;
Suppoſitum ſtellis nunquam tangentibus æquor
Me ſciat in mediâ vivere barbarie.
Sauromatæ cingunt fera gens, Beſſique, Getæque:
Quàm non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet; medio defendimur Iſtro.
Ille ſuis liquidùs bella repellit aquis.
At cum triſtis hyems ſqualentia protulit ora,
Terráque marmoreo candida facta gelu eſt:
[Dum patet & Boreas & nix injecta ſub Arcto;
Tum liquet has gentes axe tremente premi.]
Nix jacet: & jactam nec Sol pluviæve reſolvunt:
Indurat Boreas, perpetuámque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit:
Et ſolet in multis bima manere locis.
Tantáque commoti vis eſt Aquilonis, ut altas
Æquet humo turres, tectáque rapta ferat.
Pellibus, & ſutis arcent malè frigora braccis;
Oráque de toto corpore ſola patent.
Sæpe ſonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu:
Udáque conſiſtunt formam ſervantia teſtæ
Vina: nec hauſta meri, ſed data fruſta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concreſcant frigore rivi,
Déque lacu fragiles effodiantur aquæ?
Ipſe, papyrifero qui non anguſtior amne
Miſcetur vaſto multa per ora freto,
Cæruleos ventis latices durantibus Iſter
Congelat, & tectis in mare ſerpit aquis.
Quáque rates ierant, pedibus nunc itur: & undas
Frigore concretas ungula pulſat equi.
Pérque novos pontes ſubtèr labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plauſtra boves.
Vix equidem credar: ſed cùm ſint præmia falſi
Nulla, ratam teſtis debet habere fidem.
Vidimus ingentem glacie conſiſtere pontum,
Lubricáque immotas teſta premebat aquas.
Nec vidiſſe ſat eſt. durum calcavimus æquor:
Undáque non udo ſub pede ſumma fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuiſſet;
Non foret anguſtæ mors tua crimen aquæ.
Tum neque ſe pandi poſſunt delphines in auras
Tollere: conantes dura coërcet hyems.
Et quamvis Boreas jactatis inſonet alis,
Fluctus in obſeſſo gurgite nullus erit.
Incluſæque gelu ſtabunt, ut marmore, puppes:
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie piſces hærere ligatos:
Et pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreæ vis ſæva marinas,
Sive redundatas flumine cogit aquas;
Protinus, æquato ſiccis Aquilonibus Iſtro,
Invehitur celeri barbarus hoſtis equo:
Hoſtis equo pollens longéque volante ſagittâ
Vicinam latè depopulatur humum.
Diffugiunt alii; nulliſque tuentibus agros
Incuſtoditæ diripiuntur opes.
Ruris opes parvæ pecus, & ſtridentia plauſtra;
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis poſt tergum capta lacertis,
Reſpiciens fruſtra rura Larémque ſuum.
Pars cadit hamatis miſerè confixa ſagittis:
Nam volucri ferro tinctile virus ineſt.
Quæ nequeunt ſecum ferre aut abducere, perdunt:
Et cremat inſontes hoſtica flamma caſas.
Tum quoque, cùm pax eſt, trepidant formidine belli:
Nec quiſquam preſſo vomere ſulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hoſtem.
Ceſſat iners rigido terra relicta ſitu.
Non hic pampineâ dulcis latet uva ſub umbrâ;
Nec cumulant altos fervida muſta lacus.
Poma negat regio: nec haberet Acontius, in quo
Scriberet hîc dominæ verba legenda ſuæ.
Aſpicere eſt nudos ſinè fronde ſinè arbore campos.
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam latè pateat cùm maximus orbis,
Hæc eſt in pœnam terra reperta meam?

ELEGIA XI.

SI quis es, inſultes qui caſibus improbe noſtris,
Méque reum demto fine cruentus agas;
Natus es è ſcopulis, nutritus lacte ferino;
Et dicam ſilices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quò ſe tua porrigat ira,
Reſtat? quidve meis cernis abeſſe malis?
Barbara me tellus, & inhoſpita littora Ponti,
Cúmque ſuo Boreâ Mænalis urſa videt.
Nulla mihi cum gente ferâ commercia linguæ:
Omnia ſolliciti ſunt loca plena metûs.
Utque fugax avidis cervus depreſſus ab urſis,
Cinctáve montanis ut pavet agna lupis;
Sic ego belligeris à gentibus undique ſeptus
Terreor, hoſte meum penè premente latus.
Utque ſit exiguum pœnæ, quòd conjuge carâ,
Quòd patriâ careo, pignoribúſque meis;
Ut mala nulla feram, niſi nudam Cæſaris iram;
Nuda parum nobis Cæſaris ira mali eſt?
Et tamen eſt aliquis, qui vulnera cruda retractet;
Solvat & in mores ora diſerta meos.
In causâ facili cuivis licet eſſe diſerto:
Et minimæ vires frangere quaſſa valent.
Subruere eſt arces & ſtantia mœnia virtus.
Quamlibet ignavi præcipitata premunt. [bram?
Non ſum ego quod fueram. quid inanem proteris um-
Quid cinerem ſaxis buſtáque noſtra petis?
Hector erat tunc cum bello certabat; at idem
Vinctus ad Hæmonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem nôras olim, non eſſe memento.
Ex illo ſuperant hæc ſimulacra viro.
Quid ſimulacra, ferox, dictis inceſſis amaris?
Parce, precor, manes ſollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina. nil ſit in illis,
Quod magis errorem, quàm ſcelus, eſſe putes.
Pendimus en profugi (ſatia tua pectora) pœnas,
Exſilióque graves, exſiliíque loco.
Carnifici Fortuna poteſt mea flenda videri:
Te tamen eſt uno judice mœſta parum.
Sævior es triſti Buſiride: ſævior illo,
Qui falſum lento torruit igne bovem.
Quíque bovem Siculo fertur donâſſe tyranno,
Et dictis artes conciliâſſe ſuas.
Munere in hôc, Rex, eſt uſus, ſed imagine major:
Nec ſola eſt operis forma probanda mei.
Aſpicis à dextrâ latus hoc adapertile tauri?
Huc tibi, quem perdes, conjiciendus erit.
Protinus incluſum lentis carbonibus ure.
Mugiet, & veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penſes,
Da, precor, ingenio præmia digna meo.
Dixerat. at Phalaris, Pœnæ mirande repertor,
Ipſe tuum præſens imbue, dixit, opus.
Nec mora; monſtratis crudeliter ignibus uſtus
Exhibuit querulos ore tremente ſonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiámque Getáſque?
Ad te, quiſquis is es, noſtra querela redit.
Utque ſitim noſtro poſſis explere cruore;
Quantáque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala ſum fugiens tellure, tot æquore paſſus,
Te quoque ut auditis poſſe dolere putem.
Crede mihi, ſi ſit nobis collatus Ulyſſes,
Neptuni minor eſt, quàm Jovis ira fuit.
Ergo quicunque es, reſcindere vulnera noli;
Déque gravi duras ulcere tolle manus:
Utque meæ famam tenuent oblivia culpæ,
Fata cicatricem ducere noſtra ſine.
Humanæque memor ſortis, quæ tollit eoſdem,
Et premit; incertas ipſe verere vices.
Et quoniam, fieri quod nunquam poſſe putavi,
Eſt tibi de rebus maxima cura meis;
Non eſt quod timeas. Fortuna miſerrima noſtra eſt.
Omne trahit ſecum Cæſaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, néve hoc tibi fingere credar;
Ipſe velim pœnas experiare meas.

ELEGIA XII.

FRIGORA jam Zephyri minuunt: annóque peracto
[Longior antiquis viſa Mæotis hyems:]
Impoſitámque ſibi qui non bene pertulit Hellen
Tempora nocturnis æqua diurna facit.
Jam violam puerique legunt hilaréſque puellæ;
Ruſtica quam nullo terra ferente gerit.
Prata que pubeſcunt variorum flore colorum,
Indociliſque loquax gutture vernat avis.
Utque malæ crimen matris deponat hirundo,
Sub trabibus cunas parváque tecta facit.

Her-

Herbáque, quæ latuit Cerealibus obruta ſulcis,
  Exſerit è tepidâ molle cacumen humo.
Quóque loco eſt vitis, de palmite gemma movetur:
  Nam procul à Getico littore vitis abeſt.
Quóque loco eſt arbor, turgeſcit in arbore ramus:
  Nam procul à Geticis finibus arbor abeſt.
Otia nunc iſtic: junctíſque ex ordine ludis
  Cedunt verboſi garrula bella fori.
Uſus equi nunc eſt, levibus nunc luditur armis:
  Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc, ubi perfuſa eſt oleo labente juventus,
  Defeſſos artus Virgine tingit aquâ.
Scena viget, ſtudiíſque favor diſtantibus ardet:
  Próque tribus reſonant terna Theatra Foris.
O quater, & quoties non eſt numerare, beatum,
  Non interdictâ cui licet Urbe frui!
At mihi ſentitur nix verno ſole ſoluta,
  Quæque lacu duro vix fodiantur aquæ.
Nec mare concreſcit glacie: nec, ut antè, per Iſtrum
  Stridula Sauromates plauſtra bubulcus agit.
Incipient aliquæ tamen huc adnare carinæ,
  Hoſpitáque in Ponti littore puppis erit;
Sedulus occurram nautæ: dictâque ſalute,
  Quid veniat, quæram, quiſve, quibúſve locis.
Ille quidem mirum, ni de regione propinquâ
  Non niſi vicinas cautus arârit aquas.
Rarus ab Italiâ tantum mare navita tranſit:
  Littora rarus in hæc portubus orba venit.
Sive tamen Graiâ ſcierit, ſive ille Latinâ
  Voce loqui; certè gratior hujus erit.
Fas quoque ab ore freti longæque Propontidos undis
  Huc aliquem certo vela dediſſe Noto.
Quiſquis is eſt, memori rumorem voce referre,
  Et fieri famæ páſque gradúſque poteſt.
Is precor auditos poſſit narrare triumphos
  Cæſaris, & Latio reddita vota Jovi:
Téque rebellatrix tandem Germania magni
  Triſte caput pedibus ſuppoſuiſſe Ducis.
Hæc mihi qui referet, quæ non vidiſſe dolebo,
  Ille meæ domui protinus hoſpes erit.
Hei mihi! jámne domus Scythico Naſonis in orbe?
  [Jámque ſuum mihi dat pro Lare pœna locum?]
Dî faciant, Cæſar non hic penetrale domúmque,
  Hoſpitium pœnæ ſed velit eſſe meæ.

ELEGIA XIII.

Ecce ſupervacuus (quid enim fuit utile gigni?)
  Ad ſua natalis tempora noſter adeſt.
Dure, quid ad miſeros veniebas exſulis annos?
  Debueras illis impoſuiſſe modum.
Si tibi cura mei, vel ſi pudor ullus ineſſet;
  Non ultra patriam me ſequerere meam.
Quóque loco primum tibi ſum malè cognitus infans,
  Illo tentâſſes ultimus eſſe mihi.
Jámque relinquendâ (quod idem fecere ſodales)
  Tu quoque dixiſſes triſtis in Urbe, Vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Cæſaris ira
  Extremam gelidi miſit in orbis humum?
Scilicet exſpectas ſoliti tibi moris honorem,
  Pendeat ex humeris veſtis ut alba meis?
Fumida cingatur florentibus ara coronis?
  Micáque ſolemni thuris in igne ſonet?
Libáque dem pro me genitale notantia tempus?
  Concipiámque bonas ore favente preces?
[Non ita ſum poſitus: nec ſunt ea tempora nobis,]
  Adventu poſſim lætus ut eſſe tuo.
Funeris ara mihi ferali cincta cupreſſo
  Convenit, & ſtructis flamma parata rogis.
Nec dare thura libet nihil exorantia Divos:
  In tantis ſubeunt nec bona verba malis.
Si tamen eſt aliquid nobis hâc luce petendum;
  In loca ne redeas ampliùs iſta, precor:
Dum me terrarum pars penè noviſſima Pontus,
  Euxini falſò nomine dictus, habet.

ELEGIA XIV.

Cultor & antiſtes doctorum ſancte virorum,
  Qui facis ingenio ſemper amice meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare ſolebas,
  Nunc quoque, ne videar totus abeſſe, caves?
Colligis exceptis ecquid mea carmina ſolis
  Artibus, artifici quæ nocuere ſuo?
Imò ita fac, vatum, quæſo, ſtudioſe novorum:
  Quáque potes, retine corpus in Urbe meum.
Eſt fuga dicta mihi, non eſt fuga dicta libellis,
  Qui domini pœnam non meruere ſui.
Sæpe per extremas profugus pater exſulat oras;
  Urbe tamen natis exſulis eſſe licet.
Palladis exemplo, de me ſine matre creata
  Carmina ſunt. Stirps hæc progeniéſque mea eſt.
Hanc tibi commendo: quæ quo magis orba parente,
  Hôc tibi tutori ſarcina major erit.
Tres mihi ſunt nati contagia noſtra ſecuti:
  Cætera fac curæ ſit tibi turba palàm.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
  Carmina de domini funere rapta ſui.
Illud opus potuit, ſi non priùs ipſe periſſem,
  Certius à ſummâ nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora:
  In populi quicquam ſi tamen ore meum eſt.
Hoc quoque neſcio quid noſtris appone libellis,
  Diverſo miſſum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicunque leget, (ſi quis leget) æſtimet antè
  Compoſitum quo ſit tempore, quóque loco.
Æquus erit ſcriptis; quorum cognoverit eſſe
  Exſilium tempus, barbariémque locum.
Inque tot adverſis carmen mirabitur ullum
  Ducere me triſti ſuſtinuiſſe manu.
Ingenium fregere meum mala: cujus & antè
  Fons infœcundus parváque vena fuit.
Sed quæcunque fuit, nullo exercente refugit,
  Et longo periit arida facta ſitu.
Non hìc librorum, per quos inviter alarque,
  Copia. pro libris arcus & arma ſonant.
Nullus in hâc terrâ, recitem ſi carmina, cujus
  Intellecturis auribus utar, adeſt.
Nec quò ſecedam locus eſt. cuſtodia muri
  Submovet infeſtos clauſáque porta Getas.
[Sæpe aliquod verbum quæro, noménque, locúmque:
  Nec quiſquam eſt, à quo certior eſſe queam.]
Dicere ſæpe aliquid conanti (turpe fateri)
  Verba mihi deſunt; dedidicíque loqui.
Threïcio Scythicóque ferè circumſonor ore:
  Et videor Geticis ſcribere poſſe modis.
Crede mihi; timeo ne ſint immiſta Latinis,
  Inque meis ſcriptis Pontica verba legas.
Qualemcunque igitur veniâ dignare libellum:
  Sortis & excuſa conditione meæ.

TRISTIUM

LIBER QUARTUS.

ELEGIA I.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitioſa libellis;
  Excuſata ſuo tempore, lector, habe.
Exſul eram; requiéſque mihi, non fama petita eſt:
  Mens intenta ſuis ne foret uſque malis.
Hoc eſt cur cantet vinctus quoque compede foſſor,
  Indocili numero cùm grave mollit opus:
Cantat & innitens limoſæ pronus arenæ
  Adverſo tardam qui trahit amne ratem.
Quique refert pariter lentos ad pectora remos,
  In numerum pulsâ brachia verſat aquâ.
Feſſus ut incubuit baculo, ſaxóve reſedit
  Paſtor; arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data penſa trahentis
  Fallitur ancillæ decipitúrque labor.
Fertur & abductâ Lyrneſſide triſtis Achilles
  Hæmoniâ curas attenuâſſe lyrâ.
Cùm traheret ſylvas Orpheus & dura canendo
  Saxa; bis amiſsâ conjuge mœſtus erat.
Me quoque Muſa levat Ponti loca juſſa petentem.
  Sola comes noſtræ perſtitit illa fugæ.
Sola nec inſidias, Threci nec militis enſem,
  Nec mare, nec ventos, barbariémque timet.
Scit quoque, cùm perii, quis me deceperit error:
  Et culpam in facto, non ſcelus, eſſe meo.
Scilicet hoc ipſo nunc æqua, quod obfuit antè,
  Cùm mecum juncti criminis acta rea eſt.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
  Pïeridum ſacris impoſuiſſe manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipſa ſororum:
  Et carmen demens carmine læſus amo.

Sic

Sic nova Dulichio lotos guſtata palato,
Illo, quo nocuit, grata ſapore fuit.
Sentit amans ſua damna fere; tamen hæret in illis:
Materiam culpæ perſequitúrque ſuæ.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli:
Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forſitan hoc ſtudium poſſit furor eſſe videri:
Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutu mentem vetat eſſe malorum;
Præſentis casûs immemorémque facit.
Utque ſuum Bacchis non ſentit ſaucia vulnus,
Dum ſtupet Edoniis exululata jugis;
Sic, ubi mota calent viridi mea pectora thyrſo,
Altior humano ſpiritus ille malo eſt.
[Ille nec exſilium, Scythici nec littora ponti,
Ille nec iratos ſentit habere Deos.]
Utque ſoporiferæ biberem ſi pocula Lethes,
Temporis adverſi ſic mihi ſenſus hebet.
Jure Deas igitur veneror mala noſtra levantes;
Sollicitæ comites ex Helicone fugæ:
Et partim pelago, partim veſtigia terrâ,
Vel rate dignatas, vel pede noſtra ſequi.
Sint precor hæ ſaltem faciles mihi: namque Deorum
Cætera cum magno Cæſare turba facit.
Méque tot adverſis cumulant, quot littus arenas,
Quótque fretum piſces, ováque piſcis habet.
Vere priùs flores, æſtu numerabis ariſtas,
Poma per autumnum, frigoribúſque nives;
Quàm mala, quæ toto patior jactatus in orbe,
Dum miſer Euxini littora læva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum eſt:
Huc quoque ſunt noſtras fata ſecuta vias.
Hic quoque cognoſco natalis ſtamina noſtri;
Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec inſidias, capitíſque pericula narrem,
Vera quidem, verâ ſed graviora fide;
Vivere quàm miſerum eſt inter Beſſóſque Getáſque
Illi, qui populi ſemper in ore fuit!
Quàm miſerum, portâ vitam muróque tueri,
Vixque ſui tutum viribus eſſe loci!
Aſpera militiæ juvenis certamina fugi,
Nec niſi luſurâ movimus arma manu.
Nunc ſenior gladióque latus ſcutóque ſiniſtram,
Canitiem galeæ ſubjicióque meam.
Nam dedit è ſpeculâ cuſtos ubi ſigna tumultûs;
Induimur trepidâ protinus arma manu.
Hoſtis, habens arcus imbutáque tela veneno,
Sævus anhelanti mœnia luſtrat equo.
Utque rapax pecudem, quæ ſe non texit ovili,
Per ſata, per ſylvas, fértque trahitque lupus,
Sic, ſi quem nondum portarum ſepe receptum
Barbarus in campis repperit hoſtis, agit.
Aut ſequitur captus, conjectáque vincula collo
Accipit; aut telo virus habente cadit.
Hic ego ſollicitæ jaceo novus incola ſedis.
Heu nimium fati tempora longa mei!
Et tamen ad numeros antiquáque ſacra reverti
Suſtinet in tantis hoſpita Muſa malis.
Sed neque cui recitem quiſquam eſt mea carmina; nec qui
Auribus accipiat verba Latina ſuis.
Ipſe mihi (quid enim faciam?) ſcribóque legóque:
Tutáque judicio littera noſtra ſuo eſt.
Sæpe tamen dixi, Cui nunc hæc cura laborat?
An mea Sauromatæ ſcripta Getæque legent?
Sæpe etiam lacrymæ me ſunt ſcribente profuſæ,
Humidáque eſt fletu littera facta meo.
Córque vetuſta meum tanquam nova vulnera ſentit;
Inque ſinum mœſtæ labitur imber aquæ.
Cùm vice mutatâ quid ſim fuerímque recordor,
Et tulerit quò me caſus, & unde, ſubit;
Sæpe manus demens ſtudiis irata malignis
Miſit in arſuros carmina noſtra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa ſuperſunt,
Cum veniâ facito, quiſquis es, illa legas.
Tu quoque non melius, quàm ſunt mea tempora, carmen
Interdicta mihi conſule Roma boni.

ELEGIA II.

JAM fera Cæſaribus Germania, totus ut orbis,
Victa potes flexo ſuccubuiſſe genu:
Altáque velentur fortaſſe Palatia ſertis;
Thuráque in igne ſonent, inficiántque diem;
Candidáque adductâ collum percuſſa ſecuri
Victima purpureo ſanguine tingat humum:
Donáque amicorum templis promiſſa Deorum
Reddere victores Cæſar uterque parent:
Et qui Cæſareo juvenes ſub nomine creſcunt,
Perpetuò terras ut domus illa regat:
Cúmque bonis nuribus pro ſoſpite Livia nato
Munera det meritis, ſæpe datura, Deis:
Et pariter matres, & quæ ſinè crimine caſtos
Perpetuâ ſervant virginitate focos.
Plebs pia, cúmque piâ lætentur Plebe Senatus;
Parváque cujus eram pars ego nuper, Eques.
Nos procul expulſos communia gaudia fallunt:
Famáque tam longè non niſi parva venit.
Ergo omnis poterit populus ſpectare triumphos;
Cúmque ducum titulis oppida capta leget:
Vincláque captivâ Reges cervice gerentes
Ante coronatos ire videbit equos:
Et cernet vultus aliis pro tempore verſos,
Terribiles aliis immemoréſque ſui.
Quorum pars cauſas, & res, & nomina quæret:
Pars referet, quamvis noverit ipſa parum:
Is, qui Sidonio fulget ſublimis in oſtro,
Dux fuerat belli: proximus ille duci.
Hic, qui nunc in humo lumen miſerabile figit,
Non iſto vultu, cum tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis & adhuc hoſtilibus ardens,
Hortator pugnæ conſiliúmque fuit.
Perfidus hic noſtros incluſit fraude locorum,
Squallida promiſſis qui tegit ora comis.
Illo, qui ſequitur, dicunt mactata miniſtro
Sæpe recuſanti corpora capta Deo.
Hic lacus, hi montes, hæc tot caſtella, tot amnes,
Plena feræ cædis, plena cruoris erant.
Drûſus in his quondam meruit cognomina terris,
Quæ bona progenies digna parente fuit.
Cornibus hic fractis viridi malè tectus ab ulvâ,
Decolor ipſe ſuo ſanguine Rhenus erit.
Crinibus en etiam fertur Germania paſſis,
Et Ducis invicti ſub pede mœſta ſedet.
Colláque Romanæ præbens animoſa ſecuri
Vincula fert illâ, quâ tulit arma, manu.
Hos ſuper in curru, Cæſar, victore veheris
Purpureus populi rite per ora tui:
Quáque ibis, manibus circumplaudere tuorum;
Undique jactato flore tegente vias.
Tempora Phœbeâ lauro cingetur; Ióque,
Miles, iò, magnâ voce, Triumphe, canet.
Ipſe ſono plauſúque ſimul fremitúque canentum
Quadrijugos cernes ſæpe reſiſtere equos.
Indè petes arcem delubra faventia votis,
Et dabitur merito laurea vota Jovi.
Hæc ego ſubmotus, quâ poſſum, mente videbo:
Erepti nobis jus habet illa loci.
Illa per immenſas ſpatiatur libera terras:
In cœlum celeri pervenit illa viâ.
Illa meos oculos mediam deducit in Urbem;
Immunes tanti nec ſinit eſſe boni.
Inveniétque viam, quâ currus ſpectet eburnos.
Sic certè in patriâ per breve tempus ero.
Vera tamen populus capiet ſpectacula felix.
Lætáque erit præſens cum Duce turba ſuo.
At mihi fingenti tantum longéque remoto
Auribus hic fructus percipiendus erit.
Aque procul Latio diverſum miſſus in orbem
Qui narret cupido, vix erit, ille mihi.
Is quoque jam ſerum referet veterémque triumphum.
Quo tamen audiero tempore, lætus ero.
Illa dies veniet, mea quâ lugubria ponam;
Cauſaque privatâ publica major erit.

ELEGIA III.

MAGNA minórque feræ, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, utraque ſicca, rates:
Omnia cum ſummo poſitæ videatis in axe,
Et maris occiduas non ſubeatis aquas,
Ætheriámque ſuis cingens amplexibus arcem
Veſter ab intactâ circulus exſtet humo;
Aſpicite illa, precor, quæ non bene mœnia quondam
Dicitur Iliades tranſiluiſſe Remus.
Inque meam nitidos dominam convertite vultus
Sitque memor noſtri, nécne, referte mihi.
Hei mihi? cur, nimium quæ ſunt manifeſta, requiro?
Cur labat ambiguo ſpes mihi miſta metu?
Crede quod eſt, quod vis; ac deſine tuta vereri:
Déque fide certâ ſit tibi certa fides.

Quódque polo fixæ nequeunt tibi dicere flammæ,
Non mentiturâ tu tibi voce refer:
Eſſe tui memorem, de quâ tibi maxima cura eſt;
Quódque poteſt, ſecum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis tanquam præſentis inhæret,
Téque remota procul, ſi modò vivit, amat.
Ecquid, ut incubuit juſto mens ægra dolori,
Lenis ab admonito pectore ſomnus abit?
Tunc ſubeunt curæ, dum te lectúſque locúſque
Tangit, & oblitam non ſinit eſſe mei.
Et veniunt æſtus, & nox immenſa videtur;
Feſſáque jactati corporis oſſa dolent.
Non equidem dubito, quin hæc & cætera fiant;
Déque tuus caſti ſigna doloris amor:
Nec cruciere minùs, quàm cùm Thebana cruentum
Hectora Theſſalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipſe precer dubito: nec dicere poſſum,
Affectum quem te mentis habere velim.
Triſtis es? indignor, quòd ſum tibi cauſa doloris:
Non es? ut amiſſo conjuge digna fores.
Tu verò tua damna dole, mitiſſima conjux;
Tempus & à noſtris exige triſte malis:
Fléque meos caſus. eſt quædam flere voluptas.
Expletur lacrymis egeritúrque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, ſed eſſet
Mors mea; morte fores ſola relicta meâ!
Spiritus hic per te patrias exiſſet in auras!
Sparſiſſent lacrymæ pectora noſtra piæ!
Supremóque die notum ſpectantia cælum
Texiſſent digiti lumina noſtra tui!
Et cinis in tumulo poſitus jacuiſſet avito!
Tactáque naſcenti corpus haberet humus!
Denique &, ut vixi, ſinè crimine mortuus eſſem!
Nunc mea ſupplicio vita pudenda ſuo eſt.
Me miſerum, ſi tu, cùm diceris exſulis uxor,
Avertis vultus, & ſubit ora rubor!
Me miſerum, ſi turpe putas mihi nupta videri!
Me miſerum, ſi te jam pudet eſſe meam!
Tempus ubi eſt illud, quo me jactare ſolebas
Conjuge, nec nomen diſſimulare viri?
Tempus ubi eſt, quo te (niſi ſi fugis illa referre)
Et dici memini, juvit & eſſe meam?
Utque probæ dignum eſt, omni tibi dote placebam.
Addebat veris multa faventis amor.
Nec quem præferres, (ita res tibi magna videbar)
Quémve tuum malles eſſe, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat, quòd ſis mihi nupta: tuúſque
Non dolor hinc debet, debet abeſſe pudor.
Cùm cecidit Capaneus ſubito temerarius ictu;
Num legis Evadnen erubuiſſe viro?
Nec, quia Rex mundi compeſcuit ignibus ignes,
Ipſe tuis, Phaëthon, inficiandus eras.
Nec Semele Cadmo facta eſt aliena parenti,
Quòd precibus periit ambitioſa ſuis.
Nec tibi, quòd ſævis ego ſum Jovis ignibus ictus,
Purpureus molli fiat in ore rubor:
Sed magis in noſtri curam conſurge tuendi,
Exemplúmque mihi conjugis eſto bonæ:
Materiámque tuis triſtem virtutibus imple.
Ardua per præceps gloria vadat iter.
Hectora quis nôſſet, ſi felix Troia fuiſſet?
Publica Virtuti per mala facta via eſt.
Ars tua, Tiphy, vacet, ſi non ſit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua, Phœbe, vacet.
Quæ latet, inque bonis ceſſat non cognita rebus,
Apparet virtus arguitúrque malis.
Dat tibi noſtra locum tituli Fortuna; capútque
Conſpicuum pietas quà tua tollat habet.
Utere temporibus, quorum nunc munere freta es.
En patet in laudes area lata tuas.

ELEGIA IV.

O Qui, nominibus cùm ſis generoſus avitis,
Exſuperas morum nobilitate genus:
Cujus ineſt animo patrii candoris imago,
Non careat nervis candor ut iſte ſuis:
Cujus in ingenio patriæ facundia linguæ eſt,
Quâ prior in Latio non fuit ulla Foro:
Quod minimè volui, poſitis pro nomine ſignis
Dictus es. ignoſcas laudibus iſta tuis.
Nil ego peccavi. tua te bona cognita produnt.
Si, quod es, appares; culpa ſoluta mea eſt.
Nec tamen officium noſtro tibi carmine factum,
Principe tam juſto, poſſe nocere puta.
Ipſe Pater Patriæ, (quid enim civilius illo?)
Suſtinet in noſtro carmine ſæpe legi.
Nec prohibere poteſt, quia res eſt publica, Cæſar;
Et de communi pars quoque noſtra bono eſt.
Jupiter ingeniis præbet ſua numina vatum;
Séque celebrari quolibet ore ſinit.
Cauſa tua exemplo Superorum tuta duorum eſt:
Quorum hic aſpicitur, creditur ille Deus.
Ut non debuerim, tamen hoc ego crimen amabo:
Non fuit arbitrii littera noſtra tui.
[Nec nova, quòd tecum loquor, eſt injuria noſtra.]
Incolumis cum quo ſæpe locutus eram.
Quo vereare minùs, ne ſim tibi crimen amicus;
Invidiam, ſiqua eſt, auctor habere poteſt.
Nam tuus eſt primis cultus mihi ſemper ab annis
(Hoc noli certè diſſimulare) pater:
Ingeniúmque meum (potes hæc meminiſſe) probabat:
Plus etiam, quàm me judice dignus eram.
Déque meis illo referebat verſibus ore,
In quo pars altæ nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quòd me domus iſta recepit,
Sed priùs auctori ſunt data verba tuo.
Nec data ſunt, mihi crede, tamen: ſed in omnibus actis,
Ultima ſi demas, vitâ tuenda mea eſt.
Hanc quoque, quâ perii, culpam ſcelus eſſe negabis,
Si tanti ſeries ſit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis, priùs obfuit error.
Ah ſinè me fati non meminiſſe mei!
Néve retractando nondum coeuntia rumpam
Vulnera; vix illis proderit ipſa quies.
Ergo ut jure damus pœnas; ſic abfuit omne
Peccato facinus conſiliúmque meo.
Idque Deus ſentit: pro quo nec lumen ademtum eſt,
Nec mihi detractas poſſidet alter opes.
Forſitan hanc ipſam (vivat modò) finiet olim,
Tempore cùm fuerit lenior ira, fugam.
Nunc precor hinc aliò jubeat diſcedere; ſi non
Noſtra verecundo vota pudore carent.
Mitius exſilium paulóque propinquius opto;
Quíque ſit à ſævo longius hoſte, locum.
Quantáque in Auguſto clementia; ſi quis ab illo
Hoc peteret pro me, forſitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini littora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque jactantur moderatis æquora ventis:
Nec placidos portus hoſpita navis adit.
Sunt circà gentes, quæ prædam ſanguine quærant:
Nec minùs infidâ terra timetur aquâ.
Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
Penè ſub ejuſdem ſideris axe jacent.
Nec procul à nobis locus eſt, ubi Taurica dirâ
Cæde pharetratæ paſcitur ara Deæ.
Hæc priùs, ut memorant, non invidioſa nefandis,
Nec cupienda bonis, regna Thoantis erant.
Hic pro ſuppoſitâ virgo Pelopeïa cervâ
Sacra Deæ coluit qualiacunque ſuæ.
Quò poſtquam, dubium pius an ſceleratus, Oreſtes
Exactus furiis venerat ipſe ſuis,
Et comes exemplum veri Phocæus amoris;
Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protinus evincti Triviæ ducuntur ad aram,
Quæ ſtabat geminas ante cruenta fores.
Nec tamen hunc ſua mors, nec mors ſua terruit illum:
Alter ob alterius funera mœſtus erat.
Et jam conſtiterat ſtricto mucrone ſacerdos;
Cinxerat & Graias barbara vitta comas:
Cùm vice ſermonis fratrem cognovit, & illi
Pro nece complexus Iphigenia dedit.
Læta Deæ ſignum crudelia ſacra peroſæ
Tranſtulit ex illis in meliora locis.
Hæc igitur regio, magni penetralia mundi,
Quam fugere homines Dîque, propinqua mihi eſt.
Atque meam terram prope ſunt funebria ſacra,
Si modò Naſoni barbara terra ſua eſt.
O utinam venti, quibus eſt ablatus Oreſtes,
Placato referant & mea vela Deo!

ELEGIA V.

O Mihi dilectos inter ſors prima ſodales,
Unica fortunis ara reperta meis:
Cujus ab alloquiis anima hæc moribunda revixit,
Ut vigil infuſâ Pallade flamma ſolet:
Qui veritus non es portus aperire fideles,
Fulmine percuſſæ confugiúmque rati:

Cujus

Cujus eram cenſu non me ſenſurus egentem,
Si Cæſar patrias cripuiſſet opes:
Temporis oblitum dum me rapit impetus hujus,
Excidit heu nomen quàm mihi penè tuum!
Te tamen agnoſcis: tactúſque cupidine laudis,
Ille ego ſum, cuperes dicere poſſe palàm.
Certè ego, ſi ſineres, titulum tibi reddere vellem,
Et raram Famæ conciliare fidem.
Ne noceam grato vereor tibi carmine; néva
Intempeſtivi nominis obſtet honos.
Quod licet & tutum eſt, intrà tua pectora gaude,
Méque tui memorem, téque fuiſſe mei.
Utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
Dum veniat placido mollior ira Deo:
Et tutare caput nulli ſervabile; ſi non
Qui meruit Stygiâ, ſublevet illud, aquâ.
Téque, quod eſt rarum, præſta conſtantet ad omne
Indeclinatæ munus amicitiæ.
Sic tua proceſſus habeat Fortuna perennes:
Sic ope non egeas ipſe, juvéſque tuos.
Sic æquet tua nupta virum bonitate perenni;
Incidat & veſtro rara querela toro.
Diligat & ſemper ſocius te ſanguinis illo
Quo pius affectu Caſtora frater amat.
Sic juvenis, ſimiliſque tibi ſit natus, & illum
Moribus agnoſcat quilibet eſſe tuum.
Sic ſocerum faciat tædâ te nata jugali;
Nec tardum juveni det tibi nomen avi.

ELEGIA VI.

TEMPORE ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet & incurvo colla premenda jugo.
Tempore paret equus lentis animoſus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore Pœnorum compeſcitur ira leonum;
Nec feritas animo, quæ fuit antè, manet.
Quæque ſui monitis obtemperat Inda magiſtri
Bellua, ſervitium tempore victa ſubit.
Tempus, ut extentis tumeat facit uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus & in canas ſemen producit ariſtas;
Et ne ſint triſti poma ſapore facit.
Hoc tenuat dentem terras renovantis aratri,
Hoc rigidas ſilices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam ſævas paulatim mitigat iras:
Hoc minuit luctus, mœſtáque corda levat.
Cuncta poteſt igitur tacito pede lapſa vetuſtas
Præterquam curas attenuare meas.
Ut patriâ careo; bis frugibus area trita eſt:
Diſſiluit nudo preſſa bis uva pede.
Nec quæſita tamen ſpatio patientia longo eſt;
Ménſque mali ſenſum noſtra recentis habet.
Scilicet & veteres fugiunt juga curva juvenci:
Et domitus fræno ſæpe repugnat equus.
Triſtior eſt etiam præſens ærumna priore:
Ut ſit enim ſibi par, crevit, & aucta morâ eſt.
Nec tam nota mihi, quam ſunt, mala noſtra fuerunt:
Sed magis hôc, quo ſunt cognitiora, gravant.
Eſt quoque non minimum, vires afferre recentes;
Nec præconſumtum temporis eſſe malis.
Fortior in fulvâ novus eſt luctator arenâ,
Quàm cui ſunt tardâ brachia feſſa morâ.
Integer eſt nitidis melior gladiator in armis,
Quàm cui tela ſuo ſanguine tincta rubent.
Fert bene præcipites navis modò facta procellas:
Quamlibèt exiguo ſolvitur imbre vetus.
Nos quoque, quæ ferimus, tulimus patientiùs antè;
Et mala ſunt longo multiplicata die.
[Credite, deficio, noſtróque à corpore, quantum
Auguror, accedunt tempora parva malis.]
Nam neque ſunt vires, neque qui color eſſe ſolebat:
Vixque habeo tenuem, quæ tegat oſſa, cutem.
Corpore ſed mens eſt ægro magis ægra, malíque
In circumſpectu ſtat ſinè fine ſui.
Urbis abeſt facies, abſunt mea cura ſodales:
Et, quâ nulla mihi carior, uxor abeſt.
Vulgus adeſt Scythicum, braccatáque turba Getarum.
Sic malè quæ video, non videóque, nocent.
Una tamen ſpes eſt, quæ me ſoletur in iſtis;
Hæc fore morte meâ non diuturna mala.

ELEGIA VII.

BIS me ſol adiit gelidæ poſt frigora brumæ,
Biſque ſuum tacto Piſce peregit iter.
Tempore tam longo cur non tua dextera verſus
Quamlibèt in paucos officioſa fuit?
Cur tua ceſſavit pietas, ſcribentibus illis,
Exiguus nobis cum quibus uſus erat?
Cur, quoties alicui chartæ ſua vincula demſi,
Illam ſperavi nomen habere tuum?
Dî faciant, ut ſæpe tuâ ſit epiſtola dextrâ
Scripta, ſed è multis reddita nulla mihi!
Quod precor, eſſe liquet. credam priùs ora Meduſæ
Gorgonis anguineis cincta fuiſſe comis:
Eſſe canes utero ſub virginis: eſſe Chimæram,
A truce quæ flammis ſeparet angue leam:
Quadrupedéſque hominum cum pectore pectora junctos:
Tergeminúmque virum, tergeminúmque canem:
Sphingáque, & Harpyias, ſerpentipedéſque Gigantas:
Centimanúmque Gygen, ſemibovémque virum.
Hæc ego cuncta priùs, quàm te, cariſſime, credam
Mutatum curam depoſuiſſe mei.
Innumeri montes inter me téque, viæque,
Fluminàque, & campi, nec freta pauca, jacent.
Mille poteſt cauſis, à te quæ littera ſæpe
Miſſa ſit, in noſtras nulla venire manus.
Mille tamen cauſas ſcribendo vince frequenter:
Excuſem ne te ſemper, amice, mihi.

ELEGIA VIII.

JAM mea cygneas imitantur tempora plumas,
Inficit & nigras alba ſenecta comas:
Jam ſubeunt anni fragiles, & inertior ætas:
Jámque parum firmo me mihi ferre grave eſt.
Nunc erat, ut poſito deberem fine laborum
Vivere, me nullo ſollicitante metu:
Quæque meæ ſemper placuerunt otia menti,
Carpere; & in ſtudiis molliter eſſe meis:
Et parvam celebrare domum, veteréſque Penates;
Et quæ nunc domino rura paterna carent:
[Inque ſinu dominæ, cariſque nepotibus, ſuque
Securus patriâ conſenuiſſe meâ.]
Hæc mea ſic quondam peragi ſperaverat ætas:
Hos ego ſic annos ponere dignus eram.
Non ita Dis viſum: qui me terrâque mariſque
Actum Sarmaticis expoſuere locis.
In cava ducuntur quaſſæ navalia puppes,
Ne temere in mediis diſſolvantur aquis.
[Ne cadat, & multas palmas inhoneſtet adeptas,
Languidus in pratis gramina carpit equus.]
Miles, ut emeritis non eſt ſatis utilis annis,
Ponit ad antiquos, quæ tulit arma, Lares.
Sic igitur, tardâ vires minuente ſenectâ,
Me quoque donari jam rude, tempus erat.
Tempus erat, nec me peregrinum ducere cælum,
Nec ſiccam Getico fonte levare ſitim:
Sed modò, quos habui, vacuum ſecedere in hortos:
Nunc hominum viſu rurſus & Urbe frui.
Sic animo quondam non divinante futura
Optabam placidè vivere poſſe ſenex.
Fata repugnârunt: quæ, cùm mihi tempora prima
Mollia præbuerint, poſteriora gravant.
Jámque, decem luſtris omni ſinè labe peractis,
Parte premor vitæ deteriore meæ.
Nec procul à metis, quas penè tenere videbar,
Curriculo gravis eſt facta ruina meo.
Ergo illum demens in me ſævire coëgi,
Mitius immenſus quo nihil orbis habet?
Ipſáque delictis victa eſt clementia noſtris:
Nec tamen errori vita negata meo?
Vita procul patriâ peragenda ſub axe Boreo,
Quâ maris Euxini terra ſiniſtra jacet.
Hoc mihi ſi Delphi, Dodonáque diceret ipſa;
Eſſe viderentur vanus uterque locus.
[Nil adeò validum eſt, adamas licèt alliget illud,
Ut maneat rapido firmius igne Jovis.]
Nil ita ſublime eſt, ſupráque pericula tendit,
Non ſit ut inferius ſuppoſitúmque Deo.
Nam quamquàm vitio pars eſt contracta malorum,
Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti noſtris quoque caſibus eſte,
Æquantem Superos emeruiſſe virum.

ELEGIA IX.

SI licet, & pateris, nomen facinúſque tacebo,
Et tua Lethæis acta dabuntur aquis:
Noſtráque vincetur lacrymis clementia feris.
Fac modò te pateat pœnituiſſe tui.

Fac modò te damnes, cupiáſque eradere vitæ
Tempora, ſi poſſis, Tiſiphonæa tuæ.
Sin minùs, & flagrant odio tua pectora noſtro;
Induet infelix arma coacta dolor.
Sim licèt extremum, ſicut ſum, miſſus in orbem;
Noſtra ſuas iſtuc porriget ira manus.
Omnia, ſi neſcis, Cæſar mihi jura reliquit:
Et ſola eſt patriâ pœna carere meâ.
Et patriam, modò ſit ſoſpes, ſperamus ab illo.
Sæpe Jovis telo quercus adulta viret.
Denique vindictæ ſi ſit mihi nulla facultas;
Pierides vires & ſua tela dabunt.
Ut Scythicis habitem longè ſubmotus in oris,
Siccáque ſint oculis proxima ſigna meis:
Noſtra per immenſas ibunt præconia gentes;
Quódque querar, notum, quà patet orbis, erit.
Ibit ad occaſum, quidquid dicemus, ab ortu:
Teſtis & Heſperiæ vocis Eous erit.
Trans ego tellurem, trans latas audiar undas:
Et gemitûs vox eſt magna futura mei.
Nec tua te ſontem tantummodo ſæcula nôrint:
Perpetuæ crimen poſteritatis eris.
Jam feror in pugnas, & nondum cornua ſumſi.
Nec mihi ſumendi cauſa ſit ulla velim.
Circus adhuc ceſſat: ſpargit tamen acer arenam
Taurus, & infeſto jam pede pulſat humum.
Hoc quoque, quàm volui, plus eſt. cane, Muſa, receptus;
Dum licet huic nomen diſſimulare ſuum.

ELEGIA X.

ILLE ego, qui fuerim tenerorum luſor amorum,
Quem legis, ut nôris, accipe, Poſteritas.
Sulmo mihi patria eſt gelidis uberrimus undis,
Millia qui noviès diſtat ab Urbe decem.
Editus hìc ego ſum: necnon, ut tempora nôris;
Cum cecidit fato Conſul uterque pari.
Si quid & à proavis uſque eſt vetus ordinis hæres;
Non modò Fortunæ munere factus eques.
Nec ſtirps prima fui; genito jam fratre creatus;
Qui tribus antè quater menſibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Una celebrata eſt per duo liba dies.
Hæc eſt armiferæ feſtis de quinque Minervæ,
Quæ fieri pugnâ prima cruenta ſolet.
Protinus excolimur teneri, curâque parentis
Imus ad inſignes Urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab ævo,
Fortia verboſi natus ad arma Fori.
At mihi jam puero cœleſtia ſacra placebant;
Inque ſuum furtim Muſa trahebat opus.
Sæpe pater dixit, Studium quid inutile tentas?
Mæonides nullas ipſe reliquit opes.
Motus eram dictis: totóque Helicone relicto,
Scribere conabar verba ſoluta modis.
Sponte ſuâ carmen numeros veniebat ad aptos:
Et, quod tentabam dicere, verſus erat.
Interea, tacito paſſu labentibus annis,
Liberior fratri ſumta mihíque toga eſt:
Induitúrque humeris cum lato purpura clavo:
Et ſtudium nobis, quod fuit antè, manet.
Jámque decem vitæ frater geminaverat annos,
Cùm perit; & cœpi parte carere mei.
Cœpimus & teneræ primos ætatis honores;
Eque viris quondam pars tribus una fui.
Curia reſtabat: clavi menſura coacta eſt.
Majus erat noſtris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
Sollicitæque fugax ambitionis eram:
Et petere Aoniæ ſuadebant tuta ſorores
Otia judicio ſemper amata meo.
Temporis illius colui fovíque poetas;
Quótque aderant vates, rebar adeſſe Deos.
Sæpe ſuas volucres legit mihi grandior ævo,
Quæque necet ſerpens, quæ juvet herba, Macer.
Sæpe ſuos ſolitus recitare Propertius ignes;
Jure ſodalitii qui mihi junctus erat.
Ponticus Heroo, Baſſus quoque clarus Iambo
Dulcia convictûs membra fuere mei.
Et tenuit noſtras numeroſus Horatius aures;
Dum ferit Auſoniâ carmina culta lyrâ.
Virgilium vidi tantùm. nec avara Tibullo
Tempus amicitiæ fata dedere meæ.
Succeſſor fuit hic tibi, Galle; Propertius illi.
Quartus ab his ſerie temporis ipſe fui.
Utque ego majores, ſic me coluere minores:
Notáque non tardè facta Thalia mea eſt.
Carmina cùm primum populo juvenilia legi;
Barba reſecta mihi bíſve ſemélve fuit.
Moverat ingenium totam cantata per Urbem
Nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem ſcripſi: ſed quæ vitioſa putavi,
Emendaturis ignibus ipſe dedi.
Tum quoque, cum fugerem, quædam placitura cremavi
Iratus ſtudio carminibúſque meis.
Molle, Cupidineis nec inexpugnabile telis
Cor mihi, quodque levis cauſa moveret, erat.
Cùm tamen hoc eſſem, minimóque accenderer igni;
Nomine ſub noſtro fabula nulla fuit.
Penè mihi puero nec digna, nec utilis uxor
Eſt data: quæ tempus perbreve nupta fuit.
Illi ſucceſſit, quamvis ſine crimine, conjux;
Non tamen in noſtro firma futura toro.
Ultima, quæ mecum ſeros permanſit in annos,
Suſtinuit conjux exſulis eſſe viri.
Filia bis primâ mea me fœcunda juventâ,
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.
Et jam complêrat genitor ſua fata; novémque
Addiderat luſtris altera luſtra novem.
Non aliter flevi, quàm me fleturus ademtum
Ille fuit. matri proxima juſta tuli.
Felices ambo, tempeſtivéque ſepulti,
Ante diem pœnæ quod periere meæ!
Me quoque felicem, quòd non viventibus illis
Sum miſer; & de me quod dolucre nihil!
Si tamen extinctis aliquid, niſi nomina, reſtat,
Et gracilis ſtructos effugit umbra rogos;
Fama, parentales, ſi vos mea contigit, umbræ;
Et ſunt in Stygio crimina noſtra foro;
Scite, precor, cauſam (nec vos mihi fallere fas eſt)
Errorem juſſæ, non ſcelus, eſſe fugæ.
Manibus id ſatis eſt. ad vos ſtudioſa revertor
Pectora, qui vitæ quæritis acta meæ.
Jam mihi canities, pulſis melioribus annis,
Venerat; antiquas miſcuerátque comas:
Póſtque meos ortos Piſæâ vinctus olivâ
Abſtulerat decies præmia victor eques:
Cùm maris Euxini poſitos ad læva Tomitas
Quærere me læſi Principis ira jubet.
Cauſa meæ cunctis nimium quoque nota ruinæ
Indicio non eſt teſtificanda meo.
Quid referam comitúmque nefas, famulóſque nocentes?
Ipſâ multa tuli non leviora fugâ.
Indignata malis mens eſt ſuccumbere; ſéque
Præſtitit invictam viribus uſa ſuis:
Oblitúſque mei, ductæque per otia vitæ,
Inſolitâ cepi temporis arma manu.
Tótque tuli terrâ caſus pelagóque; quot inter
Occultum ſtellæ conſpicuúmque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
Juncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego, finitimis quamvis circumſoner armis,
Triſtia, quo poſſum, carmine fata levo.
Quod, quamvìs nemo eſt, cujus referatur ad aures;
Sic tamen abſumo decipióque diem.
Ergo, quòd vivo, duríſque laboribus obſto,
Nec me ſollicitæ tædia lucis habent,
Gratia, Muſa, tibi. nam tu ſolatia præbes;
Tu curæ requies, tu medicina mali:
Tu dux, tu comes es: tu nos abducis ab Iſtro;
In medióque mihi das Helicone locum.
Tu mihi (quod rarum) vivo ſublime dediſti
Nomen; ab exſequiis quod dare Fama ſolet.
Nec, qui detrectat præſentia, Livor iniquo
Ullum de noſtris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos cum ſæcula noſtra poetas;
Non fuit ingenio Fama maligna meo.
Cúmque ego præponam multos mihi; non minor illis
Dicor: & in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum præſagia veri;
Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, ſive hanc ego carmine famam
Jure; tibi grates, candide lector, ago.

TRISTIUM

LIBER QUINTUS.

ELEGIA I.

HUNC quoque de Getico, noſtri ſtudioſe, libellum
Littore, præmiſſis quattuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis Fortuna poëtæ.
Invenies toto carmine dulce nihil.
Flebilis ut noſter ſtatus eſt, ita flebile carmen;
Materiæ ſcripto conveniente ſuæ.
Integer & lætus læta & juvenilia luſi:
Illa tamen nunc me compoſuiſſe piget.
Ut cecidi, ſubiti perago præconia caſûs;
Súmque argumenti conditor ipſe mei.
Utque jacens ripâ deflere Cayſtrius ales
Dicitur ore ſuam deficiente necem.
Sic ego Sarmaticas longè projectus in oras
Efficio tacitum ne mihi funus eat.
Delicias ſi quis laſciváque carmina quærit;
[Præmoneo nunquam ſcripta quòd iſta legat.]
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris,
Aptior ingenium come Tibullus erit.
Atque utinam numero ne nos eſſemus in iſto!
Hei mihi! cur unquam Muſa jocata mea eſt?
Sed dedimus pœnas: Scythicíſque in finibus Iſtri
Ille pharetrati luſor Amoris abeſt.
Quod ſupereſt, animos ad publica carmina flexi;
Et memores juſſi nominis eſſe ſui.
Si tamen è vobis aliquis tam multa requiret,
Unde dolenda canam: multa dolenda tuli.
Non hæc ingenio, non hæc componimus arte.
Materia eſt propriis ingenioſa malis.
Et quota Fortunæ pars eſt in carmine noſtræ?
Felix, qui patitur, quæ numerare valet!
Quot frutices ſylvæ, quot flavas Tybris arenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet;
Tot mala pertulimus: quorum medicina quiéſque
Nulla, niſi in ſtudio, Pieridúmque morâ eſt.
Quis tibi, Naſo, modus lacrymoſi carminis? inquis.
Idem, Fortunæ qui modus hujus erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte miniſtrat:
Nec mea ſunt, fati verba ſed iſta mei.
At mihi ſi carâ patriam cum conjuge reddas;
Sint vultus hilares, ſímque quod antè fui.
Lenior invicti ſi ſit mihi Cæſaris ira;
Carmina lætitiæ jam tibi plena dabo.
Nec tamen ut luſit, rurſus mea littera ludet:
Sit ſemel illa joco luxuriata ſuo.
Quod probet ipſe, canam: pœnæ modò parte levatâ
Barbariem, rigidos effugiámque Getas.
Interea noſtri quid agant, niſi triſte, libelli?
Tibia funeribus convenit iſta meis.
At poteras, inquis, meliùs mala ferre ſilendo;
Et tacitus caſus diſſimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta ſequantur;
Acceptóque gravi vulnere flere vetas.
Ipſe Perilleo Phalaris permiſit in ære
Edere mugitus, & bovis ore queri.
Cùm Priami lacrymis offenſus non ſit Achilles;
Tu fletus inhibes, durior hoſte, meos.
Cùm faceret Nioben orbam Latonia proles,
Non tamen & ſiccas juſſit habere genas.
Eſt aliquid, fatale malum per verba levari:
Hoc querulam Prognen Halcyonénque facit.
Hoc erat, in gelido quare Pœantius antro
Voce fatigaret Lemnia ſaxa ſuâ.
Strangulat incluſus dolor, atque exæſtuat intus:
Cogitur & vires multiplicare ſuas.
Da veniam potiùs; vel totos tolle libellos;
Si mihi quod prodeſt, hoc tibi, lector, obeſt.
Sed neque obeſſe poteſt: ulli nec ſcripta fuerunt
Noſtra, niſi auctori pernicioſa ſuo.
At mala ſunt fateor. quis te mala ſumere cogit?
Aut quis deceptum ponere ſumta vetat?
Ipſe nec emendo: ſed ut hic deducta legantur,
Non ſunt illa ſuo barbariora loco.
Nec me Roma ſuis debet conferre poëtis.
Inter Sauromatas ingenioſus ero.
Denique nulla mihi captatur gloria, quæque
Ingenio ſtimulos ſubdere Fama ſolet.
Nolumus aſſiduis animum tabeſcere curis:
Quæ tamen irrumpunt, quoque vetantur, eunt.
Cur ſcribam docui: cur mittam quæritis iſtos?
Vobiſcum cupiam quolibet eſſe modo.

ELEGIA II.

ECQUID, ut è Ponto nova venit epiſtola, palles;
Et tibi ſollicitâ ſolvitur illa manu?
Pone metum; valeo. corpúſque, quod antè laborum
Impatiens nobis invalidúmque fuit,
Sufficit; atque ipſo vexatum induruit uſu.
An magis infirmo non vacat eſſe mihi?
Mens tamen ægra jacet, nec tempore robora ſumſit:
Affectúſque animi, qui fuit antè, manet.
Quæque morâ ſpatióque ſuo coitura putavi
Vulnera; non aliter, quàm modò facta, dolent.
Scilicet exiguis prodeſt annoſa vetuſtas,
Grandibus accedunt tempore damna malis.
Penè decem totis aluit Pœantius annis
Peſtiferum tumido vulnus ab angue datum.
Telephus æternâ conſumtus tabe periſſet,
Si non, quæ nocuit, dextra tuliſſet opem.
Et mea, ſi facinus nullum commiſimus, opto
Vulnera qui fecit, facta levare velit.
Contentúſque mei jam tandem parte laboris,
Exiguum pleno de mare demat aquæ.
Detrahat ut multum, multum reſtabit acerbi:
Párſque meæ pœnæ totius inſtar erit.
Littora quot conchas, quot amœna roſaria flores,
Quotve ſoporiferum grana papaver habet;
Sylva feras quot alit, quot piſcibus unda natatur;
Quot tenerum pennis aera pulſat avis;
Tot premor adverſis. quæ ſi comprendere coner,
Icariæ numerum dicere coner aquæ.
Utque viæ caſus, ut amara pericula ponti,
Ut taceam ſtrictas in mea fata manus;
Barbara me tellus, orbíſque noviſſima magni
Suſtinet; & ſævo cinctus ab hoſte locus.
Hinc ego trajicerer (neque enim mea culpa cruenta eſt)
Eſſet, quæ debet, ſi tibi cura mei.
Ille Deus, bene quo Romana potentia nixa eſt,
Sæpe ſuo victor lenis in hoſte fuit.
Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogáque.
Cæſare nil ingens mitius orbis habet.
Me miſerum! quid agam, ſi proxima quæque relinquunt?
Subtrahis effracto tu quoque colla jugo?
Quò ferar; unde petam lapſis ſolatia rebus?
Anchora jam noſtram non tenet ulla ratem.
Viderit: ipſe ſacram quamvis inviſus ad aram
Confugiam: nullas ſubmovet ara manus.
Alloquor en abſens præſentia numina ſupplex:
Si fas eſt homini cum Jove poſſe loqui.
Arbiter imperii, quo certum eſt ſoſpite cunctos
Auſoniæ curam gentis habere Deos:
O decus, ô patriæ per te florentis imago;
O vir non ipſo, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras, & te deſideret æther!
Sic ad pacta tibi ſidera tardus eas!
Parce, precor: minimámque tuo de fulmine partem
Deme. ſatis pœnæ, quod ſuperabit, erit.
Ira quidem moderata tua eſt; vitámque dediſti:
Nec mihi jus civis, nec mihi nomen abeſt.
Nec mea conceſſa eſt aliis Fortuna: nec exſul
Edicti verbis nominor ipſe tui.
Omniáque hæc timui, quia me meruiſſe videbam:
Sed tua peccato lenior ira meo eſt.
Arva relegatum juſſiſti viſere Ponti,
Et Scythicum profugâ findere puppe fretum.
Juſſus ad Euxini deformia littora veni
Æquoris. hæc gelido terra ſub axe jacet.
Nec me tam cruciat nunquam ſinè frigore cælum
Glebáque canenti ſemper obuſta gelu;
Neſciáque eſt vocis quòd barbara lingua Latinæ;
Graiáque quòd Getico victa loquela ſono;
Quàm quòd finitimo cinctus premor undique Marte;
Víxque brevis tutum murus ab hoſte facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia numquam eſt.
Sic hic nunc patitur, nunc timet arma, locus.
Hinc ego dum muter, vel me Zanclæa Charybdis
Devoret, atque ſuis ad Styga mittat aquis:
Vel rapidæ flammis urar patienter in Ætnæ:
Vel freta Leucadii mittar in alta Dei.
Quod petitur, pœna eſt: neque enim miſer eſſe recuſo;
Sed precor, ut poſſim tutius eſſe miſer.

ELE-

ELEGIA III.

ILLA dies hæc eſt, quâ te celebrare poëtæ,
  (Si modò non fallunt tempora) Bacche, ſolent:
Feſtáque odoratis innectunt tempora ſertis,
  Et dicunt laudes ad tua vina tuas.
Inter quos memini, dum me mea fata ſinebant,
  Non inviſa tibi pars ego ſæpe fui.
Quem nunc ſuppoſitum ſtellis Cynoſuridos Urſæ
  Juncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.
Quíque prius mollem vacuámque laboribus egi
  In ſtudiis vitam, Pieridúmque choro;
Nunc procul à patriâ Geticis circumſonor armis,
  Multa prius pelago, multáque paſſus humo.
Sive mihi caſus, ſive hoc dedit ira Deorum;
  Nubila naſcenti ſeu mihi Parca fuit:
Tu tamen è ſacris hederæ cultoribus unum
  Numine debueras ſuſtinuiſſe tuo.
An dominæ fati quidquid cecinere ſorores,
  Omne ſub arbitrio deſinit eſſe Deûm?
Ipſe quoque æthereas meritis invectus es arces;
  Quà non exiguo facta labore via eſt.
Nec patria eſt habitata tibi: ſed ad uſque nivoſum
  Strymona veniſti, Marticolámque Geten:
Perſidáque, & lato ſpatiantem flumine Gangen,
  Et quaſcunque bibit diſcolor Indus aquas.
Scilicet hanc legem nentes fatalia Parcæ
  Stamina bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, ſi fas eſt exemplis ire Deorum,
  Ferrea ſors vitæ difficiliſque premit.
Illo nec leviùs cecidi; quem magna locutum
  Reppulit à Thebis Jupiter igne ſuo.
Ut tamen audiſti percuſſum fulmine vatem,
  Admonitu matris condoluiſſe potes.
Et potes, aſpiciens circum tua ſacra poëtas,
  Neſcio quis noſtri, dicere, cultor abeſt.
Fer, bone Liber, opem: ſic altam degravet ulmum
  Vitis, & incluſo plena ſit uva mero.
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
  Adſit, & attonito non taceare ſono.
Oſſa bipenniferi ſic ſint malè preſſa Lycurgi:
  Impia nec pœnâ Pentheus umbra vacet.
Sic micet æternum vicináque ſidera vincat
  Conjugis in cælo Creſſa Corona tuæ.
Huc ades, & caſus releves pulcherrime noſtros,
  Unum de numero me memor eſſe tuo.
Sunt Dis inter ſe commercia. flectere tenta
  Cæſareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, conſortes ſtudii pia turba poëtæ,
  Hæc eadem ſumto quiſque rogate mero.
Atque aliquis veſtrûm, Naſonis nomine dicto,
  Deponat lacrymis pocula miſta ſuis;
Admonitúſque mei, cùm circumſpexerit omnes,
  Dicat, Ubi eſt noſtri pars modò Naſo chori?
Idque ita; ſi veſtrum merui candore favorem:
  Nullaque judicio littera læſa meo eſt.
Si, veterum dignè veneror cum ſcripta virorum,
  Proxima non illis eſſe minora reor.
Sic igitur dextro faciaris Apolline carmen:
  Quod licet, inter vos nomen habete meum.

ELEGIA IV.

LITTORE ab Euxino Naſonis epiſtola veni,
  Laſſaque facta mari, laſſáque facta viâ.
Qui mihi flens dixit, Tu, cui licet, aſpice Romam.
  Heu quanto melior ſors tua ſorte meâ!
Flens quoque me ſcripſit: nec quâ ſignabar, ad os eſt
  Antè, ſed ad madidas gemma relata genas.
Triſtitiæ cauſam ſi quis cognoſcere quærit;
  Oſtendi ſolem poſtulat ille ſibi.
Nec frondem in ſylvis, nec aperto mollia prato
  Gramina, nec pleno flumine cernit aquas.
Quid Priamus doleat, mirabitur Hectore rapto;
  Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
[Di facerent utinam, talis ſtatus eſſet in illo,
  Ut non triſtitiæ cauſâ dolenda foret.]
Fert tamen, ut debet, caſus patienter amaros:
  More nec indomiti fræna recuſat equi.
Nec fore perpetuam ſperat ſibi numinis iram,
  Conſcius in culpâ non ſcelus eſſe ſuâ.
Sæpe refert, ſit quanta Dei clementia: cujus
  Se quoque in exemplis annumerare ſolet.
Nam quòd opes teneat patrias, quòd nomina civis;
  Denique quòd vivat, munus habere Dei.
Te tamen, ô, ſi quid credis mihi carior, ille,
  Omnibus, in toto pectore ſemper habet.
Téque Menœtiaden, te qui comitavit Oreſten,
  Te vocat Ægiden, Euryalúmque ſuum.
Nec patriam magìs ille ſuam deſiderat, & quæ
  Plurima cum patriâ ſentit abeſſe ſuâ;
Quàm vultus, oculóſque tuos, ô dulcior illo
  Melle, quod in ceris Attica ponit apis!
Sæpe etiam mœrens tempus reminiſcitur illud,
  Quod non præventum morte fuiſſe, dolet.
Cúmque alii fugerent ſubitæ contagia cladis,
  Nec vellent ictæ limen adire domûs;
Te ſibi cum paucis meminit manſiſſe fidelem:
  Si paucos aliquis tréſve duóſve vocat.
Quamvis attonitus, ſenſit tamen omnia: nec te
  Se minùs adverſis indoluiſſe ſuis.
Verba ſoles, vultúmque tuum, gemitúſque referre:
  Et te flente ſuos emaduiſſe ſinus.
Quam ſibi præſtiteris, quâ conſolatus amicum
  Sis ope; ſolandus cùm ſimul ipſe fores.
Pro quibus affirmat fore ſe memorémque piúmque;
  Sive diem videat, ſive tegatur humo.
Per caput ipſe ſuum ſolitus jurare tuumque,
  Quod ſcio non illi vilius eſſe ſuo.
Plena tot ac tantis referetur gratia factis:
  Nec ſinet ille tuos littus arare boves.
Fac modò conſtanter profugum tueare. quod ille,
  Qui bene te novit, non rogat; ipſa rogo.

ELEGIA V.

ANNUUS aſſuetum Dominæ natalis honorem
  Exigit. ite manus ad pia ſacra meæ.
Sic quondam feſtum Laertius egerit heros
  Forſan in extremo conjugis orbe diem.
Lingua favens adſit longorum oblita malorum:
  Quæ (puto) dedidicit jam bona verba loqui.
Quæque ſemel toto veſtis mihi ſumitur anno,
  Sumatur fatis diſcolor alba meis.
Aráque gramineo viridis de ceſpite fiat;
  Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi thura, puer, pingues facientia flammas,
  Quódque pio fuſum ſtridat in igne merum.
Optime natalis, quamvìs procul abſumus, opto
  Candidus huc venias, diſſimiliſque meo.
Síque quod inſtabat dominæ miſerabile vulnus,
  Sit perfuncta meis tempus in omne malis.
Quæque gravi nuper plùs quàm quaſſata procellâ eſt,
  Quod ſupereſt, tutum per mare navis eat.
Illa domo, natâque ſuâ, patriâque fruatur:
  Erepta hæc uni ſit ſatis eſſe mihi.
Quatenus & non eſt in caro conjuge felix,
  Pars vitæ triſti cætera nube vacet.
Vivat, amétque virum, quoniam ſic cogitur, abſens:
  Conſumátque annos, ſed diuturna, ſuos.
Adjicerem & noſtros: ſed ne contagia fati
  Corrumpant timeo, quos agit ipſa, mei.
Nil homini certum eſt. fieri quis poſſe putaret,
  Ut facerem in mediis hæc ego ſacra Getis?
Aſpice ut aura tamen fumos è thure coortos
  In partes Italas & loca dextra ferat.
Senſus ineſt igitur nebulis, quas exigit ignis:
  Conſilium fugiunt cætera penè meum.
Conſilio, commune ſacrum cùm fiat in arâ
  Fratribus alternâ qui periêre manu,
Ipſa ſibi diſcors, tanquam mandetur ab illis,
  Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc (memini) quondam fieri non poſſe loquebar:
  Et me Battiades judice falſus erat.
Omnia nunc credo: cùm tu conſultus ab Arcto
  Terga vapor dederis, Auſoniámque petas.
Hæc igitur lux eſt: quæ ſi non orta fuiſſet,
  Nulla fuit miſero feſta videnda mihi.
Edidit hæc mores illis heroïſin æquos,
  Queis erat Eërion Icariúſque pater.
Nata pudicitia eſt, mores, probitáſque, fidéſque:
  At non ſunt iſtâ gaudia nata die.
Sed labor, & curæ, fortunáque moribus impar:
  Juſtáque de viduo penè querela toro.
Scilicet adverſis probitas exercita rebus
  Triſti materiam tempore laudis habet.
Si nihil infeſti durus vidiſſet Ulyſſes;
  Penelope felix, ſed ſinè laude, foret.
Victor Echionias ſi vir penetrâſſet in arces,
  Forſitan Evadnen vix ſua nôſſet humus.

Cùm

Cùm Peliâ tot ſint genitæ; cur nobilis una eſt?
  Nupta fuit miſero nempe quòd una viro.
Effice, ut Iliacas tangat prior alter arenas;
  Laodamia nihil cur referatur erit.
Et tua, quod mallem, pietas ignota maneret,
  Implêſſent venti ſi mea vela ſui.
Dî tamen, & Cæſar Dîs acceſſure, ſed olim,
  Æquârint Pylios cùm tua fata dies;
Non mihi, qui pœnam fateor meruiſſe, ſed illi
  Parcite, quæ nullo digna dolore dolet.

ELEGIA VI.

TU quoque noſtrarum quondam fiducia rerum,
  Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu quoque ſuſcepti curam dimittis amici,
  Officiſque pium tam citò ponis onus?
Sarcina ſum, fateor; quam ſi tu tempore duro
  Depoſiturus eras, non ſubeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
  Ne fuge; néve tuâ ſit minor arte fides.
Nunquid Achilleos inter ſera prælia fidi
  Deſeruit levitas Automedontis equos?
Quem ſemel excepit, nunquid Podalirius ægro
  Promiſſam medicæ non tulit artis opem?
Turpiùs ejicitur, quam non admittitur hoſpes.
  Quæ patuit, dextræ firma ſit ara meæ.
Nil, niſi me ſolum, primò tutatus es. at nunc
  Me pariter ſerva, judiciúmque tuum.
Si modò non aliqua eſt in me nova culpa; tuámque
  Mutârunt ſubitò crimina noſtra fidem.
Spiritus hic, Scythicâ quem non bene ducimus aurâ,
  Quod cupio, membris exeat antè meis;
Quàm tua delicto ſtringantur pectora noſtro,
  Et videar meritò vilior eſſe tibi.
Non adeò toti fatis urgemur iniquis,
  Ut mea ſit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam. quoties Agamemnone natum
  Dixiſſe in Pyladen verba proterva putas?
Nec procul à vero eſt, quod vel pulsârit amicum.
  Manſit in officiis non minùs ille ſuis.
[Hoc eſt cum miſeris ſolum commune beatis,
  Ambobus tribui quod ſolet obſequium.]
Ceditur & cæcis, & quos prætexta verendos
  Virgáque cum verbis imperioſa facit.
Si mihi non parcis, fortunæ parcere debes.
  Non habet in nobis ullius ira locum.
Elige noſtrorum minimum de parte laborum:
  Iſto, quo reris, grandius illud erit.
Quàm multâ madidæ celebrantur arundine foſſæ,
  Florida quàm multas Hybla tuetur apes;
Quàm multæ gracili terrena ſub horrea ferre
  Limite formicæ grana reperta ſolent;
Tam me circumſtant denſorum turba malorum.
  Crede mihi; vero eſt noſtra querela minor.
His qui contentus non eſt; in littus arenas,
  In ſegetem ſpicas, in mare fundat aquas.
Intempeſtivos igitur compeſce timores;
  Vela nec in medio deſere noſtra mari.

ELEGIA VII.

QUAM legis, ex illâ tibi venit epiſtola terrâ,
  Latus ubi æquoreis additur Iſter aquis.
Si tibi contingit cum dulci vita ſalute;
  Candida Fortunæ pars manet una meæ.
Scilicet, ut ſemper, quid agam, cariſſime, quæris:
  Quamvìs hoc vel me ſcire tacente potes.
Sum miſer. hæc brevis eſt noſtrorum ſumma malorum:
  [Quiſquis & offenſo Cæſare vivet, erit.]
Turba Tomitanæ quæ ſit regionis, & inter
  Quos habitem mores; diſcere cura tibi eſt?
Miſta ſit hæc quamvìs inter Graióſque Getáſque;
  A male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticæ major Geticæque frequentia gentis
  Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus eſt nemo, qui non coryton, & arcum,
  Teláque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, veriſſima Martis imago:
  Non coma, non ullâ barba reſecta manu.
Dextera non ſegnis fixo dare vulnera cultro,
  Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his eheu tenerorum oblitus amorum;
  Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
Atque utinam vivas, & non moriaris in illis!
  Abſit ab inviſis & tamen umbra locis!
Carmina quòd pleno ſaltari noſtra Theatro,
  Verſibus & plaudi ſcribis, amice, meis,
Nil equidem feci (tu ſcis hoc ipſe) theatris:
  Muſa nec in plauſus ambitioſa mea eſt.
Nec tamen ingratum eſt, quodcunque oblivia noſtri
  Impedit, & profugi nomen in ora refert.
Quamvìs interdum, quæ me læſiſſe recordor,
  Carmina devoveo, Pieridáſque meas:
Cùm bene devovi; nequeo tamen eſſe ſinè illis:
  Vulneribúſque meis tela cruenta ſequor.
Quæque modò Euboicis lacerata eſt fluctibus; audet
  Graia Caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen ut lauder vigilo, curámque futuri
  Nominis, utiliùs quod latuiſſet; ago.
Detineo ſtudiis animum, fallóque dolores:
  Experior curis & dare verba meis.
Quid potius faciam deſertis ſolus in oris,
  Quámve malis aliam quærere coner opem?
Sive locum ſpecto; locus eſt inamabilis; & quo
  Eſſe nihil toto triſtius orbe poteſt.
Sive homines; vix ſunt homines hoc nomine digni:
  Quámque lupi, ſævæ plus feritatis habent.
Non metuunt leges, ſed cedit viribus æquum;
  Victáque pugnaci jura ſub enſe jacent.
Pellibus & laxis arcent malè frigora braccis;
  Oráque ſunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Graiæ veſtigia linguæ:
  Hæc quoque jam Getico barbara facta ſono.
Ullus in hôc vis eſt populo, qui fortè Latinè
  Quælibet è medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates (ignoſcite, Muſæ)
  Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet, & fateor; jam deſuetudine longâ
  Vix ſubeunt ipſi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin ſint & in hôc non pauca libello
  Barbara. non hominis culpa, ſed iſta loci.
Ne tamen Auſoniæ perdam commercia linguæ,
  Et fiat patrio vox mea muta ſono;
Ipſe loquor mecum, deſuetáque verba retracto;
  Et ſtudii repeto ſigna ſiniſtra mei.
Sic animum tempúſque traho: méque ipſe reduco,
  A contemplatu ſubmoveóque mali.
Carminibus quæro miſerarum oblivia rerum.
  Præmia ſi ſtudio conſequor iſta, ſat eſt.

ELEGIA VIII.

NON adeò cecidi, quamvìs abjectus, ut infra
  Te quoque ſim: inferius quo nihil eſſe poteſt.
Quæ tibi res animos in me facit, improbe? cúrve
  Caſibus inſultas, quos potes ipſe pati?
Nec mala te reddunt mitem placidúmve jacenti
  Noſtra, quibus poſſint illacrymare feræ?
Nec metuis dubio Fortunæ ſtantis in orbe
  Numen, & exoſæ verba ſuperba Deæ?
Exiget ah dignas ultrix Rhamnuſia pœnas!
  Impoſito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego, naviſragum qui riſerat, æquore mergi:
  Et, Nunquam, dixi, juſtior unda fuit.
Vilia qui quondam miſeris alimenta negârat,
  Nunc mendicato paſcitur ipſe cibo.
Paſſibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
  Et manet in nullo certa tenáxque loco.
Sed modò læta manet, vultus modò ſumit acerbos;
  Et tantùm conſtans in levitate ſuâ eſt.
Nos quoque floruimus, ſed flos erat ille caducus;
  Flammáque de ſtipula noſtra brevíſque fuit.
Néve tamen totâ capias fera gaudia mente;
  Non eſt placandi ſpes mihi nulla Dei.
Vel quia peccavi citra ſcelus; útque pudore
  Non caret, invidiâ ſic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens ad finem Solis ab ortu,
  Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non eſt per vim ſuperabilis ulli,
  Molle cor ad timidas ſic habet ille preces.
Exemplóque Deûm, quibus acceſſurus & ipſe eſt:
  [Cùm pœnæ veniâ plura roganda petam.]
Si numeres anno Soles & nubila toto,
  Invenies nitidum ſæpius iſſe diem.
Ergo, ne noſtrâ nimiùm lætere ruinâ,
  Reſtitui quondam me quoque poſſe puta.
Poſſe puta fieri, lenito Principe, vultus
  Ut videas mediâ triſtis in Urbe meos:
Utque ego te videam causâ graviore fugatum.
  Hæc ſunt à primis proxima vota mihi.

ELEGIA

Digitized by Google

ELEGIA IX.

O Tua ſi ſineres in noſtris nomina poni
Carminibus; poſitus quàm mihi ſæpe fores!
Te ſolum meriti caneret memor; inque libellis
Creviſſet ſinè te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem totâ ſciretur in Urbe:
Exſul in amiſſâ ſi tamen Urbe legor.
Te præſens mitem, te nôſſet ſerior ætas:
Scripta vetuſtatem ſi modò noſtra ferent.
Nec tibi ceſſaret doctus bene dicere lector:
Hic tibi ſervato vate maneret honor.
Cæſaris eſt primum munus, quòd ducimus auras:
Gratia poſt magnos eſt tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris:
Et facis accepto munere poſſe frui.
Cúmque perhorruerit caſus pars maxima noſtros,
Pars etiam credi pertimuiſſe velit,
Naufragiúmque meum tumulo ſpectârit ab alto,
Nec dederit nanti per freta ſæva manum;
Seminecem Stygiâ revocâſti ſolus ab undâ.
Hoc quoque, quòd memores poſſumus eſſe, tuum eſt.
Dî tibi ſe tribuant cum Cæſare ſemper amicos.
Non potuit votum plenius eſſe meum.
Hæc meus argutis, ſi tu paterere, libellis
Poneret in multâ luce videnda labor.
Se quoque nunc, quamvìs eſt juſſa quieſcere, quin te
Nominet invitum, vix mea Muſa tenet.
Utque canem pavidæ nactum veſtigia cervæ
Luctantem fruſtra copula dura tenet;
Utque fores nondum reſerati carceris acer
Nunc pede, nunc ipsâ fronte laceſſit equus;
Sic mea lege datâ vincla atque incluſa Thalia
Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris lædaris amici,
Parebo juſſis (parce timere) tuis.
At non parerem, niſi ſi meminiſſe putares.
Hoc quod non prohibet vox tua; gratus ero.
Dúmque (quod ô breve ſit!) lumen ſolare videbo;
Serviit officio ſpiritus iſte tuo.

ELEGIA X.

UT ſumus in Ponto, ter frigore conſtitit Iſter:
Facta eſt Euxini dura ter unda maris.
At mihi jam videor patriâ procul eſſe tot annis,
Dardana quot Graio Troia ſub hoſte fuit.
Stare putes; adeò procedunt tempora tardè:
Et peragit lentis paſſibus annus iter.
Nec mihi ſolſtitium quidquam de noctibus aufert:
Efficit anguſtos nec mihi bruma dies.
Scilicet in nobis rerum natura novata eſt;
Cúmque meis curis omnia longa facit.
Num peragunt ſolitos communia tempora motus,
Súntque magis vitæ tempora dura meæ?
Quem tenet Euxini mendax cognomine littus,
Et Scythici verè terra ſiniſtra freti.
Innumeræ circa gentes fera bella minantur;
Quæ ſibi non rapto vivere turpe putant.
Nil extrà tutum eſt. tumulus defenditur ægre
Mœnibus exiguis, ingenióque loci.
Cùm minimè credas; ut aves, denſiſſimus hoſtis
Advolat, & prædam vix bene viſus agit.
Sæpe intrà muros clauſis venientia portis
Per medias legimus noxia tela vias.
Eſt igitur rarus, qui rus colere audeat: iſque
Hâc arat infelix, hâc tenet arma manu.
Sub galeâ paſtor junctis pice cantat avenis;
Próque lupo pavidæ bella verentur oves.
Vix ope caſtelli defendimur: & tamen intus
Miſta facit Graiis barbara turba metum.
Quippe ſimul nobis habitat diſcrimine nullo
Barbarus; & tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, poſſis odiſſe videndo
Pellibus & longâ tempora tecta comâ.
Hos quoque, qui geniti Graiâ creduntur ab urbe,
Pro patrio cultu Perſica braccæ tegit.
Exercent illi ſociæ commercia linguæ.
Per geſtum res eſt ſignificanda mihi.
Barbarus hic ego ſum; quia non intelligor ulli:
Et rident ſtolidi verba Latina Getæ.
Méque palàm de me tutò malè ſæpe loquuntur:
Forſitan objiciunt exiliúmque mihi.
[Utque fit, in me aliquid, ſi quid dicentibus illis
Abnuerim quoties annuerimque, putant.]
Adde, quod injuſtum rigido jus dicitur enſe:
Dantur & in medio vulnera ſæpe foro.
O duram Lacheſin, quæ tam grave ſidus habenti
Fila dedit vitæ non breviora meæ!
[Quod patriæ vultu, veſtróque caremus amici;
Quódque hic in Scythicis finibus eſſe queror;]
Utraque pœna gravis. merui tamen Urbe carere;
Non merui tali forſitan eſſe loco.
Quid loquor ah demens? ipſam quoque perdere vitam
Cæſaris offenſo numine dignus eram.

ELEGIA XI.

QUÒD te neſcio quis per jurgia dixerit eſſe
Exſulis uxorem, littera queſta tua eſt.
Indolui; non tam mea quòd fortuna malè audit,
Quî jam conſuevi fortiter eſſe miſer:
Quàm quia, cui minimè vellem, ſim cauſa pudoris;
Téque reor noſtris erubuiſſe malis.
Perfer, & obdura. multo graviora tuliſti,
Cùm me ſurripuit Principis ira tibi.
Fallitur iſte tamen, quo judice nominor exſul.
Mollior eſt culpam pœna ſecuta meam.
Maxima pœna mihi eſt, ipſum offendiſſe: priúſque
Veniſſet mallem funeris hora mihi.
Quaſſa tamen noſtra eſt, non fracta nec obruta puppis:
Utque caret portu; ſic tamen exſtat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit;
Quæ merui vitio perdere cuncta meo.
Sed quia peccato facinus non affuit illi,
Nil niſi me patriis juſſit abeſſe focis.
Utque aliis, numerum quorum comprendere non eſt,
Cæſareum numen, ſic mihi, mite fuit.
Ipſe relegati non exſulis utitur in me
Nomine: tuta ſuo judice cauſa mea eſt.
Jure igitur laudes, Cæſar, pro parte virili
Carmina noſtra tuas qualiacunque canunt.
Jure Deos, ut adhuc cœli tibi limina claudant,
Téque velint ſinè ſe comprecor eſſe Deum.
Optat idem populus. ſed ut in mare flumina vaſtum,
Sic ſolet exiguæ currere rivus aquæ.
At tu fortunam, cujus vocor exſul ab ore,
Nomine mendaci parce gravare meam.

ELEGIA XII.

SCRIBIS, ut oblectem ſtudio lacrymabile tempus,
Ne pereant turpi pectora noſtra ſitu.
Difficile eſt, quod, amice, mones. quia carmina lætum
Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.
Noſtra per adverſas agitur Fortuna procellas:
Sorte nec ulla meâ triſtior eſſe poteſt.
Exigis, ut Priamus natorum funere plaudat,
Et Niobe feſtos ducat ut orba choros.
Luctibus, an ſtudio videor debere teneri,
Solus in extremos juſſus abire Getas?
Des licèt hic valido pectus mihi robore fultum,
Fama refert Anyti quale fuiſſe reo;
Fracta cadet tantæ ſapientia mole ruinæ.
[Plus valet humanis viribus ira Dei.]
Ille ſenex dictus ſapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hôc caſu ſuſtinuiſſet opus.
[Ut patriæ veniant, veniant oblivia noſtrî;
Omnis ut admiſſi ſenſus abeſſe queat;]
At timor officio fungi vetat ipſe quieto.
Cinctus ab innumero me tenet hoſte locus.
Adde, quòd ingenium longâ rubigine læſum
Torpet: & eſt multo, quàm fuit antè, minus.
Fertilis, aſſiduo ſi non renovetur aratro,
Nil, niſi cum ſpinis gramen, habebit ager.
Tempore qui longo ſteterit, malè curret, & inter
Carceribus miſſos ultimus ibit equos.
Vertitur in teneram cariem, rimíſque dehiſcit,
Si qua diu ſolitis cymba vacavit aquis.
Me quoque deſpero, fuerim cùm parvus & antè,
Illi, qui fueram, poſſe redire parem.
Contudit ingenium patientia longa laborum:
Et pars antiqui magna vigoris abeſt.
Sæpe tamen nobis, ut nunc quoque, ſumta tabella eſt;
Inque ſuos volui cogere verba pedes:
Carmina ſcripta mihi ſunt nulla, aut qualia cernis;
Digna ſui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires;
Et fœcunda facit pectora laudis amor.
Nominis & famæ quondam fulgore trahebar,
Dum tulit antennas aura ſecunda meas.

Non adeò eſt bene nunc, ut ſit mihi gloria curæ:
  Si liceat, nulli cognitus eſſe velim.
An, quia ceſſerunt primò bene carmina, ſuades
  Scribere, ſucceſſus ut ſequar ipſe meos?
Pace tuâ veſtrâ liceat dixiſſe Sorores;
  Vos eſtis noſtræ maxima cauſa fugæ.
Utque dedit juſtas tauri fabricator aheni,
  Sic ego do pœnas artibus ipſe meis.
Nil mihi debuerat cum verſibus amplius eſſe;
  Sed fugerem meritò naufragus omne fretum.
At puto, ſi demens ſtudium fatale retentem,
  Hic mihi præbebit carminis arma locus.
Non liber hic ullus, non qui mihi commodet aurem,
  Verbáque ſignificent quid mea nôrit, adeſt.
[Omnia barbariæ loca ſunt, vocíſque feriꝝ,
  Omnia ſunt Getici plena timore ſoni.]
Ipſe mihi videor jam dedidiciſſe Latinè:
  Jam didici Geticè Sarmaticéque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, noſtra teneri
  A componendo carmine Muſa poteſt.
Scribimus, & ſcriptos abſumimus igne libellos.
  Exitus eſt ſtudii parva favilla mei.
[Nec poſſum, & cupio non ullos ducere verſus.
  Ponitur idcirco noſter in igne labor.]
Nec niſi pars caſu flammis erepta doloſve
  Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quæ nil metuentem tale magiſtrum
  Perdidit, in cineres Ars mea verſa foret.

ELEGIA XIII.

HANC tuus è Getico mittit tibi Naſo ſalutem:
  Mittere rem ſi quis, quâ caret ipſe, poteſt.
Æger enim traxi contagia corpore mentis,
  Libera tormento pars mihi ne qua vacet.
Pérque dies multos lateris cruciatibus uror,
  Sed quod non modico frigore læſit hyems.
Si tamen ipſe vales, aliquâ nos parte valemus:
  Quippe mea eſt humeris fulta ruina tuis.
Qui mihi cum dederis ingentia pignora, cúmque
  Per numeros omnes hoc tueare caput;
Quod tua me rarò ſolatur epiſtola, peccas:
  Rémque piam præſtas, ni mihi verba neges.
Hoc precor emenda: quod ſi correxeris unum,
  Nullus in egregio corpore nævus erit.
Pluribus accuſem; fieri niſi poſſit, ut ad me
  Littera non veniat; miſſa ſit illa tamen.
Di faciant, ut ſit temeraria noſtra querela;
  Téque putem falsò non meminiſſe mei.
Quod precor, eſſe liquet. neque enim mutabile robur
  Credere me fas eſt pectoris eſſe tui.
Cana priùs gelido deſint abſinthia Ponto,
  Et careat dulci Trinacris Hybla thymo;
Immemorem quàm te quiſquam convincat amici.
  Non ita ſunt fati ſtamina nigra mei.
Tu tamen, ut falſæ poſſis quoque pellere culpæ
  Crimina; quod non es, ne videare, cave:
Utque ſolebamus conſumere longa loquendo
  Tempora, ſermonem deficiente die;
Sic ferat ac referat tacitas nunc littera voces:
  Et peragant linguæ charta manúſque vices:
Quod fore ne nimium videar diffidere, ſitque
  Verſibus hic paucis admonuiſſe ſatis;
Accipe, quo ſemper finitur epiſtola verbo,
  Atque meis diſtent ut tua fata; Vale.

ELEGIA XIV.

QUANTA tibi dederint noſtri monumenta libelli,
  O mihi me conjux carior, ipſa vides.
Detrahat auctori multum Fortuna licebit;
  Tu tamen ingenio clara ferere meo.
Dúmque legar, mecum pariter tua fama legetur:
  Nec potes in mœſtos omnis abire rogos.
Cúmque viri caſu poſſis miſeranda videri;
  Invenies aliquas, quæ quod es, eſſe velint:
Quæ te, noſtrorum cùm ſis in parte malorum,
  Felicem dicant, invideántque tibi.
[Non ego divitias dando tibi plura dediſſem.
  Nil feret ad manes divitis umbra ſuos.]
Perpetui fructum donavi nominis: ſdque
  Quo dare nil potui munere majus, habes.
Adde, quòd, ut rerum ſola es tutela mearum,
  Ad te non parvi venit honoris onus.
Quòd nunquam vox eſt de te mea muta, tuſque
  Judiciis debes eſſe ſuperba viri.
Quæ ne quis poſſit temeraria dicere, perſta:
  Et pariter ſerva méque piámque fidem.
Nam tua, dum ſtetimus, turpi ſinè crimine manſit,
  Et Famæ probitas irreprehenſa fuit.
Par eadem noſtrâ nunc eſt ſibi facta ruinâ.
  Conſpicuum virtus hic tua ponat opus.
Eſſe bonam facile eſt, ubi, quod vetet eſſe, remotum eſt;
  Et nihil officio nupta quod obſtet habet.
Cùm Deus intonuit, non ſe ſubducere nimbo,
  Id demum pietas, id ſocialis amor.
Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet;
  Quæ maneat ſtabili, cùm fugit illa, pede:
Si qua tamen pretii ſibi merces ipſa petiti,
  Inque parum lætis ardua rebus adeſt;
[Ut tempus numeres, per ſæcula nulla tacetur,
  Et loca mirantur, quà patet orbis iter.]
Aſpicis, ut longo maneat laudabilis ævo
  Nomen inextinctum Penelopæa fides?
Cernis, ut Admeti cantetur, ut Hectoris uxor,
  Auſáque in accenſos Iphias ire rogos?
Ut vivat famâ conjux Phylaceïa, cujus
  Iliacam celeri vir pede preſſit humum?
Nil opus eſt letho pro me, ſed amore fidéque.
  Non ex difficili fama petenda tibi eſt.
Nec te credideris, quia non facis, iſta moneri.
  Vela damus, quamvis remige puppis eat.
Qui monet, ut facias, quod jam facis; ille monendo
  Laudat, & hortatu comprobat acta ſuo.

EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA I: BRUTO.

NASO Tomitanæ jam non novus incola terræ
  Hoc tibi de Getico littore mittit opus.
Si vacat, hoſpitio peregrinos, Brute, libellos
  Excipe, dúmque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
  Ne ſuus hoc illis clauſerit auctor iter.
Ah quoties dixi, Certè nil turpe docetis!
  Ite: patet caſtis verſibus ille locus.
Non tamen accedunt: ſed, ut aſpicis ipſe, latere
  Sub Lare privato tutius eſſe putant.
Quæris, ubi hos poſſis nullo componere læſo?
  Quâ ſteterant Artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortaſſe ſub ipſâ.
  Accipe, quodcunque eſt, dummodo non ſit amor.

Invenies, quamvìs non eſt miſerabilis index,
  Non minus hoc illo triſte, quod antè dedi.
Rebus idem, titulo differt: & epiſtola cui ſit
  Non occultato nomine miſſa docet.
Nec vos hoc vultis, ſed nec prohibere poteſtis:
  Muſâque ad invitos officioſa venit.
Quicquid id eſt, adjunge meis. nihil impedit ortos
  Exule, ſervatis legibus, Urbe frui.
Quod metuas non eſt. Antonî ſcripta leguntur:
  Doctus & in promtu ſcrinia Brutus habet.
Nec me nominibus furioſus confero tantis.
  Sæva Deos contra non tamen arma tuli.
Denique Cæſareo, quod non deſiderat ipſe,
  Non caret è noſtris ullus honore liber.
Si dubitas de me; laudes admitte Deorum:
  Et carmen demto nomine ſume meum.
Adjuvat in bello pacatæ ramus olivæ:
  Proderit Auctorem Pacis habere nihil?
Cùm foret Æneæ cervix ſubjecta parenti,
  Dicitur ipſa viro flamma dediſſe viam.
Fert liber Æneaden: & non iter omne patebit?
  At patriæ pater hic; ipſius ille fuit.
Ecquis ita eſt audax, ut limine cogat abire
  Jactantem Phariâ tinnula ſiſtra manu?
Ante Deûm Matrem cornu tibicen adunco
  Cum canit; exiguæ quis ſtipis æra neget?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianæ:
  Unde tamen vivat vaticinator habet.
Ipſa movent animos Superorum numina noſtros;
  Turpe nec eſt tali credulitate capi.
En ego, pro ſiſtro Phrygiique foramine buxi,
  Gentis Iuleæ numina ſancta fero.
Vaticinor moneóque; locum date ſacra ferenti:
  Non mihi, ſed magno poſcitur ille Deo.
Nec, quia vel merui, vel ſenſi Principis iram,
  A nobis ipſum nolle putate coli.
Vidi ego linigeræ numen violâſſe fatentem
  Iſidis, Iſiacos ante ſedere focos.
Alter, ob huic ſimilem privatus lumine culpam,
  Clamabat mediâ ſe meruiſſe viâ.
Talia cæleſtes fieri præconia gaudent;
  Ut, ſua quid valeant numina, teſte probent.
Sæpe levant pœnas, ereptáque lumina reddunt;
  Cùm bene peccati pœnituiſſe vident.
Pœnitet ô, (ſi quid miſerorum creditur ulli)
  Pœnitet, & facto torqueor ipſe meo!
Cúmque ſit exilium, magìs eſt mihi culpa dolori:
  Eſtque pati pœnas, quàm meruiſſe, minus.
Ut mihi Di faveant, quibus eſt manifeſtior ipſe;
  Pœna poteſt demi, culpa perennis erit.
Mors faciet certè, ne ſim, cum venerit, exul:
  [Ne non peccârim, mors quoque non faciet.]
Nil igitur mirum, ſi mens mihi tabida facta
  De nive manantis more liqueſcit aquæ.
Eſtur ut occultâ vitiata teredine navis:
  Æquorei ſcopulos ut cavat unda ſalis:
Roditur ut ſcabrâ poſitum rubigine ferrum:
  Conditus ut tineæ carpitur ore liber:
Sic mea perpetuos curarum pectora morſus,
  Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem ſtimuli, quàm vita, relinquent:
  Quíque dolet citiùs, quàm dolor, ipſe cadet.
Hoc mihi ſi Superi, quorum ſumus omnia, credent;
  Forſitan exiguâ dignus habebor ope.
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu.
  Plus iſto, duri, ſi precer, oris ero.

Epist. II. MAXIMO.

Maxime, qui tanti menſuram nominis imples,
  Et geminas animi nobilitate genus;
Qui naſci ut poſſes, quamvìs cecidere trecenti,
  Non omnes Fabios abſtulit una dies;
Forſitan hæc à quo mittatur epiſtola quæras;
  Quíque loquar tecum, certior eſſe velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
  Durus & aversâ cætera mente legas.
Viderit hæc ſi quis; tibi me ſcripſiſſe fateri
  Audebo, & propriis ingemuiſſe malis.
Viderit; audebo tibi me ſcripſiſſe fateri,
  [Atque modum culpæ notificare meæ.]
Qui, cum me pœnâ dignum graviore fuiſſe
  Confitear; poſſum vix graviora pati.
Hoſtibus in mediis intérque pericula verſor:
  Tanquam cum patriâ pax ſit ademta mihi.
Qui, mortis ſævo geminent ut vulnere cauſas,
  Omnia vipereo ſpicula felle linunt.
His eques inſtructus perterrita mœnia luſtrat,
  More lupi clauſas circuëuntis oves.
At ſemel intentus nervo levis arcus equino
  Vincula ſemper habens irreſoluta manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata ſagittis,
  Portáque vix firmâ ſubmovet arma ſerâ.
Adde loci faciem nec fronde nec arbore tecti;
  Et quod iners hyemi continuatur hyems.
Hic me pugnantem cum frigore, cúmque ſagittis,
  Cúmque meo fato, quarta fatigat hyems.
Fine carent lacrymæ; niſi cùm ſtupor obſtitit illis:
  Et ſimilis morti pectora torpor habet.
Felicem Nioben, quamvìs tot funera vidit,
  Quæ poſuit ſenſum ſaxea facta mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
  Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego ſum, lignum qui non admittar in ullum:
  Ille ego ſum, fruſtra qui lapis eſſe velim.
Ipſa Meduſa oculis veniat licet obvia noſtris,
  Amittat vires ipſa Meduſa ſuas.
Vivimus, ut ſenſu nunquam careamus amaro:
  Et gravior longâ fit mea pœna morâ.
Sic inconſumtum Tityi ſempérque renaſcens
  Non perit, ut poſſit ſæpe perire, jecur.
At puto, cùm requies medicináque publica curæ
  Somnus adeſt, ſolitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent veros imitantia caſus:
  Et vigilant ſenſus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare ſagittas:
  Aut dare captivas ad fera vincla manus.
Aut ubi decipior melioris imagine ſomni,
  Aſpicio patriæ tecta relicta meæ.
Et modò vobiſcum, quos ſum veneratus, amici,
  Et modò cum carâ conjuge, multa loquor.
Sic, ubi percepta eſt brevis & non vera voluptas,
  Pejor ab admonitu fit ſtatus iſte boni.
Sive dies igitur caput hoc miſerabile cernit,
  Sive pruinoſi Noctis aguntur equi;
Sic mea perpetuis liqueſiunt pectora curis,
  Ignibus admotis ut nova cera ſolet.
Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem;
  Ne mea Sarmaticum contegat oſſa ſolum.
Cum ſubit, Auguſti quæ ſit clementia; credo
  Mollia naufragiis littora poſſe dari.
Cum video quàm ſint mea fata tenacia, frangor;
  Speſque levis magno victa timore cadit.
Nec tamen ulterius quidquam ſperóve precórve,
  Quam malè mutato poſſe carere loco.
Aut hoc, aut nihil eſt, pro me tentare modeſtè
  Gratia quod ſalvo veſtra pudore queat.
Suſcipe; Romanæ facundia Maxime linguæ,
  Difficilis cauſæ mite patrocinium.
Eſt mala; confiteor: ſed te bona fiet agente.
  Lenia pro miſerâ fac modò verba fugâ.
Neſcit enim Cæſar, quamvìs Deus omnia nôrit,
  Ultimus hic quâ ſit conditione locus.
Magna tenent illud rerum molimina numen:
  Hæc eſt cæleſti pectore cura minor.
Nec vacat, in quâ ſint poſiti regione Tomitæ,
  Quærere, finitimo vix loca nota Getæ.
Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iazyges acres,
  Cultáque Oreſteæ Taurica terra Deæ.
Quæque aliæ gentes, ubi frigore conſtitit Iſter,
  Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curant,
  Roma; nec Auſonii militis arma timent.
Dant animos arcus illis plenæque pharetræ;
  Quámque libet longis curſibus aptus equus.
Quódque ſitim didicere diu tolerare famémque;
  Quódque ſequens nullas hoſtis habebit aquas.
Ira Dei mitis non me miſiſſet in iſtam,
  Si ſatìs hæc illi nota fuiſſet, humum.
Nec me, nec quemquam Romanum gaudet ab hoſte,
  Méque minus, vitam cui dedit ipſe, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu.
  Nil opus eſt ullis in mea fata Getis.
Sed neque, cur morerer, quidquam mihi comperit actum:
  Nec minus infeſtus, quam fuit, eſſe poteſt.

Tum

Tum quoque nil fecit, niſi quod facere ipſe coëgi,
  Penè etiam merito parcior ira meo.
Dî faciant igitur, quorum mitiſſimus ipſe eſt,
  Alma nihil majus Cæſare terra ferat.
Utque diu ſub eo ſit publica ſarcina rerum;
  Pérque manus hujus tradita gentis eat.
At tu tam placido, quàm nos quoque ſenſimus illum,
  Judice pro lacrymis ora reſolve meis.
Non petito ut bene ſit, ſed utì malè tutiùs; útque
  Exſilium ſævo diſtet ab hoſte meum.
Quámque dedere mihi præſentia numina vitam,
  Non adimat ſtricto ſquallidus enſe Getes.
Denique, ſi moriar, ſubeant pacatius arvum
  Oſſa, nec à Scythicâ noſtra premantur humo.
Nec malè compoſitos (ut ſcilicet exſule dignum)
  Biſtonii cineres ungula pulſet equi.
Et ne, ſi ſupereſt aliquid poſt funera ſenſûs,
  Terreat hîc manes Sarmatis umbra meos.
Cæſaris hæc animum poterant audita movere,
  Maxime; moviſſent ſi tamen antè tuum.
Vox precor Auguſtas pro me tua molliat aures,
  Auxilio trepidis quæ ſolet eſſe reis:
Aſſuetâque tibi doctæ dulcedine linguæ
  Æquandi Superis pectora flecte viri.
Non tibi Theromedon, crudúſve rogabitur Atreus;
  Quíque ſuis homines pabula fecit equis:
Sed piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox:
  Quíque dolet, quoties cogitur eſſe ferox.
Qui vicit ſemper, victis ut parcere poſſet;
  Clauſit & æternâ civica bella ſerâ.
Multa metu pœnæ, pœnâ qui pauca coërcet;
  Et jacit invitâ fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator miſſus ad aures,
  Ut propior patriæ ſit fuga noſtra, roga.
Ille ego ſum, qui te colui; quem feſta ſolebat
  Inter convivas menſa videre tuos.
Ille ego, qui duxi veſtros Hymenæon ad ignes;
  Et cecini fauſto carmina digna toro.
Cujus te ſolitum memini laudare libellos,
  Exceptis, domino qui nocuere ſuo.
Cui tua nonnunquam miranti ſcripta legebas.
  Ille ego, de veſtrâ cui data nupta domo.
Hanc probat, & primo dilectam ſemper ab ævo
  Eſt inter comites Marcia cenſa ſuas.
Inque ſuis habuit matertera Cæſaris antè:
  Quarum judicio ſiqua probata, proba eſt.
Ipſa ſuâ melior famâ, laudantibus illis,
  Claudia divinâ non eguiſſet ope.
Nos quoque præteritos ſinè labe peregimus annos.
  Proxima pars vitæ tranſilienda meæ.
Sed de me ut ſileam, conjux mea ſarcina veſtra eſt.
  Non potes hanc ſalvâ diſſimulare fide.
Confugit hæc ad vos· veſtras amplectitur aras.
  [Jure venit cultos ad ſibi quiſque Deos.]
Fléntque rogat, precibus lenito Cæſare veſtris,
  Buſta ſui fiant ut propiora viri.

Epist. III. RUFINO.

HANC tibi Naſo tuus mittit, Rufine, ſalutem;
  Qui miſer eſt, ulli ſi ſuus eſſe poteſt.
Reddita confuſæ nuper ſolatia menti
  Auxilium noſtris ſpémque tulere malis.
Utque Machaoniis Pœantius artibus heros
  Lenito medicam vulnere ſenſit opem:
Sic ego mente jacens, & acerbo ſaucius ictu,
  Admonitu cœpi fortior eſſe tuo.
Et jam deficiens ſic ad tua verba revixi,
  Ut ſolet infuſo vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
  Ut mea ſint dictis pectora ſana tuis.
Ut multum noſtræ demas de gurgite curæ;
  Non minus exhauſto, quod ſuperabit, erit.
Tempore ducetur longo fortaſſe cicatrix.
  Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non eſt in medico ſemper, relevetur ut æger.
  Interdum doctâ plus valet arte malum.
Cernis, ut è molli ſanguis pulmone remiſſus
  Ad Stygias certo limite ducat aquas.
Afferat ipſe licèt ſacras Epidaurius herbas;
  Sanabit nullâ vulnera cordis ope.
Tollere nodoſam neſcit medicina podagram,
  Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nullâ medicabilis arte;
  Aut, ut ſit, longâ eſt extenuanda morâ.
Cùm bene firmârunt animum præcepta jacentem,
  Sumtáque ſunt nobis pectoris arma tui;
Rurſus amor patriæ ratione valentior omni,
  Quod tua texuerunt ſcripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, ſive hoc muliebre vocari;
  Confiteor miſero molle cor eſſe mihi.
Non dubia eſt Ithaci prudentia: ſed tamen optat
  Fumum de patriis poſſe videre focis.
Neſcio quâ natale ſolum dulcedine captos
  Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.
Quid melius Româ? Scythico quid littore pejus?
  Huc tamen ex illâ barbarus urbe fugit.
Cùm bene ſit clauſæ caveâ Pandione natæ;
  Nititur in ſylvas illa redire ſuas.
Aſſuetos tauri ſaltus, aſſueta leones
  (Nec feritas illos impedit) antra petunt.
Tu tamen exſilii morſus è pectore noſtro
  Fomentis ſperas cedere poſſe tuis.
Effice, vos ipſi ne tam mihi ſitis amandi,
  Talibus ut levius ſit caruiſſe malum.
At, puto, quâ fueram genitus, tellure carenti,
  In tamen humano contigit eſſe loco.
Orbis in extremi jaceo deſertus arenis:
  Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hîc pomum, non dulces educat uvas:
  Non ſalices ripâ, robora monte virent.
Néve fretum terrâ laudes magìs; æquora ſemper
  Ventorum rabie, ſolibus orba, tument.
Quócunque aſpicias, campi cultore carentes,
  Vaſtáque, quæ nemo vindicet, arva jacent.
Hoſtis adeſt dextrâ lævâque à parte timendus;
  Vicinóque metu terret utrumque latus.
Altera Biſtonias pars eſt ſenſura ſariſſas,
  Altera Sarmaticâ ſpicula miſſa manu.
I nunc, & veterum nobis exempla virorum,
  Qui forti caſum mente tulere, refer.
Et grave magnanimi robur mirare Rutilî,
  Non uſi reditûs conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus & hoſtica tellus;
  Penè minùs nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patriâ Cynicus procul eſſe Sinopeus:
  Legit enim ſedes, Attica terra, tuas.
Arma Neoclides qui Perſica contudit armis,
  Argolicâ primam ſenſit in urbe fugam.
Pulſus Ariſtides patriâ Lacedæmona fugit:
  Inter quas dubium, quæ prior eſſet, erat.
Cæde puer factâ Patroclus Opunta reliquit,
  Theſſalicámque adiit hoſpes Achillis humum.
Exſul ab Hæmoniâ Pirenida ceſſit ad undam,
  Quo duce trabs Colchas ſacra cucurrit aquas.
Liquit Agenorides Sidonia mœnia Cadmus,
  Poneret ut muros in meliore loco.
Venit ad Adraſtum Tydeus Calydone fugatus;
  Et Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
  Exſulibus tellus ultima Tybur erat?
Perſequar ut cunctos; nulli datus omnibus ævis
  Tam procul à patriâ eſt, horridiórve locus.
Quo magìs ignoſcat ſapientia veſtra dolenti,
  Qui facit ex dictis non ita multa tuis.
Nec tamen inficior, ſi poſſint noſtra coïre
  Vulnera; præceptis poſſe coïre tuis.
Sed vereor, ne me fruſtra ſervare labores;
  Neu juvet admotâ perditus æger ope.
Nec loquor hæc, quia ſit major prudentia nobis;
  Sed ſim quàm medico notior ipſe mihi.
Ut tamen hoc ita ſit, munus tua grande voluntas
  Ad me pervenit, conſulitúrque boni.

Epist. IV. UXORI.

JAM mihi deterior canis aſpergitur ætas;
  Jámque meos vultus ruga ſenilis arat:
Jam vigor, & quaſſo languent in corpore vires;
  Nec, juveni luſus qui placuere, placent.
Nec ſi me ſubitò videas, agnoſcere poſſis:
  Ætatis facta eſt tanta ruina meæ.
Confiteor facere hæc annos: ſed & altera cauſa eſt,
  Anxietas animi, continuúſque labor.
Nam mea per longos ſi quis mala digerat annos,
  (Crede mihi,) Pylio Neſtore major ero.
Cernis ut in duris (& quid bove firmius?) arvis
  Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quæ nunquam vacuo ſolita eſt ceſſare novali,
  Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.

Occidet, ad Circi ſi quis certamina ſemper
  Non intermiſſis curſibus ibit, equus.
Firma ſit illa licèt, ſolvetur in æquore navis,
  Quæ nunquam liquidis ſicca carebit aquis.
Me quoque debilitat ſeries immenſa malorum,
  Ante meum tempus cogit & eſſe ſenem.
Otia corpus alunt; animus quoque paſcitur illis.
  Immodicus contrà carpit utrumque labor.
Aſpice, in has partes quòd venerit Æſone natus,
  Quam laudem à ſerâ poſteritate ferat.
At labor illius noſtro leviórque minórque:
  Si modò non verum nomina magna premunt.
Ille eſt in Pontum Peliâ mittente profectus,
  Qui vix Theſſaliæ fine timendus erat.
Cæſaris ira mihi nocuit; quem Solis ab ortu
  Solis ad occaſus utraque terra tremit.
[Junctior Hæmonia eſt Ponto, quàm Roma ſit Iſtro:
  Et brevius, quàm nos, ille peregit iter.]
Ille habuit comites primos telluris Achivæ:
  At noſtram cuncti deſtituere fugam.
Nos fragili vaſtum ligno ſulcavimus æquor:
  Quæ tulit Æſoniden, firma carina fuit.
Nec Tiphys mihi rector erat: nec Agenore natus
  Quæ ſequerer docuit quas fugerémque vias.
Illum tutata eſt cum Pallade regia Juno:
  Defendere meum numina nulla caput.
Illum furtivæ juvere Cupidinis artes;
  Quas à me vellem non didiciſſet Amor.
Ille domum rediit: nos his moriemur in arvis,
  Perſtiterit læſi ſi gravis ira Dei.
Durius eſt igitur noſtrum, fidiſſima conjux,
  Illo, quod ſubiit Æſone natus, onus.
Te quoque, quam juvenem diſcedens Urbe reliqui,
  Credibile eſt noſtris inſenuiſſe malis.
O ego Dî faciant, talem te cernere poſſim,
  Charáque mutatis oſcula ferre genis;
Amplectíſque meis corpus non pingue lacertis;
  Et, Gracile hoc fecit, dicere, cura mei:
Et narrare meos flenti flens ipſe labores;
  Sperato nunquam colloquióque frui:
Thuráque Cæſaribus cum conjuge Cæſare dignâ,
  Dîs veris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam lenito Principe mater
  Quamprimum roſeo provocet ore diem!

EPIST. V. MAXIMO.

ILLE tuos quondam non ultimus inter amicos,
  Ut ſua verba legas, Maxime, Naſo rogat.
In quibus ingenium deſiſte requirere noſtrum,
  Neſcius exſilii ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus:
  Ut capiant vitium, nî moveantur, aquæ.
Et mihi, ſi quis erat, ducendi carminis uſus
  Deficit; éſtque minor factus inerte ſitu.
Hæc quoque quæ legitis, (ſi quid mihi, Maxime, credis,)
  Scribimus invitâ víxque coacta manu.
Non libet in tales animum contendere curas;
  Nec venit ad duros Muſa vocata Getas.
Ut tamen ipſe vides, luctor deducere verſum.
  Sed non fit fato mollior ille meo.
Cùm relego, ſcripſiſſe pudet: quia plurima cerno,
  Me quoque, qui feci, judice digna lini.
Nec tamen emendo: labor hic quàm ſcribere major.
  Ménſque pati durum ſuſtinet ægra nihil.
Scilicet incipiam limâ mordaciùs uti,
  Et ſub judicium ſingula verba vocem?
Torquet enim Fortuna parum, niſi Nilus in Hebrum
  Confluat? & frondes Alpibus addat Athos?
Parcendum eſt animo miſerabile vulnus habenti.
  Subducunt oneri colla peruſta boves.
At, puto, fructus adeſt juſtiſſima cauſa laborum:
  Et ſata cum multo fœnore reddit ager.
Tempus ad hoc nobis (repetas licèt omnia) nullum
  Profuit (atque utinam non nocuiſſet!) opus.
Cur igitur ſcribam miraris? miror & ipſe:
  Et mecum quæro ſæpe, quid indè feram.
An populus verè ſanos negat eſſe poëtas;
  Súmque fides hujus maxima vocis ego?
Qui, ſterili toties cùm ſim deceptus ab arvo,
  Damnoſâ perſto condere ſemen humo.
Scilicet eſt cupidus ſtudiorum quiſque ſuorum;
  Tempus & aſſuetâ ponere in arte juvat.
Saucius ejurat pugnam gladiator, & idem
  Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil ſibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
  Et ducit remos, quâ modò navit aquâ.
Sic ego conſtanter ſtudium non utile carpo;
  Et repeto, nollem quas coluiſſe, Deas.
Quid potius faciam? non ſum qui ſegnia ducam
  Otia. mors nobis tempus habetur iners.
Nec juvat in lucem nimio marceſcere vino:
  Nec tenet incertas alea blanda manus.
Cùm dedimus ſomno, quas corpus poſtulat, horas,
  Quo ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere diſcam
  Sarmaticos arcus; & trahar arte loci?
Hoc quoque me ſtudium prohibent aſſumere vires;
  Ménſque magis gracili corpore noſtra valet.
Cum bene quæſieris, quid agam; magìs utile nil eſt
  Artibus his, quæ nil utilitatis habent.
Conſequor ex illis caſûs oblivia noſtri.
  Hanc ſatìs eſt meſſem ſi mea reddit humus.
Gloria vos acuat: vos ut recitata probentur
  Carmina, Pieriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, ſatìs eſt componere nobis:
  Et nimis intenti cauſa laboris abeſt.
Cur ego ſollicitâ poliam mea carmina curâ?
  An verear, ne non approbet illa Getes?
Forſitan audacter faciam, ſed glorior Iſtrum
  Ingenio nullum majus habere meo.
Hôc (ubi vivendum) ſatìs eſt ſi conſequor arvo,
  Inter inhumanos eſſe poëta Getas.
Quò mihi diverſum famâ contendere in orbem?
  Quem Fortuna dedit, Roma ſit ille locus.
Hôc mea contenta eſt infelix Muſa theatro.
  Sic merui; magni ſic voluere Dei.
Nec reor hinc iſtuc noſtris iter eſſe libellis,
  Quò Boreas pennâ deficiente venit.
Dividimur cælo; quæque eſt procul urbe Quirini,
  Aſpicit hirſutos comminus Urſa Getas.
Per tantum terræ, tot aquas vix credere poſſim
  Indicium ſtudii tranſiluiſſe mei.
Finge legi, quódque eſt mirabile, finge placere:
  Auctorem certè res juvet iſta nihil.
Quò tibi, ſi calidâ poſitus laudere Syene;
  Aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
Altiùs ire libet? ſi te diſtantia longè
  Pleïadum laudent ſigna, quid indè feras?
Sed neque pervenio ſcriptis mediocribus iſtuc;
  Famáque cum domino fugit ab Urbe ſuo.
Vóſque quibus perii, tunc cùm mea fama ſepulta eſt,
  Nunc quoque de noſtrâ morte tacere reor.

EPIST. VI. GRÆCINO.

ECQUID ut audiſti (nam te diverſa tenebat
  Terra) meos caſus, cor tibi triſte fuit?
Diſſimules, metuáſque licèt, Græcine, fateri;
  Si bene te novi, triſte fuiſſe liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis iſtos;
  Nec minùs à ſtudiis diſſidet illa tuis.
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura eſt,
  Pectora molleſcunt, aſperitáſque fugit.
Nec quiſquam meliore fide complectitur illas,
  Quà ſinit officium, militiæque labor.
Certè ego, cùm primùm potui ſentire quid eſſem,
  (Nam fuit attonito mens mihi nulla diu)
Hoc quoque Fortunæ ſenſi, quod amicus abeſſes:
  Qui mihi præſidium grande futurus eras.
Tecum tunc aberant ægræ ſolatia mentis,
  Magnáque pars animæ conſiliíque mei.
At nunc, quod ſupereſt, fer opem, precor, eminus unam:
  Alloquióque juva pectora noſtra tuo.
Quæ (non mendaci ſi quidquam credis amico)
  Stulta magìs dici, quàm ſcelerata, decet.
Nec leve, nec tutum, peccati quæ ſit origo,
  Scribere. tractari vulnera noſtra timent.
Qualicunque modo mihi ſint ea facta, rogare
  Deſine. non agites, ſi qua coïre velis.
Quicquid id eſt, ut non facinus, ſic culpa vocandum.
  Omnis an in magnos culpa Deos, ſcelus eſt?
Spes igitur menti pœnæ, Græcine, levandæ
  Non eſt ex toto nulla relicta meæ.
Hæc Dea, cùm fugerent ſceleratas numina terras,
  In Dîs inviſâ ſola remanſit humo.
Hæc facit, ut vivat vinctus quoque compede foſſor;
  Liberáque à ferro crura futura putet.
Hæc facit, ut, videat cùm terras undique nullas,
  Naufragus in mediis brachia jactet aquis.

Sæpe

Sæpe aliquem ſolers medicorum cura reliquit;
Nec ſpes huic venâ deficiente cadit.
Carcere dicuntur clauſi ſperare ſalutem:
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quàm multos laqueo ſua colla ligantes
Non eſt propoſitâ paſſa perire nece!
Me quoque cunantem gladio finire dolorem
Arcuit, injectâ cuntinuſtque manu.
Quſdque facis? lacrymis opus eſt, non ſanguine, dixit:
Sæpe per has flecti Principis ira ſoler.
Quamvìs eſt igitur meritis indebita noſtris,
Magna tamen ſpes eſt in bonitate Dei.
Qui ne difficilis mihi ſit, Græcine, precare:
Conſer & in votum tu quoque verba meum.
Inque Tomitanâ jaceam tumulatus arenâ,
Si te non nobis iſta vovere liquet.
Nam priùs incipiaot turres vitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas;
Quàm malè ſe præſtet veteri Græcinus amico.
Non ita ſunt fatis omnia verſa meis.

Epist. VII. MESSALLINO.

Littera pro verbis tibi, Meſſalline, ſalutem,
Quam legis, à ſævis attulit uſque Getis.
Indicat auctorem locus? an, oiſi nomine lecto,
Hæc me Naſonem ſcribere verba later?
Ecquis iu estremo poſitus jacet orbe tuorum,
Me tamen escepto, qui precor eſſe tuus?
Dî procul à cunctis, qui te venerantur amántque,
Hujus notitiam gentis abeſſe velint.
Nos ſatis eſt inter glaciem Scythicáſque ſagittas
Vivere: ſi vita eſt mortis habenda genus.
Nos premat aut bello tellus, aut frigore cælum:
Truxque Getes armis, grandine pulſet hyems:
Nos habeat regio nec pomo ſœta nec uvis;
Et cujus nullum ceſſet ab hoſte latus.
Cætera ſit ſoſpes cultorum turba tuorum;
Io quibus, ut populo, pars ego parva fui.
Me miſerum, ſi tu verbis offenderis iſtis:
Nóſque oegas ullâ parte fuiſſe tuos!
Idque ſit ot verum, mentito ignoſcere debes.
Nil demit laudi gloria oostra tuæ.
[Quis ſe Cæſaribus notus non fingit amicum?
Da veniam faſſo; tu mihi Cæſar eris.]
Nec tamen irrumpo, quò non licet ire: ſatíſque eſt,
Atria ſi nobis oon patuiſſe negas.
Utque tibi fuerit mecum nihil amplius; uno
Nempe ſalutaris, quàm priùs, ore minús.
Nec tuus eſt genitor nos inficiatus amicos,
Hortator ſtudii cauſáque fáxque toei.
Coi nos & lacrymas, ſupremum in funere munus,
Et dedimus medio ſcripta canenda foro.
Adde quòd eſt frater tanto tibi junctus amore,
Quantus in Atridis Tyndaridíſque fuit.
Is me nec comitem nec dedignatus amicum eſt:
Si tamen hæc illi non nocitura putas.
Si minùs, hâc quoque me mendacem parte fatebor.
Clauſa mihi potiùs tota ſit iſta domus.
Sed neque claudenda eſt; & nulla potentia vires
Præſtandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem, culpam quoque poſſe negari;
Sic facinus nemo neſcit abeſſe mihi.
Quòd niſi delicti pars excuſabilis eſſet;
Parva relegari pœna futura fuit.
Ipſe ſed hoc vidit, qui pervidet omnia, Cæſar;
Stultitiam dici crimina poſſe mea.
Quáque ego permiſi, quáque eſt res paſſa, pepercit:
Uſus & eſt modicè fulminis igne ſui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit poſſe reverti:
Si ſua per veſtras victa ſit ira preces.
At graviter cecidi. quid enim mirabile, ſi quis
A Jove percuſſus non leve vulnus habet?
Ipſe ſuas ut jam vires inhiberet Achilles,
Miſſa graves ictus Pelias haſta tulit.
Judicium nobis igitur cùm vindicis adſit,
Non eſt cur tua me janua nôſſe neget.
Culta quidem (fateor) citra, quàm debuit, illa:
Sed fuit io ſatis hoc qnoque, credo, meis.
Nec tamen officium ſenſit magis altera noſtrum.
Hìc illìc veſtro ſub Lare ſemper eram.
Quæque tua eſt pietas; ut te non excolat ipſum,
Jus aliqood tecum fratris amicus habet.
Quid, quòd, ut emeritis referenda eſt gratia ſemper,
Sic eſt fortunæ promeruiſſe tuæ?
Quòd ſi permittis nobis ſuadere, quid optes:
Ut des, quàm reddas, plura, precare Deos.
Idque facis, quantúmque licet meminiſſe, ſolebas
[Officii cauſa pluribus eſſe dati.]
Quolibet in numero me, Meſſalline, repooe:
Sim modò pars veſtræ non aliena domûs.
Et mala Naſonem (quoniam meruiſſe videtur)
Si non ferre doles, at meruiſſe dole.

Epist. VIII. SEVERO.

A Tibi dilecto miſſam Naſone ſalutem
Accipe, pars animæ magna, Severe, meæ.
Néve roga, quid agam: ſi perſequar omnia, flebis.
Summa ſatis noſtri ſi tibi nota mali.
Vivimus aſſiduis espertes pacis in armis,
Dira pharetrato bella movente Getâ.
Déque tot expulſis ſum miles in exſule ſolus:
Tuta (nec invideo) cætera turba jacet.
Quóque magis noſtros veniâ dignere libellos,
Hæc in procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripæ vicina binominis Iſtri,
Mœnibus & poſitu vix adeunda loci.
Caſpius Ægypſos (de ſe ſi credimus ipſis)
Condidit; & proprio nomine dixit opus.
Hanc ſerus Odryſiis inopino Marte peremtis
Cepit, & in Regem ſuſtulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
Protinus ionumero milite cinctus adeſt.
Nec priùs abſceſſit, meritâ quàm cæde nocentum
Se nimis ulciſceus estitit ipſe nocens.
At tibi, Rex ævo, detur, fortiſſime noſtro,
Semper honoratâ ſceptra tenere manu.
Teque, quod & præſtat, (quid enim tibi plenius optem?)
Martia cum magno Cæſare Roma probet.
Sed memor unde abii, queror, ô jucunde ſodalis,
Accedant noſtris ſæva quòd arma malis.
Ut careo vobis Stygias detruſus in oras,
Quattuor autumnos Pleias orta facit.
Nec tu credideris urbanæ commoda vitæ
Quærere Naſonem. quærit & illa tamen.
Nam modò vos animo dulces reminiſcor amici;
Nunc mihi cum carâ cunjuge nata ſubit:
Eque domo rurſus pulcræ loca vertor ab Urbis,
Cunctáque mens oculis pervidet illa ſuis.
Nunc fora, nunc ædes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc ſubit æquatâ porticus omnis humo.
Gramina nunc Campi pulcros ſpectantis in hortos,
Stagnáque & Euripi, Virgineúſque liquor.
At, puto, ſic Urbis miſero eſt erepta voluptas,
Quolibet ut ſaltem rure frui liceat.
Non meus amiſſos animus deſiderat agros,
Ruráque Peligno conſpicienda ſolo:
Nec quos piniferis poſitos io collibus hortos
Spectat Flaminiæ Clodia juncta viæ.
Quos ego neſcio cui colui, quibus ipſe ſolebam
Ad ſata fontanas (nec pudet) addere aquas.
Sunt ibi, ſi vivunt, noſtrâ quoque conſita qoondam,
Sed oon & noſtrâ poma legenda manu.
Pro quibus amiſſis utinam contingere poſſit
Hìc ſaltem profugo gleba colenda mihi!
Ipſe ego pendentes (liceat modò) rupe capellas,
Ipſe velim baculo paſcere nixus oves.
Ipſe ego, ne ſolitis inſiſtant pectora curis,
Ducam ruricolas ſub juga panda boves.
Et diſcam Getici quæ nôrint verba juvenci:
Aſſuetas illis adjiciámque minas.
Ipſe manu capulum prenſi moderatus aratri
Experiar motâ ſpargere ſemen humo.
Nec dubitem longis purgare ligonibus arva:
Et dare jam, ſitiens quas bibat hortus, aquas.
Unde ſed hoc nobis, minimum quos inter & hoſtem
Diſcrimen murus clauſáque porta facit?
At tibi naſcenti (quod toto pectore lætor)
Nêrunt fatales fortia fila Deæ.
Te modò Campus habet, denſâ modò porticus umbrâ:
Nunc, in quo ponis tempora rara, Forum.
Umbria ouoc revocat: oec non Albana petentem
Appia ferventi ducit in arva rotâ.
Forſitan hic optes, ut juſtam ſupprimat iram
Cæſar; & hoſpitium ſit tua villa meum.
Ah nimiuoi eſt, quod, amice, petis! moderatiùs opta:
Et voti, quæſo, contrahe vela tui.
Terra velim propior, nulliſque obnoxia bello
Detur: erit noſtris pars bona demta malis.

Epist.

Epiſt. IX. MAXIMO.

QUÆ mihi de rapto tua venit epiſtula Celſo,
 Protious eſt lacrymis humida facta meis.
Quódque oefas dictu, fieri nec poſſe putavi,
 Invitis oculis littera lecta tua eſt.
Nec quidquam ad ooſtras pervenit acerbius aures
 Ut ſumus in Ponto; perveniátque precor.
Ante meos oculos tanquam præſentis imago
 Hæret: & extinctum vivere fingit amor.
Sæpe refert animus luſus gravitate carentes:
 Seria cum liquidâ ſæpe peracta fide.
Nulla tamen ſubeunt mihi tempora denſiùs illis,
 Quæ vellem vitæ ſumma fuiſſe meæ.
Cùm domus iogenti ſubitò mea lapſa ruinâ
 Concidit, in domini procubuítque caput.
Adfuit ille mihi, cùm pars me magna reliquit,
 Maxime; Fortunæ nec fuit ipſe comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
 Ponendus quàm ſi frater in igne foret.
Hæſit in amplexu, conſolatúſque jacentem eſt.
 Cúmque meis lacrymis miſcuit uſque ſuas.
O quoties vitæ cuſtus inviſus amaræ
 Continuit promtas in mea fata manus!
O quoties dixit, Placabilis ira Deorum eſt.
 Vive, nec ignoſci tu tibi poſſe nega.
Vox tamen illa fuit celeberrima, Reſpice quantum
 Debeat auxilii Maximus eſſe tibi.
Maximus incumbet; quâque eſt pietate, rogabit,
 Ne ſit ad extremum Cæſaris ira tenax.
Cúmque ſuis fratris vires adhibebit, & omnem,
 Quò leviùs doleas, experietur opem.
Hæc mihi verba malæ minuerunt tædia vitæ.
 Quæ tu, ne fuerint, Maxime, vana, cave.
Huc quoque venturum mihi ſe jurare ſolebat;
 Non niſi te longæ jus ſibi dante viæ.
Nam tua non alio coluit penetralia ritu,
 Terrarum dominos quàm colis ipſe Deos.
Crede mihi: multos habeas cùm dignus amicos,
 Non fuit è multis quolibet ille minor.
Si modò nec cenſus, nec clarum nomen avorum,
 Sed probitas magnos ingeniúmque facit.
Jure igitur lacrymas Celſo libamus ademto;
 Cùm fugerem, vivo quas dedit ille mihi.
Carmina jure damus raros teſtantia mores;
 Ut tua venturi nomina, Celſe, legant.
Hoc eſt, quod poſſum Geticis tibi mittere ab arvis:
 Hoc ſolum eſt illìc, quod liquet eſſe meum.
Funera nec potui comitare, nec ungere corpus;
 Aque tuis toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
 Præſtitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exſequias, & magni funus honoris
 Fecit; & in gelidos verſit amoma ſinus.
Diluit & lacrymis mœrens unguenta profuſis;
 Oſſáque vicinâ condita texit humo.
Qui quoniam exſtinctis, quæ debet, præſtat amicis,
 Et nos exſtinctis annumerare poteſt.

Epiſt. X. FLACCO.

NASO ſuo profugus mittit tibi, Flacce, ſalutem:
 Mittere rem ſi quis, quâ caret ipſe, poteſt.
Longus enim curis vitiatum corpus amaris
 Non patitur vires languor habere ſuas.
Nec dolor ullus adeſt, nec febribus uror anhelis;
 Et peragit ſoliti vena tenoris iter.
Os hebes eſt, poſitæque movent faſtidia menſæ:
 Et queror, inviſi cum venit hora cibi.
Quod mare; quod tellus, appone, quod educat aër;
 Nil ibi, quod nobis eſuriatur, erit.
Nectar & ambroſiam, latices epuláſque Deorum,
 Det mihi formoſâ nava Juventa manu;
Non tamen exacuet torpens ſapor ille palatum:
 Stabit & in ſtomacho pondus inerte diu.
Hæc ego non auſim, cùm ſint veriſſima, cuivis
 Scribere; delicias ne mala noſtra vocent.
Scilicet is ſtatus eſt, ea rerum forma mearum,
 Deliciis etiam poſſit ut eſſe locus?
Delicias illi precor has contingere, ſi quis,
 Ne mihi ſit levior Cæſaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili cibus eſt in corpore, ſomnus,
 Non alit officio corpus inane ſuo.
Sed vigilo, vigilántque mei ſinè fine dolores;
 Quorum materiam dat locus ipſe mihi.
Vix igitur poſſis viſos agnoſcere vultus:
 Quóque ierit, quæras, qui fuit antè, color.
Parvus in exiles ſuccus mihi pervenit artus:
 Membráque ſunt cerâ pallidiora novâ.
Non hæc immodico contraxi damna Lyæo:
 Scis mihi quàm ſolæ penè bibantur aquæ.
Non epulis oneror: quarum ſi tangar amore,
 Eſt tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnoſa voluptas.
 Non ſolet in mœſtos illa venire toros.
Unda locúſque nocent: & cauſa valentior iſtis,
 Anxietas animi, quæ mihi ſemper adeſt.
Hanc niſi tu pariter ſimili cum fratre levares,
 Vix mens triſtitiæ mœſta toliſſet onus.
Vos eſtis fragili tellus non dura phaſelo:
 Quámque negant multi, vos mihi fertis opem.
Ferte, precor, ſemper, quia ſemper egebimus illâ;
 Cæſaris offenſum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
 Suppliciter veſtros quiſque rogate Deos.

EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER SECUNDUS.

Epiſt. I. GERMANICO CÆSARI.

HUC quoque Cæſarei pervenit fama triumphi,
 Languida quò feſſi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythicâ regione putavi.
 Jam minùs hic odio eſt, quàm fuit antè, locus.
Tandem aliquid pulsâ curarum nube ſerenum
 Vidi; Fortunæ verba dedique meæ.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Cæſar,
 Velle poteſt cuivis hæc tamen una dari.
Dî quoque, ut à cunctis hilari pietate colantur,
 Triſtitiam poni per ſua feſta jubent.
Denique, quod certus furor eſt audere fateri,
 Hâc ego lætitiâ, ſi vetet ipſe, fruar.
Jupiter utilibus quoties juvat imbribus agros,
 Mixta tenax ſegeti creſcere lappa ſolet.
Nos quoque frugiferum ſentimus inutilis herba
 Numen; & invitâ ſæpe juvamur ope.
Gaudia, Cæſareæ mentis pro parte virili
 Sunt mea. privati nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi: per quam ſpectata triumphi
 Incluſo mediis eſt mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper viſenda coiſſe
 Innumeras gentes ad Ducis ora ſui.
Quæque capit vaſtis immenſum mœnibus orbem,
 Hoſpitiis Romam vix habuiſſe locum.
Tu mihi narrâſti, cùm multis lucibus antè
 Fuderit aſſiduas nubilus Auſter aquas,
Lumine cæleſti Solem fulſiſſe ſerenum,
 Cum populi vultu conveniente die.
Atque ita victorem, cum magno vocis honore,
 Bellica laudatis dona dediſſe viris:
Claráque ſumturum pictas inſignia veſtes,
 Thura priùs ſanctis impoſuiſſe focis:
Juſtitiámque ſui caſtè placâſſe Parentis;
 Illo quæ templum pectore ſemper habet.
Quáque ierit, felix adjectum plauſibus omen;
 Saxáque roratis erubuiſſe roſis.
Protinus argento verſos imitantia muros
 Barbara cum victis oppida lata viris.
Flumináque, & montes, & in altis paſcua ſylvis;
 Armáque cum telis in ſtrue miſta ſuis.
Déque triumphato, quod Sol incenderit, auro
 Aurea Romani tecta fuiſſe fori.
Tótque tuliſſe duces captivis addita collis
 Vincula, penè hoſtes quot ſatìs eſſe fuit.
Maxima pars horum vitam veniámque tulerunt:
 In quibus & belli ſumma capútque Bato.
Cur ego poſſe negem minui mihi Numinis iram,
 Cùm videam mites hoſtibus eſſe Deos?
Pertulit huc idem nobis, Germanice, rumor,
 Oppida ſub titulo nominis iſſe tui.
Atque ea te contra, nec muri mole, nec armis,
 Nec ſatis ingenio tuta fuiſſe loci.

Di

Dî tibi dent annos! à te nam cætera ſumes;
  Sint modò virtuti tempora longa tuæ.
Quod precor eveniet. ſunt quiddam oracula vatum.
  Nam Deus optanti proſpera ſigna dedit.
Te quoque victorem Tarpeias ſcandere in arces
  Læta coronatis Roma videbit equis.
Maturóſque Pater nati ſpectabit honores,
  Gaudia percipiens, quæ dedit ipſe ſuis.
Jam nunc hæc à me, juvenum bellóque togâque
  Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortaſſe triumphum:
  Sufficiet noſtris ſi modò vita malis.
Imbuero Scythicas ſi non priùs ipſe ſagittas:
  Abſtuleritque ferox hoc caput enſe Getes.
Quòd ſi, me ſalvo, dabitur tibi laurea templis;
  Omina bis dices vera fuiſſe mea.

Epist. II. MESSALLINO.

ILLE domûs veſtræ primis venerator ab annis
  Pulſus ad Euxini Naſo ſiniſtra freti;
Mittit ab indomitis hanc, Meſſalline, ſalutem,
  Quam ſolitus præſens eſt tibi ferre, Getis.
Hei mihi, ſi lecto vultus tibi nomine non eſt
  Qui fuit, & dubitas cætera perlegere!
Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
  Urbe licet veſtrâ verſibus eſſe meis.
Non ego concepi, ſi Pelion Oſſa tuliſſet,
  Clara meâ tangi ſidera poſſe manu.
Nec nos, Enceladi dementia caſtra ſecuti,
  In rerum dominos movimus arma Deos.
Nec, quòd Tydidæ temeraria dextera fecit,
  Numina ſunt telis ulla petita meis.
Eſt mea culpa gravis, ſed quæ me perdere ſolum
  Auſa ſit, & nullum majus adorta nefas.
Nil niſi non ſapiens poſſum timidúſque vocari:
  Hæc duo ſunt animi nominâ vera mei.
Eſſe quidem fateor, meritam poſt Cæſaris iram,
  Difficilem precibus te quoque jure meis.
Quæque tua eſt pietas in totum nomen Iüli,
  Te lædi, cùm quis læditur indè, putas.
Sed licèt arma feras, & vulnera ſæva mineris;
  Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis Achæmeniden Graium Trojana recepit:
  Profuit & Myſo Pelias haſta duci.
Confugit interdum templi violator ad aram,
  Nec petere offenſi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non eſſe; fatemur.
  Sed non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii. Fortuna miſerrima tuta eſt:
  Nam timor eventûs deterioris abeſt.
[Qui rapitur fatis, quid præter fata requirat?
  Sæpe creat molles aſpera ſpina roſas.
Qui rapitur ſpumante ſalo, ſua brachia cauti
  Porrigit, & ſpinas duráque ſaxa capit.]
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales
  Audet ad humanos feſſa venire ſinus.
Nec ſe vicino dubitat committere tecto,
  Quæ fugit infeſtos territa cerva canes.
Da, precor, acceſſum lacrymis, mitiſſime, noſtris:
  Nec rigidam timidis vocibus obde forem.
Verbáque noſtra favens Romana ad Numina perfer,
  Non tibi Tarpeio culta Tonante minùs.
Mandatíque mei legatus ſuſcipe cauſam:
  Nulla meo quamvìs nomine cauſa bona eſt.
Jam propè depoſitus, certè jam frigidus æger,
  Servatus per te, ſi modò ſerver, ero.
Nunc tua pro lapſis nitatur gratia rebus;
  Principis æterni quam tibi præſtat amor.
Nunc tibi & eloquii nitor ille domeſticus adſit,
  Quo poteras trepidis utilis eſſe reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis;
  Et res hæredem repperit illa ſuum.
Hanc ego non, ut me defendere tentet, adoro.
  Non eſt confeſſi cauſa tuenda rei.
Num tamen excuſes erroris imagine factum,
  An nihil expediat tale movere, vide.
Vulneris id genus eſt, quod cùm ſanabile non ſit,
  Non contrectari tutius eſſe putem.
Lingua, ſile: non eſt ultra narrabile quidquam.
  Poſſe velim cineres obruere ipſe meos.
Sic igitur, quaſi me nullus deceperit error,
  Verba face, ut vitâ, quam dedit ipſe, fruar.
Cúmque ſerenus erit, vultúſque remiſerit illos,
  Qui ſecum terras imperiúmque movent;
Exiguam ne me prædam ſinat eſſe Getarum,
  Détque ſolum miſeræ mite, precare, fugæ.
Tempus adeſt aptum precibus. valet ipſe, vidétque
  Quas fecit vires, Roma, valere tuas.
Incolumis conjux ſua pulvinaria ſervat:
  Promovet Auſonium filius imperium.
Præterit ipſe ſuos animo Germanicus annos,
  Nec vigor eſt Druſi nobilitate minor.
Adde nurus, neptéſque pias, natóſque nepotum,
  Cæteráque Auguſtæ membra valere domûs.
Adde triumphatos modò Pæonas, adde quieti
  Subdita montanæ brachia Dalmatiæ.
Nec dedignata eſt abjectis Illyris armis
  Cæſareum famulo vertice ferre pedem.
Ipſe ſuper currum placido ſpectabilis ore
  Tempora Phœbeâ virgine nexa tulit.
Quem pia vobiſcum proles comitavit euntem,
  Digna parente ſuo, nominibúſque datis.
Fratribus aſſimilis, quos proxima templa tenentes
  Divus ab excelsâ Julius æde videt.
His Meſſallinus, quibus omnia cedere debent,
  Primum lætitiæ non negat eſſe locum.
Quicquid ab his ſupereſt, venit in certamen amoris:
  Hâc hominum nulli parte ſecundus eris.
Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti
  Venit honoratis laurea digna comis.
Felices, quibus hos licuit ſpectare triumphos,
  Et Ducis ore Deos æquiparante frui.
At mihi Sauromatæ pro Cæſaris ore videndi,
  Terráque pacis inops, undáque vincta gelu.
Si tamen hæc audis, & vox mea pervenit iſtuc;
  Sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus, primo mihi cultus ab ævo,
  Si quid habet ſenſûs umbra diſerta, petit.
Hoc petit & frater: quamvìs fortaſſe veretur,
  Servandi noceat ne tibi cura mei.
Tota domus petit hoc. nec tu potes ipſe negare,
  Et nos in turbæ parte fuiſſe tuæ.
Ingenii certè, quo nos malè ſenſimus uſos,
  Artibus exceptis, ſæpe probator eras.
Nec mea, ſi tantùm peccata noviſſima demas,
  Eſſe poteſt domui vita pudenda tuæ.
Sic igitur veſtræ vigeant penetralia gentis;
  Curáque ſit Superis Cæſaribúſque tui:
Mite, ſed iratum meritò mihi Numen, adora;
  Eximat ut Scythici me feritate loci.
Difficile eſt, fateor, ſed tendit in ardua virtus:
  Et talis meriti gratia major erit.
Nec tamen Ætnæus vaſto Polyphemus in antro
  Accipiet voces Antiphatéſve tuas:
Sed placidus faciliſque Parens, veniæque paratus;
  Et qui fulmineo ſæpe ſinè igne tonat.
Qui, cùm triſte aliquid ſtatuit, fit triſtis & ipſe:
  Cuíque ferè pœnam ſumere pœna ſua eſt.
Victa tamen vitio eſt hujus clementia noſtro:
  Venit & ad vires ira coacta ſuas.
Qui quoniam patriâ toto ſumus orbe remoti;
  Nec licet ante ipſos procubuiſſe Deos;
Quos colis, ad Superos hæc fer mandata ſacerdos:
  Adde ſed & proprias in mea verba preces.
Sic tamen hæc tenta, ſi non nocitura putabis.
  Ignoſcas: timeo naufragus omne fretum.

Epist. III. MAXIMO.

MAXIME, qui claris nomen virtutibus æquas,
  Nec ſinis ingenium nobilitate premi;
Culte mihi (quid enim ſtatus hic à funere differt?)
  Supremum vitæ tempus adúſque meæ:
Rem facis, afflictum non averſatus amicum,
  Quâ non eſt ævo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, ſed (ſi modò vera fatemur)
  Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat priùs eſt, quàm quid ſit honeſtum:
  Et cum Fortunâ ſtátque cadítque fides.
Nec facilè invenias multis è millibus unum,
  Virtutem pretium qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti, facti ſi præmia deſint,
  Non movet, & gratis pœnitet eſſe probum.
Nil, niſi quod prodeſt, carum eſt. i, detrahe menti
  Spem fructûs avidæ, nemo petendus erit.
At reditus jam quiſque ſuos amat, & ſibi quid ſit
  Utile, ſollicitis ſupputat articulis.
Illud amicitiæ quondam venerabile numen
  Proſtat, & in quæſtu pro meretrice ſedet.

Quo

Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
  Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, niſi cui Fortuna ſecunda eſt.
  Quæ ſimul intonuit, proxima quæque fugat.
En ego, non paucis quondam munitus amicis,
  Dum flavit velis aura ſecunda meis;
Ut fera nimboſo tumuerunt æquora vento,
  In mediis lacerâ puppe relinquor aquis.
Cúmque alii nolint etiam me nôſſe videri,
  Vix duo projecto treſve tuliſtis opem.
Quorum tu princeps, nec enim comes eſſe, ſed auctor,
  Nec petere exemplum, ſed dare dignus eras.
Te, nihil exacto, niſi nos peccâſſe fatentem
  Sponte ſuâ probitas officiúmque juvant.
Judice te mercede caret, per ſéque petenda eſt
  Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia ſit miſerandus, amicum;
  Quódque ſit infelix, deſinere eſſe tuum.
Mitius eſt laſſo digitum ſupponere mento;
  Mergere quàm liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid Æacides poſt mortem præſtet amico:
  Inſtar & hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theſeus Stygias comitavit ad undas:
  A Stygiis quantum ſors mea diſtat aquis!
Adfuit inſano juvenis Phocæus Oreſtæ:
  Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum;
  Utque facis, lapſo, quam potes, affer opem.
Si bene te novi; ſi, quod priùs eſſe ſolebas,
  Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui,
Quo Fortuna magis ſævit, magis ipſe reſiſtis:
  Utque decet, ne te vicerit illa, caves.
Et bene uti pugnes, bene pugnans efficit hoſtis.
  Sic eadem prodeſt cauſa, nocétque mihi.
Scilicet indignum, juvenis cariſſime, ducis
  Te fieri comitem ſtantis in orbe Deæ.
Firmus es; &, quoniam non ſunt ea qualia velles,
  Vela regis quaſſæ qualiacunque ratis.
Quæque ita concuſſa eſt, ut jam caſura putetur,
  Reſtat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primò fuerat tua juſta, nec ipſo
  Lenior, offenſus qui mihi jure fuit.
Quíque dolor pectus tetigiſſet Cæſaris alti,
  Illum jurabas protinus eſſe tuum:
Ut tamen audita eſt noſtræ tibi cladis origo;
  Diceris erratis ingemuiſſe meis.
Tum tua me primùm ſolari littera cœpit;
  Et læſum flecti ſpem dare poſſe Deum.
Movit amicitiæ tum te conſtantia longæ;
  Ante tuos ortus quæ mihi cœpta fuit.
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus:
  Quódque tibi in cunis oſcula prima dedi.
Quòd, cùm veſtra domus teneris mihi ſemper ab annis
  Culta ſit, eſſe vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater Latiæ facundia linguæ,
  Quæ non inferior nobilitate fuit,
Primus ut auderem committere carmina Famæ
  Impulit. ingenii dux fuit ille mei.
Nec, quo ſit primùm nobis à tempore cultus,
  Contendo fratrem poſſe referre tuum.
Te tamen ante omnes ita ſum complexus, ut unus
  Quolibet in caſu gratia noſtra fores.
Ultima me tecum vidit, mœſtiſque cadentes
  Excepit lacrymas Æthalis Ilva genis.
Cùm tibi quærenti, num verus nuncius eſſet,
  Attulerat culpæ quem mala fama meæ;
Inter confeſſum dubiè dubiéque negantem
  Hærebam pavidas dante timore notas:
Exemplóque nivis, quam ſolvit aquaticus Auſter,
  Gutta per attonitas ibat oborta genas.
Hæc igitur referens; & quòd mea crimina primi
  Erroris veniâ poſſe latere vides;
Reſpicis antiquum lapſis in rebus amicum;
  Fomentiſque juvas vulnera noſtra tuis.
Pro quibus optandi ſi nobis copia fiat,
  Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed ſi ſola mihi dentur tua vota; precabor,
  Ut tibi ſit ſalvo Cæſare ſalva parens.
Hæc ego, cùm faceres altaria pinguia thure,
  Te ſolitum memini prima rogare Deos.

Epist. IV. ATTICO.

Accipe colloquium gelido Naſonis ab Iſtro,
  Attice, judicio non dubitande meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
  Deſerit an partes languida cura ſuas?
Non ita Dî triſtes mihi ſunt, ut credere poſſim,
  Fáſque putem jam te non meminiſſe mei.
Ante meos oculos tua ſtat, tua ſemper imago eſt:
  Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor;
  Nec data jucundis tempora pauca jocis.
Sæpe citæ longis viſæ ſermonibus horæ:
  Sæpe fuit brevior, quàm mea verba, dies.
Sæpe tuas factum venit modò carmen ad aures;
  Et nova judicio ſubdita Muſa tuo eſt.
Quod tu laudâras, populo placuiſſe putabam:
  Hoc pretium curæ dulce recentis erat.
Utque meus limâ raſus liber eſſet amici,
  Non ſemel admonitu facta litura tuo eſt.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
  Nos via, nos junctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, cariſſime, ſemper,
  Quantus in Æacide Neſtoridéque fuit.
Non ego, ſi biberes ſecuræ pocula Lethes,
  Excidere hæc credam pectore poſſe tuo.
Longa dies citiùs brumali ſidere, nóxque
  Tardior hybernâ ſolſtitialis erit.
Nec Babylon æſtum, nec frigora Pontus habebit,
  Caltháque Pæſtanas vincet odore roſas:
Quàm tibi noſtrarum veniant oblivia rerum.
  Non ita pars fati candida nulla mei.
Ne tamen hæc dici poſſit fiducia mendax,
  Stultáque credulitas noſtra fuiſſe, cave:
Conſtantíque fide veterem tutare ſodalem
  Quà licet, & quantùm non oneroſus ero.

Epist. V. SALANO.

Condita diſparibus numeris ego Naſo Salano
  Præpoſitâ miſi verba ſalute meo.
Quæ rata ſit cupio, rebúſque ut comprobet omen,
  Te precor à ſalvo poſſit, amice, legi.
Candor, in hôc ævo res intermortua penè,
  Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi cognitus uſu,
  Diceris exſiliis ingemuiſſe meis.
Miſſáque ab extremo legeres cùm carmina Ponto;
  Illa tuus juvit qualiacunque favor.
Optâſtíque brevem ſalvi mihi Cæſaris iram;
  Quod tamen optari, ſi ſciat, ipſe ſinat.
Moribus iſta tuis tam mitia vota dediſti:
  Nec minùs idcirco ſunt ea grata mihi.
Quóque magis moveare malis, doctiſſime, noſtris,
  Credibile eſt fieri conditione loci.
Vix hâc invenias totum (mihi crede) per orbem,
  Quæ minùs Auguſtâ Pace fruatur, humum.
Tu tamen hic ſtructos inter fera prælia verſus
  Et legis, & lectos ore favente probas.
Ingenióque meo, venâ quod paupere manat,
  Plaudis; & è rivo flumina magna facis.
Grata quidem ſunt hæc animo ſuffragia noſtro;
  Vix ſibi cùm miſeros poſſe placere putes.
Dum tamen in rebus tentamus carmina parvis,
  Materiæ gracili ſufficit ingenium.
Nuper ut huc magni pervenit Fama triumphi;
  Auſus ſum tantæ ſumere molis opus.
Obruit audentem rerum gravitáſque nitórque:
  Nec potui cœpti pondera ferre mei.
Illìc quam laudes, erit officioſa voluntas.
  Cætera materiâ debilitata jacent.
Quòd ſi fortè liber veſtras pervenit ad aures;
  Tutelam mando ſentiat ille tuam.
Hoc tibi facturo, vel ſi non ipſe rogarem,
  Accedat cumulus gratia noſtra levis.
Non ego laudandus, ſed ſunt tua pectora, lacte
  Et non calcatâ candidiora nive.
Mirarîſque alios, cùm ſis mirabilis ipſe;
  Nec lateant artes, eloquiúmque tuum.
Te juvenum Princeps, cui dat Germania nomen,
  Participem ſtudii Cæſar habere ſolet.
Tu comes antiquus, tu primis junctus ab annis,
  Ingenio mores æquiparante, places.
Te dicente priùs fit protinus impetus illi:
  Téque habet, elicias qui ſua verba tuis.
Cum tu deſiſti, mortaliáque ora quièrunt,
  Clauſáque non longâ conticuère morâ;
Surgit Iuleo juvenis cognomine dignus,
  Qualis ab Eois Lucifer ortus aquis.

Dúm-

Dúmque ſilens adſtat, ſtatus eſt vultúſque diſerti,
Spémque decens doctæ vocis amictus habet.
Mox, ubi pulſa mora eſt, atque os cæleſte ſolutum,
Hoc Superos jures more ſolere loqui.
Atque, Hæc eſt, dicas, facundia Principe digna:
Eloquio tantum nobilitatis ineſt.
Huic tu cùm placeas, & vertice ſidera tangas,
Scripta tamen profugi vatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua eſt concordia junctis,
Et ſervat ſtudii fœdera quiſque ſui.
Ruſticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiæ navita puppis amat.
Tu quoque Pieridum ſtudio, ſtudioſe, teneris;
Ingenioque faves, ingenioſe, meo.
Diſtat opus noſtrum; ſed fontibus exit ab iſdem:
Artis & ingenuæ cultor uterque ſumus.
[Thyrſus enim vobis, geſtata eſt laurea nobis;
Sed tamen ambobus debet ineſſe calor.]
Utque meis numeris tua dat facundia nervos;
Sic venit à nobis in tua verba nitor.
Jure igitur ſtudio confinia carmina veſtro,
Et commilitii ſacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneat, de quo cenſeris, amicus
Comprecor ad vitæ tempora ſumma tuæ:
Succedátque tuis orbis moderator habenis.
Quod mecum populi vota precantur idem.

Epist. VI. GRÆCINO.

CARMINE Græcinum, qui præſens voce ſolebat,
Triſtis ab Euxinis Naſo ſalutat aquis.
Exſulis hæc vox eſt. præbet mihi littera linguam:
Et, ſi non liceat ſcribere, mutus ero.
Corripis, ut debes, ſtulti peccata ſodalis:
Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, ſed ſera, meæ convicia culpæ.
Aſpera confeſſo verba remitte reo.
Cùm poteram recto tranſire Ceraunia velo,
Ut fera vitarem ſaxa, monendus eram
Nunc mihi naufragio quid prodeſt diſcere facto,
Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da laſſo potius prendenda natanti:
Nec pigeat mento ſuppoſuiſſe manum.
Idque facis, faciáſque precor. ſic mater & uxor,
Sic tibi ſint fratres, totáque ſalva domus.
Quódque ſoles animo, quod ſemper voce precari,
Omnia Cæſaribus ſic tua facta probes.
Turpe erit in miſeris veteri tibi rebus amico
Auxilium nullâ parte tuliſſe tuum.
Turpe referre pedem, nec paſſu ſtare tenaci:
Turpe laborantem deſeruiſſe ratem.
[Turpe ſequi caſum, & fortunæ cedere amicum,
Et, niſi ſit felix, eſſe negare ſuum.]
Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati:
Non hæc Ægidæ Pirithoïque fides.
Quos prior eſt mirata, ſequens mirabitur ætas:
In quorum plauſus tota theatra ſonant.
Tu quoque, per durum ſervato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es: &, quoniam laudem pietate mereris,
Non erit officii gratia ſurda tui.
Crede mihi, noſtrum ſi non mortale futurum
Carmen) in ore frequens poſteritatis eris.
Fac modò permaneas lapſo, Græcine, fidelis;
Duret & in longas impetus iſte moras.
Quæ tu cùm præſtes, remo tamen utor in aurâ.
Nil nocet admiſſo ſubdere calcar equo.

Epist. VII. ATTICO.

ESSE ſalutatum vult te mea littera primùm
A malè pacatis, Attice, miſſa Getis.
Proxima ſubſequitur, quid agas, audire voluptas.
Et ſi, quicquid agas, ſit tibi cura mei.
Nec dubito quin ſit: ſed me timor ipſe malorum
Sæpe ſupervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quæſo, nimióque ignoſce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui ſemel eſt læſus fallaci piſcis ab hamo,
Omnibus unca cibis æra ſubeſſe putat.
Sæpe canem longè viſum fugit agna, lupúmque
Credit; & ipſa ſuam neſcia vitat opem.
Membra reformidant, mollem quoque ſaucia tactum:
Vanáque ſollicitis incutit umbra metum.
Sic ego Fortunæ telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil niſi triſte meo.
Jam mihi fata liquet cœptos ſervantia curſus
Per ſibi conſuetas ſemper itura vias.
Obſervare Deos, ne quid mihi cedat amicè;
Verbáque Fortunæ vix puto poſſe dari.
Eſt illi curæ me perdere, quæque ſolebat
Eſſe levis, conſtans & bene certa nocet.
Crede mihi, ſi ſum veri tibi cognitus oris,
Nec fraus in noſtris caſibus eſſe poteſt;
Cinyphiæ ſegetis citius numerabis ariſtas,
Altáque quàm multis floreat Hybla thymis:
Et quot aves motis nitantur in aëra pennis;
Quótque natent piſces æquore, certus eris:
Quàm tibi noſtrorum ſtatuatur ſumma laborum,
Quos ego ſum terrâ, quos ego paſſus aquâ.
Nulla Getis toto gens eſt truculentior orbe:
Sed tamen hi noſtris ingemuere malis.
Quæ tibi ſi memori coner perſcribere verſu,
Ilias eſt fatis longa futura meis.
Non igitur vereor, quòd te rear eſſe verendum,
Cujus amor nobis pignora mille dedit:
Sed quia res timida eſt omnis miſer; & quia longo
Tempore lætitiæ janua clauſa meæ eſt.
Jam dolor in morem venit meus: útque caducis
Percuſſu crebro ſaxa cavantur aquis;
Sic ego continuo Fortunæ vulneror ictu:
Víxque habet in nobis jam nova plaga locum.
Nec magìs aſſiduo vomer tenuatur ab uſu,
Nec magis eſt curvis Appia trita rotis;
Pectora quàm mea ſunt ſerie cæcata laborum:
Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quæſita eſt gloria multis:
Infelix perii dotibus ipſe meis.
Vita prior vitio caret, & ſinè labe peracta:
Auxilii miſero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur ſæpe ſuorum:
Omnis pro nobis gratia muta fuit.
Adjuvat in duris alios præſentia rebus:
Obruit hoc abſens vaſta procella caput.
Quæ non horruerint tacitam quoque Cæſaris iram?
Addita ſunt pœnis aſpera verba meis.
Fit fuga temporibus levior: projectus in æquor
Arcturum ſubii Pleiadúmque minas.
Sæpe ſolent hyemem placidam ſentire carinæ:
Non Ithacæ puppi ſævior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala noſtra levare:
Ditata eſt ſpoliis perfida turba meis.
Mitius exſilium faciunt loca: triſtior iſtâ
Terra ſub ambobus non jacet ulla polis.
Eſt aliquid patriis vicinum finibus eſſe:
Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Præſtat & exſulibus pacem tua laurea, Cæſar:
Pontica finitimo terra ſub hoſte jacet.
Tempus in agrorum cultu conſumere dulce eſt:
Non patitur verti barbarus hoſtis humum.
Temperie cæli corpúſque animúſque juvantur:
Frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
Eſt in aquâ dulci non invidioſa voluptas:
Æquoreo bibitur cum ſale miſta palus.
Omnia deficiunt: animus tamen omnia vincit.
Ille etiam vires corpus habere facit.
Suſtineas ut onus, nitendum vertice pleno eſt;
At flecti nervos ſi patiare, cadet.
Spes quoque, poſſe morâ miteſcere Principis iram,
Vivere ne nolim deficiámque, cavet.
Nec vos parva datis pauci ſolatia nobis,
Quorum ſpectata eſt per mala noſtra fides.
Cœpta tene, quæſo; nec in æquore deſere navem:
Méque ſimul ſerva, judiciúmque tuum.

Epist. VIII. MAXIMO COTTÆ.

REDDITUS eſt nobis Cæſar cum Cæſare nuper,
Quos mihi miſiſti, Maxime Cotta, Deos.
Utque tuum munus numerum, quem debet, haberet,
Eſt ibi Cæſaribus Livia juncta ſuis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
Quod fuerit pretium cùm rude, numen habet.
Non mihi divitias dando majora dediſſes,
Cælitibus miſſis noſtra ſub ora tribus.
Eſt aliquid ſpectare Deos, & adeſſe putare;
Et quaſi cum vero numine poſſe loqui.
Præmia quanta, Dei! nec me tenet ultima tellus:
Utque priùs mediâ ſoſpes in Urbe moror.
Cæſareos video vultus, velut antè videbam:
Vix hujus voti ſpes fuit ulla mihi.

Utque ſalutabam, numen cæleſte ſaluto.
Quod reduci tribuas, nil (puto) majus habes.
Quid noſtris oculis niſi ſola Palatia deſunt?
Qui locus, ablato Cæſare, vilis erit.
Hunc ego cùm ſpectem, videor mihi cernere Romam.
Nam patriæ faciem ſuſtinet ille ſuæ.
Fallor? an irati mihi ſunt in imagine vultus;
Torváque neſcio quid forma minantis habet?
Parce, vir immenſo major virtutibus orbe,
Juſtáque vindictæ ſupprime lora tuæ.
Parce, precor, ſæcli decus indelebile noſtri;
Terrarum dominum quem ſua cura facit.
Per patriæ nomen, quæ te tibi carior ipſo eſt;
Per nunquam ſurdos in tua vota Deos;
Pérque tori ſociam, quæ par tibi ſola reperta eſt,
Et cui majeſtas non oneroſa tua eſt;
Pérque tibi ſimilem virtutis imagine natum,
Motibus agnoſci qui tuus eſſe poteſt;
Pérque tuos vel avo vel dignos patre nepotes,
Qui veniunt magno per tua vota gradu;
Parte leva minimâ noſtras & contrahe pœnas;
Dáque, procul Scythico qui ſit ab hoſte, locum.
Et tua, (ſi fas eſt) à Cæſare proxime Cæſar,
Numina ſint precibus non inimica meis.
Sic fera quamprimum pavido Germania vultu
Ante triumphantes ſerva feratur equos.
Sic Pater in Pylios, Cumæos mater in annos
Vivant; & poſſis filius eſſe diu.
Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
Accipe non durâ ſupplicis aure preces.
Sic tibi vir ſoſpes, ſic ſint cum prole nepotes,
Cúmque bonis nuribus quas peperere nurus.
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, Druſus
Pars fuerit partûs ſola caduca tui.
Sic tibi fraterni maturè funeris ultor
Purpureus niveis filius inſtet equis.
Annuite ô timidis mitiſſima numina votis.
Præſentes aliquid proſit habere Deos.
Cæſaris adventu totâ gladiator arenâ
Exit; & auxilium non leve vultus habet.
Nos quoque veſtra juvet quòd, quà licet, ora videmus:
Intrata eſt Superis quòd domus una tribus.
Felices illi, qui non ſimulacra, ſed ipſos,
Quíque Deûm coràm corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum;
Quos dedit ars votis, effigiémque colo.
Sic homines novere Deos, quos arduus æther
Occulit: & colitur pro Jove forma Jovis.
Denique, quæ mecum eſt, & erit ſinè fine, cavete,
Ne ſit in inviſo veſtra figura loco.
Nam caput è noſtrâ citiùs cervice recîdi,
Et patiar foſſis lumen abire genis:
Quàm caream raptis, ô publica numina, vobis.
Vos eritis noſtræ portus & ara fugæ.
Vos ego complectar, Geticis ſi cingar ab armis:
Vóſque meas Aquilas, vos mea ſigna ſequar.
Aut ego me fallo, nimiâque cupidine ludor:
Aut ſpes exſilii commodioris adeſt.
Nam minùs & minus eſt facies in imagine triſtis;
Viſaque ſunt dictis annuere ora meis.
Vera precor fiant timidæ præſagia mentis:
Juſtáque quamvis eſt, ſit minor ira Dei.

Epist. IX. COTYI REGI.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in Eumolpi pervenit uſque, Coty;
Fama loquax veſtras ſi jam pervenit ad aures,
Me tibi finitimi parte jacere ſoli;
Supplicis exaudi, juvenum mitiſſime, vocem:
Quámque potes profugo (nam potes) affer opem.
Me Fortuna tibi (de quâ ne conquerar, hoc eſt)
Tradidit; hôc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro littore noſtrum,
Ne fuerit terrâ tutior unda tuâ.
Regia (crede mihi) res eſt, ſuccurrere lapſis:
Convenit & tanto, quantus es ipſe, viro.
Fortunam decet hoc iſtam: quæ maxima cùm ſit,
Eſſe poteſt animo vix tamen æqua tuo.
Conſpicitur nunquam meliore potentia cauſâ,
Quàm quoties vanas non ſinit eſſe preces.
Hoc nitor iſte tui generis deſiderat: hoc eſt
A Superis ortæ nobilitatis opus.
Hoc tibi & Eumolpus generis clariſſimus auctor,
Et prior Eumolpo ſuadet Erichthonius.
Hoc tecum commune Deo: quòd uterque rogati
Supplicibus veſtris ferre ſoletis opem.
Num quid erit, quare ſolito dignemur honore
Numina, ſi demas velle juvare Deos?
Jupiter oranti ſurdas ſi præbeat aures;
Victima pro templo cur cadat icta Jovis?
Si pacem nullam Pontus mihi præſtet eunti,
Irrita Neptuno cur ego thura feram?
Vana laborantis ſi fallat vota coloni,
Accipiat gravidæ cur ſuis exta Ceres?
Nec dabit intonſo jugulum caper hoſtia Baccho,
Muſta ſub adducto ſi pede nulla fluant.
Cæſar ut imperii moderetur fræna precamur,
Tam bene quo patriæ conſulit ille ſuæ.
Utilitas igitur magnos hominéſque Deóſque
Efficit; auxiliis quoque favente ſuis.
Tu quoque fac proſis intrà tua caſtra jacenti,
O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini eſt, hominem ſervare, voluptas:
Et melius nullâ quæritur arte favor.
Quis non Antiphaten Læſtrygona devovet? aut quis
Munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Caſſandreus pater eſt, gentiſve Pheræ;
Quiſve repertorem torruit arte ſuâ:
Sed quàm Marte ferox, & vinci neſcius armis,
Tam nunquam factâ pace cruoris amans.
Adde, quòd ingenuas didiciſſe fideliter artes,
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.
Nec Regum quiſquam magis eſt inſtructus ab illis,
Mitibus aut ſtudiis tempora plura dedit.
Carmina teſtantur; quæ, ſi tua nomina demas,
Threïcium juvenem compoſuiſſe negem.
Néve ſub hoc tractu vates foret unicus Orpheus;
Biſtonis ingenio terra ſuperba tuo eſt.
Utque tibi eſt animus, cùm res ita poſtulat, arma
Sumere, & hoſtili tingere cæde manum;
Atque ut es excuſſo jaculum torquere lacerto,
Colláque velocis flectere doctus equi;
Tempora ſic data ſunt ſtudiis ubi juſta paternis,
Utque ſuis humeris forte quievit opus;
Ne tua marceſcant per inertes otia ſomnos,
Lucida Pieriâ tendis in aſtra viâ.
Hæc quoque res aliquid tecum mihi fœderis adfert:
Ejuſdem ſacri cultor uterque ſumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
Terra ſit exſiliis ut tua fida meis.
Non ego cæde nocens in Pontica littora veni;
Miſtáve ſunt noſtrâ dira venena manu:
Nec mea ſubjectâ convicta eſt gemma tabellâ
Mendacem linis impoſuiſſe notam.
Nec quidquam, quod lege vetor committere, feci.
Et tamen his gravior noxa fatenda mihi eſt.
Néve roges quid ſit; ſtultam conſcripſimus Artem.
Innocuas nobis hæc vetat eſſe manus.
Ecquid præterea peccârim, quærere noli:
Ut pateat ſolâ culpa ſub Arte mea.
Quidquid id eſt, habui moderatam vindicis iram:
Qui niſi natalem nil mihi demſit humum.
Hac quoniam careo; tua nunc vicinia præſtet,
Inviſo poſſim tutus ut eſſe loco.

Epist. X. MACRO.

Ecquid ab impreſſæ cognoſcis imagine ceræ
Hæc tibi Naſonem ſcribere verba, Macer?
Auctoríſque ſui ſi non eſt anulus index,
Cognitáne eſt noſtrâ littera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum?
Nec repetunt oculi ſigna vetuſta tui?
Scis licèt oblitus pariter gemmæque manûſque,
Exciderit tantùm ne tibi cura mei.
Quam tu vel longi debes convictibus ævi,
Vel mea quòd conjux non aliena tibi;
Vel ſtudiis, quibus es, quàm nos, ſapientiùs uſus;
Utque decet, nullâ factus es Arte nocens.
Tu canis æterno quicquid reſtabat Homero,
Ne careant ſummâ Troïca bella manu.
Naſo parum prudens, Artem dum tradit amandi,
Doctrinæ pretium triſte magiſter habet.
Sunt tamen inter ſe communia ſacra poëtis;
Diverſum quamvìs quiſque ſequamur iter.
Quorum te memorem (quamquàm procul abſumus) eſſe
Suſpicor; & caſus velle levare meos.
Te duce magnificas Aſiæ perſpeximus urbes:
Trinacris eſt oculis te duce nota meis.

Vidimus

Vidimus Ætnæâ cælum ſplendeſcere flammâ;
  Suppoſitus monti quam vomit ore gigas:
Henuæóſque lacus, & olentia ſtagna Palici,
  Quáque ſuis Cyanen miſcet Anapus aquis.
Nec procul hinc Nymphen, quæ, dum fugit Elidis amnem,
  Tecta ſub æquoreâ nunc quoque currit aquâ.
Hîc mihi labentis pars anni magna peracta eſt.
  Eheu, quàm diſpar eſt locus ille Getis!
Et quota pars hæc ſunt rerum, quas vidimus ambo,
  Te mihi jucundas efficiente vias!
Seu rate cæruleas pictâ ſulcavimus undas
  Eſſeda nos agili ſive tulere rotâ.
Sæpe brevis nobis vicibus via viſa loquendi;
  Pluráque, ſi numeres, verba fuere gradu.
Sæpe dies ſermone minor fuit; inque loquendum
  Tarda per æſtivos defuit hora dies.
Eſt aliquid, caſus pariter timuiſſe marinos;
  Junctáque ad æquoreos vota tuliſſe Deos
Et modò res egiſſe ſimul; modò rurſus ab illis,
  Quorum non pudeat, poſſe referre, jocos.
Hæc tibi ſi ſubeant, (abſim licèt) omnibus horis
  Ante tuos oculos, ut modò viſus, ero.
Ipſe quidem extremi cùm ſim ſub cardine mundi,
  Qui ſemper liquidis altior extat aquis;
Te tamen intueor, quo ſolo pectore poſſum:
  Et tecum gelido ſæpe ſub axe loquor.
Hîc es, & ignoras: & ades celeberrimus abſens.
  Inque Getas mediâ viſus ab Urbe venis.
Redde vicem: &, quoniam regio felicior iſta eſt,
  Illîc me memori pectore ſemper habe.

Epist. XI. RUFO.

HOC tibi, Ruſe, brevi properatum tempore mittit
  Naſo parum fauſtæ conditor Artis opus:
Ut, quanquam longè toto ſumus orbe remoti,
  Scire tamen poſſis nos meminiſſe tui.
Nominis antè mei veniant oblivia nobis,
  Pectore quàm pietas ſit tua pulſa meo.
Et priùs hanc animam vacuas reddemus in auras,
  Quàm fiat meriti gratia vana tui.
Grande voco lacrymas meritum, quibus ora rigabas,
  Cùm mea concreto ſicca dolore forent.
Grande voco meritum, mœſtæ ſolatia mentis;
  Cùm pariter nobis illa tibíque dares.
Sponte quidem, per ſéque mea eſt laudabilis uxor;
  Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermiones Caſtor fuit, Hector Iuli,
  Hoc ego te lætor conjugis eſſe meæ.
Quæ, ne diſſimilis tibi ſit probitate, laborat;
  Séque tui vitâ ſanguinis eſſe probat.
Ergo, quod fuerat ſtimulis factura ſinè ullis,
  Pleniùs auctorem te quoque nacta facit.
Acer, & ad palmæ per ſe curſurus honores,
  Si tamen horteris, fortiùs ibit equus.
Adde, quòd abſentis curâ mandata fideli
  Perficis, & nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non poſſumus ipſi,
  Dî tibi: qui referent, ſi pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus iſtis,
  Maxima Fundani gloria, Rufe, ſoli.

EPISTOLARUM EX PONTO
LIBER TERTIUS.

Epist. I. UXORI.

ÆQUOR Iaſonio pulſatum remige primùm,
  Quæque nec hoſte fero, nec nive terra cares,
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naſo relinquam,
  In minùs hoſtilem juſſus abire locum?
An mihi Barbariâ vivendum ſemper in iſtâ?
  Inque Tomitanâ condar oportet humo?
Pace tuâ, ſi pax ulla eſt tibi, Pontica tellus,
  Finitimus rapido quam terit hoſtis equo;
Pace tuâ dixiſſe velim; tu peſſima duro
  Pars es in exſilio, tu mala noſtra gravas.
Tu neque ver ſentis cinctum florente coronâ:
  Tu neque meſſorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
  Cuncta ſed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes: & in æquore piſcis
  Incluſus tectâ ſæpe natavit aquâ.
Nec tibi ſunt fontes, laticis niſi penè marini:
  Qui potus dubium ſiſtat alátne ſitim.
Rara, neque hæc felix, in apertis eminet arvis
  Arbor; & in terrâ eſt altera forma maris.
Non avis obloquitur: ſylvis niſi ſi qua remotis
  Æquoreas rauco gutture potat aquas.
Triſtia per vacuos horrent abſinthia campos,
  Conveniénſque ſuo meſſis amara loco.
Adde metus, & quòd murus pulſatur ab hoſte;
  Tinctáque mortiferâ tabe ſagitta madet.
Quòd procul hæc regio eſt, & ab omni devia curſu:
  Nec pede quò quiſquam, nec rate tutus eat.
Non igitur mirum, finem quærentibus horum
  Altera ſi nobis uſque rogatur humus.
Te magis eſt mirum non hoc evincere, conjux;
  Inque meis lacrymas poſſe tenere malis.
Quid facias, quæris? quæras hoc ſcilicet ipſum;
  Invenies, verè ſi reperire voles.
Velle parum eſt: cupias, ut re potiaris, oportet;
  Et faciat ſomnos hæc tibi cura breves.
Velle reor multos. quis enim mihi tam ſit iniquus,
  Optet ut exſilium pace carere meum?
Pectore te toto cunctiſque incumbere nervis,
  Et niti pro me nocte diéque decet.
Utque juvent alii, tu debes vincere amicos,
  Uxor; & ad partes prima venire tuas.
Magna tibi impoſita eſt noſtris perſona libellis:
  Conjugis exemplum diceris eſſe bonæ.
Hanc cave degeneres. ut ſint præconia noſtra
  Vera vide; Famæ quo tuearis opus.
Ut nihil ipſe querar; tacito me Fama queretur,
  Quæ debet, fuerit nî tibi cura mei.
Expoſuit mea me populo Fortuna videndum;
  Et plus notitiæ, quàm fuit antè, dedit.
Notior eſt factus Capaneus de fulminis ictu:
  Notus humo merſis Amphiaraus equis.
Si minus erràſſet, notus minùs eſſet Ulyſſes;
  Magna Philoctetæ vulnere fama ſuo eſt.
Si locus eſt aliquis tanta inter nomina parvis;
  Nos quoque conſpicuos noſtra ruina facit.
Nec te neſciri patitur mea pagina; quâ non
  Inferius Coâ Battide nomen habes.
Quicquid ages igitur, ſcenâ ſpectabere magnâ:
  Et pia non parvis teſtibus uxor eris.
Crede mihi; quoties laudaris carmine noſtro,
  Qui legit has laudes, an mereare rogat.
Utque favere reor plures virtutibus iſtis,
  Sic tua non paucæ carpere facta volent.
Quare, tu præſta, ne livor dicere poſſit;
  Hæc eſt pro miſeri lenta ſalute viri.
Cumque ego deficiam, nec poſſim ducere currum;
  Fac tu ſuſtineas debile ſola jugum.
Ad medicum ſpecto venis fugientibus æger:
  Ultima pars animæ dum mihi reſtat, ades.
Quódque ego præſtarem, ſi te magis ipſe valerem,
  Id mihi, cùm valeas fortiùs, ipſa refer.
Exigit hoc, ſocialis amor, fœdúſque maritum.
  Moribus hoc, conjux, exigis ipſa tuis.
Hoc domui debes, de quâ cenſeris, ut illam
  Non magis officiis, quàm probitate, colas.
Cuncta licèt facias; niſi ſis laudabilis, uxor,
  Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec ſumus indigni; nec (ſi vis vera fateri)
  Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fœnore nobis,
  Nec te, ſi cupiat lædere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adjunge prioribus unum;
  Pro noſtris ut ſis ambitioſa malis.
Ut minus infeſtâ jaceam regione, labora:
  Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, ſed non tamen invidioſa roganti.
  Utque ea non teneas, tuta repulſa tua eſt.
Nec mihi ſuccenſe, toties ſi carmine noſtro,
  Quod facis, ut facias, téque imitere, rogo.
Fortibus aſſuevit tubicen prodeſſe; ſuóque
  Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua eſt probitas, teſtatáque tempus in omne;
  [Sit virtus etiam non probitate minor.]
Non tibi Amazonia pro me ſumenda ſecuris,
  Aut exciſa levi pelta gerenda manu.

Numen adorandum eſt; non ut mihi fiat amicum,
  Sed ſit ut iratum, quàm fuit antè, minùs.
Gratia ſi nulla eſt, lacrymæ tibi gratia fient.
  Hâc potes, aut nullâ, parte movere Deos.
Quæ tibi ne deſint, benè per mala noſtra cavetur:
  Méque viro flendi copia dives adeſt.
Utque meæ res ſunt; omni (puto) tempore flebis.
  Has Fortuna tibi noſtra miniſtrat opes.
Si mea mors redimenda tuâ (quod abominor) eſſet:
  Admeti conjux, quam ſequereris, erat.
Æmula Penelopes fieres, ſi fraude pudicâ
  Inſtantes velles fallere nupta procos.
Si comes extincti manes ſequerere mariti,
  Eſſet dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
  Corpus in accenſos mittere forte rogos.
Nil opus eſt letho, nil Icariotide telâ.
  Cæſaris at conjux ore precanda tuo.
Quæ præſtat virtute ſuâ, ne priſca vetuſtas
  Laude pudicitiæ ſæcula noſtra premat.
Quæ Veneris formam, mores Junonis habendo,
  Sola eſt cæleſti digna reperta toro.
Quid trepidas, & adire times? non impia Progne,
  Filiáve Æetæ voce movenda tuâ eſt:
Nec nurus Ægypti, nec ſæva Agamemnonis uxor;
  Scylláque, quæ Siculas inguine terret aquas:
Telegonìve parens vertendis nata figuris;
  Nexáque nodoſas angue Meduſa comas.
Fœmina ſed Princeps; in quâ Fortuna videre
  Se probat, & cæcæ crimina falſa tulit.
Quâ nihil in terris, ad finem Solis ab ortu
  Clarius, excepto Cæſare, mundus habet.
Eligito tempus captatum ſæpe rogandi,
  Hæreat adversâ ne tua navis aquâ.
[Non ſemper ſacras reddunt oracula ſortes;
  Ipſáque non omni tempore fana patent.]
Cùm ſtatus Urbis erit, qualem nunc auguror eſſe;
  Et nullus populi contrahet ora dolor;
Cum domus Auguſti, Capitoli more colenda,
  Læta, quod eſt, & ſit, plenáque pacis erit;
[Tum tibi Dî faciant adeundi copia fiat,
  Profectura aliquid tum tua verba puta.]
Si quid aget majus, differ tua cœpta; cavéque
  Spem feſtinando præcipitare meam.
[Nec rurſus jubeo, dum ſit vacuiſſima quæras.]
  Corporis ad curam vix vacat illa ſui.
[Curia cùm patribus fuerit ſtipata verendis;
  Per rerum turbam tu quoque oportet eas.]
Cùm tibi contigerit vultum Junonis adire,
  Fac ſis perſonæ, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum: mala cauſa ſilenda eſt.
  Nil niſi ſollicitæ ſint tua verba preces.
Tum lacrymis demenda mora eſt: ſubmiſſáque terræ
  Ad non mortales brachia tende pedes.
Tum pete nil aliud, ſævo niſi ab hoſte recedam:
  Hoſtem Fortunam ſit ſatis eſſe mihi.
Plura quidem ſubeunt: ſed jam turbata timore
  Hæc quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suſpicor hoc damno tibi non fore: ſentiat illa
  Te majeſtatem pertimuiſſe ſuam.
[Nec tua ſi fletu ſcindentur verba, nocebit.
  Interdum lacrymæ pondera vocis habent.]
Lux etiam cœptis facito bona talibus adſit:
  Horáque conveniens, auſpiciúmque favens.
Sed prius impoſito ſanctis altaribus igni,
  Thura fer ad magnos vináque pura Deos.
E quibus ante omnes Auguſtum numen adora;
  Progeniémque piam, participémque tori.
Sint utinam mites ſolito tibi more; tuáſque
  Non duris lacrymas vultibus aſpiciant.

Epist. II. COTTÆ.

Quam legis à nobis miſſam tibi, Cotta ſalutem,
  Miſſa ſit ut verè, perveniátque, precor.
Namque meis ſoſpes multum cruciatibus aufers;
  Utque ſit è nobis pars bona ſalva, facis.
Cúmque labent alii, jactatáque vela relinquant;
  Tu laceræ remanes anchora ſola rati.
Grata tua eſt igitur pietas. ignoſcimus illis,
  Qui cum Fortunâ terga dedêre fugæ.
Cùm feriant unum, non unum fulmina terrent:
  Junctáque percuſſo turba pavere ſolet.
Cúmque dedit paries venturæ ſigna ruinæ,
  Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non è timidis ægri contagia vitat,
  Vicinum metuens ne trahat indè malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metúque,
  Non odio, quidam deſtituere mei.
Non illis pietas, non officioſa voluntas
  Defuit: adverſos extimuere Deos.
Utque magìs cauti poſſunt timidíque videri,
  Sic appellari non meruêre mali.
At meus excuſat caros ita candor amicos;
  Utque habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hâc contenti veniâ, ſignéntque licebit
  Purgari factum me quoque teſte ſuum.
Pars eſtis pauci potior, qui rebus in arctis
  Ferre mihi nullam turpe putâſtis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia veſtri,
  Cum cinis abſumto corpore factus ero.
Fallar, & illa meæ ſuperabit tempora vitæ.
  Sic tamen à memori poſteritate legar.
Corpora debentur mœſtis exſanguia buſtis:
  Effugiunt ſtructos nomen honórque rogos.
Occidit & Theſeus, & qui comitavit Oreſten:
  Sed tamen in laudes vivit uterque ſuas.
Vos etiam ſeri laudabunt ſæpe nepotes;
  Claráque erit ſcriptis gloria veſtra meis.
Hîc quoque Sauromatæ jam vos novere Getæque:
  Et tales animos barbara turba probat.
Cúmque ego de veſtrâ nuper probitate referrem,
  (Nam didici Geticè Sarmaticéque loqui)
Fortè ſenex quidam, cœtu cùm ſtaret in illo,
  Reddidit ad noſtros talia verba ſonos:
Nos quoque amicitiæ nomen bene novimus, hoſpes,
  Quos procul à vobis frigidus Iſter habet.
Eſt locus in Scythiâ, (Tauros dixere priores)
  Qui Geticâ longè non ita diſtat humo.
Hâc ego ſum terrâ (patriæ nec pœnitet) ortus.
  Conſortem Phœbi gens colit illa Deam.
Templa manent hodie vaſtis innixa columnis:
  Pérque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic ſignum cæleſte fuiſſe.
  Quóque minùs dubites, ſtat baſis orba Deâ.
Aráque, quæ fuerat naturâ candida ſaxi,
  Decolor affuſo tincta cruore rubet.
Fœmina ſacra facit tædæ non nota jugali:
  Quæ ſuperat Scythicas nobilitate nurus.
Sacrificî genus eſt, (ſic inſtituere priores)
  Advena virgineo cæſus ut enſe cadat.
Regna Thoas habuit Mæotide clarus in orâ:
  Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas feciſſe per auras
  Neſcio quam dicunt Iphigenian iter.
Quam levibus ventis ſub nube per æquora vectam
  Creditur his Phœbe depoſuiſſe locis.
Præfuerat templo multos ea rite per annos,
  Invitâ peragens triſtia ſacra manu.
Cùm duo veliferâ juvenes venere carinâ;
  Preſſerúntque ſuo littora noſtra pede.
Par fuit his ætas, & amor: quorum alter Oreſtes,
  Alter erat Pylades. nomina fama tenet.
Protinus immitem Triviæ ducuntur ad aram,
  Evincti geminas ad ſua terga manus.
Spargit aquâ captos luſtrali Graia ſacerdos,
  Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dúmque parat ſacrum, dum velat tempora vittis;
  Dum tardæ cauſas invenit uſque moræ;
Non ego crudelis, juvenes ignoſcite, dixit;
  Sacra ſuo facio barbariora loco.
Ritus is eſt gentis. quâ vos tamen urbe venitis?
  Quóve parum fauſtâ puppe petîſtis iter?
Dixit: &, audito patriæ pia nomine virgo,
  Conſortes urbis comperit eſſe ſuæ.
Alteruter votis, inquit, cadat, hoſtia ſacris;
  Ad patrias ſedes nuntius alter eat.
Ire jubet Pylades carum periturus Oreſten.
  Hic negat: inque vicem pugnat uterque mori.
Exſtitit hoc unum, quo non convenerit illis.
  Cætera par concors & ſinè lite fuit.
Dum peragunt pulchri juvenes certamen amoris;
  Ad fratrem ſcriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuíque illa dabantur,
  (Humanos caſus aſpice) frater erat.
Nec mora; de templo rapiunt ſimulacra Dianæ:
  Clámque per immenſas puppe feruntur aquas.
Mirus amor juvenum, quamvìs abiere tot anni,
  In Scythiâ magnum nunc quoque nomen habet.

Fabula

Fabula narrata eſt poſtquam vulgaris ab illo;
Laudârunt omnes facta piámque fidem.
Scilicet hâc etiam (quâ nulla ferocior) orâ
Nomen amicitiæ barbara corda movet.
Quid facere Auſoniâ geniti debetis in Urbe,
Cùm tangant diros talia facta Getas?
Adde, quòd eſt animus ſemper tibi mitis; & altæ
Indicium mores nobilitatis habet;
Quos Voleſus patrii cognoſcat nominis auctor;
Quos Numa maternus non neget eſſe ſuos:
Adjectǽque probent genitiva ad nomina Cottæ,
Si tu non eſſes, interitura domus.
Digne vir hâc ſerie, lapſo ſuccurrere amico
Conveniens iſtis moribus eſſe puta.

Epist. III. FABIO MAXIMO.

SI vacat exiguum profugo dare tempus amico,
O ſidus Fabiæ Maxime gentis, ades:
Dum tibi quæ vidi referam; ſeu corporis umbra,
Seu veri ſpecies, ſeu fuit ille ſopor.
Nox erat: & biſores intrabat Luna feneſtras,
Menſe ferè medio quanta nitere ſolet.
Publica me requies curarum ſomnus habebat,
Fuſáque erant toto languida membra toro;
Cùm ſubitò pennis agitatus inhorruit aër;
Et gemuit parvo mota feneſtra ſono.
Territus in cubitum relevo mea membra ſiniſtrum:
Pulſus & è trepido pectore ſomnus abit.
Stabat Amor vultu, non quo priùs eſſe ſolebat,
Fulcra tenens lævâ triſtis acerna manu.
Nec torquem collo, nec habens crinale capillis;
Nec bene diſpoſitas comtus, ut antè, comas.
Horrida pendebant molles ſuper ora capilli;
Et viſa eſt oculis humida penna meis.
Qualis in aëriæ tergo ſolet eſſe columbæ,
Tractantum multæ quam tetigere manus.
Hunc, ſimul agnovi, (neque enim mihi notior alter)
Talibus affata eſt libera lingua ſonis:
O puer, exilii decepto cauſa magiſtro,
Quem fuit utilius non docuiſſe mihi;
Huc quoque veniſti, pax eſt ubi tempore nullo,
Et coït adſtrictis barbarus Iſter aquis?
Quæ tibi cauſa viæ? niſi utì mala noſtra videres?
Quæ ſunt, ſi neſcis, invidioſa tibi.
Tu mihi dictâſti juvenilia carmina primus:
Appoſui ſenis te duce quinque pedes.
Nec me Mæonio conſurgere carmine, nec me
Dicere magnorum paſſus es acta ducum
Forſitan exiguas, aliquas tamen, arcus & ignis
Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuæque parentis,
In nullum mea mens grande vacavit opus.
Nec ſatis id fuerat; ſtultus quoque carmina feci,
Artibus ut poſſes non rudis eſſe meis.
Pro quibus exilium miſero mihi reddita merces:
Id quoque in extremis, & ſine pace, locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis;
In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat.
Præmia nec Chiron ab Achille talia cepit,
Pythagoræque ferunt non nocuiſſe Numam.
Nomina neu referam longum collecta per ævum,
Diſcipulo perii ſolus ab ipſe meo.
Dum damus arma tibi, dum te, laſcive, docemus;
Hæc te diſcipulo dona magiſter habet.
Scis tamen; ut liquidò juratus dicere poſſis,
Non me legitimos ſollicitâſſe toros.
Scripſimus hæc iſtis, quarum nec vitta pudicos
Contingit crines, nec ſtola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didiciſti fallere nuptas;
Et facere incertum per mea juſſa genus?
An ſit ab his omnis rigidè ſubmota libellis,
Quam lex furtivos arcet habere viros?
Quid tamen hoc prodeſt, vetiti ſi lege ſeverâ
Credor adulterii compoſuiſſe notas?
At tu ſic habeas ferientes cuncta ſagittas;
Sic nunquam rapido lampades igne vacent;
Sic regat imperium, terráſque coërceat omnes
Cæſar, ab Æneâ qui tibi fratre nepos;
Effice, ſit nobis non implacabilis ira;
Méque loco plecti commodiore velit.
Hæc ego viſus eram puero dixiſſe volucri.
Hos viſus nobis ille dediſſe ſonos.
Per mea tela faces, & per mea tela ſagittas,
Per matrem juro, Cæſareúmque caput;
Nil, niſi conceſſum, nos te didiciſſe magiſtro;
Artibus & nullum crimen ineſſe tuis.
Utque hoc, ſic utinam defendere cætera poſſes!
Scis aliud, quod te læſerit, eſſe magis.
Quicquid id eſt (neque enim debet dolor ille referri)
Non potes à culpâ dicere abeſſe tuâ.
Tu licet erroris ſub imagine crimen obumbres;
Non gravior merito vindicis ira fuit.
Ut tamen aſpicerem, conſolarérque jacentem,
Lapſa per immenſas eſt mihi penna vias.
Hæc loca tum primùm vidi, cùm matre rogante
Phaſias eſt telis fixa puella meis.
Quæ nunc cur iterum poſt ſæcula longa reviſam,
Tu facis, ô caſtris miles amice meis.
Pone metus igitur; miteſcet Cæſaris ira:
Et veniet votis mollior hora tuis.
Néve moram timeas, tempus, quod quærimus, inſtat:
Cunctáque lætitiæ plena triumphus habet.
Dum domus, & nati, dum mater Livia gaudet:
Dum gaudes Patriæ magne Ducíſque Pater:
Dum tibi gratatur populus, totámque per Urbem
Omnis odoratis ignibus ara calet:
Dum faciles aditus præbet venerabile templum;
Sperandum noſtras poſſe valere preces.
Dixit; & aut ille eſt tenues dilapſus in auras,
Cœperunt ſenſus aut vigilare mei.
Si dubitem, quin his faveas ô, Maxime, dictis,
Memnonio cygnos eſſe colore putem.
Sed neque mutatur nigrâ pice lacteus humor:
Nec, quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
Conveniens animo genus eſt tibi: nobile namque
Pectus & Herculeæ ſimplicitatis habes.
Livor iners vitium mores non exit in iſtos;
Utque latens imâ vipera ſerpit humo.
Mens tua ſublimis ſupra genus eminet ipſum:
Grandius ingenio nec tibi nomen ineſt.
Ergo alii noceant miſeris, opténtque timeri:
Tinctáque mordaci ſpicula felle gerant.
At tua ſupplicibus domus eſt aſſueta juvandis:
In quorum numero me precor eſſe velis.

Epist. IV. RUFINO.

HÆC tibi non vanam portantia verba ſalutem,
Naſo Tomitanâ mittit ab urbe tuus;
Utque ſuo faveas mandat, Rufine, Triumpho;
In veſtras venit ſi tamen ille manus.
Eſt opus exiguum, vaſtiſque paratibus impar.
Quale tamen cunque eſt, ut tueare rogo.
Firma valent per ſe, nullúmque Machaona quærunt:
Ad medicam dubius confugit æger opem.
Non opus eſt magnis placido lectore poëtis:
Quamlibèt invitum difficilémque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
Aut etiam nullum forſitan antè fuit,
Viribus infirmi, veſtro candore valemus.
Quem mihi ſi demas, omnia rapta putem.
Cunctáque cùm mea ſint propenſo nixa favore,
Præcipuum veniæ jus habet ille liber.
Spectatum vates alii ſcripſere triumphum.
Eſt aliquid memori viſa notare manu.
Nos ea vix avidam vulgò captata per aurem
Scripſimus: atque oculi fama fuere mei.
Scilicet affectus ſimiles, aut impetus idem,
Rebus ab auditis conſpicuíſque venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidiſtis, & auri,
Quòd mihi defuerit, purpuráque illa, queror.
Sed loca, ſed gentes formatæ mille figuris
Nutrîſſent carmen, præliáque ipſa, meum.
Et Regum vultus, certiſſima pignora mentis,
Juviſſent aliquâ forſitan illud opus.
Plauſibus ex ipſis populi lætóque favore
Ingenium quodvis incaluiſſe poteſt.
Támque ego ſumſiſſem tali clangore vigorem,
Quàm rudis auditâ miles ad arma tubâ.
Pectora ſint nobis nivibus glaciéque licebit,
Atque hôc, quem patior, frigidiora loco:
Illa Ducis facies in curru ſtantis eburno
Excuteret frigus ſenſibus omne meis.
His ego defectus, dubiíſque auctoribus uſus,
Ad veſtri venio jure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec ſunt mihi nota locorum
Nomina: materiam vix habuere manus.
Pars quota de tantis rebus, quam Fama referre,
Aut aliquis nobis ſcribere poſſet, erat?

Quo

Quo magìs, ô lector, debes ignoſcere, ſi quid
  Erratum eſt illic, præteritúmve mihi.
Adde, quòd aſſiduam domini meditata qoerelam
  Ad lætum carmen vix mea verſa lyra eſt.
Vix bona pòſt tanto quærenti verba ſubibant:
  Et gaudere aliquid, res mihi viſa nova eſt.
Utque reformidant inſuetum lumina Solem,
  Sic ad lætitiam meus mea ſegnis erat.
Eſt quoque cunctarum novitas cariſſima rerum:
  Gratiáque officio, quod mora tardat, abeſt.
Cætera certatim de magno ſcripta triumpho
  Jam pridem populi ſuſpicor ore legi.
Illa bibit ſitiens, lector mea pocula plenus:
  Illa recens pota eſt, noſtra tepeſcit aqua.
Non ego ceſſavi, nec fecit inertia ſerum:
  Ultima me vaſti ſuſtinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properatáque carmina fiunt,
  Factáque cunt ad vos, anoos abîſſe poteſt.
Nec minimum refert, intacta roſaria primus,
  An ſerâ carpas penè relicta mano.
Quid mirum, lectis exhauſto floribus horto,
  Si Duce non facta eſt digna corona ſuo?
Deprecor, hæc vatum contra ſoa carmina ne quis
  Dicta puret. pro ſe Muſa locuta mea eſt.
Sunt mihi vobiſcum communia ſacra, poetæ;
  In veſtro miſeris ſi licet eſſe choro.
Magnáque pars animæ mecum vixiſtis, amici:
  Hâc ego vos abſens nunc quoque parte colo.
Sint igitor veſtro mea commendanda favori
  Carmina, non poſſum pro quibus ipſe loqui.
Scripta placent à morte ferè: quia lædere vivos
  Livor, & injuſto carpere dente ſolet.
Si genus eſt mortis malè vivere; terra moratur:
  Et deſunt fatis ſola ſepulcra meis.
Denique opus noſtræ culpetur ut undiqne curæ,
  Officium nemo qui reprehendat erit.
Ut deſint vires, tamen eſt laudanda voluntas:
  Hâc ego contentos auguror eſſe Deos.
Hæc facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras;
  Et placeat cæſo non minùs agna bove.
Res quoque tanta fuit, quantæ ſubſiſtere ſummo
  Æneïdos vati grande fuiſſet onus.
Ferre etiam molles elegi tam vaſta triumphi
  Pondera diſparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar, dubia eſt ſententia nobis.
  Alter enim de te, Rhene, triumphus adeſt.
Irrita verorum non ſunt præſagia vatum.
  Danda Jovi laorus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qoi ſum ſubmotus ad Iſtrum,
  Non bene pacatis flumina pota Getis:
Iſta Dei vox eſt: Deus eſt in pectore noſtro.
  Hæc duce prædico vaticinórque Deo.
Quid ceſſas currum pompámque parare triumphis,
  Livia? jam nullas dant tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania projicit haſtas.
  Jam pondus dices omen habere meum.
Crede, breviſque fides aderit; geminabit honorem
  Filius, & junctis, ut priùs, ibit equis.
Prome, quod injicias humeris victoribus, oſtrum.
  Ipſa poteſt ſolitum nôſſe corona caput.
Scuta, ſed & galeæ gemmis radientur & auro,
  Stentque ſuper vinctos trunca tropæa viros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris:
  Fictáque res vero more putetur agi.
Squallidus immiſſos fractâ ſub arundine crines
  Rhenus, & infectas ſanguine portet aquas.
Barbara jam capti poſcunt inſignia Reges,
  Textáque fortunâ divitiora ſuâ.
Et quæ præterea virtus invicta tuorum
  Sæpe parata tibi, ſæpe paranda facit.
Dî quorum monitu ſumus eventura locuti,
  Verba (precor) celeri noſtra probate fide.

Epist. V. MAXIMO COTTÆ.

Quam legis, unde tibi mittatur epiſtola, quæris?
  Hinc, ubi cæruleis jungitur Iſter aquis.
Ut regio dicta eſt, ſuccurrere debet & auctor,
  Læſus ab ingenio Naſo poëta ſuo.
Qui tibi, quam mallet præſens adferre ſalutem,
  Mittit ab hirſutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, ô juvenis, patrii non degener oris,
  Dicta tibi pleno verba diſerta foro.
Quæ, qoanquàm linguâ mihi ſont properante per horas
  Lecta ſatis multas, pauca fuiſſe queror.
Plura ſed hæc feci relegendo ſæpe; nec unquam
  Non mihi, quàm primò, grata fuere magis.
Cúmque nihil toties lecta è dulcedine perdant,
  Viribus illa ſuis, non novitate, placent.
Felices, quibus hæc ipſo cognoſcere in actu,
  Et tam facundo contigit ore frui!
Nam quanquam ſapor eſt allatâ dulcis in undâ,
  Gratiùs ex ipſo fonte bibuntur aquæ.
Et magìs adducto pomum decerpere ramo,
  Quàm de cælatâ ſumere lance juvat.
At niſi peccâſſem, niſi me mea Muſa fugâſſet,
  Quod legi, tua vox exhibuiſſet opus.
Utque fui ſolitus, ſediſſem forſitan unus
  De centom judex in toa verba viris.
Major & impléſſet præcordia noſtra voluptas,
  Cùm traherer dictis annuerémque tuis.
Quem quoniam fatum, vobis patriâque relictis,
  Inter inhumanos maluit eſſe Getas:
Quod licet, ut videar tecum magìs eſſe, legendo,
  Sæpe, precor, ſtudii pignora mitte tui:
Exemplóque meo, niſi dedignaris id ipſum,
  Utere: quod nobis rectius ipſe dares.
Namque ego, qui perii jam pridem, Maxime, vobis,
  Ingenio nitor non periiſſe meo.
Redde vicem: nec rara tui monumenta laboris
  Accipiant noſtræ grata futura manus.
Dic tamen, ô juvenis ſtudiorum plene meorum;
  Ecquid ab his ipſis admoneare mei?
Ecquibus ut recitas factum modò carmen amicis,
  Aut, qood ſæpe ſoles, exigis ut recitent?
Interdum queritur tua mens, oblita quid abſit?
  (Neſcio quid certè ſentit abeſſe ſui.)
Utqne loqui de me multùm præſente ſolebas,
  Nunc quoque Naſonis nomen in ore tuo eſt?
Ipſe quidem Getico peream violatus ab arcu,
  (Et ſit perjuri quàm propè pœna vides)
Te niſi momentis video penè omnibus abſens.
  Gratia Dîs, menti quólibet ire licet.
Hàc ubi perveni, nulli cernendus, io Urbem,
  Sæpe loquor tecum; ſæpe loquente fruor.
Tum, mihi difficile eſt, quàm ſit bene, dicere; quámque
  Candida judiciis illa ſit hora meis.
Tum me (ſi qua fides) cæleſti ſede receptum
  Cum fortunatis ſuſpicor eſſe Deis.
Rurſus, ut huc redii, cælum Superóſque relinquo.
  A Styge nec longè Pontica diſtat humus.
Unde ego ſi fato nitor prohibente reverti;
  Spem ſinè profectu, Maxime, tolle mihi.

Epist. VI. AMICORUM CUIDAM.

Naso ſuo, nomen poſuit cui penè, ſodali
  Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At, ſi cauta parum ſcripſiſſet dextra, quis eſſes,
  Forſitan officio parta querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
  Apellent ne te carmina noſtra, rogas?
Quanta ſit in mediâ clementia Cæſaris irâ,
  Ex me, ſi neſcis, certior eſſe potes.
Huic ego, quam patior, nil poſſem demere pœnæ,
  Si judex meriti cogerer eſſe mei.
Non vetat ille ſui quenquam meminiſſe ſodalis:
  Nec prohibet tibi me ſcribere, téque mihi.
Nec ſcelus admittas, ſi conſoleris amicum:
  Mollibus & verbis aſpera fata leves.
Cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis
  Fiat in Auguſtos invidioſa Deos?
Fulminis afflatos interdum vivere telis
  Vidimus, & refici non prohibente Jove.
Nec, quia Neptunus navem lacerârat Ulyſſis,
  Leucothëe naoti ferre negavit opem.
Crede mihi, miſeris cæleſtia numina parcunt:
  Nec ſemper læſos & ſinè fine premunt.
Principe nec noſtro Deus eſt moderatior ullus.
  Juſtitiâ vires temperat ille ſuas.
Nuper eam Cæſar facto de marmore templo,
  Jampridem poſuit mentis in æde ſuæ.
Jupiter in moltos temeraria fulmina torquet,
  Qui pœnam culpâ non meruere pari.
Obruerit ſævis cùm tot Deus æquoris undis,
  Ex illis mergi pars qoota digna fuit?
Cùm pereant acie fortiſſima quæque, vel ipſo
  Judice, dilectus Martis iniquus erit.
At, ſi fortè velis in nos inquirere, nemo eſt
  Qui ſe, quod patitur, commeruiſſe neget.

Adde

Adde, quòd extinctos vel aquâ, vel Marte, vel igni,
Nulla poteſt iterum reſtituiſſe dies.
Reſtituit multos, aut pœnæ parte levavit
Cæſar; & in multis me velit eſſe precor.
An tu, cùm tali populus ſub Principe ſimus,
Alloquio profugi credis ineſſe metum?
Forſitan hæc domino Buſiride jure timeres,
Aut ſolito clauſos urere in ære viros.
Deſine mitem animum vano infamare timore.
Sæva quid in placidis ſaxa vereris aquis?
Ipſe ego, quòd primò ſcripſi ſinè nomine vobis,
Vix excuſari poſſe mihi videor.
Sed pavor attonito rationis ademerat uſum:
Ceſſerat omne novis conſiliúmque malis.
Fortunámque meam metuens, non vindicis iram,
Terrebar titulo nominis ipſe mei.
Hactenus admonitus memori concede poëtæ,
Ponat ut in chartis nomina cara ſuis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus uſu
Si nullâ libri parte legare mei.
Ne tamen iſte metus ſomnos tibi rumpere poſſit;
Non ultrà, quàm vis, officioſus ero.
Téque tegam, qui ſis: niſi cùm permiſeris ipſe.
Cogetur nemo munus habere meum.
Tu modò, quem poteras vel apertè tutus amare,
Si res eſt anceps iſta, latenter ama.

Epist. VII. AMICIS.

Verba mihi deſunt eadem tam ſæpe roganti,
Jámque pudet vanas fine carere preces.
Tædia conſimili fieri de carmine vobis,
Quídque petam, cunctos edidiciſſe reor.
Noſtráque quid portet jam nôſtis epiſtola, quamvìs
Charta ſit à vinctis non labefacta ſuis.
Ergo mutetur noſtri ſententia ſcripti,
Ne toties contrà, quàm rapit amnis, eam.
Quòd bene de vobis ſperavi, ignoſcite, amici:
Talia peccandi jam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar: quæ ſcilicet in me
Quàm proba, tam timida eſt, experiénſque parum.
Hæc quoque, Naſo, feres: etenim pejora tuliſti.
Jam tibi ſentiri ſarcina nulla poteſt.
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum:
Subtrahit & duro colla novella jugo.
Nos, quibus aſſuevit fatum crudeliter uti,
Ad mala jam pridem non ſumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines; moriamur in illis:
Parcáque ad extremum, quà mea cœpit, eat.
Spem juvet amplecti; quæ non juvat irrita ſemper;
Et fieri cupias ſi qua, futura putes.
Proximus huic gradus eſt; bene deſperare ſalutem,
Séque ſemel verâ ſcire periſſe fide.
Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigiſſe fuit.
Mitiùs ille perit, ſubitâ qui mergitur undâ;
Quàm ſua qui tumidis brachia laſſat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me poſſe carere
Finibus, & terrâ proſperiore frui?
Cur aliquid de me ſperavi lenius unquam?
An Fortuna mihi ſic mea nota fuit?
Torqueor en graviùs; repetitáque forma locorum
Exſilium renovat triſte, recénſque facit.
Eſt tamen utilius, ſtudium ceſſâſſe meorum;
Quam, quas admôrint, non valuiſſe preces.
Magna quidem res eſt, quam non audetis, amici:
Sed ſi quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis hoc Cæſaris ira negârit;
Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

Epist. VIII. MAXIMO.

Quæ tibi quærebam memorem teſtantia curam
Dona Tomitanus mittere poſſet ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
Sed te, cùm donas, iſta juvare ſolent.
Nec tamen hæc loca ſunt ullo pretioſa metallo.
Hoſtis ab agricolâ vix ſinit illa fodi.
Purpura ſæpe tuos fulgens prætexit amictus:
Sed non Sarmatico tingitur illa mari.
Vellera dura ferunt pecudes, & Palladis uti
Arte Tomitanæ non didicere nurus.
Fœmina pro lanâ Cerealia munera frangit;
Suppoſitóque gravem vertice portat aquam.
Non hìc pampineis amicitur vitibus ulmus:
Nulla premunt ramos pondere poma ſuo.
Triſtia deformes pariunt abſinthia campi,
Terráque de fructu quàm ſit amara docet.
Nil igitur totâ Ponti regione ſiniſtri,
Quod mea ſedulitas mittere poſſet, erat.
Clauſa tamen miſi Scythicâ tibi tela pharetrâ:
Hoſte precor fiant illa cruenta tuo.
Hos habet hæc calamos, hos hæc habet ora libellos.
Hæc viget in noſtris, Maxime, Muſa locis.
Quæ quanquàm miſiſſe pudet, quia parva videntur;
Tu tamen hæc, quæſo, conſule miſſa boni.

Epist. IX. BRUTO.

Quod ſit in his eadem ſententia, Brute, libellis,
Carmina neſcio quem carpere noſtra refers:
Nil niſi me terrâ fruar ut propiore rogare;
Et, quàm ſim denſo cinctus ab hoſte, queri.
O quàm de multis vitium reprehenditur unum!
Hoc peccat ſolum ſi mea Muſa, bene eſt.
Ipſe ego librorum video delicta meorum;
Cum ſua plùs juſto carmina quiſque probet.
Auctor opus laudat. ſic forſitan Agrius olim
Therſiten facie dixerit eſſe bonâ.
Judicium tamen hìc noſtrum non decipit error;
Nec quicquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, ſi me videam delinquere, peccem,
Et patiar ſcripto crimen ineſſe, rogas?
Non eadem ratio eſt, ſentire & demere morbos.
Senſus ineſt cunctis; tollitur arte malum.
Sæpe aliquod cupiens verbum mutare, relinquo;
Judicium vires deſtituúntque meum.
Sæpe piger (quid enim dubitem tibi vera fateri?)
Corrigere, & longi ferre laboris onus.
Scribentem juvat ipſe favor, minuítque laborem;
Cúmque ſuo creſcens pectore fervet opus.
Corrigere at res eſt tanto magis ardua, quanto
Magnus Ariſtarcho major Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore lædit,
Ut cupidi curſor fræna retentat equi.
Atque ita Dî mites minuant mihi Cæſaris iram,
Oſſáque pacatâ noſtra tegantur humo;
Ut mihi conanti nonnunquam intendere curas,
Fortunæ ſpecies obſtat acerba meæ.
Vixque mihi videor, faciam quòd carmina, ſanus;
Inque feris curem corrigere illa Getis.
Nil tamen è ſcriptis magìs excuſabile noſtris,
Quàm ſenſus cunctis penè quod unus ineſt.
Læta ferè lætus cecini, cano triſtia triſtis.
Conveniens operi tempus utrumque ſuo eſt.
Quid, niſi de vitio ſcribam regionis amaræ?
Utque ſolo moriar commodiore, precer?
Cùm toties eadem dicam, vix audior ulli:
Verbáque profectu diſſimulata carent.
Et tamen hæc eadem cùm ſint, non ſcribimus iiſdem:
Unáque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis ſenſum lector reperiret eundem,
Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit hoc tanti; confeſſo ignoſcite, docti.
Vilior eſt operis fama ſalute meâ.
Denique materiæ, quam quis ſibi finxerit ipſe,
Arbitrio variat multa poëta ſuo.
Muſa mea eſt index nimiùm quoque vera malorum;
Atque incorruptæ pondera teſtis habet.
Nec liber ut fieret, ſed uti ſua cuique daretur
Littera, propoſitum curáque noſtra fuit.
Poſtmodo collectas, utcunque ſinè ordine, junxi:
Hoc opus electum ne mihi fortè putes.
Da veniam ſcriptis, quorum non gloria nobis
Cauſa, ſed utilitas officiúmque, fuit.

EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER QUARTUS.

Epist. I. SEXTO POMPEIO.

Accipe, Pompei, deductum carmen ab illo,
Debitor eſt vitæ qui tibi, Sexte, ſuæ.
Qui ſeu non prohibes à me tua nomina poni,
Accedet meritis hæc quoque ſumma tuis.
Sive trahis vultus; equidem peccâſſe fatebor.
Delicti tamen eſt cauſa probanda mei.

Non

Non potuit mea mens, quin eſſet grata, teneri.
Sit precor officio non gravis ira pio.
O quoties ego ſum libris mihi viſus in iſtis
Impius, in nullo quòd legerere loco!
O quoties, alii vellem cùm ſcribere, nomen
Rettulit in ceras inſcia dextra tuum!
Ipſe mihi placuit mendis in talibus error;
Et vix invitâ facta litura manu eſt.
Viderit ad ſummum, dixi. licèt ipſe queratur;
Ah pudet offenſam non meruiſſe priùs!
Da mihi, ſi quid ea eſt, hebetantem pectora Lethen;
Oblitus potero non tamen eſſe tui.
Idque ſinas oro; nec faſtidita repellas
Verba: nec officio crimen ineſſe putes.
Et levis hæc meritis referatur gratia tantis.
Sin minus; invito te quoque gratus ero.
Nunquam pigra fuit noſtris tua gratia rebus:
Nec mihi munificas area negavit opes.
Nunc quoque nil ſubitis clementia territa fatis
Auxilium vitæ fértque feretque meæ.
Unde, roges forſan, fiducia tanta futuri
Sit mihi. quod fecit quiſque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor eſt & gloria Coi,
Æquoreo madidas quæ premit imbre comas:
Arcis ut Actææ vel eburna vel ænea cuſtos
Bellica Phidiacâ ſtat Dea facta manu;
Vendicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum;
Ut ſimilis veræ vacca Myronis opus;
Sic ego pars rerum non ultima, Sexte, tuarum;
Tutelæque feror munus opúſque tuæ.

Epist. II. SEVERO.

QUod legis, ô Vates magnorum maxime Regum,
Venit ab intonſis uſque, Severe, Getis.
Cujus adhuc nomen noſtros tacuiſſe libellos,
Si modò permittis dicere vera, pudet.
Orba tamen numeris ceſſavit epiſtola nunquam
Ire per alternas officioſa vices.
Carmina ſola tibi memorem teſtantia curam
Non data ſunt. quid enim, quæ facis ipſe, darem?
Quis mel Ariſtæo, quis Baccho vina Falerno,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque Helicona colentes
Uberius nulli provenit iſta ſeges.
Mittere carmen ad hunc, frondes erat addere ſylvis.
Hæc mihi cunctandi cauſa, Severe, fuit.
Nec tamen igenium nobis reſpondet, ut antè:
Sed ſiccum ſterili vomere littus aro.
Scilicet ut limus venas excæcat in undis,
Læſáque ſuppreſſo fonte reſiſtit aqua;
Pectora ſic mea ſunt limo vitiata malorum:
Et carmen venâ pauperiore fluit.
Si quis in hâc ipſum terrâ poſuiſſet Homerum;
Eſſet, crede mihi, factus & ille Getes.
Da veniam faſſo; ſtudiis quoque fræna remiſi:
Ducitur & digitis littera rara meis.
Impetus ille ſacer, qui vatum pectora nutrit,
Qui prius in nobis eſſe ſolebat, abeſt.
Vix venit ad partes, vix ſumtæ Muſa tabellæ
Imponit pigras penè coacta manus.
Parváque, ne dicam ſcribendi nulla voluptas
Eſt mihi: nec numeris nectere verba juvat.
Sive quòd hinc fructus adeò non cepimus ullos,
Principium noſtri res ſit ut iſta mali:
Sive quòd in tenebris numeroſos ponere greſſus,
Quódque legas nulli, ſcribere carmen, idem eſt.
Excitat auditor ſtudium; laudatáque virtus
Creſcit; & immenſum gloria calcar habet.
Hîc mea cui recitem, niſi flavis ſcripta Corallis,
Quáſque alias gentes barbarus Iſter habet?
Sed quid ſolus agam? quâque infelicia perdam
Otia materiâ, ſurripiámque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quæ clàm tacitum tempus abire ſolet;
Nec me, quod cuperem, ſi per fera bella liceret,
Oblectat cultu terra novata ſuo:
Quid, niſi Pierides ſolatia frigida, reſtat,
Non bene de nobis quæ meruere Deæ?
At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
Utiliter ſtudium quod tibi cedit, ama.
Sacráque Muſarum meritò cole: quódque legamus,
Huc aliquod curæ mitte recentis opus.

Epist. III. AMICO INSTABILI.

COnquerar, an taceam? ponam ſine nomine crimen?
An notum, qui ſis, omnibus eſſe velim?
Nomine non utar, ne commendere querelâ;
Quæratúrque tibi carmine fama meo.
Dum mea puppis erat validâ fundata carinâ,
Qui mecum velles currere, primus eras.
Nunc, quia contraxit vultum Fortuna, recedis;
Auxilio poſtquam ſcis opus eſſe tuo.
Diſſimulas etiam, nec me vis nôſſe videri:
Quíſque ſit, audito nomine, Naſo, rogas.
Ille ego ſum, quanquàm non vis audire, vetuſtâ
Penè puer puero junctus amicitiâ.
Ille ego, qui primus tua ſeria nôſſe ſolebam,
Qui tibi jucundis primus adeſſe jocis.
Ille ego convictor, denſóque domeſticus uſu:
Ille ego judiciis unica Muſa tuis.
Idem ego ſum, qui nunc an vivam, perfide, neſcis:
Cura tibi de quo quærere nulla fuit.
Sive fui nunquam carus, ſimulâſſe fateris:
Seu non fingebas, inveniere levis.
Eia age dic aliquam, quæ te mutaverit, iram:
Nam niſi juſta tua eſt, juſta querela mea eſt.
Quæ te conſimilem res nunc vetat eſſe priori?
An crimen, cœpi quòd miſer eſſe, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factíſque ferebas;
Veniſſet verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, ſed & inſultare jacenti
Te mihi, nec verbis parcere, Fama refert.
Quid facis, ah demens? cur ſi Fortuna recedat,
Naufragio lacrymas eripis ipſe tuo?
Hæc Dea non ſtabili quàm ſit levis orbe fatetur,
Quem ſummum dubio ſub pede ſemper habet.
Quolibet eſt folio, quâvis incertior aurâ.
Par illi levitas, improbe, ſola tua eſt.
Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo:
Et ſubito caſu, quæ valuere, ruunt.
Divitis audita eſt cui non opulentia Crœſi?
Nempe tamen vitam captus ab hoſte tulit.
Ille Syracoſiâ modò formidatus in urbe,
Vix humili duram reppulit arte famem.
Quid fuerat Magno majus? tamen ille rogavit
Submiſsâ fugiens voce clientis opem.
[Cuíque viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipſe magís.]
Ille Jugurthino clarus Cimbróque triumpho,
Quo victrix toties Conſule Roma fuit;
In cœno latuit Marius cannâque paluſtri:
Pertulit & tanto multa pudenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus:
Et certam præſens vix habet hora fidem.
Littus ad Euxinum, ſi quis mihi diceret, ibis,
Et metues arcu ne feriare Getæ;
I, bibe, dixiſſem, purgantes pectora ſuccos:
Quicquid & in totâ naſcitur Anticyrâ.
Sum tamen hæc paſſus: nec ſi mortalia poſſem,
Et ſummi poteram tela cavere Dei.
Tu quoque fac timeas; &, quæ tibi læta videntur
Dum loqueris, fieri triſtia poſſe puta.

Epist. IV. SEXTO POMPEIO.

NUlla dies adeò eſt auſtralibus humida nimbis,
Non intermiſſis ut fluat imber aquis.
Nec ſterilis locus ullus, ita eſt, ut non ſit in illo
Miſta ferè duris utilis herba rubis.
Nil adeò Fortuna gravis miſerabile fecit,
Ut minuant nullâ gaudia parte malum.
Ecce domo, patriâque carens, oculíſque meorum,
Naufragus in Getici littoris actus aquas;
Quâ tamen inveni vultum diffundere cauſâ
Poſſem, Fortunæ nec meminiſſe meæ.
Nam mihi cùm fulvâ triſtis ſpatiarer arenâ,
Viſa eſt à tergo penna dediſſe ſonum.
Reſpicio: nec corpus erat, quod cernere poſſem:
Verba tamen ſunt hæc aure recepta meâ:
En ego lætarum venio tibi nuntia rerum,
Fama per immenſas aëre lapſa vias.
Conſule Pompeio, quo non tibi carior alter,
Candidus & felix proximus annus erit.
Dixit: &, ut læto Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc Dea vertit iter.
At mihi, dilapſis inter nova gaudia curis,
Excidit aſperitas hujus iniqua loci.

Ergo

Ergo ubi, Jane biceps, longum reſeraveris annum,
  Pulſus & à ſacro menſe December erit;
Purpura Pompeium ſummi velabit honoris:
  Ne titulis quicquam debeat ille ſuis.
Cernere jam videor rumpi penetralia turbâ;
  Et populum lædi deficiente loco.
Templáque Tarpeiæ primùm tibi ſedis adiri;
  Et fieri faciles in tua vota Deos.
Colla boves niveos certæ præbere ſecuri,
  Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.
Cúmque Deos omnes, tum quos impenſiùs æquos
  Eſſe tibi cupias, cum Jove Cæſar erit.
Curia te excipiet, Patréſque è more vocati
  Intendent aures ad tua verba ſuas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore:
  Utque ſolet, tulerit proſpera verba dies;
Egeris & meritas Superis cum Cæſare grates:
  Qui cauſam, facias cur ita ſæpe, dabit:
Inde domum repetes toto comitante Senatu;
  Officium populi vix capiente domo.
Me miſerum, turbâ quod non ego cernor in illâ:
  Nec poterunt iſtis lumina noſtra frui!
Quamlibèt abſentem, quâ poſſum, mente videbo:
  Aſpiciet vultus Conſulis illa ſui.
Dî faciant, aliquo ſubeat tibi tempore noſtrum
  Nomen; &, Heu, dicas, quid miſer ille facit?
Hæc tua pertulerit ſi quis mihi verba, fatebor
  Protinus exſilium mollius eſſe meum.

Epist. V. EIDEM JAM-CONSULI.

ITE, leves elegi, doctas ad Conſulis aures;
  Verbáque honorato ferte legenda viro.
Longa via eſt; nec vos pedibus proceditis æquis:
  Tectáque brumali ſub nive terra latet.
Cùm gelidam Thracen, & opertum nubibus Hæmon,
  Et maris Ionii tranſieritis aquas;
Luce minus decimâ dominam venietis in Urbem,
  Ut feſtinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeia petatur.
  Non eſt Auguſto junctior ulla Foro.
Si quis, ut in populo, qui ſitis, & unde, requiret:
  Nomina deceptâ quælibet aure ferat.
Ut ſit enim tutum, ſicut reor eſſe, fateri;
  Verba minus certè ficta timoris habent.
Copia nec vobis ullo prohibente videndi
  Conſulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget ille ſuos dicendo jura Quirites,
  Conſpicuum ſignis cùm premet altus ebur:
Aut populi reditus poſitam componet ad haſtam,
  Et minui magnæ non ſinet Urbis opes.
Aut, ut erunt Patres in Julia templa vocati,
  De tanto dignis Conſule rebus aget.
Aut feret Auguſto ſolitam natóque ſalutem;
  Déque parum noto conſulet officio.
Tempus ab his vacuum Cæſar Germanicus omne
  Auferet. à magnis hunc colit ille Deis.
Cùm tamen à turbâ rerum requieverit harum;
  Ad vos manſuetas porriget ille manus:
Quidque parens ego veſter agam, fortaſſe requiret.
  Talia vos illi reddere verba velim.
Vivit adhuc, vitámque tibi debere fatetur,
  Quam priùs à miti Cæſare munus habet.
Te ſibi, cum fugeret, memori ſolet ore referre,
  Barbariæ tutas exhibuiſſe vias.
Sanguine Biſtonium quòd non tepefecerit enſem,
  Effectum curâ pectoris eſſe tui.
Addita præterea vitæ quoque multa tuendæ
  Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, jurat,
  Se fore mancipii tempus in omne tui.
Nam priùs umbroſâ carituros arbore montes,
  Et freta velivolas non habitura rates,
Fluminàque in fontes curſu reditura ſupino;
  Gratia quàm meriti poſſit abire tui.
Hæc ubi dixeritis, ſervet ſua dona, rogate.
  Sic fuerit veſtræ cauſa peracta viæ.

Epist. VI. BRUTO.

QUAM legis, ex illis tibi venit epiſtola, Brute,
  Naſonem nolles in quibus eſſe locis.
Sed, tu quod nolles, voluit miſerabile fatum.
  Hei mihi, plus illud, quàm tua vota, valet!
In Scythiâ nobis quinquennis Olympias acta eſt:
  Jam tempus luſtri tranſit in alterius.
Perſtat énim Fortuna tenax, votíſque malignum
  Opponit noſtris inſidioſa pedem.
Certus eras pro me, Fabiæ laus, Maxime, gentis,
  Numen ad Auguſtum ſupplice voce loqui.
Occidis ante preces; cauſámque ego, Maxime, mortis
  (Nec fueram tanti) me reor eſſe tuæ.
Jam timeo noſtram cuiquam mandare ſalutem:
  Ipſum morte tuâ concidit auxilium.
Cœperat Auguſtus deceptæ ignoſcere culpæ;
  Spem noſtram terras deſeruitque ſimul.
Quale tamen potui de cælite, Brute, recenti
  Veſtra procul poſitus carmen in ora dedi.
Quæ proſit pietas utinam mihi; ſítque malorum
  Jam modus, & ſacræ mitior ira domûs!
Te quoque idem, liquidò poſſum jurare, precari,
  O mihi non dubiâ cognite Brute notâ.
Nam cum præſtiteris verum mihi ſemper amorem;
  Hic tamen adverſo tempore crevit amor.
Quíſque tuas pariter lacrymas noſtráſque videret;
  Paſſuros pœnam crederet eſſe duos.
Lenem te miſeris genuit Natûra, nec ulli
  Mitius ingenium, quàm tibi, Brute, dedit.
Ut qui, quid valeas, ignoret, Marte forenſi,
  Poſſe tuo peragi vix putet ore reos.
Scilicet ejuſdem eſt, quamvìs pugnare videtur,
  Supplicibus facilem, ſontibus eſſe trucem.
Cùm tibi ſuſcepta eſt legis vindicta ſeveræ;
  Verba velut tinctum ſingula virus habent.
Hoſtibus eveniat, quàm ſis violentus in armis
  Sentire, & linguæ tela ſubire tuæ.
Quæ tibi tam tenui curâ limantur, ut omnes
  Iſtius ingenium corporis eſſe negent.
At ſi quem lædi Fortunâ cernis iniquâ,
  Mollior eſt animo fœmina nulla tuo.
Hoc ego præcipuè ſenſi, cum magna meorum
  Notitiam pars eſt inficiata mei.
Immemor illorum, veſtrî non immemor unquam,
  Qui mala ſolliciti noſtra levâſtis, ero.
Et priùs (heu nobis nimiùm conterminus!) Iſter
  In caput Euxino de mare vertet iter:
Utque Thyeſteæ redeant ſi tempora menſæ,
  Solis ad Eoas currus agetur aquas:
Quàm quiſquam veſtrûm, qui me doluiſtis ademto,
  Arguat ingratum non meminiſſe ſui.

Epist. VII. VESTALI.

MISSUS es Euxinas quoniam, Veſtalis, ad undas,
  Ut poſitis reddas jura ſub axe locis;
Aſpicis en, Præſes, quali jaceamus in arvo:
  Nec me teſtis eris falſa ſolere queri.
Accedet voci per te non irrita noſtræ,
  Alpinis juvenis regibus orte, fides.
Ipſe vides certè glacie concreſcere Pontum.
  Ipſe vides rigido ſtantia vina gelu.
Ipſe vides, onerata ferox ut ducat Iazyx
  Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.
Aſpicis & mitti ſub adunco toxica ferro,
  Et telum cauſas mortis habere duas.
Atque utinam pars hæc tantùm ſpectata fuiſſet,
  Non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tenditis ad primum per denſa pericula pilum:
  Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licèt hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
  Ipſa tamen virtus ordine major erit.
Non negat hoc Iſter: cujus tua dextera quondam
  Puniceam Getico ſanguine fecit aquam.
Non negat Ægypſos, quæ te ſubeunte recepta
  Senſit in ingenio nil opis eſſe loci.
Nam dubium, poſitu meliùs defenſa manûve,
  Urbs erat in ſummo nubibus æqua jugo.
Sithonio Regi ferus interceperat illam
  Hoſtis, & ereptas victor habebat opes.
Donec fluminâ devecta Vitellius undâ
  Intulit expoſito milite ſigna Getis.
At tibi, progenies alti fortiſſima Dauni,
  Venit in adverſos impetus ire viros.
Nec mora; conſpicuus longè fulgentibus armis,
  Fortia ne poſſint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra ferrúmque locúmque,
  Saxáque brumali grandine plura, ſubis.
Nec te miſſa ſuper jaculorum turba moratur,
  Nec quæ vipereo tela cruore madent.
Spicula cum pictis hærent in caſſide pennis:
  Párſque ſerè ſcuti vulnere nulla vacat.

Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
  Sed minor eſt acri laudis amore dolor.
Talis apud Troiam Danais pro navibus Aiax
  Dicitur Hectoreas ſuſtinuiſſe faces.
Ut propius ventum eſt, admotáque dextera dextræ.
  Reſque fero potuit cominus enſe geri;
Dicere difficile eſt, quid Mars tuus egerit illic,
  Quótque neci dederis, quóſque, quibúſque modis.
Enſe tuo factos calcabas victor acervos;
  Impoſitóque Getes ſub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum Primi minor ordine Pili.
  Multáque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantùm virtus alios tua præterit omnes,
  Ante citos quantùm Pegaſus ibat equos.
Vincitur Ægyptos: teſtatáque tempus in omne
  Sunt tua, Veſtalis, carmine facta meo.

Epist. VIII. SUILLIO.

Littera ſera quidem, ſtudiis exculte Suilli,
  Huc tua pervenit, ſed mihi grata tamen.
Quâ, pia ſi poſſit Superos lenire rogando
  Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut jam nil præſtes, animi ſum factus amici
  Debitor; & meritum, velle juvare, voco.
Impetus iſte tuus longum modo duret in ævum;
  Néve malis pietas ſit tua laſſa meis.
Jus aliquod faciunt affinia vincula nobis,
  Quæ ſemper maneant illabefacta precor.
Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia penè eſt:
  Et quæ te generum, me vocat illa virum.
Hei mihi, ſi lectis vultum tu verſibus iſtis
  Ducis, & affinem te pudet eſſe meum!
At nihil hic dignum poteris reperire pudore,
  Præter Fortunam, quæ mihi cæca fuit.
Seu genus excutias; Equites, ab origine primâ,
  Uſque per innumeros inveniemur avos:
Sive velis, qui ſint, mores inquirere noſtros;
  Errorem miſero detrahe, labe carent.
Tu modò, ſi quid agi ſperabis poſſe precando,
  Quos colis, exora ſupplice voce Deos.
Di tibi ſunt Cæſar juvenis. tua numina placa.
  Hâc certè nulla eſt notior ara tibi.
Non ſinit illa ſui vanas antiſtitis unquam
  Eſſe preces. noſtris hinc pete rebus opem.
Quamlibèt exiguâ ſi nos ea juverit aurâ,
  Obruta de mediis cymba reſurget aquis.
Tunc ego thura feram rapidis ſolemnia flammis;
  Et, valeant quantum numina, teſtis ero.
Nec tibi de Pario ſtatuam, Germanice, templum
  Marmore. carpſit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbéſque beatæ:
  Naſo ſuis opibus carmine gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
  Cum pro conceſsâ verba ſalute damus.
Sed qui, quàm potuit, dat maxima, gratus abunde eſt;
  Et finem pietas contigit illa ſuum.
Nec, quæ de parvâ Dis pauper libat acerrâ,
  Thura minus, grandi quàm data lance, valent.
Agnáque tam lactens, quam gramine paſta Faliſco,
  Victima Tarpeios inficit icta focos.
Nec tamen, officio vatum per carmina facto,
  Principibus res eſt gratior ulla viris.
Carmina veſtrarum peragunt præconia laudum:
  Néve ſit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus; expérſque ſepulcri,
  Notitiam ſeræ poſteritatis habet.
Tabida conſumit ferrum lapidémque vetuſtas;
  Nulláque res majus tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: ſcriptis Agamemnona nôſti;
  Et quiſquis contrà, vel ſimul arma tulit.
Quis Thebas ſeptémque duces ſine carmine nôſſet,
  Et quicquid poſt hæc, quicquid & antè fuit?
Di quoque carminibus (ſi fas eſt dicere) fiunt:
  Tantaque majeſtas ore canentis eget.
Sic Chaos, ex illâ naturæ mole prioris,
  Digeſtum partes ſcimus habere ſuas:
Sic affectantes cæleſtia regna Gigantes,
  Ad Styga nimbifero vindicis igne datos.
Sic victor laudem ſuperatis Liber ab Indis,
  Alcides captâ traxit ab Oechaliâ.
Et modò, Cæſar, Avum, quem virtus addidit aſtris,
  Sacrârunt aliquâ carmina parte tuum.
Si quid adhuc igitur vivi, Germanice, noſtro
  Reſtat in ingenio, ſerviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere vates:
  Judicio pretium res habet iſta tuo.
Quod niſi te nomen tantum ad majora vocâſſet,
  Gloria Pieridum ſumma futurus eras.
Sed dare materiam nobis, quàm carmina, mavis:
  Nec tamen ex toto deſerere illa potes.
Nam modò bella geris, numeris modò verba coërces,
  Quódque aliis opus eſt, hoc tibi ludus erit.
Utque nec ad citharam, nec ad arcum ſegnis Apollo eſt;
  Sed venit ad ſacras nervus uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec deſunt principis artes:
  Miſta ſed eſt animo cum Jove Muſa tuo.
Quæ quoniam nec nos undâ ſubmovit ab illâ,
  Ungula Gorgonei quam cava fecit equi;
Proſit, opémque ferat communia ſacra tueri:
  Atque iiſdem ſtudiis impoſuiſſe manum.
Littora pellitis nimiùm ſubjecta Corallis
  Ut tandem ſævos effugiamque Getas,
Clauſáque ſi miſero patria eſt, ut ponar in ullo,
  Qui minus Auſoniâ diſtet ab Urbe, loco.
Unde tuas poſſim laudes celebrare recentes,
  Magnáque quàm minimâ facta referre morâ.
Tangat ut hoc votum cæleſtia, care Suilli,
  Numina, pro ſocero penè precare tuo.

Epist. IX. GRÆCINO.

Unde licet, non unde juvat, Græcine, ſalutem
  Mittit ab Euxinis hanc tibi Naſo vadis.
Miſſáque Dî faciant Auroram occurrat ad illam,
  Bis ſenos faſces quæ tibi prima dabit.
Ut, quoniam ſinè me tanges Capitolia Conſul,
  Et fiam turbæ pars ego nulla tuæ,
In domini ſubeat partes, & præſtet amici
  Officium juſſo littera noſtra die.
Atque ego ſi fatis genitus melioribus eſſem,
  Et mea ſincero curreret axe rota;
Quo nunc noſtra manus per ſcriptum fungitur, eſſet
  Lingua ſalutandi munere functa tui.
Gratatúſque darem cum dulcibus oſcula verbis:
  Nec minus ille meus, quàm tuus, eſſet honor.
Illâ (confiteor) ſic eſſem luce ſuperbus,
  Ut caperet faſtus vix domus ulla meos.
Dúmque latus ſancti cingit tibi turba Senatûs,
  Conſulis ante pedes ire viderer Eques.
Et quanquàm cuperem ſemper tibi proximus eſſe,
  Gauderem lateri non habuiſſe locum.
Nec querulus, turbâ quamvis eliderer, eſſem:
  Sed foret à populo tum mihi dulce premi.
Proſpicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
  Denſáque quam longum turba teneret iter.
[Quoque magis nôris quàm me vulgaria tangant,
  Spectarem, qualis purpura te tegeret.]
Signa quoque in ſellâ nôſſem formata curuli;
  Et totum Numidæ ſculptile dentis opus.
At cum Tarpeias eſſes deductus in arces,
  Dum caderet juſſu victima ſacra tuo;
Me quoque ſecreto grates ſibi magnus agentem
  Audiſſet, mediâ qui ſedet æde, Deus.
Thuráque mente magis, plenâ quàm lance, dediſſem
  Ter quater, imperii lætus honore tui.
Hic ego præſentes inter numerarer amicos;
  Mitia jus Urbis ſi modò fata darent.
Quæque mihi ſolâ capitur nunc mente voluptas,
  Tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita cælitibus viſum eſt, & forſitan æquis
  Nam quid me pœnæ cauſa negata juvet?
Mente tamen, quæ ſola loco non exſulat, utar:
  Prætextam, faſces aſpiciámque tuos.
Hæc modò te populo reddentem jura videbit;
  Et ſe ſecretis finget adeſſe locis.
Nunc longi reditus haſtæ ſupponere luſtri
  Cernet, & exactâ cuncta locare fide.
Nunc facere in medio facundum verba Senatu,
  Publica quærentem quid petat utilitas.
Nunc, pro Cæſaribus, Superis decernere grates;
  Albáve opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, cum jam fueris potiora precatus,
  Ut mihi placetur numinis ira, roges!
Surgat ad hanc vocem plenâ pius ignis ab arâ;
  Détque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, quâ parte licet, ne cuncta queramur,
  Hic quoque te feſtum Conſule tempus agam.
Altera lætitiæ, nec cedens cauſa priori,
  Succeſſor tanti frater honoris, erit.

Nam

Digitized by Google

Nam tibi finitum ſummo, Græcine, Decembri
  Imperium, Jani ſuſcipit ille die.
Quæque eſt in vobis pietas, alterna feretis
  Gaudia, tu fratris faſcibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris Conſul, bis Conſul & ille;
  Inque domo binus conſpicietur honor.
Qui quanquàm eſt ingens, & nullum Martia ſummo
  Altius imperium Conſule Roma videt;
Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem:
  Et majeſtatem res data dantis habet.
Judiciis igitur liceat Flaccóque tibíque
  Talibus Auguſti tempus in omne frui.
Ut tamen à rerum curâ propiore vacabit;
  Vota precor votis addite veſtra meis.
Et, ſi quem dabit aura ſinum, laxate rudentes;
  Exeat è Stygiis ut mea navis aquis.
Præfuit his, Græcine, locis modò Flaccus; & illo
  Ripa ferox Iſtri ſub duce tuta fuit.
Hic tenuit Myſas gentes in pace fideli:
  Hic arcu fiſos terruit enſe Getas.
Hic captam Troeſmin celeri virtute recepit,
  Infecítque fero ſanguine Danubium.
Quære loci faciem, Scythicíque incommoda cæli;
  Et quàm vicino terrear hoſte, roga.
Sintne litæ tenues ſerpentis felle ſagittæ:
  Fiat an humanum victima dira caput.
Mentiar, an coëat duratus frigore pontus;
  Et teneat glacies jugera multa freti.
Hæc ubi narrârit, quæ ſit mea fama, require;
  Quóque modo peragam tempora dura, roga.
Nec ſumus hic odio, nec ſcilicet eſſe meremur:
  Nec cum Fortunâ mens quoque verſa meâ eſt.
Illa quies animo, quam tu laudare ſolebas,
  Ille vetus ſolito perſtat in ore pudor.
[Sic ego ſum longè, ſic hic, ubi barbarus hoſtis,]
  Ut fera plus valeant legibus arma, facit;
Rectè quat ut nullâ tot jam, Græcine, per annos
  Fœmina de nobis virve puérve queri.
Hoc facit, ut miſero faveant adſintque Tomitæ;
  Hæc quoniam tellus teſtificanda mihi eſt.
Illi me, quia velle vident, diſcedere malunt:
  Reſpectu cupiunt hic tamen eſſe ſui.
Nec mihi credideris: extant decreta, quibus nos
  Laudat, & immunes publica cera facit.
Conveniens miſeris hæc quanquàm gloria non eſt,
  Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec pietas ignota mea eſt: videt hoſpita tellus
  In noſtrâ ſacrum Cæſaris eſſe domo.
Stant pariter natúſque pius, conjúxque ſacerdos,
  Numina jam facto non leviora Deo.
Neu deſit pars ulla domûs; ſtat uterque nepotum:
  Hic aviæ lateri proximus, ille patris.
His ego do toties cum thure precantia verba,
  Eoo quoties ſurgit ab orbe dies.
Tota, licèt quæras, hoc me non fingere dicet,
  Officii teſtis Pontica terra mei.
Pontica me tellus, quantis hâc poſſumus orâ,
  Natalem ludis ſcit celebrare Dei.
Nec minùs hoſpitibus pietas eſt cognita talis,
  Miſit in has ſi quos longa Propontis aquas.
Is quoque, quo lævus fuerat ſub Præſide Pontus,
  Audierit frater forſitan iſta tuus.
Fortuna eſt impar animo, taliſque libenter
  Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec veſtris damus hæc oculis, procul Urbe remoti:
  Contenti tacitâ ſed pietate ſumus.
Et tamen hæc tangent aliquando Cæſaris aures.
  Nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certè ſcis hoc Superis adſcite, vidéſque,
  Cæſar; ut eſt oculis ſubdita terra tuis.
Tu noſtras audis inter convexa locatus
  Sidera, ſollicito quas damus ore, preces.
Perveniant iſtuc & carmina forſitan illa,
  Quæ de te miſi cælite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina; nec tu
  Immeritò nomen mite Parentis habes.

Epist. X. ALBINOVANO.

HIC mihi Cimmerio bis tertia ducitur æſtas
  Littore pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu ſilices, ecquod, cariſſime, ferrum
  Duritiæ confers, Albinovane, meæ?
Gutta cavat lapidem; conſumitur annulus uſu;
  Et teritur preſſâ vomer aduncus humo.
Tempus edax igitur, præter nos, omnia perdet?
  Ceſſat duritiâ mors quoque victa meâ.
Exemplum eſt animi nimium patientis Ulyſſes,
  Jactatus dubio per duo luſtra mari.
Tempora ſolliciti ſed non tamen omnia fati
  Pertulit; & placidæ ſæpe fuere moræ.
An grave ſex annis pulcram foviſſe Calypſo,
  Æquoreæque fuit concubuiſſe Deæ?
Excipit Hippotades; qui dat pro munere ventos,
  Curvet ut impulſos utilis aura ſinus.
Nec bene cantantes labor eſt audiſſe puellas;
  Nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriæ faciant oblivia, ſuccos
  Parte meæ vitæ, ſi modò dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem Læſtrygonis unquam
  Gentibus, obliquâ quas obit Iſter aquâ.
Nec vincet ſævum Cyclops feritate Phyacen:
  Qui quota terroris pars ſolet eſſe mei!
Scylla feris trunco quòd latrat ab inguine monſtris;
  Heniochæ nautis plus nocuere rates.
Nec potes infeſtis conferre Charybdin Achæis;
  Ter licèt epotum ter vomat illa fretum.
Qui quanquàm dextrâ regione licentiùs errant;
  Securum latus hoc non tamen eſſe ſinunt.
Hic agri infrondes, hic ſpicula tincta venenis:
  Hic freta vel pediti pervia reddit hyems.
Ut, quâ remus iter pulſis modò fecerat undis,
  Siccus contemtâ nave viator eat.
Qui veniunt illinc, vix vos ea credere dicunt.
  Quam miſer eſt, qui fert aſperiora fide!
Crede tamen: nec te cauſas neſcire ſinemus,
  Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems.
Proxima ſunt nobis plauſtri præbentia formam,
  Et quæ præcipuum ſidera frigus habent.
Hinc oritur Boreas, oræque domeſticus huic eſt;
  Et ſumit vires à propiore loco.
At Notus, adverſo tepidum qui ſpirat ab axe,
  Eſt procul; & rarus languidiórque venit.
Adde quod hic clauſo miſcentur flumina Ponto,
  Viſque fretum multo perdit ab amne ſuam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Peniúſque, Hypaniſque, Cratéſque
  Influit, & crebro vortice tortus Halys:
Partheniúſque rapax, & volvens ſaxa Cynapes
  Labitur; & nullo tardior amne Tyras.
Et tu, fœmineæ Thermodon cognite turmæ;
  Et quondam Graiis Phaſi petite viris.
Cúmque Boryſthenio liquidiſſimus amne Dyraſpes,
  Et tacitè peragens lene Melanthus iter.
Quíque duas terras, Aſiam Cadmíque ſororem
  Separat, & curſus inter utramque facit.
Innumeríque alii, quos inter maximus omnes
  Cedere Danubius ſe tibi, Nile, negat.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas:
  Nec patitur vires æquor habere ſuas.
Quin etiam ſtagno ſimilis pigræque paludi
  Cæruleus vix eſt, diluitúrque color.
Innatat unda freto dulcis, leviórque marinâ eſt;
  Quæ proprium mixto de ſale pondus habet.
Si roget hæc aliquis, cur ſint narrata Pedoni;
  Quídve loqui certis juverit iſta modis;
Detinui, dicam tempus, curáſque fefelli.
  Hunc fructum præſens attulit hora mihi.
Abfuimus ſolito, dum ſcribimus iſta, dolori:
  In mediis nec nos ſenſimus eſſe Getis.
At tu, non dubito, cùm carmine Theſea laudes,
  Materiæ titulos quin tueare tuæ;
Quémque refers, imitere virum. vetat ille profectò
  Tranquilli comitem temporis eſſe fidem.
Qui quanquàm eſt factis ingens, & conditur à te
  Vir tanto, quanto debuit ore cani;
Eſt tamen ex illo nobis imitabile quiddam,
  Inque fide Theſeus quilibet eſſe poteſt.
Non tibi ſunt hoſtes ferro clavâque domandi,
  Per quos vix ulli pervius Iſthmos erat.
Sed præſtandus amor, res non operoſa volenti.
  Quis labor eſt puram non temeràſſe fidem?
Hæc tibi, qui perſtas indeclinatus amico,
  Non eſt quod linguâ dicta querente putes.

Epist. XI. GALLIONI.

GALLIO, crimen erit vix excuſabile nobis,
  Carmine te nomen non habuiſſe meo.
Tu quoque enim (memini) cæleſti cuſpide facta
  Foviſti lacrymis vulnera noſtra tuis.

Atque utinam, rapti jacturâ læſus amici,
  Senſiſſes ultrà, quod quærere, nihil!
Non ita Dîs placuit, qui te ſpoliare pudicâ
  Conjuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctûs mihi nuper epiſtola venit:
  Lectáque cum lacrymis ſunt tua damna meis.
Sed neque prudentem ſolari ſtultior auſim,
  Verbáque doctorum nota referre tibi:
Finitúmque tuum, ſi non ratione, dolorem
  Ipsâ jam pridem ſuſpicor eſſe morâ.
Dum tua pervenit, dum littora noſtra recurrens
  Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium ſolatia dicere certi eſt:
  Dum dolor in curſu eſt, dum petit æger opem.
At cùm longa dies ſedavit vulnera mentis;
  Intempeſtivè qui fovet illa, novat.
Adde quòd (atque utinam verum tibi venerit omen!)
  Conjugio felix jam potes eſſe novo.

Epist. XII. TUTICANO.

QUO minùs in noſtris ponaris, amice, libellis,
  Nominis efficitur conditione tui.
Aſt ego non alium prius hôc dignarer honore:
  Eſt aliquis noſtrum ſi modò carmen honos.
Lex pedis officio naturáque nominis obſtant:
  Quâque meos adeas, eſt via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen findere verſus,
  Deſinat ut prior hôc, incipiátque minor:
Et pudeat, ſi te, quâ ſyllaba parte moratur,
  Arctiùs appellem, Tuticanúmque vocem.
Nec potes in verſum Tuticani more venire;
  Fiat ut è longâ ſyllaba prima brevis.
Aut producatur, quæ nunc correptiùs exit;
  Et ſit porrectâ longa ſecunda morâ.
His ego ſi vitiis auſim corrumpere nomen,
  Ridear, & meritò pectus habere neger.
Hæc mihi cauſa fuit dilati muneris hujus,
  Quod meus adjecto fœnore reddet ager.
Téque canam quacunque notâ: tibi carmina mittam,
  Penè mihi puero cognite penè puer.
Pérque tot annorum ſeriem, quot habemus uterque,
  Non mihi, quàm fratri frater, amate minùs.
Tu bonus hortator, tu duxque coméſque fuiſti,
  Cùm regerem tenerâ fræna novella manu.
Sæpe ego correxi ſub te cenſore libellos;
  Sæpe tibi admonitu facta litura meo eſt:
Dignam Mæoniis Phæacida condere chartis
  Cùm te Pierides perdocuere tuæ.
Hic tenor, hæc viridi concordia cœpta juventâ
  Venit ad albentes illabefacta comas.
Quæ niſi te moveant, duro tibi pectora ferro
  Eſſe, vel inducto clauſa adamante putem.
Sed priùs huic deſint & bellum & frigora terræ,
  Inviſus nobis quæ duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, & ſit præſrigidus Auſter,
  Et poſſit fatum mollius eſſe meum;
Quàm tua ſint lapſo præcordia dura ſodali.
  Hic cumulus noſtris abſit, abéſtque, malis.
Tu modò per Superos, quorum certiſſimus ille eſt,
  Quo tuus aſſiduè Principe crevit honor;
Effice, conſtanti profugum pietate tuendo,
  Ne ſperata meam deſerat aura ratem.
Quid mandem, quæris? peream, niſi dicere vix eſt.
  Si modò, qui periit, ille perire poteſt.
Nec quid agam invenio, nec quid nolímve velímve:
  Nec ſatis utilitas eſt mea nota mihi.
Crede mihi; miſeros prudentia prima relinquit
  Et ſenſus cum re conſiliúmque fugit.
Ipſe precor quæras, quâ ſim tibi parte juvandus:
  Quóque viam facias ad mea vota vado.

Epist. XIII. CARO.

O Mihi non dubios inter memorande ſodales,
  Quíque, quod es, verè id, Care, vocaris; ave.
Unde ſaluteris, color hic tibi protinus index,
  Et ſtructura mei carminis eſſe poteſt.
Non quia mirifica eſt, ſed quòd nec publica certè:
  Qualis enim cunque eſt, non latet eſſe meam.
Ipſe quoque ut chartæ titulum de fronte revellas,
  Quod ſit opus, videor dicere poſſe, tuum.
Quamlibet in multis poſitus noſcere libellis;
  Perque obſervatas inveniere notas.
Prodent auctorem vires, quas Hercule dignas
  Novimus, atque illi, quem canis, eſſe pares.
Et mea Muſa poteſt proprio deprenſa colore
  Inſignis vitiis forſitan eſſe ſuis.
Tam mala Therſiten prohibebat forma latere,
  Quàm pulcrâ Nireus conſpiciendus erat.
Nec te mirari, ſi ſint vitioſa, decebit
  Carmina, quæ faciam penè poeta Getes.
Ah pudet! & Getico ſcripſi ſermone libellum:
  Structáque ſunt noſtris barbara verba modis.
Et placui, (gratare mihi) cœpíque poetæ
  Inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quæris? laudes de Cæſare dixi.
  Adjuta eſt novitas numine noſtra Dei.
Nam patris Auguſti docui mortale fuiſſe
  Corpus; in ætherias numen abiſſe domos:
Eſſe parem virtute patri, qui fræna coactus
  Sæpe recuſati ceperit imperii.
Eſſe pudicarum te Veſtam, Livia, matrum,
  Ambiguum nato dignior, ánne viro.
Eſſe duos juvenes firma adjumenta Parentis,
  Qui dederint animi pignora certa ſui.
Hæc ubi non patriâ perlegi ſcripta Camœnâ,
  Venit & ad digitos ultima charta meos;
Et caput & plenas omnes movere pharetras,
  Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis, Scribas hæc cùm de Cæſare, dixit,
  Cæſaris imperio reſtituendus eras.
Ille quidem dixit, ſed me jam, Care, nivali
  Sexta relegatum bruma ſub axe videt.
Carmina nil proſunt. nocuerunt carmina quondam:
  Primáque tam miſeræ cauſa fuere fugæ.
At tu per ſtudii communia fœdera ſacri,
  Per non vile tibi nomen amicitiæ;
Sic capto Latiis Germanicus hoſte catenis,
  Materiam veſtris afferat ingeniis;
Sic valeant pueri, votum commune Deorum;
  Quos laus formandos eſt tibi magna datos;
Quanta potes præbe noſtræ momenta ſaluti:
  Quæ niſi mutato nulla futura loco eſt.

Epist. XIV. TUTICANO.

HÆC tibi mittuntur, quem ſum modò carmine queſtus
  Non aptum numeris nomen habere meis.
In quibus, excepto quòd adhuc utcunque valemus,
  Nil, te præterea quod juvet, invenies.
Ipſa quoque eſt inviſa ſalus: ſíntque ultima vota,
  Quólibet ex iſtis ſcilicet ire locis.
Nulla mihi cura eſt, terrâ quàm muter ut iſtâ:
  Hâc quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin
  Mittite, præſenti dum careamus humo.
Styx quoque, ſi quid ea eſt, bene commutabitur Iſtro:
  Si quid & inferius, quàm Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minùs odit hirundo;
  Proxima Marticolis quàm loca Naſo Getis.
Talia ſuccenſent propter mihi verba Tomitæ,
  Iráque carminibus publica mota meis.
Ergo ego ceſſabo nunquam per carmina lædi,
  Plectar & incauto ſemper ab ingenio?
Ergo ego, ne ſcribam, digitos incidere cunctor;
  Teláque adhuc demens, quæ nocuere, ſequor?
Ad veteres ſcopulos iterum devertor, & illas,
  In quibus offendit naufraga puppis, aquas.
Sed nihil admiſi: nulla eſt mea culpa, Tomitæ;
  Quos ego, cùm loca ſim veſtra peroſus, amo.
Quilibet excutiat noſtri monumenta laboris;
  Litera de vobis eſt mea queſta nihil.
Frigus, & incurſus omni de parte timendos,
  Et quòd pulſetur murus ab hoſte, queror.
In loca, non homines, veriſſima crimina dixi.
  Culpatis veſtrum vos quoque ſæpe ſolum.
Eſſet perpetuò ſua quàm vitabilis Aſcra,
  Auſa eſt agricolæ Muſa docere ſenis.
At fuerat terrâ genitus, qui ſcripſit, in illâ.
  Intumuit vati nec tamen Aſcra ſuo.
Quis patriam ſolerte magis dilexit Ulyſſe?
  Hôc tamen aſperitas indice nota loci eſt.
Non loca, ſed mores ſcriptis vexavit amaris
  Sceplius Auſonios, actáque Roma rea eſt.
Falſa tamen paſſa eſt æquâ convicia mente,
  Obfuit auctori nec fera lingua ſuo.
At malus interpres, populi mihi concitat iram,
  Inque novum crimen carmina noſtra vocat.
Tam felix utinam, quàm pectore candidus, eſſem:
  Extat adhuc nemo ſaucius ore meo.

Adde,

Adde, quòd Illyricâ ſi jam pice nigrior eſſem,
  Non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter à vobis mea ſors excepta, Tomitæ,
  Tam mites Graios indicat eſſe viros.
Gens mea Peligni, regioque domeſtica Sulmo,
  Non potuit noſtris lenior eſſe malis.
Quem vix incolumi cuiquam ſalvoque dareris,
  Is datus à vobis eſt mihi nuper honor.
Solus adhuc ego ſum veſtris immunis in oris;
  Exceptis, ſi qui munera legis habent.
Tempora ſacratâ mea ſunt velata coronâ,
  Publicus invito quam ſavor impoſuit.
Quàm grata eſt igitur Latonæ Delia tellus,
  Erranti tutum quæ dedit una locum;
Tam mihi cara Tomis: patriâ quæ ſede fugatis
  Tempus ad hoc nobis hoſpita fida manet.
Dî modò feciſſent, placidæ ſpem poſſet habere
  Pacis, & à gelido longiùs axe foret.

EPIST. XV. SEXTO POMPEIO.

SI quis adhuc uſquam noſtri non immemor extat,
  Quidve relegatus Naſo, requirit, agam;
Cæſaribus vitam, Sexto debere ſalutem
  Me ſciat. à Superis hic mihi primus erit.
Tempora nam miſeræ complectar ut omnia vitæ;
  A meritis ejus pars mihi nulla vacat.
Quæ numero tot ſunt, quot in horto fertilis arvi
  Punica ſub lento cortice grana rubent.
Africa quot ſegetes, quot Tmolia terra racemos,
  Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.
Confiteor. teſtere licet. ſignate Quirites.
  Nil opus eſt legum viribus: ipſe loquor.
Inter opes & me rem parvam pone paternas.
  Pars ego ſum censûs quantulacunque tui.
Quàm tua Trinacria eſt, regnataque terra Philippo,
  Quàm domus Auguſto continuata Foro;
Quàm tua rus oculis domini Campania gratum,
  Quæque relicta tibi, Sexte, vel emta tenes:
Tam tuus en ego ſum. cujus te munere triſti
  Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam poſſis, & detur amicius arvum;
  Rémque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in Dîs eſt, tenta lenire precando
  Numina, perpetuâ quæ pietate colis.
Erroris nam tu, vix eſt diſcernere, noſtri
  Sis argumentum majus an auxilium.
Nec dubitans oro: ſed flumine ſæpe ſecundo
  Augetur remis curſus euntis aquæ.
Et pudet, & metuo, ſempérque eadémque precari;
  Ne ſubeant animo tædia juſta tuo.
Verùm quid faciam: res immoderata cupido eſt.
  Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere ſæpe aliud cupiens delabor eódem:
  Ipſa locum per ſe littera noſtra rogat.
Seu tamen effectus habitura eſt gratia; ſeu me
  Dura jubet gelido Parca ſub axe mori;
Semper inoblitâ repetam tua munera mente:
  Et mea me tellus audiet eſſe tuum.
Audiet & cælo poſita eſt quæcunque ſub illo:
  Tranſit noſtra feros ſi modò Muſa Getas.
Téque meæ cauſam ſervatorémque ſalutis:
  Méque tuum librâ nôrit & ære minùs.

EPIST. XVI. AD INVIDUM.

INVIDE, quid laceras Naſonis carmina rapti?
  Non ſolet ingeniis ſumma nocere dies.
Famáque poſt cineres major venit: & mihi nomen
  Tunc quoque, cùm vivis annumerarer, erat.
Cùm foret & Marſus, magnúſque Rabirius oris,
  Iliacúſque Mater, ſidereúſque Pedo:
Et, qui Junonem læſiſſet in Hercule, Carus;
  Junonis ſi non jam gener ille foret.
Quíſque dedit Latio carmen regale Severus;
  Et cum ſubtili Priſcus uterque Numâ.
Quíſque vel imparibus numeris, Montane, vel æquis
  Sufficis; & gemino carmine nomen habes.
Et qui Penelopæ reſcribere juſſit Ulyſſen,
  Errantem ſævo per duo luſtra mari
Quíſque ſuam Trœzena, imperfectúmque dierum
  Deſeruit celeri morte Sabinus opus.
Ingeniſque ſui dictus cognomine Largus,
  Gallica qui Phrygium duxit in arva ſenem.
Quíſque canit domitam Camerinus ab Hercule Troiam;
  Quique ſuâ nomen Phyllide Tuſcus habet.
Velivolique maris vates, cui credere poſſis
  Carmina cæruleos compoſuiſſe Deos.
Quíſque acies Libycas Romanáque prælia dixit;
  Et Marius, ſcripti dexter in omne genus.
Trinacriúſque ſuæ Perſeidos auctor, & auctor
  Tantalidæ reducis Tyndaridóſque Lupus.
Et qui Mæoniam Phæacida vertit, & unà
  Pindaricæ fidicen tu quoque, Ruſe, lyræ.
Muſáque Turrani Tragicis innixa cothurnis
  Et tua cum ſocco Muſa, Meliſſe, levis.
Cùm Varus Gracchúſque darent fera dicta tyranni;
  Callimachi Proculus molle teneret iter:
[Tityrus antiquas & erat qui paſceret herbas,]
  Aptáque venanti Gratius arma daret.
Naidas à Satyris caneret Fontanus amatas,
  Clauderet imparibus verba Capella modis.
Cúmque forent alii, quorum mihi cuncta referre
  Nomina longa mora eſt, carmina vulgus habet,
Eſſent & juvenes, quorum quòd inedita cura eſt,
  Appellandorum nil mihi juris adeſt;
Te tamen in turbâ non auſim, Cotta, ſilere;
  Pieridum lumen, præſidiúmque fori.
Maternos Cottas cui Meſſalláſque paternos
  Maxima nobilitas ingeminata dedit.
Dicere ſi fas eſt, claro mea nomine Muſa,
  Atque inter tantos, quæ legeretur, erat.
Ergo ſubmotum patriâ proſcindere, livor,
  Deſine, neu cineres ſparge, cruente, meos.
Omnia perdidimus. tantummodo vita relicta eſt,
  Præbeat ut ſenſum materiámque malis.
Quid juvat extinctos ferrum dimittere in artus?
  Non habet in nobis jam nova plaga locum.

P. OVIDII

P. OVIDII NASONIS

IBIS.

TEMPUS ad hoc, luſtris jam bis mihi quinque peractis,
Omne fuit Muſæ carmen inerme meæ:
Nulláque, quæ poſſit, ſcriptis tot millibus extat
Littera Naſonis, ſanguinolenta legi.
Nec quemquam noſtri, niſi nos, læſere libelli:
Artificis periit cum caput Arte ſuâ.
Unus (& hoc ipſum eſt injuria magna) perennem
Candoris titulum non ſinit eſſe mei.
Quiſquis is eſt, (nam nomen adhuc utcunque tacebo)
Cogit inaſſuetas ſumere tela manus.
Ille relegatum gelidos Aquilonis ad ortus
Non ſinit exilio delituiſſe ſuo.
Vulneráque immitis requiem quærentia vexat:
Jactat & in toto verba canina foro:
Perpetuóque mihi ſociatam fœdere lecti
Non patitur miſeri funera flere viri.
Cúmque ego quaſſa meæ complectar membra carinæ;
Naufragii tabulas pugnat habere mei.
Et qui debuerat ſubitas extinguere flammas;
Is prædam medio raptor ab igne tulit.
Nititur ut profugæ deſint alimenta ſenectæ;
Heu quanto noſtris dignior ipſe malis!
Dî melius! quorum longè mihi maximus ille,
Qui noſtras inopes noluit eſſe vias.
Huic igitur meritas grates, ubicunque licebit,
Pro tam manſueto pectore ſemper agam.
Audiet hæc Pontus, faciat quoque fortitan idem,
Terra ſit ut propior teſtificanda mihi.
At tibi, calcâſti qui me, violente, jacentem,
Quamlibet & miſero debitus hoſtis ero.
Deſinet eſſe prius contrarius ignibus humor;
Junctáque cum Lunâ lumina Solis erunt;
Páriſque eadem cæli Zephyros emittet & Euros;
Et tepidus gelido flabit ab axe Notus;
Et nova fraterno veniet concordia fumo;
Quem vetus accensâ ſeparat ira pyrâ;
Et Ver Autumno, Brumæ miſcebitur Æſtas;
Atque eadem regio Veſper & Ortus erunt:
Quàm mihi ſit tecum poſitis, quæ ſumſimus, armis
Gratia, commiſſis, improbe, rupta tuis.
Pax erit hæc nobis, donec mihi vita manebit,
Cum pecore infirmo quæ ſolet eſſe lupis.
Prima quidem cœpto committam prælia verſu:
Non ſoleant quamvis hoc pede bella geri.
Utque petit primò plenum flaventis arenæ
Nondum calfacti velitis haſta ſolum;
Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto:
Protinus inviſum nec petet haſta caput.
Et neque nomen in hôc, nec dicam facta libello:
Téque brevi, qui ſis, diſſimulare ſinam.
Poſtmodo, ſi perges, in te mihi liber Iambus
Tincta Lycambeo ſanguine tela dabit.
Nunc, quo Battiades inimicum devovet Ibin,
Hôc ego devoveo téque tuóſque modo.
Utque ille, hiſtoriis involvam carmina cæcis:
Non ſoleam quamvis hoc genus ipſe ſequi.
Illius ambages imitatus in Ibide dicar;
Oblitus moris judiciſque mei.
Et quoniam, qui ſis, nondum quærentibus edo;
Ibidis interea tu quoque nomen habe.
Utque mei verſus aliquantum noctis habebunt;
Sic vitæ ſeries tota ſit atra tuæ.
Hæc tibi natali faxo Janſque Kalendis
Non mentituro quilibet ore legat.
Dî maris & terræ, quſque his meliora tenetis
Inter diverſos cum Jove regna polos;
Huc precor, huc veſtras omnes advertite mentes,
Et ſinite optatis pondus ineſſe meis.
Ipſáque tu Tellus, ipſum cum fluctibus Æquor,
Ipſe meas Æther accipe ſumme preces:
Sideráque, & radiis circumdata Solis imago;
Lunáque, quæ nunquam, quo priùs, orbe micas;
Nóxque tenebrarum ſpecie reverenda tuarum;
Quæque ratum triplici pollice netis opus;
Quique per infernas horrendo murmure valles
Imperjuratæ laberis amnis aquæ;
Quáſque ferunt torto vittatis angue capillis
Carceris obſcuras ante ſedere fores;
Vos quoque plebs Superûm Fauni, Satyríque Laréſque,
Fluminâque, & Nymphæ, Semideúmque genus;
Denique ab antiquo Divi veteréſque novíque,
In noſtrum cuncti tempus adeſte, Chao.
Carmina dum capiti maleſido dira canuntur,
Et peragunt partes ira dolórque ſuas:
Annuite optatis omnes ex ordine noſtris;
Et pars ſit voti nulla caduca mei.
Quæque precor, fiant: ut non mea dicta, ſed illa
Paſiphaes generi verba fuiſſe putet.
Quáſque ego tranſiero pœnas, patiatur & iſtas.
Pleniùs ingenio ſit miſer ille meo.
Néve minùs valeant fictum execrantia nomen
Vota, minùs magnos commoveántve Deos;
Illum ego devoveo, quem mens intelligit, Ibin;
Qui ſe ſcit factis has meruiſſe preces.
Nulla mora eſt in me: peragam rata vota ſacerdos.
Quiſquis ades ſacris, ore favete, meis.
Quiſquis ades ſacris, lugubria dicite verba;
Et fletu madidis Ibin adite genis
Ominibúſque malis pedibúſque occurrite lævis:
Et nigræ veſtes corpora veſtra tegant.
Tu quoque, quid dubitas ferales ſumere vittas?
Jam ſtat, ut ipſe vides, funeris ara tui.
Pompa parata tibi eſt: votis mora triſtibus abſit.
Da jugulum cultris, hoſtia dira, meis,
Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas:
Deneget afflatus ventus & aura ſuos.
Nec tibi Sol clarus, nec ſit tibi lucida Phœbe
Deſtituant oculos ſidera cuncta tuos.
Nec ſe Vulcanus, nec ſe tibi præbeat aër.
Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.
Exſul inops erres, alienáque limina luſtres:
Exiguúmque petas ore tremente cibum.
Nec corpus querulo, nec mens vacet ægra dolore:
Nóxque die gravior ſit tibi, nocte dies.
Síſque miſer ſemper; nec ſis miſerabilis ulli.
Gaudeat adverſis fœmina virque tuis.
Accedat lacrymis odium, dignúſque putêre,
Qui mala, cum tuleris plurima, plura feras.
Sítque, quod eſt rarum, ſolito defecta favore
Ærumnæ facies invidioſa tuæ.
Cauſáque non deſit, deſit tibi copia mortis.
Optatam fugiat vita coacta necem.
Luctatúſque diu cruciatos ſpiritus artus
Deſerat; & longâ torqueat antè morâ.
Evenient. dedit ipſe mihi modò ſigna futuri
Phœbus: & à lævâ mœſta volavit avis.
Certè ego, quæ voveo, Superos motura putabo:
Spéque tuæ mortis, perfide, ſemper alar.
[Finiet illa dies, quæ te mihi ſubtrahet olim:
Finiet illa dies, quæ mihi tarda venit.]
Et prius hanc animam, nimiùm tibi ſæpe petitam,
Auferet illa dies, quæ mihi ſera venit;
Quàm dolor hic unquam ſpatio evaneſcere poſſit:
Leniat aut odium tempus & hora meum.
Pugnabunt jaculis dum Thraces, Iazyges arcu,
Dum tepidus Ganges, frigidus Iſter erit;
Robora dum montes, dum pabula mollia campi,
Dum Tiberis flavas Tuſcus habebit aquas;
Bella geram tecum: nec mors mihi finiet iras;
Sæva ſed in manes manibus arma dabit.

Tum

Digitized by Google

Tum quoque, cum vacuas fuero dilapſus in auras,
  Exanimis mores oderit umbra tuos.
Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum:
  Inſequar & vultus oſſea larva tuos.
Sive ego, quod nolim, longis conſumtus ab annis:
  Sive manu factâ morte ſolutus ero:
Sive per immenſas jactabor naufragus undas,
  Noſtráque longinquus viſcera piſcis edet:
Sive peregrinæ carpent mea membra volucres;
  Sive meo tingent ſanguine roſtra lupi:
Sive aliquis dignatus erit ſupponere terræ,
  Et dare plebeio corpus inane rogo.
Quicquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
  Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes: tacitis ego noctis in umbris
  Excutiam ſomnos, viſus adeſſe, tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculóſque volabo;
  Et querar, & nullâ ſede quietus eris.
Verbera torta dabunt ſonitum, nexæque colubris
  Conſcia fumabunt ſemper ad ora faces.
His vivus furiis agitabere, mortuus iſdem.
  Et brevior pœnâ vita futura tuâ eſt.
Nec tibi contingent funus lacrymæque tuorum.
  Indeploratum projiciere caput.
Carnificiſque manu populo plaudente traheris;
  Infixúſque tuis oſſibus uncus erit.
Ipſæ te fugient, quæ carpunt omnia, flammæ:
  Reſpuet inviſum juſta cadaver humus.
Unguibus & roſtro tardus trahet ilia vultur;
  Et ſcindent avidæ perfida corda canes.
Déque tuo fiet (licèt hac ſis laude ſuperbus)
  Inſatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab Elyſiis diverſa fugabere campis;
  Quáſque tenet ſedes noxia turba, coles.
Siſyphus eſt illic ſaxum volvénſque peténſque;
  Quíque agitur rapidæ vinctus ab orbe rotæ:
Quæque gerunt humeris perituras Belides undas,
  Exſulis Ægypti turba cruenta nurus.
Poma pater Pelopis præſentia quærit, & idem
  Semper eget, liquidis ſemper abundat aquis;
Jugeribúſque novem qui ſummus diſtat ab imo,
  Viſceráque aſſiduæ debita præbet avi.
Hic tibi de Furiis ſcindet latus una flagello,
  Ut ſceleris numeros confiteare tui:
Altera Tartareis ſectos dabit anguibus artus:
  Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra; tuáſque
  Æacus in pœnas ingenioſus erit.
In te transferibet veterum tormenta reorum:
  Manibus antiquis cauſa quietis eris.
Siſyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis:
  Verſabunt celeres nunc nova membra rotæ.
Hic erit, & ramos fruſtra qui captet & undas:
  Hic inconſumto viſcere paſcet avem.
Nec mortis pœnas mors altera finiet hujus:
  Horáque erit tantis ultima nulla malis.
Indè ego pauca canam; frondes ut ſi quis ab Idâ,
  Aut ſummam Libyco de mare carpat aquam.
Nam neque quot flores Siculâ naſcantur in Hyblâ,
  Quótve ferat dicam terra Ciliſſa crocos,
Nec cùm triſtis hyems Aquilonis inhorruit alis,
  Quàm multâ fiat grandine canus Athos.
Nec mala voce meâ poſſint tua cuncta referri;
  Ora licèt tribuas multiplicata mihi.
Tot tibi væ miſero venient taléſque ruinæ,
  Ut cogi in lacrymas me quoque poſſe putem.
Illæ me lacrymæ facient ſinè fine beatum:
  Dulcior hic riſu tum mihi fletus erit.
Natus es infelix; (ita Di voluere) nec ulla
  Commoda naſcenti ſtella levíſve fuit.
Non venus affulſit, non illâ Jupiter horâ:
  Lunáve non apto Sólve fuere loco.
Nec ſatis utiliter poſitos tibi præbuit ignes,
  Quem peperit magno lucida Maia Jovi.
Te fera, nec quicquam placidum ſpondentia, Martis
  Sidera preſſerunt, falciferique ſenis.
Lux quoque natalis (ne quid, niſi triſte, videres)
  Turpis & inductis nubibus atra fuit.
Hæc eſt, in Faſtis cui dat gravis Allia nomen;
  Quæque dies Ibin publica damna tulit.
Qui ſimul impurâ matris prolapſus ab alvo
  Cinyphiam fœdo corpore preſſit humum;
Sedit in adverſo nocturnus culmine bubo,
  Funereóque graves edidit ore ſonos.
Protinus Eumenides lavere paluſtribus ulvis,
  Quà cava de Stygiis fluxerat unda vadis;
Pectoráque unxerunt Erebeæ felle colubræ:
  Térque cruentatas increpuere manus:
Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino.
  Hic primus pueri venit in ora cibus.
Perbibit inde ſuæ rabiem nutricis alumnus;
  Latrat & in toto verba canina foro
Membráque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
  A malè deſerto quos rapuere rogo.
Et, ne non fultum nudâ tellure jaceret,
  Molle ſuper ſilices impoſuere caput.
Jámque receſſuræ viridi de ſtipite factas
  Admôrunt oculis uſque ſub ora faces.
Flebat, ut eſt infans fumis contactus amaris;
  De tribus eſt cum ſic una locuta ſoror:
Tempus in immenſum lacrymas tibi movimus iſtas,
  Quæ ſemper causâ ſufficiente cadant.
Dixerat. at Clotho juſſit promiſſa valere:
  Nevit & infauſtâ ſtamina pulla manu.
Et ne longa ſuæ præſagia diceret horæ;
  Fata canet vates qui tua, dixit, erit.
Ille ego ſum vates, ex me tua vulnera diſces.
  Di modò dent vires in mea verba ſuas.
Carminibúſque meis accedant pondera rerum,
  Quæ rata per luctus experiare tuos.
Neve ſinè exemplis ævi cruciere prioris;
  Sint tua Trojanis non leviora malis.
Quantáque clavigeri Pæantius Herculis hæres,
  Tanta venenato vulnera crure geras.
Nec leviùs doleas, quàm qui bibit ubera cervæ,
  Armatúſque tulit vulnus, inermis opem.
Quíque ab equo præceps in Aleia decidit arva;
  Exitio facies cui ſua penè fuit.
Id, quod Amyntorides, videas; trepidúmque miniſtro
  Prætentes baculo luminis orbus iter.
Nec plùs aſpicias, quàm quem ſua filia rexit;
  Expertus ſcelus eſt cujus uterque parens.
Qualis erat, poſtquam eſt judex de lite jocosâ
  Sumtus, Apollineâ clarus in arte ſenex.
Qualis & ille fuit, quo præcipiente columba
  Eſt data Palladiæ prævia dúxque rati
Quíque oculis caruit, per quos malè viderat aurum:
  Inferias nato quos dedit orba parens.
Paſtor ut Ætnæus, cui caſus ante futuros
  Telemus Eurymedes vaticinatus erat.
Ut duo Phinidæ, quibus idem lumen ademit,
  Qui dedit: ut Thamyræ, Demodocíque caput.
Sic aliquis tua membra ſecet; Saturnus ut illas
  Subſecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi ſit melior tumidis Neptunus in undis,
  Quàm cui ſunt ſubitæ frater & uxor aves.
Solertíque viro, laceræ quem fracta tenentem
  Membra ratis Semeles eſt miſerata ſoror.
Vel tua, ne pœnæ genus hoc cognoverit unus,
  Viſcera diverſis ſciſſa ferantur equis.
Vel quæ, qui redimi Romano turpe putavit,
  A duce Puniceo pertulit, ipſe feras.
Nec tibi ſubſidio ſit præſens numen: ut illi,
  Cui nihil Hercei profuit ara Jovis.
Utque dedit ſaltus è ſummo Theſſalus Oſſâ;
  Tu quoque ſaxoſo præcipitere jugo.
Aut velut Euryali, qui ſceptrum cepit ab illo,
  Sint artus avidis anguibus eſca tui.
Vel tua maturet, ſicut Minoïa fata,
  Per caput infuſæ fervidus humor aquæ:
Utque parum miti, ſed non impunè, Prometheus,
  Aërias volucres ſanguine fixus alas.
Ac, velut Eracides magno ter ab Hercule quintus,
  Cæſus in immenſum projiciare fretum.
Aut, ut Amyntiaden, turpi dilectus amore
  Oderit, & ſævo vulneret enſe puer.
Nec tibi fida magìs miſceri pocula poſſint,
  Quàm qui corrigero de Jove natus erat.
More vel intereas capti ſuſpenſus Achæi,
  Qui miſer auriferâ teſte pependit aquâ.
Aut ut Achillidæ cognato nomine clarum
  Opprimat hoſtili tegula jacta manu.
Nec tua, quàm Pyrrhi, feliciùs oſſa quieſcant;
  Sparſa per Ambracias quæ jacuere vias.
Natáque ut Æacidæ, jaculis moriaris adactis:
  Non licet hôc Ceteri diſſimulare nefas.
Utque nepos dicti noſtro modò carmine regis
  Cantharidum ſuccos dante parente bibas.

Aut

Aut pia te cæſo dicatur adultera: ſicut,
Quâ cecidit Leucon vindice, dicta pia eſt.
Inque pyram tecum cariſſima pignora mittas;
Quam finem vitæ Sardanapalus habet.
Utque Jovis Libyci templum violare parantes,
Acta Noto vultus condat arena tuos.
Utque necatorum Darei fraude ſecundi,
Sic tua ſubſidens devoret ora cinis.
Aut, ut oliviſerâ quondam Sicyone fugato,
Sit frigus mortis cauſa faméſque tuæ.
Aut, ut Atarnites, inſutus pelle juvenci
Turpiter ad dominum præda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu jugulere Pheræi:
Qui datus eſt leto conjugis enſe ſuæ.
Quóſque putas fidos, ut Lariſſæus Alevas,
Vulnere non fidos experiare tuo.
Utque Milon, ſub quo cruciata eſt Piſa tyranno,
Vivus in occultas præcipiteris aquas.
Quæque in Adimantum Phliaſia regna tenentem
Ab Jove venerunt, te quoque tela perant.
Aut ut Amaſtriacis quondam Lenæus ab oris
Nudus Achilleâ deſtituaris humo.
Utque vel Eurydamas ter circùm buſta Thraſylli
Eſt Lariſſæis raptus ab hoſte rotis.
Vel qui quæ fuerat tutatus mœnia ſæpe
Corpore luſtravit non diuturna ſuo:
Utque novum paſſâ genus Hippomeneïde pœnæ,
Tractus in Actæâ fertur adulter humo:
Sic, ubi vita tuos inviſa reliquerit artus,
Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viſcera ſic aliquis ſcopulus tua figat; ut olim
Fixa ſub Euboïco Graia fuere ſinu.
Utque ferox periit & fulmine & æquore raptor;
Sic te merſuras adjuvet ignis aquas.
Mens quoque ſic Furiis vecors agitetur, ut illi
Unum cui toto corpore vulnus erat.
Utque Dryantidæ Rhodopeïa regna tenenti,
In gemino diſpar cui pede cultus erat.
Ut fuit Oetæo quondam, generóque draconum,
Tiſamenique patri, Callirhoeſque viro.
Nec tibi contingat matrona pudicior illâ,
Quâ potuit Tydeus erubuiſſe nuru.
Quæque ſui Venerem junxit cum fratre mariti,
Locris in ancillæ diſſimulata necem.
Dî quoque tam faciant poſſis gaudere fideli
Conjuge, quàm Talai Tyndareſque gener.
Quæque parare ſuis letum patruelibus auſæ
Belides aſſiduâ colla premuntur aquâ.
Byblidos & Canaces, ſicut facit, ardeat igne:
Nec, niſi per crimen, ſit tibi nota ſoror.
Filia ſi fuerit; ſit quod Pelopea Thyeſtæ;
Myrrha ſuo patri, Nyctiménéque ſuo.
Neu pia, néve magis capiti ſit fida paterno,
Quàm tibi vel, Pterela, vel tibi, Niſe, fuit.
Infamémque locum ſceleris quæ nomine fecit,
Preſſit & inductis membra paterna rotis.
Ut juvenes pereas, quorum faſtigia vultus
Olim Piſeæ ſuſtinuere fores.
Ut qui perfuſam miſerorum ſæpe procorum
Ipſe ſuo meliùs ſanguine tinxit humum.
Proditor ut ſævi periit auriga tyranni,
Qui nova Myrtoæ nomina fecit aquæ.
Ut qui velocem fruſtra petiere puellam;
Dum capta eſt pomis tardior illa tribus.
Ut qui tecta novi formam celantia monſtri
Intrârunt cæcæ non redeunda domûs.
Ut quorum Æacides miſit violentus in altos
Corpora cum ſenis altera ſena rogos.
Ut quos, obſcuri luſos ambagibus oris,
Legimus infandæ Sphinga dediſſe neci.
Ut qui Biſtoniæ templo cecidere Minervæ:
Propter quod facies nunc quoque tecta Deæ eſt.
Ut qui Threïcii quondam præſepia regis
Fecerunt dapibus ſanguinolenta ſuis.
Therodamanteos ut qui pavere leones:
Quiſque Thoanteæ Taurica ſacra deæ.
Ut quos Scylla vorax, Scyllæque adverſa Charybdis,
Dulichiæ pavidos eripuere rati:
Ut quos demiſit vaſtam Polyphemus in alvum:
Ut Læſtrygonias qui ſubiere domos.
Ut quos dux Pœnus merſit putealibus undis,
Et jacto canas pulvere fecit aquas.
Sex bis ut Icaridos famulæ periere procique,
Inque caput domini qui dabat arma procis.

Ut jacet Aonio luctator ab hoſpite fuſus,
Qui (mirum) victor, cùm cecidiſſet, erat.
Ut quos Antæi fortes preſſere lacerti;
Quóſque feræ morti Lemnia turba dedit.
Ut qui poſt longum ſacri monſtrator iniqui
Elicuit pluvias victima cæſus aquas.
Frater ut Antæi, quo ſanguine debuit, aras
Tinxit; & exemplis occidit ipſe ſuis.
Ut qui terribiles pro gramine habentibus herbis
Impius humano viſcere pavit equos.
Ut duo diverſis ſub eodem vindice cæſi
Temporibus Neſſus, Dexameniſque gener.
Ut pronepos, Saturne, tuus: quem reddere vitam
Urbe Coronides vidit ab ipſe ſuâ.
Ut Sinis, ut Sciron, & cum Polypemone natus,
Quiſque homo parte ſui, parte juvencus erat.
Quiſque trabes preſſas ab humo mittebat in auras.
Æquoris aſpiciens hujus & hujus aquas.
Quæque Ceres vidit læto pereuntia vultu
Corpora Theſeâ Cercyonea manu.
Hæc tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
Eveniant, aut his non leviora malis.
Qualis Achæmenides Siculâ deſertus in Ætnâ,
Troica cum vidit vela venire, fuit.
Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
Quique tenent pontem, quæ tibi pejor erit.
Filius & Cereris fruſtra tibi ſemper ametur;
Deſtituátque tuas uſque petitus opes.
Utque per alternos undâ labente recurſus
Subtrahitur preſſo mollis arena pedi;
Sic tua neſcio quo ſemper fortuna liqueſcat:
Lapſáque per medias effluat uſque manus.
Utque pater ſolitæ varias mutare figuras
Plenus inexſtinctâ deficiare fame.
Nec dapis humanæ venient faſtidia: quâque
Parte potes, Tydeus temporis hujus eris.
Atque aliquid facias, à veſpere rurſus ad ortus
Cur exterriti Solis agantur equi.
Fœda Lycaoniæ repetes convivia menſæ,
Tentabiſque cibi fallere fraude Jovem.
Téque aliquis poſito tentet vim numinis opto:
Tantalides tu ſis, Tereïdéſque puer.
Et tua ſic latos ſpargantur membra per agros;
Tanquam quæ patrias detinuere vias.
Ære Perilleo veros imitere juvencos,
Ad formam tauri conveniente ſono.
Utve ferox Phalaris, linguâ priùs enſe reſectâ,
More bovis, Paphio clauſus in ære gemas.
Dúmque redire voles ævi melioris in annos,
Ut vetus Admeti decipiare ſocer.
Atque eques in medii mergare voragine cœni,
Dummodo ſint fati nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
Sidoniâ jactis Graia per arva manu.
Et quæ Penthides fecit, fratérque Meduſæ,
Eveniant capiti vota ſiniſtra tuo.
Et quibus exiguo volucris devota libello eſt,
Corpora projectâ quæ ſua purgat aquâ.
Vulnera tótque feras, quot dicitur ille tuliſſe,
Cujus ab inferiis culter abeſſe ſolet.
Attonitúſque ſeces, ut quos Cybeleïa mater
Incitat, ad Phrygios vilia membra modos.
Déque viro fias nec fœmina nec vir, ut Attys;
Et quatias molli tympana rauca manu.
Inque pecus ſubitò Magnæ vertare Parentis:
Victor ut eſt celeri victáque verſa pede.
Soláque Limone pœnam ne ſenſerit illam,
Et tua dente fero viſcera carpat equus.
Aut, ut Caſſandreus, domino non mitior illo,
Saucius ingeſtâ contumuleris humo.
Aut, ut Abantiades, aut ut Cycneïus heros,
Clauſus in æquoreas præcipiteris aquas.
Victima vel Phœbo ſacras macteris ad aras,
Quam tulit à ſævo Theudotus hoſte necem.
Aut te devoveat certis Abdera diebus,
Saxáque devotum grandine plura petant.
Aut Jovis infeſti telo feriare triſulco:
Ut ſatus Hipponoo, Doſithoeſque pater.
Ut ſoror Autonoës, ut cui matertera Maia eſt:
Ut temere optatos qui malè rexit equos.
Ut ferus Æolides, ut ſanguine cretus eodem,
Quo genita eſt, liquidis quæ caret Arctos aquis.
Ut Macedo rapidis icta eſt cum conjuge flammis;
Sic precor ætherei vindicis igne cadas.

Præ-

Prædáve ſis illis, quibus eſt Latonia Delos
Ante diem rapto non adeunda Thraſo.
Quíque verecundæ ſpeculantem labra Dianæ,
Quíque Crotopiaden diripuere Linon.
Néve venenato leviùs feriaris ab angue,
Quàm ſenis Oeagri Calliopéſque natus;
Quàm puer Hypſipyles: quàm qui cava primus acutâ
Cuſpide ſuſpecti robora fixit equi.
Néve gradus adeas Elpenore cautius altos:
Vímque feras vini, quo tulit ille modo.
Támque cadas domitus, quàm quiſquis ad arma vocantem
Juvit inhumanum Thiodamanta Dryops.
Quàm ferus ipſe ſuo periit mactatus in antro
Proditus incluſæ Cacus ab ore bovis.
Quàm qui dona tulit Lernæo tincta veneno,
Euboicáſque ſuo ſanguine tinxit aquas.
Vel de præcipiti venias in Tartara ſaxo,
Ut qui Socraticum de nece legit opus.
Ut qui Theſeæ fallacia vela carinæ
Vidit: ut Iliacâ miſſus ab arce puer.
Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi:
Ut cui cauſa necis ſerra reperta fuit.
Lydia ſe ſcopulis ut virgo miſit ab altis,
Dixerat invito quæ mala verba deo.
Fœta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
Siſque Paphageæ cauſa leæna necis.
Quíque Lycurgiden letavit & arbore natum,
Idmonáque audacem, te quoque rumpat aper.
Iſque vel exanimis faciat tibi vulnus: ut illi,
Ora ſuper fixi quem cecidere ſuis.
Sive idem ſimili pinus quem morte peremit:
Phryx & venator ſis Berecynthiades.
Si tua contigerit Minoas puppis arenas;
Te Corcyræum Creſſa turba putet.
Lapſuráme domum ſubeas; ut ſanguis Alevæ:
Stella Leoprepidæ cùm fuit æqua viro.
Utque vel Evenus torrenti flumine merſus
Nomina des rapidæ, vel Tyberinus, aquæ.
Aſtacidæque modo deciſa cadavere trunco,
Digna feris, hominis ſit caput eſca tuum.
Quódque ferunt Brotean feciſſe cupidine mortis,
Des tua ſuccenſæ membra cremanda pyræ.
Incluſúſque necem caveâ patiaris, ut ille
Non profectutæ conditor hiſtoriæ.
Utque repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic ſit in exitium lingua proterva tuum.
Utque parum ſtabili qui carmine læſit Athenas,
Inviſus pereas deficiente cibo.
Utve lyræ vates fertur periiſſe ſeveræ;
Cauſa ſit exitii dextera læſa tui.
Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Oreſtæ;
Tu quoque de morſu virus habente cadas.
Sit tibi conjugii nox prima noviſſima vitæ.
Eupolis hôc periit & nova nupta modo.
Utque cothurnatum cecidiſſe Lycophrona narrant;
Hæreat in fibris fixa ſagitta tuis.
Aut lacer in ſylvis manibus ſpargare tuorum:
Sparſus ut eſt Thebis angue creatus avo.
Pérque feros montes tauro rapiente traharis:
Ut tracta eſt conjux imperioſa Lyci.
Quódque ſuæ paſſa eſt pellex invita ſorori,
Excidat ante pedes lingua reſecta tuos.
Conditor ut tardæ læſus cognomine Myrrhæ,
Orbis in innumeris inveniare locis.
Inque tuis opifex, vati quod fecit Achæo,
Noxia luminibus ſpicula condat apis.
Fixus & in duris carparis viſcera ſaxis:
Ut cui Pyrrha ſui filia fratris erat.
Ut puer Harpagides referas exempla Thyeſtæ;
Inque tui cæſus viſcera patris eas.
Trunca geras ſævo mutilatis partibus enſe,
Qualia Mimnermi membra fuiſſe ferunt.
Utve Syracoſio præſtrictâ fauce poëtæ,
Sic animæ laqueo ſit via clauſa tuæ.
Nudáve dereptâ pateant tua viſcera pelle;
Ut Phrygium cujus nomina flumen habet.
Saxificæ videas infelix ora Meduſæ,
Cephenum multos quæ dedit una neci.
Potniadum morſus ſubeas, ut Glaucus, equarum:
Inque maris ſalias, Glaucus ut alter, aquas.
Utque duobus idem dictis modò nomen habenti,
Præfocent animæ Gnoſia mella viam.
Sollicitóque bibas, Anyti doctiſſimus olim
Imperturbato quod bibit ore reus.
Nec tibi, ſiquid amas, felicius Hæmone cedat:
Utque ſuâ Macareus, ſic potiare tuâ.
Vel videas, quod jam, cùm flammæ cuncta tenerent,
Hectoreus patriâ vidit ab arce puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus;
Per facinus ſoror eſt cui ſua facta parens.
Oſſibus inque tuis teli genus hæreat illud,
Traditur Icarii quo cecidiſſe gener.
Utque loquax in equo eſt eliſus guttur acerno,
Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut Anaxarchus pilâ minuaris in altâ,
Jactáque pro ſolitis frugibus oſſa ſonent.
Utque patrem Pſamathes, condat te Phœbus in ima
Tartara; quod natæ fecerat ille ſuæ.
Inque tuos ea peſtis eat, quam dextra Chorœbi
Vicit, opem miſeris Argolicíſque tulit.
Utque nepos Æthræ, Veneris periturus ob iram,
Exſul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes magnas ut perdidit hoſpes alumnum;
Perdat ob exiguas te tuus hoſpes opes.
Utve ferunt fratres ſex cum Damaſichthone cæſos;
Intereat tecum ſic genua omne tuum.
Addidit ut fidicen miſeris ſua funera natis;
Sic tibi ſint vitæ tædia juſta tuæ.
Utve ſoror Pelopis, ſaxo dureris oborto,
Et læſus linguâ Battus ab ipſe ſuâ.
Aëra ſi miſſu vacuum jaculabere diſco;
Quo puer Oebalides, ictus ab orbe cadas.
Siqua per alternos pulſabitur unda lacertos,
Omnis Abydenâ ſit tibi pejor aqua.
Comicus ut mediis periit, dum nabat, in undis;
Et tua ſic Stygius ſtrangulet ora liquor.
Aut ubi ventoſum ſuperâris naufragus æquor,
Contactâ pereas, ut Palinurus, humo.
Utque cothurnatum vatem tutela Dianæ,
Dilaniet vigilum te quoque turba canum.
Aut tu Trinacrii ſalias ſuper ora gigantis,
Plurima quà flammas Sicanis Ætna vomit.
Diripiántque tuos inſanis unguibus artus
Strymoniæ matres; Orpheos eſſe ratæ.
Natus ut Althææ flammis abſentibus arſit,
Sic tuus ardeſcat ſtipitis igne rogus.
Ut nova Phaſiacâ compreſſa eſt nupta coronâ,
Utque pater nuptæ, cúmque parente domus.
Ut cruor Herculeos abiit diffuſus in artus;
Copora peſtiferum ſic tua virus edat.
Quâ ſua Penthiden proles eſt ulta Lycurgum,
Hæc maneat teli te quoque plaga novi.
Utque Milon, robur diducere fiſſile tentes;
Nec poſſis captas indè referre manus.
Muneribúſque tuis lædaris, ut Icarus; in quem
Intulit armatss ebria turba manus.
Quódque dolore necis patriæ pia filia fecit,
Vincula per laquei fac tibi guttur eant.
Obſtructóque famem patiaris limine tecti,
Ut legem pœnæ cui dedit ipſa parens.
Illius exemplo violes ſimulacra Dianæ,
Aulidis à portu qui leve vertit iter.
Naupliadæve modo ficto pro crimine pœnas
Morte luas; nec te non meruiſſe juvet.
Æthalion vitâ ſpoliavit ut Iſidis hoſpes,
Quem memor à ſacris nunc quoque pellit Io:
Utque Melantheâ tenebris à cæde latentem
Prodidit officio luminis orba parens;
Sic tua conjectis fodiantur pectora telis;
Sic precor auxiliis impediare tuis.
Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
Acta Phrygi timido; nox tibi talis eat.
Nec tu quàm Rheſus ſomno meliore fruaris;
Quàm comites Rheſo tum necis, antè viæ:
Ut quos cum Rutulo morti Rhamnete dederunt
Impiger Hyrtacides, Hyrtacidæque comes.
Clinadæve modo circumdatus ignibus atris
Membra feras Stygiæ ſemicremata rati.
Utve Remo muros auſo tranſire recentes,
Noxia ſint capiti ruſtica tela tuo.
Denique, Sarmaticas inter Geticáſque ſagittas,
His precor ut vivas & moriare locis.
Hæc tibi tantiſper ſubito ſint miſſa libello;
Immemores ne nos eſſe querare tui.
Pauca quidem, fateor; ſed Dî dent plura rogatis,
Multiplicéntque ſuo vota favore mea.
Poſtmodo plura leges; & nomen habentia verum:
Et pede quo debent acria bella geri.



GRATII FALISCI
CYNEGETICON
LIBER.

Gratius Poeta vix cuiquam veterum memoratus, niſi uni Ovidio, ultim. Ponticorum Eleg.

Aptáque venanti Gratius arma daret.

Faliſcum ſe eſſe teſtatur Cyneget. v. 40.
—— Noſtris imbellia lina Faliſcis.

DONA cano Divûm, lætas venantibus artes,
Auſpicio, Diana, tuo. Priùs omnis in armis
Spes fuit, & nudâ ſylvas virtute movebant
Inconſulti homines; vitâque erat error in omni.
Pòſt aliâ propiore viâ, meliúſque profecti,
Te ſociam, Ratio, rebus ſumpſere gerendis.
Hinc omne auxilium vitæ, rectúſque reluxit
Ordo: & contiguas didicere ex artibus artes
Proferre. Hinc demens cecidit violentia retro.
Sed primum auſpicium Deus artibus, altáque circùm
Firmamenta dedit. Tum partes quiſque ſecutus
Exegere ſuas, tetigítque induſtria finem.
Tu trepidam bello vitam, Diana, ferino,
Quâ primam quærebat opem, dignata repertis
Protegere auxiliis, orbémque hâc ſolvere noxâ.
Aſcivere tuo comites ſub nomine Divæ,
Centum omnes nemorum, centum de fontibus omnes
Naiades, & Latii cultor qui Faunus amœni;
Mænaliúſque puer, domitríxque Idæa leonum
Mater, & inculto Sylvanus termite gandens.
His ego præſidibus noſtram defendere ſortem
Contra mille feras, & non ſinè carmine, niſus,
Carmine & arma dabo venanti, & perſequar artem
Armorum; caſſéſque, plagarúmque ordiar aſtus.
Prima jubent tenui naſcentem jungere filo
Limbum, & quadruplices tormento aſtringere limbos.
Illa operum patiens, illa uſûs linea longi.
Tunc ipſum medio caſſem qui naſcitur ore,
Per ſenos-circùm uſque ſinus laqueabis, ut omnem
Concipiat tergo, ſi quiſquam eſt plurimus, hoſtem.
Et bis vicenos ſpatium prætendere paſſus
Rete velim, pleníſque decem conſurgere nodis.
Ingrati majora ſinus impendia ſument.
Optima Cinyphiæ, ne quid cunctere, paludes
Lina dabunt. bonus Æoliâ de valle Sibyllæ
Fœtus, & aprico Tuſcorum ſtupea campo
Meſſis, contiguum ſorbens de flumine rorem;
Quà cultor Latii per opaca ſilentia Tibris
Labitur, ſnque ſinus magno venit ore marinos.
At contrà noſtris imbellia lina Faliſcis:
Hiſpanæque alio ſpectantur Sætabis uſu.
Vix operata ſuo ſacra ad Bubaſtia lino
Velatur ſonipes æſtivi turba Canopi.
Ipſe in materiâ damnoſus candor inerti
Oſtendit longè fraudem, atque exterruit hoſtes.
At pauper rigui cuſtos Alabandicus horti
Cannabias nutrit ſylvas, quàm commoda noſtro
Armamenta operi: gravis eſt tutela ſed illis.
Tu licèt Hæmonios includas retibus urſos,
Tantùm, ne ſubeat vitiorum peſſimus humor,
Antè cave: non eſt humentibus uſus in armis,
Nulla fides: ergo, (ſeu preſsâ flumina valle,
Inter opus, clauſæque malum fecere paludes:
Sive improviſus cœlo perfuderit imber)
Illa vel ad flatus Helices oppande ſerenæ;
Vel caligineo laxanda reponito fumo.
Idcirco & primas linorum tangere meſſes
Antè vetant, quàm maturis accenderit annus
Ignibus, & claro Pleias ſe prompſerit ortu.
Imbiberit, tantò reſpondet longiùs uſu,
(Magnum opus) & tangi, niſi curâ vincitur, impar.
Nónne vides, veterum quos prodit fabula rerum
Semideos, illi aggeribus tentare ſuperbis,
Ire freta, & matres auſi tractare Deorum,
Quàm magnâ mercede meo ſinè munere ſylvas
Impulerint? flet adhuc, & porrò flebit Adonin
Victa Venus, cecidítque ſuis Ancæus in arvis,
Ut prædexter erat, geminíſque ſecuribus ingens.
Ipſe Deus, cultórque feri Tirynthius orbis,
Quem mare, quem tellus, quem præceps janua Ditis
Omnia tentantem, quà laus erat obvia, paſſi,
Hinc decus, & famæ primus patravit honorem.
Exige, ſiqua meis reſpondet ab artibus ergo
Gratia, quas vires fallat collata ferinas.
Sunt, quibus immundo decerptæ vulture plumæ
Inſtrumentum operis fuit, & non parva facultas.
Tantùm inter nivei jungantur vellera cygni,
Et ſatìs armorum eſt. Hæc clarâ luce coruſcant

Terribi-

Tetribiles ſpecies: ab vulture dirus avarn
Turbat odor ſylvas: meliúſque alterna valet res.
Sed quàm clara tuis & pinguis pluma ſub armis,
Tam mollis tactu, & non ſit creberrima nexu:
Ne reprehenſa ſuis properantem linea pinnis
Implicet, atque ipſo mendoſa coarguat uſu.
Hic magis in cervos valuit metus. Aſt ubi lentæ
Interdum Libyco fucantur ſandyce pinnæ,
Lineáque extructis lucent anconibus arma:
Rarum, ſiqua metus eludat bellua falſos.
Nam fuit & laqueis aliquis curracibus uſus:
Cervino juſſere magìs contexere nervo;
Fraus teget inſidias, habitu mentita ferino.
Quid qui dentatas iligno robore clauſit
Venator pedicas? cum diſſimulantibus armis
Sæpe habet imprudens alieni lucra laboris.
O felix, tantis quem primum Induſtria rebus
Prodidit auctorem! Deus ille, an proxima Divos
Mens fuit, in cœcas aciem quæ magna tenebras
Egit, & ignarum perfudit lumine Vulgus?
Dic age, Pierio, (fas eſt) Diana, miniſtro.
Arcadium ſtat fama ſenem, quem Mænalus altor
Et Lacedæmoniæ primum vidiſtis Amyclæ
Per non aſſuetas metantem retis valles,
Dercylon. Haud illo quiſquam ſe juſtior egit,
Aut fuit in terris divûm obſervantior alter.
Ergò illum primis nemorum Dea finxit in annis,
Auctorémque operi dignata inſcribere magno,
Juſſit adire ſuas, & pandere gentibus artes.
Ille etiam valido primus venabula dente
Induit, & proni moderatus vulneris iram
Omne moris excepit onus. Tum ſtricta verutis
Dentibus & geminas ſubiere haſtilia furcas.
Et quidam totos clauſerunt enſibus orbes,
Ne ceſſaret iners in vulnere maſſa ferino.
Blandimenta vagæ fugies novitatis; ibidem
Exiguo nimióve nocent. ſed lubricus errat
Mos, & ab expertis feſtinant uſibus omnes.
Quid, Macetûm immenſos libeat ſi dicere contos,
Quàm longa exigui ſpicant haſtilia dentes?
Aut contrà ut tenero deſtrictas cortice virgas
Prægravat ingenti pernix Lucania cultro?
Omnia tela modi meliùs finxere ſalubres.
Quocirca & jaculis habilem perpendimus uſum,
Neu leve vulnus eat, neu ſit brevis impetus illi.
Ipſa arcu Lyciâque ſuas Diana pharetrâ
Armavit comites; ne tela relinquite Divæ,
Magnum opus & volucres quondam fecere ſagittæ.
Diſce agedum & validis delectum haſtilibus omnem.
Plurima Threicii nutritur vallibus Hebri
Cornus, & umbroſæ Veneris per littora Myrtus,
Taxíque, pinúſque, Altinatéſque geniſtæ,
Et magìs in-comptus operæ Lutoſer agreſtis *
Termes, ab eois deſcender virga Sabæis,
Mater odorati multùm pulcherrima thuris.
Illa ſuos uſus, intractatúmque decorem
(Sic nemorum juſſere Deæ) natalibus haurit
Arbitriis. At enim multo ſunt ficta labore
Cætera, quæ ſylvis errant haſtilia noſtris.
Nunquam ſponte ſuâ procerus ad aera termes
Exiit, inque ipſâ curvantur ſtirpe geniſtæ.
Ergo age luxuriam primò, fœtúſque nocentes
Detrahe: frondoſas gravat indulgentia ſylvas.
Pòſt ubi proceris generoſa ſtirpibus arbor
Se dederit, teretéſque ferent ad ſidera virgæ;
Stringe notas circum, & gemmantes exige verſus.
His, ſiquis vitium nociturus ſufficit humor,
Ulceribus fluet, & venas durabit inertes.
In quinos ſublata pedes haſtilia plenâ
Cæde manu, dum pomiferis advertitur Annus
Frondibus, & tepidos Autumnus continet imbres.
Sed cur exiguis tantos in partibus orbes
Luſtramus? Prima illa canum: non ulla per artes
Cura prior, ſive indomitos vehementior hoſtes
Nudo Marte premas, ſeu bellum ex arte miniſtres.
Mille canum patriæ, ductíque ab origine mores
Cuique ſuâ. Magna indocilis dat prælia Medus,
Magnáque diverſos extollit gloria Celtas.
Arma negant contrà, Martémque odere Geloni,
Sed natura ſagax: Perſes in utroque paratus.
Sunt, qui Seras alunt, genus intractabilis iræ.
At contrà faciles, magníque Lycaones armis.
Sed non Hyrcanæ ſatìs eſt vehementia genti
Tanta: ſuis petiere ultro fera femina ſylvis.
Dat Venus acceſſus, & blando fœdere jungit.
Tunc & manſuetis tutò ferus errat adulter
In ſtabulis, ultróque gravis ſuccedere tigrim
Auſa canis, majore tulit de ſanguine fœtum.
Sed præceps virtus ipſâ venabitur aulâ.
Ille tibi & pecudum multo cum ſanguine creſcet:
Paſce tamen, quæcunque domi ſibi crimina fecit,
Excutiet ſylvâ magnus pugnator adeptâ.
At fugit adverſos idem, quos repperit, hoſtes
Umber. quanta fides, utinam, & ſolertia naris,
Tanta foret virtus, & tantum vellet in armis!
Quid freta ſi Morinûm, dubio refluentia ponto,
Veneris, atque ipſos libeat penetrare Britannos?
O quanta eſt merces, & quantum impendia ſupra!
Si non ad ſpeciem mentituróſque decores
Protinus: hæc una eſt catulis jactura Britannis.
Ad magnum cùm venit opus, promendáque virtus,
Et vocat extremo præceps diſcrimine Mavors;
Non tunc egregios tantum admirere Moloſſos.
Comparat his verſuta ſuas Athamania fraudes,
Epirúſque Pheræque & clandeſtinus Acarnan.
Sicut Acarnanes ſubierunt prælia furto,
Sic canis illa ſuos taciturna ſupervenit hoſtes.
At clangore citat, quos nondum conſpicit, apros
Ætolâ quæcunque canis de ſtirpe (malignum
Officium) ſive illa metus convicia rupit,
Seu fruſtra nimius properat furor; & tamen illud
Ne vanum totas genus aſpernere per artes,
Mirum quàm celeres, & quantum nare merentur:
Tum non eſt victi cui conceſſere labori.
Idcirco variis miſcebo gentibus uſum.
Quondam inconſultis mater dabit Umbrica Gallis
Senſum agilem, traxere animos de patre Gelonæ
Hyrcano, & vanæ tantùm Calydonia linguæ
Exibit vitium patre emendata Moloſſo.
Scilicet ex omni florem virtute capeſſunt,
Et ſequitur natura favens. at te leve ſi quà
Tangit opus, pavidóſque juvat compellere dorcas,
Aut verſuta ſequi leporis veſtigia parvi:
Petronios (ſcit fama) canes, volucréſque Sicambros,
Et pictam maculâ Vertraham delige falsâ.
Ocyor affectu mentis, pinnâque cucurrit;
Sed premit inventas, non inventura latentes
Illa feras; quæ Petroniis bene gloria conſtat.
Quòd ſi maturo preſſantes gaudia luſu
Diſſimulare feras, tacitique accedere poſſent:
Illis omne decus, quod nunc, Metagontes, habetis,
Conſtaret ſylvis: ſed virtus irrita damno eſt.
At veſtrum non vile genus, non patria vulgo,
Sparta ſuos & Creta ſuos promittit alumnos.
Sed primum celſâ lorum cervice ferentem,
Glympice, te ſylvis egit Bœotius Hagnon,
Hagnon Aſtylides, Hagnon, quem plurima ſemper
Gratia per noſtros unum teſtabitur uſus.
Hic trepidas artes & vix novitate ſedentes
Vidit, quà propior patuit via: nec ſibi turbam
Contraxit comitem, nec vaſa tenentia longé.
Unus præſidium atque operi ſpes magna petito
Adſumptus Metagon luſtrat per nota ferarum
Paſcua, per fontes, per quas trivere latebras,
Primæ lucis opus: tum ligna vapore ferino
Intemerata legens, ſiqua eſt quà fallitur ejus
Turba loci, majore ſecat ſpatia extera gyro.
Atque hic egreſſu jam tum ſinè fraude reperto
Incubuit, ſpatiis qualis permiſſa Lechæis
Theſſalium quadriga decus, quam gloria patrum
Excitat, & primæ ſpes ambitioſa coronæ.
Sed neque ex nimio redeat jactura favore,
Lex dicta officiis: ne voce laceſſeret hoſtem,
Néve levem prædam, aut propioris pignora lucri
Amplexus, primos nequicquam effunderet actus.
Jam verò impenſum melior fortuna laborem
Cùm ſequitur, juxtáque domus quæſita ferarum;
Ut ſciat, occultos & ſignis arguat hoſtes:
Aut effecta levi teſtatur gaudia caudâ,
Aut ipſa infodiens uncis veſtigia plantis
Mandit humum, celſâſve adprenſat naribus auras.
Et tamen ut ne prima faventem pignora fallant,
Circa omnem, aſpretis medius quà clauditur orbis,
Férre pedem, acceſſúſque abitúſque notâſſe ferarum
Admonet; & ſi fortè loci ſpes prima fefellit,
(Rarum opus) incubuit ſpatiis ad proſpera verſis,
Intacto repetens prima ad veſtigia gyro.
Ergo ubi plena ſuo rediit victoria fine,

In partem prædæ veniat comes, & ſua nôrit
Præmia: ſic operi juvet inſerviſſe benigno.
Hoc ingens meritum eſt, hæc ultima palma tropæi,
Hagnon magne, tibi divûm conceſſa favore.
Ergo ſemper eris, dum carmina, dúmque manebunt
Sylvarum dotes, atque arma Diania terris.
Hic & ſemiferam Thoum de ſanguine prolem
Finxit. Non alio major ſua pectore virtus;
Seu nôrit voces, ſeu nudi ad pignora Martis.
Thoes commiſſos (clariſſima fama) leones
Et ſubiere aſtu, & parvis domuere lacertis.
Nam genus exiguum, & pudeat quàm informe fateri
Vulpinâ ſpecie, tamen huc exacta voluntas.
At non eſt alius, quem tanta ad munia fœtus
Exercere velis, aut te tua culpa refellat
Inter opus, quo ſera cadit prudentia damno.
Junge pares ergo, & majorum pignore ſigna
Fœturam, prodántque tibi Metagonta parentes,
Qui genuere ſuâ pecus hoc immane juventâ.
Et primùm expertos animi, quæ gratia prima eſt,
In Venerem jungunt: tum fortis cura ſecundæ,
Ne renuat ſpecies, aut quæ detrectet honorem.
Sint celſi vultus, ſint hirtæ frontibus aures,
Os magnum, & patulis agitatos morſibus ignes
Spirent, aſtricti ſuccingant ilia ventres:
Cauda brevis, longúmque latus, diſcretáque collo
Cæſaries, non pexa nimis, non frigoris illa
Impatiens: validis tum ſurgat pectus ab armis,
Quod magnos capiat motus, magniſque ſuperſit.
Effuge qui latâ pandit veſtigia plantâ,
Mollis in officio. ſiccis ego dura lacertis
Crura velim, & ſolidos hæc in certamina calces.
Sed fruſtra longus properat labor, abdita ſi non
Altas in latebras, unâque incluſa marito
Fœmina, nec patitur Veneris ſub tempore magnos
Illa, nec emeritæ ſervat faſtigia laudis.
Primi complexus, dulciſſima prima voluptas:
Hunc Veneri dedit impatiens natura furorem.
Si renuit cunctos, & mater adultera non eſt,
Da requiem gravidæ, ſolitóſque remitte labores.
Vix oneri ſupèr illa ſuo. tum deinde monebo,
Ne matrem indocilis natorum turba fatiget,
Percenſere notis, jámque indè excernere parvos.
Signa dabunt ipſi. teneris vix artubus hæret
Ille tuos olim non defecturus honores:
Jámque illum impatiens æquæ vehementia fortis
Extulit, affectat maternâ regna ſub alvo.
Ubera tota tenet, à tergo liber aperto,
Dum tepida indulget terris clementia mundi:
Verùm ubi Caurino perſtrinxit frigore Veſper,
Ira jacet, turbâque potens operitur inerti.
Illius è manibus vires ſit cura futuras
Perpenſare, leves deducet pondere fratres:
Nec me pignoribus, nec te mea carmina fallent.
Protinus & cultus alios, & debita fœtæ
Blandimenta feres, curáque ſequere merentem:
Illa perinde ſuos, ut erit delata, minores,
Ac longam præſtabit opem. tum denique fœtù
Cùm deſunt, operis fregítque induſtria matres,
Transeat in catulos omnis tutela relictos.
Lacte novam pubem, facilíque tuebere mazâ:
Nec luxus alios, avidæque impendia vitæ
Noſcant. Hæc magno redit indulgentia damno.
Nec mirum: humanos non eſt magis altera ſenſus:
Tollit ſe ratio, & vitiis adeuntibus abſtat.
Hæc illa eſt, Pharios quæ fregit noxia reges,
Dum ſervata cavis potant Mareotica gemmis,
Nardiferúmque metunt Gangem, vitiíſque miniſtrant.
Sic & Achæmenio cecidiſti, Lydia, Cyro:
Atqui dives eras, fluvialibus aurea venis.
Scilicet ad ſummam nequid reſtaret habendum,
Tu quoque luxuriæ fictas dum colligis artes,
Et ſequeris demens alienam, Græcia, culpam,
O quantùm & quoties decoris fruſtrata paterni!
At qualis noſtris, quàm ſimplex menſa Camillis!
Qui tibi cultus erat poſt tot, Serrane, triumphos?
Ergo illi ex habitu, virtutíſque indole priſcæ
Impoſuere orbi Romam caput: actáque ab illis
Ad cœlum virtus, ſummóſque tetendit honores.
Scilicet exiguis magnâ ſub imagine rebus
Proſpicies, quæ ſit ratio, & quo fine regenda.
Idcirco imperium catulis, unúſque Magiſter
Additur, ille dapes, pœnámque operámque miniſtrans
Temperet: hunc ſpectet ſylvas domitura juventus.
Nec vile arbitrium eſt: cuicunque hæc regna dicantur,
Ille tibi egregiâ juvenis de pube legendus,
Utrúmque & prudens, & ſumptis impiger armis.
Quòd niſi & acceſſus, & agendi tempora belli
Noverit, & ſocios turbabitur hoſte minores;
Aut cedent, aut illa tamen victoria damno eſt.
Ergo in opus vigila, factúſque ades omnibus armis;
Arma acuere viam. tegat imas faſcia ſuras.
Sit famulis vitulina tuis, aut tergore fulvo
Mantica, curta chlamys, canâque è Mæle galeri:
Ima Toletano præcingant ilia cultro:
Terribilémque manu vibrata falarica dextrâ
Det ſonitum, & curvâ rumpant non pervia falce.
Hæc tua militia eſt: quin & Mavortia bello
Vulnera, & errantes per tot divortia morbos,
Cauſáſque, affectúſque canum tua cura tueri eſt.
Stat fatum ſupra, totúmque avidiſſimus orcus
Paſcitur, & nigris orbem circumſonat alis.
Scilicet ad magnum major ducenda laborem
Cura; nec expertos fallet Deus: hinc quoque nôſſe
Eſt aliud, quod præſtat opus placabile numen.
Nec longè auxilium, licèt alti vulneris ora
Abſtiterint, atróque cadant cum ſanguine fibræ:
Indè rape ex ipſo, qui vulnus fecerit, hoſte
Viroſam eluviem, laceríſque per ulceris ora
Sparge manu, venas dum ſuccus comprimat acer.
Mortis enim patuere viæ. Tum pura monebo
Circùm labra ſequi, tenuíque includere filo.
At ſi pernicies anguſto paſcitur ore,
Contrà pande viam, fallentéſque argue cauſas.
Morborum in vitio facilis medicina recenti.
Aut tactu impoſitis mulcent pecuaria palmis,
(Id ſatis) aut nigræ circum picis unguine ſignant.
Quòd ſi deſtricto levis eſt in vulnere noxa,
Ipſe habet auxilium validæ natale ſalivæ.
Illa gravis labes; & cura eſt altior illis,
Cum vitium cauſæ totis egere latentes
Corporibus, ſerâque aperitur noxia ſummâ.
Indè emiſſa lues, & per contagia morbus
Venere in vulgus; juxtáque exercitus ingens
Æquali ſub labe ruit: nec viribus ullis
Aut merito venia eſt, aut ſpes exire precanti.
Quod ſive à Stygiâ lethum Proſerpina nocte
Extulit, & Furiis commiſſam ulciſcitur iram:
Seu vitium ex alto, ſpirátque vaporibus æther
Peſtiferis; ſeu terra ſuos populatur honores:
Fontem averte mali. trans altas ducere valles
Admoneo: latúmque fugâ ſuperabitis amnem.
Hoc primum effugium lethi. Tum dicta valebunt
Auxilia, & noſtrâ quondam redit uſus ab arte.
Sed varii motus, nec in omnibus una poteſtas:
Diſce vices, & quæ tutela eſt proxima, tenta.
Plurima per catulos rabies, invictáque tardis,
Præcipitat lethale malum: ſic tutius ergo
Anteire auxiliis, & primas vincere cauſas.
Namque ſubit, nodis quà lingua tenacibus hæret,
(Vermiculum dixere) mala atque incondita peſtis.
Ille, ubi ſalſa ſiti percepit viſcera longâ,
Æſtivos vibrans accenſis febribus ignes,
Molitúrque fugas, & ſedem ſpernit amatam.
Scilicet hôc motu, ſtimuliſque potentibus acti
In furias vertere canes. Ergo inſita ferro
Jam teneris elementa mali cauſáſque recidunt.
Nec longa in facto medicina eſt ulcere. purum
Sparge ſalem, & tenui permulce vulnus olivo.
Antè relata ſuas quàm nox bene compleat umbras,
Ecce aderit; factíque oblitus vulneris ultro
Blanditur menſis, Cererémque efflagitat ore.
Quid priſcas artes, inventáque ſimplicis anni
Si referam? non illa metûs ſolatia falſi
Tam longam traxere fidem. collaribus ergo
Sunt qui lucifugæ criſtas inducere Mælis
Juſſere, aut ſacris conſerta monilia conchis,
Et vivum lapidem, & circà Meliteſia nectunt
Curalla, & magicis adjutas cantibus herbas.
Ac ſic offectus, oculíque venena maligni
Vicit tutelâ pax impetrata Deorum.
At ſi deformi lacerum dulcedine corpus
Perſequitur ſcabies, longi via peſſima lethi;
In primo acceſſu triſtis medicina; ſed unâ
Pernicies redimenda animâ, quæ prima ſequaci
Sparſa malo eſt, ne dira trahant contagia vulgi.
Quòd ſi dat ſpatium clemens, & promovet ortu
Morbus, diſce vias, &, quâ ſinit, artibus exi.

Tunc

Tunc & odorato medicata bitumina viro,
Imponáſque pices, immundæque unguen amurcæ.
Miſcuit, & ſummam complectitur ignis in unam.
Indè lavant ægros. Eſt ira coercita morbi
Laxatúſque rigor; quæ te ne cura timentem
Differat, & pluvias & Cauri frigora viteut
Sic magis, ut nudis incumbunt vallibus æſtus,
A vento, clarſque faces ad ſolis, ut omne
Exudent vitium, ſubeátque latentibus ultro,
Quæ facta eſt medicina, vadis: nec non tamen illum
Spumoſi catulos mergentem litoris æſtu
Reſpicit, & facilis Pæan adjuvit in artes
O rerum prudens quantam experientia vulgo
Materiem largita boni, ſi vincere curent
Deſidiam, & gratos agitando prendere fines'
Eſt in Trinacriâ ſpecus ingens rupe, cavíque
Introrſum reditus. Circùm atræ mœnia ſylvæ
Alta premunt, ruptíque ambuſtis faucibus amnes.
Vulcano condicta domus, quam ſubter eunti
Stagna ſedent, venis oleóque madentia vivo.
Huc defecta malâ vidi pecuaria tabe
Sæpe trahi, victóſque malo graviore magiſtros.
Te primum, Vulcane, loci pacémque precamur
Incola Sancte tuam, des ipſis ultima rebus
Auxilia: &, meriti ſi nulla eſt noxia tanti,
Tot miſerere animas, liceátque attingere fontes,
Sancte, tuos. ter quiſque vocant, ter pinguia libant
Thura foco: ſtruitur ramis felicibus ara.
Hìc dictu mirum, atque aliàs ignobile monſtrum
Adverſis ſpecubus, ruptóque è pectore montis
Venit, ovans auſtris & multo flumine flammæ.
Emicat ipſe, manu ramum pallente ſacerdos
Termiteum quatiens: procul hinc extorribus ire
Edico præſente Deo, præſentibus aris,
Queis ſcelus aut manibus ſumptum, aut in pectore motum eſt.
Inclamat: cecidere animis trepidantia membra.
O quiſquis miſero fas unquam in ſupplice fregit,
Qui pretio fratrum, meliorſive auſus amici
Sollicitare caput, patrióſve laceſſere Divos;
Illum agat infandæ comes huc audacia culpæ:
Diſcet, commiſsâ quantum Deus ultor in irâ
Ponè ſequens valeat. Sed cui bona pectore mens eſt,
Obſequitúrque Deo, Deus illam molliter aram
Lambit, & ipſe ſuos ubi contigit ignis honores,
Defugit ab ſacris, rurſúmque reconditur antro.
Huic fas auxilium, & Vulcania tangere dona.
Nec mora, ſi medias eredit noxia fibras,
His lave præſidiis, affectáque corpora mulce,
Regnantem excutiens morbum. Deus auctor, & ipſa
Artem aluit natura ſuam. Quæ robore peſtis
Acrior? aut letho propior via? Sed tamen illi
Hinc venit auxilium validâ vehementius irâ.
Quòd primam ſi fallet opem dimiſſa ſaculras,
At tu præcipitem, quà ſpes eſt proxima, labem
Adgredere. In ſubito ſubita eſt medicina tumultu.
Stringendæ nares, ſcindenda ligamina ferro
Armorum, geminâque cruor ducendus ab aure.
Hinc vitium, hinc illa eſt avidæ vehementia peſti.
Ilicet auxiliis feſſum ſolabere corpus:
Subſiduáſque fraces, defuſáque Maſſica priſco
Sparge cado. Liber tenues è pectore curas
Exiget, eſt morbo Liber medicina furenti.
Quid dicam tuſſis, quid mœſti damna veterni,
Aut incurvatæ ſi qua eſt tutela podagræ?
Mille tenent peſtes, curâque potentia major.
Mitte age; non opibus tanta eſt fiducia noſtris.
Mitte, Anime; ex alto ducendum numen Olympo,
Supplicibúſque vocanda ſacris tutela Deorum.
Idcirco aeriis molimur compita lucis,
Spicatáſque faces ſacrum, ad nemora alta, Dianæ
Siſtimus, & ſolito catuli velantur honore;
Ipſáque per flores medio in diſcrimine luci
Stravere arma, ſacris & pace vacantia feſtâ.
Tum cadus, & viridi fumantia liba feretro
Præveniunt, tenerâque extrudens cornua fronte
Hœdus, & ad ramos etiamnum hærentia poma,
Luſtralis de more ſacri, quo tota juventus
Luſtráturque Deæ, próque anno reddit honorem.
Ergo impetrato reſpondet multa favore
Ad partes, quà poſcis opem: ſeu vincere ſylvas,
Seu tibi fatorum labes exire mináſque
Cura prior, tua magna fides tuteláque Virgo.
Reſtat equos finire notis, quos arma Dianæ
Admittant. Non omne meas genus audet in artes.
Eſt vitium ex animo; ſunt quos imbellia fallant
Corpora; præveniens quondam eſt incommoda virtus.
Conſule, Penei qualis perfunditur amne
Theſſalus, aut patriæ quem conſpexere Mycenæ
Glaucum. Nempe ingens, nempe ardua fundit in auras
Crura. Quis Eleas potior luſtravit arenas?
Ne tamen hoc attingat opus; jactantior illi
Virtus quàm ſylvas, durúmque laceſſere Martem.
Nec ſævos miratur equos terrena Syene.
Scilicet & Parthis inter ſua mollia rura
Manſit honor, veniant Caudini ſaxa Taburni,
Gargánumve trucem, aut Ligurinas deſuper alpes,
Ante opus excuſſis cadet unguibus; & tamen illi
Eſt animus, fingéque meas ſe juſſus in artes.
Sed juxtà vitium poſuit Deus. At tibi contrà
Callæcis luſtratur equis ſcrupoſa Pyrene.
Non tamen Hiſpano Martem tentare minacem
Auſim. Murcibii vix ora tenacia ferro
Concedunt. at tota levi *Naſamonia virgâ*
Fingit equos. Piſis Numidæ ſolvere *jugales*,
Audax & patiens operum genus. ille vigebit
Centum actus ſpatiis, atque eluctabitur iram.
Nec magni cultus: ſterilis quodcunque remiſit
Terra, luit; tenuéſque ſitim producere rivi.
Sic & Strymonio facilis tutela Biſaltæ;
Poſſent Ætnæas utinam ſe ferre per arteis;
Qui ludus Siculis. Quid tum, ſi turpia colla,
Aut tenuis dorſo curvatur ſpina? Per illos
Cantatus Graiis Agragas, victæque fragoſum
Nebroden liquere feræ. O quantus in armis
Ille meis, cujus dociles pecuaria fœtus
Sufficient, queis Chaonias contendere contrà
Auſit, vix meritâ quas ſignat Achaïa palmâ.
Spadices vix Pellæi valuere Ceraunî,
Et tibi devotæ magnum Pecuaria Cyrrhæ
Phœbe decus, noſtras agere in ſacraria tenſas.
Venanti meliùs pugnat color: optima nigri
Crura illi, badióſque legunt *in pectore crines*,
Et quorum feſſas imitantur terga favillas.
O quantum Italiæ, ſic Dii voluere, parentes
Præſtant, & terras omni præcepimus uſu!
Noſtráque quàm pernix illuſtrat prata *juventus*.

MARCI



MARCI MANILII ASTRONOMICON.

DE VITA MARCI MANILII.

MARCUS MANILIUS excellentis ingenii Poëta, nec Mathematicorum imperitus, qun anno natus ſit, quiſve fuerit, incertum eſt. Neque enim Ovidius, qui omnes æquales ſuos Poëtas recenſet · neque ullus veterum, eorum ſaltem qui extant, illius meminerunt.

Petrus Crinitus, cùm nihil certi de Manilio afferre poſſet, hoe tamen, in illius laudem ennſcripſit.

Marcus Mallius ex illuſtri familiâ natus creditur; iiſdem temporibus in Urbe claruit, quibus Divus Auguſtus Imperium Romanæ Urbis feliciſſimè gubernavit. Neque dubitandum eſt fuiſſe illum tanto Principi gratiſſimum, propter egregiam diſciplinarum cognitionem, & ingenii excellentiam. Fabius Quintilianus nullam mentionem de Poëtâ Mallio facit: quocirca mirantur quidam cur illum prætermiſerit, præcipuè cùm de T. Lucretio, & Æmilio Macro judicium fecerit. Studium ſuum atque induſtriam collocavit in Mathematicis artibus, tantùmque in his profecit, ut maximas ingenii ſui laudes tulerit. Scripſit libros quinque de Aſtronomicis, carmine hexametro, in quibus magnâ ex parte Hipparchum, Eudoxum, atque Aratum ſecutus traditur. Idem Mallius ſeipſum excuſat parum ſibi licere in ſuo carmine, propter difficultatem operis, omnia Latinis verbis exequi: & in eo maximè laborare, ut magis inſtruere ac docere videatur, quàm delectare, quoniam

Ornari res ipſa negat contenta doceri.

Neque deſunt qui exiſtiment Plinium de hôc ipſo Mallio intellexiſſe, quo loco de Obeliſcis differit. Is enim ſuo ingenio pilam auratam in Obeliſci apice conſtituit, ex cujus umbrâ horarum momenta obſervarentur. Quâ in re maximam commendationem accepit. De obitu illius nihil à nobis compertum eſt. Hactenus Crinitus.

Laurentius Bonincontrius teſtatur, præter Poggii codicem, vetuſtiſſimos quoque Manilii quinterniones ab Antonio Panormitâ ſibi fuiſſe traditos, in quibus ad omne librorum initium talis hæc erat inſcriptio: *C. MANILII POETÆ ILLUSTRIS ASTRONOMICON* incipit.

Quorum quinternionum auctoritate permotus ille, non veritus eſt affirmare ab impreſſoribus malè ſcriptum fuiſſe, *M. Manilium*, pro *C. Manlio*. Lilius Gyraldus Ferrarienſis ſcripſit hæc de Manilio.

· *Per hæc tempora* (Auguſti) *crediderim Marcum Manilium, qui & C. Manlius ab aliquibus dictus eſſe videtur, ab aliis verò M. Manlius, vel Manilius, Poëta, Aſtrologiæ ſcriptor, de quo non, niſi ex ipſius carmine, ſatis firma habeo argumenta. Sunt qui extare dicant numiſmata, quorum unum ſe habuiſſe ait Laurentius Miniatenſis, qui in ipſum auctorem commentaria reliquit; idem & Stephanus Dulcinus ſcribit. Alterum quoque numiſma ſimile ſe vidiſſe vir doctus ac probus, atque mihi longâ junctus amicitiâ Nicolaus Trapontinus dicere eſt ſolitus; in quibus numiſmatibus ipſius effigies, habitu peregrino, cum Sphærâ Aſtronomica conſpicitur, cum hujuſmodi inſcriptione,* C. *MANLII.* *Quo argumento alienigenam illum & peregrinum facilè exiſtimare poſſumus. Sunt qui Antiochenum ex Plinii verbis faciant; ut minùs illis credendum ſit, qui Romæ illum ex illuſtri familiâ natum arbitrantur. Ego potiùs in Manliam familiam adoptatum crediderim, quàm natum, ſi conjecturæ ſtandum. Plinius quidem lib.* 35. *Manlium Aſtrologiæ, ut ait, conditorem celebrat; & eum quidem Romam vectum eâdem navi cum Plotio & Taberio Erote Grammatico. Idem quoque Plinius lib.* 36. *Manlium Mathematicum ait, cùm de Auguſti Obeliſco agit, qui in campo Martio ad deprehendendas Solis umbras, dierum noctiùmque magnitudines, poſitus erat. Ex ipſius igitur Manlii principio Auguſto Principe florente fuiſſe colligimus. Nolunt quippe alium intelligi eruditi, niſi Auguſtum his verſibus lib.* 1.

Nunc mihi tu, Cæſar, patriæ princépſque patérque,
Qui regis Auguſtis parentem legibus Orbem:
Conceſſúmque patri Mundum Deus ipſe mereris.

Item in fine lib. 4.

Ne dubites homini divinos credere viſus,

Jam

Jam facit ipſe Deos, mittitque ad ſidera numen,
Majus & Auguſto creſcit ſub principe cœlum.

Mortuus verò videtur Manlius Auguſto adhuc vivente: nam cùm de Tiberio meminit, qui Rhodum navigavit, ait,

Es, Rhodos, hoſpitium recturi principis Orbem.

Illuc enim vitandæ injuriæ causâ profectus erat Tiberius, ut ſcribit Suetonius.

Imperfectum quoque opus ſuum reliquiſſe Manlium ſunt qui putent, cùm de ſeptem Planetis nonnihil meminerit, & de his mox planè non eſt executus. Latuit verò hoc ipſum C. Manlii opus per multa ſecula. Primus enim Poggius cum aliis libris, ut ſcitis, in Italiam attulit, Martini V. Pontif. maximi tempore. Antonius verò Panormita, vir, ut ea tempora tulere, inprimis doctus, in Caſſinenſi bibliothecâ cùm alterum repeeriſſet vetuſtum, cauſa fuit ut caſtigatius & perfectius nonnihil illud haberemus, ut idem ſcribit Laurentius, qui & commentaria in illud edidit, quique de hoc Poëtâ multa vel commentus eſt ipſe, vel inani certè ductus conjecturâ ſcripſit; cùm eorum temporum Scriptores ejus ne minimam quidem mentionem fecerint, præter unum Plinium, ſi modò Manlius, cujus ipſe meminit, is eſt Poëta, quem nos nunc dicimus. Id quod eâ ratione factum facilè crediderim, ut non ejus meminerint, quòd cùm Mathematicus & peregrinus eſſet, & inquinatè, ſi non barbarè, plerumque loqueretur, in apertum opus ſuum non dedit, veritus non ſatis ſe probatum iri, cùm nec ejuſmodi materia ſatis ornamenta capiat, ut ipſe cecinit,

Ornari res ipſa negat contenta doceri.

Utcunque ejus electio haud nobis multi facienda; non enim Poëta, niſi in paucis, ne dum his vates, ut ipſe de ſe cecinit.

Secutus Manlius dicitur Dorotheum Sidonium ſideralis ſcientiæ Poëtam. Id quod & noſtri Scriptores aſſerunt, Julius Firmicus Maternus lib. 2. tametſi in aliquibus exemplaribus Dorochius *perperam ſcriptum inveniatur; meminit & Pontanus. Scripſit autem apoteleſmata verſibus diſertiſſimis, ut ait idem Firmicus, quem certè Pontanus noſtris diebus videtur, ſi non in ipſa aſtrorum peritiâ, in carminis majeſtate poſt ſe reliquiſſe.*

Voſſius autem ita de Manilio loquitur.

Manilius ſive, ut in variis eſt libris, Manlius, cujus Aſtronomicon habemus, extremâ Auguſti ætate vixiſſe creditur. Sanè meminit Varianæ cladis, quæ quinquennio contigit ante exceſſum Auguſti. Antiquior igitur eſſe Auguſto non poſſit. Verùm ſi Ovidio fuerit æqualis, mirum ejus Ovidium ultimâ Ponticorum elegiâ non meminiſſe. Etſi non ignorem ipſum dicere, quoſdam à ſe præteriri. Præterea dictio videtur ſuadere potiùs vixiſſe ſenioris Theodoſii temporibus. Imò clariſſimo viro Gevartio videtur eſſe is Manlius Theodorus, quem ab ſiderali ſcientiâ prædicat Claudianus in Panegyrico ad eum ſcripto. Vide eum Notis in Statii lib. 3. Silv. carm. 3. ubi & pluribus ſe argumentis id oſtenſurum in Electis pollicetur. Si ævi ſit Auguſtæi, eum ſibi imitandum propoſuerit Julius Firmicus, qui ſub Conſtantino M. vixit. Sin Theodoſianâ vixerit ætate, Manilius Firmicum carmine expreſſerit. Quæ opinio nobis placuit lib. 2. de arte grammat. cap. 26. Nunc in alteram magis ſententiam propendeo. Legenti enim Manilium iterum iterúmque Auguſti temporibus videtur convenire.

Verùm non eſt jam cur de Marci Manilii nomine aut prænomine etiam varient auctores cum Bonincontrio, cum Crinito, aut etiam cum L. Gyraldo, præcipuè cùm ex cæteris omnibus codicibus ac manuſcriptis manifeſtò conſtet non C. Mallium, ſed M. Manilium eſſe ſcribendum.

Addit autem L. Gyraldus cum Bonincontrio, Manilium hunc noſtrum non alium eſſe à Manilio Antiocho, quem Aſtronomiæ conditorem pedibus cretatis inter venalitia Romam nave devectum narrat Plinius. Cujus rei firmandæ teſtem producit Bonincontrius nummum argenteum, quem penès ſe fuiſſe ait, in quo impreſſa erat imago hominis peregrino habitu, Sphærâ juxta caput ejus appoſitâ cum his litteris MANILI. Cui nummo ſimilem alterum fuiſſe penès quendam Nicolaüm Trapontinum familiarem ſuum ſcribit Gyraldus.

At infirmum ſanè argumentum; quaſi aut Antiochus gentile nomen potiùs ſit, quàm proprium, aut *hominem peregrino habitu* Antiocheum fuiſſe oportuerit. Accedit quòd, quem Manliam Antiochum Aſtrologum Romam delatum ſcribit Plinius, is unà cum Taberio Erote grammatico vectus ſit; quem Staberium Sullania temporibus, hoc eſt annis nonaginta quinque ante obitum Auguſti, ludum aperuiſſe teſtatur Suetonius. Atqui, cùm Manilius hic noſter hoc Aſtronomicon ſcripſerit poſt cladem Varianam, hoc eſt annis quinque ante mortem Auguſti (ut jam infrà demonſtrabitur) cúmque ad hoc opus abſolvendum longævam ipſe ſibi optet vitam his verbis,

—— Faveat magno fortuna labori,
Annoſa & molli contingat vita ſenectâ,
Ut poſſim rerum tantas emergere moles,

oportuerit ſanè ut annos cxx. & ampliùs fuiſſet natus, cùm manum huic operi admovit. Senex autem non eſt, qui cupit fieri ſenex.

Fidem potiùs iis adhibuerim, qui Manilium hunc noſtrum non alium eſſe volunt ab eo, quem Plinius ſcribit pilam Obeliſco Auguſti impoſuiſſe. Quamvis enim non Poëtam, ſed Mathematicum nominat, Manilius hic ſanè, quidquid abnuerint nonnulli, & Poëta illuſtris, & Mathematicus non ignobilis fuit.

Cùm igitur alii Scriptores nihil certi de Manilio nobis prædicent, ex illius ſcriptis præſtat repetere quidquid ipſe de ſe non importunè loquitur.

Natione autem Romanum fuiſſe ipſe indicat hôc verſu:

Speratum Hannibalem noſtris cecidiſſe catenis.

Romæ ſcripſiſſe hoc opus, etſi dicatio ipſa operis per ſe ſatis prodit, ipſe tamen declarat hôc altero verſu.

Quâ genitus cum fratre Remus hanc condidit Urbem.

Tempus verò, quo ſcripſit, manifeſtum faciunt hæc carmina:

Externas modò per gentes ut fœdere rupto
Cùm fera ductorem rapuit Germania Varum,
Infecítque trium legionum ſanguine campos.

Ex iis enim conſtat hoc Aſtronomicon ſcriptum fuiſſe poſt cladem Varianam.

Huc accedit ipſa operis dicatio, quam Auguſto factam, etiam me tacente, ſatis loquuntur hi verſus:

Nunc mihi tu, Cæſar, patriæ princépſque, patérque,
Qui regis Auguſtis parentem legibus Orbem,
Conceſſúmque patri Mundum Deus ipſe mereris,
Das animum viréſque facis ad tanta canendum.

Auguſtus enim & Pater patriæ conſalutatus eſt, & divinos honores, etiam dum viveret, conſecutus eſt, quos poſt mortem tantùm Julio Cæſari redditos Suetonius teſtatur; & revera Julii Cæſaris filius fuit, non quidem naturâ, ſed judicio & voluntate. Quod idem Poëta ſubinde repetit, ubi de ſecundâ Philippicâ pugnâ agens ait Auguſtum ſecutum eſſe veſtigia Julii Cæſaris, atque in iiſdem campis victorem extitiſſe, in quibus Julius victoriam priùs retulerat:

Pérque patris Pater Auguſtus veſtigia vicit.

Denique ſaltem ille vixit eâ ætate, quâ Auguſtus, ut hæc carmina apertè demonſtrant, quibus Auguſto viventi adulatur:

—— Uno vincuntur in aſtro
Auguſto, ſidus noſtro quod contigit Orbi,
Cæſar nunc terris, poſt cœlo maximus auctor.

Facit etiam ad hujus firmandam fidem vel unus ille locus, in quo de Rhodo inſulâ mentionem faciens, felicem vocat illam, ex eo quòd Tiberii poſt Auguſtum futuri Imperatoris ſit Hoſpitium:

—— Felix terrâque, marique
Es, Rhodos, hoſpitium recturi principis Orbem.

Tiberius enim adhuc regnante Auguſto Rhodum in inſulam ſeceſſit, ſive uxoris, ut ait Suetonius, ſive Reipublicæ tædio affectus; ibíque quaſi in exilio remanſit per annos octo, donec revocatus eſt omnium votis, utpote quem in unum, tanquam in Imperii & Auguſti hæredem, ora, & oculi populorum converterentur.

LIBER

L I B E R   P R I M U S.

CARMINE Divinas artes, & conſcia Fati
Sidera, diverſos hominum variantia caſus,
Cœleſtis Rationis opus, deducere Mundo
Aggredior; primúſque novis Helicona movere
Cantibus, & viridi nutantes vertice ſylvas,
Hoſpita ſacra ferens nulli memorata priorum.
Nunc mihi tu, Cæſar, patriæ Princépſque Patérque,
Qui regis Auguſtis parentem legibus Orbem,
Conceſſúmque Patri Mundum Deus ipſe mereris,
Das animum, viréſque facis ad tanta canendum.
Jam propiúſque favet Mundus ſcrutantibus ipſum,
Et rapit æthereos per carmina pandere cenſus.
Hoc ſub pace vacat tantúm. Juvat ire per ipſum
Aëra, & immenſo ſpatiantem vivere Cœlo:
Signáque, & adverſos ſtellarum noſcere curſus.
Quod ſolúm noviſſe, parum eſt. impenſiùs ipſa
Scire juvat Magni penitus præcordia Mundi;
Quæque tegat, generétque ſuis animalia Signis
Cernere, & in numerum, Phœbo modulante, referre.
Bina mihi poſitis lucent altaria flammis.
Ad duo Templa precor duplici circumdatus æſtu,
Carminis & rerum: certâ cum lege canentem
Mundus & immenſo Vatem circumſtrepit orbe;
Víxque ſoluta ſuis immittit verba figuris.
Quem primum interius licuit cognoſcere terris
Munera Cœleſtûm? Quis enim condentibus illum
Clepſiſſet furto Mundum, quo cuncta reguntur?
Quis foret humano conatus pectore tantum,
Invitis ut Dîs cuperet Deus ipſe videri?
Sublimes aperire vias, imúmque ſub Orbem,
Et per Inane ſuis parentia legibus aſtra;
Nomináque & curſus Signorum, pondera, vires?
Tu princeps, auctórque ſacri, Cyllenie, tanti;
Per te jam Cœlum in Terris, jam ſidera nota;
Major uti facies Mundi foret, & veneranda
Non ſpecies tantùm: ſed & ipſa Potentia rerum;
Sentiréntque Deum Gentes, quàm maxima eſſet,
Qui ſua diſpoſuit per tempora, cognita ut eſſent
Omnibus, & Cœli faciem, Cœlúmque ſupernum:
Naturæque dedit vires, ſe quæ ipſa recluſit,
Regales animos primùm dignata movere,
Proxima tangentes rerum faſtigia Cœlo:
Qui domuere feras Gentes Oriente ſub ipſo,
Quas ſecat Euphrates; in quas & Nilus inundat,
Quà Mundus redit, & nigras ſuperevolat urbes.
Tum qui Templa Sacris coluerunt omne per ævum,
Delectíque Sacerdotes in Publica vota,
Officio junxere Deum; quibus ipſa potentis
Numinis accendit caſtam præſentia mentem;
Inque Deum Deus ipſe tulit, patuítque Miniſtris.
Hi tantum novere decus, primíque per artem
Sideribus videre vagis pendentia Fata.
Singula nam proprio ſignârunt tempora caſu,
Longa per aſſiduas complexi ſæcula curas.
Naſcendi quæ cuique dies, quæ vita fuiſſet:
In quas Fortunæ leges quæque hora valeret:
Quantáque quàm parvi facerent diſcrimina motus.
Poſtquam omnis Cœli ſpecies redeuntibus aſtris
Percepta in proprias ſedes, & reddita certis
Fatorum ordinibus ſua cuique potentia formæ
Per varios uſus: artem experientia fecit,
Exemplo monſtrante viam; ſpeculatáque longè,
Deprendit tacitis dominantia legibus aſtra,
Et totum æternâ Mundum ratione moveri,
Fatorúmque vices certis diſcurrere Signis.
Nam rudis ante illos, nullo diſcrimine, vita
In ſpeciem converſa, operum ratione carebat;
Et ſtupefacta novo pendebat lumine Mundi.
Tum velut amiſſis mœrens, tum læta renatis
Sideribus; varióſque dies, incertáque noctis
Tempora, nec ſimiles umbras, jam Sole regreſſo,
Jam propiore, ſuis poterat diſcernere cauſis.
Necdum etiam doctas ſolertia fecerat artes:
Terráque ſub rudibus ceſſabat vaſta Colonis:
Túncque in deſertis habitabat montibus aurum:
Immotúſque novos Pontus ſubduxerat Orbes
Nec vitam Pelago, nec ventis credere vela
Audebant; ſed quiſque ſatis ſe nôſſe putabat.
Sed cùm longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miſeris dedit, & ſua quemque
Advigilare ſibi juſſit Fortuna premendo;
Seducta in varias certârunt pectora curas:
Et quodcumque ſagax tentando repperit uſus,
In commune bonum commentum læta dedere.
Tunc & lingua ſuas accepit barbara leges:
Et fera diverſis exercita frugibus arva
Et vagus in cæcum penetravit Navita Pontum;
Fecit & ignotis iter commercia Terris:
Tum belli paciſque artes commenta vetuſtas;
Semper enim ex aliis alios proſeminat uſus.
Nec vulgata canam. Volucrum prædiſcere linguas:
Conſultare fibras: & rumpere vocibus Angues:
Sollicitare umbras; imúmque Acheronta movere:
In noctémque dies, in lucem vertere noctes.
Omnia conando docilis ſolertia vicit.
Nec prius impoſuit rebus finémque modúmque,
Quàm Cœlum aſcendit ratio, cepítque profundis
Naturam rerum cauſis, viditque quod uſquam eſt.
Nubila cur tanto quaterentur pulſa fragore:
Hyberna æſtivâ nix grandine mollior eſſet:
Arderent terræ: ſolidúſque tremiſceret orbis:
Cur imbres ruerent: ventos quæ cauſa moveret,
Pervidit, ſolvítque animis miracula rerum;
Eripuítque Jovi fulmen, viréſque tonandi,
Et ſonitum ventis conceſſit, nubibus ignem.
Quæ poſtquam in proprias deduxit ſingula cauſas,
Vicinam ex alto mundi cognoſcere molem
Intendit, totúmque animo comprendere Cœlum;
Attribuítque ſuas formas, ſua nomina Signis;
Quáſque vices agerent certâ ſub lege notavit;
Omniáque ad numen mundi, faciémque moveri,
Sideribus vario mutantibus ordine fata.
Hoc mihi ſurgit opus, non ullis antè ſacratum
Carminibus. Faveat magno Fortuna labori;
Annoſa & molli contingat vita ſenectâ,
Ut poſſim rerum tantas emergere moles,
Magnáque cum parvis ſimili percurrere curâ.
Et quoniam Cœlo carmen deſcendit ab alto,
Et venit in terras fatorum conditus ordo:
Ipſa mihi primum naturæ forma canenda eſt,
Ponendúſque ſuâ totus ſub imagine mundus.
Quem ſive ex nullis repetentem ſemina rebus
Natali quoque egere placet, ſempérque fuiſſe,
Et fore principio pariter fatóque carentem:
Seu permiſta chaos rerum primordia quondam
Diſcrevit partu, mundúmque enixa nitentem
Fugit in infernas caligo pulſa tenebras:
Sive individuis, in idem reditura ſoluta,
Principiis natura manet, poſt ſæcula mille;
Et penè ex nihilo ſummum, nihilúmque futurum;
Cæcáque materies Cœlum perfecit & orbem:
Sive ignis fabricavit opus, flammæque micantes,
Quæ mundi fecere oculos, habitántque per omne
Corpus, & in Cœlo vibrantia fulmina fingunt:
Seu liquor hoc peperit, ſinè quo riget arida rerum
Materies, ipſúmque vorat, quo ſolvitur, ignem:
Aut neque terra patrem novit, nec flamma, nec aër,
Aut humor; faciúntque Deum per quatuor artus;
Et mundi ſtruxere globum; prohibéntque requiri
Ultra ſe quicquam, cum per ſe cuncta creentur,
Frigida ne calidis deſint, aut humida ſiccis,
Spiritus aut ſolidis; ſitque hæc diſcordia concors,
Quæ nexus habiles, & opus generabile fingit,
Atque omnis partûs elementa capacia reddit:
Semper erit genus in pugnâ, dubiúmque manebit,
Quod latet, & tantúm ſupra eſt hominémque Deúmque.
Sed

Sed facies, quacumque tamen ſub origine, rerum
Convenit, & certo digeſtam eſt ordine corpus.
Ignis in æthereas volucer ſe ſuſtulit auras,
Summáque complexus ſtellantis culmina cœli,
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.
Proximus in tenues deſcendit ſpiritus auras,
Aëráque extendit medium per inania mundi.
Ignem flatus alit vicinum ſubditus aſtris.
Tertia ſors undas ſtravit, fluctúſque natantes,
Æquora perfundit toto naſcentia Ponto,
Ut liquor exhalet tenues atque evomat auras;
Aëráque ex ipſo ducentem ſemina paſcat.
Ultima ſubſedit glomerato pondere tellus,
Convenítque vagis limus commixtus arenis,
Paulatim ad ſummum tenui fugiente liquore.
Quóque magis puras humor ſeceſſit in undas,
Et ſiccata magis ſtrinxerunt æquora terras,
Adjacuítque cavis fluidum convallibus æquor,
Emerſere fretis montes, orbíſque per undas
Exiliit, vaſto clauſus tamen undique Ponto.
Imáque de cunctis mediam tenet undique ſedem.
Idcircóque manet ſtabilis, quia totus ab illâ
Tantundem refugit mundus; fecítque cadendo
Undique, ne caderet. Medium totius & imum eſt.
Ictáque contractis conſiſtunt corpora plagis,
Et concurrendo prohibent in longius ire.
Quòd niſi librato penderet pondere tellus,
Non ageret curſum mundi, ſubeuntibus aſtris,
Phœbus ad occaſum, & nunquam remearet ad ortum:
Lunáve ſubmerſos regeret per inania curſus:
Nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
Heſperus immerſo dederat qui lumen Olympo.
Nunc quia non imo tellus dejecta profundo,
Sed medio ſuſpenſa manet, ſunt pervia cuncta,
Quà cadat & ſubeat Cœlum, rurſúmque reſurgat.
Nam neque fortuitos ortus ſurgentibus aſtris:
Nec toties poſſum naſcentem credere mundum:
Solíſve aſſiduos partus, & fata diurna;
Cùm facies eadem ſignis per ſæcula conſtet:
Idem Phœbus eat Cœli de partibus iiſdem:
Et Natura vias ſervet, quas fecerat ipſa:
Lunáque per totidem luces mutetur & orbes,
Nec tyrocinio peccet; circúmque feratur
Æternâ cum luce dies, quòd tempora monſtret
Nunc his, nunc illis eadem regionibus orbis
Semper; & ulteriùs vadentibus ortus ad ortum,
Occaſúmve obitus, Cœlum & cum Sole perennet.
Nec verò tibi Natura admiranda videri
Pendentis terræ debet, cùm pendeat ipſe
Mundus, & in nullo ponat veſtigia fundo.
Quod patet ex ipſo motu curſúque volantis.
Cùm ſuſpenſus eat Phœbus, curſúmque reflectat
Huc illuc, agiles & ſervet in æthere metas:
Cùm luna & ſtellæ volitent per inania mundi;
Terra quoque aërias leges imitata pependit.
Eſt igitur Tellus mediam ſortita cavernam
Aëris, & toto pariter ſublata profundo:
Nec patulas diſtenta plagas, ſed condita in orbem.
Undique ſurgentem pariter, paritérque cadentem.
Hæc eſt naturæ facies: ſic mundus & ipſe
In convexa volans teretes facit eſſe figuras
Stellarum; ſolíſque orbem, lunæque rotundum
Aſpicimus tumido quærentis corpore lumen,
Quòd globus obliquos totus non accipit ignes.
Hæc æterna manet, Divíſque ſimillima forma,
Cui neque principium eſt uſquam, nec finis in ipſo:
Sed ſimilis toto remanet, pérque omnia par eſt.
Sic ſtellis glomerata manet mundóque figura.
Idcirco terris non omnibus omnia ſigna
Conſpicimus. Nuſquam invenies fulgere Canopum,
Donec Niliacas per pontum veneris oras.
Sed quærent Helicen, quibus ille ſupervenit ignis,
Qui laterum tractus habitant, medíſque tumores
Eripiunt terræ Cœlum, viſúſque coërcent.
Te teſtem dat, Luna, ſui glomerabilis orbis,
Quæ cùm merſa nigris per noctem deficis umbris,
Non omnes pariter confundis ſidere gentes;
Sed priùs Eoæ quærunt tua lumina gentes;
Pòſt medio ſubjecta Polo quæcumque coluntur;
Ultima ad Heſperios infectis volveris alis,
Seráque in extremis quatiuntur gentibus æra.
Quòd ſi plana foret Tellus, ſimul icta per omnes
Deficeret, pariter toto miſerabilis orbe:
Sed quia per teretem deducta eſt terra tumorem,
His modò, pòſt illis apparet Delia terris,
Exoriens ſimul atque cadens quia fertur in orbem
Ventris, & acclivis pariter declivia jungit,
Atque alios ſuperat gyrus, alióſque relinquit.
Ex quo colligitur terrarum forma rotunda.
Hanc circum variæ gentes hominum atque ferarum,
Aëriæque colunt volucres. Pars ejus ad Arctos
Eminet, Auſtrinis pars eſt habitabilis oris;
Sub pedibúſque jacet noſtris, ſupráque videtur
Ipſa, ſibi fallente ſolo declivia longa,
Et pariter ſurgente viâ, paritérque cadente.
Hanc ubi ad occaſus noſtros ſol aſpicit ortus,
Illic orta dies ſopitas excitat urbes,
Et cum luce refert operum vadimonia terris:
Nos in nocte ſumus, ſomnóſque in membra locamus.
Pontus utroſque ſuis diſtinguit & alligat undis.
Hoc opus immenſi conſtructum corpore mundi,
Membráque naturæ diverſâ condita formâ
Aëris, atque ignis, terræ, pelágique jacentis,
Vis animæ divina regit, ſacróque meatu
Conſpirat Deus, & tacitâ ratione gubernat;
Et multa in multas diſpenſat fœdera partes,
Altera ut alterius vires faciátque ferátque,
Summáque per varias maneat cognata figuras.
Nunc tibi ſignorum lucentes undique flammas
Ordinibus certis referam. Primúmque canentur
Quæ media obliquo præcingunt ordine mundum,
Solémque alternis vicibus per tempora portant.
Atque alia adverſo luctantia ſidera mundo,
Omnia quæ poſſis Cœlo variare ſereno.
E quibus & ratio fatorum ducitur omnis:
Ut ſit idem mundi primum, quod continet arcem.
Aurato Princeps Aries in vellere fulgens
Reſpicit admirans averſum ſurgere Taurum,
Summiſſo vultu Geminos & fronte vocantem,
Quos ſequitur Cancer: Cancrum Leo: Virgo Leonem.
Æquato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion aſtro,
In cujus caudam contentum dirigit arcum
Mixtus equo, volucrem miſſurus jámque ſagittam.
Tum venit anguſto Capricornus ſidere flexus.
Poſt hunc inflexam diffundit Aquarius urnam
Piſcibus aſſuetas avidè ſubeuntibus undas,
Quos Aries tangit claudentes ultima ſigna.
At, qui fulgentes Cœlo conſurgit ad Arctos,
(Omnia quæ ſummo deſpectant ſidera Mundo,
Nec nôrunt obitus, unóque in vertice tantùm
In diverſa ſitæ Cœlúmque & ſidera torquent,)
Aëra per gelidum tenuis deducitur Axis,
Libratúmque gerit diverſo cardine Mundum,
Sidereus circa medium quem volvitur orbis,
Æthereóſque rotat curſus. Immotus at ille
In binas Arctos magni per inania Mundi,
Pérque ipſum Terræ directus conſtitit orbem.
Nec verò è ſolido ſtat robur corporis ejus,
Nec grave pondus habet, quod onus ferat ætheris alti:
Sed cum aër omnis ſemper volvatur in orbem,
Quóque ſemel cœpit, totus volet undique in ipſum,
Quodcunque in medio eſt, circa quod cuncta moventur,
Uſque adeò tenue, ut verti non poſſit in ipſum,
Nec jam inclinari, nec ſe convertere in orbem,
Hoc dixere Axem, quia motum non habet ullum;
Ipſe videt circa volitantia cuncta moveri.
Summa tenent ejus miſeris notiſſima Nautis
Signa, per immenſum cupidos ducentia Pontum.
Majorémque Helice major decircinat arcum.
Septem illam ſtellæ certantes lumine ſignant,
Quâ duce per fluctus Graiæ dant vela carinæ.
Anguſto Cynoſura brevis torquetur in orbe,
Tam ſpatio, quàm luce minor. Sed judice vincit
Majorem Tyrio; Pœnis hæc certior auctor
Non apparentem Pelago quærentibus Orbem.
Nec paribus poſitæ ſunt frontibus. Utraque caudam
Vergit in alterius roſtro, ſequitúrque ſequentem.
Has interfuſus, circúmque amplexus utramque
Dividit, & cingit ſtellis ardentibus Anguis,
Ne coëant, abeántve ſuis à ſedibus unquam.
Hunc inter, mediúmque orbem, quo ſidera ſeptem
Per bis ſena volant contra nitentia ſigna,
Mixta ex diverſis conſurgunt viribus aſtra:
Hinc vicina Poli, Cœlíque hinc proxima flammis;
Quæ quia diſſimilis, quâ pugnant, temperat aër,
Frugiferum ſub ſe reddunt mortalibus Orbem.
Proxima frigentes Arctos Boreámque rigentem

Nixa venit ſpecies genibus, ſibi conſcia cauſæ.
A tergo nitet Arctophylax, idémque Bootes,
Quòd ſimilis junctis inſtat de more juvencis;
Arcturúmque rapit medio ſub pectore ſecum.
At parte ex aliâ claro volat orbe Corona,
Luce micans variâ. Nam ſtellâ vincitur unâ
Circulus, in mediâ radians quæ proxima fronte,
Candidáque ardenti diſtinguit lumina flammâ;
Gnoſſia deſertæ hæc fulgent monimenta puellæ.
Et Lyra diductis per Cœlum cornibus inter
Sidera conſpicitur, quâ quondam ceperat Orpheus
Omne quod attigerat cantu, Manéſque per ipſos
Fecit iter, domuitque Infernas carmine leges.
Huic Cœleſtis honos, ſimiliſque potentia cauſæ:
Tunc ſylvas & ſaxa trahens, nunc ſidera ducit,
Et rapit immenſum Mundi revolubilis orbem.
Serpentem magnis Ophiuchus nomine ſignis
Dividit, & toto mergentem corpore corpus
Explicat, & nodos ſinuatáque terga per orbes,
(Reſpicit ille tamen molli cervice reflexus,)
Et didit ſuſis per laxa volumina palmis.
Semper enim paribus bellum, quia viribus æquant.
Proxima ſors Cycni, quem Cœlo Jupiter ipſe
Impoſuit formæ pretium, quâ cepit amantem,
Cum Deus in niveum deſcendit verſus Olorem,
Tergáque fidenti ſubjecit plumea Ledæ.
Nunc quoque diductas volitat ſtellatus in alas.
Hinc imitata nitent curſúmque habitúmque Sagittæ
Sidera. Tum magni Jovis ales fertur in altum
Aſſueto volitans, geſſet ceu fulmina Mundi,
Digna Jove, & Cœlo, quod ſacris inſtruit armis.
Tunc quoque de Ponto ſurgit Delphinus ad aſtra,
Oceani Cœliſque decus, per utrumque ſacratus.
Quem rapido conatus Equus comprendere curſu
Feſtinat, pectus fulgenti ſidere clarus,
Et finitur in Andromedâ, quam Perſeus armis
Eripit, & ſociat ſibi. Cui ſuccedit iniquo
Diviſum ſpatio, cui tertia lampada diſpar
Conſpicitur paribus. Deltoton nomine ſidus,
Ex ſimili dictum. Cepheúſque & Caſſiopea
In pœnas ſignata ſuas, juxtáque relictam
Andromedam vaſtos metuentem Piſcis hiatus;
Expoſitam Ponto deflet, ſcopuliſque relictam,
Ne veterem Perſeus Cœlo quoque ſervet amorem,
Auxilióque juvet, fugiendáque Gorgonis ora
Suſtineat, ſpoliúmque ſibi, teſtémque videnti.
Tunc vicina ferens nixo veſtigia Tauro
Heniochus, ſtudio Mundúmque & nomen adeptus,
Quem primum curru volitantem Jupiter alto
Quadrijugis conſpexit equis, Cœlóque ſacravit.
Tum ſubeunt Hædi claudentes ſidere Pontum
Nubibus; & mundi nutrito Rege Capella,
Cujus ab uberibus magnum ille aſcendit Olympum,
Lacte fero creſcens ad fulmina, vímque tonandi.
Hanc ergo æternis meritò ſacravit in aſtris
Jupiter, & Cœli Cœlum mercede rependit.
Pleiades Hyadéſque, feri pars utraque Tauri,
In Boream ſcandunt. Hæc ſunt Aquilonia ſigna.
Aſpice nunc infra Solis ſurgentia curſus,
Quæ ſuper exuſtas labuntur ſidera terras;
Quæque intra gelidum Capricorni ſidus, & Axe
Imo ſubnixum vertuntur ſidera Mundum.
Cernere vicinum Geminis licet Oriona,
In magnam Cœli tendentem brachia partem,
Nec minùs extento ſurgentem ad ſidera greſſu.
Singula fulgentes humeros cui lumina ſignant;
Et tribus obliquis demiſſus ducitur enſis.
At caput Orion excelſo immerſus Olympo,
Per tria ſubducto ſignatur lumina vultu;
Non quòd clara minùs, ſed quòd magis illa recedant.
Hôc duce per totum decurrunt ſidera Mundum.
Subſequitur rapido contenta Canicula curſu,
Quâ nullum terris violentius advenit aſtrum,
Nec gravius cedit. Non horrens frigore ſurgit,
Nec vacuum Solis fulgentem deſerit orbem.
Sic in utrumque movet Mundum, & contraria reddit.
Hanc qui ſurgentem, primo cum redditur ortu,
Montis ab excelſo ſpeculantur vertice Tauri,
Eventus frugum varios, & tempora dicunt:
Quæque valetudo veniat: concordia quanta.
Bella facit pacémque refert, variéque revertens,
Sic movet, ut vidit, Mundum, vultúque gubernat.
Magna fides hoc poſſe, color curſúſque micantis
In radios. Vix Sole minor, niſi quòd procul hærens
Frigida cæruleo contorquet lumina vultu.
Cætera vincuntur ſpecie; nec clarius aſtrum
Tingitur Oceano, cælúmve reviſit ab undis.
Tum Procyon, velóxque Lepus. Tum nobilis Argo,
In Cœlum ſubducta, mari quòd prima cucurrit,
Emeritum magnis Mundum tenet acta procellis;
Servando Dea facta Deos. Cui proximus Anguis
Squammea diſpoſitis imitatur lumina flammis.
Et Phœbo ſacer Ales. Et unà gratus Iaccho
Crater. Et duplici Centaurus imagine fulget,
Pars hominis, tergo pectus commiſſus equino.
Ipſius hinc Mundi Templum eſt, victrixque ſolutis
Ara nitet ſacris, vaſtos cum terra Gigantes
In Cœlum furibunda tulit. Tunc Di quoque magnos
Quæſivere Deos. Dubitavit Jupiter ipſe,
Quod poterat, non poſſe timens, cùm ſurgere terram
Cerneret, & verti Naturam crederet omnem:
Montibus atque aliis aggeſtos creſcere montes:
Et tam vicinos fugientia ſidera colles,
Arma importantes, & ruptâ matre creatos,
Diſcordes vultu, permixtáque corpora, partus:
Hoſtiferum necdum ſibi quemquam Numina nôrant,
Si qua forent majora ſuis. Tunc Jupiter Aræ
Sidera conſtituit, quæ nunc quoque maxima fulgent.
Quam propter Cetus convolvens ſquammea terga
Orbibus inſurgit tortis, & fluctuat alvo,
Intentans morſum, ſimilis jam jámque tenenti.
Qualis ad expoſitæ fatum Cepheidos undis
Expulit adveniens ultra ſua littora Pontum.
Tunc Notius piſcis, venti de nomine dictus,
Exurgit de parte Noti; cui cuncta feruntur
Flexa per ingentes ſtellarum flumina gyros.
Alterius capiti conjungit Aquarius undas
Amnis, & in medium coëunt, & ſidera miſcent.
His, inter Soliſque vias, Arctóſque latentes,
Axem quæ Mundi ſtridentem pondere torquent,
Orbe peregrino Cœlum depingitur aſtris,
Quæ Notia antiqui dixerunt ſidera Vates.
Altera pars Orbis ſub aquis jacet invia nobis,
Ignotæque hominum gentes, nec tranſita regna,
Commune ex uno lumen ducentia Sole,
Diverſas umbras, lævâque cadentia Signa,
Et dextros ortus Cœlo ſpectantia verſo.
Nec minor eſt illis Mundus, nec lumine pejor,
Nec numeroſa minùs naſcuntur ſidera in Orbe.
Cætera non cedunt; uno vincuntur in aſtro
Auguſto, ſidus noſtro quod contigit Orbi,
Cæſar nunc terris, pòſt Cœlo maximus Auctor.
Ultima, quæ Mundo ſemper volvuntur in imo,
Queis innexa manent Cœli fulgentia Templa,
Nuſquam in conſpectum redeuntia cardine verſo,
Sublimis ſpeciem Mundi, ſimiléſque figuras
Aſtrorum referunt; & verſas frontibus Arctos
Uno diſtingui medias claudique Dracone
Credimus exemplo, quia vis fulgentia viſûs
Nunc orbem Cœli vertentis ſidera curſu,
Cardine tam ſimili fultum, quàm vertice pingit.
Hæc igitur magno diviſas æthere ſedes
Signa tenent Mundi totum deducta per Orbem.
Tu modò corporeis ſimiles ne quære figuras,
Omniáque æquali fulgentia membra colore;
Deficiat nihil ut, vacuúmque à lumine ceſſet.
Non poterit Mundus ſufferre incendia tanta,
Omnia ſi plenis ardebunt ſidera membris.
Quidquid ſubduxit flammis Natura, pepercit
Succubitura oneri: formas diſtinguere tantùm
Contenta, & ſtellis oſtendere ſidera certis.
Linea deſignat ſpecies; atque ignibus ignes
Reſpondent, media extremis, atque ultima ſummis.
Credantur, ſatìs eſt, ſi ſe non omnia celant.
Præcipuè medio, cùm Luna implebitur orbe,
Certa nitent Mundo cum Lunâ; conditur omne
Stellarum vulgus, fugiunt ſinè nomine Signa.
Plura liquet vacuo tum cedere ſidera Cœlo,
Nec fallunt numero, nec parvis mixta feruntur.
Et quò clara magìs poſſis cognoſcere Signa,
Non varios obitus nôrunt, varióſque recurſus:
Certa ſed in proprias oriuntur ſidera luces,
Nataléſque ſuos, occaſúmque ordine ſervant.
Nec quicquam in tantâ magìs eſt mirabile mole,
Quàm ratio, & certis quòd legibus omnia parent.
Nuſquam turba nocet, nihil ullis partibus errat,
Laxiùs aut levius, mutatóve ordine fertur.
Quid tam confuſum ſpecie? Quid tam vice certum eſt?
Ac

Ac mihi tam præſens ratio non ulla videtur,
Quâ pateat Mundum divino numine verti,
Atque ipſum eſſe Deum; nec ſorte coïſſe magiſtrâ,
Ut voluit credi qui primus mœnia Mundi
Seminibus ſtruxit minimis, inque illa reduxit,
Atque his & maria, & terras, & ſidera Cœli,
Ætheráque immenſos fabricantem finibus orbes,
Solventémque alios conſtare; & cuncta reverti
In ſua principia, & rerum mutare figuras.
Quis credat tantas operum ſine Numine moles
Ex minimis, cæcóque creatum fœdere Mundum?
Si Fors iſta dedit nobis, Fors ipſa gubernat.
At cur diſpoſitis vicibus conſurgere Signa,
Et velut imperio præſcriptos reddere curſus
Cernimus, ac nullis properantibus ulla relinqui?
Cur eadem æſtivas exornant ſidera noctes
Semper, & hybernas eadem? Certámque figuram
Quiſque dies reddit Mundo, certámque relinquit?
Jam tum, cùm Graiæ verterunt Pergama gentes,
Arctos & Orion adverſis frontibus ibant.
Hæc contenta ſuos in Vertice flectere gyros:
Ille ex diverſo vertentem ſurgere contrà
Obvius, & toto ſemper decurrere Mundo.
Temporáque obſcuræ noctis deprendere Signis
Jam poterant; Cœlúmque ſuas diſtinxerat horas.
Quot poſt excidium Troiæ ſunt eruta regna?
Quot capti populi? Quoties fortuna per Orbem
Servitium imperiúmque tulit, variéque revertit?
Troianos cineres in quantum oblita refovit
Imperium? Fatis Aſiæ jam Græcia preſſa eſt.
Sæcula dinumerare piget, quotiéſque recurrens
Luſtravit Mundum vario Sol igneus Orbe.
Omnia mortali mutantur lege creata.
Nec ſe cognoſcunt Terræ vertentibus annis
Exutas. Variant faciem per ſæcula gentes.
At manet incolumis Mundus, ſuáque omnia ſervat,
Quæ nec longa dies auget, minuitque ſenectus.
Nec motus puncto currit, curſúſque fatigat:
Idem ſemper erit, quoniam ſemper fuit idem.
Non alium videre Patres, aliúmve Nepotes
Aſpicient. Deus eſt, qui non mutatur in ævo.
Nunquam tranſverſas Solem decurrere ad Arctos;
Nec mutare vias, & in Ortum vertere curſus,
Aurorámque novis naſcentem oſtendere terris;
Nec Lunam certos excedere luminis orbes,
Sed ſervare modum quo creſcat, quóve recedat;
Nec cadere in terram pendentia ſidera Cœlo,
Sed dimenſa ſuis conſumere tempora Signis.
Non caſûs opus eſt, magni ſed Numinis ordo.
Hæc igitur texunt æquali ſidera tractu
Ignibus, in varias Cœlum laqueantia formas.
Altius his nihil eſt. Hæc ſunt faſtigia Mundi.
Publica naturæ domus his contenta tenetur
Finibus, amplectens pontum terráſque jacentes.
Omnia concordi tractu veniúntque cadúntque,
Quà ſemel incubuit Cœlum, verſúmque reſurgit.
Ipſe autem quantum convexo Mundus Olympo
Obtineat ſpatium: quantis bis ſéna ferantur
Finibus aſtra, docet ratio, cui nulla reſiſtunt
Clauſtra, nec immenſæ moles, cedúntque receſſus,
Omnia ſuccumbunt, ipſum eſt penetrabile Cœlum.
Nam quantum à terris atque æquore Signa recedunt,
Tantum bina patent: quantúmque inciditur orbis
Per medium, pars efficitur tum tertia gyri,
Exiguo dirimens ſolidam diſcrimine ſummam.
Summum igitur Cœlum bis bina reſurgit ab imo,
Altera bis binis ut ſit pars tertia Signis.
Sed quia per medium eſt Tellus ſuſpenſa profundum,
Binis à ſummo Signis diſcedit & imo.
Hinc igitur quodcumque ſupra te ſuſpicis ipſe,
Quà per inane meant oculi, quàque ire recuſant,
Binis æquandum eſt Signis. Sex tanta rotundæ
Efficiunt orbem zonæ, quà Signa feruntur
Bis ſex æquali ſpatio texentia Cœlum.
Nec mirere vagos partus eadem eſſe per aſtra,
Et mixtum ingenti generis diſcrimine Fatum:
Singula cùm tantum teneant, tantóque ferantur
Tempore ſex totâ ſurgentia ſidera luce.
Reſtat ut æthereos fines tibi reddere coner,
Filáque diſpoſitis vicibus comitantia Cœlum,
Per quæ dirigitur Signorum flammeus ordo.
Circulus ad Boream fulgentem ſuſtinet Arcton,
Séxque fugit ſolidas à Cœli vertice partes.
Alter ad extremi decurrens ſidera Cancri,
In quo conſummat Phœbus lucémque morámque,
Tardáque per longos circumfert lumina flexus.
Æſtivum medio nomen ſibi ſumit ab æſtu,
Temporis & titulo potitur, metâque volantis
Solis; & extremos diſtinguit fervidus actus;
Et quinque in partes Aquilonis diſtat ab urbe.
Tertius in mediâ Mundi regione locatus,
Ingenti ſpirâ totum præcingit Olympum,
Parte ab utrâque videns Axem: quo limite Phœbus
Componit paribus numeris noctémque diémque,
Veris & Autumni currens per tempora mixta,
Cùm medium æquali diſtinguit limite Cœlum.
Quatuor & gradibus ſua fila reducit ab æſtu.
Proximus hunc ultra Brumalis nomine cingens
Ultima deſignat fugientis limina Solis,
Inviáque; obliquâ radiorum munera flammâ
Dat per iter minimum nobis: ſed finibus illis,
Quos ſuper incubuit, longâ ſtant tempora luce,
Vixque dies tranſit candentem extenſa per æſtum,
Biſque jacet binis ſummotus partibus orbis.
Unus ab his ſupereſt, extremo proximus Axi
Circulus, Auſtrinas qui ſtringit & obſidet Arctos.
Hic quoque Brumalem per partes quinque relinquit;
Et quantum à noſtro ſublimis cardine gyrus
Diſtat, ab adverſo tantundem proximus illi.
Sic tibi per binas vertex à vertice partes
Diviſus, duplici ſummâ circumdat Olympum,
Et per quinque notat ſignantes tempora fines.
His eadem eſt via, quæ Mundo: pariterque rotantur
Inclines, ſocióſque ortus occaſibus æquant;
Quandoquidem textu, quo totus volvitur Orbis,
Fila trahunt, alti curſum comitantia Cœli:
Intervalla pari ſervantes limite ſemper,
Diviſóſque ſemel fines, ſortémque dicatam.
Sunt duo, quos recipit ductos à vertice vertex,
Inter ſe adverſi, qui cunctos antè relatos
Séque ſecant, gemino coëuntes cardine Mundi,
Tranſverſóque polo rectum ducuntur in Axem,
Tempora ſignantes anni, Cœlúmque per aſtra
Quatuor in partes diviſum menſibus æquis.
Alter ab excelſo decurrens limes Olympo,
Serpentis caudam, ſiccas & dividit Arctos,
Et juga Chelarum medio volitantia Cœlo.
Extremámque ſecans Hydram, mediúmque ſub Auſtris
Centaurum, adverſus concurrit rurſus in Axe,
Et redit in Cetum, ſquammoſáque tergora Ceti,
Lanigeríque notat fines, clarúmque Trigonum,
Andromedæque ſinus imos, faſtigia matris,
Principiúmque ſuum repetito cardine claudit.
Alter in hunc medium, ſummúmque incumbit in A-
Pérque pedes primos, cervicem tranſit & Urſæ, [xem;
Quam ſeptem ſtellæ primam, jam Sole remoto,
Producunt nigræ præbentem lumina nocti:
Et Geminis Cancrum dirimit, ſtringítque flagrantem
Ore Canem, clavúmque Ratis, quæ vicerat æquor.
Indè Axem occultum per gyri Signa prioris
Tranſverſa, atque illo rurſus de limite tangit
Te, Capricorne, tuíſque Aquilam deſignat ab aſtris;
Pérque Lyram inverſam currens, ſpiráſque Draconis,
Poſteriora pedum Cynoſuræ præterit aſtra,
Tranſverſámque ſecat vicino cardine caudam.
Hìc iterum coït ipſe ſibi, memor unde profectus.
Atque hæc æternam fixerunt tempora ſedem,
Immotis per Signa modis, ſtatione perenni.
Hos volucres fecere duos. Namque alter ab ipſâ
Conſurgens Helice, medium præcidit Olympum,
Diſcernítque diem, ſextámque examinat horam,
Et paribus ſpatiis Occaſus cernit & Ortus.
Hic mutans per Signa vices; ſeu ſi quis Eoos,
Seu petit Heſperios, ſupra ſe circinat orbem
Verticibus ſuperaſtantem, mediúmque ſecantem
Cœlum, & diviſo ſignantem culmine Mundum;
Quando aliis aliud medium eſt, volat hora per Orbem,
Cúmque loco terræ Cœlúmque ac tempora mutat.
Atque ubi ſe primis attollit Phœbus ab undis,
Illis ſexta manet, quos tunc premit aureus orbis.
Rurſus ad Heſperios ſexta eſt, ubi cedit in umbras.
Nos primam ac ſummam ſextam numeramus utramque,
Et gelidum extremo lumen ſentimus ab igne.
Alterius fines ſi vis cognoſcere gyri,
Circumfer faciles oculos, vultúmque per Orbem,
Quidquid erit Cœlíque imum, terræque ſupremum;
Quà coit ipſe ſibi nullo diſcrimine Mundus,
Reddítque aut recipit fulgentia ſidera ponto,

Præcingit tenui tranſverſum limite Mundum;
Hæc quoque per totum volitabit linea Cœlum,
Nunc tantùm ad medium vergens, mediúmque repentè
Orbem: nunc ſeptem ad ſtellas: nunc mota ſub aſtra.
Sed quocumque vagæ tulerint veſtigia plantæ,
Has modò terrarum, nunc has gradientis ad oras,
Semper erit novus & terris mutabitur arcus.
Quippe aliud Cœlum oſtendens, aliúdque relinquens,
Dimidium tegit atque refert, varióque notabit
Fine, & cum viſu pariter ſua fila moventem.
Hic terreſtris erit, quia terræ amplectitur Orbem,
Et medium plano præcingit limite gyrus,
Atque à fine trahens titulum memoratur Horizon.
His adice obliquos diverſáque fila trahentes
Inter ſe gyros: quorum fulgentia Signa
Alter habet, per quæ Phœbus moderatur habenas;
Subſequitúrque ſuo Solem vaga Delia curru:
Et quinque adverſo luctantia ſidera Mundo
Exercent varias Naturæ lege choreas.
Hunc tenet à ſummo Cancer, Capricornus ab imo:
Bis recipit, lucem qui circulus æquat & umbras,
Lanigeri & Libræ Signo ſua fila ſecantem.
Sic per tres gyros inflexus ducitur orbis;
Rectáque devexo fallit veſtigia clivo.
Nec viſus aciémque fugit, tantúmque notari
Mente poteſt, ſicut cernuntur mente priores;
Sed nitet ingenti ſtellatus balteus orbe,
Inſignémque facit cælato lumine Mundum:
Et ter vicenas partes patet atque trecentas
In longum: bis ſex lateſcit faſcia partes,
Quæ cohibet vario labentia ſidera curſu.
Alter in adverſum poſitas ſuccedit ad Arctos,
Et paulùm à Boreæ gyro ſua fila reducit,
Tranſitque inverſæ per ſidera Caſſiopeæ.
Indè per obliquum deſcendens tangit Olorem:
Æſtivóſque ſecat fines, Aquilámque ſupinam:
Temporáque æquantem gyrum: Zonámque ferentem
Solis equos, intrà caudam, quà Scorpius ardet,
Extremámque Sagittarii lævam, atque ſagittam.
Indè ſuos ſinuat flexus per crura pedéſque
Centauri alterius, rurſúſque aſcendere Cœlum
Incipit: Argívámque ratem per apluſtria ſumma,
Et medium Mundi gyrum, Geminóſque per ima
Signa ſecans, ſubit Heniochum: téque, unde profectus,
Caſſiopea, petens, ſuper ipſum Perſea tranſit,
Orbémque ex illâ cœptum concludit in illâ.
Tréſque ſecat medios gyros, & Signa ferentem
Partibus è binis, in quot præciditur ipſe.
Nec quærendus erit, viſus incurrit in ipſos
Sponte ſuâ, ſéque ipſe docet, cogítque notari.
Namque in cæruleo candens nitet orbita Mundo,
Ceu miſſura diem ſubitò, Cœlúmque recludens.
Ac veluti virides diſcernit ſemita campos,
Quam terit aſſiduo renovans iter orbita tractu:
Inter diviſas æquabilis eſt via partes.
Ut freta caneſcunt ſulcum ducente carinâ,
Accipiúntque viam fluctus, ſpumantibus undis,
Quam tortus verſo movit de gurgite vortex:
Candidus in nigro lucet ſic limes Olympo,
Cœruleum findens ingenti lumine Mundum.
Utque ſuos arcus per nubila circinat Iris:
Sic ſuperincumbit ſignato culmine limes
Candidus, & reſupina facit mortalibus ora,
Dum nova per cœcam vibrantur lumina noctem;
Inquirúntque ſacras humano pectore cauſas.
Num ſe diductis conetur ſolvere moles
Segminibus, raráque labent compagine rimæ,
Admittántque novum luxato tegmine lumen?
Quid? quaſi non timeant, magni cùm vulnera Cœli
Conſpiciant, feriátque oculos injuria Mundi,
An coëat Mundus, duplicíſque extrema cavernæ
Conveniant, Cœlíque oras & ſidera jungant?
Pérque ipſos fiat nexus manifeſta cicatrix,
Fiſſuram faciens Mundi? Stipatus, & orbis
Aëriam in nebulam clarâ compagine verſus,
In cuneos alti cogat fundamina Cœli?
An meliùs manet illa fides per ſæcula priſca,
Illâc Solis equos diverſis curſibus iſſe;
Atque aliam triviſſe viam; longúmque per ævum
Exutas ſedes, incoctáque ſidera flammis
Cæruleam verſo ſpeciem mutâſſe colore,
Infuſúmque loco cinerem, Mundúmque ſepultum?
Fama etiam antiquis ad nos deſcendit ab annis,
Phæthontem patrio curru per Signa volantem,
Dum nova miratur propiùs ſpectacula Mundi,
Et puer in Cœlo ludit, currúque ſuperbus
Luxurias Mundo, cupit & majora parente,
Monſtratas liquiſſe vias, orbémque recentem
Impoſuiſſe Polo: nec Signa inſueta tuliſſe
Errantes nuru flammas: currúmque ſolutum,
Deflexum ſolito curſu, curvíſque quadrigis,
Quod querimur, flammas totum ſæviſſe per Orbem,
Terrarúmque rogum cunctas arſiſſe per urbes,
Cùm vaga diſperſi fluitârunt lumina currûs,
Et Cœlum exuſtum eſt: luit ipſe incendia Mundus,
Et nova vicinis flagrârunt ſidera flammis,
Nunc quoque præteriti faciem ſervantia caſûs.
Nec mihi celanda eſt famæ vulgata vetuſtas
Mollior, è niveo lactis fluxiſſe liquorem
Pectore Reginæ Divûm, Cœlúmque colore
Infeciſſe ſuo. Quapropter Lacteus orbis
Dicitur, & nomen causâ deſcendit ab ipsâ.
An major denſâ ſtellarum turba coronâ
Contexit flammas, & craſſo lumine candet,
Et fulgore nitet collato clarior orbis?
An fortes Animæ, dignatáque nomina Cœlo
Corporibus reſoluta ſuis, terræque remiſſa
Huc migrant ex Orbe, ſuúmque habitantia Cœlum
Æthereos vivunt annos, Mundóque fruuntur?
Atque hic Æacidas, hic & veneramur Atridas,
Tydidémque ferum; terræque maríſque triumphis
Naturæ victorem Ithacum; Pyliúmque ſenectâ
Inſignem triplici; Danaûmque ad Pergama Reges;
Auroræque nigrum partum; ſtirpémque Tonantis
Rectorem Lyciæ. Nec te, Mavortia virgo,
Prætercam; Regéſque alios, quos Græcia miſit,
Atque Aſiæ gentes, & Magni Maxima bello.
Quíque animi vires, & ſtrictas pondere mentes
Prudentes habuere viri, quibus omnis in ipſis
Cenſus erat; juſtúſque Solon; fortíſque Lycurgus;
Æthereúſque Plato; & qui fabricaverat illum,
Damnatúſque ſuas meliùs damnavit Athenas.
Perſidis & victor ſtrârat qui claſſibus æquor.
Romaníque viri, quorum jam maxima turba eſt;
Tarquinióque minùs Reges; & Horatia proles,
Tota acies partis: necnon & Scævola trunco
Nobilior: majórque viris & Clœlia virgo:
Et Romana gerens, quæ texit, mœnia Cocles:
Et commilitio volucris Corvinus adeptus
Et ſpolia & nomen, qui geſtat in alite Phœbum:
Et Jove qui meruit Cœlum, Romámque Camillus
Servando poſuit: Brutúſque à Rege receptæ
Conditor; & Pyrrhi per bella Papyrius ultor:
Fabricius Curiúſque pares: & tertia palma
Marcellus: Coſſúſque prior de Rege necato:
Certantéſque Deci votis, ſimiléſque triumphis:
Invictúſque morâ Fabius: victórque necati
Livius Haſdrubalis ſocio per bella Nerone:
Scipiadæque duces, fatum Carthaginis unum:
Pompeiúſque Orbis domitor, per tréſque triumphos
Ante Deum Princeps; & cenſu Tullius oris
Emeritus Cœlum; & Claudia magna propago;
Æmiliæque domûs proceres; claríſque Metelli;
Et Cato Fortunæ victor; matríſque ſub armis
Miles Agrippa ſuæ; Veneríſque ab origine proles
Julia deſcendit Cœlo; Cœlúmque replevit,
Quod regit Auguſtus ſocio per Signa Tonante,
Cernit & in cœtu Divum magnúmque Quirinum.
Altiùs ætherei quàm candet circulus orbis,
Illa Deûm ſedes: hæc illi proxima Divûm,
Qui virtute ſuâ ſimiles veſtigia tangunt.
Ac priùs incipiam ſtellis quàm reddere vires,
Signorúmque canam fatalia carmine jura,
Implenda eſt Mundi facies, corpúſque per omne
Quidquid ubique nitet, (vigeat quandoque) notandum eſt.
Sunt alia adverſo pugnantia ſidera Mundo,
Quæ Cœlum terrámque inter volitantia pendent,
Saturni, Jovis, & Martis, Solíſque; ſub illis
Mercurius Venerem inter agit Lunámque locatus.
Sunt etiam raræ ſortis natalis, euntes
Protinus & raptim. Subitas candeſcere flammas
Aëra per liquidum, tractóſque perire Cometas
Rara per ingentes viderunt ſæcula motus.
Sive quòd, ingenitum terrâ ſpirante vaporem,
Humidior ſiccâ ſuperatur ſpiritus aurâ:
Nubila cùm longo ceſſant depulſa ſereno,
Et Solis radiis areſcit torridus aër,
Apta alimenta ſibi demiſſus corripit ignis,

Ma-

Materiámque ſui deprendit flamma rapacem.
Et quia non ſolidum eſt corpus, ſed rara vagantur
Principia aurarum, volucrîque ſimillima fumo,
In breve vivit opus, cœptóque incendia fine
Subſiſtunt paritérque cadunt fulgente Cometâ.
Quòd niſi vicinos agerent occaſibus ortus,
Et tam parva forent accenſis tempora flammis,
Alter nocte dies eſſet, Cœlúmque rediret,
Immerſum & ſomno totum deprenderet Orbem.
Tum quia non unâ ſpecie diſpergitur omnis
Aridior terræque vapor comprenditur igne,
Diverſas quoque per facies accenſa feruntur
Lumina, quæ ſubitis exiſtunt nata tenebris.
Nam modò ceu longi fluitent de vertice crines,
Flamma comas imitata volat, tenuîſque capillus
Diffuſos radiis ardentibus explicat ignes.
Nunc prior hæc ſpecies diſperſis ignibus exit,
Et globus ardentis ſequitur ſub imagine barbæ.
Interdum æquali laterum compagine ductus
Quadratámve trabem fingit, teretémve columnam.
Quinetiam tumidis exæquat dolia flammis
Procero diſtenta utero; parvóſque capillos
Mentitur parvos ignis glomeratus in orbes.
Hirta figuratur tremulo ſub lumine meſſis:
Lampadas & fiſſas ramoſos fundit in ignes.
Præcipites ſtellæ paſſímque volare videntur,
Cùm vaga per liquidum ſcintillant lumina Mundum:
Et tenues longis jaculantur crinibus ignes,
Exiliúntque procul volucres imitata ſagittas,
Arida cùm gracili tenuatur ſemita filo.
Sunt autem cunctis permixti partibus ignes;
Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes;
Et penetrant terras, Ætnámque minantur Olympo;
Et calidas reddunt ipſis in fontibus undas;
Ac ſilice in durâ, viridîque in cortice ſedem
Inveniunt, cùm ſylva ſibi colliſa crematur.
Ignibus uſque adeò Natura eſt omnis abundans.
Ne mirere faces ſubitas erumpere Cœlo;
Aëráque accenſum flammis lucere coruſcis,
Arida complexum ſpirantis ſemina terræ,
Quæ volucer paſcens ignis ſequitúrque fugítque;
Fulgura cùm videas tremulum vibrantia lumen
Imbribus in mediis; & Cœlum fulmine ruptum.
Sive igitur ratio præbentis ſemina terræ,
Involvens ignes potuit generare Cometas:
Sive illas Natura faces ob juncta creavit
Sidera, per tenues Cœlo lucentia flammas:
Seu trahit ad ſemet rapido Titanius æſtu,
Involvítque ſuo flammantes igne Cometas,
Ac modò demittit, ſicut Cyllenius orbis,
Et Venus, accenſo cùm ducit veſpere noctem,
Sæpe micant, fallúntque oculos, rurſúſque reviſunt.
Seu Deus inſtantis fati miſeratus in Orbem
Signa per affectus Cœlîque incendia mittit.
Numquam futilibus concanduit ignibus æther;
Squalidáque eluſi deplorant arva Coloni,
Et ſteriles inter ſulcos defeſſus arator
Ad juga mœrentes cogit fruſtrata juvencos.
Aut gravibus morbis, & lentâ corpora tabe
Corripit exuſtis lethalis flamma medullis,
Tabentéſque rapit populos; totáſque per urbes,
Publica ſuccenſis peraguntur fata ſepulchris.
Qualis Erichtheos peſtis populata colonos
Extulit antiquas per funera pacis Athenas,
Alter in alterius labens cùm fata ruebat.
Nec locus artis erat medicæ, nec vota valebant:
Ceſſerat officium morbis, & funera deerant
Mortibus & lacrymæ. Feſſus defecerat ignis,
Et coacervatis ardebant corpora membris.
Ac tanto quondam populo vix contigit hæres.
Talia ſignificant lucentes ſæpè Cometæ.
Funera cum facibus veniunt, terrîſque minantur
Ardentes ſinè fine rogos, cùm Mundus, & ipſa
Ægrotet Natura novum ſortita ſepulchrum.
Quin & bella canunt ignes, ſubitóſque tumultus,
Et clandeſtinis ſurgentia fraudibus arma.
Externas modò per gentes ut fœdere rupto
Cùm fera ductorem rapuit Germania Varum,
Infecítque trium legionum ſanguine campos,
Arſerunt toto paſſim minitantia Mundo
Lumina, & ipſa tulit bellum Natura per ignes,
Oppoſuítque ſuas vires, finémque minata eſt.
Nec mirere graves hominum rerúmque ruinas;
Sæpe domi culpa eſt. Neſcimus credere Cœlo.
Civiles etiam motus, cognatáque bella
Significant. Nec plura aliàs incendia Mundus
Suſtinuit, quàm cùm ducibus jurata cruentis
Arma Philippæos implêrunt agmine campos.
Vix etiam ſiccâ miles Romanus arenâ
Oſſa virûm, laceróſque priùs ſuperaſtitit artus:
Imperiúmque ſuis conflixit viribus ipſum,
Pérque Patris Pater Auguſtus veſtigia vicit.
Necdum finis erat, reſtabant Actia bella,
Dotali commiſſa acie, repetitáque rerum
Alea, & in ponto quæſitus rector Olympi,
Fœmineum ſortita jugum cùm pompa pependit,
Atque ipſa Iſiaco certârunt fulmina ſiſtro.
Reſtabant profugo ſervilia milite bella,
Cum patrios armis imitatus filius hoſtes
Æquora Pompeius cepit defenſa parenti.
Sed ſatis hoc Fatis fuerit. Jam bella quieſcant,
Atque adamanteis Diſcordia cincta catenis
Æternos habeat frænos in carcere clauſa.
Sit pater invictus patriæ, ſit Roma ſub illo:
Cúmque Deum Cœlo dederit, non quærat in Orbe.

LIBER SECUNDUS.

MAXIMUS Iliacæ gentis certamina Vates;
Et quinquaginta Regum Regémque patrémque;
Hectoreámque facem: tutámque ſub Hectore Troiam;
Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
Inſtantis bello, geminata per agmina ponto;
Ultimáque in patriâ, captíſque penatibus, arma,
Ore ſacro cecinit, patria & cui jura petenti,
Dum dabat, eripuit: cujúſque ex ore profuſos
Omnis poſteritas latices in carmina duxit,
Amnémque in tenues auſa eſt deducere rivos
Unius fœcunda bonis. Sed proximus illi
Heſiodus memorat Divos, Divûmque parentes:
Et Chaos enixum terras: Orbémque ſub illo
Infantem: primum titubantia ſidera corpus:
Titanas juviſſe Senis conabula Magni:
Et ſub fratre viri nomen, ſinè fratre, parentis:
Atque iterum patrio naſcentem corpore Bacchum:
Omniáque immenſo volitantia Numina Mundo.
Quinetiam ruris cultus, legéſque rogavit,
Militiámque ſoli. Quos colles Bacchus amaret:
Quos fœcunda Ceres campos: quod Bacchus utrumque:
Atque arbuſta vagis eſſent quòd adultera pomis:
Sylvarúmque Deos, ſacratáque numina Nymphas:
Pacis opus, magnos Naturæ condit in uſus.
Aſtrorum varias quidam dixere figuras,
Signáque diffuſo paſſim labentia Cœlo,
In proprium cujuſque genus, cauſáſque tulere:
Perſea & Andromedæ pœnas; matrémque dolentem;
Solventémque patrem: raptámque Lycaone natam
Officióque Jovis Cynoſuram; lacte Capellam;
Et furto Cycnum; pietate ad ſidera ductam
Erigonen; ictúque Nepam; ſpolióque Leonem;
Et morſu Cancrum; Piſces Cythereïde verſâ;
Lanigerum victo ducentem ſidera ponto.
Cæteráque ex variis pendentia caſibus aſtra,
Æthera per ſummum voluerunt fixa revolvi.
Quorum carminibus nihil eſt niſi fabula Cœlum,
Terráque compoſuit Cœlum, quæ pendet ab illo.
Quinetiam pecorum ritus, & Pana ſonantem
In Calamos Siculâ memorat tellure creatus:
Nec Sylvis ſylveſtre canit: pérque horrida motus
Rura ferit dulces: Muſámque inducit in auras.
Ecce alius pictas volucres; & bella ferarum:
Ille venenatos angues: hic nata per herbas
Fata refert, vitámque ſuâ radice ferentes.
Quinetiam tenebris immerſum in Tartara natum
In lucem de nocte vocant, Orbémque revolvunt
Interiùs verſum, Naturæ fœdere rupto.
Omne genus rerum doctæ cecinere ſorores:
Omnis ad acceſſus Heliconis ſemita trita eſt;
Et jam confuſi manant de fontibus amnes,
Nec capiunt hauſtum, turbámque ad nota ruentem.
Integra quæramus rorantes prata per herbas,
Undámque occultis meditantem murmur in antris,
Quam neque durato guſtârint ore volucres,
Ipſe nec æthereo Phœbus libaverit igne.
Noſtra loquar. Nulli Vatum debebimus orſa.

Nec

Nec furtum, ſed opus veniet, ſolóque volamus
In Cœlum curru: privâ rate pellimus undas.
Namque canam tacitâ Naturæ mente potentem,
Infuſúmque Deum Cœlo, terríſque, fretóque,
Ingentem æquali moderantem fœdere molem;
Totúmque alterno conſenſu vivere Mundum,
Et rationis agi motu, cùm ſpiritus unus
Per cunctas habitet partes, atque irriget Orbem
Omnia pervolitans, corpúſque animale figuret.
Quòd niſi cognatis membris contexta maneret
Machina, & impoſito pareret tota magiſtro,
Ac tantum Mundi regeret prudentia cenſum:
Non eſſet ſtatio terris; non ambitus aſtris;
Hæreréque vagus Mundus, ſtandóque rigeret;
Nec ſua diſpoſitos ſervarent ſidera curſus;
Nóxque alterna diem fugeret, rurſúmque fugaret;
Non imbres alerent terras; non æthera venti;
Non pontus gravidas nubes; nec flumina pontum;
Nec Pelagus fontes; nec ſtaret Summa per omnes
Par ſemper partes æquo digeſta parente,
Ut neque deficerent undæ, nec ſidera nobis:
Nec Cœlum juſto majúſve minúſve volaret.
Motus alit, non mutat opus. Sic omnia toto
Diſpenſata manent Mundo, dominúmque ſequuntur.
Hic igitur Deus & ratio, quæ cuncta gubernat,
Ducit ab æthereis terrena animalia Signis,
Quæ cogit, quanquam longo ſummota receſſu,
Sentiri tamen, ut vitámque ac fata miniſtrent
Gentibus, ac proprios per ſingula corpora mores.
Nec minùs eſt quærenda fides. Sic temperat arva
Cœlum: ſic varias fruges redditque rapitque:
Sic pontum movet, & terris immittit & aufert.
Atqui hæc ſeditio Pelagi nunc ſidere Lunæ
Mota tumet, nunc diverſo ſtimulata receſſu:
Nunc anni ſpatio Phœbum comitata volantem.
Sic ſubmerſa fretis, concharum & carcere clauſa
Ad Lunæ motum variant animalia corpus:
Et cùm damna tuas imitantur, Delia, vires,
Tu quoque fraternis reddis ſic orbibus ora,
Atque iterum ex iiſdem repetis; quantúmque reliquit,
Aut dedit ille, refers; & ſidus ſidere conſtat.
Denique ſic pecudes & muta animalia terris,
Cùm maneant ignara ſui, legíſque per ævum,
Naturâ tamen ad Mundum revocante parentem,
Attollunt animos, Cœlúmque ac ſidera ſervant;
Corporáque ad Lunæ naſcentis cornua luſtrant:
Venturáſque vident hyemes, reditura ſerena.
Quis dubitet poſt hæc hominem conjungere Cœlo,
Cui eximiam Natura dedit linguámque, capáxque
Ingenium, volucrémque animum, quem denique in unum
Deſcendit Deus, atque habitat, ſéque ipſe requirit?
Mitto alias artes, quarum eſt permiſſa facultas,
Infidas adeò, nec noſtri munera cenſûs.
Mitto quòd æquali nihil eſt ſub lege tributum:
Mitto quòd & certum eſt & inevitabile Fatum:
Materiæque datum eſt cogi, ſed cogere Mundo.
Quo patet Auctoris Summam, non corporis eſſe.
Quis Cœlum poſſit, niſi Cœli munera nôſſet,
Et reperire Deum, niſi quis pars ipſe Deorum eſt?
Atque hanc convexi molem ſinè fine patentis;
Signorúmque Choros: ac Mundi flammea tecta;
Æternum ac ſtellis adversùs ſidera bellum:
Ac terras Cœlóque fretum, ſubjectáque utriſque
Cernere, & anguſto ſub pectore claudere poſſit,
Nî tantos animis oculos Natura dediſſet,
Cognatámque ſibi mentem vertiſſet ad ipſam;
Et tantum dictâſſet opus; Cœlóque veniret
Quod vocat in Cœlum, ſacra ad commercia rerum,
Et primas quas dant leges naſcentibus aſtra?
Quis neget eſſe nefas invitum prendere Mundum,
Et velut in ſemet captum deducere in orbem?
Sed ne circuitu longo manifeſta probentur,
Ipſa fides operi faciet pondúſque fidémque.
Nam neque decipitur ratio, nec decipit unquam.
Rite ſequenda via eſt à veris credita cauſis,
Eventúſque datus qualis prædicitur ante.
Quod Fortuna ratum faciat, quis dicere falſum
Audeat, & tantæ ſuffragia vincere Sortis?
Hæc ego divino cupiam cùm ad ſidera flatu
Ferre, nec in turbam, nec turbæ carmina dicam:
Sed ſolus vacuo veluti vectatus in orbe,
Verbere agam currus, non occurſantibus ullis;
Nec per iter ſocios commune gerentibus actus:
Sed Cœlo noſcenda canam, mirantibus aſtris,
Et gaudente ſui Mundo per carmina vatis:
Vel quibus illa ſacros non invidere meatus,
Notitiámque ſui (minima eſt quæ turba per Orbem).
Illa fluit, quæ divitias, quæ diligit aurum,
Imperia & faſces, mollémque per otia luxum,
Et blandis diverſa ſonis, dulcémque per aures
Affectum, ut modico noſcenda ad Fata labore.
Hoc quoque Fatorum eſt legem prædiſcere Fati.
At primùm aſtrorum varia eſt natura notanda
Carminibus per utrumque genus; nam maſcula ſunt ſex:
Diverſi totidem generis ſub principe Tauro
Alternant genus, & vicibus variantur in orbem.
Humanas etiam ſpecies in parte videbis:
Nec mores diſtant. Pecudum pars atque ferarum
Ingenium facient. Quin jam ſignanda ſagaci
Singula ſunt animo, propriâ quæ ſorte feruntur.
Nunc binis inſiſte: dabunt geminata potentes
Per ſocium effectus. Multum comes addit & aufert;
Ambiguíſque valent, queis ſunt collegia, Fatis
Ad meritum noxámque. Duos per ſidera Piſces,
Et totidem Geminos nudatis aſpice membris;
His conjuncta manent alterno brachia nexu.
Diſſimile eſt illis iter in contraria verſis.
Par numerus: ſed enim diſpar natura notanda eſt.
Atque hæc ex paribus toto gaudentia cenſu
Signa meant; nihil exterius mirantur in ipſis,
Amiſſúmve dolent; quædam quòd parte reciſâ,
Atque ex diverſo commiſſis corpore membris,
Ut Capricornus, & hic qui tentum dirigit arcum
Junctus equo: pars huic hominis, ſed nulla priori.
Hoc quoque ſervandum eſt altâ diſcrimen in arte:
Diſtat enim geminâ duo ſint, duplâve figurâ.
Quinetiam Erigone binis numeratur in aſtris,
Nec facie ratio duplex. Nam deſinit Æſtas:
Incipit Autumnus mediâ ſub Virgine utrimque.
Idcirco Tropicis præcedunt omnibus aſtra
Bina, ut Lanigero, Chelis, Cancróque, Capróque,
Quòd duplices retinent connexo tempore vires.
Ut quòd ſubſequitur Cancer per ſidera Fratres,
Ex Geminis alter florentia tempora Veris
Sufficit: Æſtatem ſubeuntem provehit alter.
Nudus uterque tamen, ſentit quia uterque calorem:
Ille ſeneſcentis Veris: ſubeuntis at ille
Æſtatis pars eſt, primæ ſors ultima partis.
Nec non Arcitenens, qui te, Capricorne, ſub ipſo
Præmittit, duplici formatus imagine fertur.
Mitior Autumnus molles ſibi vindicat artus
Materiámque hominis: fera tergo membra rigentem
Excipiunt Hyemem, mittúntque in tempora Signum.
Quóſque Aries præ ſe mittit duo, tempora Piſces
Bina dicant: hyemem claudit, ver inchoat alter.
Cùm Sol æquoreis revolans decurrit in aſtris,
Hyberni coëunt cum vernis roribus imbres.
Utraque ſors humoris habet fluitantia Signa.
Quin tria Signa novem Signis conjuncta repugnant,
Et quaſi ſeditio Cœlum tenet. Aſpice Taurum,
Cernis ut averſus redeundo ſurgat in arcum
Clunibus? & Geminos pedibus, teſtudine Cancrum
Surgere; cùm rectis oriantur cætera membris?
Nec mirere moras, cùm Sol adverſa per aſtra
Æſtivum tardis attollat menſibus annum.
Nec te prætereat, nocturna diurnáque Signa
Quæ ſint, perſpicere, & propriâ deducere lege,
Non tenebris aut luce ſuam peragentia ſortem,
(Nam commune foret nullo diſcrimine numen,
Omnia quòd certis vicibus per tempora fulgent,
Et nunc illa dies, nunc noctes illa ſequuntur:)
Sed quibus illa parens Mundi Natura ſacratas
Temporis attribuit partes ſtatione perenni.
Namque Sagittarii Signum, rabidíſque Leonis,
Et ſua reſpiciens aurato vellere terga,
Nunc Piſces, nunc Cancer, & acri Scorpios ictu,
Aut vicina loco, diviſa aut partibus æquis,
Omnia dicuntur ſimili ſub ſorte diurna.
Cætera ſex numero, conſortia vel vice ſedis,
Interjecta locis totidem, nocturna feruntur.
Quinetiam ſex continuis dixere diurnas
Caſtris eſſe vices, quæ ſunt à principe Signo
Lanigeri: ſex à Librâ nocturna videri.
Sunt quibus eſſe Diurna placet, quæ Maſcula ſurgunt:
Fœminea in noctem tutis gaudere tenebris.
Quin nonnulla ſibi, nullo monſtrante, loquuntur
Neptuno debere genus, Scopuloſus ut undis
Cancer, & effuſo gaudentes æquore Piſces.

Ut quæ terrenâ cenſentur ſidera ſorte,
Princeps armenti Taurus, regnóque ſuperbus
Lanigeri gregis eſt Aries; Poſitúſque duorum;
Prædatórque Leo; dumoſis Scorpius arvis.
Sunt etiam mediæ legis communia Signa,
Humida terrenis æquali ſidere mixta:
Ambiguus terræ Capricornus & æquoris undis,
Párſque mari innitens fundentis ſemper Aquarii.
Non licet à minimis animum deflectere rebus:
Nec quicquam rationis eget, fruſtráve creatum.
Fœcundum eſt propriè Cancri genus: acer & ictu
Scorpius; & partu complentes æquora Piſces.
Sed ſterilis Virgo eſt ſimili conjuncta Leoni:
Nec capit, aut captos effundit Aquarius ortus.
Inter utrumque manet Capricornus corpore mixto;
Et qui contento fulget Centaurus in arcu;
Communiſque Aries æquantem tempora Libram,
Et Geminos Taurúmque pari ſub ſorte recenſet.
Nec tu nulla putes in eo commenta vocâſſe
Naturam rerum, quòd ſunt currentia quædam,
Ut Leo & Arcitenens, Ariéſque in cornua tortus.
Aut quæ recta ſuis librantur ſtantia membris,
Ut Virgo & Gemini, fundens & Aquarius undas.
Vel quæ feſſa ſedent pigras referentia mentes;
Taurus depoſitis collo ſopitus aratris:
Libra ſub emerito confidens orbe laborum:
Túque tuo, Capricorne, gelu contractus in aſtris:
Contrà jacens Cancer patulam diſtentus in alvum:
Scorpius incumbens plano ſuo corpore terræ:
In latus obliqui Piſces, ſempérque jacentes.
Quòd ſi ſolerti circumſpicis omnia curâ,
Fraudata invenies amiſſis ſidera membris:
Scorpius in Librâ conſumit brachia: Taurus
Succidit in curvo claudus pede: lumina Cancro
Deſunt: Centauro ſupereſt & quæritur unum.
Sic noſtros caſus ſolatur Mundus in aſtris,
Exemplóque docet patienter damna ſubire,
Omnis cùm Cœlo Fortunæ pendeat ordo,
Ipſáque debilibus formentur ſidera membris.
Temporibus quoque ſunt propriis pollentia Signa:
Æſtas à Geminis: Autumnus Virgine ſurgit:
Bruma Sagittifero: Ver Piſcibus incipit eſſe.
Quatuor in partes ſcribuntur ſidera terna:
Hyberna æſtivis, autumnis verna repugnant.
Nec ſatis eſt proprias Signorum noſcere formas.
Conſenſu quoque Fata movent, & fœdere gaudent;
Atque aliis aliâ ſuccedunt ſorte locóque.
Circulus ut dextro Signorum clauditur orbe,
In tres æquales diſcurrit linea ductus,
Inque vicem extremis jungit ſe finibus ipſa:
Et quæcumque ferit, dicuntur Signa Trigona,
In tria partitus quòd ter cadit angulus aſtra,
Quæ diviſa manent ternis diſtantia Signis.
Laniger ut paribus ſpatiis duo Signa, Leonis,
Atque Sagittarii, diverſo conſpicit ortu:
Virginis & Tauri Capricorno conſonat aſtrum.
Cætera ſunt ſimili ratione Triangula Signa
Per totidem ſortes, quæ deſunt, condita Mundo.
Sed diſcrimen erit Dextris ſeu cauſa: Siniſtra,
Quæ ſubeunt: quæ præcedunt, Dextra eſſe feruntur.
Dexter erit Tauro Capricornus: Virgo, Siniſtra.
Hoc ſatìs exemplo eſt. Sic quæ diviſa quaternis
Partibus, æquali laterum ſunt condita ductu,
Quorum deſignat normalis virgula ſedes,
Dextra ferunt. Libram Capricornus ſpectat: & illum
Conſpicit hinc Aries: atque ipſum partibus æquis
Cancer: & hunc lævâ ſubeuntis ſidera Libræ.
Semper enim dextris cenſentur Signa priora.
Sic licet in totidem partes deducere cuncta;
Ternáque bis ſenis quadratè fingere Signis,
Quorum propoſito redduntur in ordine vires.
Sed ſi quis contentus erit numerâſſe quadrata,
Diviſum ut Signis Mundum putet eſſe quaternis:
Aut tria ſub quinis Signis ornare Trigonum,
Ut ſocias vires & amicos exigat ortus,
Fœderáque inveniat Mundi cognata per aſtra,
Falſus erit. Nam quina licèt ſint undique Signa,
Qui tamen his Signis, quæ quinto quoque feruntur
Aſtra loco, fuerint nati, ſentire Trigoni
Non poterunt vires; licèt illud nomine ſervent,
Amiſêre: loco dotes numeríſque repugnant.
Nam cùm ſint partes orbis per Signa trecentæ,
Et ter vicenæ, quas Phœbi circuit ardor,
Tertia pars ejus numeri latus efficit unum
In tres perducti partes per Signa Trigoni.
Hanc autem numeri non reddit linea ſummam,
Si Signum à Signo, non pars à parte notetur;
Quòd, quamvis duo ſint hæc à dirimentibus aſtra,
Si tamen extremam lævi, primámve prioris
Inter ſe conferre voles, numerúmque notare,
Ter quinquagenas implebunt ordine partes.
Tranſibit numerus formam, finéſque ſequentis
Conſumet ductus. Licèt ergo Signa Trigona
Dicantur, partes non ſervant illa Trigoni.
Hæc eadem ſpecies fallet per Signa Quadrata,
Quòd cùm totius numeri qui conſtruit orbem,
Ter triginta Quadrum partes per ſidera reddant,
Evenit ut, primâ Signi de parte prioris
Si partem ad ſummam ducatur virga ſequentis,
Bis Sexagenas faciat: ſin ſumma prioris,
Et pars conſertur ſubjuncti prima, duorum
Signorum numerum medium tranſítque, reſértque;
Triginta duplicat partes, pars tertia deerit:
Et quamvis quartum à quarto quis computet aſtrum,
Naufragium facient partes ipſius in ipſis.
Non igitur ſatis eſt Signis numerâſſe Trigona:
Quadrative fidem cœli per Signa quaterna.
Quadrati ſi fortè voles effingere formam;
Aut trinis paribus facies cùm membra Trigoni:
Hic poſcit quintam partem centeſima ſumma:
Illic amittit decimam. Sic convenit ordo.
Et queiſcumque quater cunctis favet angulus uſque,
Quæque loca in triplici ſignârit linea ductu,
Cum ſignata viæ linquet diſpendia rectæ,
His Natura dedit communi fœdere legem,
Inque vicem affectus & mutua jura favoris.
Quocirca non omnis habens genitura Trigonos
Conſumet ductus. Licèt ergo Signa Trigonæ
Dicantur partis: non ſervant illa Trigonis
Conſenſum Signis. Nec cùm ſint ſorte Quadratâ,
Continuò inter ſe ſervant commercia rerum.
Diſtat enim, an partes conſumat linea juſtas,
Detractétve modum numeri quem circulus ambit:
Nunc tres efficiat, nunc quatuor undique ductus,
Quos in plura jubet ratio procedere Signa
Interdum, quàm ſint numeris memorata per orbem.
Sed longè major vis eſt per Signa Trigoni,
Quàm quibus eſt titulus ſub quarto quoque quadratus.
Altior eſt horum ſummoto linea Templo:
Illa magìs vicina meat, Cœlóque recedit;
Et propiùs terras accedit viſus eorum,
Aëráque infectum noſtras dimittit ad auras.
Deviáque alternis data ſunt commercia Signis:
Mutua nec magno conſenſu fœdera ſervant,
Invita anguſto quòd linea flectitur orbe.
Nam tum per calles formantur ſingula limos
Sidera, & alterno divertitur angulus aſtro,
Séxque per anfractus curvatur virgula in orbem:
A Tauro venit in Cancrum: tum, Virgine tactâ,
Scorpion ingreditur, quo te, Capricorne, rigentem,
Et geminos à te Piſces, adverſáque Tauro
Sidera contingens finit, quâ cœperat, orbem.
Alterius ductûs locus eſt per tranſita Signa.
Utque ea præteream, quæ ſunt mihi ſingula dicta,
Flexibus hic totidem ſimilis fit circulus illi.
Tranſverſos igitur fugiunt ſubeuntia viſus,
Quòd nimis inclinant, ac ne limiſque videntur,
Vicinóque latent. Ex recto certior ictus.
Tertia convexo conduntur Signa receſſu;
Et quæ ſuccedit, connexa eſt linea Cœlo,
Singula circuitu quæ tantùm tranſeat aſtra.
Vis ejus procul eſt, altóque vagatur Olympo,
Et tenues vires ex longo mittit in Orbem.
Sed tamen eſt illis fœdus ſub lege propinquâ,
Quòd non diverſum genus eſt, quòd euntibus aſtris,
Maſcula ſex Maribus reſpondent: cætera ſexûs
Fœminei ſic conjungunt commercia Mundi.
Sic, inquam, alternis paret Natura figuris,
Et cognata jacent generis ſub legibus aſtra.
Jam verò nulla eſt Hærentibus addita Signis
Gratia; nam conſenſus hebet, quia viſus ademptus.
In ſe cuncta ferunt animos, quæ cernere poſſunt.
Sunt & diverſi generis connexa per orbem
Maſcula Fœmineis, ſempérque obſeſſa viciſſim.
Diſparibus non ulla datur concordia Signis:
Sexta quoque in nullas memorantur commoda vires,
Virgula per totum quòd par non ducitur orbem:
Sed duo Signa facit medus ſummota quaternis,

Tertius

Tertius abſumpto ductus non ſufficit orbe.
At quæ diverſis ex partibus aſtra refulgent,
Per medium adverſo Mundum pendentia vultu,
Et toto diviſa manent contraria Cœlo.
Singula quæque loco quamvìs ſummota ferantur,
Ex longo tamen illa valent, viréſque miniſtrant
Vel bello, vel pace ſuas, ut tempora poſcunt;
Nunc Phœbo, ſtellis nunc & dictantibus iras.
Quòd ſi fortè libet, quæ ſunt Contraria Signa
Per titulos celebrare ſuos ſedéſque, memento
Solſtitium brumæ, Capricornum opponere Cancro:
Lanigerum Libræ, par nox in utroque diéſque:
Piſcibus Erigonen: Juvenſque Urnæque Leonem:
Scorpius è ſummo cùm fulget, Taurus in imo eſt:
Et cadit Arcitenens, Geminis orientibus Orbi.
Obſervant inter ſeſe contraria curſus:
Sed quanquam adverſis fulgent contraria Signis,
Naturâ tamen interdum ſociata feruntur,
Et genere. Exemplis Concordia mutua ſurgit,
Maſcula ſi paribus; vel ſi diverſa ſuorum
Reſpondent generi. Piſces & Virginis aſtrum
Adverſi volitant, ſed amant concordia jura,
Et vincit natura locum: ſed vincitur ipſa
Temporibus, Cancérque tibi, Capricorne, repugnat,
Fœmina Fœmineo, quia Brumæ diſſidet æſtas.
Hinc rigor & glacies, nivibúſque albentia rura:
Hinc ſitis & ſudor, nudúſque in collibus Orbis,
Æſtivóſque dies æquat nox frigida brumæ.
Sic bellum Natura gerit, diſcordat & annus.
Nec mirere in eâ pugnantia ſidera parte:
At non Lanigeri Signum, Libræque repugnat
In totum, quia Ver Autumno tempore differt:
Fructibus hic implet maturis, floribus illud;
Sed ratione pares, æquali nocte diebus,
Temporáque efficiunt ſimili concordia textu,
Permixtóſque dies, mediis Hyemem inter & Æſtum
Articulis, uno ſervantia tempore utrinque,
Quò minùs infeſto decertent ſidera Cœlo.
Talis erit ratio diverſis addita Signis.
His animadverſis rebus, quæ proxima cura,
Noſcere tutelas, adjectáque Numina Signis;
Et quæ cuique Deo rerum Natura dicavit,
Cùm divina dedit magnis Virtutibus ora,
Condidit & varias ſacro ſub nomine vires,
Pondus uti rebus perſona imponere poſſit.
Lanigerum Pallas: Taurum Cytherea tuetur:
Formoſos Phœbus Geminos: Cyllenie, Cancrum:
Jupiter & cum matre Deûm regit ipſe Leonem:
Spiciferæ eſt Virgo Cereris: fabricatáque Libra
Vulcano; pugnax Mavorti Scorpius hæret:
Venantem Diana virum, ſed partis equinæ;
Atque anguſta fovet Capricorni ſidera Veſta:
E Jovis adverſo Junonis Aquarius aſtrum eſt:
Agnoſcitque ſuos Neptunus in æquore Piſces.
Hinc quoque magna tibi veniant momenta futuri;
Cùm ratio tua per ſtellas & ſidera curret,
Argumenta petes omni de parte, viáſque
Artis, ut ingenio Divina potentia ſurgat,
Exæquéntque fidem Cœli mortalia corda.
Accipe diviſas hominis per ſidera partes,
Singuláque propriis parentia membra figuris,
In queis præcipuas toto de corpore vires
Exercent. Aries caput eſt ante omnia princeps
Sortitus: censûſque ſui pulcherrima colla
Taurus: & in Geminis æquali brachia ſorte
Scribuntur connexa humeris: pectúſque locatum
Sub Cancro eſt: laterum regnum, ſcapulæque Leonis,
Virginis in propriam deſcendunt ilia ſortem:
Libra regit clunes: & Scorpius inguine gaudet:
Centauro femora accedunt: Capricornus utriſque
Imperat in genibus: crurum fundentis Aquarii
Arbitrium eſt: Piſcéſque pedum ſibi jura repoſcunt.
Quin etiam propriis inter ſe legibus aſtra
Conveniunt, & certa gerunt commercia rerum:
Inque vicem præſtant viſus, atque auribus hærent:
Aut odium fœdúſve gerunt: converſáque quædam
In ſemet proprio ducuntur plena favore.
Idcirco adverſis nonnunquam gratia Signis,
Et bellum ſociata gerunt, alienáque ſede
Inter ſe generant conjunctos omne per ævum:
Utrique & ſorti pugnant, fugiúntque viciſſim.
Sic Deus in leges Mundum cùm conderet omnem,
Affectus quoque diviſit variantibus aſtris:
Atque aliorum oculos, aliorum contulit aures:
Junxit amicitias horum ſub fœdere certo,
Cernere ut inter ſe poſſint audiréque quædam,
Diligerent alia, & noxas bellúmque moverent:
His etiam propriæ foret indulgentia ſortis,
Ut ſe diligerent ſemper, ſibíque ipſa placerent.
Sicut naturas hominum pleraſque videmus,
Qui genus ex Signis ducunt formantibus artus.
Conſilium ipſe ſuum eſt Aries, ut principe dignum eſt;
Audit ſe, Librámque videt, fruſtratur amando.
Taurus, Lanigero qui fraudem nectit, & ultra
Fulgentes videt atque audit per ſidera Piſces,
Virgine amans capitur. Sic quondam geſſerat antè
Europam dorſo retinentem cornua lævâ,
Indutúſque Jovi. Geminorum ducitur auris
Ad Juvenem æternas fundentem Piſcibus undas:
Inque ipſos animus Piſces; oculíſque Leonem.
Cancer (ut adverſo Capricornus conditur aſtro)
Vertitur in ſemet oculis; in mutua tendit
Auribus: at Cancri captatur Aquarius aſtro.
At Leo cum Geminis aciem conjungit, & aures
Centauro geminas; Capricorni diligit aſtrum.
Erigone Taurum ſpectat, ſed Scorpion audit,
Atque Sagittifero conatur nectere fraudem.
Libra ſuos ſequitur ſenſus, ſolúmque videndo
Lanigerum, atque animo complexa eſt Scorpion infrà.
Ille videt Piſces; audit, quæ eſt proxima Libræ.
Necnon Arcitenens magno parere Leoni
Auribus, atque oculis Signum fundentis Aquarii
Conſpicere aſſuevit; ſolámque ex omnibus aſtris
Diligit Erigonem. Contrà Capricornus in ipſum
Convertit viſus. (Quid enim mirabitur ille
Majus, in Auguſti fœlix cùm fulſerit ortum?)
Auribus & ſummi captat faſtigia Cancri.
Et nudus Geminis intendit Aquarius aurem,
Sublimémque colit Cancrum, ſpectátque reducta
Tela Sagittarii. Piſces ad Scorpion acrem
Direxere aciem, cupiúntque attendere Taurum.
Has Natura vices tribuit, cùm ſidera finxit.
His orti ſimiles referunt per mutua ſenſus,
Cùm cupiunt audire alios, alióſque videre:
Horum odio, nunc horum îdem ducuntur amore:
Illis inſidias tendunt, captantur ab illis.
Quin adverſa meant etiámque Trigona Trigonis,
Altera quæ in bellum diverſo limite ducit
Linea. Sic veri per totum conſonat ordo:
Namque Aries, Leo & Arcitenens ſociata Trigono,
Signa negant Chelis fœdus, totſque Trigono,
Quod Gemini excipiunt, fundens & Aquarius undas.
Idque duplex ratio cogit verum eſſe fateri.
Quòd tria Signa tribus Signis contraria fulgent:
Quódque æterna manent hominum bella atque ferarum.
Humana eſt facies Libræ, diverſa Leonis.
Idcirco cedunt pecudes, queis viribus amplis
Conſilium eſt majus. Victus Leo fulget in aſtris:
Aurea Lanigero conceſſit ſidera pellis:
Ipſe ſuæ parti Centaurus tergore cedit.
Uſque adeò eſt hominis virtus! Quò mirer ab illis
Naſcentis Libræ ſuperari poſſe Trigonum.
Quin etiam brevior ratio eſt per Signa ſequenda:
Nam quæcumque nitent humanâ condita formâ
Aſtra, manent illis inimica & victa ferarum.
Sed tamen in proprias ſecedunt ſingula mentes,
Et privata gerunt ſecretis hoſtibus arma.
Lanigero genitis bellum eſt cum Virgine natis,
Et Librâ, & gemini Piſcis quos protulit unda.
In partes Tauri ſub Cancro nata feruntur
Pectora, & in Chelis, & quæ dat Scorpius acer,
Et Piſces. At quos Geminorum ſidera formant,
His cum Lanigero bellum eſt ejúſque Trigono.
In Cancro genitos Capricorni ſemina lædunt,
Et Libræ partus & quos dat Virginis aſtrum,
Quíſque ſub adverſi numerantur ſidere Tauri.
Lanigeri communis erit rabidíſque Leonis
Hoſtis, ſed totidem bellum ſubſcribitur aſtris.
Erigone Taurúmque timet, geminúmque ſub arcu
Centaurum, & Piſces, & te, Capricorne, rigentem.
Maxima turba petit Libram, Capricornus & illi
Adverſus Cancer, Chelis quòd utrumque Quadratum eſt.
Quæque in Lanigeri numerantur Signa Trigono,
Scorpius in totidem fœcundus creditur hoſtis;
Æquoreum Juvenem, Geminos, Taurum atque Leonem,
Erigonen, Librámque fugit metuendus & ipſe.
Quíſque Sagittiferi veniunt de ſidere partus,
Hos Geminis nati, Librâque & Virgine & Urnâ
Depreſ-

Depreſſiſſe volunt, Naturâ & lege jubente.
Hæc eadem, Capricorne, tuis inimica feruntur.
Et quos æternis perfundit Aquarius undis,
Ad pugnam veniens agitat, totúmque Trigonum
Turba, ſub unius Juvenis virtute, ferarum.
Piſcibus exortos vicinus Aquarius urget,
Et Gemini fratres, & quos dat Virginis aſtrum,
Quíque Sagittiferi veniunt ſub ſidere nati.
Nec ſola hæc ratio, quæ dat naſcentibus arma,
Inque odium generat partus, & mutua velle.
Sed plerumque manent inimicâ tertia quæque
Lege, in tranſverſum vultu defixa maligno;
Quæque manent quocunque loco contraria Signa,
Adverſóſque gerunt inter ſe ſeptima viſus;
Tertia quæque illis utriſque Trigona feruntur.
Nec ſit mirandum, ſi fœdus non datur aſtris,
Quæ ſunt adverſis Signis cognata, Trigoni.
Per tot Signorum ſpecies contraria ſurgunt
Corpora, tótque modis, quoties inimica creantur.
Pérque tot ætates hominum, tot tempora & annos,
Tot bella, & varios etiam ſub pace labores,
Si Fortuna fidem quærat, vix invenit uſquam.
Ah! quanta eſt ſcelerum moles per ſæcula cuncta,
Quántque onus invidiæ non excuſſabile terris!
Venales ad fata patres, matrúmque ſepulchra:
Impoſuit Phœbus noctem, terráſque reliquit.
Quid loquar everſas urbes, & prodita Templa,
Et varias pacis clades, & mixta venena,
Inſidiáſque fori, cædes in mœnibus ipſis,
Et ſub amicitiæ graſſantem nomine turbam?
In populo ſcelus eſt, & abundant cuncta furore:
Et fas atque nefas mixtum, legéſque per ipſas
Sævit nequities. Pœnas jam noxia vincit.
Scilicet, in multis quoniam diſcordia Signis
Corpora naſcuntur, pax eſt ſublata per Orbem,
Et fidei tarum fœdus, paciſque tributum.
Utque ſibi Cœlum, ſic tellus diſſidet ipſa;
Atque hominum gentes inimicâ ſorte feruntur.
Idcirco nihil ex ſemet Natura creavit
Pectore amicitiæ majus, nec rarius unquam.
Unus erat Pylades, unus qui mallet Oreſtes
Ipſe mori: lis una fuit per ſæcula mortis,
Alter quòd raperet fatum, non cederet alter.
Et duo quæ potuere ſequi vix noxia pœnis.
Optavítque reum ſponſor non poſſe reverti:
Sponſorémque reus timuit, ne ſolveret ipſum.
Si tamen & Cognata cupis dignoſcere Signa,
Quæ jungunt animos & amicâ ſorte feruntur;
Lanigeri partus cum toto junge Trigono.
Simplicior tamen eſt Aries, meliúſque Leone
Proſequitur genitos, & te, Centaure, creatos.
Quâ colitur namque eſt naturâ mitius aſtrum,
Expoſitúmque ſuæ noxæ ſine fraudibus ullis:
Nec minùs ingenio molli, quàm corpore conſtat.
Illis eſt feritas Signis, prædæque cupido,
Venaliſque animus nonnunquam excedere cogit
Commoditate fidem, nec longa eſt gratia facti.
At cum Lanigeri partui ſub utroque Trigono
Non parcit, ſed rara gerit pro tempore bella;
(Quod feritas utriuſque magìs pro tempore cogit)
Plus tamen in duplici numerandum eſt roboris eſſe,
Cui commixtus homo eſt, quàm te, Nemeæ, ſub uno.
Idcirco pax eſt Signis & mixta querela.
Quinetiam Tauri Capricorno jungitur aſtrum;
Nec magis illorum coëunt ad fœdera mentes.
Virgineos etiam partus, quicumque creantur
Tauro, complecti cupiunt: ſed ſæpe queruntur.
Quóſque dabunt Chelæ, & quos dat Aquarius ortus,
Unum pectus habent, fideſque immobile vinclum.
Magnus erit Geminis amor & concordia duplex:
Magnus & in multos veniet ſucceſſus amicos.
Scorpius & Cancer fraterna in nomina ducunt
Ex ſemet genitos. Illis, (nam ſæpe eſt ſubdolus actus,)
Scorpius aſpergit noxas ſub nomine amici.
At quibus in lucem Piſces venientibus adſunt,
His non una manet ſemper ſententia cordi:
Commutant animos interdum & fœdera rumpunt,
Ac repetunt: tectæque lues ſub fronte vagantur.
Sic erit ex Signis odium tibi páxque notanda.
In terris geniti tali ſub lege creantur.
Nec ſatis eſt tantùm ſolis inſiſtere Signis.
Contemplare locum Cœli, ſedémque Vagantum.
Parte genus variant; & vires linea mutat.
Nam ſua Quadratis veniunt, ſua jura Trigonis,
Et quæ per ſenos decurrit virgula ductus,
Quæque ſecant medium tranſverſo limite Cœlum.
Hinc modò dat Mundus vires, modò detrahit idem:
Quæque illic ſumunt iras, hic acta reponunt,
Diſtat enim ſurgántne eadem, ſubeántne, cadántne.
Crebrius adverſis odium eſt: cognata quadratis
Corpora cenſentur Signis: & amica trigonis.
Nec ratio obſcura eſt, nam quartum quodque locavit
Ejuſdem generis Signum Natura per orbem.
Quatuor æquali Cœlum diſcrimine ſignant,
In quibus articulos anni Deus ipſe creavit.
Ver Aries: Cererem Cancer: Bacchúmque miniſtrat
Libra: Caper Brumam genitúſque ad frigora piſcis.
Nec non & duplici quæ ſunt connexa figurâ,
Quartum quemque locum retinent. Duo cernere Piſces
Et geminos Juvenes, duplicémque in Virgine formam,
Et duo Centauri licet uno corpore textos.
Sic & ſimplicibus Signis ſtat forma quadrata;
Nam neque Taurus habet comitem, nec jungitur ulli
Horrendus Leo nec metuit ſinè corpore quemquam
Scorpius atque uno cenſetur Aquarius aſtro.
Sic quæcumque manent quadrato condita templo
Signa, parem referunt numeris aut tempore ſortem;
Ac veluti cognata manent ſub fœdere tali.
Idcirco Affines ſignant, gradibúſque propinquis
Accedunt, unâque tenent ſub imagine natos.
Quotquot Cardinibus proprio quadrante moventur
Proxima, Vicinis ſubſcribunt. Tertia quæque
Hoſpitibus. Sic aſtrorum ſervabitur ordo.
Quæ quanquam in partes diviſi quatuor orbis
Sidera quadrata efficiunt, non lege Quadrati
Cenſentur: minor eſt numeri quàm Cardinis uſus.
Longior in ſpatium porrecta eſt linea majus,
Quæ tribus emenſis Signis, facit aſtra Trigona.
Hæc ad amicitias imitantes jura gradúmque
Sanguinis, atque animis hærentia pectora ducunt.
Utque ipſa ex longo coëunt ſummota receſſu:
Sic nos conjungunt majoribus intervallis.
Hæc meliora putant, mentes quæ jungere poſſunt,
Quàm quæ nonnunquam fœdus ſub ſanguine fallunt.
Jam nihil in totum ſervit ſibi, mixta feruntur.
Ipſis dant fines Aſtris, capiúntque viciſſim;
Quæ mihi mox certo digeſta ſub ordine ſurgent.
Adde ſuas partes Signis, ſua partibus aſtra:
Omnibus ex iſtis ratio eſt repetenda per artem,
Pacata infeſtis Signa ut perdiſcere poſſis.
Perſpice nunc tenuem viſu rem, pondere magnam,
Quæ tantum Graio ſignari nomine poſſit,
Dodecatemoria in titulo ſignantia cauſas.
Nam cum tricenas per partes ſidera conſtent,
Rurſus bis ſenis numerus deducitur omnis.
Ipſa igitur ratio binas in partibus eſſe
Dimidiáſque docet partes. His finibus eſſe
Dodecatemorion conſtat, biſſenáque cuncta
Omnibus in Signis, quæ Mundi conditor ille
Attribuit totidem numero fulgentibus aſtris,
Ut ſociata forent alternâ ſidera ſorte;
Et ſimilis Mundus ſibi, & omnia in omnibus aſtra,
Quorum mixturis regeret concordia corpus,
Et tutela foret communi mutua causâ.
Idcirco quanquam Signis naſcuntur iiſdem,
Diverſos referunt mores, inimicáque vota
Et ſæpe in pecudes errat Natura, marémque
Fœmina ſubſequitur: miſcentur ſidere partus,
Singula diverſis variant quot partibus aſtra,
Dodecatemoriis proprias mutantia cauſas.
Nam quid ſit, cujúſve canam, quóve ordine conſtet,
Ne vagus ignotis Signorum partibus erres.
Ipſa ſuo retinent primas in corpore partes
Sidera: vicinis ſubeuntes attribuuntur:
Cætera pro numero ducunt ex ordine partes,
Ultima & extremis ratio conceditur aſtris.
Singula ſic retinent binas in ſidera quæque
Dimidiáſque ſui partes: & ſumma repletur
Sortibus exactis triginta ſidere in omni.
Nec genus eſt unum, ratio nec prodita ſimplex,
Pluribus inque modis verum Natura locavit,
Diduxítque vias, voluítque per omnia quæri.
Hæc quoque comperta eſt ratio ſub nomine eodem:
Quacumque in parte, naſcentum tempore, Luna
Conſtiterit, numeris hanc ter diſpone quaternis,
(Sublimi totidem quia fulgent ſidera mundo:)
Indè ſuas illi Signo, quo Luna refulſit,
Et quæ dehinc fuerint, partes numerare memento.

* * * * * * * * *

Proxima tricenas partes ſententia ducit:
Hic ubi deficiet numerus, tunc ſumma relicta
In binas ſortes adjectâ parte locetur
Dimidiâ, reliquis tribuatur ut ordine Signis.
In quâ deſtituet te, juſtum Luna tenebit
Dodecatemorion Signi. Pòſt cætera duces
Ordine quæque ſuo, ſicut ſtant aſtra locata.
Hæc quoque te ratio ne fallat, perſpice paucis.
Major in effectu, minor eſt, quòd partibus ipſis
Dodecatemorii quid ſit, quod dicitur eſſe
Dodecatemorion. Namque id per quinque notatur
Partes; nam totidem præfulgent ſidera Cœlo,
Quæ vaga dicuntur: ducunt & ſingula partes
Dimidias, viréſque in eis & jura capeſſunt.
In quocumque igitur ſtellæ quandoque locatæ
Dodecatemorio fuerint, ſpectare decebit.
Cujus enim ſtellæ fines in ſidere quoque
Inciderint, dabit effectus in viribus ejus.
Undique miſcenda eſt ratio, per quam omnia conſtant.
Verum hæc poſteriùs proprio cuncta ordine reddam.
Nunc ſatis eſt docuiſſe ſuis ignota per uſus,
Ut cùm perceptis ſteterit fiducia membris,
Sic totum corpus facili ratione notetur.
Et bene de ſummâ veniet poſt ſingula carmen.
Ut rudibus pueris monſtratur littera primum
Per faciem noménque ſuum; tum ponitur uſus:
Tum conjuncta ſuis formatur ſyllaba nodis:
Hinc verbis ſtructura venit per verba legendi:
Tunc rerum vires atque artis traditur uſus,
Pérque pedes proprios naſcentia carmina ſurgunt;
Singuláque in ſummâ prodeſt didiciſſe priora.
Quæ niſi conſtiterint propriis fundata elementis,
Verſis, quæ properè dederint præcepta magiſtri,
Effluat in vanum rerum præpoſterus ordo.
Sic mihi per totum volitanti carmine Mundum
Erutáque obſtruſâ penitus caligine Fata,
Pieridum numeris etiam modulata canenti,
Quâque Deus regnat revocanti numen ab arce,
Per partes ducenda fides, & ſingula rerum
Sunt gradibus tradenda ſuis, ut, cùm omnia certâ
Notitiâ ſteterint, proprios revocentur ad uſus.
Ac velut in nudis cùm ſurgunt mœnibus urbes,
Conditor & vacuos muris circumdare colles
Deſtinat, antè manu quàm tentet ſcindere foſſas,
Vertit opus; ruit ecce nemus; ſaltúſque vetuſti
Procumbunt, Solémque novum nova ſidera cernunt;
Pellitur omne loco volucrum genus atque ferarum,
Antiquáſque domos, & nota cubilia linquunt:
Aſt alii ſilicem in muros, & marmora Templis
Rimantur; ferríque rigor per tempora nota
Quæritur; hinc artes; hinc omnis convenit uſus;
Tunc demum conſurgit opus, cùm cuncta ſuperſunt,
Ne medios rumpat curſus præpoſtera cura.
Sic mihi cunctanti tantæ ſuccedere moli,
Materies primùm, rerum ratione remotâ,
Tradenda eſt, ratio ne ſit pòſt irrita, néve
Argumenta novis ſtupeant naſcentia rebus.
Ergo age noſcendis animum compone ſagacem
Cardinibus, qui per Mundum ſunt quatuor omnes
Diſpoſiti ſemper, mutántque volantia Signa.
Unus ab exortu Cœli naſcentis in Orbem,
Qui primum terras æquali limite cernit.
Alter ab adversâ reſpondens ætheris orâ,
Unde fugit Mundus, præcépſque in Tartara tendit.
Tertius excelſi ſignat faſtigia Cœli,
Quo defeſſus equis Phœbus ſubſiſtit anhelis,
Declinátque diem, mediáſque examinat umbras.
Ima tenet quartus fundato nobilis Orbe,
In quo principium eſt reditûs, finíſque cadendi
Sideribus; paritérque Occaſus cernit & Ortus.
Hæc loca præcipuas vires, ſummóſque per artem
Fatorum effectus referunt, quòd totus in illis
Nititur æthereis veluti compagibus Orbis,
Quæ niſi perpetuis, alternâ ſorte volantem
Curſibus excipiant, nectántque in vincula bina
Per latera, atque imum Templi, ſummúmque cacumen,
Diſſociata fluat reſoluta machina Mundo.
Sed diverſa tamen vis eſt in Cardine quoque,
Et pro ſorte loci variant, atque ordine diſtant.
Primus erit ſummi qui regnat culmine Cœli,
Et medium tenui partitur limite Mundum,
Quem capit excelsâ ſublimem gloria ſede.
Scilicet hæc tutela decet faſtigia ſumma,
Quidquid ut emineat ſibi vendicet, & decus omne
Adſerat, & varios tribuendo regnet honores.
Hinc favor & ſpecies, atque omnis gloria vulgi:
Reddere jura foro: componere legibus Orbem:
Fœderibúſque ſuis externas jungere Gentes:
Et pro ſorte ſuâ cujuſque extollere nomen.
Proximus, eſt imâ quanquam ſtatione locatus,
Suſtinet æternis nixum radicibus Orbem:
Effectu minor in ſpecie, ſed major in uſu:
Fundamenta tenet rerum, cenſúſque gubernat:
Quàm rata ſint foſſis ſcrutatur vota metallis,
Atque ex occulto quantum contingere poſſis.
Tertius æquali pollens in parte nitentem
Qui tenet exortum, quâ primum ſidera ſurgunt:
Unde dies redit, & tempus deſcribit in horas;
Hinc inter Graias Horoſcopus editur urbes,
Nec capit externum, proprio quia nomine gaudet.
Hic tenet arbitrium vitæ; atque hic regula morum eſt;
Fortunámque dabit rebus, ducétque per artes;
Qualiáque excipiant naſcentes tempora prima;
Quos capiant cultus, quali ſint ſede creati,
Utcumque admixtis ſubſcribant viribus aſtra.
Ultimus, emenſo qui condit ſidera Mundo,
Occaſúmque tenens ſubmerſum reſpicit Orbem,
Pertinet ad rerum ſummas, finémque laborum;
Conjungitque epulas, extremáque tempora vitæ,
Otiáque & cœtus hominum, cultúſque Deorum.
Nec contentus eris percepto Cardine quoque,
Intercepta etiam memori ſunt mente notanda,
Per majus dimenſa, ſuas reddentia vires.
Quidquid ab exortu ſummum curvatur in Orbem,
Ætatis primæ, naſcentiſque aſſerit annos.
Quod ſummo premitur devexum culmine Mundi,
Donec ad Occaſus veniat, puerilibus annis
Succedit, tenerámque regit ſub ſede juventam.
Quæ pars Occaſus intérque imúmque ſub Orbem
Deſcendit, regit hæc maturæ tempora vitæ,
Et propriâ ſerie, varióque exercita curſu.
At quæ perficitur curſu redeunte ſub imo,
Tarda ſupinatum laſſatis viribus arcum
Aſcendens, ſeros demum complectitur annos,
Labentéſque dies vitæ, tremulámque ſenectam.
Omne quidem Signum ſub qualicumque figurâ
Partibus inficitur Mundi; locus imperat aſtris,
Et dotes noxámque facit. Vertuntur in orbem
Singula, & accipiunt vires, Cœlóque remittunt.
Vincit enim natura genus, legéſque miniſtrat
Finibus in propriis, & prætereuntia cogit
Eſſe ſui moris, vario nunc dives honore,
Nunc ſterilis, pœnámque ferentia ſidera ſedis.
Quæ ſuper exortum eſt à ſummo tertia Cœlo,
Infœlix regio, rebúſque inimica futuris,
Et vitio fœcunda nimis. Nec ſola, ſed illi
Par erit, adverſo quæ fulget ſidere ſedes
Juncta ſub Occaſu. Ne præſtet Cardine Mundi,
Utraque prætеritâ fertur dejecta ruinâ:
Porta laboris erit, ſcandendum eſt atque cadendum.
Nec melior ſuper Occaſum, contráque ſub Ortu
Sors agitur Mundi. Præceps hæc, illa ſupernè
Pendens aut meruit vicino Cardine finem,
Aut fraudata cadet. Meritò Typhonis habentur
Horrendæ ſedes, quem Tellus ſæva profudit,
Cùm bellum Cœlo peperit, nec matre minores
Extiterunt partus: ſed fulmine rurſus in altum
Compulſi, montéſque ſuper rediere cadentes;
Ceſſit & in tumulum belli, vitæque Typhoeus:
Ipſa tremit mater flagranti monte ſub Ætnâ.
At quæ fulgenti ſequitur faſtigia Cœlo
Proxima, (néve ipſi cedat qui fungitur alto,)
Spe melior, palmámque petens, victríxque priorum,
Altiùs inſurgit ſummæ comes addita fini:
Imperiíſque manent curſus, nec vota ſuperſunt.
Quocirca minimè eſt mirum ſi proxima ſummo,
Atque eadem interior venerandâ ſorte dicatur:
Cui titulus fœlix, cenſum ſi proxima Graiæ
Noſtra ſubit linguæ, veterſque à nomine nomen.
Jupiter hic habitat. Fortunæ crede regenti.
Huic in perverſum ſimilis dejecta ſub Orbe,
Imáque ſubmerſi contingens culmina Mundi,
Adversâ quæ parte nitet, defeſſa peractâ
Militiâ, rurſúſque novo devota labori,
Cardinis & ſubitura jugum, ſortémque potentem,

Non-

Nondum ſentit onus Mundi, jam ſperat honorem.
Dæmonien memorant Graii: Romana per ora
Quæritur inverſo titulus. Sub corde ſagaci
Conde locum, numénque Dei, noménque potentis.
Quæ tibi poſteriùs magnos revocantur ad uſus,
His momenta manent noſtræ plerumque ſalutis,
Belláque morborum tetris pugnantia telis.
Viribus ambiguum geminis, causâque diei,
Nunc huc, nunc illuc ſortem mutantis utramque.
Sed medium poſt caſtra diem, curvatáque primùm
Culmina nutantis ſummo de vertice Mundi,
Æthere Phœbus amat: ſub quo quoque corpora noſtra
Decernunt vitia, & fortunam ex viribus ejus
Concipiunt. Deus ille locus ſub nomine Graio
Dicitur. Huic adverſa nitens, quæ prima reſurgit
Sedibus ex imis, iterúmque reducit Olympum,
Pars Mundi, fulvúmque nitet, noctémque gubernat,
Et dominam agnoſcit Phœben, fraterna videntem
Regna per adverſas Cœli fulgentia partes,
Fatáque damnoſis imitantem finibus orbis.
Huic parti Dea nomen erit Romana per ora:
Græcia voce ſuâ titulum deſignat eundem.
Arce ſed in Cœli, quâ ſumma acclivia finem
Inveniunt, quâ principium declivia ſumunt,
Culmináque inſurgunt Occaſus inter & Ortus,
Suſpendúntque ſuo libratum examine Mundum,
Aſſerit hanc Cytherea ſibi per ſidera ſedem,
Et veluti faciem Mundi ſua collocat ora,
Per quæ humana regit. Propria huic eſt addita parti
Vis, ut connubia & thalamos, tædáſque gubernet.
Hæc tutela decet Venerem ſua tela movere.
Nomen erit Fortuna loco; quod percipe mente,
Ut brevia in longo compendia carmine præſtem.
At quâ ſubſidit converſo Cardine Mundus
Fundamenta tenens, adverſum & ſuſpicit Orbem,
Ac mediâ ſub nocte jacet, Saturnus in illâ
Parte ſuas agitat vires, dejectus & ipſe.
Imperio quondam Mundi, ſolióque Deorum
Et pater in patrios exercet Numina caſus,
Fortunámque ſenum. Prima eſt tutela duorum,
Naſcentum atque patrum, quæ Cœli condita pars eſt.
Aſperum erat tempus, titulum cui Græcia fecit
Dæmonium, ſignátque ſuas pro nomine vires.
Nunc age, ſurgentem primo de Cardine Mundum
Reſpice, quâ ſolito naſcentia Signa recurſu
Incipiunt: udus gelidis & Phœbus ab undis
Enatat; & fulvo paulatim accenditur igne,
Et tua templa ferit, Maiâ Cyllenie nate,
O! facies ſignata notâ, quod nomen & ipſi
Auctores tibi dant artis, quæ ducit Olympum.
In quâ fortunam natorum condidis omnem
Natura, éque illâ ſuſpendit vota parentum.
Unus in Occaſu locus eſt ſupèr: ille ruentem
Præcipitat Mundum terris, & ſidera merſat,
Tergáque proſpectat Phœbi, qui viderat ora.
Ne mirere nigri ſi Ditis janua fertur,
Et finem vitæ retinet, mortſque locatur.
Hinc etiam ipſe dies moritur, terráſque per Orbem
Subripit, & noctis captum ſub carcere claudit.
Nec non & Fidei tutelam vendicat ipſam,
Pectoris & pondus. Tanta eſt in ſede poteſtas,
Quæ vocat & condit Phœbus, recipítque refértque,
Conſumítque diem. Tali ſub lege notandæ
Templorum tibi ſunt vires, quas pervolat omnis
Aſtrorum ſeries, ducítque & commodat illis
Ipſa ſuas leges; ſtellæque ex ordine certo,
Ut natura ſinit, luſtrant, variáſque locorum
Efficiunt vires: utcumque aliena capeſſunt
Regna, & in extremis ſubſidunt hoſpita caſtris.
Hæc mihi ſub certâ ſtellarum parte canentur.
Nunc ſatis eſt Cœli partes tituloſque notâſſe,
Effectúſque loci per ſe cujuſque, Deóſque,
Cui parti nomen poſuit, qui condidit artem,
Octotopos, per quos ſtellæ diverſa volantes,
Quos reddant motus, proprio venit ordine rerum.

LIBER TERTIUS.

IN nova ſurgentem, majoráque viribus auſum,
Nec per inacceſſos metuentem vadere ſaltus
Ducite Pierides; veſtros extendere fines
Conor, & indignos in carmina ducere cantus.
Non ego in excidium Cœli naſcentia bella,
Fulminis & flammas; partúſque in matre ſepultos;
Hectora venalem, cineri Priamúmque ferentem;
Colchida nec referam vendentem regna parentis,
Et lacerum fratrem ſtupro; ſegetéſque virorum;
Taurorúmque truces flammas; vigilémque Draconem;
Et reduces annos; auróque incendia facta;
Et malè conceptos partus, pejúſque necatos.
Non annoſa canam Meſſanæ bella nocentis,
Septenóſque duces ereptáque fulmine flammis
Mœnia Thebarum, & victam quæ vicerat urbem:
Germanóſque patris referam, matríſque nepotes:
Natorúmque epulas, converſáque ſidera retro,
Ereptúmque diem. Nec Perſica bella profundo
Indicta, & magnâ Pontum ſub claſſe latentem,
Immiſſúmque fretum terris, iter æquoris undis:
Non reges magnos. Spatio majore canenda,
Quàm ſi tacta loquar, Romanæ gentis origo;
Tótque duces Orbis, tot bella, tot otia, & omnis
In populi unius leges ut ceſſerit Orbis,
Differtur. Facilè eſt ventis dare vela ſecundis:
Fœcundúmque ſolum varias agitare per artes,
Auróque atque ebori decus addere, cum rudis ipſa
Materies niteat. Specioſis condere rebus
Carmina vulgatum eſt opus, & componere ſimplex.
At mihi per numeros, ignotáque nomina rerum,
Temporáque & varios caſus, momentáque Mundi,
Quorum quæque vices, partéſque in partibus ipſis,
Luctandum eſt. Quæ nôſſe nimis: quod dicere quantum
Carmine quod proprio, pedibus quod jungere certis ! eſt,
Huc ades, ô quicumque meis advertere cœptis
Aurem oculóſque potes, veras & percipe voces.
Non ad juratos Reges, Trojámque cadentem
Impendas animum, nec dulcia carmina quæras.
Ornari res ipſa negat contenta doceri,
Et ſi qua externâ referentur nomina linguâ,
Hoc operis, non Vatis erit. Non omnia flecti
Poſſunt, & propriâ meliùs ſub voce notantur.
Nunc age, ſubtili rem ſummam perſpice curâ,
Quæ tibi præcipuos uſus monſtrata miniſtrat,
Et certas dat in arte vias ad Fata canenda,
Si bene conſtiterit vigilanti condita ſenſu.
Principium rerum & cuſtos Natura latentum,
Cùm tantas ſtrueret moles per mœnia Mundi,
Et circumfuſis Orbem concluderet aſtris
Undique pendentem in medium, diverſáque membra
Ordinibus certis ſociaret corpus in unum,
Aëráque & terras, flammámque, undámque natantem
Mutua in alternum præbere alimenta juberet,
Ut tot pugnantes regeret concordia cauſas,
Starétque alterno religatus fœdere Mundus,
Exceptum à ſummâ ne quid Ratione maneret,
Et quod erat Mundi Mundo regeretur ab ipſo:
Fata quoque & vitas hominum ſuſpendit ab aſtris,
Quæ ſummas Operum partes, quæ lucis honorem,
Quæ famam aſſererent, quæ nunquam feſſa volarent,
Quæ quaſi per mediam Mundi præcordia partem
Diſpoſita obtineant; Phœbum Lunámque vagáſque
Evincant ſtellas, nec non vincantur & ipſa.
His regimen Natura dedit, propriáſque ſacravit
Unicuique vices, ſanxítque per omnia ſummam
Undique ne Fati ratio traheretur in unam.
Nam quodcumque genus rerum, quodcumque laborum,
Quæque Opera, atque artes, quicumque per omnia caſus
Humanâ in vitâ poterant contingere, ſorte
Complexa eſt: tot & in partes, quot & aſtra locârat,
Res poſuit, certáſque vices: ſua nomina cuique
Attribuit, totúmque hominis per ſidera cenſum
Ordine ſub certo duxit, pars ſemper ut eidem
Confinis parti vicinis ſtaret in arvis.
Horum Operum ſortes ad ſingula Signa locavit,
Non ut in æternâ Cœli ſtatione manerent,
Et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
Ex iiſdem repetita locis: ſed tempore ſedes
Naſcentum acciperent proprias, Signíſque migrarent,
Atque aliis alio ſors quæque accederet aſtro,
Ut caperet genitura novam per ſidera formam,
Nec tamen incerto confunderet omnia motu:
Sed cùm pars Operum, quæ primâ condita parte eſt,
Accepit propriam naſcentis tempore ſedem,
Cætera ſuccedunt, Signíſque ſequentibus hærent.
Ordo ducem ſequitur, donec venit orbis in orbem.
Has autem ſeries rerum per Signa locatas,
In quibus omnis erit fortunæ condita ſumma,

Ut quoniam ſtellæ ſeptem lædúntve, juvántve,
Cardinibúſque movet divina potentia Mundi:
Sic fœlix aut triſte venit per ſingula Fatum,
Talis & illius ſors eſt ſperanda Negotî.
Hæc mihi ſolemni ſunt ordine cuncta canenda,
Et titulis ſignanda ſuis, rerúmque figuris,
Ut pateat poſitura Operum, noménque genúſque.
Fortunæ ſors prima data eſt. Hôc illa per artem
Cenſetur titulo, qui proxima continet in ſe
Fundamenta domûs, domuíque hærentia cuncta:
Qui modus in ſervis, qui ſit conceſſus in arvis:
Quâve datum magnas operum componere moles,
(Ut vaga fulgentis concordant ſidera Cœli.)
Poſt hanc Militiæ locus eſt, quâ quidquid in armis;
Quódque peregrinas inter verſantibus urbes
Accidere aſſuevit, titulo comprenditur uno.
Tertia ad Urbanos ſtatio eſt numeranda labores.
Hoc quoque militiæ genus eſt civilibus actis
Compoſitum, fideſque tenet parentia vincla:
Format amicitias, & ſæpe cadentia fruſtra
Officia, & cultus: contingant præmia quanta
Edocet, (appoſitis Mundus cùm conſonat aſtris.)
Judiciorum opus in quarto Natura locavit,
Fortunámque fori: fundentem verba patronum;
Pendentémque reum linguâ: Roſtriſque loquentem
Impoſitum, & populo nudantem condita jura:
Atque expenſâ ſuâ ſolventem jurgia fronte,
Cùm judex vero nihil amplius advocat ipſo.
Quidquid propoſitas inter facundia leges
Efficit, hoc totum partem conceſſit in unam,
Atque, (utcumque gerunt dominantia ſidera) partes.
Quintus Conjugio gradus eſt per Signa dicatus,
Et ſocios tenet, & comites, atque hoſpitium unà
Jungitur, & ſimiles conjungens fœdus amicos.
In ſextâ Dives numeratur copia ſede,
Atque adjuncta ſalus rerum. Quarum altera, quanti
Contingant uſus, monet: altera, quàm diuturni.
(Sidera ut inclinant vires, & templa gubernant.)
Septima cenſetur ſævis horrenda Periclis,
(Si malè ſubſcribunt ſtellæ per Signa locatæ.)
Nobilitas tenet octavam, quæ conſtat Honoris
Conditio, & famæ modus, & genus, & ſpecioſo
Gratia prætextu. Nonus locus occupat omnem
Natorum ſortem dubiam, patrióſque timores,
Omniáque infantum mixtâ nutritia turbâ.
Huic vicinus erit, vitæ qui continet actum:
In quo Servorum mores, & qualibus omnis
Formetur domus exemplis; quóque ordine certo
Ad ſua compoſiti diſcedunt munera ſervi.
Præcipua undecimâ pars eſt in ſorte locata,
Quæ ſummam noſtrî ſemper, viréſque gubernat:
Quâque valetudo conſtat, nunc libera morbis,
Nunc oppreſſa, (movent ut Mundum ſidera cumque.)
Non alia eſt ſedes, tempúſve genúſve medendi
Quæ ſibi depoſcat, vel cujus tempore præſtet
Auxilium, & vitæ ſuccos miſcere ſalubres.
Ultimus & totam concludens ordine ſummam
Rebus apiſcendis labor eſt, qui continet omnes
Votorum effectus; & quæ ſibi quiſque, ſuiſque
Proponit ſtudia, atque artes, hæc irrita ne ſint:
Seu ferat officium nutus blanditus in omnes:
Aſpera ſive foro per litem jurgia tentet,
Fortunámve petat pelago, ventiſque ſequatur:
Seu Cererem plenam, vincentémque horrea meſſem,
Aut repetat Bacchum per pinguia muſta fluentem.
Hâc in parte dies atque hâc momenta dabuntur,
Si bene conveniant ſtellæ per Signa ſequentes.
Quarum ego poſteriùs vires in utrumque valentes
Ordine ſub certo reddam, cùm pandere earum
Incipiam effectus. Nunc, ne permiſta legentem
Confundant, nudis ſatis eſt inſiſtere membris,
Et quoniam toto digeſtos orbe labores,
Nomináque in numerum, viréſque exegimus omnes,
(Athla vocant Graii) quæ cuncta negotia rerum
In genera & partes bis ſex diviſa cohærent.
Nunc quibus aſcendant Signis, quandóque canendum eſt:
Perpetuas neque enim ſedes, eadémque per omnes
Sidera naſcentes retinent: ſed tempore mutant
Nunc huc, nunc illuc Signorum mota per orbem,
Incolumis tamen ut maneat, qui conditus ordo eſt.
Ergo age, ne falsâ variet genitura figurâ,
Si ſua quemque voles revocare ad ſata Laborem,
Fortunæ perquire locum per ſidera cuncta,
(Quæ primo pars eſt numero ſic dicta ſub Athlis.)
Qui tibi cùm fuerit certâ ratione repertus,
Cætera prædicto ſubeuntibus ordine Signis
Conjunges, teneant proprias ut ſingula ſedes.
Et ne fortè vagus Fortunæ quærere ſedem
Incipias, duplicem certâ ratione capeſſe.
Cùm tibi naſcentis percepto tempore forma
Conſtiterit, Cœli ſtellis ad Signa locatis,
Tranſverſo Phœbus ſi Cardine celſior ibit,
Qui tenet exortum, vel qui demergit in undas,
Per tempus licet affirmes natum eſſe diei.
At ſi ſubjectis ſenis fulgebit in aſtris,
Inferior dextrâ lævâque tenentibus Orbem
Cardinibus, noctis fuerit per tempora natus.
Hæc tibi cùm fuerint certo diſcrimine nota;
Tunc ſi fortè dies naſcentem exceperit alma,
A Sole ad Lunam numerabis in ordine partes
Signorum: Ortivo totidem de Cardine duces,
Quem bene partitis memorant Horoſcopon aſtris.
In quodcunque igitur numerus pervenerit aſtrum,
Hoc da Fortunæ. Junges tunc cætera Signis
Athla ſuis, certo ſubeuntibus ordine cunctis.
At cum obducta nigris nox Orbem texerit alis,
Si quis erit, qui tum materuâ ceſſerit alvo,
Verte vias, ſicut Naturæ vertitur ordo.
Conſule tunc Phœben imitantem lumina fratris
Semper, & in proprio regnantem tempore noctis.
Quótque ab eâ Phœbus partes, & Signa recedit,
Tot numerare jubet fulgens Horoſcopus à ſe.
Hunc Fortuna locum teneant, ſubeuntibus Athlis,
Ordine Naturæ ſicut ſunt cuncta locata.
Forſitan & quæras agili rem corde notandam,
Quâ ratione queas in tali tempore nati
Exprimere immenſo ſurgentem Horoſcopon orbe.
Quod niſi ſubtili viſum ratione tenetur,
Fundamenta ruunt artis, nec conſonat ordo.
Cardinibus quoniam falſis, qui cuncta gubernant,
Mentitur faciem Mundus, nec conſtat origo,
Flexáque momento variantur ſidera templi.
Sed quanta effectu res eſt, tam plena laboris,
Curſibus æternis Mundum per Signa volantem,
Ut totum luſtret curvatis arcubus orbem,
Exprimere, & vultus ejus componere certos,
Ac tantæ molis minimum deprendere punctum.
Quæ pars Exortum, vel quæ faſtigia Mundi,
Aut ferat Occaſus, aut imo ſederit Orbe.
Nec me Vulgatæ rationis præterit ordo,
Quæ binas tribuit Signis ſurgentibus horas,
Et paribus ſpatiis æqualia digerit aſtra,
Ut parte ex illâ, quâ Phœbi cœperit orbis,
Diſcedat numerus, ſummámque accommodet aſtris,
Donec perveniat naſcentis tempus ad ipſum;
Atque ubi ſubſtiterit, Signum dicatur oriri.
Sed jacet obliquo Signorum circulus orbe,
Atque alia inflexis oriuntur ſidera membris:
Aſt illis magìs eſt rectus ſurgentibus ordo,
Ut propius nobis aliquod, vel longius aſtrum eſt.
Vix finit luces Cancer, vix Bruma reducit:
Quàm brevis illa jacet, tam longus circulus hic eſt.
Libra Ariéſque parem reddunt noctémque diémque.
Sic media extremis pugnant, extremáque ſummis.
Nec nocturna minùs variant, quàm tempora lucis.
Sed tantùm adverſis idem ſtat menſibus ordo.
In tam diſſimili ſpatio, variiſque dierum
Umbrarúmque modis, quis poſſit credere in auras
Omnia Signa pari Mundi ſub lege meare?
Adde, quòd incerta eſt horæ menſura, neque ullum
Altera pars ſequitur: ſed ſicut ſumma dierum
Vertitur, & partes ſurgunt, rurſúſque recedunt.
Cùm tamen in quocumque dies deducitur aſtro,
Sex habeat ſupra terras, ſex Signa ſub illis.
Quò fit ut in binas non poſſint omnia naſci,
Cùm ſpatium non ſit tantum pugnantibus horis,
Si modò bis ſenæ ſervantur luce ſub omni.
Quem numerum debet ratio, ſed non cæpit uſus.
Nec tibi conſtabunt aliter veſtigia veri,
Nî lucem noctémque pares dimenſus in horas,
In quantum vario pateant ſub tempore, nôris;
Reguláque exactas primùm formetur in horas,
Quæ ſegnémque diem, ſegnes perpendat & umbras.
Hæc erit in Librâ, cùm lucem vincere noctes
Incipiunt, vel cùm medio concedere Vere.
Tunc etenim ſolùm bis ſenas tempora in horas
Æqua patent, medio quòd currit Phœbus Olympo.
Hic cùm per gelidas hyemes, ſummotus in Auſtros,
Fulget

Fulget in octavâ Capricorni parte biſormis,
Tunc anguſta dies vernales fertur in horas
Dimidiam atque novem. Sed nox oblita diei
Bis ſeptem appoſitâ numerus ne claudicet horâ
Dimidiâ. Sic in duodenas exit utrinque
Et redit in ſolidum naturæ condita ſumma.
Indè cadunt noctes, ſurgúntque in tempora luces;
Donec ad ardentis pugnârint ſidera Cancri.
Atque ibi, converſis vicibus, mutantur in horas
Brumales, noctémque dies, lucémque tenebræ
Hybernam referunt, alternáque tempora vincunt,
Nunc huc nunc illuc gradibus per ſidera certis
Impulſæ; quarum ratio manifeſta per artem
Collecta eſt, veniétque ſuo per carmina textu.
Atque hæc eſt illas demum menſura per oras,
Quas rigat æſtivis gravidus torrentibus amnis
Nilus, & erumpens imitatur ſidera Mundi
Per ſeptem fauces, atque ora fugantia pontum.
Nunc age, quot ſtadiis & quanto tempore ſurgant
Sidera, quótve cadant, animo cognoſce ſagaci,
Ne magna brevibus careant compendia dictis.
Nobile Lanigeri ſidus, quod cuncta ſequuntur,
Dena quater ſtadia exoriens: duplicatáque ducit,
Cùm cadit; atque horam ſurgens, ejúſque trientem
Occupat, occiduus geminat. Cùm cætera Signa
Octonis creſcunt ſtadiis orientia in Orbem;
Et totidem amittunt gelidas vergentia in umbras,
Hora novo creſcit per ſingula Signa quadrante,
Tertiáque in quantas partes inducitur ejus.
Hæc ſunt ad Libræ ſidus ſurgentibus aſtris
Incrementa. Pari momento damna trahuntur,
Cùm ſubeunt Orbem; rurſúſque à ſidere Libræ,
Ordine mutato, paribus per tempora verſa
Momentis redeunt. Nam per quot creverat aſtrum
Lanigeri ſtadia, aut horas, tot Libra recedit.
Occiduúſque Aries ſpatium, tempúſque cadendi,
Quod tenet, in tantum Chelæ conſurgere perſtant.
Ejus in exemplum ſe Signa ſequentia vertunt.
Hæc ubi conſtiterint vigilanti condita mente,
Jam facile eſt, ſi quod quandoque horoſcopat aſtrum,
Noſcere, cùm liceat certis ſurgentia Signa
Ducere temporibus, propriiſque aſcribere in horas
Partibus, ut ratio Signis ducatur ab illis,
In queis Phœbus erit, quorum mihi reddita ſumma eſt.
Illa etiam poterit naſcens via ducere ad aſtrum,
Quod quandóque vadis emiſſum redditur Orbi.
Nam quota ſit lucis, ſi luce requiritur hora,
Aſpicies; atque hunc numerum revocabis in ipſum
Multiplicans decies, adjectis inſuper eidem
Quinque tamen ſummis. Quia qualicumque ſub horâ
Ter quinas Mundi ſe tollunt ſidera partes.
Hic ubi conſtiterit numerus, conjungere & illas,
Quæ ſuperent Phœbo, partes per Signa memento.
Ex hâc tricenas ſummâ per ſidera partes
Diſtribues; primámque vicem, quo Phœbus in aſtro
Fulſerit: hinc aliis, Solem quæcumque ſequentur.
Tum quo ſubſiſtet numerus conſumptus in aſtro,
Quâve in parte ſuam ſummam, moniénve relinquet,
Hæc erit exoriens & pars & forma. Per ignes
Continua partes. Ubi ſummam feceris unam,
Tricenas dabis ex illâ per ſingula Signa,
Donec deficiat numerus, quâque illa ſub aſtri
Parte cadet, credas illam cum corpore natam
Eſſe hominis, pariterque Orbem vidiſſe per ignes.
Sic erit ipſe tibi rapidis quærendus in aſtris
Natalis Mundi, certóque Horoſcopus ortu,
Ut cùm ex hôc ſedes ſteterit ſub Cardine primo,
Fallere non poſſit ſummi faſtigia Cœli
Signifer obliquus: ſtent fundamenta ſub Imo:
Stent veri ſtellarum ortus, verique ſubortus:
Denique ut in proprias vires, ſortéſque recedant.
Sed neque per terras omnes menſura dierum,
Umbrarúmque eadem eſt; ſimili nec tempora ſummâ
Mutantur. Modus eſt varius. Ratione ſub unâ
Nunquam Phryxæi ducuntur vellera Signi,
Chelarúmque fides, juſtæque examina Libræ,
Omnia conſurgunt binas ſi Signa per horas.
Quâ medius recto præcingitur ordine Mundus
Æqualíſque ſuper tranſverſum vertitur axem,
Illic perpetuâ junguntur pace diebus
Obſcuræ noctes: æquo ſtat fœdere tempus:
Nec manifeſta patet falſi fallacia Mundi,
Et ſimilis ſimili toto non vertitur ævo:
Omnibus Autumnus Signis: Ver omnibus unum;
Una quòd æquali luſtratur linea Phœbo.
Nec refert tunc quo Phœbus decurrat in aſtro:
Littoreúmve coquat Cancrum, contráve feratur
Sideribus: mediis an quæ ſint quatuor inter.
Quòd quanquam per tres Signorum circulus arcus
Obliquus jaceat, recto tamen ordine zonæ
Conſurgunt, ſupráque caput, terráſque feruntur;
Et paribus ſpatiis per ſingula luſtra reſurgunt:
Et bene diviſo Mundus latet orbe, patétque.
At ſimul ex illâ terrarum parte recedas,
Quidquid ab extremo rèmet præverteris axe,
Per convexa gradus greſſum veſtigia terræ,
Quam teretis Natura ſoli decirciuat orbem
In tumidum, & mediam Mundo ſuſpendit ab omni:
Ergo ubi conſides, Orbem ſcandénſque rotundum
Digredicre, ſimul fugiet pars altera terræ,
Altera reddetur. Sed quantum inflexerit Orbis,
Tantum inclinabit Cœli poſitura volantis;
Et modò quæ fuerunt ſurgentia limite recto
Sidera, curvato ducuntur in æthera tractu:
Atque erit obliquus Signorum balteus orbe,
Qui tranſverſus erat ſpatio: quando illius una eſt,
Noſtræ mutantur ſedes. Ergo ipſa moveri
Tempora jam ratio cogit, varióſque referre
Sub tali regione dies, cùm ſidera flexo
Ordine conficiant curſus obliqua malignos;
Longiùs atque aliis aliud, propiùſve recumbat.
Pro ſpatio mora magna datur. Quæ proxima nobis
Conſurgunt, longos Cœli viſuntur in orbes:
Ultima quæ effulgent, cæcis merguntur in umbris.
Et quanto ad gelidas propius quis venerit Arctos,
Tam magis officiunt oculis brumalia Signa,
Víxque ortus occaſus erit. Si longius indè
Procedas, totis condentur ſingula membris,
Tricenáſque trahent connexo tempore noctes,
Et totidem luces adiment. Sic parva dierum
Efficitur mora, & attritis conſumitur horis,
Paulatímque perit ſtatio fulgentibus aſtris,
Pluráque per partes ſubrepto tempore Signa
Terræ quæruntur medio celata tumore,
Adducúntque ſimul Phœbum, texéntque tenebras,
Menſibus ereptis donec ſit debilis annus.
Si verò Natura ſinat ſub vertice Cœli,
Quem gelidus rigidis fulcit compagibus axis,
Æternas ſuperare nives, Orbémque rigentem
Prona Lycaoniæ ſpectantem membra puellæ,
Stantis erit Cœli ſpecies: laterúmque meatus
Turbinis in morem rectâ vertigine curret.
Indè tibi obliquo ſex tantùm Signa patebunt
Circuitu, nullos unquam fugientia viſus,
Sed teretem acclivi Mundum comitantia ſemper.
Hìc erit una dies per ſenos undique menſes,
Dimidiúmque trahens contextis lucibus annum,
Nunquam erit occiduus quòd tanto tempore Phœbus,
Dum bis terna ſuis perluſtrat curſibus aſtra:
Sed circumvolitans recto verſatur ab orbe.
At ſimul è medio præceps deſcenderit Orbe,
Inferiora petens dejecto ſidera curſu,
Et dabit in pronum laxas effuſus habenas,
Per totidem menſes junget nox una tenebras.
Vertice ſub Cœli nam quiſquis ſpectat ab omni,
Dimidium è toto Mundum videt Orbe rotundo:
Pars latet inferior. Neque enim circumvenit illum
Recta acies, mediâque tenus diſtinguitur alvo.
Effugit ergo oculos ſummo ſpectantis ab Orbe,
Dum ſex ſubmerſis vectatur Phœbus in aſtris;
Adducitque ſimul luces, tenebráſque relinquit,
Sideribus donec totidem, quot menſibus actis,
Ceſſerat unde, redit; gemináſque aſcendit ad Arctos.
Hic locus in binas annum noctéſque diéſque
Per duo partitæ dirimit divortia terræ.
Et quoniam, quanto variantur tempora motu,
Et quibus è cauſis, dictum eſt; nunc accipe Signa
Quot ſurgant in quoque loco, cedántque per horas,
Partibus ut prendi poſſint orientia certis,
Ne falſus dubiâ ratione Horoſcopus erret.
Atque hoc in totum certâ ſub lege ſequendum eſt,
Singula quòd nequeant per tot diſtantia motus
Temporibus, numeriſque ſuis exacta referri,
A me ſumat iter poſitum ſibi quiſque, ſequatus,
Pérque ſuos tendat greſſus, mihi debeat artem.
Quacumque hoc parti terrarum quiſque ſequitur,
Deducat proprias noctémque diémque per horas,
Maxima ſub Cancro minimis quæ cingitur umbris:

Et

Google

Et ſextam ſummæ, fuerit quæ fortè, diurnæ
Vicino tribuat poſt Cancri templa Leoni.
At quæ nocturnis fuerit menſura tenebris,
In totidem partes ſimili ratione ſecanda eſt,
Ut quantum una ferat, tantum tribuatur ad ortus
Temporis adverſo naſcenti ſidere Tauro.
Has inter, quáſque accipiet Nemeæus horas,
Quod diſcrimen erit, per tres id divide partes,
Tertia ut accedat Geminis, quæ tempora Tauro
Vinciat; atque eadem Cancro; ſimiliſque Leoni.
Sic erit ad ſummam ratio perducta priorem,
Quomodo diviſis Nemeæus duxerit horis.
Indè pari Virgo procedat temporis auctu,
Sed certâ ſub lege, prioris ſemper ut aſtri
Incolumem ſervet ſummam; creſcénſque novando.
His uſque ad denas horarum partibus auctis
Per totidem à Librâ decreſcent ſidera partes.
Et quantis in utrumque modis tollentur ad ortus,
Diverſam in ſortem tantis mergentur in umbras.
Hæc erit horarum ratio ducenda per Orbem,
Sidera ut in ſtadiis oriantur quæque, cadántque,
Quæ bis ter centum numeris, vicenáque conſtant.
Detrahitur ſummæ tota pars, quota demitur indè
Omnibus ex horis, æſtivæ nomine noctis
Solſtitium ſummo peragit cùm Phœbus Olympo.
Quódque his exuperat demptis, id dividito in æquas
Sex partes; ſextámque ardenti trade Leoni.
Rurſus qui ſteterit numerus ſub nomine noctis,
Ejus erit Signo Tauri pars ſexta dicanda.
Quódque hanc exuperat partem, ſuperatur ab illâ,
Diſtinguitque duas medio diſcrimine ſummas:
Tertia pars ejus numero ſuperaddita Tauri,
Traditur & Geminis. Simili tunc cætera lucro
Procedunt numeros ſemper tutata priores,
Augebúntque novo vicinas nomine ſummas,
Donec perveniant ad juſtæ tempora Libræ.
Ex illâ totidem per partes ſic breviantur
Lanigeri ad fines: converſáque numina legem
Accipiunt, perdúntque pares cedentia ſortes.
Hæc via monſtrabit ſtadiorum ponere ſummas,
Et numerare ſuos ortus per ſidera cuncta.
Quod bene cùm propriis ſimul acceptaveris horis,
In nullâ fallet regione Horoſcopus unquam,
Cùm poterunt certis numerari ſingula ſigna
Temporibus parte ex illâ, quam Phœbus habebit.
Nunc quibus hyberni momentis ſurgere menſes
Incipiant, (neque enim paribus per ſidera cuncta
Procedunt gradibus, nivei dum vellera Signi
Contingunt, æquum luces cogentia & umbras
Ferre jugum), magna eſt ratio brevitérque docenda.
Principio capienda tibi eſt menſura diei,
Quam minimam Capricornus agit; noctiſque per horas
Quam ſummam. Quóque ab juſto ſuperaverit umbra,
Et trepident luces, ejus pars tertia Signo
Tradenda eſt medio ſemper: quâ ſorte retentâ
Dimidio vincat primum, vincatur & ipſum
Extremo. Totum in partes ſic digere tempus.
His opibus tria Signa valent, ſed ſumma prioris
Accedit numeri conjuncta ſequentibus aſtris.
Ceſſerit ut, ternis fuerit ſi longior horis
Brumali nox fortè die, Capricornus ut horâ
Dimidiâ attollat luces; & Aquarius horam
Ipſe ſuam propriè ducat, ſummæque priori
Adjungat; Piſces tantum ſibi temporis ipſi
Conſtituant, quantum accipiant de ſorte priorum.
Et tribus expletis horis noctémque diémque
Lanigero tradunt æquandam tempore Veris.
Incipit à ſextâ tempus procedere parte
Dividuum: duplicant vires hærentia Signa,
Ultimáque acceptas triplicant. Ita ſumma diebus
Cedere diverſâ labentia tempora lege.
Jámque Aries totidem deducit noctibus horas,
Quot priùs abſtulerant proprio ſub nomine Piſces.
Hora datur Tauro; cumuléntque ut damna priora,
Dimidiam adjungunt Gemini. Sic ultima primis
Redditur. Æquatæ ſolvuntur fœnore noctes.

[Rurſus & incipiunt propriâ de ſorte diebus:
Reſpondent pariterque illis, quæ proxima fulgent,
Et media æquatis cenſentur viribus aſtra,
Præcipuóſque gerunt varianda ad tempora motus.]
Hâc vice diſcedunt noctes à ſidere Brumæ,
Tolluntúrque dies, annuſque invertitur orbis,
Solſtitium tardi cùm ſit ſub ſidere Cancri;
Túncque diem Brumæ nox æquat: tempora noctis
Longa dies: ſimilique redit, quàm creverat, actu.
Nunc ſua reddentur generatim tempora Signis,
Quæ diviſa etiam proprios ducuntur in annos,
Et menſes, luceſque ſuas, horáſque dierum,
Per quos præcipuas oſtendunt ſingula vires.
Primus erit Signi, quo Sol effulſerit, annus,
Annum quòd luſtrans conſummat tempora Mundi.
Proximus atque alii ſubeuntia Signa ſequuntur.
Luna dabit menſes, peragit quòd menſtrua curſum.
Tutelæque ſuæ primas Horoſcopus horas
Aſſerit, atque dies, tradítque ſequentibus aſtris.
Sic annum, menſéſque ſuos Natura, diéſque
Atque ipſas voluit numerari Signa per horas,
Omnia ut omne foret diviſum tempus in aſtra;
Pérque alterna ſuos variaret ſidera motus,
Ut cujuſque vices ageret redeuntis in orbem.
Idcirco tanta eſt rerum diſcordia in ævo,
Et ſubtexta malis bona ſunt, lachrymæque ſequuntur
Vota, nec in cunctis ſervat Fortuna tenorem:
Uſque adeò permixta fluit nec permanet uſquam:
Amiſitque fidem variando cuncta per omnes.
Non annis anni, non menſes menſibus uſque
Conveniunt, ſéque ipſe dies, aliúmque requirit,
Horáque non ulli ſimilis perducitur horæ.
Tempora quòd ſiſtant propriis parentia Signis,
Per numeros omnes ævi diviſa volantis;
Taléſque efficiunt menſes, caſúſque minantur,
Qualia ſunt, quorum vicibus convertimur, aſtra.
Sunt, quibus ut Cœli pateat naſcentis ab horæ
Sidere, quem memorat, Horoſcopus inventuris,
(Parte quòd ex illâ deſcribitur hora diebus,)
Omne genus rationis agi per tempora & aſtra,
Et capite ex uno menſes, annóſque diéſque
Incipere, atque horas, tradíque ſequentibus aſtris;
Et, quanquam ſociâ naſcantur origine cuncta,
Diverſas tamen eſſe vices, quòd tardiùs illa,
Hæc citiùs peragunt orbem. Venit omnis ad aſtrum
Hora die bis; menſe dies: ſemel unus in anno
Menſis; & exactis bis ſex jam Solibus annus.
Difficile eſt in idem tempus concurrere cuncta,
Unius ut Signi pariter ſit menſis & annus.
Aſperiorem ut agat menſem, ſi menſis in aſtrum
Lætius inciderit: Signum ſit triſte diei,
Si Fortuna diem foveat, ſit durior hora.
Idcirco nihil in totum ſibi credere fas eſt,
Non annos Signis, menſes vertentibus annis,
Menſibus aut luces, aut omnes lucibus horas;
Quòd nunc illa nimis properant, nunc illa morantur,
Et modò deeſt aliud, modò adeſt, vicibúſque recedit,
Aut redit, atque alio mutatur tempore tempus
Interpellatum variatâ ſorte dierum.
Et quoniam dixi per ſingula tempora vitæ,
Quod quandoque genus venit, cujúſque ſit aſtri
Quiſque annus, cujus menſis, ſimul hora, diéſque:
Altera nunc ratio, quæ ſummam continet ævi,
Reddenda eſt; quot quæque annos dare Signa feruntur.
Quæ tibi cùm finem vitæ per ſidera quæris,
Reſpicienda manet ratio, numeriſque notanda.
Bis quinos annos Aries, unúmque triente
Fraudatum dabit. Appoſitis, tu, Taure, duobus
Vincis: ſed totidem Geminorum vinceris aſtro.
Túque bis octavos, Cancer, binóſque trientes,
Biſque novem, Nemeæe, dabis, beſſémque ſub illis.
Erigone geminátque decem, geminátque trientem.
Nec plures fuerint Libræ, quàm Virginis anni.
Scorpius æquabit tribuentem dona Leonem,
Centauri fuerint eadem, quæ munera Cancri.
Ter quinos, Capricorne, dares, ſi quatuor eſſent
Appoſiti menſes. Triplicabit Aquarius annos
Quatuor, & menſes vitam producit in octo.
Piſces ac Aries & ſorte & finibus hærent:
Luſtra decem tribuent Solis cum menſibus octo.
Nec ſatis eſt annos Signorum noſcere certos;
Ne lateat ratio finem quærentibus ævi,
Templa quoque & partes Cœli ſua munera nôrunt,
Et proprias tribuunt certo diſcrimine ſummas,
Cùm bene conſtiterit ſtellarum conditus ordo.
Sed mihi Templorum tantùm nunc jura canentur:
Mox veniet mixtura ſuis cum viribus omnis;
Cùm bene materies fuerit præcognita rerum,
Non interpoſitis turbabitur undique membris.
Si bene conſtiterit primo ſub Cardine Luna,
Quo redit in terras Mundus, naſcénſque tenebit

Exortum,

Exortum, octonos decies ducetur in annos,
Si duo decedant. At cùm ſub Culmine ſummo
Conſiſtet, tribus hic numerus fraudabitur annis.
Bis quadragenis Occaſus dives in actu
Solis erit, numero niſi deeſſet Olympias una.
Imáque tricenos bis fundamenta per annos
Cenſentur, bis ſex adjectis menſibus anno.
Quódque priùs natum fuerit dextrúmque Trigonum,
Hoc ſexagenos tribuit, duplicátque quaternos.
Quod fuerit lævum, prælatáque Signa ſequetur,
Tricenos annos duplicat, tres inſuper addit.
Quæque ſuper Signum naſcens hoc ordine primum
Tertia forma eſt, & ſummo jam proxima Cœlo,
Hæc ter vicenos geminat, tres attrahit annos.
Quæque infrà veniet ſpatio diviſa ſub æquo,
Per quinquagenas complet ſua munera brumas.
Quémque locum ſuperat naſcens Horoſcopus, ille
Dena quater revocat vertentis tempora Solis,
Accumulátque duos cutius, juvenémque relinquit.
At qui præcedit ſurgentis Cardinis horam,
Vicenos ternóſque dabit naſcentibus annos,
Vix deguſtatam rapiens ſub flore juventam.
Quod ſuper Occaſus eſt, templum dena remittit
Annorum ſpatia, & decimam tribus applicat auctis.
Inferius puerum interimet, bis ſéxque peractis
Immatura trahet natalis corpora morbus.
Sed tamen inprimis memori ſunt mente notanda,
Partibus adverſis quæ ſurgunt condita Signa,
Diviſúmque tenent æquo diſcrimine Cœlum,
Quæ Tropica appellant, quòd in illis quatuor anni
Tempora vertuntur Signis, nodóſque reſolvunt,
Totúmque emittunt converſo Cardine Mundum,
Inducúntque novas Operum Rerúmque figuras.
Cancer ad Æſtivæ fulget faſtigia zonæ,
Extendítque diem ſummum, parvóque receſſu
Deſtruit, ut, quanto fraudavit tempore luces,
In tantum noctes augeſcat ſumma per omnes.
Tum Cererem fragili properat diſtinguere culmo
Campus, & in varias diſtringunt membra palæſtras:
Et tepidum Pelagus ſedatis languet in undis.
Tunc & bella fero tractantur Marte cruenta;
Nec Scythiam defendit Hyems: Germania ſiccâ
Jam tellure fugit; Nilúſque tumeſcit in arva.
Hic rerum ſtatus eſt, Cancri cùm ſidere Phœbus
Solſtitium facit, & ſummo verſatur Olympo.
Parte ex adversâ Brumam Capricornus inertem
Per minimas cogit luces, & maxima noctis
Tempora, produeſtque diem, tenebráſque reſolvit,
Inque vicem nunc damna facit, nunc tempora ſupplet.
Tunc riget omnis ager: clauſum mare: condita caſtra.
Nec tolerant medias hyemes ſudantia ſaxa:
Státque uno Natura loco: paulúmque quieſcit.
Proxima in effectu ſimiles referentia motus
Eſſe ferunt, noctes æquantia Signa diebus.
Namque Aries Phœbum repetentem ſidera Cancri
Inter principium reditûs, finémque coercet,
Tempora diviſo jungens concordia Mundo:
Convertítque vices, victúmque ad ſidera Brumæ
Exuperare diem jubet, & ſuccumbere noctes,
Æſtivi donec veniant ad ſidera Cancri.
Tum primùm miti pelagus conſternitur undâ;
Et varios audet flores emittere tellus.
Tunc pecudum, voluerúmque genus per pabula læta
In Venerem, partúmque ruit; totúmque canorâ
Voce nemus loquitur, frondémque vireſcit in omnem.
Viribus in tantum ſegnis Natura movetur.
Huic ex adverſo ſimili cum ſorte refulget
Libra diem noctémque pari cum fœdere ducens,
Tantùm quod victas uſque ad ſe vincere noctes
Ex ipsâ jubet ad Brumam, cum tempora vincunt.
Tunc Liber gravidâ deſcendit plenus ab ulmo,
Pinguiáque expreſſis deſpumant muſta racemis.
Mandant & ſulcis Cererem, dum terra tepore
Autumni reſoluta patet, dum ſemina ducit.
Quatuor hæc in arte valent, & tempora vertunt:
Sic hos atque illos rerum flectentia caſus,
Nec quidquam in primâ patientia ſede manere.
Sed non per totas æqua eſt verſura figuras,
Omnia nec plenis vertuntur ſidera Signis.
Una dies ſub utroque æquat ſibi tempore noctem;
Nam Libra atque Aries Autumnum Vérque figurant.
Una dies toto Cancri longiſſima Signo,
Cui nox æqualis Capricorni ſidere fertur.
Cætera nunc urgent vicibus, nunc tempora cedunt.
Una ergo in Tropicis pars eſt cernenda figuris,
Quæ moveat Mundum; quæ rerum tempora mutet;
Fata novet; conſulta alios declinet in uſus;
Momina in adverſum flectat, rursúſque reſolvat.
Has quidam vires octavâ in parte reponunt.
Sunt quibus eſſe placet decimâ. Nec deruit auctor,
Qui primæ momenta daret, frenóſque dierum.

LIBER QUARTUS.

QUID tam ſollicitis vitam conſumimus annis?
Torquemúrque metu, cœcâque cupidine rerum?
Æternîſque ſenes curis, dum quærimus ævum,
Perdimus, & nullo votorum fine beati
Victuros agimus ſemper, nec vivimus unquam?
Pauperiórque bonis quiſque eſt, quò plura requirit;
Nec quod habet, numerat: tantum quod non habet, optat:
Cúmque ſui parvos uſus Natura repoſcat,
Materiam ſtruimus magnæ per vota ruinæ;
Luxuriámque lucris emimus, luxúque rapinas;
Et ſummum cenſûs pretium eſt effundere cenſum?
Solvite, mortales, animos curáſque levate,
Tótque ſupervacuis vitam deplete querelis.
Fata regunt Orbem, certâ ſtant omnia lege:
Longáque per certos ſignantur tempora caſus.
Naſcentes morimur, fini̇ſque ab origine pendet.
Tunc & opes, & regna fluunt & ſæpius orta
Paupertas, artéſque datæ, moréſque creati,
Et vitia, & clades, damna & compendia rerum.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum;
Fortunámve ſuis invitam prendere votis,
Aut fugere inſtantem. Sors eſt ſua cuique ferenda.
An niſi Fata darent leges vitæque necíſque,
Fugiſſent ignes Æneam? Troja ſub uno
Non everſa viro fatis viciſſet in ipſis?
Aut Lupa projectos nutriſſet Martia fratres?
Romáque ſic enata foret, pecudúmque magiſtri
In Capitolinos auxiſſent culmina montes,
Includíve ſuâ potuiſſet Jupiter arce?
Captus & à captis Orbis foret? Igne ſepulto
Vulneribus victor repetîſſet Mutius Urbem?
Solus & oppoſitis clauſiſſet Horatius armis
Pontem Urbémque ſimul? Rupiſſet fœdera Virgo?
Tréſque ſub unius fratres virtute jacerent?
Nulla acies vicit tantum. Pendebat ab uno
Roma viro, regnúmque Orbis ſortita jacebat.
Quid referam Cannas, admotáque mœnibus arma?
Varronémque pigrum Magnum, quòd vivere poſſet?
Póſtque tuos, Thraſymene, lacus? Fabiúmque morantem?
Accepiſſe jugum victas Carthaginis arces?
Speratum Hannibalem noſtris cecidiſſe catenis,
Exiliúmque rei furtivâ morte luiſſe?
Adde etiam vires Italas, Románque ſuiſmet
Pugnantem membris? Adice & civilia bella?
Et Cimbrum in Mario, Mariúmque in carcere victum;
Quòd conſul toties, exúlque, ex exule conſul;
Et jacuit Libycis compar jactura ruinis,
Eque crepidinibus cepit Carthaginis urbem?
Hoc niſi fata darent, nunquam Fortuna tuliſſet.
Quis te Niliaco periturum littore, Magne,
Poſt victas Mithridatis opes, pelagúſque receptum,
Et tres emenſo meritos ex orbe triumphos,
Cùm jam etiam poſſes alium cognoſcere Magnum,
Crederet, ut corpus ſepeliret naufragus ignis,
Ejectæque rogum facerent fragmenta carinæ?
Quis tantum mutare poteſt ſinè Numine Fati?
Ille etiam cœlo genitus, Cœlóque receptus,
Cùm bene compoſitis victor civilibus armis
Jura Togæ regeret, toties prædicta cavere
Vulnera non potuit, toto ſpectante Senatu,
Indicium dextrâ retiens, noménque cruore
Delevit proprio, poſſent ut vincere Fata.
Quid numerem everſas urbes, Regúmque ruinas?
Inque rogo Crœſum, Priamúmque in littore truncum,
Cui nec Troja rogus? Quid Xerxem, majus & ipſo
Naufragium Pelago? Quid capto ſanguine Regem
Romanis poſitum? raptóſque ex ignibus ignes,
Cedentémque viro flammam, qui templa ferebat?
Quot ſubitæ veniunt validorum in corpore mortes?
Séque ipſæ rurſus fugiunt, errántque per ignes?
Ex ipſis quidam elati rediere ſepulchris:
Atque his vita duplex, illis vix contigit una:

Ecce levis perimit morbus, graviórque remittit;
Succumbunt artes, rationis vincitur uſus;
Cura nocet, ceſſare juvat: mora ſæpe malorum
Dat cauſas: læduntque cibi, parcúntque venena.
Degenerant nati patribus, vincúntque parentes,
Ingeniúmque ſuum retinent: tranſítque per illum,
Ex illo Fortuna venit: furit alter amore,
Et Pontum tranare poteſt, & vertere Trojam:
Alterius ſors eſt ſcribendis legibus apta:
Ecce patrem nati perimunt, natóſque parentes:
Mutuáque armati coeunt in vulnera fratres.
Non noſtrum hoc bellum eſt: coguntur tanta moveri:
Inque ſuas ferri pœnas, lacerandáque membra.
Quòd Decios non omne tulit, non omne Camillos
Tempus, & invictum devictâ morte Catonem,
Materies in rem ſuperat, ſed lege repugnat.
Et neque paupertas breviores excipit annos:
Nec ſunt immenſis opibus venalia Fata:
Sed rapit ex ſceptro funus Fortuna ſuperbo,
Inducítque rogum Summis ſtatuítque ſepulchrum.
Quantum eſt hoc regnum, quod Regibus imperat ipſis!
Quin etiam infœlix virtus, & noxia fœlix:
Et malè conſultis precium eſt; prudentia fallit:
Nec Fortuna probat cauſas, ſequitúrque merentes,
Sed vaga per cunctos nullo diſcrimine fertur.
Scilicet eſt aliud, quod nos cogátque rogátque,
Majus, & in proprias ducat mortalia leges,
Attribuátque ſuos ex ſe naſcentibus annos,
Fortunæque vices. Permiſcet ſæpe ferarum
Corpora cum membris hominum; non ſeminis ille
Partus erit (quid enim nobis commune ferîſque,
Quiſve in portenti noxam peccârit adulter?)
Aſtra novant formas, Cœlúmque interſerit ora.
Denique ſi non eſt Fati, cur traditur, ordo?
Cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
Nec tamen hæc ratio facinus defendere pergit,
Virtutémve ſuis fraudare in præmia donis.
Nam neque mortiferas quiſquam minùs oderit herbas,
Quòd non arbitrio veniunt, ſed ſemine certo:
Gratia non levior tribuetur dulcibus eſcis,
Quòd Natura dedit fruges, non ulla voluntas.
Sic hominum menti tanto fit gloria major,
Quòd Cœlo gaudente venit; ruſúſque nocentes
Oderimus magis in culpam pœnáſque creatos.
Nec refert, ſcelus unde cadat: ſcelus eſſe fatendum.
Hoc quoque fatale eſt ſic ipſum expendere Fatum.
Quod quoniam docui, ſupereſt nunc ordine certo
Cœleſtes fabricare gradus, qui ducere flexo
Tramite prudentem valeant ad ſidera Vatem.
Nunc tibi Signorum mores, ſummúmque colorem,
Et ſtudii varias artes ex ordine reddam.
Dives fœcundis Aries in vellera lanis,
Exutúſque novis rurſus ſpem ſemper habebit:
Naufragiúmque inter ſubitum centúſque beatos
Creſcendo cadet, & natis in damna feretur;
In jugulúmque dabit fructos, & mille per artes
Vellera diverſos ex ſe parientia quæſtus:
Nunc glomerare rudes, nunc rurſus ſolvere lanas,
Nunc tenuare levi filo, nunc ducere telas,
Nunc emere, & varias in quæſtum vendere veſtes,
Queis ſinè non poterant ullæ ſubſiſtere gentes,
Vel ſinè luxuriâ; tantum eſt opus! Ipſa ſuimet
Aſſeruit Pallas manibus, dignúmque putavit,
Séque in Arachneâ magnum putat eſſe triumphum.
Hæc ſtudia & ſimiles ducet naſcentibus artes,
Et dubia in trepido præcordia pectore finget,
Séque ſuâ ſemper cupientia vendere laude.
Taurus ſimplicibus donabit rura colonis,
Pacatiſque labor veniet: nec præmia laudis,
Sed terræ tribuet partus: ſummittit aratris
Colla, jugúmque ſuis poſcit cervicibus ipſe.
Ille, ſuis Phœbi portat cum cornibus orbem,
Militiam indicit terris, & ſegnia rura
In veteres revocat cultus dux ipſe laboris;
Nec jacet in ſulcis, ſolvítque in pulvere pectus.
Serranus Curióſque tulit, faſcéſque per arva
Tradidit, éque ſuo Dictator venit aratro.
Laudis amor, tacitæ mentes & corpora tarda
Mole valent, habitátque puer ſub fronte Cupido.
Mollius è Geminis ſtudium eſt, & mitior ætas
Per varios cantus modulatáque vocibus ora,
Et graciles calamos, & nervis inſita verba,
Ingenitúmque ſonum. Labor eſt etiam ipſa voluptas.
Arma procul lituóſque volunt, triſtémque ſenectam:
Otia & æternam peragunt in morte juventam:
Inveniunt & in aſtra vias, numeriſque modiſque
Conſummant orbem, poſtquam ipſos ſidera linquunt.
Natura ingenio minor eſt, pérque omnia ſervit.
In tot fœcundi Gemini commenta feruntur.
Cancer ad ardentem fulgens in Cardine vittam,
Quam Phœbus ſummis revocatus curribus ambit,
Articulum Mundi retinet, lucéſque reflectit:
Ille tenax animi, nullóſque effuſus in uſus,
Attribuit varios quæſtus, artémque lucrorum:
Merce peregrinâ Fortunam ferre per urbes,
Et gravia annonæ ſpeculantem incendia, ventis
Credere opes, Orbíſque Orbi bona vendere poſſe,
Tótque per ignotas commercia jungere terras,
Atque alio ſub Sole novas exquirere prædas,
Et rerum pretio ſubitos componere cenſus.
Navigat, & celeres optando ſortibus annos,
Dulcibus uſuris æquo quoque tempora vendit.
Ingenium ſolers, ſuáque in compendia pugnax.
Quis dubitet vaſti quæ ſit natura Leonis?
Quáſque ſuo dictet Signis naſcentibus artes?
Ille novas ſemper pugnas, nova bella ferarum
Apparat, & pecorum ſpolio viviſque rapinis.
Hoc habet in ſtudium, poſtes ornare ſuperbos
Pellibus, & captas domibus præfigere prædas,
Et pacare metu ſylvas, & vivere rapto.
Sunt quorum ſimiles animos nec mœnia frenent,
Sed pecorum membris mediâ graſſentur in urbe,
Et laceros artus ſuſpendant fronte tabernæ,
Luxuriæque parent cædem, mortéſque lucrentur.
Ingenium ad ſubitas iras, faciléſque receſſus,
Ac quale eſt puero: ſententia pectore ſimplex.
At, quibus Erigone dixit naſcentibus ævum,
Ore, magiſterio nodóque coërcita virgo,
Ad ſtudium ducit mores & pectora doctis
Artibus inſtituit: nec tam compendia cenſûs,
Quàm cauſas, viréſque dabit perquirere rerum.
Illa decus linguæ faciet, regnúmque loquendi,
Atque oculos mentis, quæ poſſit cernere cuncta,
Quamvis occultis Naturæ condita cauſis.
Hic & ſcriptor erit velox, cui littera verbum eſt,
Quique notis linguam ſuperet, curſúmque loquentis
Excipiat longas nova per compendia voces.
In vitio bonus: & teneros pudor impedit annos,
Magnáque naturæ cohibendo munera frænat.
Hinc fœcundus erit, quod mirum in Virgine, partus.
Librantes noctem Chelæ cum tempore lucis,
Per nova maturi poſt annum tempora Bacchi,
Menſuræ & tribuent uſus & pondera rerum,
Et Palamedeis certantem viribus ortum,
Qui primus numeros rebus, qui nomina ſummis
Impoſuit, certúmque modum, propriáſque figuras.
Hic etiam legum tabulas, & condita jura
Noverit, atque notis levibus pendentia verba:
Et licitum ſciet, & vetitum quæ pœna ſequatur,
Perpetuus populi privato in limine Prætor.
Non alio potius genitus ſit Servius aſtro,
Qui leges potiùs poſuit, quàm jura retexit.
Denique in ambiguo fuerit quodcumque locatum,
Et Rectoris egens, diriment examina Libræ.
Scorpius, armatâ violentâ cuſpide caudâ,
Qui (ſua cùm Phœbi currum per ſidera ducit)
Rimatur terras & ſulcis ſemina miſcet,
In bellum ardentes animos, & Martia caſtra
Efficit & multo gaudentem ſanguine civem:
Nec prædâ, quàm cæde magis; cúmque ipſa ſub armis
Pax agitur, capiunt ſaltus, ſylváſque peterrant:
Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum:
Nunc caput in mortem vendunt, & funus arenæ:
Atque hoſtem ſibi quiſque parat, cùm bella quieſcunt.
Sunt quibus & ſimulacra placent, & ludus in armis,
(Tantus amor pugnæ eſt,) diſcúntque per otia bellum,
Et quodcumque pari ſtudium producitur arte.
At quibus in biſero Centauri corpore ſors eſt
Naſcendi conceſſa, libet ſubjungere currus,
Ardentes & equos ad mollia ducere fræna,
Et totis armenta ſequi paſcentia campis,
Quadrupedum omne genus poſitis domitare magiſtris,
Exorare tigres, rabiémque auferre leoni,
Cúmque elephante loqui, tantámque aptare loquendo
Artibus humanis varia ad ſpectacula molem.
Quippe feræ mixtum eſt hominis per ſidera corpus,
Impoſitúmque manet; quocirca regnat in illis.
Quódque intenta gerit curvato ſpicula cornu,

Et

Et nervos tribuit membris, & acumina cordi,
Et celeres motus, nec delaſſabile pectus.
  Veſta tuos, Capricorne, fovet penetralibus ignes:
Hinc artes ſtudiúmque trahis. Nam quidquid in uſus
Ignis agit, poſcítque novas ad munera flammas,
Sub te cenſendum eſt. Scrutari cæca metalla,
Depoſitas & opes, terræque exurere venas,
Materiémque manu certâ duplicarier arte:
Quidquid & argento fabricatur, quidquid & auro:
Quòd ferrum calidi ſolvant, atque æra camini,
Conſumántque foci Cererem, tua munera ſurgent.
Addis & in veſtes ſtudium, mercémque fugantem
Frigora, brumalem ſervans per ſidera ſortem,
Quâ retrahis ductas ſumma ad faſtigia noctes,
Naſcentémque facis revocatis lucibus annum.
Hinc eſt mobilitas rerum, mutatáque ſæpe
Mens nutat. At melior juncto ſub Piſce ſenecta eſt.
Pars prior at Veneri mixto cum crimine ſervit.
  Ille quoque inflexâ fontem qui projicit urnâ,
Cognatas tribuit juvenilis Aquarius artes.
Cernere ſub terris undas, inducere terris,
Ipſáque converſis aſpergere fluctibus aſtra;
Littoribúſque novis per luxum ludere ponto;
Et varios fabricare lacus, & flumina ficta,
Et peregrinantes domibus ſuſpendere rivos.
Mille ſub hôc habitant artes, quas temperat unda,
Quæ per aquas veniunt, operum pontéſque ſequuntur.
Quippe etiam Mundi faciem ſedéſque movebit
Sidereas, Cœlúmque novum verſabit in orbem.
Mite genus, dociléſque fluunt ab ſidere partus:
Pectora nec ſordent: faciles in damna feruntur:
Nec deeſt, nec ſupereſt cenſus. Sic profluit Urna.
  Ultima quos gemini producunt ſidera Piſces,
His erit in pontum ſtudium, vitámque profundo
Credent, & puppes, aut puppibus arma parabunt:
Quidquid & in proprios pelagus deſiderat uſus.
Innumeræ veniunt artes, vix nomina rebus
Sufficiunt. Tot ſunt, parvæ quot membra carinæ.
Adde gubernandi ſtudium. Pervenit in aſtra,
Et Pontum Cœlo conjunxit. Noverit Orbem
Fluminaque & portus Mundi, ventóſque neceſſe eſt:
Jámque huc atque illuc agilem convertere clavum,
Et frænare ratem, fluctúſque effindere rectos:
Aut remos agitare & lentas flectere tonſas.
Et placidum inductis evertere retibus æquor,
Littoribúſque ſuis populos exponere captos:
Aut uncos celare cibis, aut carcere fraudem.
Navales etiam pugnas, pendentia bella
Attribuunt, pelagſque infectos ſanguine fluctus.
Fœcundum genus eſt natis & amica voluptas,
Et celeres motus, mutatáque cuncta per ævum.
  Hos tribuunt mores, atque has naſcentibus artes
Bis ſex materiâ propriâ pollentia Signa.
  Sed nihil in ſemet totum valet. Omnia vires
Cum certis ſociant Signis ſub partibus æquis,
Et velut hoſpitio mundi commercia jungunt,
Concedúntque ſuas partes retinentibus aſtris.
Quam partem decimam dixere Decania gentes;
A numero nomen poſitum eſt, quòd partibus aſtra
Condita triceenis propriâ ſub ſorte feruntur,
Et tribuunt denas in ſe coeuntibus aſtris,
Inque vicem terris habitantur ſidera Signis.
  Sic altis Natura manet conſepta tenebris,
Et verum in Cœlo eſt multâ cum ambagine rerum.
Nec brevis eſt uſus, nec amat compendia Cœlum:
Verùm aliis alia oppoſita eſt & fallit imago,
Mentitúrque ſuas vires, & numina celat.
Quæ tibi non oculis, altâ ſed mente fuganda eſt
Caligo, penitúſque Deus, non fronte notandus.
  Nunc quæ ſint conjuncta, quibus, quóve ordine red- [dam,
Ne lateant aliæ vires aliena per aſtra.
  Aſtrorum princeps primam ſervat ſibi partem:
Altera ſors Tauro. Geminis pars tertia cedit.
Sic inter denas diviſum ducitur aſtrum.
Tot ducit vires, dominos quotcumque recepit.
  Diverſa in Tauro ratio eſt, nec parte ſub ullâ
Cenſetur: Cancro primam: mediámque Leoni:
Extremam Erigonæ tribuit Natura per aſtrum.
Stat tamen & proprias miſcet per ſingula vires.
  Libra decem partes Geminorum prima capeſſit:
Scorpius adjunctas: Centauri tertia pars eſt.
Nec quiſquam numero diſcernitur: ordine cedit.
  Cancer, qui adverſum Capricorni dirigit aſtrum,
Bis quinas primùm partes dignatur in illo:
(Temporis articulo ſub quo cenſetur & ipſe,
Quod facit æquales luces hiemalibus umbris,
Cognatámque gerit diverſo in Cardine legem:)
Alterius partis perfundit Aquarius ignes:
Quem ſubeunt Piſces extremo ſidere Cancri.
  At Leo conſortis meminit ſub lege Trigoni,
Lanigerúmque ducem recipit: Taurúmque Quadrato
Conjunctum ſibi: ſub Geminis pars tertia fertur.
Hos quoque conjungit per ſenos linea flexus.
  Præcipuum Erigone Cancro concedit honorem,
Cui tribuit primam partem: vicina relicta eſt
Vicino, Nemeæe, tibi: pars ipſius ima eſt,
Quæ faſtidito conceſſa eſt jure potiri.
  Sed Libra exemplo gaudet, pariterque regentem
Noctes atque dies diverſo in tempore ſecum
Lanigerum ſequitur. Veris juga temperat ille,
Hæc Autumnales componit lancibus horas.
Nulli concedit primam: tradítque ſequenti
Vicinam partem: Centauri tertia ſumma eſt.
  Scorpius in primâ Capricornum parte locavit:
Alterius dominum, qui nomen fecit ab undis:
Extremas voluit partes ſub Piſcibus eſſe.
  At qui contento minitatur ſpicula nervo,
Lanigero primas tradit ſub lege Trigoni.
Et medias Tauro partes: Geminíſque ſupremas.
  Nec manet ingratus Capricornus crimine turpi;
Sed munus reddit Cancro, recipíſque receptus,
Principiúmque ſui donat: conjuncta Leonis
Regna ferunt: ſummas partes at Virginis eſſe.
  Fontibus æternis gaudens Urnáque fluenti,
Jura ſui Libræ permittit prima regenda:
Hærentéſque decem partes Nepa vendicat ipſi:
Summas Centaurus retinet Juvenile per aſtrum.
  Jam ſuperant gemini Piſces, qui ſidera claudunt.
Lanigero primos tradunt in finibus uſus:
Pérque decem medias partes tu, Taure, receptus:
Quod ſupereſt, ipſi ſumunt; útque orbe feruntur
Extremo, ſic & ſortis pars ultima cedit.
  Hæc ratio retegit latitantis tempora Mundi,
In pluréſque modos, repetitáque nomina Cœlum
Dividit, & meliùs ſociat quoque. Sæpius Orbem,
Ne tua ſub titulis fallantur pectora notis,
Diſſimulant, non oſtendunt mortalibus aſtra.
Altiùs eſt acies animi mittenda ſagacis;
Inque alto quærenda manent, junctíſque ſequendum
Viribus. Et cujus Signi quis parte creatur,
Ejus habet mores atque illo naſcitur aſtro.
Talis per denas ſortes Natura feretur.
  Teſtis erit varius ſub eodem ſidere fœtus,
Quódque in tam multis animantum millibus, uno
Quæ veniunt Signo, tot ſunt, quot corpora, mores,
Et genus externum referunt aliena per aſtra,
Confuſíque fluunt partus hominum atque ferarum.
Scilicet in partes junguntur condita plures,
Diverſáſque ferunt proprio ſub nomine leges:
Nec tantùm lanas Aries, nec Taurus aratra,
Nec Gemini Muſas, nec merces Cancer amabit,
Nec Leo venator veniet, nec Virgo magiſtra,
Menſuris aut Libra potens, aut Scorpius armis,
Centaurúſque feris, igni Capricornus, & undis
Ipſe ſuis Juvenis, geminíſque per æquora Piſces:
Mixta ſed in plures ſociantur ſidera vires.
  Multum, inquis, tenuémque jubes me ferre laborem,
Cernere cùm facili lucem ratione viderer.
  Quod quæris, Deus eſt. Conaris ſcandere Cœlum,
Fatáque fatali genitus cognoſcere lege,
Et tranſire tuum pectus, Mundóque potiri.
Pro pretio labor eſt, nec ſunt immunia tanta.
Nec mirere viæ flexus, rerúmque catenas.
Admitti potuiſſe ſat eſt: ſunt cætera noſtra.
  At niſi perfoſſis fugiet te montibus aurum,
Rurſus & in magnâ mergis caligine mentem,
Obſtabítque ſuis opibus ſuperaddita tellus.
Ut veniant gemmæ, totus tranſibitur Orbis:
Nec lapidum pretio pelagus cepiſſe pigebit.
Annua ſolliciti conſummant vota Coloni,
Et quantæ mercedis erunt fallacia rura?
Quæremus lucrum navi, Martémque ſequemur
In prædas? pudeat tanto bona velle caduca!
Luxuriæ quoque militia eſt vigil, atque ruinis:
Venter & ut pateat, ſuſpirant ſæpe nepotes.
Quid Cœlo dabimus? Quantum eſt, quo veneat omne?
Impendendus homo eſt, Deus eſſe ut poſſit in ipſo.
Hâc tibi naſcentum mores ſunt lege notandi.

Nec ſatìs eſt Signis dominantia diſcere Signa
Per denos numeros, & quæ ſint inſira cuique.
Sed proprias partes ipſas ſpectare memento,
Vel glacie rigidas, vel quas exuſſerit ignis;
Et (ſteriles utroque tamen) quas longior humor,
Quáſque minor jam ſuccus obit. Namque omnia mixtis
Viribus, & vario conſurgunt ſidera textu.
Eſt æquale nihil. Terrenos aſpice tractus,
Et maris, & notis fugientia flumina ripis;
Crimen ubique frequens, & laudi noxia juncta eſt.
Sic ſterilis terris lætis intervenit annus,
Ac ſubitos rumpit parvo diſcrimine fœtus;
Et modò portus erat pelagi, jam facta Charybdis,
Laudatíſque cadit poſt paulum gratia ponti.
Et nunc per Scopulos, nunc campos labitur amnis,
Aut faciens iter, aut quærens veniſve, rediſtve.
Sic etiam Cœli partes variantur in aſtris:
Ut Signum à Signo, ſic à ſe diſcrepat ipſum,
Momentóque negat vires, uſúmque ſalubrem.
Quódque per has geritur partes, ſinè fruge creatur,
Aut cadit, aut multis ſentit bona mixta querelis.
Hæ mihi ſignandæ proprio ſunt carmine partes.
Sed quis tot numeros toties ſub lege referre?
Tot partes iterare queat? Tot dicere ſummas
Per varios caſus? Faciem mutare loquendi?
Incinimus ſic verba, piget. Sed gratia deerit,
In vanúmque labor cedit, quem deſpicit auris.
Sed mihi per carmen Fatalia jura ferenti,
Et ſacros Cœli motus, ad juſſa loquendum eſt.
Nec fingenda datur, tantùm monſtranda figura.
Oſtendiſſe Deum nimis eſt, dabit ipſe ſibimet
Pondera. Nec fas eſt verbis ſuſpendere Mundum;
Rebus enim major. Nec parva eſt gratia noſtri
Oris, ſi tamen hæc poterit ſignare canendo.
Accipe, damnandæ quæ ſint per ſidera partes.
Lanigero pars quarta nocet, nec ſexta ſalubris.
Septima pars illi à decumâ, decumæque ſecunda;
Quæque duas duplicat ſummas, ſeptémque novémque;
Unáque viginti numeris pars addita, lædit;
Et quinta, & duram conſummat ſeptima partem.
Tauri nona mala eſt; ſimilis quoque tertia pars eſt
Poſt decimam, nec non decumæ pars ſeptima juncta: eſt
Bíſque undena nocens; & bis duodena nocens eſt;
Quæque decem tréſque ingeminat; fraudátque duobus
Triginta numeris; & tu triceſima ſumma.
Peſtifera in Geminis pars prima, & tertia Signis;
Septima non melior; ter quina & noxia pars eſt:
Unáque bis denis brevior nocet: unáque major:
Et ſimilis noxæ veniet viceſima quinta:
Cúmque duæ ſubeunt; vel cùm ſe quatuor addunt.
Nec Cancri prima immunis, nec tertia pars eſt:
Nec ſexta octavæ ſimilis: decumæque peractæ
Prima rapit; nec ter quinæ clementior uſus:
Septima poſt decimam luctum, & vigeſima portat:
Et quinta accedens, & ſeptima, nonáque ſumma.
Tu quoque contactu primo, Nemeæe, timendus:
Et quartâ ſub parte premis: bis quinta ſalubri
Térque caret Cœlo: viceſima & altera lædit:
Et tribus appoſitis junctim, totidémque ſecutis:
Ultima nec primâ melior triceſima pars eſt.
Erigones nec pars prima eſt, nec ſexta, nec una
Ad decumam, nec quarta, nec octava utilis unquam:
Proxima viginti numeris, & quarta, timendæ;
Et quæ ter decimam claudit ſors ultima partem.
Et quinta in Chelis, & ſeptima inutilis eſto:
Septima & undecimæ, decimæque & tertia juncta:
Quartáque bis denis actis, & ſeptima; & ambæ
Quæ numerum claudunt, nona & triceſima, partes.
Scorpius in primâ reus eſt, cui tertia pars eſt,
Et ſexta & decima, & quæ ter quoque quina notatur:
Undecimam geminans; & quæ viceſima quinta eſt,
Octavóque manet numero, nonúmque capeſſit.
Si te Fata ſinant, quartam ne delige partem
Centauri; fuge & octavam: bis ſéxque peractis,
Octo bis aut denis, metuendus dicitur aer:
Cúmque iterum duodena refert; aut terna decémque;
Aut ſeptena quater; vel cùm ter dena figurat.
Nec pars optanda eſt Capricorni ſeptima; nona
Conſentit: decimámque ſequens, quam tertia ſignat;
Et tribus, aut unâ quæ te, viceſima, fraudet;
Quæve auget quintâ; numero vel ſexta feretur.

* * * *

Damnanda eſt decimæ ſuccedens prima peractæ;
Tertiáque, & quinta, & numero quæ condita nono eſt:
Et poſt viginti prima; & viceſima quinta;
Cúmque illâ quartam accumulans viceſima nona.
Tertia per geminos, & quinta, & ſeptima Piſces,
Undecima, & decimæ metuenda eſt ſeptima juncta.
Et quinta in quinos numeros revocata; duáſque
Accipiens ultrà ſummas metuenda feretur.
Hæ partes ſterilem ducunt & frigore & igne
Aëra; vel ſicco, vel quòd ſuperaverit humor.
[Si rapidus Mavors ignes jaculatur in illum,
Saturnus ſumet glaciem, Phœbúſque calores.]
Nec te perceptis Signorum cura relinquat
Partibus, in tempus quædam mutantur, & ortu
Accipiunt proprias vires, ultráque remittunt.
Namque ubi ſe ſummis Aries attollit ab undis,
Et cervice prior flexâ, quàm cornibus ibit,
Non contenta ſuo generabit pectora ſenſu:
Sed dabit in prædas animos, ſulvétque pudorem.
Tanta audere juvat. Sic ipſe in cornua fertur,
Et ruit, & mutat non ullis ſedibus idem.
Mollia per placidas delectant otia curas:
Sed juvat ignotas ſemper tranſire per urbes,
Scrutarſque novum pelagus, totius & eſſe
Orbis in hoſpitio. Teſtis tibi Laniger ipſe,
Cùm vitreum findens aurato vellere Pontum,
Orbatúmque ſuâ Phryxum per fata ſorore
Phaſidos ad ripas, & Colchida tergore vexit.
At quos prima creant naſcentis ſidera Tauri,
Fœminei jaceant. Nec longè cauſa petenda eſt,
(Si modò per cauſas Naturam quærere fas eſt.)
Averſus venit in Cœlum, divéſque Puellis,
Pleïadum parvo referens glomerabile ſidus.
Accedent & ruris opes; propriâque juvencum
Dote per inverſos exornat vomere campos.
Sed Geminos æquâ cùm præfert unda tegíſque
Parte, dabit ſtudia, & doctas producet ad artes.
Nec triſte ingenium, ſed dulci tincta lepore
Corda creat; vociſque bonis, cytharæque ſonantis
Inſtruit, & voces læto cum pectore jungit.
At niger obſcurâ Cancer cùm nube feretur,
Quæ velut exutus Phœbeis ignibus ignis
Deficit, & multâ fuſcat caligine ſidus,
Lumina deficient ortos, geminámque creatis
Mortem Fata dabunt. Se quiſque, ut vivit, & effert.
Si cui per ſummas avidus produxerit undas
Ora Leo, & ſcandat malis hiſcentibus Orbem;
Ille patri natíſque reus, quas ceperit ipſe,
Non legabit opes, cenſúmque immerget in ipſo.
Tanta fames animúmque cibi tam dira cupido
Corripit, ut capiat ſemet, neque compleat unquam;
Inque epulas ſunus revocet pretiúmque ſepulchri.
Erigone ſurgens, quæ rexit ſæcula priſca
Juſtitiâ, rurſúſque eadem labentia fugit,
Alta per imperium tribuit faſtigia ſummum:
Rectorémque dabit legum juríſque ſacrati,
Sancta pudicitiâ Divorum templa colentem.
Sed cùm autumnales cœperunt ſurgere Chelæ,
Fœlix æquato genitus ſub pondere Libræ,
Judex extremæ ſiſtet vitæque neciſque:
Imponétque jugum terris, legéſque rogabit.
Illum urbes & regna trement, nutúque regentur
Unius, & Cœli poſt terras jura manebunt.
Scorpius extremæ cùm tollit lumina caudæ,
Si quis erit terris tum ſuffragantibus ortus,
Urbibus augebit terras, junctíſque juvencis
Mœnia ſuccinctus curvo deſcribet aratro,
Aut ſternet poſitas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet ariſtas.
Tanta erit & virtus, & cum virtute poteſtas.
Nec non Arcitenens, primâ cùm veſte reſurgit,
Pectora clara dabit bello, magníſque triumphis
Conſpicuum patrias victorem ducet ad arces:
Altáque nunc ſtatuet, nunc condita mœnia vertet.
Sed nimiùm indulgens rebus fortuna ſecundis
Invidet in faciem, ſævítque aſperrima fronti.
Horrendus bello Trebiam, Cannáſque, lacúmque
Ante fugam tali penſabat imagine victor.
Ultimus in caudæ Capricornus acumine ſummo
Militiam ponto dictat, puppíſque colendæ
Dura miniſteria, & vitæ diſcrimen inertis.
Quòd ſi quem ſanctúmque velis, caſtúmque, probúm-
Hic tibi naſcetur, cùm primus Aquarius exit. [que,
Néve ſit in primos animus procedere Piſces;
Garrulitas odioſa datur, linguæque venenum
Verba maligna novas muſſantis ſemper ad aures:

Cri-

Crimina per populum populi fert ore maligno:
Nulla fides inerit natis, ſed ſumma libido:
Ardentem medios animum libet ire per ignes.
Scilicet in Piſcem ſeſe Cytherea novavit,
Cùm Babyloniacas ſubmerſa profugit in undas
Anguipedem alatis humeris Typhona furentem:
Inſeruitque ſuos ſquammoſis piſcibus ignes.
Nec ſolus fuerit geminis ſub Piſcibus ortus:
Frater erit, dulciſve ſoror, matérve duorum.
Nunc age diverſis dominantia ſidera terris
Percipe. Sed ſumma eſt rerum repetenda figura.
Quatuor in partes Cœli deſcribitur Orbis,
Naſcentem, lapſúmque diem, medióſque calores,
Téque, Helice. Totidem venti de partibus iiſdem
Erumpunt, ſecúmque gerunt per inania bellum.
Aſper ab Axe ruit Boreas: fugit Eurus ab Ortu:
Auſter amat Medium Solem: Zephyrúſque profectum.
Hos inter binæ mediis è partibus auræ
Expirant ſimiles mutato nomine flatus.
Ipſa natat tellus pelagi luſtrata coronâ
Cingentis medium liquidis amplexibus Orbem.
Inque ſinus pontum recipit, qui veſpere ab atro
Admiſſus, dextrâ Numidas, Libyámque calentem
Abluit, & magnæ quondam Carthaginis arces;
Littoráque in ſyrtes revocans ſinuata vadoſas,
Rurſúſque ad Nilum directis fluctibus exit.
Læva freti cædunt Hiſpanas æquore gentes;
Téque in vicinis hærentem, Gallia, terris;
Italiæque urbes dextram inſinuantis in undam
Uſque canes ad, Scylla, tuos, avidámque Charybdim
Ac ubi ſe primùm porta mare fudit ab illâ,
Enatat Ionio, laxáſque vagatur in undas:
Et priùs in lævam ſe fundens circuit omnem
Italiam, atque Adriaum cognitatur nomine pontum,
Eridanúſque bibit fluctus, ſecat æquore lævum
Illyrium, Epirúmque lavat; claramque Corinthum,
Et Peloponneſi patulas circumvolat oras.
Rurſus & in lævum refluit, vaſtóque receſſu
Theſſaliæ fines, & Achaïca præterit arva.
Hic pontus, Juvenſque fretum merſæque Puellæ
Truditur invitum, fauceſque Propontidos arctæ
Euxino jungit ponto, Mœotis & undis,
Quæ tergo conjuncta manet, pontúmque miniſtrat.
Indè ubi in anguſtas iterum ſe navita fauces
Helleſpontiacis revocatus fluctibus effert,
Icarium Ægæúmque ſecat, lævâque nitentes
Miratur populos Aſiæ, totidémque Trophæa,
Quot loca; & innumeras gentes, arcúmque mirantem
Fluctibus; & Cilicum populos, Syriámque peruſtam,
Ingentíſque ſinu fugientes æquora terras,
Donec in Ægyptum redeant curvata per undas
Littora, Niliacis iterum morientia ripis.
Hæc medium terris circumdat linea pontum,
Atque his undarum tractum conſtringit habenis.*
Mille jacent mediæ diffuſa per æquora terræ.
Sardiniam in Libyco ſignant veſtigia plantæ:
Trinacria Italiâ tantum præciſa receſſit:
Adverſa Euboïcos miratur Græcia montes,
Et genitrix Crete civem ſortita Tonantem:
Ægypti Cypros pulſatur fluctibus omnis.

* * * * * * * *

Tótque minora ſolo tamen emergentia ponto
Littora; & æquales Cycladas; Delónque; Rhodónque;
Aulidáque; & Tenedum; viciníque Corſica terræ
Littora Sardiniæ; primámque intrantis in Orbem
Oceani victricem Ebuſum, Balearica regna.
Innumeri ſurgunt ſcopuli, montéſque per altum.
Nec tantùm ex unâ pontus ſibi parte recluſit
Faucibus abruptis Orbem. Nam littora plura
Impulit Oceano pontus (ſed montibus altis
Eſt vetitus, totam ne vinceret æquore terram.)
Namque inter Borean, Ortúmque æſtate nitentem,
In longum anguſto penetrabilis æquore fluctus
Pervenit, & patulis tum demum funditur arvis,
Caſpiáque Euxini ſimilis facit æquora ponti.
Altera ſub medium Solem duo bella per undas
Intulit Oceanus terris. Nam Perſica fluctus
Arva tenet, titulum pelagi prædatus ab îſdem,
Quæ rigat ipſe, locis; latóque infunditur Orbi.
Nec procul, in molles Arabes terrámque ferentem
Delicias, variæque novos radicis odores,
Leniter adfundit gemmantia littora pontus,
Et terræ mare nomen habet. Media illa duobus.

* * * * * * *

Quondam Carthago regnum ſortita ſub armis,
Igneus Albanas cùm contudit Annibal arces,
Fecit & æternam Trebiam, Cannáſque ſepulcris
Obruit, & Libyam Italicas infudit in urbes.
Huic varias ſpecies diverſáque monſtra ferarum
Conceſſit bellis Natura infeſta futuris:
Horrendos angues, habitatáque membra veneno,
Et mortis partus, viventia crimina terræ,
Et vaſtos Elephantas habet; ſævóſque leones
In pœnas fœcunda ſuas parit horrida tellus,
Et portentoſos Cercopum ludit in ortus;
Ac ſterilis pejor ſiccas infeſtat arenas,
Donec ad Ægypti ponat ſua jura colonos.
Indè Aſiæ populi divéſque per omnia tellus,
Auratíſque fluunt amnes, gemmíſque relucet
Pontus: odoratæ ſpirant medicamina ſylvæ.
India notitiâ major: Parthíque, vel Orbis
Alter; & in Cœlum ſurgentis mœnia Tauri;
Tótque illum circa diviſæ nomine gentes.
Ad Tanaïm Scythicas dirimentem fluctibus urbes,
Mœotíſque lacus, Euxiníque aſpera ponti
Æquora, & extremum Propontidos Helleſpontum,
Hîc Aſiæ metam poſuit Natura potentis.
Quod ſupereſt, Europa tenet, quæ prima natantem
Fluctibus excepítque Jovem, taurúmque reſolvit,
Condere paſſa tibi ſigníſque humeríſque juvantem.
Ille puellari donavit nomine fluctus,
Et monumenta ſub hôc titulo ſacravit amoris.
Maxima terra viris, & fœcundiſſima doctis
Urbibus: in regnum florentes oris Athenæ;
Sparta manu; Thebæ Divis; & rege vel uno
Illa domus princeps Trojani Graia belli;
Theſſalia; Epiríque potens; vicináque ripis
Illyris; & Thrace Martem ſortita colonum:
Et ſtupefacta ſuos inter Germania partus:
Gallia per cenſus; Hiſpania maxima bellis:
Italia ſummâ, quam rerum maxima Roma
Impoſuit terris; Cœlóque adjungitur ipſa.
Hos erit in fines Orbis Pontúſque notandus,
Quem Deus in partes & ſingula dividit aſtra,
Ac ſua cuique dedit tutelæ regna per Orbem,
Ac proprias gentes, atque urbes addidit altas,
In quibus aſſererent præſtantes ſidera vires.
Ac velut humana eſt Signis deſcripta figura,
Ut, quanquam communis eat tutela per omne
Corpus, & in proprium diviſis artubus exiet:
Namque Aries capiti. Taurus cervicibus hæret:
Brachia ſub Geminis cenſentur: pectora Cancro:
Te ſcapulæ, Nemeæe, vocant: téque ilia, Virgo:
Libra colit clunes: & Scorpius inguine regnat:
Et femur Arcitenens: genua & Capricornus amavit:
Cruráque defendit Juvenis: veſtigia Piſces:
Sic alias aliud terras ſibi vendicat aſtrum.
Idcirco in varias leges, variáſque figuras
Diſpoſitum genus eſt hominum; proprióque colore
Formantur gentes; ſociatáque jura per artus,
Materiámque parem privato fœdere ſignant.
Flava per ingentes ſurgit Germania partus;
Gallia vicino minùs eſt infecta rubore:
Aſperior ſolidos Hiſpania contrahit artus:
Martia Romanis Orbis Pater induit ora;
Gradivúmque ſuum miſcens bene temperat artus.
Pérque coloratas ſubtilis Græcia gentes
Gymnaſium præfert vultu, fortéſque palæſtras:
At Syriam produnt torti per tempora crines:
Æthiopes maculant Orbem, tetríſque figuris
Perfuſas hominum gentes: minùs India toſtas
Progenerat, mediúmque facit moderata tenorem:
Jam propior, tellúſque natans Ægyptia Nilo
Leniùs irriguis infuſcat corpora campis:
Pœnus Arenoſis aſtrorum pulvere terris
Exſiccat populos; & Mauritania nomen
Oris habet, titulúmque ſuum fert ipſa colore.
Adde ſonos totidem vocum, totidem inſere linguas
Et mores pro ſorte pares ritúſque locorum.
Adde genus proprium ſimili ſub ſemine frugum,
Et Cererem variâ redeuntem meſſe per Orbem,
Nec paribus ſiliquas referentem viribus omnes:
Nec te, Bacche, pari donantem munere terras,
Atque alias aliis fundentem collibus uvas:
Cinnama nec totis paſſim naſcentia campis:
Diverſas pecudum facies, propriáſque ferarum,
Et duplici clauſos Elephantes carcere terræ.
Quot partes Orbis, totidem ſub partibus Orbes;

Et certis deſcripta nitent regionibus aſtra,
Perfunduntque ſuo ſubjectas æquore gentes.
Laniger in medio ſortitus ſidera Mundo
Cancrum inter gelidum, tepidi per tempora Veris,
Aſſerit in vires pontum, quem vicerat ipſe,
Virgine delapsâ cùm fratrem ad littora vexit,
Et minui deflevit onus, dorſúmque levari.
Illum etiam venerata colit vicina Propontis:
Et Syriæ gentes. & laxo Perſis amictu,
Veſtibus ipſa ſuis hærens: Nilúſque tumeſcens
In Cancrum: & tellus Ægypti juſſa natare.
Taurus habet Scythiæ montes, Aſiámque potentem;
Et molles Arabes, ſylvarum ditia regna.
Euxinus Scythicos pontus ſinuatus in arcus
Sub Geminis te, Phœbe, colit: poſt brachia fratris
Ultimus eſt poſitus Ganges. Colit India Cancrum:
Ardent Æthiopes Cancro, cui plurimus ignis;
Hoc color ipſe docet. Phrygiâ, Nemeæe, potitis,
Idææ matris famulus, regníque ferocis
Cappadocum, Armeniæque: jugis Bithynia dives
Te colit, & Macedûm tellus, quæ vicerat Orbem.
Virgine ſub caſtâ fœlix terrâque maríque
Es, Rhodos, hoſpitium recturi principis Orbem
Túque domus verè Solis, cui tota ſacrata es,
Cùm caperent lumen magni ſub Cæſare Mundi;
Ioniæ quoque ſunt urbes, & Dorica rura,
Arcades antiqui, celebratáque Caria famâ.
Quod potius regat Italiam, ſi ſeligis, aſtrum,
Quàm quod cuncta regit, quod rerum pondera novit,
Deſignat ſummas, & iniquum ſeparat æquo,
Tempora quo pendent, coeunt quo nóxque diéſque.
Heſperiam ſua Libra tenet, quâ condita Roma
Et propriis frænat pendentem nutibus Orbem;
Orbis & imperium retinet diſcrimina rerum
Lancibus & poſitas gentes tollítque premitque:
Quâ genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem.
Inferius victæ ſidus Carthaginis arces,
Et Libyam, Ægyptíque latus, donatáque regna
Eligit: Italiæque tamen reſpectat ad undas,
Tyrrhenas lacrymis radiatus Scorpius arces
Sardiniámque tenet, fuſáſque per æquora terras.
Gnoſſia Centauro tellus circumdata ponto
Paret, & in geminum Minois filius aſtrum
Ipſe venit geminus. Celeres huic Creta ſagittas
Aſſerit, intentóſque imitatur ſideris arcus.
Inſula Trinacriæ fluitantem ad jura ſororem
Subſequitur Creten, ſub eodem condita Signo:.
Proximáque Italiæ & tenui diviſa profundo
Ora pares ſequitur leges, nec ſidere rupta eſt.
Tu, Capricorne, regis, quidquid ſub Sole cadente
Eſt poſitum, gelidamque Helicen quod tangit ab illo
Hiſpanas gentes, & quod fert Gallia dives;
Téque feris dignam tantùm, Germania, matrem
Aſſerit ambiguum ſidus terræque maríſque,
Æſtibus aſſiduis terram pontúmque tenentem.
Sed Juvenis nudo formatus mollior artu,
Ægypto ad Clydáſque arces Tyriáſque recedit,
Et Cilicum gentes, vicina & Aquarius arva.
Piſcibus Euphrates datus eſt, ubi piſcis amator,
Cum fugeret Typhona Venus, ſubſedit in undis.
Magna jacet tellus magnis circumdata ripis,
Parthis; & à Parthis domitæ per ſæcula gentes;
Bactráque; & Arii; Babylon; & Suſa, Paróſque;
Nomináque innumeris vix amplectenda figuris;
Et Tigris, & Rubri radiantia littora ponti.
Sic diverſa manet tellus per ſidera cuncta,
E quibus in proprias partes ſunt jura petenda;
Namque eadem, quæ ſunt Signis, commercia ſervant.
Utque illa inter ſe coeunt, odióque repugnant,
Nunc diverſa polo, nunc & conjuncta trigono,
Quæque alia in varios effectus cauſa gubernat.
Sic terræ terris reſpondent, urbibus urbes,
Littora littoribus, regnis contraria regna.
Sic erit & ſedes fugienda, petendáque cuique;
Sic ſperanda fides; ſic & metuenda pericla,
Ut genus in terram Cœlo deſcendit ab alto.
Percipe nunc etiam, quæ ſint Ecliptica Graio
Nomine, quæ certos quaſi delaſſata per annos
Nonnunquam ceſſant ſterili torpentia motu.
Scilicet immenſo nihil eſt æquale ſub ævo,
Perpetuóſque tenet flores, vivúmque colorem:
Mutantur ſed cuncta diu, variántque per annos;
Et fœcunda ſuis ſubſiſtunt frugibus arva,
Continuóſque negant partus effœta creando:
Rurſus quæ fuerant ſteriles ad ſemina terræ,
Pòſt nova ſufficiunt, nullo mandante, tributa:
Concutitur tellus validis compagibus hærens,
Subduxítque ſolum pedibus: natat Orbis in ipſo,
Et vomit Oceanus pontum, ſitiénſque reſorbet,
Nec ſeſe ipſe capit: ſic quondam merſerat urbes,
Humani generis cùm ſolus conſtitit hæres
Deucalion, ſcopulóque Orbem poſſedit in uno:
Nec non cùm patrias Phaëthon tentavit habenas,
Arſerunt gentes, timuitque incendia Cœlum,
Fugerúntque novas ardentia ſidera flammas,
Atque uno timuit condi Natura ſepulchro:
In tantum longo mutantur tempora curſu,
Atque iterum in ſemet redeunt: ſic tempore certo
Signa quoque amittunt vires, ſumúntque receptas.
Cauſa patet, quòd Luna quibus deficit in aſtris
Orba ſui fratris, noctiſque immerſa tenebris,
Cùm medios Phœbi radios intercipit Orbis,
Nec trahit in ſe tum, quo fulget, Delia lumen:
Hæc quoque Signa ſuo pariter cum ſidere languent
Incurvata ſimul, ſolitóque excepta vigore,
Et veluti elatam Phœben in funere lugent.
Ipſa, (docet titulus cauſæ,) quæ Ecliptica Signa
Dixere antiqui, pariter ſubbina laborant,
Nec vicina loco, ſed quæ contraria fulgent:
Sicut Luna ſuo tunc tantùm deficit Orbe,
Cum Phœbum adverſis currentem non videt aſtris.
Nec tamen æquali langueſcunt tempore cuncta;
Namque modò infectus totus producitur annus,
Nunc breviùs laſſata manent, nunc longiùs aſtra,
Excedúntque ſuo Phœbeia tempora caſu.
Atque ubi perfectum eſt ſpatium, quod cuique dicatur,
Implerúntque ſuos certâ ſtatione labores
Bina per adverſum Cœlum fulgentia Signa,
Tunc vicina labant ipſis hærentia Signis,
Quæ priùs in terras veniunt terráſque relinquunt;
Sidereo non ut pugnet contrarius orbis:
Sed, quà Mundus agit curſus, inclinat & ipſe,
Amiſſáſque negat vires, nec munera tanta,
Nec ſimiles reddit noxas. Locus omnia vertit.
Sed quid tam tenui prodeſt ratione nitentem
Scrutari Mundum, ſi mens ſua cuique repugnat,
Spémque timor tollit, prohibétque à limine Cœli?
Condit enim quidquid vaſto Natura receſſu,
Mortaléſque fugit viſus & pectora noſtra.
Nec prodeſſe poteſt, quòd Fatis cuncta reguntur,
Cùm Fatum nullâ poſſit ratione videri.
Quid juvat in ſemet ſua per convicia ferri,
Et fraudare bonis, quæ nec Deus invidet ipſe;
Quóſque dedit Natura, oculos deponere mentis?
Perſpicimus Cœlum, cur non & munera Cœli?
Inque ipſos penitus Mundi deſcendere cenſus,
Seminibúſque ſuis tantam componere molem,
Et pretium Cœlo ſua per nutritia ferre,
Extremúmque ſequi pontum, terræque ſubire
Pendentis tractus, & toto vivere in Orbe?
Quanta at pars ſupereſt rationem diſcere noctis?
Jam nuſquam Natura latet, pervidimus omnem:
Et Capto potimur Mundo, noſtrúmque Parentem
Pars ſua conſpicimus, genitíque accedimus aſtris.
An dubium eſt habitare Deum ſub pectore noſtro?
In Cœlúmque redire animas, Cœlóque venire?
Utque ſit ex omni conſtructus corpore Mundus
Aëris, atque ignis ſummi, terræque, maríſque;
Spiritus & Toto rapido qui juſſa gubernat:
Sic eſſe in nobis terrenæ corpora ſortis,
Sanguineáſque animas, animum, qui cuncta gubernat,
Diſpenſátque hominem. Quid mirum noſcere Mundum
Si poſſunt homines, quibus eſt & Mundus in ipſis?
Exemplúmque Dei quiſque eſt in imagine parvâ?
An quoquam genitos, niſi Cœlo, credere fas eſt
Eſſe homines? projecta jacent animalia cuncta
In terrâ, vel merſa vadis, vel in aëre pendent:
Omnibus una quies, venter ſenſúſque per artus,
Et quia conſilium non eſt, & lingua remiſſa.
Unus at inſpectus rerum, viréſque loquendi,
Ingeniúmque capax varias inducit in artes
Hic partus, cui cuncta regit, ſeceſſit in Orbem,
Et domuit terram ad fruges, animalia cepit,
Impoſuítque viam ponto, ſtetit unus in arcem
Erectus capitis, victórque ad ſidera mittit
Sidereos oculos, propiúſque aſpectat Olympum,
Inquirítque Jovem, nec ſolâ fronte Deorum
Contentus manet, & Cœlum ſcrutatur in alvo,

Cog-

Cognatúmque ſequens corpus ſe quærit in aſtris.
Hinc in tanta fidem petimus, quam ſæpe volucres
Accipiunt, trepidæque ſuo ſub pectore fibræ?
An minus eſt ſacris rationem ducere Signis,
Quàm pecudum mortes, aviúmque attendere cantus?
Atque ideo faciem Cœli non invidet Orbi
Ipſe Deus, vultúſque ſuos, corpúſque recludit
Semper volvendo, ſéque ipſum inculcat & offert,
Ut bene cognoſci poſſit, doceátque videndo
Qualis eat, doceátque ſuas attendere leges.
Ipſe vocat noſtros animos ad ſidera Mundus,
Nec patitur, quia non condit, ſua jura latere.
Quis putat eſſe nefas noſci, quod cernere fas eſt?
Ne contemne tuas quaſi parvo in corpore vires:
Quod valet, immenſum eſt. Sic auri pondera parvi
Exſuperant pretio numeroſos æris acervos.
Sic Adamas, punctum lapidis, pretioſior auro eſt:
Parvula ſic totum pervilit pupula Cœlum;
Quóque vident oculi minimum eſt, cum maxima cernant:
Sic Animi ſedes tenui ſub corde locata,
Per totum anguſto regnat de limite corpus.
Materiæ ne quære modum, ſed perſpice vires,
Quas ratio, non pondus habet. Ratio omnia vincit.
Ne dubites homini divinos credere viſus;
Jam facit ipſe Deos, mittítque ad ſidera Numen,
Majus & Auguſto creſcit ſub principe Cœlum.

LIBER QUINTUS.

HIC alius finiſſet iter, Signíſque relictis,
Queis adverſa meant ſtellarum lumina quinque,
Quadrijugis & Phœbus equis, & Delia bigis,
Non ultrà ſtruxiſſet opus, Cœlóque rediret,
Ac per deſcenſum medios decurreret ignes
Saturni, Jovis, & Martis, Solíſque; ſub illis,
(Poſt Venerem, & Maiâ natum), te, Luna, vagantem.
Me properare viam Mundi jubet; omnia circum
Sidera vectatum toto decurrere Cœlo,
Cùm ſemel æthereos juſſus conſcendere currus
Summum contigerim ſua per faſtigia culmen.
Hinc vocat Orion magni pars maxima Cœli;
Et ratis Heroum, quæ nunc quoque navigat aſtris;
Fluminaque errantes latè ſinuantia flexus;
Semifer; & Cetus ſquammis atque ore tremendo;
Heſperidúmque vigil cuſtos, & divitis auri;
Et Canis in totum portans incendia Mundum;
Aráque divorum, cui vota exolvit Olympus.
Illinc per geminas Anguis qui labitur Arctos;
Heniochúſque memor curſûs; plauſtríque Bootas;
Atque Ariadneæ cœleſtia dona Coronæ,
Victor & inviſæ Perſeus cum falce Meduſæ,
Andromedámque ſecus genitor cum conjuge Cepheus,
Quique volat ſtellatus Equus, celeríſque Sagittæ
Delphinus certans, & Jupiter alite tectus,
Cæteráque in toto paſſim labentia Cœlo.
Quæ mihi per proprias vires ſunt cuncta canenda,
Quid valeant ortu, quid cùm merguntur in undas,
Et quid de bis ſex aſtris per quæque reducant.
Has ſtellis proprias vires & tempora rerum
Conſtituit magni quondam fabricator Olympi.
Vir gregis & ponti victor, cui parte relictâ
Nomen ovíſque dedit; nec pelle immunis ab ipſâ;
Colchidis & magicas artes qui vertere Iolchon
Medeam juſſit, movitque venena per Orbem,
Nunc quoque vicinam puppim, ceu naviget, Argo
A dextris lateris ducit regione per aſtra.
Sed cùm prima ſuos puppis conſurgit in ignes,
Quatuor in partes cùm Corniger extulit ora,
Illo quiſquis erit terris oriente creatus,
Rector erit puppis, clavóque immobilis hærens
Mutabit Pelago terras, ventíſque ſequetur
Fortunam, totúmque volet tranare profundum
Claſſibus, atque alios menſes, aliúmque videre
Phaſin; & in cautes Tiphyn ſuperare trementem.
Tolle iſtos partus hominum ſub ſidere tali,
Suſtuleris bellum Trojæ, claſſémque ſolutam
Sanguine, & appulſam terris: non invehet undis
Sipara, nec pelagus Xerxes faciétque tegétque:
Versa Syracuſis Salamis non merget Athenas:
Punica nec toto fluitabunt æquore roſtra
Actiacóſque ſinus inter ſuſpenſus utrinque
Orbis, & in ponto Cœli fortuna natabit.
His ducibus cœco ducuntur in Æquore claſſes,
Et coit ipſa ſibi Tellus, totúſque per uſus
Diverſos rerum ventis arcerſitur Orbis.
Sed ſummâ lateris ſurgens de parte ſiniſtri
Maximus Orion magnum complexus Olympum,
(Quo fulgente ſuper terras Cœlúmque trahente,
Ementita diem nigras nox contrahit alas),
Solertes animos, velocia corpora finget,
Atque agilem officio mentem, curáſque per omnes
Indelaſſato properantia corda labore.
Inſtar erit populi, totáque habitabit in urbe,
Limina pervolitans, unúmque per omnia verbum
Manè ſalutandi portans communis amicus.
Sed cum ſe terris Aries, ter quinque peractis
Partibus, extollit, primùm juga tollit ab undis
Heniochus, clivóque rotas convellit ab imo,
Quà gelidus Boreas Aquilonibus inſtat acutis.
Ille dabit proprium ſtudium, Cœlóque retentas,
Quas prius in terris agitator amaverat artes:
Stare levi curru moderantem quatuor ora
Spumigeris frænata lupis, & flectere equorum
Prævalidas vires, ac torto ſtringere gyro:
Aut cùm laxato fugerunt cardine clauſtra
Exagitare feros, pronúmque anteire volantes,
Vixque rotis levibus ſummum contingere campum,
Vincentem pedibus ventos; vel prima tenentem
Agmina in obliquum currus agitare malignos,
Obſtantémque morâ totum perludere Circum,
Vel medium turbæ: nunc dextros ire per orbes
Fidentem campo: nunc metâ currere acutâ,
Spémque ſub extremo dubiam ſuſpendere caſu:
Nec non alterno deſultor ſidere dorſo
Quadrupedum, & ſtabiles poterit defigere plantas
Per quos vadit equos: ludet per terga volantum:
Aut ſolo vectatus equo, nunc arma movebit,
Nunc, lictis in longo per curſus præmia Circo,
Quidquid de tali ſtudio formatur, habebit.
Hinc mihi Salmoneus, qui Cœlum imitatur in Orbe
Pontibus impoſitis, miſſiſque per æra quadrigis,
Expreſſiſſe ſonum Mundi ſibi viſus, & ipſum
Admoviſſe Jovem terris de fulmine fingit:
Senſit at immenſos ignes ſuper ipſe ſecutus,
Morte Jovem didicit generatus quid ſit haberi.
Hôc genitum credas de genere Bellerophontem
Impoſuiſſe viam Mundo per Signa volantem:
Cui Cœlum campus fuerat, terræque fretúmque
Sub pedibus, non ulla tulit veſtigia campus.
Hæc erit Heniochi ſurgens tibi forma cavenda.
Cúmque decem partes Aries duplicaverit ortus,
Incipient Hœdi tremulum producere mentum,
Hirtáque tum demum terris promittere terga,
Quà dexter Boreas ſpirat. Nec crede ſeveræ
Frontis opus Signo, ſtrictos nec crede Catones,
Aut Brutum, atque parem Torquatum, & Horatia facta.
Majus onus Signo eſt, Hœdis nec tanta petulcis
Conveniunt: levibus gaudent, laſcivaque ſignant
Pectora; & in luſus agiles agilémque vigorem
Deſudant; vario ducunt in amore juventam:
In vulnus nunquam virtus, ſed ſæpe libido
Impellit, turpíſque emitur vel morte voluptas;
Et minimum cecidiſſe malum eſt, ſed crimine victum.
Nec non & cultus pecorum naſcentibus addunt,
Paſtorémque ſuum generant, cui fiſtula collo
Hæreat, & voces alterna per oſcula ducat.
Sed cum bis denas augebit ſeptima partes
Lanigeri, ſurgunt Hyades: quo tempore natis
Nulla quies placet: in nullo ſunt otia fructu:
Sed populum turbámque petunt, rerúmque tumultus;
Seditio clamórque juvat, Gracchóſque tenentes
Roſtra volunt, montéſque ſacros, raróſque Quirites;
Pacis bella probant, curæque alimenta miniſtrant:
Immundóſque greges agitant per ſordida rura.
Et fidum in terris alium genuere Booten.
Hos generant Hyades mores, ſurgentibus aſtris.
Ultima Lanigeri cùm pars excluditur Orbi,
Quæ totum oſtendit terris, atque eruit undis,
Olenie ſervans prægreſſos tollitur Hœdos
E gelido ſtellata polo, quæ dextera pars eſt,
Officio magni mater Jovis. Illa Tonanti
Fundamenta dedit, pectúſque implevit hiantis
Lacte ſuo, dedit & dignas ad fulmina vires.
Hinc timidæ mentes tremebundáque corda creantur,
Suſpenſa in trepidis, levibúſque obnoxia cauſis.
His etiam ingenium viſendi ignota cupido,

Ut

Ut nova per montes quærunt arbuſta capellæ
Semper, & ulterius paſcentes tendere gaudent.
Taurus in averſos præceps ut tollitur ortus
Sextâ parte ſui, certantes lucis ad oras
Pleïades ducit, quibus aſpirantibus almam
In lucem eduntur Bacchi Venerisque ſequaces;
Pérque dapes menſaſque ſuper petulantia corda;
Et ſale mordaci dulces quærentia riſus.
Illis cura ſui cultûs frontiſque decoræ
Semper erit: tortos in fluctum ponere crines,
Aut vinclis revocare comas, & vertice denſo
Fingere; & appoſitis caput emutare capillis:
Pumicibúſque cavis horrentia membra polire,
Atque odiſſe virum, ſteriléſque optare lacertos.
Fœmineæ veſtes: nec in uſum tegmina plantis,
Sed ſpecies, fictíſque placent ad mollia greſſus.
Naturæ pudet. atque habitat ſub pectore cæco
Ambitio, & morbum virtutis nomine jactant.
Semper amare parum eſt, cupiunt & amare videri.
Jam verò Geminis fraterna ferentibus aſtra
In Cœlum, ſummóque natantibus æquore ponti,
Septima pars Leporem tollit, quo ſidere natis
Vix alas Natura negat, volucréſque meatus;
Tantus erit per membra vigor referentia ventos.
Ille prius victor ſtadio, quàm miſſus abibit;
Ille cito motu rigidos eludere cæſtus:
Nunc exire levis miſſas, nunc mittere palmas:
Ille pilam celeri fugientem reddere plantâ,
Et pedibus penſare manus & ludere ſaltu,
Mobilibúſque citos ictus glomerare lacertis:
Ille potens turbam perfundere membra pilarum,
Per totúmque vagas corpus diſponere palmas,
Ut teneat tantos orbes, ſibíque ipſe reludat,
Et velut edoctos jubeat volitare per ipſum:
Invigilat ſomnis: curas induſtria vincit:
Otia per varios exercet dulcia luſus.
Nunc Cancro vicina canam, cui parte ſiniſtrâ
Conſurgunt Jugulæ; quibus aſpirantibus orti
Te, Meleagre, colunt flammis latitantibus uſtum,
Reddentémque tuæ per mortem munera matri;
Cujus & ante necem paulatim vita ſepulta eſt;
Atque Atalanteos conatum ferre labores,
Et Calydoniacâ bellantem rupe puellam,
Vincentémque viros; & quàm potuiſſe videri
Virgine majus erat ſternentem vulnere primo;
Quámque erat Actæon ſylvis imitandus & antè
Quàm canibus nova præda fuit. Ducuntur & ipſi
Retibus, & claudunt campos formidine mortis,
Mendacéſque parant foveas, laqueóſque tenaces,
Currentéſque feras pedicarum compede nectunt,
Aut canibus, ferrove necant, prædaſque reportant.
Sunt quibus in ponto ſtudium eſt cepiſſe ferarum
Diverſas facies, & cæco merſa profundo
Sternere littoreis monſtrorum corpora arenis,
Horrendúmque feris in bella laceſſere pontum,
Et colare vagos inductis retibus amnes,
Ac per nulla ſequi dubitant veſtigia prædas.
Luxuriæ quia terra parum, faſtidiet Orbem
Venter, & ipſe gulam Nereus ex æquore paſcet.
At Procyon oriens cum jam viceſima Cancri
Septimáque ex undis pars ſeſe emergit in aſtra,
Venatus non ille quidem, verùm arma creatis
Venandi tribuit: catulos nutrire ſagaces;
Et genus à proavis, mores numerare per artes:
Retiaque, & validâ venabula cuſpide fixa,
Lentáque contextis formare haſtilia nodis;
Et quodcumque ſolet venandi poſcere cura,
In proprios fabricare dabit venalia quæſtus.
Cum verò in vaſtos ſurgit Nemeæus hiatus,
Exoritúrque Canis, latrátque Canicula flammas,
Et rabit igne ſuo, geminatque incendia Solis;
Quâ ſubdente facem terris, radióſque movente,
Dimicat in cineres Orbis, fatúmque ſupremum
Sentitur, languétque ſuis Neptunus in undis:
Et viridis nemori ſanguis decedit, & herbis:
Cuncta peregrinos Orbes animalia quærunt,
Atque eget alterius Mundus: Natura ſuiſmet
Ægrotat morbis nimios obſeſſa per æſtus,
Inque rogo vivit. Tantus per ſidera fervor
Funditur, atque uno ceu ſunt in lumine cuncta.
Hæc ubi ſe ponto per primas extulit oras,
Naſcentem ſi quem pelagi perſtrinxerit unda,
Effrænos animos, violentáque pectora finget,
Irarúmque dabit fluctus, odiúmque metúmque
Totius vulgi: præcurrunt verba loquentis,
Ante os eſt animus: nec magnis concita cauſis
Corda micant, & lingua rabit, latrátque loquendo,
Morſibus in crebris dentes in voce reliquit.
Ardeſcit vitio vitium, viréſque miniſtrat
Bacchus, & in flammâ ſævas exſuſcitat iras:
Nec ſylvas rupéſque timet, vaſtóſque leones,
Aut ſpumantis apri dentes, atque arma ferarum;
Effundítque ſuas conceſſa in robora flammas.
Nec tales mirere artes ſub ſidere tali;
Cernis, ut ipſum etiam ſidus venetur in aſtris,
Prægreſſum quærit Leporem comprendere curſu.
Ultima pars magni cum tollitur Orbe Leonis,
Crater auratis ſurgit cælatus ab aſtris.
Indè trahit quicumque genus moréſque, ſequetur
Irriguos ruris campos, amnéſque, lacúſque:
Et te, Bacche, tuas nubentem junget ad ulmos;
Diſponétque jugis imitatas fronde choreas,
Robore vel proprio fidentem in brachia ducet,
Téque tibi credet ſemper; quin matre reſectum
Adjunget calamis, ſegetémque interſeret uvis:
Quæque alia innumeri cultûs eſt forma per Orbem,
Pro regione colet. Nec parcè vina recepta
Hauriet emiſceus, & fructibus ipſe fruetur,
Gaudebítque mero, mergétque in pocula mentem.
Nec ſolum terræ ſpem credet; inania vota,
Annonæ quoque vectigal, mercéſque ſequetur,
Præcipuè quas humor alit, nec deſeret undas.
Tales effinget Crater humoris amator.
Jam ſubit Erigone, quæ cùm ter quinque feretur
Partibus ereptis ponto, tollentur ab undis
Clara Ariadneæ quondam monumenta Coronæ;
Et molles tribuent artes. Hinc dona Puellæ
Namque nitent: illinc oriens eſt ipſa Puella.
Ille colet nitidis gemmantem floribus hortum,
Pallentes violas, & purpureos hyacinthos,
Liliáque, & Tyrias imitata papavera luces,
Vernantíſque roſæ rubicundo ſanguine florem.
Cæruleum foliis viridémque in gramine collem
Conſeret, & veris depinget prata figuris:
Aut varios nectet flores ſertíſque locabit,
Effingétque ſinu ſimiles: in mutua preſſos
Incoquet, éque Arabum ſylvis miſcebit odores:
Et medicos unguenta dabit referentia flatus,
Ut ſit adulterio ſuccorum gratia major:
Munditiæ cultúſque adſunt, artéſque decoræ,
Et lenocinium vitæ, præſénſque voluptas.
Virginis hoc anni poſcunt, floréſque Coronæ.
At cùm per decimam conſurgens horrida partem
Spica feret præ ſe ſqualentis corpus ariſtæ,
Arvorum ingenerat ſtudium, ruríſque colendi:
Semináque in fœnus ſulcatis credere terris;
Uſuramque ſequi majorem ſorte, receptis
Frugibus innumeris; atque horrea quærere meſſi.
Quod ſolum decuit mortales nôſſe metallum;
Nulla fames, non ulla forent jejunia terris.
Dives erat cenſus, ſaturatis gentibus, Orbis,
Etſi fortè labor ruris tardaverat artes,
Queis ſinè nulla Ceres, non ullus ſeminis uſus:
Subdere fracturo ſilici frumenta, ſupérque
Ducere pendentes orbes, & mergere farra,
Ac torrere focis, hominúmque alimenta parare,
Atque unum genus in multas variare figuras.
Et quia diſpoſitis aptatur Spica per artem
Frugibus, inſtructus ſimilis componitur ordo,
Seminibúſque ſuis cellas atque horrea præbet.
Sed parte octavâ ſurgentem cerne Sagittam
Chelarum; dabit & jaculum torquere lacertis,
Et calamum nervis, glebas & mittere virgis,
Pendentémque ſuo volucrem deprendere Cœlo;
Cuſpide vel triplici ſecurum figere piſcem.
Quòd potiùs dederim Teucro ſidúſve genúſve?
Téve, Philoctete, cui malim credere parti?
Hectoris ille faces arcu telóque fugavit,
Mittebat qui ſuos ignes in mille carinas:
Hic autem & pharetram Trojæ bellúmque gerebat,
Major & armatis hoſtis ſubſederat exul.
Quin etiam ille pater tali de ſidere cretus
Eſſe poteſt, qui ſerpentem ſuper ora cubantem
Infœlix nati ſomnúmque animámque bibentem
Suſtinuit miſſo petere, & proſternere telo.
Ars erat eſſe patrem, vicit natura periclum,
Et pariter juvenem ſomnóque, ac morte levavit
Tunc iterum natum, & fato per ſomnia raptum.

At cùm ſecretis improvidus Hœdus in aſtris
Errami ſimilis fratrum veſtigia quærit,
Poſtque gregem longo producitur intervallo,
Solertes animos, agitatáque pectora in uſus
Effingit; variis nec deficientia curis:
Nec contenta domo, populi ſunt illa miniſtra,
Pérque magiſtratus & publica jura feruntur:
Non ullo carear digito, quàque iverit haſta,
Deſueritve bonis ſector, pœnámque lucretur
Noxius, & patriam fraudârit debitor æris:
Cognitor eſt: verbis nec non laſcivit amores
In varios, poſtque forum, ſe dátque Lyæo:
Mobilis in ſaltus, & ſcenæ mollior arte.
Nunc ſurgente Lyrâ, teſtudinis enatat undis
Forma, per hæredem tantum præfata ſonantis;
Quâ quondam ſonitum referens Oeagrius Orpheus
Et ſenſus ſcopulis, & ſylvis addidit aures,
Et Diti lacrymas, & morti denique finem.
Hinc venient vocis dotes, Boreæque ſonantis
Garrula quæ modulos diverſos tibia format;
Et quodcumque manu loquitur, flatúque movetur.
Ille dabit cantus inter convivia dulces,
Mulcebítque ſono Bacchum, noctéſque tenebit.
Quinetiam curas inter, ſecreta movebit
Carmina, furtivo modulatus murmure vocem;
Solus & ipſe ſuas ſemper cantabit ad aures.
Hinc diſtante Lyrâ, cùm pars viceſima ſexta
Chelarum ſurget, quæ cornua ducit in aſtra,
E regione Nepæ vix partes octo trahentis,
Ara ferens thuris ſtellis imitantibus ignem,
In quâ devoti quondam cecidere Gigantes.
Nec priùs armavit violento fulmine dextram
Jupiter, ante Deos quàm conſtirit ipſe ſacerdos.
Quos potiùs finget partus, quàm Templa colentes;
Atque auctoratos in tertia jura miniſtros;
Divorúmque ſacrâ venerantes numina voce;
Penè Deos, & qui poſſunt ventura videre?
Quatuor appoſitis Centaurus partibus effert
Sidera, & ex ipſo mores naſcentibus addit.
Aut mulos aget, aut mannos, miſtóſque jugabit
Semine quadrupedes, aut curru celſior ibit:
Aut onerabit equos armis, aut ducet in arma:
Ille tenet medicas artes ad membra ferorum
Et non auditos mutarum tollere morbos.
Hoc eſt artis opus, non expectare gementes,
Et ſibi non ægrum jamdudum credere corpus.
Nunc ſubit Arcitenens, cujus pars quinta nitentem
Arcturum oſtendit ponto; quo tempore natis
Fortuna ipſa ſuos audet committere cenſus,
Regales ut opes & ſancta æraria ſervent,
Regnantes ſub rege ſuo, rerúmque miniſtri;
Totelámque gerent populi, domibúſque regendis
Præpoſiti curas alieno limine claudent.
Arcitenens cùm ſe totum produxerit undis,
Ter decumâ ſub parte feri, formantibus aſtris,
Plumeos in Cœlum nitidis Olor evolat alis:
Quo ſurgente trahens lucem matrémque relinquens
Ipſe quoque aërios populos, Cœlóque dicatum
Alituum omne genus, ſtudium cenſúſque vocabit.
Mille fluent artes, aut bellum indicere Mundo,
Et medios inter volucrem prenſare meatus:
Aut nido damnare ſuo; ramóve ſedentem,
Paſcentémve ſuper ſurgentia tendere lina.
Atque hæc in luxum. Jam ventri longiùs itur
Quàm modò militiæ. Numidarum paſcimur oris,
Phaſidos & damnis. Arceſſitur indè macellum,
Unde aurata novo convecta eſt æquore pellis.
Quinetiam linguas hominum ſenſúſque docebit
Aërias volucres, nováque in commercia ducet,
Verbáque præcipiet Naturæ lege negata.
Ipſe Deum Cycnus condit, vocémque ſub illo
Non totus volucer, ſecúmque immurmurat intus.
Nec te prætereant clauſas qui culmine ſummo
Paſcere aves gaudent Veneris, & reddere cæcas,
Aut certis revocare notis: totámque per urbem
Qui geſtant caveis volucres ad juſſa paratas;
Quorum omnis parvo conſiſtit paſſere cenſus.
Has erit & ſimiles tribuens Olor aureus artes.
Anguitenens magno circumdatus orbe Draconis
Cùm venit in regione tuæ, Capricorne, figuræ,
Non inimica facit ſerpentum membra creatis.
Accipiunt ſinibúſque ſuis, peplóque fluenti,
Oſculáque horrendis jungunt impune venenis.
At cùm ſe patrio producit ab æquore Piſcis
In Cœlúmque ferens alienis finibus ibit,
Quiſquis erit tali capiens ſub tempore vitam,
Littoribus ripiſque ſuos circumferet hamos,
Pendentem & cæco captabit in æquore piſcem,
Cúmque ſuis domibus Conchas valloque latentes
Protrahit immerſus. Nil eſt audere relictum.
Quæſtus naufragio petitur, corpúſque profundo
Immiſſum pariter cum prædâ exquiritur ipſâ.
Nam ſemper tanti merces eſt parva laboris.
Cenſibus æquantur Conchæ, rapidúmque notari
Vix quicquam eſt. Locuples oneratur terra profundo.
Tali ſorte ſuas artes per littora tractat.
Aut emit externos pretio mutátque labores
Inſtitor æquoreæ variâ ſub imagine mercis.
Cúmque Fidis magno ſuccedunt ſidera mundo,
Quæſitor ſcelerum veniet, vindéxque reorum,
Qui commiſſa ſuis rimabitur argumentis,
In lucémque trahet tacitâ latitantia fraude.
Hinc etiam immitis tortor, pœnæque miniſter,
Et quiſquis vero favit, culpámve perodit,
Proditur, atque alto qui jurgia pectore tollat.
Cæruleus ponto cùm ſe Delphinus in aſtra
Erigit, & ſquammam ſtellis imitantibus exit,
Ambiguus terræ partus pelagóque creatur.
Par ex diverſo ſtudet, & ſociator utrumque
In genus, atque uno digeſtus ſemine ſurgit.
Nam velut ipſe citis perlabitur æquora pinnis,
Nunc ſummum ſcindens pelagus, nunc alta profundi,
Et ſinibus vires ſumit, fluctúmque figurat:
Sic venit ex illo quiſquis, volitabit in undis,
Nunc alterna ferens in lentos brachia tractus,
Et planſâ reſonabit aquâ: nunc æquore merſas
Deducet palmas furtivo remus in ipſo:
Nunc in aquas rectus veniet, paſſímque natabit,
Et vada mentitus reddet ſuper æquora campum:
Aut immota ferens in tergus membra latúſque,
Non onerabit aquas, ſummíſque accumbet in undis,
Pendebítque ſuper tutum ſinè remige pontum.
Illis in ponto jucundum eſt quærere pontum;
Corpora qui mergunt undis, ipſúmque ſub antris
Nerea, & æquoreas conantur viſere Nymphas:
Exportántque maris prædas, & rapta profundo
Naufragia, atque imas avidi ſcrutantur arenas.
Adnumeres etiam illa licet cognata per artem
Corpora, quæ valido ſaliunt excuſſa petauro,
Alternóſque cient motus; elatus & ille
Nunc jacet, atque hujus caſu ſuſpenditur ille:
Membráque per flammas Orbéſque emiſſa flagrantes
Molliter ut liquidis per humum ponuntur in undis;
Delphinúmque ſuo per inane imitantia motu,
Et viduata volant pinnis, & in aëre ludunt.
At ſi deficient artes, remanebit in illis
Materies tamen apta. Dabit Natura vigorem,
Atque alacres curſus, campóque volantia membra.
Sed regione means Cepheus humentis Aquarii
Non dabit in luſum mores. Facit ora ſevera:
Frontes ac vultus componit pondere mentis.
Paſcentur curis, veterúmque exempla revolvent
Semper, & antiqui laudabunt verba Catonis,
Tutoriſve ſupercilium, patruíve vigorem.
Componet teneros etiam qui nutriat annos,
Et Dominum dominus prætextæ lege ſequatur,
Quódque aget, id credat ſtupefactus imagine juris.
Quinetiam tragico præſtabunt verba cothurno,
Cujus erit quanquam in chartis ſtylus ipſe cruentus,
Nec minùs & ſcelerum facie, rerúmque tumultu
Gaudebunt: atri luctum memorare ſepulchri,
Ructantémque patrem natos, Solémque reverſum,
Et cæcum ſinè Sole diem: Thebana juvabit
Dicere bella uteri: mixtúmque in fratre parentem:
Quærere Medeæ natos, fratrémque patrémque:
Hinc veſtes, flammas illinc pro munere miſſas;
Aeriámque fugam; vectóſque ex ignibus annos.
Mille alias rerum ſpecies in carmine dicent.
Forſitan ipſe etiam geſtus referetur in actis.
At ſi quis ſtudio ſcribendi mitior ibit,
Comica componet lætis ſpectacula ludis:
Ardentes juvenes, raptáſque in amore puellas,
Eluſóſque ſenes, agiléſque per omnia ſervos,
Queis in cuncta ſuam produxit ſæcula vitam
Doctor in urbe ſuâ linguæ ſub flore Menander,
Qui vitâ oſtendit vitam, chartíſque ſacravit.
Et ſi tanta operum vires commenta negârint,
Externis tamen aptus erit nunc voce Poetis,

Nunc ſaturò geſtu; referétque affectibus ora,
Et ſua dicendo faciet; ſolúſque per omnes
Ibit perſonas & turbam reddet in uno:
Aut magnos heroas aget, ſcenîſque togatas.
Omnis fortunæ vultum per membra reducet,
Æquabítque choros geſtu, cogétque videre
Præſentem Trojam, Priamúmque ante ora cadentem.
  Nunc Aquilæ ſidus referam, quæ parte ſiniſtrâ
Rorantis Juvenis, quem terris ſuſtulit ipſa,
Fertur, & extenſis prædam circumvolat alis:
Fulmina miſſa refert, & Cœlo militat ales;
Bis ſextámque notat partem fluvialis Aquarii.
Illius in terris orientis tempore natus
Ad ſpolia & partas ſurget vel cæde rapinas.
Cúmque hominum dederit ſtrages, dabit ille ferarum:
Nec pacem à bello, civem diſcernet ab hoſte:
Ipſe ſibi lex eſt, & quà fert cunque voluntas,
Præcipitat vires; laus eſt contendere cuncta.
Et ſi fortè bonis acceſſerit impetus auſis,
Improbitas fiet virtus. Et condere bella,
Et magnis patriam poterit ornare triumphis.
Et quia non tractat volucris, ſed ſuggerit, arma,
Immiſſóſque refert ignes, & fulmina reddit,
Regis erit, magnive Ducis per bella miniſter;
Ingentéſque ſuis præſtabit viribus uſus.
  Verùm ubi Caſſiope, bis denis partibus actis
Æquorei juvenis, dextrâ de parte reſurgit,
Artifices auri faciet, qui mille figuris
Vertere opus poſſint, caræque acquirere dotem
Materiæ, & lapidum vivos miſcere colores.
Sculpentem faciet ſanctis laquearia Templis,
Condentémque novum Cœlum per tecta Tonantis.
Hæc fuerat quondam Divis conceſſa figura:
Nunc jam luxuriæ pars eſt. Triclinia Templis
Concertant; tectíque auro jam veſcimur auro.
Hinc Auguſta nitent ſacratis munera Templis:
Et Mithridateos vultus induta trophæa:
Aurea Phœbeis certantia lumina flammis:
Gemmarúmque Julî radiantes lucibus ignes.
Hinc Pompeia manent veteris monimenta triumphi,
Et quod erat Regum decus, id fuit una malorum
Non extincta lues, ſempérque recens ea flammis.
Hinc lenocinium formæ, cultúſque repertus
Corporis, atque auro quæſita eſt gratia frontis;
Pérque caput ducti lapides, per colla, manúſque,
Et pedibus niveis fulſerunt aurea vincla.
Quid potius matrona velit tractare creatos
Quàm factum revocare ſuos quod poſſit ad uſus?
Ac ne materies tali ſub munere deſit,
Quærere ſub terris aurum, furtóque latentem
Naturam eruere omnem, Orbémque evertere terræ
Imperat, & glebas inter deprendere gazam,
Invitámque novo tandem perducere Cœlo.
Ille etiam fulvas avidus numerabit arenas,
Perfundétque novo ſtillantia littora ponto,
Parváque ramentis faciet momenta minutis.
Pertulit, ut legeret cenſûs ſpumantis in aurum
Et perlucentes cuperet prenſare lapillos.
Vorticibus mediis oculos immittet avaros;
Et coquet argenti glebas, venámque latentem
Eruet, & ſilicem rivo ſaliente liquabit.
Et facti mercator erit per utrumque metalli,
Alterum & alterius ſemper mutabit in uſus.
Talia Caſſiope naſcentum pectora fingit.
  Andromedæ ſidus ſequitur, quæ Piſcibus ortis
Bis ſex in partes Cœlo venit aurea dextro.
Hanc quondam pœnæ dirorum culpa parentum
Prodidit. infeſtis totus cùm viribus omnis
Incubuit pontus, timuit tum naufraga tellus.
Propoſita eſt merces, veſano dedere ponto
Andromedam, teneros ut bellua manderet artus.
Hîc Hymenæus erat, ſolâque in publica damna
Pro natis lacrymans ornatur victima pœnâ:
Induitúrque ſinus non hæc in vota paratos;
Virginis & vivæ rapitur ſinè funere funus.
At ſimul infeſti ventum eſt ad littora ponti,
Mollia per duras panduntur brachia cautes.
Aſtrinxere pedes ſcopulis, injectáque vincla,
Et cruce virgineâ moritura puella pependit.
Servatur tamen in pœná vultúſque pudórque.
Supplicia ipſa decent. Niveâ cervice reclivis
Molliter, ipſa ſuæ cuſtos eſt ſola figuræ.
Defluxere ſinus humeris, fugítque lacertos
Veſtis, & effuſi ſcopulis hæſere capilli.
Te circùm Alcyones pennis planxere volantes,
Fleverúntque tuos miſerando carmine caſus,
Et tibi contextas umbram fecere per alas.
Ad tua ſuſtinuit fluctus ſpectacula pontus,
Aſſuetáſque ſibi deſiit perfundere ripas.
Extulit & liquido Nereïs ab æquore vultum,
Et caſus miſerata tuos roravit & undas.
Ipſa levi flatu refovens pendentia membra
Aura, per extremas reſonavit flebile rupes.
Tandem Gorgonei victorem Perſea monſtri
Fœlix illa dies redeuntem ad littora duxit;
Iſque, ubi pendentem vidit de rupe puellam,
Diriguit facie, quem non ſtupefecerat hoſtis;
Víxque manu ſpolium tenuit, victórque Meduſæ
Victus in Andromedâ eſt. Jam cautibus invidet ipſis;
Fœlicéſque vocat, teneant quæ membra, catenas.
At poſtquam pœnæ cauſam cognovit ab ipſâ,
Deſtinat in thalamos per bellum vadere ponti,
Altera ſi Gorgon veniat, non territus ire.
Concitat aërios curſus, flentéſque parentes
Promiſſu vitæ recreat, pactúſque maritum
Ad littus remeat. Gravidus jam ſurgere pontus
Cœperat, & longo fugiebant agmine fluctus
Impellentis onus monſtri. Caput eminet undas
Scindentis, pelagúſque movet. Circumſonat æquor
Dentibus, inque ipſo rapidum mare navigat ore.
Hinc vaſtis urgent immenſi torquibus orbes,
Tergáque conſumunt pelagus. Sonat undique Syrtis,
Atque ipſi metuunt montes, ſcopulíque ruentem.
Infœlix virgo, quamvìs ſub vindice tanto,
Quæ tua tunc fuerat facies? ut fugit in auras
Spiritus! ut toto caruerunt ſanguine membra!
Cùm tua fata cavis è rupibus ipſa videres,
Adnantémque tibi pœnam pelagúſque ferentem,
Quantula præda maris! Sed pennis ſubvolat altè
Perſeus, & Cœlo pendens jaculatur in hoſtem,
Gorgoneo tinctum defigens ſanguine ferrum.
Illa ſubit contrà aſſurgens, converſáque frontem
Erigit, & tortis innitens orbibus altè
Emicat, ac toto ſublimis corpore fertur.
Sed quantum illa ſubit ſemper jaculata profundo,
In tantum revolat, laxúmque per æthera ludit
Perſeus, & Ceti ſubeuntis verberat ora.
Nec cedit tamen illa viro: ſed ſævit in auras
Morſibus, & vani crepitant ſinè vulnere dentes.
Efflat & in Cœlum pelagus, mergítque volantem
Sanguineis undis, pontúmque extollit in aſtra.
Spectabat pugnam pugnandi cauſa puella,
Jámque oblita ſui metuit pro vindice tali
Suſpirans, animóque magis quàm corpore pendet.
Tandem confoſſis ſubſedit bellua membris,
Plena maris, ſummas iterúmque renavit ad undas,
Et magnum vaſto contexit corpore pontum,
Tunc quoque terribilis, nec virginis ore videnda.
Perfudit liquido Perſeus in marmore corpus,
Major & ex undis ad cautes pervolat altas,
Solvítque hærentem vinclis de rupe puellam,
Deſponſam pugnâ, nupturam dote mariti.
Hic dedit Andromedæ Cœlum, ſtelliſque ſacravit,
Mercedem tanti belli, quod condidit ipſa:
Gorgone non levius monſtrum, pelagúſque levavit.
  Quiſquis in Andromedæ ſurgentis tempore ponto
Naſcitur, immitis veniet, pœnæque miniſter,
Carceris & duri cuſtos, quo ſtante ſuperbè
Proſtratæ jaceant miſerorum in limine matres,
Per noctéſque patres cupiant extrema ſuorum
Oſcula, & in proprias animam transferre medullas;
Carnificíſque venit mortem ducentis imago,
Accenſiſque rogis & ſtrictâ ſæpe ſecuri.
Supplicium vectigal erit. Qui denique poſſit
Pendentem è ſcopulis ipſam ſpectare puellam,
Vinctorum dominus, ſociúſque in parte catenæ.
Interdum pœnis innoxia corpora ſervat.
  Piſcibus exortis cùm pars viceſima prima
Signatur, terræ lumen fulgebit, & Orbi
Aerius naſcetur Equus, Cœlóque volabit,
Velocéſque dabit ſub tali tempore partus,
Omne per officium vigilantia membra ferentes.
Hic glomerabit equo gyros, dorſóque ſuperbus
Ardua bella geret rector cum milite mixtus.
Nunc ſtadio fraudare fidem, poterítque videri
Mentiri paſſus, & campo tollere curſum;
Quamvis extremo citiùs revolaverit Orbe
Nuncius, extremum vel bis penetraverit Orbem.

Vilibus ille etiam ſanabit vulnera ſuccis
Quadrupedum: medicas artes ad membra ferarum
Noverit, humanos & quæ naſcentur ad uſus.
Nixa genu ſpecies, & Graio nomine dicta
Engonaſi, ingeniclâ juvenis ſub imagine conſtans,
Dextra per extremos attollit lumina Piſces.
Hinc fuga naſcentum, dolus, inſidiæque creantur,
Graſſatórque venit mediâ metuendus in urbe,
Et ſi fortè aliquas animo conſurget in artes,
In prærupta dabit ſtudium, vincétque periclo
Ingenium; aut tenues auſus ſinè limite greſſus,
Certa per extenſos ponit veſtigia funes,
Et cœli meditatus iter faſtigia pendet
Apennina petens, populum ſuſpendit ab ipſo.
Læva ſub extremis conſurgunt ſidera Ceti
Piſcibus Andromedam ponto Cœlóque ſequentis.
Hoc trahit in pelagi cædes & vulnera natos
Squammigeri grégis. Extentis laqueare profundum
Retibus, & pontum vinclis arctare furentem.
Et velut in laxo ſecuras æquore Phocas
Carceribus claudunt raris, & compede nectunt,
Incautóſque trahunt macularum vimine Thynnos.
Nec cepiſſe ſat eſt. Luctantur corpora nodis,
Expectántque novas acies. ferróque necantur,
Inficitúrque ſuo permixtus ſanguine pontus
Totus, cùm toto jacuerunt littore prædæ.
Altera fit cædis cædes; ſcinduntur in artus
Corpora, & ex uno varius deſcribitur uſus:
Illa datis melior ſuccis pars: illa retentis:
Hinc ſanies pretioſa fluit, florémque cruoris
Evomit, & mixto guſtum ſale temperat oris.
Illa putris turba eſt, ſtrages confunditur omnis,
Permiſcétque ſuas alterna in damna figuras,
Communémque cibis uſum, ſuccúmque miniſtrat.
At cùm cæruleo ſtetit ipſa ſimillima ponto
Squammigerûm nubes, terræque immobilis hæret,
Excipitur vaſtâ circumvallata ſaginâ,
Ingentéſque lacus, & Bacchi dolia complet,
Humoréſque vomit, ſociâ per mutua dote,
Et fluit in liquidas tabes reſoluta medullas.
Quinetiam magnas poterunt celebrare ſalinas,
Et pontum coquere, & ponti ſecernere virus,
Cùm ſolidum certo diſtendunt margine campum,
Adpellúntque ſuo deductum ex æquore fluctum,
Claudendóque negant. Tum demum ſuſcipit undas
Area, tum pontus per Solem humore nitescit.
Congeritur ſiccum pelagus, merſique profundi
Canities emota, maris ſpumæque rigentis
Ingentes faciunt tumulos, pelagique venenum.
Quódque erat uſus aquæ ſucco corruptus amaro,
Vitali ſale permutant, reddúntque ſalubrem.
At revoluta polo cùm primis vultibus Arctos
Ad ſua perpetuos revocat veſtigia paſſus,
Nunquam tincta vadis, ſed ſemper flexilis orbe:
Ac Cynoſura minor cùm primâ luce reſurgit,
Et pariter vaſtúſve Leo, tum Scorpius acer
Nocte ſub extremâ permittunt jura diei;
Non inimica feræ tali ſub tempore natus
Ora feret; placidúſque geret commercia gentis.
Ille manu vaſtos poterit frænare leones,
Et palpare lupos, pantheris ludere captis,
Nec fugiet validas cognati ſideris urſas,
Inque artes hominum, perverſáque munera ducet.
Ille elephanta premet dorſo, ſtimulíſque movebit,
Turpiter in tanto cedentem pondere cunctis.
Ille tigrim rabie ſolvet, pacíque domabit;
Quæque alia infeſtant ſylvis animalia terras
Junget amicitiâ ſecum, catulóſque ſagaces.
* * *
* * * *
* * *
Tertia Pleïades dotabit forma ſorores,
Fœmineum rubro vultum ſuffuſa pyropo,
Inveniétque parem ſub te, Cynoſura, colorem:
Et quos Delphinus jaculatur quatuor ignes;
Deltotónque tribus facibus, ſimiliſque nitentem
Luce Aquilam; & flexos artus per lubrica terga:
Tum quartum quintúmque genus diſcernitur omne
E numero, ſummâque gradûs, qui jungitur Angui.
Maxima per minimos cenſu concluditur uno,
Quæ neque per cunctas noctes, neque tempore in omni
Reſplendent alto Cœli ſummota profundo.
Sed cùm clara ſuos avertit Delia curſus,
Cúmque vaga eſt illa, & terris ſua lumina condit:
Merſit & ardentes Orion aureus ignes;
Signáque tranſgreſſus mutat per tempora Phœbus,
Effulget tenebris, & nocte accenditur atrâ;
Tunc conferta licet Cœli fulgentia templa
Cernere ſeminibus denſis, totíſque micare
Floribus, ut ſiccæ curvum per littus arenæ:
Nec ſpatium ſtellis, mundo nec cedere ſummam;
Sed quot eunt ſemper naſcentes æquore fluctus,
Quot delapſa cadant foliorum millia ſylvis,
Ampliùs hôc ignes numero volitare per Orbem,
Utque per ingentem populus deſcribitur urbem,
Præcipuúmque Patres retinent, & proximum Equeſter
Ordo locum; populúmque Equiti, populóque ſubire
Vulgus iners videas etiam ſinè nomine turbam:
Sic etiam magno quædam reſpondere Mundo
Hæc natura facit, quæ Cœli condidit orbem.
Sunt ſtellæ procerum ſimiles; ſunt proxima primis
Sidera; ſúntque gradus; atque omnia juncta priori.
Maximus eſt populus, ſummo qui culmine fertur,
Cui ſi pro numero vires Natura dediſſet,
Ipſe ſuas æther flammas ſufferre nequiret,
Totus & accenſo Mundus flagraret Olympo.

P H Æ D R I

AUGUSTI CÆSARIS LIBERTI

FABULARUM ÆSOPIARUM

LIBRI QUINQUE.

VITA PHÆDRI

A *JO. SCHEFERO* Argentoratenſi Conſcripta.

PHÆDRUS, cujus pauci meminerunt apud veteres, ſi non antè, ſub Auguſto ſaltem natus fuit. Virgilium profectò ac Ovidjum eſt æmulatus, qui utrique ſub Auguſto floruere. Quin imò Auguſti mentionem facit ipſe, tanquam ejus ſub quo vixerit, cujúſque geſta quædam obſervârit. Nam cùm Lib. III c. 10. præmiſiſſet: *narrabo tibi, memoriâ quod factum eſt meâ*, ſubdit: *à Divo Auguſto tunc petiere judices.* Patriam habuit Thraciam, ut ipſe indicat Præfat. Lib. III. his verbis.

Cur ſomno inerti deſeram patriæ decus?
Threiſſa cùm gens numerat auctores ſuos,
Linóque Apollo ſit parens, Muſa Orpheo.

Sed hoc alii; ampliùs obſervatione dignum, quòd in monte Pierio videatur editus, quem antiqui ſedem atque domicilium Muſarum credidere. Ita namque, dicto loco:

Ego, quem Pierio mater enixa eſt jugo,
In quo tonanti ſancta Mnemoſyne Jovi
Fœcunda novies artium peperit chorum.

Vides ſimul, in hôc monte Muſas genitas putâſſe olim. Unde quoque nata eſt opinio, quòd ibi commorentur. *Strabo* Lib. X. *A cantilenâ, & numeris, & inſtrumentis, & Thracica omnis Muſica, & Aſiatica fit magni. Quod ex eo liquet, quia ibi loca ſunt, in quibus velut ſedibus ſuis Muſæ eſſe dicuntur. Nam Pieria, Pimpla, Libethrum olim Thraciæ fuere montes regionéſque.* Sic hunc locum verto, quem obſcuriùs nonnihil *Caſaubonus* reddidiſſe videtur. Jam quia Muſæ ſunt artium omnium ac literarum deæ, poſt ſuperiùs allata verba Phædrus ſubjecit, *natum ſe in ipſa propè ſcholâ.* Parentes quos habuerit, haud conſtat. Saltem quoniam in Thraciâ editus, Thrax ipſe fuit, minimè ſervilis extitiſſe conditionis credi poſſunt, ac ſic caſu potiùs, quàm naſcendi ſorte, factus eſſe ſervus, neque cum *P. Pithæo, libertinum Auguſti*, ſed *libertum* appellari oportere. Cæterùm quis ille caſus fuerit, nemini eſt promptum dicere. Niſi fors quis divinare velit ex *Suetonio*, quando de Octavij Auguſti patre ſcribit cap. 3. *Beſſos ac Thracas magno prælio fudiſſe.* Potuit nimirum eveniſſe tum, ut cum aliis captivus Romam duceretur. Quod ſi quis admittit, primam Phædri ſe extendere ætatem etiam ad Julium neceſſe eſt, quando memoratum bellum geſſum eo tempore, quo Cæſar ſolus geſſit conſulatum, atque Q. Cicero Aſiam adminiſtravit. Nec fortaſſe multum obſtat huic ſententiæ, cùm præſertim ſenectutis ſuæ paſſim Phædrus ipſe mentionem faciat temporibus Sejani. Ingenium videtur habuiſſe probitatis atque honeſtatis amans, oſtendúntque tot egregiæ ſententiæ, quæ in hôc opuſculo occurrunt. Quin imò & alios juxtà ſecum ad virtutis cultum incitare ſtuduit, ut palàm in Præfat. Lib. II. oſtendit. Pertinet huc quoque, quod eodem libro habet de ardelionum natione, multo labore nil agente.

Hanc emendare, ſi tamen poſſum, volo.

Nec interea moroſus fuiſſe credi poteſt, ſed jucundus, hilaríſque, ut potiſſimùm ex Lib. IV. cap. 13. & 14. item cap. 16. liquet. Opes & pecunias alto generoſóque animo contempſit ſemper, ut de ſe teſtatur ipſe Lib. III. Præf. ubi *curam habendi penitus corde eraſiſſe* ſcribit. Maximè verò hoc egit, cùm videret, quàm multis exitiales eſſent ſuo tempore pecuniæ. Id quod innuit lib. 5. fab. 4. ubi ait, poſt allatam fabulam de aſino, detrectante hordei comedere reliquias, quo ſaginatus porcus, Herculi deinde immolatus fuit:

Hujus reſpectu fabulæ deterritus
Periculoſum ſemper vitavi lucrum.

Et profectò tunc opulentiſſimum quemque à Tiberio variis criminationibus circumveniri ſolitum, non ipſe modò docet in ſequentibus, ſed & exemplis à *Suetonio* cap. 49. & *Tacito* VI. An. c. 19. aliíſque locis allatis comprobatur. Quemadmodum verò negligens fuit opum, ita ex adverſo gloriam ſectatus eſt, eam maximè, quæ eſt ex literis doctrinâque. Ideo & de obtentâ eâ tantùm non triumphat, in Præf. Lib. III. ubi ait:

Ergo hinc abeſto livor, ne fruſtra gemas,
Quoniam mihi ſolennis debetur gloria.

Sic ab initio Lib. V. *mihi parta laus eſt.* Quin imò tam præclarè de ſe ſentit, ut & aliis famam nominis ac immortalitatem dare poſſe ſcriptis crediderit. Indè ad Particulonem lib. V.

Particulo, chartis nomen victurum meis.

Literas autem ipſas magno animi ardore eſt aggreſſus, & in illis eam partem maximè quæ poëſis appellatur. Liquet vel ex eo, quia puerum ſe etiam tractâſſe Ennium fatetur, & ex eo verſum citat Lib. IV. circa finem, ubi Ennium intelligit, cum ait:

Ego quondam legi quam puer ſententiam;
Palàm mutire plebeio piaculum eſt;
Dum ſanitas conſtabit, pulchre meminero.

Atque hinc fortaſſe factum, ut Æſopi fabulas verſu potiùs, quàm oratione proſâ comprehenderet; de quibus ampliùs nunc aliquid dicendum. Scripſiſſe eas in ætate ultimâ ipſe innuit non uno loco, pertinétque huc potiſſimum poſtrema, quæ in libro quinto eſt, fabella.

Quin

Quin & tempus poteſt colligi quodammodo ex libri tertii procemio, quo videlicet Sejanus pro arbitrio cuncta geſſit ſub Tiberio, ſuámque latiſſimè potentiam exercuit. Ubi ſimul etiam cauſa ſcripti hujus aperitur. Calamitas nimirum certa & peculiaris, in quam odio & perſecutione Sejani præcipitatus, fortunam, quia non licebat apertè, ob potentem adverſarium, occultè ſaltem, & ſub involucris fabularum exponere, depingendóque mores ejus & flagitia, velut ultionem ſumere de ipſo, ſéque conſolari ſic ſuſcepit. Ita enim eſt intelligendus locus totus qui occurrit in prædicto procemio.

—— Servitus obnoxia
Quia, quæ volebat, non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas tranſtulit,
Calumniámque fictis eluſit jocis:
Ego porrò illius ſemitâ feci viam,
Et cogitavi plura, quàm reliquerat;
In calamitatem deligens quædam meam.

Secutus in pleriſque eſt Æſopum, niſi quòd interdum etiam hiſtorias admiſceat, ut ex Lib. III. cap. 10. & Lib. V. c. 1. intelligitur. Sed & ex illis ipſis Æſopi, non omnino omnes, verùm cum delectu eas ſaltem ſcribere ſuſcepit, quæ ſervirent inſtituto, id eſt, vel Sejanum tacitè arguerent, vel calamitatem propriam declararent. Ita ſtatim ab initio affert fabulam de lupo & agno, quorum ille Sejani, hic Phædri ſpeciem exhibere debet. Igitur & ſic concludit eam:

Hæc propter illos ſcripta eſt homines fabula,
Qui fictis cauſis innocentes opprimunt.

Quibus verbis manifeſtè ſortem ſuam deplorat, & Sejani crudelitatem ſignificat. Nec fortaſſis aliud quid altera reſpexit fabula, quam ut hydro ingenium Sejani, quódque ipſe animabat veluti, Tiberii exprimeret, eíque opponeret patientiam, humanitatem, bonitatem Auguſti, ſub quo primum vixerat. Sed & tertia quartáque manifeſtum continent augurium de futuro Sejani caſu: quem haud ſecus ac graculum omnes ob faſtum intolerabilem olim eſſent deplumaturi. Quod ſi eveniet, ſimilem vult futurum cani, qui dum captat alia, ea etiam, quæ poſſidet, amittat. Nec ſefellit Phædrum iſta præſagitio, uti ex hiſtoriâ Sejani manifeſtum eſt. Verùm iſthæc obiter, & tantùm, ut oſtendam cauſas & occaſiones harum fabularum. Quas intelliget etiam in cæteris, qui conferre iſta tempora cum iis volet. Nam cohærent inter ſe pulcherrimè, hócque ſiue ſunt ab eo ſelectæ, ſicut ipſe Lib. III. cap. 12. & IV. in procemio indigitat. Scripſit porrò has fabellas ſtylo longè optimo ac Latiniſſimo, ut plerique docti tradiderunt, quod ex teſtimoniis ipſorum alibi propoſitis apparet. Nam quod *Schoppius* in eo neſcio quid barbari ac Thracici ſubodoratur, id planè eſt ejuſmodi, quale ejus, qui in *Tito Livio* deprehendit Patavinitatem. Itaque hucuſque nemini ex doctioribus ſuam approbare potuit ſententiam, nec credo unquam approbabit. Nos, qui & ipſi ſemel iterúmque, ac cum curâ Noſtrum legimus, adeò nil invenimus iſtiuſmodi, ut in pleriſque *Virgilium*, in cæteris *Plautum*, *Terentium*, *Ovidium* imitatum eſſe opinemur, nec fallacibus argumentis exemplíſque in *notis* noſtris demonſtremus. Denique ipſe longè aliter, quàm *Schoppius* de his ad Particulonem,

—— Chartis nomen victurum meis,
Latinis dum manebit pretium litteris.

Quaſi diceret, ſe ita ſcripſiſſe has fabellas, ut ſi modò ullum pretium manebit ſermonis Latini, propter eum in auctoritate ac exiſtimatione ſint futuræ. Nec ipſius ſolum fuit hoc judicium, ſed Particulonis etiam, & aliorum, quippe qui verba formuláſque ejus ex libellis hiſce ediſcebant, ſcriptíſque inſerebant ſuis. Noſter manifeſtat in Præf. V.

Mihi parta laus eſt, quòd tu, quòd ſimiles tui
Veſtras in chartas verba transfertis mea,
Dignúmque longâ judicetis memoriâ.

Quanquam autem tanti fuerint æſtimati hi libelli, vivo etiam adhuc auctore, tamen non magìs ipſi, quàm vulgò ſolent aliorum, evitare invidiam potuerunt. Alii habere quædam fatebantur bona, ſed ea ex Æſopo mutuò accepta: cætera ut excogitata ſint à Phædro, ita mala eſſe ac inepta. Vide cap. 20. Lib. IV. Alii cùm nil poſſent aliud, brevitatem & obſcuritatem earum accuſabant. Indicat id ipſe Lib. III. cap. 10. ubi ait:

Hæc exſecutus ſum propterea pluribus,
Brevitate nimia quoniam quoſdam offendimus.

Erant & qui argumenti vilitatem, & humilitatem ſtyli ac orationis arguerunt, ſicuti ex Lib. III. cap. 6. toto intelligitur. Denique qui nil horum audebant, vindicabant ſibi, quod inventum erat à Phædro, invidiâ gloriæ alienæ. Hoc enim voluit toto cap. 13. lib. III. ut vel ex concluſione ejus liquet. Libellum primum, & ſecundum edidit ſinè dedicatione, cum nudâ Præfatione ad Lectorem qualemcunque, eam ſecutus cauſam, quam in præcedentibus prodidimus. Invenerunt ſtatim amatores, intérque alios Eutychum: cui propterea, & quoniam ad ſupplicium tractus fuit interim Sejanus, libellum tertium, & quemadmodum conjicio, quartum: itémque Particulonem, cui libellum quintum dedicavit. Eutychus verò ille ac Particulo qui fuerint, haud facile eſt dicere. Facit ipſe noſter alterum gravibus crebríſque negotiis occupatum, & potentem. Itaque & opem ejus contra æmulos ac inimicos, potiſſimùm verò calamitatem, in quam innocens invidiâ Sejani venerat, implorat. Ac fortaſſe fuit quiſpiam ex libertis in Tiberianâ aulâ, nam in talem convenit potiſſimùm ſermonis peregrini nomen. Fortuna Phædri reliqua quæ fuerit, nonnihil patet ex ſuperioribus. Primùm in ætate puerili captus, Romámque ex Thraciâ deportatus, ibíque ab hero ſuo, quocunque deníque, ad conſuetudinem illorum temporum, literis imbutus fuiſſe videtur. In quibus cùm non parum profeciſſet, accidit fortè, ut in domum Auguſti, vehementer doctos homines amantis, vocaretur. Ubi cùm probâſſet ſuam fidem, elegantiam ingenii, morum probitatem, paulò pòſt manumiſſus ac libertate donatus eſt. Id quod indicat vel titulus opuſculi, in quo LIBERTI CÆSAR. AUGUSTI nominatur. Quem qui de Tiberio accipiunt, ut fit à Demſtero, & nonnullis aliis, mihi equidem haud ſatisfaciunt. Et mecum ſentiunt ex eruditis plurimi, quos inter eſt Septimius Florens quoque. Mox Auguſto defuncto, & Tiberio imperium adminiſtrante incidit in calamitatem magnam, nullâ ſuâ culpâ, ſicut aliquoties teſtatur, verùm odio Sejani, qui eum fictis criminibus accuſaverat juxtà, &, ut fuit potentiſſimus, damnari fecerat. Ita enim docent verba ejus, quæ leguntur in Præfat. lib. III. Nec fortaſſis tam obſcuri tituli ſunt criminationi ejus, ut videntur, ſi bene reputamus, quòd verſatus fuerit in domo Auguſti, ab ipſo clementer habitus, in libertatem reſtitutus. Id enim abſque dubio fuit cauſa, cur Auguſtum primò, & mox eo defuncto poſteros illius amaret coleréque. Quos inter cùm extiterit primum Agrippa, & deinde Germanicus, non potuit profectò deeſſe ratio Sejano criminandi noſtrum apud invidentem atque ſuſpicacem principem Tiberium. Tulit autem hanc calamitatem magno animo, & remedium adversùs eam petiit ex literis. Nec defuerunt amici, qui eum ſolarentur, & promitterent ſuam opem. Inter quos Eutychus præcipuè, quem propterea ad ſolvenda promiſſa ſinè Lib. IV. ſedulò adhortatur. Quando diem ſuum obierit, ignotum eſt. Saltem poſt Sejanum vixit, quod apparet ex iis, quæ de ipſo tradit. Nec enim veriſimile, fuiſſe ſcripturum vivo Sejano talia, cùm & poſt obitum illius extiterint, qui hominem metuerent. Periit porrò Sejanus anno Tiberii decimo octavo, à quo ad conſulatum Julii ſolitarium, quo Romam veniſſe Noſter videtur, anni circiter ſunt ſeptuaginta, ut ſeptuageſimum ſuperâſſe annum ætate ſuâ ſit neceſſe, ac propterea nec videri poſſit mirum, toties de ſenectute ſuâ conqueri.

DE ÆTATE PHÆDRI

Ex Ger. Voſſio de Poetis Latinis.

SUB Tiberio vixit Phædrus Thrax, Auguſti Cæſaris libertus, ut qui ſe Auguſtum dicat vidiſſe jus dicentem, & Bathyllum Cilnii Mæcenatis ſaltantem. Reliquit quinque libros fabularum Æſopicarum, Iambicis conſcriptos. Antiquiſſimus, qui eorum meminit, eſt Avienus, Præfatione in Fabulas Æſopicas ad Theodoſium Macrobium. Nec mirum adeo non meminiſſe Senecam, ubi loquitur de Fabularum Æſopicarum ſcriptoribus. Nam de Romanis loquitur: hic ſe Thracem prædicat.

LIBER PRIMUS.

PROLOGUS.

ÆSOPUS auctor quam materiam repperit,
Hanc ego polivi verſibus ſenariis.
Duplex libelli dos eſt: quod riſum movet,
Et quod prudenti vitam conſilio monet.
Calumniari ſi quis autem voluerit,
Quòd arbores loquantur, non tantùm feræ,
Fictis jocari nos meminerit fabulis.

FABULA I.

LUPUS & AGNUS.

AD rivum eundem Lupus & Agnus venerant
Siti compulſi: ſuperior ſtabat Lupus,
Longéque inferior Agnus. Tunc fauce improbâ
Latro incitatus jurgii cauſam intulit.
L. *Cur*, inquit, *turbulentam mihi feciſti aquam*
Iſtam bibenti? Laniger contrà timens:
A. *Qui poſſum, quæſo, facere, quod quereris, Lupe?*
A te decurrit ad meos hauſtus liquor.
Repulſus ille veritatis viribus,
L. *Ante hos ſex menſes ait maledixiſti mihi.*
Reſpondit Agnus: *Equidem natus non eram.*
L. *Pater hercule tuus*, inquit, *maledixit mihi.*
Atque ita correptum lacerat injuſtâ nece.
" Hæc propter illos ſcripta eſt homines fabula,
" Qui fictis cauſis innocentes opprimunt.

FAB. II.

RANÆ REGEM POSTULANTES.

ATHENÆ quum florerent æquis legibus,
Procax libertas civitatem miſcuit,
Frænúmque ſolvit priſtinum licentia.
Hinc conſpiratis factionum partibus,
Arcem tyrannus occupat Piſiſtratus.
Quum triſtem ſervitutem flerent Attici,
Non quia crudelis ille, ſed quoniam grave
Omnino inſuetis onus, & cœpiſſent queri,
Æſopus talem tum fabellam rettulit.
Ranæ vagantes liberis paludibus,
Clamore magno Regem petiere à Jove,
Qui diſſolutos mores vi compeſceret.
Pater Deorum riſit, atque illis dedit
Parvum tigillum, miſſum quod ſubitò vadis
Motu ſonóque terruit pavidum genus.
Hoc merſum limo cum jaceret diutius,
Fortè una tacitè profert è ſtagno caput,
Et, explorato rege, cunctas evocat.
Illæ timore poſito certatim adnatant,
Lignúmque ſupra turba petulans inſilit:
Quod quum inquinâſſent omni contumeliâ,
Alium rogantes regem miſere ad Jovem,
Inutilis quoniam eſſet qui fuerat datus.
Tum miſit illis hydrum, qui dente aſpero
Corripere cœpit ſingulas: fruſtra necem
Fugitant inertes: vocem præcludit metus.
Furtim igitur dant Mercurio mandata ad Jovem
Afflictis ut ſuccurrat. Tunc contrà Deus,
Quia noluiſtis veſtrum ferre, inquit, *bonum,*
Malum perferte. Vos quoque, ô cives, ait,
Hoc ſuſtinete, majus ne veniat malum.

FAB. III.

GRACULUS SUPERBUS.

" NE gloriari libeat alienis bonis,
" Suóque potiùs habitu vitam degere,
Æſopus nobis hoc exemplum prodidit.
Tumens inani Graculus ſuperbiâ,
Pennas, Pavoni quæ deciderant, ſuſtulit,
Séque exornavit: deinde contemnens ſuos,
Immiſcuit ſe pavonum formoſo gregi.
Illi impudenti pennas eripiunt avi,
Fugántque roſtris. Malè multatus Graculus
Redire mœrens cœpit ad proprium genus.
A quo repulſus triſtem ſuſtinuit notam.
Tum quidam ex illis quos priùs deſpexerat:
Gr. *Contentus noſtris ſi fuiſſes ſedibus,*
Et quod natura dederat voluiſſes pati:
Nec illam expertus eſſes contumeliam,
Nec hanc repulſam tua ſentiret calamitas.

FAB. IV.

CANIS NATANS.

" AMITTIT meritò proprium, qui alienum appetit.
Canis per flumen carnem dum ferret natans,
Lympharum in ſpeculo vidit ſimulacrum ſuum,
Aliámque prædam ab alio ferri putans,
Eripere voluit: verùm decepta aviditas,
Et, quem tenebat, ore demiſit cibum;
Nec, quem petebat, potuit adeò attingere.

FAB. V.

VACCA, CAPELLA, OVIS & LEO.

" NUNQUAM eſt fidelis cum potente ſocietas.
Teſtatur hæc fabella propoſitum meum.
Vacca & Capella, & patiens Ovis injuriæ,
Socii fuere cum Leone in ſaltibus.
Hi quum cepiſſent Cervum vaſti corporis,
Sic eſt locutus, partibus factis, Leo:
Ego primam tollo, nominor quia Leo:
Secundam, quia ſum fortis, tribuetis mihi.
Tum quia plùs valeo, me ſequetur tertia:
Malo adficietur, ſi quis quartam tetigerit.
Sic totam prædam ſola improbitas abſtulit.

FAB. VI.

RANÆ ad SOLEM.

VICINI furis celebres vidit nuptias
Æſopus, & continuò narrare incipit.
Uxorem quondam Sol quum vellet ducere,
Clamorem Ranæ ſuſtulere ad ſidera.
Convicio permotus quærit Jupiter
Cauſam querelæ: quædam tum ſtagni incola
Nunc, inquit, *omnes unus exurit lacus,*
Cogítque miſeras aridâ ſede emori:
Quidnam futurum eſt, ſi creârit liberos?

FAB. VII.

VULPES ad PERSONAM TRAGICAM.

PERSONAM tragicam fortè vulpes viderat:
O quanta ſpecies, inquit, *cerebrum non habet!*
" Hoc illis dictum eſt, quibus honorem & gloriam
" Fortuna tribuit, ſenſum communem abſtulit.

FAB. VIII.

LUPUS & GRUS.

" QUI pretium meriti ab improbis deſiderat
" Bis peccat: primùm quoniam indignos adjuvat:
" Impune abire deinde quia jam non poteſt.
Os devoratum fauce quum hæreret Lupi,
Magno dolore victus cœpit ſingulos
Inlicere pretio, ut illud extraherent malum.
Tandem perſuaſa eſt jurejurando Gruis;
Gulæque credens colli longitudinem,

Peri-

Periculoſam fecit medicinam Lupo.
Pro quo quum pactum flagitaret præmium:
L. *Ingrata es*, inquit, *ore quæ noſtro caput*
Incolume abſtuleris, & mercedem poſtulas.

FAB. IX.
PASSER & LEPUS.

" SIBI non cavere & aliis conſilium dare
" Stultum eſſe paucis oſtendamus verſibus.
Oppreſſum ab Aquilâ fletus edentem graves
Leporem objurgabat Paſſer. *Ubi pernicitas*
Nota, inquit, *illa eſt? quid ita ceſſârunt pedes?*
Dum loquitur, ipſum accipiter nec opinum rapit,
Queſtûque vano clamitantem interficit.
Lepus ſemianimus mortis in ſolatio:
L. *Qui modò ſecurus noſtra irridebas mala,*
Simili querelâ fata deploras tua.

FAB. X.
LUPUS & VULPES JUDICE SIMIO.

" QUICUMQUE turpi fraude ſemel innotuit,
" Etiam ſi verum dicit, amittit fidem.
Hoc atteſtatur brevis Æſopi fabula.
Lupus arguebat Vulpem furti crimine,
Negabat illa ſe eſſe culpæ proximam.
Tunc judex inter illos ſedit Simius.
Uterque cauſam cùm perorâſſent ſuam,
Dixiſſe fertur Simius ſententiam:
Tu non videris perdidiſſe quod petis:
Te credo ſubripuiſſe quod pulchre negas.

FAB. XI.
ASINUS & LEO VENANTES.

" VIRTUTIS expers verbis jactans gloriam,
" Ignotos fallit, notis eſt deriſui.
Venari Aſello comite quum vellet Leo,
Contexit illum frutice, & admonuit ſimul
Ut inſuetâ voce terreret feras,
Fugientes ipſe exciperet. Hic auritulus
Clamorem ſubitum tollit totis viribus,
Novóque turbat beſtias miraculo;
Quæ dum paventes, exitus notos petunt,
Leonis affliguntur horrendo impetu.
Qui poſtquam cæde feſſus eſt, Aſinum evocat,
Jubétque vocem premere: tunc ille inſolens:
A. *Qualis videtur tibi opera hæc vocis meæ?*
L. *Inſignis*, inquit, *ſic ut niſi noſſem tuum*
Animum, genúſque, ſimili fugiſſem metu.

FAB. XII.
CERVUS CORNIBUS IMPEDITUS.

" LAUDATIS utiliora quæ contempſeris
" Sæpe inveniri, hæc exerit narratio.
Ad fontem cervus, quum bibiſſet, reſtitit,
Et in liquore vidit effigiem ſuam.
Ibi dum ramoſa mirans laudat cornua,
Crurúmque nimiam tenuitatem vituperat,
Venantûm ſubitò vocibus conterritus
Per campum fugere cœpit, & curſu levi
Canes eluſit: ſylva tum excepit ferum,
In quâ retentis impeditus cornibus
Lacerari cœpit morſibus ſævis canum.
Tunc moriens, vocem hanc edidiſſe dicitur:
O me infelicem, qui nunc demum intelligo,
Ut illa mihi profuerint, quæ deſpexeram,
Et quæ laudâram, quantum luctûs habuerint!

FAB. XIII.
VULPES & CORVUS.

" QUI ſe laudari gaudent verbis ſubdolis,
" Serâ dant pœnas turpes pœnitentiâ.
Quum de feneſtrâ Corvus raptum caſeum
Comeſſe vellet celsâ reſidens arbore,
Hunc vidit Vulpes, deinde ſic cœpit loqui:
O qui tuarum, Corve, pennarum eſt nitor!
Quantum decoris corpore & vultu geris?
Si vocem haberes, nulla prior ales foret.
At ille ſtultus, dum vult vocem oſtendere,
Emiſit ore caſeum, quem celeriter
Doloſa Vulpes avidis rapuit dentibus.
Tum demum ingemuit Corvi deceptus ſtupor.
Hâc re probatur, quantum ingenium valet;
" Virtute ſemper prævalet ſapientia.

FAB. XIV.
EX SUTORE MEDICUS.

MALUS quum Sutor inopiâ deperditus
Medicinam ignoto facere cœpiſſet loco,
Et venditaret falſo antidotum nomine,
Verboſis adquiſivit ſibi famam ſtrophis.
Hic, quum jaceret morbo confectus gravi
Rex urbis, ejus experiendi gratiâ,
Scyphum popoſcit; fusâ dein ſimulans aquâ
Antidoto miſcere illius ſe toxicum,
Hoc bibere juſſit ipſum, poſito præmio.
Timore mortis ille tum confeſſus eſt,
Non artis ullâ medicum ſe prudentiâ,
Verùm ſtupore vulgi factum nobilem.
Rex advocatâ concione hæc addidit:
Quantæ putatis eſſe vos dementiæ,
Qui capita veſtra non dubitatis credere,
Cui calceandos nemo commiſit pedes?
Hoc pertinere verè ad illos dixerim,
" Quorum ſtultitia quæſtus impudentiæ eſt.

FAB. XV.
ASINUS EGREGIE CORDATUS.

" IN principatu commutando civium
Nil præter domini nomen mutant pauperes.
Id eſſe verum parva hæc fabella indicat.
Aſellum in prato timidus paſcebat ſenex;
Is hoſtium clamore ſubito territus,
Suadebat Aſino fugere, ne poſſent capi.
At ille lentus: *Quæſo num binas mihi*
Clitellas impoſiturum victorem putas?
Senex negavit. A. *Ergo, quid refert meâ,*
Cui ſerviam, clitellas dum portem meas?

FAB. XVI.
OVIS & CERVUS.

" FRAUDATOR nomen quum locat ſponſu improbo,
" Non rem expedire, ſed malam dare expetit.
Ovem rogabat Cervus modium tritici
Lupo ſponſore. at illa præmetuens dolum;
Rapere atque abire ſemper adſuevit Lupus:
Tu de conſpectu fugere veloci impetu:
Ubi vos requiram, quum dies advenerit?

FAB. XVII.
OVIS, CANIS, & LUPUS.

" SOLENT mendaces luere pœnas malefici.
Calumniator ab Ove quum peteret Canis
Quem commodâſſe panem ſe contenderet,
Lupus citatus teſtis, non unum modò
Deberi dixit, verùm affirmavit decem.
Ovis damnata falſo teſtimonio,
Quod non debebat, ſolvit. Poſt paucos dies
Bidens jacentem in foveâ conſpexit Lupum:
Hæc, inquit, *merces fraudis à ſuperis datur.*

FAB. XVIII.
MULIER PARTURIENS.

" NEMO libenter recolit, qui læſit, locum.
Inſtante partu mulier, actis menſibus,
Humo jacebat flebiles gemitus ciens.
Vir eſt hortatus, corpus lecto reciperet,
Onus naturæ meliùs quo deponeret.
Minimè, inquit illa, *poſſe confido loco*
Malum finiri quo conceptum eſt initio.

FAB. XIX.
CANIS PARTURIENS.

" HABENT inſidias hominis blanditiæ mali,
" Quas ut vitemus, verſus ſubjecti monent.
Canis parturiens, quum rogâſſet alteram,

Ut fœtum in ejus tugurio deponeret,
Facilè impetravit; dein repoſcenti locum,
Preces admovit: tempus exorans breve
Dum firmiores catolos poſſet ducere.
Hôc quoque conſumto, flagitare validiùs
Cubile cœpit: *Si mihi & turbæ meæ*
Par, inquit, *eſſe potueris, cedam loco.*

F A B. XX.
CANES FAMELICI.

" STULTUM conſilium non modò effecto caret,
" Sed ad perniciem quoque mortales devocat.
Coriom depreſſom in flovio viderunt Canes:
Id ut comeſſe extractum poſſent faciliùs,
Aquam cœpere ebibere, ſed rupti priùs
Periere, quàm, quod petierant, contingerent.

F A B. XXI.
LEO SENIO CONFECTUS.

" QUICUNQUE amiſit dignitatem priſtinam
" Ignavis etiam jocus eſt in caſu gravi.
Defectus annis & deſertus viribus
Leo quum jaceret ſpiritum extremum trahens,
Aper fulmineis ad eum venit dentibus,
Et vindicavit ictu veterem injuriam.
Infeſtis Taurus mox confodit cornibus
Hoſtile corpus. Aſinos ut vidit ferum
Impone lædi, calcibus frontem extudit.
At ille expirans: *Fortes indignè tuli*
Mihi inſultare; te, naturæ dedecus,
Quod ferre cogor, certè bis videor mori.

F A B. XXII.
MUSTELA & HOMO.

MUSTELA ab homine prenſa quum inſtantem necem
Effugere vellet: M. *Quæſo*, inquit, *parcas mihi,*
Quæ tibi moleſtis muribus purgo domum.
Reſpondit ille: H. *Faceret ſi causâ meâ,*
Gratum eſſet, & dediſſem veniam ſupplici:
Nunc quia laboras, ut fruaris reliquiis,
Quæ ſunt roſuri, ſimul & ipſos devores,
Noli imputare vanum beneficium mihi.
Atque ita locutus improbam letho dedit.
Hoc in ſe dictom debent illi agnoſcere,
" Quorum privata ſervit utilitas ſibi,
" Et meritum inane jactant imprudentibus.

F A B. XXIII.
CANIS FIDELIS.

" REPENTE liberalis ſtultis gratus eſt,
" Verùm peritis irritos tendit dolos.
Nocturnus quom fur panem miſiſſet Cani,
Objecto tentans an cibo poſſet capi:
Heus, inquit, *linguam vis meam præcludere,*
Ne latrem pro re domini? multùm falleris.
Namque iſta me jubet benignitas
Vigilare, facias ne meâ culpâ lucrum.

F A B. XXIV.
RANA RUPTA.

" INOPS potentem dum vult imitari, perit.
In prato quodam Rana conſpexit Bovem,
Et tacta invidiâ tantæ magnitudinis,
Rugoſam inflavit pellem: tum natos ſuos
Interrogavit, *an Bove eſſet latior.*
Illi negârunt. Rurſus intendit cutem
Majore niſu, & ſimili quæſivit modo,
Quis major eſſet? illi dixerunt: *Bovem.*
Noviſſimè indignata, dum volt validiùs
Inflare ſeſe, rupto jacuit corpore.

F A B. XXV.
CANIS & CROCODILUS.

" CONSILIA qui dant prava cautis hominibus,
" Et perdunt operam, & deridentur turpiter.
Canes currentes bibere in Nilo flumine,
A Crocodilis ne rapiantur, traditum eſt.
Igitur quum currens bibere cœpiſſet canis,
Sic Crocodilus: *Quamlibet lambe otio,*
Noli vereri. at ille; *Facerem mehercule,*
Niſi eſſe ſcirem carnis te cupidum meæ.

F A B. XXVI.
VULPES & CICONIA.

" NULLI nocendum: ſi quis verò læſerit,
Multandum ſimili jure ſabella admonet.
Vulpes ad cœnam dicitur Ciconiam
Prior invitâſſe, & illi in patinâ liquidam
Poſuiſſe ſorbitionem, quam nullo modo
Guſtare eſuriens potuerit Ciconia:
Quæ Vulpem quum revocâſſet, intrito cibo
Plenam lagonam poſuit: huic roſtrum inſerens
Satiatur ipſa, & torquet convivam fame:
Quæ quum lagonæ fruſtra collum lamberet,
Peregrinam ſic locutam volucrem accepimus:
Sua quiſque exempla debet æquo animo pati.

F A B. XXVII.
CANIS, THESAURUS, & VULTURIUS.

HÆC res avaris eſſe conveniens poteſt,
" Et qui humiles nati, dici locupletes ſtudent.
[Humana effodiens oſſa, theſaurum Canis
Invenit: & violavit quia Manes Deos,
injecta eſt illi divitiarum cupiditas,
Pœnas ut ſanctæ religioni penderet.
Itáque aurum dum cuſtodit, oblitus cibi
Fame eſt conſumptus: quem ſtans Vulturius ſuper
Fertur locutus: *O Canis, meritò jaces,*
Qui concupiſti ſubitò regales opes,
Trivio conceptus, & educatus ſtercore.

F A B. XXVIII.
VULPES & AQUILA.

" QUAMVIS ſublimes debent humiles metuere;
" Vindicta docili quia patet ſolertiæ.
Vulpinos catolos Aquila quondam ſuſtulit:
Nidóque poſuit pullis, eſcam ut carperent:
Hanc perſecuta mater, orare incipit,
Ne tantum miſeræ luctum importaret ſibi.
Contempſit illa, tuta quippe ipſo loco.
Vulpes ab arâ rapuit ardentem facem,
Totámque flammis arborem circumdedit,
Hoſti dolorem damno miſcens ſanguinis.
Aquila ut periclo mortis eriperet ſuos,
Incolumes natos ſupplex Vulpi tradidit.

F A B. XXIX.
ASINUS IRRIDENS APRUM.

" PLERUMQUE ſtulti riſum dum captant levem,
" Gravi deſtringunt alios contumeliâ,
" Et ſibi nocivum concitant periculum.
Aſellus Apro cum fuiſſet obvius:
Salve, inquit, *Frater*. Ille indignans repudiat
Officium, & quærit, cur ſic mentiri velit.
Aſinus demiſſo pene; *ſi ſimilem negas*
Tibi me eſſe, certè ſimile eſt hoc roſtro tuo.
Aper cum vellet facere generoſum impetum,
Repreſſit iram: &, *facilis vindicta eſt mihi,*
Sed inquinari nolo ignavo ſanguine.

F A B. XXX.
RANÆ METUENTES TAURORUM PRÆLIA.

" HUMILES laborant, ubi potentes diſſident.
Rana in palude pugnam Taurorum intuens;
Heu quanta nobis inſtat pernicies! ait.
Interrogata ab aliâ, cur hoc diceret,
De principatu quum illi certarent gregis,
Longéque ab illis degerent vitam boves:
Natio, ait, *ſeparata, ac diverſum eſt genus.*
Sed pulſus regno nemoris qui profugerit,
Paludis in ſecreta veniet latibula,
Et proculcatas obteret duro pede:
Caput ita ad noſtrum furor illorum pertinet.

FAB. XXXI.

MILVIUS & COLUMBÆ.

“ QUI ſe committit homini tutandum improbo,
“ Auxilia dum requirit, exitium invenit.
Columbæ ſæpe quum fugiſſent Miluüm,
Et celeritate pennæ vitâſſent necem,
Conſilium raptor vertit ad fallaciam:
Et genus inerme tali decepit dolo:
Quare ſollicitum potiùs ævum ducitis,
Quàm regem me creatis icto fœdere,
Qui vos ab omni tutas præſtem injuriâ?
Illæ credentes, tradunt ſeſe Milvio:
Qui regnum adeptus cœpit veſci ſingulas,
Et exercere imperium ſævis unguibus.
De reliquis tunc una: *Meritò plectimur.*

LIBER SECUNDUS.

PROLOGUS.

EXEMPLIS continetur Æſopi genus.
Nec aliud quicquam per fabellas quæritur,
Quàm corrigatur error ut mortalium,
Acuâtque ſeſe diligens induſtria.
Quicumque fuerit ergo narrandi locus,
Dum capiat aurem & ſervet propoſitum ſuum,
Re commendatur, non auctoris nomine.
Equidem omni curâ morem ſervabo Senis:
Sed ſi libuerit aliquid interponere,
Dictorum ſenſus ut delectet varietas,
Bonas in partes (lector) accipias velim.
Sic iſtam tibi rependet brevitas gratiam,
Cujus verboſa ne ſit commendatio,
Attende cur negare cupidis debeas;
Modeſtis etiam offerre, quod non petierint.

FABULA I.

LEO SAPIENS.

SÛPER Juvencum ſtabat dejectum Leo:
Prædator intervenit partem poſtulans:
Darem (inquit) *niſi ſoleres per te ſumere:*
Et improbum rejecit. Fortè innoxius
Viator eſt deductus in eundem locum,
Feróque viſo retulit retro pedem.
Cui placidus ille *Non eſt quod timeas*, ait:
Et, quæ debetur pars tuæ modeſtiæ,
Audacter tolle. Tunc diviſo tergore,
Sylvas petivit, homini ut acceſſum daret.
Exemplum egregium prorſus & laudabile;
“ Verùm eſt aviditas dives, & pauper pudor.

FAB. II.

REPENTE CALVUS.

A Fœminis utcunque ſpoliati viros,
Ament, amentur, nempe exemplis diſcimus:
[Ætatis mediæ quendam mulier non rudis
Regebat, annos celans elegantiâ:
Animóſque ejuſdem pulcra juvenis ceperat.
Ambæ videri dum volunt illi pares,
Capillos homini legere cœpere invicem.
Quum ſe putaret pingi curâ mulierum,
Calvus repentè factus eſt, nam funditus
Canos puella, nigros anus evellerat.

FAB. III.

HOMO & CANIS.

LACERATUS quidam morſu vehementis Canis,
Tinctum cruore panem miſit malefico,
Audierat eſſe quod remedium vulneris.
Tunc ſic Æſopus: *Noli coram pluribus*
Hoc facere canibus, ne nos vivos devorent,
Quum ſcierint eſſe tale culpæ præmium.
“ Succeſſus improborum plures allicit.

FAB. IV.

AQUILA, FELIS & APER.

AQUILA in ſublimi quercu nidum fecerat:
Felis cavernam nacta, in mediâ pepererat:
Sus nemoricultrix fœtum ad imam poſuerat.
Tum fortuitum Felis contubernium
Fraude & ſceleſtâ ſic evertit maliâ.
Ad nidum ſcandit volucris: *Pernicies*, ait,
Tibi paratur, forſan & miſeræ mihi.
Nam fodere terram quod vides quotidie
Aprum inſidioſum, quercum vult evertere,
Ut noſtram in plano facilè progeniem opprimat.
Terrore offuſo, & perturbatis ſenſibus,
Derepit ad cubile ſetoſæ ſuis;
Magno, inquit, *in periclo ſunt nati tui.*
Nam ſimul exieris paſtum cum tenero grege,
Aquila eſt parata rapere porcellos tibi.
Hunc quoque timore poſtquam complevit locum,
Doloſa tuto condidit ſeſe cavo.
Indè evagata noctu ſuſpenſo pede,
Ubi eſcâ ſe replevit & prolem ſuam,
Pavorem ſimulans proſpicit toto die.
Ruinam metuens Aquila ramis deſidet;
Aper rapinam vitans non prodit foras.
Quid multa? inediâ ſunt conſumpti cum ſuis,
Felíſque catulis largam præbuerunt dapem.
Quantum homo bilinguis ſæpe concinnet mali,
Documentum habere ſtulta credulitas poteſt.

FAB. V.

CÆSAR ad ATRIENSEM.

EST Ardelionum quædam Romæ natio,
Trepidè concurſans, occupata in otio,
Gratis anhelans, multa agendo nihil agens.
Sibi moleſta, & aliis odioſiſſima.
Hanc emendare, ſi tamen poſſum, volo
Verâ fabellâ: pretium eſt operæ attendere.
Cæſar Tiberius quum petens Neapolim,
In Miſenenſem villam veniſſet ſuam,
Quæ monte ſummo poſita Luculli manu,
Proſpectat Siculum & proſpicit Tuſcum mare,
Ex alticinctis unus atrienſibus,
Cui tunica ab humeris linteo Peluſio
Erat deſtricta, cirris dependentibus,
Perambulante læta Domino viridaria,
Alveolo cœpit ligneo conſpergere
Humum æſtuantem, come officium jactitans:
Sed deridetur: indè notis flexibus
Præcurrit alium in Xyſtum, ſedans pulverem.
Agnoſcit hominem Cæſar rémque intelligit.
Id ut putavit eſſe neſcio quid boni,
Heus, inquit Dominus. ille enimvero adſilit
Donationis alacer certè gaudio.
Tum ſic jocata eſt tanti majeſtas Ducis:
Non multum egiſti, & opera nequicquam perit:
Multò majoris alapæ mecum veneunt.

FAB. VI.

AQUILA, CORNIX, & TESTUDO.

“ CONTRA potentes nemo eſt munitus ſatis:
“ Si verò acceſſit conſiliator maleficus,
“ Vis & nequitia quidquid oppugnant, ruit.
Aquila in ſublime ſuſtulit Teſtudinem.
Quæ quum abdidiſſet corneâ corpus domo,
Nec ullo pacto lædi poſſet condita,
Venit per auras cornix, & propter volans:
C. *Opimam ſanè prædam rapuiſti unguibus,*
Sed niſi monſtrâro, quid ſit faciendum tibi,
Gravi nequicquam te laſſabis pondere.
Promiſsâ parte, ſuadet ut ſcopulum ſuper
Altis ab aſtris duram illidat corticem,
Quâ comminutâ facilè veſcatur cibo.
Inducta verbis Aquila monitis paruit,
Simul & magiſtræ largè diviſit dapem.
Sic tuta quæ naturæ fuerat munere,
Impar duabus occidit triſti nece.

FAB. VII.
MULI & LATRONES.

MULI gravati ſarcinis ibant duo;
Unus ferebat fiſcos cum pecuniâ,
Alter tumentes multo ſaccos hordeo.
Ille onere dives celsâ cervice eminens,
Clarúmque collo jactans tintinnabulum:
Comes quieto ſequitur & placido gradu.
Subitò Latrones ex inſidiis advolant,
Intérque cædem ferro mulum tonſitant.
Diripiunt nummos, negligunt vile hordeum.
Spoliatus igitur caſus quum fleret ſuos,
Equidem, inquit alter, *me contemtum gaudeo,*
Nam nil amiſi, nec ſum læſus vulnere.
" Hôc argumento tuta eſt hominum tenuitas,
" Magnæ periclo ſunt opes obnoxiæ.

FAB. VIII.
CERVUS & BOVES.

CERVUS nemoroſis excitatus latibulis,
Ut venatorum fugeret inſtantem necem,
Cæco timore proximam villam petit,
Et opportuno ſe bovili condidit.
Hic bos latenti: *B. Quidnam voluiſti tibi,*
Infelix ultro qui ad necem cucurreris,
Hominúmque tecto ſpiritum commiſeris?
At ille ſupplex: C. *Vos modò*, inquit, *parcite,*
Occaſione rurſus erumpam datâ.
Spatium diei noctis excipiunt vices;
Frondem bubulcus affert, nec ideo videt.
Eunt ſubinde & redeunt omnes ruſtici,
Nemo animadvertit: tranſit etiam villicus,
Nec ille quicquam ſentit; tum gaudens ferus
Bobus quietis agere cœpit gratias,
Hoſpitium adverſo quòd præſtiterint tempore.
Reſpondit unus: *B. Salvum te cupimus quidem,*
Sed ille, qui oculos centum habet, ſi venerit,
Magno in periculo vita verſatur tua.
Hæc inter, ipſe dominus à cœna redit:
Et quia corruptos viderat nuper Boves,
Accedit ad præſepe: *D. Cur frondis parum eſt?*
Stramenta deſunt. Tollere hæc aranea
Quantum eſt laboris? Dum ſcrutatur ſingula,
Cervi quoque alta eſt conſpicatus cornua;
Quem convocatâ jubet occidi familiâ,
Prædámque tollit. Hæc ſignificat fabula,
" Dominum videre plurimum in rebus ſuis.

FAB. IX.
INVIDIA VIRTUTUM COMES.

ÆSOPI ingentem ſtatuam poſuere Attici,
Servúmque collocârunt æternâ in baſi,
Patere honoris ſcirent ut cuncti viam,
Nec generi tribui, ſed virtuti gloriam.
Quoniam occupârat alter, ne primus forem,
Ne ſolus eſſet ſtudui, quod ſuperfuit:
Nec hæc invidia, verùm eſt æmulatio.
Quòd ſi labori faverit Latium meo,
Plures habebit, quos opponat Græciæ.
Si livor obtrectare curam voluerit,
Non tamen eripiet laudis conſcientiam.
Si noſtrum ſtudium ad aures pervenit tuas,
Et arte fictas animus ſentit fabulas,
Omnem querelam ſubmovet felicitas.
Sin autem doctus illis occurrit labor,
Siniſtra quos in lucem natura extulit,
Nec quicquam poſſunt niſi meliores carpere,
Fatale exitium corde durato feram,
Donec Fortunam criminis pudeat ſui.

LIBER TERTIUS.

PHÆDRUS ad EUTYCHUM.

PHÆDRI libellos legere ſi deſideras,
Vaces oportet, Eutyche, à negotiis,
Ut liber animus ſentiat vim carminis.
Verùm, inquis, *tanti non eſt ingenium tuum,*
Momentum ut horæ pereat officii mei.
Non ergo cauſa eſt manibus id tangi tuis,
Quod occupatis auribus non convenit.
Fortaſſe dices: *Aliquæ venient feriæ,*
Quæ me ſoluto pectore ad ſtudium vocent:
Legéſne, quæſo, potiùs viles nænias,
Impendas curam quàm rei domeſticæ,
Reddas amicis tempora, uxori vaces,
Animum relaxes, otium des corpori;
Ut adsuetam fortiùs præſtes vicem?
Mutandum tibi propoſitum eſt, & vitæ genus,
Intrare ſi Muſarum limen cogitas.
Ego, quem Pierio mater enixa eſt jugo,
In quo tonanti ſancta Mnemoſyne Jovi
Fœcunda novies artium peperit chorum,
Quamvis in ipſâ natus ſim penè ſcholâ,
Curámque habendi penitus corde eraſerim,
Et laude invitâ in hanc vitam incubuerim,
Faſtidioſè tamen in cœtum recipior.
Quid credis illi accidere, qui magnas opes
Exaggerare quærit omni vigiliâ,
Docto labori dulce præponens lucrum?
Sed jam *quodcunque fuerit* (ut dixit Sinon,
Ad regem quum Dardaniæ perductus foret)
Librum exarabo tertium Æſopi ſtilo,
Honori meritis dedicans illum tuis:
Quem ſi leges, lætabor; ſin autem minùs,
Habebunt certè, quo ſe oblectent poſteri.
Nunc fabularum cur ſit inventum genus,
Brevi docebo. Servitus obnoxia,
Quia quæ volebat non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas tranſtulit,
Calumniámque fictis eluſit jocis.
Ego porrò illius ſemitâ feci viam,
Et cogitavi plura quàm reliquerat,
In calamitatem deligens quædam meam.
Quod ſi accuſator alius Sejano foret,
Si teſtis alius, judex alius denique,
Dignum faterer eſſe me tantis malis,
Nec his dolorem delinirem remediis.
Suſpectione ſi quis errabit ſuâ,
Et rapiet ad ſe, quod erit commune omnium,
Stultè nudabit animi conſcientiam.
Huic excuſatum me velim nihilominus.
Neque enim notare ſingulos mens eſt mihi,
Verùm ipſam vitam & mores hominum oſtendere.
Rem me profeſſum dicet fors aliquis gravem;
Si Phryx Æſopus potuit, Anacharſis Scytha
Æternam famam condere ingenio ſuo:
Ego litteratæ qui ſum propior Græciæ,
Cur ſomno inerti deſeram patriæ decus?
Threiſſa quum gens numeret auctores ſuos,
Linóque Apollo ſit parens, Muſa Orpheo,
Qui ſaxa cantu movit, & domuit feras,
Hebríque tenuit impetus dulci morâ.
Ergo hinc abeſto, livor, ne fruſtra gemas:
Quoniam mihi ſolemnis debetur gloria.
Induxi te ad legendum: ſincerum mihi
Candore noto reddas judicium peto.

FAB. I.
ANUS ad AMPHORAM.

ANUS jacere vidit epotam amphoram,
Adhuc Falernâ fæce & teſtâ nobili
Odorem quæ jucundum latè ſpargeret.
Hunc poſtquam totis avida traxit naribus:
O ſuavis anima! qualem te dicam bonam
Antehac fuiſſe, tales cùm ſint reliquiæ?
Hoc quò pertineat, dicet, qui me noverit.

FAB. II.
PANTHERA & PASTORES.

" SOLET à deſpectis par referri gratia.
[Panthera imprudens olim in foveam decidit.
Videre agreſtes: alii fuſtes congerunt,
Alii onerant ſaxis; quidam contrà miſeriti,
Perituræ quippe, quamvis nemo læderet,
Miſere panem, ut ſuſtineret ſpiritum.
Nox inſecuta eſt, abeunt ſecuri domum,
Quaſi inventuri mortuam poſtridie.
At illa vires ut refecit languidas,
Veloci ſaltu foveâ ſeſe liberat,

Et

Et in cubile concito properat gradu.
Paucis diebus interpoſitis, provulat,
Pecus trucidat, ipſos paſtores necat,
Et cuncta vaſtans ſævit irato impetu.
Tum ſibi timentes, qui feræ pepercerant,
Damnum haud recuſant, tantum pro vitâ rogant.
At illa; *Memini, qui me ſaxo petierint,*
Qui panem dederint: vos timere abſiſtite;
Illis revertor hoſtis, qui me læſerant.

FAB. III.
ÆSOPUS & RUSTICUS.

" USU peritus hariolo velocior
Vulgò eſſe fertur: Cauſa ſed non dicitur:
Noteſcet quæ nunc primùm fabellâ meâ.
Habenti cuidam pecora pepererunt Oves
Agnos humano capite: monſtro exterritus
Ad conſulendus currit mœrens hariolos.
Hic pertinere ad domini reſpondit caput,
Et avertendum victimâ periculum.
Ille autem affirmat conjugem eſſe adulteram,
Et inſitivos ſignificari liberos;
Sed expiari poſſe majori hoſtiâ.
Quid multa? variis diſſident ſententiis,
Hominiſque curam curâ majore aggravant.
Æſopus ibi ſtans naris emunctæ ſenex,
Natura nunquam verba cui potuit dare:
Si procurare vis oſtentum, ruſtice,
Uxores, inquit, *da tuis paſtoribus.*

FAB. IV.
SIMII CAPUT.

PENDERE ad Lanium quidam vidit Simium
Inter relicuas merces atque opſonia.
Quæſivit *quidnam ſaperet*; tum Lanius jocans:
Quale, inquit, *caput eſt, talis præſtatur ſapor.*
Ridiculè magìs hoc dictum quàm verè æſtimo,
" Quando & formoſos ſæpè inveni peſſimos,
" Et turpi facie multos cognovi optimos.

FAB. V.
ÆSOPUS & PETULANS.

" SUCCESSUS ad perniciem multos devocat.
Æſopo quidam petulans lapidem impegerat:
Tanto, inquit, *melior*; aſſem deinde illi dedit,
Sic proſequutus: *Plus non habeo mehercule,*
Sed unde accipere poſſis, monſtrabo tibi.
Venit ecce dives & potens: huic ſimiliter
Impinge lapidem, & dignum accipies præmium.
Perſuaſus ille fecit, quod monitus fuit.
Sed ſpes fefellit impudentem audaciam,
Comprenſus namque pœnas perſolvit cruce.

FAB. VI.
MUSCA & MULA.

MUSCA in temone ſedit, & Mulam increpans,
Quàm tarda es; inquit: *non vis citiùs progredi?*
Vide, ne dolone collum compungam tibi.
Reſpondit illa: *Verbis non moveor tuis,*
Sed iſtum timeo, ſellâ qui primâ ſedens
Jugum flagello temperat lento meum,
Et lora frænis continet ſpumantibus.
Quapropter aufer frivolam inſolentiam:
Namque ubi ſtrigandum eſt, & ubi currendum, ſcio.
Hâc derideri fabulâ meritò poteſt,
" Qui ſinè virtute vanas exercet minas.

FAB. VII.
CANIS & LUPUS.

" QUAM dulcis ſit libertas, breviter proloquar.
Cani perpaſto macie confectus Lupus
Fortè occurrit: ſalutantes dein invicem
Ut reſtiterunt: L. *Unde ſic quæſo nites,*
Aut quo cibo feciſti tantum corporis?
Ego qui ſum longè fortior, pereo fame.
Canis ſimpliciter: *Eadem eſt conditio tibi,*
Præſtare domino ſi par officium potes.
L. *Quod?* inquit ille. C. *Cuſtos ut ſis liminis,*
A furibus tuearis & noctu domum.
L. *Ego verò ſum paratus: nunc patior nives*
Imbreſque, in ſylvis aſperam vitam trahens,
Quanto eſt facilius, mihi ſub tecto vivere,
Et otioſum largo ſatiari cibo?
C. *Veni ergo mecum.* Dum procedunt, aſpicit
Lupus à catenâ collum detritum Canis.
L. *Unde hoc amice?* C. *Nihil eſt.* L. *Dic quæſo tamen.*
C. *Quia videor acer, alligant me interdiu,*
Luce ut quieſcam, & vigilem, nox quum venerit:
Crepuſculo ſolutus, quà viſum eſt, vagor.
Adfertur ultrò panis, de menſa ſuâ
Dat oſſa dominus, fruſta jactat familia,
Et quod faſtidit quiſque pulmentarium.
Sic ſinè labore venter impletur meus.
L. *Age, ſi quò abire eſt animus, eſt licentia?*
C. *Non planè eſt*, inquit. *L. Fruere, quæ laudas, Canis:*
Regnare nolo, liber ut non ſim mihi.

FAB. VIII.
FRATER & SOROR.

" PRÆCEPTO monitus ſæpe te conſidera.
Habebat quidam filiam turpiſſimam,
Idémque inſigni & pulchrâ facie filium.
Hi, ſpeculum in cathedrâ matris ut poſitum fuit,
Pueriliter ludentes, fortè inſpexerunt.
Hic ſe formoſum jactat: Illa iraſcitur,
Nec gloriantis ſuſtinet fratris jocos,
Accipiens (quid enim?) cuncta in contumeliam.
Ergo ad patrem decurrit læſura invicem,
Magnâque invidiâ criminatur filium,
Vir natus quòd rem fœminarum tetigerit.
Amplexus utrumque ille, & carpens oſcula,
Dulcémque in ambos charitatem partiens:
Quotidie, inquit, *ſpeculo vos uti volo:*
Tu formam ne corrumpas nequitiæ malis:
Tu faciem ut iſtam moribus vincas bonis.

FAB. IX.
SOCRATIS DICTUM.

" VULGARE amici nomen, ſed rara eſt fides.
Quum parvas ædes ſibi fundâſſet Socrates,
(Cujus non fugio mortem, ſi famam adſequar,
Et cedo invidiæ, dummodò abſolvar cinis)
E populo ſic neſcio quis, ut fieri ſolet:
Quæſo tam anguſtam talis vir ponis domum?
Utinam, inquit, *veris hanc amicis impleam.*

FAB. X.
RES GESTA SUB AUGUSTO.

" PERICULOSUM eſt credere & non credere,
Utrinſque exemplum breviter exponam rei.
Hippolytus obiit, quia novercæ creditum eſt:
Caſſandræ quia non creditum, ruit Ilium.
Ergo exploranda eſt veritas multùm priùs,
Quàm ſtulta pravè judicet ſententia.
Sed fabuloſâ ne vetuſtate elevem,
Narrabo tibi memoriâ quod factum eſt meâ.
Maritus quidam quum diligeret conjugem,
Togámque puram jam pararet filio,
Seductus in ſecretum à liberto ſuo
Sperante hæredem ſuffici ſe proximum:
Qui dum de puero multa mentitus foret,
Et plura de flagitiis caſtæ molieris,
Adjecit id quod ſentiebat maximè
Dolíturum amanti, *ventitare adulterum,*
Stupróque turpi pollui famam domûs.
Incenſus ille falſo uxoris crimine,
Simulavit iter ad villam, elámque in oppido
Subſedit, deinde noctu ſubitò januam
Intravit, rectà cubiculum uxoris petens,
In quo dormire mater natum juſſerat,
Ætatem adultam ſervans diligentiùs.
Dum quærunt lumen, dum concurſat familia,
Iræ furentis impetum non ſuſtinens
Ad lectum accedit, tentat in tenebris caput.
Ut ſentit tonſum, gladio pectus tranſigit,
Nihil reſpiciens, dum dolorem vindicet.
Lucernâ adlatâ, ſimul aſpexit filium,
Sanctámque uxorem dormientem cubiculo,
Sopita primo quæ nil ſomno ſenſerat:
Repræſentavit in ſe pœnam facinoris,

Et ferro iucubuit, quod credulitas ſtrioxerat.
Accuſatores poſtulârunt mulierem,
Romámque pertraxerunt ad Centumviros.
Maligna inſontem deprimit ſuſpicio,
Quòd bona poſſideat. Stant patroni fortiter
Cauſam tucotes innocentis fœminæ.
A Divo Auguſto tunc petiere judices
Ut adjuvaret juris jurandi fidem,
Quòd ipſos error implicuiſſet criminis.
Qui poſtquam tenebras diſpulit calumniæ,
Certúmque ſontem veritatis repperit:
Luat, inquit, *pœnas cauſa libertus mali*,
Namque orbam nato ſimul & privatam viro,
Miſerandam potiùs quàm damnandam exiſtimo.
Quòd ſi damnanda perſcrutatus crimina
Paterfamilias eſſet, ſi mendacium
Subtiliter limâſſet à radicibus,
Non evertiſſet ſcelere funeſto domum.
Nil ſpernat auris, nec tamen credat ſtatim.
Quandoquidem & illi peccant, quos minimè putes;
Et qui non peccant, impugnantur fraudibus.
Hoc admonere ſimplices etiam poteſt,
Opinione alterius ne quid ponderent:
Ambitio namque diſſidens mortalium
Aut gratiæ ſubſcribit, aut odio ſuo.
Erit ille notus, quem per te cognoveris.
Hæc executus ſum propterea pluribus,
Brevitate nimiâ quoniam quoſdam offendimus.

F A B. XI.

EUNUCHUS ad IMPROBUM.

EUNUCHUS litigabat cum quodam improbo:
Qui ſuper obſcœna dicta & petulans jurgium,
Damnum inſectatus eſt amiſſi corporis.
En, ait, *hoc unum eſt, cur laborem validiùs,*
Integritatis teſtes quia deſunt mihi.
Sed quid fortunæ, ſtulte, delictum arguis?
Id demum eſt homini turpe, quod meruit pati

F A B. XII.

MARGARITA IN STERQUILINIO.

IN Sterquilinio pullus gallinaceus
Dum quærit eſcam, margaritam repperit.
Jaces indigno quanta res (inquit) *loco?*
O ſi quis pretii cupidus vidiſſet tui:
Olim rediſſes ad ſplendorem maximum.
Ego qui te inveni, potior cui multò eſt cibus,
Nec tibi prodeſſe, nec mihi quicquam potes.
Hoc illis narro, qui me non intelligunt.

F A B. XIII.

APES & FUCI VESPA JUDICE.

APES in altâ quercu fecerant favos:
Hos Fuci inertes eſſe dicebant ſuos.
Lis ad forum deducta eſt, Veſpâ judice:
Quæ genus utrumque nôſſet cùm pulcherrimè,
Legem duabus hanc propoſuit partibus:
Non inconveniens corpus, & par eſt color,
In dubium planè res ut meritò venerit:
Sed ne religio peccet imprudens mea,
Alvos accipite & ceris opus infundite,
Ut ex ſapore mellis, & formâ favi,
De queis nunc agitur, auctor horum appareat.
Fuci recuſant, Apibus conditio placet.
Tunc illa talem ſuſtulit ſententiam:
Apertum eſt, quis non poſſit, aut quis fecerit,
Quapropter apibus fructum reſtituo ſuum.
Hanc præterîſſem fabulam ſilentio,
Si pactam Fuci non recuſâſſent fidem.

F A B. XIV.

ÆSOPUS LUDENS.

PUERORUM in turbâ quidam ludentem Atticus
Æſopum nucibus quum vidiſſet, reſtiit,
Et quaſi delirum riſit: quod ſenſit ſimul
Deriſor potius quàm deridendus ſenex,
Arcum retenſum poſuit in mediâ viâ;
Heus, inquit, *ſapiens, expedi quid fecerim.*
Concurrit populus: ille ſe torquet diu,
Nec quæſtionis poſitæ cauſam intelligit.
Noviſſimè ſuccumbit: Tum victor ſophus:
Cito rumpes arcum, ſemper ſi tenſum habueris.
At ſi laxâris; quum voles, erit utilis.
“ Sic luſus animo debent aliquando dari,
“ Ad cogitandum melior ut redeat tibi.

F A B. XV.

AGNUS à CAPELLA NUTRITUS.

INTER capellas Agno balanti Canis,
Stultè, inquit, *erras: non eſt hæc mater tua:*
Ovéſque ſegregatas oſtendit procul.
A. *Non illam quæro, quæ, quum libitum eſt, concipit,*
Dein portat onus ignotum certis menſibus.
Noviſſimè prolapſam effundit ſarcinam:
Verum illam quæ me nutrit admoto ubere,
Fraudátque natos lacte, ne deſit mihi.
C. Tamen illa eſt potior, quæ te peperit. A. *Non ita eſt.*
Unde illa ſcivit niger an albus naſcerer?
Age porro ſciſſet: quum crearer maſculus,
Beneficium magnum ſanè natali dedit,
Ut expectarem lanium in horas ſingulas.
Cujus poteſtas nulla in gignendo fuit,
Cur hæc ſit potior, quæ jacentis miſerita eſt,
Dulcémque ſponte præſtat benevolentiam?
Facit parentes bonitas, non neceſſitas.
His demonſtrare voluit auctor verſibus
“ Obſiſtere homines legibus, meritis capi.

F A B. XVI.

CICADA & NOCTUA.

“ HUMANITATI qui ſe non accommodat,
“ Plerumque pœnas appetit ſuperbiæ.
Cicada acerbum noctuæ convicium
Faciebat, ſolitæ victum in tenebris quærere,
Cavóque ramo capere ſomnum interdiu.
Rogata eſt, ut taceret: multò validiùs
Clamare cœpit. Rurſus admotâ prece,
Accenſa magis eſt. Noctua ut vidit ſibi
Nullum eſſe auxilium, & verba contemni ſua,
Hâc eſt adgreſſa garrulam fallaciâ:
Dormire quia me non ſinunt cantus tui,
Sonare Citharâ quos putes Apollinis,
Potare eſt animus nectar, quod Pallas mihi
Nuper donavit: ſi non faſtidis, veni;
Unà bibamus. Illa, quæ ardebat ſiti,
Simul cognovit vocem laudari ſuam,
Cupidè advolavit. Noctua egreſſa cavo
Trepidantem conſectata eſt, & letho dedit.
Sic viva quod negârat, tribuit mortua.

F A B. XVII.

ARBORES IN DEORUM TUTELA.

OLIM quas vellent eſſe in tutelâ ſuâ,
Divi legerunt arbores. Quercus Jovi,
Et myrtus Veneri placuit, Phœbo laurea,
Pinus Cybelæ, populus celſa Herculi.
Minerva admirans, quare ſteriles ſumerent,
Interrogavit. Cauſam dixit Jupiter;
Honore fructum ne videamur vendere.
At mehercule narrabit quod quis voluerit,
Oliva nobis propter fructum eſt gratior.
Tunc ſic Deorum genitor atque hominum ſator:
O nata, meritò ſapiens dicere omnibus:
Niſi utile eſt quod facimus, ſtulta eſt gloria.
“ Nil agere quod non proſit, fabella admonet.

F A B. XVIII.

PAVO ad JUNONEM.

PAVO ad Junonem venit, indignè ferens,
Cantus luſcinii quòd ſibi non tribuerit:
Illum eſſe cunctis avibus admirabilem,
Se derideri, ſimul ac vocem miſerit.
Tunc conſolandi gratiâ, dixit Dea:
Sed formâ vincis, vincis magnitudine,
Nitor ſmaragdi collo præfulget tuo,
Pictíſque plumis gemmeam caudam explicas.
P. *Quò mi*, inquit, *mutam ſpeciem, ſi vincor ſono?*
J. *Fatorum arbitrio partes ſunt vobis datæ:*
Tibi forma, vires aquilæ, luſcinio melos,
Augurium corvo, læva cornici omina.

Omnéſque

Omneſque propriis ſunt contentæ vocibus.
“ Noli affectare quod tibi non eſt datum,
“ Deluſa ne ſpes ad querelam recidat.

FAB. XIX.
ÆSOPUS ad GARRULUM.

Æsopus domino ſolus cùm eſſet familia,
Parare cœnam juſſus eſt maturiùs.
Ignem ergo quærens, aliquot luſtravit domos,
Tandémque invenit ubi lucernam accenderet.
Tum circumeunti fuerat quod iter longius,
Effecit brevius: namque rectà per forum
Cœpit redire: & quidam è turbâ garrulus:
Æſope, medio ſole quid cum lumine?
Hominem quæro, inquit, & abit feſtinans domum.
Hoc ſi moleſtus ille ad animum retulit,
“ Senſit profectò ſe hominem non viſum ſeni,
“ Intempeſtivè qui occupato alluſerit.

FAB. XX.
ASINUS & GALLI.

“ Qui natus eſt infelix, non vitam modò
“ Triſtem decurrit, verùm poſt obitum quoque
“ Perſequitur illum dura fati miſeria.
Galli Cybeles circum quæſtus ducere
Aſinum ſolebant bajulantem ſarcinas.
Is quum labore & plagis eſſet mortuus,
Detractâ pelle ſibi fecerunt tympana.
Rogati mox à quodam, *delicio ſuo*
Quidnam feciſſent, hôc locuti ſunt modo:
Putabat ſe poſt mortem ſecurum fore,
Ecce aliæ plagæ congeruntur mortuo.

LIBER QUARTUS.

PROLOGUS.

Joculare tibi videtur: & ſanè leve,
Dum nihil habemus majus, calamo ludimus.
Sed diligenter intuere has nænias,
Quantam ſub illis utilitatem reperies?
Non ſemper ea ſunt quæ videntur: decipit
Frons prima multos: rara mens intelligit,
Quod interiore condidit cura angulo.
Hoc ne locutus ſinè mercede exiſtimer,
Fabellam adjiciam de muſtela & muribus.

FAB. I.
MUSTELA & MURES.

Muſtela quum annis & ſenectâ debilis,
Mures veloces non valeret adſequi,
Involvit ſe farinâ, & obſcuro loco
Abjecit negligenter. Mus eſcam putans,
Adſiluit, & compreſſus occubuit neci:
Alter ſimiliter; deinde periit tertius.
Aliquot ſecutis, venit & retorridus,
Qui ſæpe laqueos & muſcipulam effugerat,
Procúlque inſidias cernens hoſtis callidi:
Sic valeas, inquit, *ut farina es, quæ jaces.*

FAB. II.
VULPES & UVA.

Fame coacta Vulpis altâ in vineâ
Uvam adpetebat ſummis ſaliens viribus:
Quam tangere ut non potuit, diſcedens ait:
Nondum matura eſt, nolo acerbam ſumere.
“ Qui facere quæ non poſſunt, verbis elevant,
Adſcribere hoc debebunt exemplum ſibi.

FAB. III.
EQUUS & APER.

Equus ſedare ſolitus quo fuerat ſitim,
Dum ſeſe Aper volutat, turbavit vadum.
Hinc orta lis eſt. Sonipes iratus fero,
Auxilium petiit hominis, quem dorſo levans
Rediit ad hoſtem: jactis hunc telis eques
Poſtquam interfecit, ſic locutus traditur,
H. *Lætor tuliſſe auxilium me precibus tuis;*
Nam prædam cepi, & didici quam ſis utilis.
Atque ita coëgit frænos invitum pati.
Tum mœſtus ille: E. *Parvæ vindictam rei*
Dum quæro demens, ſervitutem repperi.
Hæc iracundos admonebit fabula,
“ Impune potius lædi, quàm dedi alteri.

FAB. IV.
ÆSOPUS INTERPRES TESTAMENTI.

Plus eſſe in uno ſæpe, quàm in turbâ, boni,
Narratione poſteris tradam brevi.
Quidam decedens tres reliquit filias,
Unam formoſam, & oculis venantem viros:
At alteram lanificam & frugi ruſticam:
Devotam vino tertiam, & turpiſſimam.
Harum autem matrem fecit hæredem ſenex
Sub conditione, *totam ut fortunam tribus*
Æqualiter diſtribuat, ſed tali modo,
Ne data poſſideant aut fruantur: tum ſimul
Habere res deſierint, quas acceperint,
Centena matri conferant ſeſtertia.
Athenas rumor implet: mater ſedula
Juriſperitos conſulit: nemo expedit,
Quo pacto non poſſideant, quod fuerit datum,
Fructúmve capiant. deinde quæ tulerint nihil,
Quânam ratione conferant pecuniam.
Poſtquam conſumta eſt temporis longi mora,
Nec teſtamenti potuit ſenſus colligi,
Fidem advocavit, jure neglecto, parens:
Seponit mœchæ veſtem, mundum muliebrem,
Lavationem argenteam, eunuchus glabros:
Lanificæ agellos, pecora, villam, operarios,
Boves, jumenta, & inſtrumentum ruſticum:
Potrici, plenam antiquis apothecam cadis,
Domum politam, & delicatos hortulos.
Sic deſtinata dare quum vellet ſingulis,
Et adprobaret populus, qui illas noverat,
Æſopus mediâ ſubitò in turbâ conſtitit:
Æ. *O ſi maneret condito ſenſus patri,*
Quàm graviter ferret, quòd voluntatem ſuam
Interpretari non potuiſſent Attici!
Rogatus deinde, ſolvit errorem omnium.
Domum & ornamenta, cum venuſtis hortulis,
Et vina vetera date lanificæ ruſticæ:
Veſtem, uniones, pediſſequos, & cætera
Illi adſignate, vitam quæ luxu trahit:
Agros, vites, & pecora cum paſtoribus
Donate mœchæ: Nulla poterit perpeti,
Ut moribus quid teneat alienum ſuis.
Deformis cultum vendet, ut vinum paret;
Agros abjiciet mœcha, ut ornatum paret;
At illa gaudens pecore, & lanæ dedita,
Quacunque ſummâ tradet luxuriæ domum:
Sic nulla poſſidebit quod fuerit datum,
Et dictam matri conferent pecuniam,
Ex pretio rerum, quas vendiderint ſingulæ.
“ Ita quod multorum fugit imprudentiam,
“ Unius hominis repperit ſolertia.

FAB. V.
PUGNA MURIUM & MUSTELARUM.

Quum victi Mures Muſtelarum exercitû
(Hiſtoria quorum in tabernis pingitur)
Fugerent, & arctos circum trepidarent cavos,
Ægre recepti, tamen evaſerunt necem.
Duces eorum, ut qui capitibus cornua
Suis ligârant, ut conſpicuum in prælio
Haberent ſignum quod ſequerentur milites,
Hæſere in portis, ſuntque capti ab hoſtibus;
Quos immolatos victor avidis dentibus
Capacis alvi merſit tartareo ſpecu.
“ Quemcumque populum triſtis eventus premit,
“ Periclitatur magnitudo principum.
“ Minuta plebes facili præſidio latet.

FAB. VI.
PHÆDRUS IN FABULARUM ÆSOPIARUM CENSORES.

Tu qui naſute ſcripta deſtringis mea,
Et hoc jocorum legere faſtidis genus,

Parvâ libellum ſuſtine patientiâ;
Severitatem frontis dum placo tuæ,
Et in cothurnis prodit Æſopus novis.
Utinam nec unquam Pelii nemoris jugo
Pinus bipenni concidiſſet Theſſalâ,
Nec ad profeſſæ mortis audacem viam
Fabricaſſet Argus opere Palladio ratem,
Inhoſpitalis prima quæ Ponti ſinus
Patefecit, in perniciem Graiûm & Barbarûm.
Namque & ſuperbi luget Æetæ domus,
Et regna Peliæ ſcelere Medeæ jacent,
Quæ ſævum ingenium variis involvens modis,
Illic per artus fratris explicuit fugam,
Hic cæde Patris Peliadum infecit manus.
Quid tibi videtur? *Hoc quoque inſulſum eſt*, ais,
Falſóque dictum; longè quia vetuſtior
Ægeâ Minos claſſe perdomuit freta,
Juſtóque vindicavit exemplo impetum.
Quid ergo poſſum facere tibi, lector Cato,
Si nec fabellæ te juvant, nec fabulæ?
Noli moleſtus eſſe omnino literis,
Majorem exhibeant ne tibi moleſtiam.
Hoc illis dictum eſt, ſi qui ſtulti nauſeant:
" Et ut putentur ſapere, cœlum vituperant.

FAB. VII.

VIPERA & LIMA.

" MORDACIOREM qui improbo dente adpetit,
Hoc argumento ſe deſcribi ſentiat.
In officinam fabri venit Vipera.
Hæc quum tentaret, ſi qua res eſſet cibi;
Limam momordit: illa contrà contumax,
Quid me, inquit, *ſtulta dente captas lædere,*
Omne adſuevi ferrum quæ corrodere?

FAB. VIII.

VULPES & HIRCUS.

" HOMO in periclum ſimul ac venit callidus,
" Reperire effugium alterius quærit malo.
Quum decidiſſet Vulpis in puteum inſcia,
Et altiore clauderetur margine;
Devenit Hircus ſitiens in eundem locum,
Simul rogavit, *eſſet an dulcis liquor,*
Et copioſus? Illa fraudem moliens;
Deſcende, amice: tanta bonitas eſt aquæ,
Voluptas ut ſatiari non poſſit mea.
Immiſit ſe barbatus: tum Vulpecula
Evaſit puteo, nixa celſis cornibus:
Hircúmque clauſo liquit hærentem vado.

FAB. IX.

PERA.

PERAS impoſuit Jupiter nobis duas:
Propriis repletam vitiis poſt tergum dedit,
Alienis ante pectus ſuſpendit gravem.
" Hâc re videre noſtra mala non poſſumus:
" Alii ſimul delinquunt, cenſores ſumus.

FAB. X.

FUR ARAM COMPILANS.

LUCERNAM fur accendit ex arâ Jovis,
Ipſúmque compilavit ad lumen ſuum;
Onuſtus qui ſacrilegio quum diſcederet,
Repentè vocem ſancta miſit religio:
Malorum quamvis iſta fuerint munera,
Mihique inviſa, ut non offendar ſubripi;
Tamen, ſceleſte, ſpiritu culpam lues,
Olim quum adſcriptus venerit pœnæ dies.
Sed ne ignis noſter facinori præluceat,
Per quem verendos excolit pietas Deos,
Veto eſſe tale luminis commercium.
Ita hodie nec lucernam de flammâ Deûm,
Nec de lucernâ fas eſt accendi ſacrum.
Quot res contineat hoc argumentum utiles,
Non explicabit alius quàm qui repperit.
" Significat primò, ſæpe quos ipſe alueris,
" Tibi inveniri maximè contrarios.
" Secundò oſtendit, ſcelera non irâ Deûm,
" Fatorum dicto ſed puniri tempore.

§

" Noviſſimè interdicit, ne cum malefico
" Uſum bonus conſociet ullius rei.

FAB. XI.

HERCULES & PLUTUS.

" OPES inviſæ meritò ſunt forti viro,
" Quia dives arca veram laudem intercipit.
Cœlo receptus propter virtutem Hercules,
Quum gratulantes perſalutâſſet Deos,
Veniente Pluto, qui Fortunæ eſt filius,
Avertit oculos: cauſam quæſivit Pater:
H. *Odi*, inquit, *illum, quia malis amicus eſt,*
Simúlque objecto cuncta corrumpit lucro.

FAB. XII.

LEO REGNANS.

" UTILIUS homini nihil eſt quàm rectè loqui.
Probanda cunctis eſt quidem ſententia:
" Sed ad perniciem ſolet agi ſinceritas.
Quum ſe ferarum regem feciſſet Leo,
Et æquitatis vellet famam conſequi,
A priſtinâ deflexit conſuetudine:
Atque inter illas tenui contentus cibo,
Sancta incorruptâ jura reddebat fide.

* * *

POſtquam labare cœpit pœnis tentia
A fictione veretri linguam mulieris;
Adfinitatem traxit indè obſcœnitas.

FAB. XIII.

ROGAVIT alter tribadas & molles mares
Quæ ratio procreâſſet: expoſuit ſenex.
Idem Prometheus, auctor vulgi fictilis,
Qui ſimul offendit ad naturam frangitur:
Naturæ partes, veſte quas celat pudor,
Cùm ſeparatim toto finxiſſet die,
Aptare mox ut poſſet corporibus ſuis;
Ad cœnam eſt invitatus ſubitò à Libero:
Ubi irrigatus multo venas nectare
Serò domum eſt reverſus titubanti pede.
Tum ſemiſomno corde, & errore ebrio
Adplicuit virginale generi maſculo,
Et maſculina membra adplicuit fœminis:
Ita nunc libido pravo fruitur gaudio.

FAB. XIV.

CAPELLÆ & HIRCI.

BARBAM capellæ quum impetrâſſent ab Jove,
Hirci mœrentes indignari cœperunt,
Quòd dignitatem fœminæ æquâſſent ſuam.
Sinite, inquit, *illas gloriâ vanâ frui,*
Et uſurpare veſtri ornatum muneris:
Pares dum non ſint veſtræ fortitudini.
" Hoc argumentum monet, ut ſuſtineas tibi
" Habitu eſſe ſimiles, qui ſint virtute impares.

FAB. XV.

GUBERNATOR & NAUTÆ.

QUUM de fortunis quidam quereretur ſuis,
Æſopus finxit conſolandi gratiâ.
Vexatâ ſævis navi tempeſtatibus,
Inter vectorum lacrymas & mortis metum,
Faciem ad ſerenam ſubitò mutatur dies,
Ferri ſecundis tuta cœpit flatibus,
Nimiâque nautas hilaritate extollere.
Factus periclo tum gubernator ſophus:
" G. *Parcè gaudere oportet, & ſenſim queri:*
" *Totam quia vitam miſcet dolor & gaudium.*

FAB. XVI.

CANES LEGATI ad JOVEM.

CANES legatos olim miſere ad Jovem,
Melioris vitæ tempus oratum ſuæ,
Ut ſeſe eriperent hominum contumeliis,
Furfuribus ſibi conſperſum quòd panem darent,
Fimóque turpi maximam explerent famem.
Profecti ſunt legati non celeri pede,

Dum

Dum natibus ſcrutantur eſcam in ſtercore.
Citati non reſpondent: vix tandem invenit
Eos Mercurius, & turbatos adtrahit.
Tum verò vultum magni ut viderunt Jovis,
Totam timentes concacârunt regiam.
Propulſi verò fuſtibus, vadunt foras:
Vetat dimitti magnus illos Jupiter.
Mirati ſibi legatos non revertier,
Turpe æſtimantes aliquid commiſſum à ſuis,
Poſt aliquod tempus alios adſcribi jubent.
Rumor legatos ſuperiores prodidit:
Timentes rurſus aliquid ne ſimile accidat,
Odore canibus anum, ſed multo, replent;
Mandata dant; legati mittuntur: ſtatim
Adeunt: rogantes aditum, continuò impetrant.
Conſedit genitor tum Deorum maximus,
Quaſſâtque fulmen, tremere cœpere omnia:
Canes (confuſus ſubitò quòd fuerat fragor)
Repentè odorem mixtum cum merdis cacant.
Reclamant omnes vindicandam injuriam.
Sic eſt locutus ante pœnam Jupiter:
Non eſt legatos regis non dimittere,
Nec eſt difficile pœnas culpæ imponere:
Non veto dimitti, verùm cruciari fame,
Ne ventrem continere non poſſint ſuum:
Sed hoc feretis pro judicio præmium,
Illi autem, qui miſerunt vos tam futiles,
Nunquam carebunt hominis contumeliâ.
Ita nunc legatos expectant & poſteri;
Novûmque venire qui videt, culum olfacit.

FAB. XVII.
HOMO & COLUBRA.

"QUI fert malis auxilium, poſt tempus dolet.
Gelu rigentem quidam Colubram ſuſtulit,
Sinúque fovit, contra ſe ipſe miſericors.
Namque ut refecta eſt, necuit hominem protinus.
Hanc alia quum rogaret cauſam facinoris;
Reſpondit: *Ne quis diſcat prodeſſe improbis.*

FAB. XVIII.
VULPES & DRACO.

VULPES cubile fodiens, dum terram eruit,
Agítque plures altius cuniculos,
Pervenit ad Draconis ſpeluncam ultimam,
Cuſtodiebat qui theſauros abditos.
Hunc ſimul aſpexit; V. *Oro ut imprudentiæ*
Des primùm veniam, deinde ſi pulchre vides,
Quàm non conveniens aurum ſit vitæ meæ,
Reſpondeas clementer, quem fructum capis
Hoc ex labore, quódve tantum eſt præmium,
Ut careas ſomno & ævum in tenebris exigas?
D. *Nullum*, inquit ille: *verùm hoc à ſummo mihi*
Jove adtributum eſt. V. *Ergo nec ſumis tibi,*
Nec ulli donas quicquam? D. *Sic fatis placet.*
V. *Nolo iraſcaris, liberè ſi dixero:*
Diis eſt iratis natus, qui eſt ſimilis tibi.
Abiturus illuc, quò priores abierunt,
Quid mente cæcâ miſerum torques ſpiritum?
Tibi dico, avare, gaudium hæredis tui,
Qui thure ſuperos, ipſum te fraudas cibo,
Qui triſtis audis muſicum citharæ ſonum;
Quem tibiarum macerat jucunditas:
Obſoniorum pretia cui gemitum exprimunt;
Qui dum quadrantes aggeras patrimonio,
Cœlum fatigas ſordido perjurio;
Qui circumcidis omnem impenſam funeris,
Libitina ne quid de tuo faciat lucrum.

FAB. XIX.
PHÆDRUS de FABULIS.

QUID judicare cogitat Livor modò,
Licèt diſſimulet, pulcre tamen intelligo.
Quicquid putabit eſſe dignum memoriæ,
Æſopi dicet: ſi quid minùs adriſerit,
A me contendet fictum quovis pignore.
Quem volo refelli jam nunc reſponſo meo:
Sive hoc ineptum, ſive laudandum eſt opus,
Invenit ille, noſtra perfecit manus.
Sed exequamur cœptum propoſiti ordinem.

FAB. XX.
NAUFRAGIUM SIMONIDIS.

"HOMO doctus in ſe ſemper divitias habet.
Simonides, qui ſcripſit egregium melos,
Quò paupertatem ſuſtineret facilius,
Circumire cœpit urbes Aſiæ nobiles,
Mercede acceptâ laudem victorum canens.
Hôc genere quæſtûs poſtquam locuples factus eſt,
Venire in patriam voluit curſu pelagio.
(Erat autem natus, ut aiunt, in Ceo inſulâ)
Aſcendit navem, quam tempeſtas horrida
Simul & vetuſtas medio diſſolvit mari.
Hi zonas, illi res pretioſas colligunt,
Subſidium vitæ. Quidam curioſior:
Simonide, tu ex opibus nihil ſumis tuis?
S. *Mecum*, inquit, *mea ſunt cuncta.* Tunc pauci enatant,
Quia plures onere degravati perierant.
Prædones adſunt, rapiunt quod quiſque extulit,
Nudos relinquunt. Fortè Clazomenæ propè
Antiqua fuit urbs, quam petierunt naufragi.
Hic litterarum quidam ſtudio deditus,
Simonidis qui ſæpe verſus legerat,
Erátque abſentis admirator maximus,
Sermone ab ipſo cognitum, cupidiſſimè
Ad ſe recepit, veſte, nummis, familiâ
Hominem exornavit. Cæteri tabulam ſuam
Portant, rogantes victum; quos caſu obvios
Simonides ut vidit: *Dixi*, inquit, *mea*
Mecum eſſe cuncta; vos quod rapuiſtis, perit.

FAB. XXI.
MONS PARTURIENS.

MONS parturibat, gemitus immanes ciens,
Erátque in terris maxima expectatio:
At ille murem peperit. Hoc ſcriptum eſt tibi
" Qui magna quum minaris, extricas nihil.

FAB. XXII.
FORMICA & MUSCA.

FORMICA & Muſca contendebant acriter,
Quæ pluris eſſet: Muſca ſic cœpit prior.
M. *Conferre noſtris tu potes te laudibus?*
Ubi immolatur, exta præguſto Deûm.
Moror inter aras, templa perluſtro omnia,
In capite regis ſedeo, quum viſum eſt mihi,
Et matronarum caſta delibo oſcula;
Laboro nihil, atque optimis rebus fruor.
Quid horum ſimile tibi contingit ruſtica?
F. *Eſt glorioſus ſanè convictus Deûm,*
Sed illi qui invitatur, non qui inviſus eſt.
Reges commemoras & matronarum oſcula:
Ego granum in hyemem quum ſtudiosè congero,
Te circa murum video paſci ſtercore:
Aras frequentas, nempe abigeris quò venis:
Nihil laboras; ideo quum opus eſt, nil habes:
Superba jactas, tegere quod debet pudor.
Æſtate me laceſſis; quum bruma eſt, ſiles:
Mori contractam quum te cogunt frigora,
Me copioſa recipit incolumem domus.
Satis profectò rettudi ſuperbiam.
Fabella talis hominum diſcernit notas
" Eorum, qui ſe falſis ornant laudibus,
" Et quorum virtus exhibet ſolidum decus.

FAB. XXIII.
SIMONIDES à DIIS SERVATUS.

QUANTUM valerent inter homines literæ
Dixi ſuperiùs: quantus nunc illis honos
A ſuperis ſit tributus, tradam memoriæ.
Simonides idem ille, de quo rettuli,
Victoris laudem cuidam pyctæ ut ſcriberet,
Certo condixit pretio, ſecretum petit:
Exigua quum frænaret materia impetum,
Uſus poetæ, ut moris eſt, licentiâ,
Atque interpoſuit gemina Ledæ ſidera,
Auctoritatem ſimilis referens gloriæ.
Opus adprobavit: ſed mercedis tertiam
Accepit partem. Quum reliquam poſceret:
Illi, inquit, *reddent, quorum ſunt laudes duæ.*

Verùm

Verùm ne iratè dimiſſum te ſentiam,
Ad cœnam mihi promitte; cognatos volo
Hodie invitare, quorum es in numero mihi.
Fraudatus quamvìs & dolens injuriâ,
Ne malè dimiſſam gratiam corrumperet,
Promiſit. Rediit horâ dictâ; recubuit.
Splendebat hilare poculis convivium,
Magno apparatu læta reſonabat domus;
Repentè duo quum juvenes ſparſi pulvere,
Sudore multo diffluentes corpora,
Humanam ſupra formam, cuidam ſervulo
Mandant, ut ad ſe provocet Simonidem:
Illius intereſſe, ne faciat moram.
Homo perturbatus excitat Simonidem.
Unum promôrat vix pedem triclinio,
Ruina cameræ ſubitò oppreſſit cæteros;
Nec ulli juvenes ſunt reperti ad januam.
Ut eſt vulgatus ordo narratæ rei,
Omnes ſcierunt, numinum præſentiam
Vati dediſſe vitam, mercedis loco.

EPILOGUS ad EUTYCHUM.

SUPERSUNT mihi quæ ſcribam, ſed parco ſciens:
Primum, eſſe ne tibi videar moleſtior,
Diſtringit quem multarum rerum varietas:
Dein ſi quis eadem fortè conari velit,
Habere ut poſſit aliquid operis reſidui:
Quamvis materiæ tantæ abundet copia,
Labori faber ut deſit, non fabro labor.
Brevitatis noſtræ præmium ut reddas peto,
Quod es pollicitus. Exhibe vocis fidem:
Nam vita morti propior eſt quotidie:
Et hôc minus tui veniet ad me muneris,
Quô plus conſumet temporis dilatio.
Si citò rem perages, uſus fiet longior:
Fruar diutiùs, ſi celeriùs cepero.
Languentis ævi dum ſunt aliquæ reliquiæ,
Auxilio locus eſt: olim ſenio debilem
Fruſtra adjuvare bonitas nitetur tua,
Quum jam deſierit eſſe beneficio utilis,
Et mors vicina flagitabit debitum.
Stultum admovere tibi preces ſexcenties,
Proclivis ultro quum miſericordia.
Sæpe impetravit veniam confeſſus reus,
Quanto innocenti juſtius debet dari?
Tuæ ſunt partes, fuerunt aliorum priùs,
Dein ſimili gyro venient aliorum vices.
Decerne quod religio, quod patitur fides,
Et gratulari me fac judicio tuo.
Excedit animus quem propoſuit terminum:
Sed difficulter continetur ſpiritus,
Integritatis qui ſinceræ conſcius
A noxiorum premitur inſolentiis.
Qui ſint requires: apparebunt tempore.
Ego quondam legi quam puer ſententiam,
" Palàm mutire plebeio periculum eſt,
Dum ſanitas conſtabit, pulchre meminero.

LIBER QUINTUS.

PROLOGUS ad PARTICULONEM.

QUUM deſtinâſſem terminum operi ſtatuere,
In hoc, ut aliis eſſet materiæ ſatìs,
Conſilium tacito corde damnavi *meum*.
Nam ſi quis talis etiam eſt tituli *artifex*,
Quo pacto divinabit, quidnam omiſerim,
Ut illud ipſum cupiam famæ tradere:
Sua cuique quum ſit animi cogitatio,
Colórque privus. Ergo non levitas mihi,
Sed certa ratio cauſam ſcribendi dedit.
Quare, Particulo, quoniam caperis fabulis,
Quas Æſopeas, non Æſopi, nomino;
(Quaſi paucas ille oſtendit, ego plures diſſero,
Uſus vetuſto genere, ſed rebus novis)
Quartum libellum dum vacivè perleges,
Hunc obtrectare ſi volet malignitas,
Imitari dum non poſſit, obtrectet licet.
Mihi parta laus eſt, quòd tu, quòd ſimiles tui
Veſtras in chartas verba transfertis mea,
Dignúmque longâ judicatis memoriâ.
Illiteratum plauſum ne deſidero.

FAB. I.
DEMETRIUS & MENANDER.

ÆSOPI nomen ſicubi interpoſuero,
Cui reddidi jampridem, quidquid debui,
Auctoritatis eſſe ſcito gratiâ:
Ut quidam artifices noſtro faciunt ſæculo,
Qui pretium operibus majus inveniunt, novo
Si marmori adſcripſerunt Praxitelem ſuo,
Detrito Myronem argento: fabulæ exaudiant *
Adeò fugatæ. Plùs vetuſtis nam favet
Invidia mordax, quàm bonis præſentibus.
Sed jam ad fabellam talis exempli feror.
Demetrius, qui dictus eſt Phalereus,
Athenas occupavit imperio improbo.
Feliciter, ſubclamant; ipſi principes
Illam oſculantur, quâ ſunt oppreſſi, manum,
Tacitè gementes triſtem fortunæ vicem.
Quin etiam reſides & ſequentes otium,
Ne defuiſſe noceat, reptant ultimi;
In queis Menander, nobilis comœdiis,
(Quas, ipſum ignorans, legerat Demetrius,
Et admiratus fuerat ingenium viri)
Unguento delibutus, veſtitu adfluens,
Veniebat greſſu delicato & languido.
Hunc ubi tyrannus vidit extremo agmine:
Effœminatus quid hic in conſpectu meo
Audet venire? reſponderunt proximi:
Hic eſt Menander ſcriptor: mutatus ſtatim,
[*Compellat hominem blandè, dextrámque arripit.* *]

FAB. II.
VIATORES & LATRO.

[VIAM *expediti pariter carpebant duo;* *
Imbellis alter, alter at promptus manu.
Occurrit illis Latro, & intentans necem,
Aurum popoſcit: Audax confeſtim irruens
' Vim vi repellit, ac ferro incautum occupat,]
Et vindicavit ſeſe forti dexterâ.
Latrone occiſo, timidus accurrit comes,
Stringítque gladium, dein rejectâ penulâ:
Cedo, inquit, *illum; jam curabo ſentiat*
Quos adtentârit. Tunc qui depugnaverat:
Vellem iſtis verbis ſaltem adjuviſſes modo,
Conſtantior fuiſſem vera exiſtimans:
Nunc conde ferrum, & linguam pariter futilem,
Ut poſſis alios ignorantes fallere:
Ego, qui ſum expertus, quantis fugias viribus,
Scio, quod virtuti non ſit credendum tuæ.
Illi adſignari debet hæc narratio,
" Qui re ſecundâ fortis eſt, dubiâ fugax.

FAB. III.
CALVUS & MUSCA.

CALVI momordit Muſca nudatum caput;
Quam opprimere captans, alapam ſibi duxit gravem:
Tunc illa irridens: Punctum volucris parvulæ
Voluiſti morte ulciſci: quid facies tibi,
Injuriæ qui addideris contumeliam?
Reſpondit: *Mecum facilè redeo in gratiam,*
Quia non fuiſſe mentem lædendi ſcio:
Sed te contempti generis animal improbum,
Quæ delectaris bibere humanum ſanguinem,
Optem necare, vel majore incommodo.
" Hoc argumentum veniam magè dari docet,
" Qui caſu peccat, quàm qui conſilio eſt nocens:
" Illum eſſe quâvis pœnâ dignum judico.

FAB. IV.
HOMO & ASINUS.

QUIDAM immolâſſet verrem quum ſancto Herculi,
Cui pro ſalute votum debebat ſuâ,
Aſello juſſit reliquias poni hordei.
Quas aſpernatus ille ſic locutus eſt:
Tuum libenter prorſus adpeterem cibum,
Niſi qui nutritus illo eſt, jugulatus foret.
Hujus reſpectu fabulæ deterritus
" Periculoſum ſemper vitavi lucrum.

Digitized by Google

Sed dicis: *Qui rapuere divitias, habent.*
Numeremus, agedum, qui deprenſi perierint,
Majorem turbam punitorum reperies.
“ *Paucis temeritas eſt bono, multis malo.*

FAB. V.
SCURRA & RUSTICUS.

“ PRAVO favore labi mortales ſolent,
“ Et, pro judicio dum ſtant erroris ſui,
“ Ad pœnitendum rebus manifeſtis agi.
Facturus ludos quidam dives nobilis,
Propoſito cunctos invitavit præmio,
Quam quiſque poſſet, ut novitatem oſtenderet.
Venere artifices laudis ad certamina,
Quos inter Scurra, notus urbano ſale,
Habere dixit ſe genus ſpectaculi,
Quod in theatro nunquam prolatum foret.
Diſperſus rumor civitatem concitat:
Paulò antè vacua turbam deficiunt loca.
In ſcenâ verò poſtquam ſolus conſtitit,
Sinè apparatu, nullis adjutoribus,
Silentium ipſa fecit expectatio.
Ille in ſinum repentè demiſit caput,
Et porcelli vocem eſt imitatus ſuâ,
Verum ut ſubeſſe pallio contenderent,
Et excuti juberent: quo facto ſimul
Nihil eſt repertum, multis onerant laudibus,
Hominémque plauſu proſequuntur maximo.
Hoc vidit fieri Ruſticus: *Non mehercule*
Me vincet, inquit: *& ſtatim profeſſus eſt*
Idem facturum meliùs ſe poſtridie.
Fit turba major: jam favor mentes tenet,
Et deriſuri, non ſpectaturi ſedent.
Uterque prodit. Scurra degrunnit prior,
Movétque plauſus, & clamores ſuſcitat.
Tunc ſimulans ſeſe veſtimentis Ruſticus
Porcellum obtegere, (quod faciebat ſcilicet,
Sed in priore quia nil compererant, latens)
Pervellit autem vero quem celaverat,
Et cum dolore vocem naturæ exprimit.
Adclamat populus: *Scurram multò ſimiliùs*
Imitatum, & cogit Ruſticum trudi foras.
At ille profert ipſum porcellum è ſinu,
Turpémque aperto pignore errorem probans,
En, hic declarat, quales ſitis judices.
Adhuc ſuperſunt multa quæ poſſim loqui,
Et copioſa abundat rerum varietas:
“ Sed temperatæ ſuaves ſunt argutiæ;
“ Immodicæ offendunt. Quare, vir ſanctiſſime
Particulo, chartis nomen victurum meis,
Latinis dum manebit pretium literis,
Si non ingenium, certè brevitatem adproba;
Quæ commendari tanto debet juſtiùs,
Quanto Poetæ ſunt moleſti validiùs.

FAB. VI.
DUO CALVI.

INVENIT Calvus fortè in trivio pectinem:
Acceſſit alter æquè defectus pilis:
Heia, inquit, *in commune, quodcumque eſt lucri.*
Oſtendit ille prædam, & adjecit ſimul:
Superùm voluntas favit, ſed fato invido
Carbonem, ut aiunt, pro theſauro invenimus.
Quem ſpes deluſit, huic querela convenit.

FAB. VII.
PRINCEPS TIBICEN.

“ UBI vanus animus aurâ captus frivolâ
“ Arripuit inſolentem ſibi fiduciam,
“ Facilè ad deriſum ſtulta levitas ducitur.
Princeps tibicen notior paulò fuit,
Operam Bathyllo ſolitus in ſcenâ dare.
Is fortè ludis (non ſatis memini quibus)
Dum pegma rapitur, concidit caſu gravi
Nec opinans, & ſiniſtram fregit tibiam,
Duas quum dextras maluiſſet perdere.
Inter manus ſublatus, & multùm gemens
Domum refertur. Aliquot menſes tranſeunt,
Ad ſanitatem dum venit curatio.
Ut ſpectatorum mos eſt, & lepidum genus,
Deſiderari cœpit, cujus flatibus
Solebat excitari ſaltantis vigor.
Erat facturus ludos quidam nobilis,
Et incipiebat Princeps ingredier: eum
Adducit pretio, precibus, ut tantummodo
Ipſo ludorum oſtenderet ſeſe die.
Qui ſimul advenit, rumor de tibicine
Fremit in theatro: quidam affirmant mortuum,
Quidam in conſpectum proditurum ſinè morâ.
Aulæo miſſo, devolutis tonitrubus,
Dii ſunt locuti more tranſlatitio.
Tunc chorus ignotum modò reducto canticum
Impoſuit, cujus hæc fuit ſententia:
Lætare incolumis Roma ſalvo Principe.
In plauſus conſurrectum eſt, jactat baſia
Tibicen. gratulari fautores putat.
Equeſter ordo ſtultum errorem intelligit,
Magnóque riſu canticum repeti jubet:
Iteratur illud; homo meus ſe in pulpito
Totum proſternit; plaudit illudens eques;
Rogare populus hunc coronam exiſtimat.
Ut verò cuneis notuit res omnibus,
Princeps ligato crure niveâ faſciâ,
Niveíſque tunicis, niveis etiam calceis,
Superbiens honore divinæ domûs,
Ab univerſis capite eſt protruſus foras.

FAB. VIII.
OCCASIO DEPICTA.

CURSU volucri pendens, in novaculâ,
Calvus comoſâ fronte, nudo corpore,
Quem ſi occupâris, teneas; elapſum ſemel
Non ipſe poſſit Jupiter reprehendere:
Occaſionem rerum ſignificat brevem.
Effectus impediret ne ſegnis mora,
Finxere antiqui talem effigiem temporis.

FAB. IX.
TAURUS & VITULUS.

ANGUSTO in aditu Taurus luctans cornibus,
Quum vix intrare poſſit ad præſepia,
Monſtrabat Vitulus quo ſe pacto plecteret:
Tace, inquit, *antè hoc novi quàm tu natus es.*
Qui doctiorem emendat, ſibi dici putet.

FAB. X.
VENATOR & CANIS.

ADVERSUS omnes fortis veloces feras
Canis quum domino ſemper feciſſet ſatis,
Languere cepit annis ingravantibus.
Aliquando objectus hiſpidi pugnæ ſuis,
Adripuit aurem: ſed carioſis dentibus
Prædam dimiſit. Hic tum Venator dolens
Canem objurgabat: cui ſenex contrà latrans:
Non te deſtituit animus, ſed vires meæ.
Quod fuimus, lauda, ſi jam damnas, quod ſumus.
Hoc cur, Philete, ſcripſerim, pulcre vides.

L. JUNII MODERATI COLUMELLÆ

CULTU HORTORUM

LIBER.

COLUMELLÆ VITA,

EX IPSIUS LIBRIS COLLECTA.

GADITANUS fuit, id quod conjicere licet ex libri quinti capite quinto, cum ait, *M.* quidem Columella patruus, &c. Item libro ſeptimo capite ſecundo, ubi ait, Nam cum in municipium Gaditanum, &c. Item libro octavo, cap. decimoſexto: ubi eſt, Ut Atlantico Faber, qui generoſiſſimis piſcibus adnumeratur in noſtro Gadium municipio, &c. Item libro decimo, de lactucâ verſu 185º. Et mea quam generant Tarteſi littore Gades. Vixit Claudii Imperatoris temporibus, id quod conjiciatur ex libro tertio cap. III. ubi Senecæ, ejúſque vinearum, & Nomentanæ meminit regionis. Cornelii Celſi coætaneus, cujus non ſinè honoris præfatione, animíque candore ſæpius mentionem facit. Scripſit duodecim de Re ruſticâ libros (de eo autem qui eſt de arboribus ambigitur) non minùs doctè, quàm diligenter. Librum item Luſtrationum ſacrificiorúmque priſcorum pro frugibus: cujus meminit libro tertio cap. XXII. Libros quoque adverſùs Aſtrologos & Chaldæos: quos ſe profitetur compoſuiſſe, libro undecimo capite primo. Hactenus quod aſtruere poſſumus.

HORTORUM quoque te cultus, Sylvine, docebo,
Atque ea, quæ quondam ſpatiis excluſus iniquis,
Cùm caneret lætas ſegetes, & munera Bacchi,
Et te, magna Pales, necnon cæleſtia mella,
Virgilius nobis poſt ſe memoranda reliquit.
Principio ſedem numeroſo præbeat horto
Pinguis ager, putres glebas, reſolutáque terga
Qui gerit, & foſſus gracileis imitatur arenas.
Atque habilis natura ſoli, quæ gramine læto
Parturit, & rutilas ebuli creat uvida baccas.
Nam neque ſicca placet, nec quæ ſtagnata palude
Perpetitur querulæ ſemper convitia ranæ.
Tum quæ ſponte ſuâ frondoſas educat ulmos,
Palmitibúſque feris lætatur, & aſpera ſylvis
Achradus, aut pruni lapidoſis obruta pomis
Gaudet, & injuſſi conſternitur ubere mali:
Sed negat helleboros, & noxia galbana ſucco,
Nec patitur taxos, nec ſtrenua toxica ſudat,
Quamvìs ſemihominis veſano gramine fœta
Mandragoræ pariat flores, mœſtámque cicutam,
Nec manibus mitis ferulas, nec cruribus æquè,
Terga rubi, ſpinſſque ferat paliuron acutis.
Vicini quoque ſint amnes, quos incola durus
Attrahat auxilio ſemper ſitientibus hortis,
Aut fons illacrymet putei non ſede profundâ,
Ne gravis hauſturis tendentibus ilia vellat.
Talis humus, vel parietibus, vel ſepibus hirtis
Claudatur, neu ſit pecori, neu pervia furi.
Neu tibi Dædaleæ quærantur munera dextræ,
Nec Polycletea, nec Phradmonis, aut Ageladæ
Arte laboretur: ſed truncum fortè dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ityphalli
Terribilis membri, medio qui ſemper in horto
Inguinibus puero, prædoni falce minetur.
Ergo age nunc cultus, & tempora quæque ſerendis
Seminibus, quæ cura ſatis, quo ſidere primùm
Naſcantur flores, Pæſtíque roſaria gemment,
Quo Bacchi genus, aut alienâ ſtirpe gravata
Mitis adoptatis curvetur frugibus arbos,

Pierides

Pierides tenui deducite carmine Muſæ.
Oceani ſitiens cum jam Canis hauſerit undas,
Et paribus Titan orbem libraverit horis,
Cum ſatur autumnus quaſſans ſua tempora pomis,
Sordidus & muſto ſpumantes exprimet uvas,
Tum mihi ferrato verſetur robore Palæ
Dulcis humus, ſi jam pluviis defoſſa madebit.
At ſi cruda manet cælo durata ſereno,
Tum juſſi veniant declivi tramite rivi,
Terra bibat fontes, & hiantia compleat ora.
Quòd ſi nec cœli, nec campi competit humor,
Ingeniúmque loci, vel Jupiter abnegat imbrem;
Expectetur hyems, dum Bacchi Gnoſius ardor
Æquore cæruleo celetur, vertice mundi,
Solis & adverſos metuant Atlantides ortus.
Atque ubi jam tuto necdum confiſus olympo,
Sed trepidus profugit chelas & ſpicula Phœbus
Dira Nepæ, tergóque Croti feſtinat equino,
Neſcia plebs generis, matri ne parcite falſæ.
Iſta Prometheæ genitrix fuit altera Cretæ,
Altera nos enixa parens, quo tempore ſævus
Tellurem ponto merſit Neptunus, & imum
Concutiens barathrum Letheas terruit undas.
Túmque ſemel Stygium regem videre trementem
Tartara, cum pelagi ſtreperent ſub pondere manes.
Nos fœcunda manus viduo mortalibus orbe
Progenerat, nos abruptæ tum montibus altis
Deucalioneæ cautes peperere. ſed ecce
Durior, æternúſque vocat labor: eia age ſegnes
Pellite nunc ſomnos, & curvi vomere dentis
Jam virides lacerate comas, jam ſcindite amictus.
Tu gravibus raſtris cunctantia perfode terga,
Tu penitus clatris eradere viſcera matris
Ne dubita, & ſummi frequentia ceſpite miſta
Ponere, quæ canis jaceant urenda pruinis,
Verberibus gelidis, iræque obnoxia Cauri,
Alliget & ſævus Boreas, Eurúſque reſolvat.
Poſt ubi Riphææ torpentia frigora brumæ
Candidus apricâ Zephyrus regelaverit aurâ,
Sydereóque polo cedet Lyra merſa profundo,
Veris & adventum nidis cantârit hirundo,
Rudere tum pingui, ſolido vel ſtercore aſelli,
Armentive fimo ſatures jejunia terræ
Ipſe ferens olitor diductus pondere qualos.
Pabula nec pigeat feſſo præbere novali
Immundis, quæcunque vomit Latrina, cloacis
Denſáque jam pluviis, duratáque ſumma pruinis
Æquora dulcis humi, repetat mucrone bidentis.
Mox bene cum glebis vivacem ceſpitis herbam
Contundat marræ, vel fracti dente ligonis,
Putria maturi ſolvantur ut ubera campi.
Tunc quoque trita ſolo ſplendentia ſarcula ſumat,
Anguſtóſque foros adverſo limite ducens
Rurſus in obliquum diſtinguat tramite parvo.
Verùm ubi jam puro diſcrimine pectita tellus,
Depoſito ſquallore nitens ſua ſemina poſcit,
Pingit & in varios terreſtria ſydera flores,
Candida leucoia, & flaventia lumina calthæ,
Narciſſique comas, & hiantis ſæva leonis
Ora feri, calathiſque virentia lilia canis,
Nec non vel niveos, vel cæruleos hyacinthos:
Tunc quæ pallet humi, quæ frondes purpurat auro,
Ponatur viola, & nimiùm roſa plena pudoris
Nunc medicâ panacem lacrymâ, ſuccoque ſalubri
Glauceа, & profugos vinctura papavera ſomnos
Spargite: quæque viros acuunt, armántque puellas,
Jam Megaris veniant genitalia ſemina bulbi:
Et quæ ſicca legit Getulis obruta glebis,
Et quæ frugifero ſeritur vicina Priapo,
Excitet ut Veneri tardos eruca maritos.
Jam breve chærophylum, & torpenti grata palato
Intyba, jam teneris frondens lactucula floris,
Alliáque infractis ſpicis, & olentia latè
Ulpica, quæque fabis habilis fabrilia miſcet
Jam Siſer, Aſſyrióque venit quæ ſemine radix,
Sectáque præbetur madido ſociata lupino,
Ut Peluſiaci proritet pocula Zythi.
Tempore non alio vili quoque ſalgama merce
Capparis, & triſtes inulæ, ferulæque minaces
Plantantur: necnon ſerpentia gramina mentæ,
Et bene odorati flores ſparguntur aneti,
Rutáque Palladiæ baccæ victura ſaporem,
Séque laceſſenti fletum factura ſinapis,
Atque oleris pulli radix, lacrymoſáque cepa
Ponitur, & lactis guſtum quæ condiat herba,
Dejectura quidem frutti data ſigna fucorum,
Vimque ſuam idcirco profitetur nomine Graio.
Tum quoque conſeritur, toto quæ plurima terræ
Orbe virens pariter plebi, regíque ſuperbo
Frigoribus caules, & veri cymata mittit.
Quæ pariunt veteres ceſpoſo littore Cumæ,
Quæ Marrucini, quæ ſignia monte Lepino,
Pinguis item Capua, & Caudinis faucibus horti,
Fontibus & Stabiæ celebres, & Veſvia rura,
Doctáque Parthenope Sebetide roſcida lymphâ,
Quæ dulcis Pompeia palus vicina Salinis
Herculeis vitreóque Siler qui defluit amni,
Quæ duri præbent cymoſâ ſtirpe Sabelli,
Et Turni lacus, & pomoſi Tyburis arva,
Brutia quæ tellus, & mater Aricia porri.
Hæc ubi credidimus reſolutæ ſemina terræ,
Aſſiduo gravidam cultu, curâque fovemus
Ut redeant nobis cumulato fœnore meſſes.
Et primum moneo largos inducere fontes,
Ne ſitis exurat concepto ſemine partum.
At cùm fœta ſuos nexus adoperta reſolvit,
Florida cùm ſoboles materno pullulat alvo,
Primitiis plantæ modicos tum præbeat imbres
Sedulus irrorans olitor, ferroque bicorni
Pectat, & angentem ſulcis exterminet herbam.
At ſi dumoſis poſiti ſunt collibus horti,
Nec ſummo nemoris labuntur vertice rivi,
Aggere præpoſito cumulatis area glebis
Emineat, ſicco at conſueſcat pulvere planta,
Nec mutata loco ſiccos exhorreat æſtus.
Mox ubi nubigenæ Phryxi, nec portitor Helles,
Signorum, & pecorum princeps caput efferet undis,
Alma ſinum tellus jam pandet, adultáque poſcens
Semina depoſitis cupiet ſe nubere plantis:
Invigilate viri, tacito nam tempora greſſu
Diffugiunt, nullóque ſono convertitur annus.
Flagitat ecce ſuos genitrix mitiſſima fœtus,
Et quos enixa eſt partus jam quærit alendos,
Privignáſque rogat proles, date nunc ſua matri
Pignora, tempus adeſt, viridi redimite parentem
Progenie, tu cinge comam, tu digere crines.
Nunc apio viridi criſpetur florida tellus,
Nunc capitis porro longo reſoluta capillo
Lætetur, muliémque ſinum ſtaphilinus inumbret.
Nunc & odoratæ peregrino munere plantæ
Sicaniis croceæ deſcendant montibus Hyblæ,
Natáque jam veniant hilari ſampſuca Canopo,
Et lacrymas imitata tuas Cyneréïa virgo,
Sed melior ſtactis ponatur Achaica myrrha,
Et malè damnati mœſto qui ſanguine ſurgunt
Æacii flores, immortaléſque amaranthi,
Et quos mille parit dives natura colores,
Diſponat plantis olitor, quos ſemine ſevit.
Nunc veniat quamvìs oculis inimica coramble.
Jámque ſalutari properet lactuca ſapore,
Triſtia quæ relevat longi faſtidia morbi.
Altera crebra viret, fuſco nitet altera crine,
Utraque Cæcilii de nomine dicta Metelli.
Tertia, quæ ſpiſſo, ſed puro vertice pallet,
Hæc ſua Cappadocæ ſervat cognomina gentis.
Et mea, quam generant Tarteſi littore Gades,
Candida vibrato diſcrimine, candida thyrſo eſt.
Cypros item Paphio, quam pingui nutrit in arvo
Puniceâ depexa comâ, ſed lactea crure eſt.
Quot facies, totidem ſunt tempora quamque ſerendi.
Cæciliam primo deponit Aquarius anno,
Cappadocámque premit ferali menſe Lupercus.
Túque tuis Mavors Tarteſida pange Calendis,
Túque ſuia Paphien iterum jam pange Calendis,
Dum cupit, & cupidæ quærit ſe jungere matri,
Et mater facili molliſſima ſubjacet arvo.
Ingenera, nunc ſunt genitalia tempora mundi.
Nunc amor ad coitus properat, nunc ſpiritus orbis
Bacchatur Veneri, ſtimuliſque cupidinis actus
Ipſe ſuas adamat partes, & fœtibus implet.
Nunc pater æquoreus, nunc & regnator aquarum,
Ille ſuam Tethyn, hic pellicit Amphitriten.
Et jam cæruleos partus enixa marito
Utraque nunc reſerat, pontúmque natantibus implet.
Maximus ipſe Deûm poſito jam fulmine fallax
Acriſioneos veteres imitatur amores,
Inque ſinus matris violento depluit imbre.
Nec genitrix nati nunc aſpernatur amorem.

by Google

Sed patitur nexus flammata cupidine tellus.
Hinc maria, hinc montes, hinc totus denique mundus
Ver agit: hinc hominum, pecudum, volucrûmque cupido,
Atque amor igneſcit menti, ſævitque medullis,
Dum ſatiata Venus fœcundos compleat artus,
Et generet varias ſoboles, ſempérque frequentet
Prole novâ mundum, vacuo ne torpeat ævo.
Sed quid ego infræno volitare per æthera curſu
Paſſus equos audax ſublimi tramite raptor?
Iſta canat majora deo, quem Delphica laurus
Impulit, & rerum cauſas, & ſacra moventem
Orgia naturæ, ſecretáque fœdera cæli.
Extimulet vatem per Dindyma caſtra Cybelles,
Pérque Cythæronem, Nyſeáque per juga Bacchi,
Per ſua Parnaſſi, per omiſſa ſilentia Muſis
Pierij nemoris, Bacchcâ voce frementem
Delie te Pæan, & te evie evie Pæan.
Me mea Calliope curâ leviore vagantem
Jam revocat, parvóque jubet decurrere gyro,
Et ſecum gracili connectere carmina filo,
Quæ canat inter opus muſâ modulante putator
Pendulus arbuſtis, olitor viridantibus hortis.
Quare age quod ſequitur, parvo diſcrimine ſulci,
Spargantur cæcis naſturcia dira colubris,
Indomito malè ſana cibo, quas educat alvos,
Et ſatureia thymi referens, thymbræque ſaporem,
Et tenero cucumis, fragilíque cucurbita collo.
Hiſpida ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
Potanti veniat, nec Phœbo grata canenti.
Hæc modò purpureo ſurgit glomerata corymbo,
Myrtiolo modò crine viret, deflexáque collo
Nunc adoperta manet, nunc pinea vertice pungit,
Nunc ſimilis calatho, ſpiniſque minantibus horret,
Pallida nonnunquam tortos imitatur achantos.
Mox ubi ſanguineis ſe floribus induit arbos
Punica, quæ rutilo miteſcit tegmine grani,
Tempus haris ſatio, famoſáque tunc coriandra
Naſcuntur, gracilique melantia grata cumino,
Et bacca aſparagi ſpinoſâ proſilit herbâ,
Et malache, prono ſequitur quæ vertice ſolem,
Quæque tuas audax imitatur Nyſie viteis,
Nec metuit ſenteis, nam vepribus improba ſurgens
Achrados, indomitáſque bionias alligat alnos.
Nomine tum Graio, ceu littera proxima primæ,
Pangitur in cerâ docti mucrone magiſtri,
Sic & humo pingui ferratæ cuſpidis ictu
Deprimitur folio viridis, pede candida, beta.
Quin & odoratis meſſis jam floribus inſtat,
Jam ver purpureum, jam verſicoloribus anni
Fœtibus alma parens cingi ſua tempora gaudet.
Jam Phrygiæ loti gemmantia lumina promunt,
Et connive ntes oculos violaria ſolvunt,
Oſcitat & leo, & ingenuo confuſa rubore
Virgineas adoperta genas roſa præbet honores
Cælitibus, templiſque Sabæum miſcet odorem.
Nunc vos Pegaſidum comites Acheloïdas oro,
Mænaliúmque choros Dryadum, nympháſque Napeas,
Quæ colitis nemus Amphryſi, quæ Theſſala Tempe,
Quæ juga Cyllenes, & opaci rura Lycæi,
Antráque Caſtaliis ſemper rorantia guttis,
Et quæ Sicanij flores legiſtis Haleſi,
Cùm Cereris proles veſtris intenta choreis
Æquoris Ætnæi vernantia lilia carpſit,
Raptáque Lethæi conjux mox facta tyranni
Syderibus triſtes umbras, & tartara cælo
Præpoſuit, Ditémque Jovi, lethúmque ſaluti,
Et nunc inferno potitur Proſerpina regno.
Vos quoque jam poſito luctu, mæſtóque timore
Huc facili greſſu teneras advertite plantas,
Tellurîſque comas ſacris aptate caniſtris.
Hic nullæ inſidiæ nymphis, non ulla rapina,
Caſta fides nobis colitur, ſanctíque penates,
Omnia plena jocis, ſecuro plena cachinno,
Plena mero, lætiſque vireut convivia pratis.
Nunc ver egelidum, nunc eſt molliſſimus annus,
Dum Phœbus tener, ac tenerâ decumbere in herbâ
Suadet, & arguto fugientes gramine fontes
Nec rigidos potare juvat, nec ſole tepentes.
Jámque Dionæis redimitur floribus hortus.
Jam roſa miteſcit, Sarrano clarior oſtro.
Nec tam nubifugo Boreâ Latonia Phœbe
Purpureo radiat vultu, nec Sirius ardor
Sic micat, aut rutilus Pyrous, aut ore coruſco
Heſperus, Eoo remeat cùm Lucifer ortu,
Nec tam ſydereo fulget Thaumantias arcu.
Quàm nitidis hilares collucent fœtibus horti.
Quare age vel jubare exorto jam nocte ſupremâ,
Vel cùm Phœbus equos in gurgite merſat Hibero,
Sicubi odoratas prætexit amaracus umbras,
Carpite, narciſſíque comas, ſteriliſque balauſi.
Et tu, ne Corydonis opes deſpernat Alexis,
Formoſo Naïs puero formoſior ipſa
Fer calathis violam, & nigro permiſta liguſtro
Balſama cum caſiâ nectens, croceóſque corymbos,
Sparge mero Bacchi, nam Bacchus condit odores.
Et vos agreſtes, duro qui pollice molles
Demetitis flores, cano jam vimine textum
Sirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.
Jam roſa diſtendat contorti ſtamina junci,
Preſſáque flammeolâ rumpatur fiſcina calthâ,
Mercibus & vernis dives Portumnus abundet,
Et titubante gradu multo madefactus Iaccho
Ære ſinus gerulus plenos gravis urbe reportet.
Sed cùm maturæ flavebit meſſis ariſtis,
Atque diem gemino Titan extenderit aſtro,
Hauſerit & flammis Lernæi brachia Cancri,
Allia cum cepis, cereale papaver aneto
Jungite, dúmque virent, nexos deferte maniplos,
Et celebres fortis fortunæ dicite laudes
Mercibus exactis, hilaréſque recurrite in hortos.
Tum quoque proſciſſo, riguóque inſperſa novali
Ozyma comprimite, & gravibus denſate cylindris,
Exurat ſata ne reſoluti pulveris æſtus,
Parvulus aut pulex irrepens dente laceſſat,
Neu formica rapax populari ſemina poſſit.
Nec ſolùm teneras audent erodere frondes
Implicitus conchæ limax, hirſutáque campe:
Sed cùm jam valido turgeſcit lurida caule
Braſſica, cúmque tument pallentia robora betæ,
Mercibus atque olitor gaudet ſecurus adultis,
Et jam maturis quærit ſupponere falcem,
Sæpe ferus duros jaculatur Jupiter imbres,
Grandine dilapidans hominúmque boúmque labores:
Sæpe etiam gravidis irrorat peſtifer undis,
Ex quibus infeſtæ Baccho, glaucíſque ſalictis
Naſcuntur volucres, ſerpítque eruca per hortos,
Quos ſuper ingrediens exurit ſemina morſu,
Quæ capitis viduata comâ, ſpoliatáque nudo
Vertice, trunca jacent triſti conſumpta veneno.
Hæc ne ruſicolæ paterentur monſtra, ſalutis
Ipſa novas artes varia experientia rerum,
Et labor oſtendit miſeris, uſúſque magiſter
Tradidit agricolis, ventos ſedare furentes,
Et tempeſtatem Thuſcis avertere ſacris.
Hinc mala rubigo virideis ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur, & extis.
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aſelli
Tyrrhenus fixiſſe Tages in limite ruris.
Utque Jovis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpe ſuas ſedes percinxit vitibus albis.
Hinc Amythaonius docuit quæ plurima Chiron,
Nocturnas crucibus volucres ſuſpendit, & altis
Culminibus vetuit feralia carmina flere.
Sed ne dira novas ſegetes animalia carpant,
Profuit interdum medicantem ſemina pingui
Palladiâ ſinè fruge ſalis conſpergere amurcâ,
Innatâve laris nigrâ ſatiare favillâ.
Profuit & plantis latices infundere amaros
Marrubii, multóque ſedi contingere ſucco.
At ſi nulla valet medicina repellere peſtem,
Dardaniæ veniant artes, nudatáque plantas
Fœmina, quæ juſtis tum demum operata juventæ
Legibus, obſcœno manat pudibunda cruore,
Sed reſoluta ſinus, reſoluto mœſta capillo,
Ter circùm areolas, & ſepem ducitur horti.
Quæ cùm luſtravit gradiens (mirabile viſu)
Non aliter quàm decuſſâ pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, vel tectæ cortice glandis,
Volvitur ad terram diſtorto corpore campe.
Sic quondam magicis ſopitum cantibus anguem
Vellere Phryxeo delapſum vidit Iolchos.
Sed jam prototomos tempus decidere caules,
Et Tartheſiachos, Paphióſque revellere thyrſos,
Atque apio faſces, & ſecto cingere porro.
Jámque eruca ſalax fœcundo provenit horto.
Lubrica jam lapathos, jam thalli ſponte vireſcunt,
Et ſcylla, hirſutâ ſepes nunc horrida ruſco
Prodit, & aſparagi corruda ſimillima filo,

Humi

Humidáque andrachne ſitientes protegit antes,
Et gravis atriplici conſurgit longa faſcius.
Tum modò dependens trichili, modò more chelydri
Sole ſub æſtivo gelidas per graminis umbras
Intortus cucumis, prægnánſque cucurbita ſerpit.
Una neque eſt illis facies: nam ſi tibi cordi
Longior eſt, gracili capitis quæ vertice pendet,
E tenui collo ſemen lege: ſive globoli
Corporis, atque utero nimium quæ vaſta tumeſcit,
Ventre leges medio, ſobolem dabit illa capacem
Nariciæ picis, aut actæi mellis Hymetti,
Aut habilem lymphis hamulam, Bacchóve lagœnam:
Tum pueros eadem fluviis innare docebit,
Lividus ac cucumis gravidâ qui naſcitur alvo,
Hirtus & ut coluber nodoſo gramine tectus
Ventre cubat flexo, ſemper collectus in orbem,
Noxius exacuit morbos æſtatis iniquæ,
Fœtidus hic ſucco, pingui quoque ſemine fartus.
At qui ſub trichilâ manantem repit ad undam;
Labentémque ſequens nimio tenuatur amore
Candidus effœtæ tremebundior ubere porcæ.
Mollior infuſo calathis modò lacte gelato,
Dulcis erit, riguóque madeſcit luteus arvo,
Et feret auxilium quondam mortalibus ægris.
Cùm canis Erigones flagrans Hyperionis æſtu
Arboreos aperit fœtus, cumulatáque moris
Candida ſanguineo manat fiſcella cruore,
Tunc præcox biferâ deſcendit ab arbore ficus
Armeniſque, & cereolis, pruniſque Damaſci
Stipantur calathi, & pomis quæ barbara Perſis
Miſerat (ut fama eſt) patriis armata venenis.
At nunc expoſiti parvo diſcrimine lethi
Ambroſios præbent ſuccos, oblita nocendi.
Quin etiam ejuſdem gentis de nomine dicta
Exiguo properant miteſcere Perſica malo.
Tempeſtiva manent, quæ maxima Gallia donat.
Frigoribus pigro veniunt Aſiatica fœtu.
At gravis Arcturi ſub ſydere parturit arbos
Livia, Chalcidicis, & Caunis æmula Chiis,
Purpureæque Chelidoniæ, pinguéſque Mariſcæ,
Et Challiſtrutis roſeo quæ ſemine ridet,
Albáque, quæ ſervat flavæ cognomina ceræ,
Sciſſa Libyſca ſimul, picto quoque Lydia tergo.
Quin & Tardipedi ſacris jam rite ſolutis
Nube oovâ feritur, cæli pendentibus undis
Cougilis illuſtri mittit quam Nuhia campo,
Quæque Amiternis defertur bunias arvis.
Sed jam maturis nos flagitat anxius uvis
Euius, exultóſque juber claudamus ut hortos.
Claudimus, imperióque tuo paremus agreſtes,
Ac metimus læti tua munera, dulcis Iacche,
Inter laſcivos Satyros, Panáſque biformes
Brachia jactantes vetulo marcentia vino.
Et te Mænalium, te Bacchum, téque Lyæum,
Lenæúmque patrem canimus ſub tecta vocantes,
Ferveat ut lacus, & multo completa falerno
Exudent pingui ſpumantia dolia muſto.
Hactenus arvorum cultus, Sylvine, docebam
Syderei vatis referens præcepta Maroois,
Qui primus veteres auſus recludere fontes
Aſcræum cecinit Romana per oppida carmen.

FINIS VOLUMINIS PRIMI.

Digitized by Google

Digitized by Google